LEXIKON ČESKÉ LITERATURY

Osobnosti, díla, instituce

4 S – Ž

Dodatky k LČL 1 – 3, A – Ř

SVAZEK II U – Ž

Dodatky A – Ř

Zpracoval autorský a redakční kolektiv,
vedoucí redaktor PaedDr. Luboš Merhaut, CSc.

ACADEMIA

Praha 2008

Vznik tohoto díla významně podpořila Grantová agentura České republiky (projekty č. 405/96/0474, 405/99/0322 a 405/02/0269).
Dílo vznikalo v rámci výzkumného záměru Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. (AV0Z 90560517).
Publikace vychází s podporou Akademie věd České republiky.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Lexikon české literatury : osobnosti, díla, instituce. 4, S-Ž. Sv. II, U-Ž, Dodatky k Lexikonu české literatury 1-3, A-Ř / zpracoval autorský a redakční kolektiv, vedoucí redaktor Luboš Merhaut. – Vyd. 1. – Praha : Academia, 2008. – s. 1085–2108
ISBN 978-80-200-1572-3 (soubor : váz.). – ISBN 978-80-200-1671-3 (2. sv. : váz.)

821.162.3-051 * 821.162.3 * 655.4/.5 * 82-027.22 * (437.3)
– čeští spisovatelé – 9.-20. stol.
– česká literatura – 9.-20. stol.
– vydávání a distribuce knih – Česko – 9.-20. stol.
– literární život – Česko – 9.-20. stol.
– encyklopedie

821.162.3.09 – Česká literatura (o ní) [11]

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2008
ISBN 978–80–200–1670–6 (1. svazek)
ISBN 978–80–200–1671–3 (2. svazek)
ISBN 978–80–200–1572–3 (soubor)

U

1936–1938

Čtvrtletník pro literaturu, teorii, kritiku a kulturní politiku; orgán skupiny Blok.

Podtitul: 1936–38 (roč. 1–3) Čtvrtletník skupiny Blok. – *Redaktoři:* 1936 (roč. 1) B. Václavek, P. Jilemnický, J. Noha; 1937–38 (roč. 2–3) B. Václavek, P. Jilemnický, J. Noha (do sv. 3, roč. 2), L. Svoboda, J. Taufer (oba poslední od sv. 4, roč. 2); zástupce redakce v Praze L. Čivrný (roč. 3). – *Odpovědný redaktor, vydavatel a majitel:* J. Kohoutek, Praha. – *Periodicita:* čtvrtletník; 1936 (roč. 1) 4 sv.: únor, květen, říjen, prosinec; 1937–38 (roč. 2) 4 sv.: březen, květen, říjen, leden 1938; 1938 (roč. 3) 3 sv.: březen, červen, listopad.

U byl orgán „literární skupiny socialistických realistů v ČSR" Blok, podle níž měl být původně pojmenován; název U (podle počátečního písmena slova umění) byl zvolen dodatečně, po zjištění, že nedlouho předtím vycházel jiný stejnojmenný časopis. B. Václavek jako hlavní iniciátor a organizátor sdružení i časopisu navázal na svoji předchozí činnost v časopise Středisko, a to zejména snahou o široké „semknutí sil, které pracují svou tvorbou k socialismu". Od prvních programových úvah však zastával názor, „že by časopis měl mít liberálnější – co do světového názoru – hlediska než Blok sám pro své členství", a usiloval nejen o spojení levicových autorů, ale i o kontakty s demokratickým antifašistickým „středem". Program publikovaný v 1. sv. 1. roč. (na něj navazoval článek Co bude Blok dál dělat ve 2. sv.) zdůraznil snahu semknout antifašistické a k socialismu inklinující spisovatele a podtrhl také princip mezinárodní spolupráce, a to jednak s autory všech národností ČSR (nejen Češi a Slováci, ale také Němci, Maďaři, Ukrajinci), jednak s autory zahraničními (zvláště sovětskými, francouzskými a německými). Jako vedoucí redaktor (v tiráži však takto neuváděn) sestavoval Václavek plány jednotlivých svazků, které zasílal k posouzení hlavním spolupracovníkům, časopis řídil z Olomouce, redakce se scházela v Brně; z jeho redakčních kolegů měl teorii na starosti L. Svoboda, prózu P. Jilemnický, poezii J. Noha a po jeho odchodu J. Taufer. Časopis vycházel svépomocí, nákladem asi 1600 výtisků, honoráře se neplatily. Ve 3. roč. se z ekonomických důvodů zmenšil formát a rozsah časopisu (o jeden arch). V U se vyhraňovaly názory Bloku na jiné soudobé umělecké orientace a na kulturněpolitickou situaci vůbec, promítly se sem i rozpory uvnitř vlastního seskupení. Časopis vstupoval do polemik s druhou levicovou uměleckou skupinou 30. let, se surrealisty. V 1. roč. zaútočil vulgarizujícím článkem K. Jiříčka (pseud. O. Krígl) také na V. Vančuru a jeho román Tři řeky; tento odsudek korigoval B. Václavek, Vančura se však od Bloku a U trvale distancoval. Internacionální orientace a důsledná podpora protifašistického spojení československých spisovatelů se projevila mj. vyostřenou polemičností časopisu ve vztahu ke katolickým spisovatelům nacionální orientace nebo k ruralistům (zejména ve 2. roč. Václavkova recenze sborníku Tváří k vesnici, odmítající hlavně „protihumanistický" příspěvek R. I. Malého a příspěvek sympatizující s poměry v nacistickém Německu od K. Schulze). Nejostřeji se však vyhrotily názory na situaci v Sovětském svazu, na charakter stalinismu a na moskevské procesy. Stalo se tak především v průběhu diskusí o knize A. Gida Návrat ze Sovětského svazu a o polemické reakci S. K. Neumanna v knize Anti-Gide neboli optimismus bez pověr a iluzí (kromě Václavkovy recenze Gida a kapitoly z Neumannovy knihy též otevřené nesouhlasné dopisy J. Nohy S. K. Neumannovi a Neumannova odpověď, vše v 2. roč.). Diskuse byla „přenesena na vnitřní fórum Bloku" a po plenární schůzi skupiny se J. Noha, který setrval na své kritice represivních projevů sovětské politiky a odmítal negativní hodnocení Gidovy knihy, vzdal redaktorství a vystoupil z Bloku; spolu s ním vystoupili K. Jiříček, V. Kaplický a A. Pospíšilová, a to poté, co byli obviněni z „trockismu". Prosovětská linie U se v posledním ročníku promítla do dalších polemik (např. redakční článek adresovaný zvláště levicové inteligenci Krize mezi československými intelektuály aj.) a ovlivnila také podobu ankety o základně a způsobu spolupráce pokrokových umělců; zde byl sice mezi prvními hlasy zveřejněn příspěvek R. Jakobsona, kritický k sovětským zásahům do kultury, anketa však byla předčasně ukončena (nevyšel již příspěvek K. Teiga). V posledních svazcích se časopis zaměřil hlavně na posílení vědomí jednoty v odporu proti fašismu akcentem na národní a lidovou tradici české literatury (redakční článek Kudy dál?, Václavkova recenze Česká literatura v boji za svobodu národa, zabývající se dvěma aktuálními sborníky, aj.). Připravený

4. sv. 3. roč. (s datací 25. 2. 1939; knižně 1964), cele věnovaný tradicím české kultury, již nemohl vyjít, protože časopis byl zakázán.

Časopis se od počátku věnoval teoretickému vymezení tzv. socialistického realismu. Již v 1. sv. 1. roč. B. Václavek (K tvůrčí situaci české literatury) charakterizoval program socialistického realismu obecně jako „obraz předpokladů pohybu skutečnosti", směřování k období velké syntézy vycházející z uměleckých výbojů avantgard 20. let a vytvářející obraz světa na noetickém základě dialektického materialismu, z třídních hledisek, s perspektivou vývoje k socialismu. Požadoval rozmanitost uměleckých útvarů v uchopení této tematiky a výslovně se distancoval od ztotožnění socialistického realismu s popisným realismem 19. století. Redakce se také hlásila k podobnému programu, jaký stanovil moskevský sjezd sovětských spisovatelů (1934). V souvislosti s tímto programem nového realismu uváděla překlady teoretických prací G. Lukácse (zejména K problému objektivnosti umělecké formy ve 2. sv. 1. roč.), F. Engelse, V. I. Lenina, L. Aragona, R. Rollanda, A. V. Lunačarského aj. Historickým souvislostem tohoto realismu byla věnována v 1. sv. 1. roč. stať A. Pospíšilové (K otázce realismu). Dále se objevovaly stati navazující na moskevský boj proti tzv. formalismu (L. Svoboda: Bucharinova teorie rovnováhy v 1. sv. 1. roč., G. Fridlender: Formalism a eklektičnost v literární vědě ve 4. sv. 1. roč, F. Píšek: K diskusi sovětských spisovatelů ve 2. sv. 2. roč.). Konkrétní podobu tohoto programu reprezentovala v časopise především beletrie členů Bloku. V *poezii* byla výrazná tendence k adresnosti sdělení, někdy až k žurnalistické agitce (J. Taufer, S. K. Neumann), rétoričnosti a popisnosti (F. Nechvátal), ale v tvorbě J. Nohy, charakteristické úsečnou dikcí, také k soustředění na předmětné, subjektivizované vidění sociální tematiky. Poezii autorů mimo Blok charakterizoval především její společný varovný tón vycházející z aktuální situace ohrožení a občanské války ve Španělsku (F. Halas, J. Hora, O. Fischer). Závažné místo připadlo bezručovsky stylizované tvorbě autorů píšících lašsky (Ó. Łysohorsky, J. Stunavsky aj.), ale také zahraniční poezii, publikované jak v překladech, tak v jazyce originálu (zejména v němčině), rovněž také německým překladům české poezie, čímž redakce uskutečňovala program široké mezinárodní spolupráce levicových umělců. Z *prózy* byly publikovány především úryvky ze sociálně kritických románů (M. Pujmanová, M. Majerová, B. Klička, J. Drda). Ukázku z románu J. Weila Moskva-hranice provázelo vzápětí (1. sv. 3. roč.) paradoxně Václavkovo negativní posouzení celého románu. Časopis profilovaly zejména *stati* B. Václavka a v prvních dvou ročnících také v duchu stranickosti a třídního boje vyostřené články K. Jiříčka (František Halas – aneb proč právě smutek ve 2. sv. 1. roč., Vladislav Vančura na druhé straně? ve 3. sv. 1. roč.). Václavek se zaměřoval zejména na problémy tradice české literatury a na profily básníků a prozaiků spřízněných s Blokem (M. Majerová, F. Nechvátal, P. Jilemnický aj.). V politických diskusích usiloval o věcnou polohu a tlumil také militantní postoje některých svých spolupracovníků, zejména ve vztahu k demokratickým spisovatelům a surrealistům (tím, že se distancoval od útoku S. K. Neumanna na R. Jakobsona a J. Mukařovského v Lidové kultuře za protisovětské postoje a formalismus, korigoval také útok V. Pekárka na B. Mathesia jako „kritikáře sovětské uměnovědy" v 1. sv. 3. roč.). Podstatnou část svazků tvořily *recenze*, mnohdy polemické. V prvních ročnících postihovaly širokou škálu produkce, od 2. sv. posledního ročníku redakce deklarovala změnu této praxe řízenou kulturní politikou Bloku (vybíraly se téměř výhradně knihy členů či spřízněných autorů). Důležité byly také *informativní články* o jiných literaturách (Podkarpatská Rus, Německo, Španělsko, Maďarsko, Francie, USA, Írán) a ankety (O sociálním postavení československého spisovatele v 1. a 2. sv. 2. roč., Čím je protifašistickému umělci a spisovateli SSSR ve 4. sv. 2. roč., O základně a způsobu spolupráce pokrokových umělců v 1. a 2. sv. 3. roč.). Svazky byly od 2. roč. prokládány citáty z nejrůznějších světových i českých autorů (V. I. Lenin, K. Marx, G. Lukács, F. Engels, K. A. Wittfogel, F. X. Šalda, K. Teige aj.). V posledním ročníku byly publikovány pozdravy francouzských a sovětských spisovatelů Československu. – *Poezii* zveřejnili: J. Bartuška, K. Bednář, I. Blatný, K. Brušák, L. Čivrný, O. Fischer, J. Hájek, F. Halas, J. Hora, J. Horák, I. Jelínek, S. Kadlec, K. Kapoun, J. Kolář, Z. Kriebel, L. Maršíček, F. Nechvátal, S. K. Neumann, J. Noha, O. Nouza, V. Pekárek, S. Raška, J. Rohan, V. Šacha, D. Šajner, J. Taufer, B. Tomíček, V. Závada, J. Zavadil; v laštině Ó. Łysohorsky, B. Marek (pseud. J. Hanys), Č. Ostravický,

J. Stunavsky (podp. J. Stónawsky); z české klasické poezie byl uveden při jubilejní příležitosti K. H. Mácha; ze slovenských autorů přispěli Š. Gráf, F. Kráľ, J. Poničan (podp. J. Rob-Poničan). *Prózu* publikovali: V. Barčík, Z. Černý, J. Drda, V. Kaplický, B. Klička, J. Kratochvíl, M. Majerová, K. Marin, S. K. Neumann, F. Neužil, K. Nový, I. Olbracht, M. Pujmanová, J. Rybák, B. Sílová, A. Vaněček, J. R. Vávra, J. Weil, F. C. Weiskopf; ze slovenských autorů V. Bielek, Š. Gráf, P. Jilemnický, F. Kráľ a v laštině J. Šinovsky (podp. J. Šénowsky). Autory *cizojazyčné a přeložené poezie* byli: W. H. Auden, M. Banjevič, J. R. Becher (i něm.), B. Brecht, F. Brügel (i něm.), L. Carrol, K. Doberer, V. G. Donskyj, R. Fuchs (i něm.), P. Gelja, M. Gyula, R. Chasel, A. Jerikejev, M. Klopčič, J. B. Kumjatskyj, Th. Lessing (i něm.), A. Machado, V. Majakovskij, E. L. Masters, W. Mehring, R. Meurant, J. Morvay, B. Pasternak, P. Pont (něm.), A. S. Puškin, C. Sandburg, A. Stübs (i něm.), Ch. de Troyes, M. Zimmering, O. Župančič. Autory *přeložených próz* byli: H. Barbusse, A. A. Fadějev, O. M. Graf, L. Guilloux, L. Hughes, P. de Kruif, A. Malraux, J. Oleša, P. Pavlenko, V. Šklovskij, N. Tichonov, B. Uhse. *Kritice a publicistice* se věnovali: O. Berkopec, O. Blažek, F. Branislav (i šifra F. B.), E. F. Burian, V. Černý, Z. Černý (i šifry -č., -zč), L. Čivrný (i šifra L. Č.), J. Drda (i šifra J. D.), A. Hartl, Z. Hlaváček, O. Jeremiáš, P. Jilemnický (i šifry P. Jil., P-ý.), K. Jiříček (vl. jm. O. Kučera, i pseud. O. Krígl a šifra -kj.), K. Konrad, K. Konrád, J. Kratochvíl, J. P. Lang (i šifra -jpl.), Ó. Łysohorsky, F. Nechvátal (i šifra F. N.), Z. Nejedlý, S. K. Neumann (i šifra S. K. N.), J. Noha (i šifry N, -n.), V. Pekárek (i šifry p., p-, pk., V. P., vp-), F. Píšek (i šifry -fp-, P.), J. Poničan (podp. J. Rob-Poničan), A. Pospíšilová (i šifra A. P.), A. Pražák, M. Pujmanová, J. Rypka, O. Stibor, L. Svoboda (i šifry L. S., L. Sv., s., s), J. Taufer (i šifry j. t., jt, -jt-, -jtr-, -jtr.-), B. Václavek (i šifry B. V., v.), J. Valja (i šifra J. V.), A. Vaněček, J. Weil (i šifry jw., jw), L. Žilka (i šifry L. Ž., LŽ) a dále šifry Ege., K. I., -lk, O., R. F. Publikovány byly *články, studie a projevy zahraničních* autorů: L. Aragon, G. Bernanos, J. R. Bloch, J. Cocteau, L. Deharmeová, S. Dinamov, F. Engels, A. A. Fadějev, G. Fridlender, M. Gyula, W. Herzfelde, K. Kersten, J. Kozak, J. Lehmann, V. I. Lenin, H. R. Lenormand, S. Ludkiewicz, G. Lukács, V. Majakovskij, H. Mann, P. Merin, P. Paraf, M. R. Paraschivescu, T. Pavlov (Dosev), A. Viollis. *Překlady* přispěli: O. F. Babler, N. Balcarová-Píšková, F. Brügel, L. Čivrný, F. Dvořák, R. Fuchs, W. Hart, A. Hartl, J. Hora, K. Jiříček, A. Machander, F. Nechvátal, J. Noha, V. Pekárek, F. Píšek, J. R. Poničan (i šifra rob.), Š. Sedláčková, L. Svoboda, J. Taufer, J. Urban, B. Václavek, A. Vaněček, J. Weil, F. C. Weiskopf, J. Zavadil, L. Žilka, dále též šifry B. K., -sp-, dr. piv. *Anket* se kromě stálých autorů účastnili: K. Bednář (pseud. Prokop Kouba), K. J. Beneš, J. Čapek, K. Čapek, J. Čarek, J. Dvořák, M. Figuli, O. Fischer, H. Gregorová, J. Hora, J. Hořejší, Č. Jeřábek, E. Konrád, P. Kouba, S. Lom, J. Mahen, H. Malířová, J. Mařánek, V. Nezval (pseud. Robert David), M. Nohejl, J. Opolský, J. V. Pleva, K. Sezima, K. Teige, A. M. Tilschová, J. Toman, G. Vámoš (O sociálním postavení československého spisovatele); A. Bagár, K. J. Beneš, E. Bloch, J. Čapek, J. Dvořák, O. M. Graf, W. Herzfelde, Č. Jeřábek, B. Klička, J. Kopta, I. Olbracht, J. V. Pleva, M. Pujmanová, K. Reiner, E. Schulhoff, F. Soldan, J. Toman, G. Včelička (Čím je protifašistickému umělci a spisovateli SSSR); R. Fleischner, R. Jakobson, J. Kroha (O základně a způsobu spolupráce pokrokových umělců).

LITERATURA: V. Černý: Dva sborníky, LitN 8, 1935/36, č. 16; J. Rybák: Sborník skupiny Blok, RP 12. 3. 1936; EL (J. Strnadel): Z revuí došlých redakci Činu, Čin 1936, s. 221; k. k. (K. Konrad): Blok a jeho čtvrtletník, Tvorba 1936, s. 794 → Ztvárněte skutečnost (1963); F. X. Šalda: U, čtvrtletník skupiny Blok, ŠZáp 9, 1936/37, s. 106; -n. (S. K. Neumann): Čtvrtletník U…, Lid. kultura 1938, č. 2 → O umění (1958); B. Václavek: K situaci československé literatury (oběžník Bloku 2, 10. 1. 1938), Var 3, 1950/51, s. 26 → Tvorba a společnost (1961); L. Knězek: Listy Bedřicha Václavka Fraňu Kráľovi, SLit 1958, s. 211, 339, 468; V. Pekárek in B. Václavek: Tvorba a společnost (1961); J. Taufer in Strana, lidé, pokolení (1962); K. Chvatík in Bedřich Václavek a vývoj marxistické estetiky (1962); M. Nosek: Programové úsilí o český socialistický realismus, ČLit 1963, s. 111; V. Pekárek: K historii literární skupiny Blok, AUP Olomouc. Facultas Philosophica. Supplementum 7 (Václavkova Olomouc 1962), 1964, s. 93; J. Dvořák: Pomoc marxistické kritiky vznikající marxistické literatuře let třicátých + Výbor z listů S. K. Neumanna B. Václavkovi, tamtéž, s. 44 a 393 + Blok socialistických spisovatelů před 25 lety, Červený květ 1964, s. 94; Tradice bojující (1964, edice zabaveného 4. sv. 3. roč. U, ed. a doslov J. Dvořák); ● ref. Tradice bojující: M. Blahynka, Kulturní tvorba 1964, č. 23; J. Hek, HD 1964, č. 8; J. Honzík, Plamen 1964, č. 9; O. Sus, Rovnost 11. 6. 1964 ●; J. Brabec, V. Effenberger: Komentář, in K. Teige: Výbor z díla 2 (1969); H. Kunstmann a George Bouron

(J. Opelík) in U (Würzburg 1975, Analecta Slavica 10, úvod k reprintu čas.); J. Dvořák: Neumannova cesta od Levé fronty k Bloku socialistických spisovatelů, Lit. měsíčník 1975, č. 7 → Tradice a současnost (1980); V. Linhartová: Podíl „U" Bloku na formování metody socialistického realismu, Slavica Slovaca (Bratislava) 1980, s. 147 + Úsilí B. Václavka o vytvoření teoretické základny pro zformování socialistického realismu, SPPF Brno, sv. 75, ř. jazyk. a lit., Škola – jazyk – literatura, 1981, č. 13, s. 93; J. Dvořák: Jiří Taufer a vznik Bloku socialistických spisovatelů, Lit. měsíčník 1981, č. 6; V. Pekárek: Plán posledního ročníku Václavkova časopisu Blok – U, Lit. měsíčník 1982, č. 7; V. Linhartová in Cesty k porozumění (1985); J. Šindlerová: Bedřich Václavek a Blok socialistických spisovatelů (komentář k dopisu B. Václavka), Středisko 67, 1984 (1985), s. 45 + Bedřich Václavek a Blok socialistických spisovatelů, sb. Stav a úkoly literární vědy v Severomoravském kraji a úkoly mladé generace, Václavkova Olomouc 1980 (1986, s. 133) + Interní diskuse a kolize v Bloku socialistických spisovatelů, sb. Stav a úkoly václavkovského bádání v kontextu soudobé literární vědy a folkloristiky, Václavkova Olomouc 1983 (1986, s. 117); I. Pfaff: Kampaň proti „formalismu" v české levicové kultuře 1936–1938, Svědectví 21, 1987/88, s. 187 → (upr.) Česká levice proti Moskvě 1936–1938 (1993) + U-Blok a zápas o „socialistický realismus" v českém umění, Ateliér 1997, č. 19; J. Fogl: Anketa U-Bloku (k přetisku ankety O sociálním postavení československého spisovatele), Aluze 2002, č. 3.

dvo

Uboj

1936–1942

Časopis propagující slovanskou vzájemnost, vlastenectví a činorodý přístup k životu, později za redakce V. Kolátora beletristická revue určovaná nároky Literárního uměleckého kruhu Aktivisté.

Podtitul: 1936/37 (roč. 1/2) Zpravodaj snaživých; 1938 (roč. 3) Tribuna Klubu slovanské vzájemnosti; 1939 (roč. 4) Slovanská národní tribuna; 1939–42 (roč. 5–7) Měsíčník pro krásnou literaturu. – *Redaktoři:* 1936/37 (roč. 1/2) „Kolektiv mladých mužů", od č. 8 Klub slovanské vzájemnosti; 1938–42 (roč. 3–7) V. Kolátor (vedoucí redaktor). – *Odpovědný redaktor:* 1936/37 (roč. 1/2 do č. 4) J. B. Brynda; 1937–38 (roč. 1/2 od č. 5 – roč. 3) V. F. Boronda; 1939 (roč. 4) J. Chvojka; 1939–42 (roč. 5–7) J. Janoušek. – *Vydavatel:* 1936–38 (roč. 1–3 do č. 3) V. F. Boronda, Kladno; 1938 (roč. 3 od č. 4) V. F. Boronda, Praha; 1939 (roč. 4) za Tiskovou komisi Klubu slovanské vzájemnosti V. F. Boronda, Praha; 1939–42 (roč. 5–7) Literární umělecký kruh Aktivisté, Praha. – *Periodicita:* 1936/37 (roč. 1 do č. 8) a 1939 (roč. 4) čtrnáctideník, 1937 (roč. 1/2 od č. 8) – 1938 (roč. 3) a 1939–42 (roč. 5–7) měsíčník; 1936/37 (roč. 1/2, ročníky neoznačeny číslicemi, ale č. 1–9 /prosinec–květen/ Ročník Karla Havlíčka Borovského a č. 10–17 /červen–prosinec/ Ročník Mistra Jana Husi) od prosince do prosince 17 čísel; 1938 (roč. 3) od ledna do prosince 10 čísel, z toho dvojčísla 6–7 a 9–10; 1939 (roč. 4) ohlášen čtrnáctideník mimo leden a červenec, vyšlo jen č. 1 v únoru; 1939/40 (roč. 5) od září do června 10 čísel; 1940/42 (roč. 6) od prosince 1940 do března 1942) 10 čísel; 1942 (roč. 7) 2 čísla v květnu a červnu.

Název časopisu byl zvolen podle jihoslovanské národní písně U boj konvenující představám zakladatelů o slovanském duchu, lásce k domovině a tvořivém elánu. První ročníky časopisu vydávaného v Kladně kombinovaly ideový záměr propagovat slovanskou vzájemnost a aktivní přístup k životu vedoucí k národní prosperitě s regionálními podnikatelskými zájmy (četná inzerce a lokální informace). Od podzimu 1937 proměňoval iniciativní vliv V. Kolátora (od ledna 1938 se ujal redakce a na jaře t. r. ji přesunul do Prahy) U. v kulturní a politickou revui využívající původní panslovanské zaměření časopisu k aktuálnímu protiněmeckému vystupování a akcentující zvláště v době mnichovské krize jednotu národa, drobnou práci i v omezených podmínkách, cílevědomé budování stabilní společnosti a vize lepších zítřků (mj. se změnil i znak ubojistů: rytíře ve zbroji na koni nahradil mravenec). Vydávání U. Literárním uměleckým kruhem Aktivisté od září 1939 znamenalo výrazný obrat k beletrii a kulturní publicistice (též markantní úbytek komerční inzerce a více informací o kultuře), deklarována byla snaha navázat na tradici Květů, Světozoru, Zlaté Prahy a České včely (např. pestrou nabídkou uměleckých žánrů a zařazováním obrazových reprodukcí). Nepravidelné vycházení U. (zadržené květnové číslo 4. roč., tříleté vydávání roč. 6) zavinily potíže s protektorátními úřady (schvalování převodu na nového vydavatele, cenzura). Za heydrichiády bylo v 7. roč. po červnovém 2. čísle (na září bylo ohlášeno č. 3 věnované V. K. Klicperovi, L. Stroupežnickému a J. Vrchlickému) vydávání U. zastaveno a vydavatelstvo, vycházejíc z příbuznosti programových linií, přikročilo ke sloučení časopisů Aktivisté a U. (údajně po nařízení tiskového odboru ministerstva osvěty) a v říjnu 1942 začal vycházet za redakce J. Janouška a V. Kolátora nový literárně umělecký měsíčník Živá tvorba s obdobným

zaměřením, vzhledem i okruhem přispěvatelů. Koncem 1945 byl U. společně s časopisy Aktivisté a Živá tvorba (a dalšími periodiky) odsouzen očistnou komisí Syndikátu čes. spisovatelů, redaktoři i autoři však v odvoláních hájili nezávadnost svého počínání za okupace. – Literární umělecký kruh Aktivisté vydával 1939–40 Knihovnu Uboje „U nás" (5 sv.: V. Kolátor: Vzdušné vidiny, 1939, J. K. Tyl: Středem Země do Afriky, 1939, J. Flanderková: Úsměv Afrodity, 1940, L. Dymeš: Chrámy, 1940; a překlady V. Kolátora Písně Dálného východu, 1940).

V prvních ročnících U. převládaly publicistické žánry (úvodníky, zprávy, výzvy – mj. ke vstupu do Klubu slovanské vzájemnosti, jejž na jaře 1937 kolektiv U. založil). Záměr referovat o proudech státotvorných, uměleckých a filozofických, o vojenství, zdatnosti a sportu i o vědách zaměřených k výstavbě a pokroku se snažily plnit příspěvky obecně úvahové nebo zpravodajsko-informativní, vždy se zřetelnou apelativní tendencí. Postupně se vedle nabádavých příběhů pro ty, kteří chtějí dosáhnout úspěchu, více prosazovaly beletrizované žánry (např. fejetony a vzpomínky). *Publicistikou* přispívali A. S. Batěk, V. F. Boronda, J. B. Brynda (i pseud. JoBoB, Jobry a šifra J. B.), P. Diviš, A. Gutová, V. Hošek, J. Kadlec, R. Kalvoda, S. Květoň, M. Landová, J. Mašín, V. E. Mourek, J. Pokorný, J. Pospíšil, V. Slezák aj., též šifry B-a, B. B., J-K, jo-, jojo, Krs-, Ks, -oro-, ýp- aj. Zavedeny byly rubriky *Přehled událostí, Drobné zpravodajství*, později též *Humor světa* a *Rčení.* U. na pokračování uváděl jazykový kurs esperanta (řídil O. Kočí, přisp. i pod šifrou O. K.), v jehož rámci vycházel mj. překlad B. Němcové (přel. K. Procházka), později kurs angličtiny. Ojediněle byly publikovány příspěvky v esperantu, francouzštině, angličtině a slovenštině. Důraz na následováníhodné příklady z minulosti se projevil kromě formálního označení prvních dvou ročníků (Ročník Karla Havlíčka Borovského, Ročník Mistra Jana Husi) mj. i otiskováním ukázek ze starší tvorby (K. Havlíčka Borovského, S. Čecha, V. Dyka, V. Šolce, J. Wolkra aj., z Rukopisu královédvorského atp.; za protektorátu pak J. Nerudy a A. Michny z Otradovic). Ke slovanské sounáležitosti poukazovaly překlady děl B. Lovriće, méně též z literatury ruské (transliterovaná báseň A. S. Puškina, ukázky z lidové slovesnosti). Na pokračování vycházel román J. B. Bryndy Kouzlo jazzu a Kolátorovo romaneto Vzdušné vidiny (neukončeno, vydáno knižně). Méně četné *beletristické příspěvky* uveřejnili A. Habrovský, J. Herink, P. Diviš, R. Kalvoda, I. Stránická, J. Svobodová, K. Tůma, K. Veselý, A. Vorel aj. – V přechodném období poznamenaném mnichovskou krizí převažovaly komentáře a glosy k mezinárodní i vnitropolitické situaci prozrazující český nacionalismus na slovanské bázi a vyzývající k revizi české zahraniční politiky a vztahu k evropským národům v zájmu zabezpečení národní budoucnosti, postupně se vytrácela deklarovaná apolitičnost a projevily se názory antifašistické i antibolševické. Proti poraženeckým náladám, deziluzi, odrodilství a slabosti se stavělo tvůrčí nasazení, činorodost a drobná práce posilující národní i individuální sebevědomí. V oblasti umění byl proti avantgardní internacionalizaci a poezii úzkosti, pasivity a abstraktních hodnot kladen aktivistický požadavek „zdravého realismu mladého umění". Články publikovali J. Flanderková, J. Kadlec, B. J. Kosovský (pseud. Ivan Horný), J. Pospíšil, A. Štěpánková, méně též Č. Amort, V. Coufal, V. Kůrka, V. Musil, B. Pick aj. V. Kolátor psal především stati s divadelní a filmovou tematikou, drobnější referáty uplatňoval v rubrice *Reference o umění a civilizačních snahách kulturních činitelů*, resp. *Reference o umění a kultuře* a *O filmu, knihách a umění.* Po převzetí vydavatelských práv Aktivisty proměnili redaktoři V. Kolátor a J. Janoušek U. v literární revui s převahou beletristických příspěvků a prostorem pro uměleckou kritiku a esejistiku. Publicistika se omezila na tematiku obecně kulturní a společenskou, např. postavení žen. V rubrice *Přehled o knihách*, resp. *Přehled o knihách, výstavách a divadle, Přehled o literatuře, výstavách, filmu a divadle*, *Divadlo a knihy* ap., kromě jiných především V. Kolátor soustavně referoval o literatuře (věnoval se zejména tvorbě autorů okruhu Aktivistů, příp. publikujících v jejich časopisech, katolicky orientovaným spisovatelům, vlastivědným publikacím, kriticky též produkci nakladatelství V. Petra: edici Svazky úvah a studií a spisovatelům sdružujícím se kolem K. Bednáře a jejich programovým vystoupením), o divadle (historii i aktualitách) a o filmu (především o soudobé české produkci). J. Flanderková a J. Janoušek v teoretizujících, příp. programových nebo konfrontačních statích prezentovali aktivistické nároky na umění. Objevily se příspěvky o zahraniční literatuře (J. Hudec, G. Pošmourná), o výtvar-

ném umění (F. Božek) a hudbě (S. Šašek, I. Nováková), teatrologické stati E. Jánského, V. Kolátora, F. Tetauera, F. Götze a J. Vodáka (přetisk). Další *články a poznámky* publikovali J. Biskup, J. Flanderková, V. Hejný, J. Hudec, J. Janoušek (i šifra Jšk.), E. Jánský, V. Kolátor (i šifry Dr. V. K., vk., Vl. K., vlk.), F. Listopad, P. Lovrič, V. Sojka aj. a šifry Jel-, -ou- aj. Patrně s cílem vyhovět protektorátním úřadům byly tištěny drobné překlady německy psané literatury (M. Albert, G. R. Binding, H. Carossa, S. George, R. Huch, R. M. Rilke, I. Salcher, Th. Storm aj.), na předchozí tradici navázaly překlady jihoslovanských autorů (A. Dukić, B. Lovrić), ojediněle též další překlady (M. J. Lermontov, R. Thákur, Vrchlického překlad Michelangela Buonarrotiho aj.); *překládali* F. Balej, J. Černý, F. Hlučka, J. Hudec, M. Kareš, P. Lovrič, B. Penka, O. Picková (i pseud. O. Biceková a šifra O. P.) aj. *Básně* publikovali J. Biskup, K. R. Boušek, J. Černý, L. David, L. Dymeš, J. Flanderková, M. Haller, A. Havel, J. Hrubá, H. Janíčková, J. Janoušek, J. Kadlec, P. Klen (psán též chybně Klem), F. Kožík, Z. Kriebel, M. Novák, J. Ošmera, B. Penka, V. Rozner, F. Simandl, L. Sova, J. Suchánek, R. F. Šimek, L. Šíp, J. Škvor, M. Tůma, J. Valuš-Strunz (též Waluš-Strunz) aj. *Prozaické texty* otiskovali J. Biskup, J. Flanderková, J. K. Grumlík, M. Haluza, A. Havel, J. Janoušek, J. Kadlec, K. Koenigsmark, L. Kolínská, V. Korábová, P. Lovrič, M. Matas, M. Nekvasil, O. Picková, G. Pošmourná, M. Prušáková, V. Rozner, J. Suchánek, A. Šrámek aj.

LITERATURA: M. Bauer: Literární aktivismus v roce 1945, Tvar 1999, č. 18.

ls, jip

H. Uden

* 5. 10. 1847 *Solnice* u Rychnova nad Kněžnou
† 9. 6. 1930 *Kladno*

Básník, následovatel lumírovské poetiky, v lyrice především v knihách sonetů, v epice v rozsáhlejších historických skladbách; příležitostný dramatik.

V matrice zapsán jako Jaroslav Alois Václav Hruška; pseudonym, vzniklý zpětným čtením slova „neduh“, souvisí s autorovým povoláním lékaře. – Syn učitele při městské škole v Solnici. Jeho pěstounem byl solnický farář, spisovatel J. Ehrenberger, jenž ovlivnil i U. sklony k literatuře. Obecnou školu U. navštěvoval v rodišti, gymnázium nejprve v Rychnově n. Kněžnou, od 1865 (7. třída) v Hradci Králové (mat. 1866). Od 1866 studoval na pražské univerzitě lékařskou fakultu (MUDr. 1872). Po nemocniční praxi v Praze a v Břasích u Rokycan byl 1874 ustanoven lékařem při Bratrské hornické pokladně Pražské železářské průmyslové společnosti v Kladně. 1889–1918 s krátkou přestávkou působil jako starosta města Kladna, 1899–1918 též jako starosta okresního kladenského zastupitelství. Zasloužil se o modernizaci města, dal zřídit obecní vodovod, postavit okresní veřejnou nemocnici, spořitelnu, školy a divadlo, jehož působení podporoval zvláště intenzivně: byl předsedou i režisérem místního divadelního spolku Budislav. Za své zásluhy byl 1899 zvolen čestným kladenským měšťanem a také vyznamenáván rakouskými řády. Politicky tíhl ke konzervativnímu katolicismu. Spolupracoval též s kladenským nakladatelstvím J. Šnajdr. Zážitky z cest do zahraničí (1878 pobyt v Itálii, 1879 ve Švédsku a Dánsku, Španělsku, opakovaně na Rujaně a ve Vídni) ztvárnil především v knihách sonetů. Po 1918 odešel z veřejného života, načas pobýval u sestry v Bílé Třemešné. Zemřel (jako vdovec) na arteriosklerózu v kladenské nemocnici, pohřben byl v Solnici. – Není totožný s romanistou, univerzitním docentem Jaroslavem (O.) Hruškou (1866–1929).

U. lyrické dílo se vyvíjelo pod silným lumírovským vlivem v poněkud opožděný a umělecky odvozený tvar. V prvních dvou knihách sonetů (*Sestupem, San Remo*) převažují žánrové obrázky, dojmy z pobytů v zahraničí, většinou jen jako rutinovaně poetizované reálie. K formálnímu experimentování se sonetem U. tíhl zvláště v tzv. krátkých znělkách (*Diář*), složených ze čtyřslabičných veršů komentujících s ironií politické i sociální dění (při nedostatku obrazivosti zůstal však v zajetí formálního kadlubu, který jej vedl i k nefunkční deformaci jazyka či ke kouzlu nechtěného). Časopisecky (Hlas národa) U. publikoval na pokračování rozsáhlé cykly reflexivních sonetů *Sedmero skutků milosrdenství* (na každý skutek cyklus sonetů) s motivikou z antické a novozákonní mytologie a *Znělky purkmistrovské* 1–4; ve Vlasti tiskl archaizující naučné básně artistních forem (znělky a zejména sestiny). Poměrně různorodá je U. básnická epika. Na rozsáhlejších

plochách se pokusil o básnickou povídku (*Klára*) i o lyrickoepickou skladbu proloženou vzpomínkami na svou sestru (*Smrt Boženina*). Básnicky zpracovával i historické příběhy z pobělohorské doby (*Donín*), z konce husitství o Prokopu Holém (*Z druhých řad reků*) a z časů Jiřího z Poděbrad (*Zedena*); snažil se v nich sugerovat dobový kolorit a dát veršům historickou patinu (i pomocí archaismů a neologismů), upadal přitom do popisnosti a rétorismu. Příležitostný charakter mají U. epigramy (*K dokladům doby*). Většina jeho dramatických prací se vztahovala k místnímu dění a zůstala netištěna (uváděna kladenskou, případně jinou menší scénou); výjimkou je hra *Znak,* napsaná k otevření kladenského divadla.

PŘÍSPĚVKY *in:* 23. výr. zpráva čes. měšťanských a obecných škol na Kladně za škol. roky 1899–1902 (1902, Kladno před sto roky, podp. J. Hruška); Hlas národa (1902–05; 1904 BB Sedmero skutků milosrdenství, 1904–05 Znělky purkmistrovské); Nár. obzor (1911); Vlast (1920–25; 1924 vzpomínky); alm. Vzpomínáme Vás… (1913); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Sestupem (BB b. d., 1897); San Remo (BB b. d., 1897); Sad zarůstající (BB b. d., 1897); Klára (B b. d., 1898); Diář (BB b. d., 1908); Donín, Senza sordini (BB 1911); Znak (D b. d., 1912, i prem.); Decursus a Epikrise (BB 1913); Zedena (B 1915); K dokladům doby (BB 1922); Smrt Boženina (B 1923); Z druhých řad reků (B 1924); Z vracejících se vzpomínek (1926). – *Ostatní práce:* 1798–1898. Otec národa František Palacký (proslov, 1898, podp. Dr. Jaroslav Hruška). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* Rozmluva (1917); Uznání (1918); Návštěva (1918). ▮

LITERATURA: ● ref. Sestupem: Quidam (F. X. Šalda), Lit. listy 18, 1896/97, s. 270 → KP 3 (1950); Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 606; K. Burian, Vlasť 13, 1896/97, s. 894; an., Hlas národa 19. 3. 1897; an., NŽ 1897, s. 78 ●; ● ref. San Remo: Quidam (F. X. Šalda), Lit. listy 18, 1896/97, s. 334 → KP 3 (1950); an., MR 1897, sv. 6, s. 126; an., Hlas národa 20. 6. 1897 ●; ● ref. Sad zarůstající: N. (S. K. Neumann), MR 1897/98, sv. 7, s. 63 → Stati a projevy 1 (1964); P. K. (F. X. Šalda), Lit. listy 19, 1897/98, s. 100 → KP 4 (1951) ●; -a- (F. V. Vykoukal): ref. Sestupem, San Remo, Sad zarůstající, Světozor 32, 1897/98, s. 154; Sk. (F. Skácelík): ref. Klára, Samostatnost 1898, s. 208; ● ref. Diář: -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 8. 11. 1908; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 37, 1908/09, s. 263 ●; ● ref. Donín, Senza sordini: -č-, Nár. obzor 14. 10. 1911; Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 61 ●; ● ref. Zedena: -t., PL 3. 10. 1915; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 16, 1915/16, s. 26; A. V. (Ant. Veselý), NL 23. 1. 1916 ●; an.: k pětasedmdesátinám: Naše kniha 1922, s. 152; ● ref. K dokladům doby: J. Voborský, Vlast 39, 1922/23, s. 184; Rčk. (A. Roček), Lumír 1924, s. 217; Dom. P. (Pecka), Archa 1924, s. 433 ●; ● ref. Smrt Boženina: J. Krecar, MR 1923/24, sv. 39, s. 258; J. Voborský, Vlast 40, 1923/24, s. 136; V. Brtník, Venkov 3. 5. 1924; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 1. 6. 1924; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25, s. 69; J. Staněk, Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 146 ●; ● ref. Z druhých řad reků: an., Hlídka 1924, s. 432; B. Jedlička, LitN 20. 5. 1925 ●; -vk- (V. Brtník): ref. Smrt Boženina, Z druhých řad reků, Topičův sborník 12, 1924/25, s. 327; ● nekrology: an., Lit. rozhledy 14, 1929/30, s. 284; an. Čes. slovo 12. 6. 1930 ●; in Kladno v osobnostech (1998); K. Souček: Hruška budoval moderní Kladno, Mladá fronta Dnes 15. 10. 2004 (středočes. vyd.).

vfr

Jan **Uhde**

* 10. 8. 1908 *Olomouc*
† 30. 8. 1955 *Brno*

Básník ze skupiny mladých autorů kolem brněnského Literárního střediska.

Syn ředitele brněnské Hypobanky. Vystudoval v Brně klasické gymnázium (mat. 1927) a práva na Masarykově univerzitě (doktorát 1932). Působil jako právník na Zemském úřadě v Brně; 1938 se oženil. Při politických čistkách po 1948 byl několikrát přeložen, posléze se uchytil jako úředník na podřadném místě na plánovacím odboru Okresního nár. výboru v Židlochovicích. Stálá frustrace přispěla k tomu, že u něho propukla rakovina plic, které zakrátko podlehl. – Obě jeho děti posléze emigrovaly: syn Jan (* 1942) 1968 do Kanady, kde se stal univerzitním profesorem filmové vědy (též členem redakční rady exilového čas. Západ a kulturní publicista); dcera Dora 1976 do Švýcarska, kde učí dějiny anglické literatury.

U. začal psát básně v 15 letech, časopisecky debutoval 1929 v olomoucké Arše. Patřil k okruhu brněnského Literárního střediska, jež vzniklo na obranu před kulturním pragocentrismem a jako protiváha k Moravskému kolu spisovatelů. V knize *Zpěvy z Neznáma* se přihlásil k O. Březinovi a k jeho zaujetí kosmickým děním; věnoval mu také závěrečnou báseň. Od mystiky se obrátil ke krajinným a milostným motivům ve sbírce *Barvy moří* (s oddíly Atlantik, Jadran, Černé moře), odrážející jeho zálibu v cizích krajích. Témata jeho jediné poválečné

sbírky *Úsvit v mlhách* tvoří prožitky pohnutých událostí za okupace a války a nakonec i osvobození země. Hymnický projev prvotiny sice časem nahradila civilnější gesta, zpravidla však vyjadřovaná obdobně rétoricky vznosným dlouhým veršem, v poslední sbírce pak národně obranný patos provází nečastěji rytmický, úderný verš krátký. U. psal i prózy, z nichž však publikoval pouze několik časopisecky. Jeho intenzivní vztah k hudbě našel uplatnění v časopise Středisko, kde redigoval rubriku Hudba a obstarával referáty o operních představeních moravských divadel a o koncertech v moravských městech. Komponoval také taneční hudbu a pro svého přítele skladatele K. Horkého napsal libreto k baletu *Lastura* podle východní pohádky.

PSEUDONYM: J. Z. Jesenský. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Archa (Olomouc 1929–30); Středisko (Brno 1931–32); Venkov (1940–41). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Zpěvy z Neznáma (BB 1929); Barvy moří (BB 1932); Úsvit v mlhách (BB 1946). ▮ SCÉNICKY. *Libreto:* Lastura (1945, hudba K. Horký). ▮

LITERATURA: ● ref. Zpěvy z Neznáma: M. (E. Masák), Archa 1930, s. 78; J. Staněk, LidN 22. 2. 1930; Z. S., NO 24. 6. 1930 ●; ● ref. Barvy moří: -ks- (K. Stránský), Středisko 3, 1932/33, s. 98; Z. S. (Spilka), Archa 1933, s. 75 ●.

pp

Josef **Uher**

* 14. 12. 1880 *Borač* u Tišnova
† 5. 12. 1908 *Brno*

Autor krátkých prozaických útvarů v duchu dobového naturalismu a poté secesního modernismu, prostředkující zejména způsob vidění a postoje lidí z okraje společnosti.

Narodil se v osadě Podolí v bědných poměrech jako nejstarší ze čtyř dětí domácího tkalce, později dělníka na stavbě dráhy (z Tišnova do Žďáru n. Sázavou) a železničního dělníka. V Boračí vychodil U. obecnou školu (její učitel J. Soukal, sám spisovatel pro mládež a autor prací historických a pedagogických, ho přivedl k literatuře), v Tišnově školu měšťanskou (1893–96), nakonec v Brně učitelský ústav (mat. 1900); tehdy též navštěvoval soukromou pěveckou školu, přivydělával si jako zpěvák kupletů a houslista, jako posluchač 3. roč. zpíval i ve sboru brněnského Nár. divadla. Učil v Židenicích u Brna (Brno-Ž., 1900–01) a v brněnském okolí: 1901–03 v Babicích u Rosic (v květnu 1903 složil zkoušku učitelské způsobilosti), 1903–04 v Ostrovačicích, nato byl ustanoven do Padochova, ale kvůli onemocnění tuberkulózou tam ani nenastoupil (nemoc se zjevně projevila 1902, k prvnímu nemocničnímu pobytu došlo v květnu 1904). V prosinci 1904 byl jmenován definitivním podučitelem ve Vranově, v únoru 1905 byl však dán kvůli nemoci na dočasný odpočinek, který byl posléze proměněn v odpočinek trvalý (a to s jednorázovým odstupným, tj. bez nároku na důchod). Živořil v něm ve stálém nedostatku střídavě v Brně (u své snoubenky M. Soukopové) a doma v Podolí z honorářů a podpor, které mu také umožnily léčit se na Jadranu v trojím krátkém pobytu: od února do května 1906 v Abbazii (Opatija), tamtéž od října 1906 do května 1907, od března do května 1908 nejdřív v Dubrovníku, potom znovu v Abbazii. Intenzivně prožíval kulturní probuzení českého Brna, přátelil se s J. Merhautem, K. Elgartem Sokolem, J. Dýmou, bratry Mrštíkovými, K. Z. Klímou, O. Skýpalou, s malíři V. Špálou, E. Fillou a F. Pečinkou, s hudebními skladateli J. Kuncem a A. Průšou, aj. V prosinci 1905 se podílel na založení literárního odboru při brněnském Klubu přátel umění a podal tu návrh na zřízení nemocenské pokladny pro spisovatele; už v lednu 1906 však ze spolku vystoupil. Tuberkulóze plic a ledvin marně vzdoroval; pohřben byl na Ústředním hřbitově města Brna.

Autorův život omezený na pouhých osm publikačních let vtiskl jeho dílu torzovitý ráz (jak ve smyslu předčasně přetrženého vývoje, tak ve smyslu nenaplněných konkrétních záměrů), vysilující nemoc ho nutila pěstovat jen krátké žánry. Nicméně hraniční ráz dobové literární situace a probíhající obroda českého uměleckého Brna daly U. i v tak krátkém čase projít pestrou tvůrčí zkušeností. Po kratičkých začátcích básnických (ohlasy lidové poezie a V. Hálka) a povídkových (ve znamení mrštíkovského realismu) zasáhl U. vliv dohasínajícího naturalismu a impresionismu a poté rozkvetlého modernismu symbolistního a secesního. Obzor jeho prózy, na niž se výhradně soustředil, a její hledisko se však (přes všecky stylové proměny) podstatněji neměnily. Zaplňovaly jej různé podoby sociálně bědného života (zvláště na venkově rodného Tišnovska) a jeho mravního rubu, hledisko bylo dáno subjektivi-

tou autorovy zkušenosti a sympatie. Nejběžnějšími postavami U. beletrie se stali ublížení a ušlápnutí, které vedle chudoby deptá i „nepřítel život"; jejich typem nejreprezentativnějším tuláci (současníci Gorkého bosáků a předchůdci Olbrachtových zlých samotářů). Ti na rozdíl od deklasovanců pasivně propadlých utrpení nebo marně se vzpouzejících či jen mstících si volí postavení vyvržence jako projev vlastního rozhodnutí, jako nabytí svobody a ztotožnění s kosmickými silami Země a Slunce (*Kapitoly o lidech kočovných a jiná próza*). Svou druhou knihu *Má cesta* složil U. z drobných útvarů (črta, anekdota, báseň v próze apod.), které původně tiskl v novinách; jejich žurnalismus tkví však nikoli ve stylu, nýbrž v inspiraci i nejnahodilejšími a nejdrobnějšími střípky skutečnosti a v stále udržovaném bezprostředním kontaktu se čtenářem. Cílem dějů redukovaných zpravidla na jediný motiv a tlumočených nervním jazykem symbolických významů a dekorativních obrazů (s vydatným užíváním personifikace a figur založených na opakování) bylo evokovat zášlehy svérázného, životem zkoušeného lidství a zahalit je atmosférou soucitu. V jeho básních v próze byl shledáván vliv Baudelairův a Turgeněvův. U. vzpurné gesto zůstávalo integrální součástí i jeho posledních povídek, třebaže ztrácelo svůj počáteční, mladistvě důvěřivý patos a získávalo na hořké ironii u vědomí marnosti individuální vzpoury i marnosti vlastního zápasu s nemocí; ironií nebo černým humorem bránil se U. sentimentalitě a nekritické oslavě oné životní sféry, již učinil základem svého společenského vzdoru. Dobová kritika rozestoupila se v názoru na U. příkře na ty, kdo ho považovali za průměrného sociálně tendenčního autora se sklonem k sentimentalitě a žánru (např. A. Drtil, J. Karásek ze Lvovic, A. Novák, A. Procházka), a na ty, kdo v něm naopak spatřovali největší příslib české prózy (např. B. Benešová, M. Hýsek, K. Z. Klíma, F. X. Šalda). – V literatuře o U. se uvádí několik titulů nerealizovaných projektů. Rozsáhlá povídka Bratránci (torzo) a faktografické, svéživotopisné Zápisky z nemoci (fragmenty) měly údajně složit soubor s názvem Ledajací. O ohlašovaném románu Kalné vody a ohlašované knize Suchá tráva neví se konkrétně nic.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jan Jiskra, J. Jez (dub.), J. Sever, J. Urban, J. U. Štefan, Lev Hart; J. U. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1906, 1908); Dvacátý věk (Židenice u Brna 1901, debut); Jaro (1908); Lid. noviny (Brno 1901–08); Lumír (1907–08); Morava (Brno 1901); Mor. orlice (Brno 1902–08); Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava 1907–09); Mor. kraj (Brno 1906); Neděle (Brno 1904); Nedělní noviny (Brno 1906); Novina (1908); Pokroková revue (1906–07); Pražská lid. revue (1907); Rozhledy (1906); Vatra (Brno 1904); Věstník Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě (Brno 1908); – posmrtně: Humorist. listy (1908); Nár. obzor (1908); Rudé květy (1908); Stopa (1911). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Kapitoly o lidech kočovných a jiná próza (1906, sešit. vyd. 1905–06); Má cesta (PP 1907); – posmrtně: Dětství a jiné povídky (b. d., 1909); Básně (1941, ed. R. Habřina a J. M. Weimann). – *Výbory:* O lidech kočovných (1940, ed. M. Hýsek); J. U. (Tišnov 1940, ed. M. Ondroušková); Má cesta a jiné prózy (1946); Dětství (1954); Prokletá lampa (1980, ed. K. Suda); Červený květ (1981, ed. V. Štěpánek). – *Souborná vydání:* Literární pozůstalost J. U. 1, 2 (Ústřední spolek jednot učitelských, 1. 1910, ed. M. Hýsek, 2. 1913, ed. M. Hýsek a M. Soukopová, B Do Grónska samost. 1929, bibliof.); Dílo (Českosl. spisovatel, 1954, 1 sv., ed. M. Hýsek). ▮ KORESPONDENCE: O. Skýpala: U. korespondence (Skýpalovi z 1905–06), MSlR 5, 1908/09, s. 179; F. Péča (Pečinka): Z korespondence U. (Pečinkovi z 1908), LidN 12. 1. 1909; J. Dýma: Martyrium J. U. (Dýmovi z 1906–08, úryvky), Pozor 28. a 30. 1. 1909; B. Šťastný: Z dopisů J. U. (Šťastnému z 1904–07), LidN 7. a 10. 12. 1927; M. Hýsek: Pět milostných dopisů J. U. (an., tj. Heleně N. z 1901), Lumír 54, 1927/28, s. 349; J. Cipr: Ohněm bolesti. J. U. v dopisech K. Elgartovi (K. E. Sokolovi, úryvky z 1906–08), Kolo 1933, s. 102; J. Skutil: Tři dopisy U. V. Mrštíkovi (z 1907–08), Kolo 1936, č. 8; K. Z. Klíma: O J. U. (Klímovi z 1904–05), LidN 23. 2. 1941; všk (A. E. Vašek): O Pečinkův obraz. Z korespondence J. U. s F. Pečinkou (z 1908), LidN 13. 5. 1942 + Předsmrtné listy J. U. Fr. Pečinkovi (z 1908), LidN 17. a 24. 5. 1942; A. Závodský: Z korespondence J. U. s K. Elgartem Sokolem (z 1906–08), SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1956, č. 3 + Korespondence J. U. s K. Elgartem Sokolem (z 1906–08), SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1959, č. 6 (obs. i všechny dopisy publikované v předchozím titulu); J. Skutil: Třicet čtyři listy J. U. z let 1900–1908 (redakci Květů, M. Soukopové, F. Marešovi, J. Kuncovi, L. Janáčkovi, J. Novotnému, J. Soukalovi; Adamov 1968); J. M. Weimann: Kapitola o jednom listě J. U. (M. Soukopové z 1902), Universitas 1980, č. 6 + Neznámý dopis J. U. (M. Soukopové z 1902), Tišnovsko 1980, s. 172; J. Pavlík: Tři neznámé dopisy J. U. (F. Pečinkovi z 1908), Brněnský večerník 8. 5. 1981; J. M. Weimann: Dva lístky a fotografie (A. Soukopovi z 1905, J. Soukalovi z 1907), Tišnovsko 1983, s. 249; J. Pavlík: Boračská vzpomínání (Pavlíkovi z 1903, 1908, citáty), Rovnost 17. 1. 1986. ▮

BIBLIOGRAFIE: M. Hýsek in Literární pozůstalost J. U. 2 (1913); J. Skutil in Lomnicko J. Uhrovi (Lomnice u Tišnova 1964, soupis díla i literatury předmětu). ▮ LITERATURA: V. Mk. (Martínek):

J. U. (b. d., 1909); J. Soukal: Ze života J. U. (b. d., 1909); J. Skutil: Lomnicko J. Uhrovi (Lomnice u Tišnova 1964, studie Životní pouť básníka) + Výklad díla J. U. (Lomnice u Tišnova 1965). ▮ ● ref. Kapitoly o lidech kočovných a jiná próza: J. Dýma, Lid. revue moravskoslezská (MSlR) 1905, s. 290 (hned po 1. čísle sešit. vyd.); O. F. (Fischer), Naše doba 13, 1905/06, s. 790; M. Hýsek, Přehled 4, 1905/06, s. 219; H. J. (Jelínek), Lumír 34, 1905/06, s. 293; -áský., Zvon 6, 1905/06, s. 525; K., Samostatnost 1906, s. 155; K. Z. Klíma, LidN 2. 3. 1906 (večerní); an., Venkov 7. 7. 1906; F. V. Vykoukal, Osvěta 1906, s. 565; F. S. Řehoř, Pokroková revue 3, 1906/07, s. 46; Zachar (E. Lešehrad), Rudé květy 6, 1906/07, s. 46 ●; M. Hýsek: Nejmladší literární generace, MSlR 2, 1905/06, s. 83; E. Sokol (K. Elgart S.): O zdravém umění. J. U., tamtéž, s. 151; ● ref. Má cesta: V. O. (A. Drtil), Přehled 5, 1906/07, s. 501; E. S. (K. Elgart Sokol), MSlR 3, 1906/07, s. 221; M. Hýsek, Lumír 35, 1906/07, s. 184; H., Naše doba 14, 1906/07, s. 934; R. R. (A. Procházka), MR 1906/07, sv. 19, s. 342; fs. (F. Sekanina), Zvon 7, 1906/07, s. 398; Zachar (E. Lešehrad), Rudé květy 6, 1906/07, s. 175; -a. (J. Dýma), Mor. orlice 17. 2. 1907 (k tomu R. Těsnohlídek, Mor. kraj 19. 2. 1907 a replika J. Dýma, Mor. orlice 20. 2. 1907); T. L., Samostatnost 1907, s. 272; Ds. (J. D. Konrád), Máj 6, 1907/08, s. 272 ●; ● nekrology: D. Pavlíček, Mor. orlice 6. 12. 1908; J. Dýma, Pozor 7. 12. 1908; K. (K. Z. Klíma), LidN 7. 12. 1908; an., PL 8. 12. 1908; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1908, s. 629 a 664; an. (A. Novák), Přehled 7, 1908/09, s. 241; -n-, Zvon 9, 1908/09, s. 175; an., Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 154; M. Hýsek, Lumír 37, 1908/09, s. 143; A. M. (Macek), Akademie 13, 1908/09, s. 143; E. Sokol (K. Elgart S.), MSlR 5, 1908/09, s. 89 → Nedokončený obraz (1934, bibliof.); F. X. Šalda, Novina 2, 1908/09, s. 31 → KP 7 (1953); A. Drtil, Nár. obzor 1909, č. 1 → Výbor z prací (1913, s. 170); F. V. Vykoukal, Osvěta 1909, s. 187 ●; J. A. Horák: Vzpomínka na U. z dob dřívějších, Ad. Veselý: Mrtvý přítel, V. K. Jeřábek: Poslední setkání, vše Mor. orlice 20. 12. 1908; ● ref. Dětství a jiné povídky: an., Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 324; B. B-ová (Benešová), Novina 2, 1908/09, s. 312; E. S. (K. Elgart Sokol), MSlR 5, 1908/09, s. 269; A. Novák, Přehled 7, 1908/09, s. 763; ALAP (A. Procházka), MR 1908/09, sv. 21, s. 471; F. Sekanina, Zvon 9, 1908/09, s. 539; Dlr., Nár. obzor 1909, č. 17; -il., LidN 26. 3. 1909; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 17, 1909/10, s. 63; K. Sezima, Lumír 38, 1909/10, s. 244 ●; M. Hýsek: U. literární pozůstalost, LidN 16. 6. 1909 + in Literární pozůstalost J. U. 1, 2 (1910, 1913); F. Obrtel in Od redakčního stolku (b. d., 1914, s. 65); B. Šťastný: Vzpomínka na J. U., LidN 4. 12. 1928; J. Dýma: Neprávem zapomínaný básník, NO 5. 12. 1928; V. Běhounek: Zapomínaný proletář J. U., Dělnická osvěta 1929, s. 28; J. Chaloupka in J. U.: Do Grónska (1929, bibliof.); -a. (J. Hora): 50 let od narození J. U., Čes. slovo 14. 12. 1930; A. N. (Novák): J. U., LidN 14. 12. 1930; R. Konečný: O J. U., Našim dětem (Tišnov) 1, 1932/33, č. 4; J. Čep: O J. U., LUK 1933, s. 554 → Rozptýlené paprsky (1993); J. Marcha: Vzpomínky na J. U., Kolo 1933, s. 100; Ant. Veselý: J. U., tamtéž, s. 108; F. L. Lacina: O J. U., Našim dětem (Tišnov) 2, 1933/34, č. 2; M. Holas: Trpký život J. U., LitN 10, 1937/38, č. 11; J. Cipr: K 30. výročí smrti J. U., Kolo 1938, s. 190; A. N. (Novák): Básník uražených a ponížených, LidN 5. 12. 1938; V. Stupka: Básnické srdce J. U., Kolo 1940, s. 464; M. Hýsek: Moravský spisovatel J. U., Panoráma 1940, s. 138; M. Ondroušková in výbor J. U. (1940); R. Habřina a J. M. Weimann in J. U.: Básně (1941); J. Marcha in Z okna pokojného domu (1940, s. 95); K. Z. Klíma: O J. U., LidN 23. 2. 1941; ● ref. výbor O lidech kočovných: I. Olbracht, Panoráma 1941, s. 22; K. Polák, KM 1942, s. 310 ●; E. Navrátil: Zborcené harfy tón, LidN 29. 9. 1944; F. Pražák in Spisovatelé učitelé (1946); J. Hrabák: Nad prózou J. U., ČMM 1950, s. 283 → (přeprac.) Šest studií o nové české literatuře (1961); K. Polák a M. Hýsek in J. U.: Dílo (1954); R. Grebeníčková in J. U.: Dětství (1954); M. Ivanov: O lidech kočovných a jejich autorovi, NŽ 1956, s. 217; M. Kopecký: Spisovatel Tišnovska, VVM 1958, s. 252; M. Jankovič: Cesty ke skutečnosti v počátcích socialistické prózy, ČLit 1961, s. 448; J. Skutil: J. U. a lidová píseň, NŽ (Blansko) 1965, č. 30 a 32 + Ruští realisté u U., tamtéž, č. 48 + Brněnská U. vize Böcklinova Ostrova mrtvých, sb. Brno v minulosti a dnes, sv. 7, 1965, s. 56 + Dvě kapitoly o J. U. – básníku Lomnicka, Z vlastivědy Blanenska 1965, s. 24 + J. U. a česká literatura 19. století, Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí 1965, č. 4 + Rodokmen U. rodiny z Podolí, sestavený dle výpisu z matrik lomnické farnosti, Vlastivědná ročenka okresního archivu v Blansku 1967, s. 35; J. Vojanec, A. Votava: J. U. – básník Lomnicka – ve vzpomínkách spolužáků a vrstevníků, Vlastivědná pohlednice z Lomnicka 1967, s. 17, 19; J. Havlík: U. rodný kraj, tamtéž, s. 20; J. Skutil: Čtyři studie k dílu J. U. (se soupisem U. dopisů), tamtéž, s. 23; J. Grec: Ke specifičnosti talentu J. U., Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí 1968, č. 4; J. M. Weimann: Čtyři vzpomínky na J. U., VVM 1968, s. 103 + J. U., VVM 1971, s. 201; J. Opelík in J. U.: Kapitoly o lidech kočovných a jiná próza (1973); B. Dokoupil: Básník bídy, hořkosti a vzdoru, ČLit 1979, s. 513; K. Suda in J. U.: Prokletá lampa (1980); J. M. Weimann: Červená nit životní cesty J. U., Tišnovsko 1980, s. 194; V. Štěpánek in J. U.: Červený květ (1981); J. Dufek: Tři časopisy z počátku století, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1982, č. 29; D. Mocná: J. U., Lit. měsíčník 1988, č. 6; L. Merhaut in Cesty stylizace (1994, s. 109); P. Sobek: J. U. (1880–1908), Weles 2001, č. 13.

jo

Alois **Uhle**

* 18. 7. 1780 *Praha*
† 1849 *Lvov* (Ukrajina)

Německy, česky a latinsky píšící básník, překladatel poezie a dramatik; autor stati polemizující o účelnosti dobových pokusů pěstovat náročnou kulturní tvorbu v českém jazyce; autor německých odborných prací, vydavatel německého časopisu.

Uváděn též jménem Uhl, leckdy užíval obou rodných jmen Alois Alexander. Do širšího povědomí vstoupil jako Bohemarius, polemik Jungmannův. – Syn pražského německého obchodníka, původem ze Švábska. V Praze vystudoval gymnázium, tzv. filozofii a právnickou fakultu, od 1807 učil dějepis a zeměpis na gymnáziu v Jindř. Hradci, od 1815 v Písku, v listopadu 1817 byl jmenován ředitelem reálky ve Lvově (Halič), o jejíž reformu se zasloužil. Marně se 1834 ucházel o místo ředitele vídeňské univerzitní knihovny (v žádosti mj. uvedl své rozsáhlé jazykové znalosti). Ve Lvově působil do konce života a byl tam i pohřben. – V Jindř. Hradci dostal 1808 povolení vydávat měsíčník pro dospívající mládež Kimon (plán se neuskutečnil). V svém bytě zřídil na počátku 1811 veřejnou čítárnu předních francouzských a německých časopisů; zanikla ještě týž rok, nejspíše v souvislosti s devalvací měny v Rakousku. 1812 vydával autorský časopis Bohemia…, který měl být naučného zaměření a s nepravidelnou publicitou, měl převzít program neuskutečněného Kimonu a přinášet články týkající se domácích záležitostí. V prvním a jediném čísle uveřejnil stať *Sprachen in Böhmen,* která se v duchu osvícenského kulturního světoobčanství zamýšlela nad účelností dobových pokusů vyvolat v Čechách v život náročnou, světové úrovni odpovídající kulturu v češtině, v jazyce bez potřebné historické tradice, nedostatečně disponovaném (hlavně ve slovní zásobě) pro takovéto fungování a užívaném jen lidmi s nízkým vzděláním. Stať, interpretovaná jako protičeský hanopis, stala se předmětem Jungmannových polemik, v nichž je autor anonymního článku podle názvu časopisu jmenován Bohemarius. S tímto jménem se stal v obrozenské společnosti typizovanou literární postavou zavilého odpůrce jazykově českého vlastenectví. Počínaje zmínkou I. J. Hanuše v životopise Čelakovského je U. nový pozitivní vztah k českým záležitostem (včetně jeho pozdějšího českého spisovatelství) vykládán – zřejmě neoprávněně – jako národnostní konverze, jež byla důsledkem Jungmannových článků. J. Kollár umístil „německého novináře“ U. v Slávy dceři do slovanského pekla; Čelakovský pak 1835 proti Kollárovi hájil U., kterého znal jako svého píseckého profesora, znalce a propagátora češtiny.

Značná část U. díla má odborný charakter, je psána německy a týká se vedle společenských, popř. národohospodářských záležitostí hlavně slovanské jazykovědy, národopisu, historie a literatury, zvláště Lvova a Haliče. Jako autor beletrie publikoval německé básně původní a přeložené (mj. Děržavinovu Ódu na Boha). Jeho rytířská fraška Die weisse Frau von Neuhaus provozovaná jindřichohradeckými ochotníky se nedochovala. Časopisecky otiskl svou nejrozsáhlejší německou báseň *Oldrich und Bozena* (Böhmisches Nationalepos): v komentáři ji označil za adaptaci české lidové pověsti, kterou slýchal v okolí Postoloprt v ústním podání. Ač se U. výslovně zmínil o jejím reálném historickém pozadí jako o „temném čase“ poskytujícím volný prostor pro mystifikaci, měla (podle některých výkladů, např. J. Kuffnera) doložit existenci raně středověkých historických zpěvů, podobně jako nedávné RKZ. Uveřejnil i několik svých latinských epigramů, pro potřeby neněmeckých žáků převedl do latiny rakouskou hymnu. Jeho nepočetné české básně vznikly většinou až ve Lvově. Jsou mezi nimi i projevy nabádavě prorakouského smýšlení a z 30. let především české vlastenecké básně, leckdy satiricky zaměřené proti národnímu odrodilství a netečnosti. Některé, jež jsou psány na nápěvy lidových písní, se staly součástí společenského zpěvu a příslušné zpěvníky je přetiskovaly do konce 19. století (*Nuže, nuže milí bratři, Jsou, jsou po Slovanech Češata*).

ŠIFRA: A. U. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Bohemia… (1812, Sprachen in Böhmen, an. → sb. Lit. archiv 8–9, 1974); ČČM (1832, BB Písně o české vlasti v Polště zpívané); Isis (1814, sv. 2–3, red. W. E. Gautsch); Jahrbücher BM (1830, pojednání Die Klanggrenzen zwischen der böhmischen und polnischen Sprache); Mnemosyne (Lvov, red. M. F. Canaval); Neues Archiv für Geschichte, Staatenkunde Literatur und Kunst (Vídeň 1825, 1829–30; 1830 B Oldrich und Bozena); Pražské noviny (1814); – posmrtně: Český národní zpěvník (1949, ed. R. Smetana, B. Václavek). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Vroucná píseň k srdečnému poděkování za slavné vítězství 31. měsíce března 1814 obdrže-

né a za hrdinské vzetí města Paříže od pro svatý pokoj společné armády. Složená… na požádání… hraběte Filipa z Kolovrat-Krakovský, vladíka českého… (B b. d., 1814); – posmrtně: in J. Kuffner: Věda či báchora? 6 (1926, Oldřich a Božena, přel. A. Klášterský). – *Ostatní práce:* Bündige Denklehre als Vorschule zur Lehre von der schriftlichen Darstellung in der unteren und mittleren Prosa (Lvov 1825); Tagebuch Lembergs vor und nach Erstürmung desselben durch den schwedischen König Karl XII. im J. 1704 (Vídeň 1829). ■ SCÉNICKY. *Hra:* Die weisse Frau von Neuhaus (1815). ■ REDIGOVAL *časopis:* Bohemia, für gebildete Böhmen, von Böhmen… (Praha 1812). ■

BIBLIOGRAFIE: K. Goedeke in Grundrisz zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen 6 (Lipsko, Drážďany, Berlín 1896, s. 786, něm. práce). ■ LITERATURA: an. (J. Jungmann): Antibohemia, Prvotiny pěkných umění 1813, list 46, s. 185 a pokr. → J. Loužil: Bohemia A. U. a Antibohemia J. Jungmanna, sb. Lit. archiv 8–9, 1974, s. 68 + Slovo k statečnému a blahovzdělanému Bohemariusovi, Prvotiny pěkných umění 1813, list 47, s. 191 → Boj o obrození národa (1948, s. 51, ed. F. Vodička); F. L. Č. (Čelakovský): Obrana (proti Kolárovým výpadům), Čes. včela 1835, s. 287; I. J. Hanuš in Život a působení F. L. Čelakovského (1855, s. 5); V. Zelený in Život Josefa Jungmanna (1881, s. 84); F. Bačkovský: Kdy F. L. Čelakovský přilnul k písemnictví českému?, Lumír 1885, s. 200 a pokr.; J. Jakubec: J. Jungmann básník a publicista 3. Myšlenky o úsilí buditelském, sb. Literatura česká 19. století 1 (1902, s. 585); J. Kuffner: Založený klenot (U. epická báseň Oldrich a Bozena), Topičův sborník 7, 1919/20, s. 272; A. Kraus: První filozof národní samovraždy, Naše doba 1926, s. 414 a pokr.; F. Daneš: Bohemarius – U., sb. Sto padesát let píseckého gymnázia (1928, s. 89); F. Roubík: Čítárna časopisů v Jindřichově Hradci r. 1811, Ohlas od Nežárky 1931, č. 24 a 25; B. Václavek in Český národní zpěvník (1949, s. 269 a pokr.); Z. Šimeček: A. A. U. a časopisectví v Jindř. Hradci, Jihočeský sb. historický 1962, s. 38; J. Loužil: Bohemia A. U. a Antibohemia Josefa Jungmanna, sb. Lit. archiv 8–9, 1974, s. 53; I. Röskau-Rydel in Kultur an der Peripherie des Habsburger Reiches (Wiesbaden 1993, s. 137).

mo

Josef **Uhlíř**

* 2. 9. 1822 *Hořice*
† 9. 12. 1904 *Praha*

Autor lyrické, epické a příležitostné poezie, látkově a myšlenkově ovlivněné dobovými literárními proudy 40. a 50. let; autor dramatu a překladatel.

Syn kupce v Nechanicích a později v Dašicích u Hořic, kde také získal základní vzdělání. Po otcově smrti 1835 se ho ujal matčin bratr, kaplan ve Veliši u Jičína, a připravil ho ke gymnazijnímu studiu. U. je absolvoval 1836–42 v Jičíně (češtinu zde učil S. K. Macháček) a pokračoval na tzv. filozofii v Praze (účast na literárním kroužku vedeném V. B. Nebeským) a poté na právech. Ještě před jejich ukončením se však rozhodl pro dráhu učitele a 1846–48 se podrobil zkouškám k dosažení profesury na gymnáziích (poslouchal mj. přednášky F. L. Čelakovského). V revolučním roce 1848 byl důstojníkem studentské legie, 1849 získal místo suplenta pro obor český jazyk a literatura na gymnáziu v Jičíně (svého žáka V. Šolce zasvěcoval do básnického řemesla) a po státní zkoušce 1850 se tam stal řádným profesorem. Do Prahy přešel 1860 na malostranské (německé) gymnázium, kde učil češtinu, němčinu a latinu, 1862 zde vykonával funkci prozatímního ředitele, 1873 pro narůstající národnostní spory na škole přešel na staroměstské Akademické gymnázium (škol. rok 1873/74), ale již po roce byl jmenován ředitelem nově zřízeného Druhého reálného gymnázia (později s názvem c. k. České vyšší gymnázium) na Novém Městě (se sídlem v Celetné, Jindřišské a nakonec Truhlářské ul.), kde setrval až do penzionování roku 1887. Byl přítelem filozofa J. Dasticha (1835–1870).

Již během gymnazijních studií se projevil U. spontánní básnický talent. Verše pak psal po celý život. Vyznačují se lehkostí, formální i jazykovou čistotou a jednoduchostí a optimistickým pohledem na život, ideově a námětově jsou však závislé na soudobých literárních vzorech: ve 40. a 50. letech psal převážně lyrické básně s milostnou tematikou, jejichž hravý až rozmarný tón a zpěvnost prozrazovaly inspiraci poezií F. L. Čelakovského a B. Jablonského. Ve sbírce *Básně* se jednotlivě objevily i realistické všednodenní tóny, vložené do obrázků manželských scén, které odkazovaly již k novějšímu heinovsko-májovskému vlivu. Ve zralých letech se věnoval zejména epice, část z ní vydal na sklonku 90. let ve dvou svazcích vlastním nákladem (*V pobělohorském ovzduší*, *Obrazy z dějin českých*). Ovlivněn ruchovským vlasteneckým historismem v nich sugestivní formou zpracoval náměty z národních dějin a pověstí, např. tragické bělohorské události. V nepatetickém postoji se smyslem pro pointu a vtip se projevil zřejmě i vliv poezie Nerudovy. Významnou součástí U. tvorby byly příležitostné básně, v pozdějších letech inspi-

rované převážně pedagogickým záměrem (*Kniha veršovaných přání*). Jedinou, zdařile napsanou humoristicko-satirickou hrou *Teplý bratr* poukázal na negativní stránky soudobého organizujícího se dělnického hnutí. K vydání chystal metrický překlad Ovidiova básnického díla. Ukázky (Zpěvy milostné, Heroidy a Dumky) otiskoval ve výročních zprávách gymnázií. Napsal i několik odborných pojednání o české poezii a próze (*O přednostech a vadách české prózy za našich dnův, Kritický rozbor básní Bol. Jablonského*), v nichž se mj. zasazoval o stálou literární kritiku a odmítal přežívající archaizující a neologizující jazykové tendence v literatuře.

ŠIFRY: J U., U…ř. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Budečská zahrada (1885); Čes. včela, pokr. Včela (1846–48); ant. České zpěvy (Jičín 1856); Jarý věk (1883–84); Květy (1870, Drahé památce Josefa Dasticha); Lumír (1858); Nár. noviny (1849–50); Osvěta (1896); Program c. k. Akademického gymnázia v Praze (1874, Z antologie P. Ovidia Nasona); Programm des k. k. Gymnasiums in Jičín (1851–52; 1851 O přednostech a vadách české prózy za našich dnův, 1852 Kritický rozbor básní Bol. Jablonského); Programm des k. k. Kleinseitner Gymnasiums zu Prag (1868, Z antologie P. Ovidia Nasona); Vlasť (1888–89); – posmrtně: Osvěta (1911); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Básně (1858); Kniha veršovaných přání (BB 1885); Proslov (B 1892); V pobělohorském ovzduší (BB 1898); Obrazy z dějin českých (BB 1899); Teplý bratr (D 1900). – *Ostatní práce:* Stručné poučení o štěpařství a pěstování moruší (1864). ▮

LITERATURA: R.: ref. ant. České zpěvy, Pražské noviny 19. 3. 1856; an. (L. J. Hansmann): ref. Básně, Mor. noviny 6. 7. 1858; F. V. V. (Vykoukal): ref. Kniha veršovaných přání, Světozor 19, 1884/85, s. 638; J. O. P.: J. U., Zlatá Praha 1885, s. 146; an.: J. U., Budečská zahrada 1885, 2. d., s. 14; an.: J. U., Světozor 1886, s. 477; H. P. B.: J. U., Hlas národa 2. 9. 1902; ● nekrology: an., Zvon 5, 1904/05, s. 223; an., Máj 3, 1904/05, s. 220; F. V. Vykoukal, Osvěta 1905, s. 182 ●.

lk

Úhor

1913–1944

Odborný časopis soustavně sledující a hodnotící soudobou i starší literaturu pro děti a mládež a s ní související problematiku teoretickou i praktickou.

Podtitul: 1913 (roč. 1) Kritický měsíčník věnovaný literatuře pro mládež; 1914–26 (roč. 2–14) Kritická revue věnovaná literatuře pro mládež; 1927–44 (roč. 15–32) Kritická revue literatury pro mládež. – *Redaktoři:* 1913–26 (roč. 1–14) O. Svoboda (hlavní red.) a spoluredaktoři: 1921 (roč. 9) J. Hloušek a F. Strnad, 1922 (roč. 10) O. Pospíšil a F. Strnad, 1923 (roč. 11) F. Flos, O. Pospíšil a F. Strnad, 1924–26 (roč. 12–14) O. Pospíšil; 1927–34 (roč. 15–22 do č. 6) V. F. Suk (hlavní red.) a spoluredaktoři: 1927–31 (roč. 15–19 do č. 8) D. Filip a A. Rambousek, 1931 (roč. 19, č. 9–10) D. Filip, 1932–34 (roč. 20–22 do č. 6) D. Filip a A. Wenig; 1934–44 (roč. 22 od č. 7 – roč. 32) D. Filip a spoluredaktoři: 1934–37 (roč. 22 od č. 7 – roč. 25) A. Wenig, 1937–39 (roč. 25–27) A. Wenig a A. Fleischerová-Janovská, 1940 (roč. 28 do č. 5) A. Fleischerová-Janovská, 1940–41 (roč. 28 od č. 6 – roč. 29) A. Fleischerová-Janovská a J. Hostáň, 1942–44 (roč. 30–32) J. Šnobr. – *Vydavatelé a nakladatelé:* 1913–26 (roč. 1–14) O. Svoboda, a to 1913–20 (roč. 1–8) Habry, 1921–26 (roč. 9–14) Pardubice; 1927–44 (roč. 15–32) Masarykův lidovýchovný ústav, přejmenován 1939 na Masarykův ústav pro národní výchovu, 1940 na Ústav pro národní výchovu v Praze. – *Periodicita:* měsíčník (od ledna do prosince); 1913–26 (roč. 1–14) 12 čísel; 1927–43 (roč. 15–31) 10 čísel s prázdninovou přestávkou, i dvojčísla, též nepravidelně; 1944 (roč. 32) po dvojčísle 5–6 byl Ú. zastaven.

Odborný časopis orientovaný na literaturu pro děti a mládež založil, vydával a redigoval učitel O. Svoboda s cílem „povznést literaturu pro mládež na výši umění“, zhodnotit ji i její pěstitele a zároveň bojovat proti literárnímu braku. Snažil se soustředit kolem Ú. široký okruh spisovatelů, výtvarníků, kritiků, pedagogů i knihovníků, což se mu podařilo, a to přes potíže finanční (neměl ani na vyplácení honorářů, takže řada přispěvatelů pracovala zdarma), kontaktní (vzdálenost redakce od Prahy z Habrů a Pardubic) a hlavně přes nedostatek kvalitních spolupracovníků, mezi nimiž převládali amatéři především z řad učitelů a knihovníků (s tímto personálním problémem se časopis potýkal až do konce své existence). Udržel vydávání Ú. i za 1. světové války. Jeho úsilí o prosazení umělecké literatury pro děti a mládež vyvrcholilo 1919 založením Společnosti přátel literatury pro mládež (dále Společnost, t. r. je v Ú. zevrubně zachycen její vznik, stanovy a program), jejímž prvním předsedou se stal. Od 1920 byl Ú. spolkovým orgánem, přinášel pravidelné informace o činnosti Společnosti a od 1921 (roč. 9) měla v Ú. zastoupení i v osobě spoluredaktora (J. Hloušek, F. Strnad, O. Pospíšil, F. Flos), přičemž rozhodující postavení si až do své smrti nadále udržoval O. Svoboda. Od 1927 (roč. 15) převzal vydávání Ú.

Masarykův lidovýchovný ústav v Praze, do jehož literární sekce se Společnost včlenila a přejmenovala se na Přátele dětské literatury; hlavním redaktorem Ú. se stal V. F. Suk. Příznivější finanční situaci prokazuje nejen rozsah a kvalita časopisu (bylo možno lépe honorovat příspěvky) dokládající Sukův rozhled po domácí i zahraniční literatuře, ale i jeho úprava a množství ilustrací. V. F. Suk a po jeho smrti 1934 i D. Filip nadále zachovávali Svobodovo členění časopisu na část zaměřenou na články obecnější povahy, literárněhistorické i přehledové stati a na aktuální dění (polemiky, jubilea či nekrology významnějších autorů literatury pro mládež, konfese a vzpomínky literátů i výtvarníků apod.), jež sporadicky oživovala rubrika *Fejeton*, a na část recenzní s obměňujícími se tituly rubrik i podrubrik, s informacemi o žákovských i obecních knihovnách a čítárnách a se stručnějšími články jubilejními, s nekrology a různými dalšími zprávami. Za Sukova vedení se též věnovala pozornost článkům o dětské literatuře v domácím i zahraničním tisku (*Co se jinde u nás píše*, *Z ciziny*); aktuálními problémy i polemicky vyhrocenými se zabývala rubrika *Naše ankety* (za Filipovy redakce *Otázky a názory*) a uváděn byl též přehled nerecenzovaných knih (*Bibliografie*) apod. D. Filip se snažil udržet vysokou úroveň časopisu danou Sukovou vědeckou specializací na literaturu pro děti a mládež, ale jeho úkol byl ztížen úmrtím nejbližšího spoluredaktora A. Weniga a posléze i nacistickou okupací. Při vyhledávání nových spolupracovníků se nakonec zaměřil na „brněnský okruh“, od 1942 (roč. 30, č. 8) zastoupený i v redakční radě (F. Tenčík, J. Černý).

Svobodova průkopnická práce na poli literatury pro mládež měla zprvu charakter propagační a informační, neboť bylo nutno nejprve obrátit pozornost umělecké i laické veřejnosti na tuto zanedbávanou oblast. Znamenalo to zejména utřídit a soustavně zhodnotit dosavadní literární produkci a tak umožnit pedagogům i knihovníkům, aby se v ní orientovali. Již 1914 (roč. 2) psal O. Pospíšil o potřebě průvodce literaturou pro děti a mládež; tuto mezeru se Ú. snažil vyplnit množstvím recenzí odborných knih původních i překladů, knižnic, časopisů, sborníků, čítanek a hlavně vydávané beletrie, včetně dobrodružné i dívčí četby, braku a jeho komerčního využívání (V. Marek, O. Pospíšil, O. Svoboda, Š. Polášek Topol), divadelních a loutkových her (O. Pospíšil, J. Veselý). Hodnotící články se zaměřovaly také na obsah školních i obecních knihoven, zakládání čítáren, na dětská představení, výstavy knih, dětské koutky v denním tisku i na noviny pro mládež. Vzdělávací součástí Ú. se staly jubilejní články, nekrology, též série medailonů Z galerie zneuznaných (1915, roč. 3). Autory těchto příspěvků byli zejména F. Flos, J. Kořenský, F. Mačenka, V. Marek, J. Petrbok, B. Růžková, V. F. Suk, A. Tyrpeklová, J. F. Urban, L. Vondruška; po válce V. Beneš, J. Hloušek, H. Sedláček, F. Sekanina, J. Z. Stehlík, F. Vymětal. Informace o cizích literaturách pro mládež obstarávali J. Veselovský (ruská), L. Vondruška (španělská), V. Jedlička a V. F. Suk (francouzská), M. Emlerová (italská), O. F. Babler (americká), články o jednotlivých cizích autorech též J. V. z Finberka, A. Rambousek, F. A. Soukup, T. E. Tisovský, F. Wenig. Po 1918 se soustavně objevovaly studie a recenze zabývající se slovenskou literaturou (O. J. Černý, T. Henek, F. Jozka, L. Mašínová, R. Šimek, J. Štancl). Pozornost Ú. věnoval i ostatním časopisům pro mládež (autoři F. Homolka, F. R. Jirman, F. Krch, R. Šimek, J. S. Touc) a též dějinám její literatury (F. A. Soukup). 1913 (roč. 1) rozpoutal J. Petrbok obsáhlou diskusi o pohádce, kterou tvrdě odsoudil jako přežitek minulosti, a prosazoval literaturu realistickou ze současného života dítěte; proti němu vystoupila řada obhájců pohádky (F. Doutlík, K. V. Prokop, F. A. Soukup, J. S. Touc pod pseud. A. Jíl) poukazujících na její poetické kouzlo jakožto žánru odpovídajícího dětskému chápání. Dozvuky této diskuse se objevovaly i v dalších ročnících (1916, roč. 4, byla přetištěna stať V. Tilleho, proti pohádkám vystoupil V. Mráz a 1917, roč. 5, opět J. Petrbok, pohádku dále hájili J. Černý, J. Kujak aj.), téma bylo znovu oživeno ve 20. letech v souvislosti s nadprodukcí a nevalnou hodnotou většiny soudobé pohádkové tvorby (O. Svoboda, Q. M. Vyskočil aj.). Další diskuse se týkala erotiky v dětské literatuře (F. Götz, F. Pátek, O. Pospíšil, Č. Suchánek, V. F. Suk, F. Wenig, 1922–23, roč. 10–11), sílil požadavek větší kritičnosti a důraznějšího prosazování realismu v literatuře pro mládež (např. F. Flos, J. Z. Novotný, O. Pospíšil aj.). Obšírné studie o obecné problematice umění publikovali J. Petrbok a E. Stoklas; originálem a úpravami Robinsona Crusoe se podrobně zabýval V. F. Suk (1923–24, roč. 11–12). Důkladnými kritikami byly oceňovány odborné publikace o literatuře a hodno-

ceno jejich zpracování literatury pro mládež (např. E. Stoklas o Götzově Novodobé literatuře české ve škole, O. Svoboda o Novákových Přehledných dějinách české literatury, F. A. Soukup o Pospíšilově a Sukově Dětské literatuře české). Po 1918 se začal zase sporadicky objevovat fejeton (F. Flos, F. Homolka, O. Svoboda). Značná pozornost byla věnována výpravě a ilustracím knih pro mládež (F. Flos, R. Mates, F. A. Soukup) a ilustrátorům (F. A. Soukup, O. Svoboda, J. F. Urban). Když se 1919 Ú. stal spolkovým orgánem Společnosti, začal se ve shodě s dosavadními Svobodovými snahami podílet na jejím programu; v prvním období se zaměřil na vytvoření seznamu vhodných knih pro děti a mládež (zredigovaný V. F. Sukem vyšel 1920 jako dvojčíslo 7–8 s názvem Seznam dobré četby dětem), vytvoření informační příručky sledující literaturu pro děti a mládež od staročeského písemnictví až po současnost (O. Pospíšil, V. F. Suk: Dětská literatura česká) a na vybudování specializované knihovny shromažďující literaturu pro děti a mládež (byla vybudována V. F. Sukem při Pedagogickém ústavu J. A. Komenského). K nejčastějším přispěvatelům do 1926 patřili: J. Barcal, O. J. Černý, F. Doutlík, F. Flos, T. Henek (i šifra T. H.), J. Hloušek (i šifra J. H.), B. Hloušková, F. Homolka (i podp. F. P. Homolka a šifry F. H., Fr. H.), R. Hrdlička, F. R. Jirman, J. Ledr, V. Marek (i šifra V. M.), L. Mašínová (i šifra L. M.), R. Mates, V. Mráz, J. Novotný, J. Ošmera, J. Pávek, J. Petrbok, J. Petrus (i šifra J. P.), M. Poppeová, O. Pospíšil (i šifry O. P., Pspšil, Pspšl), F. K. Potěšil (i podp. F. Potěšil a šifra F. K. P.), F. S. Procházka, A. Rambousek, H. Sedláček (i pseud. H. Promyk, Promyk a šifra H. S.), F. A. Soukup (i šifry Dr. S., F. A. S.), J. Z. Stehlík, F. Strnad, V. F. Suk (i šifra V. F. S.), B. Suková (i šifra B. S.), P. Sula, O. Svoboda (i šifra Svbd.), R. Šimek, J. Šulc, J. Tauchman, A. Tyrpeklová, J. F. Urban (i šifra J. F. U.), J. Veselovský, J. Veselý, Q. M. Vyskočil (i šifra Q. M. V.), A. Wenig, F. Wenig, ojediněle i F. Pražák a K. Scheinpflug. Články provázely ilustrace a také fotografie spisovatelů. – V. F. Suk navázal na Svobodův program soustavně informovat o knižní produkci pro děti a mládež a hodnotit ji, vést diskuse o všech problémech s ní souvisejících, zpracovávat její literární historii prostřednictvím přehledových článků i studií věnovaných jednotlivým umělcům a prosazovat uměleckovýchovnou hodnotu této literatury; rozšířil Ú. o další informační a bibliografické údaje (především o články v tisku domácím a zahraničním) a přistoupil i k výraznější propagaci umělecké produkce (např. při každoročním Týdnu dětské knihy pořádaném ministerstvem školství). Řada článků (i anket) byla věnována průzkumu dětské četby, 1929–30 (roč. 17–18) probíhala anketa na téma, zda četba (především pohádková) se strašidelnými motivy zanechala nějaké stopy (diskusi shrnul S. Siropolko), 1931–32 (roč. 19–20) o dívčí četbě (anketu shrnula L. Zbraslavská). 1932 (roč. 20) se diskutovalo o dobrodružné literatuře a mj. i o rehabilitaci díla K. Maye (D. Filip, F. Flos, V. F. Suk), dále o povídkách z přírody (D. Filip, J. Hais Týnecký). Opakovaně se volalo po realističtější literatuře (Š. Polášek Topol pod pseud. J. E. Topol, O. Pospíšil, F. A. Soukup aj.). Na základě odborných prací J. Máchala a V. Tilleho dospěl D. Filip k tezi o neexistenci tzv. národní literární pohádky, později však začal propagovat nové pojetí pohádky moderní obsahem i formou, 1934 (roč. 22) uvažoval o jejím nahrazení pověstí; na odsouzení pohádek B. Ženatým v Lid. novinách reagoval V. F. Suk článkem Tille-Říha o pohádkách, divadelní pohádku hájil J. Průcha. 1927–29 (roč. 15–17) a znovu 1934 (roč. 20) vycházely vzpomínky literátů na začátky jejich tvorby pro děti (V. Beneš, F. Flos, J. Kožíšek, O. Pospíšil, F. S. Procházka, P. Sula, A. Wenig); jubilejní a vzpomínkové články a nekrology psali A. Boháčková, A. Fleischerová-Janovská, F. Flos, J. Hloušek, F. Homolka, M. Matlasová-Vaníčková, T. Mellanová, O. Pospíšil, B. Růžková, H. Sedláček, K. Spalová, V. F. Suk, Q. M. Vyskočil, V. Walter, A. Wenig. O zahraničních literaturách soustavně poskytovala zprávy především rubrika *Z ciziny,* mimo rubriky psali o ruské literatuře N. N. Bachtin, P. Slankamenac, K. Velemínský. Fejeton publikovali F. Flos, J. Hüttlová (vzpomínky na otce – T. E. Tisovského), H. Sedláček, J. Spilka, T. E. Tisovský, A. Wenig, F. Wenig. O výtvarných umělcích psali F. Homolka, J. R. Marek, E. Pacovský, O. Pospíšil, J. Prchal, F. A. Soukup, V. F. Suk (i šifra V. F. S.), Q. M. Vyskočil aj.; A. Wenig se zabýval uměleckou výpravou knih, o svých ilustracích pohádek informoval P. Laichter. Za Sukovy redakce do Ú. nejčastěji přispívali: O. F. Babler, D. Filip, A. Fleischerová-Janovská, F. Flos, J. Heller, T. Henek (i šifra T. H.), J. Hloušek (i šifra J. H.), B. Hloušková (i šifra B. H.), F. Homolka (i šifry F. H., Fr. H.),

J. Hostáň, J. Hötzl, F. Hrudička, F. Kárník, J. Kožíšek, L. Kubištová (i šifra L. K.), V. Marek (i šifra V. M.), L. Mašínová, M. Matějovská, F. Mrkvička, J. Novotný, J. Ošmera, J. Páta (i šifra J. P.), J. Petrus, Š. Polášek Topol (i pseud. J. E. Topol), M. Poppeová, O. Pospíšil (i šifra O. P.), F. K. Potěšil (i šifra F. K. P.), F. S. Procházka, J. Prchal, A. Rambousek, B. Růžková, H. Sedláček (i pseud. Promyk), S. Siropolko, F. A. Soukup, K. Spalová, P. Stehnová, E. Strnad (i šifra E. S.), V. F. Suk (i šifra V. F. S.), B. Suková (i šifra B. S.), J. Štefánik, E. Štorch (i šifra Eš.), J. Tůma, P. Viklan, F. Volf, Q. M. Vyskočil (i šifra Q. M. V.), A. Wenig, F. Wenig, A. Záruba, L. Zbraslavská (i šifra L. Z.), V. Zelinka (i šifra Vz.), ojediněle též V. Beneš, J. Herben a P. Sula. Zvýšil se také rozsah černobílých i barevných reprodukcí i původních obrázků soudobých výtvarníků a také fotografií. – Po Sukově smrti se ukázalo, jak ohromnou práci (nejen organizační) zastal. Jeho nástupce D. Filip se potýkal s nedostatkem kvalitních přispěvatelů, kteří by soustavně sledovali knižní produkci (časem se začali uplatňovat spolupracovníci z Moravy, hlavně z tzv. brněnského okruhu), a zároveň byl veden snahou prosadit modernější pojetí literatury pro děti a mládež odpovídající soudobým vědeckým poznatkům. Podstatně ubylo recenzí, převládaly většinou pouze stručné informace o obsahu knihy, větší prostor byl dán kritikám odborných publikací a studiím, informačním článkům a aktuálním zprávám. Znovu se diskutovalo o dětské četbě (zkoumána byla opět formou dotazníků apod.), v níž dobrodružná, detektivní a sportovní literatura téměř vytlačila zájem o pohádku, historickou i přírodopisnou povídku. Originalita literatury pro děti a mládež byla sledována též v souvislosti s úpravami textů a s překlady (D. Filip, G. Voleský). Vznikaly úvahy o teoretických základech a kritických zásadách literatury pro děti a mládež (J. B. Čapek, F. Götz, J. John, L. Koubek, Š. Polášek Topol, J. Prchal, T. Trnka, A. Záruba, A. Zhoř pod pseud. P. Čermák aj.), o pověstech a bájích (D. Filip), pohádkách (A. Čermáková, D. Filip, Š. Polášek Topol), o poezii (mj. B. Říha), životopisných knihách (např. F. Bulánek-Dlouhán), knižních ilustracích (J. Novák), divadle (Q. M. Vyskočil), o vztahu příbuzných oborů k dětské literatuře (S. Velinský), o výstavách knih, o působení rozhlasu a filmu apod. Přehled o světové dětské literatuře poskytl překlad práce B. Weberové, o slovinské literatuře A. Žerjava, o americké literatuře psal J. Novotný. Sukovo úmrtí komentovali D. Filip, J. Filouš, A. Vaňura, Q. M. Vyskočil, jeho bibliografii sestavil J. Hloušek; dále zde jubilejní a vzpomínkové články i nekrology publikovali F. Bulánek-Dlouhán, J. Čadík, D. Filip, A. Fleischerová-Janovská, Z. Guth, J. Hüttlová, V. Marek, V. Matoušek, J. Petrus, F. A. Soukup, K. Spalová, J. Šulc, Q. M. Vyskočil, A. Wenig (i pod pseud. Jan Brázda), J. Wenig. Se vzpomínkami a konfesemi vystupovali literáti a výtvarníci (A. Cechmajstr, D. Filip, F. Flos, J. Hais Týnecký, A. Kutinová, L. Mašínová, J. V. Pleva, O. Pospíšil, E. Štorch, M. Vašáková-Kovářová). Fejeton naplňovali F. Flos a Š. Polášek Topol (pseud. J. E. Topol). Dobrou úroveň časopisu se Filip snažil udržet i za okupace, kdy se pozornost umělců i kritiků soustřeďovala právě na literaturu pro děti a mládež, na niž byly kladeny vysoké estetické nároky (např. studie O. Audyho, V. Pazourka, J. Šnobra, T. Trnky). Silněji byla pociťována potřeba kontinuity se starší literaturou, vycházely nejen literárněhistorické studie (F. Bulánek-Dlouhán, R. Hrdlička, J. Šnobr), ale i stati o vydávání klasiků (J. Haller aj.). Oživen byl zájem o historický román (D. Filip, E. Štorch, J. Závodník), o pohádku (především přednášky V. Šmilauera, dále mj. studie O. Audyho a R. Hrdličky), o divadlo, též v souvislosti se způsoby dětského vnímání (M. Mellanová, F. Pátek, M. Skořepa, O. Srbová, J. Týml), o populárně-naučnou technickou literaturu (F. Bulánek-Dlouhán, J. K. Čemus, J. Hons). Studie o ilustrátorech uvedli F. Holešovský, R. Kadlec, P. Laichter, J. Pecháček. Úmrtí A. Weniga provázely články D. Filipa a A. Fleischerové-Janovské, J. Hlouška, M. Matesové a O. Pospíšila; nekrology dále psali F. Bulánek-Dlouhán, R. Hrdlička (i šifra R. H.), P. Laichter, O. Pospíšil. Statistické přehledy knižního trhu 1939 a 1940 zpracoval O. Pospíšil. Za Filipovy redakce do Ú. nejčastěji přispívali: O. Audy (i šifra O. A.), F. Bulánek-Dlouhán (i podp. F. Dlouhán-Bulánek), N. Černý, P. Denk (i šifra dnk.), A. J. Doležal, D. Filip (i šifry D. F., F., R.), A. Fleischerová-Janovská (i podp. A. Fleischerová a šifra A. F. J.), F. Flos (i šifry F. Fs., Fr. Fs., Fs.), A. Gála, J. Heller, J. Hloušek (i šifry a, -a, -a-, J. H.), B. Hloušková (i šifra B. H.), J. Hostáň (i šifry -áň, H-ň, jh.), R. Hrdlička (i šifra R. H.), F. Hrudička (i šifra -čka), R. Kadlec, J. Makuš, V. Marek (i šifra V. M.), L. Mašínová, V. Matoušek,

M. Mellanová, F. Mrkvička, J. Novák, E. Nováková, J. Novotný, J. Ogoun, J. Ošmera, J. Páta (i šifry Jos. P., J. P.), J. Pecháček (i šifra Pchč.), J. Petrus, Š. Polášek Topol (i pseud. J. E. Topol), K. Polman, M. Poppeová (i šifra M. P.), O. Pospíšil, J. Prchal, A. Rambousek, H. Sedláček (i pseud. Promyk a šifry H. S., -yk), F. A. Soukup, K. Spalová (i šifry Dr. K. S., K. S.), P. Stehnová (i šifra Ste), J. Šnobr (i šifry J. Šrb., JŠr., J. Šr.), E. Štorch (i šifra Ed. Š.), J. Šulc, F. Tenčík, T. E. Tisovský, B. Vejrychová-Solarová, J. Veselý, Q. M. Vyskočil (i šifra Q. M. V.), A. Wenig (i šifra W.), J. Wenig, A. Záruba, L. Zbraslavská (i šifry Ludm. Zbr., L. Z., L. Zbr., zr) a A. Zhoř, ojediněle též L. Bubelová, A. Hartl, J. Mařánek, O. Sekora, za války pak i nejmladší B. Březovský (šifra Břez.), F. Buriánek, M. Disman, Z. Vavřík. I v tomto období Ú. přinášel bohatý reprezentativní výběr ilustrací starších a zejména soudobých výtvarníků.

LITERATURA: O. Svoboda: Po roce, Úhor 1913, s. 186 + Na prahu 11. ročníku, Úhor 1923, s. 1; J. Z. Novotný: Kritická revue, Úhor 1923, s. 28; V. F. Suk: Obraz moderní naší dětské literatury, Lit. listy 1, 1923/24, s. 4 + (Redakce) K zahájení 15. ročníku a ke změně vydavatele a redaktora, Úhor 1927, s. 1; jhch (J. Dolanský): Ú., LidN 8. 3. 1932; V. F. Suk: Památce zakladatele Ú., Úhor 1932, s. 81; V. Marek: K dvacátému výročí Ú., Úhor 1933, s. 1; D. Filip: Do nového ročníku, Úhor 1936, s. 1; J. Jiřina: Kritika knih pro děti, Rozhledy 1935, s. 274 + 1936, s. 40; F. Bulánek-Dlouhán: Funkce Ú. v naší literatuře, Rozhledy 1936, s. 265; O. Pospíšil: Okolo Ú., Úhor 1937, s. 67, 95; A. Záruba: Kritika literatury pro mládež v letech 1910, 1920 a 1930, Naše zprávy 22. a 29. 11., 6. a 13. 12. 1939, 24. 1. a 7. 2. 1940; Promyk (H. Sedláček): Malá vzpomínka, Úhor 1943, s. 16; Z. Pírek: Ú. 1913–1944, ZM 1988, s. 102; D. Pechová: Sovětská literatura v Ú. dvacátých let, ZM 1989, s. 398; M. Šubrtová: Jubileum revue Ú., Ladění 1998, č. 1; H. Šmahelová in ant. Počátky kritického myšlení o dětské literatuře 1 (1999).

ik

Vladimír **Úlehla**

* 16. 7. 1888 *Vídeň* (Rakousko)
† 3. 7. 1947 *Brno*

Biolog zabývající se též filozofií přírodních věd a jejich popularizací v četných beletrizovaných fejetonech a črtách; etnograf, sběratel slováckých písní, ekolog, publicista.

Otec Josef Ú. (1852–1933) byl matematik a přírodovědec, význačný pedagog a propagátor školských reforem (mj. úvahy Listy pedagogické, 1899, Dějiny matematiky, 1901–13, Zkoumání o výchově člověka, 1922–26, překlady H. Spencera), naposledy ředitel měšťanské školy ve Strážnici. V. Ú. od 1894 navštěvoval základní školu v Příboře, po epizodě na měšťanské škole v Kloboukách začal studovat 1899 gymnázium v Brně a pokračoval v Kyjově (1900–04), znovu v Brně a ve Strážnici (mat. 1907). Od raného dětství byl pod vlivem rodinného prostředí přitahován dvojím zájmem: o přírodovědu a o hudbu; záhy si začal zakládat přírodovědné sbírky, hrál však také na klavír, skládal a už jako student se učil zaznamenávat lidovou píseň (významně ho v tomto směru ovlivnil pobyt na Strážnicku). 1907–08 studoval obor rostlinné fyziologie u B. Němce na filoz. fakultě v Praze, studium dokončil u L. Josta ve Štrasburku doktorátem 1911 (nostrifikován na pražské filoz. fakultě 1917). 1911–12 byl demonstrátorem v Ústavu fyziologie rostlin na filoz. fakultě v Praze, 1912–13 byl na studijním pobytu v Lipsku, 1913 nastoupil vojenskou službu ve Vídni. Za války byl zprvu vězněn (pro obvinění z panslavismu) v Möllersdorfu u Vídně, po rehabilitaci 1916 sloužil v Innsbrucku, v Záhřebu a na italské frontě. 1919–21 byl asistentem v Ústavu fyziologie rostlin na přírodovědecké fakultě v Praze, kde se 1920 habilitoval, 1921 byl jmenován mimořádným (1931 pak řádným) profesorem a ředitelem nově založeného Ústavu pro fyziologii rostlin na Masarykově univerzitě v Brně. V desetiletí, kdy budoval tento ústav a vytvářel vlastní vědeckou školu moderní biologie, se Ú. podílel i na rozvoji brněnského vědeckého a kulturního života. Podnikl několik studijních zahraničních cest (Švédsko, Francie USA), z nichž ho významně ovlivnil v jeho pozdějším ekologickém zaměření zejména roční pobyt v Arizoně 1924–25. K jeho aktivitám patřila též příprava vědecké části brněnské Výstavy soudobé kultury v ČSR 1928, průkopnická práce v oblasti vědeckého filmu (použití tzv. časosběrné metody v řadě snímků o pohybech a životě rostlin), rozhlasové přednášky, účast na založení Etického hnutí českosl. mládeže aj. Od 30. let k tomu přistoupila práce národopisná, podnícená obavou ze zániku lidové kultury i v krajích, kde donedávna žila. Z Ú. podnětu vzniklo 1931 studijní sdružení Velká, které mě-

lo za cíl národopisně zpracovat oblast Horňácka kolem Velké nad Veličkou. S tímto průzkumem souvisel Ú. vlastní sběratelský zájem o lidovou píseň i spoluúčast na přípravě Národopisné výstavy Slovácka v Uherském Hradišti 1937 a zejména práce na několika dokumentárních filmech ze Slovácka, z nichž Mizející svět (1932) byl u nás ojedinělým pokusem o celovečerní národopisný dokument; svému autorovi však vynesl více než milionový dluh a přivedl jej do velmi svízelné finanční situace. Proto Ú. přijal druhé zaměstnání: vedle práce na fakultě byl 1934–38 redaktorem pro vědu a prakticky denním přispěvatelem Lid. novin. Po uzavření vysokých škol a za války jednak knižními publikacemi dovršil svůj příklon k filozofickým otázkám biologie, jednak pokračoval v práci národopisné, a to jak výzkumem v terénu, tak prací s Moravským tanečním a pěveckým sborem, jehož umělecká vedoucí M. Hradilová (1905–1981) se 1940 stala jeho druhou ženou. Po válce navázal na tuto činnost významnou strážnickou monografií, obnovením tradice strážnických folklorních slavností a posmrtně vydanou etnopsychologickou studií *Duše lidu* (sazba byla původně rozmetána). Od 1945 se opět naplno věnoval znovuvybudování zpola zničeného brněnského ústavu a práci na obnově brněnské a založení olomoucké univerzity jako děkan Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity a zároveň děkan Pedagogické fakulty Univerzity Palackého. – Biologem, rostlinným fyziologem a ekologem se stal i syn Jiří Ú. (* 1924), teoretickým fyzikem synovec Ivan Ú. (1921–2004).

Ú. mnohostranná publikační činnost obsáhla široké spektrum tematické i žánrové, od speciálních odborných studií po novinovou črtu a sloupek. Od specifických otázek z oblasti fyziologie rostlin publikovaných v odborných časopisech přešel postupně k širším filozofickým úvahám o podstatě a vzniku života a současně k naléhavým tématům ekologickým, souvisejícím s ohrožením tatranské a jihomoravské přírody; souběžně s tím shledával nezbytnost podchytit a zachovat hodnoty lidového života a kultury. Z několika knih věnovaných filozofické problematice biologie vyvolalo pozornost hned úvodní *Zamyšlení nad životem*, v němž vyložil přírodovědeckou a noetickou stránku problému a kriticky se vyrovnal s různými koncepcemi od vitalismu po dialektický materialismus. Už pro tuto skupinu Ú. prací je při vší specifičnosti tématu příznačné, že nehledá čtenáře jen v úzkém kruhu odborníků, ale obrací se k širší čtenářské obci. Souvisí to s Ú. redakční a autorskou spoluúčastí v Lid. novinách, pro něž ve 30. letech napsal stovky článků, fejetonů, přírodních a etnografických črt a causerií i statí kulturněpolitických. Některé z nich vybral do knížky *Rok s rostlinami*, v níž se výrazně uplatnilo čtenářsky poutavé spojení vědecké exaktnosti s básnivostí, s osobním zaujetím a okouzlením přírodními ději. Obdobně zpracovával témata ekologická (rozhlasové přednášky „o utrpení našich lesů“ *Napojme prameny*) a zejména etnografická, jimiž se jeho knižní dílo završilo. Obsáhlá monografie o strážnické lidové písni *Živá píseň* zahrnuje vedle autorem sebraných 250 písní (s četnými variantami nápěvovými i textovými) také jeho názory na původ, stáří a rytmickou stránku slovácké písně, jež jsou polemicky zaměřeny proti teorii odvozující lidovou píseň od barokní hudby a jež vzbudily živý a převážně rovněž polemický ohlas; podává však také poutavý obraz prostředí, z něhož se píseň zrodila, představuje její interprety, chápe terénní výzkum jako dobrodružství hledání a objevování, jež tyto národopisné črty spojuje s jeho črtami přírodními. Souvislost mezi oběma oblastmi ostatně autor sám živě pociťoval: píseň byla pro něho jedním z projevů života, „živou bytostí“, kterou je třeba zkoumat podobně jako svět rostlin především ve vztahu k prostředí.

ŠIFRA: ru. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Biologické listy (1927); Blok (1946); Časové otázky zemědělské (1947); Index (1931); sb. Josef Úlehla – vzpomínky a úvahy k jeho sedmdesátinám (1922, Pharbitis hispida choisy, i sep.); Lid. noviny (1928, 1933–41); Panoráma (1928); Program D 40 (1939); Příroda (1933, 1938); Sborník Českosl. akademie zemědělské (1937); Sborník prací na oslavu 60. narozenin prof. Vladislava Růžičky (1930); Sborník prof. MUDr. Vladislavu Mladějovskému (1936); Sociologická revue; Svob. noviny (1945–47); herbář Uzdravení přírodou (b. d., 1940); Věda a život (1935–39); Věstník Českosl. akademie zemědělské (1928–30); Věstník městského osvětového sboru a Komenského vyšší školy lidové v Brně (1931); Věstník 1. sjezdu českosl. botaniků v Praze (1923); Výr. zpráva Mor. přírodovědecké společnosti (1926); též v zahraničních odborných časopisech. ■ KNIŽNĚ. *Práce přírodovědně-filozofické, etnografické a beletrizující publicistika:* Studiem lidového života na Moravském Slovensku k ideové základně státu (přednáška, 1937); Zamyšlení nad ži-

votem (1939; upr. vyd. 1941, rozšíř. vyd. ve 2 sv. 1946–47); Za oponou života. Domněnky o podstatě života 1 (1940); Rok s rostlinami (PP 1941); Život vesmírný. Domněnky o původu života 1 (1944); Napojme prameny (přednášky, 1944); Záhada smrti (1945); – posmrtně: Živá píseň (1949, ed. M. Hradilová-Úlehlová); Duše lidu (1998, ed. J. Úlehla). – *Ostatní práce:* O vývoji rostlin (b. d., 1910); Ultramikroskopische Studien über Geisselbewegung (Lipsko 1911); Přírodopis pro měšťanské školy (1929, s J. Groulíkem a J. Úlehlou); Přírodověda pro 1. třídu měšťanských škol (1934, s J. Groulíkem a R. Hamplem); Prírodopis pre 2. triedu meštianskych škôl slovenských (1935, s F. Broulem a K. Herodesem); Prírodopis pre 3. triedu meštianskych škôl slovenských (1936, s F. Broulem a K. Herodesem); Přírodopis pro 2. třídu měšťanských škol (1936, s J. Groulíkem a R. Hamplem); Přírodopis pro 3. třídu škol měšťanských (1936, s J. Groulíkem a R. Hamplem); a jiné odborné práce (i přeprac. vyd. učebnic). ▮ KORESPONDENCE: J. Vinař, M. Vinařová: Dopisy z vězení (M. Podobské z 1915–17), sb. Lit. archiv 6, 1971, s. 259. ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Naše věda (1926–29, s A. Beerem a A. Hobzou), Věda a život (1935–39); *sborník:* Hlavní průvodce Výstavou soudobé kultury v ČSR (1928, s J. B. Svrčkem a F. V. Vaníčkem, též franc. a angl.); *knižnici:* Věda všem (1939–47). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Padesát moravských písní (1940). ▮

BIBLIOGRAFIE: an.: Ú. vědecká, odborná a literární tvorba + Literatura o V. Ú., in I. Úlehla: V. Ú. (1994). ▮ LITERATURA: In memoriam V. Ú. Sborník jeho žáků a přátel (1948); Sborník referátů ze semináře Osobnost a dílo prof. V. Ú. (1993, ed. M. Vicherková); I. Úlehla: V. Ú. (1994, s jinými, s ukázkami z Ú. prací). ▮ R. Jakobson: ref. Mizející svět (film), Prager Presse 11. 9. 1932 → (česky) Iluminace 1998, č. 2; F. S. Hokeš: V čem nás zklamali (k filmu Mizející svět), Nová svoboda 1934, s. 23 a 35; ● ref. ed. Padesát moravských písní: -c-, Zvon 40, 1939/40, s. 614; j. p., Večerník Nár. práce 22. 6. 1940 ●; ● ref. Zamyšlení nad životem: kd (E. Konrád), LidN 29. 1. 1940; Ch., LitN 1940, s. 117 ●; ● ref. Za oponou života: V. Cháb, Naše zprávy 21. 12. 1940; J. Schützner, Čteme 1941, s. 174; -u- (J. Šup), LitN 1941, s. 95; J. Voráček, Čes. mysl 1941, s. 138 ●; Kl. (J. Král): ref. Život vesmírný, Čes. mysl 1944, s. 155; ● nekrology: A. Trýb, Kolo 11, 1946/47, s. 163; J. Bělehrádek, J. Rejzek, M. Úlehlová-Tilschová, vše in Svob. noviny 4. 7. 1947; chb. (V. Cháb), NO 4. 7. 1947; J. Meisner, Práce 4. 7. 1947; an., Svob. slovo 4. 7. 1947; A. Václavík, Svob. noviny 8. 7. 1947; F. Herčík, Lid. kultura 1947, č. 28; V. Morávek, Naše věda 1947, s. 266; J. Babička, E. Havelka, V. Horák, Masarykovou stopou 1947, s. 102 a pokr.; V. Rypáček, T. Martinec, Příroda 1947, s. 151; F. Pala, Svob. zítřek 1947, č. 28 ●; B. Černý: Hovor s Ú., NO 22. 7. 1947; re: Rok bez Ú., M. Kolaja: V. Ú., student, oboje LidN 3. 7. 1948; L. Kuba in V. Ú.: Živá píseň (1949); ● ref. Živá píseň: O. Sirovátka, LF 1949, s. 280; L. Kundera, LidN 26. 1. 1950; K. Klusák, ČL 1950, s. 87; Z. Horálková, SaS 1950, s. 184; P. Trost, ČMM 1950, s. 393; I. Stolařík, Tvar 1950, č. 3, příl.; I. Vojtěch, Hudební rozhledy 3, 1950/51, č. 17; V. Scheufler, Národopisný věstník československý 32, 1951/52, s. 182 ●; J. Černík: Lidová píseň v pojetí V. Ú., sb. Slovácko 1962–1963 (1964); J. Calábek: 2. valné shromáždění Českosl. společnosti pro vědeckou kinematografii při ČSAV věnované památce prof. dr. V. Ú., Bulletin Českosl. společnosti pro vědeckou kinematografii 1967, červen; K. Macků: K Ú. nedožitým osmdesátinám, Universitas 1968, č. 3; J. Vinař, M. Vinařová: Dopisy V. Ú. z vězení, sb. Lit. archiv 6, 1971, s. 259; M. Úlehla: Vzpomínky na bratra Vladimíra, Malovaný kraj 1972, č. 5–6 a 1973, č. 1–4; T. Martinec: Biolog V. Ú., D. Holý: Etnograf V. Ú., oboje Universitas 1972, s. 103 a 105; J. Orel: K nedožitým pětaosmdesátinám profesora V. Ú., Národopisné aktuality 1973, s. 297; ● k 100. výr. nar.: D. Holý, Národopisné aktuality 1988 s. 159; J. Pajer, Malovaný kraj 1988, č. 4 + Vlastivědný sborník moravský 1989, s. 114 ●; M. Javorová: Uložené rukopisné pozůstalosti V. a Maryny Úlehlových, Národopisné aktuality 1988, s. 214; V. Svobodová: V. Ú. a národopisný film, Malovaný kraj 1989, č. 4; M. Vicherková, J. Cetl: Prof. dr. V. Ú., J. Úlehla: Jak jsem ho viděl, oboje sb. Brněnská věda a umění meziválečného období v evropském kontextu (1993); J. Úlehla: Vzpomínky na prof. V. Ú., sb. O tvořivosti ve vědě, politice a umění 3 (1993); I. Trojan: Píseň jako živý útvar, Národopisná revue 1998, s. 167 a 228; H. Hlošková: V. Ú. a počátky Moravského tanečního a pěveckého sboru, tamtéž, s. 172; ● ref. Duše lidu: B. Vlachová, Univerzitní noviny (Brno) 1999, č. 3; R. Květ, LitN 1999, č. 14 ●.

es

František **Ulrich**

* 6. 2. 1859 *Hradec Králové*
† 18. 5. 1939 *Rokycany*

Básník přírodní a milostné lyriky lumírovské ražby; politik.

Narodil se v rodině učitele, později ředitele královéhradecké reálky. Po studiu na tamějším gymnáziu (mat. 1876) absolvoval právnickou fakultu v Praze (doktorát 1881). Poté vykonával soudní praxi v Hradci Králové. 1885 se oženil s dcerou advokáta. Po složení příslušných advokátních zkoušek si 1888 zřídil v rodišti advokátní kancelář a stal se 1889 členem městského, 1890 okresního zastupitelstva, 1893 městské rady a konečně 1895–1929 působil jako starosta města; 1901 byl zvolen za stranu svobodomyslnou poslancem zemského sněmu. Projevoval všestrannou činorodost a zasloužil

se o rozvoj města, stál u zrodu hradeckého muzea, veřejné knihovny, dívčích středních škol, byl předsedou Ústředny obchodnické a živnostenské komory a Sklářského ústavu aj. Do kulturní a hospodářské situace města zasáhl zejména při jeho výstavbě podle plánů architekta J. Kotěry i jako předseda Středolabského komitétu usilujícího o regulaci a splavnění horního a středního Labe.

U. patřil v mládí k iniciátorům almanachu Máj, v němž se nová básnická generace hlásila o své místo v literatuře a v němž navázala především na tvorbu J. Vrchlického. Ke konci 90. let se však jako básník odmlčel. V časopisecky publikovaných verších spojoval přírodní, milostné a venkovské motivy se zasněnou meditativností, písňovou lehkostí, melodičností a lumírovským kultem dokonalé formy. Rané verše z 1878–79 v knize *Model* elegicky oslavují dívčí nevinnost, zatímco národopisně inspirované, staročeskou svatební tradicí prostoupené *Písně svatební,* psané v 90. letech, idylicky spojují milostné nálady od počátečního zaslíbení až k manželskému štěstí a touze po dítěti.

PSEUDONYMY: Ant. Trnavský, A. Trnavský, Jar. Hradecký, Jaroslav Hradecký, J. P. Hradecký. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Česká poezie 19. věku 4 (1899, výbor z BB); Koleda (1877–78); Lumír (1876–80, 1892); alm. Máj (1878); sb. Národ sobě (1896); Osvěta lidu (Hradec Král. 1925); Paleček; Ruch (1879–80, 1886); Světozor (1894); Zvon (1900). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Písně svatební (BB 1925); Model (BB 1929; z 1878–79, ed. J. Pavlík). – *Ostatní práce:* Z domácnosti sociálních demokratů (1906, pseud. J. P. Hradecký); Osvobození Hradce Králové z pout hradebních (1935). ▮ REDIGOVAL *almanach:* Máj (1878, s F. Kvapilem). ▮

LITERATURA: L. Domečka: Třicet let veřejné činnosti JUDr. F. U. (1925); F. Sekanina: Básník F. U. (1933, bibliof.); V. Škaloud: Starosta Hradce Králové F. U. (1998). ▮ J. Vrchlický: ref. alm. Máj, Lumír 1878, s. 496 + Novinky českého Parnasu, Hlas národa 17. 3. 1889; A. Č. (Černý): F. U., sb. Česká poezie 19. věku 4 (1899, s. 423); ● k padesátinám: A. Pražák, Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 273; S., Zvon 9, 1908/09, s. 319 ●; F. Strejček in Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880 (1915); ● k 30. výročí starostenství: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25, s. 324; Osvěta lidu 1925, č. 8 (slavnostní číslo) ●; A. Černý: F. U. básník, NO 5. 2. 1925; I. Herrmann: F. U. básník, NL 6. 2. 1925 → O živých, o mrtvých 3 (1940); ● k sedmdesátinám: an., Lit. rozhledy 13, 1928/29, s. 176; vz. (V. Zelinka), Zvon 29, 1928/29, s. 336; -fn-, Venkov 6. 2. 1929 ●; R. Medek: F. U., NL 6. 2. 1929; -vh- (M. Hýsek), F. U. jako básník, tamtéž; A. N. (Novák): ref. Model, LidN 9. 3. 1929; ● nekrology: -btk- (V. Brtník), Zvon 39, 1938/39, s. 588; an., Čes. slovo 19. 5. 1939; an., NL 19. 5. 1939; J. John, LidN 25. 5. 1939; M. T., Venkov 28. 5. 1939; F. Tichý, Umění 14, 1939/40, s. 227; F. Cengr, Královéhradecko 1939/40, s. 7 ●; J. Benýšková, F. Vích in Literární Hradec Králové (1994).

sb

Umělecká beseda

1863–1972, od 1991

První český umělecký spolek, jenž od 60. let 19. století vytvářel besední středisko, v němž se ve třech odborech setkávali a spolupracovali literární, výtvarní a hudební umělci. Vybudován zprvu na principu národním, ve 20. století stavěl na mezigenerační toleranci k rozdílným uměleckým osobnostem i proudům; literární odbor charakterizuje zejména přednášková aktivita a činnost ediční.

Z iniciativy několika uměleckých přátel (hudebníci F. Pivoda a L. Procházka, básník V. Hálek, novinář J. Grégr, básník a archivář K. J. Erben, přírodovědec a básník J. E. Purkyně) se na počátku 60. let 19. století mezi houfně vznikající české spolky zařadilo i sdružení, které si na rozdíl od dosavadních utrakvistických seskupení (Arcadia aj.) kladlo za cíl naplňovat obecně pociťovanou potřebu vzájemného poznávání a spolupráce umělců různých oborů na národním základu. Stanovy (vypracované již v srpnu 1861) došly definitivního schválení až v únoru 1863 a 31. 3. 1863 se na první valné schůzi na Staroměstské radnici ustavil spolek *Beseda umělecká*, záhy přejmenovaný na Uměleckou besedu. Jako znak si zvolil varyto (dle RKZ) se třemi růžemi, barvu spolku modrou a bílou; stanovil pečetidlo, korouhev a prapor, vybral heslo „V umění volnost“. Ve stanovách si vytkl úkol pěstovat všechna umění, podporovat domácí umělce finančně (pro nedostatek zakládajících členů složivších větší hotovost se tento záměr neuskutečnil) a šířit estetické vědomosti veřejnými přednáškami, výstavami, koncerty apod., a to za řízení správním výborem ve třech odborech: literárním, výtvarném a hudebním (J. E. Purkyně usiloval i o zřízení odboru archeologického a vědeckého). Správu U. b. vedl starosta nebo jeho náměstek se správním výborem dvanácti členů, do něhož volil každý odbor ze svého výboru po dvou členech, ostatních šest členů, účetního a náhradníky volila valná hromada. Prvním starostou se

stal J. Wenzig, předsedou literárního odboru V. Vávra Haštalský, výtvarného J. Mánes a hudebního B. Smetana. V dalších obdobích jako starostové v čele správního výboru působili 1869–73 J. Škarda, 1874–89 J. Strakatý, 1890 architekt J. Zeyer, 1891–94 S. Pinkas, 1895–1901 B. Schnirch, 1902–09 F. Herites, 1910–14 J. Vlček, 1915–20 F. Bílý, 1921–31 V. Dyk, 1932–42 F. Skácelík, 1943–47 O. Kerhart, 1947–68 L. Vycpálek (a prezidium složené ze zástupců tří po únoru 1948 zrušených odborů), 1969–72 K. Hába, 1991–92 K. Slavický, 1992–99 I. Hurník, 1999–2005 O. Zoubek, od 2006 E. Petrová. U. b. si hned na začátku vytyčila velkorysý program, v celém rozsahu stěží uskutečnitelný, ať už kvůli financím, ať fyzickým možnostem členů. Chtěla iniciovat dramatickou školu, zřídit kritický a umělecký časopis, vybudovat rukopisný archiv i archiv hudebnin, zkoumat novější českou literaturu počínaje J. Dobrovským z hlediska uměleckého (návrh V. Hálka), k čemuž vznikly i dvě neefektivní komise: pro badatelskou práci literárněhistorickou a pro sepsání životopisů českých umělců. Vedle toho měla v plánu založit čítárnu, knihovnu, uměleckou sbírku obrazů, rytin a jiných uměleckých děl, pořádat přednášky, koncerty, výstavy i výlety, vydávat pro členy prémie, udílet podpory na cesty, pečovat o umělecké památky a hroby, budovat pomníky, zasazovat pamětní desky, prostřednictvím jednatelů navazovat styky s děním na venkově (svým vznikem rovněž podnítila založení obdobných osvětových a uměleckých spolků po celých Čechách i na Moravě) a též poskytovat členům zábavu. Zavedla také institut čestného členství, jež udělovala domácím i cizím umělcům, a členství dopisujícího (mimo Prahu), občas vypisovala literární soutěže. Aktivity U. b. se odehrávaly nejprve v hostinci U města Jeruzaléma, poté v budově Zemské banky, Měšťanské besedy, od 25. 4. 1926 ve vlastní budově na Malé Straně s úřadovnami, přednáškovou místností, knihovnou, čítárnou, výstavní Alšovou síní, divadelním sálem a místnostmi pro Hudební matici. Prvním mimořádným počinem uspořádaným za součinnosti všech tří odborů byly 1864 slavnosti k 300. výročí narození W. Shakespeara s průvodem postav jeho her v dobových kostýmech (navrhoval je K. Purkyně) a se slavnostním koncertem, řízeným B. Smetanou, který pro tuto příležitost složil slavnostní pochod. Za prusko-rakouské války 1866 však došlo k nemalým finančním potížím, z nichž se U. b. zotavovala jen pozvolna. Cizině se U. b. výrazně připomněla 1885 účastí stočlenné delegace na pohřbu V. Huga v Paříži s věnci a standartou s nápisem „Země Jana Husa zemi Victora Huga“. Od počátku 90. let lze zaznamenat pozvolné ochabování veřejných aktivit U. b. a jejich redukci na činnost vnitřní; její organizační a popularizační aktivity totiž mnohdy přejaly nově vzniklé umělecké a literární spolky. Z iniciativy Z. Kalisty vznikl jeden z posledních významných počinů U. b., v říjnu 1938 vydané provolání k mnichovským událostem „Celému vzdělanému světu“, v němž české vysoké školy, vědecké instituce i osvětové spolky v pěti jazycích vyzvaly 2000 evropských osobností k solidaritě a protestu proti bezpráví páchanému na českém národě a státu. Strádající U. b. se podařilo přežít protektorát a poté zvláště v 50. letech vytrvale odolávala snahám o zrušení. Definitivně k němu došlo až s nástupem normalizace v létě 1972. Likvidační komise U. b. tehdy rozhodla předat literární archiv do PNP, výtvarná díla Národní galerii a zčásti i do Galerie hlavního města Prahy, hudební knihovnu a archiv do archivu Českosl. rozhlasu a PNP, knihovna literární byla již dříve svěřena do opatrování knihovně akademického Ústavu pro českou literaturu při tehdejší akademii věd. Existenci U. b. připomněla už jen 1988 výstava uspořádaná J. Kotalíkem, jenž také v katalogu k ní vysoce ocenil přínos U. b. pro český kulturní život. Činnost U. b. obnovila počátkem 1991 (stanovy jí ministerstvo vnitra schválilo 29. 12. 1990). – V srpnu 1946 se ustavila jedna z nejvýznamnějších poboček U. b., severočeská se sídlem v Mladé Boleslavi, projevující se nevšední aktivitou mladých, převážně začínajících tvůrců. Vedle přednášek, výstav a uměleckých pořadů uvedli v život i edici Pochod, v níž publikovali mimo jiné mladí surrealisté ze skupiny RA (L. Kundera, Z. Lorenc, J. Zuska a vedle nich i M. Otruba, J. M. Palát), a hlavně pokračovali 2. a 3. ročníkem ve vydávání pozoruhodného literárně a výtvarně orientovaného časopisu Mladé archy (1. roč. vycházel za války ilegálně), v němž mj. verši debutoval M. Kundera. I na Slovensku byla 1921 založena samostatná U. b. udržující styky zvláště s českými výtvarníky (prvním starostou byl architekt D. Jurkovič), a to spolu s účastí Slovenské besedy na prohlášení proti mnichovskému diktátu asi přispělo k tomu, že už

1939 byla zakázána slovenským státem a po obnově 1946 znovu 1950 komunisty (potřetí slovenská U. b. vznikla 1990).

Nejvýznamnější období *výtvarného odboru* spadají do prvního dvacetiletí spolku, kdy generaci J. Mánesa doplňovala generace umělců Národního divadla, a do dvacetiletí po zrodu republiky. Tehdy také do výtvarného dění vstoupil Život (1921–48, obnoven 2005 jako revue), nejprve jako sborník a od 12. roč. 1933/34 jako prestižní časopis věnující se výrazněji i literatuře, který redigoval na vysoké úrovni básník V. Holan. O otevřenosti Života novým uměleckým proudům svědčí už jeho 2. ročník (1922) věnovaný Devětsilu, o otevřenosti samotného výtvarného odboru (i přes občasné napětí se S. V. U. Mánes) několikeré jednání o vstupu skupiny Tvrdošíjní do U. b. (bylo sice neúspěšné, ale později se jako jednotlivci členy U. b. stejně stali J. Zrzavý, R. Kremlička, J. Šíma, O. Kubín i J. Čapek; členy se stala i tzv. sociální skupina s K. Holanem, M. Holým, P. Kotíkem aj.). Odbor se staral o zachování ohrožených památek; již jeden z jeho prvních kroků směřoval k záchraně kaple sv. Kříže na Starém Městě, letohrádku Hvězda a také prací V. Levého jejich převezením spolu se sochařovými ostatky z Říma do Čech, postaral se i o převoz ostatků malíře J. Čermáka z Paříže, snažil se uchovat ve vědomí veřejnosti významné osobnosti zasazováním pamětních desek (F. L. Čelakovský, K. J. Erben, K. Havlíček Borovský, V. Hollar, J. Hus, J. Jungmann, K. H. Mácha, J. Mánes, F. Palacký, J. E. Purkyně; V. Hálkovi zbudoval i pomník na Karlově náměstí). Hlavní náplň činnosti odboru tvořily však výstavy; nejprve jednotlivých obrazů (první už 1863 uvedla dílo K. F. Lessinga Hus před hranicí, poté několikrát obrazy Poláka J. Matejky a Čecha J. Čermáka). První výhradně českou kolektivní výstavu uspořádal 1871; z hromadných výstav se pravidelně 1889–1907 pořádaly tzv. vánoční, později každoročně členské i retrospektivní, nejčastěji k jubileím spolku (1903, 1913, 1933, 1963, 1992, 2003), expozice monografické (1871 V. Levého, 1885 V. V. Vereščagina, 1898 K. Purkyně, 1901 B. Schnircha, 1912 M. Alše, 1927 F. Jeneweina, 1928 J. Čermáka, 1929/30 J. V. Myslbeka, 1932 R. Kremličky, 1936 J. Šímy, 1940 J. Zrzavého, 1944 B. Vaníčka, F. Grosse, K. Lhotáka a F. Hudečka, 1945 V. Rabase a in memoriam J. Čapka, 1946 C. Majerníka, 1949 M. Alše a K. Purkyně aj.) i tematické, z nichž se před 2. světovou válkou do povědomí veřejnosti zapsaly hlavně tři: 1931 současné francouzské umění École de Paris, 1937 Staré umění na Slovensku a 1938 Pražské baroko (její úspěch vyvolal i vznik Sdružení přátel baroka); poslední velkoryse koncipovaná expozice však skončila po mnichovských událostech rozsáhlým dluhem, jejž U. b. vyrovnávala prodejem svých výtvarných sbírek státu (tj. Národní galerii, přičemž roli tu hrála zřejmě i obava, že po případném zákazu U. b. se prací zmocní okupanti). Po válce se výstavy více zaměřily na seznamování s vývojem světového umění (moderní americké, současné britské, národních umělců SSSR, francouzské sochařství od Rodina k dnešku). Na ediční aktivitě U. b. se výtvarný odbor podílel vydáváním dvou časopisů. Vedle klíčového Života vycházel 1914 list Život a mýtus řízený B. Mathesiem, vydávaný mysticky slovansky a proti novodobým proudům orientovanou skupinou sdruženou kolem J. Jareše (budoucí autor vítězného návrhu na vlajku ČSR). Výtvarný odbor vydával čtyři ediční řady: Výstavy Umělecké besedy v Praze (20.–40. léta 20. století), oblíbené průvodce po významných uměleckých památkách od předních českých historiků umění Poklady umění v Čechách a na Moravě (resp. Poklady národního umění, 1940–49), Malíři a sochaři Umělecké besedy (1947–49, za řízení K. Šourka) a Průvodce po muzeích, galeriích a památnících českých (1948, pouze H. Volavková: Židovské muzeum v Praze). Po krátkém poválečném rozmachu, kdy v odboru významné slovo měli členové Skupiny 42 se zvláště aktivním J. Kolářem (předtím 1939 krátkodobě se v odboru angažovala i skupina Sedm v říjnu s teoretikem P. Kropáčkem), zasáhl poúnorový útlum všech veřejných aktivit i celou U. b. Odbor se mu bránil hlavně v průběhu 60. let činorodostí dvou skupin: Umělecká beseda 1912 s teoretikem J. Šetlíkem a Bilancí, skupinou průmyslových výtvarníků, která s výstavami pronikla i do Zlína. – Program *hudebního odboru* spočíval v prvních abonentních i populárních hudebních produkcích, podporujících zvláště díla českých skladatelů, a v činnosti ediční. První vystoupení proběhlo už 1863 jako hudební akademie s klavírním duetem B. Smetana a F. Laub a 1864 významným podílem na shakespearovských slavnostech. Zásluhou B. Smetany odbor 1864–65 pořádal abonentní

koncerty (obnoveny byly 1869 a znovu 1918; mj. 1879 premiéra smyčcového kvartetu B. Smetany Z mého života), později i rozmanité další (církevní, slovanské, k výročí pražské premiéry Mozartova Dona Giovanniho 1887, výstavní, např. k Jubilejní výstavě 1891), k jubileím U. b. (zejména 1926 k otevření vlastní budovy na Kampě), 1866 též došlo k úspěšnému provedení oratoria F. Liszta Svatá Alžběta. Při U. b. vznikl smíšený pěvecký sbor se sbormistrem L. Procházkou a sbor orchestrální, 1870 začala působit Pěvecká akademie, již po tři léta bezplatně provozoval F. Pivoda jako školení začátečníků. Pokles aktivity v průběhu 70. let odbor jen zvolna překonával 1886–1903 pořádáním populárních koncertů (celkem 62), na nichž zásadní podíl měl též jako dirigent A. Dvořák. Vystupovali na nich i zahraniční umělci, jako dirigenti např. 1886 Beethovenův interpret H. von Bülow (napadený proto německým šovinistickým tiskem) a 1888 P. I. Čajkovskij. K premiéře své opery Jindřich VIII. přijel do Prahy C. Saint-Saëns jako host U. b. Na populární koncerty navazovaly 1904–11 koncertní večery, v nichž byly nezřídka uváděny původní české novinky, slavnostní večery proběhly k jubileím A. Dvořáka, L. Janáčka, J. Suka aj. Odbor se 1924–25 podílel na pořádání Mezinárodních festivalů současné hudby (hosté A. Schönberg a A. Roussel), besed v nové budově U. b. (1927 také O. Respighi, 1930 I. Stravinskij, 1932 S. Prokofjev a M. Ravel). Zábavnou složku pak obstarával každoroční Muzikantský popelec, rozverná vystoupení muzikantů v humorném i satirickém žánru (obnovena byla po 1945 i po 1991). Originalitou se vyznačovaly Hudební úterky (1935–51 v zasedací síni budovy), neformální schůzky, na nichž hudebním pořadům vždy předcházela volná beseda o nových skladbách i publikacích; až do konce války se o ně zasloužil jako organizátor a zpravidla i dramaturg zvláště S. Hippmann. Jeho přičiněním se také působení hudebního odboru rozšířilo zvláště za protektorátního hladu po kultuře i do českých a moravských měst. Obnovené úterky 1992 se pak povětšinou orientovaly na soudobou hudbu doprovázenou výstavkou a literární besedou. Ani těsně před 2. světovou válkou i během ní zcela nezanikly besední aktivity. Odbor uskutečnil 1937 koncert mladého slovenského umění, 1938 janáčkovský festival, za války především 1940 festival Český hudební máj pořádaný V. Talichem, 1941 koncert k stému výročí narození A. Dvořáka a posléze 1952 večer skladatele J. Ježka. K poválečným úspěchům odboru patří i navrácení budovy Rudolfina hudebním pořadům. Publikační činnost hudebního odboru byla především motivována potřebou edic českých skladeb a oper. Z jeho podnětu vznikl 1871 vydavatelský spolek Hudební matice, který vydával klavírní výtahy z českých oper (činnost zahájil 1872 Smetanovou Prodanou nevěstou). Hudební matice poté načas zanikla, 1880 byla obnovena, svým rozpuštěním 1899 se snažila zachránit U. b. ve složité finanční situaci a odkázala jí spolu s peněžním pozůstatkem i další vydávání hudebnin. U. b. tedy pokračovala v jejich publikování (od 1890 vydáváním laciných hudebních skladeb), časem však přestala zvládat finančně i pracovně celou agendu, a tak 1907 znovu založila vydavatelství, tentokrát s názvem Hudební matice Umělecké besedy. Mezi její zásadní publikace patřilo v klavírním výtahu téměř celé jevištní dílo B. Smetany a A. Dvořáka, dále J. B. Foerstra, K. Kovařovice, O. Ostrčila, V. Nováka, J. Suka, L. Janáčka; pokusila se i o zveřejňování oper ze světového repertoáru. Roli oborového časopisu nejprve 1906–08 plnil list Smetana propůjčený Besedě jako její orgán, 1908–20 pak odbor vydával vlastní odborný časopis Hudební revue a 1921–26 Listy Hudební matice Umělecké besedy (1927 přeměněné na Tempo, vycházely do 1938). Vedle toho 1930–31 jako svůj propagační nakladatelský list odbor vydával Hudební noviny a založil i čtyři knižnice: Knihovnu Hudební matice (1922–23, určena historickým i teoretickým hudebněvědným pracím), Knihovnu Tempo (1937, pouze práce V. Helferta Česká moderní hudba); popularizační úlohu pak plnila monografická knižnice Profily českých hudebníků (1941–48) a vzdělávací Pedagogická knihovna Hudební matice (1922–33, do 1943 v ní vycházela pouze další vydání starších publikací). Svazky mimo ediční řady směřovaly k jubilejním sborníkům (1911 A. Dvořák, 1935 J. Suk, 1943 V. Talich), k velkým hudebním počinům jako Český hudební máj (1940 sborník Hudba a národ) i autorským monografiím (M. Brod: Leoš Janáček, 1924; tři části monografie Z. Nejedlého o B. Smetanovi, 1924–29; O. Šourek: Život a dílo Antonína Dvořáka, 1941). – Dějiny *literárního odboru* intenzivně odrážely proměny literárního dění, spory ideo-

vé, umělecky koncepční i osobní a nezřídka i události politické. Členstvo odboru často prokazovalo umělecky konzervativnější postoje, což zvláště na počátku 20. let 20. století odrazovalo nastupující mladé literáty. Proměnlivost profilu odboru naznačuje výčet jeho předsedů: 1863 V. Vávra Haštalský, 1864–66 R. Nápravník, 1867–69 J. B. Pichl, 1870–74 V. Hálek, 1875 a 1877–78 V. Vlček, 1876 A. Heyduk, 1879–82 F. Dvorský, 1883 J. Barák, 1884–85 J. Nejedlý, 1886 P. Sobotka, 1887 J. Holeček, 1888 S. Čech, 1889 J. Vrchlický, 1890–97 J. Arbes, 1898–1901 F. Herites, 1902–14 F. Bílý, 1915–31 V. Dyk, 1932 nebylo místo obsazeno z piety vůči zemřelému V. Dykovi, 1933–39 H. Jelínek, 1940–45 J. Hora, 1945–46 K. Nový, 1947 M. Pujmanová, 1948 J. Weiss a po zrušení odborů do 1972 prezidium U. b., 1991–98 J. Hiršal, 1998–2000 E. Kantůrková, od 2000 H. Kofránková. První nesnáz vznikla už na počátku U. b., kdy zvláště s literárním odborem byla spojena mladočeská orientace některých zakladatelů, což vzbuzovalo nedůvěru staročechů. K tomu přispívaly i spory jednotlivců (1866 např. J. Neruda vystoupil z U. b. kvůli dvojjazyčnému programu při otevření oratoria F. Liszta, vrátil se 1870; 1874 podle denního tisku z U. b. vystoupil O. Hostinský, ale 1892 byl už zvolen jejím čestným členem). Ochromení činnosti znamenalo také úmrtí V. Hálka. Vnitřní napětí se projevilo i navenek s nástupem lumírovců, kdy 1880 hromadně vystoupilo 26 spisovatelů, mj. J. Arbes, A. Jirásek, J. V. Sládek, J. Vrchlický, J. Zeyer, prohlašujících, že literární odbor v jeho současném složení nepovažují za zástupce českého spisovatelstva (na což ovšem nikdy nepretendoval). Příčinou roztržky se stal přehled české literatury za rok 1880, v němž F. Chalupa z národního hlediska zaujal kritický postoj k mladým autorům. Ještě předtím 1879 v odboru a pak i v Osvětě protestovala E. Krásnohorská proti výhradám S. Pinkase vůči Hálkovu dílu (O Hálkovi slovo včas). Podobný požadavek, aby 1894 odbor vystoupil proti Macharovu soudu o Hálkových pracích v Naší době, však výbor zamítl. I v průběhu 80. a 90. let probíhaly diskuse, v nichž většinou dominovali obhájci RKZ, kritici darwinismu, literárního naturalismu i odpůrci É. Zoly. O jistý zvrat se pokusili předsedové (též protestující z 1880) S. Čech a J. Vrchlický, kteří také potvrdili již dřívější rozhodnutí odboru vyloučit ze svých jednání arbitrární kritické posuzování soudobé tvorby. Přesto zvláště v 90. letech narůstaly výhrady k činnosti odboru (H. G. Schauer), což J. Herbena vedlo dokonce k závěru, že „U. b. už není“, a to nejen kvůli tomu, že se odboru nepodařilo jako na začátku shromáždit vše plodné v české literatuře, ale též že se uprostřed probíhající diferenciace literárních programů a směrů i atomizace různorodých zájmů generačních, skupinových i osobních U. b. jako sjednocující instituce přežila. Proto také bez jakýchkoli námitek veřejnost zaznamenala, že odbor ovládla a také nadlouho mu zajistila úspěšnou existenci skupina kolem Kruhu čes. spisovatelů, jež také pak do svého čela zvolila 1915 V. Dyka. Členská základna odboru se tehdy skládala ze tří vrstev: nejpočetnější byli generační souputníci V. Dyka a O. Theera (zvláště aktivní byl H. Jelínek), několik příslušníků generace 90. let (J. Karásek ze Lvovic, A. Procházka, A. Sova), sporadicky i mladší autoři, stále činná byla i nejstarší generace členů (např. F. Bílý). Dyk vtiskl odboru relativně otevřený, nicméně tradicionálněji vyhraněný postoj. Ve 20. letech 20. století tak stranou zůstali autoři sdružující se v Devětsilu i v Literární skupině (výjimku tvořili M. Jirko, J. Knap a zejména od 30. let jako kritik poezie v Lumíru se prosazující Z. Kalista). I potom docházelo ke sporům, ale zpravidla už na osobní bázi, např. když se 1926 proti Dykovu podílu na protimasarykovské kampani vzbouřily části všech tří odborů (podle dobových zpráv Dyk podal rezignaci, zřejmě však nebyla přijata). Politicky závažný pak byl 1940 nucený odchod J. Durycha a jeho druhů z výboru odboru kvůli jejich útokům na představitele první republiky. V době Dykova starostenství se ve dvoraně a v divadelním sále nové budovy současně odbývala takřka všechna avantgardní divadelní vystoupení příznačná pro 20. léta 20. století: Vest pocket revue a další hry J. Voskovce a J. Wericha, Honzlovy inscenace (Prsy Tiresiovy G. Apollinaira, Učitel a žák V. Vančury i Depeše na kolečkách V. Nezvala), Burianovo a Honzlovo DADA (Svatebčané na Eiffelovce J. Cocteaua, montáž z veršů českých i světových básníků Revue v povijanu V. Nezvala i Voice-band E. F. Buriana); po jednom z představení U. b. navštívil i V. Majakovskij. Naopak 1922 byl z U. b. vykázán hned po první přednášce J. Seiferta proponovaný cyklus o novém proletářském umění. Po válce (1945–47) v divadelním sále U. b. našlo pohostinství Divadlo satiry. – Jádro aktivity

literárního odboru spočívalo hned od počátku v přednáškách. Měly rozmanitý charakter; především se pravidelně odbývaly na schůzích odboru, později přibyla i vystoupení pro veřejnost, přičemž se organizovaly celé cykly jak tematické (např. 1867 K. Sabina o historii českého divadla, 1905/06 o moderním dramatu, 1938 o B. Balbínovi, 1942 o B. Němcové), tak zaměřené na určité publikum (zvláště populární byly od 1871 přednášky pro dámy, spojené se zábavou, někdy i taneční). I ráz přednáškových večerů byl různorodý. Vedle odborně zaměřených referátů byly na schůzích posuzovány i soudobé literární novinky (do 1886, mj. J. V. Fričem, F. Chalupou, A. Šnajdaufem), pořádaly se autorské i herecké recitace původních i rukopisných prací, slavnostní večery spojené s přednáškou k jubileím spisovatelů a institucí (i k výročí samotné U. b.: 20 let O. Hostinský, 25 let J. Barák, 50 let F. Bílý, 60 let M. Hýsek, 80 let O. Kerhart, 100 let K. Krejčí) i rozpravy k obecnějším uměnovědným otázkám (např. 1870 J. Durdík vedl diskusi o soudobé literární kritice, 1879 proběhly besedy o literárních poměrech a o divadle, 1880 o úspěších na poli národním a kulturním). Největší počet přednášek se odehrál během prvních třiceti let činnosti odboru. Převažovaly rozpravy o literárněvědných a uměnovědných, zejména dobově aktuálních otázkách romantismu, realismu, naturalismu, národovectví a světoobčanství. Jejich tón udávali estetici J. Durdík a O. Hostinský a ostře jim oponovali kritici kolem revue Osvěta V. Vlček, F. Zákrejs aj. Literárněhistorická témata ovládl na počátku K. Sabina zabývající se starší i novější českou literaturou i divadlem, slovenské literatuře se věnovali R. Pokorný a J. Vlček, posléze A. Pražák. V průběhu 20. století literární historii v odboru pěstovali F. Bílý, O. Fischer, M. Hýsek, A. Novák, A. Pražák, J. Voborník a též H. Jelínek, J. Kamper, O. Šimek; 1935 vystoupil v odboru i F. X. Šalda s přednáškou o třech básnících (F. Halas, F. Hrubín a J. Zahradníček) a podle dobového tisku 1927 s přednáškou o novém umění i I. Erenburg. Literární odbor rovněž 1921 navštívili francouzští spisovatelé G. Duhamel a Ch. Vildrac. Stranou zájmu na večerech U. b. nezůstaly ani cizí literatury: o ruské a ukrajinské literatuře nejčastěji referovali J. Hrubý a A. Durdík, o polské A. Stašek (pod jm. Zeman), O. Mokrý a E. Jelínek, o jihoslovanských a bulharské J. Holeček, o románských především J. Vrchlický, jenž s J. V. Sládkem přednášel i o literatuře angloamerické. Naopak sporadicky vyvolávaly zájem literatura německá a tvorba severská. Ztížená činnost odboru za německé okupace se povětšinou odbývala jen na výborových schůzích a na zasedáních pododboru Sdružení pro dramatickou tvorbu (vzniklo 1941); zásluhou J. Frejky se v něm podařilo uskutečnit několik večerů mladé poezie, divadelních představení i jeho přednášek (vyšly 1945 v knize Železná doba divadla). Jedinečný počin se odboru podařil na podzim 1947, kdy v malém sále na Žofíně uspořádal večery, na nichž se představilo šest skupin mladých autorů (na sedmém ještě autoři do skupin nezařazení): ortenovci ze skupiny Ohnice, Skupina 42, autoři kolem Mladé fronty a kolem Rudého práva, katolicky orientovaní autoři i surrealisté ze skupiny RA (s nimi ještě také V. Effenberger). Při shrnujícím hodnocení posledního společného a otevřeného projektu mladých literátů došlo již k ideovým střetům J. Grossmana a J. Vladislava s J. Šternem a J. Hájkem; neměly ještě charakter pozdějších ostrakizací, a tak ze závěrečného jednání vznikl podnět uspořádat sjezd mladých autorů, který se uskutečnil v březnu 1948 na Dobříši. Jeho průběh a hlavně volba vedení jednotného klubu mladých narazily však již na nevoli KSČ. Ani v 50. a 60. letech neutuchla zcela aktivita literárního odboru, po Stalinově smrti se podařilo pořádat od 1957 komponované večery mladých autorů, na nichž z iniciativy J. Hiršala a J. Koláře (na jednom se podílel i mladý V. Havel) byly uváděny mj. ukázky z prací B. Hrabala, J. Nesvadby, J. Škvoreckého, J. Zábrany aj. a také verše Ch. Morgensterna v překladu J. Hiršala a interpretaci J. Červinky. – Od svého založení U. b. usilovala o vlastní knihovnu a čítárnu časopisů. Systém do knihovny vnesl A. Sova 1890 jmenovaný stálým knihovníkem, jenž setrval ve funkci do 1908, přestože se 1898 stal zaměstnancem pražské městské knihovny, k jejímuž vzniku ostatně zavdala podnět také knihovna besední. Literární odbor se staral i o působení českých knihoven na místech s národnostně smíšeným obyvatelstvem a 1864 uspořádal sbírku knih pro libereckou a opavskou knihovnu. U. b. rovněž darovala korunnímu princi Rudolfovi a jeho budoucí ženě 1880 obsáhlý soubor knih české i slovenské beletrie. Ač se vlastní divadelní odbor ustanovil až po 2. světové válce, pozornost divadelnímu dění

patřila k trvalé součásti činnosti literárního odboru. Vedle přednášek i celých cyklů sílily na počátku 20. století snahy o předběžné vyzkoušení původních novinek na půdě odboru (např. 1904 tak byl uveden proverb Odchod V. Dyka, pod pseud. K. Donát, za režie A. Procházky). Odbor také navázal spolupráci s Intimním jevištěm, jež měla prokázat nezbytnost dalšího pražského divadla. Jednotlivé výstupy, deklamovánky i satirické scénky tvořily často zábavnou složku večerů (už 1864 byl např. uspořádán silvestrovský s hrou M. Kopeckého Oldřich a Božena; V. Hálek ji režíroval a hrál i roli Oldřicha), rozvinuly se zejména ve 20. letech, kdy vznikl i společenský výbor za vedení O. Hlaváče (pseud. Alarich), pořadatele sobotních čajů pro členy, na nichž vystupoval především V. Rada s Rozhlásky, směsí příběhů, anekdot i písniček. V jejich tradici pokračovaly po 1989 hudební úterky a literární středy, na nichž se podílely všechny tři odbory (četba nových literárních prací členů, komorní hudba a malé výtvarné výstavy) ve vzájemné komunikaci, po níž volali již zakládající členové U. b. Spojení zábavné části s osvětovou zase napomáhaly členské výlety pořádané už od 70. let 19. století (např. do Velvar, Všerub, Veltrus) i pražské vycházky provázené odborným kulturněhistorickým výkladem (zejména J. Svátka). – Posílit literárněhistorickou práci literárního odboru a zejména rozvoj kritiky měly vlastní literárněkritické časopisy. Jejich existence bez zábavné beletristické složky však narážela na mnohé, leckdy nepřekonatelné překážky. Tak ztroskotal Český obzor literární vydávaný u J. Grégra a J. Pospíšila (1867–68) i Obzor literární a umělecký převzatý od J. Vlčka (1901–02). Díky kvalitnímu zázemí u J. Otty i tradici jednoho z nejdéle vycházejících časopisů v Čechách, v němž odborná část jen doplňovala složku beletristickou, se od 1907 jako orgán odboru udržel Lumír (založený J. Nerudou a V. Hálkem) a 1928–29 byl odbor spolu s Kruhem čes. spisovatelů také jeho spoluvydavatelem, 1940 spolková revue Lumír přešla do nakladatelství Melantrich a v témže roce zanikla. Po 2. světové válce vycházel 1947 beletristický i kritický měsíčník Doba a souběžně s ním i informativní Zpravodaj Umělecké besedy. Divadelníkům pak sloužil 1945–48 Divadelní zápisník. Nadějný rozběh zaznamenal 1948 2. ročník Listů pro umění a filozofii, jehož vydávání přešlo z Melantricha do literárního odboru a v jehož redakci pokračoval J. Chalupecký s novým spoluredaktorem J. Grossmanem; stačila však vyjít jen dvě čísla a časopis byl zastaven. – Od 1870 pravidelně U. b. vydávala členské prémie, na jejichž přípravě se podílel každý odbor samostatně. Většinou měly výtvarný charakter, někdy literaturu kombinovaly s výtvarným projevem (1876 J. Mánesem ilustrované básně z RK, 1891 různými výtvarníky ilustrované vydání Kytice K. J. Erbena, 1896 podobně upravený Ohlas písní českých F. L. Čelakovského), ojediněle i s dílem hudebním (partitura O. Jeremiáše k básnické skladbě R. Medka Zborov). Literární tvorbu přinášely jednak sborníky prací členů (1888, 1908, 1939, 1941 sb. Kruh), jednak jednotlivé svazky (1922 K. Havlíček Borovský: Král Lávra, 1923 V. Hálek: Výbor ze spisů, 1928 V. Dyk: Anebo, 1932 V. Dyk: Píseň o vrbě), 1901 vyšel sborník Slovensko. I mimo prémie vycházely zpravidla k významným jubileím v rámci literárního odboru beletristické i rekapitulující sborníky: k desetiletí U. b. se 1872 souborně představila májovská a ruchovská generace v almanachu Máj (ed. O. Hostinský), 1880 ve prospěch stavby Národního divadla uspořádal J. Neruda pamětní list (Národ sobě), v němž se sešly příspěvky literátů s reprodukcemi výtvarných prací generace Národního divadla a s partiturami skladatelů; k jubileím U. b. vyšly celkem tři sborníky: 1893 vzpomínkový (ed. J. Hrubý), 1913 (ed. H. Jelínek) a 1933 (ed. F. Skácelík); poslední dva též jako členské prémie. Vzpomínkový charakter mělo i 1. číslo 2005 obnoveného Života. U. b. vydala rovněž čtyři novoročenky (U. b. do roku 1937 – …39, …1941), obsahující většinou faksimile rukopisů autorů a dokumentů spjatých s U. b. Literární odbor se také postaral o uspořádání souborného vydání veršů svého zemřelého člena R. Mayera (1873, ed. J. Durdík) a básníka F. Chládka (1874, ed. O. Mokrý). Po 2. světové válce se odbor 1948 zasloužil o publikaci prvního svazku Událostí J. Hanče, což byl také poslední a nejvýznamnější poválečný ediční počin U. b. Již v počátcích své činnosti odbor založil sbírku básnických spisů cizojazyčných Poezie světová (za redakce F. Schulze, J. Nerudy i V. Hálka), která ve 23 svazcích 1871–85 soustředila významné překladatele ruchovsko-lumírovské generace, z nichž J. Durdík a Č. Ibl tlumočili G. G. Byrona, A. Durdík M. J. Lermontova, P. Sobotka a J. V. Sládek H. W. Long-

fellowa, E. Krásnohorská A. Mickiewicze, O. Mokrý J. Słowackého, L. Quis J. W. Goetha, E. Špindler H. Heina, H. Mejsnar N. A. Někrasova, R. Pokorný J. B. Zaleského, K. Tůma a F. Brábek S. Petőfiho, J. Vrchlický G. Leopardiho a francouzskou poezii, M. Krajník P. J. Bérangera, J. Holeček písně bulharské, S. Kapper srbské, Č. Vyhnis indického básníka Kálidásu. 1926–38 vycházela péčí odboru rovněž edice Besedy Kruhu, v níž vyšly básně F. Kropáče, J. Opolského, V. Dyka, výbor z literární esejistiky a kritiky K. Sezimy a A. Nováka, povídky F. Skácelíka a divadelní hra K. M. Čapka Choda. 1944–47 vycházela rovněž edice teoretických a kritických rozprav Divadelní perspektivy, o niž se staralo Sdružení pro divadelní tvorbu v U. b.

LITERATURA: Jednatelská zpráva o činnosti U. b. ve správním roce… 1863 – … 1942 (i s tit. Zprávy o činnosti U. b.); sb. Vzpomínky na paměť třicetileté činnosti U. b. 1863–1893 (1894, red. J. Hrubý, pod šifrou J. H. i autor přehledu U. b. 1863–1893); sb. Padesát let U. b. 1863–1913 (1913, red. H. Jelínek; obs. mj. A. Pražák: Dějiny literárního odboru U. b. → O národ, 1946, s. 188, F. Tučný: Dějiny výtvarného odboru, A. Šilhan: Hudební odbor v prvním půlstoletí U. b., E. Špindler: Vzpomínky z prvního pětiletí U. b.; též Výkaz činnosti literárního odboru U. b. 1862–1912); sb. Sedmdesát let U. b. 1863–1933 (1933, red. F. Skácelík s red. radou; obs. mj. F. Skácelík: Dvacetiletí literárního odboru U. b. a přehled činnosti, J. Patera: Dějiny hudebního odboru U. b., F. V. Mokrý: Dvacet let života výtvarného odboru U. b., V. Mikota: Hudební matice U. b., její vznik, vývoj a vyhlídky, dále Přehled o vydavatelské činnosti U. b. …); sb. Kruh (1941, ed. R. I. Malý); Zpravodaj U. b. (1947–48); kat. Sto let U. b. 1863–1963 (1963, red. i studie K. Krejčí); J. Pušová: Soupis výstav U. b. (1988); kat. U. b. K 125. výročí založení (1988, red. a autor studie Výtvarný odbor U. b. J. Kotalík); kat. U. b. 1863–2003 (2003, red. i studie E. Petrová); R. Matys: V umění volnost. Kapitoly z dějin U. b. (2003); Život 1 (2005, red. V. Skalická). ■ ● ref. o činnosti U. b.: x (V. Hálek), NL 7. 11. 1862 + (an.) Lumír 1863, s. 737 + Řeč V. H. ve valné hromadě U. b. dne 4. 12. 1864, NL 6. 12. 1864 → (vše) Spisy. Články literární (1925, s. 22, 99, 104); Δ (J. Neruda): Časopis Besedy umělecké, Hlas 21. 1. 1864 → Literatura 1 (1957, s. 393) + NL 22. 10. 1867 → Literatura 2 (1962, s. 24); an., Květy 1870, s. 327; an., Koleda 1880, s. 175 a pokr.; xyz, Lit. listy 1884, s. 69; -slav, Lit. listy 1886, s. 114; an., Lit. listy 11, 1889/90, s. 415; an., Lit. listy 14, 1892/93, s. 127 ●; Prohlášení 26 spisovatelů proti přehledu české literatury za rok 1880, Lumír 1880, s. 576 (též v dalších časopisech a novinách; k tomu an., Ruch 1881, s. 26; F. Chalupa, tamtéž 1882, s. 96); Δ (J. Neruda): Dvacet let B. u., NL 28. 4. 1883 → Výtvarné umění a hudba (1962, s. 395); F. Chalupa: U. b. Přehled dvacetileté činnosti její, Ruch 1883, s. 125 a pokr. + Přednášky v literárním odboru U. b., Urbánkův věstník bibliografický 1883, s. 97 a 130; Anubis (J. Vrchlický): Listy z Prahy (7), Lumír 1885, s. 127 (kritika stanoviska lit. odboru k É. Zolovi); an. (V. V. Zelený): k útokům na H. Bülowa, Hlas národa 17. 12. 1887; F. Chalupa in Literární prémie U. b. na rok 1888, s. 187; J. S. (Sládek): Zimní literární sezona… (k vedení lit. odboru S. Čechem a J. Vrchlickým), Lumír 1888, s. 348; J. M. Hovorka: U. b. v Praze. Její vznik, vývoj i význam za 25 let, Lit. listy 12, 1890/91, s. 6 a pokr.; ● polemika: H. G. Schauer: Literární odbor U. b., Lit. listy 12, 1890/91, s. 317; Několik členů literárního odboru U. b.: Ve věci literárního odboru…, tamtéž, s. 344; J. Ladecký, P. Švanda ze Semčic, J. Borecký, tamtéž, s. 375; J. Kvapil, tamtéž, s. 376; H. G. Schauer, tamtéž, s. 376 (k tomu Poznámka redakce, tamtéž, s. 376) ●; an.: Prémie U. b. (kritika poměrů v U. b.), Čas 1894, s. 483; J. H. (Herben): Literární revoluce proti literárnímu jezovitství (ke kritice Macharova článku o V. Hálkovi v lit. odboru), Čas 1894, s. 791; an.: Ze společnosti umělecké (kritika poměrů v U. b.), Čas 1896, s. 86; F. V. K. (Krejčí): Z ruchu literárního a uměleckého (k poměrům v U. b.), Rozhledy 6, 1896/97, s. 320; an. (A. Sova): Literární odbor U. b., Čes. revue 1898, s. 1135; L. Quis in Kniha vzpomínek (1902, s. 263 a 274); A. P. (Procházka): Drobnosti, MR 1905/06, sv. 17, s. 122; K. K. (Kamínek): U. b. dovrší v pěti letech půl století svého trvání. Lumír 36, 1907/08, s. 191; V. Dyk: Fejeton (o programu lit. odboru), Lumír 39, 1910/11, s. 40; ● k 50. výr. založení: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 310; A. Šilhan, Přehled 11, 1912/13, s. 427; J. Malina, Nár. obzor 7, 1912/13, č. 19; F. Tučný, tamtéž, č. 20; Ský, tamtéž, č. 21 ●; A. Sova: Posmrtné masky (o činnosti knihovníka U. b.), LidN 4. 6. 1916; M. Hýsek: K jubileu U. b., Lumír 1923, s. 172; ● diskuse k Dykovým protimasarykovským vystoupením a k jeho starostenství v U. b.: an., Samostatnost 1926, č. 38; L. Vycpálek, NO 26. 9. 1926; an., tamtéž 28. a 29. 9. 1926; an., Čes. slovo 29. 9. 1926; an., Tribuna 29. 9. 1926 (večerní vyd.); J. Kodíček, Tribuna 30. 9. 1926 ●; V. Dyk: Nový dům, nové úkoly, Lumír 53, 1926/27, s. 141; F. Roubík: Počátky U. b. a státní úřady, tamtéž, s. 187; V. D. (Dyk): Valná hromada U. b., Lumír 54, 1927/28, s. 112; A. B. Svojsík: Viktor Dyk v U. b., tamtéž, s. 539 ●; ● k 70. výr. založení: A. Pražák, Lumír 59, 1932/33, s. 274; A. Novák, LidN 12. 3. 1933; M. Novotný, Rozhledy 1933, s. 29 ●; ● k 75. výr. založení: B. (E. Bass), LidN 28. 1. 1938; M. Hýsek, Venkov 13. 3. 1938 → Literární besedy (1940, s. 178) ●; K. Šourek in U. b. do roku 1941 (1940, mj. k předání výtvarných děl Nár. galerii); Bj. (B. Jedlička): K osmdesátinám U. b., LidN 28. 1. 1943; R. Pokorná-Purkyňová in Život tří generací (1944, s. 211); K. Sezima in Z mého života 3 (1947, s. 91); J. Zika in Knihovnické dílo Antonína Sovy (1948, s. 24); J. Šámal: K stému výročí U. b., ČNM 1963, spo-

lečenské vědy, s. 175; F. Baťha: Literární archiv U. b., Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1963, s. 251; Z. Pilková: Populární koncerty U. b. 1886–1903, Hudební věda 1968, s. 210 + Zamyšlení nad U. b., Hudební rozhledy 1968, s. 512; J. Thon: Počátky Městské knihovny, Pražský sborník historický 1969–1970 (1970, s. 156); Z. Pilková: Hudební úterky U. b. v letech 1935–1951, in Příspěvky k dějinám české hudby 1 (1971, s. 67); Z. Kalista in Po proudu života 2 (1996, s. 269, 433, 529, 559); M. Kudrys: Výstava Pražské baroko 1938 a její ohlas v domácím tisku, sb. Marginalia Historica 1996, s. 86 + U. b. a Mnichovská dohoda, Res Musei Pragensis 1999, č. 11; M. Bauer: Reflexe cizojazyčné literatury na schůzích literárního odboru U. b. v letech 1863–1913, Estetika 2002, s. 359; R. Prahl: Kvetoucí varyto – k rétorice a emblematice rané U. b., sb. Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století (2004, s. 275).

zp

Umělecký měsíčník (1)

1911–1914

Časopis věnovaný vedle otázek moderního výtvarného umění též estetice, literatuře, divadlu a hudbě.

Podtitul: Časopis Skupiny výtvarných umělců. – *Redaktoři:* 1911–12 (roč. 1, č. 1–6) J. Čapek s red. kruhem; 1912–14 (roč. 1 od č. 7 – roč. 3) P. Janák a F. Langer. – *Vydavatel:* Tiskové družstvo Skupiny výtvarných umělců v Praze. – *Periodicita:* měsíčník; 1911–13 (roč. 1–2) 12 čísel ročně, 1913–14 (roč. 3) pouze 2 čísla. – *Přílohy:* 1911–13 (roč. 1–2) Hudební příloha (nepravidelně); 1913–14 (roč. 3) Umělecký průmysl.

U. m. byl orgánem Skupiny výtvarných umělců, po zániku Osmy další významné organizace mladých avantgardních umělců, která se ustavila 1911 jako protiváha oficiálního Spolku výtvarných umělců Mánes a jeho orgánu Volné směry. K někdejším představitelům Osmy (E. Filla, V. Beneš, A. Procházka) přibyli malíři J. Čapek, V. Špála, Z. Kratochvíl, sochař O. Gutfreund, architekti J. Gočár, P. Janák, V. Hofman, J. Chochol, teoretici a historici umění V. Dvořák, V. V. Štech, muzikologové V. Štěpán, L. Vycpálek, spisovatelé a kritici K. Čapek, F. Langer, J. Thon aj. Šlo vesměs o autory hlásící se k soudobým uměleckým směrům, jmenovitě ke kubismu, ale i k dalším průbojným proudům, jež měly namnoze i své paralely literární (expresionismus, futurismus, unanimismus, paroxysmus, novoklasicismus aj.) a jež bývají shrnovány pod pojem předválečná moderna. Význačným rysem Skupiny i jejího listu byl zájem o všechny oblasti výtvarného umění od malířství a sochařství po architekturu a užité umění i o další umělecké obory, o literaturu, divadlo, hudbu; výrazně se tu uplatnil prvek teoretický, na němž se podíleli především umělci sami a který významně obohatil českou podobu kubismu. Souvislost s předválečnou literární modernou zprostředkovala redakční i tvůrčí spoluúčast F. Langra jako předního představitele dobové novoklasicistické vlny a v prvním půlročníku zejména účast bratří Čapků, kteří v jistém smyslu ztělesňovali právě mnohostrannost uměleckých snah Skupiny. Spor o šíři pojetí moderního umění, jenž záhy rozdělil Skupinu na ortodoxní přívržence picassovského kubismu (E. Filla, V. Beneš, O. Gutfreund) a zastánce volnější, otevřenější koncepce (bratři Čapkové, V. Špála, V. Hofman), se promítl již do 1. roč. změnou redakce, odchodem některých přispěvatelů a později i polemickými střety a dotkl se (zejména pro neúčast bratří Čapků) i literárního dosahu časopisu.

V hlavní, výtvarné části U. m. se vedle běžných zpráv a referátů o výstavách uplatnily zejména zásadní studie o moderním umění, o jeho principech, tvárných prostředcích i předních představitelích (o G. Braquovi, P. Cézannovi, V. Kandinském, P. Picassovi, H. Rousseauovi, G. Seuratovi aj.), kteří se také nejčastěji (vedle autorů domácích) objevovali v obrazové příloze listu; stejná pozornost však byla věnována i užitému umění, zejména architektuře (v 3. roč. začala vycházet příloha Umělecký průmysl) i souvislostem moderního umění s odlehlými oblastmi umění exotického, orientálního, naivního atd. K hlavním autorům těchto studií patřili vedle profesionálních teoretiků a historiků umění (V. Kramář, V. V. Štech, Z. Wirth) sami umělci, představitelé Skupiny (zejména V. Beneš, E. Filla, O. Gutfreund, V. Hofman, P. Janák, J. a K. Čapkové), kteří programově vyznávali nerozlučnost umělecké a teoretické práce. Vědomí souvislostí mezi různými oblastmi umění i jejich sepětí s novým duchovním klimatem předválečných let (obsáhlá studie R. Procházky O podstatné proměně duchové povahy naší doby si všímala zejména filozofie Nietzscheovy a Bergsonovy) se promítla i do literární části listu. Pokusem o programové vymezení nových literárních snah byla stať K. Čapka Literární poznámky o lidskosti a doplňující Úva-

ha korektivní, která se ohrazovala proti zjednodušujícímu označení nového umění pojmem novoklasicismus. Jinak se programové postoje autorů statí o literatuře a divadle (J. a K. Čapkové, F. Langer, J. Thon, G. Winter) promítaly hlavně do referátů, do kritických postojů vůči artismu a dekadenci, vůči naturalistické či impresionistické beztvarosti (K. Čapek o R. Svobodové, J. Čapek o J. Karáskovi ze Lvovic, J. Thon o K. M. Čapku Chodovi a J. Mahenovi apod.) a do důrazu na vědomé úsilí o jasný a čistý tvar (např. F. Langer o Šaldově Životě ironickém). Pozitivní představy „nového lyrismu", založeného na „zesíleném pocitu života" (Werfelovo Wir sind), jsou však spíše patrné z výběru autorů pro beletristickou část listu (z domácích vedle Čapků O. Fischer, F. Langer, F. Šrámek, O. Theer, K. Toman, R. Weiner, z cizích mj. R. Arcos, P. Ernst, Ch. Vildrac, F. Werfel) a z referátů o soudobých literárních proudech (německá expresionistická moderna, novoklasicismus, futuristické manifesty, F. T. Marinetti, W. Whitman, soudobá francouzská poezie, básníci Opatství, diskuse o volném verši atd.). – Při časopise byla založena Knihovna Uměleckého měsíčníku Vinice, v níž však vyšly jen dva svazky (1912 F. Langer: Svatý Václav, 1913 K. Toman: Sluneční hodiny).

LITERATURA: N. (S. K. Neumann): U. m., LidN 29. 10. 1911; F. X. Šalda: Německé jubileum a české naděje, NL 31. 12. 1911 → KP 8 (1956); Ti: Umělecké časopisy, Studentská revue 5, 1911/12, s. 148; A. P. (Procházka): V české kritice… (polemika), MR 1911/12, sv. 25, s. 108; an.: K prvnímu ročníku U. m., Studentská revue 6, 1912/13, s. 82; J. Lamač in Zakladatelé moderního českého umění (kat. výstavy, 1957); E. Strohsová in Zrození moderny (1963); J. Opelík in Josef Čapek (1980); J. Lamač in Osma a Skupina výtvarných umělců 1907–1917 (1988); E. Štědroňová: F. Langer v kontextu českého literárního novoklasicismu, Lit. měsíčník 1989, č. 9; K. S. (Srp) in Kubistická Praha 1909–1925 (průvodce, 1995, s. 156); V. Lahoda: Moderní revue a U. m., sb. Moderní revue 1894–1925 (1995); J. Opelík, J. Slavík in Josef Čapek (1996).

es

Umělecký měsíčník (2) viz **Program D**

Umučení blahoslavených mučedníků Víta, Modesta a Krescencie

10. století

Staroslověnský překlad latinské legendy.

Kult sv. Víta, který byl podle tradice umučen spolu se svými pěstouny Modestem a Krescencií za císaře Diokleciána 303 nebo 304 na Sicílii (podle jiné tradice v Lukánii), došel do našich zemí již v době velkomoravské, nejspíše prostřednictvím kláštera v Korvey u Paderbornu, kam byly ostatky sv. Víta přeneseny 836. Sv. Vítu byl zasvěcen jeden velkomoravský kostel ve Starém Městě a rotunda založená knížetem Václavem na Pražském hradě (po 925). Jeho svátek (15. 6.) se připomíná již v nejstarších staroslověnských evangeliářích z 10. a 11. století (bulharském Assemanově a ruském Ostromirově). Latinská legenda o sv. Vítu má typickou legendickou kompozici: Vít pochází z bohatého rodu, od dětství je zbožný a nedá se od zbožnosti odvést nástrahami, již za života vykoná mnoho zázraků. Kromě jiného uzdravil svého otce Hylase, když oslepl, a zbavil šílenství císařova syna, při mučení vyjde živ z kotle vroucího oleje a není rozsápán lvem, po dalším mučení je odnesen anděly na břeh řeky Silar, kde zemře spolu se svými pěstouny.

Do staroslověnštiny byla legenda přeložena nejspíše za prvních Přemyslovců v Čechách v první polovině 10. století (podle některých badatelů už v 9. století na Velké Moravě). Dochovala se ve dvou redakcích, ruské (v Uspenském sborníku z 12.–13. století; na jejím základě vznikl na Rusi proložní text) a chorvatské (ve zlomku breviáře z konce 14. století pocházejícího z pražského Emauzského kláštera).

EDICE: J. Vajs in Hlaholský zlomek nalezený v Augustiánském klášteře v Praze, ČČM 1901, s. 21; A. I. Sobolevskij in Mučenije sv. Vita v drevnem cerkovnoslovjanskom perevode, Izvestija Otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj akademii nauk (Petrohrad) 8, 1903, s. 278; in Uspenskij sbornik XII–XIII vv. (Moskva 1971, s. 220); L. Matějka in Dvije crkvenoslavenske legende o svetom Vidu, Slovo (Záhřeb) 1973, s. 73; in An Anthology of Church Slavonic Texts of Western (Czech) Origin (Mnichov 1979, ed. F. V. Mareš). – *České překlady:* in ant. Na úsvitu křesťanství (1942, přel. J. Vašica); in Staroslověnské legendy českého původu (1976, ed. A. Rogov, E. Bláhová a V. Konzal). ■

LITERATURA: J. Vašica: Staroslovanská legenda o sv. Vítu, sb. Slovanské studie (1948); R. Večerka:

Velkomoravská literatura v přemyslovských Čechách, Slavia 1963, s. 398; V. Ryneš: K počátkům úcty sv. Víta v českých zemích, Slavia 1966, s. 592; L. Matějka: On Translation from Latin into Church Slavonic, American Contributions to the Sixth International Congress of Slavists 1 (Haag 1968) + K syntaxi církevněslovanských překladů z latiny, sb. Studia palaeoslovenica (1971); F. V. Mareš: Proložní legenda o sv. Vítu, Slovo (Záhřeb) 1973, s. 97; G. Kappel: Die slawische Vituslegende und ihr lateinisches Original, Wiener slavistisches Jahrbuch 1974, s. 73; L. Matějka: St. Veit, der Patron Böhmens, im ältesten kirchenslawischen Schrifttum, sb. Millennium dioeceseos Pragensis 973–1973 (Vídeň, Kolín n. R., Štýrský Hradec 1974); M. Pelc: Doba a místo vzniku archetypu svatovítské legendy, Slavia 1984, s. 334; E. Bláhová: Ke klasifikaci českocírkevněslovanských památek, Slavia 1993, s. 427; Z. Hauptová: Církevněslovanské písemnictví v přemyslovských Čechách, sb. Jazyk a literatura v historické perspektivě (1998, s. 33); F. V. Mareš: Církevněslovanské písemnictví v Čechách, in Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000; psáno asi 1970); H. Kölln in Westkirchliches in altkirchenslavischer Literatur aus Grossmähren und Böhmen (Kodaň 2003). – Viz též rubriku EDICE.

eb

Umučení Páně (1–4)

14. století

Básnická zpracování Kristova umučení.

Veršovaná U. P. dochovaná z různých desetiletí 14. století, jsou epické, lyrickoepické i lyrické básně různého rozsahu; jejich konstitutivním prvkem je námět, nikoli žánr (z 2. poloviny 14. a z počátku 15. století se dochovaly též dvě prozaické pašije, sestavené z evangelijních citátů a určené zřejmě ke čtení při jitřních hodinkách na Velký pátek).

1. *U. hradecké* (654 veršů) parafrázuje motivy všech čtyř evangelií, ale jeho dějový rámec se kryje s Matoušovým evangeliem 26, 1–75 a 27, 1–60, tj. s perikopou určenou pro liturgii na Květnou neděli. Bylo pravděpodobně určeno k četbě v kostele, kde vysvětlovalo (nebo nahrazovalo) latinské zpívané pašije. Text, složený bezrozměrným veršem bez básnických ozdob, vyhrocuje s mravně nabádavou tendencí protiklad mezi Kristovou tělesností a jeho božstvím. Je zapsán v tzv. Hradeckém rukopisu (kolem 1370); jeho přesnější datování, tak jako datování ostatních básní v tomto rukopisném sborníku zapsaných, je dosud nerozřešeným problémem. – 2. *U. rajhradské* (404 veršů), zapsané mezi latinskými kázáními v rukopisném sborníku knihovny Rajhradského kláštera, pocházejícím z 1. poloviny 14. století, je překlad prozaického latinského kázání na Velký pátek. Tématem básně, složené osmislabičným sdruženě rýmovaným veršem a pravděpodobně určené stejně jako její předloha k přednesu v kostele, je lyrickoepické rozjímání na téma žalmu 24, 16: „Respice in me et miserere mei; quia unicus et pauper sum ego“ („Pohlédni na mě a smiluj se nade mnou, neboť jsem opuštěný a ubohý“). – 3. *U. roudnické* (2916 veršů), dochované v rukopisu lobkovické knihovny v Roudnici n. Lab. z 2. poloviny 14. století, je veršovaná meditace, obměňující obecně známé motivy: básník připomíná jednotlivé události Kristova umučení, prožívá jeho bolest i bolest jeho matky, a dovolávaje se vykupitelského díla božího, prosí o spásu duše. Jazyk básně se vyznačuje zdůrazněním expresivní funkce; veršová stavba tím, že autor stírá syntaktické hranice mezi osmislabičnými sdruženě rýmovanými verši. Zatímco v U. hradeckém autor vypravuje o Kristově mučednické smrti s jednoznačným důrazem na děj, v U. roudnickém je děj potlačen rozjímáním o smyslu Spasitelovy oběti. Na základě podobných formálních prostředků byl J. Hrabákem vysloven názor, že autor U. roudnického je totožný s autorem didaktické básně Rada otce synovi. – 4. *U. Štítného* (291 veršů) je veršované kázání komentující perikopu, která se čte na Květnou neděli (Matouš 21, 1–9). Vzniklo na přelomu 13. a 14. století přebásněním latinské prozaické předlohy osmislabičnými sdruženě rýmovanými verši. Jeho autor evokuje Kristův vjezd do Jeruzaléma: se záměrem vyvolat silný citový dojem rozvádí protiklad chudobného Krista, o němž vypravuje evangelium, a představy Krista v královské nádheře. Básně použil v době blízké jejímu vzniku jako lyrické vsuvky neznámý autor veršované legendy o umučení Páně. Jako „řěč“, tj. kázání, „jednoho starého skladače rýmem knih českých“ ji cituje v Řečech nedělních a svátečních T. ze Štítného (odtud název, pod nímž vešla do odborné literatury).

EDICE: 1. *U. hradecké*: in Hradecký rukopis (1881, ed. A. Patera). – 2. *U. rajhradské:* in ČČM 1886, s. 582 (ed. A. Patera; srov. V. Dokoupil: Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Univerzitní knihovny v Brně, 1972). – 3. *U. roudnické:* in ČČM 1883, s. 370 a pokr. (ed. A. Patera; rukopis je dnes uložen

v Nár. knihovně v Praze). – 4. *U. Štítného*: in Výbor z literatury české 1 (1845); in Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého (1903, ed. V. Flajšhans); in T. ze Štítného: Řeči nedělní a sváteční (1929, ed. J. Straka); in Klementinské zlomky nejstarších českých legend (1959, ed. E. Urbánková); in Nejstarší české veršované legendy (1964, ed. J. Cejnar); in Česká středověká lyrika (1990, ed. J. Lehár). – Edice latinské předlohy in LF 1913, s. 258 (ed. V. S., tj. Salač). ■

LITERATURA: 1. U. hradecké: A. Škarka: Z problematiky českého gotického básnictví, ČČH 48–49, 1947/48, s. 79 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); J. Lehár in Nejstarší česká epika (1983); R. Jakobson: Iz istorii epičeskich form v češskoj poezii XIV veka, Selected Writings 6/2 (Berlín, Amsterodam, New York 1985, psáno 1922–24). Viz též heslo *Rukopis hradecký*. – 2. U. rajhradské: J. Vilikovský: O staročeské poezii, Řád 2, 1934/35, s. 132 → (s tit. Literatura bez spisovatelů?) Písemnictví českého středověku (1948) + Latinská předloha Rajhradského u., ČMM 63–64, 1939/40, s 109 (s ed. latinského textu); A. Škarka: Z problematiky českého gotického básnictví, ČČH 48–49, 1947/48, s. 79 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986). – 3. U. roudnické: R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934) → Poetická funkce (1995); J. Hrabák: Roudnické u. a Rada otce synovi, SaS 1939, s. 161 + Ze studií o adjektivním a adverbiálním živlu v Roudnickém u. a v Legendě o sv. Kateřině, LF 1947, s. 105 a pokr. + O významové stránce adjektivního a adverbiálního živlu v Roudnickém u. a v Legendě o sv. Kateřině, sb. Pocta F. Trávníčkovi a F. Wollmanovi (1948). – 4. U. Štítného: A. Havlík: O významu slovných shod rýmových pro poznání příbuznosti skládání staročeských 6. Legenda o U. P., ČČM 1896, s. 569; E. Smetánka: Kdy byla skládána česká Alexandreis? 6. Shody Alexandreidy s U. P., LF 1899, s. 361; V. Flajšhans in ed. Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého (1903); A. Škarka: Z problematiky českého gotického básnictví, ČČH 48–49, 1947/48, s. 79 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); E. Urbánková in ed. Klementinské zlomky Nejstarších českých legend (1959); J. Lehár in Česká středověká lyrika (1990). – K prozaickým pašijím srov. J. Vintr: Staročeské pašije z hornorakouského kláštera Drkolná/Schlägl, LF 1991, s. 246.

jl

Karel Rafael **Ungar**

* 12. 4. 1744 *Žatec*
† 14. 7. 1807 *Praha*

Osvícenský kulturní historik, bibliograf a kritický editor české literatury, teolog; zakladatel národní knihovny v pražském Klementinu.

Rafael je jméno řádové, které U. užíval do vystoupení z řádu 1788. V starší literatuře bylo chybně uváděno datum narození 12. nebo 16. 4. 1743. – Otec, žatecký měšťan, byl královským výběrčím daní. U., rodem Němec, vystudoval gymnázium v Žatci (1752–58) a v 15 letech odešel do Prahy na tzv. filozofii, 1759 vstoupil do premonstrátského kláštera na Strahově a pokračoval ve studiu filozofie a poté teologie na řádovém učilišti Norbertinum a v arcibiskupském semináři u Sv. Vojtěcha na Starém Městě; v Praze se naučil česky. 1770 byl vysvěcen na kněze. 1771–73 působil i jako kazatel, knihovník a správce numismatické sbírky na Strahově (1771 sestavil katalog strahovské sbírky mincí). Od 1774 přednášel filozofii, přírodní vědy, matematiku a později i teologii v arcibiskupském semináři a od 1776 v Norbertinu. 1778 byl promován na doktora teologie a stal se examinátorem teologie na pražské univerzitě. 1786–88 byl děkanem filoz. fakulty, 1789–90 rektorem Karlovy univerzity. 1780 byl jmenován hlavním bibliotékářem vznikající c. k. veřejné knihovny v Klementinu (ve funkci setrval až do smrti); měl významný podíl na jejím uspořádání a koncepci, k nimž sepsal 1783 a 1784 i zprávy Entwurf für die systematische Kataloge (Návrh na systematické katalogy) a Anfang und Fortgang der zum öffentlichen Gebrauch bestimmten k. k. Bibliothek auf der Prager Universität (Začátek a pokračování veřejné c. k. knihovny na pražské univerzitě). Z U. rozhodnutí vzniklo speciální oddělení bohemik (tzv. nár. knihovna), pro něž získal řadu knih ze zrušených klášterů (1782–89) i ze soukromých sbírek; jeho přičiněním bylo poprvé zavedeno i povinné odevzdávání výtisků všech v Čechách vydaných knih do klementinské knihovny (guberniální nařízení z 1781 a 1782). Údajně na U. podnět byl zrušen zvyk z protireformační doby pálit konfiskované knihy, které byly od 1781 odevzdávány klementinské knihovně, stejně jako jejich seznamy: Koniášův Klíč kacířské bludy k rozeznání otvírající… a Index bohemicorum librorum prohibitorum…, 1782 odebrané venkovským farám. Knihy, jež za jeho správy dosáhly počtu 100 000, U. sám katalogizoval (bohemika, jichž r. 1784 bylo 2500, s K. I. Thámem, který U. dedikoval 1783 Obranu jazyka českého…) a zamýšlel vydat tiskem úplný soupis všech českých knížek v knihovně. Patřil k předním představitelům pražské soukromé učené společnosti kolem I. Borna (od

1773) i k zakládajícím členům pozdější KČSN (1785–86, 1798–99 a 1807 vykonával funkci direktora). Styky s jejími členy (většinou zednáři) ho přivedly do pražské lóže, kde měl významné postavení (1783 mistr lóže U tří korunovaných hvězd, později dohlížitel v nově založené lóži Pravda a sjednocenost). Údajně se autorsky podílel také na anonymním periodickém sborníku Predigtenkritik, který napadal kazatelskou praxi mnišských řádů. 1781 byl spolu s přítelem a řádovým druhem J. B. Chládkem pověřen cenzurou českých evangelických knih a 1786 cenzurou všech teologických knih. Osvícenský racionalismus vedl U. 1788 k vystoupení z řádu, jako světský kněz byl ustanoven kanovníkem staroboleslavské kapituly. K jeho zálibám patřilo cestování (Čechy, Morava, Rakousko, Uhry, Slezsko, Německo), které využíval k poznání knihoven a numismatických kabinetů (1771 katalog numismatické sbírky kláštera v Doksanech), hudba a experimentální fyzika. Zemřel raněn mrtvicí, pohřben byl na Olšanských hřbitovech při vchodu do kostela sv. Rocha.

S činností v řádu a oficiálními funkcemi souvisely U. drobné práce teologické a rétorické. Orientaci na českou kulturní historii prokázal jako anonymní spolupracovník kolektivního díla Effigies virorum eruditorum… (1773–82), vlastní vědeckou činnost započal kritickou edicí Balbínova spisu Bohemia docta. Kromě Balbínova textu a vlastního bohatého poznámkového aparátu přetiskl také konkurující soudobé vydání tohoto díla od P. Candida a podrobil je ostré kritice. Jeho postup vyvolal polemickou odezvu J. Dobrovského v časopisu Intelligenzblatt (1778 a knižně 1779), v níž se ujal Candida a upozornil na nedostatky U. edice. Ten reagoval spisky *Revision der böhmischen Literatur auf das Jahr 1779…* a *Beschluss der Revision der böhmischen Literatur*, v nichž formou dopisů napadl Dobrovského literární časopis (spor ukončil Dobrovský 1780 stručnou odpovědí v brožuře Antwort auf die Revision der böhmischen Literatur). V pozdějších letech se vztahy mezi oběma učenci urovnaly. Ve sbornících Společnosti nauk U. publikoval německy studie k dějinám školství a knihoven v Čechách (O stavu škol a latinské literatury v Čechách před založením univerzity, Pokus o dějiny knihoven v Čechách, O stavu některých gymnázií v Čechách pod dohledem Karlovy univerzity), doplňky k vývoji knihtisku, navazující na německou práci J. Dobrovského z 1782 O zavedení a rozšíření knihtisku v Čechách (Nové příspěvky ke starým dějinám knihtiskařského umění v Čechách…), edici korespondence a vojenského řádu Jana Žižky z Trocnova aj. Nejrozsáhlejším U. dílem měla být *Allgemeine böhmische Bibliothek,* soupis a podrobný popis bohemikálního fondu klementinské knihovny, z něhož se mu podařilo uskutečnit pouze první díl, obsahující popis 24 českých tištěných biblí (vyšlo jako přídavek k Dobrovského časopisu Literarisches Magazin); v předmluvě odsoudil náboženský fanatismus a intoleranci protireformace jako příčinu zničení tisíců českých knih.

PŘÍSPĚVKY *in:* Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen… (1784, Gedanken von dem Zustande der Schulen und der lateinischen Literatur in Böhmen vor Errichtung der hohen Schule in Prag, i sep.); Abhandlungen KBGW (1785, Versuch einer Geschichte der Bibliotheken in Böhmen), pokr. Neuere Abhandlungen KBGW (1790, 1795, 1798; 1790 ed. Žižka's militärische Briefe und Verordnungen; 1795 Neue Beiträge zur alten Geschichte der Buchdruckerkunst in Böhmen…, i sep.); Effigies virorum eruditorum atque artificum Bohemiae et Moraviae una cum brevi vitae operumque ipsorum enarratione – Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler… 1–4 (1773, 1775, 1777, 1782, an.); Kramériusovy c. k. vlastenské noviny (1801, proslov při zahájení přednášek J. Nejedlého); (J. Dobrovský:) Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren (1786); Neu verbessertes Prager Real-Conversations Intelligenzblatt (1778, polemika s J. Dobrovským o ed. Bohemia docta); Prager auserlesene und interessante Nachrichten nebst der eigentlichen Intelligenz… (1780); sb. Predigtenkritik, pův. tit. Die Geissel der Prediger (1782–83, ed. K. F. Guolfinger von Steinsberg; an., dub.). ■ KNIŽNĚ. *Odborné a náboženské práce a polemiky:* Universa Philosophia ad mentem Isaaci Newton et Rogeri Boscovich in Archiepiscopali Seminario Pragensi ad S. Adalbertum publice concertationi exposita… (b. d., 1775, s J. B. Chládkem); De commodis, facundia et silentio S. Joannis Nep. Oratio… in Skalka… (1776); Von den gegenseitigen Hauptpflichten des Hirtens und der Heerde (b. d., 1777); Revision der böhmischen Literatur auf das Jahr 1779 in Briefen 1, 2 (1779–80); Beschluss der Revision der böhmischen Literatur (1780); Allgemeine böhmische Bibliothek (1786, sep. z čas. Literarisches Magazin…, t. r. i rozšíř. vyd. knižně); Josef II. Vater des Vaterlands. Ein Gegenstück zu dessen Schilderung im Februar der Minerva 1793 des Hauptmanns von Archenholz Minerva (b. d., 1793); Oratio… quum… Josephus eques de Bretfeld, … in basilica Teynensi rector universitatis

Carolo-Ferdinandeae publice inauguraritur (1793); Oratio… coram… Procopio… comite Lažansky… (1793); Oratio ad senatum populumque academicum, quum universitas Pragensis Francisci II. Augusti natalem diem coleret (1797, i něm.); Über den Zustand einiger Gymnasien Böhmens unter der Aufsicht der Karolinischen Universität (1797 → 1798 Neuere Abhandlungen KBGW, i sep.); Rede an die Zöglinge des Waisenhauses bei den Exequien… (1799). ▮ KORESPONDENCE: J. L. Fischer, F. M. Bartoš: Z korespondence Dobrovského (Dobrovskému z 1778), ČNM 1929, s. 144, 159; in sb. Széchényi Ferenc és Csehország. Levelestár (Széchényimu z 1796 a 1803; Budapešť 2003, s. 169, ed. E. Deák, L. Erdélyi); in sb. Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung (J. V. Zlobickému z 1789 a b. d.; 2004, ed. V. Petrbok). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: B. Balbín: Bohemia docta 1–3 (1776, 1778, 1780). ▮

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 939, 1983, 16 378 – 16 381. ▮ LITERATURA: ● polemika o ed. B. Balbín: Bohemia docta: an., Neu verbessertes Prager Real-Conversations Intelligenzblatt 2. 5. 1778; Hr. N. N. (J. Dobrovský), tamtéž 9. 5. 1778 (odpověď U. tamtéž 16. 5. 1778) + (pod vl. jm.) Corrigenda in Bohemia docta Balbini iuxta editionem P. Raphaelis Ungar… (1779) + Antwort auf die Revision der böhmischen Literatur (1780) ●; an. in Österreichische Biedermanns-Chronik (Freiheitsburg 1784, s. 245); an. (J. Dobrovský, dub.): ref. Neue Beiträge zur alten Geschichte der Buchdruckerkunst…, Allgemeine Literatur-Zeitung (Jena) 1796, sv. 3, č. 301; ● nekrology: an. (M. V. Kramerius), C. k. vlastenské noviny 1807, s. 116; an., Prager Oberpostamtszeitung 16. 9. 1807; J. Dobrovský, Abhandlungen KBGW 1806–09, sv. 2, s. 43 (1811) ●; W. E. Gautsch: Die Gelehrten und Künstler Böhmens und Mährens, welche in der Decade von 1800 bis 1810 gestorben sind. Biographische Skizzen in alphabetischer Ordnung, Monatschrift GVMB 1828, s. 150; M. Millauer: Nekrolog der in gegenwärtigen Jahrhunderte verstorbenen Mitglieder der Prager theologischen Fakultät, tamtéž, s. 251; J. A. Hanslik in Geschichte der Prager Universitätsbibliothek (1851); an.: R. U., Zlatá Praha 1864, s. 255, 263, 274; J. Truhlář: Dějiny bibliotéky klementinské, Osvěta 1882, sv. 2, s. 696; A. Mattuška: K. R. U. Lístek z dějin našeho národního probuzení, Květy 1884, sv. 1, s. 551 a 691, sv. 2, s. 20 a 213; J. Kalousek in Děje Královské české společnosti nauk (1885); J. Vlček: Z doby josefínské. Několik úvah literárních, ČČH 1900, sv. 1, s. 15; J. Hanuš: B. Balbína Bohemia docta (o polemikách), ČČH 1906, s. 133; ç: K. R. U., Máj 5, 1906/07, s. 709; in Korespondence Josefa Dobrovského 3 (1908, ed. A. Patera); J. L. Fischer: Korespondence Dobrovského s U., ČMF 6, 1917/18, s. 63; H. Fiedler: K. U., sb. Sudetendeutsche Lebensbilder 3 (Liberec 1934, s. 353); A. Patejdl: Kdy se narodil K. U.?, Krajem Lučanů (Žatec) 1937, č. 1; J. Prokeš in Počátky České společnosti nauk do konce 18. století (1938); jbč (J. B. Čapek): K. R. U., LidN 13. 4. 1943; B. Slavík: Tvůrce klementinské knihovny, Čteme 1943, s. 57; M. Pavlíková: Pražská univerzitní knihovna za správy K. R. U., Ročenka Univerzitní knihovny v Praze 1957 (1958); J. Kábrt in Základy české obrozenské bibliografie (1967, s. 47); M. Pavlíková: K. R. U., Věstník ČSAV 1971, s. 155; B. Slavík in Od Dobnera k Dobrovskému (1975, s. 192); M. Hejnová: K. R. U. a počátky veřejné a univerzitní knihovny v Praze, Čtenář 1987, s. 414; L. Kubátová: K. R. U. a počátky zpracování knižního fondu, Národní knihovna 1993, č. 3 + K. R. U. (12. dubna 1744 – 14. července 1807), Národní knihovna 1994, č. 2; an.: Památce literárního vědce K. R. U., Svob. slovo 25. 3. 1994; K. Hekrálová, Z. Franc in sb. Klementinská knihovna – The Clementinum Library. Bibliotheca semper viva (Nár. knihovna ČR 1997); M. Wirtz: Josef Dobrovský und die Literatur (Drážďany, Mnichov 1999); R. Pražák in Styky Ference Széchényiho s českými zeměmi a dopisy zasílané Széchényimu z Čech a Moravy, sb. Széchényi Ferenc és Csehország. Levelestár (Budapešť 2003, s. 80).

lk

František **Unger**

* 4. 8. 1882 *Rtyně* (R. v Podkrkonoší) u Trutnova
† 3. 6. 1958 *Červený Kostelec*

Autor meditativní poezie, básnických próz a esejů pozdního symbolismu, ovlivněný tvorbou O. Březiny; dramatik.

Syn chalupníka; vyrůstal na lesní samotě, docházel do školy v Úpici. 1896 absolvoval zkoušky a měl přejít z třetí třídy měšťanky do tercie gymnázia v Hradci Králové; nenadále však ztratil otce a vyučil se tkalcem. Po krátkém působení u kočovné divadelní společnosti žil ve Lhotě za Kostelcem (L. za Červeným Kostelcem), řadu let živil nemocnou matku a bratra. Již jako tkalcovský tovaryš se věnoval sebevzdělávání a literatuře (přes nepřetržitou starost o živobytí vydal několik svých knih vlastním nákladem). 1907 se oženil. Posléze přesídlil do Červeného Kostelce. Po válce (a po matčině smrti) se opět věnoval literatuře, své práce posílal do řady periodik, četné žádosti o podporu adresoval zejména pražským redaktorům a nakladatelům. Působil jako předseda červenokosteleckého literárního klubu Žaltman. Od 1922 prodával své textilní výrobky jako podomní obchodník. Celý život se potýkal s existenčními problémy, z finančních dů-

vodů rovněž 1947 vystoupil ze Syndikátu čes. spisovatelů. Utonul v rybníku Čermák v Červeném Kostelci.

V raných textech vyjádřil mladistvou touhu po kráse a hledání ideálu, projevil tvůrčí a myslitelské aspirace i jistou formální neobratnost. V útlé knize veršů *Raněná duše* mísil vlivy dekadentní stylizace a parnasistní momenty, historické inspirace a snahu po exkluzivitě. Po drobných prózách z všedního života krkonošského kraje (*Satiry*) předznamenal přemítavé a spiritualistické ladění své pozdější tvorby sbírkou básnických a esejistických próz *Mrtvé růže*. Po odmlce se U. ke svým prvním pokusům nehlásil a publikoval především meditativní lyriku psanou spletitým veršem kupícím metafory a ornamenty (ovlivněným Březinovou a posléze též Vrchlického poetikou), který stále více trpěl rétoričností a působil anachronicky. S oporou v křesťanské víře se zamýšlel nad smyslem života, nad rozpory rozumu a citu, zdůrazňoval sepětí lidské duše, přírody a kosmického řádu; často tematizoval i vlastní autorské úsilí, přičemž nahlížel umělecké dílo jako odlesk tvořivých božských sil. Po sebereflexivní a milostné poezii (*Domečky z karet*) jej inspirovaly dobové technické vynálezy a společenské instituce k asociacím životních výjevů a zejména k zachycení niterných dějů zrcadlících optimistickou víru v činorodost a v duchovní hodnoty (*Tvůrčí sny*). Biblický leitmotiv souboru *Křížová cesta* symbolizoval v snových obrazech a úvahách spletitost lidských osudů a trudnou cestu za tajemstvím žití, k pokání a vykoupení. Ve sbírce *Hudba v duši* U. shrnul časopisecky vydané milostné kresby a doplnil je programovými hymnickými verši na téma věčné, mystické, očistné i vnitřně rozporné lásky; v knize *Marina* rekapituloval vlastní manželství a (s vlasteneckým vyzněním) oslavil krásu a obětavost své ženy. Představy o všeprostupujícím božském duchu a o základních životních i morálních principech, které samoučený myslitel s jistou povrchností formuloval v básnických esejích *Nové paprsky*, ilustrovaly rovněž lyrizované prózy: symbolistické miniatury zabývající se rozpory snu a skutečnosti (*Stínové obrazy*) a nabádavé příběhy a fantaskní črty na motivy lidových pohádek a podkrkonošských pověstí (*Modré plameny*). Vlivu podvědomí a halucinací na mezilidské vztahy U. věnoval realisticky psané drama *Druhý život*. Své dílo uzavřel básnickou reflexí okupačních událostí a patetickou oslavou osvobození a slovanství (*Pravda vítězí*).

PSEUDONYMY: Čechoslav Fr. Písecký, František Čechoslav Písecký. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1943); Archa (Olomouc 1939–41); Cesta (1921–30); sb. Duch pravdy (1925–38); Fenomén (Letovice 1925); Kormidlo (Čes. Budějovice 1922); Kritický měsíčník (1946); Lit. kruh (Mor. Ostrava 1935–39); Lumír (1924, 1927–35); Mladé proudy; Moderní revue (1920–25); sb. Náchodsko (1933); Nár. politika (1921, 1927); Naše vítězství; Niva (Brno 1922–23); Nymburské listy; Obroda (Železný Brod 1921–24); Ohnisko (1926); Pestré květy; Rozpravy Aventina; Rozpravy o literatuře a umění; Tribuna (1927); Vzlety lidstva (Železný Brod); Země (1925–31); Zvon (1933–40); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ: *Beletrie:* Z Aga-nippe při vstupu na Parnas (BB 1899, pseud. Čechoslav Fr. Písecký, dub.); Raněná duše (BB 1903); Satiry (PP 1904); Mrtvé růže (PP 1906); Domečky z karet (BB 1927); Stínové obrazy (PP b. d., 1929); Tvůrčí sny (BB 1931); Křížová cesta (BB 1934); Nové paprsky (EE 1936); Hudba v duši (BB 1937); Marina (BB 1938); Modré plameny (PP 1940); Druhý život (D 1940); Pravda vítězí (BB b. d., 1946). ■

LITERATURA: E. Sokol (K. Elgart S.): ref. Raněná duše, Rozhledy 14, 1903/04, s. 781; ● ref. Tvůrčí sny: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 546; V. H. (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 454; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1932, č. 13; J. Matouš, Nové Čechy 1932, s. 276; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 10. 5. 1932 ●; ● ref. Křížová cesta: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 322; V. H. (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 467; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1935, č. 4; A. N. (Novák), LidN 18. 3. 1935 ●; ● ref. Nové paprsky: Sk. (J. Skácelík), Samostatnost 1937, č. 1; J. Matouš, Rozhledy 1937, s. 64; drb. (J. Borecký), Zvon 38, 1937/38, s. 70 ●; ● ref. Hudba v duši: Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1938, č. 7; J. M. (Matouš), Rozhledy 1938, s. 72; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 17. 6. 1938 ●; ● ref. Marina: Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1939, č. 7; kp. (K. Polák), KM 1939, s. 134; J. B. (Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 14 ●; drb. (J. Borecký): ref. Modré plameny, Zvon 40, 1939/40, s. 293; od: F. U. šedesátníkem, LidN 5. 8. 1942; J. Štěpař: F. U., básník, prozaik a myslitel samouk, sb. Rodným krajem 31 (2005, s. 30).

lm

Ludvík **Unger**

* 24. 8. 1840 *Tábor*
† 30. 12. 1917 *Tábor*

Autor historických a výchovných povídek, též básní pro děti a mládež.

V Táboře navštěvoval hlavní školu a nižší třídy reálné školy, poté učitelský ústav ve Znojmě a v Čes. Budějovicích. V Praze složil zkoušky pro školy hlavní (1866), v Brně pro školy měšťanské (1875). Jako učitel působil na obecných školách v Jemnici na Moravě, v Táboře, v Milevsku, v Petrovicích u Sedlčan, ve Mšeně, v Bystřici n. Pernštejnem a od 1876 na měšťanské škole dívčí ve Vys. Mýtě, 1893 se stal ředitelem měšťanské chlapecké školy v Jistebnici u Tábora; 1899 odešel do výslužby. Zajímal se o hudbu, mj. byl jednatelem pěveckého spolku v Milevsku a ve Mšeně, přispíval do hudebního časopisu Dalibor.

Svou prací, která měla zábavnou formou podávat výchovné a poučné příklady mládeži, se U. hlásil k B. M. Kuldovi, jemuž připsal svou první sbírku básní vyzdvihujících zbožnost jako nejdůležitější ctnost (*Hvězdičky*). V podobném duchu psal i pohádky a povídky, někdy lokalizované do okolí míst, kde působil, a zachycující místní pověsti, nejčastěji však nenápaditě obměňující několik dějových schémat s odstrašujícím (neposlušné dítě je odvedeno a okradeno zlou osobou, po zbožné modlitbě se dočká pomoci i potrestání zloděje) nebo s následováníhodným příběhem (zbožný a pracovitý sirotek se dočká odměny; např. *Povídky a báchorky pro mládež, Od Pernštýna, Po práci*). Schematismem byly postiženy i U. historické povídky, tematicky těžící z boje křesťanství s pohanstvím (*Mlada, kněžna abatyše, Křižácká výprava francouzských hochů*) a vlastenců s loupeživými cizinci po smrti posledního Přemyslovce (*Hospodine, pomiluj nás!, Spravedlivy jsou cesty Páně*); někdy se obě témata prolínají (*Březnické chaloupky*).

ŠIFRA: L. U. (Dalibor). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda učitelská (1879–81); Budečská zahrada (1871–83); Dalibor (1862–64); Malý čtenář (1886); Matice dítek; Nár. škola; Naší mládeži (1873–79); Posel z Budče; Slavoj; Školník (Hradec Král.); Tábor (od 1862, debut; 1884 Prokop Chocholoušek); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Hvězdičky (BB pro ml., b. d., 1866); Zvonky (BB pro ml., 1868); Zaklený princ aneb Kamenná jitrnice. Velmi plačtivé a zas velmi směšné z gruntu nové drama ve verši… (D 1869); Povídky a báchorky pro mládež (1874); Mlýn v Mlčení (P pro ml., b. d., 1871); Od Pernštýna (PP pro ml., 1875); Po práci (PP pro ml., 1879); Hospodine, pomiluj nás! (P pro ml., b. d., 1890); Mlada, kněžna abatyše (P pro ml., b. d., 1891, upr. K. A. Bulíř); Povídky a báchorky 2 (pro ml., b. d., 1891); Spravedlivy jsou cesty Páně (P pro ml., b. d., 1893, upr. K. A. Bulíř); Nováková ze Lhoty (D 1894); Březnické chaloupky (P pro ml., b. d., 1895); Křižácká výprava francouzských hochů (P pro ml., b. d., 1895). ■

LITERATURA: J. Horák: ref. Povídky a báchorky 2, Hlídka lit. 1892, s. 347; T. M. (Mellanová): ref. Spravedlivy jsou cesty Páně, Beseda učitelská 1893, s. 430.

ik

Universum viz **Vyšehrad** (nakladatelství)

Jan Alois **Unzeitig**

* 18. 4. 1853 *Bylnice* u Uherského Brodu
† 5. 2. 1907 *Bohuslavice* u Uherského Brodu

Překladatel starší historické i společenské a soudobé převážně konvenční prózy z francouzštiny a ruštiny.

Narodil se v osadě Svatý Štěpán nové sklářské dělnické kolonie obce Bylnice, kde jeho otec učil. Po základní škole a studiích na učitelském ústavu nejprve vyučoval v Čuníně u Prostějova, v 90. letech přesídlil do Bohuslavic u Uherského Brodu, kde se stal řídícím učitelem. – Měl dva syny: spisovatele pro mládež a překladatele Vítězslava U. a předčasně zemřelého Stanislava U. (* 11. 9. 1888 Čunín, dnes Konice-Č., † 28. 7. 1905 Bohuslavice), autora jediné prózy Strýčkové z Hané a přispěvatele do časopisů pro mládež (Anděl strážný, Rajská zahrádka, Malý čtenář).

Na literárním dění se U. podílel výhradně jako překladatel z ruštiny a francouzštiny: po prvních časopiseckých převodech (hlavně v Zábavných listech) prací dvojice alsaských autorů zpracovávajících vlastenecké náměty z Francouzské revoluce a války prusko-francouzské E. Erckmanna a A. Chatriana a zakladatele francouzského detektivního žánru É. Gaboriaua pokračoval soustavněji v knižních vydáních dobově módních francouzských a ruských soudobých autorů hlavně pro Beaufortovy a Kobrovy laciné knižnice a zejména pro edici E. Žáka Zábavné večery. Tlumočil však i práce starších autorů, předchůdce N. V. Gogola V. T. Narežného a jemného ironika A. A. Perovského (pseud. Pogorelskij), vedle nich i autora historických próz G. P. Danilevského (Spálená Moskva) a též román J. Verna Škola robinzonů, který posléze v přepracované podobě jeho syn Vítězslav zařadil do své početné série verneovek v české podobě.

ŠIFRA: J. Al. U. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Eva (1911); Lit. listy (1890); Malý čtenář (1892); Niva (1891–96); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1889–97; 1889–90 překl. É. Gaboriau); Zábavné listy (1887–92); Zlatá Praha (1892). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* K. N. Leontěv: Pembe (b. d., 1885); V. I. Němirovič-Dančenko: Bubny-trumfy 1–3 (b. d., 1885) + Starý dům (b. d., 1899) + Slastenovské miliony (1909); E. Erckmann, A. Chatrian: Brigádník Bedřich (b. d., 1888) + Mistr Daniel Rock (1890, šifra J. Al. U.); Pogorelskij (A. A. Perovskij): Vychovanka klášterní (1889); J. A. Maximov: Výprava na tygra (1889); J. Verne: Škola robinzonů (1890); V. T. Narežnyj: Bursák (1894); M. Colombi (M. Torelli Torriani): Americký ujec (b. d., 1894); C. Stany: Poklady z báje (1897); A. Aylicson (É. Pétit): Dcera Kazikova (b. d., 1898); E. Raymond: Pomoz si a Bůh ti pomůže (1900); K. S. Barancevič: Dvě ženy (1903); J. A. Salias de Turnemir: Svatoušek (1905); G. P. Danilevskij: Spálená Moskva (1906). ▮

LITERATURA: J. Novodvorský: ref. překl. E. Erckmann, A. Chatrian: Brigádník Bedřich, Hlídka lit. 1889, s. 193; ● ref. překl. Pogorelskij: J. Váňa, Lit. listy 11, 1889/90, s. 111; J. V. (Vyhlídal), Hlídka lit. 1890, s. 23 ●; A. Vrzal: ref. překl. V. T. Narežnyj, Hlídka lit. 1895, s. 68; an.: nekrolog, Mor. kraj 16. 2. 1907.

mhs

Stanislav **Unzeitig** viz in Jan Alois **Unzeitig**

Vítězslav **Unzeitig**

* 23. 9. 1877 *Čunín* (Konice-Č.) u Prostějova
† 15. 9. 1931 *Vysoké Mýto*

Prozaik pro mládež, překladatel z francouzštiny a ruštiny, především obsáhlých souborů děl A. P. Čechova a J. Verna; publicista.

Psán též V. S. (V. J.) Unzeitig. – Syn překladatele Jana Aloise U. a bratr předčasně zemřelého začínajícího prozaika a přispěvatele časopisů pro mládež Stanislava U. Po absolvování základní školy v rodišti a českého gymnázia v Olomouci tři léta pracoval jako berní úředník a poté se věnoval žurnalistice. Postupně též redigoval v Příboře 1905 časopis Lubina, 1926–31 v Brně Moravské noviny a tamtéž 1930–31 Pondělní noviny. Stal se členem redakce Ottova slovníku naučného a od 1919 redakce brněnských Lid. novin, kam přispíval jako sloupkař glosující mj. též poměry na brněnském místním zastupitelstvu. Byl rovněž předsedou brněnské pobočky Syndikátu českosl. novinářů. Zemřel v nemocnici ve Vysokém Mýtě, když ho na cestě autem do Pardubic postihla nevolnost a k cukrovce se přidal zápal plic. Pohřben byl v Brně.

Od poloviny 90. let začal přispívat verši do Malého čtenáře a literatura pro mládež po celý zbytek 90. let tvořila jedinou náplň jeho beletristické činnosti. Začal ji publikovat na Slovensku a slovensky (u průkopníka česko-slovenské vzájemnosti, nakladatele K. Salvy v Ružomberoku) knížkou jedenácti didaktických původních i přejatých povídek (*Zo sveta malých*) a pokračoval volnými adaptacemi: francouzského příběhu o chudých sirotcích, jež zanechala prusko-francouzská válka (*Malá matka*), a mravoučných příhod z francouzštiny a ruštiny o chudých dítkách, jež dojdou štěstí (*Plné klasy*). Pokoušel se i o historickou prózu z časů sv. Václava a Boleslava (*Mezi svými*) a volně zpracoval lidové pohádky a pověsti z francouzské, slovinské, německé a ruské oblasti (*Z kraje pohádkového*) i z dalších různorodých prostředí (*Z říše kouzel a divů*). S nástupem nového století se postupně přeorientoval na překlady (stejně jako jeho otec) z ruštiny a francouzštiny. I když se jeden z jeho ranějších překladů významného díla D. Diderota Rameauův synovec setkal s ostře odmítavou kritikou, neodradilo ho to a pokračoval nadále v 1903 započatém tlumočení povídek A. P. Čechova ve Spisech u Jos. R. Vilímka i mimo ně (vydal více než patnáct svazků). I tato edice byla na konkrétních příkladech usvědčena z nedbalosti a U. se obrátil k lehčím textům zábavnějšího rázu. Zejména uvedl do češtiny na tři desítky svazků díla J. Verna (většinou v Kočího a pak v Beaufortově knižnici Dobrodružné romány Julia Verna) a stal se jeho nejplodnějším českým překladatelem. Na závěr své tlumočnické aktivity v průběhu 20. let 20. století přeložil i stěžejní díla A. Dumase st., práce L. N. Tolstého (Kavkazský zajatec) a I. S. Turgeněva (Otcové a děti).

ŠIFRY: ig., -ig. (obě Lid. noviny). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1905); Lid. noviny (1920–25; 1922 překl. A. Averčenko: Podchodcev a jeho přátelé); Lit. listy (1895); Lubina (Příbor 1905); Malý čtenář (1894–1911); Mor. noviny (Brno); Pondělní noviny (Brno); Rajská zahrádka; Rozhledy (1904–05); Světozor; Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1896); Zlatá Praha (1907, studie Nejnovější směry v ruské beletrii). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (vesměs pro ml.): Zo sveta malých (PP, Ružomberok 1895); Plné klasy (PP 1897, adaptace franc. a rus. textů); Z kraje pohádkového

(1897); Z říše kouzel a divů (pohádky, b. d., 1898); Malá matka (P 1898, dle franc.); Dávné zkazky (PP 1901); Mezi svými (P 1905); Vyzvědači a vyzvědačky (PP 1929). – *Překlady:* N. A. Lejkin: Pod jižním nebem (b. d., 1902); A. P. Čechov: Sňatek z lásky a jiné humoresky (1903) + Na šestce (1904) + Nudná historie (1905) + Step (1906) + Román s kontrabasem a jiné humoresky (b. d., 1910) + Gusev a jiné povídky (b. d., 1910) + Povídka neznámého člověka (b. d., 1910) + V rokli (b. d., 1910) + Ve tmách a jiné humoresky (b. d., 1911) + Tři léta a jiné povídky (b. d., 1911) + Strach a jiné povídky (b. d., 1911) + První milovník a jiné povídky (b. d., 1912) + Nepokojný host a jiné povídky (b. d., 1912) + Černý mnich a jiné povídky (1912, s V. Červinkou) + Vláda žen a jiné povídky (b. d., 1913) + Dva výstřely a jiné povídky (b. d., 1913); D. Diderot: Rameauův synovec (b. d., 1904); M. Guerrier de Haupt: Marta (1904); P. a V. Margueritte: Komuna (1904); V. I. Němirovič-Dančenko: Plevno a Šipka (1904) + Vlčí kořist (b. d., 1904) + S diplomem (1905); N. S. Leskov: Nesmrtelný Golovan (1904) + Spravedliví (1910); J. N. Potapenko: Síla slabého (1905); J. G. Zimmermann: O národní hrdosti (1906); J. Verne: Plovoucí město, Prorazili blokádu (1906) + Škola robinzonů (1907) + Robur dobyvatel (1907) + Deset hodin na lovu (1907) + Patnáctiletý kapitán (1907) + César Cascabel (1907) + Dvacet tisíc mil pod mořem (1907, s J. Entlicherem) + Dobrodružství kapitána Hatterasa (1907) + Mistress Branicanová (1908) + Matyáš Sandorf (1908) + Závěť výstředníkova (1908) + Clovis Dardentor (1908; 1930 s tit. Milionář na cestách) + Podivuhodné dobrodružství mistra Antifera (1909) + Klaudius Bombarnak (1909) + Cestovní stipendia (1909) + Dva roky prázdnin (1909, s A. Tučkem) + Tváří v tvář praporu vlasti (1910) + Hektor Servadak (1910) + Zlatá sopka (1910) + Bratři Kipové (1910) + Příběhy Jana Marie Cabidoulina (1912) + Archipel v plamenech (1912) + Bezejmenná rodina (1912) + Nádherný Orinoko (1913) + Ves ve vzduchu (1913) + Země kožešin (1913) + Dobrodružství tří Rusů a tří Angličanů v Jižní Africe (1913) + Paličatý Kéraban (b. d., 1913, s A. Tvrdkem) + Lodivod dunajský (1914) + Trosečníci z Jonathanu (b. d., 1915) + Cestovní výprava Thompsonova (1916) + Zatopená poušť (1917); K. M. Stanjukovič: Námořnické povídky (1910); A. Adès, A. Josipovici: Goha prosťáček (1920); P. Benoît: Atlantis (1921); L. N. Tolstoj: Kavkazský zajatec (1923); L. F. Wölfling: Poslední Habsburkové (1924); A. Dumas st.: Tři mušketýři (1926) + Tři mušketýři ještě po deseti letech (1927) + Hrabě Monte Christo (1929); I. S. Turgeněv: Otcové a děti (1928). – *Ostatní práce:* Stručné dějiny národa českého (1922). ■ REDIGOVAL *periodika:* Lubina (Příbor 1905), Mor. noviny (1926–31), Pondělní noviny (1930–31). ■

LITERATURA: ● ref. překl. D. Diderot: Kd., Zvon 4, 1903/04, s. 503; an., Přehled 2, 1903/04, s. 427, k tomu: V. U., Rozhledy 14, 1903/04, s. 816; an., Přehled 2, 1903/04, s. 484 ●; K. Rožek: ref. překl. V. I. Němirovič-Dančenko: Vlčí kořist, Srdce 3, 1903/04, s. 187 + ref. překl. A. P. Čechov: Na šestce, tamtéž, s. 309; J. Máchal: ref. překl. A. P. Čechov: Step, Lumír 34, 1905/06, s. 385; K. V. H. (Havránek): ref. překl. K. M. Stanjukovič, Zvon 10, 1909/10, s. 726 + ref. překl. N. S. Leskov: Spravedliví, tamtéž, s. 767; X. Z.: Několik slov o překladech z ruštiny (A. P. Čechov: Povídky neznámého člověka a V rokli), Přehled 9, 1910/11, s. 319; Ant. Veselý: ref. překl. A. P. Čechov: Ve tmách a jiné humoresky, NL 26. 3. 1911 + ref. překl. A. P. Čechov: Tři léta a jiné povídky, NL 5. 1. 1912; M. Novotný: ref. překl. A. Adès, A. Josipovici, Cesta 3, 1920/21, s. 457; -och- (F. S. Procházka): ref. Stručné dějiny národa českého, Zvon 22, 1921/22, s. 306; an.: V. U., Památník šedesátého výročí českého gymnázia v Olomouci 1867–1927 (1927, s. 65); ● nekrology: og, LidN 16. 9. 1931; an., NL 16. 9. 1931; Ant., Slovanský přehled 1931, s. 635; an., Naše kniha 1931, s. 260 ●; B. Vybíral: V. U., in Beletristický přínos olomouckého kraje (1940, s. 28); P. Liba in Čitanie starých otcov (Martin 1970, s. 186); O. S. (Sliacky): V. U. (Zo sveta malých), ZM 1977, s. 709.

mhs

A. J. **Urban**

* 23. 10. 1899 *Bylany* u Českého Brodu
† 4. 3. 1962 *Praha*

Prozaik jemného humoru a veseloherní dramatik; autor dobrodružných knih a reportáží pro mládež, čerpaných z cest po Austrálii, Americe a Evropě; překladatel z angličtiny; sportovní a filmový publicista.

Vl. jm. Jaroslav U., psal se též A. Jaroslav Urban, J. A. (A.) Urban. – Pocházel z rodiny zemědělských dělníků. 1907 se s rodiči přestěhoval do Prahy, kde vychodil obecnou školu a reálku, z níž přestoupil na Československou obchodní akademii (mat. 1917). Po skončení studií pracoval jako úředník (mj. na Staroměstské radnici). Neschopen akceptovat stereotypní, špatně placenou úřednickou práci odjel koncem 1924 do Austrálie, kde se protloukal jako zlatokop i dělník v buši a psal články do českých novin a časopisů. Po návratu se 1927 stal spolupracovníkem pražské redakce Lid. novin, zejména jejich sportovní rubriky, 1927–37 působil zároveň i v redakci Nár. politiky. V této době hojně cestoval po Evropě (Německo, Francie, Holandsko), 1935 navštívil jako filmový referent Lid. novin Spojené státy (Hollywood). 1937 pracoval jako filmový dramaturg u společnosti Lucerna-film, psal filmové scénáře (Panenství, 1937, s jinými, podle M. Majero-

vé; Pán a sluha, 1938; Neporažená armáda, 1938, s V. A. Lukášem; Preludium, 1941, s R. Madranem-Vodičkou, podle J. Rovenského; Červená ještěrka, 1949, s S. Lorenzovou, podle J. Mařánka) a kritiky. 1939 byl zvolen jednatelem Syndikátu čes. spisovatelů, poté se natrvalo vrátil k novinářské práci. 1943 se oženil se spisovatelkou S. Lorenzovou. Po 1945 byl redaktorem Práva lidu, od 1948 až do své náhlé smrti redaktorem časopisu Svět v obrazech.

Od počátku 20. let publikoval časopisecky básně a drobné prózy. Své první dvě knihy, reportážní cestopis *Námořníkem z Austrálie do Evropy* a román s autobiografickými prvky *Nejmladší pevnina,* vytěžil ze svých zámořských cest a pobytu v Austrálii. Kromě bystrých postřehů o životním svérázu méně známého kontinentu se v nich vyrovnával s falešnou romantikou zlatokopectví a dobrodružných tužeb a varoval před vystěhovalectvím i mylnou exotikou. V dalších, humoristických až satiricky pojatých dílech U. zhodnocoval zkušenosti ze světa burz, bank, filmu i žurnalistiky, a to mj. v románu *Kariéra Tomáše Zafouka,* ironickém líčení dravého společenského vzestupu malého úředníka v době krize mezi horní milionářské vrstvy a jeho pádu, či v groteskně vyhroceném románu *Milosrdný smích* z prostředí českého filmového světa o nevěrou kompromitovaném a filmem zesměšněném manželovi. Do dalšího románu *Honba za událostmi* o soudničkáři pražského listu promítl kritiku zběsilého tempa žurnalistické práce a sportovního nadsazování. Groteskní zápletky, situační komika a lehký humor charakterizují rovněž U. nenáročné konverzační veselohry: komedii namířenou proti papírovému vzdělání *Vyučování lásce* i trampskou veselohru *Sluneční paseka,* pojatou jako kritiku levné romantiky sešitových příběhů. Jemnou satiru přinesla veselohra *Stvoření lásky,* odehrávající se v exotickém prostředí primitivních tichomořských národů. V poválečné době se ve fantastické próze *O Hitlerovi, Honzovi a SS loupežnících* pokusil vyrovnat s aktuálními politickými problémy. Od 40. let se začal věnovat i próze pro mládež, v níž především nově zpracoval svá původní cestovatelská témata, nyní se zřejmou protikapitalistickou a protirasistickou tendencí (román o Č. Pacltovi *Přítel domorodců, Barevná hráz, Plavčík Karel, Loď v nebezpečí*). K tvorbě pro dospělé se vrátil v závěru života románem ze světa filmu a žurnalistiky *Glycerinové slzy.* V rukopisu zůstaly humoristický cestopis Dobrodružství doktora Revilluga (1960) a loutková hra pro mládež Čaroděj Technika (b. d.).

ŠIFRY: A. J. U., -b-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Die Bühne (Vídeň 1938); Čes. slovo (1926); Divadlo; sb. Dvanáct poutí světem (1941); Lid. noviny (1923–41; mj. 1936 cestopis Napříč Amerikou; překl.: 1932 R. King: Záhada lodi Eastern Bay; 1932–33 T. L. Davidson: Záhada dvojí smrti; 1934 P. G. Wodehouse: Honba za rukopisem; 1935 P. G. Wodehouse: Děvče na lodi); Lit. noviny (1956); Magazín DP (1933–36); Nár. politika (1941); Panoráma (1931–39); Práce; Prager Presse (1932); Právo lidu (od 1935); Přítomnost (1928–33, 1935–36); Rudé právo (1936, 1945–48); Sportsman-Halftime (1921–24); Studentský časopis (1936–37); Svět v obrazech (od 1948); Světozor (1930–31). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Námořníkem z Austrálie do Evropy (cestopis, 1926); Nejmladší pevnina (R 1931; přeprac. vyd. 1955 s tit. Na konci světa je domov); Kariéra Tomáše Zafouka (R 1933); Milosrdný smích (R 1934); Město zvané Hollywood (Rp 1935); Vyučování lásce (D 1936, prem. 1935); Honba za událostmi (R 1939); Sluneční paseka (D 1941, i prem.); Stvoření lásky (D 1943, i prem.); Boháč Diogenes (D 1944, i prem.); Jako pes a kočka (P pro ml., 1944, též jako dramatizace, b. d., rozmnož.); Jenom krok (D 1944, i prem.); Vesmír se diví (R 1946); O Hitlerovi, Honzovi a SS loupežnících (P 1946, i dramatizace); Návštěva v hotelu Roklan (R 1947); Deset – nula (D b. d., 1951, i prem.); Barevná hráz (D pro ml., 1953, i prem.); Nejlepší lék (D 1953, prem. 1948); Přítel domorodců (R pro ml., 1954); Plavčík Karel (P pro ml., 1955; rozšíř. vyd. 1961); Konec staré pohádky (D pro ml., 1955, se S. Lorenzovou); Loď v nebezpečí (PP pro ml., 1956); Hoši s plnovousem (P pro ml., 1957); Glycerinové slzy (R 1960); Paní Vitanovská (D b. d., rozmnož., se S. Lorenzovou). – *Překlady:* S. S. van Dine: Tajemství zavřených dveří (b. d., 1935); L. O'Flaherty: Hollywoodský hřbitov (1936, s A. Černíkem); W. Miller: Nikde jsem nenašel klid (1937); K. R. G. Browne: Ano, madame (1938 ← 1934 Lid. noviny, s tit. Prosím, madam?); R. King: Záhada lodi Eastern Bay (1947); C. S. Forester: Šťastný návrat (1947) + S vlajícími prapory (1948) + Řadová loď (1948, s A. Šulcem); U. Sinclair: Brána je dokořán (1948, s A. Šulcem). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Obchod atentáty (1930, s E. A. Longenem). ▮

LITERATURA: J. Wagner: A. J. U. (1899–1962). Literární pozůstalost (LA PNP 1972). ▮ ● ref. Námořníkem z Austrálie do Evropy: vz. (V. Zelinka), Zvon 27, 1926/27, s. 723; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 4. 3. 1927 ●; ● ref. Nejmladší pevnina: B. (E. Bass), LidN 7. 10. 1931; G. (F. Götz), NO 11. 10. 1931; Kp. (J. Knap), Venkov 11. 11. 1931; amp (A. M. Píša), PL 30. 1. 1932 ●; ● ref. Kariéra Tomáše Zafouka: a (J. Hora), Čes. slovo 19. 12. 1933; K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 222; P. (J. J. Paulík), RA 9, 1933/34, s. 101; A. Č. (Černík),

Čin 1934, s. 112; G. (F. Götz), NO 18. 1. 1934; A. N. (Novák), LidN 24. 6. 1934 ●; F. Tetauer: O A. J. U. (o dosavadním díle), Magazín DP 1, 1933/34, s. 253; ● ref. Milosrdný smích: AMP (A. M. Píša), PL 15. 7. 1934; G. (F. Götz), NO 29. 7. 1934; -Rja- (F. Rojka), Čes. osvěta 31, 1934/35, s. 160; drb. (J. Borecký), Zvon 35, 1934/35, s. 69 ●; ● ref. Vyučování lásce: Ot. F. (Fischer), LidN 19. 9. 1935; kd. (E. Konrád), NO 19. 9. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 19. 9. 1935 ●; ● ref. Město zvané Hollywood: K. Smrž, Panoráma 1935, s. 148; A. Č. (Černík), Čin 1936, s. 77; B. V. (Václavek), Index 1936, s. 23 ●; ● ref. Honba za událostmi: drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 546; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 17. 1. 1940; F. Křelina, Venkov 18. 1. 1940; B. Jedlička, LidN 1. 4. 1940 ●; ● ref. Sluneční paseka: B (E. Bass), LidN 30. 5. 1941; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 30. 5. 1941; A. M. Brousil, Venkov 30. 5. 1941 ●; ● ref. Stvoření lásky: Ks. (L. Khás), LidN 23. 1. 1943; p. (A. M. Píša), Nár. práce 23. 1. 1943 ●; ● ref. Jenom krok: os. (O. Srbová), Nár. práce 7. 4. 1944; V. Hloch, Venkov 7. 4. 1944 ●; kp. (K. Polák): ref. Jako pes a kočka, Nár. práce 26. 5. 1944; ● ref. O Hitlerovi, Honzovi a SS loupežnících: -šp- (F. Kašpar), NO 23. 3. 1946; F. H. (Hampl), Práce 28. 3. 1946 ●; ● ref. Vesmír se diví: K. P. (Polák), PL 8. 12. 1946; G. (F. Götz), NO 22. 1. 1947; J. Janů, Svob. noviny 21. 10. 1947; O. Jahoda (P. Eisner), KM 1947, s. 146 ●; ● ref. Návštěva v hotelu Roklan: F. H. (Hampl), Práce 11. 6. 1948; K. P. (Polák), PL 15. 6. 1948; fbt (F. Benhart), Zeměd. noviny 30. 9. 1948 ●; A. M. Brousil: ref. Nejlepší lék (insc.), Zeměd. noviny 31. 10. 1948; E. Kolár: ref. Barevná hráz, Divadlo 1954, s. 53; A. Schulz: ref. Přítel domorodců, Svět práce 1954, č. 25; ● ref. Plavčík Karel: A. Hájková, Literatura ve škole 1955, č. 5, obálka, s. 3; F. Rachlík, LitN 1955, č. 20 ●; ● ref. Loď v nebezpečí: Z. Kožmín, HD 1956, s. 321; M. Hájková, LitN 1956, č. 40 ●; M. Hájková: k šedesátinám, LitN 1959, č. 43; ● ref. Glycerinové slzy: Z. Novák, Práce 25. 6. 1961; M. Tomanová, LitN 1961, č. 9 ●; ● nekrology: ej., LitN 1962, č. 10; M. Chlumská, ZM 1962, s. 238 ●; E. Stehlíková: Třikrát Diogenes, Zprávy Jednoty klasických filologů 1967, s. 24; V. Vančura in Řád nové tvorby (1972, Honba za událostmi).

mhs

Jaroslav **Urban**

* 18. 10. 1893 *Lanžov* u Dvora Králové nad Labem
† 13. 7. 1974 *Praha*

Překladatel chorvatské a srbské literatury, převážně dramatické, činitel československo-jihoslovanské kulturní spolupráce, publicista.

1904–11 studoval na gymnáziu ve Dvoře Králové n. Lab. Od 1913 pracoval jako novinář, nejprve v Hořicích, pak v Praze v časopisu Samostatnost. Za 1. světové války (od 1917) byl dopisovatelem Nár. listů a Lid. novin z Balkánu; tehdy se zde účastnil protirakouské odbojové činnosti (důvěrník Maffie), 1918–19 byl tajemníkem Nár. rady československé v Sofii v Bulharsku. Po návratu do Čech (1919) působil v redakci Nár. listů (reportér, od 1929 soudní referent). V meziválečném období se podílel na aktivitách Českosl.-jihoslovanské ligy, redigoval překladové knižnice, byl též pražským důvěrníkem spolku jugoslávských dramatických autorů. Na Balkán se často vracel (Bulharsko, Jugoslávie, též Řecko), a to i se svou ženou Annou U., rovněž překladatelkou z jihoslovanských literatur.

Jako překladatel chorvatské a srbské literatury se U. s přehledem orientoval hlavně v dramatické tvorbě, z níž si často vybíral komediální žánry. Vedle četných prací předního srbského dramatika B. Nušiće uváděl díla D. Dobričanina, M. Držiće, Ž. Konfina, P. Petroviće aj. V menší míře volil prózu, jednak memoárovou (M. Marjanović, L. Vojnović), jednak povídkovou (D. Vasić). Kritika většinou oceňovala výběr uváděných autorů a děl, občasné zmínky o úrovni překladatelovy práce rovněž vyznívaly v jeho prospěch. – U. překladatelská činnost byla však rozsáhlejší, než jak ji dokládají knižní či scénické realizace: tři nedatované rukopisné práce (P. Budak: Na trní a kamení, V. Nazor: Červená karkulka, T. Strozzi: Vražda na jevišti) jsou uloženy v pražském Divadelním ústavu, mimoto U. vlastní soupis vykazuje ještě tituly další (z dramatiky: J. Kulundžić: Člověk je dobrý, R. Marinković: Gloria, D. Nikolajevič: Volga, Volga…, též román I. Čipika Pavouci aj.).

ŠIFRY: -b-, Beg, ju., J. U., U-n. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1921); Českosl.-jihoslovanská revue (1930–38); Kalendář českého čtenáře na rok 1942; Lid. noviny (od 1917); Nár. listy (od 1917); Ranní noviny (1934); Rozhledy (1934). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* L. Vojnović: Skromné vzpomínky na velikého krále (1924); M. Marjanović: Meštrović a jeho rod (1930); B. Nušić: Paní mincmistrová (b. d., 1933) + Nušićova trojka (b. d., 1935; obs. aktovky Analfabet, Schopenhauer, Myš) + U advokáta (b. d., 1935, insc. společně s aktovkou Veselý bankrot) + Veselý bankrot (b. d., 1940) + Nebožtík (1957) + Pan poslanec (1957) + Analfabet. Čtyři aktovky (1965; obs. Analfabet, Schopenhauer, Světová válka, Dva lupiči); D. Vasić: Bubeník Resimič a jiné povídky (1936); D. Dobričanin: Člověk z Marsu (1957) + Společný byt (1957); P. Petrović:

Spřáhl se s čertem (1957) + Uzel (1957); M. Držić: Dundo Maroje (1958, s J. Kolářem; insc. 1969 upr. s tit. Lišák Pomet); Ž. Konfino: Jak všichni – tak i my (1958). ■ SCÉNICKY. *Překlady:* B. Nušić: Podezřelá osoba (1932); P. S. Petrović: Cesta spravedlivého (1938). ■ REDIGOVAL *časopis:* Českosl.-jihoslovanská revue (1935, s jinými); *kalendář:* Kalendář českého čtenáře na rok 1942; *knižnice:* Jihoslovanské divadlo (1933–40, vycházela jako samost. řada knižnice Hry českého jeviště), Jihoslovanská knihovna (1936, s A. Beringerem, J. Heidenreichem-Dolanským, O. Kolmanem). ■

LITERATURA: K.: ref. překl. L. Vojnović, Nové Čechy 8, 1924/25, s. 48; MilNý (M. Novotný): ref. insc. překl. B. Nušić: Podezřelá osoba, LidN 20. 10. 1932; ● ref. překl. B. Nušić: Paní mincmistrová: H. Jelínek, Lumír 59, 1932/33, s. 223; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 10. 1. 1933 ●; ● ref. překl. D. Vasić: J. Nečas, Rozhledy 1936, s. 132; K., Čes. osvěta 33, 1936/37, s. 70 ●.

et

Jaroslav František **Urban**

* 2. 4. 1889 *Vřeskovice* u Přeštic
† 21. 7. 1960 *Nepomuk*

Prozaik, námětově těžící z intimního života i válečných zkušeností, autor výchovných próz a publikací pro mládež, průvodců po severních a západních Čechách, pořadatel sborníků a čítanek, publicista.

Vychodil měšťanku v Přešticích, 1904–08 studoval na učitelském ústavu v Plzni. Zpočátku vyučoval na školách v Nepomuku, Kbelu a Vřeskovicích u Přeštic, pak na měšťance v Přešticích, Trnovanech u Teplic, od 1919 v Teplicích. 1928 se stal ředitelem měšťanské školy v Kadani, odkud po záboru pohraničí přešel 1938 ve stejné funkci do Plzně. Během 1. světové války byl na italské frontě.

Svou literární činnost zahájil již v době studií. Zpočátku psal povídky s okultními náměty (*Chrám osudu*) a milostné konvenční prózy o různých, zejména tragických podobách lásky (*Povídky o lásce a milování, Krůpěje štěstí*). V prózách vztahujících se k 1. světové válce se buď inspiroval vlastní frontovou zkušeností (*Osudné chvíle*), nebo v nich akcentoval ideu vlastenectví a národní hrdosti (*Hrdinové, Mladý Černuta*). Značná část jeho další tematicky i žánrově různorodé tvorby je spojena s jeho profesí pedagoga (*Kluci a děvčata* aj.) a podřízena didaktickým a osvětovým záměrům. Úlohu českých spisovatelek jako nositelek mravní výchovy a národního sebeuvědomění vyzvedl v portrétech *České ženy*, určených ke školským potřebám podobně jako soubory textů, vydávané k různým příležitostem (Čtvero ročních časů, Týden knihy, Prezident Dr. Edvard Beneš, Zimní nadílkové besídky aj.). Četnými populárními spisky nabádal mládež k sebeovládání a mravnosti. Psal též recenze literatury pro mládež. O popularizaci severních a západních Čech se zasloužil sběrem a úpravou místních pověstí (*Staré zkazky* aj.) a řadou vlastivědných prací a turistických průvodců, v nichž převažují kulturněhistorické zajímavosti a zájem o sociální poměry regionu nad údaji z geografie nebo hospodářské a správní oblasti.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jaroslav Vřeskovický, Leonid Rosti, N. Vrba, Vexator, Vřeskovický; -ban., F. J. U., J. F. U. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1909); Čes. deník (1915); Čes. lid (1926); Čes. svět (1912–13); Eva (1910–15); Havlíček; Jihočes. ohlasy (Týn n. Vlt.); Kalendář Milotického hospodáře (Val. Meziříčí); Klas (1925, 1932); alm. Kniha mladých (1909); Lid. noviny (1924); Malý čtenář (1910–13, 1918–21); Myslivecká besídka; Nár. osvobození (1925, 1928); Naše kniha (1923); Naše zprávy (1940); Nová doba (Plzeň); Nové ilustrované listy (Brno); Nový lid (Brno); Nový obzor (Olomouc 1911); Pravda (Plzeň); Salon (Brno 1926); Samostatnost (1913–14); Stráž (Plzeň 1919); Svět a vlast (Teplice 1927–28); Šumavské proudy (Prachatice 1906); Tribuna (Teplice); Úhor (1914–36); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí); Vlast (1909–10); Vydrovy besedy; Zlatá brána (1921, 1927, 1932, 1935); Ženské listy (1912–13). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Chrám osudu (PP 1910); Staré zkazky (pohádky a pověsti, 1912); Povídky o lásce a milování (b. d., 1914); Krůpěje štěstí (PP 1914); Zbloudilé duše (PP 1916); Chvíle v přírodě (PP b. d., 1917); O vodníkovi (pověsti, 1918); Osudné chvíle (PP 1919); Na inspekci a jiné humoresky (b. d., 1919); Zrádný pramen (PP b. d., 1919); Kdo s koho a jiné povídky (1920); Kluci a děvčata (PP pro ml., b. d., 1921); České ženy 1, 2 (lit. portréty, 1922); Severočeské pověsti (1923); Mladý Černuta (P pro ml., 1926); Hrdinové (P pro ml., 1927); Komedie s pimprlaty (PP a scénky pro ml., 1928); Volání domoviny (P 1946). – *Ostatní práce* (propagační spisky): Obláčky tabákového kouře (1911); Alkohol a jeho škodlivý vliv (1913); Pěstování, ochrana a hnojení ovocných stromů (1914; upr. a rozšíř. vyd. 1922); Výroba lihuprostých nápojů ovocných v domácnosti (1914; upr. vyd. 1925); Alkohol a zlo jím páchané (1915); Dvaatřicet loupežníků (1917); Umělá hnojiva a jejich praktické použití… (1920; upr. a rozšíř. vyd. 1928); Karel Havlíček Borovský (1920); Do života (1922); Léčivé rostliny (b. d., 1922, pseud. Jaroslav Vřeskovický); – (průvodce a vlastivědné práce:) Severočeská historie (1924); Potulky Ústeckem (1924); Potulky Chabařovickem (1925); Z krušnohorského

pomezí (1926); Potulky Teplickem (1928); Potulky Kadaňskem 1–3 (1935–36; 1. Kadaň, 2. Poohří, 3. Doupovské vrchy); Úvodím Úslavy (1940) Úvodím Úhlavy (1940); Úvodím Radbuzy (1941); Úvodím Mže (1946); Plzeň, metropole českého západu (1948). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Svět a vlast (1927–28); *knižnici:* Naše domovina (1925–28, 4 sv.). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: F. S. Procházka (b. d., 1912, výbor poezie s úvod. statí); Západočeský písmák Václav Jan Mašek (1948, ed. díla s úvod. studií a vysvětlivkami); – dále sborníkové publikace, též soubory textů k přednesu: Čítanka naší mládeže (1912); Čtvero ročních časů (1914); Karel Havlíček Borovský (1921); Abstinentní čítanka (1923); Hornický večer (b. d., 1925); Sklářská čítanka (1925); Z krušnohorského pomezí (1926); Krudloch (1930, s K. Viktorou); Vánoční nadílková besídka (1933; 1937 rozšíř. vyd. s tit. Zimní nadílkové besídky); Svátek matek (1933; rozšíř. vyd. 1936); Týden knihy (1935); Prezident Dr. Edvard Beneš (1936; upr. vyd. 1946 a 1948); Svátky Malé dohody (1936). ▮

LITERATURA: R. (V. Červinka): ref. Čítanka naší mládeže, Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 120; V. Václav: ref. Čtvero ročních časů, Zvon 15, 1914/15, s. 195; ● ref. Chvíle v přírodě: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 603; J. F., Čes. osvěta 1919, s. 28 ●; ● ref. O vodníkovi: A. Šebek, Zvon 19, 1918/19, s. 546; Promyk (H. Sedláček), Úhor 1919, s. 30 ●; -btk- (V. Brtník): ref. Na inspekci…, Zvon 20, 1919/20, s. 616; F. Flos: ref. Zrádný pramen, Úhor 1920, s. 44; Promyk (H. Sedláček): ref. Karel Havlíček Borovský (stať), Úhor 1920, s. 66; ● ref. sb. Karel Havlíček Borovský: -š-, LidN 28. 10. 1921; V. Marek, Úhor 1921, s. 52 ●; R. (A. Rambousek): ref. Kluci a děvčata, Čes. osvěta 18, 1921/22, s. 410; Promyk (H. Sedláček): ref. Do života, Úhor 1922, s. 118; V. F. Suk: ref. České ženy, tamtéž, s. 134 + (šifra V. F. S.) ref. Severočeské pověsti, Střední škola 1924, s. 47; P. S. (Sula): ref. Potulky Ústeckem, NO 25. 2. 1925; -l.: ref. Potulky Chabařovickem, Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 437; ● ref. Z krušnohorského pomezí: -och- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 641; Svbd. (O. Svoboda), Úhor 1927, s. 15 ●; ● ref. Komedie s pimprlaty: an. (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 221; J. H. (Hloušek), Úhor 1928, s. 52; Č. Zíbrt, Čes. lid 29, 1928/29, s. 132 ●; Jp. (A. Juppa): ref. Svátek matek, Čes. slovo 22. 3. 1933; -cer (K. Plecer): ref. Prezident Dr. Edvard Beneš, NO 17. 3. 1937; P. Koukal: Sto let od narození J. F. U., Průboj (Ústí n. Lab.) 4. 4. 1989 + J. F. U., Revue Teplice 1989, č. 4.

sb

Ladislav **Urban**

* 26. 6. 1906 *Praha*
† 2. 6. 1987 *Praha*

Básník intimní lyriky, vyrovnávající se s pocity smutku a samoty.

Úředník penzijního ústavu v Praze, disponent Anglo-Pragobanky. Člen literární skupiny Aktivisté chápající umění jako projev životní činnosti namířený proti současným dominantním směrům. Byl i zdatným malířem (zhotovoval obrázky rostlin pro botanické atlasy).

K vůdčím námětům U. jednostrunné, subjektivně zaměřené lyriky patří melancholický stesk, samota, tklivá a tlumená erotika, vyjadřované prostřednictvím písňové formy obvykle střídavým nebo obkročným rýmem. Stín smrti milované ženy, prostupující prvotinu *Pramen,* provází i sbírku *Opodál,* v níž se básník jen obtížně zbavuje elegicky laděných vzpomínek ve snaze dospět k vyrovnanosti s osudem.

PŘÍSPĚVKY *in:* Aktivisté (1936); Čes. slovo (1932); Čes. dělník (1940); Čteme (1939); Lumír (1935); Nár. osvobození (1935–38); Nár. práce (1939–43); Naše zprávy (1939–41); Právo lidu (1934–37); Ranní noviny (1934–36); sb. Úderem tepny (1986); Zvon (1923–33). ▮ KNIŽNĚ. *Poezie:* Pramen (1935); Opodál (1939). ▮

LITERATURA: ● ref. Pramen: V. H. (Z. Kalista), Lumír 62, 1935/36, s. 185; p-. (A. M. Píša), PL 14. 3. 1936; A. Č. (Černík), Rozhledy 1936, s. 67; bt. (B. Tomíček), Ranní noviny 23. 5. 1936; V. Kn. (Knap), LitN 9, 1936/37, č. 1–2 ●; ● ref. Opodál: jšr. (J. Šnobr), Čteme 1, 1938/39, s. 169; an. (Z. Kalista), Lumír 65, 1938/39, s. 398; Kčk, Studentský časopis 18, 1938/39, s. 312; J. K. F., Akord 1939, s. 99; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 6. 5. 1939; de. (J. Strnadel), Večerník Nár. práce 21. 7. 1939; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 20. 8. 1939; B. Slavík, LidN 2. 10. 1939; sš, LitN 1939, s. 222; J. Kohout (H. Bonn), KM 1939, s. 227 ●; Ns. (J. Nečas): L. U., Čes. dělník 1940, s. 12; (jšr.) (J. Šnobr): Sedmdesát let L. U., LD 25. 6. 1976.

sb

Fr. A. **Urbánek**

Působnost 1871–1949

Pražské nakladatelství operních a operetních libret a divadelních her, původní literatury pro děti a mládež, pedagogických příruček, učebních pomůcek a hudebnin. Od konce 19. století převážně hudební nakladatelství; knihkupectví, půjčovna knih a hudebnin. Jeho zakladatel F. A. Urbánek působil též jako bibliograf, usilující o systematickou registraci české knižní i časopisecké produkce; její soupisy soustřeďoval v 70. a 80. letech 19. století v samostatně vydávaných věstnících.

Nakladatelství založil František Augustin U. (* 23. 11. 1842 Moravské Budějovice, † 4. 12.

1919 Praha). Byl z 12 dětí rolníka ve Vísce, osadě Moravských Budějovic. Po obecné škole v rodišti vystudoval nižší gymnázium ve Znojmě za působení V. Royta. Na vyšší přešel do Brna, ale v kvintě studií zanechal a koncem 1861 vstoupil jako praktikant do tehdy nejvýznamnější české knihkupecké a nakladatelské firmy I. L. Kober v Praze. Po smrti jejího zakladatele 1866 se stal obchodvedoucím a až do zletilosti dědice K. B. Kobra 1870 firmu fakticky řídil. Od studentských let příležitostně přispíval kulturními informacemi, poznámkami, později i polemikami do českého, moravského i slovenského tisku (Čas, Hvězda, Moravská orlice, Moravské noviny, Olomoucké noviny, Pešťbudínské vedomosti, Pokrok aj.). V Praze se horlivě účastnil spolkového života, působil v pražském Sokole, 1870 organizoval s F. Kyzoněm pokus o první sjezd českých spisovatelů na Moravě. Jako propagátor slovanské vzájemnosti připravil a vydal 1866 3., opravené vydání příručky F. J. Jezbery na základě cyrilice prosazující jednotné slovanské písmo i pravopis a t. r. přeložil i brožuru N. Popova Otázka o písmu všeslovanském s obdobným zaměřením. Pod pseudonymy i pod vl. jménem uspořádal v nakladatelství I. L. Kober a B. Stýblo zpěvníky a sborníky deklamací Sokol (1863, 6. vyd. 1872), Besední věnec (s A. V. Valentou, 1863), Besední deklamátorka (s K. B. Kobrem, 1869), Zpívejme… (1869) a později již pro své nakladatelství uspořádal Moravana Aleše Balcárka zůstalé básně (1874) a Nový tajemník lásky čili Spolehlivý a pilný rádce pro milující na cestách lásky (1874). Pro nakladatelství I. L. Kober přeložil z němčiny historické prózy A. Peterse Záviš z Rosenberka, příjmím z Falkenstejna 1–3 (1867), Vítkovici 1–3 (1867–68), L. Otto-Petersové Poslední Přemyslovec (1868) a C. G. Herlossohna (podp. K. Herloš) Páni z Růže (1869) a zasloužil se též o doredigování koncepčně náročných prací, jako byl dějepisný atlas nebo česko-německý slovník J. Sokola; redigoval tam též kalendář Posel z Prahy (na rok 1868–71, roč. 7–10), do něhož rovněž přispíval. Od 1869 byl spolupracovníkem Riegrova Slovníku naučného, samostatně vydal heslo Josef Wenzig, spis. český, pedagog a básník (1872). Používal pseudonymy a šifry Aug. Městský, Aug. Městský z Budějovic, Fr. A. Městský, Městský, Mojmír Městský, Milín Libínský, F. A. M., F. A. M. z B., Fr. A. U., F. A. U. z B., Fr. A. U-ek, M. z B. V., Red., Uk. – V blízkých oborech se rovněž uplatnili jeho bratři: typograf a spisovatel Josef U. (lit. jm. Kalenský), knihkupec a organizátor hudebního života Velebín U., knihař Ferdinand U. a synovci: sbormistr a skladatel J. Herle a pedagog, spisovatel a redaktor Josef František U. – V listopadu 1871 ještě jako obchodvedoucí firmy I. L. Kober (odešel z ní asi koncem 1872) založil U. nejprve půjčovnu knih, kterou v dubnu 1872 rozšířil o „knihkupectví nakladatelské a sortimentní“ (protokolováno 1873), zaměřené zprvu zejména na divadelní hry, literaturu pro děti a pedagogické příručky. T. r. se oženil s R. Petzoldovou († 1928), zapojil ji do své bibliografické práce. V českých městech (1874 v Kolíně, pak na Král. Vinohradech, v Soběslavi, Příbrami, Rokycanech, Benešově a v Hořicích) zakládal knihkupecké filiálky, které se později postupně osamostatňovaly a posilovaly odbytovou základnu českých nakladatelství. Nadále intenzivně podporoval slovanské snahy (od 1873 byl jednatelem Matice lužickosrbské pro Čechy, od 1883 funkcionářem podpůrného studentského spolku Radhošť v Praze), angažoval se i v profesních aktivitách (již 1871 byl jedním z iniciátorů neúspěšného pokusu o profesní spolek a od 1879 byl krátce prvním jednatelem Spolku čes. knihkupců a nakladatelů). O odborných otázkách přednášel v Umělecké besedě, později působil ve vedení odborné pokračovací knihkupecké školy. Nakladatelství řídil autoritativně, zasahoval stylisticky i věcně do vydávaných rukopisů, v tisku čelil obviněním z krácení práv autorů, vedl spory s obchodními partnery (vydal např. polemickou brožuru proti chicagskému knihkupci A. Geringerovi ve věci českých knih pro tamější knihovnu, 1882). Po smrti pražského nakladatele Th. Mourka (1847–1879) převzal část jeho skladu. Další směřování nakladatelství výrazně ovlivnil jeho bratr Velebín U. (1853–1892, psal se též Augustin Velebín), který po nedokončených gymnaziálních studiích působil mj. v knihkupectví v Německém (Havlíčkově) Brodě, v pražském uměleckém závodě N. Lehmanna a od 1873 v bratrově podniku. Jako aktivní člen Hudební matice Umělecké besedy a pořadatel jejích koncertů navázal kontakty se soudobými českými skladateli i výkonnými umělci, které soustředil k přátelským besedám v místnostech knihkupectví. Pro bratrovo nakladatelství postupně získal díla význačných českých skladatelů (hudební nakladatelství zahájily 1879

skladby Z. Fibicha a B. Smetany), kteří dosud vydávali v cizině. V. U. vybudoval a řídil hudební oddělení závodu, připojiv k nakladatelství 1887 i hudební sortiment. 1891 od bratra odešel a založil vlastní hudební nakladatelství a pořadatelství koncertů. Po několika měsících samostatnosti však zemřel a několik hudebnin jeho nákladu převzalo nakladatelství Fr. A. U., v jehož produkci v té době již zcela převážily hudebniny a odborné hudební publikace; 1901 firmu oslabil odchod agilního a organizačně zdatného nejstaršího zakladatelova syna Mojmíra U. (1873–1919), založivšího vlastní hudební závod. V 1. desetiletí 20. století nakladatelství bez výrazného úspěchu nakrátko obnovilo některé beletristické knižnice (zejména pro mládež). 1912 byla firma změněna na veřejnou obchodní společnost *Fr. A. Urbánek a synové,* již spolu s F. A. U. vytvořili František Augustin U. ml. (1877–1920) a Vladimír U. (1878–1948, psal se též Vladimír Emanuel U.). Ten se po otcově a bratrově smrti stal 1922 jediným majitelem závodu již výlučně hudebního, jehož význam s rostoucí konkurencí moderních hudebních nakladatelství stále klesal. Ve 30. letech byl ředitelem firmy hudební publicista L. Boháček (1880–1965), za německé okupace a po válce až do likvidace firmy 1949 zakladatelův vnuk, hudební skladatel J. Hanuš (1915–2004). V knihkupectví firmy působili mj. literáti F. Bačkovský, O. Kučera, J. Šváb Malostranský, nakladatelé a knihkupci V. Landfras ml., E. Weinfurter a L. K. Žižka. – Půjčovnu knih zřídil F. A. U. ve svém bytě na Starém Městě čp. 1019, Stará poštovská ul. (dnes Karoliny Světlé 5), knihkupectví a nakladatelství sídlilo od 1872 na Novém Městě, Vodičkova 11, od 1874 v čp. 681, Vodičkova 20 (dnes 18), od 1876 na Starém Městě čp. 960, Ferdinandova (dnes Nár. třída 25), od 1890 na Novém Městě čp. 1369, Ferdinandova 4, od 1937 v čp. 2058 (dnes Masarykovo nábřeží 38).

V počátcích nakladatelství 1872 převzal U. několik knižnic distribuovaných původně převážně nakladatelstvím Th. Mourka. Kmenová *Bibliotéka operních a operetních textů* (řada 1, 1872–1901, 98 sv., zal. J. Štolba, Urbánkovým nákladem od 1872, sv. 4; red. J. Štolba, od 1873, sv. 11 E. Züngel, od 1874, sv. 29 J. J. Stankovský, od 1879, sv. 77 red. neuveden; řada 2, 1881–1945, 118 sv., od 1884, sv. 20 *Urbánkova bibliotéka operních a operetních textů*, red. F. A. U., od 1884, sv. 20 red. neuveden) zachytila podstatnou část hudebního repertoáru českých divadel (včetně oratorií na slova J. Vrchlického) a postupně vyrostla v největší domácí sbírku libret v prvních i dalších vydáních. Autory původních libret byli mj. V. Beneš Šumavský, J. Böhm, L. V. Čelanský, B. Guldener (i pseud. B. J. Lobeský), E. Krásnohorská, E. Rüffer, K. Sabina, K. Šípek, E. Špindler, J. Wenzig, E. Züngel, ve 2. řadě též J. Borecký, M. Červinková-Riegrová, J. B. Foerster, J. Havlík, O. Hostinský, K. Kádner, A. Koukl, J. Kvapil, S. Lom, L. Novák, A. Schulzová, J. Štolba, J. O. Veselý, J. Vrchlický, A. Wenig. Na překladech libret světového repertoáru se dále podíleli mj. J. Böhm, A. Čech, F. Čenský, L. Dolenský (i šifra L. D.), J. Hrubý, Z. Knittl (pseud. Polenský), J. Kolář, F. Martinec, A. E. Mužík, J. Novák, V. J. Novotný, B. Peška, O. Smrčka, J. J. Stankovský (i šifra J. J. St.), J. Vymětal, E. Züngel (i šifra E. Z.). Zařazeny byly i starší a obrozenecké překlady J. K. Chmelenského, S. K. Macháčka, J. Pečírky, J. N. Štěpánka a anonymně E. Maýrové. Program knižnice *Divadelní svět* (1872–76, 7 sv., Urbánkovým nákladem od 1872, sv. 2; red. J. Štolba) hodlal uvádět kromě původní tvorby (reprezentovali ji jen redaktor a F. Zákrejs) zejména dramatiku slovanskou; naplnil ji však jen překladem z polštiny (A. Fredro), vedle ní zahrnul i dramatiku francouzskou (T. de Banville), italskou (L. Muratori) a maďarskou (J. Rákosi). Rovněž *Nový divadelní repertoár* (1874–76, 1907–08, 16 sv., red. P. Švanda ze Semčic, od 1907, sv. 15 red. neuveden) přinesl zejména německé a francouzské komedie, německé adaptace světového repertoáru a dramatizace populárních románů (překládali zejména E. Pešková, A. Pultr, J. J. Stankovský) a původní hry J. J. Stankovského, později J. Kouteckého a V. Martínka (pseud. V. Staněk). Závažnější ediční program, inspirovaný kontakty s mladšími spisovateli a naznačený knižnicí původní poezie *Bibliotéka novějších spisů básnických* (1874–75, 2 sv.) s prvotinami S. Čecha (Básně) a B. Čermáka (Básně), knižnicí překladů slovanských děl do němčiny *Bibliothek slawischer Poesien in deutscher Übertragung* (1875–76, 2 sv., red. J. Wenzig) i několika odbornými díly mimo knižnice (mj. Kritika J. Durdíka), U. záhy opustil a podporu komerčně neatraktivní původní beletrie (B. Mühlsteinová: Pohrobky, L. Quis: Z ruchu aj.) omezoval na komisní prodej, neriskuje financování nákladu. Přestože se zprvu nakladatelsky ujal několika nákladnějších pro-

jektů (vydal 2. díl knihy F. Čupra Učení staroindické…, převzal a dokončil vydání 1. dílu Zevrubných dějin českého písemnictví doby nové F. Bačkovského), iniciativu postupně přebírala nakladatelství Grégr a Dattel, J. Otto a F. Šimáček. U. jednostranný důraz na výchovnou, vzdělávací a národně buditelskou funkci literatury zúžil postupně okruh spolupracovníků nakladatelství na učitele a středoškolské profesory a tematický záběr na mravoučnou literaturu pro děti a mládež a pedagogické příručky. První knižnici *Divadelní ochotníček pro mládež* (1872–92, 1907–12, 27 sv., Urbánkovým nákladem od 1872, sv. 10, předtím red. a vyd. A. K. Víták; od 1907, sv. 22 *Urbánkův divadelní ochotníček pro mládež*; red.: od 1872, sv. 11 F. Rošický, od 1875, sv. 18 F. A. Zeman, od 1892, sv. 20 redaktor neuveden; autoři mj. J. E. Brachtl, J. Burian, F. Hamza, F. Hausner, J. Košťálek, J. V. Kryšpín, F. Pravda, J. B. Rebec, J. Renner, J. Sokol, K. V. Tuček a K. Zákoucký) záhy doplnila „sbírka spisů poučných a zábavných pro naši milou mládež“ *Nová knihovna mládeže* (1873–1928, řada 1, 1873–80, 60 sv., od 1875, sv. 21 *Nová knihovna pro mládež,* red. J. Beran, od 1874, sv. 11 M. Weinfurt a F. A. Zeman; řada 2, 1878–1928, 138 sv., od 1909, sv. 107 *Urbánkova nová knihovna pro mládež*, red. M. Weinfurt a F. A. Zeman, od 1892, sv. 94 jen F. A. Zeman, 1905, sv. 103 L. Benýšek a F. A. Zeman, od 1908, sv. 105 F. A. U., od 1910, sv. 108 K. Černý). Reprezentační žánrově nevyhraněná knižnice nakladatelství obsáhla pohádky, bajky, didaktické povídky, deklamovánky, obrázky z dějin i popularizující práce přírodovědné, zeměpisné a zpěvníky. Beletristickými příspěvky se zejména zabývali v 1. řadě J. N. Černohouz, J. Gintlová, B. F. Hakl, M. B. Hornof, J. K. Hraše, E. Just, H. T. Kolisko, A. Kosina, E. Krásnohorská, V. Lužická, J. V. Nikolau, J. P. Přibík, F. A. Sedláček, J. Sokol, J. Soukal, F. Tesař, K. Tippmann, L. Unger a F. A. Zeman, z pozůstalosti M. J. Sychra; ve 2. řadě též M. Batíková, L. Benýšek, J. Beran, B. Bouška, K. Čermák, K. Černý, A. Durdík, I. Geisslová, J. Hloušek, K. O. Hubálek, Č. Kalandra, M. Kamenář, O. Kučera, E. Militký, V. Petrů, K. J. Pleskač, I. Prokeš, K. V. Rais, V. Řezníček, K. Světlá, F. S. Štěpánek, J. Tykač, M. Václavek, J. Vřesnický, K. Waldhauser. Součástí knižnice byly i almanachy Kytice (1878–1905, 9 sv.), poslední svazky přinesly převážně divadelní hry (M. Batíková, B. Bouška, J. Hais Týnecký, A. Šíma). Slovenskou lidovou tvorbu v originále zprostředkoval Ľ. V. Rizner (pseud. Strýčko Slavoš), překlady a adaptace z němčiny (zvláště F. Hoffmann, Ch. Schmid) později doplnily i překlady z polštiny, ruštiny a angličtiny. Na ilustracích se podíleli M. Aleš, K. Krejčík a G. J. Schulz. Obdobně žánrově nevyhraněná *Urbánkova ústřední knihovna pro českou mládež* (1888–95, 1908–12, 93 sv., od 1908, sv. 89 red. F. Hrnčíř, pak red. neuveden) zahrnovala drobnější prózy, pohádky, bajky, cestopisné a národopisné črty, verše, životopisy, ale i hádanky, hry, písně. Beletrií přispěli zejména F. J. Andrlík, M. Batíková, L. Benýšek, B. Bouška, K. Čermák, I. Geisslová, L. Grossmannová Brodská, J. Hloušek, F. Hrnčíř, K. O. Hubálek, R. Jesenská, Č. Kalandra, B. Klimšová, F. V. Kodym, J. Kozel, V. Kredba, F. V. Krch, O. Kučera, V. Lužická, S. Podlipská, K. V. Rais, S. Řehák Kamenický, V. Řezníček, F. R. Skočdopole, J. Sokol, K. Světlá, A. Svoboda, A. Šíma, K. V. Tuček, J. Tykač, J. J. Váňa, J. Vávra, J. Vřesnický (podp. Nálevka), A. J. Zavadil, z cizích mj. L. N. Tolstoj a F. Zahajkiewicz. Jediná beletristická knižnice pro dospělé *Knihovna pro lid* (1879–90, 1910, 17 sv., od 1882, sv. 3 *Urbánkova knihovna pro lid*, red. neuveden, od 1884, sv. 6 red. F. A. U.) soustředila převážně původní mravoučné prózy s nezastřeně výchovnou tendencí, jimiž přispěli převážně kmenoví autoři děl pro mládež (F. J. Andrlík, J. Beran, K. Černý, A. Dostál, V. Kredba, V. Lužická, J. Mudra, V. Špaček, K. V. Tuček). Nejvážnějším beletristickým pokusem nakladatelství tak zůstala příloha sbírky klavírních skladeb českých skladatelů Hudební album (red. Z. Fibich) *U klavíru* (1892, jen 3 čísla, red. J. Kvapil), do níž kromě redaktora (též fejetony pod pseud. Olaf) verši a drobnými prózami přispěli O. Auředníček, J. Borecký, K. Červinka, V. Hladík, B. Kaminský, A. Klášterský, R. J. Kronbauer, L. Lošťák, K. Mašek (i pseud. Fa Presto), A. Sova, J. Spáčil (Žeranovský) a J. Vrchlický. Na překladech se podíleli V. Černý (z angličtiny), P. Projsa (z francouzštiny) a F. Kvapil (z polštiny). Naučné knižnice zahájila sbírka populárních výkladů z různých oborů *Ženský svět* (1872–79, 6 sv., Urbánkovým nákladem od 1873, sv. 2, red. V. Lužická, sv. 5 red. neuveden, sv. 6 red. F. A. U.). Významnější *Bibliotéka místních dějepisů pro školu a dům* (1873–84, 11 sv., red. A. N. Vlasák, poslední, 12. svazek vyšel nákladem redaktora) přinesla popisy okresů v Čechách. Kme-

nová naučná sbírka pro pedagogy *Bibliotéka pedagogická* (1874–1910, 227 sv., od 1881, sv. 78 *Urbánkova bibliotéka pedagogická*), zahájená Didaktikou analytickou J. A. Komenského, se zaměřila na historii pedagogiky, životopisy a na metodiky jednotlivých vyučovacích předmětů pro různé věkové stupně. K literární výuce do ní přispěli F. Bačkovský, M. Blažek a V. Martínek (pseud. P. Modest a V. Staněk). V obdobně profilované knižnici *Obecná knihovna učitelská* (1894–1914, 27 sv., od 1909, sv. 20 *Urbánkova obecná knihovna učitelská*) byl literatuře věnován jediný titul. Naopak populárně-naučné spisky (zejména životopis P. J. Šafaříka z pera J. V. Nováka) převážila beletrie (J. K. Hraše, V. Lužická, E. Militký) v edici *Osvěta mládeže* (1885–90, 7 sv., red. J. V. Novák), zaměřená na studující mládež. S proměnou profilu nakladatelství postupně nabyly vrchu odborné knižnice muzikologické. *Rozpravy hudební* (1884–1943, 31 sv., red. E. Chvála, od 1892, sv. 12 red. neuveden, od 1913, sv. 21 red. R. Zamrzla, sv. 31 red. neuveden) soustředily hudebněhistorické studie, monografie hudebníků i rozbory hudebních děl od J. B. Foerstra, O. Hostinského, J. Huttera, E. Krásnohorské, A. Piskáčka, J. Plavce, K. Steckera, R. Zamrzly aj., *Knihovna Smetany* (1908–36, 22 sv., red. V. Urbánek) přinesla drobné populární příručky k hudební problematice (teorie, právo, dějiny, nástroje). – Mimo knižnice vydal U. výpravná národopisná, zeměpisná a dějepisná díla F. von Hellwalda v adaptacích J. Malého a J. V. Práška a překladech J. Herbena, J. Hudce, F. S. Procházky, J. Vlčka, dále též jazykové učebnice, příručky z různých oborů (pedagogika, zeměpis, přírodopis, kreslení, hudba), kalendáře a série fotografií ve sbírce Fotografické album. Hudebniny v četných sbírkách zde vydali mj. skladatelé K. Bendl, A. Dvořák, Z. Fibich, J. B. Foerster, E. Chvála, J. Kàan, K. Kovařovic, J. Malát, E. Nápravník, J. Nešvera, V. Novák, J. R. Rozkošný, B. Smetana, J. Suk, později mj. R. Friml, L. Janáček, J. Křička. – Proměny profilu nakladatelství dokládají i vydávané časopisy a kalendáře. Bibliografickými časopisy Věstník kritický a bibliografický, Věstník bibliografický a Urbánkův věstník bibliografický navázal U. na svou redakční práci v nakladatelství I. L. Kober. Své předchozí zkušenosti zúročil rovněž při redakci lidového kalendáře Čechoslovan (1873–75, roč. 1–3). Souběžně vydávaný ženský kalendář Tetín na roky 1873–75 redigovala nejprve V. Lužická (1872, 1873, roč. 1, 2), později E. Krásnohorská (1875, roč. 3). K formování českého spolkového života přispěl založením měsíčníku „pro záležitosti žen a dívek československých“ Ženské listy (1873–74, roč. 1–2), který za hlavního spolupracovnictví V. Lužické sám redigoval. Od 1874 (roč. 2, č. 5) převzal jejich redakci výbor Ženského výrobního spolku českého, který se též od 1875 (roč. 3) stal nakladatelem časopisu. Hnutí moravských spisovatelů podpořil U. nákladem Almanachu moravské omladiny Zora (1876). Ještě koncem 70. let se nakrátko ujal Kalendáře českého studentstva (na rok 1879/80 a 1880/81, roč. 10–11, red. Akademický čtenářský spolek) a časopisu Akademické listy (1880, roč. 3, jen do č. 6), jehož vydávání však pro nedostatek předplatitelů zanechal (převzal jej J. Otto). Rovněž beletristický měsíčník s výraznou slovanskou orientací Ruch (1879–80, roč. 1–2, red. F. L. Hovorka, pak F. Chalupa) vydával jen do č. 15. Výraznější, i když rovněž převážně nesoustavná byla U. nakladatelská účast na pedagogických časopisech. 1876–77 vydával týdeník Komenský (roč. 4, 5, označené Nového běhu roč. 1, 2, red. K. Koblížek v Olomouci), 1878–91 týdeník Posel z Budče (roč. 9–22, red. J. Král, od 1883, 2. pololetí roč. 14 V. Kredba, od 1888, roč. 19 V. Kredba a L. Strahl, od 1890, roč. 21 L. Strahl), 1879–87 měsíčník Paedagogium (roč. 1–9, red. G. A. Lindner, od 1882, roč. 4 J. Lepař a V. Kredba, od 1884, roč. 6 J. Lepař a J. L. Mašek, od 1886, roč. 8 J. V. Novák) a 1889 Pěstoun (roč. 12, nové řady 1, majitel a hlavní spolupracovník A. K. Víták) s beletristickou příl. Matice dítek. Již v roce vydání prvních hudebnin 1879 obnovil U. hudební časopis Dalibor a vydával jej až do 1899 (roč. 1–21, red. V. J. Novotný, K. Teige, V. V. Zelený aj.). Od 1887 (roč. 9, č. 30) převzal jeho redakci sám a výrazněji v něm uplatnil své obchodní zájmy. Od 1889 (roč. 21) jej redigoval syn Mojmír, který se od dalšího ročníku stal i jeho nakladatelem. Pedagogická a hudební periodika v různých letech doplnily oborové kalendáře. – Od příchodu do Prahy věnoval U. soustředěné úsilí bibliografii, pokoušeje se v různých časopisech i v samostatných publikacích o soustavnou registraci české národní a jinojazyčné bohemikální produkce. S J. A. Dundrem spolupracoval na Knihopisném slovníku česko-slovenském F. Douchy (1865) a shromažďoval záznamy pro dodatky, které však nikdy nevydal. Měsíční bibliografic-

ké přehledy české produkce otiskoval v časopisech Kritická příloha k Nár. listům (1863–64, zprvu an.) a Literární příloha k Nár. listům (1865, jen do č. 2), dále Beseda (1864–65), Národ (1865, do srpna 1865), Lumír (1866, jen březen, duben) a Čes. obzor literární (1867–68, zprvu an.). Pokusil se i o bibliografii periodik v časopisu Pěstoun (1864) a v Nár. listech (1871). Bibliografií české produkce přispíval též do německých časopisů Neuer Anzieger für Bibliographie und Bibliothekwissenschaft (Drážďany 1864–68, 1870–73), Literarisches Zentralblatt für Deutschland (Lipsko 1865–66) a Slawisches Zentralblatt (Budyšín 1865–67 a an. 1868). Po své ostré kritice slovanské části roční přílohy vídeňského časopisu Spolku rakouských knihkupců Österreichische Buchhändler-Correspondenz v Kritické příloze k Nár. listům (1863/64, s. 271) sám od 1865 českou a slovenskou produkci zpracovával. V některých letech redigoval z cizích podkladů i další slovanské oddíly. Po přestávce 1869–70 obstarával U. do Österreichische Buchhändler-Correspondenz záznamy české a slovenské knižní produkce až do 1918. – Od 1869 soustředil U. své bibliografické úsilí, které pojímal nejen jako registraci, ale i komentování a hodnocení soudobé produkce s důrazem na její výchovnou a vzdělávací funkci, do několikrát obnovovaného a modifikovaného bibliografického měsíčníku, který vydával a redigoval nejprve u I. L. Kobra, později ve vlastním nakladatelství. Prvním byl *Věstník bibliografický* (roč. 5, č. 1–4 s titulem *Věstník kritický a bibliografický*, podtitul roč. 1–4 Časopis pro literaturu, hudbu a umění). Vycházel 1869–73 (1869, roč. 1 6 čísel od července do prosince; 1870–72, roč. 2–4 12 čísel vždy od ledna do prosince; 1873, roč. 5 7 čísel od ledna do července). Vydavatelem a odpovědným redaktorem byli F. A. U. (roč. 1–4), odp. red. O. Hostinský (roč. 5, č. 1–4, přičemž část bibliografickou pořádal F. A. U.), vyd. a odp. red. F. A. U. (roč. 5, č. 5–7). Majitelem a nakladatelem byl I. L. Kober (roč. 1–4), pak nakladatelem Jos. R. Vilímek a F. A. U. (roč. 5, č. 1–4), F. A. U. (roč. 5, č. 5–7). Jako doplněk 1. roč. vydal U. bibliografickou ročenku Obraz činnosti v literatuře národu českého a slovenského v roce 1869 (1870, roč. 1), která měla konkurovat bohemikální a slovacikální části rakouské registrující bibliografie. Jádrem časopisu (zprvu komerčně poměrně úspěšného) byla registrující bibliografie, postupně doplňovaná převážně informačními přehledovými články a zprávami z kulturního a společenského života, později i recenzemi knih, v četných rubrikách, jejichž neustálenost provázená změnami názvů znesnadňovala čtenářskou orientaci. Po krátkém neúspěšném pokusu (za řízení O. Hostinským) o proměnu v kritickou revui (roč. 5, č. 1–4 s názvem Věstník kritický a bibliografický) se časopis vrátil k původnímu titulu s výrazně restringovaným obsahem. Bibliografická rubrika zaznamenávala aktuální českou a slovenskou knižní produkci (od 2. roč. č. 3 do 3. roč. č. 5 s hodnotícími znaménky), dále zahraniční bohemika a v dalších postupně modifikovaných oddílech i připravované tituly, umělecké předměty a reprodukce a hudebniny. Článková bibliografie zaznamenávala stati kritické (v oddílu Kritika i dále se obměňujících jeho titulech) a životopisné (Životopisy). V 5. roč. se prosadilo jednoduché členění podle jednotlivých typů písemných projevů. Registrující bibliografii od 2. roč. doplňovaly personální bio-bibliografické přehledy autorské, překladatelské i redakční činnosti českých beletristů i odborných autorů. Jádrem 2. a 3. roč. byl nepodepsaný článek Literární dryáčnictví, který útočil na brakovou produkci S. Bensingera, V. Paseky, J. Schalka, A. G. Steinhausera a dalších nakladatelů (předpokládané U. autorství bylo popřeno v roč. 2, č. 6). Přehledové stati publikovali mj. ve 3. roč. J. Snětivý (o srbsko-chorvatské literární činnosti roku 1870), K. V. Seydler (o pseudonymech v české a slovenské literatuře), šifra L. (o literární činnosti českomoravských katolických dědictví), ve 4. roč. F. Bayer (o soudobém literárním ruchu na Moravě) aj. Rubrika Fejeton přinášela literární, nakladatelské a knihkupecké informace z domova i z ciziny. Mimo rubriky byly otištěny mj. dokumenty k přípravě 3. roč. almanachu Ruch (roč. 2). Recenze se zaměřily převážně na učebnice, školní pomůcky aj. O literatuře psali B. Čermák, J. Kouba (pseud. J. K. Javor a šifra J. K. J.) a šifry N., S., Š., Vl., Vl. Lz., V. T., Z. a Ю. Nakladatelské seznamy recenzoval F. A. U. (i šifra Uk.), který též pod šifrou Red. glosoval a komentoval příspěvky jiných autorů a nakladatelské zprávy. Rovněž v kritické rubrice Věstníku kritického a bibliografického (roč. 5) převážily recenze literatury naukové, které psali J. Durdík (i šifra D), J. Gebauer, J. Goll, F. Novotný. Beletrii recenzoval anonymně O. Hostinský.

Obnovený měsíčník *Věstník bibliografický* (podtitul: Časopis pro rozhled v literatuře, hudbě i umění) vycházel 1875–77 s novým číslováním ročníků (1875–76, roč. 1–2 vždy 12 čísel od ledna do prosince; 1877, roč. 3 zjištěna 3 čísla od ledna do března, zřejmě však vycházel nejméně do června) samostatně i jako příloha pedagogických časopisů Posel z Budče (nakladatelství J. S. Skrejšovský, roč. 1 jen do č. 6), pak Komenský (roč. 2–3). Redigovali jej F. A. Zeman (roč. 1, bibliografii pořádal F. A. U.), F. A. U. (roč. 2–3), který byl též majitelem, vydavatelem a nakladatelem (roč. 1–3). Avizovaný program odborného pedagogického časopisu a kulturního a bibliografického věstníku naplnil jen 1. roč. Rubrika Úvahy přinášela recenze vlastivědné a pedagogické literatury, učebnic, učebních pomůcek a literatury pro děti, rubrika Fejeton kulturní zprávy, zejména personálie, rubrika Bibliografie za měsíc… registrující soupis (včetně jinojazyčných bohemik). Obsah roč. 2 a 3 byl redukován na měsíční českou a slovenskou bibliografii, přičemž v roč. 3 slovenskou redigoval Ľ. V. Rizner. Po dvouleté přestávce následoval *Urbánkův věstník bibliografický* (podtitul: Měsíčník pro rozhled v literatuře, hudbě a umění), který vycházel 1880–83 (roč. 1–4 vždy 12 čísel od ledna do prosince). Redaktorem a majitelem byl F. A. U., který se též hlásil k autorství všech nepodepsaných statí. Jádrem časopisu byla opět pravidelná bibliografická rubrika s proměnným členěním podle charakteru materiálu, dále obsahovala i údaje o časopisech, cizojazyčných bohemikách, hudebninách a uměleckých dílech i zvlášť o spisech tzv. ukrutných či krvavých aj., doplněná tematickými bibliografiemi článkovými. Od 2. roč. přibyly rozsáhlejší tematické bibliografie, zejména Přehled překladů do češtiny (v roč. 2 a 3 z literatury anglické, sest. B. Ipser, doplnili J. V. Sládek, F. Doucha aj., v roč. 3 z literatury ruské sest. K. Špecingrová, doplnili E. Jelínek, J. Soukal aj., v roč. 4 z literatury francouzské, sest. S. Prachenský a L. Frič pod pseud. L. F. Budínský). Přehled původních časopiseckých prací spisovatelů českých a slovenských v roč. 4 sestavil anonymně F. A. U. Samostatnými, převážně faktografickými články s literární tematikou přispěli F. Bačkovský (ve 2. roč. o oprávněnosti pseudonymů s následnou diskusí, ve 3. a 4. roč. o neshodných údajích v českém písemnictví s doplňky A. Klikara, A. Mattušky, K. V. Seydlera), V. Bardoun, F. Chalupa, J. Koněrza a E. Ludvík. V rubrice Kritika (jen roč. 1 a 2) psali o literatuře F. Bílý (šifra F. Bý.), J. Herben, J. Hudec (šifra J. Hc.), J. Penížek, K. Tippmann (šifra K. T.), J. Vlček a šifry abc., J. Bn., K. T., o literatuře pro děti a mládež A. Klikar (šifra A. K.), J. Soukal, F. A. Zeman (šifra Fr. A. Z-n) a šifra -a-, o pedagogice J. Klika (i šifra J. K.) a šifry J. K-ý, Vácslav M-a, o estetice F. Pivoda, o hudbě V. V. Zelený (i šifry V. V. Z., Z.), o výtvarném umění M. Tyrš, o bibliografii F. A. U. Informace o současném kulturním životě doma i v cizině přinášela nejen tradiční rubrika Fejeton, ale i další příležitostné rubriky zpráv a soupisů. Kampani proti „kramářské“ a „krvavé“ literatuře, do níž U. zahrnoval i klasickou erotickou tvorbu (např. G. Boccaccio) a soudobý naturalismus (É. Zola), byla věnována jak samostatná rubrika O ukrutné literatuře, tak příspěvky v dalších rubrikách. Po zániku časopisu se U. pokusil o soustavnou bibliografickou registraci české produkce ještě v časopisech Athenaeum (leden/únor 1885 – duben 1886 a znovu listopad 1887 – leden 1888), Rozhledy literární (1886/87, jen v č. 10) a Literární listy (1889/90, leden–květen 1889). Záznamy o produkci členů Spolku čes. knihkupců a nakladatelů uveřejňoval v profesním časopise Knihkupecký oznamovatel (1908–13). U. bibliografickou činnost doplňuje soupis divadelních her (v knize J. Mikuláše Boleslavského Příruční kniha pro divadelní ochotníky…, 1867) a oborové bibliografie: chemická (Časopis chemiků českých, 1869) a hospodářská (sb. Letopisy rolníka nového věku, 1868). Již jako samostatný nakladatel se v rámci své specializace pokusil o bibliografii literatury pro mládež a pedagogické (Literární příloha k Učitelským listům 1874, č. 1, 2) a sestavil Seznam vhodných kněh a časopisů pro žáky a učebných pomůcek a časopisů pro učitele a pro školy (1875, s T. V. Novákem a F. Houdkem) a seznamy knih schválených pro školní knihovny.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o hudbě:* Divadelní svět (1872–76); Divadelní ochotníček pro mládež (1872–92), pokr. Urbánkův divadelní ochotníček pro mládež (1907–12); Bibliotéka operních a operetních textů (1872–84), pokr. Urbánkova bibliotéka operních a operetních textů (1884–1945); Nová knihovna mládeže (1873–75), pokr. Nová knihovna pro mládež (1875–1908), pokr. Urbánkova nová knihovna pro mládež (1908–28); Bibliotéka novějších spisů básnických (1874–75); Cestopisná bibliotéka (1874–78);

Nový divadelní repertoár (1874–76, 1907–08); Bibliothek slawischer Poesien in deutscher Übertragung (1875–76); Knihovna pro lid (1879–81), pokr. Urbánkova knihovna pro lid (1882–1910); Rozpravy hudební (1884–1943); Osvěta mládeže (1885–90); Urbánkova ústřední knihovna pro českou mládež (1888–1912); Knihovna Smetany (1908–36). – *Ostatní:* Ženský svět (1873–79); Bibliotéka místních dějepisů pro školu a dům (1873–84); Bibliotéka pedagogická (1874–80), pokr. Urbánkova bibliotéka pedagogická (1881–1910); Knihovna kazatelská (1875–90); Knihovna průmyslnická (1876–79); Archiv přednášek a řečí učitelských (1882–96); Obecná knihovna učitelská (1894–1908), pokr. Urbánkova obecná knihovna učitelská (1909–14). – *Sbírky hudebnin:* Album hudby světové; Album mladých houslistů; Album Posla z Budče; Album starších českých mistrů; České album taneční; Český citerista; Český salonní humor; Dalibor; Hudební album (s beletr. příl. U klavíru, 1892); Lumír; Lyra; Mladý český pianista; Při kytaře; Sborník skladeb československých; Šibřinky; Urbánkova sbírka populárních skladeb; Vesna; Vlasta; Zora; Zvon. ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* Moravana Aleše Balcárka zůstalé básně (1874); F. Bartoš: Stručný přehled dějin literatury české doby staré a střední (1874, pseud. J. Vesnický); J. Durdík: Kritika (1874); F. Palacký: Nejnovější politické úvahy (1874); Písně moskevských cigánů (1874); R. Pokorný: Z jarních luhů (1874); F. Čenský: Z dob našeho probuzení (1875); J. Blahoslav: Vady kazatelů (1876); F. Čupr: Učení staroindické, jeho význam u vznikání a vyvinování názorů, zvláště křesťanských a vůbec náboženských 2 (d. 1, 2, 1877, 1878); F. Bačkovský: Stručný přehled dějin literatury české doby nové (1879) + Pomůcky ke snadnějšímu zapamatování rozličných věcí z latinské a řecké mluvnice… (1881) + Doplňky a opravy, které ku svému stručnému přehledu dějin literatury české doby nové napsal… (1882) + Přehled dějin písemnictví českého doby nejnovější (1887) + Zevrubné dějiny českého písemnictví doby nové 1 (část 2, od s. 769, 1887); O. Hostinský: Stručný přehled dějin hudby (jen seš. 1, 1886) + Hudba v Čechách (1900); O. Auředníček: Malířské novely (b. d., 1892) + Pseudokontesy a jiné novely (1894); A. K. Víták: Paměti starého učitele – vlastence, perzekucí postiženého 1, 2 (1902, 1904); E. Lešehrad: Kantilény snů a vůní jara (1905). – *Překlady:* V. Hálek: Abendlieder (1874); B. Björnson: Selské novely (1875); J. Vrchlický: Der Sturm (1895); A. Schulzová: Hedy (1896). ▮ PERIODIKA: Věstník kritický a bibliografický (s J. R. Vilímkem), pokr. Věstník bibliografický (1873); Ženské listy (1873–74); Věstník bibliografický (1875); Komenský (1876–77, s příl. Příloha Komenského a Věstník bibliografický); Posel z Budče (1878–91, 1887 s příl. Album Posla z Budče); Ruch (1879–80); Paedagogium (1879–87); Dalibor (1879–99); Akademické listy (1880); Urbánkův věstník bibliografický (1880–83); Pěstoun (1889, s příl. Matice dítek); Český citerista (1892–93). ▮ ALMANACHY, KALENDÁŘE: Tetín (1872–75); Čechoslovan (1873–75); Zora (1876); Kalendář českého studentstva na rok 1879/80, … 1880/81; Učitelský kalendář na rok 1880/81 – … 1883/84); Kalendář českých hudebníků (1881–82, 1884–1907), pokr. Urbánkův kalendář českých hudebníků (1908–10); Urbánkův kapesní kalendář českého učitelstva na škol. rok 1900/01 – … 1912/13; Urbánkův rodinný kalendář hudební a divadelní pro rok 1913. ▮

BIBLIOGRAFIE (jen knižní produkce): Prvý katalog kněh, hudebních a uměl. věcí, které vydal Fr. A. Urbánek… za jeden rok, totiž až do konce června 1873 (1873). ▮ LITERATURA: V. Nejdl: Třicet let českým hudebním nakladatelem (1902); sb. Vzpomínka k stoletému výročí narozenin českého nakladatele F. A. U. a na sedmdesát let trvání závodu 1872–1942 (1942; přisp. L. Boháček, J. B. Foerster, J. Křička, V. Novák, F. Spilka, E. Weinfurter, L. Weitová, L. K. Žižka); H. Kaslová: Hudební nakladatelství F. A. U. v Praze (diplom. práce, Fakulta sociál. věd a publicistiky UK 1972, s bibliografií hudebnin). ▮ -r-: Z Moravy (o soudu s F. Vymazalem pro urážku na cti), Beseda učitelská 1879, s. 622; M. Urbánek: F. A. U., Dalibor 24, 1901/02, s. 359; A. K. Víták in Paměti starého učitele – vlastence, perzekucí postiženého 2 (1904, s. 156); an. (J. M. Hovorka): Z galerie našich pracovníků, 12. zpráva odborné pokrač. školy Grémia knihkupců pražských za rok 1909–1910 (1910); an. (L. K. Žižka): Trojnásobný jubilant, Knihkupecký oznamovatel 1912, s. 186; an.: Nejstarší hudební závod, Čes. svět 10, 1913/14, č. 1; ● nekrology F. A. U.: an. (L. K. Žižka), Knihkupecký oznamovatel 1919, s. 273 a 282; Nský. (K. Nosovský), Kniha 1920, s. 38; Z. N. (Nejedlý), Smetana 1920, s. 30 ●; L. K. Žižka: K padesátému výročí založení závodu F. A. U. a synů, Knihkupecký oznamovatel 1922, s. 293; F. Jech in Sborník vlastivědných statí o politickém okrese moravskobudějovickém (1927, s. 264); L. K. Žižka: O vzorné ženě knihkupecké (R. Urbánkové), Českosl. knihkupec 1928, s. 9; J. B. Foerster in Poutníkovy cesty 1 (1932, s. 30); L. K. Žižka: Český knihkupec, Českosl. knihkupec 1932, s. 487 + Stoletý F. A. U., Knihkupec a nakladatel 1942, s. 268 a pokr.; O. Šourek: První vydavatel Mé vlasti, tamtéž, s. 305; R. Bakalář: F. A. U. 1842–1942, Nár. střed 22. 11. 1942; bs (B. Slavík): Vzpomínka na F. A. U., LidN 23. 11. 1942; R. Hrdlička: Soupisné práce F. A. U., Úhor 1944, s. 69; L. K. Žižka in Mistři a mistříčkové (1947, s. 12); J. Thon: Zamyšlení nad jedním jubileem, Knihkupec a nakladatel 1947, s. 475; V. Kaňka: Česká národní registrující bibliografie v období od sedmdesátých let 19. století do začátku dvacátých let 20. století, sb. Česká bibliografie 3 (1963, s. 121); J. Kunc: „Krvavý román“ a boj bibliografa F. A. U. proti němu v letech 80. minulého století, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1971, s. 107; K. Kýr: Nestor českých knihkupců a nakladatelů, Prostor 22. 8. 1992, příl.; A. Zach: F. A. U. 1872–1949, Knihkupec a nakladatel 1998, č. 3.

az

Josef František **Urbánek**

* 25. 10. 1872 *Moravské Budějovice*
† 4. 5. 1937 *Moravské Budějovice*

Autor knih pro mládež, učebnic a populárně-naučných spisků z geografie, vojenství a historie Rakouska pro školní účely, pedagog, vydavatel učitelských kalendářů.

Psán též J. Urbánek Budějovický (Urbánek-Budějovický). – Pocházel z rodiny půlláníka. Synovec spisovatele pro mládež J. Kalenského (vl. jm. Josef U.) a nakladatele a bibliografa Františka Augustina U. Po maturitě (1893) na brněnském českém učitelském ústavu vyučoval jako pomocný učitel na obecné chlapecké škole v Tišnově, 1894–95 na smíšené obecné škole v Rosicích u Brna. Po zkouškách způsobilosti získal definitivu (1896) a až do 1909 znovu vyučoval na tišnovské škole, poté na brněnské obecné škole, kde se stal 1921 řídícím učitelem (na odpočinek odešel 1931). 1915–16 bojoval na italské frontě. Jeho žena Ida U. (* 1882) přispívala do Urbánkova kalendáře českého učitelstva, psala odborné práce (Praktický hudební slovník, 1906) a překládala z němčiny a francouzštiny.

Impuls k literární činnosti poskytovalo U. především jeho učitelské povolání. Připravoval pro školy metodické příručky, učebnice, slovníky a kompilační práce populárně-naučného rázu s výchovnou tendencí. Na základě soudobých poznatků se snažil rozšiřovat vědomosti z různých oborů lidské činnosti, přitom se zřetelnou loajalitou k tehdejšímu rakouskému státnímu zřízení. V *Biografickém a bibliografickém slovníku českých spisovatelů* (1800–1910) se při pokusu o komplexní zmapování naší literatury uvedené doby nevyvaroval nepřesností a omylů i nedostatečného vřazení mladé generace do literárního dění. U. popularizační činnost doplňuje převyprávění pohádkových klasických i novějších námětů (J. Zeyer) pro mladší školní věk. Publikoval je spolu s mravně nabádavými drobnými příběhy z dětského života (*Pohádky naší drobotiny, Z luhů pohádek*), s adaptacemi lidových vyprávěnek (*Pestré příhody sv. Petra*) a v edici Pohádková knihovnička. Cizí náměty užil v knize rozmarných povídek o lásce, aniž důrazněji akcentoval jejich estetickou hodnotu (*Ve dne v noci*). Pohádky různých národů (ruské, norské, srbské, ukrajinské, rusínské a chorvatské) zpracoval v telčské knižnici Pohádkový sborníček.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Abby Faimonová, Abby Faimová, A. Rollo, Ida Urbánková, J. F. Rollo, Jiří Pojišek, J. Pojišek, J. Rolík, J. Rolík z Deutschdörflu, J. R. Sectator, J. U. Budějovický, J. U. Budějovský, Rollo Amax, Rollo Minuskul J. U.; Jeu, JEU, -JEU-, -jeu-, JFU, -uje-. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Mor. noviny (Brno, mj. RR 1895 Kapitán, 1897 Vinna?, 1900 Osudy námořníkovy, vše dub.); Tribuna (1921); Urbánkův kapesní kalendář čes. učitelstva. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie, adaptace a práce o literatuře:* Velen (BB 1893); Pohádky zimní i letní 1, 2 (b. d., 1910); Pohádky naší drobotiny (b. d., 1910); Z luhů pohádek (b. d., 1911); Biografický a bibliografický slovník českých spisovatelů 1, 2 (1910, 1. Básníci a beletristé 1800–1910, 2. Spisovatelé vědečtí 1800–1910); Pestré příhody sv. Petra (1919, pseud. J. Pojišek); Ve dne v noci (1920, pseud. J. R. Sectator); Na volné větvi (PP 1926); Naši caparti (PP 1927); – v edici Pohádková knihovnička (do 1925): Jak povstal krtek (1912); O Gojmagoji, O třech tulipánech, O králi a mužikovi (b. d., pseud. A. Rollo); O Palečkovi (b. d., pseud. J. Rolík); O pokladě na Rukštejně (b. d., pseud. J. Pojišek); O černokněžnících, O poustevně, O pidimraženci, O člověku a štěstí, O rybářích (b. d., pseud. Rollo Amax); Čert na letním bytě, Hrdina (b. d., šifra -JEU-); O žhavci, O diblíkovi, O divokém, Oráč a liška (b. d., pseud. A. Rollo); O třech princeznách, Jak Honza hledal služby (b. d., pseud. J. Rolík); – v edici Pohádkový sborníček (b. d., vesměs šifra -uje-): O princi Radovanovi (1928); Pohádkový Robinson (1928); Muzikanti, O hloupém vlkovi (1928); Pánbůh tatíček (1928); O králi Tondovi Dobrém (1928); O silném zrníčku (1928); Co skřítkové bábě s dědkem provedli (1928); O hrdinovi Ostojiči (1929); O lichém zrnku (1929); Kapka krve svaté (1929); Princ Ježatec (1929); Honza zlodějem (1929); Proč je osud spravedliv (1929); O Jasadovi (1929); O lišákovi Kulhavci (1929); O Bezručce (1929); Sosatec Dlouhonoska a Pecák Chundeláč (1930); Pro zlaté rouno (1930); Stará pohádka, každý den nová (1930); O bohatýru Ivanovi (1930); O Vladaně (1930); O divotvorném zámku (1930); O cikánské princezně (1930); O pekelném ševci (1930). – *Ostatní práce:* Právní přítel pro každého (1896); Učitel písma ve škole obecné i měšťanské 1, 2 (1. Latinka, 1901, 2. Písmo německé, b. d., 1903, podp. J. Urbánek-Budějovický); Praktický česko-německý dopisovatel 1–5 (b. d., 1904–06, 1. Jak sepíši německy snadno a rychle listy prosebné, 2. …podání k úřadům a listiny právní, 3. …listy soukromé a rodinné, 4. …listy blahopřejné, milostné a nabídnutí k sňatku, 5. …listy v záležitostech obchodních, vše šifra JEU; b. d., 1908 s tit. Úplný a praktický česko-německý dopisovatel pro každého); Nový průvodce po zeměkouli 1, 2 (1. Zeměpis politický, b. d., 1904; 2. Zeměpis horstva a vodstva, b. d., 1906); Zeměpis hvězdářský (1906); Horopis a vodopis vše-

obecný (1906); Posloupnost panovníků všech států všech věků s událostmi historicky památnými 1, 2 (1. Státy mimorakouské, b. d., 1906; 2. Říše rakousko-uherská, b. d., 1907); Repetitorium dějin vychovatelství (1907); Počtářské praktiky, hříčky a šprýmy (b. d., 1907, pseud. Rollo Minuskul J. U.); Naše vojsko, jeho organizace a úkoly za míru i války (b. d., 1908); Tišnov a Tišnovsko (1908); Dějiny školství rakouského od nejstarších dob až po rok 1848 1, 2 (1911, 1912, pseud. Abby Faimonová); Slovník def. řádu školního a vyučovacího pro obyčejné školy obecné a měšťanské s prováděcími předpisy, říšskými a zemskými zákony, nařízeními minist. i zemské škol. rady, nálezy správního dvoru a judikaturou z praxe učitelské (1912, s J. Sklenářem); Nejnovější rodinný, živnostenský i obchodní praktický a úplný dopisovatel a právní přítel pro každého (b. d., 1917, pseud. J. Rolík z Deutschdörflu); V zemi Žižkově (b. d., 1924, šifra -JEU-). ▮ REDIGOVAL *kalendář:* Urbánkův kapesní kalendář českého učitelstva (1900–12; 1901–08 s A. K. Vítákem, 1908–12 s A. K. Vítákem a A. Jandlem); *knižnice:* Šolcovy příručky pro učitele škol obecných a měšťanských (1905–10), Malá knihovna spisů poučných (1905–15). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kytice písní pro mládež (1907); Ráz, dva. Pochodový zpěvník (b. d., pseud. J. Rolík); 100 vánočních písní a koled (1923). ▮

LITERATURA: ● ref. Biografický a bibliografický slovník českých spisovatelů: an., Samostatnost 1910, s. 700; A. Procházka, MR 1910/11, sv. 23, s. 310; A. Pražák, Naše doba 18, 1910/11, s. 711; -s-a- (D. Panýrek), Máj 9, 1910/11, s. 244 ●; an.: Soupis osob literárně, vědecky neb umělecky činných, které se v okrese moravskobudějovickém narodily nebo v něm žily, Sborník vlastivědných statí o politickém okrese moravskobudějovickém (1927); B. Pernica in Písemnictví na západní Moravě (1938).

sb

Rudolf **Urbánek**

* 7. 9. 1877 *Slaný*
† 26. 7. 1962 *Praha*

Historik, jenž významně zasáhl i do studia literárních dějin; editor a překladatel.

Syn řezníka. Zájem o české dějiny v něm od dětského věku probouzel jeho učitel V. Štech. Po maturitě na gymnáziu ve Slaném (1896), studoval 1896–1900 dějepis a zeměpis na filoz. fakultě české univerzity v Praze. Jeho spolužákem zde byl Z. Nejedlý, více však na něho zapůsobil přátelský vztah s V. Novotným. Zásadní vliv na U. vědeckou orientaci měl J. Goll, který tehdy zaměřil svůj seminář na ideovou problematiku českých dějin 15. století. 1901 U. získal titul PhDr. na základě disertace *Řehoř z Heimburka ve službách Jiřího z Poděbrad.* Od 1900 učil na středních školách v Lounech (1900–02), Hradci Král. (1902–03), Pardubicích (1903–05), opět v Lounech (1905–10) a v Praze: 1910–11 na reálce v Ječné ul. a 1911–20 na reálce v Karlíně. 1908 uzavřel sňatek; dcera Emma U. (1909–1992) se stala významnou badatelkou v oblasti kodikologie a starých tisků. 1916 se U. habilitoval spisem *Věk poděbradský I.* 1920 byl jmenován profesorem československých dějin na nově založené univerzitě v Brně, kde působil až do svého penzionování 1949 (1949/50 ještě jako čestný profesor); výrazně se tu podílel na výchově několika generací historiků. V letech okupace se stáhl do ústraní poté, co byla zakázána jeho rozhlasová přednáška Češi očima ciziny. Od 1917 byl mimořádným, od 1923 dopisujícím, od 1945 řádným členem KČSN (1946–52 místopředseda); od 1932 mimořádným, od 1934 řádným členem ČAVU (1942–46 a 1952 tajemník její 1. třídy). 1952 se stal akademikem v nově zřízené ČAVU.

U. náležel k pozitivisticko-faktografickému křídlu Gollovy školy vedenému V. Novotným, jehož názory sdílel jak v metodologii, tak v ideovém hodnocení českých dějin; přímo i nepřímo naproti tomu opakovaně polemizoval s konzervativně smýšlejícím J. Pekařem. Už před 1. světovou válkou přijal nabídku V. Novotného, aby pro ediční řadu České dějiny, vydávanou v nakladatelství Jan Laichter, zpracoval období poděbradské a jagellonské. V souladu s intencí Novotného si kladl za úkol detailní vylíčení všech stránek minulosti. Snaha využít každý dochovaný údaj a zvládnout veškerou literaturu předmětu mu neumožnila široce založenou práci dokončit. Průpravné studie přerůstaly v analytické monografie; od životního tématu odváděla U. též popularizační činnost, vojenská historie a potřeba vyslovit se k významným výročím husitské epochy (zvláště k Žižkovu jubileu 1924 a o deset let později k výročí bitvy u Lipan). Z původního plánu stačil napsat *Věk poděbradský* (čtyři svazky 1915–62). Dílo má přednosti i nedostatky dané analyticko-popisnou pozitivistickou metodou: shromážděním a zhodnocením veškerých dostupných pramenů sice přispělo k relativně úplnému vylíčení doby, avšak rozpadá se do řady fakticky autonomních kapitol, jimž chybí

koncepční svorník. Charakteristické rysy husitské epochy U. postihl v biografiích významných osobností (*Jan Žižka z Trocnova*, *Husitský král*). Pozornost, kterou věnoval velkým postavám, prozrazuje U. zakotvenost v myšlenkovém světě sklonku 19. století, zdůrazňujícím historickou roli individua; částečně je též odezvou názoru W. Diltheye, že určité historické období lze nejlépe objasnit prostřednictvím životopisu výjimečného jedince. Už od mládí zajímala U. literatura; za středoškolského působení věnoval sérii popularizačních veřejných přednášek J. Vrchlickému a J. S. Macharovi (s nímž vedl rozsáhlou korespondenci), četl ruské autory (F. M. Dostojevského, M. Gorkého, L. N. Tolstého). Obdiv k A. Jiráskovi vyústil v rozsáhlou studii (sb. Alois Jirásek), v níž podrobně analyzoval spisovatelovu práci s historickými prameny z doby poděbradské. Ve shodě s pozitivismem i vlastním založením se U. zajímal o společenskou působnost literatury. Tento zájem našel přirozené uplatnění v bádání o písemnictví doby husitské. Z husitských autorů U. zaujal zejména Vavřinec z Březové, jemuž připsal autorství řady anonymních literárních děl veršovaných i prozaických (skladby Budyšínského rukopisu, Tkadlečka, četné husitské manifesty aj.). Pozdější bádání tyto identifikační pokusy nepotvrdilo; částečně v rovině hypotéz zůstal též U. pokus o rekonstrukci tvorby protihusitského satirika Maříka Rvačky. Ve třetím dílu *Věku poděbradského* podal U. charakteristiku osobnosti a díla P. Chelčického. Z písemnictví 2. poloviny 15. století jej zaujaly postavy první generace českých humanistů (Šimon ze Slaného, Jan z Rabštejna) a historicky nedoložený zjev šaška Jana Palečka. Literárněhistoricky mimořádně cenná je studie *K české pověsti královské* (Časopis Společnosti přátel starožitností českých). Knížka *Žižka v památkách a úctě lidu českého* sleduje, jak se proměňovalo dějinné povědomí o slavném válečníkovi v literárních a výtvarných dílech i lidové slovesnosti. U. bádání o písemnictví husitské epochy vyvrcholilo za okupace spoluprací na připravovaném výboru ze staročeské literatury (do posléze vydaného Výboru z české literatury doby husitské byla zařazena pouze část připravených materiálů). Nejrozsáhlejší z prací, jimiž U. zasáhl do dějin literatury, je monografie *Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor*; U. pokusy vyvrátit Pekařovo datování Kristiánovy legendy do konce 10. století a hypotéza, že ji napsal na počátku 14. věku mnich břevnovského kláštera Bavor z Nečtin, nedošly obecného souhlasu. Přispíval též do naučných slovníků (Enciclopedia Italiana, Masarykův slovník naučný).

ŠIFRY: R-k., R. U. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica (1958); sb. Alois Jirásek (1921); Bălgarska misăl (Sofie 1935); sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu 1, 2 (1939, 1940); Čas (1906); Časopis Matice moravské (1917–18, 1939–40); ČNM (1925); Časopis Společnosti přátel starožitností… (1915–18, 1955–56; 1915–18 K české pověsti královské); Čes. demokracie (1919); Čes. revue (1908–09, 1921; 1908–09 Rezek – historik, sep. 1909); Čes. slovo (1934); sb. Českosl. vlastivěda 4. Dějiny (1932); sb. Československé armádě pozdravy a vzkazy (1923); sb. Československo od pravěku až podnes. Cyklus přednášek Českosl. rozhlasu na jaře 1932 (1932); sb. Českou minulostí (1929); Čes. časopis historický (1911, 1947–49); sb. Die Tschechoslowakische Republik, ihre Staatsidee in der Vergangenheit und Gegenwart 1 (1937); Důstojnické listy (1926, 1936); Gazette de Prague (1924); Hlasy z Kladenska, Rakovnicka, Slánska a Lounska, Unhošťska, Novostrašecka, Berounska a z českého Podrudohoří (Kladno 1906–07); sb. Idea československého státu (1936); Katalog výstavy na paměť Jana Žižky z Trocnova (1924); Královéhradecko (1924–25); sb. Královny, kněžny a velké ženy české (1940); sb. Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české (1938, Jan Roháč z Dubé, i sep.); Lech (1937); Lid. noviny (od 1920); Listy filologické (1938, 1946); Lumír (1921); sb. Maroldovo panoráma Bitva u Lipan (1932); sb. Mobilizace ducha a železa (1936); Národ (1920); sb. Nár. čítanka (1918); Naše doba (1917); Naše věda (1919–23); sb. Od pravěku k dnešku 1. K 60. narozeninám Josefa Pekaře (1930); Památník Palackého (Val. Meziříčí 1926, Palacký historik, i sep.); Podřipské slovo (Louny 1907–08); roč. Pohledy do kulturních dějin Slaného a Slánska (1938); Přehled (1905–13); sb. Příspěvky k dějinám starší české literatury (1958); Ročenka Českosl. republiky (1927); Ročenka Masarykovy univerzity v Brně (1926/27, 1933/34, 1938/39–1945/46; 1926/27 František Palacký, sep. 1927; 1933/34 Václav Hrubý, sep. 1935; 1938/39–1945/46 František Palacký, sep. 1947); Ročenka Univerzity Komenského v Bratislavě (1919–24, Komenský, sep. 1925); Samostatnost (1926, 1928, 1930, 1932, 1938); Sborník Blahoslavův. 1523–1923 (Přerov 1923); Sborník filologický (1936–39); Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy (1932, Volba Jiřího z Poděbrad za krále českého, i sep.); Sborník Žižkův 1424–1924 (1924); Slánské večery (1929); sb. Slovenská čítanka (1925); sb. Studánka (Vídeň 1921); Světozor památce A. Jiráska (1930); Svobodný občan (Slaný 1899, 1906); sb.

Šedesát let St. čs. reálky v Karlíně 1874–1934 (1934); sb. Tábor svému dělostřeleckému pluku 305. (Tábor 1932); The Central European Observer (Praha 1924); The Slavonic Review (Londýn 1924); sb. Tři řeči pronesené u příležitosti 400. výročí narozenin Jana Blahoslava (Přerov 1923); sb. Tvůrcové dějin 2 (1939); Věstník ČAVU (1936, 1946, 1952); Věstník ČSAV (1958); Věstník KČSN (1939, 1951–52; 1939 K historii doby Jiskrovy na Slovensku a ve východní Moravě, i sep.); Vojenské rozhledy (1924, 1932; 1924 Národní hrdina, i sep.); Vojensko-historický sborník (1932, 1936, 1938); Vzdělání lidu (Moravany u Pardubic 1905). ▮ KNIŽNĚ. *Práce historické a literárněhistorické:* V. V. Tomek (1903); Věk poděbradský. České dějiny 3/1–4 (1915, 1918, 1930, 1962); Jiří z Poděbrad a české národní království (1920); Bitva na Vítkově (1920); Jednota bratrská a vyšší vzdělání až do doby Blahoslavovy (1923); Žižka v památkách a úctě lidu českého (1924); Jan Žižka z Trocnova 1424–1924 (1924); Husitství a jeho nepřátelé domácí i cizí. Žižkova doba. Cyklus přednášek k pětistému výročí smrti Žižkovy 2 (1924); Žižka a nové umění válečné. Žižkova doba. Cyklus přednášek k pětistému výročí smrti Žižkovy 4 (1924); Táborství po Žižkovi. Žižkova doba. Cyklus přednášek k pětistému výročí smrti Žižkovy 5 (1924); Jan Žižka z Trocnova 1, 2 (1924); Konec Ladislava Pohrobka (1924); Průvodce výstavou na paměť Jana Žižky z Trocnova (1924); Jan Žižka (1925); Žižka a táboři (1925); Jiří z Poděbrad (1925, pod chybným jm. Josef Urbánek); Husitský král (1926); Dvě studie o době poděbradské (1929); Svatý Václav a jeho úcta (1930); Bitva u Domažlic 1431 (1932); Bitva na Vítkově 1420 (1933); Václav Novotný (1933); Bitva u Lipan (1934); Bitva u Lipan 1434 (1934); Lipany (1934); Lipany a konec polních vojsk (1934); O české statečnosti (1934); Omladina (1935); Vladislav Varnenčík. Skutečnost i legenda (1937); Gusitskoje vojennoje iskusstvo i Evropa (1946); Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); Z husitského věku. Výbor historických úvah a studií (1957). ▮ REDIGOVAL *sborníky:* Na rozhraní – MCMIV. Almanach večera abiturientů pardubické reálky… (1904), Sborník Blahoslavův. 1523–1923 (1923, s V. Novotným), Sborník Žižkův 1424–1924 (1924), Českou minulostí (1929, s O. Odložilíkem a J. Prokešem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Ve službách Jiříka krále. Deníky panoše Jaroslava a Václava Šaška z Bířkova (1940); Píseň o spálení knih Viklefových 1410 (1945); O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458. Výbor hlavních zpráv souvěkých (1958); – posmrtně: Výbor z české literatury doby husitské 1, 2 (1963, 1964, s jinými). ▮

BIBLIOGRAFIE: K. Chyba in R. U.: Z husitského věku. Výbor historických úvah a studií (1957). ▮ LITERATURA: P. Křivský: R. U. (1877–1962). Literární pozůstalost (LA PNP 1974; rozšíř. vyd. 2004, s M. Sládkem). ▮ an. (E. Chalupný): ref. V. V. Tomek, Přehled 1, 1903/04, s. 444; B. Mendl: ref. K české pověsti královské, Čes. věda 2, 1915/18, s. 162; ● ref. Věk poděbradský. České dějiny 3/1: Z. Nejedlý, Čes. věda 2, 1915/18, s. 197; J. Bidlo, ČMM 1916, s. 172 ●; ● ref. Věk poděbradský. České dějiny 3/2: K. Krofta, ČČH 1919, s. 302; J. Prokeš, Nové Čechy 3, 1919/20, s. 39 ●; ● ref. Žižka v památkách a úctě lidu českého: F. M. Bartoš, NO 29. 11. 1924; J. Volf, ČNM 1924, s. 281; J. Kapras, Čes. revue 1925, s. 180 ●; O. Odložilík: ref. Jednota bratrská a vyšší vzdělání až do doby Blahoslavovy, Naše věda 7, 1925/26, s. 20; ● ref. Jan Žižka z Trocnova: J. P. (Pekař), ČČH 1925, s. 651; J. Dostál, Nové Čechy 9, 1925/26, s. 221; -och- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1925/26, s. 519; V. Brtník, Venkov 18. 2. 1926; J. Kapras, Čes. revue 1926, s. 444; A. Neumann, Hlídka 1926, s. 559; J. Prokeš, ČMM 1926, s. 732; O. Odložilík, Naše věda 8, 1926/27, s. 36 ●; ● ref. Konec Ladislava Pohrobka: J. Klik, ČČH 1925, s. 407; O. Odložilík, Naše věda 9, 1927/28, s. 121; B. Rynešová, ČNM 1927, s. 311 ●; O. Odložilík: ref. Žižka a nové umění válečné, Husitství a jeho nepřátelé domácí i cizí, Naše věda 8, 1926/27, s. 15; ● ref. Husitský král: -och- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1925/26, s. 601; J. Kapras, Čes. revue 1926, s. 182; J. Klik, ČČH 1927, s. 151; O. Odložilík, Naše věda 9, 1927/28, s. 125; V. Novotný, ČMM 1928, s. 387 ●; O. O. (Odložilík): k padesátinám, NO 7. 9. 1927; ● ref. Dvě studie o době poděbradské: O. Odložilík, ČMM 1930, s. 448; B. Rynešová, ČNM 1930, s. 154 ●; ● ref. Věk poděbradský. České dějiny 3/3: J. P. (Pekař), ČČH 1930, s. 602; J. Prokeš, ČNM 1930, s. 306; A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 384; -och- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 378; B. Rynešová, Naše doba 38, 1930/31, s. 570; O. Odložilík, ČMM 1931, s. 250; R. (A. Rambousek), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 26; A. Neumann, Hlídka 1932, s. 369 a pokr. ●; ● ref. Bitva u Lipan: Z. Hájek, LidN 9. 6. 1934; J. P. (Pekař), ČČH 1934, s. 437 ●; ● ref. Lipany a konec polních vojsk: F. M. Bartoš, Jihočeský sb. historický 1934, s. 121; J. Dostál, Akord 1934, č. 9–10; F. F. (Fajfr), Čin 1934, s. 1001; J. Ch. (Charvát), PL 23. 11. 1934; J. Pekař, ČČH 1934, s. 574; J. Slavík, NO 30. 9., 4. a 11. 10. 1934; F. K. (Kovář), Čes. osvěta 31, 1934/35, s. 288 ●; R. J. (Jakobson): ref. Vladislav Varnenčík, SaS 1937, s. 189; ● k šedesátinám: J. Dostál, Čes. slovo 7. 9. 1937; Z. Hájek, LidN 7. 9. 1937; J. Pešek, NL 7. 9. 1937; F. M. B. (Bartoš), NO 7. 9. 1937; s (F. Sekanina), Nár. politika 7. 9. 1937; J. P. (Pelikán), ČSPS 1937, s. 142; Štr (F. Šteidler), Vojensko-historický sborník 1937, s. 198 ●; ● ref. ed. Ve službách Jiříka krále: F. Kutnar, Venkov 19. 6. 1940; J. Polák, Střední škola 1940, s. 254; K. P. (Polák), Nár. práce 2. 8. 1940 ●; ● k sedmdesátinám: Štr. (F. Šteidler), Obrana lidu 5. 9. 1947; F. M. Bartoš, NO 7. 9. 1947; K. P. (Polák), PL 7. 9. 1947; F. Kalousek, Rovnost 7. 9. 1947; V. Burian, Slovo národa 7. 9. 1947; J. Dřímal, Svob. noviny 7. 9. 1947; J. Dostál, Svob. slovo 7. 9. 1947; -lh (L. Hosák), ČSPS 1948, s. 65 ●; ● ref. Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend…: V. Chaloupecký,

ČČH 48–49, 1947/1948, s. 287; Ktr. (F. Kutnar), Střední škola 1948, s. 90; K. Horálek, SaS 11, 1948/49, s. 35 + Slavia 1951, s. 86; J. Ludvíkovský, Naše věda 27, 1949/50, s. 158 a pokr. ●; J. Dřímal: k pětasedmdesátinám, ČMM 1952, s. 169; ● k osmdesátinám: J. Dřímal, Svob. slovo 7. 9. 1957; K., LitN 1957, č. 36; F. Kutnar, ČSPS 1957, s. 129; B. Šindelář, ČMM 1957, s. 165; T. Č. Zelinka, Křesťanská revue 1957, s. 198; V. M. Š. (Škorpil), Historie a vojenství 1958, s. 313 ●; ● ref. Z husitského věku: -ip-, Jihočeský sb. historický 1957, s. 129; M. K. (Kaňák), Čes. zápas 1957, č. 38; J. S. (Spěváček), ČČH 1957, s. 794; J. Válka, ČMM 1958, s. 212; E. Maleczyńska, Przegląd historyczny (Varšava) 1959, s. 139; F. Seibt, Zeitschrift für Ostforschung (Marburg a. der Lahn) 1960, s. 589 ●; ● ref. ed. O volbě Jiřího z Poděbrad…: ac (A. Císařová-Kolářová), Kostnické jiskry 13. 3. 1958; J. S. (Spěváček), ČČH 1958, s. 582 ●; ● nekrology: F. M. Bartoš, Kostnické jiskry 9. 8. 1962; J. Dřímal, Sborník Matice moravské 1962, s. 242; R. Heck, Sobótka (Vratislav) 1962, s. 499; Kl. J. (J. Klik), ČSPS 1962, s. 168; Ks. (L. Khás), LitN 1962, č. 31; J. Macek, Věstník ČSAV 1962, s. 563; J. Spěváček, Zprávy Českosl. historické společnosti 1962, s. 87; B. Šindelář, ČČH 1962, s. 629; J. Marek, sb. Brno v minulosti a dnes (1963, s. 245); S. H. Thomson, Journal of Central European Affairs (Colorado) 1963, s. 498 ●; ● ref. Věk poděbradský. České dějiny 3/4: J. Marek, Sborník Matice moravské 1963, s. 314; J. Mezník, SPFF Brno, ř. C – lit. hist., 1963, č. 10; O. Odložilík, Speculum (Cambridge, Mass.) 38, 1963, s. 670; J. S. (Spěváček), ČČH 1963, s. 113; F. Svejkovský, ČLit 1963, s. 90 ●; F. Kutnar in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví 2 (1977, upr. vyd. 1997, s J. Markem); B. Šindelář: Sto let od narození akademika R. U., ČMM 1977, s. 430; F. X. Halas: Ulice, v níž bydlíš, nese jméno Urbánkova, Universitas 1987, č. 4; Ze vzpomínek dr. Emmy Urbánkové (ed. B. Wižďálková), Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků… 5, 1988 (1989), s. 7; M. Řepa in Poetika českého dějepisectví (2006).

pč

Zdeněk **Urbánek**

* 12. 10. 1917 *Praha*
† 12. 6. 2008 *Praha*

Prozaik, autor lyrických, psychologizujících próz, později memoárových črt a povídek, též knih pro mládež, překladatel z anglické a americké literatury, esejista, literární, divadelní a kulturněpolitický publicista.

Pochází ze statkářského rodu protestantského založení ze středních Čech. Studoval na Akademickém gymnáziu v Praze, později na obchodní akademii v Praze-Karlíně (mat. 1938). Umělecké postoje i osobní vztahy ho pojily se skupinou mladých autorů debutujících koncem 30. let (K. Bednář, I. Blatný, K. Bochořák, H. Bonn, B. Březovský, J. Lederer, F. Schulmann, J. M. Tomeš aj.), blízké přátelství navázal s J. Ortenem, podílel se na práci avantgardního Divadelního kolektivu mladých Na Zbořenci; ovlivnil ho také patron mladých autorů F. Halas. Od 1936 publikoval ve Studentském časopisu, kde pak také působil v kruhu studentských redaktorů. 1938–39 se podílel na rukopisném časopisu Noc, připravovaném skupinou kolem K. Bednáře. Jako student podnikl poznávací cesty do zahraničí (1936 Anglie a Skotsko, 1937–38 Rakousko, Švýcarsko, Francie). Po maturitě zahájil studium angličtiny a češtiny na filoz. fakultě v Praze, po uzavření českých vysokých škol nacisty se stal 1939 redaktorem nakladatelství ELK. Za okupace byl zaměstnán jako kočí na otcově statku v Drahelicích u Nymburka (Nymburk), zároveň nadále literárně pracoval. Po válce krátce působil v redakci Svob. slova, 1945–46 v odboru knižního trhu na ministerstvu informací, 1946–49 byl redaktorem Nár. osvobození, 1949–57 lektorem a později dramaturgickým tajemníkem umělecké rady v Českosl. státním filmu. Stýkal se se členy uskupení Sedm v říjnu (V. Hejna, A. Paderlík, Z. Seydl aj.), Skupiny 42 a s dalšími umělci (E. Frynta, V. a E. Fukovi, J. Hanč, B. Hrabal, J. Kolář, K. Lhoták, J. Rychlík, J. Schwarz, K. Souček aj.). Od 50. let se postupně pro svůj nesouhlas s vládnoucí ideologií vzdaloval oficiálnímu kulturnímu dění, soustředil se především na překládání, věnoval se také divadlu (spolupráce s divadlem Na zábradlí). V polovině 50. let onemocněl tuberkulózou, po vyléčení koncem 50. let byl překladatelem a publicistou z povolání. V 60. letech opět hojně cestoval (Polsko, Anglie, Jugoslávie, Řecko, Norsko, USA). Za normalizační éry v 70. a 80. letech byl perzekvován (publikoval pod cizími jmény), jako disident se podílel na vydávání samizdatové literatury a časopisů, stal se jedním z prvních signatářů Charty 77. Po 1989 se znovu vrátil do veřejného života: opět cestoval (mj. studijně pobýval na několika univerzitách v USA), 1990 se habilitoval v oboru dramaturgie a vyučoval na Akademii múzických umění v Praze, 1991 se stal jejím rektorem, 1992 se funkce vzdal. Přijal také četné společenské funkce (Společnost F. Kafky, Fond B. Němcové pro autory postižené nouzí, Společnost pro Lid. noviny, Penklub

aj.), získal čestné tituly a vyznamenání doma i v cizině (mj. 1992 Dr. h. c. na univerzitě v Chicagu, 1993 vyznamenání „Spravedlivý mezi národy" a čestný občan Izraele za pomoc židovským občanům při holocaustu).

U. příslušnost ke skupině mladých autorů sdružených kolem K. Bednáře se projevila v jeho prózách i v příspěvcích k dobovým diskusím o vymezení této nastupující generace, jež byly vyvolány její tvorbou i Jarním almanachem básnickým 1940 a Bednářovým Slovem k mladým; v eseji *Člověk v mladé poezii*, který U. pojal spíše jako apologii mladých básníků než programovou reflexi, se pokusil postihnout obsah, podněty a směr stávající tvorby: určujícím shledával pocit chaosu a vnějšího ohrožení, jež obracejí pozornost k člověku obnaženému v jeho utrpení a skepsi (zvláště k různým ideologiím), otevřenému mravním řešením a nacházejícímu v sobě samém nejvíc naděje na cestu k univerzu. I U. vlastní literární tvorba vycházela z problematizace lidské existence, zaznamenávala s uvolněnou obrazností, mnohdy verbálně přetíženým výrazem, především citová a smyslová hnutí, stavy úzkosti, izolovanosti, stesku po slově. Po prvotině *Jitřenka smutku*, básních v próze, se v následujícím souboru textů *Úžeh tmou* rozšířil U. pocit nevyslovitelna, došlo také k posunu od zřejmé programové bezsyžetovosti k příběhu alespoň naznačenému, vytvářejícímu oporu zkoumané psychice postav (na námět jedné z próz s tit. *Florian a mlčení* napsal U. společně s J. Ortenem drama *Blahoslavení tiší*). Precióżní metaforický jazyk, omezení popisu prostředí či vnější charakterizace postav ve prospěch detailního dušezpytu a autorských filozofujících komentářů, nicméně i zřetelnější epický půdorys vyznačují generační román *Příběh bledého Dominika* (první část zamýšleného většího cyklu), v němž je východisko z krizí dospívajícího přecitlivělého studenta příznačně hledáno v obratu do sebe, v mravně založeném budování vlastní osobnosti. S aktualizací etických hodnot v době války, ovšem s důrazem na osobní vklad člověka, směřovala U. prozaická tvorba k větší objektivaci a k střízlivějšímu stylu. Projevilo se to již v povídkovém souboru *Životy a svědomí* s tématem krize svědomí a následné sebenápravy a zejména v pozdějších prózách: v románu *Cestou za Quijotem,* pokusu o zachycení části života M. de Cervantesa, symbolizujícím věčný zápas proti marnosti, i v románu pro mládež o životě R. Amundsena *Hrdina obou pólů*, traktovaném v přehledné zkratce jako příběh následováníhodného vzoru. U. další literární práce (zčásti byly v 80. letech vydávány v samizdatových či exilových edicích) měly převážně reflexivní, deníkovou a memoárovou povahu; určovaly je étos založený v tradici demokratického humanismu, tematika lidské aktivity a jejího smyslu, nepatetický realismus, žánrově neurčitý tvar na hranici prózy, eseje a poznámek, místy i přetížený jazyk. Kniha *Ztracená země* (texty z let 1947–63) obsahuje beletrizované deníkové zápisy, poznámky o překládání, divadelní text, zápisky z cest, povídky a novelu *Z téže látky jako sny*. Pramenem rozsáhlého cyklu *Stvořitelé světa* (část nejprve inedit. s tit. *Popaměti*), *Stvořitelé světa pokračují, Stvořitelé světa 3* jsou vzpomínky a zkušenosti, výsledkem pak svérázné paměti: prózy různého ladění, žánru i tématu, vyznačující se i jistou rozbíhavostí myšlenky i věty, týkající se U. příbuzných, přátel a osobností veřejného života (E. Hostovský, E. Medková, Z. Nejedlý, J. Polák, V. Řezáč, P. Tigrid aj.). Výbor z literárních esejů z let 1948–87 *Zvláštní případy* shrnuje osobním zaujetím poznamenané portréty básníků I. Blatného, L. Dvořáka, J. Hanče, J. Ortena a překladatelskou studii o J. Joyceovi. Výhradně divadelní problematice (náčrty analýz a eseje o dramatech, autorech, režiích, herectví ap.) se věnuje výbor *Domy plné událostí*. Východiskem knihy *Stránky z deníků* byly záznamy z let 1986–99. – V překladatelské činnosti prokázal U. mnohostrannost jak výběrem autorů, tak žánrů, vytříbený jazykový cit i schopnost přibližovat originál současnému čtenáři či divákovi. Upoutal překlady Shakespearových dramat, z klasické literatury dále uváděl např. Ch. Dickense, W. Whitmana, zejména se však orientoval na moderní angloamerickou literaturu, a to hlavně na prózu (Th. Dreiser, F. S. Fitzgerald, J. Galsworthy, J. Joyce, Mark Twain, W. Saroyan aj.). – Jako publicista se U. v poválečné době věnoval především divadelní problematice (čas. Divadlo) a překládání (Světová literatura aj.), publikoval též články kulturněpolitické, později i vzpomínkové texty a účastnil se polemik (v 70. a 80. letech pouze v samizdatových či v exilových publikacích). Podílel se též na četných edičních projektech (doslovy, předmluvy a komentáře k dílu H. Bonna, J. Hanče, J. Ortena aj.); je autorem rozhlasové hry Uta

z Naumburgu (1967 oceněna v soutěži), 1970 připravil pro literární kavárnu Viola pásmo z díla J. Hanče.

ŠIFRY: -rb-, Urb, Urb., -urb-, ZM, Z. M. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. ...a co si o tom myslíte vy? (Mnichov 1986); Almanach Kmene 1948; sb. Benefice (Toronto 1990); sb. Česká nezávislá literatura po pěti letech v referátech (1995); Českosl. voják (1962); Čes. život (1947); sb. Danny je náš. K 60. narozeninám J. Škvoreckého (1984, inedit.); Dialog (1964); Die Verwandlung. Věstník Společnosti Franze Kafky (1996); Divadelní noviny (1967); Divadlo (1960–67); Fragment K. (Bratislava 1991); sb. Hlasy nad rukopisem Vaculíkova Českého snáře (1991, inedit. 1981); Hodina naděje. Almanach české literatury 1968–78 (něm. Luzern 1978, čes. Toronto 1980); Host (1992); sb. Charta '77 očima současníků: Po dvaceti letech (1997); sb. Jakémusi Alexandru K. 50 (1979, inedit.); sb. Jan Grossman. Svědectví současníků (1996); sb. Jaroslav Seifert 1986 (1986, inedit.); sb. K 75. narozeninám prof. dr. Václava Černého (1980, inedit.); Kalendář Lid. demokracie (1962); sb. Karlu Srbovi k padesátinám (1987, inedit.); Knižní kultura (1965); Krásná literatura (1963); Kritický měsíčník (1940); Kulturní tvorba (1963, 1964); Kurýr Odeonu (1970); Kytice (1947–48); Labyrint (1994); Lid. demokracie (1964, 1994); Lid. noviny (1940); Lid. noviny (1988–90, inedit.); Lid. noviny (od 1990); List mladých; Listy (Řím 1986); Lit. listy (1968); Lit. noviny (1939); Lit. noviny (1967); Lit. noviny (1990–91); Lumír (1939); sb. Milý Václave – Tvůj. Přemýšlení o Václavu Havlovi (1997); Mladá fronta (1947); Mladá kultura (1938); Mosty (1992, 1994, 1996); My (1969); Nár. divadlo (1960); Nár. osvobození (1938, 1945–48); Naše zprávy (1939, 1941); sb. Nevyúčtován zůstává život (1948); Nová svoboda (1963–64); Nové knihy (1994–95); Obrana lidu (1960); Obrys (Mnichov 1986–87); Obsah (1986, 1988, inedit.); sb. O divadle (1990); O divadle (1986–89, inedit.); sb. Ohnice (1947); O knihách a autorech (1958); J. Orten: Převleky (1968, D Blahoslavení tiší, s J. O. → J. O.: Dramata, Recenze a vyznání, Články a reflexe, 2000); sb. Osobnosti. Nositelé Řádu T. G. Masaryka 1991 a 1992 (Brno 1993); Panoráma (1940); sb. Pohledy (1976, inedit.); Práce (1945); Program D 40 (1940); Repertoár malé scény (1969); Respekt (1998); Revolver revue (1994, 1997–2001); Roš chodeš (1993); Rozmluvy (Londýn 1984); Rudé právo (1966); Sešity pro literaturu a diskusi (1968); Spektrum (1977–79, inedit.); Studentský časopis (1936–41); Svědectví (Paříž 1985–86, 1990); Svět a divadlo (1994); Svět práce (1946); sb. Světlá lhůta (1989, inedit.); Světová literatura (1956–70); Svob. slovo (1945, 1989, 1992); Svob. noviny (1945); The Prague Post (1994); sb. Transdisciplinární gratulovník k 60. narozeninám Ivana M. Havla (2000); Tvář (1964–65); Týden (1996); sb. Václav Havel or Living in Truth (Londýn 1986); Venkov (1941); Vlasta (1965); sb. Vzpomínky a pocty na paměť Jana Patočky (1980, inedit.); Zeměd. noviny (1991); Židovská ročenka 5752 (1991). ▮ KNIŽNĚ: *Beletrie a práce o literatuře a divadle:* Jitřenka smutku (PP 1939); Úžeh tmou (PP 1940); Člověk v mladé poezii (E 1940); Příběh bledého Dominika (R 1941); Hrdina obou pólů (R pro ml., 1943; upr. vyd. 1949); Životy a svědomí (PP 1945); Cestou za Quijotem (R 1949); Rychle vpřed po zemi, na vodě, vzduchem (P pro ml., 1951); Stvořitelé světa (PP, Toronto 1989, Brno 1995, ed. H. Pospíšilová; zatímní část s tit. Popaměti inedit. 1984); Ztracená země (PP 1992, inedit. 1986); Zvláštní případy (EE, Řím, Praha 1993, ed. K. Jadrný); Domy plné událostí (EE 1996, ed. K. Jadrný); Stvořitelé světa pokračují (PP 1996, ed. H. Pospíšilová); Stvořitelé světa 3 (PP 1997, ed. H. Pospíšilová); Stránky z deníků (2003). – *Překlady:* H. S. Walpole: Zpověď Jana Talbota (1946); A. Huxley: Šedá eminence (1948); W. Saroyan: Dobrodružství Wesleye Jacksona (1948) + Odvážný mladý muž na létající hrazdě (1958) + Tati, tobě přeskočilo (1964) + Pět zralých hrušek a jiné povídky (1965, s J. Schwarzem) + Léto na krásném bílém koni (1981, s J. Schwarzem a J. Kořánem, Z. U. an.) + Vinice ve velkém údolí (2000); Ch. Dickens: Život a dobrodružství Martina Chuzzlewita 1, 2 (1950, 1951) + Americké poznámky (1952) + Příběh dvou měst (1954); Th. Dreiser: Americké osudy (1952) + Americká tragédie (1954); Mark Twain: Ze země dolaru (1952) + Tajemný cizinec (1961) + Tom Sawyer na cestách a jiné prózy (1966, s F. Gelem) + Skákavý žabák a jiné prózy (1979, s J. Schwarzem, pod jm. J. Schwarze) + Dopisy z planety Země (1987, s J. Beránkovou, pod jm. J. Schwarze) + Milionová bankovka (1993); H. Fast: Spartacus (1953); C. Weatherwax: Dejme se na pochod (1953); W. Whitman: Zpěv o mně (1955, s J. Kolářem) + Stébla trávy (1955, s J. Kolářem) + O poezii, národní kultuře a jazyku (1956) + Spojím vás láskou milenců (2002, s J. Kolářem; výbor, usp. M. Kovářík); E. L. Masters: Spoonriverská antologie (1957, s J. Kolářem a E. Fryntou); J. Galsworthy: Moderní komedie 1–3 (1957: 1. Bílá opice, 2. Stříbrná lžička, 3. Labutí zpěv) + Sága rodu Forsytů 1–3 (1957: 1. Bohatec, 2. V pasti, 3. K pronajmutí); I. Stone: Žízeň po životě (1957; 1985 pod jm. J. Emmerové) + Advokát Darrow obhajuje (1975, pod jm. J. Emmerové); W. Faulkner: Růže pro Emílii (1958, s J. Schwarzem); L. a E. Hansonovi: Urozený divoch (1959); J. Joyce: Dubliňané (1959); W. Shakespeare: Tragický příběh dánského prince Hamleta (1959, s ilustracemi J. Šímy) + Richard III. (1962) + Romeo a Julie (1964) + Hamlet (1966) + Julius Caesar (1967) + Král Richard II. (1976) + Jindřich IV. 1, 2 (1981, 1982, inedit.) → Šest her 1–3 (1992: 1. Hamlet, Romeo a Julie; 1995: 2. Julius Caesar, Richard Druhý, Richard Třetí, 3. Jindřich Čtvrtý); H. James: Mistrova lekce (1961); C. Belfrage: U mne setrvej (1963); T. S. Eliot: Rodinné shromáždění (1964); F. S. Fitzgerald: Diamant velký jako Ritz (1964, s L. Dorůžkou) + Velký Gatsby a jiné příběhy jazzového věku (1970, s L. Dorůžkou); E. O'Neill:

Dlouhá denní cesta do noci (1965; 1988 s tit. Cesta dlouhým dnem do noci, pod jm. J. Schwarze); W. Macken: Mlčící lid (1975, pod jm. J. Schwarze); Th. Berger: Malý Velký muž (1977, pod jm. Z. Kirschnera); H. Melville: Billy Bud – Benito Cereno (1978, s J. Munzarem, pod jm. E. Kondrysové); C. Blair jr.: Země Pentagon (1979, pod jm. J. Schwarze). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* L. Hellman: Podzimní zahrada (1974). ▮

LITERATURA: Sborník k šedesátinám Z. U. (1977, inedit.). ▮ ● ref. Jitřenka smutku: V. Černý, KM 1939, s. 460; drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 277; kp. (K. Polák), Nár. práce 30. 4. 1940; B. Březovský, Panoráma 1940, s. 14; J. Červinka, Řád 1940, s. 211; P., LitN 1940, s. 48; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 37, 1940/41, s. 77 ●; ● ref. Člověk v mladé poezii: mh. (M. Haller), Střední škola 21, 1940/41, s. 316; V. Běhounek, Dělnická osvěta 1941, s. 40; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 23. 3. 1941; jhch. (J. Heidenreich-Dolanský), Dělnická osvěta 1941, s. 122; J. B. Čapek, LidN 17. 8. 1941; J. Ný. (Novotný), KM 1941, s. 320 ●; ● ref. Úžeh tmou: J. Kopecký, Studentský časopis 20, 1940/41, s. 209; R. Č. (Černý), Akord 8, 1940/41, s. 307; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1941, č. 2; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 12. 3. 1941; J. Červinka, Řád 1941, s. 212; F. Křelina, Venkov 1. 2. 1941 (i ref. Člověk v mladé poezii); J. Janů, Střední škola 22, 1941/42, s. 59 ●; ● ref. Příběh bledého Dominika: B. Jedlička, LidN 28. 4. 1941; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 25. 5. 1941; V. Černý, KM 1941, s. 279; R. Habřina, Venkov 28. 9. 1941; J. Červinka, Řád 1941, s. 443; J. Filipec, Akord 9, 1941/42, s. 18; jšk. (J. Š. Kvapil), Naše doba 49, 1941/42, s. 246 ●; J. Nečas: O mladé české próze, Naše doba 49, 1941/42, s. 462; Filip. (D. Filip): ref. Hrdina obou pólů, Úhor 1943, s. 156; R. Zachovalová: Z. U., spisovatel (rozhovor), Mladá fronta 23. 3. 1947; J. Trefulka: ref. Cestou za Quijotem (1949), LidN 3. 7. 1949; N. Č., F. H. (Černý, Holešovský): ref. Hrdina obou pólů (1949), Komenský 74, 1949/50, s. 474; ● ref. Rychle vpřed…: B. Uher, Komenský 76, 1951/52, s. 77; F. Holešovský, Štěpnice 5, 1951/52, s. 222 ●; ● ref. překlady W. Shakespeara: J. Caha, Tvorba 1959, s. 536; A. Bejblík, Divadlo 1959, s. 720; H. Budínová, Divadelní noviny 3, 1959/60, č. 13; A. Viková, tamtéž 4, 1960/61, č. 25 ●; I. Klíma: Několik poznámek o ztraceném prozaikovi, Spektrum (inedit.) 1977, č. 1 + Z. U. – ztracený autor, Obsah (inedit.) 1987 → Už se blíží meče (1990); V. Karfík: Návraty Z. U., Kritický sborník (inedit.) 1987, č. 3 → (s tit. Od nahého člověka k svědkovi dějin) Literatura je čitelná (2002); J. Lopatka: Spisovatel a překladatel Z. U., LidN (inedit.) 1988, č. 4 → LidN 1990, s. 21; I. Klíma in Už se blíží meče (1990, s. 77); ● ref. Stvořitelé světa: J. Jedlička, Svědectví (Paříž) 1990, č. 91, s. 278 → Z. U.: Stvořitelé světa (1995); J. Čulík, Tvorba 1990, č. 37; J. Chuchma, Tvar 1991, č. 32 ●; D. Perstická: Z. U., in Osobnosti. Nositelé Řádu T. G. Masaryka 1991 a 1992 (1993, s. 285); ● ref. Ztracená země: V. Novotný, Mladá fronta Dnes 26. 2. 1993; M. Petříček, Nové knihy 1993, č. 11 ●; ● ref. Zvláštní případy: no (V. Novotný), Nové knihy 1993, č. 10; M. Petříček, Tvar 1993, č. 15; M. Červenka, ČLit 1993, s. 222; P. Rut, LitN 1993, č. 35 (i ref. Stvořitelé světa) ●; M. Nyklová: Slovo má Z. U. … Stvořitelé světa (rozhovor), Nové knihy 1994, č. 31; ● ref. Stvořitelé světa (1995): V. Karfík, Týden 1995, č. 46; P. Švanda, Rovnost 6. 12. 1995; V. Novotný, Tvar 1996, č. 1 ●; ● ref. překl. W. Shakespeare: Šest her: R. Matys, Nové knihy 1995, č. 23; Z. Stříbrný, LitN 1995, č. 38 → Proud času. Stati o Shakespearovi (2005); Z. Beran, Tvar 1996, č. 7 ●; S. Machonin in Z. U.: Domy plné událostí (1996); ● ref. Domy plné událostí: V. Novotný, Nové knihy 1996, č. 22; M. Horanský, LidN 12. 10. 1996; P. Rut, LitN 1996, č. 40 ●; M. Wollner: Lehkou rukou o vážných věcech (rozhovor), Týden 1996, č. 48; ● ref. Stvořitelé světa pokračují: J. Boček, Právo 6. 1. 1997; P. Řezníček, LidN 11. 1. 1997, příl. Národní 9, č. 2; I. Harák, Nové knihy 1997, č. 6; M. Jungmann, LitN 1997, č. 11; B. Svadbová, Tvar 1997, č. 6; M. Hybler, Kritická příloha Revolver revue 1997, č. 8 ●; I. Harák: ref. Stvořitelé světa 3, Nové knihy 1998, č. 9; M. Jareš in Časopis Noc, Aluze 1999, č. 1; J. Pechar: Dva překlady Hamleta (Z. U. a E. A. Saudka), in Interpretace a analýza literárního díla (2002); in Lidé Charty 77. Zpráva o biografickém výzkumu (2003, ed. K. Jechová); V. Havel in Z. U.: Stránky z deníků (2003); ● ref. Stránky z deníků: J. Zizler, LitN 2004, č. 7; F. Knopp, LitN 2004, č. 12; J. Kašpar, Právo 18. 3. 2004 ●.

jip

Jarmila **Urbánková**

* 23. 2. 1911 *Horní Vilémovice* u Třebíče
† 13. 5. 2000 *Praha*

Básnířka, autorka žensky vznícené lyriky a posléze době konvenujících sociálních a intimních reflexí, píšící též verše pro děti; překladatelka z angličtiny a dalších jazyků, publicistka.

Provd. Galandauerová, podepisovala se i Urbánková-Galandauerová. – Dcera evangelického faráře. Obecnou školu navštěvovala v rodišti. Od 1922 studovala na gymnáziu v Třebíči, po přestěhování od 1924 v Přerově (mat. 1930). 1930–35 studovala na filoz. fakultě v Brně češtinu a angličtinu, z povinných slovanských jazyků polštinu (profesoři F. Chudoba, A. Novák, F. Wollman); 1935 absolvovala studijní pobyt v Londýně. 1936 uzavřela sňatek s právníkem M. Galandauerem, levicovým činitelem, který byl pak za okupace vězněn a 1943 popraven v Buchenwaldu. U. krátce vyučovala na soukromé obchodní škole a poté se věnovala překládání. 1947 získala stipendium ministerstva infor-

mací na pobyt v Londýně, od dubna 1948 pracovala na tomto ministerstvu jako referentka v angloamerickém oddělení pro styk s cizinou a 1951–53 v publikačním oddělení. Od jara 1953 působila jako redaktorka v Státním nakladatelství dětské knihy, 1955 podnikla cestu do SSSR. 1955–57 byla redaktorkou Literárních novin, od 1957 pracovala v Českosl. rozhlasu jako kulturní redaktorka a zároveň externě spolupracovala s Tvorbou a Večerní Prahou jako lektorka. Od 1958 se věnovala výhradně literární tvorbě. – Syn Jan Galandauer (* 1936) je historikem zaměřeným na české a česko-rakouské dějiny.

Básnický debut U. *Rozbité zrcadlo* přinesl lyriku vyznavačského charakteru, vyrovnávající se s mládím a dívčím údělem a vyjadřující kontrapunkty i splývání lásky a nenávisti: sklon k formě modlitby a baladické tóny odpovídají citovému napětí a touze po harmonii. Následující sbírka *Větrný čas* zachycovala autorčino milostné zrání a opojení z partnerského vztahu a soužití na pozadí dialogu s přírodou a světem i vědomí stínů a úkorných prvků života. *Slunečnice* rozšířila lyrický rejstřík U. zachycením zážitku mateřství a obratem k dětskému světu představujícímu jistotu a naději v osobně krušném čase válečných hrůz. Poúnorové období přivedlo U. k emfatické oslavě životní reality socialismu na základě srovnání staré a nové doby; formálně směřovala její poezie k zjednodušené, někdy hymnické, často lidovou píseň parafrázující faktuře. Reflexe všednodennosti, reminiscence a momentky z cest se staly tématem sbírky sonetů *Krůpěje,* civilnost a optimismus charakterizuje i další sbírky (*Zpívající pták* aj.). V pozdním období (*Kotvy a stébla, Ve stínu viklanu*) se U., vesměs na ploše lyrické miniatury, uchylovala k tesknějšímu rozjímání nad stářím, životní bilancí a nutností odchodu, rámovanému realitou sídlištního života a vyjadřujícímu ambivalenci humoru a trpkosti. U. psala též poezii pro děti (*Vonička* aj.) a překládala z řady jazyků (angličtina, bulharština, němčina, slovenština, slovinština). Nejvýznamnější jsou její překlady z anglofonní oblasti (J. Aldridge, P. S. Bucková, J. A. Cronin, P. B. Shelley, E. Waugh); přeložila též kompletní Shakespearovy Sonety. Od 60. let publikovala rovněž recenze a články o literatuře (Tvorba, Večerní Praha aj.) i úvody a doslovy (k antologiím i překladům).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jurka Baranákov, Martina Kraftová; ju, J. U., u, urb, urb., Urb. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach k 100. výročí založení gymnázia v Přerově (1970); Beseda venkovské rodiny (1958); ant. Čaruju, čaruju krásný den (1981); Čes. slovo (1934); Českosl. svět (1958); Českosl. voják (1968, 1987); Čes. dělník (1942); sb. 40 let práce pro českou knihu (1989); sb. Dar přátelství (Olomouc 1955); ant. Duhové mosty (1973); Host do domu (1954); Kmen (1988–89); Knižní novinky (1955); Kolo (Brno 1935–37, 1946–47); Kostnické jiskry (1956); Kultúrny život (Bratislava 1955); Květy (1953–55, 1958, 1986); Lid. demokracie (1956, 1985); Lid. noviny (1932–39); Listy Klubu přátel poezie (1973, 1980); Listy pro umění a kritiku (1933–34); Lit. měsíčník (1974, 1979–88); Lit. noviny (1953–61); Lumír (1933–36); Mateřídouška (1953); Mladá fronta (1975); ant. Mladá vichřice (1977); Nár. práce (1942); Nový život (1953–55, 1958); Obrana lidu (1953–55); Obzor (Přerov 1928–33); Ohníček (1954); O knihách a autorech (1974, 1981–83); Ostravský kulturní měsíčník (1982); Pionýr (1954); Potravinář (1957); Práce (1956–58); Praha–Moskva (1957); Predvoj (Bratislava 1958); Ranní noviny (1933–34); Rodina a škola (1958–60); Rovnost (1975); Rudé právo (1955–80); Slovanský přehled; sb. Stavba ve výši (1970); Stráž míru (Karlovy Vary 1953, 1955–59); Středisko (Brno 1932); Studentský časopis (1930); Svět sovětů (1955–57); Světová literatura (1974, překl. D. Gabe: Tisícioký svět, s H. Reinerovou); Svob. slovo (1956); Tvar (1997); Tvorba (1958–62); Tvorba (1969–87, 1987 i příl. Kmen); Večerní Praha; Vedoucí pionýrů (1958); Vlasta (1956–82, 1995); Vlaštovička; Zář (Pardubice 1957); Zeměd. noviny (1955, 1960, 1980); Zlatý máj (1969); Zpravodaj Šrámkovy Sobotky (1975, 1979); – posmrtně: Haló noviny (2002, úryvky ze vzpomínek); Lit. noviny (2002, úryvky ze vzpomínek); Obrys–Kmen (2002, úryvky ze vzpomínek). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Rozbité zrcadlo (BB 1932; B Horní náměstí samost. 1934, bibliof.; rozšíř. vyd. 1944); Větrný čas (BB 1937); Slunečnice (BB 1942); Vonička (BB pro ml., 1943); Cituplná zkazka o strašidlech i slastech u Havláska (B 1944, bibliof.); Čím bys chtěl být (BB pro ml., b. d., 1948); Kde zvířátka bydlí (BB pro ml., 1955); K jitřnímu prameni (BB 1955); Krůpěje (BB 1957); Zpívající pták (BB 1964); Kotvy a stébla (BB 1978); Ve stínu viklanu (BB 1986); Před západem (BB 1996). – *Překlady:* J. Oleša: Tři tlouštíci (1936, přel. Z. Havránková, verše J. U.); P. B. Shelley: Alastor neboli Duch samoty (1939, bibliof.); W. Greenwood: Špinavá práce (1939); I. Seidel: Mezi dvěma válkami 1, 2 (1941); H. F. Blunck: Bílý jelen (1942); C. Hauptmann: Usměvavý poutník (1942); F. Thorén: Z ohně a vzduchu jsem… 1, 2 (1942); R. Llewellyn: Bylo jednou zelené údolí (1947); Pastýř a nebeská pradlena (1947, přel. V. Hilská, verše J. U.); E. Waugh: Nečekaný návrat (1948; 1994 s tit. Návrat z Brideshead); ant. Mezi dvěma plameny. Nová anglická poezie (1948, s jinými); S. Kennedy: Odhalení Jihu (1949, s J. Haukovou); J. Aldridge: Diplomat (1951, s B. Vančurou) + Fraška se zbraněmi (1977);

L. Fürnberg: Sláva života (1954, s jinými); Podivuhodné příběhy z čínských tržišť a bazarů (1954, s jinými); M. Ďuríčková: Pohádka o dědu Mrázovi (1955); J. R. Becher: Má dobo, čase můj (1956, s jinými); Bulharská lidová poezie (1957, jazyk. spolupráce Z. Hanzová); Pohádky a písně Lužických Srbů (1959, s jinými, písně J. U.); A. Wilson: Anglosaský postoj (1960); R. Bosilek: Kolo bulharských pohádek (1960, jazyk. spolupráce D. Hronková); Th. Wolfe: O času a řece (1961, s V. Vendyšem); M. Rázusová-Martáková: Junácký zápas (1962); O. Župančič: Úsvity a bouře (1962, jazyk. spolupráce O. Berkopec); P. Javorov: Nežiju – hořím (1964, jazyk. spolupráce D. Hronková); M. Ferko: První film (1966); ant. Říjen 1917–1967 (1967, s jinými, jazyk. spolupráce H. Reinerová); P. S. Buck: Příběh jednoho manželství (1970); A. J. Cronin: ...a hvězdy mlčí (1970); W. Sypher: Od renesance k baroku (1971, přel. J. Dítě, verše J. U.); Jižní vítr. Deset bulharských básníků (1974, s jinými, jazyk. spolupráce D. Hronková); Tři stálice. Wordsworth – Keats – Shelley (1974); Ch. Brontë: Villette (1975); L. Novomeský: Mladým (1975, s jinými); Víla nedbá o domácnost (1976, ant. lid. pověstí, písní, pohádek a vyprávění z Bulharska, s jinými, jazyk. spolupráce Z. Hanzová); W. Shakespeare: Sonets – Sonety (1976, souběžný angl. a čes. text, s jinými) + Sonety – Milenčin nářek (1997); G. F. Thomson: Marxismus a poezie (1979); Verše proti smrti. Antologie protifašistické poezie socialistických zemí (1980, s jinými, jazyk. spolupráce H. Reinerová); D. Gabe: Posečkej, slunce (1981, jazyk. spolupráce H. Reinerová); ant. Bulharská poezie 20. století (1983, s jinými, jazyk. spolupráce D. Hronková, H. Reinerová); ant. Nové hvězdy nad Triglavem (1983, s V. Závadou a O. Berkopcem); Čítanka bulharské literatury (1983, s jinými); V. Rakovski: Jak plachá voda (1984, s jinými, jazyk. spolupráce D. Hronková); K. Coscarelli: Pokušení bohatých (Bratislava 1992); A. Herzog: Dieta smrti (Bratislava 1993); J. Higgins: Vrah (Bratislava 1993, podp. J. Urbánková-Galandauerová); J. Milton: Samson Agonistes (1996). – *Výbory* (vesměs BB): Po slunci hlavu obracím (1961); Pod milostnou lunou (1968; B Žízeň samost. 1969, bibliof.; rozšíř. vyd. 1976); Zrcadlo (1973); Ozvěny jar (1981, ed. A. Berková); Všecky moje krajiny (1986). ▮ REDIGOVALA *časopis:* Lit. noviny (1955–57, s jinými); *knižnici:* Sad (1946–48, s F. Lazeckým). ▮ USPOŘÁDALA A VYDALA: Duhové mosty. Výbor ze světové poezie 19. století (1973, s jinými); Mladá vichřice. Soubor básní o Velké říjnové socialistické revoluci (1977); Čaruju, čaruju krásný den. Výběr básní pro děti (1981). ▮

LITERATURA: J. U. (1976, jubilejní sb. k pětasedmdesátinám, medailon J. Šnobr, bibliografie knižního díla S. Mouchová); Z. Bastlová: J. U. (1987); E. Bílková: J. U. (1911–2000). Soupis osobního fondu (LA PNP 2002). ▮ ● ref. Rozbité zrcadlo: F. X. Šalda, ŠZáp 4, 1931/32, s. 317 → Z období Zápisníku 2 (1987); A. N. (Novák), LidN 9. 10. 1932; J. St. (Staněk), Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 63; V. H. (Z. Kalista), Lumír 59, 1932/33, s. 53; Nk. (B. Novák), RA 8, 1932/33, s. 40; K. F. Stránský, Středisko 3, 1932/33, s. 17 ●; V. Traubová-Lišková: Dva ženské zjevy v naší lyrice, Naše doba 43, 1935/36, s. 152; ● ref. Větrný čas: jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 33, 1936/37, s. 374; G. (F. Götz), NO 9. 4. 1937; A. N. (Novák), LidN 1. 5. 1937; AMP. (A. M. Píša), PL 22. 8. 1937 → Třicátá léta (1971); J. V. S. (Sedlák), Venkov 17. 10. 1937; J. Vlček, Rozhledy 1937, s. 119; V. H. (Z. Kalista), Lumír 64, 1937/38, s. 42 ●; V. Černý: ref. překl. P. B. Shelley, KM 1939, s. 462; ● ref. Slunečnice: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 49, 1941/42, s. 439; V. Černý, KM 1942, s. 90; J. Nečas, Čteme 1942, s. 102; K. P. (Polák), Nár. práce 10. 4. 1942; J. P. (Pilař), Venkov 6. 6. 1942; h (J. Heyduk), LidN 26. 7. 1942 ●; ● ref. Voníčka: p. (A. M. Píša), Nár. práce 30. 12. 1943; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 51, 1943/44, s. 282 ●; ● ref. K jitřnímu prameni: S. Machonin, RP 1. 9. 1955; M. Petříček, Obrana lidu 11. 9. 1955; M. Červenka, LitN 1955, č. 37; V. Pekárek, NŽ 1955, s. 1083 → Díla a osobnosti (1977) ●; ● ref. Krůpěje: J. Opelík, Kultura 1957, č. 12; M. Červenka, LitN 1957, č. 47; Z. Heřman, Večerní Praha 16. 9. 1957; A. Linke, Mladá fronta 2. 10. 1957 ●; Z. Kožmín: ref. Zpívající pták, Plamen 1964, č. 9; M. Florian: J. U., Listy Klubu přátel poezie 1972, podzim; ● ref. Zrcadlo: ra (V. Macura), Zeměd. noviny 2. 2. 1974; M. Blahynka, Tvorba 1974, č. 5 → Denní chléb (1978) ●; E. Ruxová: ref. překl. Tři stálice, O knihách a autorech 1974, zima; ● ref. Kotvy a stébla: (zh) (Z. Heřman), Mladá fronta 23. 2. 1979; V. Vodák (M. Vacík), LD 23. 3. 1979; J. Pavelka, Tvorba 1979, č. 24 ●; B. Turečková-Čambalová in Na shledanou, Kawakami... (1981, vzpomínky, kap. M. Fischerová-Balcarová a J. U.); ● k sedmdesátinám: V. Závada, I. Skála, F. Nechvátal, Lit. měsíčník 1981, č. 2; (fk). (F. Knopp), LD 21. 2. 1981; V. Křivánek, Magazín Co vás zajímá 1981, č. 2 ●; V. Stejskal in J. U.: Ozvěny jar (1981); J. Polák: Lyrická osobnost J. U., Lit. měsíčník 1982, č. 8 → Prameny a perspektivy (1985); ● k pětasedmdesátinám: E. Bernardinová, J. Nejedlá, J. Otradovicová, M. Blahynka, Lit. měsíčník 1986, č. 2; (fc). (G. Fencl), LD 22. 2. 1986 ●; ● ref. Ve stínu viklanu: V. Janovic, Listy Klubu přátel poezie 1986, zima; O. Rafaj, Lit. měsíčník 1986, č. 10 → Meziúčty (1989); M. Blahynka, Tvorba 1987, č. 18, příl. Kmen ●; Z. K. Slabý: Z historie Albatrosu. J. U. a ostatní, ZM 1989, s. 620; (amk). (A. Mikulášek): ref. Před západem, Haló noviny 22. 4. 1996; ● nekrology: (cg) (F. Cinger), Právo 17. 5. 2000; (vl) (Š. Vlašín), Naše pravda 2000, č. 22; V. Janovic, Obrys–Kmen 2000, č. 30; E. Bernardinová, Dokořán 2000, č. 14 ●; J. Dočekal: Pramen průzračné vody (k 90. výr. nar.), Obrys–Kmen 2001, č. 9.

jz

Urbánkův věstník bibliografický
viz in Fr. A. **Urbánek**

Anna **Urbanová**

* 7. 12. 1894 *Dvůr Králové nad Labem*
† 14. 5. 1979 *Praha*

Překladatelka ze srbochorvatštiny, znalkyně jihoslovanských literatur.

Roz. Kadavá. – Otec, kovolitec, zemřel, když jí byly tři roky, matka pak obchodovala s textilem. V rodišti U. přestoupila z 3. třídy měšťanské školy do 2. třídy reálného gymnázia (mat. 1915), v Praze pak 1915–20 studovala na filoz. fakultě češtinu a francouzštinu, absolvovala 1920; 1918 též složila státní pedagogickou zkoušku. 1920 se provdala za žurnalistu a překladatele Jaroslava U., tehdy redaktora Nár. listů, s nímž odjela na jeho stipendijní cestu na Balkán, především do Jugoslávie (pobývali i v Řecku). Zde se prohloubil její již dříve probuzený zájem o srbochorvatský jazyk a literaturu, jimž se od vydání svého prvního překladu (1924) věnovala. Po návratu absolvovala 1924 státní knihovnickou školu a 1925–30 pracovala v redakci Masarykova slovníku naučného zejména na heslech z jugoslávské literatury, zároveň působila v knihovně Husovy školy Masarykova lidovýchovného ústavu; univerzitní zkoušku z jazyka srbochorvatského vykonala 1934. 1946–50 byla zaměstnána v nakladatelství Orbis, nejprve rok ve Výstřižkové službě (1947 absolvovala kurs dokumentace), pak v redakci nového Naučného slovníku, poté až do odchodu do invalidního důchodu 1955 v Lidovýchovném studijním ústavu (pak Výzkumný ústav osvětový). 1965 byla její překladatelská práce oceněna jugoslávským Penklubem.

Svůj překladatelský zájem U. od první publikované práce (B. Lovrić) zaměřila na moderní jugoslávskou literaturu v její žánrové rozmanitosti (básně, povídky i romány, dramata) i v širokém národnostním spektru literární produkce (srbská, chorvatská, černohorská, bosenská). Obsáhlou překladatelskou činností nejen v knižních vydáních, ale i v časopisech a denících vytvářela obraz jugoslávského písemnictví uváděním nejen nejznámějších a význačných autorů (např. I. Andrić, M. Begović, B. Ćopić, M. Krleža, B. Lovrić, M. Lalić, I. a L. Vojnovićové, zásluhu si získala především překlady básníka V. Nazora), ale i mnoha jiných. Ke znalosti literárního kontextu a dění, s nimiž seznamovala i ve svých publicistických pracích, přispívaly vedle rozsáhlé korespondence s mnoha autory i její četné osobní kontakty. V její literární pozůstalosti (v LA PNP) zůstaly nepublikované překlady, též bohatá korespondence s jihoslovanskými spisovateli.

ŠIFRY: A. U., A. U-ová. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1925–30); Českosl. republika (1931); Českosl.-jihoslovanská revue (1931–36); Českosl. voják (1956); Čes. dělník (1940); Host do domu (1963, 1969); Jas (1933–34); Lid. listy (1934); Lumír (1935–36); Mladá stráž (Plzeň 1938); Moře Slovanům! (1931–32); Nár. listy (1924, 1932–35, 1937; 1924 debut překl. B. Lovrić: Výkřik); Nár. politika (1936–37, 1939); Nár. střed (1934, 1939); Ozvěny domova i světa; Příboj (1934); Ročenka Nár. středu (1933, 1936); Ročenka Nového večerníku (1939); Rozhledy (1934); Rudé právo (1965–66); Samostatnost (1936); Slovanská revue (1934); Slovanský přehled (1936); Širým světem (1932); Topičův sborník (1926); Venkov (1932–33, 1936–37); Ženský obzor (1933–35). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* L. Vojnović: Dva dni na Lopudu a po patnácti letech (1927); M. Begović: Liddy (1935); V. Nazor: Maják (1935) + Rackové (1936) + Povídky z dětství (1936; rozšíř. vyd. 1965 s tit. Chlapec z ostrova) + Pastýř Loda (1957) + Velikán Jože (1966); V. Nazor, M. Krleža, S. Miličić, O. Župančič: Čtyři zpěvy od jihoslovanského moře (1936); S. Miličić: Letní odpůldne (1936); E. Kardelj: Dvě cesty malých národů jihovýchodní Evropy (1945); P. S. Petrović: Bez země (1946); H. Kikić: Vzpoura Kokinů (1947); J. Vojnović: Námořnická krev (1949); M. Lalić: Svatba (1957) + Zlé jaro (1958) + Tráva pod kameny (1958) + Štvanice (1964); Č. Vuković: Mrtvá Hluboká (1963); D. Šimunović: Alkár a jiné povídky (1964); R. Marinković: Ruce (1967). – *Ostatní práce:* Kulturněosvětová práce v Bulharsku (1951); Kulturněosvětová práce v Albánii (1952). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* B. Lovrić: Láska v přístavu (1933). ▮

LITERATURA. V. Hellmuth-Brauner: A. U. (1894–1979). Písemná pozůstalost (LA PNP 1976). ▮ ● ref. překl. B. Lovrić: H. J. (Jelínek), Lumír 59, 1932/33, s. 404; Ot. F. (Fischer), LidN 11. 4. 1933 ●; R. H. (Habřina): ref. překl. V. Nazor: Maják, LidN 7. 4. 1935; ● ref. překl. V. Nazor: Povídky z dětství: P. Sula, Rozhledy 1936, s. 140; F. K. (Křelina), Venkov 11. 7. 1936; A. Černík, Čin 1936, s. 294; V. Nezbeda, Archa 1937, s. 285 ●; R. H. (Habřina): ref. překl. Čtyři zpěvy od jihoslovanského moře, LidN 10. 2. 1936; mká (M. Koukalová): ref. překl. Č. Vuković, HD 1964, č. 10; M. Kvapil: ref. překl. V. Nazor: Chlapec z ostrova, Impuls 1966, s. 361; I. Urban: Jubileum překladatelky, Tvorba 1974, č. 50.

vs

Antonie S. **Urbanová**

* 6. 10. 1903 *Praha*
† 31. 8. 1987 *Praha*

Autorka próz pro děti, románů i dramat z uměleckého prostředí a životopisných románů o českých malířích; sochařka a výtvarná kritička.

Roz. Santholzerová, provd. Urbanová; v počátcích často spojovala obě příjmení, pak se většinou podepisovala Antonie S. Urbanová nebo A. S. Urbanová. – Pocházela z úřednické rodiny. V Praze vychodila dívčí lyceum a po maturitě (1920) studovala 1921–26 na státní uměleckoprůmyslové škole (profesoři B. Kafka, J. Mařatka, K. Štipl); po 2. světové válce si ještě doplňovala vzdělání na filoz. a pedagogické fakultě v Praze. 1924 se provdala za malíře, výtvarného publicistu, pedagoga a estetika B. S. Urbana (1903–1998). Své plastiky a figurální kompozice vystavovala od 1930 v Praze a dalších městech, též v zahraničí (Jugoslávie, Bulharsko, Maďarsko, Francie, Brazílie). Od 1932 také spolupracovala s rozhlasem, který vysílal zejména její pohádky. S manželem podnikala studijní cesty do ciziny (Itálie, Rakousko, Německo, Jugoslávie, Rumunsko, Maďarsko).

Zpočátku časopisecky publikovala sociálně zaměřené povídky nebo úvahy o dětech a rodičovství a psala prózy pro děti s výchovnou tendencí. V některých z nich (*Noční stráže*) učinila hrdiny antropomorfizovaná zvířata a ptáky, aby vyvrátila vžité pověry a vedla děti k citlivému přístupu k živým tvorům. Středem jejího romanopisectví se stalo téma umělecké tvorby a její peripetie. V tvarově nevyváženém románu *Nemluvme o lásce* z prostředí pražské výtvarnické bohémy po 1. světové válce, kterou znala z vlastní zkušenosti, se pokouší řešit vztah umění ke společnosti a poukazuje na podmiňující působení sociální sféry při uměleckých zápasech. *Nepravá Venuše* demonstruje se snahou o psychologickou věrohodnost rozdíly mezi přicházející a odcházející generací a odlišnost uměleckého a vědeckého vnímání na milostných krizích posluchačky dějin umění, jejího stárnoucího profesora a studenta přírodovědy. V beletrizovaných životopisných románech o českých umělcích se U. opírala o autentické biografické prameny. V obsáhlé trilogii o mistru historické malby V. Brožíkovi (*Větrné zámky, Útěky a návraty, Domov a svět*) zasadila jeho osud do širokých dobových společenských souvislostí s pochopením pro malířovu nezkrotnou životní energii, s níž prosazoval svůj talent. Postižení dramatického zápasu B. Kubišty za uznání nového uměleckého způsobu tvorby (*Vzkříšení Lazara*) ulpívá zejména na vykreslení malířových bídných životních podmínek. Ve 30. letech napsala pod pseudonymem satirickou komedii o soudobých uměleckých poměrech *Duch mezi obrazy,* jež byla tehdy inscenována; další divadelní hry, vytvořené společně s manželem (Skvrny na měsíci, Okouzlená Karla), nebyly provozovány a zůstaly rukopisu. U. byla též činná jako výtvarná kritička. – V literatuře jsou ještě uváděny prózy Osvětlená okna a Sluneční paprsky, jež však nejsou bibliograficky doloženy.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Ivan Rab; asu, A. S. U. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (1925, 1927–30, většinou příl. Slovíčko); Kreslíme (Čes. Budějovice 1939–42, výtvarné ref.); Květy (1962); Nár. listy; Naše zprávy (1940); Nedělní list (1927–28, vedení Módní hlídky); Svob. zítřek (1948); Umění dneška (1943, 1946); Zlatá brána (1928). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o umění:* Noční stráže (PP pro ml., 1929); Včelky Medunky sláva i pád (P pro ml., b. d., 1929); Pohádky naší mamičky (b. d., 1929); Vesele na cesty (BB pro ml., b. d., 1930); Nemluvme o lásce (R 1940); Nepravá Venuše (R 1944); Käthe Kollwitzová (monografie, 1956); Větrné zámky (R 1964, 1. d. trilogie); Útěky a návraty (R 1965, 2. d. trilogie); Domov a svět (R 1968, 3. d. trilogie); Vzkříšení Lazara (R 1972). – *Adaptace* (vše PP bez uvedení předlohy, pouze v reklamním soupisu uveden údaj o volném překladu z angličtiny): Děti na venkově (b. d., 1929); Za slunných dnů (b. d., 1929); Děti a trpaslíčkové (b. d., 1930); Příhody dětí a hraček (b. d., 1930). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Duch mezi obrazy (1939, pseud. Ivan Rab). ▮

LITERATURA: O. Pospíšil: ref. Včelky Medunky sláva i pád, Úhor 1930, s. 71 + ref. Noční stráže, tamtéž, s. 72 + (šifra O. P.) ref. Pohádky naší mamičky, tamtéž, s. 192; ● ref. Nemluvme o lásce: ft (F. Trávníček), LidN 3. 7. 1940; F. V. Mokrý, Venkov 15. 9. 1940; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 71; J. Nečas, Naše doba 48, 1940/41, s. 505 ●; ● ref. Větrné zámky: V. Štěpánek, Pravda (Plzeň) 3. 1. 1965; Z. Heřman, LitN 1965, č. 2 ●; V. Štěpánek: ref. Útěky a návraty, Pravda 25. 7. 1965; ● ref. Vzkříšení Lazara: (Ves) (M. Veselá), Práce 9. 6. 1972; (PHT) (P. Toman ml.), Mladá fronta 8. 7. 1972; bh, Rovnost 28. 7. 1972; (vv) (M. Vacík), LD 10. 8. 1972; Š. Vlašín, Tvorba 1972, č. 28; I. Zítková, Svět práce 1972, č. 39; M. Rský (M. Rusinský), Ostravský kulturní zpravodaj 1972, září ●; -VR-: Za A. S. U., Katol. noviny 1987, č. 45.

sb

Eduard **Urx**

* 29. 1. 1903 *Velká nad Veličkou*
† 20. 4. 1942 *Mauthausen* (Rakousko)

Přestavitel meziválečné marxistické literární kritiky a publicistiky, působící v českém i slovenském prostředí, autor próz a reportáží, překladatel; komunistický politik.

Psal se i Edo Urx. – Nejstarší ze šesti dětí lesního správce, matka byla po otci francouzského původu. Dětství U. prožil na Slovácku, v rodišti a ve Strážnici, kam se rodina 1914 přestěhovala po odvelení otce na frontu. Pět ročníků gymnázia vystudoval ve Strážnici, další tři pak (po přeložení z války se navrátivšího otce na Slovensko) od 1919 v Ružomberoku (mat. 1922). Na pražské filoz. fakultě studoval 1922–25 filozofii, bohemistiku a germanistiku; studia nedokončil, během nich se zapojil do studentského levicového hnutí a podílel se na založení sdružení slovenských levicových autorů Dav (1924, účastnil se příprav vydávání stejnojmenného časopisu), začal přispívat do komunistických listů (Pravda chudoby, Spartakus). Z pověření komunistické strany pracoval v redakci Pravdy chudoby, poté Pravdy (nejprve v detašovaném pracovišti v Bratislavě, od 1926 v Mor. Ostravě), řídil kulturní přílohu Proletárska nedeľa. 1929 se podílel na bolševizaci komunistické strany, redigoval Rudý večerník a byl povolán do pražské redakce Rudého práva, 1931 krátce spoluredigoval i Tvorbu. V 2. polovině 20. let byl několikrát vězněn, 1931 byl odsouzen za urážku hlavy státu k devítiměsíčnímu žaláři, uchýlil se proto do ilegality na Slovensko (Kysucko), po prozrazení odjel do Moskvy, kde působil jako korespondent v Kominterně (v sekci pro střední Evropu) a zároveň studoval institut žurnalistiky. Cestoval po kolchozech a stavbách na Ukrajině, v Moskvě pak vydal knihu reportáží o kolektivizovaném zemědělství *Na socialistických polích* (náklad rozšířené verze knihy ve slovenštině, v knižnici Davu s tit. Pole rozorané, byl 1934 v Bratislavě zabaven). V srpnu 1933 se vrátil do Prahy, kde žil a pracoval do politické amnestie 1935 v ilegalitě. Od 1936 vykonával funkci stranického krajského tajemníka v Mor. Ostravě, 1938 byl zástupcem šéfredaktora Rudého práva v Praze (i jeho hlavičkového brněnského listu Moravská Rovnost). Na podzim 1938 přešel opět do ilegality a stal se předsedou 1. ilegálního ústředního výboru KSČ, za okupace se podílel na organizování protifašistického odboje. V únoru 1941 byl zatčen, poté vězněn v Praze a v Terezíně, v dubnu 1942 byl převezen do koncentračního tábora Mauthausen a popraven.

V rámci mnohostranné aktivity, publicistické činnosti a zájmu o otázky politické, sociologické a filozofické se U. věnoval rovněž literatuře. Jako literární kritik působil především ve 20. letech (zvláště Pravda chudoby, Pravda, příl. Proletárska nedeľa), byl stoupencem prosazování třídního proletářského umění a literární kritiku chápal stranicky jako aktivní činitel komunistické kulturní politiky. Zaměřoval se na sociologické kořeny a ideologické aspekty děl (odmítal však tezovitost a didaktičnost). Naplnění svých představ o moderním umění a třídně chápané poezii našel v díle J. Wolkra, analyzoval též práce V. Nezvala (zejména Pantomimu), K. Biebla, J. Seiferta, V. Vančury, P. Jilemnického, L. Novomeského, s pochopením vykládal úsilí G. Apollinaira a F. T. Marinettiho. Byl kritikem poetismu, poezii Devětsilu označoval jako proletářský romantismus (v opájení se krásou, radostí ze života) a pochyboval o její schopnosti zaujmout širší okruh čtenářů; její předchozí etapu nahlížel jako proletářský realismus (s důrazem na hlas odboje, soucit k trpícím). Tvorbě Literární skupiny vyčítal smutek, pesimismus a staromilství. Méně soustavně si všímal české prózy; ocenil především Vančurova Pekaře Jana Marhoula jako první moderní sociální román u nás. K formování dobové marxistické kritiky a teorie přispěl nejvýrazněji kritikou Václavkovy knihy Poezie v rozpacích, v níž polemizoval jak s mechanistickými rysy sociologického výkladu umění, tak s teigovskou tezí o čistém umění, odmítal oddělovat službu revoluci a svět umění. Ve 30. letech polemizoval mj. s tzv. levičáckými tendencemi izolovat proletářskou literaturu od dobového dění i tradičních hodnot i s politickými stanovisky J. Durycha. V časopisech U. publikoval též prózy, zprvu pod vlivem poetismu lyricky laděné, posléze realistické povídky, črty, fejetony a ideologicky vyhraněné reportáže o sovětském zemědělství. Psal též slovensky a překládal do slovenštiny, podílel se na sbližování české a slovenské levicové literatury.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Biscot, Biss, (Biss), Eddol, Jakub (Rudé právo, pseud. užívali též V. Křen, J. Fu-

čík aj.), M. C. Biss, Pat a Patachon (Pravda chudoby, společně s P. Jilemnickým), Richard Rohan, Rohan, Schmidt, T. Brázda, Tomáš Brázda, Vrba Josef; -biss, E., eo, eu, -eu, -eu-, (eu), E. U., (E. U.), -r-, -rx, ss., -ss, -ss-, -(ss), T. B., U., U. R. X., -us, -us-, x., -x, -x-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Českosl. noviny (1923); Dav (Bratislava 1924–40); Dělnický deník (Mor. Ostrava 1925–29, 1936–38); Głos robotniczy i ludowy (Čes. Těšín 1937); Haló noviny (1938); Horník (1936–37); Komunistická revue (1932); Ľudový denník (1933–35); Mladá garda (1933); Mladé Slovensko (Bratislava 1924–26); Pravda chudoby, pokr. Pravda (Vrútky, Mor. Ostrava 1924–29, 1936; i příl. Proletárska nedeľa, 1924–26 mj. PP a překl. I. Babela); sb. Prvý máj 1924 (Mor. Ostrava 1924); Ročenka slovenskej chudoby (1926, 1929); Rote Fahne (1936); Rudé právo (1924, 1930–38; ilegální 1939–40); Rudý večerník (1929–33); Spartakus (Vrútky 1924–25); Studentská revue (1924); Svět práce (1933–35); Svoboda (1938); Tvorba (1930–38; 1930 Bedřich Václavek v rozpacích); sb. Wolkerov večer (Vrútky 1924); – posmrtně: sb. Na paměť hrdinného soudruha E. U. (1954, ed. V. Mariánek); Pole rozorané. Davisti v Sovietskom zväze (1987, ed. Š. Drug). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie, publicistika, práce o literatuře, kultuře a politice:* Na socialistických polích (Rp, Rp, Moskva 1934); – posmrtně (výbory): Za pravdu a mír (1954, ed. M. Novák); U. a naša prítomnosť (Bratislava 1960, ed. Š. Drug); Básnik v zástupe (Bratislava 1961, ed. Š. Drug); V prvních řadách (1962, ed. L. Lantová a M. Nosek); V službách revolúcie (Bratislava 1976, ed. Š. Drug); Umění a proletariát (1979, ed. D. Vlašínová a Š. Vlašín). – *Překlady* (do slovenštiny, pseud. M. C. Biss): U. Sinclair: Po potope (Bratislava 1926); J. Reed: 10 dní, ktoré otriasly svetom (Bratislava 1926). ▮ KORESPONDENCE: Moji drazí (L. a R. Urxovým z 1942), sb. Fučík, U., Krejčí (1952); in E. U.: Básnik v zástupe (J. Poničanovi z 1923–25, A. Sirackému z 1924, F. Kráľovi z 1930, P. Jilemnickému z 1937; Bratislava 1961, ed. Š. Drug); an.: Posledný rok E. U. (M. Bláhové z 1942, úryvky), Kultúrny život (Bratislava) 1962, č. 16; Š. Drug in Listy o Dave (J. Poničanovi z 1923–25, A. Sirackému z 1924, Slovenskému ústrednému knihkupectvu v Chicagu a J. Denďúrovi z 1925, L. Novomeskému z 1925, F. Kráľovi z 1930, V. Clementisovi z 1932; Bratislava 1975). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Pravda chudoby (1924–25, příl. Proletárska nedeľa), pokr. Pravda (1928–29, odp. red.), Dělnický deník (1929), Rudý večerník (1929), Tvorba (1930, s J. Fučíkem, J. Krejčím a L. Novomeským), Rudé právo (1930–31, 1938). ▮

BIBLIOGRAFIE: Š. Drug in E. U.: Básnik v zástupe (Bratislava 1961); E. U. Personální bibliografie (Státní vědecká knihovna v Ostravě, 1971); E. U. Personální bibliografie (Knihovna Jiřího Mahena v Brně, 1972). ▮ LITERATURA: Ľ. Neumanová: Revolučný bojovník Edo U. (Bratislava 1953); sb. Na paměť hrdinného soudruha E. U. (1954, ed. V. Mariánek); Š. Drug: Edo U. Život a dielo novinára a revolucionára (Bratislava 1962); A. Seménka: E. U., marxistický literární kritik (1987); M. Šiška: Komunistický novinář E. U. (1987). ▮ -á- (J. Rybák): ref. Na socialistických polích, Haló noviny 29. 4. 1934; V. Dolejší: Bojovníci, komunističtí novináři V. Sinkule a E. U., Květy 1952, č. 16; J. Rybák: Na paměť soudruhů E. U. a V. Sinkuleho, RP 20. 4. 1952 + Bojovník za socialistický zítřek, RP 29. 1. 1953; Ľ. Neumanová: K jubileu E. U., Kultúrny život (Bratislava) 1953, č. 5; J. Kresta: E. U., sb. Vlastenci hrdinové (1954); J. Rybák: E. U., in S orlími křídly (1954, s. 61); M. Novák in E. U.: Za pravdu a mír (1954); ● ref. Za pravdu a mír: O. Šuleř, Nová svoboda 21. 11. 1954; Z. Eis, ČLit 1955, s. 201; S. Strohs, Nová mysl 1955, s. 936; J. Janů, Českosl. novinář 1955, s. 67; L. Patera, SLit (Bratislava) 1955, s. 508 ●; S. Bártl: E. U., Mladá fronta 15. 9. 1955; O. Šuleř: Bojovník čistého srdce, Červený květ 1956, č. 1; L. Patera: Povídky a reportáže E. U., SLit (Bratislava) 1956, s. 336; P. Jilemnický: E. Urxovi, in Z korešpondencie (Bratislava 1957, s. 21); J. Vagaday, T. Chrastina: Památce velkého člověka (rozhovor s L. Urxovou), Mladá fronta 20. 4. 1957; ng (J. Noge): Nedocenené dielo, Kultúrny život (Bratislava) 1958, č. 5; B. Truhlář: Slovenské vydanie U. knihy Pole zorané, SLit (Bratislava) 1959, s. 256; B. Truhlář a L. Urxová in U. a naša prítomnosť (Bratislava 1960); Š. Drug in E. U.: Básnik v zástupe (Bratislava 1961); ● ref. Básnik v zástupe: B. Svozil, RP 30. 7. 1961; L. Patera, Tvorba 1961, s. 750; M. Blahynka, LitN 1961, č. 41; J. Opelík, Plamen 1961, č. 12; gs (O. Sus), Kultura 1961, č. 31; J. Veľký, SLit (Bratislava) 1961, s. 488; S. Šmatlák, Slovenské pohľady (Bratislava) 1961, č. 9 ●; Š. Drug: E. U. a Slovensko, Pravda (Bratislava) 17. 5. 1961; S. Strohs in Marxisticko-leninská filozofie v Československu mezi dvěma světovými válkami (1962); M. Nosek in E. U.: V prvních řadách (1962); ● ref. V prvních řadách: Z. Dudík, HD 1962, s. 505; J. Šimůnek, RP 26. 9. 1962; I. Dubský, Kultura 1962, č. 40; P. Zemek, Čes. novinář 1962, s. 304; J. Svoboda, Červený květ 1962, s. 383; J. Čutka, Nová mysl 1962, s. 1275; M. Gottlieb, Tvorba 1962, s. 940; -šd (Š. Drug), SLit (Bratislava) 1963, s. 132 ●; M. Hysko: E. U. a dnešek, Pravda (Bratislava) 20. 4. 1962; Š. Drug: E. U., Kulturnępolitický kalendář 1962, s. 124; ● k 60. výr. nar.: B. Truhlář, Kultúrny život (Bratislava) 1963, č. 5; Z. Kožmín, Plamen 1963, č. 1; y (J. Rybák), LitN 1963, č. 6; Š. Drug, Smena (Bratislava) 29. 1. 1963 ●; J. Brabec: Tři podoby E. U., LitN 1963, č. 8; B. Truhlář: Niektoré aktuálne podnety kritického diela E. U., SLit (Bratislava) 1963, s. 419; sb. DAV. Spomienky a štúdie (Bratislava 1965); Š. Drug: E. U. o proletárskom umení a zvlášť o poézii, sb. DAV a davisti (Bratislava 1965, s. 234); J. Jirsa: Dobové hodnocení Václavkovy Poezie v rozpacích, ČLit 1966, s. 111; F. Helešic: E. U., revoluční novinář a politik, Dějiny a současnost 1966, č. 4; J. Rozner in Davisté a jejich doba (1966, s. 67 a 140); V. Dostál: Pronikavý kritický rozum, Kulturní

tvorba 1968, č. 5 → V tomto znamení (1975); J. Šimůnek: Kritik – filozof, Mladá fronta 28. 1. 1968; O. Prudel: E. U., Nová svoboda 30. 1. 1968; B. Truhlář in U., Jilemnický, Jašík (Bratislava 1969); J. Rybák: Vyprávění o E. U., RP 14. 11. 1970; L. Szantó in Říjen a moje cesta k marxismu (1971, s. 144); (pro): Soudruh E. U., RP 22. 5. 1971; R. Šťastný: E. U., Čes. jazyk a literatura 22, 1971/72, s. 375; (ph) (P. Hořčička): Komunista E. U., Nová svoboda 29. 1. 1972; V. Dostál: Věc národního charakteru, Tvorba 1972, č. 16 → V tomto znamení (1975); B. Truhlář, P. Petrus, V. Peťko in sb. Genéza slovenskej socialistickej literatúry (Bratislava 1972); Š. Vlašín: Přínos E. U. k formování české socialistické literatury, ČLit 1972, s. 433; ● k 70. výr. nar. : (jak), Rovnost 26. 1. 1973; J. Kopecký, Obrana lidu 27. 1. 1973; J. Žižka, RP 29. 1. 1973; -fh-, Tvorba 1973, č. 4 ●; B. Turečková-Čambalová, K. Čejka: Nikdo není sám (život E. U.), Ostravský kulturní zpravodaj 1975, č. 10–12; Š. Drug in Listy o Dave (Bratislava 1975) + in Od robotníckej poézie k DAVu (Bratislava 1976); D. Okáli: E. U., in Literárna teória a kritika davistov (Bratislava 1976, s. 144); S. Šmatlák in Program a tvorba (Bratislava 1977); Š. Vlašín: Marxistický filozof, kritik, politik, Tvorba 1977, č. 5; L. Soldán: ref. V službách revolúcie, Rovnost 28. 1. 1977; ● k 75. výr. nar.: J. Javůrek, Tvorba 1978, č. 4; J. Poláček, Rovnost 28. 1. 1978; MS, RP 28. 1. 1978; I. Ulrychová, Práce 28. 1. 1978 ●; V. Schwarzová: Kritik E. U. a spisovatel Peter Jilemnický, sb. Václavkova Olomouc 1975 (1978, s. 61); S. Šmatlák in Básnik Laco Novomeský (Bratislava 1978); F. Vystrčil: O těch, kteří připravovali dnešek (E. U.), Nová svoboda 16. 9. 1978; Š. Vlašín in Bedřich Václavek (1979, s. 116); M. Zeman: Ještě k U. kritice Bedřicha Václavka, ČLit 1979, s. 72; Š. Vlašín in E. U.: Umění a proletariát (1979); ● ref. Umění a proletariát: E. Š. (Šimůnková), Nové knihy 1979, č. 50; J. Hek, Rovnost 7. 3. 1980; B. Truhlář, SLit (Bratislava) 1981, s. 186; L. Knězek, Slovenské pohľady (Bratislava) 1981, č. 9; L. P. (Pecháček), ČČH 1981, s. 290 ●; Š. Vlašín: E. U., sb. Spoluvytvářet pravdu zítřka (1982, s. 205); B. Truhlář: E. U. a jeho miesto v slovenskej literatúre, Slovenské pohľady (Bratislava) 1983, č. 1; M. Zeman in O marxistickou syntézu (1983, s. 98); A. Hájková: O E. U., Hlas revoluce 1983, č. 3; K. Čejka: E. U. v Ostravě, Kulturní měsíčník 1985, č. 4; A. Seménka: E. U., sb. Jižní Morava (1986, s. 43, 1987, s. 25); Z. Holotíková in Pole rozorané (Bratislava 1987); ● k 80. výr. nar.: (hj) (J. Hek), Rovnost 29. 1. 1988; J. Fojtík, RP 30. 1. 1988 ●; M. Šiška: Nejstarší syn Josefa Urxe, RP 8. 10. 1988, příl. Haló sobota; V. Bakoš: Filozofické myslenie na Slovensku v medzivojnovom období (Bratislava 1989, s. 54, 70 a 205); J. Dvořák: Na paměť E. U., Naše pravda 1993, č. 4–6; J. Kojzar: k 100. výr. nar., Haló noviny 29. 1. 2003.

dv, zp

Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství (A. Svěcený)

Působnost 1893–1948

Pražské nakladatelství sociálnědemokratické strany, zaměřené na lidovou původní i přeloženou beletrii, populární vzdělávací literaturu pro dělnictvo a politickou literaturu; knihkupectví.

Nakladatelství vznikalo postupně z nesoustavné vydavatelské činnosti, zprvu spjaté se stranickými periodiky (uváděný rok založení 1893 byl zřejmě odvozen z data založení Práva lidu). Administrátorem, správcem a ředitelem formujícího se nakladatelství se 1896 stal sociálnědemokratický politik A. Svěcený (* 1. 1. 1871 Velké Hlušice, dnes Hlušice u Nového Bydžova, † 12. 12. 1941 Praha). Jako jeho zástupci později působili V. Johanis a A. Štochl. Publikace vycházely nejprve převážně s označením *Tiskové družstvo*, pak *Tiskový výbor československé sociálnědemokratické strany dělnické*, případně *Nakladatelství* (též *Vydavatelství*) *časopisu Zář*. Od 1897 nakladatelství úzce spolupracovalo s družstevní Dělnickou knihtiskárnou a nakladatelstvím, v jejíchž působištích též sídlilo, 1911 se přestěhovalo do Lidového domu, kde s nově vybudovanou Lidovou knihtiskárnou J. Skalák (později A. Němec) a spol. tvořilo základ vydavatelských podniků sociálnědemokratické strany. Od 1912, kdy A. Svěcený získal na své jméno knihkupeckou a nakladatelskou koncesi, se prosazoval neprotokolovaný název *Ústřední dělnické knihkupectví, nakladatelství a antikvariát (A. Svěcený)*, později i jeho zkrácené varianty (dále ÚDKN). Během rozkolu v sociální demokracii koncem 1920 ovládli načas nakladatelství zástupci levice, kteří, čelíce soudní žalobě pro rušení držby, v něm pod obnoveným označením *Tiskový výbor československé sociálnědemokratické strany dělnické* vydali několik publikací a čísel periodik a vytvořili tak základ pozdějšího Komunistického nakladatelství. Původní, již konsolidovaná firma pak zřídila 1923 knihkupeckou filiálku v Plzni, později též v Moravské Ostravě. Od poloviny 20. let provozovala rovněž nádražní knihkupectví v západních a jižních Čechách. V reprezentační prodejně v Lidovém domě (řadu let ji vedl H. Navrátil) byly pořádány v 2. polovině 30. let tematické knižní výstavky (J. Seifert, Máj K. H. Máchy, Babička B. Němcové aj.). V dubnu 1943 se firma stala

součástí vydavatelských a tiskových podniků *Národní práce* (též firemní název nakladatelství), od října 1944 do konce války bylo uzavřeno její knihkupectví. V květnu 1945 obnovila činnost pod názvem *Dělnické knihkupectví a nakladatelství* (na knihách s názvem *Dělnické nakladatelství*) jako součást akciové společnosti Cíl, sdružující tiskové podniky sociálnědemokratické strany; 1948 po včlenění sociální demokracie do Komunistické strany Československa (KSČ) bylo nakladatelství zrušeno a firemní knihkupectví převzalo vydavatelství KSČ Svoboda, které publikovalo i několik rozpracovaných titulů nakladatelství. – Závod sídlil postupně v Praze nejprve na Novém Městě v Řeznické ul., pak na Starém Městě v Rybné 11, v Praze-Vyšehradě čp. 358, Palackého nám., od 1899 na Novém Městě čp. 1954, Palackého nábřeží, 1901–11 na Novém Městě v Dělnické knihtiskárně a nakladatelství čp. 1959, Myslíkova 15, od 1911 v nově vybudovaném sídle tiskových podniků sociální demokracie v Lidovém domě v čp. 1033, Hybernská 7. Knihkupecké filiálky byly v Plzni na nám. Republiky a v Moravské Ostravě v Nádražní ul.

Beletristický ediční program, který zprvu jen doplňoval produkci politických spisů, agitačních a informačních brožur pro stranickou potřebu a zdůrazňoval výchovnou a vzdělávací funkci četby, utvářeli zejména redaktoři sociálnědemokratického tisku A. Macek, F. Modráček (1871–1960), F. V. Krejčí a G. Winter. *Lidová knihovna* (1904–18, 113 sv., 14 roč.; red. F. Modráček, od 1912, sv. 43 A. Macek, od 1914, sv. 72 G. Winter, od 1915, sv. 87 redaktor neuveden) přinášela kratší prózy, často s výraznou sociální, protikapitalistickou, protiválečnou a proticírkevní tendencí, sporadičtěji dramata, cestopisy a populárně-naučné, zejména dějepisné a životopisné stati. Publikovali v ní A. Bouček, R. Čech, E. Hegner, F. S. Holeček, F. Holub Šimanovský, J. Horal, J. John, F. V. Krejčí, Z. M. Kuděj, Z. Kveder-Jelovšeková, J. Ležák, M. Majerová, F. Modráček, V. Němec, G. R. Opočenský, J. Petrus (pseud. P. Gruň), J. Rovina, P. Sula, J. E. Šlechta, J. Thomayer, V. Turek, E. Vachek, J. Veselý, K. Zbíral a Slovák J. Gregor Tajovský, zdravovědné spisy pak D. Panýrek. V širokém výběru cizí beletrie byly významnějšími díly zastoupeni autoři belgičtí (Ch. De Coster), dánští (H. Ch. Andersen, C. Ewald, M. A. Nexö), finští (J. Aho), francouzští (A. Daudet, A. France, G. de Maupassant, M. Montégut, J. Richepin, A. Theuriet, Voltaire, É. Zola), islandští (G. Pálsson), italští (G. Boccaccio), němečtí (J. Gotthelf, F. Ch. Hebbel, E. T. A. Hoffmann, E. E. Kisch, D. von Liliencron, G. Meyrink, W. Raabe), nizozemští (A. van Gogh-Kaulbachová), norští (K. Hamsun, P. Sivle), polští (A. Lange, W. Sieroszewski, K. Przerwa-Tetmajer, S. Żeromski pod pseud. Maurycy Zych), ruští (J. N. Čirikov, V. J. Dmitrijevová, V. G. Korolenko, A. N. Krandijevská, L. N. Tolstoj, V. V. Veresajev), řečtí (D. Vikelas), slovinští (I. Cankar), ukrajinští (M. F. Čerňavskyj, M. J. Jackiv). Další beletristická knižnice *Románová knihovna Záře* (1908–28, 65 sv., od 1916 jen *Románová knihovna*, red. V. Šturc, od 1908, sv. 2, d. 2 A. Srba, od 1923 A. Štochl) měla populární a čtivou původní i přeloženou beletrií konkurovat dobovému bezcennému kolportážnímu čtivu. Vznikla různorodá směs převážně přeložených soudobých i klasických sociálněkritických historických, fantastických, dobrodružných i detektivních a cestopisných děl autorů anglických (A. Bennett, B. Burtonová, H. Caine, M. Corelliová, F. Marryat, S. Rohmer), belgických (Ch. De Coster), francouzských (G. Aimard, H. de Balzac, A. Daudet, P. H. C. Féval, Th. Gautier, M. Leblanc s postavou A. Lupina, A. de Vigny, É. Zola), italských (A. G. Barrili), maďarských (M. Jókai), německých (G. M. Ebers, F. Gerstäcker, K. Lasswitz), norských (S. Elvestad), polských (A. Marczyński, G. Zapolska), portugalských (J. M. Eça de Quierós), rakouských (R. Hamerling, K. Postl pod pseud. Ch. Sealsfield, A. Stifter), skotských (J. Buchan, R. L. Stevenson), španělských (V. Blasco Ibáñez). Vyšla tu základní díla V. Huga a A. Dumase st. i kritikou napadaný cyklus románů E. R. Burroughse o Tarzanovi. Některé atraktivní tituly knižnice vycházely souběžně ve slovenštině. Původní tvorbu zastupovaly nejprve reedice románů K. Sabiny a P. Chocholouška, dále prózy B. Havlasy, B. Jandy, J. E. Šlechty, později zejména romány, povídky a vzpomínkové prózy Z. M. Kuděje. Po ukončení číslované řady distribuovalo nakladatelství v obálkách s označením Románová knihovna ÚDKN sešitové mutace převážně soudobé původní i přeložené oddechové četby vydávané mimo knižnice. Další beletristická knižnice *Románová příloha Týdenní kroniky* (1915–18, 6 sv.) uvedla romány Z. M. Kuděje J. J. Stankovského a A. V. Šmilovského. Obdo-

bou Lidové knihovny byla knižnice určená dětem *Nový svět* (1910–14, 30 sv. ve 4 roč.), která přinesla kratší prózy a divadelní hry s převahou cizích autorů (Ch. Dickens, C. Ewald, I. Franko, W. Hauff, W. Irving, S. Lagerlöfová, D. N. Mamin-Sibirjak, E. Mörike, R. Reinick, E. T. Seton, W. Sieroszewski, K. Przerwa-Tetmajer). Z domácích spisovatelů pojala práce F. Homolky, I. Krahulíka (pseud. Zachar), P. Skřivana, K. Starého, P. Suly, E. Štorcha, J. Thomayera (pseud. R. E. Jamot) a též starších autorů (V. Hálka a S. Kappera). Výraznou součástí edice byly arabské, irské, polské, slovenské a ukrajinské pohádky, ukrajinské povídky a české a polské písně v podání H. Sedláčka. Převážně přeložené kratší prózy soustředila knižnice *Cesty a dobrodružství* (1917–18, 7 sv., red. A. Macek; autoři E. De Amicis, A. Dumas st., J. London aj., z českých H. Sedláček). Po 1918 se nakladatelství, oslabené příklonem řady dosavadních spolupracovníků k radikální levici a poznamenané absencí výrazné osobnosti ve svém vedení, ani nepokusilo zachytit dobovou vlnu sociálně orientovaného umění spjatou s nástupem mladé spisovatelské generace. V drobné popřevratové knižnici *Socialistické divadlo* (1920–22, od 1921 *Divadlo*, 6 číslovaných a 10 nečíslovaných sv.) uplatnil své aktovky, skeče a kabaretní výstupy pod vlastním jménem i pseudonymy převážně E. A. Longen, jedním svazkem i A. Macek. V knižnici kratších próz, úvah a reportáží *Mignon* (1926–28, 10 sv.) doplnily původní tvorbu (V. Lev, V. Valenta-Alfa) jednotlivé překlady z angličtiny (Ch. Kingsley), chorvatštiny, italštiny, němčiny a slovinštiny. Od 1928 formoval ediční program ÚDKN zejména středoškolský profesor K. Kraus (* 1886), překladatel z angličtiny a němčiny a spolupracovník několika nakladatelství. Novými beletristickými i naučnými knižnicemi bez výrazné ideové profilace, zaměřenými na atraktivní překlady, přizpůsoboval profil nakladatelství požadavkům moderního knižního trhu. Detektivní, dobrodružnou, historickou, společenskou i psychologickou soudobou prózu (některé svazky dosáhly dalších vydání) soustředil do Knihovny moderní beletrie *Křižovatky* (1929–47, 36 převážně nečíslovaných sv.). Převažovaly překlady z němčiny (mj. L. Feuchtwanger, A. Neumann, W. Speyer, L. Wolff a moravský Němec H. Ungar) a angličtiny (S. S. Van Dine, dále mj. J. B. Cabell, J. L. Mitchell, J. B. Priestley, P. Selver), doplněné díly ruskými (K. Fedin, A. L. Koptělov), francouzskými (G. Mazeline), polskými (A. Marczyński), srbskými (M. Golubovič), rumunskými (C. Ardeleanu) aj. Za nacistické okupace (Krausova redakční účast v tomto období není doložena) převážila původní tvorba, již před válkou zastupoval jen A. J. Alex. Publikovali zde J. Drda, H. Dvořáková, F. Heřmánek, B. Horst, Dalibor Janek (pseud.), V. Lev, K. Maralíková, J. Marek, O. Srbová, M. Šárecká. Domácí protektorátní tvorbu doplnily překlady z němčiny (nacistické ideologii poplatný H. F. Blunck, dále A. Dörfler, H. Fallada) a finštiny (M. Talvio). Po válce k českým autorům přibyli J. Dobrovolný, V. Meisnerová, Z. Skyba a F. Tetauer. Současně s Křižovatkami založená knižnice *Síť* (1929–35, 6 nečíslovaných sv., red. K. Kraus) soustředila cestopisy a sociálně-kriticky akcentované reportáže. Původní tvorbu (Z. Němeček: Západoindický deník) následovaly překlady z němčiny (mj. H. H. Houben: Volání severu), angličtiny (prozaická prvotina G. Orwella Trosečníkem v Paříži a Londýně, E. Muspratt). *Nová řada A* obnovené knižnice *Křižovatky* (1947–48, 4 sv., red. A. M. Píša) byla určena původní próze (mj. F. Neužil) a reedicím, z překladové řady B vyšel jen jeden titul až v nakladatelství Svoboda. Přeložené detektivky soustředila knižnice *Na stopě* (1947–48, 3 sv., red. K. Kraus). Jediná básnická knižnice nakladatelství, *Souhvězdí* (1948, 2 sv., sv. 2 red. J. Vladislav), přinesla verše J. Vladislava a E. Dickinsonové v překladu J. Haukové. Mimo edice se více než jedním svazkem ještě uvedli J. Grmela, J. Koudelka, V. Meisnerová, J. V. Rosůlek, M. Šárecká, J. Trojan, z cizích autorů A. Marczyński a B. Pérez Galdós. Souborná vydání se kromě pokusu o Spisy Z. M. Kuděje (1930, 2 sv.) zaměřila na čtenářské výbory ze světové populární klasiky v souborech Dílo V. Huga (1923–24, 5 sv. in Románová knihovna), Vybrané romány W. Scotta (1925, 5 sv.), Vybrané romány Ch. Dickense (1926, 5 sv.) a Vybrané romány H. Malota (1927, 3 sv.). Poválečné Spisy I. Silonea (1947–48, 3 sv., red. K. Kraus) přinesly jeho sociální romány. Kmenovým překladatelem nakladatelství (zejména pro Románovou knihovnu) byl Z. M. Kuděj (angličtina, francouzština). Dále z velkého množství překladatelů výrazněji anglickou literaturu uváděli J. Hrůša, S. Jílovská, K. Kraus, M. Nováková, J. Pober, B. Rovenský, L. Špačková, K. Štěpánek, J. Urbánková, belgickou

O. Hanuš, dánskou A. Bouček, K. Wolf, francouzskou E. Beneš, E. Čupr, B. Dapeciová, M. Dolejší, F. V. Krejčí, A. Macek, M. Majerová, H. Malířová, A. Muťovský, J. Poch, R. Pochová, italskou G. Winter (pseud. G. Horlivý), německou J. Falta, M. Fialová, F. Holeček, J. Mach, M. Majerová, J. Münzer, B. Rovenský, J. Vobrubová-Koutecká, norskou K. Wolf, polskou V. Burian, F. Homolka, J. Rypáček, F. Šádek, rumunskou M. a J. Koječtí, ruskou F. Brůžek, J. Hudec, slovinskou Z. Hásková, srbskou F. Páta, španělskou M. Nováková, K. Štěpánek, švédskou K. V. Rypáček, ukrajinskou V. Burian, K. Handzel, F. Homolka, V. Charvát. – Výrazný podíl na produkci nakladatelství měla zpočátku politická, agitační a vzdělávací literatura. *Dělnická knihovna* (1895–1904, 16 sv.) přinesla překlady děl teoretiků socialismu A. Bebela, F. Engelse, K. Kautského, F. Lassalla a politické a právní dokumenty pro stranickou potřebu. Populární brožury soustřeďovaly knižnice *Duch pokroku* (1898–1905, 23 sv.), *Knihovnička dělnické mládeže* (1908–09, 2 sv.) a *Kultura* (1920, 3 sv.). Marxistickou národohospodářskou a politickou literaturu a tendenční vzdělávací beletrii (K. Hamsun, J. H. Rosny) přinesla *Knihovna mladého socialisty* (1917–20, 9 sv.), původní a přeložené politické a historické publikace k problematice dělnického hnutí *Knihovna Akademie* (1918–20, 4 sv). Volná řada *Sbírka literárních příruček* (1913–19) soustředila tematické nakladatelské seznamy. Obrat k obecnější problematice zahájila knižnice *Svět a život* (1930–32, 6 sv., red. F. Modráček) úvahami o politických, ekonomických a sociálních otázkách současnosti. Na *Knihovnu světové literatury* (1936–46, 12 nečíslovaných sv., red. K. Kraus) s překlady populárně-vědných publikací zeměpisných, přírodovědných, astronomických, cestopisných a životopisných, spolu s agitačním oslovením různých vrstev společnosti (ženy, vojáci) a interpelacemi poslanců, navázala později obdobně koncipovaná Knižnice lidského pokroku *Síť* (1948, 3 sv., sv. 4 v nakladatelství Svoboda). Politicko-historická knižnice *Tvář světa* (1947–48, 3 sv., red. K. Kraus) soustředila práce H. B. Gisevia Až k hořkému konci, dále A. Plenna a B. Russella. *Výtvarná edice* (1948, 2 sv., red. J. Kubíčková) přinesla popularizační stati o výtvarném umění. – K nakladatelskému podnikání patřilo i vydávání periodik. Reprezentativním beletristickým orgánem se zásluhou jeho redaktorů (F. V. Krejčí, později A. Macek) staly Rudé květy (1901–20, 1915–19 s tit. Svět). Z širokého spektra jeho přispěvatelů se však opatrnicky vedenému nakladatelství podařilo získat pro své vydavatelské podnikání jen nepatrnou část. Širšího autorského zázemí dosáhly i sociální a politickou satiru pěstující Kopřivy (1909–31). Stati o literatuře a umění zpravidla obecnějšího rázu obsahovala též revue Akademie (1897–1928) určená k objasňování aktuálních společenských otázek ze zorného úhlu levice, 1924–26 s beletristickou přílohou Rudé květy. Ostatní časopisy již hrály méně významnou úlohu. Týdeník Zář (1897–1914, 1920–28), jenž na začátku spolupřispěl k vybudování profesionální vydavatelské základny strany, přinášel zejména populární politické, sociální a osvětové příspěvky a teprve od počátku 20. let zařazoval ve větší míře i beletrii, aniž patrněji zasáhl do soudobého literárního života. Nakladatelský věstník Pramen s podtitulem Časopis pro literární informace (řídil K. Kraus s red. kruhem) vycházel jen 1935 (roč. 1, jen 3 čísla od března do prosince); přispěli do něj G. Winter (šifra G. W.) a V. Běhounek (šifra vbk.), výrazněji (mj. medailony S. K. Neumanna a G. Apollinaira) J. Seifert (i šifra S.). Funkci informačního nakladatelského zpravodaje přesáhl Měsíčník pro literaturu a umění Čti (s red. kruhem řídil K. Kraus). Vycházel 1947 (roč. 1, 3 čísla od října do prosince) a 1948 (roč. 2, 4 čísla od ledna do dubna, zanikl dvojčíslem 3–4); přispěli do něj A. M. Píša (úvodník), J. Kubíčková, K. Polák, D. Šajtar, V. Tichý, dále R. Havel, A. A. Hoch, B. Hůla (pseud. K. Horvát), O. Kautský, L. Khás, F. Neužil, K. Nový, J. Stolz, J. Veltruský, J. Vladislav aj. – Výtvarný doprovod knižnic se zprvu soustředil na popisné kreslené obálky a dějové ilustrace lidové beletrie (zejména v Románové knihovně), na nichž se podíleli zejména Z. Burian, O. Cihelka, V. Čutta, F. Horník, S. Hudeček, F. Ketzek, J. Lada, K. Nejedlý. Pozornost grafické úpravě publikací věnovalo nakladatelství až od přelomu 20. a 30. let spolu se snahou o modernizaci edičního programu. Po krátké účasti J. Čapka byli kmenovými úpravci A. Chlebeček a později J. Šváb. Na ilustracích se ve 40. letech podíleli F. Duša, J. Liesler, O. Mrkvička, A. Paderlík, A. Strnadel, K. Teissig, obálky navrhovali J. Hochman, J. Krejčí, Z. Seydl, J. Sládek, Toyen aj.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Lidová knihovna (1904–18); Románová knihovna Záře (1908–28, od 1916 Románová knihovna); Nový svět (1910–14); Sbírka literárních příruček (1913–19); Románová příloha Týdenní kroniky (1915–18); Cesty a dobrodružství (1917–18); Knihovna mladého socialisty (1917–20); Socialistické divadlo (1920–22, od 1921 Divadlo); Špalíček (písničky, 1922–23); Mignon (1926–28); Síť (cestopisy a reportáže, 1929–35); Křižovatky (1929–48); Na stopě (1947–48); Souhvězdí (1948); Výtvarná edice (1948). – *Ostatní:* Dělnická knihovna (1895–1904); Duch pokroku (1898–1905); Knihovnička dělnické mládeže (1908–09); Knihovna praktických vědomostí (1916); Knihovna Akademie (1918–20); Sbírka sociálně-politických zákonů Československé republiky (1919–20); Kultura (1920); Svět a život (1930–32); Knihovna světové literatury (1936–46); Malá edice dn (tj. Dělnického nakladatelství, 1946); Praktické příručky (1947); Tvář světa (1947–48); Politická edice (1947–48); Sešitová knihovna dn (tj. Dělnického nakladatelství, 1948); Síť (populárně-vědná, 1948). ▮ SOUBORNÁ VYDÁNÍ. *Čeští autoři:* Z. M. Kuděj. – *Cizí autoři:* Ch. Dickens, V. Hugo (in Románová knihovna), H. Malot, W. Scott, I. Silone. ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* sb. Naší mládeži (1900, ed. A. P. Veselý); ant. Poezie sociální (1902, ed. A. Macek); J. Foltýn: Vydrancování Svatováclavské záložny aneb Poslední stanice klerikalismu (1903) + Vlčí máky (1908) + Nezvítězíš, Galilejský! (1909) + Ladův veselý přírodopis (b. d., 1917, k obr. J. Lady) + Hrozinky z národní bábovky (1925, pseud. Yes); F. Cajthaml-Liberté: Pole krvavá (1904, podp. V. L. Liberté) + Obrázky z Deutschböhmen (1923) + Sto pověstí, bájí a příběhů severočeských (1924); F. V. Krejčí: Náboženství a moderní ideál člověka (b. d., 1905) + Sen nové kultury (1906) + Zrození básníka (b. d., 1907) + Zlatá hvězda (1909) + Bojiště (1912) + Světový názor náboženský a moderní (1914) + Veliké dobrodružství (1924); V. Šturc: Moje vzpomínky po 20 letech 1–7 (b. d., 1910); J. Lada: Moje abeceda (1911) + Kalamajka (1913) + Válka v kostce (1918); G. Habrman: Z mého života (1914; dopln. vyd. 1924) + Mé vzpomínky z války (1928); ant. Československá poezie sociální 1–4 (1925, ed. R. Illový); R. Héli: Ruce stavitelů zítřků (1927, podp. V. Halík); ant. Pochodně 1, 2 (1935, 1937, ed. R. Illový); J. Vozka: Úvod do socialismu (1937); V. Thiele: Hoch v modrém (1942); J. Popelová: Tři studie z filozofie dějin (1947); J. Vladislav: Přání v černobílé (1947, k dřevorytům F. Duši); ant. Sociální poezie česká a slovenská 1918–48 (1948, ed. R. Illový). – *Překlady:* É. Zola: Germinal (b. d., 1904) + Zabiják (1905) + U štěstí dam (1907) + Břicho Paříže (1908); M. Gorkij: Matka (1908); U. Sinclair: Samuel hledající (1912) + Král Uhel (b. d., 1923) + Nazývají mne tesař (1923) + Otroctví (1925); K. Marx: Kapitál 1 (1913); Th. Gautier: Krásná Hana (1929); H. Ford: Moje filozofie průmyslu (1930); L. Trockij: Moje paměti (1930) + Zfalšovaná revoluce (1930); G. Apollinaire: Básně (1935); R. Desnos: Básně (1947). ▮ PERIODIKA: Zář (1897–1914, 1920–28; 1925–27 s příl. Červánky, 1926–28 s příl. Všeobecný domácí rádce); Akademie (1897–1928; 1924–26 s příl. Rudé květy); Sborník mládeže sociálnědemokratické (1900–14); Rudé květy, pokr. Svět (1901–20); Ženský list (1904–14); Jaro (1907–21); Plameny (1908–14, 1920); Kopřivy (1909–31; 1922–23 s příl. Špalíček); Obzory po samosprávě, životě hospodářském, hnutí domkářů, chalupníků a malorolníků (1910), pokr. Náš venkov (1911–13); Týdenní kronika válečná (1914–18), pokr. Týdenní kronika (1918–22); Mladý socialista (1917–38); Škola a rodina (1919–20); Ženské noviny (1919–28); Socialistická obec (1919–29), pokr. Demokratická samospráva (1929–38); Pramen (1935); Čti (1947–48). ▮ KALENDÁŘ: Dělnický kalendář Československé strany sociálnědemokratické v Rakousku na rok 1899–1919, pokr. …Československé sociálnědemokratické strany dělnické na rok 1920–32, pokr. Dělnická ročenka Československé sociálnědemokratické strany dělnické na rok 1933–37, pokr. Dělnická ročenka na rok 1938–39, 1946–47. ▮

BIBLIOGRAFIE: Nejnovější seznam knih, brožur a spisů vydaných nákladem Tiskového výboru československé sociálnědemokratické strany dělnické (čas. Zář) (b. d., asi 1901); Úplný ilustrovaný seznam knih, brožur, spisů, obrazů, kalendářů, pohlednic, jakož i jiných publikací naší strany, vydaných nákladem Tiskového výboru československé sociálnědemokratické strany dělnické (čas. Zář) (1909); Seznam knih a brožur vydaných nákladem tiskového výboru Českoslov. soc. demokratické strany dělnické v Praze (1920); Nejnovější seznam knih a brožur vydaných nákladem Ústředního dělnického knihkupectví, nakladatelství, antikvariátu (b. d., 1920); Seznam knih ÚDKN (b. d., 20. léta); Ilustrovaný seznam knih vydaných do 15. února 1926 (1926); Seznam knih, které vydalo a na skladě má Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství (1935); Seznam knih – Dělnické nakladatelství (1946); Knihy – Dělnické nakladatelství (b. d., 1947). ▮ LITERATURA: A. Svěcený: Náš kulturní podnik, PL 1. 5. 1912; Prohlášení personálu Ústředního dělnického knihkupectví a nakladatelství v Praze, RP 21. 9. 1920; an.: Po záboru Práva lidu a Dělnického knihkupectví, NL 29. 10, 1920; -til. (H. Navrátil): Šedesáté narozeniny… (A. Svěceného), Českosl. knihkupec 1931, s. 38; ● diskuse o profilu nakladatelství: P. Sojka, Nová svoboda 1933, s. 239, V. Patzak, tamtéž, s. 298; J. Homolka, tamtéž, s. 299; J. Weil, Tvorba 1933, s. 366 (Tarzan nebo Marx?) ●; Dr. J. P.: Hovory o politických nakladatelstvích, Jak žijeme (Magazín DP) 1, 1933/34, s. 23; J. Vozka: Kulturně sloužit a vést, PL 1. 5. 1937; H. Navrátil: Antonín Svěcený sedmdesátníkem, Knihkupec a nakladatel 1941, s. 11.

az

Ústřední spolek jednot učitelských
viz in **Ústřední učitelské nakladatelství a knihkupectví**

Ústřední učitelské nakladatelství a knihkupectví

Působnost 1901–1951

Svépomocné učitelské nakladatelství původní literatury pro děti a mládež, školních příruček, pedagogické literatury, školních obrazů, map a učebních pomůcek spjaté se zemskými organizacemi Ústředního spolku jednot učitelských, jejichž publikační činnost postupně soustředilo; knihkupectví.

K podpoře šíření publikací zemského Ústředního spolku jednot učitelských (ÚSJU) v Království českém (vznikl 1880) založili jeho starosta V. Rašín (bratr národohospodáře a politika A. Rašína), člen výboru J. Kožíšek a administrátor spolkového časopisu Český učitel E. Březina s finanční účastí spolku na knihkupeckou koncesi F. Drnka v polovině 1901 firmu *Drnek a spol., knihkupectví a nakladatelství v Brandýse nad Labem*. Zprvu skromný podnik, na němž se Drnek účastnil jen koncesí, řídil od června 1902 organizačně zdatný knihkupecký odborník A. Šíp (* 16. 6. 1879 Tábor, † 24. 6. 1939 Praha; po absolvování nižšího gymnázia v Táboře se vyučil v táborském knihkupectví V. Krause, pak pracoval ve firmách Karel Janský v Táboře, Kočí a Finke v Plzni a I. L. Kober v Praze). V srpnu 1903 byl rozšiřující se závod, který převzal do komise tisky spolku a 1902 zahájil i vlastní nakladatelskou činnost, přenesen do Prahy, kde na koncesi ředitele škol v Praze-Bubnech J. Rašína (1860–1936, druhý bratr A. Rašína) vznikla firma *Ústřední nakladatelství, knihkupectví a papírnictví učitelstva československého Josef Rašín v Praze VII*. Na řízení podniku, vedeného snahou paralyzovat centralistické a klerikální vlivy rakouského školství a jeho oficiální produkce, se podíleli zejména pedagogové a funkcionáři spolku F. Heran, J. Patočka, J. Pešek, H. Sedláček, J. Smrtka, K. V. Tuček, jako odborní spolupracovníci působili přírodovědci K. Domin a J. Janda, cestovatel J. Havlasa, zeměpisec F. Machát, teoretik literatury pro mládež J. Petr, historik J. V. Šimák aj. Na rozdíl od staršího učitelského nakladatelského podniku Dědictví Komenského, které zajišťovalo literaturu pro své členy mimo knihkupeckou síť, vstoupilo Ústřední nakladatelství na knižní trh, přebírajíc postupně i knižnice vydávané učitelským spolkem. A. Šíp překonal nedůvěru knihkupecké obce, obávající se konkurence v prodeji učebnic a literatury pro děti, a později působil i ve významných funkcích Svazu knihkupců a nakladatelů (naposled od 1931 jako jeho starosta). 1919 se při další transformaci firmy na obchodní společnost, od 1921 s názvem *Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze VII, s. s r. o.* (koncese 1922), stal jejím ředitelem a společníkem. Počátkem 1921 expandoval závod na Slovensko, kde převzal Ústredné učitelské kníhkupectvo v Banské Bystrici (zal. 1920) a zřídil z něj svou filiálku se sporadickou vlastní produkcí. Koncem 1922 otevřel za účasti moravské učitelské organizace další filiálku v Brně, kterou vedl dlouholetý pracovník nakladatelství J. Vykydal (1882–1938). V Praze-Holešovicích firma později zakoupila vlastní dům, který 1935 adaptovala a vybudovala v něm reprezentační prodejnu. 1936 vstoupila do Klubu moderních nakladatelů Kmen, na jehož aktivitách se však výrazněji nepodílela. Koncem 1938 byl závod přejmenován na *Ústřední učitelské nakladatelství a knihkupectví, s. s r. o.* (ÚUNK). Ředitelem se po Šípově smrti stal jeho spolupracovník A. Štulc (* 18. 5. 1896 Praha). – Brněnský Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě (zal. 1882, 1919–33 titul rozšířen … a ve Slezsku) pokračoval i po ustavení brněnské filiálky v samostatné nakladatelské činnosti, kterou zintenzivnil od počátku 30. let ve vlastním *Vydavatelském odboru Ústředního spolku jednot učitelských*. Významnější pedagogickou literaturu vydával převážně v koprodukci s Dědictvím Komenského v Praze, profil jeho beletristické produkce formoval od 1934 odborný učitel A. Zhoř, který sem převedl publikace svého nakladatelství literatury pro mládež Epos (působilo v Brně 1929–33). – V říjnu 1940 vplynul Vydavatelský odbor ÚSJU na Moravě spolu se svou Přírodovědeckou laboratoří ÚSJU Falco v Ostravě-Mariánských Horách do brněnské pobočky nakladatelství (po smrti J. Vykydala 1938 ji vedl do 1940 A. Glausch, pak L. Novák) a výrazně oživil její činnost. Přestože 1943–45 byl provoz pobočky z příkazu protektorátních úřadů přerušen, zachovala si i po květnu 1945 (s A. Zhořem jako předsedou redakční rady) dominantní roli v beletristické produkci na-

kladatelství. – Po 1945 se stal většinovým podílníkem v ústředním podniku, v říjnu 1946 přejmenovaném na *Komenium, učitelské nakladatelství, s. s r. o.,* československý stát. 1949 bylo Komenium v českých zemích včleněno do správy Státního nakladatelství (od 1950 Státního nakladatelství učebnic) zprvu jako samostatné oddělení s vlastním edičním programem (banskobystrická pobočka přešla do správy Štátného nakladateľstva v Bratislavě) a 1951 při dalších reorganizacích provázejících ustavení Státního pedagogického nakladatelství zaniklo. Od počátku vydalo téměř 2000 publikací. – Firma sídlila 1902–07 v Praze Holešovicích-Bubnech čp. 769, Bělského (dnes Dukelských hrdinů) 38, 1907–35 v čp. 967, dnes Dukelských hrdinů 10, od 1935 v čp. 690, Belcrediho tř. (dnes Milady Horákové) 4; filiálka v Brně Masarykova 22/24, od 1936 Kounicova 34; filiálka v Banské Bystrici Horná 12. Vydavatelský odbor Ústředního spolku jednot učitelských v Brně působil v Dvořákově ul. 3, pak 1.

Beletristické knižnice obou spolků, postupně včleňované do nakladatelství, se zaměřily na doplňkovou školní četbu pro všechny čtenářské stupně obecných a měšťanských škol vhodnou pro školní knihovny. *Knihovna českých dětí* (1904–31, 39 sv., do 1922 red. an. J. Petr) soustředila kromě pohádek a pověstí (K. J. Erben, B. Němcová) převážně původní kratší prózy (mj. B. Beneš Buchlovan, J. Havlasa, F. Homolka, A. Jenne, K. Kálal, J. Krušina ze Švamberka, P. Papáček, J. Petrus, K. Rožek, P. Sula, J. Šír, T. E. Tisovský, V. Valenta-Alfa, Q. M. Vyskočil, F. Wenig), výjimečně verše (K. Babánek) a též ojediněle překlady z ruštiny (D. N. Mamin-Sibirjak, V. I. Němirovič-Dančenko) v překladech J. Veselovského. V knižnici *Dětské divadlo* (1917–49, 78 sv., 1927–35, sv. 32–71 red. F. Heran, od 1947, sv. 76 H. Stuchlý), určené zejména pro školní představení, vycházely převážně původní pohádky (od 30. let s moderními prvky), hry z české historie, příležitostné hry a scény k výročím a státním svátkům, žertovné a výchovné hry z dětského prostředí, dále adaptace pohádek i prozaických předloh. S původními díly tam vystoupili V. Baldessari Plumlovská, F. Flos, A. Franc, F. Heran, J. O. Hradčanský, K. O. Hubálek, F. Hykeš, L. Merlínová, V. Nejedlý, J. Petrus, J. Plíva, Š. Polášek Topol (i podp. J. E. Topol), J. Průcha, J. Rudloff, O. Svoboda, J. Veselovský, Q. M. Vyskočil aj., později též M. Kalinová, M. Slach, z cizích několik ruských a polských autorů, po válce S. J. Maršak a S. Michalkov. Pro knižnici *Příležitostné besedy* (1919–51, 42 sv.) sestavovali proslovy, deklamace, školní recitační pásma ke státním svátkům a výročím, jubileím kulturních a politických osobností apod. zejména H. Sedláček, B. Tožička, J. F. Urban, po 1945 B. Koubková, M. Macháček a H. Stuchlý. Divadelní hry připojili J. Hořejš a J. Žemla. – Nakladatelské ambice moravského Ústředního spolku jednot učitelských naznačila už brněnská obdoba Knihovny českých dětí *Žákovská knižnice* (1911–20, 8 sv., red. J. Krumpholc a Č. Pozdník), zaniknuvší s ustavením brněnské pobočky ústředního podniku. V pečlivé redakci (s životopisnými medailony autorů, editorů i překladatelů) a v nápaditém grafickém řešení moravských učitelů kreslení (mj. J. Pozdníka) přinesla kromě adaptací českých i cizích pohádek prózy F. Flose, V. K. Jeřábka, P. Skřivana a valašskou pohádku J. Kaluse, v překladu práce I. S. Šmeleva a výbor z F. M. Dostojevského. Následovala nevýrazná *Knihovna mladého světa* (1923–24, 6 sv.) s běžným dětským repertoárem (J. Petrus, úpravy pohádek aj.). Až ve 30. letech, kdy v nečetné pražské produkci nakladatelství převládly prvky prvoplánové tendenční výchovy k československému vlastenectví a činorodé pracovitosti, zintenzivnil vydávání pestřejší beletrie pro mládež v intencích výchovných snah učitelských sdružení brněnský Vydavatelský odbor ÚSJU. Po několika titulech mimo knižnice (mj. Malý Bobeš J. V. Plevy) převzal 1934 s produkcí zaniknuvšího nakladatelství Epos i jeho knižnici *Jitro*, která se postupně (od 1940 v ÚUNK, pak v Komeniu) stala kmenovou brněnskou sbírkou pro děti a mládež (1929–48, 73 zprvu neoznačených a nečíslovaných sv., red. A. Zhoř). Původní autorský okruh, čerpající zejména z příběhů národněosvobozeneckého boje doma i za hranicemi (A. Zhoř pod pseud. P. Čermák, dále V. Beneš, B. Beneš Buchlovan, A. Cechmajstr, V. Valenta-Alfa), záhy rozšířili v tematicky pestré škále klasikové dětské četby (V. Beneš Třebízský, K. J. Erben, B. Němcová) i mladší autoři P. Denk (též překlady z ruštiny), D. Filip, J. Hloušek, J. Hořejš, S. Kautmanová, B. Krákora, Č. Kramoliš, J. Kudela, A. Kutinová (první svazky cyklu o Gabře a Málince), F. Omelka, J. Prošek, X. Růžička, V. Řezáč, K. Sojková (i podp. Lukešová-Sojková), O. Syrovátka, V. Šmejc, E. Štorch, F. Wenig; později V. Čtvr-

tek, V. Deyl, M. Kalinová, B. J. Popelář, B. Říha, Ž. Vodseďálek. Až za nacistické okupace se knižnice obrátila i ke starším autorům. Cizí autory pro mládež představilo jen několik překladů z francouzštiny, němčiny a zejména ruštiny. – V knižnici *Živé prameny* (1937–49, 32 sv.), jíž se pražské ústředí pokusilo oživit beletristickou produkci, převažovala nová vydání ověřených titulů původní zábavné a výchovné četby pro oba stupně základních škol. Novými tituly přispěli J. B. Heller, J. Hořejš, M. Matesová, K. Matura, J. Petrus, K. Pirner (pseud. Ing. Rena), H. Rudlová, X. Růžička, J. Šabršula, M. Tippmannová, P. Viklan, L. K. Žižka (pseud. K. Pichl), prvotinami se uvedl B. Říha. Rovněž poválečná *Knihovna dálek a odvahy* (1947–48, 4 sv., red. J. Paur) po 1. svazku (životopis cestovatele E. Holuba od V. Lva) těžila jen z reedic F. Flose. Další poválečná knižnice adaptací klasických pohádek *Základní kameny* (1947, 1 sv.; A. Zhoř, pseud. P. Čermák) a knihovna dívčí četby *Máj* (1948, 1 sv.; J. Prchal) se již nerozvinuly. Dvě slovenské sbírky *Tatranská knižnica pre slovenskú mládež* (1921–29, 6 sv.) a *Divadelná knižnica slovenskej mládeže* (1921–31, 6 sv., red. F. Písecký) zařadily s výjimkou próz T. Vansové převážně překlady z češtiny. – Mimo hlavní zaměření nakladatelství vycházela krátce *Knihovna lidových divadel* (1905–07, 6 sv.; pak po přerušení od 1913 v Nakladatelském družstvu Máje), orientovaná na venkovské ochotnické spolky, v níž k divadelním hrám (F. Havlík, K. O. Hubálek, K. Rožek, L. Volenec pod pseud. Svat. Karmen) přibyla i praktická příručka H. Vojnara Katechismus ochotnického divadla. Dospělým byly rovněž určeny Spisy J. Havlasy (1918–35, 30 sv.), jejichž vydávání od autora převzalo učitelské nakladatelství 1919 (od sv. 5), a přírodovědné Sebrané spisy J. Jandy (1922–27, 3 sv.). Po pokusu o spisy V. Beneše (1938, 1 sv.) v brněnském učitelském spolku zůstaly torzem i poválečné Knihy V. Beneše pro mládež (1947, 2 sv.). Mimo edice ve větším rozsahu v nakladatelství ještě publikovali F. Flos, J. Hořejš, A. Jenne, M. Matesová, J. Petrus, H. Sedláček. – Časopis pro dospělejší mládež Úsvit (1919–31, 12 roč.) usiloval o vyvážené zastoupení zábavných i naučných textů s výrazným podílem výtvarné složky. Přidružená *Knihovna Úsvitu* (1924–30, od 1929 s názvem *Knihy Úsvitu*) přinesla převážně dobrodružné příběhy od spolupracovníků časopisu (F. Flos, R. R. Hofmeister, V. Valenta-Alfa, F. Wenig). V Brně se vydavatelský odbor učitelského spolku pokusil o nakladatelský věstník Pěšina (ohlášená periodicita čtyřikrát ročně, doložen jen 1935, roč. 1, č. 4, red. A. Zhoř) s původními příspěvky autorů vydávaných knih. Rovněž další časopisy se rozvinuly z iniciativy brněnských pracovišť. Vyspělejším čtenářům vyšších ročníků obecné školy byl určen měsíčník (od roč. 6 čtrnáctideník) Vlaštovička (s podtitulem Časopis šťastných dětí); vycházel 1937–41 (roč. 1–4) a 1945–49 (roč. 5–8). Nakladatelem byl brněnský vydavatelský odbor, od prosince 1940 (roč. 4, č. 4) se jím pak stal ústřední podnik a časopis přesídlil do Prahy. *Knihovna Vlaštovičky* (1941–47, 19 sv.) doplňovala četbu odběratelů časopisu, vedle příběhu V. Čtvrtka převážně adaptacemi cizích klasických a exotických pohádek, které připravovali P. Denk, F. Omelka, A. Zhoř (i pseud. Z. Hořan) aj. Pro začínající čtenáře vycházel od 1945 zprvu měsíčník, od roč. 2 čtrnáctideník Brouček s podtitulem Časopis nejmladších čtenářů (1945–49, roč. 1–4, red. A. Zhoř aj.). Provázela jej drobná knižnice *Broučkova knihovna* (1948, 2 sv.). – Odborné knižnice se zaměřily na pedagogickou problematiku od organizačních a správních příruček přes tradiční i moderní metodiku výuky různých předmětů až k základním pedagogickým, filozofickým a sociologickým dílům. I zde se postupně výrazněji prosazoval brněnský spolek, který již od 10. let 20. stol. zajišťoval vydávání komenian (Veškeré spisy J. A. Komenského, 1910–38, 8 sv.; sborníky Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského, 1910–38, 14 sv.), zejména společnými knižnicemi s pražským Dědictvím Komenského *Pedagogická práce* (1926–46, 9 sv., red. S. Vrána) a *Pedagogické studium* (1927–48, 19 sv., red. S. Vrána, od 1930, sv. 8 J. Uher), v nichž pak pokračoval samostatně pražský ústřední spolek. Literárněhistorickou tematiku v odborných knižnicích připomněly kromě opakovaných vydání Stručných dějin české literatury F. Götze (70 vyd. do 1946) příručky F. Bulánka-Dlouhána Úvod do literatury pro mládež (1937, in *Sbírka časových spisů pedagogických ke školské praxi*) a J. Petruse Přehled československé literatury pro mládež (1938, in Pedagogická práce). Školní příručky ve slovenštině vydávala od 1921 samostatně banskobystrická pobočka. Pražské nakladatelství vydávalo kromě dalších tisků (příručky školního zákonodárství,

zpěvníky, školní tiskopisy) též nástěnné mapy a naučné diapozitivy. Po 1918 se soustředilo zejména na školní nástěnné obrazy (v řadách historické, zoologické a vlastivědné), usilujíc výběrem malířů i motivů o zdůraznění českého prostředí s cílem paralyzovat vliv školního obrazu německé provenience. – Kmenovým ilustrátorem beletrie byl O. Cihelka, na převážně konvenčním ilustračním doprovodu se dále podíleli zejména R. Adámek, Z. Burian, J. Goth, R. Komínek, R. Mates, K. T. Neumann, J. Panuška, H. Patočka, A. Scheiner, V. Tauer, Jar. Vodrážka, F. Vrobel, od 40. let též V. Cinybulk, D. Landrová, M. Netík, E. Posledník, J. Šváb, díla J. Havlasy ilustroval O. Štáfl. Brněnské publikace, odlišující se modernějším grafickým pojetím, ilustrovali zejména F. Doubrava, F. Hlavica, R. Puchýř, O. Sekora, F. Süsser, Jos. Vodrážka a A. Zhoř.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o umění:* Knihovna českých dětí (1904–31); Knihovna lidových divadel (1905–07); Žákovská knižnice (1911–20); Dětské divadlo (1917–49); Příležitostné besedy (1919–51); Tatranská knižnica pre slovenskú mládež (1921–29); Divadelná knižnica slovenskej mládeže (1921–31); Knihovna mladého světa (1923–24); Knihovna (poté Knihy) Úsvitu (1924–30); Jitro (1929–48); Živé prameny (1937–49); Knihovna Vlaštovičky (1941–47); Knihovnička doplňkové četby (1942–48); Základní kameny (1947); Knihovna dálek a odvahy (1947–48); Broučkova knihovna (1948); Máj (1948). – *Ostatní:* Naše škola (1904–34); Průvodce vědou a uměním (1908–23); Sbírka časových spisů pedagogických ke školské praxi (1920–38); Knihovna rozprav lidových (1921–22); Slovenská škola (1921–36); Příručky pro žáky (1922–48); Sborník příruček ručních prací pro žáky (1923–24); Příručky činné školy (1923–35); Příručky pro učitelstvo (1924–25); Pedagogická práce (1926–46); Pedagogické studium (1927–48); Pedagogická praxe národní školy (1940–47); Pedagogické informace (1942–48); Sbírka přednášek vysokých škol pedagogických v zemi Moravskoslezské (1946–47); Praxe na školách obecných a měšťanských (pak …národních a středních, 1946–49); Pedagogické klasobraní (1947–48); Předškolní výchova (1947–49). ▮ SOUBORNÁ VYDÁNÍ. *Čeští autoři:* V. Beneš, J. Havlasa, J. Janda, J. A. Komenský. ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* J. Šír: Horské prameny (1904); J. Havlasa: Cesta kolem světa (1915); Q. M. Vyskočil: Pohádky hlubin (1917) + Zahradou vzpomínek (b. d., 1925); K. Kálal: Jiný svět (1919); J. Lelek: Božena Němcová (1920); J. A. Komenský: Vlastní životopis (1924); R. Těsnohlídek: Nové království (1927); – (ÚSJU Brno:) sb. Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského 1–14 (1910–38); F. Götz: Stručné dějiny české literatury (1920); E. Jarošová: Svět v pohádkách (1922); B. Golombek: Dobrodružství tří Billů (1926); I. A. Bláha: O laický základ mravní výchovy (1929); K. Kalláb: V tajemných zátokách Svratky (1931); J. V. Pleva: Malý Bobeš 1–3 (1931–34); V. Mazálek: Po stopách psa (1933); – (Komenium:) F. Hrubín: Modré nebe (1948, ke kresbám J. Čapka). ▮ PERIODIKA: Úsvit (1919–31); Věda přírodní (1920–32); Pěšina (1935, nakl. věstník ÚSJU Brno); Vlaštovička (1937–49); Brouček (1945–49); Komenský (1946–50). ▮ KALENDÁŘE: Kalendář Havlíček… na rok 1903 – … 1931 (1902–30); Kalendář Palacký… na rok 1904 – … 1929 (1903–28). ▮

BIBLIOGRAFIE: Úplný seznam knih vydaných zemským Ústředním spolkem jednot učitelských v Království českém, jež v komisi má a dodává Ústřední nakladatelství, knihkupectví a papírnictví učitelstva československého Josef Rašín v Praze (1913); Seznam učebných pomůcek pro školy obecné, měšťanské, odborné, pokračovací, střední průmyslové atd. (1923); Stručný seznam knih, učebných pomůcek a projekčních přednášek vydaných Ústředním nakladatelstvím a knihkupectvím učitelstva československého v Praze VII (1928); Seznam knih a učebných pomůcek vydaných Ústředním nakladatelstvím a knihkupectvím učitelstva československého v Praze VII (1929); Dodatkový seznam knih a učebných pomůcek vydaných v době od 1. listopadu 1929 do 31. prosince 1936 Ústředním nakladatelstvím a knihkupectvím učitelstva československého v Praze VII (b. d., 1937); Seznam knih, jež vydal Vydavatelský odbor Ústředního spolku jednot učitelských (b. d., 1935); Seznam knih Vydavatelského odboru Ústředního spolku jednot učitelských v Brně (b. d., 1936) + 1937–38 (b. d., 1938) + 1939–40 (b. d., 1939). ▮ LITERATURA: Památník dvacetipětileté činnosti Ústředního nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze (1926); sb. 25 let učitelského nakladatelství Komenium v Brně (1947). ▮ Gd. (J. Gotthard): Čtvrtstoletí Ústředního nakladatelství a knihkupectví učitelstva českoslov. v Praze (A. Šíp), Českosl. knihkupec 1926, s. 187 + Třicet let v Ústředním učitelském knihkupectví (A. Šíp), Českosl. knihkupec 1932, s. 261; 50 let Jana Havlasy (1933, prospekt); Ž. (L. K. Žižka): Alois Šíp dovršil čtyřicet let své knihkupecké činnosti, Českosl. knihkupec 1933, s. 290; an.: Nový domov Ústředního nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, Českosl. knihkupec 1935, s. 259; an.: Ředitel Josef Rašín zemřel, Českosl. knihkupec 1936, s. 107; Šc. (A. Štulc): Zemřel kol. Josef Vykydal, Českosl. knihkupec 1938, s. 223; -ft- (F. Tenčík): Čtyřicet svazků (knižnice Jitro), Kolo 1939, s. 168; L. K. Ž. (Žižka): Šedesátka dobrého hospodáře (A. Šípa), Knihkupec a nakladatel 1939, s. 245.

az

Úsvit

1919–1931

Časopis určený starší školní mládeži zaměřený především na estetickou výchovu.

Podtitul: 1919/20–1926/27 (roč. 1–8) Listy věnované mladému pokolení; 1927/28–1930/31 (roč. 9–12) Obrázkový časopis pro mládež. – *Redaktoři:* 1919/20–1920/21 (roč. 1 do č. 2) F. Flos a red. kruh: 1919/20 (roč. 1) J. Kožíšek, J. Petr, P. Sula, A. Wenig, 1920/21 (roč. 2 do č. 2) titíž bez J. Kožíška; 1920/21–1921/22 (roč. 2 od č. 3 – roč. 3) A. Wenig, P. Sula a red. kruh: J. Petr, V. F. Suk, O. Svoboda; 1922/23–1930/31 (roč. 4–12) A. Wenig a red. kruh: 1922/23 (roč. 4, č. 1) F. Flos, J. Petr, F. Strnad, V. F. Suk, O. Svoboda; 1922/23–1923/24 (roč. 4 od č. 2 – roč. 5) titíž bez J. Petra; 1924/25–1926/27 (roč. 6–8 do č. 5) F. Flos, V. F. Suk, O. Svoboda; 1926/27–1930/31 (roč. 8 od č. 6 – roč. 12) F. Flos, F. Homolka, V. F. Suk. Obrazovou část po celé období vedl Jos. Wenig. – *Vydavatel:* 1919/20–1921/22 (roč. 1–2) Ústřední nakladatelství, knihkupectví a papírnictví učitelstva československého, Josef Rašín v Praze 7; 1922/23–1926/27 (roč. 3–8) Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze 7; 1927/28–1930/31 (roč. 9–12) Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze 7, filiálka Brno a Banská Bystrica. – *Periodicita:* 1919/20–1926/27 (roč. 1–8) měsíčník, od září do června 10 čísel; 1927/28–1931/32 (roč. 9–12) čtrnáctideník, od září do června 20 čísel. – *Přílohy:* 1923/24–1930/31 (roč. 5–12) Obrazová příloha (Jos. Wenig); 1924/25–1930/31 (roč. 6–12) vkládaná románová příloha.

Časopis založil po vzniku samostatného státu Ústřední spolek jednot učitelských s cílem přispět estetickou výchovou k přípravě mladé generace na život v novém zřízení. Jeho redaktoři zastávali ve výchově moderní pedagogické názory; měla vést ke vkusu a uměleckému cítění, ke tvořivosti a touze po vzdělání, potažmo k práci, dobru, kráse a mravnosti; současně preferovali realistický přístup, beroucí ohled na dětské zájmy, potřeby i schopnosti. Ú. byl určen především starším školním dětem a mládeži, profiloval se bez zjevného autoritářství jako časopis zájmový; od soudobých konkurentů ho odlišovala kromě úsilí o původní kvalitní slovesný obsah a pestrou poučnou a zábavnou část i vkusná úprava a uspořádání, stabilní úroveň a především komplementární obrazová část, svědomitě redigovaná Jos. Wenigem, která se časem stala programově rovnocennou součástí časopisu: výtvarné projevy provázela rubrika *Naše obrázky* (*Naše obrazárna*), obsahující komentáře k reprodukcím v čísle, životopisné údaje o umělcích, výklady jejich děl apod. (obvykle Jos. Wenig, F. Strnad, nejčastěji anonymně), časem se rozrůstala rozsahem a zkvalitňovala hutností příspěvků. Bohatý ilustrační doprovod od 5. roč. (1923/24) rozšířila samostatná *Obrazová příloha* tematicky doplněná dalšími obrázky a interpretovaná uvnitř čísla. Přednostní, časem výhradní místo patřilo domácím umělcům starším i soudobým, cizí se objevili jen výjimečně (např. představení japonského umění). Postupně přibývalo fotografií, a to nejen jako dokumentárního a názorného doprovodu k naučným a informačním článkům, ale také jako zastoupení svébytného uměleckého druhu. Praktické uplatnění tvořivosti rozvíjela rubrika *Dílna* (ručních prací) poskytující nejen návody ke zhotovení různých dárků a pomůcek, ale i obeznámení se starými řemesly. Pravidelná rubrika *Rozmanitosti*, přinášející zajímavosti o známých osobnostech, kalendárium, poznatky, kuriozity a objevy z přírody, historie a vědy i informace o technických vynálezech atp. se od 10. roč. (1928/29) rozšířila v *Noviny Úsvitu* s podrobnějšími články a rozmanitějšími zprávami s aktuálním záběrem (sport, společenské události ap.). Snaha zapojit do spolupráce s listem čtenáře se v posledních ročnících projevila i vypisováním hádankářských, tvůrčích, literárních či zpravodajských soutěží o ceny i publikováním prací dětí. V proměněném obsahu se vedle dosavadní rubriky *Od Šumavy k Tatrám,* rozvíjející česko-slovenské vztahy podporou korespondence dětí, objevila např. *Hovorna strýčkova* pro různé vzkazy, rubrika *Sport a hry,* tábornická poradna Strejdy Čundrala, častější přehlídka četby vhodné pro děti a pravidelný *Veselý koutek* s původními obrázky a texty. Vytříbenou linii si Ú. uchoval i přes ekonomické obtíže (někdy krátkodobě vedly i k omezení rozsahu) po celou dobu vycházení; od roč. 9 (1927/28), patrně ve snaze více se přiblížit čtenářům či zvýšit odbyt, vycházel Ú. s modernější obálkou (od J. Čejky), změnil periodicitu i obsah (více zábavy a kontaktní rubriky). Přizpůsobování čtenářům (a komerci) však nepřekročilo redakční zásady, a tak se Ú. v konkurenci časopisů méně umělecky náročných, patrně též kvůli vyšším pořizovacím nákladům, neudržel a nakladatelství pro deficit vydávání zastavilo.

Beletristická část Ú. obsahovala původní práce takřka výhradně domácích autorů (s výjim-

kou několika málo překladů z angličtiny a slovanských jazyků A. Klášterského a J. F. Khuna). Příspěvky věnované poezii v každém čísle otvírala příležitostí motivovaná báseň určená roční dobou, resp. zvyky spojenými s lidovým kalendářem, zemědělskými pracemi, dětskými hrami atp. Uvnitř čísel se objevovala přírodní a reflexivní lyrika tradičního tvaru místy s jemnou výchovnou tendencí (např. cyklus E. Krásnohorské Do památníku mladému pokolení), básně s historickými náměty nebo s vlasteneckým posláním. Většího prostoru se dostalo próze, jež byla různorodější formálně i tematicky: vyskytovaly se pohádky, lidové i umělé (J. Brožová-Malá, F. Flos, K. B. Hájek, O. Hanuš, M. Peroutková, J. Petrus, A. Pochop, H. Sedláček, J. Toucová-Mettlerová, A. Ziegloserová, M. Žlábková aj.), bajky (J. F. Hruška, J. Milota pod pseud. J. M. Orebský aj.), pověsti (K. B. Hájek, F. Písecký, A. Pochop, A. Wenig aj.), povídky z dětského prostředí (J. Brožová-Malá, J. Hloh, F. Homolka, J. Hošek Přibyslavský, K. Lukešová, Š. Polášek Topol, J. Toucová-Mettlerová, K. Vašek, O. Votočková-Lauermannová, F. Wenig) či z běžného života i z lidového prostředí (B. Beneš Buchlovan, J. Herben, J. F. Hruška, J. V. Rosůlek, O. Svoboda aj.), národopisné obrázky (J. Kalus, P. Sula), hojně povídky z přírody, zejména o zvířatech (F. X. Harlas pod pseud. S. U. Tongi, M. Jahn, A. Jaroš, M. Příleská, K. Vašek aj.), humoristické povídky (Z. M. Kuděj aj.), dobrodružné a detektivní příběhy (F. Flos, A. Jenne, A. V. Jiskra, K. Leger, J. Pavel, L. Tůma-Zevloun, V. Valenta-Alfa aj.), historické povídky (F. J. Čečetka, J. Fiala, R. R. Hofmeister, A. S. Homolka, J. F. Hruška, A. Novotný, K. J. Zákoucký aj.), cestopisné črty, vzpomínková a životopisná vyprávění, anekdotické historky, mravoučné příběhy aj. Delší prózy vycházely v rámci jednoho ročníku na pokračování. Jako vkládané románové přílohy vycházela ponejvíce dobrodružná vyprávění (např. V. Valenta-Alfa: S maminkou u Tatarů a jiné povídky z vojny, F. Flos: Strýcův odkaz a Po stopě lupičů, R. R. Hofmeister: Čest, A. Wenig: Žito Čaroděj a jiné povídky o šibalstvích a kouzlech, F. Wenig: Paměti mouchy Gabriely, J. Pavel: Paduán). Jen výjimečně se objevila divadelní scénka (O. Votočková-Lauermannová). – *Naučné příspěvky,* někdy beletrizované a zpravidla doplněné dokumentárními obrázky či fotografiemi, se týkaly především výtvarného umění a literatury. Byly to zpravidla medailony, jubilejní články, pojednání o uměleckých stylech, výklady děl, úvahy o povaze tvorby ap. (O. Klímová, J. Kořenský, V. Marek, I. Rajniš, F. Strnad, V. F. Suk, A. Wenig i pseud. Jan Brázda aj.), v menší míře stati o hudbě (J. Hloušek), divadle a knižní kultuře (A. Wenig pod pseud. Pavel Stránský). Důležitou složkou časopisu byla historie a vlastivěda. Vedle pojednání o aktuálních událostech s poukazy na jejich dějinné souvislosti, poučení o pamětihodnostech (A. Král, E. Lippert, F. Mík, A. Wenig, K. Štech, J. Veselý), o mýtech (R. R. Hofmeister), o regionálních a folklorních látkách (J. Kalus, J. Karník pod jm. J. Svítil, V. Marek, P. Sula) se objevovaly podrobnější studie, např. o dějinách písma (O. Svoboda). Zastoupena byla i oblast přírodních věd (zvláště fauna) články o zákonitostech přírody a jejích unikátních jevech a též technika, zvláště poukazy na obdivuhodné výkony lidského důmyslu a práce. Poučnou část naplňovaly též cestopisné stati se zájmem i o exotické země (A. R. Hartmann, J. Havlasa, J. Kořenský, J. Petrbok, J. Wenig pod pseud. Jan Staněk aj.); aktuálně časovou součást články o sokolství, legionářích, výchovnou pak poučení, jak se chovat (J. S. Guth-Jarkovský). Rozmanité poučné články dále publikovali: J. Borecký, J. Doskočil, J. Fiala, F. Flos, J. Hála, J. Heliger, J. K. Hlinecký, J. Jirsík, J. V. Klíma, A. Kožmínová-Cimrhanzlová, J. Lebeda, J. Milota (pseud. J. M. Orebský), A. Novotný, O. J. Novotný, F. Pátek, J. Pávek, J. Petr, A. Rambousek, J. V. Rosůlek, A. Řeháková, H. Sedláček (i pseud. Promyk), J. Z. Stehlík, J. Svoboda, O. F. Urban, K. Vašek, F. Wenig aj., dále pseudonym Florestan, leckteří též pod iniciálovými šiframi. – Ú. věnoval tematická čísla významným historickým a uměleckým osobnostem (K. Havlíček Borovský, J. Žižka atp.), zaznamenával také mimořádné společenské události (např. všesokolský slet), soustavný zájem o dění na Slovensku se projevil nejen ve zpravodajství, ale i beletristickými příspěvky ve slovenštině, též samostatným slovenským číslem (roč. 2, 1920/21, č. 5; H. Gregorová, J. Gregor Tajovský, P. O. Hviezdoslav, M. Kukučín, J. Smrek). – *Poezii* v Ú. publikovali: J. Bartuška, M. Bílá, A. Brabec, J. Grmela, O. Hanuš, J. K. Hlinecký, S. P. Homolka, J. Hošek Přibyslavský, F. Jungbauer, J. Kalus, K. Koval, E. Krásnohorská, P. Křičková, E. Lešehrad, J. Milota (pseud. J. M. Orebský), F. V. Mrkvička, A. M. Mühlstein, A. E. Mužík, G. R. Opočenský, M. Příleská, J. V. Ro-

sůlek, H. Sedláček, P. Skřivan, J. Soukal, J. Spilka, F. A. Springer, J. Z. Stehlík, J. Svoboda, J. Toucová-Mettlerová, J. Urbánek, Q. M. Vyskočil, A. Wenig (pseud. Jan Brázda), F. Wenig, Jan Wenig, V. Zelinka, S. Zima; méně též: J. Borecký, F. Branislav, L. Dymeš, F. Flos, A. Heyduk, M. Jahn, A. Klášterský, J. Kožíšek, V. Krofta, J. Kvapil, J. Opolský, J. Ošmera, O. Scheinpflugová, X. Tejřov, K. Toman, J. Vrba aj., i pseud. Toyama. – *Prózou* častěji mimo autory již uvedené přispěli: Z. Deyl, Fringilla, J. Havlasa, J. K. Hlinecký, A. V. Jiskra, Č. Kramoliš, F. Kubka, M. Míšková-Raisová, J. Petrbok, F. A. Springer, J. Vraštil, J. Vrba, V. Vyleťal, Q. M. Vyskočil, A. Wenig, F. Župan; méně též F. Branislav, J. Čapek, A. Gebauerová, I. Herrmann, R. Jesenská, F. Kárník, A. Kožmínová, J. Lebeda, R. Medek, T. Meinecková, J. Prchal, A. Řeháková, J. Šverma, B. Tožička, J. F. Urban, K. M. Walló, J. Wenig pod pseud. Jan Staněk aj.

LITERATURA: ● ref. Ú.: (roč. 1:) Svbd. (O. Svoboda), Úhor 1919, s. 143 + Úhor 1920, s. 30; (roč. 3:) V. Marek, Úhor 1922, s. 12; -ka., PL 31. 12. 1922; (roč. 4:) V. Marek, Úhor 1923, s. 13; (roč. 5:) V. Brtník, Venkov 12. 11. 1924; V. Marek, Úhor 1926, s. 115; (roč. 6:) P. S. (Sula), NO 12. 8. 1925; (roč. 7:) V. Marek, Úhor 1926, s. 109; P. Sula, NO 1. 9. 1926; (roč. 8:) V. Marek, Úhor 1927, s. 113; (roč. 10:) Red., Úhor 1928, s. 124; (roč. 11:) Red., Úhor 1929, s. 126; (roč. 12:) an., Venkov 5. 9. 1930; an., Úhor 1930, s. 168 ●; an.: Zanikl Ú., Úhor 1931, s. 153.

jip

Ut annuncietur

12.–13. století

Latinská legenda o sv. Václavu.

Rozsáhlá legenda U. a. (Aby zvěstováno bylo) se dochovala ve dvou recenzích (U. a. 1 a 2). Jak ukázal J. Ludvíkovský, U. a. 1, vzniklá mezi 1170 a koncem 13. století, je (stejně jako starší recenze legendy Oriente iam sole, dále Oriente) přepracováním Kristiánovy legendy. Vývoj textu U. a. těsně souvisí s vývojem textu Oriente (jejich relativní chronologie je tato: U. a. 1, Oriente 1, U. a. 2, Oriente 2). U. a. 2 obsahující přímé ohlasy Oriente 1, vznikla pravděpodobně za vlády Přemysla Otakara II. (B. Ryba předpokládal mezi U. a. 1 a 2 ještě nedochovaný mezičlánek).

Autorem legendy je neznámý vlastenecky smýšlející mnich. Pojal sv. Václava jako Kristova rytíře, božího vyvolence naplněného sv. Duchem: zdůraznil jeho moudrost, čistotu srdce, asketický způsob života. Václavův život i jeho smrt podal jako postupné naplňování předpovědí bible, mnoho místa věnoval světcovým zázrakům. Vyprávění přerušují zajímavé komentáře homiletického rázu; ideál askety na trůně je v nich stavěn do protikladu ke knížatům své současnosti. Původce U. a. 2 text starší recenze rozšířil a obohatil jej množstvím stylistických ozdob (mj. rýmy).

EDICE: Vita sancti Wenceslai incipiens verbis U. a. (1917, ed. A. Podlaha; obě recenze, ke kratší srov. doplňky in LF 1955, s. 196, ed. J. Ludvíkovský); in Analecta Bollendiana (Brusel) 82, 1964, s. 106 (ed. P. Devos; U. a. 1). – *Překlady do češtiny:* in Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze 14. století (1940, ed. A. Matějček a J. Šámal, přel. B. Ryba; U. a. 2). ■

BIBLIOGRAFIE: Z. Uhlíř in Literární prameny svatováclavského kultu a úcty ve vrcholném a pozdním středověku (1996, s. 238, č. 128–131). ■ LITERATURA: J. Pekař in Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians (1906); B. Ryba in Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze 14. století (1940, ed. A. Matějček a J. Šámal); R. Urbánek in Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); J. Ludvíkovský: Václavská legenda 13. století U. a., její poměr k legendě Oriente iam sole a otázka autorství, LF 1955, s. 196 + Václavská legenda 13. století U. a. (Doplněk), LF 1957, s. 149; P. Devos: Le dossier de S. Wenceslas dans un manuscrit du XIIIe siècle, Analecta Bollandiana (Brusel) 82, 1964, s. 87; O. Králík: Die Datierung der Wenzelslegende U. a. 2, sb. Orbis mediaevalis. Festgabe für A. Blaschka (Výmar 1970); J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; D. Třeštík: Kristián a václavské legendy 13. století, AUC Praha. Philosophica et historica 2. Studia historica 21, 1983, s. 45; J. Hošna in Kníže Václav v obrazu legend (1986); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

jl

Růžena **Utěšilová**

* 13. 11. 1900 *Horní Cerekev* u Pelhřimova
† 27. 1. 1976 *Praha*

Autorka veseloher a konvenčních románů pro ženy.

Roz. Neureiterová, psala se i Utěšilová-Neureiterová. – Harmonické dětství prožívala ještě

s pěti sourozenci v rodině úředníka, která se 1912 přestěhovala do Prahy. Po dokončení měšťanské školy navštěvovala 1915–17 obchodní školu, potom tři roky učitelský ústav. 1920 se stala úřednicí Okresní záložny na Smíchově a zároveň poslouchala na pražské filoz. fakultě přednášky V. Tilleho, J. Máchala aj. 1921 se provdala a od 1923 se věnovala literární práci.

Svou uměleckou aktivitu dělila U. mezi oblast literární a dramatickou. Komerčních úspěchů dosahovala bez větších uměleckých záměrů profesionální obratností, dobrou vypravěčskou úrovní a smyslem pro dramatickou akci. Při osnování románových zápletek s bohatým dějem a centrálním milostným konfliktem propagovala ideály čisté lásky a spořádaného manželského života. Věrohodně popisovala citové problémy svých hrdinek, pocházejících obvykle z tzv. lepší společnosti, které absolvovaly četné útrapy a životní zkoušky, aby nakonec dosáhly štěstí. Týž typ zápletek konstruovala s jistou snahou o žánrovou rozmanitost (román detektivní, humoristický, se sociálním pozadím). Značné popularity si získal román *Lízin let do nebe* o osudech obecního sirotka, v němž U. pranýřovala sociální bezpráví, licoměrnost a závistivost měšťácké společnosti. V dramatech (hraných na pražských předměstských divadlech a mimopražských ochotnických scénách) využívala situační komiky a variovala veseloherní situace v milostných konfliktech plných nedorozumění a zvratů, s častými záměnami osob nebo s dvojicí povahově odlišných dívek, přičemž tu nekonvenční učinila nositelkou ústřední zápletky. – Pro rozhlas připravila dramatickou scénu Hodina klavíru. Podle U. románů natočil V. Wassermann filmy Druhé mládí (1938, Klekání), Lízin let do nebe (1937) a Lízino štěstí (1939).

PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda naší rodiny (1946–47 R Odejděte, ženy!, 1947–48 R Ďábel Kamila Irvina); Telegraf (1937); Venkov (1926, 1929, 1931); Zvon (1927). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Jenka (R 1928); Tajemství starých hodin (R 1928); Pátá žena Štěpána Huliciusa (R 1929); Dívčí vzpoura (D 1930); Obětovaná (R 1930); Alenina sázka (D b. d., 1931); Právo první noci (D 1931); Dvě lásky Filíny Borkovcové (R 1931); Ženich mé tety (R 1931); Lupič (D b. d., 1932, prem. 1929); Uličnice (D b. d., 1932, prem. 1929); Smějí muži hřešit? (Štika v rybníce) (D b. d., 1933, prem. 1932 s tit. Štika v rybníce); Ctnost na horách (D b. d., 1934, na tit. listě chybně Cnost na horách, prem. 1933); Úskok (D 1934, rozmnož.); Dobrodružka Máša (R 1936); Klekání (R b. d., 1937); Lízin let do nebe 1–3 (R 1937; 1. Obecní Líza, 2. Lízina učitelka, 3. Lízino štěstí); Spoutané jaro (R 1937); Polední žár (R 1938); Panímáma Žalmanová (R b. d., 1940); Zlé děvče 1, 2 (R b. d., 1941); Ukradená tvář (R 1941); Zuzanina dcera (R 1946); Odejděte, ženy! (R 1947); Jaro. Tři jarní náladové scény (b. d.; 1. Láska, 2. Hodina klavíru, 3. Zasnoubení, rozmnož.); Jediné východisko (D b. d., rozmnož.); Pan solicitátor (D b. d., rozmnož.); – posmrtně: Lízin let do nebe 1, 2 (1991, podle film. verze upr. Z. Marvanová). ▮ SCÉNICKY. *Dramatizace:* K. J. Erben: Tři přadleny (1938). ▮

LITERATURA: ● ref. Jenka: V. Brtník, Venkov 14. 9. 1928; drb. (J. Borecký), Zvon 29, 1928/29, s. 54; B. Jedlička, LidN 9. 2. 1929, příl.; K. Š. (Štorch) (i ref. Tajemství starých hodin), RA 5, 1929/30, s. 60 ●; drb. (J. Borecký): ref. Tajemství starých hodin, Zvon 29, 1928/29, s. 490; ● ref. insc. Uličnice: Č. (K. Červinka), Zvon 29, 1928/29, s. 476; Zk. (Z. Klíma), Telegraf 20. 2. 1931 ●; drb. (J. Borecký): ref. Pátá žena Štěpána Huliciusa, Zvon 30, 1929/30, s. 405; ● ref. Dvě lásky Filíny Borkovcové: V. Brtník, Venkov 22. 10. 1931; drb. (J. Borecký), Zvon 32, 1931/32, s. 334 ●; -us (J. Petrus): ref. Obětovaná, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 172; jv. (J. Vodák): ref. insc. Štika v rybníce, Čes. slovo 1. 11. 1932; V. Brtník: ref. Ženich mé tety, Venkov 1. 12. 1932; ● ref. Ctnost na hrách: = (J. Vodák), Čes. slovo 7. 12. 1933; Btk. (V. Brtník), Venkov 20. 5. 1934 ●; ● ref. Dobrodružka Máša: Ap. (A. Pospíšilová), Rozhledy 1936, s. 175; drb. (J. Borecký), Zvon 37, 1936/37, s. 14 ●; drb. (J. Borecký): ref. Spoutané jaro, Zvon 38, 1937/38, s. 502; ● ref. Lízin let do nebe: drb. (J. Borecký), Zvon 38, 1937/38, s. 126; bž. (J. Brož) (o filmu), PL 28. 1. 1938 ●; ● ref. Klekání: drb. (J. Borecký), Zvon 38, 1937/38, s. 251; AMB. (A. M. Brousil) (o filmové verzi s tit. Druhé mládí), Venkov 9. 10. 1938 ●; drb. (J. Borecký): ref. Polední žár, Zvon 39, 1938/39, s. 222; ● ref. Panímáma Žalmanová: drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 630; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 13. 7. 1940 ●; ● ref. Zlé děvče: drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 501; St., Nár. práce 28. 5. 1941 ●.

sb

František Jaroslav **Vacek Kamenický**

* 24. 1. 1806 *Kamenice* (K. nad Lipou)
† 23. 3. 1869 *Blovice* u Plzně

Básník a překladatel, autor ohlasů lidových písní a cyklů znělek s historickou tematikou.

V matrice zapsán jako František Waczek; publikoval také pod vl. jm. František (F. J.) Vacek. – Pocházel ze sedmi dětí řezníka a hostinského; V. synovcem byl klasický filolog a překladatel F. Šohaj, jehož literární počátky podpo-

roval. V. K. vystudoval gymnázium v Jindř. Hradci (1818–23, učitelé A. Liška a V. A. Svoboda) a od 1824 tzv. filozofii v Praze. Navázal přátelství s příslušníky mladé vlastenecké inteligence (F. L. Čelakovský, J. K. Chmelenský, J. J. Jungmann, J. P. Koubek, J. J. Langer, J. K. Tyl aj.) a přijal jméno Jaroslav. Od 1827 studoval bohoslovecký seminář v Čes. Budějovicích (t. r. sbíral s přítelem J. V. Kamarýtem při cestě po jižních Čechách písně pro Čelakovského Slovanské národní písně). Po vysvěcení (1831) působil 13 let jako zámecký kaplan v Březnici u známého vlastence a lidumila hraběte Hanuše Kolovrata-Krakovského, s nímž zůstal i později v přátelských stycích. Od 1839 byl kaplanem a později farářem v Týnci u Klatov, 1844–45 farářem v Merklíně u Přeštic, od 1845 farářem a poté děkanem v Blovicích (psal tu pamětní knihu Liber memoriabilium parochiae Blovicensis). V místech svého působení pečoval o vzdělání lidu a snažil se prohlubovat vlastenecké uvědomění: organizoval národní besedy, 1862 v Blovicích, kde se přátelil s tamním učitelem, básníkem V. M. V. Bělohrobským, inicioval založení zpěváckého spolku Kamenický. Podnikal i humanitární akce ve prospěch chudých z farnosti a podporoval nemajetné studenty (např. předčasně zemřelého literáta V. H. Jirotu). Z výtěžku svých publikací z 1862 dotoval některé tehdejší vlastenecké akce (sbírka ve prospěch Z. Havlíčkové, vybudování pomníku B. Němcové). Pohřben byl v Blovicích.

V. K. debutoval v polovině 20. let v časopise Čechoslav vlastenecky tendenčními básněmi s historickými přírodními a milostnými tématy, jejichž volba i ztvárnění odpovídaly preromantickému vkusu. V dalším období jeho tvorby převážila metoda ohlasová: básně, publikované původně časopisecky (1830 Čechoslav a ČČM), se staly součástí sbírky *Písně v národním českém duchu* (vydána s přispěním H. Kolovrata-Krakovského a dedikována Čelakovskému), která obsahovala převážně verše s tematikou milostnou, pojímanou žertovně, elegicky i tragicky. Ohlasová poezie V. K. byla ve své době značně oblíbena (v úvodu k Ohlasům písní českých ji 1839 ocenil i Čelakovský); mnohé z jeho milostných a vlasteneckých básní byly zhudebněny (skladatelé J. Dolenský, J. F. Kittl, V. J. Rosenkranc, H. Skřivan, A. Trnka, J. Vašák, J. Vorel) a některé i zlidověly (*U panského dvora*). Počátkem 60. let připravoval V. K. rozmnožené vydání sbírky (ukázky v Lumíru 1861 a v Rodinné kronice 1864), k němuž však už nedošlo. O básnické zachycení význačných událostí českých mýtů a dějin se pokusil v cyklech sonetů *Svatý Václav* a *Lilie a růže*; z rozsáhle koncipovaného díla uskutečnil asi polovinu, ve více než 150 didakticky zaměřených znělkách (zdůrazňuje význam slovanské jednoty, křesťanské víry a lásky k vlasti) zobrazil jednotlivé výjevy od příchodu Čechů do smrti knížete Břetislava. – V. K. překládal z němčiny (C. F. van der Velde, jednotlivé básně F. G. Klopstocka a F. Schillera), italštiny (Petrarkovy sonety) a polštiny (jednotlivé básně J. Kochanowského a A. Mickiewicze). V rukopisu zůstaly, vedle Sepsání dějin a památek hradů, města a panství březnického (1838), ohlasové verše z chystaného nového vydání Písní v národním českém duchu, lyrické básně vyvolané pozdní citovou krizí 1861–62, další překlady Petrarkových sonetů aj.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jaroslav Kamenický, Jaroslav V. Kamenický, J. V. Kamenický; F. J. V. (dub., Rozličnosti). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda (1865); ČČM (1829–30, 1838–39, 1841, 1843; 1829 překl. z F. Schillera, 1830 Písně v duchu prostonárodním novočeském, 1838 překl. výboru Petrarkových sonetů, 1839 elegie U hrobu mé matky, 1841 překl. z F. G. Klopstocka); Časopis pro katol. duchovenstvo (1836, 1839, 1844); Čechoslav (1825 debut, 1830–31; 1830 Sedmero písní); Čes. včela (1834); alm. Hlasové duchovenstva k slavnému dosednutí na stolec arcibiskupský… Aloysia Josefa, svobodného pána Schrenka z Notzingu… (1838); alm. Hlasy duchovenstva k … Ferdinandovi a Marii Anně při slavnosti korunování (1836); alm. Hlasy vlastenců ke dni 1. března 1832, … panování… Františka I. (1832); Jindy a nyní (1833, mj. překl. z A. Mickiewicze); Květy české, pokr. Květy (1834–38; 1834 překl. z A. Mickiewicze); alm. Kytka (1836–38); Lumír (1861–62, 1865); Poutník slovanský (1826–27, mj. překl. z J. Kochanowského); Rodinná kronika (1864); Rozličnosti (1829, dub.); Škola a život, příl. Štěpnice (1862); sb. Věnec ze zpěvů vlastenských…, pokr. Věnec (1835–36, 1838–39, 1843); – posmrtně: sb. Atti del Convegno internazionale Petrarca e il petrarchismo nei paesi slavi (Záhřeb, Dubrovník 1978 překl. Petrarkových sonetů z pozůstalosti); Časopis pro moderní filologii (1911); Lit. listy (1885). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Písně v národním českém duchu (BB 1833); Svatý Václav (BB 1844); Lilie a růže (BB 1846); Pohřební řeč nad rakví p. Antonie hraběnky Kolovratovy v Blovicích dne 25. ledna 1857 (výt. nezjišt.); Kytice ke studentské besedě v Klatovech (B 1861, výt. nezjišt.); Besední čtení (BB 1862, výt. nezjišt.);

Besední kytice (B 1862); Píseň Češky (B 1862); Píseň věrné dcery (B 1862); Píseň vlastenky (B 1862); Tři písně pravé Češky (BB s notací, b. d., mezi 1862–63); Proslov k divadelnímu představení v Plzni dne 21. března 1862 ve prospěch povodní poškozených (B 1862); Proslov k divadelnímu představení v Rokycanech dne 15. února 1864 u příležitosti valné schůze jednoty hospodářské (B 1864); – posmrtně: Básnické práce F. J. V. (1873, ed. F. Šohaj); U hrobu mé matky (B 1945, bibliof.). – *Překlad:* C. F. van der Velde: Dívčí boj (1832). ▮ KORESPONDENCE: in J. Z. Raušar: V.-K. (M. Drexlerovi z 1834–46; 1885); in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 1, 3, 4 (Vinařickému z 1831, 1851–52, 1862; 1903, 1914, 1925, ed. V. O. Slavík a J. Šafránek); in Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského 1, 2 (Čelakovskému z 1827, 1832–39; 1907, 1910, ed. F. Bílý); in Příspěvky k listáři F. L. Riegra (Riegrovi z 1862; 1925, ed. J. Heidler). ▮

LITERATURA: J. Z. Raušar: V.-K. (1885). ▮ -sfc-: ref. Písně v národním českém duchu, Jindy a nyní 1833, sv. 1, s. 30; J. J. (Jungmann): Nápěvy k písním F. J. Kamenického, ČČM 1843, s. 450; -7- (K. Sabina): ref. Lilie a růže, Ost und West 1845, s. 324; an.: Z Blovic, Pražské noviny 1850, s. 102; an.: Básník V. K., NL 26. 4. 1861; an.: F. J. V. K., Světozor 1869, s. 100; ● nekrology: (an.:) Čes. študent 1869, s. 45; Koruna 1869, č. 145; Květy 1869, s. 103; (J. Barák), Svoboda 1869, s. 193; J. Kratochvíle, Budivoj 1869, č. 29 (řeč na pohřbu 25. 3.) ●; K. B. Klement: F. J. V.-K., Světozor 1870, s. 339, 347; an.: Básnické práce…, Světozor 1873, s. 140; K. B. Mráček: Něco o povaze V. K., Studentské listy 3, 1882/83, s. 80, 109, 144 ← Tábor 1882, č. 33–37; J. Neruda: F. J. V. K., Humorist. listy 1885, s. 296 → Podobizny 3 (1953, s. 61); L. Domečka: Neznámé básně F. V. K. (pro 2. vyd. sbírky Písně v národním českém duchu), Lit. listy 1885, s. 103 a pokr.; A. Dostál: Fary kněží vlastenců, Hlídka lit. 1886, s. 268; Vlast. Hálek: F. J. V.-K., kněz – básník, Vlast 24, 1907/08, s. 212, 349; M. Hýsek: Láska F. J. V.-K. (s ukázkami básní z 1861–62), ČMF 1911, s. 208; F. Homolka: Rozšíření písní umělých mezi lidem českým, ČL 1911, s. 413; B. Václavek: Tři zlidovělé písně F. V.-K., ČMM 1923, s. 202 → O české písni lidové a zlidovělé (1950, s. 33); B. Rak: Romanistika v Muzejníku, ČNM 1926, s. 185; B. Václavek: Po stopách českých básníků v lidové tradici, Magazín DP 1, 1933/34, s. 203; F. Strejček: Píseň národní hrdosti, Zvon 35, 1934/35, s. 61; F. Krčma: Neznámé rukopisy probuzenské, LF 1947, s. 22 + Orlická múza našich básníků, LF 1949, s. 97; Z. Nejedlý in O literatuře (1953, s. 159 ← Bedřich Smetana 4, 1925); V. Škorpík: F. J. V.-K., obrozenecký básník, vlastenec a pěvec českých národních písní, ČL 1956, s. 273; J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 237); V. Cvek in Lidé kraje mezi třemi vrchy (1967, s. 107); Sp. (S. Polaut): Básník a buditel, Pravda 25. 3. 1969; J. Bílek in Kamenice nad Lipou v literatuře, vědě a umění (Kamenice n. Lipou 1970); V. Cvek: Obrozenská postava, Katol. noviny 21. 3. 1976; J. Křesálková: Aspetti della fortuna del Petrarca in Boemia, sb. Atti del Convegno internazionale Petrarca e il petrarchismo nei paesi slavi (Záhřeb, Dubrovník 1978, s. 257); Václav Kovářík in sb. Blovice 1284–1984 (1984, s. 142); in Literární osobnosti Pelhřimovska (Okresní knihovna Pelhřimov 1989, s. 57); V. Viktora: Pax iiscum – Blovice, Plž 2004, č. 2; -V. K.-: Z galerie pozapomenutých osobností našeho kraje. F. J. V.-K., Pod Zelenou Horou 2006, č. 3.

msk

Vladimír (Vláďa) **Vacke** viz Vláďa **Zíka**

Václav, Havel a Tábor

1424

Básnický spor.

Anonymní báseň (1188 veršů) je v úvodu datována 1424. Název V., H. a T. (a podtitul Rozmlouvání o Čechách roku 1424) jí dal její objevitel F. Palacký. Pokusy R. Urbánka a F. M. Bartoše o určení autora byly vyvráceny. Rovněž byla vyvrácena hypotéza E. Pražáka, že báseň vznikla teprve 1467–68, tj. mnohem později než v době, do níž se výslovně hlásí.

Obsahem básně je spor, který ve vypáleném kostele (obrazu zpustošených Čech) vedou tři náhodně se sešedší pocestní: Václav (představitel katolíků), Havel charakterizovaný přízviskem „Vrtoš“ (představitel Čechů kolísajících mezi katolíky a husity) a Tábor (představitel táborského křídla husitů). Neznámý autor jejich ústy formuluje názory a postoje „čtverého lidu“, katolíků, husitů rozdvojených na pražany a tábory a zbývajících obyvatel království, kteří si přejí obnovení náboženské jednoty a míru (Václav a Tábor jsou kněží, Havel je laik). Václav i Tábor argumentují především biblí, jejíž výklad podpírají citáty z teologických autorit. Václav klade důraz na Nový, Tábor na Starý zákon; poslední slovo má Václav, který obhajuje Kristův příkaz lásky a milosrdenství proti táborské ideologii násilí. Tendence, bezrozměrný verš a nenuceně hovorový styl činí tento básnický spor protějškem agitačních husitských básní zapsaných v Rukopisu budyšínském.

EDICE: in Veršované skladby doby husitské (1963, ed. F. Svejkovský). – *Ukázky in:* ČČM 1831, s. 379

(ed. F. Palacký); Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben); J. Pekař: Žižka a jeho doba 1 (1927); Ktož jsú boží bojovníci (1951, ed. J. Macek); Výbor z české literatury doby husitské 1 (1963). ■

LITERATURA: A. Kraus in Husitství v literatuře, zejména německé 1 (1917); J. Pekař in Žižka a jeho doba 1 (1927); R. Jakobson: Úvahy o básnictví doby husitské, SaS 1936, s. 1 → Poetická funkce (1995); R. Urbánek: Mařík Rvačka jako protihusitský satirik, ČSPS 1955, s. 1; F. M. Bartoš: Z politické literatury doby husitské, Sborník historický 5, 1957, s. 21; F. Svejkovský in ed. Veršované skladby doby husitské (1963); J. Hrabák in Ze starší české literatury (1964, s. 108); E. Pražák: Hádání Prahy s Horou a Rozmlouvání o Čechách ve vzájemném vztahu a ve vývoji českého dialogu, LF 1965, s. 204; F. M. Bartoš: O básníka husitských skladeb sborníku budyšínského a o Rozmlouvání o vzniku husitské bouře z r. 1424, LF 1966, s. 133; M. Hájek: Příspěvek k bádání o skladbě V., H. a T. čili Rozmlouvání o Čechách z r. 1424, LF 1969, s. 120; P. Čornej: Příspěvek ke sporu o skladbu V., H. a T., Slavia 1983, s. 362 (srov. ref. J. Kolára, Husitský Tábor 6–7, 1983–84, s. 478); V. Viktora: V., H. a T., sb. Literatura v diskusi (2000).

jk

Bedřich **Václavek**

* 10. 1. 1897 *Čáslavice* u Třebíče
† 5. 3. 1943 *Osvětim* (Polsko)

Literární a divadelní kritik a programový estetik prosazující marxistické pojetí společenské a estetické úlohy umělecké tvorby v rámci představy socialistické kultury, literární historik, etnograf a editor soustředěný především na problém vývoje a sociologie moderní české literatury a na otázky tradice lidové slovesnosti a zlidovělé písně, publicista, autor juvenilní poezie s přírodními a válečnými motivy, překladatel z němčiny a organizátor komunistické kulturní politiky.

Podepsal se i V. Václavek. – Syn lesníka. Vychodil obecnou školu v Kojeticích (1902–03) a Starči (1904–07). Od 1907 studoval na gymnáziu v Třebíči, po maturitě 1915 byl hned v červenci odveden do armády (jako jednoroční dobrovolník nejprve k posádce v Jihlavě a následně v Kroměříži); od října 1916 do března 1917 sloužil ve Vídni, kde navštěvoval i přednášky na filoz. fakultě (mj. o lidové písni), pak byl přeložen nejprve do Brna a vzápětí opět do Jihlavy. V listopadu 1918 byl propuštěn z vojenské služby a začal studovat v Praze na filoz. fakultě bohemistiku a germanistiku, v akademickém roce 1922/23 navštěvoval na berlínské univerzitě přednášky z divadelní a literární vědy (při té příležitosti podnikl okružní cesty po Rakousku a Německu). Mezi jeho učiteli v Praze byli J. Jakubec, O. Fischer, F. X. Šalda, J. Máchal, A. Novák, J. Horák a J. Vlček, v Berlíně M. Hermann; na jeho odbornou i ideovou orientaci rovněž působili Z. Nejedlý a M. Hýsek, jejichž přednášky si nezapisoval. 1922 složil státní zkoušku z češtiny a němčiny a získal učitelskou aprobaci; 1923 obdržel titul PhDr. na základě disertační práce *České světské písně zlidovělé* a začal spolupracovat s Ústavem pro lidovou píseň. Během pražských studií se podílel na činnosti studentského hnutí (spolu s J. L. Fischerem, F. O. Navrátilem, J. M. Kořínkem, V. Šmilauerem, V. Nezvalem, J. Wolkrem, B. Lifkou, M. Matouškem, K. L. Káclem). Na podzim 1923 získal místo zatímního profesora na reálném gymnáziu v Brně, kde byl mezi jeho kolegy i B. Markalous (J. John). 1924 byl mezi zakládajícími členy brněnské odbočky Devětsilu. Od února 1925 byl zaměstnán jako praktikant, později jako komisař archivní a knihovní služby Zemské a univerzitní knihovny v Brně; t. r. se oženil. 1927 vstoupil do komunistické strany (KSČ), účastnil se založení Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s novým Ruskem a začal se intenzivně věnovat organizační a politicko-osvětové činnosti spojené s komunistickou kulturní politikou. 1930 byl mezi iniciátory brněnské pobočky Levé fronty (po rozpuštění Devětsilu se stal jejím jednatelem) a v listopadu se zúčastnil Mezinárodní konference revolučních spisovatelů v Charkově (po návratu přednesl na různých místech republiky cyklus přednášek o proletářské kultuře). V červenci 1933 byl přeložen do olomoucké Studijní knihovny na základě disciplinárního řízení, které s ním bylo vedeno pro jeho politickou činnost a zejména pro organizování podpory stávkujícím horníkům rosicko-oslavanského revíru v listopadu 1932. Stálá kulturní a politická aktivita spoluurčovala V. další činnosti. Mj. to bylo soustavné redigování periodik počínaje Studentskou revuí, z níž 1921 učinil společně s redakčními kolegy platformu levicového studentského hnutí; 1926 byl spolu s F. Halasem pověřen komunistickou stranou, aby (anonymně) napomohl reformě ilustrovaného satirického a humoristického čtrnáctideníku Šlehy (administrativně spojen s brněnskou Rovností), dále redigoval avantgardní časopisy, v nichž

zastupoval brněnský Devětsil, orgány prosazující kulturní politiku Levé fronty (Index) a časopis U, orgán skupiny socialistických spisovatelů Blok, na jehož založení 1936 měl zásadní podíl. Ve 30. letech organizoval rovněž pomoc Španělsku v době tamní občanské války a protifašistické hnutí spisovatelů demokratické levice. Na jaře 1939 se habilitoval na brněnské univerzitě prací *Písemnictví a lidová tradice* a v květnu byl navržen na jmenování docentem, návrh však byl zemským úřadem v lednu 1940 zamítnut (1945 byl in memoriam jmenován docentem, 1947 profesorem s účinností od 1943). V březnu 1939 byl propuštěn ze zaměstnání v olomoucké knihovně (podílel se na vydávání ilegálního Rudého práva). V dubnu 1940 odešel do ilegality, skrýval se postupně v Moravské Nové Vsi, v depozitáři Národní galerie na Zbraslavi, v Poříčí u Litomyšle, v Dolní Čermné a nakonec v Praze. 27. 4. 1942 se naposledy sešel se ženou a synem v Praze, 29. 4. byl zatčen, do 20. 1. 1943 vězněn v pankrácké věznici a od 28. 1. 1943 v koncentračním táboře v Osvětimi, kde podlehl tyfové infekci. – Manželka Jaroslava V. (roz. Nickmannová, * 26. 6. 1905 Brno, † 1. 11. 1978 Kralupy n. Vltavou) byla V. spolupracovnicí a editorkou některých jeho posmrtně vydaných prací, 1953–69 působila jako ředitelka Památníku nár. písemnictví (PNP); připravila příručku Co dalo Třebíčsko české literatuře (1962, 1986 s tit. Literární Třebíčsko), katalogy výstav (P. Bezruče 1952, Z. Nejedlého 1953), uspořádala soubory Písně roku 1848 (1948) a Mikuláš Aleš mládeži (1957, s E. Svobodou), předmluvami provázela publikace PNP aj., též překládala.

V. kritickou a teoretickou činnost vyznačovalo od počátku úsilí o propojení společensky angažovaného stanoviska s odborně fundovaným poznávacím zřetelem a o soustavné zobecňování kritického hodnocení v teoretické reflexi (pojetí kritiky jako odborného poznání s vědeckými rysy stavěl proti kritice jako součásti umělecké literatury). Poté, co 1922 rezignoval na básnickou tvorbu, tematizující nejprve životní skepsi a trauma válečné zkušenosti a přecházející ve vitalistickou lyriku nesenou bojovnou perspektivistickou dikcí, a rozhodl se definitivně pro vědecko-kritickou dráhu, začal usilovat o vytvoření pevného systému hodnotících kritérií. Metodologicky jej nejprve orientovalo především germanistické studium v semináři O. Fischera zaměřené na psychologickou analýzu literární osobnosti (zároveň pod vedením J. Jakubce začal vymezovat svůj výzkum zlidovělé písně). V. vlastní koncepci podnítila během berlínských studií (setkal se tam s prudkými sociálními otřesy na straně jedné, avantgardní dílnou a teoretickou diskusí na straně druhé) dobová německá sociologie literatury, jak ji představovaly práce L. Märtenové a W. Hausensteina; celou V. tvorbu však zároveň vyznačuje rys odborné průpravy ideografického typu: tíhnutí k monografičnosti, řetězení portrétů jednotlivých osobností jako reprezentací idejí a jejich vývoje. Svou kritickou činnost (převážně soustředěnou na literaturu a divadlo, ve 2. polovině 20. let však též na teorii architektury) podřídil ideálu nového, socialistického umění, reprezentovaného ve 20. letech především tvorbou Devětsilu. Svými referáty usiloval o systematický komentář avantgardní tvorby zdůrazňující její společenský obsah, její poznávací funkci v souladu s požadavky ideologie socialistického, resp. komunistického hnutí. Sociologická kritéria se snažil propojovat s porozuměním soudobému experimentálnímu básnickému úsilí o tvarovou jednotu poukazem na revoluční povahu těchto výbojů vyznačujících nejprve proletářskou literaturu, později poetismus. V knize *Od umění k tvorbě* demonstroval na portrétech současných českých spisovatelů své pojetí vývojového pohybu směřujícího k odsubjektivizování umělecké tvorby, k „čisté poezii“ jako výrazu nové skutečnosti, od „mystiky individualistického zajetí“, spiritualismu, romantismu a subjektivismu (O. Fischer, bratři Čapkové, J. Durych) k objektivizující, tzn. názorné či znázorňující poetické tvorbě nové reality, nové životní empirie kolektivistického charakteru (V. Vančura, V. Nezval, J. Seifert). Vývojová linearita, schematická jednosměrnost a ideologická zatíženost V. hodnocení konkrétních poetických výkonů měla svůj programový protějšek v teoretickém výkladu. Kniha *Poezie v rozpacích* byla pokusem o syntézu avantgardních principů v absolutizovaném sociologickém pojetí zdůvodňujícím avantgardu prostřednictvím analýzy historických proměn strukturovaných uměleckých typů ve vztahu k transformacím společenských zřízení. Do opozice tzv. čisté poezie a funkčního umění (účelné produkce) se promítla snaha o stanovení obecných zákonitostí vývoje umění s důrazem na celkový vztah umění ke skutečnosti

a působení třídních a ideologických změn na celou uměleckou strukturu (nikoli pouze na obsahovou či tematickou rovinu). V. koncepce uvedla vývoj umění do přímé kauzální vazby s vývojem výrobních sil, její centrum tvořil marxistický výklad rozkladu kapitalistického umění (odcizení, tj. vláda věcí nad člověkem, fetišismus, naturalismus, iluzionistický subjektivismus) a vzniku umění socialistického, v němž je nejprve literatura potlačena experimenty čisté poezie, aby nakonec sama ustoupila tvorbě poetického života. Po diskusi s komunistickou kritikou a následně v souvislosti se zintenzivněním své spolupráce na kulturní politice KSČ a po generační polemice 1929 (protest sedmi komunistických spisovatelů proti stalinizaci KSČ a jejich ostrá debata s Devětsilem) V. své názory začal korigovat a v teoretických článcích zdůrazňoval prostředkující úlohu estetiky a mimoestetické cíle. Po návratu z konference v Charkově prosazoval (v souvislosti s direktivami RAPP, Ruské asociace proletářských spisovatelů, přenášejícími metody politické práce do literatury a umění) požadavek „životní významnosti" poezie. Poté, co byl 1932 vliv rappistické ortodoxie v SSSR omezen, zapojil se V. do počínající diskuse o historickém materialismu a po 1934 o socialistickém realismu názory prosazujícími syntézu avantgardních postupů a proletářské literatury a zároveň začal dosavadní dominantní noetické hledisko literární sociologie korigovat hlediskem literárněhistorickým. Výsledkem byla syntéza sociologicky pojatých dějin moderní české literatury *Česká literatura 20. století* (literatura jako výraz obecných společenských poměrů i reakce na ně). Přinesla marxistické pojetí literárního vývoje počínajícího generací Lumíra a směřujícího k syntéze obsahových „výbojů" poukazujících ke smyslu třídního boje (výslednici společenského vývoje) v době fašistické hrozby a podnětů širokého spektra moderních literárních směrů. Od poloviny 30. let V. propracovával jednak koncepci socialistického realismu jako syntetického proudu socialisticky orientované tvorby, jednak metodu dialektickomaterialistické kritiky soustředěné na poznávací funkci literatury (zkoumání vztahu básnické osobnosti a jejího díla k společenské realitě v lineárně pojímaném dějinném pohybu, mj. v monografiích *O Františku Halasovi* a *St. K. Neumann*) a na procesy tzv. typizace v básnickém díle (důraz na obsahovou a tematickou rovinu díla). Tento program představil v souboru *Tvorbou k realitě,* zahrnujícím kromě titulní stati profily-příklady syntetického umění: díla S. K. Neumanna, F. Halase, V. Nezvala, F. Nechvátala, I. Olbrachta, M. Majerové a B. Kličky zde reprezentovala diferencovanost žánrů, poetik a uměleckých postupů odpovídajících široké definici tohoto nového realismu. 1940 napsal na objednávku populární beletrizovaný úvod do moderní české literatury (*Deset týdnů*) pojatý jako vzpomínka na fiktivní letní dětský tábor, kde děti pod vedením „pédy" (V. autostylizace) rozmlouvají s českými spisovateli (J. Mahen, S. K. Neumann, M. Majerová, K. Čapek, O. Fischer aj.) o jejich díle a naslouchají jejich vzpomínkám na zesnulé kolegy (F. X. Šalda, J. Wolker). V montáži rozhovoru, citátů a stručných úvodů k jednotlivý směrům a osobnostem je vytvářen dojem literární komunity spolupracující na růstu národní kultury. Tyto V. práce se komplementárně propojovaly s jeho rozsáhlou kritickou praxí realizovanou v četných časopisech a též pravidelnou referentskou spoluprací s deníky (zvláště Nár. osvobození a Rovnost), jejímž předmětem byla literární a divadelní tvorba domácí i překladová a rovněž práce teoretické. Souběžně s činností literárněkritickou a teoretickou se V. věnoval soustavně materiálovému a terénnímu průzkumu lidové slovesnosti v souvislosti s dlouhodobou přípravou edice české písně zlidovělé. Počínaje disertační prací, po níž následovalo zařazení V. edice do programu Ústavu pro lidovou píseň, publikoval studie o problémech historie a teorie lidové slovesnosti s důrazem na její společenskou funkci a příspěvky k metodologii jejího sběru a zpracování (vlastní sběry prováděl především na Valašsku, Zdounecku a olomoucké Hané). Od 1930 spolupracoval s muzikologem R. Smetanou, aby propojil analýzu textové a hudební složky písňového útvaru. V habilitační práci popsal metodologické zásady použité při přípravě rozsáhlé komentované edice 20 epických zlidovělých písní a jejich pramenů. Revidoval představy o tzv. vertikálním zlidovění vysoké poezie a představil stratifikaci systému lidové písně a jeho cirkulace, resp. procesů recepce a adaptace, „vtělování" do výrazové slovesné normy. Zároveň koncem 30. let zahájil vydávání pomocných pramenů, jež k hlavní edici shromáždil: kramářské písně, tzv. národní zpěvníky (k těmto projektům patřilo i kritické

vydání Moravských národních písní F. Sušila). Popularizační brožura *Lidová slovesnost v českém vývoji literárním* v hutné zkratce uváděla do způsobů, jimiž lidová slovesnost vstupuje do umělé literatury a hodnotově ji obohacuje v uplatnění své dvojí základní funkce, rezonanční (udržující) a regenerační, ve vztahu k literární tradici. – Jako překladatel se V., vyškolený v semináři O. Fischera moderním názorem na literární překlad (důraz na živý jazyk a tvůrčí povahu překladatelské práce), nejprve věnoval převodům z němčiny, posléze i z ruštiny, přičemž šlo především o revoluční literaturu a díla spisovatelů sympatizujících s proletářským hnutím, ale i o spisy teoretické (G. Lukács). Literárněhistorický zájem o dílo G. Kellera a podmínky jeho vzniku, podnícený již během univerzitních studií, zúročil v překladu románu Zelený Jindřich, jejž doprovodil rozsáhlou úvodní studií. – V. se též podílel četnými hesly z české a německé literatury, literární teorie a estetiky na Ottově slovníku naučném nové doby.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bedřich V., Bedřich Vlk, B. Vlk, Deer, Dr. Jaroslav Vlk, Fred, Intelektuál, J. Scheiner, Jan Hrubý, Jan Volný, Jaroslav Vlk, P. Bok, P. Brok, Petr Bok, Petr Brok, Petr Brouk, Reed; -a-, B., bjv. (s J. Václavkovou), B. V., bv., -bv-, B. Vk., -cl-, D. r., dr. br., Dr. B. V., dr. b. v., Dr. bv., dr. bv., drbv, dro, drv., -ek., -i-, -iv., K, k, -k., L, l, L., N. N., P. B., pb., R., Reed… (Rovnost), rv., R. V., V., v., v-, V. B., v. b., V-ek, □□, □□□, +. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach hradčanských kolejáků 1919–1929 (1929); Almanach Kmene (1934–35, 1935–36, 1937–38); Avantgarda (1926, 1928–29); Bauhaus (Dessau 1929); sb. Bezručův hlas (1940); Bibliofil (1936); Časopis Matice moravské (1923, 1937); Časopis pro moderní filologii (1922, 1925, 1939–40); Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1936–37); Čes. mysl (1928); Českosl. samostatnost, pokr. Nár. osvobození (1924–26, 1931–39); Českosl. noviny (1922–24; 1922 O kritiku); sb. Československo Sovětskému svazu k 20. výročí (1937); Čin (1929–34); Čteme (1940); Das neue Frankfurt (1929); Dav (1926); Dělnické divadlo (1929); Der Sturm (Berlín 1929); Die neue Bücherschau (Berlín 1929); Disk (1925); Divadelní list (1930); Dnešek (1930); Doba (1934); sb. 20. století. Co dalo lidstvu 7 (1934, Česká literatura 20. století. Rytmus vývoje a stav, i sep.); ELK (1939); Eva (1934–35); sb. Fronta (1927); Goethův sborník (1932); Haló noviny (1935–36); Horizont (1927, 1929); Host (1924–26); Hovory o knihách (1937–39); roč. Chudým dětem (Brno, 1934 s tit. Kde domov můj, 1935 s tit. Bible a český národ, 1936 s tit. Máchovy ohlasy); Index (1929–39; 1930 Krize moderní české poezie); Internacionalnaja literatura (Moskva 1937); Jahrbuch für Volksliederforschung (Berlín 1939); sb. Janu Emlerovi k šedesátce (1938); sb. Jaroslavu Královi k padesátinám (1934); Jitro (1919, 1921); Kmen (1927–28); Kritický měsíčník (1939–40); Kritika (1924–25); Kultura doby (1939); Kulturní zpravodaj (1926–27); sb. Kytka na hrob Vladimíra J. Průši (Pacov 1933); Levá fronta (1930–32; 1931 O proletářskou literaturu); Lid. kultura (1937); Lid. noviny (1922, 1934–35, 1937–40); Listy filologické (1923–24); Listy pro umění a kritiku (1933–34); Lit. noviny (1927–29, 1931, 1938, 1940; 1928 O kritice); Lit. svět (1927–28); Literatur der Weltrevolution (Moskva 1931); Magazín DP (1933–35); Magazín Tvorby (1931); sb. Mahenovi (1933); Májový list socialistického studentstva na rok 1922; Měsíc (1924, 1933–34); sb. Morava Arnu Novákovi (1941); Mor. slovo (Brno 1932); Moravskoslezská revue (Brno 1923); Moravskoslezské divadlo (Mor. Ostrava 1927–28); Mor. večerník (Olomouc 1937–40); Nár. a Stavovské divadlo (1925–26); Nár. práce (1939); Národopisný věstník československý (1924–25); Naše cesta (1930–31, 1934); Naše kniha (1936); Našinec (Olomouc 1937); kat. Nový dům (1928); sb. Nový realismus (1940); Odeon (1931); sb. O Zdeňku Nejedlém (1938); Pamětní list 8. schůzky Skupiny moravských knihomilů v Prostějově (Prostějov 1936); Panoráma (1928, 1931, 1933–35, 1937–38, 1941); Pásmo (1924–26; 1924 Marxistická estetika); Plán (1929); sb. Pocta a výzva (Brno 1934); sb. Pocta In. Arn. Bláhovi (Brno 1939); Pondělní noviny (1924–25); Pramen; Právo lidu (1937) Program D 40 (1939); Proletkult (1922); Přítomnost (1927, 1935–39); Radiojournal (1935, 1938); ReD (1927–31); Reflektor (1927–29); Ročenka Klubu sólistů Čes. divadla v Olomouci (1928); Ročenka Kruhu sólistů Městských divadel pražských (1935); Rovnost (1924–33); Rozhledy po literatuře a umění (1935–36); Rozpravy Aventina (1928–31); Rudé právo (1925–33); Rudý večerník (1928–29); Ruch (1930–31); sb. Saopštena i referati 3. Medunarodnag Kongresa Slavista (Bělehrad 1939); Savremeni pogledi (Slavonski Brod 1936); Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1925); Signál (1929); Slavische Rundschau (1933, 1937); Slovenské smery (Bratislava 1936); Sociologická revue (1930–33, 1935, 1937–40; 1930 Ke stavu marxistické teorie umění); Sršatec (1923); sb. SSSR v československé poezii (1936); Stavba (1926, 1927); Stavitel (1930); sb. Strážce tradice. Arnu Novákovi na památku (Praha, Olomouc 1940); Středisko (Brno 1933–34); Studentská hlídka (1914–15, 1918); Studentská revue (1921–22, mj. raná poezie); Studentský věstník (1921–22); Svět sovětů (1937); Škola měšťanská (1936); Šlehy (1926–27); sb. Španělsko v nás (Olomouc 1937); sb. Španělsku (1937); Telehor (1936); sb. Torzo a tajemství Máchova díla (1938, Společenské vlivy v životě a díle K. H. Máchy); Trn (1924); Tvorba (1925–38; 1930 K diskusi o generaci a Co bude z naší diskuse); Typografia (1928); U (1936–39); Učitelské noviny (1931, 1936); Var (1922–26, 1930; 1922 O nové umění); Vestnik inostrannoj literatury (Moskva

1930); ant. Všemu navzdory (Olomouc 1938); Výtvarné snahy (1929–30); Země (1921); sb. Zemské hlavní město Brno (1928); Ženské noviny (1936–39); Žijeme 1931, 1932 (1931–32); Život (1934); – posmrtně: B. V. a Jihlava (příležitostný tisk, Jihlava 1957, přetisk B); Čes. lid (1953, Veselé písničky); Estetika (1964, neznámá V. kritika Devětsilu, přetisk s komentářem O. Suse); Impuls (1967, Zápisky z let 1922–1924); sb. Kapitoly z dějin české literární historiografie (1989, stať O sebevýchově); Lit. měsíčník (1974, 1980–81, rozhlasová relace); sb. Některé aktuální otázky sociologie umění, zvláště literatury (1987, úvod k scénickému provedení Křtu svatého Vladimíra); sb. Středisko (Olomouc 1985, rozhlasová relace); Var (1950, oběžník členům Bloku). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Od umění k tvorbě (EE 1928); Poezie v rozpacích (EE 1930); O Františku Halasovi (E 1934); Česká literatura 20. století (1935; upr. vyd. 1974, ed. O. Mohyla); St. K. Neumann (E 1935); Tvorbou k realitě (EE 1937); Společenské vlivy v životě a díle K. H. Máchy (E 1938 ← sb. Torzo a tajemství Máchova díla, 1938); Písemnictví a lidová tradice (studie, 1938); Lidová slovesnost v českém vývoji literárním (E 1940); – posmrtně: Deset týdnů (EE s ant., 1946); O české písni lidové a zlidovělé (studie, 1950, s R. Smetanou, Sebrané spisy 6, ed. R. Smetana); O Vítězslavu Nezvalovi (přednáška, 1957, bibliof.); Tvorba a společnost (studie, 1961, Spisy 11, ed. J. Dvořák a kol.); Literární studie a podobizny (1962, Spisy 12, ed. J. Dvořák); Deník. 1921–1922 (1962, ed. J. Dvořák); O lidové písni a slovesnosti (studie, 1963, Spisy 13, ed. J. Dvořák); B. V. o činohře českého divadla v Olomouci (stati, 1964, ed. B. Matyáš); Knihy z Ruska a o Rusku (výbor článků z Rovnosti, 1965, bibliof.); Listy mládí (1972, bibliof., ed. F. Valouch); Kritické stati z třicátých let (1975, Spisy 14, ed. J. Dvořák, F. Valouch); Juvenilie (FF a PP, 1978, Spisy 15, ed. F. Valouch). – *Překlady:* B. Taut: Nové bydlení (1926); A. Holitscher: Neklidná Asie (1928, s J. Haasovou); A. Bronnen: Film a život (1929); L. Frank: Ochsenfurtské kvarteto (1930); G. Grinko: Pětiletý plán SSSR (1931); G. Keller: Zelený Jindřich 1, 2 (1931); F. C. Weiskopf: Převrat (1932); J. Wassermann: Co platno člověku (1933); A. Thomas: Katrin vojákem (1934); K. A. Wittfogel, G. Lukács: K marxistické estetice (1934, pseud. Dr. Jaroslav Vlk, i usp.); F. I. Panfjorov: Bruski 1–4 (1. 1934, s B. Burdovou, 2.–3. 1935, 1937 s F. Píškem, 4. 1938, s B. Jevtušenkem); B. Jacob: Nové německé vojsko a jeho vůdcové (1937, pseud. Petr Bok); H. Mann: Přijde den. Německá čítanka (1937, verše přel. J. Taufer); B. Kellermann: Modrá stuha (1940); W. Schmidtbon: Plný život (1940, pseud. Jaroslav Vlk); H. Fallada: Železný Gustav (1941, pseud. J. Scheiner); E. Strauss: Nahý muž (1941, pseud. Jan Volný); J. Jovkov: Statek na hranicích (1942, pod jm. B. Mathesia); – posmrtně: J. Knittel: Via mala (1946). – *Výbory:* Tradice a modernost (1973, ed. J. Dvořák, F. Valouch); Tvorba a skutečnost (1980, ed. J. Jodas); Ruská revoluce a literatura (1980, ed. J. Veselý, Š. Vlašín). – *Souborná vydání:* Sebrané spisy (Svoboda, 1946–50, 9 sv., ed. L. Svoboda, R. Smetana, nedokonč.); Spisy (Českosl. spisovatel, 1961–78, 5 sv., ed. J. Dvořák, V. Pekárek, J. Václavková, F. Valouch). ■ KORESPONDENCE: J. M. Weimann: Dva dopisy B. V. (K. Janíčkovi z 1916, 1922), sb. 75 let gymnázia v Třebíči (1946, s. 90); h.: Z dopisů F. Halasovi (z 1925–39), Tvorba 1946, č. 3; L. Knězek: Listy B. V. Fraňu Královi (z 1932–38, též listy F. Králi B. V. z 1934–38), SLit (Bratislava) 1958, s. 211, 339, 468; J. Mourková in K akcím spisovatelů na obranu republiky v době Mnichova (Obci spisovatelů z 1938), ČLit 1959, s. 183; L. S. Kiškin: Korespondencija B. V. (do SSSR z 1938), Slavjanskij archiv (Moskva) 1962, s. 187 + Pisma V. v SSSR (z 1936–38), Slavia 1962, s. 42; J. Med, J. M. Weimann in B. V. a Vysočina (K. a O. Janíčkovým z 1916–22; 1962, s. 38); V. Pekárek: Listy B. V. Zdeňku Nejedlému (z 1921–39, též M. Nejedlé z 1936), sb. Václavkova Olomouc 1964 (1965, s. 174); V. Černý: První a menší hrst vzpomínek na B. V. (Černému z 1937–40), sb. Poslední roky B. V. (1965) → V zúženém prostoru (1994, s. 83); Z korespondence B. V. (J. Nohovi z 1936), Kulturní tvorba 1968, č. 10; J. Paclt: Korespondence přátelství a zápasů (vzáj. koresp. s M. Poncem z 1925–27), ČLit 1973, s. 454; J. Šindlerová: Z listáře B. V. (J. Václavkové z 1933, též listy J. Kratochvíla B. V. z 1938), Středisko 64, 1977–80, s. 122; Z korespondence B. V. s Josefem Horou (Horovi z 1934–35, 1939), Lit. měsíčník 1980, č. 1; J. Glivický: Z dopisů B. V. Miloslavu Novotnému (z 1933–38), Štafeta 1981, č. 1; M. Kopecký: B. V. a Stanislav Souček (Součkovi z 1923–35), ČMM 1983, s. 120 + Korespondence B. V. s Hanou Humlovou (z 1934–39), ČLit 1983, s. 422; J. Šindlerová: B. V. o Bloku socialistických spisovatelů (skupině Blok z 1937), Středisko 67, 1984/85, s. 45; J. Dvořák in Životná tradice V. Střediska (B. Mencákovi a V. Pekárkovi z 1934), Lit. měsíčník 1986, č. 7; in L. Štoll: Z kulturních zápasů (Štollovi z 1937; 1986, s. 210, ed. Š. Vlašín). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Studentský věstník (1921, č. 22–24), Studentská revue (1921–22, č. 1–5, s jinými), Pásmo (1924–26, s A. Černíkem a F. Halasem), Šlehy (1926–27, an., s F. Halasem), ReD (1927–31, s K. Teigem), Sociologická revue (1929–36, oddíl sociologie umění), Index (1929–37, s jinými), Středisko (1934, s B. Kilianem), U (1936–37, s J. Nohou a P. Jilemnickým); *sborník, katalog:* Fronta (1927, s F. Halasem, V. Průšou a Z. Rossmannem), Nový dům. Výstava moderního bydlení (1928, se Z. Rossmannem); *knižnici:* Edice Indexu (1933–38). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: SSSR v československé poezii (1936; 1950 dopln. vyd., ed. J. Václavková); České písně kramářské (1937, s R. Smetanou); ant. Všemu navzdory (1938, pseud. Petr Bok); Český národní zpěvník (1940, s R. Smetanou; 1949 dopln. vyd., Sebrané spisy 8, ed. R. Smetana); Národní písně 1940 (1940, inedit. → O lidové písni a slovesnosti, 1963, s. 365); Historie utěšené a kratochvilné člověku vše-

likého věku i stavu k čtení velmi užitečné (1941, pod jm. L. Čivrného); F. Sušil: Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými (1941, s R. Smetanou); – posmrtně: Český listář (1949, ed. J. Václavková); Kniha satir (1949, s D. Šajnerem); České světské písně zlidovělé 1 (1955, s R. Smetanou). ■

BIBLIOGRAFIE: A. Grund in B. V., List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 141; M. Koukalová: Přehled V. článků v Moravském večerníku, sb. B. V. 10. 1. 1897 – 5. 3. 1943 (1957); R. Smetana: Bibliografie hlavních prací B. V. a R. Smetany o lidovém zpěvu, sb. Index (1957); B. Marčák: B. V. a Rovnost (1961) + Z času boje. Bibliografický přehled činnosti B. V. a F. Halase v redakci Šlehů (1962); Š. Vlašín in Činnost B. V. v Českosl. novinách, sb. B. V. (1963); A. Neničková-Štěrbová, B. Matyáš: Bibliografie prací B. V. v časopise Tvorba, sb. Václavkova Olomouc 1962 (1964); Bibliografie díla B. V. (1967, red. S. Bartůšková, L. Hoblová, Š. Vlašín); J. Stýskal: Soupis prací B. V. o divadle, in B. V. a divadlo (1971, rozmnož.); J. Kubíček: B. V. Personální bibliografie o životě a díle, sb. B. V., spolutvůrce pokrokové kulturní politiky (1977). ■ LITERATURA: L. Svoboda: B. V. jako sociolog literatury (1947); Památníček PhDr. B. V. (1948; přisp. V. Skála, Z. Štych, J. Václavková, J. M. Weimann); kat. Literární historik B. V. (Olomouc 1952); Häftling des Konzentrationslagers Auschwitz Nr. 94. 544 Dr. B. V. (Příloha studijní a dokumentační redakce ČTK č. 216, b. d., 1953); J. Taufer: O B. V. (1957); sb. B. V. a Jihlava (1957); Index. Vzpomínkový sborník B. V. (1957, red. O. Franěk); sb. B. V. 10. 1. 1897 – 5. 3. 1943 (1957, životopis. a bibliograf. materiál, usp. M. Nádvorník, E. Petrů, B. Smejkal, M. Šolcová); J. Dvořák, Z. Filip, F. Lón: B. V. v Olomouci a jeho boj proti fašismu (1960); K. Chvatík: B. V. a vývoj marxistické estetiky (1962); J. Med, J. M. Weimann: B. V. a Vysočina (1962); sb. B. V. (1963; přisp. J. Burian, J. Hek, J. Hrabák, M. Jelínek, D. Jeřábek, Z. Kudělka, B. Marčák, P. Pešta, M. Suchomel, O. Sus, F. Tenčík, Z. Tichá, Š. Vlašín, A. Závodský); sb. Poslední roky B. V. (1965, vzpomínkový sb.); J. Stýskal: B. V. a divadlo (1971, rozmnož.); V. Pekárek: B. V. – marxistický kritik a estetik (1972); F. Valouch: B. V. stále aktuální (1973); sb. Odkaz B. V. stále živý (1974; přisp. J. Dvořák, O. Klíčník, J. Kroha, J. Poničan, S. A. Šerlaimova, A. Šperling, L. Štoll, O. Šula, J. Taufer, J. Václavková, Š. Vlašín); sb. B. V. a úkoly marxistické kritiky. Václavkova Olomouc 1972 (1977; mj. přisp. J. Dolanský, R. F. Filipčikova, L. Hlaváček, V. Hudec, E. Petrů, O. Sirovátka, B. Skutil, K. Stuna, L. Svoboda, B. Truhlář); sb. B. V., spolutvůrce pokrokové kulturní politiky (1977; přisp. J. Bílek, M. Blahynka → Denní chléb, 1978, B. Čerešňák, J. Dvořák, H. Hrzalová, V. Hüttner, D. Jeřábek, J. Kubíček, M. Laichmann, M. Mikulíček, O. Sirovátka, B. Smejkal, L. Soldán, A. Štěrbová, Š. Vlašín); R. Lukášová: Jděte mou cestou (1979); Š. Vlašín: B. V. (1979); M. Zeman: O marxistickou syntézu (1983); Venia docendi B. V. (1983, ed. F. X. Halas); sb. Stav a úkoly václavkovského bádání v kontextu soudobé literární vědy a folkloristiky. Václavkova Olomouc 1983 (1986; mj. přisp. M. Blahynka, M. Horáková, L. Knězek, V. Kudělka, P. Marek, E. Petrů, J. Polák, J. Skalička, J. Skutil, M. Sobotková, J. Šindlerová, J. Škamla, J. Urbanec, F. Valouch, P. Voit, M. Žitný). ■ M. Matoušek: Jak to bylo (V. odchod ze Studentské revue), Var 1923, s. 62; ● polemika Literární skupiny s B. V.: Z. Kalista, Host 2, 1922/23, s. 162; L. B. (Blatný), tamtéž, s. 163 ●; F. Götz: O literární kritice, Nár. kultura 1923, s. 94; ● polemika o generaci (v souvislosti s úvodníkem B. V. in Host 4, 1924/25, s. 1): A. H. (Hartl), NO 16. 10. 1924; A. N. (Novák), LidN 24. 10. 1924; A. Pražák, Nová svoboda 1924, s. 564 ●; J. Strakoš: Na obranu Durychovy religiozity, Tvar 1927, s. 31; ● ref. Od umění k tvorbě: A. M. Píša, Host 7, 1927/28, s. 227 → Dvacátá léta (1969, s. 284); an., Studentský časopis 7, 1927/28, s. 241; F. Götz, Lit. svět 1, 1927/28, č. 16; J. L. Fischer, Nové Čechy 11, 1927/28, s. 256 → Listy o druhých a o sobě (2005, s. 260); R., ReD 1, 1927/28, s. 359; -a (J. Hora), RP 6. 3. 1928; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 25. 3. 1928; P. E. (Eisner), Prager Presse 18. 5. 1928; J. Strakoš, Akord 1928, s. 176 (k tomu A. N., tj. Novák, LidN 15. 7. 1928); B. Fučík, Tvar 1928, s. 234; Ž. Vodseďálek, Nová svoboda 1928, s. 251 (k V. hodnocení tvorby bratří Čapků); -rna (F. Kovárna), Signál 1, 1928/29, s. 92 ●; P. Fraenkl: O současné české literární kritice, Naše doba 35, 1927/28, s. 605; F. Kovárna: Hádání o román (reakce na V. článek v ReDu), Signál 1, 1928/29, s. 16; M. Rutte in Doba a hlasy (1929); B. Koutník: Budoucnost umění (polemika), Čin 1, 1929/30, s. 152; K. Konrad: Krize kapitalismu a souručenství (polemika), Signál 2, 1929/30, č. 22; P. Fraenkl: K vývoji novodobé české literární kritiky, RA 5, 1929/30, s. 370, 386, 397 (→ knižně 1930); -jef- (J. Fučík): Krize kritérií, Tvorba 1930, s. 143; V. Běhounek: Literární kritika marxistů, Nová svoboda 1930, s. 260; ● ref. Poezie v rozpacích: G. (F. Götz), NO 11. 12. 1930; E. U. (Urx), Tvorba 1930, s. 778, 799, 817 → Za pravdu a mír (1954, s. 100) a V prvních řadách (1962, s. 22); F. O. Navrátil, Čin 2, 1930/31, s. 683; vbk. (V. Běhounek), Nová svoboda 1931, s. 64; L. Štoll, Levá fronta 1931, č. 8 → Z bojů na levé frontě (1964, s. 399) ●; v. (V. Běhounek): Zpověď dítěte svého věku, Nová svoboda 1931, s. 148; V. Černý in Historický materialism jakožto umělecká kritika, Čin 2, 1930/31, s. 292, 318, 368; Z. H. Matyšek: ref. o přednášce B. V. Literatura a doba, Středisko 2, 1931/32, s. 197; ● polemika o dílo J. Wolkra a názory B. V. (J. Wolker a proletářská poezie, LUK 1934, s. 87): AMP. (A. M. Píša), PL 4. 5. 1934; V. Nezval, K. Teige: Hovory o Wolkerovi, Doba 1, 1934/35, s. 68, 86; ● ref. Česká literatura 20. století (sb. 20. století): A. N. (Novák), LidN 7. 8. 1934 (k tomu J. Rybák, Tvorba 1934, s. 215); G. (F. Götz), NO 21. 8. 1934; F. X. Šalda, ŠZáp 7, 1934/35, s. 26 → Z období Zápisníku 1 (1987); A. Pražák, Naše věda 1935, s. 73 ●; ● ref. O Františku Halasovi: A. N. (Novák), LidN 17. 12. 1934; B. F. (Fučík), LUK 1935, s. 56 → Kritické

příležitosti 2 (2002); jbs (J. B. Svrček), LidN 24. 8. 1935 ●; ● ref. St. K. Neumann: B. Slavík, Lumír 61, 1934/35, s. 534; P. E. (Eisner), Prager Presse 14. 6. 1935; VF, NO 15. 6. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 6. 7. 1935; P. Fraenkl, LidN 21. 8. 1935; B. Polan, Čin 1935, s. 245; A. Grund, Rozhledy 1935, s. 178; J. Mukařovský, SaS 1935, s. 251; -jip-, Tvorba 1935, s. 499; M. Hlávka, Studentský časopis 15, 1935/36, s. 28; m. n. (M. Novotný), LidN 17. 4. 1936; O. Králík, LUK 1936, s. 226; K. J. (Jiříček), U 1936, s. 188 ●; ● ref. Česká literatura 20. století: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 43, 1934/35, s. 311; K. Polák, PL 13. 8. 1935; F. U. (Urban), Tvorba 1935, s. 395; V. Černý, LitN 8, 1935/36, č. 1 (k tomu F. Dvorský, Tvorba 1935, s. 686; odpověď V. Černý, LitN 8, 1935/36, č. 4) ●; T. Vodička in Poznámky k české literární kritice, Řád 1936, s. 146; ● ref. Tvorbou k realitě: G. (F. Götz), NO 17. 6. 1937; V. Černý, LidN 21. 6. 1937; r., RP 16. 7. 1937; AMP. (A. M. Píša), PL 1. 9. 1937 → Třicátá léta (1971, s. 224); A. Machander, Rozhledy 1937, s. 243; V. Pekárek, U 1937, s. 301 → Literatura a skutečnost (1962) ●; ● ref. ed. České písně kramářské: M. Novotný, LidN 15. 7. 1937; P. E. (Eisner), Prager Presse 21. 10. 1937; M. Hýsek, Venkov 31. 10. 1937; K. P. (Polák), PL 12. 11. 1937; P. Bogatyrjev, LidN 16. 11. 1937; J. R., Rozhledy 1937, s. 256; ST (J. Strnadel), Čin 1938, s. 11; V. S., Akord 1938, příl. O knihách 1, s. 14; D. Čyževskyj, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1942, s. 210 ●; R. Habřina: Otevřený list B. Václavkovi (polemika s V. výběrem z čes. literatury pro revui Sovremeni pogledi), Kolo 1937, s. 70; lš. (L. Štoll): Poznámka k jedné kritice (k V. hodnocení románu J. Weila Moskva-hranice), RP 8. 4. 1938; ● ref. Písemnictví a lidová tradice: N. (S. K. Neumann), Lid. kultura 1938, č. 13; M. N. (Novotný), LidN 4. 9. 1938; K. P. (Polák), PL 8. 9. 1938; O. F. B. (Babler), Archa 1938, s. 289; ne (A. Novák), LidN 2. 2. 1939; J. F., Akord 1939, s. 13; L. Svoboda, Sociologická revue 1940, s. 93 ●; ● ref. Společenské vlivy v životě a díle K. H. Máchy: V. Černý, KM 1938, s. 277; A. N. (Novák), LidN 7. 5. 1939; A. Škarka, ČČH 1939, s. 153; K. P. (Polák), Naše věda 1941, s. 158 a 1942, s. 139 ●; ● ref. Lidová slovesnost v českém vývoji literárním: V. Š. (Šmilauer), ČMF 26, 1939/40, s. 489; J. Bělič, Naše zprávy 1940, č. 16; J. V., LitN 1940, s. 70; V. Stupka, Kolo 1940, s. 111; jb. (J. Bartoš), Nár. práce 16. 6. 1940; A. Jedlička, SaS 1940, s. 236; IN. A. B. (I. A. Bláha), Sociologická revue 1940, s. 94; B. Slavík, LidN 12. 2. 1940 ●; ● ref. ed. Český národní zpěvník: J. Racek, ČMM 63/64, 1939/40, s. 435; V. Martínek, Moravskoslezský den 2. 6. 1940 → Živné zdroje (1972, s. 168); J. Veltruský, SaS 1940, s. 231; M. Novotný, LidN 27. 5. 1940; VS (S. Vrbík), Archa 1940, s. 274; M. Hýsek, Venkov 8. 9. 1940; J. Rey, Akord 8, 1940/41, s. 183 ●; J. Veltruský: Kramářské písně a dramata, SaS 1941, s. 98; K. P. (Polák): ref. ed. Historie utěšené a kratochvilné…, Nár. práce 23. 6. 1942; ● nekrology: F. Trávníček, Rovnost 10. 6. 1945; J. J. Pospíšil, RP 20. 6. 1945; V. Černý, KM 1945, s. 9 + Kvart 4, 1945/46, s. 21; D. Šajner, Svět v obrazech 1945, č. 13; A. M. Píša, Doba 1, 1945/47, s. 20; J. Drábek, Panoráma 21, 1945/46, s. 85; S. Křupka, Knihovna 1, 1945/46, s. 65; A. Grund, List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 141; L. Řezníček, alm. 75 let gymnázia v Třebíči (1946, s. 86); L. Svoboda, Naše věda 1947, s. 205 ●; -tn- (F. Tenčík): B. V. nás učil rozumět literatuře, Blok 1, 1945/46, příl. P, s. 74; B. Koutník: B. V., socialistický kritik, Lid. kultura 1946, č. 2 + Vzpomínka na V., Práce 10. 1. 1946; ● k 49. výr. nar.: J. Morák, Mladá fronta 10. 1. 1946; F. Píšek, Rovnost 10. 1. 1946; J. Taufer, RP 13. 1. 1946; Tvorba 1946, č. 3 (vzpomínkami přispěli J. Taufer, L. Čivrný, S. K. Neumann → sb. Poslední roky B. V., 1965, K. Konrád, A. Černík, L. Svoboda) ●; L. Svoboda: B. V. jako sociolog literatury, Tvorba 1946, č. 3; J. S. (Spilka) in B. V.: Deset týdnů (1946); ● ref. Deset týdnů: V. Běhounek, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 32; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 53, 1946/47, s. 281; rek (V. Kocourek), RP 5. 3. 1947; G. (F. Götz), NO 12. 4. 1947; K. Bodlák, Lid. kultura 1947, č. 5; vpa (V. Pazourek), Svob. noviny 24. 8. 1947; Lin. (J. Linhart), KM 1947, s. 152; F. Vodička, SaS 10, 1947/48, s. 249 ●; ● k 50. výr. nar.: V. Kocourek, RP 10. 1. 1947; G. (F. Götz), NO 10. 1. 1947; K. P. (Polák), PL 10. 1. 1947; L. Čivrný, Tvorba 1947, s. 47; L. Svoboda, Naše věda 1947, s. 205 ●; J. Václavková: Jak B. V. změnil jméno, RP 5. 3. 1947; L. Svoboda in B. V.: Písemnictví a lidová tradice (1947) + in B. V.: Česká literatura 20. století (1947); L. Holý: ref. Písemnictví a lidová tradice (1947), Slovesná věda 1, 1947/48, s. 154; L. Čivrný: B. V. a problém průbojnosti, Svob. noviny 5. 3. 1948; J. Václavková: Poslední setkání, tamtéž; Z. Štich: Rozloučení s Hrdinou, LidN 5. 3. 1948; F. O. Navrátil: Tři fáze dr. B. V., Kytice 1948, s. 358; L. Svoboda. Dva marxističtí literární teoretikové – B. V. a J. Fučík, Almanach Kmene 1948, s. 55; A. Pražák: V. a Hrdina, Slovesná věda 2, 1948/49, s. 208; L. Svoboda in B. V.: Od umění k tvorbě (1949); J. Václavková, R. Smetana in ed. Český národní zpěvník (1949); M. Maralík, D. Šajner in ed. Kniha satir (1949); J. Hrubeš: ref. ed. Kniha satir, LF 1949, s. 278; ● ref. ed. Český listář: I. Pfaff, ČČH 50, 1947/49, s. 249; J. Hrubeš, LF 1950, s. 225 ●; R. Smetana in B. V., R. Smetana: O české písni lidové a zlidovělé (1950); J. Václavková in ed. Historie utěšené a kratochvilné… (1950); J. Hrubeš: V. plány z posledních dvou let jeho života, Slovesná věda 1951, s. 70; ● ref. O české písni lidové a zlidovělé: O. Sirovátka, LF 1951, s. 305; A. Gregor, VVM 1952, s. 144 ●; J. Skácel: Čistý štít, Rovnost 10. 1. 1952; F. Tvrdoň: Příklad B. V., Učitelské noviny 1952, č. 3; ● k 10. výr. úmrtí: an., RP 5. 3. 1953; Z. Roubíček, Mladá fronta 5. 3. 1953; bs (B. Slavík), LD 5. 3. 1953; F. Soldan, Svět v obrazech 1953, č. 9; J. Václavková, Květy 1953, č. 10; J. Lang, LitN 1953, č. 11; J. V. Pleva, NŽ 1953, s. 493; M. Pujmanová, tamtéž → Vyznání a úvahy (1959, s. 77); O. Skalníková, ČL 1953, s. 55 ●; L. Kundera: Šlehy – zapomenutá kapitola z činnosti F. Halase a B. V., ČMM 1953, s. 319; J. Hrabák: B. V. jako literární vědec, NŽ 1953,

s. 475; F. Tvrdoň: K práci B. V. (v olomoucké Studijní knihovně), tamtéž, s. 505; Z dopisů Z. Nejedlého, Var 1953, s. 626; K. Konrád: B. V., in Perokresby (1953) → Nevzpomínky (1963, s tit. Ilegální František Hrdina); J. Hrubeš: Zamyšlení nad dílem B. V., NŽ 1954, s. 311; P. Jilemnický: Z dopisů B. V., in Bojuje se mečem (1954, s. 77); K. Hanzlíková: B. V. a sovětská literatura, Sovětská literatura 1955, s. 394 (k tomu J. Petrmichl, LitN 1955, č. 42; M. Drozda, Praha–Moskva 1956, s. 119); ● ref. ed. České světské písně zlidovělé: I. Janáčková, ČL 1956, s. 276; K. Vetterl, Českosl. etnografie 1957, s. 95; V. Karbusický, V. Pletka, Hudební rozhledy 1957, s. 636 ●; ● k 60. výr. nar.: J. Václavková, Večerní Praha 5. 1. 1957; Lsk. (M. Laiske), Obrana lidu 10. 1. 1957; J. Rybák, RP 10. 1. 1957; J. Taufer, Tvorba 1957, č. 2; A. Jelínek, LitN 1957, č. 3; L. Štoll, Praha–Moskva 1957, s. 67 → Tvárou ku skutočnosti (Bratislava 1962, s. 360); V. Pekárek, Kultura 1957, č. 2; D. Šajner, NŽ 1957, s. 58 ●; Z. K. Slabý: B. V. a brněnská kulturní levice (rozhovor se Z. Rossmannem), NŽ 1957, s. 53; J. Václavková: Šli jsme k horníkům, Rovnost 3. 2. 1957; L. N.: B. V. a moderní kultura, Výtvarná práce 1957, č. 15; M. Koukalová: Činnost B. V. v kulturní rubrice Moravského večerníku, ČLit 1957, s. 353; L. Kundera: V. a Halas, NŽ 1957, s. 732; R. Smetana: Václavkovské vzpomínání, Tvorba 1958, s. 235; J. Holický, J. Václavková in B. V.: Deset týdnů (1958); J. Dvořák: B. V. v boji proti fašismu, za Sovětský svaz, Stráž lidu 25. 11. 1958 + Mahen a V., tamtéž 30. 5. 1959 + Jubileum V. Indexu, HD 1959, s. 427; V. Pekárek: K bojům o socialistický realismus (obs. dopisy K. Konrada B. V. z 1934), Tvorba 1959, s. 10; K. Chvatík: B. V. jako teoretik socialistického realismu, ČLit 1960, s. 167 + in Problematika vzniku marxistické estetiky v Československu, Filozofický časopis 1960, s. 584; J. Václavková: B. V. jako novinář, Českosl. novinář 1960, s. 138; J. Skácel: Oč V. prosil, HD 1961, s. 216; B. Marčák: Kritikův vztah k životu, Nová mysl 1961, s. 124 + K opomíjené činnosti B. V. v stranickém tisku, ČLit 1961, s. 195; K. Bundálek: Z historie brněnské divadelní levice + V. divadelní kritiky, Divadlo 1961, s. 361, 540; J. Dvořák, Z. Filip: V. politické využívání lidové slovesnosti, J. Dvořák: B. V. – Marie Pujmanová, příklad spolupráce kritika s autorem, oboje sb. Václavkova Olomouc 1960 (1961); V. Pekárek: B. V., in B. V.: Tvorba a společnost (1961) → Literatura a skutečnost (1962) a Díla a osobnosti (1977); ● ref. Tvorba a společnost: K. Chvatík, HD 1961, s. 260; S. Šmatlák, Slovenské pohľady (Bratislava) 1961, č. 9; F. Buriánek, Plamen 1961, č. 10; E. Lukeš, Tvorba 1962, s. 100; R. Pytlík, ČLit 1962, s. 235 ●; V. Dostál: Teoretik nového realismu, Kultura 1962, č. 2 → V tomto znamení (1975); V. Forst: Příkladný život a dílo, Tvorba 1962, č. 2; K. Chvatík: B. V., Kulturněpolitický kalendář 1962, s. 187; B. Marčák: K hlavním stránkám kritické činnosti a žurnalistiky B. V. v brněnské Rovnosti, sb. Brno v minulosti a dnes 4 (1962, s. 20); J. Taufer in Strana, lidé, pokolení (1962); J. Dvořák in B. V.: Deník. 1921–1922 (1962); V. Pekárek: B. V., marxistický literární kritik a estetik, in B. V.: Literární studie a podobizny (1962) → Díla a osobnosti (1977); ● ref. Literární studie a podobizny: Z. Kožmín, Plamen 1962, č. 11; J. Brabec, LitN 1962, č. 32 ●; B. Smejkal: B. V. a Studijní knihovna v Olomouci, sb. Knihovna 3 (1962); J. Dvořák: B. V. v Olomouci, Severomor. kalendář 1962, s. 19 + Pracovní plány B. V. z doby okupace, Červený květ 1963, s. 95 + Cesta B. V. ke studiu lidové písňové slovesnosti, sb. Václavkova Olomouc 1961 (1963, s. 391); L. Knězek: Knihy okolo B. V., Mladá tvorba 1963, č. 3; M. Nosek: Programové úsilí o český socialistický realismus, ČLit 1963, s. 111; K. Chvatík: Vědomí souvislostí, HD 1963, s. 143; M. B. (Blahynka): B. V., LitN 1963, č. 46; R. Smetana, J. Dvořák in B. V.: O lidové písni a slovesnosti (1963); J. Skutil: B. V. a starší česká literatura, Vlastivědný zpravodaj Třebíč 1963, č. 2; O. Sus: Neznámá V. kritika Devětsilu, Estetika 1964, s. 342; M. Majerová: Setkání v temnotě, Plamen 1964, č. 3 → sb. Poslední roky B. V. (1965, s. 147); J. Dvořák: Příklad moderního kulturního pracovníka, alm. Oheň (1964); P. Pešta: Dvě poznámky k vývoji V. světového názoru a jeho pojetí úkolů literárních, J. Hek: Poznámky k redaktorské a kulturně organizátorské činnosti B. V., D. Jeřábek: K V. činnosti divadelněkritické, A. Závodský: V. divadelní kritiky v Indexu, Š. Vlašín: B. V. a surrealismus, L. Lantová, M. Nosek: Od levé avantgardy k socialistickému realismu, M. Nosek: K V. pojetí socialistického realismu, F. Tenčík: B. V. a četba mládeže, A. Laťáková: O V. vzťahu k dielu Petera Jilemnického, L. Knězek: B. V. a pokroková slovenská literatúra, J. Števček: Tri poznámky k akuálnosti V. diela, R. L. Filipčikova: V. v Sovětskom sojuze, A. Václavík: V. hodnocení sovětské literatury 30. let…, L. Matlochová: V. vztah k literatuře německé emigrace, L. Lantová: V. kritiky z počátku okupace, J. Kňourek: Příspěvek k poznání jazyka některých prací B. V., J. Dvořák: Výbor z listů S. K. Neumanna B. Václavkovi + Korespondence Ivana Olbrachta B. Václavkovi, V. Mayer: Index a kulturní politika 30. let aj., vše sb. O marxistické kritice let třicátých. Václavkova Olomouc 1962 (1964); J. Dvořák: Blok socialistických spisovatelů před 25 lety, Červený květ 1964, s. 94; F. Svejkovský: ref. O lidové písni a slovesnosti, ČLit 1964, s. 314; V. Mayer: Vztah Indexu k literatuře pro mládež, SPI Ústí n. Lab. 1964, s. 35; J. Václavková: Podepisoval se REED, Rovnost 21. 8. 1965; J. Bílek: K historii brněnského Devětsilu, ČLit 1965, s. 76; V. Pletka: Význam V. Českých písní zlidovělých v naší folkloristice a problém dokončení jejich edice z hlediska současných potřeb, sb. K soudobé problematice zlidovělých písní. Václavkova Olomouc 1964 (1965); A. Kába: Večerní probuzení (o vojenské službě B. V. v Jihlavě), Jiskra 13. 5. 1966; J. Jirsa: Dobové hodnocení V. Poezie v rozpacích, ČLit 1966, s. 111; P. Pešta in Levicové satirické časopisy ve dvacátých letech, Š. Vlašín: B. V. v kulturní rubrice Národního osvobození (1924–1933),

J. Stýskal: V. podíl na kulturní rubrice Národního osvobození (1933–1939) a Lidových novin (1938–1940), vše sb. K demokratické literární publicistice 1918–1945. Václavkova Olomouc 1966 (1967); ● k 70. výr. nar.: M. Novotný, LD 8. 1. 1967; R. Lukášová, Rovnost 9. 4. 1967; F. Buriánek, Impuls 1967, s. 296 ●; J. Dvořák: Adresát B. V. (úryvky z dopisů J. L. Fischera, F. X. Šaldy, K. Teiga, P. Jilemnického), Kulturní noviny 1968, č. 10; I. Možný: B. V. jako sociolog masové kultury, Sociologický časopis 1968, s. 362; V. Dostál in sb. Avantgarda známá a neznámá 3. Generační diskuse (1970); V. Pekárek: O B. V., Tvorba 1971, č. 16; J. M. Weimann: Kroměřížská epizoda B. V., Zpravodaj města Kroměříže 1971, s. 120, 140; L. Svoboda: V. pokusy o sociologii literatury, Sociologický časopis 1971, s. 483; J. Dvořák: B. V. a Levá fronta, ČLit 1971, s. 157; M. Suchomel: B. V. a některé otázky marxistické estetiky, Universitas 1971, č. 4; D. Jeřábek: Z bojů a zápasů B. V. o nový divadelní styl, tamtéž; M. Laichmann in Brněnská Levá fronta 1929–1933 (1971); V. Pletka: Výzkum odkazu B. V. pro další rozvoj marxistické folkloristiky, ČL 1971, s. 321; R. Filipčikova: Odkaz kritika-marxisty, Tvorba 1972, č. 40; A. Šperling: O působení brněnské levicové inteligence v Rousínově ve třicátých letech, Zprávy Muzea Vyškovska 1972, s. 3; J. Dvořák: Poslední měsíce života B. V., Sborník Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci (1972, s. 12) + B. V., Nová mysl 1973, s. 764; D. Šajner: Vzpomínka na B. V., Lit. měsíčník 1973, č. 5; J. Václavková: Portrét B. V. od Maxe Švabinského, Zpravodaj města Kroměříže 1973, č. 5 + Veliká láska B. V., Rovnost 17. 11. 1973; O. Sirovátka: B. V. a péče o lidovou píseň, Národopisné aktuality 1973, č. 1; V. Sedlák: Tři silné kořeny (B. V., B. Šmeral a K. Gottwald), sb. Brno – Poznań (1973, s. 79); F. Buriánek: Literárněvědný odkaz marxistické kritiky třicátých let, sb. Aktuální problémy literární vědy (1973, s. 47); H. Mirvaldová (Šmahelová): Pohádka a literatura v názorech uměleckokritické publicistiky meziválečného období, ZM 1973, s. 600; J. Taufer in SSSR a my (1973) + B. V., in Úděly a díla (1973, s. 41); D. Jeřábek: B. V. a problémy socialistického umění, sb. Padesát vítězných let (1973); M. Suchomel: B. V. a některé otázky marxistické literární kritiky, tamtéž; V. Dostál: Pravda předchůdců. K domácím kořenům teorie socialistického realismu, RP 9. 5. 1974 → V tomto znamení (1975, s. 74); Š. Vlašín in Od idyly k boji. Wolkrova Těžká hodina a její ohlas v kritice, ČLit 1974, s. 105; F. X. Halas: Habilitace B. V. na naší univerzitě, Universitas 1974, č. 1; L. Štoll: Zrození kritika marxistického typu, in Socialismus a osobnosti (1974, s. 133); J. Bílek: Entrefilety (Kulturněpolitická žurnalistika B. V. v Rovnosti), Rovnost 18.–21. 2. 1975 + Z dějin našeho deníku: Satirický časopis Šlehy za V. redakčního působení v letech 1926–1927, Rovnost 29. 7. – 1. 8. 1975 + B. V. o sovětské literatuře a Sovětském svazu na stránkách brněnské Rovnosti (1926–1928), VVM 1975, s. 150; V. Dostál: Pojem a problém syntézy v české marxistické estetice, Tvorba 1975, č. 6 → V tomto znamení (1975, s. 623); J. Dvořák: Neumannova cesta od Levé fronty k Bloku socialistických spisovatelů, Lit. měsíčník 1975, č. 7 + S. K. Neumann B. Václavkovi (dopisy z 1936–38), tamtéž, č. 10 + in B. V.: Kritické stati z třicátých let (1975); H. Kunstmann a George Bouron (J. Opelík) in U (Würzburg 1975, Analecta Slavica 10, úvod k reprintu čas.); T. Vlček: Programy českého výtvarného umění let dvacátých, Estetika 1975, s. 212; V. Dostál in Směr Wolker (1975); J. Bílek: B. V. v Rovnosti, ČLit 1976, s. 222; J. Jodas: B. V. o Jiřím Wolkrovi, Štafeta 1976, č. 4; B. V. a Prostějov, tamtéž; R. Smetana: Vzpomínka na B. V., tamtéž; M. Suchomel: V. a Lunačarskij, sb. Literatura, umění a revoluce (1976); Š. Vlašín: V. koncepce socialistického realismu a některé naše aktuální problémy, J. Jodas: K internacionálním kořenům V. koncepce socialistického realismu, M. Suchomel: Recepce a koncepce. K syntetickému pojetí socialistického realismu v české marxistické kritice třicátých let, vše sb. O socialistickém realismu. Václavkova Olomouc 1973 (1976); L. Soldán: „Španělsko v nás“ (B. V. a Španělsko 1936–38), Rovnost 4.–12. 1. 1977; J. Walterová: K odkazu B. V. (vzpomínky F. Priestera, M. Resové, F. Píška), Brněnský večerník 10. 1. 1977; J. Hrabák: Literárněvědné dílo B. V., Universitas 1977, č. 1; B. Čerešňák: B. V. – výrazná osobnost dělnického hnutí v Brně, tamtéž, č. 3; J. Dvořák: k 75. výr. nar., Lit. měsíčník 1977, č. 4 + Z listáře Bloku socialistických spisovatelů (dopisy J. Kratochvíla, J. Nohy, V. Pekárka, J. Taufra), tamtéž; V. Kolár: K V. pojetí stranickosti literatury, ČLit 1977, s. 457; M. Zeman: K V. vývoji od stupně předsovětského k sovětskému, ČLit 1977, s. 461; V. Pekárek: Literární skupina Blok, Lit. měsíčník 1977, č. 1; D. Šajner: Malé vzpomínání, Lit. měsíčník 1978, č. 6; L. Soldán: V. kulturněpolitická publicistika na obranu demokratického Španělska, VVM 1978, s. 22; Š. Vlašín: Geneze českého socialistického realismu, sb. Prameny. Utváření teorie socialistického realismu v české meziválečné literatuře (1978); F. Valouch in B. V.: Juvenilie (1978); L. Svoboda: Teoretické úvahy v časopise U Blok, F. Valouch: Poznámky k metodě V. recenzí z 30. let, J. Peterka: V. pojetí rozpornosti literárního díla, E. Petrů: V. pojetí kulturního dědictví v období humanismu a jeho význam pro vývoj české literární vědy po r. 1945, J. Skalička: B. V. o St. K. Neumannovi, J. Jodas: K německým zdrojům ve V. teoretické a kritické práci třicátých let, L. Mašata: K názorům B. V. na osobnost a dílo Karla Čapka, O. Sirovátka: Nejedlý a V. o funkci lidové kultury v současné společnosti, V. Podhorná: Některé prostředky kondenzace v odborném stylu B. V., vše sb. Tradice české meziválečné kritiky a budování socialismu v Československu. Václavkova Olomouc 1975 (1978); J. Jodas: Die literarische Gruppe Blok und die deutschen antifaschistischer Schriftsteller, sb. Wissenschaftliche Konferenz Die Beziehungen der deutschen antifaschistischen Literatur zur ČSR und

die Probleme der Bündnispolitik (1979, s. 183); P. Pešta: K historii Skupiny literárních a výtvarných dělníků (z dopisů J. V. Plevy B. V. z 1928–30), ČLit 1979, s. 242; L. Soldán: V. Juvenilie, ČLit 1979, s. 169 + B. V. v Sociologické revui 1930–1933, tamtéž, s. 381; M. Zeman: Ještě k Urxově kritice B. V., ČLit 1979, s. 72 + Realismus jako činitel syntézy, sb. Vztahy a cíle socialistických literatur (1979) + Na okraj V. a Lu Märtenové pokusu o marxistickou syntézu, ČLit 1980, s. 13; J. Glivický: Bohumír Lifka vzpomíná na B. V., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1980, s. 111; Rozhovor s R. Smetanou, Opus musicum 1980, č. 8; J. Dvořák in B. V.: Tradice a modernost (1980) + in B. V.: Tvorba a skutečnost (1980); Š. Vlašín: Systematik a syntetik meziválečné české marxistické kritiky, in B. V.: Ruská revoluce a literatura (1980); E. Ryšavá: Německá předloha písně „Po půl noci, dřív než kohout" (příspěvek ke studii B. V.), ČNM, ř. hist., 149, 1980/81, s. 171; V. Linhartová: Podíl „U" Bloku na formování metody socialistického realismu, Slavica Slovaca (Bratislava) 1980, s. 147 + Úsilí B. V. o vytvoření teoretické základny pro zformování metody socialistického realismu, SPPF Brno, sv. 75, ř. jazyk. a lit., 1981, č. 13, s. 93; Š. Vlašín in Druhá vlna české proletářské literatury, Tvorba 1981, č. 2; J. Dvořák: Na okraj činnosti B. V. v r. 1933, Lit. měsíčník 1981, č. 5 + in Jiří Taufer a vznik Bloku socialistických spisovatelů (obs. části dopisů J. Taufra B. V. z 1934–36), tamtéž, č. 6 + Dokument o spolupráci Jiřího Taufra s B. V. roku 1934 (dopis J. Taufra B. V. z 1934), tamtéž + Dokument k dějinám marxistické kritiky let třicátých (dopis O. Stibora B. V. z 1938), tamtéž, č. 10; V. Pekárek: Plán posledního ročníku V. časopisu Blok – U, Lit. měsíčník 1982, č. 7; M. Zeman: B. V., D. Hodrová: K vývojové logice románových koncepcí, V. Königsmark: Marxistická kritika dramatu, vše sb. Spoluvytvářet pravdu zítřka (1982); J. Hrabák in Život s literaturou (1982); R. Pytlík in Česká literatura v evropském kontextu (1982, stať Dvojí syntéza v české literatuře – o F. X. Šaldovi a B. V.); Š. Vlašín: Kritický typ Fučíkův a V., Novinář 1983, č. 5; M. Kopecký: Nejen vina a smrt (o studiích z ročenek Chudým dětem), sb. Literární Bílovice nad Svitavou 1982, sv. 1 (1983); L. Soldán: B. V. a svět hudby, sb. Hudba a literatura (1983); J. Peterka in Metamorfózy tradice (1983); J. V. Pleva: Od bible ke komunismu, Rovnost 11. 8. 1984; M. Fronková: Poznámky k obsahové náplni časopisu Levá fronta, Sešity novináře 1984, č. 2; R. Smetana: Vzpomínka na habilitaci B. V., Universitas 1984, č. 2; M. Zeman: Ke kritice takzvaného strukturalistického marxismu v literární vědě, ČLit 1984, s. 393; L. Soldán: Meziválečná marxistická kritika v boji proti fašismu, J. Šindlerová: Protifašistické aspekty korespondence B. V. Františku Halasovi (s úryvky V. dopisů), J. Špičák in Týden sovětské kultury v Olomouci 1935 a jeho význam v boji proti fašismu, vše sb. Česká a slovenská literatura 1930–1980 v boji proti fašismu a válce. Václavkova Olomouc 1981 (1984); J. Šindlerová: B. V. a Blok socialistických spisovatelů, Středisko 67, 1984 (1985), s. 45; Š. Vlašín: V. odkaz naší kritice, Universitas 1985, č. 6 + V. edice renesančních rozprávek, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1985, č. 32; D. Jeřábek: B. V. a E. F. Burian, tamtéž, s. 161; J. M. Weimann: Náš profesor, Rovnost 24. 10. 1986; Š. Vlašín: Vztah B. V. k sovětské literatuře, sb. Slavica v českém a slovenském literárním vývoji (1986, rozmnož.); J. Šindlerová: B. V. a Blok socialistických spisovatelů, sb. Stav a úkoly literární vědy v Severomoravském kraji a úkoly mladé generace, Václavkova Olomouc 1980 (1986, s. 133); J. Dvořák: Občan B. V., Lit. měsíčník 1986, č. 4 + Z literární pozůstalosti (obs. dopis J. Taufra B. V. z 1935), Nová svoboda 21. 1. 1987; M. Zeman: B. V. a estetika Devětsilu, Estetika 1987, s. 2; K. Growka: Příspěvek k berlínskému období B. V., VVM 1987, s. 155; O. Sirovátka: Podněty B. V. pro současnou folkloristiku, Národopisné aktuality 1987, s. 217 → Folkloristické studie (2002); J. Skalička: Havlíčkova parodie Tys bratr náš, AUP Olomouc. Philologica 55, Studia bohemica 1987, s. 27; J. Jodas: K V. estetické koncepci 20. let, J. Šindlerová: O definitivní realizaci V. knihy Poezie v rozpacích, L. Soldán: Socialistický anebo kritický realismus, J. Dvořák: V. interpretace Havlíčkova Křtu svatého Vladimíra, O. Sirovátka: Sociologické rysy ve V. pojetí lidové písně, V. Pletka: Má naději, že bude vydána ještě před rokem dva tisíce? (o dokončení V. edice zlidovělých přání), vše sb. Některé aktuální otázky sociologie umění, zvláště literatury. Václavkova Olomouc 1986 (1987); I. Pfaff: Kampaň proti „formalismu" v české levicové kultuře 1936–1938, Svědectví 21, 1987/88, č. 81; H. Bretfeldová: Filozofická problematika na stránkách Indexu, SPFF Brno, ř. B – filoz., 1988, č. 35; J. Dvořák: B. V. a F. X. Šalda, Lit. měsíčník 1989, č. 2; J. Dvořáková-Šindlerová: Interní diskuse a kolize uvnitř Bloku socialistických spisovatelů, sb. Historická Olomouc a její současné problémy (1989, s. 327); J. Jodas: B. V. als Interpret und Kritiker des deutschen Expresionismus, AUP Olomouc. Philologica 60. Germanica Olomucensia 1989, s. 35; Z. Bodlák: V. koncepce socialistického realismu a Taufrův tvůrčí vývoj, Z. Bastlová: B. V., A. Novák a J. Hrabák k otázce mezníku literatury 20. století, V. Václavek: Dětství s B. V., vše sb. Kapitoly z dějin české literární historiografie. Václavkova Olomouc 1987 (1989); J. Dvořák in K nárysu literární kritiky na Moravě v letech 1918–1938, J. Kubíček: Literární kritika v denním tisku v meziválečném období, N. Sieglová. B. V. ke kritice dětské literatury, J. Poláček: B. V. a Vladislav Vančura (→ Tvorba a recepce, 2003, s. 45), vše sb. Kurt Konrad… a literární kritika na Moravě v letech 1918–1938 (1989); V. Kostřica: Časopis Čin o ruské a sovětské literatuře, AUP Olomouc. Philologica 61. Slavica 7, 1990 (1991), s. 67; O. Sus in Estetické problémy pod napětím (1992, studie Estetické autonomie v české levé avantgardě ← rozšíř. s upr. tit., sb. B. V., 1963); J. Jodas: Rozpaky nad Poezií v rozpacích, AUP Olomouc. Philologica 65. Studia

bohemica 6, 1992 (1993), s. 129; I. Pfaff in Česká levice proti Moskvě 1936–1938 (1993); J. Dvořák in J. L. Fischer v kontextu kritiky let dvacátých, sb. Hledání řádu skutečnosti (1994); M. Lešek: O dialektickou metodu, Obrys–Kmen 1997, č. 1; J. Dvořák: B. V. a rok 1938, Naše pravda 1998, č. 10; A. Hájková: Přátelé na život a na smrt (P. Jilemnický a B. V.), Terezínské listy 1999, s. 85; F. Halas in Dopisy. Dílo 6 (2001, dopisy B. Václavkovi z 1925–38; též doslov L. Kundery); I. Pfaff in Ohlas stalinské kampaně proti „formalismu" v české levicové kultuře, Slovanský přehled 2002, s. 387; J. Dvořák: ke 105. výr. nar., Naše pravda 2002, č. 1 + Polistopadová likvidace dědictví B. V. na Univerzitě Palackého a její útlum v Olomouci, Zpravodaj Výboru národní kultury 2002, č. 3 + Příklad dělnosti a koncepce socialistické levice (B. V. a J. Fučík), Zpravodaj Výboru národní kultury 2003, č. 1; H. Kábová: B. V., literární historik a folklorista, Akademický bulletin 2003, č. 2; B. V. – literární historik, kritik a novinář (obs. úryvky z konceptů dopisů Ó. Łysohorského B. V., red. K. Janásová), Zpravodaj Centra Óndry Łysohorského 2003, č. 2; V. Beranová: B. V. – aktuální inspirace, Zpravodaj Výboru národní kultury 2004, č. 4; I. Pfaff in U-Blok a zápas o „socialistický realismus" v českém umění, Tvar 2005, č. 7; J. L. Fischer in Listy o druhých a o sobě (2005).

dvo

Matouš **Václavek**

* 29. 9. 1842 *Malá Lhota* (Lhotka) u Zlína
† 3. 12. 1908 *Vsetín*

Sběratel a vydavatel valašských pohádek a pověstí, autor výchovných povídek, dějepisných a lidopisných obrázků pro mládež, regionální historik a národopisec.

Narodil se v osadě Malá Lhota, součásti obce Velká Lhota, v rodině rolníka jako nejstarší z pěti dětí. Do obecné školy chodil v Tečovicích, od 1854 se učil na německé hlavní škole v Uherském Hradišti, po měsíci přestoupil k piaristům v Kroměříži, kde absolvoval gymnázium (mat. 1865), do 1868 studoval filoz. fakultu v Praze (obor filozofie, historie, zeměpis a jazykověda), 1869 se oženil. Dva roky učil soukromě ve Zlíně, 1871 složil zkoušky pro měšťanské školy a přijal místo řídícího učitele nejprve na soukromé škole ve Vsetíně a od 1873 na škole vzniklé sloučením několika (evangelických a katolické) vsetínských škol; 1874–88 byl školním inspektorem pro vsacký okres, pro nemoc se musel místa vzdát a 1889 se stal ředitelem obecních a měšťanských škol ve Vsetíně, od 1891 (po rozdělení škol na dívčí a chlapecké) měšťanské školy chlapecké. Aktivně pracoval ve spolcích učitelských (mj. spoluzaložil učitelský spolek ve Vsetíně, pracoval ve výboru Ústředního spolku učitelského v Olomouci), vzdělávacích, národopisných (Praha, Vídeň) i muzejních (Olomouc, Val. Meziříčí). Významně se zasloužil o uspořádání národopisné výstavy ve Vsetíně (1892), spolupracoval na slovnících: Kottově gramaticko-frazeologickém, na Bartošově dialektologickém, Ottově slovníku naučném i na Stručném slovníku pedagogickém (3. díl). Přátelil se především s A. Potěhníkem a F. Bartošem. Pohřben byl ve Vsetíně. – Syn Alfred (A. V.) V. (* 1874; šifra Vck) psal referáty o knihách pro mládež, pedagogické články do učitelských listů a fejetony do Nár. politiky aj.

Převážná část V. díla se vztahuje k Moravě (hlavně k Valašsku), je určena autorovou pedagogickou specializací (zeměpis, dějepis) a národopisnými zájmy. V knižních publikacích se někdy jednotlivé oblasti prostupují (místopis doplněný historickým výkladem V. oživoval zaznamenáním pověstí, různých zajímavostí či výjevů ze života; např. *Markrabství moravské*) nebo je příslušné oblasti věnován samostatný oddíl (*Moravské Valašsko*). V národopisné práci zaměřené hlavně na Valašsko byl V. ovlivněn F. Bartošem: snažil se podat všestranný obraz Valachů (způsob života, povahu, jazyk, projevy hmotné i duchovní kultury), některá díla na Bartošovy práce navazují a doplňují je (*Valašská svatba*, sbírka dětského folkloru *Děti na moravském Valašsku*). Lidové obyčeje a zvyky, pověry, písně (především pijácké), popěvky, pořekadla, přísloví, zaříkadla, pranostiky, bájeslovné bytosti apod. podrobně probral v časopiseckých studiích, které později přepracoval a shrnul do knihy *Moravské Valašsko* (1894). Pod stejným titulem sepsal i drobnější publikaci určenou turistům a přinášející místopisnou i národopisnou charakteristiku Valašska (1898). Vydával také sbírky valašských pohádek a pověstí (*Několik pohádek a pověstí z moravského Valašska*, *Pohádky a pověsti z moravského Valašska*, *Valašské pohádky*) a sestavil z nich několik výborů, jednotlivá čísla (i s drobnějšími úpravami) ve svých sbírkách přetiskoval a obvykle neuváděl, odkud příslušnou látku získal (čerpal např. z J. S. Menšíka, K. J. Erbena aj.). Někdy vyprávěl nářečím nebo nářečními slovy charakterizoval svéráz podání; z ohledu

na mládež, jíž byly sbírky vesměs určeny, zmírňoval příliš drastické motivy a někdy zdůrazňoval naučení. Pro mládež napsal také několik výchovných povídek (*Filip a Jakub…*) a převyprávěl antické báje jako příklady lásky k vlasti, některé příběhy interpretoval v mytologickém duchu (*Pověsti helénské a římské, Miluj vlasť!*).

PSEUDONYM: Ozef Dukátník (Květy mládeže). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach mor. učitelstva (1892); Archiv přednášek z řečí učitelských (1887); Budečská zahrada (1879–85; 1882–83 Moravské Valašsko); Časopis Matice moravské (1881, 1891–98); Časopis Muzejního spolku olomouckého, pokr. Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1884–1900); Časopis Společnosti přátel starožitností… (1894–98); Čes. měšťanská škola (Vel. Meziříčí 1899); Čes. lid (1892–98); Historické rozhledy (Telč 1899); Hlasy z Hané (Prostějov 1883); kal. Hospodář (Val. Meziříčí 1897–98); roč. Chudým dětem (Brno 1897); Jarý věk (1885); sb. Jitřenka (1894); Jubilejní almanach čes. učitelstva na Moravě a ve Slezsku (Vel. Meziříčí 1885); Koleda (Olomouc, 1877–78 Příkladové lásky ku vlasti); Koleda (1895); Komenský (Olomouc 1879–86, 1893–98, 1906); Květy mládeže (1895–97, dopisy Ze Vsacka na Valašsku, pseud. Ozef Dukátník); alm. Kytice (1879–82, 1889); sb. Kytice slovanských bájí (1896); Letem čes. světem (1897–98); Lid. čítanka moravská (Telč 1901); Lovecký obzor, příl. Čes. lesnické rozhledy (1900); sb. Lublani. Čeští spisovatelé Slovincům (1896); Malý čtenář (1888–1903); Matice dítek (1886–87); Mor. orlice (Brno 1885); Moravský nár. kalendář (Olomouc 1881); Národ a škola (Vel. Meziříčí); Nár. album (1899); Národopisný sborník československý (1898–99); Náš domov (Olomouc 1904); Našinec (Olomouc); Noviny zpod Radhoště (Val. Meziříčí 1901); Obzor (Brno 1892, 1896); Opavský týdeník (1892–97); Ostravský obzor (1900); Paedagogium (1879); Pamětní list fondu Palackého… ve Valašském Meziříčí a Hodslavicích (1898); sb. Pomněnky (1897); Posel z Budče; Pozor (Olomouc 1874–76); Průvodce po umělecké a valašské národopisné výstavě na Vsetíně (Vsetín 1892); Rodina – škola – národ (Luboměř 1906–08, Besední hovory); Sbírka promluv a řečí příležitostných z oboru školského (Holešov 1888); Sborník historický (1885); Sborník Muzejní společnosti ve Valašském Meziříčí (1885–1900); Selský archiv (Olomouc 1902–05); sb. Sirotám příbramským (1892); Slovanský sborník (1885); Světozor (1883, 1888); Švanda dudák (1897); Učitelské listy; alm. Ústřední matici školské na oslavu 25leté činnosti (1905); Valašské hlasy (Val. Meziříčí 1891–93, rubrika Nedělní besedy); alm. Vánoce (1892); Velehradský sborník (Brno 1894); alm. Věneček (1888); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1883, 1893; 1883 Některé zvyky, obyčeje a pověry na Valašsku); Zahrada budečská (1902); Zeitschrift für österreichische Volkskunde (Vídeň); Zlaté mládí (1888); – posmrtně: Čes. lid (1909, 1911, 1923); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a národopisné práce:* Pověsti helénské a římské (pro ml., 1875); Rukopis královdvorský a zelenohorský (rukověť spolu s edicí části textu RKZ, 1877); Filip a Jakub nebo Láska k vlasti nejkrásnější ctnosť (P pro ml., 1881, dle F. Hoffmanna); Markrabství moravské 1, 2 (místopis a pověsti pro ml., 1882, 1885); Několik pohádek a pověstí z moravského Valašska (1884; rozšíř. vyd. 1897); Moravské Valašsko 1, 2 (cestopis a pohádky pro ml., 1887, 2. část obs. Některé pověsti z moravského Valašska); Cesta do Trenčianských Teplic a po moravském Slovácku (cestopis, 1888); Náš císař pán František Josef první (P pro ml., 1888); Pohádky a pověsti z moravského Valašska 1–3 (1. a 2. 1888, 3. 1889 obs. pohádku A. Koenigové); Korunní princ Rudolf (P pro ml., 1889); Miluj vlasť! (PP pro ml., 1890); Valašská svatba. Její zvyky a obyčeje (1892); Moravské Valašsko. Lidopisné obrazy (1894); Obrazy ze života bývalých cechů řemeslných na Vsetíně (PP 1895); Valašské pohádky (1898); Moravské Valašsko. Národopisné a místopisné obrazy (PP 1898); Děti na moravském Valašsku. Jejich hry a jiné zábavy (1902); Pohádkové besedy (pohádky, b. d., 1906). – *Ostatní práce:* Dějiny města Vsetína a okresu vsackého (1881; rozšíř. vyd. 1901); Hejtmanství valašskomeziříčské (1883); Stručné dějiny moravské (1886); Úvod do zeměpisu markrabství moravského (1895); Kratičký zeměpis markrabství moravského (1895); Kratičké dějiny markrabství moravského (1896); Stručný zeměpis říše rakousko-uherské (1897); Stručný zeměpis Evropy (1898); Adresář a popis Valašska (1898); – posmrtně: Vsacký okres (1909, ed. F. Dvorský). – *Výbory:* Valašské pohádky a pověsti 1, 2 (b. d., 1894, 1897); Z kouzelných říší 1–4 (1. a 2. 1904, 3. a 4. 1905, pohádky a pověsti z vlastních i cizích sbírek); Pověsti řecké a římské (1904, vesměs ed. autor); Pohádky z Moravy (1959, ed. O. Sirovátka, obs. i pohádky jiných autorů). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Gratulant (1884; rozšíř. vyd. 1895); sb. Pomněnky. Slova do památníku a k rozličným příležitostem dospělejší mládeži z různých spisů básnických… (1897). ▮

BIBLIOGRAFIE: A. a R. Jeřábkovi, B. Peroutka: Soupis publikovaných prací M. V., ČL 1958, s. 244. ▮ LITERATURA: ● ref. Rukopis královdvorský a zelenohorský: J. Veselý, Beseda učitelská 1877, s. 103; an., Světozor 1877, s. 323 ●; an.: ref. Dějiny města Vsetína a okresu vsackého, ČMM 1881, s. 179; G. J. Lašek: ref. Několik pohádek a pověstí z moravského Valašska, Lit. listy 1884, s. 138; G. (F. Géduš): ref. Markrabství moravské 2, Hlídka lit. 1885, s. 134; ● ref. Stručné dějiny moravské: as., Hlas národa 6. 6. 1886; B. Č. (Čermák), NL 14. 7. 1886; V. Kliment, Rozhledy lit. 1, 1886/87, s. 78 ●; ● ref. Moravské Valašsko: V. H. (Houdek), Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1887, s. 175; -aue- (H. Pittauer), Lit. listy 9, 1887/88, s. 15 ●; ● ref. Pohádky a pověsti z mo-

ravského Valašska 1–3: K-š., Lit. listy 9, 1887/88, s. 334; J. Č-ný, Hlídka lit. 1889, s. 228 ●; Redakce in M. V.: Pohádky a pověsti z moravského Valašska 3 (1889); ● ref. Valašská svatba: F. Pátek, Vlasť 8, 1891/92, s. 984; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 26, 1891/92, s. 538; -av-., Lit. listy 13, 1891/92, s. 332; Zbt. (Č. Zíbrt), ČL 2, 1892/93, s. 203 ●; ● ref. Moravské Valašsko: T. Škrdle, Vlasť 10, 1893/94, s. 751; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 28, 1893/94, s. 287; -m-, Lit. listy 15, 1893/94, s. 347; V. H. (Houdek), Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1894, s. 149; J. Tenora, Hlídka lit. 1894, s. 296; Vsacan, Čas 1894, s. 437; F. J. Rypáček, ČMM 1895, s. 285; M. Srubjan (M. Prigel), Hlas národa 23. a 24. 7. 1896 ●; A. Vlas: ref. Miluj vlasť!, Hlídka lit. 1894, s. 229; r.: M. V., Světozor 31, 1894/95, s. 438; ● ref. výbor Valašské pohádky a pověsti 1, 2: V. H. (Houdek), Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1894, s. 150; G. (J.) Polívka, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1897, s. 243; Č. Zíbrt, ČL 7, 1897/98, s. 48, dodatek ●; ● nekrology: M. J. (Jahn), MSlR 5, 1908/09, s. 128; Všk. (A. Vašek), Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1909, s. 44; F. V. Vykoukal, Osvěta 1909, s. 186 ●; F. Sl.: ref. Vsacký okres, Besedy Času 1909, s. 171; V. Tille in Soupis českých pohádek 2, sv. 2 (1937, s. 622); A. Václavek: K 100. výr. nar. M. V., Naše Valašsko 8, 1943/44, s. 126; R. Jeřábek: Nad dílem M. V. po padesáti letech, ČL 1958, s. 241; in Kulturní toulky Valašskem (2001); in Okres Vsetín. Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko (2002).

ik

Karel **Vačlena**

Působnost 1878–1949

Mladoboleslavské nakladatelství románů pro ženy, lidové četby, hospodyňských příruček a vydavatelství časopisů pro ženy, od 1930 s názvem Hejda a Zbroj; knihkupectví, knihtiskárna.

Zakladatel Karel V. (* 3. 8. 1843 Srlín u Milevska, † 28. 11. 1910 Ml. Boleslav), syn milevského vrchnostenského hajného, se po studiích na německém gymnáziu v Písku (1855–62) vyučil v píseckém knihkupectví F. Tschidy, pak působil v Praze u I. L. Kobra a u několika dalších firem. V Ml. Boleslavi 1878 koupil a na koncesi z předchozího roku převzal od R. Germáře knihkupectví, v němž předtím pracoval od vzniku firmy 1869; 1879 založil čtrnáctideník Módní svět, při němž postupně rozvinul nakladatelskou činnost. Žil osaměle a osobní kontakty s okolím omezoval pro vleklou chorobu na minimum. Po jeho smrti se 1911 oddělilo knihkupectví, které převzal a zvelebil H. Pfeifer (1880–1934), a majitelem nakladatelství se stal vyučený knihkupec, dlouholetý účetní, později obchodvedoucí firmy F. Hejda (* 14. 3. 1857 Ml. Boleslav, † 1. 5. 1944 Ml. Boleslav), který již 1907 založil spolu s knihtiskařem K. Zbrojem tiskárnu Hejda a Zbroj. Koncem 1920 převzal nakladatelství a tiskárnu jeho syn J. Hejda (* 24. 2. 1891 Ml. Boleslav, † 17. 1. 1970 Praha). Studoval gymnázium v Ml. Boleslavi (5 tříd do 1907), dvouletou odbornou školu grafickou ve Vídni, zaměstnán byl v pražské knihtiskárně Alois Wiesner, pak u otce v nakladatelství K. V. a 1930 se stal jediným majitelem tiskárny. Přitom zrušil firmu K. V. a nakladatelství spojil s tiskárnou pod společný název *Hejda a Zbroj*. Již předtím zřídil v Praze expediční pobočku, kterou ve 30. letech vedl A. Roštlapil. Za nacistické okupace byl pražským komisionářem nakladatelství dr. V. Tomsa. Po 1945 působila firma pod národní správou. – Knihkupectví a nakladatelství K. V. působilo v Ml. Boleslavi – Novém Městě čp. 133, Václavské, dnes Českobratrské náměstí. Od 1911 zde zůstalo knihkupectví H. Pfeifra a nakladatelství sídlilo v knihtiskárně Hejda a Zbroj v čp. 27, Novoměstské nám., kde zůstalo i po sloučení obou firem 1930. Expedice byla v Praze na Starém Městě čp. 790, Haštalská 13, pak v Praze Josefově Revoluční 21, nakonec na Novém Městě v Panské 8.

Osnovou vydavatelské činnosti podniku byl od počátku časopis Módní svět (sestavovaný zprvu z importovaných německých módních návrhů s dodaným českým textem), k němuž 1880 připojil nakladatel beletristickou knižní přílohu, 1889 časopiseckou přílohu Lada a později módní přílohy se střihy, které byly připojovány k periodikům nakladatelství v různých kombinacích a v některých letech vycházely i samostatně. Knižní publikace vycházely nejprve jako přílohy Módního světa, později jako prémie pro odběratelky časopisů nakladatelství. Sešitová *Světová bibliotéka* s podtitulem Sbírka zábavného a vzdělávacího čtení k Módnímu světu (1880–93, 28 sv.), koncipovaná jako konkurence kolportážním románům, přinesla kromě souboru oblíbených ženských románů německé spisovatelky E. Marlittové zpravidla ve V. vlastním tlumočení překlady populárních historických, dobrodružných a společenských próz z francouzštiny (G. Sand), chorvatštiny (A. Šenoa), němčiny, polštiny (M. Bałucki, J. I. Kraszewski), italštiny, maďarštiny (M. Jókai),

ruštiny (G. P. Danilevskij) a španělštiny, na nichž se podíleli četní překladatelé, mj. F. L. Čížek, A. F. Čtvrtečka, F. Fahoun, C. L. Frič, L. Frič (pseud. L. F. Budínský), L. Hejtmánek, T. Hrubý, J. Hudec, J. Koněrza, G. N. Mayerhoffer, A. Schwab-Polabský, J. Wagner. Zpočátku vycházela souběžně formou časopisu též německá obdoba *Weltbibliothek* (podtitul Blätter zur Bildung und Unterhaltung, 1881–82, 5 sv.) s odlišným výběrem cizích titulů a též s německými překlady próz J. Zeyera a V. Hálka. Později se nakladatelství soustředilo především na Sebrané spisy dlouholeté redaktorky Lady V. Lužické (1908–28, 50 sv.) a na reedice románů E. Marlittové, k nimž připojilo Souborné vydání spisů N. von Eschstruth (vl. jm. N. von Knobelsdorff-Brenkenhoff, 1913–31, 35 sv.) v překladu A. Mittenhuberové. Až ve 20. letech oživilo ediční činnost knižnicí kratších původních próz *Naše otčina* (1924–30, 120 č., do č. 3 s názvem *Otčina*, 35 sv. po pěti číslech ve společné obálce, red. J. Jahoda), určenou zprvu mládeži (podtitul Vlastenecká knihovna československého dorostu), později koncipovanou šířeji jako lidová četba pro konzervativní klientelu časopisů nakladatelství (od 1928 s podtitulem Knihovna původní dobré četby). Zprvu vlastenecky laděné tendenční prózy, tematicky čerpající zejména z pobělohorské doby, národního obrození, protirakouského odporu (Omladina) a z bojů československých legií, později venkovské realistické povídky a novely (některá čísla humorně laděná vycházela s titulem Humoristická příloha Šoteček) v ní prezentovali J. Š. Baar, A. Brabec, A. Brtníková-Petříková, K. Bufková-Wanklová, M. Calma, F. J. Čečetka, A. Čermáková-Sluková, K. Dewetter, V. Dyk, J. Dymač, P. Fingal, F. Flos, J. Hais Týnecký, O. Hanuš, K. Hloucha, R. R. Hofmeister, F. Homolka, A. Horáková, M. Hovorková, J. V. Hradčanský, J. Jahoda, A. Jahodová-Tučková, V. K. Jeřábek, R. Jesenská, A. Jirásek, J. F. Karas, R. Kepka, Č. Kramoliš, E. Krásnohorská, Jan Kudela, Jos. Kudela, K. Leger, E. Lešehrad, J. Masařík, R. Medek, T. Meinecková, J. Nauman, M. Pachnerová, J. Petrus, M. Poppeová (podp. Emiar Poppeová), G. Preissová, M. Příleská, S. Reiniš, V. Sokolová (podp. Sokolová-Seidlová), T. Svatová, M. R. Šárecká, J. Šimánek, J. Štemberka, F. Teršl, J. F. Urban, J. Vlasáková, R. F. Vojíř, Q. M. Vyskočil, B. Zahradník Brodský, O. Zemek, A. Ziegloserová. Slovensky přispěl J. Porod, epickými verši F. S. Procházka a popularizačním výkladem F. Sekanina. Jednotlivé sešity (zpravidla okolo 40 stran) doplňovaly na pokračování otiskované vzdělávací stati od redaktora (Z dějin české knihy, O nové české knize, Národní myšlenka v české knize aj.). Výraznější *Knihovna Lady* (1922–44, 24 sv., do 1925, sv. 3 red. O. Stránská-Absolonová, pak red. neuveden, okolo 1927 asi J. R. Vávra) přinesla po praktických příručkách a publikacích zaměřených na péči o domácnost, poučení a sebevýchovu ženy (mj. L. Kolátorová, V. Meisnerová, R. Tyršová) též původní oddechovou beletrii (A. Hořice pod pseud. H. Kristián, J. Jahoda, E. Krásnohorská, V. Merten, F. Mrázek, M. R. Šárecká), zejména však vzpomínky (A. Čermáková-Sluková, R. R. Hofmeister, P. Moudrá), komentované dopisy (F. Strejček o E. Krásnohorské) a beletrizované životopisné medailony českých spisovatelů (P. Fingal o láskách J. Nerudy, B. Pernica o A. Pammrové a V. Pittnerové). Později se již jen příležitostná nakladatelská činnost omezila na regionální beletrii (B. Kodlová) a na jednotlivé tituly bez jednotícího edičního programu. Jako soukromé tisky vydal J. Hejda s bibliofilem V. Rudlem (1875–1958) drobné komentované edice F. Strejčka (A. V. Šmilovský: Epigramy antické způsoby, 1935; Neznámé bajky Vincence Zahradníka, 1940). Knižní produkci doplňovaly kuchařky a příručky k vedení domácnosti. – Čtrnáctideník Lada s podtitulem List pro zájmy českých žen a dívek 1889 založila, redigovala a v Praze do pololetí t. r. vlastním nákladem vydávala P. Moudrá (podp. P. Moudrých, provd. za Albieriho, pak Mucková, roz. Moudrých). Od července t. r., kdy jej do nákladu převzal a se změnou formátu jako přílohu k Módnímu světu bez označení ročníku připojil K. V., jej redigovala V. Lužická (redakce zůstala v Praze), od 1920, č. 12 „kruh spisovatelek v Praze“, od 1921 (poprvé s uvedením roč. 33) O. Stránská-Absolonová, od 1925 (roč. 37) A. M. Tilschová, přičemž od počátku 1927 (roč. 39) s podtitulem Kulturní rodinný čtrnáctideník, od pololetí 1927 (č. 13) po sloučení s Módním světem, převzetím jeho čísla ročníku a změnou na týdeník s novým titulem Lada – Módní svět (roč. 49) a podtitulem Týdeník inteligentních žen. Od 1928 (roč. 50), č. 18 jej redigovala M. Fričová (literární část) a E. Rutteová (praktickou část), od 1932 (roč. 54) O. Vojáčková, od 1937 (roč. 59) R. Jelenová, od 1938 (roč. 60), č. 48

Z. Wattersonová, přičemž od počátku 1940 (roč. 62) vycházel opět jako čtrnáctideník, od č. 9 bez jména redaktora, od 1942 (roč. 64), č. 17 s podtitulem Ženský a rodinný společenský čtrnáctideník, od č. 23 byl vedoucím redaktorem L. Fialka. Zastaven byl 1944 (roč. 66), č. 17. S postupným osamostatňováním Lady vycházela nejméně 1918–23 mutace pro odběratele Módního světa s titulem Zábavná příloha. Odpovědným redaktorem byl zprvu K. V., od 1911 F. Hejda, od 1921 J. Hejda, od 1942 L. Fialka. Lada vznikla v Praze jako samostatný feministický časopis, jímž jeho zakladatelka a první redaktorka P. Moudrá hodlala naplnit „potřebu listu poučného, zábavného a zároveň časového, se stálým zřetelem k potřebám a zájmům českých dívek". Beletrií přispěli T. Nováková a P. Švanda ze Semčic, výchovnými články F. V. Kodym, přehledovou stať o spisovatelkách napsal F. Bačkovský. Přičleněním k Módnímu světu v polovině 1. roč. navázala Lada na stejnojmenný starší pražský beletristický a módní časopis, který 1861–66 redigovala A. Melišová-Körschnerová. V. Lužická volbou nekonfliktních témat, nenáročnou beletrií a popularizačním zaměřením rozšířila čtenářskou obec časopisu, všemi složkami výchovně podporujíc model ženy jako tvůrkyně harmonického rodinného prostředí. Kromě beletristické složky měla Lada obsáhlou vzdělávací část, zaměřenou jak na rozšiřování všeobecných vědomostí žen (kromě cestopisných črt z domova i ze světa byly její trvalou součástí medailony význačných a slavných žen historie i současnosti), tak zejména na praktické rady pro hospodyně a na kuchařské předpisy. Ve stejném duchu jen s pozvolnou obměnou autorského kruhu redigovala časopis po smrti V. Lužické a krátké redakci anonymního „kruhu spisovatelek v Praze" od 1921 i O. Stránská-Absolonová. Romány a novely na pokračování zde uveřejňovali zejména K. Blanická, A. R. Husová, J. Jahoda, B. Klimšová, V. Lužická, G. Pfeifrová, V. Pittnerová, S. Podlipská, B. Zahradník Brodský. Verše, prózy, cestopisné črty a popularizační stati (též o ženách spisovatelkách a ženských postavách v literárních a dramatických dílech) zde dále publikovali mj. G. Baťová-Moravanská, L. Baudyšová, K. J. Beneš (pseud. K. Beneš Jizerský), M. Bílá, P. Biliánová, A. Brtníková-Petříková, K. Bufková-Wanklová, M. Calma, J. Čermák, F. Flos, I. Geisslová, L. Grossmannová Brodská (1907–24 mj. pravidelné fejetony), V. Havelková, V. Havlíčková, J. Herda, A. Heyduk, R. R. Hofmeister, A. Hrůza, K. Chalupa, F. R. Jirman, J. A. Koráb, A. Kožmínová, E. Krásnohorská, V. Kredba, B. Kurzová, A. Š. Ledecká, E. Lešehrad, V. Lužická, P. Maternová, A. Mittenhuberová, P. Moudrá, M. Náprstková, J. Nauman, J. Osten (podp. Ohrenstein), T. Polabská, B. Routková-Janovská, A. Rozsypalová, O. Sedlmayerová, M. B. Šárecká, F. Téver, S. Votrubová (pseud. M. Potocká), J. Vrbata, J. Vrchlický, J. Vřesnický, M. Weissová, K. J. Zákoucký, J. Zyka (pseud. J. F. Borotínský) aj. Řada přispěvatelek publikovala zřejmě pod pseudonymy. A. M. Tilschová ve snaze zvýšit úroveň časopisu a vrátit jej k závažnějším otázkám ženské emancipace a společenské seberealizace od 1925 přizvala ke spolupráci nové autory (mj. B. Benešovou, P. Buzkovou, O. Fischera, R. Foustku, Fringillu, J. Grmelu, A. Horákovou, H. Jelínka, E. Jurčinovou, F. Kubku, T. Meineckovou, V. Meisnerovou, A. Nováka, M. Novákovou, M. Pachnerovou, provd. Skálovou, G. Preissovou, V. Prokůpka, M. Součkovou, R. F. Šimka, E. Vachka, O. Votočkovou-Lauermannovou, i Slovenku M. Rázusovou), zařadila i dosud málo zastoupené překlady (F. Coppée, M. Desbordes-Valmoreová, E. Mörike, E. Orzeszkowa, A. Samain, F. Sologub, V. Stefanyk, J. Urzidil aj.) a nebeletristické rubriky orientovala více na společenskou problematiku a na kulturní informace. Do nové samostatné kulturní rubriky Knižní svět přispívali od 1927 recenzemi zejména J. Holečková, E. Jurčinová a J. R. Vávra. Po rezignaci A. M. Tilschové 1928 pro nakladatelovy výhrady k její sociálnědemokratické orientaci se další redaktorky pokoušely přetvořit Ladu v atraktivnější ženský společenský časopis, konkurenceschopný pražským ženským týdeníkům vydavatelských koncernů. Oživený zájem o literaturu a další umění i pak zůstal jeho součástí, měl však jen informativní ráz rezignující na kritické hodnocení. Recenze umělecké, triviální i populárně-naučné literatury v rubrice Literatura psaly J. H. (Holečková) a M. F. (Fričová). Po 1932 dále zesiloval časový charakter časopisu se zaměřením na efemérní aktuality, zdůrazněný i novou grafickou úpravou s vyšším podílem fotografií a zrušením ročního titulního listu a obsahu. K autorskému kruhu přibyli mj. P. Fingal, P. Rokos, I. Snížková, M. Tippmannová, romány na pokračování

čerpaly zejména z přeložené triviální literatury. Literární recenze psala šifra -W-. Válečný návrat k populární regionální, vlastivědné a historické tematice představovali zejména J. Brožová-Malá, B. Pernica, F. Strejček. Nástupem redaktora L. Fialky 1942 výrazně zesílil podíl kolaborantské politické publicistiky, která předtím od počátku protektorátu nepřesahovala povinné penzum. Z převážně beletristických příspěvků starších ročníků Lady, postupně doplňovaných novější tvorbou jejího autorského okruhu, čerpal samostatný Sborník Lady (1901–14, 14 dílů, red. V. Lužická). – Na ilustracích v knižnici Naše otčina se podíleli A. Doležal, J. Lada a zejména F. Vrobel, nakladatelskou vazbu na Ladu v téže době navrhl R. Kubíček. Ve 40. letech příležitostně s nakladatelstvím spolupracovali C. Bouda, J. Kaplický, K. Kinský, J. Konůpek, A. M. Machourek, F. Muzika aj. – Synovec K. Vačleny (syn jeho bratra Josefa, rolníka) Karel V. mladší (* 22. 9. 1863 Božetice u Milevska, † 8. 1. 1926 Železný Brod), zaměstnaný jako knihkupecký příručí u svého strýce a pak v různých firmách v Praze, Val. Meziříčí, v Táboře a v Ml. Boleslavi, založil v září 1904 v Ml. Boleslavi čtrnáctideník Vesna s měsíční módní přílohou Dětský módní svět a Ženské ruční práce. Od 1921 působil jako knihkupec a nakladatel v Jablonci n. Nisou a v Železném Brodě, kde vydal mj. venkovské lidové prózy své manželky F. Vačlenové, roz. Klabanové (1879–1961, pseud. J. Bříza, M. Solimanová). Působil v Ml. Boleslavi-Starém Městě čp. 124, Starofarní ul., pak v Jablonci n. Nisou čp. 209, Údolní 22, a v Železném Brodě čp. 437. – Časopis Vesna (1904–09, 5 roč.) s podtitulem Beletristický čtrnáctideník věnovaný zájmům českých žen, který redigovala O. Fastrová, se profiloval zaměřením i autorským okruhem jako intelektuálnější obdoba Lady s výraznějším zájmem o společenské problémy žen. Větší pozornost věnoval i umění (o literatuře psal v 1. roč. zejména A. Wenig, soustavně a též o divadle O. Fastrová, o hudbě M. Calma, o výtvarném umění pak různí autoři). Verši a prózou dále přispívali mj. M. B. Böhnel, M. Calma, R. Čechová, K. Dewetter (pseud. K. Vettrovský), O. Faster, O. Fastrová (též překlady z francouzštiny), J. z Finberka, Z. Hásková, A. Hrůza, J. Imlauf, H. Jelínek, A. Kožmínová, V. Krofta, R. J. Kronbauer, F. Linhart, M. Lipská, J. Lukavský, A. Mittenhuberová, E. Musil Daňkovský, G. R. Opočenský, H. Pilbauerová (z pozůstalosti), V. Pittnerová, F. S. Procházka, J. Skarlandt, F. K. Šnepp (i jako překladatel z francouzštiny a ruštiny), E. Tréval, A. Velhartický, J. Vlasáková, L. Volenec (pseud. S. Karmen), F. P. Vožický, J. Wiesner (překlad z francouzštiny), F. Zavřel, A. Žipek; pod pseud. Jan Hron tu 1908 debutoval J. Hora. Z cizích autorů se v časopise mj. objevili H. Bahr, I. Bunin, A. P. Čechov, Z. Kveder-Jelovšeková, G. Zapolská; z překladatelů hlavně ještě A. Drábek z ruštiny a F. Vondráček z polštiny. Od roč. 3 (1906) byla zařazena rubrika Ukázky z literární tvorby čtenářek Vesny. Od září 1907 (roč. 4) přenesl Karel V. ml. časopis do Prahy, od dubna 1908 do 1909, kdy 5. roč. zanikl, byl jeho nakladatelem, vydavatelem a odpovědným redaktorem K. Reyl. Znamenalo to výrazné oživení zejména literární složky novými autory (V. Dyk, P. Fingal, J. Mach, H. Malířová, V. Martínek, B. Mellanová, Q. M. Vyskočil aj.) i překlady (P. Altenberg, R. Ghil, A. Theuriet).

KNIŽNICE. *Beletrie:* Světová bibliotéka (1880–93); Weltbibliothek (1881–82); Knihovna Lady (1922–44); Otčina (1924), pokr. Naše otčina (1924–30); Knihovna pro dospělé (1946). ▮ SOUBORNÁ VYDÁNÍ. *Čeští autoři:* V. Lužická. – *Cizí autoři:* N. von Eschstruth. ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* Čeňka Paclta Cesty po světě (1888, ed. J. Svoboda); F. Lepař: Homérovský slovník řecko-český (b. d., 1889) + Nehomérovský slovník řecko-český (b. d., 1894); K. Stecker: Všeobecný dějepis hudby 1, 2 (1892, 1903) + Formy hudební (b. d., 1905); Cestovní poznámky Svatopluka Čecha z roku 1889 (1910, ed. F. Strejček); Č. Zíbrt: Z dějin českého knihtiskařství (1939, ed. A. Dolenský); J. Cink: Jdeme s Říší (1943); O. Weisl: Svítící jiskry (1943, pseud. M. Koval); J. Grmela: Dělník a kniha (1944); J. Otradovicová: Přátelé (1946); J. Rovenská: Vzdejte čest (1947). ▮ PERIODIKA: Český střelec (1883); Módní svět (1889–1944; 1889–1917 příloha Lada a další: Zábavná příloha, Dětské šatstvo, Moderní prádlo; 1918–27 pokračoval samostatně jako Lada a 1927–44 jako Lada – Módní svět s příl. Ruční práce); Rozhled všeobecný (1891–92); Dámské módy (1900–11 s příl. Dětské šatstvo a Módní prádlo); Moderní prádlo a dětské šatstvo (1920–29), pokr. Dětské šatstvo (1930–43). – (nakl. Karel V. ml.:) Vesna (1904–08, u K. V. do 1908, 1904–05 s příl. Dětský módní svět a Ženské ruční práce). ▮ KALENDÁŘE, ROČENKY: Kuchyňský kalendář na rok 1912 – …1943, pokr. Odborný kuchyňský kalendář (1944–48); Kalendář Lady (1913–43); Ročenka Lady (1921–29). ▮

BIBLIOGRAFIE: Seznam dobré četby vydané nákladem firmy K. V. v Mladé Boleslavi (b. d., 1927, ed. J. R. Vávra). ▮ LITERATURA: L. K. Ž. (Žižka):

K. V., Knihkupecký oznamovatel 1910, s. 162; O. Fischer: Příznak doby (nakladatelův postup proti A. M. Tilschové), PL 21. 1. 1928; an. (L. K. Žižka): k osmdesátinám F. Hejdy, Českosl. knihkupec 1937, s. 102 + (šifra ž.) k pětaosmdesátinám F. Hejdy, Knihkupec a nakladatel 1942, s. 102; ● nekrology F. Hejdy: an., Hlas našeho venkova (Jičín) 12. 5. 1944; an., Knihkupec a nakladatel 1944, s. 73 ●; J. Kroftová in Nakladatel B. Kočí vzpomíná (1948, s. 29, 35).

az

Josef **Váchal**

* 23. 9. 1884 *Milavče* u Domažlic
† 10. 5. 1969 *Radim* (osada Studeňany) u Jičína

Všestranný výtvarník, tiskař, typograf a literární tvůrce, nezávislý na dobových proudech; autor rozsáhlého originálního díla usilující o komplexní propojení všech složek knihy.

V. byl nemanželským dítětem A. Váchalové a J. Š. Alše-Lyžce (1862–1927), tehdy podučitele v Milavčích, teozofa, spisovatele a překladatele, příbuzného M. Alše. 1886 matka přijala místo služebné v Praze a rodina tam krátce žila pohromadě, po jejím rozpadu žil V. dva roky ve Velvarech u matčiných příbuzných, poté si jej vzali na vychování otcovi rodiče žijící v Písku. Obecnou školu navštěvoval v Písku, kde 1895–97 studoval na gymnáziu, které pro potíže s prospěchem musel ve 2. roč. opustit. V létě 1898 přibyl s otcem do Prahy a vyučil se knihařem u J. Waitzmanna v Praze na Starém Městě a současně navštěvoval pokračovací průmyslovou školu a kurs zlacení. Po vyučení pracoval do září 1903 ve Waitzmannově dílně, od března do května 1904 v Bělé p. Bezdězem v dílně knihaře A. Bechbergera. Začal se zabývat výtvarným uměním (zaujala ho mj. novoromantická škola ve Worpswede, impresionisté, secesní umění, tvorba E. Muncha, J. Ensora, F. Ropse, A. Kubina, F. Bílka, J. Panušky aj., později expresionismus, primitivní umění aj.), vzdělával se ve filozofii (především F. Nietzsche, později A. Schopenhauer, L. Klíma), literatuře (zejména symbolistní, zvláště J.-K. Huysmans, L. Bloy, O. Březina; obdivoval jezuitské a křesťanské mystické spisy, oblíbil si knížky lidové četby) a na otcův popud se věnoval i teozofii (člen Teozofické společnosti), okultismu a spiritismu (K. Weinfurter, O. Zachar, okruhy revue Lotus a časopisu Psyché, okultistický spolek Flammarion), sympatizoval s anarchismem (vliv Nového kultu S. K. Neumanna a F. Gellnera). Trvale podněcován i paralyzován byl vlastními vypjatými prožitky úzkostí, běsů, snů. Přesvědčen o svém výlučném poslání se vydal na uměleckou dráhu: 1904–05 navštěvoval soukromou malířskou (krajinářskou) školu A. Kalvody (na doporučení M. Alše), 1905–06 krátce školu figurální malby R. Béma, 1906–07 se učil grafice, mj. ve škole leptu A. Herverta. 1906 po smrti jejího manžela bydlel u matky, zařídil si ateliér a nadále se živil jako knihvazač a výtvarník se zaměřením na grafiku, dřevoryt, exlibris, kresbu; později se soustředil zejména na dřevoryt (docílil i řady technických zlepšení, vytvářel též originální písma), tvořil a experimentoval i v oblasti užitého umění (mj. loutky, nábytek, hole, dýmky atp.) a fotografie; své spisovatelské dílo cílevědomě spojoval se svým výtvarným a knihařským uměním. 1911 si pořídil první lis na tisk dřevorytů a začal vydávat vlastní tisky (volnou tvorbu i autorské knihy v duchu gesamtkunstwerku). 1904 se pokusil vydávat litografovaný časopis Kult mladých, moderní revui prací mladých (pouze 1 číslo, s V. Nejedlým aj.); 1912 se podílel na vzniku revue Veraikon, 1913 spoluzaložil s B. Benešem Buchlovanem a J. Hodkem spolek a edici Trojrám, jež skončila po třech svazcích na začátku války. Výtvarnými pracemi přispíval do různých časopisů a tisků (Meditace V. Bitnara, sb. Zahrada Epikurova aj.), uplatňoval se jako spoluautor bibliofilií a ilustrátor (spolupracoval s nakladatelstvími K. Neumannové, J. Floriana, V. Poura; s O. F. Bablerem, O. Březinou, J. Demlem, F. Kašparem, A. Mackem, A. Mackovou, A. Sáňkou, J. Šimánkem, O. Zacharem aj.). 1909 vystavoval se skupinou Divokých, 1910 se stal s F. Koblihou, E. Pacovským, J. Konůpkem, J. Zrzavým spoluzakládajícím členem skupiny Sursum (později byl jeho vztah k uměleckému organizování značně rezervovaný, nicméně 1958 byl přijat do Svazu výtvarných umělců); vystavoval též v zahraničí (Paříž, Lipsko, Florencie, Kolín n. Rýnem aj.). 1913 se oženil s M. Pešulovou. Ač 1907 shledán vojenské služby neschopným a 1915 z vojny pro celkovou slabost propuštěn, v listopadu 1916 narukoval a po posádkách v Plzni, Rumburku a Vídni odjel 1917 na italskou frontu (mj. Soča), 1918 byl přeložen do týlu; vrátil se otřesen, válkou poznamenán byl jeho vztah ke společnosti i jeho tvorba. 1919–20 krátce působil v sociálnědemokratické straně. Ve 20. le-

tech všestranně vyzdobil dům svého mecenáše J. Portmana v Litomyšli (dnes Portmoneum – Muzeum J. V., rekonstruované počátkem 90. let péčí nakladatelství Paseka L. Horáčka). Od 1920 se stýkal s výtvarnicí A. Mackovou (1887–1969), od manželčiny smrti 1922 do konce života s ní žil. Byl mj. spoluzakladatelem (i předsedou) Psychické společnosti dr. Šimsy, později se účastnil činnosti Společnosti pro psychická studia; udržoval styky se Spolkem pro ochranu zvířat; působil ve spolku Volná myšlenka (mj. přednášky ve 30. letech). Stýkal se s bibliofily, exlibristy atp. (A. Dyk, M. Helcelet, E. A. Hruška, M. F. Klicman, A. Laurin, V. Paulus, J. Polívka, A. Sáňka aj.), sám byl sběratelem knih (zvláště barokních tisků, např. spisů svého oblíbence A. Koniáše, knížek lidového čtení, tzv. krvavých románů aj.). Přátelil se s K. Ardeltem, S. Bouškou, J. Hodkem, M. Jančákovou, F. Kašparem, J. Konůpkem, manželi Leixnerovými, K. Němcem, F. Procházkou, B. Svobodou, manželi Tomanovými aj., některé vztahy časem skončily nedorozuměním (např. s J. Demlem, J. Florianem, J. Portmanem, J. Zrzavým). Za nejbližší přátele po celý život považoval své psy. Od mládí hodně cestoval, své zážitky zejména z pěších putování umělecky zpracovával (intenzivní poznávání Šumavy, 1905 velká cesta po jihozápadních Čechách, 1906 po Českém ráji, 1912 na Moravu, od 1930 opakované cesty na Slovensko a další), podnikl i cesty do zahraničí (1923 Korčula a Dalmácie, 1928 Německo). Výtvarná díla (též exlibris, jejichž sbírky pořádal) průběžně vydával, vystavoval i prodával, trvale se však cítil nedoceněn; nespokojen s ohlasem své souborné výstavy 1934 uvažoval i o odchodu z Prahy, stále častěji pobýval s A. Mackovou na jejím statku ve Studeňanech u Jičína, kam se 1939 definitivně odstěhoval. Pro svou nespokojenost s poměry první republiky a přesvědčení o mravní zkaženosti konzumní společnosti hledal V. za protektorátu oporu v představě zaváděného pořádku a v příklonu k panujícím německým idejím. Po válce, závislý na darech mecenášů a příležitostných příjmech, přežíval s A. Mackovou ve Studeňanech v ústraní a hmotné nouzi (podmínky se zhoršily mj. znárodněním statku 1949, zřízením traktorové stanice 1958 a vystěhováním do hospodářských místností, nemocemi, nepohodlností V. protikomunistických názorů). V 60. letech vzrůstal zájem o V. dílo, jehož odrazem bylo pořádání výstav a udílení různých ocenění (mj. 1969 zasloužilý umělec). Pohřben byl v Radimi u Jičína.

V. autorské knihy, vytvářené téměř výhradně prostředky vlastní knihtiskařské dílny (pracoval na nich jako autor textu, grafik, typograf, výtvarník, sazeč i knihvazač), propojují do nedílného celku výtvarnou, technickou i literární stránku knihy. V. svou tvorbu vydával v minimálních počtech výtisků; byla určena a známa nejužšímu kruhu přátel, mecenášů a znalců, rázem tvůrčího gesta však vždy přesahovala vymezení pouze bibliofilské. Vzdor módě a autoritám, mnohovrstevnost stylizačních a sémantických rovin, antimytologičnost a časté střídání a konfrontování sakrálních a profánních, patologických a prozaických prvků reality jeho žánrově pestré dílo (básně, romány, eseje, kuplety, dopisy, cestopisy, kvazivědecké katalogy a slovníky, kázání, pověsti, přednášky, prospekty, reklamy, inzeráty, památníky, předmluvy a průvodní texty k výtvarným cyklům, adaptace děl jiných autorů aj.) přibližuje aspektům moderního umění. V. byl ovlivněn celoživotní fascinací satanismem a okultismem a jeho inspirace vycházela z erudované znalosti mystiky, teozofie, hermetismu a esoterických nauk, jakož i ze stylu barokních kazatelů a moralistů, kramářských písní a lidového čtení. Osobitost V. výrazu byla utvářena v napětí mezi „vážným“ záměrem a stálou tendencí k mystifikaci, ironii, perzifláži, travestii, parodii se zálibou v černém humoru, paradoxu, bizarnosti a kuriozitách; příznačným tvarem byl proud komentářů, aforismů, reminiscencí prokládaných úvahami a glosami i praktickými záznamy, lidového mudrování a vyprávění s citem pro romantiku i pointu. Svou lásku k duchu barokního myšlení se složitou stavbou věty a archaickým jazykem V. projevil v tiscích revokujících typickou barokní atmosféru i tematiku (*Nowý Pekelný Žaltář*). Výsledkem V. antiklerikalismu, střídaného příklony ke katolicismu a korigovaného sebeironií a nadhledem, byla řada prací těžících z dobových historických i jazykových reálií (*Koruna bludařstva…, Církev a blouznivci, Nový kalendář tolerancý…*). Opíraje se o studium barokní literatury V. vypracoval obsáhlý přehled strašidelných bytostí *Ďáblova zahrádka…*, v němž dostoupilo vrcholu opojení kouzelným světem nadpřirozena. Apokalyptickým a alegorickým obrazem řádění středověkých hrůz byla báseň *Mor v Korčule*; skutečné zážitky a deziluzi z válečného běsnění vylíčil V.

v jediné nakladatelsky vydané práci *Malíř na frontě.* Plodem V. vyznavačského sběratelství se stal i *Krvavý román,* doplněný esejem o problematice lidových „krváků"; ve spletitém ději s množstvím paralelních příběhů V. užíval a parodoval typické postupy a rekvizity triviální literatury, zároveň karikoval řadu dobových osobností i osobních přátel. Vyznání i hold milovanému regionu vyjádřil V. v monumentu *Šumava umírající a romantická,* první části nerealizovaného diptychu vyzdvihujícího půvab posledních zbytků čisté přírody ohrožované invazí turistiky a konzumní civilizace. – Koncem 30. let vydal V. několik satirických německy veršovaných bibliofilií o sběratelích exlibris. V první polovině 40. let V. vytvořil asi 30 tisků, vesměs bibliograficky nedoložených, údajně zpravidla zvíci několika dvojlistů s dřevoryty (jejich počet, přesnost titulu, datace i existence jsou nejisté). Byly to zřejmě časové pamflety ve stylu kramářských písní s tématy národního neštěstí, rozpadu republiky a kritiky jeho viníků, neutěšených poměrů v umělecké obci a celkového rozkladu společnosti (*Nová píseň o rozmlouvání země české se svým synem aneb Discurs; Nábožná píseň o loučení se s Edvardem aneb vzdychání po sv. – rozuměj Světoběžníkovi – Benešovi, a kterak On vlastencům milostivě odpovídá; Pravdivá píseň o českém Parnase a intelektuálech, kterak se za největší vojny věků chovali; Specielně česká píseň o kumštu ryteckém, jistými lotry z dvacetiletého ČSR a dosud žijícími, zavražděným dřevorytcem složená a na světlo vydaná; Tři doby Alfreda Fuchsa; Cesty bratří Chocholků do zemí východních; Toman a knižní panna; O té nebožce zpěvy patery* aj.). V. dílo tvoří též velké množství rukopisů, zpravidla ilustrovaných a vypravených jako knihy (bibliograficky zachyceno): kromě psaných časopisů z mládí (Hodnodle nadšená, Dekadent geniální, Musrus, revue potažmo splendidně sensibilní) a sešitů básní z počátku století (Básně, Básně z dlouhé chvíle, Asi je to dobře), pamětí a deníků jsou to např. rozsáhlé dopisy-romány, různá pojednání, přednášky, příležitostné texty, parodie, pamflety, romány, a to z předválečného období (např. O Umnělcích; Nábožná píseň o svatém Ludvíku Vondráčkovi Nuselském, ze života jeho na světlo vytažená; Cestopisák aneb Vandrovní knížka, Píseň strašlivá o jednom bohaprázdném knížek zplundrování…), z konce 1. světové války (Modlitby; Hřbitovní tabulky; Hadrník sočský aneb strašidelná dobrodružství), meziválečné (Vojenská píseň nově na světlo vyvedená, za vlasy nepřitažená o poslední velké válce, Armádě, štábskumpaniích a wartách pojednávající od jednoho, současných mizerií prodělávajících vojáků jménem J. V. v těch letech složená, jím samotným nyní přepsaná a obrazy četnými doložená; Štěpiny podvědomí; Legenda o zbožném praseti; Paměti pro Josefa Portmana, Mikulášská knížka; Cesta Slovenskem s A. Calmetem ord. s. b. aneb Theorie wampyrismu 1, 2 aj.); ze 40. let (román Čertova babička /pokračování Ďáblovy odstředivky/; Koncil aneb Učené hádání o kněhoznačce; Dcera Mocipánova aneb Ve spárech rudé hvězdy; Dopisy bratří Chocholků jistým nevážným do Brně mladíkům, Kabrňáky zvaným /z 1947/; Pekla zplozenec v král. městě Písku hostující čili Rozhovory se psy a nebožtíky; Tajnosti brněnské neboli Vlkodlak a bibliofilie; Tajnosti ašské nebo-li Mrtvý punčochář a věrnost vdovina; Statkářův román aj.), z 50. let (Kázání ženám; Veršování o mocném kouzlu grafiky aneb Muzikant a malíř t. j. Záhuba rodu Vršovců; Přepěkné čtení o Jasnowidném Wáchalowi; Lucifer aneb Záhadní frajmaureři; torzo Pekelníkův testament či-li Zakuklený strýc a spanilá neteř…; Velmi pěkná a užitečná knížka pro pijáky vína a rytce a řezáče do dřeva všeho druhu; Mistr o věcech mravních žáka svého poučuje aneb Paďouři a slivovice; Časové čtení o křivkách; Sulc a Predestinace; Moudrost zednářská 1, 2; Přepěkné, nicméně pravdivé říkání o dvou velebných kmetech stavu dřevodělného; Čarodějnice holešovická aneb Vězeň v bolševickém hradu aj.), ze 60. let (Hanička, adoptovaná dcera strojního inženýra; Půlrok na vsi; Hovězí na divoko; Jarní sonáta; Zpověď starce svého věku aneb Lovení v mozkovém archivu aj.). Některé rukopisné práce podepisoval pseudonymy Zubreáš Kosatec, Matěj Chocholka, Bambas III. (též v tiscích ze 40. let) aj. V rozsáhlé pozůstalosti se nacházejí denní záznamy, diáře, koncepty, korespondence atp. – V. dílo mj. vydává pietně V. Zadrobílek (v 80. letech samizdatově, v 90. letech v nakladatelství Trigon), soustavnou péči mu věnuje V. inspirované nakladatelství Paseka L. Horáčka; sazbu a grafickou úpravu provádějí K. Horák, A. Krejča aj.

ŠIFRY: J. A. B. (Veraikon), J. A. P., J. V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Bibliofil (1936); sb. In signo exlibris vinces (1936); Kuriózní revue (1925); Prager Presse (1931);

Veraikon (1934); – posmrtně: Analogon (2000); Fragment K (1991); J. Baleka: J. V. (b. d., 1969); Lid. noviny (1992); Lit. noviny (1990, 1994, 1997); M. Bajerová: O J. V. (1990); Písecká čítanka 2 (1981); Proměny (1990); Týnec u Klatov. Sborník prací z historie a dějin umění 1 (2002); Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze (1985, 1991, 1996, 2004). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie, adaptace a pojednání* (autorské knihy): Vidění sedmera dnů a planet, vypsání, kterak tyto na zemi působí, do dřeva vyryl a v kůži svázal J. V. (1910; upr. vyd. b. d., po 1946); Přepěkné Čtenj o gasnowidném Wawřincowi, kterak skrze zlého ďábla záhubu na dussi vzal a sspatného konce dossel (1910; upr. vyd. b. d., po 1946); Z rituálu toledských haeretiků listy některé, o příchodu Páně jednající (1911); Cyklus dřevorytů chvalozpěvem velmi pěkným provázený k chvále geniálních lékařů a ranhojičů… (1912); Opata Longina z Tarasconu weyklad krátký o figuře prawé kozla staženého, odhalené skrze jeho neřest největssí (1912); Mystikové a visionáři (1913); Nowý Pekelný Žaltář anebo Diwowé Ďábelští, to jest obšírné wypráwění o planetních, zemských jakož i pekla obywatelích, tolikéž pekelná sněmowání, Sabath řečená, a Temnoty wěčné důkladně prozkaumané, w patnácti kapitolách wyložené skrze J. W., dřeworytce, na světlo s mnohými dřeworyty wydané, při tom také četně důkazů, kteréžto příběhy hojnými podepříni jsau (P 1913); J. V. Pjsen strašlivá o bezpříkladném mravů zplundrování v krátkosti s několika epjgrammy na světlo vydaná (B 1913); Odchod člověka (1914); Vigilie o hodině hrůzy, blahořečení a modlitba za psa (1914; změn. vyd. 1920, 1925, 1948); Mystika čichu (1920); Dojemná píseň o jednom poustewníkowi, ze žiwota geho wytažená a na swětlo wydaná (1922, dle textu A. Šnajdra, tj. K. S. Šnajdra); J. V. dokonalá Magie budoucnosti, utvořená imaginacemi krásna a lásky jakož i přetržením tradice starých magií a věr; hlavně proti představě katolického boha a všem imaginacím duchu svobodnému a čistému protivným namířená a bojující, co holubice z Archy uprostřed nečistého myšlení lidstva autorem vypuštěná v naději, že brzy krkavec, ba celé hejno jich následovati budou, by nalezli zemi novou a očistěnou, k doplnění Apokalypsy a Gnose, na konec pozměněné vítězstvím Antikrista, nehodným prorokem téhož byla psána v létech 1921 až 1922 a jím také vysázena, vytištěna a vydána co rukopis v 18 exemplářích (1922); J. V., dřevorytce, Nový kalendář tolerancý na rok 1923 aneb Rokodník, ve kterém se na každý den nějaký bludař neb jiná pozoruhodná a znamenitá osoba a svátek vynajíti může (1922); In memoriam Marie Váchalové, která nepodlehnouc zlu, z této země, plné krve a násilí, v den Narození Páně Anno D. MCMXXII odešla v lepší světy proměnou tvarů, mému oku co fysická smrt viditelnou a hoře hmotnému myšlení dočasně způsobující (1923; upr. vyd. b. d., po 1946); Ďáblova zahrádka aneb Přírodopis strašidel, to jest: neobyčejná cesta mezi ďáblovými dětmi, přízraky a bytostmi přírodními, zjevujícími se často hříšnému člověku, duchovní Brehm, k rozpoznávání všelikých potvor zemských i vodních, ohně a v povětří, též jinoplanetních, proti nim slabých stran jejich ukazatel, spolu s bezpečnou ochranou co příkladný štít křesťanských duší sloužící, k věčnému proti nim bojování, je odhalující a zprávu nám o nich podávající, dle knihy z archivu samotného pekla pod názvem Historia Naturae de spectris skrze M. J. V., dřevorytce, sestavená a četnými tabulemi a obrazy, tvářnost těchto přízraků a demonů ukazujícími, opatřená (1924); Krvavý román. Studie kulturně a literárně historická (1924; posmrtné cenzur. vyd. 1970); Koruna bludařstva, to jest Postyla kacířská. Sbírka nekřesťanských kázání, glos, a básní na všechny neděle a svátky v roce připadající a obsahující pojednání o bibli, o Bohu a bozích, o církvi svaté, o člověku a lidech, o démonech, o duši, o ďáblech, o kapitálu, o knihách, o křesťanství, o otroctví zvířat, o Právech Nižších, o přírodě, o socialismu, o spiritistech, o svobodné duši, o užitku atheismu, o zemi, o zhoubné mystice, o zvířatech a rozmanitých jiných věcech (1926); G. Carducci: Satanu (úprava překladu, 1926); Zpěv příkladný o Vilímovi a Běle pro mládence a panny (1926); V. ročenka na rok 1927 přátelům a známým (1926, obs. část nedokončené satiry Čarostřelec); Vysoce užitečná a mravní knížka nebo-li Knižní kuriositník, k potěše jednoho šéfredaktora a k zármutku četných bibliofilů v jediném výtisku vydaná (1926); Mor v Korčule (B 1927); Čarodějnická kuchyně (1928); Vademecum v erotiky soustech o luze a o buržoustech, aneb O Krásu zájem, o Lásku, u rozmanitých mamlásků (1928); Malíř na frontě. Soča a Itálie 1917–18 (1929); Knížka pro Dra J. Preisse k šedesátinám (1930); Šumava umírající a romantická (1931); Prášilská papírna (1931, text k dřevorytům A. Mackové); Anděl Strážný (1931, dle pohádky B. Němcové); J. V. Orbis pictus aneb Doplňky k Jana Amosa Komenského Světu v obrazích (1932); Prostředníci (B 1933); Christian Heinrich Spiess (B 1933); Receptář barevného dřevorytu. Moderní metody rytí a tisku (1934); Nejnovější Legatio mortuorum ad vivos aneb Hroznobraní z národa role viničné, všem prorokům své vlasti dřevorytcem J. V. věnované (1935); Autodafé liter (1936); Prasata pod nůž (In Namen Satan's!) či-li Kolofon k předcházejícím dvěma knihám: Autodafé a Legatio, nedokončeným a pouze v pěti exempl. vytištěným (1935–36); Smutná píseň o strašlivé patáliji proti městu jednomu nedaleko Praskačky na českých hranicích, při které skrze vejstavu ničemných regionalistů lid obojího pohlaví, hlavně bohatší obyvatelé města onoho Königgrätz řečeného ukrutně o peníze obráni byli, a kterak to rabování se ukončilo, z příběhu každý lépe porozumí (1936); V. Havran, dle světoznámého vzoru přejinačený, do českého převedený a značně rozšířený a zmodernisovaný, s velmi vtipně na nové brdo upraveným nevermor (1937, dle E. A. Poea; 1985 změn. vyd. in E. A. Poe: Havran. Šestnáct českých překladů; 1996 rozšíř.

vyd.); P. F. 1938 (B 1937); Kázání ad Calendas graecas proti hříchu spěšnosti, ve kterém všeliký lidský kvalt na expositio, katastrofu a peripetii bohyně Velocitas rozvržen se předvádí, item o lidské rychlosti vyložení, jakož i četné důkazy o existenci ďábla, a kterak aurea praxis silovozy a létadla ovládající v aureu praxis smrti na konec proměněna bývá (1939, nedokonč.; část samost. jako P. F. '39; část užita v R Ďáblova odstředivka s tit. Pjseň o mukách pozemských); O té nebožce zpěvy patery 1–5 (b. d., 1939–40); Ďáblova odstředivka aneb Uvedení v mysteria kněhoznaček (1940–41); Nová píseň o rozmlouvání země české se svým synem aneb Discurs (b. d., 40. léta); Nábožná píseň o loučení se s Edvardem aneb vzdychání po sv. – rozuměj Světoběžníkovi – Benešovi, a kterak On vlastencům milostivě odpovídá (b. d., 40. léta); Pravdivá píseň o českém Parnase a intelektuálech, kterak se za největší vojny věků chovali (b. d., 40. léta); Specielně česká píseň o kumštu ryteckém, jistými lotry z dvacetiletého ČSR a dosud žijícími, zavražděným dřevorytcem složená a na světlo vydaná (b. d., 40. léta); Tři doby Alfreda Fuchsa (b. d., 40. léta); Toman a knižní panna (b. d., 1942); O banketech (b. d., 1943); Hrdelní proces (b. d., 1944); mimoto další drobné tisky, zejména z 1940–45, tištěné prospekty k vlastním dílům, soubory exlibris, příležitostné bibliofilie apod.; – posmrtně: Očarovaná Šumava (1986); Sedm textů (1990, ed. V. Zadrobílek, inedit. vyd. 1988); Církev a blouznivci (1992); Paměti Josefa Váchala, dřevorytce (1995, ed. M. Drápala); Ďábel a boj proti němu církví a osvícenci a jiné přednášky pronesené J. V. – dřevorytcem na schůzích Sdružení Volné myšlénky (1996, ed. P. Payne, J. Hiršl, F. Smetánka); Deníky. Výbor z let 1922–1964 (1998, ed. J. Olič a I. Kruis; Knihy J. V., sv. 6). – *Souborné vydání:* Knihy J. V. (Nakladatelství Paseka – L. Horáček, 1990–2000, 7 sv.). ▮ KORESPONDENCE: O. Rydlo: Arcikacíř. Téměř neznámý autor J. V. (Rydlovi z 1966), Texty 1969, č. 1; Dopis z roku 1967 (O. F. Bablerovi; linoryty, 1978–82, 7. sv. edice H, bibliof.); J. V. Z dopisů (neuvedeným adresátům z 1948–66), LitN 1990, č. 32 (ed. P. Hruška); in J. V.: Sedm textů (J. Demlovi z 1912; 1990, ed. V. Zadrobílek); J. V.: Dopis F. Klicmanovi, v němž se zamítá jeho starání se o výstavu k šedesátinám (z 1944), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1990, s. 91 (ed. I. Slavík); J. V. Z dopisu (neuvedenému adresátovi z 1954), LitN 1992, č. 18; Prozřetelnost posílá šťabajzny (O. F. Bablerovi z 1967), LidN 10. 10. 1992, příl. Nedělní LidN (ed. J. Hůla); J. Olič: Velké ano, malé ne. První část dopisů J. V. (K. Němcovi z 1948), Prostor Zlín 1993, č. 8 + Velké ano, malé ne. Druhá část dopisů J. V. (A. Sáňkovi 1940 a 1945), tamtéž 1994, č. 9; Dopis Jakubu Demlovi (z 1912; 1994, ed. M. Ohnisko); Z dopisů (J. Hodkovi z 1958 a 1961), LitN 1994, č. 15 (ed. P. Hruška); J. Hrůza: Mrtvý zaživa a znovu vzkříšený (O. Březinovi z 1919), Bulletin Společnosti Otokara Březiny 1994, č. 10; A. B. Král: Setkání životních osudů Aloise Kalvody a J. V. (Kalvodovi z 1925), Vlastivědný věstník moravský 1994, s. 360; Živant a umrlanti (vzáj. koresp. s L. Stehlíkem z 50. a 60. let 20. st.; 1995, ed. B. Stehlíková); K. Kaiserová: Karel Klostermann a Alexander Marian. Plzeň a Ústí nad Labem na přelomu 19. a 20. století (Klostermannovi z 1916), AUP Slavogermanica sv. 7, 1997; Zapáliv si cigáro Operas. Výbor z korespondence 1940–1962 (mj. J. Hodkovi, A. Mackové, K. Němcovi, B. Svobodovi, J. Zrzavému; 1999, ed. J. Olič; Knihy J. V., sv. 9); T. Hudec: Ono, milej Ctibore – Dopisy J. V. Ctiborovi Šťastnému (z 50. let), Pěší zóna 2003, č. 12–13; Kus žvance a hrst tabáku. Dopisy J. V. Ctiboru Šťastnému z let 1949–1958 (2004, ed. M. Brát a A. Gebert); K. Srp: „I tento dopis mi přineste zpět – ". Z korespondence Jana Zrzavého (vzáj. koresp. z 1910–13), Umění 2005, č. 1; Milovaný a dobrý hochu – Milovaný, důstojný pane! (vzáj. koresp. s J. Demlem z 1912; 2005, ed. M. Mrázová). ▮

BIBLIOGRAFIE: M. Bajerová in M. Mrázová: J. V. a kniha (1968) + in sb. Strahovská knihovna 7 (1972, s. 253); J. Labuťová, M. Baják: J. V. Ohlasy na život a tvorbu (Státní vědecká knihovna Hradec Král. 1998). ▮ LITERATURA: B. Beneš Buchlovan: J. V. (1914); K. Dyrynk: Písma J. V. (1930); V. Paulus: Knižní značky J. V. (1936); volný leták Záznamy o díle J. V. 1, 2 (Brno 1947; přisp. M. Helcelet, E. A. Hruška, L. Loubal aj.); M. Mrázová in kat. J. V. (1966); O. F. Babler in kat. J. V. Grafika a kresby (1967); M. Mrázová: J. V. a kniha (1968); J. Baleka: J. V. (b. d., 1969, bibliof.); K. Bílek: J. V. Písemná pozůstalost č. 350 (LA PNP 1978, rozmnož.); M. Mrázová in kat. J. V. (1984); M. Šejn a J. K. Čeliš in kat. J. V. Dílo (1984); M. Bajerová: O J. V. (1990, v tiráži 1991; 1972 neuplné vyd.); J. Olič: …nejlépe tlačiti vlastní káru sám. Život J. V. (1993, obs. soupis tisků ze 40. let; 1986 inedit. s tit. Průvodce životem a dílem J. V.); J. Kroutvor: Šumava a J. V. (1994); M. Ajvaz, P. Hruška, J. Kroutvor, J. Pelánek: J. V. (1994); H. Klínková, J. Olič: Šumava J. V. (1999); sb. Facétie et illumination. L'oeuvre de J. V., un graveur écrivain de Bohême (Praha, Litomyšl, Paříž 1999, ed. X. Galmiche a M. Mračková; mj. přisp. X. Galmiche, L. Horáček, J. Hůlek, J. Kaš, J. Kroutvor, M. Prongué); J. Olič: Neznámý V. Život umělce (2000; zde pokus o soupis tisků ze 40. let); kat. J. V. (2004, ed. P. Kočová); F. H. Janoušek: Výtvarný básník J. V. – jeho posměch i zbožnost – a František Kašpar (Gymnázium Trutnov 2004); R. Dačeva a H. Klínková: J. V. 1884–1969 (2005). ▮ M. M. (Marten): ref. Vidění sedmera dnů…, MR 1910, sv. 22, s. 333; N. (S. K. Neumann): J. V., LidN 30. 12. 1911 → Rozuměti umění (1976, s. 118); an.: J. V., Veřejné mínění 1912, č. 4; S. Bouška: J. V., Týn 1919, s. 114 a pokr.; S.: ref. Dojemná píseň…, Grafický obzor 1922, s. 70; S. (A. Sáňka): ref. Nový kalendář tolerancý…, Bibliofil 1923, s. 3; -r-t. (M. Helcelet): O knihách J. V., tamtéž, s. 81; K. Nosovský: J. V. …, Českosl. knihkupec 1925, s. 97; an.: ref. Vysoce užitečná a mravní knížka…, Vitrinka 4, 1926/27, s. 112;

an.: ref. V. ročenka…, tamtéž, s. 114; A. Sáňka: J. V. Pokus o výklad tvorby, Čes. bibliofil 1929, s. 177; J. Šťastný (Konůpek): J. V. mezi ostatními, tamtéž, s. 184; B. P. (Polan): Umělec samotář, Nová doba 6. 11. 1930; J. Portman: Zpověď o neodolatelném nutkání, Vitrinka 8, 1930/31, s. 146; J. Krecar: Moderní knižní umění, Dílo 1931, s. 7 a pokr.; an.: Ryzí umění. Návštěvou u př. J. V., Volná myšlenka 1932, s. 95; ● k padesátinám: J. A. B. (J. V.): J. V. a jeho dílo, Veraikon 1934, s. 51 (celé č. 4); Bibliofil 1934, č. 8 (věnované J. V., obs.: A. Sáňka: J. V. a romantika; J. Hodek: Rady a dopisy Mistra svému žákovi; O. F. Babler: Arabská legenda, úpadek umění epistolárního a V. vidina chleba; B. Beneš Buchlovan: Váchalské žaltáře a rituály); L. Milde, Volná myšlenka 1934, s. 227; V. H., Lid. listy 25. 9. 1934; an. (B. Lifka), Marginálie 1934, s. 129; J. Malý, Samostatnost 1934, č. 40 ●; J. Šťastný (Konůpek): O J. V., sb. Hollar 1935, s. 1; E. Lešehrad in Náměty u cesty (1938); ● k šedesátinám: -č-, Nár. politika 23. 9. 1944; fp, LidN 11. 10. 1944 ●; J. Konůpek in Život v umění (1947); M. Svobodová-Alšová in U nás doma (1957); R. Rouček a J. Hodek in kat. J. V. a Anna Macková (1959); F. Langer in Malířské povídky (1966); O. Rydlo: Jediné slunce, jediný tvůrce, Pochodeň 29. 10. 1966; J. Baleka: J. V. zvovuobjevený, Pochodeň 31. 12. 1966; A. Wagnerová: Podnět života a díla, Plamen 1967, č. 4; B. Blažek: Pekelný peršpektív, Výtvarná práce 1967, č. 12; O. Rydlo: Arcikacíř. Téměř neznámý autor J. V., Texty 1969, č. 1 + Cesty za J. V., Pochodeň 8. 5. 1969; ● nekrology: Lf, Svob. slovo 15. 5. 1969; Z. Čubrda, Obroda 1969, č. 14; -rk-, Typografia 1969, s. 291; K. Žižkovský, Čtenář 1970, s. 58 ●; M. Mrázová-Schusterová: J. V., Sešity pro mladou literaturu 1969, č. 29 + in J. V.: Krvavý román (1970); ● ref. Krvavý román: M. Mrázová-Schusterová, Kurýr Odeonu 1969, s. 21; baj (M. Bajerová), Pochodeň 27. 12. 1972 ●; J. Baleka: Pekelník J. V., Texty 1970, č. 8 (i sep., bibliof.); L. Stehlík in Země zamyšlená 3 (1970, rozšíř. vyd.); M. Bajerová: O J. V., sb. Strahovská knihovna 7 (1972, s. 241) + Váchalovská rybí polévka (s úryvky dopisu rodině M. Alše), Pochodeň 24. 12. 1972, příl. Vánoční magazín Pochodně + J. V. a knihovna Národního muzea, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1974 (1976), č. 3–5; F. Šmejkal in Sursum (1976); O. Neff in Něco je jinak (1981); P. Wittlich in Česká secese (1982); J. H. Kocman: J. V. – knihvazač, Umění a řemesla 1983, č. 3; J. Olič: O knize, kterou měl ilustrovat Mikoláš Aleš (o vztahu J. Demla a J. V.), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1984, s. 3; ● ke 100. výr. nar.: L. Loubal: Panoráma 1984, č. 3; L. Kothera, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1984, s. 311 ●; J. K. Čeliš: Autorské knihy a šumavská identifikace J. V., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1985, s. 13; P. Holman: Ke vztahu Otokara Březiny a J. V. (s úryvky vzáj. koresp. z 1919), tamtéž, s. 33; T. Vlček in Praha 1900 (1986); M. Bajerová, L. Vodák in J. V.: Očarovaná Šumava (1986); V. Havlík: Horské toulky J. V., Krkonoše 1986, č. 2; J. Olič: Dvě kapitoly (z připravované monografie), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1987, s. 18; ● ref. Očarovaná Šumava: K. Kaiserová, sb. Minulostí Západočes. kraje 25 (1989, s. 317); I. Kotrlá, Studie (Řím) 1990, s. 208, upr. → Proglas 1991, č. 2 ●; V. Sůva: Ze životopisu krásné knihy: „Verky lezou nahoru“ (s úryvky V. dopisů redakci Záznamů z 1947), Výběr z nejzajímavějších knih 1989, č. 2; ● k 20. výr. úmrtí: M. Mrázová, Výtvarná kultura 1989, č. 6; L. Kothera, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1989, č. 3 ●; J. Olič: Exkurze J. V. do říše hudby, Opus musicum 1989, s. 310; Ž (V. Zadrobílek) in J. V.: Sedm textů (1990); J. Baleka: Hořký satanik J. V., Proměny (New York) 1990, č. 2; V. Sůva: Dobýváte za mne svět… (s úryvkem V. dopisu redakci Záznamů z 1948), Nové knihy 1990, č. 40; M. Kromiš in M. Bajerová: O J. V. (1990); J. Hůlek in J. V.: Krvavý román (1990); ● ref. Krvavý román: Z. Heřman, Tvar 1990, č. 36; P. Kosatík, Ikarie 1991, č. 3; I. Diviš, Fragment K 1991, č. 1; F. Všetička, Akord 19, 1993/94, s. 388 ●; L. Tomková in kat. J. V. – Anna Macková (1991); J. Olič: J. V. (s úryvky koresp. K. Němcovi a B. Svobodovi), Fragment K 1991, č. 1; S: Dva havrani…, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1991, s. 7; M. Štemberková: Bůh je krása, Katol. týdeník 1991, č. 31; ● ref. Nowý Pekelný Žaltář…: V. Novotný, Mladá fronta Dnes 19. 8. 1992 (i ref. Církev a blouznivci); N. Savický, Nové knihy 1992, č. 29 ●; K. Samšiňák: J. V. a Jakub Deml, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1992, s. 44; ● ref. Církev a blouznivci: J. Vaněk, Nové knihy 1992, č. 30; J. Vanča, Práce 12. 5. 1993 ●; J. Olič: Zrušit mýtus marginálního podivína (s úryvkem V. dopisu Krásná vyšívačka B. Svobodovi z 1953), Respekt 1992, č. 38; J. K. Čeliš in J. V.: Ďáblova zahrádka… (1992); ● ref. Ďáblova zahrádka…: J. Vaněk, Nové knihy 1992, č. 45; F. Všetička, Akord 18, 1992/93, č. 10; A. Pavlová, Mladá fronta Dnes 6. 2. 1993, příl. Víkend; I. Wernisch, LitN 1993, č. 22 ●; K. Samšiňák: Kuchařské umění J. V. (s úryvkem dopisu M. Hodkové z 1958), Oko 1992/93, č. 2; J. Hůlek: J. V. Studium osobnosti jako imperativ, LidN 4. 2. 1993, příl. Národní 9; in sb. Macková, V., Vik (Jičín 1993, bibliof.); K. Jaroš: Litomyšlské reálie v Krvavém románu J. V., Host 1993, č. 3–4; J. Olič: 17× J. V., Výtvarné umění 1993, č. 4; L. Loubal: Muzeum J. V., Knihy 93, 1993, č. 25, příl. Knihkupec a nakladatel č. 5; J. Gogola ml.: Portmoneum – symbol V. dvojjedinosti, LitN 1993, č. 30; V. Dvořák: J. V. muzeum, Katol. týdeník 1993, č. 35, příl. Perspektivy; J. Baleka: J. V., Oko 1993/94, č. 4; M. Mrázová: J. V. a Jan Zrzavý (s úryvky vzáj. koresp. z 1911), Panoráma 1994, č. 1; M. Švehlák: Causa J. V., Reflex 1994, č. 16; J. Kotalík: Dvě výročí J. V., Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 1994, s. 212; A. B. Král: Setkání životních osudů Aloise Kalvody a J. V., VVM 1994, s. 360; J. Kroutvor: V. a Šumava, Ateliér 1994, č. 11; J. Kotalík: Váchaliana 1994, Lipík 1994, č. 7–8; J. Olič: Konec prokletých básníků v Čechách, Laby-

rint 1994, č. 7; an.: J. V., Loutkář 1994, s. 294; A. Pomajzlová in kat. Expresionismus v českém umění 1905–1927 (1994); V. Novotný: ref. Dopis Jakubu Demlovi, Nové knihy 1994, č. 46; F. Dvořák: Jak psi sežrali titul zasloužilého umělce, Plzeňský deník 20. 12. 1994; J. Javůrek: Skupina Sursum a její souputníci, Čtenář 1994, s. 424, a 1995, s. 28; V. Borecký: Vykládací mystické karty J. V., Ateliér 1995, č. 1 a 2; B. Stehlíková: O jednom podivuhodném přátelství, tamtéž, č. 2; ● ref. u příl. výstavy J. V. 1994–95 v Praze: J. Splítková, Tvar 1995, č. 2; V. Just, LitN 1995, č. 6; J. Anděl, LitN 1995, č. 7; P. Wittlich, Ateliér 1995, č. 4 ●; J. Hůlek: Rok J. V. 1994, LitN 1995, č. 7; P. F. Hájek: Sprinteři a reprinteři, Kritická příloha Revolver revue 1995, č. 2; V. Just: Laskavé oči V. strašidel (s úryvky koresp. s J. Demlem), tamtéž; H. Klínková in Paměti J. V., dřevorytce (1995); ● ref. Paměti…: I. Vágner, Nové knihy 1995, č. 22; ip, Hospodářské noviny 23. 6. 1995, Příl. HN na víkend; L. Soldán, Rovnost 30. 8. 1995; J. Olič, LitN 1995, č. 51–52 ●; ● ref. Živant a umrlanti: J. Brabec, Týden 1995, č. 23; J. Olič, Střední Evropa 1995, č. 51, příl. Glosář; pš, Nové knihy 1995, č. 26; V. Novotný, Práce 22. 8. 1995 ●; P. Ladman: J. V. disident – aneb obžaloba komunistů (s úryvky z koresp.), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1995, č. 3–4; R. Dačeva, J. Kaše, I. Kruis: J. V. a jeho život s démony, Grapheion 1996, č. 0; A. K. K. Kudláč: Barokní texty v knižních soupisech J. V., sb. Marginalia Historica 1996, s. 115; V. Borecký in J. V.: Vykládací mystické karty (1996); V. Wagner: Vykládací mystické karty J. V., Uni 1996, č. 9; M. Fišer: J. V. a katolická církev – cesta tam a cesta zpátky, Kavárna A. F. F. A. 1996, s. 136; in kat. Umělecké sdružení Sursum. 1910–1912 (1996, ed. H. Larvová, zejména přisp. R. Dačeva; též úryvky koresp.); ● ref. Malíř na frontě: J. Olič:, LidN 12. 10. 1996, příl. Národní; V. Novotný, Tvar 1997, č. 2 ●; I. Kruis in V. Havran… (1996); ● ref. V. Havran…: P. Šrut, LidN 12. 2. 1997; J. Slomek, LitN 1997, č. 5 a 7 ●; L. Horáček in J. Šimánek: Božstva a kulty (1997); ● ref. J. V. dokonalá magie budoucnosti…: L. Vágner, Logos 1997, č. 1–2 + Nové knihy 1998, č. 10; M. Nakonečný, Tvar 1998, č. 7 ●; J. Olič in J. V.: Deníky. Výbor z let 1922–1964 (1998); ● ref. Deníky: J. Brabec, LitN 1998, č. 22; T. Andjelkovski, LidN 6. 6. 1998, příl. Nedělní LidN; J. Lukeš, Týden 1998, č. 29; V. Šlajchrt, Respekt 1998, č. 30; V. Just, Kritická příloha Revolver revue 1998, č. 12; Z. Vašíček, tamtéž → Podmínky volby (2003) ●; M. C. Putna in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918 (1998); J. Olič in J. V.: Vidění sedmera dnů a planet… (1998); J. Karásek ze Lvovic: Glosa k dílu J. V., in J. Labuťová, M. Baják: J. V. Ohlasy na život a tvorbu (Státní vědecká knihovna Hradec Král., 1998); J. Javůrek: Tisky J. V. po návratu z války, Čtenář 1999, s. 32 a 65 (obálka); J. Hůlek: J. V. v Paříži. Výstava a konference, Čtenář 1999, s. 116; K. Hádek: „Ten pravopis a chyby, híml, to je dorazí!“. Na okraj jazyka Krvavého románu J. V., Aluze 1999, č. 3–4; M. Šefránek: ref. Paměti, Aluze 1999, č. 3–4; J. Olič in J. V.: Zapáliv si cigáro Operas (1999); ● ref. Zapáliv si cigáro Operas: M. Jungmann, LitN 2000, č. 3; P. Čermáček, Host 2000, č. 4, Recenzní příloha ●; J. Olič in J. V.: Mystika čichu (2000); I. Fic: ref. Mystika čichu, Host 2000, č. 8, Recenzní příloha; ● k monografiím J. Oliče: J. Slomek: LidN 27. 4. 2000; M. Trávníček, Host 2000, č. 6, Recenzní příloha ●; V. Weigert: Zpráva o knize J. V. Cesta Slovenskem s Calmetem…, Analogon 2000, č. 28, Příloha + (pokr.) Logos 2000, č. 1–2; J. Dolejší: Jitřní záře české alchymie. Život a dílo Otakara Zachara 1870–1921 (s úryvky vzáj. koresp.), Logos 2000, č. 1–2; J. Olič in J. V.: Církev a blouznivci (2000) + J. V. – tvůrcem vlastní legendy, LidN 22. 12. 2000; J. Anděl in J. V.: Erotikové – The Eroticists (2001); J. Brabec: Antisemitská literatura v době nacistické okupace, Revolver revue 2002, č. 50; X. Galmiche: „Tradice a opravdová snášenlivost“. V. vztah k baroku a k minulosti, sb. Reflexe baroka v české literatuře 20. století (2002 ← změn. verze doslovu ze sb. Facétie et illumination, 1999); M. Fišer: Doktor z Bouillonu aneb Jaroslav Polívka a J. V. na zámku Týnec, in Týnec u Klatov. Sborník prací z historie a dějin umění 1 (2002); J. Kaše in kat. Malíř na frontě. J. V. na bojišti 1. světové války (2003); J. Kaše a L. Kryl in Portmoneum. Muzeum J. V. v Litomyšli (2003, průvodce); in kat. Jan Zrzavý (2003); I. Fencl: J. V., Plž 2003, č. 12; P. Holman in Otokar Březina – život v dopisech 1, 2 (2004); J. Javůrek: J. V., Šumava a papírna v Prášilech, Papír a celulóza 2004, s. 244; M. Mrázová: Vzpomínka na J. V. – odstavence (s úryvky koresp.), Tvar 2004, č. 15; M. Brát, A. Gebert in Kus žvance… (2004); ● ref. Kus žvance…: J. Olič, Mladá fronta Dnes 29. 10. 2004; M. Bedřich, Souvislosti 2004, č. 4 ●; P. Surý: Dva příspěvky o J. V., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 2004, č. 2; J. Olič: Jak psi rozumějí umění. J. V. a jeho pes Tarzan, Dějiny a současnost 2005, č. 2; V. Borecký in Imaginace, hra a komika (2005); M. Mrázová in Milovaný a dobrý hochu – Milovaný, důstojný pane! (2005); K. Kolařík: ref. Milovaný a dobrý hochu – Milovaný, důstojný pane!, Tvar 2006, č. 8; dále literatura o V. výtvarné tvorbě, další katalogy a bibliofilie.

jz, jip

Emil **Vachek**

* 2. 2. 1889 *Kukleny-Pražské Předměstí* (Hradec Králové-P. P.)
† 1. 5. 1964 *Praha*

Prozaik a dramatik, vycházející z naturalismu; jeho sociální kritičnost je motivována psychologicky a opírá se o novinářskou zkušenost, znalost různých sociálních prostředí, zejména periferie, jeden ze zakladatelů moderní české detektivní literatury, autor humoristických próz; kritik a publicista.

Nejmladší ze čtyř dětí dělníka, později správce konírny zájezdního hostince v Pražském Předměstí (osadě a posléze samostatné obci) u Hradce Králové. Otce V. ztratil jako pětiletý, školu navštěvoval v Hořicích a v Hradci Králové, kde matka hledala pro rodinu obživu. Od 1900 studoval na hradecké reálce, kde založil literární kroužek, organizoval vydávání studentského litografovaného časopisu Revue nejmladších a přátelil se s K. Čapkem, studentem tamějšího gymnázia; 1905 byl však nucen pro neshody s katechetou (kvůli článku v Revui) ze školy odejít a nakrátko se stal studentem hradecké obchodní akademie. V únoru 1906 se rodina přestěhovala do Prahy a V. navštěvoval soukromou obchodní školu (po neúspěšném pokusu pokračovat ve studiu na Československé obchodní akademii), studia však nedokončil a věnoval se novinářství: 1911 nastoupil do redakce Práva lidu, kde prošel takřka všemi rubrikami (1918–21 psal hlavně divadelní a filmové referáty), spolupracoval i s dalšími levicovými listy. 1916–21 redigoval satirický časopis Kopřivy. Ve 20. letech pracoval v Plzni jako redaktor revue Pramen (1924–28) a Nové svobody (1926–28). Ve 30. letech se v Praze podílel na založení vydavatelské a distribuční organizace ELK (od 1935 místopředseda). Byl též hlavním literárním spolupracovníkem nakladatelství Sfinx (řídil knižnice Pyramida a Svět). Od konce 30. let se věnoval především literární tvorbě.

V. rozsáhlé, tematicky a žánrově různorodé dílo vycházelo především z realistických postupů, odráželo i dobové evropské literární proudy. Charakterizuje je fabulační vynalézavost, složitá kompozice příběhů, psychologický zřetel, především ve studiích komplikovaných charakterů a výjimečných jedinců i v analýzách vášní, duševních krizí a přerodů, mnohdy determinovaných bídou, neúspěchem a společenskou morálkou. Z novinářské zkušenosti V. čerpal náměty, smysl pro dobové společenské dění, vytváření tragických, humorných a groteskních situací, pro dějové napětí, věcnost a konkrétnost, ale i sklon k atraktivnosti i povrchnosti; usiloval o sugestivní zachycení dobového a místního koloritu, o zaujetí čtenáře silou představivosti. V prvních naturalistických prózách (*Sup, Dech smrti, Cestou do nebe, Vražda manželstvím a jiné motivy, Kovadlina, Manželství s mrtvým a jiná próza*) převažují motivy nicoty a zmaru, syrové a otevřené zachycení patologických stavů lidské mysli, postavy společenských vyděděnců. Ve fantasticko-satirickém románu *Pán světa* V. zobrazil s děsivou předvídavostí nebezpečí rozpínavé moci. Sexualitu jako hybnou sílu lidského jednání zdůraznil zejména v románech *Čtyřicetiletý* a *Žebrácká láska.* Bohatší psychologické portréty plebejských dravců bezostyšně se deroucích za bohatstvím a společenským postavením podal v trilogii *Chám Dynybyl,* nalomených intelektuálů poznamenaných deformující výchovou v románu *Nepřítel v těle* (s inspirací Freudovou psychoanalýzou). V těchto prózách již nahradil popisný naturalismus jemnější povahokresbou, dějem vedeným logikou vývoje postav a kompoziční sevřeností. Projevil se rovněž jako citlivý zpodobitel vnitřního světa žen (*Divoké srdce, Žil jsem s cizinkou*). Zároveň V. psal humoristické a satirické prózy, v nichž osvědčil svůj fabulační um, projevil bezprostřední radost z vyprávění a cit pro vtip a komiku: vedle knih *Svatba v Absint-baru* a *Až se ucho utrhne…* reprezentuje tuto linii jeho nejslavnější (i hojně překládaná) próza, román z žižkovského podsvětí *Bidýlko* s ústřední postavou kapsáře-gentlemana a řadou svérázných lidských typů a figurek periferie, vyjadřující víru v dobré v člověku a v záchrannou moc lásky. V. byl též jedním ze zakladatelů kvalitní domácí detektivní tvorby (vedle K. Čapka a E. Fikera), vytvořil svéráznou postavu typicky českého detektiva Klubíčka s bystrým úsudkem a vtipem (*Parazit, Tajemství obrazárny, Muž a stín, Zlá minuta*). Po 2. světové válce se V. próza (tematicky zaměřená především na společenské dění posledních desetiletí) opět ubírala několika směry: v kriminálních příbězích detektiva Klubíčka spjatých s bojem proti fašismu i nástupem socialismu (*Černá hvězda, Devatenáct klavírů*), v sociálně laděných pokusech o vylíčení zrodu socialistického přesvědčení části inteligence (*Severní záře, Konec a začátek*), v plebejsky vyhrocené novodobé variaci příběhu Švandy dudáka, oslavující domov a moc umění (*Čarovná flétna*). Snaha o věrohodnost postav i situací se v knihách tohoto období zpravidla střetávala se schematizující konstrukcí dějů, vyvolanou potřebou dobové aktuálnosti. Pro mládež V. napsal prózu *Ostromíři,* zasazenou do prostředí Hradce Králové, jemuž posléze věnoval i knihu vzpomínek. Jako dramatik do jevištní podoby převedl některé své prózy naturalistického ražení

i etického vyznění (*Ubohý blázen, Krev nevolá o pomstu* s F. Tetauerem), opakovaně zdramatizoval román Bidýlko (*Lišák Stavinoha*), v komedii *Věrná vdova* zpracoval antický (Petroniův) námět. V historických dramatech tematizoval duševní krizi vojevůdce, který na sebe bere odpovědnost za porážku rakouské armády 1866 v bitvě u Hradce Králové (*Benedek*), a osudy francouzského důstojníka Dreyfuse bezprávně obviněného ze špionáže s rasistickým podtextem (*Aféra*). – Soustavně V. psal literární a divadelní referáty, fejetony a kulturní publicistiku (Práce, Právo lidu, Pramen, Literární listy aj.). Období 2. světové války věnoval dokumentární kroniku *Německá válka.* Napsal rovněž filmový scénář Noc na Karlštejně (1919, podle J. Vrchlického), později i televizní scénář detektivní hry Případ pro tři (1962, posléze přepracovaný na román *Beraní dvůr*); jeho díla se též stávala náměty dalších adaptací.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Emil Czerski, Ludvík Chládek; ach., ach-, -ach, -ach-, -ach.-, ax, ax., -ax-, -ax.-, EV, E. V., e. v., Ev, Ev., ev., Chl., L. Chl., V, V., v., -v., V-k. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akademie (1911–16, 1925–26, i příl. Rudé květy); Almanach Kmene 1935–36 (1935); Besedy Času (1920); Besedy lidu (1920); Čes. slovo (1930–38); ELK (1937–39); sb. ELK 1935–1945 (1946); Honza; Host (1921–22); Host do domu (1954); Hovory o knihách (1939); Hovory Sfinx (1929–30, 1933); Knižní výběr (1947); Kopřivy (1916–21; 1921 R Podivuhodné příhody Jana Křemelce, příl.); Kruh (1958); Kulturní zpravodaj, pokr. Panoráma (1925–27, 1929–40); Květy (1956); Lada (mj. 1927 R Mor profesora Solomitnikova); sb. Lesní škola (1945); Lid. demokracie (1960–61); Lid. noviny (1929, 1936, 1940); Lit. noviny (1928–43); Lit. noviny (1955, 1964); Mladý svět (1962); Most (1921–23); Naše vojsko (1957); Nová doba (1922); Nová svoboda (Plzeň 1926–28); Nový život (1955); Pestré květy; Plamen; Práce (1905–08); Práce (1948); Prager Presse (1929, 1938); Pramen (Plzeň 1921–27); Právo lidu (1911–29, 1935–37, 1948; i Večerník Práva lidu; 1926 R Poslední internacionála); Pražský ilustrovaný zpravodaj; Přítomnost (1937); Rovnost (1919–20); Rozhledy (1933); Rudé květy, pokr. Svět (1912–17); Seznam knih 1919–1929 (Sfinx 1930); Sport (1913–14); Svět v obrazech; Světozor (1915, 1919, 1929); Svob. slovo (1955, 1960); Tribuna (1920–22); Tvorba (1934); U Ottů (1927); Věda a technika mládeži (1963); Volná myšlenka (od 1908; 1909–11 cyklus lit. portrétů Tušitelé a hlasatelé, část pseud. Emil Czerski); Zář (1920); Za volantem (1957); Zlatá Praha (1921–23); Zlatý máj (1960); Zvon (1922–24; 1922–23 R Moc); Ženský svět (1921). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Za frontou (PP 1916); Řešeto (PP 1918); Sup (R 1920; přeprac. vyd. 1931); Dech smrti (PP 1920); Vzpoura proti bohu (PP 1921); Cestou do nebe (R 1921; 1934 přeprac. vyd. s tit. Puberta); Vražda manželstvím a jiné motivy (PP b. d., 1922); Ubohý blázen (D 1922, prem. 1923, dramatizace P Mary); Kovadlina (R 1923); Manželství s mrtvým a jiná próza (1924); Svatba v Absint-baru (R 1925); Pán světa (R 1925); Hodný král a statečný vojín (PP 1925); Červená zahrada (R 1926, 1. d. trilogie Chám Dynybyl; 1948 vyd. trilogie se souhrnným tit. Romance o chámu Dynybylovi); Bidýlko (R 1927; 1928 dramatizace s tit. Lišák Stavinoha, i prem.; 1955 nová dramatizace s pův. tit.); Tajemství obrazárny (R 1928; 1986 vyd. s R Zlá minuta); Svatá (R 1929, 2. d. trilogie Chám Dynybyl; 1948 vyd. trilogie se souhrnným tit. Romance o chámu Dynybylovi); Parazit (R 1930; 1946 přeprac. vyd. s tit. Velbloud); Čtyřicetiletý (R 1930); Divoké srdce (R 1930); Dvanácti hlasy ano (R 1931, 3. d. trilogie Chám Dynybyl; 1948 vyd. trilogie se souhrnným tit. Romance o chámu Dynybylovi); Muž a stín (R 1932); Zlá minuta (R 1933; 1958 vyd. s P Okno, 1962 vyd. s PP Okno a Dřevěná madonka, 1986 vyd. s R Tajemství obrazárny); Krev nevolá o pomstu (R 1934; 1935 dramatizace, s F. Tetauerem, prem. 1933); Žebrácká láska (R 1934); Život na splátky (R 1936 ← Čes. slovo 1935 s tit. Micka); Nepřítel v těle (R 1936); Benedek (D 1936, i prem.); Pec (D 1937, i prem.); Věrná vdova (D 1938, i prem.); Žil jsem s cizinkou (R 1938); Až se ucho utrhne… (R 1940; přeprac. vyd. 1959); Student Kosman (R 1940); První sklizeň (PP 1940, obs. i starší PP); Prsten (D 1942, prem. 1941); Život je neúplatný (PP 1942); Pondělí (PP 1943); Hnízdo (R 1943); Na sluníčku (PP 1944, obs. i PP z kn. Hodný král a statečný vojín a Řešeto); Ztracený úsměv (R 1945); Ostromíři (P pro ml., 1948); Život jde dál (PP 1955, obs. i starší PP); Severní záře (R 1956); Aféra (D 1956, rozmnož., i prem.; 1959 přeprac. jako R); Trochu slunce (PP 1957, obs. i starší PP); Konec a začátek (R 1958); Černá hvězda (R 1959); Vzpomínky na starý Hradec (1960); Čarovná flétna (R 1964); – posmrtně: Devatenáct klavírů (R 1964); Beraní dvůr (R 1964). – *Ostatní práce:* List z dějin katolické církve (1911); Jaroslav Skrbek a jeho cyklus Ze Slovenska (text k obrázkům, 1925, bibliof.); Německá válka 1–8 (dokument. kronika, 1945–47). – *Výbor:* 3× inspektor Klubíčko (1998). – *Souborná vydání:* Knihy E. V. (Družstevní práce, 1930–31, 8 sv.); Dílo E. V. (Sfinx, 1930–36, 16 sv.); Knihy E. V. (Kvasnička a Hampl, 1940–48, 21 sv.). ▮ KORESPONDENCE: in Polohy srdce. Z korespondence Jaromíra Johna (Johnovi z 1929 a 1934; 1982, ed. M. Krulichová a M. Vinařová); P. Taussig: Říkali mu Mac (M. Fričovi z 1932), Kino 1987, č. 17; in Z listáře Bohumila Polana (Polanovi z 1924; 1998, ed. B. Losenický a V. Viktora). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Kopřivy (1916–21), Pramen (1924–28, s B. Polanem), Nová svoboda (1926–28), Pestré květy (1928, hlavní spolupracovník), Lit. noviny (1932, s J. Horou a A. Hoffmeistrem); *sborníky a kalendáře:* Památník Dělnic-

ké olympiády (1921), Dělnický kalendář Českosl. sociálnědemokratické strany dělnické (1922), Pečírkův Nár. kalendář na rok 1947 – … 1949; *knižnice:* Pyramida (1929–36), Svět (1937–49, s jinými). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: K. Havlíček Borovský: Epigramy a ostatní básně (b. d., 1921). ▮

LITERATURA: M. Vinařová: E. V. (1889–1964). Literární pozůstalost (LA PNP 1970); L. Šolcová: E. V. (1889–1964). Soupis osobního fondu (LA PNP 1996). ▮ ● ref. Za frontou: -t., Akademie 20, 1915/16, s. 185; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 448 ●; ● ref. Řešeto: -tr. (G. Winter), Akademie 22, 1917/18, s. 251; K. (F. V. Krejčí), PL 7. 4. 1918 ●; ● ref. Sup: J. Folprecht, Čes. revue 13, 1919/20, s. 208; -vh- (M. Hýsek), Kmen 3, 1919/20, s. 282; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 405; M. Novotný, Cesta 2, 1919/20, s. 729; J. H. (Hora), PL 25. 1. 1920; A. Novák, Venkov 27. 1. 1920; J. Vrba, Pramen 1920, s. 182; K. H. (Hikl), Naše doba 28, 1920/21, s. 143 ●; ● ref. Dech smrti: J. H. (Hora), RP 21. 11. 1920; J. V. Sedlák, Tribuna 11. 12. 1920; M. Novotný, Cesta 3, 1920/21, s. 536; J. Vrba, Pramen 1921, s. 276 ●; ● ref. Cestou do nebe: J. V. Sedlák, Tribuna 25. 12. 1921; V. Z. (Zelinka), Zlatá Praha 1921, s. 366; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 22, 1921/22, s. 69; A. P. (Procházka), MR 1921/22, sv. 37, s. 31; R. I. (Illový), Akademie 25, 1921/22, s. 285; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 29, 1921/22, s. 438; J. O. Novotný, Cesta 5, 1922/23, s. 244 ●; ● ref. Vražda manželstvím…: Jar. Kr. (Krecar), MR 1921/22, sv. 37, s. 263; K. (F. V. Krejčí), PL 21. 5. 1922; A. N. (Novák), LidN 13. 6. 1922; V. Z. (Zelinka), Zlatá Praha 1922, s. 199 ●; ● ref. Kovadlina: -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 30, 1922/23, s. 628; drb. (J. Borecký), Zvon 23, 1922/23, s. 406; A. N. (Novák), LidN 4. 4. 1923; K. (F. V. Krejčí), PL 22. 4. 1923; p. (O. Pick), Prager Presse 10. 8. 1923; J. V. Sedlák, Nár. kultura 1923, s. 281 ●; ● ref. Ubohý blázen: Kazetka (K. Z. Klíma), LidN 2. 10. 1923; T. (V. Tille), Prager Presse 2. 10. 1923; M. M. (Majerová), RP 2. 10. 1923; -jef- (J. Fučík), Socialista 2. 10. 1923 → Divadelní kritiky (1956); jk. (J. Kodíček), Tribuna 2. 10. 1923; J. H. (Hilbert), Venkov 2. 10. 1923; E. Konrád, Cesta 6, 1923/24, s. 185; Et. (E. Tréval), Zvon 24, 1923/24, s. 55 ●; ● ref. Manželství s mrtvým: A. M. Píša, Pramen 5, 1924/25, s. 297; F. Götz, NO 8. 2. 1925 ●; Ant. Veselý: E. V., Listy autorům (1924); ● ref. Svatba v Absint-baru: A. M. P. (Píša), Pramen 5, 1924/25, s. 470; B. Benešová, Tribuna 26. 4. 1925 ●; ● ref. Pán světa: drb. (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 642; J. Knap, Kritika 1925, s. 259; A. C. Nor, Sever a Východ 1925, s. 149; V. Brtník, Venkov 18. 6. 1925; F. Götz, NO 28. 6. 1925; -dd-, Tribuna 30. 8. 1925; B. Polan, Pramen 6, 1925/26, s. 36; P. F. (Fraenkl), RA 1, 1925/26, s. 12 ●; B. Jedlička: ref. Manželství s mrtvým…, Hodný král a statečný vojín, Svatba v Absint-baru, LidN 2. 6. 1925; J. O. Novotný: ref. Svatba v Absint-baru, Pán světa, Cesta 8, 1925/26, s. 33; -jef- (J. Fučík): Literární nadprodukce E. V., RP 9. 8. 1925; A. C. Nor: Bohatá žeň, Sever a Východ 1925, s. 149; ● ref. Červená zahrada: K. (F. V. Krejčí), PL 21. 11. 1926; F. Götz, NO 19. 12. 1926; A. C. Nor, Host 6, 1926/27, s. 133; J. Kopal, Nové Čechy 10, 1926/27, s. 316; B. Polan, Sever a Východ 1927, s. 108; V. Brtník, Venkov 17. 2. 1927; J. Knap, Pramen 7, 1927/28, s. 26 ●; ● ref. Bidýlko: o. p. (O. Pick), Prager Presse 3. 7. 1927; = (J. Vodák), Čes. slovo 7. 7. 1927; G. (F. Götz), NO 17. 7. 1927; A. M. Píša, Sever a Východ 1927, s. 302; J. O. Novotný, Cesta 10, 1927/28, s. 678; A. C. Nor, Host 7, 1927/28, s. 89; F. K., Naše doba 35, 1927/28, s. 579; B. Polan, Pramen 7, 1927/28, s. 137; A. N. (Novák), LidN 8. 1. 1928; J. B. Čapek, Kritika 1928, s. 188; J. Kopal, Nové Čechy 1928, s. 182 ●; ● ref. Lišák Stavinoha: E. Konrád, Cesta 10, 1927/28, s. 590; -FR- (J. Frejka), NO 15. 6. 1928; Ot. F. (Fischer), PL 15. 6. 1928; J. H. (Hilbert), Venkov 15. 6. 1928 ●; ● ref. Tajemství obrazárny: A. C. Nor, Host 7, 1927/28, s. 217; vz. (V. Zelinka), Zvon 28, 1927/28, s. 575; G. (F. Götz), NO 8. 4. 1928; -jef- (J. Fučík), Rudý večerník 14. 4. 1928; -k (J. Vodák), Čes. slovo 15. 4. 1928; K. (F. V. Krejčí), PL 29. 4. 1928; J. V. Sedlák, Tribuna 6. 5. 1928; J. Knap, Venkov 3. 7. 1928; pat. (V. Patzak), Dělnická osvěta 1928, s. 264; J. Staněk, Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 291 ●; ● ref. Svatá: K. (F. V. Krejčí), PL 5. 5. 1929; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 28. 5. 1929; Kp (J. Knap), Venkov 10. 8. 1929; B. Jedlička, LidN 5. 10. 1929 ●; ● ref. Parazit: F. L. (Lukáš), Čin 1, 1929/30, s. 1007; M. Holas, RA 5, 1929/30, s. 486; A. P., Signál 2, 1929/30, č. 39–40; P. E. (Eisner), Prager Presse 2. 8. 1930 ●; ● ref. Čtyřicetiletý: F. L. (Lukáš), Čin 1, 1929/30, s. 1082; V. Brtník, Venkov 7. 8. 1930; P. E. (Eisner), Prager Presse 4. 12. 1930 ●; ● ref. Čtyřicetiletý, Parazit: G. (F. Götz), NO 15. 6. 1930; AMP (A. M. Píša), PL 13. 7. 1930; K. Sezima, Lumír 57, 1930/31, s. 193; vz (V. Zelinka), Zvon 31, 1930/31, s. 390 ●; P. E. (Eisner): E. V. a jeho románová tvorba, Panoráma 8, 1930/31, s. 11; F. Götz in Básnický dnešek (1931, s. 190); ● ref. Divoké srdce: G. (F. Götz), NO 9. 8. 1931; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 13. 9. 1931 ●; ● ref. Dvanácti hlasy ano: -och- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 585; P. E. (Eisner), Prager Presse 23. 1. 1932; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 3. 2. 1932; K. (F. V. Krejčí), PL 21. 2. 1932; p. (A. M. Píša), Večerník PL 4. 3. 1932; J. Knap, Venkov 17. 3. 1932; A. N. (Novák), LidN 4. 9. 1932 ●; ● ref. trilogie Chám Dynybyl: K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 512; B. Polan, LitN 1932, č. 5; F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33, s. 13 ●; ● ref. Muž a stín: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 18. 8. 1932; K. (F. V. Krejčí), PL 16. 10. 1932 ●; ● ref. Krev nevolá o pomstu: K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 448; vz (V. Zelinka), Zvon 34, 1933/34, s. 685; G. (F. Götz), NO 11. 3. 1934; ra (J. Hora), Čes. slovo 18. 3. 1934; K. (F. V. Krejčí), PL 1. 4. 1934; P. E. (Eisner), Prager Presse 5. 4. 1934; V. Brtník, Venkov 22. 4. 1934; A. N. (Novák), LidN 1. 5. 1934; E. Svoboda, Čin 1934, s. 871 ●; ● ref. Žebrácká láska: G. (F. Götz), NO 11. 11. 1934; A. N. (Novák), LidN 19. 11. 1934; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 11. 1934; F. Tetauer, LitN 7, 1934/35, č. 4; K. Sezima, Lumír 61, 1934/35, s. 400; (P. E.) (Eisner), Prager Presse 13. 4. 1935; B. Polan, Čin 1935, s. 53 ●; ● ref. Život na splát-

ky: W. Haas, LitN 8, 1935/36, č. 14; drb. (J. Borecký), Zvon 36, 1935/36, s. 406; mk, Čes. osvěta 32, 1935/36, s. 297; B. Jedlička, LidN 1. 6. 1936; A. Č. (Černík), Rozhledy 1936, s. 59; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1936, s. 176 ●; ● ref. Nepřítel v těle: B. Polan, ELK 1, 1935/36, č. 10; B. Jedlička, LidN 9. 11. 1936; AMP. (A. M. Píša), PL 21. 11. 1936; J. V. S. (Sedlák), Venkov 24. 11. 1936; J. Kolář, Tvorba 1936, s. 798; F. X. Šalda, ŠZáp 9, 1936/37, s. 60; P. Eisner, LitN 9, 1936/37, č. 3; drb. (J. Borecký), Zvon 37, 1936/37, s. 208; o, Listy 1937, s. 72 ●; ● ref. Benedek: an., Prager Presse 21. 11. 1936; AMP. (A. M. Píša), PL 29. 11. 1936; J. H. (Hilbert), Venkov 29. 11. 1936 ●; kd (E. Konrád): ref. Pec, LidN 14. 10. 1937; ● ref. Věrná vdova: H. Jelínek, Lumír 64, 1937/38, s. 212; kd (E. Konrád), LidN 17. 2. 1938 ●; ● ref. Žil jsem s cizinkou: V. Zima, LitN 1938, č. 3; AMP. (A. M. Píša), PL 28. 8. 1938; Kp (J. Knap), Venkov 2. 12. 1938; drb. (J. Borecký), Zvon 39, 1938/39, s. 166 ●; ● ref. Až se ucho utrhne…: -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 8. 6. 1940; B. Jedlička, LidN 17. 6. 1940; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 10. 7. 1940; J. Pilař, Venkov 31. 7. 1940 ●; ● ref. Student Kosman: vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 6. 4. 1941; F. Götz, Čteme 1941, s. 46 ●; ● ref. Prsten: B. (E. Bass), LidN 25. 12. 1941; p. (A. M. Píša), Nár. práce 28. 12. 1941 ●; ● ref. Život je neúplatný: Kp (K. Polák), Nár. práce 16. 10. 1942; J. Hájek, LidN 17. 8. 1943 ●; ● ref. Hnízdo: K. P. (Polák), Nár. práce 24. 7. 1943; P. Bojar, LidN 3. 8. 1943 ●; ● ref. Ztracený úsměv: ok (O. Kautský), Svob. noviny 11. 7. 1946; vbk. (V. Běhounek), Práce 16. 7. 1946 ●; J. Milde: Dílo E. V., Almanach Kmene 1948, s. 191; B. Březovský in E. V.: Bidýlko (1954); T. Svatopluk: V. péče o začínající autory (s úryvky z V. dopisů), LitN 1954, č. 6; B. Polan in E. V.: Život jde dál (1955); ● ref. Severní záře: kt (K. Tachovský), HD 1956, s. 566; M. Petříček, NŽ 1956, s. 1267; Z. Mráz, Mladá fronta 19. 10. 1956; vbk. (V. Běhounek), Práce 27. 11. 1956 ●; ● ref. insc. Aféra: E. Turnovský, Divadlo 1956, s. 737; A. Scherl, HD 1956, s. 331; V. Běhounek, Práce 29. 5. 1956 ●; J. Hájek in E. V.: Bidýlko (1957); ● ref. Konec a začátek: M. Petříček, LitN 1958, č. 37; E. Formánková, Kruh 1958, s. 104 ●; ● k sedmdesátinám: J. Hájek, LitN 1959, č. 5; J. Bilan-Šinovský, Červený květ 1959, č. 1; J. K. (Kuncová), Kulturněpolitický kalendář 1959, s. 231 ●; J. Hájek in E. V.: Žil jsem s cizinkou (1959); E. Drmola in E. V.: Aféra (1959); ● ref. Aféra: M. Petříček, LitN 1959, č. 27; ft (Z. Frýbort), Květen 1959, č. 6 ●; ● ref. Černá hvězda: O. Sus, HD 1959, s. 330; Z. Vavřík, RP 2. 3. 1960 (čl. Od Fantomase ke spravedlnosti) ●; Z. K. Slabý in E. V.: Vzpomínky na starý Hradec (1960); M. Ivanov: Jak se dělá detektivka, Českosl. voják 1962, č. 15 a 16 → Labyrint (1971); L. Smoljak: S E. V. o detektivce, Mladý svět 1962, č. 29; O. Chaloupka: S E. V. o E. V., LitN 1964, č. 5; ● nekrology: M. Čepelka, Plamen 1964, č. 6; P. Vačkář, Kulturní tvorba 1964, č. 19; an., LitN 1964, č. 19; d (J. Dresler), Čes. slovo (Mnichov) 1964, č. 6; Z. K. Slabý, ZM 1964, s. 295 ●; ● ref. Čarovná flétna: M. Blahynka, RP 19. 5. 1964 → Denní chléb (1978, s. 260); H. H. (Hrzalová), Večerní Praha 30. 5. 1964; Z. Kožmín, Plamen 1964, č. 10 ●; ● ref. Devatenáct klavírů: gs (O. Sus), Kulturní tvorba 1964, č. 31; F. Fabián, Pravda 14. 11. 1964 ●; ● ref. Beraní dvůr: J. Dvořák, Pochodeň 21. 11. 1964; gs (O. Sus), Rovnost 13. 5. 1965 ●; M. Blahynka in E. V.: Bidýlko (1965); P. Vačkář: Nedokončená vyznání, Divadelní noviny 9, 1965/66, č. 20–21; E. Stehlíková: Vdova z Efesu (Věrná vdova), Zprávy Jednoty klasických filologů 1968, s. 169; M. Pilná: Povídání s Klubíčkem, Svob. slovo 23. 5. 1970; J. Š. (Šanda) in E. V.: Pán světa (1971); (hey) (J. Heyduk): Autor Bidýlka, LD 2. 5. 1974; P. Pešta: Dopisy Jiřího Hausmanna E. V., ČLit 1978, s. 353; ● k 100. výr. nar.: hj (J. Hájek), Kulturní rozvoj 31. 1. 1989; S. Bartůšková, Lit. měsíčník 1989, č. 2; (jkš) (J. Švandrlík), Práce 2. 2. 1989; B. Jirásek, Pravda 4. 2. 1989; J. Červenka, Čes. jazyk a literatura 1989, s. 226 ●; V. Škaloud: V. starohradské paměti, Puls 1989, č. 10; O. Chaloupka a P. Kosatík in E. V.: Pán světa (1989); A. Ginter: O jednom z nejslavnějších Pražanů, Večerní Praha 11. 8. 1989; A. Haman: Dva romány o manželství, sb. Hlavní téma: psychologická próza (1994) → Východiska a výhledy (2002); V. Škaloud: Spisovatel E. V. vzpomíná na starý Hradec Králové, Hradecké noviny 1. 2. 1999; J. Jakl: V. byl průkopníkem české detektivky, Mladá fronta Dnes 18. 2. 1999; M. Čepelka: Vážený mistře…, Divadelní noviny 2003, č. 4; F. Daneš: Haškův Švejk a V. Bidýlko – dva milníky ve vývoji jazyka české prózy, NŘ 2004, s. 13.

dv, zp

Henyk z **Valdštejna**

* konec března 1568 *Dobrovice* u Mladé Boleslavi
† květen 1623 *Míšeň*, nebo *Drážďany* (Německo)

Nakladatel, autor českých náboženských a politických spisů.

Psán též Heník, Henryk či Hynek z V. (někdy mylně zaměňován s Hynkem Brtnickým z Valdštejna). – Vzdělaný šlechtic, luterán; 1610 zřídil na zámku v Dobrovici tiskárnu pro své soukromé politicko-náboženské a mecenášské i komerční účely, kterou získal od dědiců M. Peterla ml.; její správu svěřoval znalým tiskařům. Činnost tiskárny ukončil 1616 v souvislosti s vytištěním protihabsbursky zaměřeného díla Václava Magrleho ze Sobíšku (kvůli kterému byl H. z V. soudně stíhán, poté, co zavraždil svého tiskaře, byl nově obviněn, nakonec omilostněn). Při pobělohorských konfiskacích odešel 1623 do Saska; tiskařské zařízení zde

prodal tiskaři K. Megandrovi, následně přešlo do rukou S. Martinia z Dražova. Tu část dobrovické tiskárny, která zůstala v Čechách (uvažuje se i o zvláštní pražské tiskárně H. z V.) získala jako konfiskát jezuitská kolej v Nise (Nysa), později ji odkoupili čeští jezuité pro svoji pražskou tiskárnu.

H. z V. vydával kromě vlastních prací převážně náboženské spisy české a drobnější příležitostná humanistická díla latinská, obsahující v menší míře i české texty (celkem 29 tisků, pouze vnějšími svědectvími je doložen jeden spis pravděpodobně jazykově německý). Literární tvorba H. z V. má osobní a tendenční ráz, byť její část tvoří díla nepůvodní (výtahy z jiných děl, přejímky): *Sententiae…* představují soubor citátů vybraných z bible; *Krátká zpráva…* je z větší části výtahem z několika kapitol Veleslavínovy adaptace *Politia historica*; *Zrcadlo potěšení…*, hájící zákonitost autorova druhého manželství, zaštiťuje biografické údaje řadou biblických citací. Literárně nejhodnotnější jsou *Písničky pěkné a starožitné s některými žalmy…* (53 písní a parafrází žalmů, notováno). Henyka z V. hájí biografická *Apologia…* (podepsaná Jan Pravda Litovanský), poskytující mnoho dokumentačního, ovšem účelově podávaného materiálu; její autorství bývá připisováno H. z V.

PSEUDONYM: Jan Pravda Litovanský (dub.). ■ KNIŽNĚ: Písničky pěkné a starožitné s některými žalmy… (1610); Sententiae aneb Dicta z Písem svatých obojího Zákona… (1610); Krátká zpráva o řádu politickém z rozličných autorů vybraná… (1610); Zrcadlo potěšení… manželům… (1610); Apologia nebo Vypsání velikého a těžkého neštěstí… (1618, dub.). ■

Z PRODUKCE: M. Morávek: Písně modlitební … českým jazykem sebrané a složené… (1610, s notací); S. Palma Močidlanský: Perlička dítek božích (kolem 1610, výt. nezjišt.); M. Crocinus: Memoriae venerabilis senis Galli Gigenii… (1612); V. Klement z Hradiště: Kratičké sepsání sloužící ku potěšení rodičům… (1612); A. Volfius: Exequiae reverendo et venerabili in Christo seni Matthiae Romenetzio Prageno… (1612); V. Slovacius: Díl postní Vejkladův řečí celoročních… (1613); J. Habermann: Vita Christi. Život a celá historia o Pánu Ježíši Kristu (1614); V. Vrbenský: Konfesí česká, pravá augšpurská… (1614, výt. nezjišt.) + Harmonia evangelistarum, totiž Krátké a světlé spisů čtyř evangelistů… rozebrání (1614) + Obrana Konfesí české, pravé aušpurské… (1615); V. Magrle ze Sobíšku: Beschreibung von Begebenheiten… 1, 2 (1615, 1616; neúplně, přesný název není znám); Pohádky důchovní nebo Řeči v podobenství pověděné … z německé řeči … přeložené… (1616). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 14 320, 16 429 – 16 432; K. Chyba: Dobrovická tiskárna, Ročenka Univerzitní knihovny v Praze 1958 (1959, s. 79; soupis tisků). ■ LITERATURA: K. S. (Sabina): Hynek z Valdštejna, pán na Dobrovici…, Světozor 1867, s. 97 a pokr.; J. Jireček: Některé příhody pana Henyka z Waldšteina, Osvěta 1878, s. 26; A. Sedláček in Hrady, zámky a tvrze Království českého 10 (1895, s. 335); F. Bareš: Tisky dobrovické v žitavské knihovně z let 1609–1616, Památky archeologické a místopisné 18, 1898/99, sl. 451; A. Sládeček in Paměti města Dobrovice a jeho okolí (1900); V. Diviš-Čistecký: Příspěvek k povahopisu H. z V. a jeho matky…, ČČM 1905, s. 430; R. J. Vonka: Dobrovické tisky, Ročenka českosl. knihtiskařů 1928, s. 30; A. Grund: Neznámá dílka H. z V., Slovanská knihověda 1938, s. 107; Č. Zíbrt in Z dějin českého knihtiskařství (1939); J. Dobrovský in O zavedení a rozšíření knihtisku v Čechách (1954, s. 67); K. Chyba: Dobrovická tiskárna, Ročenka Univerzitní knihovny v Praze 1958 (1959, s. 54); M. Bohatcová in Česká kniha v proměnách staletí (1990); P. Kneidl: Michael Peterle, přední pražský dřevorytec a tiskař 16. století, Bibliotheca Strahoviensis 1995, s. 119; M. Koldová: Jezuitská tiskárna v Praze (1635–1773), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 2005, s. 1.

jsk

Eduard **Valečka**

* 19. 7. 1841 *Merklín* u Přeštic
† 19. 7. 1905 *Praha*

Propagátor ruského jazyka a literatury a česko-ruských kulturních vztahů i širší vzájemnosti, překladatel a úpravce, autor veršů a próz; nakladatel a knihkupec.

Podepisoval se též (podle rodiště) Edvard M. Valečka, E. M. Valečka, Ed. M. Valečka, Ed. Valečka-Merklinský a (podle otěčestva Georgij) Eduard G. Valečka. – Otec Jiří V. (1808–1881) byl řídícím učitelem v Merklíně, starší bratr truhlář Václav V. (1834–1886) redaktorem konzervativního dělnického časopisu Práce. V. vystudoval gymnázium v Klatovech, pedagogium v Čes. Budějovicích, 1860 krátce působil jako podučitel v rodišti, 1861 odešel na filoz. fakultu pražské univerzity, kde studoval slavistiku, jeden semestr studoval v Innsbrucku. 1865–66 se podílel na redigování a vydávání obnoveného časopisu Lumír. Po studiích cestoval na vyzvání a na doporučení F. L. Riegra 1869 do Ruska do Petrohradu na učitelské místo, od-

kud byl poslán na Kavkaz, kde procestoval černomořskou oblast, aby zde zkoumal možnosti kolonizace. Na cestách onemocněl, vrátil se do Čech a po uzdravení žil v Plzni, kde si založil zastavárnu, kterou po deset let vedl. Horlivě se účastnil plzeňského kulturního a spolkového života. Úzce spolupracoval zejména s mladočeským časopisem Český lev (od listopadu 1870 do března 1872 jako „první spolupracovník"), byl zakládajícím členem spolku Radbuza, pracoval ve výboru Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni. V. také působil v Umělecké besedě (1871 se stal venkovským jednatelem, 1883 byl zvolen členem výboru literárního odboru, byl mj. jeho správcem a zástupcem ve správním odboru); byl též členem Československé jednoty. 1879 navštívil podruhé Rusko a po návratu zřídil v Plzni z vlastních prostředků a sbírek soukromé Ruské muzeum. – Po smrti knihkupce a nakladatele F. Dattla koupil od jeho společníka E. Grégra v Praze knihkupectví, které vedl od 1883 pod názvem *Dr. Ed. Grégr a Eduard Valečka*, od 1886 *Eduard Valečka.* Vzrůstající konkurence nastupujících českých firem i V. diletantské vedení způsobily postupnou ztrátu klientely. V. si ponechal jen nakladatelství; knihkupectví (v jehož rámci působila slovanská čítárna) prodal koncem 1893 B. Košutovi, který je přivedl k definitivnímu úpadku. Po dalších neúspěšných aktivitách (1895 chystal v Praze vzorkovnu ruského zboží, 1896 organizoval vlakovou výpravu do Ruska) obnovil zadlužený V. 1896 skromněji knihkupectví, v němž prodával zejména zbytky knih svého nákladu. Zkrušen rodinnými ztrátami (zemřeli mu oba synové i manželka) dožil v ústraní, skoro v zapomnění. – Firma působila nejprve na Starém Městě na Ferdinandově (Národní) tř. 43, od jara 1896 na Novém Městě v Jungmannově 41, pak 3, od 1898 ve Spálené 23.

V. debutoval krátkými prózami ve slovenštině v časopisu Sokol. Časopisecky publikoval verše, prózy, fejetony, cestopisy, slavistické medailony, ojediněle divadelní a literární referáty, adaptace a překlady ze slovenštiny (F. Kutlík: Hajdukova smrt), polštiny a zejména z ruštiny (N. A. Lejkin, A. F. Pisemskij). Po návratu z první cesty do Ruska se jeho rozmanitá literární činnost soustředila na Rusko a ruskou kulturu a literaturu. Z jeho cest vzešly práce kombinující všeobecné informace encyklopedického rázu (geografické, přírodopisné, historické a etnografické) s popisem vlastní cesty a tamních poměrů, provázeným zážitky, zkušenostmi i radami (*Černomořský okruh Kavkazu, Máme-li stěhovati se do Ameriky aneb do Ruska?*), dále popularizující spisy o ruských dějinách (*Obrazy z dějin ruských*) či náboženství (*Nástin dějin a liturgie pravoslavno-katolické církve v Rusku*). Osobnostem významným pro Slovanstvo věnoval životopisné nástiny (*Nikolaj Alexejevič Kirjejev, Grigorij Jefimovič Ščurovskij*). Věnoval se editorské činnosti, uspořádal sborník aktuálních satirických veršů a próz (Syn Palečkův), připravil sbírky deklamací a písní pro dívky (Dívčí zpěvy, Deklamátorka), výbor arabských, perských a tureckých povídek (Květy z východu), verše V. Paulíny-Tótha (Staré i nové piesne Viliama Podolského). Otázkou žen a jejich osobního a společenského uplatnění, jejich rolí v různých životních etapách se zabýval v knize *Epištoly k našim dívkám.* V drobné lyrizované próze *Gustav* zpracoval téma milostného trojúhelníku s tragickým vyústěním. Ilustrativní půdorys doplňují V. glosy o vztahu obou pohlaví, zákonech lásky, vášni a zlu. – Výbor lyriky České květy (b. d., 1886), jehož uspořádání mu bylo částí soudobé kritiky mylně připisováno, uspořádal anonymně F. Chalupa. V. rukopisná pozůstalost obsahuje mj. deníkové záznamy z cest do Ruska 1869 a 1879 a nedokončenou obhajobnou brožuru z 1898. – Po převzetí knihkupectví od 1883 V. profesionalizoval svou předchozí příležitostnou ediční činnost (již dříve vydal některé tituly vlastním nákladem, 1872 v Plzni inicioval a spoluorganizoval pokus o vydavatelský spolek Matice slovanská, v němž vyšel jen I. A. Gončarov). V edičním programu původní tvorby (zejména J. Arbes, E. Bozděch, S. Čech, A. Heyduk, L. Stroupežnický, J. Zeyer) navázal novými tituly i dalšími vydáními na předchozí produkci firmy. Pandán starší překladové edici Poezie světová vytvořila knižnice *Poetické besedy* (1883–90, 41 sv., red. J. Neruda), zaměřená zejména na současnou epickou tvorbu. Do této nejvýznamnější knižnice původní poezie 19. století, již Neruda zahájil Baladami a romancemi a aktivně formoval jak výzvami autorům, tak redakcí jednotlivých sbírek, přispěli zejména S. Čech (báseň Lešetínský kovář byla zabavena), A. Heyduk, E. Krásnohorská, K. Leger, L. Quis, J. Vrchlický, J. Zeyer, dále O. Červinka, F. Chalupa, F. Kvapil, F. Miřiovský, O. Mokrý, R. Pokorný, F. S. Procházka, A. Sta-

šek. Jen výjimečně byla zařazena lyrika (J. V. Sládek, R. Jesenská), starší tvorba (V. B. Nebeský) a původní slovenská sbírka (S. Hurban Vajanský). Jejího významu nedosáhly další knižnice *Slovanská knihovna* (1883, 2 sv.; autoři I. S. Turgeněv a E. Orzeszkowa) a *Album výtečných povídek českých i přeložených* (1884–85, 3 sv., red. E. Miřiovský; autoři S. Čech, J. Zeyer a B. Čermák). V nedokončeném souboru Dramatické spisy Emanuela Bozděcha (1889–95, 5 sv.) pokračovalo nakladatelství Jaroslav Pospíšil. Později vydával V. již jen vlastní práce a adaptace. Chystanou rusistickou knižnici Sbírka Valečkova se mu nepodařilo realizovat.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ed. M. Merklinský, Eduard M. Merklínský, Eduard V.-Merklínský, Jan J. Merklínský, Jan Merklínský, Svatobor Věrnosta (Lumír); Ed. M. Val. (Školník), Ed. V. M., E. G. V., E. M., E. M. V., E. V., J. J. M. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Album Slovanských listův pro zábavu a poučení (Jičín 1875, příl. čas. Slovanské listy); Brousek (1878); Čas (1902); Černokňažník (Budín 1861–62); Čes. Thalia (1867–71); Čes. lev (1870–72); sb. Dívčí zpěvy (1863); Humorist. listy; Jitřenka (Polička 1885, překl. A. F. Pisemskij: Pan Batmanov); Lada (1864); Lípa moravská (Olomouc 1865); Lit. listy; Lumír (1865–1866); Nár. listy (1865, 1869, 1898); sb. Nová růže stolistá čili Sto nevázaností v řeči vázané (1861); Obrazy života (1876, i příl. Šotek); Osvěta (1877–79); Otavan (Písek); Plzeňské listy (1875–76); Plzeňské noviny (1865, 1876); Pokrok (1870); Poutník od Otavy (Písek 1860–62); Rodinná kronika (1864–65); Sokol (Banská Štiavnica 1860–61); Světozor (1870–71, 1877–78); sb. Syn Palečkův (1862); Školník (1861, 1863); Šumavan (Klatovy 1871, 1873–74, 1876; 1871 i překl. M. Czajkowski: Kruté odsouzení, 1874 i R Růže klatovská, 1876 i překl. F. Kutlík: Hejdukova smrt); Urbánkův věstník bibliografický (1882). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Černomořský okruh Kavkazu (cestopis, 1871); Máme-li stěhovati se do Ameriky aneb do Ruska? (cestopis, 1871); Gustav (P 1876). – *Ostatní práce:* Epištoly k našim dívkám (1866; rozšíř. vyd. 1904); Nástin dějin a liturgie pravoslavno-katolické církve v Rusku (1872); Obrazy z dějin ruských (1872; rozšíř. vyd. 1903); Nikolaj Alexejevič Kirjejev (1877); Grigorij Jefimovič Ščurovskij (1878); Čech v Rusku (1896). – *Překlady a adaptace:* J. F. Roger: Klín klínem se vyráží (1868); Bájky Bidpajovy (b. d., 1893, doplněný překlad F. M. Klácela z něm. verze). ■ KORESPONDENCE: in J. Neruda: Dopisy 3 (2 dopisy manželů V. J. Nerudovi z 1888, 1890; 1965, ed. M. Novotný); in sb. Ná/Prů/Po/zor na Rus (rodičům z Petrohradu z 1869; 1996, ed. mg, tj. M. Gaži). ■ REDIGOVAL *časopis:* Lumír (1865 od č. 30 – 1866 do č. 13); *knižnici:* Slovanská knihovna (1883). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Syn Palečkův (1862); Dívčí zpěvy (1863); Deklamátorka (1863, s J. V. Šedivým-Sukdolským); Staré i nové piesne Viliama Podolského (1866, i předml.); Květy z východu (1870). ■

Z NAKLADATELSKÉ PRODUKCE. KNIŽNICE: Slovanská knihovna (1883); Poetické besedy (1883–90); Album výtečných povídek českých i přeložených (1884–85). ■ SOUBORNÉ VYDÁNÍ. *Čeští autoři*: E. Bozděch (dramata). ■ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* J. Červenka: Amoroso (1883); J. Arbes: Romaneta 3 (1884); J. Zeyer: Novely 2 (1884) + Sulamit (1885) + Rokoko (1887) + Sestra Paskalina (1887); F. F. Šamberk: Karel Havlíček Borovský (1884) + Palackého třída 27 (1884) + Ravuggiollo, loupežník z Apenin (1889) + Výlet pana Broučka na výstavu (1893); Z. Černínová z Harasova: Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století (1886, ed. F. Dvorský); České květy. Výbor naší lyriky (b. d., 1886); A. Heyduk: Běla (1886); E. M. Rutte: Průvodce po Karlových Varech a okolí (1888); J. Kvapil: Padající hvězdy (1889); L. Sehnal: V růžovém rozmaru (b. d., 1891); O. Červinka: Pohádka života (1892); E. Valečka: Čech v Rusku (1896) + Obrazy z dějin ruských (1903, 2., rozšíř. vyd.) + Epištoly k našim dívkám (1904, 2., rozšíř. vyd.). – *Překlady:* E. Orzeszkowa: Ctnostní (1884); Bájky Bidpajovy (b. d., 1893). ■ PERIODIKA: Lumír (1865 od č. 30 – 1866 do č. 14). ■

LITERATURA: K. Bílek: E. V. (1841–1905). Písemná pozůstalost (LA PNP 1975); J. Kuchařová: E. V., spisovatel a nakladatel (diplom. práce, Pedag. fakulta UK 2003). ■ an.: ref. ed. Syn Palečkův, Hvězda 1862, s. 262; J. Martinec: ref. Epištoly k našim dívkám, Lumír 1866, s. 46; H.: ref. ed. Květy z východu, Pokrok 1. 12. 1870; an.: ref. Černomořský okruh Kavkazu, Světozor 1871, s. 188; ● ref. Nástin dějin a liturgie pravoslavno-katolické církve v Rusku: an., Časopis katol. duchovenstva 1872, s. 317; J. D…n (Dorovín, dub.), Blahověst 1872, s. 163; J., Věstník bibliografický 1872, s. 96 ●; an.: Jubileum padesátileté činnosti (otce J. V.), Beseda učitelská 1877, s. 186; E. Valečka: Velectěnému obecenstvu!, NL 7. 5. 1898; ● ref. Obrazy z dějin ruských (rozšíř. vyd.): J., Věstník čes. profesorů 10, 1902/03, s. 406; -se-, NL 20. 12. 1903; u., Čes. škola (příl. Čes. učitele) 3, 1903/04, s. 95 ●; ● nekrology: an., NL 21. 7. 1905; F. V. Vykoukal, Osvěta 1905, d. 2, s. 853; -r. (R. J. Kronbauer), Máj 3, 1904/05, s. 738; an., Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 491 ●; A. Pražák: Nerudovi nakladatelé V. a Dattel, LF 1912, s. 347; K. Novák, E. Šolc in sb. Padesát let Ústředního spolku českosl. knihkupeckých účetních 1877–1927 (1927); J. Vejvara: Redakce Národních listů před 40 lety (roku 1888), NL 17. 6. 1929; M. Novotný: Neruda – kamarád, RA 6, 1930/31, s. 172; V. V. Tomek: V. knihkupectví v Praze, Knihkupecké rozhledy a zprávy 1932, č. 7; E. Felix in Literární Plzeň v obrysech 2 (1933, s. 98); F. Krčma: České květy, Čes. časopis filologický 3, 1944/45, s. 236; V. S. Poznanskij: Dokumenty o russkom muzeje v Čechii v konce 19. veka, Voprosy istorii (Moskva) 1957, č. 3; F. Vančík: O zapomenutém Ruském muzeu v Čechách, Kultura 1957, č. 50 + Zají-

mavý dokument o česko-ruských stycích v etnografii, ČL 1958, s. 112; J. Neruda in Dopisy 3 (1965); Z. Pešat: Poetické besedy (1883–1890), Listy Klubu přátel poezie, 1969, únor; D. Vlašínová: Nejstarší české překlady z díla A. F. Pisemského, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1973, č. 20; M. Gaži: „Syn Palečkův". Pokusy E. V. o seberealizaci, sb. Proměny elit v moderní době (2003, s. 179).

vs, az

Vaněk **Valečovský z Kněžmosta**

* kolem 1420
† 19. 2. 1472

Autor polemických pojednání a alegorií; literární představitel kališnické strany.

Při křtu obdržel jméno Václav, častěji se však uvádí ve variantě Vaněk. – Snad syn nižšího šlechtice Bartoše z Valečova a jeho manželky Machny. Rod Valečovských, vlastnící statky mezi Nymburkem a Mnichovým Hradištěm, byl tradičně prohusitsky orientován (Bartoš náležel spolu se svým bratrem Bernartem k přátelům J. Žižky z Trocnova). V této linii pokračoval i V. z K., který se v pramenech poprvé objevuje 1439, kdy se už píše „z Kněžmosta", podle vsi nedaleko hradu Valečova. V mládí získal V. z K. poměrně solidní vzdělání, jehož základ tvořila velmi dobrá znalost bible. Od 1440 přinejmenším do 1445 byl ve službách královny Barbory Celské, vdovy po Zikmundovi Lucemburském. Toto postavení mu umožnilo navázat kontakty s Jiřím z Poděbrad, po jehož boku se v září 1448 zúčastnil dobytí Prahy. 1449–52 byl členem rady Starého Města pražského (třikrát zastával funkci purkmistra), 1452–53 náležel mezi dvanáct poradců zemského správce Jiřího z Poděbrad a současně se stal královským podkomořím. Tento úřad vykonával i za vlády Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad až do 1468, kdy jej uvolnil svému švagrovi Samuelu Velvarovi z Hrádku. V průběhu 50. a na počátku 60. let se z titulu své funkce podílel na perzekuci někdejších radikálních táboritů i přívrženců formující se jednoty bratrské. (Z teplického vězení mu v této souvislosti adresoval protestní list Řehoř Krajčí.) 1457 byl, zřejmě na přímluvu Jiřího z Poděbrad, pasován na rytíře. V Praze vlastnil domy v Celetné (nynější čp. 597) a Dlouhé ul. a pravděpodobně též na Hradčanech (dnešní čp. 186). Vedle původních rodových statků a několika vesnic držel též panství Opočno a určitý čas i Smiřice ve východních Čechách. 1462 se oženil (zřejmě po smrti první manželky) s výrazně mladší vdovou Ofkou. V manželském svazku se narodilo šest dětí, pět dcer a syn Viktorin, jímž rod Valečovských v mužské linii vymřel.

Jako přední kališnický politik a blízký spolupracovník krále Jiřího z Poděbrad proslul V. z K. vyhraněnými stanovisky, která vtělil do svých literárních prací. Nejvýznamnější z nich je *Traktát pana Vaňka Valečovského etc. učiněný proti Rokycánovi a jeho kněžím* (uváděn též pod názvem *Proti panování kněžskému*), sepsaný 1453–57 a týkající se aktuálního problému vztahů světské a duchovní moci. V tomto sporu stál V. z K., už vzhledem k zastávaným úřadům, jednoznačně na straně moci světské a ostře kritizoval politické ambice kališnického duchovenstva, jehož mimořádný vliv oprávněně spojoval s událostmi husitské revoluce. Ačkoli autorovy výpady směřovaly i proti bývalým táborským kněžím, hlavním terčem jeho útoku bylo nepatřičné zasahování hlavy kališnické církve Jana Rokycany a dalších utrakvistických duchovních do světských záležitostí. Ve snaze doložit, že ani kališnickému kléru takové právo nepřísluší, argumentoval V. z K. textem bible, zásadami čtyř pražských artikulů a zněním kompaktát, jejichž dodržování považoval za nezbytnou podmínku pokojných poměrů v Českém království. Svým celkovým charakterem se spis, pokládaný někdy také za politické memorandum, hlásí do okruhu polemické a agitační literatury husitské doby. V souladu s jejími postupy využívá s oblibou principy kontrastu a názorné komparace. Víceméně obvyklé porovnání závazného biblického vzoru (život Krista a apoštolů), resp. uznávaných husitských norem, s každodenní realitou má čtenáři ukázat, jak dalece se Rokycana a jemu blízcí kněží vzdálili od programových tezí, které sami hlásali. Na podporu svých stanovisek neváhal V. z K. do pojednání zařadit i očividné výmysly a pomluvy. Přesvědčivost a působivost uváděných příkladů umocňují hojné expresivní výrazy, vzrušené řečnické otázky, hromadění synonym, četné metafory i přímá řeč ve fiktivním dialogu mezi knězem a selkou. Se soudobou traktátovou literaturou spojují dílo košatá souvětí, prodlužovaná několikanásobnými větnými členy. Překvapivou skutečnost, že kališnic-

ké kněze kritizuje utrakvistický šlechtic, vysvětloval V. z K. přísně logicky: zatímco na katolický klérus dohlížejí vyšší orgány a papež, vymkla se Rokycanova církev jakékoliv společenské kontrole. V úsilí o co nejúčinnější oslovení veřejnosti propojoval V. z K., v duchu tehdejší praxe, i písemnou a obrazovou agitaci. Na svůj dům v Dlouhé ul. přikázal vymalovat vůz, který je zapřažen ze dvou stran, a proto se nehýbá z místa. Smysl obrazu vysvětlil zřejmě sám v krátkém komentáři *O vozu malovaném*. Vůz chápal jako symbol bojující církve, jejímž členům brání v dosažení nebeského království nepřípustná světská vláda rozhádaných kněží. Pouze respektování kompaktát přitom obyvatelstvu Českého království zaručuje cestu ke spasení. Programově jednostranné práce (v úvahu připadají další, dnes neznámé), jež se dotýkaly ožehavého a diskutovaného problému, vyvolaly odezvu jak mezi kališníky a katolíky, tak mezi členy jednoty bratrské.

EDICE: J. Čelakovský in Zprávy o zasedání KČSN v Praze 1881, s. 325 (Proti panování kněžskému a O vozu malovaném); in Akty jednoty bratrské 2 (1923, s. 242, ed. J. Bidlo; Proti panování kněžskému a O vozu malovaném). – *Ukázka in:* Výbor z české literatury husitské doby 2 (1964, ed. B. Havránek, J. Hrabák, J. Daňhelka s jinými; Proti panování kněžskému). ■

BIBLIOGRAFIE: P. Spunar: Literární činnost utrakvistů doby poděbradské a jagellonské, sb. Acta reformationem Bohemicam illustrantia. Příspěvky k dějinám utrakvismu (1978, s. 225). ■ LITERATURA: V. V. Tomek in Dějepis města Prahy 6, 8 (1885, 1891); R. Urbánek in Věk poděbradský. České dějiny 3/1–4 (1915, 1918, 1930, 1962); J. V. Šimák in Dějinné paměti okresu mnichovohradišťského 1 (1917); J. Bidlo in ed. Akty jednoty bratrské 2 (1923, s. 42); F. M. Bartoš: Konec kněží táborských, Teologická příloha Křesťanské revue 1954, s. 134; A. Salač: Odpověď pražských utrakvistů na list cařihradské církve, datovaný 18. 1. 1452, LF 1954, s. 219; J. Válka in Česká společnost v 15.–18. století (1972); F. Šmahel in Husitská revoluce 4 (1993).

pč

Vojta **Válek**

* 26. 7. 1902 *Dřevčice* u Brandýsa nad Labem
† 2. 3. 1983 *Planá* u Mariánských Lázní

Autor románu zobrazujícího s naturalistickými prvky drsný život venkova, dramatik, publicista. V časopisech se podepisoval i plným křest. jm. Vojtěch V. – Vystudoval reálné gymnázium v Brandýse n. Lab. (mat. 1921) a pak si doplnil kvalifikaci na učitelském ústavu v Praze, kde maturoval 1925. Učil nejprve v Mostě a od září 1926 na české škole v Sobědruhách u Teplic. Mimoto byl od sklonku 20. let spolupracovníkem Lid. novin, v nichž publikoval zprávy, črty, cestopisné reportáže a povídky. Tehdy podnikal četné prázdninové cesty do Francie, Itálie, Jugoslávie (Korčula), Řecka, Sovětského svazu, též do Egypta, Palestiny aj. Při návštěvě Španělska v létě 1936 ho zastihla občanská válka, zúčastnil se bojů na straně lidové fronty a domů se vrátil až v říjnu. Po záboru pohraničí 1938 přesídlil na Lounsko, učil v Peruci, Hříškově, Hořanech a Lenešicích. Koncem 1944 byl zatčen za odbojovou činnost, vězněn v Terezíně a na Pankráci a 16. 4. 1945 odsouzen k trestu smrti. Před popravou jej zachránilo Květnové povstání. Hned po osvobození se vrátil na Teplicko a vydatně se podílel na jeho kulturním životě, zejména jako organizátor a redaktor regionálního tisku a pak i ve funkci okresního osvětového inspektora. V penzijním věku žil v Michalových Horách na Tachovsku, kde pokračoval ve veřejné činnosti (předseda nár. výboru, kronikář).

Kromě nenáročné hry ze statkářského prostředí s milostným trojúhelníkem a kriminální zápletkou (*Pustina*) podal V. v románu *Hříchy* obraz venkova jako mravně rozvrácené komunity. S tendencí k naturalistickému zobrazení a s vypravěčskou bezprostředností zdůraznil morální a fyzickou zanedbanost sedláků z chmelařské oblasti a jejich domovů. Hrubost, zloba a násilí jednoho z nich ústí v nedokázaný hrdelní zločin z uražené ješitnosti. Vrahova pozdější sebevražda pod návalem výčitek postrádá psychologicky hodnověrnou motivaci; nevyznívá jako mravní očista, ale jako neschopnost unést pohrdání vesnice a rozhárané rodinné poměry. – V. napsal také román pro mládež My, šťastní kluci, který byl (1939) oceněn v soutěži, k jeho vydání však pro zásah protektorátní cenzury nedošlo. Z poválečné doby pocházejí V. veselohry, s úspěchem provedené hlavně na domácí teplické scéně: *Bratrstvo svaté Markéty* a *Česká polka,* tvořená po způsobu lidové frašky se zpěvy a tanci; v témže žánru napsal V. ještě hry Chmelovinka a Chodská hejta, jež vznikla podle povídky Karla od B. Němcové (dochovány ve strojopise v Divadelním ústavu v Praze).

ŠIFRY: Vá., -Vá-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. dělník (1941); Čes. sever (Teplice 1945); Lid. noviny (1929–30, 1932–42, 1944); Pohraniční družba (Teplice 1946–47); Sever (Ústí n. Lab. 1945–48); sb. Tři města v Podkrušnohoří (Brno 1947). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Pustina (D 1942, prem. asi po 1945); Hříchy (R 1943); Česká polka (D se zpěvy a tanci, 1957, rozmnož., prem. 1949, hudba F. Achac). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Bratrstvo svaté Markéty (1947). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Čes. sever (1945, s jinými), Sever (1945 – březen 1946, s J. Hadrbolcem), Pohraniční družba (prosinec 1946 – listopad 1947); *sborník:* Tři města v Podkrušnohoří (1947, s jinými). ▮

LITERATURA: ● ref. Hříchy: -vh- (V. Hánek), Venkov 18. 4. 1943; jšk (J. Š. Kvapil), LidN 29. 6. 1943; lnz. (L. N. Zvěřina), Čteme 1943, s. 96 ●; J. Hájek: ref. insc. Bratrstvo svaté Markéty, RP 11. 4. 1947; J. Hájek, K. Vaněk: Z práce Krajského krušnohorského divadla (ref. Česká polka), RP 10. 2. 1950; P. Koukal: Pozdrav jubilantovi, Revue Teplice 1982, č. 7 + (šifra Pak.) Za V. V., Revue Teplice 1983, č. 5 + Odsouzenec k smrti, Ústecký deník 27. 7. 2002.

sb, et

Edvard **Valenta**

* 22. 1. 1901 *Prostějov*
† 21. 8. 1978 *Praha*

Prozaik a básník, publicista z okruhu Lidových novin; autor povídek a cestopisných próz, inspirovaných zejména dvojím americkým pobytem, a psychologicko-společenských románů rozvíjejících starší realistickou tradici bohatými prvky pozorovatelskými a analytickými.

Syn zubního lékaře, osiřel v útlém dětství, když oba rodiče brzy po sobě (1903, 1904) zemřeli na souchotiny. Spolu s oběma sestrami byl vychováván v rodině strýce F. Kováříka, spolumajitele prostějovské továrny na hospodářské stroje Wichterle a Kovářík (1920–21 ministra veřejných prací v Černého úřednické vládě). V. citový život v dětství vedle časné smrti rodičů silně poznamenala sebevražda jeho sedmnáctileté sestry Věry. Již jako student psal verše, tehdy se sblížil s J. Wolkrem při spolupráci na Sborníku čes. studentstva na Moravě a ve Slezsku (debut 1917). Po maturitě na prostějovské reálce 1918 se na přání pěstounů zapsal na strojní fakultu brněnské techniky, po absolvování čtyř semestrů však studium přerušil a 1920 vstoupil do redakce Lid. novin nejprve jako stenograf, pak jako redaktor. V Lid. novinách prošel všemi rubrikami i redakcemi (Brno 1920–22, Olomouc 1923–26, Praha 1927–28, Brno 1929–40), psal fejetony, sloupky, reportáže, soudničky, kulturní referáty, úvodníky atd.; podílel se též na redakci knižnice vydávané při novinách (Knihovna Lid. novin a po válce Knihovna Svobodných novin). Jako novinář podnikl několik zahraničních cest i mimo Evropu, profesní zájem ho přivedl do kontaktu s nejrůznějším prostředím i osobnostmi, např. se světem polárníka J. Welzla, stejně jako s Baťovým Zlínem a J. Baťou osobně; jejich vzájemné sblížení umožnilo V. jednak půlroční stipendijní cestu po Severní a Střední Americe (1936–37), jednak pozdější (1939) pobyt v USA, kde pracoval jako Baťův tajemník. Obě tyto cesty zpracoval V. literárně v cestopisných a autobiografických knížkách. Po nuceném odchodu z Lid. novin za okupace žil a literárně tvořil v Praze (1940–42) a ve Voznici u Dobříše (1942–45), od 1945 byl redaktorem Svobodných novin a odpovědným redaktorem Peroutkova týdeníku Dnešek. Po únoru 1948 byl z redakce propuštěn a půl roku bez soudu vězněn (do května 1949; vyloučen byl též ze Syndikátu čes. spisovatelů), po návratu se živil psaním komentářů ke krátkým filmům, publikovat mohl jen omezeně a většinou pod pseudonymy. Mezníkem byl rok 1956, kdy po téměř desetileté odmlce vyšel román *Jdi za zeleným světlem* a po něm několik dalších titulů; po 1970 se však V. znovu nuceně odmlčel a jeho poslední dvě knihy vyšly už jen v ineditních edicích, resp. posmrtně v zahraničí (1977, 1981). V. dlouhodobě trpěl Ménièrovou chorobou a posléze i hluchotou.

Těžiště V. tvorby je v próze, jež se však plně uplatnila až od třetího desetiletí jeho literární činnosti, zatímco první dvě jsou vyplněna hojnou a mnohostrannou publicistikou převážně na stránkách Lid. novin a několika svazky básní (*Zrána, Několik let, Návrat*), v nichž se V. citovou i smyslovou vřelostí i bezprostředností výrazu řadí k wolkrovské generaci. V. prozaickým knihám předcházely literární adaptace vyprávění českého cestovatele a polárníka J. Welzla, které spolu s B. Golombkem vydali v literárně zpracované, posléze v autentičtější podobě (na základě V. stenografických záznamů); V. sám později převyprávěl Welzlovy příběhy v knížce pro mládež *Strýček Eskymák*. Welzlovu osobitost a vzájemnou spolupráci zachytili v reportážní próze *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě*. Výchozí pojetí novináře a re-

portéra je příznačné rovněž pro následující povídkové (*Lidé, které jsem potkal cestou, Kouty srdce a světa*) i cestopisné (*Světem pro nic za nic, Nejkrásnější země*) svazky, z valné části inspirované V. americkými cestami. K význačnému pozorovatelskému talentu a humanistickému cítění přistupuje v povídkových prózách smysl pro paradox, napínavý děj a účinnou pointu, pro bizarní lidské osudy. Příznačně je i první V. román *Druhé housle*, zachycující druhou, neúspěšnou africkou cestu E. Holuba, stylizován jako zápisky jednoho z účastníků výpravy, jako autentické svědectví. Silný prvek historické věcnosti až dokumentaristické uplatnil V. i v následujícím románu *Kvas,* v němž na příběhu dospívajícího chlapce z rodiny vesnického řemeslníka zobrazil převratné proměny rodného kraje v posledním desetiletí 19. století; navázal tu na tradici moravského společenského románu z konce století, kterou obohatil výraznou kresbou charakterů a baladickým laděním. Zvláštní místo ve V. tvorbě i v širším dobovém kontextu doznívající éry budovatelského románu zaujímá rozsáhlý román *Jdi za zeleným světlem,* autobiograficky inspirovaný příběh umělce, který se v životní krizi uchyluje v posledních měsících války do vesnického ústraní, do prostředí jemu zcela vzdáleného. Autor se zde cele přesunul na půdu psychologického románu, k zachycení vnitřních proměn a lidského růstu intelektuála, osamělého a do sebe uzavřeného, který všechno své konání podrobuje neustálé sebemučivé analýze, až k postupnému překonání uzavřenosti, strachu, sebeobviňování a k smysluplnému (třeba tragickému) naplnění jeho osudu (milostný cit, protiokupační aktivity). Vnější děj je zde rozdroben do řady epizod, významných z hlediska sledování vnitřního psychického pohybu, který je osou příběhu; tato priorita je ještě podtržena střídáním vypravěče a ich-formy. Podobné téma hledání cesty z izolace k druhému člověku, zde však mnohem abstraktněji pojaté, zpracoval V. v novele *Trám.* Po detektivce *Dlouhán v okně* se k motivu utajeného a nevysvětleného zločinu (který uplatnil už v románu Kvas) vrátil v románu *Žít ještě jednou* (opět se silnými prvky autobiografickými), zachycujícím životní příběh umělce, který značnou část života strávil v prostředí novin, vylíčeném zde do všech detailů včetně klíčové postavy šéfredaktora. Spolu s tímto románem uzavírají V. dílo dvě práce autobiografické: vzpomínky *Život samé psaní* (od dětství a dospívání až po vstup do redakce Lid. novin) a *Žil jsem s miliardářem* (podrobné vylíčení autorovy „baťovské" životní epizody od prvního seznámení až po půlroční pobyt v Americe v roce 1939 v roli Baťova „tajemníka"). Do 40. let se V. věnoval pravidelně též literární kritice (především v Lid. novinách a ve Svob. novinách). Od 30. let spolupracoval s brněnským rozhlasem (i překlady z němčiny). K životopisné próze o E. Holubovi se druží několik jeho rozhlasových her (Z Nového světa o A. Dvořákovi, 1963, Ukradený vynález o J. Resslovi, 1964, aj.). V. je rovněž autorem televizní hry Corrida (1963).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bedřich Polan, Emil Krejčí, James Walsh, Jan Snášel, Jiří Svěrák, R. M. Procházka, Václav Veřmiřovský; Dr. E. V., E. V., ev, ev., GaV., G&V (obojí s B. Golombkem), L. M., M. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1925–26); Čes. dělník (1943); Dnešek (1946–48); sb. Dvanáct poutí světem (1941); sb. Hollar (1935, příl., P Královnino tajemství, i sep.); Host (1927); Host do domu; Impuls (1968); Lid. demokracie; Lid. noviny (1920–40); Listy (1968); Lit. kruh (Mor. Ostrava 1936); Lit. noviny; Lumír (1925–30); Mor. orlice (Brno); sb. Na paměť Rudolfa Těsnohlídka (Brno, Jaroměř 1928); Nár. osvobození; Nár. práce (1928); Niva (Brno 1930); Plamen; Prager Presse (1934); Právo lidu (1920–21); Přítomnost (1932–38); Salon (Brno 1923–24); Sborník čes. studentstva na Moravě a ve Slezsku, pokr. Sborník čes. studentstva (Přerov 1917–18); Sborník pětadvacíti (1969); Svět v obrazech (1947); Světozor (1928); Svob. noviny (1945–48); Svob. slovo (1957, 1968); sb. Těsnohlídkův strom (Brno 1938); Topičův sborník (1923); Venkov (1923); – posmrtně: sb. Jeden i druhý. Vzpomínky na bratry Čapky (Hradec Král. 1988). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Voříškova dobrodružství (BB pro ml., 1923, ke kresbám O. Sekory); Zrána (BB 1926, bibliof.); Trh před svatým Mikulášem (B 1927, bibliof.); Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě (P 1932, s B. Golombkem); Několik let (BB 1934); Tajemný Zlíňan (P 1935, vyd. bez vědomí autora); Návrat (B 1936, bibliof.); Lidé, které jsem potkal cestou (PP 1939; 1948 rozšíř. vyd. s tit. Poprvé a naposledy); Druhé housle 1, 2 (R 1943; další vyd. v 1 svazku); Kouty srdce a světa (PP 1946); Světem pro nic za nic (cestopisné PP, 1947); Kvas (R 1947); Novoroční Arizona (P 1947, bibliof.); Jdi za zeleným světlem (R 1956); Nejkrásnější země (cestopisné PP, 1958); Trám (P 1963); Dlouhán v okně (R 1965); Srdce a poklad (P pro ml., 1969); Život samé psaní (vzpomínky, 1970); – posmrtně: Žil jsem s miliardářem (vzpomínky, Kolín n. Rýnem 1980, Brno 1990); Žít ještě jednou (R, Toronto 1983, Praha 2000). – *Výbor:* Starou cestou (PP 1958, upr. vyd. 1971). – *Adaptace:*

J. Welzl: Třicet let na zlatém severu (P 1930, s B. Golombkem; upr. vyd. 1965 spolu s P Po stopách polárních pokladů) + Po stopách polárních pokladů (P 1930, s B. Golombkem; upr. vyd. 1965 spolu s P Třicet let na zlatém severu) + Ledové povídky (1934, s B. Golombkem; 1967 vyd. pro ml. s tit. Ledové povídky Eskymo Welzla); Strýček Eskymák (P pro ml., 1941, podle J. Welzla). – *Ostatní práce:* Ellas – Greece (1959, text k fotografiím J. Lukase). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Divadelní šepty (září 1922 – únor 1923), Dnešek (1946–48); *sborník:* Sborník čes. studentstva (1918). ▮

LITERATURA: sb. E. V. (1993, v tiráži uvedeno 1996, sb. příspěvků z konference); K. Turková: E. V. (1901–1978). Soupis archivního fondu (LA PNP 2004). ▮ A. N. (Novák): ref. Zrána, LidN 17. 4. 1927; ref. a články úpravy J. Welzla viz in LITERATURA hesla Jan *Welzl*; P. E. (Eisner): ref. Trampoty eskymáckého náčelníka…, Prager Presse 15. 4. 1932; ● ref. Několik let: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 34, 1933/34, s. 462; A. N. (Novák), LidN 1. 4. 1934; G. (F. Götz), NO 15. 4. 1934; AMP. (A. M. Píša), PL 26. 5. 1934; M. Hlávka, Studentský časopis 14, 1934/35, s. 26 ●; olo (B. Golombek): Československý žurnalista jede kolem světa, LidN 10. 10. 1936; ● ref. Lidé, které jsem potkal cestou: B. Jedlička, LidN 27. 7. 1939; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 3. 8. 1939; jer (J. Pober), LitN 1939, s. 199 ●; ● ref. Druhé housle: K. Milotová, Venkov 21. 7. 1943; J. Š. Kvapil, Naše doba 51, 1943/44, s. 66 ●; ● ref. Světem pro nic za nic: S. Budín, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 37; J. Ort, Svob. noviny 15. 7. 1947; F. Kašpar, NO 3. 8. 1947; hr-. (A. Hrubý), KM 1947, s. 425 ●; ● ref. Kouty srdce a světa: F. Götz, Svob. noviny 9. 3. 1947; KFK (F. Kafka), Svob. slovo 18. 4. 1947; P. Eisner, KM 1947, s. 141 ●; P. Eisner in E. V.: Kvas (1947); ● ref. Kvas: B. Polan, Svob. noviny 14. 12. 1947; A. Hrubý, KM 1948, s. 92 ●; ● ref. Jdi za zeleným světlem: J. Hájek, LitN 1956, č. 53; G. Francl, LD 1. 1. 1957; V. Běhounek, Práce 13. 1. 1957; E. Hrych, Mladá fronta 16. 2. 1957; O. Štorch-Marien, LD 9. 11. 1957; F. Kautman, Kultura 1957, č. 2; M. Milota, Mladá tvorba 1957, s. 94; M. Petříček, NŽ 1957, s. 97 ●; ● diskuse o témže díle: E. Bernardinová, I. Klíma, J. Vohryzek, J. Mourková, red., vše Květen 2, 1956/57, s. 225, 264, 294, 364, 368, příspěvek J. Vohryzka → Literární kritiky (1995) ●; sm (S. Machonin): Spisovatelská diskuse o V. románu, LitN 1957, č. 8; K. Nešvera: Autor „zeleného světla“ o svých plánech (rozhovor), Svob. slovo 22. 9. 1957; P. Den: Český román zoufalství (Jdi za zeleným světlem), Svědectví (Paříž) 2, 1958/59, s. 191; M. Jungmann: Próza včera a dnes, LitN 1959, č. 23; ● ref. Trám: M. Pohorský, Večerní Praha 31. 7. 1963; J. Petrmichl, RP 3. 8. 1963; M. Suchomel, HD 1963, s. 427 → Co zbylo z recenzenta (1995); M. Jungmann, LitN 1963, č. 30; V. Kocourek, Plamen 1963, č. 11 ●; V. Kocourek in E. V.: Jdi za zeleným světlem (1965); ● ref.: Dlouhán v okně: P. Grym, LD 30. 12. 1965; F. Kafka, Práce 22. 1. 1966; H. Hrzalová, Večerní Praha 28. 1. 1966; M. Pohorský, RP 7. 3. 1966; V. Kocourek, LitN 1966, č. 7; Š. Vlašín, Impuls 1966, s. 200 ●; ● k pětašedesátinám: (Gm). (P. Grym), LD 22. 1. 1966; J. Mourková, LitN 1966, č. 4; Chvilka s E. V. (rozhovor), Čtenář 1966, č. 1 ●; V. Žehourková: Třináct ztracených let, LD 23. 6. 1968; J. G. (Glivický): Básnické začátky E. V. a J. Wolkra, Štafeta 1969, č. 1; V. Měšťan: Co děláte, pane V.? (rozhovor), Práce 9. 5. 1969; vbk (V. Běhounek): ref. Srdce a poklad, Práce 16. 12. 1969; (gf): Sedmdesátka E. V., LD 22. 1. 1971; ● ref. Život samé psaní: J. G. (Glivický), Štafeta 1971, č. 1; S. Z., Proměny (New York) 1971, s. 112; an., VVM 1972, s. 249 ●; ● ref. Starou cestou (vyd. 1971): M. Nyklová, LD 27. 7. 1971; (iz.) (I. Zítková), Zeměd. noviny 18. 8. 1971 ●; A. Kratochvil in sb. Žaluji 2 (Haarlem 1975, Praha 1990); -g- (J. Glivický): Wolkrův prostějovský přítel (nekrolog), Štafeta 1979, č. 2; ● ref. Žít ještě jednou (vyd. 1984, Kolín n. R.): M. Habr, Nár. politika (Mnichov) 1984, č. 4; V. Škutina (polemika s předchozím), tamtéž, č. 5; V. H. (Hejl), Svědectví (New York, Paříž) 19, 1984/85, s. 975 ●; A. Spurná: Jan Welzl a E. V., Štafeta 1985, č. 4; (fc) (G. Francl): Novinář a spisovatel (k 10. výr. úmrtí), LD 23. 8. 1988; M. Suchomel in E. V.: Jdi za zeleným světlem (1990); ● ref. Žil jsem s miliardářem: (ls) (L. Soldán), Svob. slovo 25. 7. 1991; J. Mervart, Rovnost 26. 10. 1991; S. Bartůšková, List pro literaturu 1991, č. 3; J. Poláček, Duha 1991, č. 4 ●; ● k 90. výr. nar.: J. Hek, Rovnost 22. 1. 1991; J. Chudáček, Moravskoslezský den 22. 1. 1991; (bj) (B. Jirásek), Nová Pravda 24. 1. 1991 ●; L. Soldán: ref. Žít ještě jednou, LD (Brno) 27. 2. 1992; (sb) (S. Bartůšková): E. V.: Jdi za zeleným světlem, Slovník českého románu 1945–1991 (1992); J. Galík: Téma náhlého prozření ve V. novele Trám, AUP Olomouc. Studia bohemica 6, 1993; J. Svoboda: Spisovatelovo vykročení k svobodě, AFP Ostrava 1995. Lit. věda, sv. 155, č. 2 → Z obzoru tvorby (1998); F. Tomáš in E. V.: Žít ještě jednou (2000); ● ref. Žít ještě jednou: P. Kovařík, Čes. slovo 10. 5. 2000; A. Jelínek, Právo 17. 5. 2000; V. Papoušek a O. Macura, Tvar 2000, č. 18; J. Černý, Host 2000, č. 9 ●; O. Valentová: Večer slunce nevychází (rozhovor o životě E. V. a o P Žít ještě jednou), LitN 2000, č. 18; M. Nyklová: Pokus o E. V., sb. Lit. archiv 32–33, 2000–01 (2002), s. 259; F. Všetička in Olomouc literární (2002) + in Kroky Kalliopé (2003, o R Druhé housle) + Jdi za zeleným světlem E. V., Alternativa plus 2003, č. 3–4; I. Fencl: E. V., Plž 2004, č. 2.

es

Josef **Valenta**

* 8. 3. 1878 *Holice* u Pardubic

Autor frašek a her se sociálními motivy.

Narodil se v Nových Holicích, části obce Holice, v rodině domkáře. Působil jako kancelář-

ský oficiál v Holicích a v Křešeticích u Kutné Hory.

V. psal zejména fraškovité komedie (často se zpěvy) určené ochotníkům, v nichž se robustní humor prolínal se sentimentalitou i věcným smyslem pro materiální lidské potřeby; vystupovala v nich řada typických figurek a lidových postav, živnostníků, oficiálů, inspektorů a úředníků, uplatňujících při hledání obživy, nevěst a nápadníků či při obstarávání věna vychytralost a drobné lsti. Jednoduchá konstrukce a prostá psychologie charakterizují i hru *Marnotratnice,* líčící úpadek a konec venkovské hospodyně, která propadla alkoholu. Sociální rozměr mělo drama *Zrádce,* zachycující generační rodinný konflikt na pozadí korupce a zrady dělnických zájmů (završený harmonicky zásluhou továrníka-lidumila).

KNIŽNĚ. *Hry:* Noční hlídka aneb Jak Rakousko přišlo na to, chytiti francouzské zlato (1925); Osel je osel (1925); Ženich s titulem (b. d., 1925, s K. Holíkem, hudba R. Sever); Svůdná láska (1926, hudba J. Kubias); Záhadný muž aneb Chytrák nad chytráky (b. d., 1927, rozmnož.); Člověk musí býti diplomat (1929); Marnotratnice (1930); Na stravovně (1930); Lázně pro všecko (b. d., 1933); Zrádce (1933, prem. 1934); Život je boj (b. d., 1935). ■

LITERATURA: š. (A. M. Píša): ref. Zrádce, PL 20. 1. 1934.

jz

Miroslav **Valenta**

* 22. 6. 1912 *Soběslav*
† 19. 7. 1933 *Soběslav*

Lyrický básník, autor drobných lyrizovaných próz, divadelních her a referátů o literatuře a divadle.

Syn úředníka sociální péče Vítězslava V. (* 30. 9. 1880 Nový Dvůr u Benátek n. Jizerou, † 19. 4. 1936 Tábor), jenž pod pseudonymem V. V. Roštínský (psal se i V. Valenta-Roštínský) uveřejnil básnickou sbírku Pěšiny duše (1913), prozaické knihy Večery a jitra (1913), Z chalup a statků (1913), Z oltáře přírody (1914), Stíny a blíny (1923), divadelní hry Za pravdou (1908; 1913 přeprac. vyd. s tit. Lásek boj), Noční šichta (1919), přispíval do četných českých a vídeňských periodik a redigoval jihočeské časopisy Hlubina, Jihočeské ohlasy, List československé strany socialistické pro župu táborskou, Zátiší aj. (výbor z jeho díla s biografickou statí F. J. Havelky vyšel 1930 s tit. Pěšiny srdce). – Otcova profese i orientace měly na V. masivní vliv: již v dětství skládal básně. Na reálném gymnáziu v Táboře (1924–32), podněcován profesorem J. Strakou, pracoval ve Vzdělávacím kroužku studujících reálného gymnázia a byl vedoucím redaktorem studentského časopisu My (předseda literární sekce, v 1. a 2. roč. údajně vedoucí redaktor, v tiráži však neuvedeno). Po maturitě (1932) V. studoval právnickou fakultu v Praze (JUC.), soukromě francouzštinu a ruštinu (spolupracoval též se Společností pro hospodářské a kulturní sblížení se SSSR). Přivydělával si časopisecky publikovanými statěmi (mj. v Jihočeském divadelním ochotníku, ve Volnosti aj.); v článcích o literatuře a umění V. uplatňoval svou politickou orientaci (1933 zvolen do výboru klubu akademiků strany národněsocialistické). O prázdninách při koupání v Lužnici u čejnovského mlýna V. ranila srdeční mrtvice. Zpopelněn a pohřben byl v Soběslavi.

Po časopisecky uveřejňovaných básních, prózách, literárních úvahách a referátech V. debutoval lyrizovanou prózou *Milenci*. S poněkud naivní vypravěčskou perspektivou zde podal smrt mladého tuberkulózního umělce; lokalizoval ji do blízkosti řeky a deterministicky propojil motiv lásky a utrpení. Posmrtně (péčí V. otce, J. Straky a Komitétu pro trvalé uctění památky básníka M. V.) bylo z V. pozůstalosti ve dvou svazcích (připravovány byly i další svazky, ohlášen 3. sv. Věčný pláč) pietně vydáno jeho básnické dílo z 1930–33, opatřené vzpomínkami a básněmi V. přátel, životopisem a studií od J. Straky (čerpal i z pamětí V. matky) zaznamenávající rovněž V. časopiseckou publicistiku. Svazky *Jak větry vály* a *Večery krajů a duší* shrnuly jak V. gymnaziální juvenilie, kde se zračily nezpracované vlivy máchovské, tak vzpomínkové, milostné, jihočeskou přírodou, dobovými sociálními podněty a zejména poetikou J. Wolkra, F. Šrámka a K. Tomana ovlivněné básně (a texty trampských písní), ale i osobitější melancholické lyrické momentky tematizující míjení času i neodvratnost smrti. Některá V. díla byla zhudebněna (melodramatickou prózu Skřivan O. Ostrčil, básně K. Moor, další texty regionální skladatelé). – Ve V. pozůstalosti zůstaly rukopisy 12 drobných divadelních her (např. Život, 1930, Hranice, 1931, Géniové, 1932, Žena a srdce, 1933,

nedatované drama Byla to jen hra údajně inscenoval 1934 ochotnický spolek v Soběslavi) traktujících problémy lásky, vášně a soucitu. V. ve svých zápisnících zmiňuje ještě rukopisný román Rok utrpení a lásky, knihu próz Květy smrti a sbírku básní Úsměvné blíny.

ŠIFRY: mirval (Volnost), M. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach akademického spolku Štítný (1932); Divadlo (Čes. Budějovice 1933); Havlíčkova stráž (Čáslav); Havlíčkovy hlasy (Čáslav 1933); Jihočes. divadelní ochotník (Čes. Budějovice 1930, 1933); Kraj kalicha (Tábor); Lit. kruh (Mor. Ostrava 1933–34); Mladé proudy (1932–33); Most (Tábor 1933); My (Tábor 1931–33); Náměstí (Cheb 1930); Nár. osvobození (1933); Naše hory (Liberec, Horní Růžodol 1933); Nový směr (Tábor 1932); Obrana lidu (Mladá Boleslav 1932–33); Opera (Brno 1934); Pokrokový obzor; Průhledy (Plzeň 1933); Stráž Podbrdska (Beroun 1932); Studentský časopis (1931); Volnost (1932–33; 1933 čl. Mácha a My); – posmrtně: Mladé proudy (1933); My (1933); sb. Po dvou letech (1935, ed. J. Straka); Stráž Podbrdska (Beroun 1934); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Milenci (P 1932); – posmrtně: Jak větry vály (BB 1933, Posmrtného díla sv. 1.); Večery krajů a duší (BB 1934, Posmrtného díla sv. 2). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Straka in M. V.: Jak větry vály (1933) + in Výr. zpráva reálného gymnázia v Táboře za škol. rok 1933/34 (1934). ▮ LITERATURA: J. Straka: Básník M. V. (1934) + Po dvou letech. Divadelní hry M. V. (1935). ▮ ● ref. Milenci: Q. M. Vyskočil, Nár. střed 13. 11. 1932; V. V. L., Čes. jih 3. 12. 1932; kv., My 3, 1932/33, č. 2–3; A. Hl. (Hliněný), Studentský časopis 12, 1932/33, s. 188; vz. (V. Zelinka), Zvon 33, 1932/33, s. 280; š. (K. Šubrt), Mladé proudy 1933, č. 24 ●; ● nekrology: hjb. (H. J. Bally), Rozhledy 1933, č. 12; K. Šubrt, Mladé proudy 1933, č. 28; an., My 4, 1933/34, č. 1 a 2; J. Straka in Výr. zpráva reálného gymnázia v Táboře za škol. rok 1933/34 (1934) ●; hjb. (H. J. Bally): Formalisté a epigoni, Zvon 34, 1933/34, s. 14; L. J. Deka: Láska a básník. Poznámky k tvorbě M. V., My 4, 1933/34, č. 2; J. Straka a V. V. Roštínský (Valenta-Roštínský) in M. V.: Jak větry vály (1933); ● ref. Jak větry vály: Z. S. (Spilka), Rozhledy 1934, s. 56; J. Ch. Novotný, Průkopník 1934, č. 14 ●; Z. H. Matyšek a F. Ryska in M. V.: Večery krajů a duší (1934); jd (J. Drda): Zpráva…, LidN 9. 11. 1939; M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940, s. 416); H. Božek: 35 let od smrti básníka M. V., Jihočes. pravda 31. 7. 1968; V. Maršíček in ant. Chlapecké srdce mi zemřelo (1983); zm (Z. Mráz): M. V., Jihočes. pravda 21. 5. 1991.

vfr

Václav **Valenta-Alfa**

* 14. 8. 1887 *Těnovice* (Těňovice) u Plzně
† 12. 12. 1954 *Blovice* u Plzně

Prozaik píšící hlavně pro mládež o československých legiích v Rusku, autor humoristických dětských příběhů, též satirických próz a veršů, překladatel z ruštiny.

Vl. jm. Václav Valenta, své literární jm. ojediněle zkracoval na Alfa nebo Václav Alfa. – Narodil se jako druhé ze čtyř dětí v zemědělské rodině. Učitelský ústav v Plzni absolvoval 1906, 1908 složil tamtéž zkoušku způsobilosti. Od 1906 vyučoval na obecných školách ve Spáleném Poříčí, Žďáru, v Chocenicích, Plané a v Černicích u Plzně, odkud byl 1915 povolán do armády. Zprvu sloužil v Maďarsku, v květnu 1916 byl odvelen do Haliče, tam byl zajat a odvezen do Kyjeva a potom na Sibiř do Irbitu. V červnu 1917 se přihlásil do českosl. legií. V listopadu 1918 odjel jako vojín lehké baterie dělostřeleckého pluku Jana Žižky za Ural, kde krátce vydával časopis Semíček a přispíval do časopisu Houpačky. Od února 1919 se účastnil bojů o sibiřskou magistrálu. V červenci 1919 byl jmenován starším učitelem a správcem školy nezletilých dobrovolců v Irkutsku. 1920 odjel i se svými žáky do vlasti lodí z Vladivostoku kolem Japonska, Číny a Indie. Od 1921 učil v Blovicích, kde se oženil. 1941 byl dán jako ruský legionář perzekučně do penze. Po 2. světové válce nastoupil opět na místo řídícího učitele v Blovicích, 1947 odešel na trvalý odpočinek pro zdravotní potíže. Byl vyznamenán Českosl. válečným křížem, revoluční medailí a medailí za svobodu.

Určující inspirací podstatné části tvorby V.-A. se stalo jeho působení v Rusku v průběhu 1. světové války: zajetí, vstup do legií a sibiřská anabáze, které popisoval bez zkrášlování a iluzí. Epigramy, satirické básně a drobné prózy útočící na nepořádky v armádě, publikované již v časopisu Houpačky, soustředil později do knihy *Sibiřské jedovatosti.* V četných povídkách zachytil polodokumentárním způsobem se snahou o objektivní podání a v rozpětí humorných i strastiplných stránek života útrapy zajatců, formování legií, setkání s příslušníky sibiřských národností, frontové boje. Příběhy jsou většinou založeny na prostém vyprávění bez výraznější kresby prostředí a charakteristiky lidí. Vesměs je určil mládeži a kompo-

noval jako série dobrodružných příhod legionářů nebo osiřelých chlapců, které často pouze varioval a v nichž akcentoval hrdinství, vlastenectví a obětavost (*Do legie, S maminkou u Tatarů…, Povídky z vojny, Za hlasem krve, Buran na magistrále, Hrdinové, Vlast máti až nás zavolá, Mítěnka tulák*). Jazyk próz charakterizuje užívání ruských slov a novotvarů vzniklých z ruštiny. Později se těžiště činnosti V.-A. přesunulo k žánru nenáročných humoresek ze školského prostředí (*Pojď sem, synu…!*) nebo chlapeckého života (*Sahýrek*), jež podnítila jeho dlouholetá pedagogická praxe, a k prózám o zvířatech pro nejmenší děti. Zájem o ruskou literaturu uplatnil v četných překladech orientovaných většinou na přírodní nebo dobrodružnou tematiku. – Někdy bývají V.-A. připisovány prózy jiných autorů, např. pod pseud. Alfa prózy Doma (1922) nebo pod jm. Václav Valenta (* 1857) vzpomínky Moje dětství (1923) aj.

PŘÍSPĚVKY *in:* Honza; Houpačky (Irkutsk 1919); Malý čtenář (1927, 1934–35); Mladá stráž (Plzeň); Nár. osvobození (1924, 1928–31); Nár. politika; Právo lidu (1934, 1937–38); pásmo Škola se směje (1947); Tribuna (1925); Úsvit; Venkov (1933); Zlatá brána (1931–34). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (převážně pro ml.): Sibiřské jedovatosti (PP a BB 1923, ed. J. Kudela); Do legie (PP b. d., 1924); S maminkou u Tatarů a jiné povídky z vojny (1924); Povídky z vojny (1925); V ruském zajetí (PP 1925); U bajkalských tunelů (P 1927); Za hlasem krve (PP 1928); Buran na magistrále (PP 1928); Hrdinové (PP 1928); Vlast máti až nás zavolá (PP 1929); Na magistrále (PP 1930); Mítěnka tulák (R b. d., 1930); Brouček a Jája (P 1931); V zajetí vlčí smečky (PP 1931); Hari trampuje (P 1932); Hari tulák (P 1933); Medvěd 8. pluku (PP 1933); Hrdina Feďka (D 1937, i prem.; upr. vyd. 1938 a 1946 s F. Wenigem); Medvěd Ivan (PP 1937); Pojď sem, synu…! (PP 1946); Povídání o zajíci Matějovi (1947); Sahýrek (PP 1948); Ruské pohádky (1949). – *Překlady:* C. Ewald: Pohádky matky přírody (1925); M. A. Krukovskij: Z krajů mlh a věčného ticha (1925); A. Slivickij: Medvěd Miška a jiné povídky (1926); V. V. Peredolskij: Po Jeniseji (1927); V. I. Albanov: Mezi životem a smrtí (1929); S. Grigorjev: U Samojedů na Nové zemi (1930); S. V. Pokrovskij: Tygři z Modré sopky a jiné povídky o zvířatech (1931); V. M. Volkenštejn: Mauglí (1931, podle R. Kiplinga); A. V. Pokrovskaja: Vůdce Sedova (1934, i upr.); V. Bianki: Murzuk (1935); I. Gruzděv: Život a příběhy Maxima Gorkého (1936, s K. Hanušem); V. Šklovskij: Vyzvědač Marco Polo (1936); Slasti a strasti mládí (1937, 1945 s tit. Tři chlapecké osudy; obs. S. A. Bondarin: Dyndyp z doliny, V. N. Charuzina: Tunguzenek-Michajlo, N. Tichonov: Pevná vůle); E. Mindlin: To nemůže být (1938); P. Gorlov: Uchvatitel ohně (1945); N. Galkin: Od polárního kruhu (1946); K. D. Zolotovskij: Mistři potápěči (1946). – *Ostatní práce:* Na úsvitě československé samostatnosti (1924); Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920 (1924). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* B. V. Zon: Rytíř smutné postavy (1934, podle M. de Cervantes y Saavedra). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Ta naše písnička česká… (1940, rozmnož.); Škola se směje (pásmo scének, písní a veršů, 1947). ▮

LITERATURA: ● ref. Sibiřské jedovatosti: A. H. (Hartl), Přerod 1, 1922/23, s. 300; V. Brtník, Venkov 23. 6. 1923; K. H. (Hikl), Naše doba 31, 1923/24, s. 118; drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 153; J. Kapras, Čes. revue 1925, s. 55 ●; ● ref. Česká škola na Sibiři…: P. S. (Sula), NO 17. 9. 1924; Kpt. (J. Kopta), NO 4. 10. 1925 ●; ● ref. Do legie: Aa. (A. Brtníková-Petříková), Zvon 25, 1924/25, s. 390; Č., NO 1. 1. 1925; R. Schams, Střední škola 1925, s. 195; Promyk (H. Sedláček), Úhor 1925, s. 61 ●; ● ref. Povídky z vojny: J. Staněk, Čes. osvěta 22, 1925/26, s. 42; Aa. (A. Brtníková-Petříková), Zvon 26, 1925/26, s. 166 ●; ● ref. V ruském zajetí: Promyk (H. Sedláček), Úhor 1925, s. 152; V. F. S. (Suk), Čes. osvěta 22, 1925/26. s. 234 ●; ● ref. U bajkalských tunelů: an., NO 5. 10. 1927; -jen-, Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 173 ●; ● ref. Za hlasem krve: -k (E. Vlasák), NO 19. 12. 1928; V. F. S. (Suk), Střední škola 9, 1928/29, s. 286 ●; V. F. S. (Suk): ref. Vlast máti… a Buran na magistrále, Střední škola 9, 1928/29, s. 317; ● ref. Hrdinové: V. M. (Marek), Úhor 1929, s. 121; V. F. S. (Suk), Střední škola 10, 1929/30, s. 174 ●; ● ref. Mítěnka tulák: A. Záruba, Úhor 1930, s. 217; M. S., NO 16. 11. 1930; V. F. S. (Suk), Střední škola 12, 1931/32, s. 240 ●; ● ref. Brouček a Jája: -aa (E. Vlasák), NO 20. 12. 1931; jk., PL 29. 1. 1932 ●; ● ref. Medvěd 8. pluku: -Jp. (A. Juppa), Čes. slovo 25. 9. 1933; B. H. (Hloušková), Úhor 1933, s. 154 ●; fs: ref. S maminkou u Tatarů… (2. vyd.), Rozhledy 1937, s. 287; ● ref. Hrdina Feďka: If. (I. J. Fischerová), NO 28. 9. 1937; J. S. (Seifert), PL 29. 9. 1937; -ri-, RP 29. 9. 1937; ek, LidN 16. 10. 1937 ●; Kp. (J. Knap): ref. Medvěd Ivan, Venkov 4. 12. 1937; F. Raušar in Kulturní vývoj Blovicka (1933, s. 56); vk (V. Kaplický): Zemřel V. V.-A., NŽ 1955, s. 331; S. Komárek in Krajina dětství (o kn. Do legie), Právo 24. 1. 2002, příl. Salon.

sb

Vítězslav **Valenta-Roštínský**
viz in Miroslav **Valenta**

Jiří **Valja**

* 22. 7. 1914 *Praha*
† 17. 3. 1967 *Praha*

Autor psychologických povídek a románů, překladatel z literatury angloamerické a ruské, autor rozhla-

sových her a esejistických studií o spisovatelích, které překládal, básník.

Vl. jm. Josef Bubeník. – Absolvoval reálku v Praze-Žižkově (mat. 1932) a po doplňovací maturitě z latiny studoval na právnické fakultě (JUDr. 1938). Již během středoškolských studií se věnoval literatuře (zejména ve Studentském časopisu, v jehož studentské redakci mnoho let působil) a podílel se na kulturním dění nejmladší generace (např. Studentské slavnosti K. H. Máchy v Bělé p. Bezdězem v květnu 1936); koncem 30. let začal také spolupracovat s Českosl. rozhlasem. Po studiích byl novinářem, 1941–42 kulturním redaktorem Čes. slova, pak lektorem v nakladatelství Českomoravský kompas, 1944–45 byl pracovně nasazen. Po válce pracoval na ministerstvu informací, 1947–51 v redakci Lid. novin, do 1956 byl tajemníkem překladatelské sekce Svazu českosl. spisovatelů a poté spisovatelem z povolání. – Manželka Libuše Bubeníková (Valjová, 1920–1994) překládala z angličtiny (též společně s V.).

Po raných literárních aktivitách debutoval V. knižně básnickou sbírkou *Nohama v blátě,* kaleidoskopem lyrických nápovědí dokládajících chlapeckou bezprostřednost vnímání. Lyrický charakter mají i krátké úvahy, texty rozmanitých forem (např. alegorie, aforismus, lidská bajka, minipříběh se symbolickým významem), lehce pointované průhledy do lidských a životních situací s mírně ironickým podtextem (*Vypravěč aneb 57 povídek pro všechny případy*). Orientaci na psychologickou a introspektivní prózu reflektující krizovou situaci a hledající individuum a zachycující dobové klima projevil V. v próze *Rodina komediantů,* konfrontující vzpomínající stárnoucí bratry se světem dospívajících dětí; příběh a dějovost jsou zde naplňovány psychologickými portréty jednotlivých postav. Osamělý člověk, jenž je zajatcem vlastního chaosu a slabostí, se stává hrdinou v románech situovaných do doby okupace. *Zbraně bezbranných* ilustrují převážně vnitřními monology lyrického vidění svět vzájemně se trýznící manželské dvojice neschopné překročit své úzce osobní zájmy, byť jsou okolnostmi nuceni poměřovat se s vnitřní čistotou svého mladého příbuzného. Dějovost je překryta úvahami i v románu *Zahradní ulice 70,* kde je středem historie židovských a posléze německých majitelů vily také rozporuplný, nesourodý manželský vztah (slaboch – ovládající) domovnického páru, v němž se muž zapojuje do ilegálního hnutí. Základní motiv mezilidských a manželských vztahů a snaha rozporných hrdinů o překonání sebe sama převažuje i v tematicky rozmanitém povídkovém souboru *Cestující se zavazadly,* podléhajícím v některých prózách ideologizaci. – V. se pak věnoval překladatelské činnosti, přičemž se orientoval zejména na angloamerickou literaturu, z níž do českého kontextu uvedl mnohdy poprvé významné představitele moderní prózy (např. G. Greene, W. Faulkner), ale i poezie (zejména T. S. Eliot), jejichž díla i komentoval v doslovech ap.; příležitostně překládal též z ruštiny a jiných jazyků. – Pro rozhlas napsal hry (1939 Poseďme chviličku, 1940 Dobrý kluk, veršovaná hra pro mládež Každá pohádka dobře končí, Salon slečen Salabových, 1945 Dějiny v srdci, 1947 Dům na hranici aj.), připravil dramatizace a literární pásma.

ŠIFRY: al, Ji Va, JiVa, jv, J. V., va. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (1941–42); Hlas revoluce (1956, 1963); Jarní almanach básnický 1940 (1940); Kalendář českožidovský (1938–39); Knižní kultura (1965); Kritický měsíčník (1940); Kultura doby (1936); Kvart; Květy (1958); Lid. noviny (1940–41); Listy pro umění a kritiku (1936–37); Lit. noviny (1939–40); Mladá fronta; sb. Mládí světa v boji za mír (1951); Nár. osvobození (1935–36); Naše zprávy (1940); Nový život; Panoráma (1939); Plamen; sb. Poezie zbraň pravdy (1953); Praha–Moskva; Právo lidu (1937); Ranní noviny (1937); Rozhledy (1936–37); Rozpravy o literatuře a umění (1940–42); Slovanský přehled; Studentský časopis (1929–37, 1941, debut); Světová literatura; Svob. noviny (1947); pokr. Lid. noviny (1950–51); U; Umělecký měsíčník (1951); sb. V. I. Lenin v sovětské lidové poezii (1954); Zeměd. noviny (1945–46). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Nohama v blátě (BB 1936); Vypravěč aneb 57 povídek pro všechny případy (1940); Rodina komediantů (R 1943); Zbraně bezbranných (R 1946); Děti vítězného května (P pro ml., 1946, in edice Bojovníci, obs. též O. Košutová: Smrt bez majestátu); Zahradní ulice 70 (R 1950); Ptáci (PP populárně-naučné pro ml., 1954, ke kresbám K. Svolinského a za odb. spolupráce J. Hanzáka); Cestující se zavazadly (PP 1958). – *Překlady:* G. Greene: Černý chlapec (1946, s L. Bubeníkovou) + Tichý Američan (1957) + Ministerstvo strachu (1964); V. Hugo: Francii a světu (1953, s jinými); S. P. Ščipačev: Poezie (1953, s jinými); N. Vapcarov: Z díla (1953, s jinými); V. J. Brjusov: Mé zemi (1954, s jinými); N. S. Tichonov: Život pod hvězdami (1954, s jinými); Zpěvy anglických havířů (1956, podle angl. výboru A. L. Lloyda, čes. ed. O. Skalníková, Z. Stříbrný); F. Norris: Chobotnice (1957, s L. Bubeníkovou); E. T. Seton: Dva divoši (1957, s L. Bubeníkovou); L. Hughes: Černoch si zpí-

vá blues (1957) + Harlemský zpěvník (1963, i ed.); Amerika se směje. Výbor z americké humoristické prózy (1958, s jinými); S. Crane: Rudý odznak odvahy (1958); Černošská poezie (1958, s jinými); M. Dodd: Kdo seje vítr (1958, s L. Bubeníkovou); W. Faulkner: Neodpočívej v pokoji (1958, s L. Bubeníkovou) + Divoké palmy (1960) + Mink (1963) + Pobertové (1965) + Absolone, Absolone! (1966) + Když jsem umírala (1967); Americká lidová poezie (1961, s jinými); F. Harper: Hrnčířovo pole (1961); W. B. Yeats: Slova snad pro hudbu (1961); E. Hemingway: Komu zvoní hrana (1962); S. Chalupka: Zpěvy (1962); P. B. Shelley: Odpoutaný Prometheus (1962); Sluneční prudké pochodně. Verše afrických básníků (novoročenka, 1962, s P. Koptou); R. Aldington: Zemřel hrdina (1963); Darebné verše Roberta Burnse (1963, i ed.); Ch. Achebe: Už nikdy klid (1964); W. Blake: Svět v zrnku písku (1964, i ed.); J. Gay: Žebrácká opera, Polly (1964); J. Steinbeck: Toulky s Charleym za poznáním Ameriky (1964); H. G. Wells: Lidé jako bozi (1964, s L. Bubeníkovou); T. S. Eliot: Pustina a jiné básně 1967, i ed.); – posmrtně: G. Greene: Komedianti (1968); J. Jones: …až navěky 1, 2 (1968, s L. Valjovou). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* W. Shakespeare: Sen noci svatojanské (1943). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Studentský časopis (1931–38, člen studentské red.). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Dílo Hanuše Bonna (1947); viz též in KNIŽNĚ. *Překlady.* ▮

LITERATURA: ● ref. Nohama v blátě: es (J. Strnadel), Čin 1936, s. 428; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1936, s. 285; B. V. (Václavek), Index 1936, s. 114; V. Černý, LidN 19. 10. 1936; J. Hora, LUK 1936, s. 337; V. Renč, Rozhledy 1936, s. 240; J. P. Lang, U 1936, s. 376; J. V. S. (Sedlák), Venkov 7. 11. 1936; A. M. Píša, LitN 9, 1936/37, č. 6 → Třicátá léta (1971); V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 63, 1936/37, s. 230; M. Hlávka, Studentský časopis 16, 1936/37, s. 120; B. Březovský, Rozhledy 1938, s. 63 ●; ● ref. Vypravěč…: K. Bednář, Čteme 2, 1939/40, s. 316; Kopecký, Studentský časopis 20, 1940/41, s. 209; R. Č. (Černý), Akord 8, 1940/41, s. 307; J. Pilař, Venkov 13. 2. 1941; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 6. 3. 1941; K. Sezima, Čteme 1941, s. 65; J. Novotný, KM 1941, s. 311; J. Červinka, Řád 1941, s. 212; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 124 ●; J. K. (Kopecký): ref. insc. překl. W. Shakespeare, LidN 28. 12. 1943; ● ref. Rodina komediantů: K. M. (Milotová), Venkov 12. 12. 1943; B. F. (Fučík), Akord 11, 1943/44, s. 354; J. Hájek, LidN 31. 1. 1944; J. Vladislav, Řád 1944, s. 154 ●; ● ref. Zbraně bezbranných: F. Listopad, Mladá fronta 11. 12. 1946; jp (J. Pilař), Zeměd. noviny 19. 12. 1946; E. J. (Jiříček), Akord 13, 1946/47, s. 316; G. (F. Götz), NO 5. 2. 1947; J. Pistorius, Svob. noviny 18. 4. 1947; kp (K. Polák), PL 4. 12. 1947; V. Černý, KM 1947, s. 90; J. Kloboučník, Lid. kultura 1947, č. 7 ●; ● ref. Zahradní ulice 70: M. Filip, Tvorba 1950, s. 607; miv, Svob. slovo 3. 3. 1950; vbk (V. Běhounek), Práce 19. 3. 1950; J. H. (Hrabák), Rovnost 13. 4. 1950; J. Skála, RP 1. 10. 1950 ●; ● ref. Cestující se zavazadly: M. Petříček, NŽ 1958, s. 625; J. Hájek, LitN 1958, č. 32; vbk (V. Běhounek), Práce 2. 8. 1958; J. Petrmichl, RP 28. 8. 1958; (-b-), Kultúrny život (Bratislava) 1958, č. 34; J. Bž. (Bžoch), Mladá tvorba 1958, č. 11 ●; ● nekrology: -pp- (V. Poppová), LitN 1967, č. 12; KM (K. Mrzena), Kulturní tvorba 1967, č. 13; J. Kaňa, Impuls 1967, s. 467; K. Bednář, Plamen 1967, č. 5 ●; Z. K. Slabý: Několik ohlédnutí za básníky (vzpomínka s citací ze záznamu rozhovoru), Rodina a škola 1970, č. 7; V. Černý in První a druhý sešit o existencialismu (1992).

vs

František **Valouch** viz in Josef **Valouch**

Josef **Valouch**

* 1. 12. 1811 *Litomyšl*
† 15. 10. 1886 *Litomyšl*

Autor divadelních her ze starověké historie a lyrický básník.

V literatuře je psán také jako Jos. Vallouch. – Syn pekaře. Po otcově smrti musel po dvou třídách gymnázia v Litomyšli zanechat studií a vyučil se pekařství. Několik let pobýval na zkušené v Praze a v Brně, po návratu do Litomyšle pracoval jako kancelista a byl pověřen správou městského chudobince. V 60. letech se podílel na organizaci vlasteneckého života ve městě, mj. byl spoluzakladatelem a členem zpěváckého spolku Vlastimil. – Jeho bratr František V. (* 24. 4. 1810 Litomyšl, † 8. 3. 1875 Hostim u Moravských Budějovic), vysvěcen 1833 v Brně, kaplan v Domamili, farář v Pavlicích a od 1861 v Hostimi, přispěvatel Budečské zahrady, Časopisu pro katolické duchovenstvo, kalendáře Moravan, Moravských novin, Přítele mládeže, Školníka a Včelky, psal ohlasové písně a podobenství, hlavně pro děti (Deklamovánky pro děti, 1851; Netrýzníš zvířátek, 1856; Zbožné básničky, 1856), s nabádavou náboženskou a didaktickou tematikou, veršované modlitby, průpovídky a příležitostné básně. Též překládal a adaptoval nábožensky vzdělavatelnou a hagiografickou literaturu.

V. psal původní divadelní hry zasazené do starověku. Pětiaktové drama *Ajajka a Nathanael,* vybudované na konfliktu náboženské víry a velké lásky a napsané v prostém stylu, bylo přes drobné technické nedostatky scénicky realizováno nejprve ve Stavovském divadle v Praze a krátce nato i v Litomyšli (tam údajně v režii

J. K. Tyla). Veselohra Obě Judity z doby Marie Terezie (zadaná do Stavovského divadla 1854) zůstala v rukopisu. V literatuře je v souvislosti s V. zmiňováno ještě nedokončené drama Děti jedné matky. – Pokoušel se také o poezii. Jeho lyrické básně (dnes nedochované) byly oceněny dobovou kritikou (báseň *Matce* byla přeložena do němčiny A. Waldauem).

PŘÍSPĚVKY *in:* A. Waldau: Böhmische Naturdichter (1860, B Einer Mutter). ▮ KNIŽNĚ. *Leták:* Cena národnosti (1860). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Ajajka a Nathanael (1853). ▮

LITERATURA: J. Malý: ref. F. V.: Deklamovánky, ČČM 1852, s. 6; ● ref. Ajajka a Nathanael: x-, Bohemia 29. 11. 1853; =, Pražské noviny 30. 11. 1853 ●; A. Waldau in Böhmische Naturdichter (1860, s. 141); an.: nekrolog, Hlas národa 25. 10. 1888, příl.; B. Pernica in Písemnictví na západní Moravě (1938, o F. V., s. 44); Z. Nejedlý in Litomyšl. Tisíc let života českého města 2 (1954, s. 15).

lk, vpb

František **Valoušek**

* 26. 7. 1863 *Břesovice* (Vřesovice) u Prostějova
† 14. 3. 1932 *Kroměříž*

Autor katolicky tendenčních lidovýchovných a historických próz, též divadelních her s historickou a náboženskou tematikou.

V matrice zapsán jako Franz Walouschek. – Pocházel z rodiny krejčího a zedníka; na studia si musel přivydělávat doučováním, ač ho finančně podporoval předčasně zemřelý bratr (kněz) i další přátelé. Maturoval na Slovanském gymnáziu v Olomouci (1882, učili ho mj. J. E. Kosina a J. Havelka) a tam také vystudoval teologii (dvakrát studia přerušil pro nemoc; spolužák např. K. Křen), 1887 byl vysvěcen. Působil na Valašsku, Slovácku a Lašsku (Branky, Pržné, Šumice, Staříč, Chropyně); 1895–96 měl zdravotní dovolenou a léčil se ve Wörishofenu v Bavorsku, krátce též vypomáhal jako katecheta na německé dívčí měšťanské škole zřízené při železárnách ve Vítkovicích (tam řídil křesťanskosociální týdeník Zájmy dělnictva, seznámil se s K. Dostálem-Lutinovem), od 1898 byl kaplanem, od 1899 farářem v Němčicích, 1920 proboštem kapituly u Sv. Mořice v Kroměříži (na vlastní náklady dal opravit proboštství), od 1923 prelátem; jmenováním papežským pronotářem (1925) byla oceněna jeho aktivní kulturně-náboženská práce. Byl členem Matice svatohostýnské (též předsedou) a Družiny literární a umělecké od jejího založení 1913 (1916–19 člen výboru). Účastnil se též politického života: podílel se především na organizaci dělnického křesťanskosociálního hnutí a na zformování jeho programu (1899 ustavení Moravsko-slezské organizace křesťanskosociální); 1906–13 byl moravským zemským poslancem v Brně, 1907–18 říšským poslancem ve Vídni, 1918–20 členem revolučního Nár. shromáždění, od 1920 senátorem v Praze (1924–26 místopředsedou senátu). Pohřben byl na Svatém Hostýně.

V literární tvorbě zúročil V. zkušenost chudého studenta těžce se probíjejícího studiemi (podvýživa, vážná nemoc apod.) a důvěrnou znalost sociálních poměrů venkova a dělnického prostředí, jak je poznal za svého působení na různých farách. Lidovýchovné povídky pojal jako zápas dobra představovaného tradičními křesťanskými (katolickými) hodnotami a zla zosobněného v postavách dravých kapitalistů, socialistů a pokryteckých protestantů. Varuje v nich před nábožensky smíšeným manželstvím, odpadnutím od katolické církve a hlavně před zhoubným vlivem socialistických myšlenek, jejichž do krajnosti dovedenou realizaci (socialistický převrat a následující rudý teror) nejuceleněji předvedl v utopické próze *Kam spějeme?*; záchranu nalézal v morální obrodě podle křesťanských zásad a pod vedením osvíceného panstva a katolických kněží otcovsky pečujících o blaho lidu. V křesťansko-vlasteneckém duchu vylíčil v trilogii *Z těžkých dob Velké Moravy* období od příchodu křesťanství prostřednictvím cyrilometodějské mise přes rozkvět Velkomoravské říše až po následující rozpad způsobený sváry rozdmýchávanými mocenskými intrikami Němců, zarputilým odporem místních pohanů a vpádem Maďarů (též v dramatu *Zkáza*). Pro studenty Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži napsal několik nábožensky tendenčních her (*Chudáček boží* o Františku z Assisi, *Svatý Václav*, *Svatá Alžběta* aj.). Beletrii publikoval většinou v katolických listech (lyriku pouze sporadicky v Arše a Našinci); ze svých próz uspořádal pouze dvě sbírky a vydal několik her, ostatní práce vycházely v novém uspořádání od 1927 v rámci V. spisů. V rukopisu zůstaly ještě hry Když studenti hladoví a Za Mesiášem (i ty podle svědectví J. Vévody inscenovali kroměřížští studenti).

PŘÍSPĚVKY *in:* Archa (Prostějov 1912, 1915); Dělnické noviny. Orgán katol. dělnictva československého; Dělník (Brno); Hlas (Brno); Hlídka (1897); kal. Ječmínek (Olomouc); Kazatelna (Pelhřimov 1904–05); Mír (Olomouc, Kroměříž, od 1891); kal. Moravan (Brno 1898–99); Muzeum (Brno 1886–87, 1878); Náš domov (Olomouc 1892–95); Našinec (Olomouc); Nový život (1897, 1906); Obzor (Brno 1892–1904); Pozorovatel (Kroměříž); Serafínské květy (Třebíč 1904–06); Vychovatelské listy (1903); Výr. zpráva Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži… (1924); Vzájemnost (Prostějov); Zájmy dělnictva (Mor. Ostrava 1895–96); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Tři povídky (1897; P Kam spějeme? 1929 in Z otroctví šachet a pecí 1, P Dvě cesty též samostatně v rámci Spisů 1935); Vrstevnice a jiné povídky (1897; P Strýček Pavel 1934 in Perly v hlubinách…); Zkáza (D 1913); Srdce a peníze (D 1917); Chudáček boží (D 1926); Svatá Alžběta (D 1926); Jesličky (D 1927); Rostislav a Privina (P 1927, 1. d. trilogie Z těžkých dob Velké Moravy); Spása a sláva (P 1928, 2. d. trilogie); Zkáza (P 1929, 3. d. trilogie); Svatý Václav (D 1929); Z otroctví šachet a pecí 1, 2 (1929, 1930); – posmrtně: Perly v hlubinách a jiné povídky (1934). – *Ostatní práce:* Jaké manželství chceme (1906); Zásluhy katolické církve (1925). – *Souborné vydání:* Spisy F. V. (Šlépěje života, Přerov 1927–35, 7 sv., ed. J. Vévoda a E. Masák). ▮ REDIGOVAL *týdeník:* Zájmy dělnictva (1895–96). ▮

LITERATURA: ● ref. Tři povídky: an., Hlídka 1898, s. 132; P. Zaletěl, Obzor 1898, s. 63 ●; P. Zaletěl: ref. Vrstevnice a jiné povídky, Obzor 1898, s. 79; F. D. (Dohnal): ref. Zkáza, Nový obzor 1913, s. 375; an.: k padesátinám, Nový obzor 1913, s. 383; A. D.: k šedesátinám, Naše kniha 1923, s. 136; J. Jasan (J. Vévoda): Probošt F. V., Náš domov 1925, s. 24; M. (E. Masák): ref. Svatý Václav, Archa 1929, s. 282; B. J.: ref. Z těžkých dob Velké Moravy, tamtéž, s. 289; ● nekrology: an., Časopis katol. duchovenstva 1932, s. 257; an., Náš domov 1932, s. 86; an., Naše kniha 1932, s. 116; an., Archa 1932, s. 149; M. Hruban a F. Světlík, Našinec 16. 3. 1932 ●; V. Bitnar: F. V., Lit. listy 1932, s. 71; alm. Poselství (1938, s. 366); an.: F. V. (medailon), Kulturní zprávy. Prostějovsko – Němčicko – Konicko 1993, červenec–srpen.

ik

Valter a Grizelda viz **Grizelda**

Antonín **Váňa**

* 29. 6. 1868 *Větrný Jeníkov* u Humpolce
† 24. 2. 1898 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

Překladatel z francouzštiny, autor fejetonistických črt a impresionistické lyriky, literární kritik. Byl zaměstnán jako magistrátní písař. V existenčně složité situaci ho podporoval J. Kvapil, který mu poskytl možnost překládat pro edici Světová knihovna v nakladatelství J. Otto a psát fejetony pro Nár. listy.

V. se soustředil především na překlady francouzských básníků parnasistní a symbolistní orientace. Knižně vyšly jeho překlady básnické epiky a dramatiky F. Coppéea, časopisecky pak zejména četné básně P. Verlaina (z veršů jeho sbírek připravoval rozsáhlý výbor), dále drobnější překlady z děl H. Cazalise, M. Maeterlincka, S. Mallarméa, L. Marsolleaua, A. Rimbauda. Knižně rovněž přeložil Manon Lescaut abbé Prévosta a román Dáma v polosmutku G. Ohneta. 1896 otiskl v odpoledním vydání Nár. listů sérii fejetonistických causerií a ironických prozaických črt. Spíše výjimečně publikoval kritické glosy k tvorbě českých spisovatelů generace 70. a 80. let a charakteristiky osobností, které překládal (P. Verlaine). Posmrtně vyšly ve Zlaté Praze ukázky z V. lyriky, v níž se střetá lumírovská veršová inspirace se soustřednou symbolistní obrazností barev a květin jako výrazů duševních stavů.

PŘÍSPĚVKY *in:* Květy (1896); Lumír (1896); Nár. listy (1892, 1896); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1892–93, 1896); Zlatá Praha (1897); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch); Zlatá Praha (1898). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* F. Coppée: Poutník (1892) + Anděl Páně (1893) + Olivier (1894); G. Ohnet: Dáma v polosmutku (b. d., 1895); A. F. Prévost d'Exiles: Manon Lescaut (b. d., 1895). ▮

LITERATURA: ● ref. překl. F. Coppée: Anděl Páně: an., Čas 1893, s. 467; M. Zavoral, Hlídka lit. 1895, s. 381 ●; ● ref. překl. F. Coppée: Olivier: J. Karásek, Lit. listy 16, 1894/95, s. 18 a 40; Kj. (F. V. Krejčí), Niva 5, 1894/95, s. 63 ●; ● nekrology: (an.:) Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 199 a 263; Lit. listy 19, 1897/98, s. 188; Rozhledy 7, 1897/98, s. 569; Světozor 32, 1897/98, s. 202; Hlas národa 26. 2. 1898; NL 15. 4. 1898; J. Osten, Samostatnost 1898, s. 88; J. L. Turnovský, Osvěta 1899, s. 160 ●.

dvo

Jan **Váňa**

* 1. 3. 1847 *Běleč* (Těšovice-B.) u Prachatic
† 17. 5. 1915 *Praha*

Satirický básník reflektující poměry v české společnosti a kultuře, liberálně moralistní esejista, zprostředkovatel anglosaského světa; překladatel z ruštiny a angličtiny.

Psal se i J. Váňa Prachatický. Jako jeho rodiště se mylně uvádí Běleč u Votic a rok narození 1848. – Syn rolníka. Studoval gymnázium v Písku, ale opustil je před maturitou pro kontroverzi s katechetou. Vstoupil do semináře ve františkánském klášteře P. Marie Sněžné v Praze, kde dosáhl stupně klerika. Pod vlivem skotských misionářů vystoupil z katolické církve a od 1870 studoval teologii na New College v Edinburghu ve Skotsku. Odtud odešel do jižního Ruska, kde pracoval ve šlechtické rodině jako vychovatel. Spřátelil se tam se zámožným ruským generálem, s nímž cestoval po Evropě a žil v Besarábii na jeho sídle i v různých evropských lázních. Před V. zamýšlenou adopcí (rozešel se s matkou kvůli opuštění semináře) došlo k roztržce a V. se vrátil do Prahy, kde začal učit na obchodní akademii a 1876 se oženil. Ze školy musel odejít 1879 po střetu s ředitelem E. Tonnerem a inspektorem A. Bráfem kvůli rusofilství. Zařídil si soukromou jazykovou školu, kde vyučoval ruštinu a angličtinu (mj. R. Svobodovou a F. X. Svobodu). Přátelil se s A. Heydukem, J. Holečkem, E. Krásnohorskou, A. Schulzovou. 1893 podnikl přes Francii a Německo další cestu do Anglie a Skotska. Živil se dále jako překladatel a většinu svých knih vydával vlastním nákladem. Když mu byla odmítána podpora Svatoboru (od 1891 byl jeho členem) i 4. třídy ČAVU, dostal se do rozsáhlých sporů s vůdčími představiteli tehdejší české literatury (J. V. Sládek, J. Vrchlický, J. Zeyer), na něž soustavně útočil v pamfletech, polemikách a epigramech, které jej přiváděly do značné izolace. Dlouhodobě udržoval kontakty s představiteli anglické inteligence a zasloužil se o šíření české kultury v Británii a anglické u nás (též v četných přednáškách), kterou spolu s ruskou prosazoval proti převážně románské orientaci lumírovců. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech. – Jeho dcera V. Vášová byla rovněž spisovatelkou.

V. překladatelská aktivita byla soustředěna zvláště na uvádění anglosaských, zejména liberálních myslitelů (W. G. Blaikie, H. T. Buckle, R. W. Emerson, Th. B. Macaulay, J. S. Mill aj.); tlumočil jejich jednotlivé práce, pořizoval z nich různé kompilace, výbory a čítanky, texty aktualizoval a přizpůsoboval je českému prostředí, aniž mnohdy uváděl autora originálu, kombinoval překlady s vlastními příspěvky (sborníky *Světem* aj.; mj. překlady z Th. Carlylea, V. G. Bělinského, A. I. Gercena, H. Taina). V. motivem bylo úsilí zprostředkovat českému čtenáři intelektuální vrcholy soudobého, zejména anglického myšlení v oblasti práva, historie, sociologie, politologie, etiky, estetiky aj. V oblasti společenských názorů zastával liberální postoj (*Úvahy a povahy, Ideály vědy a víry* aj.), akcentující vzdělání, svobodu, racionální sociální organizaci společnosti; současně byl stoupencem aliance moderního světového názoru a náboženství a též spojení filozofie s praxí životní reality. V obojím shledával zdroje rovnováhy, umožňující návrat k původní křesťanské morálce. Pokrok chápal jako naplnění co nejširšího tvůrčího potenciálu lidstva. Jeho texty o literatuře (*Evropa cítící a myslící, Knihy a lidé*) inklinují k esejistickému medailonu s hutným jazykem. V. se v nich snažil na základě odborné erudice o hlubší proniknutí do života a díla významných světových autorů (mj. R. Burns, Dante Alighieri, Ch. Dickens, G. Eliotová, A. France, J. W. Goethe, J. J. Rousseau, L. N. Tolstoj, W. Wordsworth). Zajímaly ho přitom principy jejich myšlení i tvorby, hledal u nich vztah k modernosti a pojetí morálních otázek. V českém prostředí V. vystupoval jako zásadní kritik a analytik české inteligence a jejích záporů (oportunismus, nesoudnost, egoismus); poukazoval zvláště na stav české žurnalistiky a nabádal k soustavné a vytrvalé kultivaci duševní prací (*Zlomky a stromky*). Pro svou konfliktnost se pak dostával do rozporů s představiteli tehdejší kultury, mj. i s T. G. Masarykem. Jeho svérázná, dobu rezonující poezie využívala útvaru epigramu k lidovou slovesností inspirovanému hořkému, sarkastickému glosování národního života, výsměchu privilegovaným kulturním celebritám, literární nadprodukci, pozérství a manýrismu (*Kokrhy, Mé krákory*). V. se nevyhýbal ani polohám sebeironické reflexe, ve svém celku však jeho lyrika vyznívá jako oslava osamělosti a hrdosti nezávislé osobnosti, která pevně trvá na čestných mravních zásadách.

PSEUDONYMY: Abraham Kobliha, Abrahám Kobliha; Abraham Kobliha, řád. člen akademie běd, čumění a ovesnosti; Abraham Vasmacuky, Čeněk Suchomel, Jan Bečman, Jan V. Prachatický, J. V. Prachatický, K. Abrahám, Kristián Plačič Sládkovič, Prachatický, T. V. Prachatický. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda učitelská (1880); alm. Biblí k svobodě! (1881–83); Budečská zahrada (1885); Čas (1887); Čas. Beletristická příl. k politickému týdeníku… (1898); Čes. revue (1911–15); Čes. včela (1877); Evangelická rodina (1881–82); Hlas národa (1886–87); Hostinský kalen-

dář (1881); Květy (1879, 1893); Lit. listy (1892–98); Lumír (1877); Malý čtenář (1894); Nár. listy (1884–98); Naše doba (1901–03); Paleček (1877–85); Pokrok (1879); Rozhledy (1894–96); Rozhledy lit. (1887); Ruch (1881–87); sb. Světem (1883–89); Světozor (1881–82); Zlatá Praha (1884–1914); dále anglická periodika; – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a společnosti:* Mezi puritány (cestopis, 1882); Anglicko-ruský humor pro české zasmání (PP 1884); Kokrhy (BB 1891; pseud. Abraham Kobliha, jako ed. uveden J. Váňa); Mé krákory (BB 1893); Zlomky a stromky. Entuziasm lidskosti (EE 1894); Pláč spravedlnosti české (pamflet, 1896); Nový anglicko-ruský humor (PP 1896); Albion hrdý a lidský (EE 1896); Evropa cítící a myslící (EE b. d., 1896); Knihy a lidé (EE b. d., 1898); Čtyři věky lidského života (E b. d., 1898); Předmluvy a domluvy čili Třepety nad domácím hnízdem (EE 1900); Ideály vědy a víry (E b. d., 1912). – *Překlady:* E. Gibbon: O právu římském (1880); Mra Gladstona řeč pronešená na univerzitě v Glasgově (1880); D. V. Grigorovič: Na ruské roli (1880); J. S. Mill: O individualitě (1880); D. M. Wallace: Rusové doma (1881); J. S. Blackie: Sebevychování (1881); A. N. Cumming: Důležitost politické ekonomie pro pokolení lidské (1882); J. Caird: Náboženství ve všedním životě (1882); F. Brown: Lucella (1883); R. W. Emerson: Snahy a směry (1883) + Představitelé lidstva (b. d., 1897) + Úvahy (1902); J. A. Froude: César božský tesař nazaretský (1884); H. T. Buckle: Dějiny vzdělanosti v Anglii (1886); Ch. Dickens: Dombey a syn (1886) + Koleda (1898); J. Swift: Gullivera cestování do mnohých a vzdálených končin světa (1894); R. Le Gallienne: Náboženství veřejného člověka (1895); J. Lubbock: Radosti života (1897); J. R. Seeley: Ejhle člověk! (1897); W. H. Abraham: Úvahy socialistického faráře (1898) + Z dějin anglického dělníka (1898); W. G. Blaikie: Lepší dnové dělníkům (1898); S. Smiles: Moudrost života (b. d., 1898); Th. B. Macaulay: Úvahy historické a literární (1899); W. Mathews: Prospívání ve světě (1899); an.: Nástin dějin vzdělanosti ve Francii (1900); J. Parker: Ejhle Bůh (1900); J. Ruskin: Koruna z plané olivy (1900); Ch. M. Sheldon: V jeho šlépějích čili Co by činil Kristus (1900); an. (L. Carroll): Malé Elišky Země divů a příhod (b. d., 1903); P. D. S. Chesterfield: Napomenutí mému synu (1903); M. Salmonson: Jak se evropští národové v Americe vdávají a žení (b. d., 1913). – *Ostatní práce:* Grammatika russkogo jazyka (1876); Chrestomatie ruského jazyka (1878); Škola ruské konverzace (1890); Stručná anglická mluvnice a čítanka (1891; 1903 přeprac. vyd.); Ruský slovník 1, 2 (1. Slovník česko-ruský, 1895; 2. Slovník rusko-český, 1897); Anglicky snadno a rychle (1895); English Reader (1895); Škola anglické konverzace (1903); Kapesní slovník česko-anglický (1904); Pocket-Dictionary of the Bohemian and English Languages – Kapesní slovník česko-anglický pro školu, písárnu a dům (1907); New Pocket – Nový kapesní slovník anglicko-český a česko-anglický (1910); Čech v Anglii i Americe (1913); English correspondent (1914). – *Souborné vydání:* Kokrhy a Krákory (rozšíř. a upr. vyd. knih poezie, nakl. Kovařovic a Tůma, 1897; nakl. J. Kotík, 1909, pseud. Abraham Kobliha, řád. člen akademie běd, čumění a ovesnosti). ▮ REDIGOVAL *knižnice:* Anglicko-slovanská knihovna zábavy i poučení (1880–87), Váňova Ruská knihovna (1884). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL (soubory vlastních překladů, vesměs s autor. příspěvky): Světem 1–4 (1883, 1885, 1887, 1889); Úvahy a povahy (1892, původně proponováno jako 5. d. Světem); Krátké články o velikých věcech (1896); Chvilky (1896); Doba a její lidé (b. d., 1898); Nová brána vědění pootevřená 1–3 (1. Nový ráj srdce a bludiště světa, 1901; 2. Svět a pravda, 1902; 3. Hlasové a znamení, 1904); Z různých koutů světa (1902). ▮

LITERATURA: ● ref. Mezi puritány: O. M. (Mokrý), Květy 1882, 2. d., s. 374; S. (P. Sobotka), Světozor 1882, s. 383; ch. (F. Chalupa), Ruch 1882, s. 286; F. V. Vykoukal, Lit. obzor 1, 1882/83, s. 10 ●; ● ref. Světem 1–4: V. Š. Silván, Lit. obzor 1, 1882/83, s. 93; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 80; J. Hn. (Herben), Ruch 1883, s. 15; M. (T. G. Masaryk), Athenaeum 2, 1884/85, s. 316; Red., Hlídka lit. 1885, s. 71; B. Čermák, NL 1. 5. 1885; Šn. (A. Šnajdauf), NL 24. 1. 1889 ●; M. (T. G. Masaryk): ref. překl. H. T. Buckle, Athenaeum 1, 1883/84, s. 15 (k tomu xyz., Lit. listy 1884, s. 85; r., NL 10. 4. 1884) ●; ● ref. Kokrhy: Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 12, 1890/91, s. 275 → Spisy (1917); B. Čermák, NL 13. 6. 1891 ●; ● ref. Úvahy a povahy: F. X. Šalda, Lit. listy 14, 1892/93, s. 83 → KP 1 (1949); F. Ú. (Úlehla), Hlídka lit. 1893, s. 378; an., Niva 1893, s. 79 ●; ● ref. Mé krákory: K. L., Vlasť 9, 1892/93, s. 586; Baltazar, Niva 1893, s. 128 ●; J. Karásek: ref. Albion hrdý a lidský, Lit. listy 17, 1895/96, s. 224; F. X. Šalda: Odpověď M. A. Šimáčkovi, Rozhledy 4, 1894/95, s. 236 → KP 2 (1950); A. F. Tichý (F. Dlouhý): ref. překl. J. Lubbock, Lit. listy 18, 1896/97, s. 251; ● an.: Ke dvojímu překladu Lubbockova spisu Radosti života, Lit. listy 18, 1896/97, s. 212; k tomu polemiky a informace o následujícím soudním sporu: an., PL a NL 23. 4. 1898; J. P. (Pelcl), Rozhledy 7, 1897/98, s. 720; J. Váňa, NL 25. 4. 1898; an., PL 25. 9. 1898 ●; jv. (J. Vodák): ref. Evropa cítící a myslící, Lit. listy 19, 1897/98, s. 85 a 101; an.: ref. překl. R. W. Emerson: Představitelé lidstva, MR 1897/98, sv. 7, s. 179; ● ref. Předmluvy a domluvy…: d., Besedy Času 6, 1900/01, s. 124; A. P. (Procházka), MR 1900/01, sv. 12, s. 180; A. Novák: Obzor lit. a umělecký 1901, s. 89 ●; J. Rowalski (A. Bačkovský): ref. překl. P. D. S. Chesterfield, Srdce 2, 1902/03, s. 207; ● nekrology: -t, Akademie 19, 1914/15, s. 358; Č. (V. Červinka), Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 393; an., Zvon 15, 1914/15, s. 476; A. N. (Novák), Lumír 1915, s. 336; F. V. Vykoukal, Osvěta 1915, s. 711; J. T. Š., Kostnické jiskry 1915, č. 8 ●; V. Vášová: Angličané u nás (vzpomínky V. dcery), LidN 25. 1. 1924; F. X. Šalda: Kolem almanachu Vpád

barbarů, Lit. svět 1, 1927/28, s. 8 → KP 13 (1963); V. Vášová: Z cyklu Brněnští spisovatelé o sobě a svém díle (vzpomínky), RA 5, 1929/30, s. 443 a pokr.; A. N. (Novák): Vyznavač Albionu hrdý a lidský, LidN 17. 5. 1935; F. Strejček: Literární bolesti Jaroslava Vrchlického, roč. Chudým dětem (1937, s. 123); zsl (A. Novák): J. V. Frič a J. V. polemizují, LidN 16. 4. 1937; E. Lešehrad: Praktický životní filozof, LitN 1947, s. 134; P. Váša: J. V., Kostnické jiskry 1948, č. 31–32; -W- (I. Wernisch): J. V. 1848–1915, LitN 1991, č. 16; V. Färber: Dluhopis J. V. alias Abrahámovi Koblihovi, Iniciály 1992, č. 30; P. Kovařík in Literární otazníky. Mýty, záhady a aféry 2 (2005).

jz

Josef Jaroslav **Váňa**

* 9. 6. 1862 *Mčely* (Mcely) u Nymburka
† 3. 5. 1941 *Habry* u Čáslavi

Prozaik, autor zejména didaktických a přírodovědných povídek a krátkých vyprávění ze života zvířat.

Psán též Josef J. Váňa Mcelský. – Učitelský ústav vystudoval v Praze a pak učil v Močovicích u Čáslavi. Od 1884 působil v Habrech, kde se také (patrně již 1887) oženil s dcerou tamního řídícího učitele, která s ním též literárně spolupracovala. V. vyučoval zejména přírodopis. Po odchodu tchána do penze byl jmenován v Habrech řídícím učitelem.

Literárně začal V. působit od začátku svého učitelování a doba od konce 80. let do přelomu století byla časem jeho hlavní spisovatelské činnosti: soustředil se zvláště na knihy povídek s tematikou historickou a přírodopisnou a na umělou pohádku. Zprvu ve svém nepříliš umném stylu nešel nad moralistní poučky o poctivosti dítek, o píli chudých synů, o odměnách chudých hrdinů od bohaté vrchnosti za prokázané ctnosti; odmítal vystěhovalectví do Ameriky (*Dobré duše*) a užil též biblických příkladů (*Zábavné chvilky*). Didaktičnost povídek, projevující se soustavně odsuzováním zla a vyzdvihováním kladných příkladů, V. dále posiloval i přímými poučeními vloženými do závěrů příběhů. Zůstával přitom cele v zajetí dobových společenských a zejména náboženských konvencí poloviny 19. století. Poučování převládá i v jeho historických povídkách z české dávné minulosti (*Světlušky, V záblescích minulosti*) i v souboru krátkých próz (*Kytice z vlasteneckých zkazek*), kde také až podbízivou formou oslavil vládnoucí habsburský rod a rakouské hrdinné činy na válečných polích. V umělých pohádkách projevil nápaditost v uplatnění variací národních motivů (*Z čarovných světů* aj.). Nejlépe si vedl v přírodopisné povídce a v obrázcích z přírody, kde s úspěchem dokázal ztvárnit humornou příhodu a zábavnou formou odkrývat reálný podklad pověr o ptácích a živočiších a vyvracet tak úsměvně lidovou pověrčivost (*Vycházky do polí a lesů*). Schopnost živého vyprávění prokázal i ve sbírkách zábavně veselých povídek a krátkých próz ze soužití vesničanů s přírodou (*Obrázky z přírody, Album pohlednic z jara života*), jimiž úspěšně obohatil četbu tehdejší školní mládeže.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Ant. Ott. Just, Jan Vítek, Jar. Mcelský, Jaroslav Mcelský, Mcelská Marie, Mcelský; J. Mc. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Anděl strážný (Brno); Besedy lidu (1902); Besídka malých (1891); sb. Jubilejní věnec (1898); Malý čtenář (1894–1915); Naší mládeži; Obzor; alm. Půl století Národních listů (b. d., 1910); Rajská zahrádka (1915–25); Vesmír (1904–06); sb. Východní Čechy (5. sv. ed. Království české, 1912); Zlaté mládí (1890). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Dobré duše (PP pro ml., 1893); Zábavné chvilky (PP pro ml., 1894); Podvečer (pohádky, 1894); Odměna věrného přátelství (P 1895); Vycházky do polí a lesů (PP pro ml., 1896); Světlušky (PP pro ml., b. d., 1897); O Babuši a Maruši (P pro ml., b. d., 1897); O zakleté princezně (P pro ml., b. d., 1897); Černá perla (P pro ml., b. d., 1897); Z luhů i lesů (PP pro ml., b. d., 1898); Paběrky zábavného čtení (PP pro ml., b. d., 1899); Z jiných světů (PP 1899); Po letech čili Rodina Vinařických z Vinařic (P 1899); Z čarovných světů (pohádky, b. d., 1901); V záblescích minulosti (PP b. d., 1902); Obrázky z přírody (PP pro ml., 1903); Album pohlednic z jara života (PP pro ml., b. d., 1904); V jubilejním roce (P 1908); Kytice z vlasteneckých zkazek (PP 1909); Theseus (P pro ml., 1909); Směs čtení zábavně poučného (1912, s M. Váňovou); Za věrné služby (P pro ml., 1914). ▮

LITERATURA: J. Horák: ref. Dobré duše, Hlídka lit. 1893, s. 341; J. Zákoucký: ref. Podvečer, Vlasť 11, 1894/95, s. 761 + ref. Vycházky do polí a lesů, Vlasť 13, 1896/97, s. 376.

mhs

Maxmilian **Vančura**

* 12. 10. 1861 *Klatovy*
† 2. 3. 1880 *Smíchov* (Praha-S.)

Lyrický básník, překladatel poezie i divadelních her.

Vl. jm. Maximilian Josef Vančura, podepisoval se též M. Vančura-Lipnický (křestní jméno

uváděno i ve variantách Maxmilián a Max). – Bratr historika a překladatele Jindřicha Vančury (1855–1936), autora rozsáhlých Dějin někdejšího královského města Klatov (1927–36) a překladů historických prací E. Denise. Jejich otec, truhlářský mistr, písmák, vlastenec, byl váženou klatovskou osobností. V. studoval nejprve do 5. třídy gymnázium v Klatovech (zde ho patrně učil A. V. Šmilovský, jeho spolužáky byli A. Šlégl a K. Leger). Podnícen vlivem staršího bratra pokoušel se již tehdy o překlady i o vlastní básnickou tvorbu, většinu básní soustředěných do rukopisné sbírky však zničil. Když se rodiče přestěhovali do Dobré Vody u Čes. Budějovic, V. pokračoval ve studiu na budějovickém čes. gymnáziu; po pololetí však kvůli nemoci plic školu v 6. třídě opustil, dva roky se v Dobré Vodě léčil, věnoval se intenzivnímu studiu literatury a cizích jazyků, překládal a sbíral krajové pohádky i pověsti. Zemřel na tuberkulózu u svého bratra v Praze-Smíchově, kde byl i pohřben.

Předčasně uzavřené V. dílo tvoří původní básnická tvorba, překlady poezie a divadelních her. Drobné epické básně s historickými a vlasteneckými motivy situované do doby husitské a pobělohorské (*Noc kostnická, Harant z Polžic*) publikoval v časopisech Šumavan a Koleda. V intimní písňové lyrice psané pod vlivem J. Nerudy, V. Šolce a N. Lenaua, kterého usilovně překládal, dominuje elegický tón anticipující vlastní předčasnou smrt (*Obrazu mé babičky, Zimní motivy*). Výběr z V. básní (spolu se vzpomínkami spolužáků) vyšel posmrtně v Almanachu vzpomínek bývalých žáků gymnázia klatovského, jejž uspořádal básníkův bratr. Časopisecky V. uveřejňoval poměrně zdařilé překlady cizí poezie, zejména z ruštiny (A. V. Kolcov, A. S. Puškin), angličtiny (R. Burns) a němčiny, údajně povzbuzen J. V. Sládkem připravoval překlad většího souboru básní N. Lenaua. V Divadelním ochotníku a Besedním divadle vyšly jeho čtivé překlady ze světové dramatické tvorby (B. Björnson, V. Hugo, E. Wichert). Překlad Schillerova Valdštejna a Ronsardovy Lukrecie zanechal V. patrně jen v rukopise. Ke konci života publikoval také pohádky a pověsti z okolí Českých Budějovic, některé zůstaly v autorově pozůstalosti, jež byla uložena v klatovském muzeu.

PSEUDONYMY: Jaroslav Lipnický, Jarosl. Lipnický, J. Lipnický. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Kalendář Koruny svatováclavské na přestupný rok 1880 (Pohádka o dvou bratřích); Koleda (Olomouc 1879–80); Šumavan (Klatovy 1877–80; 1878 bás. debut Horská chýš); – posmrtně: Almanach vzpomínek bývalých žáků gymnázia klatovského (Klatovy 1912; Z básní Jaroslava Lipnického – M. V.); Kalendář Koruny svatováclavské na obyčejný rok 1881; ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady* (pseud. J. Lipnický): E. Wichert: Co snoubenci poroučejí se… (b. d., 1879); B. Björnson: Ve válečné vřavě (1880); V. Hugo: Král se baví (1880). ▮

LITERATURA: ● nekrology: an., Šumavan 1880, s. 104; an., Koleda 1880, s. 159 ●; L. Hofman: Epilog prózou, Almanach vzpomínek bývalých žáků gymnázia klatovského (1912, s. 80); M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940); F. Buriánek in Literární tradice Klatov (1949, s. 25) + in Literární Klatovy (1962, s. 67); V. Maršíček in ant. Chlapecké srdce mi zemřelo (1983).

vfr

Vladislav **Vančura**

* 23. 6. 1891 *Háj* u Opavy
† 1. 6. 1942 *Praha*

Romanopisec a povídkář, dramatik, filmový scenárista a režisér; nejvýznamnější prozaik české meziválečné avantgardy, autor beletrie s ozvláštněným, básnivým jazykem a výrazně exponovaným vypravěčem.

Narodil se jako čtvrté z pěti dětí (jediný syn) v evangelické rodině úředníka cukrovaru; jeho děd z otcovy strany a děd spisovatele J. Mahena (vl. jm. Antonín V.) byli bratři. Jeho bratranec Bohumil V. (1894–1968) byl hudebník, evangelický kazatel a překladatel. Rodina se v závislosti na otcově zaměstnání hodně stěhovala, po pobytu v Tovačově (v nedalekém Cvrčově byl otec kantýnským) a na Smíchově u Prahy (zde měl otec povoznictví) se usadila v Davli u Prahy, kde se otec stal správcem kamenolomu a cihelny. Tam V. vychodil čtyři třídy obecné školy, v Praze 1901–02 5. třídu a pak první dvě třídy malostranského gymnázia, poté následoval svou nejstarší sestru, u níž v Praze bydlel, do Benešova (1904–06, zde se mu stal celoživotním přítelem spolužák a pozdější spisovatel K. Nový). Kvartu však nedokončil, stal se knihkupeckým učněm ve Vysokém Mýtě, v Grafické unii v Praze se učil fotografem, krátce navštěvoval Uměleckoprůmyslovou školu, neúspěšně se hlásil ke studiu na pražské Akademii výtvarných umění (navzdory doporučení od M. Alše nepřešel u zkoušky přes H. Schwaigra). Potom na přání rodiny přece

jen dokončil gymnázium: kvartu vystudoval externě, kvintu a sextu (1911–13) v Křemencově ul., septimu a oktávu opět na malostranském gymnáziu (mat. 1915). Jeden semestr studoval práva a byl zaměstnán v Zemědělské radě, poté přestoupil na medicínu, kterou absolvoval promocí 1921 (koncem 1918 praktikoval v Něm. Brodě, 1919 zastupoval lékaře ve slovenské Turzovce). Na sklonku 10. let začal soustavněji publikovat, 1920 vstoupil do U. S. Devětsil a stal se jeho prvním předsedou. 1921 se oženil s kolegyní ze studií L. Tuhou a společně s ní si zařídil ordinaci ve Zbraslavi u Prahy. Zde sloužil jako pokladenský a poté revizní lékař až do sklonku 20. let; tehdy si ve Zbraslavi postavil dům a začal se výlučně věnovat literární tvorbě. Ve 30. letech jezdíval za nerušeným psaním také do restaurace ve Skalce u Mníšku p. Brdy. Na zlomu let 1924/25 byl s J. Honzlem v Paříži, 1926 navštívil Káhiru a 1927 se spisovatelskou delegací Moskvu; 1926 nebo 1927 a znovu 1934 pobýval na Podkarpatské Rusi. V březnu 1929 podepsal projev sedmi komunistických spisovatelů namířený proti novému, Gottwaldovu vedení KSČ a byl za to ze strany vyloučen, nadále se však názorově hlásil k marxistické levici. V době svého silného zaujetí filmem ve 30. letech úzce spolupracoval se společností AB film, konkrétně pak na filmech Před maturitou (1932, spoluautor námětu a scénáře), Na sluneční straně (1933, námět a režie), Marijka nevěrnice (1934, režie), Láska a lidé (1937, spoluautor scénáře, spolurežisér), Naši furianti (spoluautor scénáře, spolurežisér); scénář k nerealizovanému filmu Baron Prášil, který napsal 1932, posléze přepracoval na román Konec starých časů, nedokončen zůstal a nedochoval se krátký film Burza práce (1933, námět, scénář, režie). Působil také v Českosl. filmové společnosti (1937–38 její první předseda). Aktivně se účastnil činnosti Obce českosl. spisovatelů a nakladatelství Družstevní práce (1937–39 též jako předseda ediční rady). Za okupace byl členem ilegálního Nár. revolučního výboru inteligence (spolupracoval zejména s F. Halasem, B. Václavkem a V. Černým); 12. 5. 1942 byl zatčen a za heydrichiády 1. 6. zastřelen na kobyliské střelnici. 1947 byl in memoriam jmenován národním umělcem. – Dcera Alena V., provd. Santarová (1923–1967), publikovala dvě knihy reportáží (Modrý zápisník, 1951; Deset z první řady, 1951, obě pod rodným jm.), detektivku (Program na neděli, 1966) a zejména prózy pro mládež (Káťa, Katrin, Katynka, 1959; Známá neznámá, 1960; Od úterka do soboty, 1963; Program na neděli, 1966; Slon v domácnosti, 1965).

Už V. pozdní povídkové začátky (*Amazonský proud, Dlouhý, Široký, Bystrozraký*) poznamenal vliv moderních směrů, kubismu, expresionismu a vznikajícího poetismu. Snaha dosáhnout umělecké autonomie díla se projevovala výraznou a stálou přítomností autora v jeho beletrii, konkrétně silnou rolí vypravěče, hodnotícím rázem textu a ozvláštněním jazykové roviny (rezignací na popis, příčinný výklad, tradiční dějové aranžmá a na psychologii). Cílem V. originální práce s (spisovným) jazykem nebyla lyrizace, ale básnivost epiky: zintenzivnění, monumentalizace a patetizace obrazů reality a povýšení tendence do roviny obecné výpovědi o světě. Oba první romány mají za téma bezbrannost sociálně slabého jednotlivce vůči soudobému uspořádání společenských poměrů. Monografický román *Pekař Jan Marhoul* podává příběh řemeslníka, jenž se svým dělnictvím (tj. tvořivým prožíváním práce, solidaritou, svobodymilovností) tragicky sráží s pravidly a zvyklostmi peněžní společnosti. Polytematický román *Pole orná a válečná* proplétá mírové a pak válečné osudy rodiny šlechtického statkáře a jeho zemědělských dělníků, životy sociálně zcela protichůdné, ale shodně primitivní a nízké, a shodně je sežehuje nízkou válečnou smrtí, v níž si však třídní antipodi výsměšně vyměňují své sociální zařazení. Ve dvou následných románcích rozvinul V. groteskní polohu některých svých raných próz, mocně posílil roli dialogu a změnil úhel pohledu ve smyslu své sentence, že „smáti se je lépe věděti“. *Rozmarné léto* je dějově postaveno na humorném zpřeházení intimních vazeb uvnitř maloměstské společnosti za dočasného pobytu komediantského páru. V próze *Hrdelní pře anebo Přísloví* pokouší se jiná maloměstská společnost devět let po neobjasněném zločinu přece jen ve svém středu najít vraha, leč marně; i potom je (za rozhodujícího přispění ženské složky společnosti) vzájemná nedůvěra nahrazena smířením, shovívavostí a družností. Experimentální ráz této prózy vznikl zamontováním metaforických přísloví vzatých z různých souborů českého příslovnictví (hlavně ze sbírky Flajšhansovy a Kottova Česko-německého slovníku) na místo vlastních metafor

autorových. Smírem se nakonec řeší i konflikty pramenící ze srážky mentality rusínského pastevce s realitou současného velkoměsta v románu *Poslední soud*, v němž u V. vyvrcholila dominance vznosného a náročně obrazného jazyka (s nově posílenou rolí abstrakt); nejzřetelněji se tu projevila vědomá souběžnost jeho tvorby s teoriemi Pražského lingvistického kroužku. Do V. poetistického období ještě náleží dvě divadelní hry (premiérované J. Honzlem v Osvobozeném divadle). Obě jsou postaveny na jediném konfliktu mezi vylučujícími se principy, ztělesňovanými hlavními postavami: ve hře *Učitel a žák* mezi životní střízlivostí a bláznovstvím, ve hře *Nemocná dívka* mezi bojácnou tradičností a riskujícím experimentátorstvím; pro obě hry jsou ještě charakteristické dlouhé lyrické monology, obrazný jazyk a paradoxní rozvíjení vztahů mezi jednotlivými figurami. – Posílení epičnosti způsobené výraznější funkcí dějové linie a autorského vypravěče přinesly tři V. romány z první poloviny 30. let, koncipující své příběhy jako prezentaci „starých ctností", a tím jako nepřímou kritiku utilitární a slabošské současnosti. První dva pojal V. jako hold zázračné moci lásky: ve středověkém příběhu *Markéta Lazarová* (dedikováno J. Mahenovi) je láska pronesena lítými boji mezi loupežnickou družinou a trestnou výpravou královského vojska a povýšena na korunu předrsného života a zemitých vášní, v příběhu z moderních, poválečných časů *Útěk do Budína* přenáší člověka přes nejostřejší úskalí jeho života a pomáhá nakonec uchovat i přednosti životního stylu, jehož původní sociální nositele zlikvidovala doba. Také *Konec starých časů* je položen do 20. let: republikánští parvenuové jsou zde úsměvně konfrontováni s novodobým baronem Prášilem, sice společenským parazitem, leč zároveň umělcem života ve smyslu svobodného utváření vlastního a originálního životního příběhu. Ústřední postavě tohoto románu je svou vnitřní protikladností a renesančním, stále znovu podněcovaným lpěním na životě blízký protagonista V. hry situované do doby Rudolfa II. *Alchymista* (jde o adaptaci stejnojmenné hry B. Jonsona); od V. poetistických her ji odlišuje pestrost vztahů mezi postavami, složitost zápletek a přítomnost ideového konfliktu (katolictví a luterství, italské a české národní povahy s jejím rozumářstvím, moralizováním, chamtivostí). – Ve druhé polovině 30. let učinil V. krok k tradičnímu realistickému románu, a to situovaností dějů do života selských rodů a do velkých dějin, posílenou svébytností postav a závěrečnou pointou pojatou jako scelující faktor veškerého románového dění. *Tři řeky* jsou výchovný román vyprávějící příběh složitého uzrávání selského synka, vracejícího se po etapách studenta klasické filologie, vojáka i zajatce 1. světové války a posléze revolucionáře přece jen domů a potvrzujícího legitimnost svého selského původu; ruské kapitoly symbolizují osudový vztah novodobé české historie k dění v Rusku. *Rodina Horvatova* je jedinou uskutečněnou částí zamýšlené třídílné rodové ságy, která měla podat vývoj české společnosti v období 1914–30 nejen prostřednictvím osudů fiktivních (leč autobiograficky ukotvených) postav, nýbrž i velkých historických osobností. Ohrožení národní existence na konci 30. let však V. práci na započaté trilogii přerušilo a vedlo ho k účasti na aktuálním projektu nakladatelství Družstevní práce, původně zamýšlejícím sedmi knihami různých autorů o nejstarších českých dějinách posílit národní uvědomění mládeže. Nakonec zůstal úkol pouze na V. a ten stačil dovést děje *Obrazů z dějin národa českého* od stěhování národů v 6. století po poslední Přemyslovce (torzo 3. dílu). Autor v nich neřešil interpretační nerozhodnost dosavadní historiografie ani nepřeklenoval beletrizací její bílá místa; vsuvkami původních povídek či novel však evokoval i život vrstev nedějinotvorných. Vlastní vyprávění dynamizoval soustředěním na rozhodující osobnosti a události, bohatým, vznosným, slavnostním knižním jazykem aktuálně sugeroval vysokou cenu po staletí placenou za možnost Čechů vytvářet vlastní národní dějiny. Obdobnou aktuální povahu jako spolehnutí na kladné síly národa v Obrazech mělo ve V. poslední hře *Josefina* (s náznakem pygmalionského motivu) autorovo spolehnutí na zdravé vlastnosti lidu. (Josefině ve V. dramatice předcházelo *Jezero Ukereve*, založené na konfliktu kolonialistických a humanistických praktik v černé Africe.) – V. scenáristická činnost filmová byla podmíněna nejen obecnou dobovou přitažlivostí filmu jako nového umění, nýbrž i některými integrálními vlastnostmi V. prózy: její silnou vizuálností, koncipováním větších kompozičních úseků (např. kapitol) jako řetězců krátkých výjevů s měnícím se podmětem, zrovnoprávněním detailu s vyššími cel-

ky struktury díla. – Nepřetržitou řadu své beletrie V. příležitostně provázel činností teoretizující a kritickou. Zatímco krátká období jeho působení referentského (psal o výtvarném umění, divadle a filmu), popřípadě lektorského (posuzoval rukopisy knih, filmové scénáře) víceméně nahodile dokládala široké rozpětí jeho múzičnosti a umělecké profesionality, obecněji zaměřené úvahy a konfese byly plodem koncepčnosti jeho vlastní umělecké práce. Začátkem 20. let souvisela V. teoretická reflexe se skupinovou estetikou rané avantgardy (viz jeho předmluvu, podepsanou U. S. Devětsil, k Seifertově prvotině Město v slzách), od konce 20. let s formalistickými, resp. strukturalistickými tezemi Pražského lingvistického kroužku. Od literatury V. požadoval nikoli služebnost (mravní, vzdělávací, agitační), nýbrž tvořivost spočívající v aktualizaci strukturních složek díla a dosahující nové, vzrušivé krásy.

ŠIFRY: Vl. V., V. V., v. v., W. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach Kmene (s obměnami titulu, 1931–37); Antologie protifašistických bojovníků (1936); ant. Básníkův rok (1936); sb. Blok (1935); Cesta (1920, D Satyrská komedie); Červen (1918–21); Čes. slovo (1919–21, výtvarný ref., 1934, 1938; 1919 i Večerní Čes. slovo); Českosl. republika (1920); Českosl. samostatnost (1924, divad. ref.), pokr. Nár. osvobození (1924–37); Čin (1932); D 36 (1935), pokr. Program D 39 a D 40 (1939–40); Dav (Bratislava 1925); Dělnická ročenka 1938 (1937); sb. 10 let Osvobozeného divadla 1927–1937 (1937); Disk (1923); Divadelní letáky (1941); E (1929, 1935); Filmové listy (1932); Filmový kurýr (1932); sb. Fronta (1927); sb. F. X. Šaldovi (b. d., 1932); Haló noviny (1935); Horkého týdeník (1909, debut, podp. Ladislav Vančura); Host (1924–26); Index (1931); Katalog výstavy obrazů a kreseb Josefa Šímy (1932); Kinorevue (1937–38); sb. Klub umělců svým členům a přátelům k Novému roku 1940 (1939); Kmen (1920–22); Kmen (1927); sb. Knížka o Šrámkovi (1927); Komunistický kalendář na rok 1922; Kulturní zpravodaj, pokr. Panoráma (1926–41); Kvart (1930); Leták Klubu čes. a něm. divadelních pracovníků (1936); Levá fronta (1931); Lid. noviny (1929, 1935, 1940–41); Listy pro umění a kritiku (1934–35); Lit. noviny (1930–32, 1938); Lokální patriot (1935); Lumír (1919); sb. Mahenovi (1933); Měsíc (1932–34); Mladá kultura (1935); Mladé proudy (1933); Musaion (1920–21); Musaion (1929); Nár. divadlo a Honzlův případ (leták, 1936); Nár. práce (1939–40); Naše cesta (1931); sb. Naše maminky (1936); Naše zprávy (1939–40); Nebojsa (1919); Nová scéna (1929); Nové Rusko (1928); Odeon (1929–31); ant. Ohlasy z Čech (1940); Orfeus (1920); Pásmo (1925); sb. 5 let Družstevní práce (1927); Plán (1929); Poezie (1932); Pramen (1924); Právo lidu (1934–38); Proletkult (1922); Protokol 7. sjezdu Komunistické strany Československa (1936); První program Lid. divadla (1937); Přítomnost (1930); Ranní noviny (1937); ReD (1928–29); Reflektor (1925); Republika (1919); Revoluční sborník Devětsil (1922); Ročenka Rozhledů po literatuře a umění (1932); Rentgen (1935); Rozhledy po literatuře a umění (1932); Rozpravy Aventina (1933); Rudá zář (1936); Rudé právo (1922–23, 1934); Salon (Brno 1934); Sever a Východ (1925); Signál; Slovo a slovesnost (1935–36); kat. Souborná výstava obrazů F. Elhenického (1933); sb. Sovětské Rusi čeští spisovatelé a umělci komunističtí (1921); Studentský časopis (1936); sb. Svět v přerodu 10 (1935); Světozor (1932); Šibeničky (1920, D Několikerá zasnoubení); sb. Španělsku (1937); Tvar (1928–31); Tvorba (1926–27, 1938); sb. U vrbiček (1934); Veraikon (1921); Vest pocket revue (1930); Volnost (1936); kat. Výstava fotografií Karla Hájka (1936); Země (1919–20); Zvěrokruh (1930); – posmrtně: Divadelní zápisník (1946); Doba (1945); Kytice (1947); Lit. měsíčník (1978); Lit. noviny (1966); Nár. divadlo (1949); Otázky divadla a filmu (1946, D Latinští klasikové, ed. J. Honzl); Panoráma (1946, 1948); Plamen (1966); Slovo a slovesnost (1947); Sovětská literatura (1981, nerealizovaný filmový scénář z 1932 Baron Prášil, ed. O. Malevič); Svět v obrazech (1946). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Amazonský proud (PP 1923); Dlouhý, Široký, Bystrozraký (PP b. d., 1924); Pekař Jan Marhoul (R 1924); Pole orná a válečná (R 1925); Rozmarné léto (R 1926); Učitel a žák (D 1927, i prem.); Nemocná dívka (D 1928, i prem.); Poslední soud (R 1929); Hrdelní pře anebo Přísloví (R 1930); Cesta do světa (P 1930, přeprac., pův. in Dlouhý, Široký, Bystrozraký); Markéta Lazarová (R 1931); Kubula a Kuba Kubikula (P pro ml., 1931); Dobrá míra (P b. d., 1931; 1932 in Luk královny Dorotky); Luk královny Dorotky (PP 1932); Útěk do Budína (R 1932); Alchymista (D 1932, i prem.); Konec starých časů (R 1934); Jezero Ukereve (D 1935, prem. 1936); Tři řeky (R 1936); Rodina Horvatova (R 1938, 1. část zamýšlené trilogie Koně a vůz); Obrazy z dějin národa českého 1–3 (PP, 1. Od dávnověku po dobu královskou, 1939, 2. Tři přemyslovští králové, 1940, 3. Poslední Přemyslovci, torzo 1948, ed. J. Pistorius); – posmrtně: Josefina (D 1950, ed. an. prem. 1947). – *Úprava:* J. J. Kolár: Pražský Žid (D 1959, ed. L. Klosová, prem. 1946). – *Výbory:* Vědomí souvislostí (z prací o literatuře, 1958, ed. A. a J. Santarovi); Rozmarné novely (1959, ed. an.); Řád nové tvorby (z prací o umění, 1972, ed. M. Blahynka, Š. Vlašín); Zvony mého kraje (pro ml., 1976, ed. R. Havel); Obrazy z dějin národa českého (1995, ed. M. Pohorský). – *Souborná vydání:* Knihy V. V. (Družstevní práce, 1929–36, 4 sv.); Spisy V. V. (Melantrich, 1932–36, 8 sv.); Dílo V. V. (Družstevní práce, Melantrich, Svoboda, 1946–50, 8 sv., ed. J. Mukařovský a I. Olbracht); Spisy V. V. (Českosl. spisovatel, 1951–61, 16 sv., ed. J. Mukařovský; sv. 16 Občan don Quijote a jiné prózy, ed. A. Santarová); Spisy V. V. (Českosl. spisovatel,

1984–89, 7 sv., Ediční rada ÚČSL ČSAV a nakl. Českosl. spisovatel; sv. 1 První prózy a první pokusy, ed. M. Pohorský). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Baron Prášil (1977, podle nerealizovaného film. scénáře z 1932, upr. L. Pistorius). – *Úprava:* R. L. Stevenson: Poklad na ostrově (1935, na základě překladu J. Čepa z 1930). ▮ KORESPONDENCE: F. Všetička: V. listy J. Š. Kubínovi (z 1940–42), Knižní kultura 1964, s. 361; in Adresát Jiří Mahen (J. Mahenovi z 1926–37; 1964, ed. J. Hek a Š. Vlašín); Š. Vlašín: Dopisy V. V. J. Honzlovi (z 1924–40), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1965, s. 175; P. Pešta, Š. Vlašín: Spisovatelé F. Trávníčkovi (z 1935–41), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1972, s. 97; in Depeše z konce tisíciletí. Korespondence V. Nezvala (V. Nezvalovi z 1930, 1934; 1981, ed. M. Krulichová, M. Vinařová, L. Tomek); M. Imrich: Dopis od Vančury (J. Tomanovi z 1941), Večerní Praha 29. 6. 1981; A. C. Nor: K historii brněnského měsíčníku Host (A. C. Norovi z 1925), sb. Lit. archiv 13–15, 1978–80 (1982), s. 596; in J. John: Polohy srdce (J. Johnovi z 1935–42; 1982, ed. M. Krulichová a M. Vinařová); N. Otisková, L. Petr: Vydavatelské poznámky (J. Kobzáňovi z 1939–42), in J. Kobzáň: U počátků vod (1984); T. Havránek: Malý příspěvek k dokreslení obrazu mého otce (B. Havránkovi z 1937 a 1941), Sborník k poctě 100. výročí narození akademika Bohuslava Havránka. AUC Praha. Philologica 1–3. Slavica Pragensia 1990, sv. 34 (1991); in R. Jakobson: Z korespondence (R. Jakobsonovi z 1933 a 1936; 1997, ed. A. Morávková); in sb. Melantrich 1898–1998 (B. Fučíkovi z 1933 a nakl. Melantrich z 1938; 1997, ed. V. Fejlek); in Karel Čapek. Přijatá korespondence (Čapkovi z 1926; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlíbcová). ▮

BIBLIOGRAFIE: S. Mouchová in V. V. (propag. tisk nakl. Českosl. spisovatel, b. d., 1970; soupis knižních vyd.); M. Laiske: Bibliografie V. V. (též soupis literatury předmětu), sb. V. V. mezi dramatem a filmem (1973, s. 55); an.: V. V. beletrista (Knihovna J. Mahena, Brno 1981). ▮ LITERATURA: J. Mukařovský: O V. V. (b. d., 1946); sb. Na paměť V. V. (1947; ed. A. Dvořák); V. V. ve fotografii (1954); M. Kundera: Umění románu. Cesta V. V. za velkou epikou (1960); L. Vančurová: Dvacet šest krásných let (1967; přeprac. vyd. 1974); Z. Kožmín: Styl Vančurovy prózy (1968); M. Grygar: Rozbor moderní básnické epiky. Vančurův Pekař Jan Marhoul (1970); Tři studie o V. V. (1970, J. Galík, A. Hájková, A. Závodský); V. Dostál: Slovo a čin (1972); A. Hájková: Humor v próze V. V. (1972); L. Bartošek: Desátá múza V. V. (1973); sb. V. V. mezi dramatem a filmem (1973; přisp. M. Blahynka, P. Dlouhý, M. Laiske, J. Skutil, Š. Vlašín, A. Závodský); O. Malevič: V. V. (Leningrad 1973); M. Blahynka: V. V. (1978, s výborem); A. Macurová: Výstavba a smysl V. Rozmarného léta (1981); M. Blahynka: V. V. (1981); J. Holý: Práce a básnivost. Estetický projekt V. V. (1990); R. Ferklová: V. V. (1891–1942). Soupis osobního fondu (LA PNP 1991); J. Poláček: Portréty a osudy. Postavy v próze V. V. (1994). ▮ ● ref. Amazonský proud: -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 424; Aa. (A. Brtníková-Petříková), Zvon 24, 1923/24, s. 349; K. H. (Hikl), Naše doba 31, 1923/24, s. 378; bpv. (B. Plíva), Přerod 1924, s. 60 ●; ● ref. Amazonský proud, Dlouhý, Široký a Bystrozraký: F. Götz, Host 3, 1923/24, s. 68; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 4. 1. 1924; B. V. (Václavek), Českosl. noviny 23. 1. 1924 ●; ● ref. Pekař Jan Marhoul: B. Václavek, Host 3, 1923/24, s. 123; B. Vlček, Cesta 6, 1923/24, s. 582; M. Novotný, Zpravodaj Družstevní práce 1923, č. 7–10 + (N.), Kulturní zpravodaj 1924, č. 3–4 (polemika s čtenářovým dopisem); F. Götz, Českosl. samostatnost (NO) 9. 3. 1924 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); J. Hora, RP 6. 4. 1924 → Poezie a život (1959); Ant. Veselý, Českosl. republika 13. 4. 1924; E. Urx, Pravda chudoby 20. 4. 1924 → Umění a proletariát (1979); A. N. (Novák), LidN 28. 9. 1924; J. O. Novotný, PL 12. 10. 1924; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 14. 10. 1924; B. Polan, Pramen 5, 1924/25, s. 93 ●; ● ref. Pole orná a válečná: F. Götz, NO 27. 9. 1925 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); M. Pujmanová, Tribuna 25. 10. 1925; A. N. (Novák), LidN 1. 11. 1925; P. F. (Fraenkl), RA 1, 1925/26, s. 26; A. C. Nor, Host 5, 1925/26, s. 56; J. O. Novotný, Cesta 8, 1925/26, s. 162; A. M. Píša, Pramen 6, 1925/26, s. 113 → Dvacátá léta (1969); fxš. (F. X. Šalda), Tvorba 1, 1925/26, s. 117 → KP 13 (1963); B. Václavek, Pásmo 2, 1925/26, s. 27; J. Hora, RP 14. 3. 1926 → Poezie a život (1959); A. Vyskočil, Rozmach 1926, s. 200 → Kritikova cesta (1998, s. 184) ●; F. Götz: V. V., Tvorba 1, 1925/26, s. 94 → Jasnící se horizont (1926); K. Sezima: ref. Pekař Jan Marhoul, Pole orná a válečná, Lumír 53, 1926/27, s. 35 → Krystaly a průsvity (1928); ● ref. Rozmarné léto: G. (F. Götz), NO 28. 11. 1926; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 24. 12. 1926; P. F. (Fraenkl), RA 2, 1926/27, s. 143; Z. Kalista, První svazek 1, 1926/27, s. 71; AMP (A. M. Píša), Host 6, 1926/27, s. 107 → Dvacátá léta (1969); A. N. (Novák), LidN 6. 1. 1927; J. B. Čapek, Sever a Východ 1927, s. 387 ●; ● ref. Učitel a žák: Tge. (K. Teige), Kmen 1, 1926/27, s. 276; If. (I. J. Fischerová), NO 16. 10. 1927; M. M. (Majerová), RP 18. 10. 1927; J. Fučík, ReD 1, 1927/28, s. 127 → Divadelní kritiky (1956); E. Konrád, Cesta 10, 1927/28, s. 65; fxš. (F. X. Šalda), Tvorba 2, 1927/28, s. 222 → KP 13 (1963); B. Fučík, Tvar 1928, s. 14 → Kritické příležitosti 1 (1998, s. 57) ●; A. M. Píša in Směry a cíle (1927); B. Václavek: Zrození poetické prózy, in Od umění k tvorbě (1928) → Tvorba a skutečnost (1980); ● ref. Nemocná dívka: O. F. (Fischer), PL 28. 9. 1928; M. M. (Majerová), RP 28. 9. 1928; J. W. (Weil), Rudý večerník 28. 9. 1928; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 5. 10. 1928; B. F. (Fučík), Host 8, 1928/29, s. 42 → Kritické příležitosti 1 (1998, s. 238); M. Hlávka, Signál 1, 1928/29, s. 195; E. Konrád, Cesta 11, 1928/29, s. 30; F. X. Šalda, ŠZáp 1, 1928/29, s. 194 ●; J. Čep: V. V., RA 5, 1929/30, s. 267 → Rozptýlené paprsky (1993); F. Halas: V. V., Panoráma 7, 1929/30, s. 100 → Imagena (1971); ● ref. Poslední soud: G. (F. Götz), NO 6. 7. 1929; A. M. P. (Píša), PL 4. 8. 1929

→ Dvacátá léta (1969); jv. (J. Vodák), Čes. slovo 25. 8. 1929; Dr. F. (B. Fučík), Eva 2, 1929/30, č. 2 → Kritické příležitosti 1 (1998, s. 290); K. Sezima, Lumír 56, 1929/30, s. 195; F. Halas, Odeon 1, 1929/31, s. 11 → Imagena (1971); B. Václavek, ReD 3, 1929/31, s. 57; F. Peroutka, Přítomnost 1930, s. 388, 409, 422 (polemika: V. Vančura, tamtéž, s. 482, F. Peroutka, tamtéž, s. 484) → Osobnost, chaos a zlozvyky (1939) ●; F. Halas: ref. Pekař Jan Marhoul (další vyd.), Panoráma 7, 1929/30, s. 215 → Imagena (1971); M. Rutte: Naturalistický poetista, Cesta 12, 1929/30, s. 13, 31, 46 → Doba a hlasy (1929); ● ref. Hrdelní pře anebo Přísloví: G. (F. Götz), NO 30. 11. 1930; M. Rutte, NL 21. 12. 1930 → Panoráma 9, 1931/32, s. 200; A. M. Píša, PL 28. 12. 1930 → Dvacátá léta (1969); B. Fučík, RA 6, 1930/31, s. 121 → Kritické příležitosti 1 (1998, s. 190); M. M. (Majerová), Čin 2, 1930/31, s. 425; K. Sezima, Lumír 57, 1930/31, s. 249; J. H. (Hora), LitN 5, 1930/31, č. 3 → Poezie a život (1959); A. N. (Novák), LidN 11. 1. 1931 ●; J. B. Čapek: ref. Hrdelní pře anebo Přísloví, Markéta Lazarová, Naše doba 38, 1930/31, s. 567; ● ref. Markéta Lazarová: J. Čep, RA 6, 1930/31, s. 473; F. (B. Fučík), Eva 3, 1930/31, č. 15 → Kritické příležitosti 1 (1998, s. 314); V. Nezval, LitN 1931, č. 4 → Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931–1941 (1974); R. Jakobson, LitN 1931, č. 9; G. (F. Götz), NO 7. 5. 1931 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); jv. (J. Vodák), Čes. slovo 24. 5. 1931; A. M. Píša, PL 31. 5. 1931 → Třicátá léta (1971); A. N. (Novák), LidN 30. 7. 1931; J. Popelová, Nové Čechy 1931, s. 187; L. Štoll, Tvorba 1931, s. 686 → Z bojů na levé frontě (1977); K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 36; B. Novák, Čin 3, 1931/32, s. 74 ●; F. Götz: Strukturní realism, in Básnický dnešek (1931); J. Strakoš: Slovo ke struktuře nových románů V. V., Poezie 1, 1931/32, s. 71; ● ref. Kubula a Kuba Kubikula: O. Pospíšil, Úhor 1931, s. 206; M. Majerová, Čin 3, 1931/32, s. 372; J. L. F. (Fischer), Index 1932, s. 8 ●; ● ref. Útěk do Budína: J. Heyduk, RA 7, 1931/32, s. 303; V. Malina, Elán 2, 1931/32, č. 9; B. Novák, Čin 3, 1931/32, s. 818; b. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1932, s. 185; G. (F. Götz), NO 3. 4. 1932; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 3. a 5. 4. 1932; A. N. (Novák), LidN 13. 4. 1932; J. Hora, Rozhledy 1932, s. 49 → Poezie a život (1959); V. Renč, Rozhledy 1932, s. 49; A. M. Píša, LitN 1932, č. 7; P. Fraenkl, Naše doba 40, 1932/33, s. 54; K. Sezima, Lumír 59, 1932/33, s. 41; F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33, s. 34 ●; ● ref. Luk královny Dorotky: G. (F. Götz), NO 6. 11. 1932; A. N. (Novák), 20. 11. 1932; J. H. (Hora), Čes. slovo 27. 11. 1932; A. M. Píša, PL 17. 12. 1932; F. Soldan, Rozhledy 1932, s. 137; J. B. Čapek, Naše doba 40, 1932/33, s. 309; K. Sezima, Lumír 59, 1932/33, s. 395; J. Matouš, Nové Čechy 1933, s. 104 ●; ● ref. Alchymista: F. Götz, Panoráma 9, 1931/32, s. 200; Ot. F. (Fischer), LidN 10. 11. 1932; J. H. (Hilbert), Venkov 10. 11. 1932; AMP (A. M. Píša), PL 10. 11. 1932 → Stopami dramatu a divadla (1967); J. Honzl, Nár. divadlo 10, 1932/33, č. 5 → K novému významu umění (1956); an. (H. Jelínek), Lumír 59, 1932/33, s. 120; J. J. Paulík, RA 8, 1932/33, s. 55; J. Träger, Čin 4, 1932/33, s. 282; -vč- (V. Řezáč), Eva 5, 1932/33, č. 3 → O pravdě života a pravdě umění (1960) ●; A. Vyskočil: Prozaické umění, LUK 1933, s. 393 → Básníkovo slovo (1933); A. Pospíšilová, O. Preč: Obrana básníka, Index 1933, s. 8; ● ref. Konec starých časů: G. (F. Götz), NO 30. 9. 1934; A. M. Píša, PL 7. 10. 1934 → Třicátá léta (1971); J. Thon, LidN 15. 10. 1934; jh. (J. Hora), Čes. slovo 21. 10. 1934 → Poezie a život (1959); J. Mukařovský, LUK 1934, s. 297 → Studie z estetiky (1966); O. Krígl (K. Jiříček), Středisko 1934, s. 157; B. Polan, Čin 1934, s. 1106 → Život a slovo (1964); B. V. (Václavek), Index 1934, s. 137; drb. (J. Borecký), Zvon 35, 1934/35, s. 155; V. Knapp, F. Tetauer, oboje LitN 7, 1934/35, č. 1; K. Sezima, Lumír 61, 1934/35, s. 107; J. V. Bečka, NŘ 1935, s. 49 (k tomu R. J., tj. Jakobson, SaS 1935, s. 131); vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1935, s. 29; J. Matouš, Nové Čechy 1935, s. 29 ●; O. Krígl (K. Jiříček): V. V., Středisko 1934, s. 84; F. X. Šalda: Nejnovější krásná próza česká, ŠZáp 7, 1934/35, s. 170; ● ref. insc. R. L. Stevenson: If. (I. J. Fischerová), NO 18. 10. 1935; an. (A. M. Píša), PL 18. 10. 1935 → Stopami dramatu a divadla (1967); -á- (J. Rybák), Haló noviny 18. 10. 1935 ●; J. Durych: O slohu latinském a o slohu českém, SaS 1935, s. 112; ● ref. Jezero Ukereve: -vka. (M. Hlávka), LitN 8, 1935/36, č. 12; H. Jelínek, Lumír 62, 1935/36, s. 295; AMP (A. M. Píša), PL 10. 2. 1936 → Stopami dramatu a divadla (1967); (fn) (F. Němec), RP 11. 2. 1936; m. n. (M. Novotný), LidN 11. 2. 1936; s. (J. Seifert), Ranní noviny 11. 2. 1936; J. Janů, Rozhledy 1936, s. 5 ●; ● ref. Tři řeky: ša, LitN 8, 1935/36, č. 20; jh. (J. Hora), Čes. slovo 10. 5. 1936; G. (F. Götz), NO 17. 5. 1936; A. M. Píša, PL 6. 6. 1936 → Třicátá léta (1971); A. N. (Novák), LidN 9. 8. 1936; Kp. (J. Knap), Venkov 22. 9. 1936; J. Filip, Rozhledy 1936, s. 133; K. Nový, Panoráma 1936, s. 57; B. Polan, Čin 1936, s. 275 → Život a slovo (1964); J. Rybák, Tvorba 1936, s. 539, 574 → Doba a umění (1961); B. V. (Václavek), Index 1936, s. 78; P. Fraenkl, Naše doba 44, 1936/37, s. 120; K. Sezima, Lumír 63, 1936/37, s. 39; F. Soldan, Magazín DP 4, 1936/37, s. 133; O. Krígl (K. Jiříček), U 1936, s. 271, k tomu polemika: B. Václavek, U 1936, s. 373 + Tvorba 1936, s. 816; k. k. (K. Konrad), Tvorba 1936, s. 794; Bk. (B. Fučík), LUK 1936, s. 436; Vč. (V. Černý), LidN 7. 11. 1936; V. Schwarz, Magazín DP 4, 1936/37, s. 127 ●; E. H. (Hostovský): Rozmluva s I. Olbrachtem o českém románu, Almanach Kmene 1936/37 (1936); ● ref. Rodina Horvatova: G. (F. Götz), NO 6. 11. 1938; jh. (J. Hora), Čes. slovo 27. 11. 1938; p. (A. M. Píša), PL 8. 12. 1938 → Třicátá léta (1971); as. (M. Holas), LitN 11, 1938, č. 3; F. Soldan, ELK 1938, č. 10–11; J. Šup, KM 1938, s. 448; R. K. (Konečný), Naše doba 46, 1938/39, s. 314; K. Sezima, Lumír 65, 1938/39, s. 239; B. V. (Václavek), U 3, 1938/39, s. 339; B. Jedlička, LidN 13. 2. 1939; O. K. (Králík), Výhledy 1939, s. 177 → Platnosti slova (2001) ●; Panoráma 1939, č. 11 (věnováno Obrazům z dějin národa českého; přisp. J. Böhm, J. Cerman, J. Hora, V. Husa, J. Char-

vát, J. Mařánek, K. Nový, J. Pachta, J. Seifert, J. Šnobr, V. Vančura); O. K. (Králík): K Peroutkově kritice Vančurova stylu, SaS 1939, s. 64 + (pod vl. jm.) Příspěvek ke studiu Vančurova stylu, SaS 1939, s. 65; F. Trávníček: K jazyku Vančurových Obrazů z dějin národa českého 1, SaS 1940, s. 145; ● ref. Obrazy z dějin…: J. John, Naše doba 47, 1939/40, s. 214; J. B. Čapek, Naše doba 47, 1939/40, s. 401; K. Sezima, Čteme 2, 1939/40, s. 158; Z. Hájek, LidN 13. 2. 1940; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 85; J. Charvát, J. Pachta, oboje Panoráma 1940, s. 119 a 153; K. Polák, KM 1940, s. 185; E. Štorch, Úhor 1940, s. 131; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1941, s. 52 ●; J. Mukařovský: Od básníka k dílu, Panoráma 1941, s. 87 → Studie z estetiky (1966); J. Kodíček: Smrt V. V., Mladé Československo (Londýn) 1942, č. 12/42; V. Polívka: V. V. a hudba, Umělec 1945, s. 54; Panoráma 21, 1945/46, č. 3–4 (přisp. V. Černý, J. Honzl, J. Charvát, J. John, J. Mařánek, J. Mukařovský → Kapitoly z české poetiky 2, 1948, s. 415, J. Nebesář, V. Nezval, M. Novotný, K. Nový, I. Olbracht → Pryč s legendami, 1961, J. Toman) a č. 14–15, s. 154 (F. Götz); I. Olbracht: Za V. V., Tvorba 1946, s. 375 → Pryč s legendami (1961); J. Pistorius: Don Quijote třetí. Poznámky k typologii postav v díle V. V., KM 1946, s. 61; V. Ficek: Rodiště a rodný dům V. V., SlSb 1947, s. 46; T. Vodička: Sen o absolutním tvůrci. V. V. a české dějiny, in Stavitelé věží (1947); ● ref. Josefina: AMP (A. M. Píša), PL 16. 10. 1947 → Stopami dramatu a divadla (1967); jtg. (J. Träger), Práce 16. 10. 1947; J. Hájek, RP 17. 10. 1947; H. Budínová, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 6; J. Mukařovský, SaS 11, 1948/49, s. 117; J. Honzl, Nár. divadlo 24, 1948/49, č. 15 → K novému významu umění (1956) ●; J. Honzl: Pět let od smrti V. V., Otázky divadla a filmu 3, 1947/48, s. 48 → Divadelní a literární podobizny (1959); J. Pistorius: Nad divadelní kritikou V. V., Divadelní zápisník 1948, s. 127; A. Dvořák: V. V. a divadelní umění, Divadlo 1952, s. 828; R. Jílek: Sloh Markéty Lazarové V. V., Čes. jazyk 1954, s. 262; J. Dvořák: V. V. na Slovensku, NŽ 1956, s. 629; F. Götz: Náčrt k portrétu V. V., NŽ 1956, s. 622; K. Nový: V. V., NŽ 1956, s. 615 + V. V., LitN 1956, č. 27; J. Toman: V. odkaz – tvořivý experiment, Květen 2, 1956/57, s. 17, 64; J. Šusta: Ze vzpomínek na V. V., HD 1957, s. 209; F. Götz: Střetnutí dvou umělců (o V. úpravě hry Bena Jonsona Alchymista), LitN 1957, č. 36; K. Horálek: K problémům tzv. autorské řeči v epické próze, Sborník slavistických prací věnovaných 4. mezinárodnímu sjezdu slavistů v Moskvě (1958); Z. Kožmín: Jazyková charakteristika postav v díle V. V., sb. O literatuře (Vysoká škola politická Brno, 1958) + V. experimenty se smíchem, HD 1959, s. 410; F. Götz in J. J. Kolár: Pražský Žid (v úpravě V. V.) (1959); L. Linhart: Poslední rozmluvy s V. V., Kultura 1961, č. 25 + V. V. a film, Tvorba 1961, s. 588; Z. Pešat: V. V. a počátky socialistické literatury, ČLit 1961, s. 477; Z. Palková: K rytmu v české próze, SaS 1963, s. 221; B. Fučík: Umění není vyhrazeno spisovatelům (rozhlas. rozhovor s. V. V. z r. 1934), LitN 1966, č. 26 → Rodná krajina básníkova (2003); J. Galík: Literární publicistika V. V., sb. Václavkova Olomouc 1966 (1967); L. Gawlik: Estetické názory a hodnocení jako latentní složky V. prozaické struktury, Estetika 1968, s. 17; J. Lopatka: Konec starých časů, Tvář 1969, č. 5 → Předpoklady tvorby (1991); J. Opelík: Hrdelní pře anebo Přísloví čili K poetice jednoho titulu, ČLit 1970, s. 382 → Milované řemeslo (2000); V. Černý in Křik Koruny české (1970; in Paměti 2, 1992); J. Mukařovský: Vančurova prolegomena, in Cestami poetiky a estetiky (1971); M. Grygar: Modernost a tradice v díle V. V., sb. KSČ a literatura (1971); H. Kučerová: V. umělecký vývoj v prvních letech poválečných, ČLit 1972, s. 496; O. Malevič: Z vančurovských margináliií, Lit. měsíčník 1972, č. 1; J. Kolařík: V. dialektický experiment (Alchymista), ČLit 1972, s. 97 + Dramatikova dialektická jednota teorie a praxe, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1973, č. 20; R. Kuzněcovová: Charakter V. grotesky (Konec starých časů), ČLit 1973, s. 25; M. Pohorský in Portréty a problémy (1974); E. Lukeš: V. Pole orná a válečná, AUC Praha. Philologica 3–4. Slavica Pragensia 16, 1973 (1975); J. Galík: Proměny Rodiny Horvatovy, J. Stýskal: V. Učitel a žák v kontextu vývoje české divadelní avantgardy, oboje AUP Olomouc. Philologica 37. Studia bohemica 1 (1975); L. Hlaváček: Výtvarné složky V. díla, Estetika 1976, s. 153; H. Kučerová: V. dramatická tvorba dvacátých let jako mezník umělcovy tvorby, ČLit 1976, s. 314 + Poslední soud jako syntéza V. tvorby dvacátých let, sb. Lit. archiv 10, 1975 (1978), s. 21; R. Havel: Výtvarné projevy V. V., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1979, s. 43; V. Königsmark: Formování postav ve Vančurově Rozmarném létě a v jeho divadelních adaptacích, ČLit 1979, s. 121; J. Poláček: Kritická recepce V. Rozmarného léta v dobových časopisech, ČLit 1979, s. 488; F. Buriánek: Pekař Jan Marhoul, in Z moderní české literatury (1980); O. Malevič: Od scénáře k románu (s otiskem filmového scénáře Baron Prášil), Sovětská literatura 1981, č. 6; M. Tomčík: Vančurov umelecký univerzalismus, Slovenské pohľady (Bratislava) 1981, č. 6; B. Fučík in Sedmero zastavení (Mnichov 1981) → Čtrnáctero zastavení (1992); mb (M. Blahynka): Ke genezi V. Obrazů z dějin národa českého (zápisy o poradách v Družstevní práci), Lit. měsíčník 1981, č. 8 + Dva rané V. rukopisy, sb. Lit. archiv 13–15, 1978–80 (1982), s. 5; J. Holý: Donkichotský motiv v díle V. V., tamtéž, s. 37; J. Seifert in Všecky krásy světa (1982; defin. vyd. 1992); J. Toman: V. V., bojovník proti fašismu, Lit. měsíčník 1982, č. 6; J. Polák: Motivy učitele a žáka, vědy a mládí v hrách V. V., ZM 1982, s. 333 → Prameny a perspektivy (1985); J. Poláček: J. Mahen a V. V., sb. Jiří Mahen, spolutvůrce pokrokové kulturní politiky (1983); A. Hájková: Humorem k renesanci lidství, in Nejen o humoru (1984); J. Holý: Funkce jmen postav v dílech K. Čapka a V. V., ČLit 1984, s. 459 → Problémy nové české epiky (1995); M. Pohorský in V. V.: První prózy a první pokusy (1985); D. Hodrová: Markéta Lazarová, sb.

Rozumět literatuře (1986); A. Macurová: Využití jazyka ve V. uměleckém textu, Čes. jazyk a literatura 37, 1986/87, s. 254; J. Poláček in sb. Česká literatura v boji proti fašismu (1987); P. Janoušek: Střetnutí avantgardní poetiky s dramatickou tradicí ve V. hrách Učitel a žák a Nemocná dívka, ČLit 1988, s. 13 → Rozměry dramatu (1989); M. Procházka: V. Učitel a žák, in Znaky dramatu a divadla (1988); J. Holý: V. Markéta Lazarová a česká historická próza, ČLit 1989, s. 136; J. Poláček: B. Václavek a V. V., sb. Kurt Konrad… a literární kritika na Moravě v letech 1918–1938 (1989); E. Kolárová: Vančura dramatizátor, AUC Praha. Philosophica et historica 4. Theatralia 8, 1989 (1991); L. Vančurová: Žaloba historiků o spoluautorství na V. Obrazech (ed. R. Havel), ČLit 1991, s. 461; J. Lehár: V. české pohanství, ČLit 1991, s. 437 → Studie o sémantizaci formy (2005); J. Poláček: F. X. Šalda a V. V., Tvar 1991, č. 23; J. Holý: V. Obrazy z dějin, ČLit 1991, s. 424 + V. V. v zajetí filmu, Iluminace 1991, č. 1 + Konkretizace v pojetí V. V., ČLit 1992, s. 144; R. Jílek: K času V. románů, ČLit 1992, s. 52 (k tomu polemika: M. Uhde: Levá avantgarda po letech, Proglas 1992, č. 10); J. Poláček: Pravda a báseň (Přijetí Obrazů z dějin národa českého dobovou kritikou), SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1993, č. 40; J. Holý: Proměny autorského vypravěče, sb. Proměny subjektu 2 (1994); R. Filipčikovová: V. poetika – poetika 20. století (V. V. a A. Bělyj), sb. Světová literárněvědná bohemistika 2 (1996); M. Bednářová: Cesta barona Prášila (o proměnách titulní postavy v různých verzích nerealizovaného filmového scénáře Baron Prášil), Tvar 1997, č. 17; A. Štěrbová: K interpretacím V. Učitele a žáka, ČLit 1997, s. 291; P. Trost: Jazyk ironie (přednáška z 1985, mj. o ironii Rozmarného léta), SaS 1997, s. 83; T. G. Winner: V. V. jako kritik umění, jeho vztahy k Pražskému lingvistickému kroužku, ČLit 1997, s. 451; F. Všetička: Román V. V., Alternativa nova 4, 1997/98, č. 1 → Podoby prózy (1997); L. Soldán: V. mezi katolíky, časopis Tvar a Strakošova idea „čisté poezie“, Tvar 1998, č. 16; O. Horák: Bylo na třetí hodinu zrána (Rozmarné léto), Tvar 1999, č. 13, příl. Tvary; H. Veličková: Co prozradí písmo. V. V., Čtenář 1999, s. 280; M. Jankovič: Nad V. Obrazy z dějin národa českého, ČLit 2000, s. 339; J. Holý in V. V.: Amazonský proud, Pekař Jan Marhoul, Pole orná a válečná, Poslední soud (2000); F. Všetička in Tektonika textu (2001); J. B. Třísková in Aura baroka kolem literatury 20. století (2001); M. Jankovič: Rytmičnost v próze. V. Obrazy z dějin…, sb. Pohledy zblízka: zvuk, význam, obraz. Poetika literárního díla 20. století 2 (2002); J. Holý in ed. Poetistická próza (2002); J. Poláček: Dvojí pohled na V. V. Arne Novák a F. X. Šalda, SPFF Brno, Bohemica litteraria, ř. V – lit. vědná bohemistická, 2002/03, č. 5–6 + in Tvorba a recepce (2003); I. Klimeš: Marijka nevěrnice (1934). Pokus o nezávislý film, sb. Obrazy času – Bilder der Zeit (2003); J. Holý: Vodička, V. a kostnická škola, sb. Felix Vodička 2004 (2004) + J. B. Čapek a V. V., sb. Jan Blahoslav Čapek (2004); J. David: „Slova jsou hvězdy, jež se zaněcují na temném nebi vědomí.“ (Literární antroponymie a toponymie v díle V. V.), Acta onomastica 2005, s. 29 (i sep.).

jo

Zdeněk **Vančura**

* 11. 1. 1903 *Praha*
† 5. 5. 1974 *Praha*

Překladatel z angličtiny, historik anglické a americké literatury, literární kritik.

Syn strojního inženýra. Od 1914 studoval na reálném gymnáziu (mat. 1921), pak na pražské filoz. fakultě obory bohemistika, romanistika a anglistika (žák V. Mathesia; 1926 doktorát prací *Evoluční filozofie H. G. Wellse a G. B. Shawa*). Po dokončení získal stipendium Rockefellerovy nadace v USA, která mu 1927–28 umožnila studium na několika amerických univerzitách. Po návratu domů působil v Praze na Českosl. obchodní akademii v Resslově ul.; 1932 se stal lektorem a 1937 soukromým docentem na Vysoké škole obchodní (vyučoval češtinu, angličtinu a anglickou obchodní korespondenci), po uzavření vysokých škol 1939 se vrátil na obchodní akademii. Za svého pedagogického působení připravil řadu jazykových učebnic a příruček (*Hospodářská lingvistika, Učebnice anglického jazyka pro obchodní akademie, Anglická čítanka* aj.). Ve 30. letech se V. začal také intenzivně věnovat překladatelství, především divadelních her pro pražské scény (Vinohradské, Stavovské a Komorní divadlo) a novější beletrie z angličtiny; v důsledku válečného stavu Německa s Anglií a USA byla 1941 tato V. aktivita přerušena. Po skončení války (a po smrti V. Mathesia) byl V. počátkem 1946 jmenován profesorem anglické a americké literatury na pražské filoz. fakultě; od 1950 byl vedoucím katedry anglistiky a germanistiky a od 1954 externím a od 1962 interním vedoucím Kabinetu pro moderní filologii ČSAV (1960 zvolen členem korespondentem), 1963 se stal ředitelem Ústavu jazyků a literatur, 1969 se po smrti syna této funkce vzdal, 1970 odešel do důchodu.

Většina téměř třiceti překladů divadelních her (hlavně konverzačních komedií, které V. nejčastěji připravoval pro repertoár pražského Komorního divadla) zůstala v jevištním prove-

dení; knižně byly vydány zejména překlady populární situační veselohry Th. Brandona Charleyova teta a později komedie G. B. Shawa César a Kleopatra. Prózu V. překládal nejen z anglické a americké literatury, ale prostřednictvím anglického jazyka uváděl i autory východoasijské oblasti (Y. Kang, Ših Nai An); vysoce byla hodnocena volba stěžejního díla amerického románu 20. století K domovu se dívej, anděle! od Th. C. Wolfa. Od 1928 V. publikoval odborné studie, články a recenze o anglickém písemnictví i populárně-vědecké eseje o aktuální kulturní a kulturněpolitické problematice ve Velké Británii a USA. Soustavný zájem o současné literární dění v anglickém jazyce, který V. projevoval v recenzích a zásadnějších kritikách, se týkal i skotských, irských, australských spisovatelů až k autorům z Afriky a Karibiku. První větší studie, vycházející ze zevrubného rozboru konkrétního díla nebo autora, V. věnoval H. G. Wellsovi a zejména G. B. Shawovi, k němuž se vracel jako literární historik a kritik i jako překladatel a editor; dovršením tohoto zájmu byla ideová a estetická analýza originality dramatické struktury jeho stěžejních her v monografii *Umění G. B. Shawa.* Pod vlivem V. Mathesia se V. ve 20. a 30. letech v řadě stylistických studií zabýval anglickou renesanční a barokní prózou; srovnávací analýza Shakespearovy elegie Fénix a hrdlička pak vedla k obecnějším poznatkům o charakteru renesanční poezie. Znalost evropské renesance a zřetel k souvislostem různých umění uplatnil V. v pozdější studii *Shakespeare – Whose Contemporary?,* reagující na zjednodušující aktualizace jeho dramat. Řada V. citlivých ideově estetických rozborů se týkala klasických děl anglické prózy 19. (E. Brontëová: Wuthering Heights – Na Větrné hůrce) a 20. století. Průkopnická byla jeho odborná orientace na písemnictví v USA (byl prvním profesorem americké literatury na pražské filoz. fakultě). Někdy až objevitelsky působily (nejen u nás, ale i v kontextu literární historie v Americe) práce sledující jeho kořeny: literární projevy z doby koloniální nadvlády (počátky prózy a historie, misijní traktáty, první autoři), jimž věnoval monografii *Otcové poutníci a počátky americké literatury* a dva svazky sumarizujících univerzitních skript. Po autorech 19. století (E. A. Poe, H. Melville, E. Dickinsonová, Mark Twain a W. Whitman, k jehož jubileu napsal populárně-vědeckou monografii) se V. ve studiích a četných doslovech či předmluvách k českým vydáním jejich děl stále častěji zabýval románem 20. století (Th. C. Wolfe, J. Dos Passos, E. Hemingway, S. Bellow aj.), se zvláštním zájmem o jeho realistickou sociálně kritickou složku (U. Sinclair, Th. Dreiser). Soustavné sledování amerického písemnictví měl završit *Slovník spisovatelů – Spojené státy americké,* který V. připravoval v posledních letech života a který dokončili jeho žáci (M. Hilský, J. Jařab, M. Lukeš, E. Masnerová, R. Nenadál a Z. Stříbrný). K V. odborným aktivitám patřilo i mnoho lektorských posudků a edičních návrhů pro různá nakladatelství a redakce.

ŠIFRY: Zd. V., zv, Z. V., Z. V-ra. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Acta Universitatis Carolinae (1959); Almanach Kmene 1935/36, … 1936/37; Apollon (1923–24); Časopis pro moderní filologii (1928–71); Českosl. divadlo (1935); Čes. časopis filologický (1944–45; 1945 K metodě renesanční poezie. Poselství Shakespearova Fénixe a hrdličky); Divadlo (1956); ELK (1936–41); Erb (1969); sb. Evropské literatury 1945–1958 (1959); Host (1929); sb. Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario… oblata (1932); sb. Charles University on Shakespeare (1966, Shakespeare – Whose Contemporary?); Impuls (1966–68); Kritický měsíčník (1938, 1945); Kultura (1961); Kulturní tvorba (1966–67); Kurýr Odeonu (1970); Lid. noviny (1934–41); Listy pro umění a kritiku (1933, 1935–36); Lit. měsíčník (1974); Lit. noviny (od 1954); Lumír (1935–36, 1940); Naše doba (1925–26, 1928, 1940); Naše vojsko (1956); Nová svoboda (1928–29); Nové Čechy (1928, 1935); Panoráma (1929–32); Philologica Pragensia (1958–70; 1970 The Stones of Wuthering Heights); Plamen (1964); Poznání (1938); sb. Příspěvky k dějinám řeči a literatury anglické (1928, 1933; 1928 Filozofie vývoje u H. G. Wellse a G. B. Shawa); Ročenka Kruhu moderních filologů (1965); Rozpravy Aventina (1929); Review 45 (1946); Rudé právo (1971, 1973); Sborník přednášek proslovených na prvém sjezdu čsl. profesorů filozofie, filologie a historie… (1929); Slovesná věda (1947–49); Slovo a slovesnost (1936–37, 1943); sb. Světová kulturní výročí (1958, 1959, 1960); Světová literatura (1956–71); sb. Tjekkisk strukturalisme (Kodaň 1971); sb. Travaux du Cercle linguistique de Prague (1936); Věstník ČSAV (1967); sb. Xenia Pragensia Ernesto Kraus… oblata (1929); Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik (Berlín 1960); Z kulturních výročí navrhovaných Světovou radou míru (1972, P. B. Shelley); Žijeme (1931); – posmrtně: Slovník spisovatelů – Spojené státy americké (1979). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Angloamerické reálie (skripta, 1947); Americká literatura 19. stol. (skripta, 1948); Anglická literatura od převratu r. 1688 k období Francouzské revoluce (skripta, 1951; upr. vyd. 1958, 1962 a 1967); Literatura amerického koloniálního odboje a osvobozenecké války v 18. století (skripta, 1953); Walt Whitman, básník demokracie

(1955); George Bernard Shaw (1956); Umění G. B. Shawa (1958); K problémům realismu (skripta, 1958, s jinými); Otcové poutníci a počátky americké literatury (1965); Dvadsať let anglijskogo romana 1945–1964 (Moskva 1968; 1976 čes. s tit. Dvacet let anglického románu 1945–1964); – posmrtně: Pohledy na anglickou a americkou literaturu (1983, ed. Z. Stříbrný). – *Překlady:* U. Sinclair: Město v horách (1930, se S. V. Klímou); D. H. Lawrence: Synové a milenci (1931, s R. Wellkem); W. L. Comfort, Zamin Ki Dost: Zvířata a lidé v džungli (1933); C. Houghton: Helenina záhada (1933); Th. Brandon: Charleyova teta (1934); Y. Kang: Drnová střecha (1934); Ših Nai An: Všichni lidé jsou bratři (1936, s M. Novákovou a M. Matouškovou); Th. C. Wolfe: K domovu se dívej, anděle! (1936, s V. Vendyšem; 1961 s tit. K domovu pohleď, anděle!); G. B. Shaw: Cesta černošské dívky k Bohu (1939) + Caesar a Kleopatra (1956, in Hry 1); R. Field: To vše a ještě nebe (1940, s A. Novotnou); M. Rössner: Modrý démant (1942); P. Robeson: Boj černochů za svobodu (1951); N. Hawthorne: Dům se sedmi štíty (1955, s K. Maryskovou); A. Ridley: Půlnoční vlak (1965, prem. 1930). – *Ostatní práce:* Hospodářská lingvistika. Pokus o její teorii a doklady z amerického účetnického názvosloví (1934); Teoretické základy studia cizích jazyků na obchodních školách (1935, s J. Čadou a L. K. Kopeckým); An English Economic Reader (1939); Učebnice anglického jazyka pro obchodní akademie (1942, s M. L. Čapkou); Učebnice anglického jazyka pro vyšší obchodní školy (1943, s M. L. Čapkou); Anglická čítanka (1945, s jinými). ■ SCÉNICKY. *Překlady her:* J. B. Pristley: Otec rodiny (1931); R. Pertwee: Poctivá hra (1931); L. Ide: Pokoj popelu jeho (1931); F. Vosper: Pěkné vyražení (1931); N. Coward: Intimní život (1931) + Láska mezi umělci (1933); H. M. Harwood: Pán v domě (1932); E. J. Mayer: Děti temnoty (1932) + Bouřlivák (1932); E. Crooker, L. Brentano: Rodinná aféra (1932); B. W. Levy: Sladké bláto aneb Průběh pravé lásky (1933); A. Armstrong: Deset minut alibi (1933); M. Bradell: Tony jde rybařit (1933); G. S. Kaufman: Černá věž (1934); W. S. Maugham: Veliká výhra (1934); L. Gross, E. Carpenter: Volání ze tmy (1935); G. B. Shaw: Velká Kateřina (1935); L. Riley: Osobní kouzlo (1936); M. Veiller: Dvě paní Carrolové (1936); R. E. Sherwood: Zkamenělý les (1936); J. L. Hardy: Láska v revoluci (1936); S. Raphaelson: Dvacetiletá (1936); M. Reed: Milostná horečka (1936) + Ano, dceruško (1937); G. S. Kaufman, M. Hart: Vždyť jsme jen jednou na světě (1937); J. Deval: Slečna panská (1938); G. S. Kaufman, K. Dayton: První dáma republiky (1938, s M. Klocem); O. Wilde: Vějíř lady Windermerové (1939); J. F. Black: Moudrá Penny (1939); E. T. Schauffler: Parnell (1940). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Časopis pro moderní filologii (1953–62), Philologica Pragensia (1958–62, s B. Trnkou), Philologica Pragensia – Časopis pro moderní filologii (1963–74); *sborníky:* Evropské literatury 1945–1958 (1959), Acta Universitatis Carolinae. Philologica 1. Prague Studies in English 9 (1961), G. K. Anderson, H. Craig, L. Bredvold, J. Warren Beach: Dějiny anglické literatury 1, 2 (1963); *spisy:* Th. Dreiser: Spisy (1954–69), G. B. Shaw: Hry 1, 2 (1956, s F. Tetauerem a K. Maryskovou). ■

BIBLIOGRAFIE: Z. Stříbrný: Soupis díla Z. V., in Z. V.: Pohledy na anglickou a americkou literaturu (1983, s. 351). ■ LITERATURA: ● ref. Filozofie vývoje u H. G. Wellse a G. B. Shawa: F. Chudoba, LidN 23. 3. 1929; K. (F. V. Krejčí), PL 14. 4. 1929 ●; K. Polák: ref. Walt Whitman…, ČLit 1956, s. 271; ● ref. Umění G. B. Shawa: F. Götz, Světová literatura 1958, č. 6; J. Pokorný, Divadlo 1958, s. 786; Z. Stříbrný, NŽ 1959, č. 2 ●; ● k šedesátinám: Z. Stříbrný, Philologica Pragensia 1963, s. 1 + LitN 1963, č. 2; V. Fried, Cizí jazyky ve škole 1963, s. 225 ●; ● k sedmdesátinám: J. O. Fischer, Tvorba 1973, č. 3 + ČLit 1973, s. 300; I. Milner, Philologica Pragensia 1973, s. 1 ●; ● nekrology: J. Lormanová, Svob. slovo 14. 5. 1974; J. O. Fischer, Tvorba 1974, č. 20; K. Krejčí, Věstník ČSAV 1974, s. 328; I. Milner, Philologica Pragensia 1974, s. 113; E. Oliveriusová, Lit. měsíčník 1974, č. 7 ●; Z. Stříbrný: ref. Dvacet let anglického románu, Tvorba 1978, č. 27; J. O. Fischer: ref. Slovník spisovatelů – Spojené státy americké, RP 6. 8. 1980; Z. Stříbrný in Z. V.: Pohledy na anglickou a americkou literaturu (1983) + Z. V. 1903–1974, Philologica Pragensia 1983, s. 1; E. Masnerová: Z. V. as Remembered by his Disciples, Philologica Pragensia 1983, s. 10; ● ref. Pohledy na anglickou a americkou literaturu: E. Masnerová, RP 28. 11. 1983; M. Janoušek, Lit. měsíčník 1984, č. 10; M. Procházka, Tvorba 1984, příl. Kmen, č. 18 ●; J. Vachek in Vzpomínky českého anglisty (1994, s. 14); Z. Stříbrný: k 100. výr. nar., LitN 2003, č. 3.

dv, vf

Arnošt **Vaněček**

* 13. 8. 1900 *Nové Benátky* (Benátky nad Jizerou)
† 28. 9. 1983 *Praha*

Autor lyrických próz se sociálními, historickými a vzpomínkovými náměty, překladatel z angličtiny.

Podle zápisu v matrice se narodil 13. 8. 1900 (sám však uváděl jako datum narození 10. 8.) a jeho otcem byl J. Vaněček, umělecký zahradník v Německém (Havl.) Brodě. Podle údaje A. V. však byl jeho otcem JUDr. A. Čeřovský (V. se ojediněle podepisoval Arnošt Čeřovský nebo Arn. Čeřovský-Vaněček), s nímž se matka Marie Vaněčková seznámila poté, co se rozešla se svým manželem a vrátila se do Nových Benátek, kde vedla barvírenskou živnost, zděděnou po rodičích. – V tomto prostředí prožil

V. dětství. Studoval v Hradci Král. a Praze (od 1915, mat. na obchodní akademii 1918) a poté externě na Karlově univerzitě politickou ekonomii, estetiku a literaturu. Pracoval jako úředník revizního odboru ministerstva národní obrany (1918–20), Čes. průmyslové banky a Živnostenské banky. 1940 byl zatčen gestapem a rok vězněn v Praze, Terezíně, Mnichově a v Drážďanech. Po propuštění nastoupil opět do banky; 1942 přešel na místo redaktora v nakladatelství Josef Lukasík. Po 1945 pracoval v kulturní komisi Ústřední rady odborů, ve filmovém odboru ministerstva informací, ve Filmovém studiu Barrandov a v archivu Svazu českosl. spisovatelů. Od 1957 byl spisovatelem z povolání. Byl členem různých levicových spolků a sdružení, přátelil se s příslušníky avantgardy (K. Schulz, A. Černík, J. Seifert, J. Wolker, V. Nezval, B. Václavek, J. Hořejší aj.). 1930 založil (s F. Halasem) a vydával čas. Kvart (byl též vydavatelem knižnic Mys dobré naděje a Centaurus). Od 30. let aktivně pracoval v Umělecké besedě (od 1942 ve výboru), po 1945 byl prezidentem pražského Penklubu. Podnikl cesty do Velké Británie, Francie, Itálie, Rakouska, SSSR, Švédska aj.

V. začínal jako překladatel soudobé americké poezie, mapující celou její rozlohu od poloh spirituálních (T. S. Eliot) až po občanskou lyriku whitmanovské ražby. Z původně časopisecky otiskovaných překladů uspořádal antologii Američtí básníci, která v obou svých vydáních ovlivnila i český kontext, a to zvláště ukázkami moderní sociální poezie (L. Hughes, V. Lindsay, E. L. Masters, C. Sandburg,) rezonujícími s domácí civilistní tradicí a zčásti i s úsilím Skupiny 42. Zájem o literaturu sociálně inspirovanou zůstal pak trvalým znakem jeho překladatelské činnosti (antologie černošské poezie Litanie z Atlanty, překlad Sandburgova díla Lid, ano, lid!). Ve vlastní prozaické tvorbě, jíž se začal soustavně věnovat až od konce 30. let, navazoval na tvárné výboje dekadence, poetismu a surrealismu. Rané prózy (*Portrét zámku, Vor Medusy, Pátá symfonie*) rezignují na souvislou epickou výstavbu: jsou sledem volně řazených obrazů, které mají působit svou vlastní dostředivou energií, impresivní a dekorativní potencí slovesného výrazu. Určujícím prvkem syžetu je v nich niterná logika lyrického subjektu, který se soustřeďuje k evokaci nálady, vizuálních a hudebních kvalit okamžiku, proměnlivé atmosféry městské i přírodní scenerie nebo interiéru, případně k stylizovanému přepisu vyprávění některé z postav. Zjemnělost výrazu klade autor do kontrastu k příkrému odsudku civilizace stojící na peněžních základech (opakovaně se vrací symbol potápějícího se voru ze známého Géricaultova obrazu). Dominantním prostředím V. próz se stal svět finančních spekulantů a jejich ústředním tématem život pod hrozbou peněžního i lidského krachu. Bezvýchodnou atmosféru soudobé společnosti do nich autor promítal prizmatem romantické stylizace: jako dráždivě neuspokojivou erotiku marných a vyšinutých lásek a jako vpád slepě vraždící Nemesis do prostředí starobylých zámků a odcizených rodinných vztahů (*Světlo v zámku, Ryňk světa*). Motiv záhubné touhy po bohatství prochází i díly z druhé poloviny 40. let, v nichž V. intenzivně zkoušel nové tematické i stylové polohy. Usiloval o prózu výraznější epické objektivace s prvky detektivními (*Dýka v kříži*) a vědecko-fantastickými (*Atomové město*) a na dobové společenské podněty reagoval i promýšlením otázek umělecké etiky (*Odvalený život*). Nejvhodnější uplatnění pro své popisné a evokativní dispozice nacházel však v námětové exotičnosti, ať už prostorové (australská dobrodružství benáteckého rodáka v románu *Černá labuť*), nebo časové (osudy několika postav spjatých se stavbou pražské katedrály v romanetu *Písař u Svatého Víta*). Historická próza zůstala hlavní žánrovou oblastí jeho tvorby i později. V 50. letech V. zjednodušil své výrazové prostředky, přizpůsobil se dobové didaktizující poetice a opřel se o důkladné studium archivního materiálu. V prózách na rozhraní krásné literatury a publicistiky (*Barvy století, Bílé zlato*) beletrizoval dějiny cukrovarnického a chemického průmyslu a přiblížil některé epizody z bojů za lepší pracovní podmínky dělníků. Od 60. let se vracel ke svým původním východiskům a minulost začal opět pojímat hlavně jako pozadí pro romantické příběhy věčných lidských vášní podaných se sympatií k lidem dějinami deptaným (*Zlatý kůň, Králův houslista, Husitská balada*), se zálibou v malebné popisnosti a v motivech tajemství (romaneto *Golem* ze svazku *Pražská zastaveníčka*). Občas se pokoušel zvrstvit významové dění svých děl kontrastním spojením dvou časových rovin: vypravěčský rámec lokalizovaný do přítomnosti přitom podtrhuje přeludný, snový charakter historických příběhů (*Rastislavův meč, Severní sen*).

Druhou linii V. zralé tvorby představují prózy čerpané ze vzpomínek na dětství a mládí a z neutuchajícího okouzlení rodnou krajinou Pojizeří. Od drobných lyrických obrázků a básní v próze (*Hudba Jizery, Modré a bílé dny*) postoupil V. v obsáhlém vzpomínkovém pásmu *Nahý svět* až k syntetickému, bilančnímu pohledu na životní cestu vlastní generace, aniž přitom opustil metodu záměrně útržkovité kompozice a těkavé asociativnosti.

PSEUDONYM: A. Čeřovský (Arn., Arnošt). ▮ PŘÍSPĚVKY (hlavně překlady BB z angličtiny) *in:* Akord (1942–43); Blok (1946–49); Cesta (1927–28); sb. Černošská poezie (1958); Čteme (1938–43); Doba (1946); ELK (1936–37); Kmen (1927–28); Knižní kultura (1965); Kulturní tvorba; Kvart (1930); Květy; Kytice (1947); Lid. demokracie; Lid. kultura (od 1945); Lid. noviny; List Sdružení mor. spisovatelů (Brno 1946); Listy pro umění a kritiku (1933–34); Lit. noviny (od 1939); Lit. noviny (od 1956); Lumír (1932–37, 1940, i vlastní BB a PP); Mladé archy (Ml. Boleslav 1946–48); sb. Na paměť Vladislava Vančury (Ml. Boleslav 1947); Nár. osvobození (1925); Nár. práce (1925); Nár. práce (1940); sb. Naše maminky (Třebechovice p. Orebem b. d., 1936; zde i údaje o otci a rodině); sb. Neschovávej se, sluníčko! (1970); Nový život; Obrana lidu; Odeon; sb. Oheň a růže (1961); Panoráma; Pevný bod (1967); Plamen; Plán (1929–30); Pochod (Ml. Boleslav); Praha–Moskva; Pramen (1928); Právo lidu (1935); Program D; Prospekt (1930–31); První svazek (1926–27); sb. Příběhy o životě, smrti a naději (1970); Ranní noviny (1935–36); ReD; Reflektor (1929); Rovnost (1929, 1938, 1946–47); Rozhledy (1933–35); Rozpravy Aventina (1928–34, i vlastní BB, FF a ref.); Rudé právo (od 1924); Topičův sborník (1926); Trn; Tvar (1928–31); Tvorba (1938); Tvorba (1972); U (1937–38); Venkov (1928); Zlatý máj; viz též rubriku USPOŘÁDAL A VYDAL. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Portrét zámku (P 1934); Portrét Pecky (E 1937, pseud. Arnošt Čeřovský); Vor Medusy (R 1938; 1959 upr. in Modré a bílé dny); Pátá symfonie (PP 1943); Světlo v zámku (PP 1945); Ryňk světa (R b. d., 1946); Písař u Svatého Víta (R 1946); Dýka v kříži (R 1946); Černá labuť (R 1947; 1966 podle tiráže, 1967 podle tit. listu přeprac. vyd. pro ml. s tit. Zlato na Labutí řece); Odvalený život (R 1948); Atomové město (P 1948); Sklářská bouře 1890 (R pro ml., 1953, přeprac. vyd. 1961 s tit. Náhrdelník z červených korálů); Barvy století (P 1956); Bílé zlato (PP pro ml., 1956); Hudba Jizery (PP 1957); Modré a bílé dny (PP 1959); Londýnský kaleidoskop (cestopisné črty, 1961); Příběhy opice Jenovéfy (PP a BB pro ml., 1963); Rastislavův meč (R 1967); Zlatý kůň (R 1969); Nahý svět (P 1971); Králův houslista (R 1977); Severní sen (P 1977); Husitská balada (R 1978); Pražská zastaveníčka (PP 1982). – *Překlady:* A. Beardsley: Venuše a Tannhäuser (1930); R. Aldington: Sen v Lucemburské zahradě (1932); W. Blake: Tři prózy (1935) + Vidění dcer Albionových (1945); C. Sandburg: Lid, ano, lid! (1945); L. Smith: Podivné ovoce (1948); O. Wilde: Šťastný princ a jiné pohádky (1959); Americké černošské aktovky (1963, rozmnož.; G. D. Johnson: Chocholy, J. F. Matheus: Verbíř a W. Richardson: Kompromis); viz i rubriku USPOŘÁDAL A VYDAL. ▮ REDIGOVAL *časopis:* Mladé archy (Ml. Boleslav 1946–47, s V. Poppovou); *edice:* Mys dobré naděje (1929–35, s F. Halasem), Centaurus (1931), Dobré prózy přeložené (1946). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL (ant. vlastních překladů): Američtí básníci (1929, rozšíř. vyd. 1946); Litanie z Atlanty (1938); Amerika mluví… (1945, rozmnož.); Hlasy básníků bojujících na Západě (1951, přel. s jinými). ▮

LITERATURA: ● ref. ant. Američtí básníci: Z. Vančura, Host 8, 1928/29, s. 138; B. V. (Václavek), ReD 2, 1928/29, s. 295; -jef- (J. Fučík), Tvorba 1929, č. 2; J. B. Čapek, Naše doba 37, 1929/30, s. 620 ●; ● ref. překl. R. Aldington: A. N. (Novák), LidN 11. 11. 1932; B. S. (Slavík), Studentský časopis 12, 1932/33, č. 4 ●; ● ref. překl. W. Blake: Tři prózy: ill (A. Novák), LidN 23. 12. 1935, příl. Lit. pondělí; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 62, 1935/36, s. 304 ●; ● ref. Litanie z Atlanty: -á-, RP 14. 1. 1938; n. (S. K. Neumann), Lid. kultura 1938, č. 11; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 11. 2. 1938 ●; ● ref. Vor Medusy: N. (S. K. Neumann), Lid. kultura 1938, č. 18; AMP. (A. M. Píša), PL 22. 10. 1938; k. k. (K. Konrad), Tvorba 1938, č. 36 → O revoluční tradici české literatury (1980); K. Sezima, Lumír 65, 1938/39, s. 304; de (J. Strnadel), Večerník Nár. práce 19. 6. 1939 ●; ● ref. Pátá symfonie: Ns. (J. Nečas), Naše doba 51, 1943/44, s. 329; kp. (K. Polák), Nár. práce 26. 3. 1944; V. Kolář, LidN 27. 3. 1944 ●; ● ref. Světlo v zámku: J. Janů, Zeměd. noviny 22. 8. 1945; vbk (V. Běhounek), Práce 28. 8. 1945; zk (Z. Koňák), NO 25. 10. 1945; lk (L. Kundera), Mladé archy 2, 1945/46, s. 64 ●; E. Petiška: A. V. – hudebník snu, Doba 1, 1945/47, s. 278; ● ref. Ryňk světa: F. Buriánek, Zeměd. noviny 24. 4. 1946; K. P. (Polák), KM 1946, s. 455; F. Kafka, Svob. noviny 16. 8. 1946 (i ref. Písař u Svatého Víta); A. Holas, Rovnost 12. 12. 1946 ●; ● ref. Písař u Svatého Víta: jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 52, 1945/46, s. 378; F. H. (Hampl), Práce 27. 4. 1946; F. Buriánek, Zeměd. noviny 1. 6. 1946; M. S. (Sedloň), RP 3. 7. 1946; E. Petiška, My 46, 1946, č. 21 (též o Ryňku světa) ●; ● ref. Američtí básníci (2. vyd.): G. (F. Götz), NO 21. 9. 1946; E. Petiška, Mladá fronta 9. 11. 1946; L. Kundera, Rovnost 14. 11. 1946; I. Skála, RP 22. 11. 1946; H. Budínová, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 6; J. Štern, Práce 14. 1. 1947; J. Pilař, Zeměd. noviny 19. 6. 1947 ●; ● ref. Dýka v kříži: G. (F. Götz), NO 2. 4. 1947; jm (J. Machoň), Svob. noviny 6. 4. 1947; Brk (F. Buriánek), Zeměd. noviny 23. 5. 1947; fh (F. Hampl), Práce 29. 6. 1947; O. Jahoda, KM 1947, s. 242 ●; ● ref. Černá labuť: V. Stuchl, Lid. kultura 1947, č. 31; J. Linhart, KM 1947, s. 415; E. F. M. (Míšek), NO 13. 8. 1947; jj (J. Janů), Svob. noviny 22. 8. 1947; cd (J. Hrabák), Rovnost 11. 9. 1947; F. H. (Hampl),

Práce 12. 12. 1947 ●; ● ref. Odvalený život: J. Janů, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 54; K. Růžička, KM 1948, s. 307 ●; ● ref. Atomové město: zdp, Lid. kultura 1948, č. 2; F. H. (Hampl), Práce 22. 5. 1948 ●; M. Ivanov: ref. Sklářská bouře 1890, NŽ 1953, s. 1249; ● ref. Bílé zlato: V. Pazourek, NŽ 1956, s. 1133; Z. Kožmín, HD 1957, s. 34 ●; ● ref. Barvy století: M. Otruba, LitN 1957, č. 13; Z. Kožmín, HD 1957, s. 233; A. Branald, NŽ 1957, s. 207; I. Bart, RP 26. 9. 1957 ●; ● ref. Hudba Jizery: J. Strnadel, NŽ 1958, s. 318; (-aš-), Kultúrny život (Bratislava) 1957, č. 48 ●; ● ref. Modré a bílé dny: F. Benhart, LitN 1959, č. 27; J. Petrmichl, RP 8. 4. 1959 ●; Z. Vavřík: Od experimentů ke skutečnosti, LitN 1960, č. 33; ● ref. Londýnský kaleidoskop: al (A. Linke), LitN 1961, č. 33; vš (V. Šašek), Práce 11. 10. 1961 ●; ● ref. Náhrdelník z červených korálů: E. F. Míšek, LitN 1961, č. 40; O. Kryštofek, Práce 29. 11. 1961 ●; J. Noge: ref. Příběhy opice Jenovéfy, ZM 1964, s. 174; F. Kafka: ref. Barvy století (2. vyd.), Práce 1. 9. 1965; ● ref. Rastislavův meč: Š. Vlašín, RP 28. 4. 1967; (oks), Mladá fronta 31. 5. 1967; M. Nyklová, Večerní Praha 11. 8. 1967; H. Hrzalová, Impuls 1967, s. 603 ●; ● ref. Zlatý kůň: F. Kafka, Práce 25. 6. 1969; Š. Vlašín, RP 8. 7. 1969; I. Zítková, Mladá fronta 12. 8. 1969 ●; ● ref. Nahý svět: (MJV). (M. Janů-Veselá), Práce 1. 9. 1971; (šv). (P. Švanda), LD 21. 12. 1971 ●; ● ref. Králův houslista: -ana. (J. Smetana), Nové knihy 1977, č. 22; M. Veselá, Práce 17. 6. 1977; J. Šnobr, Pravda (Plzeň) 28. 12. 1977 ●; ● ref. Severní sen: P. Bílek, O knihách a autorech 1977, podzim; Š. (J. Škodová), Nové knihy 1978, č. 23; (iz). (I. Zítková), Zeměd. noviny 27. 6. 1978; A. Hájková, Rovnost 20. 7. 1978 ●; ● ref. Husitská balada: L. Horáček, Nové knihy 1979, č. 15; J. Kádnerová, Svoboda 25. 10. 1979; M. Veselá, Práce 23. 1. 1980 ●; ● k osmdesátinám: D. Moldanová, Lit. měsíčník 1980, č. 7; M. Veselá, Práce 9. 8. 1980; (brh) (N. Brehovszká): (rozhovor), Svoboda 11. 9. 1980 ●; ● ref. Pražská zastaveníčka: (bech), Mladá fronta 4. 3. 1983; J. Poláček, Rovnost 19. 5. 1983; J. Slomek, Tvorba 1983, č. 47, příl. Kmen ●; ● nekrology: im (I. Matějka), Tvorba 1983, č. 41, příl. Kmen; D. Moldanová, Lit. měsíčník 1984, č. 2 ●; (bj) (B. Jirásek): Od experimentu k realitě, Pravda (Plzeň) 14. 8. 1985; M. Bauer in Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století (2003); L. Kundera in Různá řečiště (B) (2005).

bd

František Bernard **Vaněk**

* 15. 7. 1872 *Stálec* (Stádlec) u Tábora
† 1. 4. 1943 koncentrační tábor Dachau (Německo)

Prozaik, básník a esejista; člen Katolické moderny, autor a vydavatel homilií, kulturní a politický publicista.

Pocházel z rolnické rodiny. Nižší gymnázium studoval od 1884 v Táboře, vyšší (mat. 1892) a teologii (vysvěcen 1896) v Čes. Budějovicích. Jako student se podílel na činnosti bohoslovecké jednoty Jirsík, kde přednášel a věnoval se svým hudebním zájmům (jako houslista i člen kvarteta); podporoval snahy o česko-slovenské sblížení, 1894 se zúčastnil společného bohosloveckého sjezdu na Velehradě a projevy slovenských účastníků ho inspirovaly k veršům, přednáškám i 1895 ke studijní cestě na Slovensko. Literárně se podílel na vzniku Katolické moderny a na vydání jejího almanachu Pod jedním praporem, 1897 promluvil na sjezdu časopisu Nový život o sociálnosti katolického umění. Už na bohosloví projevoval zájem o křesťansko-sociální hnutí, 1894 se účastnil jeho sjezdu v Litomyšli, později se angažoval ve volebních akcích strany lidové (1908, 1911), 1919–29 byl členem jejích krajských orgánů, pracoval zejména v hnutí katolických zemědělců, 1907 se podílel na vzniku jeho orgánu Venkovan a 1919 Pražského večerníku (Lid). Po primici 1896 v rodišti krátce působil v Pürlesu (Brložec) na Karlovarsku a na jaře 1897 v Sudoměřicích u Bechyně. Od srpna 1897 byl kaplanem v Pelhřimově, poté 1902–07 na expozituře na Křemešníku, 1907 se stal pelhřimovským děkanem a později i papežským prelátem. Po neúspěšném jednání s nakladatelem V. Kotrbou založil vlastní knižnici Kazatelna, nejvýznamnější homiletickou edici té doby s velkorysým programem zahrnujícím původní i přeložená kázání ke všem církevním příležitostem, profily světových kazatelů, právní poradnu, soupisy homiletické literatury, teoretická pojednání o kazatelství aj. Rozsáhlejší celky současně publikoval ve volných svazcích jako Přílohu Kazatelny. Za 1. světové války se ocitl před divizním soudem, když odmítl vyzvánět na oslavu dobytí srbského Bělehradu rakouskými vojsky. Po válce ustavil 1922 Chrámové družstvo pro Republiku československou, pečující o restaurace a výzdoby chrámů, ladění zvonů apod., zasloužil se o renovaci několika kostelů a jiných památek, jako sběratel obrazů, užitého umění i nábytku vybudoval v Pelhřimově Muzeum uměleckých památek (zničené za 2. světové války). 1924 založil také lidovou záložnu. Přátelství doprovázené někdy též obsáhlou korespondencí ho vázalo k J. Š. Baarovi, sochaři F. Bílkovi (vzdálený příbuzný a spolužák z nižšího gymnázia), V. Bitnarovi,

S. Bouškovi, O. Březinovi, J. Demlovi, K. Dostálu-Lutinovovi, X. Dvořákovi, A. Sovovi, J. Zeyerovi. Od 1940 byl pro svá neohrožená kázání několikrát vyslýchán gestapem, nakonec na základě udání zatčen a vězněn v Táboře, Praze, Terezíně a v Dachau.

Z V. univerzálních zájmů oscilujících od počátku mezi literaturou, teologií, politikou, publicistikou a organizační prací pronikla na veřejnost nejdříve jeho poezie. Původně časopisecky otiskovaná duchovní lyrika nalezla konečný tvar ve sbírce *Sacerdotium* ovlivněné metaforikou O. Březiny a obsahující mnohotvárnost forem (pravidelné rýmované verše i básně v próze, dvojverší, tercíny, sonety, sapfické strofy). Poezie provázela i V. kázání a výklady bible, knižně vyšla ještě báseň v próze *Loučení,* lamentace nad ztrátou tří sto padesát let starých zvonů rekvírovaných za války (dva hlavní a měděnou střechu kostela se mu podařilo uhájit), v níž lze také nalézat do homiletické podoby promítnutý životní příběh pelhřimovského kněze i dějiny kraje. Čtenářsky nejvděčnějšími se staly dva V. romány. V prvním (*Na krásné samotě*) spolu s glorifikací proslulého poutního místa Křemešníku v dobromyslně humorných vzpomínkách V. vylíčil přátelské, idylicky sousedské spolužití kněze a řídícího učitele, zpestřené návštěvami umělců F. Bílka, O. Březiny, A. Sovy aj. V druhém (*Na srdci*) zachytil biedermeierovský Pelhřimov 40. let 19. století a v něm tragédii nemilovaného chlapce-mrzáka (umírajícího poté, co rodiče prodají kůzle, jeho jediného kamaráda). Obě knihy, opírající se o podněty dosavadní venkovské prózy, bohatě využívají zejména folklorních prvků, ale též novodobé metaforičnosti. Nedokončené paměti *Vlaštovky se vracejí* tvoří různorodé torzo vzpomínek od studijních časů v semináři až po německou okupaci. Figurují v něm také postavy přátel, vracejí se i reminiscence na V. oblíbence K. Havlíčka Borovského. Pokusy o literární a jiné recenze a články zůstaly na okraji V. aktivit i ve stínu jeho esejistiky.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: F. B. Stádlecký, Hellén, Stálecký, Versus, (dub.:) Justus, Rectus; ěk, -ěk., F. B. V., Fr. B. ěk, V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Archa (Olomouc 1939–41); Budivoj (Čes. Budějovice 1895); Čech; Lid (1931); Lid. noviny (1941); Lid. hospodář (1935); Muzeum (1893–96); Nár. politika (1941–42); Neděle; Nový věk; Nový život (1896–97, 1902; 1896 E o F. Bílkovi Sochař mystik, 1902 O náboženském přesvědčení V. Beneše Třebízského); Obrana (1897); Obrázková revue; Obzor (1895–96); alm. Pod jedním praporem (1895); Pražský večerník; Selské listy; Týdeník (1941); Týdeník z Českomoravské vysočiny (1929, 1937; 1937 R Na krásné samotě s tit. Křemešnický rechtor Zahálka); Týn; Večerní noviny (1895–96); Venkov (1940–42); Vlast (1929); Volné směry (1897); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Sacerdotium (BB, PP 1897); Loučení (B 1917); Na krásné samotě (R 1938); Na srdci (R 1942); – posmrtně: Vlaštovky se vracejí (vzpomínky, 1946). – *Ostatní práce:* Zdrávas Maria lékem naší doby (1900); Křížová cesta (1901, texty k obrazům V. Foerstra); Spása znovu křižovaná (1903); Řeči příležitostné 1 (1904); Milosrdenství Tvé nad námi (1915); Útěcha zarmoucených (1915); Pro naše zvony (1918); Po cestě křížové (b. d., 1918); Pokání (1935); Slovo včas 1, 2 (1935, 1937); Pelhřimov za války 1914–1918 (1938). – *Souborné vydání:* Sebrané spisy F. B. V. (Vyšehrad, 1948, 1 sv.). ▮ KORESPONDENCE: J. Menšík: Poslední vlaštovky (J. Menšíkovi z Dachau 1943), Archa 30, 1945/46, s. 62 (též LD 3. 6. 1945); in S. Batůšek: Katolická moderna (K. Dostálu-Lutinovovi z 1897; 1996, s. 109); in Přátelství básníků (K. Dostálu-Lutinovovi z 1896–97, úryvky; 1997, ed. S. Batůšek podle rkp. O. Svozila). ▮ REDIGOVAL *knižnice:* Homiletická knihovna (1901–32), Kazatelna (1902–42, od 1940 s tit. V den Páně; 1903–42 s Přílohou Kazatelny). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Studnice boží moudrosti (soubor výroků z bible a z církevních autorit, 1939). ▮

LITERATURA: sb. Na paměť F. B. V., českého kněze a spisovatele (1947, ed. J. Menšík; obs. mj. V. Bitnar: Umělec). ▮ K. Dostál-Lutinov in F. B. V.: Sacerdotium (1897); ● ref. Sacerdotium: an., Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 11; -m, Čes. revue 1, 1897/98, s. 87 ●; A. D.: k padesátinám, Naše kniha 1922, s. 122; V. Bitnar: k šedesátinám, Lid. listy 15. 7. 1932; ● ref. Na krásné samotě: jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 34, 1937/38, s. 215; -ma, Vlast 1938, s. 40; J. V. S. (Sedlák), Venkov 5. 3. 1938; K. Sezima, Lumír 65, 1938/39, s. 484; B. Slavík, LidN 4. 12. 1939; S., LitN 1939, s. 223; Sv. (O. Svozil), Archa 1939, s. 94 ●; O. Sv. (Svozil): ref. Pelhřimov za války 1914–1918, Archa 1940, s. 44; an.: Msgre F. B. V., alm. Poselství (1938, s. 368); J. Černý: U autora Na krásné samotě, Venkov 5. 10. 1941; ● ref. Na srdci: Jž., Dělnická osvěta 1942, s. 20; K. Sezima, Čteme 1943, s. 89; P. Bojar, LidN 15. 3. 1943 ●; J. Šanda: Prelát Msgre F. B. V., Archa 30, 1945/46, s. 40; r: Literární odkaz F. B. V., LD 2. 6. 1945; ● ref. Vlaštovky se vracejí: ok (O. Králík), Akord 13, 1946/47, s. 385; J. Haller, NŘ 1947, s. 170; Sv. (O. Svozil), Archa 1947, s. 91; Z. Koňák, NO 13. 2. 1947; F. Hampl, Práce 23. 2. 1947; P. Herzog, SlSb 1950, s. 123 ●; A. Švehla: Křemešnický samotář, LD 15. 7. 1947; F. Strejček: Národní mučedník z „Krásné samoty“, LD 30. 11. 1947; J. Holubář in F. B. V.: Na krásné samotě (1958) + in F. B. V.:

Na srdci (1958); J. Beneš: F. B. V., Duchovní pastýř 1965, s. 36; M. Majerová: Člověk, Čech, kněz, LD 21. 3. 1965; V. Cvek: Ve šlépějích buditelů, Katol. noviny 1973, č. 13; J. Černý: Za děkanem F. B. V., Vlastivědný sborník Pelhřimovska 1993, sv. 4, s. 33; M. C. Putna: F. B. V. – poslední z gründerů, poslední z Raisů, in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1948–1918 (1998, s. 556); S. Pscheidt in F. B. V.: Na krásné samotě (2003).

ph

Jan **Vaněk** (1)

* 20. 10. 1895 *Nusle* (Praha-N.)
† 14. 8. 1968 *Praha*

Publicista, překladatel z francouzštiny, němčiny a španělštiny.

Pocházel z úřednické rodiny. Po maturitě na gymnáziu v Křemencově ul. v Praze (1915), kde již projevoval velké lingvistické nadání, studoval na pražské právnické fakultě (1915–18) a 1921 se stal redaktorem sociálnědemokratického listu Právo lidu. Nejprve psal soudničky a 1926 přešel do oddělení zahraniční politiky. Pracoval též v Dělnické akademii a v dělnické tělovýchově. Ovládal několik jazyků a procestoval takřka celou Evropu včetně Balkánu, Pyrenejského poloostrova a Sovětského svazu. Za nacistické okupace zastával v Lidovém domě funkci lámajícího redaktora. V květnu 1945 za Pražského povstání se účastnil bojů na Pankráci a ihned po osvobození se stal šéfredaktorem obnoveného Práva lidu, poté členem Prozatímního Nár. shromáždění i výkonného výboru sociálnědemokratické strany. Po zastavení Práva lidu 1948 přešel jako stoupenec levicového křídla ve straně do tiskové služby ministerstva zahraničních věcí, kde setrval až do důchodu (i pak spolupracoval s časopisem Mezinárodní politika). Podílel se na redigování poválečných politických publikací Práva lidu.

Jako publicista po počátečních soudničkách psal především zahraničně-politické komentáře. Zároveň se věnoval překladatelské práci, v níž se orientoval jednak na beletristickou prózu, jednak na reportážní literaturu, politicky akcentovanou (H. Béraud; svědectví A. R. Vilaplany o zločinech frankistických soudů za španělské občanské války) nebo cestopisného rázu. Podle německého překladu převedl do češtiny i román, resp. sociální dokument japonského autora T. Kagavy Vzpoura a oběť. Za 2. světové války překládal detektivky a literaturu pro mládež.

ŠIFRY: jv, rd, v. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Lid. noviny (1939); Mezinárodní politika (1957–68); Právo lidu (i Večerník PL, 1921–48; mj. 1934–35, překl. E. Toller: Napříč. Obrázky z cest Amerikou); Vychovatel (1934). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* H. Béraud: Co jsem viděl v Moskvě (1926, s R. Chalupou); W. Kuhnert: Lovy a malování v divoké Africe (1926); J. Ohnet: Cesta k lásce (1927); G. de Maupassant: Petr a Jan, Salon paní Tellierové (1930, s K. Novým); T. Kagava: Vzpoura a oběť (1935); A. R. Vilaplana: Přísežně potvrzuji (1938); E. Lampo: Démon (1942); F. Braun: Výstřel v Císařské aleji (1942); M. Granow-Houben: Plavčík Gerta hledá otce (1944). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Právo lidu (1945–48), Právo zemědělců (1947–48), Právo živnostníků (1945–47); *sborník:* Socialisté a boj o mír (1947). ▮

LITERATURA: Z. V. Tobolka in Za svobodu a socialismus. Padesát let Práva lidu (1947, s. 189); L. K.: Sedmdesátník J. V., Českosl. novinář 1965, s. 313; ● nekrology: jm, Českosl. novinář 1968, s. 316; an., Práce 16. 8. 1968 ●.

sb

Jan **Vaněk** (2)

* 6. 2. 1903 *Německý Brod* (Havlíčkův Brod)
† 21. 6. 1977 *Rokycany*

Lyrický a epický básník a prozaik.

Pocházel z rodiny strojvedoucího, později vrchního oficiála státních drah. Po maturitě na vyšším státním gymnáziu v Havlíčkově Brodě (1923) studoval na právnické fakultě v Praze (1923–28). Po vojenské prezenční službě pracoval jako úředník na ministerstvu školství v Praze, po válce jako prokurátor.

V. literární aktivitu, omezující se pouze na 1. polovinu 40. let, charakterizuje zejména náladová a intimní lyrika s náběhy k sociální tematice blízká ohlasové poezii. Pesimistickou atmosféru chátrání, bídy a beznaděje prvotiny (*Podemleté břehy*) vystřídaly až selankovité oslavy venkovské práce, rodné země a přírody (*Skřivan na hroudě*) a konciznější verše s melancholickým pojetím míjení času (*Usměj se, tesknice*). Jednoduše stavěné, umělecky nevýrazné, sociálně podbarvené náboženské příběhy rozvíjejí epické *Legendy o prostých svatých*. Motivy z maloměstského života s anekdotickou soudní zápletkou (*Spravedlnost není*

slepá) stmelil autorův dobrosrdečný humor, zatímco povídky o osudových životních okamžicích (*Kam ruku položil*) poznamenala exkluzivnost postav bez hlubšího psychologického prokreslení a nadnesený mravní patos. Několik svých sbírek si V. sám ilustroval.

PŘÍSPĚVKY *in:* Venkov (1942). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Podemleté břehy (BB 1942); Usměj se, tesknice (BB 1943); Skřivan na hroudě (BB 1943); Spravedlnost není slepá (PP 1943); Kam ruku položil (PP 1944); Legendy o prostých svatých (BB 1944). ■

LITERATURA: Vh (V. Hánek): ref. Podemleté břehy, Venkov 4. 4. 1943; J. M. (Machoň): ref. Kam ruku položil, LidN 19. 6. 1944 + (šifra M.) ref. Legendy o prostých svatých, LidN 2. 2. 1945.

sb

Karel **Vaněk**

* 17. 3. 1887 *Kostelec nad Černými lesy*
† 18. 7. 1933 *Praha*

Humoristický a satirický povídkář a fejetonista; pokračovatel Haškových Osudů dobrého vojáka Švejka.

Syn chudého koláře a sekerníka se v Praze vyučil v železářském obchodě, byl pak v něm příručím a později se stal obchodním cestujícím. Za 1. světové války narukoval, po nasazení na frontu přeběhl k Rusům; žil pak v zajateckých táborech a byl na různých pracovních nasazeních; 1919 se vrátil domů se zárodky tuberkulózy, která mu pak stále více ztrpčovala život a posléze jej předčasně ukončila. Stal se nakladatelským úředníkem, ale brzy přešel k žurnalistice. Od 1920 působil v redakci Rudého práva, kde vyplňoval zvláště rubriku nazvanou Střepiny; 1926 se rozešel s komunistickou stranou, jeho působištěm se stal nakrátko Pražský ilustrovaný zpravodaj a od 1928 tiskový koncern Melantrich. V jeho listech působil až do své smrti (především ve Večerníku Českého slova).

Knižně V. debutoval dokumentárním válečným deníkem *Charašó, pán, da?,* v němž představil válku bez patosu a v celé její nízkosti. Nejvlastnější tvůrčí oblastí V. se však stala fejetonistika. Dovedl upoutat čtenáře kritickým, zároveň též lidsky citlivým přístupem (bez povrchních schémat, očima prostého člověka) k všedním projevům života i k politickému dění. Obzvláště pak přitahoval svým humorem, který byl jednou rozmarný, jindy posmutnělý, někdy přecházel i v útočný výsměch. Náměty bral ze svého dětství, z ruských zkušeností, ze zážitků obchodního cestujícího, především však pronikavě obhlížel život kolem sebe a odhaloval jeho komické stránky. Často se mu fejetonistické zamyšlení rozrostlo v črtu nebo krátkou povídku, v jejímž ději pak důsledně rozvíjel komický nápad až k překvapivému vyvrcholení. Příznivý ohlas těchto próz ho přiměl k tomu, že z nich sestavil několik knížek (*Střepiny, Čtvrt kila střepin, Třetí kniha střepin, Nůše střepin*). Na okraji jeho tvorby stojí scénické agitky *U dědečka Moravce.* Nejrozsáhlejším dílem V. je pokus o pokračování Haškova románu v dvoudílných *Osudech dobrého vojáka Švejka v ruském zajetí*: postava Švejka však postrádá Haškovu výraznou koncepci i široké rozpětí jeho groteskní komiky, je všednější a přízemnější, někdy hodně naturalistická; silná je v díle složka dokumentární, založená na líčení vlastních zážitků. V. někdy až drasticky zobrazil trpké poměry v zajateckých táborech i různé stránky života carského Ruska. Poměrně svěže a nejhumorněji podal obraz života zajatců poslaných na zemědělské práce, kdy ve výrazných komických scénách setkávání venkovanů se zajatými rakouskými nepřáteli postihl dobré srdce prostého ruského člověka i nesmírnou zaostalost ruské vesnice. V. spolupracoval na scénáři Švejk v ruském zajetí (1926, režie S. Innemann).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Liška, Záluží u Mostu, Andulka z Prahy VIII, Franta Ježdík, J. Kuna, Julius Karvan, Kacíř, Kamila Kometová, Karla Novohradská, Karlíček, Karvan, Malva, Malva Stradenová, Máňa Nováková, Střepinář, Vaňková Anči, Vavřinec Vykoukal, venkovský dělník; -a-, K. V., -v-, V. K. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* A–Zet; Cesta (1920); Čes. slovo (1928–33, i Večerník Čes. slova); Červen (1919); Dělník (1926); Die Literarische Welt (Berlín 1928); J. Hašek: Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války 4 (pokr. v textu J. Haška, kapitoly Pokračování slavného výprasku, b. d., 1923, v některých vyd. i an.); Kmen (1922); Lit. noviny (1927–28); Nár. osvobození; Orfeus (1919–20); Pondělní noviny (1924); Pražský ilustrovaný zpravodaj (od 1927); Prožektor (Moskva 1928); Přítomnost (1930); Republika (1919); Rudé právo (1921–27, i Večerník RP); Ruch (1919); Telegraf (1929–32); Tribuna (1922–24). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Charašó, pán, da? (vzpomínky, b. d., 1919); Střepiny (FF 1924); U dědečka Moravce (DD 1924, i prem., s F. Bartošem); Osudy dobrého vojáka Švejka v ruském zajetí 1, 2 (R b. d., 1924–25, ve vyd. s Haškovými Osudy… označ. jako d. 5 a 6; 1991 s tit. Švejk v rus-

kém zajetí a v revoluci, ed. R. Pytlík); Čtvrt kila střepin (FF 1925); Třetí kniha střepin (FF 1927); Nůše střepin (FF 1930); Kráva matky Ungrové a všecko, co se kolem ní zběhlo (PP 1930); – posmrtně: Poslední střepiny (FF a PP 1934, ed. V. Menger). – *Výbor:* Nůše střepin (1979, ed. M. a P. Peštovi). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Dobrý voják Švejk (1931, s R. Maříkem). ▮ KORESPONDENCE. F. Nademlejnský: Hašek a V. (novinám Expres z 1931), Venkov 28. 7. 1933. ▮ REDIGOVAL *časopis:* Kmen (1922). ▮

LITERATURA: ● ref. Charašó, pán, da?: J. H. (Hora), PL 13. 2. 1920; -vh- (M. Hýsek), Kmen 4, 1920/21, s. 56 ●; an. (R. Illový): Literární hyenismus (k pokr. Haškova Švejka), PL 15. 2. 1923 (k tomu K. V., RP 26. 9. 1923); J. Hora in K. V.: Střepiny (1924); -jef- (J. Fučík): ref. Čtvrt kila střepin, RP 20. 12. 1925; F. D. (Dobrovolný): Konfese K. Vaňka, RP 3. 6. 1926; ● ref. Třetí kniha střepin: -a. (J. Hora), RP 24. 4. 1927; an., LitN 1, 1927/28, č. 6 ●; an.: ref. Kráva matky Ungrové…, LitN 3, 1929/30, č. 23; ● ref. Dobrý voják Švejk (insc.): -es- (E. Synek), Telegraf 28. 12. 1931; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 5. 1. 1932 ●; ● nekrology: D. S., LidN 19. 7. 1933; F. Němec, RP 20. 7. 1933; h (J. Hora), Čes. slovo 20. 7. 1933; F. Nademlejnský, Venkov 28. 7. 1933; M. Vaněk, Čin 1933, s. 71; hjb. (H. J. Bally), Rozhledy 1933, s. 87; an., Prager Rundschau 1933, s. 390 ●; J. Hora in K. V.: Poslední střepiny (1934); ● ref. Poslední střepiny: vz. (V. Zelinka), Zvon 34, 1933/34, s. 519; an., Ranní noviny 30. 3. 1934; vbk. (V. Běhounek), PL 8. 6. 1934; Jos. B., Čin 1934, s. 428; F. Dlh. (F. Bulánek-Dlouhán), Rozhledy 1934, s. 48 ●; an.: Vzpomínka na pionýry českého humoru, Telegraf 18. a 25. 7. 1936; ška: Vzpomínáme K. V., Rovnost 18. 7. 1946; V. Kaplický: Vzpomínka na K. V., LidN 18. 7. 1948; V. Lacina: O jedné pointě (k pokr. Švejka), Divadelní noviny 1, 1957/58, č. 10; H. (H. Taussig): Jak umíral K. V., NŽ 1958, s. 559; P. Pešta: Několik slov o K. V., in K. V.: Nůše střepin (1979); R. Černý: Život samý kotrmelec, Večerní Praha 10. 2. 1981; R. Pytlík: Hašek a K. V., Dikobraz 1983, č. 44; (bj) (B. Jirásek): Obdivovatel Haškova Švejka, Pravda 19. 7. 1983; ● k 100. výr. nar.: (as) (V. Havlík), Pochodeň 31. 3. 1987; (bj) (B. Jirásek), Pravda 31. 3. 1987; (vbc) (V. Vrabec), Svob. slovo 1. 4. 1987 ●; A. Knesl: Dva Vaňkové, Večerní Praha 17. 6. 1988; J. Skalička: Haškův pokračovatel K. V., AUP Olomouc. Philologica – Slavica bohemica, roč. 61, 1990, sv. 7; R. Pytlík in K. V.: Švejk v ruském zajetí a v revoluci (1991); O. Suchý: Smutné osudy dobrého K. V., Květy 1992, č. 44; J. Šimandl: K V. Švejkovi, Čeština doma a ve světě 1995, č. 1; M. Křístek: Pojetí komična v Haškových Osudech dobrého vojáka Švejka a ve V. pokračování…, sb. Świat humoru (Opole 2000); R. Pytlík in Osudy a cesty Josefa Švejka (2003); P. Mareš in „Also: nazdar!" Aspekty textové vícejazyčnosti (2003).

pp

Norbert **Vaněk**

* 27. 4. 1782 *Hrochův Týnec* u Chrudimi
† 29. 12. 1835 *Praha*

Autor ovlivněný filozofickými názory B. Bolzana, překladatel pedagogických spisů, populárně-naučné literatury i beletrie; spoluautor české odborné terminologie, slovníků a mluvnice českého jazyka.

Na přání otce, domkáře a školního dozorce, se měl stát učitelem. Základní vzdělání získal v rodišti, rok strávil v Králíkách, aby se pocvičil v němčině, po otcově smrti 1795 odešel na německou hlavní školu do Pardubic, pak absolvoval roční učitelskou přípravku a složil zkoušku učitelské způsobilosti. Působil nejprve (od svých 16 let) jako vychovatel ve Vamberku, touha po dalším vzdělání ho však po třech letech přivedla do Prahy na staroměstské Akademické gymnázium. Zprvu byl podporován z nadace kostela sv. Ducha, později si přivydělával jako vychovatel v rodině ředitele filozofických studií a profesora matematiky F. Gerstnera (u něho se patrně poprvé setkal s B. Bolzanem). 1804 vstoupil na tzv. filozofii; mezi jeho učiteli byli mj. J. G. Meinert, L. Jandera, A. Klar a zejména nově jmenovaný profesor B. Bolzano, s nímž V. záhy navázal přátelský vztah a který podstatně ovlivnil jeho budoucí duchovní i profesionální orientaci, spolužáky byli bolzanovci M. J. Fesl a F. Příhonský. 1807–11 vystudoval V. práva, pak působil do 1816 jako sekretář při administraci statků hradčanského ústavu šlechtičen a potom jako tajemník u hraběte P. Hartmanna z Klarsteinu; asi 1819 přijal místo úředníka v kanceláři zemského advokáta V. Wolframa v Praze. Zapojil se do vlastenecké práce, psal a překládal pro české časopisy a vydával své první knížky, spolupracoval s J. Jungmannem na jeho česko-německém slovníku (zvláště odborná terminologie) a Historii české literatury (excerpce katalogů univerzitní knihovny), byl vybrán jako autor článků z oblastí práva, ekonomie, fyzikální geografie a policie pro připravovanou českou encyklopedii v redakci F. Palackého. K jeho blízkým přátelům patřili J. Nejedlý a V. Hanka (vztahy s ním se zřejmě zhoršily v pozdějších letech pro konkurenční boj o místo guberniálního translátora a univerzitního skriptora; podle J. Jirečka v ČČM 1879 byl V. autorem dobové parodie na Hankovu báseň Na sebe). Od 1819 zastával V. vedle prá-

ce v advokátní kanceláři na návrh J. Nejedlého i funkci pomocníka zemského guberniálního translátora. 1823 získal definitivně titul translátora, zároveň byl od 1821 zaměstnán v univerzitní knihovně jako skriptor (obě práce vykonával až do smrti). Ve školním roce 1834/35 suploval za nemocného J. Nejedlého přednášky z českého jazyka a literatury na pražské univerzitě. 1834 se oženil a t. r. se narodilo jeho jediné dítě. Zemřel na tuberkulózu, pochován byl na Olšanských hřbitovech.

Pod vlivem B. Bolzana chápal V. svou literární činnost jako prostředek k morální výchově, vzdělávání a celkovému duchovnímu povznesení českého národa. Jejím jádrem byly překlady a adaptace z německé, francouzské, latinské a italské krásné i odborné literatury, jejichž výběr podřídil svým výchovně-vzdělávacím záměrům a které často opatřoval předmluvami o autorech, účelu díla i jeho překladu. Knižně vyšly překlady Války s Jugurthou a Spiknutí Catilinova od G. Sallustia Crispa, současníky vysoce oceňované, dvou divadelních her A. Kotzebuea a dramatu J. N. Bouillyho. Časopisecky publikoval (též pod svým jménem nebo šifrou) řadu sentimentálních (mj. J. N. Bouilly) a ilustrativně výchovných povídek, mravoučně vyhrocených anekdot a naučných článků; původnost těchto prací nelze s určitostí stanovit, ale ve své většině jsou patrně aktualizovanou parafrází cizích předloh. Při překládání odborných prací se V. zvlášť zaměřoval na pedagogické spisy s ilustrativními návody k výchově dětí (J. H. Campe, J. Hofmann, K. H. Seibt a zejména evangelický pedagog Ch. G. Salzmann), příručky k modernímu vedení hospodářství (G. H. Schnee, A. Schwippel) a na vzdělávací práce o hudbě, hvězdách, zajímavých zemích apod., které uveřejňoval knižně i časopisecky. Překládání beletrie i naučných textů stejně jako translátorství úředních spisů, náročné na významovou přesnost, vedly V. k zájmu o český jazyk. Po stránce pravopisné se hlásil k „ypsilonistům" kolem J. Nejedlého, kteří zastávali starý bratrský pravopis, v otázkách lexikálních a stylistických vystupoval v duchu programu J. Jungmanna; české ekvivalenty odborných termínů často hledal přímo v praxi u řemeslníků, rolníků aj. Spolu s F. Svobodou se podílel na české části Seibtova latinsko-německo-českého slovníku. S J. Frantou Šumavským napsal krátkou mluvnici češtiny pro samouky a doplnil ji praktickou cvičební částí, v níž uplatnil své poznatky z dlouhodobého studia metodiky vyučování českého jazyka. – V rukopise zůstaly překlad z latiny (Iustinové knihy dějin) a z němčiny (J. Jais: Krásné příběhy a poučující povídačky pro děti i také pro dospělé), metodické příručky (Bájesloví čili Mytologie řecko-římská pro mládež študující, Böhmisches Lesebuch nach der Interlinealmethode des Hamilton mit unterlegten deutschen Texte, Notule písemností pro právníky), technologické návody pro venkovský lid (K. Weinrich: Krátké poučení, jak řepa nečervená, nazvaná cukrovka… v Čechách sázeti, opatrovati, klíditi a schovávati se má, Štěpař ochotný k vyučování každého, kdo snadným způsobem sázení a chování ovocných stromů se naučiti chce) a překlady populárně-naučných prací (Považování nebes, K. Kiefera Poučení o věcech přirozených).

ŠIFRA: -V-. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čechoslav (1824–25, 1830); J. Gartner: Ponaučení krátké o varhanách… (1834, Popsání života sv. Cecilie); Jindy a nyní (1829); Květy české, pokr. Květy (1834–35); Přítel mládeže (1826–28); Rozličnosti Pražských novin (1826–28); Rozmanitosti (1816–19); sb. Sbírka rozmanitých příběhů (1830, ed. J. Hýbl); Večerní vyražení (1831); Vlastenský zvěstovatel (1821–24; 1821 překlady PP J. N. Bouillyho); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Překlady:* J. N. Bouilly: Hluchoněmý aneb Abbé de l'Epée (1825); A. Kotzebue: Psací stolek (1832); G. Sallustius Crispus: Bellum Iugurthinum, to jest Válka s Jugurtou (1834) + Bellum Catilinarium, to jest Katilinovo spiknutí (1835); – posmrtně: A. Kotzebue: Hodinky a mandlový dort (1844). – *Překlady a adaptace naučných prací:* an.: Otázky na děti aneb Předcházející potřebná příprava k snadnějšímu pochopení náboženství ku pomoci rodičům, světským i duchovním učitelům (1814); an.: Sbírka vyučujících rozmlouvání pro dítky (1817); an.: Politické zřízení obecních škol v c. k. zemích (1822); G. H. Schnee: Hospodář rozumný aneb Učení o rolnictví a chování dobytka… (1822); Ch. G. Salzmann: Blahovid aneb První cvičení v mravnosti pro dítky v stáří od osmého až do desátého roku (1824) + Račínka aneb Poukázání k nerozumnému vychovávání dětí (1824) + Bohuslav ve své rodině neb Další cvičení dítek v mravnosti v stáří od desátého až do dvanáctého roku (1826); J. H. Campe: Dušesloví neb Krátké učení o duši pro dítky (1826); J. Hofmann: Katechismus o zdraví obzvláště pro dědinskou mládež (1829); F. Krtek: Uvod krátký k vyhotovování písemností podle předepsané ruční knihy německé pro české školní čekance a žáky na triviálních školách (1830); J. Gartner: Ponaučení krátké o varhanách… (1834, s pův. prací N. V.: Popsání života sv. Cecilie); J. H.

Knecht: Počátkové hudební neb Krátký obsah všeobecného učení o muzice pro dědinské učitele muziky a pro jejich učedlníky (1834); K. H. Seibt: Vyučující modlitební kniha katolická pro mládež (1834); A. Schwippel: Jiří Volný neb Příklad, jak mnoho dobrého rozumný muž v obci způsobiti může… (1835); J. Zindel: Uvod teoreticko-praktický k vyučování v počítání z hlavy, jakož základ k počítání s ciframi (1835); – posmrtně: J. Barták: Obraz jasných nebes s krátkým popsáním nebeských těles čili Krátké poučení o hvězdách a jejich běhu (1836; ed. an. J. Franta Šumavský); Ch. G. Salzmann: Vojtěch Krasil aneb Navedení k rozumnému vychování dětí (1837). – *Slovníkové a mluvnické práce:* Neues lateinisch-deutsch-böhmisches verbessertes und vermehrtes Wörterbuch… (1830, s I. Seibtem a F. Svobodou; opr. a rozšíř. vyd. 1835); – posmrtně: Kurzgefasste Grammatik der böhmischen Sprache zum Selbstunterricht mit beständiger Rücksicht auf die deutsche Sprache (1837, s J. Frantou Šumavským); Praktischer Teil zur böhmischen Grammatik oder Böhmisch-deutsche Sprachübungen und Übersetzungsaufgaben (1840, s J. Frantou Šumavským). ■

LITERATURA: an. (J. Linda): Pravidla, jak dítky kazit (výňatky z knihy Ch. G. Salzmanna Račínka s úvodní informací o V. překladech), Vlastenský zvěstovatel 1824, s. 356; R.: ref. překl. J. H. Campe: Dušesloví…, Čechoslav 1825, s. 567; ● ref. překl. G. Sallustius Crispus: Bellum Iugurthinum…: an. (F. Palacký), ČČM 1834, s. 111; V. A. Svoboda, Čes. včela 1834, s. 80; J. Filípek, Květy české 1834, s. 116 ●; an. (F. L. Čelakovský, dub.): ref. překl. G. Sallustius Crispus: Bellum Catilinarium…, Čes. včela 1835, s. 318; B. Pichl: ref. překl. J. H. Knecht, Květy 1835, příl. 11, s. 211; J. K. Chmelenský: ref. překl. J. Barták, ČČM 1836, s. 375; V. S. Štulc: N. V. (se soupisem prací), Květy 1836, příl. 6–8, s. 21, 27, 30 → Ch. G. Salzmann: Vojtěch Krasil (1837); an. (A. Müller): Theaterbericht vom 9. October (ref. překl. J. N. Bouilly: Hluchoněmý…), Bohemia 11. 10. 1836; J. V. Votýpka: ref. překl. Ch. G. Salzmann: Vojtěch Krasil, Časopis pro katol. duchovenstvo 1838, s. 312; J. Jireček: Hankovy původní básně od 1813 do 1819, ČČM 1879, s. 355; ● k 100. výr. nar.: an., NL 1. 5. 1882; an., Beseda učitelská 1882, s. 269 ●; Fdký (F. Frýdecký): Starý brusič, Zvon 17, 1916/17, s. 240; J. Roček in Dějiny města Hrochova Týnce (1926, s. 34); M. Pavlíková: N. V. (se soupisem díla), sb. Lit. archiv 5, 1970 (1971), s. 180.

lk

Vladimír **Vaněk**

* 27. 5. 1895 *Dobra* u Limanowy (Polsko)
† 6. 10. 1965 *Řím* (Itálie)

Prozaik a autor válečných memoárů, publicista; grafik, diplomat.

Psal se i Vláďa V. Některé prameny uvádějí datum nar. 28. 5. – Syn lesníka, posléze obchodníka. Počátkem 20. století se rodina přestěhovala z Haliče do Prahy; V. absolvoval obchodní akademii v Karlíně. Zároveň se od dětství věnoval výtvarnictví; studoval dřevoryt a malířské techniky u F. Koblihy. Patřil k ctitelům R. Thákura a zájem o východní, zejména náboženské umění probudil v něm přání navštívit Indii, setkat se se svým mistrem a poznat život této země. Chtěl k tomu 1914 využít návštěvu Kyjeva, kde se podílel na umělecké výstavě (cyklem svých dřevorytů), záměr mu však překazilo vypuknutí 1. světové války. V Kyjevě vstoupil do České družiny, která bojovala na frontě jako součást ruské armády. S jejím tajným posláním se dobrodružně dostal do Prahy a na podzim 1915 se znovu do Ruska vrátil. Poté se účastnil bojů na frontě; 1916 byl pověřen zpravodajským posláním v Londýně, v Paříži, Římě a nakonec v Ženevě. V Itálii pomáhal formovat československé legie a 1918 řídil repatriaci Čechů a Slováků z Itálie; v Ženevě pracoval v odbojových tiskových orgánech. Po válce v Praze nejprve organizoval zpravodajskou službu ministerstva národní obrany, 1921 přešel do diplomatických služeb. Působil ve Stockholmu, 1923 v Rakousku, 1924–29 jako legační tajemník v Paříži, kde současně studoval politologii a mezinárodní právo; navázal přitom přátelství s B. Martinů. 1931–37 působil znovu ve Stockholmu jako legační rada, 1937–39 pak v Praze na ministerstvu zahraničí jako odborový rada. Po nacistické okupaci v březnu 1939 odjel do Stockholmu a začal spolupracovat s exilovou vládou jako zpravodajský prostředník mezi domácím a zahraničním odbojem. Na německý nátlak byl 1942 švédskými úřady zatčen a odsouzen na čtyři roky nucených prací. Ve vězení sepsal své stěžejní dílo, román *Země krvácí, země kvete,* který byl paralelně překládán do švédštiny. V žaláři strávil dva a půl roku, 1944 byl propuštěn po královské amnestii a přepraven do Londýna, kde se účastnil práce v exilovém ministerstvu zahraničních věcí; již 1944 ho nová vláda jmenovala velvyslancem v Itálii (funkci vykonával do 1946). Po návratu do Prahy pracoval 1946–48 jako přednosta oddělení pro koordinaci politického zpravodajství ministerstva zahraničních věcí a úzce spolupracoval s J. Masarykem. Po únoru 1948 byl z ministerstva propuštěn, krátce působil na ředitelství československých hutí; v prosinci 1948

se vystěhoval do Itálie, kde si zřídil zastupitelství pro zahraniční, především švédské firmy; spolupracoval s několika exilovými spolky a též s exilovým tiskem (Čes. slovo), mj. jako člen redakční rady časopisu Sklizeň a redaktor sborníku Sklizeň dobré tvorby. – V. manželkou byla M. Broftová-Millerová (1902–1974), novinářka, publicistka, autorka románu pro dívky Z Lídina deníku (1930).

Své dobrodružné osudy za 1. světové války a životu nebezpečnou roli tajného agenta a emisara vylíčil V. v knize *Moje válečná odysea.* Jeho vrcholným dílem, vytvořeným během švédského věznění, se stal rozsáhlý román *Země krvácí, země kvete.* V něm z vyhraněně evangelického hlediska zobrazil osud pobělohorského emigranta nalézajícího uprostřed pohnutých dějů třicetileté války azyl ve Švédsku. V protestantských snahách spatřoval předobraz novodobého humanismu, pokroku a demokracie, jejichž uskutečnění prostřednictvím hrdinova zasvěcování spojoval též s myšlenkou tajných spolků. V povídkové tvorbě (*Kniha povídek*), vznikající v údobí 1928–44 a dějově umístěné do několika měst Evropy, pracoval s humorně fantastickými náměty, jež ústily v moralitu nebo podobenství. Zejména na léta 1938–45 se soustředila populárně laděná monografie *Jan Masaryk,* vytvářející pomocí koláže dopisů, projevů a vzpomínek lidský obraz Masarykovy osobnosti. V. psal též do českých exilových periodik politické a historické komentáře, fejetony a kulturní publicistiku. Je autorem rozhlasové hry Penzion Nirvána, kterou uvedl švédský rozhlas.

PSEUDONYM: Waldemar van Ek. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čas; Čechoslovan (Kyjev 1914); Čes. slovo (Mnichov 1964–65); Lid. noviny (1935–39); Nár. listy; Nár. osvobození; Nový život (Řím 1961); Pozor (Olomouc, mj. 1920 R Úsměv); Proměny (New York 1965–67); Sklizeň (Hamburk 1956–57); sb. Sklizeň svobodné tvorby (Greensboro, Norman 1958–59); Svob. noviny (1946); Tribuna; – posmrtně: Proměny (New York 1967, P Ostrov Monté Cristo). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika:* Moje válečná odysea (vzpomínky, 1925, podp. Vláďa Vaněk); Prince Eugene (výtvarná monografie, 1938, anglicky a švédsky); Jorden blöder – jorden blommar (R, Stockholm 1943, pseud. Waldemar van Ek; česky 1946 Země krvácí, země kvete); Kniha povídek (PP, New York, Řím 1965); – posmrtně: Jan Masaryk (1994, ed. J. Šulc). ▮ REDIGOVAL *sborník:* Sklizeň svobodné tvorby (1958, č. 2). ▮

LITERATURA: ● ref. Moje válečná odysea: J. Kopta, NO 22. 8. 1925; O. Fischer, Nová svoboda 1925, s. 481 ●; J. D. (Dýma): K. Balmont o V. V., NO 17. 4. 1927; ● ref. Země krvácí, země kvete: mat, Svob. noviny 9. 8. 1945 (švédské vyd.); K. Polák, KM 1947, s. 284; L. N., Akord 1947, s. 388; GP, Svob. noviny 25. 2. 1947 ●; V. Vaněk: Jak vznikla Země krvácí, země kvete, Svob. noviny 16. 8. 1946; J. Opočenský: Myšlenky nad románem V. V., Kytice 1947, s. 287; V. Vaněk: Země krvácela a my přísahali… (o vzniku R Země krvácí…), Čes. slovo (Mnichov) 1964, č. 8; M. Broftová: Rozhovor k „sedmdesátce", tamtéž 1965, č. 6 + in V. V.: Kniha povídek (New York, Řím 1965); ● ref. Kniha povídek: P. Den, Proměny (New York) 1965, č. 3; J. Jíra, Čes. slovo (Mnichov) 1965, č. 9 ●; ● nekrology: M. Broftová-Millerová a P. Zenkl, Čes. slovo (Mnichov) 1965, č. 10; L. R. (Radimský), Proměny (New York) 1966, č. 1 ●; J. Tomeš: Odysea V. V., LidN 16. 5. 1992 + in V. V.: Jan Masaryk (1994) + (šifra /jt/) Životopisec Jana Masaryka, Svob. slovo 10. 5. 1995.

jz

Alois **Vaníček**

* 21. 6. 1825 *Praha*
† 9. 5. 1883 *Praha*

Klasický filolog a srovnávací jazykozpytec, překladatel Plutarcha a Sallustia; autor německy psaných žánrových obrázků z Malé Strany.

Otec byl učitelem na hlavní škole, matka předčasně zemřela (1836). Ze začátku vyučoval V. doma otec, do veřejné školy byl dán 1833. Od 1835 studoval na malostranském gymnáziu (učitel mj. V. A. Svoboda), od 1841 na tzv. filozofii, 1843–47 na univerzitě práva; přitom studoval jazyky (mj. se dobře naučil polsky) a po dvou semestrech složil i zkoušky z pedagogiky. Na podzim 1847 vstoupil do státních služeb jako konceptní praktikant správy kamerálních poplatků v Samboru v Haliči, po necelém roce byl (snad pro svobodomyslné vystupování za revolučního kvasu na jaře 1848) přeložen do Černovců (Cernauţi) v Bukovině. 1849 opustil úřednickou službu a v Praze (bydlel v pronajatém pokojíku v Ostruhové ul. na Malé Straně) pokračoval soukromě ve studiu jazyků, slovanských i řady dalších (sanskrt, maďarština, perština, hebrejština, gótština, italština, turečtina); obživu si zajišťoval soukromým vyučováním. Na radu jazykovědce A. Schleichera, s nímž se za jeho pobytu v Praze spřátelil, navštěvoval univerzitní přednášky z klasické filologie; stal se oblíbeným žákem profesora G. Curtia, s nímž zůstal v odborném i přátelském kontaktu po celý život. 1853 se po získání aprobace

z latiny a řečtiny stal kandidátem profesury na gymnáziu v Jičíně a ještě t. r. dostal definitivní místo na gymnáziu v Košicích. 1856–71 působil na gymnáziu v Olomouci, 1871 byl jmenován ředitelem nižšího státního gymnázia v Třebíči; 1875 byl (v důsledku přechodu třebíčského gymnázia pod městskou správu a změny jeho učebního zaměření) přeložen na gymnázium v Jindř. Hradci. Na podzim 1882 se na Curtiovo doporučení stal řádným profesorem sanskrtu a srovnávací jazykovědy na pražské české univerzitě; přednášel od zimního semestru 1882/83, kursy letního semestru (Počátky sanskritu, Řeckolatinské hláskosloví) již nedokončil. Zemřel náhle, raněn mozkovou mrtvicí.

V. jako filolog vycházel z výsledků německé srovnávací indoevropské jazykovědy; odborné práce, v nichž se zabýval hlavně etymologií, psal převážně německy. Pro česká gymnázia vypracoval pedagogicky zdařilou příručku latinské gramatiky, která získala oblibu výkladem uzpůsobeným chápání malých studentů; nenásilně přeložil a upravil i řeckou gramatiku od G. Curtia. V 60. letech začal překládat antickou prózu. Mezi prvními svazky Bibliotéky klasiků českých a římských vyšel jeho překlad Sallustiovy Knihy o válce jugurthinské, později v téže knižnici překlad šesti dvojic z Plutarchových paralelních životopisů. Výbor, opatřený informativním úvodem a obsáhlými vysvětlivkami, byl prvním českým překladem rozsáhlejší části tohoto díla. – Za odbornou činností zůstaly skryty V. pokusy o beletrii. V rukopisu zanechal svazek německých básní z 1841–69, obsahující přírodní, milostnou, vlasteneckou i nábožensky reflexivní lyriku. V epické básni Der sterbende Pole (napsána 1848) vyjádřil melodramatickým obrazem smrti raněného bojovníka obdiv k polskému boji za svobodu. V. literární sklony se projevily i v cyklu autobiografických fejetonů v listu Bohemia, popisujících svízelnou existenci idealistického pedagoga a jeho střety se školskou byrokracií, i v portrétech dívčích postav z Malé Strany autorova mládí (*Meine Liebschaften. Wahrheit, keine Dichtung*).

PŘÍSPĚVKY *in:* Bohemia (1869–70; 1869 od č. 16 Erinnerungen an Professor Dr. August Schleicher, od č. 239 memoáry Aus den Lehrjahren eines Schulmeisters; 1870 od č. 87 žánrové obrázky z Malé Strany, mj. Meine Liebschaften); Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung im Gebiete des Deutschen, Griechischen und Lateinischen (Berlín 1874, sv. 11–22); – posmrtně: K. Gläser: A. V. (Vídeň 1885, mj. ukázky z rukopisu něm. básní a díla Indische Nomenklatur der Naturgeschichte). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* G. Curtius: Gramatika řecká (1863; rozšíř. vyd. 1869, i upr.); G. Sallustius Crispus: Kniha o válce jugurthinské (1863); Plutarchovy životopisy 1, 2 (1865, 1870–74: 1. …Thesea a Romula, 1865; 2. …Lykurga a Numy, 1870; …Solona a Publikoly, 1872; …Themistokla a Kamilla, 1872; …Perikla a Fabia Maxima, 1874; … Alkibiada a Gaia Maria, 1874). – *Jazykovědné a ostatní práce:* Lateinische Schulgrammatik (1856); Latein. Übungsbuch für die erste Klasse der österreichischen Gymnasien (1859); Schematismus der österreichischen Gymnasien und Realschulen 1, 2 (Olomouc 1859, Praha 1860); Latein. Übungsbuch für die zweite Klasse der österreichischen Gymnasien (1861); Latinská cvičební kniha pro první třídu gymnázií československých (Olomouc 1868, t. r. též něm. verze); Elementargrammatik der lateinischen Sprache (Lipsko 1873); Etymologisches Wörterbuch der lateinischen Sprache (Lipsko 1874); Griechisch-lateinisches etymologisches Wörterbuch 1, 2 (Lipsko 1877); Fremdwörter im Griechischen und Lateinischen (1877); Kleines etymologisches Wörterbuch der lateinischen Sprache (1881). ▮

LITERATURA: K. Glasser: A. V. Biographische Skizze (Vídeň 1885, s ukázkami rukopisných prací, memoárů a dopisů A. Schleichera a G. Curtia V.). ▮ an.: ref. překl. Plutarchovy životopisy Themistokla a Kamilla, NL 16. 11. 1872, příl.; ● nekrology: an., Lit. listy 1883, s. 85; an., NL 10. 5. 1883 ●.

mhs

Zdeňka **Vaňorná** viz in Otmar **Vaňorný**

Otmar **Vaňorný**

* 12. 11. 1860 *Rychnov nad Kněžnou*
† 14. 1. 1947 *Praha*

Klasický filolog, překladatel antických autorů; prostřednictvím přirozeného jazykového projevu a přízvučného metra usiloval o jejich přiblížení soudobému čtenáři.

Syn obuvníka, 1872–79 studoval gymnázium v Rychnově n. Kněžnou, pak klasickou filologii na pražské univerzitě (1879–82, žák J. Krále); 1883–84 vyučoval jako suplent na gymnáziu v Čes. Budějovicích, 1885–86 po získání aprobace k vyučování řečtiny a latiny (později též filozofické propedeutiky a těsnopisu) jako profesor na gymnáziu na Smíchově, 1886–95 v Hradci Král. a od 1895 ve Vysokém Mýtě. Do důchodu odešel 1927 a 1937 obdržel čestný doktorát UK. Několikrát navštívil Řecko a Itá-

lii, dále Německo, Rakouské Alpy, Švýcarsko, cestoval i po Slovensku. Jeho popel byl uložen v rodišti. – Dcera Zdeňka V. (* 22. 6. 1898 Vysoké Mýto, † 21. 5. 1972 Praha) se provdala za hudebního skladatele V. Vycpálka a věnovala se zejména literatuře pro mládež. Psala verše, loutkové hry (Zakleté království, 1929; Nejkrásnější Vánoce, 1936; aj.), texty pro hudební skladatele, sbírala lidové písně, přispívala do brněnských Lid. novin, Čes. slova a časopisů Loutkář, Od Trstenické stezky aj.

Ve svých překladatelských snahách V. vycházel z teoretických koncepcí J. Krále a tlumočil antickou časoměrnou poezii přízvučně. Zatímco po stránce stylistické se identifikoval se současným mluveným projevem, po stránce prozodické se jeho český hexametr z historického odstupu jeví jako kompromis s časomírou. Svůj návrh pravidel přízvučně pojatého hexametru otiskl 1896 v Naší době a poprvé je uplatnil v překladu Goethova eposu Herrmann a Dorothea. Jako životní úkol si V. stanovil přebásnění vrcholů antické poezie (Homér, P. Ovidius Naso, P. Vergilius Maro) v duchu soudobých obecných jazykových norem a stylistických projevů a tím jejich přiblížení soudobému čtenáři. Překládáním poezie se zabýval i teoreticky a považoval je za uměleckou činnost („báseň je třeba podat básnicky"), v níž určitá míra subjektivity je plně legitimní, pokud vystihuje umělecké kvality původního díla, což je spíše věcí cítění a nikoli pravidel. Oproti převažujícímu filologickému konzervatismu se snažil o omezení archaismů, volnější převod epitet a metaforiky v souladu s obecnou češtinou; též texty nově rozčleňoval. Své překlady doprovázené podrobnými komentáři a odkazovým aparátem v dalších vydáních upravoval a přepracovával.

ŠIFRY: -ný, O. V., Vrý. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach k 210. výročí gymnázia v Rychnově n. Kněžnou (1924); Cesta (1921, 1929); Čas. Beletristická příl. k politickému týdeníku… (1897–99); Čteme (1942); Lid. noviny (1930, 1940); Listy filologické (1890, 1899, 1918, 1924); Lumír (1919–21, 1930); Naše doba (1896, 1921, 1930; 1896 Návrh pravidel českého hexametru přízvučného, 1921 Básnictví Homérovo a moderní); Naše řeč (1917–18); Naše věda (1928); Naše zprávy (1939); sb. 1879–1929. Padesát let gymnázia ve Vysokém Mýtě (1929); sb. Pio Vati (1930); Právo lidu (1913); Ročenka Spolku přátel střední školy ve Vysokém Mýtě (1930); Rozhledy (1899); Rozpravy Aventina (1930); Sborník prací filologických… Františku Grohovi k 60. narozeninám (1923); Výr. zpráva státního vyššího gymnázia ve Vysokém Mýtě za škol. rok 1897/98, … 1910/00, … 1914/15. ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* J. W. Goethe: Herrmann a Dorothea (1897); P. Ovidius Naso: Vybrané básně (1899); Homér: Příhody Odysseovy (1905, pro ml.) + Odysseia (1921; přeprac. vyd. 1940) + Achilleova pomsta (1923, pro ml.) + Ilias (1926); P. Vergilius Maro: Aeneis (1933; přeprac. vyd. 1941) + Zpěvy rolnické a pastýřské (1937). ▮ KORESPONDENCE: L. Varcl: Dopisy Josefa Krále O. V. (Královi z 1895), LF 1953, s. 189 + (z 1895 a 1901), LF 1954, s. 17; J. Tříška: Dopisy O. V. Josefu Dvořákovi (z 1935–36, rychnovskému profesorskému sboru z 1936), Zprávy Jednoty klasických filologů 1962, s. 179; E. Stehlíková: Korespondence O. V. s J. S. Macharem (z 1910–30), LF 1997, s. 116; M. Svatoš: Klasická filologie na pražské univerzitě v 19. století (J. Mukařovskému z 1938), sb. Mezinárodní vědecká konference na paměť 50. výročí úmrtí českého klasického filologa a předkladatele O. V. (1997); P. Šípová: Z korespondence Vladimíra Šrámka (Šrámkovi z 1940), LF 2002, s. 297. ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Timotheje Hrubého Výbor z literatury řecké a římské v českých překladech (1903, s V. doplňky). ▮

LITERATURA: sb. O. V. k sedmdesátinám (1930, ed. F. Kukrál a K. Fink; přisp. F. Novotný, A. Novák: Překladatel-umělec, K. Fink); sb. Mezinárodní vědecká konference na paměť 50. výročí úmrtí českého klasického filologa a překladatele O. V. (1997; přisp. Martin Svatoš, Michal Svatoš, Z. Kuffnerová ad.). ▮ ● ref. překl. J. W. Goethe: F. X. Šalda, Lit. listy 19, 1897/98, s. 323 → KP 4 (1951); an., Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 43 ●; ● ref. překl. P. Ovidius Naso: F. Groh, LF 1900, s. 304; V. Viravský, Obzor lit. a umělecký 1900, s. 171 ●; F. V. Vykoukal: ref. překl. Homér: Příhody Odysseovy, Osvěta 1905, s. 467; ● ref. překl. Homér: Odysseia: an., Zlatá Praha 1921, s. 486; F. Novotný, Naše doba 29, 1921/22, s. 366; F. Stiebitz, LF 1922, s. 238 + Lumír 1922, s. 215; V. Tille, Venkov 10. 1. 1922; J. O. Novotný, Tribuna 15. 1. 1922; F. X. Šalda, tamtéž → KP 12 (1959, s. 19); A. Novák, LidN 26. 2. 1922; Erich S. (Saudek), PL 11. 3. 1922; O. Fischer, NL 21. 4. 1922 ●; ● ref. překl. Homér: Achilleova pomsta: K. H. (Hikl), Naše doba 30, 1922/23, s. 431; an. (J. O. Novotný), Cesta 5, 1922/23, s. 465; V. Brtník, Venkov 3. 3. 1923; F. Stiebitz, LF 1924, s. 49 ●; ● ref. překl. Homér: Ilias: V. Brtník, Venkov 11. 11. 1926; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 9. 12. 1926; M. (E. Masák), Archa 1926, s. 490; Hch. (J. Dolanský), Střední škola 7, 1926/27, s. 159; F. Novotný, Naše věda 9, 1927/28, s. 1 a 205 ●; S. Lom: Překladatel, Čes. slovo 13. 11. 1927; B. Koutník: Umění minulosti a minulost v umění (o překládání klasických děl), Čin 1, 1929/30, s. 1150; ● k sedmdesátinám: F. N. (Novotný), LidN 12. 11. 1930; P. Eisner, Prager Presse 12. 11. 1930; V. O. (Osvald), NO 12. 11. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 13. 11. 1930; E. Svoboda, Čes. slovo 23. 11. 1930; V. Z. (Závada), RA 6, 1930/31, s. 105; K. Fink, Od Trstenické stezky 10, 1930/31, s. 66 ●; A. Novák in P. Ver-

gilius Maro: Aeneis (1933; k tomu F. X. Šalda, ŠZáp 6, 1933/34, s. 208); ● ref. překl. P. Vergilius Maro: Aeneis: F. S. (Stiebitz), LidN 6. 10. 1933; P. Eisner, Prager Presse 22. 11. 1933; B. Koutník, Čin 1933, s. 482; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 60, 1933/34, s. 233; P. F. (Fraenkl), Naše doba 41, 1933/34, s. 564; F. Novotný, Naše věda 1934, s. 148; J. Ludvíkovský, Nové Čechy 17, 1934/35, s. 62 ●; V. Šrámek: Čínská zeď, výbornost a kacířství (též o V. překladu Homéra), Magazín DP 2, 1934/35, s. 291; ● k pětasedmdesátinám: P. (K. Polák), PL 12. 11. 1935; P. E. (Eisner), Prager Presse 12. 11. 1935 ●; ● ref. překl. P. Vergilius Maro: Zpěvy rolnické a pastýřské: A. N. (Novák), LidN 18. 7. 1937; P. Eisner, Prager Presse 29. 9. 1937; K. P. (Polák), PL 28. 11. 1937; J. B. Čapek, Naše doba 45, 1937/38, s. 500; Oldř. Sv. (Svozil), Akord 1938, s. 10 ●; ● srovnání překl. Homérovy Odyssey od O. V. a od V. Šrámka: ühl (B. Mühlstein), Naše zprávy 5. 10. 1940; Ant. Veselý, Kolo 1940, s. 441 ●; ● k osmdesátinám: F. Novotný, LidN 12. 11. 1940; F. Stiebitz, NL 12. 11. 1940; kp. (K. Polák), Nár. práce 12. 11. 1940; B. Ryba, Venkov 12. 11. 1940 ●; ● k pětaosmdesátinám: J. Ludvíkovský, Svob. noviny 11. 11. 1945; Z. Vaňorná, tamtéž; M., Svob. slovo 13. 11. 1945 ●; ● nekrology: f. l. (F. Laichter), Naše doba 53, 1946/47, s. 238; an., LF 1947, s. 56; F. Stiebitz, Svob. noviny 15. 1. 1947; K. P. (Polák), PL 15. 1. 1947; ý., RP 15. 1. 1947; mč (B. Mühlstein), Obrana lidu 16. 11. 1947; Z. Vysoký, Svob. slovo 17. 1. 1947; J. Nečas, NO 22. 1. 1947 ●; ZV (Z. Vaňorná): Poslední léta O. V., Svob. noviny 16. 1. 1948; F. Stiebitz in Homér: Odysseia (1956); K. Svoboda in Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové (1957, s. 290); K. (J. Kolařík): k 100. výr. nar., LitN 1960, č. 46; J. Nováková: V. překladatel, LF 1962, s. 63; Z. Vycpálková-Vaňorná: Žena ve stínu života tří mužů, Práce 19. 6. 1971; J. Nečas: Učitel, překladatel, člověk, sb. Sto let gymnázia ve Vysokém Mýtě (1977) + Ze vzpomínek na překladatele Homéra, LD 15. 1. 1987; ltv (Lub. Vaculík), Učitelské noviny 1990, č. 37; V. Sekotová: Literární pozůstalost muže, jenž rozmlouval s Homérem, LF 1997, s. 107; A. Frolíková: Cesta O. V. na jih, tamtéž, s. 111.

jz

Var

1921–1953
1. 1921–1930, 2. 1948–1953

Kulturněpolitický levicově orientovaný časopis, zaměřený k široce pojaté aktuální problematice různých oblastí veřejného života včetně literatury a umění, po válce podporující socialistické přeměny a lidovou kulturu opírající se o národní tradice.

1.
Podtitul: Pokrokový list pro veřejné otázky. – *Redaktor:* Z. Nejedlý. – *Vydavatel:* 1921/22 (roč. 1) Občanská knihtiskárna v Praze; 1922–25 (roč. 2–3) V. Vortel a R. Rejman; 1925–30 (roč. 4–5) R. Rejman; vesměs Praha. – *Periodicita:* 1921–23 (roč. 1–2) 2× měsíčně s různou letní přestávkou; 1924/25 (roč. 3) nepravidelně od ledna 1924 do června 1925; 1925/27 (roč. 4) nepravidelně od října 1925 do ledna 1927; 1927/30 (roč. 5) nepravidelně od února 1927 do června 1930; vždy 20 čísel.

Časopis založil Z. Nejedlý po svém rozchodu s Realistickým klubem a s jeho orgánem Realistická stráž, již až do ledna 1921 s E. Rádlem redigoval. Základní zaměření listu (vyjádřené v 1. čísle v programové stati Lidově a pokrokově) bylo dáno právě Nejedlého poválečnou názorovou radikalizací směřující od realismu k marxistické levici a jeho snahou ovlivnit politickou orientaci zejména mladé inteligence. Z jejích řad se také rekrutovala většina Nejedlého spolupracovníků v nejrůznějších oborech veřejného života, politiky, školství, vědy a kultury, studentům bylo též věnováno samostatné číslo 10 v 1. roč., redigované J. L. Fischerem. Vedle hlavních statí měl V. jen dvě pravidelné rubriky: všeobecně informační *Zprávy* a drobnější komentáře k událostem a k dennímu tisku *Poznámky*. Jen v některých ročnících se objevoval nepravidelně *Fejeton* a ojediněle se osamostatnily rubriky věnované umění, kultuře a školství. V tomto širokém záběru patřilo literatuře, divadlu a hudbě (zřídka i výtvarnému umění) jen omezené místo. Do literárního dění zasáhl V. významněji a soustavněji jen v začátcích, kdy byl jeho stálým literárním referentem J. Wolker. Základní zaměření časopisu, vyrůstající z národně buditelské tradice a z lidovýchovného ducha realistické žurnalistiky, vytvářelo v orientaci poválečné generace protipól avantgardním snahám; zároveň však V. na svých stránkách i na pravidelných přednáškových večerech (volné sdružení Varu, 1922, kde mj. J. Wolker přednesl manifest Proletářské umění) poskytl mladým tribunu pro vyjádření vlastního programu. Od 3. roč., kdy se Nejedlý věnoval dalším publicistickým i kulturněpolitickým aktivitám, se intervaly mezi čísly prodlužovaly (5 roč. se tak protáhlo na 9 let) a list postupně ztrácel na významu.

Určující pro profil V. byla osobnost Z. Nejedlého nejen jako redaktora, ale i jako hlavního přispěvatele, autora úvodních statí všech čísel pěti ročníků i většiny příspěvků v jednotlivých kulturních rubrikách i v rubrikách Zprávy a Poznámky. Jeho nejbližším spolupracov-

níkem v prvních třech ročnících byl právník, filozof a sociolog J. Hrdina (1877–1947), jenž převážně též vyplňoval občasnou rubriku Fejeton. Nejedlý dále shromáždil široký okruh spolupracovníků zejména z řad středoškolských profesorů a vysokoškolských studentů, mezi nimi pracovníky českého (mj. sekretář Ústředního svazu čes. studentstva M. Matoušek) a německého (R. Steinherz, M. Winternitz) studentského hnutí i pozdější významné odborníky: byli to mj. právníci V. a J. Procházkové, P. Levit, F. O. Navrátil, lékaři a přírodovědci M. Matoušek, J. Görlich, K. L. Kácl, F. Kaněra, J. Klepetář, J. Janda, filozofové J. L. Fischer, Z. Smetáček, L. Svoboda, filozof a pedagog J. J. Fišer, ekonom P. Růžek, filolog J. M. Kořínek, literární vědec B. Václavek, spisovatel V. Kaplický, muzikologové J. Teuchman a M. Očadlík, divadelník A. Kurš, publicisté J. Stolz, R. Kocourek, J. Vozka ad., dále mimopražští učitelé, většinou pozdější spolupracovníci Učitelských novin. Vedle převažující politické, sociologické a ekonomické tematiky k nejvýznamnějším literárně orientovaným příspěvkům patřily zásadní stati J. Wolkra v 1. a 2. roč. (Umění všední, či nedělní?, Proletářské umění, Manifesty) a rovněž analytické práce B. Václavka (O nové umění, Nová naše poezie v přítomném okamžiku, Částečná stabilizace starého a krize nového umění ad.). 3. roč. přinesl i několik statí F. X. Šaldy; ten zde mj. pokračoval v diskusi na téma „trojí generace" (stať Spory literární), jež se rozvinula z polemiky o proletářském umění iniciované především stejnojmennou přednáškou (podepsán J. Wolker, an. spoluautor K. Teige; ve V. přímo na diskusi k ní reagoval i J. J. Fišer). Sám Nejedlý ze svých tehdejších literárněhistorických studií otiskl ve V. jen málo (památce B. Němcové), těžiště jeho příspěvků bylo v recenzích soudobé literární (M. Majerová), divadelní (hry bratří Čapků, A. Dvořáka a L. Klímy, J. Kopty, F. X. Šaldy i R. Rollanda) a hudební tvorby a v často polemických glosách (A. Macek, T. Nováková, A. Procházka, F. X. Šalda a F. V. Krejčí). Vedle Nejedlého (i šifra Z. N.) literární kritiku v 1. roč. obstarával zejména J. Wolker soustavně sledující mladou tvorbu (L. Blatný, J. Hořejší, M. Jirko, Z. Kalista, J. Kopta, M. Majerová, A. M. Píša, J. Seifert, později ojediněle i J. Matouš a J. Petrbok), ke konci listu se kritická rubrika zabývala především pracemi filozofickými, politickými aj.

2.
Podtitul: List pro kulturní otázky. – *Redaktoři:* Z. Nejedlý, odp. red. V. Pekárek. – *Vydavatel:* 1948–50 (roč. 1–3) Klub realistické kultury. – *Nakladatel:* 1948–49 (roč. 1–2) Melantrich; 1949–53 (roč. 3–4) Českosl. spisovatel; vesměs Praha. – *Periodicita:* čtrnáctideník s četnými výkyvy v rámci dvojčísel a s nepravidelnostmi, zvláště v letních měsících: 1948 (roč. 1) od dubna do prosince; 1949 (roč. 2) od ledna do prosince; 1950/51 (roč. 3) od března 1950 do února 1951; 1951/53 (roč. 4) od června 1951 do července 1953.

Obnovený V. začal vycházet krátce po únoru 1948 na podporu národně, lidově a socialisticky orientované „realistické kultury". Jeho hlavním autorem se opět stal Z. Nejedlý uplatňující v něm širokou rozlohu tematickou (politické stati, aktuální glosy, polemiky, populárněji laděné literárněhistorické, muzikologické, sociologické i filozofické články, literární, hudební i výtvarná kritika). Jeho příspěvky (zpravidla šifra Z. N.) spolu s glosami V. Pekárka (i šifry V. P. a vp.) tvořily také takřka výlučně rubriku *Poznámky.* Nově se objevila rubrika *Dokumenty* obsahující zprvu starší stati marxistických teoretiků a politiků, zaměřené zvláště ke kulturní politice (výjimku tvořil článek K. Sabiny Demokratická literatura). Později byly přetiskovány i stati literárněteoretické (S. K. Neumann, B. Václavek, L. Aragon) i jiné (dopisy P. Jilemnického, Nejedlého kritika Nezvalových Milenců z kiosku z 1932), některé se zjevným aktualizačním záměrem (J. Š. Baar, J. Neruda, K. Čapek). Jakmile Z. Nejedlý pro jiná zaneprázdnění (ministerská funkce a hlavně příprava ČSAV) v péči o V. polevil (v posledním roč. se autorsky projevoval jen sporadicky), opakoval se případ předválečného listu: jednotlivá čísla se opožďovala (poslední roč. vycházel 1951–53), přibývalo projevů sovětských a ruských spisovatelů (K. Fedin, M. Gorkij, L. N. Tolstoj) i literárních teoretiků (V. V. Jermilov, A. V. Lunačarskij, B. Mejlach aj.) a žurnalistů. O povaze V. v jeho závěru svědčí i systematické otiskování oficiálních blahopřání Z. Nejedlého k životním jubileím umělců a jiných významných pracovníků. V měl i několik tematických dvojčísel: 1948 (roč. 1), č. 16–17 na podporu jiráskovské akce, 1949 (roč. 2), č. 11–12 o filmu, 1951/53 (roč. 4), č. 15–16 k jubileu Z. Nejedlého a č. 17–18 k úmrtí J. V. Stalina. K padesátinám V. Nezvala přinesl V. zcela ojediněle malou antologii z jeho veršů.

V. plně podporoval poúnorovou politiku KSČ. Současně ve věcech umění projevoval

i jistou osobitost danou osobností hlavního redaktora. Důraz kladený na lidový ráz národní kultury vedl k vyzdvižení tradic českého umění 19. století, někdy, např. při iniciování jiráskovské akce, i protichůdný postojům meziválečné levicové literární kritiky. Z. Nejedlý ve V. psal o V. Hálkovi, A. Jiráskovi, B. Němcové, K. Světlé a J. K. Tylovi, mottem listu byla Nerudova báseň Jen dál! Ve vztahu k soudobé tvorbě požadoval nejprve rozlišit mezi uměním a neuměním a teprve pak posuzovat rozdíly mezi realistickými a nerealistickými proudy; i přes zpravidla jednostranné ideové analýzy praktikované ve V. se tak Nejedlý snažil uchovat alespoň základní povědomí o uměleckých hodnotách (O realismu pravém a nepravém). Svérázné názory projevoval ve vztahu k soudobé filozofii, kdy proti její tzv. katedrové („školské") větvi vyzdvihoval jednak tradici husitského období, jednak lidové pohádky a klasické projevy umělecké. Nejbližším Nejedlého spolupracovníkem byl V. Pekárek soustředěný zejména na ortodoxně pojímanou marxistickou literární historii a kritiku (S. K. Neumann, V. Nezval, M. Pujmanová, J. Wolker), podle níž byl už „problematickým" autorem i J. Hora. K dalším spolupracovníkům patřil F. Nečásek vystupující jako obhájce A. Jiráska a sovětského umění a odpůrce ruského formalismu. I v poválečném V. pokračoval Nejedlý v uvádění mladých literárních kritiků, tehdy ještě studentů, V. Dostála (též šifra V. D.), jenž se vedle V. Hálka věnoval současné poezii (V. Nezval, J. Orten, V. Závada) a Z. K. Slabého orientujícího se vedle literární historie (J. Arbes, G. Pfleger Moravský) i na současné autory (K. Nový, I. Skála). Jen sporadicky se literární kritikou zabývali L. Doležel, J. Hájek, J. Lang, V. Stejskal a v čísle věnovaném Nejedlému i L. Čivrný. Různorodou teoretickou i kulturněpolitickou problematiku analyzovali J. Bouček, F. Buriánek, J. O. Fischer, S. Neumann, Z. Pachovský, literárněhistorické otázky F. Baťha, F. Götz, K. Nový, J. Průšek, slovenské pak J. Poničan. Vzpomínkový ráz mají exkurze do minulosti od K. Konráda a V. Nezvala (J. Wolker). K soudobému divadelnímu dění se vyjadřovali J. Pokorný a J. Škoda, o vztahu Z. Nejedlého k divadlu psal V. Feldstein, k výtvarnému umění M. Míčko, k hudbě B. Vomáčka, který vedle Z. Nejedlého a A. J. Patzakové obstarával též příspěvky z oblasti hudební vědy. O různých stránkách výtvarného umění psali J. Lauda, V. Nezval, V. Pavlásek, V. Rabas, V. Rada a o filmu z českých autorů A. M. Brousil, M. Fábera, O. Macháček, V. Vlček. Lidovou tvořivostí se zabývala K. Rektorisová, školstvím a pedagogikou P. Denk, F. Kahuda, J. Kojzar a J. Ryska.

LITERATURA: Rostos: V., Apollon 2, 1924/25, s. 100; J. L. Fischer: Z doby V., sb. Václavkova Olomouc 1963 (1963, s. 259); M. Matoušek: Mladí kolem Varu Z. Nejedlého, Dějiny a současnost 1966, s. 31; J. Dvořák in Z. Nejedlý a nová česká literatura (1969, s. 45; rozšíř. a přeprac. vyd. 1978, s. 100); R. Rejman: Vzpomínám na Var Z. Nejedlého, Učitelské noviny 1970, č. 23; J. Kojzar: V. a pokrokové učitelstvo, Pedagogika 1972, s. 197; P. Čornej: Význam časopisu V. pro naši literaturu v letech 1948–1953, ČLit 1975, s. 552; B. Svadbová: Lidově a pokrokově (o kritikách Z. Nejedlého ve V.), Lit. měsíčník 1978, č. 7; M. Blahynka: Časopis významu vysoké školy, ČLit 1978, s. 104 + in Novinář Z. Nejedlý (1979, s. 123); D. Žváček: Ohlasy ruské a sovětské literatury v Nejedlého časopise V., sb. Materiály k českosl.-sovětským literárním vztahům (1989, s. 164).

es, zp

Pavel **Váša**

* 23. 1. 1874 *Čáslav*
† 20. 3. 1954 *Brno*

Jazykovědec, literární historik, folklorista, prozaik, překladatel; publicista z okruhu realistického hnutí a Lidových novin.

Syn evangelického učitele a historika Č. Váši (1842–1907) strávil dětství v podřipské vsi Krabčice, významném středisku evangelíků. Gymnázium studoval v Roudnici n. Lab. (mat. 1892), filoz. fakultu v Praze 1892–96 (češtinu, klasickou filologii a němčinu, zkoušky dokončil 1899), kde na něj nejvíce zapůsobili J. Gebauer, J. Král a T. G. Masaryk, pevné přátelství uzavřel s E. Smetánkou. Z prací v Gebauerově semináři vyrostla disertace *Jak byl kleslý český jazyk knižný v století osmnáctém*, kterou V. podal ve studijním roce 1897/98; z pracovních a rodinných důvodů však k rigorózu nepřistoupil. Učil jako suplent na žižkovské reálce (1897–99), potom jako profesor v Lounech, 1901–25 na vyšší průmyslové škole v Brně. 1925–34 řídil

zahraničně politickou rubriku Lidových novin (předtím od 1917 byl jejich externím redaktorem, 1927–34 též jejich vydavatelem a odpovědným redaktorem). 1899 uzavřel sňatek s V. Váňovou, dcerou spisovatele a překladatele J. Váni, která se později rovněž věnovala literatuře (pod jm. Vášová); 1902–04 se jim narodily tři děti. – V 90. letech se V. družil k pokrokovému studentskému hnutí; působil též ve spolku evangelických akademiků Jeroným a účastnil se přípravy evangelické expozice na Národopisné výstavě československé 1895. Na Moravě se jako stálý spolupracovník Lidových novin (od 1906) i jako řečník na veřejných schůzích angažoval v protiklerikálním a protirakouském boji. Od 1908 spolupracoval s L. Janáčkem v moravském pracovním výboru pro lidovou píseň, po vzniku ČSR se stal jednatelem moravskoslezského pracovního výboru státního Ústavu pro lidovou píseň a členem hlavního výboru tohoto ústavu. Byl též činný ve Vědeckém klubu v Brně a v dalších institucích, 1913 se stal dopisujícím členem ČAVU. Za 1. světové války sloužil nejdříve ve vojenské nemocnici v Brně (odtud psal reportáže do Lid. novin), jako politicky podezřelý byl poslán do tábora internovaných učitelů v Petržalce aj. a posléze pobyl půl roku na italské frontě u Gorice; v březnu 1917 byl propuštěn z armády a doma se hned zapojil do žurnalistické a politické činnosti. 1919 byl členem komise pro zřízení filoz. fakulty v Brně. V meziválečné době se věnoval především žurnalistice a přípravě Slovníku jazyka českého, k němuž sbíral materiál od počátku století a který zpracoval zprvu sám, teprve před zahájením tisku si přibral ke spolupráci F. Trávníčka (konec V. života byl ztrpčen tím, že 1952 vydal Trávníček 4. vyd. Slovníku bez jeho vědomí a bez uvedení jeho spoluautorství).

Charakter rozsáhlé vědecké, publicistické i spisovatelské činnosti V. byl určen především rodinnou evangelickou tradicí. Z ní vyrůstají jeho první básnické pokusy, jí byl přiveden ke studiu lidových duchovních písní, k zájmu o dílo představitelů jednoty bratrské a o reformační a evangelickou literaturu vůbec i k péči o čistotu českého spisovného jazyka; strážcem evangelického odkazu byl i ve své publicistické činnosti v Lidových novinách a jinde. V raných studiích o původu lidových duchovních písní ve sbírkách F. Bartoše a J. V. Kamarýta ukázal, že jsou to ze značné části staré umělé duchovní skladby, namnoze reformační. Nejcennějším výsledkem V. snah o přiblížení reformační literatury čtenáři naší doby byl obsáhlý výbor ze spisů J. Blahoslava, který představil jeho dílo v celé mnohotvárnosti. Zaujetí českou reformací vedlo V. k negativnímu stanovisku vůči vyzvedávání naší kultury barokní, k němuž došlo ve 30. letech (polemická brožura *Arne Novák, barok a reformace*). Ve své době vcelku úspěšnou studijní a popularizační příručkou byl *Katechismus dějin české literatury*, podávající popisnou metodou základní poučení; lépe se V. zdařilo vylíčení starších období, materiál druhé poloviny 19. a počátku 20. století již metodicky nezvládl. Tento nedostatek napravil ve druhém vydání A. Gregor, který zpracoval písemnictví od konce 19. století až do 20. let sám; V. sem přispěl novou kapitolou *Písemnictví evangelické doby nové,* která byla prvním zpracováním této literární oblasti. Nejvýznamnější díla však V. vytvořil v oblasti lingvistiky. Spis *Moravská jména místní*, sepsaný s F. Černým, má základní význam pro moravskou toponomastiku a v oblasti výkladu slovanských místních jmen představoval dovršení miklošićovské pozitivistické jazykovědy. Do povědomí nejširší kulturní veřejnosti se však zapsal především *Slovníkem jazyka českého,* který vydal 1934–37 ve spolupráci s F. Trávníčkem. Jako první (a až do druhé poloviny 50. let jediný) ve 20. století dokončený slovník českého jazyka měl velký význam pro rozvoj jazykové kultury svým moderním nebrusičským pojetím v širokých vrstvách. V. měl také zásluhu na tom, že se Lidové noviny vyznačovaly neobvykle čistým a nefrázovitým jazykem. – Své dětství v uzavřené evangelické společnosti a studia v Praze i s ruchem 90. let živě vylíčil v dvoudílných pamětech *Pod Řípem* a *V Praze*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Shaw, Čeněk Jiřina, Čeveř (dub.), Jiřina; Č. J., pv., P. V., sh, sh., SH, -š- (Lid. noviny), -ša (Věstník čes. profesorů), V. (Hlasy ze Siona). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čas (1899); Časopis Matice moravské (Brno 1909–40; 1909 studie Kdy byla skládána Alexandreis?, i sep.; 1910 Kdo byl původcem Počátkův?, i sep.); Časopis Mor. muzea zemského (Brno 1911); Čes. bratr (1950); Čes. lid (1896, studie O původu některých písní nábožných v Bartošově sbírce Národních písní moravských, Kamarýtova sbírka Českých národních písní duchovních); Evangelické listy (1893–94, BB); Hlasy ze Siona (1892); kal.

Hus (1894); Kostnické jiskry (od 1939); Lid. noviny (1906–42; úvodníky, fejetony, sloupky, stati o literatuře, recenze, polemiky aj.; 1917 cyklus FF o F. Vymazalovi a 1927 o F. Slámovi; 1911 a 1912 i beletristická příl. Večery); sb. Na paměť Rudolfa Těsnohlídka (Jaroměř, Brno 1928); Nár. divadlo (1954, stať Janáček a Praha); Nár. osvobození (1928); Nár. práce (1939); Naše řeč (mj. 1935, č. 5 s tit. NŘ univ. prof. E. Smetánkovi k 60. narozeninám, i sep.; 1947 studie Slovník M. Z. Poláka); Niva (Brno 1921); kal. Orloj (1894, 1896); Památník k šedesátiletí Stát. českosl. reál. gymnázia v Roudnici n. Lab. (1937); Program D 41 (1940, stať Janáčkova nesnáz s libretisty); Sovětská jazykověda (1954, stať František Vymazal); sb. Studie a vzpomínky prof. dr. Arne Novákovi k 50. narozeninám (Vyškov 1930); Věstník ČAVU (1951, studie O barokní češtině); Věstník čes. profesorů (1899); Výr. zpráva První stát. čes. reálky v Brně (1928); Zpráva učednické útulny Ústředního spolku živnostníků moravských v Brně (1905, o V. Náprstkovi). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* a *práce o literatuře a jazyce:* Böhmisch (učebnice, Berlín b. d., 1904, s Č. Syrovým); Böhmisch (konverzace, Berlín b. d., 1905); Moravská jména místní (studie, 1907, s F. Černým); Katechismus dějin české literatury (b. d., 1910; upr. a rozšíř. vyd. 1927, připravil A. Gregor); Jan Amos Komenský (studie, 1920); Rok v bílém plášti (FF 1933 ← LidN 1915 s tit. Z vojenské nemocnice); Od Jungmanna po nový Slovník jazyka českého (propagační brožura, b. d., 1934); Slovník jazyka českého (1934–37 v seš., s F. Trávníčkem, souborně ve 2 sv., další vyd. v 1 sv.; 2., upr. vyd. 1941, 3., upr. vyd. 1946, 4., upr. vyd. 1952 bez uvedení V. jména); Arne Novák, barok a reformace (studie, 1941); Pod Řípem (paměti, 1939; další vyd. 1947 označeno jako 1. d. Pamětí); Znovu za Husem (E 1946); V Praze (1947, 2. d. Pamětí). – *Překlad:* R. W. Seton-Watson: Sarajevo. Studie o vzniku veliké války (1929). – *Ostatní práce:* T. G. Masaryk, prezident Československé republiky (1918); T. G. Masaryk, jeho život a práce (1919). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: A. Kunz: Böhmisch-deutsches und deutsch-böhmisches Taschenwörterbuch (Kapesní slovník česko-německý a německo-český) (Berlín, Praha, asi 1904, V. úprava od 12., bibliograficky nedoloženého vyd.; četná další vyd. u nás i v Německu); Masaryk o socialismu, zvláště marxismu (b. d., 1920); Moravské písně milostné (1930–36, v seš., s L. Janáčkem); Velcí Moravané národu (1948); J. Blahoslav: Pochodně zažžená (1949, výbor z díla s úvod. studií a poznámkami); – mimo to středoškolské čítanky (všechny s A. Gregorem): Čítanka pro první třídu škol středních (1922; upr. vyd. 1930); Čítanka pro druhou třídu… (1923; upr. vyd. 1932); Čítanka pro třetí třídu… (1924); Čítanka pro čtvrtou třídu… (1925); dále slovenské čítanky (všechny s A. Gregorem a O. Haluzickým): Čítanka pre prvú triedu stredných škol (1928; upr. vyd. 1933); Čítanka pre druhú triedu… (1930; upr. vyd. 1934); Čítanka pre tretiu triedu… (1931). ▮

LITERATURA: ● ref. Katechismus dějin české literatury: -il. (M. Hýsek, dub.), LidN 9. 10. 1910 a 11. 10. 1910 (zde poznámka k V. odpovědi); Dr. A. Č., Máj 9, 1910/11, s. 64; V. M. (Mrštík), MSlR 7, 1910/11, s. 187; A. Pražák, Naše doba 18, 1910/11, s. 629; A. Procházka, MR 1910/11, sv. 23, s. 309; K. Rieger, ČMF 1911, s. 161; F. V. Vykoukal, Osvěta 1911, s. 70 ●; A. Novák: ref. T. G. Masaryk, prezident Československé republiky, Národ 1919, s. 58; S. Souček: ref. Jan Amos Komenský, LidN 23. 12. 1920; F. V. Bartoš, B. Golombek, A. Novák, R. Těsnohlídek, E. Valenta aj.: k padesátinám, LidN 23. 1. 1924 (zvl. č., odpol. vyd.); ● ref. Katechismus dějin české literatury (upr. vyd.): an., NO 10. 12. 1926; -e-, Host 6, 1926/27, s. 80; -och- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 363; J. Staněk, LidN 9. 1. 1927; B. Jedlička, Nové Čechy 11, 1927/28, s. 85 ●; ne (A. Novák): ref. Rok v bílém plášti, LidN 17. 6. 1933 + (pod vl. jm.) Filolog novinářem, LidN 23. 1. 1934; Š. Jež: ref. Slovník jazyka českého, Lumír 63, 1936/37, s. 60; J. Ort (P. Eisner): Krátké dumání nad slovníkem, LidN 8. 8. 1937; ● ref. Pod Řípem: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 46, 1938/39, s. 621; A. N. (Novák), LidN 23. 4. 1939; kp. (K. Polák), Nár. práce 21. 5. 1939 ●; B. Václavek: Jak ukojit hlad po lidové písni (ref. ed. Moravské písně milostné), LidN 3. 1. 1940; ● ref. Arne Novák, barok a reformace: J. Dokulil, Akord 8, 1940/41, s. 362; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1941, s. 178; kp. (K. Polák), Nár. práce 18. 5. 1941, příl. ●; V. Vančura: Vášův-Trávníčkův slovník (2., upr. vyd.), LidN 23. 3. 1941; A. G. (Gregor): P. V. sedmdesátníkem, LidN 22. 1. 1944; ● ref. V Praze a Pod Řípem (4. vyd.): V. Č. (Černý), ČL 1948, s. 139; J. Dostál, KM 1948, s. 98; V. Štěpánek, LF 1950, s. 144 ●; F. Dl. Bulánek (B.-Dlouhán): Tvůrčí manželská dvojice, Slovesná věda 2, 1948/49, s. 234; J. V. Šebesta: k pětasedmdesátinám, Kostnické jiskry 1949, č. 3–4; A. Molnár: ref. ed. J. Blahoslav, ČMM 1951, s. 246; ● k osmdesátinám: A. Gregor, LD 23. 1. 1954; J. Balcar, Čes. bratr 1954, s. 29; fmd (F. M. Dobiáš), Kostnické jiskry 1954, č. 4; K, LitN 1954, č. 5 ●; ● nekrology: J. Rejzek, Svob. slovo 23. 3. 1954; F. Ninger, Kostnické jiskry 1954, č. 12 ●; V. Šmeral: Nejlepší přítelkyně (vzpomínka na V. jako učitele), RP 2. 11. 1962; P. Biró: P. V. (23. 1. 1874 – 20. 3. 1954), Kostnické listy 1970, č. 12; L. Ohnoutková-Vášová: Patnáct let od smrti Petra Bezruče (z Bezručových dopisů P. V.), Kostnické jiskry 1973, č. 18; ● k 100. výr. nar.: J. B. Čapek, Křesťanská revue 1974, s. 40; vpa (V. Pazourek), Svob. slovo 24. 1. 1974; P. Pešta, VVM 1974, s. 206 ●; P. Pešta: P. V. jako literární historik, sb. Z kralické tvrze 1974, s. 21; J. Firt in Knihy a osudy (1991); M. Frydrych: k 50. výr. úmrtí, Čes. bratr 2004, č. 6.

pp

Adolf Emil **Vašek**

* 14. 6. 1881 *Hrabyně*
† 6. 6. 1948 *Česká* u Brna

Prozaik, tvůrce historických povídek ze slezských dějin, literární a kulturní historik, autor historických a místopisných příruček.

Podepisoval se též Adolf Vašek-Vrchovecký. – Syn učitele v Hrabyni (tam byli jeho spolužáky pozdější národohospodář K. Engliš a slezský písničkář A. Chamrád); 1890 se rodina přestěhovala do Komárova, kam otec přišel na školu formálně sice utrakvistickou, ve skutečnosti však zgermanizovanou. Snažil se o její počeštění (i obecního úřadu) a o zakládání českých spolků. Od 1892 V. studoval na českém gymnáziu v Opavě. Podnícen Slezskou vlastivědou jeho ředitele V. Praska se pilně zabýval kulturní historií rodného kraje a lidovědou, silně na něho zapůsobily také romány F. Slámy ze slezských dějin. Od mládí se vzdělával také v hudbě, vystupoval i veřejně jako klavírista a varhaník. Nervové onemocnění způsobilo, že musel přerušit studia a maturitu složil až 1901. Začal pak studovat v Praze práva, po třech semestrech však přestoupil na filoz. fakultu, kde se zaměřil na dějepis a zeměpis. Vojenskou službu nastoupil 1903 jako jednoroční dobrovolník ve Vídni, byl však superarbitrován a studoval pak ve Vídni opět dějepis a zeměpis, též češtinu a němčinu, filozofii a dějiny umění, zvláště hudby. Státní zkoušky z dějepisu a zeměpisu pro střední školy vykonal začátkem 1908. Předtím se ve Vídni oženil (1906 a měl 3 děti). Učil od 1906 češtinu na německé reálce v Olomouci, ve školním roce 1908/09 dějepis na české reálce. Od 1909 působil na zemské vyšší reálce v Příboře, 1915–19 na zemské vyšší reálce ve Velkém Meziříčí, od září 1919 na českém klasickém gymnáziu v Brně. Pro vážnou žaludeční nemoc odešel 1925 do důchodu, leč po zdařilé operaci se 1927 k učitelství vrátil na 1. českou státní reálku v Brně. 1939 odešel definitivně do penze, kterou trávil v blízké vsi Česká u Brna (bydlel tam již od 1935). Po 1. i po 2. světové válce působil také jako expert vládních orgánů pro záležitosti Horního Slezska.

V. publikační činnost byla široká. Od 1898 přispíval do Opavského týdeníku, od 1902 také do Slezského věstníku články, v nichž připomínal významné slezské osobnosti a události slezských dějin, referoval o nových publikacích a kulturních událostech. Historické znalosti byly i základem jeho povídek. Pod pseudonymem otiskl romanticky napínavou povídku z dějů 16. století *Otcův hřích* (ve 2. vyd. s tit. *Tatíčkův zločin*), psanou archaickou řečí s prvky slezského dialektu. Druhá povídka *Hadrunská Sybilije,* knižně s tit. *Hraničné kameny,* se vztahovala k pruské anexi Horního Slezska 1742, která přinesla lidem utrpení a vyvolávala odpor k uchvatitelům. Z ostatních prací je nejvýznamnější první monografie o slezském buditeli A. Vaškovi (jeho vzdáleném příbuzném) a přes výhrady kritiky dokumentární sledování vývoje tvorby Leoše Janáčka (*Po stopách dr. Leoše Janáčka*).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alfa, Éda, Ego, Emil Kaldunov, Jan Vysocký, Ladislav Bojar, O. Pavián, Pavel Klen, Petr Vok, Silesiacus, Sirius; ae-ae, A-lf-a, E. K. Kldnv, -š-, V., Všk. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1945–47); sb. Brno, Morava a Slezsko (1922); ČČM (1914); Časopis lékařů českých (1928–31); Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1908–10); Černá země (Mor. Ostrava 1926–33); Čes. lid (1928); Duch novin (Nový Bydžov); Kalendář Moravec na r. 1919 (Opava); Lid. noviny (1909–13, 1942); Mor. noviny (Brno 1925–37); Mor. orlice (Brno); Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava, Brno 1911–12, 1920–21); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava 1922–27); Moravskoslezský sborník (Mor. Ostrava 1918–20); Nár. listy (Brno 1922–25); Nár. noviny (Brno 1925); sb. Od Horácka k Podyjí (Znojmo 1930–31); Opavský týdeník (od 1898); Ostravský deník (1912–13); Pozor (Olomouc 1908); Rozkvět (1919, P Hadrunská Sybilije); Samostatnost (1928); Slezské slovo (Mor. Ostrava (1907); Slezský kalendář na rok 1909; Slezský věstník (Raduň u Opavy 1902–04); Světozor (1929); Svoboda (Brno 1922); Svob. zítřek (1947); Tribuna (1927–28); Venkov (1926–27; 1927 Pravda a báj v Mrštíkově Pohádce máje); Věstník Matice opavské, pokr. Slezský sborník (Opava 1905–20, 1947); Vlastivědný sborník slezský 2 (Opava 1926); Výr. zpráva reálné školy Brno (1938); Zlatá Praha (1903). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Otcův hřích (P 1904, pseud. Emil Kaldunov; 1906 s tit. Tatíčkův zločin; 1922 defin. vyd. opět s tit. Otcův hřích); Hraničné kameny (P 1919); Profesor Antonín Vašek, buditel svého lidu na Lašsku slezském i moravském, bojovník za vědeckou poctivost, otec Petra Bezruče (1930); Po stopách dr. Leoše Janáčka (1930). – *Ostatní práce:* Otázky a přehledy z dějin mocnářství Rakousko-uherského se zvl. zřetelem k zemím českým (1912); Zeměpis Rakousko-Uherska v tabulkových srovnávacích přehledech… (1913); České dějiny v srovnávacích a tabulkových přehledech (1916); Velké Slezsko (1918); Odkřesťaněný svět (1919); O Ratibořsku

(b. d., 1919); Národní obrození našich Moravců v bývalém pruském Slezsku (b. d., 1919); Čeští spisovatelé Těšínska a býv. prus. Slezska (b. d., 1919); Písně našich Moravců za Opavicí (b. d., 1919); Místopisný průvodce po moravském Ratibořsku, jeho přítomnosti a minulosti (1920, podp. A. V.-Vrchovecký); Hlavní data o Ratibořsku v části naší republice přiřčené (1920); Občanská nauka v srovnávacích a tabulkových přehledech (1921); Opava a okolí (1922, s V. K. Vendlem); Orelská osvěta (1923); Přehledy o válce světové a o vývoji Československé republiky (1924); Československá republika, její vznik a vývoj do r. 1924 (1924); Otázky a přehledy z československých dějin… (1924); Přehledné a srovnávací tabulky k dějinám československým od doby nejstarší až do roku 1848 (1925); V paměť generála Fr. Al. Zacha, velkého slovanského revolucionáře, vojenského učitele, politika a diplomata (b. d., 1927); V Brně za převratu (1934); Pan farář Böhm (1947); K našim nárokům na Horní Slezsko (1947). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1909–10 do č. 2, s I. Wurmem); *knižnice:* Časem a prostorem (1912–37), Hlasy Bezručovy země (1919–20), Vlast (1926). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Milostné listy Viléma Mrštíka Helence (1928); J. M. Hurban: Cesta Slováků ku bratrům slavenským na Moravě a v Čechách r. 1839 (1929). ▮

BIBLIOGRAFIE: V. Ficek: Soupis prací A. E. V., SlSb 1948, s. 247. ▮ LITERATURA: K. O. (O. Kádner): Slezsko. Dva mladí historikové, Naše doba 20, 1912/13, s. 776; V. Martínek: Slezsko v literatuře krásné, Věstník Matice opavské 1917, s. 151; Z. Hájek: ref. V paměť generála Fr. Al. Zacha…, Nové Čechy 12, 1928/29, s. 36; ● ref. Profesor Antonín Vašek…: A. G. (Grund), RA 5, 1929/30, s. 449; ah, LidN 1. 5. 1930; p. (A. M. Píša), Večerník PL 8. 5. 1930; A. Pražák, Naše věda 1930, s. 73; ak., Dělnická osvěta 1940, s. 197; -jen-, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 160 ●; V. H. (Helfert): ref. Po stopách dr. Leoše Janáčka, Index 1931, s. 12; J. Kunc: Pravda o Janáčkovi, LidN 14. 8. 1938 (k tomu vl, LidN 23. 8. 1938); kp: Historik A. E. V. šedesátníkem, LidN 14. 6. 1941; ● nekrology: hjk (Z. Hájek), LidN 9. 6. 1948 + (pod vl. jm.) Rovnost 10. 6. 1948; v., LidN 11. 6. 1948; V. Ficek, SlSb 1948, s. 238 → Z rodného kraje (1977, zkráceno); an., Naše věda 26, 1948/49, s. 204 ●; V. Ficek: A. E. V., Biografický slovník širšího Ostravska 1 (1972, s. 172).

pp

Antonín **Vašek**

* 11. 11. 1829 *Háj* u Opavy
† 13. 12. 1880 *Brno*

Pedagog, znalec staré češtiny, v kritice pravosti RKZ souputník A. V. Šembery a předchůdce J. Gebauera; národní buditel, vydavatel a redaktor Opavského besedníku, prvního českého časopisu ve Slezsku.

Pocházel z početné rodiny (z třinácti dětí pět zemřelo v útlém věku) vesnického hostinského a domkáře, který si musel přivydělávat i jako nádeník. V. vychodil jednotřídní českou obecnou školu v Chabičově a německou hlavní školu v Opavě (od 1840), kde také 1842–48 absolvoval německé šestitřídní státní gymnázium (na studia si vydělával kondicemi). Na jeho národní uvědomění zapůsobil starší bratr František, studující posléze v Olomouci teologii. Také V. odešel na tzv. filozofii do Olomouce, kde se zúčastnil národního ruchu a kde se též připojil k žádosti o české přednášky. Silně na něj zapůsobil profesor I. J. Hanuš, kterého 1849 následoval do Prahy. Tam studoval klasickou a slovanskou filologii (1850–53) a pokračoval ve Vídni (1853–54), kde mj. poslouchal přednášky A. V. Šembery a F. Miklošiće. Po jednoroční suplentuře v Opavě studoval 1855–57 ve filologickém semináři vídeňské univerzity; 1857 dosáhl aprobace z klasické filologie a 1858 z češtiny. Učil krátce od 1857 v Opavě, 1858 půl roku v Jihlavě, 1858–60 v Košicích, 1860 se vrátil do Opavy a od 1. března 1861 až do konce 1865 tu vydával časopis Opavský besedník. 1866 se oženil. 1870 se iniciativně podílel na založení Opavského týdeníku, v němž pak redigoval Domácí zprávy. Spoluzakládal také čtenářské a pěvecké spolky; podporou českých kandidátů při volbách do zemského sněmu se účastnil i politického života. Svou mnohostrannou činností se stal pro německé nacionální kruhy nežádoucím; 1873 byl náhle přeložen do Brna na Slovanské gymnázium. Od mládí měl V. nepevné zdraví; v 60. letech se léčil v Gleichenbergu ve Štýrsku, v Karlových Varech a vícekrát v Rožnově p. R., kvůli otužení se ve volných chvílích věnoval honbě. V Brně měl po většinu let ve škole snížený úvazek pro nedobrý zdravotní stav, který se zhoršil, když V. vystoupení proti RKZ vyvolalo rozhořčení šovinistické české společnosti. Zemřel náhle při záchvatu chrlení krve; zanechal šest nezletilých dětí (nejstarší z nich Vladimír byl pozdější básník Petr Bezruč).

Význam V. je buditelský a vědecký. Jím vydávaný a redigovaný Opavský besedník (zprvu vycházel s podtitulem „Zábavný a poučný týdeník pro lid moravský“, od 2. roč. třikrát do měsíce) položil pevné základy národně obrozo-

vacímu procesu ve Slezsku a na severovýchodní Moravě; aby se přiblížil prostým čtenářům, byl tištěn z větší části švabachem. Hlavními spolupracovníky byli čeští profesoři J. Lepař, V. Pečenka, J. Zukal, kteří dočasně působili v Opavě, a mladý absolvent gymnázia V. Prasek (také zastupovali V. v redakci za jeho nemoci a prázdninových pobytů). List informoval přehledně o veřejném dění doma i za hranicemi, vzdělával zemědělské obyvatelstvo v hospodářských záležitostech, přinášel dopisy ze slezských a moravských obcí i z Vídně a Prahy, šířil obecně přístupnou četbu, probouzel a prohluboval národní vědomí a lásku k mateřské řeči, zdůrazňoval příslušnost slezského obyvatelstva k českému národnímu celku. Těmto snahám napomáhala i beletrie. Jediným literátem ze Slezska v něm byl prozaik a veršovec J. Šrámek (pseud. Jaroslav Březanovský), dále přispívali mladí moravští spisovatelé A. Balcárek (pseud. Slavomír Pustinský), F. Brzobohatý (pseud. Kyselka Slanovodský), F. A. Hora (pseud. Horymír Vinařovský), E. Vrána; soustavně spolupracoval z Čech povídkář F. Pravda. Jednotlivými básněmi přispěli G. Pfleger Moravský, R. Kallus a J. Solař. Stati z dějin Slezska psal J. Lepař, o Velké Moravě A. Balcárek, o slovanských národech V. Svoboda. Rubrika literárních zpráv přinášela vesměs stručné informace o knižní produkci od významných děl až po kalendáře a učebnice, jen ojediněle s kritickým stanoviskem. Beletrie se z časopisu vytrácela od jeho proměny (1863) v list politický, který přinášel i aktuální komentáře a zvláště vedl zápas o české školství ve Slezsku. – Po zániku Opavského besedníku se V. systematicky věnoval jazykovědným studiím z oblasti staré češtiny. Nejdříve vystoupil s průkopnickými pracemi onomastickými, jako byl *Výklad slovanských místních jmen v Opavsku,* kterým prokázal českost Opavska, Hlubčicka a Hlučínska v minulosti (tím stať měla i politický dosah). Jeho nejvýznamnější vědeckou prací je *Filologický důkaz, že Rukopis kralodvorský a zelenohorský, též zlomek Evangelia sv. Jana jsou podvržená díla Václava Hanky.* V. vyšel z námitek předchozích badatelů našich i cizích (zvl. A. Petruševič, V. I. Lamanskij), provedl však poprvé zevrubnou a důmyslnou filologickou analýzu podezřelých rukopisů, z níž vyplynulo, že organismus jazyka v nich je nestaročeský, že skladby byly psány původně jazykem novočeským, a pak teprve pracně překládány do starého jazyka bez jeho všestranné znalosti, takže došlo k mnoha chybám ve skloňování přívlastkových adjektiv, v užívání slovesných časů (zvl. různých druhů minulého času) aj.; navíc stojí vedle sebe tvary z různých staletí. Také rozborem metriky, veršových shod a opakovaných frází, obrazů a výrazů, způsobu oprav písařských chyb atd. dospěl V. k závěru, že všechny rukopisy básní RKZ, hlásící se do různých dob v rozpětí půl tisíce let, vznikly v téže básnické, překladatelské a písařské dílně a tím ukázal cestu dalšímu zkoumání. Své nové argumenty shrnul v obraně proti kritikům, zlehčujícím jeho práci, ta však v důsledku jeho náhlého úmrtí zůstala v rukopise.

ŠIFRA: A. V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Časopis Matice moravské (1876–79; 1876 O povahopisných jménech osad staročeských; 1877–79 O složených slovech v češtině); Hlas (1879); Mor. orlice (Brno, od 1866 dopisy, an.); Občan (Brno 1879); Olomoucké noviny (od 1866, dopisy, an.); Opavský besedník (1861–65); Opavský týdeník (od 1870); Pokrok (od 1866, dopisy, an.); Program des k. k. Obergymnasiums in Troppau (1872, Výklad slovanských místních jmen v Opavsku); Učitelské listy (Brno 1870); – posmrtně: Koleda (1881). ■ KNIŽNĚ. *Odborná práce:* Filologický důkaz, že Rukopis kralodvorský a zelenohorský, též zlomek Evangelia sv. Jana jsou podvržená díla Václava Hanky (1879). ■ KORESPONDENCE: V. Prasek: A. V. a A. V. Šembera (Praskovi z 1876 a 1879), Věstník Matice opavské 1907, s. 87; A. E. Vašek: Z korespondence slezských buditelů, hlavně o začátek Opavského týdeníka (V. Praskovi z 1870), Věstník Matice opavské 1913, s. 54; A. L. Krejčík: Příspěvek ke korespondenci A. V. (J. Kožanému z 1879), LF 1930, s. 296; A. E. Vašek in Profesor A. V. … (V. Praskovi z 1870 a J. Kožanému z 1879; 1930); Milostné listy A. V. Marii Brožkové (z 1865–77; 1955, ed. V. Ficek); V. Ficek: Dva dopisy A. V. bratru Františkovi (z 1848 a 1852), SlSb 1955, s. 125. ■ REDIGOVAL *periodika:* Opavský besedník (1861–65), Opavský týdeník (1870–73, rubrika Domácí zprávy). ■

LITERATURA: A. E. Vašek: Profesor A. V., buditel svého lidu na Lašsku slezském i moravském, bojovník za vědeckou poctivost, otec Petra Bezruče (1930); V. Ficek: A. V. v boji za práva lidu a za vědeckou pravdu (1964) + A. V. a Petr Bezruč (1968). ■ ● ref. Filologický důkaz…: V. Brandl, ČMM 1879, s. 124; an. (J. Jireček), Světozor 1879, s. 307; an., Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1879, s. 538; F. Vymazal in ed. RKZ s úvodem a výkladem (1879) + Hlas 18. 6. 1879 (k tomu A. V., tamtéž 25. 6. 1879); J. T. (Truhlář), Čes. včela 1880, s. 154 ●; F. B. (Bartoš): Filologický důkaz, že Moravské národní písně jsou podvrženým dílem F. Sušila, Obzor 1879, s. 236 (parodie); ● nekrology: an., Mor. orlice 17. 12. 1880

→ Opavský týdeník 1880, č. 51; an., Světozor 1880, s. 623; an., Učitelské listy 1880, s. 798; an., Koleda 1881, s. 16 ●; V. Prasek in Rodáci z Opavska a Frýdecka (1885, s. 14); F. Sláma in Vlastenecké putování po Slezsku (1886, s. 432); J. Vyhlídal in Naše Slezsko (1900, s. 49); J. Hanuš in Padesátiletá diskuse o Rukopisy, LF 1906, s. 221; V. Prasek: A. V. a A. V. Šembera, Věstník Matice opavské 1907, s. 87; an.: Profesor A. V., Slezský věstník 1910, č. 2–6; J. Vyhlídal: Kdo založil Opavský besedník, Věstník Matice opavské 1910, s. 54; -aa- (A. Otahal): České časopisy ve Slezsku, Vlast 1910, s. 364, 551 a 651; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 119, 172); A. E. Vašek: Prof. A. V., buditel lašského kmene, průkopník českého kriticismu, MSlR 7, 1910/11, s. 296 + A. V. a hnutí cyrilometodějské, MSlR 8, 1911/12, s. 490 + Z korespondence o Opavský besedník s prof. A. V. 1861–1866, Věstník Matice opavské 1912, s. 48; F. Pražák: K bojům o Rukopisy, Hlídka Času 19. 4., 3. 5., 5. 7. 1913 → Tvůrčí Morava (1941); V. Martínek: Dva slezští buditelé (A. V. a F. Sláma), Národ 1917, s. 633 + (an.) A. V., Moravskoslezský sborník 2, 1919/20, s. 319; Dr. A. G. (Glos): O slezském buditeli A. V. a jeho době, Svob. republika 1922, č. 28 + Výchovný význam Opavského besedníku, tamtéž, č. 29 + Z počátků českého novinářství ve Slezsku 1, 2, tamtéž, 1925, č. 18 a 22 + (šifra A. G.) Periodický tisk ve Slezsku, Vlastivědný sb. slezský 2 (1926, s. 115); A. E. Vašek: Z dějin českého novinářství ve Slezsku (1812–1910), Vlastivědný sb. slezský 2 (1926, s. 121) + Prof. A. V., sb. Šedesát let českého gymnázia v Brně 1867–1927 (1927); ● k 100. výr. nar.: P. Váša, LidN 10. 11. 1929; V. Martínek, Moravskoslezský deník 10. 11. 1929 → Živné zdroje (1972) + RA 5, 1929/30, s. 91 ●; F. Trávníček: A. V., Bratislava 1929, s. 1095; M. Rusinský: Sedmdesát roků (o Opavském besedníku), Černá země 7, 1930/31, s. 129; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 2 (1932, s. 232); L. Novák: Procitnutí národního vědomí a rostoucí úsilí o české střední školství (1848–1893), sb. Padesát let českého gymnázia v Opavě (1933, s. 16); M. Rusinský in Česká beseda v zemi pruského krále (1935); V. Šedivec (L. Vašek) in Z kroniky rodu Bezručova 1 (1937); F. Trávníček: A. V., LidN 13. 12. 1940; M. Rusinský: Z historie českých novin ve Slezsku, in Kapitolky ze Slezska (1946); A. Kučík in Po stopách předků P. Bezruče (1947); A. E. Vašek: Poznámky o Bezručově otci, Svob. zítřek 1947, č. 37; V. Ficek: A. V. a Petr Bezruč, SlSb 1947, s. 90 + A. V. zakládá čtenářský spolek v Opavě, tamtéž 1949, s. 348 + Jak si Opavský besedník (1861–65) všímal Slovenska, tamtéž 1951, s. 361; O. Králík: A. V. a Olomouc, Katalog výstavy života a díla Petra Bezruče (1952) → Platnosti slova (2001); A. Kellner: O A. V., V. F. (Ficek): Badatelské úkoly o A. V., obojí Listy PPB 11. 10. 1954; A. Grobelný: Opavský besedník a Polsko 1861–1865, sb. Boh. Sobotíkovi k padesátinám (1955); V. Ficek: A. V., Nová svoboda 8. 12. 1957 + K počátkům Opavského besedníku, Památník Petra Bezruče (průvodce, 1957) obojí → Z rodného kraje (1977); A. Závodský: A. V. a Petr Bezruč, sb. První české gymnázium v Brně (1967); M. Rusinský: Kytička k hrobu bojovníka, Ostravský kulturní zpravodaj 1970, č. 12; P. Pešta: O otci Petra Bezruče, Kam v Brně za kulturou 1975, č. 20; V. Ficek: A. V., Vlastivědné listy 1986, č. 2 + Co dlužíme památce A. V., sb. Kapitoly z dějin české literární historie (1989); I. Augustin: Nedoceněná osobnost, Moravskoslezský den 7. 9. 1993; (kk) (R. Kvaček): Úděl prvního, Svob. slovo 5. 4. 1996.

pp

Josef **Vašica**

* 30. 8. 1884 *Štítina* u Opavy
† 11. 4. 1968 *Praha*

Znalec staroslověnského jazyka a písemnictví, průkopník studia české barokní literatury, překladatel a editor.

Syn koláře. Měl šest sourozenců, z nichž po jednom rodiče přivedli z prvního manželství; sestra Hedvika V. (1890–1976) byla od 1917 vydavatelkou edice Nova et vetera v nakladatelství J. Floriana a později vedla bratrovi domácnost. V rodině se rozmanitě projevilo hudební, výtvarné a literární nadání: otec hrál na několik hudebních nástrojů, sestra Emma, pozdějším řeholním jménem Božena (1886–1981), se stala profesorkou kreslení a zpěvu na učitelském ústavu kongregace sester dominikánek v Olomouci-Řepčíně a překládala z němčiny náboženskou literaturu, sestřenice M. Glabazňová byla básnířka a prozaička. Obecnou školu V. vychodil v Mokrých Lazcích, do nichž se rodina přestěhovala po jeho narození (zde na něho zapůsobil politicky a kulturně činný kněz A. Gruda, spoluzakladatel Matice opavské). 1894 se rodina přestěhovala do Opavy; 1894–1902 tam V. vystudoval české gymnázium. 1902–06 studoval na teologické fakultě v Olomouci (k volbě bohosloví přispěl matčin bratr E. Glabazňa, farář v Klimkovicích, kam se rodiče přestěhovali po V. maturitě); z tamějších učitelů V. zaujal zvláště profesor semitských jazyků a Starého zákona A. Musil, spisovatel proslavený cestami po Orientu. Ve školním roce 1906/07 V. působil jako prefekt na arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži, 31. 12. 1906 byl vysvěcen na kněze. 1907–11 studoval s podporou arcibiskupské pokladny na univerzitě ve Vídni (třetí semestr v Praze) u V. Jagiće, K. Jirečka a V. Vondráka slovanskou filologii (na české univerzitě

v Praze navštěvoval přednášky T. G. Masaryka o vědě a náboženství); 1911 PhDr. disertací *Das Olmützer Evangelistar in seiner Sprache und Entstehung.* 1911–19 učil češtinu, latinu a řečtinu na gymnáziu v Kroměříži (ve školních letech 1919–21 měl dovolenou). 1913 navštívil Rusko. 1919 se na teologické fakultě v Olomouci habilitoval prací *Staročeské evangeliáře* pro obor staroslověnský jazyk a literatura (1921 mimořádný, 1928 řádný profesor, 1931–32 děkan, 1932–33 proděkan). 1937 přešel jako nástupce J. Vajse na bohosloveckou fakultu do Prahy. Po uzavření českých vysokých škol byl dán na dovolenou. Penzionován byl 1950. Pracoval v unionistickém hnutí, které usilovalo o obnovení církevní jednoty mezi slovanskými národy: účastnil se činnosti Akademie velehradské (zal. 1910 pro řešení naukových problémů tohoto úkolu), byl činný v Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje (od 1924 mezinárodním spolku pro propagaci unijní myšlenky) a mezi dvěma světovými válkami se podílel na organizaci unionistických kongresů. Hluboce ho ovlivnilo setkání s J. Florianem a záhy se stal jako překladatel a editor stálým spolupracovníkem jeho staroříšského nakladatelství (edice Nova et vetera a Archy). Člen ČAVU (1940 mimořádný), KČSN (1935 dopisující, 1937 řádný). Živý zájem o krásnou literaturu V. vedl k tomu, že vedle rozsáhlých vědeckých styků, domácích i zahraničních (respekt a přátelství mu projevoval např. D. Tschižewskij), udržoval přátelské vztahy také s řadou spisovatelů a básníků (kromě J. Floriana to byli J. Čep, J. Deml, F. Halas, V. Holan, L. Hořká, J. Strakoš, A. Vyskočil a J. Zahradníček). Z jeho žáků ve slovanské filologii vynikli mj. F. V. Mareš a V. Tkadlčík. Zemřel na rakovinu ledviny, jejíž první příznaky se objevily při návštěvě Soluně 1966. Pohřben byl v Klimkovicích, 1993 byly ostatky převezeny na Velehrad.

První V. tištěná práce se týkala českého překladu bible; tomuto tématu věnoval habilitační spis *Staročeské evangeliáře* a popularizující příspěvky, jejichž shrnutím je stať *Bible v české kulturní tradici* (čas. Logos). Ve své habilitační práci vyslovil názor, že tzv. Vídeňské glosy jsou výňatky z původních církevněslovanských perikop, doplňované později kvůli srozumitelnosti českými prvky. K staročeskému písemnictví se vracel drobnými, ale objevnými edicemi; pronikavými textově kritickými a exegetickými příspěvky prohloubil poznání Legendy o sv. Kateřině. O staroslověnském písemnictví Velké Moravy a přemyslovských Čech, které pokládal za součást české literatury (resp. za českou literaturu v jazyce staroslověnském) napsal řadu studií, jejichž prvním výsledkem bylo vydání *Knihy o rodu a utrpení sv. knížete Václava,* tj. 2. staroslověnské legendy václavské (ve Sborníku staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile). Spolu s tím usiloval uvést staroslověnské písemnictví do širšího povědomí popularizujícími příspěvky a komentovanými překlady (cyrilometodějská myšlenka, kterou jimi propagoval, nabyla za okupace rysu národně obranného); završením tohoto úsilí je jednak brožura *Slovanská bohoslužba v českých zemích,* jednak účast na antologii Na úsvitu křesťanství, redigované V. Chaloupeckým. Dvojí školení dopřálo V. rozšířit filologické zkoumání na vysoce speciální otázky z oboru liturgiky a církevního práva: řadou prací o Kyjevských listech nově osvítil počátky slovanské liturgie, pracemi o Nomokánonu a Zakonu sudném převratně zasáhl do poznání cyrilometodějského odkazu právního. Plodem V. všestranné paleoslavistické erudice jsou rozsáhlá díla jeho stáří: soupisy staroslověnských rukopisů dochovaných v pražských knihovnách a kniha *Literární památky epochy velkomoravské 863–885.* V. zájem o církevní slovanštinu nebyl obrácen výhradně do minulosti; platil také liturgickému jazyku užívanému velkou částí slovanských národů v přítomnosti. Souběžně věnoval pozornost Rusku, ruskému myšlení a ruské literatuře, a také Podkarpatské Rusi. Přinesl nové poznatky o překladech málo známých nebo zapomenutých autorů, jako byl např. P. J. Čaadajev (úvod a vysvětlivky k V. soubornému překladu Čaadajevových Filozofických listů napsal D. Tschižewskij), ale také v komentářích současného dění (zejména sebevražd S. Jesenina a V. Majakovského, které V. pokládal za lidské i básnické tragédie příznačné pro duchovní prázdnotu ateistického sovětského Ruska); z V. zájmu o Podkarpatskou Rus vznikla více než desítka hodnotných informativních statí. Práce na novém vydání Kanisiova Katechismu v překladu jezuity Š. Hlíny, poprvé vytištěném 1715, přivedla V. skoro náhodou k objevu básníka F. Bridela a poté k baroknímu písemnictví vůbec; monografie, jimiž od počátku 30. let postupně revidoval dosavadní názor na „dobu Temna“, shrnul v souboru *České literární baroko* (většina z nich předtím vyšla v časopisech Akord a Řád,

některé jako komentář k autorovým edicím). V. měl dar hutné syntézy, který uplatnil v souhrnných statích o slovanské bohoslužbě a českých překladech bible, ale netíhl k velkým knihám. Převážnou část jeho bibliografie tvoří komentované edice a překlady, typickou formou jeho publikační činnosti byly časopisecké příspěvky (jejich velkou část tvoří referáty o novinkách odborné literatury) a drobné knížky, navazující na tradici protireformačních „náboženských spisků v líbezné úpravě a řeči lidu přístupné". Svoji první velkou knihu, České literární baroko, označil autor již více než padesátiletý v podtitulu příznačně jako „příspěvky ke studiu"; druhou, Literární památky epochy velkomoravské, charakterizoval o tři desetiletí později na sklonku života s narážkou na Balbína jako „jakýsi souhrn verosimilií". Pro vědecké potřeby publikoval také latinsky a německy (přeložil rovněž do latiny některé staroslověnské památky). Ve výběru témat, jimiž se zabýval, je patrná katolická tendence: V. zájem o cyrilometodějskou tradici souvisel s unionistickým hnutím, k jehož vzniku dala 1880 podnět encyklika papeže Lva XIII. Grande munus, nařizující, aby se v celé katolické církvi slavil svátek sv. Cyrila a Metoděje; V. studium českých překladů bible je plně srozumitelné teprve v perspektivě dané katolickou Svatováclavskou biblí, kterou V. pokládal za návrat k textové tradici biblí předkralických; jeho příspěvky ke studiu českého literárního baroka vyrostly z původně neliterárního, katechetického úkolu. Při výkladu literárních děl vedl však V. v prvé řadě zřetel k jejich slovesné povaze (stylu, který definoval více jako projev duchovní struktury než jeho vnějšími znaky); sám psal příkladně jasným výkladovým slohem, zračícím láskyplné zaujetí předmětem, zdrženlivost úsudku a lidskou ušlechtilost autorovu. Přesvědčení, že věda o literatuře má směřovat především k pochopení slovesné krásy, sblížilo V. koncem 20. let s Jakobsonovým programem rehabilitace středověkých literárních děl jako živých estetických faktů a přivedlo ho v těsné časové blízkosti s ruským formalismem a rodícím se českým strukturalismem k postulátu „nové vědy o literatuře", překonávající nazírání literárněvědného pozitivismu. – Spoluúčast na překladu knihy F. Lefèvre: Nová psychologie (1928, přel. J. Florian) se V. v soupisech jeho prací a v literatuře předmětu připisuje neprávem.

ŠIFRY: jv., -jv.-. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Acta Academiae Velehradensis (Olomouc 1947–48; 1948 ed. a lat. překl. Slovo na prenesennije moštem preslavnago Klimenta neboli Legenda chersonská, i sep.); sb. Acta Conventus Pragensis pro studiis orientalibus a. MCMXXIX celebrati (Olomouc 1930, De s. Venceslao in documentis litterarum Palaeoslovenicis); Acta Conventus Velehradensis (Olomouc 1925–37); Akord (1928–47; 1930 Záblesky z Temna, Případ Jeseniův, Sebevražda V. Majakovského, 1931 B. Bridel, 1939–40 Nejstarší česká poezie, 1941–42 Staročeská Legenda o sv. Kateřině, Ještě staročeská Legenda o sv. Kateřině, České biblické tisky, 1942–43 Básnická skladba sv. Konstantina-Cyrila); sb. Anfänge der slavischen Musik (Bratislava 1966); Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje (Acta cyrillomethodiana, Olomouc 1924–47); Archa (Olomouc 1920–21, 1927; 1921 Idea cyrilometodějská); sb. Baroko (Brno 1934, O české barokní poezii, i sep.); Byzantinoslavica (1939–63; 1939/46 Slovanská liturgie sv. Petra, sep. 1945); sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu (1939; rozšíř. vyd. 1940); Časopis katol. duchovenstva (1919, Nejstarší zlomek evangeliáře); Časopis pro moderní filologii (1950); Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1922–32; 1923 Vývoj písemnictví na Podkarpatské Rusi, 1927 O Podkarpatské Rusi. Bibliografický příspěvek, 1929–30 Drobnosti z lašského nářečí, i sep.); Českosl. přednášky pro 6. mezinárodní sjezd slavistů v Praze (1968); Čes. časopis filologický (1944–45); sb. Das heidnische und Christliche Slawentum (Wiesbaden 1970); sb. Duchem i mečem (1958); Hlídka (1922–30); roč. Chudým dětem (Brno 1935; Staročeský překlad bible, i sep.); Illustrazione Vaticana (1937); Křesťanská akademie (Řím 1967); Kvart (1930–31); sb. Kyrillo kai Methodio 2 (Thessaloniki 1968); Lid. demokracie (1945–46); Lid. listy (1936, 1939); Lid noviny (1938, 1940); Listy filologické (1920, 1931); Logos, příl. Biblica (1949, Bible v české kulturní tradici); Lumír (1932–33); Na hlubinu (1928–36); sb. Na úsvitu křesťanství (1942, komentované překl. Životů sv. Cyrila a Metoděje, Pochvaly sv. Cyrilu, první staroslověnské legendy o sv. Václavu, staroslověnských liturgických zpěvů a kánonu na svátek sv. Václava, Umučení sv. Víta a druhé staroslověnské legendy o sv. Václavu); sb. Náš hlas. Almanach slezského písemnictví krásného (Frýdek 1935); Našinec (Olomouc 1919–34); sb. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969); sb. O Josefu Pekařovi (1937); sb. Orbis scriptus. Festschrift für D. Tschižewskij zum 70. Geburtstag (Mnichov 1966); alm. Orloj (1945, ed. Hody selské posvícenské. Verše z 18. století); Prager Rundschau (1938); sb. Quintus unionisticus congressus Velehradii (Olomouc 1927); Rodinná katolická čítanka (Nový Jičín 1922, Katolická církev u Podkarpatoruských Rusínů, i sep.); Rozmach (1924–27); sb. Ruský národ a sjednocení církví (Olomouc 1928); Řád (1933–40; 1933–34 Tři kapitoly o českém literárním baroku, i sep., 1936 K dějinám staršího českého

písemnictví, i sep.); Sázava (průvodce Čedoku, 1953); Sborník otvetov na voprosy po literaturovedeniju. IV. meždunarodnyj sjezd slavistov (Moskva 1958); Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile (1929, Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu); sb. Se znamením kříže (Řím 1967); sb. Septimus unionisticus congressus Velehradii (Olomouc 1936); Slavia (1947–66); Slavistična revija (Lublaň 1957); Slavjanskaja filologia (Sofie 1963); sb. Slezsko, český stát a česká kultura (Opava 1946); sb. Slovanské studie (1948); Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923); Slovo a slovesnost (1940, Slovanská liturgie nově osvětlená Kyjevskými listy); sb. Strážce tradice. Arnu Novákovi na památku (Praha, Olomouc 1940); Studentský časopis (1938–39); Svatováclavský sborník Akordu (Brno 1929, Význam sv. Borise a Gléba v tradici svatováclavské); Svob. noviny (1945); Tak 2 (1938); Tribuna (1921); Věstník Matice cyrilometodějské (1920); Věstník Společnosti sv. Cyrila a Metoda (1919); Voprosy slavjanskogo jazykoznanija (Moskva 1963); Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); Vychovatelské listy (1930); Výr. zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za škol. rok 1911/12 (Několik poznámek k Evangeliáři olomouckému z r. 1421, i sep.); Vyšehrad (1945–48); Život (1937–38); – posmrtně: sb. Ná/Prů/Po/zor na Rus (1996, ukázka z rukopisu 5. přednáškového cyklu o ruských náboženských sektách, ed. M. Sládek). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Staročeské evangeliáře. Studie průpravná (1931); České literární baroko. Příspěvky k jeho studiu (1938); Slovanská bohoslužba v českých zemích (1940; čtyři rozhlasové přednášky); Soupis staroslovanských rukopisů Národního muzea v Praze (1957, s J. Vajsem); Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966, s překl. textů; dopln. vyd. 1996, ed. Z. Hauptová, se studií V. Vavřínka o Životech sv. Konstantina a Metoděje); – posmrtně: Z církevněslovanských rukopisů Národní knihovny v Praze a Slovanské knihovny (1995, ed. Z. Hauptová a H. Rudlovčáková); Eseje a studie ze starší české literatury (2001, ed. L. Pavera). – *Překlady:* N. F. Fedorov: O písmenách (1915, Nova et vetera, č. 15) + Astronomie a architektura (1916, Nova et vetera, č. 21); I. Račinskij: Hugo Wolf (1916, Nova et vetera, č. 18); V. S. Solovjev: Historie Isminiova (1916, Nova et vetera, č. 18); V. V. Rozanov: Egyt (1916, Nova et vetera, č. 20) + Doslov ke komentáři Legendy o velkém inkvizitoru F. M. Dostojevského (1919, Nova et vetera, č. 33) + Osamocení 2 (1940); E. Aničkov: Alexej Remizov (1917, Nova et vetera, č. 23–24); O. Dymov: Jarní bláznovství (1917, Nova et vetera, č. 23–24); O. Mandelštam: François Villon (1917, Nova et vetera, č. 23–24); A. Rostislavov: S. T. Koněnkov (1917, Nova et vetera, č. 23–24); M. A. Vološin: Poodhalení dětských her (1917, Nova et vetera, č. 23–24); N. Punin: Kresby M. A. Vrubela (1917, Nova et vetera, č. 26); A. M. Remizov: Požár (1917, Nova et vetera, č. 26); Z. N. Hippius (Gippius): Ivan Ivanovič a čert (1917, Nova et vetera, č. 27); Idiotas, muž učený, proti nezřízené lásce k ženám (1918, Nova et vetera, č. 28); É. Baumann: Léon Bloy (1919, Nova et vetera, č. 33) + Tři svatá města (1920); M. A. Kuzmin: Rozhodnutí Anny Meierovy (1920, Nova et vetera, č. 35) + Hrdinské činy Alexandra Velikého (1930); Život a pochvala sv. Cyrila, učitele slovanského národa (1927); A. M. Skabičevskij: Petr Jakovlevič Čaadajev (1929, Archy, č. 10); P. J. Čaadajev: První list o filozofii dějin (1929, Archy, č. 12) + Úryvky ze ztracených listů (1929, Archy, č. 18) + Filozofické listy (1947, s úvodní studií a poznámkami D. Tschižewského); M. Jousse: O gestu a stylu (1930–34, Archy, č. 17–31, s jinými, na tit. listě neuveden); N. V. Gogol: Rozjímání o mši svaté (1936); M. Tanner: O vznešenosti mešní oběti (1937, Archy, č. 38); Sv. Řehoř Naziánský (z Nazianzu): Bohoslovná řeč proti eunomiánům (1938, Archy, č. 45); Kniha o rodu a utrpení svatého knížete Václava (1939); Mnich Chrabr: Obrana slovanského písma (1941); Pohádka o dobrodružstvích a chrabrosti Jeruslana Lazareviče (1945). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Akord (1931, č. 9 – Bridelovo číslo); *sborníky:* Acta Academiae Velehradensis (1937–40, s jinými), Slovanské studie (1948, s J. Kurzem a M. Murkem); *edici:* Barokní knihovna (1941, se Z. Kalistou), Podlahova Knihovna naučných spisů (1941–48); *slovník:* Slovník jazyka staroslověnského (od 1966, s jinými). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: K. Absolon: Ombla v Hercegovině a Dalmácii… (1917); Historie pronásledování provincie africké od sv. Viktora, biskupa utického (1918, přel. L. Vrána; k tomu F. Rafaja, Akord 1994, s. 490); J. Vychodil: Popis velehradských památností (1925); Ludvík z Pernštýna: Naučení rodičům (1928; opr. vyd. 1946 bez jména údajného autora); Listy sv. Kateřiny Sienské (1930, překl. A. Stříže, pro nové vyd. zrevidoval J. V; srov. F. Rafaja, Akord 1994, s. 490); B. Bridel: Rozjímání o nebi v noci na jitřní božího narození (1931) + Píseň o svatého Prokopa kněžstvu (1932) + Co Bůh? Člověk? (1934) + Život sv. Ivana… (1936) + Křesťanské učení veršemi vyložené (Frýdek 1939) + Trýlístek jarní… (1943); P. Kanisius: Katechismus katolickej… (1931); Píseň veselé chudiny (1932); J. Tanner: Muž apoštolský aneb Život a ctnosti P. Albrechta Chanovského (1932); Olomoucká bible 1 (1933, světlotisková reprodukce); B. H. J. Bilovský: Víno ze svatby v Káni a potřebnost roucha svadebního (1933) + Církevní cherubín… Jan Sarkander (1933); Písně o čtyřech posledních věcech člověka (1934); Smrtí tanec (1936: rozšíř vyd. 1941); F. M. Krum: Pastorela betlémská (1937); Pastýřská vánoční hra z českého baroka (1937); G. Scherer: Kazatelská pravidla (1937, přel. I. Bečák); Vzývání Panny Marie (1937); A. J. Dvořák z Boru: Divotvorné vítězství… sv. Bernarda nad hrůzoplnou smrtí (1938); O. F. J. de Waldt: Boëmici praeconium idiomatis – Chvála českého jazyka (1938, ed. s čes. překladem) + Chválořeči (1940, s předml. J. Demla); B. Balbín: Život sv. Jana Nepo-

muckého (1940); Zrcadlo marnotratných (1940); Traktátec o štěstí, kterýž má jméno Pán rady (1944); Die Korsuner Legende von der Überführung der Reliquien des hl. Clemens (Mnichov 1965); – posmrtně: Magnae Moraviae fontes historici 4. Leges. Textus iuridici. Supplementa (1971, s jinými, i překl.). ▮

BIBLIOGRAFIE: V. Bitnar: Bibliografie knižních edic J. V., Akord 11, 1943/44, s. 396 (zde jako knihy i sep. příspěvků v časopisech a sbornících); in Lit. archiv. Průvodce po fondech LA PNP 26, sv. 2 (1993); F. Rafaja: O J. V., Akord 19, 1993/94, s. 479; M. Sládek: Zpráva o pozůstalosti J. V., sb. Lit. archiv 27, 1994, s. 272; F. Hradecký: Soupis prací prof. dr. J. V., sb. Profesor J. V. Jeho život, vztahy k rodině a k rodnému kraji (1994, s. 106); F. Sokolová: Soupis prací prof. dr. J. V., in J. V.: Z církevněslovanských rukopisů Národní knihovny v Praze a Slovanské knihovny (1995, ed. Z. Hauptová a H. Rudlovčáková, s. 143); A. Stankovič in Okradli chudého. Příběh J. Floriana a jeho díla (1998, podle rejstříku). ▮ LITERATURA: sb. Profesor J. V. Jeho život, vztahy k rodině a k rodnému kraji (1994, ed. V. Neuwirth; přisp. J. Bujnoch, F. X. Halas, F. V. Mareš, V. Neuwirth, A. Satke, V. Tkadlčík aj.); L. Pavera: J. V. 30. 8. 1884 – 11. 4. 1968. Pokus o portrét (2001). ▮ M. N. (Novotný): ref. překl. Život a pochvala sv. Cyrila, LidN 25. 2. 1928; ● ref. ed. Listy sv. Kateřiny Sienské: M. (E. Masák), Archa 1930, s. 245; A. Hliněný, Studentský časopis 10, 1930/31, s. 58; J. B. Č. (Čapek), Čin 2, 1930/31, s. 451 ●; ● ref. Staročeské evangeliáře: V. F. (Flajšhans), ČČH 1931, s. 654; K. Janáček, ČMM 1931, s. 491; J. Kachník, Časopis katol. duchovenstva 1932, s. 202 ●; ● ref. ed. B. Bridel: Píseň o sv. Prokopa kněžstvu: Z. K. (Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 548 + ČČH 1932, s. 451; ne (A. Novák), LidN 22. 7. 1932; Nk. (B. Novák), RA 8, 1932/33, č. 2 ●; ● ref. ed. J. Tanner: Z. K. (Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 548; K. J. (Juda), Střední škola 14, 1933/34, s. 47 ●; ● ref. ed. Olomoucká bible 1: zsl. (A. Novák), LidN 9. 6. 1932; J. P. (Pekař), ČČH 1933, s. 420 ●; ● ref. ed. B. H. J. Bilovský: Víno ze svatby v Káni…: Z. K. (Kalista), Lumír 58, 1932/33, s. 472 + ČČH 1933, s. 650 ●; ● ref. ed. B. H. J. Bilovský: Církevní cherubín…: Z. K. (Kalista), Lumír 60, 1933/34, s. 179; B. V. (Václavek), Index 1934, s. 32; A. N. (Novák), LidN 25. 9. 1934 ●; ● ref. ed. B. Bridel: Co Bůh? Člověk?: F. X. Šalda, ŠZáp 6, 1933/34, s. 295; tk (F. Trávníček), LidN 18. 3. 1934; Nk. (B. Novák), LUK 1934, s. 62; tv (T. Vodička), Řád 2, 1934/35, s. 95; V. Bitnar, Archa 1935, s. 99 ●; ● ref. ed. Písně o čtyřech posledních věcech člověka: P. Eisner, Prager Presse 28. 9. 1934; A. N. (Novák), LidN 5. 11. 1934; tv (T. Vodička), Řád 2, 1934/35, s. 175; M. D. (Dvořák), LUK 1935, s. 92 ●; D. Tschižewskij: Aus den neuen Veröffentlichungen über čechische Barockdichtung, Zeitschrift für slavische Philologie (Lipsko) 1934, s. 426 + tamtéž 1935, s. 183 + tamtéž 1938, s. 140 + tamtéž 1942, s. 210 + tamtéž 1945, s. 160 (pravidelné souhrnné referáty mj. o V. časopiseckých příspěvcích, knihách a edicích); A. Novák: Nové bádání o českém baroku slovesném, Naše věda 1935, s. 189; ● ref. ed. B. Bridel: Život sv. Ivana…: M. (E. Masák), Archa 1936, s. 98; Z. Kalista, Lumír 63, 1936/37, s. 403; D. Tschižewskij, Kyrios (Královec, Berlín) 1937, sv. 2, s. 259 ●; J. Beran: ref. překl. N. V. Gogol, Časopis katol. duchovenstva 1937, s. 99; ● ref. ed. Smrtí tanec: mk., Akord 1936, příl. O knihách, s. 42; (o 2. vyd.:) Z. Kalista, Naše věda 1941, s. 269; T. V. (Vodička), Akord 9, 1941/42, s. 189; V. Černý, KM 1942, s. 61; h (J. Heyduk), LidN 17. 5. 1942 ●; ● ref. ed. Pastýřská vánoční hra…: ne. (A. Novák), LidN 30. 12. 1937; Z. Kalista, Lumír 64, 1937/38, s. 419; D. Tschižewskij, Kyrios (Královec, Berlín) 1938, s. 137 ●; ● ref. ed. F. M. Krum: Z. Kalista, Lumír 64, 1937/38, s. 419 (i o jiných edicích); P. E. (Eisner), Prager Presse 5. 1. 1938; K. P. (Polák), PL 12. 1. 1938 ●; ● ref. ed. Vzývání Panny Marie: Z. Kalista, Lumír 64, 1937/38, s. 419; D. Tschižewskij, Kyrios (Královec, Berlín) 1938, s. 137 ●; Z. Kalista: ref. ed. A. J. Dvořák z Boru, Lumír 64, 1937/38, s. 419; ● ref. České literární baroko: M. Dvořák, Akord 1938, s. 111; A. N. (Novák), LidN 24. 7. 1938; K. P. (Polák), PL 25. 8. 1938; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1. 9. 1938; P. E. (Eisner), Prager Presse 30. 10. 1938; Z. Kalista, ČČH 1938, s. 632 (i o V. edicích); V. Černý, KM 1938, s. 302; D. Tschižewskij, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1938, s. 463; M. Považan, Elán 9, 1938/39, č. 3; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 35, 1938/39, s. 124; T. V. (Vodička), Řád 1939, s. 122; J. B. Čapek, Naše doba 1939, s. 268 a pokr.; B. Václavek, Sociologická revue 1939, s. 239 → Kritické stati z třicátých let (1975); J. Brambora, Střední škola 1940, s. 253 ●; ● ref. ed. O. F. J. de Waldt: Boëmici praeconium idiomatis…: O. K. (Králík), Výhledy 1939, s. 432; V. T. V. (T. Vodička), Řád 1939, s. 195; F. Lazecký, Řád 1939, s. 390; F. Němec, Řád 1940, s. 320; V. Černý, KM 1940, s. 248; Z. Kalista, Naše věda 1941, s. 277 ●; ● ref. překl. Kniha o rodu a utrpení svatého knížete Václava: A. Vyskočil, Akord 7, 1939/40, s. 93; Ch. (V. Chaloupecký), ČČH 1940, s. 140, R. Holinka, Řád 1940, s. 49 ●; ● ref. ed. B. Bridel: Křesťanské učení veršemi vyložené: Sv. (O. Svozil), Archa 1940, s. 97; V. Černý, KM 1940, s. 81; A. Vyskočil, Akord 8, 1940/41, s. 24; Z. Kalista, Naše věda 1941, s. 267 ●; ● ref. Slovanská bohoslužba v českých zemích: Sv. (O. Svozil), Archa 1940, s. 278; K. P. (Polák), Nár. práce 1. 10. 1940; J. B. Čapek, LidN 6. 1. 1941; K. Horálek, SaS 1941, s. 94; D. Tschižewskij, Südost-Forschungen (Lipsko) 1941, s. 673 ●; ● ref. ed. O. F. J. de Waldt: Chválořeči: V. Černý, KM 1940, s. 248; F. Němec, Řád 1940, s. 320 ●; Z. Kalista: ref. ed. B. Balbín: Život sv. Jana Nepomuckého, Naše věda 1941, s. 276; ● ref. ed. Zrcadlo marnotratných: tk (F. Trávníček), LidN 13. 3. 1941; kp. (K. Polák), Nár. práce 11. 5. 1941; J. Hrabák, SaS 1941, s. 110; D. Tschižewskij: Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1942, s. 210; Gr. (A. Grund), ČČH 1946, s. 378 ●; ● ref. překl. Mnich Chrabr: B. Havránek, SaS 1941, s. 102; M. Dvořák, Akord 9, 1941/42, s. 23; J. Kurz, Čes. čas. filologický 1, 1942/43, s. 173 ●; Z. Kalista: ref. ed.

B. Bridel: Trýlístek jarní…, Akord 11, 1943/44, s. 273; ● k šedesátinám: Akord 11, 1943/44, s. 362 a pokr. (zvl. č., přisp. J. Čep, Z. Kalista, J. Vajs, A. Vyskočil); V. Kolář, LidN 30. 8. 1944; V. Bitnar, Řád 1944, s. 371 ●; ● ref. překl. Pohádka o dobrodružstvích a chrabrosti Jeruslana Lazareviče: -ša-, LitN 1946, č. 9–10; vbk. (V. Běhounek), Práce 14. 3. 1947 ●; ● ref. překl. P. J. Čaadajev: Filozofické listy: an., Svět sovětů 1947, č. 52; Pok., Komenský 72, 1947/48, s. 449 ●; ● k pětašedesátinám: dv., LidN 30. 8. 1949; A. Škarka, SlSb 1949, s. 274 ●; an.: k sedmdesátinám, ČSPS 1954, s. 187; ● ref. Soupis staroslovanských rukopisů Národního muzea v Praze: J. Skutil, VVM 1958, s. 199; K. Haderka, Slavia 1959, s. 626; F. V. Mareš, ČNM 1959, s. 205; J. Tichý, Čes. bibliografie 2, 1961, s. 238 ●; ● k osmdesátinám: an., LD 30. 8. 1964; J. Kurz, Studie o rukopisech 1964, s. 187; F. V. Mareš, Slovo (Záhřeb) 1964, s. 181 ●; F. V. Mareš: ref. ed. Die Korsuner Legende…, Slavia 1966, s. 647; ● ref. Literární památky epochy velkomoravské 863–885: A. Salajka, Katol. noviny 24. 7. 1966; V. Vavřínek, LitN 1966, č. 25; F. V. Mareš, Slavia 1966, s. 645; R. Večerka, LF 1967, s. 71; M. Kopecký, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1967, č. 14; V. Kyas, ČMM 1968, s. 295; M. Hayeková, Slavica Slovaca (Bratislava) 1969, s. 301 ●; ● nekrology: O. Králík, Nová svoboda 20. 4. 1968; jm. (J. Mára), Katol. noviny 28. 4. 1968; Z. Kalista, Lit. listy 1968, č. 10; R. Večerka, Die Welt der Slaven (Wiesbaden) 1968, s. 221; Ske (A. Satke), SlSb 1968, s. 550; F. V. Mareš, Slavia 1968, s. 677 + Byzantinoslavica 1969, s. 137; V. Tkadlčík, Mediaevalia Bohemica 1969, s. 441; V. Štefanić, Slovo (Záhřeb) 1969, s. 383 ●; D. Tschižewskij in Kleinere Schriften 2: Bohemica (Mnichov 1972; k jednotlivým V. pracím a názorům); R. Večerka: Paleoslovenistické dílo J. V. K 100. výročí jeho narození, Slavia 1985, s. 161; ● k 25. výr. úmrtí: F. Rafaja, LD 15. 4. 1993; M. Selucká, Katol. týdeník 1993, č. 17; V. Šaur, Slavia 1994, s. 113 ●; F. V. Mareš: Dílo J. V., Souvislosti 1995, č. 2; L. Vrla: Staroříšské studium a J. V., tamtéž; M. Sládek: J. V. a dějiny pravoslaví, sb. Ná/Prů/Po/zor na Rus (1996, s. 123); L. Martinek: J. V. mezi literaturou a hudbou, sb. Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy 3 (1996, s. 183); ● ref. České literární baroko (vyd. 1995): B. Tesařík, Katol. týdeník 1996, č. 19; J. Malura, Tvar 1996, č. 20; A. Nováková, LidN 9. 5. 1996; J. Veselský, Host 1996, s. 145; J. Skutil, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná 1997, č. 44 ●; Z. Kalista in Po proudu života 2 (Brno 1996); V. Tkadlčík: J. V., sb. Zakladatelé a pokračovatelé. Památník osobností obnovené univerzity (1996); E. Bláhová: ref. Z církevněslovanských rukopisů Národní knihovny v Praze a Slovanské knihovny, Slavia 1997, s. 465; ● ref. Literární památky epochy velkomoravské (vyd. 1996): M. C. Putna, LidN 19. 3. 1997; nod (M. Nodl), Nové knihy 1997, č. 9; P. Aleš, Hlas pravoslaví 1997, č. 6; E. Bláhová, Slavia 1997, s. 465; H. Bočková, Tvar 1997, č. 13; vd, Katol. týdeník 1997, č. 26; L. Pavera, Alternativa nova 4, 1997/98, s. 366 ●; M. Horáková: J. V. a studium barokní homiletiky, SPFPFSU Opava, ř. A, roč. 2, 1997, s. 45; M. C. Putna in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918 (1998); I. Fic in Kroměříž literární (2000); F. V. Mareš in Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000; k jednotlivým V. pracím a názorům); J. Malura: ref. Starší česká literatura ve Slezsku, SPFPFSU Opava, ř. A, roč. 3, 2001, s. 122; ● ref. Eseje a studie ze starší české literatury: F. Všetička, Rovnost 16. 2. 2002; D. Šajtar, Rovnost 27. 4. 2002; J. Malura, Tvar 2002, č. 7; J. Med, Perspektivy 2002, č. 4; I. Pospíšil, Kam v Brně 2002, č. 5, příl.; I. Slavík, Alternativa plus 2002, s. 128; J. Kolár, ČLit 2002, s. 328; V. Viktora, Studia Comeniana et historica 2002, č. 67–68, s. 156; H. Borovská, Host 2002, s. 591 ●; F. Všetička in Olomouc literární (2002); M. Sládek: J. V. a edice osmi kázání Ondřeje Františka de Waldta z roku 1940, sb. Ondřej František Jakub de Waldt (1683–1752) a jeho doba (2005).

ls, jl

Věra **Vášová**

* 4. 10. 1879 *Praha*
† 12. 11. 1963 *Nové Město na Moravě*

Básnířka a prozaička, jejíž dílo vycházející z českobratrských idejí je naplněno náboženskou citovostí a etickým důrazem; též publicistka a překladatelka z angličtiny.

Roz. Váňová, dcera spisovatele a překladatele Jana V. – Po absolvování měšťanské školy navštěvovala jeden rok dívčí průmyslovou školu a poté ženský učitelský ústav v Praze, který však nedokončila, jelikož se 1899 provdala za filologa P. Vášu; odešla s ním do Loun a 1901 do Brna (měli čtyři děti). 1912–13 byla externí redaktorkou Lid. novin, potom jejich stálou spolupracovnicí. V době dospívání na ni zapůsobilo jednak evangelické prostředí v Praze (mj. J. Karafiát), jednak pokrokové hnutí 90. let. Zajímala se o filozofii, teologii, biologii, hudbu, učila se zpěvu (zpívala pak ve Filharmonické besedě v Brně). Z domova si odnesla znalost angličtiny, francouzštiny, němčiny a ruštiny, manžel ji učil latině. V. pracovala v ženském hnutí, účastnila se i demonstrací za rovnoprávnost žen; později byla presbyterkou českobratrského sboru evangelického v Brně. Patnáctiletá pobyla několik měsíců u příbuzných v Sasku (kvůli zdokonalení v němčině); severní Německo navštívila 1922, poznala také Vídeň a Jugoslávii, 1929 byla na čtyřměsíčním studijním pobytu v Anglii a Skotsku (v záležitostech sociální péče). Léto často trávila v láz-

ních Poděbradech, Karlově Studánce nebo v Luhačovicích, od 1934 s rodinou ve Třech Studních u Nového Města na Moravě. – Její sestra H. Růžičková-Váňová byla překladatelkou z ruštiny.

Od debutu *Básně,* jehož tichá lyrika domova, přírody a rodiny prozrazovala různorodé literární vlivy, propracovala se V. ve sbírce *Cesta do ticha* k osobitému melodickému a hutnému verši, naplněnému citovou vroucností a vážnou duchovní přemítavostí; od vnitřních svárů a stesku přes rezignaci a uklidnění v přírodě dospěla k harmonii, opírající se o intenzivní prožitek Boha. Ten vyvrcholil v lyrickém monologu *Myslela jsem, že umru,* naplněném (v důsledku podezření na smrtelnou nemoc) pokorným loučením se zemí a přípravou k odchodu na věčnost. Náboženské zniternění proniklo i sbírku *Balady a meditace* v jejích námětech vzpomínkových, přírodních, biblických i alegorických. V próze se V. zaměřovala především na osudy dívek a žen. Nejdříve v knihách *Holčičky a jejich svět* a *Soňa* zpracovala své dětské a dívčí vzpomínky na teplé životní prostředí pokojného měšťanského domova a na duševní růst mladičké ženské osobnosti, aniž je podřídila výraznější básnické stylizaci a uvědomělé kompozici. V tomto směru pokročila v povídkách o bolestném údělu chudých a udřených žen *Dcery Adamovy.* Tyto náměty pronikly zčásti i do knihy *Služebnice neužitečná a jiné povídky,* jak do lyrických a meditativních próz s náboženským obsahem, tak do baladicky reportážního obrazu ze severního přímořského Německa po 1. světové válce, v němž V. zachytila již zárodky příští nacionální výbojnosti. V pokusu o lidovýchovný románek *Po návratu* se soustředila na mravní tápání mladého legionáře, který málem rozbije svou rodinu (zatímco líčení duševního utrpení jeho mladičké ženy je zdařilé, obraz jeho jednání, podaný na pozadí politických bouří 1920, je schematický a vnitřní obroda vyvolaná setkáním s českobratrským sborem nepřesvědčivá). V eseji *Karel Čapek z hlediska náboženského* nahlížela V. spisovatelovo dílo pohledem evangeličky. Časopisecky (zvláště v Lid. novinách) publikovala také sloupky, fejetony, entrefilety i menší překlady z anglická literatury (např. E. Whartonová, H. G. Wells, E. Browningová).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Albína Boušková, Věra Prachatická; V. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1907–10); Časopis pro sociální péči; Čes. bratr; Čes. život; Evangelický kalendář (1958); Hus; Kostnické jiskry; Křesťanská revue (mj. 1929 studie Karel Čapek z hlediska náboženského, sep. 1930); Lada; Lid. noviny (Brno 1909–44; 1907 Večerní LidN); Lumír (1936–37); Moravskoslezský sborník (Mor. Ostrava 1919–20, divad. ref.); Niva (Brno 1921–22, 1930); Novina (1915); Přítomnost; Rozpravy Aventina (1930); Topičův sborník (1915–17); Tribuna; Ženská revue; Ženský svět (1920–23); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Básně (1917); Holčičky a jejich svět (PP 1923); Po návratu (R 1926); Soňa (P 1928); Cesta do ticha (BB 1931); Myslela jsem, že umru (B 1936; 1941 in Balady a meditace); Dcery Adamovy (PP 1938); Balady a meditace (BB 1941); Služebnice neužitečná a jiné povídky (1947). ▮

LITERATURA: ● ref. Básně: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, s. 306; jv. (J. Vodák), LidN 22. 5. 1918; Š. Jež, MR 1918, sv. 33, s. 141; Z. Hásková, Ženský svět 1918, s. 185 ●; E. Jurčinová: České soudobé básnířky, Ženský svět 1918, s. 164; an.: ref. Holčičky a jejich svět, Ženský svět 1923, s. 264; ● ref. Po návratu: A. N. (Novák), LidN 8. 2. 1927; vchb. (V. Cháb), NO 27. 2. 1927; an. (J. Karasová), Ženský svět 1927, s. 19 ●; ● ref. Karel Čapek z hlediska náboženského: Z. S. (Smetáček), Čin 1, 1929/30, s. 402; A. N. (Novák), LidN 11. 2. 1930; P. Fraenkl, NO 8. 4. 1930; Kí (F. Krejčí), Čes. mysl 1930, s. 80 ●; ● ref. Cesta do ticha: A. N. (Novák), LidN 22. 11. 1931; an. (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 222; Nk. (B. Novák), RA 7, 1931/32, s. 143; J. Knap, Venkov 17. 1. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 10. 2. 1932; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 27. 2. 1932 ●; ● ref. Myslela jsem, že umru: A. N. (Novák), LidN 25. 10. 1936; J. Strnadel, Čin 1936, s. 372 ●; J. B. Č. (Čapek) in V. V.: Dcery Adamovy (1938); ● ref. Dcery Adamovy: rtk. (R. Konečný), Naše doba 46, 1938/39, s. 620; drb. (J. Borecký), Zvon 39, 1938/39, s. 377; J. Knap, Venkov 19. 2. 1939; p. (A. M. Píša), Nár. práce 7. 3. 1939; de. (J. Strnadel), Večerník Nár. práce 10. 3. 1939 ●; B. Slavík: Šedesátka V. V., LidN 4. 10. 1939; A. Gregor: Spisovatelky na Moravě, roč. Chudým dětem (1940, s tit. Ženy na Moravě, s. 78); J. B. Č. (Čapek): ref. Balady a meditace, Naše doba 49, 1941/42, s. 60; J. S.: ref. Služebnice neužitečná a jiné povídky, List Sdružení mor. spisovatelů 2, 1947/48, s. 145; ● k sedmdesátinám: F. D. Bulánek (B.-Dlouhán), Slovesná věda 2, 1948/49, s. 234; J. H. (Hrabák), LidN 4. 10. 1949; L. Šmíd, Kostnické jiskry 1949, č. 40 ●; ● k osmdesátinám: F. M. Dobiáš, Kostnické jiskry 1959, č. 35; B. G., Svob. slovo 4. 10. 1959 ●; F. M. Dobiáš: Tvrdý peň a srdce pod korou (nekrolog), Kostnické jiskry 1963, č. 41.

pp

František Jan **Vavák**

* 26. 10. 1741 *Milčice* u Poděbrad
† 15. 11. 1816 *Milčice*

Kronikář, autor veršovaných skladeb a publicistických projevů, sběratel a adaptátor písní.

Psal se a byl psán i Franěk V., František V.-Milčický. – Pocházel z chalupnické rodiny; širší rodina odvozovala svůj původ od vladyckého rodu Vaváků z Adlaru, který byl donucen zříci se za třicetileté války přídomku i osobní svobody. Kvůli skromným poměrům V. nemohl studovat, vlastním přičiněním si však osvojil četbou české historické a nábožensky vzdělavatelné literatury 16.–18. století nevšední vzdělání. Vypracoval se též na vynikajícího praktika selského hospodářství, zabýval se zeměměřičstvím a mapováním (např. při vytváření josefínského katastru), ranhojičstvím a zvěrolékařstvím, vypomáhal úřadům na poděbradském korunním panství při agrárních a berních reformách. Sňatkem (1772) zbohatl, 1778 zdědil tchánův statek, t. r. se stal milčickým rychtářem a zůstal jím až do 1810 (na výměnek odešel 1806). Mezi sousedy šířil vlastním příkladem i poučováním hospodářskou, kulturní a náboženskou (katolicky vyhraněnou) osvětu (mj. byl oblíbeným řečníkem na slavnostech a svatbách), pranýřoval negativní jevy v selském životě své doby (karban, opilství, svárlivost). Těšil se přízni poděbradské vrchnosti, svou společenskou i literární aktivitou poutal pozornost četných obrozenských představitelů, s nimiž byl v přátelském či korespondenčním styku (J. Dobrovský, V. Hanka, M. V. Kramerius, F. M. Pelcl, F. F. Procházka, A. J. Puchmajer, J. Rulík, J. J. Ryba, K. R. Ungar), do osobního kontaktu se dostal i s panovníky (s Josefem II. 1784, s Františkem I. 1792). Jeho vřelé patriotické zaujetí (projevované též vlasteneckými cestami po Čechách), láska k českému jazyku a vliv na okolí, ale i oddanost vůči vrchnosti přispěly k chápání V. jako ideálního typu českého venkovana po celé 19. a 20. století (literárně byl ztvárněn např. v lidovýchovné publikaci J. Pečírky Václav Novák aneb Sedlák, jak by měl býti, a v Jiráskově kronice F. L. Věk). 1794 se stal svobodným sedlákem a čestným měšťanem Plzně, t. r. byl oceněn Vlastenecko-hospodářskou společností. – Pohřben byl na hřbitově ve Skramníkách.

Dění své doby sledoval V. poměrně obsáhle analistickým způsobem v pětidílných rukopisných Knihách rozličných pamětí, zahrnujících období 1770–1816 (z 5. dílu vyšla jen 1. část, dvě zůstaly nevydány), a nazíral je na základě své sčetlosti v historii i v náboženské literatuře (jako písmák názorově zakotvený ve světě katolické protireformace) v duchu negativního stanoviska k reformačním a protestantským tradicím české kultury a s odporem k josefínským reformám správním, církevním i náboženskopolitickým. Tyto posmrtně vydané *Paměti…* jsou vzhledem k šíři zájmů, citací dobových dokumentů různé sociální, tematické (kulturní, politické, hospodářské, náboženské) i místní provenience důležitým pramenem pro studium lidového živlu raného obrození nejen na Poděbradsku, ale i v širším českém prostředí. V. smýšlení slučovalo progresivní názor ve věcech bezprostředních životních zájmů venkovského lidu (hledání příčin selské bídy, odpor k robotě, prosazování hospodářských novot) s katolicky založeným konzervativismem v pohledu na širší horizonty evropského společenského dění (publicistické a básnické projevy zaměřené proti Francouzské revoluci a Napoleonovi I., např. *Tma ve dne jako v noci na rozumu lidském…*). Konkrétním událostem své doby (bitva u Kolína 1757, korunovace Leopolda II. a Františka I. za českého krále, vlastenecké aktivity pražských přátel, významná životní jubilea ostatních přátel, zvláště kněží) věnoval rozsáhlé didakticky orientované veršované skladby, navazující na tradici předbělohorského didaktického veršování Š. Lomnického z Budče (*Upřimný veřejný vděk věrnému a upřimnému Čechovi Františkovi Faustýnovi Procházkovi…*), se silným historickým a stavovským vědomím a patriotickým zaměřením; veršovanými projevy prokládal i historické zápisky svých pamětí (*Píseň historická o zkáze, těžkostech a trestách roboty*). Zájem o kulturní tradice venkovského společenství vedl V. jak k vytváření veršovaných skladeb v jeho duchu a pro jeho potřeby (*Smlouvy neb Chvalitebné řeči svatební…;* registrováno šestnáct vydání, poslední 1900), tak k parafrázování cizí (písně ovčáků Volných) i shromažďování vlastní náboženské, historické a folklorně lyrické a lyrickoepické písňové produkce (rukopisná sbírka Zbor písní mnohejch, 1808). Řada jeho skladeb zlidověla, byla později napodobována, tvořila nezanedbatelnou součást tzv. guberniálního sběru písní na poděbradském panství a byla též rozšiřována jako kramářské tisky.

Doklad o V. poučenosti v praktických aktivitách podávají rukopisné kompilace a adaptace starší odborné, zvláště lékařské literatury (např. Prostředek k nabytí a zachování dobrého zdraví, kolem 1766; Regiment aneb Zpráva o mocech všelijakých bylin a koření, asi 1767).

PŘÍSPĚVKY *in:* C. k. poštovské (vlastenské) noviny (1790, 1792); alm. Nové básně (1802, ed. A. J. Puchmajer); Schönfeldské c. k. pražské noviny (1787); – posmrtně: sb. Bitva u Kolína a Křečhoře (1857, B); ČČM (1908, písně); Čes. lid (1908–09; 1908 Zpráva o mocech bylin a koření, 1909 píseň o popravě kutnohorských havířů); Jiřího Volného Veselé písně (1823, ed. V. Hanka); Lumír (1855, s. 209, úryvky z pamětí); Obrazy života (1859, s. 96, BB); sb. Práce muzea v Kolíně (1982, s. 193, BB o bitvě u Kolína); Středočeský sb. historický 13, 14 (1978, 1979, vlastní životopis); sb. Svatojanský týden (1854); Světozor (1871–72; 1871 Vánoční písně, 1872 válečná píseň z 1800); ant. Štorchův Český tlampač s přídavkem Smluv a řečí svatebních z r. 1756 (1905, upr. a ed. J. Rouček); ant. Truhlice písní (1940, vánoční a svatební písně, modlitby, ed. Z. Kalista). ■ KNIŽNĚ. *Příležitostné básně, publicistické projevy, memoáry:* Smlouvy neb Řeči při svadebních slavnostech pro družbu, mládence a panny družičky (b. d., 2. pol. 18. stol.); Důvěrné v Bohu občerstvení člověka, faleš ošemetného světa okoušejícího… (B b. d., konec 18. stol.); Upřimný veřejný vděk věrnému a upřimnému Čechovi Františkovi Faustýnovi Procházkovi… (B 1786); Vlastenecké vzbuzování k vděčnému očekávání Leopolda Druhého… (B b. d., 1791); Děvče s růžovým věncem ze vsi Ovenče na ožínky k Jejich Milostem Františkovi a Marii Terezii… (B 1792, i něm.); Sedlské vítání Jeho císařské královské apoštolské Milosti Františka toho jména druhého… (B 1792); Tma ve dne jako v noci na rozumu lidském v národu francouzském učiněná… (1796; 1797 něm. s tit. Finsternis bei Tag und Nacht über den menschlichen Verstand verbreitet); Marš každého Čecha ctného… (B b. d., 1800, výt. nezjišt.); Postup marš pro vnově zřízený pluk vlastenský… (B b. d., po 1801); Horníkův kutenských starodávní modlitba Pána Boha za požehnání Hor žádajících (B 1801); Gaude & Laetare. Raduj a vesel se slavný řeholníku! V městě Kolínu boží služebníku! (B 1801, pův. s chronogramem: RaDVg a VeseL se sLaWnI RžehoLnIkV! W MesstIe KoLInu BožI sLVžebnIkV!); Vypodobnění s vejkladem obrazu sv. Panny Barbory na stříbrných Horách Kutenských (1801, výt. nezjišt.); Smlouvy neb Chvalitebné řeči svatební pro družbu neb držitele svatby. Jakož i mnohonásobná připíjení o věnec pannám družičkám a jejich odpovídání mládencům. S připojenými k tomu dobře spořádanými písněmi vyplněné (1802); Zpěv kverků kutnohorských vzbuzujících k panování. Císařo-královskému hornímu ouřadu obětovaný (B 1803, hudba A. Pařízek); Památka a důstojná čest císaře Josefa polního vorání. 1769 (B b. d., po 1809, pův. s chronogramem: PaMátka, a DVstogná Čzest, CIsaře IozeffaporLňIho WoráňI. 1769); Milo srdeční hlas na čest svatého Prokopa… (B 1812, pův. s chronogramem: MILo SrDeCžnI HLas na Čzest SWatého Prokopa…); – posmrtně: Selské povstání roku 1775 (1886, část Pamětí, ed. J. Miškovský); Paměti F. J. V., souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816 1–5 (1907–38, ed. J. Skopec; 1. d.: část 1 1770–80, 1907, část 2 1781–83, 1908; 2. d.: část 1 1784–86, 1910, část 2 1787–90, 1912; 3. d.: část 1 1791–94, 1915, část 2 1795–97, 1916, část 3 1798–1800, 1918, část 4 1801 a dodatky, 1924; 4. d.: 1802–06, 1936; 5. d.: část 1 1807 – srpen 1810, 1938). ■ KORESPONDENCE: Mdr. Dlabač (J. Dlabač): List po nebožtíku F. V. (nymburskému purkmistrovi b. d., úryvek), Včela 1848, s. 31; F. Kutnar: F. J. V., velká postava obrozenského selství (V. Vomáčkovi z 1786, synovi V. Vavákovi z 1793), Venkov 26. 10. 1941. ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 16 448 – 16 463a. ■ LITERATURA: F. X. Němeček: Lebensbegebenheiten des vortrefflichen Menschen und Landwirts F. W. (1796, čes. Zrcadlo výborného sedlského obcování, představující život a příhody… F. V. 1–3, Brno 1807–09, přel. T. Fryčaj; vyd. 1895 upr. a ed. V. Řezníček); F. Kutnar: F. J. V. (1941); F. Baťha: F. J. V. (1741–1816). Literární pozůstalost (LA PNP 1966); L. Šmíd: Lidoví kronikáři středního Polabí 1. F. J. V. – typ selského autodidakta a regionálního kronikáře (1967). ■ F. X. Němeček: Einige Nachrichten von einem merkwürdigen Bauer in Böhmen, Für Böhmen von Böhmen 1794, d. 3, s. 88 (s ed. B PozoroWánI zLostné a nepraWé WálkI národV franCaVského na RithMI sLožené…); an.: ref. Tma ve dne jako v noci…, Kramériusovy c. k. vlastenské noviny 1796, s. 147; an.: nekrolog, Kramériusovy c. k. vlastenské noviny 30. 11. 1816; J. E. Sojka in Naši mužové (1863; další vyd. 1953, s. 146); an. (K. Sabina, dub.): F. V. a jeho spisy, Rodinná kronika 1865, s. 37; an.: F. V., rolník a básník český, Pražský deník 21. a 28. 8., 4. a 11. 9. 1870; an.: F. V., jeho doba a spisy, Slovan 1872, s. 7 a pokr.; K. V. Prokop: Z doby tolerance, Vesna 1887, s. 261 a pokr.; A. Jirásek: F. V., Světozor 26, 1891/92, s. 541 → Rozmanitá próza 1 (1930, s. 69); J. Kalousek: Zpráva o pamětech F. V. Milčického, ČČH 1902, s. 194; J. Skopec in Paměti F. J. V. 1–5 (1907–1938); ● ref. Paměti 1, sv. 1: J. Pekař, ČČH 1907, s. 434 → Postavy a problémy českých dějin (1990, s. 265); Č. Zíbrt, ČL 1908, s. 168; J. Volf, Osvěta 1908, s. 648 ●; F. Pátek: V. Hanka a F. V., ČČM 1910, s. 157; L. Prokeš: Paměti F. J. V., 38. výr. zpráva c. k. české vyšší reálky v Karlíně za… (1913, s. 3); J. Horák: Paměti F. J. V., Národopisný věstník československý 1913, s. 1 → Z dějin literatur slovanských (1948, s. 459); E. Horský (Č. Zíbrt): Líc a rub selského vítání při korunovaci r. 1792, ČL 23, 1913/14, s. 152; F. Svoboda: Ku poznání povahy V., Naše doba 1914, s. 870; ● k 100. výr. úmrtí: Dr. K. S. (Spalová), Ženský obzor 14, 1915/16, s. 311; J. Kazimour, Venkov 15. 11. 1916; L. Prokeš, Agrární

archiv 1916, s. 65 ●; J. Pekař: ref. Paměti 1, sv. 2, 2, 3, sv. 1, ČČH 1916, s. 192 → Postavy a problémy českých dějin (1990, s. 272); J. Volf: V. „Šafhauský kalendář" z r. 1798, Čes. revue 1925, s. 55; S. Hájková: V. a jeho pojetí českých dějin, ČČH 1929, s. 325; Z. Hochová-Brožíková: Svatební písně o Káni galilejské, ČL 1929, s. 380 (s ed.); E. Felix in Literární Plzeň v obryse (1930, s. 81); Č. Zíbrt: F. J. V., ČL 1931, s. 48 a pokr. (s ed. rkp. V. zápisků, projevů, básní a dopisů jemu adresovaných) + Outrata o svatbě dcery V. Kateřiny s Václavem Vomáčkou v Nučicích r. 1786 dne 28. ledna, tamtéž, s. 227; F. Kutnar: K otázce názoru na robotu v době pojosefínské, ČČH 1932, s. 561 + Velká revoluce francouzská v naší soudobé kritice, ČČH 1934, s. 54; M. Volf: Statek a chalupa F. V. v Milčicích ve světle knih pozemkových, Časopis pro dějiny venkova 1935, s. 35; Ž. Freslová-Procházková: Před sto dvaceti lety zemřel F. J. V. (vzpomínky pravnučky), Venkov 15. 11. 1935; V. Černý: F. V., in Zemědělští buditelé (1937); kgsk (J. Königsmark): Škola a učitel za starých časů (s verš. dopisem J. J. Ryby), LidN 9. 6. 1937; Z. Kalista in Truhlice písní (1940); ● k 200. výr. nar.: F. Kutnar, Venkov 26. 10. 1941; V. Č. (Černý), Venkov 15. 11. 1941; T. Vodička, Akord 9, 1941/42, s. 97 ●; S. Jonášová: F. J. V., ČL 1946, s. 113; L. Pospíchal: V. Řeči svatební, Vysočina 1946, s. 68; J. Polišenský: Jana Jeníka z Bratřic cesta k české minulosti (srovnání s V.), Slovesná věda 3, 1949/50, s. 147; L. Šmíd: Několik dílčích poznámek k dílu a osobnosti F. J. V., Slovesná věda 1950, s. 37 + (šifra k-d) V. a Čermák, Kostnické jiskry 1954, č. 30; J. Markl: Zlidovělé písně písmáka F. J. V., ČL 1959, s. 7 (s ed.) + Ještě o zlidovělých písních F. J. V., tamtéž, s. 227; S. Šebek: K autorství a datování písně Fiala, vonné kvítí, ČL 1961, s. 143; S. Jonášová, D. Svoboda: V. spisek z roku 1772 o české minci, ČNM 1971, s. 101 (s ed.); F. Zahrádka: Vyřešení záhad písně o nevolnickém povstání roku 1775, ČL 1972, s. 183; J. Skutil: Paralela dvou postav kronikářského literárního díla Aloise Jiráska (F. V. a Jan Jeník z Bratřic), Vlastivědná ročenka Okresního archivu v Blansku 1973, s. 58; J. Markl: Písně o nevolnickém povstání roku 1775, ČL 1975, s. 80; A. Robek in Lidové kronikářství na Poděbradsku (1978); D. Hobl, Z. Jelínek: F. J. V. a bitva u Kolína, sb. Práce muzea v Kolíně (1982); J. Markl in Nejstarší sbírky českých lidových písní (1987, s. 135); K. Pletzer: Přátelství F. J. V. s českobudějovickým kanovníkem Josefem Pingasem, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích (1988, s. 4); J. Novotná: Folkloristické dílo F. J. V., ČL 1996, s. 121; J. Svobodová: Státní bankrot roku 1811 v kronikářských zápisech milčického rychtáře F. J. V., Východočeský sb. historický 1996, s. 197; J. Fiala in České písně ze slezských válek (2001, s. 115, 131); F. Kutnar in Obrozenské vlastenectví a nacionalismus (2003).

jk, vpb

Emanuel **Vávra**

* 2. 1. 1839 *Praha*
† 29. 4. 1891 *Jerevan* (Arménie)

Překladatel hlavně ruské, polské a francouzské literatury, propagátor slovanských literatur a publicista.

Pocházel z vlastenecky smýšlející rodiny. Jeho otec, mlynář, se aktivně podílel na revolučních událostech 1848 a ještě v 60. letech se společensky a politicky angažoval. Bratr, novinář a překladatel Vincenc V. Haštalský, patřil k předním radikálně demokratickým politikům. V. vystudoval pražskou polytechniku (1857–61), posléze se však věnoval žurnalistice a překladatelství. Spolupracoval s novinami, které vedl nebo spoluredigoval bratr Vincenc (Čas, Hlas, Nár. listy), 1864–65 spoluredigoval beletristicko-naučný list Čech, který poskytl publikační příležitost J. Nerudovi aj. 1867 navštívil jako zvláštní zpravodaj Nár. listů spolu s českou delegací moskevskou národopisnou výstavu. Pracoval v literárním odboru Umělecké besedy, byl členem Svatoboru. Koncem roku 1870 odešel do tehdejšího Ruska, nejprve do Rigy, kde se ujal redakce politického časopisu Rižskij věstnik, 1876 do Orenburgu a poté (nejdříve 1880) do arménského Jerevanu, kde působil jako gymnaziální profesor až do smrti (1880 navštívil Prahu spolu s manželkou, dcerou K. Sabiny).

V 60. letech 19. století patřil k nejvýznamnějším překladatelům a propagátorům ruské romantické a k realismu již směřující literatury. Do češtiny převedl např. Gončarovova Oblomova, Gogolovy Mrtvé duše nebo Krestovského Petrohradské peleše (napsané po vzoru Sueových Tajností pařížských), časopisecky (Obrazy života, Lumír, Rodinná kronika aj.) publikoval překlady povídek A. A. Marlinského-Bestuževa, A. S. Puškina (Výstřel), M. E. Saltykova-Ščedrina, L. N. Tolstého, I. S. Turgeněva, poezii A. V. Kolcova, M. J. Lermontova (poema Démon), N. A. Někrasova, divadelní hry A. N. Ostrovského (Bouře, Výnosné místo, Chudoba cti netratí) ad. a též kompilační články o ruské literatuře (*Ruská literatura, Náčrtky z literatury ruské*). Překládal také z polštiny (A. Chodžko, Z. Krasiński, L. Siemieński, J. Słowacki), ukrajinštiny (básně T. Ševčenka) a z francouzštiny (A. Dumas st., Molière, V. Sardou); pro potřeby Prozatímního divadla přeložil krom toho řadu umělecky nenáročných zábavných her francouzského repertoáru. Byl zastáncem myš-

lenky slovanské vzájemnosti a v časopisech, do nichž přispíval, informoval o slovanské (zvláště ruské, polské a jihoslovanské) kultuře, uveřejňoval studie a portréty slovanských spisovatelů (S. T. Aksakov, A. I. Gercen, M. E. Saltykov-Ščedrin; A. N. Kochanovská, J. I. Kraszewski), články o divadle, literárních časopisech, o vědě aj. (zejména v Květech, rubriky Obzor slovanského písemnictví, Obzor slovanské literatury, Kronika slovanských divadel). – V rukopise zanechal nehraný překlad jednoaktovky J. A. Fredra Před snídáním.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Emanuel; E., E. P-ý, E. V., -r-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čas (1860–61); ČČM (1859); Čech (1864–65); Hlas (1862–65); Kalendář Koruny české (1875); Květy (1865–70; 1865–66 překl. BB T. Ševčenka); Lit. listy (1865, Náčrtky z literatury ruské); Lumír (1859–63; 1859 překl. A. S. Puškin: Výstřel, 1863 překl. M. J. Lermontov: Démon); Nár. listy, i s tit. Nár. noviny a Naše listy (1865–71, i Kritická příloha k NL); Obrazy života (1859–62; 1860 Ruská literatura, překl. I. S. Turgeněv: Faust); Rižskij věstnik (od 1870); Rodinná kronika (1862–65); Výr. zpráva Svatoboru za rok 1868 (1869). ▮ KNIŽNĚ. *Překlad:* A. Pogorelskij (A. A. Perovskij): Klášterní dívka (1859); I. A. Gončarov: Oblomov (1861); N. V. Gogol: Mrtvé duše (1862); A. Dumas st.: Pařížští mohykáni 1–3 (1863–64, šifra E. P-ý); Kněz *** (J. H. Michon): Proklatec aneb Církev a nový věk 1, 2 (1864); V. V. Krestovskij: Petrohradské peleše 1–8 (1868–69); V. Sardou: Vlast (1870); A. Fredro: Panenské sliby aneb Magnetismus srdce (1872); A. N. Ostrovskij: Výnosné místo (1881). – *Ostatní práce:* Ruský tlumočník. Praktický návod k rychlému a snadnému naučení se jazyku ruskému (1868). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* K. Kloučková: Ladislav Hunyady aneb Pomsta cikánského děvčete (1860); Th. Barrière, J. Lorin: U klavíru (1865); H. Meilhac: Opisovač (1865); Molière: Nevlídník (1866); A. Förster: Oheň v dívčí škole (1867); A. N. Ostrovskij: Chudoba cti netratí (1867) + Bouře (1870); K. B. Juin, L. Flerx: Servus, pane Svobodo! (1869); E. Grangé, L. Thiboust, É. de Najac: Maškarní ples (1870); A. Fredro: Pomsta (1871); I. A. Mann: Obecné blaho (1871); N. J. Čerňavskij: Občanský sňatek (1873); L. Leroy, H. de Régnier: Nad propastí (1873). ▮ KORESPONDENCE: K. Kazbunda: Dopisy E. V. Karlu Sabinovi z cesty do Petrohradu a Moskvy (z 1867), in Pouť Čechů do Moskvy 1867 a rakouská diplomacie (1924). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Čech (5. 10. 1864 – 20. 2. 1865, spolu s F. Pejškem), Rižskij věstnik (1870–76). ▮

LITERATURA: J. N. (Neruda): ref. překl. A. N. Ostrovskij: Výnosné místo, NL 10. a 11. 5. 1869; X: ref. překl. V. Sardou, Čes. Thalia 1870, s. 11; an.: ref. překl. N. V. Gogol (k překl. I. Hoška, zmíněn i E. V.), Zlatá Praha 8, 1890/91, s. 588; ● nekrology: an., Lit. listy 12, 1890/91, s. 211; an., NL 30. 4. 1891 (odpol.); an., Hlas národa 1. 5. 1891; an. (J. Neruda), Humorist. listy 8. 5. 1891→ Podobizny 4 (1957) ●; K. Kazbunda in Pouť Čechů do Moskvy 1867 a rakouská diplomacie (1924, s. 43); in Rodinné listy Karla Sabiny (1947); R. Grebeníčková in Čeští radikální demokraté o literatuře (1954, s. 283 a 286); V. Baudyšová: K problematice překládání Gogola, Sovětská jazykověda 1954, s. 248; M. Bidlas: A. N. Ostrovskij v české publicistice počátkem 60. let 19. století, Českosl. rusistika 1961, s. 167; N. K. Žakova: První český překlad Lermontovova Démona, AUC Praha. Philologica – Slavica Pragensia 4–5, 1983, sv. 23, s. 225; M. Reissner: Tchán a zeť, Slovo 13. 6. 1997, příl.

lk

Jan **Vávra**

* 19. 10. 1843 *Praha*
† 27. 11. 1900 *Praha*

Autor povídek z českých dějin, společenských veseloher a frašek.

V počátcích své literární činnosti se podepisoval rovněž J. Vratislav Vávra, později, po otcově smrti, občas užíval přídomek Lomnický. – Syn spisovatele a překladatele J. Vávry Lomnického, vnuk nakladatele J. H. Pospíšila. Po vystudování reálky a obchodní školy v Praze pracoval krátce jako úředník anglo-uherské pojišťovny v Maďarsku, koncem 60. let se stal ředitelem nově ustaveného královéhradeckého Záložního a úvěrního ústavu, který vedl až do své smrti. Vychován v rodině známé svým hlubokým národním cítěním účastnil se v Hradci Králové nejrůznějších vlasteneckých, dobročinných a společenských aktivit, byl mj. zakládajícím členem zdejší Filharmonické jednoty. 1871 založil týdeník Hradečan, který též po dva roky redigoval. Přispíval i do dalších, převážně regionálních časopisů a sborníků, a to nejen prózou (fejetony, historické povídky), ale i odbornými články z oblasti bankovnictví a črtami z cest (navštívil přímořské lázně v Ostende, Norsko, Švédsko, 1887 podnikl s advokátem J. Hellerem a továrníkem A. Petrofem několikaměsíční cestu na „bratrskou Rus“). Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Historické prózy, jejichž děj V. často umisťoval do kraje mezi Hradcem Králové a otcovým rodištěm Lomnicí, čerpaly látku ze starších českých dějin, především z období dramatických svárů mezi příslušníky vládnoucího rodu

Přemyslovců (střet Soběslava I. s Otou Olomouckým – *Ratmír,* Václava I. se synem Otakarem – *Mladší král*) a sporů mezi pány a městy po smrti Vladislava Jagellonského (*Konšelova dceruška*), které vedly k rozvratu země, k úpadku pořádku a zákonnosti. Obraz neklidné doby se přitom stával pozadím pro rozvíjení tragických rodinných a milostných příběhů (*Opatovický klášter…*). Od počátku 80. let se V. věnoval převážně dramatu. Přestože tíhl spíše k divácky vděčnému veselohernímu žánru a často užíval tradičních prostředků situační komedie, sledoval ve srovnání s tehdejší produkcí vyšší cíl. Nespokojoval se s pojetím syžetu hry jako pouhé stafáže k happyendovému příběhu lásky, ale snažil se milostný příběh rozšiřovat o témata obecnějšího společenského dosahu. Takovým tématem byla např. ziskuchtivost v rovině citové a společenské (*Spekulanti…*), sociální bída, odnárodňování a lokální politikaření (*Konkursy pana notáře*), hospodářská a politická řevnivost (*Nataša*). Občas se však uchýlil i k nekomplikované frašce (*Cylindr, Svatba na velocipedu, Pan vrchní porotce*). V rámci V. umělecky nevýrazného dramatického díla zůstala osamocena poměrně zdařilá tragédie z období třicetileté války *Pod krovem otcovským*, líčící pohnutý osud příslušníků šlechtické rodiny rozvrácené náboženskými sváry. – V pozůstalosti (LA PNP) se nachází rukopis veršovaného dialogu Aj, dobré jitro, sbírka veršů Žertovné drobnosti a rukopisy divadelních her Diplomaté v lázních, Královy námluvy, Neznámá, Větroplavci, Ve veřejné hovorně aj. – Povídky vydané v Kroměříži pod jm. Jan Vávra v souborech Sbírka povídek (1873), U domácího krbu (1874) a Z vesnického života (1874) jsou pravděpodobně (vzhledem k odlišné tematice i místu vydání) práce jiného autora.

PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach vydaný v upomínku desetiletého trvání Dobroslava (1888); Čes. venkov (Dvůr Král. 1894); Hradečan (1871–72; mj. 1872 R Mladší král); Nár. kalendář (od pol. 60. let); Nová vlast (Milwaukee 1885); sb. Pomněnka na velkou slavnost národní (Hradec Král. 1892); Ratibor (1897); Slovanský kalendář (1874); Švanda dudák (1887, črta Tatarský kníže); Žofín (leták, 1893). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Opatovický klášter aneb Pomsta vypovězence (P 1863); Ratmír (P 1874); Konšelova dceruška (P 1874); Cylindr (D 1880, prem. 1881; s prací A. H. Sokola); Němý sirotek (D pro ml., 1888, prem. 1886); Konkursy pana notáře (D 1889, i prem.); Nataša, Pan vrchní porotce (DD 1889, prem. Nataši 1890); Velké panstvo (D 1890, i prem; s pracemi B. Vikové Kunětické a V. Krylova); Svatba na velocipedu (D 1891, i prem.; s prací E. Wendlinga); Spekulanti aneb Úterek a pátek (D 1891); Pod krovem otcovským (D 1891, prem. 1893). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Hradečan (1871–72); *kalendář:* Kapesní kalendář kupecký (1876). ▮

LITERATURA: E. Bílková: J. V. (1843–1900). Soupis osobního fondu (LA PNP 1993). ▮ ● ref. Konkursy pana notáře: V. Vítězný, Lit. listy 10, 1888/89, s. 379; F. V. (Vrána), Čes. Thalia 1889, s. 222; an., Jitřenka 1889, příl. Místní oznamovatel, s. 66 ●; an.: ref. Němý sirotek, Hlídka lit. 1889, s. 195; K. Š. (Štěpánek): ref. Nataša, Čes. Thalia 1890, s. 235; ● ref. Velké panstvo: P., Hlídka lit. 1890, s. 451; Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 12, 1890/91, s. 33 ●; ● ref. Pod krovem otcovským: L., Lit. listy 13, 1891/92, s. 108; V. Beneš, Hlídka lit. 1893, s. 283 ●; ● nekrology: -e., Zvon 1, 1900/01, s. 132; an., Zlatá Praha 1901, s. 59 a 60 ●.

mv

Jaroslav R. **Vávra**

* 8. 3. 1902 *Hradec Králové*
† 5. 5. 1990 *Praha*

Prozaik, autor románů, reportáží a kulturněhistorických prací čerpaných převážně ze současnosti i minulosti severní Afriky nebo z dějin řemesla a technických objevů.

Plným jménem Jaroslav Raimund V. – Syn úředníka pojišťovny, který zemřel, když bylo V. 16 let, a jehož zásluhou podnikl už jako chlapec řadu cest po Evropě; starší bratr filmového režiséra Otakara V. (* 1911). Do 12 let žil v rodišti, pak studoval na reálce v Brně (1914–18); proti původnímu záměru studovat strojní inženýrství absolvoval externě několik semestrů na lékařské fakultě a vyučil se zubním technikem. Od 1924 žil v Praze jako nakladatelský redaktor (u Šolce a Šimáčka, F. Topiče, Jos. R. Vilímka, L. Mazáče, Fr. Borového aj.), v době okupace 1938–1945 byl spisovatelem z povolání. Ve 30. letech patřil k okruhu Václavkova Bloku, jehož programové prohlášení z počátku 1936 podepsal. 1931 a 1937 podnikl své první cesty po severní Africe; původně byly inspirovány plánem napsat knihu o starověkém Kartágu, autorovi však otevřely cestu především k africké koloniální současnosti. Francouzskou severní Afriku navštívil znovu po válce 1947, 1956 podnikl další cestu do Egypta, Sýrie a Libanonu, 1969 do Mongolska. Vedle literatury se V. věnoval i filmu jako spoluautor některých scénářů (např. 1927 Batalion, režie P. Pražský,

1948 Krakatit, režie O. Vávra), po válce 1945–73 byl zaměstnán v Českosl. filmu na Barrandově jako knihovník, pak ve Filmovém klubu, který založil, a v lektorátu barrandovského studia.

Do širšího literárního povědomí vstoupil V. knihou *Petrolejáři,* „románem z anglo-americké petrolejové války r. 1927" o ruské naftové koncese. Předjal v něm základní rysy své prozaické tvorby: kosmopolitní charakter osob i dějiště, zaujetí obecným pohybem hospodářským a sociálním či kmenovým osudem, často převažující nad individuálním příběhem, a s tím související časté včleňování odborného výkladu (včetně jazykového materiálu) do epického vyprávění, a vůbec střídání různých stylových poloh. Postupné tíhnutí k převaze naučné složky, podložené pečlivým a mnohaletým studiem materiálu, se projevilo jak v jeho základním „africkém" tématu, tak i u druhého tematického okruhu z dějin řemesla a technických objevů, jmenovitě z oboru sklářství. Řadu knih o severní Africe, zejména o Sahaře a jejích původních berberských obyvatelích, zahájil V. svou nejúspěšnější prózou *Ahmed má hlad;* na příběhu domorodého chlapce, který prošel zkušeností francouzského dělníka a nezaměstnaného a posléze skončí jako hrdina protikoloniálního odboje, zachytil V. v baladické poloze zápas o svobodu porobené země i zápas s drsnými přírodními podmínkami. Z autentických afrických cestovních zážitků i z odborného studia vytěžil před válkou i po ní ještě několik cestopisů (*Země zadávená žízní, Zastřená tvář Afriky, Zde jsou lvi…*) i kulturněhistorických pojednání (*Tuareg, poslední mohykán pravěkého člověka saharského, Na březích Nilu, Když kamení promluvilo*); vybrané kapitoly z těchto prací shrnul do dvousvazkového výboru *Africké cesty*. Z africké tematiky čerpají i dva V. dobrodružné romány pro mládež (*Ohnivý samum, Tvrdá pěst Tuaregů*). Další velký tematický okruh otvírá román *Prázdno mezi hvězdami,* situovaný do oblasti sklářského průmyslu; nad individuálním životním zápasem hrdiny, talentovaného tvůrčího specialisty, v něm převažuje bohatě rozvedená kulisa technického a obchodního prostředí sklářských hutí a prodejen. Další práce z této oblasti už přenesly těžiště vyprávění přímo do historie výroby skla, do problematiky technické a sociální (romány *Huťmistr Rückl, Případ skláře Egermanna* a rozsáhlá naučná monografie *Pět tisíc let sklářského díla*). Typickým V. útvarem je prvý z jmenovaných románů, založený na skutečných zápiscích sklářského mistra ze Šenova, podobně jako druhý román na kronikách a jiných dokumentech; oba naznačují autorovo příznačné tíhnutí k autentickému životnímu materiálu, jeho zapojení do románové struktury však vyvolalo i umělecké problémy. I prozaická díla, která stojí mimo tyto dvě tematické řady, mají s nimi některé základní rysy společné: uplatňuje se v nich zkušenost autorova světoběžnictví (kterou sdílejí i jeho hrdinové), zájem o širší společenské dění i záliba ve světě průmyslu a technických objevů. Právě techniky zvolil V. za reprezentanty pokolení, které formovala 1. světová válka, v pokusu o generační román *Děti naší doby* (přeprac. s tit. *Zhasněte!*); v knize *Posel úsvitu* pak zachytil osud českého vynálezce J. Božka a obraz české společnosti na prahu rodícího se technického věku.

PSEUDONYM, ŠIFRY: J. R. Cekota; j. r. v., J. R. V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (1925, 1928, 1931–33); Čes. svět (1928); Čteme (1938); Čtenář; Elán (1930–33); Kultura doby (1938); Lid. noviny (1938–40); Lit. měsíčník (1973, 1975); Lit. noviny (1935, 1939); Lit. noviny (1952–58; 1955 Mých deset let v literatuře); Lumír (1937–38); Magazín DP (1935–37); Malý čtenář (1934); Nár. osvobození (1928, 1936–38); Niva (Brno 1929); Nové knihy (1962 o své kn. Když kamení promluvilo, 1964 o kn. Zde jsou lvi…); Nový život (1952); Panoráma (1935–38); Prager Presse (1931); Rozhledy (1938); Rozpravy Aventina (1931, o R Petrolejáři); Salon (Brno, Praha 1923); Stráž socialismu (Brno); Středisko (Brno 1934); Světozor; Tvorba (1935, 1937, 1973); U (1936); sb. Vyznání Karla Maye (anketa, 1932); Zora (1935). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika:* Láska Sáry Jensenové (P 1927); Petrolejáři (R 1930 na tit. listě, v tiráži 1931; upr. vyd. 1937); Ahmed má hlad (R 1935); Země zadávená žízní (cestopis, 1939; upr. vyd. 1946); Ohnivý samum (R pro ml., pseud. J. R. Cekota); Děti naší doby (R 1940; upr. vyd. 1946 s tit. Zhasněte!); Jedné zlé noci a jiná dobrodružství (PP 1941); Tuareg, poslední mohykán pravěkého člověka saharského (kult. hist. monografie, 1942); Prázdno mezi hvězdami (R 1944); Do nové říše pohádek (1945); Viděl jsem smrt (R 1945); Posel úsvitu (R 1947); Zastřená tvář Afriky (cestopis, 1948); Tvrdá pěst Tuaregů (R pro ml., 1950; upr. vyd. 1962); Huťmistr Rückl (R 1952); Na březích Nilu (kult. hist. a cestopisné kapitoly, 1958); Když kamení promluvilo (kult. hist. a cestopisné kapitoly, 1962); Zde jsou lvi – hic sunt leones (cestopis, 1964); Případ skláře Egermanna (R 1975). – *Ostatní práce:* Arabská otázka (1940); Pět tisíc let sklářského díla (1953). – *Výbor:* Africké cesty 1, 2 (1955). ■ REDIGOVAL *časo-*

pis: Zora (1934–35, s B. Sílovou); *publikaci:* Seznam dobré četby (b. d., 1927, propag. tisk nakl. K. Vačlena); *kalendář:* Kalendář studentstva Českosl. republiky na škol. rok 1936–37 (1936); *knižnici:* Průboj (1940–41). ▮

LITERATURA: J. R. V. (propag. tisk nakl. Čs. spisovatel, 1977; zde i soupis knižního díla J. R. V). ▮ ● ref. Petrolejáři: vz. (V. Zelinka), Zvon 31, 1930/31, s. 405; J. Wenig, Venkov 4. 3. 1931; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 10. 4. 1931; K. B., RP 23. 6. 1931; K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 146 → Mlází (1936); P. F. (Fraenkl), Naše doba 39, 1931/32, s. 120; B. V. (Václavek), Index 1932, s. 22; E. Rippl, Slavische Rundschau 1932, s. 17 ●; ● ref. Ahmed má hlad: F. X. Šalda, ŠZáp 7, 1934/35, s. 343 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a O umění (1955); -á- (J. Rybák), Haló noviny 26. 5. 1935; M. N. (Novotný), LidN 24. 6. 1935; F. N. (Němec), RP 17. 7. 1935; vbk. (V. Běhounek), PL 4. 8. 1935; G. (F. Götz), NO 12. 9. 1935; J. Šnobr, Čin 1935, s. 283; R. Č. (Černý), LUK 1935, s. 538; F. Dvorský, Tvorba 1935, s. 529; F. Soldan, LitN 8, 1935/36, č. 5 + polemika s autorem, tamtéž č. 8; B. Václavek in Evropská próza na nových cestách, Magazín DP 3, 1935/36, s. 148 → Kritické stati z třicátých let (1975); K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 51 → Mlází (1936); J. D. (Dvořák), U 1936, s. 189; Bše (I. Bauše), Archa 1936, s. 237 ●; V-P. (V. Pekárek): ref. Petrolejáři (upr. vyd. 1937), U 1937, s. 296; ● ref. Země zadávená žízní: mp. (M. Pelant), Čteme 2, 1939/40, s. 110; J. W., NL 18. 2. 1940; B. Vk. (Václavek), LidN 15. 4. 1940; V. T. (Tichý), Nár. práce 6. 6. 1940; P., LitN 1940, s. 96; Hk. (J. Holeček), Naše zprávy 1940, č. 1 ●; ● ref. Děti naší doby: K. Sezima, Čteme 2, 1939/40, s. 311; J. Pilař, Venkov 10. 10. 1940; B. Jedlička, LidN 14. 10. 1940; -jms. (J. M. Slavík), Archa 1940, s. 271; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 211; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 84 ●; ● ref. Jedné zlé noci…: drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 616; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 18. 4. 1941; B. Jedlička, LidN 31. 8. 1941 ●; ● ref. Prázdno mezi hvězdami: K. P. (Polák), Nár. práce 6. 7. 1944; J. Machoň, LidN 2. 5. 1945 ●; ● ref. Viděl jsem smrt: J. Mareš, Mladá fronta 11. 1. 1946; F. H. (Hampl), Práce 30. 3. 1946; G. (F. Götz), NO 8. 6. 1946; kp. (K. Polák), KM 1946, s. 119 ●; ● ref. Zhasněte!: F. (F. Götz), NO 12. 2. 1947; F. H. (Hampl), Práce 9. 5. 1947; J. Linhart, KM 1947, s. 95 ●; ● ref. Posel úsvitu: F. Hampl, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 34; B. Polan, LidN 8. 8. 1948 ●; ● J. Aul in J. R. V.: Tvrdá pěst Tuaregů (1950); ● k padesátinám: an., RP 9. 3. 1952; K. Nový, LitN 1952, č. 5 ●; G. Procházka: ref. Huťmistr Rückl, LitN 1953, č. 17; ● ref. Pět tisíc let sklářského díla: V. Běhounek, Práce 29. 11. 1953; V. Vrabec, Svob. slovo 29. 11. 1953; O. Mrkvička, LitN 1953, č. 51; J. Hofmeisterová, Výtvarné umění 1953, s. 553; V. Scheufler, ČL 1954, s. 136; V. Čech, Tvar 1954, č. 2 ●; J. Wičaz in J. R. V.: Africké cesty (1955); J. Dlouhý: ref. Africké cesty, Českosl. etnografie 1956, s. 93; J. Červenka: ref. Na březích Nilu, ZM 1959, s. 132; ● ref. Když kamení promluvilo: P. Červíček, Nový Orient 1962, s. 215; mpk (M. Petříček), LitN 1962, č. 21 ●; ● k šedesátinám: v. f. (V. Forst), Tvorba 1962, s. 211; V. Pekárek, Kultura 1962, č. 10; M. Petříček, LitN 1962, č. 10; lm (P. Grym), LD 8. 3. 1962 ●; ● ref. Zde jsou lvi…: Z. Pochop, LitN 1964, č. 48; K. Tomášek, Kulturní tvorba 1964, č. 47; vf (V. Forst), RP 14. 12. 1964 ●; E. Macek in J. R. V.: Ahmed má hlad (1972); (hey) (J. Heyduk): J. R. V. je sedmdesát, LD 8. 3. 1972; ● ref. Případ skláře Egermanna: (a) (J. Adam), O knihách a autorech 1975, podzim; -pb- (P. Bílek), Nové knihy 1975, č. 51–52; J. Hrabák, Lit. měsíčník 1976, č. 4; (vm) (V. Mikolášek), Průboj 27. 2. 1976; (mjv) (M. Janů-Veselá), Práce 24. 3. 1976 ●; ● k pětasedmdesátinám: (EM) (E. Minář), RP 8. 3. 1977; -jšp- (J. Špičák), Svob. slovo 8. 3. 1977; M. Veselá, Práce 8. 3. 1977; E. Macek, O knihách a autorech 1977, jaro; J. Pecháček, Lit. měsíčník 1977, č. 3 ●; J. Cinková in J. R. V.: Posel úsvitu (1982); ● k osmdesátinám: S. Bartůšková, Lit. měsíčník 1982, č. 3; -jbč- (J. Bečka), Nový Orient 1982, s. 157; J. Rumler, Nové knihy 1982, č. 10; H. Hrzalová, Tvorba 1982, č. 10 ●; O. Špezinger in Českolipsko literární, sv. 11, 1992, s. 37; H. Mikulová: Kartágo, které hovořilo česky (zde i dopis J. R. V. Ottovi Dubovi, asi z 1946), Tvar 1999, č. 14.

es

Rudolf **Vávra**

* 14. 4. 1905 *Žižkov* (Praha-Ž.)

Autor románů ze současnosti a humoristických próz; překladatel z italštiny, němčiny a rumunštiny.

Syn vězeňského dozorce. Před 2. světovou válkou byl důstojníkem (podplukovníkem) českosl. armády. Další povšechné životopisné údaje jsou známy pouze z obálek V. knih a recenzí, které udávají, že V. odešel z veřejné služby a byl tajemníkem redakce pražského nakladatelství, dlouholetým spolupracovníkem nedělních příloh různých novin a časopisů, překladatelem z několika jazyků, novinářem a že pobýval mezi umělci české venkovské divadelní společnosti. Údaje o V. úmrtí nebyly zjištěny.

V. údajně nejdříve publikoval časopisecky povídky, než přistoupil k románové tvorbě. Psal především společenské romány nehlubokého záběru čerpající náměty ze soudobého života; úvahy komentující děj a péče věnovaná vykreslení vnitřních motivací nicméně odlišují jeho romány od pouze líbivé či zábavné periferní produkce. Se záměrem zachytit proměny psychiky postav rozvíjel V. nejčastěji příběhy

milostných vztahů nebo uskutečňování životních cílů, provázené střety, nepřízní osudu a omyly, završené však smířením, překvapivým rozuzlením, vyzráním osobnosti a dosažením obyčejného štěstí (*Bouře se přehnala*, *Křišťálový palác*, *Život a smrt zápasí*). Sklon k neobvyklým až přemrštěně vypjatým fabulacím, vycházejícím vstříc čtenářské zálibě v napínavém ději, charakterizuje mj. román *Neviditelná milenka,* v němž se k tragické události oslepení umělce, k motivu viny a jejímu odčinění sňatkem i k ireálnému podnětu (zhoubné působení neviditelné modelky) vrství další strojené situace. Román *Láska na venkově* líčí komplikované a temné vztahy, které jsou určovány tradičními vesnickými předsudky sociálními a morálními, rozbujelými emocemi (milostná vzplanutí, ponížení, zavilá nenávist) či konfrontací s cizorodostí městských vlivů a které nakonec dojdou vysvětlení i urovnání. Téma humoristického románu *Exekuce* se zápletkou z autorova života (kvůli záměně jmen omylem doručený exekuční výměr a následné opletačky) V. přepracoval také jako veselohru. Pod pseudonymem Rudolf Vaverák publikoval soubor krátkých humoresek o různých typech cestujících v pražské tramvaji *Pan Naskočsi a jemu podobní pánové* a prózu *Ženich usnul*, groteskní obrázky ze života penzistů scelované nejistě vedenou historkou o seznámení na inzerát, které však upouštějí od podrobnější kresby povah a motivací.

PSEUDONYMY: Rudolf Vaverák, Rudolf Vaverdre (dub.), Strýček Slávek. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Neviditelná milenka (R 1942); Bouře se přehnala (R 1942); Exekuce (R 1942; i jako stejnojm. D, b. d.); Život a smrt zápasí (R 1943); Křišťálový palác (R 1943); Láska na venkově (R 1944); Pan Naskočsi a jemu podobní pánové (PP 1944, pseud. Rudolf Vaverák); Ženich usnul (R 1944, pseud. Rudolf Vaverák); Rek, Stela a Šipka (P 1944, pseud. Strýček Slávek). – *Překlady:* M. Dandolo: Anděl promluvil (1942); C. Jenco: Bratrstvo Růžového draka (1942); G. Strack: V říši krokodýlů a volavek (1944); I. L. Caragiale: Bibíček (1960, rozmož.). – *Ostatní práce:* Slovenské národní povstání (1945, s F. Oktavcem). ■ REDIGOVAL *časopis:* Rozpravy o literatuře a umění (1942, roč. 2, č. 6–10, odp. red.). ■

LITERATURA: ● ref. Neviditelná milenka: -k., Rozpravy o literatuře a umění 2, 1941/42, č. 10; jšk (J. Š. Kvapil), LidN 4. 1. 1943 ●.

jip

Vincenc **Vávra**

* 26. 7. 1849 *Oujezdec* (Lhota pod Hořičkami) u Náchoda
† 3. 1. 1936 *Brno*

Moravský buditel, literární historik zabývající se především životem a dílem Boženy Němcové.

Základní vzdělání získal na české obecné škole ve Chvalkovicích (1855) a na německé v Kohoutovicích u Trutnova (1856) a pak na hlavní škole ve Dvoře Král. (od 1857); gymnázium absolvoval 1863–71 v Hradci Král. (spolužák A. Jirásek), po maturitě odešel do Prahy na filoz. fakultu, kde vystudoval obor klasická filologie. Od 1875 působil jako suplující učitel na pražském reálném gymnáziu v Jindřišské ul., 1880 pak po státních zkouškách přešel na čes. vyšší gymnázium do Brna na místo řádného učitele a odtud 1883 na nově zřízené čes. gymnázium ve Starém Brně (ředitel F. Bartoš), 1899 byl ustanoven ředitelem státního reálného gymnázia v Přerově. Po odchodu do penze 1918 se vrátil do Brna; pohřben byl na Ústředním hřbitově. – V duchu bartošovské buditelské tradice pracoval po celý život na kulturním, osvětovém a národním rozvoji Moravy. Byl aktivním členem Nár. jednoty a Matice moravské, 1891–99 správcem brněnské veřejné knihovny, k jejímuž zřízení dal sám podnět, a knihovníkem Čes. spolku muzejního, přednášel na půdě ženských vlasteneckých spolků Vesna (*Vzpomínka na Vesnu*, Lid. noviny 2. 10. 1920) a Vlasta (Přerov) a bezplatně vyučoval na soukromé dívčí škole v Brně, spolupodílel se na ustavení nadací pro podporu českých vlasteneckých a vzdělávacích organizací ad.

Literárně debutoval několika básněmi (Blahověst) a pokusem o povídku (Koleda), později se věnoval pouze odborné práci. Publikoval články z oboru klasické filologie a filozofie, psal (zejména do Literárních listů) literární kritiky a články. Od 90. let se soustavně věnoval životu a dílu Boženy Němcové. Vedle množství studií (*Z dětských let B. Němcové, Rozbor Pohorské vesnice…, Typické osoby v povídce Chudí lidé, Z rodinných poměrů B. Němcové* aj.) vydal knižní monografii, jíž se pokusil překonat dosavadní syntetické práce o této autorce (J. E. Sojka, J. Hanuš, S. Podlipská) důrazem na faktografickou úplnost a přesnost životopisného materiálu; pramenem mu byly archivní dokumenty, korespondence a také svědectví přá-

tel a příbuzných B. Němcové. Rozborem próz (zvláště Babička a Chudí lidé) a konfrontací postav a míst s jejich reálnými předlohami chtěl upozornit na dosud nedostatečně respektované diference mezi životními poznatky a uměleckými obrazy v díle této spisovatelky. Jako jeden z prvních upozorňoval na potřebu vydat souborně korespondenci B. Němcové. Sám uveřejnil několik dopisů časopisecky (ČČM 1896, Hlídka literární 1896, 1899) a 1915 vydal a podrobnými poznámkami doprovodil jejich obsáhlejší knižní sbírku (rodinná korespondence z 1853–61, dopisy J. Němce a V. Č. Bendla Stránického) a zápisky B. Němcové, které získal osobním darem od spisovatelčiny dcery Theodory. Práce byla pro některé úpravy (zkracování a vynechávání pasáží) podrobena nesouhlasné kritice. Jako pedagog a buditel oceňoval především výchovný význam díla B. Němcové a snažil se šířit jeho znalost v nejširších kruzích (Čítanka Boženy Němcové).

PSEUDONYM, ŠIFRA: V. Oujezdský; V. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Božena Němcová 1820–1862. Sborník statí o jejím životě a díle (1912); Čas. Beletristická příl. k politickému týdeníku… (1897); ČČM (1896); kal. Čes. koruna (Brno 1894); Čítanka Boženy Němcové (1911); Hlas; Hlídka lit. (Brno 1896–99); roč. Chudým dětem (Brno 1892–97, 1915–32; 1893 Z dětských let B. Němcové, 1920 Z rodinných poměrů B. Němcové); Koleda (Olomouc 1876–81); Komenský (1905–12; 1906 Typické osoby v povídce Chudí lidé); Lada (1922); Lid. noviny (1912–22); Lit. listy (1888–91); Mor. orlice (Brno 1894, 1912, 1922, 1925); Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava 1912); Národopisný věstník československý (1908); Niva (Brno 1893); Obzor (Přerov); Obzor lit. (Brno 1896); Památník k 60. výročí státního reálného gymnázia v Přerově 1871–1931 (1931); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1896–97); Věstník čes. profesorů (1907); Výr. zpráva čes. gymnázia v Brně (1883); Výr. zpráva dívčích škol Vesny v Brně (1897, Rozbor Pohorské vesnice Boženy Němcové, i sep.); Výr. zpráva vyššího státního gymnázia v Přerově (1907–17); Ženský svět (1921). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Božena Němcová. Pokus životopisný a literární (b. d., 1895). – *Ostatní práce:* Sbírky Muzejního spolku v Brně 1. Knihovna, Inventář a katalogy (1893); O účastenství žen v českém probuzení (b. d., 1896). ▮ KORESPONDENCE: J. K. (Kabelík): Nová korespondence Boženy Němcové a F. M. Klácela (Kabelíkovi b. d.), MSlR 8, 1911/12, s. 539; J. Kabelík, ČČM 1916, s. 248 a 360. ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Čítanka Boženy Němcové (b. d., 1911); Korespondence a zápisky Boženy Němcové (b. d., 1915). ▮

BIBLIOGRAFIE: R. Kantor in Výr. zpráva státního reálného gymnázia v Přerově za škol. rok 1928/29. ▮ LITERATURA: V. Dorazil: V. V. – životopisec Boženy Němcové (1934); E. a J. Bílkovi: V. V. (1849–1936). Soupis osobního fondu (LA PNP 2000). ▮ F. B. (Bílý) in V. V.: Božena Němcová (b. d., 1895); ● ref. Božena Němcová: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 16, 1894/95, s. 234 a 375; J. Hd., NL 6. a 7. 9. 1895; J. Korec, Hlídka lit. 1895, s. 305; J. J. Veselý, Vlasť 12, 1895/96, s. 304; F. V. Vykoukal, ČČM 1897, s. 397; Iber a řk. (V. Řezníček), Alétheia 1897, s. 387 (k tomu V. V., Hlídka lit. 1897, s. 914) ●; R. Dvořák: ref. Rozbor Pohorské vesnice Boženy Němcové, ČMM 1897, s. 382; ● ref. ed. Korespondence a zápisky Boženy Němcové: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 15, 1914/15, s. 559; an., Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 526; J. Borecký, Topičův sborník 3, 1915/16, s. 233; J. Kabelík, ČČM 1916, s. 248 a 360 ●; R. Kantor in Výr. zpráva státního reálného gymnázia v Přerově za škol. rok 1928/29 (s. 33); A. N. (Novák): V. V. osmdesátníkem, LidN 26. 7. 1929; J. Volf: Pozůstalost řed. gymn. V. V., Venkov 21. 6. 1931; V. Dorazil: V. V. pětaosmdesátníkem, NO 3. 8. 1934; ● nekrology: A. N. (Novák), LidN 5. 1. 1936; -vh- (M. Hýsek), LF 1936, s. 180; an., PL 7. 1. 1936 ●; T. N. S.: Vzpomínka na V. V., životopisce Boženy Němcové, Venkov 31. 7. 1940.

lk

Vincenc **Vávra Haštalský**

* 4. 10. 1824 *Praha*
† 6. 8. 1877 *Praha*

Radikálně demokratický politik, publicista a divadelní referent, překladatel francouzské, německé a anglické literatury.

Vl. jm. V. Vávra, podepisoval se i V. Vávra-Haštalský. – Pocházel z vlastenecky smýšlející rodiny, jeho otec, mlynář, se aktivně podílel na revolučních událostech 1848–49 a národní politice se věnoval i v pozdějších letech. Bratr Emanuel V. byl v 60. letech významným propagátorem a překladatelem slovanských literatur. Manželka Karolína V., roz. Týnská (* 1825), byla autorkou Pražské kuchařky (1866). V. H. získal základní vzdělání na německých farních školách u Sv. Petra a u Týna v Praze. Poté absolvoval Akademické gymnázium na Starém Městě (prof. F. Svoboda) a tzv. filozofii. Během studia se přátelil s mladými vlastenci a literáty kolem V. B. Nebeského a J. J. Kaliny a pod Hankovým vedením se učil ruštině a polštině (v čas. Květy a Čes. včela údajně uveřejnil několik překladů). Při volbě povolání se rozhodl pro stu-

dium práv, které ukončil 1847. Přípravu k doktorátu přerušily revoluční události 1848–49, jichž se aktivně účastnil. Již na počátku 40. let se zajímal o politické a společenské dění v Čechách. Psal o národnostní problematice Židů, o českých kulturních podnicích, podílel se na organizování vlasteneckých řemeslnických spolků a byl členem tajného demokratického sdružení Repeal. 1848 se účastnil svolání schůze ve Svatováclavských lázních a organizace Slovanského sjezdu. Byl členem Svornosti a tajemníkem nově založeného politického spolku Slovanská lípa. Redigoval jeho list Noviny Lípy slovanské, spolupracoval s Havlíčkovým Slovanem a s Knedlhansovým Pražským večerním listem, přispíval do Včely a Květů. V četných úvodnících a drobných článcích sledoval a komentoval vývoj revolučních událostí a vysvětloval radikálně demokratické politické postoje. 31. 12. 1850 byl zatčen (záminkou se stalo prozrazení jeho účasti na tajné schůzce s M. A. Bakuninem) a po tříleté vazbě ve vězení na Hradčanech odsouzen na pět let těžkého žaláře (později zmírněno na jeden rok) v uherském Munkácsi (Mukačevo, Ukrajina). Už v dubnu 1854 však byl při rozsáhlé amnestii propuštěn (zážitky z cesty a z pobytu v uherském vězení barvitě popsal v deníku *Zápisky starého osmačtyřicátníka*, které posmrtně vydal jeho zeť J. Schiebl). Po návratu do Prahy byl pod policejním dohledem. Nebylo mu umožněno dokončit právnická rigoróza a v advokátní kanceláři byl strpěn pouze jako neplacená pracovní síla. Starost o rodinu ho nutila hledat vedlejší výdělek. Překládal cizojazyčnou beletrii a divadelní hry (ke každé práci odevzdané do tisku musil žádat policejní svolení). 1855 přijal nabídku redigovat Bellmannův kalendář Českomoravská pokladnice a vytvořil z něho pestrý beletristicko-naučný list, který suploval nedostatek časopisů během porevoluční restrikce národního života a poskytoval publikační příležitost předním soudobým českým spisovatelům (K. J. Erben, V. Hálek, A. Heyduk, G. Pfleger Moravský, S. Podlipská, J. Wenzig aj.). Po politickém uvolnění 1860 se znovu věnoval žurnalistice. Byl prvním spolupracovníkem Krásova listu Čas (1861 hlavním redaktorem), z něhož však pro nesouhlas s protifederalistickou linií listu brzy vystoupil. 1862 spolu s A. Finkem založil nový politický deník Hlas a stal se jeho hlavním redaktorem (1863 byl několik měsíců vězněn za uveřejnění článku Proč i kněží účastní se v hájení práv národních). Ve snaze posílit mladočeský směr české politiky se 1865 dohodl s J. Grégrem na sloučení Hlasu s Nár. listy. V jejich redakci setrval pak až do smrti. Redigoval zároveň Kalendář Koruny české (E. Grégra), jemuž dal výrazně politický, demokratický charakter (otiskoval tu vlastní úvahy a rozbory současné situace a portréty českých politiků, např. F. Palackého, K. Sladkovského, A. P. Trojana). Jako bývalý politický vězeň nesměl 1861 kandidovat za poslance, teprve po rehabilitaci (1867) mohl obnovit své politické aktivity a v duchu mladočeské politiky zastupoval nymburský a novobenátský okres na českém zemském sněmu. Vykonával také řadu funkcí v nově založených českých kulturních spolcích: byl členem výboru Svatoboru a výboru pro zřízení Nár. divadla, předsedal literárnímu odboru Umělecké besedy aj. Zemřel na srdeční mrtvici, pohřben byl na Olšanech.

Znalost jazyků vedla V. H. k poměrně obsáhlé překladatelské činnosti. Knižně a v časopisech vydával překlady románů a drobných próz z francouzštiny (A. Achard, L. Fortoul, V. Hugo, Molière, P. E. de Musset, P. A. de Ponson du Terrail), němčiny (F. Schiller, U. Horn) a z angličtiny (Ch. Dickens, G. P. James). Pro potřeby soudobé české divadelní scény (Prozatímního divadla) přeložil Schillerova Fieska, Molièrovy Směšné fifleny a řadu prací z repertoáru francouzské a německé dramatiky, orientovaných k nenáročné zábavě obecenstva. Je pravděpodobně také autorem informativních článků o ruské literatuře, uveřejňovaných v České včele již před 1848. – České literatuře věnoval *Stručný obrys historie české literatury*, v němž se přiznaně opřel o Jungmannovu Historii literatury české (text vznikl a byl údajně v němčině přednesen slovanským, maďarským a německým vězňům v Munkácsi). V připomenutí pravosti rukopisných památek (RKZ) a slovenských emancipačních snah reprezentovaných Ľ. Štúrem se odrazil dobový romanticky nacionální postoj. V kalendářích, které redigoval, uveřejnil několik portrétů soudobých spisovatelů (např. K. Havlíček Borovský, P. Chocholoušek, V. K. Klicpera). Psal divadelní referáty a kritiky (zvláště čas. Lumír, v Hlasu pak 1863 zastupoval J. Nerudu v divadelním referátu v době jeho cesty do Francie). – V rukopisu zanechal text zřejmě původní divadelní hry Internovaný, životopisnou studii herečky a spisovatelky E. Peškové a učebnici Phraseo-

logie der deutschen und böhmischen Sprache nach Šumavskýs grossem Wörterbuch (Lit. archiv PNP). Překlady pod šifrou V. V. připisované v některých pramenech V. H. jsou prací F. Vinklera.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Haštalský, Jan Slavomil (též J. Slavomil, J. Sl., Slavomil, Sl., V. Slavomil) Vávra, Jan Slavomír (též J., J. S., J. Slavomil, J. Sl., J. V., Slavomír, Sl., Sl. V., S. V., V., V. Slavomír, V. Sl.) Haštalský, Jaromír Slavomil, Jaroslav Čeněk, J. Slavíček, J. Slavomil, J. Slavomil V., Slavomil, Slavomil V., V. V.-Haštalský; -a., H., Hý, H-ý, J. S., J. Sl, J. Sl. V., J. Sl. W., J. S. V., -l-, Sl, Sv., -v- (Pražský večerní list 1849), v. (Pražský večerní list), V., V. S. (dub., Pražský večerní list 1848), V. V., W. W., -z (dub., Hlas 1863), ***. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Boleslavan (1867); Čes. včela, pokr. Včela (1843–44 dub., 1848–50); kal. Českomoravská pokladnice (1856–65); Dělník; Hlas (1862–65); Kalendář Koruny české (1867–77); Konstituční pražské noviny (duben–květen 1848); Květy (1843 dub., 1846, 1848); Květy (1866); Lípa slovanská, pokr. Noviny Lípy slovanské (1848–49); Lumír (1854–59); Nár. listy, i s tit. Nár. noviny a Naše listy (1865–77); Obrana; Osvěta; Poutník (1847); Prager Morgenpost (1860); Pražský večerní list (1848–50); Ranní list (1848); Rodinná kronika (1862); Slovan (1850); Slovan (1870–71); Svoboda (1870–71); Union (od 1850, stálý spolupracovník); – posmrtně: Pilsner Reform (1881); Ruch (1885). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Stručný obrys historie české literatury (1856, pseud. J. Sl. Haštalský ← Českomoravská pokladnice na rok 1857); – posmrtně: Zápisky starého osmačtyřicátníka (1889, ed. J. Schiebl). – *Překlady:* F. Schiller: Spiknutí Fieska v Janově (1860, i prem. s tit. Fiesko); an.: Slepá (1861); E. Hellmuth: Císař Josef II. (1862); V. Hugo: Bídníci 1–5 (1863–64, v seš. 1862–63) + Chrám Matky boží v Paříži (1865, v seš. 1864–65); A. Meissner: Černožlutí (1866). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* S. H. Mosenthal: Svatojanský dvůr aneb Selka a palič (1854); M. J. Bouchardy: Pastýř Lazar (1855); F. Stamm: Libuše, kněžna česká aneb Založení Prahy (1855); G. Sand: Vinný lis aneb Tajená láska (1856); H. G. Bohn: Žalář londýnský (1857); F. Kaiser: Paní hospodská aneb Železnice v horách (1857); F. Adami: Z mrtvých vstalá (1858); A. Langer: Jidáš od r. 1741 aneb Francouzové v Praze (1858); F. Ch. Hebbel: Anežka Bernauerová aneb Zápas lásky s Korunou (1859); M. Beer: Struensee (1865, pseud. J. Slavíček); Molière: Směšné fifleny (1866). ▮ REDIGOVAL *noviny:* Lípa slovanská, pokr. Noviny Lípy slovanské (1848–49, od 2. 10. 1848 s J. Podlipským, od 2. 1. 1849 s K. Sabinou, od 4. 4. do 28. 4. 1849 sám), Čas (26. 5. 1861 – 31. 12. 1861), Hlas (1. 1. 1862 – 14. 6. 1865, s A. Finkem), Nár. listy (15. 6. 1865 – 6. 8. 1877, 1867 a 1868 s tit. Nár. noviny, 1868–69 Naše listy); *kalendáře:* Českomoravská pokladnice (1856–65, 1. roč. s J. S. Knedlhansem Liblínským), Kalendář Koruny české (1867–77). ▮

LITERATURA: H. Kokešová: V. V. H. (1824–1877). Soupis osobního fondu (LA PNP 1998). ▮ an. (F. B. Mikovec): ref. insc. překl. S. H. Mosenthal, Lumír 1854, s. 1103; an.: ref. Stručný obrys historie české literatury, Pražské noviny 15. 6. 1856; an.: ref. insc. překl. F. Kaiser, Pražské noviny 20. 1. 1857; an.: ref. insc. překl. A. Langer, tamtéž, 12. 6. 1858; an.: ref. insc. překl. F. Ch. Hebbel, Prager Zeitung 3. 11. 1859; an.: ref. překl. F. Schiller, Hvězda 1860, s. 178; ● ref. kal. Českomoravská pokladnice: an. (J. V. Šesták), Pražské noviny 12. 9. 1860; J. Cl. (B. Janda Cidlinský, dub.), Čas 10. 10. 1860; v=, Čas 30. 10. 1861 ●; J. N. (Neruda): ref. překl. E. Hellmuth, Čas 25. 11. 1860, příl.; an. (J. Neruda): V. V., Rodinná kronika 4, 1863/64, s. 75 → V. V.: Zápisky starého osmačtyřicátníka (1889); an.: V. V., Praha 1869, s. 143; ● nekrology: an., Čes. včela 1877, s. 252; an., Pokrok 7. 8. 1877; an., NL 7. a 9. 8. 1877; an., Světozor 1877, s. 383; F. Schulz, Osvěta 1877, s. 795; an., Koleda (Olomouc) 1878, s. 33 ●; F. Čenský: Naše časopisectví v letech 1848–50, Hlas národa 25. 7. a 1. 8. 1886; ● ref. Zápisky starého osmačtyřicátníka: -r-, Lit. listy 10, 1888/89, s. 383; P. P. (Papáček), Hlídka lit. 1889, s. 219; š. (J. Kuffner), NL 9. 4. 1889 ●; J. Neruda: V. V. H., Humorist. listy 1889, s. 218 → Podobizny 4 (1957, s. 41); an.: ref. překl. V. Hugo: Bídníci (další vyd.), Zlatá Praha 14, 1896/97, s. 576; F. S. (Schulz): Zemřelým druhům redakčním, NL 2. 1. 1900; -ae-: Starý český žurnalista, Tribuna 6. 8. 1927; an.: Památce Nerudova druha, Nár. práce 4. 10. 1939; R. Grebeníčková in ant. Čeští radikální demokraté o literatuře (1954, s. 271 aj.); K. Kosík in Česká radikální demokracie (1958); L. Neckářová, A. Vanoušek in Olšany pozapomenuté i současné (1998).

lk

Jan **Vávra Lomnický**

* 10. 5. 1792 *Dolní Lomnice* (Lomnice nad Popelkou)
† 27. 8. 1866 *Praha*

Překladatel divadelních her a výchovných povídek pro mládež tehdy oblíbených německých autorů.

Pokřtěn Jan Antonín; psal se též Jan V. Lomnický, J. (J. N., J. V., V.) Lomnický. – Syn sedláka. Po obecné škole se vyučil tkalcem, teprve jako devatenáctiletý se rozhodl dále studovat: absolvoval gymnázium v Jičíně a tzv. filozofii v Praze. Zde pak nastoupil do kanceláře krajského (kouřimského) úřadu a po čase přestoupil do státní účtárny, kde zůstal až do odchodu do penze. Během studií se sblížil s pražskými vlastenci, pokoušel se o vlastní literární tvorbu (báseň a drobné povídky v Čechoslavu a Jindy a nyní) a podporoval české divadlo (údajně také

ochotnicky vystupoval na scéně Stavovského divadla); přispíval též Jungmannovi materiálem pro Slovník česko-německý. 1828 se oženil s dcerou nakladatele J. H. Pospíšila, jemuž pak pomáhal s pražskou pobočkou tiskárny (vydával zde také své práce, zejména překlady, mj. v knižnici Divadelní bibliotéka). V prosinci 1835 byl jmenován prozatímním profesorem českého jazyka a literatury na pražské univerzitě (po odvolání F. L. Čelakovského) a v této funkci působil do 1839. Později vyučoval český jazyk ve stavovském konviktě (od 1847), jako suplující profesor na pražské polytechnice (1848–66) a na německé reálce v Praze, vedle toho si zřídil 1843 soukromý učitelský ústav. Zemřel na choleru za prusko-rakouské války, pohřben byl na Olšanských hřbitovech. – Syn V. L. Jan Vávra byl autorem veseloher a historických povídek.

V. L. se podílel na tvorbě repertoáru pro české divadlo překlady a úpravami cizích her; zaměřoval se zejména na méně náročná díla německých autorů (R. J. Benedix, Ch. Birch-Pfeifferová, A. W. Iffland, A. Kotzebue aj.). Většina jeho prací byla scénicky realizována (Stavovské a Král. zemské divadlo v Praze) a reprízována ještě v 70. letech 19. století. Jako překladatel se věnoval také četbě pro mládež: do češtiny převedl řadu zábavných a mravně a křesťansky výchovných povídek soudobých německých spisovatelů (Ph. Körber, Ch. Schmid, J. H. D. Zschokke). V duchu dobové praxe kladoucí na překlady umělecky nenáročné literatury méně přísná měřítka je tlumočil většinou volně a příběhy lokalizoval do českého prostředí (např. Šumava u G. Sandové). Překlady z pozdějších let bývaly kritizovány i pro nízkou jazykovou úroveň (J. Neruda, V. Hálek).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Jan Nepomuk V.; V. L. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čechoslav (1820, B Obraz nevinnosti venkovské); Čes. včela (1846); Hlas (1863); Jindy a nyní (1831); Květy (1835); Poutník slovanský (1826); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Plesání věrné Prahy u slavném příjezdu Jejich c. k. Majestátností Ferdinanda I. a Marie Anny Karoliny, dne 4. října 1835 (B b. d., 1835); Dva proroci a zíratelé duchů. Příběh o strašidlech a vraždách z Krkonošských hor (P b. d., mezi 1864–66). – *Překlady a úpravy povídek a divadelních her:* J. H. D. Zschokke: Ovoce dobročinnosti (1835, autor neuveden) + Malé příčiny (1849) + Roztlučený džbán (1850); A. Kotzebue: Epigram aneb Což si mne žádná nevezme? (1836); Ch. Schmid: Ferdinand. Příhody španělského hraběte (1843) + Klárka aneb Jak nevinnost zachovati (1843) + Nejlepší dědictví (1843) + Jenovéfa (1846) + Bolestín (1850) + Titus a rodina jeho, Démantový prsten, Anselmo (1852) + Džbán na vodu, Kaple u Vlkovsi, Meloun (1853) + Štědrý večer (1854) + Eustachius (1857) + Růžový keř, Angelika (1858); Ph. Körber: Myslivna na hoře sv. Maurice aneb Trest bezbožníka nemine (1845) + Cesta do zlaté země Kalifornie (1858; 1860 s tit. El-Dorado. Vyobrazení cesty konané do zlatonosných dolů v Kalifornii roku 1848) + Feodora Golovina vypovězení do Sibirie (1858) + Mladý plavec čili Manilská galeona (1864); R. J. Benedix: Vězení (1853) + Ženit nebo neženit (1865); J. F. A. Bayard: Hrabě z Letorieru aneb Jak se přízeň získá (1854); J. Franul von Weissenthur: Statek Lhota aneb Výhra z velké loterie (1854); K. L. Blum: Bál v Miloticích (b. d., asi 1855, hráno s tit. Výroční trh v Miloticích); Ch. Birch-Pfeiffer: Sirotek Lowoodský (2. vyd. 1868, prem. 1855; podle R Ch. Brontëové) + Ďáblova bařina (1858, insc. 1859 s tit. U ďáblova potoka; podle P G. Sandové); I. V. F. Castelli: Petr a Pavel (2. vyd. 1866, prem. 1856). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* A. W. Iffland: Advokáti (1844); J. Franul von Weissenthurn: Elisena, kněžna Volharská aneb Les u Sibině (1845); Ch. Birch-Pfeiffer: Štefek Langer z Hlohova aneb Holandský krb (1845) + Matka a syn (1859, podle R F. Bremerové Sousedé) + Kolovrátkář a jeho schovanka (1860) + Miláček štěstěny aneb Babička a vnučka (1861) + Sedlák zlatodvorský (1863); F. Kaiser: Vrátný z Karlína (1860); O. Redwitz-Schmoelz: Filipina Welserová aneb Vítězství lásky nad otcovským srdcem (1860); L. Feldmann: Účtovní rada a jeho dcery (1863). ▮

LITERATURA: an. (J. K. Tyl, dub.): ref. překl. J. H. D. Zschokke: Ovoce dobročinnosti, Květy 1835, s. 230, příl. č. 12; ● ref. překl. A. Kotzebue: Epigram (insc. 1835): J. K. Chmelenský, Čes. včela 1835, s. 16; T. H., Květy 1836, s. 11, příl. č. 3 ●; P.: Spisy Šmídovy pro mládež, Škola a život 1857, s. 186; X.: ref. překl. Ch. Birch-Pfeiffer: U ďáblova potoka, Lumír 1859, s. 810; ● ref. insc. překl. O. Redwitz-Schmoelz: R., Pražské noviny 4. 1. 1860; an. (V. Hálek), NL 4. 6. 1861 ●; J. Neruda: ref. insc. překl. Ch. Birch-Pfeiffer: Sedlák zlatodvorský, Hlas 1. 10. 1863 → České divadlo 2 (1951, s. 160); an.: nekrolog, NL 28. 8. 1866; A. A. Coleman: Kotzebue in tschechischer Übersetzung, Zeitschrift für slavische Philologie (Lipsko) 1934, s. 60; P. Přidalová: Z historie výuky jazyků na pražské české technice 1846–1918, Acta polytechnica 8, ř. 6, 1987, č. 3, s. 5.

lk

Hugo **Vavrečka**

* 22. 2. 1880 *Polská Ostrava* (Ostrava)
† 9. 8. 1952 *Brno*

Autor humoristických próz a novinářských črt, publicista a diplomat.

Narodil se v rodině důlního zřízence. Studoval reálku v Ostravě (mat. 1899) a obor strojnictví a elektrotechnika na německé technice v Brně (1899–1904). Poté vykonal jednoroční vojenskou službu u námořnictva v Pule (Chorvatsko). Po návratu krátce (1905) pracoval na technice jako odborný asistent a současně si zařídil strojní a elektrotechnické poradenství (1905–07). Již v době studií spolupracoval s Lid. novinami a 1906–14 byl jejich redaktorem; časem se vypracoval na vedoucího národohospodářské rubriky, po válce se stal členem redakčního kruhu. Vedle odbornějších statí z oboru zde otiskoval i povídky, fejetony a dramatické scénky. Oženil se 1910. V době 1. balkánské války působil jako válečný dopisovatel v Bulharsku (1912–13). Za 1. světové války sloužil u válečného námořnictva v Terstu (spolupracoval s vídeňskou odbočkou Maffie) a po válce (1918–19) tam zastupoval českosl. stát jako jeho zplnomocněnec (velitel českosl. vojenského oddělení). Jako člen českosl. delegace se účastnil 1919 mírové konference v Paříži, navštívil tehdy také USA. V diplomatických službách působil jako generální konzul v Hamburku (1920–22), jako vyslanec v Budapešti (1922–26) a ve Vídni (1926–32). Jeho rozsáhlé znalosti národohospodářských teorií a zejména praktické zkušenosti ho předurčily k významným ekonomicko-politickým funkcím v Malé dohodě, k organizování středoevropské hospodářské spolupráce i k účasti na mezinárodních kongresech, kde zastupoval českosl. průmyslové kruhy. Neúspěch jeho středoevropských koncepcí ho přiměl k opuštění diplomatických služeb. 1932–45 byl ředitelem pro zahraniční styky Baťových závodů ve Zlíně. Svou práci u firmy nakrátko přerušil, když po dva měsíce na podzim 1938 vykonával funkci ministra propagandy a ministra bez portfeje ve vládách M. Hodži a J. Syrového (1938 se také stal komisařem českosl. účasti na světové výstavě v New Yorku). Po znárodnění Baťovy firmy byl penzionován. Po válce byl v procesu s představiteli Baťových závodů kvůli údajné spolupráci s okupanty osvobozen (firma naopak podporovala politicky pronásledované i odboj), po únoru 1948 byl znovu pro politické důvody souzen a odsouzen ke třem letům vězení (trest však pro nemoc nenastoupil). Z matčiny strany byl dědečkem spisovatele a prezidenta Václava Havla a jeho bratra, fyzika Ivana.

Ačkoli V. publikoval v denním tisku i beletrii, za svého života vydal knižně pouze delší humoristickou povídku *František Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa* (původně ve Večerních Lid. novinách 1907–08), která zesměšňovala monarchistické zřízení; zároveň byla rozmarnou parodií na poměry ve vysoké diplomacii a na tehdy oblíbenou detektivní literaturu A. C. Doyla. Její děj V. založil na dvojnických záměnách, kdy chudý moravský praktikant zastupuje pod Holmesovým dohledem španělského krále. Zdroj situační a slovní komiky i parodizační postupy, vrcholící zejména při Lelíčkově působení u španělského dvora, využil V. Burian nejprve v divadelním (To dokáže Lelíček, 1930) a poté ve filmovém provedení (se stejným titulem jako kniha, 1932, režie K. Lamač), na V. prózu navázal Leda (E. Lederer) povídkou Lelíček redivivus. V malém nákladu vyšel 1948 V. překlad do němčiny práce filozofa J. Šafaříka Sedm listů Melinovi. Posmrtně publikovaný soubor *Život je spíš román* obsahuje povídky, novinářské žánry, nástin vlastního životopisu (do 1932) i ukázky z korespondence. V beletristické složce převládá humorně laděná povídka a v slezskoostravském dialektu podaná črta; nechybí ani politická satira a sarkasticky proti feminismu vyostřená utopie s průvodním ironicky nadhozeným tématem celé V. generace o proměně stroje v živoucí, lidsky cítící bytost.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Hugo Vavris; H. V., -is-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čas; Čes. slovo (1934); Dobrá kopa; Lid. noviny (1904–40, i Večerní Lid. noviny). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* František Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa (P 1908, pseud. Hugo Vavris); – posmrtně: Život je spíš román (PP 1997, pseud. Hugo Vavris, ed. N. Pavelčíková). – *Překlad:* E. Reves: Anatomie míru (1947). – *Ostatní práce:* Hospodárská budúcnosť Dunaja (Bratislava 1936). ▮ KORESPONDENCE: Petře Bezruči! (Bezručovi z 1919), LidN 9. 3. 1919; Dopis J. A. Baťovi ze srpna roku 1939 + Osvobození Zlína (dceři Boženě z 1945), in H. V.: Život je spíš román (1997); in Karel Čapek. Přijatá korespondence (Čapkovi z 1920; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlíbcová). ▮

LITERATURA: Kazetka (K. Z. Klíma): ref. František Lelíček… (2. vyd.), LidN 11. 5. 1919; A. Heinrich: Vzpomínka na španělského krále, LidN 17. 4. 1931; ● k šedesátinám: KZK (K. Z. Klíma), Jk (J. Kolařík), oba LidN 22. 2. 1940; P. T. (Toman), Venkov 22. 2. 1940 ●; M. Krulichová: Hugo Vavris, František Lelíček a Vlasta Burian, in H. V.: František Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa (1991); N. Pavelčíková: Pozoruhodná osobnost H. V., LidN 5. 6. 1993; J. To-

meš: Lidé kolem Lidovek, LidN 2. 12. 1993; J. Pavelčík: Lašský folklorista H. V., Těšínsko 1993, č. 3; V. M. Havel in Mé vzpomínky (1993, s. 222); J. Vaňhara: H. V., in Příběh jednoho muže a jednoho města (b. d., 1995); N. Pavelčíková in H. V.: Život je spíš román (1997); ● ref. Život je spíš román: Z. Pincová, Slovo 3. 5. 1997; (voj), Práce 17. 6. 1997; J. Červenková, LidN 18. 6. 1997; M. Nechvátal, Mladá fronta Dnes 23. 7. 1997; K. Milota, LitN 1997, č. 17; I. Harák, Host 1999, č. 9, příl. ●.

sb, zp

Bohumil **Vavroušek**

* 25. 6. 1875 *Slavětín* u Chotěboře
† 6. 10. 1939 *Praha*

Autor Literárního atlasu československého a dalších obrazových publikací, editor, sběratel rukopisů a literárních památek, fotograf.

Psal se i Vavroušek Slavětínský (Vavroušek-Slavětínský), Slavětínský-Vavroušek; slovensky psán Vavrúšek. – Pocházel z rolnického prostředí. Po studiu na učitelském ústavu v Kutné Hoře učil na různých místech Novobydžovska, 1911 přešel na školy v Praze, naposledy učil na vinohradské měšťanské škole. Po 1. světové válce napomáhal budování hlubších česko-slovenských vztahů jako ředitel Štefánikovy koleje a jednatel Českosl. jednoty, pro slovenské školství pořídil několik učebnic pro obecné školy. Do důchodu odešel 1926 na vlastní žádost, aby se mohl plně věnovat své sběratelské zálibě v oblasti literární tvorby i lidové architektury a národopisu; z pořízených dokumentů pak sestavoval obrazové monografie. Jeho fotoarchiv portrétů českých spisovatelů (5400 negativů) je uložen v Archivu AV ČR.

V. zahájil svou tvůrčí činnost různorodými pracemi: průvodci po polských i evropských městech a obrazovými publikacemi o Slovensku (*Malebné Slovensko*), dále fotografickými alby českých spisovatelů i politiků (*České album*) i obrazovými profily významných autorů 19. století (K. H. Mácha, K. Havlíček Borovský). V polovině 20. let vyústila jeho fotografická sběratelská a cestovatelská aktivita v několik monografií z oblasti lidové architektury a národopisu (*Dědina, Kostel na dědině a v městečku, Církevní památky na Podkarpatské Rusi*); naplnil je vesměs vlastními uměleckými snímky a pro úvodní pojednání získal i kulturního historika Z. Wirtha. Ve vztahu k literatuře pak dospěl ve 30. letech i k obdobné syntéze obsáhlým *Literárním atlasem československým*. Obsahuje v chronologickém pořadí podobizny českých a slovenských spisovatelů od obrození, snímky jejich rodných míst a domů, fotografie pomníků i titulních listů jejich hlavních děl. Portréty jsou doprovázeny texty s životopisnými údaji, na nichž spolupracoval A. Novák. Atlas představující vyvrcholení V. práce vzbudil množstvím sneseného materiálu značné uznání, objevily se však i kritické hlasy (M. Hýsek) upozorňující na spornou chronologii některých úseků zobrazovaného literárního vývoje a nedostatky ve výkladu jednotlivých památek. Chystaný třetí díl už nevyšel, podobně jako V. další soubor zachycující lidové stavby Dědina a městečko a s F. Žákavcem připravovaný Atlas československých výtvarných umělců. Vedle své stěžejní práce V. sestavil i obrazové publikace věnované M. R. Štefánikovi a J. E. Purkyněmu a uspořádal sborníky k životním jubileím F. Táborského a J. Kořenského. V posledních letech života připravil materiálově bohatou, i na korespondenci založenou biografii záhadně zmizelého malíře J. Tulky, kterou z pozůstalosti vydala V. dcera Anna.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Bohumil Slavětínský; B. V., B. V. S. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Časopis čes. turistů; Čes. svět (1915–19); sb. Dr. Josef Kořenský (1937); Malý čtenář (1911–14); Rozkvět; Sokol (1936–39); Světozor (1915–32); Topičův sborník (1926); Venkov (1933–41); Zlatá Praha (1916–19). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře a umění* (obrazové publikace s textovým doprovodem): České album 1, 2 (1919, 1. spisovatelé, 2. politikové); Album na památku stých narozenin Karla Havlíčka Borovského (1921); Literární atlas československý 1, 2 (1932, 1938, s přispěním A. Nováka); Album Karla Hynka Máchy (1936, s přispěním A. Nováka); Album Jana Ev. Purkyně (1937, s přispěním O. V. Hykeše a A. Nováka); – posmrtně (monografie): Josef Tulka (1940, ed. A. Vavroušková). – *Ostatní práce:* Krakov, Lvov, Vělička, Zakopané, Varšava, Čenstochová (průvodce, b. d., 1910); Šolcův stručný průvodce hlavních měst v Evropě (1912, Antverpy, Benátky, Brémy, Brusel, Cáchy, Hamburk, Kolín n. R., Ostende, Terst); Šlabikár pre ľudové školy (1919, s pomocí H. Bunčákové-Groeblové); – (obrazové publikace:) Malebné Slovensko (1920); Malebné pohľady na Slovensko 1–4 (1921); Dědina (1925, s úvodem Z. Wirtha); Církevní památky na Podkarpatské Rusi (1929); Kostel na dědině a v městečku (1929, s úvodem Z. Wirtha); Pamiatke Milana Rast. Štefánika (1929). ▮ REDIGOVAL *sborník:* Čtvrtky 4 (1936, s F. Pátou a J. Veselým). ▮ USPOŘÁDAL

A VYDAL: Čítanka pre ľudové školy 1, 2 (1919; upr. vyd. 1921–23, s jinými); Počtovnica pre ľudové školy 1–3 (1919–20, s jinými); Památník Karla Havlíčka Borovského. K stoletým narozeninám neohroženého politického vůdce, pravého politického buditele a národního mučedníka (1921); ant. Karel Havlíček Borovský, buditel národa, jeho politický učitel a bojovník za jeho práva a svobodu (b. d., 1921); ant. Josef Kajetán Tyl, český buditel, spisovatel, herec a spolutvůrce národní hymny Kde domov můj (1926); J. K. Tyl: Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha (1926, i upr.); sb. František Táborský. Hrst statí přátelských vzpomínek k jeho sedmdesátce (1928); Almanach Jindy a nyní na jubilejní svatováclavský rok 1929 (1928, s M. Novotným); sb. Dr. Josef Kořenský. Životopisná stať a hrst vzpomínek k jeho devadesátce (1937). ▮

LITERATURA: H. Šebestová: B. V. (1875–1939). Literární pozůstalost (LA PNP 2000). ▮ A. G. (Gregor): Nové čítanky pro slovenské školy, MSlR 15, 1920/21, s. 27; P. St., ref. Album na památku… Karla Havlíčka Borovského, Zlatá Praha 1921, s. 385; ● ref. ed. Karel Havlíček Borovský, buditel národa…: an., Zvon 22, 1921/22, s. 54; V. F. S. (Suk), Úhor 1922, s. 44 ●; ● ref. ed. Josef Kajetán Tyl, český buditel…: = (J. Vodák), Čes. slovo 4. 8. 1926; A. N. (Novák), LidN 23. 9. 1926 ●; Ant. Procházka: ref. ed. J. K. Tyl: Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha, Naše věda 9, 1927/28, s. 165; mj. (M. Jirko): ref. ed. sb. František Táborský, Čes. slovo 13. 5. 1928; ill (A. Novák): ref. ed. Almanach Jindy a nyní…, LidN 1. 12. 1928; A. N. (Novák): ref. Dědina, Kostel na dědině a v městečku, Církevní památky na Podkarpatské Rusi, LidN 14. 12. 1929; ● ref. Literární atlas československý 1, 2: -vh- (M. Hýsek), LF 1931, s. 365; Š. Jež, Lumír 58, 1931/32, s. 456; F. K. (Křelina), Venkov 28. 12. 1932; -vh- (M. Hýsek), LF 1933, s. 211; F. Šimek, Střední škola 1934, s. 262; J. Malý, Samostatnost 24. 9. 1936; n. (M. Novotný), LitN 9, 1936/37, č. 6; ill (A. Novák), LidN 12. 10. 1938; -vh- (M. Hýsek), LF 1939, s. 80; R. Sch. (Schams), Střední škola 1939, s. 95 ●; ne (A. Novák): k šedesátinám, LidN 26. 6. 1935 + ref. sb. Dr. Josef Kořenský, LidN 19. 8. 1937; ● nekrology: B. (E. Bass), LidN 7. 10. 1939; A. Wenig, Venkov 10. 10. 1939; P. S. (Sula), Nár. práce 13. 10. 1939; -btk- (V. Brtník), Zvon 40, 1939/40, s. 112; Bra. (J. Brambora), ČČH 1940, s. 176; A. Pražák, Naše věda 1941, s. 319 ●; A. Wenig: B. V., NL 24. 12. 1939; ● ref. Josef Tulka: E. Bass, LidN 27. 10. 1940; j. k. (J. Krejčí), Nár. práce 10. 11. 1940; J. Vacke, Večerní Nár. práce 16. 11. 1940; J. J. Paulík, LitN 1940, s. 232; B. Štorm, Řád 1940, s. 501; Žp., Čes. osvěta 37, 1940/41, s. 85 ●; H. Šebestová: B. V. a jeho sbírka, sb. Lit. archiv 32–33, 2001, s. 473 + B. V. a jeho „znovuobjevená“ celoživotní sbírka, Tvar 2002, č. 4.

vf

Zdeněk **Vavřík**

* 21. 9. 1906 *Libhošť* u Nového Jičína
† 29. 12. 1964 *Praha*

Básník vycházející ze spirituální poezie, autor prozaických adaptací pro mládež i burleskních vyprávěnek a her, literární publicista a recenzent, překladatel z francouzštiny, osvětový pracovník a organizátor i teoretik veřejného knihovnictví.

Jeho otec, matka a později i mladší bratr byli učiteli. 1911 se rodina přestěhovala do Moravské Ostravy-Mariánských Hor, kde se otec stal řídícím učitelem. Na ostravském gymnáziu (mat. 1925) byl V. žákem V. Martínka, A. Procházky a překladatele F. Krále; účastnil se studentského literárního ruchu, obzvláště intenzivně se 1924 podílel na časopisu Oheň, založeném opavskými gymnazisty, který i spoluredigoval. Po neúspěšných studiích práv na Karlově univerzitě v Praze přešel 1928 na filoz. fakultu, kterou absolvoval 1932 (zapůsobili na něho zejména J. Horák, M. Hýsek, F. X. Šalda a V. Tille; 1930 studoval osm měsíců na filoz. fakultě univerzity v Rennes ve Francii); současně vystudoval Státní školu knihovnickou v Praze. Stal se pak knihovníkem v Moravské Ostravě (1933–35) a Opavě (1935–38), po německém záboru pohraničí působil v Pardubicích (1939–55). Ke konci války pracoval v rámci totálního nasazení v továrně na výbušniny v Semtíně. Po válce se vedle své práce v pardubické městské knihovně podílel na organizaci českosl. veřejného knihovnictví a na založení časopisu Knihovna. 1955–64 byl redaktorem Literárních novin. Ve svých působištích se aktivně zúčastňoval kulturního života: v Moravské Ostravě působil v Klubu moderní kultury, připravoval literární večery a účinkoval v debatních pořadech, v Pardubicích byl od 1941 dramaturgem činohry Východočeského divadla, 1938–44 soustavně referoval v Lidových novinách o celém kulturním životě v Pardubicích (o divadle, výstavách, přednáškách, besedách se spisovateli, o akcích městské knihovny atd.). Po válce také spolupracoval s českosl. rozhlasem.

V. debutoval 1919 fejetonem, který mu v Ostravském deníku uveřejnil V. Martínek. Po raných wolkrovských začátcích (zvláště v čas. Oheň) počal psát (pod vlivem teorie H. Brémonda o čisté poezii) kultivované verše naplněné tesknými motivy noci, smrti, hrobů a ti-

cha, v nichž se soustřeďoval především na básnický obraz a zvukové hodnoty slov (*Elegie, Noci*). Teprve postupně se jeho verš zkonkrétňoval v básních inspirovaných milostným zážitkem (*Klenba*), ostravskou skutečností (*Píseň Ostrava*) a zvláště pak odtržením Slezska a německou okupací; vrcholu svých básnických možností a nejužšího sepětí s národním kolektivem dosáhl ve sbírce *Rodná.* Výrazněji se jeho básnický přístup ke skutečnosti projevil v tvorbě pro mládež, založené sice většinou na adaptacích, vyznačující se však osobitým podáním. První a současně nejúspěšnější z těchto prací (vzniklou z podnětu F. Halase) bylo zdařilé převyprávění proslulého středověkého cestopisu Milion, které pod tit. *Dobrodružství Marca Pola* vyšlo v četných vydáních. V knize *Kolovrat* spojil V. pověsti a pohádky z východních Čech s ukázkami dětské lidové poezie. Jeho prózy z 50. let s historickou tematikou husitskou (jiráskovské *Čtení o Janu Želivském*) i krajovou (soubor vyprávění s motivy z pověstí a pohádek *Ostravice*) jsou místy poznamenány didaktičností, anachronismy a násilnou aktualizací, přesto však ve své době patřily k nejlepším pracím v tomto žánru. Pro děti psal i loutkové hry. Osobitý výraz V. nalezl v humorných vyprávěnkách pro dospělé, spjatých s Pardubickem, a v burleskní hře *Stará komedie,* karikující v historickém rouše pokrytectví nepřátel všeho nového, zvláště v umění (obojí v knize *Zelená brána*). V podnětných úvahách *Knihovníkův zápisník* využil bohatých zkušeností ze své profese. V hojné publicistické činnosti glosoval (leckdy s polemickou vervou) kulturní aktuality; věnoval se i recenzní činnosti, zvláště v oblasti literatury pro mládež, a překládání z francouzštiny. – Psal též pásma a hry pro rozhlas (1956 hra Bezbožný mnich; pro mládež 1955 Tři úkoly Martina Kaluse, 1963 O Peronikovi, 1964 Paní ostrova Lok).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Don Q., Harry & Vik (společně s B. Melicharem), Jan Uvíra, J. L. Adam, Vika-Zeno-R. (společně s B. Melicharem, Z. Šmídem a A. C. Norem), V. Zdík, Zd. Vik; K, Kř, Q., -ř, v, V, V., vk, V. Q., vřk, Zd. V., zdvřk, zh, zk., zř, ZV, Z. V., zv, z. v., zV, -zv-, Zvřk, zvřk. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1936); Cesta (1926–27); Černá země (Mor. Ostrava 1930–38); Červený květ (Ostrava 1958–64); Čes. slovo (1930); Čin (1930–32); Čteme (1938–43); Duch času (Mor. Ostrava); Host (1927–29); Host do domu (od 1955); Index (1929–30); Iskra (Hrabyně 1932); Klas (1942); Knihovna (od 1945); Knihovníkův zápisník (Pardubice 1939–42); Kruh (Mor. Ostrava 1925); Kultura (1961); Lid. noviny (1927–45); Listy pro umění a kritiku (1933, 1937); Lit. noviny (1931, 1941); Lit. noviny (1952–64); Lumír (1927–39); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava); Nár. osvobození (1927–39); Nár. práce (1939–44); alm. Náš hlas (Frýdek 1935); Odeon; Oheň (Opava 1924); Ostravský deník (od 1919); Panoráma (1940); Poezie (Mor. Ostrava 1931–33); Pramen (Plzeň 1927); Pramen (Opava 1937); Právo lidu (1931–38); Prospekt (1930–31); Ranní noviny (1934–38); Rozhledy (1935–38); Rozpravy Aventina (1929–32); Rudé právo (1962); Řád (1942); sb. Slezsko Bezručovi (Hrabyně 1937); Švanda dudák; Tvar (1928); Tvorba (1962); Úhor (1943–44); Věstník Matice opavské, pokr. Slezský sborník (Opava 1935, 1937); Zlatý máj (1958–64). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Elegie (BB 1929); Noci (BB 1932); Plakati světlem (BB 1933, bibliof., vešlo do násl. sbírky); Klenba (BB 1936); Bard (proslov, 1937, bibliof.); Píseň Ostrava (BB 1938); Puklý bronz (BB 1939, bibliof.); Píseň za pomezí (B 1939, bibliof.); Rodná (BB 1940); Staletí (rozhlas. pásmo, 1940); Dobrodružství Marca Pola (P pro ml., 1942); Kolovrat (PP pro ml., 1944); Truchlorouška (BB 1945); Čtení o Janu Želivském (P pro ml., 1953); Judita (D 1953, rozmnož., prem. 1944); Casanova (D 1953, rozmnož., prem. 1943); Ostravice (PP pro ml., 1956); Šibal Kacafírek (D pro loutky i živé herce, 1957, rozmnož., i prem.; přeprac. vyd. 1958 tiskem s tit. Kratochvíle s Kacafírkem); Stará komedie (D 1957, rozmnož.; 1958 přeprac. vyd. in Zelená brána); Zelená brána (PP a D 1958); Turandot (D 1958, adaptace hry C. Gozziho, rozmnož., prem. 1942); Chlapci a hokej (P pro ml., 1961, s J. Tožičkou). – *Překlady:* A. R. Le Sage: Kulhavý ďábel (1932); C. Aveline: Dvojí smrt Fréderica Belota (1939). – *Ostatní práce:* Knihovníkův zápisník (1946). – *Výbor:* Poezie (1942, usp. autor). ■ SCÉNICKY. *Loutková hra*: Pohádka o dívce holubici (1951). – *Adaptace:* J. K. Tyl: Kutnohorští havíři (1945, s K. Dvořákem). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Oheň (2. roč. podzim 1924, č. 1–4, s F. Lazeckým), Kruh (1925, 1 č., s A. C. Norem, K. Šmídem a J. Závadou), Poezie (1931–33, 1. roč. s J. Strakošem a Z. Šmídem, 2. roč. i s J. Závadou), Pramen (1937, informační časopis České knihovny města Opavy), Knihovníkův zápisník (1939–42), Paprsek (1941); *sborník:* Pardubice 1340–1940 (1940); *edice:* Knihovna básní (1942), Klenba (1945–47). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Urbanec: Soupis knižně vydaného díla Z. V., Listy PPB, ř. 3, 1965, s. 20. ■ LITERATURA: ● ref. Elegie: M. K. (J. Mašek), Host 8, 1928/29, s. 189; V. Nezval, ReD 2, 1928/29, s. 260; B. F. (Fučík), RA 4, 1928/29, s. 373; AMP (A. M. Píša), PL 21. 4. 1929; J. Knap, Venkov 3. 11. 1929; m. (E. Masák), Archa 1929, s. 287; -jč- (J. Čep), Tvar 1929, s. 223 ●; ● ref. Noci: F. Neužil, Středisko 2, 1931/32, s. 210; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 221; F. X. Šalda, ŠZáp 4, 1931/32, s. 310 → Z období Zápisníku 2

(1987, s. 401); jv. (J. Vodák), Čes. slovo 27. 2. 1932; A. N. (Novák), LidN 3. 4. 1932; J. Knap, Venkov 4. 5. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 6. 5. 1932; L. T. (Třenecký), Iskra 1932, s. 62 ●; ● ref. Plakati světlem: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 60, 1933/34, s. 58; F. X. Šalda, ŠZáp 6, 1933/34, s. 25 → Z období Zápisníku 2 (1987, s. 425) ●; ● ref. Klenba: A. N. (Novák), LidN 1. 11. 1936; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 63, 1936/37, s. 324; AMP. (A. M. Píša), PL 10. 2. 1937 → Třicátá léta (1971); H., Rozhledy 1937, s. 38; rč. (V. Renč), Řád 1937, s. 187; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 38, 1937/38, s. 26 ●; AMP. (A. M. Píša): ref. Píseň Ostrava, Nár. práce 5. 1. 1939; ● ref. Puklý bronz: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 65, 1938/39, s. 299; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 7. 5. 1939; bn, LidN 26. 6. 1939 ●; ● ref. Píseň za pomezí: M. Novotný, LidN 8. 1. 1940; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 19. 1. 1940 ●; ● ref. Rodná: AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 25. 8. 1940; J. Strakoš, Řád 1940, s. 415; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 281; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 74; rfš. (R. F. Šimek), Zvon 41, 1940/41, s. 139; M. Haller, Střední škola 1941, s. 120 ●; ● ref. Poezie (výbor): K. P. (Polák), Nár. práce 11. 10. 1942; J. K. (Kopecký), LidN 25. 10. 1942; J. Janů, KM 1942, s. 272 (k tomu polemicky J. John, Naše doba 50, 1942/43, s. 287); J. Vladislav, Řád 1942, s. 483; Ns (J. Nečas), Naše doba 50, 1942/43, s. 89 ●; F. Křelina: ref. Dobrodružství Marca Pola, Řád 1942, s. 426; V. Hloch: ref. Turandot (insc.), Venkov 6. 12. 1942; ● ref. Casanova (insc.): J. K. (Kopecký), LidN 27. 1. a 2. 2. 1943; -da (F. Komenda), Venkov 21. 9. 1943; ●; ● ref. Truchlrouška: AMP (A. M. Píša), Práce 7. 12. 1945; Z. S. (Skyba), PL 5. 1. 1946; A. Závodský, SlSb 1949, příl. Slezská tvorba, s. 52 ●; ● ref. Knihovníkův zápisník: (ah) (A. Holas), Rovnost 23. 5. 1946; Lin. (J. Linhart), KM 1946, s. 267; E. Kvasnička, Čes. osvěta 1946, s. 367; L. Bernášek, Nová Lubina 1946, s. 107; M. Brondič, NO 18. 10. 1946 ●; ● ref. Čtení o Janu Želivském: ac (A. Císařová), Kostnické jiskry 1953, č. 17; F. Kubka, LitN 1953, č. 30 ●; ● k padesátinám: D. Šajtar, Červený květ 1956, č. 5; J. Závada, LitN 1956, č. 40 ●; ● ref. Ostravice: N. Č. (Černý), Komenský 1956, s. 559; V. J., Červený květ 1957, s. 69 ●; Z. Z.: ref. Kratochvíle s Kacafírkem, Českosl. loutkář 1957, s. 177; ik (I. Klíma): ref. Zelená brána, LitN 1959, č. 17; O. Popp: Causa Vavřík, ZM 1963, s. 309 (polemika s čl. Z. V.: Causa Spejbl, tamtéž, s. 234, o pojetí dalšího poslání Divadélka S+H); ● nekrology: (bš) (M. Bureš), Svob. slovo 31. 12. 1964; K. Dvořák, LitN 1965, č. 2; vf (V. Ficek), SlSb 1965, s. 131; K. Mrzena, Plamen 1965, č. 2; M. Rusinský, Červený květ 1965, s. 61; Z. K. Slabý, ZM 1965, s. 71; J. Urbanec, Listy PPB, ř. 3, 1965, s. 13 ●; A. Hájková: Několik otázek nad tvorbou Z. V., Listy PPB, ř. 4, 1974, č. 6; Z. Pfefferová: Z. V., Vlastivědné listy Severomor. kraje 1979, č. 2; Z. Bár: Vzpomínka na Z. V., Ostravský večerník 21. 1. 1980; V. Závada in Z. V.: Dobrodružství Marca Pola (1980); S. Urbanová: „Člověk pilný a pracovně široký", Nová svoboda 2. 10. 1986; -dš- (D. Šajtar): 80 let Z. V., Kulturní měsíčník 1986, č. 9 + in Poezie 1931–1934 (1995, s. 12, 30, 57, 112 aj.).

pp

František **Vavřín**

* 6. 12. 1884 *Michle* (Praha-M.)
† 21. 2. 1936 *Praha*

Prozaik a dramatik, překladatel z italštiny a němčiny.

Podepisoval se i Jiří Vavřín. – Byl zaměstnán jako disponent Prago-Anglobanky v Praze.

Literárně spolupracoval s kolegou ze zaměstnání V. Peřinou na námětově různorodých románech a na situačních veselohrách, které vycházely vstříc vkusu širokého publika. Nejzdařileji se jim podařilo skloubit situační a charakterovou komiku s grotesknem v crazy-komedii *Děvče z lepší rodiny*. Román *Veliký vzdech,* situovaný na italské šlechtické sídlo a koncipovaný se snahou po uměleckém ozvláštnění námětu (milostné zklamání mladé dívky) se rozplývá v mlžném novoromantismu (motiv dvojníka) a psychologismu s četnými literárními reminiscencemi. Sociální román s detektivní zápletkou *Tragický omyl Jana Beránka* naopak reflektuje tehdejší kruté životní podmínky pražských nezaměstnaných, mnohomluvnost a stylistická ledabylost však ubírají románu na přesvědčivosti. Ze společné dílny zůstaly pravděpodobně pouze v rukopise hry Láska vždycky nevítězí, Hra ve čtyřech a Pravda je dnes nemoderní (uvedeny v Kulturním adresáři ČSR 1936). Ani po V. vlastní hře Marie Cvrčková, zmiňované M. Novotným v Panorámě 1936 a údajně zadané Nár. divadlu, nejsou žádné stopy. – V. překladatelská činnost vyplývala zpočátku z jeho zájmu o osobnost G. G. Casanovy; román A. Schnitzlera Casanovův návrat do vlasti doplnil poznámkami a statí, vztahující se jak ke Casanovově biografii, tak k jeho dílu. Později překládal na dobré jazykové úrovni z německé literatury romány s válečnou tematikou.

PSEUDONYM: T. G. Laurier. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Kulturní zpravodaj (1926–28), pokr. Panoráma (1929–30); Pramen (1922–25); Právo lidu (1920); Švanda dudák. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Veliký vzdech (R 1927, s V. Peřinou); Láska na rozcestí (R 1930, s V. Peřinou); Tragický omyl Jana Beránka (R 1933, s V. Peřinou); Děvče z lepší rodiny (D 1934, s V. Peřinou). – *Překlady:* G. G. Casanova : Můj útěk z olověných komor

benátských (1924); A. Schnitzler: Casanovův návrat do vlasti (1924); F. von Unruh: Verdun (1926); A. Zweig: Spor o seržanta Grišu (1929; 1938 s M. Novotným). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Pan ministerský předseda (1924, s V. Peřinou). ▮

LITERATURA: V. Brtník: ref. překl. G. G. Casanova, Venkov 24. 2. 1925; ● ref. překl. A. Zweig: J. O. Novotný, Cesta 12, 1929/30, s. 377; J. Šimsa, Naše doba 37, 1929/30, s. 313 ●; ● ref. Tragický omyl Jana Beránka: -Rja- (F. Rojka), Čes. osvěta 30, 1933/34, s. 295; f. s. (F. Soldan), RA 9, 1933/34, s. 101; M. M. (Majerová), Čin 1934, s. 87; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1934, s. 28 ●; ● nekrology: M. N. (Novotný), Panoráma 1936, s. 55; an., PL 22. 2. 1936 ●.

sb

Fan **Vavřincová**

* 17. 11. 1917 *Praha*

Autorka populárních dívčích a ženských románků, humoristických próz a detektivek; filmová, televizní a rozhlasová scenáristka.

Vl. jm. Věra Němotová (pod ním uveřejnila značnou část svých prací), roz. Peygerová. Pro pseudonym zvolila otcovo křestní jméno Vavřinec a variaci v rodině oblíbeného jména František. – Dcera ředitele firmy Česká cukerní. Po základní škole studovala na francouzském gymnáziu v Dejvicích (mat. 1935) a poté dva roky externě na filozof. fakultě (státnice z němčiny, francouzštiny a ruštiny), z rodinných důvodů (vdala se ještě jako středoškolačka 1935) však studium přerušila. Po sňatku žila na zakoupeném zámku Sudovice u Nového Knína. 1936–38 pracovala jako lektorka a redaktorka v nakladatelství Rodina, pak se věnovala literatuře a rodině. Po válce byla zaměstnána jako úřednice v Lid. spotřebním družstvu Nový Knín a v Krajském elektromontážním podniku v Dobříši a v Praze, kde pak 1955–75 byla účetní v podniku Restaurace a jídelny. Od počátku 50. let, kdy vyhořel sudovický zámek, žije s rodinou trvale v Praze.

Prózy V. mají ryze zábavný charakter. Oblíbené románky pro dívky a ženy ze 30. a 40. let zpracovávají vesměs témata prvních lásek (*Divoška Kim, Jančino jaro* aj.). Obsahují řadu literárních konvencí, jako je využití náhody pro rozvíjení děje, stereotypní idylické situace, opakování motivů, epizod apod., vyznačují se však i fabulační a jazykovou obratností. Příběhy o ztřeštěných a emancipovaných dívkách se zlatým srdcem jsou mnohdy zpestřeny detektivní zápletkou a situační i jazykovou komikou (*Pozor, zázračné dítě* aj.). Milostná tematika proniká i do autorčiných próz humoristických, v nichž je zřejmá inspirace anglickým literárním humorem (*Sladká dívka, Zkuste to s motýly*), a do detektivek (*Vlk a sedm kůzlátek, Vrah a srdcová dáma*). Pro tvorbu V. je příznačný humorný nadhled, smysl pro harmonické vztahy v rodině a mezi lidmi vůbec, laskavá atmosféra, výrazná zejména v její knížce pro děti *O šťastném pejskovi*. Próza *Návrat za úplňku* je založena na vtipné konfrontaci života a způsobu myšlení středověkých lidí a jejich současných potomků. V časopisech, především v týdeníku Ahoj, jehož byla dlouholetou spolupracovnicí, otiskla řadu povídek, fejetonů a překladů z němčiny, francouzštiny a angličtiny (celkem několik set) i své romány, později většinou vydané knižně. Psala i pro film (podle knížky *Patsy tropí hlouposti* byl natočen 1939 v režii M. Friče úspěšný film Eva tropí hlouposti; podle V. scénářů filmy Hotel Modrá hvězda a Nevíte o bytě?), také pro televizi (na počátku 70. let v režii J. Dudka seriál Taková normální rodinka; též hry: 1975 Soudružská návštěva, 1978 Moudrý Šalamoun, pro slovenskou redakci Českosl. televize Ako sa neoženiť, Ako to bolo naozaj, Recept starej mamy) a rovněž pro rozhlas (1945 hry Nikdy a Musím ti říci, 1946 hra Mezi osmou a devátou a dramatická adaptace románku Sladká dívka). V rukopisu zůstala hra Zákolníček a Deset pohádek o princeznách.

PSEUDONYM: Anna Lorencová. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Ahoj na neděli, pokr. Ahoj, pokr. Sobota (od 1933); Ahoj na sobotu (od 1970); Čes. slovo (od 1939; t. r. R Noc v Santa Rose); Dikobraz (od 1973); Hvězda (od 1936); Ozvěny (od 1936); Pražanka; Pražský ilustrovaný zpravodaj; Rodina a škola (od 1975); Svět v obrazech (od 1967); Svob. slovo (od 1948; t. r. R Co máte proti osudu). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Zlatovlasý sen (R pro ml., b. d., 1937, podp. Věra Němotová); Pošetilé srdce (R pro ml., b. d., 1937, podp. Věra Němotová); Přístav splněných snů (R pro ml., 1938, podp. Věra Němotová, in Krásný román 1938, č. 28); Patsy tropí hlouposti (R pro ml., 1939; vyd. 1944 s tit. Eva tropí hlouposti); Divoška Kim (R pro ml., b. d., 1939, pseud. Anna Lorencová; vyd. 1995 podp. Věra Němotová); Domov pro Vlastu (R pro ml., 1939, podp. Věra Němotová); Jenka a Lída (R pro ml., b. d., 1939, podp. Věra Němotová); Brána do ráje (R b. d., 1941, podp. Věra Němotová); Sladká dívka (R pro ml., 1941); O šťastném pejskovi (P pro ml.,

1941, podp. Věra Němotová); Jančino jaro (R pro ml., b. d., 1942, podp, Věra Němotová); Zkuste to s motýly (R pro ml., 1942); Blažené údolí (R b. d., 1943, podp. Věra Němotová); Pozor, zázračné dítě (R pro ml., 1943; reed. s upr. tit.); Nepokojné srdce (R pro ml., 1943, podp. Věra Němotová); Jásavé léto (R pro ml., 1944, podp. Věra Němotová); Honza je drahoušek (R b. d., 1945, podp. Věra Němotová); Malý a velký Mefisto (R 1946); Lépe je být pošetilý (R pro ml., b. d., 1946); Josefína (R pro ml., 1947); Vrah a srdcová dáma (R 1969); Prázdniny s Julií (R pro ml., 1970); Vlk a sedm kůzlátek (R 1971); Taková normální rodinka (R 1991); Prázdná náruč (R 1991, značeno jako 2. vyd., podp. Věra Němotová, in Večery pod lampou 1991, č. 7); Touha (R 1993, značeno jako 2. vyd., podp. Věra Němotová, in Večery pod lampou 1993, č. 43, jazyk. úprava P. Nový); Marie a Jan (R 1994, značeno jako 2. vyd., podp. Věra Němotová, in Večery pod lampou 1994, č. 29); Milostná píseň (R 1995, podp. Věra Němotová, in Večery pod lampou 1995, č, 10, jazyk. úprava A. Jindrová); Návrat za úplňku (R 1996); Marie (R 1997). ■

LITERATURA: O. Pospíšil: ref. Divoška Kim, Úhor 1940, s. 77; J. Janoušek: ref. Zkuste to s motýly, Živá tvorba 1, 1942/43, s. 54; V. T. (Tichý): ref. Pozor, zázračné dítě, Nár. práce 10. 7. 1943; ● ref. Taková normální rodinka (TV seriál): ov (V. Bystrov), Svob. slovo 18. 3. 1971; Z. Silanová, Tvorba 1972, č. 8; (er) (A. Langr), LD 16. 5. a 31. 8. 1972; bá (Z. Heřman), ZM 1974, s. 101; -fh- (F. Ouředník), Tvorba 1974, č. 23 ●; jaf: Jak to bylo doopravdy (rozhovor), Českosl televize 1978, č. 21; (dk) (D. Kozlová): ref. Moudrý Šalamoun (TV hra), Tvorba 1978, č. 40; Z. Redlová: F. V. netropí hlouposti (rozhovor), Naše rodina 1982, č. 52; M. Šolleová: F. V., spisovatelka, autorka televizních seriálů…, Ahoj na sobotu 1989, č. 52; M. Krulichová in F. V.: Eva tropí hlouposti (1990) + in Taková normální rodinka (1991) + ref. Taková normální rodinka, Knihy 91, č. 14; P. Vašák: ref. Pozor, zázračné dítě! (vyd. 1992), Nové knihy 1992, č. 47; M. Šolleová: Ahoj za 60 let, Ahoj na sobotu 1993, č. 21; (tes): ref. Zkuste to s motýly (1994), Hradecké noviny 10. 1. 1995; (el) (Š. Vlašín): ref. Prázdniny s Julií (1995), Haló noviny 16. 3. 1995; iz (I. Zítková): ref. Divoška Kim (1995), Nové knihy 1995, č. 46; J. Lojková: Taková normální F. V. (rozhovor), Plzeňský deník 9. 3. 1996, příl. Panoráma; R. Ditmar: ref. Pozor! Zázračné dítě (1996), Nové knihy 1996, č. 41; V. Štěpánková: F. V.: Věřím ve šťastný konec (rozhovor), Vlasta 1996, č. 30; (tes): ref. Návrat za úplňku, Plzeňský deník 16. 11. 1996; J. Cigánek: ref: Lépe je být pošetilý (1997), Haló noviny 9. 6. 1998; J. Houdek: Hořící dům, červená knihovna a slečna Marplová (rozhovor), Týdeník Televize 1998, č. 52; I. Svoboda: Humoristka nade vše (rozhovor), in Humor nade vše (1999, s. 133); J. Lopatka in Posudky (2005, Vlk a sedm kůzlátek); M. Krulichová in F. V.: Taková normální rodinka (2006).

mu, sm

Vavřinec z Březové

* asi 1370 nebo 1371
† po 1437

Kronikář, básník, překladatel; historik a literární propagátor husitství.

Psal se též Laurentius (Laurencius) de Brzyezowa, Brzezowa (starší historikové uvádějí nesprávně též V. z Březiny, Březina, Byzynius). Místo narození není doloženo v pramenech, v odborné literatuře se hypoteticky uvádí nejen Březová u Kutné Hory, ale i jiné obce toho jména. – Pocházel z nižší šlechty. Studoval na pražské univerzitě (1389 bakalářem, 1394 mistrem, t. r. se zapsal na právech). Od 90. let do 1419 byl ve službách Václava IV. Ač nekněz, měl obročí z několika far. Byl stoupencem husitského hnutí, v 20.–30. letech 15. století působil v kanceláři Nového Města pražského. Poslední doložené datum jeho životopisu je účast na schůzi univerzity o kompaktátech 6. 7. 1437.

Pro dvůr Václava IV. začal psát česky kroniku světa; z latiny pro něj přeložil Kniehy snového vykládanie (tzv. Somniarium Slaidae, Snář Slaidův), z němčiny (z úpravy Otty von Diemeringen) tzv. Mandevilla, fantastický cestopis, který pod jménem anglického rytíře J. Mandevilla napsal lutyšský lékař Jean de Bourgoigne. (Snář upravil v 16. století pro tisk V. Hájek z Libočan a Mandevilla koncem 18. století vydal jako knížku lidového čtení M. V. Kramerius). Hlavní bezpečně zjištěná V. díla jsou psána latinsky a pocházejí z doby autorova stáří. V nedokončeném spisu, označovaném konvenčně jako *Chronicon* (nebo *Husitská kronika*), podrobně vylíčil události let 1419–21; dílo (opuštěné před 1436) původně pojal jako oslavu husitství, ale přepracoval je v kritiku táborského radikalismu. (Před koncem 15. století byla V. kronika přeložena do češtiny.) V době příprav na jednání s basilejským koncilem napsal v osmislabičných rýmovaných verších *Carmen insignis Coronae Bohemiae* (Píseň přeslavné Koruny české; označuje se také názvem Píseň o vítězství u Domažlic). Rozsáhlá báseň (1763 veršů), popisující v úvodu vítězství husitů nad křížovou výpravou u Domažlic 1431, podává formou fiktivního sporu personifikované Čechie s představiteli katolického křesťanstva apologii husitského programu, určenou zřejmě k jeho propagaci v cizině. Jazykově a stylisticky jsou latinská V. díla zcela

středověká. V. se pravděpodobně autorsky podílel na latinských husitských manifestech pražského původu (je v nich užito podobných rytmických větných závěrů jako v Husitské kronice). Hypotéza R. Urbánka a F. M. Bartoše, že je autorem řady českých anonymně dochovaných literárních děl (zvl. Tkadlečka a skladeb Rukopisu budyšínského), nebyla naproti tomu dalším bádáním potvrzena.

KNIŽNĚ. *Překlady:* Snář velmi pěkný… (1550, dub.; upravil V. Hájek z Libočan); Mandyvilly Knížka o putování jeho po světě… (Plzeň 1510, dub.; 1796 s tit. Jana Mandyvilly… Cesta po světě…, ed. M. V. Kramerius v novočes. úpravě). ▮ EDICE: in Fontes rerum Austriacarum, 1. Abt. Scriptores, 2. Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen 1 (Vídeň 1856, ed. K. Höfler; Husitská kronika, Píseň…); in FRB 5 (1893, ed. J. Goll; Husitská kronika se staročes. překladem, Píseň… s tit. Píseň o vítězství u Domažlic, přejatým z básně K. J. Erbena; k textu Písně srov. doplněk otištěný F. M. Bartošem, LF 1928, s. 345); Snář velmi pěkný… (1908, ed. Č. Zíbrt podle úpravy V. Hájka z Libočan); Cestopis tzv. Mandevilla (1911, ed. F. Šimek); Kronika husitská (1940, ed. A. Dolenský; staročes. překlad podle FRB 5, 1893); Píseň o vítězství u Domažlic (1951, ed. K. Hrdina a B. Ryba, přel. J. B. Čapek; lat. text s čes. překladem); in Vlastivědná ročenka Okresního archivu Blansko 1974, s. 53, 1974/75, s. 46 (ed. J. Skutil; Snář, neúplné vyd.). – *Ukázky in:* ČČM 1843, s. 512 (přel. V. V. Tomek; Husitská kronika); ČČM 1844, s. 209 (ed. J. E. Vocel; staročes. překlad Husitské kroniky); Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben; Snář, Kronika světa, Mandeville); ant. Próza z doby Karla IV. (1938, ed. J. Vilikovský; Snář v novočes. úpravě); Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, ed. B. Havránek a J. Hrabák s jinými; Mandeville); Výbor z české literatury doby husitské 1, 2 (1963, 1964, ed. B. Havránek, J. Hrabák a J. Daňhelka s jinými; Píseň, přel. F. Stiebitz, Husitská kronika, přel. F. Heřmanský, Snář). – *Překlady do češtiny:* in Píseň o vítězství u Domažlic (1951, ed. B. Ryba, K. Hrdina, přel. J. B. Čapek); Husitská kronika (1954, přel. F. Heřmanský); (souborně:) Husitská kronika, Píseň o vítězství u Domažlic (1979, přel. F. Heřmanský a J. B. Čapek). ▮

BIBLIOGRAFIE (rukopisy): P. Spunar in Repertorium auctorum Bohemorum provectum post universitatem Pragensem conditam illustrans 2 (Varšava, Praha 1995); (staré tisky): Knihopis č. 1353–1355, 5167–5172. ▮ LITERATURA: F. Palacký in Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber (1830); J. J. Hanuš: Písemnictvo české hvězdoslovné 16. století v cís. knihovně pražské 4, ČČM 1862, s. 239; J. Goll in FRB 5 (1893); F. Šimek: Pseudo-Mandeville a jeho cestopis, LF 1906, s. 30 + Cestopis tzv. Mandevilla a jeho staročeský překlad, Sborník filologický 1910, s. 1 + in ed. Cestopis tzv. Mandevilla (1911); F. Štědrý: Drobty historické. 1. Dodatky k životopisu M. V. z B., Sborník Historického kroužku 1911, s. 217; J. V. Šimák: Zlomek druhého rukopisu Výtahu kroniky V. z B., Věstník ČAVU 1913, s. 458; A. Kraus in Husitství v literatuře, zejména německé 1 (1917); F. M. Bartoš: Z husitského i bratrského dějepisectví 4. Z nových i starých spisů V. z B., ČČM 1920, s. 193; B. Horák: V. z B. traktát „o slávě Čechuov, Boemuov a Slovákuov“, ČMM 1923, s. 192; V. Novotný: O hlavních pramenech dějin doby husitské, sb. Žižkova doba 1 (1924); J. Pekař in J. Žižka a jeho doba 1 (1927 ← ČČH 1925, s. 1 a pokr.); B. Horák: Světová mapka v rukopise V. Kroniky světové, Sborník Českosl. společnosti zeměpisné 1927, s. 223; F. M. Bartoš: Z publicistiky husitského odboje, LF 1928, s. 334; V. Flajšhans: M. Vavřinec, ČČH 1933, s. 564 a 1934, s. 120 + Traktáty Husovy a Kronika V., LF 1934, s. 54; F. M. Bartoš: Kdo jest autorem Tkadlečka?, LF 1939, s. 205 + Zápis Alexandra Velikého Slovanům a jeho původce, ČNM 1946, s. 45 + in Knihy a zápasy (1948, s. 59); R. Urbánek: Satirická skládání Budyšínského rukopisu M. V. z B. z r. 1420 v rámci ostatní jeho činnosti literární, Věstník KČSN 1951, č. 3; J. Macek, J. B. Čapek a B. Ryba in ed. Píseň o vítězství u Domažlic (1951); F. M. Bartoš: Z husitského a bratrského dějepisectví 1, Sborník historický 1954, s. 83; J. Macek, F. Heřmanský in překl. Husitská kronika (1954); R. Urbánek in Z husitského věku (1957); F. M. Bartoš: Z politické literatury doby husitské 3. V. z B., Sborník historický 1957, s. 42; A. Škarka: Význam Dekretu kutnohorského pro rozvoj českého jazyka a písemnictví, AUC Praha. Philosophica et historica 2, 1959, s. 41 → in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); Z. Malý: Kronika M. V. z B. v českých humanistických kalendáriích, ČNM 1960, s. 162; J. Janáček, F. Šimek a M. Kaňák in ed. Cestopis tzv. Mandevilla (3. vyd. 1963); R. Šťastný: Výročí básníka revoluce, Čes. jazyk a literatura 20, 1969/70, s. 282; E. Uhrová: Bemerkungen zur deutschen Fassung der Reisebeschreibung Mandevilles, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1974 (1975), č. 21; J. Podlešák: Husitská kronika V. z B. jako pramen ke Kronice české V. Hájka z Libočan, Jihočeský sb. historický 1974, s. 80; I. Hlaváček: Das diplomatische Material in der hussitischen Chronik des Laurentius von Březová, sb. Folia diplomatica 2 (1976, s. 173); M. Bláhová a J. B. Čapek in překl. Husitská kronika, Píseň o vítězství u Domažlic (1979); A. Molnár in ant. Husitské manifesty (1980); N. Rejchrtová: Dětská otázka v husitství, ČsČH 1980, s. 53; J. Kalivoda: Cursus v některých dílech z počátku husitské revoluce připisovaných mistru V., AUC Praha. Philologica 3. Graecolatina Pragensia 8, 1980 (1982), s. 113; J. Tříška in Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348–1409 (1981); D. Martínková: Příspěvek k jazykové charakteristice latinských spisů V. z B., LF 1982, s. 228; P. Čornej in Rozhled, názory a postoje husitské inteligence v zrcadle dějepisectví

15. století (1986) + in Tajemství českých kronik (1987; rozšíř. a přeprac. vyd. 2003); P. Rychterová: Frauen und Krieg in Chroniken über die Hussitenkriege, sb. Geist, Gesellschaft, Kirche im 13.–16. Jahrhundert (1999); P. Čornej: V. vylidněná Praha, ČLit 2004, s. 293; A. M. Černá: Pojmenování učence u mistra V., sb. Oratio et ratio. Sborník k životnímu jubileu Jiřího Krause (2005).

jk, jl

Včela viz **Česká včela** (1)

Géza **Včelička**

* 7. 5. 1901 *Praha*
† 30. 12. 1966 *Praha*

Básník, prozaik a reportér, jenž svoje práce, oscilující mezi dokumentem a beletrií, založil na osobní zkušenosti proletáře, trampa a cestovatele, též autor trampských písní; publicista levicového a komunistického zaměření.

Vl. jm. Antonín Eduard V.; pseudonym zvolil podle revoltujících Geuzů v Mstivé kantiléně K. Hlaváčka. – Druhý syn sklepníka a švadleny. Z ekonomických důvodů se rodina často stěhovala (Kaprova ul. a Husova ul. v Praze, Roztoky u Prahy, Plzeň, Praha-Žižkov), trvalý domov našel až v staropražské chudinské čtvrti Na Františku. Na otcovo přání se stal číšnickým učněm (vyučen 1918) a pracoval v řadě pražských kaváren. Po absolvování jednoroční obchodní školy (1921) nastoupil jako praktikant, později skladník v továrně na kovové zboží v Praze-Karlíně. 1926 onemocněl plicní chorobou a 4 měsíce se léčil v sanatoriu na Pleši v Brdech. Od t. r. se živil jen příležitostnou prací (též prodejem socialistické literatury). Ve 20. letech se stal organizátorem levicově zaměřené části českého trampingu. Proputoval (též na doporučení lékaře, aby si léčil plicní chorobu na jihu nebo v horách) Šumavu (1924), Vysoké Tatry (1925), Bulharsko a Srbsko (1928), Turecko (1929), Francii, Alžír, Tunis (1930, 1931–32), 1937 se vydal na Podkarpatskou Rus. 1932 pobyl jako reportér v Německu, o rok později svůj pobyt zopakoval ilegálně. Od 1930 pracoval v redakci časopisu Tramp, o něco později mu J. Fučík a K. Konrad nabídli místo redaktora v Rudém večerníku a v Rudém pondělníku. 1934 se zúčastnil moskevského sjezdu sovětských spisovatelů. Byl jedním ze zakládajících členů uměleckého sdružení Blok (1935). Okupaci prožil z valné části v nemocnicích, sledován gestapem. Po 1945 žil jako spisovatel z povolání a podstatně přepracovával své celé dílo.

V. život a osobní zkušenosti jsou v podstatě hlavním předmětem jeho tvorby a vtiskly ojedinělý ráz jeho románovým, reportážním, povídkovým i veršovým pracím. Ve 20. letech se pro něho stal tramping podnětem jednak uměleckým (texty protikonvenčních a protiměšťáckých písní a básní v knize *Pěšinou snů*), jednak politickým (vstup do komunistické strany). Romantické zaměření se v novelách *Několik prokletých* a v bulvárním příběhu *Básník a tanečnice* projevilo dekorativními obraznými pojmenováními a sentimentálně moralistní tendencí. Úsilí beletrizovat, fabulovat příběhy nebylo však příliš úspěšné a nový způsob ztvárnění svých zážitků našel V. ve formě reportáže, která se potom stala východiskem i pro jeho další publicistická díla. Umělecká dovednost tu spočívala v postřehu, ve výběru a kompozici faktů, důraz byl položen na autentické prožívání reality. V. tak vytvořil obraz trampského poutníka, jehož jazyk je věcný i poetický a jehož styl směřuje k filmové zkratce a stručnosti (*Světoběžníci a robinzoni*). Typ stranicky angažované reportáže a publicistiky uplatnil zejména v knihách z 30. let *V zemi hákového kříže* a *Dvě města na světě* (Moskva a Leningrad). Z reportážních postupů vychází také román *Kavárna na hlavní třídě.* Prostředí pražské kavárny, viděné ze zákulisí s detailní profesionální znalostí, je zpodobeno pomocí poměrně uzavřených scén, které jsou k sobě přiřazovány jako volné pásmo. Osu románu tvoří vnitřní proměna několika postav, jež dané společenské zřízení přivádí k revolučnímu postoji. Próza je situována do 1930, ale v poválečném vydání ji V. organičtěji posunul do 1927, zkratkovité vidění tu také ustoupilo detailnějšímu a obšírnějšímu obrazu a vznikla tak takřka nová kniha. Původní verzi díla inscenoval v autorově dramatizaci 1933 E. F. Burian v D 34. Později V. svůj společenský protest objektivizoval a román o počátcích pražského dělnického hnutí *Policejní hodina* koncipoval jako několik pásem životních osudů příslušníků jedné rodiny, kteří se pohybují v rozdílných sociálních prostředích. I tento román je založen na životní empirii; čtvrť Na Františku je zde povýšena na významného činitele děje. Návrat do míst dětství a mládí vyvrcholil v poetic-

ky laděné kulturněhistorické reportáži *Pražské tajemství,* jejímž jádrem jsou vzpomínky, příběhy obyvatel, místopisné a kulturněhistorické popisy a úvahy, evokace okamžiků a staletí. Nostalgický tón nad mizející čtvrtí zní ve sbírce *Klášterní ulice,* básnickém pendantu k předešlé knize. Ve své poezii přešel V. od ironických a melancholických počátků k přírodní a intimní lyrice (*Staré zrcadlo*). Po 1945 radikálně přepracovával své knihy: základní rozvržení dějové osnovy sice ponechával, románové struktury však proměňoval, zejména posílil začlenění postav do společenských a historických procesů; vznikala tak téměř nová díla. V. dotvářel i sbírky reportáží, přeskupoval jednotlivá čísla a doplňoval knihy o práce dosud netištěné nebo uveřejněné pouze časopisecky. Pod názvem *Poutníkův návrat* vydal reportážní trilogii, v níž řadu kapitol přepracoval v románovou podobu, a tím do značné míry setřel původní charakter reportáže. Některé své knihy doprovázel kresbami nebo fotografiemi. – V. nápěvy k vlastním básním hudebně upravoval J. Seidl.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Agave, Gévé; G., gévé, gv., GV, G. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. 1936 se hlásí (1936, bez souhlasu autora); Film a doba (1953); Haló noviny (1934–35); Knižní novinky (1955, 1959); Kultura doby (1938); Lid. kultura (1946); Lid. noviny (1939–41); Lit. noviny (1934–35, 1940, 1946–51); Maják; Nár. práce (1940–41); sb. Nová literatura (1933); sb. Nový realismus (1940); Nový život (1954); O knihách a autorech (1957, 1959; posmrtně 1971); Obrana lidu (1955, 1965); Panoráma (1951); Praha–Moskva; Právo lidu (1932); Program D 48 (1948); Průboj (Louny, Kladno, Slaný 1922); Rozsévačka (1935); Rudá zář (1934–35); Rudé právo (od 1929, i Rudý pondělník a Rudý večerník); Rudý dělník; Stráž lidu (Olomouc 1925); Svět práce (1934–35); Svět sovětských knih (1955); Svět sovětů (1954); Světozor (1934); Totem (1922); Tramp (od 1921); Trn; Tvorba (1932–37; mj. Rp Dvě šachty a V rudém stanu → sb. Mostecké drama, 1972); Tvorba (1958); U (1937); Večerní Praha (1961; posmrtně: 18. 3. 1967 Na rozloučenou, dat. 1966); Žijeme 1933. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika:* Několik prokletých (PP 1928); Básník a tanečnice (P 1928); Pěšinou snů (BB, PP 1930; přeprac. vyd. 1940 a opět 1946 pouze BB); Kavárna na hlavní třídě (R 1932; přeprac. vyd. 1952 a znovu 1953; dramatizace 1934, prem. 1933; 1958 v kn. Černá píseň s tit. Protější břeh); Světoběžníci a robinzoni (RpRp 1932; 1949 přeprac. vyd. jako 2. část trilogie Poutníkův návrat); V zemi hákového kříže (RpRp 1933; 1950 přeprac. jako součást kn. Dvě města na světě v 3. části trilogie Poutníkův návrat); Několik prokletých (RpRp 1934); Dvě města na světě (Rp 1935; 1950 přeprac. vyd. spolu s kn. V zemi hákového kříže jako 3. část trilogie Poutníkův návrat; 1955 vyd. s tit. Západ a Východ); Policejní hodina (R 1937; přeprac. vyd. 1946 a znovu 1957); Staré zrcadlo (BB 1939; přeprac. vyd. 1946); Mezi Marokem a Zbraslaví (Rp 1939); Poutníkův návrat (RpRp 1941); Modrá hvězda (BB 1941); Pražské tajemství (P 1944; přeprac. vyd. 1945); Klášterní ulice (BB 1945, fingované vročení 1938); Poutníkův návrat 1–3 (RpRp 1948–50; 1948 Zrození poutníkovo, 1949 Světoběžníci a robinzoni, 1950 Dvě města na světě); Černá píseň (RpRp 1958; obs. i reportáže z kn. Několik prokletých a dramatizaci Kavárny na hlavní třídě s tit. Protější břeh). – *Výbor:* Básně (1958). – *Souborné vydání:* Dílo G. V. (Českosl. spisovatel, 1955–59, 5 sv.). ▮ KORESPONDENCE: A. Motornyj: Z korespondence G. V. (bohemistovi V. A. Motornému, otci autora stati, z 1958–60, přel. E. Šimůnková), Lit. měsíčník 1983, č. 8. ▮ REDIGOVAL *časopis:* Tramp (1931, jako red. i odp. red., s K. Melíškem). ▮

BIBLIOGRAFIE: O. Jirečková, J. Kuncová: Dílo G. V. (1960, rozmnož.); G. V. (1971, prospekt Českosl. spisovatele, bibliografie S. Mouchová). ▮ LITERATURA: I. Macková: G. V. (1901–1966). Literární pozůstalost (LA PNP 1981); F. Choc: G. V. (výstavní katalog, PNP 1986, zde i G. V.: Poznámky o mém životě). ▮ P. (V. Petříková): ref. Pěšinou snů, Signál 2, 1929/30, č. 39–40; ● ref. Kavárna na hlavní třídě: V. Borin, RP 10. 9. 1932; F. N. (Němec), RP 29. 9. 1932; M. Bergmannová, Tvorba 1932, s. 654; P. (J. J. Paulík), RA 8, 1932/33, s. 32; B. V. (Václavek), Levá fronta 3, 1932/33, s. 28 → Kritické stati z třicátých let (1975); ak., Čin 4, 1932/33, s. 402 ●; ● ref. Světoběžníci a robinzoni: lš (L. Štol), Levá fronta 2, 1931/32, č. 7 → Z bojů na levé frontě (1964); F. N. (Němec), RP 13. 3. 1932; M. Bergmannová, Tvorba 1932, s. 238 ●; ● ref. V zemi hákového kříže: fn. (F. Němec), RP 22. 7. 1933; M. Bergmannová, Tvorba 1933, s. 511; R. (M. Majerová, dub.), Čin 1932, s. 261; J. Šnobr, Rozhledy 1933, s. 101; f. s. (F. Soldan), RA 9, 1933/34, s. 20; M. H. (Hlávka), Studentský časopis 13, 1933/34, s. 155 ●; an.: interview s G. V. a E. F. Burianem (o dramatizaci Kavárny…), Haló noviny 1933, č. 8; ● ref. Kavárna na hlavní třídě (dramatizace): -jef- (J. Fučík), Rudý večerník 3. 11. 1933; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 4. 11. 1933; A. M. Píša, PL 4. 11. 1933 → Divadelní avantgarda (1978); Ot. F. (Fischer), LidN 4. 11. 1933; -rt. (J. Seifert), Ranní noviny 4. 11. 1933; AMB. (A. M. Brousil), Venkov 4. 11. 1933; jtg. (J. Träger), Čin 1933, s. 430; Paulík (J. J. Paulík), RA 9, 1933/34, s. 50 ●; ● ref. Několik prokletých (vyd. 1934): B. Mencák, Čin 1934, s. 450; A. B. T., Dělnická osvěta 1934, s. 173; vbk. (V. Běhounek), PL 8. 6. 1934 ●; ● ref. Dvě města na světě: J. Kadlec, LitN 7, 1934/35, č. 17; M. Bergmannová, Tvorba 1935, s. 515; J. Šnobr, Čin 1935, s. 283; j. t. (J. Taufer), Index 1935, s. 83; J. J. P. (Paulík), Rozhledy 1935, s. 211 ●; ● ref. Policejní hodina: m. n.

(M. Novotný), LitN 9, 1936/37, č. 21; -ad. (K. Konrad), Haló noviny 26. 6. 1937 → O revoluční tradici české literatury (1980); Iwo (I. Bauše), Archa 1937, s. 237; B. V. (Václavek), U 1937, s. 296 → Kritické stati z třicátých let (1975); as. (M. Holas), Rozhledy 1937, s. 170; J. Jabůrková, Rozsévačka 1937, č. 36; vbk. (V. Běhounek), PL 22. 8. 1937; -eš., Tvorba 1937, s. 622; J. Strnadel, Čin 1938, s. 215 ●; ● ref. Staré zrcadlo: tr, LidN 8. 10. 1939; P., LitN 1939, s. 222; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 11. 11. 1939; J. Hora, Čes. slovo 29. 11. 1939; L. Čivrný, Čteme 2, 1939/40, s. 290 (i ref. Pěšinou snů) ●; J. Hora in G. V.: Pěšinou snů (1940); ● ref. Pěšinou snů (vyd. 1940): jd (J. Drda), LidN 10. 8. 1940; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 14. 8. 1940 ●; ● ref. Poutníkův návrat: mk. (M. Kolář), Večerník Nár. práce 3. 5. 1941; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 18. 5. 1941; L. Č. (Čivrný), Čteme 1941, s. 156; aa, LitN 1941, s. 142 ●; ● ref. Pražské tajemství: K. P. (Polák), Nár. práce 8. 3. 1945; J. K. Pojezdný, LidN 1. 4. 1945; V. Černý, KM 1946, s. 163 ●; ● ref. Klášterní ulice: kp (K. Polák), PL 17. 4. 1946; AMP (A. M. Píša), Práce 29. 5. 1946; jj (J. Janů), Svob. noviny 14. 7. 1946; B. Polan, KM 1946, s. 191 ●; O. Mrkvička: G. V. padesátiletý, LidN 7. 5. 1951; J. Lang in G. V.: Kavárna na hlavní třídě (1953); M. Petříček in G. V.: Policejní hodina (1954); J. Hájek in G. V.: Pražské tajemství (1955) + in G. V.: Policejní hodina (1957); J. Lang in G. V.: Západ a Východ (1955) + O G. V., Praha–Moskva 1958, s. 693; ● ref. Básně: J. Hájek, Kruh 1958, s. 162; O. Kryštofek, Mladá fronta 1. 8. 1958; J. Petrmichl, RP 21. 8. 1958; J. Opelík, HD 1958, s. 519 (k tomu J. Petrmichl, RP 6. 12. 1958) ●; ● ref. Černá píseň: V. Lacina, NŽ 1959, s. 69; A. Hájková, HD 1959, s. 39 ●; J. Lang in G. V.: Policejní hodina (1961); J. Hájek in Osudy a cíle (1961); J. Kolář: G. V. – novinář, Novinářský sborník 1961, s. 181; ● k šedesátinám: J. Hájek, Plamen 1961, č. 5 → Letorosty (1974); V. Káňa, LitN 1961, č. 18; V. Forst, Tvorba 1961, s. 437; M. Grygar, RP 7. 5. 1961 ●; ● nekrology: N. Frýd, LitN 1967, č. 1 (k tomu polemika M. Včeličkové, LitN 1967, č. 4); F. Soldan, Plamen 1967, č. 2; J. Polcar, Novinář 1967, č. 1 ●; J. Fencl: Tramp G. V., Tramp 1970, č. 12; jip (J. Pik): Bylo by mu sedmdesát…, Tvorba 1971, č. 18; V. Motornyj: O spisovateli a člověku G. V. (přel. J. Týč), Lit. měsíčník 1972, č. 3; J. Taufer in SSSR a my (1973); J. Klempera: Pražské zastavení u G. V. (vzpomínka), Večerní Praha 9. 9. 1960; ● k 80. výr. nar.: fk (F. Knopp), LD 7. 5. 1981; J. Kolář, RP 7. 5. 1981; V. Křivánek, Co vás zajímá 1981, č. 5 ●; M. Uhlířová: Vzpoury a zápasy G. V., Lit. měsíčník 1986, č. 10; J. Pilař in Sluneční hodiny (1989, s. 419); E. Šimůnková: Až si letos zazpíváte Máňu (o známé písni a V. převodu z pův. rus. verze), Kmen 1989, č. 17; V. Števa (Š. Vlašín): Novinář, tramp, prozaik, básník…, Naše pravda 1996, č. 20; M. Waic, J. Kössl in Český tramping 1918–1945 (1996, s. 107); B. Dokoupil: Autentické svědectví neautentických cestopisů (zvláště o 2 verzích kn. Dvě města na světě), sb. Autenticita a literatura (1999); O. Janka in Příběhy českých cestovatelů zapomenutých i nezapomenutelných (2001); M. Jareš, J. Nejedlý, J. Šofar in S mikrofonem za trochejem (o V. písních), Tvar 2003, č. 7 a 21.

zt

Včelka

1850–1856

První český časopis pro školní mládež.

Podtitul: 1850–52 (roč. 1–2) Zábavný a poučný list pro mládež; 1853–56 (roč. 3–6) Zábavný a poučný list pro mládež a přátele její. – *Redaktor:* 1850–56 (roč. 1–6) J. Sluníčko. – *Vydavatel:* 1850 (roč. 1) Evangelické učitelstvo v Humpolci; 1851–56 (roč. 2–6) J. Sluníčko, národní učitel v Humpolci. – *Periodicita:* 1850–56 (roč. 1–6) měsíčník, 12 čísel od března do února. – *Přílohy:* 1850–53 (roč. 1–3) Rozličnosti pro rodiče, učitele a pěstouny; 1853–56 (roč. 4–6) Rozmanitosti.

V. začala vycházet v době, kdy se vyskytovaly sotva tři desítky česky psaných knih pro děti a mládež a časopisy pro ně neexistovaly vůbec. Původně byla určena evangelické mládeži s cílem vzdělávat její „rozum, paměť i srdce“, což symbolicky znázorňovala i kresba na titulním listě (mladý učitel čte pod stromem knihu), doprovázená od č. 6 roč. 1 citátem: „Nechte dítek jíti ke mně a nebraňte jim.“ Ač V. založilo evangelické učitelstvo z Humpolecka, její racionální ráz překrýval rozdíly konfesí a mezi přispěvateli byli i katoličtí učitelé a kněží. Časopis přestal vycházet pro hospodářské potíže.

Podle programového prohlášení v 1. roč. V. sledovala dvojí účel: podporovat národní učitelstvo v jeho práci a dbát o „pozitivní“ vzdělání školní mládeže. Děti učil list kulturněji žít, dospělé nabádal, aby pečovali o povznesení lidového vzdělání. Tomu odpovídalo i jeho rozdělení na dvě části: jádro tvořily příspěvky zaměřené na dětského čtenáře, příloha se obracela k rodičům a učitelům. Obě části se přitom v praxi dělily na složku poučnou a zábavnou. Naučně-vzdělávací stránku pro děti vyplňovaly články přírodovědné, hospodářské, dějepisné i zeměpisné a spolu s ilustracemi poskytovaly často i beletrizovanou formou rozmluvy základní poznatky ze života člověka a přírody. Jejich protějšek pro dospělé vytvářely prakticky zaměřené články odbornějšího rázu, škol-

ské informace (i zprávy z Humpolce) a obsah listu komentující dopisy učitelů i rodičů. Zábavnou část pro dospělé pak naplňovaly zejména školní příhody, hádanky, anekdoty i náběhy k satiře (v pravidelnější rubrice *Žíhadlo*), zatímco beletrie patřila především dětem. Nad prózou (nejčastěji báchorky, jen zřídka povídky) převládaly verše. I do nich ovšem pronikal silný vzdělávací zřetel, a tak i mezi nimi se v hojné míře uplatňovaly užitkové žánry pracující s prvky didaxe, jako bajky, podobenství a vůbec verše zvýrazňující pozitivní lidské vlastnosti a posilující v nejobecnější rovině náboženské cítění. Verše doplňovaly zejména folklorní projevy: říkadla, přísloví, pořekadla, lidové pranostiky, květomluva. Oblibě se těšily i texty na nápěvy dětem blízkých písní a četné hry. Beletrizované příspěvky směřující i k uměleckému zážitku se soustředily v rubrice *Medové pochoutky*. O spolupracovníky V. byla nouze; většina příspěvků byla anonymních (nejčastěji od redaktora a vydavatele J. Sluníčka) nebo šifrovaných, hodně zastoupeni byli neznámí učitelé a kněží. Ojediněle se vyskytl i překlad beletrie (především bajky G. E. Lessinga). K nejvýznamnějším autorům patřili zřejmě v důsledku těsných styků českých a slovenských evangelíků Slováci A. H. Škultéty (i šifra A. H. Š…y), púchovský učitel J. Lehotský (též podp. Lehotzký), s českými verši i K. Kuzmány a L. Grossmann (V. se proto také hájila proti tvrzení Pražských novin, že tiskne „hurbanovštinu"). Vedle naučných příspěvků J. Kameše, V. Krátkého, V. Šimonka, J. F. Ulvera s beletrií ve V. vystoupili J. Jelínek (i pseud. Jaroslav), J. Kadavý, J. Kožený, J. Menšík, J. Michálek-Ledecký, J. V. Nikolau (i šifra J. V. N.), B. Peška, M. D. Rettigová (podp. Retiková), M. Rohan, J. V. Rozum, J. Stýskal, J. Šolín, K. Táborský (i šifra K. T.), F. Valouch (i šifry F.-ch., Fr. V.-ch., F. V., -ch., V-ch.) a F. Vocetka (i šifra Fr. V-ka).

LITERATURA: ● ref. V.: an., Českobratrský věstník 1850, s. 507; -j-, Pražský večerní list 17. 6. 1850; J. M. Veselý, Slovan 1851, s. 415; an., Pražské noviny 2. 1. 1852 + 10. 3. 1852 (k tomu poznámka tamtéž 19. 3. 1852 a Včelka 1852, s. 3); an., Slovenskje pohladi… (Skalica) 1852, s. 43; an., Pražské noviny 29. 9. 1854; P. N,. Cyril a Metod 1854, s. 320; J. N-č., Pražské noviny 14. 9. 1855 ●; M. Tepera: Pohled na rozvoj pedagogického časopisectva českého i časopisů pro mládež, Pedagogické rozhledy 1888, s. 72; R. Šimek: Prvý český dětský časopis, Úhor 1921, s. 91, 114 a 133; V. Dostálová: Nad dětskými časopisy, Literatura ve škole 1956, s. 81.

zp

Večerní shromáždění Dobrovické obce
viz in Matěj Václav **Kramerius**

Večerní vyražení

1830–1834

Zábavný časopis pro široké vrstvy.

Podtitul: 1830 (roč. 1) Kniha rozmanitého obsahu k ukrácení chvíle, kterou spisuje a vydává Václav Rodomil Kramérius; 1831–34 (roč. 2–4) Časopis k užitečnému a kratochvilnému čtení. – *Redaktor:* V. R. Kramerius. – *Vydavatel:* V. R. Kramerius, Praha. – *Periodicita:* 1830 (roč. 1) 12 svazečků; 1831 (roč. 2) v 1. pololetí 52 čísel, v celém ročníku 88 čísel; v následujících roč. týdeník o 8 stranách (několik čísel mělo jen 4 strany). – *Přílohy:* nepravidelně (nejčastěji 1× za 14 dní), obrazové přílohy od 3. roč.

1. ročník V. v. navazoval na běžnou produkci České expedice – knížky lidového čtení. Jednotlivé svazečky malého formátu vyplňovaly Krameriovy překlady a zpracování „pravdivých událostí", doplněné krátkými příběhy a anekdotami (rubrika se nejčastěji nazývala *Pochoutky,* jindy *Povídky* nebo *Sbírka povídek, pravdivých příběhů a pamětných dějin*). Časopisem ve vlastním slova smyslu se V. v. stalo až 1831 díky většímu formátu, častější periodicitě a pestřejšímu obsahu; zaměřeno bylo k širokým vrstvám čtenářů, jimž nabízelo poměrně málo náročné čtení. Vedle stálých, ne vždy pravidelných rubrik *Pamětnosti našich dnů, Památky* (*Pamětnosti*) *vlastenské i cizokrajné, Pochoutky, Hospodářské připomínky, Obveselky* (anekdoty), *Průpovědě, Smíšeniny, Hádanky* zde byly otiskovány básně (nejvíce 1831), povídky, hlavně mravoučné a historické, a různé odborné poučné články z oblasti zoologie, zeměpisu, hospodářství apod. Časopis zanikl pro malý zájem předplatitelů (30) na začátku 1834. – 1845 se V. R. Kramerius vrátil k původnímu projektu z 1830 a začal bez velkého ohlasu vydávat v Jindřichově Hradci u A. J. Landfrase svazečky s titulem *Večerní vyražení pro krásné pohlaví,* obsahující kratší mravoučné a historické příběhy a anekdoty.

Nejčastějšími *básnickými* přispěvateli byli J. N. Lhota (pseud. J. L. Květ Bystřický a Če-

chomil Čechovský), K. Havlík, F. Nečásek, V. J. Picek (i pseud. Podsvijanský), F. A. Rokos (i pseud. Alexandr Venkovský), K. B. Štorch (pseud. K. B. Klatovský), F. B. Tomsa, P. M. Veselský. Jako *prozaikové* a autoři, případně *překladatelé* beletristických a popularizačních článků se uplatnili nejvíce V. R. Kramerius, dále K. Amerling, B. J. Dlabač, J. Formánek Činoveský (pseud. Čechomil a podp. J. C. F. Činoveský), F. V. Hek, J. N. Hlaváč, J. F. Kocián Peckovský, J. N. Lhota (i pseud. J. L. Květ Bystřický), V. J. Picek, J. K. Pospíšil, F. Nečásek, H. J. Šlechtislav Svatopolský, D. M. Štembera, K. B. Štorch (pseud. Bol. Klatovský), F. B. Tomsa, N. Vaněk, P. M. Veselský. Nejzajímavějšími příspěvky jsou ve V. v. básně K. H. Máchy (1831 jeho vůbec první otištěná báseň Svatý Ivan, 1832 Abelard Heloise) a K. J. Erbena (1831 Povzbuzení k radosti a Touha, podp. K. Jarmil Erben). – Poměrně často využívaná zahraniční literatura sloužila především jako podklad pro volnější zpracování; z významných autorů takto uváděných, někdy dokonce i přesněji přeložených, se ve V. r. vyskytují např. jména G. G. Byron, J. W. Goethe, J. G. Herder, L. H. Ch. Hölty a W. Scott.

LITERATURA: an. (F. Palacký): ref. V. v., ČČM 1831, d. 2, s. 232; Fr. Hš (Hajniš): Znamenité doby české literatury, Květy 1841, s. 325; J. Janáčková in V. R. Kramerius: Knížky lidového čtení (1988).

ks

Večerní vyražení pro krásné pohlaví
viz in **Večerní vyražení**

Josef **Večeřa**

* 1. 3. 1856 *Moravské Kynice* (Moravské Knínice) u Tišnova
† 8. 6. 1883 *Olomouc*

Prozaik, fejetonista a redaktor, příslušník mladé moravské literární generace 70. let 19. století.

Tradováno je chybné datum V. úmrtí 8. 4. – Pocházel z početné rodiny rolníka. Navštěvoval Slovanské gymnázium v Brně, na studia si přivydělával kondicemi; účastnil se studentského literárního ruchu. Po maturitě (1876) měl v úmyslu studovat literatury a k nim z existenčních důvodů historii, na radu svého učitele F. Bartoše se však zapsal v Praze na práva, aby mohl později vstoupit do státní služby a přispět k jejímu počeštění. Neutěšené finanční poměry jej však nutily studium přerušovat pobyty doma na Moravě. Koncem 1878 přijal místo redaktora beletristického časopisu Koleda v Olomouci, pro konflikty s církevními a konzervativními kruhy, způsobené některými články, se však koncem října 1879 redigování vzdal (později časopis ještě redigoval tajně). Stal se pak písařem a po složení druhé státní zkoušky (1881) koncipientem v advokátní kanceláři; současně pracoval v redakci olomouckého obdeníku Našinec a podílel se na redigování Moravského nár. kalendáře. Zemřel na následky krevního onemocnění (pyemie).

Přes začátečnickou nevytříbenost v kompozici, formování dějů a občas i jazyce byl V. považován za nejtalentovanějšího prozaika generace Mladé Moravy, která vystoupila 1876 v almanachu Zora; býval nazýván „moravským Hálkem". Od idylického, romantismem silně poznamenaného líčení moravského venkova (v povídce *Svatý myslivec* se mladý hrabě přestrojený za myslivce žení se selskou dcerkou) se přes hálkovský obraz konfliktu mezi láskou a předsudky (*Toník a Lidka*) propracovával pod vlivem ruských realistů (I. S. Turgeněva, z něhož také překládal, a N. V. Gogola) k výstižné charakteristice způsobu života venkovského lidu pohorské oblasti severozápadně od Brna (*Košaři*). Nacházel přitom rázovité postavy na pohled nebarvité, šedé, ale tím osobitější povahově, které se snažil pochopit i s jejich chybami. Tak např. vylíčil horlivého českého bratra a stoupence K. Havlíčka jako opilce, byť k jeho tragickým koncům notně přispěla shoda neblahých okolností (*Čeští bratři*). Jeho pronikání do sociálních konfliktů na vesnici včetně časté zaostalosti vyvrcholilo v dramatické povídce *Antůškové*. Pouze krajinným rámcem souvisí s tímto venkovským prostředím turgeněvovská novela *Život v odříkání*, psychologická studie lásky dvou inteligentů, spjatých těsným příbuzenským vztahem, k jedné dívce. – V. se osvědčil také jako redaktor; časopis Koleda, který se za něho stal orgánem Mladé Moravy, pozvedl 1879 na takovou úroveň, že se jí dostalo označení „moravský Lumír".

PSEUDONYM, ŠIFRY: E. Máta; -e-, F. A., J. V., -ř- (Koleda), -s-, -V., V. Č. (vesměs Našinec). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Koleda (od 1877; 1877 Toník a Lidka, 1879 Čeští bratři); Mor. orlice (Brno); Moravský nár.

kalendář na rok 1880, 1881 (Olomouc, 1880 Košaři, 1881 Antůškové); Našinec (Olomouc); alm. Zora (1876 Svatý myslivec, 1878 Život v odříkání). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (posmrtně): Povídky (1883, obs. PP Čeští bratři, Košaři, Antůškové, ed. F. Bayer). ▮ KORESPONDENCE: M. Hýsek: V. dopisy L. Čechovi (úryvky z 1874–81), ČMM 1914, s. 400; T. (F. Táborský) in J. V.: Košaři (J. Černochové z 1882; 1930). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Koleda (1879, č. 1–6 s F. Bayerem, č. 7–31 samostatně; 1881, č. 11–28 an.); *almanach:* Zora (1878, s. F. Bílým a V. Houdkem); *kalendář:* Moravský nár. kalendář na rok 1880, 1881 (an.). ▮

LITERATURA: J. Kalivoda: ref. Toník a Lidka, Mor. orlice 16. 2. 1877; ● ref. Život v odříkání: L. Čech, Koleda 1878, s. 230; B. Čermák, Čes. včela 1878, s. 143; Iv. Kl. (Klicpera), Světozor 1878, s. 203; J. M. (Metelka), ČČM 1878, s. 566 ●; ● nekrology: F. Táborský, Našinec 13. 6. 1883; J. K., Ruch 1883, s. 302; O. M. (Mokrý), Květy 1883, d. 2, s. 250; F. Čenský, Osvěta 1883, s. 754; an., Lit. listy 1883, s. 104; an., Urbánkův věstník bibliografický 1883, s. 195 ●; ● ref. Povídky: Č. (L. Čech), Lit. listy 1884, s. 40; E. Gresář, Zprávy apoštolátu tisku 1884, s. 60; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 1884, s. 352; F. V. Vykoukal, Květy 1884, d. 1, s. 500; B. Čermák, NL 22. 5. 1885 ●; an. (L. Čech): Upomínky na J. V., Orel (Telč) 1886, č. 1; M. Hýsek: Kapitoly o zapomenutých 2. J. V., MSlR 3, 1906/07, s. 196; B. Pernica in Písemnictví na západní Moravě (1938, s. 52); Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 2. Mladá Morava, Ve světě (1932, 2. vyd. 1950); (btr): Zapomenutý moravský povídkář, Rovnost (Brno) 8. 4. 1993.

pp

Věčný pekelný žalář viz in Matěj Václav **Šteyer**

Věda česká viz **Naše věda**

Beneš z **Veitmile** viz Beneš **Krabice z Veitmile**

Josefa **Vejrychová**

* 19. 2. 1851 *Svítavka* (Svitávka) u Boskovic
† 7. 5. 1937 *Kozlov* u České Třebové

Autorka realistických próz, vzpomínek i veršů s náměty ze života venkovských lidí.

Nemanželská dcera matky pocházející z rodiny s italskými předky (Dapecy); používala počeštěného příjmení Dapeciová. Po skončení jednotřídní obecné školy v rodišti se vyučila švadlenou, v devatenácti letech se provdala za R. Vejrycha, zaměstnance dráhy (průvodčí, vozmistr), v jehož rodině byl také italský předek (od tchána se také naučila italsky). Po sňatku žila s manželem v místech, kde služebně působil (Kolín, Podmokly, Olomouc, Čes. Třebová, Praha); 1891 si zakoupili v Kozlově u Čes. Třebové výměnkářský domek, kde se po penzionování manžela a po svatbě dcery Elišky s malířem M. Švabinským (1900) usadili natrvalo. Zvětšené obydlí se pak stalo místem častých návštěv osobností z uměleckého života a také místem pravidelných letních pobytů M. Švabinského, který zde po 24 let nalézal inspiraci k významné části svého díla. Vrozenou inteligenci předala V. svým třem dětem, jež se uplatnily tvořivě umělecky: Karel (1873–1930) jako klavírní virtuos a 10 let profesor na konzervatoři v Kišiněvě v Rusku, Eliška (1878–1967, manželka M. Švabinského) v pozdním věku napsala knihu Vzpomínky z mládí (1960) a Rudolf (1882–1939) se stal akademickým malířem (žák M. Pirnera). Neteř Božena Dapeciová (1884–1959), přítelkyně A. Breiského, působila též jako publicistka, překladatelka a básnířka.

Zpočátku V. psala jen pro vlastní potěšení; hlavně od 1919 se její kratší prózy i básně s náměty ze života venkovských lidí, žánrové obrázky o svátečních zvycích i všedních úkonech venkovanů, o jejich mluvě, mravech i o krásách rodného kraje objevovaly v novinách (Moravské noviny, Východočeský republikán, Lidové noviny) a časopisech (Úsvit, Ženské listy, i regionální Od Trstenické stezky). Realisticky, někdy i humorně kreslené figurky venkovských lidí a drobné příběhy z jejich života, doplněné úvahami o proměnách dříve do sebe uzavřené pospolitosti, tvoří páteř citově podbarvených a idylicky laděných vzpomínkových knih na milovaný Kozlov i rodnou Svitávku a její okolí (*Jak bývalo v Kozlově, Ze starých časů*); obě vyšly za výtvarné spolupráce M. Švabinského. Jen časopisecky (Hlas národa, Topičův sborník) V. publikovala překlady novel a povídek z italštiny (A. Albertazzi, A. Vivanti), řidčeji i z němčiny.

PŘÍSPĚVKY *in* (většinou od 1919): Hlas národa; Lid. noviny (1921–29); Mor. noviny; Od Trstenické stezky (Litomyšl); Topičův sborník (1919–22); Úsvit; Východočes. republikán (Pardubice, Praha); Ženské

listy. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Jak bývalo v Kozlově (P 1924); Ze starých časů (P 1931). ▮

LITERATURA: ● ref. Jak bývalo v Kozlově: A. N. (Novák), LidN 3. 12. 1924; K. (F. V. Krejčí), PL 21. 12. 1924; vz (V. Zelinka), Zvon 25, 1924/25, s. 153 ●; J. Borecký in J. V.: Ze starých časů (1931); ● ref. Ze starých časů: M. N. (Novotný), LidN 2. 10. 1931; p., PL 20. 12. 1931 ●; ● nekrology: an., Nár. politika 15. 5. 1937; an., LidN 20. 5. 1937 ●; E. Švabinská in Vzpomínky z mládí (1960); E. Hejl, B. Hejlová in Matka a dcera (1978); V. Polák in Literární místopis okresu Blansko (1979; přeprac. vyd. 1985); E. Hejl: Dvakrát z Blanenska, Rovnost 21. 2. 1986 + Výročí skromné ženy, LD (Brno) 19. 2. 1991; V. Hampl in ant. Písně a básně Českotřebovska (2000); Z. Švabinská in Světla paměti (2001).

ls

Josef **Vejvara**

* 1. 12. 1869 *Podmoklice* (Semily-P.)
† 14. 3. 1946 *Hradec Králové*

Autor sociálně a národnostně zaměřených povídek z dělnického prostředí pojizerské a podkrkonošské oblasti, publicista.

Vyrůstal v rodině obuvníka a kupce se smíšeným zbožím; po obecné škole od 1882 navštěvoval měšťanskou školu v Liberci, současně se u otce učil kupeckému řemeslu a část učební doby strávil též v Králově Dvoře (výuční list 1886). Od léta 1886 pak po celý život pracoval jako novinář: 1886–87 nejprve v redakcích regionálních periodik v Kolíně (Kolínské noviny, Kolínské listy) a po epizodě 1887–88 v advokátní kanceláři od zimy 1888 opět jako redaktor v Chrudimi (Čes. východ) a v Turnově (Stráž). Poté odešel do Prahy a od srpna 1889 až do poloviny 30. let působil v redakci deníku Nár. strany svobodomyslné (po 1918 Českosl. strany národnědemokratické) Nár. listy (od 1894 jako lokálkář). Účastnil se činnosti Spolku čes. žurnalistů: 1902 byl zvolen do jeho výboru a stal se pokladníkem, 1926 místopředsedou, angažoval se též v jeho penzijním fondu. 1902 se účastnil jako delegát sjezdu novinářů ze slovanských zemí v Lublani. V prvním desetiletí 20. století v Praze založil (společně s V. Weinberkem) a redigoval odborný časopis Stavební obzor. Po skončení aktivní činnosti žil od 1939 v Krakovanech u Týnce n. Labem, pohřben byl v rodišti.

V. nerozsáhlá literární tvorba byla úzce spojena s jeho novinářskou činností. Zpočátku hojně časopisecky publikoval dokumentárně zaměřené fejetony, črty a povídky o folklorních, náboženských a sociálních reáliích rodného regionu, zvláštní pozornost pak věnoval sociálnímu postavení českých dělníků v německých továrnách na Semilsku a v Podkrkonoší vůbec. Většinu povídek z přelomu 80. a 90. let 19. století (původně vesměs otiskovaných v odpoledním vydání Nár. listů) soustředil v knihách *Život utrpením* (podtit. Náčrtky dělnického života v podhoří) a *Opuštění lidé* (podtit. Dělnické obrázky z podhoří). Věcným stylem v nich vylíčil neutěšené pracovní podmínky dělnictva a jeho nízké sociální jistoty jako důsledek národnostního bezpráví, páchaného „cizími chlebodárci" na českém obyvatelstvu jazykově smíšených oblastí severovýchodních Čech. Časopisecky (Květy, Osvěta) též publikoval zpravodajské, o soudní dokumentaci opřené příspěvky o literárních pozůstalostech, biografických údajích a testamentech českých spisovatelů (E. Bozděch, A. a F. L. Čelakovští, J. Dobrovský, V. Hanka, Š. Hněvkovský, J. Jungmann, V. K. Klicpera, J. Neruda, F. Palacký, G. Pfleger Moravský, A. J. Puchmajer, P. J. Šafařík) a po válce též příběhy lidí uprostřed válečné vřavy (Lid. noviny). V několika publikacích, vesměs laděných memoárově, se zabýval dílčími dějinami české žurnalisticky (*Historie Spolku českých žurnalistů v Praze*) a bouřlivým obdobím 90. let 19. století v redakci mladočeských Nár. listů, kde tehdy spolupracoval s řadou významných českých spisovatelů a novinářů (*Redakce Národních listů před 40 lety*).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Anonymus, D. Šídlo, Ego, J. Volešský (někdy uváděno chybně Valašský); -ej- (Nár. listy). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* ČČM (1910–11); Čes. východ (Chrudim 1888); Domácí hospodyně (Olomouc 1887); Jarý věk (1887); Jitřenka (1890); Kolínské listy (1887); Kolínské noviny (1886); Květy (1889–1910; 1908 Dvě kapitoly z mých pamětí o Svat. Čechovi); Lid. noviny (1921–22); Malý čtenář (1889); Nár. listy (1888–1914); Osvěta (1910–13); Právo lidu (1934); alm. Půl století Nár. listů (b. d., 1910); Ráno; sb. Riegrův památník (Semily 1928); Stráž (Turnov 1888); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1890–91). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Život utrpením (PP 1893); Opuštění lidé (PP 1893). – *Ostatní práce*: Historie Spolku českých žurnalistů v Praze. 1877–1927 (1927); Jak to bylo (1929); Redakce Národních listů před 40 lety (1929–30). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Stráž (1888), Stavební obzor (1905–11). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: 8. sjezd slovanských novinářů v Lublani r. 1908 (1908). ▮

LITERATURA: ● ref. Život utrpením: an., NL 3. 3. 1893; -b- (A. Procházka), Niva 1893, s. 160; M. Zavoral, Hlídka lit. 1894, s. 20 ●; ● ref. Opuštění lidé: -ergo (I. Hořica), NL 29. 4. 1893; an. (L. Čech), Osvěta 1895, s. 276 ●; B. Foit: Jubilea, Naše kniha 1929, s. 320; ● nekrology: Kra (J. V. Kučera), Beseda 3, 1945/46, s. 131 a 140; an., Svob. slovo 17. 3. 1946; vs, LD 19. 3. 1946 ●; L. Lukáš in Literární místopis Semilska, Beseda 3, 1945/46, s. 138.

pš

Oldřich **Velenský z Mnichova**

* kolem 1495
† po 1531

Tiskař, překladatel a polemik.

V soudobém písemnictví byl znám pod latinizovaným jménem Ulrichus Velenus Minhoniensis (německými současníky a starším bádáním pokládáno za pseudonym neznámého autora). – Pocházel z rodu nižší šlechty, 1515 je doložen jako bakalář pražské univerzity. Poté patrně pobýval v Paříži a ve Wittenbergu, kde se mohl blíže obeznámit s učením Martina Luthera. Knihtisku se vyučil buď v Basileji v tiskárně A. Cratandera, nebo v Norimberku. Od 1518 pracoval s největší pravděpodobností v mladoboleslavské českobratrské tiskárně M. Klaudiána, jehož dílnu patrně brzy převzal (zda byl sám členem jednoty, není známo). Ve vlastní dílně v Bělé p. Bezdězem, založené na podzim 1519 a podporované majitelem bělských statků a vůdčí osobností utrakvistické šlechty J. Špetlou z Janovic, užíval Klaudiánových typů. Do listopadu 1520, kdy se V. z M. tiskárny v Bělé z neznámých důvodů vzdal, vyprodukovala devět tisků. Poté pobýval V. z M. na Moravě v blíže neurčeném kontaktu se zemským hejtmanem Archlebem z Boskovic. Z té doby pochází jeho překlad Lutherova Výkladu o Antikristu, vydaný 1522 v pražské tiskárně P. Severina. Až do 1530, kdy údajně žil v Nových Benátkách, sídle sboru jednoty bratrské spravovaného J. Augustou, nejsou o V. z M. zprávy; po 1531 jeho jméno z pramenů mizí.

V. z M. tiskl mj. spisy M. Luthera a Lukáše Pražského. Překládal z Erasma Rotterdamského (Enchiridion militis christiani), M. Luthera (polemiku Ad librum… Ambrosii Catharini… de Antichristo), Lukiana, Pica della Mirandolly aj. Sám je autorem traktátu, citovaného obvykle pod zkráceným názvem *Petrum Romam non venisse* (Petr nepřišel do Říma). V. z M. v něm argumentuje proti přítomnosti a umučení sv. Petra v Římě a v důsledku toho proti autoritě papeže jako hlavy veškerého křesťanstva. Ideově se opírá o teologii pražské předhusitské univerzity (spisy Matěje z Janova a Mikuláše z Drážďan), bratrské písemnictví (především dílo V. Krasonického) a křesťanský humanismus (práce Erasma Rotterdamského). Dílo bylo vydáno dvakrát na podzim 1520 v latinském originálu (po augšpurském a basilejském vydání následovala další tři vydání 1566, 1618, 1660) a o rok později v německém překladu (následovala nedochovaná vydání 1524 a 1618). Spisu V. z M. užil M. Luther v protipapežské polemice, které se účastnili mj. J. Cochlaeus, J. Kalvín a M. Flacius Illyricus. Papež Pavel IV. dal traktát V. z M. 1559 na seznam zakázaných knih, znovu jej zakázal 1564 tridentský koncil.

KNIŽNĚ. *Původní práce:* In hoc libello gravissimis, certissimis et in sacra scriptura fundatis racionibus variis probatum apostolum Petrum Romam non venisse… (Augsburg, Basilej 1520); Spis že člověk může před morem ujíti (1538). – *Překlady:* Erasmus Rotterdamský: Přeutěšená a mnoho prospěšná knieha o rytieři křesťanském (1519); M. Ficino: Spis vtipný, kterak Pravda k kardynálu Ryarovi přišla… (1520); Lukianos: Kratochvilní spolu i požiteční listové a žaloby chudých a bohatých před Saturnem (1520); Rokovánie dvú osob, Paškvila a Cyra (1520; podle dialogu Pasquillus exsul pravděpodobně od Ulricha von Hutten); Spolurozmlúvaní sv. Petra apoštola a najsvatějšieho Julia druhého papeže (1520; podle an. traktátu Julius exclusus); M. Luther: Výklad… o Antikristu… (1522). ▮ EDICE: Erasmus Rotterdamský: Ruční knížka o rytíři křesťanském (1787, ed. F. F. Procházka); in Věstník KČSN, tř. filoz.-hist.-filol., 1925 (1926), č. 2 (ed. F. M. Bartoš; předml. k Petrum Romam non venisse); in ant. Zrcadlo rozděleného království (1963, ed. J. Kolár; Rokovánie dvú osob, Paškvila a Cyra); in Ulrichus Velenus (Oldřich Velenský) and His Treatise Against the Papacy (Leiden 1976, ed. A. J. Lamping; fotoreprint augšpurského vydání Petrum Romam non venisse z 1520). ▮ Z PRODUKCE: Prenostyka… (1519); M. Ficino: Spis vtipný, kterak Pravda k kardynálu Ryarovi přišla… (1520); Lukianos: Kratochvilní spolu i požiteční listové a žaloby chudých a bohatých před Saturnem (1520); Rokovánie dvú osob, Paškvila a Cyra (1520); Lukáš Pražský: Sepsánie duovoduov z najjistčích Písem (1520) + Spis dosti činiecí z viery (1520). ▮

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 2351, 2354, 2464, 4992, 5127, 14 281, 14 878, 15 625. ▮ LITERATURA: A. J. Lamping: Ulrichus Velenus (Oldřich Velenský) and His Treatise Against the Papacy (Leiden 1976). ▮ G. Veesenmeyer: Von des Ulrichs Velenus Schrift, dass Petrus nie nach Rom gekommen sei, sb. Sammlungen von Aufsätzen zur Erläuterung der Kirchen-, Literatur-, Münz- und Sittengeschichte (Stuttgart 1827, s. 138); Ch. Baur in Paulus der Apostel Jesu Christi (Stuttgart 1845; apendix, s. 671); A. Gindely in Geschichte der Böhmischen Brüder 1 (1861); M. Spahn in Johannes Cochlaeus (Berlín 1898); F. Zuman: Bratrská tiskárna v Bělé, Věstník okresu Bělského 1912, s. 1; F. M. Bartoš: Zapadlé dílko bratrské vědy, Věstník KČSN, tř. filoz.-hist.-filol., 1925 (1926), č. 2 + Marsiliův Defensor pacis v husitské literatuře, ČNM 1928, s. 13; J. Volf in Geschichte des Buchdrucks in Böhmen und Mähren bis 1848 (1928); F. M. Bartoš: Kolem Husova díla O církvi, Sborník k l. desítiletí Husovy fakulty (1930, s. 13) + in Bojovníci a mučedníci (1946); O. Cullmann in Peter: Disciple – Apostle – Martyr (1953); J. B. Čapek in Jednota bratrská 1457–1957. Sb. k pětistému výročí založení (1956); R. Říčan in Die Böhmischen Brüder (1958); W. Bienert: Die Auseinandersetzungen über die römische Petrustradition in den ersten Jahrzehnten der Reformationszeit, Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und für Kirchengeschichte (Řím 1962, s. 20); M. Bohatcová: Počátky publikační činnosti jednoty bratrské, sb. Archiv pro bádání o životě a díle J. A. Komenského 1962, s. 44; A. Molnár: Voyage d'Italie, Communio Viatorum 1962, s. 28 + Das Erziehungswesen der Brüder, tamtéž 1964, s. 161; J. Kolár in ant. Zrcadlo rozděleného království (1963); E. Pražák: O. V. a cesta českého humanismu k světovosti, ČLit 1966, s. 443; K. Chyba in Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860, příl. sb. Strahovská knihovna, 1, 1966 – 18–19, 1983–84; R. Říčan: Die tschechische Reformation und Erasmus, Communio Viatorum 1973, s. 185; A. Molnár: A. J. Lamping, Ulrichus Velenus and His Treatise Against the Papacy, Zeitschrift für Kirchengeschichte (Marburg) 1978, s. 209; M. Kopecký in Pokrokové tendence v české literatuře od konce husitství do Bílé hory (1979) + in Český humanismus (1989); M. Bohatcová in Česká kniha v proměnách staletí (1990); J. Macek in Víra a zbožnost jagellonského věku (2001); O. K. Olson in Matthias Flacius and the Survival of Luther's Reform (Wiesbaden 2002).

jk

Daniel Adam z **Veleslavína**
viz Daniel **Adam z Veleslavína**

Adolf **Velhartický**

* 9. 5. 1882 *Horšův Týn* (Horšovský T.)
† 13. 4. 1932 *Tábor*

Autor milostných novel a povídek, románů s historickou tematikou, básník, dramatik, překladatel z francouzštiny a italštiny.

Vl. jm. Adolph Thomas Waldmann. Pseudonym zvolil podle jména své budoucí manželky Anny V., 1919 požádal o změnu rodinného jména na Velhartický. – Syn poštovního expeditora. Od 1897 navštěvoval německou státní reálku v Karlíně (Praha-K.), v září 1900 vstoupil do služeb poštovní správy jako aspirant na poště v Říčanech u Prahy. 1901 povýšil na expeditora a působil střídavě v Zákupech, v Říčanech a v Benešově n. Ploučnicí. V lednu 1903 se stal zakládajícím členem volného literárního sdružení Syrinx a podílel se na jeho činnosti. Od září 1904 sloužil nejprve jako pomocný úředník a od 1906 jako oficiant u poštovního úřadu ve Světlé n. Sázavou. 1911 pobýval jako státní stipendista v Itálii, kde získal obdiv k antice a renesanci; studium ve sbírkách v Neapoli podstatně ovlivnilo jeho literární tvorbu. 1913 byl jmenován poštmistrem v Chlumu u Třeboně. Angažoval se ve spolkové regionální činnosti i jako politik (za národní socialisty), od 1923 zastával v Chlumu po dvě volební období funkci starosty, poté byl starostovým náměstkem. 1931 byl jmenován přednostou poštovního úřadu v Soběslavi. Byl celoživotním přítelem A. Klášterského a K. H. Hilara. Zemřel v nemocnici v Táboře (v literatuře bývá soustavně jako místo úmrtí uváděna Praha); zpopelněn a pohřben byl v Čes. Budějovicích.

V. debutoval jako eklektický dekadentní lyrik v periodikách, které soustředily tvorbu nejmladších autorů z přelomu 19. a 20. století (zejména Moderní život, Srdce). O jeho brzkém příklonu k epice svědčil knižní debut *Ghisola,* inspirovaný látkou Dantovy Božské komedie, i erotické prózy (*Povídky o milenkách*) vykazující vliv tvorby G. D'Annunzia. K epické poezii se později vrátil historizující stylizací *Biblických melodií,* v nichž výpravnými a poněkud archaizujícími verši zpracoval motivy Starého a Nového zákona. Záhy V. zaměřil svou tvorbu (ovlivněn zpočátku obnovenými obrazy J. Zeyera i prozaickou tvorbou J. Karáska ze Lvovic) na novoromantické evokace milostných a historických příběhů ze středověku, dále z antic-

kého a „barbarského" starověku. Vztah k umění a k pohanskému kultu italské renesance vyjádřil v souboru novel *Vášnivé srdce,* krásu smyslných a krutých žen i obraz velkých vášní v novelách obsažených v knihách *Věčné ohně, Lásky rozkoš a muka.* Znalosti starověkých reálií uplatnil v románu z křižáckých výprav *Za lásku a za kříž.* Poněkud poklesle uchopil senzační téma v románu o životě rakouského následníka trůnu *Konopišťský pán.* 15 let věnoval přípravnému studiu antických historiků i filozofů (včetně studií vykopávek v Rakousku), hodlaje vytvořit „román starověký"; vznikl rozměrný diptych pojednávající o podmanění Británie Římany (*Proti bohům i osudu*), do doby Markomanů v Čechách zasadil román *Marobud* zpracovávající starou galsko-germánskou historii Stradonicka a jeho pokračování *Katvalda* se zamýšleným 3. dílem Vilibius měly tvořit trilogii. V. se rovněž pokusil o veršované historické drama zobrazující vztah lásky a smrti (*Kateřina z Lichtenburka*) a o veselohru (*Dobrá srdce*). Pro mládež převyprávěl známé evropské pověsti (artušovské, o Rollandovi, Iljovi Muromcovi ad.). Jako překladatel se soustředil na tvorbu italských a francouzských prozaiků a dramatiků, kteří značně ovlivnili jeho literární tvorbu (G. D'Annunzio, A. France, P. Loti). Ojediněle publikoval fejetony a literární eseje.

PSEUDONYM: Rudolf Dvorský. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. svět (1906–08, 1929; 1908 R Raul de Coucy); Hlas národa (1903–05, 1908); Kalendář českožidovský (1918–19); Květy (1906); Lumír (1904); Lyra (1904); Máj (1903–14); Moderní revue (1902); Moderní život (1902–03); Nár. listy (1905, 1907, 1911); Nár. politika; Nový obzor (Olomouc 1913); Osvěta (1917, 1920); Rudé květy (1901); Srdce (1901–02; 1901 debut); Světozor; Topičův sborník (1915, 1917, 1920); Tribuna (1919); sb. Ve stínu lípy (1924); Venkov (1926–27); Vesna (Ml. Boleslav); Vzlet (Plzeň); Zlatá Praha (1904, 1909–10); Zvon (1903, 1905); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Ghisola (B 1902); Povídky o milenkách (1905; rozšíř. vyd. 1930); Vlasy královny Bereniky (P 1912); Kateřina z Lichtenburka (D 1912, i prem.); Romantické pověsti středověké (pro ml., b. d., 1914); Věčné ohně (PP b. d., 1917); Za lásku a za kříž (R 1917); Lásky rozkoš a muka (PP 1917); Překročen Rubikon (P 1920); Konopišťský pán (R 1920, pseud. Rudolf Dvorský); Zlatý pás (PP 1920); Vášnivé srdce (PP 1923); Dobrá srdce (D 1924, i prem.); Biblické melodie (BB 1926); Proti bohům i osudu 1, 2 (R 1927); Marobud (R 1930); Katvalda (R 1931; 2000 s tit. Marobudův poklad). – *Překlady:* G. D'Annunzio: Hřích sestry Orsoly (1905); A. France: Thais (1908) + Studně svaté Kláry (1912) + Pod jilmem (1925, 1. d. tetralogie Historie našich dnů) + Ametystový prsten (1925, 3. d. tetralogie); Th. Gautier: Arria Marcella (1917); P. Loti: Manželství Lotiho (1919); – posmrtně: A. France: Kniha přítelova (1935). ▮ REDIGOVAL *leták:* Lyra (1904). ▮

LITERATURA: ● ref. Ghisola: Q. M. Vyskočil, Moderní život 1902, s. 115; L. (J. Lier), Zvon 3, 1902/03, s. 14; V. Dyk, MR 1902/03, sv. 14, s. 71 a 132 (satira na A. V., K. H. Hilara a Q. M. Vyskočila); F. X. Hodáč, Rozhledy 13, 1902/03, s. 165; V. O. (Otomar), tamtéž, s. 989 ●; K. H. Hilar in A. V.: Povídky o milenkách (1905); ● ref. Povídky o milenkách: -áský., Zvon 6, 1905/06, s. 413; Ds (J. D. Konrád), Máj 4, 1905/06, s. 768 ●; J. P.: ref. překl. G. D'Annunzio, Zvon 6, 1905/06, s. 156; an.: ref. Kateřina z Lichtenburka, Plzeňský kraj 8. 3. 1912; ● ref. Věčné ohně: Šind., Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 587; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 642; W. (R. Weiner), Venkov 18. 8. 1917 ●; ● ref. Za lásku a za kříž: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, s. 250 (i ref. Lásky rozkoš a muka); -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 27, 1919/20, s. 61 ●; Promyk (H. Sedláček): ref. Konopišťský pán, PL 21. 8. 1920; ● ref. Biblické melodie: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 462; V. Brtník, Venkov 5. 5. 1927 ●; F. L. (Lukáš): ref. Marobud, Čin 2, 1930/31, s. 91; O. Novák: ref. překl. A. France: Thais (další vyd.), LidN 4. 9. 1931 + ref. překl. A. France: Studně svaté Kláry, Pod jilmem, Ametystový prsten (vše další vyd.), LidN 8. 9. 1931; ● nekrology: -btk- (V. Brtník), Zvon 32, 1931/32, s. 435; V. J. Krýsa, Staňkovsko 1932, č. 33; an., Poštovní obzor 1932, s. 148; Vyskočil (Q. M. Vyskočil), Úhor 1932, s. 150 ●; A. Klášterský in Vzpomínky a portréty (1934, s. 518); O. Novák: ref. překl. A. France: Kniha přítelova, LidN 17. 6. 1935; st.: Památce spisovatele A. V., LidN 14. 4. 1942; bs (B. Slavík): Vzpomínka na A. V., LidN 13. 5. 1942; V. Palivec in Literární místopis Berounska (1957, s. 18); ● k 100. výr. nar.: jph, Pravda 3. 3. 1982; ra (V. Viktora), Pravda 11. 5. 1982 ●.

vfr

Velká růžová zahrada viz **Růžová zahrada malá a velká**

Fráňa **Velkoborský**

* 6. 1. 1900 *Hromnice* u Plzně
† 8. 11. 1958 *Ústí nad Labem*

Básník křehké reflexivní lyriky, autor próz pro mládež, dramatik.

Syn nadlesního. Narodil se v osadě Býkov, náležející k obci Hromnice, kde navštěvoval

obecnou školu, měšťanku absolvoval v Přešticích a obchodní akademii v Plzni, poté rok pracoval v lesnictví. Ve Švýcarsku studoval Institut J. J. Rousseaua v Ženevě a též Mezinárodní školu Křesťanského sdružení mladých lidí (YMCA). 1923–33 byl sekretářem YMKY v Banské Bystrici a Bratislavě, 1933–44 vykonával stejnou funkci v Hradci Král., od listopadu 1943 tam byl tajemníkem Okresní péče o mládež. Jako zástupce YMKY navštívil řadu zemí (Slovensko, Švédsko, Anglii, Švýcarsko, Polsko, Finsko), po její likvidaci pracoval jako topič a údržbář v kotelně v Ústí n. Lab. V 50. letech byl správcem domova důchodců v Doběticích. Zemřel následkem pádu do sklepní šachty. – Syn Jan Petr V. (*11. 7. 1934) je překladatel z finštiny a angličtiny a editor.

První V. sbírky (*Tiché průboje, Srdce a zrada*) přinesly verše zachycující rozpor mezi velkolepostí prožitku mládí a tíhou nebezpečí, jež je ohrožují: oproštěnou lyriku V. střídal s baladicky vyhrocenou tóninou. V. reflexe se vyrovnávají s příznaky tesknoty, zmarňované čistoty, s hořem z lásky, úzkostí temnoty i bezbrannosti nezkušenosti. Sbírka *Sníh na horách* přinesla do V. výrazu větší sevřenost a prvky meditativního usebrání, hledajícího pokoru a prostotu u pramenů snové a tajemné přírodní síly (emblém hor konotující samotu, řád, blízkost vesmíru, hrdost i výzvu lidským schopnostem). Meditativní a nostalgická linie vyvrcholila ve vroucně melodické tvorbě sbírky *Jediný ve světě;* vyznání skandinávské přírodě a magickým účinkům moře V. vyslovil ve sbírce *Barvy severu*. Během 1938 se V. sbírkou *Ruka na jilci* připojil k autorům reagujícím na vypjatou politickou situaci v neokázalých skladbách niterného rozjitření i pevné naděje. V dramatu *Balada z hor* ztvárnil tragédii milostného trojúhelníku v drsném prostředí. Dobrodružný román pro mládež *Jabloňová stezka* vypráví o životě rázovitého zakladatele jabloňových sadů v divočině, věrozvěsta ekologie, tolerance a kultivace etnického soužití v době osidlování Ameriky; upravil také mýty, legendy a pohádky severoamerických indiánů (*Ze světa rudých tváří*). Psal též fejetony inspirované cestováním a láskou k přírodě, časopisecky publikoval povídky a verše pro mládež a překlady černošské poezie (mj. L. Hughes) a folkloru. Spolupracoval i s rozhlasem (mj. 1944 hry Ovčí ostrov a Sobolí plášť).

ŠIFRA: Fr. Vý. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1920–29; 1924 dramatizovaná P Člověk na obzoru); Čes. slovo (1930–34, i příl. Slovíčko); Čes. dělník (1940–41, i příl. Dělník a kultura); Čteme (1939); Klas (1929–30, 1935, 1946); Kultura doby (1938–39); Lid. noviny (1925–44, i příl. pro děti); Lit. noviny (1934–38); Lumír (1928–39); Magazín DP (1937); Mladý hlasatel; Nár. osvobození (1925–36); Nár. práce (1939–41, i příl.); Panoráma (1937–39, i příl. Haló, děti!); Pramen (1922–25); Právo lidu (1925, 1936–38); Přítomnost (1934); Ranní noviny (1936–38); Rozpravy Aventina (1934); Rozhledy (1934–37); Salon (Brno 1934–35); Sedmihlásek (1945–48); Sever a Východ (1926–30); Světozor (1934); Tvorba (1937); Venkov (1935–38); Vzlet (Plzeň 1917–18); Země (1924–33); Zvon (1924–38); Život (1926); Život hradecké YMKY (Hradec Král. 1935); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Tiché průboje (BB 1925); Srdce a zrada (BB 1926); Barvy severu (BB 1928); Sníh na horách (BB 1928); Jediný ve světě (BB 1928); Ruka na jilci (BB 1939); Balada z hor (D 1946, prem. 1944); Naše zvířátka (BB pro ml., 1947); Čtvero ročních časů (BB 1947); Novoroční (B b. d., 1948, bibliof.); Ze světa rudých tváří (PP pro ml., 1957); – posmrtně: Jabloňová stezka (P pro ml., 1958). ▮ REDIGOVAL: Život hradecké YMKY (1935, č. 3, 4). ▮

LITERATURA: ● ref. Tiché průboje: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25, s. 660; P. Fraenkl, NO 3. 7. 1925; Č. J. (Jeřábek), Host 5, 1925/26, s. 31; A. M. Píša, Pramen 6, 1925/26, s. 14 ●; ● ref. Srdce a zrada: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 14. 11. 1926; P. F. (Fraenkl), RA 2, 1926/27, s. 34; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 97; J. B. Čapek, Kritika 1927, s. 91 ●; ● ref. Barvy severu: Rč. (V. Renč), Časopis agrárního studentstva 2, 1927/28, s. 115; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 517; AMP. (A. M. Píša), PL 10. 6. 1928; J. H. (Hora), LitN 1928, č. 10 ●; ● ref. Sníh na horách: P. Fraenkl, Sever a Východ 1928, s. 257 a 263 (i ref. Barvy severu); = (J. Vodák), Čes. slovo 15. 4. 1928; J. Knap, Venkov 13. 5. 1928; G. (F. Götz), NO 13. 5. 1928; K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 244 ●; ● ref. Jediný ve světě: A. N. (Novák), LidN 23. 3. 1929 (i ref. Sníh na horách); -pa- (F. S. Procházka), Zvon 30, 1929/30, s. 293 ●; ● ref. Ruka na jilci: B. Novák, KM 1939, s. 127; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 7. 5. 1939; J. Seifert, Panoráma 1939, s. 38; J. V. S. (Sedlák), Venkov 22. 7. 1939; de (J. Strnadel), Večerník Nár. práce 1. 9. 1939; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 47, 1939/40, s. 249 ●; šc: ref. Balada z hor, LidN 13. 1. 1944; abš.: ref. Sobolí plášť (rozhl. hra), Nár. práce 30. 12. 1944; LP: ref. Ze světa rudých tváří, Komenský 1957, s. 382; ● nekrology: V., LitN 1958, č. 46; F. M. Dobiáš, Kostnické jiskry 1958, č. 40 ●; ● ref. Jabloňová stezka: S. Síbrtová, LitN 1959, č. 33; M. Tmé (další vyd.), ZM 1971, s. 179 ●; Kp.: k 10. výr. úmrtí, Zeměd. noviny 5. 11. 1968; pv: k 70. výr. nar., LD 6. 1. 1970; K. Michl: Žízniví milenci slova, Pochodeň 29. 12. 1974; ● k 75. výr. nar.: M. Reichrt, Kostnické jiskry 1975,

č. 2; JA, Čes. bratr 1975, s. 27; J. Hilčr, ZM 1975, č. 3, příl., s. 18 ●; E. J. Havlíček: k 20. výr. úmrtí, Kostnické jiskry 1978, č. 40; jph: k 90. výr. nar., Pravda 7. 2. 1990; an.: k 95. výr. nar., ZM 1995, č. 1; K. Křepelka: S poezií je to zřejmě…, Host 1995, č. 4.

jz

Jiří **Veltruský**

* 5. 6. 1919 *Praha*
† 31. 5. 1994 *Paříž*

Divadelní teoretik a estetik, strukturalisticky orientovaný badatel zabývající se zejména sémiotickým zkoumáním dramatu a divadla; politolog a sociolog, publicista.

Pův. jm. Vařečka; Veltruský od 1928, kdy se celá rodina nechala úředně přejmenovat. – Syn spisovatele L. Veltruského. 1938 maturoval na Jiráskově gymnáziu v Resslově ul. v Praze (zde se spřátelil s učitelem F. Vodičkou). Od zimního semestru 1938/39 až do uzavření vysokých škol studoval estetiku a sociologii na Filoz. fakultě UK (mj. prof. J. Mukařovský). 1937–38 se podílel na činnosti Divadelního kolektivu mladých (s J. Ortenem, V. Schönovou, P. Tigridem, J. Hájkem, Z. Urbánkem ad.). Po uzavření univerzity byl od prosince 1939 zaměstnán jako korektor v nakladatelství Sfinx, pak od prosince 1941 do srpna 1942 jako lektor v nakladatelství J. Podroužek. 1941 se stal členem Pražského lingvistického kroužku. 1942 byl totálně nasazen do pražské továrny ETA a přeškolen na mechanika a nástrojaře; již tehdy se zapojil do činnosti ilegálních odborů a od června 1944 do května 1945 působil jako jejich organizátor v továrnách a na nádražích, připravoval též sabotážní akce a obstarával doklady. Na jaře 1945 se podílel na založení ROH; jako jeden ze tří členů vedení Ústřední rady odborů (ÚRO) se zúčastnil Pražského povstání. Od května do července 1945 byl organizačním tajemníkem ÚRO, po sporech s Erbanovým a Zápotockého vedením byl funkce zbaven. 1945 ukončil ve zkráceném termínu vysokoškolská studia a na konci roku se stal výpomocným asistentem estetického semináře pražské filoz. fakulty. V červenci 1946 po obhájení disertační práce *Drama jako básnické dílo* u J. Mukařovského (v cenzurované podobě vyšla již za války ve sb. Čtení o jazyce a poezii) získal doktorát filozofie a stálé asistentské místo; v březnu 1948 byl na vlastní žádost asistentské funkce zproštěn. 1945–48 publikoval články v odborářském tisku, v nichž podroboval ostré kritice manipulaci odborů jejich komunistickým vedením (vyjadřoval rovněž nesouhlas s odsunem Němců). 1946 vstoupil do sociálnědemokratické strany. V březnu 1948 uprchl přes Slovensko do Rakouska, pobýval nejprve krátce ve Vídni, poté se s pomocí rakouských odborářů dostal do francouzské okupační zóny (Walchsee) a posléze do Francie. 1948 se stal členem francouzské sekce Českosl. strany sociálnědemokratické v exilu. Získal statut politického uprchlíka (do 1991, kdy obdržel francouzské občanství). Věnoval se politické a odborové publicistice a politologickému studiu. 1950–51 napsal sérii článků o situaci v Československu pro Voice of America, 1951–53 jednou týdně přispíval do českosl. vysílání francouzského rozhlasu (pseud. Pavel Bartoň). 1951–54 redigoval bulletin Masses-Informations Tchécoslovaquie, 1956 spoluzaložil (za podpory A. Camuse) hnutí Budapest-Barcelona usilující odhalovat totalitární metody na Východě i na Západě. Ve druhé polovině 50. let přednášel sociologii na Svobodné univerzitě v Bruselu a vedl letní kursy Collège de l'Europe libre du Strasbourg. 1955–58 byl ředitelem edičního a dokumentačního střediska při Comission internationale contre le régime concentrationaire. Na jaře 1960, během návštěvy N. S. Chruščova ve Francii, byl spolu s dalšími uprchlíky z východní Evropy internován několik měsíců na Korsice. Od 1962 se opět věnoval organizovanému odborovému hnutí. Nejprve vedl výzkum Mezinárodní konfederace svobodných odborů (ICFTU – International Confederation of Free Trade Unions), poté se stal zástupcem této organizace u OSN v New Yorku. Od 1968 byl evropským zástupcem AFL-CIO (American Federation of Labour & Congress of Industrial Organizations) v Paříži. 1991 byl členem mise ICFTU, která jednala s českosl. vládou a odborovými svazy. – V. druhá manželka, Jarmila F. Veltrusky (* 22. 6. 1937 Praha, roz. Felzmannová) se věnuje studiu českého a evropského středověkého divadla a teorii divadla, vydala knihu podávající historickou a strukturní analýzu Mastičkáře doprovozenou bilingvní česko-anglickou edicí této hry (A Sacred Farce From Medieval Bohemia: Mastičkář, 1985) a soubor studií o středověkém divadle (Posvátné a světské, 2006).

V. se věnoval estetice, sémiotice a teatrologii ve dvou obdobích: do emigrace 1948 a znovu od 70. let do smrti. V návaznosti zejména na práce O. Zicha a J. Mukařovského se soustředil na teoretické propracování sémiotiky divadla a herectví. Ve statích z prvního období (1940–42) se jeho zájem koncentroval především ke dvěma problémům: k dramatickému a divadelnímu jednání a k dramatickému textu jako svébytné složce divadla a svébytnému literárnímu dílu. Mimo toto hlavní zaměření se tehdy příležitostně (pro sb. Věčný Mácha) zabýval problematikou Máchova světového názoru prostřednictvím rozboru symbolu v jeho díle. V klíčových časopiseckých studiích *Člověk a předmět na divadle*, *Dramatický text jako součást divadla* a v disertaci *Drama jako básnické dílo* analyzoval V. dosah a funkci různých jevištních složek při utváření jevištního jednání, které chápal jako „souvislou významovou řadu". Kritické čtení prací O. Zicha a P. Bogatyreva (*Poznámky k Bogatyrevově knize o českém a slovenském lidovém divadle*, z 1940, poprvé publikováno v angl. překladu až 1987) přineslo do jeho teorie propracování zichovských pojmů herecká postava a dramatická osoba jako označujícího a označovaného, a rozšířilo tento dualismus o analýzu hereckého subjektu. Ve vztahu dramatického textu a divadelní inscenace zdůrazňoval nejprve podíl, vzájemná působení a sjednocování dvou komplexních sémiotických systémů. Studii *Drama jako básnické dílo* zaměřil na svébytné estetické kvality dramatického textu jako struktury dynamických složek, od jazykových po tematické. V. odlišil text od provedení, což mj. umožnilo analyzovat sémantickou závažnost scénických poznámek. Vyzdvihl problém pojmenování v dramatickém dialogu a vycházeje z poznatků J. Mukařovského o vytváření významových kontextů a významové jednoty díla (tzv. sémantické gesto) sledoval konstituování smyslu dramatického dialogu v časově a prostorově postupné, ale i simultánní akci a reakci a zaměřil se na prostředky jeho významového sjednocování. Poukázal také na závažný podíl monologičnosti v dramatickém textu a pokusil se pomocí kategorií monologičnosti a dialogičnosti zpřesnit literárně druhovou klasifikaci. Po návratu k teatrologickému bádání v polovině 70. let se V. kromě přepracování několika starších prací (upr. verze studie Drama jako básnické dílo – *Drama as literature* aj.) zabýval zejména tzv. srovnávací sémiologií umění (otázka obrazového znaku, dialogu v literatuře, principů moderního sochařství), sémiotikou herectví (*Contribution to the semiotics of acting,* čes. překlad Příspěvek k sémiologii herectví in Příspěvky k teorii divadla) a srovnáváním různých sémiotických systémů umění a jednání (hudba, výtvarné umění, tanec) vstupujících do jevištního dění. Revidoval názory Pražské školy na loutkové divadlo, zejména starší práci K. Brušáka, nově analyzoval a zdůraznil složitou strukturovanost znaku v tomto divadelním odvětví (*Puppetry and acting*, čes. překlad Loutkové divadlo a herectví in Příspěvky k teorii divadla). Napsal několik syntetizujících prací, v nichž promýšlel východiska Pražské školy a jejich důsledky pro sémiotiku divadla (*The Prague School theory of theatre*, *La sémiologie du spectacle à la recherche de son passé*, čes. překl. Divadelní teorie Pražské školy a Sémiologie divadla – hledání vlastní minulosti in Příspěvky k teorii divadla). Ve dvou příspěvcích k obecné sémiotice umění kriticky revidoval Mukařovského, Bühlerův i Jakobsonův systém funkcí (*Jan Mukařovský's structural poetics and esthetics* – Strukturální poetika a estetika Jana Mukařovského; *Bühlers Organon-Modell und die Semiotik der Kunst* – Bühlerův model Organon a sémiologie umění), zdůraznil zde zejména nedocenění apelativnosti a expresivnosti v těchto systémech a jistý aprioristmus v pojetí samotné znakovosti. Ukázal, že obecná analogie k jazykovému systému u jiných umění než slovesných je zavádějící (hudba, architektura). V posledních letech svého života pracoval na rozsáhlé syntéze sémiotické teorie divadla, kterou však nedokončil (její torzo vyšlo po smrti v revui Degrés). Rovněž nedokončena zůstala V. monografie o malířském díle Toyen; v rukopise zůstala studie o sochaři C. Brancusim. Uspořádal také knižní soubor svých studií *Příspěvky k teorii divadla*, zahrnující původní práce české a překlady prací cizojazyčných (texty obou vrstev dále upravoval a precizoval), vydání knihy se již nedožil. – Po emigraci 1948 V. jako nezávislý publicista soustavně sledoval vývoj mocenských represí v Československu (manipulaci s odbory, politické procesy apod.). V 50. letech vydal několik knižních sociologických a politologických studií (o studené válce a uvolnění napětí v Evropě, závislosti Československa na politice Moskvy, o problematice kolektivních smluv ve

východní Evropě, o sovětských koncentračních táborech, o pracovním právu v Československu). 1969 vydal knihu Tschécoslovaquie, soubor svých tří nepodepsaných historických analýz odporu dělníků proti diktaturám v Československu (1938, 1948, 1968, s předml. A. Bergerona).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Daniel Simon, D. Simon (oba zejména v Masses-Informations Tchécoslovaquie), Paul Barton, Pavel Bartoň (hlavně ve vysílání Hlasu Ameriky); J. V., P. B., PB, p. b., P. Bn, -r- (Die Tat). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* A. Breton, J. Heisler, B. Péret: Toyen (Paříž 1953); AFL-CIO Free Trade Union News (Washington 1959–79); sb. Approches de l'opéra (Paříž 1986, La sémiologie du spectacle à la recherche de son passé); sb. Bühler-Studien 1 (Frankfurt n. M. 1984, Bühlers Organon-Modell und die Semiotik der Kunst); Cíl (1946–48; mj. 1947–48 komentovaný překlad Marxova Kapitálu, spolu s H. Žaloudkovou, nedokonč.); Confrontation internationale (Paříž 1949); Cross Currents (Ann Arbor 1987); Čes. literatura (1993, Sémiologické poznámky k dialogu v literatuře); sb. Čtení o jazyce a poezii (1942, Drama jako básnické dílo); sb. Das Arbeitsrecht im Ostblock (Berlín 1959); sb. Das Drama und seine Inszenierung (Tübingen 1985); Degrés (Brusel 1993); Démocratie prolétarienne (Paříž 1952–53); Die Tat (Berlín 1949–50); Divadelní revue (1992); sb. Drama und Theater: Theorie/Methode/Geschichte (Mnichov 1991); Gewerkschaftliche Rundschau (Bern 1952); Guadernos (Mexico 1949–55); ICFTU economic and social bulletin (New York 1964); sb. Image and code (Ann Arbor 1981); sb. Industrial restructuring and employment in Central and Eastern Europe (Paříž 1992); sb. Language and literary theory. In honor of Ladislav Matejka (Ann Arbor 1984); La revue socialiste (Paříž 1949); sb. L'économie sovietique (Brusel 1958); Le Contrat Social (Paříž 1958–60); Masses-Informations Tchécoslovaquie (Paříž 1951–54); sb. Moderne Dramentheorie (Kronberg 1975); Nár. hospodářství (1946–48); Neue Zürcher Zeitung (1951–55); New Leader (Londýn 1949–50); Nové hospodářství (1946); sb. O divadle (1987, inedit.); sb. O socialistickém programu (b. d., 1947); Oedipe (Paříž 1949); Pensée française (Paříž 1959); Poetics today (Tel Aviv 1981, 1986–87; 1981 Jan Mukařovský's structural poetics and esthetics, The Prague School theory of theatre; 1987 Structure in folk theater. Notes regarding Bogatyrev's book on Czech and Slovak folk theater); Právo lidu (Wuppertal 1983); Preuves (Paříž 1953–62); Proměny (Londýn 1981); Révolution prolétarienne (Paříž 1948–69); Revue générale belge (Brusel 1956); Revue syndicale suisse (Bern 1959); Saturne (Paříž 1957–58); Semiotica (La Haye 1983, Puppetry and acting); sb. Semiotics of art Prague School contributions (Cambridge, USA 1976); sb. Semiotics of drama and theatre (Amsterdam, Philadelphia 1984); Slovo a slovesnost (1940–42; 1940 Člověk a předmět na divadle, 1941 Dramatický text jako součást divadla); sb. Sound, sign and meaning (Ann Arbor 1976, Contribution to the semiotics of acting); sb. Sozialdemokratie und Systemwandel (Berlín, Bonn 1978); sb. Studio Národního divadla (1945); Sub-Stance (Madison, USA 1977); Svět a divadlo (1992); Theatre Czech and Slovak. Théâtre tchèque et slovaque (Praha 1991); The Drama Review (New York 1979); sb. Věčný Mácha (1940, Básníkův poměr k světu a skutečnosti); – posmrtně: Degrés (Brusel 1996, Esquisse d'une sémiologie du théâtre); sb. Hudební divadlo jako výzva (2004). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o divadle a umění:* Drama as literature (Lisse 1977; špan. Drama como literatura, Buenos Aires 1990); – posmrtně: Příspěvky k teorii divadla (1994, usp. autor, ed. J. Patočková); Drama jako básnické dílo (1999, ed. I. Osolsobě). – *Ostatní práce:* Byrokracie, demokracie a dělnická třída (1946); Mládež je předvojem budování socialismu v naší vlasti (1951, pseud. Pavel Bartoň); La Communauté Européenne de Détente: Le drame d'émigration dans la guerre froide (Paříž 1954, pseud. Paul Barton); Prague a l'heure de Moscou (Paříž 1954, pseud. Paul Barton); Salariat et contrainte en Tchécoslovaquie (Paříž 1956, pseud. Paul Barton, s A. Weilem, tj. M. Tuček); Conventions collectives et réalités ouvrières en Europe de l'Est (Paříž 1957, pseud. Paul Barton, 1960 i špan.); L'institution concentrationnaire en Russie (Paříž 1959, pseud. Paul Barton); Tchécoslovaquie. Les ouvriers face à la dictature (Paříž 1969, an.; špan. Mexico 1969); Misère et révolte de l'ouvrier polonais (Paříž 1971, pseud. Paul Barton). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Oedipe (Paříž 1949), Masses-Informations Tchécoslovaquie (Paříž 1951–54, an.); *sborníky:* O socialistickém programu (b. d., 1947), Les journées de Juin en Tchécoslovaquie (Paříž 1953). ▮

BIBLIOGRAFIE: Bibliografie prací J. V. o umění, literatuře a divadle, Výběrová bibliografie prací J. V. z jiných oborů (usp. autor, ed. J. Patočková), in J. V.: Příspěvky k teorii divadla (1994). ▮ LITERATURA: M. Novák: Česká estetika Mirko Nováka, 1. Autorovy poznámky k recenzi, SaS 1942, s. 108 (reakce na ref. J. V., SaS 1941, s. 217; replika J. V., SaS 1942, s. 110); B. Jičínský: Divadelní znak české strukturální školy – Od řeči úst k řeči těla a řeči věci, M. Procházka: Předpoklady sémiologického rozboru divadla, oboje Prolegomena scénografické encyklopedie 13 (1972); F. Deák: Structuralism in theatre – The Prague contribution, The Drama Review 1976, č. 4; J. Hyvnar: Polská antologie z české divadelní teorie, AUC Praha. Philosophica et historica, sv. 3. Theatralia, sv. 6, 1984 (1987), s. 101; M. Procházka in Znaky dramatu a divadla (1988); A. W.: Paul Barton 70. Blahopřejeme, PL (Wuppertal) 1989, č. 2; E. Copfermann in David Roussel, une vie dans le siècle (Paříž 1991); M. Procházka: Kdo je J. V., Svět a divadlo 1992, č. 1–2; L. Petišková: Dílo, na které čekáme, Divadelní noviny 1993, č. 3; ● nekrology: I. Osolsobě, Diva-

delní noviny 1994, č. 13; J. Patočková, Loutkář 1994, s. 220 ●; M. Procházka: Komparativní sémiotika J. V., in J. V.: Příspěvky k teorii divadla (1994); an.: J. V., Zahraniční aktuality. Interní zpravodaj mezinárodního oddělení Českomor. komory odborových svazů (obs. i soupis lit. pozůstalosti J. V. deponované v archivu ČMKOS a NM v Praze), 95/14, 20. 4. 1995; P. Grémion in Intelligence de l'anticomunisme (Paříž 1995); ● ref. Příspěvky k teorii divadla: Z. Hořínek, LidN 6. 9. 1995 + Divadelní revue 1995, č. 4; J. Císař, Loutkář 1995, s. 220; J. Hyvnar, Divadelní noviny 1996, č. 1; M. Červenka, LitN 1996, č. 4; H. Voisine-Jechova, Revue de littérature comparée (Paříž) 1996, č. 4 ●; T. Kowzan: Le Cercle de Prague, J. V., et les autres, Degrés (Brusel) 1996, č. 85–86; I. Osolsobě: J. V., Le sémioticien et l'homme, tamtéž + J. V. se omlouvá a drží palce…, Divadelní revue 1996, č. 2; H. Schmid: J. Veltrusky's Vermächtnis an die Theaterwissenschaft, Balagan (Postupim) 1997, č. 2; J. Hájek in Paměti (1997); I. Osolsobě: J. V. příspěvek k filozofii dramatu, in J. V.: Drama jako básnické dílo (1999) + Předmět bádání J. V., LitN 1999, č. 39; ● ref. Drama jako básnické dílo: P. Cekota, Tvar 1999, č. 15; A. Scherl, Divadelní revue 1999, č. 3; D. Kroča, Host 1999, č. 10; J. Richter, Souvislosti 1999, č. 3–4 ●; Ch. Jacquier: Louis Mercier, Preuves et le Congrès pour la liberté de la culture, sb. Présence le Louis Mercier (Lyon 1999); I. Osolsobě: (Ne pouze) divadelněvědný strukturalismus J. V., Divadelní revue 2001, č. 4; I. Sławińska in Divadlo v současném myšlení (2002); I. Osolsobě: J. V. und Paul Barton, Theaterwissenschaftler und Strukturalist, sb. Prager Strukturalismus / Prague Structuralism (Heidelberg 2003); H. Spurná in sb. Hudební divadlo jako výzva (2004).

dvo

Ladislav **Veltruský**

* 17. 3. 1880 *Praha*
† 5. 4. 1937 *Praha*

Prozaik a dramatik, autor humoristických povídek z pražského měšťanského prostředí a nenáročných veseloher, publicista.

Vl. jm. Ladislav Vařečka, 1928 nechal úředně změnit příjmení celé rodiny na Veltruský. – Po maturitě v Praze 1899 pracoval po celý život jako úředník magistrátu hlavního města Prahy, po 1918 ve funkci účetního rady, měl na starosti agendu pražských jatek. – Syn Jiří V. byl estetik a literární a divadelní teoretik.

Do literatury V. vstoupil (1897 v čas. Zlatá Praha) náladovou, přírodní a milostnou lyrikou. Na přelomu století básněmi hojně přispíval do Lumíru (1900 vstoupil s F. X. Šaldou, K. Sezimou ad. do polemiky o nezávislost literární tvorby a o generačních otázkách, kterou Lumír vedl s Novým kultem a Moderní revuí). Od počátku století v jeho časopiseckých příspěvcích počaly převažovat črty a povídky z prostředí pražských středních vrstev, humorně evokující společenský i soukromý život živnostníků, úředníků, drobné inteligence nebo mladých umělců. Sbírku povídek s titulem Mladé lásky, připravenou k otištění před r. 1910, však nevydal a knižně debutoval až po 1. světové válce souborem humoresek *Z naší ulice,* rozvíjejícím příběhy měšťanských manželství, sousedských vztahů, flamendrovství, záletů a milostných dobrodružství. Komičnosti humoresek nejčastěji dosahoval realistickým líčením vdavekchtivosti měšťanských dcer nebo naivity či vypočítavosti staromládeneckých ženichů (*Ženění, ženění, Láska se škraboškou a jiné humoresky*). Stejné náměty uplatnil i ve veselohrách určených lidovému publiku (*Ta naše Máňa!, Koflíček Marie Terezie, Podivné jsou cesty lásky*). Okrajovou složku jeho tvorby tvořila publicistika, především drobné fejetony pro deník České slovo ve 30. letech.

PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1909–10); Čes. slovo (od 1931); Čes. svět (1912); Humorist. listy (od 1909); Humorist. kalendář na rok 1915; Lid. noviny (1923); Lumír (1899–1904); Nár. politika; Světozor (1928); Švanda dudák; Venkov (1930–34); Zlatá Praha (1897–1907; 1907 P Valse melancholique z připravované knihy Mladé lásky); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Z naší ulice (PP 1919); Ta naše Máňa! (D b. d., 1920, s J. Skružným); Koflíček Marie Terezie (D b. d., 1922, s J. Skružným); Ženění, ženění (PP b. d., 1925); Láska se škraboškou a jiné humoresky (PP 1929); Podivné jsou cesty lásky (D b. d., 1931). ■

LITERATURA: an.: zpráva o úmrtí, LidN 6. 4. 1937 (odp.).

pš

Bohumil K. **Vendyš** viz in Vladimír **Vendyš**

Vladimír **Vendyš**

* 10. 4. 1896 *Veltrusy*
† 11. 10. 1961 *Praha*

Překladatel soudobé prózy a dramatu z angličtiny i z ruštiny, autor středoškolských jazykových i literárních příruček.

Syn učitele, redaktora Slánského obzoru (od 1912) a spisovatele pro mládež Bohumila (B. K.) Vendyše (* 5. 4. 1866 Dřetovice, † 19. 11. 1928 Praha), autora prozaických knih Na klíně přírody (1905), Povídky dobrým srdcím (1908), Ve strážním domku (1909), Franta a jiné povídky (1910) aj. – V. absolvoval gymnázium ve Slaném (mat. 1915) a ihned narukoval do války, v níž bojoval na ruské frontě. Po návratu studoval od 1919 na pražské filoz. fakultě anglistiku u V. Mathesia, filozofii u F. Krejčího, též francouzštinu (disertace *Komika a patos ve veselohře Shakespearově a v nejstarší veselohře anglické*, 1923). Od 1923 působil v Pedagogickém ústavu J. A. Komenského a učil na obchodní akademii na Santošce v Praze-Smíchově. 1931 strávil prázdniny v SSSR. Na začátku okupace musel z politických důvodů školu opustit a nakrátko se na ni vrátil až po osvobození. Poté přešel na Vysokou školu obchodní v Praze, pokračoval na její nástupkyni Vysoké škole hospodářských a politických věd (nakonec s názvem Vysoká škola ekonomická), kde se s titulem docenta stal vedoucím katedry neslovanských jazyků. Od 1950 vedl na pražské filoz. fakultě anglistický překladatelský seminář a působil ve vedení překladatelské sekce Svazu českosl. spisovatelů.

V. přeložil z angličtiny díla předních autorů britských (podíl na edici spisů G. B. Shawa, O. Wilde) i amerických (J. Steinbeck, Th. Wolfe) a též populárnější četbu orientovanou společenskokriticky (A. J. Cronin, E. Linklater). Ojediněle tlumočil ruskou prózu (B. Pilňak), dále úvahy a paměti L. N. Tolstého a studii o vztahu T. G. Masaryka a ruské filozofie. Výraznou složku V. díla tvoří převody soudobé produkce dramatické, pořizované pro aktuální potřeby divadel (L. Hellmanová, S. Kingsley, I. Shaw, Th. Wilder). Jako anglista se zabýval zejména Shakespearem, několik pojednání věnoval překladatelství. Sestavil antologii anglické a americké literatury a učebnice angličtiny pro střední školy a podílel se na přípravě učebních osnov a metodik výuky angličtiny. V meziválečném období též recenzoval v odborném tisku pedagogickou a filozofickou literaturu.

ŠIFRA: Vš. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Lit. noviny (1940); sb. Příspěvky k dějinám řeči a literatury anglické 1 (1924, Úvodní kapitola ke studiu o komice a patosu ve veselohrách Shakespearových); Věstník pedagogický (1923–31); Země (1920–21). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* L. N. Tolstoj: Co jest umění? O Shakespearovi a dramatě (1924, s F. Husákem) + Cesta života 1–3 (1925, s J. Hostovským a J. Pelíškem); B. Pilňak: Holý rok (1928); G. B. Shaw: Velká Kateřina (1929, se Z. Gintlem) + Muž budoucnosti (1933, s B. Felixem) + Na úskalí (1936, s F. Tetauerem); R. Hall: Studna osamění (1931); O. Wilde: Epistula in carcere et vinculis (1933); E. Linklater: Juan v Americe (1935); A. Pavlov: TGM a ruská filozofie (1936, též upr.); Th. Wolfe: K domovu se dívej, anděle! (1936, se Z. Vančurou; 1961 s tit. K domovu pohleď, anděle!) + O času a řece (1961, s J. Urbánkovou); A. J. Cronin: Očistec (1938; 1969 s tit. Citadela); J. Steinbeck: O myších a lidech (1946); V. Sheean: Ne mír – ale meč (1946); J. A. Selby: Sam (1947). – *Ostatní práce:* Angličtina pro každého (b. d., 1933); Cvičebnice jazyka anglického pro 2. třídu gymnázií a vyšších hospodářských škol (1950, s J. W. Dunovskou a J. Vachkem); Cvičebnice jazyka anglického pro 1. třídu gymnázií a vyšších hospodářských škol (1951, s J. W. Dunovskou); Cvičebnice jazyka anglického pro 3. a 4. třídu gymnázií a vyšších hospodářských škol (1951, s J. Cahou a J. W. Dunovskou); Učebnice anglického jazyka pro začátečníky 1, 2 (1952, 1953, s P. Dlouhou a R. F. Samsourovou); Cvičebnice jazyka anglického pro 9. a 10. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol a pro 1. třídu hospodářských škol (1954, s J. W. Dunovskou a J. Vachkem). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* M. Anderson, L. Stallings: Rivalové (1930); R. E. Sherwood: Londýnský most (1931); S. Kingsley: Muži v bílém (1935) + Newyorský přístav (1937); L. Hellman: Vražedná lež (1935) + Lištičky (1948); I. Shaw: Mrtvé pohřbívati (1937, s F. Tetauerem); Th. Wilder: Naše městečko (1940); J. B. Priestley: Cesta v poušti (1945); B. Jonson: Volpone neboli Lišák (1955); C. Odets: Procitněte a zpívejte (1966). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Antologie anglické a americké literatury pro 3. a 4. třídu gymnázií a vyšších hospodářských škol (1950, s J. Cahou a J. W. Dunovskou); Anglická čítanka pro 3. a 4. třídu vyšších hospodářských škol (1952, s A. Jánskou a Z. Obrusníkovou). ▮

LITERATURA: F. Chudoba: ref. Úvodní kapitola ke studii o komice a patosu ve veselohrách Shakespearových, Naše věda 7, 1925/26, s. 83; ● ref. překl. E. Linklater: G (K. Čapek), LidN 29. 12. 1935 → O umění a kultuře 3 (1986); O. Vočadlo, Nové Čechy 19, 1936/37, s. 36 ●; M. M. (Majerová): ref. překl. Th. Wolfe: K domovu se dívej, anděle!, Čin 1936, s. 395; K. Konrád: k pětapadesátinám, LidN 15. 4. 1951 → Perokresby (1953) a Nevzpomínky (1963, s tit. Z rodu velkých tlumočníků); Z. Vančura: Šedesát let PhDr. V. V., ČMF 1956, s. 299; ● nekrology: Z. Vančura, LitN 1961, č. 42 + (šifra Z. V.), Kultura 1961, č. 42; V. Fried, Cizí jazyky ve škole 5, 1961/62, s. 278 ●; O. Špecinger: B. K. Vendyš, Slánský obzor 12 (112), 2005 (2006), s. 111.

jz

Věnec viz **Věnec ze zpěvů vlastenských**

Věnec ze zpěvů vlastenských

1835–1839, 1843–1844

Periodicky vycházející sborník písní sentimentalistické orientace, první česká periodická hudební publikace.

Titul: 1835–39 (roč. 1–5) Věnec ze zpěvů vlastenských, uvitý a obětovaný dívkám vlastenským; 1843–44 Věnec. – *Podtitul:* 1843–44 (Věnec) Sbírka českých zpěvů, obsahující skladby od… – *Redaktoři:* 1835–36 (roč. 1–2) J. K. Chmelenský (an.); 1837–39 (roč. 3–5) a 1843–44 (Věnec) F. Škroup. – *Nakladatelé:* 1835–39 (roč. 1–5) V. Špinka, Praha; 1843–44 (Věnec) M. Berry, J. Hoffmann, Praha. – *Periodicita:* 1835–39 (roč. 1–5) 1× měsíčně; 1843–44 (Věnec) 6 čísel v nepravidelných lhůtách od podzimu 1843 do konce roku (1. svazek), 1. číslo 2. svazku z ledna 1844.

Účelem periodického sborníku V. ze z. v., (dále jen V.), založeného 1835 J. K. Chmelenským za spolupráce F. Škroupa, bylo sjednotit soudobé snahy o českou umělou píseň, usnadnit její pronikání do českých rodin i na koncertní pódia a postupně tak nahrazovat dobově oblíbené německé písně českou produkcí; záměr byl podporován i paralelním vydáváním Chmelenského almanachu Kytka, který přinášel texty vhodné ke zhudebnění. V. obsahoval vedle textů písní i notové záznamy hudby (hlas s průvodem klavíru). Po odchodu Chmelenského na Moravu za služebními záležitostmi byl od ledna 1837 jeho redaktorem F. Škroup, koncepční i organizační podíl prvního redaktora byl však i nadále významný a po jeho smrti bylo 1839 vydávání V. zastaveno. 1843 navázalo na původní sborník jeho „nové pokračování“ se zkráceným titulem Věnec; toto hudební periodikum doprovázela samostatná Literární příloha ku Věnci. – Na základě veřejných výzev se redaktorům podařilo shromáždit poměrně široký okruh přispěvatelů; ve všech svazcích jsou zastoupeni básníci a skladatelé různých generací a vedle uznávaných autorů i neznámí amatéři. Část otištěných písní se ujala, zpívaly se při různých příležitostech, byly otiskovány v pozdějších společenských zpěvnících a některé pronikly i do prostředí lidového (např. Chmelenského Růže tetínská, Pickova Za jezem, pod bezem, Trojanova Dívka ze mlejna); V. tak významně přispěl k rozvoji předbřeznového společenského zpěvu jako jedné z forem národně se uvědomující české kultury.

Hlavním obsahem V. jsou lyrické a lyricko-epické písně, ojediněle se vyskytují i písně baladické (např. Erbenův Sirotek, 1839). Texty často využívají forem, motivů a básnických prostředků lidové poezie i dobově oblíbené symboliky (analogie přírodních jevů a průběhu lidského života, prvky květomluvy apod.). Jednotlivé ročníky jsou koncipovány tak, aby obsahovaly písně vhodné k různým příležitostem a do různého prostředí; vedle nejpočetněji zastoupených sentimentálních písní s milostnou a vlasteneckou tematikou (příznačné jsou texty, v nichž jsou láska a vlastenectví neoddělitelně spojovány) byly do nich zahrnuty písně reflexivní, elegické, písně zachycující harmonické výjevy z rodinného života, písně humorné a satirické, lovecké atd. Kromě písní byly za Chmelenského života otiskovány písně a árie z českých i cizích činoher a oper (mj. v březnu 1835 první úplný otisk Škroupovy a Tylovy písně Kde domov můj, dále ukázky ze Škroupových a Chmelenského oper Dráteník a Oldřich a Božena, z Mozartovy Figarovy svatby, z Weberova Oberona, z Rossiniho Othella). – Autoři *textů* 1835–39: F. L. Čelakovský (8 příspěvků), K. J. Erben (2), V. Hanka (2), M. Havelka (1), J. Hlaváč (1), Š. Hněvkovský (1), J. K. Chmelenský (52 pův. textů a 7 čes. textů ke skladbám světových skladatelů v 1. roč., an.). J. V. Kamarýt (1), F. M. Klácel (2), J. J. Langer (1), T. Lichtenberková (1), J. M. Ludvík (1), K. H. Mácha (1), S. K. Macháček (4), J. J. Marek (12), Marie Antonie (1), V. Nejedlý (2), F. Novotný (1), J. Opočenský (1), V. J. Picek (14), M. Z. Polák (1), A. Proza (1), J. A. S. Rettig (pod jm. M. D. Rettigové, 1), K. Sabina (podp. K. Sabinský, 2), F. Šohaj (1), V. S. Štulc (1), J. S. Tomíček (2), F. B. Trojan (6), J. K. Tyl (3), F. J. Vacek Kamenický (8), K. Vinařický (11) a podp. Vladimír (1); 1843–44: M. Čacká (3), F. L. Čelakovský (3), V. Furch (6), Hauff (1), J. K. Chmelenský (1), B. Jablonský (1), S. K. Macháček (1 pův. a 1 přel. text), J. J. Marek (3), V. B. Nebeský (1), V. J. Picek (2), F. L. Rieger (2 přel. texty), J. Tichý (2), F. J. Vacek Kamenický (1), F. L. Vorlíček (1) a šifra Č. (1 přel. text). *Autoři hudby* 1835–39 (5 a více nápěvů): F. Drechsler (8), J. V. Chmelenský (5), F. Karas (7), J. B. Kittl (8), V. J. Rosenkranc (18), A. Růžička (8), H. Skřivan (5), F. Škroup (26), J. N. Škroup (5), J. Vorel (8); 1843–44 (2 a více nápěvů): V. Jírovec (6), F. Karas (2), J. Pařízek (2), F. Suchánek (3), F. Škroup (4), J. N. Škroup (4), J. Vašák (3).

KNIŽNĚ. *Výbor:* V. ze z. v., uvitý a obětovaný dívkám vlastenským (1940, ed. A. Cmíral); V. ze z. v. (1960, ed. J. Plavec). ■

LITERATURA: ● ref. V. (roč. 1): J. K. Chmelenský, ČČM 1835, s. 99; an., Čes. včela 1835, s. 38; an. (J. K. Tyl), Květy 1835, příl., s. 91 → Národní zábavník (1981) ●; J. K. Chmelenský: ref. V. (roč. 2), ČČM 1836, s. 377; ● ref. V. (roč. 3): J. N. Štěpánek, Čes. včela 1837, s. 80; Jar. Pospíšil, Květy 1837, příl., s. 34; -ek, Ost und West 1838, s. 220 ●; J. M. (Malý): ref. V. (roč. 4), ČČM 1838, s. 127; an. (J. N. Štěpánek): ref. V. (roč. 5), Čes. včela 1839, s. 44; K. Vinařický: Übersicht der böhmischen Literatur vom Jahre 1836 bis Ende 1840, Ost und West 1842, s. 138; L. R. v. Rittersberg: Böhmische Musik (hudební význam V.), tamtéž, s. 181, 187, 193; J. Hoffmann: Pozvání…, Květy 1843, s. 208; ● ref. V. (1843–44): P. M. Veselský, Květy 1844, s. 7; Č., tamtéž, s. 36; N. (S. Vraz), tamtéž, s. 241; J. Malý, ČČM 1844, s. 286 ●; O. Hostinský: F. Škroup, Osvěta 1885, s. 157; Z. Nejedlý: K počátkům českého hudebního časopisectví, Lumír 34, 1905/06, s. 310; J. Kamper: Chmelenský, Hudební revue 1909, s. 54; Z. Nejedlý in Bedřich Smetana 2 (1925; znovu 1951, d. 4, s. 141, 561); J. Racek: Několik poznámek o V., sbírce českých obrozenských písní, Čes. hudba 1932, s. 264, 279 → Idea vlasti, národa a slávy v díle B. Smetany (1933); A. Cmíral in sb. V. ze z. v. … (1940); M. Očadlík in Zpěv českého obrození (1940); J. Plavec in F. Škroup (1941, s. 275); B. Václavek in Písemnictví a lidová tradice (2. vyd. 1947, s. 90); Z. Sádecký in Boj za demokratickou píseň v obrození (1952, s. 38); J. Plavec in sb. V. ze z. v. (1960).

msk

Božena **Věrná**

* 18. 5. 1901 *Letonice* u Bučovic
† 19. 5. 1967 *Brno*

Básnířka, autorka reflexivní a přírodní lyriky, metafyzických litanií a nábožensky extatických veršů; překladatelka.

Pokřtěna Božena Františka; psala se též Božena Fmarja (též Fmaria, FMaria) Věrná z Brna v ČSR, B. F. Marja Ha de Věrnyj, B F Maria Terezia Ha de Věrnyj, B. M. (i M. B.) Věrná. – Třetí dcera venkovského učitele, t. č. nadučitele v Letonicích. Dětství prožila v Nových Hvězdlicích, kam se rodina po narození bratra Arnošta přestěhovala. Zahájila studium na učitelském ústavu v Kroměříži, později přestoupila na podobný ústav katolické orientace v Olomouci-Řepčíně. Studovala češtinu, němčinu a francouzštinu (pokládala se za žačku A. Nováka), rumunštinu (u H. Jarníka), pedagogiku (u O. Chlupa) a těsnopis, též další jazyky (latina, angličtina, srbochorvatština, esperanto), hudbu, malířství, tanec, historii, zeměpis, zvláště astronomii. Jako odborná učitelka působila postupně v Holubicích, Rousínově, Bučovicích, posléze v Brně na Mendlově nám. a ve Staré ul. (kromě hlavního povolání působila také jako vychovatelka sester ošetřovatelek U milosrdných bratří v Brně). Pobývala též u přátel v Praze a na letním bytě na zámku v Bučovicích, cestovala po jihovýchodní Evropě, podnikala pěší výpravy po Čechách a Moravě. Angažovala se v mírovém a občanském hnutí (Liga pro lidská práva, po válce Svaz bojovníků za svobodu), charitativních organizacích (Českosl. červený kříž), ženských (Liga žen, Svaz katol. žen a dívek), slovanských (Společnost pro sblížení s Ruskem) či spisovatelských (Autorské sdružení J. Wolkra, Syndikát čes. spisovatelů) spolcích. Navazovala styky s prvorepublikovou společenskou elitou (H. Benešová, A. Masaryková, J. Novotná, R. Firkušný aj., údajně korespondovala i s T. G. Masarykem a využila jeho finanční podpory v době nemoci). Hned po 2. světové válce byla suspendována a obviněna z kolaborace kvůli kontaktům s Němci a vydávání knih za okupace. Teprve po třech letech procesů vyhověla Vrchní očistná komise jejímu odvolání a zbavila ji nařčení. Po dlouhodobé zdravotní dovolené (zhoršení srdečního onemocnění vlivem stresu) nicméně zažádala o penzionování a odešla do invalidního důchodu, později i z Brna do Vyškova.

Přesvědčení o výjimečnosti básnického poslání se odrazilo v exkluzivním pojetí knih, na jejichž grafické úpravě se V. výrazně podílela. Bibliofilské vydávání však znamenalo i omezené možnosti distribuce a V. tak většinou zůstávala na okraji zájmu odborné kritiky i čtenářské veřejnosti. Hledání osobitého výrazu vycházejícího z vnímavé emocionality stejně jako z literárních vlivů (J. Wolker, G. Apollinaire, W. Whitman, Novalis, R. M. Rilke, O. Březina, F. Šrámek, O. Theer, K. Toman aj.) vedlo ke složitě komponovanému, ne vždy ukázněnému tvaru skladeb psaných volným veršem nebo rytmizovanou prózou, příznačných bohatou senzitivní metaforikou, oxymórickými spojeními obrazů, spirituální reflexí a vypjatou náboženskou symbolikou a rovnou měrou i triviální sentimentalitou, banálním humanismem, rétorickými frázemi a konvenční imaginací. Prvoti-

na *Tři okna do světa krásy* vykazuje vliv J. Wolkra (nejen v podobnosti tématu, imitaci formy, ale i v doslovném převzetí veršů) a nevytříbený smysl pro vyváženost (kašírovaná lyričnost i působivá vyznání či vyjádření fatality, mnohomluvný patos i gnómicky sevřený postřeh, nejistý rytmus a vratký rým i pevná vazba představ a slov). Převahu v díle V. má náboženská lyrika (*Milenka boží…, Hvězda trojcípá…, Bohu se klaněti…, Neboť Tvá jest tvůrčí moc a síla…* aj.), v níž se autorčina extatičnost projevila lítostivou pokorou, zdeptaným sebevědomím a sebeobviňováním, ale i živelnou touhou a vzdorným sebeopojením. Náboženská obraznost je silně metaforická, s asociacemi k výtvarnému umění; překotnost vyjevování náboženského citu se promítla i do poněkud neúčelně komplikované kompozice. V obracení se k Bohu se V. postupně dobrala klidnějšího a prostšího výrazu a žensky oduševnělého tónu hluboké zbožnosti spojené s pokorou a vírou v krásu a dobro v mariánských cyklech modliteb a vzdechů (*Kajícnice obětuje…, Maria!…*). Nestrojený výraz našla V. v osobní lyrice podnícené tragickými rodinnými událostmi. Elegie za předčasně zemřelou sestru *Myrta k popelnici (člověka spravedlivého)* odrážejí intenzivní prožitek otupělého žalu a rezignace i zoufalého vzdoru a rouhavého nesouhlasu; v básních *Mamince* a *Tatínkovi* V. střídmějšími prostředky evokovala domov, dětství a rodný kraj, pokoušejíc se vyrovnat s bolestnou ztrátou vzpomínkou a smířením. Civilnější výraz zvolila také v lyrickém záznamu tajemného nejasného děje se záhadnými milostnými a etickými záblesky *Cizinec v Praze…* a v přírodní lyrice (*Smutek z ráje vyhnaných, Píseň odalisky moře, Požehnaná země rumunská*). Básnická skladba *Korouhev svatého Václava*, pásmo bezprostředních postřehů ze setkání s lidmi, reflexí tradice a rázu země, spirituálních úvah a přírodních dojmů z podzimní Vysočiny, se vyznačuje uvolněností, jednodušší podobou i vyrovnaností nálady (pozdějšími četnými úpravami V. skladbu aktualizovala pod vlivem ohrožení a okupace republiky). V ryze literárním dramatu *Homo Radius…* se V. pokusila spojit utopický děj (schematicky pojatá náprava světa, povznesení primitivů a sociálně ponížených) s etikou poněkud problematických ideových východisek (idealizace kolonizačního postoje), nepokročila však nad nedostatečně motivované zvraty, nevalně charakterizované postavy, neschůdné vznešené dialogy a vposledku neprůhledný závěr (možné zpochybnění předkládaného ideálu). Jejím překladům poezie byl vytýkán nepřesný převod a chatrná veršová technika, vynikají však duchovním spřízněním, vystižením vroucích poloh a souznivou intonací. – Autorka své dílo složitě strukturovala v cykly a podcykly, tisky opatřovala podrobnými soupisy vlastních prací (podle nich nemalá část zůstala v rukopisech: více než deset básnických sbírek, eseje, paměti, drama, překlady Vergilia a A. S. Puškina).

PŘÍSPĚVKY *in:* Lid. noviny (1925–28, 1943); Mor. orlice (Brno); Na hlubinu (Olomouc 1940); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (převážně bibliof.): Tři okna do světa krásy (BB 1928); Homo Radius (přichází k vám z království víry a snů) (D 1930); Sfinx. Poutníče života bezbolestného nepřibližuj se ani (BB 1931); Myrta k popelnici (člověka spravedlivého) (BB 1932); Smutek z ráje vyhnaných, Píseň odalisky moře (BB 1934); Myslím na Vás překrásně (1935, výt. nezjišt.; angl. vyd. Dear children of Wales, Wellington, Nový Zéland 1938, přel. S. Kostomlatský); Korouhev svatého Václava (B 1935; dopln. vyd. 1940; přeprac. vyd. 1945); Kajícnice obětuje (sedm požehnaných vteřin milosti) (BB 1936); Cizinec v Praze (nalezl svůj úsměv) (B 1936); Chirurg šetří krví – Chirurg primiciant (B 1936); V kruzích odstředivých (ztratím Tě i sebe v nevýslovném smutku) (B 1936); Požehnaná země rumunská (B 1936; rum. vyd. Romania tara binecuvantata, Cernauti 1938, přel. P. M. Šesan); Milenka boží (smysly zastíněná) (B 1936); Hvězda trojcípá (a břitce zraňující) (B 1936); Bohu se klaněti – Dion adori (B, Brno, Budapešť 1937, esperanto, výt. nezjišt.); Neboť Tvá jest tvůrčí moc a síla Tvá jest na věky, U Mistra Bílka (BB 1937; též s vloženým dvojlistem s B Mamince); Pracovati s mramorem (a bronzem zdá se bolestným) (B 1938); Předobraz (B 1938); Tatínkovi (B 1938); Děkujeme všichni (B 1941); Dirigentu (B 1941); Kdykoliv zavane vítr (onoho květnového snu) (B 1941); Maria! (to není Tvoje království) (BB 1941); Děkujeme všichni (BB 1941, výt. nezjišt.); Dirigentu (BB 1941, výt. nezjišt.); Není ani nepodobna (ptáku před odletem) (B 1941); Agrafa lásky z Luhačovic (1947). – *Překlady:* W. Whitman: Stébla trávy (1939); M. Eminescu: Milostné písně (1939); Novalis: Ryzí květ (1940); W. Heinen: Johann Gregor Mendel (1943); J. von Eichendorff: O milostné krásné paní. Ze života dobrosrdečného pošetilce (1943); H. Ch. Andersen: Měsíček. Obrázková knížka pro malé i velké (1944). ▮

LITERATURA: V. Bříza (V. Pazourek): B. F. V. (1935). ▮ ● ref. Tři okna…: G. (F. Götz), NO 10. 7. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 22. 7. 1928 ●; V. Tille in B. V.: Homo Radius (1930); A. N. (Novák): ref. Myr-

ta…, LidN 3. 4. 1932; J. Komárek in Naši rodáci a krajané (1934, s. 75); A. N. (Novák): Veršem i prózou, LidN 18. 5. 1936; an.: ref. překl. W. Whitman, LidN 31. 3. 1939; J. Š. Kvapil: ref. překl. M. Eminescu, LidN 1. 8. 1939; M. K. Truhlářová in B. V.: Korouhev svatého Václava (1940); ● ref. překl. Novalis: pí (F. Píšek), LidN 19. 12. 1940; Dostal (J. Dostal), Studentský časopis 20, 1940/41, s. 243; S. V. (Verner), Naše doba 48, 1940/41, s. 566; E. Beneš, Střední škola 1941, s. 267 ●; rfš. (R. F. Šimek): ref. Korouhev svatého Václava, Zvon 41, 1940/41, s. 559; in Z dopisů T. G. Masaryka Oldře Sedlmayerové (ed. D. Hájková), Masarykův sborník 11–12 (1999–2003), 2004, s. 424.

tk, jip

Jan Amos **Verner** viz in Jozef **Tkadlec**

Jiří **Verner**

* 25. 4. 1905 *Praha*
† 6. 1. 1942 *Praha*

Dramatik, autor komedií s konverzační i společenskokritickou polohou.

Ojediněle psán jako Werner. – Absolvoval gymnázium na Král. Vinohradech. Po promoci na lékařské fakultě pražské univerzity (1933) pracoval ve všeobecné dětské nemocnici, na prosektuře a jako gynekolog, poté jako asistent chirurgického oddělení a specializovaný chirurg (od 1935) ve vinohradské nemocnici. Zájem o divadlo ho již v mládí přivedl do vinohradského divadla Umělecké výchovy, pro které psal libreta, dramatizace cizích látek a překládal, později spolupracoval i s Intimním divadlem. Zemřel předčasně po krátké těžké nemoci.

V revuální veselohře s detektivní zápletkou *Dva muži ve skříni* se V. inspiroval poetikou divadla J. Voskovce a J. Wericha, později v jeho tvorbě zcela převážila konverzační poloha. Spád pohotového, vtipného dialogu byl však často narušován nedostatečně motivovanými dějovými zvraty i nedostatkem dramatického děje (veselohra z napoleonské doby *Císařův dvojník,* parodie špionážních příběhů *Rozkaz, pane ministře,* komedie o podivínské závěti *Dnes v osm*). Největšího úspěchu dosáhl satirou na poměry v nemocenských pokladnách (*U pokladny stál*), která se stala námětem stejnojmenného filmového zpracování (1939). Vážnější polohu zvolil V. ve hře z prostředí farmaceutické továrny *Bohatý chudák,* v níž kromě kritiky maloměšťáctví s jeho přetvářkou, honbou za mamonem a kariérismem zaznívá i tón osobního utrpení, překonávaného pevným, nezkaženým charakterem a vírou ve vlastní schopnosti. Střídání jazykových rovin, lidový humor a sarkasmus použil v moderní loutkové pohádce pro děti *Kašpárek pilotem.* V knihovně Divadelního ústavu v Praze se kromě agenturních vydání V. her zachoval i strojopis veselohry Mozek za milion (b. d.).

PSEUDONYM: Jiří Hranostaj (blíže neurčené operety). ▮ KNIŽNĚ. *Divadelní hry:* Kašpárek pilotem (pro ml., b. d., 1929, prem. 1928, s M. Knitlovou, hudba F. Procháska); Císařův dvojník (b. d., rozmnož., prem. 1934); Rozkaz, pane ministře (b. d., rozmnož., prem. 1938); Bohatý chudák (1940, i prem.); U pokladny stál (b. d., 1941, prem. 1936); Dnes v osm (b. d., rozmnož., prem. posmrtně 1944); Souboj talárů (b. d., rozmnož.); Lávka jen pro dva (operet. libreto, b. d., rozmnož.). – *Dramatizace:* Anna Karenina (b. d., rozmnož., podle L. N. Tolstého). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* Co se nám líbí a nelíbí (1930, s F. Smažíkem); Dva muži ve skříni (1931, s F. Smažíkem); Jeho výsost panáca (1931, s F. Smažíkem); Na trojické faře (1932, s F. Smažíkem); Třináctá jachta (1937). ▮

LITERATURA: = (J. Vodák): ref. insc. Dva muži ve skříni, Čes. slovo 8. 4. 1931; ● ref. Císařův dvojník: kd. (E. Konrád), NO 5. 9. 1934; A. M. Brousil, Venkov 5. 9. 1934; -jv. (J. Vodák), Čes. slovo 5. 9. 1934 + (šifra J. V.) Naše doba 42, 1934/35, s. 43; Ot. F. (Fischer), LidN 6. 9. 1934 ●; ● ref. U pokladny stál (insc.): -s. (J. Seifert), PL 25. 10. 1936; -es- (E. Synek), Telegraf 27. 10. 1936; V. Červinka, Zvon 37, 1936/37, s. 223 ●; ● ref. insc. Třináctá jachta: AMP. (A. M. Píša), PL 31. 8. 1937; If. (I. J. Fischerová), NO 31. 8. 1937; kd. (E. Konrád), LidN 31. 8. 1937 ●; ● ref. Rozkaz, pane ministře (insc.): kd (E. Konrád), LidN 4. 9. 1938; AMP (A. M. Píša), PL 4. 9. 1938; -kov- (K. Koval), Venkov 4. 9. 1938 ●; ● ref. Bohatý chudák: B (E. Bass), LidN 10. 11. 1940; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 12. 11. 1940; Č. (V. Červinka), Zvon 41, 1940/41, s. 208 ●; ● nekrology: an., Nár. práce 8. 1. 1942; Kov. (K. Koval), Venkov 9. 1. 1942; an., LidN 10. 1. 1942; an., Dělnická osvěta 1942, s. 63 ●; V.: ref. Dnes v osm (insc.), Nár. práce 26. 1. 1944.

jz, mv

Versus de passione sancti Adalberti

10.–14. století

Latinská veršovaná legenda o sv. Vojtěchu.

Legenda V. de p. s. A. (Verše o utrpení sv. Vojtěcha, 1122 veršů) se v odborné literatuře citu-

je podle počátečních slov také jako legenda *Quattuor immensi*, popř. legenda *Q.* – O datování Veršů, jejich místo ve vojtěšské hagiografii a identitu jejich autora se vede více než stoletý spor. J. Emler je ve své edici (jako už před ním ve starším vydání G. Dobner) připisoval Kosmovi. J. Vilikovský došel k názoru, že jsou historicky i básnicky bezvýznamným přepracováním prozaické Canapariovy legendy, které vzniklo koncem 11. nebo začátkem 12. století, a pravděpodobně bylo jedním z pramenů Kosmovy kroniky. Nověji se M. Uhlirzová vrátila k názoru poprvé vyslovenému A. Kolbergem, že Verše jsou archetyp vojtěšské hagiografie (Kolberg pokládal za jejich autora papeže Silvestra II.); naproti tomu J. Karwasińska (podobně jako před ní R. Urbánek) je považuje za pozdní dílo z 13.–14. století. Na M. Uhlirzovou navázal O. Králík: v dlouhé řadě prací usiloval o důkaz, že Verše jsou nejstarší vojtěšskou legendou, že vznikly koncem 10. století v okruhu Vojtěchova nevlastního bratra Radima-Gaudencia, pozdějšího arcibiskupa v Hnězdně, a že obsahují autentické svědectví o Vojtěchově osobnosti. Dlouho ztotožňoval jejich autora přímo s Radimem, kterému připisoval rovněž Kristiánovu legendu. Posléze u obou děl od této identifikace ustoupil, ale neustoupil od myšlenky, kterou jí sledoval: Verše podle něho podávají spolu s Kristiánovou legendou klíčové svědectví o kulturním úsilí, pro něž razil termín slavníkovská renesance.

Legenda je složena leoninskými hexametry, které obsahují řadu reminiscencí na klasické i poklasické latinské básníky (Vergilia, Ovidia, Sedulia aj.). Jejím základním motivem je tragický zápas vzdělaného arcibiskupa, jenž kráčí k svatosti a usiluje o povznesení křesťanství, se surovým, zaslepeným a hluchým národem („gens"). Začíná popisem poměrů v Čechách: většina národa je křesťanská jen podle jména. Vojtěchovi rodiče, kteří patřili k menšině žijící podle božího zákona, zaslíbili syna Kristu a poslali ho studovat do Magdeburku. Brzy po Vojtěchově návratu do vlasti umírá první pražský biskup Dětmar a Vojtěch je zvolen jeho nástupcem. Dostává se do konfliktu s nepoddajným národem a v zoufalství odchází do Říma, aby se o své situaci poradil s papežem. Na papežovu radu vstupuje do kláštera, ale poselství z Čech dosahuje toho, že se vrací ke svému úřadu. Prožívá v něm nový nezdar, znovu odchází do Říma znovu se uchyluje do kláštera. Nový papež mu však na naléhání mohučského arcibiskupa ukládá, aby se opuštěného biskupského stolce opět ujal; jestliže se mu lid svěřený do jeho pastýřské péče ani tentokrát nepodrobí, má jít hlásat víru mezi nepokřtěné národy. Vojtěch se na cestě do Čech zdrží v Mohuči u císaře Oty III., s nímž se v Římě spřátelil. Zde má vidění, v němž mu je předpovězena mučednická smrt, a rozhoduje se vykonat před nastoupením svého úřadu pouť po svatých místech ve Francii. V Čechách je mezitím vyvražděna jeho rodina a Vojtěch se proto uchyluje k polskému králi Boleslavovi. Předáci Čechů mu vzkazují, aby se do vlasti nevracel; tím je zbaven pouta, jež ho dosud s národem spojovalo. S dvěma průvodci (jedním z nich je Radim-Gaudencius) odchází k pohanským Prusům a nachází mezi nimi předpovězenou mučednickou smrt.

EDICE: in FRB 1 (1873, s. 313, ed. J. Emler; srov. s. XXIV o starších ed.). – *Překlady do češtiny in:* FRB 1 (1873, s. 313, přel. J. Truhlář); Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký, přel. F. Stiebitz → in Nejstarší legendy přemyslovských Čech, 1969, ed. O. Králík, a in Slavníkovci ve středověkém písemnictví, 1987, ed. R. Nový). ■

LITERATURA: M. Uhlirz: Die älteste Lebensbeschreibung des hl. Adalbert (Göttingen 1957); O. Králík: Filiace vojtěšských legend (1971). ■ A. Kolberg: Das Lobgedicht auf den hl. Adalbert, Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands (Braunsberg) 7, 1879–81 (1881) + Über den Verfasser des Lobgedichtes auf den hl. Adalbert, tamtéž 12, 1899; M. Dvořák: V. de p. s. A. a Kosmovy zprávy o českém pohanství, ČČH 1901, s. 448; H. G. Voigt in Der Verfasser der römischen Vita des hl. Adalbert (1904); A. Kolberg in Die von Papst Silvester II. herausgegebene Passio S. Adalberti (Braunsberg 1907); J. Vilikovský: V. de p. s. A. Několik poznámek, SFFUKo Bratislava 6, 1929, s. 317 (i sep.; k tomu B. Ryba, LF 1930, s. 392); R. Urbánek in Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); R. Wenskus: Über den Quellenwert des Lobgedichts auf den hl. Adalbert für die Vorgänge von Gnesen im Jahre 1000, Archiv für Diplomatik (Kolín n. R.) 1955, s. 250 + in Studien zur historisch-politischen Gedankenwelt Bruns von Querfurt (Münster, Kolín n. R. 1956); J. Karwasińska: Studia krytyczne nad żywotami św. Wojciecha, biskupa praskiego. Vita I. 1. Stan badań, Studia Źródłoznawcze (Poznaň) 2, 1958, s. 41; O. Králík: O nejstarší vojtěšskou legendu, ČsČH 1961, s. 865 + ref. J. Karwasińska: Studia krytyczne…, Byzantinoslavica 1962, s. 337; J. Karwasińska: Studia krytyczne nad żywotami św. Wojciecha,

biskupa praskiego. 4. Miejsce V. de p. s. A. v szeregu żywotów, Studia Źródłoznawcze (Varšava, Poznaň) 9, 1964, s. 15; O. Králík: Adalbertiana, tamtéž s. 143 + in Šest legend hledá autora (1966) + in Slavníkovské interludium (1966); J. Karwasińska: Studia krytyczne nad żywotami św. Wojciecha, biskupa praskiego. 5. Moguncja czy Werona mięscem inwestytury?, Studia Źródłoznawcze (Varšava, Poznaň) 11, 1966, s. 67; D. Třeštík: Radim, Kristián, vojtěšské legendy a textologie, ČsČH 1967, s. 691; J. Ludvíkovský: Kristián, či Radim?, ČLit 1967, s. 518; B. Ryba: Pozoruhodná kniha O. Králíka, Slovenské pohľady (Bratislava) 1967, č. 10; O. Králík: Spor o počátky české hagiografie, ČLit 1968, s. 679 + Atribuce děl starší literatury, AUP Olomouc. Facultas philosophica 47. Philologica 25, 1968, s. 77 + in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969) → (obojí) Osvobozená slova (1995) + Kouřim, či Libice?, LF 1972, s. 207; J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; O. Králík: Co bylo před Kosmou?, sb. Orlické hory a Podorlicko 1974, s. 73 + Poznámky k vývoji kultury v Polsku za Boleslava Chrabrého, AUP Olomouc. Philologica 36, 1974, s. 7; R. Nový in ant. Slavníkovci ve středověkém písemnictví (1987); O. Králík in Osvobozená slova (1995); J. Lehár: Králíkovy dvě zlaté olivy, sb. Badatelská metoda Oldřicha Králíka v kontextu soudobé literární vědy (1998); J. Nechutová: Von Wenzel bis Adalbert, Bohemia (Mnichov) 1999, s. 54 + in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

jl

Veselé listy (1) viz in František **Vymazal**

Veselé listy (2)

1891–1894

Humoristický a satirický časopis reflektující politické, národní a společenské poměry na Moravě.

Podtitul: 1891/92 (roč. 1) Humoristicko-satirický čtrnáctideník; 1892/93 – 1893/94 (roč. 2–3) Humoristicko-satirický časopis. – *Odpovědný redaktor:* F. J. Kuber. – *Vydavatel a nakladatel:* F. J. Kuber v Hustopeči u Brna. – *Periodicita:* čtrnáctideník; 1891/92 (roč. 1) od července 1891 do září 1892 30 čísel; 1892/93 a 1893/94 (roč. 2–3) od října do září vždy 24 čísel (v červenci – září dvojčísla). – *Příloha:* Příloha V. l. (nestránkovaná, obvykle dvoustránková).

Poslání V. l. formuloval F. J. Kuber v provolání k čtenářům (v příloze k č. 1): „Chceme všímati si otázek časových a politických…, nasaditi všude páku tam, kde jednati se bude o obranu věci české…, hlavní pozornost svou chceme věnovati Moravě samé, kde tak mnoho práce nás čeká… Též části nepolitické bude v listě místa dopřáno. Chceme v listě svém pěstovati humor zdravý, našemu lidu snadno přístupný…, aby V. l. staly se brzo slušným a hledaným listem rodinným.“ Časopis měl několik stálých rubrik: *Z ovocného trhu, Brněnské klepy, Kmotr Vrána…, Hanácké dopisy* (psány nářečím), *Špičky* (epigramy), *Žerty hravé i dravé* (politické anekdoty); v roč. 3 přibyla rubrika *Z moravských krajů.* Přinášel množství obrázků a kreslených anekdot, ale kromě reprodukce Muchovy kresby, která tvoří záhlaví listu, a reprodukce kresby Alšovy a Maroldovy jsou anonymní anebo nelze autora identifikovat. Příloha V. l. kromě různých oznámení a inzerátů tiskla poměrně rozsáhlou a obsažnou *Literární hlídku* a *Listárnu redakce,* tyto dvě rubriky však později postupně s přibývajícími inzeráty přešly do hlavního čísla. Po dokončení roč. 3 V. l. přestaly vycházet. Podle vlastních slov se F. J. Kuber hodlal nadále věnovat vydávání a redigování místního politického listu a V. l. nenašly jiného nakladatele.

Ve své politické části, v níž viděl redaktor F. J. Kuber těžiště listu, přinášel časopis humoresky, satirické prózy i verše, aforismy, epigramy, anekdoty s konkrétní aktuální tematikou (Taaffeho vláda a činnost jednotlivých ministrů a poslanců, otázka punktací, problém poněmčené Moravy a s tím související antisemitismus), a to hlavně v 1. roč., později jsou výpady a narážky spíše obecného charakteru. V nepolitické části tiskly V. l. verše a delší humorné prózy (často na pokračování nebo formou seriálu) s náměty především z moravského venkova a lidového prostředí (V. K. Jeřábek: Láska v moravské písni národní, báseň na pokračování Kratochvilná pouť po vlasti od J. M. Ponce pod šifrou J. M. P., aj.). Do V. l. přispěli *verši:* F. Kletečka (i Cletus, Franciklet, František Klepota, Kletouš, Kletuš, šifry -čka, Fr. Kle-, Fr. Klep., Klep.), F. Novák, F. Oliva, J. M. Ponec (i šifra J. M. P.), F. Šimon (i podp. Šimon Lom, Šimon Lomnický, šifry Fr. Šim. Lom, Šim., Šim., Šim. Lom.), A. B. Šťastný (i šifry A. B., .Šť., Šť.), J. Šváb-Malostranský (i podp. Josef Šváb, Josef Šváb z Malé Strany, šifra Šv.), S. Tošner (i pseud. Silvan Toš.), J. A. Unzeitig, J. A. Vízek (i šifry J. A. Vz., Vz.), A. Volfová (i pseud. A. V. Vinohradská, šifry A. V., -nin), F. Š. Vyškovský (i šifra F. Š. Vyšk.) aj. *Prózu* ve V. l. tiskli: J. Čer-

ný, A. Dostál (i šifra A. D.), K. V. Havránek (pseud. Vladislav Sluka), J. V. Jedenáctík, V. K. Jeřábek, Č. Kalandra (i pseud. X. Čekal), F. J. Košťál, F. J. Kuber, B. Mellanová, A. E. Mužík, F. Novák, V. Sedláček (Smíchovský, i šifry Sdč., Sdčk., Sdč. Sm., Sdlčk., Sedlč., Sedl. Sm., V. S. Sm.), J. Skalský (šifry J. Sk., J. Skal.), V. Tesař (Blanický), S. Tošner (pseud. Silvan T. de Simon), J. A. Vízek (šifry J. A. Vz., Vz.), R. Žejglic ad. Většina příspěvků je však podepsána neidentifikovatelnými pseudonymy nebo šiframi.

LITERATURA: an.: Zpráva novinářská, Čas 1891, s. 455.

sm

Jindřich **Veselovský**

* 1. 2. 1863 *Vídeň* (Rakousko)
† 5. 3. 1933 *Josefov* (Jaroměř-J.)

Autor výchovných próz a her pro mládež, též vesnických dramat, komických jednoaktovek a výstupů, překladatel z ruštiny.

Vystudoval nižší reálku v Praze-Karlíně (1882) a pražský učitelský ústav (1886). Působil jako podučitel a učitel na obecných školách v Bojanově a Vápenném Podole (1886–90), poté jako podučitel na chlapecké obecné a měšťanské škole v Chrudimi (1890–95), učitel na měšťanské chlapecké škole v Hlinsku (1895–1919) a nakonec jako zastupující správce a posléze ředitel měšťanské školy v Nasavrkách. Po odchodu do výslužby (1924) se přestěhoval do Hradce Král. Ve všech svých působištích hrál divadlo a vystupoval jako zpěvák a recitátor, v Hradci Král. byl členem divadelního kuratoria, knihovní rady a jiných kulturních institucí.

Žánrový záběr původních prací V. představují prózy a loutkové hry pro děti, hry z vesnického prostředí a drobnější útvary komediálního rázu (jednoaktovky, komické výstupy). V sentimentálních příbězích s mravoučnou tendencí, v nichž si dětští hrdinové (většinou z chudých poměrů či sirotci) získávají srdce svých šlechetných ochránců a dobrodinců upřímností, dobrotou, poslušností a pracovitostí, je zdůrazňována správná výchova a bohabojnost, cílevědomost a vytrvalost (*Domovníkův chovanec, Odměna šlechetného činu*). Důraz na dobré vlastnosti a chování dominuje i v cyklu krátkých vyprávění, povídek a pohádek spojených postavou vypravěče (*Povídky strýce Zemana*), ilustrujících příhodné průpovědi, přísloví, rčení a přinášejících ponaučení. Ve stejném duchu jsou neseny hry pro děti (*Zvítězila*). Loutková hra *Kašpárek z Cikánova aneb Jak se dva čerti ukejchali* staví na slovních hříčkách charakteristických pro hlavní postavu. V dramatech z venkovského prostředí (*Kletba mamonu, Z chalupy k žebrácké mošně*) využil V. tradičních motivů tohoto žánru (bránění nerovnému sňatku, tragické následky pijáctví a karbanu). Mravní zásady hlásá také v konverzačně pojaté jednoaktovce *Studené teplo.* Většina žertovných jednoaktovek (*Randíčko, Špehoun, Zmýlená neplatí* ad.) využívajících slovní komiku těží z jednoduché komické situace a zápletky (záměna osob), přičemž jsou drobnou lstí překaženy nemravné záměry (časté potrestání záletníka). V. překladatelský zájem, soustředěný na ruskou literaturu pro mládež, byl výrazně profilován snahou působit nenásilně výchovně: příběhy ze života v dalekých krajích (např. na Sibiři, v Americe, Číně) i historicky zaměřené měly seznamovat s minulostí i současným děním, povzbuzovat k činorodosti, prohlubovat cit, smysl pro pravdu a zušlechťovat.

PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1910, 1912); Čas (1912, překl. R Divoký admirál od K. M. Stanjukoviče); Čes. svět (1922); Lid. noviny (1900); Mor. orlice (Brno 1900); Niva (1896); Úhor (od 1914). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Povídky strýce Zemana (PP pro ml., b. d., 1893); Domovníkův chovanec, Odměna šlechetného činu (PP pro ml., 1896); Kašpárek z Cikánova aneb Jak se dva čerti ukejchali (D pro ml., b. d., 1905); Loupežníci na Čechohradě (D pro ml., b. d., 1908, s A. Radou); Zvítězila (D pro ml., 1919); Mladíkem snadno a rychle (D b. d., 1927); Randíčko (D b. d., 1928); Egyptské rány pana strýčka (D b. d., 1928); Staro-nový rok (D b. d., 1928); Pozor! Vstup se zapovídá! (D b. d., 1928); Šoférovy trampoty (D b. d., 1928); Špehoun (D b. d., 1928); Kletba mamonu (D b. d., 1929); Reformy v novém roce (D b. d., 1929); Studené teplo (D b. d., 1929); Byl první máj (D b. d., 1929); Zmýlená neplatí (D b. d., 1929); Z chalupy k žebrácké mošně (D b. d., 1930); Vlastní silou (D pro ml., 1930); Sám sobě pomáhej! (D pro ml., 1932, podle V. I. Němiroviče-Dančenka). – *Překlady:* I. S. Turgeněv: Spisy 3 (1893, s překl. B. Herbenové a J. Hrubého; V předvečer) + Spisy 7. Povídky z let šedesátých (b. d., 1898, s překl. P. Papáčka a O. Kalašové; Podivná historie, Stepní král Lear); N. Stremouchov: Za čínskou zdí (1900); D. N. Mamin-Sibirjak: Helenčiny pohádky (1903) + Zelená vojna a jiné povídky (b. d., 1908) + Povídky 1, 2 (1911, 1919); V. I. Němiro-

vič-Dančenko: Gavriljuškovo zajetí (b. d., 1906) + Ves pod nebesy (b. d., 1908) + Sám sobě pomáhej!, Působení majora Bobkova (b. d., 1910) + Mysejkova Churda-Murda (1910) + Feďka rudokop (1910) + Sokolí hnízda (1910) + Na kraji světa (b. d., 1911); P. P. Infanťjev: Sibiřské povídky (1911): L. N. Tolstoj: Jáška a jiné povídky (1912); I. S. Šmeljov: Za světlým cílem (1912) + Proti odvěké křivdě (1913); S. A. Pospělov: V zemi svobody a práce (1914) + Ve sněhu východní Sibiře (1917); K. M. Stanjukovič: Odplata (1915); A. N. Svirskij: Zrzavý Saňka (1916); N. V. Čechov: Královna sněhu (1922); P. Dydorov: Zlatá medaile (1925). ■ REDIGOVAL *edici:* Českému lidu. Sbírka populárních spisků poučných (1902, pouze č. 1, s tit. Tuberkulóza). ■

LITERATURA: J. Horák: ref. Povídky strýce Zemana, Hlídka lit. 1893, s. 464; K. J. Zákoucký: ref. Domovníkův chovanec, Odměna šlechetného činu, Vlasť 13, 1896/97, s. 375; V. Marek: ref. překl. I. Šmeljov: Za světlým cílem, Úhor 1913, s. 91; K. V. (Velemínský): ref. překl. S. A. Pospělov: V zemi svobody a práce, Naše doba 22, 1914/15, s. 261; Svbd. (O. Svoboda): ref. překl. A. N. Svirskij, Úhor 1917, s. 127; V. F. Suk: ref. překl. S. A. Pospělov: Ve sněhu východní Sibiře, Úhor 1918, s. 163; Promyk (H. Sedláček): ref. překl. D. N. Mamin-Sibirjak: Povídky 2, Úhor 1920, s. 79; P. Kobetič in Osobnosti Chrudimska (Okresní muzeum Chrudim 2002).

vs

Jaroslav Maria **Veselský**

* 30. 6. 1909 *Štěpánov nad Svratkou*
† 13. 12. 1981 *Kyjov*

Autor a vydavatel nenáročných dramatických, zvláště operetních textů s vlasteneckou a humanistickou tendencí, určených pro amatérské scény.

Ojediněle se podepsal J. Veselský. – Syn slévače, otec působil ve Štěpánově jako režisér amatérského divadelního souboru. Obecnou školu V. vychodil v rodné obci, měšťanku v nedaleké Nedvědici (1923). Poté přešel do Brna, kde se vyučil elektrozámečníkem a krátce působil jako úřednický praktikant u soudu. Spolu s J. Dubským se 1930 pokusil vydávat v Brně časopis novinového formátu Za károu Tylovou, věnovaný amatérskému divadlu (po dvou číslech zanikl). 1931 se stal poštovním úředníkem v Kyjově, jímž zůstal až do svého penzionování. S manželkou Marií V. (1914–1983) založil Expedici dramatických spisů J. M. Veselského, v níž 1933–46 (s přestávkou během okupace) vycházely jeho práce; za války se také po zatčení nakladatelských pracovníků A. Čápa a F. Chýlka ujal externího řízení Divadelního nakladatelství Společenských podniků Přerov.

Vyjma jedinou prózu, tragický milostný příběh *Pošťačka Dáša*, se V. cele věnoval práci pro divadlo. Psal myšlenkově nepříliš náročné až plakátově koncipované dramatické texty s výraznou vlasteneckou a humanistickou tendencí, akcentovanou někdy v křesťanském duchu, jindy se sociálními motivy (*Nemravní*, „politicko-utopické“ drama *Evropa hoří…*, *Proletáři*, *Jidáš*). Byly určeny pro amatérskou scénu a staly se součástí repertoáru ochotnických souborů u nás i krajanských spolků v USA a Kanadě. V předvečer války ještě dále zesílil jejich národní a zároveň až protinacistický tón (*Republiko, hlavu hore, S. O. S., Marnost nad marnost*). Za svůj úspěch vděčily tyto hry především autorovu přirozenému, byť hlouběji nekultivovanému smyslu pro dramatický dialog, který většinou přecházel do operetních poloh, ať již komických, nebo lyrických, za současného využití lidových a zlidovělých písní, které zvláště za protektorátu zvyšovaly jejich vlastenecký účin (to platí zejména o operetách *Ta naše písnička česká, Nešťastný šafářův dvoreček, Písně dcery ducha mého…, Moravičko milá*, které vydal za války v Přerově pod pseudonymem Jaromír Horský). Některé z těchto her byly za německé okupace poznamenány cenzurou a nakonec zakázány. Po válce V. navázal na svoji předválečnou tvorbu pokračováním dramatu S. O. S. (*Národ pod křížem*) a spolu se svou manželkou napsal hru *Už je zase v Čechách, jak bejvalo.*

PSEUDONYMY: Jar. M. Zubštýnský, Jaromír Horský, Míla Zubštýnský. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Za károu Tylovou (Brno 1930). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Nemravní (D 1932); Ó, Floriánku, přijď… (D b. d., 1933, pseud. Jar. M. Zubštýnský); Nikdy se nevrátí pohádka mládí (D b. d., 1933–34); Zlaté opojení (D b. d., 1. pol. 30. let, rozmnož., hudba A. V. Kudela); Nepožádáš manželky bližního svého (D b. d., 1. pol. 30. let); Evropa hoří… (D b. d., 1934); Pošťačka Dáša (P b. d., 1934); Proletáři (D b. d., 1934–35); Paprsky smrti (D b. d., 1934–35); Jidáš (D b. d., 1936); Kam se hrabeš na tu Habeš (D b. d., 1936); U Zborova (D b. d., 1937); Republiko, hlavu hore (D b. d., 1937–38); Asie hrozí. Konec bílých? (D b. d., 1938); S. O. S. Spaste naše duše (D b. d., 1938); Marnost nad marnost (D 1939); Zahučaly hory… (D 1939, pseud. Jaromír Horský); Ta naše písnička česká (D b. d., 1940, pseud. Jaromír Horský, hudba J. Otčenášek); Nešťastný šafářův dvoreček (D 1941, pseud. Jaromír Horský, hudba

J. Otčenášek; 1946 přeprac. vyd. s tit. Andulko šafářova, rozmnož.); Písně dcery ducha mého… (D 1941, pseud. Jaromír Horský, hudba J. Julínek); Moravičko milá (Na březích Moravy) (D 1942, pseud. Jaromír Horský, hudba a texty písní J. Julínek); Národ pod křížem (D 1946, rozmnož.); Už je zase v Čechách, jak bejvalo (D 1946, rozmnož., s M. Veselskou, hudba a texty písní J. Julínek). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Za károu Tylovou (1930, s. J. Dubským). ▮

ls, mv

Petr Miloslav **Veselský**

* 1. 7. 1810 *Nový Knín*
† 9. 7. 1889 *Kutná Hora*

Prozaik, překladatel, historik Kutné Hory, publicista; hudební skladatel.

Pokřtěn Petr Pavel; Miloslav je literární jméno (poprvé ve Večerním vyražení). – Syn krejčího. Navštěvoval v Praze piaristickou hlavní školu a po ní Akademické gymnázium; po otcově smrti je v třetím roce opustil a nastoupil jako učitelský praktikant v Novém Kníně. 1829 vykonal učitelské zkoušky na hlavní vzorné škole v Praze. T. r. dostal místo učitelského pomocníka v Ledči n. Sáz., 1831 ve Světlé n. Sáz., 1836 se stal učitelem ústavu hluchoněmých v Praze. Stýkal se přátelsky s K. Havlíčkem Borovským, J. K. Tylem a jinými vlasteneckými vzdělanci (K. Amerling, Š. Bačkora aj.) a organizoval učitelské Porady budečské. 1837–38 absolvoval v Praze varhanickou školu, 1841 se stal ředitelem kůru v Kutné Hoře a v tomto úřadu setrval až do 1883 (1843 se oženil). 1846–48 pořádal V. městský, 1875–84 horní archiv Kutné Hory. Horlivě organizoval kulturní život ve městě. – Dcera Tereza (1857–1911), provdaná za herce a režiséra J. Šmahu, se stala dramatickou umělkyní.

V. psal povídky na historické a dobrodružné náměty; překládal (z němčiny, francouzštiny, ruštiny a polštiny) a upravoval prózy a divadelní hry (pro ochotnické soubory). Do dobových časopisů (Čes. včela, Vlastimil, Lumír aj.) přispíval i anekdotami, zprávami, referáty o původní i překladové literatuře a naučnými články. Ve faktograficky bohatých, živě napsaných vzpomínkách zachytil Havlíčkův pobyt v Kutné Hoře. Samouk v historickém bádání, stal se prvním novodobým dějepiscem tohoto města; je autorem hesla *Kutná Hora* v Riegrově Slovníku naučném. Z monografie *Král. horní město Hora Kutná* vydal jen první díl, sahající do 1424; pokračování, dovedené do 1600, zůstalo v rukopisu. Z pozůstalosti vyšel soubor historických fejetonů *Staré pověsti kutnohorské,* původně určených do Kutnohorských listů. Jako historik pracoval V. s vlasteneckým nadšením a lokálně patriotickým zájmem; jak uspořádání obou kutnohorských archivů, tak jeho historické práce však poznamenal nedostatek odborné průpravy (o jeho odborných schopnostech se v souvislosti s chystaným vydáním monografie Král. horní město Hora Kutná vyslovil na schůzi Muzea Království českého 1867 velice příkře J. Emler). Tiskem vyšly i V. hudební (chrámové) skladby.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Miloslav, Miloslav Sekytský, Milostín Vidimský, M. Vidimský, Novoknínský, P. Novoknínský, Petr Miloslav; M., Miloslav S-k-ský, Mil. S-k-ský, Ml. S-k-ský, M-v, N-ský, N-ý, P. M., P. M. V., P. M. V-ský, P. M. W-ský, P. V., V. V-ský, V-ý, W-ský, ⚒ (Pražské noviny). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* ČČM (1846–47); Čes. včela (1839–44); Čes. včela (1876); Denice (1840–41); alm. Horník (Kutná Hora 1844–45); Horník (Kutná Hora 1881–82); Jindy a nyní (1829–31); kal. Koleda (1855); Koruna česká (Kolín 1875–79); Kutnohorské listy (1881–89); Květy (1835–47); Lumír (1851–62); Lumír (1865–66); Nár. listy (1876); Nár. noviny (1848); Noviny Lípy slovanské (1849); Památky archeologické a místopisné (1879); Posel z Prahy (1876); Pražské noviny (1850–60); Pražský večerní list (1848–49); Slovan (1851); Světozor (1869–79); Večerní vyražení (1831–33); Vesna kutnohorská (1868); Vlastimil (1840–41); Zábavné listy (1885); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Jozefka aneb Podivné shledání (P 1834); Ukradený střevíc anebo Pravý důkaz věrnosti (P 1834); Jolanta anebo Obnovená důvěra (P 1837); Mocnost lásky neb Vilím a Marie (P 1838); Důkaz synovské lásky aneb Nenadálé shledání (b. d., dub.). – *Překlady a adaptace:* T. V. Bulgarin: Neznámý (1840); an.: Reinoldovy osudy aneb Divné jsou cesty prozřetelnosti boží (1842); an.: Čarodějnice aneb Bůh dopustí, ale neopustí (1844); H. Rau: Po třiceti letech (1866); K. Gutzkow: Tichá domácnost (1874). – *Ostatní práce* (historické a místopisné): Dějepis ochotnického divadla v král. horním městě Hoře Kutné (1866); Král. horní město Hora Kutná. Úplný děje- a místopis 1 (1867); Fresky ve veliké síni bývalého cisterciánského kláštera, nyní c. k. továrny na tabák v Sedlci (1868, s F. Benešem); Průvodce po král. horním městě Hoře Kutné a nejbližším okolí (1877); Perzekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské (1881); Život a působení P. Josefa Mírumila Pohořelého… (1882); Der Fremdenführer in der k. freien

Silberberg- und Münzstadt Kuttenberg und deren nächsten Umgebung (1886); Pánové Dačičtí z Heslova… (1886); Karla Havlíčka kutnohorský pobyt a porotní soud, konaný 12. listopadu 1851 (1889); – posmrtně: Staré paměti kutnohorské (1890, ed. J. Braniš). ■ SCÉNICKY. *Překlady:* an.: Zahanbená žárlivost aneb Bratr milovníkem svých sester (1852, z něm.); V. Alexandrov: Chléb z milosti (1877, překl. podle něm. úpravy G. von Mosera). ■ KORESPONDENCE: V. Kosnar: Z mého archivu (J. L. Turnovskému), Venkov 3. 8. 1911. ■ REDIGOVAL *časopisy:* Horník (1881), Vesna kutnohorská (1868); *almanach:* Horník (1844, 1845). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kancionál. Chrámový zpěvník kutnohorský (1871). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam prací P. M. V., in J. Červený: Přítel Karla Havlíčka Borovského (1939). ■ LITERATURA: J. Červený: Přítel Karla Havlíčka Borovského (1939). ■ Fr. D. (Doucha): ref. překl. an.: Reinoldovy osudy…, Čes. včela 1842, s. 99 + ref. překl. an.: Čarodějnice…, tamtéž 1844, s. 55; an.: ref. insc. překl. an.: Zahanbená žárlivost…, Pražské noviny 22. 4. 1852; J. Emler: Schůze archeologického sboru Muzea Království českého 1. března 1867, Památky archeologické a místopisné 1868, s. 451; -r.: ref. insc. překl. V. Alexandrov, Čes. včela 1877, s. 382; an.: ref. Perzekuce Hory Kutné…, NL 5. 3. 1881; an. (F. Bačkovský): O českých almanaších doby předbřeznové, Zlatá Praha 1884, s. 491; an.: ref. Pánové Dačičtí z Heslova, Hlas národa 25. 11. 1886; an.: ref. Karla Havlíčka kutnohorský pobyt…, Hlas národa 2. 11. 1888; F. Bačkovský: K dějinám českých almanachů, Vlasť 5, 1888/89, s. 401; Z. M. Š.: P. M. V., Světozor 1888, s. 638; ● nekrology: A. J. Zavadil, Lit. listy 10, 1888/89, s. 295 a pokr.; an., Hlas národa 10. 7. 1889; an., Pražský deník 11. 7. 1889; an., NL 10. 7. 1889; an., Zlatá Praha 1889, s. 420 ●; J. Borecký: Almanachy české 1820–1848, Pokroková revue 6, 1909/10, s. 96 a pokr.; J. Valenta in Paměti král. zlatohorního města Nového Knína a sousedních obcí 1 (1932); P. Novák in Kutnohorští kantoři a historiografie Kutné Hory, Krásné město (Kutná Hora) 2003, s. 17.

ls

Adolf **Veselý**

* 4. 1. 1886 *Lipůvka* u Blanska
† 7. 5. 1961 *Praha*

Básník, zpočátku lyrik ovlivněný poetikou Moderní revue, později autor epických básní, prozaik čerpající náměty z historie i současnosti, literární a výtvarný kritik, autor dobrodružných knih pro mládež, překladatel, publicista.

Pocházel z otcovy strany z rolnického, po matce z řemeslnického rodu. Navštěvoval obecnou školu v Řečkovicích u Brna, poté v Brně vystudoval reálku (mat. 1904) a stavební inženýrství na tamější technice, stal se však novinářem. Zprvu pracoval v brněnských redakcích deníků Moravská orlice a Lidové noviny, později přesídlil do Prahy a působil v redakci Národních listů a v nakladatelství J. Otto. 1. světovou válku prožil jako voják v Haliči, Uhrách, Volyni a Rusku (1917 utrpěl těžké zranění s trvalými následky). 1919 se oženil. 1932–39 redigoval beletristickou přílohu Československo-jihoslovanské revue Slovanský Jadran, 1936 zastupoval Československo-jihoslovanskou ligu v redakční radě reprezentativní překladové knižnice Jihoslovanská knihovna v nakladatelství Leopold Mazáč (10 sv.). V. byl dlouholetým činovníkem Moravského kola spisovatelů (od 1923 jednatel), ve 20. letech inicioval jeho vydavatelskou činnost. Ve 30. letech spolupracoval s rozhlasem (1935 relace Hovory s básníky aj.). Člen Syndikátu čes. spisovatelů. Četné styky udržoval zejména s moravskými spisovateli a výtvarníky své generace. Procestoval Jugoslávii a země západní Evropy. Po 1949 knižně nepublikoval.

V básnických počátcích (juvenilie publikoval v kvartě v třídním měsíčníku První vzlety) byl V. ovlivněn zprvu Máchou, přírodní lyrikou J. Vrchlického a překlady antické poezie, později poetikou autorů z okruhu Moderní revue (především J. Karáskem ze Lvovic). Do formalistních, verbálně i metaforicky přebujelých dekorativních lyrických veršů vložil V. mladické pocity hrdého osamění, stesku, nicoty a zmaru, opovržení světem a snahy z něj uniknout, ale také touhu prožít štěstí, lásku a radost z tvoření (*Řeč země*, *Kniha interiérů*, *Kniha lásky*). Autorův prožitek 1. světové války se odrazil ve sbírkách *Život v zákopech* a *Letec*, v nichž skicovitě, formou momentek evokoval každodenní válečnou realitu; vzpomínky a nenaplněná milostná touha se zde přitom mísí se zobrazením kontrastu čisté přírody s lidskou krutostí. V poválečné poezii, vyjadřující úžas a radost ze života uchopovaného všemi smysly a stále více zdůrazňující civilizační hodnoty, kolektivismus a vřelý vztah k rodné zemi, se V. mimo milostnou a reflexivní lyriku (*On a ona, milenci*, *Lyrické okouzlení*) zaměřil na epické podání příběhů lásky (*Valentina Čejky ráj i peklo*, *Balkon na obloze*), tvořivosti a lidské nezdolnosti českého dělníka (*Vysoké komíny*) či německé perzekuce za 2. světové války na českém ven-

kově a odporu proti ní (*Zvony osudu*). Básnický triptych *Vítr od moře* je lyrickou apoteózou jižní přírody a zároveň obrazem rozmachu Jugoslávie a životní pospolitosti lidí obdělávajících rodnou půdu. V téměř celém básnickém (ale i prozaickém) díle V. je patrná výrazná dynamičnost, dosahovaná častými invokacemi, otázkami a imperativy, místy však jeho tvorba působí příliš vzletně a pateticky. Zřetelná vypravěčská linie se projevila v komponované próze *Dobrodružný kruh* (napsána 1925), jejíž první část je složena ze sedmi převážně milostných tragických povídek vypravovaných sedmi mladými muži, kteří se sešli na osamělé salaši v horách, druhá část sleduje milostné i dobrodružné osudy dvou z nich po návratu do běžného života. V románovém triptychu *Doba spěla ke zkáze*, jehož dějové osy tvoří záchrana místního pivovaru dělnickým družstvem a příběh bankovního podvodníka (a zároveň podvodníka v lásce), V. zachytil reportérsky bystrými, drobnokresebnými tahy život na moravské vsi s jeho všedními i výjimečnými událostmi (sebevražda, vražda). Román *Pravěká osada,* inspirovaný archeologickými nálezy únětické kultury, zobrazuje roční koloběh života dávných obyvatel naší země, *Živá řeka* je beletrizovaným průvodcem po přírodě i historii z okolí Kazína, na Mži a Berounce, obsahuje však zároveň i fabulovaný příběh umístěný do starobylé obchodní osady, příběhy o rybářích a rybaření a částečně antropomorfizovaná vyprávění ze života ptáků a včel (samostatně jako *Včelí společenství*). Bytostně optimistické V. prózy pro mládež zachycují dětské prázdninové hry a dobrodružství s důrazem na vylíčení přírodních nálad a poučení o přírodních dějích (*Děti a moře*, *Okno do nebe*), v jednom z kratších příběhů využil autor i prvky science fiction (*Karlík letí na Mars*). – V. překládal především jihoslovanskou lyriku (jako překladatel se podílel na dvou antologiích, které sám uspořádal), v nejrůznějších periodikách uveřejňoval překlady (zvláště poezie) z němčiny a francouzštiny, z latiny vydal knižně překlad Petroniovy Hostiny u Trimalchiona. Jeho literárněhistorické práce (*Petr Bezruč;* edice drobných monografických sborníků věnovaných zejména moravským autorům) mají popularizační ráz, nově přinesly především životopisná data. V. bohatá časopisecká tvorba zahrnuje kromě básní a próz také množství fejetonů, reportáží, sloupků, literárních, divadelních a hudebních kritik, článků o knižní kultuře a o výtvarném umění; jako výtvarný kritik se V. zabýval zejména moravskými umělci přelomu 19. a 20. století (*Výtvarnická Morava*). V rukopisu údajně zůstaly vzpomínkové knihy St. K. Neumann na Moravě v letech 1905 až 1915 a Tak žil Petr Bezruč… a pětisvazkové kompendium Morava a její výtvarníci, obsahující 300 medailonů výtvarných umělců.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Oskar Révin, Oskar Rěvin, Petr Horner; A, ADV, ADV., adv, adv., adv-, adv.-, -adv.-, Ad. V., A. V., -av-, V, V., -v-. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Nár. obzoru (1909–10); Bibliofil (1925–26, 1930); Cesta (1919–21); Čas (1920); Čes. revue (1912); Čes. slovo (1925–34); Českosl.-jihoslovanská revue (1937–38); Čes. svět (1909–13, 1917–18); Čin (1937–38); Čteme (1940–41); Elán (1930–38); Host do domu (1954, Stanislav K. Neumann na Moravě); roč. Chudým dětem (Brno 1937, s tit. Živý Vrchlický); sb. In memoriam Jana Votavy (1907); kat. Jubilejní výstava Joži Úprky v Praze 1931–1932 (b. d., 1931); sb. Klub českých turistů svému čestnému členu Petru Bezručovi k jeho osmdesátým narozeninám (1947); Kolo (Brno 1930); Kulturní zpravodaj (1925–26); Kurýr (1924–25); Květy (1912); Lid. kultura (1947); Lid. noviny (1909–25, 1939–44); Lípa (1919); Lit. noviny (1928–36); Lit. rozhledy (1925–30); Lumír (1909–10, 1913, 1930–34); Malý čtenář (1923–25); Mládí (Brno); Moderní revue (1912–13, 1917); Mor. orlice (Brno); Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava, Brno 1906–13, 1919–22, lit. ref.); Moravskoslezský sborník (Mor. Ostrava 1919); Mor. kraj (Brno); Mor. legionář (Brno); Národ (1917); Nár. listy (1911–17, 1935–36); Nár. osvobození (1926–38); Nár. politika (1940); Naše kniha (1929); Neděle (Brno 1906); Niva (1921); sb. Paměti českých spisovatelů z dětství (1946); Panoráma (1931, 1937); Pramen (Plzeň 1920–21); Právo lidu (1925, i Večerník PL); Pražské noviny (1935); Prospekt (1930–31); Přehled (1910–12); Přítomnost (1924); Rozhledy (1933–34); Rozpravy Aventina (1929–34); Rozpravy o literatuře a umění (1942); sb. Sedmdesát let Umělecké besedy 1863–1933 (1933); Sever a Východ (1930); Slovanský Jadran (1932–39); Snaha (1908); Sobota (1930); Středisko (Brno 1931); Svět práce (1953); Světozor (1927–32); Šibeničky (1906); Topičův sborník (1917, 1926); Tribuna lit. a umělecká (1920–24); sb. Tryzna za básníkem Karlem Hlaváčkem (1930); U Ottů (1926–28); Umělecký list (Hodonín 1919); Večery (1911); Venkov (1927, 1930–44); Vídeňský deník (1918); Vzlet (Plzeň 1918–19); alm. Vzpomínáme Vás… (1913); Z kraje Pohádky máje (Něm. Knínice, Ostrovačice 1929); Země (1921); Zlatá Praha (1918, 1926); Zvon (1917–20, 1923, 1927–41); Ženský svět; – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Epitafy na některé mladé muže a paní řečkovické (BB 1906); Kritické poznámky k Vrano-

vu Josefa Merhauta (referát, 1906); Řeč země (BB 1910, Spisy A. V. 1; přeprac. vyd. 1933); Kniha interiérů (BB 1913, Spisy A. V. 2); Kniha lásky (BB b. d., 1913, Spisy A. V. 3); Život v zákopech (BB 1917, Spisy A. V. 4); Letec (BB 1917, Spisy A. V. 5); On a ona, milenci (BB 1921, Spisy A. V. 7; rozšíř. vyd. 1929); Valentina Čejky ráj i peklo (B 1923, Spisy A. V. 9; 1924 in Dům naděje); Děti a moře (P pro ml., 1923; 1949 s tit. Vodáci z Olivové zátoky); Dům naděje (BB 1924); Svatvečer (D pro ml., b. d., 1925); Roztříštěné zrcadlo (aforismy, 1926); Nejkrásnější Brňanka a jiná pozorování ze zápisníku novinářova (PP 1926); Okno do nebe (P pro ml., 1926; 1943 přeprac. a rozšíř. vyd. s tit. Letíme s oblaky; část s tit. Dobrodružství s Martem vyd. samost. s tit. Karlík letí na Mars, b. d., 1933); Petr Bezruč – člověk a básník (monografie, 1927; 1947 rozšíř. vyd. s tit. Petr Bezruč); Kytička k osmdesátinám T. G. Masaryka (vzpomínkové črty, 1930); Strážce majáku (B 1931; 1940 in Vítr od moře); Volání moře (B 1932; 1940 in Vítr od moře); Žhavý vítr života (meditace, b. d., 1933, novoročenka); Nemocný jde do léta (BB 1935); Na Skalce (B b. d., 1937, novoročenka); Lyrické okouzlení (BB 1939); Živá řeka (P 1939; 1943 in Země vřelé náručí; 1949 rozšíř. vyd. s tit. Slunečná řeka; kap. s tit. Včelí společenství vyd. též samost., 1946); Mrtvá mezi dvěma živými (P b. d., 30. léta, novoročenka); Vánoční rouno z Kolchidy (P b. d., 30. léta, novoročenka); Vítr od moře (básnický triptych, 1940); Balkon na obloze (B 1941); Pravěká osada (R 1941; 1943 in Země vřelé náručí); Dobrodružný kruh (PP 1942); Země vřelé náručí (PP 1943); Vysoké komíny (B 1944); Zvony osudu (B 1945); Doba spěla ke zkáze (R 1946). – *Překlady:* G. Charpentier: Život básníkův (b. d., 1907); G. Petronius Arbiter: Hostina u Trimalchiona (1908, s F. Šebelou). – *Ostatní práce:* Výtvarnická Morava 1. Dvanáct podobizen (1921, Spisy A. V. 8); Moravský kras (1922, s litografiemi F. Süssra); Letní plenér na Valašsku (1931); Oldřich Blažíček (1946). – *Výbory:* Člověk na zemi (b. d., 1926, ed. autor); Čtverozvuk (1926, s pracemi B. Beneše Buchlovana, V. Martínka a F. Taufra); Rozzáření zraků (1942, ed. autor). – *Souborné vydání:* Spisy A. V. (1910–23, 8. sv.; sv. 1 Hejda a Tuček, sv. 2, 4 a 5 Fr. Švejda, sv. 3 A. Perout, sv. 7 Barvič a Novotný, sv. 8 Moravskoslezská revue – Moravské nakladatelství, sv. 9 Moravské kolo spisovatelů; nedokonč., sv. 6 chybí). ■ REDIGOVAL *periodika:* Kurýr (1924–25), U Ottů (1926–28), Slovanský Jadran (1932–39). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Leoš Janáček (1924); sb. Alois Mrštík (1925); sb. Josef Kalus (1925); sb. Metoděj Jahn (1925); sb. V. K. Jeřábek (1926); sb. F. S. Procházka (1927); sb. Konfiskace u Ottů ve válečných letech 1914–1918 (1928, s J. Medkem); ant. Jadran v soudobé jihoslovanské lyrice (1935, i překl. s F. Čuberkou a F. Hrbkem); ant. Lyrická duše Jugoslávie (b. d., i překl. s F. Čuberkou a F. Hrbkem). ■

LITERATURA: V. Brožová: A. V. (1886–1961) Soupis osobního fondu (LA PNP 2000). ■ ● ref. Řeč země: K. Fiala, MR 1910/11, sv. 23, s. 175; E. S. (K. Elgart Sokol), MSlR 7, 1910/11, s. 357; F. X. Šalda, Novina 4, 1910/11, s. 253 → KP 8 (1956); A. Novák, Přehled 9, 1910/11, s. 229 ●; ● ref. Kniha lásky: F. X. Šalda, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 407 (i ref. Kniha interiérů) → KP 9 (1954); -pa- (F. S. Procházka), Zvon 13, 1912/13, s. 384; R. Medek, MR 1913, sv. 27, s. 93 ●; ● ref. Kniha interiérů: R. Medek, MR 1912/13, sv. 26, s. 274; M. (V. Martínek), MSlR 9, 1912/13, s. 264 (i ref. Kniha lásky); A. N. (Novák), Přehled 11, 1912/13, s. 660; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 13, 1912/13, s. 543; Ant. Veselý, Čes. revue 7, 1913/14, s. 437 ●; ● ref. Život v zákopech: K. Toman, Čes. revue 11, 1917/18, s. 186; V. Brtník, Kmen 1, 1917/18, č. 45–46; A. N. (Novák), Národ 1918, s. 51 (i ref. Letec) ●; V. Brtník: ref. Letec, Kmen 2, 1918/19, s. 35; ● ref. On a ona, milenci: J. Staněk, Niva 1921, s. 241; Jar. Kr. (Krecar), MR 1921/22, sv. 37, s. 132; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 22, 1921/22, s. 489; A. N. (Novák), LidN 4. 1. 1922; J. V. Sedlák, Kritika 1924, s. 192 (i ref. Dům naděje) ●; ● ref. Děti a moře: V. F. Suk, Úhor 1924, s. 94; J. Staněk, Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 309 ●; ● ref. Dům naděje: F. Götz, NO 26. 4. 1924; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1925/26, s. 97 ●; P. S. (Sula): ref. Okno do nebe, NO 8. 12. 1926; ● ref. Člověk na zemi: J. Staněk, Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 521; K. Š. (Štorch), RA 2, 1926/27, s. 167; V. Brtník, Venkov 26. 5. 1927 ●; ● ref. Nejkrásnější Brňanka…: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 5. 2. 1927; J. Staněk, LidN 7. 6. 1927 ●; ● ref. Petr Bezruč…: Kp. (J. Kopta), NO 15. 9. 1927; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 21. 9. 1927; J. Staněk, LidN 2. 12. 1927; F. Götz, NO 30. 12. 1927; K. Polák, ČMF 14, 1927/28, s. 167; P. F. (Fraenkl), RA 3, 1927/28, s. 63 ●; ● ref. Strážce majáku: V. H. (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 117; pgh. (P. G. Hlbina), Elán 4, 1933/34, č. 10 ●; Kp. (J. Knap): ref. Volání moře, Venkov 2. 8. 1932; ● ref. Nemocný jde do léta: J. V. S. (Sedlák), Venkov 25. 12. 1935; R. H., LitN 8, 1935/36, č. 9; B. Slavík, LidN 24. 2. 1936 ●; B. Slavík: ref. Řeč země (přeprac. vyd.), Elán 6, 1935/36, č. 6; B/B/B/ (B. Beneš Buchlovan): k padesátinám, Bibliofil 1936, s. 23; B. Pernica in Písemnictví na západní Moravě (1938, s. 63); ● ref. Lyrické okouzlení: J. K. F., Akord 1939, s. 99; kp. (K. Polák), Nár. práce 17. 9. 1939; B. Slavík, LidN 23. 10. 1939; J. B. (Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 97 ●; ● ref. Živá řeka: Kp. (J. Knap), Venkov 11. 10. 1939; K. Sezima, Čteme 2, 1939/40, s. 148; drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 27 ●; ● ref. Vítr od moře: J. B. (Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 657; J. Heidenreich (Dolanský), LidN 15. 6. 1940; J. V. S. (Sedlák), Venkov 12. 7. 1940; K. P. (Polák), Nár. práce 25. 7. 1940; V. Sís, NL 9. 8. 1940; R. H. (Habřina), Kolo 1940, s. 257 ●; ● ref. Balkon na obloze: J. V. Sedlák, Venkov 13. 6. 1941; kp. (K. Polák), Nár. práce 25. 6. 1941; Boj (P. Bojar), Studentský časopis 21, 1941/42, s. 26 ●; B. Slavík in A. V.: Rozzáření zraků (1942); ● ref. Rozzáření zraků: h, LidN 2. 8. 1942; V. Hloch, Venkov 4. 9. 1942 ●; ● ref. Země vřelé náručí: J. Machoň, LidN 31. 7. 1943; jšk. (J. Š. Kvapil), Naše doba 51, 1943/44, s. 44 ●; V. Kolář: ref. Vysoké

komíny, Dobrodružný kruh, LidN 24. 7. 1944; J. Š. (Štern): ref. Zvony osudu, Práce 30. 7. 1946; ● k šedesátinám: an., Svob. noviny 4. 1. 1946; r., LD 4. 1. 1946 ●; ● ref. Petr Bezruč: A. Závodský, SlSb 1947, s. 188; J. Janů, KM 1948, s. 134 ●; (jvj): k pětasedmdesátinám, Rovnost 3. 1. 1961; Šp. (J. Špét): nekrolog, ČSPS 1961, s. 169; J. Wagner in Básníci Adamovských lesů (1971, s. 11); J. Poláček: Počátky sloupku, Tvar 1994, č. 13; I. Adamovič in Slovník české literární fantastiky a science fiction (1995, s. 239).

mv, vfr

Antonín **Veselý**

* 27. 3. 1888 *Moravské Křižánky* u Žďáru nad Sázavou
† 3. 10. 1945 *Praha*

Literární a divadelní kritik a historik, autor studií, impresionistických esejů, fejetonů a črt, zaměřený zvláště na souznění umělce se svým krajem a na biografické osobnostní rysy; autor veršů, překladatel a editor.

Syn lesního správce – domkáře. Studoval gymnázium v Brně (zde se autorsky i redakčně podílel na vydávání studentského časopisu); po nuceném odchodu ze školy kvůli účasti na podřezání stromu zasazeného k životnímu jubileu císaře Františka Josefa I. dokončil studia osmou třídou na gymnáziu v Chrudimi. Po maturitě (1906) absolvoval na pražské filoz. fakultě obory český a německý jazyk a dějiny české literatury (žák J. Vlčka, doktorát až 1927 disertací *Realistické drama F. A. Šuberta*). Na studia si vydělával statováním v Nár. divadle, příspěvky v Humorist. listech, výpomocí ve Vilímkově a Ottově nakladatelství. Po vysoké škole se věnoval novinářství: 1910–18 jako redaktor v Nár. listech (pravidelné recenze české i cizí beletrie s titulem Z knižního trhu i překlady), současně 1911–17 soustavně spolupracoval s Čes. revuí (referáty, překlady, esejistika) a obdobně 1910–15 i s Právem lidu. 1913 se poprvé oženil s budoucí překladatelkou J. Vobrubovou. Po válce dva roky pracoval jako vedoucí tiskového odboru Ochrany dětí a matek v Praze, 1919 nastoupil znovu jako divadelní referent do Práva lidu a 1920–39 byl zaměstnán jako referent v deníku Českosl. republika, později přejmenovaném na Pražské noviny. Soustavně také psal do Lumíru a krátce též do ostravského Moravskoslezského deníku informace o pražském kulturním dění. Byl jednatelem Moravského kola spisovatelů i jedním z iniciátorů založení jeho Družstva, 1931–40 redigoval jeho časopis Kolo, v němž pravidelně vystupoval jako kulturní referent, od 1937 řídil (s R. Habřinou a M. Elplem) edici Nová knihovna Moravského kola spisovatelů. Pracoval též pro nakladatelství Fr. Borový (beletristická edice Žatva) a byl i funkcionářem v Kruhu čes. spisovatelů. Po zastavení Pražských novin přešel v lednu 1939 jako vedoucí kulturní rubriky do Čes. tiskové kanceláře. Pohřben byl na Malvazinkách. – Z druhého manželství (1925) měl dcery Hanu, provd. Fraňkovou (1926–2004), akademickou malířku, a Denisu, provd. Mitášovou (* 1932), novinářku a redaktorku zahraničního vysílání Českosl. rozhlasu.

Vedle veršovaných epitafů divadelních umělců (herců, dramatiků, režisérů i kritiků) je V. básnická tvorba soustředěna do pozdní přírodní lyriky zachycující především nálady a dojmy z rodné Vysočiny (*V záři i stínu*). Lyrickým tvarem tak V. dovršil svůj celoživotní zájem o přírodní scenerie, který prostoupil všechny jím užité literární druhy i žánry: beletrizující fejetonistiku, esejistiku, literární kritiku i historii. V literatuře hledal zejména skrytá i zjevná souznění duševního ustrojení spisovatelů (v menší míře i malířů a hudebníků) s krajinou, v níž se zrodili, kde prožili dětství nebo i trvaleji zakotvili; z těchto vztahů pak odvozoval některé charakteristické znaky děl i osobitosti jednotlivých tvůrců. Ačkoli se V. věnoval především literatuře, jeho fejetonistika i esejistika zahrnuje i drobné přírodní imprese citlivě rozeznávající příznačné rysy jednotlivých regionů Čech i Moravy (Vysočina, Český ráj, Podkrkonoší, Podřipsko, Posázaví, Podblanicko, ale též pražské parky a předměstí). Sledování jejich otisků v umění se mísí s osobními vzpomínkami, reflexemi i citovými vyznáními (*Letní zrcadlení, České krajiny, Básnické krajiny*). Přírodní deskripce proniká i do drobných črt, sledujících dopad 1. světové války na život v zázemí (*Barevné stíny*). V. literárněhistorické práce silně ovlivnil sklon k beletrizaci; projevil se epizací životopisných poznatků, zesílenou přítomností vykladače uplatňujícího fabulační schopnosti i zvolenými neobvyklými útvary: formou dopisů umělcům, spojující kritický postoj vyplývající z čiré imprese z díla s lyrizujícím jazykem vykladače, jenž se zároveň snaží projevit jako slovesný umělec (*Listy auto-*

rům…), formou zpravidla fiktivního dialogu, který přechází v civilnější a věcnější podobu interview (*Hovory s herci*) i v podobu besedy. Posmrtně vydané *Neblednoucí podobizny* pak představují završení V. celoživotní literárněhistorické práce, a to jak šíří tematického záběru, tak lyrizujícím projevem a pozorností k biografickým momentům. Zpravidla se přitom V. orientoval na literární historii méně zpracovávané osobnosti (J. Sumín, F. A. Šubert, B. Viková-Kunětická, F. Zákrejs aj.), soustavně pak na O. Březinu (i v pojednání o něm převažují spíše biografické podrobnosti než přímé analýzy díla). O V. dvojdomosti umělecké a literárněhistorické svědčí i příležitostné pokusy o dramatizaci děl starších autorů (V. Hálek: Študent Kvoch, G. Pfleger Moravský: Paní fabrikantová). Sepětí literárněkritického a literárněhistorického přístupu se projevilo ve V. spolupráci s K. Sezimou na vydání prvních svazků Výboru z krásné prózy československé, reprezentujícího stoletý vývoj literární tvorby na území tehdejší republiky, tedy literaturu českou, slovenskou i německou. Převážně referentský charakter V. kritik vyplýval z pravidelné žurnalistické povinnosti; i v nich nad kritickým postojem převažuje impresivnost a zájem o biografii. Výraznější konfliktní ráz měla razantní obhajoba herce B. Zakopala proti vedení Vinohradského divadla a podpora V. Dyka v jeho odporu k mladé básnické generaci 20. let 20. století. V rukopisu zůstaly dvě obsáhlejší monografie navazující na již publikované práce o F. A. Šubertovi a G. Pflegru Moravském, další studie březinovská, pojednání o V. Dykovi, soubor portrétů moravských spisovatelů Moravské podobizny (připravovaný 1946 pro Moravské kolo spisovatelů), dále záznamy z návštěv u spisovatelů a výtvarníků s titulem Oživené stíny a sbírka básní Na dně zásuvky.

ŠIFRY: av, av., A. V., -es-, no., nv, nv., V., vý, vý., -vý, Vý. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akademie (1927); Akord (1933, Gustav Pfleger Moravský, sep. 1934 → 1946 in Neblednoucí podobizny); sb. Básníci selství (1932); Cesta (1918); ČNM (1928); Červen (1918); Čes. kultura (1912); Čes. revue (1911–17); Čes. slovo (1928); sb. Čes. umění dramatické 1. Činohra (1941); Českosl. republika, pokr. Pražské noviny (1920–39); alm. Čtvrt století Mor. kola spisovatelů (Brno 1937); Den; Divadlo (1945); Goethův sborník (1932, Otokar Březina ve světle díla Goethova, i sep.); sb. Hudba a národ (1940); Humorist. listy; roč. Chudým dětem (1936–37); sb. Jos. R. Vilímek – osobnost i závod (1937); sb. Karel Hynek Mácha. Osobnost, dílo, ohlas (1937); Kolo (Brno 1930–41); Kritika (1925); Květy (1914); Lid. noviny (1910, 1935–43); Listy filologické (1930); Lit. listy (1923–24); Lit. noviny (1931–38); Lit. rozhledy (1930); Lumír (1908–39); Moderní revue (1910); Moravskoslezský deník (Ostrava, 20. léta); Most (1922); Nár. a Stavovské divadlo; Nár. listy (1911–18); Nár. osvobození (1929); Nár. práce (1939–45); Pískle v trní (Brno 1929); Prager Presse (1936); Pramen (1921); Právo lidu (1910–24); Přítomnost (1924–25); Rozhledy po literatuře a umění (1932–34); Rozpravy Aventina (1926–28); Rudé květy (1911); Samostatnost (1912); Sborník na paměť Jaroslava Vlčka (1930); Světozor (1929–31); Venkov (1934–40); Zádruha (1909); sb. Zborov 1917–1937 (1937); Zlatá Praha (1910–14); Zrání (1919–20); Ženský svět (1913–14); Živá tvorba (1942–43). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a divadle:* Z literárního alba (studie, 1923); Listy autorům a jiné dokumenty z českého literárního života po válce (kritiky, 1924); Hovory s herci (1926); Otokar Březina, osobnost a dílo (studie, 1928); Barevné stíny (PP 1928); Karel Elgart Sokol, člověk a dílo (studie, 1930, s J. Staňkem); Študent Kvoch (D 1935, podle P V. Hálka); Letní zrcadlení (PP 1936); František Adolf Šubert, dramatik (přednáška, 1937); O Bohušovi Zakopalovi (studie, 1937); Na Skalce (P b. d., 1937); Literární variace. Divadelní epitafy (PP, BB 1938); František Zákrejs (přednáška, 1939); České krajiny (PP b. d., 1940; upr. vyd. 1943 spolu s Básnickými krajinami s tit. Než zajde poutník); Jde o naše děti (D 1941); Básnické krajiny (PP 1942; upr. vyd. 1943 spolu s Českými krajinami s tit. Než zajde poutník); V záři i stínu (BB 1942); – posmrtně: Neblednoucí podobizny (1946). – *Překlady:* O. Ludwig: Z deště pod okap (b. d., 1910, s J. Vobrubovou); G. de Maupassant: Král růží paní Hussonové (1911, s J. Karáskem ze Lvovic) + Toník (1911, s K. Tomanem) + Neděle pařížského měšťáka a jiné novely (1927, s J. Vobrubovou a B. Jirsíkem). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Paní fabrikantová (1935, dle R G. Pflegra Moravského). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Zrání (1919–20), Kolo (1931–41; 1931–34 s J. Ciprem, 1935–41 s R. Habřinou); *kalendáře:* Nad kolébkou (1919), Stráž vlasti na rok 1920 – … 1924 (1919–23), Hynkův povídkář na rok 1919 – … 1923 (1918–22); *knižnici:* Nová knihovna Moravského kola spisovatelů (1937–41, s R. Habřinou a od 1938 i s M. Elplem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Z dopisů Otokara Březiny Anně Pammrové (1931, s A. Pammrovou); Výbor z krásné prózy československé 1–3 (1931–32, s K. Sezimou); alm. Čtvrt století Moravského kola spisovatelů (1937, s R. Habřinou a M. Elplem); J. Sumín: Povídky skoro neuvěřitelné (výbor, 1937, i upr.) + Přeludy (1942, i upr.) + Soumraky, Potomstvo (1944); B. Němcová: Babička (1940) + Pohádky (1940) + Pohorská vesnice (1942). ▮

LITERATURA: P. Křivský: A. V. (1888–1945). Literární pozůstalost (LA PNP 1971). ▮ R. (V. Červinka): ref. překl. G. de Maupassant: Král růží paní Hussonové, Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 608; ● ref. Z literárního

alba: K. (F. V. Krejčí), PL 15. 7. 1923; Š. Jež, Tribuna 15. 7. 1923; -och- (F. S. Procházka), Zvon 24, 1923/24, s. 446 ●; ● ref. Listy autorům…: J. Krecar, MR 1923/24, sv. 39, s. 262; B. Vlček, Kritika 1924, s. 195; M. (E. Masák), Archa 1924, s. 84; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 12. 4. 1924; F. Götz, NO 18. 4. 1924; A. Pražák, PL 13. 7. 1924; V. Brtník, Venkov 30. 8. 1924; J. K. (Kopal), Nové Čechy 8, 1924/25, s. 102 ●; K. Sezima: ref. Z literárního alba a Listy autorům…, Lumír 1924, s. 481; ● ref. Hovory s herci: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 31. 7. a 3. 8. 1926; E. Sokol (K. Elgart Sokol), LidN 15. 9. 1926; F. Götz, NO 3. 10. 1926; o. p. (O. Pick), Prager Presse 21. 10. 1926; Sk. (F. Skácelík), Lumír 53, 1926/27, s. 445 ●; ● ref. Otokar Březina, osobnost a dílo: J. V. Sedlák, Tribuna 28. 10. 1928; F. Götz, NO 22. 11. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 12. 1928; A. Pražák, Naše věda 10, 1928/29, s. 179; R. P., Slavische Rundschau 1929, s. 382 ●; J. Staněk: ref. Barevné stíny, LidN 30. 8. 1929; V. Červinka: Laik a odborník v divadle (shrnutí sporu s Vinohradským divadlem o B. Zakopala), Zvon 30, 1929/30, s. 13; ● ref. Karel Elgart Sokol…: Š. Jež, Lumír 57, 1930/31, s. 278; -och- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 378; ne (A. Novák), LidN 10. 1. 1931; AMP (A. M. Píša), PL 13. 1. 1931 ●; ● ref. ed. Z dopisů Otokara Březiny Anně Pammrové: A. Novák, Lumír 57, 1930/31, s. 545; G. (F. Götz), NO 5. 6. 1931; Kp. (J. Knap), Venkov 4. 7. 1931 ●; ● ref. ed. Výbor z krásné prózy československé: V. Brtník, Venkov 1. 7. 1932; vz. (V. Zelinka), Zvon 33, 1932/33, s. 363; ach. (V. Prach), Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 176; E. Č. (Čapek), Nové Čechy 1933, s. 69; B. V. (Václavek), Index 1933, s. 47; P. Eisner, Prager Presse 8. 1. 1933; Sk. (F. Skácelík), Venkov 18. 5. 1933 ●; ● ref. Gustav Pfleger Moravský: ne (A. Novák), LidN 30. 8. 1934; amp. (A. M. Píša), PL 20. 9. 1934; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 83 ●; ● ref. Student Kvoch: V. Červinka, Zvon 35, 1934/35, s. 575; H. Jelínek, Lumír 61, 1934/35, s. 410; Kd. (E. Konrád), NO 28. 4. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 28. 4. 1935 ●; ● ref. insc. Paní fabrikantová: -s. (J. Seifert), PL 8. 12. 1935; If. (I. J. Fischerová), NO 11. 12. 1935 ●; A. Novák in A. V.: Letní zrcadlení (1936); ● ref. Letní zrcadlení: B. Slavík, LidN 8. 6. 1936; AMP. (A. M. Píša), PL 23. 6. 1936; P. E. (Eisner), Prager Presse 26. 6. 1936; J. V. S. (Sedlák), Venkov 3. 7. 1936; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 3. 11. 1936; R. H. (Habřina), Kolo 1936, s. 15 ●; ● ref. František Adolf Šubert, dramatik: r. h. (R. Habřina), Kolo 1937, s. 24; -och- (F. S. Procházka), Zvon 38, 1937/38, s. 126 ●; ● k padesátinám: Č. (V. Červinka), Zvon 38, 1937/38, s. 492; V. Martínek, Kolo 1938, s. 56; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 27. 3. 1938; Sk. (F. Skácelík), Venkov 27. 3. 1938; (P. E.) (Eisner), Prager Presse 29. 3. 1938; Z. Dyková, Samostatnost 7. 4. 1938 ●; ● ref. O Bohuši Zakopalovi: Č. (V. Červinka), Zvon 38, 1937/38, s. 391; AMP. (A. M. Píša), PL 3. 2. 1938 ●; ● ref. Literární variace: R. H. (Habřina), Kolo 1938, s. 199; drb. (J. Borecký), Zvon 39, 1938/39, s. 251; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 12. 1. 1939; B. Slavík, LidN 3. 4. 1939; -de (J. Strnadel), Večerní Nár. práce 8. 4. 1939; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 36, 1939/40, s. 204 ●; ● ref. České krajiny: K. Sezima, Čteme 2, 1939/40, s. 310; R. H. (Habřina), Kolo 1940, s. 251; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 249; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 15. 8. 1940; J. V. Sedlák, Venkov 31. 8. 1940; F. Kubka, LidN 9. 9. 1940 ●; ● ref. Básnické krajiny: V. Hloch, Venkov 13. 12. 1942; Fc, Akord 10, 1942/43, s. 158 ●; jšk. (J. Š. Kvapil): ref. V záři i stínu, Naše doba 50, 1942/43, s. 90; ● ref. Básnické krajiny, V záři i stínu: bs (B. Slavík), LidN 18. 10. 1942; p. (A. M. Píša), Nár. práce 7. 11. 1942 ●; ● nekrology: an., NO 4. 10. 1945; K. P. (Polák), PL 4. 10. 1945; v, Svob. noviny 4. 10. 1945; M., Svob. slovo 4. 10. 1945; J. Sajíc, LD 5. 10. 1945; ej. (E. Janský), Zeměd. noviny 5. 10. 1945; ar (J. Kainar), Rovnost 6. 10. 1945; bs (B. Slavík), Vysočina 1946, s. 85 ●; K. Sezima in Z mého života 3 (1946, s. 191); ● ref. Neblednoucí podobizny: K. Cvejn, Kytice 1, 1945/46, s. 523; CD, Rovnost 8. 9. 1946; V. Tichý, PL 5. 10. 1946; J. Brambora, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 19; O. Králík, Osvobozený našinec 14. 10. 1947 → Platnosti slova (2001, s. 203) ●; ● k 60. výr. nar.: J. Brambora, Slovesná věda 1, 1947/48, s. 120; sjc. (J. Sajíc), LD 27. 3. 1948; kp. (K. Polák), PL 27. 3. 1948; av, Rovnost 27. 3. 1948; an., Svob. slovo 31. 3. 1948 ●; V. Plaček: Ze začátků literární činnosti A. V., Památník státního reálného gymnázia v Chrudimi 1863–1948 (1948, s. 168); J. Marcha: Chlapec z krabatiny, in Potopený svět (1949, s. 293); (jt) (J. Tomeš): Kritik a básník, Svob. slovo 3. 10. 1995.

ph, zp

Antonín Pravoslav **Veselý**

* 30. 6. 1873 *Jičín*
† 18. 3. 1904 *Praha*

Prozaik, autor pozorovatelsky věcných črt z prostředí velkoměstské spodiny i vesnického proletariátu; publicista, představitel levého křídla pokrokového hnutí 90. let spojující jeho myšlenky se socialistickými snahami.

V matrice zapsán jako Antonín Josef V. – Otec vlastnil cukrářskou živnost v Jičíně, avšak záhy po narození A. P. V. došlo k jejímu úpadku a rodina se 1874 odstěhovala do Prahy, kde otec vstoupil do služby k policejní stráži. V. navštěvoval 1879–87 nejprve obecnou a poté měšťanskou školu na Malé Straně, 1887–91 se učil v knihtiskárně J. R. Vilímka a současně 1887–89 navštěvoval dvouletou pokračovací typografickou školu. Od raného mládí se účastnil politického života jako představitel té části pokrokového hnutí 90. let, jež se přiklánělo k socialistickým idejím a vposled splynulo se

sociální demokracií. Usiloval o rovnoprávnost a právo na sebeurčení českého národa a v tomto rámci navazoval také kontakty s reprezentanty slovenské inteligence. Patřil k zakladatelům Dělnické akademie, v sociální demokracii redigoval politický týdeník Zář. Měl však se stranou četné neshody, pramenící v jeho neortodoxním vztahu k socialistické ideologii i ve sklonu k bohémskému individualismu, vzdorujícímu nezřídka stranické disciplíně. Přesto se Zář za V. vedení stala vlivným listem, navazujícím na havlíčkovskou a barákovskou tradici. Pro své politické postoje byl často perzekvován. V březnu 1892 byl za účast na protivládní demonstraci odsouzen na čtrnáct dnů do vězení. Jen krátce byl 1893 redaktorem Pokrokových listů; protože se v srpnu podílel na velké protihabsburské demonstraci na Staroměstském náměstí, byl opět zatčen a v procesu s Omladinou 1894 odsouzen na 7 měsíců. Trest si odpykal na Borech, odkud byl v únoru 1895 propuštěn (později vydal vzpomínkovou knížku *Omladina a pokrokové hnutí*). Po několika měsících byl znovu uvězněn jako spolupracovník časopisu Naše snahy, avšak záhy byl na amnestii propuštěn a vrátil se k profesi sazeče; přitom působil jako redaktor a přispěvatel politických časopisů, zprvu pokrokářských a poté sociálnědemokratických. Patřil rovněž k přátelskému kruhu kolem olšanské vily S. K. Neumanna. Od poloviny 90. let se u něho začala projevovat tuberkulóza. K jejímu vyléčení měly přispět prázdninové pobyty na venkově i cesta do Itálie, kterou podnikl na jaře 1903 (předtím tam byl už 1897). Jeho zdravotní stav se však prudce zhoršoval a vyústil v předčasnou smrt.

Vedle žurnalisticky se V. též okrajově věnoval beletrii. Lákalo jej především prostředí velkoměstské spodiny a typy deklasovaných lidí, jež zachycoval v pozorovatelsky věcných črtách, navazujících na tradici žánrového realismu a naturalismu. Z V. próz je zřejmý ironický odstup od zobrazovaného světa, pojatého jako hemžení bizarních figurek, zároveň však i soucit s trpícími a ponižovanými. V. črty a obrázky měly být přípravou na román, k jehož napsání ovšem nedošlo (zůstalo jen torzo s předpokládaným titulem Pod hladinou). Jediná větší próza *Bratránci* rozvíjí nerudovské téma trhanů, dělníků stavících železnici, chybí jí však Nerudův přesah k obecně lidským situacím. Brožura *Hovory na vsi* zase sleduje formou diskusí a úvah postupné pronikání sociálnědemokratických idejí mezi zemědělské dělnictvo.

PŘÍSPĚVKY *in:* Akademie (1897); Dělnický kalendář na r. 1904; Naše snaha, pokr. Naše snahy (1895); Omladina (1893); Pokrok (1895–96); Pokrokové listy (1893–97); Právo lidu (1897–1903); Rudá zář (1897–99); Rudé květy (1901–04); Zář (1897–1904). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (posmrtně): Hovory na vsi (PP 1904); Bratránci (P b. d., 1923). – *Ostatní práce:* Zrcadlo klerikálů (b. d., 1895); Zásady pokrokových socialistů (1896); Socialism a národnost (b. d., 1897); Rok 1848 (b. d., 1898); Čeští spisovatelé a dělnictvo (1898); Omladina a pokrokové hnutí (1902). ▮ KORESPONDENCE: Dopisy (rodičům z 1893–1903, bratru Františkovi a jeho rodině z 1893–98, bratru Josefovi z 1898–1900), in sb. A. P. V., jeho život, zápasy a ideály 2 (1920, ed. J. Veselý). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Pokrokové listy (1893, č. 1–4), Naše snaha, pokr. Naše snahy (1895, vždy jen 1 č.), Akademie (1897, č. 1–5), Rudá zář (1897–99), Zář (1897–1904); *sborníky:* Novoroční almanach (1899), Slavnostní list k 1. květnu 1899; *knižnici:* Knihovna pokrokových socialistů (1896, 1 sv.). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Naší mládeži (1900). ▮

BIBLIOGRAFIE: an.: Seznam publikací P. A. V., sb. A. P. V., jeho život, zápasy a ideály 2 (1920). ▮ LITERATURA: J. Myslík: A. P. V. Životopis a literární pozůstalost spolu s výborem prací již otištěných (1905); sb. A. P. V., jeho život, zápasy a ideály 1, 2 (1919, 1920, ed. J. Veselý); J. Bílek: A. P. V. (1873–1904). Soupis osobního fondu (LA PNP 1998). ▮ ● ref. Omladina a pokrokové hnutí: F. Modráček, Akademie 6, 1901/02, s. 339; M. (M. Marten), MR 1901/12, sv. 13, s. 608 ●; ● nekrology: Verus, Akademie 8, 1903/04, s. 193; an. (A. Macek), Rudé květy 3, 1903/04, s. 175; Apostata (S. K. Neumann), Nový kult 6, 1903/04, s. 45 → Stati a projevy 2 (1966); an., Přehled 2, 1903/04, s. 309; an., Zvon 4, 1903/04, s. 380; an., Samostatnost 19. 3. 1904 ●; K. Pelant: Vzpomínka na A. P. V., Čas 8. 9. 1904; V. V. Š. (Štech): ref. Hovory na vsi, Máj 3, 1904/05, s. 65; st. (S. K. Neumann): Zakřiknutá duše, Mor. kraj 6. 4. 1907 → Stati a projevy 2 (1966); -by- (J. S. Machar): Poznámky čtenářovy, Čas 3. 11. 1907; J. Stivín (Foltýn): Vzpomínka na A. P. V., Večerník PL 26. 6. 1923; V. Dyk in A. P. V.: Omladina a pokrokové hnutí (1923); an.: A. P. V., Nová svoboda 1924, s. 29; F. Modráček: A. P. V., náměty k českému socialismu, Nová svoboda 1924, s. 214; an., A. P. V., PL 18. 3. 1924; an.: Čtvrtstoletí po P. V., PL 20. 3. 1929; F. Šrekr: Vzpomínka na P. V., PL 18. 5. 1929; J. Soukup: Pravoslav, PL 23. 5. 1929; A. Holzbach: Tři vzpomínky na A. P. V., PL 25. 5. 1929; S. K. Neumann in Politická epizoda (1911) → Vzpomínky 1 (1931); ● k 30. výr. úmrtí: A. H., LidN 18. 3. 1934; an., Večerník PL 18. 3. 1934; J. Stivín (Foltýn), F. Soukup, PL 18. 3. 1934 ●; P. F. Malý: Snad nás to nezabije, Samostatnost 29. 11. 1934.

dm

Fabian **Veselý**

* 20. 1. 1684 *Uherské Hradiště*
† 26. 7. 1739 *Svatá Hora* (Příbram-S. H.)

Autor českých a latinských kázání.

Jako datum úmrtí je mylně uváděn také rok 1729. – 1700 vstoupil V. do jezuitského řádu, profesorem se stal 1718; tzv. nižší studia absolvoval v Olomouci. Vyučoval na řádových gymnáziích v Praze a Kutné Hoře, vedle toho působil jako český kazatel v Praze u P. Marie před Týnem a u Sv. Klimenta, jako misionář v Hradci Král. a na Svaté Hoře a 1732–35 jako rektor v Kutné Hoře; 1738–39 byl superiorem na Sv. Hoře.

V., jeden z nejproslulejších kazatelů své doby, patřil k typickým představitelům tzv. konceptuálního kazatelského stylu (alegorický výklad biblického čtení je předveden duchaplně rozvedenou myšlenkou, tzv. concettem). Soubor svátečních kázání a příležitostné kázání (*Oko svíce těla…*) pronesl v Praze; naléhavě patetickým stylem a neobyčejným množstvím působivých obrazů ztvárněných důvtipnými rétorickými a stylistickými prostředky a košatou slovní zásobou tematizoval V. dobovou věroučnou, morální a zvláště sociální a historickou problematiku, hojně přitom cituje klasickou i patristickou latinskou a řeckou literaturu (mimořádné evokační schopnosti a rafinované stylizační umění mohl ocenit spíše vzdělaný adresát). S jednoznačnějším katechizačním zaměřením koncipoval kázání postní a nedělní, vánoční a velikonoční tematiku vyložil střízlivějším stylem a uměřenější imaginací; pro kazatelskou praxi opatřil knižní soubory rejstříkem biblických míst a „význačných“ témat. – O oblibě V. kázání svědčí i jejich (jinak zcela ojedinělé) překlady do němčiny z 1739 (Lehrgeist und ehrenvolle Sonntags-Predigten auf den ganzen Tag, wie auch auf die heilige Fastenzeit; Lehrgeist und eifervolle Feiertags-Predigten auf das ganze Jahr).

KNIŽNĚ. *Kázání:* Quadragesimale primum seu Conciones in singulas ferias sextas quadragesimae et in dominicam Resurrectionis – Kázání na každý pátek v postě a na neděli Vzkříšení Páně (1723); Conciones in praecipua totius anni festa et nonnuli in speciales solemnitates panegyrici – Kázání na svátky přes celý rok, jakož i chvalořečí na některé obzvláštní slavnosti svatých božích (1724); Conciones in omnes totius anni Dominicas… – Kázání na neděle přes celý rok… (1725); Sermones pro singulis feriis sextis quadragesimae, et pro dominica Resurrectionis – Kázání postní na každý pátek přes celý půst a na neděli vzkříšení Páně (1726); Concionatoris orationes paraeneticae ad domesticos… (1727); Sermones quadragesimales – Kázání postní… (1728); Oko svíce těla, to jest Svatý martír stáda Krystového bedlivý pastýř… (b. d., 1728); Conciones selectae in totius anni festa et in speciales, atq. extraordinarias solemnitates panegyrici – Kázání na svátky přes celý rok jakož i chvalořečí na některé obzvláštní, a neobyčejné slavnosti (1730); Conciones selectae in Dominicas ab Adventu usque Pentecosten exclusive… – Kázání na neděle od adventu až do svatodušních svátků (1738). ■ EDICE: Řeči svatopostní. Josef z Arimathie a Nikodem čili Škola přátelství a lásky (1888, ed. I. Bečák). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 16 503 – 16 505a. ■ LITERATURA: F. M. Pelcl in Böhmische, mährische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten… (1786, s. 171); J. Nedvídek: ref. Řeči svatopostní…, Časopis katol. duchovenstva 1888, s. 126; J. Jireček in Rukověť 2 (1876, s. 316); H. Hrubý in České postily (1901, s. 266); V. Bitnar: Příspěvky k dějinám českého baroka 4. Aloisiánské živly v poezii barokní, Akord 11, 1943/44, s. 232; A. Fechtnerová in Rectores collegiorum Societatis Iesu in Bohemia, Moravia ac Silesia… (1993, s. 206).

vpb

Jan Zdeněk **Veselý**

* 14. 1. 1850 *Praha*
† 5. 6. 1890 u *Mníšku* (M. pod Brdy)

Autor jednoaktových frašek s milostnou zápletkou, volných překladů a úprav cizích dramatických textů.

Studoval na Akademickém gymnáziu a na obchodní a sladovnické škole. Jako nadšený sportovec si v pražském Sokole pod vedením J. Malypetra a posléze pod vedením Tyršovým osvojil tělocvičné vzdělání, působil jako cvičitel Sokola na Malé Straně a v Lužci n. Vltavou, od 1871 jako náčelník Sokola a učitel tělocviku na gymnáziu a reálce v Lublani (Slovinsko). Vypracoval zde slovinské tělocvičné názvosloví a vydával list Južni Sokol, zároveň pracoval na metodických tělovýchovných příručkách (napsal např. první českou příručku o technice plavání). 1876 bojoval po boku hajduků na straně Srbska proti Turkům. Po návratu do Prahy se ujal po otcově smrti vedení pivovarského podniku U Myslíků, působil jako měst-

ský radní a nadále i v sokolském hnutí jako náčelník Sokola na Smíchově. Smrt jej zastihla náhle na cyklistické vyjížďce u Mníšku pod Brdy, pohřben byl v Praze.

V. dramatické dílo sestává z několika nenáročných jednoaktových žertů, tištěných v divadelních edicích pro ochotníky, z nichž jen malá část je původní (*Učenec v nesnázích*, *Ne!*), ostatní jsou inspirovány díly jiných, většinou neuvedených autorů (*Perská šála, Zapomněl své rukavice, Zamiloval se do babičky*). Jejich nekomplikovaný děj s milostnou zápletkou, odehrávající se obvykle v prostředí středostavovské domácnosti, těží z tradičních prostředků situační komiky (převleky, záměna postav, nedorozumění) a při využití osvědčených komediálních typů (zamilovaný popletený vědátor, přihlouplý nápadník) směřuje vždy k šťastnému rozuzlení v podobě svatby. Také tři jeho větší dramatické práce jsou volnými úpravami cizích předloh, přičemž si autor vybíral jak látky historické (*Husitská nevěsta*, *Prokop Veliký*), v nichž se protihusitskou dikci německých vzorů později pokusil vyvážit vlastním oslavným nástinem života Prokopa Holého, tak současné (*Pohádka o Popelce*). Převážnou část jeho časopiseckých příspěvků tvoří překlady z polštiny, ruštiny a jihoslovanských jazyků, cestopisné črty a články o zvycích a obyčejích slovanských národů.

ŠIFRA: J. Z. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda (1874–75); Čes. Thalia (1867–70); Divadelní listy (1882); Južni Sokol (Lublaň); Koleda (1876–81); Lumír (1873); Mor. orlice (Brno); Obrazy života (1874–75); Pokrok (1877); Praha (1869); Světozor (1871, 1882). ▮ KNIŽNÉ. *Beletrie:* Husitská nevěsta aneb Plzeň roku 1434 (D 1868, podle A. Fischera); Perská šála (D 1869); Ne! (D 1870); Prokop Veliký aneb Husité před městem Naumburkem r. 1432 (D 1870, podle A. Kotzebuea); Zapomněl své rukavice (D 1870); Zamiloval se do babičky (D 1871, prem. 1870); Pohádka o Popelce (D 1872, i prem., hráno též s tit. Popelka aneb Čarovný sen, podle R. Benedixe); Pod srbským praporem (zápisky a vzpomínky, 1877); Učenec v nesnázích (D 1880). – *Překlady:* A. Kotzebue: Srnec aneb Nevinní viníci (1872); an.: Veselohra bez svatby (1872); Srbské národní pohádky (1877, ze sbírek V. Karadžiće a A. Nikoliće, též ed.). – *Ostatní práce:* Rukověť tělocviku pro školy a spolky (1872); Tělocvik pro školy nižší a střední (1873); Nauka o plování (1874); Prokop Veliký (b. d., 1881). ▮

LITERATURA: an.: ref. Pohádka o Popelce (insc.), NL 23. 5. 1877; F. B. (Bartoš): ref. překl. Srbské národní pohádky, ČMM 1877, s. 181; ● nekrology: an., Světozor 24, 1889/90, s. 360; an., Hlas Národa 5. 6. 1890 (odpol.); an., Mor. orlice 8. 6. 1890; an. (J. Neruda), Humorist. listy 1890, č. 24 → Podobizny 4 (1957, s. 125); J. Vrba, Osvěta 1891, s. 94 ●.

mv

Jindřich **Veselý**

* 15. 7. 1885 *Bavorov*
† 19. 9. 1939 *České Budějovice*

Autor, překladatel a editor loutkových her, příležitostný básník a fejetonista, historik a teoretik loutkového divadla, průkopník českého loutkářství a spoluzakladatel první mezinárodní loutkářské organizace.

Podepisoval se v mládí též J. Tóma Veselý. – Pocházel ze sedmi sourozenců, otec byl dlouholetým řídícím učitelem v Bavorově. Gymnázium V. studoval 1896–1904 v Čes. Budějovicích a poté bohemistiku a germanistiku na pražské filoz. fakultě, kde poslouchal mj. přednášky J. Vlčka, J. Vrchlického, J. Golla a T. G. Masaryka. Současně v něm J. Polívka probudil zájem o české loutkářství (doktorát 1909 na základě disertace *Čeští loutkáři a Faust*). Jako středoškolský pedagog působil na malostranské reálce, na vinohradském gymnáziu a v Kladně. V tomto období byl členem pravidelně se scházející stolní společnosti přátel J. Voborníka, vydávající ze svých sezení sborníky Čtvrtky; 1935 byl jmenován ředitelem reálky v Čes. Budějovicích, kde působil až do své smrti. Zásadním způsobem přispěl jako redaktor, editor a organizátor k rozvoji českosl. loutkářství. Zejména do 1914 působil jako dramaturg a režisér různých loutkářských podniků, pro něž jako herce získával i členy Nár. divadla; 1911, 1921 a 1924 organizoval samostatnou loutkářskou výstavu, redigoval první speciální loutkářské časopisy a ediční řady. Založil 1918 v Praze Uměleckou loutkovou scénu a 1923 Loutkářské soustředění jako zájmové ústředí čes. loutkářů. Podněcoval konkrétními organizačními kroky rozmach loutkářství i na Slovensku (1929 napomáhal vzniku Svazu slovenských loutkářů) a byl dlouholetým i zasloužilým předsedou mezinárodní loutkářské organizace UNIMA (Union internationale des marionettes), na jejímž založení se 1929 podstatně podílel. Touto svou činností zásadně ovlivnil několik generací loutkářů stejně jako dětských diváků. Své práce často vydával v choceňské tiskárně Č. Mojžíše; po jeho smrti se oženil s vdovou

a podřídil program tiskárny svým odborným záměrům.

Do literatury vstoupil po roce 1900 verši a fejetony otiskovanými pod různými pseudonymy v jihočeských regionálních časopisech, v té době byl podle vlastního doznání pod vlivem poezie S. Čecha a K. Dostála-Lutinova. Za vysokoškolských studií překládal básně E. Mörika a redigoval studentský almanach Kniha mladých, v němž publikoval mj. i M. Rutte. Jako literární historik se věnoval jihočeským autorům (B. Havlasa, J. Votava), regionální rámec překročily jeho monografie o S. Čechovi. Podstatnější dosah mají práce z oblasti loutkového divadla. V edicích, překladech i vlastních hrách navazoval na tradici loutkářů 18. a 19. století a prokazoval tak jejich užitečnost i v druhé třetině století; zabýval se též tradičními látkami o Donu Juanovi a Faustovi a na základě studia starších rukopisů uspořádal rovněž čtyřsvazkový soubor her M. Kopeckého. Loutkářství inspirovalo i jeho jedinou básnickou sbírku *Iniciály marionet,* stejně jako další příležitostné básně související s dobovým loutkářským životem. Loutkové divadlo mu představovalo tradiční, obecně snadno dostupnou kulturní aktivitu, která podněcuje tvořivou fantazii dětského jedince a kladně utváří sociální vztahy, zejména uvnitř rodiny. Jako historik divadla vedle studií o starších hrách a inscenačních typech divadel se zabýval i historií loutek a genealogií loutkářských rodů, sledoval rovněž vývoj evropského loutkářství. V teoretických pojednáních se pokoušel obohatit loutkářství o podněty soudobého moderního umění.

PSEUDONYMY: Arnold Racek, E. Lešehrad (Písecké listy 1903), F. Vysoký, Jindřich T., Jindřich Tomarov, Jindřich V. Bavorovský, Jindř. V. Tomarov, Jiří Volný, Jiří Záhoř, J. Vysocký, J. Vysoký, Loutkomil Veselý, Milada Záhořová, M. Záhoř, T. Bavorovský, Tomarov, Tóma Rovský. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach mezinárodního pražského veletrhu (1924); Besedy lidu (1916); Bratrství (1920); Brázda (1925); Bydžovské listy (1914); Čas (1920–21); Časopis čes. studentstva (1906–08); Čech (1916); Čechoslovan (Kyjev 1913); Čes. osvěta (1913–38); Čes. ilustrované noviny (Vídeň 1912); Českolužický věstník (1922); Českosl. republika (1920–21); Českosl. noviny (1923); Čes. dělník (1914); Čes. deník (Plzeň 1916–20); Čes. Dub (Turnov 1911); Čes. jih (Tábor 1907–08); Čes. kraj (1918); Čes. loutkář (1912–13); Čes. směr (Plzeň 1921–22); Čes. svět (1910–11, 1917); Čes. učitel (1920); Češka doma i za hranicemi (1911); sb. Čtvrtky (1932–39); Dělnická akademie (1920); sb. Dělnické divadlo (1927–28); Drobné umění (od 1920); Hlasy od Blaníka (Benešov 1912); Choses de Théâtre (Paříž 1923–26); Ilustrovaný svět (1925); sb. In memoriam Jana Votavy (1907); Jaro (1920); Jas (1927–28); Jeviště (1921); Jihočes. dítě (Vodňany 1919); Jihočes. listy (Čes. Budějovice 1905–15); Jihočes. kraj (Tábor 1911); Jihočes. ohlasy (Týn n. Vltavou 1914); Jihočes. přehled (Čes. Budějovice 1927); Jiskra (Tábor 1912); Jugoslovenski trgovac (Praha 1924); Jutro (Lublaň 1925); Kalendář českosl. studentstva (1926); Kalendář dorostu Českosl. červeného kříže (1928); Kalendář Horník (1928); Kalendář republiky (1923); alm. Kniha mladých (1909); Kotva (1927); Krajan (1932–35); Krakonoš (Jičín 1920); Lada (Ml. Boleslav 1922, 1927); Lid. noviny (1927–33); Lid. deník (1924–29); Lit. rozhledy (1923–24); Loutkář (1917–35); Máj (1912); Malý čtenář (1911–13, 1930–32); Měsíčník dorostu Českosl. červeného kříže (1921); Mezinárodní obchod a průmysl (1923); Měšťanská škola (1912); Mladé Podřipsko (Mělník 1914); Mladé proudy (1910); Mládenec (1908); Mládí (Brno 1917–21); Mor. jih (Znojmo 1920); Nár. listy (1909–29); Nár. obzor (1910); Nár. politika (1911–15, od 1921); Národopisný věstník československý (1910–13, 1929); Náš směr (1912); Naše hlasy (Čes. Brod 1912); Naše kniha; Naše Praha (1927); sb. Naše zahraničí (1920–22); New-yorské listy (1924, 1927); Nezávislost (1914); Nová práce (1923); Nová Praha (1927); Nová škola mateřská (1929); Nové ilustrované listy (Brno 1915); Nový čes. list (Záhřeb 1913); Nový lid (Brno 1920); Nový život (1920); Od Zlaté stezky, pokr. Zlatá stezka (1927–28); Ohlas od Nežárky (Jindř. Hradec 1914); Ochotnické divadlo (1915); Osvěta (1911, 1919); Otavan (Písek 1916); sb. Památce Matěje Kopeckého, Mikuláše Alše a Bedřicha Smetany (1933); sb. Pamětník Adolfa Kašpara (1935); Parnasie (1910–11); Písecké listy (1903–07); Plzeňské listy (1905); Po denní práci (Vídeň 1915); Podvysocké listy (Kutná Hora 1913); Pojizerské listy (Turnov 1911); Pokroková revue (1909); kat. Prager Muster Messe (1917); Prager Presse (1921); sb. Praktická hospodyňka (1928); kat. Pražské vzorkové veletrhy (1920); Pražský ilustrovaný kurýr (1907–10); Pražský ilustrovaný zpravodaj (1922); Probuzení (Val. Meziříčí 1920); sb. Proslovy pro loutkové divadlo (1916); Přehled revuí (1909–12); Přerod (Plzeň 1919); sb. Příručka českého loutkáře (1914, Obsah a scénář všech loutkových her kdekoli vydaných); Radiojournal (1927); Radost (1927); Ráno (1924); Republikánský hlasatel (1922); Rozkvět (1912–16, 1923); Ruch (1908); Salon (Brno 1923); Samostatnost (1910–11); Sborník filologický (1914–15; 1914 Jenovefa v české literatuře); Slavie (1923); Slovanský východ (Košice 1919); Sokol americký (Chicago 1912); Sokolský vzdělavatel (1929); Střední škola (1925, 1932); Student (1908); Studentský časopis (1922); Svátkův kalendář českosl. mládeže… (1922); Svět (1915–17, 1927); Svět zvířat (1916); Světozor (1911); Škola našeho venkova (1916); Šumavské

proudy (Prachatice 1910); Tělocvičný ruch (1919–22); Těsnopisná besídka (1916); The Czechoslovak Review (1920); Topičův sborník (1921–22); Tribuna (1922); Tvorba (1938); Týden světem (1913); Úhor (1916–20, 1927, 1933); Úsvit (1921); Večer (1915–16, 1921, 1924); Velká Praha (1919); Venkov (1916, od 1927); Věstník Městské spořitelny v Březnici (1914); Věstník sokolský (1923–28); Věstník Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě a ve Slezsku (1923); Vídeňský deník (1916); Vinohradské listy (1911); Vlast. Věstník českosl. spolků zahraničních (1912–13); Vydrovy besedy (1911); Výr. zpráva gymnázia v Praze III (1911); Výr. zpráva reálky na Král. Vinohradech (1910); kat. Výstava moderního uměleckého průmyslu v Doudlebech (1914); Výstavní věstník hanácko-valašské výstavy v Holešově (1914); Zahraniční Čechoslovák (1922); Zář (1917); Zátiší (Soběslav 1921); Zlatá Praha (1917); Ženské listy (1914–22); Ženský obzor (1913–16). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o umění:* Svatopluk Čech (1906, pseud. Jindř. V. Tomarov); O vlasti, vzniku a rozvoji loutek vůbec a loutkářství českém zvláště (1906); Svatopluk Čech, život a dílo (1908); O loutkách a loutkářích (1910); Od pravlasti loutek k českému loutkářství (1910); Loutky Řeků a Římanů (1911); Bramborové divadlo, jeho historie, návod a hry (b. d., 1913, obs. Učené prase); Ze slovníku dřevěného herectva, loutk. dynastie Maiznerovy (1913); Z historie loutek evropských (1913); O významu loutkového divadla vůbec proti kinematografům zvláště (1914); Přednáška o významu loutkového divadla s obrázky všech Alšových loutek (1915); Praktické zkušenosti s Alšovými loutkami (1916); Klasik loutkových her Frant. hrabě Pocci (b. d., 1918, s J. Bartošem, J. Hlouškem, K. Kobrlem a V. Sojkou); Poslanie lútok (bábek) na Slovensku (1919); Přehled českého písemnictví s mapou nářečí a rodných míst spisovatelů (1920, s J. Daškou); Kašpárek a princezna (D 1921); Loutkové divadlo jindy a dnes (1921); O Janu Votavovi (1922); Zařízení loutkových divadel (1922); Historie soutěží na loutkové hry, podmínky soutěže na hry roku 1926 a rozhodnutí poroty (1926); Promluva o Jos. Kaj. Tylovi na loutkovém divadle (1926); O životě a díle Bohumila Havlasy (1927); Vztahy loutkářství československého k slovanskému a světovému (1929); Marionettes et guignols en Tchécoslovaqie (1930); Rumunské loutkářství (1931); Nowá Pjseň welmi poučná pro lid loutkářský (B 1934); Iniciály marionet (BB 1934); Rapport sur l'áctivité de l'UNIMA (1934, s V. Sojkou Sokolovem); Třicet let s loutkami (1939). – *Překlady:* É. Ducret: Kašpárek vítěz nad loupežníky (1912, pseud. Arnold Racek); L. Lemercier de Neuville: Kašpárek je nevinen (1912, pseud. Jiří Volný); P. Benndorf: Zakletý kalif (1912, pseud. F. Vysoký); F. Pocci: Kašpárek princem (1912, pseud. M. Záhoř) + Zajatý Turek, Psaníčko Ježíškovi (1912, pseud. F. Vysoký) + Kašpárek v Turecku (in Bramborové divadlo…, b. d., 1913); A. Crozière: Kašpárek a policajt (in Bramborové divadlo…, b. d., 1913). – *Ostatní práce:* Němčina pro střední školy 1–4 (1923–26; přeprac. vyd. 1929–32, se Š. Ježem); Přehled mluvnice jazyka německého pro nižší třídy škol středních (1926; rozšíř. vyd. 1937, se Š. Ježem). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Čes. loutkář (1912–13), Loutkář (1917–35, s přílohou her), Drobné umění (1920–27, od 1923 s tit. Drobné umění – Výtvarné snahy, s jinými); *sborníky:* Kniha mladých (1909), Desať rokov lútkarstva na Slovensku (1928, s J. Květem), sb. Čtvrtky (1932–39, s jinými); *knižnice:* Knihovna mladých autorů (1907–09), Národní loutkové divadlo (1912–14), Knihovna vzorných loutkových her (1912–26), Sborník Alešova loutkového divadla (1914–17), Sbírka praktických letáků pro přátele loutek (1915–16), Loutkové divadlo, Vyzkoušené hry pro Alšovy loutky (1916–18, s K. Kobrlem), Slovenské lútkové hry (1919, s T. Čihařovou-Odehnalovou), Knihovna českých loutkářů (1920–35), Vynikající loutková divadla celého světa (1930–31), Loutkové hry Malého čtenáře (1931–33). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. In memoriam Jana Votavy (b. d., 1907, s B. Šimkem); Johan doktor Faust starých českých loutkářů (1911); Příručka českého loutkáře (1914); Doktor Faust (1915); Album Alšových loutek (1916); Album dekorací a loutek českých 1–3 (1916); Proslovy pro loutkové divadlo (1916); F. Pocci: Výbor loutkových her (1917); Proslovy (1920); Doslovy a přídanky (1921, pseud. Jiří Záhoř); Loutkářská čítanka (1925, s jinými); Verše a próza Vaška Sojky (1926); Komedie a hry. Podle starých rukopisů, loutkářských tradic a Matěje Kopeckého (podle sepsání jeho syna Václava) 1–4 (1927–30); Don Juan jako Don Žán a Don Šajn u českých lidových loutkářů (1929); K. Driml: Bacilínek (1930); 250 vybraných her pro loutky (1933, s J. Malíkem, V. Skálou a V. Sokolovem); Ročenka dr. J. V. (1933, sv. 2 Loutkářská exlibris, sv. 3 Exlibris marionet). ■

BIBLIOGRAFIE: an.: Bibliografie PhDr. J. V. o loutkách, sb. Příručka českého loutkáře (1914); an.: Bibliografie článků, studií a publikací o loutkovém divadle, které napsal Dr. J. V. od r. 1919 do r. 1929, in J. V.: Vztahy loutkářství československého k slovanskému a světovému (1929). ■ LITERATURA: J. Wagner: J. V. (1885–1939). Literární pozůstalost (LA PNP 1968); K. Pletzer: J. V. (1985); S. Cífka: J. V., tvůrce moderního českého loutkářství (1986). ■ J. Polívka: ref. ed. Johan doktor Faust starých českých loutkářů, Věstník ČAVU 1911, s. 48; Ks. (A. Kraus): ref. Od pravlasti loutek k českému loutkářství, Loutky Řeků a Římanů, ed. Johan doktor Faust starých českých loutkářů, Čechische Revue 1911, s. 372; ● ref. Bramborové divadlo…: an., Čes. osvěta 1913, s. 228; an., Zlatá Praha 31, 1913/14, s. 83 ●; an.: ref. Příručka českého loutkáře, Čes. osvěta 1914, s. 137; ● ref. ed. Doktor Faust: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 16, 1915/16, s. 323; V. Mostecký, 1916, s. 119 ●; A. Kraus: ref. Jenovefa v české literatuře, ed. Johan doktor Faust starých českých loutkářů a Doktor Faust, Národopisný věstník

československý 1916, s. 74; ● ref. ed. Proslovy pro loutkové divadlo: G. P. (Pallas), Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 251; F. Strejček, ČČM 1917, s. 219 ●; ● ref. Přehled českého písemnictví…: F. F. (Frýdecký), Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 339; E. Turek, Naše věda 3, 1919/20, s. 236; J. H. (Hora), PL 25. 3. 1920; J. V. Sedlák, Tribuna 27. 6. 1920; Š. Jež, Cesta 3, 1920/21, s. 139; A. G. (Gregor), LidN 15. 2. 1922 ●; J. H. Písecký: Bavorovský Slavín, Otavan 1922, s. 171; ● ref. čas. Loutkář: F. Š. (Šimek), Střední škola 1925, s. 104; If. (I. J. Fischerová), NO 1. 4. 1928, 1. 10. 1930 a 21. 6. 1931 ●; ● ref. ed. Komedie a hry: J. Vodák, Čes. slovo 4. 1. 1928 a 28. 11. 1928; J. Hloušek, Úhor 1928, s. 73 a 1929, s. 14 a 1931, s. 76; F. Šimek a J. Čeněk, Střední škola 1928, s. 214 a 1929, s. 187 ●; ● ref. sb. Čtvrtky 1, 2: = (J. Vodák), Čes. slovo 11. 1. 1933; ne (A. Novák), LidN 23. 3. 1934; F. P. M. (Malý), Samostatnost 19. 4. 1934 ●; ● k padesátinám: Loutkář 1935, č. 9 (M. Hýsek, V. Sokolov, J. Auerhan, J. Voborník, K. Engelmüller, J. Průcha aj.); -och- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 547 ●; ● nekrology: od, LidN 21. 9. 1939; -vh- (M. Hýsek), LF 1939, s. 477; J. Malík, Čes. osvěta 36, 1939/40, s. 39; -btk- (V. Brtník), Zvon 40, 1939/40, s. 72; A. Pražák, Naše věda 1941, s. 316 ●; M. Hýsek: In memoriam J. V., Venkov 19. 11. 1939; ● k 60. výr. nar.: J. Malík, Svob. noviny 15. 7. 1945; r., LD 17. 7. 1945 ●; R.: Památce dr. J. V., Loutková scéna 6, 1949/50, s. 32; J. A. Novotný: J. V., vydavatel, Českosl. loutkář 1955, s. 126 + Vivat UNIMA, tamtéž, s. 208; A. E. Hruška: V. – doktor Faust, tamtéž, s. 178; F. Černý: J. V., Českosl. loutkář 1985, s. 276; S. Cífka: J. V., Jihočes. pravda 22. 4. 1988; M. Česal: Vůdčí osobností amatérské etapy loutkového divadla, Loutkář 1994, s. 224, 274; Z. Filip: Čtvrtky, Severní Morava 1997, s. 31; A. Dubská in Dvě století českého loutkářství (2004).

dt, zp

Josef Otakar **Veselý**

* 1853 *Novi* (Herceg Novi) v Dalmácii
† 5. 12. 1879 *Praha*

Autor veseloher a libret k operám A. Dvořáka a K. Bendla.

Vyrůstal v Dalmácii, kde byl jeho otec sekretářem místodržitelství v Zadaru. Tam také V. zahájil gymnaziální studia, která po otcově smrti dokončil v Praze na staroměstském Akademickém gymnáziu. Od 1872 studoval medicínu, docházel do literárního klubu (Salvadorská beseda); potýkal se s materiálními obtížemi a nemocemi. Po delší plicní chorobě předčasně zemřel. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

První provozovaná hra V., situační fraška dle francouzských vzorů *Na kolbišti literárním,* zaujala při své premiéře kritiku šťastnou volbou vhodné veseloherní látky, vtipnými dialogy a dostatečně jednoduchým a napínavým dějem. Historická veselohra z doby Václava IV. *Václav král tomu chce* naopak zklamala nezvládnutým spojením několika nesourodých, ne příliš věrohodných dějových linií i částečnou nepůvodností (sousedskou historku dle staršího námětu již dříve zpracoval Z. Kolovrat-Krakovský). Dvouaktové komické libreto k opeře A. Dvořáka *Šelma sedlák*, zjevně inspirované Mozartovou Figarovou svatbou, nedosahuje kvalit hudební složky: triviální děj s milostnou a záletnickou zápletkou rozvíjenou intrikami se snaží skloubit dvorské a selské prostředí, aniž je výstižně zachycuje, dává jen dostatečný prostor lidové melodice využívané v hudbě. Také hudba K. Bendla v romantické opeře *Černohorci* převažuje nad úrovní libreta, v němž autor nevyužil dramatických možností příběhu ani rozmanitosti charakterů. Cizokrajná lokalizace děje však umožnila hudbě těžit z kontrastu jihoslovanského a tureckého živlu. Časopisecky V. publikoval též pokusy o literárněvědnou studii (*Dörfl a Vrchlický*) a prózu (s námětem z Dalmácie). – V rukopisu zůstala veselohra Anekdota (o setkání Bedřicha II. a Voltaira v Sanssouci), historická tragédie Ondřej, král neapolský, sociální tragédie ze současnosti o emancipaci žen Evy a libreto Radzivillovna, určené pro Z. Fibicha.

PŘÍSPĚVKY *in:* Pokrok; Slovan (1875, Dörfl a Vrchlický). ■ KNIŽNĚ. *Hra a libreta:* Na kolbišti literárním (D 1879, prem. 1874); Šelma sedlák (b. d., 1879, prem. 1878, hudba A. Dvořák); Černohorci (1881, i prem., hudba K. Bendl). ■ SCÉNICKY. *Hra:* Václav král tomu chce (1875). ■

LITERATURA: ● ref. insc. Na kolbišti literárním: an., Pokrok 29. 10. 1874; J. N. (Neruda), NL 29. a 30. 10. 1874 → České divadlo 4 (1958, s. 370); -ý. (J. L. Turnovský), Slovan 1874, s. 459; an., Světozor 1874, s. 535 ●; an.: Pan J. O. V. … (o tragédii Evy), Slovan 1874, s. 489; ● ref. insc. Václav král tomu chce: G. E. (Eim), NL 15. 9. 1875; an., Pokrok 16. 9. 1875; an., Světozor 1875, s. 463 ●; an.: J. O. V. odevzdal divadelní správě… (D Anekdota), Lumír 1877, s. 511; an.: Co nejdříve se započne se zkouškami… (libreta Černohorci, Radzivillovna), Koleda 1878, s. 87; ● ref. Šelma sedlák: -r., Čes. včela 1878, s. 47; O. Hostinský, Osvěta 1878, s. 745 (i ref. Černohorci) ●; ● nekrology: an., NL 7. 12. 1879; an., Pokrok 9. 12. 1879; Δ (J. Neruda), NL 12. 12. 1879 → České divadlo 5 (1966, s. 359); an., Světozor 1879, s. 600; an., Koleda 1880, s. 15; an., Osvěta 1880, s. 96 ●; J. V. (Vrchlický): Činohra (o neprovozované veselohře Anekdota), Hlas národa

19. 8. 1891; ● ref. Černohorci: V. V. Zelený, Čes. noviny 13. 9. 1881; O. Hostinský, NL 13. 9. a 4. 10. 1881; V. J. Novotný, Divadelní listy 1882, s. 67 a pokr. ●; in sb. Národní album (1899, sl. 249); J. Štolba: Zapomenutý dramatik, in J. Štolba, V. Štech, K. Šípek: Divadelní paběrky (b. d., 1902) → J. Š.: Z mých pamětí 2 (b. d., 1907); an.: Zapomenutý dramatik, NL 4. 11. 1910; E. Jánský: Zapomenuté stopy vývoje českého divadla, Uboj 6, 1940/42, s. 82; A. Hostomská in Opera (1964, s. 541).

jtp

Miloš **Veselý**

* 11. 2. 1895 *Praha*
† 24. 6. 1975 *Praha*

Autor her a scének pro ochotnická jeviště, i pro mládež, též časopisecky publikovaných básní a drobných próz.

Syn výpomocného magistrátního úředníka, v šesti letech ztratil otce, matka se živila šitím prádla (měla 6 dětí). V. studoval na státní reálné škole a 1910–14 na učitelském ústavu v Praze, zkoušky způsobilosti pro obecné školy složil 1916. Od 1914 učil na Mělnicku, nejprve jako výpomocný učitel na dvoutřídce v Chorušovicích, od 1915 jako zatímní učitel v Krpech. Za 1. světové války (1916–18) sloužil jako telegrafista v St. Pöltenu v Rakousku. Po návratu do Krp se stal 1920 definitivním učitelem, 1934 zatímním a 1935 definitivním řídícím učitelem, 1955 odešel do důchodu. V Krpech byl mnohostranně činný: spolupracoval s ochotnickým divadlem, pro něž napsal řadu her a výstupů (některé získaly ocenění v soutěžích her pro ochotnické scény), spoluzaložil veřejnou knihovnu (1915) a pracoval v ní až do 1955, 1915–50 byl jednatelem a vzdělavatelem tělovýchovné jednoty Sokol, 1934–44 pokladníkem spořitelního spolku Kampelička, 1935–55 zde vedl Státní meteorologickou stanici 2. stupně, 1950–55 byl matrikářem. Od 1956 žil v Praze.

Do literatury vstoupil V. říkadly, básněmi, pohádkami a bajkami pro děti, publikovanými v denících i v dětských časopisech; některé z jeho veršů (též pro dospělé) byly zhudebněny V. Bláhou (např. *Tancovala žížala*). Doménou jeho tvorby byly divadelní hry určené ochotníkům (vydávané většinou divadelní agenturou Lidové umění nebo v knižnicích pro ochotníky, např. v Neubertově Naší scéně). Černobílé pojetí hrdinů her pro děti, v nichž je nenáročným dějem předváděn boj dobra a zla v sérii setkání hlavních postav s řadou nadpřirozených bytostí a za vydatné pomoci kouzelných předmětů a říkadel, se příliš neměnilo ani ve hrách pro dospělé; zpravidla v nich bojuje dobrý hrdina s čistým a vroucím srdcem (někdy snílek) o lásku s nepřízní osudu (nezaměstnanost, odchod milované osoby i smrt) nebo také s pomluvami a svody různých „padlých" jedinců, holdujících alkoholu, hazardním hrám a schopných krádeže i vraždy, popřípadě musí čelit tvrdosti blízkého člověka (*Kalné proudy, Matčin návrat, Tulák Mirko, Lavina, Jiskry v mlhách, Srdce nad propastí* aj.). Někdy se tento střet odehrává mezi naivním venkovánkem a protřelou koketou (*Irena Hronová*). Sokolské ideály i válečnou zkušenost se V. pokusil uplatnit ve hře *Naprej!;* v duchu patetického vlastenectví se nesou hry a scénky k různým výročím (od 28. října až po osvobození 1945), především k jubileu T. G. Masaryka (hry s dědou Štráchalem, *Přijede pan prezident!* aj.). Většinou však psal nenáročné, na situační komice založené veselohry a žertovné scénky převážně s milostnou zápletkou a s ustáleným, opakujícím se typem postav (podnájemník a vdavekchtivá bytná, vdova či upjatá stará panna, studenti a veselá děvčata aj.), často určené k mikulášské nebo silvestrovské zábavě (*Soutěž na nejkrásnější nožky světa, Koťátka, Láska pod stolem; Jak Mikulášek dostal svého andělíčka, Pan Šuslík jde na mikulášskou, Půlnoční host* aj.). 1938 napsal scénku pro rozhlas (Věčně s námi).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: A. Spáčil, E. Bernard, E. Janský, K. Horák, Mir. Nový, M. Vojnar, V. Havlín, V. Hlubil, V. Krotil, V. Kubal, V. Slabý; M. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Brouček (1946–49); Čes. slovo (1930–34, příl. Slovíčko); sb. Druhému prezidentu republiky čtyři oslavné scénky (b. d., 1936, rozmnož.; Vzácná návštěva); Jaro (1947–48); Kašpárkovy noviny Vojty Mertena (1934–35); Lid. noviny (1934–44, příl. Lid. noviny dětem); sb. Masopustní a šibřinkové scény půlnoční 2 (b. d., rozmnož.; Vašek Mráček táhne na severní točnu); Mateřídouška (1947–48, 1951); sb. Milan Rastislav Štefánik (b. d., 1936, Pláč hvězd); Mládí (Brno 1933–40); Mladý hlas (od 1947, příl. Sedmihlásek); Mladý hlasatel (1935–39); Mladý svět (1932–42); Nár. osvobození (1936, i příl. Svítání); Nár. politika (1919); Nár. práce (1940–43, příl. Dětské noviny); sb. Nezapomenutelné dny (pásma a scénky, b. d., i usp., rozmnož.); Ozvěny domova i světa (1936–41); Pestrý týden (1938–41); Poupě (1936–40); Právo lidu (1919–49, i příl. Dělnická besídka, Našim

dětem, Čteníčko našich dětí, Sobota; 1919 debut); Radost; Rozhlas mladých; Ruce (Ml. Boleslav, divad. hlídka); Rudé právo (1959); Sokolské jaro (1936–47); Srdíčko (1934–42); Studánka; Vlasta (1947, 1949, 1951); Vlaštovička; Vzkříšení (1934–36, i příl. Poupě); sb. Za sedmi vrchy (1944); Země (1921); Zeměd. družstevní listy (1932–42, příl. Přástky); Zlatá brána (1933–42); Ženské noviny (1940–42). ■ KNIŽNĚ. *Divadelní hry, scénky a výstupy* (většinou rozmnož.): Irena Hronová (1926); Váša nespokojenec (pro ml., 1926); Pěšinky k srdcím (b. d., 1926); Duchové hrobníka Straširybky (Mistr Jehla) (b. d., 1926); Kalné proudy (1927); Milovati budeš… (1927); Jak Mikulášek dostal svého andělíčka (b. d., 1927); Půlnoční host (b. d., 1927); Koťátka (b. d., 1928); Cestou křížovou (b. d., 1928, i prem.); Opička Filipa Ptáčka (b. d., 1929); Matčin návrat (b. d., 1929, i prem.); Tulák Mirko (1930); Naprej! (1930, prem. 1929); Děda Štráchal jede k panu prezidentovi (1930, i prem.); Zahrada míru a lásky (pro ml., 1930); Lavina (1930); Láska pod stolem (b. d., 1930); Pád Roberta Marka (1931); V záři vánočního stromku (1932); Psaníčko dědy Štráchala panu prezidentovi (1932); Jiskry v mlhách (1932); Přervaná pouta (b. d., 1932); Srdce nad propastí (b. d., 1932); Za vlast (b. d., 1932); Pan Šuslík jde na mikulášskou (b. d., 1933); Za vlast (b. d., 1933); Kašpárek to myslí vždycky dobře (pro ml., b. d., 1933); Pohádka o statečném srdci (pro ml., b. d., 1933); Proč dr. Bor nespasil lidstvo (b. d., 1933); Jak někdy bloudíme (1934); Jak Kašpárek vysvobodil princeznu Drahušku (pro ml., b. d., 1934); Čekání (b. d., 1935); Leták (b. d., 1935); Bloudění za štěstím (b. d., 1936); Do lepších časů… (b. d., 1937); Tatíčku, přijdu! (b. d., 1938); Matčin úděl (b. d., 1939); V pohádkovém snění (leporelo, b. d., 1948); Veselý sněhulák (leporelo, b. d., 1948); Černá hodinka (leporelo, b. d., 1949); – dále b. d. (asi konec 20. let): Soutěž na nejkrásnější nožky světa (hudba K. Moor); Když já se tolik stydím (hudba K. Moor); Ve spárech smrti; Mistrovský kousek detektiva Mušky; Pan Lhotka jde na strašidla; Čtyři veselé mušketýrky; (asi 30. léta:) Kašpárkovy čáry (pro ml.); Přijede pan prezident!; Mikulášské zásnuby; Kasař; (asi přelom 30. a 40. let:) Až zvon zavolá (pro ml.); Dobrý obchod; Jedinečný úkaz; Jen opatrně!; O statečném Karlíkovi (pro ml., hudba H. A. Zetnavský); Ono to nehraje; Podivné námluvy; Poklad; Tajemný výstřel; Už je to tady (hudba J. J. Fiala); Zázrak; Zlomené okovy. ■

LITERATURA: ask. (A. Skála): ref. Irena Hronová, Kalné proudy, Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 156 + ref. Milovati budeš…, tamtéž, s. 434; G. R.: ref. Zahrada míru a lásky, Signál 2, 1929/30, č. 38; V. Brtník: ref. Naprej!, Venkov 3. 6. 1931; A. Sk. (Skála): ref. Leták, Rozhledy 1936, s. 105.

ik

Alois **Veselý-Rožďalovský**

* 19. 12. 1883 *Oskořínek-Ronov* u Poděbrad
† po 1940

Autor divadelních her určených pro ochotnické spolky.

Vl. jm. Alois Veselý, psal se též Alois Rožďalovský; literární jméno, jehož většinou užíval, zvolil dle obce Rožďalovice, v níž měl původ rod jeho otce. – Pocházel z rodiny obuvníka. Z finančních důvodů byl nucen odejít z druhé třídy gymnázia do učení v tiskárně a poté pracoval jako faktor tiskárny E. Leschingra v Praze. Bydlel v Újezdě n. Lesy. Hojně cestoval (Bavorsko, Bulharsko, Francie, Itálie, Turecko) a od mládí se účastnil činnosti ochotnických spolků.

V dramatické tvorbě se V.-R. nechal vést vkusem publika a potřebami i možnostmi ochotnických spolků. V nesložitých příbězích zpravidla ze soudobého života nechal jednat vcelku reálné postavy s jasně určenými charaktery, užíval zavedených postupů nenáročných na pozornost i na materiální vybavení divadla. Dramata, převážně z venkovského prostředí (*Otčím*, *Na rohanském statku*, *Prokletý rod*, *Pod doškovou střechou*, *Výměnkář*, *Vesnice*, *Pozdě*, *Tiché štěstí*), líčí narušené vztahy a city ničené předsudky, majetkovou nerovností, nenávistí rodů, skrývanými poklesky či mravní slabostí. Děj se vyvíjí k osobním tragédiím, vraždám a sebevraždám nebo bývá náhle rozuzlen nemotivovaným nepravděpodobným zvratem. Veselohry V.-R. (*Bouřliváček*, *Na hořící lodi*, *Ryšánkův hřích*, *Utýraný amorek*, *Manželčin rozmar*) charakterizují triviální zápletky, nahodilé rozvíjení děje a prvoplánový situační humor. V dramatech se sociální tematikou (*Udolán*, *Výbuch*), oblíbených na dělnických divadelních scénách, autor setrval u schematického rozvržení charakterů i děje, úsilí odhalit nedostatky měšťácké společnosti a cynismus jejího uspořádání vyústilo ve frázovité promluvy o sociální situaci dělníků. Historický obraz *Vzbouřenci* předvádí napjatou atmosféru revolučních událostí 1848; v debatách o právu, poslušnosti, národě, vzpouře ap. jsou do děje zapojeny četné patetické proslovy soudobých osobností (K. Havlíček Borovský, F. B. Mikovec, J. K. Tyl). Sociálně výchovné jednoaktovky pro děti (*Malý vystěhovalec*, *Sklínkář*), obohacené zpěvy, se mladším divákům přibližují uži-

tím dětského hrdiny. Další hry V.-R. zůstaly nevydány. Již 1902 údajně napsal pro ochotnickou besedu Mošna na Žižkově hru Záblesk (cenzurována); autor sám uvádí (1940 v materiálu uloženém v LA PNP), že napsal ještě dalších 9 dramat a také 27 povídek a 3 romány, převážně výchovného (též selského, veselého, sociálního ap.) obsahu, jež se však nepodařilo zjistit.

KNIŽNĚ. *Dramata:* Otčím (1923); Pozdě (1923); Malý vystěhovalec (1923); Bouřliváček (1923); Tiché štěstí (1924); Sklínkář (1924); Udolán (b. d., 1925, prem. 1923); Vzbouřenci (1926); Manželčin rozmar (1928); Výbuch (1935); Na rohanském statku (1936); (b. d.:) Prokletý rod; Na hořící lodi; Ryšánkův hřích; Utýraný amorek; Pod doškovou střechou; Výměnkář; Vesnice; Vzplanutí. ■

LITERATURA: L. Brůna: ref. Udolán, Lid. proudy 11. 5. 1923; an.: A. V.-R., Švejdův divadelní věstník 1930, č. 4.

jip

Vesna (almanach)

1837–1839

Almanach zahrnující beletrii převážně sentimentálně romantického zaměření od mladších autorů, určený především čtenářkám.

Podtitul: Almanach pro kvetoucí svět. – *Redaktoři:* 1837 (roč. 1) B. Jablonský (podp. K. Tupý), 1838–39 (roč. 2–3) J. Pospíšil. – *Nakladatel:* J. H. Pospíšil, Praha.

V. byla prvním almanachem svého druhu vydávaným v Praze (na podobný sborník zřejmě již dříve pomýšlel F. Palacký). Již ve své době byla chápána jako reprezentační akt českého kulturního i literárního snažení. Obracela se zvláště k ženskému publiku a k mladším čtenářům; usilovala též o rozrůzňování české čtenářské obce (podle vzdělání, sociální příslušnosti i pohlaví) a o příslušnou obsahovou diferenciaci české knižní kultury. Původní podnět k vydávání údajně vyšel od B. Jablonského (na přípravě se podílel také A. J. Vrťátko), ke změně redaktora vedlo jeho rozhodnutí vrátit se ke studiu teologie. Jednotlivé svazky V. spojuje grafická úprava a výzdoba (ocelorytiny v textu, v roč. 1 a 2 frontispiční) podobně jako v dobových německých a rakouských publikacích. Ačkoli byly příspěvky honorovány, scházely se obtížně; 2. a 3. roč. almanachu vyšel proto se zpožděním až koncem roku a poté bylo jeho vydávání zastaveno patrně i pro malý zájem čtenářů. Pospíšilův pokus obnovit V. ještě na 1840 a 1842 nebyl úspěšný. – Po zániku V. zůstalo nerealizováno několik námětů na almanach: nevyšel nový almanach starších spisovatelů na rok 1839 za redakce F. L. Čelakovského a F. Palackého. M. Neureutter pomýšlel 1840 na publikaci zahrnující stati z věcné literatury za redakce J. P. Koubka, obdobnou myšlenkou se t. r. zabýval i tiskař J. Spurný. J. K. Tyl ohlašoval 1841 „dramatický almanach“ s beletristickými, kritickými a historickými příspěvky o divadle a jeho tvůrcích, 1842 pak almanach „ve prospěch pohořelců hamburských“, resp. ve prospěch „nehodami přečasto zkoušených krajanů“; dále připravoval jako almanach antologii vlasteneckých výroků a úvah Zlatá zrnka, obětovaná lidu českému (nepropustila ji cenzura, nicméně část rukopisu se dochovala). V. K. Püner proponoval 1842 almanach s výtěžkem „pro jistý dobročinný ústav“.

V. obsahuje především původní, dosud netištěné příspěvky hlavně od začínajících autorů, zčásti též od dosavadních spolupracovníků Květů, kteří přinášeli tvorbu v duchu sentimentálního romantismu. Vedle prací autorů z Čech a z Moravy a J. Kollára přispěl ze Slovenska jediný K. Kuzmány. Většinu rozsahu almanachů zaujímá próza, zejména historická povídka (J. K. Tyl, A. J. Vrťátko), humoreska (V. Filípek, F. Hajniš), cestopis (J. Pospíšil, J. E. Vocel); v několika menších příspěvcích se objevuje naučně laděná próza. Zastoupení poezie se vyznačuje (zvláště v roč. 1) pestrostí témat i žánrových forem (lyrika vlastenecká, milostná, vojenská, přírodní, adaptace folklorní látky; selanka, romance, balada, historický zpěv, komický epos, deklamovánka, píseň). Neobvykle četné ohlasy jednotlivých ročníků mj. zdůrazňovaly závažnost almanachu tím, že se v souvislosti s analýzou jejich obsahu zabývaly aktuálními literárními otázkami (např. F. Palacký výpovědními a zobrazovacími možnostmi látky v historické povídce). – Do V. přispěli *verši:* K. J. Erben (roč. 1–2), B. Jablonský (3, an., 1, 3 podp. K. Tupý), J. Kollár (2), F. Vlast. Krejčí (3), K. Kuzmány (2), J. J. Langer (1), V. B. Nebeský (3), V. J. Picek (1, 3), J. B. Pichl (1), F. J. Rubeš (1), K. Sabina (1, pseud. Sabinský), V. Štulc (1–2, podp. V. S. Štulc), L. Tichá (1), F. B. Trojan (1), šifra J. S. (J. V. Stříbrný,

dub., 3); *prozaické příspěvky* zde otiskli: B. Jablonský (1, podp. K. Tupý), V. Filípek (1), F. Hajniš (1), J. Pospíšil (1–2), V. S. Štulc (3), J. K. Tyl (1–3), J. E. Vocel (2), A. J. Vrťátko (1–2). Autorem nepodepsaných článků o V. (výklad pojmenování almanachu) a o hradech Žebrák a Točník je B. Jablonský. Ve 3. roč. byla cenzurou vyřazena jeho povídka kvůli nevhodnému tématu (beznadějná láska klášterního novice), nahradil ji Vrťátkův překlad sentimentální povídky Druhá láska od neuvedeného autora.

LITERATURA: ● ref. V. (roč. 1): F. P. (Palacký), ČČM 1837, s. 129 → Spisy drobné 3 (1902, s. 670); J. B. Malý, Čes. včela 1837, s. 119; V. K. (K. A. Vinařický), Ost und West 1838, s. 20 ●; ● ref. V. (roč. 2): F. C. Kampelík, Květy 1838, příl. č. 7, s. 25; J. E. K. (Kolár), Ost und West 1838, s. 146 a pokr.; F. P. (Palacký), ČČM 1838, s. 121 → Spisy drobné 3 (1902, s. 673); J. M. (Malý), ČČM 1838, s. 129; J. K. T. (Tyl), Čes. včela 1838, s. 103 → Národní zábavník (1981, s. 558); F. J. Sláma, Časopis pro katol. duchovenstvo 1838, s. 305; K-č-k (F. Klutschak), Bohemia 16. 3. 1838 (souhrnný ref. o V. 1–2); J. M. (Malý), ČČM 1839, s. 256 ●; ● ref. V. (roč. 3): J. M. (Malý), ČČM 1839, s. 255; an., Ost und West 1839, s. 164 ●; ● ohlášení dalších (nerealizovaných) almanachů: J. K. Tyl, Květy 1841, s. 80 + Květy 1842, s. 152 a 168; Kl. W. Püner (V. K. Püner), Květy 1842, s. 406 ●; K. A. Vinařický: Übersicht der böhmischen Literatur vom Jahre 1836 bis Ende 1840, Ost und West 1842, s. 142; F. Bačkovský: O českých almanaších doby předbřeznové, Zlatá Praha 1884, s. 409; A. Mattuška in Život B. Jablonského (1886, s. 34); J. Borecký: Almanachy české 1820–1848, Pokroková revue 6, 1909/10, s. 279.

mo

Vesna (1)

1851–1852

Beletristická a populárně-naučná příloha Vídeňského deníku, redigovaná v konzervativním duchu s důrazem na kollárovsky pojímanou slovanskou vzájemnost.

Podtitul: List pro beletristiku, umění a literaturu. – *Redaktor a nakladatel:* 1851 (roč. 1, č. 1–50) J. Votka; 1851–52 (roč. 1 od č. 51 – roč. 2 do č. 33) H. Jireček; Vídeň. – *Periodicita:* 1851 (roč. 1), č. 1–115 3× týdně, č. 116–128 týdeník; 1852 (roč. 2), č. 1–5 2× týdně, č. 6–16 týdeník, č. 17–26 2× týdně, č. 27–33 týdeník (vydávání ukončeno 30. 6. 1852).

V. vznikla jako beletristicko-naučný doplněk politického listu Vídeňský deník, který od počátku 50. let s podporou ministra kultu a vyučování L. Thuna vydávali ve Vídni bratři H. a J. Jirečkové. Měla vyhraněně provládní a protiliberální zaměření a H. Jireček ji později označil jako „orgán zastupující konzervativní idey ve spolku s interesy národními a v duchu katolickém". Autorskou podporu a patrně i odběratelské zázemí V. nalézala hlavně v slavistických kruzích vídeňské univerzity a i mezi přispěvateli byli hojně zastoupeni zvláště srbští a lužičtí autoři. Slovanská tematika patřila také k pravidelné složce časopisu. Vedle beletrie tvořily náplň V. i naučně popularizující články o cizích krajích snažící se zaujmout též exotičností (Orient, Tibet, střední Afrika, Sibiř) a zejména stati historické a archeologické (J. E. Vocel); slavistiku zastupovala i přetiskovaná pojednání J. Kollára, P. J. Šafaříka a V. V. Tomka. Objevovaly se rovněž informace o výtvarném umění a zvláště o evropském divadelním dění. Poměrně pravidelné byly ve V. rubriky *Literatura, Slovanský věstník, Zprávy vědecké, Bibliografie.* Zvláště od konce 1851 se úroveň naučných publicistických statí prudce snížila, ke konci listu Jireček dokonce rezignoval na původní strukturu rubrik a klesl k mechanickému otiskování monotónních statistických přehledů (Národové slovanští v Rakousku, Jména česká ve Vídni). Ke stupňujícímu se čtenářskému nezájmu o časopis přispívala i kolísavá periodicita a jeho proměnlivý rozsah, což vedlo po marných výzvách k finanční podpoře listu k jeho zastavení.

Publicistická část V. byla od začátku koncipována jako protiklad novinářského působení K. Havlíčka Borovského. Jako přímou polemiku s jeho Epištolami kutnohorskými lze hodnotit obsáhlou práci H. Jirečka Hus, Jeroným a Jakoubek otiskovanou anonymně na pokračování v 1. roč. a vrcholící odsudkem J. Husa jako „mučedníka nepravdy a neposlušnosti". K nim přistupovaly četné skryté protihavlíčkovské výpady provázející ostré odsudky soudobé české beletrie a žurnalistiky „v záhubné nevázanosti sobě libující". Jako východisko přitom posloužily Vocelovy teze o panenské literatuře. Útoky ještě zesílily za redakce H. Jirečka a trvaly až do zastavení Havlíčkova Slovana v srpnu 1851, přičemž nezřídka nabývaly až denunciačního charakteru; Jireček též otevřeně upozorňoval na zneužívání volnosti tisku v Čechách. V jednotlivých recenzích byla kladně hodnocena díla F. Pravdy, F. Sušila, P. Šulce,

F. M. Vetešníka, z periodik byl oceňován Časopis katolického duchovenstva, naopak jako frivolní byly odsouzeny překlady z E. Suea. Mezi životopisy významných osobností se občas objevila pojednání o literátech (J. Kollár, V. A. Žukovskij a N. V. Gogol, E. Raupach; V. Pok Poděbradský psal o J. Palkovičovi). Hlavním čtenářským magnetem se měla stát beletrie. Z významnějších beletristů se pro spolupráci podařilo získat pouze P. Chocholouška, který poskytl tři povídky (Harambaša, Zahynutí Suly, Dvě královny); poté co autor spolupráci ukončil, podstatně klesla úroveň původní beletrie a zmenšil se i její podíl v listu. Tiskly se takřka výhradně historické povídky H. Jirečka, vyskytla se i povídka F. X. Škorpíka (pseud. F. Zhorský). Jireček přispíval i vlastními překlady próz (šifry J., H. J.) E. Guinota, A. Radcliffové, H. Rzewuského. Většina překladatelů (asi většinou opět H. Jireček) i překládaných autorů byla anonymní; zpravidla byl označován pouze jazyk originálu (z polského, ruského, anglického atd.). Poezie a drama se objevovaly spíše výjimečně a zase hlavně v Jirečkových překladech (A. S. Puškin, P. Preradović, srbský folklór, úryvek z vlastní veselohry Veta za vetu). Jedinou báseň tu otiskl i Slovák J. Čajak, J. B. Malý (šifra J. B. M.) poskytl v překladu báseň a úryvek z dramatu A. Manzoniho, z A. Mickiewicze přetlumočil jednu báseň B. Stecký. Zvláště po internaci K. Havlíčka Borovského V. ztrácela existenční opodstatnění, vedle toho čtenářské i přispěvatelské zázemí a s ním i žurnalistickou úroveň.

LITERATURA: H. B. (K. Havlíček Borovský): Dovídáme se z rozličných časopisů…, Slovan 1851, sv. 1, s. 79; M. J. H. (Hurban): Rozličnosti a novinki, Slovenskje pohladi… (Skalica) 1851, d. 2, s. 31; V. V. Škorpil: Z korespondence Prokopa Chocholouška (H. Jirečkovi), Zvon 14, 1913/14, s. 668; H. Traub: Z historie Vídeňského deníku, Duch novin 1930, s. 220; D. Jeřábek in Václav Vladivoj Tomek a Karel Havlíček Borovský v letech bachovské reakce (1979).

dt

Vesna (2)

1882–1897

Beletristický časopis, jenž dospěl od národně utilitárně pojímané role literatury k soužití protikladných uměleckých proudů a k podpoře tvorby mladé generace 90. let.

Podtitul: 1882–93 (roč. 1–12) Časopis zábavněpoučný pro náš lid a jeho přátely; 1894–97 (roč. 13–16) Časopis zábavněpoučný. – *Redaktoři:* 1882 (roč. 1) F. Dlouhý, F. M. Vrána, odp. red. J. F. Šašek; 1883–89 (roč. 2–8 do č. 20) odp. red. J. F. Šašek; 1889–90 (roč. 8 od č. 21– roč. 9 do č. 7) odp. red. J. Drbohlav; 1890–93 (roč. 9 od č. 8 – roč. 12) odp. red. J. F. Havránek; 1893–97 (roč. 13–16) odp. red. F. J. Frgal. – *Vydavatel:* 1883–97 (roč. 2–16) F. Dlouhý, Brno. – *Majitelé a nakladatelé:* 1882–89 (roč. 1–8 do č. 20) J. F. Šašek; 1889–90 (roč. 8 od č. 21 – roč. 9 do č. 17–18) J. F. Šašek vdova; 1890–94 (roč. 9 od č. 19 – roč. 13 do č. 10) J. F. Šašek; 1894–97 (roč. 13 od č. 11 – roč. 16) F. J. Frgal; vesměs Vel. Meziříčí. – *Periodicita:* 1882 (roč. 1) měsíčník; 1883–97 (roč. 2–16) 2× měsíčně, 24 čísla: 1883–87 (roč. 2–6) od ledna do prosince, 1888–93 (roč. 7–12) od prosince do prosince, 1893–95 (roč. 13–14) od prosince do listopadu, 1895–97 (roč. 15–16) od listopadu do října.

První rok vycházela V. jako samostatná beletristická příloha časopisu Národ a škola. I po osamostatnění v ní zprvu setrvávala výchozí lidovýchovná orientace, kterou doplňovaly zejména národopisné stati a též články pedagogické, historické, cestopisné i medicínské. Zábavněpoučnou složku měly zprvu obstarávat dvě rubriky: *Fejeton*, pouze však v 1. roč., a *Rozmanitosti,* které si své místo s přestávkami podržely až do zániku listu. Přinášely pestré informace z různých oblastí lidského konání v přítomnosti i v minulosti, převahu přitom měly drobnosti etnografické z domova i z ciziny, opakovaně se objevovala *Zlatá zrnka* s výroky významných osobností a aforismy. V rubrice nechyběly ani ukázky beletrie domácí i přeložené i odborná pojednání (např. astronomická C. Flammariona). K Rozmanitostem 1886–89 (roč. 5–8) přibyla ještě *Besídka* věnovaná hádankářům.

Zpočátku se V. takřka výhradně soustředila na českou beletrii zaměřenou na podporu lidového čtenářství. Vedle lidových pověstí prózou i veršem nejčastěji z Moravy (typickým autorem byl V. H. Rýdel) a národopisných črt (A. J. Dubec, M. Václavek) tiskla hlavně povídky a črty s venkovskou nebo historickou tematikou. I v ojedinělých překladech se prosazovaly hlavně pověsti a pohádky ze slovanského prostředí. V uvádění přeložených prací došlo ke změně na konci 80. let, kdy se ve V. začal v hojnější míře uplatňovat vytříbený výběr ukázek ze současných i starších evropských i amerických básníků a prozaiků od J. W. Goetha a G. G. Byrona až po současné autory (později se vy-

skytly i divadelní hry). Na počátku 90. let se pak ještě výrazněji projevily organizační i redaktorské schopnosti F. Dlouhého, jenž začal poskytovat příležitost autorům různého uměleckého založení i odlišné generační i názorové příslušnosti; navázal také kontakt s pražskými literáty, kteří se pak stali průkopníky nových tvůrčích snah; jejich první příspěvky tomu však příliš nenasvědčovaly. Tak V. Jebavý sice ve V. vystoupil už 1886 (roč. 5), ale s tradicionalistickými epickými verši jako V. Danšovský a teprve 1894 (roč. 13) se představil jako symbolistický básník O. Březina, A. Procházka ve V. debutoval 1890 (roč. 9) překlady veršů lužickosrbského básníka J. Ćišinského a J. Karásek ze Lvovic 1891 (roč. 10) sociálně laděnými verši a prozaickými humoreskami z maloměsta; také proměna jejich tvorby se udála až během 90. let. Nástup mladé literatury a počátek názorové krystalizace tak ve V. výrazněji naznačila jen 1891 (roč. 10) uvedená povídka F. X. Šaldy Analýza, jež vyvolala okamžitě polemiky o charakteru nové české literatury; její obrana byla Šaldovým prvním kritickým vystoupením. Příspěvky O. Březiny (pseud. Václav Danšovský), J. Karáska ze Lvovic, A. Procházky i F. X. Šaldy necharakterizují jen průběh postupných proměn samotné V., ale mají svůj význam i pro poznání počátků tvůrčího vývoje těchto osobností. Vystoupení (někdy jen ojedinělá) dalších tehdy do literatury vstupujících básníků (A. Sova, J. S. Machar, K. Hlaváček, S. K. Neumann, V. Dyk i pod pseud. V. Souček) během dalších let představovalo již příznačněji osobitosti jejich tehdejší nové tvorby. Působení mladých kritiků (jejich doménou se stalo jiné Dlouhého periodikum Literární listy) a ve V. hlavně literátů značně ovlivnilo profil časopisu. V. se do vzniku Moderní revue stala útočištěm jinde odmítaných symbolisticky a dekadentně laděných experimentátorů; zároveň si udržovala i zavedené autory realistické, kteří listu zajišťovali čtenářský úspěch a odbyt. Díky této symbióze získala V. pověst tolerantního, všestranného beletristického časopisu, umožňujícího konfrontaci různých proudů současně působících v české literatuře i ve vztahu k bohatě zastoupeným literaturám světovým. – Vedle již uvedených autorů *verší* do V. významněji přispěli O. Auředníček, R. Bort, E. Čenkov, K. Červinka, A. B. Dostal, X. Dvořák, I. Geisslová, L. Grossmannová Brodská, K. B. Hájek, V. Houdek, M. Jahn, K. Jiránek, J. Kalus, A. Klášterský (pseud. Petr Jasmín), F. Klejslová, B. Knoesl, J. A. Koráb, S. A. Košťál, J. Kozel, E. Krásnohorská, A. Kratochvíl (pseud. Jaroslav Bodrý), F. V. Krch, J. Loriš, L. Lošťák, J. Merhaut, C. S. Moudrý, A. E. Mužík, J. E. Nečas, F. Novák, F. Pečinka, K. V. Rais (i pseud. Prokop Bodlák), F. J. Rypáček (pseud. Jaroslav Tichý), O. Sadovský, J. Soukal, K. H. Sýkora, A. Šnajdauf, L. Ziková, S. Zima, K. Žádník; ojediněle i S. Bouška (pseud. Jaromír Slavík), A. Heyduk, K. Nejč, R. Pokorný (pseud. H. Městecký), J. V. Sládek, F. X. Svoboda, J. Vrchlický aj. (verše S. Čecha a část básní J. V. Sládka byly pouze přejaty z jiných publikací). – Spolu s již zmíněnými prózami J. Karáska ze Lvovic a F. X. Šaldy *prozaické příspěvky* výrazněji ve V. tiskli F. J. Andrlík, J. Arbes, M. Béňa, L. Benýšek, J. V. Bohuslav, K. Bubník, A. Dostál, I. Geisslová, F. Göbl Kopidlanský, F. K. Hejda, F. S. Holeček, J. L. Hrdina, J. Jakubec, G. Jaroš-Gamma (podp. G. Jaroš), E. Jelínek, A. Jirásek, Č. Kalandra (pseud. Č. Orlický a X. Čekal), K. Kamínek, J. D. Konrád, R. J. Kronbauer, J. Krušina ze Švamberka, V. Lipovský, A. Mrštík, A. E. Mužík, G. Náchodská, A. Nečásek, T. Nováková (i pseud. N. T. Teodorovič), J. Osten, V. Otomar, V. Pittnerová, G. Preissová, K. V. Rais, F. Roháček, S. Řehák (pseud. St. Kamenický), V. Řezníček, F. Stránecká, J. Sumín, K. Světlá, J. E. Šlechta, J. K. Šlejhar, V. Štech, T. E. Tisovský, Č. Tonder, E. Tréval, K. V. Tuček, J. Vejvara, B. Viková Kunětická (pseud. B. Kunětická), B. Zahradník (podp. B. Brodský), K. Zákoucký, L. Ziková, K. Žák; ojediněle i V. Beneš Třebízský, V. K. Jeřábek, V. Kosmák, J. Lacina (pseud. Kolda Malínský), S. Podlipská, V. Rakous, R. Svobodová, Slovenka E. Šoltésová ad. (příspěvky I. Herrmanna a L. Quise byly jen přetisky z jiných publikací). – Z dlouhé řady překladatelů výrazněji tlumočili ruskou literaturu K. Burian, V. Dufka, J. Koněrza, C. S. Moudrý, N. Mrštík, K. Nejč, F. Novák, P. Papáček (i šifry P. P. a Ppčk.), Ž. Pohorecká (podp. Ž. Šebková), P. Projsa, Č. Semerád, J. A. Unzeitig, A. A. Vrzal (pseud. A. G. Stín); francouzskou M. Béňa, S. Bouška (i pseud. Jaromír Slavík, též provensálskou a katalánskou), E. Čenkov, V. Černý (1), E. V. Hynek, E. Musil Daňkovský, J. Pšenička, P. Toman, V. Unzeitig. A. Váňa, V. Vaněk, J. Vodák, J. Vorel; angloamerickou V. Černý (2), E. Krásnohorská, J. Nováček, F. Šípek; italskou E. Musil Daňkovský, M. Nezval; polskou F. Holinka

Čáslavský (pseud. F. H. Čáslavský), V. Kredba, J. E. Nečas, A. Schwab-Polabský, V. Špaňhel; německou L. Arietto, J. E. Nečas, J. Pšenička; maďarskou G. N. Mayerhoffer; ukrajinskou J. V. Bohuslav a F. Hlaváček; srbskou a chorvatskou V. Hübner, K. Křivý, J. Koněrza; rumunskou F. Pover, bulharskou J. Koněrza, lužickosrbskou A. Černý, V. Kučera; holandskou, dánskou a švédskou V. Petrů (i šifra V. P.). A. Koudelka (pseud. O. S. Vetti) překládal takřka ze všech evropských literatur s výjimkou těch velkých: z holandské, norské, švédské, dánské, finské, italské a novořecké. Podobně A. Procházka (i šifry alap, A.-a.) z francouzské, angloamerické, ruské, italské, švédské i lužickosrbské literatury. – Autory článků o literatuře a literaturu a umění popularizujících pojednání byli F. Bednář, J. J. Hrubý, J. V. Krecar (i pseud. J. V. K. Peckovský), T. Nováková (i pseud. N. T. Teodorovič), K. V. Prokop, K. Šmídek, Č. Tonder, J. Vorel ad. O ostatních společenských i přírodovědných oborech zejména psali F. Dlouhý (i pseud. F. J. a J. F. Vrba, šifra F. D.), B. Katzer, F. V. Kodym, J. Kořenský, J. Košťál, L. Kuba, K. V. Kuttan, F. Menčík, D. Panýrek, F. J. Rypáček, A. Řeháková, J. Seidl, J. Sokol, Z. Winter, Č. Zíbrt.

LITERATURA: E. V. Hynek: Několik poznámek o beletristickém časopisectvě na Moravě, Lit. listy 1884, s. 173; K. Suchý: V., Hlídka lit. 1886, s. 173, 202 a 235; an.: nekrolog J. F. Šaška, Mor. orlice 13. 10. 1889; (-f-) (A. Procházka): Časopisy, MR 1894/95, sv. 1, s. 72 + MR 1897/98, sv. 7, s. 64; F. V. Krejčí in Deset let mladé literatury, Rozhledy 12, 1901/02, s. 5 a pokr. (sep. b. d., 1902); J. Borecký: Co bych napsal F. X. Š. k jubileu, sb. F. X. Šaldovi k padesátinám (1918); F. X. Šalda: Slovo úvodní k Juveniliím, in Juvenilie (1925) → KP 1 (1949); J. Kudrnáč: K funkci periodik tzv. moravské literární kritiky konce 19. století, SPFF Brno, ř. lit. vědná, 1998, č. 1.

jz, zp

Vesna (3) viz in Karel Vačlena

Vesna kutnohorská

1868

Regionální časopis hospodářsko-obchodního zaměření, obsahující též literární příspěvky.

Redaktoři: J. Arbes (roč. 1, č. 1–22), F. Procházka (č. 23–50). – *Vydavatelé:* J. Arbes (č. 1–22), F. Procházka (č. 23–50); Kutná Hora. – *Majitelé:* A. Hartmann a J. From. – *Periodicita:* 1 × týdně (17. 1. – 30. 12. 1868). – *Příloha:* k č. 1–15, pak nepravidelně; měla především inzertní charakter.

V. k. vznikla z podnětu Živnostensko-umělecké jednoty Vesna v Kutné Hoře; časopis měl podle úvodního článku především přispívat k povznesení řemesel, průmyslu a obchodu v kraji. J. Arbes jako redaktor měl však možnost umístit mezi odborné články a místní zprávy i beletristické příspěvky a stručné referáty o kulturním dění. Pro vzrůstající neshody byl vydavateli požádán, aby se redakce v polovině ročníku vzdal; po jeho odchodu ve V. k. převážily informativní články týkající se hospodářských a obecných otázek Kutnohorska a koncem 1868 časopis zanikl.

Literární úroveň V. k. byla za redakce J. Arbesa poměrně vysoká. Básně zde publikovali J. Čelakovský, J. Goll, V. J. Pokorný, V. Šolc (Ze sonetů svatováclavských), a především přispíval sám redaktor (mj. též překlady z M. J. Lermontova, A. von Chamissa, A. de Musseta a srbské národní epiky), který vyplňoval podstatnou část časopisu (povídky na pokračování, fejetony a další novinářské žánry, zprávy o pražských časopisech a literárních novinkách), a to většinou pod pseudonymy a šifrou (předpokládané Josefina Bělohorská, Hánes, Hánes & comp., Ode mne samého, Pavlína Kurzová, Robinson; -st-). Za redakce F. Procházky V. k. svou literární úroveň neudržela. – S tit. V. k. vycházely v pozdějších letech zábavná příloha Kolínských novin (1876–85) a Kutnohorský týdeník (1886–1909), které neměly literární aspirace.

LITERATURA: K. Krejčí in Jakub Arbes (1946, s. 165, 171); J. Janáčková in Jakub Arbes žurnalista (1987, s. 63).

ks

Vest pocket revue

1929–1930

Revue Osvobozeného divadla sloužící propagaci divadla a s ním spřízněných aktivit a avantgardnímu umění.

Podtitul: Časopis Osvobozeného divadla. – *Redaktor:* S. Jílovská. – *Odpovědný redaktor:* J. Mikota. – *Majitel a vydavatel:* J. Haša; Praha. – *Periodicita:* mě-

síčník; ohlášeno 12 čísel, vyšlo 7 (č. 1 1. 10. 1929, č. 7 15. 6. 1930).

Přesídlení Osvobozeného divadla z paláce Adria do suterénního sálu právě dobudovaného paláce U Nováků ve Vodičkově ul. na podzim 1929 zahájilo novou etapu v historii divadla, již charakterizovaly plány na prosazení velkorysých, i mimodivadelních projektů. Tehdy bylo též zahájeno vydávání divadelního časopisu (vedle programů jednotlivých představení) určeného k propagaci Osvobozeného divadla, a to nejen jeho konkrétních počinů, ale i osob J. Voskovce a J. Wericha, jejich spolupracovníků a jim blízkých aktivit. Název V. p. r. (autory překládán Revue z kapsy u vesty) zužitkoval popularitu první jevištní produkce značky V+W. Časopis sliboval být „pestrou knihou současnosti", „všímat si směšných stránek života" s hlavním cílem dosáhnout zábavnosti obrazové i textové, jíž se chtěl vyřadit z nudy běžného čtiva. Měl být otevřen přispěvatelům bez ohledu na skupinovou příslušnost a poskytovat prostor spolupráci čtenářů. Revue vycházela od října do června (kromě května, kdy bylo Osvobozené divadlo na turné) v první polovině měsíce v moderní grafické úpravě na křídovém papíře s množstvím ilustračních i uměleckých fotografií (J. Mikota, L. Moholy-Nagy, F. Schnöbling, J. Skřivan aj.) a kreseb (vždy A. Hoffmeister, ojediněle F. Muzika, F. Zelenka aj., také reprodukce). Převažovaly příspěvky původní, některé texty byly přetištěny ze zahraničních periodik. V rozsáhlé komerční, reklamní části časopisu se J. Voskovec a J. Werich osobně angažovali svými zjevy i renomé. Důvody ukončení V. p. r. nebyly ani naznačeny. – V letech 1935–38 na V. p. r. navázal *Lokální patriot* – Noviny Spoutaného (podzim 1935), resp. Osvobozeného (od jara 1936) divadla, a to opět za redakce S. Jílovské (někdy neuvedena, tiráž vesměs nejasná) s (patrně záměrně) nejasným číslováním; býval totožný (někdy částečně) s programy představení (Balada z hadrů, Nebe na zemi, Těžká Barbora; s nimi vždy spjata část obsahu), stejný obsah se nacházel v různých obálkách a formátech. Původní příspěvky obstarávali především J. Voskovec a J. Werich (mystifikující úvodníky parodující dobový tisk, Werichova Rybářská hlídka), dále přinášel ankety, v rubrice *Naši fandové* recenze představení a reakce na Osvobozené divadlo, v rubrice *Naše korespondence* byly opakovaně přetiskovány zdravice E. F. Buriana, J. Honzla, dále J. Bartoše, K. Čapka, O. Fischera, E. Konráda, K. Konráda, J. Kopty, F. Langra, J. Mahena, S. K. Neumanna, V. Nezvala, K. Nového, I. Olbrachta, K. Poláčka, V. Vančury aj. u příležitosti (chystaného) obnovení divadelní činnosti; v exempláři označeném roč. 10, č. 10 byl uveřejněn Přehled desetileté historie Osvobozeného divadla.

V. p. r. se v jednotlivých číslech věnovala právě uváděným představením (postupně Líčení se odročuje, Fata Morgana, Ostrov Dynamit), otiskovala ukázky dialogů a písně, fotografie z představení, nákresy scény, návrhy kostýmů apod., pojednání o hudbě (J. Ježek), výpravě (F. Zelenka) či choreografii (J. Jenčík), případně přetisky recenzí a reakce diváků-známých osobností (P. Eisner, V. Tille). Dále byly publikovány i bilanční, programové a analytické stati o divadle, především o Osvobozeném, potažmo o avantgardním (J. Voskovec a J. Werich: Třetí etapa, J. Honzl: Divadelní horoskopy V+W, J. Ježek: Hudba v Osvobozeném divadle, E. F. Burian: Český synkopismus V+W aj., F. Zelenka o pražských představeních A. Tairova, E. Lyons o V. E. Mejercholdovi atp.), ale také o Skupově divadle Spejbla a Hurvínka a Kašpárkovi V. Mertena, kteří v Osvobozeném divadle hostovali (F. Wenig, M. Kadlec). Zájem V. p. r. se nemalou měrou týkal také filmu (informace o filmech i jejich tvůrcích, mj. I. Erenburgovi, J. Renoirovi, A. Roomovi aj., fotografická dokumentace, pojednání a úvahy, např. L. Linharta o nových sovětských filmech, Ph. Soupaulta o Chaplinovi, anketa o mluvícím filmu atp.), výtvarného umění a zvláště fotografie (mj. reprodukce japonského malíře Foujity, stať L. Moholy-Nagye a ukázky jeho prací); objevila se i témata dobově podmíněná, např. reakce na sovětskou skutečnost, vyrovnávání se s vlivem Ameriky (I. Goll, Z. Wattersonová), též obligátní citace z manifestů (A. Breton; Román je mrtev – ať žije román!), úvaha o židovském humoru (šifra A.) a další texty, někdy i s poněkud kuriózními anketami (J. Cocteau: Opium; A. Hoffmeister: Dýmky, s anketou o kouření a tvorbě, také anketa o sportu). 6. číslo V. p. r. se zabývalo etnickým uměním (pojednání E. F. Buriana Danse africaine, ukázky černošského umění výtvarného i slovesného, např. černošské pohádky B. Cendrarse); poslední číslo se (patrně v souvislosti se zájezdem Osvobozeného divadla na

Moravu a Slovensko, jejž podrobně zaznamenalo) zabývalo cestováním (mj. články cestovatelů P. Moranda a A. Gerbaulta). Pravidelná rubrika *Osvobozený měsíc* stručně informovala o provozu divadla, případně o jeho jiných uměleckých počinech, o nově angažovaných členech, ohlašovala tiskem vydané skladby J. Ježka a knižní vydání her V+W, upozorňovala na společenské a sportovní akce (také VP-clubu), občas přidala anekdotické historky z divadelního světa. Pozoruhodná rubrika *Národ sobě* s podtitulem „Bez poznámky ukázky české kultury" obsahovala nekomentované, leč dostatečně výmluvné citace a fotografie ze soudobého tisku (zejména z konzervativních novin a časopisů pro ženy, někdy i z knih, např. P. Biliánové, B. Zahradníka Brodského), vybírané se smyslem pro paradox, oficializovanou stupiditu a lapidární nesmysl, nezřídka i se sociálním zřetelem, v nichž se přehledně vyjevují zdroje divadelní satirické komiky V+W. – V beletristické složce V. p. r. byly zastoupeny všechny literární druhy; příspěvky většinou vykazovaly surrealistické a patafyzické rysy. Publikovány byly krátké *básnické opusy* převážně proslulých avantgardních autorů: G. Apollinaire, K. Biebl, J. Cocteau, R. Desnos, K. Fearing, A. Hoffmeister, J. Joyce, T. Tzara, J. Voskovec a J. Werich (i společná šifra V+W), J. Wiener (pseud. Alcantara), V. Závada, výjimečně F. X. Šalda. *Drama* prezentovaly úryvky z her V+W, ukázkou výstupu mnichovského kabaretiéra K. Valentina a Voskovcovým překladem experimentálního dramatu G. Ribemonta-Dessaignese Duha (též příležitostným dialogem Spejbla a Hurvínka o Osvobozeném divadle). Největší prostor byl dán *prozaické tvorbě* protagonistů V. p. r.: kromě drobnějších prací (i společných) publikovali na pokračování fiktivní paměti (J. Voskovec: Walk-over, J. Werich: Paměti), crazy-příběhy vzešlé z kvazireálného života plného výstředních zápletek a bizarních přeludů, s verbálně působivými partiemi. Podobná poetika charakterizovala také svébytnou reakci na tato vyprávění – Fugasy J. Šímy i příspěvky J. Plachty, A. Hoffmeistra aj. V. Vančura publikoval Vzpomínky z cest přibližující setkání s přáteli. Zpravidla bez uvedení překladatele byly zařazeny prozaické práce L. Bloye, B. Cendrarse, P. Courthiona, A. Jarryho, G. Steinové, R. Vaillanda aj. K dílům cizích autorů byla někdy připojena fotografie, informace či úvaha o autorovi (např. K. Teige o T. Tzarovi, Ph. Soupault o A. Jarrym, an. o G. Steinové aj.), případně i další krátké citáty z jejich tvorby. Dále zde publikoval J. Wiener (pseud. Alcantara) a šifry A., -gel, H. D., četné příspěvky jsou anonymní.

LITERATURA: B. (E. Bass): V. p. r. …, LidN 16. 10. 1929; an. (red.): (upozornění na nový časopis), Program Osvobozeného divadla k představení Fata Morgana, prosinec 1929; Voskovec & Werich: Zasláno (vysvětlení názvu), V. p. r. 1929/30, č. 4; an.: Lokální patriot…, Haló noviny 1. 12. 1935; J. Pelc in Meziválečná avantgarda a Osvobozené divadlo (1981, s. 65) → Zpráva o Osvobozeném divadle (1982, s. 75).

jip

Věstník (1842) viz in Josef Jaroslav **Kalina**

Věstník bibliografický viz in Fr. A. **Urbánek**

Věstník Matice opavské

od 1878

Orgán vlasteneckého spolku Matice opavská, typ vlastivědné ročenky se širokým záběrem regionální tematiky, od 30. let 20. století čtvrtletník, pak i s novým titulem Slezský sborník, který se vyhranil v literárně uměleckou revui; v poválečném období se jako orgán Slezského studijního ústavu, později Slezského ústavu ČSAV stal časopisem pro vědy o společnosti s dominantním zájmem o problematiku Ostravska, v němž se literární témata uplatňovala do 70. let, pak zcela výjimečně.

Titul: 1878–1935 (roč. 1–40) Věstník Matice opavské (dále V. M. o.); od 1936 (roč. 41) Slezský sborník (dále SlSb). – *Podtitul:* 1892–1928 (roč. 2–34) s upřesňujícím podtitulem (V. M. o.) věnovaný kulturním a vědeckým potřebám slezským; 1932–35 (roč. 37–40) Slezský sborník; 1936–37 (roč. 41–42, po změně titulu na Slezský sborník) V. M. o. Časopis věnovaný kulturním a vědeckým potřebám slezského a ostravského kraje; 1945–46 (roč. 43–44) V. M. o. Vědecký časopis věnovaný vlastivědnému průzkumu Slezska; 1947–49 (roč. 45–47) (SlSb) dříve V. M. o. Vědecký časopis pro vlastivědný průzkum Slezska; 1950–53 (roč. 48–51) Acta Silesiaca. Čtvrtletník Slezského studijního ústavu pro vědy o společnosti (pokračovatel V. M. o.); 1954–59 (roč. 52–57) Acta Silesiaca. Čtvrtletník pro vědy o společnosti (pokračovatel V. M. o.); od 1960 (roč. 58) Acta Silesiaca. Čtvrtletník pro vědy o společnosti. – *Redaktoři:* 1878 (roč. 1) neuvedeni; 1892–95 (roč. 2–5) V. Prasek; 1896–1901 (roč. 6–9) A. Karásek, V. Hauer, R. Parma; 1902–19

(roč. 10–25) V. Hauer (jmenovitě uváděn od 1908, roč. 16); 1920–28 (roč. 26–34) J. Stypa; 1930–31 (roč. 35–36) V. Čepelák s kruhem spolupracovníků; 1932–34 (roč. 37–39) V. Čepelák; 1935 (roč. 40) V. Čepelák a K. Černohorský; 1936–37 (roč. 41–42) K. Černohorský s L. Peřichem a Z. Vavříkem; 1945 (roč. 43) B. Sobotík s red. radou; 1946 (roč. 44) B. Sobotík a A. Turek s red. radou; 1947–48 (roč. 45–46) B. Sobotík za spolupráce V. Ficka, A. Turka a red. rady; 1949 (roč. 47) B. Sobotík s red. radou, příl. Slezská tvorba red. D. Šajtar; 1950 (roč. 48) B. Sobotík a D. Šajtar s red. radou; 1951 (roč. 49) B. Sobotík za spolupráce M. Kudělky a D. Šajtara; 1952 (roč. 50) B. Sobotík a M. Kudělka; 1953–54 (roč. 51–52) B. Sobotík a A. Grobelný; 1955–58 (roč. 53–56) A. Grobelný a D. Šajtar; 1959–64 (roč. 57–62) ved. red. A. Grobelný, výkonný red. J. Beneš; 1965–70 (roč. 63–68) ved. red. A. Grobelný, výkonný red. L. Pallas; 1971–72 (roč. 69–70) ved. red. A. Grobelný, výkonný red. D. Gawrecki; 1973–91 (roč. 71–89) red. rada, ved. red. D. Gawrecki, výkonná red. J. Machačová; 1992–97 (roč. 90–95) red. rada, ved. red. R. Žáček, výkonná red. J. Machačová; od 1998 (roč. 96) M. Borák, J. Machačová (výkonná red.), K. Sommer, T. Staněk, R. Žáček (ved. red.). – *Vydavatel:* 1878–1945 (roč. 1–43) Matice opavská; 1946–47 (roč. 44–45) Matice opavská a Slezský studijní ústav v Opavě; 1948–58 (roč. 46–56) Slezský studijní ústav v Opavě; 1959–63 (roč. 57–61) Slezský ústav ČSAV v Opavě (dále SÚ ČSAV v Opavě); 1964–65 (roč. 62–63) SÚ ČSAV v Opavě v Nakladatelství ČSAV v Praze; 1966–79 (roč. 64–77) Academia, nakl. ČSAV v Praze, péčí SÚ ČSAV v Opavě; 1980 (roč. 78) SÚ ČSAV v Opavě; 1981–91 (roč. 79–89) SÚ ČSAV v Academii, nakl. ČSAV; 1992 (roč. 90) SÚ ČSAV v Opavě; 1993 (roč. 91, č. 1–2) SÚ AV ČR v Opavě; 1993–94 (roč. 91, od č. 3 – roč. 92) SÚ Slezského zemského muzea (dále SZM) v Opavě; 1995–97 (roč. 93–95) SÚ SZM v Opavě a Zemský archiv v Opavě; od 1998 (roč. 96) SÚ SZM v Opavě. – *Periodicita:* 1878–1928 (roč. 1–34) 1 číslo ročně, přitom V. M. o. nevycházel 1879–91, 1897, 1900, 1915–16, 1929; od 1930 (roč. 35) 4 čísla ročně, přitom SlSb nevycházel 1938–44; od změny titulu na Slezský sborník 1936 měl časopis dvojí pořadové číslování ročníků, jednak původní (od počátku V. M. o.), jednak nové (od poč. SlSb), teprve od 2001 (roč. 99) zůstal jen u číslování staršího. – *Přílohy:* nepravidelné, s nejrůznější tematikou, mj. 1949 (roč. 47) literárně a umělecky založená příl. Slezská tvorba.

První ročník (1878) byl pouhou zprávou o založení národně obranné instituce Matice opavská (12. 2. 1877); svého účelu „šířiti osvětu a vzdělávání mezi lidem československým ve Slezsku“ chtěla dosahovat přednáškami, vydáváním dobrých laciných knih, zvelebováním písemnictví a umění, zřizováním a udržováním škol pro mládež československou aj. (viz citace stanov v článku V. Hauera, V. M. o. 1902). Na osvětové a vzdělavatelské činnosti se V. M. o. podílel až od 1892, kdy zásluhou gymnaziálního profesora, historika a filologa V. Praska začal vycházet pravidelně; vlastivědným posláním navázal na Opavský besedník ze 60. let 19. století (zal. prof. A. Vašek) a korespondoval s obdobnými dobovými časopisy, především s brněnským Časopisem Matice moravské. Po Praskově odchodu z Opavy (1895), za tříčlenné redakce (A. Karásek, V. Hauer, R. Parma) fungoval V. M. o. jako spolkový orgán i osvětový časopis, koncepční podobu vlastivědné ročenky mu dal (1902–19) historik V. Hauer. Kolem kmenových autorů, k nimž vedle redaktorů patřil historik J. Zukal, se v této době rozšiřoval okruh přispěvatelů (často i amatérů) z různých oborů, z řad středoškolských profesorů, učitelů, kněží aj. V počátcích nového českosl. státu, za redakce J. Stypy (1920–28) se v časopisu uplatnily dokumentační materiály nestejné úrovně. Od 1930 vycházel V. M. o. čtvrtletně, jeho obsah obohatili spolupracovníci z řad odborníků, též z oblasti literatury; za redakce kulturního historika K. Černohorského (1935–37, od 1936 pod tit. Slezský sborník) získala v časopisu nebývalé místo problematika literární (včetně beletrie), umělecká a kulturní. Po válečné pauze se pak 1946–47 spolu s Maticí stal vydavatelem Slezský studijní ústav, od 1948 (po zániku Matice) zůstal vydavatelem jen tento ústav, který se 1959 stal akademickým pracovištěm (Slezský ústav ČSAV). Slezský studijní ústav si stanovil za cíl konstituovat vědecko-výzkumné pracoviště pro komplexní regionální výzkum, akademický ústav se stal posléze (od 1965) vědeckým pracovištěm s koncepcí studia vzniku a vývoje průmyslových oblastí. V prvních dvou až třech poválečných desetiletích přetrvával ještě zájem o literární a uměleckou problematiku; roč. 47 (1949) měl např. přílohu Slezská tvorba, jejíž redaktor D. Šajtar se pak stal spoluredaktorem SlSb a pilným přispěvatelem, podobně jako V. Ficek, podílející se rovněž na redigování, a slavista M. Kudělka. Léta pak zastával místo redaktora nebo vedoucího redaktora historik A. Grobelný, po něm pak další pracovníci, většinou spjatí s vydavatelskou organizací. 1993 (od č. 3) se Slezský ústav jakožto vydavatel stal institucí Slezského zemského muzea v Opavě.

Za své dlouhé existence publikoval V. M. o. (pak SlSb) velké množství příspěvků z nejrůz-

nějších oborů, zvláště společenskovědních a také přírodovědných: z historie od nejstarších dob, z politických, sociálních, hospodářských a právních dějin, zeměpisu, národnostní problematiky, z kulturní historie i současnosti, českého školství, z literatury a umění, etnografie, dialektologie aj. Ať to byly zásadní stati, materiálové přehledy, popř. edice korespondence, referáty a zprávy, lišily se způsobem zpracování i podněty, které přinášely. Jako ročenka (do 1929) měl V. M. o. omezený prostor pro publikaci. Až do té doby se příspěvky *z literární historie i současnosti* objevovaly v menší míře (o něco častěji po 1918), a to vesměs se zaměřením na slezskou problematiku. Hned 1892 V. Prasek uvažoval nad absencí starší slezské literatury v literárních dějinách (v pracích J. Jungmanna a J. Jirečka), věnoval pak pozornost některým osobnostem, mj. 1907 A. Vaškovi a A. V. Šemberovi (též přetisk korespondence), V. Hauer psal 1893 a 1895 o starší náboženské literatuře, J. Stypa 1904 i později pojednával o slezských rodácích v českém písemnictví, V. Martínek 1917 o Slezsku v krásné literatuře (P. Bezruč, Č. Ostravický. J. F. Karas aj.). Drobné zprávy z literárního života (včetně odborných spisů se slezskou tematikou) podával v počátcích J. F. Tagliaferro, pak V. Hans, V. Hauer, V. Sladký aj. Jen občas se objevily články o *hudbě,* např. J. Čeledy (1914 o L. van Beethovenovi a slezském Hradci, 1920–21 o stycích P. Křížkovského s rodným Slezskem), 1910 publikovali A. Otahal a V. Hobzík Slezskou hymnu; *o výtvarném umění* psal např. G. Kořený (1924 o malíři V. Držkovicovi). *Folklorní slovesnosti* se dotýkaly národopisné příspěvky J. Vyhlídala nebo F. Myslivce, 1924 zveřejnila H. Salichová-Hálová pohádky slezského původu, 1926 pojednal o pohádkách T. Čep, o písmáckých záznamech hlučínských písní K. Kyas. Problematikou nářečí se zabývali V. Hrubý, též V. Hauer, F. Vašek aj. V širokém tematickém záběru byla sledována kulturní problematika (školství, knihovny, muzea, portréty národních buditelů a vlastivědných pracovníků aj.), kulturněpolitických souvislostí se týkaly i některé příspěvky historiků, např. J. Zukala, V. Hauera, J. Kaprase. – Od 1930, kdy se časopis změnil ve čtvrtletník, se v jeho obsahu vedle tradičních témat historických a lidovýchovných a referátů (silesiaca v knižních a časopiseckých publikacích) stále více uplatňovala literární a umělecká problematika. Tento trend, vedoucí k proměně časopisu v literárně uměleckou revui, charakterizoval V. M. o. (od 1936 s tit. Slezská sborník) po celé toto předválečné období (poslední roč. 1937); v jeho zaměření se projevila i generační obměna redakce a přispěvatelů. Časopis byl členěn na rubriky, občas pozměňované či doplňované, v nichž se jak mezi články, tak mezi zpravodajskými a recenzními rubrikami objevovala samostatně rubrika *Literatura* (řízená Z. Bárem a zaměřená hlavně na beletrii), tematizovala se též hudba a divadlo, výtvarné umění, od 1935 zcela nově i beletrie. *Literární a literárněhistorické stati* otiskli Z. Bár (1933 o ostravské próze V. Martínka, 1935 o vztahu Bezručovy poezie k Frýdku), F. Horečka (1936 o J. Kalusovi), J. L. Mikoláš (1934 z korespondence Č. Ostravického), M. Rusinský (1931 o čas. Iskra, též o německých Slezanech v literatuře), B. Slavík (1934 o J. Vyhlídalovi), Z. Vavřík (1935 o Ó. Łysohorském, 1936 o inspiraci slezských autorů) aj. *O hudbě* psali K. Černohorský, J. B. Foerster (oba o P. Křížkovském), J. Vogel (o operní tvorbě L. Janáčka), *o výtvarném umění* L. Peřich (o malíři B. Dvorském). Mimoto řada autorů (nejen literárních historiků a kritiků) přispěla do bezručovského ročníku 1937: K. Černohorský, Z. Hlaváček, F. M. Hradil, F. Lazecký, V. Martínek, L. Peřich, M. Rusinský, J. Strakoš, J. Závada. V recenzní části referovali *o literatuře:* nejvíce Z. Bár (i šifra -zb-), pak M. Rusinský (i šifra Rský), Z. Vavřík (i šifry -zv-, Z. V.) i V. Martínek; *o hudbě* zvláště J. Vogel, *o výtvarném umění* Z. Hlaváček. 1936–37 *beletrii* publikovali: P. Bezruč, Z. Bár, M. Glabazňová, F. Lazecký, V. Martínek, V. Prokůpek, F. Směja, Z. Šmíd, L. Třenecký, Z. Vavřík, S. Vlček, J. Závada. – V poválečném období se podoba SlSb postupně proměňovala se změnami vydavatelů a jejich nově se vyhraňujících programů. Po zrušení Matice opavské a její fúzi s definitivně ustaveným Slezským studijním ústavem byl SlSb do 1949 vědeckým časopisem pro vlastivědný průzkum Slezska, od 1950 čtvrtletníkem pro vědy o společnosti. Tomuto zaměření zprvu odpovídaly vlastivědné, často historické materiály, též studie o významných vlastivědných pracovnících (např. stať V. Ficka o redaktoru V. M. o. V. Hauerovi). *Literární problematika* měla stále ještě zastoupení v článcích a v rubrikách věnovaných pramenům, zprávám a referátům; zcela však zmizela beletrie. Do SlSb přispívali postupně další badatelé, leckdy i pů-

sobící mimo oblast Slezska. Tak např. pražský bohemista a slavista K. Krejčí uvažoval o obecnějších výzkumných otázkách (1949 Bádání o Slezsku a jeho nové úkoly), pražský paleobohemista A. Škarka psal 1950 o úkolech souvisejících s výzkumem starší české literatury ve Slezsku. Jinak se v literární oblasti stávaly nejčetnějšími příspěvky o životě a díle P. Bezruče (např. již 1945 A. Závodský, 1946 recenze B. Čelovského o sb. Bezručův hlas z 1940), a to zejména v souvislosti s jubileem 1947, kdy přispěli Z. Bár (P. Bezruč a Francie), V. Ficek (A. Vašek a P. Bezruč), D. Šajtar, A. Turek (topografie Bezručova díla), O. Králík (1948 k historii Slezských písní) aj.; podobně tomu bylo i v jubilejním roce 1957: příspěvky J. Dvořáka, O. Králíka, J. Pleskota, D. Šajtara aj., též v rubrice *Prameny* F. Buriánka (Šrámek a Bezruč). Řada příspěvků se objevila i v jubilejním mezidobí: 1952 vyšlo bezručovské číslo SlSb (1953 sep.: přisp. V. Ficek, O. Králík, V. Martínek, D. Šajtar), mimoto byly publikovány stati O. Králíka (1954 Tvůrčí proces u K. H. Máchy a Petra Bezruče), D. Šajtara (1950 Bezruč u Šaldy), dále pojednání K. Reslera o P. Bezručovi a E. A. Poeovi (1953) aj.; pravidelně byly též recenzovány bezručovské publikace. O literatuře dále psali: Z. Hájek (1945 o J. Kudelovi), A. Kellnerová (1945 o L. Hořké), O. Králík (1958 o Almanachu Máj), V. Martínek (1948 o K. Handzelovi, 1951 o F. Sokolu Tůmovi v Ostravě), I. Pfaff (1958 o J. Nerudovi a polském revolučním hnutí), M. Rusinský (1947 o V. Martínkovi), A. Škarka (1949 o J. Vašicovi, 1955 o Komenském), D. Šajtar (1955 o V. Závadovi), L. Zatočil (1953 a 1958 o slezské literatuře středověku), A. Závodský (1954 o J. Kainarovi) aj. Objevily se i příspěvky sledující meziliterární kontext (např. 1953 M. Kudělka o působení J. Kalinčiaka v Čes. Těšíně, 1954 srovnání J. L. Šeršníka s G. Dobnerem, 1959 R. Brtáň o P. Bezručovi a I. Kraskovi aj.). V mnohooborově koncipované rubrice pramenů publikovali literární materiály např. V. Ficek, M. Kudělka, A. Sivek, D. Šajtar, kteří se společně s dalšími (např. O. Králík, A. Závodský) podíleli též na recenzní rubrice. Mimoto 1949 vycházela příloha *Slezská tvorba* orientovaná na literární a umělecké práce, slezské časopisectví a na referáty o nových knihách; o aktuální literární a kulturní problematice sem psali např. V. Martínek (stať Živné zdroje), D. Šajtar (o moderní slezské poezii), též V. Ficek, B. Slavík aj. *Hudbou,* jednak P. Křížkovským, jednak různými oblastmi tvorby L. Janáčka se zabývali B. Štědroň, pak R. Pečman, J. Racek a P. Vrba, o E. A. Axmannovi (k šedesátinám 1947) pojednal J. Šulc; *o výtvarném umění* psali Z. Hlaváček, A. Kutal, Jar. Svoboda aj. SlSb tradičně publikoval příspěvky ze slezské *folklorní tvorby:* K. Dvořáčka (1949 o těšínských „bojkách" – pohádkách), K. Horálka (1958–59 o lidových písních; 1956 společně se Z. Horálkovou o lidových baladách), A. Sivka (1955 o pověstech aj.). Také *dialektologii* byla věnována pozornost, zvláště ve statích A. Lamprechta, dále J. Balhara, J. Skuliny, J. Wodarze, z fonetického hlediska M. Romportla. – Se změnou vydavatelské organizace v akademické pracoviště (Slezský ústav ČSAV) a s jejím novým výzkumným programem začala v SlSb postupně dominovat problematika historická, sociologická, politická a kulturněpolitická, demografická; nadto se od 50. let a zejména pak od 70. let při volbě témat, popř. i přispěvatelů, prosazovala ideově-politická hlediska, např. v článcích o dějinách dělnického hnutí na celé severní Moravě nebo o levicové kultuře (1961 C. Nečas o činnosti Levé fronty na Ostravsku, 1962 D. Šajtar o P. Bezručovi v komunistickém tisku aj.). Do 70. let, byť v menší míře, se stále ještě uplatňovala *literární témata,* později v SlSb ztrácela platformu. Trval zájem o život a dílo P. Bezruče: několik příspěvků opět publikoval O. Králík (1966 o historii textu Slezských písní, 1968 o jejich kanonickém textu; 1970 mj. kritika knihy J. Urbance: Mladá léta P. Bezruče, která vyvolala na stránkách SlSb polemiku); dále přispěli V. Ficek (1969 obsáhlá recenze bezručian), J. Opelík (1964 o kompozici Slezských písní), D. Šajtar, A. Závodský aj. Na jiná témata otiskli stati O. Králík (1969 o obrozenském spisku Počátkové českého básnictví, obzvláště prozódie), J. Machačová (1974 o raných prózách V. Martínka), L. Pallas (1966 o Ó. Łysohorském), Jiří Svoboda (1962 o L. Třeneckém), D. Šajtar (1961 o O. Šuleřovi); k jubileu L. Hořké 1968 psali Z. Malý a A. Satke, o dalších jubileích 1969 V. Ficek (Z. Bár, A. C. Nor, M. Rusinský); J. Śliziński otiskl materiály o česko-polských kontaktech (1968 o vztahu E. Zegadłowicze k Čechám, 1969 z korespondence F. Palackého s Poláky). *Hudbou* se zabývali B. Štědroň (1963 a 1966 o Janáčkově opeře Její pastorkyňa), V. Gregor (1962 o ostravském

působení E. Schulhoffa) aj., *výtvarným uměním* např. Jar. Svoboda v přehledné stati z 1961 o výtvarné kultuře Slezska za posledních patnáct let. *Folklorní tvorbě* se věnovali P. Novák, A. Satke, G. Sokolová, *dialektologickým výzkumům* J. Balhar, E. Lotko, B. Téma aj.; později v tomto oboru převážila spíše hlediska sociolingvistická (G. Sokolová), rovněž beletrie někdy posloužila jako pramen k sociologickému zkoumání (např. 1998 J. Matějíček o Roku na vsi bratří Mrštíků).

LITERATURA: Č. Zíbrt: ref. V. M. o., NL 6. 1. 1893; an.: Týdenní obzor (mj. o poslání Matice opavské a V. m. o.), Čas 1895, č. 10; an.: ref. V. M. o. …, ČČH 1895, s. 57 + ČČH 1897, s. 383 + ČČH 1898, s. 346 + ČČH 1901, s. 238 a 379 + ČČH 1902, s. 500; an.: Obsah dosud vyšlých čísel Věstníku, Věstník Matice opavské 1902, s. 100 + Obsah čísel 11–15, tamtéž 1907, s. 132; an.: ref. V. M. o…, ČČH 1907, s. 230; lh.: V. M. o. (o obsahu posledního roč.), LidN 13. 6. 1923; J. Stypa: Obsah dosud vyšlých třiceti čísel V. M. o., Věstník Matice opavské 1924, s. 123; V. Čepelák: V. M. o., Památník Matice opavské 1877–1927 (1927, s. 43); A. V. (Ant. Veselý): Němečtí Slezané (reakce na stať M. Rusinského, tamtéž, 1933 i knižně), Kolo 1933, s. 93; Sv. (O. Svozil): Říjnové události 1938 (okleštění republiky a zánik časopisů, též SlSb), Archa 1939, s. 44; V. Ficek, B. Sobotík: Rejstřík SlSb, dříve V. M. o. Roč. 1–50 (1879–1952) (1954); V. Ficek: Rejstřík SlSb k ročníkům 51–60 (1953–1962) (1963) + (šifra V. F.) Zamyšlení nad Maticí opavskou (k 90. výr.), SlSb 1967, s. 413; A. Grobelný: Čtvrtstoletí práce SlSb od osvobození, SlSb 1970, s. 118.

ls, et

František **Vetešník**

* 1. 11. 1784 *Jizerní Vtelno* u Mladé Boleslavi
† 19. 1. 1850 *Sobotka*

Autor a překladatel z přátelského okruhu Jungmannova, výrazný rusofil a propagátor slovanské ideje; regionální osvětový pracovník a historik, autor odborných statí z mnoha oborů.

Podle ruského vzoru užíval za rodným jménem i otcovského jména Matějovič, též Matejovic. – Narodil se v početné rodině rolníka a hospodského, který byl v mladších letech lokajem u pozdějšího arcibiskupa A. P. Příchovského. V. byl asi od 1797 na školách v Mladé Boleslavi, 1798–99 na tamější gymnazijní přípravce (preparandě), 1799–1804 vystudoval mladoboleslavské piaristické gymnázium, pak v Praze dvouletou tzv. filozofii a v Litoměřicích kněžský seminář; vysvěcen byl v dubnu 1808. Nejprve kaplanoval při duchovních správách své diecéze (do 1815 v Mcelích, do 1819 v Dolním Bousově), 1819 se stal farářem v Markvarticích, 1838 děkanem v Sobotce, kde působil do konce života. V Litoměřicích byl žákem Jungmannovým a byl pak s ním a s některými spolužáky ze semináře v trvalém styku; za pobytu v Sobotce se takřka každý týden scházel s přáteli působícími v okolí A. Markem z Libuně, který mu byl nejbližší, a s F. Šírem z Jičína. Mimoto si dopisoval např. s J. J. Jungmannem, V. Krolmusem, J. Krouským, V. Pešinou, F. Plačkem a K. A. Vinařickým. Měl i styky slovanské, např. s Rusy, kteří navštívili Čechy (mj. 1840 I. I. Srezněvskij), podporoval národní život na Slovensku, staral se o Poláky, kteří se po porážce povstání 1830 zdržovali v Čechách. Věnoval se osvětové činnosti a zkvalitnění výuky ve školách, ve Mcelích a v Sobotce vedl zevrubné pamětní knihy svých farností, měl rozsáhlou, v dané době obecněji proslulou knihovnu (téměř 2000 svazků), která obsahovala i četné cizojazyčné odborné spisy. Podpořil též hmotně Jungmannův návrh na zřízení České společnosti, patřil mezi zakladatele Matice české a Dědictví sv. Jana Nepomuckého, jazykovým sběrem přispíval J. Jungmannovi pro jeho Slovník česko-německý. Zemřel po delší srdeční nemoci, pohřben byl u kostela na starém soboteckém hřbitově.

Ve své době byl V. považován za polyhistora: publikoval stati z historie, národopisu, teologie, zeměpisu, filologie, věnoval se také statistice (o ní a o nové geografii měl pojednat v zamýšlené české encyklopedii). Krajové poznatky ukládal do nedokončené monografie Fideikomissherrschaft Kost und Rakow, jež vedle výkladů historických obsahuje údaje hospodářské (těžba nerostů, ovocnářství, chov dobytka, myslivost, průmysl a obchod), záznamy jazyka, zvyků, obyčejů, pověr a popisy krojů a staveb; pořídil z ní i stručný český výtah s titulem Pověřené panství Kost a Rakov (obojí zůstalo v rukopisu). – Zejména v mladších letech byl V. i autorem beletristických prací. Tak jako V. nadšené slovanství souznělo s názory A. Marka, stála i jeho nerozsáhlá básnická produkce (psaná jak přízvučně, tak časoměrně) pod vlivem tohoto autora, zčásti v tematice a formě (básnická poslání přátelům), nápadně pak jazykovým novotařením. V. publikoval pří-

ležitostné básně, vlasteneckou a reflexivní lyriku, drobné veršované satiry a satirické bajky (*Mladý medvěd v cizích jazycích zběhlý* proti netečnosti k rodné řeči), epigramy a prozaické aforismy; přetiskováno bylo *Opsání osmého žalmu o důstojnosti člověka* a rozvleklá balada s krajovou látkou *Hněvsa z Stránova* (o střetu raného křesťanství s pohanstvím, jehož ukrutnost ztělesňuje titulní postava vraha sv. Václava a kněžna Drahomíra). Ojediněle V. také poezii překládal, soustavněji se věnoval tlumočení populární krásné prózy (mj. pro knižnice Sbírka povídek zábavných F. C. van der Velda, redigovanou J. J. Jungmannem, a Zábavné čtení jičínského nakladatele F. J. Kastránka); překlad románu J.-F. Marmontela Belisar (volné převody jeho povídek V. uveřejňoval časopisecky) nebyl 1817 cenzurou povolen k tisku mj. pro nekvalitní jazyk (rusismy, archaismy, neologismy). Původních povídek napsal V. jen několik, práce určené k tisku zpravidla posílal Jungmannovi, aby je „co do jazyka vybrousil". Koncem života se vzdaloval literární činnosti, údajně pro nesouhlas se stálým měněním pravopisu a se zaváděním latinky.

ŠIFRA: -k- (C. k. vlastenské noviny, dub.). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach aneb Novoročenka (1824), pokr. Denice aneb Novoročenka (1825, mj. překl. z J.-F. Marmontela); C. k. vlastenské noviny (1815, 1818; 1815 BB Mladý medvěd v cizích jazycích zběhlý, Óda Horácovy 18. knihy); Časopis pro katol. duchovenstvo (1834–47); Čechoslav (1821, 1825; 1821 B Amor smrtedlně postřelený. Směšná heroida, 1825 překl. z J.-F. Marmontela); Jindy a nyní (1833); J. Jungmann: Slovesnost (2. vyd. 1845); Krok (1831); Poutník slovanský (1827); Prvotiny pěkných umění (Vídeň 1814–15; 1814 B Vetešník Markovi, 1815 BB Podliska mému Jungmannovi, Hněvsa z Stránova, Opsání osmého žalmu o důstojnosti člověka); Rozličnosti Pražských novin; – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Ku příští vysoce důstojného Pána Pana Jana Tachecího, kanovníka litoměřického… do Mcel (B b. d., 1812). – *Překlady:* C. F. van der Velde: Johanita (1829, an.); an. (S. Cottin-Ristaud): Alžběta nebo Vypovězenci siberští (Jičín 1830). ■ KORESPONDENCE: in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 1 (Vinařickému z 1828; 1903, ed. V. O. Slavík). ■

LITERATURA: F. Bařha: F. M. V. (1874–1850). Literární pozůstalost (LA PNP 1966; rozšíř. vyd. K. Bílek, 1975). ■ A. U.: nekrolog, Pražské noviny 20. 3. 1850; J. Jakubec: Jungmannova škola básnická, sb. Literatura česká 19. století 1 (2. vyd. 1911, s. 711) + Slovesné práce ve Vídeňských novinách 1813 a v Kramériusových vlastenských novinách 1815, LF 1916, s. 249; A. Bernard: F. M. V., Sobotecký věstník 1927, s. 82; J. Pícek: Sobotecký jemnostpán F. M. V., LidN 28. 10. 1944; M. Macounová: P. F. M. V., sb. Sobotka 1498–1948 (1948, s. 76); J. Pícek: Sobotecký jemnostpán F. M. V., Beseda (Železný Brod) 1949, s. 292; C. V.: F. M. V. po stu letech, Beseda (Železný Brod) 1950, s. 26; J. J. Jungmann in Korespondence (1956, zejm. s. 56, 156; ed. O. Votočková-Lauermannová); J. Plch in Souhvězdí domova (1960, s. 63); J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 246); S: Sobotecký buditel, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 2000, č. 1.

mo

Větší život sv. Františka viz in **Legenda středověká** (Dodatky, 4. díl)

Daniel **Vetter** viz Daniel **Strejc-Vetter**

Karel **Vetter**

* 16. 3. 1886 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)
† 21. 12. 1956 *Praha*

Překladatel zejména ze severských literatur, divadelní režisér a adaptátor.

Syn ředitele Lipské pojišťovací společnosti. Absolvoval gymnázium v Praze a studoval na pražské filoz. fakultě germanistiku a romanistiku. Poté působil jako profesor němčiny a francouzštiny na Drtinově městském dívčím reálném gymnáziu v Praze (1912–33); dále vyučoval na českosl. státní reálce v Praze VII. Byl členem poradních sborů při filmové cenzuře ministerstva vnitra, filmového sboru Masarykova lidovýchovného ústavu a vzdělávacího předsednictva Čes. obce sokolské. Jako režisér působil externě mj. v Městském divadle na Král. Vinohradech, v Uranii, Švandově divadle a v Nár. divadle v Bratislavě.

Zprvu psal verše, pak se především uplatnil jako autor překladů ze skandinávských literatur, zvláště z dánštiny (J. Locher, K. Michaëlisová) a švédštiny (G. Geijerstam, S. Lagerlöfová, A. Strindberg), překládal též z němčiny (H. von Hofmannsthal) a řečtiny (Aristofanes). Větší část svých překladů uplatnil pouze scénicky, v kontextu se svou aktivitou divadelní a režisérskou, s některými pak pronikl i do Nár. divadla.

ŠIFRA: K. V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1913); Čas (1910); Hlas národa (1908); Květy (1909–11);

Lumír (1910); Máj (1905–07); Malý čtenář (1913); Nár. listy (1907–13); Noviny (1909); Zlatá Praha (1905–07). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* G. Montméril: Věčně nespokojeni! (b. d., 1906); G. Geijerstam: Kniha o bratříčkovi (1910, V. stať G. G. K českému překladu Knihy o bratříčkovi, t. r. i sep.); S. Lagerlöf: Povídky (Svatá noc, Červenka, Margareta Fredbulla, Stříbrný důl, Císařovnina pokladnička, Stará Aneta, 1910) + Astrid (b. d., 1911); H. Ibsen: Spolek mladých (b. d., 1911); K. Michaëlis: Dítě (b. d., 1913). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* A. Strindberg: Samum, Silnější, Slečna Julie (1925); Aristofanes: Ptáci (1929); H. von Hofmannsthal: Hra o bohatci (1930); R. A. Stemmle: Děti naší doby (1933); J. Locher: Chudí boháči (1934); H. Bergman: Závěť Jeho Milosti (1936, vlastní dramatizace R). ▮ REDIGOVAL *knižnice:* Dětská knihovna (1911–14), Sbírka programových čísel pro sokolské zábavy (1930–36). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Božena Němcová maličkým (1911); V. Beneš Třebízský mládeži 1, 2 (1915, 1917); V. K. Klicpera: Potopa světa (1955, i upr.); Mistr Petr Pleticha. Starofrancouzská fraška… (1955, i upr.); Večer Jana Amose Komenského (1957, rozmnož., i upr.). ▮

LITERATURA: ● ref. překl. G. Geijerstam: G. Pallas, Přehled 9, 1910/11, s. 434; K. Hikl, Novina 4, 1910/11, s. 317; O. F. (Fischer), Čes. revue 4, 1910/11 (k V. doprovodnému portrétu autora) ●; J. Soukup: ref. ed. Dětská knihovna, Božena Němcová maličkým, Samostatnost 5. 7. 1912; V. F. Suk: ref. Třebízský mládeži 2 (další vyd.), Úhor 1928, s. 30.

jz

Karel **Vetterl** (knihtiskárna)
viz in Josefa **Vetterlová**

Josefa **Vetterlová**

Působnost 1816–1857

Pražská knihtiskárna s výrazným podílem české tiskařské i nakladatelské produkce. Pod jménem nájemkyně pražské Arcibiskupské tiskárny heslo souhrnně zaznamenává jak působení tiskařské rodiny Vetterlů a Václava Špinky do 1842 v této tiskárně, tak přímo navazující nakladatelské aktivity pokračovatelů (Anna Špinková, Karel Vetterl, Vetterlovská tiskárna) od 1842 v dalších pražských působištích.

Zakladatel knihtiskařské větve patricijské rodiny Vetterlů z Wildenbrunnu (psali se Fetterl, Fetterle, Vetterl, Vetterle; dále V.) význačný písecký knihtiskař Josef V. z W. (uváděn i J. J. W., * 29. 11. 1779 Čes. Budějovice, † 3. nebo 4. 8. 1863 Praha) koupil 1815 v Praze staroměstskou tiskárnu dědiců Hrabovských v domě U Tří stříbrných růží (posledním majitelem byl patrně A. Straširypka) a t. r. si pronajal Arcibiskupskou knihtiskárnu v Klementinu. Obě tiskárny řídil jeho bratr, bývalý důstojník František V. z W. († 1819), který 1817 podnik převzal a soustředil do Arcibiskupské knihtiskárny. (Iniciály křestních jmen J. F. v impresu některých knih mohly označovat oba bratry.) Po jeho smrti se nájemkyní knihtiskárny stala vdova Josefa V. z W., faktorem byl vyučený tiskař, spisovatel, upravovatel a překladatel T. Kubelka. Od 1826 vedl tiskárnu spisovatel V. Špinka, který se z ní pokusil vytvořit vydavatelské středisko české literatury a později v ní provozoval i nakladatelství na svůj účet. Od počátku 1832 se Špinka stal i nakladatelem některých titulů (autory, překladatele i redakční spolupracovníky honoroval zpravidla knihami). 1834–38 byl v tiskárně korektorem slovníkář J. Franta Šumavský, který později působil u J. Spurného. Výsledky Špinkova působení oslabovala jeho náladovost a nepořádnost (ztratil se u něho údajně i překlad Osvobozeného Jeruzaléma T. Tassa od J. E. Purkyně a rukopis neznámé básnické sbírky J. Herzoga), odbyt produkce ochromoval nepořádek v expedici. 1838 si Špinka tiskárnu pronajal sám, po jeho smrti vdova Anna Špinková (roz. Vlčková, později provd. Vetterlová, * 1809, † 6. 1. 1869 Detroit, Michigan, USA) Arcibiskupskou tiskárnu ještě t. r. opustila (vzápětí si ji pronajala firma Synové B. Haase) a působila na různých místech v Praze pod firmou *Anna ovdovělá Špinková*, pak *Anna Špinková*. Její podnik řídil „s vynaložením vlastního úvěru" spisovatel a redaktor J. Malý do 1844, kdy se s ní pro neshody v obchodních záležitostech rozešel. S tiskařkou se t. r. oženil nejstarší syn Josefa V. a švagr J. Malého Karel V. (šlechtický predikát již neužíval, * 6. 11. 1808, v literatuře uváděný údaj o úmrtí 1853 v Písku nebyl v matrice nalezen). Ten upadající tiskárnu s názvem *Karel Vetterl* (i *Vetterle*) řídil spolu s otcem do 1847, kdy se od manželky odstěhoval. A. Vetterlová ji pak vedla pod stejnou firmou pomocí faktorů, jsouc 1847 a 1848 stíhána pro porušení tiskových předpisů (1847 vytiskla anonymně bez cenzurního povolení protijezuitský pamflet E. Arnolda Držená řeč od jenerála jezuitů na tajném sněmu v Římě dne 1. června 1846 ku shromážděným liguriánům neb redemptoristům…, v květnu 1848 byl nakrátko zatčen její faktor F. Groll pro tisk českého a německého

letáku Českým bratřím, An mein Böhmen V. Ž. Donovského). Tiskárna, od 1850 s názvem *Vetterlovská* (též *K. Vetterlovská*) *tiskárna* (Anna V. zřejmě přišla o koncesi a tiskárnu prodala) střídala majitele, až ji 1853 získal A. Renn, který ji od 1858 provozoval pod svým jménem. Ovdovělá Anna V. se 1854 vystěhovala se synem Karlem (* 1844) do Ameriky. – J. a F. V. z W., Josefa V. i V. Špinka působili do 1842 v pronajaté Arcibiskupské tiskárně na Starém Městě čp. 190 (Klementinum), František V. tiskl 1816 krátce též na Starém Městě čp. 232 (Jalovcová 1 – Husova 10). A. Špinková měla tiskárnu 1843–44 na Starém Městě čp. 102 (Mariánské nám., zbořeno), tiskárna Karel V. byla 1844–46 na Novém Městě (Žitnobranská ul.) s expedicí v čp. 525 (Žitnobranská v Budči u Dědů, dnes Žitná 28 – V Tůních 16), pak 1847 na Starém Městě čp. 350 (Na Perštýně 17 – Betlémské nám. 7) a čp. 291 (v Konviktu, dnes Konviktská 24 – Bartolomějská 11), 1848 na Starém Městě čp. 308 (Bartolomějská 9 – Konviktská 16). Vetterlovská tiskárna byla 1851–53 na Starém Městě čp. 640 (v Týně, dnes Týn 2 – Štupartská 1), 1855–57 na Novém Městě čp. 854 (Kolovratská tř. U Tří lip, dnes Na Příkopě 14 – Panská 2).

Koncem 10. let 19. století byla Arcibiskupská knihtiskárna spolu s prudce se rozvíjejícím podnikem B. Haase nejvýznamnějším pražským tiskařským a nakladatelským střediskem s četnými úředními, církevními i soukromými zakázkami a širokým spektrem produkce náboženské a původní i přeložené odborné literatury i beletrie. Mezi českojazyčnými tituly prokazatelně vlastního nákladu (neurčité formulace v knihách jej až do 40. let neumožňují vždy bezpečně odlišit od tisků na zakázku) převažovala zejména populární náboženská literatura (mj. kázání A. J. Puchmajera, J. Rychlovského, V. V. Václavíčka, katechismy a kázání V. Zahradníka), drobná beletrie pro děti a divadelní hry. V prvém období zde vyšlo i několik edic starší české literatury (B. Bílejovský, T. Bavorovský, překlady sv. Jana Zlatoústého). V. byla vydavatelkou beletristického a naučného čtvrtletníku Dobroslav (1820–23, red. J. L. Ziegler). Faktor Kubelka, který zde tiskl i své vlastní práce, soustředil okolo tiskárny výrazné osobnosti českého národního života (kmenovým spolupracovníkem byl např. J. J. Jungmann). Souběžně s pracemi na rozsáhlejších českých tiskařských zakázkách (např. časopisy Krok, Rozmanitosti, Hyllos, Časopis pro katol. duchovenstvo, dále Slovník česko-německý J. Jungmanna, později publikace Matice české) a s tiskem některých významných obrozeneckých děl (Básně J. Kollára, Vznešenost přírody M. Z. Poláka, Básně drobné Š. Hněvkovského, jazykovědné práce J. Jungmanna) se tak pozvolna vytvářely předpoklady pro zprvu ojedinělé nakladatelské počiny v oblasti české odborné literatury a beletrie (např. 1822 Básně J. Herzoga, 1823 „opozděný“ nečíslovaný 5. svazek Hankovy sbírky Starobylá skládanie) i pro průkopnické překlady krásné i naučné literatury (F. L. Čelakovský, V. Hanka, S. K. Macháček, A. Marek, J. S. Presl, V. S. Štulc, F. B. Tomsa, K. A. Vinařický). Prvým koncipovaným prozaickým souborem nakladatelství byla Sbírka povídek zábavných C. F. van der Velda (1827–32, 7 sv., red. an. J. J. Jungmann, překládali J. F. Hollmann, F. Vetešník a J. V. Vlasák). Páteř české beletristické produkce tiskárny ve všech jejích proměnách však tvořily divadelní hry, zprvu zejména repertoárové hry českých představení pražského Stavovského divadla a dalších českých divadelních společností. Mezi nimi od počátku dominovaly úpravy a překlady plodného adaptátora J. N. Štěpánka. Za působení V. Špinky byla vedle průběžné převážně komerčně motivované produkce činoher i zpěvoherních libret (F. Berio di Salsa, S. Cammarano, C. Goldoni, F. I. Holbein, A. W. Iffland, A. von Kotzebue, Mélesville, H. F. Möller, F. Raimund, E. Raupach, A. E. Scribe, P. A. Wolff; kromě Štěpánka je překládali J. Herzog, S. K. Macháček, J. Přibík, V. K. Püner, J. V. Sommer, V. Špinka, N. Vaněk) založena i programová knižnice původních a přeložených dramat *Česká Thalia* (1837–41, 5 sv., red. J. K. Tyl), která oživila Tylův starší nerealizovaný projekt Bibliotéka divadelních her (1834) a převzetím edičního programu i předplatitelů přímo navázala na Výbor divadelních her zahraničných (1837, 1 sv., vyd. V. Filípek a V. K. Püner). Sbírka měla sloužit potřebám rozvíjejícího se českého divadelního ochotnictví vyváženým výběrem umělecky náročnějších děl i her běžného repertoáru. Dvě veršovaná dramata (Tylův překlad Jana Sachse od J. L. F. Deinhardsteina a Čestmír J. K. Tyla) doplnily překlady veseloher z francouzštiny a němčiny, na nichž se podíleli J. K. Tyl, J. Procházka Devítský a V. K. Püner. S postupným formováním české čtenářské obce vznikla i jedna z prvních knižnic no-

vodobého českého nakladatelského podnikání programově zaměřená převážně na soudobou světovou prózu *Bibliotéka zábavného čtení* (1835–44, 22 sv., red. J. Malý). Přinášela jazykově vyvážený výběr překladů z angličtiny (mj. W. Irving, E. G. Bulwer-Lytton, F. Marryat, J. W. Polidori pod jm. G. G. Byrona), francouzštiny (J. H. Bernardin de Saint-Pierre, J. P. C. de Florian, F. R. de Chateaubriand, G. Sandová), italštiny (A. Manzoni), němčiny (K. Pichlerová, J. H. D. Zschokke), ruštiny (F. V. Bulgarin, O. I. Senkovskij) a maďarštiny, který doplnily původní povídky J. J. Marka Známosti z průjezdu a Malého výběr českých, polských a rusínských pohádek a pověstí. Na překladech se kromě redaktora podíleli V. Filípek, A. Hansgirg, P. Ondrák, K. Pichler, J. Pospíšil, J. Procházka Devítský, V. Štulc, J. S. Tomíček a P. M. Veselský. 1845 po rozchodu s A. Špinkovou přenesl Malý knižnici do nakladatelství Kronberger a Řivnáč, kde v obdobném edičním profilu s větším důrazem na slovanské literatury jako Nový běh pokračovala až do 1847. Špinka nakladatelsky zaštítil i básnické almanachy písňových textů Kytka (1836–38, 3 sv., red. J. K. Chmelenský, roč. 3 za spolupráce F. L. Čelakovského) spolu se souběžně vycházejícím hudebním periodikem Věnec ze zpěvů vlastenských… (1835–39, roč. 1–5, red. J. K. Chmelenský, od 1837 F. J. Škroup). Jen krátce vycházela beletristická a naučná revue pro náročnějšího čtenáře Denice (1840, díl 1–2 a 1841, díl 3, red. J. Malý; poslední svazky 3. dílu vyšly až 1842 u A. Špinkové), založená bez čtenářského zázemí dle dobového svědectví jako konkurence obdobně koncipovaného Tylova Vlastimila z nakladatelství J. Spurného. Literatura pro mládež, akcentující mravoučné a výchovné poslání, byla soustředěna zprvu do knižnice *Bibliotéka mládeže aneb Sbírka mravných povídek k ušlechtění srdce a obveselení mysli* (1828–32, 4 sv.) s původní tvorbou a překlady J. V. Vlasáka. Od 1818 vycházela z iniciativy T. Kubelky a zprvu i v jeho překladech a úpravách jednotlivá dílka Ch. Schmida, populárního německého autora pro děti; Špinka pak soustředil jeho knihy do souboru Krištofa Šmida Veškeré spisy pro mládež (1834–44, 19 sv.; překládali F. Černohouz, K. Hausmann, F. V. Jachim, T. Kubelka, J. V. Sommer, J. V. Vlasák, J. Votýpka a an. L. F. Viršink), v němž A.Špinková pokračovala na svých dalších působištích, pohotově dotiskujíc rozebrané svazky. Za neustálených autorskoprávních poměrů vycházely v nových (často neoznačených) vydáních čas od času i některé další úspěšné tituly ze starší produkce. Od 2. poloviny 40. let 19. století s rozmachem nakladatelských aktivit J. Pospíšila význam V. tiskárny pro formování české literární kultury prudce klesal, s výjimkou 1848–49, kdy bylo na zakázku vytištěno několik letáků a písní v češtině a němčině komentujících soudobé dění.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře:* Bibliotéka mládeže… (1828–32); Bibliotéka zábavného čtení (1835–44); Česká Thalia (1837–41). ■ SOUBORNÁ VYDÁNÍ. *Cizí autoři:* Ch. Schmid (spisy pro mládež), C. F. van der Velde. ■ Z ČESKÉ TISKAŘSKÉ A NAKLADATELSKÉ PRODUKCE. *Původní práce:* B. Bílejovský: Kronika církevní, v níž se příběhové a příhody církve české od jejího počátku až do léta Páně 1532 vypravují (1816, ed. J. Skalický, tj. J. P. V. Dittrich); J. Hýbl: Historie českého divadla od počátku až na nynější časy (1816, obs. i J. H. D. Zschokke: Abelíno, veliký zbojník); F. Rajman: Máří Majdalena (1816) + Poslední den a soud (1817) + Píseň ke cti a chvále svatého Jana Nepomuckého složená (1819) + Josef Ejyptský (1820); J. Linda: Záře nad pohanstvem nebo Václav a Boleslav (1818); J. Javůrek: Rozličná poučování křesťanská na neděle přes celý rok 1, 2 (1819, 1820); A. Marek: Logika nebo Umnice (1820); J. A. Dundr: Průvodce po Čechách neb Poznamenání měst, městeček a městysů v Království českém (1822); J. Herzog: Básně (1822); J. V. Kamarýt: Smíšené básně (1822); T. Bavorovský: Zrcadlo věčného a blahoslaveného života… (1822, ed. J. P. V. Dittrich); F. L. Čelakovský: Smíšené básně (1822; rozšíř. vyd. 1830); J. V. Sedláček: Základové měřictví čili geometrie (1822) + Základové přírodnictví aneb fyziky… 1 (1825); Starobylá skládanie 5 (1823); Krasořečník aneb Sbírka básní k deklamací (1823); J. J. Marek: Básně (1823) + Konvalinky aneb Sbírka původních romantických povídek ze starobylých i novějších časů 1, 2 (1824, 1828) + O důstojenství kněžském (1836); F. A. Rokos: Ívan (1823) + Povídky pro vlastenskou mládež a její milovníky (1830); F. Novotný: Obět, povídka z dávnověkosti české (1824); S. K. Macháček: Ženichové (1826; opr. vyd. 1841); Marie Antonie: Serafka (1826, pseud. Dobrovlastka) + Keř rozmarýnový, ze stínu do veřejné zahrady přesazen (1830); J. S. Presl: Lučba čili chemie zkusná 1, 2 (1828, 1835); V. Zahradník: Krátký katechismus k utvrzení katolíků u víře jejich… (1831) + Bájky (1832) + Doštěpená zahrádka dítek dobrých, obsahující v sobě vysvětlení některých článků pravé, čisté a dokonalé víry Kristovy (1836) + Nedělní kázání 1, 2 (1838); V. K. Klicpera: Libušin soud (1832); F. J. Vacek: Písně v národním českém duchu (1833, podp. Fr. Jarosl. Kamenický); F. J. Smetana: Obraz starého světa, tj. Všeobecná politická

historie prvního věku… 1 (1834); V. Nejedlý: Otokar 1–3 (1835); K. V. Zap: Popsání kr. hlav. města Prahy pro cizince i domácí (1835); K. S. Amerling: Knížka o hmyzech neboliž Naučné vypravování o motýlcích, včelách, chroustech, komářích a jiných… (1836); alm. Kytka 1–3 (1836–38); A. A. Švihlík: Pravidla hry dovolené, vůbec nazvané Šest a dvacet aneb Trapulky do bulky (1839) + Helena z Jíloví (1841) + Albina (1842) + Slavibor aneb Podvrženec (1842) + Marcel, poutník z dvanáctého století (1843) + Nalezenec 1, 2 (1844); V. J. Picek: Vilém Rožmberk (1840); F. Havránek: Sedmero postních kázání o nedůvěře v lidi, důvěře v Boha (1840) + Nedělní kázání 1–4 (1843–47); J. R. Macan: Rukověť chrámovních pobožností… (1840) + Rukověť pobožného křesťana (1843); K. A. Vinařický: Sněmy zvířat (1841, pseud. K. V. Slánský); J. Přibík: Bílé klobouky (1843); J. B. Vlček: Stručný přehled mytologie čili bájesloví u Řeků a Římanů (1843) + Bílá paní aneb Sladká kaše (1845, pseud. Hanuš Lykiška); J. Žvejkal: Popsání trojích cest (2500 mil) po pevné zemi i po moři, v Evropě, Asii a Africe roku 1818–1833 na posvátná místa v Zemi svaté čili do města Jerusaléma k Božímu hrobu vykonaných (1844); V. Krolmus: Obrana pravdy katolické proti odporům akatolickým čili Smír mezi katolíkem a akatolíkem 1–3 (1844, podp. V. Krolmus Březinský) + Popsání paměti hodných věcí chrámu Páně sv. Víta, kaple sv. Václava, sv. Vojtěcha, hrobu sv. Jana Nepomuckého a ostatních klénotů na Hradě pražském (1844) + Statistické přehledy týkající se náboženství a dsky věkův… (1844, podp. V. Krolmus Březinský) + O slavnosti národní sv. Prokopa v Čechách (1844, pseud. S. V. Sumlork); F. J. Dobicer: Legendy aneb obrazy životů, skutků a utrpení sv. Jakuba, sv. Havla a sv. Klimenta (1845); P. Chocholoušek: Vigilate! Vigilate – Bděte, bděte (1848) + Krátký katechismus českého sedláka (1848); an.: Slavné události vídeňské (1848); K. Havlíček Borovský: Bělohorská (1848). – *Překlady:* J. H. D. Zschokke: Abelíno, veliký zbojník (1816, přel. J. Hýbl); Prostonárodní srbská múza, do Čech převedená, částka první (1817, přel. V. Hanka); W. Dornaut: Život sv. Alžběty, dcery krále uherského Ondřeje II., kněžny durynské a hesské (1817, přel. Marie Antonie); K. Šternberk: Pojednání o bylinářství v Čechách (1819, přel. A. J. Puchmajer); J. W. Goethe: Ifigenia v Taurii (1822, přel. S. K. Macháček); J. G. Herder: Listové z dávnověkosti (1823, přel. F. L. Čelakovský); W. Shakespeare: Omylové (1823, přel. Bolemír Izborský, tj. A. Marek); J. Macpherson: Ossianovy básně (1827, přel. J. F. Hollmann); A. Müllner: Vina (1827, přel. F. Šír); F. R. de Chateaubriand: Atala aneb Láska dvou divochů na poušti (přeprac. vyd. 1832, přel. J. Jungmann); Blüthen neuböhmischer Poesie (1833, přel. J. Wenzig); G. Cuvier: Rozprava o převratech kůry zemní, a o proměnách v živočišstvu jimi způsobených, v ohledu přírodopisném a dějopisném (1834, přel. J. S. Presl); A. Mickiewicz: Konrád Wallenrod (1837, přel. V. Štulc); K. Th. Körner: Mikuláš hrabě Zrinský (1838, přel. F. B. Tomsa); F. Schiller: Panna orleánská (1838, přel. S. K. Macháček); J. L. Pyrker: Perly posvátné (1840; opr. vyd. 1842, přel. K. A. Vinařický); W. Scott: Puritáni (1841, přel. V. Špinka); F. V. Bulgarin: Příhody francouzského vychovatele v Rusích (1840, přel. A. Hansgirg) + Ivan Vyžihin (1842, přel. J. M. Bačkora); F. Hoffmann: Vojtěch Strašil aneb Po třech letech u sosnového kříže (1844, přel. J. V. Sommer); C. F. van der Velde: Opanování Mexika (1844, přel. F. Šír); H. de Balzac: Plavba berezinská (1844, přel. J. J. Řezníček); an.: Červená suknička (1844, z polštiny, přel. F. V. Jachim); J. Walden (J. A. Gleich): Černý Janoš aneb Tajná sklepení benátská (1844, přel. J. V. Sommer). ■ PERIODIKA: Dobroslav (1820–23); Věnec ze zpěvů vlastenských, uvitý a obětovaný dívkám vlastenským (1835–39); Denice (1840–41); Besedník. Kalendář na obyčejný rok 1854 (1853). ■

LITERATURA: an. (J. Mikuláš): Josef Vetterl, kněhtlačitel v Písku, Veleslavín 1, 1863/64, sl. 11; J. B. Pichl: Vlastenecké zpomínky, Čes. včela 1877, s. 109 → Vlastenecké vzpomínky (1936, s. 50); J. Malý in Naše znovuzrození 1 (1880, s. 39); in K. A. Vinařický: Korespondence a spisy pamětní 1, 2 (1903, 1909); in F. L. Čelakovský: Korespondence a zápisky 1, 2 (1907, 1910); J. Volf: Příspěvky k dějinám českého knihtisku, písmolijectví a antikvariátu na počátku 19. století, ČNM 1925, s. 22; K. Kazbunda in České hnutí roku 1848 (1929, s. 172); F. Strejček: Nakladatelská rodina Vetterlů, Rodokmen 1948, s. 121; J. J. Jungmann in Korespondence (1956); F. Černý: Snahy o vydávání divadelní literatury v české řeči v 19. století, Documenta Pragensia 1990, č. 2 → Kapitoly z dějin českého divadla (2000, s. 82).

az

Vetterlovská knihtiskárna
viz in Josefa **Vetterlová**

O. S. **Vetti** viz Alois **Koudelka**

František Budislav **Veverka**

* 10. 9. 1793 *Praha*
† 19. 1. 1830 *Praha*

Autor básní, drobných próz a divadelních překladů, spisovatel náboženské literatury; patřil k prvním obrozenským prozaikům, kteří obohacovali spisovnou češtinu frazeologií lidové mluvy.

Pokřtěn František Josef V. Od 1815 používal vlastenecké jméno Budislav, některé časopisecké příspěvky podepisoval jen tímto jmé-

nem. – Vystudoval Akademické gymnázium na Starém Městě v Praze. Již během studií se stýkal s vlastenci, přispíval do českých časopisů, věnoval se hudbě a ochotnicky hrál ve Stavovském divadle. Po ukončení studií pracoval jako nižší úředník u pražského magistrátu.

Od studií V. publikoval (hlavně časopisecky) příležitostné, milostné a satirické verše. Básní *U hrobu děvčátka* přispěl do Hankova souboru Dvanáctero písní a sám vydal *Deset českých písní pro zpěv a kytaru.* Populární se stala jeho politicko-sociální satira ve formě kupletu *Tak to chce tento svět.* Její uveřejnění způsobilo odvolání redaktora (V. R. Kramerius), k závažnějším postihům nedošlo díky přímluvě purkrabího F. A. Kolovrata-Libštejnského. V časopisech uveřejňoval V. také prózu, jednak překlady drobných zábavných a výchovných příběhů, jednak původní práce: povídky, pověsti, soudničky, humoresky, které jsou charakteristické přirozeným jazykem, čerpajícím v lexikální a frazeologické oblasti z lidové mluvy. Knižně vydal překlad německé prózy Šťastný osud prv nešťastné princezky a *Povídačky pro ukrácení chvíle* obsahující látky kouzelných pohádek a boccacciovských novel upravené ve stylu zábavného lidového čtení. Časopisecky uveřejnil překlad hry A. Kotzebuea Dcera faraonova. Připisovány mu jsou i překlady dalších her A. Kotzebuea Kvakerové a Incognito a původní rytířská hra Netopýr (knihy vyšly u J. H. Pospíšila bez udání V. jména, což mohlo souviset s aférou kolem jeho básně Tak to chce tento svět). Posmrtně vyšel V. překlad povídky K. Woltmannové Kůň Hořimířův. Věnoval se také náboženské literatuře. Vydal výbor z modliteb a duchovních písní, překlad povídek o sv. Cyrilu a životopis Jana Nepomuckého.

ŠIFRY: W…, W*** (Hyllos-Dobrozvěst). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čechoslav (1820–21); Hyllos-Dobrozvěst (1819, B Tak to chce tento svět); Literní příloha k Vídeňským novinám (Vídeň 1816); Rozmanitosti (1816–19; 1819 překl. A. Kotzebue: Dcera faraonova, prem. 1820); V. Hanka: Dvanáctero písní (1816); C. k. vlastenské noviny, pokr. Kramériusovy c. k. vlastenské noviny (1815–20). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Citové studujících Čechů k. staroměstského akad. gymnázium při ustanovení… P. Františka Petriče… na důstojnost prefekta (B 1815); Truchlozpěv na smrt naší nejmilostivější a nejdobrotivější, nám nejmilejší císařovny rakouské a královny české Ludoviky (B b. d., 1816); Deset českých písní pro zpěv a kytaru 1, 2 (1818, 1820, výt. nezjišt.); Netopýr (D 1819, an.); Na smrt vys. důst. šlechetného svob. pána, P. Jakuba z Wimmru, c. k. setníka v cís. vojště… (B 1822); Povídačky pro ukrácení chvíle (PP 1829). – *Překlady:* A. Kotzebue: Incognito nebo Na zapřenou (1819, an., hráno s tit. Kníže na honbě aneb Na zapřenou) + Kvakerové (1819, an.); Výbor modliteb, jenžto rozkazem… Pia VI. … v církevní obci rozdávány byly (1819); an.: Moravské povídky aneb Sedm přepodivných obrazů sv. Cyrila (1825, výt. nezjišt.); an.: Šťastný osud prv nešťastné princezky (1825 ← Čechoslav 1820); – posmrtně: K. Woltmann: Kůň Hořimířův (1837). – *Ostatní práce:* Vyobrazení a důkladné života popsání sv. Václava, vévody českého a mučedlníka božího (1818); Drobounká obět daná na oltář Boha… za příležitosti stoleté památky Jana Nepomuckého prohlášení za svatého (1829). ■

LITERATURA: F. Strejček: První bouřlivácká píseň novočeská, Zvon 35, 1934/35, s. 385 + in Humorem k zdraví a síle národa (1936, s. 64) + in Naši bojovníci pérem (1948, s. 31; s otištěním B Tak to chce tento svět); J. Vondráček in Dějiny českého divadla 1771–1824 (1956, s. 579); V. Pletka, V. Karbusický in Kabaretní písničky (1961, s. 7); L. Kusáková in Krásná próza raného obrození 1 (2003).

lk

Václav **Veverka**

* 5. 10. 1858 *Vlkov* u Jaroměře
† 12. 4. 1910 *Praha*

Klasický filolog, autor básnické sbírky a překladatel veršů z klasické řečtiny i beletristické prózy ze soudobých jazyků.

Pocházel z rolnické rodiny. Gymnázium vystudoval v Hradci Králové (mat. 1878), klasickou filologii na filoz. fakultě v Praze; 1883–87 působil jako suplent na gymnáziu v Hradci Králové, 1887 obdržel definitivu a přešel jako profesor na gymnázium v Třeboni. Od 1898 učil v Praze na gymnáziu v Truhlářské ul. 1899–1901 podnikl větší cesty po severním a jižním Německu a severní Itálii.

Literárně V. debutoval 1879 jako příslušník generace následující po ruchovcích a lumírovcích v Almanachu české omladiny. Jeho prvním knižním vystoupením se stala sbírka násilně strojených epických básní, převážně s biblickou a domácí i cizí historickou tematikou (*Od hvězd až do lůna země*). Zejména během 80. let přispíval do soudobých časopisů drobnými povídkami typu obrázku z venkova, často humorného ražení, někdy i s podtitulem vesnická povídka, a také verši stejného rázu (některé určeny mládeži). Současně zužitkovával své uni-

verzitní vzdělání jako překladatel, nejdříve beletrie z italštiny (S. Farini, Cordula) a nakonec i z ruštiny (antologie humorných povídek vydaná posmrtně). Jeho hlavním přínosem však byly převody z řečtiny klasických lyrických básníků a zejména tvorby Pindarovy tlumočené v původním rytmu přízvučně; po řadu let je vydával ve výročních zprávách a programech gymnázií, na kterých učil. V. zaujetí starým Řeckem a Římem odpovídal i zručný překlad německy psané knihy K. P. Moritze Bájesloví Řeků a Římanů (1910), kterou upravil a částečně i doplnil. Byl též autorem hesel z oboru klasické filologie v Ottově slovníku naučném.

ŠIFRY: V. V., VVa. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akademické listy (1881); Almanach české omladiny (1879); Besedy lidu (1895, P Recept proti tchyni); Čes. včela (1880); Hradecký Polaban (Hradec Král. 1885–86); Jitřenka (1883–86; 1883 P Věrné srdce); Koleda (1880–81); Květy (1883); Lit. listy (1881); Nár. listy (1883); Naší mládeži; Přítel mládeže (1888–89); Ruch (1880); Světozor (1880); Švanda dudák (1886); Výr. zpráva obecního reálného gymnázia v Třeboni (1890 Z lyrických básníků řeckých, 1895 Ukázky přízvučného překladu Pindara v rytmech původních); Výr. zpráva Vyššího gymnázia českého na Novém Městě v Praze v Truhlářské ul. (1901, 1904, 1908, vesměs Z vítězných zpěvů Pindarových); Zlatá Praha (1884–88; 1888 P Klášterní legenda). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Od hvězd až do lůna země (BB 1883). – *Překlady:* S. Farina: Z mořské pěny (b. d., 1882) + Ve strunách basových (1882); Cordula: Záhada srdce, Z onoho světa, Na vrchole neštěstí (1883); K. P. Moritz: Bájesloví Řeků a Římanů (1910); – posmrtně: Na záletech a jiné humoresky (ant., b. d., 1912, s F. J. Matěchou a A. Polákem). ▮

LITERATURA: ● ref. překl. S. Farina: Z mořské pěny: an., Lumír 1882, s. 224; F. V. Vykoukal, Lit. obzor 1, 1882/83, s. 48 ●; ● ref. Od hvězd až do lůna země: E. Miřiovský, Pokrok 30. 8. 1883; F. V. Vykoukal, Květy 1883, d. 2., s. 616; Č. (L. Čech), Lit. listy 1884, s. 5; F. Zákrejs, Osvěta 1884, s. 569 ●; P. I. Tauer (H. Pittauer): ref. překl. Cordula, Lit. listy 1883, s. 138; P. Marek: ref. překl. S. Farina: Ve strunách basových, Lit. listy 8, 1886/87, s. 226; ● ref. Z lyrických básníků řeckých: an., Čas 1890, s. 650; F. Groh, LF 1891, s. 311 ●; J. Král: ref. Ukázky přízvučného překladu Pindara…, LF 1895, s. 399; ● nekrology: F. V. Vykoukal, Osvěta 1910, s. 586 + in Výr. zpráva Vyššího gymnázia českého na Novém Městě v Praze v Truhlářské ul. (1910); an., NL 13. 4. 1910 ●; K. V. H. (Havránek): ref. překl. ant. Na záletech a jiné humoresky, Zvon 13, 1912/13, s. 627; J. Uhlíř in Vlkov. 1229–1999 (Vlkov 2000).

mhs

Vévoda Arnošt

2. polovina 14. století

Veršovaný rytířský epos.

Předlohou české básně byl středohornoněmecký epos Herzog Ernst: jeho hrdina se proviní vraždou otčíma, který ho připravil o trůn, dojde odpuštění ve Svaté zemi a po různých dobrodružstvích se vrátí do vlasti (skladba patří k žánru tzv. špílmanského eposu, který se vyznačuje mísením hrdinství, zbožnosti a lásky).

České zpracování (5968 veršů), dochované v opisu z 15. století, je volný překlad pozdní verze německého eposu (tzv. recenze D z 13.–14. století). Jeho původce svou předlohu místy zkrátil, místy rozšířil; vlastními doplňky rozvedl hlavně pasáže, v nichž se mluví o dvornosti k ženám a ženské kráse. Do českého básnictví 14. století uvedl přechodný vývojový typ rytířského eposu: hrdina díla je především válečník (jako ve starším hrdinském eposu), báseň však pojednává také o dvorné lásce (která je hlavním námětem novějšího dvorského eposu).

EDICE (in): Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1888, s. 493 a 1890, s. 321 (ed. A. Brückner); Sborník hraběte Baworowského (1903, ed. J. Loriš); ant. Rytířské srdce majíce. Česká rytířská epika 14. století (1984, ed. D. Marečková a E. Petrů). – *Ukázka in:* Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957). ▮

LITERATURA: J. Loriš: Staročeská píseň O Arnoštovi, Výr. zpráva C. k. vyšší reálné školy v Hradci Král. za škol. rok 1891–92; F. X. Prusík: Příspěvky ku kritice textové, Krok 1892, s. 53 a pokr.; J. Loriš in ed. Sborník hraběte Baworowského (1903); F. Repp: Textkritische Untersuchungen zur Überlieferung des V. A. in Codex Baworowský, Zeitschrift für Slawistik (Berlín) 1956, seš. 4, s. 41 a 1957, s. 26; P. Pešta: Rýmové a veršové shody Alexandreidy a V. A., SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1956, č. 3; F. Svejkovský: Úvaha nad cestami studia staročeské rytířské epiky, AUC Praha. Philologica 4–5. Slavica Pragensia 11, 1969, s. 155; J. Hrabák: Česká středověká rytířská epika, sb. Českosl. přednášky pro 7. mezinárodní sjezd slavistů ve Varšavě (1973); E. Petrů in ant. Rytířské srdce majíce (1984) + Specifičnost rytířské epiky ve slovanských literaturách, Slavia 1983, s. 250 → Vzdálené hlasy. Studie o starší české literatuře (1996); W. Ivańczak in Tropem rycerskiej przygody (Varšava 1985; 2001 čes. s tit. Po stopách rytířských příběhů); A. Thomas: The Czech Chivalric Romances and Lavryn in Their Literary Context (Göppin-

gen 1989) + in Anne's Bohemia. Czech Literature and Society, 1310–1420 (Minneapolis 1998; 2005 čes. s tit. Čechy královny Anny. Česká literatura a společnost v letech 1310–1420); V. Viktora: Herzog Ernst und Impulse der mittelhochdeutschen Literatur für das alttschechische Ritterepos, sb. Deutsche Literatur des Mittelalters in Böhmen und über Böhmen (Vídeň 2001).

jl

Věra H. **Viednerová**

* 1. 3. 1903 *Břehy* (B.-Žďár) u Turnova
† 29. 1. 1942 *Praha*

Lyrická básnířka teskných nálad, prozaička pojednávající o citovém životě ženy, překladatelka.

Roz. Junová. V úředních dokumentech (s výjimkou matriky úmrtí) a v literatuře je soustavně uváděno jako datum úmrtí 30. 1. 1942. – Pocházela z rodiny továrníka. Již v šestnácti letech (1919) se provdala za lékárníka V. a žila s ním v Praze. Po jeho tragické smrti (1927) pracovala 2 roky jako sekretářka (starala se sama o dceru). Od 1930 byla až do své předčasné smrti zaměstnána v Čes. rozhlasu jako úřednice tiskového oddělení (věnovala se též přednáškové činnosti). Zde se seznámila a sblížila s J. Wenigem. Při pravidelných pobytech na letním bytě v Mníšku p. Brdy se spřátelila se spisovatelem F. X. Svobodou, jenž nad ní držel patronát a (spolu s F. S. Procházkou) pomáhal při jejím vstupu do literatury. 1930 navštívila Paříž a Normandii. Po celý život udržovala kontakty s rodným krajem: přátelství ji pojilo s turnovskou básnířkou, klavíristkou a publicistkou M. V. Ježkovou (1872–1951) a s malířkou B. V. Hruškovou-Ježkovou (ilustrovala její druhou sbírku). Zemřela na tuberkulózu plic, kterou si 1941 léčila v plicním sanatoriu v Kateřinské ul. v Praze. Po pražském pohřbu žehem byla urna s jejím popelem uložena v rodinné hrobce v Turnově.

V. nejprve knižně publikovala několik překladů soudobých francouzských autorů psychologických a dobrodružných románů, pozdější překlady povídek (i z angličtiny, němčiny a italštiny) uplatňovala jen v denících a časopisech (mj. J. Joyce, L. Pirandello, W. Saroyan). V její původní básnické a prozaické tvorbě dominují milostná témata, traktovaná buď jako bolestné osudové prokletí, či smiřující snivá rozpomínka. Monotónní melancholická lyrika v básnickém debutu *Hvězdy nad střechou* vychází z poetického primitivismu a vitalismu první poloviny 20. let; ovlivnil ji zejména wolkrovský důvěrný a zniterňující vztah k věcem (nadužívání motivu srdce). Její naivní kosmické představy symbolizují zejména časté motivy hvězd a barvy hvězdné oblohy (bílá, stříbrná, modrá). Ve sbírce *Odkud a kam?* se kromě vzpomínkových, zádumčivých návratů do rodného kraje objevil častý motiv smrti, umírání a loučení; v milostných písních sbírky se uplatnily teskné reflexe, monotónní samomluvy a elegie vyslovované v převažujících lapidárních osmiverších a v básních o třech čtyřveršových strofách (časté je užití asonance). Většina prozaického díla V. je rozptýlena po časopisech 20. a 30. let. Povídkové milostné příběhy plné vášnivé lásky i nevěry, jež autorka situuje zpravidla na rodné Turnovsko, končívají často sebevraždou. Eklektické jsou její krátké prózy z městského prostředí barů a kaváren stejně jako časopisecky publikovaný román *Lamači* (dobové ohlasy upozornily na to, že jde o plagiát románu K. Nového Samota Křešín). Až posmrtně vyšel knižně románový debut V. *Milovaný život*; tato citová autobiograficky zabarvená zpověď ženy, stylizovaná jako zápisky pro dceru, rekapituluje s předtuchou smrti (ale i se snovou útěšností) autorčin vlastní život.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Anna Jahnová, Petr, Sylva (podle jména dcery), V. H. Zindr; V H V., V. H. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1923–30); Čes. svět (1928); sb. F. X. Svobodovi v roce jeho 80. narozenin (Mor. Ostrava 1940); Lada, příl. Módního světa (Praha, Ml. Boleslav 1930–33; 1930–31 pravidelná rubrika Kukátko, 1931 novela Šednoucí zrcadlo); Lid. noviny (1929–30); Lit. kruh (Mor. Ostrava 1935–37); Lumír (1923–31); Nár. listy; Nár. práce (1939–42, i překl.); Ozvěny domova i světa; Právo lidu (1931–38, i překl.); Pražanka (1931); Radiojournal (1931–32); Ranní noviny (1934, 1938); Sever a Východ (Turnov 1925–30); Škola a rodina (1930–34; 1930–33 P Věčný kruh); Venkov (1929–39); sb. Zdravice Fr. X. Svobodovi (1940); Zvon (1921–36; 1931 R. Lamači, 1933 P Starý dům, 1935 novela Staří lidé); Ženský svět (1927–30); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Hvězdy nad střechou (BB 1930); Odkud a kam? (BB 1941); – posmrtně: Milovaný život (R 1944). – *Překlady:* Rachilde: Její jaro (1929); P. Benoît: Erromango, ostrov záhad (1930); M. Prévost: Panic (1930). ▮

LITERATURA: ● ref. překl. P. Benoît: p. (A. M. Píša), Večerník PL 20. 3. 1930; V. Brtník, Venkov 29. 8. 1930 ●; ● ref. Hvězdy nad střechou: = (J. Vo-

dák), Čes. slovo 4. 7. 1930; Kp. (Jos. Knap), Venkov 27. 9. 1930; Jo-He (J. Heyduk), Venkov 8. 11. 1930; M. F. (Fričová), Lada, příl. Módního světa 1930, s. 554; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 15; F. L. (Lukáš), Čin 2, 1930/31, s. 571 ●; ● ref. Lamači: V. Cháb, NO 5. 9. 1931; vk (V. Kaplický), Panoráma 9, 1931/32, s. 115 ●; ● nekrology: an., Nár. práce 1. 2. 1942; od, LidN 3. 2. 1942; B. V. Hrušková, Nár. práce 15. 2. 1942; J. F. (Flanderková), Aktivisté 1942, č. 2 ●; J. Wenig a B. Slavík in V. H. V.: Milovaný život (1944); ● ref. Milovaný život: K. M. (Milotová), Venkov 7. 7. 1944; J. Machoň, LidN 17. 7. 1944; strn (J. Strnadel), Nár. práce 8. 10. 1944 ●; fdb: Stín z generačního pomezí, LD 2. 3. 1973; V. Färber: Předčasně zemřelá…, Host 1999, č. 3.

vfr

Matěj **Vierius**

* 20. 2. 1634
† 25. 8. 1680 *Praha*

Autor duchovních próz.

Jeho původní příjmení patrně bylo Uvíra (lat. Vierius). – Syn sedláka z Horního Slezska. Studoval na jezuitském gymnáziu v Opavě a poté na univerzitě v Olomouci, kde dosáhl titulu bakalář teologie. Již vysvěcen na kněze, vstoupil 1661 do jezuitského řádu. 1663–66 je doložen jako profesor na školách při jezuitské koleji na Novém Městě pražském. Několikrát marně žádal o účast na misiích v zámoří; po 1666 působil jako misionář na Těšínsku, v okolí Prahy a na Svaté Hoře u Příbrami. Zemřel při morové epidemii. V posmrtných řádových životopisech je líčen jako výjimečná osobnost s rysy asketického sebeobětování.

V. literární tvorba čítá dvě díla (obě vyšla po autorově smrti). Beletristické prostředky se v nich mísí s postupy mystických a asketických traktátů; silně se uplatňuje alegorie. Tématem spisu *Choť Kristova…* je hledání vyvoleného milence, Ježíše Krista, lidskou duší. Rozšířený námět barokní mystické a náboženskovzdělavatelné literatury je zpracován pomocí obrazné fikce: lidská duše, provázená andělem, prochází domem, jehož pokoje symbolizují úseky cesty, které ji vedou k cíli (víru, křest, pokání atd.). Alegorické putování je v intencích jezuitské literární strategie spojeno s návodem k duchovnímu cvičení a rozjímání a s dogmaticko-morálním výkladem. Výraznější epickou linií se vyznačuje druhý V. spis, *Christoslaus aneb Život Kristoslava knížete…*, líčící život fiktivního knížete Kristoslava. V odborné literatuře bývá označován jako jediný český barokní román; má však blíže k útvarům alegorickým (V. sám charakterizoval svůj spis jako sled podobenství) a hagiografickým (hlavní postava ztělesňuje vzor křesťanského života a dokonalého panovníka). Děj je přerušován rozsáhlými úvahovými a didaktickými pasážemi, zaměřenými na formování praktického života křesťana; v textu je hojně užito exempel, parabol, citátů z bible a teologických autorit, odráží se v něm také dobová obliba emblematiky (symbolický výklad maleb ve třinácti pokojích). Z nadčasového obsahu díla vybočují jen ojedinělé epizody (např. v kapitole o boji proti nekatolíkům). Počínaje J. Jungmannem byl Christoslaus považován za dílo napsané původně latinsky a do češtiny přeložené J. F. Beckovským; pro toto tvrzení však nejsou důkazy a text nenasvědčuje domněnce, že jde o překlad.

KNIŽNĚ: Choť Kristova aneb Duše nábožná hledající svého milého, Pána našeho Ježíše Krista (1680); – posmrtně: Christoslaus aneb Život Kristoslava knížete… (1689). ■ EDICE. *Ukázky in:* ant. České baroko (1941, ed. Z. Kalista); Souvislosti 1992, č. 3 (ed. A. Stich); sb. Lit. archiv 27, 1994, s. 237 (ed. M. Sládek); ant. Malý svět jest člověk (1995, ed. M. Sládek). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 16 547 – 16 551. ■ LITERATURA: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); H. Hoffmann in Schlesische, mährische und böhmische Jesuiten in der Heidenmission (1939); Z. Kalista in ant. České baroko (1941); J. Vašica: Účast Slezska na českém literárním baroku, sb. Slezsko, český stát a česká kultura (1946) → in Eseje a studie ze starší české literatury (2001); Z. Kalista: M. V. (1634–1680), ČLit 1969, s. 474 + M. V., postava z temna, Sešity 1967, č. 12; A. Stich: M. V., Christoslaus…, Souvislosti 1992, č. 3; M. Sládek: V. Kristoslav a pobělohorská rekatolizace Čech, sb. Lit. archiv 27, 1994, s. 229; M. Kopecký in Nic stálého přítomného. K literárnímu baroku (1999).

jma

Karel **Vika**

* 1. 12. 1875 *Sadská* u Poděbrad
† 22. 8. 1941 *Praha*

Prozaik, především povídkář-humorista, autor veseloher, publicista, překladatel; nakladatel.

Původní občanské jméno Karel Houžvička si dal 1928 úředně změnit na Karel Vika. Podepi-

soval se též Karel H. Vika a K. H. Vika, Karel (K.) Houžvička-Vika. – Syn obuvníka; určení pokračovat v otcově řemesle změnila jeho nezručnost a matčiny ambice: vykonal tedy zkoušky do 2. ročníku měšťanské školy v Nymburce a poté absolvoval učitelský ústav v Kutné Hoře (mat. 1896). Již na obecné škole vyráběl ručně psaný časopis Šotek, v Nymburce hektografovaný časopis Svantovít, v době studia učitelství údajně spolupracoval s regionálními periodiky a navazoval kontakty s beletristickými časopisy. Zaměstnán byl tři roky jako podučitel ve Starých Benátkách u Ml. Boleslavi, učiteloval též v pohraničí, naposledy v Hodkovicích u Liberce; pro zásadní neshody se školskými úřady (kritika byrokratických poměrů i nedůstojného postavení učitele, protimonarchistické postoje ap.) pedagogickou dráhu opustil (jeho literární zpracování umožňuje i ryze privátní výklad tohoto rozhodnutí). Od 1899 se chtěl věnovat výhradně literární tvorbě, sám však uvedl, že se musel živit jako redaktor krajinských listů (Občanské listy v Nymburce, Náchodské listy, Hospodářský věstník), venkovský herec, soukromý vychovatel, krátkodobě znovu podučitel, písař v kanceláři, tajemník pražské živnostenské korporace a redaktor jejího listu i že se potuloval s cikánským společenstvím a živořil jako velkoměstský nezaměstnaný. Známost s A. E. Mužíkem mu 1903 pomohla k zaměstnání v redakcích Ottových časopisů Besedy lidu, Světozor a Zlatá Praha. Seznámil se s pražskou bohémskou společností sdruženou kolem J. Haška; přátelil se zejména s J. Ladou. Po 1. světové válce, jejíž konec strávil na italské frontě (narukoval jako domobranec v srpnu 1917), se již plně věnoval literatuře, a to nejen jako výkonný autor, ale také jako zdatný vydavatel a obchodník. Na protest proti vykořisťování spisovatelů nakladateli vydával už od 1910 své práce vlastním nákladem. – Sám obhospodařoval *Nakladatelství knih K. H. Viky* a v knižnici *Vikova Malá knihovna* vydával především původní beletrii vlastní i jím překládanou cizí nebo vzešlou ze spolupráce s bratrem J. Houžvicem, výjimečně též práce a divadelní hry jiných autorů (J. Houžvice, J. Hradeckého, A. Jenneho, A. Prombergra, E. Ryby). Knihy této edice měly jednotný formát a vzhled; veškerá produkce vycházela v úhledných svazcích, nejčastěji v úpravě nebo s ilustracemi J. Lady a též J. Bendy, A. Moravce, F. Naskeho aj. 1920–24 V. vydával a redigoval beletristický satirický a humoristický měsíčník Honza, hojně ilustrovaný (J. Lada i jiní, též reprodukce), v němž vycházely žertovné a satirické básně, epigramy, aforismy a různé drobné prozaické žánry jeho (i pseud. Ondřej Vosyp a šifra V-.) i dalších domácích autorů (a V. přátel): O. Hanuše, J. Haška, V. Hlavsy, J. Houžvice, H. Jekla, F. Jenneho, J. Koupila, V. Krofty, Z. M. Kuděje (pod pseud. S. M. Good-Day na pokr. Tarzanova babička), J. Kurky, J. Máchy, G. R. Opočenského (i pseud. M. Kořínek, Gero a Gigi, šifra G. R. O.), K. Pelanta, A. Prombergra, F. Skácelíka, A. Šimůnka, E. Vachka, F. P. Vožického, J. Žemly aj., i práce přeložené (A. Averčenko, S. Bernhardtová, A. Bouvier, A. P. Čechov, M. Gorkij, H. Heine, J. K. Jerome, C. Mendès, J. Renard, S. Rohmer, W. Zagórski pod jm. W. Zagurski na pokr. Můj učitel Maruda aj.), v překladech J. Bendy, J. Koupila, Z. M. Kuděje, E. Ryby, V. Valenty-Alfy aj., pravděpodobně také V., nejčastěji bez uvedení překladatele. Ačkoli V. ignoroval zavedený literární život, dosáhl značných čtenářských úspěchů. Pohřben byl na Olšanech. – Bývá zaměňován s výtvarníkem Karlem Vikem (1883–1964). V. bratr Josef Houžvička (* 1. 10. 1870 Sadská), užívající literárního jména Josef Houžvic, psal prózu (Povídky o němé tváři) a divadelní hry, na nichž většinou spolupracoval s V. Sám publikoval humoristické povídky v beletristických časopisech a přílohách novin (Besedy lidu, Čes. slovo, Honza, Rudé květy, Venkov, Zlatá Praha aj.) a knižně veselohry V mrtvé sezoně (1922) a Králův osel (1926).

V povídkové i románové tvorbě se V. inspiroval všedním životem, do jehož zachycování nezřídka vnášel i autobiografické prvky. Prokazoval v ní kritický postřeh, sociální cit, mravní zaujetí; znalost různých prostředí i lidských charakterů projevoval střízlivými popisy okolí i věcnými detaily při odstiňování povah. Využitím neokázalého, přitom bohatého, v pojmenování pregnantního a v emocích nepřepínajícího jazyka a též k tématu přiléhající obraznosti dosáhl výrazné formální vytříbenosti. Zároveň jeho bohémské postoje promítané do prací dílem odlehčují, dílem hořkými tóny posunují ke karikatuře a grotesce vyznění v jádru tradičních, romantických i sentimentálních nebo selankovitých příběhů o lidských vztazích, a to v podobě povídkové (*Má stará Kimiči, Lidská srdce, O lásce dvou*) i románové (*Víra v život, Zkažené duše, Polibek, Dvě*). Soubory povaho-

pisných povídek ze života dospívajících dívek obsahují malé studie malicherných, ale důležitě pociťovaných událostí, nevinných koketerií, smyšlených i skutečných prvních lásek i dětských projevů, zároveň však už v podobě ženských starostí; ve fejetonistické zkratce s laskavou ironií a vlídným porozuměním vystihují rovněž někdy až komickou prostotu a svěží naivitu dívčího uvažování (*Malé dámy, Holčičky*) a jen výjimečně nabízejí též ostřejší dějový zvrat či disharmonickou pointu (častěji autorovy komentáře). Z osobních zážitků (živelná láska k Cikánce, nejistý život zběhlého učitele s literárními ambicemi) V. vycházel v „zápiscích všelijakého člověka" (*Fatalis*). Nesentimentální podání trpké podoby volnosti i realisticky laděné sociální postřehy, zvláště střízlivé vystižení bídy i nástiny obratu nuzujících ke konvenčním cílům, se pojí se svéráznou exotikou cikánského prostředí, umocněnou ještě užitím romštiny. V neujasněnosti tužeb, ve vzdorném odporu k všednosti, zjitřeném vnímání i ve výtvarně založené obraznosti se promítají dozvuky dekadence. Typ proletáře, vlastně intelektuála-vyvržence, i prostá tragika života fatálně proměněného shodou okolností se opakují také v osmi povídkách *Na regulaci.* Nevzešly jen z inspirace literární tradicí trhanů a bosáků; osobitého tvaru nabyly autorovým nostalgickým, leč neiluzivním, v realitě zakotveným vztahem k látce (regulace polabské roviny nad Sadskou, zkušenost rozvrácené existence) a silným zaujetím pro rehabilitaci „bývalých" lidí. Za drsnými projevy postav žalostného postavení a animálních potřeb, figurek se zoufalou minulostí, jež živoří na okraji společnosti, se však nečekaně skrývá charakter a v mezních situacích i schopnost činu a oběti. Realistický ráz příběhů dále posiluje i volba příznačných jevů, jejich čtivost pak schopnost vytvořit zhuštěný gradující děj a zejména sytý sloh, projevující se hrubým humorem, odlišeným jazykem postav, věcností dramatické zkratky i poetickým popisem. Posléze V. psal převážně humoristickou a satirickou prózu o komických i tragických životních situacích (*Humoresky z lepších časů, 14–24. Veselé čtení z desíti let, Řeči pro nic, Komedie staré i nové*). Život zvířat na dvoře fary mu posloužil k rozmarně kritickému zpodobení vztahů ve společnosti (*Farská slepice*). Postava potrhlé podivínky, někdejší kuchařky císaře Františka Josefa, poskytla možnost k vyprávění všemožných anekdotických historek kolujících mezi lidmi za časů monarchie i k satiře na soudobé poměry v republice (*Šusparáda a její vzpomínky*). Kritický postřeh i vlídné porozumění maloměstskému prostředí, všednodennosti a obyčejnosti projevil též ve společenském románu *Lidé z předměstí.* Dobová záliba v evokaci zašlé Prahy i osobní zájem přivedly V. ke staropražským baladám a pověstem, opírajícím se o lidové podání (*Čerti před Prahou, Staré Podskalí*), určily podobu barvitého románového pátrání po původu jména i rodu (*Baron Hejbrlin*) a především daly vzniknout směsi místopisů, vzpomínek, vyprávěnek, anekdot i úsměvných historek ze života obyčejných lidí práce, ulice a hospody i význačných osobností literárního i divadelního prostředí (*Z mé staré zlaté Prahy*). Ryze autobiografický ráz mají V. návraty do časů jeho učitelování; s ironizující kritičností a sarkasmem, ale též s nezbytnou mírou vkusu a etickým posláním předvádějí na konkrétních příkladech dokumentárně bezduchý formalismus pedagogické praxe a ponižující postavení učitelstva i autoritářství byrokratického rakouského školského systému (*Zápisky podučitelovy*). Ve stejném žánru, podníceny patrně časopiseckým úspěchem této retrospekce, pokračovaly knihy sledující bez iluzí v humorné nebo groteskní nadsázce další autorovu profesní kariéru, včetně jeho bohémství (*Zápisky redaktorovy*, *Zápisky spisovatelovy*) a vposledku i intimnější reminiscence na mládí (*Dětské vzpomínky*, *Klukovské vzpomínky*, *Studentské vzpomínky*). Autobiografické prvky nese též román o rozkolísaném dozrávání mladého člověka (*Bez cíle*). Cit pro dětské naivní vnímání V. uplatnil v modernizovaných pohádkových vyprávěních s postavami a motivy z klasických pohádek (*Pohádky*). Převážně ve spolupráci s bratrem J. Houžvicem psal inscenačně i divácky nenáročné veselohry, provozované na ochotnických jevištích. Příležitostně také překládal z polštiny, ruštiny, ukrajinštiny a francouzštiny. Ze své povídkové tvorby (knižní i časopisecké) sám pořídil výbor *Čítanka*; v jejím posledním oddíle (Knihy a kritika) se vyjádřil ke vztahu umělců a umělecké kritiky (s pochybností o jejím smyslu při neexistenci objektivních měřítek), ke své nakladatelské činnosti a k proměnám knižního trhu.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jaroslav Ašek (Karikatury), Karel (K.) Houž-vika, Kava, Kvik, Ondřej Vosyp; Kv., K. V., V, V., V-., V.-; H. (dub.). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Behar (Sarajevo 1909); Besedy lidu (1896–1915;

1909–10 R Dvě, 1912 P Má stará Kimiči); Čes. slovo (od 1930, i příl. Kvítko); Hlas národa (1899–1905); Honza (1920–24); Hospodářský věstník; Humorist. listy; sb. Ilustrované české humoresky 1 (1905); Jaro (1908); Kalendář Besed lidu na rok 1915 (1914); Karikatury (1911–13; velké vyd. 1911 Vojáka Švejka sláva a smrt); Kopřivy; Květy (1903, 1907); Máj (1905); Malý čtenář (1899–1900); Náchodské listy; Nár. listy (1909–12); Nár. obzor (1908–09); Nár. osvobození (1931); Nový Neruda (1906); Občanské listy (Nymburk 1891, debut); Ottův literární almanach (1912); Právo lidu (1901–05, 1931–38, 1936–37 i Večerník PL); Radost (1926); Ranní noviny (1934–37; 1934–35 R Lidé z předměstí); Rozhledy (1902); Rudé květy, pokr. Svět (od 1901); Sadské noviny (1934–35); Svět zvířat (1919); Světozor (1905, 1915); Švanda dudák (1899); Tvorba (1934); Venkov (1906, 1934); Zlatá Praha (1905–16); Zvon (1935); Ženský obzor (1901); Ženský svět (1902). ▮ KNIŽNĚ: *Beletrie:* Víra v život 1–3 (R 1903); Zkažené duše (R 1907; 1929 přeprac. vyd. s tit. Zkažená srdce); Fatalis. Zápisky všelijakého člověka (PP b. d., 1910); Pohádky (1911; 1947 posmrtně rozšíř. vyd.); Zápisky podučitelovy 1–5 (PP, 1. 1911, 2. 1912, 3. 1920; 4. a 5. Paběrky 1, 2, 1925, s jinými); Malé dámy (PP 1912; některá další vyd. s tit. Malé dámy, jaké bývaly); Má stará Kimiči (P 1913); Holčičky (PP b. d., 1913); Na regulaci. Povídky o bratráncích (PP 1914); Zápisky redaktorovy (PP b. d., 1917); Humoresky z lepších časů (PP 1917); Polibek 1, 2 (R b. d., 1918); Lidská srdce (PP b. d., 1918); O lásce dvou (PP b. d., 1919); Farská slepice (R 1919); Povídky o němé tváři (PP b. d., 1919, s J. Houžvicem); Dvě (R b. d., 1923); V Haliči (poznámky z cesty, 1923, psáno 1905); Pohřební bratrstvo (D 1923); Růžové mládí (D 1923); Bez cíle (R 1923); Paní matinka (D 1924, s J. Houžvicem); Věno (D 1924, s J. Houžvicem); Světluška (D 1925, s J. Houžvicem); Čáp (D 1925, s J. Houžvicem); Každý má své kalhoty (D b. d., 1925, s J. Houžvicem); 14–24. Veselé čtení z desíti let (PP 1926); Král žebráků (D b. d., 1926, s J. Houžvicem); Naše chaloupka (D b. d., 1926, s J. Houžvicem); Poklad (D b. d., 1926, s J. Houžvicem); Pytlákova dcera (D b. d., 1926, s J. Houžvicem); Perníková srdce (D b. d., 1927, s J. Houžvicem); Řeči pro nic (PP 1927); Zápisky spisovatelovy (PP 1927); Dětské vzpomínky 1–3 (PP b. d., 1928); Klukovské vzpomínky (PP 1929); Komedie staré i nové (PP 1929); Studentské vzpomínky (PP 1930); Šusparáda a její vzpomínky (PP b. d., 1932); Nové zápisky podučitelovy (po 30 letech) (PP b. d., 1933); Lidé z předměstí 1, 2 (R 1935); Čerti před Prahou (PP b. d., 1936); Baron Hejbrlin 1, 2 (R 1936); Staré Podskalí (PP b. d., 1937); Z mé staré zlaté Prahy 1–3 (PP b. d. 1941). – *Překlady:* W. Sieroszewski: Ledovce Rištau (1910); W. Rapacki: Hansa (1924). – *Výbor:* Čítanka. (1915, ed. autor). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Výstavní časopis Zlaté Prahy (1908), Besedy lidu (1908–15), Svět zvířat (1918–19), Honza (1920–24); *knižnici:* Vikova malá knihovna (1922–37). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Hašek: Dva tucty povídek (1920). ▮

LITERATURA: ● ref. Fatalis: A. M. (Macek), PL 14. 10. 1910; -il., LidN 23. 10. 1910; -der. (V. Dresler), Venkov 3. 11. 1910; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 84; V. Švestka, Stopa 1, 1910/11, s. 641; Spektator (A. Žalud), Čes. revue 4, 1910/11, s. 190; F. Sekanina, Zvon 11, 1910/11, s. 205 ●; ● ref. Zápisky podučitelovy 1: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 448; A. M. (Macek), PL 21. 5. 1911 ●; ● ref. Pohádky: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 171; A. M. (Macek), Akademie 16, 1911/12, s. 224; A. Roupec, Úhor 1913, s. 102 ●; ● ref. Malé dámy: -der. (V. Dresler), Venkov 9. 10. 1912; -il, LidN 13. 10. 1912; G. W. (Winter), PL 3. 11. 1912; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 59; Tristan (S. V. Friedl), Zvon 13, 1912/13, s. 71; -vh-, Naše doba 20, 1912/13, s. 467; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 146 ●; R. (V. Červinka): ref. Holčičky, Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 564; ● ref. Na regulaci: -fer., Zvon 14, 1913/14, s. 604; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 31, 1913/14, s. 588; G. W. (Winter), PL 21. 6. 1914; an., Čes. osvěta 1915, s. 39; F. V. Vykoukal, Osvěta 1915, s. 391 ●; ● ref. Čítanka: an., Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 490; an., Čes. osvěta 1915, s. 182 ●; J. Voborský: ref. Humoresky z lepších časů, Vlast 34, 1917/18, s. 250; V. V.: ref. Farská slepice, Čes. osvěta 1920, s. 51; kp. (K. Polák): ref. Bez cíle, PL 28. 9. 1924; F. G. (Grepl): ref. Studentské vzpomínky, Česká osvěta 27, 1930/31, s. 425; Jena: ref. Zkažená srdce (přeprac. vyd.), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 16; = (J. Vodák): ref. Šusparáda a její vzpomínky, Čes. slovo 28. 9. 1932; K. J.: ref. Lidé z předměstí, Ranní noviny 30. 5. 1935; F. Bulánek-Dlouhán: Proslov při odhalení pamětní desky…, Sadské noviny 9. 11. 1935; an.: K. V. šedesátníkem, PL 3. 12. 1935; sl. (J. Strnadel): ref. Staré Podskalí, Ranní noviny 24. 6. 1937; F. Dlouhán (Bulánek-D.): Neprávem zapomenutý, Zvon 41, 1940/41, s. 165; drb. (J. Borecký): ref. Z mé staré zlaté Prahy, tamtéž, s. 660; ● nekrology: čt., Venkov 26. 8. 1941; Kov. (K. Koval), tamtéž 27. 8. 1941; pt, LidN 27. 8. 1941; F. Dlouhán (Bulánek-D.), Pražský ilustrovaný zpravodaj 1941, č. 37 ●; Z. Ančík in O životě Jaroslava Haška (1953, s. 99); R. Pytlík a M. Laiske in Bibliografie Jaroslava Haška (1960, s. 275); F. D. Bulánek (B.-Dlouhán): Houžvička V., Svět v obrazech 1966, č. 7; F. Hampl: Povídkář-humorista, Svoboda 17. 2. 1967; F. Dlouhán (Bulánek-D.): Sto let Ladova přítele, LD 29. 11. 1975.

jip

Pavel **Viklan**

* 17. 2. 1893 *Čkyně* u Vimperka
† 9. 9. 1970 *Praha*

Autor historických próz a fantaskních románů pro dospívající mládež, povídek a pohádek o zvířatech; menšinový kulturní pracovník.

Vl. jm. Stanislav Jelínek užíval (kromě občanského povolání) jako redaktor, v podobě Stáňa Jelínek i u časopiseckých příspěvků v první polovině 20. let. – Narodil se jako nemanželské dítě služebné, otec není v matrice uveden. Dětství strávil v rodišti, kde získal základní vzdělání. Od 1908 studoval na učitelském ústavu v Soběslavi. Po maturitě (1912) učil nejprve na Blatensku (1912 Starý Smolivec, 1913 Tchořovice), pak 1913–15 na Plzeňsku (Potvorov, Kožlany a Kaznějov). 1915 narukoval na italskou frontu (po internaci pro politickou nespolehlivost), kde setrval až do konce války. Po návratu učil 1920–25 v Hluboké a v blízké Žihli u Podbořan, 1925–27 v Dobřanech na Stříbrsku; 1927–36 působil jako ředitel škol ve Falknově n. Ohří (Sokolov), 1936–38 jako inspektor národních škol v Chebu a 1938–39 v Plzni a Semilech. 1939–41 pracoval v Zemské školní radě v Praze, pak až do odchodu do invalidního důchodu (astmatik) 1951 na ministerstvu školství a osvěty v různých funkcích (ústřední inspektor, tajemník, od podzimu 1945 vrchní školní rada – přednosta personálního oddělení nár. škol; v květnu 1945 byl na tomto ministerstvu předsedou revolučního nár. výboru). Poté se ještě věnoval knihovnické práci, nejprve v knihovně na pediatrické klinice, 1953 byl zaměstnán v Lékařské knihovně.

V. psal především pro mládež; jeho historické prózy s vlasteneckou tendencí jsou založeny na pečlivém studiu pramenů a literatury (povídka Dva světy vychází z publikace V. Kočky Dějiny politického okresu kralovického). Vystupují v nich historické postavy (J. Hus, Lucemburkové, Jindřich z Lipé, netradičně pojatá Eliška Přemyslovna), jejichž skutečným životním osudům a činům tvoří rámec postava románová, většinou romanticky pojatý poutník (dudák v povídce *Dva světy,* student v *Putování Martina žáka*). Autor však jen obtížně spojoval tyto dvě linie příběhu v organický celek, neúměrně široký základ s množstvím postav nespěje k pointě, svou formou jsou to spíš obsáhlé a často jazykově těžkopádné kroniky. Z próz vytěžených ze současnosti odpovídá požadavkům na literaturu pro mládež pouze povídka *Tonda z Pošumaví* vyprávějící o životě vesnických dětí ve škole a v přírodě během roku. Fantaskní romány *Loď spásy* a *Sametová křídla* nepostrádají kladnou výchovnou tendenci (láska k bližnímu, účinná pomoc v nouzi, životní optimismus), je však zasuta v romantickém nevěrohodném příběhu (ztracené dítě, krevní msta, magie, tajemný přírodní léčitel budující ústav k záchraně mladých ztroskotanců), v němž jednotlivé mnohomluvné epizody s mnoha měnícími se postavami jsou za sebou jen prostě řazeny bez logické souvislosti. Z knih pro nejmenší ve V. díle vynikají prosté a procítěné umělé pohádky o zvířatech *Navečer.* Próza *Vlaštovek Šumšum* je sled antropomorfizovaných příhod ptačího mláděte; proniká sem současná společenská realita (válka, nálety, popravy, protiněmecké nálady, osvobození), prezentovaná však zcela neadekvátně k věku předpokládaných čtenářů. Básně publikoval V. jen časopisecky. Hry pro děti vycházely v přílohách jím redigovaných časopisů a jsou účelově spjaty s působením na menšinových školách v pohraničí. – V rukopise zůstaly prózy z dějin husitství (podle autorova sdělení většinou nakladatelstvím odmítnuté): Plameny vyšlehují, Kalich nad Plzní, Tábor, O město pánů z Růže, Pomstěná zrada, Požár nad Střelou, Jeronym Šrol 1, 2; dále pro mládež prózy: Zelené světlo, Lucinus, Zázračné mycelium, Král železný a zlatý, Poslední bitva, Kovařík Tak, Na kraji pralesa, Guroš, obr z povltavských strání, Pan Vltávek, Mravenečkův návrat, Jan Toman 1–4, Judas z Karjótu.

ŠIFRA: P. V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (1926); Čes. deník (Plzeň, od 1919, do 1921 podp. Stáňa Jelínek); Čes. směr (Plzeň 1925–36); Čes. svět (1929); Lípa (od 1926); Malý čtenář (1931); Mladá stráž (Plzeň 1922–28); Mladý hlas (1947–48, P pro ml. Štěpánovo jaro); Nár. osvobození (1926–36); Nár. práce (příl. Dětské noviny, 1944); Podbořansko-žlutický obzor (Žihle u Podbořan 1923–24; 1924 dramatické scénky Velezrádce a Cesta k vítězství, obě i sep., označeny jako svazky Knihovny Podbořansko-žlutického obzoru); Právo lidu (1937; 1931 Večerník PL); Radost (1930); Rozhlas mladých (od 1934); Světozor (1928–29); Úhor (1927–29); Výspa (Falknov n. Ohří, dnes Sokolov, 1931–34; 1931–32 D pro ml. Rytíř Mráz aneb Dobré dítě); Vzkříšení. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (vesměs pro ml.): Navečer (pohádky, 1930); Tonda z Pošumaví (P b. d., 1934); Dva světy (P 1941); Loď spásy (R 1941); Než přijel císař… (P 1944); Sametová křídla (P 1944); Vlaštovek Šumšum (P b. d., 1947); Putování Martina žáka (R 1947); Vězeň na Příběnicích (P 1948); Klárka polednice (P 1948). ■ SCÉNICKY. *Loutková hra:* Jan Žižka na Vladaři (asi 1923). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Podbořansko-žlutický obzor (1923 – květen 1924, vydáván jako příl. čas. Kralovický obzor), Výspa (1931–32, s red. kruhem). ■

LITERATURA: ● ref. Navečer: -as (M. Holas), RA 6, 1930/31, s. 84; Petrus (J. Petrus), Čes. osvěta 28,

1931/32, s. 199 ●; L. Zbraslavská: ref. Tonda z Pošumaví, Úhor 1934, s. 156; Filip (D. Filip): ref. Dva světy, Úhor 1941, s. 190; ● ref. Loď spásy: J. Cuc, Střední škola 22, 1941/42, s. 254; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 2. 6. 1942; Pecháček (J. Pecháček), Úhor 1942, s. 99 ●; vpa (V. Pazourek): ref. Vlaštovek Šumšum, Svob. noviny 13. 8. 1947; N. Č. (Černý): ref. Putování Martina žáka, Komenský 72, 1947/48, s. 473; J. F. Urban in Úvodím Mže (1946, s. 134, 142).

sm

Božena **Viková-Kunětická**

* 30. 7. 1862 *Pardubice*
† 18. 3. 1934 *Libočany* u Žatce

Autorka próz a dramat netradičně pojímajících ženskou otázku spojenou též se sociální tematikou; publicistka a politička.

Roz. Novotná, podepisovala se i B. Kunětická-Viková, B. Viková Kunětická a B. Kunětická, pseudonym si zvolila podle Kunětické hory. – Pocházela z rodiny hostinského a obchodníka s obilím. Krátce se věnovala divadelní dráze (žákyně O. Sklenářové-Malé), herecké kariéry se vzdala po vyhoření Nár. divadla. Po sňatku s cukrovarnickým úředníkem se přestěhovala do Uhříněvsi, později do Čes. Brodu. 1912 byla v doplňovacích volbách ve volebním okresu Ml. Boleslav – Nymburk zvolena jako první česká žena poslankyní do zemského sněmu za Nár. stranu svobodomyslnou; místodržitel F. Thun-Hohenstein však kladl překážky výkonu mandátu, který přes protestní akce především žen (i v zahraničí) nakonec nenastoupila. Od listopadu 1918 byla členkou revolučního Nár. shromáždění a od dubna 1920 senátu za stranu národnědemokratickou. Přestože se účastnila i některých akcí mezinárodního ženského hnutí, v nichž prosazovala emancipaci ženy, její rovnoprávné postavení ve společnosti, a to s přihlédnutím ke specifickým národním podmínkám a s maximálním důrazem na mateřství, cílem jejího politického působení byl především boj proti národnostnímu útlaku českých menšin v pohraničí i Slováků v Uhrách; menšinám se věnovala i po vzniku ČSR (přednášky, projevy a články shrnula do knihy *Vyznání*). Podílela se na činnosti Nár. jednoty severočeské, podporovala činnost Sokola na severu Čech, zejména jeho ženského odboru. Ráda cestovala (Německo, Švýcarsko, Švédsko, Dánsko), z cest vytěžila řadu fejetonů publikovaných v Nár. listech, později vydaných knižně. Přátelství ji pojilo zejména s J. S. Guthem-Jarkovským, R. Jesenskou, M. A. Šimáčkem, J. S. Macharem (do 10. let 20. stol.), J. Pelclem, G. Preissovou, J. Vodákem aj. Byla členkou Klubu čes. dramatiků, Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj a ČAVU. Od 1922 žila na statku své dcery v Libočanech u Žatce.

Většinu prací publikovala V.-K. nejprve časopisecky (hlavně Světozor, Květy); zprvu psala drobné povídky a črty, které pak pořádala do souborů většinou zdůrazňujících v názvu zvolený žánr (Čtyři povídky, Macecha a jiné črty, Nové povídky aj.). Situovala je stejně jako následující romány do maloměstského nebo venkovského, zpravidla statkářského prostředí v Pojizeří a s lehkou ironií, někdy i s dávkou sentimentu v nich předváděla různorodé epizody vedoucí buď k sňatku jako klíčové události života, anebo k směšným konfliktům v rodinném soužití. Podávala je jako takřka mechanický proces (od námluv přes sňatek k narození dítěte), a to zejména v novelách nazíraných z hlediska mužského mátožného hrdiny (*Siluety mužů*). Nevyhýbala se ani tragickým námětům, často spojujícím smrt (dítěte, zvířete) s tíživými sociálními podmínkami a lidskou lhostejností stupňovanou až v nemilosrdnou krutost (*Drobné povídky* a zejména ironicky pojmenované *Idylky*), jindy problematizující konvenční pojetí tématu (*Macecha a jiné črty*). Povzbuzována J. S. Macharem k odvaze psát upřímně z ženského hlediska (i navzdory negativní kritice), ovlivněna impulsy evropské, především ruské literatury (hlavně I. S. Turgeněv, L. N. Tolstoj, F. M. Dostojevskij) i vedena zájmem o fyziologii, psychologii a sociologii, pokoušela se V.-K. ztvárnit vývoj ženského osudu z hlediska proměny psychiky: zprvu ji zajímala obětující se žena (*Vdova po chirurgovi*) a žena-kajícnice (*Justyna Holdanová*). Obě témata se prolnula v románu *Minulost* prostřednictvím paralelně rozvinutých příběhů dvou protikladných sester: prototypu „vzorné“ manželky a matky, jež neunese po shledání se svým nemanželským dítětem možnost být odsouzena společností, a proti konvenci se bouřící nevěrné atraktivní ženy, která po smrti dítěte ocení oporu manžela jako nositele lidských hodnot (především lásky a odpuštění). Pozoruhodně zde vylíčila vznik, projevy a opadnutí agresivity vzbouřeného davu i odkryla pokryteckou maloměstskou morálku představovanou míst-

ní honorací a též typem slídivé drbny. Následujícími třemi volně navazujícími romány již otevřeně polemizovala s tradičním pojetím na muži závislé ženy. Učitelka z románu *Medřická* sebevědomě bojuje v zapadlé horské vsi za svoji emancipaci a bez lítosti se rozloučí s biologickým otcem svého budoucího dítěte; ve *Vzpouře* se hrdinka formovaná zběhlým studentem-individualistou vymaní z proletářského prostředí (vykresleného až bezohledně naturalisticky jako koloběh dřiny, porodů, nemocí a smrti) a v souznění s divokou krásou horské přírody prožije intenzivní milostný poměr; opuštěna pak těžce protrpí nechtěné těhotenství a proměněna svým mateřstvím se odpoutá od bývalého milence. V románu *Pán* V.-K. detailně sledovala vývoj erotického vzplanutí hrdinky k postupnému vystřízlivění v manželství a ke zrodu žárlivosti, ústící až v hysterický odpor k muži umocněný obtížně snášeným těhotenstvím. Avšak právě románům, v nichž V.-K. s živelným temperamentem obhajovala rovnoprávnost ženy a její výsadní postavení jako matky preferující svobodu před pokryteckým vztahem, kritika vytýkala přílišnou rétoričnost, afektovanost a patetičnost, oblibu dramatických gest, místy nepravděpodobné až násilně vedené jednání a někdy schematické pojetí povětšině mužských postav. Schopnost sugestivně vylíčit psychický stav postavy v souladu s přírodní náladou, odvahu reflektovat ženskou smyslnost, zranitelnost i vitalitu uplatnila V.-K. též v knize básní v próze *Má lásko!* V divadelní tvorbě se soustředila na různé varianty vztahů v soudobém manželství, nenaplněné touhy ženy a sobectví mužů, pojednávané vážně i komediálně. Největší úspěchy doma i v cizině (Vídeň, Drážďany, Záhřeb, Lublaň, Moskva, Paříž) sklízely její nenáročné, často jen jednoaktové veseloherní až fraškovité kusy (*Sběratelka starožitností, Reprezentantka domu*) a zejména proti zastaralé dívčí výchově se bouřící hra *Cop*. Polemiky vzbuzovaly zvláště práce s feministickou tendencí ovlivněné především severskými dramatiky (H. Ibsen, A. Strindberg, M. Maeterlinck): studie probuzené erotičnosti dospívajícího děvčete v kontrastu s chováním vyžilého floutka (*Holčička*), poukazy na nerovnost v manželství (*V jařmu*), zpodobení neklidně napjaté atmosféry završené odhalením dávné mužovy nevěry (*Co bylo*), i díla, v nichž V.-K. s ironickým odstupem předvádí rozpor mezi lpěním na ideových schématech a papírových heslech (vyhrocený individualismus i feminismus) a životní realitou (*Přítěž, Dospělé děti*).

PSEUDONYMY: Ignota, Julia Ignota, X. Ignota. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1924); Čas (1905, 1908); sb. Černá hodinka (1892); Čes. revue (1909); Čes. svět (1908); Den (1907); Divadelní listy (1882–83); Hlas národa (1887, 1903); roč. Chudým dětem (Brno 1934); Kalendář paní a dívek českých (1906–07, 1911–19); Květy (1884–91, 1902–10); Lumír (1883–96); Národ (1918); Nár. listy (1887–1928; 1911–12 FF Dobytí severu); sb. Nůše pohádek 1 (1918); Paleček; Památník Sokola lomnického na Jičínsku (1890); Podřipan (Roudnice 1888); sb. Przewodnik po Tatrách (1902); Přehled (1910–11); alm. Půl století Nár. listů (b. d., 1910); Rozhledy; Ruch (1882–88); Samostatnost (1910, 1924, 1928); sb. Sirotám příbramským (1892); Staroslovan (1922); Světozor (1882–99); sb. Ve službách české kultury (Vídeň 1915); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1884–85); Věstník ČAVU (1893, 1903; 1903 o R Vzpoura); sb. Vínek (1884); alm. Vzpomínáme Vás… (1913); sb. Vzpomínky členů Máje (1903); sb. Z hor jsme (Vysoké n. Jiz. 1927); Zábavné listy (1881–85; 1881 debut); Zlatá Praha (1887); Zvon (1906, 1918–19); Ženský obzor (1900, 1913, 1917–18, 1924–27); Ženský svět (1908–24); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Povídky (1887); Drobné povídky (1888); Čtyři povídky (1890); V bludišti (D 1890); Sběratelka starožitností (D 1890; s pracemi V. Krylova a J. Vávry); Justyna Holdanová (P 1892); Po svatbě (P 1892); Vdova po chirurgovi (P 1893); Nové povídky (1893); Idylky (PP 1894); Minulost (R 1895); V jařmu (D 1897, prem. 1896); Medřická (R 1897; 1910 jako 1. d. trilogie K světlu); Neznámá pevnina (D 1899, prem. 1898); Siluety mužů (PP 1899); Staří mládenci a jiné povídky (1901); Přítěž (D 1901, i prem.; přeprac. vyd. 1919); Vzpoura (R 1901; 1910 jako 2. d. trilogie K světlu); Co bylo (D 1902, i prem.); Macecha a jiné črty (1902); Švýcarské scenerie (FF 1902); Cop (D 1905, prem. 1904); Holčička (D 1905, i prem.); Pán (R 1905; 1910 jako 3. d. trilogie K světlu); Věřím (EE 1908); Má lásko! (PP 1908, pseud. Ignota); Lidé (D 1909, prem. 1923); Dospělé děti (D 1909, i prem.); Reprezentantka domu (D 1911, i prem.; přeprac. vyd. 1920); Dobytí severu (FF 1912); Z cest (FF 1919, Dílo, sv. 3); Před léty (PP b. d., 1920, Dílo, sv. 5); Za větrem (pohádky, 1925). – *Ostatní práce:* Dál! (přednášky, 1912); O ženském mandátu do sněmu Království českého (přednáška, 1913); Před svítáním (polit. projev, b. d., 1918); Vyznání. Řeči a studie (1919, Dílo, sv. 2); Ženy na stráž! (projev, 1919). – *Souborné vydání:* Dílo B. V.-K. (Čes. grafická Unie, 1919–22, 7 sv.). ▮ KORESPONDENCE: an.: Paní V.-K. sklonila se před Nár. politikou (Právu lidu z 1904), PL 1. 1. 1905 (k tomu: an., PL 3. 1. 1905 a dopis nakladatele B. Šimáčka Čes. slovu s komentářem PL, PL 9. 1. 1905); J. Knap: Hübnerová a Kunětická 1, 2 (M. Hübnerové z 1897–1928, úryvky),

Venkov 5. a 6. 8. 1936; J. Bílek: K historii ženského hnutí (F. Plamínkové z 1913), Tvar 2000, č. 7. ▮

BIBLIOGRAFIE: F. Páta: Bibliografie paní B. V.-K., in J. Voborník: B. V.-K. (1934). ▮ LITERATURA: V. Minařík: B. V.-K. (1932); J. Voborník: B. V.-K. (1934); J. Wagner: B. V.-K. (1862–1934). Literární pozůstalost (LA PNP 1959; rozšíř. vyd. 2004, dopln. J. Pacltová). ▮ ● ref. Povídky: J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 8, 1886/87, s. 304; J. V. (Vyhlídal), Hlídka lit. 1887, s. 309; B. Č. (Čermák), NL 13. 8. 1887; F. V. Vykoukal, Světozor 22, 1887/88, s. 143; an. (J. Neruda), Humorist. listy 1888, č. 3 → Podobizny 3 (1954, s. 267) ●; ● ref. Drobné povídky: K. Kořínek, Lit. listy 10, 1888/89, s. 177 a 193; F. V. Vykoukal, Světozor 23, 1888/89, s. 215; T. N. (Nováková), Domácí hospodyně 1889, s. 92 ●; ● ref. Čtyři povídky: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 11, 1889/90, s. 277; F. V. Vykoukal, Světozor 24, 1889/90, s. 239; T. N. (Nováková), Domácí hospodyně 1890, s. 125 a 142; Halifax (J. Vrchlický), Hlas národa 17. 4. 1890 ●; ● ref. V bludišti: Astur. (H. G. Schauer), Lit. listy 11, 1889/90, s. 344; P., Hlídka lit. 1890, s. 344 ●; an.: B. V.-K., Světozor 24, 1889/90, s. 275; ● ref. Justyna Holdanová: -ič. (R. Svobodová), Lit. listy 14, 1892/93, s. 124; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 27, 1892/93, s. 83; J. Karásek, Niva 3, 1892/93, s. 191; G. J. (Jaroš), Čas 1893, s. 179; F. Šubrt, Vlasť 10, 1893/94, s. 455 ●; P. Šup: ref. Justyna Holdanová, Po svatbě, Hlídka lit. 1893, s. 106; ● ref. Vdova po chirurgovi: -áč. (A. Procházka), Lit. listy 15, 1893/94, s. 88; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 28, 1893/94, s. 154; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 3, 1893/94, s. 279 ●; J. Karásek: ref. Vdova po chirurgovi, Nové povídky, Niva 4, 1893/94, s. 96; ● ref. Nové povídky: -ar. (A. Procházka), Lit. listy 15, 1893/94, s. 90; F. Holeček, Hlídka lit. 1894, s. 176 ●; ● ref. Idylky: A-a. (A. Procházka), Lit. listy 16, 1894/95, s. 138; jv. (J. Vodák), Rozhledy 4, 1894/95, s. 620; -ds.- (J. V. Sládek), Lumír 23, 1894/95, s. 84; -p., Světozor 29, 1894/95, s. 22 (polemika s oběma ref.: -h-, tj. A. Procházka, MR 1894/95, sv. 1, s. 92; J. Karásek, Niva 5, 1894/95, s. 127); F. Holeček, Hlídka lit. 1895, s. 226 ●; L. Čech: ref. Vdova po chirurgovi, Justyna Holdanová, Nové povídky, Idylky, Osvěta 1895, s. 559; ● ref. Minulost: J. Karásek, Lit. listy 17, 1895/96, s. 168; -pp-, Naše doba 3, 1895/96, s. 368; jv. (J. Vodák), Rozhledy 5, 1895/96, s. 524; Z. (V. V. Zelený), Světozor 30, 1895/96, s. 275; ech, NL 21. 2. 1896 ●; ● ref. V jařmu: -z.-, Lumír 25, 1896/97, s. 132; K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 364; J. Flekáček, Vlasť 13, 1896/97, s. 367; J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 14, 1896/97, s. 107; Olga P. (P. Moudrá), Ženský svět 1, 1896/97, s. 46; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 7. 1. 1897; š. (J. Kuffner), NL 8. 1. 1897; F. Zákrejs, Osvěta 1897, s. 171 ●; ● ref. Medřická: Vbk. (J. Voborník), NL 18. 12. 1897; jv. (J. Vodák), Lit. listy 19, 1897/98, s. 132 a 149; an. (A. Procházka), MR 1897/98, sv. 7, s. 159; Z. (J. Laichter), Naše doba 5, 1897/98, s. 275; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 7, 1897/98, s. 327; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 2, 1897/98, s. 6 a 14; Olga P. (P. Moudrá), Světozor 32, 1897/98, s. 91; P. Maternová, Ženský svět 2, 1897/98, s. 11 a 25 ●; ● ref. Neznámá pevnina: a…ž, Samostatnost 1898, s. 399; š. (J. Kuffner), NL 6. 12. 1898; Olga P. (P. Moudrá), Ženský svět 3, 1898/99, s. 9; Nemo. (K. B. Mádl), Zlatá Praha 16, 1898/99, s. 58; P., Světozor 33, 1898/99, s. 58; K. K. (Kamínek), MR 1898/99, sv. 9, s. 94; Quidam. (F. X. Šalda), Lit. listy 20, 1898/99, s. 165 + (šifra F. X. Š.) Lumír 27, 1898/99, s. 131 + (pod vl. jm. ke kniž. vyd.) tamtéž, s. 192, vše → KP 4 (1951, s. 189 a 197); Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 8, 1898/99, s. 279; an., Čes. revue 2, 1898/99, s. 490; F. Zákrejs, Osvěta 1899, s. 184 ●; Z. (J. Laichter): ref. Neznámá pevnina, Siluety mužů, Naše doba 6, 1898/99, s. 396; ● ref. Siluety mužů: F. S. (Skácelík), Lit. listy 20, 1898/99, s. 213; -er (F. V. Krejčí), Rozhledy 8, 1898/99, s. 967; R. Bazarov (J. Kadlec), Čes. revue 2, 1898/99, s. 1001; P. Maternová, Ženský svět 3, 1898/99, s. 55; -is-, NL 21. 4. 1899; -2b-, Samostatnost 1899, s. 133 ●; ● ref. Přítěž: K. (J. Kamper), Čes. revue 4, 1900/01, s. 741; K., Zvon 1, 1900/01, s. 203; H., Lumír 29, 1900/01, s. 196; K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 10, 1900/01, s. 349; an. (J. Vodák), Čas 13. 1. 1901; an., Samostatnost 1901, s. 29; Ar…ti (A. Kraus), Politik 13. 1. 1901; F. Zákrejs, Osvěta 1901, s. 157 ●; ● ref. Vzpoura: Machar (J. S. Machar), Naše doba 8, 1900/01, s. 704; -č-, Zvon 1, 1900/01, s. 263; an. (J. Vodák), Čas 14. 2. 1901; F. V. Krejčí, Rozhledy 1901, s. 17; P. Maternová, Ženský svět 1901, s. 43, 55 a 67; H. O. Lešovský, Vlasť 18, 1901/02, s. 379 ●; A. Sychravová: Moderní žena v tvorbě paní V.-K., Rozhledy 12, 1901/02, s. 468; ● ref. Co bylo: α (J. Kamper), Obzor lit. a umělecký 4, 1901/02, s. 167; K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 12, 1901/02, s. 674; Nemo. (K. B. Mádl), Zlatá Praha 19, 1901/02, s. 252; Ar…ti (A. Kraus), Politik 12. 3. 1902; š. (J. Kuffner), NL 12. 3. 1902; an. (J. Vodák), Čas 12. a 13. 3. 1902; -in. (A. Nečásek), Čes. demokracie 14. 3. 1902; F. Zákrejs, Osvěta 1902, s. 362; A. N. (Novák), Ženský svět 1902, s. 81 ●; ● ref. Macecha a jiné črty: P. Maternová, Ženský svět 1902, s. 248; V. Hálek, Vlasť 19, 1902/03, s. 82; Ž., Zvon 3, 1902/03, s. 14 ●; J. S. Machar: Paní B. V.-K., Ženský obzor 1902, s. 81 → in B. V.-K.: Švýcarské scenerie (1902) → J. S. M.: Knihy fejetonů 2 (1902) a V poledne (1921); ● ref. Švýcarské scenerie: an. (J. Vodák), Čas 1. 11. 1902; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 31, 1902/03, s. 110; Jc. (J. Jakubec), Naše doba 10, 1902/03, s. 869; S. (K. Elgart Sokol), Rozhledy 13, 1902/03, s. 226; Ž., Zvon 3, 1902/03, s. 83 ●; ● ref. Macecha a jiné črty, Švýcarské scenerie: A. Novák, Čes. revue 6, 1902/03, s. 541; M. Marten, MR 1902/03, sv. 14, s. 79 ●; ● ref. Cop: an. (J. Vodák), Čas 13. 12. 1904; š. (J. Kuffner), NL 13. 12. 1904; F. X. H. (Hodač), LidN 15. 12. 1904; Ar…ti (A. V. Kraus), Politik 15. 12. 1904; P. Maternová, Ženský svět 1904, s. 273; Nemo. (K. B. Mádl), Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 118; H-a., Máj 3, 1904/05, s. 222; an., Ženský obzor 5, 1904/05, s. 52; V. O., tamtéž, s. 93 ●; diskuse k zaslánu V.-K. (NL 16. 4. 1905) o postoji k Ch. Masarykové a dění v ženském hnutí, Ženský obzor 5, 1904/05, s. 80; ● ref. Holčička: O. T. (Theer), Lumír 33, 1904/05, s. 341; K.

(R. J. Kronbauer), Máj 3, 1904/05, s. 454; an., Přehled 3, 1904/05, s. 456; Nemo. (K. B. Mádl), Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 274; ○ (J. Vrchlický), Zvon 5, 1904/05, s. 446; an. (J. Vodák), Čas 18. 3. 1905; š. (J. Kuffner), NL 18. 3. 1905; Ar…ti (A. Kraus), Politik 18. 3. 1905; r. (F. V. Krejčí), PL 18. 3. 1905 ●; ● ref. Pán: O. Theer, Lumír 34, 1905/06, s. 196; Z. (J. Laichter), Naše doba 13, 1905/06, s. 547; A. Novák, Přehled 4, 1905/06, s. 353 a 371; Quispiam. (K. Nevšímalová), Rozhledy 16, 1905/06, s. 315; V. Kol. (V. Červinka), Zvon 6, 1905/06, s. 253; an. (J. Vodák), Čas 4. 1. 1906; J. Pelcl, Venkov 21. 4. 1906; V. O., Ženská revue 1, 1905/06, s. 212 (k tomu G. S., tamtéž, s. 236 a V. O., tamtéž, s. 262); P. Maternová, Ženský svět 1906, s. 34; Z-n, Ženský obzor 6, 1906/07, s. 56 ●; V. Dresler: Naše současné spisovatelky 1. B. V.-K. 1–4, Ženská revue 3, 1907/08, příl. Žena v umění, s. 41, 54, 59 a 73; ● ref. Věřím: B. Benešová, Novina 2, 1908/09, s. 58; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 264; F. V. Vykoukal, Osvěta 1909, s. 266 ●; ● ref. Dospělé děti: O. Theer, Čes. revue 2, 1908/09, s. 507; F. X. Š. (Šalda), Novina 2, 1908/09, s. 344 → KP 7 (1953, s. 379); O. Fischer, Přehled 7, 1908/09, s. 548; Nemo. (K. B. Mádl), Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 383; KMČ. (K. M. Čapek Chod), Zvon 9, 1908/09, s. 478; uj., Akademie 13, 1908/09, s. 384; S. P., Ženský obzor 8, 1908/09, s. 82; an. (J. Vodák), Čas 20. 4. 1909; B-r. (J. Bor), Samostatnost 1909, s. 229; J. Hilbert, Venkov 20. 4. 1909; -jm- (J. Mahen), LidN 21. 4. 1909 ●; A. Novák: ref. Má lásko!, Přehled 7, 1908/09, s. 827; K. Sezima: ref. Věřím, Má lásko!, Lumír 38, 1909/10, s. 358; K. Kamínek: ref. Lidé, Lumír 38, 1909/10, s. 269; P. Buzková: B. V.-K. politikem 1, 2, Čas 22. a 23. 3. 1910; ● ref. Reprezentantka domu: J. K. (Kamper), Lumír 39, 1910/11, s. 232; Dr. K. (R. J. Kronbauer), Máj 9, 1910/11, s. 205; M. Rutte, MR 1910/11, sv. 23, s. 299; Nemo. (K. B. Mádl), Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 202; O. S., Ženský obzor 10, 1910/11, s. 50; KMČ. (K. M. Čapek Chod), Zvon 11, 1910/11, s. 269; T. (V. Tille), NL 8. 1. 1911; J. Hilbert, Venkov 8. 1. 1911; -jm- (J. Mahen), LidN 10. 1. 1911; K. Čvančara, Osvěta 1911, s. 153; P. Maternová, Ženský svět 1911, s. 26 ●; ● ref. Dobytí severu: an., LidN 26. 6. 1912; K. Juda, Ostravský deník 17. 7. 1912; an. (J. Herben), Besedy Času 1912, s. 239; P. Maternová, Ženský svět 1912, s. 266 ●; R. (V. Červinka): ref. Dobytí severu, Dál!, Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 595; ● ref. Dál!: Ant. Veselý, NL 25. 10. 1912; P. Maternová, Ženský svět 1912, s. 233 a 250 ●; O. Stránská: K jubileu B. V.-K., NL 2. 6. 1912 (→ NL 27. 7. 1913); S. (F. Sekanina): B. V.-K., Zvon 13, 1912/13, s. 676; ● o významu V.-K. jako poslankyně: E. z Purkyňů, Ženský svět 1912, s. 157; an., Čes. revue 6, 1912/13, s. 376 ●; Ant. Veselý: B. V.-K., Ženský svět 1913, s. 197 a 213 → Neblednoucí podobizny (1946); J. S.: Dílo Kunětické, Zvon 19, 1918/19, s. 206; F. Götz: Rozdíl generací (V.-K.: Minulost, H. Malířová: Srdce nemá stání), Lípa 2, 1918/19, s. 300; ● ref. Vyznání: dy, Zvon 19, 1918/19, s. 491; V. Borovičková, Ženský svět 1919, s. 121 ●; J. Laichter: Ženy spisovatelky a otázka ženská a mužská v jejich dílech, in Uměním k životu (1919; 2. vyd. 1946); M. Hýsek: Paní B. V.-K., Kmen 3, 1921/22, s. 271; ● k šedesátinám: F. Sekanina, Zvon 22, 1921/22, s. 650; L. Baudyšová, Ženský obzor 18, 1921/22, s. 131; K. H. (Hikl), Cesta 5, 1922/23, s. 87 ●; Z. Hásková: Základní rysy díla B. V.-K., NL 29. 7. 1922; V. Borovičková: Feministické poznámky k B. V.-K., Ženský svět 1922, s. 150; ● ref. Lidé (insc.): Et (E. Tréval), Zvon 23, 1922/23, s. 266; Kazetka (K. Z. Klíma), LidN 14. 1. 1923; nv., PL 14. 1. 1923; an. (J. Hilbert), Venkov 14. 1. 1923; M. M. (Majerová), RP 16. 1. 1923 ●; J. Máchal in O českém románu novodobém (1930, 2. vyd. s. 198); ● k sedmdesátinám: V. Brtník, Zvon 32, 1931/32, s. 620; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 30. 7. 1932; A. Novák, LidN 30. 7. 1932; vr. (V. Ryba), PL 30. 7. 1932; X (A. S. Mágr), Prager Presse 30. 7. 1932 ●; ● nekrology: P. (J. J. Paulík), RA 9, 1933/34, s. 107; -btk- (V. Brtník), Zvon 34, 1933/34, s. 407; od, LidN 19. 3. 1934; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 20. 3. 1934; A. Vetterová-Bečvářová, V. Sís, R. Jesenská, vše NL 20. 3. 1934; G. (F. Götz), NO 20. 3. 1934; p. (A. M. Píša), PL 20. 3. 1934; X (A. S. Mágr), Prager Presse 20. 3. 1934; K. Kramář, J. O. Novotný, oboje NL 22. 3. 1934; an., NL 23. 3. 1934 (z pohřebních projevů J. S. Machara, L. Rašína aj.) ●; V. K. Müller: V.-K. v literatuře a divadle, NL 20. 3. 1934; bs (B. Slavík): Nad dílem B. V.-K., LidN 30. 7. 1942; V. Hánek: B. V.-K., Venkov 18. 3. 1944; S. Bartůšková in Příběhy o maminkách (1989, s. 364); P. Koukal: B. V.-K., Severočes. regionální deník 19. – 20. 3. 1994; (kk) (R. Kvaček): Byla první, Svob. slovo 21. 1. 1995, příl.; J. Kořalka: Zvolení ženy do českého zemského sněmu roku 1912, sb. Documenta Pragensia, sv. 13 (1996, s. 307); R. B. Pynsent: The liberation of Woman and Nation: Czech Nationalism and Woman Writers of the Fin de Siècle, sb. The Literature of Nationalism (Londýn 1996, s. 83); M. L. Neudorflová: České ženy v 19. století (1999, s. 221, 280); J. Bílek: K historii ženského hnutí, Tvar 2000, č. 7; P. Štěpánková: „Slovutná paní" B. V. K., Acta Musei Moraviae 2004, č. 1–2 + „Když jdu, tak jdu." Nezadržitelná B. V.-K., sb. V bludném kruhu. Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity (2006, s. 14); L. Heczková: Matriarchát B. V.-K., tamtéž (s. 38).

ik

Vilém z Lestkova

† 1369

Autor latinského životopisu Arnošta z Pardubic.

Latinsky se psal Guilelmus de Lestkov. – Byl důvěrníkem Arnošta z Pardubic a Karla IV., který ho od 1353 opakovaně vysílal jako legáta k papežské kurii do Avignonu, aby tam vyjednával o jeho císařské korunovaci. 1366–69

byl děkanem vyšehradské kapituly. Vlastnil na dobové poměry velkou knihovnu; 1370 ji z jeho pozůstalosti koupil Karel IV. pro pražskou univerzitu.

Brzy po smrti Arnošta z Pardubic (tj. po 1364) napsal V. z L. jeho životopis *Vita venerabilis Arnesti* (Život ctihodného Arnošta). Vylíčil v něm zesnulého pražského arcibiskupa jako muže svatého života a nabádavý příklad pro klérus; osnova i jednotlivé motivy nerozsáhlého, rétoricky propracovaného díla se drží vzorů latinské hagiografie. Zkrácenou verzi spisu, kterou pořídil pravděpodobně probošt kanovníků sv. Augustina v Kladsku Jan, pojal do své kroniky Beneš Krabice z Veitmile.

EDICE: in Fontes rerum Bohemicarum 1 (1873, s. 387, ed. J. Emler; srov. FRB 4, s. XXVI). – *Překlad do češtiny:* FRB 1 (1873, přel. J. Truhlář). ■

LITERATURA: I. Hlaváček: Z knižní kultury doby Karla IV. a Václava IV. v českých zemích, AUC Praha. Historia Universitatis Carolinae Pragensis 18/1, 1978, s. 7 → Knihy a knihovny v českém středověku (2005); J. Zachová: Der rhetorische Stil in zwei Biografien der Zeit Karls IV., AUC Praha. Philologica. Graecolatina Pragensia 8, 1980, s. 105 + Ad Vitam Arnesti, tamtéž 10, 1983, s. 35 + in Život Arnošta z Pardubic podle Valentina Krautwalda (Pardubice 1997, se Z. Hledíkovou); M. Kopecký: O třech „životech" z vrcholné gotiky, SPFF Brno, ř. V – literárněvědná, 1998, č. 1; W. Mrozowicz: Ze studiów nad tradycją rękopiśmienną żywota arcybiskupa praskiego Ernesta z Pardubic, Śląski kwartalnik historyczny Sobótka (Vratislav) 1998, s. 19; J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000); P. Kubín: Otázka Arnoštova svatořečení, sb. Arnošt z Pardubic (1297–1364). Osobnost – okruh – dědictví (Vratislav, Praha, Pardubice 2005).

jl

Jan **Vilikovský**

* 15. 4. 1904 *Semechnice* u Opočna
† 15. 11. 1946 *Brno*

Historik literatury českého středověku, jenž se soustavně věnoval také starší slovenské literatuře, chápané jako součást literárních dějin československých; pojem literatury českého středověku rozšířil chronologicky na dobu husitskou, jazykově na latinské písemnictví; editor a překladatel.

Syn rolníka. Do obecné školy chodil 1910–14 v Čes. Meziříčí. 1914–22 absolvoval reálné gymnázium v Náchodě, 1922–24 studoval na filoz. fakultě v Praze (obory francouzština, latina a čeština) jako žák V. Tilleho, 1924–27 na filoz. fakultě v Bratislavě (obor čeština, historie) jako žák V. Chaloupeckého a J. Baudiše (1927 doktorát prací *Příspěvky k poznání Kosmova latinského vzdělání,* 1931 složil státní zkoušku z historie). 1928–36 působil v Bratislavě jako asistent seminářů pro srovnávací jazykozpyt a moderní filologii a lektor středověké latiny, 1930–31 (listopad–únor) studoval jako stipendista Českosl. státního ústavu historického v Římě (účastnil se též kursů na vatikánské paleografické škole), 1932 byl na studijním pobytu v Rakousku. 1933 se v Bratislavě habilitoval prací *Latinská poezie žákovská v Čechách* pro obor dějiny literatury československé, 1936 byl pro tento obor jmenován mimořádným profesorem (od 1938 byl ředitelem semináře slovanské filologie a oddělení československých dějin, jazyka a literatury). Po nevyžádaném propuštění ze služeb slovenského státu (1939) přešel na filoz. fakultu brněnské univerzity, po uzavření českých vysokých škol byl dán 1940 na dovolenou s čekatelným, 1945 byl jmenován řádným profesorem dějin starší české a slovenské literatury v Brně (1940–45 žil převážně v Bratislavě). 1932 byl zvolen mimořádným, 1937 řádným členem Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě, 1936 dopisujícím členem KČSN a 1946 mimořádným členem ČAVU v Praze. Zemřel po nezdařené operaci štítné žlázy, pochován byl v Bratislavě. – Manželka Julia V. (1909–1984) byla středoškolskou profesorkou, autorkou řady literárních a jazykových příruček. Syn Ján V. (* 1937) je literární historik a kritik, Pavel V. (* 1941) spisovatel.

Zájem o středověké literatury (probuzený přednáškami V. Tilleho) V. soustředil na středověkou literaturu latinskou (vedl ho k tomu srovnávací lingvista a keltolog J. Baudiš, u něhož studoval také keltštinu). Na vědeckou dráhu vstoupil jako výrazná osobnost s jasně vytčeným cílem: prozkoumat latinské písemnictví českého středověku (už jedním ze svých prvních článků, věnovaným veršované legendě o sv. Vojtěchovi, upoutal pozornost odborné veřejnosti). Působení na bratislavské univerzitě ho přivedlo k starší literatuře slovenské; studium latinského literárního středověku k literatuře staročeské. Nucené přerušení pedagogické činnosti po uzavření českých vysokých škol vyplnil v těchto třech oborech usilovnou badatelskou, vydavatelskou a překladatelskou pra-

cí, jejíž výsledky stačil jen zčásti publikovat. Z raného zaujetí keltologií vznikl opožděně vydaný překlad waleských pověstí, dokončený již 1931 (z hmotné tísně válečných let též anglicko-slovenský slovník). Do latinského písemnictví českého středověku V. pronikal studiem pramenů z velké části dosud nevydaných (monografie *Latinská poezie žákovská v Čechách* byla průpravou k již neuskutečněné kritické edici, řadu textů otiskl nebo přeložil v časopiseckých studiích). Jistotu v pramenném bádání (jímž navazoval na předčasně opuštěné dílo Feifalikovo) mu dávalo filologické školení; orientaci v literárněhistorických problémech mu usnadňoval rozhled po současné medievalistice (jmenovitě ho ovlivnily práce H. Brinkmanna a E. Farala, které obrátily jeho pozornost na latinskou poetiku a na souvislost středověkých národních literatur s latinskou tradicí). Následuje J. Pekaře, zahrnul do středověku dobu husitskou; vycházeje ze studia latinské tradice, revidoval postupně obraz staročeské literatury, k němuž dospěl J. Jakubec (medievalistické příspěvky publikované nebo psané od 1934 shromáždil v posmrtně vydaném souboru *Písemnictví českého středověku*). Usiloval o to, posuzovat středověká literární díla měřítky platnými v době jejich vzniku a přiblížit je tím novověkému chápání. Jako editor byl průkopníkem transkribovaných vydání staročeských textů, vyhovujících jak odborným literárněhistorickým potřebám, tak zájmu kulturní veřejnosti. Za okupace řídil s B. Havránkem práci na výboru z české literatury, jenž měl nahradit tzv. muzejní výbor, vydaný 1845 a 1868 (1. díl vyšel v pozměněné podobě teprve 1957, 2. díl ve 2 sv. 1963 a 1964). Medievalistické práce V. souvisejí s oživením zájmu o středověk v evropské a americké vědě, vyvolaným kulturní krizí po 1. světové válce; od poloviny 30. let nadto s u nás pociťovanou potřebou najít v kulturní tradici oporu ohrožené národní existence. Třebaže reagují na kulturní a brzy i politickou krizi, určuje jejich ráz přísná historičnost, střízlivá analytičnost, klidný tón výkladu. K dějinám starší slovenské literatury přispěl především pracemi o Třanovském, monografií o venkovských literárních společnostech 18. a 19. století a kritickým vydáním Šafaříkových básnických spisů.

PŘÍSPĚVKY *in:* Bibliofil (1940); Bratislava (1927–37; 1930 Latinská poezie v středověkých Čechách. 1. Mistr Vojtěch Raňkův a jeho komentátor); Církevné listy (Lipt. Sv. Mikuláš 1944); Časopis archivní školy (1933); Časopis Matice moravské (1936–40); Časopis pro moderní filologii (1938); Časopis pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi (1936); Čes. časopis historický (1928, Několik poznámek ke Kosmovi); sb. Hrst studií a vzpomínek… A. Beerovi (Brno 1941); sb. Jiří Třanovský (Bratislava 1936, Duchovní poezie Třanovského); Lid. noviny, pokr. Svob. noviny (1933, 1936, 1940, 1946); Listy filologické (1929, 1936, 1938, 1946); Lit. noviny (1938); Literárnohistorický sborník (Turč. Sv. Martin 1945–46); Litteraria historica Slovaca (Bratislava 1946–47); Marginálie (1939); Naše věda (1941–42, 1946); sb. O Josefu Pekařovi (1937, K Pekařovým studiím o českém středověku); Politika (Bratislava 1933, 1936, 1939); Praporec (1939); Ročenka UKo za studijní rok 1933/34 (Bratislava); Řád (1933–42; 1937 Milíčovy české modlitby, i sep., 1939 Abatyše Kunhuta, i sep., 1940 Modlitby Alberta Pražského, Kazatelství a počátky české prózy, Staročeský Pasionál a Život Krista Pána, i sep., 1941 Tkadleček, Sloh Tkadlečka, Latinské kořeny staročeského dramatu); Sborník Filoz. fakulty UKo Bratislava (1929, 1932; 1929 Versus de passione S. Adalberti); Sborník Matice slovenskej (Turč. Sv. Martin 1935); sb. Slezsko, český stát a česká kultura (Opava 1946); Slovo a slovesnost (1940); Trnavský sborník (Bratislava 1935, Cantus catholici); Věda a život (1936). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Latinská poezie žákovská v Čechách (1932); Dějiny literárních společností malohontských (Bratislava 1935); – posmrtně: Písemnictví českého středověku (1948, usp. autor, ed. A. Škarka). – *Překlady:* Sv. Bruno z Querfurtu: Život a utrpení sv. Vojtěcha, biskupa a mučedníka (1935; s úvodem R. Holinky); ant. Próza z doby Karla IV. (1938; změn. vyd. 1948); S. Hruškovic: Vlastný životopis (Lipt. Sv. Mikuláš 1943); Mabinogi. Keltské pověsti (1944). – *Ostatní práce:* Anglicko-slovenský slovník (Bratislava 1946). ■ KORESPONDENCE: R. Mertlík: J. V. zemřel (R. Mertlíkovi z 1933), Svob. zítřek 1946, č. 48. ■ REDIGOVAL *edice:* Národní knihovna (1945–46), Památky staré literatury české (1946, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: S. Tomášik: Kliatba na Muráni (1933); P. J. Šafařík: Básnické spisy (Bratislava 1938, Spisy P. J. Š. 1); ant. Próza z doby Karla IV. (1938; změn. vyd. 1948; s překlady lat. a staročes. textů); Staročeská lyrika (1940); Legenda o sv. Kateřině (1941); Staročeské satiry (1942); – posmrtně: Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, s jinými); Výbor z české literatury doby husitské 1, 2 (1963, 1964, s jinými); Leben und Schriften des Prager Magisters Adalbert Ranconis de Ericinio. Aus dem Nachlass von R. Holinka und J. Vilikovský (Münster 1971, ed. J. Kadlec). ■

BIBLIOGRAFIE: A. Vidmanová in K čtyřicátému výročí úmrtí prof. J. V., LF 1986, s. 227. ■ LITERATURA: ● ref. Versus de passione S. Adalberti: J. P. (Pekař), ČČH 1930, s. 594; B. Ryba, LF 1930, s. 392 ●; B. Ryba: ref. Latinská poezie v středověkých

Čechách. 1. Vojtěch Raňkův a jeho komentátor, LF 1931, s. 52; ● ref. Latinská poezie žákovská v Čechách: A. Blaschka, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1932, s. 395; B. Ryba, Naše věda 1933, s. 12 ●; B. Slavík: O slovenskou hymnologii, LidN 25. 7. 1936; ● ref. Dějiny literárních společností malohontských: A. Pražák, Naše věda 1936, s. 127; A. N. (Novák), LidN 8. 4. 1936; J. Heidenreich (Dolanský), ČČH 1937, s. 627 ●; ● ref. ant. Próza z doby Karla IV.: Z. Kalista, Lumír 64, 1937/38, s. 419; M. Novotný, LitN 10, 1937/38, č. 12; M. Hýsek, Venkov 16. 4. 1938; P. (P. Eisner), Prager Presse 17. 4. 1938; K. P. (Polák), PL 27. 7. 1938; M. Weingart, ČMF 25, 1938/39, s. 72; J. Hrabák, SaS 1939, s. 56; J. Vašica, Řád 1939, s. 60 ●; ● ref. ed. P. J. Šafařík: A. Škarka, ČČH 1939, s. 409; F. Trávníček, LidN 6. 9. 1939 ●; ● ref. ed. Staročeská lyrika: J. Vašica, Řád 1940, s. 437; K. P. (Polák), Nár. práce 23. 6. 1940; Š. (V. Šmilauer), ČMF 27, 1940/41, s. 77; F. Němec, Akord 8, 1940/41, s. 16 → Studie a recenze (2004); J. Hrabák, SaS 1941, s. 40; R. Auty, The Slavonic and East European Review (Londýn) 25, 1946/47, s. 604 ●; ● ref. ed. Legenda o sv. Kateřině: tk (F. Trávníček), LidN 21. 4. a 14. 12. 1941; J. Vašica, Akord 9, 1941/42, s. 91; J. Hrabák, SaS 1943, s. 44 (o průvodní studii); (2. vyd.:) F. Šimek, ČMF 1947, s. 235; gr (A. Grund), LF 1947, s. 172; J. Daňhelka, Slovesná věda 1, 1947/48, s. 34 ●; J. Hrabák: Ze studií o staré české literatuře, SaS 1942, s. 49; ● ref. překl. Mabinogi: V. Machek, Naše věda 1946, s. 52; V. Polák, Slovesná věda 1, 1947/48, s. 224 ●; ● nekrology: b- (J. Brezina), Literárnohistorický sborník (Turč. Sv. Martin) 2–3, 1945/46, s. 121; J. Hrabák, Svob. noviny 17. 11. 1946; lč, Svob. noviny 19. 11. 1946; kp. (K. Polák), PL 20. 11. 1946; R. Mertlík, Svob. zítřek 1946, č. 48; gr. (A. Grund), LF 1946, s. 267; A. Sivek, SlSb 1946, s. 287; J. Vašica, Akord 13, 1946/47, s. 272; M. Pišút, Litteraria historica Slovaca (Bratislava) 1–2, 1946–47, s. 313; V. Š. (Šmilauer), ČMF 1947, s. 164; Red., Tvorba (Lipt. Sv. Mikuláš) 1947, s. 24; A. Škarka, ČMM 1947, s. 175 + Vyšehrad 1947, s. 24 ●; A. Škarka in Písemnictví českého středověku (1948) + J. V., Naše věda 1950, s. 1; R. Holinka: Za J. V., LF 1967, s. 411 (neotištěný nekrolog pro ČČH 1946); M. K. (Kopecký) in sb. Slavica na UJEP v Brně (1973, s. 254; 1993 s tit. Slavica na Masarykově univerzitě v Brně, s. 233) + Problémy studia a vydávání staročeské světské lyriky, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1981, č. 28; J. Skutil: Prof. Dr. J. V. zemřel před 35 lety, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1981, s. 128; A. Vidmanová: K čtyřicátému výročí úmrtí prof. J. V., LF 1986, s. 227; J. Mlynárik in Českí profesori na Slovensku (1994, s. 203 a 230); J. Malura: ref. Starší česká literatura ve Slezsku, SPFPFSU Opava, ř. A, roč. 3, 2001, s. 122; E. Tkáčiková: Literárny historik J. V., sb. Príspevky k dejinám literárnovednej slovakistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (Bratislava 2003, s. 53); H. Bočková: k 100. výr. nar., Universitas 2004, č. 2.

jl

Josef Richard **Vilímek**

* 1. 4. 1835 *Vamberk*
† 16. 4. 1911 *Praha*

Editor, vydavatel Humoristických listů, publicista a beletrista; knihtiskař a nakladatel.

Vl. jm. Josef V., psal se Richard V. a iniciálami křest. jmen J. R. Vilímek. – Pocházel z mlynářské rodiny (mlýn mu v mládí pochroumal levou ruku, později byl z tohoto důvodu osvobozen od vojenské povinnosti). V rodišti získal základní vzdělání, v Rychnově n. Kněžnou absolvoval gymnazijní přípravku a v Šumperku německou reálnou školu, poté odešel do Prahy, kde vystudoval nedávno založenou vyšší reálku v Ječné ul. (spolužáci mj. A. Heyduk a J. Svátek; učitel J. V. Houška, redaktor časopisu Zlaté klasy, ovlivnil V. zájem o českou literaturu) a dal se zapsat na německé technice, kde poslouchal zejména přednášky z oboru hospodářství a lesnictví. V prosinci 1856 byl policejně vypovězen z Prahy pro podezření z agitace pro vystěhovalectví do Ameriky a rok internován v rodišti (anonymně uveřejňoval v Pražských novinách pod záhlavím Od Zdobnice místopisné a národopisné glosy, místní informace, též o vlasteneckém a osvětovém ruchu v rodišti). 1857 se ve Vamberku oženil, po návratu do Prahy koncem t. r. zanechal studií a věnoval se vydávání časopisů a knih. S J. Svátkem získal koncesi a 1858 založil Humoristické listy, nejprve jako orgán nepolitický, 1861 obdržel povolení pěstovat i politickou satiru, což mu vyneslo častý postih finanční i věznění (1862 dva týdny, 1863–64 osm měsíců). 1864 byl časopis přechodně zastaven a polovina kauce byla zabavena; náhradou za něj (leden–květen) V. vydával dva humoristicko-satirické čtrnáctideníky (v podobě jednoho týdeníku by nedostal povolení): Bič (s dodatkem Rolničky, 1. a 3. pátek v měsíci, red. E. Just) a Blesk (2. a 4. sobotu v měsíci, red. J. R. Novotný). 1859 založil beletristický list Obrazy života, do jehož redakce přijal J. Nerudu a z něhož se stal orgán probojovávající program nastupujících májovců; 1860 jej přenechal litomyšlskému tiskaři A. Augustovi. 1861 založil s J. Novákem v Praze na Národní tř. na jeho koncesi Slovanské knihkupectví Josef Novák a Jos. R. Vilímek, které působilo i jako komisionářství vydaných knih a příležitostné nakladatelství (V. je opustil 1866). Knižní publikace V. vydával jen sporadicky pod hla-

vičkou Humoristických listů nebo vlastním nákladem. V 60. letech patřil k zakladatelům a funkcionářům Umělecké besedy (pokladník a knihovník) a Lípy slovanské, byl poslancem na českém zemském sněmu za okres Rychnov n. Kněžnou a Kostelec n. Orlicí (od 1866). 1872 založil v Praze vlastní knihtiskárnu a nakladatelství; 1885 ovdověl a 1886 podnik odevzdal synovi, nakladateli a redaktorovi Josefu R. V. (1860–1938). Odešel do ústraní, znovu se oženil a věnoval se pouze vydávání Humoristických listů (redigoval je do 1906, kdy ho šedý zákal donutil práce zanechat). Pohřben byl ve Vamberku do rodinné hrobky.

V. působení v oblasti literatury se upínalo ke třem vzájemně souvisejícím činnostem: beletristické, editorské a redaktorské. Jako literát debutoval 1855 pod pseudonymem Jan Velešovský v rukopisném listu pražské reálky Libuše, jejž redigovali spolužáci A. Heyduk a J. Svátek, a v časopisu Zlaté klasy několika romanticky laděnými básněmi (balady, romance) a pověstmi z východních Čech (záznamy pověr z rodného kraje mu otiskoval J. V. Houška v ČČM). Ojediněle psal beletrii i později (mj. *Pohádka o mistru Bouchalovi, kováři*; povídka *Strašidlo*). Jako editor vyšel v 60. letech vstříc poptávce po české zábavě v čase obnovujícího se národního společenského života po pádu Bachova režimu a spolu se svými přáteli uspořádal a vydal několik sborníků deklamací, recitací i dramatických výstupů (Besedník, nová verze Úplný besedník však později vyvolala spor kvůli porušení práv autorů, jejichž práce byly zařazeny) i zpěvníků (Hlahol, Veselý zpěvák). Uspořádal též humoristickou sbírku Nová růže stolistá čili Sto nevázaností v řeči vázané, Komedie a hry Matěje Kopeckého, almanach Po desíti letech věnovaný památce F. J. Rubeše. Jako redaktor se věnoval především humoru. Takřka po padesát let vydával a řídil Humoristické listy (v době jejich úředního zastavení i náhradní listy), v nichž sledoval i utvářel proměny dobového pojetí humoristické literatury a anonymně uveřejňoval své texty (rozsah lze dnes už stěží určit). Z příspěvků tištěných v Humoristických listech sestavoval též první knižní publikace svého počínajícího nakladatelského podnikání, např. anonymně parodii K. A. Vinařického na německou ortografii v rozmarné polemice s německým tiskem posmívajícím se hromadění souhlásek v českých slovech (Der Sprachenklangmesser in der böhmischen Orthographie…). Všechny tři V. zájmy se projevily v jeho stručných pamětech *Ze zašlých dob.* I v jejich první části, týkající se časů přelomu 50. a 60. let, projevil důrazně své humoristické naladění a v drobných příhodách o útrapách tehdejších novinářů a zvláště svých při jednání s vyšetřujícími policejními i soudními orgány a při pobytu ve vězení zvýrazňoval především komické aspekty. Druhou část sestavil z žertů a historek, jichž byl svědkem a v nichž zachytil osobnosti dobového veřejného života.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jan Velešovský, J. Táborský (dub.); –ý. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čas (1860–61); ČČM (1856); Hlas (1864); Humorist. listy (od 1858); Humoristický kalendář na rok 1859 (1858, P Pohádka o mistru Bouchalovi, kováři); alm. Krakonoš (1860); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1862–64, 1884); Obrazy života (1859); alm. Po desíti letech (1863); Politik (1864); Pražské noviny (1857); Rodinná kronika (1864, P Strašidlo); Zlaté klasy (1855); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Vzpomínky:* Ze zašlých dob (1908). – *Překlad:* G. Moser: Co říkáte Maďarům? (D 1865). ■ KORESPONDENCE: M. N. (Novotný): Dva divadelní listy (V. Kopeckému z 1862, A. Heydukovi z 1883), Lid. noviny 31. 3. 1935; in J. Neruda: Dopisy 3 (Nerudovi z 1890; 1965, ed. M. Novotný). ■ REDIGOVAL *periodika:* Humorist. listy (1858–63 do č. 26, 1875 od č. 44 – 1906; 1858 do č. 6 s J. Svátkem, 1876/77 i s L. Stroupežnickým), Obrazy života (1859, s J. Nerudou), Bič (1864), Blesk (1864), Rolničky (1864); *kalendáře:* Humoristický kalendář na rok 1859 (1858) a …1861 (1860), Kalendář Humoristických listů na rok 1868 (1867), Prorok (1861–63); *almanach:* Po desíti letech (1863, s H. Přerhofem, an.); *knižnice:* Pěkné čtení (1873), Nová bibliotéka spisů veršem i prózou (1884–86), Pěkné čtení (1884–86), Vybrané hry divadelních ochotníků (1883–88). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Oslava vlastí českých (obrazy s textem, 1860); sb. Nová růže stolistá čili Sto nevázaností v řeči vázané (1861); Hlahol. Společenský zpěvník český 1 (1861, s J. Barákem a H. Přerhofem; 2. vyd. 1863 s E. Züngelem); sb. Besedník 1–3 (1861, 1862, 1864; sv. 1 s J. Barákem a H. Přerhofem, sv. 2 a 3 s E. Justem a H. Přerhofem); Veselý zpěvák (zpěvník, 1862, s E. Züngelem); Komedie a hry Matěje Kopeckého dle sepsání jeho syna Václava 1, 2 (1862, s E. Justem a H. Přerhofem); Živé stíny (stínové obrázky, 1867); Písně a popěvky volební (1869); Nejlepší české humoresky 1, 2 (1870, 1873, an.); Rébusy Humorů pro ukrácení dlouhých večerů (1873); Nejlepší humoresky cizojazyčné 1 (1875, an.); Svět v zrcadle anekdot (1876, s J. M. Balákem); Úplný besedník (1877, s J. Bittnerem); viz též heslo Jos. R. *Vilímek*. ■

LITERATURA: F. Sekanina: J. R. V., český buditel, zakladatel Humoristických listů, poslanec a deklarant (projev, b. d., 1931). ■ ● ref. sb. Besedník 1–3: an., NL 17. 7. 1861; -n-, Kritická příloha k NL 1, 1863/64, s. 48 ●; -h.- (J. V. Jahn): ref. sb. Besedník a Hlahol, Obrazy života 1861, s. 236; ● ref. sb. Nová růže stolistá: Δ (J. Neruda), Čas 21. 12. 1861 → Literatura 1 (1957); an. (V. Hálek), NL 11. 2. 1862; -h.- (J. V. Jahn), Obrazy života 1862, s. 11 ●; an.: k V. ediční praxi (Besedník, Komedie a hry M. Kopeckého…), Hvězda 1862, s. 262 (k tomu J. R. V., tamtéž, s. 310); ● k V. soudním procesům: an.: Závěrečné přelíčení s J. R. V., NL 4. 2. 1862; an.: Některé poznatky o soudu páně V., NL 6., 7. a 8. 2. 1862; an.: Potvrzený rozsudek, Hlas 19. 1. 1864 ●; J. Neruda: V. a deset jeho svízelů (Fejeton), Hlasy 8. 2. 1863 → České divadlo 2 (1951, s. 70) + (šifra J. N.) J. R. V., Rodinná kronika 3, 1864/65, s. 104 → Literatura 1 (1957); F. Zákrejs: ref. čas. Humoristické listy, Osvěta 1874, s. 157; ● ref. Úplný besedník: F. B. (Bartoš), ČMM 1877, s. 99; Red. (J. Emler), ČČM 1877, s. 398; an. (J. V. Sládek), Lumír 1877, s. 304; an., Čes. včela 1877, s. 47 ●; ch. (F. Chalupa): J. R. V., Světozor 1886, s. 429; an.: Beseda (kritika postojů Humorist. listů a V. publikační činnosti), Čas 1894, s. 777; ● k sedmdesátinám: P. (G. Pallas), Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 299; K. (R. J. Kronbauer), Máj 3, 1904/05, s. 470 ●; ● ref. Ze zašlých dob: V. Kol. (V. Červinka), Zvon 8, 1907/08, s. 761; an. (J. Vodák), Čas 27. 11. 1908; J. Thon, Novina 1908, s. 507; H. Traub, ČMM 1910, s. 89 ●; ● nekrology: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 375; an., Zvon 11, 1910/11, s. 495; V. V. Kuneš, Pražská lid. revue 1911, s. 95; F. V. Vykoukal, Osvěta 1911, s. 476; an., NL 18. 4. 1911; Mil. H. (Hýsek), LidN 19. 4. 1911 ●; J. F. Král: J. R. V., in Paměti města Vamberka (1927, s. 384); K. Jindra: Odhalení pamětní desky J. R. V. st. ve Vamberku, Českosl. knihkupec 1931, s. 380; -ek: Památce J. R. V., Venkov 5. 9. 1931; ● k 100. výr. nar.: Č. (V. Červinka), Zvon 35, 1934/35, s. 420; Ž. (L. K. Žižka), Českosl. knihkupec 1935, s. 130; M. N. (Novotný), LidN 31. 3. 1935; p. (A. M. Píša), PL 31. 3. 1935 ●; M. Hýsek in sb. Jos. R. V. – osobnost i závod (1937); A. Pražák: J. R. V. a Jan Neruda, LidN 23. 11. 1941; R. Khel: Ke vztahu J. R. V. k Časopisu Muzea Království českého v letech 1855 až 1858, ČNM – Historické muzeum 141, 1972, s. 68 + Vilímkové a Národní divadlo, LD 4. 10. 1972 + V. a knihovny, Čtenář 1975, s. 203 + Ke vzniku nakladatelství J. R. V., Knihovna 1977, s. 361.

lk, zp

Jos. R. **Vilímek**

Působnost 1872–1949

Jeden z největších českých nakladatelských podniků, který z původního vydavatelství periodik vybudoval J. R. Vilímek ml.; v programově nevyhraněné produkci, orientované na nejširší čtenářské vrstvy, převažovala soudobá přeložená beletrie s bohatým ilustračním doprovodem, přitažlivým zejména v publikacích pro děti a mládež, populárně-naučná literatura a obrazové publikace. Knihtiskárna, knihkupectví, později též obrazová galerie.

Již zakladatel firmy J. R. Vilímek st. se věnoval nakladatelské činnosti, soustavněji zvláště od 1872, kdy zřídil vlastní tiskárnu v domě U Slovanské lípy na pražském Novém Městě. V srpnu 1884 pak zakoupil dva sousedící domy ve Spálené a Opatovické ul., na přilehlém pozemku přistavěl budovu tiskárny, obě ulice propojil průchodem a v létě 1885 do vybudovaného komplexu soustředil celý podnik včetně soukromých bytů. 1886 odevzdal podnik synovi, ponechav si jen redakci Humoristických listů. Josef R. Vilímek ml. (* 14. 10. 1860 Praha, † 6. 11. 1938 Praha) se vyučil v otcově tiskárně a prošel praxí v Německu a ve Francii. Po převzetí firmy se zprvu věnoval především tiskařským zakázkám a teprve od 1889 rozvinul intenzivní nakladatelskou činnost, jejíž jádro tvořily beletristické, převážně ilustrované knižnice. Svou produkci všestranně propagoval pomocí plakátů, inzerátů, prospektů a nabídkových katalogů. Na Jubilejní zemské výstavě 1891 prezentoval podnik ve vlastním pavilonu a výstavním deníkem Praha. Po jejím ukončení se účastnil letu v balonu francouzského vzduchoplavce L. Godarda; zážitky z cesty pohotově publikoval v reportáži ve stylu drobnějších prací J. Verna Z Prahy k Baltickému moři v balonu (1891), přiléhavě ilustrované V. Olivou. Již 1894 založila firma knihkupeckou filiálku ve Vídni (zanikla po 1918), od 1905 budovala síť nádražních knihkupectví v Praze i v dalších českých městech. Expanzi podniku neztlumil ani požár, který v prosinci 1899 zničil tiskárnu, skladiště štočků a rukopisů i část nakladatelství. Rekonstrukci poškozených budov i vybudování nového reprezentativního knihkupectví na tehdejší Ferdinandově třídě (otevřeno 1903) navrhl architekt A. Pfeiffer. Koncem 1899 se V. zasloužil o založení České grafické Unie, jíž odevzdal tisk většiny publikací, a podílel se i na jejím řízení. Vedle vlastního podniku uplatnil své organizační schopnosti i v profesních sdruženích, zejména ve Spolku českých knihkupců a nakladatelů. Již 1896 jako jeho místostarosta inicioval pokus o první spolkový propagační časopis Kniha (1896–97) a podílel se na jeho redakci. Jako starosta Spolku (1907–18) se zasadil o obnovu

čtenářského propagačního věstníku pod definitivním názvem Literární rozhledy (od 1907), zorganizoval oborový pracovní sjezd (1908), usiloval o společnou propagaci členských firem ve vánočních katalozích, inicioval vydání odborného katalogu (J. Schmitt: Příruční seznam české literatury, 1916). – 1903 se V. společníkem stal Jaroslav Bursík (* 19. 1. 1859 Praha, † 6. 9. 1936 Praha), původně spolumajitel firmy Bursík a Kohout, pak 1899–1902 ředitel nakladatelství Česká grafická Unie a krátce samostatný nakladatel v Praze na Vinohradech. U V. byli zaměstnáni také někteří budoucí nakladatelé (B. Kočí, J. Moravec, A. Píša, J. Podroužek, P. Prokop, E. Rosendorf, F. Švejda) i význační knihkupečtí odborníci (E. Hejda, A. Neubert, F. Oliva, L. K. Žižka, J. Medek), dlouholetým administrativním ředitelem firmy byl V. Čečetka. V. navázal přátelské kontakty i s o generaci starším J. Ottou, s nímž koordinoval některé své ediční projekty. Manželství jediného Ottova syna J. V. Otty s V. dcerou Marií, uzavřené 1913, však záhy skončilo rozchodem. 1921 V. převzal tiskárnu B. Mosera v Řeznické ul., v níž již delší dobu tiskl knihy svého nákladu, a 1929 ji přenesl do novostavby v rozšiřovaném a přestavovaném areálu podniku. Prokuristkou firmy byla V. manželka Marie (roz. Bečvářová, 1867–1942). Z pěti dospěvších dcer (další dcera a jediný syn zemřeli v útlém dětství) byla k převzetí podniku zprvu určena Milena (1891–1965), od 1925 provd. Götzlová-Odkolková. 1933 byla však firma přeměněna v komanditní společnost s různou mírou majetkové účasti manželky a dcer. 1935 se jejím ředitelem stal J. Sainer (1900–1973), který v podniku působil od 1929. V červenci 1938 se oženil s V. dcerou Věrou (poprvé provd. Hlavovou, 1898–1973), která po otcově smrti získala většinový vlastnický podíl ve společnosti. S její podporou Sainer usiloval o modernizaci provozu i edičního programu firmy, která v poválečných letech za V. a Bursíkova vedení nereflektovala dostatečně pružně proměny knižního trhu a již od 20. let postupně ztrácela své tradiční významné postavení mezi pražskými nakladatelskými domy. Knihkupeckou filiálku v Bratislavě (působila 1934–41 a opět od 1945) vedli postupně M. Švanda (1891–1942, byl popraven za odbojovou činnost) a ředitelův bratr F. Sainer (1898–1964). 1938 firma využila přemístění pražského knihkupectví k jeho výrazné modernizaci podle funkcionalistického návrhu architekta F. Zelenky. Od konce 1941 v něm působila i výstavní síň Galerie Jos. R. Vilímek (od 1946 Vilímkova galerie; po zániku firmy od 1949 Galerie Práce, od 1953 Galerie Kniha, od 1955 Galerie ČFVU, od 1959 Galerie Václava Špály). V obtížných podmínkách nacistické okupace (J. Sainer byl krátce vězněn) se na řízení podniku podílel prokurista O. Syrovátka (* 1905). 1939–43 v podniku působil bývalý ředitel nakladatelství Melantrich B. Fučík, který se zasloužil o výrazný posun edičního programu ve prospěch náročné tvorby (zejména edicí původní poezie) i o inovaci výtvarné podoby publikací. Od března 1948 do likvidace 1949 řídil firmu v národní správě vydavatelských podniků Práce zmocněnec A. Filippi. V. Sainerová pak pracovala v pražské Státní technické knihovně, J. Sainer vedl bývalou Vilímkovu galerii (Galerii ČFVU). – Firma působila 1872–85 na Novém Městě čp. 6, Spálená 4, 1885–1949 na Novém Městě čp. 89, Spálená 15 (pův. 13) a čp. 158, Opatovická 22. Samostatná knihtiskárna byla 1921–29 na Novém Městě v Řeznické 14. Knihkupectví bylo 1903–38 na Novém Městě čp. 61, Ferdinandova (pak Národní) tř. 24, 1938–49 čp. 59, Národní tř. 30; filiálka ve Vídni od 1894 nejprve Neubaugasse 71, od 1903 Schottenring 1; filiálka v Bratislavě 1935–41 a 1945–49 v budově Reduty.

J. R. V. st. čerpal pro svou skromnou knižní produkci zprvu z obsahu i příloh Humoristických listů (besedníky s dříve časopisecky publikovanými příspěvky, kompletace samostatných příloh časopisu: Nejlepší české humoresky, Svět v zrcadle anekdot). Samostatnou činnost, vedenou výraznou výchovně-vzdělávací tendencí, rozvinul až po zřízení vlastní knihtiskárny. S programem „vytlačení sprostých písní jarmarečních“ vycházely drobné sešity původních i přeložených veršů *Pěkné čtení* (1873, 10 seš., red. J. R. V. st.). Další knižní soubory vznikaly až v 80. letech, když V. budoval závod na novém místě a odevzdával jej synovi. Po edici veršů *Květy z polských luhů* (1883, 10 sv.) v překladech J. E. Nečase následoval šířeji koncipovaný *Výbor cizojazyčných děl básnických* (1884–85, 4 sv., red. L. Arietto). Na překladech se podíleli L. Arietto a V. Černý (A. Theuriet, F. Coppée), J. Vrchlický (T. Cannizzaro) a A. Heyduk (R. Baumbach). Po náhlém ukončení knižnice vyšel ohlašovaný 5. svazek (verše G. G. Byrona v překladu F. Krska)

samostatně až 1891 a výbor z veršů A. Asnyka v překladu F. Kvapila byl neorganicky zařazen do souběžné edice soudobé domácí tvorby *Nová bibliotéka spisů veršem i prózou* (1884–86, 12 sv., red. J. R. V. st.), v níž publikovali verše A. Heyduk, A. E. Mužík, A. Škampa a J. Zeyer a prózy P. Albieri, J. Červenka, O. Mokrý, V. Řezníček, J. Štolba a J. Vrchlický. Znovu s tit. *Pěkné čtení* (1884–86, 5 sv., red. J. R. V. st.), tentokrát s podnázvem Album románů a povídek původních i přeložených, vycházela knižnice napínavé četby pro nejširší vrstvy (autoři J. Klecanda, V. Řezníček; E. G. Bulwer-Lytton, T. T. Jež). K četným dobovým souborům divadelních her se připojily *Vybrané hry divadelních ochotníků* (1883–88, 1895, 21 sv., sv. 20 nezjišt., red. J. R. V. st.). Překlady dvou veseloher G. von Mosera doplnila aktuální repertoárová převážně veseloherní produkce polská (zejména M. Bałucki), francouzská a německá. Původní tvorbou přispěli F. F. Šamberk (Divadelní vlak aneb Vzhůru do Prahy, 1884) a J. Vrchlický (Noc na Karlštejně, 1885), dále J. Junghans, A. Lokay a K. Tůma. Knižnice *Monology* (1885, 4 sv., red. J. Šmaha) obsahovala soubor recitačních výstupů pro J. Šmahu upravených podle cizích textů. – J. R. V. ml. uzavřel otcovy knižnice bez ohledu na další připravené tituly a vlastenecky tendenční výchovně-zábavné zaměření postupně nahradil atraktivní světovou produkcí s výrazným akcentem na módní novinky, zejména francouzské románové produkce a na popularizační obrazová díla. K interní i externí spolupráci získal kvalitní redaktory, jejichž individuální vklad však zpravidla zůstával v unifikovaných produktech dokonale organizované práce továrního charakteru anonymní. Ediční program nakladatelství dlouhodobě formoval zejména tvůrce jeho programu pro děti a mládež F. S. Procházka, který s V. spolupracoval i po svém odchodu do Unie 1901. Na redakci řady beletristických knižnic se podílel F. Sekanina, časopisy a populárně-naučné a obrazové publikace redigoval J. Klecanda, dlouholetým redaktorem nakladatelství byl překladatel z ruštiny a francouzštiny spiritista J. Janeček, který u V. zpracoval katalog vynikajících osobností s biografickými fotografiemi, částečně použitý pro Národní album (1899). Po 1900 působili krátce jako redaktoři nakladatelství mj. F. V. Krejčí, K. H. Hilar, K. Weinfurter, po smrti J. R. V. st. (1911) mj. M. Holas, R. Lužík a J. Körber. Autokratický způsob řízení podniku, provázený improvizovanými zásahy, podřizujícími dlouhodobý ediční program aktuálním komerčním požadavkům, znejasňoval až do smrti J. R. V. ml. kontury knižnic i personálních souborů. Jednotlivé svazky byly zpravidla číslovány jen na obálkách sešitů a po expedici sešitových vydání, v nichž vycházela převážná většina produkce, byly mnohé tituly (bez původních nakladatelských údajů a vročení) podle potřeby přeskupovány do nových celků. Samo nakladatelství tak po čase neznalo pořadí svazků některých knižnic. Opakovaným vytěžováním starších tiskových zásob a podkladů a jejich vkládáním do nových knih se v jeho produkci od 90. let 19. století do konce 30. let 20. století stíral rozdíl mezi novými vydáními, dotisky a tzv. obálkovými vydáními. – V knižnici *Vilímkova ilustrovaná knihovna rodinná* (1890–1910, asi 24 nečísl. sv.) doznával původní program nakladatelství výběrem románů a povídek současných českých autorů. Publikovali v ní P. Albieri, J. Arbes (romaneto Poslední dnové lidstva), S. Heller, F. Herites, I. Herrmann, V. Hladík, E. Jelínek, K. Klostermann (mj. V ráji šumavském), K. Leger, J. Osten, A. Stašek (Blouznivci našich hor), J. Svátek, V. Štech a K. Švanda ze Semčic. Již v další ediční řadě *Vilímkova knihovna románů cizojazyčných* (1892–99, asi 13 nečísl. sv.) obrátil nakladatel pozornost k přeložené románové tvorbě s akcentem na francouzskou jazykovou oblast. S citem pro aktuální atraktivitu autorů zahájil románem É. Zoly Zkáza a pak následovaly vedle dalších dvou Zolových románů překlady zvláště z francouzštiny (P. Bourget, F. Coppée, A. Daudet, G. de Maupassant, G. Ohnet), jednotlivě i z angličtiny, italštiny a ruštiny. *Ilustrované romány pro lid* (později s názvem. *Vilímkovy ilustrované romány*, 1893–1914, asi 22 nečísl. sv., zprvu red. J. R. V. ml., pak red. neuváděn) soustředily po atypickém souboru Rubešových nejlepších humoresek a povídek překlady čtenářsky přitažlivých dobrodružných, historických a sociálních románů, z nichž některé vycházely v dalších vydáních po celou dobu existence nakladatelství a upevňovaly jeho popularitu v širokých čtenářských kruzích. Vyšli zde např. H. Beecher-Stoweová (Strýček Tom), J. F. Cooper (Poslední Mohykán), A. Dumas st. (Tři mušketýři aj.), O. Féré a D. Saint-Yves (Baron Trenck), A. R. Le Sage (Gil Blas), W. Scott (Bludný rytíř), L. Wallace (Ben Hur) i A. S. Puškin (Piková dáma) a Po-

láci J. I. Kraszewski a K. Przerwa-Tetmajer. Jen krátce vycházely *Moderní knihy* (1897–98, 10 sv.), které měly pečlivým výběrem autorů i národních literatur tvořit protiváhu populárním překladovým knižnicím nakladatelství. Zastoupeny v nich byly překlady z angličtiny, francouzštiny (M. Prévost), holandštiny, maďarštiny, němčiny (A. Schnitzler), norštiny a španělštiny. Živý eklektický beletristický program nakladatelství charakterizovala nejlépe jeho kmenová knižnice *Vilímkova knihovna* (1898–1947, 383 sv.) obsahující jak pestrý výběr novější české i světové tvorby, tak atraktivní historické příběhy, senzační společenské romány, cestopisné črty, detektivky, romány divokého Západu a ženské čtivo. Opřena o díla populárních autorů reflektovala i moderní směry, udržovala kontakt s nejmladší literaturou, sporadicky zařazujíc i původní prvotiny. Jako její redaktor byl uváděn nejprve J. R. V. ml., který i později zasahoval do jejího programu, od 20. let (podle některých údajů od založení) do 1944 ji redigoval F. Sekanina s kruhem lektorů, od 1939 jako knižnici výlučně původních prací. Z významnějších nebo dobově příznačných knih českých autorů v ní např. vyšly Neviditelný J. Havlíčka, Kamarádi svobody J. Mahena, Plané milování a Náměstí republiky M. Majerové, Muži jdou ve tmě J. Marka, prvotina Lidské srdce H. Malířové (podp. H. Nosková), romány Jan Jílek, Jiří Šmatlán, Na Librově gruntě, Děti čistého živého T. Novákové, prvotina O zlých samotářích I. Olbrachta, Passiflora K. Sezimy, V temných vírech A. Staška, Marné lásky a Milenky R. Svobodové. V knižnici dále publikovali: A. J. Alex, O. Auředníček, L. Baudyšová, B. Benešová, M. Calma, A. Červinka, K. Červinka, P. Dejmek, K. Dewetter (podp. De Wetter), K. Dolénková, K. Elgart Sokol, K. Engelmüller, O. Fastrová, J. V. z Finberka, M. Fričová, Fringilla, M. Fučík, F. Götz, F. Hamza, L. Hanušová, J. Havlasa, J. Č. Havlín, F. K. Hejda, S. Heller, F. Herites, V. Hladík, J. Hloucha, K. Hloucha, R. R. Hofmeister, M. Holková, K. Horký, J. R. Hradecký, J. Jahoda, Č. Jeřábek, V. K. Jeřábek, K. Jonáš, E. Jurčinová, B. Kaminský, J. F. Karas, M. Kareš, J. Klecanda, K. Klostermann, J. Knap, M. V. Kratochvíl, F. V. Krejčí, R. J. Kronbauer, E. Lederer (pseud. Leda), J. Lier, A. Liška, F. Mach, A. Marek, J. Maria, J. Mařánek, J. Masařík, J. Matějka, A. Mazel, R. Medek, J. Müldner, V. Müller, P. Nauman, M. Pachnerová, J. Pasovský, K. Piskoř, G. Preissová, V. Prokůpek, S. Reiniš, Z. Rón, J. V. Rosůlek, K. Rožek, K. Sezima, O. Schäfer, K. Scheinpflug, V. Schwab (pseud. P. List), F. Skácelík, J. Skalák, J. Spáčil, B. Stejskal, J. V. Strniště, L. Suchý, I. Suk, P. Sula, J. Sumín, J. J. Svátek, F. X. Svoboda, E. Synek, D. Šajner, F. E. Šaman, K. Šarlih, J. K. Šlejhar, V. Štáflová, O. Štorch-Marien, F. Téver, A. M. Tilschová, M. Tippmannová, E. Tréval, J. Trojan, A. J. Urban, E. Vachek, J. Vrba, Q. M. Vyskočil, B. Zahradník Brodský, F. Zavřel, A. Zeman, A. Ziegloserová. Z cizích literatur knižnice zahrnula díla již v nakladatelství osvědčených autorů, častěji však překlady rozšiřující spektrum produkce k aktuálním novinkám trhu a jeho komerčnímu rozvíjení. Z francouzštiny vedle A. Daudeta, A. France, P. Lotiho, G. de Maupassanta byli do edice zařazeni mj. H. Bordeaux, M. Dekobra, R. Dorgelès, C. Farrère, L. Hémon, P. Hervieu, P. Istrati, P. Louÿs, M. Van der Meersch, R. Radiguet (Ďábel v těle), J. H. Rosny, G. Simenon, M. Tinayre, L. de Tinseau, R. Vercel; z angličtiny R. Beach, H. Caine, J. O. Curwood, A. C. Doyle, E. Glynová, R. S. Hichens, J. Joyce (Dubliňané), J. London, M. Michelson, E. A. Poe, J. B. Priestley, U. Sinclair, E. Wallace, H. G. Wells; výrazněji byla zastoupena i italská literatura (G. D'Annunzio, G. Deleddová, Neera, G. Papini, O. Pedrazzi, G. Verga), próza z němčiny (P. Altenberg, H. Dominik, B. Kellermann, E. von Keyserling, G. Meyrink, L. Perutz, C. Viebigová), polštiny (G. Daniłowski, T. O. Konczyński, W. Orkan, K. Przerwa-Tetmajer, M. Rodziewiczówna, H. Sienkiewicz, W. Sieroszewski, J. Weyssenhoff, G. Zapolska, S. Żeromski) a ruštiny (I. A. Bunin, A. P. Čechov, K. A. Čcheidze, J. N. Čirikov, Z. N. Gippiusová, V. G. Korolenko, P. N. Krasnov, V. J. Kryžanovská: román o J. Husovi Světla Čech, A. I. Kuprin, I. A. Salov, A. V. Tyrkovová); méně ze španělštiny (V. Blasco Ibáñez, H. Wast), maďarštiny (K. Mikszáth, G. de Vaszary), norštiny (J. Bojer, S. Boo, A. Skramová), dánštiny (J. A. Larsen), švédštiny (G. af Geijerstam), slovinštiny (I. Cankar) a srbštiny (S. Sremac). Výbor rumunských povídek pořídila J. Hušková-Flajšhansová. V knižnici *Detektivní romány a novely* (1907–10, asi 9 nečísl. sv.) pokračovalo nakladatelství v titulech holmesovského cyklu A. C. Doyla z Vilímkovy knihovny, k nimž přiřadilo detektivky M. Leblanca s příhodami A. Lupina aj. V knižnici *Vilímkova humoristická knihovna* (1907–31, 66 nečísl. sv.)

spolu s novým vydáním úspěšného cyklu humoresek Z českých mlýnů K. Tůmy převažovaly soubory kratších próz, v nichž dominoval J. Skružný; dále v ní byli zastoupeni: E. Bass, K. Červinka, P. Dejmek, J. Hašek, R. Hašek, F. K. Hejda, T. Hrubý, J. Jahoda, B. Kaminský, J. Klecanda, L. Křikava, E. Kučera, F. Málek, L. Petr, B. Prusík, O. Seykora Kostelecký, F. Skácelík, R. Těsnohlídek, V. Tůma, F. J. B. Veverka (pseud. F. Vever) a K. Želenský. Jen okrajově se vyskytly ukázky humoru slovenského, anglického, maďarského a výbory z amerických a ruských humoresek. Nová řada edice (1942) se po 1. svazku (V. Werner: Sedí rybář u vody) již nerozvinula. Nejvýraznějším beletristickým projektem nakladatelství byl nedokončený soubor *1000 nejkrásnějších novel 1000 světových spisovatelů* (1911–15, 102 seš. v 34 sv., red. F. Sekanina), koncipovaný jako populární encyklopedie světové literatury s ukázkami. Do předčasného ukončení, zdůvodněného zejména nedostatkem papíru a přerušením literárních kontaktů během 1. světové války, přinesl 500 novel z různých jazykových oblastí, uvedených vždy medailony jejich autorů. Převažovaly zejména překlady z francouzštiny, němčiny, angličtiny, italštiny a španělštiny, výrazný podíl však měly jazyky slovanské a severské; zastoupena byla i maďarština, rumunština, řečtina, holandština, čínština, turečtina, arabština, hebrejština. Těžiště výběru spočívalo v literatuře konce 19. a počátku 20. století, uvedeni však byli i antičtí klasikové a ukázky z klasických literatur orientálních. K dramatu se J. R. V. ml. vrátil knižnicí *Vybrané hry českých divadel* (1896–1902, 7 nečísl. sv., red. J. Ladecký). Soubor eklektických her F. Rutha doplnil překlad z angličtiny a veselohra F. Sychry. Na otcovu knižnici *Vybrané hry divadelních ochotníků* navázal V. ml. šíře koncipovanou 2. řadou (1911–16, 27 sv., red. J. Lukavský, od sv. 25 red. nezjištěn). Většinou lehčí konverzační hry zpravidla ze soudobého repertoáru pražských divadel s překlady z angličtiny (W. S. Maugham), dánštiny (G. J. Wied), francouzštiny (A. Capus, R. de Flers, G. de Porto-Riche), němčiny (mj. H. Bahr, K. Schönherr) a ruštiny (I. V. Špažinskij), doplnili původními hrami K. Jonáš, F. V. Krejčí, L. Mattuš, J. Skružný a K. Želenský. Okolo 1920 nakladatel k souboru přiřadil několik her F. X. Svobody. V knižnici *Láska a život slavných mužů a žen* (1913–40, ve 20. letech jako „nová řada“, asi od 1931 se změněným názvem *Láska a život proslulých mužů a žen*, 9 čísl. sv. do 1917, pak asi 21 nečísl. sv.) vycházely přeložené rutinní životopisné romány z atraktivního prostředí příslušníků vládnoucích kruhů, aristokracie, politiků a umělců. *Vilímkův výbor světových románů* (1925–26, 5 nečísl. sv.) nezopakoval úspěch knižnic oddechové beletrie z počátků nakladatelství. Konkurence poválečných průbojných nakladatelství, produkujících soudobou světovou beletrii v kvalitních překladech a profesionální přitažlivé grafické úpravě, nutila nakladatelství k pečlivější redakční práci, zřetelnějšímu formování edičního programu i k orientaci na nové žánry. Knižnice literatury faktu *Knihy osudů* (1929–48, 23 sv.) se zprvu zaměřila na překlady životopisů význačných politických osobností, postupně však převážily původní paměti z divadelního a uměleckého prostředí (R. Deyl, K. Engelmüller, J. Kvapil, V. Novák, Z. Štěpánek aj.). V silné konkurenci se nerozvinula edice moderních cestopisů *Kolem světa* (1936–37, 3 sv.). Beletristické knižnice procházely postupnou proměnou a výrazným omlazením překladatelského týmu. Knižnice „kultivované ženy“ *Juno* (1936–39, 9 sv., red. A. Pospíšilová) nabídla soudobou zahraniční románovou tvorbu pro ženy. *Světová žeň* (1936–49, 32 sv., sv. 31–32 s nakladatelstvím Práce, red. J. Thon) vyčlenila moderní přeloženou beletrii nakladatelství z jeho nepřehledné produkce reedic a po specializaci Vilímkovy knihovny na původní tvorbu koncem 30. let převzala funkci její cizojazyčné části. Vyšly v ní překlady z angličtiny (mj. L. Bromfield, N. Farson, L. O'Flaherty, C. Roberts, H. S. Walpole), francouzštiny (M. Aymé, M. van der Meersch, C. Roy, R. Vercel), dánštiny (G. Gunnarsson), holandštiny (M. H. Székely-Lulofsová), švédštiny (G. Gustaf-Janson, J. R. Hemmer), portugalštiny (A. Azevedo), za nacistické okupace zejména z němčiny (před válkou jen H. Fallada), dále z italštiny (M. Moretti) a finštiny (A. Järventaus). Knižnice *Vilímkovy milé knihy* (1938–48, 14 sv.) modernizovala tradiční oddechovou a humoristickou složku produkce nakladatelství. Převažovaly překlady z angličtiny (mj. P. G. Wodehouse, J. B. Priestley), maďarštiny, němčiny a norštiny, původní tvorbu zastupovali mj. O. Schäfer a J. Wenig. Z okupačního čtenářského návratu k české klasice a obrozenecké tematice těžila *Vilímkova ilustrovaná národní knihovna* (1939–48, 15 sv., do

1942 red. F. Sekanina, 1948 V. Tichý) novými vydáními české románové a povídkové tvorby 19. a 20. století s výrazným ilustračním doprovodem kolísavé úrovně. Novum v edičním programu nakladatelství od 90. let 19. století znamenala básnická knižnice *Tvar* (1940–48, 21 sv.; 1940–45 red. B. Fučík a V. Závada, od 1945, sv. 15, J. B. Čapek). Soustředěna na původní, s jedinou výjimkou (B. Jablonský) soudobou tvorbu se pokusila prosadit v obtížné konkurenci s obdobnými sbírkami jiných nakladatelství (Fr. Borový, Melantrich, Václav Petr) a v zápasu s okupační cenzurou (neprošly sbírky V. Vokolka a S. Zedníčka). Kromě nové tvorby zavedených autorů (F. Hrubín, S. Kadlec, J. Zahradníček) v ní vyšly sbírky příslušníků mladší básnické generace (O. Kryštofek, J. Macháček, J. Pilař) i jejich prvotiny (K. Doskočil, J. Hauková, J. Kameník, M. Sedloň, po 1945 F. Listopad); v poválečném období za redakce J. B. Čapka (autoři V. Bajnarová, D. Šajner, Č. Vašák aj.) sbírka svou předchozí kvalitu nepodržela. Jen zlomek původního projektu systematického zpřístupnění předobrozenské slovesné tvorby (texty J. Tannera a F. Kadlinského a výbor barokní poezie) realizovala *Barokní knihovna* (1941, 2 sv., red. J. Vašica a Z. Kalista). S proměnou produkce od konce 20. let souvisí i dvousvazkový pokus o bibliofilskou knižnici *Hyllos* (1929–41, 2 sv.). Po básních J. Lindy přinesla s časovým odstupem překlad veršů M. J. Lermontova. – Ediční praxe, akcentující bezprostřední komerční úspěch, nepříznivě ovlivnila soubory spisů českých spisovatelů, které za Vilímkova života byly zpravidla jen mechanicky řazenými svazky děl kmenových autorů nakladatelství. Postupně vycházely Spisy J. Klecandy (1901–08, 21 sv.), znovu Sebrané spisy J. Klecandy (od 1924, 3 čísl. sv. a další nečísl.), Spisy K. Klostermanna (1904–28, 38 sv.), Spisy F. X. Svobody (1905–44, 84 sv.), Spisy T. Novákové (1914–30, 17 sv., red. an. A. Novák) a Sebrané spisy T. Novákové (1948, 1 sv., red. V. Tichý), Zlatá kniha V. Beneše Třebízského (1915–22, 7 sv., red. F. S. Procházka), Spisy T. E. Tisovského (1918–25, 11 sv.), Spisy F. J. Čečetky (1924–32, 27 sv.), Spisy K. Sezimy (1927–30, 10 sv.), Sebrané spisy K. Šípka (1928–30, 5 sv., red. V. Štech), Dílo R. Svobodové (1940–46, 12 sv., red. M. Pujmanová), Sebrané spisy K. Scheinpfluga (1945–48, 4 sv.), Vybraný soubor S. Loma (1948, jen sv. 3). Jedinou vědeckou edici představuje torzo Mistra Jana Husi Sebrané spisy (b. d., 1904–08, 6 sv., red. V. Flajšhans), které převedl k V. ze svého nakladatelství J. Bursík. Soubory spisů cizích autorů uvádělo nakladatelství převážně pod rámcovým názvem *Slavní autoři literatur světových* (1908–33, red. F. Sekanina). Jejich podobu ovlivnil V. zásadní odpor k sebraným spisům, zjevný i z jeho jednání s majiteli autorských práv. U některých autorů byly k původní řadě spisů ve 20. letech přičleňovány další nečíslované svazky (někdy s označením Romány) nebo obálková vydání starších i novějších titulů z Vilímkovy knihovny. Bez patrné koncepce tak byly v jednotlivých řadách postupně zahajovány Spisy É. Zoly (1908–27, 30 sv.), G. de Maupassanta (1908–13, 24 sv.), M. P. Arcybaševa (1909–10, 5 sv., 1925–33 další nečísl.), L. N. Tolstého (1909–26, 24 sv.), G. D'Annunzia (1910–12, 11 sv.), H. de Balzaca (1910–18, 10 sv.), H. G. Wellse (1910–12, 8 sv.), A. P. Čechova (1910–13, 15 sv.), A. Dumase st. (1911–20, 24 sv., do 1933 další nečísl.), A. I. Kuprina (1911–12, 6 sv.), C. Lemonniera (1911–13, 8 sv.), Ch. Dickense (1912–22, 7 sv.), H. R. Haggarda (1913–14, 3 sv.) a V. Huga (1918, 2 sv.). Mimo rámec Slavných autorů vyšly Spisy W. Scotta (1914–21, 2 sv.) a Vybrané spisy A. Averčenka (1923–25, 12 sv.). Díla některých dalších komerčně úspěšných beletristů (R. Beach, J. F. Cooper, L. A. Čarská, J. N. Čirikov, E. Glynová aj.), vydávaná v různých knižnicích nebo samostatně, byla v propagačních tiscích nakladatelství prezentována dodatečně jako soubory. Díla V. nejúspěšnějšího autora J. Verna vycházela nejprve v knižnicích, později postupně v několika souborech (Spisy J. Verna, 1905–11, 20 nečísl. sv.; Levné ilustrované vydání románů J. Verna, 1910–15, 7 čísl. a 10 nečísl. sv.; Romány J. Verna, velká řada 1922–34, 17 nečísl. sv. a malá řada 1924–39, 37 nečísl. sv.; Nesmrtelné romány J. Verna, 1948–49, 5 sv., red. V. Tichý), z nichž však žádný neobsáhl všechny nakladatelstvím vydané autorovy tituly. – S oporou v časopisech Naší mládeži a Malý čtenář, které nakladatelství převzalo 1887 a tak prakticky zachránilo jejich existenci, se postupně rozvinula jedna z nejvýznamnějších aktivit podniku, péče o četbu dětí a mládeže. Z časopisů si zejména Malý čtenář za řízení F. S. Procházkou získal širokou oblibu mezi školáky a stal se výkladní skříní podniku, také list Naší mládeži si záhy vydobyl vůdčí postavení mezi periodiky pro dospělejší mládež.

Ve 30. letech dále vznikl oblíbený týdeník pro nejmenší čtenáře Srdíčko (1932/33–1941/42, 10 roč.). V redakci B. Schweigstilla přinášel prózy, verše a loutkové hry s ilustracemi C. Kotyšana. Jednotlivé ročníky (40 čísel) byly po kompletaci nabízeny s podtitulem Kniha krásného čtení československých (od 1938/39, roč. 7 českých) dětí jako knižní publikace. Měsíčník, od roč. 2 čtrnáctideník Zora (podtitul List našich děvčat, od roč. 2 List našich dívek) vycházel 1934/35–1938/39 (roč. 1–5), zanikl 10. číslem 5. ročníku. Redigovali jej B. Sílová a J. R. Vávra s red. kruhem (roč. 1), J. Hüttlová (roč. 2 a 3), V. Štáflová a B. Stýblová (roč. 4–5). Kromě redaktorů v něm beletrii tiskli L. Baudyšová, F. Flos, D. Hallová (i pseud. E. Slánská), L. Merlínová, M. Mervartová-Klírová, A. Mittenhuberová, J. Petrus, F. S. Procházka, M. Tippmannová, T. E. Tisovský, Q. M. Vyskočil, J. Wenig. V informační části psali o literatuře mj. M. Novotný, J. V. Rosůlek a A. Wenig. Na poslední ročník Zory krátce navázala stejnojmenná knižnice, která však záhy zanikla. Formou časopisu též vycházel Dobrodružný svět, ilustrovaný románový týdeník věnovaný dobrodružství, romantice a putování po cizích krajích (1927–1937/38, 12 roč., odp. red. J. R. Vilímek ml.), sloužící postupné distribuci jednotlivých archů přeložených dobrodružných románů, které pak přicházely na trh v kompletech. – V těsné součinnosti s časopisy se do historie nakladatelství neméně výrazně zapsaly i knižnice určené dětem a mládeži. Z nich *Vilímkova knihovna mládeže dospívající* (1891–1925, okolo 50 sv., red. F. S. Procházka) zahájila překlady románů J. Verna a K. Maye, pro jejich úspěšnost je však záhy nakladatel soustředil do samostatného souboru Dobrodružné cesty (1893–1903). Žánrově nevyhraněná knižnice obsáhla světově proslulá dílka pro mládež (E. De Amicis: Srdce, F. H. Burnettová: Malý lord) a v úpravách i práce dalších autorů (V. Hugo, V. I. Němirovič-Dančenko, I. N. Potapenko, H. Sienkiewicz, W. Sieroszewski; též Kalevala) nebo ve výborech (Tolstoj mládeži, Gogol mládeži). Domácí tvorbu uvedlo nové vydání Jiráskových Starých pověstí českých s ilustracemi Věnc. Černého a edice pokračovala historickými, dobrodružnými i reportážními prózami (V. Beneš Šumavský, F. Černý, P. Dejmek, K. Dewetter, K. Hloucha, J. F. Karas, V. Řezníček) a také vlastivědnými publikacemi (J. Dolenský, K. Kálal). Souběžně vznikla i *Vilímkova knihovna Malého čtenáře* (1893–1925, asi 110 sv., red. F. S. Procházka), bezprostředně spjatá se stejnojmenným časopisem. Zprvu věkově i žánrově nediferencovaná knižnice kombinovala základní díla české literatury 19. století (B. Němcová: Babička, K. J. Erben: Kytice, próza P. Chocholouška Templáři v Čechách v úpravě F. Hrnčíře) s převažující novější původní beletrií, překlady i naučnou literaturou. Původní tvorbu v ní reprezentovali zejména A. Dostál, F. Herites, O. Svoboda a dále V. Beneš, L. Benýšek, F. J. Čečetka, J. V. z Finberka, F. Flos, K. Hloucha, J. Jahoda, A. Jenne, K. Klostermann, J. Kožíšek, F. Mačenka, H. Malířová, J. Milota, E. Musil-Daňkovský, J. Pávek, O. Pospíšil, K. V. Rais, V. Řezníček, K. Semerádová, F. Strejček, P. Sula, F. X. Svoboda, T. E. Tisovský, Č. Tonder, B. K. Vendyš, Q. M. Vyskočil, A. Wenig, K. J. Zákoucký); F. S. Procházka k nim připojil české adaptace světových děl (L. Carroll, C. Flammarion, R. L. Stevenson) a též historické pojednání o husitech od K. Herloše (K. G. R. Herlossohna). Cizí dobrodružnou četbu v edici zastupovali mj. A. Assolant (Hrdinný kapitán Korkorán), L. Boussenard (Burští junáci), E. Candèze (Dobrodružství cvrčka houslisty), L. N. Tolstoj (Kavkazský zajatec) a též A. Laurie, D. N. Mamin-Sibirjak, M. Reid, četbu dívčí L. A. Čarská a pohádkovou Dán C. Ewald. Po ukončení knižnice vycházela beletrie pro mládež ve formě archových příloh časopisu (jako Románová knihovna Malého čtenáře, později Románová příloha Malého čtenáře) až do 1940. Postupně vznikaly již diferencované řady pro jednotlivé čtenářské kategorie. Úsilím o hodnotnou dívčí literaturu se zprvu vyznačovala knižnice *Dívčím srdcím* (1902–37, asi 60 nečísl. sv., red. P. Maternová a O. Petrová, později red. neuveden). Překlady z angličtiny (F. Montgomery, Ouida), francouzštiny (J. H. Bernardin de Saint-Pierre), polštiny (M. Konopnicka, Z. Urbanowska), ruštiny (D. N. Mamin-Sibirjak a zejména L. A. Čarská) doplnila česká tvorba, mj. M. Calma, R. Čechová, T. Mellanová, A. Mittenhuberová, T. Nováková, A. Řeháková, K. Semerádová, V. Sokolová, J. Sumín, T. E. Tisovský, v posledních letech J. Hüttlová, M. Mervartová-Klírová a spolupracovnice nakladatelství V. Štáflová, která naplnila i knižnici *Zora* (1939–40, 3 sv.). Beletrii pro mladší čtenáře vyčlenilo nakladatelství do knižnice *Z knihy do srdéčka* (1909–21, asi 23 nečísl. sv.,

red. F. S. Procházka), již vyplňovali K. Bufková-Wanklová, B. L. Černý, K. Dewetter, D. Filip, B. Klimšová, J. D. Konrád, J. Košín z Radostova, P. Sula, z cizích autorů Francouzi A. Assolant, A. France, G. Sandová, Angličan W. M. Thackeray, Ital C. Collodi a Ruska L. A. Čarská, převážně v úpravách pro děti. Chlapecké, většinou přeložené četbě (z českých autorů jen F. Flos) byla určena edice *Dobrodružná knihovna* (1929–30, 5 nečísl. sv.). Později vyšly pro odběratele dětských časopisů Malý čtenář a Srdíčko tematické povídkové výbory v knižnici *Kroužek pestré četby* (1940–41, 10 sv., red. E. Frynta st.). Poválečné *Knihy pro mládež* (1947–49, 14 nečísl. sv., poslední sv. v nakladatelství Práce, red. J. Heller a V. Kovářík) zahrnuly v tradičně nevyhraněném profilu původní současnou tvorbu pro děti a mládež všech věkových kategorií: pohádky (V. Cinybulk, J. Kadlec, J. Kubišta, J. Marek), chlapecké příběhy (J. Kolář, K. Pirner, L. Prokeš, V. Týml), dívčí četbu (K. Dolénková, Z. Jindrová) a historickou prózu (M. Dohnalová-Boháčová). Ediční řada *Mladá scéna* (1946–48, 12 sv., red. V. Kovářík) soustředila původní divadelní hry pro mládež od současných autorů (J. Heller, M. Holková, F. Hrubín, J. Kolář, M. Kolář, Z. Vovsová) i dramatizace klasických předloh, doplněné režijními poznámkami a scénickými návrhy. 1930 převzalo nakladatelství vydávání odborného časopisu Loutkář (podtitul: List pro studium a povznesení československého loutkářství; u Vilímka vycházel 1930/31–1938/39, roč. 17–25, odp. red. J. Veselý, od 1936/37, roč. 23, č. 2 V. Skála) i přidruženou knižnici loutkových her *Knihovna českých loutkářů* (u Vilímka 1930–35, sv. 228/230–280). Původními hrami do ní přispěli mj. B. Blanická, J. Brožová-Malá, V. Brtník, F. Čech, J. Hloušek, E. A. Hruška, A. Jenne, J. Machoň, L. Mašínová, V. Michna, R. Nešvera, J. Popelová, J. Průcha, J. Rudloff, E. Stoklas, B. Studničková, L. Tesařová, F. Tomek, R. F. Vojíř a cyklem adaptací světových i českých dramatických prací pro loutky Jar. Bartoš (např. J. K. Tyl: Strakonický dudák). V drobném souboru *Loutkové hry Malého čtenáře* (1931–33, 40 sv., red. J. Veselý) byli zastoupeni z významnějších autorů zejména J. Průcha a F. Langer, dále R. Nešvera, J. V. Rosůlek, B. Schweigstill, P. Sula, O. Šeller, Z. Vaňorná a R. F. Vojíř. Spolu s hrami nabízelo nakladatelství i dekorace pro rodinná loutková divadla (mj. od A. Scheinera a J. Skupy) a loutkářské příručky. – Od 90. let zajišťoval překlady z beletrie široký okruh překladatelů několika generací. Z angličtiny překládali mj. Jos. Bartoš, L. Baštecká, A. Černík, G. Dörfl, Z. Franta, Z. Hobzík, J. Hrůša, S. Chittussi, B. Chudoba, H. Kosterka, M. Kottová, E. Krásnohorská, P. Maternová, P. Moudrá, Z. Münzerová, K. Mušek, J. Pachmayer, V. Patejdl, J. Pober, Ž. Pohorecká, A. Pospíšilová, B. Prusík (i pseud. J. Ščerbinský), I. Sekanina, I. Schulz, P. Sobotka, J. Staněk, A. Starý, L. Suchý, Č. Syrový, B. Šimková, A. J. Urban, K. Vít (podp. K. Vít-Veith), L. Vokrová-Ambrosová, J. Vorel, K. Weinfurter, J. Zajíček, G. Žďárský a prostřednictvím angličtiny z bengálštiny A. Klášterský (R. Thákur); z dánštiny H. Hackenschmied, M. Krausová-Lesná, P. Moudrá, M. Polívková, E. Walter; z finštiny V. Skalička; z francouzštiny O. Auředníček, A. Bačkovský (pseud. Jean Rowalski), V. Beneš Šumavský, J. J. Benešovský-Veselý, F. Bíbl, J. Borecký, K. Čvančara, J. Dlabač, V. Dyk, O. Fastrová, B. Frida, A. Gottwald, J. Guth-Jarkovský, V. Hladík, Z. Hobzík, A. Horáková, E. Horká, I. Hořica, J. Hüttlová, S. Chitussi, F. S. Jaroš, B. Jedlička, H. Jelínek, B. Jirsík, S. Kadlec, J. Karásek ze Lvovic, H. Kosterka, J. Kubišta, O. Kunstovný, E. Lederer, E. Lešehrad, J. R. Marek, H. Mettalová, P. Moudrá, J. Nevole, J. Pachmayer, J. J. Paulík, L. Petr, R. Peyrová, J. Poch, A. Pospíšilová, F. Pover, A. Procházka, F. S. Procházka, P. Projsa, B. Prusík, J. Pšenička, E. Řeháková, F. Sekanina, Jul. Schmitt, B. Spurný, J. V. Sterzinger, L. Suchý, M. Svoboda, K. Šafář, M. Šárecká (Radoňová), O. Šimek, R. Thonová, K. Toman, A. Tuček, A. Tvrdek, Ant. Veselý, J. Vobrubová-Koutecká (podp. Vobrubová-Veselá), J. Vrchlický, J. Wagner (pseud. Antonín Koudelka); z holandštiny L. Faltová, J. Kamper, H. Kosterka; z italštiny O. Auředníček, A. Bačkovský (pseud. Jean Rowalski), J. Borecký, A. Felix, H. Hackenschmied, V. Hanus, V. Jiřina, K. Klostermann, F. Kroutil, F. Novotný, A. Procházka, P. Projsa, N. Tučková, M. Votrubová-Haunerová; z maďarštiny G. N. Mayerhoffer; z němčiny N. Balcarová, V. Beneš Šumavský, B. Bresková-Mařáková, B. Břečková, J. Čep, K. Dvořák, J. Fučíková, M. Hlávka, Z. Hostinská, I. Hošťálek, M. Kottová, J. Kvapil, H. Malířová, J. Münzer, Z. Münzerová, M. Novotný, H. Salichová, M. Slonková, K. Švanda ze Semčic, J. Vobrubová-Koutecká; z norštiny H. Hackenschmied, H. Kosterka; z polštiny M. Calma, V. Dresler,

C. L. Frič, J. Klecanda, J. Koněrza (pseud. J. Rozvaha), V. Kredba, J. J. Langner, P. Maternová, K. V. Rypáček, A. Schwab-Polabský, A. Spáčil, F. Vondráček; z portugalštiny E. Keller; z rumunštiny J. Hušková-Flajšhansová; z ruštiny L. Baudyšová, A. Brtníková-Petříková, E. Čech, V. Červinka, K. Frypés, F. Husák, J. Janeček, J. Jílek, F. J. Matěcha, F. Mézl, S. Minařík, V. Mrštík, J. Pelíšek, Ž. Pohorecká, B. Prusík, L. Ryšavý, V. Sokolová (pseud. V. Sokolov), T. Turnerová, V. Unzeitig, J. Wagner; ze slovinštiny J. Toucová-Mettlerová; ze španělštiny A. V. Bejček, Z. Hobzík, H. Kosterka, K. Vít (podp. K. Vít-Weith); ze švédštiny M. Krausová-Lesná, V. Šuman, J. Vrtišová. První populárně-naučná řada *Věděním a životem* (1897–1927, asi 48 nečísl. sv.) přinášela stati z přírodních i společenských věd, politiky (E. Ludwig), uměnovědy (F. X. Harlas), literární historie (G. Papini: Dante), psychologie, okultismu (J. Janeček, K. Weinfurter). Příručky sebezdokonalování a životního úspěchu O. S. Mardena vytvořily v knižnici samostatný soubor Knihy života (21 střídavě čísl. sv.) v překladu J. Váni. Výrazněji profilovaná *Nová řada* této knižnice (1935–38, 5 nečísl. sv.) se zaměřila na populární životopisy státníků, politiků a umělců. *Knihovna historická a kulturní* (1908–14, střídavě čísl. sv.) soustředila historické spisy K. Tůmy, C. Merhouta a V. Řezníčka, které doplnily paměti J. Kaizla. Zprvu pod patronací Osvětového svazu vycházela knižnice popularizačních brožur *Za vzděláním* (1913–41, 1946–48, 148 sv., red. P. Zenkl, pak red. neuveden, od 1946 K. Krejčí) s populárními přehledy z různých oborů přírodních i společenských věd, příspěvky k aktuálním společensko-politickým otázkám (K. Krofta), z literárněvědné oblasti přinášela zejména přehledy jednotlivých národních literatur (bulharské M. Weingart, polské B. Vydra, švédské O. Heidrich) i monografie (shakespearovskou V. Mathesia, dantovskou F. Pacáka); po válce se v ní literárněvědnou tematikou zabývali J. Horák a M. Heřman. Jazykovědě se věnovali M. Weingart a P. Zenkl, hudební vědě V. Helfert (B. Smetana) a K. Hoffmeister (A. Dvořák). Až poslední období nakladatelství přineslo samostatné knižnice o umělecké tvorbě. V edici *Knížky o umění* (1942–48, 4 sv., red. V. Müller) publikovali eseje o divadle J. Frejka a J. Stejskal, o umění M. V. Kratochvíl, o literatuře M. Novotný, v „knihovně rozborů děl slovesných, hudebních a výtvarných“ *Hlasy* (1945–49, 14 sv., red. J. Dolanský, V. Kovářík, J. Plavec a V. Novotný) literární analýzy patřily mj. Nerudovým Povídkám malostranským (K. Polák), Stroupežnického Našim furiantům (V. Müller), Horovu Janu houslistovi (J. Linhart), Vrchlického Satanele (V. Tichý), Tylově Fidlovačce a Čechovu Lešetínskému kováři (F. Strejček), Světlé Kříži u potoka (V. Mazlová) a Ovidiovým Proměnám (I. Bureš). Jediným svazkem (1943) skončil pokus o dokončení rozsáhlého projektu Rostlinopis, jehož torzo převzal V. z likvidovaného nakladatelství Aventinum. Poslední naučná edice *Světem a přírodou* (1945–49, 9 sv., red. J. Augusta a J. Kunský) zařadila původní přírodovědné monografie a cestopisy. Svazky katalogů ediční řady *Výstava Vilímkovy galerie* (s obměňovanými tit., mj. *Výstavy Galerie Jos. R. Vilímek*, 1941–49, 83 sešitků), zaměřené převážně na prezentaci českého soudobého umění, uváděli vstupními texty kromě předních historiků umění i J. Dolanský, J. Frejka, F. Halas, A. Hoffmeister, F. Hrubín, F. Rachlík, V. Renč, J. Seifert a F. Sekanina. – Spojnici mezi původním zaměřením nakladatelství a jeho novým směřováním za J. R. V. ml. tvořily tři básnické antologie překladů J. Vrchlického Poezie italská nové doby (b. d., 1886), Moderní básníci francouzští (b. d., 1894) a Moderní básníci angličtí (b. d., 1898). Náklad dalších reprezentačních antologií Česká poezie 19. věku 1–5 (b. d., 1897–99; vydal Spolek čes. spisovatelů beletristů Máj) a Nová česká poezie (b. d., 1907; péčí Kruhu čes. spisovatelů redigoval a úvod napsal A. Novák, spolupracovali V. Dyk a J. Karásek ze Lvovic) iniciovaly již jen vnější impulsy. V intencích V. programu byla spíše efektní popularizační historická, vlastivědná a naučná díla, mj. Obrázkové dějiny národa českého od J. Dolenského a A. Rezka (1892–93, 5. upr. vyd. 1902 s J. Kosinou, 7. přeprac. vyd. 1923–24 s J. Kosinou), kompilace Devatenácté století slovem i obrazem 1, 2 (b. d., 1904, red. J. Klecanda), soubor dokumentárních fotografií z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska Letem českým světem (b. d., 1898), sbírka podobizen a životopisů význačných Čechů Národní album (b. d., 1899), populární přehled vědy a techniky Světem práce a vynálezů 1–3 (1916, red. an. K. Weinfurter). Produkci nakladatelství trvale doplňovaly právní předpisy, jazykové učebnice, technické příručky, mapy, turistické průvodce a jízdní řády, zpočátku i hudebniny a společenské stolní hry. – Ilustrační doprovod knih

J. R. V. st. zajišťovali převážně časopisečtí kreslíři Humoristických listů. Až J. R. V. ml. učinil z obrazové složky důležitý a někdy i rozhodující prvek komerčního úspěchu edičního počinu, zejména u literatury pro mládež. U překladů zprvu nezřídka přebíral původní ilustrace (francouzský obrazový doprovod zřejmě rozhodl o vítězství V. vydání verneovek na českém knižním trhu) a ke spolupráci přizval většinu českých ilustrátorů tradicionálního výrazu. – Minimálním výtvarným prvkem knih nakladatelství byly výrazné barevné obálky, jejichž umělecká úroveň byla často napadána kritikou. S nakladatelstvím výtvarně spolupracovali mj. R. Adámek, J. T. Blažek, Věnc. Černý, K. L. Klusáček, A. a K. Liebscherové, K. V. Muttich, V. Oliva, K. Rélink, A. Scheiner, K. Stroff, příležitostně i M. Aleš, F. Jenewein, F. Kupka, L. Marold, A. Mucha a J. Panuška. Později se připojili Z. Burian, S. Kittner (Malý čtenář), C. Kotyšan (Srdíčko). V 10. letech 20. století oživili výzdobu i soudobí dekorativní knižní úpravci V. H. Brunner, F. Kobliha, J. R. Marek, O. Štáfl a Jos. Wenig. Po nástupu B. Fučíka do redakce rozšířili okruh výtvarníků F. Tichý (od 1941 spolupracoval i s Vilímkovou galerií), J. Trnka a F. Tröster, na ilustracích a úpravě se dále podíleli O. Fuchs, L. Jiřincová, R. Lander, A. Moravec, O. Mrkvička, F. Muzika, Z. Seydl, A. Strnadel, K. Svolinský, J. Šváb, K. Vodák aj.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Pěkné čtení (verše, 1873); Květy z polských luhů (1883); Vybrané hry divadelních ochotníků (1883–95, 2. řada 1911–16); Výbor cizojazyčných děl básnických (1884–85); Nová bibliotéka spisů veršem i prózou (1884–86); Pěkné čtení (prózy, 1884–86); Monology (1885); Vilímkova ilustrovaná knihovna rodinná (1890–1910); Vilímkova knihovna mládeže dospívající (1891–1925); Vilímkova knihovna románů cizojazyčných (1892–99); Ilustrované romány pro lid, pokr. Vilímkovy ilustrované romány (1893–1914); Vilímkova knihovna Malého čtenáře (1893–1925); Vybrané hry českých divadel (1896–1902); Moderní knihy (1897–98); Vilímkova knihovna (1898–1947); Dívčím srdcím (1902–37); Detektivní romány a novely (1907–10); Vilímkova humoristická knihovna (1907–31; nová řada 1942); Slavní autoři literatur světových (1908–33); Z knihy do srdéčka (1909–21); 1000 nejkrásnějších novel 1000 světových spisovatelů (1911–15); Láska a život slavných mužů a žen, pokr. Láska a život proslulých mužů a žen (1913–40); Vilímkův výbor světových románů (1925–26); Dobrodružná knihovna (1929–30); Hyllos (1929–41); Knihy osudů (1929–48); Knihovna českých loutkářů (1930–35); Loutkové hry Malého čtenáře (1931–33); Kolem světa (1936–37); Juno (1936–39); Světová žeň (1936–49); Vilímkovy milé knihy (1938–48); Zora (1939–40); Vilímkova ilustrovaná národní knihovna (1939–48); Kroužek pestré četby (1940–41); Výstava Vilímkovy galerie (s obměňovanými tit., 1941–49); Tvar (1940–48); Barokní knihovna (1941); Knížky o umění (1942–48); Hlasy (1945–49); Mladá scéna (1946–48); Knihy pro mládež (1947–49). – *Ostatní:* Mladý houslista (hudebniny, 1890–99); Věděním a životem (1897–1927, nová řada 1935–38); Knihovna historická a kulturní (1908–14); Za vzděláním (1913–48); Vilímkova škola živých jazyků (1915); Vilímkova Sbírka zákonů a nařízení RČS (1919); Vilímkova technická knihovna (1920–28); Světové řeči v kostce (1939–40); Světem a přírodou (1945–49); Jiskry (1947); Vilímkovy podrobné mapy politických okresů (b. d.). ▮ SOUBORNÁ VYDÁNÍ. *Čeští autoři:* V. Beneš Třebízský, F. J. Čečetka, J. Hus, J. Klecanda, K. Klostermann, S. Lom, T. Nováková, K. Sezima, K. Scheinpflug, F. X. Svoboda, R. Svobodová, K. Šípek, T. E. Tisovský. – *Cizí autoři:* M. P. Arcybašev, A. Averčenko, H. de Balzac, A. P. Čechov, G. D'Annunzio, Ch. Dickens, A. Dumas st., H. G. Haggard, V. Hugo, A. I. Kuprin, C. Lemonnier, O. S. Marden, G. de Maupassant, W. Scott, L. N. Tolstoj, J. Verne, H. G. Wells, É. Zola. ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* Nejlepší české humoresky 1, 2 (1873); Svět v zrcadle anekdot (1876, ed. J. M. Balák, J. R. Vilímek st.); Úplný besedník (1877, ed. J. R. Vilímek st., J. Bittner); L. Quis: Hloupý Honza (1881); E. Jelínek: Polské paní a dívky. Nezabudky z knih, z cest a ze života (1884); P. Sobotka: Kratochvilná historie měst a míst v zemích Koruny svatováclavské (b. d., 1884); Č. Zíbrt: Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní, pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk (1889) + Poctivé mravy a společenské řády při jídle a pití po rozumu starých Čechů (1890) + Listy z českých dějin kulturních (1891) + Kulturní historie (1892); J. Červenka: Písně Závišovy (1891); J. R. Vilímek ml.: Z Prahy k Baltickému moři v balonu (1891); J. Guth (G.-Jarkovský): Na pokraji Sahary (1892); B. Kaminský: Z Příkopů (1892) + Muži a ženy (1893); K. Mašek (Fa Presto): Utíkej, Káčo! (b. d., 1894); J. Vrchlický: Bar Kochba (1897); ant. Česká poezie 19. věku 1–5 (b. d., 1897–99); ant. Nová česká poezie (b. d., 1907); J. R. Vilímek st.: Ze zašlých dob (vzpomínky, 1908); J. Mošna: Jak jsem se měl na světě (b. d., 1911, ed. K. Želenský); V. Beneš Šumavský: To se nezapomíná (b. d., 1927); R. Medek: Jiří Poděbradský (1934); A. Zeman: Hrdina Agačin (1936) + Zborov (1937) + Doss Alto (1938) + Hrdinové od Arrasu (1938) + Nepřátel se nelekali (1938) + Československá Golgota (1947); O. Fischer: Nad hrobem Růženy Svobodové (1940); Královny, kněžny a velké ženy české (1940, ed. K. Stoukal); sb. 80 let F. X. Svobody (1940); M. V. Kratochvíl: Loď (1944); J. Opolský: Hranolem křišťálu (1944); J. Horák: České pohádky (1944) + Z dějin literatur slovanských (1948); V. Vojtíšek: Když jiní mlčeli… (1945); K. Sezima: Z mého

života 1–4 (1945–48); M. Rutte: O umění hereckém (1946); ant. Pozdravy mládí a naděje (b. d., 1946, ed. J. B. Čapek); K. Stloukal: Před třiceti lety. K výročí projevu českých spisovatelů z května 1917 (1947); J. B. Čapek: Záření ducha a slova (1948). – *Překlady:* Poezie italská nové doby, (b. d., 1886, ed. a přel. J. Vrchlický); H. M. Stanley: V nejtemnější Africe 1–3 (1890–91); Moderní básníci francouzští (b. d., 1894, ed. a přel. J. Vrchlický); Moderní básníci angličtí (b. d., 1898, ed. a přel. J. Vrchlický); R. Crompton: Jirka, postrach rodiny 1–7 (1935–40); W. B. Yeats: Růže světa (1941); J. Grimm, W. Grimm: Děti Pána Boha (1942) + Pohádky a legendy (1942); H. Watzlik: Weberova romantická cesta (1944). ■ PERIODIKA: Humoristické listy (od 1872); Věstník kritický a bibliografický (1873, s F. A. Urbánkem); Nápověda (1874); Mlynář (1880–90); Naší mládeži (1887–92); Malý čtenář (1887–1941); Praha (cizinecký věstník, 1890); Praha (výstavní časopis, 1891); Athenaeum (1891–93); Pařížské módy (1894); La nation tchèque (1895); Hudební květy (1897); Literární oznamovatel (nakl. věstník, 1897); Naše knihy (nakl. věstník, 1897–98, 1904); Literární zprávy o novinkách… (1923–24); Dobrodružný svět (1927–38); Loutkář (1930–39); Srdíčko (1932–42); Zora (1934–39); Literární novinky… (nakl. věstník, 1937). ■ KALENDÁŘE: Kalendář Humoristických listů na rok 1885 – …1887, pokr. Vilímkův kalendář Humoristických listů na rok 1888 – …1889, pokr. Vilímkův kalendář Humorů na rok 1891, pokr. Vilímkův humoristický kalendář na rok 1892 – …1943; Asekurační kalendář (1886); Vilímkův kalendář Malého čtenáře pro škol. rok 1891/92 – …1908/09, pokr. Vilímkův kalendář české mládeže na škol. rok 1909/10 – …1914/15, pokr. Vilímkův kalendář Malého čtenáře pro škol. rok 1931/32 – …1942/43; Kalendář duchovenstva československého na rok 1893 – …1906, pokr. Vilímkův kalendář duchovenstva československého na rok 1907 – …1917; Kalendář českých stavitelů na rok 1898 – …1920, pokr. Vilímkův kalendář českosl. stavitelů na rok 1921 – …1939, pokr. Vilímkův stavitelský kalendář na rok 1940 – …1943; Vilímkův kalendář pro učitele a učitelky na rok 1904/05; Vilímkův kalendář studentstva českomoravského na škol. rok 1905/06, pokr. Kalendář studentstva českého, moravského a slezského na škol. rok 1906/07 – …1918/19, pokr. Kalendář studentstva Československé republiky na škol. rok 1919/20 – … 1938/39, pokr. Kalendář českého studentstva na škol. rok 1939/40 – …1942/43; Vilímkův zábavný kalendář pro mládež na rok 1942. ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih a hudebnin vydaných nákladem Jos. R. Vilímka, knihtiskárny a nakladatelství v Praze… (1886); Seznam knih, časopisů a hudebnin vydaných nákladem firmy Jos. R. V. (1893); Seznam knih, hudebnin, děl uměleckých, jež vydala firma Jos. R. V. (1905); Seznam knih, hudebnin a děl uměleckých vydaných nákladem firmy Jos. R. V. (1910) + Doplněk seznamu nakladatelství Jos. R. Vilímka (b. d., 1912) + 2. doplněk seznamu nakladatelství Jos. R. Vilímka (b. d., 1914); Seznam knih, které vydalo nakladatelství Jos. R. V. (1934). ■ LITERATURA: F. Sekanina: Jos. R. V. [ml.]: jubileum života a práce (1935); sb. Jos. R. V. – osobnost i závod (1937, ed. K. Sezima, 1937; přisp. M. Hýsek, J. Janeček, H. Kosterka, M. Majerová, K. Sezima, K. Scheinpflug, F. Skácelík, F. X. Svoboda, Ant. Veselý, J. Vrba, E. Weinfurter, A. Wenig); kat. Nakladatelství Jos. R. V. (1969, přisp. R. Khel); V. Horák: Jules Verne v nakladatelství Jos. R. V. (2005); J. Moravec: Pražský případ doktora Maye (b. d., 2006). ■ Salv. At.: Pseudoliteratura, Nové proudy 1893, s. 27; F. Pravda (pseud.): Naše moderní nakladatelstva, Knihkupecké rozhledy 1903, č. 2; an.: Našim přátelům!, Naše knihy 1904, č. 1–3; an.: Po padesáti letech, Knihkupecký oznamovatel 1908, s. 75; ● k padesátinám J. R. V. ml.: J. Reichmann, Pražská lid. revue 1910, s. 265; an., Máj 9, 1910/11, s. 32 ●; V. Dyk: Kniha, nad kterou se zamyslíme, Samostatnost 1910, s. 745; -il.: Tisíc nejkrásnějších novel, LidN 27. 9. 1911; K. Královec: J. R. V., in Lorenzův adresář českých knihkupců, nakladatelů a odborů příbuzných 1915, s. 5; -x-: Šedesát let našeho předního podniku nakladatelského, Knihkupecký oznamovatel 1918, s. 192; an.: Životní dílo J. R. V., tamtéž 1920, s. 207; an.: Padesát let ve službách české knihy, Českosl. knihkupec 1924, s. 288; Arn. Breiský: Čtvrtstoleté jubileum Vilímkovy knihovny, Lit. rozhledy 10, 1925/26, s. 40; L. K. Žižka: Sedmdesát let závodu J. R. V., tamtéž 1928, s. 944; J. Medek: Vzpomínka (na J. Bursíka v nakl. Jos. R. V.), Lit. rozhledy 13, 1928/29, s. 155; E. Weinfurter: Mezníček pana kol. J. R. V., Českosl. knihkupec 1930, s. 479; an.: Několik slov o V. nakladatelství, in Seznam knih, které vydalo nakladatelství Jos. R. V. (1934); Nemo: J. R. V., Hospodářský rozhled 1934, č. 22; ● k pětasedmdesátinám J. R. V. ml.: J. O. Novotný, NL 13. 10. 1935; K. (F. V. Krejčí), PL 15. 10. 1935; MM., Typografia 1935, s. 275; F. Páta, Rozhledy 1935, s. 221; E. Weinfurter, Českosl. knihkupec 1935, s. 301; ž (L. K. Žižka) (V. dopis F. A. Urbánkovi), tamtéž, s. 301; an., tamtéž, s. 302; Zach. (V. K. Zachoval), Knihkupecké rozhledy 1935, č. 8; Sk. (F. Skácelík), Lumír 62, 1935/36, s. 70 ●; Jindř. Veselý: Nakladatelství Vilímkovo – průkopníkem loutkářství v minulosti a přítomnosti, Loutkář 22, 1935/36, s. 22; Gd. (J. Gotthard): Za J. Bursíkem, Českosl. knihkupec 1936, s. 311; ne (A. Novák): Kniha o českém nakladateli, LidN 20. 5. 1937; J. O. Novotný: Nakladatel – gentleman, NL 1. 8. 1937; ● nekrology J. R. V. ml.: B. (E. Bass), LidN 7. 11. 1938; a., Čes. slovo 8. 11. 1938; J. O. Novotný, NL 8. 11. 1938, A. V. (Ad. Veselý), Pražské noviny 8. 11. 1938; S. (F. Skácelík), Samostatnost 1938, č. 46; m. n. (M. Novotný), Časopis českosl. knihovníků 1938, s. 111; ž. (L. K. Žižka), Českosl. knihkupec 1938, s. 281; Gd. (J. Gotthard), tamtéž, s. 289; K. Sezima, LitN 1938, č. 2; A. W. (Wenig), Úhor 1938, s. 189 ●; A. Wenig: V. nakladatelství a jeho činnost na poli literatury pro mládež, Úhor 1939, s. 27 a 94; R. Štechmiler: Mistr romantiky (K. May), Praha v týdnu 1942, č. 9; K. Se-

zima in Z mého života 1 (1945, s. 286); J. Kroftová in Nakladatel B. Kočí vzpomíná (1948, s. 46, 58, 71); R. Khel: Cestovatel a nakladatel, Knižní kultura 1964, s. 460 + V. – Hetzel v dopisech, tamtéž 1965, s. 318 + Sedmkrát Hašek, Čtenář 1967, s. 22 + Milé povídky paní Majerové, tamtéž, s. 82 + Neznámý Klostermann (s dopisy J. R. V.), LD 7. 1. 1968; in Slezské písně v korespondenci 1898–1918 (1967, s. 69, dopis J. R. V. P. Bezručovi); F. Hrubín: J. R. V., Neděle 1969, č. 14 → Drahokam domova (1976, s. 23); R. Khel: Vilímkové a Národní divadlo, LD 4. 10. 1972 + Cesta L. N. Tolstého k našim čtenářům, LD 14. 10. 1972 + (šifra RKh) Český Maupassant, LD 13. 2. 1973 + (pod vl. jm.) Český Čechov, LD 4. 7. 1973 + Ke vzniku nakladatelství J. R. V., sb. Knihovna 10, 1977, s. 361 + Nakladatelská a tiskařská činnost J. R. V. v sedmdesátých letech devatenáctého století, sb. Knihovna 11, 1979, s. 407; K. Bílek, E. Horáčková: Básník a nakladatel (koresp. F. Šrámka s J. R. V.), sb. Lit. archiv 13–15, 1978–80 (1982), s. 355; P. Koháček: Nakladatelství J. R. V., Typografia 1988, s. 275; Z. Pírek: Dva významní vydavatelé knih pro mládež (též o J. Hokrovi), ZM 1988, s. 585; R. Khel: V. spolupráce se Zolou, Typografia 1990, s. 187; M. Trávníček: Edice Tvar (1940–1945), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1990, s. 95; R. Khel: Zola u Vilímků (i dopisy), sb. Lit. archiv 28, 1997, s. 139; J. Halada: Balonové dobrodružství J. R. V., in J. R. V.: Z Prahy k Baltickému moři v balonu (1998); R. Khel: Račte mi zaslati černá klišé (k vydávání díla J. Verna, i dopisy), Print & Publishing č. 2 (39), 1998, s. 34 + in Poselství papíru (1999); R. Sak in Život na vidrholci (2004, s. 183); J. Halada: Moderní český nakladatel: J. R. V. – otec a syn, AUC Praha. Philosophica et historica 1. Studia Historica 55, 2003 (2005, s. 209).

az

Karel Maria Drahotín **Villani**

* 23. 1. 1818 *Sušice*
† 24. 3. 1883 *Střížkov* (Bořeňovice-S.) u Benešova

Autor milostné a vlastenecké poezie a pokusu o konverzační komedii.

Pokřtěn Karel Ignác; psal se i bar. Villani, D. M. baron Villani, D. M. Villani, Drahotín baron V., Drahotín baron Villani z hradu Pillonického, Drahotín Hynek baron Villani, Drahotín Maria baron Villani, Karel baron Villani (Vilani), Karel baron z Villani, Karel Drahotín baron Villani, Karel Drahotín Maria Villani, Karel Drahotín Villani, Karel Villani, Maria Villani. – Pocházel z rodu svobodných pánů Villani de Castello Pillonico, šlechty původem z italské Perugie, která v Čechách získala majetek za vojenské zásluhy ve třicetileté válce. V dětství žil na poplužním dvoře ve Chvalešovicích u Týna n. Vltavou, po absolvování piaristické normální školy v Čes. Budějovicích odešel 1830 na vojenskou akademii ve Vídeňském Novém Městě (spolužák P. Preradović), kde se národně uvědomil vlivem učitele češtiny T. Buriana, svého prvního literárního rádce. 1838 byl vyřazen jako poručík a sloužil v Praze (zde navázal styky s českými literáty, zejména se skupinou kolem J. K. Tyla a časopisu Čes. včela), 1842–44 v Čáslavi. 1846 pobýval s posádkou v Haliči, kde odmítl podílet se na zásahu proti povstání v Krakově a vzdal se vojenské kariéry. 1845 uzavřel sňatek s dcerou cukrovarníka a bankéře J. Herze, čímž získal existenční zajištění a ještě před odchodem z armády koupil od advokáta J. Friče malý deskový statek Střížkov na Benešovsku; zde žil až do smrti, s výjimkou častých pobytů v Praze, kde se stýkal zejména s vlasteneckou společností kolem Měšťanské besedy (F. A. Brauner, F. Palacký, F. L. Rieger). 1848 stál na austroslavistické straně, byl zvolen do Svatováclavského výboru a do Nár. výboru, zasedal v přípravném komitétu Slovanského sjezdu a stal se náčelníkem ozbrojeného občanského sboru Svornost. Po svatodušních bouřích byl zatčen a uvězněn na Hradčanech jako údajný podněcovatel nepokojů (podezříván byl i z autorství rusofilského letáku), propuštěn byl a na Střížkov se vrátil po třech měsících v září t. r. (mezitím v červenci pod záminkou prohlídky vyplenili zámeček Windischgrätzovi vojáci). Až do 1861 V. žil pod policejním dohledem; stýkal se s vlasteneckou společností z okolí (mj. s otcem S. Čecha F. J. Čechem, správcem V. pronajatého dvora v nedalekém Jezeře, K. V. Zapem aj.), pokoušel se o vlastní hospodářské podnikání a zasazoval se o ekonomické povznesení kraje. 1850 byl zvolen obecním starostou ve Střížkově, 1865 prvním okresním starostou v Benešově, 1867 poslancem českého sněmu za venkovské obce benešovského okresu a 1870 také poslancem říšského sněmu. 1867 se zúčastnil na vlastní náklady tzv. pouti českých politiků a literátů do Moskvy, v 60. letech též zorganizoval několik táborů lidu (např. největší 1868 na Blaníku, údajně s účastí 40 000 lidí). 1874 načas onemocněl duševní chorobou, jíž po recidivě nakonec podlehl. Pohřben byl na hřbitově v Okrouhlici.

Převážně lyrické verše, které začal psát v době studií, V. publikoval v České včele a Květech a podstatnou část z nich shrnul do sbírky *Lyra a meč;* souzněly s dobovou vlnou myšlenkově i formálně nenáročné, sentimentálně laděné a vlastenecky výchovné poezie. Omezovaly se na několik zkonvenčnělých tematických okruhů (služba vlasti, rozcitlivělá láska k ženě, půvab českých dívek-vlastenek, láska mezi Slovanstvem, jemuž je sbírka dedikována); nově přibyly písně o ctnostech a udatnosti českých vojáků, které měly vyplnit (inspirovány sbírkou Th. Körnera Leyer und Schwert) žánrovou mezeru v české poezii. Ohlas získávaly V. verše jako projevy šlechtice okázale demonstrujícího své češství; pro výrazně písňovou podobu byly často zhudebňovány (A. Jelen, Th. V. Bradský, J. A. Heller, J. M. Soukup, F. Pivoda) a stávaly se součástí společenského zpěvu (dodnes žije dojemná píseň o loučení s vlastí *Vystěhovalec:* Zasviť mi ty slunko zlaté…). Národně didaktické poslání mělo i několik deklamovánek. Další vydání svých veršů (1846), na něž velmi kriticky reagoval K. Havlíček Borovský, V. doplnil o prózu ze současnosti ve formě dopisů (*Dopisy z Prahy*) napsanou v duchu Tylovy vlastenecké novelistiky a o veršovanou skladbu *Smír*, neobratnou polemiku s pesimismem Máchova Máje, v básnické dikci však jeho první ohlas (zřetelná reminiscence na Máj, který V. údajně též překládal do němčiny, obsahovala i rozsáhlá, jen zčásti publikovaná báseň *Rozervanec*). V dalších letech psal příležitostné politické verše (1848 např. *Čechů sláva*) a básně, jimiž předváděl svou veršovnickou obratnost (skladba o 1800 verších rýmovaných na -ání, -ení, -ost); od konce 50. let časopisecky publikoval i pokusy o historickou epiku a baladu. V 60. letech uvedlo Prozatímní divadlo V. veršovanou konverzační veselohru ze života současné společnosti *Štědrý den;* nerealizováno zůstalo operní libreto Zdeňka, napsané 1843 pro skladatele F. Procházku (v pozůstalosti údajně byly i hry Dvojí souboj a Kamenický zámek a četné básně). – Kromě vlastní tvorby vystupoval V. i jako osobnost českou literaturu podporující: na začátku 50. let zamýšlel vydávat sebrané spisy K. H. Máchy (záměr se neuskutečnil pro neshody s Máchovým bratrem Michalem), financoval vydání díla F. A. M. Migneta Historie Francouzské revoluce v překladu J. Malého a básnické prvotiny E. Miřiovského, který byl vychovatelem ve V. rodině; V. jsou dedikovány tragédie J. J. Kolára Monika a sbírka Chudobky od A. Dvořákové-Mráčkové, kterou v literární činnosti podporoval.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Drahotín; A. D. V. (dub.), K. D., K. W. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Budivoj (Čes. Budějovice 1866, B Slovo včas); Čes. včela (1837–40, 1842–44, 1848; 1837 črta Ze života mého, 1843 B na smrt Napoleonovu Pátý akt); alm. Horník (Kutná Hora 1844, 2. zpěv B Rozervanec); Humorist. listy (1858–60, deklamovánky); Hvězda (Olomouc 1860); Květy (1836, 1838–39; 1836 B přednesená při návštěvě Ferdinanda V. ve vojenské akademii); Květy (1865–66); Lada (1861); Lumír (1855–56, 1859–61; 1855 1. zpěv B s tit. Ání-Ení-Ost); sb. Nová růže stolistá čili Sto nevázaností v řeči vázané (1861); Obrazy života (1859); Ost und West (1846, BB Bräutigamslieder); alm. Pomněnky (1841); Poutník od Otavy (Písek 1860, balady Poslední Borotín, Divotvorná lampa); Pražský posel (1848, B V žaláři); Pražský večerní list (1848); Rodinná kronika (1863–64); Slovenské noviny, příl. Světozor (Vídeň 1855); Svatováclavské poselství (1848); Světozor (1874–78); Tábor (1866); Včela (1848); – posmrtně: ant. Hledání modrého květu (1988, z rkp. BB Zima, Kouření; ed. I. Slavík); Lumír (1883, B Má poslední cesta); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Lyra a meč. Zábavné spisy Drah. M. barona Villaniho (BB 1844); Spisy Drah. M. barona Villaniho 1 (BB, P 1846); Ulehčení (B 1851, hudba J. A. Heller); Prolog k besedě, uspořádané ve prospěch raněných vojínů dne 28. května v Benešově (B 1864); Štědrý den (D 1867, prem. 1864). – *Ostatní práce:* O zastupitelstvu okresu Benešovského (1865); Vorwort zur nationalen Versöhnung und staatsrechtlichen Verständigung (1879). – *Souborné vydání:* Spisy (nakl. H. Dominicus, 1862, 1 sv.). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* A. de Lamartine: Graziella (1863). ▮ KORESPONDENCE: F. Čenský: Z dob našeho probuzení (T. Burianovi asi z 1840 a z 1842–43), Světozor 1874, s. 558 → knižně 1875, s. 246; Pět dopisů psaných Boženě Němcové (b. d., asi z 1857–60), Novina 1, 1915/16, s. 53; in Dopisy československých spisovatelů Stanko Vrazovi a Ljudevitu Gajovi (Gajovi z 1859; 1923, ed. K. Paul). ▮

LITERATURA: E. Weyder: Život, literární dílo a význam českého šlechtice K. I. barona V. (1918, rkp.); sb. K. M. baron V. (1934, ed. J. Honner); V. Sowinská, Z. Černý: K. M. D. V. (1818–1883). Soupis osobního fondu (LA PNP 1994). ▮ ● ref. Lyra a meč: J. S. Tomíček, Čes. včela 1844, s. 156; Ego, Ost und West 1844, s. 156 ●; ● ref. Spisy… 1: Jaromír (v pokr. Jaromír Slavomil, tj. V. Vávra Haštalský), Květy 1846, s. 432, 435, 439; an. (K. V. Zap), Poutník 1846, s. 159; an. (K. Havlíček Borovský), Pražské noviny 30. 7. 1846 ●; an.: Něco o panu baronu V., Vlastenský deník 1848, s. 241; ● ref. Štědrý den (knižní vyd. a insc. v Prozatímním divadle): V. Vlček, Čes. obzor literární 1, 1867/68, s. 173; -ch-, Čes. Thalia 1868, s. 156;

an. (J. Neruda), NL 6. 5. 1868 → České divadlo 3 (1954, s. 332); uh (V. Guth), Politik 6. 5. 1868 ●; ● nekrology: E. Miřiovský, Lumír 11, 1882/83, s. 191; O. M. (Mokrý), Květy 1883, s. 628; B. Ž., Lit. listy 1883, s. 70; F. Čenský, Osvěta 1883, d. 1, s. 451; an., Světozor 1883, s. 223, 415; J. Neruda, Humorist. listy 1883, s. 106 → Podobizny 2 (1952, s. 156); an. (F. A. Urbánek), Věstník bibliografický 1883, s. 95 ●; V. Vlček: Roku 1866, Osvěta 1907, d. 1, s. 162, 220; Viator: K. D. baron V., Čes. svět 14, 1917/18, č. 24; K. Paul: D. M. baron V. a jihoslovanské probuzení, NL 13. 2. 1918; E. Weyder: První ohlas Máchova Máje, Nár. politika 27. 8. 1918; J. Malý: Portréty D. svobodného pána V., ČMF 1918, s. 419 + D. svobodný pán V., Otavan 2, 1917/18, s. 143 a 4, 1919/20, s. 3 (soupis článků k 100. výr. nar.); F. Krčma in K. H. Mácha. Soupis prací o jeho životě, díle a kultu (1932, s. 203, o rkp. zlomku V. překladu Máje do němčiny); J. Prokeš: Příspěvky k životopisu D. barona V., ČNM 1934, s. 61, 224 (k tomu ne, tj. A. Novák: Český šlechtic a důstojník K. V., LidN 11. 7. 1934, odpol. vyd.); J. Honner: K. M. baron V., NO 14. 6. 1934; F. Strejček: Čtyři spisovatelé a jedna myšlenka (o. V. básni v Lumíru 1855), Zvon 35, 1934/35, s. 568; M. Radoňová-Šárecká in Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české (1945, s. 193); A. Berndorf-Nepomucký: Nejčeštější kavalír revolučního roku 1848, Jihočeský sb. historický 1948, s. 64; E. Renner: K. I. V., Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 6 (1965, s. 141); -al (V. Šmejkal): V. a Mácha (zpráva o Weyderově rkp. monografii a o V. projektu Máchových spisů), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1981, s. 64; P. Vašák in sb. Literární pouť K. H. Máchy (1981); I. Slavík: Bylo to jinak?, Listy starohradské kroniky 1986, s. 87 → Tváře za zrcadlem (1996, s. 71) + in ant. Hledání modrého květu (1988); V. Macura in Český sen (1998, s. 43); J. Tovačovský: K. M. D. svobodný pán V. (1818–1883), Heraldika a genealogie 2001, s. 213; V. Petrbok: Der literarische Beitrag von Tschechischlehrern und tschechischen Absolventen der Theresianischen Militärakademie, sb. 250 Jahre Fremdsprachenausbildung in österreichischen Militär am Beispiel des Tschechischen (Vídeň 2003).

vpb

Šimon **Villaticus** viz Šimon **Fagellus Villaticus**

Karel Alois **Vinařický**

* 24. 1. 1803 *Slaný*
† 3. 2. 1869 *Vyšehrad* (Praha-V.)

Autor alegorických, didaktických a příležitostných básní programově propagujících konzervativní myšlenkové a etické hodnoty, tvůrce literatury pro děti, překladatel antické a humanistické literatury, publicista hájící práva českého jazyka (zejména ve školství), sestavovatel čítanek a slabikářů, literární historik a kritik, filolog a editor.

Psán i Karel V. – Syn ševce a hudebníka. Do jeho širšího příbuzenstva patřil mj. bratranec J. Horčice (též Hořčice, 1797–1872), staroboleslavský kanovník, autor historických a teologických prací, a synovec Václav Otakar Slavík (1835–1914), klasický filolog, autor pedagogických a literárněhistorických prací, editor V. díla a korespondence. V rodišti V. vychodil 1809–13 (s nemalými potížemi kvůli němčině) normální školu a poté absolvoval místní piaristické gymnázium (krátce ho učil V. Zahradník, spolužáci J. Frič a V. Staněk); tehdy se začal zabývat českou historií a literaturou, o prázdninách pátral po památkách v okolí a působil jako nápověda ve studentském divadelním souboru. 1818–20 studoval tzv. filozofii v Praze (učitelé B. Bolzano, A. Klar, J. Nejedlý, F. N. Titze), její třetí rok 1820–21 ve Vídni, pak vstoupil do pražského semináře. Krátkou dobu působil jako vychovatel u synovců jeho ředitele I. Mráze, na jeho doporučení vyučoval 1823–25 náboženství v hraběcí rodině Šliků v Kopidlně (teologii tehdy studoval externě), zabýval se i studiem lidových obyčejů a hrál se svými svěřenci divadlo. 1825 byl vysvěcen na kněze; krátce zastupoval nemocného faráře v Měcholupech u Žatce a exhortátora na pražské technice, od 1826 vykonával funkci ceremoniáře (od 1829 sekretáře) u pražského arcibiskupa V. L. Chlumčanského z Přestavlk. Vedle přátelského vztahu k řadě čelných představitelů šlechty i kléru byl v osobním nebo v korespondenčním styku s mnoha osobnostmi tehdejší české vlastenecké inteligence (F. L. Čelakovský, V. Hanka, J. K. Chmelenský, J. J. Jungmann, J. V. Kamarýt, J. J. Langer, A. Marek, F. Palacký, F. J. Sláma, P. J. Šafařík, V. Špinka, F. A. Vacek-Kopidlanský, V. Zahradník ad.) a karlovarským lékařem francouzského původu J. de Carro; P. J. Šafaříka bez jeho vědomí existenčně podporoval, celoživotní účinné přátelství ho poutalo zejména s F. L. Čelakovským (díky V. přímluvě u arcibiskupské konzistoře mu byl 1828 zadán překlad Augustinova spisu De civitate dei, hmotnou pomocí vzápětí bylo i místo jazykového redaktora a korektora Časopisu pro katol. duchovenstvo, které Čelakovský zastával 13 let; 1838 se V. v konkursu na místo profesora českého jazyka a literatury vzdal svého terna po

ohlášení Čelakovského kandidatury, 1848 ho oddával s B. Rajskou a po smrti obou pomáhal osiřelým dětem; Čelakovský dedikoval V. 1829 sbírku Ohlas písní ruských). V. se účastnil většiny vlasteneckých projektů (pomoc s redakcí a příspěvky do obou muzejních časopisů, spolupráce na Jungmannově Slovníku, příprava české encyklopedie), spoluzakládal Matici českou, půjčoval a propagoval české knihy v pražském semináři a zasazoval se aktivně o práva češtiny na českých školách. Za podpory arcibiskupa vypracoval v dubnu 1827 návrh na vydávání prvního českého teologického časopisu (Časopis pro katol. duchovenstvo) a staral se pak o jeho formální a literární úroveň; po smrti Chlumčanského požádal o přeřazení do duchovní správy a v dubnu 1833 odešel na místo faráře do Kováně u Mladé Boleslavi. Vedle kněžských povinností výchovně a vlastenecky působil na okolí (jeho sestra Antonie se vdala za rolníka a podporovatele českých literárních snah J. Krouského z Katusie), přijímal časté návštěvy z Prahy (mj. K. Sabina, J. K. Tyl) i ze slovanského světa, z nedalekého Jičína (A. Fähnrich, S. K. Macháček, F. Šír) a okolí (mj. kovánecký pastor P. Straka); 1846 byl jmenován čestným děkanem. Pro velkou popularitu byl zvolen 1848 do čela boleslavsko-bydžovské deputace, jež za svatodušních bouří vyjednávala s L. Thunem o zrušení vojenského obléhání Prahy, a t. r. poslancem říšského sněmu za Mladoboleslavsko; sněmovních zasedání se jako člen slovanské pravice účastnil do ledna 1849. Po jmenování děkanem v Týnu n. Vltavou t. r. se mandátu vzdal, nadále vyvíjel značnou charitativní, osvětovou a pedagogickou aktivitu (zasadil se např. o proměnu týnské farní školy na hlavní a o výstavbu nové budovy), 1855 byl jmenován soběslavským vikářem a organizoval školské porady; pokusy biskupa J. V. Jirsíka učinit ho správcem školství v celé budějovické diecézi a jmenovat ho budějovickým kanovníkem narazily pro V. národní agitaci na odpor státních úřadů. 1859 byl V. zvolen vyšehradským kanovníkem a čile se účastnil církevního, literárního a společenského života v Praze (mimořádný člen KČSN, člen Svatoboru, Sboru muzejního, mnoha osvětových spolků apod.), 1860 při sjezdu katolických jednot dal podnět k založení nakladatelství pro českou teologickou literaturu Dědictví sv. Prokopa a stal se jeho předsedou, t. r. obnovil (pod upraveným názvem Časopis katol. duchovenstva) vydávání českého teologického časopisu, 1868 byl zvolen čestným radou arcibiskupské konzistoře. Pokračoval i ve svých pedagogických aktivitách: byl členem komise pro opravu učebnic na národních školách a pro přípravu hospodářské čítanky, 1863 se stal členem školní rady jako referent pro české školství (po odchodu českých poslanců z říšské rady z této funkce odstoupil), jako člen karlínského obecního zastupitelstva inicioval založení hospodářské školy, dal podnět k výstavbě dalších pražských škol a k založení nadace pro samostatnou dívčí školu. Své veřejné, zvláště publicistické působení vedl od počátku 60. let ve vyhraněném konfesijním duchu, který se projevoval zvláště v nedůtklivých, osobně laděných polemikách o poměr katolické církve ke státu a v zaujatě jednostranném pohledu na českou historickou tradici (např. při sporu o lidský charakter V. Hájka z Libočan se rozešel s F. Palackým); liberálně orientovanou částí české společnosti již bylo vnímáno jako klerikální a ultramontánní. Zemřel na následky mozkové mrtvice, pochován byl v kapli vyšehradského hřbitova.

První V. básnické pokusy, které později zničil, vznikaly v němčině za studií na gymnáziu (v německých verších psal v 60. letech satirické polemiky). V rámci tehdejší výuky českého slohu začal V. od 1816 překládat do češtiny klasické autory; překladatelské činnosti (zejména z latiny) se věnoval takřka celý život, literární a myšlenkový odkaz antiky byl rozhodující i pro jeho původní tvorbu. Antickou poezii formálně i tematicky poměrně zdařile napodoboval hlavně v raných básních, v oslavných ódách v sapfických či asklepiadických strofách (*Kantáta ku jmeninám vysoce důstojného p. P. Dytrycha, Františku Palackému*), žalozpěvech (*Žalozpěv u hrobu přítele, Žalozpěv o smrti Josefa Černého*), idylách (*Veské radosti*), elegických distiších (martialovský cyklus z 1824–44 *Plané růže*), alegorických eklogách (*Battus, Zpěv pastýřský ke dni 3. března 1833…*), básnických posláních v hexametrech (*Jungmannovi*) a zejména v satirách (*Taroky, kámen mudrců, Řeč k výroční slavnosti druhého… sestoupení Zeusa…*); až na výjimky byly otištěny z rukopisu v Sebraných spisech 1. Smysl pro formu prokázal také ve sbírce *Varyto a lyra*, obsahující písně, bajky a další drobné básně s vlasteneckou tendencí, v nichž se programově, jako odpověď na dobové výtky z nelibozvučnosti češtiny, vyhýbal skupinám souhlásek (např. *Jaro, léto,*

jeseň a zima); po letech reagoval na posměšky o její drsnosti německými hexametry v satiře *Der Sprachenklangmesser in der böhmischen Orthographie…* Převážně odmítavé reakce vyvolala V. pětidílná veršovaná alegorie *Sněmy zvířat*, svérázná karikatura zbohatlého pařížského měšťanstva a mocichtivého proletariátu, která byla skrytou polemikou s mladší českou básnickou generací (V. B. Nebeský, K. Sabina); prostřednictvím postavy Orangutana odmítl V. z pozice aristokratického roajalismu společenské, kulturní i politické prostředí po Francouzské revoluci a pranýřoval přitom nejen sociální a ideový subjektivismus (resp. materialismus a nihilismus) některých francouzských a německých kulturních a filozofických proudů, ale expresivním způsobem odsoudil i mnohé emancipační občanské snahy (zejména parlamentarismus) a zároveň i údajné odnárodňovací tendence v české a slovenské společnosti. Druhé, opravené a doplněné vydání díla mělo již neskrývaně negativní ohlas, V. ještě vystupňoval kritiku svých oponentů, vytýkaje jim i nevěrectví a rozervanost. Do své poslední sbírky *Vlast*, básnického cestopisu podle vzoru Kollárovy Slávy dcery a Štulcových Pomněnek na cestách života, shrnul popisné a didaktické básně s výraznou vlasteneckou idylizující tendencí (*Plavba Vltavská*). V. byl též autorem pětiaktové veršované historické tragédie *Jan Slepý*, v níž se pokusil kompozičně a jazykově nepříliš zdařilým způsobem obhajovat krále Jana Lucemburského proti výtce nevlastenectví. – Větší význam měla V. autorská básnická tvorba pro děti (veršované modlitby, rozpočítadla, říkadla, popěvky, písně, bajky a dramata, sebrané do sbírek *Česká abeceda…*, *Hodinky maličkých…* a zejména *Kytka* a *Druhá kytka…*). Poučen studiem ohlasové teorie a lidové tvorby a dále pedagogicky prověřenou znalostí dětského života, si byl jako jeden z prvních vědom specifičnosti literatury pro děti jak v oblasti tematické (čerpal ze života venkovských dětí a využíval hojně přírodních motivů), tak formální (zejména v intonační a akustické složce veršů a druhové bohatosti skladeb). Přes dobově pochopitelné výtky přílišného náboženského akcentu patří některé V. písně dodnes k základnímu repertoáru tvorby pro děti předškolního a mladšího školního věku (např. *Tluče bubeníček…* z alm. Kytka). – Nemalý význam mělo ve své době V. rozsáhlé a poučené překladatelství z řecké a římské klasické literatury i z latinské literatury starokřesťanské a humanistické. V ČČM uveřejnil z řečtiny básnické překlady čtyř Bionových idyl, oblíbených u preromantiků, možnost překládat časoměrným a „prostonárodním“ veršem (pětistopým trochejem podle vzoru srbské lidové epiky a RK) si ověřoval na Homérovi (*Homér a díla jeho*); „prostonárodní“ verš poté uplatnil takřka výlučně u překladu prvního zpěvu Odyssey (z pozůstalosti vyšel v Sebraných spisech 1 ještě překlad jejího druhého zpěvu). Hlavní úsilí věnoval časoměrnému překladu Vergilia, kterým se zabýval s přestávkami již od počátku 20. let; nejprve vyšel rytmický, jazykově celkem správný překlad Bukolik (P. Virgilia Marona Zpěvy pastýřské) a časopisecky následovaly rozsáhlé úryvky z Aeneidy; přepracovaný a o Georgika doplněný překlad jeho celého básnického díla vyšel knižně až 1851. K celkem dobře srozumitelnému básnickému překladu připojil V. věcné výklady veršů a stručné pojednání o Vergiliově životě a díle. V ČČM vyšly i časoměrné překlady Horatiových ód rozmanitého obsahu, v souvislosti s V. filologickými a historickými studiemi vznikl překlad a komentář k úryvkům z díla řeckého zeměpisce a historika Strabona a úplný překlad Tacitovy Germanie s výkladem. Záměr vydávat s F. L. Čelakovským, J. K. Chmelenským, S. K. Macháčkem a J. B. Vlčkem knižnici překladů řeckých a latinských autorů, kterou měla financovat Matice česká, se pro nedostatek subskribentů nerealizoval. Časoměrně i přízvučně překládal V. (hlavně v 60. letech) též starokřesťanské církevní hymny a ódy, esteticky a vlastenecky motivovaný zájem o klasicismus ho podnítil k překladu a výkladu básní a korespondence českého humanistického básníka B. Hasištejnského z Lobkovic (Pána Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic věk a spisy vybrané) i listu a elegického disticha Láska k vlasti H. Balba. V souvislosti s propagací časoměrné poezie V. přeložil z bernolákovské slovenštiny několik zpěvů historicko-mytologického eposu Svätopluk od J. Hollého, z němčiny epos ze starozákonních dějin Perly posvátné od jágerského biskupa J. L. Pyrkera a jazykově adaptoval některé skladby V. Stacha, kterého nazýval „starý veršovec“ a považoval za svého básnického předchůdce. – O větší znalost české literatury v zahraničí se V. zasloužil podrobnými literárněhistorickými

přehledy o nejnovější beletristické i naukové literární produkci, určenými zejména pro almanach karlovarského lékaře francouzského původu J. de Carro a také pro vídeňské časopisy; prozrazovaly svědomitou materiálovou průpravu, náklonnost ke starší, zvláště humanistické literární tradici, ale též zaujetí proti novým uměleckým proudům. Od konce 20. až do konce 40. let V. soustavněji referoval o pedagogické literatuře a o beletrii pro mládež, recenzoval soudobou beletristickou a odbornou produkci (mj. Bajky V. Zahradníka a Sabinovy Básně). Později též nepříliš spolehlivě vydával památky starší české literatury z důvodů estetických (Staré překlady žalmů) i konfesijně obranných (mj. Hilarius Litoměřický, P. Sedlčanský). Značné zásluhy měl V. o české základní a střední školství. Již 1832 vyhotovil s pomocí J. Jungmanna stížný *Denkschrift über den gegenwärtigen Zustand des böhmischen Sprachunterrichtes an den Lehranstalten Böhmens* (Pamětní spis o nynějším stavu vyučování v jazyku českém na vyučovacích ústavech v Čechách), podaný přímo císaři na podnět českého purkrabího K. Chotka a F. Palackého muzejním Sborem pro vědecké vzdělání české řeči a literatury, v Kováni uvažoval o založení filologického časopisu pro studenty gymnázií a tzv. filozofie. K jazykové problematice v českém školství se v 2. polovině 50. let publicisticky vrátil (v ČČM) polemikou s represivními jazykovými nařízeními školního rady J. Maresche a v 60. letech veršovanou satirou *Zur Gleichberechtigungsfrage an der Universität!*. Na podnět J. Jirečka sestavil pro ministerstvo vyučování za Thunových školských reforem didakticky a jazykově ceněné slabikáře a čítanky pro nejnižší třídy českých obecních škol a pro slovenské katolické školy, pro první třídu městských škol vydal též německý slabikář, který byl adaptován i do chorvatštiny, maďarštiny, rumunštiny a rusínštiny. Sporné byly oproti tomu V. aktivity vědecké (archeologie, historie, srovnávací filologie, místopis, topografie), zejména jeho nemalé úsilí prokázat na základě vyčerpávajícího jazykového a místopisného, resp. archeologického studia slovanský původ Keltů (1837 chtěl vydat v českém překladu a s vysvětlivkami výroky starověkých spisovatelů jednajících o Germánech a Keltech, 1844 pracoval na etymologickém výkladu Ptolemaiovy Germanie, od 1853 se zabýval latinsko-řecko-gótsko-slovanskou epigrafikou; pro nesouhlas přátel i vlastní pochyby zůstala tato pojednání a značné množství pracovního materiálu pouze v rukopise) či snaha potvrdit domněnku humanistických a barokních autorů o českém původu vynálezce knihtisku Gutenberga. – V rukopisu se zachoval mj. i V. rozvrh dramatu Svatý Václav a část nevydané přijaté i odeslané korespondence (též z doby V. působení na říšském sněmu).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. Slánský, Karel Slánský, Karel V., Karel V. Slánský, K. Slánský, K. V. Slánský, Redaktor (Časopis katol. duchovenstva); K. A. V., K. V., -ř-, -vyx. (dub.), W., W-ř-ý, -ž-. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach de Carlsbad (1831–54; 1831 Sur l'etat présent de la littérature bohême, i sep., i něm. a polsky; 1835 Second coup d'oeil sur la littérature bohême de 1831 à 1835; 1836 Troisième coup d'oeil sur la littérature bohême de 1831 jusque à la fin 1835; 1841 Quatrième coup d'oeil sur la littérature bohême de 1836 jusque à la fin 1840, i sep., i něm.); ČČM (1827–58; 1829 Drobnůstky z rukopisu starého veršovce, Literní listy, překl. Zkáza Tróje. Virgiliovy Aeneidy kniha druhá; 1830 České veršovnictví. Ze spisů starého veršovce, překl. Čtyry idyly Bionovy; 1831 překl. Z Q. Horatia Flacca; 1833 překl. Kolébka národů slovanských. Ze Svatopluka p. Holého zpěv šestý; 1834 Taroky, kámen mudrců, i sep.; 1836 Ohlas lyry starého veršovce, překl. P. Virgilia Marona Aeneida; 1839 překl. Výpisy ze Strabona; 1840 překl. C. Cornelia Tacita spis o sídlech a mravech národů germanských; 1843 překl. Homér a díla jeho, Odyssey kniha první; 1852 Třetí kytka ód; 1857 Jazyk český doma, v chrámě, ve škole a v literatuře, O vyučovacím jazyku na národních školách); Časopis katol. duchovenstva (1860–68; 1860 Staré překlady žalmů; 1864 ed. List pana Zdeňka Lva z Rožmitála zaslaný… Václavovi Hájkovi z Libočan, i sep., ed. P. Sedlčanský: Obrana viery proti pikhartóm; 1866 Původ nynějších čítanek českých); Časopis pro katol. duchovenstvo (1828–48; 1829 O novějších spisech českých pro mládež a lid; 1833 Zpěv pastýřský ke dni 3. března 1833…, i sep.; 1834 Žalozpěv o smrti Josefa Černého; 1837 Hymny církevní; 1838 ed. Hilarius Litoměřický: Naučení víry křesťanské obecné; 1846 B Katolík, i sep.); Čechoslav (1822, Žalozpěv u hrobu přítele, debut); Čes. včela (1834–35; 1834 ed. Jeroným Balbus: Láska k vlasti, Z listu Jeronýma Balba k pánu Bohuslavu Hasištejnskému; 1835 překl. z J. Hollého); Čítanka pro třetí třídu městských škol v císařství rakouském (1854, ed. J. Jireček); Dalibor (1859); Erinnerungen an merkwürdige Gegenstände und Begebenheiten (1861); alm. Hlasy duchovenstva k … Ferdinandovi a Marii Anně při slavnosti korunování (1836); alm. Hlasy věrných Čechů k … Ferdinandovi I. a Marii Anně… (1835); alm. Hlasy vlastenců ke dni 1. března 1832, … panování… Františka I. (1832); alm. Hlasy vlastenců při radostném vítání… Ferdinanda I. a Marie Anny…

(1835); alm. Horník (1844); Humorist. listy (1861, Zvukoměr jazyka německého v českém pravopisu); Jahrbuch für Lehrer, Eltern und Erzieher (Litoměřice); Jahrbücher BM (1831, Über den gegenwärtigen Zustand der böhmischen Literatur); Jindy a nyní (1833); alm. Ku příchodu… Františka I. a Karoliny do měst Pražských od věrných Čechů (1833); Květy české (1834–48; 1840 Janu Hollému… poslání z Čech, i sep; 1845 Jan Gutenberg); alm. Kytka (1836); Lumír (1854, 1858); Monatschrift GVMB (1828); Národ (1866); Nár. noviny (1848–49); Nár. noviny (1868); Ost und West (mj. 1842 Übersicht der böhmischen Literatur vom Jahre 1836 bis Ende 1840); Österreichische Blätter für Literatur und Kunst (Vídeň 1844, Zur Geschichte der böhmischen Sprache); sb. Písně pro nejmenší dítky (1850, s V. Štulcem, ed. E. Vašák); Ponaučné i zábavné listy (1839–40); Pražské noviny (1832, 1854; 1854 Plavba z Týna do Prahy, i sep. → Čes. lid 23, 1913/14, ed. Č. Zíbrt); Rozličnosti Pražských novin (1833); Slovenské noviny, příl. Světozor (Vídeň 1861); Škola a život, příl. Štěpnice (1855, 1859, 1861–62); Školník (1866); sb. Věnec ze zpěvů vlastenských… (1836); Vlastenský kalendář na rok 1855; sb. Zlaté klasy (1853–54); alm. Žely věrných Čechů po v Pánu zesnulém císaři a králi Františkovi dne 2. března 1835 (1836 ← Časopis pro katol. duchovenstvo 1835); – posmrtně: ČČM (1872, Pamětní spis o nynějším stavu vyučování v jazyku českém na vyučovacích ústavech v Čechách, čes. překl. V. O. Slavík); in K. A. V. Korespondence a spisy pamětní 3, 4 (1914, s. 327 Autobiografie K. A. V.; 1925, s. 143 Denkschrift über den gegenwärtigen Zustand des böhmischen Sprachunterrichtes an den Lehranstalten Böhmens, s. 157 Zpráva poslancova voličům v Mladoboleslavsku); Osvěta (1911, Selská svatba, ed. Č. Zíbrt); Světozor (1870, Zápisky do památníků). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Píseň při vysvěcování chrámu Těla Božího na hoře Oreb u Třebechovic (B 1820, dub., hudba J. Th. Held); Battus. Idyla (B 1834); Česká abeceda aneb Malého čtenáře knížka první (BB, PP pro ml., 1839; 1850 změn. vyd. s tit. Čítanka malých. Nové, zcela opravené vydání České abecedy); Básně bez dvou konsonantů pospolu (BB 1840, s V. J. Pickem, ed. A. V. Šembera); Sněmy zvířat. Bájka i pravda (BB 1841, pseud. K. V. Slánský; 1863 opr. vyd. s tit. Sněmy zvířat. Bájka i kronika); Kytka. Dárek malým čtenářům (BB, PP pro ml., 1842; 1852 rozšíř. vyd. s tit. Kytka básniček); Píseň osadníků kováňských…, když Jeho biskupská Milost… Augustin Bartoloměj Hille… osadu kováňskou navštíviti… ráčil (B 1842); Hodinky maličkých od sedmého do desátého roku (BB pro ml., 1843; paralelní vyd. s tit. Modlitby maličkých…); Varyto a lyra (BB 1843); Druhá kytka básní, bájek, písní a hádanek (BB, PP pro ml., 1845; 1852 společně se sbírkou z 1842 s tit. Kytka básniček. Dárek malým čtenářům. Nové rozmnožené vydání dvou Kytek); Poklona českého duchovenstva… Josefu Mezzofanti, … kardinálovi, prezidentu hlavního hospitálu… v Římě (B 1846); Jan Slepý (D 1847, i prem., pseud. K. V. Slánský); Píseň lidu (B 1854, výt. nezjišt.); Der Sprachenklangmesser in der böhmischen Orthographie… (B 1861); Vlast (BB 1863); Zur Gleichberechtigungsfrage an der Universität! (BB 1866). – *Překlady:* P. Vergilius Maro: Zpěvy pastýřské (1828) + Spisy básnické (1851); Pána Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic věk a spisy vybrané (1836); J. L. Pyrker: Perly posvátné (1840); – posmrtně: P. Vergilius Maro: Aeneida (1927, ed. B. Ryba). – *Ostatní práce:* Obrázky k České abecedě… (b. d., 1839); Lístky pilnosti za odměnu pro školní mládež dílem větší, dílem menší s českými průpověďmi… (b. d., před 1848); Zpráva o dědictví sv. Prokopa (1862); Jezuité. Odpověď Národním listům (1866, s A. Skočdopolem); Druhá a poslední odpověď Národním listům k otázce o jezuitech (1867, s A. Skočdopolem). – *Výbory:* Sněmy zvířat (1881); Drobné verše (1887); Malým pro radost (b. d., 1902, ed. K. V. R., tj. Rais); Kytka z drobných básní K. V. (1903, ed. V. Lípa); Kytka básniček (1942, ed. T. Vodička); Zelená se louka (leporelo, 1986; ed. V. Gebhartová). – *Souborné vydání:* K. A. V. Sebrané spisy veršem i prózou (I. L. Kober, 1871 a 1875, 2 sv., ed. V. O. Slavík; 1. Drobné básně, 2. Varyto a lyra, Pána Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic věk a spisy vybrané, Jan Slepý, ▮ KORESPONDENCE: Red. (K. Borový, dub.): Ze života kan. K. V. (F. Jabulkovi z 1828), Časopis katol. duchovenstva 1869, s. 218; Red. (J. Emler): Několik listů spisovatelů a vlastenců českých k Antonínu Markovi (Markovi z 1833–60), ČČM 1887, s. 253; K. A. V. Korespondence a spisy pamětní 1–4 (1. 1903, koresp. z 1820–33, 2. 1909, z 1833–49, a 3. 1914, z 1849–59, ed. V. O. Slavík, 4. 1925, z 1859–68, ed. J. Šafránek; V. Bělákovi, tj. F. Šimáčkovi, z 1857, J. E. Bílému z 1860–63, K. Brantlovi z 1836, F. V. Beutelovi z Lattenbergu z 1838, J. de Carro z 1829, 1835–49, 1851–53, F. L. Čelakovskému z 1831, 1833–48, 1850–52, P. Dainkovi z 1830, J. A. Dundrovi z 1847, K. J. Erbenovi z 1857, A. Fähnrichovi z 1831, 1847, J. Fleischerovi z 1853, Františku Josefu I. z 1853, A. Fričovi z 1853, J. Fričovi z 1846–48, J. Fričovi a V. Staňkovi z 1842, R. Glaserovi z 1841–42, V. Hálovi z 1863–65, Hálovům a Krouským z 1848, V. Hankovi z 1833–48, 1850–57, J. Hausmannovi z 1863, A. B. Hilleovi z 1848, J. Hochmannovi z 1845, J. Hollému z 1840, J. Horčicovi z 1832–33, J. Hrabětovi z 1829, J. K. Chmelenskému z 1835–38, J. Chmelovi z 1830, Jednotě pro hudbu chrámovou v Čechách z 1834, J. Jelínkovi z 1855, J. Jirečkovi z 1851–57, 1862–68 a b. d., J. V. Jirsíkovi z 1853–58, L. A. Johnovi z 1824, 1833, J. Jungmannovi z 1834–35, J. J. Jungmannovi z 1833, J. V. Kamarýtovi z 1829, F. C. Kampelíkovi z 1832, V. Károvi z 1832, J. Kautzovi z 1858, J. Kollárovi z 1841, baronovi z Königsbrunnu z 1849, H. Kolovratu-Krakovskému z 1828–32, 1845, J. Körnerovi z 1828–29, 1833–43, J. Krbcovi z 1852, J. Krejčímu z 1854, J. Krouskému z 1844–48, 1851–57, 1864, D. Kynské-

mu z 1831, J. J. Langerovi z 1831–33, V. Lannovi z 1854, S. K. Macháčkovi z 1828, A. Markovi z 1833, 1843–47, 1849–54, J. Makšovi z 1824, K. Nádhernému z 1842, J. Navarrovi z 1859, V. B. Nebeskému z 1857, J. z Neukirchenu z 1856, P. Ondrákovi z 1835, F. Palackému z 1831–33, 1840–45, 1849–50, V. M. Pešinovi z 1833–38, 1842, 1855, J. Pfeifferovi z 1834, 1846–47, Ch. A. Pescheckovi z 1845, J. Pospíšilovi z 1838–47, 1849, 1851, K. hraběti Pöttingovi z 1852, M. Procházkovi z 1860, V. Procházkovi z 1846, příbuzenstvu z 1848, J. E. Purkyňovi z 1853, J. L. Pyrkerovi z 1841–42, radě městské v Týně nad Vltavou z 1849, V. Rischnerovi z 1829, F. Řezáčovi z 1856–57, A. Schmidlovi z 1843–44, J. Schönovi z 1831, F. Slámovi-Bojenickému z 1829–33, 1836–37, F. J. Smetanovi z 1824, 1854, 1857, J. Spurnému z 1851, V. Staňkovi z 1837–49, 1850–58, P. Stuchlovi z 1860, 1862, P. J. Šafaříkovi z 1833, 1841–43, A. V. Šemberovi z 1858, F. Šimáčkovi z 1858, J. K. Škodovi z 1853, 1856, X. Škorpíkovi z 1861, J. Špačkovi z 1852, F. Špatnému z 1853–56, V. Špinkovi z 1836, 1840, V. Štulcovi z 1834, 1855, B. Tempskému z 1853, L. Thunovi z 1851, 1860, F. V. Tippmannovi z 1840, 1842–43, J. K. Tylovi z 1843, 1853, J. Vackovi a hraběcím dětem Šlikovským z 1828, F. A. Vackovi-Kopidlanskému z 1828–33, F. Vetešníkovi z 1828, 1842, vikariátnímu úřadu mladoboleslavskému z 1857, J. P. Vinařickému z 1848, otci J. Vinařickému z 1845, J. E. Vocelovi z 1843, J. Votýpkovi z 1826, R. hraběti Vratislavovi z 1856, A. J. Vrťátkovi z 1854, K. Weiningerovi z 1829, J. Wenzigovi z 1851–58, paní Wenzigové z 1856, V. Zahradníkovi z 1829–32, 1834, V. P. Žákovi z 1848); J. V. Šimák: Šest dopisů z doby vlastenecké (sestře Aloisii z 1851), Zvon 17, 1916/17, s. 454; in Z doby Sušilovy (F. Sušilovi z 1859–65; 1917, ed. P. Vychodil). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Časopis katolického duchovenstva (1860–68; 1867–68 s K. Borovým). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Slabikář pro katolické školy v c. k. zemích (1852; 1864 s tit. První čítanka pro obecné školy v cís. rakouském); Slabikář a první čítanka pro katolické školy v cís. rakouském (Vídeň 1852); Německý slabikář pro druhé oddělení první třídy městských škol v císařství rakouském (1854, adaptováno do chorvatštiny, maďarštiny, rumunštiny, rusínštiny); Čítanka a mluvnice pro první třídu katolických škol v cís. rakouském (Vídeň 1853); Prvá čítanka a mluvnice pro druhou třídu katolických škol v cís. rakouském (1855; upr. vyd. b. d. s tit. Prvá čítanka a mluvnice pro katolické školy slovenské v císařství rakouském); Druhá čítanka a mluvnice pro 2. třídu katolických škol v cís. Rakouském (1855); Druhá čítanka a mluvnice pro katolické školy v císařství rakouském (1856, s V. Štulcem); Slovenský slabikář pro katolické školy v císařství rakouském… (1858); Slabikář i malý katechismus pro katolické školy v císařství rakouském (1864); další samostatné varianty s obměňovanými tituly upraveny i pro evangelické školy. ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Šafránek: Bibliografický přehled prací K. A. V., in K. A. V. Korespondence a spisy pamětní 4 (1925, s. 137). ▮ LITERATURA: H. Mikulová, K. Bílek: K. A. V. (1803–1869). Soupis osobního fondu (LA PNP 2004). ▮ an.: ref. překl. P. Virgilius Maro: Spisy pastýřské, Rozličnosti Pražských novin 1828, č. 23; ● ref. překl. Pána Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic…: V. Zahradník, Časopis pro katol. duchovenstvo 1836, s. 362; F. L. Čelakovský, ČČM 1836, s. 219; J. K. Tyl, Květy 1836, příl. č. 15, s. 59 ●; ● ref. Česká abeceda…: J. Franta Šumavský, Květy 1838, příl. č. 24, s. 93 a příl. č. 25, s. 97; J. M. (Malý), ČČM 1839, s. 127 ●; J. Malý: ref. překl. J. L. Pyrker, Denice 1840, s. 380; ● ref. Sněmy zvířat: an. (J. Malý, dub.), Denice 1840, s. 381; an. (J. K. Tyl), Vlastimil 1841, d. 1, s. 95; V. B. Nebeský, Květy 1841, příl. č. 5, s. 17 → O literatuře (1953, s. 26); an. (J. E. Vocel), ČČM 1842, s. 111 ●; V. S. (Štulc, dub.): ref. Kytka, Květy 1842, příl. č. 24, s. 93; ● ref. Varyto a lyra: D. (F. Doucha), Čes. včela 1843, s. 120; Fch (A. Fähnrich), Prag. Beiblätter zu Ost und West 1843, s. 327; J. Malý, ČČM 1844, s. 292 ●; Dr. Staněk (V. Staněk): ref. Druhá kytka…, Květy 1845, s. 239; J. Kendík: Výjimek z listu děkana Skalského, p. Jiřího Procházky…, k p. K. V., Pražské noviny 1846, s. 184; ● ref. Jan Slepý: Fähnrich (A. Fähnrich), Ost und West 1847, s. 559; Jasoň (K. Sabina, dub.), tamtéž, s. 604; J. J. Melichar, Včela 1848, s. 59 ●; ● ref. překl. P. Virgilius Maro: Spisy básnické: V. N. (Nebeský), ČČM 1851, sv. 3, s. 142; an., Vesna 1851, s. 473; J. Malý, ČČM 1852, sv. 4, s. 15; A. Schleicher, Zeitschrift für österreichische Gymnasien (Vídeň) 1852, s. 402 ●; an. (V. Štulc): ref. Kytka básniček, Blahověst 1852, s. 432; S.: K. A. V., Světozor 1868, s. 469 a pokr.; ● nekrology: an., NL 4. 2. 1869; an., Koruna (Chrudim) 5. 2. 1869; an., Mor. orlice 5. 2. 1869; an., Blahověst 1869, s. 59; V. Štulc, Časopis katol. duchovenstva 1869, s. 47; an., Květy 1869, s. 47; an., Světozor 1869, s. 52; an., Škola a život 1869, č. 2 a 3 ●; V. Kryšpín: Upomínka na K. A. V., Posel z Budče 1870, s. 251 + in Tři upřímní přátelé čes. mládeže (1876, s. 4) + F. L. Čelakovský a K. V. o českém slabikáři, Beseda učitelská 1878, s. 124 a pokr.; J. Šafránek in Život a působení Jana Krouského (1878); V. Kredba: K. V., alm. Kytice (1880, s. 7); J. Ježek in Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou (1880); J. Bartocha: O starších překladech velebásní Homérových u nás (1801–1843), LF 1881, s. 263; K. Tieftrunk in Dějiny Matice české (1881); B. Dudek: O K. V. jako vlastenci a pedagogu, Beseda učitelská 1882, s. 131 a pokr.; J. Šafránek: K. A. V., Osvěta 1884, s. 289 a pokr.; L. J. Kováříček: Život a práce K. V., Paedagogium 1885, s. 469 a pokr.; F. Bačkovský: O básnické činnosti K. A. V., Obzor 1886, s. 163; V. Kredba in Osvěta a práce (1886, s. 28); T. Škrdle in Zásluhy českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven… (1888, s. 160); J. Král: O prozódii české, LF 1894, s. 323 → O prozódii české (1923, s. 277); J. Vlček: Několik kapitolek z dějin naší poezie předbřeznové. 4. Z tendenčního verše let

čtyřicátých, Světozor 1896, s. 327 a pokr. → (s tit. V. a Vocel) Několik kapitolek z dějin naší poezie (1898, s. 114) a Z dějin české literatury (1960, s. 174); J. Drápal: K. A. V., Náš domov 1897, s. 97; M. Regal: K. A. V. Mládí a činnost jeho v Praze, Výr. zpráva obecní reálky v Lounech 1897/98 + K. A. V. Činnost jeho na Kováni, tamtéž 1898/99; J. Emler: Jan Gutenberg, Čes. knihovnictví 1, 1900/01, s. 65; K. Eichner: K. V., Mladý čtenář 23, 1903/04, s. 310; in K. A. V. Korespondence a spisy pamětní 1–4 (1903, 1909, 1914, 1925; z přijaté koresp. četnější dopisy od J. de Carro, A. Fähnricha, J. Friče, V. Hanky, J. Horčiceho, J. K. Chmelenského, J. Jirečka, J. Körnera, J. Pfeiffera, V. Staňka, F. Špatného, J. Wenziga); in Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského 1–5 (1907–35, ed. F. Bílý, V. Černý, J. Šťastný); J. Škultéty: K. V., překladatel J. Hollého, Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin) 1908, s. 566; Č. Zíbrt: Básně J. E. Vocela, B. Němcové, K. V., B. Jablonského aj. nevydané v albu na oslavu stříbrné svatby Ferdinanda V. r. 1856, Osvěta 1911, s. 534; J. Kachník: O didaktické-etickém působení K. A. V., in Časové otázky pedagogické (1912, s. 193); J. Šafránek: Snahy K. A. V. o uvedení mateřštiny do škol v l. 1832–1858, Zpráva reálného gymnázia v Praze II., Křemencova ul. … 1912/13; E. Axman: Chmelenského listy K. V., ČČM 1915, s. 167 a pokr.; J. Šafránek: V. o poselství z krajů Boleslavského a Bydžovského do Prahy v r. 1848, Osvěta 1915, s. 432; in Z doby Sušilovy (1917, mj. dopisy Vinařickému, ed. P. Vychodil); M. Hýsek: Jungmannova škola kritická, LF 1919, s. 199; J. Šafránek: Jana rytíře de Carro almanach Karlovarský, Osvěta 1919, s. 460; J. Volf: Proč se nestal V. kanovníkem v Budějovicích, LF 1920, s. 101; J. Hendrich: Vergilius v českých překladech, Sborník filologický 1922, s. 337; J. Šafránek: K. A. V., obraz jeho života a práce, Časopis katol. duchovenstva 1922, s. 77 a pokr., 1923, s. 75 a pokr., 1924, s. 23 a pokr., 1925, s. 26 a pokr., 1926, s. 113 a pokr., 1927, s. 14 a pokr., 1928, s. 147 a pokr., 1929, s. 174 a pokr., 1930, s. 161 a pokr.; A. Procházka: K Hanumanu Sv. Čecha, Bratislava 1930, s. 387; J. Hendrich: Vergilius v českých překladech, sb. Pio vati (1930, s. 131); F. Strejček in Jak se probouzela Mladá Boleslav (1930); J. V. Šimák in Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (1932); R. Hrdlička: Teoretické snahy prvních dob literatury pro děti a mládež, Úhor 1943, s. 140; J. Kučera: Plavba v Podolí (o stejnojmenné V. básni), Marginálie 23, 1950, s. 274; K. Svoboda in Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové (1957); K. Nejdl, J. Miessler in Jean de Carro a jeho Karlovy Vary (1958); J. Skalička: Ideové zápolení předbřeznové satiry, AUP Olomouc. Philologica, sv. 10, 1964, s. 5; L. Fučík: K původnímu znění písně Horo, horo, vysoká jsi, Hudební výchova 2, 1969/1970, č. 4; F. Mayer: K. A. V. a Fr. L. Čelakovský jako autoři čítanek, Čes. jazyk a literatura 20, 1969/70, s. 62; W. Zeil: Leben und Wirken des Oberlausitzer Historikers Christian Adolph Pescheck (1787–1859) im Spiegel seiner unveröffentlichten Briefe, sb. Lit. archiv 5, 1970 (1971), s. 198; J. Brambora: Komenský und Leibnitz, Studia Comeniana et historica 1, 1971, č. 2, příl.; E. Strnad in Didaktika školy národní v 19. století (1975, s. 228); J. Polák: K. Vinařického (1803–1869) zakladatelská tvorba, ZM 1985, s. 544; in Listy Martina Hamuljaka 2 (1989, ed. A. Maťovčík); V. Řeřichová: Nejen doplňky, ale i opravy, ZM 1991, s. 74 + K. A. V. a počátky formování české čítankové tradice, AUP Olomouc. Facultas paedagogica. Studia philologica 12, sv. 2 (1991, s. 107); P. Komers, V. Petrbok in K. V.: Varyto a lyra (1996); O. Koupil: Vznik V. překladů Vergilia, sb. Mezinárodní vědecká konference: na paměť 50. výročí úmrtí českého klasického filologa a překladatele Otmara Vaňorného (1997, s. 129); M. C. Putna in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918 (1997); D. Blümlová in Sto tváří jihočeské kulturní historie (2000, s. 34); J. Vomáčka in Severočeští bolzanovci (2000); J. Kořalka: František Palacký a čeští bolzanisté, sb. Modernismus – historie nebo výzva? Studie ke genezi českého katolického modernismu (2002, s. 23); M. Reissner: Opomíjený básník a teoretik, Ladění 2003, s. 38; F. Morkes: Vlastenecké snahy o povznesení českého jazyka na školách, sb. Jeden jazyk naše heslo buď 2 (2003, s. 31); K. Bílek: K. A. V. a náš kraj, Listy starohradské kroniky 2005, s. 139; K. Sgallová: Časoměrné vzorce a metra v českém národním obrození, ČLit 2006, č. 2–3; in B. Němcová: Korespondence 3 (2006).

vpb

Vincentius

† kolem 1174

Autor latinsky psané kroniky.

V odborné literatuře bývá označován jako V. Pragensis; psán též Vincencius. – Kanovník kapituly Sv. Víta v Praze a notář kanceláře Vladislava II. Jako kaplan pražského biskupa Daniela se 1158 zúčastnil v průvodu Vladislava II. tažení císaře Fridricha I. Barbarossy proti Milánu. 1160 se vrátil do Čech. 1166 provázel biskupa Daniela na druhém Fridrichově tažení do Itálie.

Asi po 1168 začal psát kroniku vlády Vladislava II. (1140–1174). Dovedl ji k roku 1167, uprostřed rozepsané věty zřejmě přerušila jeho práci smrt. V. vylíčil Vladislavův zápas o udržení knížecího trůnu, jeho účast na druhé křížové výpravě, povýšení na krále, podíl na Fridrichově prvním tažení do Itálie a vojenskou výpravu do Uher; vyprávění o druhém italském tažení, jehož se ve Fridrichových

službách zúčastnil biskup Daniel, zůstalo nedokončeno. Kronika je bohatým, i když faktograficky ne vždy spolehlivým pramenem pro poznání českých a evropských dějin daného období. Autor se soustředil na politické dějiny, zaznamenal však také cenné zprávy o dějinách kulturních (zejména o činnosti olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka). Jakožto literární dílo má V. kronika ráz živých, osobně zabarvených vzpomínek přímého účastníka událostí; tento rys vystupuje do popředí především v popisu tažení proti Milánu, který zabírá její největší část. Na V. navázal na počátku 13. století opat milevského kláštera Jarloch; také jeho letopis zůstal nedokončen.

EDICE: in Monumenta historica Bohemiae 1 (1764, s. 29, ed. G. Dobner); in Monumenta Germaniae historica. Scriptores 17 (Hannover 1861, s. 658, ed. W. Wattenbach); in Fontes rerum Austriacarum 1. Scriptores 5 (Vídeň 1863, ed. H. Tauschinski a M. Pangerl); in FRB 2/2 (1874, s. 407, ed. J. Emler; k rukopisu srov. D. Marečková, Listy filologické 1960, s. 259, k novodobým opisům M. Šváb, SPFF Brno, ř. D, 1955, č. 4). – *Překlady do češtiny:* in Fontes rerum Bohemicarum 2/2 (1874, s. 407, přel. V. V. Tomek); in Letopis V. a Jarlochův (1957, přel. F. Heřmanský). ■

LITERATURA: F. Palacký in Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber (1830); V. Brandl: Zpráva V. Pražského o výpravě krále Vladislava proti Milánu 1158, Památky archeologické a místopisné 6, 1864/65, s. 11; V. Novotný in České dějiny 1, sv. 3 (1928, s. 206); Z. Fiala in Letopis V. a Jarlochův (1957); P. Hilsch in Die Bischöfe von Prag in der frühen Stauferzeit (Mnichov 1969); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000); M. Marečková in Materiály k vývoji české historiografie (2001); T. Petráček: Osud, člověk a dějiny ve 12. století. V., Jarloch a jejich pohled na lidský úděl, ČNM 2004, ř. hist., s. 9.

jl

František **Vinkler**

* 18. 1. 1839 *Bílovice* u Prostějova
† 6. 7. 1899 *Plzeň*

Překladatel divadelních her, divadelní referent, publicista.

Vl. jm. Winkler; psal se i Frant. V. (Fr. V.) Vinkler. Někdy bývá uvedeno chybné datum narození (15. 1. a 18. 2.) a úmrtí (7. 7.) – Otec záhy zemřel (1843) a matka převzala hospodářství i výchovu tří dětí, z nichž se měl nejstarší František stát knězem; když po maturitě na olomouckém gymnáziu odešel studovat práva na vídeňskou univerzitu, odepřela mu veškerou podporu, takže se musel živit kondicemi. Zájem o český politický a kulturní život ho přivedl na univerzitu pražskou, ale ani zde studia nedokončil. Setkal se totiž s R. Thurn-Taxisem, jedním z významných zástupců mladočeského křídla české politiky, a na jeho podnět i za jeho podpory se začal věnovat žurnalistice. Krátce učil na první české soukromé dívčí škole vedené jednou ze sester E. Peškové (s další sestrou, herečkou Karolínou P., se 1864 oženil), též se stal soukromým učitelem v rodině P. Švandy ze Semčic. V dubnu 1863 v Praze založil a do konce t. r. vydával a redigoval „politický a literární časopis“ Pravda (otiskl mj. články o dění v Polsku), v září pak v Mladé Boleslavi začal redigovat další mladočesky orientovaný list Boleslavan, jejž po konfiskacích a po politicky motivovaném soudním sporu (vyvrcholil V. čtyřměsíčním těžkým žalářem a vysokou pokutou), v červnu 1864 dočasně zastavil a odběratelům doporučil v podobném duchu vedený politický list Svoboda, s nímž pravděpodobně spolupracoval. Aby se vyhnul dalšímu stíhání, krátce pobýval u Thurn-Taxise v Drážďanech; po amnestii se vrátil do Prahy a na podzim 1865 získal v Mělníku místo okresního tajemníka, které zastával až do 1897. 1872–96 spoluredigoval (anonymně) místní listy Pšovan a Mělničan. Organizační a diplomatické schopnosti se u V. spojovaly se značným kulturním rozhledem, díky němuž prosadil řadu projektů přispívajících k průmyslovému i kulturnímu rozkvětu města. Proslul zejména jako organizátor prvního táboru lidu pod Řípem (1868), sbírek na stavbu Národního divadla v Praze a různých slavností (na památku J. Husa, Karla IV. aj.) i jako podporovatel studentů; založil a dlouhá léta byl starostou místního Sokola (1868–97, styky s M. Tyršem), spoluzakládal místní muzeum, byl nadšeným režisérem a hercem ochotnického divadla (1871–88) aj. Během života čelil různým útokům, především ze strany staročechů, které se vystupňovaly po úpadku mělnické záložny, v níž V. pracoval zprvu jako účetní, později jako správce (1866–95); na úhradu dluhu obětoval majetek svůj i blízkého příbuzenstva, ale procesu, v němž se sám chtěl obhajovat, se nedožil (měl pokročilou cukrovku, 1895 a 1896 se léčil v Karlových Varech). Zemřel v Plzni, kam se rodina 1898 přestěho-

vala. Štvanice zesílila po jeho smrti, kdy se jména V. používalo jako nadávky (Podřipské listy aj.).

Ačkoliv se V. od studií zajímal o kulturní dění, zůstávala jeho literární tvorba pouze na okraji jeho činnosti. Příležitostně publikoval básně (např. v alm. Dunaj), v časopisech, jež redigoval a jež byly původně koncipovány též jako literární (Pravda, Boleslavan), záhy převážila politika. Systematičtěji se V. věnoval divadlu, po celý život psal články i drobné glosy (většinou anonymně), v nichž hodnotil repertoár a herecké výkony. V knižnicích určených ochotníkům (Bibliotéka divadelní, Nové divadelní hry) otiskl poměrně zdařilé překlady (z němčiny a francouzštiny) tehdy oblíbených, většinou nenáročných veseloher (R. Benedix, C. A. Görner, W. Marsano, G. von Moser aj.), některé hry upravil s ohledem na české poměry (např. Dalibor Čermák od R. Benedixe).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Fr. (též Fr. Vl., Vlastimil, Vl.) Venkryl, Venkryl; F. V., V. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Boleslavan (od 1863); alm. Dunaj (Vídeň 1861); Hvězda (Olomouc 1859); Mělničan (od 1872); Moravan (Olomouc); Nár. listy (1881); Pamětní list k 25. výr. Sokola (1893); Pozor; Pravda (Praha, Ml. Boleslav 1863); Pšovan (Mělník); Svoboda (1864). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady a úpravy:* C. A. Görner: Černý Petr (1863, prem. 1862, pseud. Vl. Venkryl); G. von Moser: Pozvu si majora! (1863, prem. 1862, pseud. Vl. Venkryl, prem. pod šifrou V. V.); R. Benedix: První den po svatbě (1865, prem. 1863 pod pseud. Fr. Venkryl) + Dalibor Čermák (1866, prem. 1865 pod šifrou F. V.); W. Marsano: Hrdinové (1866, prem. 1864 pod pseud. Vl. Venkryl); Obědvám s matkou (1867, prem. 1862, dle francouzského, t. j. A. Decourcelle a L. Thiboust). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* R. Benedix: Loupežníci aneb Maškary v nesnázích (1862, pseud. Vl. Venkryl); E. de Girardin: Klobouk (1862, šifra V. V.); G. H. Putlitz: Solný (1862, šifra V. V.); H. Laube: Hrabě Essex (1865). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Pravda (1863), Boleslavan (1963–65), Mělničan (1872–96, an.), Pšovan (1872–96, an.). ▮

LITERATURA: E. Horáčková: F. V. (1839–1899). Soupis osobního fondu (LA PNP 1975). ▮ an. (J. Neruda): ref. insc. překl. H. Laube, Hlas 24. 3. 1865 → České divadlo 2 (1951); J. Čvančara in Památník tělocvičné jednoty Sokol na Mělníce (1928); V. Jílek: Nerudovi přátelé z Podřipska, sb. Z doby Nerudovy (1959); O. Šimáček in Tisky pro dělníky v publicistice radikální demokracie, Boleslavan (1977, rozmnož.) + in Pravda, Pláče Koruny české (1978, rozmnož.).

ik

Adam z **Vinoře**

† 14. 1. 1600 asi *Praha*

Překladatel patristické literatury, příležitostný básník.

Psal se též A. a Vinorze, z Winortze. – Syn rožmberského úředníka. Vystudoval jezuitskou akademii v Praze (1580 bakalář, 1581 magistr); jedním z jeho učitelů byl V. Šturm. Poté byl farářem a vychovatelem Viléma z Valdštejna v Horní Branné v Podkrkonoší. Ve svém působišti vyvíjel horlivou misijní činnost mezi členy jednoty bratrské. 1587 navštívil Řím. 1590 se stal karlštejnským děkanem, 1600 arcijáhnem při svatovítské kapitule v Praze. Zemřel pravděpodobně při morové epidemii.

Překládal spisy církevních otců (sv. Augustina, mystický traktát Ráj duše připisovaný Albertu Velikému aj.) se záměrem aktualizovat jejich obsah v intencích tridentského koncilu. Svými překlady přispěl k vytvoření české teologické terminologie. Příležitostně psal latinské básně, pravděpodobně je také autorem veršovaných modliteb v anonymním spisku Stezka k boží milosti.

ŠIFRA: K. A. Z. W. (srov. J. V. Šimák, ČNM 1930, s. 37). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* Sv. Augustin (Augustinus Aurelius): Psaní donátistům… (1584) + O městě božím… (1589); Albert Veliký: Ráj duše… (1588) + O nebeském na zemi obcování… (1598); Diego de Estella: O potupení světských marností… (1589). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Jošt z Rožmberka: Knížka o štěpování a spravování štěpnic (1598). ▮ EDICE: Sv. Augustina Kniha o městě božím… (1786, ed. F. F. Procházka); in ČNM 1930, s. 37 (Stezka k boží milosti, ed. J. V. Šimák). – *Ukázky in:* Antologie z literatury české doby střední (1858, ed. J. Jireček); Zrození barokového básníka (1940, ed. V. Bitnar). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); Knihopis č. 110–112, 863–866, 868, 2378, 2379, 15 016; in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982). ▮ LITERATURA: B. Balbín in Bohemia docta 2 (1778, s. 164, ed. R. Ungar); J. Jireček in Rukověť 2 (1876); A. Podlaha in Series praepositorum, decanorum, archidiaconorum… S. metropolitanae ecclesiae Pragensis… (1912, s. 149); Č. Zíbrt in Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii č. 263, ČČM 1913, s. 300; J. V. Šimák: Dva vzácné tisky ze 16. století, ČNM 1930, s. 37 (s ed.); J. Menšík: K českým překladům Ráje duše, Sborník filologický 12, 1940/46, s. 345 + Zázračný déšť u M. A. z V., Věstník KČSN 1943, s. 353 (sep. 1944); V. Bartůněk in Karlštejn – zbožný odkaz Otce vlasti (1948, s. 53); J. Nováková in A. Augustinus:

O boží obci (1950); in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982).

vpb

Viola (Zdena Walterová)
viz in Emil **Tréval**

Viola z Prácheňska

* 15. 10. 1877 *Horažďovice*
† 12. 5. 1945 *Praha*

Autorka veršů a povídek s přírodní tematikou určených mládeži.

Vl. jm. Terezie Švecová (psána též Ševcová). Datum narození 5. 10. 1887, uváděné některými prameny, je chybné. – Otec byl měšťan a mistr provaznický. Školní docházku zahájila V. z P. v rodišti 1883. Od 1899 byla poštovní úřednicí na Žižkově, zprvu pracovala jako pomocná prozatímní úřednice (1906 získala definitivu), od 1908 jako poštovní oficiantka. Od 1910 působila v téže funkci na Král. Vinohradech; za Českosl. republiky byla vrchní poštovní adjunktka a revidentka. 1937 odešla do výslužby a žila v Praze na Spořilově.

Svými verši pro předškolní a mladší školní věk se autorka snažila vzbudit v dětech lásku k přírodě a zájem o všechny její projevy, ale jen v některých se jí podařilo uvést neotřelý námět a podat ho bez sentimentality a moralizování. Formálně čerpala z lidové poezie. Ve sbírce *Lískové oříšky* se neúspěšně pokusila o veršovanou bajku. *Dub a slavík a jiné povídky* a epická báseň *Zajatec*, tematicky čerpající rovněž z přírody, jsou určeny mládeži starší; vyznačují se však rozvleklostí a jednotvárností, přebujelým lyrismem a neústrojně vkládanými poučnými a meditativními sentencemi. Dobová kritika její dílo po umělecké i věcné stránce odmítala.

PSEUDONYMY: Tereza Prácheňská, Vilma Prácheňská, Vilma Prácheňská-Ševčíková. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besídka malých (1906–14); Malý čtenář (1910–23); Rajská zahrádka (1906–15); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (vesměs pro ml.): Kytice básniček (BB b. d., 1910); Rok dětského života (BB 1916); Křeménky a perličky (BB b. d., 1919); Na útěku (BB b. d., 1920); Barevné kuličky (BB 1921); Červené korálky (BB b. d., 1921); Dub a slavík a jiné povídky (1923); Lískové oříšky (BB b. d., 1924); Zajatec (B 1927); Listy z knihy přírody (PP 1935). – *Výbor:* Vybrané perly (BB 1922). ▮

LITERATURA: H. Marek: ref. Rok dětského života, Úhor 1916, s. 6; ● ref. Křeménky a perličky: H. Marek, Úhor 1919, s. 44; J. Hloušek, Úhor 1921, s. 167 ●; an.: ref. Barevné kuličky, Besedy lidu 29, 1920/21, s. 46; an.: ref. Červené korálky, Loutkář 6, 1921/22, s. 132; Promyk (H. Sedláček): ref. Vybrané perly, Úhor 1923, s. 8; ● ref. Dub a slavík…: V. Brtník, Venkov 19. 12. 1923; M., Čes. osvěta 20, 1923/24, s. 238; N. M., Zvon 24, 1923/24, s. 209; O. Pospíšil, Úhor 1924, s. 8 ●; O. Pospíšil: ref. Lískové oříšky, Úhor 1925, s. 13; V. F. S. (Suk): ref. Zajatec, Úhor 1928, s. 140.

sm

Viribus unitis

1858

Reprezentativní básnické album vyjadřující loajalitu národů a národností k habsburské monarchii.

Sborník (celým názvem *Das Kaiseralbum Viribus unitis,* citujícím císařovo heslo Viribus unitis, tj. Spojenými silami) byl vydán ve Vídni při příležitosti stavby Votivního kostela. Patřil mezi výrazné projevy dynastického a celorakouského literárního patriotismu rakouské monarchie. Jednotlivé oslavně laděné básnické příspěvky zástupců všech národů a národností se pokoušejí argumentovat pro hodnotově hierarchizovanou, ale vzájemně se podmiňující vůdčí myšlenku Bůh – náboženství – císař – vlast. Bohatý obrazový doprovod s folklorní a historickou tematikou navrhl J. N. Geiger, výpravnou úpravu a tisk obstarala Kongregace mechitaristů ve Vídni. Čistý zisk z prodeje byl určen na dostavbu Votivního kostela, jehož stavbu zahájil císařův bratr Ferdinand Maxmilián jako projev díků za záchranu života Františka Josefa I. po nezdařeném atentátu (1853).

Album obsahuje celkem 128 básní uspořádaných teritoriálně ve všech jazycích (včetně štúrovské varianty slovenštiny) a některých nářečích tehdejší rakouské monarchie, připojeny byly i příspěvky v staro- a novoarménštině, aramejštině, hebrejštině, novořečtině a středohornoněmčině. V němčině a jejích dialektech bylo uveřejněno 61 příspěvků (mj. E. von Bauernfeld, K. E. Ebert, F. Grillparzer, A. Grün, F. Hebbel, U. Horn, A. Ritter von Tschabuschnigg, J. Wenzig), dále 16 v italštině, 7 v chorvatštině (např. P. Preradović) a češtině, 6 ve

slovinštině (mj. A. M. Slomšek), 5 v maďarštině atd. Básně psané česky se nalézají v oddílech Böhmen (Čechy), Mähren (Morava), Schlesien (Slezsko) a Ungarn (Uhry). Do oddílu Čechy přispěl B. Peška historickou alegorií Přemyslovci, V. J. Picek drobnou lyrickou konfesí v písňové formě Císařovně a K. J. Erben starozákonním alegorickým ohlasem Ohlas Psalmu XLV; v oddílu Morava byla uveřejněna reflexivní báseň-zpověď Hlas pěvce moravského od V. Furcha a pokus o epiku s cyrilometodějskou tematikou Viribus unitis od J. Soukopa; ve slezském oddílu vyšla didaktizující báseň s krotce nabádavým menšinovým tónem Ohlas Slezska od J. Fischera; v oddílu Uhry pak příležitostná oslavná skladba Plesání Slováků od M. Čulena. Zatímco kulturněhistorický význam těchto básnických holdů císaři a jeho rodině či významným postavám dějin rakouského císařství a jednotlivých zemí lze považovat za nesporný, jejich literární význam je spíše okrajový.

LITERATURA: ● ref. V. u.: an., Pražské noviny 7. 10. 1858 (← Slovenské noviny 1858, příl. Světozor); an., Prager Zeitung 16. 1. 1859 ●; J. Karásek: K. J. Erben (k účasti na V. u.), Osvěta 1916, s. 292.

vs

Jiří **Víška**

* 3. 12. 1912 *Olomouc*
† 26. 2. 1942 *Mauthausen* (Rakousko)

Překladatel ruské lyriky, zvláště S. Jesenina, autor časopisecky publikovaných básní a próz, publicista.

Syn stavebního inženýra; matka záhy zemřela a V. vyrůstal u její sestry a svého děda ve Sněžném. Když se otec 1922 znovu oženil, vrátil se k němu. 1924/25 začal studovat české státní gymnázium v Brně, během školního roku 1925/26 byl však (kvůli nekázni) vyloučen; ve výuce pokračoval na měšťanské škole a 1929/30 ve 2. třídě obchodní školy v Brně. Již předtím se o prázdninách v otcově rodišti Letovicích seznámil s bratry J. a O. Taufrovými (hrávali spolu divadlo ve Volném sdružení Blok); kontakt s nimi, styk s evangelickou mládeží při Blahoslavově domě v Brně, schůzky Etického hnutí i debatní večery B. Václavka ovlivnily V. intelektuální rozvoj i zájem o literaturu. 1930–33 pracoval v Brně jako knihkupecký příručí a současně se učil knihkupcem u S. Kočího. Po vyučení byl zaměstnán v knihkupectví J. Martínka, 1934 byl poslán do Letovic likvidovat místní knihkupectví, tehdy také poznal moravské spisovatele F. Kožíka, O. Zemka, K. Bochořáka ad. Po roce byl propuštěn a odjel do Karlových Varů pracovat v cizojazyčném knihkupectví D. Krejzy (tehdy se naučil rusky). Po třech letech (1937) nastoupil v Praze do propagačního oddělení Neubertova nakladatelství, kde redigoval časopis Naše kniha a spolupracoval s časopisem Hej rup. Poté byl příručím v sortimentu německé literatury v knihkupectví F. Topiče (do časopisu Tři týdny u Topičů psal stati o literatuře). V zimě a na jaře 1941 se podílel na přípravě literárních večerů ve Smetanově divadle. Na doporučení J. Hory začal pod patronací B. Mathesia pracovat na překladech z ruské poezie. Tehdy opakovaně nabídl svůj libeňský byt osobám, které hledalo gestapo. V prosinci 1941 byl prozrazen a zatčen, do ledna 1942 držen na pražském policejním ředitelství. Odtud byl transportován do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde byl esesáky zahnán do zakázaného pásma a zastřelen.

V. debutoval v cyklostylovaném měsíčníku Úsměv, časopisu českobratrského dorostu v Brně (působil zde též jako administrátor), básnické juvenilie tiskl ve studentském listu Bratrstvo a ve Studentském časopisu. Po melancholické písňové lyrice, vyznačující se tvarovým hledáním, pronikl do V. původní básnické tvorby satirický tón: skládal epigramy, satiry o novinářském charakteru a parodie (zejména v časopisu Hej rup). Pro nakladatelské časopisy pořádal se svými spolupracovníky rubriku Přehled knižních novinek, psal také anotace, glosy i stati o literatuře, v nichž projevoval literární znalosti a porozumění pro soudobou českou poezii. Byla to dobrá průprava k překladatelské tvorbě, v níž V. našel postupně své dominantní tvůrčí sebevyjádření a těžiště svého díla. Jeho mladistvé pokusy o přeložení německé poezie se nedochovaly. Za války se soustředil na překlady ruských lyriků (B. Mathesius mu zadal překlad Lermontovovy poemy Paní důchodní z Tambova). Jádro V. posmrtně vydaných prací (nejprve už ve 40. letech) tvořily (kromě převodu básně A. S. Puškina a M. J. Lermontova) věrné a harmonické překlady raného A. Bloka a oceňované překlady S. Jesenina v obsáhlém výboru zejména z přírodní lyriky. Tyto smyslově přesné překlady se vyznačovaly přirozenou dikcí, pravidelným melodickým veršem, moderním užitím

nebásnického jazyka i malým množstvím archaismů a knižních výrazů. Jednotlivé V. překlady (zvláště S. Jesenina) byly od 2. poloviny 40. let až do 70. let přetiskovány v různých antologiích, shrnul a uspořádal je J. Zábrana v knižní edici pod názvem Klíč k pokladu, v níž vyzdvihl zvláště jeho cit pro hudebnost verše a užití přirozeného rytmu při tlumočení poezie. – V. přítelkyně J. Kryslová publikovala o V. životě a díle dnes nedostupnou diplomovou práci, ve které (podle svědectví J. Zábrany) provedla srovnávací rozbor jeho překladů, shromáždila vzpomínky V. přátel a jiné dostupné informace.

ŠIFRY: -jv-, j. v., J. V., (dub.:) ska (Naše kniha), ska. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Bratrstvo; Čes. dělník (1940); Hej rup (1936–37, satirické BB, 1937 první překlad); Lid. noviny (1930, 1939–40); Naše kniha (1936–38); Středisko (Brno 1930–31); Studentský časopis (1930–32; 1932 článek Parodie); Tři týdny u Topičů, pokr. Tři týdny v umění (1941–42; 1941 bibliografie nových knih, s H. Smazalovou); Úsměv (Brno 1929–30); – posmrtně: Kostnické jiskry (1982); Masarykův lid (1946, cyklus V. básní z chystané sbírky Osikový list); M. J. Lermontov: Poemy. Vybrané spisy 3 (1945, Paní důchodní z Tambova); S. Jesenin: Modravá Rus (1947; ve 2. vyd. knižně poprvé publikovány všechny V. dochované překlady S. J.). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady* (posmrtně): S. Jesenin: Květy (Bratislava b. d., za války, bibliof., an.) + Básně (b. d., 1945); A. Blok: Básně (b. d., 1945); Klíč k pokladu (1976, překl. A. S. Puškina, M. J. Lermontova, A. Bloka, S. Jesenina, ed. J. Zábrana). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Naše kniha (1937 od č. 7–8 – 1938 do č. 5, s red. kruhem). ▮

LITERATURA: F. Benhart: ref. překl. S. Jesenin: Básně, RP 4. 1. 1946; B. Mathesius in S. Jesenin: Modravá Rus (1947); H. Housková: J. V., Mladá fronta 1. 4. 1965; J. Zábrana in J. V.: Klíč k pokladu (1976) → Potkat básníka (1989, s. 387); ● ref. Klíč k pokladu: jz (J. Zábrana), Nové knihy 1976, č. 39; (Ns) (J. Nečas), LD 10. 11. 1976; (vln), Zeměd. noviny 12. 11. 1976; V. Bárta, Práce 17. 11. 1976; (to), Svět práce 1976, č. 49 ●; (Ns) (J. Nečas): Památce našeho překladatele, LD 25. 2. 1982 + k 70. výr. nar., Kostnické jiskry 1982, č. 42–43; O. Uličná: Sergej Jesenin v českých překladech, Bulletin ruského jazyka a literatury sv. 28, 1987, s. 179.

vfr

Karel **Vít**

* 27. 7. 1878 *Praha*
† 31. 7. 1937 *Praha*

Překladatel z angličtiny, francouzštiny, němčiny a španělštiny.

Vl. jm. Karel Veith podepisoval odborné právnické práce, překlady publikoval též jako Vít-Veith. – Vystudoval právnickou fakultu v Praze a od 1903 pracoval u zemského soudu, po 1918 se stal vrchním tajným radou Nejvyššího správního soudu. Od 1919 vykonával funkci přednosty sociálního odboru Státního pozemkového úřadu. Působil též jako jednatel Ústřední jednoty pro bytový referát a od 1919 byl ředitelem jejího Věstníku. Do důchodu odešel 1926.

V. překládal ze španělštiny (mj. P. A. de Alarcón, V. Blasco-Ibáñez, A. P. Valdès), francouzštiny (mj. H. de Balzac, G. Flaubert, E. de Goncourt, G. Ohnet, M. Prévost, též Spisy P. Lotiho), angličtiny (mj. F. Bret Harte, W. Scott) a němčiny (H. Hesse). Kromě významných beletristických děl (např. Paní Bovaryová G. Flauberta) jej přitahovaly prózy s dobrodružným, romantickým či detektivním námětem (mj. R. Beach, G. Leroux, H. Payson) a též cestopisy (V. Blasco-Ibáñez). Výrazně se podílel na realizaci laciného vydání spisů J. Londona.

PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1910); Lid. noviny (1912); Máj (1911); Nár. listy (1910–12). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* H. Hesse: Petr Camenzindt (1911); A. P. Valdès: Dvě španělské novely (1912, Sám, Pták ve větru); P. A. de Alarcón: Láska kapitána Venena (1913) + Bronislavovo štěstí (1923); L. Alfonso: Rukavička a jiné povídky (1919); G. Leroux: Rouletabille u Kruppa (1919, z cyklu Zajímavé příhody zpravodaje Josefa Rouletabilla); G. Flaubert: Paní Bovaryová (1920); E. de Goncourt: Nevěstka Elisa (1920); M. Prévost: Šťastné manželství (1920); A. Dumas st.: Sultanella (1920) + Kadetovo dobrodružství (1922); J. London: Láska ve třech osobách (1920) + Vzpoura na lodi Elsinoru (1921) + Tulák po hvězdách (1921) + Světákova dobrodružství (1922) + V noci zrozená (1924) + Síla silného a jiné povídky (1925) + Pěstitel žaludů (1925) + Mexikán (1925) + (s A. Strunskou) Dopisy Kemptona a Wace o podstatě lidské lásky (1925); P. Loti: Harémy kouzla zbavené (1920) + Lotiho manželství (1924) + Poslední dni Pekinku (1924) + Trojí mládí paní Prunové (1925) + Ramuntcho (1925) + Aziyadé (1925); V. Blasco-Ibáñez: Probuzení Buddhovo (1920) + Katedrála (1922) + Květ Černé řeky (1924) + Čtyři příšerní jezdci z Apokalypsy (1924) + Král Alfons XIII. demaskován (1925) + Nepřítelé žen (1925) + Mare Nostrum (1925) + Kurtizána Sonnica (1926) + (podp. K. Vít-Veith:) Ráj žen (1927) + Vinné sklepy (1927) + Námořský papež (1927) + Romanopiscova cesta kolem světa 1–3 (1928) + V zemi umění (1929) + Krev a písek (1931); H. Payson: Skauti Orlí družiny (b. d., 1922); H. de

Balzac: Pirát Arnow (1923); H. R. Haggard: Dcera Montezumova 1, 2 (1923); D. Riche: Manua a Warupi (1924); W. Scott: Nevěsta z Lammermooru (1925); F. Bret Harte: Pod rudými lesy 1, 2 (1927, s M. Maixnerem); R. Beach (vesměs podp. K. Vít-Veith): Draví ptáci (1929) + Lehkovážný kavalír (1929) + Hoch z Michiganu a jiné povídky (1929) + V osidlech (1929) + Soudruzi (1930); G. Ohnet: Majitel hutí (1930, podp. K. Vít-Veith). – *Ostatní práce:* Knihy železniční a řízení za účelem vyhledávání pozemků železničních u soudů okresních (1913); Nové poplatky soudní, dědické, darovací, poplatky z převodu majetku nemovitého z přírůstků hodnoty nemovitostí a ze smluv pojišťovacích (1915); Nové dávky zemské a obecní (1916); Poučení o zakládání stavebních družstev (1919); Příděl pozemků družstvům ze zabrané půdy velkostatkářské (1920); Vyvlastňování pozemků pro stavební účely družstev (1920); Zásady o udělení státní subvence na podporu stavebního ruchu pro rok 1920–1921 (1920); Rádce stavebních a bytových družstev Republiky československé 1 (1920); Příděl půdy velkostatkářské k účelům stavebním, zahradním, tělocvičným, tělovýchovným a humánním (1921); Vyvlastňování pozemků podle zákona o stavebním ruchu (1922); Poučení o státní podpoře stavební dle vládních nařízení k zákonu o finanční podpoře stavebního ruchu ze dne 25. ledna 1923 (1923); Zaopatření zaměstnanců na zabraném majetku pozemkovém… (1924). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Zákony o reformě pozemkové (1920).

jz

Vita et passio sancti Wenceslai et sanctae Ludmilae aviae eius viz **Legenda středověká** (Dodatky, 4. díl) a **Kristiánova legenda**

Vita (sancti Procopii) maior viz **Legenda středověká** (Dodatky, 4. díl) a **Fuit itaque beatus abbas Procopius**

Vita (sancti Procopii) minor viz **Legenda středověká** (Dodatky, 4. díl) a **Fuit itaque beatus abbas Procopius**

Vítaj, kráľu všemohúcí viz **Kunhutina píseň** a **Lyrika středověká** (Dodatky, 4. díl)

Jindřich Erazim **Vitásek**

* 26. 7. 1817 *Brno*
† 17. 3. 1897 *Slaný*

Autor místopisných prací, básník, vydavatel nábožensky vzdělavatelné literatury.

Erazim je jméno řádové; psal se též Heinr. Eras. Vitásek, Jindřich Erasmus Wittasek. Archiv řádu františkánů dokládá datum V. křtu 9. 7., další prameny uvádějí neověřené datum narození 26. 7.; jako datum úmrtí bývá mylně uváděno 17. 2. – Syn vojáka. Vyrůstal v Huštěnovicích u Velehradu. Řádový slib složil 1845 v pražském františkánském klášteře u Panny Marie Sněžné. Působil v Zásmukách, údajně se stýkal s K. Havlíčkem Borovským během jeho kutnohorského působení. Po 1851 odešel do Turnova, kde se zapojil do místní osvětové činnosti a spřátelil se s místními studenty. Podle neověřených zpráv udržoval styky s J. Barákem. Zřejmě z politických důvodů býval často přesazován: 1867 odešel do osamělého kláštera Hájek u Unhoště, 1870 na vlastní žádost do Dačic, kde navštěvoval místní čtenářský spolek, 1873–93 žil v Uherském Hradišti, kde založil obecní kroniku a prosadil stavbu kostela v Huštěnovicích. Od 1893 žil ve Slaném. Pohřben byl na místním klášterním hřbitově.

Nečetné V. básnické pokusy většinou ztvárňují národní a sociální témata jímavou reflexivní písňovou formou či klasicizující patetickou alegorií. Významnější jsou jeho všestranně zaměřené knižně i časopisecky uveřejňované místopisné práce o lokalitách, které důkladně znal; zvláštní pozornost přitom V. věnoval Velehradu, Turnovu a Uherskému Hradišti. Vydával též nábožensky vzdělavatelnou literaturu (modlitební knížky, kancionál). V rukopisu se zachovaly mj. V. zápisky o prusko-rakouské válce na Turnovsku.

ŠIFRY: J. E. V., J. V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Blahověst (1866, 1871–72); Boleslavan; Hlas; Hvězda (Olomouc 1859); Method (1879); Pozor; Nár. listy; – posmrtně: sb. Od Ještěda k Troskám (Turnov 1925–26, Jadrný přehled událostí válečných, ed. J. V. Šimák). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Pomoz Maria! (B 1857; další vyd. s tit. Píseň poutnická); Ubohá Marie aneb Vzorek z rodiny pro rodinu (P 1867). – *Vlastivědné práce:* Pomněnka z luhů velehradských (1863); Granát turnovský (1867); Východ botanický v okolí turnovském (1870); Hájecké okolí (1870); Ein Ausflug nach Hájek-Waldel (1870); Nástin dějin obce Huštěnovské (1878); Dějiny a místopis král. města Uh. Hradiště

(1879); Posvátná kaple loretánská v Hájku (b. d.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Seznam kajících bratří a sester 3. řádu sv. Otce Františka (1855); Slavičí zvuk v serafinské zahradě (1855); Vínek na hrobě Fortunáta Durycha uvitý od turnovských studujících (1861); Maria, potěšení zarmoucených (1871; 1878 s tit. Maria, moje průvodní hvězda); Katolický kancionál neb Sbírka nejoblíbenějších písní, žalmů, modliteb atd. (1876). ■

LITERATURA: J. V. Prášek in Dějiny města Turnova nad Jizerou (1878, s. 295); an.: nekrolog, Světlo (Slaný) 21. 5. 1897; A. Podlaha in Dějiny a bibliografie české katolické literatury náboženské… 5 (1923, s. 2141); A. Zelnitius: Zapomenutý, Sborník velehradský (nová ř.) 1937, č. 8; -jk-: Zapomenuté výročí buditele, Dačický zpravodaj 1987, č. 3; in P. Bezděčka a kol.: Staré Město v proměnách staletí (2000, s. 377).

ls

Vojta **Vitásek**

* 16. 3. 1863 *Plumlov* u Prostějova
† 17. 4. 1932 *Prostějov*

Dělnický, socialisticky orientovaný prozaik, autor divadelních her pro dělnické scény, satirik, organizátor ochotnického života na Hané.

V matrice narozených zapsán jako Adalbert V., v matrice úmrtí Vojtěch V. – Syn tkalcovského mistra. V rodišti vychodil V. obecnou školu a patrně u svého otce se učil tkalcem. Kolem 1883 odešel na zkušenou do Vídně, kde se vyučil natěračem. Zřejmě prostřednictvím básníka a organizátora dělnického tisku J. Krapky Náchodského zde našel cestu k sociální demokracii a k divadlu. Účastnil se práce v tamním českém dělnickém hnutí a v českých menšinových spolcích. 1892 se přestěhoval do Prostějova (pravděpodobně tehdy se také oženil), kde po celý život pracoval jako natěrač u firmy Wichterle (1894 si krom toho otevřel lakýrnictví a obchod s barvami). V. proslul jako rázovitá postava i jako vůdce sociálnědemokratického hnutí na Hané, zanícený organizátor osvětové a divadelní činnosti mezi dělnictvem. Byl režisérem dělnického ochotnického spolku v Prostějově, spolu s Krapkou Náchodským pozvedl úroveň místního Lidového divadla, ve kterém vystupoval také jako herec (prostředkoval na jeho scéně rovněž četná vystoupení předních hereckých osobností). Zemřel po delší nemoci na tuberkulózu páteře; kremace se konala v Brně.

V. beletristické dílo i činnost publicistická těsně souvisely s jeho socialistickou orientací a s ideály sociální spravedlnosti. Převážně v polovině 90. let uveřejňoval většinou v prostějovském Hlasu lidu a v jeho humoristicko-satirické příloze Satan, kterou sám vydával, sociálně kriticky zaměřené satiry na náměty ze současného politického života, antiklerikální básně, fejetony, drobné humoristické žánry („čerti“, „granáty“, „jiskry“) ap. V sociální povídce *Zima* situoval výstražný příběh svedené moravské dívky do proletářské vídeňské čtvrti v době proměny Vídně ve velkoměsto (připodobněné k molochu); kontrastující sekvence ze života boháčů a z kruté každodennosti městské chudiny (nesené soucitem s trpícími, poznamenané dobovým antisemitismem a umocněné obrazy mrazivé zimy jako symbolu stavu společenských vztahů) poukazují na sociální nerovnost a zdůvodňují požadavek sociálně spravedlivé společnosti. Již od 90. let V. psal divadelní hry, v nichž se pokoušel o sociální drama z rodinného a politického života soudobého proletariátu. V konverzační hře *Mravenci* zobrazil se silnou propagační intencí přípravu moravské dělnické rodiny na slavnostní otevření dělnického domu, přirovnávaje sociální bratrství i emancipaci uvědomělého dělnictva ke kolektivnímu počínání mravenců. Ve hře *Zvrácené štěstí* pranýřoval sobecké a rozmařilé počínání mladých příslušníků buržoazie i aristokracie, kteří – na rozdíl od svých otců – nepociťují již sociální solidaritu, naopak své štěstí dokážou stavět i na smrti svých bližních. V poněkud tezovité ironické kritice sobeckého moravského měšťanstva se však nevyhnul dobovým klišé ani nenáročné průhledné didaxi. – V rukopise údajně zůstaly další dramatické práce, jež patřily k repertoáru moravských ochotnických, zejména dělnických scén (Pro svatou věc, Bída, Za cara, O posvícení, Maloměšťáci, Macecha, Bezbožník, Obrození).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Vojta; V. V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Dělnické listy (Vídeň); Hlas lidu (Prostějov 1892–94, FF; i příl. Satan). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Zima (P 1892); Zvrácené štěstí (D 1902); Mravenci (D 1903). ■ REDIGOVAL *časopis:* Satan (humoristicko-satirická příl. Hlasu lidu, 1894, an.). ■

LITERATURA: Nakladatel (F. Zedníček) in V. V.: Zima (1892); ● nekrology: an., NO 19. 4. 1932; an., PL 20. 4. 1932 ●; in J. Císař a kol.: Cesty českého amatérského divadla (1998, s. 91).

vfr

Jan **Vítek**

* 24. 3. 1849 *Sloupnice* (Horní S.) u Litomyšle
† 18. 1. 1924 *Mnichovo Hradiště*

Prozaik, autor povídek pro mládež s naučnou a didaktickou tendencí, překladatel, tvůrce učebnic.

Navštěvoval školu v Nedvězí, od 1863 studoval na reálce v Poličce a později na gymnáziu v Litomyšli. 1872 vykonal učitelské zkoušky způsobilosti v Brně. Vyučoval na měšťanské škole v Březnici, od 1876 ve Strakonicích. 1888 se stal ředitelem obecné a měšťanské školy v Mnichově Hradišti, kde působil až do penze. – Téhož občanského jména byl Jan V. (* 29. 12. 1845 Ústí u Hranic na Moravě, † 20. 10. 1882 Strážnice), katolický kněz působící jako katecheta na gymnáziu ve Strážnici, který jako Jan Rostislav Vítek publikoval lyrické verše v Květech (1867), Světozoru (1871) a almanachu Zora (1876). Byl též autorem veršovaného dramatu s námětem ze starozákonní historie Aman, 1882 doporučeného dramaturgem a schváleného k provozování na Nár. divadle; k jeho uvedení ani ke knižnímu vydání však nedošlo.

V. tvorba, adresovaná zvláště dětem a mládeži, zahrnuje legendy, pohádky, pověsti (zvláště pražské, regionální, slovanské) a historické črty (příležitostně i verše) se silně vlasteneckým důrazem (*Z minulosti a přítomnosti, Pohádky a pověsti*). V. texty, vyzdvihující píli, rozumnou obezřetnost a poctivost a odsuzující nestřídmé požitkářství (*Dva nestejní bratři*), ústí v oslavu statečné mravnosti i práce pro druhé. Historický obrázek z 12. století (*Soběslav II. …*) upozorňuje na nebezpečí nesvornosti národa; práce seznamující s dějinami Habsburků (*Obrazy z dějin a ze života panovníků…*) je směsí autentických faktů a anekdot. V. příručky pro výuku literatury a slohu podávají vedle výčtu jmen žákům úměrné poučení o poetice. Časopisecky V. publikoval i překlady srbských, chorvatských a bosenských próz, pohádek a přísloví.

PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda učitelská (1876–78); Besedy lidu (1894); Budečská zahrada (1871–88); Čes. škola; Čes. jih (Tábor); Komenský; Květy; alm. Kytice; Malý čtenář (1883–85, 1895); Naší mládeži; Otavan (Písek); Šumavan (Klatovy); Učitelské listy; Venkov (1916). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Besedy mládeže (PP 1880); Zábavné a poučné povídky (PP pro ml., b. d., 1881); Obrazy z dějin a ze života panovníků nejjasnějšího domu habsbursko-lotrinského prózou i veršem, s básní a písní na oslavu sňatku J. C. Výsosti korunního prince Rudolfa s J. král. V. princeznou belgickou Stefanií (1881); Dva nestejní bratři (P pro ml., b. d., 1882); Soběslav II. aneb Podivny jsou cesty Páně (P 1885); Pohádky (1887); Z minulosti a přítomnosti (PP pro ml., 1890); Pestré květy 1, 2 (PP 1894, 1901); Pohádky a pověsti (PP pro ml., 1901). – *Ostatní práce:* Rukověť české literatury a básnictví s přídatkem o krasořečnění (1875; rozšíř. vyd. 1878); Prakticko-metodická učebnice slohová (1881); Kterých hlavních vad dopouštějí se rodičové, dítky své vychovávajíce (b. d., 1882). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kytice z básní F. L. Čelakovského (1880). ▮

jz

Jan Rostislav **Vítek** viz in Jan **Vítek**

Jan A. **Vízek**

* 16. 8. 1869 *Rožďalovice*
† 3. 11. 1907 *Rožďalovice*

Autor lidových črt a povídek, ztvárňující v romanticky pojatém vyprávění osudy životních ztroskotanců determinované v duchu dobového naturalismu prostředím.

Pokřtěn byl Jan Nepomuk V., nejčastěji se však podepisoval i s iniciálou otcova jména (Antonín). – Vyrůstal v rodině bednáře. Po obecné škole v rodišti studoval 1879–81 na reálné škole v Písku, 1881–83 pokračoval v Jičíně a od 1883 v Kutné Hoře, kde 1886 maturoval. Po absolvování učitelského ústavu v Jičíně (1886–87) učil na obecných a měšťanských školách, nejprve ve Valdicích (u Jičína) a v Zlatníkách (u Jílového), od 1895 na chlapecké škole v Praze na Vinohradech.

V. debutoval počátkem 90. let 19. století a jeho nevelká prozaická tvorba zahrnuje několik počátečních časopiseckých humoristických obrázků námětově těžících z konzervativního prostředí venkovského společenství (*Noviny, Pomstěni*) a knižní vydání dvou rozsáhlých povídek o charakterově poznamenaných lidech se společným titulem *Ze vsi i z města.* Na tradičním dějovém schématu založenou prózu *Štěpinové* autor pojal jako zobrazení tradiční uzavřenosti vesnického prostředí a jejího určujícího vlivu na morální vlastnosti člověka; v povídce *Ambrož Kameník,* situované do venkovského města, vylíčil na půdorysu romantic-

ké lásky příběh životního ztroskotance, který tíživému tlaku maloměstských poměrů uniká sebevraždou. Dlouho připravovaný humoristický román Živá voda zůstal v rukopisu.

PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1894, P Pomstěni); Nár. listy (1891, 1894); Švanda dudák (1897, P Noviny). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Ze vsi i z města (PP 1893, Štěpinové, Ambrož Kameník). ▮

LITERATURA: ● ref. Ze vsi i z města: M. Zavoral, Hlídka lit. 1894, s. 67; L. Čech, Osvěta 1895, s. 558 ●; an.: nekrolog, Máj 6, 1907/08, s. 106.

pš

Jan Bapt. **Vladyka**

* 6. 8. 1799 *Mladá Vožice*
† 5. 6. 1878 *České Budějovice*

Básník patřící do proudu sentimentalistické poezie 20. let, později autor konvenčních (též německy psaných) náboženských a monarchisticky loajálních veršů a populárně naučných prací.

Psal se též Jan Křtitel V., Vladika, Vládyka, Johann Wladika, od 1859 Jan Rafael Vladika, Johann Rafael Wladika a Jan Vladyka, rytíř z Marianova. – Pocházel z rodiny učitele, od 1810 žil s rodiči v Jindřichově Hradci; tam vystudoval gymnázium, poté tříletou tzv. filozofii a práva (doktorát 1834) v Praze. Působil v soudních službách, od 1845 byl purkmistrem v Jičíně, od 1847 v Chebu. Po porážce revoluce se dostal mezi vládnoucí byrokracii, když byl koncem 1849 jmenován prezidentem krajského soudu v Táboře. Při odchodu do penze (1869) dostal řád železné koruny (s právem užívat rytířského titulu). Pohřben byl v Čes. Budějovicích.

Na počátku 20. let publikoval V. ojediněle časopisecky, jako básník a autor lyrických próz se představil sbírkou *Hyacinty:* sentimentalistickou poezií s postavami pěvců, poutníků, záhadných dívek a s neurčitými vizemi vznešeného ideálního světa, v níž se opakovaně vrací téma odvratu od pozemského života a nábožensky motivované touhy po nadzemské říši trvalé lásky, harmonie, dokonalosti, klidu; ojedinělé a poeticky dosti působivé jsou snově mlhavé motivy přírodní (*Labutina*). Obtížné pochopení smyslu V. básní vyplývá i z jejich dikce, která manýrovitě novotaří (zčásti pod vlivem několika jazykových jevů RKZ), svědčíc přitom o nedostatku jazykového citu pro vyjadřování v češtině vůbec; tuto nedokonalost vytýkala sbírce již dobová kritika a J. Jungmann v knihopisné části své Historie (1849) uvádí dílo s poznámkou „čeština zpotvořená“. Po vydání knihy přestal V. publikovat a až od konce 50. let uveřejňoval drobné tisky s konvenčními náboženskými a prorakousky loajálními verši, mimoto i nábožensky vzdělávací a popularizační práce. Tehdy se pravděpodobně již nehlásil k své rané poezii, a sbírka Hyacinty i časopisecké verše byly přisuzovány preromantickému básníku J. Herzogovi (jméno Vladyka, něm. Herzog, bylo považována za jeho pseudonym). Z německy psaných veršů, které psal asi od konce 50. let, je znám jen text *Ave Maria* (1860, zčeštil s tit. Zdrávas Maria Václav Michal Pešina z Čechorodu).

ŠIFRA: V^{xx}a (dub.). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Hyllos (1829); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Hyacinty (BB a PP 1825); C. k. maršál hrabě Radecký z Radče. Dne 13. listopadu 1858 o slavnostním odhalení pomníku jemu v Praze postaveného (BB 1858, výt. nezjišt.); Spomínka na slavné svěcení chrámu zámeckého Matky boží bolestné v Jetřichovicích… (B 1859, podp. Jan Rafael Vladika); Ave Maria (B 1860, podp. Johann Rafael Wladika); Chvalozpěv ke cti Matky boží bolestné (B 1860, podp. Jan Rafael Vladika). – *Ostatní práce:* Sätze aus allen Theilen der Rechts-Gelehrheit und der politischen Wissenschaften… (1834, podp. Johann Wladika); Arcichrám na Hradě pražském, s dějinami Království českého (1876, podp. rytíř Vladyka z Marianova); Doby ze života svatého otce Pia IX. (1877, podp. Jan rytíř Vladyka z Marianova). ▮

LITERATURA: an. (F. B. Tomsa): ref. Hyacinty, Čechoslav 1825, s. 456; ● zprávy o životě (an.): Květy 1845, s. 60; Pražské noviny 14. 10. 1857 a 19. 11. 1858 ●; an.: nekrolog, Ohlas od Nežárky 1878, s. 187; F. Strejček in Jak se probouzel Jindřichův Hradec (1930, s. 35).

mo

Josef **Vladyka**

* 28. 8. 1891 *Lovosice*
† 7. 8. 1964 *Osov* u Berouna

Autor literárněhistorických monografií o osobnostech 19. století a obsáhlé práce o historii a kulturním ruchu Berounska, publicista, překladatel z ruštiny; regionální osvětový pracovník.

Původní jméno Josef Anton Vobejda si 1918 úředně změnil na Josef Vladyka. – Pocházel

z rodiny krejčího v Lovosicích. Po studiích se 1916 stal profesorem češtiny a němčiny na gymnáziu v Berouně (učil i nepovinné ruštině); jeho slovanské nadšení se po převratu 1918 projevilo např. založením tamního Ruského kroužku či pořádáním osvětových přednášek; společně s F. Hamplem a K. Cvejnem patřil též k organizátorům činnosti tamní Dělnické akademie (byl i jejím předsedou). Zemřel v domově důchodců v Osově, kam přesídlil z Berouna jen 14 dní před smrtí.

V. zájem o Rusko se vedle překladu románu S. Novikova, pojednávajícího o soudobém sovětském Rusku, výrazně projevil v souboru cestopisných reportáží *Země, jež hořela,* které napsal společně s F. Hamplem o cestě po SSSR (mj. Leningrad, Moskva, Charkov, Černé moře, Krym, Oděsa, Kyjev, Ukrajina, Bělorusko) s výpravou Dělnické akademie v létě 1935. Hlavní linii textu tvoří věcné, stylisticky pestré a živé líčení turistických zážitků provázené komentáři vycházejícími z konfrontace odlišných tradic i soudobého životního stylu v sovětském Rusku a masarykovské demokracii. Chronologické uspořádání ani četné odbočky kulturněhistorické, historické, církevněhistorické, ekonomicko-statistické, sociologické, politické aj. nepřispívají přehlednosti, nicméně dokládají poučenou připravenost autorů a autentičnost jejich postřehů. Snaha o spravedlivé posuzování i hledisko přesvědčených západoevropských socialistů umožňuje autorům zaznamenat úskalí diktatury proletariátu, nebrání jim však ocenit úspěchy sovětského budování ani rozvíjet úvahy o možnostech demokratické cesty Sovětského svazu a jeho sbližování s Evropou. V. nejrozsáhlejší práce, historický a literární místopis *Můj Beroun* je výsledkem dlouholeté, velmi pečlivé faktografické přípravy, odborné kompetentnosti a důkladnosti, projevujících se v obšírných komentářích historického materiálu, v jasném uspořádání a přehledném členění včetně rejstříku a soupisu pramenů; svědčí rovněž o V. vypravěčském nadání uplatněném v poutavých beletrizovaných pasážích, též o jeho osobní angažovanosti (např. aktualizace historických událostí v situaci konce 30. let). Dílo sleduje minulost berounského kraje a zvláště Berouna od mytických počátků až po dvacetileté období od vzniku samostatného státu. Je podrobnou kronikou měšťanského života, zachycuje kulturní rozvoj města, jeho pamětihodnosti a zajímavosti, informuje o význačných osobnostech (medailony regionálních umělců, zejména literátů) a podnicích. V detailním popisu se někdy ztrácejí širší souvislosti i hierarchizace, zvláště s menším časovým odstupem přibývá vedle standardního záznamu i úvah a osobních dojmů, zběžného referování či náznaků kritiky, rozšiřuje se společenský záběr. Po 2. světové válce V. vydal dvě menší životopisné monografie: *Josef Jungmann, služebník i pán české řeči* a *F. L. Čelakovský, český milý svaté Rusi.* Setrvávaje u své metody shromáždění a důkladného studia faktů sledoval v nich společenské podmínky, historické okolnosti i zahraniční souvislosti jazykovědné, resp. literární činnosti obou osobností a vedle toho zachycoval i jejich privátní osudy, vztahy se souputníky a osobní strádání. Patrně dobově podmíněné popularizační tendence poznamenaly V. dříve vytříbený sloh a zjednodušily myšlenkovou náročnost komentářů i strukturu celého díla. Kromě knižních prací V. publikoval literárněhistorické články (o J. V. Fričovi, V. K. Klicperovi, J. H. Pospíšilovi aj.); v rukopisu patrně zůstala mj. monografie o F. Cajthamlovi-Liberté.

PŘÍSPĚVKY *in:* Berounský obzor (1931–35); Kytice (1945–48); Nár. osvobození (1937); Nár. práce (1940, Jan Hostivít Pospíšil, knihtiskař a nakladatel); Naše obrana (Příbram 1935–38); Právo lidu (1938). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře a kultuře, publicistika:* Země, jež hořela (RpRp 1935, s F. Hamplem); Můj Beroun. Jeho místo v kulturním proudění národa (monografie, 1938); Josef Jungmann, služebník i pán české řeči (studie, 1947); F. L. Čelakovský, český milý svaté Rusi (studie, 1949). – *Překlad:* S. Novikov: Cestou k Černému moři (1931). ■

LITERATURA: ● ref. Země, jež hořela: -Rja- (F. Rojka), Čes. osvěta 32, 1935/36, s. 232; vz. (V. Zelinka), Zvon 36, 1935/36, s. 293; M. Majerová, Čin 1936, s. 26; h., Dělnická osvěta 1936, s. 26 ●; ● ref. Můj Beroun: E. B. (Bass), LidN 23. 1. 1939; b. (V. Běhounek), Nár. práce 24. 1. 1939; jp., Čes. osvěta 35, 1938/39, s. 205 ●; ● ref. Josef Jungmann…: J. Brambora, Práce 12. 11. 1947; J. Petrmichl, Lid. kultura 1947, s. 45; O. Králík, Naše věda 27, 1949/50, s. 86; J. Hrabák, SaS 12, 1950/51, s. 102 ●; ● ref. F. L. Čelakovský…: an., Komenský 73, 1948/49, s. 420; F. H. (Hampl), Práce 6. 3. 1949; Brk (F. Buriánek), Zeměd. noviny 5. 8. 1949 ●; F. Hampl in Stopami prózy a poezie na Berounsku (1973, s. 35); an.: Opuštěné rukopisy, LitN 1964, č. 39.

jip

Ladislav **Vladyka**

* 1. 6. 1893 *Praha*
† 15. 6. 1956 *Nový Knín* u Příbrami

Básník a prozaik, příslušník generace 20. let, autor veršů nesených těsně poválečnou vitalistickou vlnou a konverzačních románů s okultními, detektivními, milostnými a erotickými motivy.

Podepisoval se též vl. jm. Ladislav Přimda, někdy též L. P. Vladyka. – Pocházel z novinářské rodiny, reálné gymnázium absolvoval v rodišti, v době 1. světové války sloužil jako voják především na území tehdejšího Uherska. Po 1918 pracoval jako úředník v Praze, ve 20. a 30. letech u Obilní společnosti. 1919 spolupracoval (anonymně) s redakcí uměleckého čtrnáctideníku nastupující generace Republika, od jara 1920 do jara 1921 redigoval umělecký měsíčník Orfeus, 1921 byl členem neoficiální skupiny Několik (R. Broj, A. Černík, Z. Kalista, F. Němec, J. Seifert, V. Vančura, J. Wolker ad.), jejíž někteří příslušníci se na podzim 1920 podíleli na zformování avantgardního levicového seskupení Devětsil. V polovině 20. let navštívil Francii a Nizozemí.

Literárně se V. začal projevovat 1914 v Lumíru a Zlaté Praze verši vyznačujícími se smyslovým prožíváním každodennosti. Náladovou lyriku nejčastěji inspirovanou milostnými city, sceneriemi města a městské přírody, aktuálními společenskými událostmi nebo zážitky z cest psal až do 2. poloviny 20. let. Knižně debutoval sbírkou drobných básní s motivy mladických citových nálad a dojmů *Cizí město*. Intimní lyričnost vitalistického prožitku světa v druhé sbírce *Okna a dveře* doplňovaly podněty z Wolkrovy prvotiny Host do domu. Těžiště V. tvorby spočívá v konverzačních společenských románech vykreslujících prostřednictvím erotických motivů mravní úpadek soukromého i veřejného života pražských středních vrstev po roce 1918. V knižním prozaickém debutu *Včera není dnes* rozvinul dráždivý příběh svádění ženatého advokáta jeho bývalou milenkou; v detektivně laděném románu *Já v něm* fantaskní motiv převtělení stárnoucího zhýralce a rozkošníka do těla mladého muže. Poživačnost mladého bonvivána svádějícího matku, dceru a služku vylíčil v románu *Pouze tělo,* v němž zároveň vyšel vstříc dobovému čtenářskému zájmu o okultismus. Okultní nádech rovněž vtiskl příběhu mladé ženy sváděné zkorumpovaným slovenským statkářem a politikem v románu *Bar-el-Ghazal,* jehož hrdinka, podobající se antické egyptské bohyni, končí jako barová tanečnice v Káhiře. Převážně erotické a milostné náměty rozvíjené prostřednictvím dialogů (někdy s dvojsmyslnými narážkami a zámlkami) autor uplatnil i v dalších románech o manželském rozvratu několika nevěrných dvojic (*Hra o ženu*), o nešťastném manželství stárnoucího ministerského úředníka s poživačnou dívkou z periferie (*Pustá seč*), o rafinovanosti nezávazného flirtování (*Mnohoženství*) a touze stárnoucích mužů a žen po mladých láskách (*Hra ve čtyřech*). Nejznámější V. prózu, částečně založenou na autopsii, představuje román *Láska v Batuře* s ústředním milostným příběhem českého důstojníka rakousko-uherské armády a mladé srbské ženy na okupovaném srbském území v době 1. světové války. V. románová tvorba se přibližovala k zábavné populární literatuře. Evokací požitkářského prostředí pražského měšťanstva byla dobovou kritikou (A. M. Píša) vnímána jako pokračování tvorby V. Hladíka, a také, především pro autorovu fabulační obratnost a schopnost psychologického postižení vztahů mezi muži a ženami, jako epigonské následovnictví některých společenských románů F. X. Svobody. Po 1933 se V. jako prozaik natrvalo odmlčel, obdobnou tematiku s milostnými nebo detektivními motivy uplatnil v průběhu 30. let jako autor rozhlasových her (např. Zlatá liška, Dům ve větru, Démanty zlatého pavouka, Export). Ojediněle, zejména na počátku 20. let, psal referáty o filmu a kulturní glosy.

ŠIFRA: L. V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1918–20); Červen (1918–19); Čes. slovo (1925, 1930); Čes. svět (1928–29); Kmen (1920); Lid. noviny (1924–38); Lumír (1913–25, zejména verše); Nebojsa (1919–20); Orfeus (1921); Panoráma (1929, o R Láska v Batuře); Pozor (Olomouc 1933, R Děvče za frontou); Právo lidu (1924); Republika (1919); Světozor; Šibeničky (1918–20); Zlatá Praha (1914–15); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Cizí město (BB 1920); Včera není dnes (R 1927); Já v něm (R 1927); Okna a dveře (BB 1927); Balada o tvářích z papíru (B 1928); Pouze tělo 1, 2 (R, PP 1928); Bar-el-Ghazal (R 1928); Láska v Batuře (R 1929); Mnohoženství (R 1929); Hra o ženu (R 1931 ← Čes. slovo 1930 s tit. Žena tvoje-naše); Hra ve čtyřech (R 1931); Pustá seč (R 1933). ■ REDIGOVAL *časopis:* Orfeus (1920–21, č. 1 s K. Teigem, další s red. kruhem). ■

LITERATURA: ● ref. Cizí město: J. Berka, Lípa 1920, č. 4; J. H. (Hora), Kmen 4, 1920/21, s. 57 ●; ● ref.

Včera není dnes: P. Fraenkl, Host 6, 1926/27, s. 267; A. C. Nor, Kmen 1, 1926/27, s. 172; J. M. Augusta, Lumír 54, 1927/28, s. 440 ●; ● ref. Já v něm: vz. (V. Zelinka), Zvon 27, 1926/27, s. 601; A. M. Píša, Sever a Východ 1927, s. 305; Baf. (B. Fučík), Tvar 1927, s. 95; chb. (V. Cháb), LitN 1927, č. 4; ax (E. Vachek), PL 13. 1. 1928 ●; ● ref. Včera není dnes, Já v něm: M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 22. 5. 1927; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 12. 6. 1927; A. N. (Novák), LidN 12. 6. 1927; an. (J. Hora), RP 14. 7. 1927; an., Panoráma 1927, s. 118; J. O. Novotný, Cesta 10, 1927/28, s. 80 ●; ● ref. Okna a dveře: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 14. 9. 1927; A. M. Píša, Host 7, 1927/28, s. 27; G. (F. Götz), Lit. svět 1, 1927/28, č. 5; A. N. (Novák), Lumír 54, 1927/28, s. 386 ●; ● ref. Pouze tělo: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 29. 8. 1928; G. (F. Götz), NO 20. 9. 1928; ax (E. Vachek), PL 20. 9. 1928; V. Brtník, Venkov 4. 10. 1928; A. M. Píša, Sever a Východ 1928, s. 360; vz. (V. Zelinka), Zvon 30, 1929/30, s. 125 ●; ● ref. Bar-el-Ghazal: ax. (E. Vachek), PL 21. 10. 1928; K. (F. V. Krejčí), PL 25. 12. 1928; A. G. (Grund), RA 4, 1928/29, s. 84; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 29. 11. 1929; J. F. (Folprecht), Čes. osvěta 26, 1929/30, s. 75 ●; B. Jedlička: ref. Pouze tělo, Bar-el-Ghazal, LidN 2. 2. 1928; ● ref. Láska v Batuře: ax (E. Vachek), PL 20. 10. 1929; P. E. (Eisner), Prager Presse 26. 10. 1929; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 29. 11. 1929; B. Jedlička, LidN 7. 12. 1929; an., LitN 1929, č. 20; J. O. Novotný, Cesta 12, 1929/30, s. 329 ●; ● ref. Mnohoženství: K. Š. (Štorch), RA 5, 1929/30, s. 312; G. R., Signál 2, 1929/30, č. 9; -tt-, Čin 1, 1929/30, s. 259; V. Brtník, Venkov 9. 1. 1930; Chalupecký (J. Ch.), Samostatnost 1930, č. 4 ●; A. M. Píša: ref. Láska v Batuře, Mnohoženství, Sever a Východ 1930, s. 70; ● ref. Hra o ženu: J. F. (Folprecht), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 320; vz. (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 658; F., Čin 3, 1931/32, s. 547; vr. (V. Ryba), PL 5. 6. 1932 ●; ● ref. Hra ve čtyřech: vz. (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 518; V. Ch. (Cháb), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 441; vr. (V. Ryba), PL 5. 6. 1932 ●; ● ref. Pustá seč: J. V. S. (Sedlák), Venkov 17. 10. 1933; drb. (J. Borecký), Zvon 34, 1933/34, s. 83; -Rja- (F. Rojka), Čes. osvěta 30, 1933/34, s. 177 ●; r. t.: ref. rozhlasová hra Zlatá liška, PL 28. 1. 1934; A. Hoffmeister in Předobrazy (1962, s. 23).

pš

Josef Věnceslav **Vlasák**

* 14. 4. 1802 *Chodovlice* u Lovosic
† 16. 6. 1871 *Litoměřice*

Autor a překladatel výchovně-vzdělávací literatury převážně pro děti a mládež, metodik výuky českého a německého jazyka.

Pokřtěn jako Josef Štěpán, Věnceslav je jméno vlastenecké; psal se a byl psán Josef Štěpán V. i Jozef V. V. – Syn chalupníka. Triviální školu navštěvoval v Třebenicích. Po absolvování učitelského kursu (tzv. preparandy) v Litoměřicích se stal 1817 neplaceným učitelským pomocníkem v Třebenicích, 1819–22 působil jako pomocník na škole v Račiněvsi u Roudnice (R. n. Lab.). Od 1822 byl pomocníkem ve farní škole na Smíchově, kde se seznámil s českou vlasteneckou společností (F. L. Čelakovský, V. Hanka, J. Jungmann, jemuž dodával materiály pro Česko-německý slovník, K. Vinařický aj.). Po zkouškách na hlavní škole byl 1834 ustanoven učitelem na farní škole v Mělníku. Podporován děkanem A. V. Hnojkem se tu V. zasadil o české vyučování, 1846 založil veřejnou knihovnu a propagoval nové didaktické metody ve vyučování českého a německého jazyka. Po Hnojkově penzionování (1850) a dosazení nového děkana byl V. obviněn z profesní neschopnosti; patrně byl též jako politicky nespolehlivý sledován. V 2. polovině 50. let se pokoušel neúspěšně o založení českého učitelského ústavu v litoměřické diecézi. Služebně opomenut 1857 onemocněl, pro neustálé útoky na svou osobu požádal 1865 o penzionování. Žil v Příbrami, 1868 se vrátil k dceři do Litoměřic, 1871 přijal učitelské místo v Žitenicích. Krátce nato zemřel; pohřben byl v Litoměřicích.

V. vstoupil do literatury jako autor příležitostných básní a mravoučných povídek, epigramů a exempel s českými historickými náměty. Drobné původní a přeložené povídky, básně, bajky, historické obrázky, životopisy a obrazy z přírody ukládal do jednotlivých svazků edice Bibliotéka mládeže, které později přepracoval a doplnil. Občas psal i životopisné práce. Postupně se soustředil převážně na překlady a adaptace výchovně-vzdělávací beletrie německých a rakouských autorů (E. von Ambach, R. Niedergesäss, Ch. Schmid aj.); akcentoval přitom témata nabádavých a výstražných životních osudů zasazených do historického koloritu. Překládal a komentoval i naučnou literaturu pro mládež (o K. Kolumbovi, A. Lincolnovi). Veden snahou zkvalitnit výuku českého a německého jazyka, sestavil (podle vzoru J. N. J. Filcíka) dobově oblíbenou a didakticky účinnou pravopisnou příručku a mluvnici. V. se zabýval také rozborem gymnaziální četby a neúspěšně se pokoušel o její reformu. – Podle dobových zpráv měl k tisku připravený rukopis Počátky silozpytu (kolem 1857).

ŠIFRY J. V-k, J. Vl-s-k, J. V. Vl-s-k, Vl-s-k. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čechoslav (1824–25); Jindy a nyní (1829–31); Květy (1839, 1844); Poutník slovanský (1826–27); Přítel mládeže (1828); Rozličnosti Pražských novin (1827–29; 1829 Josef Dobrovský); Školník (1858, J. J. Ryba); Večerní vyražení (1831–32). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Věnec lásky. Na hrobě… Leopolda… biskupa pasovského, hraběte z Thunu a Hohensteinu (B 1827); Vysvobození od smrti vroucího ctitele sv. Jana Nepomuckého (B b. d., 1830 ← Jindy a nyní 1829); Eliška ze Lhoty (P pro ml., b. d., po 1863); Jaromír a Otokar, Památka dušiček, Památná kniha (PP pro ml., 1871); Šotek, Divadelní herečka, Židovka a syn její (PP pro ml., 1872); Kanárek, Pět desítek, Koník (PP pro ml., 1872; upr. vyd. 1884 s tit. Kanárek, Vděčný chovanec, Koník); Nad propastí, Dítky vystěhovalcovy (PP pro ml., b. d., po 1872); Malá herečka (P pro ml., b. d). – *Překlady a adaptace:* Ch. Schmid: Jehňátko (1827) + Holubička (1828) + Eustachius (1828) + Bohumír, mladý poustevník, Štěstí dobrého vychování (1830) + Štědrý večer (1830) + Dřevěný kříž (1832) + Dřevěný kříž (1832) + Biblické příběhy Starého a Nového zákona pro dítky 1, 2 (1833) + (an.) Bůh dopouští, ale neopouští, Bůh dopustí, kdo se jeho spustí (1871) + Vysloužilec aneb Kam vede hra (b. d.); C. F. van der Velde: Quido (1828); Bibliotéka mládeže anebo Sbírka mravných povídek k ušlechtění srdce a obveselení mysli… 1–4 (1828–32); an. (A. C. J. Eichler): Stoletá slavná památka vyhlášení za svatého Jana Nepomuckého knížka modlicí (1829); A. E. Huebel: Dvě stě látek k předpisům k cvičení se z krasopsaní… (1830; 1848 rozmnož. vyd. s tit. Tři sta látek k předpisům k cvičení se z krasopsaní…); Padesát krátkých povídek pro mládež v české a německé řeči (1848); B. K. Schubert: Mělník a jeho památnosti (1856); W. Hoffmann: Abraham Lincoln, osvoboditel otroků v Americe (1863); E. Foa: Robinson v Paříži aneb Jak se může zbohatnouti (1868) + Sirotek v Paříži aneb Z chudoby do zámožnosti (1909, uváděno jako 3. vyd.); R. Niedergesäss: Báchorky, báječky a povídky pro malé dítky (1868) + Hluchoněmý (1868) + Příběhy mého dědečka (1868) + Sirotek (1870); E. z Ambachu: Kryštof Kolumbus nebo Objevení Ameriky (1870) + Štědrý večer (1870) + Kříž v lese (1871) + Otročník aneb Rozum bez srdce (1871) + Věrný přítel jest nad zlato a poklady (b. d.); R. Baron: Český hoch v Americe (1871) + Vánoce v rodině Blahorádově (1871) + Přátelství (b. d) + Příhody Jaroslavovy (b. d.). – *Odborné práce:* Česká dobropísemnost aneb Ouplný úvod, jak by se dítky naučily dobře psáti… (1841); Česká i německá mluvnice v příkladech… s připojeným krátkým dějepisem české země (1848, s paralelním něm. tit.); Krátká mluvnice a dobropísemnost česká pro dům i školy vlastenecké (1850); Vyučování školní na základě nynějších čítanek 1–3 (1856, 1857, 1859). – *Ostatní práce:* Promluva před hudební akademií pána J. Svobody… (1830); Slovo k uvítání dvojíctihodného pána J. Svobody… (1832); Slovo při slavném udělení záslužného kříže s korunou… Vojt. Zumanovi (1857); Ke dni 31. května 1860 při udělení záslužného kříže s korunou p. Jos. Valentovi… (1860). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Bibliotéka mládeže anebo Sbírka mravných povídek k ušlechtění srdce a obveselení mysli… 1–4 (1828–32); Jitřenka aneb Sebrání zábavných povídek a básní pro jinochy a dívky vlastenské (1831); Malé poučitedlné povídky (1831); Patero písní ke mši svaté (1843); Bibliotéka mládeže. Spisek k poučení a obveselení… 1–6 (1843–46); Padesát krátkých povídek pro mládež v české a německé řeči (1848, s paralelním něm. tit.); Gratulant obsahující hojnou zásobu přání… (1859; rozšíř. vyd. 1862, 1870); Vzory k úlohám písemním při cvičení slohovém 1, 2 (1865, 1866). ▮

LITERATURA: ● ref. ed. Bibliotéka mládeže. Spisek…: F. D. (Doucha), Čes. včela 1843, s. 44; an. (K. Havlíček Borovský), Pražské noviny 15. 2. 1846 ●; an. (J. V. Jirsík): ref. překl. Ch. Schmid: Biblické příběhy…, Časopis katol. duchovenstva 1849, s. 141; Z. (K. V. Zap, dub.): ref. Česká i německá mluvnice v příkladech…, ČČM 1850, s. 139; ● nekrology: an., Beseda učitelská 1871, s. 310; an., Květy 1871, s. 207; an., NL 18. 6. 1871 ●; V. Kredba: J. V. Š. V., Učitelský kalendář 1883, s. 1; V. Kryšpín in Obraz činnosti literárního učitelstva československého za posledních 100 let (1885, s. 290); J. K. (Klika): Učitel trpitel, NL 9. 11. 1902: an.: Zapomenuté jubileum, Máj 1, 1902/03, s. 81; K. Křenek: J. V. V., Vlastivědný sb. Podřipska 10, 1932/33, s. 154; E. Strnad in Vlastenecký učitel (1955, s. 129); V. Spěváček: Na paměť J. V. V., Čes. jazyk a literatura 22, 1971/72, s. 78; J. Houžva: Mělnický buřič, Svoboda 20. 10. 1987; O. Kotyza in Dějiny města Litoměřic (1997, s. 416); P. Koukal: Významný buditel, Ústecký deník 13. 4. 2002.

vf

Rudolf **Vlasák**

* 18. 6. 1888 *Střešovice* (Praha-S.)
† 4. 6. 1938 *Kolín*

Prozaik a dramatik, autor románů, povídek a dramat vyprávějících válečné příběhy legionářů na ruské frontě za 1. světové války.

Absolvoval obchodní školu, pracoval jako telegrafní zřízenec. Během 1. světové války byl zajat v Rusku, vstoupil do legií, byl těžce zraněn a povýšen na důstojníka, dosáhl až kapitánské hodnosti. Absolvoval sibiřskou kampaň a anabázi do Čech. Do výslužby odešel 1925 na vlastní žádost a věnoval se práci v legionářském hnutí.

Cílem V. rozsáhlého díla byla glorifikace československých legií a hold jejich řadovým pří-

slušníkům, na jejichž skutečné, typické i netypické osudy se autor v úvodech často odvolává. V mnohdy extenzivních epických příbězích (*Štvanci, Bratři, Kozáci a naši, Neuznali…, Vojáci císařovi, Vojáci revoluce, Vojáci republiky*) pracuje s početnou galerií postav a demonstruje vývoj a přerod prostých mužů, obvykle venkovanů, ve statečné a uvědomělé obránce národních zájmů, vyznávajících hodnoty věrnosti, jednoty a sebeobětování ve prospěch kolektivu. V sentimentálních a hojně idealizovaných dějových schématech je český živel ve válečném chaosu a zvůli nositelem lidskosti a kladných vlastností oproti negativně zobrazovaným reprezentantům světa germánského a maďarského. Přes silnou lidovost a sociální cítění V. vyjadřoval prudký odpor proti bolševismu jako vrcholu rozkladu a barbarství; jeho rusofilství nalézalo výraz v heroizaci kozáckých jednotek a v častých symbolizujících motivech milostných vztahů Čechů a Rusek, zakončených odchodem do Čech. V. se pokoušel i o roli legionářského humoristy (*Houpačky na magistrále*), líčícího v žánrových obrázcích komické historky vyplývající z neobvyklých situací či rozdílných mentalit. V prózách pro děti oslavoval kurážnost a nepokořenou hrdost ruských a ukrajinských mládenců ve víru světové i občanské války (*Junák Boris, Kozáček Vasil, mstitel…, Dědicové kozácké slávy*), a nakonec v neumělých básních i vojáky československé armády. Jen ojediněle (*Hrdina poháru*) tematicky zamířil do civilního prostředí, aby vyzdvihl píli, sportovní čestnost a chlapecké kamarádství. Z legionářského prostředí čerpá i řada jeho dramat, převádějících epizody z próz na jeviště; jeho aktovky a humoresky rozvíjejí mnohdy velmi jednoduchým způsobem drobnou anekdotu či zábavnou příhodu.

PŘÍSPĚVKY *in:* Ranní noviny (1934–35). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Houpačky na magistrále (PP 1927); Veselá anabáze brášky číslo X (P 1927); Lojza Pospíšil, správný bráška (P 1928); Příhody z malé garnizony (PP 1928); Pan Štěnička je ve formě (D 1929); Ruské zlato (D 1929); Z těplušky do těplušky a jiné houpačky (PP 1929); Zrádce? (R 1929); Amatér Čipera (D b. d., 1930); Harfeník Ondřej (D 1930); Hořem ku štěstí (D 1930); Jiskrák (P 1930); Krutinovic vyhráli… (D 1930); Parcelace (D 1930); Prapor (D 1930); Serenit (D 1930); Stíny velké doby (R 1930); Tyhle spolky (D 1930); Kam s ní? (D 1930); U Kazaně (D 1930); Mámino věno (D 1931); Pepa se vrátil (D 1931); Ve víru (R 1931); Vojáci císařovi 1, 2 (R 1932); Peklo 1–3 (R 1933); Židáček Leo (P 1933); Démon garnizony a jiné příběhy (PP 1933); Vojáci revoluce 1, 2 (R 1934); Vojáci republiky 1, 2 (R 1934, 1936); Kamarádi 1–3 (R 1935); Štvanci 1, 2 (R 1935); Dědek (R b. d., 1935); Hyeny bojiště a jiné obrázky z války (PP b. d., 1935); Bílí barbaři 1–3 (R 1937); Bratři 1, 2 (R 1937); Hrdina poháru (P pro ml., 1937); Kozáci a naši 1–3 (R 1937); Neuznali… 1–3 (R 1937, 1938); Klacek (R 1938); Dědicové kozácké slávy (P pro ml., 1938); Junák Boris (P pro ml., 1938); Kozáček Vasil, mstitel… (P pro ml., 1938); Vánoce sedmé roty (P pro ml., 1938); Splněná touha (P pro ml., 1938); Vojáci, hoši malovaní (B 1938); Vojáci, hoši ze zlata (B 1938). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Dělnické noviny (1910–13). ▮

LITERATURA: ● ref. Z těplušky do těplušky…: V. Brtník, Venkov 26. 4. 1929; V. Cháb, NO 9. 5. 1929; J. Staněk, Čes. osvěta 26, 1929/39, s. 340 ●; -chb- (V. Cháb): ref. U Kazaně, NO 17. 8. 1930; ● ref. Hrdina poháru: L. Zbraslavská, Úhor 1938, s. 183; K. J. (Juda), Střední škola 1939, s. 108 ●; Filip (D. Filip): ref. Splněná touha, Úhor 1939, s. 14 + ref. Vojáci, hoši malovaní, Vojáci, hoši ze zlata, Úhor 1939, s. 14.

jz

Julie **Vlasáková**

* 14. 3. 1860 *Křivsoudov* u Ledče nad Sázavou
† 10. 12. 1931 *Mladá Boleslav*

Autorka próz a dramat, pohádek a loutkových her, překladatelka z němčiny, etnografka, sociální pracovnice.

Datum a místo úmrtí, uváděné v části literatury (J. Vopravil: 1930 Kutná Hora; Naše kniha 1929, s. 314: srpen 1929 Kutná Hora) se týká jiné osoby téhož jména. – Roz. Kahlesová, v matrice zapsána jako Juliána. – Pocházela z rodiny majitele dvorce, který záhy přišel o majetek a pak pracoval v různých povoláních na různých místech. Obecnou školu navštěvovala v rodišti, další vzdělání získala v klášterní škole řádu voršilek v Kutné Hoře, kde rodina nějaký čas bydlela. Pro nedostatek prostředků nemohla V. pokračovat ve studiu na klášterním učitelském ústavu, vrátila se domů a za nemocnou matku vedla domácnost. Po její smrti byla zaměstnána zprvu jako praktikantka, později jako vedoucí pošty v Chlumci n. Cidlinou (od 1882) a starala se o otce, který ztratil zaměstnání; 1891 se provdala za kolegu poštovního úředníka. Rodina žila nejprve v Terezíně, od 1900 pak trvale v Mladé Boleslavi (jeden ze dvou synů zahynul na italské frontě za 1. světové války), kde se V. kromě literatury věnovala

sociální a humanitární práci a spolkové a organizační činnosti především v ženském hnutí (byla funkcionářskou Spolku paní a dívek v Mladé Boleslavi, jejím přičiněním byla ve městě založena škola pro ženská povolání, organizovala péči o válečné sirotky aj.). Proslovila řadu přednášek o výchově, kultuře a ženské otázce. Pohřbena byla v Mladé Boleslavi.

V. debutovala 1888 básněmi v Lumíru, později se věnovala próze a dramatu. Pro její lidové romány jsou charakteristické četné autobiografické motivy, nejmarkantněji v knize *Přespolní děti,* v níž beletristicky zpracovala vzpomínky na své dětství a mládí. Ať už se příběhy jejích děl odehrávají v kterékoliv době (*Květy zlatého věku* za Rudolfa II., *Na chlumeckém panství* za Josefa II., *Převrat* v čase 1. světové války, *Hrdinka povinnosti* v letech poválečných), vždy jde především o vykreslení osudů žen a jejich vnitřního světa bez ohledu na historické souvislosti. Do rozvětveného děje, ne vždy kompozičně zvládnutého, jsou zařazeny podrobné poučující pasáže (o pěstování ovoce, o lovu, o výchově dětí, o slovenských a maďarských krojích) i kritika válečného a poválečného morálního úpadku. Časté jsou nezakryté projevy antisemitismu. Její hry, převážně situační veselohry, byly uváděny pouze ochotníky stejně jako loutkové hry pro mládež. Pohádky, které sebrala do několika svazků, jsou většinou kompilace pohádkových motivů různých autorů, na něž se v některých případech přímo odvolává (J. K. Tyl, B. M. Kulda). K překladům si vybírala díla jí blízká tematicky, převážně milostná dramata žen. Je autorkou nebo pořadatelkou několika národopisných a hospodyňských publikací, gratulantů a rádce pro zamilované.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Josef Záruba; Julie V., J. V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1902); Boleslavan (1930–31); Časopis Vincentina; Čes. žena (Čes. Budějovice, od 1918); sb. Čes. národní kroje (1929); Čes. lid (1902–06, 1909); Čes. loutkář (1912); sb. Gratulant (1911); Kalendář Vincentina (1930); Lada; List paní a dívek (1925–27); Lumír (1888); Malý čtenář (1902–03); Nár. listy (1900–10); Naše domácnost (Čes. Budějovice 1927–31); sb. Přípitky o svatbách, křtinách, svatbách stříbrných a zlatých, májích, obžínkách a jiných příležitostech 1, 2 (1911); Rodina; sb. Řeči a přípitky o svatbách, májích a jiných lidových zábavách (1903); sb. Škola a vzorný dopisovatel milujících (1911); Vesna (Ml. Boleslav). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Nejnovější pohádky 1, 2 (b. d., 1908); Perníkář a kominíček (D pro ml., b. d., 1908); Kašpárek a loupežník (D pro ml., 1909); Babiččiny pohádky (b. d., 1912); Maminčiny pohádky (b. d., 1912); Dědečkovy pohádky (b. d., 1912, obs. 2. d. Nejnovějších pohádek a pohádku O Héliovi); Žádost kmotra Jahelky (D pro ml., 1912); Myslivcova dceruška (R 1918); Milena (R 1922); Na chlumeckém panství (P 1923); Kolegyně (R b. d., 1923); Dobrá partie (D b. d., 1925); Seliště, ves bez mužů (D 1925, podle stejnojmenné P K. Mikszátha); Já ho nechci! (D 1925, insc. i s tit. Ona ho nechce); Vězeň na Bezdězi (D 1925); Bílá holubička (D pro ml., b. d., 1925); Z chaloupky na trůn (D pro ml., b. d., 1925); Jak byl Rapouch junior vyléčen (D 1925, podle stejnojmenné P V. Kosmáka); Hrdinka povinnosti (P 1925); Přespolní děti (R pro ml., 1926); Třída VII. b (D 1926); Převrat (R 1927); V osidlech záletnice (P 1927); Štěstí paní Judity (R b. d., 1930); Na šikmé ploše (R b. d., 1931); Květy zlatého věku (R 1931); Dcery paní učitelové (R 1931); – posmrtně: Tetička pro výbavu (D b. d., 1933, podle G. Tresse). – *Překlady:* W. Heimburg (B. Behrens): V klášteře vendhúzském, Voršila (b. d., 1904); H. Courths-Mahler: Nikdy tě neopustím (1922) + Náhrdelník (1923) + Vrať mi svobodu! (1924) + Láska trny rodí (1927) + Svatyně srdce (1927) + Utrpením ke štěstí (1927) + Za štěstím (1927) + Katuščino manželství (1928) + Sňatek na smrtelném loži (1929) + Žal a vítězství lásky (1932); G. Hartwig: Dcera generálova (1926) + Kéž bych byla zůstala (1927) + Láska vždy vítězí (1927) + Omyly srdcí (1929) + Veliké tajemství (1929) + Umělcova láska (1930) + Dědička milionů (1931) + Pomsta ženy (1932); M. von Ebner-Eschenbach: Neotevřené spálit! (1929). – *Ostatní práce:* Turci před Vídní v roce 1683 (1909, pseud. Josef Záruba); Zavařování ovoce, nakládání, konzervování a výroba ovocných vín (b. d., 1911); Škola jemného mravu (b. d., 1911); Praktická příručka pro každou domácnost – Hodinové obědy (b. d., 1924). ■ SCÉNICKY. *Hry* (b. d.): Vzorný manžel; Vzorná manželka. ■ REDIGOVALA *časopisy:* Čes. žena (Čes. Budějovice 1919), Naše domácnost (Čes. Budějovice 1927–31). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: Řeči a přípitky o svatbách, májích a jiných lidových zábavách (1903; 1911 rozšíř. vyd. ve 2 sv. s tit. Přípitky o svatbách, křtinách, svatbách stříbrných i zlatých, májích, obžínkách a jiných příležitostech); Gratulant (b. d., 1911; 1922 s tit. Velký gratulant; 1911 výbor s tit. Menší gratulant; 1922 s tit. Menší gratulant, slova lásky a vděčnosti); Škola a vzorný dopisovatel milujících (b. d., 1911; 1922 s tit. Tajemník lásky, pseud. Josef Záruba); České národní kroje (1929). ■

LITERATURA: J. Fabian: ref. Myslivcova dceruška, Vlast 34, 1917/18, s. 576; an.: J. V., Naše kniha 1920, s. 36; J. Fabian: ref. Na chlumeckém panství, Vlast 40, 1923/24, s. 92; O. Pospíšil: ref. Hrdinka povinnosti, Úhor 1925, s. 168; -š-: ref. Přespolní děti,

Vlast 43, 1926/27, s. 377; -k.: ref. Převrat, Vlast 44, 1927/28, s. 41; ● k sedmdesátinám: A. Mittenhubrová, Kalendář Vincentina 1930, s. 108; an., Naše kniha 1930, s. 156 ●; L. Grossmannová Brodská: Jmenovci spisovatelů, Naše kniha 1930, s. 447; ● nekrology: -m-, Nár. politika 11. 12. 1931; an., Loutkář 18, 1931/32, s. 114; an., Naše kniha 1932, s. 8; -m-, Čes. lid 1932, s. 27; T. J. Jiroušek, Vlast 1932, s. 41 ●.

sm

Vlast

1884–1941

Měsíčník, věnovaný domácí i cizí beletrii, literární historii a kritice, národní a katolické historiografii a především apologetice; poskytoval ideové zázemí katolicky orientovaným autorům, zejména kněžím; na přelomu 19. a 20. století hojně prostředkoval mravoučně tendenční pojetí literatury a odmítal moderní umělecké směry.

Podtitul: 1884/85–1938 (roč. 1–52) Časopis pro poučení a zábavu (1919–25 také s obměnami podtitulu jako Měsíčník pro poučení a zábavu); 1939–41 (roč. 53–55) Revue pro kulturu a život (také s obměnami podtitulu jako Kulturní revue). – *Redaktoři:* 1884/85–1912/13 (roč. 1–29) T. Škrdle; 1913/14–1923/24 (roč. 30–40) odp. red. J. T. Jiroušek, hlavní spolupracovník a řídící red. A. Dostál; 1924/25 (roč. 41) A. Dostál a V. Vajs; 1925/26–1926/27 (roč. 42–43) odp. red. V. Vajs, řídící red. F. Košák; 1927/28 (roč. 44) F. Košák (č. 1–5) a J. Hronek (č. 6–12); 1928/29 (roč. 45) J. Hronek; 1930 (roč. 46) J. Hronek (č. 1–3), V. Bitnar (č. 4–11) a F. H. Žundálek (č. 12); 1931 (roč. 47) A. Brousil; 1932–34 (roč. 48–50) F. H. Žundálek; 1937–39 (roč. 51–53) odp. red. J. Šolle, hlavní red. V. Zima do č. 3 roč. 53, do konce t. r. pouze J. Šolle; 1940–41 (roč. 54–55) J. Šolle. – *Majitel, vydavatel a nakladatel:* 1884/85–1941 (roč. 1–55) Družstvo Vlasť (od roč. 53, 1939 s názvem Literární spolek Družstvo Vlast); Praha. – *Periodicita:* 1884/85–1928/29 (roč. 1–45) měsíčník, 12 čísel od října do září, od roč. 36 (1919/20) č. 10 a 11 často jako prázdninová dvojčísla, od roč. 42 (1925/26) často i dvojčísla mimo prázdninové měsíce; 1930 (roč. 46) měsíčník, 12 čísel (i jako dvojčísla nebo trojčísla) od února do prosince; 1931–34 (roč. 47–50) měsíčník, 12 čísel od ledna do prosince, často i vícečísla, č. 5–12 roč. 50 vyšla souborně až počátkem 1935; 1935–36 časopis nevycházel; 1937–38 (roč. 51–52) měsíčník, 12 čísel od února do prosince, převážně jako dvojčísla; 1939 (roč. 53) měsíčník, 6 čísel od února do prosince, trojčíslo 4–6; 1940 (roč. 54) 12 čísel od února do prosince, též dvojčísla; 1941 (roč. 55) měsíčník, 5 čísel od ledna do května, kdy bylo vydávání časopisu německými okupačními úřady zastaveno.

Název psán do 1906 Vlasť. – V. vznikla jako reakce na impulsy evropského písemnictví a liberálního myšlení prostředkované lumírovským proudem české literatury a pozitivistickou linií humanitních věd; byla zaměřena k podpoře národního pojetí literární tvorby a současně k propagaci i obhajování katolické literatury, vědy a duchovenstva. Iniciátorem a zakladatelem V. se na jaře 1884 stal kněz T. Škrdle, který k finančnímu zabezpečení časopisu inicioval ustavení vydavatelského spolku s názvem Družstvo Vlasť (založen koncem září 1884, nejprve se sídlem v zakladatelově bytě v Praze-Žižkově, od 1893 v dominikánském klášteře v Jilské ul., od 1898 v zakoupeném domě v Žitné ul., bývalém sídle knihtiskařské firmy Vetterl). Na vzniku časopisu stejně jako na ustavení stejnojmenného spolku se kromě T. Škrdleho v určující většině podíleli příslušníci světského i řádového kléru (snahy o založení časopisu údajně podporoval i tehdy zemřelý V. Beneš Třebízský); dalšími členy se postupně stávali publicisté, učitelé všech stupňů škol, úředníci, obchodníci, řemeslníci a soukromníci včetně významného donátora, krumlovského vévody A. J. Schwarzenberga. Ve funkcích předsedů družstva se vystřídali T. Škrdle (do 1886), J. Mergl (do 1888), R. Horský (do 1911), T. J. Jiroušek (do 1913), V. Hálek (do 1919), A. Suchoradský (do 1924 a znovu do 1928), F. Košák (do 1926), A. Oliva (do 1930), F. H. Žundálek (do 1936) a J. Čihák (do 1941). Činnost družstva se od počátku 90. let počala rozšiřovat i na další oblasti, postupně byly zřizovány samostatné fondy, kroužky, odbory a sekce (např. 1890 knihovní komise pro určování vhodných knih pro farní a spolkové knihovny; 1891 fond pro katolické spisovatele, historický kroužek a sociální odbor; 1895 filozoficko-pedagogický odbor; 1897 literární sekce a Jednota katolického učitelstva a přátel křesťanské výchovy; 1904 Spolek pro zakládání katolických knihoven; 1908 pedagogický svaz), které vesměs rovněž vydávaly samostatné periodické tiskoviny a příležitostné publikace. Kromě vydavatelských aktivit (např. od 1891 Dělnické noviny přejmenované 1900 na Naše listy; od 1893 Sborník historického kroužku; od 1901 brožovaná edice Vzdělávací četba katolické mládeže, kalendář Svatý Vojtěch; od 1905 Sociální kalendář pro katolický lid československý; od 1906 kalendář Štítný; k těmto tiskovinám náleželo též 1900–30 čtyřicet svazků časových bro-

žur s tit. Hlasy svatováclavské, vnímaných také někdy jako příloha V.) uskutečňovalo družstvo časté veřejné přednášky, hlavně členů historického kroužku a literární sekce, a také širší společenské akce (např. 1896 a 1900 v Praze, poté 1906–14 každoročně tzv. literárně sociální sjezdy v řadě měst středních, severních a jihozápadních Čech; 1900 výstava katolického tisku 19. století; 1908 polygrafická výstava o činnosti a vydavatelské produkci družstva). Politické aktivity v rámci sociálního odboru iniciované především T. J. Jirouškem vedly 1894 k ustavení první české katolické politické strany (křesťanskosociální) a společně s celkovým zaměřením družstva i časopisu V. odrážely snahy obnovit tradiční vůdčí postavení katolického náboženství v české společnosti. Příznačnou se v tomto smyslu stala zejména „obranná akce" proti oslavám pětisetletého výročí upálení J. Husa 1915, kterou družstvo zahájilo v několikaletém předstihu kritikami odborných spisů o Husovi a vydáváním brožované edice polemických protihusitských brožur s titulem Rozhledy po husitství. Zprávy o činnosti družstva a jeho samostatných sekcí tvořily pravidelnou součást obsahu časopisu V. Jeho literárněkritickou složku ovlivnil zejména vznik knihovní komise, proměněné 1896 v tiskový odbor, tzv. Tiskovou ligu (1903–30 vydávala vlastní čtvrtletní tiskoviny Obrana víry a Husitství ve světle pravdy). Její členové (čítající až do 1914 kolem stovky osob a pojmenovávající se také ligističtí křižáci nebo ligisté) podrobně sledovali vydávanou beletrii, odborné publikace zejména historické a především nekatolický tisk nebo publikace nepřátelské katolickému náboženství, a převážně pod značkami (L + šifra, popř. číslice) publikovali až do 20. let 20. století proti „pokrokářským a protestantským" tiskovinám polemiky a obrany (nejčastěji rubriky *Paběrky z novin a veřejného života* a *Literatura*). Rozsáhlá členská základna (patnáctičlenný zakladatelský okruh družstva se v průběhu 90. let rozšířil až na dva tisíce členů) a časté sponzorské dary nebo účelové sbírky zajišťovaly družstvu finanční soběstačnost, posílenou od 1900 komerční činností vlastní tiskárny. Odbory a sekce družstva byly vesměs aktivní až do konce 1. světové války, pak jejich činnost postupně stagnovala a ustávala (již 1914 zanikl odbor literární, nejdéle, do 1934 působil historický kroužek). Až do 1918 družstvo a jeho tiskové orgány prostředkovaly přísně konzervativní náboženskou orientaci (vlastenecké postoje církve se tehdy zásadně uplatňovaly v rámci austrokatolicismu a loajality k monarchii). Snahy o reformování družstva v průběhu 90. let protagonisty Katolické moderny a reformního hnutí kněžstva (zejména S. Bouškou, který 1894 dokonce do družstva vstoupil s cílem proměnit časopis V. v orgán mladé katolické literatury, nebo E. Dlouhým-Pokorným) byly zakladateli nekompromisně potlačeny. Stejně odmítavě se družstvo postavilo k svému členu, knihkupci a literárnímu historikovi F. Bačkovskému kvůli jeho vydání „nevhodné" knihy T. V. Bílka o pobělohorské rekatolizaci Čech a vyloučilo jej ze svých řad. Zřetelně liberálnější hlediska včetně státotvorných postojů k republice se do aktivit družstva, zredukovaných počátkem 30. let již jen na vydávání časopisu V. a několika kalendářů, prosazovaly jen pozvolna. V polovině 1930 vedení družstva navrhlo pro celkovou „neživotaschopnost" družstvo rozpustit (a prodat jeho nemovitý majetek), zásluhou starších členů (zejména kněze F. H. Žundálka a žurnalisty T. J. Jirouška) se družstvo podařilo zachovat, avšak již jen jako literární spolek (snahy z konce 30. let o obnovení činnosti např. historického kroužku se neuskutečnily). Od poloviny 30. let se působením básníka V. Zimy počala V. částečně modernizovat, vycházela však s nepravidelnou periodicitou a s četnými organizačně-redakčními potížemi až do úředního zastavení 1941, podmíněného zdůrazňováním českého vlastenectví za německé okupace. – Měsíčník, jehož název (navržen V. Pakostou) měl odkazovat k tradičnímu vlastenectví katolické církve, založenému na obraně jazyka a víry, náležel svými pětapadesáti ročníky ke katolickým literárním časopisům s nejdelší periodicitou; vycházel v sešitovém formátu s obálkou ozdobenou perokresbou postav znázorňujících vlast a církev (od 1932 perokresbu nahradil rámeček se stručným obsahem čísla, od 1939 překrytý siluetou poprsí sv. Václava).

V. byla proponována jako poučná i zábavná revue propagující kulturní a etické hodnoty katolické víry a poskytující publikační zázemí literárně aktivním kněžím a stejně orientovaným laikům. Základní obsahové schéma, reprezentované v převažující míře texty o významu katolické církve a kněží v českých nebo i slovanských dějinách, kultuře i literatuře (převážně rubriky *Články poučné a vědecké, Životopisy, Různé články*), výchovně nebo konfesně

zaměřenou domácí i přeloženou beletrií (rubriky *Čtení zábavné, Básně*) a pravidelnými recenzními a informačními rubrikami, se udrželo po celou dobu vydávání. Recenzní a informační rubriky s referáty, přehledy a zprávami o domácí i zahraniční literatuře, časopisectvu, uměleckém, kulturním a zejména náboženském dění významně spoluvytvářely profil časopisu až do 1. poloviny 20. let (nejprve rubriky *Literatura, Divadlo a literatura, Divadlo, literatura a umění*, od poloviny 90. let i *Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy*, *Různé zprávy a články* nebo *Paběrky z novin a z veřejného života*). Od roč. 9 (1892/93) se do značné šíře rozrostla především literární rubrika, prvořadě věnovaná publikacím s náboženskou a církevní tematikou, v menší míře pak i beletrii a dílům historickým, jazykovědným, národopisným, pedagogickým, filozofickým apod. Kromě recenzí a zpráv o domácí produkci včetně překladových titulů V. tehdy pravidelně informovala o podobně zaměřených knihách jinonárodních literatur. Především v referentských rubrikách V. pak také hojně kritizovala české kulturní a kulturněpolitické poměry, liberalizaci veřejného života (snahy o zbavení vlivu církve na státní a veřejné záležitosti, zejména pak na školství), odmítavě vystupovala proti moderním literárním směrům, zvláště realismu a symbolismu, a vedla četné polemiky s časopisy nekatolickými (např. Athenaeum, Čas, Literární listy, Máj, Moderní revue, Naše doba, Niva) i katolickými (např. Hlídka lit., Nový věk, Nový život, hradecká Obnova) a vesměs se soustřeďovala na vyhledávání projevů podrývání víry a znevažování náboženství v publicistické a umělecké tvorbě; tato ideologizující a moralistní hlediska veřejně demonstrovala zdůrazňovaný konzervativní program časopisu. K jeho naplňování se od počátku hlásily obsáhlé, na pokračování v celých ročnících publikované úvahy F. Pohunka (Různé bejlí z českého Parnasu a Volné listy 1884–88) a následně až do 1. světové války četné recenzní příspěvky např. F. J. Konečného (i pseud. Jan Hejný), J. J. Veselého, J. Navrátila (často i pseud. Rudolf Stupavský nebo H. O. Lešovský) a J. Voborského, hodnotící zejména básnickou tvorbu vůdčích představitelů lumírovské generace (hlavně J. Vrchlického) a generace 90. let (např. O. Březiny, J. Karáska ze Lvovic, J. S. Machara, S. K. Neumanna, A. Sovy) převážně jako ateistickou, pesimistickou a morálně závadnou. Značné publicity se V. dostalo zásluhou obsáhlé stati J. Hromádky z podzimu 1892, v níž byl J. Neruda na základě posmrtně vydaného výboru jeho fejetonů označen za „neznaboha"; konstatování, že svou bohaprázdnou literární činností dlouhodobě „pohoršoval" katolickou část národa, vyvolalo kolektivní vystoupení většiny českých spisovatelů (hlavně členů Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj) proti V. i proti jeho redaktorovi a jiné protestní akce. Následná časopisecká kampaň, jejíž součástí se mj. staly i polemiky o umělecké svobodě (i v souvislosti se zrodem Katolické moderny v polovině 90. let) vedla jak k posílení negativního vztahu části duchovenstva (zejména studentů bohosloví) k časopisu, tak k odlivu jeho odběratelů (v 1. polovině 10. let už více než o polovinu). Tento trend se prohloubil v období 1. světové války, které přineslo i zřetelnou redukci referentských rubrik a stránkového rozsahu. Mnohem stručnější informace o dobové domácí i zahraniční literární produkci a občas též o umění V. přinášela v meziválečném období, na jehož počátku některé tradiční referentské rubriky zanikly a postupně byly nahrazovány novými, vesměs jen fakultativními (*Zprávy z ciziny, Hlídka sociální, Slovanská hlídka, Aktuality, Kulturní kronika, Církevní rozhledy,* v posledních ročních *Literární přehled, Přehled časopisů, Průhledy, Listy ze Záhřebu, Nekrology, Chodský koutek* aj.), které však již jen okrajově naplňovaly poslání informační složky původního programu. – Konzervativní ideologie a osvětové zaměření určovaly literární profil V. po celou dobu vydávání, až na několik posledních ročníků, v nichž vystupovali autoři již částečně ovlivnění modernismem prosazujícím se v meziválečné křesťanské kultuře. V. přinášela lidově výchovnou beletrii kalendářového typu, žánrově i námětově tradicionalistickou a umělecky nevýbojnou. V poezii se v určující míře uplatňovaly reflexivní verše s hojnými náboženskodidaktickými, vlasteneckými a agitačními složkami nebo verše příležitostné, často litanického a hymnického zaměření, připomínající církevní svátky, slavnosti, jubilea nebo úmrtí kněží či církevních hodnostářů, v menší míře verše meditativní nebo přírodní a verše epické obvykle s historickými náměty. V próze převládaly nenáročné zábavné povídky, črty, humoresky nebo novely i romány na pokračo-

vání, tematicky čerpající ze současného života i z národní minulosti. – *Básněmi* v prvním období nejvíce přispívali A. Bulant, J. Flekáček, L. Grossmannová Brodská, F. Kyselý, F. Leubner, J. Milota, V. Pakosta (do počátku 90. let, 1905 i z pozůstalosti), J. V. Svárovský a J. Vránek (podp. Jan Vránek Pohořský a pseud. V. Pohořský); v menší míře též K. Burian, J. Dvořák, V. Hornov, F. Chalupa, F. Chramosta, E. Kasal, M. Kovář, K. Malý, J. Navrátil (pseud. Rudolf Stupavský), J. Nečas, F. Pěčka Místecký (podp. Ferdinand Místecký), A. Potěhník, F. Potocký, A. Rozsypalová, F. J. Rypáček (pseud. Jaroslav Tichý), F. Skalík, F. Šťastný, V. Šťastný, V. Tesař Blanický a J. Vévoda (pseud. Josef Jasanovič a Adam Kuchlovský); ojediněle přispěli J. Š. Baar, K. Bernard, R. Bort, Vinc. Černoch, V. Červinka, B. Dolejšek (pseud. Boleslav Hradišťský), J. Dvořák Zbudovský, M. Habeltová, B. F. Hakl, A. Kaplický pod pseud. Jaromír Chod, F. Klejslová-Krákorová, V. Koranda, Z. Křesťan, A. Otahal (pseud. A. O. Plešovský), J. Šimon, S. Uttenrodt, P. Zaletěl aj., výjimečně 1894 také S. Bouška a K. Dostál-Lutinov. V období od počátku 20. století až do 30. let k známějším nebo hojněji přispívajícím autorům veršů náleželi L. Grossmannová Brodská, J. Hais Týnecký, V. Hornov, M. Javorník, J. Karník, V. Koranda, M. Kovář, F. Kyselý, F. Leubner, J. Milota, J. Navrátil (pseud. R. Stupavský), J. Nečas, F. Pěčka Místecký (podp. Ferdinand P. Místecký), F. J. Rypáček (pseud. Jaroslav Tichý), V. Seifert (pseud. Václav Velvarský), J. Šanda (i pseud. Jarda Braník), J. Šimon, H. Uden, J. Voborský, J. Vránek (nejčastěji podp. Jan Vránek Pohořský), P. Zaletěl (též 1940 z pozůstalosti) a M. Zelenková (i pseud. J. M. Jer a Neznámá); vesměs nepravidelně v tomto období také přispívali F. Amant, J. K. Baby (podp. J. Kratochvil), J. Berchtold, C. Berka, K. Bezstarosti, J. Bogar (pseud. Gabriel Ronaj), L. Brejcha, K. Burian, Vojt. Černoch, R. Černý, J. Dědinský, F. B. Děrda, J. Dolný, J. Dvořák Zbudovský, V. Ešner, A. Fortýnová, O. Fritz (pseud. Andreas Vltavotýnský nebo podp. Fritz Vltavotýnský a Fritz Ondrouš Vltavotýnský), V. Fořt, A. Chlumecký, V. Choc, V. Jasoňská, J. Jonák, F. Kašpar, A. Keltnerová, A. Klášterský, A. Klein, L. Kohout, M. Kolárská Rožďalovská, J. Kouba, J. Kreutzer, J. Kunovjánek, M. Lišková, A. Mádle (pseud. Jaromír Olivetský), A. Muťovský (podp. Adolf Truksa a pseud. Rovinský a V. Rovinský), A. Němcová, A. S. Novák, K. B. Ort, J. Plaček, F. Pokorný, V. Poledne, J. Ptáček, A. Rubín, J. Říha, A. Simerská, F. Sobotka Jablonecký, S. Stejskal (pseud. Alois Stanislav Chudobka), V. Stoklas, F. Sytař, K. Štroff Vladímský, F. Šubrt, K. V. Švec (pseud. Klement Marianský a Kl. V. Marianský), E. Taftl, F. Taubic, M. Trkanová, J. F. Urban, V. Vajs, J. Vinař, ojediněle A. Vojta (1910 útočná báseň proti J. S. Macharovi), Q. M. Vyskočil, M. Wágnerová, F. Žák, V. Žalud aj.; od poloviny 30. let kromě několika dlouhodobě publikujících autorů (např. V. Hornov, F. Kašpar, A. S. Novák, K. V. Švec) zejména mladší vyznavači literárního katolicismu J. Bohuslav, J. Eliáš, P. Křišťan, J. Lebeda, S. Lorenzová, M. Němec, R. Slavský, V. Stejskal, J. Strimplová, N. Svobodová, Jar. Šubert, J. Vítek, V. Vlček, O. Zemek, V. Zima (i pseud. Petr Drahoň) aj.; na počátku 40. let i F. Hrubín (1941 ukázka z vyd. sbírky Včelí plást); ojedinělé byly přetisky z tvorby J. V. Sládka, J. Vrchlického a O. Březiny (vše 1928–29). – *Prózy* (též na pokračování) až do začátku 20. let nejčastěji tiskli L. Benýšek, A. Dostál (mj. prózy Na faře a ve škole, V přípravě a zápasech života, Rozbouřené živly, Pro čest svého rodu, Soupeři), A. J. Dubec, J. V. z Finberka (i podp. J. V. Svoboda), J. Hejhal (pod řádovým jm. P. Berthold), F. Horenský, J. L. Hrdina, A. Chlumecký, J. Janeček (1891–93 román Ambrož), B. Kamarýt, P. Kopal, F. J. Košťál, J. Kuffnerová, O. V. Pitra, V. Pittnerová (mj. též prózy Jindra, Proklaté peníze, V Olšovském mlýně, Úředničtí sirotkové, Maloměstští vlastenci), J. E. Sequardt (pseud. Eugen Klaudius Kletus), K. Stejskal, V. Šlosar Doubravský, V. Špaček, J. Vévoda (pseud. Adam Kuchlovský), B. Zahradník Brodský (i podp. B. Brodský); v menší míře nebo ojediněle také V. Albínský, J. Brožek, V. Ešner, L. Grossmannová Brodská, J. N. Holý, P. Holý, F. N. Hrachovský (pseud. František Velehradský), O. Jakoubek, V. Jasoňská, A. Ježek, V. Klecanská, F. J. Konečný (pseud. Jan Hejný), A. Koudelka, V. Kursa, F. Leubner, J. Michal (pseud. Jan Dvorecký), J. Mlha, B. Nízká, V. Pakosta (v 80. letech), A. Pochop, F. Pravda, P. Skřivan, M. Špačková (pseud. Maria Alfonsa), J. Tumpach (pseud. Josef Kajetán). J. F. Urban, J. Voborský (mj. próza Mozartova první láska), F. Wolf a jiní. Ve 20. a 30. letech, kdy původních próz zřetelně ubývalo (byly kompenzovány překlady), opět kromě dlouhodobě spolupracujících autorů, např. J. Bogara (pseud. Gabriel Ronaj), A. Do-

stála, L. Grossmannové Brodské, A. Chlumeckého, V. Pittnerové (do 1925) aj., přispívali B. Bečvářová, A. Gajdoš, F. N. Hrachovský (pseud. František Velehradský), A. Hrůza, V. Kašpar, E. Oliva, F. V. Peřinka, J. V. Prášek (do 1923), J. Starý, V. Strojil, N. Svobodová, J. Šolle, K. Třebenická, J. Voborský, Q. M. Vyskočil aj.; v posledních ročnících také E. Bečvářová, A. Berndorf, V. Bitnar, S. Lorencová, F. Pokorný, J. Turek a V. Zima. – Ojediněle byly publikovány také *dramatické texty* domácích autorů (např. J. Flekáček: 1896 Cesta bludu a pravdy, 1901 Pro blaho lidu) a hry přeložené (např. F. Coppée: 1894 Otčenáš, přel. J. Dvořák, 1910 Pro Korunu, přel. J. Beck; 1906 A. Manzoni Snoubenci, přel. F. Maleček, aj.). Původní beletrii doplňovaly *překlady* především katolicky orientované soudobé i klasické literatury, a to zejména z francouzštiny (i provensálštiny), italštiny, polštiny a španělštiny (i katalánštiny), částečně i z angličtiny, slovinštiny, srbochorvatštiny, maďarštiny, němčiny a portugalštiny, ojediněle též z dánštiny, finštiny, lužické srbštiny, rumunštiny, ukrajinštiny, slovenštiny a latiny (někdy i bez uvedení jména autora nebo překladatele). Přeložené ukázky i rozsáhlejší texty na pokračování uváděli O. F. Babler (O. Alscher, A. Anile, F. Deml, G. Guzzardi, T. Hooley, A. Renker), J. V. Bena (E. Schopen), J. Beránek (F. Coppée), J. Berchtold (Carmen Sylva), L. Brejcha (T. da Jacopone), A. V. Černý (L. Ritchie), F. Dohnal (J. Jörgensen), F. Dolejš (J. de Asensi, C. Frontaura), J. Dvořák (J. Bergmann, F. Coppée), V. Ešner (L. K. Lazarević), J. Flekáček (G. Franceschini, J. S. Franco), V. Hes (A. de Besant), O. Janota (À. Guimerà), J. Jeřábek (A. Šenoa), V. Kameš (E. Hello), J. Karník (J. Ejsmond, P. O. Hviezdoslav, K. Iłłakowiczówna, J. Kasprowicz, J. Kochanowski), A. Lang (A. Silesius), F. Maleček (A. Manzoni), E. Masák (M. Konopnicka), J. Mergl (J. Łada), A. Muťovský (podp. Adolf Truksa a pseud. V. Žbánský a V. Rieti; G. Carducci, F. Coppée, F. Mistral, G. Pascoli, P. Rosegger, H. Sienkiewicz, A. de Vigny), J. Nečas (S. Grudziński, I. Hołowiński), V. Pakosta (S. Gregorčič), F. J. Pokorný (L. Uhland), V. Poledne (V. Hugo), J. Slavíček (K. Mikszáth, A. Vértesi), R. Slavský (S. Jakševac), A. Svojsík (L. Rydel), A. Šorm (A. F. Holland), J. Špachta (I. A. Bassarabescu), F. Štingl (A. Funtek), G. Tichý (M. Corelli, M. Mayer), Jan Třeštík (S. Ćorović), J. Tumpach (J. N. Jaskowski, A. Šenoa, E. Zorjan), V. Tumpach (pseud. V. T. Kamejský; J. Łada), C. Vežecký (O. Feuillet), J. Vránek Pohořský (A. de Lamartine, A. J. Ryan), F. Wolf (W. Gąsiorowski, Th. Choiński-Jeske, I. Maciejowski, S. Mazur, T. Zubrzycki, W. Żmudzki), F. H. Žundálek (J. S. Franco, B. Hrinčenko) aj. K významnějším náležely překlady S. Boušky 1894 (F. Mistral, J. Verdaguer), A. Koudelky (pseud. O. S. Vetti, nepravidelně od 1924 do poloviny 30. let; J. Aho, A. de Castro Osorto, J. Estremera, L. Peleda, E. Sellézs aj.) a K. Vrátného 1928–30 (Dante Alighieri). – Po celou dobu vydávání se ve V. rovněž uplatňovaly *cestopisy* (někdy i v samostatných rubrikách), prostředkující četné církevní, kulturní, historické nebo národopisné reálie regionů a zemí v širokém záběru od Britských ostrovů přes Pyreneje a Středomoří až po Rusko a Kavkaz. K jejich autorům zpočátku náleželi V. Frühbauer, B. F. Hakl, J. Hikl, J. Imlauf, K. Kolísek, F. Maleček, V. Pakosta (v 80. letech), F. Reyl, F. Rozkošný, J. Sedláček, T. Škrdle, Jos. Třeštík, J. Vondrák, F. Žák, F. H. Žundálek; ve 20. a 30. letech též L. Grossmannová Brodská, A. Musil, M. Navrátil, Jan Šubert, F. Wolf, R. Zháněl aj.; počátkem 40. let K. Domin. – *Literárněhistorické,* vesměs jubilejní nebo interpretační příspěvky prostředkovaly hlavně životopisy nebo životopisné doplňky a medailony domácích i zahraničních katolických autorů či hodnocení podílu duchovenstva a církevních institucí na kulturním životě. K autorům koncepčnějších nebo materiálově přínosných textů náleželi např. F. Bačkovský (o dějinách literárních almanachů), V. Bitnar (o motivech sv. Gertrudy a sv. Antonína v české literatuře), J. Blokša (o vlivu Dantovy Božské komedie na tvorbu J. Kollára), J. Halouzka (o vlasteneckém a církevním literárním životě v době obrození na Moravě), A. Hlavinka (o cyrilometodějských legendách aj.), J. Karník (podp. Josef Svítil Karník; o korespondenci V. Pittnerové), F. Pravda (na základě autobiografie o vlasteneckém ruchu 30. a 40. let 19. století), F. V. Sasinek (o literárních památkách Velké Moravy a staročeských latinských legendách), O. Seykora (o studiu RKZ), O. Stehlík (o korespondenci F. Douchy a K. Havlíčka Borovského), J. Voborský (mj. o katolicitě v poezii S. Čecha a J. Zeyera), F. Zítek (o svatojanském kancionálu); ve 30. letech např. J. Bombera (o Mikuláši Konáčovi z Hodiškova a jeho překladu zápisků A. S. Piccolominiho o husitství), B. Sla-

vík (o vlivu V. Bitnara na katolické studentské časopisy) nebo poslední dvojčíslo z 1937 věnované dílu zemřelého J. F. Hrušky (mj. též přispěl A. Novák). Ojediněle byly přetištěny studie z jiných periodik, např. K. Šebora (1939 o biblických motivech v díle J. Vrchlického). V. publikovala též pojednání o slovenské kultuře a literatuře, zejména také o minulosti a soudobé problematice vzájemných literárních vztahů. K jejich autorům nejprve náleželi M. Medňanský (1898 Rozbor československé otázky), ojediněle i F. Bačkovský (1886 O zásluhách Slováků o písemnictví české) a především T. Šmíd (mj. 1884 Ján Hollý a slovenčina, 1889 Biskup Moyzes, otec národa slovenského a Matice slovenské, 1893 Čeština a slovenština), později F. V. Peřinka (1904–07 Československá jednota, rozluka a vzájemnost) a J. Karník (i podp. Josef Svítil Karník; mj. 1906 Poezie pod Tatrami, vícekrát od 1910 Slovenské kapitoly, 1930 Z literatury na Slovensku). Zájmem o Slovensko a informováním o slovenské literatuře V. dlouhodobě v Čechách náležela k časopisům nejaktivnějším. – V časopise byla také zastoupena *historická problematika,* zvláště příspěvky o husitském „kacířství" a o husitské dějepisné literatuře nebo o reformaci a období pobělohorské rekatolizace (zvláště od 90. let 19. až do počátku 20. let 20. století), ale též o době přemyslovské, o období napoleonských válek, o dějinách mnišských řádů a církevních vysokých škol, o středověkých svátcích, špitálech a stavovských spolcích, o pražských pamětihodnostech, o dějinách knihtiskařství, poštovnictví, křesťanského socialismu nebo o dějinách českých a moravských regionů s česko-německým obyvatelstvem (zejména Slezska, východních Čech, jižní Moravy, Šumavy), v menší míře též o dějinách cizích zemí, např. starověké Persie, Izraele, Balkánu nebo o dějinách českých menšin, např. v Itálii, v pruském Slezsku, v Americe (na konci 30. let též o podílu amerických Čechů na státním osamostatnění). V období do konce 1. světové války je převážně psali F. Čečetka, B. Dolejšek, A. Dostál, A. Hlavinka, T. J. Jiroušek, F. J. Konečný, F. Košák, F. Krásl, F. X. Kryštůfek, A. Lenz (hojně v 90. letech), A. Mattuška, J. Michal, V. Oliva (i pseud. V. O. Hlošina), J. V. Prášek, H. Sequens, J. Staněk, J. Svoboda, V. Špaček, F. Štábl, J. Vávra, J. Vyhlídal, F. Wildmann, Z. Winter (na přelomu 80. a 90. let), Č. Zíbrt (v 80. letech), V. Žižka aj.; v meziválečném období také J. Bombera, J. Karník, F. Kop, V. V. Kremer (podp. V. V. Kremer Karlštejnský), J. Lebeda, M. Navrátil, K. Procházka, A. Pryč, Č. Tomíško, F. Vaněček aj.; na konci 30. let též J. K. Baby, R. Krapina a N. Svobodová. – Časté byly i popularizační texty, věnované např. pedagogice, sociologii, filozofii a národopisu, z teologie kanonickému právu, věrouce, církevní pastoraci aj. (nečastěji je psali J. Hendrich, A. Hlavinka, A. Jašek pod pseud. A. J. Studýnský, E. Kadeřávek, K. Kolísek, F. J. Konečný, A. Krecar, F. Mareš, F. Nábělek, A. Novák, E. Oliva, V. Oliva pod pseud. V. O. Hlošina, J. Ovečka, J. Pauly, A. Pryč, A. Rejzek, J. Šafránek, M. Vachek; ve 30. letech i J. Bečička a Ž. Šafránková; 1941 esej J. Demla o právě vydané středověké Eckhartově modlitbě Páně) nebo i přírodovědným oborům, např. medicíně, antropologii, meteorologii, matematice aj. *Recenze a zprávy* o české knižní i časopisecké produkci (včetně překladů) až do přelomu 20. a 30. let psali zejména F. Bačkovský (do počátku 90 let), J. M. Bakalář (i podp. J. M. Bakalář Srbecký), J. Š. Baar (ojediněle), K. Burian, V. Červinka, B. Dolejšek, A. Dostál, J. Flekáček (i šifra J. F.), L. Grossmannová Brodská, J. Hais Týnecký, B. F. Hakl, V. Hálek (i šifra V. H.), J. Halouzka, J. Hendrich (psán i Hendrych, i pseud. Zdeněk Bretšnajdr), O. Hanuš, J. Herzig, A. Hlavinka, R. Horský (i pseud. Montanus), O. Jakoubek, A. Ježek, J. N. Jindra, B. Jiráček, J. Karník (podp. Josef Svítil Karník), F. Klobouk (i šifra L+16), B. Kočí (podp. B. Kočí Krumlovský), L. Kolísek (i šifra K. L.), F. J. Konečný (i pseud. J. Hejný), F. Košák (i šifry -o-, K.), J. Košnář (i pseud. J. B. Strýček, Julius Skála), M. Kovář, V. Kunz, J. Michal (podp. Jan Michal Dvorecký), hojně J. Navrátil (i pseud. Rudolf Stupavský a H. O. Lešovský), A. Neubauer, A. Otahal (i šifra -aa-), F. Pátek, F. V. Peřinka, V. Pokorný, L. Rozsypal, F. J. Rypáček, P. Skřivan, V. Stoklas, T. Škrdle (i pseud. Václav Plešovský), V. Špaček (i pseud. Václav Podhradský), F. Šubrt, J. J. Veselý (i šifra J. J. V.), často J. Voborský, F. Wildmann, K. J. Zákoucký (i pseud. Karel Zatty), V. Zálabský, hojně P. Zaletěl (i pseud. Josef Fabian, Josef Prokop Fabian, Fabian Budil, F. a Fr. Křťenovský), I. Zháněl, četně R. Zháněl (i šifry R. Zh., Dr. R. Zh.), F. Žák (i pseud. Vlastimil Pravdomil Historický), F. H. Žundálek (i šifry F. H. Ž., Fr. H. Ž.). Vesměs stejní recenzenti též hojně informovali o domácích i přeložených titulech náboženských nebo o literatuře odborné (his-

torické, pedagogické, lékařské, zeměpisné aj.), včetně literárněhistorické (např. 1905 o populárních, pro knihovny vhodných literárních dějinách od J. Vlčka a E. Smetánky nebo od V. Martínka (pseud. V. Staněk), proti tomu 1907 obsáhle o literárních dějinách pro knihovny nevhodných od J. Jakubce a A. Nováka nebo 1910 od J. V. Nováka a A. Nováka). V průběhu 20. let, kdy původní, často obsáhlejší i polemické recenze natrvalo nahradily stručnější literární informace (někdy též anonymně nebo pod šiframi), ještě přispívali A. Brousil (i šifra A. B.), F. Košák (i šifra -o-), J. Oliva, V. Oliva, Jar. Šubert, B. Vašek, K. Vrátný aj. Ještě zásadněji byla redukována literární rubrika ve 30. letech; zpočátku do ní přispívali hlavně A. Brousil, T. J. Jiroušek (i šifry T. J., T. J. J.) a F. H. Žundálek, později též V. Megová, hojně A. Salajka, M. Šolle (i šifry š-e, mš, M. Š., -loš), V. Vajs (i šifra -vl-), hojně V. Zima (i šifry -vz-, vz) aj.; literární produkce byla samozřejmě a bezvýhradně posuzována z hlediska principů a soudobého i historického postavení katolické církve (jedním z mnoha dokladů bylo např. 1915 odmítnutí Jiráskova románu Temno). Zároveň V. přinášela *recenze a kulturní informace z cizích literatur*, nejsoustavněji od počátku 90. let do poloviny 20. let (vesměs v samostatných rubrikách), které prostředkovaly hlavně informace o nábožensky orientovaném literárním životě v Anglii (např. P. Kopal i pod pseud Petr Kopřiva a šiframi K., -k-, J. Ch. Otčenášek, ojediněle J. Voborský), ve Francii (např. A. B. Drápalík, V. Hálek, A. Hulakovská, V. Kameš, J. Kuffnerová, A. Neubauer, A. Rejzek, J. Samsour, V. Šlosar Doubravský i podp. V. Šlosar, F. V. Zapletal, V. Zapletal), v Itálii včetně latinsky publikované teologické literatury (např. A. B. Drápalík, J. Flekáček, V. Kameš, F. J. Konečný, R. Zháněl, F. H. Žundálek i pod šifrou Fr. H. Ž.), v jihoslovanské oblasti bulharské, chorvatské, slovinské a srbské (např. J. Tumpach i pod pseud. Jindřich Mutov, hojně F. Štingl, Jan Třeštík, F. H. Žundálek), v Německu a lužicko-srbské oblasti (např. J. V. Bouchal, A. B. Drápalík, J. Fähnrich, J. Flekáček, J. Hendrich, J. Herzig, M. Javorník, F. J. Konečný, V. Koranda, A. Neubauer, V. Oliva, J. Samsour, A. Svojsík, F. Štědrý, F. Štingl, J. Tumpach i pod pseud. Josef Osecký, J. J. Veselý, F. C. Vlk, J. Voborský, J. Vondrák, R. Vrba, F. V. Zapletal, P. Zaletěl i pod pseud. Josef Fabian a Fabian Budil, I. Zháněl, R. Zháněl, A. Žák, F. H. Žundálek i pod pseud. F. H. Kundratický), v Polsku (např. P. Kopal, V. Šlosar Doubravský, hojně J. Tumpach pod pseud. Josef Osecký, F. Štingl), v Rusku včetně ukrajinské a rusínské oblasti (např. K. Jindřich, F. Štingl, F. Šubrt, F. Žák, F. H. Žundálek), na Slovensku (např. J. Flekáček, V. Hálek, F. V. Peřinka, V. Pokorný, dlouhodobě až do 30. let J. Karník i pod šiframi Kk.-J, J. Sv. -Kk-, V. Kotrch, V. Kunz, J. Tumpach), ve Španělsku (např. J. Hurecký, J. Slavíček), ojediněle též v Americe (A. Bláhový, J. Slavíček, J. A. Žižka); pravidelné recenzní činnosti se nepřetržitě účastnil také jazykový polyglot A. Koudelka (pseud. Josef Šeřík Vitínský, i šifry J. Š. V., V. J. Š.), který zároveň téměř výhradně sám obhospodařoval i rubriky informující častěji, popř. ojediněle o konfesní literatuře v řadě zemí (Belgie, Dánsko, Finsko, Island, Japonsko, Litva, Maďarsko, Norsko, Portugalsko, Rumunsko, Řecko, Švédsko, též oblast arménská, arabská, turecká aj.). Od přelomu 20. a 30. let V. stručně informovala o literárním dění převážně již pouze slovanském (zejména ruském, polském, jihoslovanském, též slovenském, ale již jako součásti literatury české) nebo německém (přispívali např. zpočátku často F. H. Žundálek, později A. Salajka, R. Slavský). – Z dalších uměleckých oborů V. s nepravidelnou četností referovala *o divadle* (zejména od 80. let 19. století až do počátku 20. let 20. století), hlavně o repertoáru divadel pražských (Národního a Vinohradského), v menší míře i předměstských nebo zahraničních, a to o původních, někdy i přeložených dramatech (nejprve hojně J. Flekáček, ojediněle též F. Štingl a E. Žák; později O. Jakoubek i pod šifrou O. J., I. Zháněl i pod šifrou Ig. Zh.; na přelomu 10. a 20. let A. Ježek), *o hudebním životě* včetně liturgické hudby (pravidelně na přelomu století E. Greif, J. Moudrý, V. Müller, E. Žák, ojediněle I. Zháněl), *o výtvarném umění* (na přelomu století hojně A. Podlaha i pod šifrou A. P.; v první polovině 20. let J. Hronek a ve 30. letech J. Šolle a M. Šolle), v posledních ročnících ojediněle i *o filmu* (např. S. Lorencová). Po celou dobu vydávání byly ve všech rubrikách, zvláště pak v referentských, příspěvky uváděny často anonymně nebo pod pseudonymy (např. Quido Beatus, L. Sabi, Jan z Vidima), šiframi a značkami, z nichž řada nebyla dosud dešifrována. Mezi katolickými literárními časopisy vydávanými v Čechách (Akord, Řád) nebo na Moravě (Archa, Obzor, Hlídka lit.) V. při společné snaze o zvýznamnění tra-

dičního vlivu katolicismu na českou kulturu nejsoustavněji a dlouhodobě uplatňovala tendenční hlediska a teologický konzervativismus. Prostředkovala však v nebývalé šíři domácí i zahraniční náboženské a kulturní dění, množství kulturních zajímavostí a informací z literární historie (zejména životopisných a bibliografických) nebo z vydavatelské praxe a z publicistiky.

LITERATURA: Δ (T. Škrdle): Váženému čtenářstvu (oznámení o programu V.), Čech 28. 5. 1884; J. A. O. (Očadlík): ref. 1. roč., Hlídka lit. 1885, s. 53 + (pseud. V. Želkovský), tamtéž 1886, s. 17; T. Škrdle: Činnost a program družstva V. …, Vlasť 5, 1888/89, s. 884; H. G. Schauer: Naše beletristické časopisy, NL 25. 4. 1890 → Spisy (1917, s. 199); -tr.: Podle jakého měřítka cení V. lit. příspěvky svých spolupracovníků, Časopis čes. studentstva 1892, s. 334; XYZ (K. V. Adámek): ref. 8. roč., Lit. listy 14, 1892/93, s. 196 a 212; an.: České veřejnosti (prohlášení členů Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj proti kritice J. Nerudy), NL 29. 1. 1893 (následně uveřejněno prohlášení i v čas. Květy, Lit. listy, Nové proudy, Světozor, Švanda dudák aj.); T. Škrdle: Demonstrace v Žižkově (obrana stanoviska V. ke kritice J. Nerudy), Vlasť 9, 1892/93, s. 413 a pokr.; an. (F. Roháček): Pražská pošta (Kněžstvo proti V.), Niva 3, 1892/93, s. 160; J. Hromádka: Katolickým kněžím, národovcům a „Májistům" na uváženou (obrana kritiky J. Nerudy), Čech 28. 4. 1893; T. Škrdle: Dějiny Družstva V., Almanach na oslavu biskupského jubilea svatého otce Lva XIII. (1893, s. 223); F. J. Konečný: Česká literatura (polemika s kritikou V.), Vlasť 10, 1893/94, s. 79; S. Bouška: Zasláno (proti lit. kritice V., zvláště proti J. J. Veselému), Niva 5, 1894/95, s. 64; an.: O českých časopisech (též o negativním hodnocení V. německým tiskem), Lit. listy 16, 1894/95, s. 337; Sursum (T. G. Masaryk): Rozhledy časopisecké (též o cestopisné fejetonistice V.), Naše doba 3, 1895/96, s. 264 + (šifra J. S.) Klerikální sjezd literární…, tamtéž 4, 1896/97, s. 206; V. S. Klatovský: Výstava katolického tisku 19. století… (též o veškeré vydavatelské produkci V.), Vlasť 17, 1900/01, s. 68 a pokr.; L. Grossmannová Brodská: Před 25 lety, Vlast 25, 1908/09, s. 71; T. Škrdle: Na sklonku čtvrtstoletí, tamtéž, s. 1189; F. J. Konečný: Moje vzpomínky z Vlasti a o Vlasti, Vlast 26, 1909/10, s. 235, 335, 422.; T. J. Jiroušek in T. Škrdle. Jeho život, práce a působení v družstvu V. a v katolickém životě v letech 1880–1913 (1917); V. Bitnar: Přehled moderní české poezie katolické, Archa 1917, s. 30; T. J. Jiroušek: Dějiny půlstoletí Družstva V., Vlast (49) 1933, s. 35, 173, 308 a 1934, s. 20 a pokr. a 1937, s. 52 a pokr.. + Do 50. ročníku V., Vlast 1934, s. 1; E. Oliva: Družstvo V., Vlast 1937, s. 64; E. Gombala: Časopis V. a jeho vzťah k Slovensku, SLit (Bratislava) 1973, s. 598; S. Batůšek in Katolická moderna (1996, s. 13); M. C. Putna in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918 (1998, s. 196); J. Pokorný: P. T. Škrdle a Družstvo Vlasť, sb. Sacrum et profanum (1998, s. 145); P. Marek in Český katolicismus 1890–1914 (2003, s. 229); L. Merhaut in Vlasť, Neruda a prostor veřejný, sb. Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století (2004, s. 250).

pš

Vlastenský zvěstovatel

1820–1824

Týdeník, který vedle politického a kulturního zpravodajství obsahoval i beletristické příspěvky orientované na širší čtenářskou obec.

Redaktor: J. Linda. – *Vydavatel:* z Šénfeldu (J. F. Schönfeld), Praha. – *Periodicita:* týdeník; od 3. 7. 1820 do konce roku (roč. 1) 26 čísel, 1821 (roč. 2) 53 čísel, 1822–24 (roč. 3–5) 52 čísel, vždy o 8 stranách. – *Přílohy:* ob týden reprodukce zobrazující historické osoby, významné stavby a zejména exotické rostliny a zvířata (provedeno kamenotiskem). – Na konci 5. roč. (1824) byla oznámena změna vydavatele (B. Haase), ale 1825 už V. z. nevyšel.

V. z. navazoval na Schönfeldovy c. k. pražské privilegované noviny. Jeho první část (zhruba polovina) byla vždy věnována politickým a kulturním zprávám z různých míst Evropy i zámoří nebo informacím o nejrůznějších přírodních zajímavostech či katastrofách. Tyto skoro vždy anonymní příspěvky vycházely většinou ze zpráv cizích, hlavně německých novin, ale ne vždy se na zdroj informací poukazovalo. V rámci zpráv z Rakouského císařství časopis věnoval hodně místa českým událostem, častější byly rovněž zprávy z území válečných konfliktů (španělsko-francouzská válka, Itálie). Druhá, beletristická část, nazvaná *Rozličnosti,* obsahovala případný popisný či výkladový článek k obrazové příloze, dále různé příběhy ze života, historické příhody včetně občasných, zejména příležitostných veršů, rubriku *Povídky* s převládajícími anekdotami o historických osobách, *Pochoutky,* vlastně soubory aforismů, a závěrem několik hospodářských zpráv týkajících se průměrné ceny obilí, kurzu peněz apod. Původně nerozsáhlá rubrika *Literární návěští* se v posledním ročníku rozšiřovala, ale vždy byla jen informací o vydání knih, ne hodnotící recenzí. I v druhé části převládaly anonymní příspěvky.

Za hlavního autora V. z. je právem považován redaktor J. Linda. Publikoval zde básně (balada Jiří Poděbradský), několik ukázek ze svých (někdy prozaických) překladů her W. Shakespeara i z vlastního dramatu (Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům), naučně populární články historické, zeměpisné a přírodopisné, pověsti i zábavné prozaické příspěvky. Přední místo mezi nimi zaujímala satira, ve V. z. otiskovaná zcela pravidelně. Využívala pestrých a čtenářsky přitažlivých drobných nedějových forem, jako byly dopis, dialog („rozmlouvání"), úvaha („rozjímání"), drobná dramatická scénka, jazyková hříčka, slovníkové heslo apod.; prostředkem satirického působení byl hlavně ironický nadhled. Předmětem Lindových satir, které představují nejvýraznější pokus o tento žánr před Langrem a Koubkem, byly vedle obecně lidských povahových vlastností představy, mravy a zvyklosti příznačné pro současnou dobu, zejména ty, které vyplývaly z rostoucího vlivu peněz na lidské vztahy nebo souvisely se stavem národního života (jazykové odrodilství, nízká úroveň české literatury); některé příspěvky Linda otiskoval pod pseud. Bartoloměj R. Brůžek a Pravdomil Svlkyneštěkavec nebo pod šifrou L. Z podepsaných prací dalších autorů byly významné básně F. Turinského a ukázky z jeho veršovaných dramat (Angelina, Záviš), dále byly otištěny básně V. K. Klicpery (Krkonošská kleč), A. Kolárského, J. V. Sedláčka a J. N. Štěpánka. Rozsáhlejšími články přispěl (zejména 1820) J. N. Štěpánek, drobnými příběhy v rubrice Povídky (hlavně 1821) A. Kolárský spolu s J. Svatoněm, A. Novákem a J. S. Řehořem. Dalšími přispěvateli byli V. A. Svoboda (rozsáhlejší próza Vlastenectví), N. Vaněk (mj. překlad sentimentální povídky z francouzštiny) a J. N. V. Zimmermann. – Se stejným záměrem a zásadami pokračoval Linda od 1826 v Rozličnostech Pražských novin.

LITERATURA: J. Jireček: Josef Linda, Osvěta 1879, s. 893; J. Hanuš: Linda žurnalista, sb. Literatura česká 19. století 1 (1902; přeprac. vyd. 1911); J. Volf: České novinářství v letech 1819 a 1820, Sborník filologický 1926, část 1, s. 84; A. Fencl: První české překlady ze Shakespeara, ČMF 24, 1937/38, s. 161; L. Kusáková: Prozaická satira v českých časopisech 10. a 20. let 19. století, Estetika 1996, č. 3–4.

ks

Vlastimil

1840–1842

Beletristický a všeobecně vzdělávací měsíčník, zaměřený na kulturně náročnějšího čtenáře.

Podtitul: Přítel osvěty a zábavy. – *Redaktoři:* 1840–41 (roč. 1–2) J. K. Tyl (jmenovitě uveden jen 1841); 1842 (roč. 3) K. B. Štorch. – *Nakladatel:* J. Spurný, Praha. – *Periodicita:* měsíčník; pravidelné intervaly byly dodrženy pouze 1840 (roč. 1), kdy vyšly 4 díly o 3 svazcích; 1841 (roč. 2) vyšly 2 díly o 3 svazcích, 3. díl roč. 2 se 3 svazky má vročení 1842; 1842 (roč. 3) vyšel 1 díl se 3 svazky.

Podnět k vydávání časopisu dal nakladatel J. Spurný; původně zvolený název Luna byl změněn na V., protože J. Malý, který se bezúspěšně ucházel o redakci, začal 1840 vydávat konkurenční časopis podobného zaměření nazvaný Denice. V obrozenské literatuře znamenal V. pokus o nový typ beletristického a naučného časopisu úrovní příspěvků i celkovým charakterem orientovaného na vzdělanější čtenáře. Profil časopisu určil jeho první redaktor J. K. Tyl; ke změně nedošlo ani ve 3. roč., kdy se místo Tyla, který se vrátil k redigování Květů a byl zaneprázdněn i přípravou divadla v Růžové ul., stal redaktorem K. B. Štorch. Pro náročný obsah, který omezoval počet čtenářů, nenacházel V. dost odběratelů, a proto slibovalo redakční návěští na konci 1. roč. učinit časopis obecně přístupnějším; celkové zaměření V. se přesto neměnilo, úroveň však postupně klesala a vydávání jeho jednotlivých svazků se zpožďovalo.

Přibližně stostránkové svazky obsahovaly jednak beletrii a literární kritiku, jednak pojednání a zprávy z různých naukových oborů. Do V., který nebyl reprezentantem vyhraněné skupiny, směru či literární generace a orientoval se především na původní tvorbu, přispíval široký okruh významných autorů své doby. Jeho beletristická část obsahovala např. básně nedávno zesnulého J. K. Chmelenského a hojně B. Jablonského, dále např. F. L. Čelakovského (epigramy), J. V. Kamarýta, F. J. Rubeše, K. Sabiny aj., dominovaly v ní však původní příspěvky prozaické: historické povídky (J. K. Tyl, P. Chocholoušek), novely (J. K. Tyl, např. Láska k básníkovi, Rozervanec, Divadelní ředitel; J. J. Kolár), cestopisné črty (P. Chocholoušek, J. B. Pichl, K. B. Štorch, K. V. Zap), feje-

tony (V. Filípek), pověsti a pohádky (J. Franta Šumavský, J. B. Líman, J. B. Pichl, F. J. Rubeš, F. B. Tomsa, J. V. Zimmermann). Redakce se neomezovala jen na původní tvorbu: byly publikovány významné překlady ze světové poezie, např. Schillerova báseň Umělci (přel. J. E. Purkyně), rozsáhlé ukázky z Thomsonových Ročních období (pod názvem Počasy přel. F. Doucha), menší básně pak od G. R. Děržavina (přetisk Kamarýtova překladu z čas. Čechoslav), Th. Moora (přel. F. L. Rieger) a F. Martineze de la Rosa (přel. J. B. Pichl). Ukázky ze světové prózy (v překladu či volnějším zpracování nebo jako recenze s ukázkami) upozorňovaly na A. de Lamartina (přel. J. Čejka, podp. dr. Č.), A. Manzoniho (Snoubenci, přel. V. Rybička, úvod K. Sabina), W. Scotta (Ivanhoe, upr. J. K. Tyl), A. A. Marlinského-Bestuževa (přel. A. Hansgirg), V. S. Karadžiće (podp. Vuk Stefanovič, ve zpracování J. S. Tomíčka). Velké pozornosti se těšila polská próza, např. K. W. Wójcicki (přel. J. J. Kalina) a zejména J. I. Kraszewski (přel. P. M. Veselský, J. J. Kalina, J. V. Podlipský, F. L. Rieger a šifra F. L. K.). – V literární kritice (stálá rubrika *Literární besedy, Literatura* nebo *Nové knihy* i stati mimo rubriky) se uplatňovaly osobnosti názorově rozdílné (J. Čejka, F. Doucha, J. J. Kalina, J. J. Kolár, V. B. Nebeský, K. Sabina, J. S. Tomíček); recenzovány byly i knihy vědecké a odborné. Jako konfrontace českých novinek se světovou literaturou byly otiskovány recenze zahraničních prací (zejména F. Doucha) i přehledné stati o jiných evropských literaturách a jejich žánrech (J. Seidlitz o současné německé lyrice, V. Filípek o nové francouzské literatuře, P. M. Veselský o literatuře ruské, K. V. Zap o literatuře polské, J. B. Pichl o anglické dramatice a asi anonymně i o dramatice španělské). V posledním díle se objevily dvě stati o ženách spisovatelkách s jasným záměrem povzbudit české vlastenky. – V naučné části byly rozsáhlými pojednáními zastoupeny obory: zeměpis (hlavně J. S. Tomíček, též J. Čejka podp. J. R. Čejka), historie (D. Kopecký, F. J. Smetana, Ľ. Štúr, J. S. Tomíček, A. J. Vrťátko), kulturní historie (J. Franta Šumavský, F. C. Kampelík, V. Předák), antropologie (na pokr. rozsáhlá studie Člověk, veliká pohádka od K. S. Amerlinga), pedagogika (J. Bačkora pod šifrou Jos. B.), meteorologie a geologie (X. J. Mašek), filologie (F. Doucha, J. P. Koubek), astronomie (J. Franta Šumavský), chemie a medicína (V. Staněk). Menší články zeměpisné a zprávy o vědeckých, technických a politických novinkách se soustřeďovaly do stálé rubriky *Panoráma věku našeho,* resp. *Panoráma,* kterou 1840 vyplňoval především J. S. Tomíček, později i V. Filípek, F. Doucha, V. Štulc, K. B. Štorch aj. V posledních dvou svazcích byla otištěna v překladu J. Čejky botanická studie J. W. Goetha. Občasnou rubriku *Hlasatel slovanský* (1840) vedl G. J. Pešice. – Autoři *poezie* (původní): F. L. Čelakovský, J. Franta Šumavský, J. K. Chmelenský, B. Jablonský, J. J. Kolár (podp. G. J. Kolář), J. J. Marek, J. B. Pichl, F. J. Rubeš, K. Sabina, K. B. Štorch, V. Štulc (šifra Václ. Š.); (přeložené:) G. R. Děržavin, F. Martinez de la Rosa, Th. Moore, F. Schiller, J. Thomson; (překladatelé:) F. Doucha, J. V. Kamarýt, J. B. Pichl, J. E. Purkyně, F. L. Rieger. – Autoři *prózy* (původní): M. Čacká (pseud. Bohunka, Božislava), V. Filípek, J. Franta Šumavský, P. Chocholoušek, J. J. Kalina, J. J. Kolár (podp. G. J. Kolář), J. B. Líman, J. B. Pichl, F. J. Rubeš, K. Sabina, K. B. Štorch, J. S. Tomíček, F. B. Tomsa, J. K. Tyl (i pseud. Jan Milota Libenský), P. M. Veselský, K. V. Zap, J. V. Zimmermann a šifry P. J. S..g, Vladislav R…; (přeložené:) A. A. Marlinskij-Bestužev, V. S. Karadžić, J. I. Kraszewski, A. de Lamartine, A. Manzoni, W. Scott, K. W. Wójcicki; (překladatelé:) J. Čejka (šifra Dr. Č.), A. Hansgirg, J. J. Kalina, J. V. Podlipský, F. L. Rieger (šifra F. L. R.), V. Rybička, J. K. Tyl, P. M. Veselský a šifra F. L. K. – Autoři *recenzí a článků o literatuře:* J. Čejka (šifra Dr. Č.), F. Doucha, J. J. Kalina, J. J. Kolár (šifra G. J. K.), V. B. Nebeský, K. Sabina, K. B. Štorch (šifra K. Št.), J. S. Tomíček, P. M. Veselský (šifra P. M. V-ský), K. V. Zap a šifry -au-, ..l..a.

LITERATURA: ● ref. V.: V. Filípek (i šifry V. F-k, V. F.), Čes. včela 1840, s. 20, 136, 212; K. S. (Sabina), Ost und West 1840, s. 23 + (šifra -7-), tamtéž, s. 163 + (pod. vl. jm.) Květy 1840, příl. č. 3; -j-, Květy 1841, příl. Noviny, s. 61; Mikiska (J. Mikiska), Květy 1842, s. 86 a pokr.; K. Vinařický, Ost und West 1842, s. 138; V. N. (Nebeský), Květy 1843, příl. č. 5 ●; F. Čenský in Z dob našeho probuzení (1875) + J. B. Malý (o založení V.), Osvěta 1886, d. 2, s. 883; O. Stehlík: Korespondence P. Fr. Douchy, Vlast 35, 1918/19, s. 368 a pokr.; J. Pilát in Redaktorská činnost J. K. Tyla (1955); M. Otruba, M. Kačer in Tvůrčí cesta J. K. Tyla (1961).

ks

Vlaštovička

1937–1949

Beletristický časopis pro děti školního věku, působící nejprve ve státotvorném, po 2. světové válce v budovatelském duchu.

Podtitul: 1937/38–1948/49 (roč. 1–8) Časopis šťastných dětí. – *Redaktoři:* 1937/38–1940/41 (roč. 1–4 do č. 1) odp. red. P. Hauser a redaktoři K. Kalláb a A. Zhoř, 1940/41 (roč. 4) č. 2 J. Schäfer a A. Zhoř, č. 3 A. Zhoř, č. 4 a 5 A. Zhoř a R. Obdržálek, č. 6–10 R. Obdržálek; 1945/46–1948/49 (roč. 5–8 do č. 7) odp. red. A. Zhoř, 1948/49 (roč. 8, č. 8–10) O. Bárta, z toho 1945/46 (roč. 5) s red. radou (an.), 1946/47 (roč. 6) s red. kruhem: O. Bárta, L. Pokorný, V. Simanov, 1947/48–1948/49 (roč. 7–8) ještě J. Otoupalík. – *Vydavatelé:* 1937/38–1940/41 (roč. 1–4 do č. 3) Vydavatelský odbor Ústředního spolku jednot učitelských v Brně; 1940/41 (roč. 4, č. 4–10) Ústřední učitelské nakladatelství a knihkupectví v Praze a Brně; 1945/46 (roč. 5, č. 1) Ústřední výbor zaměstnanců školské a kulturní služby a Výzkumný pedagogický ústav v Praze; 1945/46 (roč. 5, č. 2–10) Ústřední odborová rada učitelská a Výzkumný pedagogický ústav v Praze; 1946/47 (roč. 6 do č. 14) Ústřední odborová rada učitelská a Výzkumný pedagogický ústav v Praze, Komenium – učitelské nakladatelství, Praha a Brno; 1946/47–1947/48 (roč. 6 od č. 15 – roč. 7) Svaz zaměstnanců školství a osvěty a Výzkumný ústav pedagogický J. A. Komenského v Praze, Komenium – učitelské nakladatelství, Praha a Brno; 1948/49 (roč. 8) Svaz zaměstnanců školství a osvěty a Výzkumný ústav pedagogický J. A. Komenského v Praze, Státní nakladatelství, odd. Komenium, Praha a Brno. (Po celou dobu V. vycházela v Brně.) – *Periodicita:* 1937/38–1940/41 (roč. 1–4) měsíčník, od září do června 10 čísel; 1945/46 (roč. 5) měsíčník, od září do června 10 čísel; 1946/47–1948/49 (roč. 6–8) čtrnáctideník, od září do června 20 čísel.

Časopis byl zpočátku určen žactvu obecných škol, nejmladším čtenářům, jimž chtěl v bohaté beletristické části poskytnout hodnotnou četbu, pomáhat v základní orientaci a nahradit nevkusné čtivo; v poválečném období se zaměřoval spíše na starší školní děti, předpokládaje u nich samostatnější uvažování. Proto se zvětšil podíl informativních a naučných článků (zejména s aktuální tematikou), zesílila vazba na školní osnovy a rozšiřovaly se možnosti spolupráce se čtenáři. V. usilovala o modernější podobu dětského časopisu, jenž by bral větší ohled na dětské zájmy, potřeby i schopnosti a přitom nerezignoval na výchovu a estetickou kvalitu. V květnu 1941 byl časopis nacisty zastaven; jeho vydávání bylo obnoveno v září 1945 (1946 se vrátil k původní podobě po přechodných změnách formátu i výpravy); 1949 zanikl v rámci reorganizace vydávání časopisů pro mládež. – Od 1941 (roč. 4) vycházela samostatná příloha Knihovna Vlaštovičky, obnovená 1945 (roč. 5), v níž vycházely drobné svazečky prvního dětského čtení (Eskymáček hrdina, Žlutokrčka, Pavlík Rarášek, F. Omelka: Pasáček Ali, V. Deyl: Pohádky z abecedy, A. Zhoř: Pohádky o chlebíčku, Můj pes Jaryk, O Štylfrídovi a Bruncvíkovi). Kromě beletrie V. nabízela také v obměňujících se názvech rubrik obvykle anonymně nebo pod různými šiframi směs pozoruhodných stručných informací, poučných článků, připomínek významných osobností a událostí, kuriozit z přírody i z různých oborů lidské činnosti, zejména z historie, folkloru a umění. Po válce se V. vedle dosavadní obvyklé inspirace výročími či střídáním ročních dob přizpůsobovala školním osnovám a práci v zájmových kroužcích. Důsažnějšímu ovlivňování čtenářů, podmíněnému aktuálními událostmi, sloužily kromě *Vlaštoviččiných promluv,* doporučování vhodné četby a fiktivní korespondence (*Besídka – dopisy veselé Maňky,* později se změněnými názvy), též soutěže a výzvy k naplňování programu budování republiky a míru. Projevily se i vyšším podílem dětských příspěvků (příležitostných zdravic, hlášení zachycujících školní akce či oznámení iniciativ) v dopisových rubrikách, což v posledních ročnících spolu se skladbou beletristické složky korespondovalo se sílící tendencí vyjít vstříc nastupující vládnoucí ideologii, a to přesto, že se časopis zřejmě snažil i po válce udržet názorovou rozmanitost. – Nepominutelně V. dotvářela *obrazová složka:* kromě obvykle dokumentárních fotografií ji reprezentovaly hojné původní ilustrace k textům, veselé obrázky a kreslené seriály. Zprvu především na obálkách, po válce soustavněji i uvnitř časopis využíval reprodukce děl známých současných i starších malířů. Do V. byly zařazovány také písničky včetně notového záznamu (K. Konvalinka, A. Šebestík aj., národní lidové písně). Zábavná část V. (v rubrikách s proměnlivými názvy) přinášela hříčky, dětské průpovídky, anekdoty (i kreslené), rozpočítadla, hádanky, jazykolamy, hlavolamy, přísloví, kvízy ap.; v poválečných ročnících byla soutěživost dětí povzbuzována vyhlašováním turnajů a soutěží o ceny. Svébytná poválečná rubrika *Kutilové,*

do práce! měla návody na výrobu drobností, dárků, praktických pomůcek ap. podněcovat tvořivost a řemeslnou zručnost dětí.

Obsah V. byl převážně beletristický a původní (překladů přibylo až v poválečném období). Převládající náladovou a přírodní lyriku v básních kratších forem a říkadla (také z lidové slovesnosti), blízké dětem látkou i jazykem, časem doplňovala i poezie společensky reflexivní a příležitostná. Prozaická část V. přinášela především pohádky a bajky, lidové i umělé; kromě českých klasických pohádek, často v zestručněné podobě, také pohádky jiných národů, např. Denkovy a Zhořovy (pod pseud. P. Čermák) úpravy pohádek ruských a anglických, též pohádku arabskou, kalmyckou, ukrajinskou aj. Vedle příběhů ze soudobého, městského i venkovského života dětí (často s dobrodružnými zápletkami a dětským hrdinou) a vedle veselých i naučných vyprávění o zvířátkách a přírodě se v menší míře uplatnily též pověsti a legendy, obrázky dřívějších časů (obvykle se sociálním důrazem), povídky s historickými náměty (i z nedávných dějin), příhody z dětství a života významných osob ap. V každém ročníku vycházely i práce na pokračování, v počátečních ročnících veršované (A. Kutinová, A. Svoboda), povětšině pak prozaické, přeložené (K. Čukovskij) a zejména původní (V. Čtvrtek, J. Lukeš, R. Obdržálek, A. Zhoř). Poezie i próza byly tvaru spíše tradičního, zpravidla prosty formálních experimentů i fantazijních výbojů, splňovaly představy o dobré četbě přístupné dětem, vykazující kladné životní postoje osvěžené humorem (někdy i jazykovým) a dostávající výchovným intencím. Ušlechtilé a moderní pedagogické záměry se ne vždy všem autorům dařilo naplňovat (rysy didaktismu, schematičnosti, podbízivosti), nicméně převládala snaha o porozumění světu dítěte, přirozené využívání jeho zvědavosti a poznávacích schopností a vstřícnost k jeho touze po harmonii, humoru i dobrodružství. Přispívala k tomu i pestrá skladba časopisu (později i autorská různorodost), vždy obrácená více k současnému životu, což provázel též zřetel k aktuálnímu společenskému dění. Projevoval se ve všech obdobích, před válkou legionářskou tematikou a zájmem o politické reprezentanty státu, po Mnichovu pěstováním národní soudržnosti, po válce oslavou míru, partyzánského hrdinství a podporou budovatelského nadšení. Po celou dobu měla V. oddíl scének, jenž poskytoval předlohy pro dětská divadelní představení a školní vystoupení. Kromě obvyklých hříček s Kašpárkem, Škrholou či pohádkovými postavami se vyskytovaly i výjevy z všedního života dětí a výstupy tematizující folklorní či společenské slavnosti (zejména po válce se zřetelným politickým sdělením). Výrazněji se v nich prosazovala cílená výchova k práci a kázni, uvědomování kolektivního myšlení a tendenčnost. – *Poezii* ve V. v prvním období publikovali: J. Knotek, A. Kutinová, F. Rychtíků, A. Svoboda, M. Zichová, méně J. Kalenda, R. Obdržálek, B. Pfleger, D. Skala, B. Škarvadová aj. Za okupace přibyly v přetiscích verše starších autorů (S. Čech, J. Neruda, J. V. Sládek). Po válce přispívali: J. Alda, O. Bárta (i šifra O. B.), V. Beneš, I. Blatný, V. Cinybulk, T. Dan, V. Deyl, F. Halas, M. Hemzáčková, J. Hora, J. Hořejš, J. Hostáň, F. Hrubín, K. Kapoun, M. Malý, O. Mikulášek, M. Nádvorník, G. R. Opočenský, J. Plachetka, M. Pujmanová, J. Seifert, F. Šímová, F. Šrámek, J. Urbánková, A. Wenig aj. V hojné míře pokračovaly též ukázky starších veršů autorů 19. a 20. století a nově též překlady básníků ruských (D. Bědnyj, V. Majakovskij, F. I. Tjutčev aj.). – V prvním období *prózu* nejvíce ve V. reprezentovali A. Zhoř (i pseud. P. Čermák) a K. Kalláb (též šifra K. K.), dále L. Černá, P. Denk, F. Chrást, S. Kovanda, R. Obdržálek, F. Omelka, F. Rychtíků, J. Schäfer, V. M. Vích, M. Zichová aj.; po válce pak práce O. Bárty, V. Beneše, B. Beneše Buchlovana, K. Bochořáka, V. Čtvrtka, P. Denka, V. Deyla, D. Filipa, A. Gály, Z. Galušky, J. Glazarové, L. Hajevské, I. Herbena, J. Hlouška, K. Hrocha, J. Johna, J. Š. Kubína, F. Kubky, J. Lady, J. Lukeše, M. Majerové, J. Neděle, R. Obdržálka, I. Olbrachta, H. Sedláčka, J. Schäfra, V. Simanova, K. Sojkové, J. Strnadela, P. Suly, O. Šafránka, A. Šebestíka, J. Tomečka, M. Veselého, Z. Vořechové, A. Zhoře (i pseud. P. Čermák a různé šifry), F. Župana aj., a též přetisky prací autorů 19. i 20. století. – V *překladech* P. Denka, L. Hajevské, Z. K. Slabého a šifry F. B. převažovaly ukázky z ruské literatury (V. Běljajev, V. Bianki, A. Gajdar, M. Gorkij, D. Charms, I. A. Krylov, V. I. Němirovič-Dančenko, K. Paustovskij, M. Prišvin, N. S. Tichonov, L. N. Tolstoj, I. S. Turgeněv, M. Zoščenko aj.) a jen ojediněle se vyskytovaly pohádky a příběhy H. Ch. Andersena a prózy R. Kiplinga, M. Pohodného, Z. Srebrova. –

Autory *scének* byli V. Bělský, K. Driml, J. Knotek, A. Kozel, F. Král, J. Neděle, L. Pokorný (i šifra L. P.).

LITERATURA: ● ref. V.: brk., Lid. noviny 28. 8. 1937; X., Úhor 1937, s. 142; Filip (D. Filip), Úhor 1939, s. 39; F. Holešovský, Komenský 74, 1949/50, s. 216 a 264 ●; B. Gabrielová, B. Marčák in Kapitoly z dějin brněnských časopisů 2 (2003).

jip

Adolf Josef **Vlček**

* 28. 2. 1808 *Slatiny* u Jičína

Básník, autor preromantismem ovlivněné lyriky, pokusu o básnický epos a dnes nezvěstných dramat.

Pseudonym Slatinský zvolil podle rodiště. – Syn mlynáře. 1820–24 studoval na gymnáziu v Jičíně, studia pro nemoc pravděpodobně nedokončil. O společenském životě v Jičíně informoval 1848 v Květech, v srpnu 1849 uspořádal ve Slatinách recitační a zpěvní besedu. Další informace o V. životě nejsou známy. Z archivních materiálů nicméně vyplývá, že zemřel mezi lety 1868–79.

Ve 40. letech, kdy vyšla V. první sbírka *Konvalinka,* měla jeho poezie už výrazně antikvovaný ráz. Tematika i jednotlivé motivy lyrických básní (láska k vlasti a dívce, verše na slavíka nebo chyceného skřivánka, elegie u hrobu dívky), záměrná poetická naivita navozovaná zdrobnělinami, tvorba nových slov a neobvyklých složenin svědčila o inspiračním zdroji v preromantické poezii českého obrození. Určitou pozornost vzbudil ve své době ojedinělý, literárně ambiciózní pokus o básnickou epiku velkého slohu *Válka s Tatary.* S kronikářskou důkladností zpracovával tento rozsáhlý epos o deseti zpěvech po vzoru Tassova Osvobozeného Jeruzaléma téma z RK (Jaroslav ze Šternberka a bitva pod Hostýnem) ve 1300 rýmovaných stancích, mechanicky aplikujících jednotvárné schéma pětistopého trocheje. Rysy předchozí tvorby se projevily i ve V. pozdní sbírce *Duch přírody,* v níž ještě vzrostla snaha o vysoký básnický styl (opěvání vznešeného poslání básníka, obrazy z antické mytologie a ze Starého zákona, volba „vysokých" básnických žánrů, pokus o elegické distichon). Vedle obecných poetických témat lyrických veršů (moc lásky, oslava jara, jinošské ideály) je v ní zařazeno i několik básní obdobně traktujících soudobé události (óda na padlé rakouské vojáky z války 1866, elegie na smrt císaře Maxmiliána Mexického, reflexe při kladení základního kamene Nár. divadla) a epické zpracování místní pověsti z Kokořínska. Podle zpráv v tisku zadal V. 1866 ředitelství Prozatímního divadla tragédii Nevěsta a sokové a 1867 hrála v Jičíně Pokorného divadelní společnost jeho truchlohru *Nesvorní bratři.* – Šifrou A. J. V-k (A. J. W-k) je už na sklonku 20. let podepsáno několik próz v časopise Rozličnosti Pražských novin, další V. prozaické práce však nejsou později doloženy.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Slatinský; A. J. V-k, A. J. W-k (obě dub.). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. včela (1841); Květy (1848); Rozličnosti Pražských novin (1827, 1829, dub.). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Konvalinka (BB 1842); Válka s Tatary (B 1850); Duch přírody (BB 1870, podp. Adolf Josef Vlček Slatinský). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Nesvorní bratři (1867). ▮

LITERATURA: -ý: ref. Válka s Tatary, Vesna 1851, s. 241; E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČČM 1877, s. 302 → Výbor z díla 2 (1956, s. 24).

dh

Bartoš **Vlček**

* 22. 10. 1897 *Rouštka* (Růžďka) u Vsetína
† 7. 1. 1926 *Brno*

Básník, prozaik a kritik wolkrovské generace, jeden ze zakladatelů moravské Literární skupiny, překladatel z italštiny.

Pokřtěn Bartoloměj Metoděj. – Narodil se jako jedno ze šesti dětí venkovského krejčího, který si zároveň pronajímal hospody v blízkém okolí. Nižší gymnázium vychodil ve Val. Meziříčí, pak vystudoval na stipendium Matice cyrilometodějské církevní učitelský ústav v Praze, poslední ročník ve Svatém Janu (p. Skalou) u Berouna. Hned po maturitě (1915) nastoupil jako jednoroční dobrovolník vojenskou službu; po výcviku v Kroměříži narukoval v dubnu 1916 na italskou frontu, v létě byl v jižních Korutanech těžce raněn střepinou granátu do hlavy. Po řadě měsíců strávených ve vojenských nemocnicích absolvoval na konci 1917 důstojnický kurs ve Vídni a byl znovu odvelen na italskou frontu; na samém sklonku války byl zajat a vstoupil do legionářského, tzv. domo-

braneckého praporu. Už v této době se pilně učil italsky, psal verše a vydával ručně psaný časopis Peresám; jazykové znalosti italštiny a také srbochorvatštiny utvrdil po válce ještě několikerým pobytem v Itálii a Jugoslávii. 1919–25 učil na měšťanské škole v Lipníku n. Bečvou (kde se také oženil s dcerou místního zlatníka), zprvu jako výpomocný, od 1922 jako definitivní učitel. V této době rozvinul intenzivní literární a kulturní činnost: přispíval do četných novin a časopisů regionálních i pražských, navázal osobní i písemný kontakt s řadou generačních druhů (J. Wolker, M. Jirko, L. Blatný, F. Götz aj., ze starších zejména V. Martínek, s nímž spolupracoval v ostravském Moravskoslezském deníku, a J. Mahen), s nimiž 1921 založil moravskou Literární skupinu a časopis Host; kontakt navázal také s řadou italských autorů, jejichž tvorbu soustavně sledoval a překládal; současně pracoval i jako redaktor, jednak v literární hlídce přerovského Obzoru, jednak v Hostu, který však pro názorové neshody brzy opustil. V průběhu 1925, zejména na letním vojenském cvičení na Podkarpatsku, se projevily následky nedoléčeného zranění, na něž po několika neúspěšných operacích v brněnské nemocnici sv. Anny zemřel.

Ačkoliv byl V. stejně jako jeho generační druzi zasažen silnou poválečnou sociální vlnou i dobovými literárními směry, především expresionismem, měl uvnitř generace zvláštní místo. Jeho pocit generačního i společenského osamění nebyl jen ozvláštňujícím gestem uprostřed všeobecného kolektivistického směřování: byl dán jeho osobní životní zkušeností i celým jeho niterným založením, jež ho více než s vrstevnickou generací spojovalo s buřičským a tuláckým individualismem nonkonformní generace Tomanovy a Šrámkovy. Blízkost její poetice je patrná v opožděném básnickém debutu *Slavnosti večerní* (verše z 1920–21) s převažující milostnou tematikou, příznačně romanticky traktovanou jako trýznivá, neukojitelná vášeň, jako věčný mučivý kontrast touhy a jejího naplnění. Nejvíce se V. generačnímu směřování přiblížil v pracích vznikajících 1922–23 pod zjevným vlivem expresionismu. Ve druhé básnické sbírce *Vzpoura samoty* hledal cestu z osamění v sociálním soucítění a spřízněnosti se všemi ubohými; ani zde však nesdílel důvěřivý wolkrovský kolektivismus (např. báseň *Druhá jarní noc,* věnovaná právě Wolkrovi), i když se někde blížil jeho poetice; převažuje však „výbušná a násilná“ (podle V. vlastních slov) expresionistická obraznost a vizionářský patos. Vizi nového světa a nového člověka, vykoupeného bolestí a láskou, rozvinul v baladické „básni o 6 zpěvích“ *Milenci*, podobně jako v dramatu *Učeň,* v němž erotický povídkový příběh přetvořil v typické dobové sociální drama v duchu wolkrovské „nejvyšší oběti“. Pečeť těchto let nese i většina próz později vydané knihy *Marný zápas*, spojující povídky značně rozdílné povahy, od básnických próz přes baladicky laděné příběhy až k téměř naturalistickým psychologickým studiím, jež všechny skládají až drasticky krutý obraz zápasu člověka o sebe sama s vlastní nenasycenou pudovostí; motivicky zde V. namnoze těžil ze svých válečných zážitků. Teprve v poslední, posmrtně vydané lyrické sbírce *Jenom srdce*, kterou však ještě připravil do tisku, opustil definitivně expresionistickou stylizaci a našel pro své životní téma osamění, erotického smutku a tuláckého neklidu vlastní melodický a vyvážený výraz, tlumočící opravdovost jeho vnitřního prožitku a znovu potvrzující jeho návaznost na předchozí generaci. Vedle rozsáhlé činnosti literárně i divadelně kritické, v níž osvědčil názorovou nekompromisnost i blízkost Wolkrovu pojetí, a vedle fejetonistiky, převážně cestopisné (1920–25 otiskl kromě básní a povídek přes 600 statí a fejetonů), tvoří významnou součást V. tvorby překlady z moderní italské literatury, spojené s jejím soustavným sledováním a s informacemi o ní v českém tisku; podobně V. pravidelně informoval o české literatuře v několika italských listech, kde otiskl i některé své překlady současné české tvorby (např. 1924 i v „českém čísle“ rijeckého literárního měsíčníku Delta). Vedle četných časopiseckých překladů vydal knižně prózu životním postojem spřízněného U. Fracchii Angela a Zpovědi futuristy G. Papiniho; obraz V. celkové orientace v moderní italské próze i jeho osobního zaměření na určité směry (futurismus, básníci „soumraku“, dekadence) je patrný z jeho výboru Povídky z Itálie. Chystaná knížka statí o italské literatuře již nevyšla.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bartoš Charma, Jan Javor, J. Javor, Lupulus; bv, B. V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy (1923); Cesta (1921–25); Comoedia (Milán); Českosl. divadlo (1923–25); Českosl. noviny (1922–24);

Delta (Rijeka 1934); Europa orientale (Řím); Hlasy z Pobečví (Hranice); Host (1921–25); Hudební a divadelní obzor (1922); I libri del giorno (Milán); I nostri guaderni (Řím); Jeviště (1920); Klas (1923–25); Kritika (1924–25); Kulturní zpravodaj (1924–26); La Meta (Palermo); Lid. noviny (1921, 1924–26); Lumír (1924–26); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava 1921–24); Most (1922); Nár. a Stavovské divadlo; Nár. kultura (1923); Niva (Brno 1925–26); Obzor (Přerov 1920–26, 1921–22 i příl. Neděle; 1920 básn. a prozaický debut); Panoráma; Pramen (1921–26); Právo lidu (1925); Přerod, lit. část Žně (1924); Sever a Východ (1925–26); Tribuna (1922–23); Země (1921–25); Zvon (1924). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Dáma v černém závoji (sólový výstup, b. d., 1922, pseud. Lupulus); Slavnosti večerní (BB 1923); Vzpoura samoty (BB 1923); Milenci (B 1924); Nevděčné lásky (PP 1924, pseud. J. Javor); Učeň (D 1924, prem. 1926); Marný zápas (PP 1925); – posmrtně: Jenom srdce (BB 1926, ed. M. Jirko). – *Překlady:* G. Papini: Zpovědi (1925); U. Fracchia: Angela (1925); – posmrtně: ant. Povídky z Itálie (1926); L. Pirandello: Mizzarský havran a jiné prózy moderních italských autorů (výbor, 1934). – *Výbor:* Touha po životě (1979, ed. F. Valouch). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* L. Pirandello: Štěpování (1923). ▮ KORESPONDENCE: N. (M. Novotný): Marný zápas (část V. „autobiografického" listu s adresátovým komentářem k vydání stejnojmenné knihy v Družstevní práci), Kulturní zpravodaj 2, 1925/26, s. 51; Umělec na Moravě. Z dopisu B. V. (adresát ani datum neuvedeny), Index 1929, č. 9; K problematice uměleckého individualismu. Z dopisů B. V. (z 1924, adresát neuveden), Středisko 4, 1933/34, s. 33; in B. V.: Touha po životě (B. Václavkovi z 1924, V. Martínkovi z 1923–24, M. Ruttemu z 1921–25, E. Vachkovi z 1925; 1979, ed. F. Valouch); F. Valouch: Z korespondence B. V. s V. Martínkem (z 1923–24), ČLit 1978, s. 455. ▮

LITERATURA: ● ref. Slavnosti večerní a Vzpoura samoty: J. Knap, Cesta 6, 1923/24, s. 741; P. Fraenkl, Host 3, 1923/24, s. 126; K. H. (Hikl), Naše doba 31, 1923/24, s. 244; -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 520; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 24, 1923/24, s. 518; B. V. (Václavek), Českosl. noviny 12. 1. 1924; A. N. (Novák), LidN 9. 5. 1924 ●; ● ref. Učeň: Č. J. (Jeřábek), Host 3, 1923/24, s. 224; J. Krecar, MR 1923/24, sv. 39, s. 254; J. Staněk, Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 193 ●; ● ref. Milenci: F. Götz, NO 4. 9. 1924; or. (A. C. Nor), Oheň 1924, č. 2; J. Krecar, MR 1924/25, sv. 40, s. 12; K. H. (Hikl), Naše doba 32, 1924/25, s. 248; -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 12, 1924/25, s. 326 ●; ● ref. Marný zápas: J. Knap, Kritika 2, 1924/25, s. 304; F. Götz, NO 5. 7. 1925; A. N. (Novák), LidN 9. 8. 1925; P. Fraenkl, Sever a Východ 1925, s. 196; A. C. Nor, Host 5, 1925/26, s. 93 ●; ● nekrology: L. Blatný, Host 5, 1925/26, s. 103; M. Novotný, Kulturní zpravodaj 2, 1925/26, s. 181; J. O. Novotný, Cesta 8, 1925/26, s. 225; J. Grmela, Topičův sborník 13, 1925/26, s. 184; F. Bulánek (B.-Dlouhán), Studentský časopis 5, 1925/26, s. 161; A. N. (Novák), Lumír 52, 1925/26, s. 550; M. R. (Rutte), NL 8. 1. 1926; V. Martínek, Moravskoslezský deník 8. 1. 1926 → Živné zdroje (1972); Č. Jeřábek, NO 9. 1. 1926; an. (J. Hora), RP 9. 1. 1926; ax. (E. Vachek), PL 9. 1. 1926; j. s. (J. Smrek), Národnie noviny (Turč. Sv. Martin) 10. 1. 1926; M. Jirko, Sever a Východ 1926, s. 2; J. V. Sedlák, Kritika 1926, s. 13 ●; M. Jirko in B. V.: Jenom srdce (1926); ● ref. Jenom srdce: F. Götz, NO 9. 10. 1926 → Básnický dnešek (1931); H. (J. Hora), RP 17. 10. 1926; M. Rutte, NL 20. 10. 1926 → Doba a hlasy (1929); Reed. (B. Václavek), Rovnost 18. 11. 1926; A. M. Píša, Host 6, 1926/27, s. 74 → Směry a cíle (1927) a Dvacátá léta (1969); J. O. Novotný, Cesta 9, 1926/27, s. 256; P. F. (Fraenkl), RA 2, 1926/27, s. 118; F. Hanuš, Studentský časopis 6, 1926/27, s. 302; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 321; A. N. (Novák), LidN 21. 1. 1927 ●; ● ref. Učeň (insc.): -FR- (J. Frejka), NO 12. 12. 1926; -ius (J. Kolman Cassius), LidN 12. 12. 1926; AMP. (Píša), PL 14. 12. 1926; E. K. (Konrád), NL 19. 12. 1926 + Cesta 9, 1926/27, s. 179; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 2, 1926/27, s. 94 ●; ● ref. překl. Povídky z Itálie: F. Kovárna, Kmen 1, 1926/27, s. 60; P. F. (Fraenkl), RA 2, 1926/27, s. 96; vz. (V. Zelinka), Zvon 28, 1927/28, s. 15 ●; Z. Spilka: Básník idylického tuláctví (k 5. výr. úmrtí), Středisko 1, 1930/31, č. 5–6; A. N. (Novák): Brněnský expresionismus, LidN 2. 4. 1933; F. Götz: Vzpomínka na B. V., Kolo 1936, č. 3; J. Nečas: Zapomenutý básník, Rozhledy 1937, s. 11; F. K. Habětín: A stanul uprostřed cesty. Vzpomínka na B. V., Panoráma 1940, s. 29; M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940); J. Nečas: Nad dílem B. V., Kolo 11, 1946/47, s. 164 + Marný zápas, Nová Lubina 1947, s. 34 a 42; Č. Jeřábek: Uctění básníka (k zřízení V. památníku v Lipníku n. Bečvou), Rovnost 22. 6. 1965; J. Kühndel: Listy J. Wolkra B. Vlčkovi (12 listů z 1921–23 o založení Lit. skupiny a Hosta), HD 1966, č. 11; J. Nečas: Trosečník generace, LD 20. 10. 1972; J. Bombera, J. Krška, B. Vaňák: Archivní a jiné kulturní památky malého města v Pobečví (též o V. pamětní síni v Lipníku n. Bečvou, podrobně o tam uložené koresp.), sb. Václavkova Olomouc 1970 (1972, s. 203); H. Kučerová: Jeden ze zapomenutých (o V. próze), ČLit 1978, s. 450; (Ns.) (J. Nečas): Nadaný brněnský básník, LD 7. 1. 1986; F. Valouch: Jubilant z wolkrovské generace, Tvorba 1987, č. 41, příl. Kmen; O. Šuleř: Důvěrné dialogy, Moravskoslezský den 31. 10. 1992, příl.; -val- (F. Valouch): 70 let od smrti B. V., LitN 1996, č. 2 + (pod vl. jm.) Básník touhy a činu, Alternativa nova 4, 1997/98, s. 79; R. Czmero: Touha po životě B. V., Hanácké noviny 30. 11. 1996; H. Bartková: Vzpomínka na jednoho z mladých, tamtéž, 1. 11. 1997; B. Gabrielová, B. Marčák in Kapitoly z dějin brněnských časopisů 2 (2003); Z. Smolka: Pokusy o Učně, sb. Místa bez hranic (2006).

es

Jan B. **Vlček**

* 21. 8. 1805 *Jičín*
† 6. 12. 1879 *Praha*

Katolický kněz, autor překladů ze staré řečtiny (Ilias) i z němčiny a několika původních divadelních her, kritizovaný už ve své době pro jazykovou bizarnost.

Psán též Jan Vlček, J. B. J. Vlček, Jan B. Josef Vlček, Hanuš Vlček, podle J. Vopravila i J. Vlček Vlčkovský. – V rodišti navštěvoval hlavní školu a gymnázium (jeho učitelem češtiny byl J. Chmela). Po ukončení tzv. filozofie v Praze vstoupil do řádu křižovníků s červenou hvězdou a při něm vystudoval teologii (vysvěcen 1828). Poté řád opustil a přešel do světské farní služby, nejprve krátce jako kaplan ve Vinoři (dnes Praha-V.), pak ve Zlonicích, asi 1830–32 v Benátkách n. Jiz. a poté v Praze u Sv. Haštala a Sv. Štěpána. Duchovní správy musil zanechat pro nemoc a 1854 byl dosazen na Komorní Hrádek (u Benešova) jako zámecký kaplan. Poslední léta života strávil v Praze v rodině příbuzných, pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Již během gymnaziálních studií se V. pokoušel o překlady z klasických jazyků (mj. několik zpěvů z Iliady), později, veden dobovým preromantickým vkusem, obrátil svůj zájem k autorům starověkého Řecka plně. Jako první převedl do češtiny celý Homérův epos Ilias (v časoměrném hexametru), dále uveřejnil knižně nebo časopisecky překlady didaktické poezie Hesiodovy (Nauky domácí) a údajně i Aratovy, Theofrastových Povahopisů, Theokritových idyl aj. Preromantický kontext dokládá i V. pozdější převod německého idylického eposu Hanička s kuřátky od Ch. A. G. Eberharda rytmizovanou prózou. V. básnické překlady se vyznačovaly přesným zachováváním metrického vzorce originálu. Vlivem dobového obdivu k jazyku RKZ a zřejmě i vlivem teorie prosazované starším překladatelem Homéra A. Liškou, podle níž lze starobylý ráz originálu adekvátně vystihnout pouze archaickou jazykovou formou, užíval V. slovní zásobu i gramatické tvary (duál, aoristy) staré češtiny, kromě toho si vypomáhal výpůjčkami ze slovanských jazyků a neústrojně tvořenými neologismy; na nesrozumitelnost (místy až směšnost) jeho překladů poukazovali již současníci (F. L. Čelakovský ad.). – Rovněž od studentských let se datoval V. zájem o dramatickou tvorbu (na gymnáziu složil německy romantizující rytířskou hru ve verších Berthold von Urach). Historickou hru *Jeftovna…* s námětem z biblické Knihy soudců 11 ocenila dobová kritika jako zdařilý pokus o velké, reprezentativní drama ve vznešeném slohu; pro archaizující, místy až nesrozumitelný jazyk i technické nedostatky dané neznalostí divadelní praxe však dílo nebylo scénicky provedeno. Neúspěšné, jazykově a tematicky kuriózní, byly V. pokusy o situační frašku (*Bílá paní aneb Sladká kaše, Všezvěd aneb Povodeň pražská roku 1845*). S F. Douchou vydal básnické spisy zemřelého J. J. Kaliny s doprovodnou studií *Pomněnky z krátkého života pouti J. J. Kaliny* (V. byl jeho blízkým přítelem, společně např. psali truchlohru Jiří z Lobkovic). Jako kněz publikoval V. práce s náboženskou tematikou, psal vlastní a vydával i starší duchovní písně. – Podle rozsáhlého vlastnoručního soupisu (uveřejněn an. s menšími změnami ještě za V. života) zůstala velká část jeho celoživotního díla nevydána: mj. původní divadelní hry z českých dějin a cestopis Pouť na Krkonoše, překlady z řečtiny (např. Claudius Aelianus, Epiktetos, Hierokles), z indických a německých básníků (500 lyrických písní J. W. Goetha, F. Schillera, H. Heina ad. doplněných melodiemi), k vydání připravená sbírka pozůstalých básní A. Haškové († 1848), dále různé práce teologické (kázání, výklady ke katechismům, Životy svatých ve verších, Obrana užívání národního jazyka při službách božích), estetické (mj. Obrazosloví čili Výklad významů všelikých předmětů celého kosmu) a filozofické (mj. pokus o dějiny filozofie).

PSEDONYMY, ŠIFRA: Hanuš Lykiška, Hanuš Vlčkovec, J. Vlčkovský, Jan Vlčkovský, Lykyš, Lykyška, Vlčan, Vlčkovec, Vlčkovský, Vlčovský; J. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Blahověst; Časopis pro katol. duchovenstvo (1842); Čes. včela (1845, K dějepisu českého divadla); ČČM; J. J. Kalina: Básnické spisy z pozůstalosti (1852); Krok (1821–22, 1836; 1822 O verši, 1836 překl. 6. zpěvu Homérovy Iliady); Květy (1834–39; 1834 a 1836 překl. Theokritových Selanek, 1835 Květ z Homérovy Iliady, 1836 B Zjev života nad mohylou K. H. Máchy); Květy a plody (1848); Obrazy života (1859); Světozor (1870, soupis rkp. prací); Urbánkův věstník bibliografický (1870, soupis rkp. prací); – posmrtně: sb. Památce K. H. Máchy. Básně z let 1836–1935 (1937, ed. M. Hýsek); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Píseň ke mši svaté za zesnulé v Pánu bratrstva sv. Haštalského (b. d., 1837); Jeftovna aneb Slib vévody (D 1840, pseud. J. Vlčkovský); Bílá paní aneb Sladká kaše (D 1845,

pseud. Hanuš Lykiška; 1929 upr. J. Bartoš); Všezvěd aneb Povodeň pražská roku 1845 (D 1845, pseud. Hanuš Vlčkovec). – *Překlady:* Hesiodos: Nauky domácí (1835); Theofrastos: Povahopisy (1839); Ch. A. G. Eberhard: Hanička s kuřátky (1840); Homéros: Iliada (1842, pseud. J. Vlčkovský). – *Ostatní práce:* Stručný přehled mytologie čili bájesloví u Řeků a Římanů (1843); Pohled na starověkou Prahu (b. d., 1848). ▮ KORESPONDENCE: in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 2 (Vinařickému asi z 1835–36; 1909, ed. V. O. Slavík). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Starověký zpěv o umučení Pána našeho Ježíše Krista (1837); Vroucí a pronikavé toužení duše věřící po svém nebeském choti. Zpěv starověký (1840); J. J. Kalina: Básnické spisy z pozůstalosti (1852, šifra J. V., s F. Douchou). ▮

BIBLIOGRAFIE: an.: Velezasloužilý spisovatel…, Světozor 1870, s. 304 + Urbánkův věstník bibliografický (1870, s. 133); E. H. (Horský): Literární práce J. V., překladatele Iliady, ČČM 1911, s. 380. ▮ LITERATURA: O. Macura: J. B. V. (1805–1879). Soupis osobního fondu (LA PNP 1998). ▮ an. (F. L. Čelakovský), ref. překl. Hesiodos, Čes. včela 1835, s. 72; V. Zahradník: ref. Staročeský zpěv o umučení…, Časopis pro katol. duchovenstvo 1837, s. 650; an.: ref. překl. Theofrastos, Ost und West 1839, s. 97; A. Liška: ref. překl. 6. zpěv Iliady, Krok 1840, s. 124; ● ref. Jeftovna…: K. (F. Klutschak), Bohemia 7. 7. 1840; -š- (J. Kaška), Čes. včela 1840, s. 168; an. (V. Filípek), Denice 1840, d. 1, s. 255; K. S. (Sabina), Ost und West 1840, s. 303; Miloslav (P. M. Veselský), Čes. včela 1841, s. 204 ●; ● ref. překl. Homéros: Iliada: an. (J. B. Malý, dub.), ČČM 1842, s. 114; K. Vinařický, Ost und West 1842, s. 121; an. (J. Palkovič), Tatranka (Bratislava) 1842, s. 99 ●; x-x: ref. Všezvěd…, Květy 1845, s. 292; ● nekrology: an., Čes. noviny 9. 12. 1879; an., NL 10. 12. 1879; Δ (J. Neruda), NL 12. 12. 1879; an., Světozor 1879, s. 600; an., Osvěta 1880, s. 96 ●; J. Bartocha: O starších překladech velebásní Homérových u nás, LF 1881, s. 271; T. Hrubý: O překladech našich z literatur klasických, Lit. listy 1885, s. 4; J. Kamper in sb. Literatura česká 19. století 2 (1902, s. 400); F. Strejček in Naši buditelé v Benátkách n. Jizerou (1936, s. 7); P. Eisner: Gedichte auf Mácha, Prager Presse 10. 12. 1937; K. Svoboda in Antika a česká vzdělanost do války světové (1957); J. Plch in Souhvězdí domova (1960, s. 94).

lk

Jaroslav **Vlček**

* 22. 1. 1860 *Banská Bystrica* (Slovensko)
† 21. 1. 1930 *Praha*

Zakladatelská osobnost moderní české a slovenské literární historiografie; badatel, jenž se na přelomu 19. a 20. století podstatně zasloužil o vědecko-metodologické vyhranění těchto oborů, a to osobitou modifikací výchozí filologické kritiky a genetického, s pozitivismem korespondujícího výkladu literárních jevů, také však ideografickým pojetím literatury jako ztělesnitele vůdčích dobových idejí; autor českých a slovenských literárních dějin, monografických studií a portrétů, kritik a publicista, editor klasických děl obou národních literatur, překladatel.

Syn českého profesora přírodopisu, působícího od 1854 na slovensko-maďarském gymnáziu v Banské Bystrici, a Slovenky z národně uvědomělé rodiny lékaře v Dolném Kubíně (jako student tam V. často pobýval o prázdninách). Počátkem 60. let byl otec pro neznalost maďarštiny přeložen do Prahy, kde V. vychodil základní školu; po otcově předčasné smrti se 1870 s matkou vrátil na Slovensko a v rodišti absolvoval již zcela pomaďarštěné gymnázium (učil se i nepovinnou slovenštinu). Po maturitě 1878 opět přesídlil s matkou do Prahy a studoval na filoz. fakultě bohemistiku a germanistiku (profesoři J. Gebauer, M. Hattala a J. Kelle; v první polovině studia též J. Durdík, A. Gindely, J. Goll, O. Hostinský aj.). Po absolutoriu (1882) působil nejprve jako suplent na české vyšší reálce v Brně, od podzimu 1885 jako profesor na ústavu téhož typu v Praze (příprava na státní učitelskou zkoušku podnítila mj. vznik V. knihy *Přehled dějin literatury české*). Na pražské fakultě získal 1897 doktorát prací *První novočeská škola básnická*, 1898 se tamtéž habilitoval jako soukromý docent pro českou literaturu prací *Dějiny české literatury* (1. část 1. dílu) a od podzimu t. r. přednášel dějiny české literatury v nově ustaveném bohemistickém oddělení slovanského semináře; 1901 byl jmenován mimořádným profesorem a zbaven úvazku středoškolského učitele. 1907 převzal po zemřelém J. Gebauerovi vedení literárněhistorické části bohemistiky, v jejímž rámci a z V. podnětu vzniklo pak i slovakistické oddělení (1919). 1909 byl jmenován řádným profesorem, 1913–14 zastával i funkci děkana. Z univerzitních kolegů měl blízké pracovní a přátelské vztahy s J. Jakubcem. Na podzim 1919 se univerzitního působení vzdal (jeho nástupcem J. Jakubec), pouze v částečném úvazku vedl oddělení pro slovenskou literaturu (zaniklo po V. smrti). Tehdy pracoval (do 1923) na ministerstvu školství ve funkci přednosty slovenského odboru a generálního inspektora slovenského školství. 1919–30 spravoval s J. Škultétym obnovenou Matici slovenskou v Martině (od 1922 též předseda Literárněhis-

torického odboru a redaktor Zborníku Matice slovenskej). Zároveň se také politicky angažoval jako člen národního shromáždění (1918–19) a senátor (1919–25) za slovenskou republikánskou stranu zemědělců. 1923 se vrátil na pražskou filoz. fakultu a po novém jmenování řádným profesorem pro dějiny literatury československé zde působil až do konce života (s výjimkou 1927/28, kdy byl uvolněn pro práci v Matici). – Vlivem rodinného prostředí a přátelských kontaktů s mladými slovenskými literáty a publicisty projevoval V. již záhy umělecké (hudební) a zejména literární vlohy. Literární kritice a publicistice se soustavně věnoval od počátku vysokoškolských studií (rané příspěvky v čas. Ruch, Slovanské listy, též Orol aj.) až do 10. let 20. století; spolupracoval s řadou časopisů a novin, též se v několika případech podílel na jejich redigování nebo i vzniku (1886 Čas, 1899 Obzor literární a umělecký, vycházející z V. koncepce kritického a literárněhistorického časopisu a jím do 1901 redigovaný). V rámci své slovakistické činnosti se sblížil s českými slovakofily (J. Herben, J. Holeček, V. Houdek, R. Pokorný, F. Táborský) a se slovenskými autory (P. O. Hviezdoslav, S. Hurban Vajanský, Š. Krčméry, A. Pietor, L. V. Rizner, J. Škultéty), s nimiž většinou udržoval osobní i pracovní korespondenci. V 80. a 90. letech na Slovensku často pobýval z důvodů pracovních (např. 1896–97 prázdninové studijní cesty do knihoven v Turč. Sv. Martině, Trnavě, též zájezd do Budapešti) i osobních; 1888 se v Turč. Sv. Martině oženil s dcerou slovenského spisovatele a politika V. Paulínyho-Tótha. – Dlouhodobě byl aktivní v kulturních a vědeckých společnostech, v nichž často vykonával funkce nebo přednášel: např. v literárním a řečnickém spolku Slavia, ve sdružení Stálci, v Umělecké besedě (1910–14 starosta správního výboru) a v Jednotě čes. filologů (finančně zajišťovala vydávání jeho Dějin); spoluzakládal slovenský akademický spolek Detvan (1882, krátce i jeho první předseda), Společnost přátel národopisu českého i přípravný výbor pro pořádání národopisné výstavy (1891) a Československou jednotu (1896). Od 1900 byl mimořádným a od 1916 řádným členem KČSN, od 1913 členem ČAVU (1915–20 tajemník 3. třídy), též členem Učené Šafaříkovy společnosti v Bratislavě. Kromě četných cest na Slovensko jezdil na dovolené ke své matce na Šumavu aj.; ze zdravotních důvodů (plicní choroba) byl 1910 v Německu na Rujaně, ve 20. letech se léčil v lázních Bohdanči u Pardubic, v Jáchymově a v Turč. Teplicích. Zemřel náhle na srdeční infarkt, byl pohřben na evangelickém hřbitově v Praze na Olšanech; 1989 byly V. ostatky převezeny na Národní hřbitov v Martině. V. literární pozůstalost (včetně většiny korespondence přijaté) je uložena v PNP v Praze, značná část odeslané korespondence v Matici slovenské v Martině. – Literárně činná česky a slovensky byla také dcera V. Szathmáryová-Vlčková (1900–1966).

Jako příslušník badatelské generace (J. Jakubec, J. Hanuš, J. Máchal), která vytvářela základy moderní české literární historiografie, podstatně přispěl k jejímu emancipačnímu vydělení z těsného svazku s filologií a k ustavení její vědecké identity; souběžnou prací na dějinách slovenské literatury stál zároveň u zrodu literárněvědné slovakistiky. Pro nové pojetí literární historie, odmítající již praxi pouhých knihopisných soupisů, přijímal řadu metodologických podnětů, jež si přetvářel v osobitý postup: osvojil si zásady textové kritiky u J. Gebauera, estetická kritéria tříbil na herbartovské formální estetice rozvíjené J. Durdíkem, také však na realisticky orientované estetice O. Hostinského; empirickým zkoumáním a zřetelem ke genetickým souvislostem jevů se stýkal s evropskými pozitivistickými směry, s dílem jejich iniciátora H. Taina, s pracemi německých dějepisců W. Scherera a E. Schmidta, též dánského badatele G. Brandesa aj.; v neposlední řadě ho inspiroval předpozitivistický historik západoevropského osvícenství H. Th. Hettner, a to ideografickou syntézou literárních dějin, pojatých nikoli jako dějiny knih, nýbrž jako dějiny idejí a jejich vědeckých a uměleckých forem (viz i V. doslov k dějinám slovenské a k 2. dílu dějin české literatury). Směrodatná byla pro V. i domácí situace humanitních věd (T. G. Masaryk, J. Goll aj.), sílící kriticismus, revize minulosti a jejích památek, boje o RKZ, jichž se V. zúčastnil literárněhistorickou kritikou. Od počátku se zabýval českou a zprvu intenzivně i slovenskou literaturou (články o Slovensku v čes. časopisech a naopak *Listy z Čiech* v čas. Orol, Slovenské pohľady aj.). V knižním debutu *Literatura na Slovensku…*, psaném spíše z pozice esteticky náročného kritika, vymezil slovenskou literaturu jazykově (česky psaná díla vyloučil), s důrazem na zdůvodněnost spisovné slovenštiny v beletrii, nikoli zatím ve vědě; její stav zachytil v žánrovém

členění od bernolákovské doby po přítomnost, podrobněji a s vyostřeným kriticismem pojednal o básnické tvorbě štúrovců, vytýkaje jí romantický idealismus (hegeliánství) a některé formální znaky. Po dalších výzkumech mnohdy obtížně získávaných pramenů a po dílčích přípravných studiích (z již upravené verze prvotiny byl pořízen ruský překlad) vydal nové *Dejiny literatúry slovenskej*, v nichž zaujal objektivnější postoj historika, který poprvé vyložil slovenskou literaturu geneticky, v rozloze od starších období po současnost, i v prezentaci autory píšícími česky; zohlednil zde především kritérium „skutečného života", tedy specificky slovenské politické a duchovní poměry. V. názor na samostatnost slovenské literatury (ve své době progresivní) se utvářel v polaritě tehdejších protikladných postojů, v procesu ujasňování vzájemných vztahů obou literatur; V. i nadále věnoval jednotlivé studie slovenské literatuře, v českých dějinách ji však začleňoval do jednoho, byť zejména v nové době již diferencovaného celku o dvou oblastech. Syntetizační schopnost brzy uplatnil i v bohemistické sféře, v příručce *Přehled dějin literatury české* z poloviny 80. let; v úvodu načrtl periodizaci podle hlavních „životodárných" sil: na staré období s vůdčími ideami náboženskými (vnitřním rozhraním je husitské hnutí) a dobu novou, počínaje „znovuzrozením" v 18. století, s určující ideologií národa, svobody a humanity (s mezníkem revolučních let 1848–49). Ač byl přehled realizován pouze po dílo Štítného (mezi nejstaršími památkami byly ještě uvedeny RKZ s poznámkou, že o jejich pravost se vede spor), znamenal svou projektovanou koncepcí předstupeň V. základního životního díla *Dějiny české literatury*. Původní plán vydat podrobné dějiny novodobé literatury s úvodním přehledem starších etap byl postupem práce zcela překonán. Retrospektivy starší literatury přivedly V. k důkladným revizím dosavadního stavu bádání a k novým pramenným studiím dosud málo probádaných úseků, např. k průzkumu literárně nevýznamných textů pokračující protireformace 18. století, dosvědčujících i přes svou trivialitu nepřetržitost domácí produkce, nebo k rozsáhlému záběru zdrojů osvícenství a obrození atd. Výsledkem heuristických zkoumání byla obsáhlá historie české literatury od prvopočátku do 20.–30. let 19. století, jejíž náročnost ovlivnila časový sled vydávání, které trvalo téměř 30 let. Již dříve uplatňovaný genetický a ideografický přístup zde nabyl velkorysé realizace: spočívala jednak ve výkladu písemnictví z širokého kulturního podloží, v symbióze s různými formami duchovního života, tedy i častým rozšířením literárního záběru o evoluční vlny českého myšlení vůbec, jednak v začleňování domácí produkce do rámce západoevropských literárních a myšlenkových proudů. V tomto kontextu někdy vynikla specifičnost a evropský význam českých aktivit (např. husitství), jindy však přemíra a jednostrannost komparace českou originalitu tlumila (snad nejmarkantněji v drobném portrétu K. H. Máchy zcela odvozeném z Byronova vlivu). Tendence vymezovat povahu historických úseků, popř. i jednotlivců, určitou jednotící ideou byla celkem adekvátní převaze náboženské ideologie starší doby či racionalismu osvícenství a raného obrození, ztroskotávala však na členité a individualizované tvorbě 19. století; to byl asi jeden z důvodů, proč V. dějiny nedokončil. S dějinami však korespondují četné monografické studie s historickou i současnou tematikou (např. knižní stať *Pavel Josef Šafařík* nebo metodické *Poznámky k Čechově Dagmaře* aj., též časopisecké práce), zvláště pak skupina studií orientujících se na literaturu 40.–60. let: na Tylova dramata z revolučních let, dílo B. Němcové, Fričův almanach Lada Nióla, generaci májovou, V. Hálka, J. Nerudu, G. Pflegra Moravského aj.; soustředěny s dalšími texty do souborů (*Několik kapitolek z dějin naší poezie*, *Několik kapitolek z dějin naší slovesnosti*, *Nové kapitoly z dějin literatury české*) představují tyto práce o novější literatuře volné pokračování Dějin. Z V. iniciativy vzniklo velké sborníkové kompendium Literatura česká 19. století, které V. v prvním vydání redigoval a jehož se autorsky účastnil několika kapitolami o české a slovenské literatuře a kulturních hnutích z osvícenské a obrozenské éry; obsáhlým heslem o slovenské literatuře přispěl také do Ottova slovníku naučného. – Léta se věnoval literární kritice, mnohdy i v souvislosti s redakčními úvazky, recenzoval jak odbornou literaturu, tak současnou českou a slovenskou beletrii a reedice starších titulů, věnoval se i kulturnímu glosátorství. Ve všech svých pracích rozmanitého účelu a zaměření si V. počínal jako svrchovaný slovesný tvůrce dbalý čistoty jazyka a celkové formální vytříbenosti projevu; z těchto dispozic se také utvářela V. esejistická stylizace, projevující se zvláště v drobných por-

trétech vypravěčským podáním a umnou stavbou i konturovaností kresby. V rámci své vědecké a popularizační činnosti podnítil a řídil několik knižnic, sám řadu vydání edičně připravil (V. Hálek, K. H. Mácha, B. Němcová, A. J. Puchmajer; J. Botto, P. O. Hviezdoslav, J. Kalinčiak, J. Kráľ, J. Matúška, Ľ. Štúr aj.). – Svým literárněhistorickým dílem založil V. badatelskou tradici, v jejíchž intencích pokračovali dalšími výzkumy a syntézami, založenými již na metodologických obměnách nebo nových koncepčních řešeních (např. nové zkoumání a hodnocení baroka), příslušníci následující generace, reprezentované zejména M. Hýskem, A. Novákem a A. Pražákem, a dalších pokolení české a slovenské literární historie.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jaroslav (společný s P. Zochem, Národnie noviny 1877); č. (Čas, Čechische Revue, Lumír), č+k, e, J. V., J. V. N., k., -K (Hlas), l, N-l (Zvon), o, V. (Slovanské listy), Včk. (Ottův slovník naučný), V. Č. K., V J, V. J. (Zborník Matice slovenskej), V…k. (Koleda), -vl- (Nár. listy), = (Nár. listy). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Akademické listy (1880–81); Almanach ČAVU (1914, studie Počátky nové poezie české, i sep.); Archiv für slavische Philologie (Berlín 1898); Athenaeum (1886–88; 1886 stati Srovnání epických básní RK a RZ s novějšími díly literárními, jinými autory, RK a RZ ze stanoviska literárněhistorického); Besedy (Ružomberok 1890); Božena Němcová 1820–1862. Sborník statí o jejím životě a díle (1912); Brousek (1879); Čas (1887–1912); ČČM (1892–93); Časopis Matice moravské (1895); Čechische Revue (1907); Čes. revue (1907); Čes. včela (1878–79); Čes. časopis historický (1895–1900); Dalibor (1879); Den (1907–10); Divadelní listy (1881); Hlas (Uherská Skalica 1898); Hlas národa (1886–91, 1891 i příl. Nedělní listy); Hlídka lit. (1891); sb. Jan Kollár 1793–1852 (Vídeň 1893); Koleda (1879); Květy (1880); Letopis Matice slovenskej (Turč. Sv. Martin 1920); Listy filologické (1888, 1895, 1899, 1908, 1911–19); Lit. listy (1884); sb. Literatura česká 19. století 1–3 (1902–1907; upr. a dopln. vyd. sv. 1 a 2 1911 a 1917); Lumír (1905–10); sb. Na památku stoletých narozenin P. J. Šafaříka (1895); Nár. listy (1880–1913); Národnie noviny (Turč. Sv. Martin 1877, 1879–80, 1886–87, 1889–91, 1895, 1913); Národopisný sborník československý (1899, ed. Rukopisný sborník Josefa Bláhy, přirozeného veršovce a spisovatele); Naše doba (1895–1902, 1904, 1919); Naše řeč (1917); Obzor (Brno 1882–85); Obzor lit. a umělecký (1899–1902); Orol (Turč. Sv. Martin 1879–80, Listy z Čiech); Paleček (1880); Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého (1898, O škole trenčínské a prešpurské za Palackého mládí, 1899 i sep.); sb. Písně slovenské (1880); Právo lidu (1913); Program c. k. české reálky v Praze (1892 Profesor Petr Mužák, i sep., Z básnické činnosti Vítězslava Hálka, i sep., 1896 Profesor Jan Řehák, i sep.); Prúdy (Budapešť 1913–14, Bratislava 1922); Přehled (1906); sb. Přehled činnosti literární, pak v oboru umění hudebního a výtvarného v Čechách (1881); alm. Půl století Nár. listů (b. d., 1910); sb. Rozpravy filologické věnované Janu Gebauerovi (1898); Ruch (1879–88); Sborník Matice slovenskej… (Turč. Sv. Martin 1922–29); alm. Slavia (1881); Slovanské listy (1879); Slovanský sborník (1883); Slovenská čítanka (1910); sb. Slovenská zem (Košice 1921); Slovenské listy (Ružomberok 1897); Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin 1881–1928; 1890–95 Listy z Čiech); sb. Slovensko (1901, Literatura slovenská, i sep.); Světozor (1879–99); Urbánkův věstník bibliografický (1880–81); Venkov (1913); Věstník ČAVU (1909–14); Věstník Ústředního spolku čes. profesorů v Praze (1893); Zlatá Praha (1899); Zora (1882); Zvon (1904–06); Ženské listy (1879). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Literatura na Slovensku, její vznik, rozvoj, význam a úspěchy (1881; opr. a dopln. vyd. v překladu do ruš. s tit. Istorija slovackoj literatury, Kyjev 1889, překl. A. Opferman); Přehled dějin literatury české. Sešit 1 (1885, skutečně 1884); Dejiny literatúry slovenskej 1, 2 (Turč. Sv. Martin 1889–90; obnovené vyd. tamtéž 1923, ed. autor; rozšíř. vyd. tamtéž 1933, ed. Š. Krčmery a J. Škultéty, 4. vyd. jako 1. sv. Spisů, Bratislava 1953, ed. M. Pišút a J. Pašteka); Dějiny české literatury (1892–97, 1.–6. sešit, celek 1897, 1. část 1. dílu: Od nejstarších dob až po věk zlatý; 1898–1901, 7.–12. sešit, celek 1901, na titulu vročení 1898, 1. část 2. dílu: Století osmnácté; 1902–14, 13.–17. sešit, celek 1914, 2. část 2. dílu: K letům čtyřicátým století devatenáctého; 1920, skutečně 1921, jako 18. neoznačený sešit, 2. část 1. dílu: Od věku zlatého k století osmnáctému; dopln. vyd. 1931, 4 díly, 1. a 2. část 1. dílu dopln. texty z V. pozůstalosti, v dodatku připojen nepubl. text Rukopisy zelenohorský a královédvorský, ed. J. Šebesta a V. Szathmáryová-Vlčková; 3. vyd. 1940, 2 díly, ed. J. Šebesta; 4. vyd. 1951, 2 díly, ed. F. Svejkovský a J. Šebesta; 5. vyd. 1960 viz Souborné vydání); První novočeská škola básnická (studie, 1896); Pavel Josef Šafařík (studie, 1896); Několik kapitolek z dějin naší poezie (1898); Stručné dějiny literatury české 1, 2 (učebnice, 1. 1905, s E. Smetánkou, upr. vyd. 1910, autor jen J. V.; 2. 1909, s V. Ertlem); Několik slov o našich vydáních Českých spisovatelů 19. století (brožura, 1906); Několik kapitolek z dějin naší slovesnosti (1912, též přeprac. texty z Několika kapitolek z dějin naší poezie: Matěj Milota Zdirad Polák a Božena Němcová); Nové kapitoly z dějin literatury české (1912, pro školy); Poznámky k Čechově Dagmaře (studie, 1913); Slovensko od reakce Bachovy do zrušení Matice slovenské (studie, 1913). – *Překlady:* F. Hellwald: Přírodopis člověka 1, 2 (b. d., 1881, 1882, s J. Herbenem, J. Hudcem a F. S. Procházkou); Z moudrosti života. Ze Schopenhauerových aforismů (1882). – *Výbory:* J. V. Slovensku. Výbor z jeho článkov (Turč. Sv. Martin 1932, ed. autor); Malá

rukoväť literárnohistorická z prác J. V. (pro školy, Turč. Sv. Martin 1932, ed. V. Szathmáryová-Vlčková); Z počátků naší poezie moderní (pro školy, 1933, ed. A. Novák); Dielo literárnohistorické. J. V. a Jozef Škultéty (Turč. Sv. Martin 1934, ed. J. Marták); Kapitoly z dějin české literatury (1952, ed. V. Dostál a V. Stejskal); viz i násl. rubriku. – *Souborné vydání:* Spisy (Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, Bratislava 1953–57, 3 sv.; 1. 1953 Dejiny literatúry slovenskej, ed. M. Pišút a J. Pašteka; 2. 1954 výbor Kapitoly zo slovenskej literatúry, ed. M. Pišút, překl. čes. textů B. Haluzický a J. Nižnánsky; 3. 1957 výbor Medzi Váhom a Vltavou, ed. M. Pišút, překl. čes. textů Z. Dončová); Dějiny české literatury 1, 2, Z dějin české litgeratury (SNKLHU, 1960, 3 sv., ed. F. Svejkovský, O. Svejkovská; obs. čes. psané knižně vyd. práce a Bibliografii J. V. k Dějinám…, s doplňky F. Svejkovského a M. Heřmana). ■ KORESPONDENCE: L. Mrázová: Dopis J. V. Elene Šoltésové z 1892, Živena 1935, s. 33; F. Svejkovský: Přátelství Jana Gebauera a J. V. v dokumentech (vzáj. koresp. z 1884–98), Čes. literatura 1960, s. 224; J. Ambruš: Vzájomné listy J. V. a Jozefa Škultétyho (z 1881–1929; Bratislava 1963); in P. Petrus: Korespondencia Svetozára Hurbana Vajanského 1–3 (též vzáj. s J. V. z 1880–1907; Bratislava 1967, 1972 a 1978); M. Eliáš: Listy J. V. Štefanovi Krčmérymu (z 1924–30), Literárny archív (Martin) 16, 1979, s. 145; B. Svadbová: Listy J. V. a Zdeňka Nejedlého (vzáj. koresp. z 1900–20), Čes. literatura 1981, s. 78; R. Brtáň: Ešte 17 listov J. V. Štefanovi Krčmérymu (z 1923–30), Literárny archív (Martin) 24, 1987, s. 115. ■ REDIGOVAL *časopisy:* Obzor lit. a umělecký (1899–1901), Listy filologické (1899–1919, s jinými), Lumír (1905–10, s V. Hladíkem a V. Dykem), Den (1907–10, člen redakce pro lit. část), Nár. listy (1910–13, člen redakce pro fejeton), Naše řeč (1916–19, s jinými, do 1929 člen redakce); *sborníky:* Slovensko (1901, s L. Niederlem a F. Pastrnkem), Literatura česká 19. století 1–3 (1902–07), Letopis Matice slovenskej (1920, 1 sv. 13. roč., s J. Škultétym), Zborník Matice slovenskej pre jazykozpyt, národopis a literárnu históriu (1922–29, 1.–7. roč.); *knižnice:* Knihovna československá (1880–81, 2 sv., an., s R. Pokorným), Čeští spisovatelé 19. století (1904–12, 32 sv.), Diela spisovateľov slovenských (Turč. Sv. Martin 1921–29, 8 sv.), Čítanie študujúcej mládeže slovenskej (1921–29, 23. sv.); *bibliografii:* L. V. Rizner: Bibliografia písomníctva slovenského (1. d., část 1 a 2, A–Č, tzv. pražské vyd., Praha 1917 a 1927, sešit. od 1913; nové zrevidované vyd. a celý 1. d., A–F, tzv. matičné vyd., Turč. Sv. Martin 1929, sešit. od 1927); *příručku:* S. Klíma: Jak se naučím slovensky? (1919). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Botto: Spevy (1880, an., s R. Pokorným); J. Kráľ: Verše (Turč. Sv. Martin 1893) + Balady a piesne (Turč. Sv. Martin 1923); V. Hálek: Sebrané spisy 1–9 (1905–12) + Náš dědeček (1906); K. H. Mácha: Sebrané spisy 1, 2 (1906, 1907); B. Němcová: Sebrané spisy 4, 10 (1906, s M. Gebauerovou, a 1911); Výbor z literatury české. Doba nová (pro školy, 1909, s J. Máchalem); Čítanka pro vyšší třídy škol středních 2, 3 (1912, 2. d. s A. Pražákem); Almanachy Antonína Jaroslava Puchmajera 1–4 (1917, 1920–21); J. Kalinčiak: Svätý duch (Turč. Sv. Martin 1921); Čítanka pre siedmu triedu slovenských stredných škôl (1921); J. Kollár: Prvá sbierka básnická (Turč. Sv. Martin 1921) + Slávy dcera z roku 1824 (Turč. Sv. Martin 1924); J. Matúška: Sobrané spisy básnické (Turč. Sv. Martin 1921); J. M. Hurban: Olejkár (Turč. Sv. Martin 1922) + Spisy (Turč. Sv. Martin 1928); P. O. Hviezdoslav: Hájnikova žena (Turč. Sv. Martin 1922); K. Kuzmány: Spisy (Turč. Sv. Martin 1922); V. Paulíny-Tóth: Spisy 1 (Turč. Sv. Martin 1926); Čítanka pre šiestu triedu slovenských stredných škôl (1927); Výbor básní Puškina, Lermontova a Mickiewicza (Turč. Sv. Martin 1929); Ľ. Štúr: Spisy 1 (Turč. Sv. Martin 1929). ■

BIBLIOGRAFIE: M. Hýsek, A. Pražák: Bibliografie prací J. V., Z dějin české literatury. Sborník statí věnovaný J. V. k šedesátinám od jeho spolupracovníků a žáků (1920, s. 41). ■ LITERATURA: Z dějin české literatury. Sborník statí věnovaný J. V. … (1920; přisp. J. Jakubec a P. Bujnák); F. Baťha: J. V. (1860–1930). Literární pozůstalost (LA NM 1959; rozšíř. vyd. E. Boháčová, LA PNP 1978); A. Mráz: Medzi našimi literatúrami. Československá myšlienka u J. V. (Bratislava 1960); M. Eliáš: J. V. (Martin 1979, portrétní stať a fotosoubor); sb. O diele J. V. a Františka Votrubu (Martin 1982; přisp. J. Ambruš, O. Čepan, M. Eliáš, V. Forst → Živé návraty, 1989, s. 169, E. Gombala, M. Kocák, I. Kusý ← Slovenské pohľady 1981, s. 51, Z. Pešat → Tři podoby literární vědy, 1998, s. 183, P. Petrus, M. Pišút, K. Rosenbaum → Literárne reflexy, Bratislava 1986, s. 145, S. Šmatlák, J. Urbanec, P. Vongrej, V. Válek). ■ ● ref. Literatura na Slovensku…: an., Ruch 3, 1880/81, s. 175; an., Čes. noviny 8. 5. 1881; A. S., Politik 21. 5. 1881; F. Bačkovský, Osvěta 1881, s. 762; S. (P. Sobotka), Světozor 1881, s. 226; J. Herben, Urbánkův věstník bibliografický 1881, s. 119; V. (S. Hurban Vajanský), Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin) 1881, s. 279 → State o slovenskej literatúre (Bratislava 1956, s. 121) a ant. Slovenská literárna kritika 2 (Bratislava 1979, s. 186); J. Škultéty, Národnie noviny (Turč. Sv. Martin) 1881, č. 47 → Plody pravdy národnej (Bratislava 1972, s. 277) ●; ● ref. Přehled dějin literatury české: Č. (L. Čech), Lit. listy 1884, s. 190; F. B. (Bartoš), Obzor 1884, s. 304; an., Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin), 1884, s. 487 (s obsáhlou ukázkou z knihy); F. Jokl, LF 11, 1884/85, s. 471 ●; T. Florinskij in J. V.: Istoria slovackoj literatury (Kyjev 1889) → (s tit. Předmluva prof. Florinského k ruskému překladu Vlčkových Dejín literatúry slovenskej, překl. K+S) Hlídka lit. 1891, s. 42 a 86; ● ref. Dejiny literatúry slovenskej 1: T. Milkin (J. Donoval), Katolícke noviny (Trnava) 1889, č. 20 → sb. Kultúrne a estetické iniciatívy Osvaldovej skupiny (Bratislava 1997, s. 73); Dr. Cz. (S. Czambel), Slovenské noviny (Budapešť) 1889, č. 113, 114 a 117; S. H. Vajanský (Hurban Vajanský), Národnie noviny

(Turč. Sv. Martin) 1889, č. 107, 108 a 114 → State o slovenskej literatúre (Bratislava 1956, s. 180) a (zkráceně) ant. Slovenská literárna kritika 2 (Bratislava 1979, s. 228); Fr. Bý (Bílý), Hlídka lit. 1889, s. 363; J. J. (Jakubec), Athenaeum 7, 1889/90, s. 116; J. V. Novák, Lit. listy 11, 1889/90, s. 56; H., ČČM 1890, s. 595; V. H. (Houdek), Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomuckého 1890, s. 140; V. Jagić (i ref. rus. překl. Literatura na Slovensku…), Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1890, s. 625; an. (J. Ďateľ, dub.): Bernolákizmu počiatok a koniec, Katolícke noviny (Trnava) 1889, č. 21 a 22; ∞ (J. Kohuth): Z dejín slovenskej literatúry, tamtéž 1890, č. 12, 13, 15 a 16 ●; ● ref. Dejiny literatúry slovenskej 2: V. V. Z. (Zelený), Hlas národa 7. 12. 1890; S. Hurban Vajanský, Národnie noviny (Turč. Sv. Martin) 1890, č. 103, 104, 107, 108, 111 → State o slovenskej literatúre (Bratislava 1956, s. 199); an. (J. Škultéty), Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin) 1890, s. 504 → Plody pravdy národnej (Bratislava 1972, s. 282) a ant. Slovenská literárna kritika 2 (Bratislava 1979, s. 131); J. V. Novák, Lit. listy 12, 1890/91, s. 18; J. Jakubec, Athenaeum 8, 1890/91, s. 119; F. Bílý, Hlídka lit. 1891, s. 106; T. Milkin (J. Donoval), Katolícke noviny (Trnava) 1890, č. 20 a 21; Argus (A. Truchlý), Literárne listy (Ružomberok) 1891, č. 6 (polemika s hodnocením J. Škultétyho); J. Vlkolinský (S. Czambel): Dejiny literatúry slovenskej, Národnie noviny (Turč. Sv. Martin) 1895, č. 56 ●; ● ref. Dějiny české literatury 1, část 1 (i postupné sešit. vyd.): V. Flajšhans, Athenaeum 10, 1892/93, s. 154; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 27, 1892/93, s. 119 a 515; an. (F. Roháček), Niva 1893, s. 48; V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1893, s. 433 + 1894, s. 294 + 1895, s. 301 + 1897, s. 295; -rb-, Čas 1893, s. 4; jc. (J. Jakubec), NL 20. 1. 1893; -ir-, NL 21. a 22. 2. 1893; -l-l., Rozhledy 1893, s. 69; V. H. (Houdek), Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomuckého 1893, s. 80; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 28, 1893/94, s. 395 + 29, 1894/95, s. 71 + 31, 1896/97, s. 324 + 32, 1897/98, s. 416; an., Čas 1894, s. 744; -jr.-, Časopis pokrokového studentstva 1894, s. 43; R., Vlasť 11, 1894/95, s. 367; V. Flajšhans, Naše doba 2, 1894/95, s. 273 + Osvěta 1898, s. 264; -v-j-, Naše doba 3, 1895/96, s. 564; Vbk (J. Voborník), NL 3. 7. 1896; J. Kabelík, ČMM 1898, s. 90; A. Podlaha, Sborník Historického kroužku 1899, seš. 7; K. Novák, LF 1899, s. 56; J. Pekař, ČČH 1899, s. 325 ●; ● ref. První novočeská škola básnická: N., Naše doba 3, 1895/96, s. 569; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 30, 1895/96, s. 275; K. Arnosti (A. Kraus), Politik 27. 3. 1896; Vbk (J. Voborník), NL 24. 7. 1896; M. Murko, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1897, s. 619 ●; ● ref. Pavel Josef Šafařík: C., Rozhledy 6, 1896/97, s. 318; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 31, 1896/97, s. 107; K. Kořínek, ČMM 1897, s. 177; F. Pastrnek, LF 1897, s. 50 ●; ● ref. Několik kapitolek z dějin naší poezie: F. V. V. (Vykoukal), Světozor 32, 1897/98, s. 607; V., Lit. listy 20, 1898/99, s. 52; V. Flajšhans, NL 13. 1. 1899 ●; ● ref. Dějiny české literatury 1, část 2 (i postupné šešit. vyd.): V. Flajšhans, NL 22. 7. 1898 + 17. 2. 1899; an., Samostatnost 1898, č. 24; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 33, 1898/99, s. 167; -N., Hlasy ze Siona 1899, č. 4; -a-, NL 7. 7. 1900; B. V. Spiess, Osvěta 1901, s. 745; J. Kamper, Obzor lit. a umělecký 4, 1901/02, s. 268; -al., Zvon 2, 1901/02, s. 602; J. Kabelík, ČMM 1902, s. 172 ●; ● ref. sb. Literatura česká 19. století 1–3: V. Flajšhans, NL 28. 6. 1902; A. Hoffmann, Das literarische Echo 5, 1902/03, s. 635; F. Skn (Sekanina), Máj 1, 1902/03, s. 660 + (šifra F. S.) Srdce 3, 1903/04, s. 61; an., Přehled 1, 1902/03, s. 11 + 2, 1903/04, s. 3; an., Akademie 8, 1903/04, s. 32; J. Bartocha, ČMM 1903, s. 162, 255 + 1904, s. 244, 379 + 1906, s. 288 + 1907, s. 95 ●; ● ref. Dějiny české literatury 2, část 2 (i postupné sešit. vyd.): W.: Tiché jubileum (o pomalém vydávání V. Dějin), Přehled 1, 1902/03, s. 69; an., Čas 27. 3. 1904; -alfa- (J. Kamper), Politik 14. 9. 1904; J. Bartocha, ČMM 1905, s. 336; F. V. Vykoukal, Osvěta 1907, s. 752; Ml. (J. Máchal), ČČM 1915, s. 112 ●; ● ref. Stručné dějiny literatury české 1: V. Flajšhans, NL 17. 9. 1904, příl.; A. Neubauer, Vlasť 21, 1904/05, s. 184; -av-: Naše doba 1906, s. 389; J. V. Klíma, Věstník čes. profesorů 1906, s. 194; O. Donath, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1906, s. 400 (i ref. sb. Literatura česká 19. století) ●; an. (F. X. Šalda): Má noticka o prof. J. V. (o V. redaktorském působení v čas. Lumír), Novina 3, 1909/10, s. 95 → KP 7 (1953, s. 400); A. Pražák: ref. ed. Výbor z literatury české, Věstník profesorů českých 1909, s. 330; ● k padesátinám: F. Sekanina, Lit. rozhledy 3, 1909/10, s. 69; Š. Jež, Studentská revue 3, 1909/10, s. 151; T., Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 237; an. (F. X. Šalda), Novina 3, 1909/10, s. 190 → KP 8 (1956, s. 60); A. Drtil, Naše Slovensko 3, 1909/10, s. 213; an., Čas 22. 1. 1910; V. D. (Dyk), Samostatnost 1910, č. 10; A. Novák, NL 22. 1. 1910; J. Kamper, Politik 22. 1. 1910; V. Dlr. (Dresler), Venkov 22. 1. 1910 ●; ● ref. Několik kapitolek z dějin naší slovesnosti a Nové kapitoly z dějin literatury české: A. Novák, NL 27. 10. 1912; -a-, Prúdy (Budapešť) 4, 1912/13, s. 70; F. X. Š. (Šalda), Čes. kultura 1, 1912/13, s. 122 → KP 9 (1954, s. 112); Ant. Veselý, Čes. revue 6, 1912/13, s. 380; A. Pražák, Naše doba 20, 1912/13, s. 468; K. Hikl, Přehled 11, 1912/13, s. 185; Č. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 192; M. Hýsek, ČMF 1913, s. 158; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 627; F. Votruba, Slovenský denník (Budapešť) 1913, č. 57 → Vybrané spisy 1 (Bratislava 1955, s. 273) ●; ● ref. Poznámky k Čechově Dagmaře: J. V. Sedlák, Pokroková revue 10, 1913/14, s. 36; M. Hýsek, Věda česká 1, 1914/15, s. 36 ●; ● ref. Slovensko od reakce Bachovy…: A. Frinta, Přehled 11, 1912/13, s. 687; P. Bujnák, Prúdy (Budapešť) 4, 1912/13, s. 322; S. K., Slovanský přehled 1913, s. 382; H., Naše doba 21, 1913/14, s. 1132; H. Traub, Věda česká 1, 1914/15, s. 73 ●; ● k šedesátinám: J. Folprecht, Čes. revue 13, 1919/20, s. 207; A. Pražák, tamtéž, s. 217; F. Šimek, Naše doba 27, 1919/20, s. 316; M. Novotný, Nové Čechy 3, 1919/20, s. 261; F. Sekanina, Zvon 20, 1919/20, s. 268; J. Menšík, Mladé Slovensko 2, 1919/20, s. 23; P. Váša, LidN 22. 1. 1920; J. V. S.

(Sedlák), Tribuna 1920, č. 19; A. Novák, Venkov 22. 1. 1920; Z. Nejedlý, Čes. stráž 1920, č. 5 → O literatuře (1953, s. 90) ●; ● ref. Dějiny české literatury 2, část 1: J. Mk. (Menšík), ČČM 1921, s. 256; M. Hýsek, Naše věda 4, 1921/22, s. 158; J. Šebesta, Nár. kultura 1922, s. 121; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 1922, č. 67 ●; ● ref. Dejiny literatúry slovenskej (obnov. vyd. 1923): K. (Š. Krčméry), Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin) 1923, s. 610 + (polemika s hodnocením J. Kvačaly z 1925), tamtéž 1926, s. 118; K. H. (Hikl), Naše doba 31, 1923/24, s. 119; V. Tille, Venkov 5. 2. 1924; J. Kvačala, Slovenský národ (Bratislava) 1925, vánoční č. a 30. 12. 1925 ●; -pk- (P. Kompiš): Univ. prof. dr. J. V. (k pětašedesátinám), Venkov 24. 1. 1925; ● k sedmdesátinám: Pá. (F. Páta), Světozor 30, 1929/30, s. 274; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 22. 1. 1930; bh. (B. Haluzický), LidN 22. 1. 1930; M. Hýsek, LidN 22. 1. 1930; P. Fraenkl, NO 22. 1. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 22. 1. 1930; J. Škultéty, Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin) 1930, s. 1 → Plody pravdy národnej (Bratislava 1972, s. 277) ●; ● nekrology: F. Šimek, ČMF 16, 1929/30, s. 183; B. Koutník, Čin 1, 1929/30, s. 314; V. D. (Dyk), Lumír 56, 1929/30, s. 221; A. N. (Novák), Die Literatur 32, 1929/30, s. 373; A. Grund, RA 5, 1929/30, s. 207; J. Plavec, Studentský časopis 9, 1929/30, s. 162; F. X. Šalda, ŠZáp 2, 1929/30, s. 211; P. E. (Eisner), Prager Presse 22. 1. 1930; an. (J. Hora), Telegraf 22. 1. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 23. 1. 1930; J. L. Fischer, Index 1930, s. 11; M. Hýsek, ČNM 1930, s. 172 + Almanach ČAVU 1931, s. 175; A. Pražák, Naše věda 1930, s. 105 + Ročenka Slovanského ústavu 3, 1930, s. 167; jef (J. Fučík), Tvorba 1930, č. 4 → Studie o literatuře (1951, s. 147); Š. Krčméry, Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin) 1930, s. 123; M. Húska, Prúdy (Bratislava) 1930, s. 106 ●; A. N. (Novák): V. škola literárněhistorická, LidN 3. 8. 1930; A. Pražák: J. V. S. Hurbanu Vajanskému (interpretace V. dopisů Vajanskému z 1881–90), Bratislava 1930, s. 468 + S. Hurban Vajanský J. V. (interpretace Hurbanových dopisů V. z 1880–1907), tamtéž 1932, s. 405; M. Hýsek: Za J. V., LF 1930, s. 81, K. Svoboda: Filozofické vyznání mladého J. V. (též V. dopis z 1881), tamtéž, s. 297 (oboje i sep. v rozšíř. č. 2–3 s tit. Listy filologické památce J. V.); J. Šebesta a V. Szathmáryová-Vlčková in J. V.: Dějiny české literatury 2 (1931); an.: Co obsahuje pozůstalost prof. V., věnovaná Nár. muzeu, Venkov 4. 2. 1931; ● ref. Dějiny české literatury (2., dopln. vyd.): a. (J. Hora), Čes. slovo 17. 12. 1931; B. Slavík, Studentský časopis 11, 1931/32, s. 163; M. Weingart, ČMF 18, 1931/32, s. 195; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 5. 1. 1932; E. Rippl, Slavische Rundschau 1932, s. 502 ●; B. Koutník: Česká literární historie před J. V., Čin 3, 1931/32, s. 799; ● ref. výbor J. V. Slovensku: Ktk. (B. Koutník), Naše doba 39, 1931/32, s. 643; B. S. (Slavík), RA 7, 1931/32, s. 312; A. N. (Novák), LidN 8. 5. 1932 ●; Š. Krčméry in výbor Malá rukoväť literárnohistorická z prác J. V. (Turč. Sv. Martin 1932); A. Hartl: Drei tschechoslowakische Literaturhistoriker, Prager Rundschau 1932, s. 358; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 2 (1932); A. Novák in J. V.: Z počátků naší poezie moderní (1932); J. Vašica in Tři kapitoly o českém literárním baroku (o V. neuznání barokní katolické literatury), Řád 1, 1932/33, s. 208; M. Gašparovič: Spomienka na J. V., Elán 5, 1934/35, č. 6; A. Grund: Z počátků první české školy literárněhistorické (s úryvky vzáj. koresp. J. V. a J. Jakubce z 1890–99), ČMF 23, 1936/37, s. 1; A. Kraus: U kolébky Času (též o J. V.), LidN 20. 12. 1936; J. Herben in Kniha vzpomínek (1936); R. Brtáň: Polstoročné jubileum V. Dejin literatúry slovenskej, Elán (Bratislava) 10, 1939/40, č. 9; kp. (K. Polák): Památce J. V., Nár. práce 21. 1. 1940; A. Pražák: ref. Dějiny české literatury (3. vyd.), Čteme 1941, s. 198 + Tři literární dějepisy naší slovesnosti, Naše věda 1941, s. 264; J. B. Čapek: K vývoji naší literární historie, Naše doba 49, 1941/42, s. 257; F. Vodička: Literární historie, její problémy a úkoly, sb. Čtení o jazyce a poezii (1942, s. 309); M. Bakoš in Problém vývinovej periodizácie slovenskej literatúry (Trnava 1944); F. Miko: Vedecký štýl J. V., Jazykovedný sborník (Martin) 1–2, 1946/47, s. 38; M. Pišút: Vývin slovenskej literárnej histórie a vystúpenie J. V., Literárnohistorický zborník (Martin 1947, s. 1); V. Stejskal in J. V.: Dějiny české literatury 1 (1951); M. Pišút in J. V.: Dejiny literatúry slovenskej (Bratislava 1953); F. Votruba: Dejiny literatúry slovenskej a J. V., in Vybrané spisy 2 (Bratislava 1955); B. Haluzický: S profesorom J. V., in Stopami rozpomienok (Bratislava 1956); M. Pišút in J. V.: Medzi Váhom a Vltavou (Bratislava 1957); C. Kraus: Na margo kritických prác J. V., Slovenské pohľady (Bratislava) 1958, s. 207 → Retrospektivy a kontinuita (Košice 1978); M. Pišút in J. V.: Dějiny české literatury 1 (1960); F. Svejkovský: Geneze základních rysů V. literárněhistorické práce, ČLit 1960, s. 197 + in J. V.: Z dějin české literatury (1960); J. Marták: Nad vzájomnými listami J. V. a Jozefa Škultétyho, SLit (Bratislava) 1964, s. 512; L. Patera: K V. pojetí slovenské literatury (též o V. koresp. s F. Pastrnkem z 1892–1923), AUC Praha. Slavica Pragensia 11, 1969, s. 191; J. Ambruš: Vymenený hárok V. Dejín literatúry slovenskej, sb. Jozef Škultéty (Martin 1970); M. Hýsek in Paměti (1970); E. Kostolná: Pozostalosť Viery Vlčkovej-Szathmáryovej (též o části pozůstalosti J. V.), Literárny archív (Martin) 7, 1970 (1971), s. 324; E. Jóna: Otázky spisovnej slovenčiny u mladého J. V., Slovenská reč (Bratislava) 1971, s. 337; Z. Sojková: Spor o Ľudovíta Štúra před vystoupením hlasistů, SLit (Bratislava) 1971, s. 557 + J. V. jako dopisovatel Slovanských listů (r. 1879), tamtéž 1973, s. 502 + Vznik V. Listů z Čiech, tamtéž 1979, s. 246; D. Ďurišin: Stimulatívny dosah V. Dejín literatúry slovenskej, in Dejiny slovenskej literárnej komparatistiky (Bratislava 1979, s. 56); M. Kocák in Listy Antona Bielka (též dopisy adresované J. V. z 1890–1904), Literárny archív (Martin) 1979, s. 54; E. Boháčová: V. Literatura na Slovensku po rusky, SLit (Bratislava) 1980, s. 448; L. Patera: V. Istoria slovackoj literatury a její místo v autorově pojetí sloven-

ské literatury, tamtéž 1982, s. 399; E. Taxová in Experimenty. Český literární esej z přelomu 19. a 20. století (1985, s. 33); J. Bázlik: Zo študijných rokov J. V. v Banskej Bystrici, Zborník pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici. Společenské vedy 8, 1987, s. 219; P. Zajac: Literatúra na Slovensku a Dejiny literatúry slovenskej J. V., SLit (Bratislava) 1987, s. 537; E. Fordinálová: „Škola Bernolákova" v literárnohistorickom hodnotení J. V., tamtéž 1988, s. 403; S. Šmatlák: K problematike syntézy slovenských literárnych dejín 2, SLit (Bratislava) 1988, s. 2 → Dejiny slovenskej literatúry (Bratislava 1988) + J. V. (1860–1930). Skica k dvojitému výročiu, Slovenské pohľady (Bratislava) 1990, s. 43; L. Patera: Literárněvědná slovakistika na FF UK 1882–1939 (s úryvky ze vzáj. koresp. s T. G. Masarykem a J. Jakubcem z 1890, A. Novákem z 1901–20 a úryvky z dopisů F. Pastrnkovi z 1898), sb. Příspěvky k dějinám slovakistiky na FF UK (1998) + Zakladatelský význam Univerzity Karlovy pro slovenskou literární historii, Slovenské listy 1998, č. 6 + Detvan a literatura v předpřevratovém období, SLit (Bratislava) 1999, s. 42; D. Kováč: Slovenská historiografia na prelome 19. a 20. storočia a česko-slovenské vzťahy, Historický časopis (Bratislava) 1996, s. 281→ Slováci a Češi (Bratislava 1997, s. 9); J. Šajtar: Otec české literární historie, Reflex 2000, č. 3; (vl) (Š. Vlašín): Historik české i slovenské literatury (Dvojí výročí prof. J. V.), Naše pravda 2000, č. 5; J. Svoboda: Masarykova česká otázka a diskuse kolem ní, Bohemistyka (Wałbrzych) 2001, s. 3; T. Horváth: Literárno historický diskurz J. V., SLit (Bratislava) 2001, s. 1 → Rétorika histórie (Bratislava 2002, s. 189); M. Písková: J. V. a česká literatura, SPFPFSU Opava, ř. lit. vědná, 3, 2001, s. 54 + Život a dílo Josefa Dobrovského v podání J. V., sb. Mezinárodní sympozium Josef Dobrovský-fundator studiorum slavicorum (2003) + J. V. a slovenská literatura, sb. Cesta k realitě (2003) + T. G. Masaryk a J. V., sb. T. G. Masaryk a literatura (2003); M. Vojtech: Slovenská literatúra očami českej pozitivistickej literárnej historiografie, sb. Československá vzájemnost a nevzájemnost (2000) + Od J. V. k Albertovi Pražákovi, sb. Príspevky k dejinám literárnovednej slovakistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (Bratislava 2003), oboje (v jedné rozšíř. verzi) → Literatúra, literárna história a medziliterárnosť (Bratislava 2004, s. 68); Z. Sojková: Štúrovský problém studenta J. V., SLit (Bratislava) 2004, s. 432 + Literární historik J. V. o nedoceněném Ľudovítu Štúrovi (s úryvky z V. dopisů T. G. Masarykovi z 1886, 1890 a 1891), tamtéž 2005, s. 46; V. Skalský: J. V. Osobnosť naozaj česko-slovenská, in Kľúčové slová: Praha, Slovensko, Literatura (2004); K. Bláhová: Historie literární. Emancipace vědní disciplíny na přelomu 19. a 20. století (s úryvky vzáj. koresp. s J. Jakubcem z 1898–1901), ČLit 2006, s. 45.

pš, et

Václav **Vlček**

* 1. 9. 1839 *Střechov* u Vlašimi
† 17. 8. 1908 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

Autor historických próz a dramat, společenských románů a autobiografických kronik, též veseloher; zakladatel revue Osvěta, kritik a publicista.

Podepisoval se soustavně Vácslav V., v Humorist. listech 1860 V. J. Vlček. – Pocházel z rolnické rodiny jako nejmladší z osmi dětí. Po základní škole v Kácově navštěvoval v Praze 1851 3. třídu Amerlingovy Budče, od 1852 Akademické gymnázium (mat. 1860) a poté filoz. fakultu. Od 1863 působil jako suplent na střední škole, kterou vystudoval, od 1865 v Čes. Budějovicích vyučoval na gymnáziu a vyšší dívčí škole latinu, řečtinu, češtinu a němčinu. Věnoval se přitom kulturním aktivitám, mj. založil ochotnické divadlo, 1866 uspořádal Tylovu slavnost, podporoval spolek Budivoj a přednášel. Aby se mohl plně zabývat literární činností, vzdal se koncem 1867 učitelství a na vybídnutí bratří Grégrových se vrátil do Prahy do redakce Nár. listů, spolupracoval mj. i s novinami Hlas, časopisem Obrana a vydavatelským spolkem Libuše; 1868 se oženil. Po kompetenčních neshodách Nár. listy opustil a 1871 založil nový, v Čechách dosud neznámý typ vědecko-populární a kulturněpolitické revue, časopis Osvěta, který vydával a řídil až do konce svého života. Počínaje 60. lety v Praze působil (převážně jako jednatel) i v několika kulturních spolcích (Divadelní jednota, Jednota dramatických spisovatelů a skladatelů českých, Svatobor, Matice lidu, spisovatelský spolek Máj, v literárním odboru Umělecké besedy byl 1875 a 1877–78 i předsedou a často přednášel); 1874 se neúspěšně pokoušel o trvalejší existenci nově založené stavovské Jednoty čes. spisovatelů, byl rovněž členem městské rady a obecního zastupitelstva na Král. Vinohradech. S podporou Svatoboru podnikl 1872 cestu do Německa, Švýcarska a Francie. 1877 mu zemřeli syn a dcera při epidemii neštovic. Přátelsky se stýkal zvláště s K. Světlou, E. Krásnohorskou, F. Zákrejsem, F. Schulzem aj. Pohřben byl na Vinohradském hřbitově. – Dcera Ludmila (provd. Matějovská, 1869–1952) byla členkou činohry Nár. divadla.

V. literární dílo se celé nese ve znamení tzv. ideálního realismu, usilujícího sice o podání životní reality, ale zároveň i o její kultivaci ideál-

ním směrem a v tomtéž duchu i o usměrňování čtenáře. Idealizující snahy přitom V. spínal s vlasteneckým zaujetím, jemuž ochotně podřizoval umělecké cíle. Podněty k nim nacházel zejména u německého spisovatele a dramatika senzačních dějů ze soudobého společenského a politického života F. Spielhagena. V. beletristická tvorba obsáhla tři hlavní tematické okruhy: první tvoří historické romány, povídky i dramata, druhý společenské romány ze soudobé společnosti, třetí pak autobiografické romány a kroniky, v nichž se V. rozpomínal na své dětství, studia a dospívání. Jako autora historických próz a dramat jej zaujala doba Přemyslovců (hry *Soběslav, Přemysl Otakar, Eliška Přemyslovna*), Jagellonců (*Jan Pašek z Vratu, Dalibor*, drama *Milada*) a zejména husitská (*Ctibor Hlava, Hvězda z Vícemilic, Golgota i Tábor, Syn svého lidu,* drama *Lipany*). V centru těchto děl stojí idealizovaní hrdinové, kterým historická situace přináší osudový konflikt v duchu antických tragédií; obvykle nešťastné vyústění dějů V. kompenzuje přesvědčením o vykupujícím smyslu osobní oběti. V dějové osnově V. využíval dobrodružnou fabuli, v níž převažovaly motivy romantických lásek; množství dobově příznačných, často lidových postav reprezentuje přitom i šíři tehdejších společenských názorů a možných postojů. V rozlehlých společenských románech (původně drama *Věnec vavřínový, Zlato v ohni, Samohrady, Setník Halaburd, Černé jezero*) se V. pokusil (někdy i s pomocí klíčových postav) o extenzivní zobrazení české společnosti 2. poloviny 19. století. Uchyloval se přitom k ideovým šablonám v duchu tehdejšího tradicionalismu a sentimentálního vlastenectví, jež směřovaly k překlenutí dobových rozporů a k integraci protichůdných stanovisek (katolicismus a protestantismus, šlechta a lid, staročeši a mladočeši). Teprve ve V. pozdních prózách a vzpomínkách se objevuje realismu bližší, věcnější tón podávající prostřednictvím životních detailů a drobných příběhů kronikářský nástin života vesnického chlapce a poté pražského studenta (*V rodném hnízdě, V budečské škole, Sněhy a ledy*). Jen okrajového významu dosáhla V. lyrika, právě tak jako veselohry tíhnoucí k fraškovitosti (*Šachy, Rebelie v Kocourkově*). V. politické a společenské názory projevující se v jeho úvahách a vyvíjející se od liberálního postoje v mládí ke krajnímu tradicionalismu zanechaly stopy i v proměnách jeho revue Osvěta, kterou založil veden myšlenkou, že velikosti český národ dosáhne, soustředí-li se především na hodnoty ducha, na vědu, literaturu a umění. Osvětu V. původně koncipoval jako nadstranickou tribunu českého vědeckého a kulturního života a ve svých začátcích si také vydobyla značnou autoritu vedle vědeckého Časopisu Muzea Království českého jako jediná česká populárně-naučná, kulturněpolitická a literárně umělecká revue. Časem však v ní nabyly vrchu anachronizující postoje, stále méně ochotné reagovat na proměny doby a nové myšlenkové proudy, což se naplno projevilo 1886 zaujatou obranou RKZ, jindy útoky na Zolovo dílo a zvláště odmítáním nových literárních proudů 90. let 19. století. Sám V. otiskl v Osvětě většinu svých beletristických prací, psal pro ni příležitostné medailony kulturních osobností (V. Hálek, V. K. Klicpera, F. Palacký, J. E. Vocel), literární a divadelní kritiky, provolání i společensko-politickou publicistiku. Ač se bránil tomu, aby Osvěta vstupovala do polemik, ocitl se sám v ostrých střetech s Naší dobou a Časem (s J. Herbenem a J. S. Macharem) v otázkách politických, v pojetí vlastenectví a také o hodnoty literární, včetně V. vlastního díla. To také nesmlouvavě kriticky posoudil T. G. Masaryk.

PSEUDONYM, ŠIFRY: V. V. Světelský; R. O., V., V. V. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Boleslavan (Ml. Boleslav 1860–61); Budivoj (Čes. Budějovice 1864–68); Čas (1905); ČČM (1882); Čes. Thalia; Čes. obzor literární (1867–68); Divadelní listy (1881); Hlas (1864–68); alm. Horník (1862); Humorist. listy (1858–60); Jitřenka (Polička 1882); Kritická příloha k Nár. listům (1864), pokr. Lit. listy (1865); Květy (1867–72); Lumír (1893); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1864–68, 1883); kal. Nový českomoravský posel na rok 1885; Obrana (1870–71); Osvěta (1862–63); Osvěta (1871–1908; mj. 1871 O krasocitu; 1875 O nynějších poměrech českých, i sep.; 1895 Památce Boženy Němcové, i sep.; 1899 František Zákrejs, J. S. Machar et Cie, Jan Herben et Cie, Jednoho jest potřebí, K jubileu prof. Ignáce Axamita, U hrobu arcibiskupa Schönborna, vše i sep.); Pamětník Sokola lomnického (1890); kal. Posel z Prahy (1867); Posel z Prahy (1876), pokr. Čes. noviny (1881); kal. Poutník z Prahy (1860); Pozor (1861–63); kal. Práce (1871); Světozor (1869, 1881–86); Vlasť (1885); sb. Za praporem sokolským (1887). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře, kultuře a politice:* Po půlnoci 1, 2 (R 1863); Šachy (D 1864, i prem.); Soběslav (D 1865); Přemysl Otakar (D 1865); Eliška Přemyslovna (D 1866, i prem.; 1876 přeprac. vyd.); Jan Pašek z Vratu (P 1867); O národní osvětě hledíc obzvláště k literatuře české (úvaha, 1868); Milada (D 1869, prem.

1868); Paní Lichnická (P 1870); Poslání Pražanům a tolikéž jiným měštěnínům českého jazyka (úvaha, 1872); Jan Švehla (P 1873); Ctibor Hlava (P 1874); Hvězda z Vícemilic (P 1874; upr. vyd. 1890); Řeč V. V. při slavnosti Klicperově v Chlumci n. Cidlinou dne 16. srpna 1874 (1874); Věnec vavřínový 1–6 (R 1877); Tužby vlastenecké (EE a projevy, 1879; obs. též Poslání Pražanům… s tit. Poslání Pražanům a Poslání městům českým na venkově a dále Řeč V. V. při slavnosti Klicperově… s tit. U pomníku Klicperova); Lipany (D 1881, i prem.); Zlato v ohni 1–5 (R 1882); Ve jménu božím (P 1884); Dalibor (R 1888); Samohrady 1–5 (R 1889); Povodeň (D 1891, i prem., dle R Samohrady); Setník Halaburd (R 1892); Černé jezero 1, 2 (R 1893); V rodném hnízdě 1, 2 (P 1902, 1. Sousedská idyla, 2. Budu-li sedlákem); V budečské škole 1, 2 (vzpomínky, 1902, 1903); I novému pokolení (EE a proslovy, 1904; obs. též část knihy Tužby vlastenecké a proslov Památce Boženy Němcové); Golgota i Tábor (R 1904); Syn svého lidu (P 1904); Samota (R 1905); Druhové z mládí (R 1907); Sněhy a ledy (P 1908). – *Souborná vydání:* V. V. romány a novely (I. L. Kober, 1874–88, 2 sv.); V. V. sebrané spisy (F. Šimáček, 1900–03, 13 sv.); Spisy V. V. (Vaněk a Votava, 1916–20, 3 sv.). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* Veselý pohřeb (1862); Nesvorní (1867); Rebelie v Kocourkově (1869); Vlasta (1871). ▮ KORESPONDENCE: F. M. Vrána: Upomínka na prvotiny básnické (Vránovi z 1876), Studentské listy 1882, s. 9; V. Kosnar: Z mého archivu (J. L. Turnovskému z 1898), Venkov 10. 8. 1911; A. Vlčková: Počátek a konec učitelování V. V. (A. Kurzové, později Vlčkové z 1863–67), Osvěta 1911, s. 770; K. V. Rais: Z mých vzpomínek (Raisovi z 1887 a 1906), Osvěta 1911, s. 608 a 690; J. Božek: Několik pohledů do života V. V. (A. Vlčkové z 1875–99), Osvěta 1913, s. 116 a pokr.); in J. Neruda: Dopisy 3 (Nerudovi z 1890; 1965, ed. M. Novotný, s. 600). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Osvěta (1871–1908). ▮

LITERATURA: J. Wagner: V. V. (1839–1908). Soupis osobního fondu (LA PNP 1966). ▮ ● ref. insc. Veselý pohřeb: J. N. (Neruda), Hlas 13. 1. 1862 → České divadlo 1 (1959); H. (V. Hálek), NL 14. 1. 1862 ●; ● ref. Šachy: H. (V. Hálek), NL 10. 5. 1864; J. N. (Neruda), Hlas 11. 5. 1864 → České divadlo 2 (1951), k tomu V. Vlček, Hlas 13. 5. 1864 a Δ (J. Neruda), Hlas 16. 5. 1864 ●; ● ref. Eliška Přemyslovna: J. N. (Neruda), NL 20. 12. 1866 → České divadlo 3 (1854); =, Politik 21. 12. 1866 ●; ● ref. Milada (insc.): J. N. (Neruda), NL 4. 7. 1868 → České divadlo 4 (1958); an., Květy 1868, s. 223 ●; V. G. (Guth): ref. insc. Rebelie v Kocourkově, Pokrok 11. 9. 1871; ● ref. insc. Vlasta: an., Květy 1871, s. 135; ⁂, NL 22. 4. 1871; D. (J. Durdík), Světozor 1871, s. 199 ●; ● ref. Ctibor Hlava, Hvězda z Vícemilic: F. S. (Schulz), NL 19. 8. 1874; E. K. (Krásnohorská), Ženské listy 1875, s. 175 ●; J. Tichý (F. J. Rypáček): V. V., alm. Nitra (1877, s. 269); ● ref. Věnec vavřínový: faš (F. A. Šubert), Pokrok 5. a 6. 3. 1878; S. (F. Schulz), NL 28. 3. 1878; O. M. (Mokrý), ČČM 1878, s. 168; B. Čermák, Čes. včela 1878, s. 159 ●; ● ref. Tužby vlastenecké: R. Pokorný, Koleda 1879, příl. k č. 12–14; P. Sobotka, Osvěta 1879, s. 521; B. Čermák, Čes. včela 1879, s. 95 ●; ● ref. Lipany: Z. (V. V. Zelený), Čes. noviny 14. a 16. 6. 1881; S., Květy 1881, d. 2, s. 115; -s., Lumír 1881, s. 416; O. Hostinský, NL 14. a 22. 6. 1881 → Studie a kritiky (1974); uh. (V. Guth), Politik 15. 6. 1881 ●; ● ref. Zlato v ohni: O. M. (Mokrý), ČČM 1883, s. 156; F. V. Vykoukal, Květy 1883, d. 1, s. 494; J. Penížek, Lit. listy 1883, s. 63 a 71; E. Miřiovský, Pokrok 24. 4. 1883; š. (J. Kuffner), NL 6. 7. 1883 ●; an.: V. V., Světozor 1884, s. 21; F. Zákrejs: Dva stěžejní romány V. V. (Věnec vavřínový, Zlato v ohni), Světozor 1886, s. 75 a 91; an.: V. V., Zlatá Praha 1886, s. 62; F. (T. G. Masaryk): O realismu u nás (Zlato v ohni), Čas 2, 1887/88, s. 6 a pokr.; ● ref. Samohrady: L. Šolc, Hlídka lit. 1887, s. 107 a 136 (sešit. vyd.); J. V. Novák, Lit. listy 11, 1889/90, s. 212 a pokr.; F. V. Vykoukal, Světozor 24, 1889/90, s. 12 a 24 ●; ● ref. Dalibor: F. Rypáček, Lit. listy 10, 1888/89, s. 54; F. V. Vykoukal, Světozor 23, 1888/89, s. 36; L. Šolc, Hlídka lit. 1889, s. 46 a pokr. ●; F. A. Slavík: V. V., Mor. orlice 12., 13. a 17. 12. 1889; ● ref. Setník Halaburd: O. Klen, Lit. listy 11, 1889/90, s. 158; š. (J. Kuffner), NL. 10. 1. 1890; J. J. Vejchodský, Hlídka lit. 1890, s. 141; jv. (J. Vodák), Lit. listy 14, 1892/93, s. 86 a 106 ●; ● ref. Černé jezero: B. Čermák, NL 27. 12. 1890; š. (J. Kuffner), NL 6. 2. 1891; jv. (Vodák), Lit. listy 14, 1892/93, s. 241 ●; ● ref. Povodeň: š. (J. Kuffner), NL 2. 12. 1891; P., Světozor 26, 1891/92, s. 36; α, Zlatá Praha 9, 1891/92, s. 36; L. Šolc, Hlídka lit. 1892, s. 66 ●; ● k šedesátinám: R., Světozor 33, 1898/99, s. 117; ÷, Zlatá Praha 16, 1898/99, s. 190; J. S. Machar, Naše doba 6, 1898/99, s. 470, k tomu polemiky: V. Vlček: J. S. Machar et Cie, Osvěta 1899, s. 521 (i sep.); J. H. (Herben): Odveta V. V., Čas 1899, s. 345; V. Vlček: Jan Herben et Cie, Osvěta 1899, s. 622 (i sep.); J. S. Machar: V. Vlčkovi, Čas 1899, s. 360, souhrnně s dalšími polemikami → Knihy fejetonů 2 (1902 s tit. Vlčkoviáda prvá až sedmá) ●; E. Krásnohorská: Zlato v ohni, Ženské listy 1899, s. 214 a pokr; J. Máchal in O českém románu novodobém (1902; přeprac. vyd. 1930); ● ref. V rodném hnízdě: E. Krásnohorská, Osvěta 1902, s. 1124; an., NL 23. 11. 1902; S. (F. Sekanina), Máj 1, 1902/03, s. 341; Ž.-, Zvon 3, 1902/03, s. 97 ●; ● ref. V budečské škole: Ž.-, Zvon 4, 1903/04, s. 14; Vbk. (J. Voborník), NL 19. 3. 1904 ●; ● ref. Samota: -áský, Zvon 5, 1904/05, s. 509; Vbk. (J. Voborník), Osvěta 1905, s. 368 ●; ● ref. Druhové z mládí: E. K. (Krásnohorská), Ženské listy 1907, s. 179; Ds. (J. D. Konrád), Máj 6, 1907/08, s. 209 ●; ● nekrology: V. Dyk, Lumír 36, 1907/08, s. 522; A. Novák, Přehled 6, 1907/08, s. 826; an., Zvon 8, 1907/08, s. 719; F. H. (Herites), J. D. K. (Konrád), oboje Máj 6, 1907/08, s. 708 a 727; jv. (J. Vodák), Čas 18. 8. 1908; F. X. Š. (Šalda), Novina 1908, s. 512 → KP 7 (1953) ●; B. Zákrejsová: V. V. v Poličce (přátelství s F. Zákrejsem), Jitřenka 1908, s. 302 a 318; F. J. Rypáček: Irenické a vlastenecké snahy V. V. v našem životě, Osvěta 1908, s. 957 a 1056; ● ref.

Sněhy a ledy: E. Krásnohorská, Osvěta 1908, s. 1041; an., Novina 1908, s. 507; V. Kol (V. Červinka), Zvon 9, 1908/09, s. 13; ●; E. Krásnohorská: Vzpomínky na V. V., Osvěta 1911, s. 41; A. Vlčková: V prvních počátcích V. Osvěty, Osvěta 1911, s. 133; A. Heyduk: Z mého bratrství s V. V., Osvěta 1911, s. 518; K. V. Rais: Z mých vzpomínek, Osvěta 1911, s. 604 a 688; J. Božek: Několik pohledů do života V. V., Osvěta 1913, s. 116 a pokr.; D. Stříbrný: Dramata V. V., Naše doba 20, 1912/13, s. 735, 836; A. Vlčková: Ze společné pouti, Osvěta 1914, s. 448; E. Krásnohorská: Památce V. V., Osvěta 1920, s. 277 a pokr.; A. N. (Novák): Tvůrce první velké české revue, LidN 1. 9. 1939; an., Památce V. V., Nár. práce 1. 9. 1939; J. Thon: „Český obzor literární" a V. V., in Osvětou k svobodě (1948, s. 117); va: Vzpomínáme zakladatele Osvěty, LD 17. 8. 1948; V. Brožová: Svaté touhy vlastenecké, sb. Sacrum et profanum (1998).

jz, zp

Vilém **Vlček**

* 27. 10. 1874 *Světlá nad Sázavou*
† 16. 1. 1929 *Pardubice*

Autor dramat s výchovnou, národní a demokratickou uvědomovací tendencí a her pro ochotníky, publicista.

Vyučil se řezbářem a 1900 si založil řezbářskou živnost v Bystřici n. Pernštejnem, kde také 1906 neúspěšně kandidoval za národní socialisty do říšské rady. 1908 se živnosti vzdal a rozhodl se pro novinářské povolání: byl zaměstnán v periodikách strany národněsociální v Brně (1908–09 redigoval Naše snahy) a ve Vyškově (1909–22 pracoval pro Vyškovské noviny). Působil rovněž v okresní živnostenské jednotě a jako člen grémia pro stavební činnosti při obchodní komoře v Brně se podílel na celkové reorganizaci živnostnictví na Moravě. Jako režisér se účastnil činnosti živnostenského a ochotnického spolku Haná ve Vyškově. Po válce odešel do Přerova, kde působil v periodikách Obzor a Hlasatel, 1919–26 pobýval v Prostějově (Hlasy z Hané); 1926 přešel do Pardubic, kde byl vedoucím redaktorem místního orgánu českosl. národní demokracie Východ a rovněž jednatelem a členem předsednictva místní stranické organizace. Zemřel na mozkovou mrtvici.

V duchu tradic venkovské prózy i dramatu se V. ve svých prvních hrách realistického typu věnoval líčení rodinných vztahů podřizujících se zvyklostem vesnického práva, jež deformovaly přirozenost intimního života (*Křehcí lidé*) a pečovaly o zachování rodového majetku (*Trpký návrat*). Vyostřenost mezigeneračních a sociálních konfliktů i neúprosnost příběhů o lidské proradnosti a falešné morálce však utlumoval závěrem, v němž rozporné komunitě skýtal možnost smířlivého východiska. V následujících pracích se již výrazněji projevila V. snaha přizpůsobit text potřebám ochotnického souboru, jemuž ostatně již na začátku své divadelní aktivity věnoval dramatizaci místní pověsti (*Vyškov Švédům zrazen*). Ochotníkům byla určena jak hra z maloměstského prostředí z konce 19. století s tématem sňatků z rozumu (*Jen na lásce záleží*), tak ambiciózní pokus zachytit na příběhu o návratu ztraceného syna předválečnou i poválečnou atmosféru moravské vesnice na pozadí složité válečné historie, v němž podstatnou roli hraje i nově založená československá husitská církev (*Román horské vesnice s předehrou Vojenský zběh*). Pokrytectví maloměstských poměrů po vzniku republiky, kdy se utvářela nová lokální politika, V. zpracoval i ve veseloherní podobě v moralitě *Naši republikáni*. Pro děti napsal několik divadelních her se zpěvy a tanci; formou alegorie a s využitím pohádkových námětů a snových prvků zachytil úseky ze života chudé rodiny, v jejíž soudržnosti spočívala i naděje do budoucnosti (*Vodníkova píšťalka*, *Jabloňový květ*, *Robinson Husáček*). Své divadelní zájmy V. spojil i s novinářským povoláním (divadelní recenze začal psát už v 16 letech) jako divadelní kritik v referátech převážně informativního typu. Některé prameny uvádějí též V. autorství frašek Dobrodružství pana Vomastky a Strážcové mravnosti, hry pro děti Chudoba cti netratí a komedie Ten dobrý vévoda.

ŠIFRY: -ek., -k, -k., V-k, vl., -vl. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Českosl. deník (Olomouc); Hlasatel (Přerov 1922–23); Hlasy z Hané (Prostějov 1919–26); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava); Naše snahy (Brno 1908–09); Obzor (Přerov 1918–21); Podvysocké listy (Kutná Hora 1890); Řeznické zájmy (Brno 1909); Středomoravan (Přerov, Kroměříž 1924–26); Východ (Pardubice 1926–29); Vyškovské noviny (1908–23). ■ KNIŽNĚ. *Hry:* Vyškov Švédům zrazen (1913); Křehcí lidé (1913, prem. 1914; 1929 s tit. Dobří lidé upr. J. Frey); Trpký návrat (1917); Román horské vesnice s předehrou Vojenský zběh (1922); Jen na lásce záleží (1923, prem. 1921); Naši republikáni (1923, i prem.); Vodníkova píšťalka (1923); Jabloňový květ (1925); Robinson Husáček (b. d.); – posmrtně: Který je ten pravý??? (1932, s K. Zvolským, hudba L. Srovnal).

– *Ostatní práce:* Poznejte prvního prezidenta Československého státu T. G. Masaryka (b. d.). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Naše snahy (1908–09), Řeznické zájmy (1909), Vyškovské noviny (1909–22 do č. 4), Obzor (1919–20), Hlasy z Hané (1921), Hlasatel (1922–23), Středomoravan (1924–26), Východ (1926–29). ▮

LITERATURA: ● ref. Křehcí lidé: -šek., LidN 26. 9. 1913; P. H., Moravskoslezský deník 8. 3. 1913 ●; ● ref. Naši republikáni: J. K., MSlR 16, 1922/23, s. 80; K. Svoboda, Naše doba 1923, s. 439 ●; ● nekrology: Ře, LidN 18. 1. 1929; J. Skácel, Východ 1929, č. 3; L. Skácelová, Východ 1929, č. 4; an., Naše kniha 1929, s. 60 ●; O. Pospíšil in Spisovatelé beletristé Pardubic a pardubického kraje (1941, s. 44).

dvo

Jan **Vlk**

* 9. 7. 1822 *Telč*
† 31. 7. 1896 *Lesná* u Znojma

Vlastenecký básník, autor písňových textů, organizátor politického a spolkového života.

Německé práce podepisoval Johann Qualbert V. – Syn soukenického mistra. Obecnou a hlavní školu navštěvoval v Telči. 1936–41 studoval německé gymnázium v Jihlavě, tzv. filozofii absolvoval 1841–43 v Brně (tam jej učil a ovlivnil F. M. Klácel), 1843–47 pokračoval ve studiu na právech v Olomouci a navštěvoval nepovinné hodiny českého jazyka a literatury u A. V. Šembery, které vedl po jeho odchodu do Vídně 1849 sám. V Olomouci se seznámil s A. Förchgottem-Tovačovským, jenž zhudebňoval jeho básně. V. se intenzivně angažoval v národním hnutí, v Telči a Olomouci hrával ochotnicky divadlo a účastnil se veřejných literárních deklamací jako výborný řečník a zpěvák. 1848 bojoval v Praze na barikádách a údajně se zúčastnil i revolučních akcí na Slovensku; t. r. založil Lípu slovanskou, první český politický spolek na Moravě. Po studiích zůstal v Olomouci jako soudní praktikant magistrátu, poté působil v různých juristických funkcích (koncipient u A. Pražáka v Brně, auskulant v Novém Jičíně, asesor v Hranicích, adjunkt v Těšíně). 1853 odešel na Slovensko jako soudní adjunkt, působil ve Varíně a v Bratislavě, Zlatých Moravcích, Skalici a Trenčíně. Od 1861 byl notářem ve Znojmě, kde založil 1869 český spolek Beseda, záložnu, řemeslnický spolek a podnítil vznik české školy (1881). – Pohřben byl ve Znojmě.

V. lyrika, pro niž je příznačná patetická identifikace s vlastí a její oslava, je založena na paralelách mezi patriotismem a vypjatým vnímáním přírody i erotiky. Autor zvlášť vyzdvihoval slovanství a husitskou epochu a na příkladu bojovných vzorů vyzýval k národní hrdosti, obraně vlasti a osobní oběti; přitom mnohdy užíval průhledné jinotaje. Látku zpracovával často formou ohlasu lidových písní, z nichž některé dosáhly velkého úspěchu (*Přijde jaro, přijde*).

PŘÍSPĚVKY *in:* Ječmínek; Květy (1844); Týdeník (1848). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (posmrtně): Básně J. V. (1926, ed. M. Hýsek). – *Ostatní práce:* Provisorische Civil-Prozess-Ordnung für Ungarn, Croatien, Slavonien, die serbische Wojwodschaft, des Temeser Banat und für Siebenburgen (Těšín 1853); Handbuch der provisorischen Concursordnung und der dahin einschlägigen Gesetze und Verordnungen… (Bratislava 1855). ▮

LITERATURA: an. (J. Neruda): J. V., Humorist. listy 1884, s. 210 → Podobizny 2 (1952, s. 265); an.: Úmrtí, NL 1. 8. 1896; J. Barocha: „Přijde jaro, přijde…“ (o původu písně s V. textem), NL 16. 4. 1911 + in K dějinám Lípy slovanské v Olomouci r. 1848–1849 (1914) + J. V., národní buditel moravský, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1928, s. 125; an. (M. Hýsek) in Básně J. V. (1926); K. Polesný in Šedesát let Besedy znojemské 1870–1930 (1930); in Kdo byl kdo na jihozápadní Moravě (2000, s. 157).

jz

Jan **Voborník**

* 10. 4. 1854 *Pohoří* u Opočna
† 8. 3. 1946 *Praha*

Literární historik a kritik, interpret a první monografista autorů ruchovské a lumírovské generace, editor; dramatik, autor próz a veršů, publicista.

Pocházel ze selské rodiny. Po německé farní škole v Opočně a trojtřídce v Dobrušce 1867–75 navštěvoval katolické gymnázium Borromeum v Hradci Král., po maturitě 1875–79 studoval na pražské filoz. fakultě. Již na gymnáziu projevoval zájem o divadlo (posléze jako ochotník), psal drobné verše, redigoval studentské časopisy. V Praze se pak účastnil dění v Literárním odboru Umělecké besedy i ve studentských kroužcích. 1880–1923 působil jako středoškolský učitel (aprobace čeština, latina a řečtina, učil i psychologii): 1880–86 na gymnáziu v Rychnově n. Kněžnou, 1886–91 v Do-

mažlicích, 1891–95 v Jičíně, 1895–1909 v Litomyšli a učitelskou dráhu završil 1909–23 v Praze na malostranském gymnáziu. Ve svých působištích podporoval činnost divadelních ochotníků. V Domažlicích byl 1885 inscenován v provedení divadelní společnosti jeho debut (tragédie *Lví nevěsta*), v Litomyšli 1905 uveden jeho *Jan Hus* (byl i předsedou místní Jednoty divadelních ochotníků). Od 1891 až do 1. světové války soustavně vystupoval jako kritický referent Nár. listů, autorsky spolupracoval též s Ottovým slovníkem naučným. Pražský život samotářského profesora na smíchovských Hřebenkách oživovaly literární dýchánky, pravidelné čtvrteční besedy, sdružující přátele umění a písemnictví ještě z časů středoškolských studií a pokračující od 1910 jako Kroužek přátel profesora J. V. (z těchto schůzek vzešlo 1932–41 šest vzpomínkových sborníků Čtvrtky). Během dlouholeté pedagogické činnosti, probouzející v žácích cit pro umělecké hodnoty, vychoval též několik literátů a literárněvědných pracovníků (J. Š. Baar, bratři F. a J. Pátovi, J. Haussmann aj.). Součástí V. odborné práce bylo i členství ve středoškolské zkušební komisi. Zpopelněn byl ve strašnickém krematoriu. – Bratr Václav V. (1864–1926) působil rovněž jako středoškolský učitel, je autorem studie O popisech předmětů tělesných v dílech básnických (1898) a hry Kníže Václav (kterou po jeho smrti vydal J. V.). Bratranec Jan V. (1874–1945), učitel, archivář a kronikář Nového Města n. Metují, je autorem próz pro mládež Černuška (1928) a Příhody malého Cvrčka (1930), které některé prameny připisují J. V.

V. se prosadil především jako literární historik a kritik (ačkoli sám měl ambice zejména jako divadelník). Kritiky a recenze sledující domácí i cizí básnickou a prozaickou tvorbu, též práce odborné psal po desetiletí do Národních listů, kde se posléze uplatnil i jako fejetonista. Ve svých kritických vystoupeních zaujímal v zásadě generační stanovisko, stál však stranou dobových polemik a sporů (s výjimkou obhajoby pravosti RKZ). Interpretoval zvláště tvorbu svých souputníků, ruchovců a lumírovců, a stal se jedním z prvních vykladačů představitelů obou proudů, nejprve jako jejich příznivec a obhájce, později se uplatnil jako autor přehledných prací a monografií, vyzbrojen metodologicky výsledky vlastního zájmu o psychologii a zčásti i novými literárněvědnými sociologickými a estopsychologickými proudy (H. Taine, E. Hennequin). Setrvával však u psychologicky orientovaných a často jen popisně popularizujících portrétů s podrobnou znalostí látky (podklady získával přímo od autorů). Byl spíše zasvěceným, v národně uvědomovací tradici zakotveným a látku spolehlivě zvládajícím vykladačem než analyticky postupujícím badatelem, i když mu nescházela snaha proniknout k uměleckému řádu děl (J. Vrchlický, J. Zeyer, S. Čech, F. A. Šubert, J. Holeček, B. Viková-Kunětická). Při práci na překladu studie M. Zdziechowského o K. H. Máchovi se začal zajímat i o obrozenské období české literatury (K. H. Mácha, V. B. Nebeský, B. Němcová). Značné zásluhy si vydobyl jako první editor a komentátor spisů J. Vrchlického (s B. Fridou), souborů V. Hálka a F. V. Jeřábka i korespondence J. Zeyera. Do edice Okřídlená slova shromáždil citáty rozličných osobností všech věků, ale též neznámých aktérů dobového dění (např. legionářů). – Povětšině jen na ochotnických scénách (někdy i za autorovy účasti jako herce i režiséra) byly inscenovány V. divadelní hry, většinou zpracovávající historické náměty. Největší pozornost vzbudila náročně koncipovaná *Husitská trilogie* (*Jan Hus, Jeroným Pražský, Smrt krále Václava IV.*), usilující o psychologické portréty niterných konfliktů dvou kazatelů a jejich krále marně hledajícího vnější světský mír a vnitřní pokoj. Dějovou dramatičnost v nich však nahradila úvahovost a stopy učenecké akribie. Mimo české dějiny upoutala V. i antika: jako dramatika v tragédii ze starého Říma *Soumrak věku* z doby zániku republiky a zrodu císařství a jako prozaika v jediném románu *Pouť do Eleusiny,* zpracovávajícím starořecké mytologické báje z 5. století př. n. l. Z historické tematiky vybočuje jen raná romantická milostná tragédie *Lví nevěsta* a pozdější psychologické drama *Zasvěcenec,* příběh psychiatra snažícího se léčit odhalováním dávného provinění. V pozůstalosti zůstala V. raná hra Matky, historické drama Boj o ženicha a několik dalších drobnějších prací.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan z Pohoře, Jean Pasquin, J. Pasquin, V. O. Born; J. V., J. V-k., V., -vb.-, Vbk, vbk, Vbk., vbk. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach Budče (1905); Almanach ČAVU (1916–18; 1916 František Adolf Šubert, i sep.); Almanach Máj (1928); Almanach Nár. listů (1911); sb. Baarův památník (1926); Božena Němcová 1820–1862. Sborník statí o jejím

životě a díle (1912); ČČM (1898, O působení dějepisných prací Františka Palackého na novější beletrii českou, i sep.); Čechoslovák (1921); Čes. včela (1879); Českosl. republika (1927, 1932); sb. Čtvrtky (1932–41); Divadelní listy (1880); Domažlické listy; Hlasy východočeské (Chrudim); roč. Chudým dětem (Brno 1931–32); sb. Jiráskova Litomyšl (1911); Jiráskův almanach (1911); Jitřenka (1897); sb. Karel Hynek Mácha (1937); Kollárův sborník (Vídeň 1893); Květy (1913); Legie (1930); Lit. listy (1890–91); Lit. rozhledy (1924); Loutkář (1935); Nár. listy (1880–1916, 1928; 1891 Poslední slovo o realismu uměleckém); Nár. osvobození (1925); Nár. politika; Osvěta (1904–11; 1906 Svatopluk Čech. Jeho život a dílo); Paleček (1879); sb. Památce 50. výročí narozenin Rudolfa Pokorného (1903); Památník legií (1930); Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea… Františka Josefa I. (1898, Padesát let české literatury); Památník rychnovského Tyla (1902); Památník Světozoru (1930); Parnasie. Almanach brněnských dam (1903); Posel od Čerchova (Domažlice); alm. Půl století Nár. listů (b. d., 1910); Rozhledy lidové (Opočno 1898); Ruch (1880); Sborník filologický (1911–17; 1911 Výklad Nebeského Protichůdců, 1913 sep.); Sborník ku poctě Františka Krejčího (1929); Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1925); Sborník Společnosti Jaroslava Vrchlického 7, 8 (1928); Slavnostní list kutnohorský (1903); sb. Sto let ve službách knihy (Litomyšl 1934); Střední škola (1923); Světozor (1893); Světozor (1921–22); Výr. zpráva (Program) čes. gymnázia v Litomyšli (1897–1908; 1897 O poezii Julia Zeyera, i sep., 1905 O postupu vývoje lidství, i sep., 1908 O romantismu Svatopluka Čecha a jeho ironii, i sep.); Výr. zpráva čes. obecného vyššího gymnázia v Rychnově n. Kněžnou (1881, Česká satira); Výr. zpráva obecného vyššího gymnázia v Domažlicích (1890, Jaroslav Vrchlický a jeho Legenda o sv. Prokopu, i sep.); Vzdělávací příloha k Věstníku samosprávnému a národohospodářskému okresu litomyšlského (1889–90); Zlatá Praha (1901–03, 1928; 1901 Alois Jirásek, jeho umělecká činnost, význam i hodnota díla, 1903 Jaroslav Vrchlický a poezie světová); Zvon (Lublaň 1902); Zvon (1925). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Lví nevěsta (D 1887, prem. 1885); Na smrt básníka. Za Juliem Zeyerem (B 1901); Alois Jirásek (1901); Jan Hus (D 1905, i prem, pseud. Jan z Pohoře; 1921 in Husitská trilogie); Karel Hynek Mácha (1907); Julius Zeyer, život a dílo (1907, 35. sv. Spisů J. Zeyera); Soumrak věku (D b. d., 1910); Josef Holeček (1913); Jeroným Pražský (D 1916, prem. 1923; 1921 in Husitská trilogie); O Boženě Němcové (1920); Smrt krále Václava IV. (D 1921, s DD Jan Hus a Jeroným Pražský s tit. Husitská trilogie); Zasvěcenec (D 1922, prem. 1913); Tři péra ptáka Fénixa (D pro ml., 1922); Černá rota krále Matěje (D pro ml., 1922); Fr. V. Jeřábek (1923); Veliký lyrik (1923, o J. Vrchlickém); Mučedník touhy. Přednáška o Juliu Zeyerovi (1926); Metodika básnických výkladů (1926); Na Babyloně (D 1927); Princ a sedm mudrců (P pro ml., b. d., 1928); Ohněm k nebi (P pro ml., b. d., 1928); Příhoda v skalním městě (P pro ml., 1928, pseud. V. O. Born); Dívčí hrad (P pro ml, b. d., 1928); Tajemství hradu Bajreka (P pro ml., b. d., 1928); Legenda osamělé duše (P pro ml., b. d., 1928); Pouť do Eleusiny (R 1932); Božena Viková-Kunětická (1934). – *Překlady:* M. Zdziechowski: K. H. Mácha a byronismus český (1895); M. T. Cicero: Troje knihy o řečníku (1915). – *Ostatní práce:* MUDr. Jan Dvořák, sociální hygienik a lidumil (b. d., 1923). ▮ KORESPONDENCE: V. Švehla: Z Jičína 1891/92–1894/95 (ředitelství, učitelskému sboru a studentům gymnázia v Jičíně, b. d., 1932), sb. Čtvrtky (1932, s. 35); in J. Vrchlický v dopisech (Vrchlickému z 1893; 1955, ed. A. Pražák). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Vzdělávací příloha k Věstníku samosprávnému a národohospodářskému okresu litomyšlského (1889–90, s A. Tomíčkem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Sebrané spisy Vítězslava Hálka (1906–07, 4 sv.); Zeyer mládeži (1909) + Dopisy Julia Zeyera Karle Heinrichové (1924); V. B. Nebeský: Protichůdci (1913); J. Vrchlický: Nové souborné vydání básnických spisů (1913–28, 52 sv., s B. Fridou) + Píseň života (1915) + Zpěvy husitské (1915) + Kvítí Perdity (1930); Dvě kroniky o Štilfrídovi a Bruncvíkovi (1918); Okřídlená slova (1921); F. V. Jeřábek: Dramatické spisy (1923–28, 11 sv.); J. Holeček: Z Našich (1925); Maturitní sborník textů veršem i prózou 1, 2 (1925, 1933); V. Voborník: Kníže Václav (1929); R. Medek: Veliký pochod (1929); K. H. Mácha: Výbor z poezie a prózy (1936). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Páta: V. literární dílo, sb. Čtvrtky 2 (1934, i sep.). ▮ LITERATURA: F. Zákrejs: ref. Lví nevěsta, Osvěta 1889, s. 283; ● ref. Jaroslav Vrchlický a jeho Legenda o sv. Prokopu: -k, NL 15. 8. 1890; H. G. Schauer, Lit. listy 12, 1890/91, s. 70; -v-j-, LF 1891, s. 147 ●; ● ref. O poezii Julia Zeyera: F. X. Šalda, Lit. listy 18, 1896/97, s. 366 → KP 3 (1950); D. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 1089; -l-, NL 18. 6. 1897; Z., Samostatnost 17. 7. 1897 ●; ● ref. O působení dějepisných prací Františka Palackého…: jk (J. Kvapil), NL 5. 11. 1898; jv. (J. Vodák), Rozhledy 8, 1898/99, s. 368 ●; ● ref. Padesát let české literatury: V. Flajšhans, Osvěta 1899, s. 469; š-. (J. Kuffner), NL 2. 3. 1899 ●; ● ref. Alois Jirásek: A. Novák, LF 1901, s. 387; F. V. Vykoukal, Osvěta 1901, s. 1023; F. K. (Krejčí), Naše doba 9, 1901/02, s. 475 ●; ● ref. Karel Hynek Mácha: J. Jakubec, Lumír 35, 1906/07, s. 284; Ds. (J. D. Konrád), Máj 5, 1906/07, s. 669; q., Naše doba 14, 1906/07, s. 936; J. Thon, Přehled 5, 1906/07, s. 532; fs. (F. Sekanina), Zvon 7, 1906/07, s. 723; M. Hýsek, ČMM 1907, s. 465; ER. (K. Engelmüller), Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 427 ●; ● ref. Julius Zeyer, život a dílo a Karel Hynek Mácha: F. V. Vykoukal, Osvěta 1907, s. 847; A. Novák, Čechische Revue 1908, s. 301 ●; L. N. Zvěřina: ref. Soumrak věku, Osvěta 1910, s. 896; V. K. Blahník: Několik dalších poznámek o dramatech J. V., Osvěta 1911,

s. 68; ● ref. Výklad Nebeského Protichůdců: J. Vlček, Věstník ČAVU 1911, s. 344; A. N. (Novák), Přehled 11, 1912/13, s. 271 ●; G. W. (Winter): ref. ed. Nové souborné vydání básnických spisů J. Vrchlického, PL 19. 1. 1913; ● ref. Josef Holeček: Ant. Veselý, Čes. revue 7, 1913/14, s. 638; J. Menšík, ČČM 1914, s. 203; F. V. Vykoukal, Osvěta 1914, s. 148 ●; ● k šedesátinám: -m-, Zvon 14, 1913/14, s. 394; Z., Topičův sborník 1, 1913/14, s. 398; L. N. Zvěřina, Zlatá Praha 31, 1913/14, s. 311 + Nár. politika 8. 4. 1914; J. Páta, Osvěta 1914, s. 259; D. H. H. C., NL 9. 4. 1914; D. S., Samostatnost 10. 4. 1914; an., Čas 10. 4. 1914; J. Páta, ČMF 4, 1914/15, s. 171 ●; J. Páta: J. V. a Litomyšl, Stráž východu 1914, s. 114; R. Novák: ref. překl. M. T. Cicero, Věstník ČAVU 1914, s. 41; ● ref. Zasvěcenec (insc.): O. Heidrich, Osvěta 1914, s. 556; M-ý., Samostatnost 7. 6. 1914 ●; ● ref. O Boženě Němcové: F. Kleinschnitzová, Naše věda 3, 1919/20, s. 38; J. Kabelík, ČČM 1920, s. 167; an. (J. V. Sedlák), Tribuna 27. 6. 1920; Š. Jež, Cesta 3, 1920/21, s. 137 ●; ● ref. Husitská trilogie: J. O. Novotný, LidN 13. 12. 1921; M. Hýsek, Jeviště 1921, s. 666; Rad., Osvěta 1921, s. 575; A. H. (Hartl), Most 1, 1921/22, s. 30 ●; A. G. (Gregor): ref. ed. Okřídlená slova, MSlR 16, 1922/23, s. 289; ● ref. Jeroným Pražský (insc.): Et. (E. Tréval), Zvon 23, 1922/23, s. 671; J. P., LidN 8. 7. 1923; nv., PL 8. 7. 1923; M. Majerová, RP 11. 9. 1923; E. Konrád, Cesta 6, 1923/24, s. 51 ●; ● k sedmdesátinám: P. (F. Páta), Světozor 24, 1923/24, s. 397; -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 374; Kí (F. Krejčí), Čes. mysl 1924, s. 190; J. Klokoč (J. K. Fragner), NO 10. 4. 1924; = (J. Vodák), Čes. slovo 11. 4. 1924; A. Nečásek, Venkov 11. 4. 1924 ●; ● ref. Mučedník touhy: -och- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1925/26, s. 491; V. Brtník, Venkov 20. 5. 1926 ●; R. Schams: ref. Metodika básnických výkladů, Střední škola 7, 1926/27, s. 151; ● k pětasedmdesátinám: Mdk. (R. Medek), Lit. rozhledy 13, 1928/29, s. 218; vz. (V. Zelinka), Zvon 29, 1928/29, s. 435; an., Čes. mysl 1929, s. 284; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 9. 4. 1929; M. Novotný, NL 10. 4. 1929; P. E. (Eisner), Prager Presse 10. 4. 1929 ●; ● ref. Jan Hus (insc.): Č. (K. Červinka), Zvon 29, 1928/29, s. 1447; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 6. 4. 1929; E. Konrád, NO 6. 4. 1929 ●; ● ref. Pouť do Eleusiny: -lk-, PL 23. 2. 1932; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 18. 3. 1932; F. N., LidN 26. 4. 1932; B. Sládeček, Střední škola 13, 1932/33, s. 53 ●; ● k osmdesátinám: M. Hýsek, Zvon 34, 1933/34, s. 418 a 433; H. Jelínek, Lumír 60, 1933/34, s. 351; B. Vavroušek, Venkov 8. 4. 1934; an. a A. N. (Novák), LidN 10. 4. 1934; I. J. Fischerová, NO 10. 4. 1934; p. (A. M. Píša), PL 10. 4. 1934; P. E. (Eisner), Prager Presse 10. 4. 1934 ●; ● ref. sb. Čtvrtky 2 (věnováno J. V.): ne (A. Novák), LidN 23. 3. 1934; K. (F. V. Krejčí), PL 19. 5. 1934 ●; zsl (A. Novák): ref. Božena Viková-Kunětická, LidN 4. 11. 1934; ● k pětaosmdesátinám: s. (F. Sekanina), Nár. politika 9. 4. 1939; M. Hýsek, Venkov 9. 4. 1939; K. P. (Polák), Nár. práce 10. 4. 1939 ●; A. Pražák: Obrázek prof. J. V., sb. Čtvrtky 6 (1941, s. 77); ● k devadesátinám: bg (B. Golombek), LidN 9. 4. 1944; V. Hánek, Venkov 9. 4. 1944; an., Nár. práce 9. 4. 1944 ●; jtč.: Průkopník hnutí pro Lužici, LD 26. 6. 1945; ● nekrology: kd (E. Konrád) a K. (J. Kolařík), Svob. noviny 10. 3. 1946; Š. K., LD 12. 3. 1946 ●; V. Frída: Za nejstarším badatelem Jaroslava Vrchlického, LD 19. 3. 1946; E. Jurčinová: J. V. a Julius Zeyer, LD 26. 3. 1946; ● k 100. výr. nar.: Z. Koníčková, Literatura ve škole 1954, s. 181; K. (J. Kolařík), LitN 1954, č. 16 ●; (jph): Literární historik, Pravda 11. 5. 1984; J. Růžička: Prof. J. V. a litomyšlské gymnázium, sb. Litomyšl. Duchovní tvář českého města (1994).

mhs, zp

Jaroslava **Vobrubová-Koutecká**

* 12. 2. 1891 *Nutice* (Vápenný Podol) u Chrudimi
† 18. 12. 1969 *Dobříš*

Překladatelka základních klasických i soudobých děl z francouzštiny a němčiny, ojediněle i ze španělštiny; prozaička.

Roz. Vobrubová, provd. zprvu Veselá (za spisovatele Antonína V.), podruhé Koutecká; publikovala postupně pod jménem Vobrubová, Vobrubová-Veselá, Vobrubová-Koutecká (tak soustavně od 1924; jména často v referátech i v bibliografii zkomoleno na Votrubová). – Narodila se v osadě Nutice, dnes přičleněné k Vápennému Podolu; její otec byl úředníkem ve vápence. V Praze navštěvovala Vyšší dívčí školu ve Vodičkově ul. a externě na filoz. fakultě studovala němčinu a francouzštinu; poté absolvovala dvouroční studijní pobyt na univerzitě v Montpellier ve Francii. V 60. letech vedla překladatelský seminář germanistiky na UK.

Debutovala časně (ani ne jako dvacetiletá) knižním přetlumočením H. de Balzaca, od 1911 vedle překladů publikovala časopisecky i vlastní povídky a črty (hlavně Právo lidu a Nár. listy). Výběr jejích knižních publikací zahrnoval základní díla klasické i soudobé literatury francouzské (D. Diderot i R. Rolland, H. de Balzac i J.-P. Sartre, É. Zola i Ch.-L. Philippe ad.) a německé (H. von Kleist i S. Zweig, E. Wiechert i A. Seghersová aj.). Měla významný podíl na souhrnném vydání románů G. Flauberta, po 2. světové válce i A. France a H. Manna. Zvláště její účast na prvním soustavném zprostředkování díla G. Flauberta českému čtenáři v prvních dvou desetiletích 20. století doprovázené zásadními úvody (K. Čapek, F. X. Šalda,

O. Šimek, J. Vodák) byla vysoce hodnocena dobovou kritikou, jež oceňovala adekvátnost překladu ve všech odstínech Flaubertova stylu, v jeho citové romantičnosti i v ironickém vyhrocení vůči šosácké životní planosti. I na dalších převodech kritika vyzdvihovala schopnost V.-K. vystihnout autorovu osobitost a jen ojediněle upozorňovala na jazyková nedopatření nebo věcné omyly. V ranějším období se V.-K. časopisecky věnovala literatuře španělské (zejména v Nár. listech, např. E. Pardo Bazánová) a dalším autorům francouzským (A. Daudet, A. de Musset) a německým (F. Schiller, R. M. Rilke).

PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1921); Červen (1918–19); Čes. svět (1917); Květy (1914); Lid. noviny (1924, 1931, 1934, 1941); Nár. listy (1911–14); Plán (1932); Pokroková revue (1912); Pramen (1922); Právo lidu (1910–14); Rudé květy (1911); Samostatnost (1912); Světozor (1928); Tribuna (1921); Zlatá Praha (1911, 1914); Ženský svět (1916, 1924). ■ KNIŽNĚ. *Překlady:* H. de Balzac: Dcera Evina (1910); O. Ludwig: Z deště pod okap (b. d., 1910, s Ant. Veselým); H. von Kleist: Michael Kohlhaas (1911) + Výbor z díla (1954, s P. Eisnerem a R. Tomanem); G. M. de Guérin: Kentaur a bakchantky (1913); G. de Maupassant: Neděle pařížského měšťáka a jiné novely (b. d., 1913, s B. Jirsíkem); É. Marriot: Mladé manželství (b. d., 1915) + Nespokojenci (b. d., 1918) + Duchovní smrt (b. d., 1918) + Jeho božstvo (1919) + Vzkříšení (b. d., 1922); G. Flaubert: Salambo (b. d., 1915) + Citová výchova (1918) + Bouvard a Pécuchet (b. d., 1919) + Paní Bovaryová (1925); H. de Régnier: Strach z lásky (1916); É. Zola: Nové povídky Ninoně (1917); R. Rolland: Jan Kryštof 1–4 (1–3 d. 1917, 4. d. 1920 s F. Jelínkem) + Cesta do hlubin nitra (b. d., 1946) + Věčný Shakespeare (1947); Ch.-L. Philippe: Bubu z Montparnassu (1919) + Čtyři příběhy o ubohé lásce (1921); P. Adam: Lvi (1920); G. Gaillard: Kultura a Kultur (1920); M. Prévost: Sestřenka Laura (1920); D. Lesueur: Tajemství lékařky (1921) + Síla minulosti (b. d., 1923); M. Proust: Hledání ztraceného času (sv. 1, část 1–2, 1927, s J. Zaorálkem); A. France: Touhy Jana Serviena (1927) + Vzpoura andělů (1929) + Jokasta a Hubená kočka (1932) + Historie našich dnů (1951, s M. Hrubešovou-Kornelovou) + Povídky Jakuba Kuchtíka (1952) + Komická historie (1954) + Epikurova zahrada (1955); Colette: Klaudina ve škole (1935) + Klaudina v Paříži (1935) + Klaudina v manželství (1935); J. A. de Gobineu: Kejklíř (1935); A. Schnack: Tažní ptáci lásky (b. d., 1941); I. Stölting: Žena letí přes Andy (1941); E. Wiechert: Děvečka Jürgena Doskocila (b. d., 1941) + Prostý život (b. d., 1941); P. Dörfler: Dokud žila mamička (1941); F. Griese: Zima (1941) + Bělohřívci (b. d., 1942); G. von le Fort: Vytržení panny z Barby (1942); W. Schäfer: Osud (1942); A. K. Stöger: Bratři Kranewitzové (1942); E. Droonberg: Na řece Nelsonu (1943); W. Vollmer: Osudná koza Soňa (1944); J.-P. Sartre: Cesta k svobodě. 1. Věk rozumu (1946); L. Dietrich: Štěstí zarmoucených (1948); S. Zweig: Balzac (1949) + Kaleidoskop (1958); H. Marchwitza: Rodina Kumiaků (1950) + Návrat rodiny Kumiaků (1954); A. Seghers: Zachránění (1951) + Úl (výbor, 1954, s jinými); H. Mann: Poddaný (1953) + Profesor Neřád (1954, s V. Feldsteinem) + Mládí krále Jindřicha IV. (1956) + Zrání krále Jindřicha IV. (1960); A. F. Prévost: Manon Lescautová (1954); D. Diderot: Jakub fatalista a jeho pán (1955); Deset německých novel (1962, s jinými). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: J. F. Regnard: Univerzální dědic (1922) + Kritika Univerzálního dědice (1922); F. Schreyvogel: Děvče z Vindobony (1943); H. Weiss, F. von Woedtke: Jak to povíme dětem (1943); F. Mauriac: Milovaní nemilovaní (1947). ■

LITERATURA: ● ref. překl. H. von Kleist: Michael Kohlhaas: F. Sekanina, Zvon 12, 1911/12, s. 429; Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 90 ●; K. S. (Sezima): ref. překl. G. Flaubert: Salambo, Lumír 1915, s. 382; Kaz. (F. S. Procházka): ref. překl. H. de Régnier, Zvon 16, 1915/16, s. 489; J. Kopal: ref. překl. G. Flaubert: Citová výchova, Bouvard a Pécuchet, Nové Čechy 1919, s. 14; A. N. (Novák): ref. překl. G. Flaubert: Bouvard a Pécuchet, Venkov 2. 9. 1919; M. Pujmanová-Hennerová: ref. překl. Ch.-L. Philippe: Čtyři příběhy o ubohé lásce, Tribuna 10. 9. 1922; A. N. (Novák): ref. překl. G. Flaubert: Paní Bovaryová, LidN 2. 2. 1926; lnz. (L. N. Zvěřina): ref. překl. G. von le Fort, Čteme 1942, s. 142; an.: nekrolog, LD 19. 12. 1969.

es

Jan Erazim **Vocel**

* 23. 8. 1802 *Kutná Hora*
† 16. 9. 1871 *Praha*

Autor romantických historických povídek a rozsáhlých básnických skladeb evokujících národní minulost jako elegický protiklad neutěšené současnosti; v mládí dramatik, prozaik a básník německého jazyka. Zakladatel české archeologie, kulturní a umělecký historik a publicista s literárněhistorickými zájmy, přední organizátor vědeckého života.

Pokřtěn Jan Křtitel Erazim. V mládí se psal také Jan, resp. Johann Wocel; příjmení psal obvykle s W, německé práce podepisoval Johann Erasmus W. – Nejstarší syn kancelisty magistrátu a kontrolora městských důchodů v Kutné Hoře (zaujetí uměleckými památkami rodiště ovlivnilo V. tíhnutí ke kulturní historii a k beletrii s historickými náměty). Po absolvování tzv. normální školy (1816) měl jít na řemeslo, ale za finanční podpory nakladatele J. H. Pospíšila, otcova přítele a matčina bratrance, v Praze vy-

studoval novoměstské piaristické gymnázium; od 1822 navštěvoval přednášky na tzv. filozofii, 1823 rozpravy o zemědělství na pražské univerzitě. Za nejasných okolností studia přerušil, 1824 odešel do Vídně a stal se vychovatelem ve šlechtických rodinách (měl tak příležitost cestovat a osvojit si cizí jazyky). Nejprve působil jako preceptor hraběte O. Černína a později synů markýzy Pallavicini (řadu měsíců s nimi trávil v jižních Uhrách); v 2. polovině 20. let se několikrát bezvýsledně pokoušel obnovit studia na filozofii. 1830–35 byl vychovatelem synů hraběte Leopolda ze Šternberka v Kvasicích na Moravě, do 1838 působil v rodině knížete Maxe ze Salm-Salmu střídavě ve Vídni, na Moravě (Pohořelice, Zdounky, Brno) a na statcích v dolním Porýní; 1837 v Düsseldorfu studoval základy kresby (se zálibou se po celý život věnoval malbě krajin a památek), pobýval i v Holandsku. V Brně navázal přátelské styky s A. V. Šemberou, J. Ohéralem, F. M. Klácelem a F. Zachem a spolupracoval s Ohéralovým německým časopisem Moravia. Po smrti svého svěřence byl 1839 krátce učitelem u hrabat Kálnoků v Letovicích, poté byl přijat do rodiny hraběte Harracha. Do 1842 žil na harrachovských panstvích v Čechách, dále i v Drážďanech, Vídni, Mostu n. Litavou a Aschachu u Lince; cestoval po Itálii, Solnohradsku, středním Slovensku, Haliči a Uhrách (1842 se setkal v Pešti s J. Kollárem). V rodině byl oblíben, pozdější české smýšlení hraběte J. Harracha bývá přičítáno jeho vlivu. Snad na vyzvání F. Palackého, s nímž se seznámil 1841 ve Vídni, odešel do Prahy a navázal brzy styky s čelnými představiteli české vlastenecké společnosti (K. Havlíček Borovský, J. V. Hellich, J. Malý, V. B. Nebeský, V. Staněk, P. J. Šafařík, V. V. Tomek). 1843 se stal výkonným redaktorem ČČM a uzavřel sňatek s B. Štětkovou z kutnohorské vlastenecké rodiny, literárně činnou pod pseud. Jaroslava Litněnská (alm. Horník), resp. Lítňanská (Květy 1), sestrou lékaře, herce a spisovatele (pseud. Jaromír Litněnský), osvětového pracovníka a politika Josefa Jaromíra Š. (1808–1878); 1846 zemřela i s malým dítětem na tuberkulózu. Od 1843 byl V. také mimořádným (od 1846 řádným) členem KČSN (posléze mj. ve funkcích direktora, stálého sekretáře, hlavního tajemníka). 1843 se stal jednatelem nově založeného Archeologického sboru Nár. muzea (od 1854 až do smrti vykonával funkci předsedy), od 1846 členem Sboru pro vzdělávání řeči a literatury české, spravujícího Matici českou. Dění 1848 se V. účastnil nejen jako publicista, ale i ve funkci kapitána polovojenské gardy Svornost a v organizačním výboru Slovanského sjezdu; jako člen Nár. výboru formuloval návrh rovnoprávnosti češtiny a němčiny na školách, později byl zvolen za poslance do zemského sněmu za Kutnou Horu a za Poličku do sněmu říšského (zúčastnil se jednání v sekci vyučování). Po rozehnání Kroměřížského sněmu se stáhl z politického života, 1849 se podruhé oženil a další veřejnou činnost omezil na vědecké a pedagogické působení. 1850 byl na přímluvu hraběte L. Thuna jmenován mimořádným profesorem české archeologie a dějin umění na pražské univerzitě (od 1854 působil též jako konzervátor starožitností pro Prahu v Komisi pro průzkum a zachování památek). Po smrti J. P. Koubka (1854) suploval i přednášky z české literatury, 1862 se stal řádným profesorem archeologie, dějin umění a české literatury; vedle aprobovaných oborů přednášel i klasickou archeologii (jako první na rakouských vysokých školách), numismatiku (od 1861 byl i kustodem numismatického kabinetu v Klementinu), estetiku, právní historii a paleografii. Nadále se pokoušel dosáhnout zrovnoprávnění češtiny s němčinou na univerzitě (1863 návrh zřízení dalších českých profesur, 1871 s M. Hattalou, J. Kvíčalou, V. V. Tomkem a A. Gindelym žádost k ministerstvu o faktické zrovnoprávnění národností); sám přednášel (ne vždy bez úředních potíží) německy i česky. Byl pokládán za zakladatele české archeologie (žáci J. K. Hraše, J. L. Píč) a dějin umění; jeho přednášky z různých oborů navštěvovala řada osobností českého kulturního života. Po celou dobu svého působení udržoval V. styky zvláště s německými a skandinávskými (C. Ch. Rafn) vědci; byl členem řady zahraničních vědeckých institucí (Kodaň, Krakov, Leiden, Moskva, Norimberk, Petrohrad, Štýrský Hradec, Vídeň, Záhřeb), 1861 obdržel dánský řád Danebrog. Zemřel na zápal plic, pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

V. rané literární pokusy se až na výjimky nezachovaly; podle názvu je známa historická hra z husitských válek Die Brandschatzung (Výpalné, provozována 1821 u příležitosti instalace kutnohorského šepmistra) a hra Der Schwur (Přísaha, 1821), osudová tragédie Die Rache (Pomsta, 1820), inspirovaná snad Grillparzerovým dramatem Die Ahnfrau, se docho-

vala v rukopisu v kutnohorském archivu. Česky napsal V. (patrně 1819) jinou osudovou tragédii *Harfa,* náročný pokus o básnické drama s prvky vysokého stylu, evokující bájnou minulost za doby knížete Neklana (pro knižní vydání hru jazykově upravil J. Chmela). Za dlouholetého pobytu v cizině psal V. německy; s pomocí přítele C. F. Hocka uveřejnil dvě jednoaktové komedie, básně a řadu próz ve vídeňských literárních a zábavných časopisech, podstatněji přispíval též do Ohéralova časopisu Moravia v Brně (beletrií i úvahami a úvodníky), později do časopisu Ost und West. Vedle několika cestopisných obrazů, výrazně beletrizovaných jak popisy krajin a líčením přírodních nálad, tak včleňováním dialogů, pověstí a písní, psal V. hlavně romanticky zabarvené historické povídky s fantastickými a pitoreskními motivy; v 2. polovině 30. let některé převedl i do české podoby. Ovlivněn zejména historickými romány W. Scotta, v povídce *Der letzte Orebit* (*Poslední Orebita*) zobrazil na pozadí bojů Slovanů proti Turkům a se smyslem pro náladovou kresbu krajiny výjimečný, tragický osud posledního husitského bojovníka na Sávě, v novele s tajemstvím *Der Krystallograf* (*Hlatipisec*), situované do rudolfínské Prahy a vyjadřující zjevné sympatie k představitelům stavovského povstání, postavil do analogie dokonalý řád neživé přírody s ideálem harmonické jednoty světa. Tíhnutí k historické tematice kulminovalo ve V. básnické tvorbě. Ještě ve Vídni uveřejnil 1833 německou báseň inspirovanou RK *Lumír*, 1834 však začal publikovat i česky (nejprve drobnou lyrickou poezii v Květech) a pracoval na rozsáhlém epickém cyklu *Přemyslovci* (původně s tit. Přemyslidé), který vznikal pod dojmem z četby historických prací F. M. Pelcla. Rozsáhlý cyklus 57 relativně samostatných epických, lyrickoepických a lyrických básní podle vzoru rytířských romancí J. L. Tiecka a obdobných českým pokusům J. J. Marka, spojuje ve volný celek postava slovanského barda; zejména v evokaci mytického dávnověku byl ovlivněn preromantickými tendencemi v literatuře národního obrození. Poetický obraz přemyslovské doby, složený z ideálních příkladů moudrosti, hrdinství a majestátnosti panovníka, skromnosti a obětavosti neurozených na jedné a proradnosti zrádců z řad šlechty na straně druhé, doprovází faktografický text *Vysvětlení historická*; také jím chtěl V. představit národní minulost jako vznešený, monumentální svět v kontrastu s bezútěšně malou současností. V následující, jazykově vytříbenější a kompozičně ucelenější sbírce *Meč a kalich* se objevují výklady shrnující a interpretující historické události jako úvody jednotlivých oddílů básní, psaných pak na předem dané náměty. Skladba navazovala na předchozí dílo chronologicky (lucemburská doba v první části, husitská v druhé) i pojetím národní historie jako vzoru a mementa. Apoteóza Karla IV. jako ideálu slovanského panovníka, obhajoba Jana Lucemburského, odsudek Václava IV. pro prostopášnost a nezájem o věci veřejné, jisté pochopení pro husity jako bojovníky za ideální hodnoty (vlast a víru), ale odmítnutí husitských válek vrcholí v představě celonárodního smíření a slovanské jednoty (závěrečnými obrazy kajícího se husitského bojovníka v básni *Mstitel* a tragického konce posledních husitů ve službách Matyáše Korvína v básni *Sen*). (Meč a kalich inspiroval českoněmeckého básníka M. Hartmanna při vzniku jeho politicky radikálně angažované sbírky Kelch und Schwert, 1845.) Poslední část V. historické trilogie *Labyrint slávy,* situovaná do období těsně po husitských válkách, je svérázným pokusem o českou faustiádu; na příkladu mladého husity Jana, jehož deset let provází po minulosti slovanského světa (pravlasti Slovanů, době vyhubení polabských Slovanů, bitvě na Kosově poli aj.) ďábel Duchamor, podněcuje v něm chorobnou touhu po slávě a požaduje za své služby jeho duši, V. alegoricky zobrazil boj proti „materialismu“ (dobově ztotožňovanému i s nacionálním indiferentismem a kosmopolitismem) ve jménu obětí národu a cílevědomé práce pro jeho budoucnost (Jan vynalézá knihtisk). I toto dílo V. provázel dobově aktualizujícím výkladem historických reálií. – V reflexivních básních cyklů *Před březnem 1848* a *Po březnu 1848,* vyjadřujících dřívější elegické nálady i naději spojenou s událostmi roku 1848, se pokusil v duchu Jungmannova literárního programu rozšířit českou poezii o složité veršové útvary (gazel, sestina, kancona); potom básně až na výjimky přestal psát. – Ve 40. letech (zejména 1845–47) psal V. kritiky a články o literatuře do ČČM (mj. obsáhlé recenze Výboru z literatury české 1, Tylova Posledního Čecha, Českých listů S. Kappera), který byl jeho hlavní tribunou i v dalších oblastech působení. Kolem 1848 zde uveřejňoval úvahy o poměru kultury, vědy a politiky; poža-

davky reforem v sociální sféře, školství (jazyková otázka) i průmyslu zřetelně odrážely jeho austroslavistické stanovisko. Významná byla V. kulturněpolitická publicistika v německém tisku (především Augsburger Allgemeine Zeitung), kde vystoupil sérií obranných a zároveň věcně informujících článků proti domněnkám o panslavistických snahách v českém obrozenském hnutí a proti uherské národnostní politice. Autorství brožury Slawen, Russen, Germanen (Lipsko 1843), mířící mj. proti politickým snahám Ruska v Evropě, nebylo jednoznačně prokázáno. Od 1850 se V. výhradně věnoval archeologii a dějinám umění (ve svých pracích mnohdy využíval tehdy populární lingvistické archeologie); několik statí napsal i o české středověké literatuře, např. o Nové radě Smila Flašky z Pardubic, literárněhistorické pojednání připojil k rozboru nástěnných maleb svatojiřské legendy v Jindřichově Hradci. Přesvědčení o pravosti RKZ a obdiv k jeho básnickým hodnotám, odrážející se ve V. poezii, se projevily i v jeho odborné činnosti: věnoval studii estetickému rozboru epických skladeb RK, samostatnou brožurou referoval o spise bratří Jirečkových na jeho obranu, RKZ jako pramen ovlivnil i V. práci o staročeském dědickém právu. – Z dánštiny přeložil cyklus písní o královně Dagmar (Markétě, dceři Přemysla Otakara I.), které se staly mj. inspirací pro V. Beneše Třebízského a S. Čecha.

ŠIFRY: E. W., J. E. V., J. E. W., V., Vo (Riegrův Slovník naučný), W. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Abhandlungen KBGW (1843–61, 1869–71; 1859 Die Bedeutung der Stein- und Bronzealtertümer für die Urgeschichte der Slawen, i sep.; 1871 Welislaws Bilderbibel aus dem 13. Jahrhunderte in der Bibliothek… von C. Lobkowic, i sep.); Antiquarisk Tidsskift (Kodaň 1854); Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit (Norimberk 1860); Archeologische Blätter (1852); Augsburger Allgemeine Zeitung (1838–41, 1845–46; 1839 Die Westslawen und die böhmische Literatur); Bohemia (1846, 1848); Boleslavan (1860–61); Čas (1861); ČČM (1836, 1841, 1843–50, 1852–56, 1862–65; 1843 Výjimek z cesty od Tater k Severnímu moři; 1845 Slovo o české národnosti, O starožitnostech českých a o potřebě chrániti je před zkázou, i sep. čes. i něm. verze Über böhmische Altertümer und die Notwendigkeit, dieselben zu schützen; 1846 čl. Královna Dagmar a překlady dánských písní, Historický přehled českého časopisectví; 1847 Budoucnost české národnosti → sb. Obrození národa, 1979, ed. J. Novotný; 1849 čl. O zvelebení středních škol, Školy a lid, Naše minulé boje, BB Před březnem 1848, Po březnu 1848; 1852 Vyvinování křesťanského umění a nejstarší památky jeho zvláště v Čechách; 1854 Estetický význam básní Kralodvorského rukopisu: Záboj a Jaroslav, i sep.; 1855 Význam básní Smila z Pardubic a z Rychenburku 1. Nová rada, i sep.; 1864 O vzdělanosti slovanského národu v prvotních sídlech jeho, i sep.); sb. Čechy, země i národ (1863 ← Slovník naučný 3); alm. Čes. besedy (1842); Das pitoreske Österreich oder Album der österreichischen Monarchie (Vídeň 1846, ed. Ad. Schmidl; Der Radhost. Reiseskizze); alm. Denice aneb Novoročenka (1825, P s B Mílek, nymfy, sňatek); Denkschriften der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň 1859, Die Wandgemälde der St. Georgslegende in der Burg zu Neuhaus, i sep.); Deutsche Zeitung aus Böhmen (1849); sb. Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky (1846); alm. Horník (1844); Jugendfreund (Vídeň 1832–34; 1832 D Der Sterndeuter, 1833 D Das Trauerspiel, 1834 PP Der letzte Orebit, Der Krystallograf); Květy (1834, 1836–40; 1837 PP Hlatipisec, Poslední Orebita, 1838 PP Hrad Buchlov, Johanita, 1839 Obrazy z cesty Slovana od hor Karpatských k Severnímu moři, BB Elegie beskydské); Leipziger Allgemeine Zeitung (1840); alm. Libussa (1845); Lumír (1854, 1858); Mémoires de la Societé royale des Antiquaires du Nord (Kodaň 1852); Mitteilungen der k. k. Central-Commision zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmäler (Vídeň 1856, 1858–60, 1864; 1860 Die Kirche des ehemaligen Cistercienser Nonnenklosters Porta coeli zu Tišnowic, i sep.); sb. Mittelalterliche Kunstdenkmäler des österreichischen Kaiserstaates (Stuttgart 1858); Moravia (Brno 1835–39; 1838 PP Reise nach Holland, Der Alchymist); Nár. listy (1863, 1868–69); Nár. pokrok (1867–68); Nitra (Bratislava 1842); Noviny Lípy slovanské (1849); Österreichische Blätter für Literatur und Kunst (Vídeň 1844–46); Österreichische Wochenschrift (příl. k Wiener Zeitung, 1863, 1865); Österreichischer Zuschauer (Vídeň 1835); alm. Österreichisches Frühlingsalbum (Vídeň 1854, ed. H. Truska); Österreicheisches Wunderhorn (Vídeň 1834, B Der Seefürst); Ost und West (1841, 1845–46; 1841 Skizzen aus dem Riesengebirge, 1845 P Die Gleichung); Památky archeologické a místopisné (1854–69; 1859 Miniatury české 16. století, i sep.; 1864 O českém umění za doby posledních Přemyslovců); sb. Památky krasopisné (1869); alm. Perly české (1855); Politik (1863, 1868, 1869); alm. Pomněnky (1845–46); Poutník (1846–48); Pozor (1862); Právník (1861); Pražské noviny (1850–52, 1857–58; 1858 K literární historii české prózy); Sitzungsberichte der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň 1852–55, 1859); Sitzungsberichte KBGW (1843–47, 1849–70); Slawische Centralblätter (1848–49); sb. Slované (1869 ← Riegrův Slovník naučný 8); Slovenskje pohladi… (Skalica 1851); Včela (1848); alm. Vesna (1838); Vesna (Vídeň 1851); Wiener Gesellschafter zur Erheiterung für Gebildete (Vídeň 1833, B Lumír); Wiener Zeitung (1858); Zprávy C. k.

ústřední komise k vypátrání a zachování památných staveb (1857–58); – posmrtně: ant. Hledání modrého květu (1988, ed. I. Slavík); K. Sklenář: J. E. V. (1981, mj. projev v Archeologickém sboru NM, z rkp. program univ. přednášek a výňatky z nich); Osvěta (1911); sb. Rok 1848 v projevech současníků (1948, ed. K. J. Beneš), V. Žáček: Slovanský sjezd 1848 (1958, s. 54). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Harfa (D 1825, prem. 1837 s tit. Harfa aneb Vina a trest; upr. vyd. 1833, ed. J. Bartoš); Přemyslovci (BB 1839; změn. vyd. 1863); Poslední Orebita (P 1843); Meč a kalich (BB 1843); Labyrint slávy (B 1846); Hlatipisec (P 1846). – *Překlad* (posmrtně): Písně o královně Dagmaře (1927, ed. E. Walter). – *Odborné práce:* Grundzüge der böhmischen Altertumskunde (1845); Česká archeologie křesťanského středověku. Úvodní čtení… 6. 11. 1850 na univerzitě pražské (1850); Archeologische Paralellen 1, 2 (Vídeň 1853, 1855); Relací o opravě hradu Karlštejna od r. 1597 (1858, s F. Jičínským); O staročeském dědickém právu (1861 ← Sitzungsberichte KBGW 1861); Die Echtheit der Königinhofer Handschrift. Ein auf Grundlage des von J. und H. Jireček… gehaltener Vortrag (1863); Pravěk země české 1, 2 (1866, 1868). – *Souborné vydání:* Spisy J. E. V. (J. L. Kober, 2 sv.: 1874 Meč a kalich, 1879 Přemyslovci). ▮ KORESPONDENCE: Listy poslané Moravanům od Fr. Kampelíka (F. C. Kampelíkovi z 1836), Hronka 1837, s. 29; in sb. Z dob vlasteneckých (J. Pospíšilovi z 1837–62; 1885, ed. J. Pospíšil); F. Bačkovský: Dopisy poslané J. E. Vocelem (J. Jirečkovi z 1848–68), Světozor 1888, s. 618, 634; F. Tischer: Listy J. E. V. k Eugenu hraběti Černínovi (z 1852–66), ČL 1895, s. 459; Dopisy Erbenovy, V. a Nebeského (F. Stulíkovi z 1865–67), Nár. obzor 7, 1912/13, č. 49; in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 2, 4 (Vinařickému z 1843, 1861; 1909, 1925, ed. V. O. Slavík, J. Šafránek); Fdký (F. Frýdecký): V. dopis – dokument k slovenské odluce (J. V. Pelikánovi z 1845, úryvek), ČČM 1917, s. 222; V. V. Škorpil: Z pozůstalosti Herm. Jirečka… (Jirečkovi z 1871), Zvon 24, 1923/24, s. 658; an. (E. Lešehrad): Z dopisů J. E. V. (J. Malému z 1848), Lit. listy 1, 1923/24, s. 110; M. N. (Novotný): J. E. V. o sobě a o K. H. Máchovi (J. Pospíšilovi z 1836, úryvek), LidN 16. 9. 1931; C. Thörnqvist: Aus nordischen Archiven. Briefe von J. Dobrovský, F. Posselt, J. E. V., J. Palacký und J. V. Sládek an nordische Gelehrte (C. Ch. Rafnovi z 1854–57), Věstník KČSN filoz.-hist. tř., 1938, č. 2; in sb. Literární pouť K. H. Máchy (A. V. Šemberovi z 1842; 1981, ed. P. Vašák, R. Havel). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Časopis Českého muzeum (1843–50; 1848, sv. 2 v zastoupení J. Jireček). ▮

BIBLIOGRAFIE: K. V. Seydler: Seznam spisův † J. E. V., Věstník bibliografický 1872, s. 83; in K. Sklenář: J. E. V (1981, soupis prací o pravěku a rané době dějinné a výběrová bibliografie literatury o V. osobnosti a díle). ▮ LITERATURA: J. Malý: J. E. V. (1872); sb. Slavnost na počest stých narozenin J. E V., pořádaná Archeologickou komisí při ČAVU a Archeologickým sborem NM (1903 ← Památky archeologické a místopisné 1903); V. Novák: Pokus o řešení problémů genetických, estetických, metrických a psychologických V. Labyrintu slávy (1917, disertace FFUK); L. Niederle, V. Birnbaum, A. Novák: J. E. V. (1922); V. Birnbaum: J. E. V., zakladatel našich dějin umění (1942); K. Sklenář: J. E. V. (1981); D. Lábusová: J. E. V. (1802–1871). Soupis osobního fondu (LA PNP 1998). ▮ ● ref. Harfa: an. (F. B. Tomsa), Čechoslav 1825, s. 72; Chmelenský (J. K. Chmelenský), Čes. včela 1837, s. 15; K. Püner, Květy 1837, příl. č. 9, s. 35 ●; ● ref. Přemyslovci: -x- (J. K. Tyl, dub.), Ost und West 1838, s. 397 → (čes.) Literární pouť K. H. Máchy (1981, s. 118); J. M. (Malý), ČČM 1839, s. 256; …i..a (K. Sabina, dub.), Vlastimil 1840, s. 289; J. M. Hurban, Květy 1840, příl. č. 1, s. 2; J. Ohéral, Augsburger Allgemeine Zeitung 30. 4. 1840, příl. ●; ● ref. Meč a kalich: W. N. (V. B. Nebeský), Květy 1843, příl. č. 16, s. 61 a 18, s. 69 → O literatuře (1953, s. 35); J. Malý, ČČM 1844, s. 291 ●; ● ref. Labyrint slávy: J. Malý, ČČM 1846, s. 650; an. (K. Havlíček Borovský), Čes. včela 1846, s. 174, 202, 206 → O literatuře (1955, s. 58); K. S. (Sabina), Ost und West 1846, s. 315 a pokr. + (pod vl. jm.) Květy 1847, s. 320, 323 → O literatuře (1953, s. 50) ●; F. L. Vorlíček: Naše učitelstvo a školy, Slovan 1850, s. 841; -ík (J. Vaclík): ref. Význam básní Smila z Pardubic… (ČČM 1855), Pražské noviny 24. a. 25. 10. 1855; an.: J. E. V., Světozor 1867, s. 7; V. B. Nebeský in Dějiny Muzea Království českého (1868, s. 105 a pokr.); ● nekrology: an., NL 17. 9. 1871; J. Neruda: Pěvec Černé země, tamtéž → Česká společnost 3 (1960, s. 158); an., Květy 1871, s. 334; an. (J. Barák), Svoboda 1871, s. 409 ●; F. Schulz: Z dějin moderní literatury české, Osvěta 1872, s. 289; J. Wenzig in J. E. V.: Sebrané spisy 2 (1879, s. 262); an.: J. E. V. Nástin životopisný, Pražský deník 24. 9. 1871; K. Šmídek: J. E. V. co básník (s úryvky z dopisů A. V. Šemberovi), Osvěta 1875, s. 197 a pokr. + Upomínka na publicistickou činnost J. E. V., ČMM 1876, s. 76; P. M. Veselský: J. E. V., rodák kutnohorský, Koruna česká 15. – 25. 3. 1876; V. Vlček: U kolébky J. E. V. (řeč při slavnosti v Kutné Hoře), Posel z Prahy 28. 8. 1876; J. Jireček: Básně o pobití Tatarův a Milion Marka Pola, ČČM 1877, s. 103; an. (J. Neruda): J. E. V., Humorist. listy 1881, s. 282 → Podobizny 1 (1951, s. 357); K. Tieftrunk in Dějiny Matice české (1881); J. K. Hraše: Inspiroval se Čech při Královně Dagmaře V. statí Královna Dagmar?, Malý čtenář 2, 1882/83, s. 6; L. Domečka: Korektury V. Labyrintu slávy, Lit. listy 1885, s. 229; J. Kalousek in Dějiny Královské české společnosti nauk 1784–1884 (1885); F. Bačkovský: Dopisy poslané J. E. Vocelovi, Světozor 21, 1886/87, s. 554 a pokr., 22, 1887/88, s. 551 a pokr.; J. Černošek: J. E. V., Náš domov 1894, s. 401; J. Vlček: Několik kapitolek z dějin naší poezie předbřeznové 4. Z tendenčního verše let čtyřicátých, Světozor 1896, s. 339, 354 → (s tit. Vinařický a V.) Několik kapitolek z dějin naší poezie (1898, s. 114) a Z dějin. Dějiny české literatury 3 (1960,

s. 174); J. Vrchlický: V. básník, ČČM 1903, s. 1 → sb. Slavnost na počest stých narozenin J. E. V. … (1903); A. Novák: ref. Slavnost na počest stých narozenin J. E. V., LF 1903, s. 380 + J. E. V. jako básník, sb. Literatura česká 19. století 3, část 1 (1905, s. 36); J. Šťastný: Starosti redaktora ČČM P. J. Šafaříka o název V. básně Meč a kalich 1840, ČČM 1905, s. 128; Č. Zíbrt: Básně J. E. V., B. Němcové, K. Vinařického, B. Jablonského aj. nevydané v albu na oslavu stříbrné svatby Ferdinanda V. roku 1856, Osvěta 1911, s. 532; J. Harrach in Sborník Čechů dolnorakouských (1895, ed. J. Karásek, s. 10; o rkp. V. překladu Klicperova Rohovína Čtverrohého); P. M. Haškovec: Poznámky literární 3. Zapomenutý román (P. T. R. Dinoncourt: Le serf du quinzième siècle jako možná předloha Labyrintu slávy), ČMF 1912, s. 334; F. Menčík: Slovanské vědomí Jana hr. Harracha, Osvěta 1913, s. 161; P. M. Haškovec: Rousseauism a J. E. V., in V dvojím zrcadle (1916); H. Traub: O přípravách k Slovanskému sjezdu v Praze r. 1848, ČČM 1918, s. 247, 319; M. Hýsek: Jungmannova škola kritická, LF 1919, s. 208; ● k 50. výr. úmrtí: -jvs.- (J. V. Sedlák), Tribuna 15. 9. 1921; V. Novák, Venkov 16. 9. 1921 ●; E. Leminger: Činnost J. E. W. v letech 1824–1842, ČČM 1921, s. 1, 81; V. Novák: V. Labyrint slávy, Nové Čechy 1921, s. 219 a pokr. + Metrický rozbor V. Labyrintu slávy, ČMF 8, 1921/22, s. 19; J. Hanuš in Národní muzeum a naše obrození 2 (1923, s. 325); an. (E. Lešehrad): Z dopisů K. V. Zapa, Lit. listy 1, 1923/24, s. 45 + Z dopisů T. Buriana, tamtéž, s. 121; V. Bitnar: Křišťanova legenda v básni V. (Otec a syn, in Přemyslovci), Časopis katol. duchovenstva 1926, s. 670; K. Paul: Několik slov o brožuře Slawen, Russen, Germanen a jejím autorovi, ČMF 12, 1925/26, s. 13, 119; A. Stocký: Prehistorie v ČČM, ČNM 1926, s. 320; V. Birnbaum: Dějiny umění v Muzejníku, ČNM 1927, s. 253; J. Heidenreich (Dolanský) in Vliv Mickiewiczův na českou literaturu předbřeznovou (1930, s. 159); R. Illový: J. E. V. o proletariátu, PL 12. 3. 1932; J. H. (Heyer): V. báseň Lumír ve vídeňském zábavníku z r. 1933, Zvon 34, 1933/34, s. 321; Ant. Procházka: O několika příbuzných motivech u Čecha, Třebízského a Jiráska, Zvon 34, 1933/34, s. 621; J. Veselý: Om litteratur- och teaterförbindelser mellan Sverige och Böhmen, sb. Svensk-tjeckoslovakiska sällskapets arbok (1934, s. 4); J. B. Čapek in Duch české literatury předbřeznové a předmájové (1938, s. 117); A. Kraus: Královna Dagmar, Ročenka ústavu skandinávského a nizozemského v Praze za rok 1937 (1938, s. 32); V Jirát: Germanistická poznámka k V. metrice, ČMF 26, 1939/40, s. 220 → O smyslu formy (1946, s tit. K V. metrice) a Portréty a studie (1982); Z. Hájek: K pobytu J. E. V. na Moravě, LidN 16. 9. 1941; J. Skutil: Křivoklátská pouť V. roku 1851, Časopis turistů 1944, s. 114 + Jak vypadaly V. přednášky z české archeologie roku 1851, Věda a život 1947, s. 191; F. Strejček: Prorok konečného vítězství Slovanů, in Naši bojovníci pérem (1948); R. Šťastný: Kollár a Štúr Vocelovi, Slovesná věda 3, 1949/50, s. 165 + Sociální myšlenky v díle J. E. V., Krásné město (Kutná Hora) 1951, s. 18; B. Svoboda: Vzpomínka na J. E. V., ČNM 1952, s. 149; B. Horák: J. E. V. a česká geografie, Lidé a země 1954, s. 98; J. V. Frič in ant. Radikální demokraté o literatuře (1954, ed. R. Grebeníčková, s. 42; satira na V. pozici v muzejním sboru); M. Novák: Austroslavismus, příspěvek k jeho pojetí v době předbřeznové, Sborník archivních prací 1956, s. 38; A. Hofman in Die Prager Zeitschrift Ost und West (Berlín 1957); J. Polišenský: Obor historie na pražské univerzitě kolem roku 1848, AUC Praha. Philologica et historica 2 (1958, s. 113); V. Žáček in Slovanský sjezd v Praze 1848 (1958); L. Hlaváček: Památky v kresbách a akvarelech J. E. V., Zprávy památkové péče 1959, s. 89; K. Kazbunda in Stolice historie na pražské univerzitě 2 (1965, s. 44); J. Pavel: Z počátků naší památkové péče, Acta regionalia 1966–67, s. 43; K. Sklenář: J. E. V. a počátky archeologické vědy v Čechách, Památky archeologické 1971, s. 315 + J. E. V. a moravská archeologie, Časopis Mor. muzea 1972, s. 287; J. Špét: Z osudů české encyklopedie v letech 1850–52, ČNM 1971, s. 32; R. Šťastný: J. E. V., Krásné město (Kutná Hora) 1971, s. 35 + Jaroslav Vrchlický a J. E. V., Čes. jazyk a literatura 23, 1972/73, s. 34; J. Hedvičáková: Poznámky k dvojímu vydání Přemyslovců J. E. V., sb. Stati k národnímu obrození (1972); E. Vlasák: Místo J. E. V. v českém obrození, Středočeský sb. historický 1974, s. 209; J. Pavel: Dějiny památkové péče v českých zemích v 19. století, Sborník archivních prací 1975, s. 217; I. Raková: Zlomek pozůstalosti J. E. V. v Archivu UK, Archivní zprávy 1976, s. 50; J. Špét: Národní muzeum a F. Palacký v pravopisných sporech let 1846–1850, ČNM 1976, s. 95; Z. Drobná: Vývoj programu a poslání ČNM za sto padesát let jeho trvání, ČNM 1977, s. 9; K. Benda: J. E. V. – zakladatel českého dějepisu umění, Umění 1980, s. 1; J. Hedvičáková: Jazyk básnické trilogie J. E. V., SPFUK Praha. Filologické studie 1982, s. 93; E. Maur in Chodové. Historie a historická tradice (1984, s. 27); K. Benda: J. E. V., sb. Kapitoly z českého dějepisu umění 1 (1986); E. Maur: K dějinám historického vědomí, AUC Praha. Philosophica et historica 2, 1987, s. 31 + Zapomenutá literární zpracování nejstarší kapitoly z dějin Chodů, sb. Minulostí Západočeského kraje 23 (1987, s. 85); I. Slavík in ant. Hledání modrého květu (1988, s. 253); J. Hedvičáková: K dramatickému pokusu J. E. V., NŘ 1993, s. 83; J. Špét: O knihovnách a bibliografii před sto padesáti lety, Národní knihovna 1995, s. 213; V. Petrbok: Pokus o charakteristiku zpráv o českém národním hnutí v soudobé německé a rakouské publicistice a odborné literatuře, sb. Komunikace a izolace v české kultuře 19. století (2002, s. 145); I. Homolová: Pojetí času v díle J. E. Vocela Meč a kalich, sb. Vteřina a dějiny, zastavení a trvání (2003, příl. Tvaru, č. 13); in Korespondence Aloise Vojtěcha Šembery 4 (2004).

vpb

Otakar **Vočadlo**

* 2. 10. 1895 *Klatovy*
† 24. 1. 1974 *Praha*

Filolog, literární historik, překladatel a publicista; podstatně přispěl k poznání anglické a americké literatury u nás a české v anglosaském světě, ke studiu česko-anglických literárních vztahů a k prohlubování vzájemných kulturních styků.

Pocházel z protestantského rodu významných českých filologů: jeho děd Jan V. (1814–1885) byl prvním českým docentem francouzštiny na pražské univerzitě a tvůrcem české právnické terminologie, otec Vilém V. (1846–1913) byl klasický filolog a polyglot ovládající více než dvě desítky jazyků. O. V. vystudoval klatovské gymnázium (mat. 1914) a začal studovat v Praze na filoz. fakultě angličtinu, slavistiku a obecný jazykozpyt, velmi brzy však ovládl vedle jazyků germánských a slovanských též jazyky románské a keltské, klasickou filologii a orientalistiku. Studium přerušil vojenskou službou (1916–18), kterou absolvoval jako tlumočník. 1921 získal doktorát prací *Anglická kritika shakespearská a Hamlet* (u V. Mathesia a J. Janka) a pak (1921–22) absolvoval roční postgraduální studium na londýnské univerzitě. Publikovat začal už jako student (od 1918) v odborných časopisech (mimoto již 1917 knižní debut, překlad eseje I. S. Turgeněva). Původně designován jako žák V. Mathesia k jeho nástupnictví na pražské katedře, stal se 1922 z podnětu svého předchůdce F. Chudoby lektorem, od 1924 docentem bohemistiky v Ústavu slovanských studií při King's College londýnské univerzity (do 1928); vedle toho působil jako docent (tutor) dělnických kursů při cambridgeské univerzitě. V. odborná činnost v Anglii zahrnovala i účast v učených společnostech a na kongresech, četné přednášky a časopisecké příspěvky. Přitom udržoval stálý kontakt s českým literárním a vědeckým světem; tak navázal též spolupráci s K. Čapkem (v době jeho dramaturgie ve Vinohradském divadle), jehož pak provázel na jeho anglické cestě (1924), s nímž spolupracoval na založení českého Penklubu a z jehož podnětu začal ještě z Londýna vydávat Angloamerickou knihovnu. 1928–29 uskutečnil roční přednáškové turné po USA a Kanadě, kde přednesl na 15 univerzitách přes 50 přednášek na slavistická i anglistická témata. Od 1930 působil jako učitel angličtiny při Masarykově lidovýchovném ústavu v Praze. 1933 se habilitoval na filoz. fakultě v Bratislavě, kde jako docent, od 1936 jako mimoř. profesor vybudoval anglistické a amerikanistické oddělení; zároveň přednášel na pražské technice. 1939 po nuceném odchodu z Bratislavy byl povolán na pražskou univerzitu; po zavření vysokých škol odešel na venkov (Sedlejovice u Turnova), kde byl za heydrichiády 1942 zatčen gestapem a 3 roky vězněn v Terezíně, Osvětimi a Buchenwaldu. Po návratu se ujal spolu s B. Trnkou znovuvybudování katedry anglistiky na Karlově univerzitě, kde byl 1946 (po ročním hostování v Cambridge 1945/46) jmenován řádným profesorem; rok nato jej také Cambridge poctila čestným titulem Master of Arts (M. A. h. c.) a později doživotním členstvím své King's College. 1950 musel V. z politických důvodů zanechat přednášek a 1952 byl předčasně penzionován. Dále však odborně pracoval a publikoval: vedle řady přednášek, rozhlasových relací a článků se věnoval hlavně shakespearovskému bádání jako zakladatel shakespearovské komise při ČSAV a vydavatel základní edice Shakespearova díla (1964 se účastnil ve Stratfordu oslav 400. výročí Shakespearova narození). Po svém druhém nuceném odchodu z fakulty po 1968 připravil čapkovskou monografii. – Celoživotním spolupracovníkem O. V. byla jeho manželka Ludmila Vočadlová (roz. Kruisová, * 12. 10. 1895 Praha, † 27. 6. 1982 Praha), dcera vysokoškolského profesora K. Kruise, překladatelka z angličtiny. Vedle společných překladů s O. V. překládala též samostatně (H. G. Wells: Moderní utopie, 1922, pod jm. L. Vočadlová-Kruisová; J. Masefield: Odtaa, 1929; W. Catherová: Ztracená, 1930; A. Bennett: Londýnský antikvář, 1931; S. G. Millinová: Příchode Hospodinův, 1935; J. Galsworthy: Jabloň, 1939; S. Glaspellová: Věrnost, 1941). Spolupracovala s O. V. též na uvedení systému Basic English do češtiny (učebnice Ch. K. Ogden: Basic step by step, 1939, čes. úprava s V. Vočadlem), na shakespearovské edici 1959–64 aj.; připravila podklady pro soupis V. prací, v rukopisu zůstal jeho rozsáhlý nedokončený životopis.

V. odborná práce se týkala několika základních oblastí: bohemistické (resp. slavistické), anglistické a srovnávací, zahrnující širokou oblast anglo-českých vztahů. Jako bohemista působil V. především v Anglii, kde vychoval nové překladatele z češtiny (se svými žáky přeložil

např. Čapkovy Trapné povídky s tit. Money and Other Stories, Londýn 1929) a v řadě odborných i propagačních přednášek a statí informoval o české literatuře a kultuře (též zpracoval např. heslo Czech Language pro Encyclopedia Britannica, stať o českém divadle a dramatu pro newyorský sborník The Theater in a Changing Europe aj.). Jako anglista publikoval V. hlavně v Čechách jak práce lingvistické, tak literárněhistorické, k nimž postupně soustředil pozornost. Vedle četných informativních časopiseckých statí a úvodů k překladům moderních anglických a amerických autorů (zejména v Angloamerické knihovně) podal souhrnný přehled o nich v knihách *Anglická literatura 20. století* a *Současná literatura Spojených států;* zatímco první zůstala jen torzem jako 1. díl (věnovaný poezii) zamýšlené třísvazkové práce, druhá podala ucelený a pro českého čtenáře objevný obraz amerického literárního rozkvětu mezi lety 1912 a 1932. Oba tyto knižní přehledy doplňují další sumarizující V. práce ve sbornících (Dvacáté století, Poznání aj.) a encyklopediích (Ottův slovník naučný nové doby). Od své disertace se V. vracel k Shakespearovi v řadě příspěvků, věnovaných mj. i problematice překladu; z diskuse o této otázce (probíhala ve 2. polovině 20. let a V. spolu s F. Chudobou hájil přednosti překladu Sládkova) vyplynula posléze základní edice celého Shakespearova díla (v překladech J. V. Sládka, J. Vrchlického a A. Klášterského), provázená V. souhrnnými studiemi (*Český Shakespeare,* Komedie 1, 1959, a *Sládkovo umění slova,* Historie 2, 1964) i fundovanými komentáři k jednotlivým hrám. Tato práce představuje po Chudobově monografii nejvýznamnější přínos k českému shakespearovskému bádání, které V. obohatil zřetelem k autorovu působení v českém kontextu (studie a přednášky *Shakespeare and the Slavs, Shakespeare and Bohemia, J. K. Tyl a Shakespeare*), a to podobně jako ve studiích shawovských. Důraz na anglo-české kulturní souvislosti, pojímané jako žádoucí protiváha jednostranného kulturního vlivu německého, provázel V. působení od počátku; jeho programová stať *V zajetí babylonském*, v níž vysledoval tyto souvislosti od Husa po Masaryka, zasáhla razantně do aktuální dobové diskuse, podobně jako předcházející *Slovanská nesvornost*, v níž se V. polemicky vyrovnával (na podkladě srovnání s poměry u jiných národů) s novodobým „umělým“ vytvářením nových spisovných jazyků u Slovanů. V. zájem o upevňování anglo-českých kulturních vztahů podnítil i anglickou cestu K. Čapka, jež přispěla nejen k Čapkovu osobnímu sblížení s řadou spisovatelů jemu blízkých (J. Galsworthy, G. K. Chesterton, G. B. Shaw, H. G. Wells), ale splnila nepochybně i širší kulturní cíle. Z tohoto tématu pak vznikla poslední V. monografická práce *Anglické listy Karla Čapka*; edice Čapkových dopisů Vočadlovi (i několika ukázek korespondence s anglickými autory) je provázena podrobným komentářem, osvětlujícím nejen historii Čapkova anglického pobytu, ale i mnoho dalších faktů z Čapkova života a díla i z širšího literárního a kulturního kontextu (založení českého Penklubu, anglická bohemistika a slavistika, překladatelství atd.). O šíři V. zájmů svědčí např. i řada statí věnovaných lužickosrbské otázce (podnícených V. cestou do Lužice 1926) či historii působení českých misionářů v Kalifornii (k níž sbíral materiál za svého amerického turné) nebo několikeré vydání oblíbené učebnice *Basic English*, kterou V. upravil pro české čtenáře.

ŠIFRY: Dr. O. V., Dr. V., O. V., V., Vo., V-o. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Acta Universitatis Carolinae. Philologica 3 (1969); Almanach Kmene 1930/31, 1931/32, 1932/33; Athenaeum (1922); Aventinský magazín (1930); Brno Studies in English (1969); Central European Observer; sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu (1940, Čes. literatura na světovém foru: Oblast anglosaská); Czechoslovak Life (1964–65); Čas (1921–22); Časopis pro moderní filologii (1918–25, 1930–40, 1946–51); Čes. slovo (1928–29, 1931); Českolužický věstník (1929); Českosl. republika (1924); sb. Českosl. vlastivěda 10 (1931, Česká anglistika); Čteme (1941); Demokratický střed (1938); Divadelní noviny (1968); Divadlo (1958); sb. Dvacáté století 7 (1934, Anglická literatura); sb. Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario… oblata (1932, On Lexical Restriction); sb. Jindřich Vodák. Pocta k jeho sedmdesátinám (1937, Vodák o moderním anglickém dramatu); sb. Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach (Bratislava 1956); Kritika (1926); Lid. demokracie (1954, 1957, 1960, 1965–73); Lid. noviny (1925–40); Listy (1969); sb. Listy z dějin českého divadla 1 (1954, J. K. Tyl a Shakespeare); Lit. noviny (1959); Luhačovský Sokol (1939); Lumír (1927 O Sládka, 1931 Anglie a Čechy); Marginálie (1950); Mladé archy (1946); Mnéma. Sborník vydaný na paměť… Josefa Zubatého… (1926, Czech neologisms); Nár. listy (1932); Nár. politika (1922); Naše doba (1925, 1930, 1949); Naše rodina (1970); Naše věda (1933, 1935, 1941–42, 1946–50); Nová svoboda (1928); Nové Čechy (1922–37); Nový život (1954); Panoráma (1935); sb. Poznání 3 (1938, Moderní americká literatura); Prager Rundschau (1931); Prague

Studies in English (1969); sb. Příspěvky k dějinám řeči a literatury anglické 4 (1933, Anglo-Saxon Terminology); Přítomnost (1926–33); Rozpravy Aventina (1925–34); Sborník věnovaný Josefu Jankovi… k 70. narozeninám (1939, Slavonic Element in English); Scéna (1933); Shakespeare Survey (Cambridge 1956, Shakespeare and Bohemia); sb. Slovanský přehled 1914–1924 (1925); Slovesná věda (1949); Studentský časopis (1935); Světová literatura (1957, Irská satira a divadlo); Světozor (1930); Svob. slovo (1968, 1970–71); Svornost (Chicago 1929); The Slavonic Review (Londýn, 1966 Shakespeare and the Slavs); sb. Tvůrcové dějin 5 (1936, John Redmond); Věstník ČAVU (1933, 1950, 1952); sb. Xenia Pragensia Ernesto Kraus… oblata (1929, Jespersen and Comenius); Zeměd. noviny (1964); Živena (Martin 1946); – posmrtně: Zpravodaj Společnosti bratří Čapků (1978). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře a jazyce:* Slovanská nesvornost (stať, 1923; 1935 s tit. Jazykový separatismus z hlediska světového); V zajetí babylonském (stať, 1924); Anglická literatura 20. století (studie, 1932; dopln. vyd. 1947); Současná literatura Spojených států (studie, 1934); Basic English (učebnice podle Ch. K. Ogdena, 1934; upr. vyd. 1936, 1940, 1947); Basic Words (slovníček, 1942); – posmrtně: Anglické listy Karla Čapka (studie s komentovanou edicí koresp., 1975). – *Překlady*: I. S. Turgeněv: Hamlet a Don Quijote (1917); B. Russell: Manželství a mravnost (1931, s L. Vočadlovou). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* G. B. Shaw: S pravdou ven (1935, s L. Vočadlovou). ▮ KORESPONDENCE: in Karel Čapek. Přijatá korespondence (Čapkovi z 1927; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlíbcová). ▮ REDIGOVAL *knižnici*: Angloamerická knihovna (Standard Library, 1925–33, 30 sv.); *spisy*: Souborné dílo W. Shakespeara (1959–64; 1959 Komedie 1, 2; 1962 Tragédie 1, 2; 1964 Historie 1, 2). ▮

BIBLIOGRAFIE: L. Vočadlová, B. R. Bradbrook: Bibliography of Professor O. Vočadlo's Published Work, AUC Praha. Philologica 1996, sv. 2. Prague Studies in English 21, 1997. ▮ LITERATURA: B. R. Bradbrook: O. V. (1895–1974) (1980, životopis a bibliografie, z materiálu L. Vočadlové). ▮ ● ref. překl. I. S. Turgeněv: J. F. (Folprecht), Čes. revue 10, 1916/17, s. 492; G. P. (Pallas), Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 263; A. N. (Novák), Lumír 1917, s. 235; J. Karásek ze Lvovic, MR 1917/18, sv. 32, s. 199; Kolda (E. Konrád), Kmen 1, 1917/18, č. 24 ●; ● ref. a polemiky Slovanská nesvornost: Rčk. (A. Roček), Lumír 1923, s. 380; V. Dyk, tamtéž, s. 404; J. Auerhan, Nové Čechy 1923, s. 238; E. Č. (Čapek), Nové Čechy 7, 1923/24, s. 314; A. N. (Novák), LidN 12. 1. 1924 ●; ● ref. a polemiky V zajetí babylonském: A. N. (Novák), LidN 18. 11. 1924; K. Čapek: O cizí vlivy, LidN 23. 11. 1924 → O umění a kultuře 2 (1985); E. R. (Rádl), Nová svoboda 1924, s. 511; E. Peroutka, Přítomnost 1924, s. 662, 693, 705; F. X. Šalda: Kritika 1925, s. 5 a 51 → KP 13 (1963); R. Wellek, tamtéž, s. 157; A. Vyskočil, Rozmach 1925, s. 21 ●; Dopis K. Čapka o anglické literatuře O. Vočadlovi (k Angloamerické knihovně), RA 1, 1925/26, s. 67 → O umění a kultuře 3 (1986); ne (A. Novák): K ocenění J. V. Sládka (k V. studii O Sládka v Lumíru), LidN 19. 10. 1927; F. Chudoba: Ottův slovník naučný nové doby (k V. heslům Americká literatura a Anglická literatura), Naše doba 37, 1929/30, s. 504 (V. odpověď tamtéž, s. 631); ● ref. studie Jespersen and Comenius: V. Jirát, ČMF 16, 1929/30, s. 162; O. Odložilík, ČMM 1930, s. 266 ●; V. Závada: Rozhovor s O. V. (o Angloamerické knihovně), RA 6, 1930/31, s. 148 (k tomu polemika A. H., tj. Hoffmeister, LitN 5, 1930/31, č. 2 a 4); ● ref. Anglická literatura 20. století: F. Ch. (Chudoba), LidN 3. 5. 1933; E. Jurčinová, Rozhledy 1933, s. 92; Mts. (V. Mathesius), ČMF 21, 1934/35, s. 110; (autoref.), Naše věda 1935, s. 157 ●; ● ref. Současná literatura Spojených států: F. Chudoba, LidN 20. 10. 1934; G. (F. Götz), NO 1. 11. 1934; F. Tetauer, PL 29. 12. 1934; Mts. (V. Mathesius), ČMF 21, 1934/35, s. 110; E. Jurčinová, Zvon 35, 1934/35, s. 238; B. V. (Václavek), Index 1935, s. 56; A. Hujerová, Nové Čechy 1935, s. 27 ●; ● k padesátinám: -o-, NO 2. 10. 1945; M., Svob. slovo 2. 10. 1945; M., Svob. noviny 2. 10. 1945 ●; V. Tichý: ref. Anglická literatura 20. století (2. vyd.), Kulturní politika 2, 1946/47, č. 49; Z. Vančura: k šedesátinám, ČMF 1955, s. 307; K. Pokorný: Zahraniční korespondence Mr. Vočadla (polemika s V. kritikou v The Slavonic Review 1956, týkající se Pokorného práce Shakespeare in Czechoslovakia), Divadlo 1957, s. 977 (V. replika, Divadlo 1958, s. 311); af. (A. Frinta): Prof. dr. O. V. sedmdesátníkem, Kostnické jiskry 1965, č. 33; ● k pětasedmdesátinám: B. Hodek, ČMF 1970, s. 211; M. Ullrichová, LD 2. 10. 1970; B. R. Bradbrooková, Proměny (New York) 1971, č. 1 ●; ● nekrology: (vl.), LD 25. 1. 1974; A. Bejblík, Svob. slovo 29. 1. 1974; I. Höschlová, LD 15. 2. 1974 (vzpomínka) ●; ● ref. Anglické listy K. Čapka: M. Kaňák, Čes. zápas 1976, č. 10; (to)., Svět práce 1976, č. 10 ●; J. Lebeda: Propagátor Lužických Srbů O. V., Slavia 1981, s. 359 + Vzpomínka na O. V. (vzpomínka H. Rokyty na společný pobyt v koncentračním táboře), Hlas revoluce 1984, č. 3 + V. studijní cesta po Dolní a Horní Lužici, Slavia 1985, s. 284; I. Höschlová: Pohlazení (vzpomínka k 90. výr. nar. manželů V.), Naše rodina 1985, č. 40; J. Lebeda: Zamyšlení nad podivuhodným dílem O. V., Slovo k historii 1990, s. 56; A. Kratochvil in Žaluji 3 (Haarlem, Řím 1977, Praha 1990, zejména s. 74–78); J. Vachek in Vzpomínky českého anglisty (1994, zejména s. 11–14); ● k 100. výr. nar.: Z. Stříbrný, LitN 1995, č. 45; B. Tesařík, Čtenář 1995, s. 423; ●; J. Lebeda: Pohled do sorabistické části knihovny a archivu po O. V., Slavia 64, 1995, s. 93; R. B. Vočadlo a L. Vočadlová in O. V.: Anglické listy K. Čapka (1995); Z. Stříbrný: Homage to O. V., AUC Praha. Philologica 1996, sv. 2, Prague Studies in English 21, 1997; J. Lebeda: Sorabika a sorabistická korespondence O. V., Opera slavica 1998, č. 1; B. Hodek: Český vzdělanec O. V., Zpravodaj Společnosti bratří Čapků 1998, č. 37.

es

Ludmila **Vočadlová** viz in Otakar **Vočadlo**

Jindřich **Vodák**

* 8. 11. 1867 *Lysá nad Labem*
† 10. 4. 1940 *Praha*

Divadelní a literární kritik, esejista, překladatel; představitel realistické větvě kritické generace 90. let, sledující soustavně v denním tisku původní i překladovou literární produkci a divadelní dění, průkopník moderní divadelní kritiky, komplexně pojímající divadelní inscenaci s důrazem na herecký výkon.

Mylně bývá uváděno datum nar. 7. 11. – Syn účetního v záložně. Studoval v Praze na gymnáziu ve Spálené ul. (mat. 1887) a na filoz. fakultě češtinu, francouzštinu a němčinu (1887–91). Poté pracoval do 1894 jako člen redakce Ottova slovníku naučného (pro obor románských literatur) a autor hesel. Od 1894 působil jako středoškolský učitel, nejprve jako suplent na školách v Plzni, Kutné Hoře (1894–95), Hradci Králové (1895–97) a v Lounech (1897–99), poté jako profesor na žižkovské reálce v Praze (1899–1919, ve školním r. 1906–07 měl tvůrčí dovolenou). Univerzitní učitelskou dráhu však odmítal, přednost dával pravidelnému kritickému vystupování v denním tisku. Od 1920 působil jako odborový rada na ministerstvu školství a národní osvěty, kde vedl literární a divadelní oddělení. Zasloužil se o budování hereckého školství, pro něž sestavil i učební plány. Byl členem přípravného výboru Dramatického svazu, ve 20. letech členem ustavující komise Tylovy společnosti, která měla koordinovat divadelněvědnou práci. 1928 odešel do důchodu, na ministerstvu však setrval jako referent osvětového odboru. Jako kritik spolupracoval nejprve s Literárními listy (od 1891) a Rozhledy, poté především s Časem a Lid. novinami. Podílel se na založení časopisu Novina (s F. X. Šaldou a J. S. Macharem), který vycházel od 1908. Po válce psal zejména do Čes. stráže, Venkova, Času, Jeviště (i jako redaktor); od 1924 byl kulturním referentem Čes. slova.

V rámci generace 90. let, prosazující uměleckou kritiku jako svébytnou disciplínu a vnášející do domácího myšlení o literatuře nové podněty (v souladu s dobovými evropskými proudy, pod vlivem H. Taina, É. Hennequina, J. M. Guyaua aj.), představoval V. typ kritika, který nebývale soustavně sledoval divadelní, literární a kulturní dění především v denním tisku (ve stopách J. Nerudy). Byl stoupencem masarykovského realismu, jenž zdůrazňoval význam odborně fundovaného a morálními zřeteli podloženého kritického myšlení pro duchovní povznesení národního společenství. V důrazu na uměleckou hodnotu sledovaných děl dával přednost před programovou jednostranností drobné každodenní práci (na rozdíl od svých generačních souputníků); opíral se o znalost evropské, zejména francouzské literatury a o historickou orientaci, o schopnost podrobné analýzy a smysl pro významotvorný detail, ve výrazu o hutnou charakterizační zkratku i o břitkou ironii. V. kritický přístup se vyhranil v počátečním období (především pak za jeho působení v Času), jež také představuje nejvýraznější úsek jeho literárněkritické práce. V souladu s generačním východiskem zaujal mj. kritický postoj k dílu J. Vrchlického, nový pohled (vyvolávající polemiky) se pokusil uplatnit na J. Nerudu a V. Hálka. V duchu svého realistického, na noetických zřetelech osnovaného programu odmítal s tajemnem a mystikou i českou dekadenci (včetně O. Březiny) a vyzdvihoval verše J. S. Machara, soulad však nenašel s tvorbou V. Dyka. Z nemnoha literárněhistorických prací byly ceněny zvláště jeho studie o K. H. Máchovi a M. Z. Polákovi. Průkopnicky V. zasáhl do dějin české divadelní kritiky; na rozdíl od dosavadního přístupu divadelních referentů (zabývajících se převážně analýzou textu s přívažkem posouzení hereckých výkonů) chápal drama jako východisko k mimickým výkonům a vytváření charakterových typů, divadelní inscenaci pojímal komplexně, jako vnitřně strukturovaný celek, na němž se spolu s dramatikem podílejí režisér, výtvarník a zvláště herec. K hodnocení herecké práce V. vypracoval metodu a terminologii, která hlouběji a analyticky postihovala herecké akce v souvislosti s jejich charakterotvornou funkcí ve hře. Akceptoval přitom koncepci Diderotova hereckého paradoxu (rozpor mezi hercovým vnitřním chladem a jeho zevním jevištním vzrušením); nevěřil ve výkon ovlivněný citovým napětím, zdrženlivost považoval za předpoklad vrcholného projevu, jehož každý hlasový odstín, posunek a pohyb má vycházet z promyšlené a propracované představy. Divadelní dění zaznamenával v celé šíři, vedle oficiálních pražských scén sledoval i mimopražská a ochotnická divadla. I v divadel-

ních kritikách podporoval realismus, zaměřoval se na psychologii dramatických postav. Vedle Shakespeara oceňoval zejména Ibsenova dramata, značnou pozornost věnoval herectví H. Kvapilové, E. Vojana, M. Hübnerové a O. Sklenářové-Malé, režisérské práci J. Kvapila na počátku 20. století, posléze vysoce hodnotil inscenace K. H. Hilara a z nejmladší generace E. F. Buriana. Jako kritik V. ovlivnil zdivadelnění českého jevištního umění ve smyslu překonávání jednostranné orientace na text a zasloužil se o rozvoj herectví a divadelní teorie. Během desetiletí svého působení se stal respektovanou kritickou osobností (i pro schopnost ocenit a povzbuzovat mladé talentované umělce), zároveň však jeho náročnost provázel i příkrý nebo mentorský tón, nezřídka byl vystaven polemickým útokům (u herců si dokonce vysloužil přezdívku Krvavý Jindřich), na něž zpravidla nereagoval, zůstávaje věren pravidelné kritické práci. Většina jeho kritického díla zůstává uchována v novinách a časopisech, jen část vyšla posmrtně knižně. Překládání z francouzštiny a příležitostně i ze španělštiny se V. věnoval především v 90. letech (C. Flammarion, P. Margueritte, É. Rod, G. de Maupassant, F. R. de Chateaubriand, Stendhal aj.).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Edward Želigowski (Čes. slovo); -ák, -d-, hk., J., Jk., jv, jv., J. V., j. v., -jv., -jv-, k, kh., ndř, o, -tel, v., V., Vd, Vd., -Vd, -vd-, π, =. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Básníci selství (1932); Besedy Času (1900–04); Besedy lidu (1893, 1919); Cesta (1924–25, 1928–29); Čas (1898–1915, 1920–23); Čechische Revue (1906–11); Čes. mysl (1910); Čes. osvěta (1918); Čes. stráž (1918–20); Čes. Thalia (1892); Čes. divadlo; Čes. slovo (1919–40); Českosl. samostatnost, pokr. Nár. osvobození (1924–29); Českosl. noviny (1923–24); Čin (1934); sb. Čtvrtstoletí Městského divadla na Královských Vinohradech (1932); sb. 10 let Osvobozeného divadla 1927–1937 (1937); Divadlo (1932); sb. F. X. Šaldovi k padesátinám (1918); sb. Jan Laichter. Život a dílo (1935); Jeviště (1920–22); Kolo (Brno 1938); Komedia; Kmen (1919–20); Kulturní zpravodaj, pokr. Panoráma (1925–26, 1930–36); Lid. kultura (1938); Lid. noviny (1916–19, 1933–36); Lit. listy (1891–98); Lit. listy (1923); Lit. rozhledy (1924–29); Magazín DP (1934–35); sb. Masaryk (1919); Most (1922); sb. Na paměť Otakara Theera (1920); Nár. a Stavovské divadlo; sb. Nár. divadlo a jeho budovatelé (1931); Nár. kultura (1923–25); Nár. listy (1920); Nár. obzor (1906–08); Nár. politika; Naše doba (1916–20, 1933–34); Niva (1892–96); sb. Nové české divadlo 1918–1926 (1926); Novina (1908); Novina (1915–16); Obzor lit. a umělecký (1899–1902); Prager Presse (1925); Praha (1891); Právo lidu (1903, 1919, 1925); Program D; Přestávka Burianova divadla; Ročenka Kruhu sólistů Městských divadel pražských; Rozhled (1917–18); Rozhledy (1894–99); Rozhledy (1932–35); Rozpravy Aventina (1925, 1930); Samostatnost (1906); Světozor (1929–34); sb. Španělsku (1937); sb. T. G. Masarykovi k šedesátým narozeninám (1910); Tribuna (1919–22); Úhor (1938); Venkov (1919–20); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1893–94, překl. A. P. Valdès: Pěna); Volné směry; Výr. zpráva c. k. vyšších reálných škol v Hoře Kutné (1895); Výr. zpráva reálné školy v Lounech (1897–99); Výr. zpráva reálné školy v Plzni (1894); Výr. zpráva reálné školy v Praze XI (1903–04); Vzlet (Plzeň 1917); Zlatá Praha (1893–94); Zrání (1919–20); – posmrtně: Divadelní zápisník (1946–47); Nár. práce (1941). ■ KNIŽNĚ. *Práce o divadle a literatuře:* Dva pamětné medailonky (1932, O. Sklenářová-Malá, H. Kvapilová); Idea Národního divadla (přednáška, 1933); Karel Hynek Mácha (studie, 1936); – posmrtně: Kapitoly o dramatě (1941, ed. J. Träger; rozšíř. vyd. 1947; Kritické dílo, sv. 1); Eduard Vojan (1943, ed. J. Träger; rozšíř. vyd. 1944, defin. vyd. 1945; Kritické dílo, sv. 2); Cestou (1946, ed. A. Vodáková; Kritické dílo, sv. 3); Shakespeare. Kritikův breviář (1950, ed. J. Träger; Kritické dílo, sv. 4); Tři herecké podobizny: Jindřich Mošna, Hana Kvapilová, Marie Hübnerová (1953, ed. J. Träger; Kritické dílo, sv. 5); Tváře českých herců (1967, ed. J. Träger). – *Překlady:* P. A. de Alarcón: Ježíšek (b. d., 1893); L. Gualdo: Úpadek (b. d., 1893); C. Flammarion: Konec světa (1894); P. Margueritte: Tobolka (b. d., 1894, šifra jv.); É. Rod: Mravní názory naší doby (1895, s F. V. Krejčím); G. de Maupassant: Naše srdce (1895, podp. Julius Vodák); F. R. de Chateaubriand: Atala, René (1898); Stendhal: Červený a černý (b. d., 1898). – *Souborné vydání:* Kritické dílo (Melantrich, 1941–53, 5 sv., ed. a red. J. Träger, A. Vodáková, A. Pražák). ■ SCÉNICKY. *Překlady:* G. Flaubert: Kandidát (1916); J. Galsworthy: Spravedlnost (1921). ■ KORESPONDENCE: Vážený příteli… (J. Herbenovi z 1905), Čas 26. 11. 1905; in Adresát Jiří Mahen (Mahenovi z 1916–21; 1964, ed. J. Hek a Š. Vlašín); in O. Štorch-Marien: Tma a co bylo potom (Štorchovi-Marienovi z 1933; 1972, s. 96). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Novina (1908, s J. S. Macharem a F. X. Šaldou), Jeviště (1920–22; 1920–21 do č. 7 s O. Fischerem); *knižnici:* Úroda (1928–29, do č. 6, s F. Langrem). ■

LITERATURA: F. Pujman: J. V. (1936); sb. J. V. Pocta k jeho sedmdesátinám (1937, ed. A. Pražák; přisp. A. Bláha, J. Bor, J. Borodáč, E. F. Burian, J. B. Čapek, V. Černý, O. Fischer, A. Grund, A. Kraus, J. Krejčí, K. Krejčí, F. Langer → Byli a bylo, 2003, A. Laurin, J. Ludvíkovský, J. Mahen, M. Očadlík, A. Pražák, V. Sommer, V. Stupka, J. Träger, O. Vočadlo aj.); V. J. Krýsa: Kritik J. V. (1940, sb. nekrologů). ■ J. Karásek: ref. překl. P. A. de Alarcón, Lit. listy 14, 1892/93, s. 328 a 343; J. Blokša: ref. překl. L. Gualdo, Hlídka lit. 1894, s. 254 (k tomu J. V., Čas 1894, s. 430;

J. Blokša, Hlídka lit. 1894, s. 360); J. Borecký: ref. překl. F. R. de Chateaubriand, Obzor lit. a umělecký 2, 1899/1900, s. 25; F. V. Krejčí in Deset let mladé literatury, Rozhledy 12, 1901/02, s. 5 a pokr. (sep. b. d., 1902); A. P. (Procházka): Hlasatelé prostřednosti (k V. kritice K. Hlaváčka), MR 1905/06, sv. 17, s. 55 → Polemiky (1913); B: Čas jistě chce být… (k V. divadelní kritice), Venkov 6. 5. 1906; an.: Z uměleckého světa (k V. ref. o A. Jiráskovi), Venkov 18., 19. a 21. 3. 1908; M. M. (Marten): Bude mi dovoleno… (k V. ref. Kniha silných), MR 1908/09, sv. 21, s. 463; K. H. Hilar: Několik poznámek o kritické metodě J. V., Samostatnost 1909, s. 549; E. Štern: Contra V. (k V. hodnocení mladých autorů), Studentská revue 4, 1910/11, s. 45 a 111 (k tomu: P. Nešpor, tamtéž, s. 144; V. Macek, tamtéž, s. 146; E. Štern, tamtéž, s. 179; an., tj. A. Novák, Přehled 9, 1910/11, s. 154); J. Hilbert: J. V., literární a divadelní kritik Času (k V. kritické metodě), Venkov 12. 10. 1911; an. (A. Novák): Povznesené stanovisko (polemika), Přehled 10, 1911/12, s. 671; F. X. Šalda: J. V. jako kritik (k ref. Duše a dílo), Čes. kultura 1, 1912/13, s. 570 → KP 9 (1954) + J. V. při díle (polemika s V. hodnocením A. Sovy, J. S. Machara a O. Březiny), tamtéž 2, 1913/14, s. 211 → KP 9 (1954); A. P. (Procházka): „Rozhovorů" část třetí (polemika), MR 1916, sv. 30, s. 234; ● k padesátinám: an., NL 9. 11. 1917; O. Fischer, Čes. revue 11, 1917/18, s. 126; J. B. (Borecký), Topičův sborník 5, 1917/18, s. 138; L. N. Zvěřina, Lípa 1, 1917/18, s. 140; J. F. (Folprecht), Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 167; B. Polan, Nové Čechy 1918, s. 32 ●; an.: Básník a politika (i k hodnocení O. Březiny), Národ 1918, s. 601; V. Dyk: Znamení doby (o V. a konkrétnosti v poezii), Cesta 1, 1918/19, s. 46; K. Č. (Čapek): Literatura a socialism, tamtéž, s. 387 → O umění a kultuře 1 (1984) + Ve 29. čísle… (polemika o demokratičnosti v poezii), tamtéž, s. 440 → O umění a kultuře, Od člověka k člověku (Dodatky) (1995); O. Fischer: Analytik, Kritika 1924, s. 103 → Slovo o kritice (1947); ● k šedesátinám: J. Fučík, Kmen 1, 1926/27, s. 266; J. Bartoš, Sever a Východ 1927, s. 342; A. N. (Novák), LidN 8. 11. 1927; -vh- (M. Hýsek), NL 8. 11. 1927; F. Götz, NO 8. 11. 1927; Ot. F. (Fischer), Prager Presse 8. 11. 1927; J. Knap, Venkov 8. 11. 1927; mj. (M. Jirko), Čes. slovo 9. 11. 1927; an. (J. Hora), RP 9. 11. 1927; E. Konrád, Cesta 10, 1927/28, s. 125; Mk, Lit. rozhledy 12, 1927/28, s. 89; an., Naše doba 35, 1927/28, s. 126; -och- (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 127; F. Götz, Lit. svět 1, 1927/28, č. 3 ●; J. Durych: Anděl kapitální, Rozmach 1927, s. 353 → Ejhle člověk! (1928) a Polemiky a skandály (2002); P. Fraenkl: Několik poznámek o J. V. jako kritiku literárním, RA 3, 1927/28, s. 39; -jef- (J. Fučík): Program a kritika (k autorství textů v Osvobozeném divadle), Tvorba 2, 1927/28, s. 158 → Divadelní kritiky (1956); P. Fraenkl: K vývoji novodobé české literární kritiky, RA 5, 1929/30, s. 316; J. Karásek ze Lvovic: Psychologické poznámky k poznání literární generace let devadesátých, RA 6, 1930/31, s. 378 → Vzpomínky (1994); E. Rádl: Ještě o budoucnosti naší literatury, Naše doba 40, 1932/33, s. 127; ● ref. Idea Národního divadla: M. H. (Hlávka), RA 9, 1933/34, s. 40; Ot. F. (Fischer), LidN 16. 1. 1934; la., Čes. slovo 17. 1. 1934; P. F. (Fraenkl), NO 15. 2. 1934 ●; kd (E. Konrád): Vidění bez pochopení (k V. hodnocení V. Hálka a J. Nerudy), NO 1. 5. 1935; ● ref. Karel Hynek Mácha: m. n. (M. Novotný), LidN 8. 6. 1936; K. P. (Polák), PL 8. 7. 1936; P. E. (Eisner), Prager Presse 1. 10. 1936; J. V. S. (Sedlák), Venkov 1. 10. 1936 ●; ● k sedmdesátinám: P. Buzková, Čes. slovo 7. 11. 1937; kd (E. Konrád), LidN 7. 11. 1937; V. Martínek, Moravskoslezský deník 7. 11. 1937 → Živné zdroje (1972); G. (F. Götz), NO 7. 11. 1937; AMP. (A. M. Píša), PL 7. 11. 1937 → Třicátá léta (1971); -s. (J. Seifert), Ranní noviny 7. 11. 1937; M. Hýsek, Venkov 7. 11. 1937; E. Synek, Telegraf 8. 11. 1937; B. Václavek, Mor. večerník 14. 11. 1937 → Literární studie a podobizny (1962); J. B. Č. (Čapek), Naše doba 45, 1937/38, s. 126 ●; A. Pražák: J. V., sb. O českou literární kritiku (1940) + in Míza stromu (1940, s. 195); ● nekrology: P. Laichter, Naše doba 47, 1939/40, s. 498; -btk- (V. Brtník), Zvon 40, 1939/40, s. 463; J. Träger, A–Zet 11. 4. 1940; A. Pražák, Čes. slovo 11. 4. 1940 + Naše věda 1941, s. 121; kd (E. Konrád), LidN 11. 4. 1940; M. Rutte, NL 11. 4. 1940; an., Telegraf 11. 4. 1940; J. Frejka, A–Zet 12. 4. 1940; J. Sajíc, Lid. listy 12. 4. 1940; J. B. Čapek, LidN 12. 4. 1940; K. Engelmüller, Nár. politika 12. 4. 1940; Kazetka (K. Z. Klíma), LidN 14. 4. 1940; A. M. Brousil, Venkov 14. 4. 1940; an., Naše zprávy 17. 4. 1940; F. Pujman, Venkov 17. 4. 1940; F. T., Nár. divadlo 1. 5. 1940 ●; J. B. Čapek: J. V. jako kritik literární, LidN 12. 4. 1940; E. Chalupný: J. V. jako kritik naukový, Čes. slovo 13. 4. 1940; an.: Celá pozůstalost… (o předání do Nár. muzea), LidN 10. 11. 1940; Zka. (V. Zelinka): Jindřich Milinský byl pseudonym…, Naše zprávy 19. 2. 1941; jtg (J. Träger) in J. V.: Kapitoly o dramatě (1941); ● ref. Kapitoly o dramatě: E. Bass, LidN 16. 10. 1941; G. (F. Götz), NO 8. 11. 1941; p. (A. M. Píša), PL 10. 12. 1941; B. F. (Fučík), Akord 9, 1941/42, s. 139 → Kritické příležitosti 2 (2002); J. Honzl, SaS 1942, s. 96 ●; S. Lom: J. V., Čteme 1942, č. 1; J. Träger in J. V.: Eduard Vojan (1943); ● ref. Eduard Vojan: J. Kopecký, LidN 12. 10. 1943; p. (A. M. Píša), Nár. práce 13. 11. 1943; P. Laichter, Naše doba 51, 1943/44, s. 137 ●; K. Sezima in Z mého života 2 (1945, s. 31); J. Kopecký: Kritik a herec, Divadelní zápisník 1, 1945/46, s. 560 a 615; K. Engelmüller in Z letopisů českého divadelnictví 1 (1946, s. 244); Ant. Veselý in Neblednoucí podobizny (1946, s. 144); ● ref. Cestou: P. Eisner, KM 1946, s. 439; R. H., Akord 13, 1946/47, s. 319; Hý (L. Holý), Svob. slovo 5. 2. 1947; Bra. (J. Brambora), Práce 13. 7. 1947; F. Jakubův, LD 1. 8. 1947 ●; F. Tetauer: Dva kritici, V. Tille a J. V., in Sedmero zástav (1947); ● ref. Kapitoly o dramatě (rozšíř. vyd.): R. Grebeníčková, Lid. kultura 1947, s. 43; G. (F. Götz), NO 8. 11. 1947 ●; S. Lom: Celostní kritik a člověk, Divadelní zápisník 1947, s. 320; F. Pujman: Za Šaldou a V., tamtéž, s. 328; J. Kopecký: Dvě vodá-

kovské kapitoly, tamtéž, s. 354; ● k 80. výr. nar.: kp. (K. Polák), PL 8. 11. 1947; J. M. K. (Kvapil), Svob. slovo 9. 11. 1947; jtg (J. Träger), Divadlo 1947, s. 119 ●; J. Antoš: Kompozice o panu prof. J. V., LitN 1948, s. 50; P. Laichter: ref. Kapitoly o dramatě a Cestou, Naše doba 1948, s. 221; J. T. (Träger): V. korespondence, Divadelní zápisník 1948, s. 392 + in J. V.: Shakespeare (1950); B. Hodek: ref. Shakespeare, LD 9. 4. 1950; ● k 10. výr. úmrtí: (jtg) (J. Träger), Práce 9. 4. 1950; J. H. (Hrabák), Rovnost 9. 4. 1950; J. M. Kvapil, Svob. slovo 9. 4. 1950 ●; Ort Jan (P. Eisner): J. V. a jazyk, Svob. slovo 8. 11. 1957; F. Kubka in Na vlastní oči (1959, s. 89); Z. Heřman: Kritický typ J. V., Divadlo 1960, s. 194; J. Träger: Nad V. příkladem, Divadelní noviny 6, 1962/63, č. 7–8; J. Bartl: Scénografie a historie české publicistiky, Acta sceanographica 6, 1965/66, č. 1–2; ● k 100. výr. nar.: an., Divadelní noviny 11, 1966/67, č. 10–11 (obs. Šaldovy dopisy V. z 1922–28); J. Š. (Švehla), Práce 8. 11. 1967; J. Císař, RP 8. 11. 1967; V. Müller, LD 12. 11. 1967; vlp (V. Procházka), Kulturní tvorba 1967, č. 45; J. Š. (Šnobr), LitN 1967, č. 45; J. Träger, Plamen 1967, č. 11; L. Šmíd, Vlastivědný zpravodaj Polabí 1967, s. 93; J. Kopecký, Divadelní noviny 11, 1967/68, č. 7; an., tamtéž, č. 10–11 ●; J. Träger: J. V., Kulturněpolitický kalendář 1967, s. 237 + in J. V.: Tváře českých herců (1967); ● ref. Tváře českých herců: V. Běhounek, Práce 21. 2. 1968; J. B. (Beránek), Nové knihy 1968, č. 10; A. Závodský, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1969, č. 16 ●; ● k 40. výr. úmrtí: M. Obst, Čes. jazyk a literatura 30, 1979/80, s. 331; (pd) (P. Dolanský), LD 10. 4. 1980 ●; in O. Hostinský o divadle (1981, s. 136); in sb. Otokar Fischer a Národní divadlo (1983); E. Taxová in ant. Experimenty. Český literární esej z přelomu 19. a 20. století (1985); A. Fuchs: Kritika jako veřejná služba. J. V., Dramatické umění, sv. 9, 1985, č. 3 + Kritik, který měl rád herce, Scéna 1985, č. 9; ● k 120. výr. nar.: (fc) (G. Francl), LD 7. 11. 1987; M. Štemberková, Nové knihy 1987, č. 44 ●; J. Jaroš: Začátky českého myšlení o filmu, Filmový sborník historický 2 (1991, s. 213); F. Černý: Od Chmelenského k V., Divadelní noviny 1993, č. 5; J. Knapík, E. Šormová: „Tato publikace je jedním slovem škodlivá“. Dopis Jaroslava Pokorného předsednictvu Národní ediční rady české a lektorské radě ÚV KSČ z března 1950 (o kn. Shakespeare), Divadelní revue 2000, č. 3; J. Šalda in Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace (2001, s. 174); P. Sladký in Počátky české rozhlasové teorie, Svět rozhlasu 2002, č. 8; J. Kudrnáč in ant. Česká literární kritika v dotyku se strukturalismem (1880–1940) (2003); L. Merhaut: Vlasť, Neruda a prostor veřejný (rozlehlá polemika ve zkratce), sb. Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století (2004); E. Tabery: Kritik, kterého měli rádi, Respekt 2005, č. 14.

dv, zp

Felix **Vodička**

* 11. 4. 1909 *Innsbruck* (Rakousko)
† 5. 1. 1974 *Praha*

Literární historik zabývající se zvláště literaturou 19. století, teoretik uplatňující strukturalistickou metodologii především v otázce vývoje literatury a konkretizace literárních děl, editor.

Syn železničního inženýra. Obecnou školu vychodil v Olomouci, kde také navštěvoval reálné gymnázium, po přestěhování rodiny do Plzně 1924 pokračoval na tamním gymnáziu (mat. 1928). 1928–33 studoval na pražské filoz. fakultě historii, bohemistiku a slavistiku (u J. Šusty, J. Pekaře, M. Weingarta, J. Jakubce, E. Smetánky, J. Horáka); navštěvoval rovněž estetické semináře J. Mukařovského a přednášky F. X. Šaldy o francouzské literatuře a V. Tilleho ze srovnávacích dějin literatur (docházel i do seminářů a přednášek o geografii a geomorfologii na přírodovědeckou fakultu). Studia ukončil s aprobací pro učitelství na středních školách (státní práce *Humanismus a renesance v Polsku*); doktorát získal 1935 (disertace *Béranger a česká literatura*). Od 1934 učil češtinu, dějepis i zeměpis a přírodopis na Jiráskově státním gymnáziu v Praze, zprvu jako kandidát profesury a zatímní profesor, definitivu získal 1937. Vedle pedagogické činnosti se věnoval vědecké práci, byl členem Literárněhistorické společnosti českosl. (bibliografické komise) a především Pražského lingvistického kroužku; za ČSR spolupracoval na přípravě publikace Répertoire chronologique des littératures modernes (Comission internationale d'histoire littéraire moderne, Paříž 1935) za vedení P. van Tieghema. Od 1946, kdy se stal docentem (habilitace *Počátky krásné prózy novočeské*), působil na pražské filoz. fakultě. 1947 byl jmenován mimořádným profesorem Pedagogické fakulty UK, 1949 řádným profesorem, 1949–50 zde vykonával funkci děkana. 1952 se stal členem korespondentem ČSAV, 1956 získal hodnost doktora filologických věd (na základě dosavadní publikační činnosti). 1959 přešel na Filoz. fakultu UK, zároveň působil v Ústavu pro českou literaturu ČSAV jako zástupce ředitele a vedoucí oddělení obrozenské literatury (mj. byl redaktorem a spoluautorem 2. dílu *Dějin české literatury*), 1968–70 jako ředitel (po tu dobu měl na fakultě neplacenou dovolenou). Bohatá byla jeho činnost přednášková, redakční, ediční a orga-

nizační: po válce spolupracoval na koncepci Památníku nár. písemnictví, od 1947 se podílel na redakci časopisu Slovo a slovesnost (posléze člen redakční rady), působil v redakčních radách ediční řady Národní knihovna (od 1948), spisů J. Nerudy (od 1950) a K. H. Máchy (1953), časopisů Čes. literatura (od 1953, 1968–70 předseda), Literární noviny (Literární listy, Listy, od 1963), Čes. jazyk a literatura (1963–68), ve výboru Čes. literárního fondu, v komisích pro vydávání spisů J. Dobrovského (od 1952) a J. A. Komenského (1956–58), byl členem redakce Souboru díla F. X. Šaldy (od 1948) a Příručního slovníku naučného (1962–67). Za svou aktivitu 1968–69 (mj. člen koordinačního výboru tvůrčích svazů) byl 1970 vyloučen z vědecké rady fakulty a byl mu ukončen pracovní poměr (se zpětnou platností), t. r. po infarktu opustil funkci ředitele Ústavu, byl zbaven dalších funkcí i možnosti publikovat, 1971 byl nucen odejít do důchodu. Zemřel na rakovinu. – V. manželkou byla dcera lingvisty a literárního historika F. Ryšánka; jeho zetěm byl estetik, teoretik divadla a literatury a editor strukturalistických prací M. Procházka (1942–1997).

Jako literární vědec se V. soustředil především na českou literaturu 19. století, na problematiku literárního vývoje v širších celcích, ohlasu a recepce uměleckých děl v proměňujících se souvislostech. Otázky metodologické (prosazující se již v jeho raných komparatistických studiích *Březina a Baudelaire, J. Vrchlický a Th. de Banville, Ohlas Bérangerovy poezie v české literatuře;* posmrtně v souboru *Francouzské impulsy v české literatuře 19. století*), důraz na systémovost literárněhistorického výkladu a snaha zahrnout do vědeckého zkoumání i ty složky literárního díla, jež dřívější bádání ponechávala subjektivnímu soudu, jej přivedly koncem 30. let do Pražského lingvistického kroužku. Z jeho prostředí vycházela i V. rozsáhlá programová strukturalistická studie *Literární historie, její problémy a úkoly*. Na rozdíl od dosavadního zaměření literárněvědných strukturalistů na teoretické otázky poetiky, uplatňované zároveň v analýzách převážně básnických textů, se V. pokusil vyvodit z estetických hledisek strukturalismu závěry pro literární historii a poskytnout literárnímu dějepisu teoreticky propracovanou metodologii. Vycházel z hlediska historické podmíněnosti díla (jeho struktury ve všech vrstvách), jemuž jako proměnlivému estetickému objektu přisoudil imanentní vývojovou logiku, v jejímž rámci se teprve realizují vnější mimoliterární zásahy v rovině individuální (autorský kontext) nebo v rovině historicko-společenské. Do literární historie tak integroval současně otázky pokládané z hlediska časového i řešené v osobitých celcích (např. žánrových); v požadavku organického propojení výzkumu historických kontextů a proměn poetiky spočívá hlavní přínos V. pojetí literární historie, které je dáno jak funkčním hlediskem umožňujícím sledovat a vysvětlit pohyb a proměny literární struktury vzhledem k její genezi i k historicky podmíněným vývojovým tendencím, tak zřetelem k literárnímu působení díla, tj. k jeho recepci a konkretizaci. Pojem konkretizace V. přejal od polského fenomenologa R. Ingardena a jeho pojetí dále rozvinul: literární dílo chápal jako znak potenciálně nadaný estetickou funkcí, jehož význam a estetickou hodnotu lze postihnout jen na základě daných literárních konvencí a norem, v rámci proměn časových i žánrových. V jeho koncepci je tak konkretizována celá struktura díla, která tím, že je promítnuta na pozadí aktuální literární tradice, nabývá nového charakteru v proměnách času, společnosti i individuálního vědomí. Obecně teoretickou i metodologickou podnětnost tohoto pojetí prokázala stať *Literárněhistorické studium ohlasu literárních děl,* rekonstruující na nerudovském materiálu historický proces vnímání literárních jevů a proměn jejich hodnocení. Rekonstrukce literární struktury v jejích proměnách je také těžištěm knihy *Počátky krásné prózy novočeské,* podávající bohatě materiálově doložený výklad a hodnocení jedné z konstitutivních etap vývoje české prózy v její jazykové a stylistické specifičnosti, estetické intenci i společenské působnosti; propojení literárněhistorického a literárněteoretického hlediska s komparatistickým umožnilo objevně ukázat tuto etapu jako součást širšího evropského literárního preromantismu. Na výsledky strukturalistického období navazoval V. i později, když z marxistického hlediska vytvářel koncepci české obrozenské literatury, stanovil její periodizaci, sledoval vývoj jednotlivých žánrů i vůdčích osobností. Jejím metodologickým základem se nejprve (v 50. letech) stala tzv. teorie úkolů (rozpracování dřívějšího pojmu funkce), nahlížející společenskohistorický vývoj jako jeden z důležitých faktorů, který klade duchovní aktivitě člověka historic-

ky podmíněné úkoly; zdůrazňuje práci umělce stavěného před úkol vyrovnat se v podmínkách vývoje literární struktury (promítnuté do autorova, případně kolektivního vědomí) s novou životní, individuální i společenskou skutečností. Na tomto pojetí je založena většina následujících studií o obrozenské literatuře (soubor s příznačným titulem *Cesty a cíle obrozenské literatury*) i autorská a redakční činnost na druhém svazku *Dějin české literatury.* Přitom si V. uchoval schopnost nazírat vývoj literatury jako proces realizující se v průsečíku autor – tradice – společenská realita, tj. jako otevřený proces, příčící se normativnímu hodnocení nebo preferování jednoho tvůrčího principu. Hledání a vývoj vztahu mezi strukturalistickým východiskem a marxistickým pojetím literární vědy u V. lze sledovat i v souboru studií *Struktura vývoje* (zahrnujícím všechny významnější práce z 1941–67); kontinuita vědeckého zájmu je zde dána nejen předmětem studia (obrozenská literatura, K. H. Mácha, B. Němcová, J. Neruda jako klíčová osobnost 2. poloviny 19. století), ale i zaměřením na literární vývoj, na proměny literární struktury a v jejich rámci na některé zásadní otázky (např. polarita romantismu a realismu, národní individuálnosti a světovosti, literární kontinuity, tradice a modernosti), a to způsobem, který vrací pojmům jejich konkrétní dobový obsah a platnost. Nedílnou součástí V. aktivit byly univerzitní přednášky, inspirující mj. další generaci literárních historiků, stejně jako pokus o nové metody vyučování literatury na středních školách, založený především na iniciativní snaze zachytit českou literární tvorbu ve světovém kontextu (autorská, koncepční a redakční práce na učebnici *Svět literatury 1*; další připravený díl již nemohl vyjít). V. psal rovněž hesla do Ottova slovníku naučného nové doby (1940–41); přispěl též do ineditních souborů (např. 1971 Pozdravy Jaroslavu Seifertovi).

ŠIFRY: FV, F. Vka. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. A Prague School Reader on Esthetics, Literary Structure and Style (Washington 1964); Acta Universitatis Carolinae. Philologica 3. Slavica Pragensia 4 (1962); kat. Božena Němcová 1862–1962 (Čes. Skalice 1962); sb. Co číst ze světových literatur (1961); ČNM (1933, Březina a Baudelaire); Časopis Matice moravské (1936–39; 1938 Moravské beletristické studie Jana Herbena, sep. 1939); Čes. literatura (1953–68; 1957 Teze k dějinám starší české literatury a literatury národního obrození, s jinými, část sep. 1959 s tit. Literatura národního obrození. Teze k dějinám české literatury); Českosl. rusistika (1962); sb. Českosl. přednášky pro 4. mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě (1958); sb. Českosl. přednášky pro 5. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii (1963); Čes. jazyk a literatura (1967–68); sb. Čeština v životě a ve škole (1947); Čeští spisovatelé 19. století (1971, an. hesla Karel Jaromír Erben, Karel Hynek Mácha, Jan Neruda; 1973 s tit. Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století); sb. Čtení o jazyce a poezii (1942, Literární historie, její problémy a úkoly); Dějiny a současnost (1959); sb. Editor a text (1971, an.); sb. F. X. Šalda 1867–1937–1967 (1968); Filmové a televizní noviny (1969); sb. Chudožestvennyj metod i tvorčeskaja individualnosť pisatelja (Moskva 1964); sb. Janu Mukařovskému k šedesátce (1952); Ježegodnik Bolšoj sovetskoj enciklopedii (Moskva 1960–62); sb. Josef Dobrovský 1753–1953 (1953); sb. Karel Hynek Mácha (1937); sb. Konference o novinářském díle Karla Havlíčka Borovského (1957); sb. Konference o textu Slezských písní v Opavě 10. a 11. září 1963 (1964); Kritický měsíčník (1940); Kulturní tvorba (1965); Kurýr Odeonu (1969); Lid. noviny (1940, 1949); Listy filologické (1935, 1946; 1935 Ohlas Bérangerovy poezie v české literatuře); Lit. listy, pokr. Listy (1968–69); Lit. noviny (1956–67); Naše řeč (1954 Nerudův tematický a jazykový program v Poetických besedách → sb. K jazyku a slohu našich klasiků, 1954); sb. O básnickém jazyce (1947, Básnický jazyk jako výtvor národní kultury); sb. Odeon, dříve SNKLU (1967); Orientace (1966–69); Plamen (1962–65); Práce (1961); Rudé právo (1960, 1962–64); Sborník Společnosti Jaroslava Vrchlického 11 (1932–34, J. Vrchlický a Th. de Banville); Sborník Vysoké školy pedagogické. Jazyk a literatura 1 (1959); Slavjane (Moskva 1958); Slovenská literatúra (Bratislava 1960, 1966, 1969); Slovenské pohľady (Bratislava 1964); Slovo a slovesnost (1941–42, 1947–52; 1941 Literárněhistorické studium ohlasu literárních děl. Problematika ohlasu Nerudova díla); sb. Strážce tradice. Arnu Novákovi na památku (Praha, Olomouc 1940); sb. Struktura a smysl literárního díla (1966); sb. Studie a práce lingvistické 1. K 60. narozeninám akad. Bohuslava Havránka (1954, Vztah obrozenské literatury k literárnímu dědictví); Svob. noviny (1948); sb. 6. mezinárodní sjezd slavistů v Praze 1968 (1968); Škola a kultura (1946); sb. Tekstologia v krajach słowiańskich (Vratislav, Varšava, Krakov 1963); Tvorba (1962); sb. Umění a kritika (1961); sb. Věčný Mácha (1940); Věstník ČSAV (1958); sb. Z dějin české literární kritiky (1965); Zeměd. noviny (1967); Zítřek (1968); Zlatý máj (1967, 1969); Zprávy Jednoty klasických filologů (1967); – posmrtně: Čes. literatura (1993, Kritický ohlas Písní kosmických); sb. Studie o české literatuře na přelomu století (1991, záznamy V. přednášek z 1952, ed. J. Hrabáková, J. Janáčková → upr. 2001 in Česká literatura na předělu století); Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze (1988, Erben časový a nadčasový). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Bibliografie československých prací filologických

za rok 1935, část 2. Literatura (1938, s A. Grundem a J. Bramborou); Počátky krásné prózy novočeské. Příspěvek k literárním dějinám doby Jungmannovy (1948); Česká literatura v devadesátých letech 19. století (záznam přednášek, b. d., 1952, rozmnož.); Havlíčkův boj veršem a satirou (1952, tiráž 1953); Cesty a cíle obrozenské literatury (1958); Dějiny české literatury 2. Literatura národního obrození (1960, s jinými, i red.; upr. 1978 in skripta Přehled dějin české literatury 19. století 1. Národní obrození, an., ed. J. Janáčková a V. Menclová); Svět literatury 1 (1967, s jinými, i red.; upr. vyd. 1995; V. kapitoly přeprac. španělsky s tit. El mundo de las letras, Santiago de Chile 1971, s texty O. Běliče); Struktura vývoje (1969; rozšíř. vyd. 1998); – posmrtně: Francouzské impulsy v české literatuře 19. století. Rané studie (2003, ed. Z. Dětáková). – *Výbor:* Die Struktur der literarischen Entwicklung (Mnichov 1976, red. F. Boldt). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Slovo a slovesnost (1947–54; 1947–52 s B. Havránkem, K. Horálkem a J. Mukařovským, 1953–54 s B. Havránkem, K. Horálkem a M. Dokulilem); *sborníky:* Struktura a smysl literárního díla (1966, s M. Jankovičem a Z. Pešatem), F. X. Šalda 1867–1937–1967 (1968, s J. Brabcem, F. Kautmanem a L. Svobodou), Slovanská filologie na Univerzitě Karlově (1968, s J. Kurzem a Z. Havránkovou); *katalog:* Památník národního písemnictví (1953, s B. Novákem); *učebnice:* Základy teorie literatury (1952, s jinými), V. V. Golubkov: Metodika vyučování literatuře (1952, s R. Schamsem); *edici:* České literární moderny (1967, s J. Kotalíkem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Jungmann: Krátká historie národu, osvícení a jazyka (1947) + Boj o obrození národa (1948, výbor); F. X. Šalda: Duše a dílo (1947, Soubor díla, sv. 2) + Kritické projevy 2 (1950, Soubor díla, sv. 11); J. Neruda: Básně 1 (1951, Spisy, sv. 1) + Knihy básní (1951, Národní knihovna, sv. 30) + Balady a romance, Zpěvy páteční (1955) + Básně 2 (1956, Spisy, sv. 2) + Čtyři knihy básní (1959) + Balady a romance (1959) + Prosté motivy (1962) + Dětem (1963, s J. Štefánkem) + Obrázky (1965, výbor z próz) + Básně (1973, pod jm. M. Otruby); České pohádky (1954, s A. Jedličkou a jinými); B. Němcová: Vybrané spisy 1–4 (1957, s J. Sirotkem) + Výbor z díla 1–3 (1974, pod jm. M. Pohorského); J. Kollár: Vlastenec (1963, s R. Havlem). ▮

BIBLIOGRAFIE: M. Laiske: Soupis prací prof. dr. F. V. za léta 1933–1968, ČLit 1969, s. 179; V. Vladyková: Bibliografie prof. dr. F. V. za léta 1969–1993, ČLit 1994, s. 203. ▮ LITERATURA: sb. The Structure of the Literary Process. Studies dedicated to the Memory of F. V. (Amsterdam, Filadelfie 1982, ed. P. Steiner, M. Červenka a R. Vroon; přisp. M. Červenka, L. Doležel, M. Drozda → ČLit 1990, s. 289, F. W. Galan, L. Matejka, M. Sedmidubský); sb. F. V. 2004 (2004, ed. A. Jedličková; přisp. i J. Holý, J. Janáčková, M. Jankovič, T. Kubíček, M. Kubínová, L. Kusáková, Z. Pešat, H. Schmid, O. Sládek, D. Tureček). ▮ an. (P. Eisner): ref. Březina a Baudelaire, Prager Presse 27. 8. 1933; A. N. (Novák): ref. Ohlas Bérangerovy poezie v české literatuře, LidN 6. 4. 1936; K. P. (Polák): ref. Moravské beletristické studie Jana Herbena, Nár. práce 23. 5. 1939; J. Heidenreich (Dolanský): ref. Literární historie, její problémy a úkoly, SaS 1943, s. 201; ● ref. Počátky krásné prózy novočeské: V. Šmilauer, ČMF 21, 1947/48, příl. Philologica, s. 25; K. P. (Polák), PL 15. 2. 1948; Z. Koňák, NO 25. 2. 1948; B. Balajka, LD 26. 3. 1948; J. Pistorius, KM 1948, s. 234; J. Š. Kvapil, Naše doba 1948, s. 306; A. Grund, LidN 18. 7. 1948; A. Závodský, Naše věda 26, 1948/49, s. 147; J. Hrabák, SaS 11, 1948/49, s. 135 ●; M. Kačer: ref. Vztah obrozenské literatury k literárnímu dědictví, ČLit 1955, s. 194; O. Králík: Polemika, či stanovisko? (K problémům Máchovy Pouti krkonošské), SlSb 1956, s. 408 (reakce na text F. V., ČLit 1956, s. 74; k tomu dále F. V., ČLit 1956, s. 358 a O. Králík, SlSb 1957, s. 127) + Almanach Máj 1858 a jeho redaktor (polemika), SlSb 1958, s. 355; ● ref. Cesty a cíle obrozenské literatury: M. Otruba, LitN 1959, č. 12; K. Rosenbaum, SLit (Bratislava) 1959, s. 107; S. Šmatlák, ČLit 1959, s. 170; M. Pohorský, Nová mysl 1960, s. 573 ●; ● ref. Dějiny české literatury 2: B. Balajka, Čes. jazyk a literatura 11, 1960/61, s. 383; M. Heřman, Dějiny a současnost 1961, č. 1; V. Stejskal, LitN 1961, č. 6; S. Šmatlák, ČLit 1961, s. 180 ●; K. Kosík: Filozofie a dějiny literatury, Plamen 1961, č. 4; ● polemika k V. hodnocení R. Jakobsona (LitN 1966, č. 41): L. Štoll, LitN 1966, č. 45; F. V., LitN 1966, č. 48 a 1967, č. 2; L. Štoll, LitN 1966, č. 51; M. Červenka, LitN 1967, č. 1 → Obléhání zevnitř (1996); R., tamtéž, č. 2 ●; ● ref. Svět literatury 1: R. Šťastný, Čes. jazyk a literatura 18, 1967/68, s. 193 a 383 (k tomu V. Vařejková a J. Rambousek, tamtéž, s. 193 a 383; F. V., tamtéž, s. 241); M. Hölzel, ČLit 1968, s. 234 ●; ● k šedesátinám: R. Schams, Čes. jazyk a literatura 19, 1968/69, s. 470; M. Tomčík, ZM 1969, s. 207; J. Brabec a E. Strohsová, Listy 1969, č. 14; (rp) (R. Pytlík), LD 11. 4. 1969; J. Šimůnek, Mladá fronta 11. 4. 1969; (v. k.) (V. Karfík), Práce 11. 4. 1969; Z. Pešat, RP 11. 4. 1969; bš (B. Štorek), Svob. slovo 11. 4. 1969; V. Mayer, Průboj 14. 4. 1969; an., Reportér 1969, č. 19; O. Čepan, SLit (Bratislava) 1969, s. 113 ●; M. Červenka: Vývoj struktury a struktura vývoje, Orientace 1968, č. 5 → (rozšíř. s tit. O V. metodologii literárních dějin) in F. V.: Struktura vývoje (1969) + Oživující pohled na vývoj literatury, Kurýr Odeonu 1969, s. 19; V. Štěpánek: Vědecká osobnost F. V., AUC Praha. Philologica 4–5. Slavica Pragensia 11, 1969, s. 19; J. Janáčková: Erbenova Kytice v ohlasu, tamtéž, s. 179; ● ref. Struktura vývoje: J. Adam, Zeměd. noviny 23. 4. 1969; R. Chmel, Mladá tvorba (Bratislava) 1969, č. 9; F. Svejkovský, Nové knihy 1969, č. 19; V. Karfík, Orientace 1969, č. 4; S. Šmatlák, Romboid (Bratislava) 1969, č. 4; M. Petříček, Práce 19. 7. 1969; A. Bagin, SLit (Bratislava) 1970, s. 239; O. Sus, HD 1970, č. 3 → Bez bohů geneze? (1996); L. Bauer, Umjetnost riječi (Záhřeb) 1970, s. 395; D. Ďurišin, Slavica Slovaca (Bratislava) 1970, s. 418; E. Madany, Pamiętnik słowiański (Vratislav, Varšava, Krakov) 1970, s. 267 ●;

H. R. Jauss in Literaturgeschichte als Provokation (Frankfurt n. M. 1970, s. 246); H. Schmid: Zum Begriff der ästhetischen Konkretisation im tschechischen Strukturalismus, Sprache im technischen Zeitalter (Berlín) 1970, s. 290; F. Boldt: Kommentar zu den Texten (k překl. studie Mezi poezií a prózou), Postilla Bohemica (Kostnice) 1973, č. 2–3; H. Günther in Struktur als Prozess (Mnichov 1973); J. Polák: Ke vzniku českého literárněvědného strukturalismu, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1973, č. 20; ● nekrology: am. (A. Molnár), Kostnické jiskry 1974, č. 4; W. Lektorowicz, Teksty (Varšava) 1974, č. 4; J. Śliziński, Biuletyn historików literatur zachodniosłowiańskich (Varšava) 8 (1975, s. 108) ●; R. Warning: Rezeptionsästhetik als literaturwissenschaftliche Pragmatik, sb. Rezeptionsästhetik. Theorie und Praxis (Mnichov 1975); H. Schmid: Aspekte und Probleme der ästhetischen Funktion im tschechischen Strukturalismus, sb. Sound, Sign and Meaning (Ann Arbor 1976, s. 386); F. W. Galan: Toward a Structuralist Literary History, tamtéž (s. 456); J. Striedter in F. V.: Die Struktur der literarischen Entwicklung (Mnichov 1976) → (část) Literary Structure, Evolution and Value (Cambridge Mass., Londýn 1989); L. Matejka: Postscript: Prague School Semiotics, sb. Semiotics of Art. Prague School Contributions (Cambridge Mass., Londýn 1976); F. W. Galan: Nedožité jubileum, Proměny (Washington) 1980, č. 1; K. Chvatík in Tschechoslowakischer Strukturalismus (Mnichov 1981); O. Sus: Fragezeichen zum Problem der literarischen Entwicklung, Wiener slavistischer Almanach 1981, č. 8; P. Steiner in sb. The Prague School. Selected Writings (Austin 1982); M. Grygar in The Possibilities of a Structural Analysis of the Literary Process, Russian Literature (Amsterdam) 1982, s. 331; vbc (V. Vrabec): Příkladná osobnost, Svob. slovo 11. 4. 1984; M. Procházka: Dvě teorie literární historie. Pražská škola a tzv. Bachtinova skupina, Estetika 1984, s. 113 → sb. Issues in Slavic Literary and Cultural Theory (Bochum 1989); M. Grygar in Terminologický slovník českého strukturalismu 1 (Amsterdam 1985); R. Grebeníčková: Středočeské lokality v povídkách spisovatelů před 1848, Muzeum a současnost 1985, č. 8 → Literatura a fiktivní světy (1995); L. Doležel: Two Narratologies: Propp and Vodička, sb. Issues in Slavic Literary and Cultural Theory (Bochum 1989); ● k 80. výr. nar.: M. Otruba, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1989, č. 1–2; (ps) (P. Spunar), LD 11. 4. 1989; (jas) (J. Slomek), Mladá fronta 12. 4. 1989; L. Doležel, Svob. slovo 15. 4. 1989 (rozhovor); J. Kolár, Zeitschrift für Slawistik (Berlín) 1989, s. 632; M. Tomčík, SLit (Bratislava) 1989, s. 368 ●; L. Doležel in Occidental Poetics (Lincoln, Londýn 1990, s. 169; čes. 2000, s. 187); M. Červenka: Základní kategorie pražského literárněvědného strukturalismu, SLit (Bratislava) 1990, s. 305; M. Tomčík: ref. Erben časový a nadčasový, tamtéž, s. 390; Š. Drug: Prípad Jakobson, Romboid (Bratislava), 1990, č. 6 + Dodatok k Jakobsonovmu prípadu, SLit (Bratislava) 1991, s. 406 (i úryvky z V. dopisů L. Novomeskému z 1966); P. V. Zima: Evolution und Rezeption (von Mukařovský zu V.), Literarische Ästhetik (Tübingen 1991, Olomouc 1998); J. Janáčková: Vodičkův Neruda, sb. Jan Neruda 1991 (1992) + Učebnice literatury jako událost (Svět literatury 1), Nové knihy 1992, č. 24; J. Holý in Problém interpretace: pražský strukturalismus a hermeneutika, Slavia 1993, s. 411; J. Brabec: Literární historik v proudu dějin, Kritický sborník 1994, č. 1; ČLit 1994, zvláštní č. 2 (Sympozium na paměť F. V., přisp. P. A. Bílek, A. Branald, A. Haman, K. Hausenblas, V. Justl, Z. Kožmín → Studie a kritiky, 1995, M. Kubínová, H. Šmahelová, M. Štemberková, F. Valouch aj.); R. Grebeníčková: Počátky krásné prózy novočeské a srovnávací literatura, ČLit 1994, s. 296 → Literatura a fiktivní světy (1995); H. Šmahelová: V. strukturalistická koncepce literární historie, sb. Světová literárněvědná bohemistika 2 (1996) → (přeprac. s tit. Problém estetické funkce v dějinách) Prolamování struktur (2002); M. Tomčík: V. poňatie obdobia a niektoré otázky periodizácie českej literatúry 20. storočia, sb. Světová literárněvědná bohemistika 2 (1996); R. Ibler: Polemika Václava Černého s F. V. o Babičku, sb. Václav Černý – život a dílo (1996); L. Doležel: F. V. a moderní naratologie, ČLit 1996, s. 339; J. Hrabáková: Svět literatury v odkazu F. V., Sborník '97 (1997, s. 77); H. Korecká: F. V., Tvar 1999, č. 8; B. Fořt: V. vyvíjející se struktury, Estetika 2001, s. 61; M. Bauer in Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století (2003); M. Č. (Červenka), Z. D. (Dětáková) in F. V.: Francouzské impulsy v české poezii 19. století (2003); T. Kubíček: Mezi imanencí a náhodou. Příspěvek českého strukturalismu ke koncepci historiografie, ČLit 2006, č. 2–3 + Systém významové výstavby narativního díla v návrhu pražského strukturalismu, tamtéž, č. 4.

jt

Timotheus **Vodička**

* 16. 9. 1910 *Olomouc*
† 12. 5. 1967 *Olomouc*

Kritik, esejista a literární historik katolické orientace, překladatel z angličtiny.

Podepisoval se i řeholním jménem Vavřinec (často Vavřinec T. Vodička). – Otec byl bankovním zřízencem (padl v 1. světové válce na ruské frontě), matka pocházela z chalupnické rodiny. V. absolvoval reálné gymnázium v Olomouci (mat. 1929) a dále studoval na filoz. fakultě v Brně dějiny filozofie a dějiny světových literatur. 1930 přestoupil na pražskou filoz. fakultu, kde studoval do 1935 filozofii, srov-

návací dějiny literatury a estetiku; absolvoval též kurs vědeckého knihovnictví. 1934 konvertoval od českobratrské církve evangelické k církvi římskokatolické, 1937 vstoupil do benediktinského kláštera v Břevnově (přijal řeholní jméno) a zároveň studoval teologickou fakultu pražské univerzity. 1941 vystoupil z kláštera a stal se vedoucím redaktorem nakladatelství Velehrad v Olomouci, kde působil do 1944. Poté se živil jako překladatel a publicista, 1947–53 byl odborným lektorem nakladatelství Vyšehrad. Od 1953 byl v invalidním důchodu. Žil v Tasově, přátelsky se stýkal s J. Demlem, který jej pověřil pořadatelstvím svých spisů. 1956 uzavřel sňatek s Demlovou přítelkyní a vydavatelkou, překladatelkou a publicistkou M. R. Junovou (1917–2001).

V esejistice a kritice, soustředěné zejména v souborech *Stavitelé věží*, *Obraz, maska a pečeť* a *Vítr a voda,* V. akcentoval duchovní hodnoty a postoje oslavující a přijímající božský řád stvoření a zkoumal vzájemné vztahy básnické zkušenosti a výrazu, skutečnosti a iluze. Ve jménu pokory a nadosobní kázně odmítal mravní relativismus, průměrnost, sentimentalismus a vyumělkovanost i vypjatý subjektivismus; uplatňoval koncepci umění jako cesty k věčnosti, poznávání vnitřní pravdy věcí a tajemného přesahu životních smyslů. V. „glosy k praktické filozofii“ *Řád života* a *Krůpěje* rozvíjely křesťanské pojetí existence hledající těžiště mezi přijetím radosti a odříkáním, všedností a zázračnem, samotou a vzájemností. Podnětem ke studii *Princip českého verše* byl nesouhlas s důsledky jednostranného uplatňování „čisté“ přízvučnosti podle prozodické teorie J. Krále; V. chápal český verš, inspirován i novými výzkumy zvláště J. Mukařovského a R. Jakobsona, jako integrální útvar, jehož se účastní všechny složky jazyka. V. překladatelská aktivita se soustředila na autory spojené s katolickým prostředím, z nichž uváděl zvláště G. K. Chestertona.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Christopher P. Waters, Jindřich Plavec, Pavel Kryštof, Roman Allen, Spectator, V. Hanák; a., to, T. V., tv, tv., Va, V. T. V., v. v. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1931–48; 1947 E Legenda a historie, i sep.); Archa (Olomouc 1931); Čes. slovo (1934–35); Čin (1931); Dobrý pastýř, příl. O knihách (Frýdek 1946–47); sb. Chléb a slovo 1, 2 (Tasov 1948); Index; K. Miklík: Klíč k dobré literatuře (bibliografický soupis, 1938); Listy pro umění a kritiku (1933–36); Lit. rozhledy; sb. Na hlubinu (Olomouc); Nár. osvobození (1928, 1933); Našinec (Olomouc 1941); O knihách (Brno 1940–44); Otázky dneška (Přerov); Poezie (Kroměříž 1931, studie České překlady Havrana, i sep.); sb. Praporec (1938–40); Přehled (1934, studie Chesterton a modernismus); Rozhledy po literatuře a umění, pokr. Rozhledy (1934–36); Rozpravy Aventina (1929–31); Řád (1932–39; 1934 překl. F. Thompson: Shelley, G. K. Chesterton: Morálka Stevensonova díla, 1935 E Skryté dějiny v umění, vše i sep.); Studentský časopis; Vyšehrad (1938); – posmrtně: sb. Albertu Vyskočilovi k šedesátinám (1998, faksimile rkp. sb. z 1950); sb. Bítov 5–6 (1993). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie, práce o literatuře, umění a filozofii:* Legenda o zbožném bratru Pafnuciu, tiskaři (1931, pseud. Roman Allen); Povídka o Starém námořníkovi (P 1937, pseud. Christopher P. Waters); Chesterton čili Filozofie zdravého rozumu (E 1939); Umění býti žebrákem (E 1940); Jak psáti životy svatých (studie, 1942); Řád života (E 1944); Principy sociální etiky 1, 2 (EE 1945, 1946); Vítr a voda (EE 1946); Krůpěje (EE 1946); Obraz, maska a pečeť (EE 1946); František Sušil (monografie, 1946); Svatý Řehoř Veliký (studie, 1946 ← Ř. V.: Čtyřicet homilií na evangelia, 1946); Stavitelé věží (EE 1947); Kronika o svaté Johance z Arcu (P 1947); Řád morální a řád umělecký (E 1948 ← sb. Chléb a slovo 1, 1948); Princip českého verše (studie, 1948 ← sb. Chléb a slovo 2, 1948); Filozofie umění (E 1948); O čtyřech stříbrných podkovách (pohádka, 1964); – posmrtně: Zpěv němých úst (BB 1968, inedit.); Sláva Bohu za všechno (BB 1970, inedit.). – *Překlady:* S. Lewis: Úspěšné ctnosti reverenda Gantryho (1931); T. R. Ybarra: Bolívar Osvoboditel (1932); H. Belloc: Kardinál Richelieu (1933); J. F. Cooper: Vyzvědač 1, 2 (1933); D. Defoe: Život a zvláštní podivná dobrodružství Robinsona Crusoe, námořníka z Yorku 1, 2 (1933, s A. Vyskočilem); W. D. Hambly: Zaklínací tance primitivních národů (1934); R. L. Stevenson: Catriona (1934); M. Baring: Cesta do Neznáma (1936, s J. Čepem); R. Campbell: Pu Lorn hrozný (1936); J. Conrad: Únik (1936); E. Robinson: Plukovník Lawrence, nekorunovaný král Arábie (1937); Apoštolský list Pia XI. k miléniu sv. Václava (1945); Ch. Dickens: Vánoční koleda prózou (1945); J. Forster: Dickensovo dětství (1945); Řehoř Veliký: Čtyřicet homilií na evangelia (1946); H. E. Edgeworth: Poslední chvíle Ludvíka XVI. (1947); František Saleský: Úvod do zbožného života (1947); G. K. Chesterton: Svatý Tomáš Akvinský (1947) + Tajemství Otce Browna (1947, revize překl. R. Uhla) + Ortodoxie (1947) + Heretikové (1948) + Válka bohů a démonů (výbor, Melbourne 1957); R. Bellarmino: Úpění holubice čili O užitečnosti slz (1948). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Řád (1933–34, s jinými), O knihách (1942–43), Velehrad (nakl. list, 1946–48); *sborník:* Chléb a slovo 1, 2 (Tasov 1948); *knižnice*: Kritická knihovna (1946–48), Patristická knihovna (1946–48, v rámci Dominikánské edice Krystal), Přátelé boží (1947–48). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: F. Strá-

necká: Povídky a črty (1942); K. A. Vinařický: Kytka básniček (1942); J. Deml: Mohyla (1948, Dílo sv. 1); Sv. Ambrosius: O pannách, Pohřební chvalořeč O bratru Satyrovi (1948); Sv. Augustin: Čtvero pojednání o křesťanském boji (1948); – posmrtné vyd.: Cesta svaté Terezie Ježíškovy (1970). ■

LITERATURA: B. Koutník: ref. překl. D. Defoe, Čin 1933, s. 531; ● ref. Povídka o Starém námořníkovi: Lv, Rozhledy 1937, s. 230; S. V. (Verner), Naše doba 45, 1937/38, s. 245; TR (J. Strnadel), Čin 1938, s. 92 ●; ● ref. Chesterton čili Filozofie zdravého rozumu: O. Králík, Výhledy 1939, s. 542; R. Č. (Černý), Akord 7, 1939/40, s. 98; A. Skoumal, Čteme 2, 1939/40, s. 11; K. Vach, Řád 1940, s. 270 ●; ● ref. Obraz, maska a pečeť: M. Dvořák, Akord 13, 1946/47, s. 228; J. Brambora, Práce 12. 4. 1947 ●; J. D. (Dokulil): ref. František Sušil, Akord 13, 1946/47, s. 276; ● ref. Stavitelé věží: B. Pavlok, LD 30. 9. 1947; M. Dvořák, Akord 14, 1947/48, s. 34 ●; N. Černý: ref. O čtyřech stříbrných podkovách, Komenský 88, 1963/64, s. 431; Z. R. (J. Kubíček): Výročí T. V., Katol. noviny 1975, č. 36; G. Gruberová-Goepfertová: Drobné vzpomínky na Tasov, Nár. politika (Mnichov) 1987, č. 12; Z. Rotrekl in Skrytá tvář české literatury (Toronto 1987, Brno 1991); I. Fic: T. V., Studentské listy 1991, č. 15; B. Fučík in Píseň o zemi (1994); M. Trávníček: T. V., Proglas 1995, č. 6–7 → Sdílet věčné (2002); in J. Čep, J. Zahradníček: Korespondence 1, 2 (1995, 2000); J. Žáček in Demloviana (1997); M. C. Putna in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918 (1998); J. Deml in Píšu to při světle nočním. Výbor z korespondence z let 1940–1961 (1998); P. Hora: Kámen a bolest v kritické recepci revue olomouckých dominikánů Na hlubinu, sb. Lit. archiv 31 (s tit. „Ale mne tato doba bolí…“ Karel Schulz básník, prozaik a novinář), 1999, s. 71; L. Jehlička: Křik koruny svatováclavské 9, Akord 2003, s. 462; P. Komenda: Jan Čep a T. V., AUP Olomouc. Studia Moravica 1, 2004, s. 213; V. Cetkovská: Silný tabák T. V., sb. Z paměti literární Olomouce (2004, s. 79); L. Soldán: Teoretik a kritik T. V. v časopisu Řád 1933–1936, sb. Víra a výraz (2005, s. 236).

jz

Božena **Vodičková-Olšovská**

* 11. 11. 1870 *Písek*
† 3. 4. 1950 *Praha*

Autorka her určených ochotnickým souborům, dramatizátorka, režisérka a herečka.

Roz. Krejčová (jako nemanželské dítě), provd. Lukášová, pak Vodičková. Své práce podepisovala také B. Vodičková a Boža Vodičková-Olšovská; na divadelních programech je uváděna jako B. Olšovská. – Poprvé byla provdána za ředitele divadelní společnosti J. Lukáše a poté, co 1907 ovdověla, se 1915 v Soběslavi provdala za R. Vodičku-Olšovského (vl. jm. František V., 1884 – asi 1941), divadelního režiséra a herce, později ředitele Českosl. divadelní družiny R. Olšovského. V.-O. měla deset dětí, dva z jejích synů, herec a režisér Kamil O. (1913–1975) a herec, operetní zpěvák, autor rozhlasových a spoluautor hudebních her Zbyšek O. (1914–1986), byli členy její divadelní společnosti. Vnuk František O. (* 1942) působil jako herec v Karlových Varech. Podle písemného svědectví syna Kamila strávila většinu svého života (55 let) u divadla jako herečka, režisérka, později ředitelka kočovné divadelní společnosti. Kvůli své profesi často měnila místa pobytu (nejprve Kralupsko, Kladensko, 1913 pobývala v Bernarticích u Tábora, 1914 v Žirovici, později na Pardubicku, Plzeňsku, se souborem zajížděla i na Moravu). Ve 30. letech vystupovala se Společností B. Vodičkové-Olšovské na různých štacích ve středních Čechách (v Praze v Divadle u Červených, v Uranii a ve Švandově divadle), před válkou a během ní se souborem Malá operetka v okolí Prahy a na jejích předměstích (1930 žila v Záběhlicích, 1934 v Hlubočepích). Do 1942 působila aktivně u divadla, poté vedení divadelní společnosti převzal syn Kamil. Tehdy se V.-O. usadila v Praze, po válce a zrušení divadelních koncesí odešla do důchodu.

Dramatické dílo V.-O. ovlivnily repertoárové potřeby divadelní společnosti, v níž působila jako autorka i režisérka, a bylo určeno především pro ochotnické soubory. Převážně nenáročné veselohry s tradičními až stereotypními zápletkami, situované obvykle do venkovského prostředí, akcentovaly i lidovýchovný záměr. V.-O. si oblíbila zvláště formu lidové hry lehčího konverzačního tónu (*Dozněla píseň: „Mamičko, mámo“*) a frašky, v satirické hře *Josef Nohýl* ztvárnila dobově aktuální téma prohibice. Určitou výjimku tvořilo dramatické zpracování námětu rumburské vzpoury (*Stanko Vodička, vůdce rumburských rebelů*), v níž poněkud pateticky a tezovitě vylíčila proměnu vzbouření hladových vojáků proti rakouským důstojníkům ve vzpouru národnostního rázu; děj postrádající dramatické napětí ozvláštnila pouze jazykovými charakteristikami (mísení češtiny s němčinou, jež užila i v jiných hrách). Pro své hry V.-O. využívala také cizí předlohy, zdramatizovala Klecandův ves-

nický román Páter Vojtěch (*Páter Vojtěch, Na faře pátera Vojtěcha*) a také jeho satiru na tvrdohlavost, prózu Na Dubové (*Táta paličák*). Pro vlastní divadelní společnost údajně adaptovala kromě klasického repertoáru s historickými náměty (S. Čech, A. Jirásek, J. Vrchlický; A. Dumas ad.) také dobová americká dramata. – V knihovně Divadelního ústavu v Praze je uložen rukopis hry Detektivka č. 54 ze Scotland Yardu, v níž prostřednictvím milostné zápletky vylíčila zatčení defraudanta, a překlad konverzační komedie F. Herczega Modrá liška. Podle svědectví syna Kamila napsala také drama z hornického života Pod Voleškou.

KNIŽNĚ. *Hry:* Stanko Vodička, vůdce rumburských rebelů (1923); Páter Vojtěch (b. d., 1929, podle J. Klecandy, prem. 1938); Táta paličák (b. d., 1931, podle J. Klecandy); Dozněla píseň: „Mamičko, mámo" (b. d., 1931); Josef Nohýl (b. d., 1932); Na faře pátera Vojtěcha (b. d., 1934, podle J. Klecandy). ■

LITERATURA: K. Fišer: ref. Táta paličák, Švejdův divadelní věstník 1931, č. 4 + ref. Dozněla píseň…, tamtéž, č. 5; an.: Premiéra v Akropoli (o uvedení hry Páter Vojtěch), PL 15. 12. 1938; K. Olšovský in Program Divadla Příbram 1973, č. 2 ke hře J. K. Tyla Strakonický dudák (vzpomínka na matku).

vfr

Jan **Vodňanský** viz Jan **Bosák Vodňanský**

Nathanael **Vodňanský z Uračova**

* 3. 7. 1563 *Domažlice*
† 21. 6. 1621 *Praha*

Překladatel a upravovatel mravokárné literatury; autor analistických zápisků.

Pocházel ze zámožné měšťanské rodiny. Kolem 1582 podnikl cestu do Itálie. Sňatkem se stal měšťanem Starého Města pražského. Asi 1600 vstoupil do císařských služeb jako úředník dvorské komory. 1604 byl povýšen do šlechtického stavu s přídomkem z Uračova. Za sporů o Majestát byl defensorem městských stavů. Prchlivá povaha ho přivedla do řady soudních procesů (1615 mu pro urážku zesnulého Rudolfa II. hrozil trest smrti). Po porážce stavovského povstání byl jako člen direktoria popraven na Staroměstském náměstí.

Jediný vydaný spis V. z U. *Theatrum mundi minoris* (s podtitulem Široký plac neb Zrcadlo světa) patří k dobově oblíbeným alegoriím světa jako divadla. V. z U. použil jako předlohy stejnojmenného latinského spisu francouzského humanisty P. Boaistuaua (pravděpodobně měl k dispozici také německý překlad). V předmluvě na rozdíl od původního autora, který oslavuje Boha-tvůrce, zdůraznil marnost lidského konání. V první knize ve shodě s předlohou ukázal nedostatečnost člověka srovnáním s dovednostmi nerozumných živočichů. Druhou knihu, obsahující příklady lidské dokonalosti, vynechal a místo toho popsal jednotlivé fáze lidského života jako antickou tragédii, odehrávající se v římských stavbách. V třetí knize podal důkazy božího hněvu a trestů, které přicházejí na člověka bez ohledu na věk a stav (válka, mor, stáří, smrt). Předlohu rozšířil svými poznámkami a verši, reálie věroučně upravil v luterském duchu a doplnil je doklady z českého prostředí (např. údaji z Hájkovy a Kuthenovy kroniky). Dobově častá představa světa jako divadla sice plného běd, přece však uspořádaného, se v Theatru V. z U. změnila v představu nesmyslného labyrintu, z něhož je jediným únikem bezvýhradné přimknutí k Bohu. V. z U. je také autorem rukopisných historických zápisků o rodinných, politických a osobních událostech (zaznamenával si je do Veleslavínova Kalendáře historického; po jeho smrti v nich pokračovali syn Jan, 1588–1649, který popsal mj. otcovu popravu, a dcera Salomena, * 1591).

KNIŽNĚ: Theatrum mundi minoris. Široký plac neb Zrcadlo světa… (1605). ■ EDICE: Theatrum mundi minoris. Široký plac neb Zrcadlo světa… (2001, ed. H. Bočková a J. Matl). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1187. ■ LITERATURA: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); J. V. Šimák: Vodňanští z Uračova a jejich zápisky, ČČM 1894, s. 135 a pokr.; S. Wukadinowić: Jediné zachované dílo N. V. z U. …, Čes. knihovnictví 1, 1900/01, s. 92; J. V. Šimák: Paměti Vodňanských z Uračova, ČSPS 1902, s. 10 a pokr. (s ed.); P. M. Haškovec: Některá témata literatur západních v českém písemnictví, LF 1916, s. 112 + in Drobné zprávy, LF 1918, s. 64; S. Souček: Dva české praménky „Labyrintu", LF 1924, s. 271; F. Kleinschnitzová: N. V. Široký plac a jeho předloha, ČNM 1930, s. 225; H. Bočková: Theatrum mundi minoris a jeho překladatel N. V. z U., SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1994, č. 41 + K otázce využití motivu světa – theatra v české literatuře 16.–17. století, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1995, č. 42 + K otázce „renesančního pesimismu" v literatuře 16. a 17. století, SPFF Brno, ř. V – lit. bohemistická, 2000, č. 3; H. Bočková, J. Matl in N. V. z U.: Theatrum mundi minoris (2001); ● ref. ed. Theatrum mundi minoris: M. Škarpová, Studia

Comeniana et historica 2002, č. 67–68, s. 154; L. Storchová, Acta Comeniana 2003, s. 328 ●; M. David: Přejaté výrazy ve V. překladu Theatra, sb. Okraj a střed v jazyce a literatuře (2003, s. 60).

vpb

František **Vodseďálek**

* 25. 4. 1762 *Stará Ves* u Vysokého nad Jizerou
† 14. 3. 1843 *Stará Ves* u Vysokého nad Jizerou

Představitel tzv. sousedského divadla z Podkrkonoší, autor a režisér her inspirovaných biblí a Hájkovou kronikou.

Psal se Franz Wodseďálek nebo Wodsedálek, v literatuře uváděn též jako Voceďálek, Vocedálek. – Vyučil se krejčím (snad ve Vídni), živil se i ševcovstvím a zednickými pracemi. Po 1790 se z otcovského podílu zakoupil ve Staré Vsi u Vysokého n. Jizerou (předpokládaný kontakt s J. Petruškou, 1762–1819, organizátorem sousedského divadla ve Vysokém). V. byl čtyřikrát ženat, otcem 24 dětí. Ve svých 47 letech se naučil číst a psát. 1809 při návštěvě syna v Praze poprvé navštívil divadlo a pod vlivem silného zážitku se rozhodl sám psát divadelní hry; v zimě je nacvičoval s ochotnickými, často negramotnými herci a v létě organizoval jejich provedení pod širým nebem za účasti celé vesnice i okolí.

V. hry vznikající 1811–27 (*Mojžíš* 1811, *Nová komedyje o Davidoji* 1913, *Nová komedyje o sv. Petroji a Pavloji* 1816, *Nová komedye o Libuši…* 1816, *Nová komedye o Hesteře* a *Nová komedye o Samsonoji* 1827) nebyly ve své době tištěny a dochovaly se částečně jen v opisech, které byly vydávány počínaje polovinou 19. století (F. B. Mikovec, Č. Zíbrt) až do dnešní doby (J. Kopecký, V. Ron, L. Sochorová); u některých jsou známy jen jejich tituly (Daniel, Šalomoun) nebo též rok provedení (Tobiáš 1812). Námětově čerpaly V. hry ze Starého zákona, v jediném případě (Libuše) byla použita pověst z Hájkovy kroniky. Lze je charakterizovat jako samostatné původní práce, nikoliv úpravy starších barokních her, s nimiž však jsou duchovně spřízněny. Určeny byly venkovskému lidovému publiku, jehož mentalitu a způsob života namnoze odrážely, a obsahovaly i jistou mravněvýchovnou tendenci zaměřenou na některé obecné povahové vlastnosti pro toto prostředí typické. Fabule her je poměrně závislá na předlohách, ve výstavbě dramatického děje si však V. počínal samostatně. Členil ho do mnoha výstupů a rozepsal pro velké množství (kolem padesáti) postav, aby se inscenace hry mohla stát záležitostí téměř celé obce. Patrně teprve z pozdějších úprav prováděných jeho syny Joachymem a Františkem pochází postava „opovědníka“ (blázna, kašpárka), komentující děj nebo vysvětlující poslání kusu, a svými vstupy zároveň posilující stálý a pro tyto hry podstatný kontakt mezi jevištěm a hledištěm. Výrazným rysem V. tvorby je naivita a někdy až drastický humor, vyplývající z konfrontace biblicky vážného, vysokého s lidově nízkým. Jazyk her, skládaných v neumělých verších nepravidelně ukončovaných většinou gramatickými rýmy nebo asonancemi, si uchovával jistou archaičnost biblické předlohy, zároveň však obsahuje nářeční prvky podkrkonošské oblasti, vulgarismy a lidovou frazeologii. Ve svém původním prostředí byly V. hry provozovány, jejich texty opisovány a upravovány až do let prusko-rakouské války 1866. Jako živá součást repertoáru profesionálních i ochotnických scén se znovu objevily až v souvislosti s úsilím o novou divadelnost spojující jeviště s hledištěm a o neiluzivní scénický projev aktivizující obraznost diváka; silným důvodem uvádění a následného ohlasu V. her byl i bezprostřední půvab jejich naivity.

PŘÍSPĚVKY *in* (posmrtně): Čes. lid (1914, Lidová hra staročeská Esther, ed. Č. Zíbrt); Divadelní revue (1990 Mojžíš, 1996 Nová komedyje o Davidoji, obojí ed. V. Ron); Divadlo. Revue pro otázky divadelní 12 (1913–14 Nová komedie o Libuši a o dívčí válce, ed. Č. Zíbrt); Lumír (1855, ukázky ze hry o Mojžíšovi, zkrácený text her o Davidovi, Petru a Pavlovi a o Libuši, ed. F. B. Mikovec → částečně in P. Bogatyrjev: Lidové divadlo české a slovenské, 1940); Nár. listy (1917, Mojžíš, ed. Č. Zíbrt); sb. Sousedské divadlo českého obrození (1987, Nová komedye o Libuši…, Nová komedye o Hesteře, Nová komedye o Samsonoji, ed. L. Sochorová). ■

LITERATURA: F. B. Mikovec: Stopy selského či sousedského divadla v Čechách (s vyprávěním pamětníka ochotnických představení v Nové Vsi), Lumír 1855, s. 809 a pokr. → částečně in P. Bogatyrjev: Lidové divadlo české a slovenské (1940); A. W. (Waldau): Ein Dramendichter aus dem Volke, Der Bote von der Eger und Biela 14. 4. 1860 a pokr. + in Böhmische Naturdichter. Literaturhistorische Studie (1860, s. 122); M. Hýsek: Prameny selských her Voceďálkových, ČL 1924, s. 161; Z. Kalista in sb. Selské čili sousedské hry českého baroka (1942); ing. F. Vodseďálek: Na výpravě za lidovou divadelní tvorbou

v Podkrkonoší (Vlastivědné muzeum ve Vysokém n. Jizerou, b. d., 1945, rukopis); J. Vondráček in Dějiny českého divadla 1. Doba obrozenská 1771–1824 (1956, s. 498); J. Kopecký in sb. Dějiny českého divadla 1 (1968, s. 328); P. Kneidl: Labyrint světa. O selském nebo sousedském divadle v severovýchodních Čechách, sb. Strahovská knihovna 1975, s. 113; L. Sochorová in Sousedské divadlo doby národního obrození (1987) + in sb. Sousedské divadlo českého obrození (1987); V. Ron: Několik poznámek k historii rukopisů V. her, Divadelní revue 1996, s. 71; T. Matějec: Poznámka o verši sousedského dramatu, sb. Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století (1999, s. 289).

lk

Martin Jan **Vochoč**

* 19. 10. 1910 *Praha*
† 7. 2. 1967 *Jablonec nad Nisou*

Autor veršů, próz a esejů, příležitostný literární kritik a publicista, náboženský historik.

Syn malíře Jana V. (1865–1920), jenž patřil k prvním českým pointilistům a blízkým přátelům A. Muchy; V. matka byla známá pražská modistka. Po otcově smrti se rodina odstěhovala do Lovosic. V. absolvoval šest tříd gymnázia v Ústí n. Labem a zbylé na gymnáziu v Praze-Smíchově (mat. 1930); poté studoval v Praze bohosloví na katolické teologické i Husově evangelické fakultě, archivnictví na Čes. archivní škole, navštěvoval rovněž další přednášky na filoz. fakultě. 1935 se stal historiografem řádu maltézských rytířů, který současně podpořil V. studia. 1936 byl vysvěcen na kněze starokatolické církve a jako její vikář působil v Praze. Jako kněz a archivář pomáhal 1939 zachraňovat české Židy, jimž vystavoval fingované křestní listy umožňující vystěhování ze země. Za protektorátu v Nár. politice vedle článků o české literatuře a kultuře publikoval i útoky na církevní politiku E. Beneše. Přesto na udání z řad vlastní církve byl zatčen gestapem, odsouzen k pobytu v pracovním táboře v saském Koburku, po onemocnění tuberkulózou byl 1944 propuštěn a do konce války žil pod dohledem gestapa. 1945 byl vyloučen ze Syndikátu čes. spisovatelů jeho očistnou komisí, prověřující činnost členů za okupace. V rámci obvinění starokatolické církve z kolaborace s nacisty byl znovu udán, pokusil se o útěk do Bavorska; byl však zatčen a pro „hanobení prezidenta“ odsouzen k pětiletému vězení (1947–52), jež si odbyl v Pardubicích a ve Valdicích. Po propuštění působil jako kněz starokatolíků v Desné u Jablonce n. Nisou, ve Varnsdorfu a v Jablonci n. Nisou, kde byl i pohřben. Mezi jeho přátele patřili osobnosti rozličné orientace, spisovatel R. Medek, básník J. Deml, sochař J. Obrovský, výtvarnice Z. Braunerová i kulturní historik F. X. Harlas (V. kmotr a poručník).

Svou nerozsáhlou literární aktivitu V. zahájil jako básník (*Sonety nečasového*) ve stopách J. Vrchlického, a to jak tematickou různorodostí, tak veršovým ustrojením (sonety). Pokračoval cestopisným esejem (*Za Toskánou*) a zejména souborem romantických evokací staré Prahy (*Pražánek*), pojednávajícím především o střetu křesťanství s pohanstvím, o vrcholném období přemyslovské vlády a o rozkvětu gotické kultury za časů Karla IV. K poctě Anežky Přemyslovny V. napsal (na hudbu K. Moora) melodram *Vidění Anežčino.* Jako kulturní historik vydal a pro své současníky aktualizoval Kalendář historický národa českého D. Adama z Veleslavína; jako církevní historik se zabýval zejména českými náboženskými dějinami, zvláště otázkou utrakvismu (přispíval do starokatolického i pravoslavného tisku, mj. překlady). S literární kritikou poprvé vystoupil 1933 v Poledním listu, v časopisech a denících sporadicky tiskl i verše, zejména však fejetony, úvahy, polemiky. Během válečného věznění začal sepisovat historický román, fiktivní deník básníka Hynka z Poděbrad; z názvu jeho milostné básně si vypůjčil i titul Májový sen (ačkoli vposled spis obsahoval na 800 strojopisných stran, zůstal torzem). Nevyšly už ani jeho další historické novely Valdštejn zblízka a Postila, koncipované zase ve vězeních poválečných.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Chrysostom Trembický, Lenka Kozáková (rodné jm. V. matky), Magda Vondrů, Michal Sochor (FF v Nár. politice), Mikuláš Kříž, M. Jan Jablonský, Tadeáš Böhm; D. F., -miv-, M. J. V., -mjv-, oč, -oč, -oč., -oč-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. osvěta (1942); Čes. slovo; Lid. noviny (1941); Lit. noviny (1934–35); Nár. listy; Nár. politika; Nár. sjednocení; Nedělní list, Polední list (od 1933); Pražský list; Vlast (1941). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Sonety nečasového (BB 1933); Za Toskánou (E 1934); Pražánek (PP 1935); Vidění Anežčino (D 1936, hudba K. Moor). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: D. Adam z Veleslavína: Kalendář historický národa českého 1, 2 (1940, i upr. a doplnil). ▮

LITERATURA: ● ref. Sonety nečasového: V. H. (Z. Kalista), Lumír 59, 1932/33, s. 546; P. E. (Eisner),

Prager Presse 7. 1. 1933 ●; ● ref. Pražánek: -Rja- (F. Rojka), Čes. osvěta 32, 1935/36, s. 273; m. n. (M. Novotný), LidN 2. 3. 1936 ●; V. Mikolášek: Rok od smrti M. J. V., Průboj (Ústi n. Lab.) 6. 2. 1968 + Návrat k zapomínaným, Jablonecké noviny 20. 11. 1968; D. Hejbal: Šířili ne víru, ale pohoršení (o V. aktivitách za protektorátu), LD 24. 3. 1990; an. (V. Kaiser): M. J. V., in Rozmilý Jene Martine Vochoči. Dopisy J. Demla a M. R. Junové M. J. Vochočovi z let 1937–1952 (1996, ed. V. Kaiser).

ls

Mikuláš Adaukt **Voigt**

* 14. 5. 1733 *Horní Litvínov* (Litvínov)
† 18. 10. 1787 *Mikulov*

Osvícenský vědec, literární a kulturní historik, zakladatel české kritické numismatiky.

Pokřtěn Franciscus Nikolaus; psán též Nicolaus Adaukt (řádové jm. Adauctus a S. Germano). – Pocházel z německé rodiny, otec byl dělník v manufakturе na výrobu suken. Základní vzdělání získal V. v rodišti, pak studoval 4 roky na piaristickém gymnáziu ve Slaném, kde se naučil česky a projevil přání vstoupit do řádu; pro otcův nesouhlas musel ze Slaného odejít a nejvyšší třídy gymnázia (poetiku a rétoriku) dokončil u jezuitů v Chomutově. Tzv. filozofii absolvoval v Litomyšli, kde 1747 přes odpor rodiny vstoupil do piaristického řádu. V dalších letech se věnoval studiu teologie, církevního práva a klasických jazyků a učil latinu na řádových školách v Čechách i na Moravě. 1758 byl vysvěcen a poslán jako kazatel do katolicko-protestantského Kirchenbergu v Bádensku, kde poznal náboženskou snášenlivost, seznámil se s osvícenskými myšlenkami a dál si prohluboval své vědomosti. 1761 se vrátil do Čech a začal působit na řádových školách (1762–66 Ostrov, 1767–69 Slaný, 1770 Kosmonosy). Zabýval se studiem historie, literatury, ale i matematiky a experimentální fyziky (od 1769 na příkaz představených). 1771 byl na vlastní žádost přeložen do Prahy, jmenován vicerektorem pražské koleje a zproštěn některých řádových povinností, aby se mohl věnovat vědě, zejména numismatice. 1771 už též přispíval do časopisu Neue Literatur referáty a odbornými studiemi s vlasteneckou tendencí (anonymně a pod různými šiframi), ale spolupráci přerušil v prosinci t. r. pro konflikt s přívrženci prof. K. H. Seibta, propagujícími zde ideje celoněmeckého osvícenství a patriotismu. Poté se sblížil se soukromou společností pražských učenců kolem I. Borna (V. F. Durych, F. M. Pelcl, F. F. Procházka, K. R. Ungar aj.), kam ho uvedl G. Dobner, a snad se podílel i na jejím časopisu Prager gelehrte Nachrichten; výrazněji se tato spolupráce projevila od 1773 v díle Effigies virorum eruditorum atque artificum Bohemiae et Moraviae..., jehož první dva díly řídil a autorsky profiloval, na periodickém sborníku Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen... a 1784 i na přeměně neoficiálního sdružení učenců v organizovanou Čes. společnost nauk. 1777 byl V. jmenován řádným profesorem všeobecného dějepisu a dějin literatury na univerzitě ve Vídni a brzy nato ještě prvním kustodem univerzitní knihovny. Vědecky přísný a suchý styl jeho přednášek mu nezískal mnoho příznivců a pro stále otevřenější nesouhlas s vídeňským osvícenstvím, zvláště s josefínskými nábožensko-církevními reformami, se dostával do konfliktů s nadřízenými. 1782 onemocněl a 1783 se sám profesury zřekl. Představenstvo řádu ho poslalo do Mikulova, kde prožil poslední léta života v chudobě a zklamání, vzdálen vědeckému i společenskému ruchu.

V. literárně a kulturněhistorické dílo zaujímá důležité postavení v české osvícenské vědě 70. a 80. let 18. století především jako jeden z prvních projevů opozice vůči oficiálnímu rakouskému osvícenství. V. si uvědomoval nebezpečí germanizace pro osud etnicky chápaného českého národa; v četných historických studiích dokládal jeho kulturní význam v minulosti a zároveň dával podněty k dalšímu rozvoji české vzdělanosti. Navazoval na apologetický, buditelský, ale i protireformační postoj B. Balbína, po metodické stránce ho však překonával osvícenským racionalismem, snahou po větší faktografické úplnosti, přesnosti a kritičnosti i větší mírou tolerance vůči nekatolickým autorům. Jako jeden z prvních razil myšlenku slovanské vzájemnosti jako prostředku proti německé rozpínavosti. Do literatury řadil všechny slovesné písemné památky (s výjimkou projevů lidové kultury), nejvíce oceňoval český humanismus 16. století, nedostatečně byl informován o předhusitské době (nezmiňuje české legendy, rytířské romány, didaktické skladby aj.). – Národně obranná a buditelská myšlenka je charakteristická již pro první

V. práce uveřejněné v Neue Literatur (studie *Beiträge zur Geschichte der Buchdruckerkunst in Böhmen, Mähren,* referáty o staročeských překladech cizích literatur, o českých slovnících, knihovnách a univerzitních sbírkách, o jazyce Kralické bible atd.), ale nejvýrazněji se projevila v kolektivním sešitově vycházejícím díle Effigies virorum eruditorum atque artificum Bohemiae et Moraviae…, které V. inicioval a na němž se podstatně podílel jako autor (po jeho odchodu do Vídně se od 3. dílu organizační práce ujal F. M. Pelcl; současně vycházející německou verzi s tit. Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler… zajišťovali I. Born a F. M. Pelcl, kteří kryli i náklad díla; mezi dalšími spolupracovníky obou verzí byli V. F. Durych, A. Habrich, J. Heidel, J. Q. Jahn, C. Kaiser, J. V. Monse, T. A. Putzlacher, A. Strnad, K. R. Ungar, A. Urban aj.). Tento čtyřdílný biografický slovník (reprezentativní dílo osvícenského patriotismu) obsahoval výběr asi 100 nejvýznamnějších osobností české kultury: vědců, umělců i mecenášů v Čechách narozených nebo s nimi jinak spjatých. Jednotlivá hesla obsahovala životopis a stručnou charakteristiku díla, v posledních svazcích i bibliografické poznámky a stručné anotace. V. sám napsal předmluvy k prvním dvěma dílům (1773 *Von der Aufnahme, dem Fortgange und den Schicksalen der Wissenschaften und Künste in Böhmen,* 1775 *Vorrede von dem gelehrten Adel in Böhmen und Mähren*), v nichž podal systematický nástin historického vývoje české literatury a kultury od nejstarších dob po současnost se snahou ukázat jejich vyspělost a všestrannost. Na Effigies… navázal autorským časopisem *Acta litteraria Bohemiae et Moraviae*, v němž komentoval významná díla dřívější i současné literatury a zároveň si připravoval materiál pro chystané, ale neuskutečněné systematické dějiny české literatury. Českou a slovenskou kulturněhistorickou problematikou se od 1775 zabýval v řadě V. studií v periodiku Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen…; stať *Abhandlung über die Naturgeschichte Böhmens* z 1785 o dějinách přírodovědy v Čechách informuje mj. o české přírodní poezii. Knižně vyšla pojednání o užití národního jazyka při bohoslužbách (*Über den Gebrauch der Volkssprache bei dem öffentlichen Gottedienste*) a o duchu zákonodárství v Čechách (*Über den Geist der böhmischen Gesetze in den verschiedenen Zeitaltern,* vzniklo v rámci soutěže vypsané 1785 pražskou Učenou společností); tématem navazuje na Montesquieuův spis L'esprit des lois a představuje V. názorový přechod k protijosefínsky zaměřené stavovské opozici. Idylický obraz slovanského pohanského dávnověku, který tu V. vytvořil, ovlivnil později český literární preromantismus (např. RKZ). Posmrtně vyšel životopis kardinála Dietrichsteina, několik dalších prací zůstalo v rukopisné pozůstalosti (např. 4. sv. Acta litteraria). – V. je považován za zakladatele české kritické numismatiky. Jeho první odborná práce z 1771 byla věnována nálezu a popisu mincí; po ní byl (prostřednictvím Dobnerovým) pověřen popisem numismatické sbírky litoměřického biskupa hraběte Valdštejna. Práce se rozrostla v rozsáhlé dílo *Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen nach chronologischer Ordnung…* zabývající se dějinami českých mincí a mincovnictví (knižně vyšly 4 svazky, 5. díl zůstal v rukopise). V. popsal též císařskou numismatickou sbírku ve Vídni a podílel se na anonymním díle o tereziánských pamětních mincích.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Nik. Richter; K. W. (dub.), -W-, X (všechny v Neue Literatur). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen… (1775–84; 1775 Untersuchung über die Einführung, den Gebrauch und die Abänderung der Buchstaben und des Schreibens in Böhmen a Von dem Altertume und Gebrauch des Kirchengesanges in Böhmen, 1777 Über den Kalender der Slaven, besonders der Böhmen, 1784 Nachricht von merkwürdigen böhmischen Mäcenaten und einigen ihnen sowohl von einheimischen als auswärtigen Schriftstellern dedicirten Büchern), pokr. Abhandlungen KBGW (1785, Abhandlung über die Naturgeschichte Böhmens); Effigies virorum eruditorum atque artificum Bohemiae et Moraviae una cum brevi vitae operumque ipsorum enarratione – Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler… 1–4 (1773, 1775, 1777, 1782; 1773 Von der Aufnahme…, 1775 Vorrede…); Neue Literatur (1772, Beiträge zur Geschichte der Buchdruckerkunst in Böhmen, Mähren); Prager gelehrte Nachrichten (1771–72); Schau- und Denkmünzen, welche unter der globwürdigen Regierung der Kaiserin Königin Maria Theresia geprägt worden sind (1782); Wiener Realzeitung (1777). ■ KNIŽNĚ. *Kulturněhistorické a numismatické práce:* Schreiben an einen Freund von den(en) bei Podmokel, einem auf der hochfürstl. Fürstenberg Herrschaft Pürglitz gelegenen Dorfe in Böhmen, gefundenen Goldmünzen (1771); Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen nach chronologischer Ordnung, nebst einem kurzen Begriff des Lebens der Münzfürsten und anderer, auf welche sie gepräget

worden; mit eingestreueten historischen Nachrichten von dem Bergbaue in Böhmen 1–4 (1771, 1772, 1774, 1787); Acta litteraria Bohemiae et Moraviae 1–3 (1774, 1775, 1783); Versuch einer Geschichte der Universität zu Prag (1776 ← Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen…); Nummi Germaniae medii aevi, qui in Nummophylacio Caesareo Vindobonensi adservantur (Vídeň 1783); Über den Gebrauch der Volkssprache bei dem öffentlichen Gottesdienste (Vídeň 1783, pseud. Nik. Richter); Über den Geist der böhmischen Gesetze in den verschiedenen Zeitaltern (Drážďany 1788); – posmrtně: Leben Franz Fürsten und Kardinals von Dietrichstein (Lipsko 1792). ■ KORESPONDENCE: Ein paar merkwürdige Briefe, des um die böhmische Geschichte so verdienten Piaristen, Adauct Voigt, an den Herausgeber, in (J. Riegger:) Archiv der Geschichte und Statistik, insbesondere von Böhmen (z 1787; Drážďany 1792, s. 396); Gelehrtenbriefe an den Leitmeritzer Bischof Em. E. Reichsgrafen von Waldstein (z 1774 a 1779), Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 51, 1913, s. 458 (ed. J. Schlenz). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 16 599 – 16 603a. ■ LITERATURA: J. Hanuš: M. A. V., český buditel a historik (1910); J. Strakoš: Počátky obrozenského historismu v pražských časopisech a M. A. V. Příspěvek k historii protiosvícenské reakce v národním obrození (1929); sb. M. A. V. Zakladatel české vědecké numismatiky (1988, ed. J. Sejbal; mj. přisp. Z. Šimeček, J. Kroupa, M. Zemek, J. Hásková). ■ an. (Ch. Ph. G. Löper): ref. Schreiben an einen Freund…, Neue Literatur 1771, č. 2 + (šifra r., dub.) Prager gelehrte Nachrichten 1772, 2. sv., č. 21 + (šifra F., dub.:) ref. Neue Literatur, erster halber Jahrgang, Prager gelehrte Nachrichten 1772, 2. sv., č. 11; an. (Ch. Wieland): ref. Abbildungen…, Der deutsche Merkur (Výmar) 1774, č. 1; F. M. Pelcl: Biographie des A. V. a S. Germano, Abhandlungen KBGW (1788, s. 15); J. S.-Ch.: A. V., Hlas národa 19. 10. 1887; Kolda Malínský (J. Lacina): Sokové. Památce Fortunáta Durycha a A. V. (historická próza), Květy 1891, s. 430 a pokr.; A. Kraus in Pražské časopisy 1770–1774 a české probuzení (1909, s. 36) + Prags erste Literaturzeitungen, Prager Presse 16. 3. 1922 + Die Neue Literatur und der alte Vater Čech, tamtéž 29. 3. 1922 + Die Prager gelehrte Nachrichten, tamtéž 12. 11. 1922; J. Volf: Jak Učená společnost uspíšila smrt učence M. V., Zvon 28, 1927/28, s. 548; -vh- (Z. Kalista): Památka M. A. V., Lumír 59, 1932/33, s. 413; ne (A. Novák): 200 let od narození M. A. V., LidN 14. 5. 1933; G. Skalský: M. A. V., zakladatel české numismatiky, Numismatický časopis československý 1933, s. 9 (i sep.); E. Lemberg: N. A. V., Sudetendeutsche Lebensbilder 2 (Liberec 1934, s. 240); M. Hýsek: Mikulovské paběrky o M. A. V., LF 1937, s. 455; A. Kraus: Die erste tschechische Unabhängigkeitserklärung (polemika V., Pelcla a Borna s K. H. Seibtem), Prager Presse 7. 7. 1938; F. M. Bartoš: Prager gelehrte Nachrichten a vznik Pražské učené společnosti, Naše věda 1942, s. 197; M. Pražák: 160 let od úmrtí M. A. V., LD 18. 10. 1947; B. Slavík: Vlastenectví učeného piaristy M. A. V., LD 18. 2. 1951; J. M. Lochman in Náboženské myšlení českého obrození (1952, s. 258); S. Mackovík: Přehlédnuté jubileum, Průboj 15. 2. 1958; J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 122); F. Kutnar: M. A. V., profil historika a vlastence, Věstník ČSAV 1970, s. 75; L. Nemeškal: M. A. V. a první česká vědecká práce numismatická, ČsČH 1971, s. 671; E. Nohejlová, E. Šimek in Dvě století vědecké numismatiky v českých zemích 1771–1971 (1971); A. S. Myľnikov in Vznik národně osvícenské ideologie v českých zemích 18. století (1974); B. Slavík in Od Dobnera k Dobrovskému (1975, s. 103); K. A. F. Fischer in Verzeichnis der Piaristen der deutschen und böhmischen Ordenprovinz (Mnichov 1985, s. 29); M. Wirtz in Josef Dobrovský und die Literatur (Mnichov, Drážďany 1999); F. Kutnar in Obrozenské vlastenectví a nacionalismus (2003).

lk

Karel **Voitl**

* 19. 11. 1855 *Praha*
† 9. 4. 1908 *Praha*

Autor konverzačních komedií a historických frašek.

Syn obchodníka s dřívím, pokračoval v otcově profesi a byl odborníkem na vodní hospodářství, zabýval se otázkou transportu zboží a splavnosti řek. Autorsky se prosadil humornými jednoaktovkami na jevišti Švandova divadla na Smíchově, avšak poté, co kritika odmítla jeho historické frašky, se dráhy dramatického spisovatele vzdal.

V. konverzační jednoaktovky (*Podobizna, Sázka*) rozvíjely humorné motivy milostných intrik a vítězství půvabu nad pošetilostí a mizogynstvím. V komedii *Diviš Rubin* byla v dobovém koloritu vylíčena pře o svobodný statut města Rakovníka, podobně veršovaná fraška *Rakovnické povstání r. 1543* zábavně popisovala lidové pozdvižení. Historizujícího rámce využila i situační veselohra s milostnou zápletkou *Amazonka* z prostředí nižší šlechty, napsaná na námět prózy J. Laciny.

KNIŽNĚ. *Hry:* Prémie (1885, prem. 1887); Podobizna, Sázka (1887, i prem.; Podobizna t. r. i samost.); Rakovnické povstání r. 1543 (b. d., 1887); Diviš Rubin (1889, prem. 1887). – *Překlad:* É. Pailleron: Jiskra (1889, prem. 1881). – *Ostatní práce:* K otázce vodních cest (1902); Vodní cesty a regulace v Čechách (1902). ■ SCÉNICKY. *Hra:* Amazonka (1888, podle J. Laciny). ■

LITERATURA: C. J.: ref. Prémie, Podobizna a Sázka, Jeviště 1887, s. 27; F. Zákrejs: ref. Podobizna, Osvěta 1887, s. 655; n. (V. Mrštík): ref. Podobizna a Diviš Rubin, Čes. Thalia 1887, s. 271; ● ref. Diviš Rubin: Šíp., Jeviště 1887, s. 139; V. Vítězný, Lit. listy 10, 1888/89, s. 379 a 398; J. Ladecký, Čes. Thalia 1889, s. 229; P. J. V. (Vychodil), Hlídka lit. 1889, s. 331 ●; K. M.: ref. Amazonka, Čes. Thalia 1888, s. 262; R. J. K. (Kronbauer): nekrolog, Máj 6, 1907/08, s. 448.

jz, mv

Václav **Vojáček**

* 29. 7. 1821 *Tetín*
† 25. 2. 1898 *Praha*

Klasický filolog, epický a dramatický básník, překladatel.

V matrice zapsán jako Václav Jan Křtitel V. – Syn statkáře. Po maturitě na malostranském gymnáziu (1838) absolvoval dva ročníky tzv. filozofie (zvláštní pozornost věnoval klasické filologii, estetice a pedagogice), 1840–45 vystudoval práva. Od mládí byl nábožensky založen, v době studií byl ovlivněn V. Štulcem. Po složení soudcovské zkoušky v oboru trestního práva (1847) se stal justiciárem otcova velkostatku v Tetíně, 1849 nastoupil místo výpomocného úředníka při kanceláři říšského sněmu ve Vídni. Od 1851 působil jako suplent na královském katolickém gymnáziu v Levoči, 1855 pracoval jako korektor při ředitelství školního skladu knih opět ve Vídni, kde navštěvoval univerzitní přednášky z řecké a slovanské filologie u H. Bonitze a F. Miklošiće. 1858 získal aprobaci z klasické filologie a t. r. byl jmenován skutečným učitelem v Levoči, 1862 přešel jako řádný profesor latiny, řečtiny a češtiny na gymnázium do Hradce Král. Od 1870 vyučoval na Akademickém gymnáziu v Praze, 1885 odešel na odpočinek. Zemřel na zápal plic, pohřben byl na Tetíně. – Bratr Josef V. (* 24. 10. 1828 Tetín, † 21. 7. 1921 Lysá n. Lab.), advokát na Smíchově, v mládí překládal (J. F. Cooper: Poslední Mohykán, 1852, H. Beecher-Stoweová: Strejček Tom čili Otroctví v svobodné Americe, 1853).

Ve studentských letech (pod vlivem V. Štulce, který jej podněcoval k literární tvorbě) publikoval knižně dvě rozsáhlejší skladby: veršované ideové drama *Ludmila,* akcentující při použití tradiční látky nevyhnutelnost vítězství křesťanství nad pohanstvím, a romantický baladický příběh nenaplněné lásky kralevice Václava IV. (*Václav*); s oblibou v nich spojoval motivy mládí a smrti, hříchu a spasení. Později se V. věnoval pouze překládání a práci na jazykovědných příručkách, jež byly zčásti kompilacemi z prací německých a českých filologů a měly usnadnit a zkvalitnit studium klasických jazyků na českých gymnáziích (*Slovník latinsko-česko-německý…, Rukověť správné latiny, Mluvnice latinská…*). Překládal především z latiny a francouzštiny, největšího čtenářského ohlasu dosáhla Historie Girondinů od A. de Lamartine. – V rukopisu zůstaly četné překlady teologické (Tomáš Akvinský), pedagogické (A. Stöckel) a filozofické literatury (mj. některé Platonovy dialogy).

PŘÍSPĚVKY *in:* Blahověst (1847, 1881–82, 1886–87); Časopis katol. duchovenstva (1870–71, 1881, 1884, 1886, 1896); Čech (1891); Čes. včela (1847); Květy (1845); Ordinariátní list pražský; Vesna (Vídeň 1851–52); Vídeňský deník (1850–52); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Ludmila (D 1843); Václav (B 1845). – *Práce o jazyce:* Rukověť správné latiny (1868); Slovník latinsko-česko-německý k latinským klasikům čítaným na gymnáziích českých a k vlastnímu studiu (1870; upr. vyd. 1878 a 1885); Překladové z češtiny do latiny k potřebě vrchních gymnaziálních tříd (1871, s I. B. Maškem); Mluvnice latinská pro všechny třídy gymnaziální (1873). – *Překlady:* A. de Lamartine: Historie Girondinů 1–8 (1851–52); G. I. Caesar: Paměti o válce galské (1872, úprava překl. S. K. Macháčka); J. E. Veith: Stero žalmů (1876); Q. S. F. Tertullianus: Apologetikum (1877); Tomáš Akvinský: O bytí a bytnosti (1887, s J. K. Votkou). ■ REDIGOVAL *knižnici:* Bibliotéka klasiků řeckých a římských (1872–85; 1872–77 s J. Niederlem, 1878–85 s J. Kvíčalou a E. Kastnerem). ■

LITERATURA: V. Čiháková: V. V. (1821–1898). (LA PNP 1998). ■ an. (F. Doucha): ref. Ludmila, Čes. včela 1843, s. 251; ● ref. Václav: J. B. Malý, ČČM 1846, s. 649; an. (K. Havlíček Borovský), Čes. včela 1846, s. 300 (polemika s posudkem J. B. Malého) + (pseud. Pravdomluv) tamtéž 1847, s. 148 (pokr. polemiky) ●; red. K. Borový: ref. překl. Q. S. F. Tertullianus, Časopis katol. duchovenstva 1877, s. 140 + ref. překl. J. E. Veith, tamtéž, s. 234; ● ref. překl. Tomáš Akvinský: F. Krásl, Časopis katol. duchovenstva 1887, s. 625; P. J. Vychodil, Hlídka lit. 1888, s. 325; M. (T. G. Masaryk), Athenaeum 6, 1888/89, s. 288; F. Pohunek, Vlasť 5, 1888/89, s. 214 ●; ● nekrology: an., Světozor 32, 1897/98, s. 202; A. Truhlář, 34. roční zpráva c. k. Akademického gymnázia v Praze za škol. rok 1897/98; an., Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 199; Dr. T. (J. Tumpach), Časopis katol. duchovenstva 1898, s. 186 a 251; J. L. Turnovský, Osvěta 1899, s. 160 ●; A. Jirásek in Z mých pamětí 1 (1911; vyd. 1922, s. 288); J. V. Frič in Paměti 1 (1957,

s. 150); K. Svoboda in Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové (1957).

mv

R. F. **Vojíř**

* 20. 1. 1896 *Příbram*
† 27. 2. 1968 *Praha*

Prozaik a dramatik píšící převážně pro děti a mládež povídky, romány, pohádky, divadelní, též loutkové hry a populárně-naučné publikace.

Celým jménem Rudolf František V. – Narodil se v rodině hodináře. Studoval na reálce v Příbrami, odkud přestoupil 1911 na učitelský ústav (mat. 1915), potom navštěvoval státní kursy pro obchodní a hospodářské nauky v Praze. 1915–16 působil jako odborný učitel na měšťanské škole v Kostelci n. L., 1916–17 v Tuchoměřicích, od 1917 v Praze. Své knihy si často sám ilustroval.

V. se od počátku specializoval na tvorbu pro děti a mládež, v níž vycházel ze svých učitelských zkušeností. Její podstatnou část tvoří povídky, romány, loutkové a divadelní hry, pohádky, populárně-naučné návody k vlastní dětské aktivitě a pokusnictví. Přátelství, solidaritu, čestnost a pracovitost jako základní tendenci próz, ilustrujících sociální vztahy na venkově 20. a 30. let a určených zejména chlapcům, obměňoval do podoby jednoduchých dětských zážitků (*U ohníčku, O doubkovských dětech, Tonda Sejka a spol.*). Ozdravné působení přírody na dětský charakter propagoval také v příbězích školáků z pražské periferie (*Tábor volá*), v nichž občas využíval nenáročně motivované detektivní zápletky (*Po stopách vyzvědačů, Omyl chlapců z předměstí*). V loutkových a divadelních hrách pro dětské publikum obvykle kombinoval pohádkové motivy s postavou Kašpárka v tradičním pojetí, někdy i s postavami permonů, pokud hry situoval do oblasti stříbrných dolů Příbramska. Pro děti předškolního a mladšího školního věku psal pohádky o domácích zvířatech, hmyzu a známých rostlinách, jež personifikoval (*Povídám, povídám pohádečku o zvířátkách ze dvorečku, Petrklíčkovo dobrodružství*). Spojením beletristických prvků s krajovými hornickými pověstmi, písněmi a s důlní terminologií v knize *1300 m pod zemí* oslavoval hornickou práci rodného regionu. Na okraji V. činnosti zůstávají hry pro dospělé: *O Holanův statek* s tématem nuceného spojení a posléze zkázy dvou selských rodů a *Korálový ostrov* o rozhodování hlavní hrdinky mezi láskou a povinností.

PSEUDONYM: R. F. Vrub. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. zápas; Kašpárkovy noviny; Malý čtenář (1934–35); Malý hlasatel, pokr. Mladý hlasatel (od 1935); Mladý svět (1931); Nár. osvobození (1929); Nár. politika; Naše otčina, i příl. Šoteček (Ml. Boleslav); Právo lidu (1926, 1928, 1936); Pražský ilustrovaný zpravodaj; Radost (1926); Tribuna (1925); Venkov (1933); Zlatá brána (1925, 1929). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Hranice vzplála (PP 1925); O ježku Pichálkovi a jeho sousedech (pohádka, b. d., 1926); Z dob utrpení (PP 1926); U ohníčku (PP 1927); Daleká cesta (P pro ml., b. d., 1928); Sen Matěje Kopeckého (D pro ml., b. d., 1928); O doubkovských dětech (PP pro ml., b. d., 1929); Permonův dar (D pro ml., b. d., 1929); Pohádky o zvířátkách (1929); Kytička pohádek o zvířátkách (b. d., 1930); Kašpárkův výlet do pohádky (pohádky, 1931, obs. i převyprávěné loutkové hry o Kašpárkovi); O neposedné strace (P pro ml., 1931); Tonda Sejka a spol. (P pro ml., 1931); O ošklivé Káče (D pro ml., 1931); O kočce Míce a kocourku Macíčkovi (pohádka, b. d., 1932); Pohádka o Zemlíčcích (b. d., 1932); Věneček čteníčka (pohádky, b. d., 1932); Pohádka k 28. říjnu (D pro ml., b. d., 1933); Toník vítěz (P pro ml., b. d., 1933); Kluci z Libeňského ostrova (R pro ml., b. d., 1934); Boj o tajemství (R pro ml., 1935); Čimča, vrabec neposeda (pohádka, 1935); Loutkářova schovanka (R pro ml., 1935); Po stopách vyzvědačů (P pro ml., b. d., 1935, i upr. jako D pro ml.); Soukromý detektivní ústav Lojzy Kutílka (R b. d., 1935); Tajemství ztracené rokle (R pro ml., 1935); Pohádka o matce Zemi a jejích dětech (D pro ml., 1936); Malý hraničář a jeho pes (R pro ml., 1936); Pátá A proti páté B (R pro ml., 1936); Skautská princezna (R pro ml., 1937); Omyl chlapců z předměstí (P pro ml., 1938); Povídám, povídám pohádečku o zvířátkách ze dvorečku (b. d., 1939); Tajemství (D pro ml., b. d., 1939); Zajatec řeky (P 1940); Hornické pohádky (1941); O Holanův statek (D 1941); Pohádky našeho domova (1941); 1300 m pod zemí (P 1941); Korálový ostrov (Kontoáristka Olga) (D 1942); Svět na mezi (pohádky, 1942); Hořínova třída (P 1943); Pohádkové květy (1944); Petrklíčkovo dobrodružství (pohádka, 1944); Tábor volá (R pro ml., 1944); Medvídek Chlupáček (P pro ml., 1945); – (loutkové hry): Kašpárek hledá Honzu (b. d., 1927); V říši permonů (b. d., 1927); Kašpárek a Ferdáček (b. d., 1927); Kašpárek u loupežníků (1928); Začarovaný mlýn (1928); Jak Kašpárek hledal s Kubou štěstí (b. d., 1928); Kašpárek v Hloupé Lhotě (b. d., 1930); Kašpárek u čarodějnice Zlobaby (b. d., 1932); Jak čerti napálili ševce a Kašpárek čerty (b. d., 1933); Tajemství starého kahance (Poklad skřítků) (b. d., 1934); Čeští muzikanti v pekle (D se zpěvy, b. d., 1935, hudba K. Moor); Kašpárek na dobrodružné vý-

pravě (1942). – *Ostatní práce:* Kreslení v pohádkách (1931); Hokus-pokus. Zábavné přírodozpytné pokusy (1934); Na celý rok rádce pro chlapecké práce (b. d., 1935); Kouzelník na dětské besedě (1937); Dětská dílna (1941); Jak si zhotovím loutkové divadélko (b. d., 1944). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Pramínek z čarovné studánky (1934, i přisp.). ▮

LITERATURA: R. (A. Rambousek): ref. O ježku Pichálkovi…, Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 150; drb (J. Borecký): ref. Z dob utrpení, Zvon 27, 1926/27, s. 251; F. Homolka: ref. U ohníčku, Úhor 1927, s. 166; ● ref. O doubkovských dětech: s. (P. Sula), NO 23. 10. 1929; Topol (Š. Polášek Topol), Úhor 1930, s. 213 ●; L. Zbraslavská: ref. Pohádky o zvířátkách, Úhor 1930, s. 208; ● ref. Tonda Sejka a spol.: O. P. (Pospíšil), Úhor 1931, s. 208; an., PL 7. 11. 1931; Petrus (J. Petrus), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 456; K. J. (Juda), Střední škola 15, 1934/35, s. 112 ●; ach (V. Prach): ref. Kašpárek u čarodějnice Zlobaby, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 392; V. F. S. (Suk): ref. ed. Pramínek z čarovné studánky, Úhor 1933, s. 183; A. F. J. (Fleischerová-Janovská): ref. Kluci z Libeňského ostrova, Úhor 1935, s. 16; L. Zbraslavská: ref. Soukromý detektivní ústav Lojzy Kutílka, tamtéž, s. 213; ● ref. Tajemství ztracené rokle: -Rja- (F. Rojka), Čes. osvěta 32, 1935/36, s. 191; B. H. (Hloušková), Úhor 1936, s. 13 ●; B. H. (Hloušková): ref. Loutkářova schovanka, Úhor 1936, s. 76; ● ref. Pátá A proti páté B: x, Ranní noviny 22. 12. 1937; K. J. (K. Juda), Střední škola 1939, s. 106 ●; ● ref. Povídám, povídám pohádečku…: -šp. (F. Kašpar), Naše zprávy 4. 12. 1940; M. M. (Majerová), LidN 7. 12. 1940 ●; ● ref. Zajatec řeky: J. Knob, Venkov 22. 12. 1940; A. F. J. (Fleischerová-Janovská), Úhor 1940, s. 176; drb (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 474 ●; A. F. J. (Fleischerová-Janovská): ref. 1300 m pod zemí, Úhor 1941, s. 169; R. Hrdlička: ref. Hornické pohádky, tamtéž, s. 190; vpa (V. Pazourek): ref. Na celý rok rádce… (další vyd.), LidN. 3. 2. 1942; in Literární místopis Příbramska (1958, s. 41); Jója z Montany se ptá MUDr. R. Vojíře na jeho otce, spisovatele R. F. V., Tramp 1969, s. 3.

sb

Alois **Vojkůvka**

* 3. 6. 1903 *Rychlov* u Bystřice pod Hostýnem
† 21. 12. 1982 *Bystřice pod Hostýnem*

Lyrik a prozaik inspirovaný rodným krajem, Ostravskem a bídou dělníků v meziválečném období.

Podepisoval se i Ant. L. Vojkůvka. – Vychodil osm tříd obecné školy a vyučil se kupcem. Po vojenské službě pracoval jako dělník Baťových závodů ve Zlíně, od 1928 jako stavební dělník na Slovácku, 1929–36 kamelot v Ostravě, od 1936 žil v Brně. Koncem 20. let založil v Moravské Ostravě s O. Hrdým edici Vzkříšení (existovala asi do poloviny 30. let), v níž vydával vlastní knihy. Stal se též členem spisovatelských organizací Moravské kolo spisovatelů, Syndikát čes. spisovatelů aj. Za 2. světové války (jak uvedl ve svém životopisu) odešel 1944 do ilegality a spolupracoval se skupinou Alex. 1945 byl však očistnou komisí Syndikátu čes. spisovatelů, prověřující činnost svých členů za okupace, z této organizace vyloučen. Později pracoval v podniku Tesla ve Val. Meziříčí.

Pro svou výrazově skromnou lyriku, mísící sociální a náboženské motivy zejména v apostrofách a obrazech bídy rodného Valašska (*Z valašské studánky, Valašské elegie*), i pro verše otcovské, vlastenecké a chválící mateřštinu, psané v době 2. světové války, si V. oblíbil jednoduchý verš se střídavým rýmem. Kmenové cítění, revolta a dychtění po spravedlnosti při reflektování údělu ostravských proletářů zjevně vycházelo z nápodoby poezie P. Bezruče, aniž dosahovalo jeho uměleckého účinu. Některé V. verše zhudebnil O. Chlubna, Th. Schaefer a J. Černík. V. próza, situovaná do dělnického prostředí (většinou na Ostravsko), nese zřejmé autobiografické prvky a trpí tvárnou nedůsledností. – Řada knížek, které V. vydával v různých místních nakladatelstvích a tiskárnách, koncem 30. let a ve 40. letech převážně u J. A. Kajše v Brně, se nenachází ve fondech ústředních knihoven. Podle V. vlastního soupisu ještě několik dalších prací (bez určení žánru a b. d.) snad vydal po 1945 (České martyrium, Partyzánská modlitba, Sevillské noci, Pověz mi, maminko).

PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. dělník (1942); Českosl. rozhlas; Kolo (Brno 1940); Kruh (Mor. Ostrava); Mor. noviny (Brno, do 1941); Nár. listy; Nár. politika; Orlice (Brno); Sdělení zaměstnanců firmy T. a A. Baťa (Zlín); Středisko (Brno 1931); Venkov (1937, 1939–42); Vzkříšení (ilegální čas. odbojové skupiny v Bystřici p. Hostýnem, vyšla pouze 3 čísla); Zvon (1937). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Kamarádům bídy (BB 1928); Oči žalující (R 1929); Orchideje (BB 1929); Píseň hald (B 1929); Písně ostravského kamelota (BB 1930); Kociánská jáma (R 1931); Město ukřižovaných (Rp 1931); Ostrava zpívá (BB 1932); Pašije života (BB 1932); Píseň hald (BB 1932); Symfonie ulice (BB 1932); Na Starých Hamrech (BB 1933); Nahá krása (BB 1934, bibliof.); Vánoce ostravských dětí (B 1934, bibliof.); Vánoce chudých (B 1934, bibliof.); Píseň o lékaři (B b. d., 1936, bibliof.); Mistru F. X. Šaldovi (B 1937); Odevzdána bez krve (BB 1938); Nuž, jdem se bít (BB 1938); Kytice českého národa (BB 1939); Šalmajový smích (BB 1940); Valašské elegie (BB 1941);

Český svatvečer (BB 1944); Dagmařino království (BB 1944); Světla nad šachtami (R 1944); Z valašské studánky (BB 1944); Červánky nad šachtami (B 1946); Dračí studánka (pohádka, 1948); Sirotek v Radhošti (D 1948, dramatizace pohádky B. M. Kuldy). ■

LITERATURA: ● ref. Kamarádům bídy: K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 174; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 29, 1928/29, s. 334 ●; ● ref. Orchideje: M. H. (Holas), RA 5, 1929/30, s. 240; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 30, 1929/30, s. 433 ●; ● ref. Kociánská jáma: Nk. (B. Novák), RA 7, 1931/32, s. 248; Rský. (M. Rusinský), Iskra 1932, s. 46 ●; ● ref. Pašije života: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 531; Nk. (B. Novák), RA 8, 1932/33, s. 24 ●; kri. (Z. Kriebel): ref. Symfonie ulice, Středisko 3, 1932/33, s. 99; zsl. (A. Novák): ref. Vánoce chudých, LidN 21. 12. 1935 + (šifra ne) ref. Mistru F. X. Šaldovi, LidN 8. 7. 1937; ● ref. Valašské elegie: Rfš. (R. F. Šimek), Zvon 41, 1940/41, s. 670; J. Heyduk, LidN 1. 6. 1941, příl. ●; K. T.: ref. Dagmařino království, Mor. noviny 19. 11. 1947.

sb

Hanuš **Vojnar**

* 6. 12. 1867 *Hořice*
† 8. 4. 1917 *Praha*

Autor lidových veseloher, výstupů a šantánových aktovek, operetních libret, prozaik humoristického zaměření, literární a divadelní kritik, publicista.

Vl. jm. Jan Kriegelstein, podepisoval se též Hanuš Kriegelstein i Kriegelštein a Kriegelštein-Vojnar. – Studoval na gymnáziu v Jičíně (mat. 1885). 1894 nastoupil jako písař v městské účtárně na berním úřadě hl. města Prahy. 1896 složil zkoušku ze státního účetnictví, stal se účetním úředníkem na témže úřadě a konečně 1908 správcem městského berního úřadu v Praze VII. V souvislosti s neúspěchem knižnice Divadelní svět a s vydáváním týdeníku Mladá Praha se 1906–10 dostal do vleklých finančních potíží (exekuce 1/3 platu), které ho nakonec přiměly ukončit žurnalistickou činnost. Po 1910 redigoval spolkový časopis účetních úředníků. Zemřel na srdeční mrtvici a pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

V. psal zejména lidové hry pro pražské kabarety, ať už pouhé scény, výjevy a kuplety, ať jedno i víceaktové frašky a vaudevilly (*Nebožtík Alois*). Situovány do maloměstského či předměstského prostředí obměňovaly veselohry všeobecně známé situace manželských scén a zápletek s námluvami, vycházely vstříc lidovému vkusu a byly určeny i pro ochotnická provedení (*Libeňská princezna*). Ochotnickému divadlu V. věnoval též příručku, obsahující instrukce pro založení a provoz souboru. Humoristický povídkový cyklus *Polní lékárna* kaleidoskopicky glosuje vojenské prostředí. V. publicistická činnost souvisí hlavně s redigováním týdeníku Mladá Praha, kde tiskl jak komentáře na okraj dne, literární referáty informativního charakteru a drobné překlady z němčiny, tak i divadelní kritiky, polemicky vyhrocené vůči repertoárové skladbě a inscenační nejistotě zejména libeňské scény. Formuloval také dramaturgické požadavky lidovosti, dějovosti a dramatické ukázněnosti. Je zmiňován i jako úspěšný autor kabaretních frašek z 90. let (Děvče bez fialek, Hříchy mládí, Na manévru, Návštěva, Poručík v penzionátě, Svatební noc, Venkovská nevinnost) a šantánových parodií Fausta J. W. Goetha a dramatu Monna Vanna M. Maeterlincka, údajně hraných v prvním desetiletí 20. století, a také jako autor mnoha anonymních, časopisecky tištěných satirických próz.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Hanuš K., K. Hanuš (obojí dub., u her tak podepsaných je možné i autorství dramatika F. Vajnera), Karel Müller, K. Mueller; -a, -ar, -ar., -ar-, H. K., K., -k, -k., R., -r., -š (vše in Mladá Praha nebo Intimní Praha). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Intimní Praha (1909–10); Mladá Praha (1906–07); Zájmy účetního úřednictva (1910–14). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle:* Katechismus ochotnického divadla (1907; upr. vyd. 1925); Polní lékárna (PP b. d., 1912, pseud. K. Hanuš); Zakletý švec (D b. d., 1913, pseud. K. Hanuš); Jídelní lístek (D b. d., pseud. Hanuš K.); Líbej víc (kuplet, b. d., pseud Hanuš K.); Nebožtík Alois (D b. d., pseud. K. Hanuš); Zastaveníčko s překážkami (D b. d., pseud. K. Hanuš); – posmrtně: Partie taroků (D 1925, pseud. Hanuš K.). ■ SCÉNICKY. *Operety:* Princezna KO-KO-KO aneb Žapan v županu (1905, s J. Kubíkem, hudba J. Nademlejnský); Rekové Port-Arthurští (1905, hudba J. Nademlejnský); Libeňská princezna (1906, pseud. K. Müller, i s tit. Vyšehradská princezna); Diana (1907, pseud. K. Mueller). ■ REDIGOVAL *periodika:* Mladá Praha (1906–07), Intimní Praha (1909 od č. 25 – 1910, hlavní spolupracovník), Zájmy účetního úřednictva (1910–14); *knižnice:* Divadelní svět (1903), Storchovy nové merendy (b. d., 1907, 10 čísel). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Storchův prostonárodní řečník 1, 2 (b. d., 1909). ■

LITERATURA: M. Fučík: ref. Rekové Port-Arthurští, Divadelní list Máje 1905, s. 46; J. Borotínský (Zyka Borotínský): ref. Libeňská princezna, tamtéž, 1906, s. 249; ● ref. Katechismus ochotnického divadla: an., Divadelní list Máje 1907, s. 242; an., Veselá Praha 1908, č. 12 ●.

dvo

Václav **Vojtěch**

* 28. 11. 1901 *Skřivany* u Nového Bydžova
† 6. 8. 1932 *Sadská* u Poděbrad

Autor prvního českého cestopisu o dobývání jižního pólu.

Narodil se v rodině lesníka. Po maturitě (1919) na gymnáziu v Novém Bydžově vystudoval (1924) na Filoz. fakultě UK v Praze historii a geografii. V zimním semestru 1922/23 byl vyslán Čes. zemským archivem, kde pracoval jako pomocná síla, do Paříže studovat prameny k počátkům českého odboje za 1. světové války; výsledkem byla disertace *Činnost české kolonie v Paříži v rámci československého osvobozeneckého hnutí ve Francii za světové války* (doktorát 1926). Za pobytu ve Francii se seznámil s historií výpravy k jižnímu pólu anglického polárníka F. R. Scotta z 1912 a rozhodl se stát se polárním cestovatelem. Po vykonání vojenské služby (1924–25) se pokoušel obstarat na polární cestování finanční prostředky; vykonával příležitostná zaměstnání, 1928 se stal redaktorem tiskové kanceláře Central European Press a dopisovatelem tiskových podniků Melantrich. 1927 nebyl přijat za člena arktické výpravy norského polárníka F. Nansena, 1928 se mu však podařilo získat místo pomocného dělníka ve výpravě amerického badatele R. E. Byrda na jižní pól (na cestu obdržel mj. podporu od T. G. Masaryka a T. Bati). V září 1928 odjel přes Anglii a Panamu na Nový Zéland; od prosince 1928 do února 1930 se podílel jako lodní topič, stevard, námořník a psovod na zásobování Byrdovy antarktické základny a v lednu 1929 stanul jako první Čech na půdě jižního pólu (1931 byl za účast na výpravě vyznamenán zlatou medailí amerického Kongresu). Po návratu přes USA do Prahy v červenci 1930 se začal připravovat na samostatnou výpravu do severních polárních oblastí. Utonul nešťastnou náhodou při vyjížďce na kajaku po Labi.

Na cestě přes Atlantický a Tichý oceán a na několika výpravách z Nového Zélandu na Rossovu ledovou bariéru v Antarktidě V. získal množství nezvyklých zážitků a bohaté polární znalosti, které uložil do cestopisu *Námořníkem, topičem a psovodem za jižním polárním kruhem.* Vyprávění určené nejširším čtenářským vrstvám přináší spolu s nástinem autorových snů a plánů i věcný popis vlastních rozmanitých pracovních povinností, geografii polární země a reflexe psychologie cestovatelů. Naznačuje i obtížné překonávání nejrůznějších překážek, včetně počáteční nedůvěry Američanů k cizincům ve výpravě, ale též okouzlení nevšední polární přírodou. Zkušenosti z americké expedice V. také uplatnil při spolupráci s prozaikem J. V. Šmejkalem na „románu z Antarktiku“ *Smečka jižního pólu,* v němž Byrdovo dobývání jižní točny z 1928–30 ztvárnili spojením beletrizovaného dokumentu s milostným příběhem. Autorovo plánované zpracování populárních dějin antarktických výzkumů zůstalo v rukopisném torzu.

KNIŽNĚ. *Beletrie:* Smečka jižního pólu (R 1931, za součinnosti V. napsal J. V. Šmejkal); Námořníkem, topičem a psovodem za jižním polárním kruhem (cestopis, 1932). ■

LITERATURA: ● ref. Smečka jižního pólu: -č., Pozor 3. 12. 1930; an., Polední list 8. 1. a 19. 2. 1931; an. Samostatnost 1931, č. 9; V. V. Roštínský (Valenta), Písecký kraj 1931, č. 23; V. Brtník, Venkov 20. 9. 1931 ●; ● ref. Námořníkem, topičem a psovodem…: an., PL 28. 4. 1932; -jv- (J. Vodák), Čes. slovo 28. 7. 1932 ●; an.: nekrolog, Naše kniha 1932, s. 227; an.: Zoufalý boj dr. V. o záchranu, PL 9. 8. 1932; S. Bártl: Čech, který vstoupil na půdu šestého světadílu, Mladá fronta 6. 8. 1957 + Zapomínaný český polárník, Lidé a země 1958, s. 77; J. Kunský: Psovodem v Antarktidě, in Čeští cestovatelé 2 (1961, s. 430); O. Janka in Příběhy českých cestovatelů zapomenutých i nezapomenutelných (2001).

pš

Karel **Vokáč**

* 28. 10. 1903 *Zbiroh*
† 12. 7. 1944 *Praha*

Básník a prozaik, rozvíjející v melodických verších a lyrizovaných prózách rustikální a milostné motivy, provázené melancholií.

Psal se též Karlo V. – Syn majitele soustružnické dílny. Po absolvování obecné (1909–14) a měšťanské (1914–18) školy ve Zbirohu vystudoval Amerlingův učitelský ústav v Praze (1918–22). Jako student založil ve Zbirohu studentský kroužek, hrál divadlo a vydával časopis Vlastní silou. Po studiích rok učil v Těních u Zbiroha, po vojenské službě (absolvoval školu pro záložní důstojníky) působil jako učitel na několika místech na Rokycansku (1925

Mýto, 1926–28 Mirošov, Veselá a znovu Mirošov) a od podzimu 1928 až do svého zatčení ve Strašicích u Rokycan. Sňatek uzavřel 1925 s M. Eisenreichovou (1900–1976), autorkou povídek z vesnického života (Tíha života, 1933, podp. M. E. Vokáčová). V. patřil k výrazným osobnostem věnujícím se regionální kulturní činnosti s centry v Berouně a v Plzni, v nichž se sdružovali mladí umělci a literáti podbrdské oblasti (byl mj. členem příbramského literárního sdružení Druza). Při mobilizaci na podzim 1938 se stal velitelem nádražní posádky v Nymburce. Po okupaci se zapojil do práce ilegální skupiny V boj, 1. 3. 1944 byl zatčen, vězněn a vyslýchán na Pankráci, 10. 5. odsouzen k trestu smrti a 12. 7. ve věznici na Pankráci popraven.

V. první sbírky vyrůstaly z bohatství jemných záchvěvů vnitřního života na pomezí snu a vroucího prožívání i objektivace dějů okolního světa. Zpěvné verše citového opojení inklinují často k tomanovské hutnosti i k baladické strohosti (*Modlitební knížka, Pavoukův stín*). Postupně ve V. poezii sílila nostalgie a s ní nedůvěra ke světu vyvolaná vědomím existence smrti, pomíjivosti času i vlastní izolovanosti. Pokoušel se ji překonávat romantickým okouzlením krásou ženy a přírody a nesentimentálním přimknutím k prostým hodnotám domova a venkovanství (*Zpytování, Lkavá vábení*). V období okupace vedle symbolického zdůraznění tradice a národní integrity usiloval také o celistvé zpodobení venkovského života s jeho generačními i sociálními antagonismy (*Žít i umírat*). K dělnické tematice se obrátil v cyklu *Utkáno z dýmu* s apoteózou dělnosti a vlastenecké víry. Posmrtně vyšly V. verše z vězení, které vynášel tajemný Karel (K. Rameš), obsahující statečné vyznání věrnosti a vytčení povinnosti k národu (*Posledním dechem*) a též milostný dialog muže a ženy v okamžiku skryté volby odhalující rozdílnost i vzájemnost jejich touhy a údělu (*Bolehlav*). V prózách se V. orientoval na osudy vyhoštěnců a jejich zmarňovaných životů, doprovázené výrazným společenskokritickým akcentem (*Prasklý zvon, Cizinec*). Psal též literární referáty a publicistiku.

ŠIFRA: Vč. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akademie (1924, příl. Rudé květy); Čes. dělník (1941); Čin (1930–38); Čteme (1942); Domov a svět; sb. Druza (Příbram 1932–33); ELK (1941); Jih (Čes. Budějovice 1934–37); Klas (1941); Kultura doby (1938); Lid. noviny (1935–36, 1944); Lit. noviny (1928–31); Lit. rozhledy (1931); Lumír (1931–38); Mladé Rokycansko (1932–35); Nár. osvobození (1925–38); Nár. práce (1939–42); Nová doba (Plzeň 1937); Omladina; Osvětový věstník Podbrdska (Beroun); Panoráma; Právo lidu, i Večerník (1924–38); Ranní noviny (1934–38); Rozhledy (1932–37); Sever a Východ (1928–30); Stráž Podbrdska (Beroun); Země (1924–31); – posmrtně: sb. Památce K. V. (b. d., 1945); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch); sb. Za K. V. (1946). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Prasklý zvon (P b. d., 1927); Modlitební knížka (BB 1927); Měsíce (PP 1928); Pavoukův stín (BB 1929); Odlet vlaštovek (B 1930); Cizinec (P 1930); Pláč bez slz (BB 1930); Zpytování (BB 1931); Pochod naším krajem (FF 1932); Lkavá vábení (BB 1934); Žít i umírat (BB 1941); Utkáno z dýmu (BB 1942; rozšíř. vyd. 1944); Uhlířské pohádky (PP pro ml., 1944; od 1953 vyd. s tit. Pohádky brdských hor); – posmrtně: Posledním dechem (B 1945); Bolehlav (BB 1945). – *Výbory:* Básně (1946, ed. K. Cvejn); Básně (1957, ed. B. Polan). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Mladé Rokycansko (1932–35); *knižnici:* Stín (1931–33). ▮

BIBLIOGRAFIE: H. Ryšánková: K. V., Zpravodaj západočes. knihovníků 1973, září–říjen. ▮ LITERATURA: Památce K. V. (b. d., 1945, ed. K. Cvejn); Za K. V. (1946, ed. K. Cvejn). ▮ ● ref. Prasklý zvon: V. Brtník, Venkov 25. 8. 1927; A. M. Píša, Pramen 7, 1927/28, s. 140; drb. (J. Borecký), Zvon 28, 1927/28, s. 138; -jen-, Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 276; J. Staněk, LidN 13. 7. 1929 ●; ● ref. Modlitební knížka: A. C. Nor, Host 7, 1927/28, s. 190; J. Knap, Venkov 13. 5. 1928 ●; J. Staněk: ref. Měsíce, LidN 4. 9. 1929; ● ref. Pavoukův stín: A. G. (Grund), RA 5, 1929/30, s. 276; J. Knap, Venkov 9. 2. 1930 ●; ● ref. Odlet vlaštovek: M. H. (Holas), RA 5, 1929/30, s. 473; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 5. 1930; Kp. (J. Knap), Venkov 27. 9. 1930 ●; J. Poch in Mladá literatura Podbrdska (1930, s. 15); ● ref. Cizinec: F. L. (Lukáš), Čin 2, 1930/31, s. 115; A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 143 ●; ● ref. Pláč bez slz: A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 348; amp. (A. M. Píša), PL 3. 1. 1931 ●; ● ref. Zpytování: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 167; -k. (B. Novák), Čin 3, 1931/32, s. 520; J. Knap, Venkov 17. 1. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 9. 4. 1932 ●; ● ref. Lkavá vábení: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 331; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 406; L. Jehl, Čin 1935, s. 58; amp. (A. M. Píša), PL 27. 1. 1935; Kp. (J. Knap), Venkov 21. 4. 1935 ●; ● ref. Žít i umírat: J. Heyduk, LidN 6. 7. 1941; J. Pilař, Venkov 26. 7. 1941; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 9. 9. 1941; L. Č. (Čivrný), Čteme 1941, s. 182; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 22 ●; ● ref. Utkáno z dýmu: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 49, 1941/42, s. 567; P. Bojar, Studentský časopis 21, 1941/42, s. 25; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 283; K. P. (Polák), Nár. práce 12. 4. 1942; h (J. Heyduk), LidN 10. 5. 1942; J. Červinka, Řád 1942, s. 261 ●; ● k 1. výr. popravy: B. Polan, RP 12. 7. 1945; J. Seifert, Práce 15. 7. 1945; J. Alda, NO 19. 7. 1945 ●; F. Hampl: Dva přátelé (K. V. a J. Týml),

Práce 8. 8. 1945; B. Polan in K. V.: Posledním dechem (1945) → Život a slovo (1964); ● ref. Posledním dechem: K. P. (Polák), PL 14. 10. 1945; om. (O. Mrkvička), Svob. noviny 15. 11. 1945; AMP. (A. M. Píša), Práce 25. 11. 1945 ●; K. Cvejn: K. V. a J. V. Sládek, Kytice 1, 1945/46, s. 47 + in K. V.: Básně (1946); J. Seifert: Zkrvácené piliny, Práce 13. 4. 1946; F. Hampl: Legenda, Práce 4. 5. 1946; ● ref. Básně: AMP. (A. M. Píša), Práce 26. 6. 1946; kp. (K. Polák), PL 12. 7. 1946; M. Sedloň, RP 16. 7. 1946; J. Pilař, Zeměd. noviny 23. 7. 1946; jj (J. Janů), Svob. noviny 1. 11. 1946 ●; K. Janský: O básníku málem zapomenutém, Marginálie 21, 1948/49, s. 86; J. Pojar: Vzpomínáme básníka K. V., NŽ 1952, s. 1278; J. Bouzek: K. V., učitel, básník a bojovník, Život Plzeňska 1953, s. 168; J. Polák: Nad dílem K. V., NŽ 1954, č. 7; B. Polan in K. V.: Básně (1957); F. Hampl: Žít i umírat, LitN 1963, č. 43; F. Škvára: Památce K. V., Svob. slovo 9. 2. 1964; -il., Básníkova oběť, Hlas revoluce 21. 7. 1967; L. Páleníček: Posledním dechem, Práce 27. 10. 1973; L. Stehlík: Nedožité sedmdesátiny, Pravda 8. 11. 1973; V. Fišer: Básník antifašista, Hlas revoluce 8. 6. 1974; J. Vopařil: Ústa proťatá mřížovím, Hlas revoluce 16. 7. 1977; an.: K. V., Tvorba 1978, č. 42; (led) (L. Lederbuchová): Učitel a básník, Pravda (Plzeň) 26. 10. 1978; (hol): Básník Podbrdska, Pravda (Plzeň) 11. 7. 1979 + Zemi, již věnčí pásmo hor, tamtéž 27. 10. 1983; B. Jirásek: Básník bojující proti fašismu, Pravda (Plzeň) 28. 10. 1988; (ra) (V. Viktora): Pan učitel ze Strašic, Plzeňský deník 22. 10. 1992; J. Zizler: Básník podbrdských hor, Almanach gymnázia Hořovice (1998, s. 37); V. Šmolíková-Vokáčová: Básnický život a statečnost, Nár. osvobození 2004, č. 19.

jz

V. **Vokolek**

Působnost 1924–1949

Pardubické nakladatelství při stejnojmenné tiskárně; vydavatelství bibliofilií a drobných soukromých tisků.

Nakladatelskou činnost v pardubické tiskárně V. Vokolek (založena 1904; od 1934, kdy v důsledku finančních potíží proběhlo vyrovnávací řízení, pod názvem *V. Vokolek a syn*) po celou dobu řídil Vlastimil V. (* 18. 12. 1903 Vysoké Mýto, † 14. 11. 1985 Pardubice). Syn zakladatele firmy Václava V. (1871–1952) se po absolvování čtyř let pardubické vyšší reálky (1918) vyučil knihtiskařem v rodinné tiskárně, v níž pak pracoval jako sazeč (1922–28), později faktor (1928–50). Podnikl několik zahraničních cest (1924 s J. V. Rosůlkem do Afriky, 1929 s malířem J. Grusem do Španělska, několikrát navštívil Francii, zejména Paříž). Od 1925 byl členem brněnského Devětsilu, 1926 studoval externě semestr na Filoz. fakultě UK v Praze (zde se seznámil s grafikem V. Maškem), 1927 vstoupil do Klubu moderních nakladatelů Kmen (členem byl do 1932), 1926–32 externě učil na pokračovací učňovské škole v Pardubicích. 1926 navázal přátelství s B. Reynkem, později s V. Holanem a J. Demlem, 1930–41 tiskl pro staroříšského katolického vydavatele J. Floriana, 1931–32 byl odpovědným redaktorem, vydavatelem a tiskařem posledního ročníku literárního měsíčníku Tvar. Po zrušení tiskárny 1950 byl zaměstnán ve Východočeských tiskárnách v Pardubicích (1950–54 a 1960–70), jako knihovník Krajského muzea v Pardubicích (1954–59), jako dělník Východočeských chemických závodů Synthesia v Semtíně-Rybitví (1959–60). Po celý život se výrazně podílel na pardubickém kulturním životě: mj. 1928 uspořádal jako člen Kmene přednášku B. Václavka o moderní poezii, 1929 první českou výstavu kreseb B. Reynka, 1946 výstavu dětských kreseb, 1965 spoluzakládal Klub přátel Pardubicka, v jehož věstníku Zprávy uveřejňoval vlastivědné příspěvky (mj. o literátech F. Bíblovi, I. R. Malé, J. Viktorovi). Publikoval i v odborném tisku (Blok 1946–47, Numismatické listy 1957, Marginálie 1963) a v příležitostných publikacích (o pardubickém působení J. B. Pichla, v novotisku Pardubický Hlasatel swobody a lidu práwa, 1948). Převážně ze své sbírky jarmarečních a lidových tisků připravil 1966 v Památníku nár. písemnictví pro státní zámek a klášter Kuks libreto a katalog výstavy Lidové dřevoryty kramářských písní, 1969 otiskl s J. Glivickým bibliografii prací B. Reynka (sb. Nepřicházejí vhod, 1969). – Tiskárna sídlila v Pardubicích čp. 322, v Jindřišské ul.

Nakladatelskou činnost zahájil Vlastimil V. (dále jen V.) knižnicí *Paprsek* (1924–33, 1946, 23 sv., red. J. V. Rosůlek, od sv. 8 V.). Program soudobé české tvorby (prózy A. Lustigové pod pseud. Adam Gyn, J. V. Rosůlka a E. Vachka) s akcentem na básnické prvotiny (verše J. Aldy, Z. Bára, L. Dymeše, V. Holana, J. V. Rosůlka, J. Šnobra a F. Velkoborského) rozšířily literárněvědné práce J. Hostovského o ruské literatuře a po Rosůlkově odchodu z redakce též překlady (H. de Balzac, G. Bernanos, L. de Camões, M. Jacob, J. Lebrau, H. de Régnier, C. Spitteler, P. Valéry), inspirované převážně V. přátelskými kontakty s B. Reynkem. Na pře-

kladech se kromě Reynka podíleli F. Bíbl, M. Bureš, J. Hořejší a J. V. Kavka. Knižnice, původně směřující k širšímu čtenářskému okruhu, postupně získala spíše bibliofilský charakter (výlučný program, nižší náklad, přednostní výtisky). Po vydání 22. svazku 1933 (zakončena byla až 1946 verši Z. Vadase) v jejím duchu od 1934 pokračovala knižnice *Delfín* (1935–39, 6 nečísl. sv.). Navázavši na stejnojmennou edici B. Durycha (1929–34, 11 sv.) přinesla za jeho vydavatelské, překladatelské i typografické účasti kromě reedic překlady z francouzštiny (J. Giono), latiny (dopisy misionáře K. Slavíčka) a ruštiny (M. M. Prišvin). Na poslední knižnici *Lis tří bratří* (1938–49, 7 sv.), obsahující bibliofilské tisky původní i překlady a grafické listy, se spolu s nakladatelem dále podíleli i jeho bratři básník Vladimír V. a výtvarník Vojmír V. (1910–2001). – Souběžně s oficiální nakladatelskou činností i po jejím ukončení až do konce 60. let vydával V. sám, s bratry, manželkou Annou nebo s přáteli drobné soukromé tisky, později i rukopisy a strojopisy s příspěvky i překlady svých spolupracovníků, zejména z pardubického kulturního života i z reynkovského katolického uměleckého ohniska (O. F. Babler, A. Bareš, J. Deml, M. Hanuš, J. Lipanský podp. F. Ch. Mastík, S. Renaudová, B. Reynek, J. Reynek, J. Šnobr, Z. Vavřík, J. Vladislav, J. Zahradníček). – Většinu tisků typograficky upravil sám V., na výtvarné podobě publikací se kromě zavedených moderních knižních grafiků (J. Čapek, V. Mašek, F. Muzika) dále podíleli umělci spjati s regionem (J. Grus, B. Reynek, J. Salavec) i nakladatelův bratr Vojmír.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře:* Paprsek (1924–46); Delfín (1935–39); Lis tří bratří (1938–49). – *Ostatní:* Na pardubické šachovnici (1942). ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* F. X. Šalda: První přijímání (1927); O. Pospíšil: Bloudění (1940) + Spisovatelé beletristé Pardubic a pardubického kraje (1941); sb. Paprsek (1941); Z. Dvořáček: Hladové jaro v Mauthausenu (1946). – *Překlady:* S. George: Básně v próze (1936); R. Billinger: Noční stráž (1941); F. Jammes: Listopad (1948). ▮ PERIODIKUM: Tvar (1931–32). ▮

BIBLIOGRAFIE: Knihy edice Paprsek (1927). ▮ LITERATURA: V. Vokolek: Josef Čapek a tiskař, Marginálie 1963/64, s. 7; (per) (S. Perkner): V. V. vzpomíná, Pochodeň 12. 11. 1969; O. Štorch-Marien in Ohňostroj (1969, s. 426); B. Ladová: V. V., tiskař a vydavatel, sb. Strahovská knihovna 1973, s. 149 (s bibliografií); J. Glivický: Jubileum pardubického tiskaře a vydavatele, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1974, č. 1–2; Red. (J. Kotyk): V. V. (75 let), Zprávy Klubu přátel Pardubicka 1978, s. 257; J. G. (Glivický): Pardubický tiskař-umělec, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1979, s. 91; ● nekrology: J. Glivický, LD (Brno) 19. 11. 1985; J. Kotyk, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 1986, č. 1–2 ●; J. Vladislav: Příběh jedné knihy a jednoho přátelství (o dopisech V. Holana V. V.), Listy (Řím) 1985, č. 4; V. Justl: Životopis Vladimíra Holana (dopis-vzpomínka V. Holana z 1963 na vydání sbírky Kolury), in V. H.: Sebrané spisy 11 (1988, s. 349); J. Vladislav: Z otevřeného deníku (dopisy V. Holana tiskaři V. V. z 1931–65), Proměny (New York) 1990, č. 2; J. Staněk: Vzpomínka na V. V. (s korespondencí bratru Vladimírovi z 1947–77 a S. Zedníčkovi z 1948) + Život V. V. v datech, oboje Proglas 1993, č. 7; J. Kotyk: Jak jsem ho znal…, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 1993, č. 11–12; J. Rulf: Causa Vokolkovi, Reflex 1994, č. 10; Václav Vokolek: in Krajiny vzpomínek (2000); Václav Vokolek: Portrét venkovského tiskaře, M. Platzová: Milovník fíků Bohuslav Reynek (ed. dopisů B. Reynka V. V. z 1925–69), oboje LitN 2003, č. 42; J. Franz in Eseje, dopisy, kritiky (dopisy J. Franze V. V. z 1931–41; 2006); J. Žáček in Klíče (2006, s. 43).

az

Vladimír **Vokolek**

* 1. 1. 1913 *Pardubice*
† 22. 7. 1988 *Ústí nad Labem*

Básník křesťanské orientace, jehož osobitá reflexivní poezie přijímala pod náporem války a poválečné nesvobody silně expresivní a patetický ráz, posléze spojováním meditace s grotesknem všedních výjevů zachycovala absurditu současného světa; prozaik a esejista.

Datum úmrtí bývá uváděno 23. 7., podle úmrtního listu 22. 7. – Nejmladší ze tří synů majitele pardubické tiskárny Václava V.; bratr Vlastimil V. (1903–1985), knihtiskař, řídil od 1934 rodinný podnik, bratr Vojmír V. (1910–2001) byl malířem a grafikem. Vladimír V. studoval od 1924 na reálném gymnáziu v Pardubicích, pak v Rychnově n. Kněžnou, v oktávě opět v Pardubicích, kde 1933 maturoval. Pak do 1939 studoval v Praze na filoz. fakultě češtinu, francouzštinu a filozofii (mj. učitel F. X. Šalda); studia neukončil promocí, po uzavření vysokých škol se vrátil do Pardubic. 1938 založili bratři Vokolkovi edici bibliofilských tisků Lis tří bratří (mj. zde Vladimír vydal svoje první knížky). V této době také započaly jeho přátelské styky s J. Florianem, pak s J. Čepem, J. Dem-

lem, F. Hrubínem, V. Renčem, B. Reynkem, J. Zahradníčkem aj. Ve školním roce 1940/41 byl výpomocným učitelem katolického náboženství v Hlinsku. Po válce 1945–46 vykonával vojenskou prezenční službu, zároveň absolvoval knihovnické kursy při pražské filoz. fakultě. Poté se 1946 odstěhoval do Děčína, kde se stal na doporučení F. Halase ředitelem Okresní lidové knihovny; 1949 byl zbaven ředitelského místa, 1954 z knihovny propuštěn. 1954–68 učil na národní škole v Děčíně. 1968–70 pracoval v Tiskové informační službě v Ústí n. Labem, kde působil jako jeden z redaktorů časopisu Dialog (v tiráži neuváděn, pouze 1969 v č. 7 a 8 veden jako člen red. kruhu). Po zastavení časopisu 1969 byl bez zaměstnání až do odchodu do důchodu (od 1973). Poté se věnoval výhradně literární tvorbě. – Syn Václav V. (* 1947) je malíř, prozaik, básník a esejista, autor vizuální poezie a autorských knih.

Vstup V. do literatury byl ovlivněn prostředím rodinného tiskařského závodu, spjatého s křesťanskými hodnotami a aktivitami. Už první V. bibliofilsky vydané básně se organicky začleňovaly do vývojových souvislostí české křesťansky orientované poezie. Podněty čerpané z Březinova básnického odkazu, z poezie J. Zahradníčka i z tvorby francouzských básníků baudelairovské provenience ovlivnily zprvu jeho básnickou dikci, obraznost a cílevědomou snahu po dokonalém tvaru, v němž by se odrážela svrchovaná dokonalost veškerého stvořeného jsoucna (*Žíněné roucho*). V. duchovní prožitek od počátku neměl znaky vnější náboženské zdobnosti a sentimentálního kvietismu, ale (patrně pod vlivem J. Floriana) tíhl až k středověce vyhraněným postojům, jimž nechyběl patos a bloyovská odhodlanost. To se projevilo i v jeho poezii z válečných let (*Národ na dlažbě, Cesta k poledni*), v níž s ironickým sarkasmem a rozhořčeným patosem komentoval zločiny války a především duchovní atmosféru, která tuto válku zplodila. Apokalyptické vize světa na „útěku před Bohem“, ovlivněné filozofickým dílem M. Picarda, se prolínaly s poznáním o nesmírné sociální a mravní bídě člověka vykořeněného z tradic daného řádu; pamfletický charakter, apelativnost a zvýrazněná tendenčnost básníkových vizí rozrušovaly veršovou pravidelnost, volný verš se střídá až s mechanickým rytmem gramatických rýmů tak, jak se střídaly vlny V. rozhořčení s mravními apely. Pochmurné svědectví o duchovním stavu současného světa podal V. i v poválečné poémě *Atlantis,* stojící ideově v těsné blízkosti Zahradníčkovy básnické skladby La Saletta. V letech komunistické totality V. nesměl, až na dvě výjimky z konce 60. a počátku 70. let, publikovat. V další básnické tvorbě (zveřejňována pouze v samizdatu, popř. v exilu) opouštěl poválečnou apelativnost a výrazovou expresivitu a výrazně prohloubil vidění světa: od polyfonní básnické skladby *Pouť* (knižně ve sbírce *Mezi rybou a ptákem*), alegorizující svět jako panoptikálně zrůdný obraz pouťového hlomozu a třeštění, se stále více soustřeďoval na filozofickou reflexivní lyriku, jejímž základním tématem bylo hledání identity v soudobém sekularizovaném světě. Na křesťanovo tázání po smyslu bytí, ztrácejícího lidský rozměr, odpovídal nadějí, s níž nacházel význam i nejnepatrnějších věcí. Meditací prohlubovaný dotyk se skutečností znatelně oprostil a zcivilnil jeho poezii; básnický obraz se střídá s banálním řečovým útržkem a filozofická sentence s kolážovitým výsekem všední reality, aby tak vznikl komplexní obraz světa, nazíraného a prožívaného v jeho absurditě. Od počátku 50. let psal V. i eseje a prozaické texty, kolísající mezi deníkovým záznamem a filozofickým komentářem doby. Jako jeden z prvních českých spisovatelů odhaloval z nejrůznějších zorných úhlů absurditu a groteskno jako základní princip současnosti (soubor *Absurdanda,* psaný již 1948–58). S filozofickou náročností se V. pokusil analyzovat tento dobový prožitek i v próze *Tak pravil Švejk* (psána 1959–60), jakémsi „švejkovském paramýtu“, sarkasticky se vysmívajícím různým způsobům smířlivé koexistence dobra a zla. V sokratovsko-dialogických esejích (výbor *Obrana básníka*) s hlubokou filozofickou a literárněhistorickou erudicí V. polemizoval s dobovými představami o poslání a podstatě literatury.

PSEUDONYM: Loquens (čas. Dialog 1969). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1937–47, bás. debut); sb. Archy (Stará Říše); Dialog (Ústí n. Lab. 1967–69); Jarní almanach básnický 1940 (1940); Kvart (1937); Listy (Řím); Obroda (1969); Plamen (1968); Řád (1937–42); Sešity pro mladou literaturu (1968, mj. D Sokratova poslední noc); Vyšehrad (1948); – posmrtně: Host (Brno 1993, ukázky z poezie a E Slepé naděje); Listy (1991, ukázky z poezie); alm. Na střepech volnosti (Mnichov 1989, Praha 1991, inedit. 1987); Pěší zóna (Plzeň 2001, fragmenty próz a esejů z pozůstalosti);

Práce (1990, březen – B Rekviem za Jana Masaryka); Proglas (Brno 1991, ukázky z poezie, próz, deníkových záznamů); Souvislosti (1990, z rukopis. sešitů); Tvar (1990, ukázky z poezie). ▮ KNIŽNÉ. *Beletrie a práce o literatuře:* Poutní píseň k dobrému lotru (B 1938, bibliof.); Tolikrát obětovaná (B 1939, bibliof.); První blahoslavenství (E 1940, bibliof.); Žíněné roucho (BB 1940); Národ na dlažbě (BB 1945); Cesta k poledni (BB 1946); Vyprodaný čas (BB 1949, kniha nebyla distribuována); Mezi rybou a ptákem (BB 1967, obs. i přeprac. verze B Pouť ze sb. Vyprodaný čas a 3. verze B Atlantis); Atlantis (B 1972, 2. verze této skladby, soukr. tisk); Ke komu mluvím dnes (BB, Mnichov 1984, obs. i sb. Jak dlouho); – posmrtně: Zapomenutý pramen (BB 1989, soukr. tisk); Kroužení (BB 1991, obs. sbírky Kroužení a Na hrotu plamene, předtím inedit. i s tit. Kříž a křídlo, pak s původním tit.); Obrana básníka (EE 1992, ed. M. Trávníček); Absurdanda (PP 1994, Spisy 1, ed. Vác. Vokolek); Tak pravil Švejk (Švejkovský paramýtus) (P 1995, Spisy 2, ed. Vác. Vokolek); Oidipovské variace (EE 1996, Spisy 3; kromě reed. První blahoslavenství obs. Slepé naděje, Oidipovské variace, Obrázkové dějiny, Kukačka a kyvadlo; ed. Vác. Vokolek, J. Vojtová, D. Procházková); Ke komu mluvím dnes (BB 1998, Spisy 5; kromě reed. sb. Ke komu mluvím dnes obs. nově poslední verzi B Atlantis, sb. Ve znamení ryb, sb. Hic iacet: Únor, Rekviem za Jana Masaryka, Kašpar Hauser, sb. Dětství: Studánko, dej vody, Vítr a drak, sb. Exodus, sb. Monology do telefonu; ed. Vác. Vokolek, J. Uhdeová, J. Šulc); Mezi ohněm a vodou (BB 1998, Spisy 6; obs. kromě reed. sbírek nově sbírky Hádání z vody, Bílé místo, Mezi ohněm a vodou; ed. Vác. Vokolek, J. Uhdeová, J. Šulc); Vyprodaný čas (BB 1999, Spisy 4; obs. kromě reed. sbírek nově sb. Tichý a temný, jež nemohla 1941 z cenzurních důvodů vyjít, a sb. Vyprodaný čas, jejíž náklad byl 1949 převážně zničen; ed. Vác. Vokolek, J. Uhdeová, J. Šulc). – *Výbor:* Cesta k poledni (1971, BB ze sbírek Žíněné roucho, Cesta k poledni a Tichý a temný). – *Souborné vydání:* Spisy (nakl. Atlantis, Mladá fronta, 1994–99, 6 sv., z toho Mladá fronta pouze sv. 2, 1995, editoři viz výše rozpis Spisů). ▮ KORESPONDENCE: M. Trávníček: Z dopisů V. V. (vzáj. koresp. s J. Zahradníčkem z 1941–48), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1993, č. 1–2; Vác. Vokolek: Psát a dostávat dopisy… (vzáj. koresp. V. s I. Divišem z 1965, též dopisy I. Diviše Vlad. V. z 1967 a Václavovi V. z 1993), Host 3, 1993/94, č. 6. ▮

LITERATURA: sb. V. V. k sedmdesátinám (1983, inedit.; přisp. O. F. Babler, L. Bumba, E. J. Havlíček, E. Juliš, L. Kundera, F. Lazecký, I. Slavík, O. Stritzko, M. Trávníček, J. Vladislav, S. Vodička, S. Zedníček; též B. Fučík → rozšíř. a upr. in Píseň o zemi, 1994, Dílo 4); Adresát V. V. (Mnichov 1984, inedit. 1980; dopisy J. Zahradníčka a F. Hrubína, ed. J. Vladislav); sb. V. V. – Václav Vokolek (Okresní muzeum Děčín 1991); K. Hlaváčová: V. V. (1913–1988). Soupis osobního fondu (LA PNP 1996). ▮ ● ref. Poutní píseň k dobrému lotru: -Zš.- (Z. Šmíd), Akord 1939, s. 63; B. F. (Fučík), Akord 7, 1939/40, s. 132 (i ref. Tolikrát obětovaná) → Kritické příležitosti 2 (2002) ●; ● ref. Žíněné roucho: B. Fučík, Akord 7, 1939/40, s. 288 → Kritické příležitosti 2 (2002); J. Červinka, Řád 1940, s. 440; B. Polan, KM 1940, s. 246 ●; ● ref. Národ na dlažbě: M. Dvořák, Akord 12, 1945/46, s. 284; V. Černý, KM 1946, s. 84; K. Bodlák, Listy 1, 1946/47, s. 305 ●; ● ref. Cesta k poledni: B. P. (Pavlok), Akord 13, 1946/47, s. 379; V. Černý, KM 1947, s. 263; A. M. Píša, Kytice 1947, s. 84; I. Slavík, Vyšehrad 1947, s. 110 → Tváře za zrcadlem (1996) ●; ● ref. Mezi rybou a ptákem: I. Diviš, Nové knihy 1967, č. 39; J. Brabec, Orientace 1967, s. 75; V. Justl, Plamen 1968, č. 5; J. Černohlávek, Dialog 1968, č. 4; M. Křížková, Průboj 18. 2. 1968; gs (O. Sus), Rovnost 28. 2. 1968; Z. R. (Rotrekl), Obroda 1969, č. 5 ●; ● ref. Cesta k poledni (výbor): (zz) (Z. Mráz), Zeměd. noviny 9. 12. 1971; (šb) (J. Škrábek), LD 19. 1. 1972 ●; J. Rolek: V. V. sedmdesátiletý, Obrys (Mnichov) 1983, č. 2; J. Vladislav: Poutník z apokalypsy, in V. V.: Ke komu mluvím dnes (Mnichov 1984); K. Trinkewitz: ref. Ke komu mluvím dnes, Nár. politika (Mnichov) 1984, č. 8–9, příl. Zvon; ● nekrology: G. Francl, LD 29. 7. 1988; I. Slavík, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1988, č. 3; J. Vladislav: Opožděný nekrolog, Studie (Řím) 1989, s. 160 (pův. inedit.) →Akord 16, 1990/91, č. 1 (s tit. V. Vokolkovi na rozloučenou) ●; P. Borkovec: Tichý dvojportrét (V. V. a I. Slavík), Tvar 1990, č. 22; J. Staněk in V. V.: Kroužení (1991, doslov a bibliografie V. díla) + V. V., Proglas 1991, č. 8; ● ref. Kroužení: M. Petříček, Nové knihy 1991, č. 36; M. Trávníček, LD 17. 8. 1991; V. Píša, Tvar 1991, č. 45; V. Novotný, Mladá fronta Dnes 24. 3. 1992; (fä) (V. Färber), LitN 1992, č. 2 ●; M. Trávníček in V. V.: Obrana básníka (1992); Vác. Vokolek: Pásmo (vzpomínky s ukázkami z díla Vladimíra V.), Host 1993, č. 1; M. Trávníček: Buřič a kontemplátor (k 80. výr. nar.), LD (Brno) 16. 1. 1993; J. Staněk: Vzpomínka na Vlastimila V. (mj. dopisy Vlastimila Vladimírovi V. z 1947–77), Proglas 1993, č. 7; J. Rulf in Causa Vokolkovi, Reflex 1994, č. 10; B. Fučík: Exilové království samoty + in V. V.: Kříž a křídlo + in V. V.: Ke komu mluvím dnes, vše in Píseň o zemi (1994); J. Vladislav in V. V.: Absurdanda (1994); ● ref. Absurdanda: T. Kubíček, LidN 28. 3. 1995; P. Švanda, Rovnost 19. 4. 1995; M. Štráfeldová, Tvar 1995, č. 9; Jaš (J. Šícha), Labyrint 1995, č. 3–4; A. Skýpala, Alternativa nova 2, 1995/96, č. 2 ●; Vác. Vokolek in V. V.: Tak pravil Švejk (1995); ● ref. Tak pravil Švejk: V. Novotný, Nové knihy 1995, č. 15; R. Pytlík, Právo 7. 4. 1995; T. Kubíček, LidN 13. 5. 1995, příl. Národní 9, č. 19; P. Janáček, Mladá fronta Dnes 25. 5. 1995 ●; R. Matys in V. V.: Oidipovské variace (1996); ● ref. Oidipovské variace: P. Švanda, Rovnost 9. 1. 1998; A. Haman, Nové knihy 1998, č. 6 ●; M. Trávníček: Únorové rekviem V. V. (o bás. skladbě Únor), Proglas 1998, č. 2, Lit. příl. č. 1; J. Med in Spirituálně orientovaná poezie 1945–1998 (kap. z připravovaných dějin čes. lite-

ratury), Host 1998, č. 5 → Spisovatelé ve stínu (2004) + in V. V.: Ke komu mluvím dnes (1998) + in V. V.: Mezi ohněm a vodou (1998) + in V. V.: Vyprodaný čas (1999); ● ref. Ke komu mluvím dnes, Mezi ohněm a vodou: R. Matys, Nové knihy 1999, č. 6; M. Trávníček, Host 1999, č. 3, Recenzní příl., s. 11; P. Švanda, Rovnost 20. 3. 1999; M. Doležal, LidN 25. 3. 1999, příl. Umění a kritika; O. Macura, Tvar 1999, č. 8 ●; J. Med: Básník vnitřního exilu V. V., LitN 1999, č. 30 → sb. Zlatá šedesátá (2000, s. 289) + Návrat k tradicím (Křesťansky orientovaná poezie 60. let), Host 2000, č. 5 → Spisovatelé ve stínu (2004); ● ref. Vyprodaný čas: R. Matys, Nové knihy 2000, č. 22; P. Švanda, Rovnost 28. 3. 2000 ●; Vác. Vokolek in Krajiny vzpomínek (2000); I. Harák: V. V. posthumní, polistopadový, jubilující, sb. Česká katolická moderna (2000, s. 99) → Bítov '99. Interpretace básnické skladby (2000, s. 135); M. C. Putna: Antika v díle V. V., LF 2001, s. 114; J. Zizler: Básník nepřetržitého světa, Souvislosti 2002, č. 3–4.

jm, et

Libuše **Vokrová-Ambrosová**

* 26. 3. 1907 *Plzeň*
† 14. 12. 1997 *Praha*

Překladatelka anglické a angloamerické prózy a poezie; autorka básní, veršů pro děti, literárních a kulturních recenzí.

Roz. Vokrová; psala se a byla psána také Líba Vokrová, dr. Libuše Ambrosová, L. Vokrová-Ambrossová, L. Vokrová-Ambrozová, Vejchoda-Ambros Libuše. – Dcera inspektora českých drah, absolvovala dívčí reálné gymnázium v Hradci Králové (doložena od 1921; učitelé L. Brtnický a B. Markalous). Po maturitě (1926) vystudovala práva na pražské univerzitě (JUDr. 1930). Pracovala do 1932 jako soukromá úřednice v Hradci Králové, poté jako sekretářka sdružení nakladatelských firem soukromých vydavatelů a knihkupců Kmen v Praze (1932 se provdala a navštívila Ženevu) a současně se uplatňovala jako překladatelka z angličtiny (prostředkovala též návštěvy anglicky píšících spisovatelů do Čech). V dubnu 1939 odjela s rodinou do Anglie a v Londýně se zapojila do aktivit českého kulturního exilu; publikovala v exilovém tisku (s J. Kodíčkem a B. Dobréem začala pořádat básnickou Edici Evergreen, jež vycházela pod záštitou Penklubu, v jehož československé pobočce, se angažovala, stýkala se i s autory z anglické pobočky, mj. se spisovatelkou M. Storm-Jamesonovou). Působila také jako předsedkyně Kulturní komise Jednotné českosl. skupiny samosprávné organizace uprchlíků podporovaných CRTF (Czechoslovak Refugee Trust Fund) a spolupracovala s exilovým ministerstvem zahraničních věcí. Koncem 1946 (když manžel ukončil práci pro UNRRA) se vrátila do Prahy; překládala pro ministerstvo zahraničí a pro Unesco a tlumočila při setkání politiků (údajně také dostala nabídku podílet se na vydávání spisů E. Beneše a T. G. Masaryka v nakladatelství Čin). Od 50. let, kdy se rozpadlo její manželství (její muž byl nadto uvězněn), si přivydělávala příležitostnou prací (např. v reklamě), různými překlady (patrně i pod cizími jmény) a tvorbou pro děti. Již od 30. let měla řadu přátelských kontaktů v uměleckých kruzích (mj. s malířkou a restaurátorkou H. Zezulovou, básníkem J. Fričem a rodinou Fričů, architektem a scénografem A. Heythumem a jeho ženou Charlotou, s historičkou umění A. Masarykovou a sochařkou H. Wichterlovou). – Manžel, lékař M. Vejchoda-Ambros (1905–1970) byl metodikem a odborným publicistou v oblasti tělovýchovy, za války v Anglii s V.-A. shromažďoval dokumentaci CRTF; mladší syn V. Ambros (1945–1998) se věnoval umělecké i užitné fotografii, 1986 absolvoval FAMU (diplomovou prací o K. Ludwigovi).

Od počátku 30. let publikovala V.-A. časopisecky básně, fejetony, drobné reflexe, literární kritiky, i kulturněpolitické články, pro sdružení Kmen pořádala a redigovala almanachy. V polovině 30. let začala překládat (zpočátku s J. Poberem a L. Vymětalem) zejména soudobou anglickou a angloamerickou prózu se společensko-politickým akcentem; ohlasu dosáhly překlady románů R. Aldingtona (zvláště Všichni lidé jsou nepřátelé), později monumentálních dějin conquisty od W. H. Prescotta (Dějiny dobytí Mexika, Dějiny dobytí Peru); některé její překlady (S. Cloete, D. Leslie) byly reeditovány. Pravidelně recenzovala překladovou literaturu z angličtiny (mj. v čas. Panoráma a Čin), díla zabývající se ženskou otázkou, věnovala se i filmu (v rubrice čas. Naše doba). Jako básnířka V.-A. knižně debutovala až v exilu. Ve volném cyklu lyrických veršů z let 1940–43 *Potápěč* vytvořila metaforu pokorného ponoru do hloubky osamění a trpělivého hledání cesty k nadčasovým a nezničitelným hodnotám. V satirické básni *Pouťové zpívání pod názvem Prozatímní archa* podala lehčí písňovou formou karatelsky vyzní-

vající podobenství o nešvarech mezi exponenty emigrace. V londýnském měsíčníku Obzor publikovala básně, překlady starší i soudobé anglické poezie, glosy a pravidelně kritické recenze české exilové i domácí básnické tvorby a současných výstav. V Edici Evergreen vyšly její překlady z J. Donnea (Ó duše, poutníku) a druhé části cyklu reflexivních básní T. S. Eliota Four Quartets (East Cooker – Tam domov máš); obtížná místa překladu konzultovala V.-A. s autorem. V exilu byl vydán (spolu s anglickým originálem) ještě překlad čtvrté části cyklu (Little Gidding – Nyní a v Anglii) a postupně přeložila V.-A. dílo celé (*Čtyři kvartety;* 1990 provedeny v Divadle hudby, knižní vydání připravoval nejprve Supraphon v edici LYRA, později Hrnčířství a nakladatelství Michal Jůza & Eva Jůzová, s ediční poznámkou J. Flaišmana). Po válce se V.-A. věnovala opět překladům z angličtiny (W. Scott, W. H. Prescott, J. Updike) a do angličtiny (R. Mrlian: Slovak folk art, 1953). Mimo to publikovala praktické rady z oblasti užitého umění (*U pěkného stolu*), pro knížku B. Vejrychové-Solarové vybrala ukázky z her loutkáře M. Kopeckého (1948 o něm též připravila filmový scénář pro skupinu M. Friče) a skládala hravé texty do dětských leporel (jejich výtvarníky byli zejména J. Němeček a V. Weinzettl), v nichž obměňovala v rýmovaných čtyřverších tradiční témata (např. Vodník, Budulínek) nebo se pokoušela o tematickou aktualizaci (cyklus o Svetříkovi). – Pozůstalost V.-A. obsahuje mj. překlady básní L. Carrolla (chystala je už pro londýnskou Edici Evergreen). V Národním muzeu je uložen fond CRTF, který obsahuje mj. dokumentaci o vzniku a činnosti CRTF a diáře manželů Ambrosových z doby války.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jakub Novák, Libuše Pánková; ABRA, Bros, Bros., BROS, L. P., L. V., LVA, lva, LVA., L. V. A., vo., Vok. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Almanach Kmene 1932/33, 1933/34, 1936/37 (1932; 1933, i bibliografie; 1936); Almanach Kmene. Jaro 1934 (1934); B. Vejrychová-Solarová: Loutky Matěje Kopeckého (1974); Čes. slovo (1932, 1935; 1935 mj. překl. R A. T. Hobart: Světlo do čínských lamp); Čin (1932, 1935, 1937–38; pravidelný ref.); ELK (1936); Kostnické listy (1931); Lit. noviny (1935, 1937); Magazín DP (1933, 1935); Milostný almanach Kmene pro jaro 1933 (1933); Nár. osvobození (1930–31, 1934); Naše doba (1935–36, 1938; 1935–36 film. rubrika); Obzor (Londýn 1941–42; 1941 úryvek z překl. T. S. Eliot: East Cooker a B ze sb. Potápěč); Panoráma (1933–36); Ranní noviny (1936); Ročenka Rozhledů po lit. a umění. Vánoce 1933 (1933); Venkov (1927); též v anglických a exilových periodikách. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Říkadla a písničky pro hochy a holčičky (BB pro ml., 1936, hudba J. Křička); Potápěč (B, Londýn 1943, pseud. Libuše Pánková); Pouťové zpívání pod názvem Prozatímní archa (B, Londýn 1943, pseud. Jakub Novák); Svetřík v lese (verš. leporelo, 1967, k obrázkům J. Němečka); Svetřík trosečníkem (verš. leporelo, 1968, k obrázkům J. Němečka); Svetřík v podmořské říši (verš. leporelo, 1968, k obrázkům J. Němečka); Chytrá kůzlátka (verš. leporelo, 1968, k obrázkům J. Vildta; t. r. slovensky s tit. Múdre kozliatka); Budulínek (verš. leporelo, 1969, k obrázkům J. Němečka); Čarodějův učeň (verš. leporelo, 1969, k obrázkům J. Němečka); Dobrodružství na vodě (verš. leporelo, 1969, k obrázkům K. Skály); O neposlušném autíčku (verš. leporelo, 1969, k obrázkům V. Weinzettla); Perníková pohádka (verš. leporelo, 1969, k obrázkům J. Němečka); Vodník dobrý pomocník (verš. leporelo, 1969, k obrázkům V. Weinzettla); Dobrodružství opičáka Pišty (verš. leporelo, 1970, k obrázkům V. Weinzettla); Nehody míši Ríši (verš. leporelo, 1970, k obrázkům V. Weinzettla). – *Překlady:* R. Aldington: Všichni lidé jsou nepřátelé (1936, s J. Poberem) + Zemřel hrdina (1936, s L. Vymětalem); L. Bromfield: Lékárník (1936); M. Johnson: Nad africkými džunglemi (1936); W. B. Pitkin: Život začíná ve čtyřicítce (1936); P. Neagoe: Nebezpečná krása (1937); E. Russell: Otec (1937); J. C. Powys: Štěstí je umění (1936); S. Cloete: Točící se kola (1938; dopln. vyd. 1941, s J. Poberem); D. Leslie: Chuť i vůně (1939); T. S. Eliot: Tam domov máš (Londýn 1941, pseud. L. Pánková, i doslov) + Nyní a v Anglii – Little Gidding (Londýn b. d., 1944, pseud. L. Pánková); J. Donne: Ó duše, poutníku (Londýn b. d, 1944, pseud. L. Pánková); M. Storm-Jameson: Těžká léta (1948); M. Lampell: Hrdina hřiště (1951, podp. Libuše Vokrová); W. H. Prescott: Dějiny dobytí Mexika (1956, podp. Libuše Vokrová; dopln. vyd. 1964) + Dějiny dobytí Peru (1980, podp. Libuše Vokrová); W. Scott: Ivanhoe (1957, podp. Libuše Vokrová) + Nevěsta z Lamermooru (1985, podp. Libuše Vokrová); J. Updike: O farmě (1973, podp. Libuše Vokrová). – *Ostatní práce:* U pěkného stolu (1960, podp. L. Vokrová). ■ SCÉNICKY. *Překlad:* T. S. Eliot: Čtyři kvartety (1990). – *Libreto:* Pošťácká pohádka (podle K. Čapka, obnovená prem. 2004). ■ KORESPONDENCE: in F. Langer: Korespondence 1 (vzáj. koresp. z 1942–44; 2006, ed. M. Dandová, M. Chlíbcová, Z. Nováková, s. 5 a pozn. s. 399). ■ REDIGOVALA *almanachy:* Almanach Kmene 1932/33 (1932, s F. Halasem), Milostný almanach Kmene pro jaro 1933 (1933, šifra L. V.), Almanach Kmene. Jaro 1934 (1934, s red. kruhem); *edici:* Edice Evergreen: Čtenářům poezie (Londýn 1941–45, zprvu s B. Dobréem a J. Kodíčkem). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: Průvodce dnešního čtenáře. Z knih Kmene… (1934, s J. Horou); B. Vejrychová-Solarová: Loutky Matěje Kopeckého (1974, textová část). ■

LITERATURA: Renč. (V. Renč): Křivda na ženách (polemika s čl. V.-A.: Ženy ať nepřekládají, Čin 1935, s. 134), Rozhledy 1935, s. 117; jšr. (J. Šnobr): ref. překl. P. Neagoe, LitN 10, 1937/38, č. 5–6; ● ref. překl. T. S. Eliot: Tam domov máš: A. Bosák, Obzor (Londýn) 1942, č. 1; K. Brušák, Kulturní zápisník (Londýn) 1942, s. 120 (s obecnějším vyjádřením redakce tamtéž) ●; V. Kripner: ref. Potápěč, Obzor 1943, č. 7–8; jj (J. Janů): Český verš v Anglii (ref. Potápěč a překl. T. S. Eliota a J. Donnea), Svob. noviny 3. 4. 1946; J. Slávik-Neresnický: Odbojová poézia Čechov a Slovákov v zahraničí (New York 1947, s. 14; o B Pouťové zpívání…) → (pod jm. J. Slávik) Slovenské pohľady (Martin) 1947, s. 293 + Spomienka na T. S. Eliota (s ukázkou z překladu), Proměny (New York) 1965, č. 2; V. Černý: Česká beletrie emigrační, KM 1947, s. 10; -KU- (J. Kutina): Básnické kvartety (k nastudování překladu T. S. Eliota v Divadle hudby), Obrana lidu 30. 5. 1990; B. Srba in Múzy v exilu (2003, s. 164); M. Jareš: Z lyriky války 5 (medailon s ukázkou), Tvar 2003, č. 18.

vfr

František Pravoslav **Volák**

* 19. 8. 1829 *Lidmaň* u Tábora
† 4. 8. 1865 *Česká Třebová*

Překladatel polské a ruské literatury.

Podepisoval se též Franěk Volák. – Vystudoval gymnázium v Jihlavě, filozofická studia započal v Brně, pro národnostní spor je však dokončil v Praze, kde poté absolvoval na univerzitě práva (1852). 1848 se aktivně účastnil revolučních událostí (mj. byl členem výpravy vedené J. V. Fričem na Slovensko v září 1848 a byl zraněn u Myjavy). Po ukončení studia spolupracoval několik let s redakcí Pražských novin (jako překladatel úředních vyhlášek a zákonů, zároveň vedl rubriku fejetonu, kde mj. otiskoval své překlady beletrie). Pravděpodobně 1858 získal místo ve státní službě u prezidia vrchního soudu v Prešpurku (Bratislava). Od 1860 působil u okresního soudu v Litomyšli a o rok později se stal koncipistou u zemského soudu v Praze (pracoval pod vedením F. L. Riegra). Od 1854 trpěl nervovou chorobou, přes péči rodiny svých příbuzných zemřel na tuberkulózu v tehdejších lázních Hory u Čes. Třebové.

V mládí se V. pokoušel o původní novelistickou tvorbu (Čes. včela), poté se však věnoval pouze překladatelské práci. Do češtiny převedl několik románů a povídek ze soudobé polské i ruské literatury (J. Korzeniowski, J. I. Kraszewski, L. H. Siemieński; F. V. Bulgarin, A. A. Marlinskij-Bestužev aj.). Pro scénu Prozatímního divadla přeložil Freytagovu hru Novináři, soustavněji se zabýval překládáním divadelních her A. Fredra; na scéně byla (1851) uvedena a tiskem vyšla veselohra Dámy a husaři, další hry (Kteroukoli, Amazonky v Kocourkově, Manželé, Pan Jowialski, Přátelé) zůstaly patrně v rukopisu, stejně jako překlad populárního románu Chýše strýčka Toma od H. Beecher-Stoweové, odsuzujícího otrokářství v Americe.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bořivoj Kordoš (Lumír 1854), Boř. Kordeš, František Pravoslav; -ák., F. P. V-l-k, F. Pravoslav V-k, F. Pr. V-k, Franěk V…k, Fr. P. V-l-k, F. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in*: Čes. včela, pokr. Včela (1847–49; PP 1848 Blahořečený tygr, 1849 Marinka); Lumír (1852–54; 1854 překl. A. A. Marlinskij-Bestužev); Nár. listy (1863); Pražské noviny (1852–53). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* A. Fredro: Dámy a husaři (1851; opr. vyd. 1864); M. S. Czajkowski: Kirdžali (1852; opr. vyd. 1863); J. I. Kraszewski: Svět a básník 1, 2 (1852); J. Korzeniowski: Spekulant (1853; opr. vyd. 1864) + Tadeáš Bezejmenný (1854) + Penzista (1865); F. V. Bulgarin: Mazepa (1854); G. Freytag: Novináři (1863; t. r. prem. s tit. Den před volbou aneb Žurnalisté); L. H. Siemieński: Básník-vojín. Život Kazimíra Brodzińského (1864). ▮

LITERATURA: L. R. (Rittersberg): ref. překl. A. Fredro, Pražské noviny 18. 6. 1851; an.: Překladatel veselohry…, Pražské noviny 17. a 18. 3. 1852; an.: Známý spisovatel český F. P. V. …, Hlas 22. 3. 1862; -n.-: ref. překl. L. H. Siemieński, Kritická příloha k NL 1864, s. 89; ● nekrology (an.): Národ 6. 8. 1865; NL 6. 8. 1865; Plzeňské noviny 9. 8. 1865; Wiener Zeitung 9. 8. 1865 ●; an.: Dvě upomínky, Čes. Thalia 1869, s. 120.

lk

Marta **Voleská**

* 12. 12. 1905 *Praha*
† 26. 7. 1985 *Praha*

Autorka veršů a drobných próz pro děti, zejména populárních knih o Kulihráškovi.

Provd. Ryšánková. – Dcera nakladatele G. Voleského. Po studiu na lyceu ve Švýcarsku pracovala v rodinném podniku podobně jako její bratři Gustav a Otto. Žila střídavě v Praze a v Řevnicích, kde rodina trávila léto. 1931 se provdala. Z redakční práce v nakladatelství,

kde se podílela na vydávání knížek pro děti, vznikla i její spolupráce s malířem A. Scheinerem, zejména na tehdy populární řadě obrázkových knížek o trpaslíčku Kulihráškovi, k nimž psala veršíky.

Z prvotního nápadu malířova (první knížku *Trpaslíček Kulihrášek mezi zvířátky* vytvořil A. Scheiner pro G. Voleského původně jako obrázkové leporelo, jež začínající autorka dodatečně doprovodila verši) vznikla v průběhu několika let série knížek, jež vycházely zpravidla ve trojí typografické podobě (jako leporela, sešity a volné listy). Záhy si získala velkou čtenářskou oblibu, vybízející k dalšímu pokračování a novým vydáním (několik „Kulihrášků" vyšlo paralelně se slovenským textem pod titulem Janko Hraško). I soudobá kritika uvítala zejména první knížky o Kulihráškovi pro originálnost námětu i provedení jako ojedinělý počin v tvorbě pro nejmenší. Později doplnilo tuto řadu jednak několik veršovaných knížek s jinými náměty, jednak obsáhlejší soubory veršů, povídek i pohádek pro předčítání nejmenším, resp. pro nejmenší čtenáře (*Jen vesele!*), v nichž postupně převážil akcent didaktický; poslední dva tituly z této řady (*Kulihráškův národní slabikář, Kulihráškova veselá početnice*), připravené autorkou již po Scheinerově smrti (1938), se odlišují od ostatních knížek V. i jiným výtvarným řešením (ilustrátor M. Novák). – Bibliograficky nejsou doloženy dvě prózy V. (O Bivoji, Šárka).

KNIŽNĚ. *Beletrie pro ml.:* Trpaslíček Kulihrášek mezi zvířátky (BB b. d., 1926; další vyd. s tit. Kulihrášek mezi zvířátky); Kulihráškova abeceda (BB b. d., 1927); Kulihráškův výlet (BB b. d., 1928); Kulihrášek tulák (BB b. d., 1929); Kulihrášek sportovec (BB b. d., 1929); Kulihrášek u moře (BB b. d., 1930); Kulihrášek u severní točny (BB b. d., 1931); Kulihrášek trosečník (BB b. d., 1931); Kulihrášek a všesokolský slet (BB 1932); Kulihrášek v hlubinách mořských (BB b. d., 1932); Boubelinka hospodaří (BB b. d., 1932); Milínek cestovatel (BB b. d., 1932); Kulihrášek na řemesle (BB b. d., 1933); Kulihrášek mezi hračkami (BB b. d., 1933); Zvířátka – moji kamarádi (BB b. d., 1933); Deset malých černoušků (BB b. d., 1933); Kulihrášek u čaroděje (BB b. d., 1934); Divík z lesů (BB b. d., 1934); Sláva, děti, vojáci jsou tady! (BB b. d., 1934); Kulihrášek s Majdalenkou a kouzlo zlaté jahody (BB 1935); Vánoční nehoda andělíčka Cvalíčka (BB 1935); Ptáčkové – pracovníci (BB 1935); Jen vesele! (BB, PP 1937); Kulihráškův národní slabikář (1940, s V. Vackem); Kulihráškova veselá početnice (1941, s V. Vackem. ■

LITERATURA: ● ref. Trpaslíček Kulihrášek mezi zvířátky: V. F. Suk, Úhor 1926, s. 143; P. Sula, NO 8. 12. 1926 ●; ● ref. Kulihráškova abeceda: V. F. S. (Suk), Úhor 1927, s. 109; V. Brtník, Venkov 3. 11. 1927; P. S. (Sula), NO 11. 12. 1927 ●; V. F. Suk (většinou pod šifrou V. F. S.): ref. Kulihráškův výlet, Úhor 1928, s. 122 + ref. Kulihrášek tulák, Úhor 1929, s. 118 + ref. Kulihrášek sportovec, Úhor 1930, s. 190 + ref. Kulihrášek u moře, tamtéž, s. 207 + ref. Kulihrášek u severní točny, Úhor 1931, s. 157 + ref. Kulihrášek trosečník, tamtéž, s. 202; M. Majerová: ref. Kulihrášek u severní točny a Kulihrášek trosečník, Čin 3, 1931/32, s. 366; V. F. S. (Suk): ref. Kulihrášek a všesokolský slet, Úhor 1932, s. 146 + ref. Boubelinka hospodaří, tamtéž, s. 203 + ref. Milínek cestovatel, tamtéž, s. 219 + ref. Kulihrášek v hlubinách mořských, tamtéž, s. 244 + ref. Kulihrášek mezi hračkami, Úhor 1933, s. 125 + ref. Kulihrášek na řemesle, tamtéž, s. 144 + ref. Deset malých černoušků, tamtéž, s. 180 + (pod vl. jm.) Interview s Mistrem A. Scheinerem (též o spolupráci s V.), Úhor 1933, s. 145; M. Ryšánková-Voleská: Jak pracuji s Mistrem Scheinerem, tamtéž, s. 169; bvs: ref. Sláva, děti, vojáci jsou tady!, Divík z lesů a Kulihrášek u čaroděje, Úhor 1934, s. 149; L. Zbraslavská: ref. Ptáčkové – pracovníci a Vánoční nehoda andělíčka Cvalíčka, Úhor 1935, s. 195; ● ref. Jen vesele!: M. Majerová, LidN 8. 12. 1937; F. K. (Křelina), Venkov 14. 12. 1937; O. Pospíšil, Úhor 1937, s. 196 ●; V. Šmejc: ref. Kulihráškův národní slabikář, Podoubraví 12, 1940/41, s. 62; F. Holešovský: Kýč mezi knihami pro nejmenší, ZM 1961, s. 155.

es

Gustav **Voleský**

Působnost 1920–1948

Pražské nakladatelství zaměřené zprvu hlavně na vzdělávací literaturu, později na literaturu pro děti a mládež, zejména dívčí četbu a obrázkové knížky pro nejmenší; knihkupectví.

Firmu založil jako knihkupectví Gustav V. (* 27. 7. 1877 Plzeň, † 28. 3. 1949 Praha). Pocházel z početné rodiny stárka. Vyučil se v plzeňském knihkupectví V. Steinhauser, několik let působil v českých i německých závodech (též u svého staršího bratra, vinohradského nakladatele a knihkupce Karla V.), 1907 získal koncesi a následujícího roku otevřel v Praze na Vinohradech knihkupectví, které později rozšířil o oddělení německé literatury. Nakladatelskou činnost zahájil 1920 (prvním titulem byla hra F. Langra Miliony) a postupně ji zaměřil za autorské i redakční spolupráce dcery, spisovatelky M. Voleské na literaturu pro děti a mlá-

dež. Za války byla firma 1943 změněna na komanditní společnost, kterou za otcovy účasti vedli synové zakladatele Otto V. (1912–1994) a Gustav V. ml. (* 1909). Ten kromě toho otevřel již 1939 na vlastní koncesi knihkupectví na Nár. třídě (firma Gustav Voleský ml.), které se zaměřilo zejména na dovoz zahraniční literatury a zůstalo v úzkém obchodním i osobním spojení s vinohradskou firmou (1943 se stal společníkem podniku bratr Otto V.). Po květnu 1945 byli oba bratři vyšetřováni pro podezření, že se za okupace obohacovali prodejem knih z nacisty zabavených knihoven, trestní stíhání však bylo zastaveno. Počátkem března 1948 odešel Gustav V. ml. do exilu. Po krátkém pobytu ve Švýcarsku přesídlil se svou budoucí ženou Evou, vnučkou politika E. Grégra, do kanadského Montrealu, kde byl zaměstnán nejprve jako knihovník v letecké továrně, později jako redaktor kanadské rozhlasové společnosti a v důchodu pracoval jako obchodní zástupce sklářských firem a správce činžovních domů. Ještě v březnu 1948 převzala také oba pražské závody do národní správy nakladatelská a knihkupecká firma KSČ Svoboda. Otto V. pracoval nejprve jako dělník, později se vyučil elektrikářem a nakonec pracoval jako revizor výtahů ve Středočeských tiskárnách. – Nakladatelství a knihkupectví Gustav V. sídlilo na Král. Vinohradech čp. 839 (dnes Vinohradská tř. 15), knihkupectví Gustav V. ml. na Novém Městě čp. 37 (dnes Národní tř. 38).

Nejvýznamnější knižnicí prvého období nakladatelství byla sbírka *Okna* (1921–26, 10 sv., red. V. Mathesius) s původními esejemi k filozofickým, filologickým a pedagogickým otázkám (O. Jiráni, J. B. Kozák, F. V. Krejčí, V. Mathesius, F. Novotný, A. Pražák, K. Vorovka), vedle nich obsahovala překlad H. G. Wellse a 2. vydání Masarykova spisu O studiu děl básnických. V méně výrazné knižnici *Zdroje vzdělání* (1920–26, 3 sv., red. J. Hloušek) vyšly populární příručky k sexuální výchově, archeologii a psychiatrii. Nesourodá beletristická produkce přinesla zprvu několik titulů soudobé původní i přeložené prozaické tvorby (M. B. Böhnel, F. Langer, L. Frank v překladu J. Kodíčka), postupně však převážilo senzační čtivo, završené na přelomu 20. a 30. let cyklem kriminálních románů od Sappera (C. McNeile). Literatuře pro děti a mládež byly zprvu věnovány *Knihy dorostu* (1921–25, 3 sv.; Kapitánova dcerka A. S. Puškina a legionářské příběhy F. Langra) a *Skautská knihovna* (1921–22, v nakladatelství G. V. jen 3 sv.; skautské příručky a dobrodružný příběh od V. C. Barclayové). Po úspěchu prvních obrázkových knížek s postavičkou trpaslíka Kulihráška (texty vytvořila M. Voleská k obrázkům A. Scheinera) se dětské knihy začaly prosazovat jako dominantní žánr edičního programu nakladatelství. Kromě leporel a svazků pro nejmenší (firma nabízela i figurky Kulihráška a dětské kostky s obrázky jeho příběhů) vycházely v ní i dobrodružné příběhy pro chlapce a zejména dívčí romány. Kmenovou autorkou knižnice *Pod vlajkou mládí* (1928–41, 29 sv.) byla J. Hüttlová (též pod jménem Rybková), která se podílela i na překladu a úpravě několika knih cizích autorů; její práce v hojném počtu vycházely i mimo knižnici. Původní tvorbu dále zastupovali B. Dobřanská, J. Hloušek, M. Nováková a J. Turnerová (též překlad). Do knižnice *Radostná srdce* (1936–39, 4 sv.) přispěli R. Morávková, M. Vinniková a V. Zíka (pseud. E. Marešová, V. Watzke, hojně vydáván i mimo edice). – Nakladatelskou značku navrhl a knižnici Okna graficky upravil F. Kysela, který se spolu s J. Čapkem a V. Hofmanem podílel i na výtvarné podobě soudobé beletrie v počátcích nakladatelství. Dále spolupracovali V. Čutta a J. Wenig, dětské knihy ilustrovali R. Mates a výtvarný autor Kulihráška A. Scheiner, četbu pro mládež zejména rutinní kreslíři M. Novák, A. L. Salač a F. Smatek, dále K. T. Neumann, E. Posledník, O. Štáfl, V. Vrbová aj.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Skautská knihovna (1921–22); Knihy dorostu (1921–25); Okna (1921–26); Pod vlajkou mládí (1928–41); Radostná srdce (1936–39). – *Ostatní:* Zdroje vzdělání (1920–26). ■ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* F. Langer: Miliony (1920) + Železný vlk (1920) + Snílci a vrahové (1921) + Předměstské povídky (1926); J. Frič: Život a dílo Aloise Jiráska (1921); M. B. Böhnel: Neřest (1922); F. Pelikán: Logika a etika záporu 1 (1923); M. Voleská: Trpaslíček Kulihrášek mezi zvířátky (b. d., 1926) + Kulihráškova abeceda (b. d., 1927) + Kulihráškův výlet (b. d., 1928) + Kulihrášek tulák (b. d., 1929) + Kulihrášek sportovec (b. d., 1929) + Kulihrášek u moře (b. d., 1930) + Kulihrášek u severní točny (b. d., 1931) + Kulihrášek trosečník (b. d., 1931) + Kulihrášek a všesokolský slet (1932) + Kulihrášek v hlubinách mořských (b. d., 1932) + Kulihrášek na řemesle (b. d., 1933) + Kulihrášek mezi hračkami (b. d., 1933) + Kulihrášek u čaroděje (b. d., 1934) + Kulihrášek s Majdalenkou a kouzlo zlaté jahody (1935). – *Překlady:* L. Frank: Člověk jest dobrý (b. d., 1920); A. D. de Richelieu: Milostná dobrodružství maršála de Richelieu,

jak o nich sám vypravuje (1920); W. Bonsels: Včelka Mája a její příhody (1921) + Na lesním paloučku (1923); L. Braun: Milostné dopisy markýziny (b. d., 1921); Theofrastos: Povahopisy (1925); S. F. Wright: Bomby nad Prahou (1936). ■

BIBLIOGRAFIE: Kalendář 1924; Seznam knih z nakladatelství G. V. (1926); Seznam knih vydaných nakladatelstvím G. V. (1932); Voleského knihy pro mládež (b. d., 1940). ■ LITERATURA: Ž. (L. K. Žižka): Nakladatel populárního Kulihráška slaví čtvrtstoletí své práce, Českosl. knihkupec 1933, s. 97 + in Letní jubilanti, tamtéž 1937, s. 228; G. Voleský ml. in Vánoční knižní anketa, Skutečnost (Paříž) 1950, s. 226 + Do otcova závodu jsem vstoupil…, Knihkupec a nakladatel 1999, č. 1.

az

Karel **Voleský**

Působnost 1927–49, 1992

Pražské nakladatelství zaměřené na původní esejistiku, přeloženou románovou tvorbu a dobrodružnou, zejména detektivní četbu; knihkupectví.

Zakladatel firmy Karel V. (* 18. 8. 1861 Plzeň, † 5. 1. 1939 Praha, bratr nakladatele a knihkupce Gustava V., strýc spisovatelky Marie V.) převzal 1887 od V. J. Jelínka první knihkupectví na tehdejších Král. Vinohradech (zal. 1875 původně jako filiálka firmy Fr. A. Urbánek) a provozoval je zprvu s V. Krausem, po jeho odchodu do Tábora od 1889 samostatně (součástí bylo též papírnictví a půjčovna knih). Nakladatelskou činnost, zahájenou až 1927, inicioval zakladatelův jediný syn Karel V. ml. (* 22. 5. 1898 Praha-Vinohrady, † 26. 11. 1976 Černošice u Prahy), absolvent nižší střední reálky a dvouleté odborné pokračovací knihkupecké školy (1913–16), který po vyučení u otce a po volontérské praxi v cizině již od 1924 rozšiřoval původně jen německý cizojazyčný sortiment knihkupectví o literaturu anglickou, francouzskou, italskou a španělskou. Knihkupecká koncese z 1888 byla 1931 rozšířena o nakladatelství, prodej hudebnin a antikvariát. 1935 se firma změnila na veřejnou obchodní společnost, jejíž vedení převzal Karel V. ml. Po likvidaci nakladatelství 1949 pracoval K. V. ml. jako literární důvěrník Svazu protifašistických bojovníků. Absolvent reálného gymnázia Karel V. nejml. (* 9. 5. 1925 Praha, † 10. 3. 1993 Praha) byl po únoru 1948 vyloučen ze studií na Filoz. fakultě UK v Praze. Pracoval v nakladatelství Naše vojsko a Melantrich. 1992 obnovil rodinné nakladatelství pod názvem *Vinohrad* podle poslední předúnorové knižnice. Nakladatelskou činnost, zahájenou dvěma vlastními překlady z angličtiny (B. Cartlandová: Sissi; E. Wallace: Mrtvé oči Londýna) však již nestačil rozvinout. – Firma K. V. působila na Vinohradech čp. 565 (dnes Anglická 62), po zboření domu od léta 1938 v čp. 2298 (Slezská 5).

V nakladatelské produkci, zahájené 1927 překladem detektivky E. Wallaceho Zelený lučištník, zprvu převažovala oddechová přeložená próza. Dobrodružná, převážně detektivní literatura (G. O. Baxter, O. Binns, G. Fairlie, R. A. Freeman, L. Mearson, E. Wallace, L. Wilton aj.), zprvu vydávaná ve volné řadě Dvacetikorunová kolekce, byla později soustředěna do knižnice *Kolekce Premier* (1931–38, 1946–47 jen *Premier,* asi 124 převážně nečísl. svazků). Překlady z angličtiny (H. Adams, O. Binns pod pseud. B. Bolt, F. W. Crofts, R. Daniel, D. Hammett, L. Charteris, A. Christie, C. E. Mulford, Ch. H. Snow, S. S. Van Dine, E. Wallace, D. Wheatley aj.), němčiny (H. Hilgendorff aj.) francouzštiny (G. Simenon), dánštiny (C. Andersen) a maďarštiny (E. A. Rodriguez) postupně doplnila původní tvorba, zejména díla E. Fikera a Z. V. Peukerta (pseud. Edgar Collins, i práce publikované pod vl. jm. a vydávané za překlady z angličtiny). Do knižnice dále přispěli L. M. Pařízek, F. H. Šubert (i pseud. Henry Nelson) a pod pseudonymy J. Dušek (José Du Sec), F. Frolík (W. Tower), V. Havránek (H. W. Harmattan), J. Kučera (J. R. Dorovin, J. R. Dorovín). Pokus o samostatný soubor Spisů E. Wallaceho (1936, 2 nečísl. sv.) zůstal torzem. Převážně na milostné příběhy slavných osobností se zaměřila překladová knižnice *Kdysi a nyní* (1933, 5 sv.; autoři L. Barthou, H. Béraud, F. Masson, L. Muratová, P. Reboux). Za nacistické okupace se literárním poradcem nakladatelství stal J. B. Čapek. Ediční program se rozšířil o jazykovědnou a literárněvědnou tematiku, soustředěnou do knižnice *Umění slova* (1943–48, 7 sv.), do níž přispěli J. B. Čapek (Profil české poezie a prózy od roku 1918, 1947), P. Eisner (Tři kapitoly o lidové písni, 1948), F. Jílek (Krásná, čistá, svatá řeč mateřská, 1945), R. Messer (Hudební lyrika a lyrická hudebnost, 1947) a K. Svoboda (O literárním slohu, 1943; Zvuková stránka slovesného díla,

1944; O literárních druzích, 1947). Na válečnou románovou produkci nakladatelství (překlady z angličtiny, italštiny, norštiny a němčiny) navázala knižnice *Sbírka krásné prózy* (1946), později *Vinohrad* (1947–48, 10 nečísl. sv., red. J. B. Čapek), v níž vyšla jak další vydání úspěšných, převážně angloamerických titulů (G. Bristowová, L. Bromfield, J. Erskine, J. Hilton), tak novinky (z angličtiny P. S. Bucková, A. Huxley, F. P. Keyesová, J. Lorimer, G. R. Stewart; z holandštiny S. Leiker). Na překladech se podíleli zejména J. Acler, B. Dolák, E. Fiker, F. Heller, G. Heyduk, B. Vrbová-Pavlousková. Na výtvarné podobě publikací spolupracovali zejména J. Dědina, J. Sedláček Hauptmann, O. Mrkvička, J. Raban, K. Šmíd, J. Šváb, dále L. Jiřincová, K. Müller, K. Mužík, K. Teissig aj.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Kolekce Premier (1931–38, 1946–47 s tit. Premier); Kdysi a nyní (1933); Umění slova (1943–48); Sbírka krásné prózy (1946, 1947–48 s tit. Vinohrad). ▮ SOUBORNÉ VYDÁNÍ: E. Wallace. ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* J. Hais Týnecký: Ohníčky (1938); E. Fiker: Symbolická povídka 1939 (1939) + Kožený prapor (1940) + Patnáct zlatých vlasů (1941) + Bratr Křepelák (1942) + Zinková cesta (1942) + Muž přes palubu (1944); J. Dědina: Moji přátelé umělci (1940); ant. Sestry v kráse (1941, ed. J. B. Čapek); J. Jahn: Úvahy o umění (1941); M. V. Kratochvíl: Rokokový ostrov (1942, pseud. P. Sabart); P. Eisner: Na skále (1945). – *Překlady:* C. Anet: Mayerling (1930); O. Pedrazzi: Praha (1933); E. Wallace: Bosambo (1933) + Sanders (1933) + Bones (1934); G. Druce: V srdci Evropy (1936); A. Arnoux: Neapolský slavík (1938); L. Bromfield: Časný podzim (1940) + Kouzlo návratu (1940); J. Erskine: Nezbedný mistr balad (1940); K. Haensel: Boj o Matterhorn (1941); M. Aymé: Cesty školáků (1947). ▮

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih vydaných nakladatelstvím K. V. (b. d., 1933). ▮ LITERATURA: J. Gotthard: Před padesáti lety (1940) + Královské Vinohrady a jejich první knihkupectví (1947). ▮ Gd. (J. Gotthard): Sedmdesáté narozeniny…, Českosl. knihkupec 1931, s. 331 + Sedmdesáti pěti let…, tamtéž 1936, s. 276 + Zemřel dobrý člověk, Knihkupec a nakladatel 1939, s. 17; V. Kalousek: Za K. V. seniorem, tamtéž, s. 34; ● k sedmdesátinám K. V. ml.: -k-, Svob. slovo 14. 2. 1969; J. Vop. (Vopařil), Hlas revoluce 1969, č. 10 ●; ● o K. V. nejml.: R. Prchalová: Vinohrad s vůní knížek, Večerník Praha 14. 8. 1992, příl.; M. Picková: Za Karlem V., Tvar 1993, č. 12; J. Chvojka: Nakladatel píše své vnučce, Knihy '96, č. 37 ●.

az

František **Volf**

* 1. 12. 1897 *Třeboň*
† 3. 7. 1983 *České Budějovice*

Prozaik píšící česky a slovensky převážně pro děti a mládež, autor životopisných povídek, vyprávění založených na lidovém podání a her, učebnic a pedagogických prací; sběratel lidového umění a editor; malíř.

Základní školu a 1909–17 gymnázium navštěvoval v Třeboni, 1917–18 studoval na právnické fakultě v Praze, studium nedokončil. 1918 složil doplňující maturitní zkoušku na učitelském ústavu v Soběslavi. Po vzniku Československa se přihlásil k učitelské službě na Slovensku. 1918–19 působil ještě jako pomocný učitel v Branné u Třeboně, 1919 přešel na Slovensko; do 1922 vyučoval v Bytči u Žiliny, 1922–29 v Dohňanech u Púchova, 1929–30 byl ředitelem obecné školy v Čeklízi (dnes Bernolákovo), 1930–38 působil ve stejném postavení v Bratislavě. 1925–28 externě vystudoval bratislavskou filoz. fakultu. Po nuceném odchodu ze Slovenska učil 1938–42 v Chabrech (dnes Praha-Ch.). Poté žil střídavě v Praze a v Třeboni. Po celý život se věnoval malířství, od 1942 profesionálně, uspořádal řadu výstav především doma, ale i v zahraničí (Varšava).

V. patřil mezi nadšence, kteří po 1918 pomáhali spoluvytvářet slovenské školství. Od počátku své učitelské činnosti se velmi aktivně zapojoval i do psaní slovenských učebnic, čítanek, metodicko-didaktických příruček pro učitele i rodiče, napsal množství článků zejména do slovenských časopisů, které redigoval buď sám, nebo s dalšími českými učiteli (J. Pospíšil) i se slovenskými literárními tvůrci (Š. Krčméry). Iniciativně působil v matičním odboru přátel dětské literatury. (Byl proto v některých slovníkových kompendiích považován za slovenského autora.) Jeho literární tvorba úzce souvisí s jeho prací pedagogickou. Zasloužil se o rozvoj životopisné literatury na Slovensku především řadou drobných biografických prací (T. G. Masaryk, Ľ. V. Rizner, J. Kollár, P. M. Bogúň aj.). Sestavil množství výborů z děl slovenských a českých uměleckých osobností (P. O. Hviezdoslav, M. Kukučín, S. Hurban Vajanský; A. Jirásek a další). Pro dětské čtenáře překládal z české literatury a v menší míře i autory cizí. Sbíral a studoval především v posledních letech života lidové umění, zapisoval

lidové písně, říkanky a hádanky, často s K. Plickou. Nejrozsáhlejší dílo tohoto druhu, čtyřdílný Český rok…, vydal po návratu do Čech ve spolupráci s K. Plickou a K. Svolinským. Z folklorní tradice vychází i několik V. dramatických pokusů (*Stará báj, U vatry*).

ŠIFRA: V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Českosl. ráno (Dohňany u Púchova 1928–29); Kalendár slovenských učiteľov (Žilina, od 1924); Lit. noviny (1954); Měsíčník dorostu Červeného kříže, pokr. Lípa; Národná škola slovenská (Bratislava); Robotnícke noviny (Bratislava); sb. Slávnosti a pamätné dni slovenskej školy 1, 2 (Žilina 1928, 1930); Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin); Slovenskou otčinou (Bratislava); Úhor (1927–33); Včeľka (Turč. Sv. Martin 1925–27); Vlastivedný sborník okresu bratislavského a malackého 1 – Sborník kulturnej práce. K 80. narodeninám prezidenta republiky (Bratislava 1930). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a úpravy lidových vyprávění* (převážně pro ml. a slovensky): Ráno, U vatry (DD 1922); Sviatok duše (P b. d., 1923); Zo starej mošovskej školy (P 1925, s J. Pospíšilem); Podhradský knihomil (P 1925, s J. Pospíšilem); Veselé i smutné rozprávky (b. d., 1926); Sv. Peter a päť opustených sirôt a iné legendy (1927, s J. Pospíšilem); Janko Hraško na cestách svetom (P 1927, s J. Pospíšilem); Za slovenským maliarom (P 1927, s J. Pospíšilem; 1971 upr. vyd. s tit. Tragický maliar Peter Bohúň); Lomidrevo (P 1928); Stará báj (D 1930); Čičmanská pohádka (1930, s J. Pospíšilem); Tatíčkova cesta k víťazstvu (P 1930, s J. Pospíšilem); Slovenské obrázky 1 (P 1931, s J. Pospíšilem); Turecká vojna (PP 1938, s V. Plickou). – *Ostatní práce* (učebnice a práce pedagogicko-metodické): Selské umění ve škole obecné (1919); Sloh na škole národnej (1926, s K. Plickou a J. Pospíšilem; od F. V. část s tit. Sloh a slovenská ľudová tvorba slovesná); Stredné Považie (1927, s J. Pospíšilem); Nové podrobné osnovy pre školy ľudové jedno až trojtriedne (1927, s J. Pospíšilem); Slovenčina moja. Cvičebnica slovenského jazyka pre ľudové školy 1–6 (1933–38, s M. Prídavkem, J. Robem, M., Rumpelem, Ľ. Petrem); Štúdia detského rukopisu a metodika písania na škole národnej (1934, s M. Rumpelem); Čo nám treba vedeť prv než dáme deťom čítat knihy (1936). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Slovenskou otčinou (1924–28, s J. Pospíšilem), Včeľka (1925–27, s Š. Krčmérym), Českosl. ráno (1928–30, s J. Hálou, J. Pospíšilem); *kalendář:* Kalendár slovenských učiteľov (1924–38, s J. Pospíšilem, pak i s Ľ. Petrem, M. Rumpelem, A. Zbavitelem; v rámci tohoto periodika k 10. výročí ČSR 1928 Jubilejná ročenka, s M. Šimkem); *sborníky:* Slávnosti a pamätné dni slovenskej školy 1, 2 (1928, 1930, s J. Pospíšilem a A. Zbavitelem), Vlastivedný sborník okresu bratislavského a malackého 1 – Sborník kulturnej práce. K 80. narodeninám prezidenta republiky (1930, se S. Říhou); *knižnice:* Naša kniha (1923, s J. Porodem), Knižnica rozprávok (1926, s J. Pospíšilem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL (i překlady do slovenštiny u čes. titulů vyd. ve 20. a 30. letech): Hlúpy Jano v zakliatom zámku (1922); A. Jirásek: Otec (1922) + Alojz Jirásek o svojom detstve (1925, s J. Pospíšilem); Hviezdoslav deťom (1923); Kišš mládeži (1924); D. J. Tichomirov: Ruské pohádky o zvieratkách (1924); Obrázky zo života nášho prezidenta Osvoboditeľa (1924, s J. Pospíšilem); B. Němcová: Slovenské rozprávky a povesti (1924) + Chyža pod horami a iné zo Slovenska (1927); Elena Maróthy Šoltésová mládeži (1925, s J. Pospíšilem); Holuby mládeži (1925, s J. Pospíšilem); Kukučín mládeži (1925, s J. Pospíšilem); Dobšinský mládeži (1926); A. Heyduk: Moje Slovensko (1926); Kmeť mládeži (1926, s J. Pospíšilem); R. Pokorný: Z potuliek Slovenskom pred 40 rokmi (1926, s J. Pospíšilem); Svetozár Hurban Vajanský mládeži (1926); Zo života podtatranskej dediny (1928); J. M. Hurban: Básně a písně československé (1930, s J. Pospíšilem); Zlatá niť (1932); Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách 1–4 (1. Jaro, 1944, 2. Léto, 1950, 3. Podzim, 1953, 4. Zima, 1960, s K. Plickou a K. Svolinským); (s K. Plickou i všechny další tituly:) Z mého domova (1951); Cestička do školy (1955); U maminky (1956); Veselá kopa (1956); V dobrém jsme se sešli (1957); Starý český kalendář (1959); Doma (1962); Kytice balad z lidové epiky československé (1965). ▮

LITERATURA: kat. F. V. (1949, s medailonem); J. Brukner, D. Konečný: F. V. (1983). ▮ O. Černý: ref. Podhradský knihomil + ref. Zo starej mošovskej školy, Úhor 1925, s. 137, 138; L. M. (Mašínová): ref. Veselé i smutné rozprávky, Úhor 1927, s. 134; P. S. (Sula): ref. Janko Hraško…, Sv. Peter…, Za slovenským maliarom, NO 23. 11. 1927; ● ref. Turecká vojna: Ad. Veselý, Zvon 39, 1938/39, s. 519; J. Zatloukal, LidN 11. 10. 1939 ●; O. Hrabalová: ref. ed. U maminky (o V. editorské práci), ZM 1957, s. 221; H. Benediková: Jubilující maliar a spisovateľ, ZM 1973, s. 252; D. Konečný: Malíř a literát, RP 13. 7. 1978; L. Skružný: Oslava života (k 100. výr. nar.), Mosty 1998, č. 2; J. Čeňková: Turecká vojna F. V. a jeho osvěta ve slovenské literatuře, sb. Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež (2004).

vf

Josef **Volf**

* 7. 2. 1878 *Příchovice* u Přeštic
† 12. 5. 1937 *Praha*

Literární a kulturní historik zaměřený na studium osudů a díla českých náboženských exulantů, náboženských bratrstev a tajných společenství od 16. do 19. století; dějepisec knihtisku, novin a novinářství; autor příspěvků k biografii J. Dobrovského; knihovník a bibliograf, organizátor rozvoje knihovnictví.

Do 1904 používal výhradně původní úřední podobu svého jména Wolf, kterou podepisoval své práce i později (zvláště v německém tisku). – Syn horníka a knihovníka hornického spolku Radbuza při Matyldině dole v plzeňské uhelné pánvi. V. studoval od 1892 na německém vyšším gymnáziu v Plzni, kde 1899 maturoval. Plzeňsku zůstával věrný ve svých osvětových a odborných aktivitách. 1899 sloužil jako jednoroční dobrovolník u 35. pěšího pluku v Plzni a zároveň začal studovat historii na pražské filoz. fakultě (profesoři J. Goll, J. Kalousek, J. Pekař, Č. Zíbrt). 1902 absolvoval knihovnickou praxi v knihovně Uměleckoprůmyslového muzea a 1903 začal pracovat v knihovně Nár. muzea, kde působil do konce života. Na podzim 1904 obhájil titul doktor filozofie (disertační práce *Výpravy říšské až do počátku interregna se zvláštním ohledem na Čechy*). V muzejní knihovně pracoval od 1904 jako skriptor slovanského oddělení (vybudoval jeho lužickou část). 1914 se oženil a byl jmenován vrchním bibliotékářem, 1928 ředitelem knihovny Nár. muzea. 1910 se stal sekretářem Matice české, 1911 mimořádným členem KČSN, 1935 řádným členem ČAVU. Již na počátku V. působení v muzejní knihovně podpořil historik a teolog G. A. Skalský jeho zájem o dějiny protestantského exilu, proto V. pobýval 1907–13 pravidelně v letních měsících v saských, slezských a pruských archivech. Za války narukoval a sloužil nejprve v Opavě, později v Haliči. Po válce se zapojil do organizace knihovnického školství: přednášel na Státní knihovnické škole, kterou pomáhal vybudovat a 1928–31 řídil, byl univerzitním lektorem knihovnické správy, inicioval zákon o veřejných obecních knihovnách, od 1923 byl též místopředsedou Knihovní rady hl. m. Prahy (od 1928 jejím předsedou). 1924 se ujal literárního archivu Nár. muzea, který významně rozšířil a reorganizoval (spolu s M. Novotným). Od 1928 byl členem Slovanského ústavu a předsedou jeho knihovní sekce. Vyvíjel čilou přednáškovou činnost v Masarykově lidovýchovném ústavu, na jehož vzniku se podílel, byl zakládajícím členem Spolku českosl. knihovníků, Rodopisné společnosti (od 1927 místopředsedou) a od 1929 předsedou Spolku čes. bibliofilů; přispěl mj. do Ottova slovníku naučného nové doby (1934). Byl rovněž aktivním svobodným zednářem (mj. lóže Komenský). Zemřel náhle na srdeční slabost při zánětu slepého střeva. Pohřeb žehem proběhl v Praze na Olšanech, ostatky byly uloženy na Vinohradském hřbitově. – Jeho syn Miloš Bohuslav V. (1915–1983), botanik a sklářský inženýr, je autorem prací o návrhu rostlinné soustavy J. Dobrovského, o jeho vztahu k půdě a zemědělství (s J. Vraštilem dokončil otcovu edici Dobrovského přednášek z olomouckého generálního semináře).

V. badatelský a profesní profil se do značné míry zformoval již během studií: podnícen především J. Kalouskem a Č. Zíbrtem vymezil svůj zájem kulturní historií na straně jedné, biograficko-bibliografickou metodou, podporovanou činností knihovnicko-archivářskou, na straně druhé. Vycházeje z životopisného či knihopisného detailu (spolupráce na Zíbrtově Bibliografii české historie, do níž zpracoval komeniana), případně z filiace rukopisu a edičního problému, směřoval k jeho situování a přiřazení relevantnímu kontextu, přičemž mnohdy polemicky usiloval o korekturu dosavadní interpretace. Extenzivní charakter V. pozitivismu se projevil v mozaikovitém charakteru monografických prací, v tíhnutí k jednotlivostem a rozptýlení v řadu glosujících komentářů a materiálových sond. Tematicky se jeho záběr, jenž postupně obsáhl české dějiny od 15. po 19. století, odvíjel od studií a prací věnovaných jednak obrození, jednak pobělohorskému nekatolickému exilu (*Soupis nekatolíků uprchlých z Čech z r. 1735*). Povaha většiny V. prací je kulturněhistorická, částečně však zasahuje rovněž dějiny české literatury. Kromě statí, příp. edic věnovaných písemnictví doby husitské a humanismu (traktáty Hilaria Litoměřického, postila M. Ph. Zámrského) se v časopiseckých příspěvcích soustřeďoval převážně k společenským a bibliografickým okolnostem literatury období osvícenství a obrození (K. Amerling, J. A. Bartsch, V. Hanka, J. Nejedlý, F. A. Pabst), ale i soudobým myšlenkovým proudům (*Panslavistskoje bratstvo Kollara, Palackogo i Šafarika*). Dlouhodobý výzkum životaběhu J. Dobrovského, jeho rodopisu, studií, přátelství, kontaktů, cenzorského působení, vztahu k půdě atd., vyšel souborně ve dvou dílech s tit. *Příspěvky k životu a dílu Josefa Dobrovského.* K výzkumu národního obrození přispěl rovněž edicemi (E. Arnold, dopisy J. Dobrovského, J. V. Sedláček aj.). Značnou pozornost věnoval též jazykové kontinuitě a reformační tradici od doby pobělohorské po národní obrození, jak ji dokládají homiletické

spisy, paměti, památníky a písně (V. Dobřenský, J. Jeník z Bratřic, M. Krocínovský, P. Stránský, V. Svatkovský z Dobrohoště aj.). Těžiště V. kulturněhistorického bádání spočívalo v objasnění osudů pobělohorských nekatolických emigrantů, podpořeném bohatým materiálovým sběrem v německých archivech (*Čeští exulanti ve Freiberce v l. 1620–40*, o berlínském působení kazatele P. Pintzgera, o činnosti P. Felgenhauera, M. Kolína Chotěřinského, J. Holíka, J. Sictora z Rokycan, o korespondenci a spisu Truchlivý J. A. Komenského). Zároveň se soustředil na dějiny kulturních a literárních institucí, především na knihovny (od 15. století po národní obrození), knihkupectví a nakladatelství (*K dějinám knihtisku v Louce a ve Znojmě, Plzeňský tiskař Josef Jan Morgensäuler, Domnělý knihtiskař Jan Nep. Koniáš čili skutečný knihtiskař Vojtěch Jiří Koniáš*), knihtisk a bibliofilství (*Z dějin pražských židovských knihtiskáren v 17. stol., Příspěvky k dějinám čes. knihtisku, písmolijectví, knihkupectví a antikvariátů na počátku 19. století, K vývoji knihkupectví a nakladatelství v Čechách do r. 1848*), noviny (*České novinářství v letech 1819 a 1820, Zánik jediných českých novin na konci r. 1771*) a cenzuru (*Palackého Dějiny a cenzura, Z dějin osvícenské cenzury*). Knižně vydané *Dějiny veřejných půjčoven knih v Čechách do r. 1848, Dějiny českého knihtisku do r. 1848, O tiskařích, nakladatelích a knihkupcích v Praze za Josefa II., Dějiny novin v Čechách do r. 1848* spolu se syntézou dějin českých novin a časopisů do 1848 v Českosl. vlastivědě a posmrtně vydaným souborem přeložených novinových článků *O starých českých sběratelích knih* vytvářejí (s ohledem na proměny ideologických rámců, cenzury a jazykové otázky, lidovýchovných snah a rozvoj dějin žurnalistiky) plastický obraz kulturní historie zejména poslední třetiny 18. a 1. poloviny 19. století. Rozsáhlou část V. díla tvoří příspěvky k dějinám svobodného zednářství (přistoupil k nim, jakož i k dějinám jiných tajných společenství, prostřednictvím svého výzkumu pobělohorských dějin); věnoval se jak počátku tohoto hnutí ve 40. letech 18. století (*Aus der Geschichte der Freimaurerei, Kdy byla založena v Praze první zednářská lóže?*), historii jednotlivých lóží (*Zednářské lóže U tří korunovaných hvězd a U poctivosti v Praze*) a celého hnutí (*Přehled svobodného zednářství v Čechách od roku 1848 až do převratu, Pokusy o obnovení svobodného zednářství v Čechách v l. 1848–1914*), tak objasnění některých tradovaných omylů spojených se zednářskou činností (*Byl Josef Dobrovský svobodným zednářem?, Jan Amos Komenský a svobodní zednáři*). V rukopisu zůstaly rozpracované další práce o dějinách cenzury v českých zemích, o historii veřejných, klášterních, šlechtických a soukromých knihoven, dále monografie o proroctvích, Hansu Klachlovi z Přelouče a Hankově básni Plavba. V Lit. archivu PNP, kde je i V. pozůstalost, je uložena strojopisná monografie K. Hündla o V. obsahující i podrobnou bibliografii jeho díla. – V. bývá připisován překlad románu Ch. Vildraca Osada růžového ostrova (1932); skutečným překladatelem je však gymnaziální profesor v Pardubicích a Jablonci nad Nisou Josef V. (* 1892).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Dr. J. V. Přeštický, J. V. Přeštický; J. V., -o-, V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach kr. hl. m. Prahy na rok 1912 (1912); Almanach Spolku čes. bibliofilů (1929); Alois Jirásek. Sborník studií a vzpomínek na počest jeho 70. narozenin (1921); sb. Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského (1925, 1937; 1925 Zakoupení lešenských komenian do Prahy, i sep.); sb. A. St. Mágrovi k padesátým narozeninám (1937); kat. Ausstellung für Buchwerbe und Graphik (Lipsko 1914); Bălgarska-čechoslovaška vzaimnost (Sofie 1930); Besedy lidu (1920–21); Bibliofil (1927, 1931, 1933, 1935–37; 1936 Domnělý prvotisk z roku 1414, i sep.); Bratislava (1928–29, 1932); sb. Bulletin českosl. zednářů (1933); sb. Congrès international des bibliothécaires… (1928); Čas (1913–14); ČČM, pokr. ČNM (1906–15, 1919–25, 1927–37; 1913 Palackého Dějiny a cenzura; 1920 Pavel Eugen Layritz a jeho obrana Komenského, i sep.; 1921 Udatní rytíři plzeňští; 1924 Amerlingovi Stálci a Z dějin osvícenské cenzury; 1923 Zánik jediných českých novin na konci r. 1771; 1925 Příspěvky k dějinám čes. knihtisku, písmolijectví, knihkupectví a antikvariátů na počátku 19. století, i sep.; 1928 Sběratel P. Josef Bartsch /zemř. 1803/; 1935 Domnělý pokus pražských zednářů o vzpouru v Praze 16. 5. r. 1766, i sep.); Časopis českosl. knihovníků (1922–27, 1930–34, 1937); Časopis Matice moravské (1921–26, 1930–31, 1933, 1937; 1926 Obrana evangelíka proti výtkám Kollárovým, i sep.); Časopis pro dějiny venkova (1919–20, 1922–23, 1925, 1932–33, 1937; 1932 Kázání o přehrozném utrpení a moci ječmene, i sep.); Časopis Společnosti přátel starožitností… (1925, 1928, 1930, 1935; 1925 Pro „Babylonské znamení“, i sep.); Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1924–26, 1928–29; 1924 Kde a kým byla vytištěna Postila Martina Filadelfa Zámrského r. 1592, i sep.); Čes. osvěta (1909–13, 1921, 1928); Čes. revue (1921–27; 1921 Přehled svobodného zednářství v Če-

chách od roku 1848 až do převratu, i sep.); sb. České knižní umění – Les Arts du Livre en Tchécoslovaquie (1926, Přehled dějin českého knihtisku do r. 1848, i franc.); Čes. slovo (1922–23, 1936); Českoslužický věstník (1922–23, 1928–29); Českosl. republika (1920, 1927); Českosl. vlastivěda 7 (1933, Dějiny novin a časopisů do roku 1848, i sep., a Přehled vývoje knihkupectví a nakladatelství v Československu do převratu, i sep.); Českosl.-jihoslovanská revue (1935); Českosl. knihkupec (1929); sb. Českou minulostí (1929); Čes. bibliofil (1929, 1931–36); Čes. časopis historický (1921, 1924–27, 1930–33, 1935, 1937; 1933 Kdy byla založena v Praze první zednářská lóže?); Čes. deník (1913, 1921); Čes. lid (1905–14, 1924; 1907 Bratří Růžového kříže /Rosae Crucis/ v zemích českých a proroctví jejich na rok 1622, i sep.); Čes. svět (1907); Der Papier-Fabrikant (Berlín 1929); Die Drei Ringe (Praha 1925, 1927–28, 1931, 1933); sb. Die Gegenwarts–Maurerei (Vídeň 1928); Duch novin (1928–31); Dunaj (Vídeň 1926–27); Encyklopedie okultismu, filozofie a mytologie (1935); Festschrift der Freimaurer-Grossloge Lessing zu den Drei Ringen (Liberec 1930); Germanoslavica (1931–33; 1931 Neue Sporckische Streitgedichte gegen die Jesuiten, i sep.; 1932 Böhmische Nationalblätter, i sep.; 1933 Das Testament des Romanschriftstellers Christian Heinrich Spiess, i sep.); Gutenberg-Jahrbuch (Mohuč 1932, Calendarium bohemicum auf das Jahr 1489, i sep.); Hlídka Času (1913–14); sb. Hollar (1934); sb. Hundert Türme (Praha 1929); Jednatelská zpráva Národního muzea za rok 1933; sb. Josef Dobrovský 1753–1829 (1929, Byl Josef Dobrovský svobodným zednářem?, i sep.); kat. Karel Hynek Mácha. Život a dílo (1936); Katalog lidové knihovny v Třeboni (1911); Kniha (1919); sb. Kniha o Praze (1930); Knihař (1927); Knihomol (1924, 1926–27); Knihtisk českosl. (1920); Knihy a knihovny (1920); Kulturní zpravodaj (1924, 1926–27); Lid. noviny (1926, 1934, 1936); Listy filologické (1908, 1920, 1924, 1926–27, 1930–32); Lit. noviny (1936); Lit. rozhledy (1929–31; 1930 K vývoji knihkupectví a nakladatelství v Čechách do r. 1848, i sep.); Marginálie (1934–37); Národ (1920, Jan Amos Komenský a svobodní zednáři); Nár. listy (1905–08, 1910, 1921, 1923–26); Nár. osvobození (1928, 1934, 1936); Nár. politika (1922); Národopisný věstník československý (1930–31); Naše kniha (1922–24, 1929–32); Naše věda (1921, 1923–24, 1933); Naše zahraničí (1920–21, 1923); sb. Německý Brod. 200 let gymnázia (1935); Nové Čechy (1925); sb. Od Horácka k Podyjí (Znojmo 1924–25, 1932; 1924–25 K dějinám knihtisku v Louce a ve Znojmě, i sep.); sb. Od pravěku k dnešku. K 60. narozeninám Josefa Pekaře (1930); Ohlas od Nežárky (Jindř. Hradec 1913); Okultní a spiritistická revue (1923); Osvěta (1907–08, 1911–14, 1919; 1908 K jubileu prof. Josefa Kalouska, i sep.; 1913 Příspěvky k dějinám stolice jazyka českého na pražské univerzitě; 1914 Rudý prapor); Osvětový věstník Podbrdska (Beroun 1931, 1933, 1936–37); Otavan (Písek 1921–24, 1927); sb. Památce br. Jos. Tůmy (1933); sb. Památce P. Cyrila Straky (1931); Památky archeologické a místopisné (1906–12, 1921–22, 1924; 1906–07 Jan Matyáš ze Sudetů, 1907 sep.); Památník vydaný při odhalení pamětní desky literárnímu historiku a badateli o českém humanismu Antonínu Truhlářovi na rodném mlýně v Ličně dne 4. června 1931 (1931); Panoráma (1928); Parlament (1923); Pedagogické rozhledy (1922, Amerlingův „Stavitelský sbor"); Philobiblon (1933); Plzeňsko (1920–36; 1920 Plzeňský tiskař Josef Jan Morgensäuler, i sep.; 1927 Vytiskl Mikuláš Štětina, zvaný Bakalář, roku 1489 v Plzni kalendář?, i sep.); Podřipský kraj (Kralupy n. Vlt. 1937); Politik (1906–07); Prager Presse (1922–31, 1933–37; 1932 Aus der Geschichte der Freimaurerei); Prácheňský kraj (Písek 1924–25); Právo lidu (1895–96); Pražské noviny (1932); Przegląd biblioteczny (Varšava 1930); Ročenka Časopisu katol. duchovenstva (1915); Ročenka Českosl. republiky (1928); Ročenka českosl. knihtiskařů (1926); Ročenka muzejního spolku v Jičíně (1933); Ročenka Národopisného muzea Plzeňska za rok 1932 (Krásná Češko v Plzni, i sep.); Ročenka Purkyňovy společnosti za rok 1935 (1936); Rozhledy (1932, 1934); Rozpravy Aventina (1929–30); Russkij filologičeskij věstnik (Varšava 1912, Panslavistskoje bratstvo Kollara, Palackogo i Šafarika, i sep.); Říše hvězd (1932); Samostatnost (1911, 1926); Sběratel (1919); Sborník filologický (1925–26; 1925 České novinářství v letech 1819 a 1820, i sep.); Sborník Jednoty potomků pobělohorských exulantů-pokutníků a přátel rodopisu (1931–36); Sborník národohospodářský, sociální a politický (1933); Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1925, Domnělý knihtiskař Jan Nep. Koniáš čili skutečný knihtiskař Vojtěch Jiří Koniáš, i sep.); Sborník věd právních a státních (1910, 1921, 1925, 1927); Sborník věnovaný dějinám dělnického hnutí a socialismu (1921, 1923); Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi k šedesátým narozeninám (1928); Sborník věnovaný oslavě L. J. Živného (1935); Slavia (1932, Policejní ministr Sedlnitzky a Dobrovského Institutiones, i sep.); Slavische Rundschau (1931, 1935); Slovanská knihověda (1938); sb. Slovenská miscellanea (Bratislava 1931, Příspěvky k mládí J. Dobrovského, i sep.); Slovník národohospodářský, sociální a politický 3 (1934); sb. Sváteční člověk (1935); Světozor (1920, 1926); Svob. zednář (1926–28, 1931, 1933–37); sb. Tomáš Garrigue Masaryk (1925, Prezident Masaryk a lidové knihovny); Topičův sborník (1921–23); Týden (1906); Typografia (1921, 1923, 1925, 1929, 1933, 1935, 1939; 1929 Zednářské tisky v Čechách v 18. a 20. století); Typografické listy (1929); Union (1907, 1914); Venkov (1923–24, 1926–31, 1935–37); Věstník ČAVU (1919–20 Doplňky k Truhlářově Rukověti k písemnictví humanistickému, 1920 sep.); Věstník Českosl. zemědělského muzea (1932); Věstník KČSN (od 1907; 1907 Soupis nekatolíků uprchlých z Čech z r. 1735, i sep.; 1908 Soupis nekatolíků panství opočenského z r. 1742, i sep.; 1909

Pavel Pintzger, kazatel církve české berlínské v l. 1743–45, i sep.; 1910 Příspěvek ke sporu o českou konfesí v Sasku v l. 1631–37, i sep.; 1911 Čeští exulanti ve Freiberce v l. 1620–40, i sep.; 1920 Žalostné veršování exulanta M. Jana Sictora Rokycanského nad úmrtím prvorozeného syna Bedřicha Falckého, i sep.; 1925 Z dějin pražských židovských knihtiskáren v 17. stol., i sep.; 1926 Tomkův všeobecný dějepis a pražská konzistoř, i sep.; 1928 Dopisy Jana Borotta Š. O. Fabriciusovi a Stoppelbergerovi v Halle, i sep.; 1933 Pokusy o obnovení svobodného zednářství v Čechách v l. 1848–1914, i sep.); Vitrinka (1927–28, 1930–33); Volksbildungsarbeit (Teplice 1928–30); kat. Výstava památek na popravu na Staroměstském náměstí (1921); Wiener Freimaurer-Zeitung (1927); Z dějin východní Evropy a Slovanstva. Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi… k 60. narozeninám (1928); Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti (Turč. Sv. Martin 1910); Zentralblatt für Bibliothekswesen (Lipsko 1923); Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen (Vídeň 1910–12; 1910 Aus Böhmen, i sep.; 1911 Aus Böhmen, i sep.; 1912 Aus Prag, i sep.); Zeitschrift für Bibliothekswesen (Frankfurt n. M. 1923); Zeitungswissenschaft (Berlín 1929); Zlatá Praha (1908–09, 1911, 1913; 1909 Zednářské lóže U tří korunovaných hvězd a U poctivosti v Praze, 1913 Nově nalezený spisek J. A. Komenského: Truchlivého třetí díl); Zvon (1908, 1912, 1919–20, 1922–28, 1930–33); – posmrtně: ČNM (1939); Slovanská knihověda (1938). ▮ KNIŽNĚ. *Práce literárně- a kulturněhistorické a knihovnické:* Karel Havlíček Borovský (1906, pseud. J. V. Přeštický); Katalog rukopisů, dopisů, map a tisků J. A. Komenského, vystavených v Muzeu Království českého (1920); Lužické oddělení v knihovně Národního muzea v Praze (1923); Dějiny českého knihtisku do r. 1848 (1926, něm. 1927); O tiskařích, nakladatelích a knihkupcích v Praze za Josefa II. (1929); Dějiny novin v Čechách do r. 1848 (1930); Dějiny veřejných půjčoven knih do r. 1848 (1931); Příspěvky k životu a dílu Josefa Dobrovského 1, 2 (1934, 2. d. s M. B. Volfem); Knihovna Václava Vřesovce z Vřesovic (1937). – *Překlad:* Modlitby svobodného zednáře, vydané 1784 (1914). – *Ostatní práce:* Organizační řád Československé strany sociálnědemokratické v Rakousku (1905, pseud. J. V. Přeštický); – posmrtně: In memoriam J. V. O starých českých sběratelích knih (1937, ed. M. Novotný); Zednáři na Klatovsku (1938, ed. A. Hartl). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Památky archeologické a místopisné (1906–13, č. 1, s jinými), Čes. osvěta (1908–09, s jinými), Knihy a knihovny (1920, se Z. V. Tobolkou), Časopis českosl. knihovníků (1922–26, s B. Koutníkem, F. Kroupou a S. Stunou), Svob. zednář (1925–29, 1933, č. 7 – 1936, s jinými), Vitrinka (1929–33, s B. Lifkou, A. Novákem a K. J. Obrátilem), Čes. bibliofil (1931–36, s M. Novotným, M. Kalábem, J. Šnobrem), Marginálie (1934–37, s jinými); *sborník:* Památník vydaný při odhalení pamětní desky literárnímu historiku a badateli o českém humanismu Antonínu Truhlářovi na rodném mlýně v Ličně dne 4. června 1931 (1931); *katalog:* Výstava památek na popravu na Staroměstském náměstí (1921); *knižnici:* Pilsnensia (1927, 2 sv.). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Bibliografie české historie 4, 5 (1909, 1912, s Č. Zíbrtem); E. Arnold: Popsání mé cesty z Prahy až na pomezí zahraničné (1920); Betbuch für Freimaurer (1927); Ein unbekannter Brief des Joh. Amos Comenius an Martin Opitz (1928); P. Stránský: Proti hostinským v Čechách se do kostelův tlačícím jazykům na nedbalého Čecha učiněný Okřik (1929); J. V. Sedláček: Incognito (Pokradmo) (1930); Beiträge zur Geschichte des böhmischen Vandalismus neuerer Zeit, die böhmisch-mährische Literatur und Kunst betreffend – Příspěvky k dějinám vandalismu novější doby v Čechách, týkající se české a moravské literatury a umění (1932); J. J. Ryba: Radovánky nevinných dítek o Vánocích (1934); E. Lešehrad: Po stopách tajných společností (1935); Dopisy Josefa Dobrovského s B. A. Veršauserem a V. Krčmou. Z rodinných dopisů Josefa Dobrovského (1937, s J. Pátou); Dopisy Josefa Dobrovského s Augustinem Helfertem (1941, s F. M. Bartošem); J. Dobrovský: Poznámky o praktické stránce v křesťanském náboženství (1948, s M. B. Volfem a J. Vraštilem). ▮

BIBLIOGRAFIE: F. Páta: Bibliografie. K padesátinám historiografa českého novinářství J. V. (články k dějinám žurnalistiky), Duch novin 1928, s. 23; an. (A. Hartl): Soupis prací br. J. V. o dějinách svob. zednářství, Svob. zednář 1934, s. 153; A. Hartl: J. V. – historik zednářství v Čechách (stati o dějinách svobodného zednářství), in J. V.: Zednáři na Klatovsku (1938, s. 9). ▮ LITERATURA: B. Lifka: Krátká, ale utěšená zpráva o tom J. W. alias beránkovi v rouše vlka v čas příležitý jeho padesátých zrozenin na světlo vydaná roku tohoto (b. d., 1928). ▮ ● ref. Soupis nekatolíků uprchlých z Čech z r. 1735 a Jan Matyáš ze Sudetů: -v-č- (V. J. Nováček), ČČM 1908, s. 277; V. N. (Novotný), Naše doba 15, 1907/08, s. 937 ●; ● ref. Soupis nekatolíků panství Opočenského z r. 1742: R. U. (Urbánek), Přehled 7, 1908/09, s. 756; -áče-. (V. J. Nováček), ČČM 1909, s. 173 ●; -áče- (V. J. Nováček): ref. Čeští exulanti ve Freiberce v l. 1620–40, ČČM 1912, s. 291; J. H. (Heidler): ref. Vyšetřování vlivu novinářských zpráv o Francouzské revoluci na selský stav v Čechách r. 1789 a Příspěvky k dějinám stolice čes. jazyka na pražské univerzitě, ČČM 1914, s. 220; R. (J. Máchal): ref. ed. E. Arnold: Popsání cesty mé z Prahy až na pomezí hraničné a Plzeňský tiskař Josef Jan Morgensäuler, ČČM 1922, s. 195; V. Brtník: ref. Lužické oddělení v knihovně Národního muzea v Praze, Venkov 28. 7. 1923; ● ref. Dějiny českého knihtisku do r. 1848: B. Lifka, Tribuna 12. 12. 1926; an., Kulturní zpravodaj 3, 1926/27, s. 58; Kapras (J. Kapras), Čes. revue 1927, s. 178; O. Kletzl, Witiko 1928, s. 177; E. Koschmieder, Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven (Vratislav) 1930, s. 375 ●;

● k padesátinám: J. Malý, Otavan 11, 1927/28, s. 103; -Bš- (R. Balaš), Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 211; A. Dolenský, Prager Presse 7. 2. 1928; B. Lifka, Tribuna 7. 2. 1928; V. Černý, Venkov 7. 2. 1928; M. Novotný, Duch novin 1928, s. 19 ●; ● ref. Dějiny novin v Čechách do r. 1848: řk., PL 20. 11. 1930; Ktk (B. Koutník), Čin 2, 1930/31, s. 88; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 38, 1930/31, s. 250; A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 72; A. N. (Novák), LidN 9. 9. 1931; A. H. (Hartl), Prager Rundschau 1931, s. 285; O. Donath, Slavische Rundschau 1931, s. 366 ●; ● k 30 letům činnosti v Národním muzeu: Mgr. (A. S. Mágr), Prager Presse 24. 10. 1934; Ktk. (B. Koutník), Časopis českosl. knihovníků 1934, s. 142 ●; V. Jirát: ref. Dějiny novin a časopisů do r. 1848 a Přehled vývoje knihkupectví a nakladatelství v Československu do převratu, Germanoslavica 1935, s. 205; ● ref. Příspěvky k životu a dílu Josefa Dobrovského 1, 2: A. N. (Novák), LidN 17. 12. 1934 a 4. 4. 1936; J. B. Čapek, NO 13. 4. 1935; A. Pražák, Naše věda 1935, s. 204 ●; L. Jehl: Kdy se narodil Josef Linda? (k čl. J. V., Zvon 32, 1931/32, s. 388), NO 28. 7. 1934; ● nekrology: J. Kubíček, Čes. osvěta 33, 1936/37, s. 329; -btk- (V. Brtník), Zvon 37, 1936/37, s. 520; m. n. (M. Novotný), LidN 14. 5. 1937 + (pod celým jm.), Marginálie 1937, s. 109; JŠr. (J. Šnobr), NO 14. 5. 1937; Ktk. (B. Koutník), PL 14. 5. 1937; F. K. Soukup, Venkov 14. 5. 1937; J. Bidlo, ČNM 1937, s. 173; J. Kl. (Klik), ČČH 1937, s. 452; B. Lifka, Čes. bibliofil 1937, s. 9; J. Slavík, Slovanský přehled 1937, s. 196; F. Pá. (Páta), ČSPS 1937, s. 143; K. Polák, Chodsko 1937, č. 3; J. Th. (Thon), Věstník hl. m. Prahy 1937, č. 20; J. Emler, Ročenka Slovanského ústavu 1937 (1938, s. 179); A. Pražák, Naše věda 1938, s. 231 ●; A. Hartl in J. V.: Zednáři na Klatovsku (1938); ● ref. Zednáři na Klatovsku: V. S., LitN 10, 1937/38, č. 15; m. n. (M. Novotný), LidN 29. 5. 1938 (též o čl. Zakoupení lešenských komenian do Prahy) ●; M. Novotný: Archiv české literatury, Časopis českosl. knihovníků 1939, s. 66; J. Ludvíkovský: ref. ed. Dopisy Josefa Dobrovského s Augustinem Helfertem, Naše věda 1941, s. 214; F. Hrejsa: Dr. J. V. a exulanti, ČNM 1947, s. 71; J. Poch: J. V. a lidové knihovnictví, Čes. osvěta 1948, s. 356; K. Zink: Spolek českých bibliofilů a knihomilské tisky v letech 1926–1944, Marginálie 1968, s. 44; A. Baďurová: Vzpomínka na přátelskou dvojici knihovníků (Bohumír Lifka a J. V.), Knihy a dějiny 1997, č. 2 (obs. ed. blahopřání B. Lifky J. V. k padesátinám); F. Kutnar, J. Marek in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví (1997, s. 576); L. Antonín: Čeněk Zíbrt a J. V.: dva ředitelé Knihovny Národního muzea, Logos 2001, s. 61; J. Cejpek a kol. in Dějiny knihoven a knihovnictví (2002); J. Čechurová in Čeští svobodní zednáři v 20. století (2002).

dvo

Volné směry

1896–1944, 1947–1949

Měsíčník, zpočátku a během 2. světové války výtvarně i literárně orientovaný, v dalším průběhu své existence však věnovaný především výtvarnému umění, kritice, teorii a dějinám umění, ale i umělecké esejistice; orgán Spolku výtvarných umělců Mánes.

Podtitul: 1896–1900 (roč. 1–4) Měsíčník umělecký; 1900–03 (roč. 5–7) Umělecký měsíčník; 1903/04 (roč. 8) Ilustrovaný měsíčník umělecký; 1904–07 (roč. 9–11) Měsíčník umělecké kultury; 1907–31 (roč. 12–28) Umělecký měsíčník; 1932–40 (roč. 29–35) bez podtitulu; 1940/41 (roč. 36) Měsíčník pro výtvarné umění, literaturu, divadlo a hudbu; 1941–44 (roč. 37–38) Umělecký měsíčník; 1947 (roč. 39) Sborník SVU Mánes; 1947–49 (roč. 40–41) Umělecký měsíčník. – *Redaktoři:* 1896/97 (roč. 1) J. Hilbert, K. L. Klusáček (odp. red.), K. Mašek, J. Preisler, S. Sucharda; 1897–99 (roč. 2–3) předešlí bez J. Hilberta; 1899/1900 (roč. 4) J. Kotěra, J. Preisler, S. Sucharda, J. Schusser; 1900–02 (roč. 5–6) J. Kotěra, J. Preisler, L. Šaloun, od poloviny roč. 6 také F. X. Šalda (v tiráži neuveden); 1902/03 (roč. 7) předešlí, F. X. Šalda; 1903/04 (roč. 8) F. Anýž, A. Hofbauer, J. Preisler, F. X. Šalda; 1905 (roč. 9) předešlí bez F. Anýže, V. Županský; 1906 (roč. 10) předešlí bez A. Hofbauera, M. Jiránek; 1907 (roč. 11) F. X. Šalda, V. Županský; 1908 (roč. 12) M. Švabinský; 1909–10 (roč. 13–14) M. Jiránek; 1911 (roč. 15) E. Filla, A. Matějček (č. 1–5), J. Štursa (č. 6–12); 1912 (roč. 16) A. Matějček; 1913 (roč. 17) A. Matějček, J. Čapek; 1914/15 (roč. 18) O. Novotný (č. 1 s J. Čapkem); 1916/18 (roč. 19) J. Benda, J. Kotěra, J. Preisler, T. F. Šimon, J. Štursa; 1919/20 (roč. 20) A. Matějček, F. Žákavec; 1921/22 (roč. 21) V. Nebeský; 1923/24 (roč. 22) V. Nebeský (č. 1–9), J. Pečírka (č. 10–12); 1924–28 (roč. 23–25) J. Pečírka a red. rada: E. Filla, O. Gutfreund, O. Novotný; 1928–30 (roč. 26–27) F. Kovárna a red. rada: E. Filla, J. Lauda (od roč. 27), O. Novotný; 1930–32 (roč. 28–29) F. Kovárna (roč. 28, č. 1), V. Novotný (roč. 28, č. 2–12, roč. 29) a red. rada: E. Filla, J. Lauda (roč. 28), O. Novotný (roč. 28), K. Honzík, B. Stefan (od roč. 29); 1933–38 (roč. 30–34) V. Novotný (roč. 30, č. 1–5), E. Filla (roč. 30, č. 6–10, roč. 31–34) a red. rada: J. Fragner (místo K. Honzíka od roč. 31, č. 8–9), V. Novotný, V. Špála, J. Štyrský, J. Wagner (od roč. 33); 1938/40 (roč. 35) J. Wagner a red. rada: J. Fragner, V. Novotný, V. Špála; 1940–42 (roč. 36–37) J. Pečírka a red. rada: J. Fragner, M. Očadlík, V. Špála, J. Träger, J. Wagner (odp. red.), V. Závada; 1942/44 (roč. 38) J. Pečírka (č. 1–4), A. Hofbauer (č. 5–8), J. Krofta (č. 9–10), odp. red. J. Wagner a red. kruh; 1947 (roč. 39) O. Mrkvička a red. rada; 1947/48 (roč. 40) E. Filla a red. kruh; 1949 (roč. 41) výbor S. V. U. Mánes, A. Paderlík (odp. red.), L. Kára (tajemník redakce). – *Majitelé a vydavatelé:* 1896–1949 (roč. 1–41) S. V. U. Mánes; 1947 (roč. 39) vydal SVU

Mánes a nakl. Svoboda. – *Periodicita:* 1896–1904 (roč. 1–8) měsíčník, od listopadu do října; 1905–13 (roč. 9–17) měsíčník, od ledna do prosince; 1914–18 pouze dva ročníky (18–19); 1919–24 (roč. 20–22, 12 čísel v ročníku); 1924–32 (roč. 22–29) měsíčník, od podzimu do podzimu; 1932–38 (roč. 30–34) měsíčník, 10 čísel s letní pauzou; 1938–40 (roč. 35) 10 čísel; 1940–44 (roč. 36–38) měsíčník, 10 čísel s letní pauzou; 1947 (roč. 39) Sborník S. V. U. Mánes; 1947/48 (roč. 40) měsíčník, 10 čísel s letní pauzou; 1949 (roč. 41) 3 čísla (březen, červenec). – *Přílohy:* Zprávy (k roč. 18, 13 čísel); Zprávy Volných směrů (vycházely samostatně k roč. 20, 4 čísla, red. A. Matějček, F. Žákavec); Výtvarná práce, red. P. Janák, 1921/22 (k roč. 21); mimoto jako přílohy vycházely barevné i černobílé reprodukce děl světového i českého umění.

V. s. navázaly na studentský výtvarný časopis Paleta s jeho humorně satirickou částí Špachtle (1885–99) a album Listy z Palety (1894), sestavované členy Spolku výtvarných umělců Mánes (založen 1894). Časopis byl sice koncipován jako spolkový orgán, od začátku měl však rámec spolku překračovat a postihovat celé spektrum uměleckých modernistických snah. Výroční spolkové schůze stanovily družstvo V. s., jež pak volilo ze svých členů redakci; její členové byli většinou zároveň funkcionáři Mánesa, místo šéfredaktora byl stanoven odpovědný redaktor. Kromě redaktorů uváděných v tiráži se na redakční praxi podíleli tiskaři J. Štenc a Z. Grégr (v tiskárně E. Grégr a syn se V. s. tiskly většinu své existence). V počátcích měla v textové části převahu beletrie, výtvarnému umění byla vyhrazena menší část textu a obsáhlá část obrazová; literární část redigoval J. Hilbert a K. Mašek (i pseud. Fa Presto). Od roč. 4 (1899/1900) se V. s. proměnily ve výtvarný časopis, jehož textovou část zaplňovala především výtvarná a umělecká esejistika a kritika (včetně zaměření na architekturu). S příchodem F. X. Šaldy 1902 (od pol. roč. 6), který převzal neoficiální šéfredaktorství, se celková orientace listu stmelila ideou umělecké kultury; ta vnesla do V. s. opět i literární orientaci, především však vyhranila požadavky specificky výtvarné kritiky. Šaldovy pokusy učinit redakci nezávislou na vydavatelství byly z hlediska Mánesa nepřijatelné a vedly 1907 (roč. 11) k jeho odchodu. Již za Šaldova působení se na V. s. výrazně podílel M. Jiránek; mj. z jejich společné iniciativy byly 1905 založeny knižnice V. s. Dráhy a cíle (jako 1. sv. vyšly Šaldovy Boje o zítřek) a Umělecké zjevy, jež obě sice v tiráži deklarovaly svou nezávislost na Mánesu, vzápětí však byly spolkem převzaty. Za redakce M. Jiránka 1909–10 (roč. 13–14) se ke slovu dostala mladá generace výtvarníků a teoretiků (E. Filla, V. Kramář, B. Kubišta, A. Matějček, V. V. Štech, též O. Kubín), hlásící se k novým uměleckým proudům, zejména ke kubismu, která V. s. 1911 (roč. 15) převzala (v redakci E. Filla, část ročníku A. Matějček a po něm J. Štursa). Brzy však zde došlo ke generačnímu střetnutí a k odchodu mladých umělců z časopisu i z Mánesa; ti pak ještě s dalšími utvořili Skupinu výtvarných umělců a vydávali Umělecký měsíčník. 1912 (roč. 16) opět převzal V. s. A. Matějček (spolu s B. Kubištou se vrátili do Mánesa) a k němu se po rozchodu s Uměleckým měsíčníkem připojil 1913 (roč. 17) J. Čapek, který usiloval o mnohostrannost listu jak z hlediska různých oblastí českého a světového umění, tak ve vztahu k staršímu umění; pro názorové neshody se však záhy s V. s. a Mánesem rozešel. Po válečném období, které utlumilo zejména styky se zahraničím, došlo pak ve 20. letech za redakce V. Nebeského 1921–24 (roč. 21–22) k oživení mezinárodní spolupráce a též k navázání kontaktů s nastupující generací Devětsilu. Zejména však ve 30. letech, za řízení V. s. E. Fillou 1933–38 (roč. 33–34), nastalo těsnější sblížení s meziválečnou avantgardou, se surrealistickou skupinou (mj. v red. radě J. Štyrský) i s umělci působícími mimo toto seskupení, s básníky, teoretiky a s divadelními tvůrci. Za nacistické okupace 1939–44 (roč. 35–38) se V. s. zapojily do úsilí o podporu a záchovu národní kultury a od 1940 (roč. 36) v nebývalé míře publikovaly literaturu, divadelní a hudební příspěvky. Literární část redigoval V. Závada, hudební M. Očadlík a divadelní J. Träger; na konci každého čísla vycházel oddíl věnovaný literatuře. První poválečný roč. 39 (1947) vyšel za redakce O. Mrkvičky ve sborníkové podobě, následující roč. 40 (1947/48) opět převzal E. Filla. Nedokončený roč. 41 (1949) se změněnou redakcí však již ovlivnily důsledky založení Svazu českosl. výtvarných umělců a zavádění ideologické estetické normy do hodnocení moderního umění i výběru příspěvků. Po dvojčísle 2–3 bylo vydávání časopisu zastaveno.

První ročníky byly koncipovány jako výtvarně-literární revue. Textová část přinášela poezii, prózu i drama generace 90. let, především symbolistní, dekadentně symbolistní a impresionistické povahy, rovněž však i tvorbu lumírovců (J. Vrchlický, J. Zeyer). V. s. publikovaly

stejně prózu J. Kvapila a X. Dvořáka jako poezii O. Březiny, S. K. Neumanna, V. Dyka a K. Tomana (básně ze sbírky Pohádky krve). V próze převládala impresionistická črta mnohdy cestopisné povahy (V. Mrštík), meditativní a ornamentální stylizace (J. Arbes, R. Jesenská, B. Knoesl, H. Kvapilová pod pseud. Mája Z.), psychologizující realistická povídka (V. Otomar) a společenský román tištěný na pokračování. Celková orientace listu (program na obálce 1. č.) byla výrazem snahy o korigování radikálních polemických koncepcí 90. let a řídila se zpočátku pouze obecným požadavkem kvality uměleckého výkonu. V 1. č. byl rovněž otištěn článek J. Hilberta Vrchlický – fotbal, odmítavě reagující na útoky mladé kritiky proti Vrchlickému v půli 90. let. Podobně V. Dyk ve V. s. otiskl verše věnované Vrchlickému nazvané Při čtení kritiky B. Ptáčníka. Literární část ze začátku zahrnovala i fejeton, spolkové zprávy a výtvarnou kritiku (zprvu an., podíleli se na ní J. Preisler, S. Sucharda, M. Jiránek, A. Hofbauer, V. Županský, o architektuře psali zejména J. Fanta a J. Kotěra). Zvláštním žánrem byly texty k reprodukcím, které společně s kronikou postupně emancipovaly svébytnou výtvarnou kritiku, jež se rovněž distancovala od literárnosti výtvarné kritiky v Moderní revui a jiných časopisech (stať Umělecká kritika mladá i starší v č. 2 roč. 2). Liberální stanovisko V. s. v uměleckých zápasech 90. let podpořilo ve 3. roč. mj. i Prohlášení několika spisovatelů na protest proti polemické praxi kriky 90. let (podepsáni např. L. Arleth, J. Borecký, E. Čenkov, K. Červinka, X. Dvořák, K. Engelmüller, V. Houdek, P. Kles, K. Mašek, V. Otomar, F. Sekanina, L. Suchý). Od 3. roč. se vydělil v textové části oddíl výtvarných statí (významný podíl K. B. Mádla a v dalších ročnících také S. K. Neumanna a G. Jaroše pod pseud. Gamma), též překladových. Rovněž odchod K. Maška a jeho prohlášení v č. 12 vyjadřovaly postupnou proměnu V. s. v ryze výtvarný list. V roč. 4 se již plně projevilo úsilí o vytvoření uměleckého časopisu po vzoru podobných evropských periodik (Ver Sacrum, Pan), inspirovaného idejí gesamtkunstwerku. Beletrie sice ubylo (např. v roč. 5 ukázky z básnické tvorby A. Sovy a O. Březiny), avšak textová část byla obohacena zejména o esejistiku, podporující hledání slohu nové doby (J. Ruskin, J. Lange). Bohatá grafická úprava a kvalitní reprodukce společně s obměňovanou obálkou vyjadřovaly ideu časopisu jako uměleckého úkolu. Již od roč. 6 spolupracoval s redakcí F. X. Šalda (i pseud. Quidam). Zaměřil se jednak na rozšíření zahraniční spolupráce (J. Meier-Graefe, R. Muther, C. Mauclair, G. Mouray, Ch. Morice; na překladech se kromě redaktorů podíleli M. Jiránek, Ž. Pohorecká, K. Svoboda, F. Táborský), kdy mnohé texty zahraničních přispěvatelů byly ve V. s. tištěny po prvé (občas i v jazyce originálu paralelně s překladem), jednak na rozpracování svých esejů později shrnutých do knihy Boje o zítřek (1907 otiskl též prózu Život ironický). Šalda sem též přenesl svou polemickou a literárněkritickou tribunu (polemika s V. Mrštíkem, K. M. Čapkem, kritika Dykova Konce Hackenschmidova). Zároveň usiloval podpořit výtvarnou orientaci listu filozoficky a teoreticky (překlady z děl J. W. Goetha, F. Nietzscheho, J. McNeill Whistlera, Stendhala, O. Wildea, eseje O. Březiny, M. Martena, kulturněhistorické stati A. Nováka). Za Šaldova působení se pozornost V. s. soustředila na impresionismus a osobnosti rámec impresionismu přesahující (P. Cézanne, A. Rodin, V. van Gogh, P. Gauguin). Toto zaměření podporoval i M. Jiránek, který postupně jako výtvarný kritik a fejetonista ve V. s. dominoval. V. s. připravovaly pravidelně tematická čísla (v roč. 1–9 o J. Uprkovi, A. Muchovi, L. Maroldovi, H. Schwaigerovi, F. Bílkovi, o karikatuře, A. Rodinovi, E. Munchovi aj.), z nichž jsou pro literaturu především významná: dvojčíslo věnované J. Nerudovi (č. 1–2, roč. 6) a Pohádkové číslo Sníh (č. 2–3, roč. 7, 1902 sep.). Do roč. 4 byla výtvarná část listu věnována především českému umění s vůdčí úlohou členů Mánesa a generace jejich učitelů (reprodukce např. M. Aleš, F. Bílek, Z. Braunerová, A. Hofbauer, O. Homoláč, A. Hudeček, A. Chittussi, F. Jenewein, F. Kaván, J. Mařák, J. Mařatka, K. V. Mašek pod pseud. Fa Presto, A. Mucha, J. V. Myslbek, J. Panuška, M. Pirner, J. Preisler, V. Preissig, A. Slavíček, S. Smetana, V. Stretti, S. Sucharda, L. Šaloun, K. Špillar, J. Štursa, M. Švabinský, J. Uprka, F. Ženíšek), od roč. 5 i zahraničním autorům (mj. A. Besnard, A. Böcklin, Leonardo da Vinci, J. Plečnik, Puvis de Chavannes, A. Renoir, A. Rodin, J. M. W. Turner, J. McNeill Whistler). – Kromě uvedených autorů publikovali *poezii* K. Babánek, A. B. Dostál, M. Fučík, J. Hilbert, J. Holý, V. Houdek, H. Jelínek, R. Jesenská, F. Kaván, B. Knoesl, J. Mach, J. S. Machar, B. M. Maršík, A. E. Mužík, K. Nejč, J. Opolský, K. V.

Prokop, F. Sekanina, F. X. Svoboda, L. Suchý, L. Veltruský, A. Wenig; *prózu a drama* K. Engelmüller, V. Hartmann, F. Herites, E. Lederer (pseud. J. Leda), A. Mrštík, J. Osten, K. Pelant, V. M. Schwab, K. Toman (pseud. Jan Hora), J. z Wojkowicz; *výtvarnou kritiku a esejistiku* J. Dědina, J. Hilbert, K. Pelant, K. Svoboda, F. Šimon (šifra F. Š-n.), F. Táborský, Z. Wirth, F. Žákavec aj., dále pseudonym Alceste a šifry (-á-, B., -en, G., H., hč., M., J., K. P., ls, Np., -nr., S-, S. K., Sk., Š, Ž.). Časopis otiskl *texty věnované výtvarnému umění* od těchto zahraničních autorů: M. Barrès, Ch. Baudelaire, J. Ch. Cazin, A. Conti, W. W. Crane, M. Denis, F. M. Dostojevskij, Th. Duret, G. Flaubert, E. Fromentin, P. Gauguin, W. Hunt, J.-K. Huysmans, J. N. Kraskoj, A. Lichtwark, R. Marx, D. S. Merežkovskij, M. Montandon, Ch. Morice, F. Ohman, W. Ritter, A. Seguin, K. Scheffler, G. Treu aj. – Po Šaldově odchodu (od roč. 12) se nejvýrazněji podílel na utváření listu M. Jiránek, a to jak v kritické části, tak v překladech, rozšířil také záběr listu na oblast staršího umění a Orient (roč. 12, č. 11–12 bylo věnováno japonskému umění). V programové výzvě Odvaha upřímnosti (roč. 13, č. 1) zdůraznil nutnost střízlivě věcného pohledu na stav českého umění. Ojediněle se objevily obecněji zaměřené stati, např. F. V. Krejčího Moderní umění jako síla života (roč. 12, č. 7–8) zdůrazňující sociální orientaci umění, O. Fischera Dopis o barvách (roč. 14, č. 7) či zcela výjimečně také beletrie (úryvky z prózy J. Mahena Díže v roč. 13). Uměleckohistorickou tendenci podpořil i překlad stati H. Wölfflina O uměleckohistorickém pavzdělání, jako znamení obratu k ryze odborné reflexi, založené na vídeňské škole dějin umění (překlad stati M. Dvořáka Od Mánesa k Švabinskému v roč. 14, č. 8). Publikovány byly i stati kulturněhistorické (J. Šusta) a výběry z myšlenek slavných malířů (E. Delacroix, H. Matisse). Z mladé generace, jež se ve V. s. uplatnila za M. Jiránka a převzala pak v roč. 15 jejich redakci, nejradikálněji vystupoval E. Filla; jeho stanoviska a redakční praxe (preference předválečných avantgardních směrů např. ve stati O ctnosti novoprimitivismu v č. 2–3, roč. 15) vyústila v odchod téměř celé generace z V. s. i Mánesa. V dalším ročníku však časopis opět převzal A. Matějček, k němuž se v roč. 17 připojil J. Čapek. Kromě odborných statí z dějin umění V. s. vyhledávaly *eseje o umění* od literárních osobností (É. Verhaeren, A. Suarès, Šaldův esej Tvůrčí činy v roč. 16). *Výtvarné referáty* publikovali kromě redaktorů K. Čapek, V. Hofman, B. Kubišta, E. Siblík, V. V. Štech (i šifra V. V. Š.), E. Taussig, V. Tille (scénografie), P. Toman, R. Weiner (i šifra R. W.). Své pojetí pluralitně koncipovaného časopisu formuloval J. Čapek ve studii Tvořivá povaha moderní doby (č. 4–5), kde podal i charakteristiku tvorby W. Whitmana, a v programu Úkoly uměleckého časopisu (č. 11–12), zdůrazňujícím živý vztah k starému umění a úlohu informovat o celém evropském uměleckém dění; opět zavedl i *úvahy filozofické a estetické* (J. Kabelka a K. Čapek). To vedlo v dubnu 1914 k jeho definitivnímu rozchodu s V. s. a Mánesem. – Za války a těsně po válce byl časopis redigován konzervativněji ve vztahu k předválečným avantgardám (s výjimkou referátů R. Weinera, V. V. Štecha, K. Čapka) a sloužil kromě oblasti uměleckohistorické především spolkovým snahám. Informativní část listu se přesouvala do příloh *Zprávy* (roč. 18, v č. 13 stať S. K. Neumanna Povšechný stav českého umění před válkou) a *Zprávy V. s.* Po válce bylo významné především období redakce V. Nebeského, který obnovil spolupráci se zahraničními přispěvateli a navázal kontakty s Devětsilem (F. Muzika, J. Štyrský). S návratem E. Filly do Mánesa (stal se též stálým přispěvatelem V. s.) se rovněž obnovila spolupráce s předválečnou výtvarnou generací (s výjimkou J. Čapka). Od roč. 23 (1924) za redakce J. Pečírky časopis sledoval svá stálá témata nejen v tvorbě členů Mánesa, ale i ve světovém umění. Velká pozornost byla věnována sochařství (E. A. Bourdell a A. Maillol), také však vývoji kubismu (P. Picasso a G. Braque). Pravidelně se časopis vracel k osobnostem E. Muncha, P. Cézanna a P. Gauguina. Mezi stálé přispěvatele *výtvarných statí* patřili V. Birnbaum, M. Dvořák, V. Kramář, A. Matějček, O. Novotný, V. Novotný a V. V. Štech; vztahu výtvarného umění a literatury se na příkladu J. Cocteaua věnoval A. Hoffmeister (roč. 25, č. 10). *Literatura* se do V. s. vracela se spisovateli píšícími o výtvarném umění (např. J. Cocteau, Ch. Vildrac, J. Deml) nebo příležitostně, např. v č. věnovaném J. Štursovi (č. 1, roč. 24) vyšly básně A. Sovy, F. Šrámka, A. M. Píši. *Divadlu – scénografii* se věnoval J. Kodíček v seriálu Výtvarné divadlo (roč. 23). V celkové koncepci listu vzrůstal rovněž podíl *pojednání o architektuře* (K. Honzík, P. Janák, B. Markalous, B. Stefan, šifra TGE.,

zřejmě K. Teige). Umělecký historik F. Kovárna se v období svého redaktorství stavěl proti sbližování výtvarného umění a literatury, jak se projevilo v artificialismu a ve statích K. Teiga, sám směřoval k formulaci čistě výtvarného programu na tradicionalistickém východisku (K otázce tradice v č. 11–12, roč. 25). Oproti tomu za redakce E. Filly došlo ve 30. letech ke sblížení s literaturou, a to položením důrazu na vzájemné vztahy obou druhů umění. Již v roč. 29 byl otištěn úvod V. Nezvala k výstavě Poezie 1932 (č. 10–12), zdůrazňující zejména úkoly surrealismu a inspiraci dílem G. Apollinaira. Tím začala širší spolupráce V. s. se surrealistickou skupinou (příchod J. Štyrského do redakční rady) i s básníky mimo ni, ale i s divadelníky (J. Frejka, J. Honzl), vždy ovšem s důrazem na výtvarné impulsy či přesahy literatury k výtvarnictví. K postavení surrealismu v soudobém umění se rovněž pojila polemika A. Hoffmeistra, K. Teiga a V. Nezvala s odsudkem surrealismu I. Erenburgem (v Tvorbě 1933, s. 645), stať Z. Kalandry o principu slasti (roč. 32, v č. 3–4) a příspěvky B. Brouka. V roč. 30 byla též otištěna stať R. Jakobsona Co je poezie?, klíčová pro soudobé strukturní uvažování o pohybech pojmu umění. Výtvarně inspirované *básně* publikovali K. Biebl, J. Frič, F. Halas, J. Hora, P. Křička, V. Nezval, L. Novomeský, J. Seifert. Objevily se rovněž *recenze* básníků na surrealistické výstavy (J. Hořejší v č. 1, roč. 33) nebo poznámka J. Mukařovského o problémech výtvarné kultury. Filla se rovněž zapojil do obsáhlé polemiky o povahu kritiky iniciované K. Čapkem (Zrada generace v č. 1, roč. 30), kdy vystoupil s ostrou kritikou tvorby bratří Čapků a F. Langra, již označil za podbízivou. Kromě E. Filly publikovali rozsáhlejší *uměleckohistorické a teoretické texty* V. Beneš, Z. Drobná, J. Funke (k fotografii), P. Kropáček, J. Květ, A. Masaryková (i šifra A. M-á), J. Opitz, B. Slánský, J. Urzidil, J. Wagner. Po Fillově internaci za nacistické okupace byl roč. 35 věnován různým aspektům české výtvarné tradice a v roč. 36 došlo k otevření V. s. literatuře, divadlu a hudbě. *Kritické stati a referáty* psali mladí teoretikové J. Chalupecký (publikoval obsáhlé recenze tvorby členů Skupiny 42 v duchu programu poezie všedního dne), M. Očadlík (hudební kritika), V. Sommer, J. Frejka a J. Träger se věnovali divadlu. Rovněž však časopis tiskl *eseje* B. Mathesia, J. Vodáka a A. Vyskočila. Z nejmladší výtvarněteoretické generace přispívali zejména P. Kropáček a M. Míčko a dále historikové umění A. Brynychová, E. Poche, V. Richter, J. B. Svrček. K. Honzík otiskl několik statí o architektonické tvorbě životního prostředí (roč. 38). *Poezií* přispěli: K. Biebl, I. Blatný, F. Halas, J. Hiršal, V. Holan, J. Hora, F. Nechvátal, V. Nezval, J. Orten (pseud. J. Jakub), J. Palivec, M. Součková, V. Závada; *prózou a dramatem* J. Glazarová, K. Konrád, J. Kopta, M. Majerová, V. Nezval, E. Vrchlická. – Po válce nejprve vyšel bilanční 39. ročník v podobě sborníku, který představil i nové členy ze skupiny Ra (J. Istler, V. Tikal, V. Zykmund). E. Filla v roč. 40 navázal na svou redakční praxi ve 30. letech, torzo roč. 41 signalizovalo již obrat k prosazování tendenčních politických kritérií.

LITERATURA: R. Prahl, L. Bydžovská: V. s. Časopis secese a moderny (1993, též rejstříky 1896–1910, i něm. mutace). ■ an.: Nový český list umělecký, NL 30. 10. 1896; F. V. K. (Krejčí): Měsíčník V. s., Rozhledy 6, 1896/97, s. 172; an.: K Maroldovu číslu V. s., Samostatnost 1899, s. 117; an.: K české kultuře (Šaldova činnost při V. s.), Přehled 3, 1904/05, s. 205 a 216; J. Červený (A. Macek): V. s., Rudé květy 6, 1906/07, s. 159; M. Jiránek: Zehn Jahrgänge V. s., Čechische Revue 1907, s. 165; an.: Redakční krize ve V. s., Samostatnost 1907, s. 443; -n. (S. K. Neumann): Volné směry žaponskému umění, LidN 7. 3. 1909 + (pod vl. jm.) Výtvarníci jako literáti, LidN 23. 3. 1909, oboje → Stati a projevy 3 (1968); an. (F. X. Šalda): První číslo nového ročníku V. s., Novina 4, 1910/11, s. 95 → KP 8 (1956); K. Č. (Čapek): V. s. zakončily svůj jediný válečný ročník, Cesta 1, 1918/19, s. 304 → O umění a kultuře 1 (1984); K. Mašek in Tři léta s Mánesem (1921) + Mlžné obrazy, Volné směry 21, 1921/22, s. 187; F. Kovárna: Šaldova osobnost ve výtvarné kritice, Volné směry 25, 1926/27, s. 270; -s: V. s. …, ReD 2, 1928/29, s. 72; E. Bass: Začátky S. V. U. Mánes, Volné směry 28, 1930/31, s. 90 a 121; F. Žákavec: O spolupráci F. X. Šaldy s Mánesem (s hojnými citacemi z Šaldovy koresp. s J. Štencem), Umění 10, 1936/37, s. 379 a 429; F. Kovárna in F. X. Šalda: Hájemství zraku (1940) + (šifra -rna) Výtvarná kultura rezignuje, KM 1940, s. 427; J. B. Svrček in F. X. Šaldy boje a zápasy o výtvarné umění (1947); O. Mrkvička: Umění za protektorátu, Almanach Kmene 1948, s. 241; J. Kotalík: Výtvarněkritické dílo M. Jiránka, in M. J.: Literární dílo 2 (1962) + Čtyři generace S. V. U. Mánes, kat. S. V. U. Mánes. Výstava k 100. výročí založení (1987); L. Bydžovská: E. Filla a spolek Mánes na přelomu dvacátých a třicátých let, Umění 1988, s. 247; R. Prahl: „Paleta“ – „Špachtle“. Idea a praxe časopisu české výtvarné moderny, sb. Prameny české moderní kultury 2 (1988); L. Bydžovská in SVU Mánes v letech 1887–1907 (disertace, 1988) + V. s. 1913. Čapek kontra Matějček, Documenta Pragensia 1988, s. 235; R. Matoušová: Šaldova výtvarná kritika

ve V. s., Tvar 1990, č. 19; F. Dvořák: Ediční činnost S. V. U. Mánes, sb. S. V. U. Mánes (1992); R. Prahl: Plakát první výstavy SVU Mánes: mezi utopií, parodií a revoltou, Umění 1992, s. 23; J. Javůrek: Spolek Mánes a počátky české krásné knihy, Čtenář 1994, s. 128; R. Prahl: Moderní revue et/versus V. s., sb. Moderní revue (1995); ● ref. R. Prahl, Z. Bydžovská: V. s.: J. Rous, LitN 1994, č. 27; O. M. Urban, Umění 1996, č. 1 ●.

dvo

Jiřík **Volný**

* 1644

Autor písmácké poezie.

Uváděn též jako Jiří Volný. Datum narození je odvozeno ze záhlaví jedné jeho písně. Datum smrti 1745, které udává F. J. Vavák, nebylo pozitivně ověřeno. V odborné literatuře bývá mylně ztotožňován se synem L. Volného Jiřím († po 1766), vyšetřovaným 1748 pro příslušnost k sektářské skupině tzv. abrahamitů. – O jeho příbuzenském poměru k Lukášově rodině nelze nic bližšího zjistit. Není jmenován mezi osobami, které na začátku 18. století prosazovaly zřízení ovčáckého cechu, ani nebyl vyšetřován v souvislosti s držením „heretických" knih.

Tradice V. připisuje hlavní autorství souboru *Písně kratochvilné*, vznikajícího patrně od 70. let 17. století (autorský podíl na něm měli také L. a V. Volní). V. moralistické skladby odsuzují alamodový životní styl vyšších společenských vrstev i zlozvyky selského stavu. Místy obscénní erotika naznačuje možné filiace s lidovou a kramářskou poezií, patriotická témata svědčí o národním sebevědomí, podporovaném četbou starší historické literatury a proroctví, a stavovské hrdosti. V. skladby byly velmi oblíbeny a šířily se v opisech (deset z nich opsal 1756 J. Luňák v Končicích u Žiželic, 1786 V. Vokřál ve Velimi a 1787 F. J. Vavák). V. se také podílel na rukopisném kancionálu dochovaném ve dvou pozdějších opisech (starší z nich v muzeu v Pardubicích).

EDICE: Veselé písně (1822, ed. V. Hanka, neúplně); Písně kratochvilné (1894, ed. Č. Zíbrt, neúplně); Truhlice písní (1940, ed. Z. Kalista, neúplně). – *Ukázky in:* ant. České baroko (1941, ed. Z. Kalista). ■

BIBLIOGRAFIE: F. M. Bartoš in Soupis rukopisů Národního muzea v Praze 1 (1926, č. 64, 1040). ■

LITERATURA: J. V. Jaroš (A. Waldau): Samoukové české poezie, Obrazy života 1859, s. 95; A. Šolta: Dva selské kancionály z 18. století psané písmáky. (2.) Kancionál J. V., Národopisný sb. československý 1898, sv. 2, s. 55; Č. Zíbrt in ed. Písně kratochvilné (1894) + Rozprávka o třech ženách z Frantových Práv v skladbě ovčáka J. V. († 1745), ČL 1911, s. 35; B. Slavík in Písmáci selského lidu (1940, s. 6); Z. Kalista in ant. Truhlice písní (1940; k tomu ref. F. Kutnar, ČČH 1940, s. 307, a J. Strakoš, Řád 1941, s. 138) + in ant. České baroko (1941); B. Šalanda: Písňový sborník ovčácké rodiny Volných, ČL 1986, s. 23 + Tradice folklorního díla ovčácké rodiny Volných, AUC Praha. Philosophica et historica 1. Studia ethnographica 6, 1990, s. 101 + Kratochvilné písně ovčácké rodiny Volných, AUC Praha. Philosophica et historica 3. Studia ethnographica 7, 1991, s. 15; I. Kořán: Víra v písničkách ovčáků Volných, ČLit 1997, s. 227.

vpb

Lukáš **Volný**

* 1654
† po 1738 snad *Čihary* u Chlumce nad Cidlinou

Autor písmácké poezie.

O jeho životě je velice málo zpráv. S bratrem Václavem se 1699 podílel na založení ovčáckého cechu, povoleného 1704 Leopoldem I. 1732 byl na faře v Lovčicích s manželkou Kateřinou vyslýchán kvůli podezření z přechovávání kacířských knih; oba obvinění popřeli (o protokol z výslechu se opírá údaj o datu narození V.). O jeho příbuzenském vztahu k Jiříkovi V. nelze nic určitějšího zjistit.

Z literárních prací V. tiskem vyšly dvě písně: *Píseň pěkná nová o vovčičkách…* a *Leopold, císař pán římský…* (druhou z nich složil s Václavem V.); starozákonními, zvířecími a rostlinnými podobenstvími v nich oslavuje založení a povolení ovčáckého cechu. S Václavem a Jiříkem V. se podílel na rukopisném sborníku Písně kratochvilné… a na rovněž rukopisném „ovčáckém" kancionálu (starší z dvou jeho dochovaných opisů je uložen v muzeu v Pardubicích). Kancionál ovčáků Volných je podle I. Kořána skrytě nekatolický a souvisí se staršími evangelickými kancionály. 1738 sepsal V. v čihařském ovčíně rukopisně dochovanou Knihu neb manuál cechovní poctivého pořádku pastýřův dobytka ovčího.

KNIŽNĚ. Píseň pěkná nová o vovčičkách… (1699); LEopoLD CIsař Pán RžIMskII [=1704] Tenkrát

mdlé posylnil hesky. Wssak Iozeff PrWnI CIsař náss Pán gIž nIňI PotWrDIL Wsseho náM VIVat Iozeff [= 1709] (1710, s V. Volným). ■ EDICE. *Ukázky in:* ant. Truhlice písní (1940, ed. Z. Kalista). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 12 696, 16 653; F. M. Bartoš in Soupis rukopisů Národního muzea v Praze 1 (1926, č. 75, 139, 222, 250). ■ LITERATURA: J. V. Jaroš (A. Waldau): Samoukové české poezie, Obrazy života 1859, s. 396; A. Šolta: Dva selské kancionály z 18. století psané písmáky. (2.) Kancionál Jiřího V., Národopisný sb. československý 1898, sv. 2, s. 55; B. Slavík in Písmáci selského lidu (1940, s. 6); Z. Kalista in ant. Truhlice písní (1940; k tomu ref. F. Kutnar, ČČH 1940, s. 307, a J. Strakoš, Řád 1941, s. 138) + in ant. České baroko (1941); J. Němeček in Lidové zpěvohry a písně z doby roboty (1954); K. Palas: Pololidové básnictví barokní a kancionálová píseň, sb. O barokní kultuře (1968); B. Šalanda: Písňový sborník ovčácké rodiny Volných, ČL 1986, s. 23 + Tradice folklorního díla ovčácké rodiny Volných, AUC Praha. Philosophica et historica 1. Studia ethnographica 6, 1990, s. 101 + Kratochvilné písně ovčácké rodiny Volných, AUC Praha. Philosophica et historica 3. Studia ethnographica 7, 1991, s. 15; I. Kořán: Víra v písničkách ovčáků Volných, ČLit 1997, s. 227.

vpb

Ferdinand **Volšovský**

* 11. 2. 1826 *Volšov* (Volšovy) u Sušice
† 14. 2. 1877 *Praha*

Autor lyrickoepických básní ovlivněných zejména tvorbou F. L. Čelakovského.

Vl. jm. F. Košín; psal se a byl psán také Ferd. Košina z Freudenfeldu, F. Košín, Fd. Volšovský, J. Volšovský; pseud. Volšovský volil podle rodiště. – Syn lesníka ze starobylé vladycké rodiny z Freudenfeldu (z Radostova). Mladší bratr J. Košín z Radostova byl sběratelem a adaptátorem národních pohádek, básníkem a autorem povídek pro mládež. V. vystudoval gymnázium a 1847–52 pražskou polytechniku (mechaniku, fyziku, stavitelství a chemii). Po studiích působil patrně nějaký čas na Pardubicku, poté žil v Praze a pracoval jako úředník představenstva státní dráhy. Zemřel na mrtvici, pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

V. debutoval hymnickou reflexí a lyrickou básní apostrofující Hospodina (Časopis pro katol. duchovenstvo). V polovině 50. let opakovaně publikoval zejména drobné veršované hádanky (patrně i anonymně) a mravoučné i didaktizující básně určené převážně dětským čtenářům. Jediný V. básnický soubor *Kunětické melodie* obsahuje lyrickoepické básně (často označené jako národní báchorky či národní pověsti), jejichž děj je inspirován konkrétními dějinnými událostmi odehrávajícími se od raného středověku až do 17. století a situován na Pardubicko do historického prostředí hradu Kunětická Hora. Vedle dobového historismu a vlasteneckého zaujetí byla sbírka značně ovlivněna ohlasovou básnickou produkcí, zejména poezií F. L. Čelakovského, i folklorní tvorbou. Své převážně rozměrnější texty V. tvořil z cyklů stejnorozměrných básní skládajících se ze tří čtyřveršových strof; tuto formu přejal od Čelakovského, avšak bez didaktického zaměření. Inspiraci pro národní pověst *Lesní panna* čerpal z Čelakovského Ohlasu písní českých, námět pro národní pohádku (*Liběna*) nalezl v Erbenově básni Zlatý kolovrat. V závěrečné básni sbírky (*Starý vojín*) převážily romantizující teskné reflexe.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Ferdinand K.; Fdd., F. (dub., Lumír 1855), F. K., F. V. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Časopis pro katol. duchovenstvo (1847, BB Hospodin, pastýř můj, Hymnus večerní); Lumír (1852, 1855–56; 1856 B Starý vojín); alm. Vínek, upomněnka ze študentské merendy v Chrudimi (Chrudim 1859); Zlaté klasy (1854, 1856); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Poezie:* Kunětické melodie (1858). ■

LITERATURA: ● ref. Kunětické melodie: an., Tagesbote aus Böhmen 22. 1. 1858; an., Pražské noviny 2. 4. 1858; K. Cz. (Czermak), Erinnerungen 1858, s. 224 ●; ● nekrology: an., Politik 15. 2. 1877; an., NL 16. 2. 1877; E. Krásnohorská, Osvěta 1877, s. 320 ●; an.: k 20. výr. úmrtí, Ohlas od Nežárky 1897, s. 69.

vfr

František **Vondráček**

* 1. 5. 1865 *Týnec nad Labem*
† 27. 3. 1954 *Praha*

Překladatel z polštiny, básník, publicista, propagátor česko-polských vztahů.

Od 1876 studoval na gymnáziu v Chrudimi, 1880 přešel na gymnázium v Pardubicích (1881 podnítil projev E. Jelínka na pardubickém nádraží při převozu ostatků B. Jablonského z Polska do Čech V. zájem o polštinu a polskou kulturu) a odtud 1882 na učitelský ústav v Kut-

né Hoře, který absolvoval 1885 a zároveň tam vykonal zkoušky pro školy měšťanské. Jako podučitel působil krátce v Chlumu na Hlinecku, odkud ještě 1885 přešel na měšťanku do Chrasti u Chrudimi, kde se před 1. světovou válkou stal ředitelem. 1919 byl jmenován okresním školním inspektorem na Slovensku, posléze v Praze. Od 1921 zde působil jako lektor polštiny na Vysoké škole obchodní a také jako referent Zemské školní rady; 1926 odešel do výslužby. Již od 90. let 19. století pobýval často v Polsku (od 1906 každoročně): před 1914 zejména v Krakově a v okolí Zakopaného, přátelil se s mnohými představiteli polské moderny (např. od 1899 s L. Rydelem, dále s K. Przerwou-Tetmajerem, S. Żeromským aj.). Organizoval spolkovou a přednáškovou činnost zaměřenou na česko-polské vztahy. Za zásluhy o rozvoj česko-polské vzájemnosti mu byl udělen řád Polonia restituta.

V. raná, časopisecky publikovaná, náladová lyrika byla inspirována pozdní lumírovskou poetikou. Záhy však ve V. díle převážily překlady z polštiny. Kromě několika časopiseckých básnických ukázek (M. Konopnicka), u nichž však byla konstatována výrazová neobratnost, se soustředil především na soudobou prózu a drama, na dílo příslušníků Mladé Polsky (A. Asnyk, L. Rydel, S. Żeromski) a na prózu a poezii s venkovskými náměty K. Przerwy-Tetmajera. Postupně se jeho záběr rozrůstal o společenský a historický román (H. Sienkiewicz), a později soustavně o cestopisnou a dobrodružnou prózu F. A. Ossendowského, jehož české vydání spisů i redigoval. V. osvětovou činnost provázela kritická publicistika komentující soudobé polské literární dění, sledoval i peripetie česko-polské vzájemnosti, mnohdy v souvislosti s aktuálně vydávaným překladem. Své cesty do Polska pravidelně zachycoval v cestopisných fejetonech a v záznamech rozhovorů s polskými umělci. V. literární pozůstalost (uložena v LA PNP) obsahuje mj. rukopisy nevydaných překladů dramat L. Rydela.

PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1893); Čas (1906); Čes. slovo (1924); Hlas národa (1900, 1902); sb. Hlinecko (1914); Jitřenka (1886); Květy (1896–97; 1896 BB); Lit. listy (1893–95); Máj (1903, BB); Malý čtenář (1898); Mor. orlice (Brno 1889); Nár. listy (1893, 1897–1913, 1920); Nár. osvobození (1933); Nár. politika (1923); Niva (1893); Přehled (1906); Rozpravy Aventina (1926–27); Ruch (1887); Studentské listy; Večerní Tribuna (1924); Venkov (1908, 1919–38); Vesna (1892–93); Vesna (Ml. Boleslav); Zlatá Praha (1896, BB). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* ant. Květy z polských niv (1893); M. Gawalewicz: Zuzana (1895); A. Asnyk: Kiejstut (b. d., 1896); S. Rossowski: Ze stezek života (1896); B. Prus: Loutka (1902); Vybrané povídky a pohádky (Polský sborník) (1902); J. Weyssenhoff: Pan Podfilipski (1903); S. Karpowicz: Črty pedagogické (1904); L. Rydel: Navždy (1904) + Matka a syn (1910) + Madejovo lože (1928); E. Orzeszkowa: Marta (1906); E. Piasecki: Zásady výchovy tělesné (1908); K. Przerwa-Tetmajer: Na skalném Podhalí (1908) + Z Tater (1908) + Zatracení (1911) + Do nebe (b. d., 1912, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 36) + Tatranští hrdinové (1914); S. Żeromski: Popely (1909) + Podjaří (1926) + Boj se satanem (1927); A. Domańska: Pážata krále Zygmunda (b. d., 1914); M. Rodziewiczówna: Klenot (1923); E. Słoński: Syn (1923); S. Kiędrzyński: Požár (1924); H. Sienkiewicz: Strážce majáku a jiné povídky (1927) + Za chlebem a jiné povídky (1927) + Pouští a pralesem (1928) + Bartek vítěz a jiné povídky (1929, s V. Kredbou); F. A. Ossendowski: S vrcholu do propasti (1928) + Bílý kapitán (1929) + Sokol pouště (1930) + Lenin 1, 2 (1930) + Orlice (1930) + Za čínskou zdí (1931) + Život a příhody opičky (1931) + Čao-ra (1931) + Plamenná půlnoc (1931) + Pod šlehy samumu (1931) + Pod polskou vlajkou (1931) + Lidé, zvířata, bohové (1932) + Malí vítězové (1932) + Syn Beliřin (1932) + Lodi zbloudilé (1934) + Slon Birara (1935) + Z džungle za oceán (1936) + Po stopách losů (1937) + Poklad ostrovů Andamanských (1938); H. Mniszkówna: Dědictví 1 (1930); F. Goetel: Rozpoltěné srdce (1933). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* G. Zapolska: Málka Schwarcenkopfová (1906) + Rosnička (1917); S. Krzywoszewski: Herečky (1910); L. Rydel: Začarované kolo (1915). ▮ REDIGOVAL *spisy:* Vybrané spisy F. A. Ossendowského (1928–38). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Květy polských niv. Výbor z povídek pro mládež (1893); Vybrané povídky a pohádky (Polský sborník) (1902); Pierwsza książka rachunkowa dla szkół ludowych (1925, s J. Kozákem); Naszej młodzieži 1–3 (čítanka, 1925–26, s jinými). ▮

LITERATURA: J. Wagner: F. V. (1865–1954). Literární pozůstalost (LA PNP 1968; dopln. L. Šolcová: LA PNP 2002). ▮ Quidam (F. X. Šalda): ref. překl. A. Asnyk, Lit. listy 18, 1896/97, s. 303 → KP 3 (1950); J. Lý. (Ladecký): ref. překl. L. Rydel: Navždy, Zvon 4, 1903/04, s. 295; ● ref. překl. K. Przerwa-Tetmajer: Tatranští hrdinové: an., Čes. osvěta 1915, s. 133; F. V. Vykoukal, Osvěta 1915, s. 303 ●; G. W. (Winter): ref. překl. insc. L. Rydel: Začarované kolo, PL 4. 3. 1915; M. Zelenka: Über die literarischen tschechisch-polnischen Beziehungen 1 (o stycích F. V. a L. Rydela), Prager Presse 26. 7. 1924 (večerní vyd.) + Polen und Tschechen (výňatky z dopisů L. Rydela F. V. z 1900–03), Prager Presse 19. 4. 1925; ● k šedesátinám: an., Čes. slovo 1. 5. 1925; W. Mergel, Kurjer Warszawski 27. 7. 1925; -d-, Slovanský přehled 1925, s. 239 ●; R. (A. Rambousek): ref. překl. S. Kiędrzyń-

ski, Čes. osvěta 22, 1925/26, s. 345; Promyk (H. Sedláček): ref. Naszej młodzieży, NO 14. 4. 1926; V. Č. (Červinka): ref. překl. S. Żeromski: Podjaří, Lumír 53, 1926/27, s. 498; ● ref. překl. S. Żeromski: Boj se satanem: Č. (V. Červinka), Zvon 27, 1926/27, s. 547; J. Heidenreich (Dolanský), LidN 19. 8. 1927; J. Matouš, Nové Čechy 11, 1927/28, s. 83 ●; B. Hloušková: ref. překl. H. Sienkiewicz: Strážce majáku…, Úhor 1927, s. 65; ● ref. překl. L. Rydel: Madejovo lože: F. Homolka, Úhor 1928, s. 175; V. F. S. (Suk), Střední škola 9, 1928/29, s. 189 ●; Ask. (A. Rambousek): ref. překl. L. Rydel: Navždy (další vyd.), Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 190; V. Brtník: ref. překl. F. A. Ossendowski: Bílý kapitán, Venkov 6. 2. 1930; -min-: ref. překl. F. A. Ossendowski: Lenin, Tvorba 1930, s. 399; V. Brtník: ref. překl. F. A. Ossendowski: Pod šlehy samumu, Venkov 20. 12. 1931; J. Staněk: ref. překl. F. A. Ossendowski: Pod polskou vlajkou, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 438; Filip. (D. Filip): ref. překl. F. A. Ossendowski: Slon Birara, Úhor 1935, s. 212; ● k sedmdesátinám: an., Venkov 1. 5. 1935; an., Kurjer Poznański 2. 5. 1935; F. A. Ossendowski, Kurjer Warszawski 2. 5. 1935; E. Wozniecki, Dziennik Poznański 3. 5. 1935 ●; A. F. J. (Fleischerová-Janovská): ref. překl. F. A. Ossendowski: Poklad ostrovů Andamanských, Úhor 1938, s. 180; an.: k pětasedmdesátinám, LidN 3. 5. 1950; A. Balajková-Heczková: Dopisy Lucjana Rydela F. V. (z 1900), Slavia 20, 1950/51, s. 396.

dvo

Jan **Vondráček** (1)

* 25. 12. 1830 *Lhůta* u Vysokého Mýta
† 20. 5. 1892 *Hradec Králové*

Překladatel antické (řecké i latinské) literatury, pořadatel výborů z řecké poezie.

Plným jm. Jan Evangelista Emanuel V. – Pocházel se selského rodu, gymnázium vystudoval v Litomyšli, na pražské filoz. fakultě studoval češtinu a filozofii a jako vedlejší předměty řečtinu a latinu, vzdělával se i v polštině u J. P. Koubka a F. L. Čelakovského. Po studiu byl několik let úředníkem v pražské univerzitní knihovně patrně se záměrem věnovat se vědecké práci. Z té doby se také hlavně datují jeho překlady řecké i latinské poezie. Avšak 1859 nastoupil suplentské místo na katolickém gymnáziu v Těšíně, kde 1860 získal aprobaci pro všechny třídy gymnázia. Zprvu učil češtinu a latinu, později stále častěji i polštinu, využívaje znalostí získaných na univerzitě. Na škole se sblížil s filologem a folkloristou F. Bartošem, kontakty navázal i s ředitelem tamního evangelického gymnázia, slovenským prozaikem J. Kalinčiakem a spisovatelem M. M. Hodžou, který se do Těšína uchýlil koncem 60. let před perzekucí na uherském Slovensku. Vystaven pro své vlastenecké smýšlení přezíravým postojům i existenčním tlakům nadřízených (ředitele školy i zemského inspektora), dosáhl 1873 přeložení na gymnázium v Hradci Král.; zemřel stižen mozkovou mrtvicí.

V. prvním překladatelským počinem byla řecká pověst básníka Musaia Hero a Leander (v 340 hexametrech), pro srovnání doplněná stejnojmennou básní F. Schillera (překlad V. A. Svobody), dále ukázkami z řeckého elegika Mimnerma z Kolofonu a dalších autorů a opatřená také úvodem a vysvětlivkami. Takřka současně V. uspořádal výbor z dvou římských básníků: z P. Ovidia Nasa s ukázkami z jeho heroid, fingovaných milostných dopisů fiktivních žen, z epických proměn i z elegií vzniklých ve vyhnanství, a z lyrických veršů G. V. Catulla (Ovid a Katull). Díla obou básníků doprovázejí verše z tzv. Řecké antologie (soubor zachovaných epigramů zvaný Anthologia Graeca z 10. a v menším rozsahu i 14. století). Z ní V. již v Hradci Král. samostatně vydal výbor Věnec z antologie řecké. Zatímco překlad básně Hero a Leander uvedl V. vlastním veršovaným Proslovem v přízvučném metru (o přesazení růže z řeckého sadu do českého, leč v podobě „chudičké chudobičky"), v úvodním proslovu k Věnci v časomíře popsal obsah knihy a sdělil její poslání s poučením, jak se zachovat v různých životních situacích a vyhnout se zhoubným nástrahám. V próze pak V. publikoval překlad starověké báje zpracované L. Apuleiem (Amor a Psyche), doplněný několika autorovými novelami, především o životě historických osob.

PŘÍSPĚVKY *in:* Programm des kathol. Staats-Gymnasiums in Teschen (1864–65). ■ KNIŽNĚ. *Překlady:* Musaios: Hero a Leander (1858); Ovid a Katull (výbor, 1858); L. Apuleius: Amor a Psyche (1874); Věnec z antologie řecké (1876). ■ KORESPONDENCE: J. Nehýbl: Z pramenů k národnímu obrození na Těšínsku 2 (A. V. Šemberovi z 1864 a F. Bartošovi z 1869), SlSb 1964, s. 215. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Ovid a Katull (výbor, 1858); Věnec z antologie řecké (1876). ■

LITERATURA: ● ref. překl. Musaios: -š., Lumír 1858, s. 357; Lum., Pražské noviny 16. 4. 1858; an., tamtéž 16. 5. 1858; H. (I. J. Hanuš), Kritische Blätter für Literatur und Kunst 1858, č. 28, s. 42; V. Nebeský,

ČČH 1858, s. 456 ●; ● ref. překl. Ovid a Katull: *, Pražské noviny 25. 6. a 19. 8. 1858; V. Nebeský, ČČM 1858, s. 458; an., Slovenské noviny (Vídeň) 1858, příl. Světozor, s. 136 ●; T. Hrubý: O překladech našich z literatur klasických, Lit. listy 1885, s. 5; J. Nehýbl: Z pramenů k národnímu obrození na Těšínsku 2, SlSb 1964, s. 212 + Prof. J. V., Těšínsko 1970, č. 1.

mhs

Jan **Vondráček** (2)

* 25. 1. 1882 *Pacov*
† 28. 9. 1953 *Horní Mokropsy* (Všenory) u Prahy

Divadelní a literární historik pozitivistického zaměření; autor syntetických dějin obrozeneckého divadla, překladatel a kulturněhistorický publicista.

Narodil se v rodině chalupníka jako pohrobek po smrti otce. Vyrůstal ve skromných poměrech. Městská rada v Pacově mu 1895 přiznala stipendium, jež mu umožnilo studium na vyšším gymnáziu v Pelhřimově. Po maturitě (1902) se zapsal na pražskou filoz. fakultu, již absolvoval 1907 profesorskými zkouškami z češtiny a němčiny. První místo nastoupil na reálce v Praze-Karlíně, pak od podzimu 1909 vyučoval na reálce v Nymburce, kde se oženil (již 1912 ovdověl), rok učil na reálce v Čes. Budějovicích. Po vypuknutí 1. světové války narukoval, v září 1914 utrpěl zranění na ruské hranici v Haliči a byl shledán neschopným další vojenské služby. Až do skončení války působil na vojenských reálkách v Dolním Rakousku, Sedmihradsku a v Uhrách. Po návratu do Čech učil na gymnáziu v Chrudimi, od 1920 v Příbrami a pak na dívčí reálce v Praze-Holešovicích. V té době se podruhé oženil. Krátce řídil učitelský ústav v Příbrami a 1928 byl jmenován přednostou referátu ministerstva školství v Užhorodě na Podkarpatské Rusi a zároveň zastával jako první funkci tamního zemského školního inspektora. Na vlastní žádost pak byl 1937 z rodinných důvodů přeložen do Brna jako zemský školní inspektor. Podnikl řadu zahraničních cest pracovních (studijní pobyt v Londýně 1914, účast na pedagogických sjezdech v Ženevě a v Paříži) a zejména soukromých téměř po celé Evropě. Ve svých působištích se podílel na místním kulturním životě, angažoval se hlavně v ochotnickém hnutí. Během pobytu na Podkarpatské Rusi se zajímal o rusínskou lidovou poezii, kterou přeložil a vydal. Počátkem okupace byl předčasně penzionován s titulem vládního rady. S manželkou a dvěma syny se přestěhoval do obce Horní Mokropsy, kde žil až do smrti. Za vynuceného odpočinku začal psát dějiny rodného města, které zpracoval do roku 1643 (opis šestisvazkového díla uložen v pacovském Muzeu A. Sovy). Od 1950 externě spolupracoval s dokumentačním oddělením Českosl. divadelního a literárního jednatelství (ČDLJ) a podílel se také na činnosti Archivu historiků čes. divadla, ustaveného 1951. Rozšířenou verzi divadelních dějin, zamýšlenou až do otevření Nár. divadla, již nedokončil. Pohřben byl v Pacově.

Soustavnou badatelskou činnost V. vyvíjel hlavně jako historik českého divadla. Již první studie o aréně ve Pštrosce ukázala jeho zaměření a metodický přístup založený na důkladné heuristice. Z archivních průzkumů vytěžil množství materiálů a dobových dokumentů, jimiž podstatně rozšířil poznání divadelních dějin a korigoval některá tradovaná chybná tvrzení. Po přípravných dílčích studiích zpracoval v třídílných *Přehledných dějinách českého divadla* jako první uceleně historii počáteční etapy novověkého českého divadla od konce 18. a v první polovině 19. století. Výklad je soustředěn k aspektům divadelní praxe, zaměřuje se k problematice provozu, organizace, repertoáru, cenzury atp. Podává chronologicky sled divadelních událostí, postihuje aktivity profesionální a ochotnické včetně loutkářských, dění na pražských scénách i na venkově. V duchu buditelských koncepcí nahlíží české divadelní snahy jako součást kulturního a politického zápasu o národní identitu. V interpretaci česko-německých divadelních vztahů převažuje zřetel k dění na české straně, příznačný je rovněž důraz na existenční podmínky českého divadla, dokládané úředními dokumenty, účetními výkazy apod. Na dalším pramenném výzkumu je založeno stěžejní V. dílo, podstatně rozšířené dvoudílné *Dějiny českého divadla* (po autorově smrti je připravil k vydání V. Müller). Jejich hodnota spočívá v bohatství faktů, v nových objevech (repertoár divadla v Růžodole, Stavovského divadla z let 1804–06, doklady o cenzurní praxi, o sociálním postavení herců, smlouvy aj.), v šíři zachycení divadelní kultury, ale také ve spolehlivé faktografii, ve shromažďování a důsledném prověřování údajů, v hojných citacích, soupisech a přehledech (cenný materiálový přínos je však oslaben nedosta-

tečným odkazovým aparátem). Pozitivistický a kronikářský přístup spolu se schopností utřídit a přehledně podat fakta je typický i pro jeho literárněhistorické práce (studie *Božena Němcová v Nymburce*). Ke slohovým a vývojovým analýzám umělecké tvorby nebyl disponován (ojedinělý a nepřesvědčivý pokus o rozbor díla, podniknutý v rané monografii *Poezie Petra Bezruče*). V dalších pracích, včetně popularizačních článků věnovaných převážně osobnostem české literatury, se otázkám uměleckým již důsledně vyhýbal. Jeho zájem o lidovou poezii přinesl dva objevné překlady (*Staroanglické balady* a *Lidové balady karpatoruské*) a antologii *Staročeská lyrika milostná* v převodu do nové češtiny. Původní sbírka žalmických básní *Matka vlast* je inspirována prožitkem mnichovských událostí, okupace i osvobození.

PSEUDONYM: Jan Vok. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach vydaný na oslavu půlstoletého trvání gymnázia v Příbrami 1871–1921 (1921); Budivoj (Čes. Budějovice 1914, studie Počátky českých hereckých společností); Čes. slovo (1930–33); Českosl. republika (1929); Českosl. divadlo (1927–34; 1927 stať Před březnem a po březnu 1848, 1929 České divadelní muzeum, 1933–1934 Čeští ochotníci v době Bachova absolutismu); Čes. jih (Tábor 1933); Hlas Vysočiny (Pelhřimov 1948); Chrudimský kraj (1919); Jihočes. listy (Čes. Budějovice 1920); Jihočeský sb. historický (Tábor 1949); Jihočes. věstník (Pacov 1939–41, Minulost města Pacova); Lid. noviny (1930); sb. Listy z dějin českého divadla 1, 2 (1954); Občanské listy (Nymburk 1913); Osvětový věstník Podbrdska (Beroun 1925, 1935); Pestrý týden (1932); Podkarpatoruská revue (Užhorod 1938); Právo lidu (1936); Sborník Zemské muzejní společnosti v Užhorodě (1932); Střední škola (1928); Škola a kultura (1948); Topičův sborník (1919–23); sb. Ve službách Thalie 1 (Olomouc 1944, studie Ve službách Thalie. Kapitoly z dějin ochotnického divadelnictví do roku 1860); Výr. zpráva reálky v Nymburce (1913, studie Aréna ve Pštrosce roku 1849); Zpráva obecného reálného gymnázia v Příbrami (1925–26). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a divadle:* Poezie Petra Bezruče (1913); Božena Němcová v Nymburce 1848–1850 (b. d., 1913); Život Boženy Němcové, ženy zlatého srdce (1920); Přehledné dějiny českého divadla 1–3 (1. a 2. 1926, 3. 1930); Trebišovská epopeja čili Hrdinné zpívání o tom, jak Rotary Club z Užhorodu vypravil se dne 30. X. 1933 se svými rodinami do zemí západních a po dlouhém bloudění, putování a sebe posilování nalezl v Trebišově Svobodu (B, Užhorod b. d., 1933); Matka vlast (BB 1945); Česká Thalie před sto lety (1950, rozmnož.); Bouda. Vlastenské divadlo v Novém Městě na Koňském trhu (1953, rozmnož.); – posmrtně: Dějiny českého divadla 1, 2 (1956, 1957, 1. Doba obrozenecká 1771–1824, 2. Doba předbřeznová 1824–1846, ed. V. Müller). – *Překlady:* Staroanglické balady (1926); Staročeská lyrika milostná (1928); Lidové balady karpatoruské (1938). – *Ostatní práce:* Příbramsko (turistický průvodce, 1923); Zkoušky dospělosti na učitelských ústavech a pedagogických akademiích (1938); Minulost města Pacova a okolí (1947, rozmnož.). ▮ REDIGOVAL *almanachy a sborníky:* Almanach vydaný na oslavu půlstoletí trvání gymnázia v Příbrami 1871–1921 (1921), Červen. Almanach abiturientů příbramského gymnázia (1927), Sborník zemské muzejní společnosti v Užhorodě (1932), Vzpomínkový památníček abiturientů pelhřimovského gymnázia z roku 1902. 1902–1952 (1952, s O. Hlineckým, rozmnož.). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: viz rubrika KNIŽNĚ. *Překlady.* ▮

LITERATURA: ● ref. Poezie Petra Bezruče: A. M. (Macek), Akademie 17, 1912/13, s. 302; A. Novák, Přehled 11, 1912/13, s. 761 + Das literarische Echo 16, 1913/14, s. 854; ALAP (A. Procházka), MR 1912/13, sv. 27, s. 183; L. N. Zvěřina, Osvěta 1913, s. 390; G. W. (Winter), PL 4. 5. 1913; Ant. Procházka, MSlR 10, 1913/14, s. 314; P. Váša, ČMM 1914, s. 149 ●; ● ref. Božena Němcová v Nymburce: H. (J. Herben), Besedy Času 1914, s. 63; an., Čes. osvěta 1914, s. 16 ●; an.: J. V., in Almanach vydaný na oslavu půlstoletí trvání gymnázia v Příbrami 1871–1921 (1921, s. 34); ● ref. Přehledné dějiny českého divadla (sv. 1): tg. (J. Träger), Nár. a Stavovské divadlo 3, 1925/26, č. 39; -och- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1925/26, s. 517; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 31. 8. 1926; (sv. 2:) tg (J. Träger), Nár. a Stavovské divadlo 4, 1926/27, č. 12; amp. (A. M. Píša), Večerní PL 31. 1. 1927; K. Juda, Střední škola 1928, s. 120 ●; ● ref. překl. Staroanglické balady: J. Knap, Kmen 1, 1926/27, s. 152; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 461; J. Staněk, LidN 14. 4. 1927; jšr (J. Šnobr), LitN 1927, č. 4; ● ref. ed. Staročeská lyrika milostná: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 10. 5. 1928; J. Heidenreich (Dolanský), LidN 24. 8. 1928; P. E. (Eisner), Prager Presse 23. 10. 1928 ●; ● ref. Přehledné dějiny českého divadla (sv. 3): vkm., Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 263: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 26. 3. 1931; an., Týdeník Nár. divadla 1931, s. 23 ●; ● k padesátinám: J. Hrkal, Českosl. divadlo 1932, s. 35; an., Naše kniha 1932, s. 28 ●; ● ref. překl. Lidové balady karpatoruské: (P. E.) (P. Eisner), Prager Presse 15. 12. 1938; J. V. Sedlák, Venkov 24. 1. 1939; K. P. (Polák), Nár. práce 3. 3. 1939; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 46, 1938/39, s. 503 ●; ● k šedesátinám: kp., LidN 25. 1. 1942; an., Nár. politika 25. 1. 1942; an., Venkov 25. 1. 1942 ●; lk (L. Kundera): ref. Matka vlast, Rovnost 5. 7. 1946; ● J. K. (Kopecký): ref. Česká Thalie před sto lety, LidN 31. 1. 1951 + k sedmdesátinám, LidN 26. 1. 1952; ● ref. Bouda: M. Kačer, ČLit 1954, s. 187; F. Tetauer, Divadlo 1955, s. 76 ●; ● ref. Dějiny českého divadla 1: V. Justl, NŽ 1956, s. 1237; J. Kmuníček, HD 1956, s. 516; P. Grym, Ochotnické divadlo 1957, č. 1; F. Černý, Slovenské divadlo (Bratislava) 1957, s. 265 ●; ● ref. Dějiny českého divadla 2: V. Pro-

cházka, Divadelní noviny 1, 1957/58, č. 10; F. Černý, Slovenské divadlo (Bratislava) 1958, s. 57 ●; M. Kačer: ref. Dějiny českého divadla 1, 2, Divadlo 1957, s. 970; V. Kořínek: Profesor J. V., Nymbursko 4. 10. 1966; (VM) (V. Müller): Historikův osud, LD 28. 9. 1973.

eš

Felix Adam **Vondruška**

* 15. 5. 1879 *Podhrad* (Hluboká nad Vltavou)
† 30. 11. 1955 *Dvorec* u Nepomuka

Povídkář a romanopisec ovlivněný zejména naturalismem, básník, divadelní a literární referent, autor regionálních kulturněhistorických a vlastivědných prací.

Vl. jm. Felix Alois V., po otci, hlubockém vodákovi a úředníkovi u knížete Schwarzenberga, přijal jméno Adam. Své práce podepisoval také jako A. F. Vondruška a Felix (Fel.) Vondruška. Literatura o V. většinou uvádí den narození 19. 5. – Narodil se v osadě Podskal (části obce Podhrad) u Hluboké n. Vltavou. Pocházel po otci z rodu proslulých truhlářů (mj. umělecká výzdoba hlubockého zámku), po matce z rodu baštýřů na Bezdrevu. Od 1891 navštěvoval českou reálku v Čes. Budějovicích (mat. 1898), kde ho učil J. Š. Kubín. Poté v Praze studoval 1898–1902 na České vysoké škole technické (obor technická chemie, 1901 1. státní zkouška) a údajně též na české univerzitě zeměpis (plnou středoškolskou aprobaci získal 1903). Nejprve byl suplentem na české vyšší reálce v Karlíně, 1904–07 na reálném a vyšším gymnáziu v Kolíně. Tam se spřátelil se spisovatelem K. Legerem a s kolegy učiteli F. Županem a J. K. Šlejharem, který měl na něho vliv osobní (srov. *V údolí světla a stínu*) i literární. 1907–09 učil na vyšší reálce v Rakovníku, od 1909 působil na 2. české státní reálce v Plzni (kromě zdravotní dovolené 1922–25, kdy těžce nemocen pobýval většinou v nemocnici) jako profesor chemie, zeměpisu a fyziky až do 1939, kdy odešel do výslužby. Od 1917 byl členem Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj, později členem Umělecké besedy a Syndikátu čes. spisovatelů. V Plzni se hojně účastnil přednáškové a spolkové činnosti (stýkal se s K. Klostermannem, přátelil s ředitelem Uměleckoprůmyslového muzea v Plzni J. Čadíkem), jako místopředseda Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni (od 1919) a člen Literárně-uměleckého klubu přednášel o divadle, českém a světovém písemnictví, též o rumburské vzpouře, o chemii aj. Úzce spolupracoval s redakcí Čes. deníku, kde pravidelně uveřejňoval fejetony a referáty o divadle a literatuře (zejména za 1. světové války a v první polovině 20. let, 1920 byl údajně i spoluredaktorem). Navštívil Dánsko, Itálii, Černou Horu a Dalmácii. Za 2. světové války a v 50. letech žil u sestry ve Dvorci u Nepomuka. Zemřel na krvácení do mozku; pohřben byl v blízké Vrčeni.

Těžiště V. beletristického díla tvoří psychologizující povídková a románová próza, jež vznikala především pod vlivem ruského realismu (F. M. Dostojevskij), francouzského naturalismu (É. Zola) a českých realistických a naturalistických prozaiků (zejména J. K. Šlejhar, M. A. Šimáček a K. Klostermann). V prozaickém debutu *Vyděděnci,* cyklu šesti ideově a motivicky souvisejících novel, V. zobrazil tragický svět lidí trpících a osudem vykolejených (instinktivně puzené hrdiny vylíčil se soucitem, zešeřelost atmosféry podal expresivním stylem). V lyrizovaných prózách bez pevnější žánrové výstavby (*Povídky z Pošumaví*) zachytil záhadnost velkých vášní a milostných zklamání vedoucích často k vraždě či sebevraždě. Své deterministické vidění vystupňoval v sociálním románu *Udolání,* příběhu konce manželství pasivního hrdiny zdeptaného iracionálním tlakem života i pekelným prostředím továrny. O téměř dokumentaristickou románovou kroniku se pokusil v próze *Černé město,* v níž podrobně vykreslil vývoj průmyslové i kulturní Plzně v období kolem 1. světové války (vystupují zde reálné plzeňské postavy K. Klostermann, J. Strnad). Časopisecky publikované cestopisné črty, fejetony, vzpomínky na literáty (J. K. Šlejhar, J. Vrchlický) a povídky V. sebral do knížky *V údolí světla a stínu.* Některé menší prózy přepracovával a znovu vřazoval do svých dalších knih či vydal samostatně (šumavská novela *Záhadný milenec*). V. poezie odráží nestrávené různorodé literární vlivy; sbírka *Návrat* (texty tištěné v časopisech v době 1. světové války) obsahuje vedle reflexivních rozevlátých básní psaných pod vlivem sociálního symbolismu A. Sovy a vizionářské poezie O. Březiny i konvenční vzpomínkové elegie podané klasickou formou, jejichž tématem je převážně osobní hoře nad ztracenou láskou a smutek z nenávratna. Poetický epilog *Na rozcestí* tvoří komorní cyklus

formálně tradičních, intimních básnických meditací z let 1923–33, v nichž chmurné úzkostné nálady ustupují zmoudřelé a smiřující melancholii. Opakovaně se V. zabýval rumburskou vzpourou v r. 1918; na základě autentických zpráv a dokumentů vylíčil její historii v souboru Stanko Vodička, vůdce rumburské vzpoury, načrtl portrét jejího intelektuálního vůdce (V. oblíbený žák na reálce), uveřejnil zde i Vodičkovy básně, které upravil. Z V. přednášek konaných v plzeňském literárním spolku vznikla popularizační monografická studie o E. Vojanovi, sledující hercův životní osud a jeho působení na plzeňském českém jevišti. V. se rovněž intenzivně zabýval regionální kulturou a místopisem, v díle *Padesát let Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni* sepsal podrobné dějiny a rozvoj spolku v období 1878–1928 a soupis důležitých spolkových událostí a přednášek; uspořádal publikaci Průvodce po Plzni a okolí.

ŠIFRY: -eye-., -eye.-, fav, F. A. V., F. V., Mg., -nd.-, Vx, Vx., X. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1912–13); Čes. deník (Plzeň 1912, 1915–39, i příl. Besedy Čes. deníku; mj. 1916 Památce Nerudově, O básnických spisech O. Březiny, 1918–19 pravidelný ref. o divadle a literatuře); Čes. divadlo (1918); Čes. kraj; Čes. svět (1917); Divadlo; sb. Hruškův památník (Plzeň b. d., 1935); Lid. noviny (1939, stať Alšův odchod); Naše kniha (1929–30; 1929 Z mých vzpomínek na F. Procházku, 1930 Z korespondence Bohumila Havlasy); Nepomuk (1945); Newyorské listy (1923); Nová doba (Plzeň 1916, 1919, 1928); Omladina (Plzeň 1919); Plzeňsko (Plzeň 1932–35; 1932 O vzpouře plzenecké roku 1753, 1933 O zaniklém chemickém velkoprůmyslu plzeňského kraje, i sep., 1934 Rumburk 1918. Památce Stanislava Vodičky); sb. Průvodce po Plzni (1925); sb. Průvodce po Plzni a okolí (b. d., 1918, Procházka městem → přeprac. in sb. Průvodce po Plzni, Vycházky do okolí plzeňského, Divadelní Plzeň); Ruch českého západu (Plzeň 1932); Směr (Plzeň 1913); Stráž; sb. Svatopluku Čechovi (1946, O rodině Růženky Kubrové); sb. Stanko Vodička, vůdce rumburské vzpoury (1919, Rebel Stanko Vodička); Výr. zpráva 2. čes. státní reálky v Plzni (1914–15, 1929, 1932; 1915 O názorech valenčních, i sep.); Výr. zpráva reál. a vyš. gymnázia Kolín (1907, O geometrické izomerii uhlíko-dusíkatých látek, i sep.); Vzlet (Plzeň 1917–18; 1917 P Ve spodním proudu → přeprac. s tit. Hořké býlí in Povídky z Pošumaví, 1918 P Návštěva); alm. Z nejmladších 2 (b. d., 1917); sb. Za právo a stát (1928, stať Rumburská vzpoura); Žďár (Rokycany); Život na dlani, pokr. Západočes. život (Plzeň, mj. 1933 P Záhadný milenec); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle:* Vyděděnci (PP b. d., 1913; přeprac. P Zahučaly lesy s tit. Podivná láska 1921 in Povídky z Pošumaví); Udolání (R b. d., 1917); Návrat (BB 1919); Povídky z Pošumaví (PP 1921; přeprac. P Čtvrtá dimenze samostatně 1938 s tit. Záhadný milenec); V údolí světla a stínu (FF, PP a vzpomínky, 1922); Eduard Vojan. Jeho život a dílo (b. d., 1924); Na rozcestí (BB 1933); Černé město (R 1934); Záhadný milenec (P 1938, přeprac. P Čtvrtá dimenze z knihy Povídky z Pošumaví). – *Ostatní práce:* Za svobodu! Věnováno památce rumburských mučedníků (1924); Padesát let Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni (b. d., 1928, s J. Strnadem); O zaniklém chemickém velkoprůmyslu plzeňského kraje (1933 ← Plzeňsko); Zelená hora u Nepomuka (1946, s A. Berndorfem). ▮ REDIGOVAL *sborník:* Průvodce po Plzni a okolí (b. d., 1918). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Stanko Vodička, vůdce rumburské vzpoury (1919, an., mj. ed. BB S. Vodičky). ▮

LITERATURA: ● ref. Vyděděnci: O. Šimek, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 667; Ant. Veselý, Čes. revue 6, 1912/13, s. 636; an. (J. Vodák), Čas 1. 6. 1913; K. P. (Pelant), Směr 12. 7. 1913; an., NL 31. 8. 1913, příl. ●; ● ref. Udolání: Šind., Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 467; J. F. (Folprecht), Čes. revue 10, 1916/17, s. 615; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 643; W. (R. Weiner), Venkov 8. 5. 1917; A. T. (Trýb, dub.), Vzlet 1917, s. 138; K. Fiala, MR 1917, sv. 31, s. 239; -t., PL 15. 7. 1917; jv. (J. Vodák), LidN 19. 12. 1917; A. Brtníková, Kmen 1, 1917/18, č. 14; K. Sezima, Lumír 46, 1917/18, s. 122; K. V. (Velemínský), Naše doba 25, 1917/18, s. 222 ●; ● ref. Návrat: an., Vzlet 1919, s. 498; B. Polan, Nové Čechy 3, 1919/20, s. 34; P., Archa 7, 1919/20, s. 375; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 697; K. H. (Hikl), Naše doba 27, 1919/20, s. 780; Š. Jež, Cesta 2, 1919/20, s. 889; J. Knap, Cesta 2, 1919/20, s. 971; J. Krecar, MR 1919/20, sv. 36, s. 252; J. H. (Hora), PL 15. 2. 1920; L. N. Zvěřina, Lípa 1920, č. 3; V. Dlouhý, NŘ 1920, s. 80; -vh- (M. Hýsek), Kmen 4, 1920/21, s. 9 ●; ● ref. ed. Stanko Vodička…: A. T., Čes. deník 25. 5. 1919; -vh- (M. Hýsek), Kmen 4, 1920/21, s. 418 (ref. 2. vyd.) ●; ● ref. Povídky z Pošumaví: B. P. (Polan), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 241; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 28, 1920/21, s. 778; J. Vrba, Pramen 1921, s. 280; an., Zlatá Praha 1921, s. 486; M. Novotný, Cesta 4, 1921/22, s. 131 ●; ● ref. V údolí světla a stínu: -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 29, 1921/22, s. 566; -btk- (V. Brtník), Zvon 22, 1921/22, s. 502; F. S., PL 28. 5. 1922; V. Z. (Zelinka), Zlatá Praha 1922, s. 159; K. Juda, Střední škola 1924, s. 108 ●; ● ref. Eduard Vojan: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 9. 11. 1924; drb. (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 474; B. P. (Polan), Nové Čechy 8, 1924/25, s. 193; Rčk. (A. Roček), Samostatnost 1925, č. 19 ●; ● ref. Padesát let Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni: ne (A. Novák), LidN 19. 6. 1928; J. Skřivánková-Šimerková, Plzeňsko 1933, s. 108 (k tomu polemika, Plzeňsko 1934, s. 32 a 35) ●; J. Brambora: Bibliografie O. Březiny, RA 4, 1928/29, s. 92 (k tomu polemika: V. odpověď, Nová doba 24. 11. a 2. 12. 1928; J. Čadík, Naše kniha 1929, s. 6;

V. B., Venkov 2. 1. 1929); ● k padesátinám: E. Šimek, Čes. deník 19. 5. 1929; J. Krýsa, tamtéž; F. Široký, Plzeňsko 1929, s. 79, 97 a 115, i sep. ●; B. Polan: Obrys literární Plzně, LidN 6. 7. 1929; ● ref. Na rozcestí: L. Jehl, Čin 1933, s. 476; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 34, 1933/34, s. 98; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 60, 1933/34, s. 290; K. J. (Juda), Střední škola 1936, s. 100 ●; ● ref. Černé město: K. J. (Juda), Střední škola 15, 1934/35, s. 261; drb. (J. Borecký), Zvon 35, 1934/35, s. 544; A. N. (Novák), LidN 7. 1. 1935; an. (B. Polan), Čin 1935, s. 122 ●; drb. (J. Borecký): ref. Záhadný milenec, Zvon 39, 1938/39, s. 546; ● k šedesátinám: -btk- (V. Brtník), Zvon 39, 1938/39, s. 587; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 19. 5. 1939; s., Nár. politika 19. 5. 1939; ne. (A. Novák), LidN 20. 5. 1939 ●; bj (B. Jirásek): Plzeňský regionální spisovatel (k 100. výr. nar.), Pravda 23. 5. 1979; H. Dobrá: F. A. V. (k 110. výr. nar.), Plzeňský přehled 1989, květen; V. Viktora in Kapitoly o literární Plzni 2 (1990, s. 8); V. Färber: F. A. V., Pěší zóna 1998, č. 3; V. Viktora: Pax iiscum – Plzeň: Doubravka, Doudlevce, Plž 2005, č. 6.

vfr

Rudolf Jordán **Vonka**

* 18. 10. 1877 *Křinec* u Rožďalovic
† 30. 6. 1964 *Praha*

Autor povídek pro mládež s výchovnou tendencí, badatel o životě a díle J. A. Komenského, česko-nizozemských kulturních vztahů, bratrského knihtisku a zednářství, regionální historik; propagátor české kultury v Nizozemí, překladatel, kreslíř, básník.

Pokřtěn Jan Rudolf V., psal se též J. Vonka, A. R. Vonka, R. A. Vonka, R. F. Vonka; jménem Jordán podle místního rybníčku byla rodina rozlišována od dalších tamních Vonků. – Syn zednického mistra. V rodišti vychodil obecnou a pak v Nymburce 1891–93 měšťanskou školu, 1894–97 studoval v Praze na učitelském ústavu (vliv učitele K. Vorovky). Působil jako zatímní podučitel na obecné škole v Nymburce (1897), poté na obecných školách v Hradišku, Ratenicích, Kostomlatech a Žehuni, 1901–04 jako definitivní učitel v Kovanicích a Křečkově, 1904–05 byl substitutem na chlapecké měšťance v Nymburce a 1905–08 na dívčí měšťance tamtéž. Jako příslušník realistické strany byl 1908 přeložen na chlapeckou měšťanku do Městce Králové (1913 definitivní učitel; jeho žákem byl J. Boudyš). Vyvíjel rozsáhlou publicistickou a osvětovou činnost (mj. 1898–1903 byl jednatelem poděbradské Budče, pracoval v Osvětovém sboru okresu poděbradského, organizoval univerzitní extenze, lidové přednášky a zasazoval se o vznik rolnické školy v Nymburce), účastnil se prázdninových studijních pobytů v Ženevě, Paříži a na Istrii. 1914 narukoval, sloužil v Polsku, na Ukrajině, v Litvě, Srbsku, severní Itálii a jižní Albánii (zajímal se přitom o jazyk a kulturu příslušného regionu). Již 1917 se angažoval v hnutí Čes. strany pokrokové, 1918 se stal jejím tajemníkem. Krátce působil na chlapecké měšťance v Poděbradech. 1920 začal pracovat na ministerstvu zahraničních věcí jako smluvní úředník (ve zpravodajském oddělení), od října t. r. do konce 1924 působil jako tiskový tajemník československého velvyslanectví v nizozemském Haagu, po celou dobu pobytu zde propagoval (publicisticky i přednáškově) českou kulturu a pátral po památkách týkajících se českých pobělohorských exulantů a J. A. Komenského (nalezl korespondenci českých a nizozemských stavů, neznámou pečeť a prsten Komenského) a navázal zde četná pracovní i osobní přátelství. 1925–33 pracoval na osobním oddělení ministerstva zahraničí, penzionován byl jako vrchní odborový rada. V. byl vyhlášeným přednašečem a diskutérem jak v ČSR, tak i v zahraničí (např. v Německu a Dánsku), promlouval v četných sborech Českosl. církve a mnohých evangelických církvích různých denominací (např. v českobratrském sboru v Praze-Spořilově byl deset let laickým kazatelem, vedl zde také sbor mládeže), navázal četná osobní i pracovní přátelství (1926 se stal členem lóže Jan Amos Komenský, přátelsky se stýkal s F. M. Bartošem, G. Jarošem-Gammou, L. Kubou, J. Volfem), hojně cestoval (navštívil např. slovanské země kromě Bulharska, dále Vídeň a Francii). Hned po září 1938 se zapojil do odbojové činnosti (člen odbojové organizace Věrný pes), několikrát byl gestapem zatčen a vězněn. Až do konce života se zabýval osvětovou a kulturní činností (převážně v evangelickém prostředí). Zemřel po úrazu. – Manželka Libuše (Linda) Vonková (roz. Chmelařová, * 17. 10. 1884), pedagogická publicistka a redaktorka (se S. Stunou vydávala časopis Rodiče a škola), příležitostně překládala z angličtiny (v čas. Besedy lidu, Světozor) a holandštiny (I. Boudier-Bakker: A co potom?, 1927).

Pro V. rozsáhlou literární a odbornou činnost je příznačné popularizační zaměření uskutečňované publicistickou formou. Dominantní oblasti jeho zájmu (s ostře vyhraněným

konfesijním stanoviskem) se týkaly vztahu české církevní a kulturní tradice, nejen v obecném pojetí (*Česká reformace a její mírová myšlenka, Pět set let od Lipan, Tradice, Z čeho prýští smysl dějin*), ale i na příkladech několika osobností (např. *K. H. Mácha. Jeho dílo v zrcadle náboženství, Komenský není muž baroka, Nerudova cesta k Bohu, Pod Durychovo Bloudění, Vrchlický a náboženství*) či problémů české literatury (*Jiskérky v Temnu, O několika bratrských písních v římských zpěvnících*). Dále se V. zabýval též dějinami knihtisku (především, ač ne výlučně, bratrského: *Nejstarší notový tisk český, Tiskařské dílo jednoty bratrské*), komeniologickou problematikou, zvláště z nizozemského prostředí (*J. A. Komenský a Naarden, Komenský – knihtiskař v Nizozemí*), s akcentem na její pedagogicko-teologické zaměření (*Běžec s pochodní*) a potřebou zdůraznit její ideovou kontinuitu, zejména etickou, s dílem T. G. Masaryka (*Jak Komenský ožívá v T. G. Masarykovi*; *Komenský a Masaryk, představitelé československého národa*). Aktivní působení v zednářských kruzích bylo spojeno s V. zájmem o historii zednářství, a to ve vztahu k pansofické (*Čerpal Anderson z díla Komenského?, Zednářská frazeologie u Komenského*) a lidové (*Ohlas lidové řehořské a mikulášské litanie v učebnicích Komenského a v obřadu zkušebním učně vstupujícího do zednářské lóže)* tradici. V. svérázné názory nebývaly přijaty bez výhrad, recenzentům jeho odborných prací (J. Hendrich, A. Škarka) vadila jeho církevní tendenčnost a oborový diletantismus. – Za svého pobytu v Nizozemí V. časopisecky propagoval českou kulturu a literaturu a zabýval se i česko-nizozemskými kulturními vztahy (*Betrekkingen tusschen Czechen en Nederlanders*); později překládal a komentoval nizozemskou a vlámskou literaturu zejména regionálního (F. Timmermans) a sociálního zaměření (Multatuli). Je rovněž autorem povídek s didaktickou tendencí na historické náměty (*Čapkův velbloud, Komenský a Rembrandt*), autobiografických próz (*Povídka z Vály*) a převyprávění pověstí z rodného Křinecka (*Okolo Chotuce, Pod žezlem starých bohů*) určených dětem a mládeži; vydával je převážně časopisecky mnohdy s vlastními ilustracemi již od konce 90. let 19. století a s časovým odstupem i knižně. V tisku V. zveřejnil mj. cyklus oslavných básní věnovaných poctě a památce T. G. Masaryka, několik básní se zednářskou tematikou (*Řetěz – Nocturno*) a je též autorem několika scénických výstupů s Komenským jako hlavní postavou. Ve V. rozsáhlé rukopisné pozůstalosti (deponované v Polabském muzeu v Poděbradech a Lit. archivu PNP) se zachovaly mj. vzpomínky na učitelský ústav, deníky a konvolut milostné, intimní a přírodní poezie převážně z 1914–15 a mnoho vlastivědných prací. Kolem 1960 dokončil česko-litevský a litevsko-český slovník (tiskem rovněž nevyšel), pracoval i na frazeologickém albánsko-českém slovníku a zabýval se slovanskými výpůjčkami v těchto jazycích.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Čchaidze (Nový lid 1940), R. Trantina, R. Volný, Trantina, Václav Trantina, V. Jordán, V. Košut, V. Palice, V. Poduška, V. Suk (dub.), V. Trantina; -n-.; -on-, R. F. V., RJV, R. J. V., Rjv., rjv., r. j. v., R. V., T., Tr., V. J. (dub.), V. K. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Amersfoort (Arnheim 1923); Annales maçonniques (Paříž 1933); sb. Archiv pro bádání o životě a díle J. A. Komenského (1924, 1927, 1929–30); Besedy lidu (1909–10); Besídka malých (1896); Bibliofil (1927–30); Blahoslav (1941); Bratrstvo (1930); Bulletin de la Société de l'Histoire de Protestantisme Français (1927); Čas (1905); Čes. mysl (1931); Čes. stráž (1918–19); Čes. slovo (1920, 1923–28, 1930, 1933, 1936, i Večerní Čes. slovo 1932; 1927 překl. J. Eigenhuis: Hráz); Českosl. republika (1926–27); sb. Českoslovenští evangelíci T. G. Masarykovi (1930); Čes. lid (1925–26, Ohlas lidové řehořské a mikulášské litanie v učebnicích Komenského a v obřadu zkušebním učně vstupujícího do zednářské lóže); Čes. zápas (1927, 1929–35, 1938–39, 1941–42; 1930 Tradice, Zvedněme i my pochodeň Komenského, oboje i sep.; 1931 Poražený arcibiskup. K nucenému odstupu pražského arcibiskupa dr. F. Kordače, Z čeho prýští smysl dějin, oboje i sep.; 1932 Cesta daleká, ale správná, Cesty k světlu, 1781–1931, vše i sep.; 1933 Po schodech demokracie blíže k lidství, i sep., Probouzení demokracie, sep. 1934; 1934 Náboženské kaménky, Pět set let od Lipan, Průvodcové náboženského názoru. Druhá řada náb. kaménků, vše i sep.; 1936 Z nových cest, i sep.; 1937 Vrchlický a náboženství; 1938 Komenský není muž baroka; 1941 Nerudova cesta k Bohu); kal. Čes. zápas (1932–40; 1932 Okolo Chotuce, i sep.; 1934 Pod žezlem starých bohů, i sep.; 1935 Ze života našich dávných předků, i sep.; 1936 Co je zednářství?, i sep.); De Naarder courant (1923–24; 1924 Masaryk en Nederland, i sep., De Cechische Muziek. De ontwikkeling der beeldende kunsten in Cechoslovakije, Dr. Edvard Benes, de eerste minister de buitelandsche Zaken in Cechoslovakije, i sep.); De Nieuwe Gooilander (Hilversum 1923, Betrekkingen tusschen Czechen en Nederlanders, i sep.); De Rotterdamsche Courant (1923); De tampon (Utrecht 1927); Divadelní věstník (1937); Domov a svět (1930); Drobné umění –

výtvarné snahy (1924–25); Duch novin (1928, 1930; 1928 Proč má Komenský své místo na výstavě Pressa v Kolíně nad Rýnem, i sep.); Dvě hvězdy (1933, Čerpal Anderson z díla Komenského?, i sep.); Eenheid ('s-Gravenhage 1920, 1924; 1920 Geestelijke stroomingen onder het Cechische volk, i sep.; 1924 Comenius bijdrage, i sep.); Festschrift Th. G. Masaryk zum 80. Geburtstag (Bonn 1930); sb. Hollar (1936); Hus (1930, Pod Durychovo bloudění, i sep.); Jasno (1938); Jednota bratrská (1942, 1952, 1956); Jizeran (Mladá Boleslav 1934, Úlomky z dějin Křince, i sep.); Kalendář českobratrský (1930, 1934–37, 1941–42); Kalendář Lady (1937); Kalich (1924); Kapesní kalendář Nár. listů (1938); Kapesní kalendář Nového lidu (1940–42, 1944–45, 1947, 1949); sb. Kde domov můj (1940); Klas (1932); Kostnické jiskry (1921–43, 1945–46; 1930 Česká reformace a její mírová myšlenka, i sep.; 1932 O několika bratrských písních v římských zpěvnících; 1936 K. H. Mácha. Jeho dílo v zrcadle náboženství); Kritika (1928); Křesťanská revue (1957); Kulturní zpravodaj (1927); Kulturní zprávy (1935, Dva vůdcové, i sep.); L'Europe centrale (Praha, Paříž 1926, Rembrandt et les Tchèques); Lada (1935); Lid (1946); Lid. noviny (1923, 1928, 1930, 1934); Luhačovické listy (1942); Luhačovský lázeňský zpravodaj (1940); Malý čtenář (1895, 1910–11); Masarykův lid (1927–28, 1935); Masarykův sborník (1925, 1927, 1932); Měsíčník dorostu Českosl. červeného kříže, pokr. Lípa (1922, 1927, 1931); Náboženská revue (1935); Nár. kultura (1920, 1922, 1925); Nár. osvobození (1926, 1929–32, 1937); Nár. práce (1940–41); Naše zahraničí (1928); Naše zájmy (1923–24); Nieuwe Rotterdamsche Curant (1922–23, De Tsjechische Letterkunde); Niva (1936–38); Nový lid (1935–38, 1940); Nový rozvoj (1941); Nymburské listy (1932–34, 1936, 1939–40; 1933 P pro ml. Nad obrazem české země, sep. b. d.); Občanské listy (1920, 1939–41); 57. výr. zpráva Okres. záložny hospodářské (Nymburk 1939); Panoráma (1934–35, 1940); Poděbradské noviny (1940); sb. Poděbradsko 3, část 4 (1940–41); Polabský obzor (1913–14); Politika (1925); Poslání (1926); Prager Presse (1924, 1929); Právo lidu (1925); Přelom (1931–32, 1934); Rádce z předmostí (1950); Radost (1926–28); Reformační sborník (1929, 1934–36; 1934 Nejnovější portrét Komenského, Jiskérky v Temnu); Ročenka českosl. knihtiskařů (1925–28, 1930, 1932, 1934, 1936–38; 1925 Komenský – knihtiskař v Nizozemí, i sep.; 1926 Nizozemec Laurens Janszoon Coster, vynálezce knihtisku, i sep; 1927 Bratrský tisk, i sep.; 1928 Dobrovické tisky, i sep.; 1930 Nejstarší vyobrazení knihtiskáren, i sep.; 1932 Nejstarší notový tisk český, i sep.; 1934 Jan Kollár káže o tiskařském umění, Židovští knihtiskaři v Praze, oboje i sep.; 1936 Tiskařské dílo jednoty bratrské, i sep.; 1937 Kralické zvláštnosti, i sep.); Ročenka spolku muzea král. města Nymburka (1911); Rodiče a škola (1933); Růžový palouček (1928–36, 1938, 1940–41; 1928–29 P pro ml. Komenský a Rembrandt; 1929–30 P pro ml. Povídka z Vály; 1931–32 P pro ml. Zlato na Chotuci; 1938 P pro ml. Jeden den z třiceti let); Salon odmítnutých (1897); Sbor Komenského v Přerově (1933); sb. Stavba (1931, Zednářská frazeologie u Komenského, i sep.); Svaz sesterských kroužků bratrské jednoty baptistů (1942); Svob. zednář (1925–38; 1925–27 Můstky od Komenského k zednářství; 1931–32 Žena a zednářství, BB Řetěz – Nocturno); Školské reformy (1925); Švejdův divadelní věstník; The Observer (Praha 1929); Tribuna (1925–27); Typografia (1928, 1929); Úhor (1913); Úchylná mládež (1924, Péče o děti úchylné v Nizozemí, i sep.) Urbánkův sborník (1936); Úsměv (1929–30); Věda a život (1941, 1957); Vesmír (1924–26, 1928–32, 1936–37); Věstník (Poděbrady 1901–03); Věstník pedagogický (1925–26, 1941); Věstník učitelských penzistů (1931–32); Vitrinka (1924–29, 1930–31); Vlastní silou (Ml. Boleslav 1912–13); Vragen van den dag (Amsterdam 1924, překl. A. Novák: De czechische Letterkunde, s A. Heytingem, i sep.); Wahrheit (Praha 1925); Zeměd. jednota (1920); Zeměd. přítomnost (1935); Zlatá Praha (1923–24); Zlín (1941); Zprávy Českosl. červeného kříže (1932). ■

KNIŽNĚ *Beletrie a práce o literatuře* (pro ml.): T. G. Masaryk. Nejkrásnější pohádka na světě (1919); Od hroudy k chlebu (P 1939); Čapkův velbloud (P 1946 ← Růžový palouček 14, 1933/34). – *Překlady*: L. Sommer: Tři léta v zemi zlata (1917); H. W. P. E. van den Bergh van Eysinga: Věda a vědecký názor světový (1925); F. Timmermans: Pallieter (1927) + Petr Breugel (1934; 1940 s tit. Petr Bruegel, 1971 s tit. Petr Brueghel) + Selský žalm (1938) + Ježíšek ve Flandřích (1939) + Rodinná kronika (1943); E. Winterberg: Praha a její vztahy k zednářství v minulosti a přítomnosti (1928); S. Przybyszewski: Chopin a národ (1929); A. Lantoine: Hiram v zahradě olivetské (1930); F. Bacon: Nová Atlantida 1623 (1938); A. Coolen: Temné světlo (1942); A. Thiry: Krásný rok pana Carola (1942); S. Franke: Sarina (1946); Multatuli: Max Havelaar (1947). – *Historické a náboženské práce:* Ženy ze života a díla Jana Amose Komenského (1926); J. A. Komenský a Naarden (1927); Pochodeň Komenského (1928); Cechoslovakije en de internationale tentoonstelling voor oeconomische onwikkeling te Amsterdam (1929, s B. Mendlem); Mírová myšlenka a smysl českých dějin (1929); Jak Komenský ožívá v Masarykovi (1930; rozšíř. vyd. 1931 s tit. Jan Amos Komenský ožívá v T. G. Masarykovi); Zednářství a světový mír (1930, kart. otisk); Komenský a Masaryk, představitelé československého národa (1938); Běžec s pochodní (1940); Staří Čechové na cestách (1941, pseud. V. Trantina); Příspěvek k poznání Komenského (1942, výt. nezjišt.). – *Ostatní práce:* Československý socialista a marxism (b. d., 1919); Půda (1919); Poděbradské hejtmanství (1920); Přírodopis 1–3 (1. Savci, 2. Ptáci, 3. Plazi. Obojživelníci. Ryby, 1921); Župa mladoboleslavská (1921); Menšiny (1926); Navštivte Nizozemsko (Haag b. d., asi 1927); Příspěvek k dějinám hrnčířství (1933, výt.

nezjišt.); Husitská kronika v kresbách M. Alše. Jan Roháč na Sioně (1937, komentář); Husitská kronika v kresbách M. Alše. Mistr Jan Hus (1938, komentář); Zvěřínek (1943, výt. nezjišt.); – posmrtně: Jana Amose Komenského výklad obrazových symbolů z titulního listu jeho sebraných spisů vydaných roku 1658 v Amsterdamě (1964). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Čes. stráž (1919, č. 7–47), Stráž československého socialismu (1920, č. 1–9), Gazette de Prague (1921), Svob. zednář (1931–33 do č. 6); *knižnici:* Knihovna zednářské literatury Trojúhelník (1930–32, sv. 1–4, s F. Richtrem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Pozemková reforma (1920); J. A. Komenský: Angelus pacis (1926, lat. orig., s čes., franc., angl. a něm. překl.); Zednářská symbolika (1928); Staré povinnosti svobodných zednářů 1723–1926 (1931); Schody ducha z knižnice Ř … a D … L … (1934, úvod J. Volf); Svátek práce (sb. programových čísel, 1938, s K. Balákem). ▮

LITERATURA: J. Steinbauerová: R. J. V. (1877–1964). Soupis osobního fondu (LA PNP 2000). ▮ Promyk (H. Sedláček): ref. Masaryk. Nejkrásnější pohádka na světě, Úhor 1919, s. 105; J. Volf: ref. Komenský – knihtiskař v Nizozemí, ČNM 1925, s. 285; ● ref. Ženy ze života a díla Jana Amose Komenského: S., NO 4. 1. 1927; F. Prager, LidN 5. 2. 1927; -i-, NO 3. 8. 1927; J. Š., Naše doba 35, 1927/28, s. 122; J. Staněk, Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 415 ●; ● ref. J. A. Komenský a Naarden: Hendrich (J. Hendrich), Pedagogické rozhledy 1927, s. 489; U., Naše doba 35, 1927/28, s. 121; O. Odložilík, ČMM 1928, s. 251 ●; vbk (V. Běhounek): ref. překl. F. Timmermans: Pallieter, Dělnická osvěta 1928, s. 94; F. Timmermans: Autor Pallietera píše překladateli (R. J. V.), Panoráma 1928, s. 150; ● ref. Jan Amos Komenský ožívá v T. G. Masarykovi: sh, LidN 22. 1. 1932; Hn (J. Hendrich), Čes. slovo 18. 3. 1932 ●; Kubka: Vzpomínka na odb. učitele měšť. školy v Nymburce R. V., nynějšího vrch. odb. radu v ministerstvu zahraničí, Nymburské listy 10. a 17. 6. 1932; H. (A. Hartl): Zednářské dílo br. R. J. V., Svob. zednář 1933, s. 107; mn. (M. Novotný): ref. překl. F. Timmermans: Petr Breugel, LidN 7. 1. 1935; A. Škarka: ref. Nejnovější portrét Komenského a Jiskérky v Temnu, Naše věda 1935, s. 223; ● k šedesátinám: oj, LidN 17. 10. 1937; F. M. Bartoš, J. Týml, NO 17. 10. 1937; an., Marginálie 1937, s. 168 ●; ● ref. Od hroudy k chlebu: Filip (D. Filip), Úhor 1939, s. 189; M. Majerová, LidN 22. 12. 1939; k., Naše zprávy 1939, č. 79 ●; ● ref. Běžec s pochodní: b. (V. Běhounek, dub.), Dělnická osvěta 1940, s. 312; jšp (J. Šup), LitN 1941, s. 94; Hendrich (J. Hendrich), Věstník pedagogický 1941, s. 26 (V. reakce tamtéž, s. 106, H. odpověď s. 107); F. Štampach, Střední škola 1941, s. 198 ●; A. Pražák: ref. K. H. Mácha. Jeho dílo v zrcadle náboženství, Naše věda 1943, s. 158; an.: ref. překl. A. Coolen, LidN 8. 6. 1943; J. Ševid: R. J. V. – ani mistr, ani půlmistr (k sedmdesátinám), Svob. slovo 17. 10. 1947; V. Brodský: Za R. J. V. (k 1. výr. úmrtí), Jednota bratrská 1965, č. 6; L. Horák: In memoriam R. J. V., sb. Archiv pro bádání o životě a díle J. A. Komenského 1970, s. 319; J. Brambora: J. V. Klíma a R. J. V., sb. Tradice J. A. Komenského mezi českým a slovenským učitelstvem v 19. a 20. století (1979, s. 99); M. Písková: Z pozůstalosti R. J. V., Minulost Přerovska 1992, s. 75; L. Jurkovič (L. Soldán): Můstky od Komenského k zednářství?, Zvuk 2000, s. 92 + (pod vl. jm.) Od J. A. Komenského k T. G. Masarykovi, Čas 2001, č. 41; J. Čechurová in Čeští svobodní zednáři ve 20. století (2002).

ls, vpb

Josef **Vopařil**

* 15. 11. 1913 *Němčice* u Litomyšle
† 2. 11. 1979 *Praha*

Autor veršů a povídek vracejících se do světa chlapectví a do prostředí rodného kraje, publicista.

Syn dělníka. Obecnou školu navštěvoval v rodné obci, 1924–28 nižší třídy reálného gymnázia v Litomyšli. Od počátku 30. let publikoval básně ve Studentském časopise a získal zaměstnání redaktora regionálního listu Náš kraj v Čes. Třebové. Poté byl úředníkem v Hradci Král. a nakonec úředníkem, novinářem a redaktorem v Praze, kde 1946–48 redigoval do zastavení tři ročníky periodika Nár. revoluce, ústředního orgánu Svazu nár. revoluce. Přispíval tam články s kulturněpolitickou tematikou; do února 1848 se podílel i na redigování deníků Nár. osvobození a Právo lidu. V závěru života patřil k stálým spolupracovníkům Svobodného slova a psal tam reportáže, články a zprávy z různých oblastí kultury doma i v zahraničí; podobné příspěvky uveřejňoval i v Lid. demokracii.

V. básnické sbírky *Vyznání* a *Libela* obsahují především „verše chlapeckého srdce“ (podtitul první z nich). V obou převažují wolkrovsky laděné evokace dětství a chlapectví, motivy domova, rodných lesů, ale také prostředí továren a železničních tratí, doplňované sociálními vizemi o novém lidství („přetvořit svět v bratrské sounáležitosti“) i soucitem s ubožáky. Na rozdíl od útlé, málomluvné a upřímné, byť poněkud naivní prvotiny je druhá sbírka (věnovaná F. X. Šaldovi) již víc artistní, leč značně nepůvodní. Návraty do rodného kraje, studentské reminiscence i sociální črty se objevují i v knize povídek z 1938–39 *Pouť za hvězdou.* Hned po osvobození 1945 V. vydal antologii Ozvěny barikád, v níž soustře-

dil ohlasy válečného dění a Pražského povstání básníků tří generací, od nejstarších S. K. Neumanna a J. Hory a meziválečných autorů F. Halase, V. Nezvala a J. Seiferta až po tehdy nejmladší J. Kainara, I. Fleischmanna, J. Hořce aj.

ŠIFRY: -efil-, (il), -il-, jv., -jv-., J. Vop., v, -v-, Vop, vop., (vop), Vop., VOP. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Hlas revoluce (1969–79); Lid. demokracie (1968–73); Masarykův lid (1946); Mladá fronta (1946); Mladé proudy (1935–36); Nár. osvobození (1946–47); Nár. revoluce (1946–48); Náš kraj (Čes. Třebová 1931–33); Naše rodina (1971–78); sb. Ozvěny barikád (1945); Panoráma (1937); Studentský časopis (1930–36); Svob. slovo (1956–79); Telegraf (1935); Venkov (1940–41); Volné slovo (1946); Zeměd. noviny (1972); Zvon (1941); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Vyznání (BB 1933); Libela (BB 1934); Pouť za hvězdou (PP 1940). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Náš kraj (1931–33), Nár. revoluce (1946–48). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Ozvěny barikád (1945). ▮

LITERATURA: ● ref. Vyznání: pgh. (P. G. Hlbina), Elán 4, 1933/34, č. 6; JiVa (J. Valja), Studentský časopis 13, 1933/34, s. 211; A. Černík, Čin 1934, s. 424; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 110 ●; ● ref. Libela: adv. (Ad. Veselý), Elán 5, 1934/35, č. 9; V. Knapp, LitN 7, 1934/35, č. 9; zč., Index 1935, s. 34; Nk. (B. Novák), Rozhledy 1935, s. 206; an., Ranní noviny 26. 7. 1935 ●; ● ref. Pouť za hvězdou: b. (V. Běhounek), Nár. práce 9. 11. 1940; V. Hánek, Venkov 15. 11. 1940 ●; ● nekrology: (so), LD 3. 11. 1979; pk (P. Kovařík), Svob. slovo 6. 11. 1979 ●.

ls

Josef Antonín **Voráček**

* 22. 2. 1857 *Kokšín* (Švihov) u Klatov
† 4. 7. 1900 *Uherský Brod*

Překladatel z bulharštiny, francouzštiny a ruštiny, básník lumírovské školy.

Pocházel z rolnické rodiny, 1868–76 studoval na gymnáziu v Klatovech, 1877–81 na pražské univerzitě češtinu, francouzštinu a němčinu. Byl lingvisticky nadaný, již na střední škole se naučil rusky, polsky, srbsky a bulharsky. Po studiích krátce působil jako výpomocný učitel na reálném gymnáziu v Praze, 1882 odešel do Bulharska, kde přijal místo profesora ve Slivenu a poté v Sofii. Po návratu suploval na reálce v Mladé Boleslavi a 1890–96 tam vyučoval na Všeobecné řemeslnické škole, od 1896 na České vyšší obchodní škole v Brně a současně po tři roky na tamějším gymnáziu a od 1899 na Zemské vyšší reálce v Uherském Brodě; 1894 se oženil. Byl členem Umělecké besedy, v níž stejně jako v literárně-řečnickém spolku Slavia přednášel o ruské a bulharské literatuře. Po krátké chorobě zemřel a byl pohřben ve Švihově.

V. časopisecky publikované prózy a básně přinášely žánrové obrázky s motivy milostných nálad nebo prostého života s citem pro hudební kadence veršů. Jako překladatel se vedle příležitostně zveřejňovaných jednotlivých veršů ruských a bulharských básníků soustředil na poezii I. Vazova, jemuž věnoval i několik přednášek a pojednání. V překladech poezie se snažil uchovat autorovu původnost v rovině významové i charakteru verše a jeho intonace. Také v prozaických převodech usiloval o vystižení stylistické osobitosti, a to u velmi různorodých autorů: klasického představitele francouzského sentimentalismu 18. století (J. H. Bernardin de Saint-Pierre), současného prozaika provensálské přírody (P. Arène) i ruského autora historických románů a povídek, opírajícího se o archivní studia a pečujícího o postižení koloritu doby (G. P. Danilevskij). Současně se V. zabýval i francouzskou filologií včetně lexikografie. V rukopise zůstaly příručky Česko-bulharské rozmluvy (konverzace) a Česko-francouzský korespondenční slovník pro vyšší obchodní školy a překlad 1. dílu La Fontainových Bajek.

PSEUDONYMY: Alois Siola, Al. Siola, Ant. Květenský (Šumavan), Kokšínský. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach české omladiny (1879); Čtvrtá roč. zpráva Čes. vyšší obchodní školy v Brně za škol. rok 1898/99; Koleda (1880); Květy (1882); Lit. listy; Lit. obzor (1892); Ruch (1879–83); Slovanský sborník (1883–87; 1883 studie Poezie bulharského básníka Ivana Vazova); Studentské listy (1882); Šumavan (Klatovy); – posmrtně: Čtvrtá roč. zpráva Zemské vyšší reálky v Uherském Brodě na škol. rok 1899/1900; ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* P. Arène: Provensálské novely (1882); J. H. Bernardin de Saint-Pierre: Pavel a Virginie (1884); G. P. Danilevskij: Poslední Záporožci, Fénička (1884); Výbor z básní Ivana Vazova (1889). ▮

LITERATURA: ● ref. překl. Výbor z básní Ivana Vazova: J. V. (Vrchlický), Hlas národa 31. 3. 1890; an., Zlatá Praha 1890, s. 48 ●; ● nekrology: F. Nerad, Čtvrtá roč. zpráva Zemské vyšší reálky v Uherském Brodě za škol. rok 1899/1900; an., Mor. orlice 7. 7. 1900 ●.

sb

Jan **Vorel**

* 18. 12. 1869 *Telč*
† 20. 3. 1925 *Praha*

Kritik, publicista a překladatel z okruhu generace 90. let 19. století; autor studií zabývajících se zvláště sociálním rozměrem moderního umění a analýzou románu.

Psán i Jan Worel. – Syn obuvníka, vystudoval 1881–87 reálku v Telči (žák L. Čecha a spolužák O. Březiny), krátce učil a poté se věnoval žurnalistice. Prošel redakcemi několika listů: v Chrudimi pracoval v Pelclových Rozhledech a krátce řídil Hlasy z východních Čech, nato byl redaktorem ve Vinohradských novinách a v Praze v Čes. novinách a v německém listu Politik. Jako literární teoretik a kritik se přiřadil k modernistické části generace 90. let (Literární listy, Rozhledy), později se více zaměřil na sociologické a národohospodářské otázky, jež ho přivedly na přelomu století od pokrokářského radikalismu k národně sociálnímu hnutí. Patřil 1898 k zakladatelům národněsociální strany, spolupracoval při tvorbě jejího programu, 1898–1906 působil v redakci jejího orgánu Čes. demokracie, 1907 se stal redaktorem Čes. tiskové kanceláře, přitom úzce spolupracoval i nadále s novým stranickým listem Čes. slovo. Za 1. světové války se účastnil domácího odboje, byl pod policejním dohledem kvůli styku s rodinou E. Beneše a pro podporu jeho činnosti.

V časopiseckých kritikách a studiích V. navázal na kritické postoje H. G. Schauera. Usiloval o postižení nových projevů a možností umění a hranic mezi sociální skutečností a literaturou. Pozornost věnoval otázkám národnosti a národního umění, sledoval různé aspekty literární teleologie. Zároveň však umělecké předpoklady literárního díla důsledně odděloval od mimoliterárních jevů (náboženství, prostředí, národní hnutí). Hledisko spojující dobový umělecký individualismus se společenským růstem v duchu tzv. pokrokového hnutí uplatnil v diskusi o dekadenci (v Rozhledech, dále F. V. Krejčí, F. X. Šalda, A. Procházka). V knize o románu se zaměřil na vymezení jeho podstaty v novějším vývoji beletristické tvorby. Přestože se místy opíral i o cizí podněty, význam jeho práce záleží v citlivém postižení souvislostí mezi písemnictvím a životem, v pojetí žánru ve zdůrazňování důležitosti nových metod, které by nahradily dřívější třídění literatury podle látky. Vedle literárních kritik, studií a divadelních referátů publikoval časopisecky i překlady z němčiny a hlavně z francouzské beletrie, zejména v Nár. listech (G. de Maupassant, É. Zola, A. Daudet, P. Loti, Belgičan C. Lemonnier aj.), dále národohospodářské články, knižně pak odborné spisy sociologické.

ŠIFRY: V., Vrl. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Časopis pokrokového studentstva; Čes. demokracie (1898–1906); Čes. dělnické listy; Čes. noviny; Čes. slovo (i příl. Večerník a Čes. dělník); Hlasy z východních Čech (Chrudim); Lit. listy (1891–96; 1893 Teorie prostředí, 1894 Katolický román, Národní román, 1895 Vliv přírody na literaturu); Moderní revue (1894–95; 1894 Idealismus a realismus); Nár. listy (1893–99); Nár. politika; Politik; Radikální listy (od 1894); Rozhledy (1892–97, 1903–04; 1894 Nové proudy a dekadence); Venkov (1906–12); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1893–96); Vinohradské noviny; Zeměd. politika; Zlatá Praha (1900, Socializace umění). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Román (1895). – *Překlady:* W. Sombart: Ideály sociální politiky (1904); G. Stille, P. Fahlbeck: Novomalthusianismus (1904); F. Oppenheimer: Sociální význam společenstva (1904). – *Ostatní práce:* Sociální politika obcí (1900); Praktická životní filozofie (1917). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Hlasy z východních Čech (5. 10. 1894 – 20. 2. 1895); *kalendář:* Velký antisemitský kalendář Obrana (1901). ▮

LITERATURA: -g- (A. Procházka): polemika s čl. Nové proudy a dekadence, MR 1894/95, sv. 1, s. 70; Sursum!: ref. Národní román, Naše doba 2, 1894/95, s. 271; J. (T. G. Masaryk): ref. Román, Naše doba 3, 1895/96, s. 666 (k tomu J. V.: Zasláno, Lit. listy 17, 1895/96, s. 244); ● nekrology: an., Čes. slovo 21. 3. 1925 (i Večerník); V. Klofáč, tamtéž 22. 3. 1925; A. N. (Novák), LidN 22. 3. 1925 ●; M. Hýsek in Dopisy Otokara Březiny F. Bauerovi (1929, s. 232); G. Picková-Saudková in Hovory s Otokarem Březinou (1929, s. 357); J. Karásek (ze Lvovic): Počátky Moderní revue, RA 7, 1931/32, s. 50 → Vzpomínky (1994, s. 79); in O. Březina: Korespondence 1 (2004).

jz

Josef **Vorel**

* 23. 10. 1875 *Písek*
† 12. 2. 1962 *Praha*

Překladatel hlavně americké literatury, zejména dobrodružných románů z tzv. Divokého západu.

Podle matriky Josef Antonín V. – Syn řezníka. Chlapeckou obecnou školu navštěvoval 1882–87

v Písku, kde také vystudoval vyšší reálku. Po maturitě (1894) údajně pokračoval ve studiu učitelského ústavu; 1900 se oženil. Poté vyučoval na různých pražských měšťanských školách: 1925–26 na 2. měšťanské škole chlapecké na Maninách, 1928 na občanské škole v Dejvicích, 1929 na měšťanské dívčí škole v Praze-Bubnech a 1930 na Žižkově, kde působil rovněž jako ředitel. Koncem 30. let odešel do důchodu. 1942 ovdověl a žil u dcery, od 1953 žil v Praze-Strašnicích. Urna s jeho popelem byla uložena v hrobu rodiny Groulíkovy (příbuzní dcery) na Olšanských hřbitovech. Poměrně kusé životopisné údaje o V. i informace o jeho autorství překladů jsou čerpány zejména od vzdálených příbuzných.

Z osobní záliby se V. věnoval studiu cizích jazyků, zejména angličtiny; od počátku 20. let začal získané znalosti uplatňovat jako překladatel. Po krátkém období, kdy překládal i z francouzštiny (H. de Balzac, Th. Gautier), se specializoval na americkou literaturu. Za necelých dvacet let od 1921 publikoval zhruba osmdesát překladů převážně dobrodružných románů z amerického Západu. Prvním prozaikem, kterému věnoval výraznější pozornost, byl J. London, nejpřekládanějším autorem se stal Z. Grey, z jehož díla V. převedl do češtiny téměř třicet kovbojských románů. Z dalších amerických autorů dobrodružných žánrů překládal M. Branda, J. O. Curwooda, J. Gregoryho, přeložil i ženské romány E. H. Porterové a ojediněle také práce neamerických autorů, Kanaďana H. H. Knibbse a Angličanů R. Sabatiniho a E. Wallacea. V. překlady často ilustroval J. Wowk a vydávaly je většinou Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské (knižnice Curwoodův odkaz, pokr. v nakladatelství Novina), B. Procházka (např. knižnice Siesta), Sfinx (knižnice Devítikorunovka, Třicetikorunová série) a Toužimský a Moravec. Překladatelskou činnost V. náhle ukončil 1939 v době, kdy časopisy začaly ostře napadat vydávání dobrodružné literatury, což provázely i první snahy o regulaci knižního trhu. Od 90. let vycházejí (též upravené) reedice V. překladů.

KNIŽNĚ. *Překlady:* J. Conrad: Úsměv štěstí (1921); J. London: Železná pata (1921) + Síla silných (1921) + Cesta (1922) + Malá paní z Velkého domu (1922) + Na palubě Dazzlera (1922); F. Bret Harte: Vyvrženci (1922); J. O. Curwood: Král šedých medvědů (1922) + Mrzáček z Peribonky (1929) + Vlčák Kazan (1932); Th. Gautier: Slečna de Maupuin (1924); U. Sinclair: Boj milionů (1924); H. de Balzac: Zklamaná naděje (b. d., 1924) + Maskovaná milenka (1926); H. R. Haggard: Ona (b. d., 1924) + Bílá bohyně (1926) + Královna otroků (1926); H. Bordeaux: Dvě sestry (1925); Z. Grey: Zlato pouště (1925) + Ocelový oř (1926) + Jezdci z purpurových stepí (1927) + Hřmící stádo (1927) + Zálesák (1927) + Poslední rudého plémě (1928) + Bojující karavany (1930) + Nevada (1930) + Ztracená řeka (1930) + Prázdniny v pralese (1931) + Poslední prérijník (1932) + Tajemství Západního průsmyku (1933) + Pastýř z Guadaloupe (1933) + Vysočina divokých koní (1934) + Arizonský Amis (1934) + Duch pohraničí (1934) + Děvče z lesů (1935) + Doupě uchvatitelů (1935) + Zákoník Západu (1935) + Hromová hora (1936) + Po neznámé řece džungle (1936) + Sirotek z pastvin (1936) + Betty Zane (1937) + Na západ od Pekosu (1938) + Zlatá úroda (1938) + Pistolníci ze španělských hor (1939) + Zmizelá karavana (1939); A. Berněde: Surcouf, lev oceánu (1926); G. S. Porter: Dcera svého otce (1926); J. Buchan: Odvážná sázka (1927); H. N. Casson: Tři knihy typů (b. d., 1927, s F. Králem); F. M. Crawford: Z tajemné Indie (1927); E. Wallace: Vládce temnot (1928); Ch. N., A. M. Williamson: Láska slečny Molly (1928); P. B. Kyne: Do země zlata (1928) + Čarovný vrch (1930) + Jim dobyvatel (1930) + Údolí obrů (1930); A. M. Chisholm: Žlutý kůň (1928) + V zemi silných mužů (1930) + Ztřeštění prospektoři (1931); E. Marshall: Hlas krve (1928) + Poustevník ze země obrů (1929) + Mořský orel (1931); H. H. Knibbs: Mladý jezdec od plamenné řeky (1928, s L. J. Knížkem) + Overland Red (1928) + Chytrý tulák (1930) + Síla života (1932); R. Sabatini: Pod vlajkou Borgiů (1928) + Brána smrti (1928) + Kapitán Blood (1928) + Jed v krvi (b. d., 1937); J. Gregory: Muž proti muži (1928) + Veselý Kazimír (1928) + Smečka Haverilů 1–3 (1938); L. Gerard: Oběť lásky (1929); E. H. Porter: Pollyanna 1, 2 (1929) + Pollyanna dorůstá (1930); R. Beach: Syn bohů (1930); O. Binns: Zlatokopův odkaz (1930); V. Bridges: Ostrov Greensea (1930); W. W. Liggett: Ledová hranice (1930); H. L. Smith: Pollyanna se vdala (1930) + Pollyanniny klenoty (1931) + Pollyannin čestný dluh (1931); Ch. Pitt: Jezdci ze sněhových polí, Rezavé zlato (1930) + Zákoutí bouřného pobřeží (1932); W. M. Raine: Po křivých a rovných cestách (1930) + Texasan (1936); M. Brand: Stopování (1930) + Usměvavý Charlie (1937) + Veselý Jack (1937); J. C. Ferris: Hoši z farmy X (1931); G. O. Baxter: Šerifova kořist (1931) + Dva bratři (1932); R. O. Case: Jezdci z Grande Ronde (1932); W. Deeping: Soudný den (1932) + Kryštof Hazzard (1933); B. M. Bower: Tygří oko (1933); L. Y. Erskine: Dobrodružství jízdního policisty (1933); S. E. White: Dlouhá puška (1934); E. Ph. Oppenheim: Zlatá příšera (1935); H. G. Evarts: Právo tomahavku (1938); – posmrtně: Z. Grey: Dvě sombrera (1994); J. Gregory: Jeff od Putující řeky (1995). ■

LITERATURA: T. (T. Trnka): ref. překl. Z. Grey: Zlato pouště, Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 555; ● ref.

překl. E. H. Porter: Dcera svého otce: vz (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 659; B. H. (Hloušková), Úhor 1933, s. 127 ●; J. Prchal: ref. překl. J. C. Ferris, Úhor 1932, s. 173; J. Knap: ref. překl. Z. Grey: Poslední prérijník, Venkov 27. 3. 1932; nk.: ref. překl. Z. Grey: Hromová hora, Čes. osvěta 32, 1935/36, s. 271.

vf

František Ladislav **Vorlíček**

* 2. 4. 1828 *Blatná*
† 20. 5. 1865 *Praha*

Překladatel polské prózy, autor článků o literatuře, publicista, editor.

V literatuře bývá chybně uváděn rok narození 1827. – Syn tkalce. Základní vzdělání a hospodářskou školu (1840–41) absolvoval v rodišti. 1842 odešel do Strakonic na učitelskou přípravku pro triviální školy, ale již po šesti měsících byl nucen studium z finančních důvodů ukončit. Nedlouho se živil jako vychovatel ve Stachách u Vimperka. 1846 krátce navštěvoval hlavní školu na Malé Straně v Praze, díky podpoře přátel (krajana J. P. Koubka a zpěváka K. Strakatého) mohl navštěvovat přednášky na univerzitě (zkouška z českého jazyka a literatury, studium cizích jazyků, zvláště polštiny) a absolvovat učitelský ústav v Budči (1849). Několik let působil jako soukromý učitel (mj. v rodině V. K. Klicpery) a zároveň spolupracoval s redakcí Pražských novin (věnoval se zejména školské problematice). Přátelsky se stýkal s V. Hankou, F. Šohajem a J. E. Vocelem, po jistou dobu patřil do okruhu přátel B. Němcové. 1856 složil učitelské zkoušky, o rok později přijal místo učitele na hlavní škole v Nymburce (založil školní knihovnu, prosazoval industriální vzdělání dívek), později se stal jejím ředitelem. 1859 se oženil, po dvou letech však jeho žena zemřela. Následné psychické problémy a přemíra práce vyústily v duševní chorobu, jíž V. po opakované léčbě (pražský ústav pro choromyslné, lázně Sedmihorky) podlehl. Pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech.

V. patřil ve své době k předním znalcům a propagátorům polské literatury. Překládal romány a novely s historickou tematikou předních polských spisovatelů (M. Czajkowski, J. Dzierzkowski, E. Chojecki, J. Korzeniowski, J. I. Kraszewski, H. Rzewuski, L. Siemieński, S. Witwicki) a publikoval informativní články (*Literatura polská, J. Korzeniowski* aj.). Časopisecky uveřejnil několik portrétů soudobých českých spisovatelů (J. P. Koubek, F. J. Rubeš, V. K. Klicpera) a k vydání připravil sebrané spisy J. P. Koubka (k účasti na edici se přihlásil i J. V. Frič v Pamětech). Vyzván F. L. Riegrem údajně také uspořádal a korigoval druhé vydání Máchových spisů. V Pražských novinách soustavněji recenzoval dobovou literární produkci. Ve studii *Stručný přehled nejnovějších beletristických překladů* reagoval na aktuální situaci české beletristické produkce kritikou její nízké umělecké úrovně a absence národního charakteru. Podobně jako V. B. Nebeský spatřoval cestu k nápravě ve studiu života českého venkovského lidu. – V pozůstalosti se dochovaly některé neuveřejněné překlady historické beletrie (I. Kraszewski, J. Korzeniowski) a část původního historického románu o pánech z Rozdražova.

ŠIFRY: -ek. (dub.), F. L. V., F. L. V. č. k., F. L. V-ek, Fr. L. V-k, Fr. V., F. V. (dub.), V. (Obzor). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Boleslavan (1861–62); alm. Lada Nióla (1855, List o Rubešovi); Lumír (1853–62; překl.: 1853 S. Witwicki: Slib přátelství, J. Dzierzkowski: Pláč a smích, H. Rzewuski: Kdo víc vypije, E. Chojecki: Pověsti krymské, L. Siemeński: Příhoda cestovatele, 1854 J. Korzeniowski: Slečna mudrlantka, E. Chojecki: Poslední Mansur, 1862 J. Korzeniowski: Výjev na bále); Obzor (1855, studie Literatura polská, J. P. Koubek); Pražské noviny (1850–59; 1852 Stručný přehled nejnovějších beletristických překladů, 1854 čl. J. Korzeniowski, 1859 V. K. Klicpera); Slovan (1850); sb. Věnec (1843); – posmrtně: Lumír (1866). ■ KNIŽNĚ. *Původní práce:* Krátký životopis c. k. polního maršála hr. J. V. Radeckého z Radče (1858, šifra F. V., dub.). – *Překlady:* H. Rzewuski: Listopad 1, 2 (1854) + Samuel Zborovský, hejtman kozákův záporožských 1, 2 (1856); J. Korzeniowski: Novely 1–3 (1854; 1. Aninka, Poděkování, 2. Kříž na stepi, 3. Úterý a pátek, Dopisy) + Dcera věřitelova (1863); J. I. Kraszewski: Kordecký 1, 2 (1861) + Ďábel 1–3 (1863); M. Czajkowski: Švédové v Polště 1–3 (1862). ■ KORESPONDENCE: V. Kryšpín: Vzpomínka na F. L. V. (A. Svobodovi z 1857–58), Světozor 1870, s. 179; J. Lelek: Příspěvky k životopisu B. Němcové (B. Němcové z 1855), Zvon 17, 1916/17, s. 271 a pokr.; VB: Dopis F. L. V. B. Němcové z 24. 8. 1855, Výběr prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1984, s. 230. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. P. Koubek: Sebrané spisy veršem i prózou 1–4 (1857–59). ■

LITERATURA: O. Hejl: F. L. V. (1828–1865), učitel a spisovatel český (diplom. práce, Jihočes. univerzita v Čes. Budějovicích 2004). ■ M.: ref. List o Rubešovi, Obzor 1855, s. 64; an.: Velezajímavá pověst z podání

lidu polského…, Lumír 1862, s. 861; -n-: ref. překl. J. Korzeniowski: Dcera věřitelova, Kritická příloha k NL 1864, s. 47; ● nekrology: an., Národ 23. 5. 1865; F. S. (Schulz), Lit. listy 1865, s. 184; an., Zlatá Praha 1865, s. 131; -e-, Lumír 1865, s. 408; an., Plzeňské noviny 27. 5. 1865 ●; V. Kryšpín: Vzpomínka na F. L. V., Světozor 1870, s. 179 + in Obraz činnosti literární učitelstva československého za posledních 100 let (1885, s. 296); F. Krčma: Mácha a Rieger, Lumír 1924, s. 371.

lk

Pavel **Vorličný** viz Pavel **Aquilinas**

Vosa

1864–1866

Ilustrovaný politickosatirický čtrnáctideník.

Podtitul: Politicko-humoristický list. – *Redaktoři:* 1864 (roč. 1, č. 1) K. Rank; 1864–66 (roč. 1 od č. 2 – roč. 3) M. B. Kříž. – *Vydavatelé a nakladatelé:* 1864 (roč. 1, č. 1) V. Foustka; 1864–65 (roč. 1 od č. 2 – roč. 2 do č. 15) M. B. Kříž; 1865–66 (roč. 2 od č. 16 – roč. 3) F. V. Prúdek (psán i Průdek); Brno. – *Periodicita:* čtrnáctideník; 1864 (roč. 1) od února do prosince 21 čísel; 1865 (roč. 2) od ledna do prosince 24 čísel; 1866 (roč. 3) od ledna do června 12 čísel.

Časopis se zaměřoval na politickou satiru s náměty z českého politického a společenského života. Obracel se proti vídeňské vládě, parlamentu, germanizaci, pražskému centralismu, omezování svobody tisku, byl výrazně antisemitský (některé příspěvky jsou psány parodizovaným jazykem brněnských německých židů). Pranýřoval i úplatkářství a nemorální život konkrétních moravských poslanců (List panu Hajdlerovi, telčskému poslanci v Telči pod podloubím, stálé rubriky *O trhu v Hradišti, Epištoly brněnské, Listy z Vídně do Plešovce na Hané, Listy z Prahy do Drnovic na Hané* a též *Žehy,* tj. aforismy, anekdoty, epigramy, parodie, ironické rady a návody). Časopisu však chybělo kvalifikované redakční vedení a jasnější koncepce; list zanikl v polovině 1866 po vypuknutí prusko-rakouské války.

Většinou drobné příspěvky veršované i prozaické (výjimečně se v roč. 2 objevila rozsáhlejší humoreska na pokračování Z malé vesnice) byly anonymní, nebo podepsány neidentifikovatelnými značkami a pseudonymy (Křesomysl Bodlák, Koulař, Kuliferda, Kryšpín Potěh, jeden Brňák, jeden Přerovan, Kateřina Klepáčová a Bety Vrzalová). Známějšími autory, kteří v listě často tiskli, obvykle v hanáckém nářečí (a výhradně pod pseudonymy), byli pouze F. Brzobohatý (pseud. Jora /i Jore/ von der /i dr./ Veškov, Antonin Jaborské, Majdalena Jaborské i Jaborská) a A. H. Sokol (pseud. A. H. Neslovský, A. Neslovský, Tonek). F. Brzobohatý byl patrně autorem anonymních parafrází několika básní F. L. Čelakovského (v roč. 3).

LITERATURA: ● ref. V.: an., Národ 6. 5. 1864, příl.; …ý., Časopis katol. duchovenstva 1864, s. 232; an., Hlas 7. 5. 1864, 29. 3. a 14. 6. 1865 ●; B. Gabrielová, B. Marčák in Kapitoly z dějin brněnských časopisů 1 (1999).

sm

Jiří **Voskovec**

* 19. 6. 1905 *Sázava*
† 1. 7. 1981 *Peerblossom* (USA)

Autor her a spolu s J. Werichem vůdčí osobnost Osvobozeného divadla, herec a divadelník, básník a překladatel, esejista a publicista.

Vl. jm. Wachsmann; narodil se v osadě Černé Budy, části obce Sázava. – Otec Vilém W. (1864–1945, psán i Vaksman, po vzniku republiky, kdy se stal českosl. občanem, se 1921 přejmenoval úředně na Václav Voskovec, tohoto jména začal užívat již jako legionář) byl vojenským hudebníkem, od 1889 působil v Rusku, 1904 se vrátil s rodinou do Prahy, pracoval jako úředník ruského konzulátu, po vypuknutí války byl kvůli ruskému občanství internován v Dolním Rakousku, 1915 byl poslán, resp. vyměněn do Ruska (rodina zůstala v Praze), byl přijat do armády, bojoval i na ruské frontě, poté sloužil v českosl. legiích jako hudebník, 1920 se vrátil do Prahy, posléze dosáhl hodnosti plukovníka a stal se generálním inspektorem českosl. vojenských hudeb (založil mj. vojenskou hudební školu). Otcův rod měl německé kořeny, V. byl spřízněn i s malířem a architektem Bedřichem W. (1820–1897), jeho strýc Bedřich W. (1871–1944) byl malíř a spoluzakladatel S. V. U. Mánes, bratranec Alois W. (1898–1942) výtvarník a scénograf. V. matka byla dcera malíře S. H. Pinkase (syna politika A. M. Pinkase), babička byla Francouzka. – V. navštěvoval v Praze od 1911 tzv. cvičnou školu při učitel-

ském ústavu v Panské ul., 1916–21 studoval reálné gymnázium v Křemencově ul. (spolužáci J. Werich, V. Müller, J. Träger, A. Hoffmeister; za války musel nakrátko z politických důvodů studium přerušit, když byla rodina pod policejním dohledem, a učil se truhlářem), 1921–24 Lycée Carnot v Dijonu (stipendium českosl. vlády, diplom Bachelier ès Lettres); za pobytu ve Francii navštěvoval rodinného přítele J. Šímu v Paříži, poznával nejnovější umění, věnoval se amatérskému divadlu (již 1921 příležitostně statoval v Nár. divadle) a začal publikovat. 1924–27 studoval na právnické a filoz. fakultě pražské univerzity. Od 1924 byl členem Devětsilu (kontakt zprostředkoval Šíma) jako „specialista na obrazové básně" (vyloučen 1927 údajně za role ve filmech Pohádka máje podle V. Mrštíka z 1926, Paní Katynka z Vaječného trhu podle P. Biliánové a Ve spárech upíra z 1927, v nichž užíval pseud. Petr Dolan); od 1926 působil jako herec v jeho sekci Osvobozené divadlo (J. Frejka, J. Honzl aj.). 1927 byl nedlouho redaktorem kulturní rubriky čtrnáctideníku Přerod (po doporučení rodinného přítele H. Ripky). Po úspěchu *Vest pocket revue* (prem. v dubnu 1927) tvořil spolu s J. Werichem stěžejní linii autorských revuí v rámci Osvobozeného divadla (O. d.) vedle experimentálních inscenací J. Honzla; po jeho dočasném odchodu se 1929 stal V. držitelem koncese O. d. (sídlilo od t. r. v nově postaveném paláci U Nováků ve Vodičkově ul.). V. a Werich jako ústřední osobnosti divadla (autoři a herci, též režie a výpravy) spolupracovali především s hudebním skladatelem J. Ježkem (od 1929), choreografem J. Jenčíkem (od 1936 se S. Machovem), dirigentem K. Ančerlem, s výtvarníky B. Feuersteinem, A. Wachsmannem, F. Muzikou a F. Zelenkou, herci F. Futuristou, M. Nedbalem, J. Plachtou aj.; od 1931 jejich hry režíroval J. Honzl. Od 1929 vydávali časopis Vest pocket revue (později Lokální patriot aj.). Od počátku 30. let se společně věnovali rovněž filmu jako herci a scenáristi, pokusili se i o filmové podnikání (1931 založili filmovou společnost VAW, která však po prvním filmu zanikla). Ve 30. letech (po výstupech natočených 1930 do Paramount Revue) napsali a realizovali scénáře filmů Pudr a benzin (1931, s rež. J. Honzlem), Peníze nebo život (1932, s rež. J. Honzlem), Hej-Rup! (1934, s rež. M. Fričem a s V. Wassermannem) a Svět patří nám (podle hry *Rub a líc*, 1937, s rež. M. Fričem a s K. Steklým). Po skandalizaci hry *Kat a blázen* nakrátko 1935 přerušili činnost O. d. (plánovaný film Golem nebyl realizován, neuskutečnila se ani zamýšlená spolupráce s Nár., resp. Stavovským divadlem, pro které chtěli napsat a inscenovat hru na námět Komenského Labyrintu světa a ráje srdce), ještě t. r. ji obnovili (na čas jako Spoutané divadlo) v sále Rokoko a záhy opět U Nováků. Od 20. let V. pravidelně zajížděl do Francie, zejména do Paříže, často s Werichem, s nímž (a Ježkem) 1937 cestoval po Itálii. V listopadu 1938 byla V. Zemským úřadem v Praze odňata divadelní koncese a tím ukončena činnost O. d. 31. 12. 1938 odjel V. přes Švýcarsko do Paříže, poté s Werichem a Ježkem lodí do USA (V. manželka, Francouzka, za ním přicestovala v létě 1939). 1939–46 žil v emigraci v USA, zprvu v New Yorku, od léta do listopadu 1939 v Point Pleasant (Pennsylvania), poté opět v New Yorku, od května 1940 do května 1941 v Clevelandu (Ohio). 1939–40 s J. Werichem hráli především pro krajany, adaptovali a přeložili do angličtiny hry *Těžká Barbora* a *Osel a stín* (inscenovali je v Clevelandu 1940; plán proniknout s nimi na Broadway se nepodařilo uskutečnit). Hojně cestovali (též kvůli příležitostným vystoupením); v létě 1941 přesídlili do Hollywoodu (vystoupení ve studiu M. Reinhardta, O. Welles natočil jejich filmový test). Z finančních důvodů však byli na podzim t. r. nuceni přerušit divadelní činnost a vrátili se do New Yorku (kde V. zůstal do 1946), až 1944 byli angažováni do představení Shakespearovy Bouře na Broadwayi (prem. 1945 v Alvin Theater). 1940–45 V. a Werich napsali a odvysílali asi dva tisíce rozhlasových pořadů: napřed 1940 pro místní česká vysílání, od 1941 pracovali pro Úřad pro válečné informace (OWI) v New Yorku, pro Hlas Ameriky (relace vysílané z Bostonu) a pro českosl. zahraniční vysílání BBC (nahrávky byly posílány do Londýna a odtud vysílány). V. působil za války i jako divadelní režisér, např. 1943 v New Yorku, poté 1945–46 hlavně s mladými herci v rámci společného podniku odborové organizace amerických herců a newyorské městské knihovny, tam poznal svou druhou ženu, divadelní režisérku A. Gerletteovou († 1958); 1946 vysílal rozhlasové relace Americké kukátko. V září 1946 se vrátil (přes Paříž) do Prahy, hrál a režíroval v Divadle V+W (které 1946–48 provozovali s Werichem jako družstvo opět U Nováků) aj. (1947 pohostinsky inscenoval vlastní pře-

klad Wilderovy hry Jen o chlup v Nár. divadle), rovněž přednášel o Americe. V dubnu 1948 odešel do Paříže, kde do 1950 pracoval jako úředník sekretariátu UNESCO v oddělení hromadných komunikací (napsal přitom množství rozhlasových pořadů na programová témata Spojených národů, mnohojazyčně vydaných a provedených po celém světě); v této funkci rovněž založil a organizoval Radiový bulletin UNESCO, který byl rozesílán rozhlasovým stanicím a zahrnoval mezinárodně relevantní informace ze školství, kultury, vědy s důrazem na mezinárodní spolupráci. V Paříži založil 1949 se svou ženou rovněž American Club Theatre (American Theatre of Paris), v němž oba režírovali. V květnu 1950 odletěl do USA, kde měl od války zažádáno o americké občanství, jako podezřelý ze sympatií ke komunismu (v rámci uplatňování zákona senátora McCarthyho) byl však zadržen a internován 11 měsíců na Ellis Islandu; propuštěn byl až po záruce F. Peroutky a P. Zenkla jako představitelů českosl. exilu (tuto zkušenost zdramatizoval a uvedl později v úspěšné televizní inscenaci I was accused, Byl jsem obžalován). Od 1951 žil v New Yorku a působil především jako divadelní, filmový a televizní herec George V. (časté cesty do Kalifornie a Hollywoodu aj.), věnoval se i produkci, psal scénáře a režíroval (např. dokumentární filmy). 1954 a 1956 adoptoval dvě dcery. 1956–57 pobýval s rodinou v Londýně, kde dostal roli v divadelním zpracování Deníku Anne Frankové (tam se setkal i s J. Werichem, poté ještě několikrát v 60. letech v USA, ve Vídni aj., naposledy 1974); jako herec také často cestoval (Irsko, Kanada, Španělsko, Afrika, Korsika aj.). 1961 se oženil potřetí (Christine V. se rovněž věnovala divadlu a s V. spolupracovala na překladech). 1980 zakoupil dům v Kalifornii, na kraji pouště Mojave severovýchodně od Los Angeles, do něhož se s manželkou přestěhoval. Zemřel na náhlou srdeční příhodu několik dní po návratu z nemocnice (rakovina plic). 1990 byla uložena urna s jeho popelem do hrobu J. Wericha na Olšanských hřbitovech. – V. bratr Prokop V. (1893–1977) překládal z ruštiny (F. M. Dostojevskij, N. V. Gogol, I. A. Gončarov, A. F. Pisemskij, M. J. Saltykov-Ščedrin, L. N. Tolstoj, I. S. Turgeněv, S. P. Zlobin aj.), francouzštiny (H. de Balzac, A. Jarry, Lautréamont aj.) i angličtiny (R. L. Stevenson), jeho práce vycházely knižně od 1949; synovec Prokop V. ml. (* 1942), autor veršů, kritik a překladatel, odešel 1975 do Francie; V. švagrem byl historik a archivář J. Borovička (1885–1971); neteř Adriena B. (* 1922), bioložka, je též překladatelka z francouzštiny a angličtiny.

V. vstoupil do literatury inspirován avantgardními uměleckými postupy, futurismem a zvláště poetismem; ve 20. a 30. letech publikoval časopisecky verše a prózy, obrazové básně a filmové scénáře i výtvarné práce, články o literatuře, divadle a filmu, překlady textů A. Rimbauda, G. Ribemont-Dessaignese, A. Bretona, Ph. Soupaulta, V. Nezvala (do francouzštiny) aj. (poezii z tohoto období i pozdější shrnul soubor *Želva, o které se nikdo nezmiňuje*). Nejrozsáhlejší a nejvýznačnější byla jeho aktivita divadelní, spjatá především s O. d. v jedinečné autorské a herecké spolupráci s J. Werichem (jejíž výsledky jim přinesly profesionální soběstačnost, značný věhlas doma i mezinárodní uznání). Jejich nové, antirealistické, autorské pojetí divadla těžilo ze spojení imaginace a intelektuálního humoru, moderní poezie a lidové zábavy, z jevištní syntézy různých druhů umění (literatura, hudba, tanec, výtvarné umění, film). Jejich hry charakterizuje pružný syžet (v zásadě volné řazení obrazů) s vkomponovanými předscénami a improvizacemi (aktualizace), v nichž se především uplatňoval osobitý humor, jehož ústředním momentem jsou fenomény nedorozumění a komicky (jazykově) nahlížené absurdity. Typ hry založené komikou ústřední dvojice přinesla úspěšná (původně studentská, amatérská inscenace) *Vest pocket revue,* na kterou bezprostředně navázala *Smoking revue.* Po činoherní veselohře *…si pořádně zařádit* podle Nestroyovy frašky (posléze v dalších úpravách *Hlava proti Mihuli,* 1938 již nerealizované, a ve Werichově úpravě *Teta z Bruselu*) V. a W. uvedli parodii populárních cliftonek *Gorila ex machina*, revui *Kostky jsou vrženy,* hru *Premiéra Skafandr* a detektivní komedii *Líčení se odročuje.* Inscenační tvar, hojně využívající prvky lyrismu a parodie, dadaisticky a absurdně založené hravosti i romantiky, exotiky, jazzový orchestr a sborový balet, odkazy k filmové grotesce, cirkusovému klaunství, kabaretu i dobrodružné četbě pro O. d. propracovali a ustálili v sérii revuálních her *Fata Morgana, Ostrov Dynamit* (ve verzi pro ml. *Děti kapitána Bublasa*), *Sever proti Jihu, Don Juan & Comp.* a *Golem.* Po úvodní fázi, spjaté nejvýrazněji s dobovými

avantgardními, poetistickými postupy, s úsilím o tzv. čistý (bezpředmětný) humor a smích, o autonomní divadelní skutečnost v protikladu k dobovým (měšťáckým) klišé a s volným travestujícím zacházením s historickými fakty a osobnostmi, sílily v hrách V. a W. na počátku 30. let momenty sociální kritiky a obrany demokratických principů. Posun ke kritické reflexi aktuální domácí a evropské společenské situace (stav občanských svobod, politikaření a frázovitost, korupce, militarismus, fašismus), k politické satiře v tématech a humoru (založené setrvale osobitou slovní a situační komikou) znamenala „antická féerie" *Caesar,* na niž navazovaly alegorie *Robin Zbojník* a *Svět za mřížemi.* Značný ohlas zaznamenala hra *Osel a stín,* rozvíjející (kocourkovsky) antický motiv, s tématem boje proti zlu poukazující na nebezpečí vývoje k nacismu (zvláště v Německu). Po *Silvestrovské revui* (*Sanatorium doktora Hormona* s V. Burianem) a oddechovém vaudevillu *Slaměný klobouk* se V. a W. vrátili k satiře hrou *Kat a blázen,* kritikou nacionalismu a diktátorství, která vyvolala protichůdné reakce a byla skandalizována nacionalistickou pravicí; na tuto situaci reagovali mj. ve stejné sezoně (1934/35) politicky aktuálními revuálními pásmy skečů *Vždy s úsměvem* (původně silvestrovské) a *Panoptikum.* Po odmlce obnovili činnost (Spoutané divadlo) úspěšnou hrou na villonovské motivy *Balada z hadrů,* koncipovanou jako divadlo na divadle, schematicky aktualizující témata nezaměstnanosti a sociální spravedlnosti (blízko stanovisku politické a kulturní levice). V revui s mytologickým námětem *Nebe na zemi* (podle staroanglické hry) částečně aktualizovali i své fantazijní a efektní pojetí komediálního divadla. Téma obrany demokracie proti fašismu v situaci společenské krize a nerovnosti otevřeně pojednali (z levicových a kolektivistických pozic) v komedii *Rub a líc.* Po retrospektivní revui *Panorama 1927–1937* (zahrnující výběr z dialogů a čísel z desetiletí divadla) uvedli zdařilou alegorii *Těžká Barbora,* opět s aktuálním motivem ohrožení svobody a demokracie agresivní sousední mocností. Poslední hrou O. d. před zastavením jeho činnosti byla nadčasová satira *Pěst na oko,* syntetizující jako „příběh o divadle na divadle" postupy autorů ve sledu metaforických obrazů z historie (a jejích paradoxů). Divadlo V+W po válce uvedlo ještě (vedle obnovené Pěsti na oko a Werichovy adaptace hry G. S. Kaufmana a M. Harta Přišel na večeři) v autorské úpravě (a V. režii) americký muzikál *Divotvorný hrnec.* Průkopnické a trvale inspirativní byly i V. a W. verše a písně různorodého charakteru (od lyrických po satirické), většinou psané k Ježkově hudbě jako součást her; reprezentativní výbor připravil a komentoval V. v knize *Klobouk ve křoví.* Kromě textů pro divadlo V. a W. společně publikovali články o divadelní teorii a praxi, glosy, polemiky a rozhovory; tyto práce stejně jako rozhlasové výstupy a samostatnou tvorbu V. zahrnují mj. soubory *V & W neznámí.* – V. rovněž překládal z francouzštiny a angličtiny (J. Cocteau, A. Jarry, Th. Wilder) i z češtiny do angličtiny (J. Topol, s Ch. Voskovcovou); k podobě divadelních inscenací nebo dramatizací, na nichž se podílel od 2. poloviny 40. let, přispíval i jako překladatel z francouzštiny do angličtiny a úpravce her (H. de Balzac, Molière, G. Courteline, E. Labiche, J.-P. Sartre). Psal eseje, vzpomínkové texty a předmluvy, součástí jeho díla se staly rovněž četné osobité dopisy i obsáhlé rozhovory. – V. a W. texty, písně, divadelní a rozhlasové dialogy, sentence apod. vycházely též jako zpěvníky, gramofonové desky, kazety, CD v různých souborech (např. Osvobozené divadlo 1–7, 1994–95) a úpravách. V torzech zůstaly V. román o T. G. Masarykovi *Anděl mezi hodinami* i memoáry Stíny svobody; v rukopisech i strojopisech dále mj. montáže z výstupů V. a W. Babylon (1929) a Varieté Revue (1930) a skeč Už se pálilo? (1931, ze hry Fata Morgana). Rozsáhlý V. archiv je uložen na univerzitě v Bostonu (Howard Gotlieb Archival Research Center), část pozůstalosti v PNP v Praze; dokumentaci k O. d. (sestavenou B. Rádlem, 1961, rozmnož.) uchovává Divadelní ústav v Praze (vedle strojopisných prací V. Effenbergra, R. Činčery aj.) a Divadelní oddělení Nár. muzea.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. V., vos., Vos., VOS.; (s J. Werichem:) F. Formen, Formen (film. scénáře), Lokální patriot, úderné oddělení, Osvobozené divadlo, Sirius Vokno, Syrius Vokno (Erotická revue); V a W, V & W, V. & W., V+W, V–W. ■ PŘÍSPĚVKY *in* (do 1945 většinou s J. Werichem): Antologie protifašistických umělců (1936); Aventinský magazín (1930); A–Zet (1930, 1935, 1937); kat. Bedřich Feuerstein (1936); Bulletin of National Theatre Conference (Ohio 1943, Komedie psaná a komedie improvizovaná → Divadelní revue 1992); Čechoslovák (Londýn 1941); Čes. slovo (1932–38, i Večerní Čes. slovo); sb. Českosl. oddělení na lyceích ve Francii

(1931); Čes. svět (1929); ant. 9 básníků Devětsilu (1928, B Vzpomínka na Evropu); Disk (1923, 1925; mj. 1925 V. film. libreto Nikotin); Divadelní a filmové noviny (1965, přednáška z 1927 Nářek nad humorem), pokr. Divadelní noviny (1967); sb. Divadlo (1965, Hollywoodská epizoda); Dobrý den (1928–29); V. Effenberger: Osvobozené divadlo 2 (Divadelní ústav 1974, rozmnož.; obs. mj. V. a W.: Kostky jsou vrženy, prem. 1929; skeč Konec starého roku, prem. 1934; Panoráma 1927–1937, prem. 1937; Hlava proti Mihuli z 1938); sb. Egon Hostovský. Vzpomínky, studie a dokumenty o jeho díle a osudu (Toronto 1974); Erotická revue (1933); Filmová politika (1934); Filmová práce (1946); sb. Fronta (1927, B Robinsonovo dětství, stať Želva, o které se nikdo nezmiňuje, překl. B A. Rimbauda, textů G. Ribemonta-Dessaignese, A. Bretona, P. Albert-Birota); G 65; Gentleman (1927); Haló noviny (1935); Hej rup (1937); sb. Hlas domova 1950–1975 (Melbourne 1975, rozhovor z října 1960); sb. Jan Werich …tiletý (1965); sb. Jaroslav Ježek (New York 1942, vzpomínka → Hudební rozhledy 1966); sb. Jiří Šlitr (1970, Deštníkové dny → Revue napětí a humoru 5, Curych 1979); J. Škvorecký: Tankový prapor (Toronto 1971); sb. Když se řekne Werich… (Kolín n. R. 1981, Praha 1990 souborně s tit. Když se řekne Werich a když se řekne V.); Kinorevue (1934, 1937); sb. Kreslíř Adolf Hoffmeister (1948); Kulturní politika (1946); sb. Kytice písní (Londýn 1943); La Revue de bourgogne (Dijon, 20. léta); Le Monde Slave (1926); Les Cahiers du Sud (Marseille, 20. léta); Lid. noviny (1928–29, 1933, 1935–38); Listy (Řím 1975, rozhovor s A. J. Liehmem → /rozšíř./ A. J. L.: Generace, Kolín n. R. 1988, Praha 1990); Lit. noviny (1931–35); Lit. svět (1927–28); Lokální patriot (1935–37); Meziaktí (program Švandova divadla, 1927); Milostný almanach Kmene pro jaro 1933 (1933); Mladá fronta (1946); Mladá kultura (1935); Mladé Československo (Londýn 1942); Mladý svět (1965); My 46 (1946); Nár. a Stavovské divadlo; sb. Národní divadlo a Honzlův případ (1936); Nár. osvobození (1933–37); Neděle (1969); Nedělní list (1929); Newyorské listy (1944); Nová doba (Chicago 1944); Nová Praha (1967); Nová svoboda (1939); sb. Nové české divadlo 1928–29, 1930–32 (1929, 1932; 1929 Humor na scéně a jeho chemie); Obzor (Londýn 1941–44); Panoráma (1931–32); Paramount Revue (1930); Pásmo (1924–26, BB, PP a překl.); Peníze nebo život. Filmový program (1932); Plamen (1965); sb. Podoby (1967, Verše); Prager Presse (1934, 1936); Právo lidu (1930, 1932–37, i Večerník PL); Pressa (1937); Program Osvobozeného divadla, pokr. Program – Revue Osvobozeného divadla, Osvobozené divadlo aj. (od 1928); Proměny (New York 1972); Přerod (1926–27); Přítomnost (od 1931); Ranní noviny (1935); ReD (1927–28); Roj; Rovnost (Brno 1965); Rozpravy Aventina (1927–31); Rudá zář (1935); Rudé právo (1933, 1935, 1937, 1946); Snaha (Brno 1934); sb. 150krát Osel a stín (1933, studie O jazzových textech); Student (1965, 1968); Studentský časopis (1923–24); Svědectví (Paříž, od 1958; 1958 ukázka z R Anděl mezi hodinami; 1963 Rozhovor s J. V., 1964 sep.; 1974 Stín svobody, kapitola o internaci na Ellis Island z knihy vzpomínek); Svob. slovo (1964, 1969); Telegraf (1933, 1936–37); Telegram (Alberta 1973); sb. T. G. Masaryk in Perspective. Comments and Criticism (New York 1981); sb. Theater – Divadlo. Vzpomínky českých divadelníků na německou okupaci a druhou světovou válku (1965); Tvorba (1937–38); Vest pocket revue (1929–30, mj. 1930 překl. G. Ribemont-Dessaignes: Duha); V. Havel: Hry 1970–1976 (Toronto 1977); alm. Víno (1930); Wiener Allgemeine Zeitung (1932); Západ (Ontario 1979–81); sb. Zítřek (New York 1943, Balada o Moravcovi s tit. Moravec a Alma mater a dialogy); Zpravodaj (Curych 1974–79); Žijeme (1932); sb. Život 2 (1922); Život (1948); mimoto v dalších zahraničních časopisech (zejména francouzských) a v divadelních programech vydávaných k jednotlivým představením Osvobozeného divadla, resp. Divadla V+W; – posmrtně: A – almanach autorů (1991, předscény); Divadelní revue (1990, 1992–93, 1995; V. a W.: mj. 1992 Silvestrovská revue, skeč Sanatorium doktora Hormona, s V. Burianem, prem. 1933; 1995 Kostky jsou vrženy, prem. 1929; vše ed. V. Just); Iluminace (1993, 1996; V. a W.: 1993 Hej, pane králi a Dva kumpáni mistra Františka, dvě varianty synopse filmu o Villonovi; 1996 filmová P Švejk z 1947, s K. Steklým; vše ed. V. Kofroň); sb. Je sedm hodin středověkého času. Postavy a příběhy ze začátků Svobodné Evropy (Mnichov 1990, rozhlasová relace z 1975 Můj Sisyfos); Kmen (1990); Lid. demokracie (1990); Mladá fronta (1989); Reportér (1990–91); Semafórum (1990–91); Svědectví (Paříž 1981, 1990; 1981 mj. V.: Básně, Walk-over, V. a W.: skeč Bydlí tu pan Bulánek?, prem. 1928, Rozkošná společnost, prem. 1933, Ve spárech upíra ze hry Kostky jsou vrženy, ed. P. Král); Tvar (1990); dále v literatuře o V. a O. d. ■ KNIŽNĚ I. *Společné práce J. V. a J. Wericha. Hry, výstupy, písně a práce o divadle:* Vest pocket revue (b. d., 1927, Werich pod pseud. J. W. Rich, i prem.; 1928 dopln. vyd.; 1956 změn. vyd. s nahrazenou scénou Nepřípadný dvojzpěv in Hry O. d. 3); Smoking revue (1928, i prem.); Gorila ex machina čili Leon Clifton neboli Tajemství Cliftonova kladívka (1929, prem. 1928; 1930 insc. s tit. Leon Clifton čili Perná noc s gorilou); Premiéra Skafandr (1929, i prem.); Líčení se odročuje (1929, i prem.); Sever proti Jihu (b. d., 1930, i prem.); Golem (b. d., 1931, i prem.); Caesar (1932, i prem.; 1969 upr. J. Werich s M. Horníčkem, insc. 1955); Robin Zbojník (1932, i prem.); Svět za mřížemi (b. d., 1933, i prem., s A. Hoffmeistrem); Osel a stín (1933, i prem., insc. angl. verze Cleveland 1940; 1965 dopln. vyd. s dobovými ref. a s dokumenty, ed. J. Träger); Slaměný klobouk (1934, i prem., na motivy E. Labiche a É. Martina; 1957 vyd. s tit. Helenka je ráda aneb Slaměný klobouk, i insc.); Kat a blázen (1934, i prem.; 1962 upr. J. Werich a E. Illín, i insc.); Balada z hadrů (1935,

i prem.; 1957 insc. v úpr. J. Wericha); Nebe na zemi (1936, i prem., na motivy J. Fletchera; 1951 a 1959 upr. J. Werich a F. Rachlík, rozmnož., prem. 1950); Rub a líc (1937, prem. 1936; upr. vyd. jako filmový scénář b. d., 1937 s tit. Svět patří nám, s M. Fričem a K. Steklým); Le Théâtre Libéré (1937, i v angl. a něm. verzi); Těžká Barbora (1937, i prem.; prem. angl. verze Cleveland 1940; 1958 insc. v úpr. J. Wericha); Pěst na oko aneb Caesarovo finále (1938, i prem., s verši J. Seiferta; 1947 insc. v úpr. V. a W.); Balada o Moravcovi, Nápisy na hrobech (b. d., 1946, rozhlasové relace z 1942); Fata Morgana a jiné hry (1967; obs. mj. poprvé knižně hry: Fata Morgana, prem. 1929; Don Juan & Comp., prem. 1931; Vždy s úsměvem, prem. 1934; Panoptikum, prem. 1935); – posmrtně: Hlava proti Mihuli, Spadla opona Osvobozeného divadla (1996, bibliof., upr. verze hry …si pořádně zařádit, podle J. N. Nestroye, obs. i materiály o O. d. z 1938–52, ed. K. Hodač); Faustovy skleněné hodiny. V & W neznámí 1. 1922–1929 (1997, ed. R. Dolejš a V. Kofroň; obs. většinou práce časopisecké a z rukopisů, poprvé zde první verze hry Smoking revue z 1927); Nikdy nic nikdo nemá…. V & W neznámí 2. 1929–1938 (2001, ed. V. Kofroň, obs. práce časopisecké a z rukopisů, mj. rozhlasové pořady, rozhovory). – *Výbory:* Klobouk ve křoví. Výbor veršů V+W (1927–1947) (1965, usp. J. Voskovec); Máme za to (písňové texty, 1990, ed. K. Blahynková); Život je jen náhoda (písňové texty, 1993, ed. P. Jánský). – *Souborná vydání:* Hry Osvobozeného divadla (Českosl. spisovatel, 1954–57, 4 sv.; sv. 3, 1956 obs. mj. poprvé knižně hry: Ostrov Dynamit, prem. 1930, insc. v úpr. pro ml. s tit. Děti kapitána Bublasa 1933, pro loutky s tit. Robur Dobyvatel; sv. 4, 1957: …si pořádně zařádit, prem. 1928, podle J. N. Nestroye, samost. vyd. 1978, 1961 v adaptaci J. Wericha s tit. Teta z Bruselu); Drei satirische Musicals aus den dreissiger Jahren (Praha 1963, přel. E. Bertleff); Hry (Českosl. spisovatel, 1980–85, 3 sv., ed. M. Bělíková; sv. 2, 1980 obs. upr. znění /„po dohodě s autory"/ hry Pěst na oko aneb Caesarovo finále); Hry /Osvobozeného divadla (4)/ (Karolinum, 2000, obs. i Divotvorný hrnec, adaptace hry E. Y. Harburga a F. Saidyho, prem. 1948). ■ KNIŽNĚ II. *Práce J. V. Beletrie* (posmrtně): Poezie zemědělská o polním pychu aneb Jak by deset básníků napsalo parodické verše na písničku z Prácheňska („Šla Nanynka do zelí…") (New York 1983, ed. L. Kolda); Růže z Jericha (skeč, in Faustovy skleněné hodiny. V & W neznámí 1, 1997, ed. R. Dolejš a V. Kofroň, prem. 1927); Želva, o které se nikdo nezmiňuje. Poezie 1922–1951 (2001, ed. V. Kofroň); in M. Schonberg: Rozhovory s V. (1995; upr. vyd. 2005). – *Překlady:* A. Jarry: Ubu králem (1930, s překl. J. Zaorálka, prem. 1928 s tit. Král Ubu; 1961 in Ubu králem a jiné hry a prózy pod jm. P. Voskovce a s jeho překl.; 1966 upr. M. Macourek a J. Grossman); – posmrtně: J. Topol: Cat on the Rails (in Czech Plays, Londýn 1994, s Ch. Voskovcovou, ed. B. Day); J. Cocteau: Orfeus (1997 in Faustovy skleněné hodiny. V & W neznámí 1, ed. R. Dolejš a V. Kofroň, prem. 1928); G. Ribemont-Dessaignes: Duha (2001 in Nikdy nic nikdo nemá… V & W neznámí 2, ed. V. Kofroň). ■ SCÉNICKY. *Hry a skeče* (zvláště příležitostné výběry z jiných her, s J. Werichem): Visací stůl č. 2 (1927, s jinými); Kufry (1928); Varieté revue (1930); Silvestr (1932); V+W v kostce (1933); Kabaretní představení (New York 1939); Take it easy (New York 1939); Kabaretní večer (New York 1939); Výstupy z repertoáru V+W (Hollywood 1941) aj. – *Překlady:* Th. Wilder: Jen o chlup (1947, i adaptace); J. Topol: Two from Prague (1968, Kočka na kolejích a Slavík k večeři, s Ch. Voskovcovou). ■ KORESPONDENCE: Jene… (Werichovi z 1965), Divadelní a filmové noviny 8, 1964/65, č. 13; Píše nám… J. V. (pražskému studentovi z 1965), Student 1965, č. 2 (ke zkreslení V. textu: T. Pěkný, LitN 1966, č. 1); Vzpomínka z Itálie (redakci Hudebních rozhledů z 1966), Hudební rozhledy 1966, s. 488; J. Mikota: J. V. píše přes moře (Mikotovi z 1963–64, úryvky), G 65, č. 6; Divadelní dopis z Madridu a z New Yorku (J. Trägrovi a Divadelním novinám z 1966), Divadelní noviny 10, 1966/67, č. 2; J. V., J. Werich: Jen dvě stě slov: K jubileu VPR (šéfredaktoru Divadelních novin z 1967), Divadelní noviny 10, 1966/67, č. 19–20; Píše nám J. V. (šéfredaktoru z 1969), Svob. slovo 28. 6. 1969; Havlovo Vyrozumění v New Yorku (z dopisu J. Trägrovi z 1969), Divadelní noviny 13, 1969/70, č. 1; in V. Vančura: Řád nové tvorby (V. a Werich přátelům divadla z 1935; 1972, ed. M. Blahynka a Š. Vlašín); Poslední dopis J. V. (V. Škutinovi z 1981), Nár. politika (Mnichov) 1981, č. 8–9, příl. Zvon → Listy (Řím) 1981, č. 6; in sb. …a když se řekne V. (V. Fischlovi z 1953, K. Hvížďalovi z 1979; Kolín n. R. 1983, ed. J. Lederer; Praha 1990 souborně s tit. Když se řekne Werich a když se řekne V.); in J. Werich: Listování (Werichovi z 1976–77, E. Opatrnému z 1980; 1988, ed. M. Bělíková, rozšíř. vyd. 2003); J. Suchý – J. V. (vzáj. koresp. z 1964–70), sb. Dramatické umění 1989, sv. 1, s. 136; Pojem slávy rovná se volovina a přízrak (V. Komárkovi z 1977), F 1990, č. 2; E. Opatrný: Nad dopisy J. V. (Opatrnému b. d. a z 1980), Scriptum 1, 1991/92, č. 1–5.; R. Dolejš, V. Kofroň: J. V. píše Janu W. z Paříže (z 1948), Divadelní noviny 1992, č. 0; Srdečně Váš J. V. Malý výbor z korespondence v letech 1948–1977 (H. Haasovi z 1962, V. Havlovi z 1977, P. Královi z 1960, divadlu Semafor z 1963, J. Suchému z 1970, J. Šlitrovi z 1965 a 1968, J. Topolovi z 1974, J. Werichovi z 1948, 1957, 1965 a 1968; 1992, ed. R. Dolejš, V. Kofroň); sb. Alcantara (Alcantarovi, tj. J. Wienerovi od 1953 do 70. let; 1992, ed. M. Kromiš); in R. Truhlařík: Můj strýc Artur aneb Vzpomínky na V. a Wericha (A. Dvorskému z 1937–40; 1992); in M. Schonberg: Osvobozené (úryvky, mj. V. Procházkovi z 1975; 1992); in L. Hermanová: …a co jsem ještě neřekla (Hermanové z 1978; 1993); J. V.: Milý příteli… (Jar. Trnkovi, spolužáku z Dijonu), Štěpánská 35 1993, s. 13 (ed. V. Kofroň); in J. Janoušek: Rozhovory s J. Werichem (V. a W. E. Táborskému z 1940; 1994 rozšíř. vyd.); v. k.

(V. Kofroň): Bílá vrána, ne-li černá ovce… Z korespondence J. V. Janu Werichovi (z 1946–72), Historické listy, sv. 4, 1995; in V. & Wachsmanni (rodičům a sourozencům z 1939–41, sestře z Paříže 1948, F. Peroutkovi z 1950, neteři A. Borovičkové z USA z 1956–80; 1996, ed. A. Borovičková); in A. Fuchs, B. Haasová: Dlouhá svatební cesta (H. Haasovi z 1962; 1997); in J. V., J. Werich: Nikdy nic nikdo nemá… (Werichovi z 1957–69; 2001, ed. V. Kofroň); Korespondence J. V. a Josefa Topola (z 1966–76), Divadelní noviny 2003, č. 3 (ed. E. Stehlíková); J. V. píše Janu Vodňanskému (z 1976), Divadelní noviny 2005, č. 3; J. Černý: Causa J. V. (Černému z 1978), Reflex 2005, č. 24; in A. Branald: Tichý společník (Branaldovi z 1966; 2005); J. V. & J. W.: Korespondence 1, 2 (vzáj. koresp. z 1945–68; 2007, ed. L. Matějka, proponovány 3 sv.); dále ukázky z koresp. v literatuře o V. a O. d. ▮ REDIGOVAL *časopis:* Přerod (1927). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Klobouk ve křoví. Výbor veršů V+W (1927–1947) (1965). ▮

LITERATURA: (o V. a Werichovi a O. d.:) sb. 150krát Osel a stín (1934; přisp. O. Pick aj.); sb. 10 let Osvobozeného divadla 1927–1937 (1937, red. J. Träger; přisp. K. Čapek → O umění a kultuře 3, 1986, O. Fischer, J. Honzl, R. Jakobson → Slovesné umění a umělecké slovo, 1969, a Poetická funkce, 1995, a Z korespondence, 1997, E. E. Kisch, E. Konrád, H. Malířová, V. Mejerchold, V. Nezval, I. Olbracht → O umění a společnosti, 1958, K. Teige → Zápasy o smysl moderní tvorby, 1969, A. Trýb, V. Vančura → Řád nové tvorby, 1972, J. Vodák aj.); V. Effenberger: Osvobozené divadlo 1, 2 (Divadelní ústav 1974, strojopis → /části/ Intervence 1995, č. 3 + Analogon 1998, č. 22/I); B. T. Jankowska: Przygoda teatralna Voskovca i Wericha (1927–38) (Vratislav, Varšava, Krakov, Gdaňsk 1977); J. Pelc: Meziválečná avantgarda a Osvobozené divadlo (1981; 1982 s tit. Zpráva o Osvobozeném divadle); D. Monmarte: Le Théâtre Libéré de Prague – V. et W. (Paříž 1983; 1991 s úvodem V. Havla a doslovem D. Bableta); kat. Osvobozené divadlo – V. + W. (Uměleckoprůmyslové muzeum 1984, ed. J. Kroutvor a S. Fremund); J. Posset: Osvobozené divadlo: Seine Geschichte und eine sprachliche Analyse der Stücke von V+W (Vídeň 1987); M. Schonberg: Osvobozené (Toronto 1988, z angl. přel. I. Řezníček; Praha 1992, přel. J. Dolejšová, H. Hritzová, V. Eisenbruk, ed. a komentář R. Dolejš, V. Kofroň); R. Truhlařík: Můj strýc Artur aneb Vzpomínky na V. a Wericha (1992; 2005 s tit. Autosalon Jana Wericha se stejnojmennou kn. M. Moravce); sb. Tři strážníci. Čtení o J. V., J. Werichovi a J. Ježkovi (1992, usp. O. Bahner, K. Čejka); sb. J. V. a J. W. v divadle, ve filmu, v soukromí (2001; přisp. V. Just, M. Schonberg, J. Suchý, O. Suchý, P. Taussig); kat. V+W = 100. Vždy s úsměvem (2005, ed. J. Farník; přisp. V. Just, P. Taussig, J. Škorpil, H. Göllnerová). – (o J. V.:) sb. …a když se řekne V. (Kolín n. R. 1983, ed. J. Lederer; Praha 1990 souborně s tit. Když se řekne Werich a když se řekne V.; přisp. I. Binar, O. Filip, V. Fischl, I. Fleischmann, M. Forman, J. Fuchsová, J. Gillar, V. Hejl, K. Hvížďala, J. Kárnet, E. Kohák, P. Kohn, J. Kohout, H. Kosková, J. Kovtun, K. Kryl, J. Lederer, A. J. Liehm, A. Lustig, J. Lustig, A. Měšťan, J. Morava, A. Opasek, R. Preisner, Z. Sekal, V. Šikl, J. Škvorecký, P. Taussig, P. Tigrid, K. Trinkewitz, J. Vladislav); P. Král: V. a W. čili Hvězdy klobouky (1993); M. Schonberg: Rozhovory s V. (1995; upr. vyd. 2005); V. & Wachsmanni (1996, ed. A. Borovičková; obs. mj. A. Borovičková: Z rodinné kroniky i faksimile raných V. textů z 1915–17); F. Nedvěd: Jednou jsi dole, jednou nahoře (2005). ▮ ● ref. Vest pocket revue: -FR- (J. Frejka): Vítězství amatérů, NO 21. 4. 1927; Ma-Fa (M. Fantová), LidN 21. 4. 1927; = (J. Vodák), Čes. slovo 3. 5. 1927; J. H. (Hilbert), Venkov 31. 5. 1927; B. (E. Bass), LidN 9. 11. 1927; Kazetka. (K. Z. Klíma), LidN 6. 12. 1927; J. Honzl, ReD 1, 1927/28, s. 32; ach. (V. Prach), Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 200; Č. Jeřábek, NO 20. 3. 1928; Z. Hásková, Lumír 55, 1928/29, s. 46 ●; M. Pujmanová-Hennerová: ref. sb. Fronta, Tribuna 24. 4. a 1. 5. 1927; ● ref. Smoking revue: O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 3, 1927/28, s. 238; = (J. Vodák), Čes. slovo 10. 5. 1928; B. (E. Bass), LidN 10. 5. 1928; If. (I. J. Fischerová), NO 10. 5. 1928; V. T. (Tille), Prager Presse 10. 5. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 10. 5. 1928 → Divadelní avantgarda (1978); D. Raisová, Ženský svět 1928, s. 151; f (J. Fučík), Rudý večerník 21. 5. 1928 → Víra uhlířská (1988); H. Jelínek, Lumír 55, 1928/29, s. 94 ●; ● ref. překl. J. Cocteau: If. (I. J. Fischerová), NO 13. 9. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 13. 9. 1928 → Divadelní avantgarda (1978); M. M. (Majerová), RP 13. 9. 1928; Paulík (J. J. Paulík), RA 4, 1928/29, s. 9 ●; ● ref. …si pořádně zařádit (insc.): jv. (J. Vodák), Čes. slovo 19. 10. 1928; om. (O. Mrkvička), LidN 19. 10. 1928; If. (I. J. Fischerová), NO 19. 10. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 19. 10. 1928 → Divadelní avantgarda (1978); M. M. (Majerová), RP 19. 10. 1928; Dréman (J. Nerad), Tribuna 20. 10. 1928; V. T. (Tille), Prager Presse 21. 10. 1928; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 4, 1928/29, s. 51 ●; ● ref. překl. Král Ubu: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 16. 11. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 16. 11. 1928 → Divadelní avantgarda (1978); J. Fučík, ReD 2, 1928/29, s. 138 → Divadelní kritiky (1956) ●; ● ref. Gorila ex machina…: an. (J. Vodák), Čes. slovo 30. 11. 1928; om. (O. Mrkvička), LidN 30. 11. 1928; If. (I. J. Fischerová), NO 30. 11. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 30. 11. 1928 → Divadelní avantgarda (1978); M. M. (Majerová), RP 8. 12. 1928; Dréman (J. Nerad), Tribuna 30. 11. 1928; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 4, 1928/29, s. 114; H. J. (Jelínek), Lumír 55, 1928/29, s. 283 (i ref. překl. Král Ubu); (insc. 1931 Leon Clifton čili Perná noc s gorilou:) a. (J. Hora), Telegraf 11. 4. 1931; om (O. Mrkvička), LidN 12. 4. 1931; jk., RP 12. 4. 1931; = (J. Vodák), Čes. slovo 15. 4. 1931; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 6, 1930/31, s. 371 ●; ● ref. Kostky jsou vrženy (insc.): O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 4, 1928/29, s. 194; B. (E. Bass), LidN 13. 1. 1929; E. Janský, Nedělní list 13. 1. 1929; If. (I. J. Fischerová), NO 13. 1. 1929; V. T. (Tille), Prager Presse 13. 1. 1929; = (J. Vodák), Čes. slovo 15. 1. 1929; M. M. (Majerová), RP

18. 1. 1929; AMP. (A. M. Píša), PL 23. 1. 1929 → Divadelní avantgarda (1978); -jef- (J. Fučík), Tvorba 1929, s. 62 → Divadelní kritiky (1956) ●; ● ref. Premiéra Skafandr: O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 4, 1928/29, s. 262; M. Novotný, Cesta 11, 1928/29, s. 431; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 14. 3. 1929; B (E. Bass), LidN 14. 3. 1929; If. (I. J. Fischerová), NO 14. 3. 1929; V. T. (Tille), Prager Presse 14. 3. 1929; M. M. (Majerová), RP 14. 3. 1929; AMP. (A. M. Píša), PL 15. 3. 1929 → Divadelní avantgarda (1978); -jef- (J. Fučík), Tvorba 1929, sv. 1, s. 158 → Divadelní kritiky (1956); J. L. F. (Fischer), Index 1929, č. 6; an., NO 15. 9. 1929 ●; F. Kocourek: Co přinesli W. a V., Přítomnost 1929, s. 121; J. Honzl: Divadelní horoskopy V. a W., Vest pocket revue 1929, č. 1; Štyrský (J. Štyrský): Povedený trojlístek, Odeon 1, 1929/31, s. 3 → Každý z nás stopuje svoji ropuchu (1996); V. Tille in V. a W.: Líčení se odročuje (1929); ● ref. Líčení se odročuje: -jef- (J. Fučík), RP 18. 10. 1929 (o prem., která nebyla) → Divadelní kritiky (1956); = (J. Vodák), Čes. slovo 22. 10. 1929; B. (E. Bass), LidN 22. 10. 1929; K. Engelmüller, Nár. politika 22. 10. 1929; kd. (E. Konrád), NO 22. 10. 1929; AMP. (A. M. Píša), PL 22. 10. 1929 → Divadelní avantgarda (1978); fč. (F. Černovský), Venkov 22. 10. 1929; Sjc. (J. Sajíc), Lid. listy 23. 10. 1929; F. Kocourek, Nová svoboda 1929, s. 683; M. Novotný, Cesta 12, 1929/30, s. 113; Paulík (J. J. Paulík), RA 5, 1929/30, s. 59; H. Jelínek, Lumír 56, 1929/30, s. 111 ●; ● ref. Fata Morgana (insc.): –a. (J. Hora), Telegraf 11. 12. 1929; V. T. (Tille), Prager Presse 12. 12. 1929; AMP. (Píša), PL 12. 12. 1929 → Divadelní avantgarda (1978); -jef- (J. Fučík), RP 12. 12. 1929 (k tomu polemika V. a W., Vest pocket revue 1929/30, č. 3; J. Fučík, RP 3. 1. 1930 → /obojí/ Divadelní kritiky, 1956); = (J. Vodák), Čes. slovo 13. 12. 1929; kd. (E. Konrád), NO 13. 12. 1929; fč. (F. Černovský), Venkov 14. 12. 1929; om (O. Mrkvička), LidN 15. 12. 1929; J. Mikota, Nový večerník 17. 12. 1929; Paulík (J. J. Paulík), RA 5, 1929/30, s. 166; an. (F. Krejčí), Čes. mysl 1930, s. 284 ●; J. Fučík: Vest pocket revue, Fata Morgana, Případ Dada, Tvorba 1929, sv. 2, s. 366 a pokr. → Divadelní kritiky (1956); E. F. Burian: Český synkopismus V. a W., Vest pocket revue 1929/30, č. 2–3; ● ref. Ostrov Dynamit (insc.): O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 5, 1929/30, s. 299; jh. (J. Hora), Telegraf 12. 3. 1930; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 13. 3. 1930; om. (O. Mrkvička), LidN 13. 3. 1930; M. Rutte, NL 13. 3. 1930; kd. (E. Konrád), NO 13. 3. 1930; V. T. (Tille), Prager Presse 13. 3. 1930; amp. (A. M. Píša), PL 13. 3. 1930 → Divadelní avantgarda (1978); J. Čarek, Venkov 13. 3. 1930; -jef- (J. Fučík), Rudý večerník 14. 3. 1930 + Tvorba 1930, s. 190 → (obojí) Divadelní kritiky (1956); -ka., Světozor 30, 1929/30, s. 444 ●; P. Eisner: V. u. W., Prager Presse 11. 3. 1930 + (šifra P. E.) Hommage à Prague (o V. a W. v Paříži), tamtéž 23. 4. 1930; A. Trýb: Smích mládí, LidN 13. 5. 1930; ● ref. Sever proti Jihu: J. H. (Hora), Telegraf 2. 9. 1930; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 3. 9. 1930; om (O. Mrkvička), LidN 3. 9. 1930; If. (I. J. Fischerová), NO 3. 9. 1930; V. T. (Tille), Prager Presse 3. 9. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 3. 9. 1930 → Divadelní avantgarda (1978); Milný (M. Novotný), NL 4. 9. 1930; č. (F. Černovský), Venkov 4. 9. 1930; jk., Rudý večerník 13. 9. 1930; -jef- (J. Fučík), Tvorba 1930, s. 607 → Divadelní kritiky (1956); O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 6, 1930/31, s. 10; H. Jelínek, Lumír 57, 1930/31, s. 55; Ľ. Nedobrá-Žáková, Elán 1, 1930/31, č. 5; (k domnělému zesměšnění amerických generálů a vlajky ve hře:) E. T. Heyn, New York Times 5. 10. 1930 → The New York Times Theater Reviews 1920–1970 (New York 1971); V. a W., NO (aj.) 20. 10. 1930; OD+506 a OD+507, RA 6, 1930/31, s. 72 ●; J. Šnobr: V. & W., NO 11. 10. 1930; J. Träger: O Osvobozené divadlo, Čin 2, 1930/31, s. 641; ● ref. Don Juan & Comp (insc.).: -a (J. Hora), LitN 5, 1930/31, č. 3; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 6, 1930/31, s. 215; = (J. Vodák), Čes. slovo 15. 1. 1931; M. Rutte, NL 15. 1. 1931; If. (I. J. Fischerová), NO 15. 1. 1931; K. Engelmüller, Nár. politika 15. 1. 1931; V. T. (Tille), Prager Presse 15. 1. 1931; AMP (A. M. Píša), PL 15. 1. 1931 → Divadelní avantgarda (1978); B. (E. Bass), LidN 16. 1. 1931; č. (F. Černovský), Venkov 16. 1. 1931; jh., Rudý večerník 17. 1. 1931 ●; W. Maras: Tschechisches Theater, Witiko 1931, s. 62; ● ref. Golem: nr. (A. C. Nor), Telegraf 5. 11. 1931; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 6. 11. 1931; Ot. F. (Fischer), LidN 6. 11. 1931; M. Rutte, NL 6. 11. 1931; If. (I. J. Fischerová), NO 6. 11. 1931; V. T. (Tille), Prager Presse 6. 11. 1931 (odp. vyd.); jt. (J. Trojan), PL 6. 11. 1931; č. (F. Černovský), Venkov 6. 11. 1931; Paulík (J. J. Paulík), RA 7, 1931/32, s. 79 ●; J. Träger: Dvojí svět komický, sb. Nové české divadlo 1930–1932 (1932); ● ref. Caesar: -es- (E. Synek), Večerní Čes. slovo 9. 3. 1932; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 10. 3. 1932; Sjc (J. Sajíc), Lid. listy 10. 3. 1932; om (O. Mrkvička), LidN 10. 3. 1932; M. Rutte, NL 10. 3. 1932; J. Kodíček, NO 10. 3. 1932; K. Engelmüller, Nár. politika 10. 3. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 10. 3. 1932 → Divadelní avantgarda (1978); Jef. (J. Fučík), RP 10. 3. 1932 → Divadelní kritiky (1956); č. (F. Černovský), Venkov 10. 3. 1932; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 7, 1931/32, s. 215; jtg (J. Träger), Čin 3, 1931/32, s. 688; H. Jelínek, Lumír 58, 1931/32, s. 351; V. Sommer, Studentský časopis 11, 1931/32, s. 260 ●; J. Träger: V+W, Nezávislá scéna 1932, s. 101; O. Pick: V. und W., die philologischen Clowns oder die „Befreier" des Prager Theaters, Prager Presse 25. 9. 1932 → (čes.) program hry Robin zbojník (b. d., 1932); ● ref. Robin Zbojník: jh. (J. Hora), Telegraf 24. 9. 1932; K. (K. Z. Klíma), Čes. slovo 25. 9. 1932; jv. (J. Vodák), tamtéž; Ot. F. (Fischer), LidN 25. 9. 1932; M. Rutte, NL 25. 9. 1932; If. (I. J. Fischerová), NO 25. 9. 1932; K. Engelmüller, Nár. politika 25. 9. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 9. 1932 → Divadelní avantgarda (1978); F. N. (Němec), RP 25. 9. 1932; V. Borin, Rudý večerník 30. 9. 1932; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 8, 1932/33, s. 8; jtg (J. Träger), Čin 4, 1932/33, s. 139; j. r. v. (J. R. Vávra), Elán 3, 1932/33, č. 2; O. Srbová, Studentský časopis 12, 1932/33, s. 70 ●; L. Vokrová in Tři stupně

v českém filmu, Žijeme 2, 1932/33, s. 170; ● ref. Svět za mřížemi: jtg (J. Träger), Čin 4, 1932/33, s. 547; O. Srbová, Studentský časopis 12, 1932/33, s. 208; J. R. V. (Vávra), Elán 3, 1932/33, č. 7; V. Kolátor, Středisko 3, 1932/33, s. 178; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 26. 1. 1933; MilNý (M. Novotný), LidN 26. 1. 1933; M. Rutte, NL 26. 1. 1933; If. (I. J. Fischerová), NO 26. 1. 1933; V. Tille, Prager Presse 26. 1. 1933; A. M. P. (Píša), PL 26. 1. 1933 → Divadelní avantgarda (1978); fn (F. Němec), RP 26. 1. 1933; an., Rudý večerník 13. 2. 1933; -jef-. (J. Fučík), Tvorba 1933, s. 172 → Divadelní kritiky (1956); vs. (V. Sommer), Nová svoboda 1933, s. 94 ●; R. Jakobson, O. Fischer, F. Pala in Tucet melodií Osvobozeného divadla (1933); ● ref. Osel a stín: F. Torberg, Prager Mittag 14. 10. 1933; M. Brod, Prager Tagblatt 14. 10. 1933; -ever. (E. Vajtauer), Telegraf 14. 10. 1933; -es- (E. Synek), Večerní Čes. slovo 14. 10. 1933; t. (J. Trojan), Večerník PL 14. 10. 1933; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 15. 10. 1933; Ot. F. (Fischer), B. V. (Vomáčka), LidN 15. 10. 1933; M. Rutte, NL 15. 10. 1933; if (I. J. Fischerová), NO 15. 10. 1933; V. Tille, Prager Presse 15. 10. 1933; AMP (A. M. Píša), PL 15. 10. 1933 → Divadelní avantgarda (1978); AMB. (A. M. Brousil), Venkov 15. 10. 1933; K. Engelmüller, Nár. politika 17. 10. 1933; -chm- (J. Pachmayer), Večer 18. 10. 1933; H. Fischer, Die neue Weltbühne (Praha, Curych) 1933, č. 46; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 9, 1933/34, s. 34; H. Jelínek, Lumír 60, 1933/34, s. 57; o. s. + j. t., Eva 6, 1933/34, č. 1; V. Červinka, Zvon 34, 1933/34, s. 166; -Rja- (F. Rojka), Čes. osvěta 30, 1933/34, s. 182; kjb (K. J. Beneš), Magazín DP 1, 1933/34, s. 189; L. Merlin, Paris-Soir 24. 1. 1934; (většina ref.) → J. V., J. W.: Osel a stín (1965, ed. J. Träger) ●; J. Honzl: V & W jako hlavní dějové figury (Osel a stín), Světozor 19. 10. 1933 → K novému významu umění (1956); ● ref. Děti kapitána Bublasa (insc.): = (J. Vodák), Čes. slovo 21. 11. 1933; MilNý (M. Novotný), LidN 22. 11. 1933 ●; an.: Tři největší čeští komikové v Sanatoriu dra Hormona, NO 10. 12. 1933; F. X. Šalda in Dnešní krize dramatická a divadelní, ŠZáp 6, 1933/34, s. 52; F. Kocourek: V&W a D 34, RA 9, 1933/34, s. 127; ● ref. Slaměný klobouk: F. N. (Němec), Rudý večerník 28. 2. 1934; jt. (J. Trojan), Večerník PL 28. 2. 1934; = (J. Vodák), Čes. slovo 1. 3. 1934; Sjc. (J. Sajíc), Lid. listy 1. 3. 1934; f, LidN 1. 3. 1934; M. Rutte, NL 1. 3. 1934; If. (I. J. Fischerová), NO 1. 3. 1934; AMP. (A. M. Píša), PL 1. 3. 1934 → Divadelní avantgarda (1978); AMB. (A. M. Brousil), Venkov 1. 3. 1934; jtg. (J. Träger), Čin 1934, s. 237 a 680; Paulík (J. J. Paulík), RA 9, 1933/34, s. 100; H. Jelínek, Lumír 60, 1933/34, s. 286; jk (J. Krejčí), Doba 1, 1934/35, s. 54; kjb (K. J. Beneš), Magazín DP 2, 1934/35, s. 28 ●; V. Sommer: Kapitoly z divadelní politiky, Nová svoboda 1934, s. 108; an.: Piscator o Oslu a stínu, PL 25. 4. 1934; ● ref. Kat a blázen: jt. (J. Trojan), Večerník PL 20. 10. 1934; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 21. 10. 1934; Ot. F. (Fischer), LidN 21. 10. 1934; K. Engelmüller, Nár. politika 21. 10. 1934; If. (I. J. Fischerová), NO 21. 10. 1934; vt. (V. Tille), Prager Presse 21. 10. 1934 (odp. vyd.); AMP. (A. M. Píša), PL 21. 10. 1934 → Divadelní avantgarda (1978); F. N. (Němec), RP 21. 10. 1934; AMB. (A. M. Brousil), Venkov 21. 10. 1934; M. Hc. (Hudec), Samostatnost 1934, č. 42; J. Rybák, Tvorba 1934, s. 375; jtg (J. Träger), Čin 1934, s. 1054; -s. (J. Seifert), Ranní noviny 4. 12. 1934; H. Jelínek, Lumír 61, 1934/35, s. 54; V. Červinka, Zvon 35, 1934/35, s. 210 ●; O. Preč: Kat a blázen & Jegor Bulyčov, Index 1934, s. 116; ● k výtržnostem v O. d.: -ma-, LidN 31. 10. 1934; oš (J. Jošt), NL 31. 10. 1934; an., Nár. politika 31. 10. 1934; -Hab-, Polední Lid. listy 31. 10. 1934; t, Polední list 31. 10. 1934; x, Čes. slovo 1. 11. 1934; an, p. (A. M. Píša), PL 1. 11. 1934; an., Večer 1. 11. 1934; J. Träger, Čes. slovo 6. 11. 1934 + Čin 1934, s. 1078; J. Č. (Černý), Přítomnost 1934, s. 708; an. a F. Munclinger, NL 11. 11. 1934; K. Nový, NO 11. 11. 1934; F. Langer, LitN 7, 1934/35, č. 1 → Prostor díla (2001) ●; ● ref. Vždy s úsměvem (insc.): jv (J. Vodák), Čes. slovo 17. 1. 1935; Ot. F. (Fischer), LidN 17. 1. 1935; If. (I. J. Fischerová), NO 17. 1. 1935; vt. (V. Tille), Prager Presse 17. 1. 1935; (F. N.) (Němec), RP 19. 1. 1935; F. Zavřel, Venkov 17. 1. 1935; -á- (J. Rybák), Tvorba 1935, s. 79; M. Hc. (Hudec), Samostatnost 1935, č. 7; K. Konrad, Haló noviny 27. 2. 1935 → Ztvárněte skutečnost (1963) a O revoluční tradici české literatury (1980) ●; ● ref. Panoptikum (insc.): M. H. (Hlávka), LitN 7, 1934/35, č. 11; jt. (J. Trojan), Večerník PL 10. 4. 1935; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 11. 4. 1935; -á- (J. Rybák), Haló noviny 11. 4. 1935 + (pod vl. jm.) Tvorba 1935, s. 252 → Doba a umění (1961); MilNý (M. Novotný), LidN 11. 4. 1935; If. (I. J. Fischerová), NO 11. 4. 1935; V. Tille, Prager Presse 11. 4. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 11. 4. 1935 → Divadelní avantgarda (1978); S. H. (Hippmann), Ranní noviny 11. 4. 1935; (F. N.) (Němec), RP 11. 4. 1935; AMB. (A. M. Brousil), Venkov 11. 4. 1935; kjb (K. J. Beneš), Magazín DP 3, 1935/36, s. 9 ●; M. Pujmanová: Několik slov o O. d., Přítomnost 1935, s. 216 → (s tit. V+W) Vyznání a úvahy (1959); A. M. Brousil: Zdivadelnění divadla V. a Werichem, LUK 1935, s. 291; O. Rádl: Historie O. d., Přítomnost 1935, s. 347 a 360; F. Dvorský: Osm let O. d., Tvorba 1935, s. 494; zs: Jak sešlo z dramatizace Labyrintu světa, LidN 15. 11. 1935; F. X. Šalda in O věcech divadelních + České zrcátko, ŠZáp 8, 1935/36, s. 39, 78 a 196 (i dopis F. Žilky); J. Fučík: Tažení reakce proti kultuře, RP 18. 11. 1936 → Politické články a polemiky 2 (1954); V. Vančura: Spoutanému divadlu, Lokální patriot 1, 1935, č. 1 → Řád nové tvorby (1972); ● ref. Balada z hadrů: am., Telegraf 29. 11. 1935; jv (J. Vodák), Čes. slovo 30. 11. 1935; B (E. Bass), LidN 30. 11. 1935 a 3. 4. 1936; If. (I. J. Fischerová), NO 30. 11. 1935; V. Tille, Prager Presse 30. 11. 1935; jt. (J. Trojan), PL 30. 11. 1935; an., Ranní noviny 30. 11. 1935; F. N. (Němec), RP 30. 11. 1935; AMB (A. M. Brousil), Venkov 30. 11. 1935; J. Rybák, Tvorba 1935, s. 794; -vka. (M. Hlávka), LitN 8, 1935/36, č. 7; A. M. Píša, Prager Rundschau 1936, s. 246; Č. J. (Jeřábek), LidN 5. 5. 1936; -jef- (J. Fučík),

RP 3. 9. 1936 → Divadelní kritiky (1984) ●; an.: Francouzské hlasy o V. a W., NO 4. 1. 1936; Ch. Recht: François Villon in Prague, New Theater (New York) 1936, červenec, s. 16; ● ref. Nebe na zemi: -es- (E. Synek), Telegraf 24. 9. 1936; jt. (J. Trojan), Večerník PL 24. 9. 1936; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 25. 9. 1936; B (E. Bass), LidN 25. 9. 1936; If. (I. J. Fischerová), NO 25. 9. 1936; vt (V. Tille), Prager Presse 25. 9. 1936 (odp. vyd.); AMP. (A. M. Píša), PL 25. 9. 1936 → Divadelní avantgarda (1978); A. V. (Ant. Veselý), Pražské noviny 25. 9. 1936; -q. (J. Seifert), Ranní noviny 25. 9. 1936; -jef- (J. Fučík), RP 25. 9. 1936 → Divadelní kritiky (1956); -ad. (K. Konrad), Tvorba 1936, s. 654 → Ztvárněte skutečnost (1963) a O revoluční tradici české literatury (1980); J. Träger, LUK 1936, s. 311; H. Jelínek, Lumír 63, 1936/37, s. 54 ●; ● ref. Rub a líc: ha., Bohemia 19. 12. 1936; -or., Prager Mittag 19. 12. 1936; lr., Prager Tagblatt 19. 12. 1936; -es- (E. Synek), Telegraf 19. 12. 1936; jt. (J. Trojan), Večerník PL 19. 12. 1936; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 20. 12. 1936; B (E. Bass), LidN 20. 12. 1936; If. (I. J. Fischerová), NO 20. 12. 1936; dh, Prager Presse 20. 12. 1936; -s. (J. Seifert), PL 20. 12. 1936; A. V. (Ant. Veselý), Pražské noviny 20. 12. 1936; -jef- (J. Fučík), RP 20. a 22. 12. 1936 → Divadelní kritiky (1956); J. Rybák, Haló noviny 21. 12. 1936; jtg. (J. Träger), A–Zet 22. 12. 1936; an., Die Zeit (Praha) 22. 12. 1936; an., Ranní noviny 22. 12. 1936; O. Rádl, Přítomnost 1936, s. 809; -ška, Nár. střed 23. 12. 1936; fk. (F. Kocourek), Groš 1936, č. 53; fj. (F. Jungmann), Lid. kultura 1, 1936/37, č. 4; F. S. (Soldan), Kultura doby 1, 1936/37, s. 92; I. S., Nová svoboda 1937, č. 1; an., Die Volksillustrierte (Vídeň) 1937, č. 4; amp. (A. M. Píša), PL 3. 3. 1937 → Divadelní avantgarda (1978); Bohumil Simonides, Den (Brno) 16. 3. 1937 ●; V. Tille: Divadelní kréda, LitN 9, 1936/37, č. 3; ● ref. Panorama 1927–1937 (insc.): E. Synek, Telegraf 20. 4. 1937; jt. (J. Trojan), Večerník PL 20. 4. 1937; k. k. (K. Konrad), Haló noviny 21. 4. 1937 → Ztvárněte skutečnost (1963); j. v. (J. Vodák), Čes. slovo 21. 4. 1937; m. n. (M. Novotný), LidN 21. 4. 1937; If. (I. J. Fischerová), NO 21. 4. 1937; o. p. (O. Pick), Prager Presse 21. 4. 1937; -s. (J. Seifert), PL 21. 4. 1937; an., Ranní noviny 21. 4. 1937; -jef- (J. Fučík), RP 21. 4. 1937 → Divadelní kritiky (1956); F. Kocourek, Groš 1937, č. 18; š. (L. Štoll, dub.), Tvorba 1937, s. 284; I. Schönbergerová, Dělnická osvěta 1937, s. 216 ●; Z. Nejedlý: V. a W., Tvorba 1937, s. 364 → Ze čtyř desítiletí (1938, s tit. Osvobozené divadlo) a O divadle a jeho umělcích (1978); an.: Přehled desetileté historie, Lokální patriot 1937, č. 10; ● ref. Těžká Barbora: an., Telegraf 6. 11. 1937; jt. (J. Trojan), Večerník PL 6. 11. 1937 + Ranní noviny 9. 11. 1937; jv (J. Vodák), Čes. slovo 7. 11. 1937; B (E. Bass), LidN 7. 11. 1937; M. Rutte, Nár. listy 7. 11. 1937; If. (I. J. Fischerová), NO 7. 11. 1937; o. p. (O. Pick), Prager Presse 7. 11. 1937; AMP. (A. M. Píša), PL 7. 11. 1937 → Divadelní avantgarda (1978); an., Die Zeit 9. 11. 1937; -jef- (J. Fučík), RP 9. a (šifra kv) 17. 11. 1937 → Divadelní kritiky (1956) a Politické články a polemiky 2 (1954); š. (L. Štoll, dub.), Tvorba 1937, s. 747; V. Štědrý, Lid. deník – Večer 31. 12. 1937; J. Kopecký, Studentský časopis 17, 1937/38, s. 108 ●; J. Fučík: Poznámka o O. d., Tvorba 1937, s. 747 → Divadelní kritiky (1956); O. Vočadlo: Theatre of Czechoslovakia, in T. H. Dickinson aj.: Theatre in a Changing Europe (New York 1937, s. 343); R. Fleischner in Divadlo v přerodu (1937, s. 50); J. Honzl: K době a ke hře (Pěst na oko), Lokální patriot 1938, č. 4 → K novému významu umění (1956); ● ref. Pěst na oko: M. Považan, Elán 8, 1937/38, č. 8; H. Malířová, A–Zet 9. 4. 1938; k. k. (K. Konrad), Haló noviny 9. 4. 1938 → Ztvárněte skutečnost (1963); -es- (E. Synek), Telegraf 9. 4. 1938; jv (J. Vodák), Čes. slovo 10. 4. 1938; B (E. Bass), LidN 10. 4. 1938; If. (I. J. Fischerová), NO 10. 4. 1938; o. p. (O. Pick), Prager Presse 10. 4. 1938; AMP. (A. M. Píša), PL 10. 4. 1938 → Divadelní avantgarda (1978); J. Fučík, RP 10. 4. 1938 → Divadelní kritiky (1956); L. Vokrová-Ambrosová, Čin 1938, s. 115; I. S. (Schönbergerová), Nová svoboda 1938, s. 178 ●; an.: Pánové Wachsmann & W. začínají: Hlavou zdi neprorazíš + Zasloužený konec V. a W., Pražský večer 7. a 11. 11. 1938; an.: V+W ještě nedohráli?, Nár. noviny 8. 11. 1938; jd (J. Drda): Hlava proti Mihuli – nová hra Osvobozených, LidN 8. 11. 1938 + Konec O. d., LidN 11. 11. 1938; AMP. (A. M. Píša): Jen o jedno divadlo méně?, PL 12. 11. 1938 → Divadelní avantgarda (1978); J. Stránský: Divadlo našich dětí, LidN 13. 11. 1938; V. Kolátor: Přelud osvobozených, Uboj 1938, č. 9–10; J. a J. Griffin in Lost Liberty? (New York 1939); J. Gardavský: V. and W., program Play House (Cleveland 1940, Heavy Barbara); xx.: V a W obživli (o rozhlasových relacích), Čechoslovák (Londýn) 1941, č. 17; E. Hostovský: Případ V a W ve stadiu švejkovském, Čechoslovák (Londýn) 1941, č. 39 (polemika na obranu V. a W.); J. Löwenbach: Shakespeare, Broadway, V. a W., Čechoslovák (Londýn) 1945, č. 10; J. Drda: V a W se vracejí domů, Práce 8. 8. 1945; V. Müller: Narození Vestpocketky, Svět práce 1945, č. 15; J. Wenig: A co dál, V+W?, tamtéž; J. Pilař: Politická kritika Osvobozených, Zeměd. noviny 21. 10. 1945; an.: V. minus W. u amerického kukátka, Mladá fronta 1. 11. 1945; J. Voldán: V. se vrací, PL 1. 9. 1946 (o činnosti V. v USA); J. Honzl: Milý V. a Werichu…, Otázky divadla a filmu 2, 1946/47, s. 40 → K novému významu umění (1956); R. (J. Träger): V a W po dvaceti letech, Divadelní zápisník 1947, s. 108; an.: Stručný přehled druhého desetiletí V+W 1937–1947, in Divadlo V+W (1947, bulletin ke hře Pěst na oko); ● ref. Pěst na oko (insc. Divadlo V+W): H. Budínová, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 38; kp (K. Polák), PL 29. 4. 1947; A. M. Brousil, Zeměd. noviny 30. 4. 1947; Kárnet (J. Kárnet), Mladá fronta 30. 4. 1947; jtg (J. Träger), Práce 30. 4. 1947; B. Milčan (Mühlstein), Obrana lidu 30. 4. 1947; kd (E. Konrád), Svob. noviny 1. 5. 1947; J. Hájek, RP 1. a 4. 5. 1947; O. Kryštofek, My 47, 1947, č. 19 ●; J. V.: V. a W. kontra Karel Polák (o polemice), NO 22. 5. 1947; ● ref. Divotvorný hrnec

(insc.): lf (L. Fikar), Mladá fronta 11. 3. 1948; -ě- (K. Vaněk), RP 11. 3. 1948; A. M. Brousil, Zeměd. noviny 12. 3. 1948; J. Morák, My 48, 1948, č. 12; Kar. (B. Karásek), Obrana lidu 15. 7. 1948 ●; K. Teige: Na Křemencárně čili Příspěvek k embryologii jedné generace, Sborník Masarykova státního gymnázia v Praze II, Křemencova ulice, 1871–1946 (1948) → (část) Osvobozování života a poezie (1994); bs (B. Slavík): ref. upr. Nebe na zemi (insc.), LD 23. 12. 1950; J. Träger in Hry O. d. 1–4 (1954–57); M. Blahynka: ref. Hry O. d. 1–3, HD 1955, s. 87, 370 a 522; b (B. Březovský): Satira, satira…, Květen 1, 1955/56, s. 125; V. Pekárek: ref. Hry O. d. 4, Nová svoboda 11. 8. 1957; J. R. Pick: ref. Hry O. d. 1–4, LitN 1957, č. 40; V. Holzknecht in Jaroslav Ježek a O. d. (1957); M. Blahynka: Básnické dílo J. V. a J. W., NŽ 1958, s. 33; V. Nezval in Z mého života (1959); J. Honzl in Divadelní a literární podobizny (1959); V. Řezáč in O pravdě umění a pravdě života (1960); J. Träger: V+W historičtí i současní, Dějiny a současnost 1961, č. 4 + (an.) O. d. ze včerejška k dnešku, Divadelní noviny 5, 1961/62, č. 19; J. Mikota: Začalo to Vestpocketkou, Svob. slovo 18. 4. 1962 + O hře, kterou V+W nenapsali, Kultura 1962, č. 16 + Kat a blázen – kdysi, Divadelní noviny 6, 1962/63, č. 7–8; M. Obst, A. Scherl in K dějinám české divadelní avantgardy (1962); A. Sychra: O Ježkovi, O. d., džezu, satiře a jiných aktuálních otázkách, Plamen 1963, č. 1; A. Hoffmeister in Hry z avantgardy (1963); J. Mikota: ref. pásmo Ze století do století, LD 4. 8. 1963 + Ze začátků W a V (vzpomínka), LitN 1963, č. 32 + Klobouk ve křoví, Práce 25. 8. 1963 + V+W a cenzura, Dějiny a současnost 1963, č. 10 + Poslední píseň Osvobozených (My to všichni víme), Hlas revoluce 1963, č. 21 + Skupa a V+W, Českosl. loutkář 1963, s. 270; K. Kyncl: J. V. o sobě + W., Jasném a o některých jiných věcech (rozhovor), Kulturní tvorba 1963, č. 47; AJL (A. J. Liehm): New York, V. a hlavně musical, LitN 1964, č. 1; J. Lion: Návštěva u J. V. (rozhovor), Svob. slovo 21. 6. 1964; J. Mikota: Jak se V. oženil, LD 26. 4. 1964 + k výboru Klobouk ve křoví, Práce 8. 11. 1964 + Listy KPP 1965, únor + Pěst na oko aneb Konec a počátek aj., Rovnost 24., 27. a 28. 4. 1965; J. Träger: J. V. + J. W., Kulturněpolitický kalendář 1965 (1964) + Dvě podoby jedné herecké tváře (i z V. koresp.), Divadelní a filmové noviny 8, 1964/65, č. 10–11; P. Král: V+W a dnešní jeviště, tamtéž, č. 13; ● k šedesátinám J. V.: J. Werich, Divadelní a filmové noviny 8, 1964/65, č. 25–26; V. Müller, LD 13. 6. 1965; J. Träger, Plamen 1965, č. 6 + LitN 1965, č. 25 (s dopisem J. Šímy) ●; J. Träger in J. V., J. W.: Osel a stín (1965); M. Blahynka: ref. Osel a stín, Kulturní tvorba 1965, č. 25 (k tomu polemika: P. Grym, Divadelní a filmové noviny 9, 1965/66, č. 4); ● ref. Klobouk ve křoví: J. Opavský, RP 19. 6. 1965; S. Svoboda, Mladá fronta 6. 7. 1965; V. Běhounek, Práce 17. 7. 1965; T. Pěkný, LitN 1965, č. 31 ●; P. Voskovec: Balada z hadrů 1935–1965 a nejen to, Divadelní noviny 9, 1965/66, č. 11; M. Blahynka: V. a W. v nás, Impuls 1966, s. 36; A. Scherl: Avantgarda po 1945, Divadlo 1966, č. 1; E. Stehlíková: Trojí setkání české dramatické tvorby s Plautem. Amfitryonský motiv (mj. o Nebe na zemi), AUC Praha. Philosophica et historica 5. Graeco-latina Pragensia 3, 1966, s. 95; M. Zachata: Viděl jsem hrát J. V., Divadelní noviny 10, 1966/67, č. 7; in Divadelní noviny 10, 1966/67, č. 19–20 (k výr. prem. Vest pocket revue: přisp. J. Frejka, K. Konrád, M. Mayerová, V. Müller, M. Nedbal, S. Neumann, O. Srbová, J. Träger aj.); O. Krejča: Ještě z americké cesty, tamtéž, č. 24; J. Mikota: O. d. V+W (vzpomínky), Obrana lidu 1967, č. 12–19; -mich-: Tolar J. V., Signál 1967, č. 38; I. Osolsobě in Muzikál je, když… (1967) → Divadlo, které mluví, zpívá a tančí (1974); ● ref. Fata Morgana a jiné hry: J. Mikota, RP 16. 6. 1968; J. Opavský, RP 20. 7. 1968; M. Blahynka, Kulturní tvorba 1968, č. 33; M. Plešák, HD 1968, č. 9 ●; J. Mikota: Jak to bylo s Labyrintem světa?, Reportér 1968, č. 38 + Kdo zlikvidoval O. d. v roce 1938?, tamtéž, č. 43; M. Blahynka in sb. Taneční hudba a jazz 1968–69 (1968); V. E. Mejerchold in Stati, písma, řeči, besedy 2 (Moskva 1968, s. 371); in Das Abkommen von München 1938. Tschechische diplomatische Dokumente 1937–1939 (1968, ed. V. Král); V. Vondra: Ella Šárková o J. V. a o sobě (rozhovor), Práce 22. 12. 1968; J. Träger: Na slovíčko: S J. W. a také o V., Svob. slovo 1. 2. 1969 + Dialog na dálku (rozhovor s V.), Svob. slovo 24. 5. 1969; an.: Padesát procent stoprocentních mužů (o V.), Zeměd. noviny 21. 3. 1969; J. Margolius: George od Central Parku (rozhovor), Neděle 1969, č. 14; J. Mikota: V+W neznámí, Ostravský večerník 12. 9. 1969; V. Effenberger in Realita a poezie (1969); O. Štorch-Marien in Ohňostroj (1969); M. Flegl: Herci O. d. v politických zápasech (kolem insc. hry Kat a blázen), Kultura 1970, č. 6; ● k pětašedesátinám J. V.: (GM) (P. Grym), LD 19. 6. 1970; J. Tvrzník, Mladá fronta 19. 6. 1970; jtg (J. Träger), Svob. slovo 20. 6. 1970 ●; G. Schalich: Expressive sprachliche Mittel in moderner tschechischen Lustspiel (Mnichov 1970, analýza Golema); I. V. Ivanov (Inov) in J. W. (Leningrad 1971; upr. a rozšíř. vyd. Praha 1992 s tit. Jak to všechno bylo, pane Werichu?, přel. L. Kozáková); J. Firt in Knihy a osudy (Kolín n. R. 1972, Praha 1991); M. Blahynka in ant. Avantgarda známá a neznámá 2 (1972); L. Bartošek: Le Théâtre libéré de Prague et le cinéma tchèque, AUC Praha. Philosophica et historica 1973, č. 5, s. 101; J. Beneš: Slovo má J. V. (rozhovor), Zpravodaj (Curych) 1974, č. 1; ● ref. LP Relativně vzato (New York): A. J. Liehm, Listy (Řím) 1975, č. 1; J. Beneš, Zpravodaj (Curych) 1975, č. 3; T. S. (Sýs), Svědectví (Paříž) 13, 1975/76, s. 358 ●; J. Hořejší a J. Vacková (V. Effenberger a J. Brabec) in Scénická poezie Jindřicha Honzla (Divadelní ústav 1977, strojopis); Bobisud Mihule: k sedmdesátinám J. V., Zpravodaj (Curych) 1975, č. 7; J. V. o svém setkání s T. G. Masarykem (setkání v Los Angeles), Čes. slovo (Mnichov) 1977, č. 3; J. M. Burian: The Liberated Theatre of V. and W., Educational Theatre Journal (San Francisco) 1977, s. 153 (i sep.) → Cross currents. A Year-

book of Central European culture (Ann Arbor 1982); ● k výr. O. d. a Vest pocket revue: J. Hájek, RP 19. 5. 1977; M. Schulz, Zpravodaj (Curych) 1977, č. 7–8; Alcantara (J. Wiener), Svědectví 14, 1977/78, s. 263 → sb. Alcantara (1992) ●; K. Sojka: Relativně vzato (úvaha o místě V+W v čes. kultuře), Svědectví (Paříž) 14, 1977/78, s. 139; J. Burian: Humor v písničkách, Gramorevue 1978, č. 2; F. Černý in Měnivá tvář divadla aneb Dvě století s pražskými herci (1978); J. Sýkora: Rozhovory s J. V. (z 1974–76), Zpravodaj (Curych) 1978, č. 10 + Západ (Ontario) 1979, č. 1 a 2; V. Holzknecht: Divadlo bojující, L. Bartošek: Tři strážníci, obojí Hlas revoluce 1979, č. 51–52; K. Kardyni-Pelikánová: ref. B. T. Jankowska: Przygoda teatralna…, ČLit 1980, s. 534; J. Tesaříková: Ideově výchovné využití hry Těžká Barbora, Čes. jazyk a literatura 31, 1980/81, s. 76; J. Rybák in J. V., J. W.: Hry 1–3 (1980–85); ● ref. Hry 2: J. Pelc, Lit. měsíčník 1981, č. 9; J. Dvořák, Scéna 1982, č. 19 ●; V. Škutina: Abiturienti v exilu (fejeton o gymnáziu v Křemencově ul., i z V. koresp.), Magazin (Curych) 1981, č. 3; ● nekrology J. V.: J. Škvorecký, Západ (Ontario) 1981, č. 4 + Listy (Řím) 1981, č. 6 → Ráda zpívám z not a jiné eseje (2004); J. Dresler, Zpravodaj (Curych) 1981, č. 9; A. J. Liehm, Listy (Řím) 1981, č. 6; P. Král, Svědectví (Paříž) 17, 1981/83, č. 65 ●; J. Fuchsová: Jak jsem potkala J. V., Magazín (Curych) 1981, č. 6; V. Just: ref. monografie J. Pelce, Scéna 1982, č. 6 (k tomu A. Dvořák, tamtéž, č. 21; J. Pelc, Scéna 1983, č. 2; J. Herman, AUC Praha. Philosophica et historica 3. Theatralia 6, 1987, s. 96); M. Mikulášek: Tradice a novátorství v komediích V. Majakovského a V. a W., SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1982, č. 29; S. Bartůšková: Dva typy protifašistické divadelní angažovanosti (o repertoáru O. d. a brněnského Zemského divadla ve 30. letech), tamtéž, s. 161; in Jan Werich vzpomíná… vlastně Potlach (1982); in J. Janoušek: Rozhovory s Janem Werichem (1982; rozšíř. vyd. 1986, 1994, 1999); V. Holzknecht in Jaroslav Ježek (1982); V. Černý in Paměti (Toronto 1982–83, Brno 1992, 1994); D. Strož: S Josefem a Zdenou Škvoreckých o 68 Publishers (mj. o nevydaných V. vzpomínkách), Obrys (Mnichov) 1983, č. 2; -mš- (M. Šimečka): Stížnost na dobu, tamtéž; D. Šajtar: Pohostinská vystoupení O. d. na Ostravsku, sb. Ostrava (1983, s. 199); L. Kolda in J. V.: Poezie zemědělská… (New York 1983 → Svědectví 19, 1984/85, č. 73); V. Königsmark: Balada z hadrů, Čes. jazyk a literatura 34, 1983/84, s. 302 → sb. Rozumět literatuře (1986); V. Just in Proměny malých scén (1984); R. Pytlík, M. Jankovič: Trn a komika Osvobozených, in Trn v zrcadle doby (1984); J. Skalička: Frývaldov 1931 a O. d. V+W, sb. Severní Morava 47 (1984, s. 38); ● ref. sb. …a když se řekne V.: M. A. Carpin, Západ (Ontario) 1984, č. 1; M. Uhde, Obrys (Mnichov) 1984, č. 2; mh (M. Habr), Nár. politika (Mnichov) 1985, č. 1, příl. Zvon; J. Kubias, Reportér (Curych) 1987, č. 5 ●; J. Kotek: V+W. O. d. za války aneb Co vzkazovali V+W přes oceán domů, Scéna 1986, č. 12–13; J. K. Čeliš: Písňové texty O. d. a česká avantgarda 20. let, Estetika 1987, s. 28; J. Lustig: Taky jste vůl? (vzpomínka), Listy (Řím) 1987, č. 3, Čtení na léto 8; M. Bílková: Po stopách tématu: O. d. a film, Film a doba 1987, s. 514; P. Janoušek, V. Königsmark in sb. Poetika české meziválečné avantgardy (1987) → P. Janoušek: Rozměry dramatu (1989); A. Hoffmeister in Podoby a předobrazy (1988); in A. J. Liehm: Generace (Kolín n. R. 1988, Praha 1990, rozhovor); J. Pilař: Dialog s J. V., in Sluneční hodiny (1989, i cit. z V. dopisů; k tomu polemika: K. Trinkewitz, Reportér /Curych/ 1989, č. 5; M. Špirit, Západ /Ontario/ 1989, č. 6); M. Bregant: Několik poznámek na téma J. V. a film, Iluminace 1989, č. 1; V. Just in Z dílny malých scén (1989) + in Divadlo plné paradoxů. Příběh Divadla satiry 1944–1949 a nejen jeho (1990); R. Dolejš, V. Kofroň: V+W neznámí, Divadelní revue 1990, č. 3 + V+W neznámí, Semafórum 1990, č. 1–3 a 1991, č. 4–10 + Literární archiv J. V. a J. W. (Prague exotique, Groteska, Želva, o které se nikdo nezmiňuje, Šli jsme na špacír), Kmen 1990, č. 5 a pokr. + Neznámý J. V. (i výňatky z V. rkp. románu o T. G. M. Anděl mezi hodinami a koresp.), Tvar 1990, č. 18 + Chvála klaunovství aneb Neodeslaný dopis (k 85. výr. nar. J. V.), LD 4. 7. 1990; I. Matyášová: Kulatej život J. V., Vlasta 1990, č. 7 (i cit. z dopisů J. Macharové-Marešové); J. Lustig: Taky jste vůl??? (vzpomínky), LitN 1990, č. 14 a 15; J. Beneš: Dobročinný večírek, Nár. politika 1990, č. 5 (249), příl. Zvon; Ch. Voskovcová: Říkali mu „Vosky-baby“ (rozhovor), LidN 30. 6. 1990 + Musíš se tam vrátit… (rozhovor), Fórum 1990, č. 25; J. Schreiberová: Korespondence J. V. ve fondu literárního archivu PNP, sb. Lit. archiv 24, 1990, s. 263; B. Jachnin in Jan Werich (1990); F. Tomáš (T. Smrček) in sb. Je sedm hodin středověkého času. Postavy a příběhy ze začátků Svobodné Evropy (Mnichov 1990); M. Blahynka in J. V. a J. W.: Máme za to (1990); J. Slomek: ref. Máme za to, LitN 1991, č. 10; R. Janda: „Purclík“. Vzpomínka na J. V., Moravskoslezský den 26. 1. 1991, příl. Osvobozená revue, č. 4; V. Kocourek: Co bylo, bylo (vzpomínky), LitN 1991, č. 18 a pokr.; J. Pelc: V&W – neznámé forbíny, A – almanach autorů 1991, č. 3; R. Kalivoda: O. d., Analogon 1991, č. 6; V. Just: Nad Silvestrovskou revuí…, Divadelní revue 1992, č. 1; I. Osolsobě: ref. D. Monmarte: Le Théâtre Libéré de Prague…, tamtéž, č. 2; I. Osolsobě: On the Three Frontiers of Theatrical Freedom – The Liberated Theatre of V. & W. in Prague, 1927–1938, sb. Dramatische und Theatralische Kommunikation (Tübingen 1992) → (upr. verze s tit. Na trojí výspě divadelní svobody), Divadelní revue 2000, č. 1; R. Dolejš, V. Kofroň in Srdečně Váš J. V. (1992) + Pěst na oko aneb Neusazený prach (k ohlasům insc. 1947), Divadelní noviny 1993, č. 7; V. Just: Nad dvěma ranými skeči V+W (Růže z Jericha, Bydlí tu pan Bulánek?), Divadelní revue 1993, č. 1; V. Procházka: Paradoxy O. d., Divadelní noviny 1993, č. 20; D. Škvorová in „Unterhaltungen“ und Gespräche als kommunikatives und

künstlerisches Problem, SaS 1993, s. 232; V. Kofroň: Příběh básníka (k ed. Hej, pane králi a Dva kumpáni mistra Františka), Iluminace 1993, č. 4; L. N. Budagova: České osvobozené divadlo: text a kontext, sb. Literaturnyj avantgard: Osobennosti razvitija (Moskva 1993); J. Lukeš: ref. Srdečně Váš J. V., Iluminace 1994, č. 1; J. L. Kalina: V., W. & Comp. (vzpomínky), Mosty 1994, č. 2–4; D. Čeporanová: Malé O. d., Divadelní revue 1994, č. 2; M. Porubjak: V+W a L+S, Divadelní noviny 1994, č. 15; V. Ptáčková: O Vratislavu Effenbergrovi a jeho Osvobozeném divadle (o rkp. z let 1972–74), Jarmark umění 1994, č. 10; J. Kohout in Bouračka (1994); J. Lehár in Roman Jakobson: Moudrost starých Čechů (o polemice v exilu), ČLit 1995, s. 39; Z. Paulusová: O. d. V+W a jeho dramaturgie, Divadlo 1995, č. 2; ● k 90. výr. nar. J. V.: J. Kolář, Svob. slovo 16. 6. 1995; V. Kudělka, Rovnost 16. 6. 1995 ●; J. Herman: Osvobozené na CD, LitN 1995, č. 46; V. Just: Hra, která měla smůlu (k ed. Kostky jsou vrženy), Divadelní revue 1995, č. 4; ● ref. M. Schonberg: Rozhovory s V.: J. Slomek, LitN 1995, č. 49; I. Harák, Labyrint 1996, č. 4; S. Dolejš, Haló noviny 28. 4. 1997 (polemika) ●; V. Kofroň: Putimská epizoda (k ed. Švejk), Iluminace 1996, č. 2; R. Prchalová in Causa Jindřich Honzl, Reflex 1996, č. 36; J. Med: ref. Klobouk ve křoví (reed.), LitN 1996, č. 37; ● ref. V. & Wachsmanni: P. Řezníček, LidN 28. 9. 1996, příl. Národní 9, č. 39; J. Slomek, LitN 1996, č. 47 (k tomu M. Hájek, LitN 1997, č. 2; J. Slomek, tamtéž); J. Herman, Divadelní noviny 1996, č. 21; V. Just, Kritická příloha Revolver revue 1996, č. 6; I. Harák, Host 1997, č. 1 ●; K. Bláhová: Kat a blázen. Hra, která otřásla současníky (k dobovému ohlasu), Marginalia Historica 1997, s. 165; M. Kudělová: Osel a stín ve stínu policejního ředitelství (policejní záznamy slovních improvizací V+W z her Osel a stín a Nebe na zemi), Documenta Pragensia, sv. 15, 1997, s. 349; V. Mastný in Vzpomínky diplomata (1997; k tomu: J. Slomek, LitN 1998, č. 22); I. Rössler in Přátelé jsou příbuzní, které si vybíráme sami! (1997); R. Dolejš, V. Kofroň in J. V., J. W.: Faustovy skleněné hodiny (1997); ● ref. Faustovy skleněné hodiny: J. Lukeš, P. Kovařík, Týden 1997, č. 52; V. Karfík, LitN 1998, č. 1; -vp- (V. Procházka), Divadelní noviny 1998, č. 5 ●; V. Just: Byli V. a W. salonními komunisty?, Divadelní revue 1998, č. 2; P. Háblová: Deutsche Entlehnungen in den Dramen von V. und W., Germanoslavica 1998, s. 269; S. Peroutková: O chladném přátelství s J. V., zničených rukopisech a českém lese (rozhovor s J. Opelíkem a J. Slomkem), LitN 1998, č. 26; J. Kotek in Dějiny české populární hudby a zpěvu (1918–1968) (1998); Odtajnění Jana Vodňanského (rozhovor mj. o setkání s V. 1976), Slovo 22. 1. 1999; in sb. Nikdy nic nikdo nemá míti za definitivní. 70 let divadla v Paláci U Nováků (1999); P. Kovář: Causa J. V., Reflex 2000, č. 25; J. Černý in Načerno v české rozhlase (2000); R. Pytlík in Fenomenologie humoru aneb Jak filozofovat smíchem (2000); M. Rechcígl jr. in Postavy naší Ameriky (2000); V. Just in J. V., J. W.: Hry (4, 2000); ● ref. Hry (4): (zat) (Z. A. Tichý), Mladá fronta Dnes 5. 1. 2001; J. Slomek, LidN 1. 2. 2001; M. Blahynka, Haló noviny 13. 7. 2001, příl. Obrys–Kmen, č. 28 ●; (vw): Před dvaceti lety zemřel J. V., Čes. slovo 30. 6. 2001; M. Lasica: Spoza dverí, Domino fórum (Bratislava) 2001, č. 27 a 47; V. Kofroň in J. V.: Želva, o které se nikdo nezmiňuje (2001); V. Kofroň, R. Dolejš in J. V., J. W.: Nikdy nic nikdo nemá… (2001); M. Langerová: ref. Nikdy nic nikdo nemá…, LitN 2002, č. 2; P. Mandys: ref. Želva, o které se nikdo nezmiňuje, Týden 2002, č. 7; J. Lion in Setkání – rozhovory. S význačnými osobnostmi (2002); B. Vaněk-Úvalský: V. a W., Mladá fronta Dnes 30. 11. 2002; B. Srba in Múzy v exilu (2003); V. Kofroň in sb. Obrazy času. Český a rakouský film 30. let (2003); J. Škorpil: George V. – An American Actor, Divadelní revue 2004, č. 1; B. Rádl: Od O. d. k Červenému esu, Divadelní noviny 2004, č. 3; J. Černý in 1947 a 1948, Divadelní revue 2004, č. 2 a 4; O. Suchý in Tajemství filmových hvězd (2004, i z koresp.); V. Ambrosová: O klaunech, vědcích, gestech a jiných znacích: experimentální scéna sémiotiky dramatického umění a divadla Pražské školy, sb. Od struktury k fikčnímu světu (2004); J. Peňás: A přece existovali, Týden 2005, č. 4; M. Bystrov: Neznámé dialogy V+W ze zámoří (ref. CD), LidN 25. 2. 2005; J. Černý: Causa J. V., Reflex 2005, č. 24; M. Schonberg: Proč nevyšel Stín svobody, Danny 2005, č. 1 (o nevydaných vzpomínkách, i úryvky koresp. s J. a Z. Škvoreckými); J. M. Burian: Příhody V. a W. v Americe. 1939–1945, Divadelní revue 2005, č. 4; A. Branald in Tichý společník (2005); – viz též LITERATURA hesla Jan *Werich*.

lm

Jan **Vostřebal**

* 25. 6. 1837 *Pardubice*
† 8. 12. 1860 *Pardubice*

Autor milostné a sociální poezie.

Pokřtěn Jan Bernard V. – Absolvoval nižší reálku v Pardubicích, 1852–56 studoval na vyšší české reálné škole v Praze. Poté se stal kandidátem učitelství na české hlavní škole v Praze a učil na nižší soukromé reálce v Karlíně. Přátelsky se stýkal s A. Heydukem, J. V. Jahnem a J. Nerudou, byl vášnivým recitátorem a houslistou. Zhoršující se zdravotní stav ho však přinutil vzdát se učitelského působení, po návratu do rodiště zanedlouho podlehl tuberkulóze. – Jeho otec Jan (Nepomuk František) V. (* 8. 9. 1803 Pardubice, † 7. 8. 1844 Pardubice), obchodník se suknem, psal též verše; A. Waldau v Obrazech života potvrdil přijetí zásilky jeho

rukopisů včetně příležitostné básně Synovské děkování při proměnění stavu… a otiskl satiru Co sou páni, to sou páni, která však není V. dílem. V. strýc Josef V. V. (* 25. 11. 1811 Pardubice, † 26. 12. 1877 Pardubice), mydlář a mlynář působící v Podlažicích a Hrochově Týnci, je autorem reflexivní poezie s milostnou a folklorně ohlasovou tematikou; ukázky z jeho tvorby (básně Zklamané srdce, Nářek milého) otiskl V. v jedné části článku Čeští samoukové (Obrazy života 1859, s. 362) a v německém překladu A. Waldau v knize Böhmische Naturdichter (1860). V. bratr Alois byl koncertním mistrem a skladatelem.

S naléhavou citovou účastí V. tematizoval v časopisecky uveřejněných baladách a folklorizovaných písních sociální problematiku i motivy pomíjivosti milostných vztahů a lidského života, které často gradovaly (podle vzoru Hřbitovního kvítí J. Nerudy) jemnou ironickou pointou. Do tisku chystal sbírku mysliveckých písní s nápěvy M. Hrubého a J. Karase, která již nevyšla (stejně jako básně z pozůstalosti, které měli vydat v edici J. Nerudy vlastním nákladem ve prospěch pardubických škol V. poručník J. Eminger a bratr Alois). Příležitostně V. překládal z němčiny (čtyřverší N. Lenaua).

ŠIFRA: J. B. V. (Obrazy života). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Obrazy života (1859, mj. Čeští samoukové); alm. Růže (1860); sb. Vínek, upomněnka ze študentské merendy v Chrudimi (Chrudim 1859, 1860); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch); Zprávy Klubu přátel Pardubicka (1970). ▮ KORESPONDENCE: V. Vokolek: Pardubický přítel z mládí Jana Nerudy (J. V. Jahnovi z 1859), Zprávy Klubu přátel Pardubicka 1970, č. 6. ▮

LITERATURA: J. V. Jaroš (A. Waldau): Samoukové české poezie, Obrazy života 1859, s. 153 + in Böhmische Naturdichter (1860); ● nekrology: ⁂ (J. Neruda), Čas 11. 12. 1860; an., Lumír 1860, s. 863; an., Pražské noviny 12. 12. 1860 ●; M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940, s. 418); V. Vokolek: Pardubický přítel z mládí Jana Nerudy, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 1970, č. 6.

vs

Jan **Votava**

* 14. 5. 1887 *Chelčice-Záhoří* u Písku
† 26. 8. 1907 *Svinětice* u Bavorova

Autor drobné osobní lyriky a introvertních próz, publicista.

Pokřtěn Jan Václav V. – Pocházel ze dvou dětí čeledína a později šafáře na šlechtickém velkostatku. Základní školu navštěvoval nejprve v Chelčicích a (po přestěhování rodiny do Svinětic) v Bavorově; měšťanku začal studovat ve Vodňanech, pokračoval 1899–1901 na gymnáziu v Čes. Budějovicích. Jako dítě sociálně slabých rodičů získal ubytování v českobudějovickém klášteře Matky boží a do jeho soukromého gymnázia pro kleriky také po dvou třídách přestoupil. Na podzim 1904 klášterní školu opustil a po vykonání rozdílových zkoušek se vrátil zpět do 5. třídy českobudějovického gymnázia. Tam se stal redaktorem školního časopisu Naše snahy, v němž na podzim 1905 publikoval protináboženský zaměřený článek *Můj bůh,* což způsobilo, že byl koncem ledna 1906 ze studia vyloučen a policejně přinucen Čes. Budějovice opustit. Po neúspěšných pokusech o dokončení studia v Plzni (vše jako příklad přepjatého klerikalismu našlo značnou odezvu v české publicistice) V. našel s přispěním J. Vrchlického místo u venkovské divadelní společnosti v Rychnově n. Kněžnou. Od března do července 1906 jako její herecký elév zcestoval značnou část východních a jižních Čech. Hmotné strádání však zhoršilo jeho tuberkulózu. Po letním odpočinku u rodičů odešel do Prahy, pracoval nejprve v redakci deníku Čas, potom měsíčníku Revue revuí, přispíval do časopisů a navázal četné literární kontakty s příslušníky mladé (K. Půlpán, M. Rutte aj.) i o něco starší (F. Šrámek, R. Těsnohlídek aj.) literární generace. Zhoršené zdraví ho počátkem dubna 1907 přimělo uchýlit se do domácího ošetřování k rodičům do Svinětic, kde za několik měsíců nemoci podlehl. Pohřben byl v Bavorově. – Peripetie opozičního mladického gesta proti katolické ideologii a byrokratismu rakouského školství i existenční důsledky tohoto vystoupení zdramatizoval 1908 J. Prošek ve hře Jan Votava s podtitulem Drama středoškolského studenta.

Do literatury V. vstoupil verši v almanachu Z nejmladších, převažující část jeho tvorby však tvořila próza. Od počátku gymnazijních studií psal lyricky laděné zápisky, v nichž nejčastěji na pozadí vzpomínek na rodinu, prožitků v klášterním i gymnazijním prostředí nebo i z podnětů z četby (např. F. Nietzsche) prostředkoval introvertní stavy svého vědomí, prostoupené vzdorem proti společenským konvencím, hmotnému strádání a později i před-

tuchou smrti. Texty datované 1899–1907 autor soustředil do útlé knížky s ironizujícím titulem *Když vzpomínalo mládí.* Vtiskl jim charakter dokumentární psychologické výpovědi o bolestném, ideálůplném hledání svobodné životní cesty doprovázené karikaturami svých někdejších představených. Lyrickým pojetím vyprávění, hojně členěným do krátkých vět, se vyznačovaly také další prózy, v nichž V. nejčastěji tematizoval rozjitřenou náladovost okamžiku, milostný cit nebo kritické vnímání společenských a sociálních rozdílů. Společně s několika lyrickými příležitostnými básněmi byly knižně publikovány v souboru *In memoriam J. V.* Nepočetnou básnickou a prozaickou tvorbu doplňovala drobná publicistika z let 1906–07 tištěná převážně v protiklerikálně zaměřeném tisku.

PŘÍSPĚVKY *in:* Čas; Čes. slovo; Komuna; Matice svobody; Práce; Revue revuí; Stráž lidu; Volná myšlenka (1906–07); alm. Z nejmladších (1902, debut); – posmrtně: Čes. demokracie (1906); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Když vzpomínalo mládí (PP 1907, částečně konfisk.); sb. In memoriam J. V. (b. d., 1907; část Práce J. V. obs. i zkrácený text PP Když vzpomínalo mládí i ukázky z rkp. PP, BB a dopisů, ed. J. Veselý a B. Šimek). ▮ KORESPONDENCE: in sb. In memoriam J. V. (zejména rodině z 1904–07, úryvky; b. d., 1907, ed. J. Veselý). ▮

LITERATURA: sb. In memoriam J. V. (b. d., 1907, ed. J. Veselý a B. Šimek; obs. mj. J. Veselý: Životopis J. V., dále M. B. Šárecká, F. Šrámek, F. Taufer, J. Vrchlický); J. Veselý: O Janu V. (1922). ▮ ● ref. In memoriam J. V.: E. Chalupný, Přehled 6, 1907/08, s. 181; A. Laurin, Studentská revue 1, 1907/08, s. 51; Efpem, Pokroková revue 6, 1909/10, s. 139 ●; M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940, s. 418).

pš

Olga **Votočková-Lauermannová**

* 10. 10. 1880 *Praha*
† 12. 10. 1964 *Praha*

Prozaička, autorka románových kronik z časů národního obrození, povídek pro mládež s náměty ze současného života i z kulturní historie a popularizujících literárněhistorických pojednání.

Psala se i rodným jm. Lauermannová, též Lauermannová-Votočková. – Pocházela z pražské vlastenecké rodiny: pravnučka J. Jungmanna, dcera spisovatelky A. Lauermannové-Mikschové (F. Téver). S matkou pobývala již v dětství a v raném mládí často v Římě a také ve švýcarském Montreux i na francouzské Riviéře; dostalo se jí soukromého vzdělání, v Praze absolvovala jenom Vyšší dívčí školu (jednou z jejích spolužaček byla E. Destinnová). Rodinné poměry jí umožňovaly, aby se od mládí věnovala spisovatelskému povolání. Spřátelila se se svým idolem J. Zeyerem, jehož rodina prodala Lauermannovým vilu v Praze-Liboci, která se stala literárním salonem, obdobně jako byt Lauermannových na Jungmannově nám. Tam měla možnost blíže poznat další významné umělce (např. malíře B. Knüpfera) a politiky, hlavně F. L. Riegra, s rodinou jehož dcery M. Červinkové se pak úzce stýkala. 1905 se provdala za O. Votočka, posléze zemského lékaře na Malé Straně (švagr E. Votoček, 1872–1950, byl proslulý chemik i autor jazykových slovníků); měla čtyři děti, dcera Jiřina V.-Joachimová (1907–1979) byla historičkou. Po květnu 1945 žila V.-L. v ústraní a přestala beletrii publikovat. Byla pohřbena do rodinného hrobu na Olšanských hřbitovech.

V.-L. psala nejprve povídky pro mládež, v nichž zájem o dětské nitro provází nezbytná dávka didaxe (*Inčiny povídky*). Druhou rovinu prací V.-L. představují prózy z kulturní historie první poloviny 19. století (*Muzika a pes pana rady a jiné povídky*), toto období se stalo jejím základním inspiračním zdrojem. Volně komponovaná románová obrozenská trilogie zahrnuje staropražský obrázek z 30. let (*Moldavit*) založený na studiu dobových materiálů i poznatků z rodinných tradic, románovou kroniku o úsilí probuzenců 40. let o udržení českého divadla (*O Kajetánské divadlo*) a vylíčení dějů kolem revolučního roku 1848, z něhož vystupují individuální osudy členů pražských měšťanských rodin a též osobní život J. K. Tyla (*Ruce*). Trilogie, vyznačující se sentimentálně laděným pohledem na obrozenské snahy tehdejších patriotů i poučnou tendencí, se stala letopisem jedné pražské patricijské rodiny. Z téže doby je román ženy s umírajícím nemanželským dítětem v malostranské společnosti (*Hrubián*), vystavěný na komorní osnově individuálních příběhů, i portréty nesourodých historických postav: proslulého zlosyna (*Loupežník Babinský*) a národní buditelky a zároveň typu ideální ženy v domácnosti a vynikající kuchařky (*Mag-*

dalena Dobromila Rettigová). Z literárněhistorických pokusů k máchovskému bádání přispěly dílčí materiálové poznatky populárně-naučné kapitolky o K. H. Máchovi; popularizující ráz mají též práce o J. V. Kamarýtovi a K. Světlé. Na vládní objednávku V.-L. napsala životopis protektorátního prezidenta E. Háchy.

PSEUDONYMY: Čiháková, Morávková. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1924); Čes. svět (1926); Lada (od 1925); Malý čtenář (1920–22, 1929–30); Nár. listy (1922, 1939); Nár. politika; Nár. práce (1940); Naše zprávy (1940); sb. O Bábušce. Na památku paní Anny Lauermannové – Felixe Tévera (1935); Topičův sborník (1923); Úsvit; Ženský svět (1922, 1928). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie, práce o literatuře a z kulturní historie:* Inčiny povídky (pro ml., 1919); Moldavit (R 1928); Muzika a pes pana rady a jiné povídky (pro ml., 1929); Loupežník Babinský (R 1930); O Kajetánské divadlo (R 1933); Dvě povídky ze života umělců (pro ml., 1933); Ruce (R 1934); Hrubián (R 1935); Klokoty, jihočeské poutní místo u Tábora a sídelní kaplan a spisovatel P. Josef Vlastimil Kamarýt (studie, 1936); K. H. Mácha (studie, 1936); Karolina Světlá (studie, 1937); Dr. Milan Hodža (1938); Prezident Dr. Emil Hácha (příručka pro školy a úřady, 1939); Magdalena Dobromila Rettigová (R 1940). ▮ USPOŘÁDALA A VYDALA: J. J. Jungmann: Korespondence (1956). ▮

LITERATURA: ● ref. Inčiny povídky: -och- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 670; J. Folprecht, Čes. revue 13, 1919/20, s. 395; Promyk (H. Sedláček), Úhor 1920, s. 65 ●; K. Sezima: ref. Moldavit, Lumír 56, 1929/30, s. 133; ● ref. O Kajetánské divadlo: drb. (J. Borecký), Zvon 34, 1933/34, s. 98; K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 276 ●; ● ref. Ruce: m. n. (M. Novotný), LidN 11. 2. 1935; M. Hc (Hudec), Samostatnost 1935, č. 10 ●; ● ref. Hrubián: M. Hc (Hudec), Samostatnost 1935, č. 38; B. Jedlička, LidN 21. 10. 1935; drb. (J. Borecký), Zvon 36, 1935/36, s. 26; -jen-, Čes. osvěta 32, 1935/36, s. 113 ●; ● ref. K. H. Mácha: Kaj. (K. Janský), LitN 8, 1935/36, č. 21; Neč. (F. Nečásek), Tvorba 1936, s. 334; Kc. (J. Kunc), Rozhledy 1936, s. 131; I. Bauše, Archa 1936, s. 236; K. P. (Polák), PL 24. 5. 1936; A. N. (Novák), LidN 15. 6. 1936; -och- (F. S. Procházka), Zvon 37, 1936/37, s. 69; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 34, 1937/38, s. 222 ●; ● ref. Karolina Světlá: Z. K. (Kalista), Lumír 64, 1937/38, s. 330; LVA (L. Vokrová-Ambrosová), Čin 1938, s. 141 ●; fy: ref. Dr. Milan Hodža, Čes. osvěta 34, 1937/38, s. 263; -RJA- (F. Rojka): ref. Prezident Dr. Emil Hácha, Čes. osvěta 36, 1939/40, s. 25; vp: U paní O. V.-L., LidN 12. 11. 1940; an.: nekrolog, LitN 1964, č. 43; R. Sak in Salon dvou století. Anna Lauermannová-Mikschová a její hosté (2003).

ls

Marie **Votrubová-Haunerová**

* 2. 8. 1878 *Praha*
† 23. 5. 1957 *Praha*

Překladatelka z italštiny, angličtiny, španělštiny a ruštiny, básnířka a dramatička.

Roz. Haunerová, provd. Votrubová; převážně se podepisovala M. Votrubová-Haunerová, jen ojediněle užívala těchto příjmení v opačném pořadí, v mládí též jen M. Haunerová. – Studovala na Vyšší dívčí škole v Praze. K uveřejnění prvních veršů ji pobídl J. Herben. Brzy se provdala; manžel neměl literární zájmy, ale umožnil jí pobyt v cizině, v Indii, Turecku, Řecku a Francii, 1908–09 s ním žila v Itálii. Do uměleckého života V.-H. podstatně zasáhla její známost s italským spisovatelem G. D'Annunziem. Po přečtení jeho dramatu Koráb vyhledala D'Annunzia v jeho vile la Capponcina u Florencie (1908), aby získala svolení k překladu. Byla pozvána na premiéru Faidry v Miláně (1909), kde ji spisovatel seznámil s básníkem G. Pascolim a se svým synem, hercem. Stala se nadšenou propagátorkou D'Annunziova díla (svou druhou básnickou sbírku nazvala podle verše z Faidry *Srdce, o člověku mluv mně!*) a udržovala s ním písemné a osobní styky do 1914, kdy se setkali v Paříži; D'Annunzio ji zobrazil i ve svém (posmrtně vydaném) deníku Solus ad solam (1939, čes. s tit. Amaranta 1943) jako „sestru Marii" a citoval z jejích dopisů. Z českých literátů se V.-H. stýkala především s R. Svobodovou.

V.-H., přesvědčením dekadentka, si vybírala k překladům díla pěstující kult erotického prožitku a exaltace. Čerpala přitom hlavně z italské poezie a dramatu ve verších, ale ve 20. letech překládala pro časopisy (zejména Pramen a Ženský svět) i ukázky z ruských modernistů M. P. Arcybaševa, Z. N. Gippiusové a A. A. Achmatovové. Na české jeviště uvedla L. Pirandella, do italštiny přeložila prózy K. M. Čapka Choda (1927). Vlastní literární tvorbu zahájila verši v Lumíru. Její poezie v Macharem ovlivněné prvotině *Co rozmar přinesl* kolísá mezi kritickým racionalismem epigramů a drobných epických básní s pointou a melancholií lyriky intimních zážitků. Pravidelný, nemetaforický verš, který si nezřídka slouží ironií, cílí přímočaře k výpovědi, jejímž tématem jsou osudy žen a stav duše mezi touhou a zklamáním. Ve sbírce *Srdce, o člověku mluv mně!* přibylo autorčiným veršům na melodičnosti.

Poučena moderní dramatikou napsala V.-H. pět jednoaktovek různých žánrů: grotesku s motivy cynické erotiky *Martička pianistka,* feministicko-politickou satiru ve verších *Když ženy volí ženu,* lyrizující veselohru ve stylu F. Šrámka *Senoseč*, pokus o dramatickou báseň v romantickém stylu *Jašmak* (rouška zakrývající tvář tureckých žen) a drama tragické milostné deziluze *Rovnováha.* Všemi prolíná životní zájem autorčin o uchopení motivu ženské nesvobody v lásce, buď na půdě dramatického střetání, nebo v ironickém duelu mužských a ženských postav.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. V. Burtov, Avo Burtov, Avo Burtow; A. B-v., M. V. H., M. V.-H. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1901–05, 1910–14); Cesta (1929); Čas (1909); Čes. kultura (1913); Českosl. republika (1931); Hlas národa (1902, 1906); Humorist. listy (1910–18, 1921); Lumír (1894–95); Nár. listy (1920–22); Nebojsa; Niva (1922); Novina (1910–12); Novina (1915); Pokroková revue (1911); Pramen (1920, 1924); Právo lidu (1924–25); Pražská lid. revue (1906–07); Rudé květy; Světozor (1928, 1930); Tribuna (1919–20); Zlatá Praha (1912); Zvon (1913–20, 1937); Ženský obzor (1913–20, 1933–36); Ženský svět (1919–24); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Co rozmar přinesl (BB b. d., 1902); Srdce, o člověku mluv mně! (BB b. d., 1912); Martička pianistka, Jašmak, Když volí ženy ženu (DD b. d., 1917, Martička pianistka i prem.); Rovnováha, Senoseč (DD b. d., 1917, Senoseč i prem.). – *Překlady:* G. D'Annunzio: Koráb (b. d., 1910) + Snad ano, snad ne (1910) + Faidra (b. d., 1912) + Dcera Joriova (b. d., 1912) + Triumf smrti (b. d., 1929) + Amaranta (1943); Th. B. Macaulay: Vilém Pitt, hrabě z Chathamu (1920); V. Blasco Ibáñez: Krev a písek (1920); D. Niccodemi: Scàmpolo (Nedomírka) (1922); M. P. Arcybašev: Mstitel (1922); L. Pirandello: Šest postav hledá autora (b. d., 1923); G. A. Borgese: Rubè (1924). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* S. Benelli: Potupný kvas (1912); S. Lopez: Třetí manžel (1914); L. Chiarelli: Maska a tvář (1922). ▮

LITERATURA: ● ref. Co rozmar přinesl: an., Besedy Času 7, 1901/02, s. 126; L., Zvon 2, 1901/02, s. 222; A. Novák, Rozhledy 12, 1901/02, s. 693; O. Theer, Lumír 30, 1901/02, s. 228; J. z Wojkowicz, Srdce 1, 1901/02, s. 185 ●; B. B-ová (Benešová): ref. překl. G. D'Annunzio: Snad ano, snad ne, Novina 4, 1910/11, s. 346; K-K (J. Karásek ze Lvovic): V témže čísle Noviny… (kritika překladu V.-H. G. D'Annunziovy B Měch v Novině 5, 1911/12), MR 1911/12, sv. 25, s. 47; O. Š. (Šimek): ref. překl. G. D'Annunzio: Dcera Joriova, Novina 5, 1911/12, s. 733; F. X. Š. (Šalda): ref. Srdce, o člověku mluv mně!, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 251 → KP 9 (1954); ● ref. Senoseč: H. Jelínek, Lumír 45, 1916/17, s. 432; Ev (E. Vachek), Večerník PL 27. 6. 1917; K. (F. V. Krejčí), PL 28. 6. 1917 ●; ● ref. Martička pianistka: K. M. (Mašek), NL 25. 8. 1917; m. (L. Mattuš), PL 25. 8. 1917; W. (R. Weiner), Venkov 25. 8. 1917; jv (J. Vodák), LidN 26. 8. 1917; Alap (A. Procházka), MR 1917/18, sv. 32, s. 43; O. Fischer, Čes. revue 11, 1917/18, s. 61 ●; Ot. F. (Fischer): ref. Martička pianistka, Jašmak, Když volí ženy ženu + Rovnováha, Senoseč, NL 24. 11. 1917 ●; ● polemika o překlad V. Blasca Ibáñeze: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 322; M. V.-H., NL 4. 3. 1921; an., Zvon 21, 1920/21, s. 364; E. (V. Ertl), NŘ 1921, s. 149 ●; E. Jurčinová in České soudobé básnířky, Ženský svět 1926, s. 163; A. Cronia in Italské překlady z české a slovenské literatury, Bratislava 1932, s. 499; V. Färber: Básnířka, spisovatelka a překladatelka (s ukázkou z díla), Iniciály 1993, č. 33.

is

František P. **Vožický**

* 28. 6. 1867 *Mladá Vožice* u Tábora
† 22. 12. 1929 *Praha*

Prozaik a dramatik, humorista, autor lidové četby, konverzačních veseloher a divadelních výstupů.

Vl. jm. F. Pigl, psán Vožický podle místa rodiště; ojediněle se podepisoval i F. Pigl Vožický. – Vyučil se krejčovství, poté vystudoval obchodní školu a věnoval se obchodu. Od 1908 byl tajemníkem Národohospodářské jednoty v Praze a od 1909 redaktorem časopisu Slovanský trh, redigoval též věstníky dřevařských průmyslníků; později pracoval na Žižkově jako soukromý úředník. V lednu 1916 byl odveden a do června 1918 sloužil v rakousko-uherské armádě jako pomocník v nemocnici v Maďarsku a na různých etapních a domácích stanicích. 1906 založil a vedl humoristický časopis Neruda (Nový Neruda), kterým chtěl konkurovat německým humoristickým listům (vzhledem k nedostatku odběratelů jej však musel koncem t. r. zastavit). Pro potřeby vydávání vlastního literárního díla založil knižnici Beletrie, kterou v letech 1913–29 redigoval.

Svým literárním dílem, zvláště jeho částí prozaickou, se V. pokusil naplnit vlastní představu o dobré a dostupné četbě pro lidového čtenáře. Vlastenecký a mravoličný tón povídkového debutu *Desatero českého člověka*, který silně zní ještě v následujícím sentimentálním románu *Odrodilec* (ten na životním osudu zněmčelého Čecha, s neobyčejnou mravní otrlostí rozsévajícího utrpení ve svém okolí i ve vlastní

rodině, rozvíjí téma národního odpadlictví živeného touhou vyniknout bohatstvím a společenským vlivem za každou cenu), však velmi záhy opustil a vsadil spíše na zábavnost a lehkost podání. Kromě kratšího románu *Meliorace*, popisujícího po vzoru Raisova Pantáty Bezouška cestu dvou vším udivených venkovských strýců do Prahy, tak vznikly i naivně fabulované rozsáhlejší prózy (*Lásky, Milování*) a povídkové soubory (*Tulácké povídky, Humoresky*), v nichž autor, pojetím středostavovských hodnot i lehce archaizujícím lidově stylizovaným jazykem nostalgicky ukotven v minulém století, s láskyplně humorným nadhledem a s pochopením pro lidské slabosti sledoval osudy svých nekomplikovaných hrdinů, točící se zpravidla okolo zamilování a vdávání. Harmonizující pohled na život určuje rovněž poslední, posmrtně vydaný soubor povídkových črt, zachycujících životní příběhy prostých lidí a drobné venkovské inteligence (*Pod Blaníkem*). Většina V. dramat, ničím nevybočujících z průměru tehdejší hojné produkce konverzačních her, zpracovává tradičními veseloherními postupy opět téma milostných trampot, které zamilovaným způsobují rodiče tu svou furiantskou touhou po rychlém zbohatnutí (*Do Ameriky*), tu lpěním na zkostnatělém akademickém vzdělání odporujícím životu (*Nelíbat!*) nebo přehnanou péčí o své dospělé potomky (*Existenční minimum*). Při volbě závažnějších témat (možnost nového válečného konfliktu v dramatu *Převrat*, všeobecná přetvářka jako společenský úzus v komedii *Svět chce býti klamán*) se však V. často nedokázal vyhnout rétoričnosti a planému moralizování.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Satyr, L. Gip, V. Gip; -tyr. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1901–17); Hlasy z Povltaví (Sedlčany 1903); Honza; Humorist. listy; Ilustrovaný svět, pokr. Světozor (1903, 1914–15); Listy z Prahy; Nár. listy (1903); Nár. obzor (1906); Nár. politika; Neruda, pokr. Nový Neruda (1906); Nové ilustrované listy (Brno 1902–03); Praha dvacátého století (1904–05); Praha ve dne v noci (1904); Právo lidu (1905); Rudé květy; Samostatnost (1913); kal. Smíšek (1904–05); Topičův sborník (1916; 1921); Vesna (Ml. Boleslav); Zlatá Praha; Žertem světem (1903). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (dvouleté datace některých jednotlivých tit. byly totožné s dobou vydávání celých roč. V. knižnice; pokud bylo z bibliograf. pramenů zjistitelné přesnější vročení, uvádíme je na druhém místě): Desatero českého člověka (PP 1903; 1919 s tit. Desatero povídek); Odrodilec (R 1906, na obálce 1907); Páně Kubištovy líbánky (D 1906); Meliorace 1, 2 (R 1913); Tulácké povídky 1–5 (ř. 1–3 1916, ř. 4–5 1921); Z doby krinolíny (PP 1921); Detektivní parodie (PP 1922); Humoresky 1–6 (PP 1922–24, ř. 3–4 b. d.); Do Ameriky (D 1924–25, vyd. 1924, prem. 1916); Lásky 1, 2 (R, 1. 1924–25, 2. 1925–26, vyd. 1925); Nelíbat! (D 1925–26, vyd. 1925); Převrat (D 1925–26, vyd. 1925, prem. s tit. Bude vojna, bude 1905); Na záletech (D 1926–27); Milování (R 1926); Pohádky pro malé i velké děti (1927); Existenční minimum (D 1927–28); Krotitelka, Loupežník Parmazán, Ty peníze (žertovné výstupy, 1928–29, vyd. 1929); Svět chce býti klamán (D 1929–30, vyd. 1929); – posmrtně: Pod Blaníkem (PP 1932). – *Ostatní práce:* Kronika světové války 1914–1919, 1–4 (d. 1, 2 1919–20, d. 3, 4 1920–21; upr. vyd., rozšíř. o 5. díl, 1928–30). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Praha ve dne v noci (1904), Praha dvacátého století (1904–05), Neruda, pokr. Nový Neruda (1906), Věstník Jednoty čes. dřevařských průmyslníků a obchodníků, od 1909 s tit. Dřevařský věstník (1908–13), Slovanský trh (1909–10), Mitteilungen des Vereines der Sägebezitzer in Böhmen, Mähren und Schlesien… (1909–11); *knižnici:* Beletrie (1913–29, 37 sv., 38. svazek, povídky Pod Blaníkem, vydán posmrtně 1931 s vročením 1932). ■

LITERATURA: J. R. (A. Bačkovský): ref. Desatero českého člověka, Lumír 32, 1903/04, s. 252; ● ref. Bude vojna, bude (insc.): J. Borotínský (J. Zyka Borotínský), Divadelní list Máje 2, 1905/06, s. 22; Dačický (J. Rudloff), Divadlo 4, 1905/06, s. 66 ●; an.: ref. Meliorace, Jitřenka 1913, s. 64; V. Brtník: ref. Z doby krinolíny, Venkov 15. 9. 1927.

mv

František Mnohoslav **Vrána**

* 5. 12. 1853 *Němčice* (N. nad Hanou) u Kroměříže
† 6. 6. 1882 *Královo Pole* (Brno-K. P.)

Básník epický i lyrický, sběratel moravského folkloru, překladatel z polštiny, publicista, pedagog.

Uváděn i jako František Množislav V. – Pocházel z rolnické rodiny. Po dvojtřídce v rodišti vychodil v Kroměříži dvě třídy hlavní školy (1865–67) a pět tříd německého piaristického gymnázia; tehdy vyvíjel aktivitu ve studentském literární spolku a přispíval do jeho psaného časopisu Ruch. 1872 přešel na učitelský ústav do Olomouce a 1875 do Brna, kde 1876 absolvoval a 1878 dokončil zkoušky. Od 1876 učil na pětitřídní oboujazyčné škole v Židlochovicích, 1878 se stal řídícím učitelem na obecné škole v blízkých Hunkovicích (Unkovice). První fejeton otiskl 1872 v olomouckém

Našinci, první báseň 1874 v Besedě. S F. A. Sedláčkem založil 1880 popularizační pedagogický časopis Národ a škola a při něm přílohu Literární listy, 1882 též zábavněpoučnou přílohu Vesna. Byl jednatelem židlochovického učitelského spolku a členem výboru Ústředního spolku moravských učitelů. Začátkem 1882 byl jmenován řídícím učitelem matiční školy v Jihlavě, rychle postupující tuberkulóza plic mu však znemožnila místo nastoupit. Zemřel u své rodiny v Králově Poli, kde byl také pohřben.

V. byl velmi agilní literární, pedagogický a národní pracovník, někdy však s nedostatečnými mravními zábranami, jak ukázala aféra po vydání básnické sbírky *Z vesny života.* F. J. Rypáček tehdy prokázal, že V. si přivlastnil nejméně 16 lyrických básní nedlouho předtím zemřelého židlochovického soudce V. B. Pelikána (* 31. 4. 1830, † 10. 11. 1877), v nichž provedl drobné úpravy; V. pak sbírku stáhl z prodeje, vyřadil Pelikánovy básně, přidal některé své novější a vydal knihu znovu s označením 2, změněné a rozmnožené vydání. V. si zakládal na své pohádkové, baladické a historické epice, tvořené pod vlivem K. J. Erbena, lépe však vyznívala jeho drobná hálkovská lyrika přírodní, vlastenecká, rodinná i ohlasová. Některé jeho básně zhudebnil J. Drahorad. V okolí svého rodiště i působiště sbíral lidové pohádky, pověsti, dětské hry a říkadla, které vydal v několika souborech. F. Vymazal jej přivedl k překládání z polštiny, zprvu především pro 2. sv. antologie Slovanská poezije; samostatně V. vydal pro děti Krasického bajky a pro dospívající dívky výchovný spisek K. Hoffmanowé z Tańskich. Psal též literární referáty a kulturní publicistiku. Pro budoucí vývoj literatury na Moravě a na přelomu 80. a 90. let i v Čechách mělo zásadní význam založení Literárních listů a Vesny.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: F. M. Velenský, Miloš Velenský, M. Němčický, Mnohoslav Velenský, M. Velenský; F. M. V., Fr. M. V., -na, (-na.). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda (Olomouc 1874); Besídka malých (1879–82); Budečská zahrada (1877–83); Čes. škola; Čes. včela; Jitřenka (1882); Koleda (Olomouc, Brno 1876–78); Komenský (Olomouc); alm. Kytice (1878–82); alm. Kytice povídek (1879); Lit. listy (Vel. Meziříčí 1880–82, 1889); Mor. orlice (Brno); Národ a škola (Vel. Meziříčí 1880–82); Naší mládeži (1879–82); Našinec (Olomouc 1872–82); alm. Nitra (Turč. Sv. Martin 1877); Občan (Brno); Obzor (Brno 1878–81); Pedagogické rozhledy (1882); Posel z Budče; Pozor (Olomouc); alm. Slavia (1881); ant. Slovanská poezije 2 (1878); Studentské listy (1881–82; 1882 Upomínky na prvotiny básnické); Světozor (1878–79); Tatar (Brno 1875–76); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1882); alm. Zora (1876, 1878); Ženské listy (1878); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Moravskému studentstvu, naší chloubě, naději vlasti řádky tyto upomínkou na slavnostní zábavu spolku Radhošť v Kroměříži (B 1876, dub.); Kytice z moravských pověstí (PP 1878); Z vesny života (BB 1879; t. r. i opr. a rozmnož. vyd.); Moravské národní pohádky a pověsti. 1. Z okolí němčického na Hané (1880); Moravské národní dětské hry a říkadla (1880, dub.); Krátké čtení o Jeho c. k. Výsosti, našem nejjasnějším korunním princi Rudolfovi (PP a BB 1881); Nad proudem žití (BB 1882). – *Překlady:* Kytice z Krasického bajek (1877); K. Hoffmanowa z Tańskich: Památka po dobré matce čili Poslední rady její dceři (1879). – *Ostatní práce:* Paměti vesnice Hunkovic (1881). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Lit. listy (1880–82, do č. 6 s F. Dlouhým), Vesna (1882, č. 1–5); *almanach:* Komenius-Comenius (1879, s J. Donatem Pelhřimovským, básnická část). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Nový krasořečník (1882). ▮

LITERATURA: P. L.: ref. alm. Zora, Koleda 1876, s. 495 (k tomu F. M. V.: Zasláno, Koleda 1876, s. 511); ● ref. překl. Kytice z Krasického bajek: V. Šťastný, ČMM 1877, s. 104; an., Čes. včela 1877, s. 176 ●; ● ref. Z vesny života: B. Čermák, Čes. včela 1879, s. 159 a 304; F. J. Rypáček, Koleda 1879, s. 254 (k tomu Zasláno F. M. V a právního zástupce dědiců po V. Pelikánovi, Koleda 1879, č. 17, příl. s. 118) ●; F. B. (Bartoš): ref. Moravské národní pohádky a pověsti, ČMM 1880, s. 41; Vl. Šť. (Šťastný): ref. Nad proudem žití, Obzor 1881, s. 345; F. Bačkovský: F. M. V., Studentské listy 1881, s. 72; ● nekrology: F. Bačkovský, Lit. listy 1882, s. 55; an., Jitřenka 1882, s. 14; F. Čenský, Osvěta 1882, s. 839; L. Rožák, Studentské listy 1882, s. 311; an., Obzor 1882, s. 190; an., Urbánkův věstník bibliografický 1882, s. 191; an., Národ a škola 1882, č. 12 ●; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 280); Fdký (F. Frýdecký): F. M. V. plagiátor, Zvon 1916, s. 603; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 2. Mladá Morava, Ve světě (1950, s. 227).

pp

Václav **Vrána**

* 4. 9. 1899 *Hodonín*
† 26. 8. 1950 *Praha*

Autor komedií, frašek, kabaretních výstupů a scén, operetních libret a her se zpěvy, jež měly ve svém repertoáru především ochotnické divadelní spolky; herec a režisér.

Podepisoval se též Vašek V. – Už od dětství hrál v ochotnických souborech a herectví se po

ukončení studia (kolem 1915) věnoval i profesionálně: začínal u kočujících divadelních společností, 1920 byl angažován jako herec, posléze i jako režisér v Praze v holešovické Uranii. Po svém odchodu vystřídal několik dalších pražských scén (režisér a dramaturg v aréně na Smíchově, od 1925 herec Tylova divadla v Nuslích, od 1928 herec a režisér žižkovského divadla Akropolis), 1932 se vrátil nakrátko zpět do Uranie jako šéf činohry. Od 1933 působil v Tylově divadle. 1923–31 průběžně spolupracoval s Vinohradskou zpěvohrou, která v této době uvedla řadu jeho operetních libret, psaných převážně ve spolupráci s dramaturgem divadla E. Brožíkem a skladatelem R. Piskáčkem. Krátce byl také členem Červené sedmy.

Literární činností se V. začal zabývat v době svého působení v divadle Uranie. Je autorem desítek nejrůznějších dramatických textů, vydávaných v průběhu 20. a 30. let tehdejšími divadelními agenturami (Fr. Švejda, Thalia, A. Neubert). Po premiéře v pražských divadlech zaměřených na lidové publikum (Uranie, Vinohradská zpěvohra, Akropolis aj.) se dostávaly do repertoáru ochotnických souborů a menších divadelních společností a některé jim byly přímo určeny. Základ V. dramatiky tvoří nenáročné hry se zpěvy, operetní libreta, veselohry a frašky se šťastným koncem (obvykle jsou zakončeny svatbou, často několikanásobnou), využívající laciná sentimentální klišé (*Štěstí pod závojem smrti, Dcera čtyř otců, Žil kdysi chudý houslista…*). Přes občasná vybočení k tématům časovým (inflace – *Není valuta jako valuta*, ženská emancipace – *Ženuška podle módy*) se V. přidržoval spíše tradičních veseloherních námětů s repertoárem konvenčních komediálních zápletek, založených na nedorozumění, předstírání, omylech a záměnách (*Když se jaro ze sna vzbudí, Ve mlýnici – na šalandě, Sestro, nejsi mojí ženou?, Moje slečna manželka*) a vytvářejících příležitosti ke ztřeštěným situacím a obhroublému, místy až frivolnímu humoru (*V tom našem pivovaru, Není psina jako psina, Konečně sami*). Většina her má však zároveň i jednoduché morální poslání: dává zvítězit opravdové lásce nad povrchností, skromnosti a pracovitosti nad marnotratností (*Děvčátko z nebe*), odsuzuje nekritickou rodičovskou lásku (*Můj Vojtíšek*) i přetvářku a prázdnou touhu po bohatství bez lásky (*Děvčátko, neříkej „ne"!, Štěstí chudé dívčiny*). Převážně ze starších, většinou neznámých předloh čerpají venkovské melodramatické příběhy plné nečekaných zvratů, přinášející obrázky lásky a nenávisti, nespravedlnosti bohatství a pokory chudoby (*Láska nad pomstu mocnější, Se srdcem těžko hrát, Z milosti na vlastním gruntě*). Tematicky se z V. rozsáhlé, leč jednostrunné tvorby zřetelně vyděluje několik romanticko-dobrodružných příběhů, ve kterých se autor s nevelkým úspěchem pokusil zachytit proměny vztahů i lidí v revolučním Rusku (*Soňa a revoluce, Ve stínu carského trůnu, Plameny nad Volhou*). Pro potřeby kabaretních vystoupení psal V. scény, které jsou v podstatě rozvedenými anekdotami na téma nevěry, rodičovských těžkostí, spletitých příbuzenských vztahů či filmového romantismu (*Tak na ženy!, Příbuzenstvo pro kočku!, Má žena mne podvádí!*). – V. je připisováno rovněž několik dalších her, jejichž autorství nebylo možné spolehlivě ověřit (Evropa o nás neví, Tři srdce ve tříčtvrtečním taktu, Zorro mstitel – podle stejnojmenného filmu).

PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy času (1901); Čas (1907); Divadlo (1923, Divadelní svět); Lid. noviny (1921). ■ KNIŽNĚ. *Hry, divadelní výstupy, libreta:* Není valuta jako valuta (revue se zpěvy a tanci, b. d., 1922, i prem., hudba M. Smatek); Pohádka o Honzovi (b. d., 1923); Táta Dlouhán (b. d., prem. 1923, zpěvní texty E. Brožík); Ve mlýnici – na šalandě (b. d., 1925, prem. 1926); Moje slečna manželka (b. d., 1926, prem. 1924); V tom našem pivovaru (b. d., 1927, hudba E. Starý); Ženuška podle módy (b. d., 1927); Dcera čtyř otců (b. d., 1928, hudba E. Starý); Mikuláš jde nadílet desítileté Republice (b. d., 1928); Starý rok u Voronova (b. d., 1928); Ta myslivecká latina! (b. d., 1928, hudba E. Starý); Ve stínu carského trůnu (b. d., 1928); Sestro, nejsi mojí ženou? (b. d., 1928, hudba E. Starý); Děvčátko z nebe (b. d., 1929, hudba E. Starý); Jakú som si frajirečku zamiloval (1929, i prem., hudba Q. Nossberger); Moje nejlepší dívenka (b. d., 1929); Trampský výlet do Štěchovic (operet. libreto, b. d., 1930, zpěvní texty E. Brožík, hudba R. Piskáček); Děvčátko, neříkej „ne"!, (operet. libreto, 1930, i prem., hudba R. Piskáček); Má žena mne podvádí! (b. d., 1930); Půjč mi svou ženu! (b. d., 1930); Který z nich? (b. d., 1930); Pojď sem, synu, uč se moudrým býti! (b. d., 1930); V železničním kupé (b. d., 1930); Co je na srdci – to není na jazyku! (b. d., 1930); Hledá se chytrý člověk (b. d., 1930); Kibic, drž hubu! (b. d., 1930); Dědeček pokračuje (b. d., 1930); Modrovous (b. d., 1930); Štěstí pod závojem smrti (b. d., 1930); Konec Tonky Šibenice (b. d., 1930, i prem., zpěvní texty E. Brožík, hudba R. Piskáček; po prohrané soudní při s E. E. Kischem s tit. Tonka z pražské periferie); Příbuzenstvo pro kočku! (b. d., 1930); Jak stréc Melhoba z Bacanovic dělale Mekoláša (b. d., 1930); Jak se stréc Melhoba na Selvestra roz-

šóple (b. d., 1930); Miláčku, nezapomeň se (1931); Konečně sami (b. d., 1931); Tak na ženy! (b. d., 1931); Strahováček (b. d., prem. 1931, zpěvní texty E. Brožík, hudba J. Fiala); Když se jaro ze sna vzbudí (1931, prem. 1923, zpěvní texty E. Brožík, hudba R. Piskáček); Žil kdysi chudý houslista… (b. d., 1931); Všichni za jednoho, jeden za všechny (b. d., 1931, hudba E. Starý); Salvátorská legenda (recitační výstup, b. d., 1931); Plavci na Volze (b. d., 1932; pokr. s tit. Věra ve vyhnanství, b. d., rozmnož.); Není psina jako psina (b. d., 1933); Jen se dostat do kriminálu! (b. d., 1933); Dekameron (operet. libreto, b. d., 1933, hudba M. Smatek); Taneček panny Klárinky (1934, hudba R. Piskáček); Nejlepší holka na světě (1934, hudba R. Piskáček); Není švec jako švec! (operet. libreto, 1934, námět a zpěvní texty E. Brožík, hudba E. Košťál, rozmnož.); Z milosti na vlastním gruntě (b. d., 1934); Soňa a revoluce (b. d., 1935); Louka zelená (operet. libreto, 1936, s E. Pulpánem a F. G. Vackem, hudba L. Pohl a Q. Nossberger; vyd. 1939 s tit. Zelená krev na záletech); Jak Zajíček štěstí ruku podal (operet. libreto, 1936, s R. Morávkem, hudba L. Pohl a Q. Nossberger); Vojáci, malovaný děti (operet. libreto, 1937, s E. Pulpánem a F. G. Vackem, hudba E. Košťál); Za Osvoboditelem československého národa (hudební hra s baletem, 1937, rozmnož.); Vojenský život veselý (2. vyd. 1938, 1. vyd. nezjišt.; obs. aktovky Voják, ten se nesmí bát…, Od anglických panen do kasáren a aktovku J. Skály Když se pucflek vydaří); Láska z ateliéru (b. d., 30. léta, rozmnož.); Dozněla píseň (b. d., 30. léta); Jeho přítelkyně (b. d., 30. léta, rozmnož.); K čemu Mikuláš? – stačí Mikulášek (b. d., 30. léta); Pět aktovek (b. d., 30. léta, rozmnož.; obs. Ženy jsou pronárod, Svatební noc – Co je moc, to je moc, Roztomilý nocležník, To velké duchy nemate, Potřebuji na hodinu ženu); U modrého mňoukátka (b. d., 30. léta); Z chaloupek pod horami (1940, s V. Johnem, hudba J. Drexler). – *Adaptace starších a cizích látek:* Štěstí chudé dívčiny (1930, zpěvní texty E. Brožík, hudba R. Piskáček); Láska nad pomstu mocnější (1931); Vesnický furiant (1932); Já nebyl vrahem! (1932, prem. 1931 s tit. Vinen či nevinen?); A odpusť nám naše viny… (1932, podle K. Birch-Pfeifferové); Se srdcem těžko hrát (1933, podle H. Hoskena); Můj Vojtíšek (1933, podle A. L'Arronge, hudba R. Piskáček); Křivopřísežník a jeho syn (b. d., 1933); Rarášek z Čertovy rokle (b. d., 1933); Plameny nad Volhou (1934, s použitím P A. S. Puškina); Svědomí neumlčíš (1934, podle L. Anzengrubera); Zasnoubení při lucernách (operet. libreto, 1936, hudba J. Offenbach); Zuzana v lázni (operet. libreto, 1936, hudba F. von Suppé); Vyhraná vojna (1936, hudba F. Langmaier); Ptáčníkova dceruška (1941, podle J. K. Tyla, hudba k písním R. L. Vašata); Poslední desetník (1941, podle J. K. Tyla, s J. Baldou, hudba R. Piskáček). – *Dramatizace:* Rajisino utrpení (b. d., 1926, podle R H. Grévilla); Jindra (operet. libreto, 1934, prem. 1927, podle R I. Klicpery, hudba R. Piskáček); Vina a smír (1936, podle K. Buriana); Advokátka Věra (1937, podle R A. Zemanové); Srdce v soumraku (1937, podle R M. Radoměrské); Přehlídka lásky (b. d., 30. léta, rozmnož.); Tři týdny (b. d., 30. léta, podle R E. Glynové, rozmnož.). – *Úpravy:* J. K. Tyl: Jen s pravdou ven! (1926) + Paličova dcera (1940); F. Vratislav: Kde jsou mé dolary? (1930) + Poklad statku Lhoty (1930, hráno i s tit. Žebrákova poslední vůle). ■ SCÉNICKY. *Hry a revue:* Jak ženy milují (1921); Praha v noci (1922); Irčin románek (1923, hudba M. Smatek, podle J. Rodena); Kdy, kde a jak (1927, s. K. Hašlerem); Jsme všichni děti Prahy (revue, 1928, s K. Hašlerem); Batalion (1930, podle V. Haise, zpěvní texty E. Brožík); Chudá holka (1930); Žena nebo přítelkyně? (1937). ■

LITERATURA: ax (E. Vachek): ref. Jsme všichni děti Prahy, PL 13. 4. 1928; ask (A. Skála): ref. Jakú som si frajirečku zamiloval, Českosl. divadlo 1929, s. 302; ● ref. Konec Tonky Šibenice: K. P. (Polák), PL 14. 10. 1930; Juta, Českosl. divadlo 1932, s. 9 ●; If. (I. J. Fischerová): ref. insc. Žena nebo přítelkyně?, NO 10. 6. 1937.

mv

Václav **Vratislav z Mitrovic**

* 19. 6. 1576
† 22. 11. 1635

Autor vyprávění o cestě císařského poselstva do Cařihradu a jeho osudech v tureckém zajetí.

K odlišení od ostatních Vratislavů byl k jeho jménu přidán později název Nejstarší. Přezdíván Turček. – Pocházel ze starého katolického rytířského rodu, vychování získal na jezuitských školách v Jindř. Hradci. V patnácti letech byl na přímluvu příbuzných přijat jako panoš do družiny Bedřicha Krekvice, pověřené císařem Rudolfem II. diplomatickým posláním u tureckého sultána v Cařihradu. Na cestách byl od 1. 10. 1591 do podzimu 1595, z toho od července 1593 do června 1595 s celým poselstvem jako zajatec v tureckých vězeních. Během stavovského povstání stál na císařské straně; byl vyhoštěn z Čech a jeho majetek zabaven. Po bitvě na Bílé hoře získal za svou věrnost úřad císařského rady a přísedícího vyššího zemského soudu a královské komory. 1629 byl povýšen do panského stavu.

Zážitky z turecké cesty a pobytu v tamních žalářích V. z M. literárně zpracoval ve vzpomínkách nazývaných *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic* (1599). Dílo je rozděleno do čtyř knih. První zachycuje cestu do Cařihradu; autor v ní vedle vlastních zážitků použil zpráv

z českého překladu Kroniky nové o národu tureckém J. Lövenklaua a z Popsání cesty do Cařihradu a do Amasie diplomata A. G. Busbecka. V dalších třech knihách se V. z M. již opíral pouze o vlastní zážitky. Druhá kniha popisuje pobyt poselstva v Cařihradu, třetí zajetí poselstva, čtvrtá vysvobození a návrat do vlasti. V. z M. zaznamenává jevy každodenního života, společenské a kulturněhistorické skutečnosti, zeměpisná a folkloristická fakta. Jeho stylisticky obratné, živé a bezprostřední vyprávění slučuje cestopis s osobními zkušenostmi a zážitky. Příhody zůstaly až do vydání F. M. Pelcla v rukopisu (je známo šest rukopisů, dva z nich jsou dnes nezvěstné).

EDICE: Příhody V. V. svobodného pána z M. … (1777, ed. F. M. Pelcl); Příhody V. V. svobodného pána z M. … (1807, ed. V. M. Kramerius); Příhody, jež… sepsal V. V. z M. (1855, ed. J. V. Rozum); Příhody, jež… sepsal V. V. z M. (1874, ed. F. Bartoš); Příhody V. V. z M. (1906, ed. V. Ertl); Příhody V. V. z M. (1950, ed. J. Daňhelka; 2. vyd. 1976 pod jm. M. Nedvědová); Příhody V. V. z M. … (1977, ed. A. Bejblík). – *Ukázky in:* Jindy a nyní 1830, s. 17 (ed. V. Jančar); Zrození barokového básníka (1940, ed. V. Bitnar); J. Kunský: Čeští cestovatelé 1 (1961); ant. Jak staří Čechové poznávali svět (1985, ed. Z. Tichá). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 16 669. ■ LITERATURA: J. Rosacius Hořovský: Fama exequialis. Pověst dobrého jména urozeného pána, pana V. z M. … (1613); F. M. Pelcl in Příhody… (1777); F. B. Mikovec: K životopisu V. Nejstaršího V. z M., Lumír 1855, s. 545; J. V. Rozum in Příhody V. V. z M. (1855); S. Schulz: O starých cestovatelích a cestopisech, Program Československé obchodní akademie 1883; P. Matković: Putovanja po Balkanskom poluotoku XVI. vieka XVI.: Putni dnevnici Jakova Bongarsa od god. 1585 i Vratislava s Mitrovica od god 1591 (č. 2 Putnički dnevnik V. V. z Mitrovica, ili putovanje c. poslanika Frd. Krekvica u Carigrad g. 1591 uz putopis Ad. Wennerna od g. 1616), Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (Záhřeb, kniha 130, 1897, s. 113; k tomu ref. V. Vondrák, ČČM 1898, s. 84); V. Ertl in Příhody V. V. z M. (1906) + Český pramen Vratislavových Příhod a jeho cařihradské vězení, LF 1910, s. 249; J. Král: Kde byl vězněn V. z M.?, LF 1910, s. 108; J. Daňhelka in Příhody V. V. z M. (1950); J. Rypka: Turkologické korolarie k Příhodám V. V. z M., LF 1955, s. 79; J. Kunský in Čeští cestovatelé 1 (1961); H. Hynková: Staré české cestopisy jako pramen pro etnografii, folkloristiku a toponomastiku Bulharska, ČL 1968, s. 79; J. Daňhelka in Příhody V. V. z M. (1976, pod jm. M. Nedvědová); A. Bejblík in Příhody… (1977); J. Kolár: M. epistolograf (tři listy z Turecka), LF 1978, s. 225; E. Petrů in Vzrušující skutečnost (1984); Z. Tichá in ant. Jak staří Čechové poznávali svět (1985); T. Rataj: Obraz Turka v české renesanční společnosti ve světle cestopisné literatury, Folia historica bohemica 1994, s. 59; W. Magnuszewski in Słowiańszczyzna zachodnia i południowa (Varšava 1995); K. Pospíchal: Typologické srovnání cestopisů V. V. z M. a Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic, sb. Cesty a cestování v jazyce a literatuře (1995, s. 84); E. Petrů: Cesta jako klíčový motiv starších slovanských literatur, Slavia 1995, s. 125; O. Janka in Příběhy českých cestovatelů zapomenutých i nezapomenutelných (2001); T. Rataj in České země ve stínu půlměsíce (2002).

jk

Karel **Vrátný**

* 13. 2. 1867 *Hořovice*
† 26. 5. 1937 *Praha*

Překladatel, zvláště z italštiny a skandinávských jazyků; básník, autor vzpomínek, cestopisů a náboženských spisků.

Syn řídícího učitele. Do základní školy chodil v Hořovicích, 1876–84 studoval reálné gymnázium v Příbrami (mat. 1884). 1884–85 studoval teologickou fakultu v Praze, 1885 přešel do nově založené české koleje v Římě (1890 byl vysvěcen na kněze). Poté působil jako kaplan v Boru u Stříbra, později v Praze u Matky boží před Týnem; působil též jako katecheta na různých pražských školách. 1914 odešel předčasně do penze. Podnikl řadu cest po Evropě, zvláště do Skandinávie (1901), Černé Hory (1912), Itálie (1921, 1925, 1926), Rakouska (1923). Byl aktivním členem Družstva Vlasť, spolupracovníkem Českého slovníku bohovědného, členem Křesťanské akademie a učených společností (i italských a skandinávských), získal právo užívat titulu monsignore. Dožil u sester voršilek v Praze. Pohřben byl v Příbrami. – Bratr Josef V. (1871–1950) byl pedagog, hudební kritik, regionální publicista a kronikář města Příbram.

V. překládal z řady evropských jazyků (latina, italština, francouzština, němčina, angličtina, dánština, norština, staroislandština) se zaměřením zvláště na teologická a spirituálně laděná díla církevních myslitelů (František z Assisi, Tomáš Kempenský, František Saleský, Kateřina Sienská, Ch. Plater aj.). Jeho soustavný zájem o severské literatury vyústil v převody a komentáře staroislandských ság a srozuměné překlady J. Jörgensona. Nejvýznamnějším V. počinem se stalo přebásnění Dantovy Božské

komedie: na rozdíl od J. Vrchlického ji přeložil rozměrem originálu bez rýmů a snažil se co nejvěrněji tlumočit původní ideovou motiviku, povahu metafor a básnických figur; překlad doprovodil erudovanými poznámkami a studiemi. V. básnický opus *Svatý Václav u Luticů* líčí epizodu ze života knížete, která dokazuje světcovu statečnou rozhodnost zároveň s vůlí ke smíru a odpuštění, vydělující jej z pohanského světa. V. vydal také dvě knihy vzpomínek na šťastné dětství, příbramské mládí a léta studií v římské koleji, které charakterizuje rozvláčná popisnost, zaujetí pro každodenní běh života a zachycení mravních jistot (*Vzpomínky z prvních let české koleje v Římě, Své matce a sobě*). Ráz beletristického průvodce s důrazem na detailní pozorování, historické reálie, zajímavosti a literární souvislosti má i cestopis *Výlety na sever a na jih.* V. silně konzervativní náboženské texty (*Krátké nedělní a sváteční promluvy*) jsou věnovány zvláště vztahům pravověrné katolicity a všední existence. Také jeho publicistika je nesena duchem nekompromisní katolické ortodoxie a moralismu, příp. vlasteneckými emocemi. V rukopisu zůstala mj. sbírka intimních a meditativních veršů Vyhasla ohně kouř a překlady (např. Sága o lidech na Eyri).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Moriturus, Vojtěch Rys; Dr. K. V. (Čech), K. V., -kv- (Lid. listy 1922), V. (Čech 1921), Vtný. (Čes. slovník bohovědný), x. y. (Čech 1919). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Archa (Olomouc 1923); Cyril (1921); Cyrill (1902); Časopis pro moderní filologii (1935–36, polemika s J. Bukáčkem o překl. Dantovy Božské komedie); Čech (1909–10, 1919–21); Čes. lid (1925, Japonská paralela k Erbenově Vrbě); sb. Dante a Češi (1921, mj. překl. Dante Alighieri: Ráj, zpěv 33); Eva (1924–25, i příl. Katol. učitelka); Hlídka lit.; Katol. listy (1897, 1902); Kříž (1914, 1916); Lid. listy (1922–33); Meditace (1908–11; 1908 Zeyerova kronika V soumraku bohů a ságy islandské, překl. Listy sv. Kateřiny Sienské, 1910–11 překl. Dante Alighieri: Peklo, zpěv 1–12 a zpěv 13–34, 1911 Čechy v Božské komedii Dantově); Nový věk (1907–08); Nový život (1906); Obrázková revue (1899, 1901); Obrození (1912, mj. Sága islandská); Pražský večerník; Rozmach (1923); Růže dominikánská; Svatá Hora; Tak; Vlast (1927–30; 1928–30 překl. Dante Alighieri: Očistec, zpěv 1–18 a zpěv 19–33); Vlastenec (1907); Život (1921–29; 1923 Překlad Božské komedie od Vrchlického, 1929 Záblesky duše Jaroslava Vrchlického); – posmrtně: Lid. listy (1937); in V. Bitnar: Osobnost a dílo K. V. (1938). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Svatý Václav u Luticů (B 1927, pseud. Moriturus); Vzpomínky z prvních let české koleje v Římě (1928); Své matce a sobě (vzpomínky, 1929); Výlety na sever a na jih (cestopisné PP, vzpomínky, 1932, obs. i překl.: starodánská píseň o královně Dagmar, úryvky z eddické Sluneční písně, A. Oehlenschläger: Dvé věží). – *Překlady:* G. Frassinetti: Ježíš Kristus vzorem knězovým (1896); A. Stolz: Průvodní list křesťanův platný až do smrti (1900); Rozjímání o životě a tajemstvích Páně na všecky dni a svátky církevního roku podle způsobu sv. Ignáce pro řeholnice 1–3 (1906–07); A. Fogazzaro: Miranda (1907); J. A. Lees, Taylor: Prázdniny v norských horách (1910); J. Jörgensen: Poutníkova kniha (1910; 1942 s tit. Poutníkova kniha z františkánské Itálie) + Na výšinách (1923) + Pouť do Svaté země (1928); M. Champol: Egoistův román (1912); František Salesský: Navedení k životu zbožnému (1916); H. da Persico: Svatá Melanie mladší (1916); N. P. S. Wiseman: Fabiola neboli církev v katakombách (1917); A. Muzzarelli: Májová pobožnost (1919); Sága o Hrafnkelovi, knězi Freyově (1920); M. Crawley-Boevey a křesťanská rodina zasvěcená srdci Páně (1920); Kvítky slavného pána svatého Františka a jeho bratří (1921); E. Ásgrímsson: Lilie (1924); J. Lie: Láska a žárlivost (1924); H. Schilgen: Ty a ona (1924); B. Arens: Četba (1926); Sága o Egilovi, synu Skallagrímově (1926); W. H. Anderdon: Pravdivý Robinson (1927); F. Y. Prat: Svatý Pavel (1928); Dante Alighieri: Božská komedie (Peklo 1929, Očistec a Ráj 1930); Ch. Plater: Duchovní obnova pro laiky 1–3 (1930); P. Keller: Tři prsteny (1931); Tomáš Kempenský: Čtvero knih o následování Krista (1941); Helmolda, kněze buzovského, Slovanská kronika (1947); – posmrtně: Kateřina Sienská: Listy (1940). – *Ostatní práce:* Upřímné slovo křesťanským dívkám (1897); Krátké nedělní a sváteční promluvy (1928); Život Panny Marie v obrazech (1930). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Krása duše. Obrázky ušlechtilých žen a dívek (1903, ant. z V. Kosmáka, A. Contiho a G. Duprého, i překl.). ■

LITERATURA: V. Bitnar: Osobnost a dílo K. V. (1938 ← Náš domov 1938); M. Kyralová: K. V. (1867–1937). Literární pozůstalost (LA PNP 1968). ■ an.: P. V. sesazen…, Čas 20. 3. 1902; an.: k šedesátinám, Vlast 43, 1926/27, s. 287; J. Staněk: ref. překl. Sága o Egilovi, synu Skallagrímově, LidN 24. 8. 1927; B. Vašek: ref. Krátké nedělní a sváteční promluvy, Vlast 45, 1928/29, s. 144; ● ref. překl. Dante Alighieri: P. E. (Eisner), Prager Presse 26. 1. 1930; ne (A. Novák), LidN 28. 6. 1930; J. Strakoš, Akord 3, 1930, s. 127; M. (E. Masák), Archa 1930, sv. 1, s. 73; J. F. (Folprecht), Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 257; vz. (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 408; vč. (V. Červinka), Zvon 33, 1932/33, s. 16; J. Bukáček, ČMF 20–23, 1933/34–1936/37, s. 161 a pokr. ●; -ch- (V. Cháb): Durychovo Bloudění… (polemika s ref. K. V. in Lid. listy 22. 2. 1930 a Vlast 1930, s. 141), NO 25. 2. 1930; ill. (A. Novák): Význam čísla tři v Dantově Božské komedii, LidN 18. 6. 1930; ● nekrology: Janko (J. Janko), ČMF 23, 1936/37, s. 425; Red., tamtéž, s. 429; an., Archa 1937, sv. 4, s. 194; M. Krejza, Lid. listy 27. 5. 1937 a 6. 6. 1937; an., Prager Presse 28. 5. 1937; p. (A. M. Píša), PL 28. 5. 1937; ne (A. Novák), LidN

29. 5. 1937; an., Nár. politika 29. 5. 1937; V. Bitnar: Lid. listy 6. 6. 1937 (s bibliografií); an., Naše věda 1937, s. 308; Vr., Svatá Hora (Příbram) 1937, s. 158; an., Slavische Rundschau 1937, s. 282; T. J. J. (Jiroušek), Vlast 1937, s. 255; us, LidN 19. 2. 1938 ●; J. Bukáček: ref. překl. Kvítky… (2. vyd.), Řád 1942, s. 548.
jz

Enrique Stanko **Vráz**

* 18. 4. 1860 *Trnovo* (Bulharsko)
† 20. 2. 1932 *Praha*

Cestovatel a autor knih shrnujících zážitky a poznání z rozsáhlých cest po světě.

Psal se převážně E. St. Vráz (E. též jako Enrico, Enrik). – V. původ není spolehlivě objasněn, V. sám jej záměrně tajil. Údajně během dětství cestoval po Balkánu a Malé Asii se svým otcem, který působil v diplomatických službách. Absolvoval střední vojenskou školu a 1877 se patrně účastnil boje proti Turkům v bitvě u Plevna. Blíže neznámá rodinná tragédie ho přiměla změnit identitu a přijmout jméno jihoslovanského buditele S. Vraze. Jinou verzi V. mládí předložil 1932 (v Nár. politice) F. Strejček; podle ní se V. původně jmenoval Karel Illichmann, narodil se v Osečné u Čes. Lípy, jeho otec byl Němec, matka Češka, vychováván však byl u příbuzných s vyvinutým národním cítěním. V Praze vystudoval 1877 tříletou obchodní akademii a v téže době osiřel, což byl důvod změny identity i výpravy do světa. Strejčkovy úvahy okamžitě popřela (v Čes. slovu) V. dcera Vlasta (1902–1989, vydavatelka krajanských časopisů v USA) a nesouhlas doprovodila žádostí, aby se „z nedoložených pověstí nedělala historická pravda“. Nejnovější úvaha o V. původu (C. Votrubec ve Vesmíru) vyslovuje domněnku, že cestovatel je synem důstojníka F. Spole a narodil se v haličském Tarnovu, odkud rodina přesídlila do Klatov. Sám V. naprostou neochotu sdělit cokoli bližšího o svém původu údajně zdůvodňoval tím, že záhady zrodu jsou nejlepší reklamou pro jeho přednášky i publikace. Dále už materiály shodně praví, že ze zbytku rodinného jmění V. žil 1879–80 ve Švýcarsku a studoval tam medicínu; 1880 odešel do Španělska, odkud se vypravil do Maroka a tři roky se snažil proniknout do Timbuktu v přestrojení za Araba i Žida. 1883 se přesunul do Senegambie a 1883–85 pobýval u řeky Gambie v západní Africe. Věnoval se tam sběru přírodnin a založil společnost domorodých lovců pro vývoz ozdobného peří do Evropy. 1884 kontaktoval V. Náprstka a A. Friče, jimž zasílal sbírky a sám platil dopravu. 1885–88 se V. zdržoval na Zlatém pobřeží v dnešní Ghaně. Zde onemocněl zimnicí, dyzenterií a řadou dalších tropických nemocí, z kterých se 1888–89 zotavoval na Kanárských ostrovech. 1889 odešel do Venezuely, aby získal prostředky na další výpravy sušením balaty, suroviny nahrazující kaučuk. Věnoval se fotografování, lovu hmyzu a sběru orchidejí. 1892–93 podnikl rozsáhlou cestu po Orinoku a Amazonce pralesem a přes Andy k Tichému oceánu. Během cesty krátkodobě oslepl. Podařilo se mu získat velkou etnografickou sbírku, z níž zejména soubor primitivních hudebních nástrojů je světovým unikátem. 1894 se vrátil po 14 letech do Prahy se sbírkami a zvířaty, která (jelikož Praha ještě neměla zoologickou zahradu) prodal do Vídně. V listopadu 1895 se vypravil přes Severní Ameriku do Japonska, Číny, dnešního Thajska, Indonésie, na Borneo a Novou Guineu. 1897 se v Chicagu oženil s americkou Češkou, dcerou novináře a knihkupce A. Geringera. Tehdy navštívil s přednáškami též Prahu, 1898 podnikl turné po USA (mj. přednášel na Harvardově univerzitě, část vystoupení věnoval též krajanům); 1901 navštívil Čínu během povstání boxerů, zpátky se vracel přes Mandžusko, Koreu a Sibiř do Moskvy. 1903–04 podnikl cestu do Jižní Ameriky a Mexika (finančně ho podpořil J. Hlávka). Mezitím (1901–02) a poté (1905–07) cestoval po Čechách a Moravě s přednáškami, vystupoval i ve Vídni. 1909 cestou do Afriky onemocněl a musel se vrátit do Prahy. V následujících letech žil střídavě v Praze a v Chicagu; v Čechách se marně snažil získat adekvátní uplatnění. Během 1. světové války se angažoval v krajanském hnutí (pokoušel se založit Česko-americkou národní radu), později pracoval jako ředitel československé kanceláře pro znovuzvolení W. Wilsona prezidentem Spojených států amerických. Následkem práce s arzenem se V. utvořil sarkom a byla mu amputována levá paže. 1921 se vrátil natrvalo do Prahy. Letní období trávil v Klatovech, nový nával tropických nemocí léčil 1924 v Poděbradech. Do konce života se živil zejména přednáškami a spoluprací s rozhlasem. Pohřben byl do čestného hrobu na Olšanských hřbitovech.

První V. beletristické příspěvky, které vznikly během rekreačního pobytu na Kanárských ostrovech, byly určeny španělským časopisům. Úspěch jeho následujících příspěvků pro česká periodika si vyžádal obsáhlejší pokračování v knižní podobě. První V. publikaci z nich ještě uspořádal B. Bauše (*Z cest*), další knihy už cestovatel koncipoval sám. Vznikaly na podkladě deníků a podrobných záznamů z cest a zpracovávaly rozsáhlý a různorodý materiál, který přinášel množství cenných nových a objevných etnografických, zeměpisných a přírodopisných poznatků a zkušeností. Obsahují podrobná líčení organizace a průběhu cest, dobrodružných zážitků, vědeckých výzkumů, přírodních a společenských podmínek v exotických zemích, života obyvatel a jejich zvyků, náboženství, památek, architektury atd. Autor v nich usiloval o věcnost, přísnou objektivitu a autentickou dokumentárnost; přitom jeho fejetonistické črty prostupují i subjektivní pocity a úvahy, antiiluzivnost i smysl pro humor. Pokus o přechod k literárnější formě představují *Exotické povídky* využívající v několika epizodách i milostně laděné příběhy a oproti cestopisům je charakterizuje větší dějový spád a lyričnost.

PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1907); Čas (1897); Čes. demokracie (1900); Denní hlasatel (Chicago 1919); Hlas národa (1896); Jitřenka (1896–97, 1919); Květy (1899); Lid. noviny (1905–08, i Večerní LidN); sb. Světem a letem (1895); Světozor (1893–97); Zlatá Praha (1891–1906); Zvon (1905–06). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Z cest (1898, ed. B. Bauše; rozšíř. vyd. 1925, upr. J. Frič); Cesty světem 1–3 (1. Napříč rovníkovou Amerikou, 1900, 2. V Siamu, zemi bílého slona, 1901, 3. Čína, 1904); Exotické povídky (1909); Z dalekých světů (PP pro ml., 1910). – *Výbor:* V dálavách světů (Toronto 1983, ed. O. Svejkovská). – *Souborná vydání:* Cesty E. S. V. (Toužimský a Moravec, 1938–48, 9 sv., ed. V. Vrázová, Kuzma a Z. Jerman; obs. upr. vyd. S. cestopisů v novém členění a s novými tituly). ▮ KORESPONDENCE: J. K. (Kořenský): E. S. V. na přírodovědeckých cestách po Africe a Jižní Americe (F. Kunstovnému z 1891), NL 13. 3. 1892 + Výprava E. S. V. napříč Jižní Amerikou (neuvedenému adresátovi b. d., asi 1892), NL 13. 12. 1892; an.: Cestovatel E. S. V. píše (neuvedenému adresátovi z 1896), Čas 23. 12. 1896; an. (J. Herben): Úryvky z dopisu (Herbenovi z 1897), Čas. Beletristická příl. k politickému týdeníku… 1897, s. 65 + E. S. V. (redakci Času, tj. J. Herbenovi z 1905), Čas 26. 7. 1905; an.: Cestovatel E. S. V. (redakci Venkova z 1908), Venkov 26. 7. 1908; an.: Cestovatel E. S. V. píše do Poličky (K. Tillovi a J. Popelkovi z 1919), Jitřenka 1919, s. 262; V. Červinka: Ještě E. S. V. (neuvedenému adresátovi z 1919), Zvon 21, 1920/21, s. 69; J. L. Mikoláš: Z korespondence Č. Ostravického (zřejmě redakci Amerických dělnických listů, b. d., asi z 1911), Věstník Matice opavské 1932, s. 112. ▮

BIBLIOGRAFIE: O. Jirečková: Život a dílo E. S. V. (1960). ▮ LITERATURA: V. Vrázová: Život a cesty E. S. V. Z jeho soukromých deníků, korespondence, záznamů a z ústního vyprávění (1937); Z. Jerman: E. S. V. (1947). ▮ an.: Cestovatel E. S. V., Zlatá Praha 11, 1893/94, s. 135; ● ref. Z cest: -is-, NL 24. 12. 1897; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 19, 1897/98, s. 104; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 32, 1897/98, s. 248; V. Doubek: ČMM 1898, s. 321; N., NL 25. 3. 1898; an., LidN 17. 4. 1898 ●; ● ref. Napříč rovníkovou Amerikou: V. Doubek, NL 10. 3. 1899; M. Dlouhý, NL 2. 2. 1900; B. Bauše, Čes. revue 4, 1900/01, s. 1134; F. V. Vykoukal, Osvěta 1901, s. 363 ●; B. Bauše: ref. V Siamu, zemi bílého slona, Čes. revue 4, 1900/01, s. 1261; an.: Návštěvou u V., NL 9. 2. 1902; ● ref. Exotické povídky, Z dalekých světů: J. Karásek ze Lvovic, MR 1907/08, sv. 20, s. 132; an., Samostatnost 26. 10. 1909; F. Sekanina, Zvon 10, 1909/10, s. 269; an., Venkov 20. 1. 1910; F. V. Vykoukal, Osvěta 1911, s. 388 ●; ● k padesátinám: B. B. (Bauše), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 358; J. B., NL 12. 4. 1910; A. M., LidN 16. 4. 1910; J. Loh., Samostatnost 16. 4. 1910 ●; K. Scheinpflug: Přednášky pana Skioptikona, Čes. osvěta 1910, s. 97; ● k šedesátinám: V. Červinka, Zvon 20, 1919/20, s. 630 a pokr., a 21, 1920/21, s. 69; an., Tribuna 8. 6. 1920; an., Naše kniha 1920, s. 64 ●; J. K. (Kořenský): Ze života V., Venkov 9. 5. 1922; ● k sedmdesátinám: -btk- (V. Brtník), Zvon 30, 1929/30, s. 434; J. Kořenský, LidN 18. 4. 1930; J. Laube, Venkov 18. 4. 1930; an., Čes. slovo 18. 4. 1930 ●; J. Želízko: Životní dílo E. S. V., Zvon 30, 1929/30, s. 545; ● nekrology: -och- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 335; Zel. (V. Zelinka), Malý čtenář 51, 1931/32, s. 264; an., Telegraf 20. 2. 1932; an. (J. Kořenský), Čes. slovo 21. 2. 1932; B. (E. Bass), LidN 21. 2. 1932; -šp- (F. Kašpar), NO 21. 2. 1932; an., PL 21. 2. 1932; an., Prager Presse 21. 2. 1932; an., Venkov 21. 2. 1932; an., Večerní Čes. slovo 22. 2. 1932; an., Pestrý týden 1932, č. 9; V. F. S. (Suk), Úhor 1932, s. 82 ●; L. (V. Lev): Vzpomínka na E. S. V., PL 24. 2. 1932; F. Hořčička: Kamarád dětí, PL 27. 2. 1932; F. Strejček: Něco o neznámém mládí E. S. V., Nár. politika 6. 4. 1932 (k tomu V. Vrázová: V. původ zůstává stále tajemný, Čes. slovo 9. 4. 1932; K. Scheinpflug: V. tajemství, LidN 17. 4. 1932); V. Vrázová: V. a česká kniha, sb. Spisovatelé o knihách (1938, s. 32); ● k 80. výr. nar.: Z. Jerman, LidN 18. 4. 1940; F. K. (Kocourek), Telegraf 18. 4. 1940 ●; ● k 10. výr. úmrtí: jpb (J. P. Blažek), LidN 20. 2. 1942; vh. (V. Hánek), Venkov 20. 2. 1942 ●; J. Chaloupka: Dva slavní cestovatelé a jeden – neznámý (E. S. V., E. Holub, Č. Paclt), Svět v obrazech 1947, č. 9; J. Šťastný in Městečko pod Skalkou (1948, s. 168); C. Votrubec: O V. cestě Jižní Amerikou, Lidé a země 1954, s. 416; L. Korbel: Africké cesty E. S. V., tamtéž 1957, s. 210 + Korespondence E. S. V. s Josefem Hlávkou, Sborník

Českosl. společnosti zeměpisné 1957, s. 172 + Cesta E. S. V. na Novou Guineu, Lidé a země 1959, s. 23 + E. S. V. a Asie, Nový Orient 1960, s. 102 + E. S. V., člověk a cestovatel, Lidé a země 1960, s. 105; J. Hamerník: 100 let od narození E. S. V., Českosl. svět 1960, č. 15; J. Kunský in Čeští cestovatelé 2 (1961, s. 578); F. D. Bulánek (B.-Dlouhán): Záhadný český cestovatel, LD 23. 2. 1972; V. Vrázová, P. Ort in E. S. V.: V dálavách světů (1983); O. Kandertová in E. S. V.: Napříč rovníkovou Amerikou (1984); V. Halászová in kat. Nejstarší fotografie ze zámoří (1989); J. Pejskar: Od Timbuktu po Vladivostok, Svob. slovo 6. 6. 1992; H. Dobrá: Přednášky o dalekých zemích jako divadlo. E. S. V. a Plzeň, sb. Umění a civilizace jako divadlo světa (1993, s. 195); C. Votrubec: E. S. V. stále ještě záhadný, Vesmír 1995, s. 583; P. Štěpánek: Cestovatelské dílo E. S. V., Svět literatury 1999, s. 150; E. Todorovová: E. S. V. – cestovatel a fotograf, ČL 2002, s. 160; V. Rozhoň: V. kontra Frič. Nepovažuji Vás za kompetentního, Dějiny a současnost 2003, č. 4; D. Svoboda: Horečky osamělého poutníka, Přítomnost 2003 (podzim), s. 36; V. Rozhoň in Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti (2005).

jz

Jan **Vrba**

* 10. 7. 1889 *Klenčí* u Domažlic
† 18. 5. 1961 *Domažlice*

Básník subjektivní lyriky, ovlivněný O. Březinou, prozaik promítající do svých prací vroucí vztah k přírodě, autor přírodních próz, čtenářsky orientovaných venkovských, lesáckých a historických románů čerpaných ze současnosti a dějin Chodska, knížek pro děti, pamětí, též publicista.

Pocházel z učitelské rodiny, které se po matčině smrti (1905) odcizil. Byl bratrancem J. Š. Baara a vzdáleným příbuzným R. Svobodové. 1900–07 studoval na domažlickém gymnáziu, studia nedokončil a odešel na roční lesnickou praxi. 1908/09 studoval na střední lesnické škole v Jemnici u Mor. Budějovic. Po absolutoriu (září 1909) začal studovat nejprve jako mimořádný, od 1910 jako řádný posluchač Vysokou zemědělskou školu ve Vídni. Z hmotných důvodů řádné studium přerušil a působil v Berouně od prosince 1911 do dubna 1912 a znovu 1912–13 na hájenských kursech jako vyučující lesní asistent. Zároveň soukromě skládal ve Vídni zkoušky. 1914–15 pracoval jako asistent při lesním úřadu ve Zruči n. Sázavou. 1915–16 byl na frontě, po demobilizaci kvůli zranění vyučoval předmětům odborné přírodovědy na střední lesnické škole v Jemnici do 1919 (1918 se oženil), poté se odstěhoval do Domažlic. 1920–24 redigoval plzeňský časopis Pramen, poté se věnoval pouze spisovatelské činnosti.

Od samého počátku se rozsáhlé a tematicky pestré V. dílo vyznačuje vazbou na chodský region, spjatou s úmyslem postihnout konstitutivní rysy chodské povahy, a na okrsek přírody. Do literatury vstoupil verši poplatnými poezii O. Březiny. Z této linie nevybočily ani sbírky se symbolistními náznaky a trpitelským gestem, psané během 1. světové války (*Jitřní lov, Zahrada Getsemanská*), ani nadšený hymnus na přírodu a život (*V poslední stráni*), ani panteisticky laděná sbírka *Svítání a svět.* V současně psané próze se postupně prosazovalo autorovo pohotové vypravěčství a kombinační talent. Mravní konflikty V. hrdinů, někdy až tragicky vystupňované, zpočátku provázel romantický patos (*Mučenníci*, *Les*, *Nespokojená srdce*), který postupně nahrazoval příklon k realismu, v selských románech až k naturalismu. Programově zaměřen na nejširší čtenářské vrstvy V. prokazoval schopnost epicky větvit děj, do něhož promítal zhoubnost negativních jevů zakořeněných v selských rodech: fanatickou službu půdě a statku, pýchu, vypočítavost přerůstající až v chamtivost a sudičství, kruté konflikty v rodinách při uplatňování rodičovské autority (triptych *Dolina, Boží mlýny, Jan Martin Šanda…*, v jehož závěrečném svazku obhajoval, opět pod vlivem Březinova mysticismu, svou vizi spravedlnosti v náboženské a sociální oblasti). Mravní a sociální aspekty dominují i v románech líčících s dusivou osudovostí poválečné dění na chodské vsi (*Beranuc dvůr, Soumrak Hadlasuc rodu*) nebo konfrontujících tradiční selství s názory a životním stylem mladé generace (*Zbytkový statek, Zrezivělý pluh, Vzpoura na vsi, Odpusť nám naše viny*). Kritické stanovisko k maloměstským a školským poměrům za Rakouska-Uherska vyslovil s dávkou bolestínství a samolibosti v autobiografických románech (*Mládí, Kvetoucí hloží, Bludiště*). Věcnou hodnotu si podržely vzpomínky *Otokar Březina a jiní přátelé v mé paměti.* V tematizaci historických etap chodského regionu, tamějšího protikatolického odboje za svobodu svědomí a také protišlechtických nálad prokázal větší smysl pro heroizaci člověka v dějinách než pro postižení zápasících historických sil (*Prokop Veliký, Jiří z Poděbrad*). V rozsáhlých *Chodských rebeliích,* předmětu

častých polemik, je dějový spád retardován kronikářskými postupy a množstvím národopisných, krajinných a dokumentárních detailů. Nejživější částí V. díla zůstávají črty, prózy a romány ze života přírody, oslavující s pohanskou smyslností plodivé síly země, zachycující nejrůznější výjevy z živočišné nebo rostlinné říše a poetiku proměn ročních období (*Dražinovská hora, Vysoký sníh*). Při sledování dynamiky a zákonitostí přírodního dění V. ústrojně spojil smyslové vnímání s racionálním výkladem příčin a následků jednotlivých jevů v sourodý celek již v *Knize z přírody.* V prózách o zvířatech, někdy traktovaných jako paralela lidského osudu (*Srnčí milování, Chromá liška…*), jindy částečně antropomorfizovaných (*Bažantnice…, Boží lichva*), se zaměřil především na biologické cykly určující zvířecí jednání a determinace jejich vzájemných vztahů. V tematicky unikátních a poeticky vyprávěných románech zvýraznil s citem pro specifiku vegetativního života stromu (*Borovice*) nebo lesa napadeného kůrovcem (*Mniška*) jejich dramatický zápas o existenci, nezávislý na člověku. Poslední práce z přírody (*Myslivcův rok, Z mého herbáře, Ptačí svět*) charakterizuje úsilí o konkrétnost a objektivnost i narůstání odborné složky při zúročení celoživotních poznatků. Ve své době byly čtenářsky úspěšné erotikou naplněné a s lesnickou profesí spojené povídky (*Lesáci, Divoženky*) a konvenční romány (*Zelené šero, Zapomenuté údolí, Nejsilnější vášeň, Madlenka z Pece, Duše na horách*). Chvatná literární produkce vedla V. postupně k nedostatku umělecké kázně, stylové nevyváženosti a k jazykové ledabylosti (často vytýkané i kritikou). V Sebraných spisech autor na závěr každého svazku v tzv. Genezi knihy objasnil souvislosti mezi příběhem, realitou a svým rodovým zakotvením. – Psal i hry, které publikoval časopisecky, popř. je provedli ochotníci.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jan Šimon Zachar, Jindřich Milota, Jiří Karač (vše myslivecké čas.); R. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda naší rodiny; Besedy lidu (1916–19); Cesta (1918–25); Čes. kultura (1913); Čes. slovo (1925–33); Československo (1946); Domov a svět (1932); Háj (Písek 1909–10; 1909 D Chléb, i prem.); kal. Horník (Mor. Ostrava); roč. Chudým dětem (Brno); Jeviště (1920); sb. Jos. R. Vilímek – osobnost i závod (1937); Klas (1922, 1925, 1931, 1934); Květy (1912–13); Lid. noviny (1914, 1922–28, 1934, 1939); Lípa (čas. dorostu Českosl. červeného kříže); Lit. noviny (1927); Lit. rozhledy (1925–29); Lovecký obzor (Písek 1912); Lumír (1916–17, 1924–26); Máj (1913–14); Most (1923); kal. Myslivec (1922); Na stráž! (1920–21); Národ (1917–18); Nár. listy (1917–22); Nár. obzor (1913); Nár. osvobození (1925–29, 1931–34); Nár. práce (1939–41, 1944); Naše hory a hutě (Kladno 1923); Nová svoboda (1938); Novina (1910–12); Obrana z Podyjí (Dačice 1909, básnický debut); Osvěta (1917); Pokroková revue (1914); sb. Pozdravy z Pošumaví pod Karpaty (Břeclav 1935, k pětaosmdesátinám T. G. Masaryka); Pramen (Plzeň 1920–27, i lit. ref.); Právo lidu (1913–17, 1922, 1934, 1937–38, i Večerník PL); Radost (1930); Rozhledy (1932); Rozpravy Aventina (1928–29); Salon (Brno 1933); Socialistický směr (1957, PP Dobříšské obrázky); Světozor (1929–32); Svob. slovo (1947); Topičův sborník (1916); Úsvit; Venkov (1917, 1921–26, 1941); Vzlet (Plzeň 1917–19; 1917 D Drahomíř); sb. Z českých mysliven (1913–14); Zlatá Praha (1914–21); Zvířena, příl. Zátiší (1923); Zvon (1913–41; 1939 R Očistec); Ženský obzor (1914–21). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Radostné zaslíbení (BB 1914); Les (P 1915, bibliof.; defin. vyd. 1917); Mučenníci (PP 1916); Jitřní lov (BB 1917); Člověk boží (R 1917; 1923 s tit. Člověk boží a jiné práce, připojeny PP); Dolina (R 1917, 1. d. trilogie); Zahrada Getsemanská (BB 1918); Sázava (PP 1918); Nespokojená srdce (PP 1919); Boží mlýny (R 1919, 2. d. trilogie); Osudy (PP 1919); Jan Martin Šanda, poslušný sluha Páně a věrný kněz lidu českého (R 1920, 3. d. trilogie); Kniha z přírody (PP 1920; 1957 upr. vyd.); V polední stráni (BB 1921); Zubřany 1–3 (R 1922); Bažantnice a jiné obrázky z přírody (PP 1922); Zelené šero (R 1922); Lesáci (PP 1923); Dražinovská hora (PP 1923; 1959 upr. vyd.); Chodské rebelie 1–3 (R, 1. 1923, 2. 1925, 3. 1926); Svítání a svět (BB 1924); Beranuc dvůr (R 1924); Vysoký sníh (PP 1924); Selské povídky (1924); Borovice (R 1925); Chromá liška a jiné příhody (PP 1925); Divoženky (PP 1926); Zapomenuté údolí (R 1926); Toulky lesem i polem (PP 1927); Mládí (PP 1927); Nejsilnější vášeň (R 1927); Chodsko. Průvodce krajem, dějinami jeho lidu a komentář k Chodským rebeliím (stať, 1928); Soumrak Hadlasuc rodu 1–3 (R 1929); Mniška (R 1929); O myšce Hrabalce a jiných zvířátkách (pohádky, 1929); Zbytkový statek (R 1930); Madlenka z Pece (R 1930); Duše na horách (R 1931); Balada o srdci (B 1932, bibliof.); Bitva u Domažlic (B – text pro mužský sbor, 1932, hudba J. Jindřich); Převrat (R 1932); Zlatý klíček (PP pro ml., 1932); Otokar Březina a jiní přátelé v mé paměti (vzpomínky, 1932); Lykainion (P b. d., 1933, bibliof.); Pan důchodní (P 1933); Slunečná ves (PP 1933); Vichřice 1, 2 (R 1933); In memoriam… (B b. d., 1934, bibliof.); Prokop Veliký 1, 2 (R 1934; t. r. samostat. kap. Prokop Veliký v Bratislavě); Tajemný svět (PP 1934); Dílo věčnosti (FF 1935); Kvetoucí hloží 1, 2 (R 1935); Vánoční stromeček (P 1936 ← Kniha z přírody); Vzpoura na vsi (R 1936); Zrezivělý pluh (R 1936); Bludiště 1, 2 (R 1937); Jan Herben (nekrolog, 1937); Boží lichva (R 1939); Blázínkové (R a PP 1940);

Požehnaný den (P 1940); Bílý lesmistr (R 1941); Antonín Klášterský (nekrolog, 1941); Myslivcův rok 1–4 (PP, 1942 2. Léto, 3. Podzim; 1946 1. Jaro, 4. Zima); Odpusť nám naše viny (R 1945); Jiří z Poděbrad 1–3 (R 1945–46); Hořela lípa (R 1946); Chodský černý týden (vzpomínky a RpRp, 1947); Chodský bílý týden (vzpomínky a RpRp, 1947); Kosmické. Drobné verše (1947, bibliof.); Venkov jedna rodina 1, 2 (R 1948); Ptačí svět (PP pro ml., 1956); Z mého herbáře (PP pro ml., 1961). – *Ostatní práce:* Chodsko pod Haltravou (1924); Domažlice a Chodsko (1926); Proti arcibiskupovi (1932); Doslov k 500. výročí pádu Prokopa Velikého na Lipanech (1934); Domažlice, pevná vlasti hráz (1947); Domica (1947). – *Výbory* (z próz): Srnčí milování (1929, bibliof.); Toulky přírodou (1955); Obrázky z přírody (1957); Srnčí milování a jiné obrázky z chodské přírody (1968, ed. R. Lužík); Lovecké příhody hravé i dravé (1994, ed. J. Brand). – *Souborná vydání:* Spisy J. V. (K. Beníško, 1920 a 1923, 2 sv.); Sebrané spisy J. V. (J. Otto, 1925–33, pokr. L. Mazáč, 1933–38, pokr. Čes. grafická Unie, 1939–49, celkem 76 sv.). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Pracovní den Boženy Němcové na Chodsku (Domažlice 1950). ▮ KORESPONDENCE: Vzájemná korespondence A. Jiráska a J. V. (z 1917), sb. Lit. archiv 30, 1988, s. 171 (ed. R. Ferklová, Y. Dörflová); Z listáře Bohumila Polana (Polanovi z 1919; 1998, ed. B. Losenický, V. Viktora). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Na stráž! (1920–21), Pramen (1920–24), Zvířena (lit. příloha Zátiší, 1923); *sborník:* Z českých mysliven (1913–14, periodický sešitový sb.); *knižnici:* Knihy československých spisovatelů (Plzeň 1919–23). ▮

BIBLIOGRAFIE: H. Ryšánková: J. V., Zpravodaj západočes. knihovníků 1974, příl. Beletristé západočes. kraje; J. Kovařík: Bibliografie monografických děl J. V., Folia venatoria (Poľovnícky zborník, Myslivecký sborník) 1988, s. 366. ▮ LITERATURA: ● ref. Radostné zaslíbení: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 15, 1914/15, s. 126; K., PL 24. 1. 1915, příl.; Ř. Hronek (K. Fiala), MR 1915, sv. 29, s. 145; A. N. (Novák), Lumír 1916, s. 329 ●; ● ref. Mučenníci: G. P. (Pallas), Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 251; K. V. (Velemínský), Naše doba 24, 1916/17, s. 702; V. M., Naše řeč 1, 1916/17, s. 119; jv. (J. Vodák), LidN 25. 4. 1917; K. Fiala, MR 1917, sv. 31, s. 136; K. Sezima, Lumír 1917, s. 396 ●; ● ref. Jitřní lov: J. F. (Folprecht), Čes. revue 10, 1916/17, s. 682; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 713; jv. (J. Vodák), LidN 25. 10. 1917; B. Bová (Benešová), Lípa 1, 1917/18, s. 223; J. B. (Borecký), Topičův sborník 5, 1917/18, s. 42; Š. Jež, MR 1917/18, sv. 32, s. 148; B. P. (Polan), Nové Čechy 1918, s. 45 ●; ● ref. Člověk boží: tr., PL 2. 12. 1917; K. Toman, Čes. revue 11, 1917/18, s. 123; Kolda (E. Konrád), Kmen 1, 1917/18, č. 47 (i ref. Mučenníci); L. N. Z. (Zvěřina), Lípa 1, 1917/18, s. 160; K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 379 ●; ● ref. Dolina: K. Toman, Čes. revue 11, 1917/18, s. 442 (i ref. Les); K. Sezima, Lumír 46, 1917/18, s. 361 (i ref. Les a Člověk boží); K. H. (Hikl), Naše doba 25, 1917/18, s. 549; J. F. (Folprecht), Zvon 18, 1917/18, s. 362 ●; A. N. (Novák): J. V. vyprávěč, Venkov 5. 2. 1918; M. Novotný in Nová naturalistická vlna, Národ 1918, s. 169; ● ref. Zahrada Getsemanská: Š. Jež, Cesta 1, 1918/19, s. 998; A. Trýb, MR 1918/19, sv. 34, s. 193 ●; ● ref. Sázava: M. Novotný, Cesta 1, 1918/19, s. 1109 a 1137; F. Götz, Lípa 2, 1918/19, s. 525; K. Sezima, Lumír 47, 1918/20, s. 358 (i ref. Nespokojená srdce) ●; ● ref. Nespokojená srdce: F. Götz, Lípa 2, 1918/19, s. 798; J. Krecar, MR 1918/19, sv. 34, s. 571; J. F. (Folprecht), Zvon 19, 1918/19, s. 490; Dr. A. F. (Fuchs), Tribuna 25. 5. 1919; M. Novotný, Cesta 2, 1919/20, s. 37 ●; ● ref. Boží mlýny: O. Sch. (Schäfer), Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 399; A. Novák, Venkov 29. 7. 1919; Ktk, LidN 19. 9. 1919; K. H. (Hikl), Naše doba 27, 1919/20, s. 781; Č. J. (Jeřábek), MSlR 13, 1919/20, s. 138; Š. Jež, Cesta 2, 1919/20, s. 750; K. Sezima, Lumír 1921, s. 21 ●; ● ref. Jan Martin Šanda…: K. Fiala, A. P. (Procházka), MR 1919/20, sv. 35, s. 566; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 586; O. Sch. (Schäfer), Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 402; Š. Jež, Pramen 1920, s. 422 ●; J. Knap: J. V., Cesta 3, 1920/21, s. 442, 584, 663, 683, 744; ● ref. Osudy: J. Krecar, MR 1920/21, sv. 36, s. 281; Dr. M. N. (Novotný), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 394; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 110 (i ref. Mučenníci a Kniha z přírody) ●; ● ref. Kniha z přírody: J. V. Sedlák, Tribuna 23. 9. 1920; J. H. (Hora), RP 3. 10. 1920; K. Sezima, Lumír 1921, s. 204; A. Novák, Pramen 1921, s. 473 ●; ● ref. V polední stráni: J. H. (Hora), RP 7. 8. 1921, příl.; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 14. 8. 1921; J. O. N. (Novotný), LidN 24. 9. 1921; A. Vyskočil, Čes. revue 1921, s. 357; V. Martínek, Pramen 1921, s. 475; A. N. (Novák), Lumír 1922, s. 212 ●; J. Kopal: ref. Zubřany, Nové Čechy 6, 1922/23, s. 224; ● ref. Bažantnice…: F. Kupka, Cesta 5, 1922/23, s. 610; V. Brtník, Venkov 27. 1. 1923; F. S., PL 11. 2. 1923; K. Sezima, Lumír 1923, s. 341; J. V. Sedlák, Pramen 4, 1923/24, s. 88 (i ref. Lesáci a Zelené šero); M. (E. Masák), Archa 1925, s. 46 (i ref. Dražinovská hora) ●; ● ref. Zelené šero: A. N. (Novák), LidN 29. 3. 1923; J. Krejčí, Naše doba 31, 1923/24, s. 625 (i ref. Lesáci) ●; ● ref. Lesáci: V. Brtník, Venkov 5. 5. 1923; K. J. Beneš, Lit. listy 1, 1923/24, s. 56 ●; ● ref. Dražinovská hora: J. O. Novotný, Cesta 6, 1923/24, s. 354; K. Sezima, Lumír 1924, s. 523 (i ref. Vysoký sníh) ●; A. N. (Novák): ref. Chodsko pod Haltravou, LidN 2. 8. 1924; K. Hikl: J. V., Lit. rozhledy 9, 1924/25, s. 210, 245; ● ref. Chodské rebelie 1: -drb- (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 490; V. Brtník, Venkov 29. 3. 1924; A. Pražák, PL 25. 5. 1924 ●; ● ref. Selské povídky: drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 714; A. N. (Novák), LidN 30. 8. 1924 (i ref. Vysoký sníh) ●; ● ref. Svítání a svět: F. Götz, NO 25. 5. 1924; A. N. (Novák), Lumír 1924, s. 387 ●; ● ref. Vysoký sníh: kp., PL 19. 10. 1924; drb. (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 98; J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 537 (i ref. Selské povídky a Beranuc dvůr); B. Benešová, Tribuna 15. 2. 1925 ●; ● ref. Borovice: J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 809; J. Vodák, Čes. slovo 5. 8. 1925; B. Jedlička, LidN 6. 10. 1925; P. Fraenkl, NO

9. 10. 1925; M. (E. Masák), Archa 1925, s. 323; K. H. (Hikl), Naše doba 33, 1925/26, s. 57; -ach- (E. Vachek), Pramen 6, 1925/26, s. 72 (i ref. Beranuc dvůr a Boží mlýny) ●; ● ref. Beranuc dvůr: drb. (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 265; V. Brtník, Venkov 6. 2. 1925; K. Sezima, Lumír 1925, s. 301 (i ref. Boží mlýny) ●; A. Písařík: Literární tvorba J. V., Lit. rozhledy 9, 1924/25, s. 245; ● ref. Sebrané spisy: J. O. Novotný, Cesta 8, 1925/26, s. 148, 340, 419, 732; K. Sezima, Lumír 53, 1926/27, s. 312 ●; ● ref. Chromá liška…: J. O. Novotný, Cesta 8, 1925/26, s. 419; vz. (V. Zelinka), Zvon 26, 1925/26, s. 306 ●; ● ref. Zapomenuté údolí: J. O. Novotný, Cesta 9, 1926/27, s. 522; A. N. (Novák), LidN 7. 6. 1927; F. Götz, NO 13. 2. 1927 ●; ● ref. Divoženky: V. Brtník, Venkov 21. 1. 1927; A. N. (Novák), LidN 9. 2. 1927 ●; jv. (J. Vodák): ref. Toulky lesem a polem, Čes. slovo 2. 8. 1927; ● ref. Mládí: O. Šimek, Lit. svět 1, 1927/28, č. 17; J. V. Sedlák, Tribuna 11. 1. 1928 ●; ● ref. Nejsilnější vášeň: G. (F. Götz), NO 31. 1. 1928; A. N. (Novák), LidN 18. 3. 1928 (i ref. Mládí); vz. (V. Zelinka), Zvon 28, 1927/28, s. 406 ●; F. Roubík: Chodské rebelie a historická pravda, Brázda 1928, s. 6, 41, 74, 182, 266 (i sep.); ● ref. Chodsko: T. (H. Traub), Tribuna 23. 9. 1928; Dr. Rbk (Roubík), Nové Čechy 12, 1928/29, s. 135 ●; ● ref. Mniška: vz. (V. Zelinka), Zvon 29, 1928/29, s. 686; A. N. (Novák), LidN 14. 9. 1929; K. Sezima, Lumír 56, 1929/30, s. 125 ●; F. V. Suk: J. V. píše pro mládež, Lit. rozhledy 14, 1929/30, s. 44; ● ref. O myšce Hrabalce…: V. F. S. (Suk), Střední škola 10, 1929/30, s. 185; M. Majerová, Čin 2, 1930/31, s. 178 ●; V. Brtník: ref. Soumrak Hadlasuc rodu, Venkov 4. 1. 1930; K. Sezima in Masky a modely (1930, s. 100); ● ref. Madlenka z Pece: B. Jedlička, LidN 27. 11. 1930; drb. (J. Borecký), Zvon 31, 1930/31, s. 183 ●; ● ref. Zbytkový statek: V. Ryba, PL 4. 1. 1931; V. Brtník, Venkov 21. 1. 1931; vz. (V. Zelinka), Zvon 31, 1930/31, s. 278 ●; ● ref. Duše na horách: drb. (J. Borecký), Zvon 32, 1931/32, s. 222; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 3. 2. 1932 ●; ● ref. Zlatý klíček: F. V. Suk, Světozor 32, 1931/32, příl. s. 397; J. Hilgartner, tamtéž, s. 398; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 30. 9. 1932; M. M. (Majerová), Čin 4, 1932/33, s. 372 ●; -pa- (F. S. Procházka): ref. Balada o srdci, Zvon 32, 1931/32, s. 350; J. Vodák in sb. Básníci selství (1932, s. 125); ● ref. Otokar Březina…: A. N. (Novák), LidN 3. 11. 1932; P. Eisner, Prager Presse 6. 11. 1932; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 17. 11. 1932; K. (F. V. Krejčí), PL 11. 12. 1932; B. Slavík, RA 8, 1932/33, s. 52 ●; ● ref. Převrat: J. Thon, LidN 7. 10. 1933; a (J. Hora). Čes. slovo 8. 12. 1933 ●; ● ref. Slunečná ves: drb. (J. Borecký), Zvon 33, 1932/33, s. 432; jh (J. Hora), Čes. slovo 26. 2. 1933 ●; A. N. (Novák): ref. Pan důchodní, LidN 27. 3. 1934; ● ref. Vichřice: Hs. (M. Holas), RA 9, 1933/34, s. 101; drb. (J. Borecký), Zvon 34, 1933/34, s. 251 (i ref. Pan důchodní) ●; ● ref. Prokop Veliký: ill (A. Novák), LidN 11. 5. 1934; V. Brtník, Venkov 10. 6. 1934; G. (F. Götz), NO 22. 7. 1934; Z. Kalandra, Haló noviny 1934, č. 155; Líva, Střední škola 15, 1934/35, s. 46 ●; ● ref. Tajemný svět: K. Sezima, Lumír 61, 1934/35, s. 281; Btk. (V. Brtník), Venkov 13. 8. 1935; vbk. (V. Běhounek), PL 23. 12. 1935 ●; ● ref. Dílo věčnosti: K. Sezima, Lumír 61, 1934/35, s. 524; J. Šnobr, Čin 1935, s. 283; vbk. (V. Běhounek), PL 18. 9. 1935 ●; ● ref. Kvetoucí hloží: drb. (J. Borecký), Zvon 36, 1935/36, s. 209; F. X. Šalda, ŠZáp 8, 1935/36, s. 134 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a Z období Zápisníku 2 (1987); st- (J. Strnadel), Čin 1936, s. 29 ●; ● ref. Zrezivělý pluh: J. Strnadel, Čin 1936, s. 232; K. Polák, PL 23. 5. 1936 ●; R. Habřina in sb. Tváří k vesnici (1936, s. 101); ● ref. Vzpoura na vsi: Kc. (J. Kunc), Rozhledy 1936, s. 235; M. (E. Masák), Archa 1937, s. 47; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1937, s. 69 ●; ● ref. Bludiště: B. Jedlička, LidN 20. 12. 1937; drb. (J. Borecký), Zvon 38, 1937/38, s. 223; DE (J. Strnadel), Čin 1938, s. 172; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1938, s. 31 ●; B. Slavík: ref. Jan Herben, LidN 10. 11. 1938; ● k padesátinám: -btk- (V. Brtník), Zvon 39, 1938/39, s. 644; J. Knap, Venkov 9. 7. 1939; Ad. Veselý, LidN 9. 7. 1939 ●; ● ref. Boží lichva: kp. (K. Polák), Nár. práce 20. 7. 1939; B. Jedlička, LidN 16. 10. 1939; K. Sezima, Čteme 2, 1939/40, s. 62; J. Knap, Venkov 25. 7. 1940 ●; ● ref. Požehnaný den a Blázínkové: b (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1941, s. 84; V. T. (Tichý), Nár. práce 28. 5. 1941 ●; ft (F. Tichý): ref. Antonín Klášterský, LidN 18. 3. 1942 + (šifra V. T.) ref. Myslivcův rok (Léto, Podzim), Nár. práce 8. 5. 1943; ● ref. Odpusť nám naše viny: jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 52, 1945/46, s. 330; V. T. (Tichý), PL 9. 4. 1946 (venkov. vyd.) ●; jšk. (J. Š. Kvapil): ref. Jiří z Poděbrad, Naše doba 53, 1946/47, s. 88; ● ref. Hořela lípa: V. Tichý, Kulturní politika 2, 1946/47, s. 44 (i ref. Chodský černý týden a Chodský bílý týden); bh., Knihy a čtenáři 1947, s. 174 ●; vop. (J. Vopařil): ref. Chodský černý týden a Chodský bílý týden, NO 30. 5. 1947; J. Tomeček in J. V.: Toulky přírodou (1955); M. Fišerová in J. V.: Bažantnice a jiné obrázky z přírody (1955); ● ref. Prokop Veliký (1957): Z. Vavřík, LitN 1957, č. 33; -mi (M. Ivanov), Tvorba 1957, č. 37 ●; JU (A. Junger): ref. Ptačí svět, Přírodní vědy ve škole 1957, s. 288; V. Pazourek: ref. Toulky přírodou (1959), ZM 1959, s. 378; J. Vaníček in J. V.: Borovice (1958) + in J. V.: Dražinovská hora (upr. vyd. 1959); ● k sedmdesátinám: S. J. (Janoušek), LD 9. 7. 1959; J. Tomeček, HD 1959, s. 380; zV (Z. Vavřík), LitN 1959, č. 28 ●; ● nekrology: V. (Z. Vavřík), LitN 1961, č. 21; (sj) (S. Jaroš), LD 23. 5. 1961; B. V. Lohniský, M. Kaňák, Čes. zápas 1961, č. 22 ●; S. Bartůšková: J. V. a jeho beletrie o přírodě, ČLit 1970, s. 465 + in Česká přírodní beletrie dvacátých let, ČLit 1974, s. 66; F. D. B. (Bulánek-Dlouhán): J. V., milenec a básník lesa, LD 10. 7. 1979; D. Moldanová in J. V.: Borovice (1982); ● k 100. výr. nar.: (ra). (V. Viktora), Pravda 18. 7. 1989; S. Bartůšková, Lit. měsíčník 1989, č. 6 ●; D. Moldanová in J. V.: Boží mlýny (1990) a Soumrak Hadlasuc rodu (1990); Z. Hrbata in Kozinův Újezd, ČLit 1995, s. 5; J. Poláček: J. V., Veronica 1999, č. 4; F. Všetička. Román J. V. (Boží mlýny), Alternativa plus 2004, č. 1–2 → Možnosti Meleté (2005).

sb

Tadeáš **Vrba**

* 27. 1. 1879 *Újezd* u Plzně
† 3. 4. 1961 *Aš*

Básník sociální lyriky často baladicky traktované, autor časopisecky publikované literatury pro děti.

Vl. jm. Jan Mukenšnábl, psán též Jan Muckenšnábl, od 1919 užíval občanské jm. Jan Vrba. – Pocházel ze staré kovářské rodiny šířící v kraji socialistické myšlenky. 1894–98 studoval učitelský ústav v Plzni. Po maturitě vyučoval dva roky na obecné škole ve Spáleném Poříčí, potom do 1906 na obecné škole v Chrástu u Plzně. Po získání odborné způsobilosti (přírodopis, fyzika, matematika) vyučoval 1907–32 na měšťanské škole ve Starém Plzenci (1907 se oženil). Od 1932 byl ředitelem měšťanské školy v Plzni do počátku 1939, kdy odešel na odpočinek, který trávil ve Starém Plzenci. Přátelil se s K. Tomanem. Jeho dcerou je spisovatelka Alena V.

Obě V. útlé básnické sbírky jsou prodchnuty silným sociálním cítěním a láskou k rodnému kraji. Bezručovsky zlobné a národnostně vypjaté verše jsou prostoupeny lyrickým smutkem v prvotině *Kamení.* V lyrickoepických básních *Po svaté Anně* exponoval V. tragiku individuálního i národního osudu baladickou formou do dramat opuštěných žen a dětí i do utrpení vojáků za 1. světové války. Jeho četné verše a prózy pro děti zůstaly roztroušeny po časopisech.

PSEUDONYMY: Adam Háj, J. Hrubý (Písecké listy), J. Ouvecký, J. Vrbata. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1905); Červen (Plzeň 1908); Čes. demokracie; Čes. slovo, i příl. Slovíčko (1929–32, 1935); Čes. deník (Plzeň, FF); Kramerius (Rokycany); Lid. noviny (1928); Májový list (1907); Malý čtenář (1905–08, 1927–29); Mladá stráž (Plzeň, literatura pro ml.); Moderní žena; Nár. listy (1918); Nová doba (Plzeň); Písecké listy; Plzeňský kraj; Pokroková revue (1905–07); Rozkvět; Samostatnost (1906); Vzlet (Plzeň 1917, 1919); Zlatá Praha (1908–10, 1913–14); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Kamení (BB b. d., 1904); Po svaté Anně (BB 1930). ▮

LITERATURA: ● ref. Kamení: -yer., NL 26. 8. 1904 → Plzeňské rozhledy 1904, č. 31; L- (J. Lier), Zvon 5, 1904/05, s. 46; an., Čas 8. 1. 1905 ●; ● ref. Po svaté Anně: F. W. (Wenig), Čes. směr (Plzeň) 5. 10. 1930; -as (M. Holas), RA 6, 1930/31, s. 360; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 389 ●; A. Vrbová: Nejstarší západočeský básník, Plzeňsko 1997, s. 29; an. in Zapomenutí, LitN 1998, č. 43; V. Färber in Pěší zóna 2002, č. 11.

sb

Vladimír **Vrba**

* 21. 5. 1876 *Příbram*
† 15. 5. 1941 *Praha*

Autor reflexivní lyriky se sociální a didaktickou tendencí, prozaik, publicista.

Syn železničního úředníka. V rodišti V. navštěvoval obecnou školu a od 1886 gymnázium (5. třídu opakoval, mat. 1895). Poté nastoupil zaměstnání u dráhy (1900 se oženil poprvé, 1930 podruhé), nejprve působil do 1903 ve funkci adjunkta a asistenta v Lounech a ve Veselí-Mezimostí, později byl železničním úředníkem v Táboře; 1908 se přestěhoval do Prahy. Za první republiky (od 1919) pracoval na ministerstvu železnic, zhruba v polovině 30. let jako vrchní inspektor drah odešel do výslužby. Byl socialisticky orientován (1904 vstoupil do sociálnědemokratické strany, 1907 vystoupil z římskokatolické církve), angažoval se v Českosl. svazu všeúřednickém (od 1918 členem). V železničářských kruzích byl znám jako zkušený organizátor, o problémech na železnici přednášel i v rozhlase. Zasloužil se 1921 o 1. dělnickou olympiádu jako předseda jejího dopravního odboru; jeho proslovy byly recitovány na dělnických večírcích. Ve 20. letech se stal členem sdružení bezkonfesijních Obroda, kde vystupoval proti vyučování náboženství ve školách.

V prvních nerozsáhlých básnických knížkách (*Bez nároků, Rozváté listy*), vyznačujících se popisným, pravidelně rýmovaným veršem, V. podával skeptické reflexe všednodennosti, v nichž dominovalo zejména téma milostné deziluze. Ve sbírce *Naděje a rezignace* převážily monotónně artikulované motivy předčasného stárnutí (častý paralelismus pohybu lidského života a přírodního uvadání), životní prohry a melancholie. Kritický tón a ironické glosování V. rozvinul v reflexivních didaktizujících básních (*Teze dneška, My*) usilujících poukázat na zvrácenost současné společnosti i na její pokryteckou morálku a frázovitost. I přes snahu navázat zejména racionální skepsí a polemičností na lyriku J. S. Machara zůstala jeho básnická tvorba u pouhé popisnosti, deklarativ-

nosti a didaxe. Schematicky podané příběhy milostných zklamání ústící v happy end vycházely z V. znalosti prostředí železnice (*Dvě novelky*); v drobných prozaických moralitách (*Jak může člověk býti spokojen?*) se na příliš průhledných příkladech lidských osudů pokusil zobrazit polaritu věčné lidské touhy a nemožnosti dosáhnout uspokojení. Zejména ve 20. letech V. publikoval příležitostně v novinách a v časopisech drobné prózy, črty, fejetony, anekdoty a občasné recenze o literatuře (Dělnická osvěta), rovněž články o postavení úředníka v nové republice.

ŠIFRY: -rb-, V. V. (vesměs Dělnická osvěta). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akademie (1924); Časopis Spolku čes. úředníků železničních; Dělnická osvěta (1921–27); Dobrá kopa; Kopřivy; Právo lidu (1910–11, 1921–26, i příl. Dělnická besídka a Večerník PL); Rašple (Brno); Rudé květy (1906, 1910); Úřednické rozhledy (1918–26); Veřejný zaměstnanec (1927–29, an. příspěvky); rovněž v regionálních a odborných (železničářských) periodikách. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Bez nároků (BB 1900); Rozváté listy (BB 1901); Dvě novelky (PP 1903); Naděje a rezignace (BB 1903); Teze dneška (BB 1903); My (BB 1905); Jak může člověk býti spokojen? (PP 1905). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Úřednické rozhledy (25. 8. 1924 – prosinec 1926), Veřejný zaměstnanec (10. 1. 1927 – 1. 3. 1929). ▮

LITERATURA: L.: ref. Naděje a rezignace, Zvon 3, 1902/03, s. 699 + ref. Teze dneška, Zvon 4, 1903/04, s. 14; R. I. (Illový): k šedesátinám, PL 21. 5. 1936; -y.: nekrolog, Nár. práce 23. 5. 1941.

vfr

Viktorin **Vrbenský**

* 1580 *Týn nad Vltavou*
† 2., nebo 4. 3. 1622 *Dobrovice* u Mladé Boleslavi

Luteránský duchovní, humanistický básník, útočný náboženský polemik a autor náboženskovzdělavatelných spisů.

Psal se i Verbenius, Werbenius, Verbensky, Wrbenus, Vltavotýnský, Muldatineus. Někdy býval chybně uváděn rok úmrtí 1630 (Žitava). – Syn radního písaře a posléze primase v Týně n. Vltavou. Školu navštěvoval nejprve v rodišti, poté v Klatovech, Pelhřimově, Německém Brodě a Lounech. 1601 byl přijat na pražskou akademii; bakalářem se stal 1603, mistrem svobodných umění v roce následujícím. Již během studií působil jako učitel, od 1603 byl správcem školy u Sv. Štěpána na Novém Městě pražském, 1604–06 správcem škol Hradce Králové. 1606 přijal ve Wittenbergu kněžskou ordinaci; měl se stát duchovním správcem v Novém Městě n. Metují, ale nakonec získal místo děkana v Náchodě. 1606 se oženil; V. sňatek oslavili jeho přátelé (J. Campanus Vodňanský, V. učitel M. Troilus, V. žák A. Volfius, P. Cruciger aj.) vydáním sborníku In honorem clarissimi viri d. M. Viktorini Wrbensky Muldatynaei… (další sborník na počest V. byl vytištěn 1619). Od 1609 V. působil jako děkan v Písku, od 1612 v Německém Brodě. 1619 byl ustanoven duchovním správcem u Sv. Mikuláše na Starém Městě pražském a t. r. zvolen přísedícím konzistoře podobojí. Po Bílé hoře byl jako jeden z prvních nekatolických kněží perzekvován, svou faru musel opustit již v únoru 1621. V dubnu 1621 se s J. Šultysem neúspěšně pokusil intervenovat v Drážďanech u saského kurfiřta ve prospěch pražské utrakvistické akademie, za což se po návratu oba museli zodpovídat u místodržícího P. Michny. V. byl jedním z duchovních, kteří poskytli poslední duchovní útěchu odsouzeným předákům českého stavovského povstání v předvečer jejich popravy. Poté, co byl patentem z prosince 1621 vypovězen z českých zemí, se skrýval u Henyka z Valdštejna na Dobrovici. Na V. smrt reagovali jeho přátelé vydáním sborníku Fama posthuma M. Victorini Wrbeni…, do něhož byly vedle V. životopisu, sepsaného S. Martiniem z Dražova, a výběru z V. korespondence zařazeny verše 15 autorů včetně V. syna Ondřeje (* 1608 nebo 1609). Do žitavského exilu odešla vdova Kateřina s dcerou Ludmilou.

Podle svědectví současníků V. výborně ovládal klasické jazyky, jeho latinská příležitostná poezie však nepřesáhla dobový průměr. Česky psané verše se dochovaly pouze v rukopisné podobě (t. č. v Městském muzeu a galerii v Dačicích). V. českojazyčná literární produkce je převážně určena k náboženskovzdělavatelným účelům. Ve své polemické tvorbě se V. prezentoval jako nesmlouvavý obhájce luteránství. Již názvem spisu *Konfesí česká, pravá augšpurská…*, v němž jednotlivé články České konfese přeformuloval do podoby otázek a odpovědí, demonstroval své přesvědčení o totožnosti České konfese s augšpurským (tj. luteránským) vyznáním. V předmluvě díla učinil několik nepřímých výpadů proti jednotě bratrské, zvláště proti její kalvínské orientaci. Na to reagoval

M. Borbonius z Borbenheimu tím, že do titulu a předmluvy jednoho z exemplářů Konfesí dopsal dehonestující glosy. Opoznámkovaná kniha se dostala V. do rukou a ten do týdne odpověděl ve stejném duchu tištěnou replikou *Obrana Konfesí české, pravé aušpurské…* Podle Obrany M. Samuele Martiniusa z Dražova… se V. polemická činnost neomezila pouze na tento případ, žádná další polemika se však nedochovala. Dále V. vytvářel synoptické přehledy, jejichž cílem bylo poskytnout rychlou orientaci v biblickém textu. Napsal též podrobnou relaci o poslední noci odsouzených vůdců českého stavovského odboje a jejich popravě na Staroměstském nám.; zařadil ji P. Skála ze Zhoře do své Historie církevní (vyd. s tit. Historie česká…). Pro V. literární tvorbu je charakteristické preferování mimoliterárních zřetelů na úkor literárních ambicí. – Podle J. Felina přeložil též do latiny Českou konfesi a nechal ji vytisknout 1614 ve Frankfurtu n. M.

PŘÍSPĚVKY *in:* 26 převážně příležitostných latinských sborníků (viz Rukověť humanistického básnictví 5, 1982, s. 544). ▮ KNIŽNĚ. *Náboženskovzdělavatelné práce:* Synopseis aneb Tabule, jak summovní, tak po částkách čtení vejročních… (1606); Nové léto totiž Nového krále, Immanuele, Krista Ježíše vtělení, početí a narození… od tří evangelistů… sepsané (1609); Konfesí česká, pravá augšpurská… (1614); Harmonia evangelistarum, totiž Krátké a světlé spisů čtyř evangelistů… rozebrání (1614); Kázaní pohřební nad tělem… Johanny Daubravnické… (1614, výt. nezjišt.); Obrana Konfesí české, pravé aušpurské… (1615); Sněm nynyvitský k oznámení hněvu Božího skrze Jonáše proroka… svolaný… (1615); Vzáctného… poručení od Krista Pána služebníkům věrným… (1616); Výklad listu Kristova od evangelisty jeho svatého Jana… (1616); Cheiragógia Biblica aneb Summovní vejtah kněh Biblí svaté… (b. d., před 1618, výt. nezjišt.); Biblí svaté knihy Starého i Nového zákona… rozebrání (1618); Příchod Krista Pána na vykoupení lidského pokolení… (1619); Historia o umučení… Ježíše Krista… (b. d., 1. pol. 17. stol.); – posmrtně: Výklad listu Kristového od sv. Jana do Laodycee poslaného… (Perno 1630, ed. S. Martinius z Dražova). – *Překlad:* Confessio Bohemica, vera Augustana… (1620, do lat.). ▮ EDICE: P. Skála ze Zhoře: Historie česká od r. 1602 do r. 1623 5 (1870, s. 127; ed. K. Tieftrunk). ▮

BIBLIOGRAFIE. J. Jireček in Rukověť 2 (1876); Knihopis č. 1597, 1598, 16 675 – 16 687; in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982); B. Wižďálková in Příspěvky ke Knihopisu. Konkordance Koniášových Klíčů, Indexu, Jungmanna a Knihopisu (1988, s. 641); J. Linda, A. Stich, A. Fidlerová, M. Šulcková a kol. in Repertorium rukopisů 17. a 18. století z muzejních sbírek v Čechách 1 (1999, s. 332). ▮ LITERATURA: A. Rybička: Něco k starší bibliografii české (mj. o rkp. pohřebního kázání nad J. F. Hoffmannem), ČČM 1860, s. 507; J. Jireček: Literatura exulantův českých, ČČM 1874, s. 190; J. K. Hraše in Dějiny Náchoda 1 (1895); F. Hrejsa in Česká konfese, její vznik, podstata a dějiny (1912); A. Truhlář: Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii, ČČM 1913, s. 301; J. Dobiáš in Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí 3, sv. 2 (1954); J. Martínek: Souborná vydání exulantských spisů Samuela Martinia z Dražova, Zprávy Jednoty klasických filologů 1966, s. 15; in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982, s. 544).

mšk

Stanislav **Vrbík** viz Jindřich Maria **Slavík**

Alena **Vrbová**

* 3. 10. 1919 *Starý Plzenec* u Plzně
† 17. 3. 2004 *Praha*

Básnířka a prozaička, autorka přírodní, dojmové a reflexivní lyriky, povídek z pohraničí, romanticky fabulovaných próz s tematikou citového života žen a dokumentárně podložených historických románů, překladatelka, publicistka.

Roz. Alena Liberta V. – Dcera spisovatele Tadeáše V. Po maturitě na dívčím reálném gymnáziu v Plzni (1938) studovala až do uzavření vysokých škol literární historii na pražské filoz. fakultě. 1942–44 byla pomocnou vědeckou silou v ČAVU (práce na bibliografii J. Vodáka). 1944 absolvovala ošetřovatelský kurs a jako dětská sestra pracovala v nemocnici pro ochranu matek a dětí v Praze. Po válce dokončila filoz. fakultu (PhDr. 1946 prací *Český román ve vývoji bipolárním* u A. Pražáka a J. Dolanského) a ještě před promocí začala studovat na lékařské fakultě pražské univerzity (MUDr. 1951). Byla lázeňskou lékařkou (od 1964 primářkou) v Mariánských Lázních. Získala neurologickou, balneologickou a rehabilitační odbornost a zúčastnila se řady mezinárodních setkání a kongresů (kromě evropských zemí také v Egyptě, Indii, USA aj.). 1977 odešla do důchodu a nadále se věnovala jen literatuře. 1962–68 byla předsedkyní plzeňské odbočky Svazu českosl. spisovatelů a 1970–72 členkou přípravného výboru „normalizačního“ Svazu čes. spisovatelů.

V. vyšla z okruhu Studentského časopisu a Mladé kultury. Její poezii charakterizuje snaha o harmonizaci protikladných postojů a tendencí: citu a vůle, smyslovosti a reflexivnosti, domova a světa, okouzlení z proměn života a touhy po spočinutí. V prvních sbírkách (*Řeka na cestách, Svár*) se abstraktivizující vlivy valéryovské a rilkovské spojovaly s vypjatým úsilím o eufonii a bohatou metaforičnost. Již v prvotině hrály ústřední roli obrazy vody a jejích proměn v přírodním koloběhu. Motivy vody a moře (spolu s motivem krve) se poté stávaly pro její poezii určujícími: symbolizují energii, prudkost a nepoddajnost v přírodě i lidském životě (*Do krve, Sondy a písně*). Zásadní význam má také emblém Antigony, vyjadřující etiku ženské věrnosti a obětavosti (*Antigony*). Většina sbírek shrnuje bez výraznějšího kompozičního záměru produkci určitého období. Převažuje přírodní a reflexivní lyrika, tematickými dominantami jsou dojmy z cest do zahraničí a životní rekapitulace a vyznání. Od 70. let se častěji objevuje básnický komentář k politickému dění a k vývoji civilizace (*Blýskání na časy*); myšlenkovou oporu přitom autorka nejednou nachází v českých dějinách (*Odkud přichází hudba, Čarodějný čas*). – Jako prozaička začínala V. ambiciózním, ale křečovitým formálním experimentem (*My dva*). Po delší odmlce se její prozaická tvorba rozběhla dvěma směry. V konfliktních příbězích lidí z pohraničí (*Drsné povídky, Ostnaté povídky, Až na západní hranici*) využila především svých životních zkušeností a pozorování. V prózách z lázeňského prostředí (*Znova v Monte Rose*) a inspirovaných cestami do ciziny (*Benátská, Odlet do Madrásu, Všechny krásy světa, Indiánské léto*) se naopak prosadila tendence k romantické fabulaci kombinované s propagandistickou tezovitostí. Psychologicky vratké historie po letech ožívajících milostných citů mezi lidmi odlišných světonázorových stanovisek přitom kontrastují s vnímavým postižením exotického koloritu dějišť. Od poloviny 70. let se V. věnovala historickým námětům (*V erbu lvice*). Kromě snahy po sebeutvrzení (analogie léčitelského působení sv. Zdislavy a autorčiny profese) ji k nim přivedl i zájem o rodopis starých českých šlechtických rodů: Lemberků, Slavatů, Vršovců. V. vyzvedá motivy charakterové pevnosti a nepoddajnosti, usiluje o propojení všedních lidských osudů s rovinou historických zvratů na evropské scéně a pokouší se o prózu ozvláštněnou užitím archaismů a monumentalizujících prostředků. Trilogie zahrnující vývoj české společnosti od pobělohorských exekucí až po triumf národního obrození (*Když kohout dozpíval, Pod kardinálskou pečetí, Rašení*) je pojata jako důkladná (a archivními poznatky zatížená) kronika s množstvím epizod a dějově rovnocenných postav. Prózy lokalizované do vzdálenější minulosti (*Anna Lemberková sudička, Nás nevyvrátí z kořene*) jsou naproti tomu koncipovány s větší epickou volností a uplatňují se v nich opět i motivy romantizující. Návratem k nedávné minulosti je novela psaná v 90. letech *Lásky nebeské*, jež spojila komorní příběh znovuprožívaného platonického vztahu z mládí s širším záběrem hrdinčina „retročasu" i společenských poměrů v uplynulém půlstoletí. Pro rozhlas V. napsala hru Cesta na Venuši (1976) a upravila svou prvotinu (1941).

PŘÍSPĚVKY *in:* ant. Básníci na cestách (1978); Básnický almanach (od 1953); Básnický almanach Klubu přátel poezie (1973); Blok (1947–48); Czechoslovak Life (1973); Českosl. voják (1972, 1979); alm. Doteky země (1977); Eva (1935–45); Haló noviny (od 1994, i příl. Obrys–Kmen); Hlas revoluce (1965, 1980); Host do domu (1960); sb. Chvála slova (1940); ant. Kantáta pro dvanáct hlasů (1976); Kmen (1988–89); Knižní novinky (1957); Kulturní tvorba (1968); Květy (1964); Lid. noviny (od 1940); Lid. kalendář (1962); Listy starohradské kroniky (Staré Hrady 2000); Lit. měsíčník (1972–89, BB, PP, črty); Lit. noviny (1959–63); Lit. noviny (1993); Lit. revue (1990); Magazín Co vás zajímá (1974); sb. Mariánské Lázně – prameny, dějiny, lidé (1958); Mladá kultura (1935–38); Na druhém břehu. Sborník členů Unie čes. spisovatelů (Říčany 2002); Naše rodina (1976); Nová svoboda (Ostrava 1972); Nové knihy (1974); Nový život (1957); O knihách a autorech (od 1979); ant. Píseň o rodné zemi (1975); Plamen (1961–63); Plzeňsko; Práce (1977, 1987–89); sb. Práce zpívá (1949); Pravda (Plzeň, od 1964); Průboj (Ústí n. Lab. 1979); Rodina a škola (1975); Rovnost (1975); Rudé právo (od 1959); ant. Sborový zpěv (1975); Slovenské pohľady (Bratislava 1985); Slovesná věda (1951); Socialističeskaja Čechoslovakija (1973); alm. Souhvězdí Aurory (1977); Stráž míru (Karlovy Vary 1958); Studentský časopis (1935–42, BB, články, polemiky); Svět práce (1969–76); Svět socialismu (1971); Svob. slovo (1971, 1975, 1979, 1995); sb. The Use of Reflex Mechanisms in Reeducation of Mobility (1969, medicínský přísp.); sb. Tobě, Ostravo (1978); Tschechoslowakisches Leben (1973); Tvar (1990); Tvorba (1970–87, i příl. Kmen); Týdeník českosl. televize (1979); Vita cecoslovacca (1973); Vlasta (1978, 1982); Výběr (1979); ant. Vzhůru do vesmí-

ru (1960); Zpravodaj Výboru nár. kultury (od 1995). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Matička země (pohádka, b. d., 1931, podp. Alenka Vrbová; 1991 s tit. Maminka země); Řeka na cestách (BB 1942); My dva (P 1944); Svár (BB 1946); Do krve (BB 1957); Červený listář (BB 1960); Sondy a písně (BB 1963); Drsné povídky (1964); Dálkové povídky (1967); Milostná (BB 1968); Antigony (BB 1969); Znova v Monte Rose (R 1971); Ostnaté povídky (1972); Blýskání na časy (BB 1974); Benátská (R 1975); Odkud přichází hudba (BB 1976); V erbu lvice (R 1977); Království u Lesního pramene (P pro ml., 1977); Odlet do Madrásu (R 1978); Všechny krásy světa (PP 1979); Až na západní hranici (PP 1979); Když kohout dozpíval (R 1981, 1. d. trilogie); Pod kardinálskou pečetí (R 1983, 2. d. trilogie); Cestou necestou (BB 1984); Rašení (R 1985, 3. d. trilogie); Indiánské léto (R 1986); Čarodějný čas (BB 1988); Průhled z Pohořelce (PP 1988); Anna Lemberková sudička (R 1992); Nás nevyvrátí z kořene (P 1995); Fontána di Trevi (B 1999, napsána 1961); Lásky nebeské (P 2000). – *Překlady:* Jitro přichází (ant. poezie NDR, 1973, s jinými); Země se sněžnou čelenkou (ant. moderní hindské poezie, 1975, s P. Šrutem a J. Žáčkem). – *Výbory:* Z čista jasna (PP 1973, ed. autorka); Utajené bitvy (BB 1979, z knižně netištěných BB, ed. M. Blahynka); Básně (1981, ed. E. Lukeš). ▮ REDIGOVALA *sborníky:* Chvála slova (b. d., 1940, s J. Šedivým a J. Kopeckým), Mariánské Lázně – prameny, dějiny, lidé (1958). ▮

LITERATURA: A. V. (1979, jubilejní tisk nakl. Českosl. spisovatel se statí M. Blahynky a soupisem knižního díla). ▮ ● ref. Řeka na cestách: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 49, 1941/42, s. 439; J. Heyduk, LidN 12. 4. 1942, příl.; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 17. 4. 1942; J. Nečas, Čteme 1942, s. 103; J. P. (Pilař), Venkov 13. 6. 1942; V. Černý, KM 1942, s. 90; J. Červinka, Řád 1942, s. 320 ●; ● ref. My dva: K. M. (Milotová), Venkov 6. 8. 1944; J. Machoň, LidN 7. 8. 1944; K. P. (Polák), Nár. práce 24. 9. 1944 ●; ● ref. Svár: A. M. Píša, Kytice 2, 1946/47, s. 138; Zd. R. (Rotrekl), Akord 13, 1946/47, s. 231; jm (J. Machoň), Svob. noviny 14. 1. 1947; J. Červinka, Svob. slovo 2. 3. 1947; J. Pistorius, KM 1947, s. 84 ●; ● ref. Do krve: M. Heřman, Večerní Praha 1. 11. 1957; A. Linke, Mladá fronta 29. 11. 1957; J. Opelík, Kultura 1958, č. 12; M. Červenka, LitN 1958, č. 14 ●; ● ref. Červený listář: J. Mourková, Plamen 1960, č. 10; J. Petrmichl, Tvorba 1960, č. 45; A. Jelínek, RP 11. 11. 1960; M. Červenka, LitN 1961, č. 3 ●; ● ref. Sondy a písně: F. Vrba, LitN 1963, č. 25; S. Daníčková, Svob. slovo 3. 8. 1963; M. Petříček, HD 1963, č. 7; M. Vacík, RP 11. 9. 1963; O. Rafaj, Červený květ 1963, č. 7 ●; ● ref. Drsné povídky: M. Petříček, Nové knihy 1964, č. 18; V. Poppová, RP 26. 6. 1964; A. Haman, Plamen 1964, č. 7; V. Kocourek, LitN 1964, č. 37; P. Blažíček, HD 1964, č. 9; R. Vlach, Demokracie v exilu (Mnichov) 1965, duben ●; ● ref. Dálkové povídky: F. Fabian, Pravda (Plzeň) 13. 10. 1967; M. B. (Blahynka), Kulturní tvorba 1967, č. 46; h. h. (H. Hrzalová), Impuls 1967, č. 10; M. Nyklová, Večerní Praha 10. 11. 1967; Z. Kožmín, HD 1968, č. 3 ●; J. Soukup: I literatura může být lékem (rozhovor), Pravda (Plzeň) 26. 7. 1969, příl.; ● ref. Milostná: A. Bartušek, Plamen 1969, č. 4; V. Justl, Arch 1969, s. 62 ●; ● ref. Antigony: fs. (F. Soldan), Tvorba 1970, č. 4; pk. (P. Kovařík), Svob. slovo 5. 2. 1970 ●; J. Träger: Mezi literaturou a vědou (rozhovor), Svob. slovo 23. 1. 1971; ● ref. Znova v Monte Rose: M. S. (Staňková), Nové knihy 1971, č. 50; (šb). (J. Škrábek), LD 14. 1. 1972; (mn) (M. Nyklová), Zeměd. noviny 24. 1. 1972; H. Hrzalová, RP 15. 2. 1972; F. Soldan, Tvorba 1972, č. 11 ●; Z. Frýbová: Setkání s A. V. (rozhovor), Mladá fronta 11. 2. 1972; Z. Redlová: Indie pohledem české básnířky (rozhovor), Českosl. voják 1972, č. 17; ● ref. Ostnaté povídky: M. S. (Staňková), Nové knihy 1972, č. 39; Š. Vlašín, Tvorba 1972, č. 46 → Ve škole života (1980); (iz) (I. Zítková), Zeměd. noviny 28. 10. 1972; J. Klapuch, Nová svoboda (Ostrava) 2. 11. 1972; (rsk). (M. Borský), Práce 22. 11. 1972 ●; J. Glückselig: Včerejšky a dnešky A. V. (životopis, Rp), Zápisník 1973, č. 11; ● ref. Z čista jasna: Nk (V. M. Nejtek), Nové knihy 1973, č. 22; (rsk) (M. Borský), Práce 13. 6. 1973; (-ra) (V. Macura), Zeměd. noviny 23. 6. 1973; V. Vodák (M. Vacík), LD 10. 8. 1973; M. Blahynka, Tvorba 1974, č. 5 → Denní chléb (1978) ●; ● ref. Blýskání na časy: V. Vodák (M. Vacík), LD 14. 12. 1974; J. Peterka, Tvorba 1975, č. 1; J. Nejedlá, Lit. měsíčník 1975, č. 2 ●; J. Vopařil: Básnířka s neurologickým kladívkem (rozhovor), Svob. slovo 17. 5. 1975; ● ref. Benátská: M. S. (Staňková), O knihách a autorech 1975, jaro; H. Hrzalová, RP 22. 7. 1975; V. Linhartová, Rovnost 18. 9. 1975; V. Vodák (M. Vacík), LD 12. 3. 1976; M. Blahynka, Tvorba 1976, č. 22 ●; ● ref. Odkud přichází hudba: M. Blahynka, Tvorba 1977, č. 18; J. Rumler, Lit. měsíčník 1977, č. 4; J. Pavelka, Rovnost 18. 8. 1977 ●; ● ref. V erbu lvice: M. S. (Staňková), Nové knihy 1978, č. 4; V. Macura, Zeměd. noviny 7. 3. 1978; J. Hájková, Svob. slovo 9. 3. 1978; iz (I. Zítková), Tvorba 1978, č. 13; V. Vodák (M. Vacík) LD 5. 4. 1978; A. Hájková, Lit. měsíčník 1978, č. 5; B. Dokoupil, Rovnost 6. 6. 1978; J. Lebeda, Katol. noviny 1978, č. 33 ●; ● k šedesátinám: M. Blahynka, Lit. měsíčník 1979, č. 8; J. Vopařil, Svob. slovo 2. 10. 1979 (s rozhovorem) ●; M. Blahynka in A. V.: Utajené bitvy (1979); ● ref. Odlet do Madrásu: J. Heřtová, RP 4. 6. 1979; D. Vlašínová, Rovnost 19. 7. 1979; M. Blahynka, Tvorba 1979, č. 38; J. Hrabák, Lit. měsíčník 1979, č. 6 (i ref. Všechny krásy světa) ●; ● ref. Všechny krásy světa: J. Hájková, Svob. slovo 4. 5. 1979; (MZ) (M. Zahrádka), Nová svoboda (Ostrava) 19. 5. 1979 ●; ● ref. Až na západní hranici: -ra (V. Viktora), Nové knihy 1979, č. 40; M. Blahynka, Lit. měsíčník 1980, č. 5 ●; ● ref. Utajené bitvy: I. Zítková, Mladá fronta 19. 2. 1980; Š. Vlašín, Rovnost 3. 6. 1980; J. Polák, Lit. měsíčník 1980, č. 6; fsch (F. Schildberger), Tvorba 1980, č. 28 ●; R. Tognerová: A. V. (rozhovor), O knihách a autorech 1980, jaro; E. Lukeš in A. V.: Básně (1981); ● ref. Když kohout dozpíval: B. Dokoupil,

Rovnost 27. 8. 1981; D. Moldanová, Lit. měsíčník 1981, č. 9; M. Veselá, Práce 30. 9. 1981; H. Hrzalová, RP 23. 11. 1981; V. Vodák (M. Vacík), LD 15. 10. 1982; Š. Vlašín, Nové knihy 1982, č. 44 → Na přelomu desetiletí (1985) ●; ● ref. Pod kardinálskou pečetí: V. Heger, Rovnost 14. 12. 1983; P. Nový, Zeměd. noviny 17. 1. 1984; P. Janoušek, Tvorba 1984, č. 10, příl. Kmen; Š. Vlašín, Brněnský večerník 28. 5. 1984; J. Hrabák, Lit. měsíčník 1984, č. 6 ●; ● ref. Cestou necestou: A. Mikulášek, Rovnost 24. 1. 1985; fsch (F. Schildberger), Tvorba 1985, č. 19, příl. Kmen ●; ● ref. Rašení: V. Heger, Rovnost 20. 2. 1986; V. Píša, RP 11. 3. 1986; D. Moldanová, Lit. měsíčník 1986, č. 7; J. Mourková, Tvorba 1986, č. 11, příl. Kmen ●; ● ref. Indiánské léto: Š. Vlašín, Kulturní práce 1987, č. 14 → Léta zrání (1989); J. Mourková, Tvorba 1987, č. 24, příl. Kmen; M. Březnovská, T 87, č. 7 ●; M. Blahynka in A. V.: Když kohout dozpíval (1987) + in A. V.: Pod kardinálskou pečetí (1988) + in A. V.: Rašení (1989); A. Dvořák: ref. Průhled z Pohořelce, Čarodějný čas, Kmen 1989, č. 6; G. Francl: ref. V erbu lvice (1989), LD 28. 7. 1989; M. Pokorný: k sedmdesátinám, Kmen 1989, č. 39; ● ref. Anna Lemberková sudička: el., Haló noviny 18. 8. 1992; M. Petříček, Nové knihy 1992, č. 35 ●; (hh) (H. Hrzalová): k pětasedmdesátinám, Haló noviny 3. 10. 1994; J. Vacková: Zdislava na filmovém plátně (rozhovor), Haló noviny 30. 11. 1994; ● k osmdesátinám: P. Burian (rozhovor), Haló noviny 6. 10. 1999; vl (Š. Vlašín), Naše pravda 1999, č. 37 ●; A. Mikulášek: ref. Fontána di Trevi, Obrys–Kmen 1999, č. 35; I. Zítková: ref. Lásky nebeské, Nové knihy 2000, č. 32; ● nekrology: red., Plž 2004, č. 6; an., Dokořán 2004, č. 30; J. Hrubý, Plž 2004, č. 10; H. Hrzalová, Haló noviny 17. 9. 2004, příl. Obrys–Kmen, č. 38 ●; J. Vacková: Májová výzva A. V., Haló noviny 8. 10. 2004.

bd

Běla **Vrbová-Pavlousková**

* 19. 9. 1896 *Mladá Boleslav*

Překladatelka především dobrodružných i rodinných románů a detektivních próz z angličtiny a francouzštiny.

Roz. Pavlousková, provd. Vrbová, většinou užívala obě příjmení, někdy pouze Vrbová. – Dcera advokáta (po 1918 rady Nejvyššího správního soudu v Praze) působícího v Jičíně a pak Kralupech n. Vltavou; rodinné prostředí podporovalo její hudební a malířské nadání i literární sklony. Vychodila obecnou a měšťanskou školu v Kralupech n. Vltavou, pak od 4. třídy dívčí lyceum na Král. Vinohradech v Praze (mat. 1913). Studovala především francouzštinu (mj. u lektora pražské univerzity L. Fellera), angličtinu a němčinu (též italštinu, srbochorvatštinu, polštinu, ruštinu a hindustánštinu); zkoušku z francouzštiny složila 1916 na pražské filoz. fakultě a 1917 před zkušební komisí pro obecné a měšťanské školy. Věnovala se také studiu malby (soukromě od 1910 u J. Holuba, 1918–19 též u R. Vejrycha) a hudby (hru na klavír u J. A. Mikeše, V. Štěpána, A. Pokorného, dějiny hudby u Z. Nejedlého, harmonii u O. Jeremiáše, V. Nováka); 1919 složila před státní komisí zkoušku pro učitele hudby. Později vyučovala hře na klavír a jazykům, nejdříve soukromě, později v Osvětové besedě v Praze-Žižkově. 1920 se provdala, 1922 se jí narodila dcera Běla, 1926 se rozvedla. Cestovala po Anglii, Francii, Jugoslávii, Švýcarsku, Itálii, Rakousku. Byla členkou několika spolků (Klub přátel jazyka českého, Literárněhistorická společnost, Syndikát čes. spisovatelů aj.). Psala lektorské posudky pro pražská nakladatelství. Bydlela v Praze.

Už v deseti letech z otcova podnětu přeložila některé pohádky bratří Grimmů. Později přispívala do různých časopisů a od počátku 20. let se marně snažila uspět se svými překlady v nakladatelstvích (P. Loti, L. Zuccoli aj.). Vedena poptávkou vydavatelů začala překládat (a od konce 20. let i opakovaně vydávat) detektivní prózy (E. Wallace, S. Rohmer, S. S. Van Dine, A. Christie aj.) a dobrodružné romány, často z exotického prostředí a s výraznými partiemi přírodního líčení (O. Binns, J. Hilton, S. A. Seltzer). V překladatelské obci se posléze etablovala jednak překlady klasické literatury (V. Hugo), jednak překlady romantických příběhů (P. Benoît, G. Bristowová, L. Bromfield, A. T. Hobartová, E. Orczyová) nebo i podílem na překladech rozměrných románových cyklů, zpravidla rodinných ság (J. de Lacretelle: Rod Darembertů, M. de La Roche: Jalna), líčících na psychologickém základě zápas silné ženy se společenskými konvencemi, úpadek hodnot a rozpad řádu. Pokud byl v recenzích přeložených děl zmíněn její překlad, pak byl zpravidla hodnocen jako plynulý, jen s drobnými nedostatky, v případě dobrodružné a detektivní prózy jako adekvátní specifikům žánru. Časopisecky kromě četných překladů (např. romány P. G. Wodehouse, A. T. Hobartová aj.) publikovala též původní poezii a drobnou prózu; údajně zůstaly v rukopisech její romány a několik dalších překladů.

PŘÍSPĚVKY *in:* AZ Magazín; Interpress; Jas; Nár. politika, Románová příl. (1935–38; překl. 1935 N. Bradshaw: Dluh, 1936 J. J. Connington: Tajemství venkovského sídla, 1937 A. Fielding: Osudný návrat, 1938 O. Binns: Krotitel mužů); Ozvěny domova i světa, příl. Dobrá četba (překl. 1939 P. G. Wodehouse: Zločinná vlna v Blandingsu, 1941 A. T. Hobart: Světlo a stín); Právo lidu; Zápisník. ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* E. Wallace: Vyděrač (1928) + Žabí bratrstvo (1928) + Lišák (1929) + Signály přes údolí (1929) + Vězeň 43 (1929) + U brány zrádců (1929; 1995 s tit. Brána zrádců) + Modrá ruka (b. d., 1932) + Bones (1933) + Bosambo (1933) + Sanders (1933) + Ochránci králova míru (1934) + Čtyři spravedliví (1940) + Černý opat (1971); P. Benoît: Axella (1929); L. Mearson: Druhé dějství (1929); S. Rohmer: Žlutý spár (1929) + Kazmah, vykladač snů (1930); I. B. Myers: Ukradený rubín (1930); O. Binns: Čarodějka severu (1930) + Drama sněhových pustin (1930) + Smaragdový kříž (1930) + (pseud. B. Bolt:) Tajemství bytu v horním poschodí (1931) + Milionář podvodník (1932); I. Němirovskaja: David Golder (1931); Ch. A. Seltzer: Ranč na Vlčí řece (1931); A. Christie: Vražda na golfovém hřišti (1932); V. Hugo: Bídníci 1–5 (1932, s J. Vičarem a V. Vitingrem) + Chrám Matky boží v Paříži 1, 2 (1934); S. S. Van Dine: Posvátný chrobák profesora Blisse (1932) + Dračí stopa (1934) + Vražda v muzeu (1935) + Klidná mysl (1939); G. Simenon: Prázdniny v Bergeracu (1933); E. Oppenheim: Milionáři (1934); Sapper: Dvanáct úderů detektiva Standische (1934); J. de Lacretelle: (z cyklu Rod Darembertů:) Sabina (1934) + Zásnuby (1934) + Léta naděje (1934) + Olověné peníze (1935); E. Orczy: Zamotané přadeno (1935); J. Hilton: Šangri-La (1935) + Ztracený obzor (1936); M. de La Roche: (z cyklu Jalna:) Květ Jalny (1935) + Návrat na Jalnu (1949, náklad údajně zlikvidován); E. Linklater: Juan v Číně (1937); G. Bristow: Krásná cesta (1940); L. Bromfield: Časný podzim (1940); A. Cronin: Tři lásky (1946); A. Huxley: Zastaví se čas (1946); R. Payne: Láska a mír (1947); S. I. Hsiung: Nebeský most (1947); D. R. Sherman: Chlapec a delfín (1970); E. G. Bulwer-Lytton: Poslední dny Pompejí (1973); – mimoto překlady (někdy i usp.) kuchařských příruček: Mmle Rose: Sto způsobů, jak připravíte vejce (b. d., 1930) + … omáčku (b. d., 1932) + … koláče (b. d., 1933) + … studená jídla (mísy) (b. d., 1933) + … telecí maso (b. d., 1933) aj. ▮

LITERATURA: E. J.: ref. překl. P. Benoît, LidN 15. 3. 1930; L. P.: ref. překl. O. Binns: Čarodějka severu, Čin 2, 1930/31, s. 235; V. Stupka: ref. překl. J. de Lacretelle: Sabina, LidN 1. 8. 1934; A. Hujerová: ref. překl. M. de La Roche: Květ Jalny, Čin 1936, s. 150; vz. (V. Zelinka): ref. překl. L. Bromfield, Zvon 41, 1940/41, s. 14.

jip

Bedřich **Vrbský**

* 4. 5. 1890 *Praha*
† 23. 2. 1966 *Praha*

Dramatik tematicky reagující na dobovou poptávku i autor her zachycujících nadčasové konflikty lidské existence; herec.

Vl. jm. B. Vrbka. – Pocházel z rodiny, ve které se pěstovalo domácí divadlo, a sám se divadlu věnoval od útlého mládí. Po absolvování gymnázia se stal úředníkem Městské spořitelny pražské, vedle svého zaměstnání však současně před 1. světovou válkou působil jako amatérský herec v několika družinách mladých divadelníků (Lyrické divadlo, Intimní scéna, Volné divadlo). 1912–14 hrál v Divadle umění, 1916 se objevil na scéně Divadla v Karlíně a 1917–18 působil v Čes. činohře, pro kterou také začal soustavněji psát původní hry. Spolu s J. Hašlerem a J. Lukavským psal rovněž scény a monology pro kabaret Lucerna. 1919 přijal angažmá v Městském divadle na Vinohradech (1929 soubor se vznikem pobočné scény, Městského Komorního divadla, změnil název na Městská divadla pražská). 1950, po rozdělení souboru MDP, se V. stal členem Komorního divadla a Divadla Komedie. Během své dlouholeté herecké kariéry (byl představitelem civilního pojetí herectví) ztvárnil řadu salonních i charakterních rolí, především mužných typů, zároveň také od 1940 režíroval.

První část V. rozsáhlé tvorby (při psaní často spolupracoval s dalšími autory) tvoří množství komerčně orientovaných konverzačních veseloher s rušným dějem a živým jazykem; komičnost vyplývá zvláště z různých záměn a nedorozumění, které vytvářejí vtipné situace a odhalují charaktery (*Zázračný lékař, Mikulášské nadělení*) nebo pranýřují různé nešvary a zákulisní machinace, např. ve sportu (*Lanař Rejtura*). V. též přitahovala složitost vztahů mezi mužem a ženou, odlišnost jejich typů a rolí, jakož i rozpory mezi realitou a iluzemi (*Pravý manžel*). Komorní válečné drama *A život jde dál* zachytilo osud dezertéra donuceného riskovat život při obraně cti své ženy. Vrcholné V. dílo představuje hra z časů rudolfínské Prahy *Bloudění Jindřicha od Věže,* vytvořená spolu s J. V. Rosůlkem. Autoři v něm na příběhu střetnutí pohanské pýchy s křesťanskou pokorou poukázali na nebezpečí nekorigované fascinace uměním. – V knihovně Divadelního ústavu

v Praze jsou uloženy strojopisy dramatizací próz Hráč F. M. Dostojevského (1924) a Loď Opanake M. Paška (b. d., s V. Uhrem) a revue Bez košile (b. d., s A. Fenclem a Z. Gintlem).

PSEUDONYM: Jan Ater (společně s V. Pyrou). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Divadelní noviny (1958, 1960); Divadlo (1939, 1945; 1939 část D Madona, s V. Drnákem, tj. J. V. Rosůlkem); Lid. noviny (1938); Nár. divadlo (1950–51, 1955, 1962); Nár. listy (1915, 1917, 1920); sb. Padesát let Městských divadel pražských 1907–1957 (1958); Ročenka Kruhu sólistů Městských divadel pražských (1927, 1937, 1940, 1946; 1927 část D Propadlo, s J. Portem); Ročenka Kruhu sólistů Městského divadla na Král. Vinohradech (1924, 1928, 1932); Světozor (1916–24); Svob. noviny (1946); Švanda dudák; Telegraf (1938); Tribuna (1920). ▮ KNIŽNĚ. *Hry:* Hrabě Gravelot (b. d., 1909); Láska nedá si poroučet (1917, i prem., s J. Skružným); Herecká láska (b. d., 1917, prem. 1916); Hra o srdce (1918); Počestný dům (1918, i prem.); Neviditelná (b. d., 1919, s J. Skružným); Revanš (b. d., 1920); Zlatý Jiří (1920, i prem., s J. Balákem); Kožich (b. d., 1920); Na dvou židlích (b. d., 1920); Karneval, Juanův skon (b. d., 1920); Kratochvilné scény pro kabaret (b. d., 1920; Oběšenci, podle L. Merricka, Dědeček zavolal, s K. Hašlerem, Půlnoční scéna; obs. i scény K. Hašlera a J. Lukavského); Jízda pánů (b. d., 1922, prem. 1921, se Z. Gintlem); Mikuláš a silvestr (b. d., 1922; Mikuláš nové generace; obs. i scény J. Lukavského, R. Nešvery a V. Táborského); Komedie beze zkoušky (b. d., 1923, prem. 1932 s tit. Mája hraje beze zkoušky, s F. Hlavatým); Svatý hřích (1923, i prem.); Lesní ženka (1925, i prem., se Z. Gintlem); Nežárlit! (1925); A život jde dál (1926, i prem., s A. Bernáškem); Šofér (1926, i prem., s A. Bernáškem, hráno i s tit. Pošetilosti náhody a lásky); Transport č. 20 (1927, i prem., se Z. Štěpánkem); Zázračný lékař (1928; 1930 s tit. Její lékař); Na zapřenou (1928, i prem., s A. Sedláčkovou); Maják (b. d., 1928, i prem., s A. Bernáškem); Obrození Mamerta Čampuly, Ve vlaku (b. d., 1929); Silvestrovské překvapení (b. d., 1929); Mikulášské nadělení (b. d., 1930); Snadno a rychle (b. d., 1930, i prem., s D. R. Zoulkem); Mnoho štěstí v novém roce (b. d., 1931, s A. Bernáškem); Ať vás nevykradou! (b. d., 1931, prem. 1930, se Z. Štěpánkem); Holý život (b. d., 1931, s D. R. Zoulkem); Byt k pronajmutí (b. d., 1932); Jedna a jedna je jedna (b. d., 1932, i prem., s A. Bernáškem); Život je krátký (b. d., prem. 1934, s V. Pyrou, společný pseud. Jan Ater); Lanař Rejtura (1936, prem. 1935, s J. Grmelou); U trampského děsa (1936, i prem., s B. Libánským); Kóta 410 (1937, s V. Pyrou); Činže stoupá (1937); Předsvatební noc (1937); Paridův soud (b. d., 1938, rozmnož., s V. Kubelkou); Bloudění Jindřicha od Věže (1941, i prem., s V. Drnákem, tj. J. V. Rosůlkem); Pravý manžel (1943, prem. 1942); Prapor (1946, s J. V. Rosůlkem); Ben a Kristýna (1947, i prem.). – *Dramatizace:* F. M. Dostojevskij: Strýčinkův sen (1924, prem. 1923); A. Jirásek: F. L. Věk (1930, i prem.) + Václav Thám (1931, prem. 1930; přeprac. vyd. 1947, s J. Matějovským, podle 2. dílu F. L. Věka) + Filozofská historie (1931, i prem., s J. Portem); K. V. Rais: Kalibův zločin (1934) + Půlpáni (1960); V. Mrštík: Pohádka máje (1942, prem. 1943, s B. Stejskalem). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* Manželství (1911); Na jednu kartu (1917); Bylo – nebylo (1923, se Z. Gintlem). – *Překlad:* W. Hackett: Případ detektiva Greye (1929). ▮

LITERATURA: ● ref. Láska nedá si poroučet: Pt., Venkov 4. 10. 1917; M. Majerová, PL 14. 11. 1917; P. F. (Fingal), Vzlet 1917, s. 286 ●; K-ček (J. Kodíček): ref. Jízda pánů, Tribuna 6. 10. 1921; ● ref. Strýčinkův sen: E. Konrád, Cesta 6, 1923/24, s. 298; V. Brtník, Venkov 9. 8. 1924 ●; ● ref. Lesní ženka: Konrád. (E. Konrád), Tribuna 21. 6. 1925; Klo. (J. K. Fragner), NO 21. 6. 1925; L. S. (Suchý), Venkov 21. 6. 1925; Cassius (J. Kolman-Cassius), LidN 23. 6. 1925 ●; = (J. Vodák): ref. A život jde dál, Čes. slovo 2. 3. 1926; ● ref. Šofér: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 23. 10. 1926; Cassius (J. Kolman-Cassius), LidN 23. 10. 1926; -jk- (J. Kodíček), Tribuna 23. 10. 1926; J. H. (Hilbert), Venkov 23. 10. 1926; E. K. (Konrád), RA 2, 1926/27, s. 46 ●; ● ref. Transport č. 20: Č. (K. Červinka), Zvon 27, 1926/27, s. 378; -FR- (J. Frejka), NO 8. 3. 1927; Z. Hásková, Lumír 54, 1927/28, s. 164 ●; ● ref. Na zapřenou: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 7. 10. 1928; B. (E. Bass), LidN 7. 10. 1928; Ot. F. (Fischer), PL 7. 10. 1928; Paulík (J. J. Paulík), RA 4, 1928/29, s. 41; Č. (K. Červinka), Zvon 29, 1928/29, s. 83 ●; ● ref. F. L. Věk: Paulík (J. J. Paulík), RA 5, 1929/30, s. 377; Č. (K. Červinka), Zvon 30, 1929/30, s. 475 ●; ● ref. Václav Thám (insc.): AMP. (A. M. Píša), PL 8. 11. 1930; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 8. 11. 1930; Ot. F. (Fischer), LidN 8. 11. 1930 ●; ● ref. Ať vás nevykradou!: If. (I. J. Fischerová), NO 2. 1. 1931; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 2. 1. 1931; A. (J. M. Augusta), Samostatnost 23. 1. 1931 ●; ● ref. Snadno a rychle: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 2. 10. 1931; MilNý (M. Novotný), LidN 3. 10. 1931; J. Hübsch, Samostatnost 8. 10. 1931; Paulík (J. J. Paulík), RA 7, 1931/32, s. 31 ●; ● ref. Jedna a jedna je jedna: Paulík (J. J. Paulík), RA 7, 1931/32, s. 216; Č. (V. Červinka), Zvon 32, 1931/32, s. 491; -es- (E. Synek), Večerní Čes. slovo 12. 3. 1932; J. H. (Hilbert), Venkov 13. 3. 1932; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 13. 3. 1932; Ot. F. (Fischer), LidN 13. 3. 1932 ●; = (J. Vodák): ref. Mája hraje beze zkoušky (insc.), Čes. slovo 9. 2. 1932; MilNý (M. Novotný): ref. Život je krátký, LidN 2. 3. 1934; ● ref. Lanař Rejtura: H. J. (Jelínek), Lumír 62, 1935/36, s. 228; s. (J. Seifert), PL 3. 1. 1936; AMB. (A. M. Brousil), Venkov 5. 1. 1936 ●; AMP. (A. M. Píša): ref. U trampského děsa, PL 9. 7. 1936; ● ref. Bloudění Jindřicha od Věže: G. (F. Götz), Nár. divadlo 18, 1940/41, č. 14; Č. (V. Červinka), Zvon 41, 1940/41, s. 604; B (E. Bass), LidN 1. 6. 1941; A. M. Brousil, Venkov 1. 6. 1941; L. Peřich, Řád 1941, s. 334 ●; ● ref. Pravý manžel (insc.): AMB. (A. M. Brousil), Venkov 30. 4. 1942; B. (E. Bass), LidN 30. 4. 1942 ●; ● ref. Ben a Kristýna: AMP (A. M. Píša), PL 16. 11. 1947; ej. (E. Janský), Zeměd. noviny

19. 11. 1947 ●; O. Ornest: B. Vrbskému, Program Městských divadel pražských 1954, č. 37; J. Träger: Herec a režisér, tamtéž; Z. Veselý: Přehled umělecké činnosti B. V. od roku 1912, tamtéž; jtg (J. Träger): k pětašedesátinám, Svob. slovo 4. 5. 1955; ● k sedmdesátinám: O. Ornest, Divadelní noviny 3, 1959/60, č. 23; -jo- (J. Opavský), RP 4. 5. 1960; O. Ornest, Z. Štěpánek, V. Müller, Městská divadla pražská (b. d., 1960, příležitostný tisk) ●; ej (E. Janský): k pětasedmdesátinám, Divadelní a filmové noviny 8, 1964/65, č. 21–22; M. Janišová: nekrolog, Divadelní a filmové noviny 9, 1965/66, č. 16; Gm (P. Grym): k 80. výr. nar., LD 5. 5. 1970.

jz, mv

Jan Albín **Vrchbělský** viz Jan Akron **Albín Vrchbělský**

Eva **Vrchlická**

* 6. 3. 1888 *Praha*
† 18. 7. 1969 *Praha*

Básnířka a prozaička, autorka vzpomínkových knih, próz pro děti a mládež, tematicky a látkově hojně čerpající z rodinného a uměleckého, zejména hereckého prostředí; překladatelka, publicistka.

Rodné jm. Fridová, příjmení měnila podle svých manželů: spisovatele a překladatele J. Nevoleho (ovdověla 1926), dramatika F. Zavřela (manželství rozloučeno 1930), překladatele E. A. Saudka (sňatek 1934, rozvod 1952). – Mladší dcera J. Vrchlického, vyrůstala v Praze v uměleckém prostředí, ovlivňována zvláště otcem, babičkou S. Podlipskou a pratetou K. Světlou. Po ukončení vyšší dívčí školy (1907) ustoupila její orientace na výtvarné umění zájmu o divadlo. 1907 jí jako své jediné žačce poskytl několik lekcí E. Vojan, od 1908 se herecky připravovala u M. Hübnerové a L. Danzerové. Pohostinsky vystupovala již o prázdninách 1907 u společnosti J. Faltyse, v Městském divadle v Plzni a ve Švandově divadle na Smíchově. 1908–09 hrála v pražském divadle Uranie, 1910–11 v Nár. divadle v Brně, toto angažmá přerušilo narození dcery Evy. Pak pohostinsky vystupovala u venkovských společností, 1911 se stala členkou Jeřábkovy divadelní společnosti; po několika pohostinských vystoupeních byla 1913 přijata do Nár. divadla v Praze, kde působila až do odchodu do penze 1959 (s vynucenou přestávkou 1942–45, kdy, napadána hned od začátku okupace, musela z rasových důvodů jako žena E. A. Saudka divadlo opustit). V Nár. divadle spolupracovala zpočátku zejména s režisérem J. Kvapilem, za vrcholné období její herecké tvorby jsou považována 20. léta, kdy pracovala především s K. H. Hilarem. – Dcera Eva V. ml. (* 1911), roz. Nevolová, provd. Reimoserová, podruhé Korbelářová, byla tanečnicí (členkou baletu Nár. divadla a choreografkou) a herečkou; vnučka E. Košlerová (* 1932) je rozhlasovou dramaturgyní, autorkou pohádkových her pro televizi a rozhlas.

Od mládí V. psala poezii, první sbírky vydala ve 20. letech (*Prázdniny, Všecky cesty vedou do Říma*). Její přirozená senzitivita a pěstěná ušlechtilá oduševnělost se projevují jak v pramenech její lyrické inspirace (umělecká tvorba jako životní nezbytnost i mučivý úděl, prožitek herectví a sugesce tvůrčího zápasu vůbec, literární odkazy, dojmy z cest, intimní prožitky), tak i v podobě básní, odvozených z lumírovské tradice, v nichž nacházejí prostor impresionistické obrazy, jemně melancholické nálady, náhlá gesta, meditativní sklony, popisy psychických hnutí. Kultivovaná konvenční veršová technika (oblíbená forma sonet) trvá i ve sbírkách ze sklonku života (*Verše, Paprsky, Ozvěny*), spontaneita však leckde přechází v patos a v rétorickou deklamaci; pocitová zjitřenost se již opírá o zkušenost zralé ženy, sílí zde tendence k harmonizaci, propagace životního kladu (leckde i dobově podmíněného). Nejvýznamnější částí V. literární tvorby jsou knihy vzpomínek: *Dětství s Vrchlickým* (rozšíř. vyd. *Dětství a mládí s Vrchlickým*) čerpá z nejranějších vzpomínek, jimiž V. přibližuje rodinné prostředí prosycené uměním a seznamuje i s okruhem přátel (M. Jiránek, A. Jirásek, J. V. Sládek, J. Thomayer, J. Zeyer aj., významné pražské patricijské rodiny), a *Cestou necestou*, jež zabírá období od jejích hereckých počátků až po vstup do Nár. divadla (samostatné kapitoly o E. Vojanovi a M. Hübnerové, portréty méně známých herců, vlastní životní a divadelní osud). V memoárových pracích se V. projevuje jako citlivá pozorovatelka schopná zachytit detail evokující prostředí, atmosféru či přibližující postavu, perspektivu dávných zážitků prokládá úvahami spjatými se současností; nezanedbatelný je dokumentární přínos faktografických údajů. Zkušenosti ze života u kočovných hereckých společností jsou látkou

pěti povídek knihy *U divadla*, v nichž názorná charakteristika a jednoduchý příběh vyvažují romantické sklony i spravedlivě rozhořčené sociální cítění. Ze vzpomínek a rodinného vyprávění těžily také V. knihy pro děti: vzpomínky na otce *Básník s dětmi*, proložené Vrchlického verši, a novela *Sestry*, nenáročně komponovaný staropražský obrázek o mládí K. Světlé a S. Podlipské, poněkud buditelsky zaměřený k zachycení jejich vlasteneckých a tvůrčích motivací. Pro děti též napsala knížku pohádkových příběhů *Nová Anděla* a pro mládež román *Vincka,* zachycující třídní uvědomování patnáctileté venkovské dívky v době před 1. světovou válkou. Dětským čtenářům přizpůsobila svůj výbor z veršů J. Vrchlického (Básně), jazykově upravila pohádku S. Podlipské O Palečkovi a věnovala jim dvakrát rozšiřovanou knihu stručně převyprávěných a zjednodušených „povídek" podle her W. Shakespeara *Z oříšku královny Mab* (na základě překladů E. A. Saudka, O. Fischera a J. V. Sládka). Průběžně V. překládala nebo spolupracovala na překladech (O. Berggolcová, M. Gorkij), též divadelních her (Klabund: Křídový kruh, Tchaj Djan-čun), zdramatizovala román I. Olbrachta *Anna proletářka* a podílela se na úpravách pro divadlo (C. Gozzi: Turandot), pro rozhlas (I. Vojnović: Lazarovo vzkříšení, Básník ve vlaku) a pro film (dle románu K. Světlé Kříž u potoka), publikovala články a úvahy o herectví a divadle, napsala několik předmluv a doslovů.

PSEUDONYMY: Eva (Zlatá Praha), Francesca (Kmen). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1928); Časopis lékařů českých (1957–58); Čes. slovo (1925–26, 1932–33); Divadelní noviny (1958); Divadlo (1937); Divadlo (1953, 1955); Eva; sb. F. X. Šaldovi k padesátinám (1918); sb. Jarmile Horákové (1928); Jeviště; Kmen (1917); Květy (1963); Lid. noviny (1909–38, 1949); Lípa (1918–19); Listy pro umění a kritiku (1936); Lit. noviny (1953–58); Lit. rozhledy; Lit. svět (1928); Lumír (1918); Nár. a Stavovské divadlo, pokr. Nár. divadlo (od 1936); Nár. osvobození (1924, 1935); Nár. práce (1941); sb. Nové české divadlo 1918–1926 (b. d., 1926) a …1927 (1927); Obrana lidu (1953); Otázky divadla a filmu (1946); Panoráma (1940); Plamen (1962); Praha–Moskva; Pramen (1927); Právo lidu (1925); Program D 48; Ranní noviny (1936); Realistické divadlo (1954); Rozpravy Aventina (1927); Rudé právo (1954, 1956); Svět sovětů (1958); Světozor (1934); Svob. slovo (1956, 1968); sb. Theater – Divadlo. Vzpomínky českých divadelníků na německou okupaci a druhou světovou válku (1965); Topičův sborník (1926); Tribuna (1921, 1923–24); Tvorba (1952); Večerní Praha (1955); Venkov (1919–20, 1926, 1933, 1940); Zlatá Praha (1906–07); Ženský svět (1918). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Prázdniny (BB 1925); Všecky cesty vedou do Říma (BB 1927); Dětství s Vrchlickým (vzpomínky, 1939; 1960 rozšíř. vyd. s tit. Dětství a mládí s Vrchlickým); Z oříšku královny Mab. Šest povídek ze Shakespeara (PP pro ml., 1946; 1960 rozšíř. vyd. s podtit. Povídky ze Shakespeara; 1964 znovu rozšíř. vyd.); Cestou necestou (vzpomínky, 1946); U divadla (PP 1947); Nová Anděla (P pro ml., 1948); Vincka (R 1950); Básník s dětmi (vzpomínky, 1956); Verše (1959); Paprsky (BB 1963); Sestry (P 1965); Ozvěny (BB 1967). – *Adaptace:* S. Podlipská: O Palečkovi (P 1940); Anna proletářka (1952, dramatizace dle R I. Olbrachta, prem. 1951). – *Překlady:* M. Gorkij: Píseň o sokolu (1951, s překl. E. A. Saudka; Píseň o bouřňáku, s E. A. Saudkem); O. F. Berggolc: Leningrad (1960, i usp.); Tchaj Djan-čun: Na jih od 38. rovnoběžky (1951, z ruštiny, s E. A. Saudkem). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* Křídový kruh (1925, čínská báchorka, z něm. Klabundovy úpravy); M. Achard: Domino (1932); C. Gozzi: Turandot (1941, i upr.). ▮ KORESPONDENCE: in Vrchlický v dopisech (z 1911; 1955, ed. A. Pražák); in Karel Čapek. Přijatá korespondence (z 1920–27; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlíbcová). ▮ USPOŘÁDALA A VYDALA: J. Vrchlický: Básně (1953). ▮

LITERATURA: F. Šorm in Umělecký profil hereček Národního divadla (1918); ● ref. Prázdniny: F. Götz, NO 23. 8. 1925; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 6. 9. 1925; V. Brtník, Venkov 31. 10. 1925; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 1, 1925/26, s. 12 ●; Ant. Veselý: E. V., in Hovory s herci (1926, s. 108); E. Jurčinová: České soudobé básnířky, Ženský svět 1926, s. 164; ● ref. Všecky cesty vedou do Říma: P. Fraenkl, Host 6, 1926/27, s. 268; F. Götz, NO 4. 5. 1927; A. N. (Novák), LidN 2. 9. 1927; J. Karasová, Ženský svět 1927, s. 271; B. P. (Polan), Pramen 7, 1927/28, s. 94; J. V. Sedlák, Lit. svět 1, 1927/28, č. 4 ●; O. Fischer: Herecké motivy v lyrice E. V., sb. Nové české divadlo 1927 (1927, s. 110); J. Götzová in Profily českých herců (1931, s. 75); kd (E. Konrád): E. V. na odpočinek?, LidN 4. 5. 1939; ● ref. Dětství s Vrchlickým: drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 265; KZK (K. Z. Klíma), LidN 29. 1. 1940; K. P. (Polák), Nár. práce 11. 2. 1940, příl.; J. Knap, Venkov 10. 3. 1940; Hk. (J. Holeček), Naše zprávy 1940, č. 3; V. Jirát, KM 1940, s. 40; Sch. (R. Schams), Střední škola 1941, s. 123 ●; ● ref. S. Podlipská: M. M. (Majerová): LidN 22. 12. 1940; V. Pazourek: Úpravy textů v knihách pro děti, LidN 16. 3. 1941 ●; os. (O. Srbová): Gozziho Turandot v rozhlase, Nár. práce 23. 3. 1941; Gr. (A. Grund): ref. Dětství s Vrchlickým, ČČH 1946, s. 425; ● ref. Cestou necestou: J. Honzl, Otázky divadla a filmu 2, 1946/47, s. 127; J. Brambora, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 12; sk. (A. Skála), Moravskoslezská osvěta 1, 1946/47, s. 105; Urb. (Z. Urbánek),

NO 14. 1. 1947 ●; ● ref. Z oříšku královny Mab: vpa (V. Pazourek), Svob. noviny 18. 7. 1947; F. H. (Holešovský), Komenský 72, 1947/48, s. 173 ●; ● ref. U divadla: jtg (J. Träger), Práce 21. 12. 1947; AMP. (A. M. Píša), PL 3. 1. 1948 ●; ● k šedesátinám: F. Götz, Nár. divadlo 23, 1947/48, s. 162; J. Honzl, Svob. noviny 6. 3. 1948 ●; N. Č., F. H. (Černý, Holešovský): ref. Nová Anděla, Komenský 74, 1949/50. s. 218; ● ref. Vincka: V. Stejskal, LidN 2. 3. 1951; M. Jungmann, NŽ 1951, s. 632 ●; ● ref. Básník s dětmi: V. Pazourek, Dětská kniha 1956, č. 4; V. Kovářík, NŽ 1956, s. 598 ●; F. Götz: K sedmdesátinám E. V., Tvorba 1958, s. 237; ● ref. Verše: J. Petrmichl, LitN 1959, č. 30; A. Jelínek, Plamen 1959, s. 569 ●; ● ref. Dětství a mládí s Vrchlickým: M. Postler, Plamen 1960, č. 11; J. Brabec, ČLit 1961, s. 72 ●; ● ref. Paprsky: rl, LD (Brno) 23. 5. 1963; Z. Kožmín, Plamen 1963, č. 10; JM, LitN 1964, č. 8 ●; V. Závada: K narozeninám, LitN 1963, č. 10; ● ref. Sestry: J. Červenka, LitN 1966, č. 2; D. Zavadilová, Impuls 1966, s. 293; V. Kovářík, ZM 1966, s. 513 ●; J. M. Kvapil: Lyrička českého jeviště, Divadelní noviny 11, 1967/68, č. 16; J. Vaníček: ref. Ozvěny, Plamen 1968, č. 4; ● nekrology: V. Müller, LD 25. 7. 1969; hš (H. Šimková), Večerní Praha 25. 7. 1969 ●; M. Hubáčková: Otázky adaptace v Oříšku královny Mab, ZM 1982, s. 154; V. Štěpánek in E. V.: Dětství a mládí s Vrchlickým (1988); A. Marxová: Lze Shakespearovy hry převyprávět?, ZM 1988, s. 157; J. Březina in Děti slavných rodičů (1995, s. 146); J. Slomek: S otcovým pseudonymem (k 110. výr. nar.), LidN 5. 3. 1998; R. Brzobohatý: Nikdy se nevracej… 1 (vzpomínky), Divadelní noviny 2006, č. 19.

jip

Jaroslav **Vrchlický**

* 17. 2. 1853 *Louny*
† 9. 9. 1912 *Domažlice*

Básník, dramatik, prozaik, překladatel, literární i divadelní kritik, esejista, vůdčí představitel lumírovské generace. Jeho rozsáhlé a všestranné dílo je výrazem rostoucího sebevědomí české společnosti a vzestupu její kultury v poslední třetině 19. století. Zvláště české poezii přineslo nebývalé bohatství látek a forem, vzrušenou smyslovost, novodobou reflexi i vnitřní neklid a rozkolísanost moderního člověka zmítajícího se ve vztahu k budoucnosti lidstva mezi úzkostí a nadějí. Jeho tlumočení poezie z nejrůznějších dob a národních kultur, doprovázené zpravidla literárními portréty a eseji, znamenalo epochu v dějinách českého básnického překladu. Tematicky i žánrově rozrůzněnou dramatickou tvorbu charakterizuje zejména novoromantická lyričnost.

Vl. jm. Emil Frida (psal se i Frída). – Otec Jan Jakub F. byl nepříliš úspěšným kupcem v Lounech, Slaném a v Domažlicích, obchodníkem s obilím v Moravské Ostravě a správcem mlýna v Čisté u Rakovníka. Od synových čtyř let svěřil jeho výchovu svému švagrovi A. Kolářovi, faráři v Ovčárech u Kolína, a jeho matce. Zde V. chodil do obecné školy (1857–61), pak do hlavní školy v Kolíně (1861/62). V Ovčárech prostřednictvím babiččina vyprávění navázal první vztahy s literaturou a posiloval je četbou ze strýcovy knihovny. Gymnázium začal navštěvovat 1862 ve Slaném (spolužák V. Beneš Třebízský), po roce přešel znovu do 1. třídy na pražské novoměstské piaristické gymnázium s ubytováním v arcibiskupském semináři. Po nezdaru v němčině v 5. třídě V. absolvoval 6. na soukromé škole J. Jungmanna a poté (po neúspěchu v přijímací zkoušce do 7. třídy gymnázia) opakoval 6. třídu v Klatovech. Zde navázal literaturou podnícené přátelství s J. Thomayerem (ten je také původcem jeho literárního jména, přejímajícího krycí jméno zapomenutého kutnohorského básníka J. V. Jelínka podle říčky Vrchlice) a prožil první vážnější lásku k dceři své bytné K. Martínkové (její stopy lze vysledovat ve sbírce *Z hlubin*, ve sbírce *Sny o štěstí* zase ohlasy neopětovaného, V. však dlouho provázejícího vztahu z Ovčár k M. Potěšilové). Po maturitě, veden strýcovým příkladem, vstoupil 1872 do pražského arcibiskupského semináře, po prvním semestru však přestoupil z teologie na filozofii (1873–75 si zapisoval historii, filozofii a románskou filologii); za studií učil česky mladého francouzského historika E. Denise, který mu prostředkoval první kontakty s francouzskou kulturou. V Praze V. navázal mnohá přátelství, zejména s předčasně zemřelým básníkem B. Jelínkem, s A. Jiráskem, malířem E. K. Liškou, později s J. V. Sládkem a (až do roztržky v 80. letech) s J. Zeyerem. Po absolutoriu využil nabídku markýze Montecuccoli-Laderchiho a stal se na jaře 1875 vychovatelem jeho dvou synů; působil necelý rok nejprve v Maranu nad Panarem u Modeny a pak v Livornu. Italský pobyt znamenal pro V. jak možnost zvládnout dobře jazyk, tak v odloučení si ujasnit vlastní tvůrčí poslání; odrazil se i v několika jeho sbírkách, cele hlavně v *Roku na jihu.* Ostatní V. cesty do ciziny byly vesměs krátkodobé (1874 umělecká galerie v Drážďanech, 1879 s chotí Norimberk a 1882 společná cesta přes Holandsko a Belgii do Paříže, 1885 Dánsko, 1894 účast na literárním sjezdu ve Lvově, 1898 odhalení pomníku A. Mickiewicze

v Krakově, 1901 účast na oslavách jubilea V. Huga v Paříži). Po návratu z Itálie V. krátce učil na učitelském ústavu v Praze, koncem 1877 mu zajistilo základní existenci místo tajemníka na pražské české polytechnice. V této době vyvolala V. básnická tvorba první ostrou kritickou reakci, když jí byla vytýkána nadměrná orientace na cizí látky a přehlížení potřeb národního života (J. E. Kosina, E. Krásnohorská, satirické výpady R. Pokorného); kritika se týkala i orientace časopisu Lumír a rozrostla se v polemické boje mezi tzv. národním a kosmopolitním směrem v literatuře. Ještě z Itálie rozvinul V. obsáhlou konfesijní korespondenci se spisovatelkou S. Podlipskou, která svůj nekritický obdiv k němu vštípila i své dceři Ludmile a připravila tak půdu pro vztah, který 1879 vyústil ve sňatek. Zprvu šťastné manželství, inspirující V. milostnou lyriku i poezii rodinnou (dcery Milada a Eva, pozdější spisovatelka a herečka Nár. divadla, syn Jaroslav), zasáhla na začátku 90. let hluboká krize ve chvíli, kdy i V. dílo, po počátečních sporech všestranně slavené, začalo být podrobováno zásadní kritice z řad mladé generace (F. X. Šalda aj.). Osobní krizi pomohl V. překonat milostný vztah ke K. Bezdíčkové (*Kvítí Perdity*) a po 1900 přátelství s M. Volfovou. Pesimistické nálady a nedůvěra ve vlastní tvůrčí síly, jež jako důsledek rodinné krize a negativních kritik pronikly do V. tvorby, kontrastovaly s veřejným uznáním doma i v cizině; svědectvím toho byly i první výbory V. básní v německých překladech (Neuere Poesie aus Böhmen, Vídeň 1883; Gedichte, Lipsko 1886, 1893, 1894; Episches und Lyrisches, Lipsko 1894), z dalších je pozoruhodný výbor K. D. Balmonta (Izbrannyje stichi, Praha 1928). Opakovaně byl navrhován na Nobelovu cenu, stal se členem několika zahraničních akademií i čestným doktorem pražské univerzity, 1890 byl jmenován členem právě založené ČAVU a tajemníkem její 4. umělecké třídy, 1893 mimořádným a 1898 řádným profesorem srovnávacích dějin literatur na pražské univerzitě, 1901 (spolu s A. Dvořákem) doživotním členem panské sněmovny (1906 v ní pronesl jedinou řeč, podporující všeobecné volební právo). Po celý život byla mimořádná jeho veřejná společenská aktivita: jako vysokoškolský student se stal členem Umělecké besedy a studentského spolku Slavia, pořádal pro ně (později i pro Náprstkův Americký klub dam) přednášky, účastnil se univerzitních extenzí. Pracoval ve výborech literárního odboru Umělecké besedy (1889 jako jeho předseda), Jednoty spisovatelů, Svatoboru a ve spisovatelském spolku Máj (1902 patřil k zakládajícím činitelům jeho Nakladatelského družstva). Docházel na schůzky umělecké stolní společnosti Mahábhárata, napsal stovky proslovů a příležitostných básní k akademiím, dobročinným počinům, divadelním představením, oslavám jubileí apod. (řada z nich současně vycházela jako samostatné tisky). Byl tajemníkem komise pro zkoušky středoškolských profesorů, krátce redigoval časopis Světozor a jeho módní přílohu Bazar, v 80. letech fejeton v listu Pokrok a literární přílohu deníku Hlas národa Nedělní listy, začátkem století poezii v časopisu Máj a krátce redigoval i Čes. revui. 1909 postihla V. mozková mrtvice a ochromila jeho intelektuální schopnosti. Poslední čtyři léta prožil na léčení v sanatoriích ve Stupčicích v jižních Čechách, v dalmatské Opatiji (1910–11) a před smrtí v Domažlicích (podle lékařského nálezu zemřel na sklerózu mozkových cév). Pohřben byl do hrobky Slavín na vyšehradském hřbitově. – Po jeho smrti vznikla 1912 Společnost J. V.; 1915–42 vydávala Sborník Společnosti J. V., přinášející odborné studie, biografická pojednání, korespondenci, informace týkající se dalších osudů V. díla a též cenné bibliografické soupisy (mj. i soupis V. veršů podle incipitů). Z nespokojenosti s prací Společnosti inicioval 1938 V. synovec, básník V. Frída založení Kruhu přátel J. V., jehož předsedou se stal básník J. Hora. – Osudy V. milostných vztahů beletristicky zpracoval F. Kožík v románu Za trochu lásky (1997). – V. bratr B. Frida, překladatel, prozaik a kritik, byl též editorem V. díla; sestra Anna Fridová (1856–1936), učitelka Ženského výrobního spolku, byla autorkou a redaktorkou publikací pro ženy.

V. představoval v české poezii pozdní typ romantického básníka, jenž chápe tvorbu jako vyvrcholení tužeb národa i lidstva, jako nejvyšší společenskou hodnotu, a proto mu připadá i poslání stát se jejich nekompromisním svědomím a soudcem. V jeho poezii se prolíná touha po dosažení ideálu, jehož naplnění shledával v antické harmonii ducha a těla, s ostrou kritikou stíhající současnost, zejména války a sociální křivdy. Tomuto vnitřnímu napětí odpovídala i protikladnost básnického výrazu: zesílená subjektivita, moderní reflexivnost a vzrušená smyslovost, písňový popěvek i civilní prozaizující útvar mají svůj protějšek v pateticky vznos-

ném, rétorickém verši plném perifrází, apostrof, exklamací a básnických licencí (neologismy, adjektivní složeniny aj.), v jehož intonační splývavosti se značně oslabuje významová samostatnost slova a četnými inverzemi si podřizuje i větnou stavbu. – Nejživotnější složku V. díla tvoří žánrově velmi diferencovaná lyrika. Moderní reflexe o osudu lidstva, životě a smrti i o umění (včetně portrétů a příběhů četných tvůrců) v ní střídají přírodní obrázky často konfrontující vnější jevovou stránku s osobními náladami a duševními stavy. Jádro téměř všech V. lyrických sbírek však tvoří intimní poezie. Po prvních spíše platonických vznětech (*Sny o štěstí*) se už ve verších z Itálie uplatnila na tehdejší dobu až provokativní smyslová konkrétnost (*Rok na jihu*), která se naplno rozvinula v milostných verších vyvolaných vztahem k L. Podlipské (*Eklogy a písně, Dojmy a rozmary, Poutí k Eldorádu*). Touha po plném citovém a smyslovém vyžití jedince, vyjadřovaná často i reminiscencemi na antickou mytologii, se stávala součástí snahy povznést lásku nad všednost každodenního života. Časem však i do těchto erotických vznětů začínaly pronikat trpké tóny (*Jak táhla mračna, Hořká jádra*), které vyústily, ne bez souvislostí s odmítavými postoji kritiky mladé generace, v lyriku bolestného zklamání a vnitřního zápasu za obnovení životní rovnováhy (*Okna v bouři, Písně poutníka*). V pozdější V. milostné lyrice se vděčnost za chvíle štěstí snoubí s reflexí prchavosti lidského života (*Korálové ostrovy, Skryté zdroje*). Intimní lyrika se prosazovala i ve sbírkách, v nichž V. virtuózně aplikoval rozmanité básnické formy a strofické útvary hlavně z románských literatur (ritornel, rondel, rondó, rispet, sestina, siciliana, balata, villonská balada, sonet) a z orientální poezie (pantoum, gazel). Prokázal přitom značnou citlivost při hledání odpovídající námětové oblasti (zpravidla opět vztah k umění, přírodní a intimní lyrika), citové atmosféry i způsobu, jak formálně zvládnout kadlub zvoleného básnického útvaru (*Hudba v duši, Moje sonáta, Fanfáry a kadence*). Lyrické dílo završil dvěma ostře protikladnými sbírkami: jásavým hymnem k oslavě přírody a života, jímž si získal mladé lyriky přicházející po generaci 90. let (*Strom života*), a předzvěstí blížící se životní tragédie (posmrtně vydaný *Meč Damoklův*); obě tak ve zkratce naznačily rozpětí vší V. lyriky, pohybující se od vrcholného opojení štěstím až k temným okamžikům zoufalství a beznaděje. – Také ve V. epice se uplatňoval silný reflexivní prvek. Výrazně zasáhl monumentálně koncipovaný cyklus *Zlomky epopeje,* v němž V. usiloval po vzoru některých románských básníků (V. Hugo, Ch. M. Leconte de Lisle) vytvořit dějinný obraz lidstva od nejstarších časů po současnost, a v několika sbírkách mu dodal výraznou myšlenkovou páteř (zejména *Duch a svět, Sfinx, Dědictví Tantalovo, Brevíř moderního člověka, Skvrny na slunci*). Ostatní drobná epika (*Staré zvěsti, Zlomky epopeje, Fresky a gobelíny, Nové zlomky epopeje, Bozi a lidé* aj.) i velké epické nebo epicko-reflexivní skladby (*Hilarion, Twardowski, Bar Kochba*) jen dále doplňovaly základní ideu cyklu vysledovat na mytických, legendárních i historických látkách etické principy vývoje lidstva a osvětlit tak přítomnost i budoucnost; vycházely z dobového evolucionistického cítění opírajícího se o představu sebezdokonalování lidstva, které se vyvíjí k stále hlubšímu naplňování ideálu pokroku, svobody a humanity. Důraz položený přitom na mýtus, báji a legendu však svědčí o tom, že i epiku V. používal především jako prostředek k rozvinutí jak vznosného patosu a fantazie, tak subjektivního postoje. Právě jeho vlivem se i v tomto cyklu střídají verše plné optimistických výhledů s projevy krajní skepse. Časté konfrontace minulosti s přítomností vedly k zaujetí kritického stanoviska k současnosti nebo, jak je tomu u některých českých látek (zejména *Legenda o svatém Prokopu* ve sbírce *Mýty 1, Selské balady*), k posilování národního demokratického vědomí čtenáře. Jednotlivé básně V. byly zhudebněny K. Bendlem, Z. Fibichem, J. B. Foerstrem, L. Janáčkem, K. Kovařovicem aj. – Součástí V. původní tvorby byly i prózy, drobné povídky, črty a jediný román *Loutky*, jehož titul symbolizuje vztah jedince a osudové síly řídící jeho jednání. Závažnější místo zaujímá ve V. díle dramatická tvorba, podnícená otevřením Nár. divadla. Tragédie, činohry, veselohry, proverby i příležitostné drobné výstupy psal veršem i prózou, látkově obsáhl úsek od evropského starověku po současnost. Nejčastěji se obracel k antice (nejúspěšnější se stala trilogie *Hippodamie* s částmi *Námluvy Pelopovy, Smír Tantalův* a *Smrt Hippodamie,* jako melodram zhudebněná Z. Fibichem), k renesanci (veselohra *Soud lásky*) a k českým dějinám (trilogie o srážce pohanství s křesťanstvím *Drahomíra,*

Bratři a *Knížata,* veselohry *Noc na Karlštejně, Rabínská moudrost*). V. uměleckou ctižádostí bylo vytvořit poetické drama, jež by upoutalo zejména svou básnickou obrazností, fantazií a vtipem. Lyrický prvek také prostupuje jinak tolik různorodé hry a zpravidla také převažuje nad prvkem dramatickým; své nejvlastnější uplatnění našel zejména v historických veselohrách s milostnou zápletkou. Zvláště Noc na Karlštejně, budující veseloherní napětí na zákazu Karla IV. pobývat na hradě ženám, inspiruje dodnes divadelní dramaturgy, filmaře i skladatele muzikálů. K V. pracím pro divadlo patřila i libreta k operám a texty k melodramatům a baletům. – Znalost světové poezie prostředkoval V. čtenářům svými překlady; zvláště převody soudobé francouzské poezie včetně symbolistů, W. Whitmana aj. objevovaly české poezii nové možnosti myšlenkové i tvárné, i když je využily převážně až následující básnické generace. Podstata V. tlumočnické aktivity však záležela především v doplňování mezer v českých překladech klasické evropské poezie (L. Ariosto, G. G. Byron, L. de Camões, Dante Alighieri, J. W. Goethe, G. Leopardi, F. Petrarca. P. B. Shelley, F. Schiller, T. Tasso). Ačkoliv zdůrazňoval tezi o důsledném dodržování formálních znaků originálu, a to nejen metrického rozměru, ale i rozsahu slabik, rozložení rýmů aj., po sémantické stránce do překladů promítal postupy známé ze své původní poezie, zvláště oslabování významové hodnoty slova ve prospěch jeho náladové a citové funkce; k vystižení ducha originálu to podle jeho názoru přispívalo víc než doslovnost. Autorům, které překládal, věnoval V. i literární podobizny a studie, zaměřené k celistvému představení tvůrčí osobnosti, a shromažďoval je do samostatných knižních souborů. Psal i o starší české literatuře a soudobou básnickou a divadelní tvorbu sledoval pravidelně jako kritik v časopisech Pokrok, Hlas národa a Lumír (zasahoval v nich též do zásadních dobových polemických střetů). Vycházel přitom z vlastních čtenářských dojmů a autorských zkušeností, současně však usiloval o výstižnou charakteristiku díla a objektivní soud. – V. jsou připisovány, resp. pod jeho jménem opakovaně vydávány bibliofilie lascivního charakteru Rytíř Smil (1925), Svatební košile (1927) a Hovno (1930). – Části V. knih (zejména básnických sbírek) často dále vycházely v mnoha příležitostných tiscích (zvláště péčí Společnosti J. V.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ahasver, A. H. Sver, Aliquis, Amasis, Amicus, Anubis, Atreus, Carpio, Halifax, Isis, Jan Klíma (společně s B. Fridou), Jan Pozděna, Jaromír Vejr, Jaroslav Kliment (společně s B. Fridou), Jiří Unger, Josef Vocásek, J. Vocásek, kmotr Štěrba, Marcus Antonius, Marius, Mikromegas, Nemo, Osiris, Parnasista, Pavel Horák, Quidam, Quosego, Sincerus, Spectator, Sver, Štěrba, Urtica; -a, A. R., B. F., -cký., -da, E. F., E. Fr., Em. F., Em. Fr., F., F. E., -g-, J. V., J. Vr., p+q, -p+q, P+Q, P+q, Vr., V.-ý., V-ý., -ý., ý-, -x, -x., π, ς, -ς, –, -?, °, ♂. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach ČAVU (1894–1902); Almanach na oslavu 25letého trvání Akademického čtenářského spolku pražského… (1874); sb. Anemónky (1872); Besedy Času (1903); Besedy lidu (1893–1903); Blahověst (1869–72); Budečská zahrada (1880–88); Čas (1898–1901); ČČM (1900–03); Časopis čes. studentstva (1889); sb. Čechy (1882–94); sb. Černá hodinka (1892); Čes. demokracie (1906); Čes. revue (1898–1903); kal. Čes. stráž na rok 1896; Čes. Thalia (1888); Čes. včela (1876–77); Českožidovské listy; Čes. časopis historický (1895–99); Čes. sever (slavnostní list, Travčice u Terezína 1884); sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům národním k 1. máji 1898; Das literarische Echo (Berlín 1898); sb. Dělnictvo sobě! (1886); sb. Devatenácté století slovem i obrazem (1904); Divadelní listy (1881–82); Fíkový list (1877–78); Hlas národa (1886–1905); alm. Chudobky (Polička 1896); Ilustrovaný vánoční seznam knih (nakl. Bursík a Kohout 1886); sb. In memoriam Jana Votavy (b. d., 1907); alm. Jaro (1900–01); Jarý věk (1883–84); Kalendář Besed lidu na rok 1894; Kalendář českožidovský na rok 1884/85 – …1892/93; Kalendář Nár. listů na rok 1908; Kalendář paní a dívek českých na rok 1892; Kalendář Ústřední matice školské… (1885, 1886); Kalendář Zlaté Prahy na rok 1894; Karlín (slavnostní list, 1884); Karneval v Benátkách (šibřinkový list Sokola staroměstského, 1902); Kniha (1896); Koleda (1876); Květy (1882–1909); Lipany (pamětní list, 1904); Lit. listy (1887); Lit. prémie Umělecké besedy na rok 1888; sb. Lit. táčky (1886); sb. Lublani (1896); Lumír (1873–1906; 1884 překl. A. Manzoni: Pátý květen, i sep.); Lyrická prémie Spolku Máje na rok 1910; Máj (1902–11); Malý čtenář (1891–1903); Messager de Vienne (Vídeň 1884); Nár. listy (1881–1908); Nár. obzor (1906–07); alm. Našim dětem (1889); alm. Nitra (Turč. Sv. Martin 1877); Niva (1892–93); Nová čes. revue (1904); Noviny mládeže (1905–06); roč. O bídě lidské (1889), pokr. Chudým dětem (Brno 1893–98); sb. Oslava padesátiletého trvání Měšťanské besedy v Praze (1896); Osvěta (1876–1908); Paleček (1872); Památník karlínského odboru Nár. jednoty českožidovské (1903); Památník Listu čes. hádankářů (1908); Památník Sokola žižkovského (1891); Podřipan (Roudnice 1884–90); Pokrok (1879–86); Pokroková revue (1910); sb. Potštýn (1897); Právo lidu (1898–1901); Pražská lid. revue (1906–09); Prémie Umělecké besedy na rok 1908; Przewodnik po Tatrach (šibřinkový list Sokola pražského, 1902); Pře-

hled (1902–03); Rozhledy lit. (1886); alm. Ruch (1873); Ruch (1885–88); Sborník československý. Od Šumavy k Tatrám (Ružomberok 1898); sb. Sirotám příbramským (1892); Slovanský almanach (Vídeň 1879); Slovanský přehled (1899, 1905); Smíchov (pamětní list, 1884); alm. Souzvuk (1874); Starý študent (1889); Světozor (1871–99); sb. Svity (Slaný 1880); Šumavan (Klatovy 1871–73); Švanda dudák (1882–1902); U domácího krbu (příl. čas. Nové módy, 1889); alm. Ústřední matici školské na oslavu 25leté činnosti (1905); sb. Vánoční album (1882–83); sb. Vánoční album Zlaté Prahy (b. d., 1892); Veleslavín (1880); Velký slovanský kalendář na rok 1895; Venkov (1906); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1887); Věstník Dělnické akademie (1908); Vilímkův humoristický kalendář… (1895); sb. Vítězslav (1882); Vpřed (pamětní list, Slaný 1887); Výstavní almanach (1891); Zábavné listy (1879–95); sb. Za praporem sokolským (1887); Závěť F. L. Riegra (1903); Zlatá Praha (1884–1911); Zlaté mládí (1885–90); Zvon (1901–11); Ženský obzor (1903); Ženský svět (1903); – posmrtně: Cesta (1918); Čes. svět (1913–22); Lada (1933); Lid. listy (1933, 11. 5.); Lid. noviny (1922, 1933); Lit. rozhledy (1927); Máj (1912–13); Nár. listy (1927, 16. 9.); Nár. politika (1932, 13. 9.); Otčina domkářů a malozemědělců (1927); Ruch (1912); Sborník Společnosti J. V. (1915–42); Středa (1912); Topičův sborník (1916–23); Večer (1928); Venkov (1929, 1935); Zlatá Praha (1912–14); Zvon (1912–34). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Z hlubin (BB 1875; rozšíř. vyd. 1897); Eloa (D 1875; 1880 in Mýty 2); Epické básně (1876; rozšíř. vyd. 1885); Sny o štěstí (BB 1876); Vittoria Colonna (B 1877; rozšíř. vyd. 1900); Duch a svět (BB 1878); Symfonie (BB 1878); Rok na jihu (BB 1878); Mýty 1 (BB 1879: Šárka, Legenda o svatém Prokopu, Kříž Božetěchův); Eklogy a písně (BB 1880; rozšíř. vyd. 1889); Mýty 2 (BB 1880); Dojmy a rozmary (BB 1880); Panteon (B 1880; rozšíř. vyd. 1883, 1897 in Hlasy v poušti); Giacomo Leopardi (přednáška, 1880); Nové básně epické (1881); Poutí k Eldorádu (BB 1882); Hilarion (B 1882); Drahomíra (D 1883, prem. 1882); Co život dal (BB 1883); Staré zvěsti (BB 1883; upr. vyd. 1893); Sfinx (BB 1883); Perspektivy (BB 1884); Noc na Karlštejně (D 1885, prem. 1884); Selské balady (BB 1885; rozšíř. vyd. 1898); Jak táhla mračna (BB 1885); Twardowski (B 1885); Sonety samotáře (BB 1885); Excelsior (průvodní text k baletu L. Manzottiho, 1885, i prem., hudba R. Marenco); V sudu Diogenově (D 1886, prem. 1883); Hudba v duši (BB 1886); Povídky ironické a sentimentální (PP 1886); K životu (D 1886, i prem.); Soud lásky (D 1886, prem. 1887); Rabínská moudrost (D 1886, i prem.); Exulanti (D 1886, i prem.); Zlomky epopeje (BB 1886); Flik a Flok (verše k baletu P. Toglioniho, 1886, i prem., hudba P. L. Hertel); Zlatý prach (BB 1887; rozšíř. vyd. 1897); Motýli všech barev (BB 1887); Barevné střepy (PP 1887; upr. vyd. 1908); Smrt Odyssea (D 1887, prem. 1882); Pomsta Catullova (D 1887, i prem.); Nad propastí (D 1887, i prem.); Svatá Ludmila (libreto k oratoriu A. Dvořáka, 1887, prem. Leeds a Londýn 1886, Praha 1887); Básnické profily francouzské (studie, 1887); Dědictví Tantalovo (BB 1888); Čarovná zahrada (BB 1888); Na domácí půdě (BB 1888; 1903 in Má vlast); Julian Apostata (D 1888, prem. 1885); Různé masky (BB 1889); Dni a noci (BB 1889); Hořká jádra (BB 1889); È morta (BB 1889; rozšíř. vyd. 1894); Bratři (D 1889, i prem.); Námluvy Pelopovy (D 1889, prem. 1890; 1. část trilogie Hippodamie, hudba Z. Fibich); Midasovy uši (D 1890, i prem.); Hlasy v poušti (BB 1890; rozšíř. vyd. 1897); Odpověď na kritiku překladu Božské komedie, kterou píše do Hlídky literární pan Lev Šolc (polemika, 1890); Fresky a gobelíny (BB 1891); Nové sonety samotáře (BB 1891); Smír Tantalův (D 1891, i prem.; 2. část trilogie Hippodamie, hudba Z. Fibich); Smrt Hippodamie (D 1891, i prem.; 3. část trilogie Hippodamie, hudba Z. Fibich); Brevíř moderního člověka (BB 1892); Život a smrt (BB b. d., 1892); Nové barevné střepy (PP 1892); Pietro Aretino (D 1892, i prem.); Trojí políbení (D 1892, i prem.); Studie a podobizny (1892); Bodláčí z Parnasu (BB 1893; rozšíř. vyd. 1900); Moje sonáta (BB 1893); Potulky královny Mab (BB 1893); Démon láska (BB k obrazům M. Pirnera, 1893; 1897 in Zlatý prach); Okna v bouři (BB 1894); Láska a smrt (D 1894, prem. 1897); Svědek (D 1894, prem. 1895); Kytky aster (BB 1895); Nové zlomky epopeje (BB 1895); Kniha sudiček (BB 1895); Než zmlknu docela (BB 1895); Písně poutníka (BB 1895); Závěť lukavického pána (D 1895, i prem.); Bouře (oper. libreto, 1895, i prem., podle W. Shakespeara, hudba Z. Fibich); Napadlo rosy (BB 1896); Poslední sonety samotáře (BB 1896); Marie Calderonová (D 1896, prem. 1897); Epponina (D 1897, prem. 1896); Skvrny na slunci (BB 1897); Pavučiny (BB 1897); Nové studie a podobizny (1897); Bar Kochba (B 1897); Na sedmi strunách (BB 1898); Z niv poezie národní a umělé 1, 2 (básnické parafráze, 1898, 1901); Král a ptáčník (D 1898, i prem.); Překročen zenit (BB 1899); Bozi a lidé (BB 1899); Dvě doby (D 1899); O knihách a lidech (články, 1899); Rok básníkův (BB 1900); V uchu Dionysiově (D 1900, i prem.); Sv. Vojtěch (libreto k oratoriu A. Piskáčka, 1900); Devět kapitol o novějším románu francouzském (1900); Žamberské zvony a jiné básně (1901); Sen (BB k obrázkům E. Holárka, 1901); Cid v zrcadle španělských romancí (básnické parafráze, b. d., 1901); Trilogie o Simsonovi (D 1901, prem. 1907); Já nechal svět jít kolem (BB 1902); Votivní desky (BB 1902); Nálady a pohádky (BB k obrazům F. Engelmüllera, 1902; 1903 in Má vlast); Má vlast (BB 1903); Duše – mimóza (BB 1903); Stará píseň (text k obrazům A. Kalvody, b. d., 1903); Knížata (D 1903, i prem.); Armida (oper. libreto, 1903, prem. 1904, hudba A. Dvořák; pův. 1888 pro K. Kovařovice); O poezii Jana Nerudy (přednáška, 1903); Epizody (BB 1904); Prchavé iluze a věčné pravdy (BB 1904); Johannes Doktor Faust (D pro loutky, 1904,

s A. Krausem); Tiché kroky (BB 1905); Jessika (oper. libreto, 1905, i prem., podle W. Shakespeara, hudba J. B. Foerster; hráno i s tit. Kupec benátský); Píseň o Vinetě (B 1906); Fanfáry a kadence (BB 1906); Svlačce na úhoru (BB 1906); Svojanovský křižáček (B 1906; 1963 in Žeň času); Rozpravy literární 1, 2 (1906); Třetí kniha básní epických (BB 1907); Západy (BB, D 1907; obs. i D Příchod Vesny, prem. 1899, a BB k živým obrazům Hry, prem. 1903); Godiva (D 1907, i prem.); Švanda dudák (libreto k opeře-baletu K. Bendla, 1907, i prem., původně libreto ke kantátě, prem. 1880); Korálové ostrovy (BB 1908); Skryté zdroje (BB 1908); Zaváté stezky (BB 1908); Loutky (R 1908); Kočičí král (D 1908, prem. 1909); Strom života (BB 1909); – posmrtně: Prodavač biblí (P 1912 ← Šumavan 1873); Meč Damoklův (BB 1913, ed. B. Frida); Záboj (libreto k opeře E. Chvály, 1918); Kvítí Perdity (BB 1930); Probuzení (D 1931); Žeň času (BB 1963). – *Překlady:* V. Hugo: Básně (1874) + Nové básně (1882) + Nové překlady (1901) + Hernani (1902); G. Leopardi: Básně (1876); Poezie francouzská nové doby (1877); Dante Alighieri: Božská komedie 1–3 (1879 Peklo, 1880 Očistec, 1882 Ráj) + Nový život (1890) + Básně lyrické (1891); Ch. M. Leconte de Lisle: Kain (1880) + Výbor básní (1886) + Nová řada básní (1901); Z Dívánu Háfize (1881, s J. B. Košutem); T. Cannizzaro: Výbor básní (1884); Poezie italská nové doby (1885); E. About: Vrah (1885); H. de Balzac: Třicetiletá (1886); Th. Gautier: Gisela čili Víly (text k baletu Ch. L. Adama, 1886); T. Tasso: Osvobozený Jeruzalém (1887) + Výbor lyriky 1–3 (1906); Básně Michelangela Buonarrotiho, malíře, sochaře i stavitele (b. d., 1889); E. Pohl: Sedm havranů (1889); S. H. Mosenthal: Zlatý křížek (libreto k opeře I. Brülla, 1890, s B. Fridou, společný pseud. Jan Klíma; prem. 1889 pod společným pseud. Jaroslav Kliment); E. A. Poe: Havran a jiné básně (1890); G. G. Byron: Hebrejské melodie (1890, s překl. J. V. Sládka) + Manfred (1901); G. Carducci: Výbor básní (1890) + Ódy barbarské (1904) + Nový výbor básní (1904); J. W. Goethe: Faust 1, 2 (1891); Hostem u básníků (1891); U. Foscolo: Báseň o hrobech (1891); J. Verdaguer: Atlantis (1891); L. Ariosto: Zuřivý Roland (1891–93, sešitově); F. Schiller: Vilém Tell (1892); C. Goldoni: Paní hostinská (1893); Moderní básníci francouzští (b. d., 1893); J. Echegaray: Světec či blázen (1893) + Mariana (1894); Tři knihy vlašské lyriky (1894); H. Lingg: Výbor básní (b. d., 1894); A. Mickiewicz: Tryzna (1895); Ch. Baudelaire: Výbor Květů zla (b. d., 1895, s J. Gollem); Z cizích Parnasů (1895); H. Ibsen: Nápadníci trůnu (b. d., 1897); G. Boccaccio: Dekameron (1897, verše v překladu J. J. Benešovského-Veselého); J. Arany: Budova smrt (1897, s F. Brábkem); Moderní básníci angličtí (1898); A. M. F. Robinson-Darmesteter: Výbor básní (b. d., 1898); Ši-king. Čínská poezie 1, 2 (kniha 1–6, 1898, 7–15, 1912; s R. Dvořákem); E. Rostand: Cyrano z Bergeracu (1898); E. de Amicis: Na oceáně (1898, s V. Hanusem); P. Corneille: Cid (1899); Molière: Lakomec (1899); P. Calderón de la Barca: Výbor dramat (1899–1904, 15 sv.: 1899 Dáma a skřítek, 1900 Život je sen a Lékař své cti, 1901 Posvátný Parnas, Velká Zenobie, Socha Prometheova, Korunovaná pokora rostlin a Dcera vzduchu 1, 2, 1902 Moje dáma nade všechno, Kvas Baltazarův a Dva milenci nebes, 1903 Velké divadlo světa a Vytrvalý princ, 1904 Očistec svatého Patricia); F. Petrarca: Tři kancony (1900); P. B. Shelley: Odpoutaný Prometheus (1900) + Výbor lyriky (1901); H. Ch. Andersen: Pohádky 1–4 (1900–02) + Pět pohádek (1905); G. Giacosa: Červený hrabě (1900) + Muž milencem své ženy (1907); R. Hamerling: Ahasver v Římě (1900) + Amor a Psyché (1907); L. de Camões: Lusovci (1902); A. France: Červená lilie (1902); A. de Vigny: Osudy (1903); A. Dumas st.: Tři mušketýři (b. d., 1903); A. Vivanti Chartres: Lyrika (1905); M. Rosenfeld: Zpěvy z ghetta (1905); A. Tennyson: Vybrané básně (1906); W. Whitman: Stébla trávy (výbor, 1906); S. Petőfi: Nové překlady básní 1, 2 (1907, 1912, s F. Brábkem); Itálie starší a nová (1907); G. de Maupassant: Slečna Fifi (1909) + Yvetta (1909) + Marná krása (1910, s J. Nevolem) + Povídky o ženách (1910, s J. Hartem, tj. F. Bíblem); – posmrtně: Lope de Vega: Sedlák svým pánem (1919); K. L. Immermann: Merlin (1922); Voltaire: Zaïra (1922); W. Shakespeare: Venuše a Adonis (1922) + Sonety (1954); A. Aškerc: Výbor básní (1923); F. Schiller: Píseň o zvonu a jiné básně (1924); R. Hamerling: Výbor lyriky (1928); Michelangelo Buonarroti: Výbor sonetů (1929). – *Výbory:* J. V. jako učitel lidstva (1893, ed. H. V. Wunsch); J. V. jako básník milostný (1894, ed. H. V. Wunsch); Antologie z básní J. V. (1894, ed. autor); Kytka balad, romancí a legend (1896, ed. F. Bílý); Portréty básníků (1896); Kytka lyriky z básní J. V. (1898, ed. F. Bílý); České balady (1901); Druhá antologie z básní J. V. (1903, ed. autor); Myšlenky a aforismy (1910, ed. K. Ločák); V. mládeži (1911, ed. O. Svoboda); V. čítanka (1913, ed. O. Svoboda); Píseň života (1915, ed. J. Voborník); Zpěvy husitské (1915, ed. J. Voborník); Praha (1928, ed. M. Weingart, bibliof.); Výbor z básní (1933; rozšíř. vyd. 1937, ed. A. Novák); Epopeje lidstva (J. V. a J. S. Machar, 1937, ed. J. Haller); Ze sonetů J. V. (1939, ed. B. Beneš Buchlovan); Rozmarné balady (1942, ed. F. Krčma); Výbor z V. epiky (1947, ed. K. Bodlák); Česká krajina (1952, ed. V. Tichý); Básně 1, 2 (1953, ed. J. Seifert); Píšťala Panova (1953, ed. J. Seifert); Básně (1953, ed. E. Vrchlická); Ó lid mne zná a v srdce své mne vpíše (1953, ed. M. Jungmann); Živý oheň (1953, ed. V. Tichý); Epické básně (1956, ed. M. Jungmann); Deset básní J. V. (1958, ed. M. Švabinský); Vlasti a míru (1958, ed. V. Tichý); Duha na zemi (1961, ed. J. Seifert); Druhých deset básní J. V. (1962, ed. M. Švabinský); Host na zemi (1966, ed. J. Brabec, J. Brukner); Básně (1973, ed. Z. Pešat); Za trochu lásky (1979, ed. Z. Pešat); in B. Balajka: J. V. (1979); Zahrada slov (1983, ed. R. Havel); Před branami Eldoráda (1983, ed. V. Stejskal); Kalný krystal (2002, ed. M. Fikar). – *Souborná vydání:* Básnické

spisy J. V. (J. Otto, 1882, 2 sv.); Dramatické dílo J. V. (F. Šimáček, 1886–1918, 33 sv.); Souborné vydání básnických spisů J. V. (J. Otto, 1895–1913, 65 sv., označ. zpravidla jako definitivní vyd. sbírek); Překlady J. V. z cizích literatur (B. Kočí, 1906–07, 5 sv.); Nové souborné vydání básnických spisů J. V. (J. Otto, 1913–28, 52 sv., ed. B. Frida, J. Voborník); Soubor dramatických spisů J. V. (Rodina, 1931–35, 9 sv., ed. V. Brtník); Básnické dílo J. V. (Melantrich, pokr. SNKLHU, 1948–63, 20 sv., hlavní red. A. Pražák, ed. V. Tichý, sv. 7 s K. Polákem, sv. 20 s J. Moravcem, sv. 9, 10 J. Moravec, sv. 12 K. Polák). ▮ SCÉNICKY. *Původní texty:* Tři dny z dějin národa českého (1882); Země (1894, k melodramatu L. V. Čelanského); Olivy, Pozvání (mezihry, 1898); – posmrtně: Sedlák Jakub (1922, podle Lope de Vegy, hudba O. Nedbal). – *Překlady:* F. Freiligrath: Pomsta květin (1882); A. Vacquerie: Formoza (1883); V. Hugo: Marion Delorme (1884); È. Augier: Číše bolehlavu (1884); V. Sardou: Theodora (1886); A. Dumas st.: Anthony (1886); E. Grangé, V. Bernard: Tři svícny (1887); Šúdraka: Vasantasena (1893); J. Echegaray: Velký Galeoto (1893); J. Ruiz de Alarcón y Mendoza: Lež na lež (1898); G. Giacosa: Jako to listí (1900); J. M. Barrie: V tiché uličce (1907). – *Úpravy překladů:* L. Dóczi: Hubička (1884, přel. F. Brábek); W. Shakespeare: Othello (1887, přel. J. Malý); I. Madách: Tragédie člověka (1892, přel. F. Brábek). ▮ KORESPONDENCE: Dopis J. V (jednotě Říp a jejímu předsedovi E. Špindlerovi z 1885, ed. an.), Podřipan 30. 5. 1885; F. X. Šalda: Můj poměr k V. (Šaldovi z 1901), Čes. kultura 2, 1913/14, s. 302 → KP 9 (1954); J. Blokša: Moje styky s J. V. (Blokšovi z 1891–1906), Nový obzor 1914, s. 173 a pokr. (i sep.; 1940 upřesněné vyd. s tit. Dopisy J. V. s P. Janem Blokšou, ed. V. Brtník); Dopisy (J. V. Sládkovi z 1879–1905, ed. A. Klášterský; F. Adlerovi z 1890–1908, ed. F. Adler), Sborník Společnosti J. V. 1 (1915); Dopisy (J. Thomayerovi z 1873–1912, ed. an.; E. Krásnohorské z 1891–1908, ed. F. Strejček; F. Karafiátovi z 1906–08, ed. A. Klášterský; H. Salusovi z 1904, ed. F. Tichý), J. Kubín: J. V. a Píseň o Rolandovi (Kubínovi z 1892–95), vše Sborník Společnosti J. V. 2 (1916); Dopisy J. V. se Sofií Podlipskou z let 1875–1876 (1917, ed. V. Brtník), Hrst dopisů J. V. (sourozencům z 1865–1912, V. Schwarzovi z 1900, ed. J. Borecký; Janu z Wojkowicz z 1900, ed. A. Klášterský), vše Sborník Společnosti J. V. 3 (1917); F. S. Frabša: O stycích J. V. s kutnohorským básníkem J. V. Pokorným-Pikulíkem (Pokornému-Pikulíkovi z 1891–1907), Sborník Společnosti J. V. 4 (1918); an.: Z korespondence V. a J. Zeyera (Zeyerovi z 1875–83), Sborník Společnosti J. V. 5 (1920); B. Jedlička: Dopis J. V. Kutnohorským (o pseud. J. V.), Nové Čechy 5, 1921/22, s. 26; E. Lešehrad: Z dopisů J. V. (Lešehradovi z 1899 a b. d., neuvedeným adresátům z 1889, 1897, 1898 a 1906, J. J. Benešovskému-Veselému z 1889, F. Sekaninovi z 1908), V. Brtník: List J. V. Adolfu Donátovi (z 1903), J. B. (Borecký): Dopisy hraběti Boos Waldeckovi (z 1901) + Dopisy panu Antonínu Vackovi, cukráři v Chrudimi (z 1897, 1903, 1907) + Dopisy mladého V. (rodičům z 1865–76), F. Brábek: Mé vztahy k J. V. (Brábkovi z 1884–99), vše Sborník Společnosti J. V. 6 (1921/23); K. Turek: Pět dopisů J. V. (K. Martínkové z 1872–73), Cesta 4, 1921/22, s. 191; an.: Dopisy J. V. z dob studentských (F. Krátkému z 1872–73), Nár. listy 3. 9. – 19. 11. (1x týdně) 1922; J. Borecký: Dopisy sestře Emmě (z 1902), M. Nusko-Hamadová: Mé přátelství s J. V. (Nusko-Hamadové z 1891–94), oboje Sborník Společnosti J. V. 7 (1924/25); K. Turek: Dopisy J. V. Jos. K. Martínkovi (z 1873–74), NL 5. 7. – 30. 8. 1925; J. L. Mikoláš: Z korespondence Čeňka Ostravického (Ostravickému z 1895–1900), Věstník Matice opavské 1925, s. 76; Ctěný pán, pan Gustav Dörfl, spisovatel v Praze, Kostečná ulice, Evangelický chrám no 930, u vrátníka (Dörflovi z 1874; 1926, ed. an.); J. Štolba: List mladého V. ze semináře (H. Baďoučkovi z 1872), V. Brtník: J. V. Jakubu Ćišinskému (z 1887), oboje Sborník Společnosti J. V. 8 (1926/27); J. S. Machar: Několik roků s J. V. (Macharovi z 1889–94 a 1899–1902), Tribuna 27. 3. – 1. 5. (1x týdně) 1927 → Oni a já (1927); J. Borecký: Z rodinné korespondence J. V. (dceři Miladě, b. d.) + Z dopisů věnovaných muzeu J. V. (F. S. Šourkovi z 1906), Sborník Společnosti J. V. 9 (1928/29); J. Kramář: Moje vzpomínka na pobyt J. V. ve Slatiňanech (místní čtenářské besedě z 1896, J. Kramářovi z 1904), Vlastivědný sb. východočeský 1929, s. 79; B. Frida: Mladá léta J. V. v zrcadle dopisů, jež psal svému strýci a bratrovi (A. Kolářovi z 1869–76, B. Fridovi z 1870–76, montáž v rámci souvislého textu; 1931 ← Zvon 13, 1912/13, s. 85 a pokr.); A. Dolenský: Ideál básníkův (A. Rezkovi z 1875), Naše kniha 1931, s. 1; Dopisy (dr. Jos. Karáskovi z 1902, ed. J. Heyer; V. Olivovi z 1889, ed. P. Fingal), Sborník Společnosti J. V. 11 (1932/34); in K. Hovorka: Jirásek, V., Jelínek (B. Jelínkovi a jeho otci z 1873–74; 1933); an.: První láska, Z milostné korespondence (L. Podlipské z 1876 a b. d.), Země 14, 1933/34, s. 1, 16; J. Mikan: Karel Pippich ve světle hudební korespondence (Pippichovi z 1882 a 1890), Vlastivědný sb. východočeský (1934, s. 123); E. Lešehrad: J. V. v Lešehradeu (Lešehradovi z 1899, Fr. Š. z 1906, valné hromadě spolku Máj z 1907), sb. Lešehradeum (1936, s. 35); J. Skutil: Několik dopisů Vilému Mrštíkovi (z 1893), Kolo 1937, s. 134; B. Slavík: J. V. a F. S. Procházka (Procházkovi z 1890 a 1903), Zvon 38, 1937/38, s. 33; M. Míšková-Raisová: Ze staré korespondence (K. V. Raisovi b. d. a z 1885, 1899 a 1909), NL 1. a 6. 4. 1938; F. Krčma: České květy (E. Valečkovi z 1885), Čes. časopis filologický 3, 1944/45, s. 236; an.: Z dopisů A. Jiráskovi (z 1885 a 1900), Var 1948, s. 510; A. Rektorys: Z dochované korespondence Zdeňka Fibicha (Fibichovi z 1886), sb. Zdeněk Fibich 2 (1952); J. V. – Eduard Albert (vzáj. koresp. z 1884–1900; 1954, ed. B. Knoesl); V. v dopisech (různým adresátům z 1865–1911; 1955, ed. A. Pražák); J. Petr: Přátelství J. V. s A. Aškercem (Aškercovi

z 1905), Slovanský přehled 1962, s. 242; in J. Neruda: Dopisy 3 (Nerudovi z 1888 a 1891; 1965, ed. M. Novotný); Má nejdražší přítelkyně (M. Volfové z 1905–08, jejímu synu Jaroslavovi z 1905–08, F. Volfovi z 1905–07; 1983, ed. M. Blahynka); mk (M. Krulichová): Básník na pouti k Eldorádu (L. Podlipské z 1876–79), Magazín Co vás zajímá 1987, č. 9; M. Svatoš: Kdybych Vás tak neměl rád (J. Královi z 1876–1907), sb. Lit. archiv 21–22, 1985–86 (1987), s. 277; in I. Seidl: J. V. a Emilio Teza v kontextu česko-italských literárních a kulturních vztahů (Tezovi z 1889–1901; 1988); D. Šajtar: Vzájemné listy J. V. a Terezy Dubrovské (Dubrovské z 1903–07), Alternativa nova 1996, s. 138; H. Kokešová: F. X. Šalda v dopisech J. V. a Gustava Eima (Eimovi z 1894), sb. Lit. archiv 29, 1997, s. 227 → Gustav Eim (1999, s. 75). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Světozor (1883, č. 23–51), Bazar (módní příl. ke Světozoru, 1883, č. 11–24), Pokrok (1885, č. 178–359, fejeton), Nedělní listy (nedělní příl. Hlasu národa, 1886–89), Čes. revue (1901–02, s B. Raýmanem), Máj (1903–08, básnická část); *sborníky:* Kalendář Ústřední matice školské na rok 1885 – …1888 (se S. Čechem), Za praporem sokolským (1887, se S. Čechem), Lublani. Čeští spisovatelé Slovincům (1896), Česká poezie 19. věku 1–5 (1897–99, vrchní redakce), alm. Ústřední matici školské na oslavu 25leté činnosti (1905, s F. Heritesem a F. Sekaninou); *knižnice:* Sborník světové poezie (1891–1910), Poetické besedy Máje (1904–11). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Spisy Bohdana Jelínka veršem i prózou (1880); Básně Ladislava Staňka (1885); J. Neruda: Zpěvy páteční (1896, s I. Herrmannem); Odkaz J. V. Friče (1898, s J. J. Fričem); E. Albert: Na nebi a na zemi (1900). ■

BIBLIOGRAFIE: Red. (A. Truhlář): Chronologický přehled spisů J. V. (1874–1892), ČČM 1893, s. 170; an.: Seznam děl J. V. v chronologickém pořadu, Hlas národa 15. a 22. 2., 1. 3. 1903; an.: Spisy J. V. spořádané podle roku, kterého byly vydány, sb. Padesát let života J. V. (1903); E. Lešehrad: Bibliografie díla J. V. i literatury o něm, Středa 1912, č. 22–23; J. Borecký: Spisy o J. V. a jeho díle, Sborník Společnosti J. V. 2, 3 (1916, 1917); M. B. (Borecký): Seznam básní původních, knižně vydaných, podle prvního verše, Sborník Společnosti J. V. 3–9 (1917–1928/29); Dr. M. B. (Borecký): Překlady J. V., Sborník Společnosti J. V. 10 a 12 (1930/31, s. 217, a 1935/37, s. 149); an.: V. in deutschen Übersetzungen, Prager Rundschau 1933, s. 80. ■ LITERATURA: E. Albert: J. V. Příprava k budoucímu studiu jeho lyriky a epiky (Vídeň 1893); B. Grabowski: J. V. i jego dramat Bar Kochba (Varšava 1900); sb. Padesát let života J. V. (1903); L. Lošťák: Oslava papírové pyramidy (1903 ← Rozhledy 13, 1902/03, s. 536, pseud. Long Tom, 1905 in Ve vlasti tichošlápků); an. (J. Pelcl): Oslava papírové pyramidy. Co předcházelo a co následovalo (1903); A. Jensen: J. V. (Stockholm 1904, Praha 1906); J. Borecký: J. V. Pokus o studium jeho díla (1906); F. V. Krejčí: J. V. (1913); F. Mejsnar: J. V. (1913); Sborník Společnosti J. V. 1–13 (1915–42, 13. sv. s tit. Soubor literárních prací a studií vztahujících se k dílu a osobě J. V.; obs. mj. A. Novák: Sonety J. V. do r. 1885, sv. 1 + Sonety samotáře, sv. 10; O. Jiráni: Antická dramata J. V., sv. 2 + V. a antičtí básníci, sv. 6 a 7; Jos. Bartoš: Čtyři kapitoly estetiky J. V., sv. 2–4; J. Voborník: Studie k V. Podstata a vývoj epopejního umění, sv. 7 + O epopeji V., sv. 8; O. Novák: Soumrak antiky u J. V., sv. 10, 1932 i sep.; V. Stupka: V. a Goll, překladatelé Baudelaira, sv. 10, 1932 i sep.; J. Ševčíková: Výtvarní umělci v díle J. V., sv. 10 a 11 + J. V. a hudba, sv. 12; F. Vodička: J. V. a Th. de Banville, sv. 11 → Francouzské impulsy v české literatuře 19. století, 2003; Š. Kubín: Lidový slovník V., sv. 11 + Lidové stopy v jazyce V., sv. 12; V. Jirát: J. V. a požadavek dne, sv. 13 → Portréty a studie, 1978); B. Beneš Buchlovan: Kníže básníků (1918); M. Weingart: J. V. (1920); V. Vyleťal: J. V. (studie pro ml., 1921); V. Brtník: J. V. (1922); V. Zelinka: J. V. (portrét s ukázkami z díla, 1922); J. Voborník: Veliký lyrik (1923); G. Maver: V. a Leopardi (1929); V. Jirát: Dva překlady Fausta (1930); B. Frida: Mladá léta J. V. v zrcadle dopisů, jež psal svému strýci a bratrovi (1931); V. Čermák: Z klatovských studií J. V. (1932); A. Pražák: J. V. (1933); roč. Chudým dětem (1937, s tit. Živý V.; mj. R. Jakobson: Glosy k Legendě o sv. Prokopu J. V. → Poetická funkce, 1995); L. Boháček: J. V. a dramatická hudba (1937); L. Kratochvílová: Vzpomínky na J. V. (1937); J. Kvapil: Památce J. V. (1937) → Tři řeči smuteční (1937); sb. Podřipsko J. V. k 25. výročí úmrtí (1937); E. Vrchlická: Dětství s V. (1939; 1960 rozšíř. vyd. s tit. Dětství a mládí s V.); Ročenka Kruhu přátel J. V. (1939); V. Tichý: J. V. Život (1942; upr. vyd. 1947); G. J. Čáp-Horčapský: Vzpomínky na veleducha české poezie J. V. (1942); K. Doskočil: Původ J. V. (1944); A. Pražák: Vrchlickému nablízku (1945); sb. Čes. bibliofil Jaroslavu V. (1945; obs. mj. K. Polák: V. baladik; V. Jirát: V. dekadent → Portréty a studie, 1978); A. Novák: J. V. sláva a osamělost (1946); V. Tichý: Satanela J. V. (1946); V. Frída: Krásná léta J. V. (1948); sb. Deset let Kruhu přátel J. V. (1948); L. Páleníček: J. V. divadelním kritikem (1949); J. Polák, V. Tichý, K. Krejčí: J. V. (1954); E. Vrchlická: Básník s dětmi (1956); M. Součková: The Parnassian J. V. (Haag, Londýn, Paříž 1964); J. Bukáček: V. a Dante (1965); O. Králík: F. X. Šalda a J. V. (1967) → Platnosti slova (2001); J. Bukáček: V. překlady z Danta (1968); M. Petrovska: J. V. critique de la poésie romantique française (1972, disertace University of Kentucky, USA); L. Páleníček: Švabinský a V. (1974); M. Krulichová: J. V. (1853–1912). Lit. pozůstalost (LA PNP 1976); B. Balajka: J. V. (1979); J. Seidl: J. V. a Emilio Teza v kontextu česko-italských literárních a kulturních vztahů (1988, s bibliografií knižně vyd. překladů J. V. z italštiny); sb. Zdeněk Fibich – J. V.: Smrt Hippodamie (divad. program Nár. divadla 2000, ed. A. Valšubová; přisp. mj. J. Jiránek, J. P. Kučera, J. Kudrnáč); sb. Kapitel zur Poetik: V. und der tschechische Symbolismus (Berlín 2003; přisp. mj.

B. Althaus, M. Červenka, M. Grygar, J. Jiroušek, J. Ch. Kannegieser, Z. Pešat, H. Schmitt, M. Suchomel, D. Tureček, F. Všetička, I. Wutsdorff, P. Zajac); sb. J. V. a Josef Holeček (1853–2003) (Filoz. fakulta UK 2004, ed. O. Macura a T. Riedlbauchová). ▮ an.: ref. překl. V. Hugo: Básně, Lumír 1874, s. 264; ● ref. Z hlubin: an. (S. Čech), Lumír 1875, s. 99, 111; Δ (J. Neruda), NL 5. 3. 1875 → Literatura 2 (1961); J. Nejedlý, Světozor 1875, s. 199; F. Zákrejs, Osvěta 1876, s. 75 ●; ● ref. Epické básně: O. Mokrý, ČČM 1876, s. 755; J. Kosina, ČMM 1876, s. 169; Δ (J. Neruda), NL 23. 6. 1876 → Literatura 2 (1961); J. V. S. (Sládek), Lumír 1877, s. 15 ●; O. Hostinský: ref. Z hlubin, Sny o štěstí, Epické básně, Osvěta 1877, s. 551 → Studie a kritiky (1974); E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČČM 1877, s. 320 → Výbor z díla 2 (1956); ● ref. Duch a svět: J. Nejedlý, Světozor 1878, s. 37; Δ (J. Neruda), NL 16. a 18. 1. 1878 → Literatura 3 (1966); L. Čech, Koleda 1878, s. 118, 134; faš. (F. A. Šubert), Pokrok 22. 2. 1878; E. Špindler, Podřipan 22. 4. a 8. 5. 1878 ●; ● ref. Symfonie: J. Neruda, Osvěta 1878, s. 946 → Literatura 3 (1966); B. Čermák, Čes. včela 1878, s. 191; faš.- (F. A. Šubert), Pokrok 7. 6. 1878 ●; -rs. (J. Arbes): ref. Symfonie, Duch a svět, Lumír 1878, s. 287 → Literaria (1954); an.: J. V., Světozor 1878, s. 465; J. V. S. (Sládek): ref. Rok na jihu, Lumír 1878, s. 528; ● ref. Mýty 1: F. Bý. (Bílý), Koleda 1879, s. 79; O. Mokrý, Lumír 1879, s. 47; an., Světozor 1879, s. 59 ●; ● ref. Rok na jihu, Mýty 1: an. (S. Čech), Květy 1879, d. 1, s. 107; F. Schulz: Osvěta 1879, s. 422; H-a (H. Babička), Koleda 1879, s. 32 ●; an. (J. Neruda): J. V., Humorist. listy 1879, s. 234 → Podobizny 1 (1951); ● ref. Eklogy a písně: s. (J. V. Sládek), Lumír 1879, s. 544; K. Müller, Politik 4. 12. 1879; J. Neruda, Osvěta 1880, s. 79 → Literatura 3 (1966) ●; ● ref. Mýty 2: O. M. (Mokrý), Lumír 1880, s. 112; J. Neruda, Osvěta 1880, s. 168 → Literatura 3 (1966) ●; an. (S. Čech): ref. Eklogy a písně a Mýty 2, Květy 1880, d. 1, s. 115; ● ref. Dojmy a rozmary: J. S. (Sládek), Lumír 1880, s. 496; F. S. (Schulz), Osvěta 1880, s. 1042; -lý, Světozor 1880, s. 539; E. Š. (Špindler), Podřipan 8. 11. 1880; an. (P. Sobotka), Obzor 1881, s. 31; an. (S. Hurban Vajanský), Slovenské pohľady (Bratislava) 1881, s. 89 → State o svetovej literatúre (Bratislava 1957) ●; ● ref. Nové básně epické: B. Čermák, Čes. včela 1880, s. 400; J. V. S. (Sládek), Lumír 1881, s. 63; J. Neruda, Osvěta 1881, s. 270 → Literatura 3 (1966); O. M. (Mokrý), Květy 1881, d. 1, s. 120 ●; ● ref. Poutí k Eldorádu: J. N. (Neruda), NL 12. 11. 1881 → Literatura 3 (1966); J. J. Kolár, Lumír 1882, s. 199 ●; ● ref. Hilarion: Bý. (F. Bílý), Světozor 1882, s. 119; O. M. (Mokrý), Květy 1882, d. 1, s. 245 ●; ● ref. Drahomíra: J. L. T. (Turnovský), Pokrok 11. 3. 1882; uh. (V. Guth), Politik 11. a 14. 3. 1882; O. Hostinský, NL 12. 3. 1882 → Studie a kritiky (1974); J. Nejedlý, Čes. noviny, dříve Posel z Prahy 12., 14., 15., 16. a 17. 3. 1882; F. Zákrejs, Osvěta 1883, s. 68 ●; J. Kalousek: Drahomíř a sv. Lidmila, Pokrok 26. 3. 1882 (k tomu J. V.: Básník a historie, tamtéž 27. 3. 1882, a J. Kalousek: K fejetonu Básník a historie, tamtéž 29. 3. 1882); J. Nejedlý: O Drahomíře dějin a pověsti, Čes. noviny, dříve Posel z Prahy 25. 3. a 2. 4. 1882; ● ref. Smrt Odyssea: J. L. (Lier), Lumír 1882, s. 288; J. V. F. (Frič), Divadelní listy 1882, s. 194; Di.ro…, Ruch 1882, s. 206, 222; J. Nejedlý, Čes. noviny, dříve Posel z Prahy 10., 11. a 13. 6. 1882; J. L. T. (Turnovský), Pokrok 10. a 11. 6. 1882; uh. (V. Guth), Politik 10., 13. a 14. 6. 1882; O. Hostinský, NL 11. 6. 1882 ●; ● ref. Co život dal: an., Světozor 1882, s. 623; F. Schulz, Osvěta 1883, s. 275; Fr. V. J. (Jeřábek), Politik 13. 7. 1883 ●; ● ref. V sudu Diogenově: J. L. (Lier), Lumír 1883, s. 64; Di.ro…, Ruch 1883, s. 78; J. L. T. (Turnovský), Pokrok 13. 1. 1883; nb., Čes. noviny, dříve Posel z Prahy 16. a 19. 1. 1883; uh. (V. Guth), Politik 16. 1. 1883 ●; F. Zákrejs: ref. Smrt Odyssea, V sudu Diogenově, Osvěta 1883, s. 655; J. Neruda in J. V.: Staré zvěsti (1883) → Literatura 3 (1966); ● ref. Staré zvěsti: S. (S. Čech), Květy 1883, d. 1, s. 624; F. A. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 88 ●; ● ref. Sfinx: E. Miřiovský, Lumír 1883, s. 256; J. Penížek a F. A. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 132, 133; Fr. V. J. (Jeřábek), Politik 15. 7. 1883; an. (S. Hurban Vajanský), Slovenské pohľady (Bratislava) 1883, s. 397 → State o svetovej literatúre (1957), též česky an., Ruch 1883, s. 270 ●; F. Zákrejs: ref. Staré zvěsti, Sfinx, Osvěta 1884, s. 369; ● ref. Noc na Karlštejně: B. F. (Frida), Zlatá Praha 1884, s. 267; A. Šnajdauf, Ruch 1884, s. 273, 299 a 315; J. L. (Lier), Lumír 1884, s. 256; F. Zákrejs, Osvěta 1884, s. 659; T. (J. L. Turnovský), Pokrok 24. a 28. 5. 1884; uh. (V. Guth), Politik 24. a 27. 5. 1884; š. (J. Kuffner), NL 25. a 27. 5. 1884; B. (E. Bozděch), Le Pragois 15. 6. 1884 ●; E. Albert: J. V., Presse (Vídeň) 24. 1. 1884 → Politik 25. 1. 1884; ● ref. Julian Apostata: B. Hakl, Vlasť 1, 1884/85, s. 758; J. V. F. (Frič), Jeviště 1885, s. 63; J. L. (Lier), Lumír 1885, s. 192; F. Zákrejs, Osvěta 1885, s. 533; F. K. (Kvapil), Ruch 1885, s. 200; B. F. (Frida), Zlatá Praha 1885, s. 243; š. (J. Kuffner), NL 13., 16. a 21. 4. 1885; T. (J. L. Turnovský), Pokrok 13. a 14. 4. 1885 ●; ● ref. Perspektivy: F. Kvapil, Ruch 1885, s. 38; Č. (L. Čech), Lit. listy 1885, s. 12, 24, 37 ●; ● ref. Selské balady: E. Miřiovský, Zlatá Praha 1885, s. 211; F. K. (Kvapil), Ruch 1885, s. 182; B. Čermák, NL 19. 3. 1885; E. Š. (Špindler), Podřipan 4. a 11. 4. 1885 ●; ● ref. Jak táhla mračna: Č. (L. Čech), Lit. listy 1885, s. 160; F. K. (Kvapil), Ruch 1885, s. 310 ●; ● ref. Twardowski: B. Čermák, NL 20. 6. 1885; E. Miřiovský, Pokrok 11. 8. 1885; Č. (L. Čech), Hlídka lit. 1886, s. 23 a pokr. ●; an.: Rozsudek nad Twardowským, Lumír 1885, s. 191; F. S. (Schulz): J. V., Zlatá Praha 1885, s. 10; ● ref. Sonety samotáře: B. Čermák, NL 11. 12. 1885; L. Šolc, Hlídka lit. 1886, s. 118 a pokr.; Č. (L. Čech), Lit. listy 1886, s. 9, 26; -p., Světozor 1886, s. 108 ●; ● ref. Hudba v duši: Č. (L. Čech), Lit. listy 1886, s. 190; Ar., Světozor 1886, s. 171; a., NL 22. 2. 1886 ●; ● ref. K životu: L. Šolc, Lit. listy 1886, s. 286, 303; B. F. (Frida), Zlatá Praha 1886, s. 111; F. Zákrejs, Osvěta 1886, s. 276 ●; ● ref. Sonety samotáře, Hudba v duši: E. Miřiovský, Květy 1886, d. 1, s. 371; F. K. (Kvapil), Ruch 1886,

s. 159 ●; ● ref. Soud lásky: L. Šolc, Lit. listy 1886, s. 318, 333, 350; K. (F. Kvapil), Ruch 1886, s. 239; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 1886, s. 379; A. Kraus, Rozhledy lit. 1, 1886/87, s. 161; B. F. (Frida), Zlatá Praha 1887, s. 447, 464; š. (J. Kuffner), NL 26. a 27. 5., 1. 6. a 22. 9. 1887; J. L. T. (Turnovský), Hlas národa 27. 5. 1887 ●; ● ref. Rabínská moudrost: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 1886, s. 383; Q. (L. Quis), Ruch 1886, s. 256; B. F. (Frida), Zlatá Praha 1886, s. 383, 399; J. L. T. (Turnovský), Hlas národa 15. a 20. 5. 1886; š. (J. Kuffner), NL 18. 5. 1886; L. Šolc, Lit. listy 8, 1886/87, s. 8, 31 ●; ● ref. Exulanti: B. F. (Frida), Zlatá Praha 1886, s. 719; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 1886, s. 718, 735; F. K. (Kvapil), Ruch 1886, s. 479; š. (J. Kuffner), NL 12. 10. 1886; F. O. Pisarevský (T. G. Masaryk), Čas 1, 1886/87, s. 17, 33, 55; L. Šolc, Lit. listy 8, 1886/87, s. 68; P. K., Hlídka lit. 1887, s. 17 a pokr. ●; ● ref. Zlomky epopeje: F. S. (Schulz), Zlatá Praha 1886, s. 734; -p., Světozor 1886, s. 812; E. Miřiovský, Hlas národa 3. 11. 1886; Č. (L. Čech), Lit. listy 8, 1886/87, s. 10 ●; ● ref. Pomsta Catullova: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 21, 1886/87, s. 367; B. F. (Frida), Zlatá Praha 1887, s. 367; J. L. T. (Turnovský), Hlas národa 21. 4. 1887 ●; ● ref. Nad propastí: J. Flekáček, Vlasť 3, 1886/87, s. 704; B. F. (Frida), Zlatá Praha 1887, s. 510; J. Lý (Ladecký), Čes. Thalia 1888, s. 57 ●; ● ref. Dědictví Tantalovo: Ed. A. (Albert), Hlas národa 4. 12. 1887; Č. (L. Čech), Lit. listy 9, 1887/88, s. 233; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 1888, s. 47 ●; z.: ref. Dědictví Tantalovo, Zlatý prach, NL 22. 12. 1887; an.: ref. Armida (původní netištěný text pro K. Kovařovice), Zlatá Praha 1888, s. 591; Č. (L. Čech): ref. Na domácí půdě, Lit. listy 10, 1888/89, s. 56, 69; ● ref. Různé masky: Č. (L. Čech), Lit. listy 10, 1888/89, s. 190; F. Kyselý, Hlídka lit. 1889, s. 185 a 220 ●; ● ref. Bratři: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 23, 1888/89, s. 275, 287; J. Lý (Ladecký), Čes. Thalia 1889, s. 148, 223; J. L. (Lier), Lumír 1889, s. 167; Allegri (F. Kvapil), Hlas národa 23. 4. 1889; V. Vítězný, Lit. listy 11, 1889/90, s. 34 ●; ● ref. Hořká jádra: J. V. S. (Sládek), Lumír 1889, s. 324; Aristides, NL 8. 11. 1889; V. Vítězný, Lit. listy 11, 1889/90, s. 9; P. Skřivan, Vlasť 6, 1889/90, s. 157 ●; Šn. (A. Šnajdauf): ref. È morta, NL 11. 10. 1889; J. Haasz: ref. Dni a noci, Hořká jádra, È morta, Hlas národa 29. 12. 1889; ● ref. Dni a noci: F. S. (Schulz), Zlatá Praha 1889, s. 563; B. K. (Kaminský), NL 29. 11. 1889; V. Vítězný, Lit. listy 11, 1889/90, s. 142 ●; ● ref. Námluvy Pelopovy: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 24, 1889/90, s. 179; V. J. Novotný, Zlatá Praha 1890, s. 142, 150, 162; V. Vítězný, Lit. listy 11, 1889/90, s. 210; J. V. S. (Sládek), Lumír 1890, s. 81; J. Lý (Ladecký), Čes. Thalia 1890, s. 79; A. Schulzová, Květy 1890, d. 1, s. 500; -ter (J. B. Foerster), NL 23. 2. 1890; š. (J. Kuffner), NL 26. 2. 1890 ●; E. K. (Krásnohorská): ref. překl. G. G. Byron: Hebrejské melodie, Světozor 24, 1889/90, s. 478; ● ref. Midasovy uši: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 24, 1889/90, s. 575; J. Lý (Ladecký), Čes. Thalia 1890, s. 336; A. Schulzová, Květy 1890, d. 2, s. 628; α, Zlatá Praha 1890, s. 576; R., Hlas národa 8. 10. 1890; Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 12, 1890/91, s. 33 ●; J. Voborník: J. V. a jeho Legenda o sv. Prokopu, Výr. zpráva obecného vyššího gymnázia v Domažlicích (1890, i sep.); F. Menčík: Pan Twardowski, Lit. listy 12, 1890/91, s. 5 a pokr.; ● ref. Hlasy v poušti: E. Albert, Hlas národa 16. 11. 1890; -k., Lumír 1890, s. 324; P., Hlídka lit. 1890, s. 418; Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 12, 1890/91, s. 69 → Spisy (1917) ●; A. Kraus: Goethův Faust v překladě V., Světozor 25, 1890/91, s. 116 a 130; L. Šolc: ref. překl. Dante: Božská komedie, Peklo, Hlídka lit. 1890, s. 12 a pokr. (V. odpověď t. r. viz in KNIŽNĚ); ● ref. Fresky a gobelíny: an., Zlatá Praha 8, 1890/91, s. 107; Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 12, 1890/91, s. 86 → Spisy (1917) ●; ● ref. Nové sonety samotáře: π (J. Patočka), Lit. listy 12, 1890/91, s. 295; J. Voborník, NL 1. 8. 1891; E. Albert, Hlas národa 20. 9. 1891; F. Kyselý, Hlídka lit. 1892, s. 58 ●; ● ref. Smír Tantalův: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 25, 1890/91, s. 347, 359; V. J. Novotný, Zlatá Praha 8, 1890/91, s. 102 a pokr.; α, tamtéž, s. 358; š. (J. Kuffner), -ter (J. B. Foerster), oba NL 4. 6. 1891 ●; ● ref. Smrt Hippodamie: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 25, 1890/91, s. 624; V. J. Novotný, Zlatá Praha 8, 1890/91, s. 571, 594, 606; α, Zlatá Praha 8, 1890/91, s. 623; -ter (J. B. Foerster), NL 7. a 10. 11. 1891; š. (J. Kuffner), NL 10. 11. 1891 ●; an.: ref. Bodláčí z Parnasu, Zlatá Praha 9, 1891/92, s. 93; ● ref. Brevíř moderního člověka: -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 26, 1891/92, s. 226; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 9, 1891/92, s. 84 ●; ● ref. Nové barevné střepy: J. Karásek, Niva 1892, s. 319; P. Šup, Hlídka lit. 1892, s. 454; F. X. Šalda, Lit. listy 14, 1892/93, s. 9 → KP 1 (1949) ●; jc (J. Jakubec): ref. Život a smrt, NL 18. 11. 1892; ● ref. Trojí políbení: A. Schulzová, Zlatá Praha 9, 1891/92, s. 587; š. (J. Kuffner), NL 14. a 20. 10. 1892; F. X. Šalda, Lit. listy 1893, s. 102 → KP 1 (1949) ●; F. X. Šalda: ref. Studie a podobizny, Lit. listy 14, 1892/93, s. 323, 340 → KP 1 (1949); B. M.: ref. Moje sonáta, Vlasť 9, 1892/93, s. 490; ● k čtyřicátinám: E. Albert, Světozor 27, 1892/93, s. 147, 158; Zlatá Praha 1893 (zvláštní dvojčíslo 13–14); Světozor 1893 (zvláštní č. 13); S. Čech, NL 15. 2. 1893; J. S. Machar, Nové proudy 1893, s. 65 → Knihy fejetonů 1 (1901) ●; ● ref. Potulky královny Mab: J. J. Veselý, Vlasť 10, 1893/94, s. 274; F. V. Krejčí, Lit. listy 15, 1893/94, s. 84, 103 ●; ● ref. Okna v bouři: -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 28, 1893/94, s. 479; F. V. Krejčí, Lit. listy 15, 1893/94, s. 375; K. Dostál, Hlídka lit. 1894, s. 371; Jacques, NL 14. 9. 1894 ●; V. Lefler: Julian Apostata, Vlasť 10, 1893/94, s. 552; ● ref. překl. Moderní básníci francouzští: J. J. Veselý, Vlasť 10, 1893/94, s. 844, 948; S. Bouška, Hlídka lit. 1894, s. 327; J. Karásek, Rozhledy 4, 1894/95, s. 230 ●; J. Karásek: ref. ant. J. V. jako učitel lidstva a J. V. jako básník milostný (ed. H. V. Wunsch), Lit. listy 15, 1893/94, s. 11 a 175; A. Procházka: Kapitoly z patologie českého života dnešku, tamtéž, s. 27 → Polemiky (1913); Z. Przesmycki-Miriam in Antologie z básní J. V. (1894); T. G. Masaryk: Několik myšlenek o literárním eklekticismu (Twardowski), Naše doba 2, 1894/95, s. 314, 385 + (šifra T. G. M.) Za

dvě léta (ke sbírkám z 1893–94), tamtéž, s. 558, 659; F. S. (Schulz): ref. Kytky aster, Zlatá Praha 12, 1894/95, s. 48, 57, 71; Kj. (F. V. Krejčí): ref. Okna v bouři, Kytky aster, Rozhledy 4, 1894/95, s. 33; ● ref. překl. Tři knihy vlašské lyriky: F. X. Šalda, Rozhledy 4, 1894/95, s. 740 → KP 2 (1950); A-a. (A. Procházka), Lit. listy 16, 1894/95, s. 107, 201 ●; ● ref. Nové zlomky epopeje: Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 4, 1894/95, s. 419; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 12, 1894/95, s. 93, 108; K. Dostál, Hlídka lit. 1895, s. 256 ●; E. Krásnohorská: ref. Kytky aster, Nové zlomky epopeje, Osvěta 1895, s. 176; ● ref. Než zmlknu docela: J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 12, 1894/95, s. 382; -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 29, 1894/95, s. 334; A. Kolísek, Vlasť 12, 1895/96, s. 87 ●; J. Karásek: K otázce, jak překládati, Lit. listy 16, 1894/95, s. 387; S. Bouška: ref. překl. Z cizích Parnasů, Tři knihy vlašské lyriky, Hlídka lit. 1895, s. 326; J. Mach: O antických motivech J. V., Program reálky a vyššího gymnázia v Chrudimi (1895); ● ref. překl. Ch. Baudelaire: Alap (A. Procházka), Lit. listy 17, 1895/96, s. 2; F. X. Šalda, Rozhledy 5, 1895/96, s. 25, 70 → KP 2 (1950); J. Karásek, Niva 6, 1895/96, s. 29 ●; E. Krásnohorská: J. V., in České básnictví posledních dvou desítiletí, Osvěta 1895, s. 1022 a 1896, s. 55, 160; B. Ptáčník (F. X. Šalda): ref. Písně poutníka, Lit. listy 17, 1895/96, s. 348 → KP 3 (1950); L. Šolc: Příspěvky k ocenění antiky v básních J. V., Naše doba 3, 1895/96, s. 974 a pokr.; ● ref. Epponina: -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 14. 11. 1896; J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 14, 1896/97, s. 24 ●; J. Hilbert: V. – foot-ball, Volné směry 1, 1896/97, s. 42 → Spisovatelé a vlast (1941), k tomu an., Lit. listy 18, 1896/97, s. 64; V. Dyk: Mládež football, Studentský sborník 1897, s. 32; B. Ptáčník (F. X. Šalda): ref. Poslední sonety samotáře, Lit. listy 18, 1896/97, s. 7, 32 → KP 3 (1950); ● ref. Marie Calderonová: J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 14, 1896/97, s. 287; K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 704 ●; ● ref. Nové studie a podobizny: Quidam (F. X. Šalda), Lit. listy 18, 1896/97, s. 328 → KP 3 (1950); Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 797; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 31, 1896/97, s. 406 ●; ● ref. Skvrny na slunci, Pavučiny: P. Maternová, Ženský svět 1, 1896/97, s. 207; D., Rozhledy 6, 1896/97, s. 1044; -zjz-, Lumír 26, 1897/98, s. 10, 22 ●; ● ref. Láska a smrt: F. X. Š. (Šalda), Lit. listy 19, 1897/98, s. 69 → KP 3 (1950); N-K (J. Kamper), Čes. revue 1, 1897/98, s. 615; -z-, Lumír 26, 1897/98, s. 96; K. K. (Kamínek), MR 1897/98, sv. 7, s. 95; K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 7, 1897/98, s. 273; ECH (V. Štech), Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 46 ●; ● ref. Bar Kochba: J. K., Lumír 26, 1897/98, s. 143, 155; D., Rozhledy 7, 1897/98, s. 950; -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 32, 1897/98, s. 165; Quidam (F. X. Šalda), Lit. listy 19, 1897/98, s. 246 → KP 4 (1951); J. Karásek, MR 1898, sv. 8, s. 136; F. Zákrejs, Osvěta 1898, s. 825 ●; ● ref. Král a ptáčník: F. X. Š. (Šalda), Lit. listy 19, 1897/98, s. 214 → KP 4 (1951); -z.-, Lumír 26, 1897/98, s. 192; K. K. (Kamínek), MR 1897/98, sv. 7, s. 179; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 22. 2. 1898 ●; ● ref. překl. Moderní básníci angličtí: F. X. Š. (Šalda), Lumír 27, 1898/99, s. 274 → KP 4 (1951); J. Karásek, Lit. listy 20, 1898/99, s. 33; K., Čes. revue 2, 1898/99, s. 742 ●; ● ref. Překročen zenit: -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 33, 1898/99, s. 550; S. (F. Sekanina), Čes. revue 3, 1899/1900, s. 354 ●; ● ref. O knihách a lidech: J. Karásek, Rozhledy 9, 1899/1900, s. 513; F. V. Vykoukal, Osvěta 1900, s. 269 ●; ● ref. V uchu Dionysiově: an. (J. Vodák), Čas 28. a 29. 12. 1900; š. (J. Kuffner), NL 29. 12. 1900; F. Zákrejs, Osvěta 1901, s. 154 ●; ● ref. Já nechal svět jít kolem: S. (F. Sekanina), Zlatá Praha 19, 1901/02, s. 456; L., Zvon 2, 1901/02, s. 418; E. Krásnohorská, Osvěta 1902, s. 444; -apržk- (A. Pražák), Máj 1, 1902/03, s. 532 ●; ● ref. Votivní desky: M., Přehled 1, 1902/03, s. 68; A. Pražák, ČČM 1903, s. 191 ●; V. Č. (Červinka): ref. Duše – mimóza, Zlatá Praha 20, 1902/03, s. 600; ● ref. Má vlast, Duše – mimóza: A. Pražák, Máj 1, 1902/03, s. 532; E. Krásnohorská, Osvěta 1903, s. 468 ●; ● k padesátinám: V. Dyk, Přehled 1, 1902/03, s. 181; J. Voborník a F. V. Krejčí, Zlatá Praha 20, 1902/03, s. 182 a 186; -r. (R. J. Kronbauer) a F. Sekanina, Hlas národa 15., 16. a 22. 2., 1. 3. 1903; A. Pražák, ČČM 1903, s. 307, 449 ●; ● ref. Knížata: r. (F. V. Krejčí), PL 31. 10. 1903; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 31. 10. 1903; F. X. Hodač, LidN 3. 11. 1903; J. Lý (Ladecký), Zvon 4, 1903/04, s. 82, 99; -s-, Lumír 32, 1903/04, s. 59; P. (J. Pelcl), Rozhledy 14, 1903/04, s. 172; an., Přehled 2, 1903/04, s. 8 ●; ● ref. Fanfáry a kadence: -il., LidN 19. 10. 1906; -a-, Máj 5, 1906/07, s. 241; A. P. (Procházka), MR 1906/07, sv. 19, s. 55 ●; S. K. Neumann: J. V., Mor. kraj 6. 4. 1907 → Stati a projevy 2 (1966); ● ref. Godiva: K. M. Č. (Čapek Chod), Zvon 8, 1907/08, s. 157; J. Kamper, Lumír 36, 1907/08, s. 68; fs. (F. Sekanina), Máj 6, 1907/08, s. 150; Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 118; V. Červinka, Osvěta 1908, s. 65 ●; A. Pražák: J. V. v posledních šesti letech své práce, Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 289; D. Stříbrný: Historická dramata J. V. o látkách českých, Výr. zpráva státní reálky v Táboře (1908 a 1909); ● ref. Loutky: J. Matějka, Lumír 37, 1908/09, s. 308; K. Weinfurter, Máj 7, 1908/09, s. 216; F. V. Vykoukal, Osvěta 1909, s. 262 ●; ● ref. Skryté zdroje: O. Šimek, Novina 2, 1908/09, s. 380; F. Sekanina, Zvon 9, 1908/09, s. 364 ●; E. Krásnohorská: Lyrická trilogie (ref. Zaváté stezky, Korálové ostrovy, Skryté zdroje), Osvěta 1909, s. 81; ● ref. Strom života: A. Novák, Přehled 8, 1909/10, s. 713; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 263; F. Sekanina, Zvon 10, 1909/10, s. 318; -a-, Máj 8, 1909/10, s. 322; K. Fiala, MR, 1909/10, sv. 22, s. 330; F. V. Vykoukal, Osvěta 1910, s. 574 ●; -ejč- (J. Krejčí): ref. Skryté zdroje, Strom života, Naše doba 18, 1910/11, s. 295; ● nekrology: Máj 10, 1911/12, zvláštní číslo z 13. 9. (i sep. s tit Máj památce J. V.); F. X. Šalda, Novina 5, 1911/12, s. 649 → Duše a dílo (1913) + Čes. kultura 1, 1912/13, s. 27 → KP 9 (1954); J. Thon, Umělecký měsíčník 1, 1911/12, s. 328; V. Dyk, Lumír 40, 1911/12, s. 523 (k tomu F. X. Šalda: Viktor Dyk o J. V r. 1903 a r. 1912, Novina 5, 1911/12, s. 523 → KP 9, 1954); K. (F. V. Krejčí) a G. Winter, PL 10. 9. 1912;

A. Novák, P. V. (Váša) a M. Hýsek, LidN 10. 9. 1912; jv. (J. Vodák), Čas 11., 12. a 13. 9. 1912; J. S. Machar, Čas 12. 9. 1912; A. M. (Macek), PL 12. 9. 1912 → Stati o kultuře, umění a literatuře (1963); Ml. (J. Máchal), ČMF 1912, s. 468; P. Maternová, Ženský svět 1912, s. 223; F. V. Vykoukal, Osvěta 1912, s. 777; J. Folprecht, Pražská lid. revue 1912, s. 201; Středa 1912, zvláštní číslo 22–23 z 30. 10. (i sep. s tit. J. V.); F. Sekanina, Zvon 13, 1912/13, s. 19; A. Pražák, Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 26, 40 ●; an.: Ohlas smrti J. V. v evropském tisku, Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 22; J. Karásek ze Lvovic: Poezie J. V., Osvěta 1912, s. 724 + Drama J. V., Osvěta 1912, s. 808 + J. V. kritik a prozaista, Osvěta 1913, s. 8 + Překladatelská činnost J. V., Osvěta 1913, s. 99, vše → Tvůrcové a epigoni (1927); an. (F. Votruba): V. a Slovensko, Slovenský denník 1912, č. 175–177, 183–184, 188 → Vybrané spisy 1 (Bratislava 1954); F. X. Šalda: J. V. a kritika literární, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 125 → KP 9 (1954); J. Borecký: J. V. a jeho poměr k slovanství, Slovanský přehled 15, 1912/13, s. 2 a pokr.; F. Husák: Česká historie v díle J. V. 1, 2, Výr. zpráva české reálky v Čes. Budějovicích 1912 a 1913; A. Novák: J. V. v posledním období svého tvoření, Přehled 11, 1912/13, s. 457, 465, 483; ● ref. Meč Damoklův: F. X. Šalda, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 249 → Duše a dílo (1913, Poznámky autorovy); Ant. Veselý, Čes. revue 1, 1912/13, s. 507; R. Medek, MR 1912/13, sv. 26, s. 214; M. (V. Martínek), MSlR 9, 1912/13, s. 203; L. N. Zvěřina, Osvěta 1913, s. 149 ●; ● ref. Prodavač biblí: F. X. Š. (Šalda), Čes. kultura 1, 1912/13, s. 95 → KP 9 (1954); Tristan (V. Friedl), Zvon 13, 1912/13, s. 182 ●; F. Kubka: Antika v díle J. V., Zvon 14, 1913/14, s. 389, 415 + Studie o poměru J. V. k M. Lenauovi, ČMF 4, 1914/15, s. 27, 111; J. Thomayer: Vzpomínky klatovské, Zvon 15, 1914/15, s. 57, 78 + Pražské vzpomínky, Zvon 17, 1916/17, s. 21, 78; F. Strejček in Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880 (1915); A. Novák: Tři studie o J. V., in Zvony domova (1916) + Návrat k V., Národ 1917, s. 496 a pokr.; K. V. Adámek: Bohumil Adámek a J. V. (i o koresp.), Zlatá Praha 1917, s. 442 a pokr.; F. X. Šalda: Dvě rozhodná léta v životě J. V.: 1875–1876, in Dopisy J. V. se Sofií Podlipskou… (1917) → KP 10 (1957) + Ještě V., Tribuna 1. 10. 1922 + Dílo J. V., Tribuna 25. 2. 1923, oboje → KP 12 (1959); F. A. Vondruška in V údolí světla a stínu (1922); F. Pražák: Dítě a dětství v poezii J. V., Zlatá Praha 1922, s. 382, 412, 434; O. Donath in Židé a židovství v české literatuře 19. století 1 (1923); A. Novák: Nové tažení proti J. V., Lumír 53, 1926/27, s. 98 (k tomu F. X. Šalda: V. da capo čili Staré a nové formy nesmrtelnosti, Tvorba 1, 1925/26, s. 197 → KP 13, 1963); J. Máchal in Boje o nové směry v české literatuře 1880–1900 (1926); A. Pražák: Palacký, V. a pokus o legendu věku, Samostatnost 21. 5. 1926 → Míza stromu (1940); P. Fraenkl: Masaryk a V., Masarykův sborník 2 (1927); Lit. rozhledy 12, 1927/28, zvláštní číslo 1 (i sep.); K. D. Balmont: Svátek srdce, Lumír 54, 1927/28, s. 80; O. Fiala: Vittoria Colonna od J. V. a přátelství básníkovo se Sofií Podlipskou, ČNM 1928, s. 135; G. (F. Götz): J. V., NO 17. 2. 1928; A. Novák: Kniha básníkova poledne (Život a smrt), Lumír 55, 1928/29, s. 8 + Rozbor V. veselohry Rabínská moudrost, Xenia Pragensia Ernesto Kraus… oblata (1929); K. Polák: Dva překlady Fausta, ČMF 16, 1929/30, s. 28, 138; J. Mukařovský: Varianty a stylistika (varianty sbírky Z hlubin), sb. Studie a vzpomínky prof. dr. Arne Novákovi k 50. narozeninám (Vyškov 1930) → Kapitoly z české poetiky 1 (1948); F. X. Šalda: V. intimní, ŠZáp 3, 1930/31, s. 73, 123; ● ref. Kvítí Perdity: Ad. Veselý, Lumír 57, 1930/31, s. 50; P. F. (Fraenkl), Naše doba 38, 1930/31, s. 374; F. X. Šalda, ŠZáp 3, 1930/31, s. 187; V. Brtník, Venkov 2. 1. 1931; K. Polák, PL 21. 6. 1931 ●; F. X. Šalda: Dva básnické osudy: Josef V. Sládek a J. V., ŠZáp 4, 1931/32, s. 337 → O předpokladech a povaze tvorby (1978); F. Strejček: O Vrchlického, Zvon 32, 1931/32, s. 720; J. Sajíc: Dramatický svět J. V., Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 299 a pokr.; A. Novák: V. a Goethe, Goethův sborník (1932) + Dvacet let od smrti J. V., LidN 9. 9. 1932 + U sarkofágu J. V., Lumír 1932, s. 1 → Duch a národ (1936); B. Slavík: V. v kritice let devadesátých 1892–1898, Archa 1932, s. 232 (i sep.); J. Kvapil in O čem vím (1932); V. Tichý: J. V. a C. F. Meyer, ČMF 1932, s. 280; F. Sekanina: J. V., národní básník, Nár. politika 17. 2. 1933; J. Weil: J. V., RP 19. 2. 1933 (k tomu an., PL 21. 2. 1933); K. Hovorka in Jirásek, V., Jelínek. O jejich přátelství (1933); Ant. Procházka: Poznámky k srovnávacímu studiu díla J. V., ČMF 1933, s. 154, a 1934, s. 127; V. Černý: Don Juan Vrchlického, LF 1933, s. 37 + Španělská dramata J. V., LF 1934, s. 162 + Drobná literární žeň V. ze Španělska, LF 1935, s. 40; B. Vydra: V. a Poláci, Výr. zpráva Obchodní akademie v Praze-Karlíně (1934, i sep.); V. Tichý: Šumavská idyla J. V., ČMF 1936, s. 142, 243 + Apeninská idyla J. V., ČMF 1936, s. 247 + J. V. překlady P. B. Shelleye, ČMF 1937, s. 230, 362 (i sep.); ● k 25. výr. úmrtí: A. N. (Novák) a J. Kvapil, LidN 9. 9. 1937; G. (F. Götz), NO 9. 9. 1937; -á- (J. Rybák), RP 9. 9. 1937; B. Václavek, Mor. večerník 12. 9. 1937 → Literární studie a podobizny (1962); K. Bednář, Rozhledy 1937, s. 37; J. Fučík, Tvorba 1937, s. 577 → Stati o literatuře (1951); S. K. Neumann, Tvorba 1937, s. 600 ●; A. Novák in Ruchovci a lumírovci v boji proti křivdě a za právo (1938); J. Baborová: Výročí činu (V. a Michelangelo), KM 1939, s. 355; K. Šebor: Hlavní biblické motivy v básnickém díle J. V., Vlast 1939, s. 97 (i sep.); F. Halas: Lyrik, in J. V.: Strom života, Meč Damoklův (1941) → Imagena (1971); T. Vodička: Neznámý V., Akord 9, 1941/42, s. 341; K. Resler: Původská práva po J. V. 1912–1942, Právní praxe 1942 (i sep.) → sb. Čes. bibliofil Jaroslavu V. (1945); J. Hájek: Živý V., LidN 17. 2. 1943 → Letorosty (1974); K. Janský: Besedování s vydavateli (zásahy v edicích M. Novotného a J. Voborníka), LidN 6. 7. 1943; Ant. Veselý: J. V., in Neblednoucí podobizny (1946); V. Tichý: Svatopluk Čech a V., sb. Svatopluku Čechovi (1946) + Pantoum u J. V., LF 1946, s. 246 + Gazel J. V., LF 1947, s. 121; A. Novák: J. V. jako básnický

a kritický vykladač literatury, Ročenka Masarykovy univerzity 20 (1947) → Zoufalství a víra (1947); O. Králík: J. V., Osvobozený našinec 7. 9. 1947 → Platnosti slova (2001); J. Brambora: Šalda a V., KM 1947, s. 449; K. Linhart: Narození J. V., Lounský kraj 13, 1947/48, s. 5; J. Ludvíkovský: Dvojí setkání. V. a Lucretius, Masaryk a Platon, LF 1948, s. 244; V. Černý: J. Vrchlického Cid v zrcadle španělských romancí, Slovesná věda 2, 1948/49, s. 143; V. Tichý: Ritornel J. V., Slovesná věda 3, 1949/50, s. 186 + S. K. Neumann a J. V., tamtéž, s. 232; A. Bejblík: Ženské postavy ve V. dramatu, LF 1950, s. 262; A. Pražák: Herites a V., Slovesná věda 1951, s. 35; M. Ivanov: J. V. jako kritik soudobé společnosti, NŽ 1952, s. 1898; K. Krejčí: Historické cykly J. V., ČLit 1953, s. 15 → Česká literatura a kulturní proudy evropské (1975); Z. Vančura: Vzpomínky na J. V. jako na překladatele z angličtiny, ČMF 1953, s. 129 → Pohledy na anglickou a americkou literaturu (1983); V. Nezval: K jubileu J. V., LitN 1953, č. 9; M. Jungmann: J. V., Literatura ve škole 1953, s. 37; B. Křemenák: Slovanství J. V., Slovanský přehled 1953, s. 62; J. Hrabák in J. V. – Eduard Albert (1954) → Jedenáct století (1982); K. Krejčí: České látky v díle J. V., in J. V.: Mýty, Selské balady, Má vlast (1955); M. Pišút: J. V., Literárne štúdie a portréty (Bratislava 1955); J. Magnuszewski: J. V. w Polsce, Česko-polský sborník vědeckých prací (1955); V. Čermák: J. V. prvotiny v Blahověstu, Duchovní pastýř 1956, s. 135; V. Kafka: Poznámky o jazyce J. V., Čes. jazyk 1956, s. 128; V. Tichý: Žurnalistická činnost J. V., ČLit 1956, s. 61; O. Bartoš: V. o Mickiewiczovi, Slavia 1957, s. 391; E. Hodoušek: V. překlady z Calderóna, ČMF 1958, s. 145; M. Ivanov: O některých názorech J. V. na umění, AUC Praha. Philologica 1959, č. 1, s. 51; V. Tichý: Giosuè Carducci v díle J. V., ČMF 1961, s. 88 (k tomu J. Bukáček, tamtéž, s. 179); J. Pechar: Poezie V. Huga v překladech J. V., SaS 1961, s. 186; J. Brabec: O básnickém díle J. V., ČLit 1962, s. 308; F. Buriánek in Literární Klatovy (1962); V. Tichý a J. Moravec in kat. J. V. v Lužanech (1962); V. Tichý: Závěrečný doslov k básnickému dílu J. V., in J. V.: Žeň času (1963); L. Lantová: Dílo J. V. v kritických bojích devadesátých let, ČLit 1964, s. 353; J. Brabec in Poezie na předělu doby (1964); J. Brabec, J. Brukner: Čtyři poznámky o V., in J. V.: Host na zemi (1966); L. Lantová: J. V. a kritika u lumírovců, in Hledání hodnot (1969); M. Lomičová: J. V. a česká technika, sb. Sto let České vysoké školy technické v Praze (1869–1969) (1969, s. 269); J. Polák: Šedesát let od smrti J. V. a J. V. Sládka, ČLit 1972, s. 563; R. Šťastný: J. V. a J. E. Vocel, Čes. jazyk a literatura 23, 1972/73, s. 34; Z. Pešat in J. V.: Básně (1973); M. Krulichová: Barbora Dvořáková (1849–1941). Písemná pozůstalost (V. ošetřovatelky) (LA PNP 1975); V. Závada: J. V., Lit. měsíčník 1975, č. 1 → Krajina a lidé mého srdce (1975); J. Med: J. V. a česká literární dekadence, ČLit 1975, s. 541; D. Moldanová: Epika J. V. a jeho Selské balady, ČLit 1981, s. 15; R. Havel: Mistr formy, in J. V.: Zahrada slov (1983); V. Stejskal: Hledání J. V., in J. V.: Před branami Eldoráda (1983); M. Blahynka: Básníkovo tvůrčí znovuzrození v lásce, in J. V.: Má nejdražší přítelkyně (1983); M. Svatoš: Básník a vědec (J. V. a J. Král), Literárněvědný sborník PNP (1984, s. 118); D. Moldanová: J. V., Selské balady, sb. Rozumět literatuře (1986); F. Buriánek: Klatovská kapitola J. V., in Z poetického Pošumaví (1987); A. Stich: J. V. a novodobá technicko-průmyslová civilizace, sb. Průmysl a technika v novodobé české kultuře (1988) → Od Karla Havlíčka k Františku Halasovi (1996); J. Janáčková: Z geneze Meče Damoklova, ČLit 1990, s. 235; zp. (Z. Pešat) in Slovník básnických knih (1990, Duch a svět, Hořká jádra, Okna v bouři, Strom života, Zlomky epopeje); B. Balajka: Svár V. s dobou, Tvar 1992, č. 39; E. Wicazová: V. vidění věků, Českožidovský almanach 5755 (1994/95), s. 72; L. H. Augustin (L. Hlaváček): J. V. novoromantik a demokrat, Denní Telegraf 5. 2. 1994; J. Pechar: Šalda a V., sb. Kontext, překlad, hranice (1996) → Interpretace a analýza literárního díla (2002); S. Batůšek: Přátelství básníků (J. V. a S. Bouška), Akord 1996, s. 506; B. Althaus: J. V.'s Dichtung und Friedrich Nietzsche, sb. Bohemistisches Symposium am Slavisch-Baltischen Seminar der Universität Münster (1997); F. Všetička: V. a Konopnicka, Opera slavica 1997, s. 44 + Loutka a loutky, tamtéž 1998, s. 42; H. Schmidová: Básnická a malířská obraznost v poezii J. V., ČLit 1998, s. 86; J. Janáčková: F. V. Krejčí ve sporech s V., ČLit 1998, s. 24 → sb. Za F. V. Krejčím (Čes. Třebová 2001); Z. Pešat: Z kapitol české programové kritiky: F. X. Šalda a J. V., ČLit 1998, s. 229; J. Jiránek: Fibichova a V. Hippodamie – dílo muzeální nebo aktuální?, LitN 1998, č. 36; J. Gbúr in Hviezdoslav a česká poézia (Prešov 1998); Z. Jandová: J. V. a italská poezie jeho doby (Italský kulturní institut 1998, Collana di Italianistica sv. 3); M. Červenka: V. překlady Maeterlincka a počátky symbolismu, SaS 1999, s. 176 → Březinovské studie (2006); H. Schmid: Die Hussitenliteratur bei J. V., sb. Tschechisches Barock – České baroko (Frankfurt n. M., Berlín, Bern, NewYork, Paříž, Vídeň 1999, s. 261); J. Kudrnáč, M. Červenka: Komentář, in J. V.: Intimní lyrika (2000); D. Vlašínová: Čeští světci v díle J. V., sb. Pohledy na českou literaturu dvou století (2000); Z. Pešat: Úloha hudebních motivů ve V. lyrice, sb. Literární věda osudem i tvorbou, SPFF Ostrava, lit. věda č. 4 (2000) + Co dal J. V. devadesátým letům 19. století, sb. Septuaginta Paulo Spunar oblata (2000); P. Zajac: J. V., moderna a konec storočia, ČLit 2002, s. 625; M. Pohorský: Erotické intermezzo J. V., in J. V.: Sny o štěstí (2004); J. Kudrnáč: Dvojí zpracování antického mýtu v českém dramatu přelomu 19. a 20. století: J. V. a Jiří Karásek ze Lvovic, sb. Druhý život antického mýtu (2004); V. Křivánek: Dnes o mně mlčí se. J. V. a citová výchova generace 90. let, Tvar 2005, č. 12; K. Kolařík in Poetika druhého básnického období Jiřího Karáska ze Lvovic, ČLit 2005, č. 3; P. Kovařík in Literární otazníky. Mýty, záhady a aféry 2 (2005); M. Gaži in Hercynský hvozd: Končiny literární 2, Souvislosti

2005, č. 3; H. Schmid: J. Vrchlickýs „historische Dramen" im Streit zwischen Nationalismus und Kosmopolitismus, sb. Mezi texty a metodami (2006).

zp

Antonín Jaroslav **Vrťátko**

* 29. 5. 1815 *Staré Benátky* (Benátky nad Jizerou)
† 19. 12. 1892 *Praha*

Literární historik a editor české literatury, znalec řeckých dějin, filozofie a kultury; autor konvenčních romantizujících povídek s náměty z českých dějin, historických a didaktických básní, překladatel.

Otec byl měšťanem a hrnčířem. V rodišti V. získal základní vzdělání; v pozdějších letech přispíval k národnímu probuzení svého rodného města (např. se 1846 podílel na zdejší české inscenaci opery G. Donizettiho Marie, dcera pluku). 1827–33 absolvoval německé gymnázium v Mladé Boleslavi (jeho národní uvědomění probudily návštěvy vlasteneckého kaplana J. B. Vlčka v Benátkách n. J.). Poté vystudoval v Praze tzv. filozofii (1833–35) a práva (1835–39). O prázdninách 1837 podnikl s přítelem F. L. Riegrem cestu po Moravě, Dolních Rakousích, Uhrách, Haliči a Slezsku, během níž se setkal s předními představiteli slovenské literatury. Za studií se pokoušel o literární práci, publikoval v časopisech a v almanachu Vesna, o jehož vydávání se s B. Jablonským zasadil. 1840–47 působil jako vychovatel v rodině barona F. Hildprandta v Blatné a ve Slabcích u Rakovníka; během této doby častěji pobýval v Itálii, hlavně v Benátkách a ve Florencii (přechodně tu vyučoval pět synů rakouského místokrále arciknížete Rainera). 1847–51 byl vychovatelem v rodině hraběte Harracha. Po celý čas svého pedagogického působení v tomto prostředí usiloval o získání šlechty pro českou národní věc (učil českému jazyku, seznamoval s českými dějinami a kulturou starších dob i se soudobými vlasteneckými snahami). Po 1851 se vrátil do Prahy a věnoval se soukromému bádání a spisovatelství. 1853 byl zvolen za člena muzejního Sboru pro vědecké vzdělávání české řeči a literatury a 1854 mimořádným členem KČSN (v obou institucích přednášel o vlastních objevech, popularizoval staročeské písemné památky, řeckou filozofii, náboženství aj.). Po smrti V. Hanky 1861 mu bylo nabídnuto místo hlavního knihovníka Muzea Království českého, které vykonával až do své smrti, 1861–64 zároveň redigoval Časopis Muzea Království českého (ČČM). Funkcemi v četných organizacích a spolcích se podílel na českém vědeckém a kulturním životě: 1864 byl spoluzakladatelem matiční komise pro vědeckou činnost a v 70. letech členem komise pro vydávání starší české literatury, dále byl členem ČAVU, Ústřední matice školské a komise pro odborné názvosloví učebnic pro české školy, pracoval ve Sboru pro zřízení Nár. divadla, ve výboru Matice divadelní, ve Svatoboru; 1855 se ujal redakce památníku na oslavu příjezdu rakouského císaře a jeho manželky do Prahy (Perly české), 1867 se účastnil pouti českých politiků a kulturních pracovníků na moskevskou národopisnou výstavu. – Zemřel na následky zranění při střetu s fiakrem, pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Ve 30. letech V. uveřejnil několik básní s příležitostnou nebo vlastenecky historickou tematikou. V 60. letech vydal sbírku původních básní pro děti a mládež *Sedmikrásky*, kterou doplnil ukázkami ze starší české literatury. Výchovné básně a didaktická říkadla usnadňující nácvik mluvnických jevů uveřejňoval také v časopise Škola a život (veršoval i v knize *Vodopis Království českého…*). Více ambicí vkládal do svých původních povídek uveřejněných v časopise Květy a v almanachu Vesna a námětově čerpajících z českých dějin: *Liběna z Doupova* z časů Vladislava II., *Kouzelnice Černoborka* (zdramatizována J. N. J. Šantlem, prem. 1846), *Snoubenci dražičtí* z doby Karla IV. a *Dívka z lesů aneb Poslední doby Rastislava Moravského* z 9. století. (Povídka Kletba, rovněž připravená pro almanach Vesna, byla cenzurou zkonfiskována.) Všechny vycházejí z triviální rytířské prózy kombinované s novodobými romantizujícími, případně sentimentálními prvky (motivy tajemství, rozervanosti, postavy mnicha, kata, poustevníka, motta z romantických skladeb soudobé literatury v čele jednotlivých kapitol apod.); soukromé, zvláště milostné osudy postav v nich většinou zastiňují matně načrtnuté historické pozadí. Pro své konvenční rysy, zejména psychologickou nepravděpodobnost děje a postav, byly také kritikou odmítnuty (např. F. Palackým v ČČM 1837). V dalších letech se V. beletrii věnoval jen okrajově: jediný pokus o beletristický cestopis *Dopisy a popisy zimního cestovatele* nepřekročil hranice dobově konvenčního mode-

lu tohoto žánru; povídka *Jan Šťastný* byla koncipována jako beletristický úvod ke studii o J. Gutenbergovi (Vlastimil 1840), v níž V. dokazoval český původ vynálezce knihtisku; práce vzbudila ohlas i v zahraničí. Ojediněle překládal beletrii (J. W. Goethe, C. Goldoni, A. Kotzebue, ukázky z Pančatantry), od 50. let se věnoval více odborné práci. Patřil mezi přední znalce řeckých dějin a kultury u nás; publikoval několik studií o řecké literatuře (např. *O národním básnictví vůbec a o řeckém zvlášť*, Příloha ku Květům 1837), o dějinách, náboženství a filozofii (ČČM 1859–61). Pořídil též překlad Aristotelových Kategorií. Problematice české a slovanské literatury věnoval populárně-vědeckou studii v romanticky nacionálním duchu *O prostonárodní poezii slovanské* (Příloha ku Květům 1839; částečně překlad z polštiny). Od 50. let publikoval kritické edice starší české literatury doplňované literárněhistorickými studiemi: z muzejního rukopisu vydal tiskem Knihy naučení křesťanského T. ze Štítného, četné edice a pramenné práce otiskl v ČČM (vydal zde také korespondenci osobností národního obrození a několik povahou kompilačních cestopisných studií z asijského prostředí). V. inicioval fotografické vydání RK a doprovodil je úvodem a podrobným, byť ne vždy správným kritickým komentářem (dosavadní různočtení a vlastní výklad jednotlivých veršů). Později polemizoval s odpůrci pravosti RKZ, především s J. Gebauerem (Nár. listy 1886); právě V. fotografické vydání RK však upozornilo jeho odpůrce na některé nesrovnalosti a stalo se jedním z impulsů pro obnovený výzkum pravosti RKZ na konci 19. století.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Benátský, Jar. Benátský, J. V. Benátský; A. J. V., A. V., B-ý, - -k-, ..k., R. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* ČČM (1859–87; 1859 O jednotě a škole Pythagorejské; 1861 Amand Polan z Polandsdorfu, Kniha „bílá na puohony k svědomím"; 1862 Aseneth, Život Josefa, Příspěvky k polyglottě RKZ; 1863 Apollon, král Tyrský; 1864 Ludvíka z Pernštejna naučení rodičům, jak od nich zvedenu býti sobě žádá, Prameny k životopisu Václava Hájka z Libočan; 1870 Vzájemné dopisy Václ. Hanky a Jos. Dobrovského; 1871 Hanka a Dobrovský v poměru k sobě a k RKZ; 1873 Zprávy cestovatelův orientálských věku 14. o „Městě nebeském" a jezeru „Ši-hu". Co doplňky k Marku Polovi, Pohledy do velkoříše mongolské. Na základě cestopisu Marka Polova; 1874 Zlomky táborské; 1879 Dopisy Františka Palackého k Janu Kollárovi; 1880 Dopisy Josefa Jungmanna k Janu Kollárovi; 1881 Dopisy kněze Dominika Kinského k Václavu Hankovi); Čes. včela (1835); Květy (1835–44; 1837 P Kouzelnice Černoborka, P Liběna z Doupova, O národním básnictví vůbec a o řeckém zvlášť in Příloha ku Květům; 1839 O prostonárodní poezii slovanské in Příloha ku Květům; 1844 Dopisy a popisy zimního cestovatele); Lumír (1853); Nár. listy (1886, Na obranu RKZ); Osvěta (1874, 1887; 1887 překl. J. W. Goethe: Poutník); alm. Perly české (1855); Politik (1878); alm. Pomněnky (1841); Sborník učitelský; Škola a život, příl. Štěpnice (1855–61); alm. Vesna (1837–39; 1837 P Snoubenci dražičtí; 1838 P Dívka z lesů aneb Poslední doby Rastislava Moravského); Vlastimil (1840, P Jan Šťastný a Historicko-kritická úvaha týkající se vynálezce umění knihtiskařského); – posmrtně: Vitrinka (1927); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce ze společenských věd:* Poslání vysoce důstojnému, veleučenému pánu, panu Josef. Šteigrovi, děkanu benátskému, na den slavných jmenovin roku 1838 (B 1838); Přání veledůstojnému a vysoce učenému pánu, panu Jos. Šteigrovi, ctihodnému děkanu benátskému, k slavným jmenovinám posláno roku 1840 (B 1840); Sedmikrásky (BB pro ml. a výňatky ze starší čes. literatury, 1864); – posmrtně: Jan Šťastný. Upomínky na věk patnáctý (P 1930 ← Vlastimil 1840). – *Překlady:* A. Kotzebue: Belův outěk (1837); Aristoteles: Kategorie (1860); Opice a krokodýl aneb Muž nebuď otrokem své ženy! Báje indická ze sbírky Pančatantra (1881); C. Goldoni: Pamela (1887, na motivy R S. Richardsona). – *Ostatní práce:* Vodopis Království českého ku prospěchu mládeže československé (1861 ← Škola a život, příl. Štěpnice 1856). ▮ KORESPONDENCE: A. Mattuška: O literárních stycích A. J. Vrťátka s Jar. Pospíšilem (Pospíšilovi b. d. a z 1840), Lit. listy 1884, s. 144; E. Šebesta: Několik dopisů J. E. Purkyňovi z let 1837–1848 (z 1845), Zvon 10, 1909/10, s. 229; in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 3 (Vinařickému z 1854; 1914, ed. V. O. Slavík); in J. E. Purkyně: Korespondence 1 (Purkyňovi z 1841–47; 1920, s. 185, ed. J. Jedlička); J. Pešek: Z galerie českých nakladatelů (J. Pospíšilovi z 1837, 1840 a b. d.), Lit. rozhledy 10, 1925/26, s. 338, a 11, 1926/27, s. 5 a 32. ▮ REDIGOVAL *časopis:* ČČM (druhé čtvrtletí 1861–1864); *almanach:* Perly české (1855). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Rukopis kralodvorský. Vydání fotografické s úvodem, vysvětlujícím popisem a opraveným čtením (1862); Dopisy Václ. Hanky a Jos. Dobrovského (1871, rozšíř. ← ČČM 1870); T. Štítný ze Štítného: Knihy naučení křesťanského. Z rukopisu muzejního (1873). ▮

LITERATURA: ● ref. překl. A. Kotzebue: Red., Čes. včela 1837, s. 96; i (V. Filípek), Květy 1837, příl., s. 24 ●; F. P. (Palacký): ref. Snoubenci dražičtí, ČČM 1837, s. 130; ● ref. Dívka z lesů…: K-č-k, Bohemia 16. 3. 1838; F. P. (Palacký), ČČM 1838, s. 121; J. K. T. (Tyl), Čes. včela 1838, s. 103; J. J. K. (Kolár), Ost und West 1838, s. 149 ●; K. S. (Sabina): ref. Jan Šťastný, Ost und West 1840, Beilage zu Ost und West, s. 139; K. Vinařický: Übersicht der böhmischen Literatur vom Jah-

re 1836 bis Ende 1840, Ost und West 1842, s. 142; an.: ref. Sedmikrásky, Kritická příl. k NL 1864, s. 48; J. Gebauer: Poznámky k diskusi o RK a RZ, Athenaeum 3, 1885/86, s. 393; =: A. J. V., Zlatá Praha 1886, s. 254; K. Černý: Příspěvky ke kritice a výkladu Tómy ze Štítného Knih naučení křesťanského, LF 1888, s. 114 a pokr.; J. Neruda: A. J. V., Humorist. listy 1890, č. 45 → Podobizny 4 (1957); ● nekrology: an., NL 20. 12. 1892; an., Čas 1892, s. 824; an., Lit. listy 14, 1892/93, s. 57; an., Zlatá Praha 10, 1892/93, s. 72; an., Světozor 27, 1892/93, s. 72; J. L. Turnovský, Osvěta 1893, s. 171; an., Zábavné listy 1893, s. 166 ●; K. Jireček in P. J. Šafařík mezi Jihoslovany (V. jako muzejní knihovník), Osvěta 1895, s. 391; an.: A. J. V., Náš domov 1900, s. 289; K. Hikl: Kritické poznámky k básnické činnosti Kollárově (k V. ed. korespondence), LidN 18. 10. 1917; an.: O rodině A. J. V., Zvon 18, 1917/18, s. 644; O. Jiráni: Klasická filologie v Muzejníku, ČNM 1926, s. 148; J. Volf: Z prázdninových potulek A. J. V. r. 1836, Vitrinka 5, 1927/28, s. 34; F. Strejček in Naši buditelé v Benátkách nad Jiz. (1936, s. 18); m. n. (M. Novotný): 125 let od narození A. J. V., LidN 29. 5. 1940; bs. (B. Slavík): Vzpomínka na A. J. V., LidN 19. 12. 1942; B. Němcová in Listy 2 (1952, s. 80); J. Vik: A. J. V., in Benátky nad Jizerou (1953, s. 141); Purkyně v českém národním obrození, sb. J. E. Purkyně (1969, s. 141, ed. V. Kruta); F. X. Halas: Z neznámé korespondence Jana Evangelisty Purkyně, Universitas 1987, č. 3.

lk

Jiřina **Vrtišová**

* 22. 9. 1901 *Přibyslav*
† 13. 2. 1984 *Praha*

Překladatelka ze skandinávských literatur, jimiž se zabývala i jako recenzentka a vykladačka.

Dcera lékárníka. Studovala na reálném gymnáziu a na pražské filoz. fakultě, kde složila též knihovnickou zkoušku (ovládala kromě skandinávských jazyků též němčinu, francouzštinu a holandštinu). 1935–45 byla překladatelkou z povolání a působila jako externí lektorka pro pražská nakladatelství (zejména Družstevní práce). Ve 30. letech několikrát navštívila Skandinávii (soukromé cesty i studijní pobyt jí umožnila Českosl.-švédská společnost). Od 1945 do konce 50. let pracovala jako úřednice na ministerstvech (informací a osvěty, školství a vnitra). Zaměstnání omezilo její překladatelskou činnost, již opět zintenzivnila od 60. let. 1936–39 byla členkou (a jednatelkou) Kruhu překladatelů, pak se angažovala ve vedení překladatelské sekce Syndikátu čes. spisovatelů a od 1949 ve vedení Kruhu překladatelů (od 1962 překladatelská sekce) při Svazu českosl. spisovatelů (byla členkou redakční rady jeho cyklostylovaného časopisu Dialog).

Od poloviny 30. let V. publikovala časopisecky (zejména v Literárních novinách) drobnější překlady či úryvky vlastních překladů severských autorů, jež uváděla do české kultury též přehledovými články o skandinávských literaturách, informacemi o literárních novinkách či recenzemi a komentáři cizích překladů. Jako překladatelka se věnovala především klasické románové tvorbě (J. Bojer, T. Gulbranssen, G. Kamban, S. Lagerlöfová, H. Laxness, V. Moberg, M. A. Nexö, S. Undsetová aj.), ale též literatuře faktu pojednávající o historických osobnostech či událostech (N. Ahnlund, F. Bernadotte, B. Enander a F. Arnheim aj.) a pohádkám (H. Ch. Andersen, P. Ch. Asbjörnsen, J. Moe); její překlady se vyznačují smyslem pro specifiku originálu a snahou jej věrně tlumočit.

PŘÍSPĚVKY *in:* Časopis českosl. knihovníků (1937); ELK (1936); Kritický měsíčník (1946); Lit. noviny (1934, 1939, 1946); Nár. práce (1942); Naše doba (1938–39, příl.); Naše zprávy (1939); Právo lidu (1936–37); Rudé právo (1936); sb. Poznání 3 (1938, studie Švédská literatura současné doby, Nová norská literatura); Žena a domov (1937). ■ KNIŽNĚ. *Překlady:* N. Petersen: Rozlité mléko (1936); V. Moberg: Vše pro blaho města (1936) + Zaťaté ruce (1937); G. Kamban: Panna na Skálholtu 1, 2 (1936, s M. Polívkovou) + Vidím širou a krásnou zemi (1938, s M. Polívkovou); J. R. Hemmer: Jitřní dar (1937); N. Ahnlund: Gustav Adolf, král švédský (1939); H. Martinson: Kopřivy kvetou (1939, verše přel. F. Branislav) + Ven do světa (1941); S. Undset: Věrná manželka (1939) + Thjodolf (1939) + Madame Dorthea (1946) + Šťastný věk, Paní Hjeldová (1970) + Byla jsem nevěrná (1976, obs. PP Paní Waagová, Cizinka, Gunvald a Emma) + Kristina Vavřincová 1–3 (1977, 1. Věnec, 2. Paní, 3. Kříž, s R. Kejzlarem, verše přel. J. Urbánková); T. O. Lökken: Vítězství Klavse Bjerga (1940); S. Salminen: Dlouhé jaro (1940); B. Björnson: Bankrot (1941, prem. 1940); I. Lo-Johansson: Dobrou noc, země (1941, verše přebásnil F. Branislav); J. Bojer: Královi chlapci (1941); A. Lyttkens: K večeři nepřijdu (1941); P. Ch. Asbjörnsen, J. Moe: Norské lidové pohádky (1941) + Veselé norské pohádky (1957) + Zámek Soria Moria (1959) + Pasáček zajíců (1970) + Na východ od slunce, na západ od měsíce (1971) + O princeznách z Modrého vrchu (1973); S. Fleuron: Zajíc šedivák (1942); E. Wallquist: Lékařem mezi Laponci (1942); H. Beier: Brita (1945); F. Bernadotte: Konec Německa (1945); G. Hägg: Ze švédské samoty do USA (1945); J. Jör-

gensen: Svatý František z Assisi (1945); B. Enander, F. Arnheim: Tak vládl panský národ (1946); K. Gudmundsson: Svatá skála (1946, s P. Eisnerem); G. Scott: Světec (1946); A. Gilberg: Nejsevernější lékař (1947); J. F. Jacobsen: Barbara (1947); H. Söiberg: Země živých (1948); H. Ibsen: Peer Gynt (1948, s B. Mathesiem) + Nápadníci trůnu (1951, s B. Mathesiem); H. Ch. Andersen: Pohádky a povídky 1, 2 (1953, s O. Liškou a J. Rakem; z této publikace výbory: 1958 Princezna na hrášku, 1969 Flétnové hodiny, 1970 Cínový vojáček); S. Haugan: Ze země jsi vyšel (1956); H. Laxness: Salka Valka (1964); M. A. Nexö: Švéd loterista a jiné povídky (1964, s J. Rakem); T. Gulbranssen: Věčně zpívají lesy (1969, s O. Liškou); S. Lagerlöf: Löwensköldův prsten (1971); M. Sjöwall, P. Wahlöö: Záhada zamčeného pokoje (1976); S. Lidman: Já a můj syn (1974, s J. Rakem); G. Adolfsson: Zrozen v našich údolích (1980); A. Strindberg: Bláznova obhajoba, Manželské historie (1984; 1. titul přel. z fr. S. Jirsa, 2. titul ze švéd. J. V.). ■

LITERATURA: P. Eisner: ref. překl. G. Kamban: Panna na Skálholtu, LitN 8, 1935/36, č. 14; G. Pallas: ref. překl. G. Kamban: Vidím širou a krásnou zemi, LidN 27. 6. 1938; -á-: ref. překl. N. Ahnlund, Naše zprávy 1939, č. 84; -Rja- (F. Rojka): ref. překl. S. Undset: Thjodolf, Čes. osvěta 36, 1939/40, s. 356; M. Dvořák: ref. překl. S. Undset: Věrná manželka, Akord 7, 1939/40, s. 37; vz. (V. Zelinka): ref. překl. T. O. Lökken, Zvon 41, 1940/41, s. 110; Filip (D. Filip): ref. překl. P. Ch. Asbjörnsen, J. Moe: Norské lidové pohádky, Úhor 1941, s. 33; G. P. (Pallas): ref. překl. J. Bojer, LidN 28. 12. 1941.

jip

Alois Augustin **Vrzal**

* 14. 4. 1864 *Rataje* u Kroměříže
† 28. 10. 1930 *Rajhrad*

Překladatel ruské realistické prózy konce 19. století, literární historik věnující se zejména novější ruské literatuře, literární kritik katolické orientace.

Narodil se v rolnické rodině jako deváté dítě z dvanácti sourozenců. Vychodil 1870–76 jednotřídku v Ratajích a 1876–84 studoval gymnázium v Přerově. Už tam zaujat idejemi slovanství se iniciativně učil polsky a rusky (k tomu založený kroužek byl na škole zakázán). Po maturitě vstoupil na radu svého učitele F. Bílého do benediktinského řádu v Rajhradě a po ročním noviciátu začal studovat bohosloví: první ročník v Brně, následující tři pak soukromě (v Brně skládal veřejné zkoušky). Řeholní slib složil 1888 a přijal řádové jméno Augustin, z něhož odvodil i svůj kryptogram A. G. Stín, pod nímž převážně publikoval své překlady. Na kněze byl vysvěcen 1889 a do 1892 působil jako lektor církevních dějin a práva pro externí studenty teologie v Brně, 1893 se stal kaplanem na řádové faře v Domašově u Brna, 1904 správcem fary v Syrovicích u Rajhradu, 1916 farářem v Ostrovačicích u Brna. Dosáhl titulu arcibiskupský rada. Do důchodu odešel 1929 stižen těžkou krční nemocí, které po roce podlehl. Hodně cestoval po evropských obrazárnách a svatých místech (do Ruska však jako katolický kněz nesměl), což ho podnítilo též k ojedinělým překladům z francouzštiny a italštiny. V posledním údobí života se uchýlil do Rajhradu, kde byl později pohřben v klášterní zahradě.

Literární činnost V. začínal už jako student teologie; psal recenze (hlavně české literatury) do Hlídky literární a poté do Hlídky (kterou redigoval přítel ze studií P. Vychodil). V jeho textech pro Hlídku už převažoval zájem o ruskou literaturu, zvláště jeho roční přehledy literárního dění v Rusku mu pomáhaly i v přípravě dějin této literatury. V raných kritických soudech V. uplatňoval konzervativní hlediska nábožensko-moralistní a katolicky rigorózní, což se nejvýrazněji projevilo v striktních odsudcích Jiráskových prací; posudkem prvního dílu trilogie Mezi proudy (Dvojí dvůr) vyvolal i polemiku o pojetí postavy arcibiskupa Jana z Jenštejna. Protože V. intenzivně pociťoval nedostatek znalostí o ruské literatuře v Čechách, rozhodl se podat vedle časopiseckých referencí i její celistvější obraz. Na vesnické faře však neměl dostatek odborných knih, a tak se ve svém prvním nástinu *Historie literatury ruské 19. století* opřel o dějiny této literatury let 1848–90 ruského badatele A. M. Skabičevského, doplnil je vlastním přehledem o literatuře první poloviny 19. století a zčásti i vlastními soudy při opravě chyb i odchylném hodnocení (jak je podával „nesnesitelný liberál“ Skabičevskij). Dílo obsahuje všeobecný přehled hlavních ruských hnutí v 19. století a historii kritiky a dále sleduje jednotlivé literární druhy (beletrii, tj. prózu, poezii a drama) a je ještě doplněno Dodatky. Přes svůj kompilační ráz se práce pro rozsah zvládnuté látky (takřka tisíc stran) nadlouho stala základním informačním kompendiem o ruské literatuře v českých zemích a V. se zařadil mezi přední znalce ruského písemnictví. Po dvaceti letech knihu následovaly *Přehledné dějiny nové literatury ruské,* jež V.

dovedl od M. Gorkého a L. N. Andrejeva přes symbolisty, futuristy, akméisty až k poválečné proletářské literatuře. Vedle poznatků ze své vlastní recenzentské i překladatelské zkušenosti zde využil i přímé kontakty s ruskými spisovateli (soubor části zachovaných dopisů je uložen v archivu brněnské univerzity), což mu za 1. světové války přineslo i politické potíže a musel práci přerušit. I v tomto pojednání dostala přednost klasická realistická literatura před kriticky souzenými novodobými směry. Poslední čtyři kapitoly knihy V. vydal znovu samostatně s titulem *Ruská literatura v 20. století.* Ještě výraznější zásluhy si V. vydobyl svou překladatelskou aktivitou na poli ruské prózy, převážně povídky. Nejprve tlumočil jednotlivosti pro velkomeziříčské nakladatelství Šašek a Frgal a pro brněnskou Benediktinskou tiskárnu. Na intenzitě jeho činnost nabyla ve spolupráci s nakladatelstvím J. Otto, nejprve v knihovně Zlaté Prahy a pak především ve Světové a Ruské knihovně; do ní přispěl zejména překlady A. P. Čechova a V. G. Korolenka (též pro jejich Spisy). Vybíral si často knihy zabývající se duchovním náboženským životem (N. S. Leskov, S. J. Jelpatěvskij, M. Barvinskij); z takto tematicky laděných povídek uspořádal čtyřdílnou antologii Ze života pravoslavného duchovenstva v Rusku a další antologie vztahující se k jednotlivým svátkům (Pontský Pilát a jiné velikonoční povídky, Vánoční povídky, Velikonoční povídky). Tematické členění uchovával i u dalších souborů (Z vojenského života, Z města i vesnice); prózy méně známých i známějších současných autorů (též italských a francouzských) otiskoval časopisecky nejčastěji v Ottových Besedách lidu, brněnské Moravské orlici, ve Večerních novinách aj. Dnešní literární historie oceňuje (přes ojedinělé dobové negativní soudy) na jeho překladech plné porozumění textu, uplatnění spisovné češtiny bez rusismů (i když v dialozích dosti knižní) a věrnost originálu.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. G. Stín, A. G. Stív, An. Vlas, A. S. Steh, A. S. Stín, Augustin G. Stín, A. Vlas, O. S. Stín, O. Stín; A. V., F. A. V., Fr. A. V., V., V. A. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Anděl strážný (Brno 1881–1930); Archa; Besedy lidu (1898–1915); Besídka (1895); Čech (1898–1909); Čechie (1902); Čes. květy (1901–02); Hlas (Brno); Hlídka (1896–1922, 1926–29; 1912–15 Nábožensky mravní otázky v krásném písemnictví ruském); Hlídka lit. (1885–95); Kalendář Besed lidu (1913); Květy (1898–1904); Lid. listy (1928); Lit. listy (1892); Litovelský kraj (1915); Lumír (1898–1900); Meditace (1910); Mír (1919); Morava (Brno 1901); kal. Moravan (Brno 1915–19); Mor. orlice (Brno 1890–91, 1911); Mor. revue (Brno 1899); Muzeum (1927–29); Náš domov (Olomouc 1919, 1930–32); Našinec (Olomouc 1890); Nár. listy (1904); Niva (1891–97, 1910); Nový obzor (Olomouc 1911–13); Nový život (1896); Obrození (1912); Obzor (Brno 1902–06); Otavan (Písek 1892); Pražské večerní noviny (1890–95); Rozkvět (1910); Selské listy (Olomouc 1905); Světozor (1906, 1919); Večerní noviny (1891, 1894–96); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1895); Vlasť (1886–87, 1915); Volné slovo (Kutná Hora 1895); Zlatá Praha (1890–98); Ženský list (1913). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Historie literatury ruské 19. století. Dle A. M. Skabičevského a jiných literárních historiků i kritiků (sešitově od 1891; souhrnně b. d., 1897, pseud. A. G. Stín); Alexander Sergejevič Puškin (1899); Nábožensky mravní otázky v krásném písemnictví ruském (1915 ← Hlídka 1912–15); Přehledné dějiny nové literatury ruské (1926; poslední čtyři části samostatně 1926 s tit. Ruská literatura v 20. století); A. P. Čechov (1929). – *Překlady* (vesměs pseud. A. G. Stín): I. N. Potapenko: Tím vším jsou vinny ženy! (b. d., 1896; 1927 in Vším jsou vinny ženy) + Poezie (b. d., 1898) + Dcera generálova (1904) + Poslání, V praktické službě (1908) + Vším jsou vinny ženy (1927, Spisy sv. 2); ant. Pontský Pilát a jiné velikonoční povídky (b. d., 1897); ant. Z vojenského života (b. d., 1898); M. V. Krestovskaja: Syn (1898) + Tři povídky (1913); M. Barvinskij: Tři příběhy svatého týdne (1898, s překl. K. Štěpánka a A. Hušnerové); ant. Ze života pravoslavného duchovenstva v Rusku 1–4 (1899–1900); A. P. Čechov: Tři roky (1899) + Pestré povídky 1–3 (1911, 1914, 1918, s překl. jiných) + Povídky z venkova (b. d., 1911) + Slabé povahy 1, 2 (1912, 1913, s překl. V. Červinky, J. K. Pojezdného, tj. J. Doležala, a B. Prusíka) + Step a jiné povídky (1917, s překl. V. Červinky a P. Papáčka) + V soumraku, Chmurní lidé (1917, s překl. V. Červinky, S. Minaříka a J. K. Pojezdného, tj. J. Doležala) + Divadla (1920, s překl. V. Červinky a P. Papáčka); D. N. Mamin-Sibirjak: Světlušky a jiné povídky (1900) + Legendy (1903) + Dětské stíny (b. d., 1910) + Sibiřské povídky (b. d., 1910) + Helenčiny pohádky (b. d., 1920); M. Gorkij: Kresby a povídky (1902) + Čtyři povídky (1902); V. I. Němirovič-Dančenko: Výjevy z války rusko-turecké (1877–1878) (1902); N. S. Leskov: Duchovenstvo sborového chrámu (b. d., 1903) + Soborjané (1904) + Nekřtěný pop a jiné povídky (1926); ant. Vánoční povídky (1905); ant. Velikonoční povídky (1905); ant. Z města i vesnice (1906); S. J. Jelpatěvskij: V domě pravoslavného jáhna (1909); V. G. Korolenko: Sibiřské povídky 1, 2 (1909, 1925) + Povídky z dětského života (1911, s překl. G. Šurana) + Povídky ze života Malorusů doma i v cizině (1912, s překl. G. Šurana) + Z Povolží (1924); P. D. Boborykin: Zmoudřel (b. d., 1910); B. K. Zajcev: Vybrané povídky (1912) + Klid (b. d., 1912);

V. A. Žukovskij: Pohádka o carevičovi Ivanovi a Šedém vlku, Pohádka o caru Barendějovi, o synu jeho careviči Ivanovi, o chytrostech (b. d., 1912); V. Mikulič (L. J. Veselitskaja): Dvě povídky (1913); A. T. Averčenko: Veselé figurky i příhody (1914); ant. Z ruských pohádek (1916); L. N. Andrejev: Byli jednou… (b. d., 1920); V. Krestovskij (N. D. Chvoščinskaja): Povídky a kresby (1927); N. G. Garin-Michajlovskij: Hrst povídek z ruského venkova (1927); A. N. Tolstoj: Dětství Nikitovo (1928); A. Châtelain: Povídky (b. d.). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: ant. Pontský Pilát a jiné velikonoční povídky (1897); ant. Z vojenského života (1898); ant. Ze života pravoslavného duchovenstva v Rusku 1–4 (1899–1900); ant. Vánoční povídky (1905); ant. Velikonoční povídky (1905); ant. Z města i vesnice (1906); S. Hurban-Vajanský: Herodes a jiné básně (1912); Z ruských pohádek (1916). ▮

BIBLIOGRAFIE: V. Vilinský: Dílo P. A. V., Archa 1929, s. 235. ▮ LITERATURA: ● polemika po kritice Jiráskova R Mezi proudy (Hlídka lit. 1891): A. Jirásek, Lumír 1891, s. 168; an. (J. Herben), Čas 1891, s. 347; V., Hlídka lit. 1891, s. 294 ●; ● ref. Historie literatury ruské 19. století: (sv. 1, sešit. vyd.:) K. Kotoušek, Lit. listy 13, 1891/92, s. 308; P. Vychodil, Hlídka lit. 1892, s. 139; P. Papáček, NL 3. 4. 1892; J. Polívka, Naše doba 1, 1893/94, s. 139; (souhrnně:) F. J. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 18, 1896/97, s. 272; an., Hlas 25. 6. 1897; J. Kabelík, ČMM 1900, s. 196 ●; I. Zháněl: ref. ant. Z vojenského života, Vlasť 21, 1904/05, s. 466; R. (V. Červinka): ref. překl. A. P. Čechov: Povídky z venkova, Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 411; A. Vyskočil: ref. ed. S. Hurban-Vajanský, Přehled 11, 1912/13, s. 643; Tristan (V. Friedl): ref. překl. A. T. Averčenko, Zvon 14, 1913/14, s. 418; I. Zháněl: k padesátinám, Náš domov 1914, s 130; ● k šedesátinám: an., Nové knihy 1924, s. 69; J. Jasan, Náš domov 1924, s. 121 ●; ● ref. Přehledné dějiny nové literatury ruské: J. Jelínek, Našinec 22. 1. 1926; an., Prager Presse 20. 6. 1926; Jos. Obr., Lid. listy 14. 4. 1927; J. Heidenreich (Dolanský), LidN 11. 8. 1927; Š. Jež, Lumír 54, 1927/28, s. 217; V. Brtník, Venkov 16. 2. 1928 ●; I. Zháněl: P. A. V. – A. G. Stín, Vlast 44, 1927/28, s. 211; V. Brtník: ref. Ruská literatura v 20. století, Venkov 16. 2. 1928; V. Vilinský: Dílo P. A. V., Archa 1929, s. 229; ● nekrology: A. N. (Novák), LidN 30. 10. 1930; Č. (V. Červinka), NL 31. 10. 1930; R., Stan 1930, s. 160; J. Hostovský, Slovanský přehled 1930, s. 718; an., Náš domov 1930, s. 286; an., Nový lid 1930, s. 556; -vh- (M. Hýsek), Lumír 57, 1930/31, s. 110; an., RA 6, 1930/31, s. 80; mn. (M. Novotný), Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 84; Z. S., Středisko 1, 1930/31, s. 10 ●; g: Neznámé dopisy ruských autorů (A. A. Vrzalovi), LidN 9. 11. 1930; V. J. Pokorný in Z rajhradských pamětí (1932, s. 139); B. Slavík: Vlastenecký kněz znalcem ruské literatury, LD 15. 10. 1950; J. Mandát: Interesnoje sobranije avtobiografii russkich pisatelej, Českosl. rusistika 1964, s. 167 + Neznámý dopis D. N. Mamina-Sibirjaka, SPFF Brno 13, ř. D – lit. vědná, 1964, č. 12 + Neizvěstnaja avtobiografia A. I. Ertela, SPFF Brno 14, ř. D. – lit. vědná, 1965, č. 12; jč. (J. Čeřovský), Průkopník české rusistiky, Katol. noviny 1974, č. 19; V. Vlašínová in Česká recepce V. G. Korolenka, SUJEP Brno, č. 192 (1975, s. 31, 47, 52, 77); I. Pospíšil: A. S. Puškin v trojí projekci a česká „úzkost z dějin", Litteraria humanitas, sv. 7, 2000, s. 283 + A. A. V. (1864–1930), Kam v Brně 2000, č. 12.

mhs, zp

Jan **Vřesnický**

* 31. 5. 1856 *Vřesník* u Jičína
† 7. 6. 1945 *Turnov*

Autor próz a veršů z venkovského prostředí pro dospělé i mládež.

Vl. jm. Jan Nálevka. – Syn rolníka. Obecnou školu navštěvoval dva roky v Bukovině a tři roky ve Vřesníku, hlavní školu v Jičíně a 1869–76 tamější gymnázium. Rok studoval teologii v Praze, seminář pak opustil a tři léta pobýval na vojně v Budapešti (aspirant četař). Po doplňovací maturitě na učitelském ústavu v Jičíně učil od 1881 na Semilsku: měsíc v Syřenově, 1881–86 v Dolním Hamru (dnes Velké Hamry), do 1897 v Nábzí, do 1899 v Jeseném a nakonec v Líšném u Turnova, kde se také 1919 po odchodu do důchodu usadil.

Kromě raných „znělek učitelských" *Pod bělorudým praporem* věnoval V. své básnické sbírky mládeži; epicky v nich v duchu Heydukově zpracovával náměty zvláště svatováclavské a husitské z českých dějin a též z přírody (poezii pro dospělé publikoval později v časopise Osvěta). Všechny své prózy těžil ze Semilska. Nejprve v drobných povídkách vytvářel prostřednictvím jednoduchého příběhu portréty vesnických figurek, popisoval chudý život rolníků v podhoří a oslavoval skromné štěstí, jímž je odměňována jejich pracovitost. Idylický charakter mají také V. rozsáhlejší poválečné prózy, i když zvláště román *Zmařený život* poukazuje na nebezpečí alkoholismu, erotické nevázanosti a volnomyšlenkářství. Příběh autorova vlastního rodu s mnoha charakteristikami rázovitých figur rodné obce rozvíjí román *Cestou lopotnou* v kronikářsky volném sledu událostí. Žádná z V. knih nepostrádá učitelský motiv a zkušenostem a zážitkům učitele je plně věnována poslední z nich, *Kantor a jiné veselé črty.* V. povídky pro děti z venkovského života vedl pedagogický záměr, nejčastěji realizovaný

příkladným jednáním dětského hrdiny. – Deset V. knih zůstalo v rukopisu.

PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1900, 1909); Besídka malých; Jarý věk (1884–85); Krakonoš (Jičín); Malý čtenář (1892–1929); Naší mládeži (1888–92); Osvěta (1893–1912); Pod Zvičinou (lit. příloha Hořicka); Rozmarovy listy; Ruch (1888); Štěpnice (od 1882); Vesna (1897); Vzlet (Plzeň 1917–18). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Z domácích luhů (BB pro ml., 1891, podp. J. Nálevka); Pod bělorudým praporem (BB 1892); Z roklí a strání (PP 1894); Dědoušek (P pro ml., b. d., 1897); Povídky z hor (pro ml., b. d., 1897); Na hrubé hroudě (PP b. d., 1897); U dolínské továrny (P 1898, podp. J. Nálevka); Lánem i hájem (BB pro ml., 1904); Od země k obloze (BB pro ml., 1906); Z pohorských dědin (PP pro ml., 1911); Námluvy v lese (BB 1919, k písním ve hře J. Brožka); Cestou lopotnou (R 1922); Lesní láska (P 1923); Na rodná pole! (P pro ml., 1925); Pod skalami (P 1925); Zmařený život (R 1927); Kantor a jiné veselé črty (PP 1927). – *Ostatní práce:* Malá Skála a Vranov s okolím (1912). ▮

LITERATURA: A. Vlas: ref. Z domácích luhů, Hlídka lit. 1893, s. 428; F. Zákrejs: ref. Pod bělorudým praporem, Osvěta 1893, s. 227; L. Čech: ref. Z roklí a strání, Osvěta 1895, s. 276; an.: ref. Dědoušek, Vlasť 13, 1896/97, s. 1085; M.: ref. Na hrubé hroudě, Lit. listy 18, 1896/97, s. 271; A. Dubský: Senior spisovatelů vypravuje, Venkov 31. 8. 1941; L. Lukáš: rozhovor s J. V. k jeho pětasedmdesátinám, Beseda 2, 1944/45, s. 153; an.: nekrolog, Beseda 3, 1945/46, s. 30; J. Kulhánek: Vzpomínka na J. V., Hořicko, příl. Pod Zvičinou 2, 1947/48, s. 132; L. Lukáš: V Lišném…, in Literární místopis Semilska, Beseda 6, 1948/49, s. 308.

pb

Viktorin Kornel ze **Všehrd**

* asi 1460 *Chrudim*
† 21. 9. 1520

Právník, humanistický básník, propagátor česky psané literatury.

Nejčastěji uváděn jako Victorinus Cornelius Chrudimensis nebo Chrudensis, od 1488 s přízviskem ze Všehrd. – Syn zámožného chrudimského kališnického měšťana. Nejpozději od 1477 studoval na pražské univerzitě, 1479 se stal bakalářem, 1483 mistrem svobodných umění, 1484 byl zvolen děkanem artistické fakulty. 1487 opustil univerzitu a přijal úřad při zemském soudu jako starosta komorničí a zřízenec (ingrossator) zemských desek. 1493 povýšil do funkce místopísaře při deskách. 1488 zakoupil dům ve farnosti sv. Haštala a stal se měšťanem Starého Města. V 90. letech byl členem komise pro přípravu zemského zřízení (vydaného 1500), ale jako exponent městského stavu, proti němuž byla kodifikace zaměřena ve prospěch šlechty, byl 1497 pod záminkou porušení starodávné formule zápisů, pravděpodobně na základě intrik, zbaven úřadu. Stáhl se poté z veřejného života a žil jako soukromník, 1500 se oženil a sňatkem získal značný majetek. Od 1506 působil jako právní znalec a obhájce ve věcech právních (prokurátor). Zemřel za morové epidemie.

Humanistického vzdělání nabyl V. K. ze V. v kroužku B. Hasištejnského z Lobkovic. Stýkal se s Řehořem Pražským a s literáty působícími při královské kanceláři (kromě B. Hasištejnského to byli J. Šlechta ze Všehrd, J. Pibra, J. z Domaslavě, Augustin Olomoucký). Po roztržce s B. Hasištejnským, jejíž příčinou byla pravděpodobně skladba *Papae mastix* (Bič na papeže), parodující Hasištejnského oslavnou báseň na papeže In summum pontificem, se 1494 odpoutal od okruhu latinizujících humanistů a vytkl si za cíl uvádět řecké a římské autory v překladech do české literatury a psát česky v jejich duchu. Tento program uskutečnil jednak překlady sv. Jana Zlatoústého a sv. Cypriana, jednak svodem zemského práva *O práviech, súdiech i o dskách země české knihy devatery* (spis dokončený 1499 vydal tiskem teprve v nové době V. Hanka a po něm kriticky H. Jireček). V. je zakladatelem českého humanistického překladu. Jako právního teoretika a stylistu ho ovlivnil především M. T. Cicero.

KNIŽNĚ. *Překlad:* Knihy… Jana Zlatoústého… a Cypriana pak svatého (Plzeň 1501, s překl. Ř. Hrubého z Jelení). ▮ EDICE: Kniha sv. Jana Zlatoústého O napravení padlého od V. ze V. ku konci věku patnáctého česky vyložená (1820, ed. J. Hýbl); Knihy devatery o práviech a súdiech i o dskách země české (1841, ed. V. Hanka, úvod F. Palacký); O právích země české knihy devatery (1874, ed. H. Jireček); O práviech země české knihy devatery, Codex juris Bohemici (1874, ed. H. Jireček). ▮ KORESPONDENCE: in Listář B. Hasištejnského z Lobkovic (1893, č. 23, 31, ed. J. Truhlář). ▮

BIBLIOGRAFIE: in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982); Knihopis č. 3581. ▮ LITERATURA: J. Veselý: Příspěvky ke kritice textů právních pramenů šestnáctého století 1. Všehrd a desky zemské, Práce ze semináře Československých právních dějin na Právnické fakultě Karlovy univerzity v Praze č. 19 (1934); V. Vaněček: Mistr V. Cornelius ze V. a další vývoj českého právnictví (1960). ▮ P. Lupáč in Rerum

Boemicarum Ephemeris sive kalendarium historicum (1584, záznamy ke 30. lednu a 21. září); D. Adam z Veleslavína in Kalendář historický (1590, záznamy ke 30. lednu a 21. září); B. Balbín in Epitome historica rerum Bohemicarum (1677) + in Bohemia docta 1 (1777); F. F. Procházka in Miscellaneen der böhmischen und mährischen Literatur (1785); J. Dobrovský in Geschichte der böhmischen Sprache und ältern Literatur (1818); F. Palacký in Knihy devatery o práviech a súdiech i o dskách země české (1841, ed. V. Hanka); A. Rybička: O rodu mistra V. Kornelia ze V., ČČM 1856, s. 82; H. Jireček: Příspěvky k literárnímu rozboru památníků práva slovanského v Čechách a na Moravě, ČČM 1861, s. 241 + in ed. O právích země české knihy devatery (1874); J. Truhlář: Kterak se zachovali nejstarší humanisté k národu českému, ČČM 1880, s. 486; J. Čelakovský in Sborník dějepisných prací bývalých žáků dr. V. V. Tomka… (1888); J. Truhlář in Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II. (1894); V. V. Tomek in Dějepis města Prahy 10 (1894); V. Flajšhans: Písemnictví české slovem i obrazem (1901); J. Čelakovský: O významu mistra V. ze V. v kulturních a právních dějinách českých, Právník 1901, s. 693; H. Jireček: Právnický život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce 9. do konce 19. století (1903); J. Čelakovský: Nové zprávy o mistru V. ze V., ČČM 1908, s. 263; F. Čáda: V. K. ze V. na pražské univerzitě, Památník spolku českých právníků Všehrd (1918) + Poslední kapitoly životopisu V., Všehrd 1921, s. 4; R. H. (Horna): Dva humanisté, R. Rauscher: Systematika díla V., B. Šlejhar: Mravní názory M. V. ze V., M. Boháček: V. dílo v dějinách recepce římského práva, vše Všehrd 1921, s. 1 a pokr.; J. Čelakovský: Dante a V., ČMM 1921, s. 52; J. T. Müller in Dějiny jednoty bratrské (1923); E. Pražák in Dějiny české literatury 1 (1959); V. Vaněček: Historická role právnického díla mistra V. Cornelia ze V., J. B. Čapek: Místo V. ve vývoji českého a evropského humanismu, F. Čáda: V. právnické dílo v dochovaných rukopisech, J. Veselý: V. při práci (k otázce pramenů V. díla), M. Boháček: Římské a kanonické právo v díle V., J. Klabouch: V. teoretické představy o právu a jeho sociálněpolitická stanoviska, J. Markov: Procesní právo v díle V., V. Urfus: V. pojetí majetkoprávních vztahů zemského práva českého, K. Malý: Delikty moci a odboje v díle V. a zemském právu 15. a 16. století, E. Pražák: Knihy devatery jako dílo literární, E. Michálek: K slovní zásobě a právní terminologii Knih devaterých, V. Růžička: Dosavadní V. oslavy, vše Právněhistorické studie 1961, s. 53 a pokr.; E. Michálek: Z nové všehrdovské literatury, LF 1962, s. 376; E. Pražák: Tři všehrdovské příspěvky, Právněhistorické studie 1962, s. 213; J. Matl: K vztahům Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic a V. ze V., LF 1978, s. 17; J. Macek in Jagellonský věk v českých zemích 1–4 (1992–99) + in Víra a zbožnost jagellonského věku (2001); T. Vařeková: Humanistická perioda u česky píšících autorů, SPFF Brno, ř. A – jazykovědná, 2000, č. 48.

jk

Bohuš **Vybíral**

* 14. 1. 1887 *Hranice*
† 25. 4. 1951 *Olomouc*

Literární historik a kritik zaměřený především na jihoslovanskou filologii, překladatel ze slovinštiny a srbochorvatštiny, propagátor slovanské vzájemnosti, organizátor kulturního života.

Pokřtěn Bohumír. – Syn krejčího. Absolvoval německé gymnázium v Hranicích, mezi jeho učiteli byli i Slovinci: spisovatel I. Plehan, jehož romány později překládal, a J. Regen; oba také iniciovali jeho zájem o jihoslovanské prostředí. Po maturitě (1907) V. studoval 1907–12 slavistiku a germanistiku na vídeňské univerzitě (profesoři V. Jagić, K. Jireček, M. Rešetar, V. Vondrák), navštěvoval též přednášky z dějin umění (M. Dvořák) a filozofii. Doktorát získal 1911 prací *Vrchlický als Kritiker und Literaturhistoriker,* profesorské zkoušky vykonal 1912 v oborech čeština a němčina. Přátelsky se ve Vídni stýkal se slavistou J. Karáskem a s mnohými jihoslovanskými spisovateli a básníky Slovinské moderny. Již během studia se zapojil do organizování kulturního a společenského života vídeňských národnostních menšin jako jednatel (1907–08) a předseda českého Akademického spolku (1908–12) a místopředseda Komitétu slovanských pokrokových spolků akademických (od 1908). Od 1909 byl jednatelem a tajemníkem Osvětového svazu dolnorakouského a působil v divadelním spolku Pokrok. 1912–13 pracoval jako redaktor Vídeňského deníku, 1913 nastoupil do olomoucké Studijní knihovny jako její první český knihovník. Za války bojoval na italské frontě. Po válce se vrátil do olomoucké knihovny a 1919 se stal jejím ředitelem. Soustavně doplňoval její zanedbanou bohemistickou složku, sváděl i zápas za její uchování v Olomouci po vzniku brněnské univerzity. Vyučoval též slovinštinu na olomouckém gymnáziu (1919/20) a následně v Lidové škole. Činorodě se podílel na organizaci kulturního, spolkového i politického života v kraji (1920–33 jednatel a pak 1934–36 předseda Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, předseda Filoz. jednoty, 1919 i dramaturg stálého divadla) a na propagaci čes.-jihoslovanské vzájemnosti v rámci olomouckého odboru Českosl.-jihoslovanské ligy. Po celé republice pořádal přednášky o Jugoslávii (i turisticky propagační), v nich

přijímal oficiální verzi o jednotném jihoslovanském národu. Byl 1929 přítomen na prvním sjezdu jihoslovanských filologů v Praze, byl rovněž členem Slovanského ústavu. Přátelsky se stýkal s O. Berkopcem. Politicky působil v orgánech republikánské strany. V období okupace existenčně podporoval B. Václavka; zaměstnal ho v knihovně a umožnil mu vědeckou práci až do jeho zatčení 1942. Od 1947 V. přednášel na olomoucké filoz. fakultě o jihoslovanských literaturách a vedl lektorát slovinštiny, 1948 odešel z knihovny do důchodu, nicméně na fakultě pokračoval ve výuce do 1951 a navíc 1949–50 spolu s lektorátem slovinštiny pořádal přednášky a semináře i na univerzitě v Brně. V meziválečné době pravidelně jezdil do Slovinska a Chorvatska, kde měl četné přátele mezi spisovateli, jejichž díla překládal.

Po počátečním zájmu o českou filologii, který se projevil v podrobných jazykových rozborech školních vydání německých překladů českých klasiků (B. Němcová, K. J. Erben, české novely) pro Archiv für slavische Philologie se V. k českým literárním dějinám vracel příležitostně v pracích s charakterem převážně edičním a bibliografickým (*České husovské rukopisy c. k. studijní knihovny v Olomouci, Staré písemné památky v báni kostelíčka u Hranic*). Od 1913 spolupracoval se Z. V. Tobolkou na Čes. bibliografii, od 1929 sledoval moravika pro Bibliografický katalog Českosl. republiky. Těžiště jeho práce však spočívalo v rozličných aktivitách spojených s jihoslovanskou (zejména slovinskou a chorvatskou) literaturou a kulturou. Již od V. studií u zakladatelských osobností moderní slavistiky se rozvíjelo jeho překladatelské literárněhistorické, literárněkritické a osvětové úsilí o soustavné uvádění jihoslovanské kultury do kultury české. Tuto aktivitu reprezentují především hesla pro Masarykův slovník naučný (210 převážně slovinských hesel). V 1. polovině 20. let publikoval v revui Archa pravidelně informativní souhrnné referáty o soudobé slovinské a chorvatské literární produkci. Ve své publicistice také sledoval ohlas české literatury v literatuře slovinské (zejména dílo J. Vrchlického). Redigoval zvláštní číslo olomouckého Uměleckého listu o slovinském umění (1921) a napsal monografii o působení slovinských pedagogů na německém gymnáziu v Hranicích na Moravě. Převážnou část V. díla zabírala jeho překladatelská činnost: soustavně tlumočil zejména díla představitelů Slovinské moderny a jejich pokračovatelů, především symbolistní prózy Ivana Cankara, ale i psychologizující, společensky kritické romány a prózy s tematikou vesnických vztahů Izidora Cankara, A. Ingoliče, M. Kmetové, J. Kozaka, A. Kraighera, V. Levstika, A. Novačana, I. Pregelje, T. Seliškara, P. Vorance. Vedle toho otiskl množství časopiseckých překladů i z chorvatštiny. K literárněhistorické práci spojené s kulturněhistorickým zřetelem se vrátil v dvoudílné životopisné studii o vojenském lékaři, překladateli a folkloristovi J. H. A. Gallašovi (*Příspěvky k poznání života a práce Jos. Heřmana Agapita Gallaše*). Velké úsilí vkládal V. do organizace olomouckého spolkového života, mj. sestavil bibliografie osobností regionální politiky, literárního a kulturního života. V. uspořádaná pozůstalost, která mj. obsahuje i rukopisné překlady dalších děl J. Kače, A. Kraighera, A. Novačana a G. Senečiće, je uložena ve Státní vědecké knihovně v Olomouci.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Mirko (Archa), Petr Vok; -B. V.-, Dr. B. V., -P. V.- (Masarykův slovník naučný).

■ PŘÍSPĚVKY *in:* Archa (Olomouc 1919–26); Archiv für slavische Philologie (Berlín 1914–19; 1914 Hölders Schulausgaben tschechischer Schriftsteller); Besedy Selských listů (Olomouc 1916); Besedy Vídeňského deníku (1910–15); Besídka Dělnických listů (Vídeň 1910–13, 1915–19); Cankarjev sbornik (Lublaň 1921); Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1914–47); Čes. selka (Raclavice u Přerova 1925–26); Českosl. deník (Olomouc 1922, 1930); Čes. svět (1919–20); Čteme (1940); Dělnické listy (Vídeň 1908–12); sb. Do druhé padesátky. Památník olomouckého Žerotína 1930–40 (Olomouc 1941); kal. Ječmínek (Olomouc 1920–26); Kolo (Brno 1940); kal. Libuše (Olomouc 1924–26); Malý zábavný kalendář (Olomouc 1920–26); kat. Matka – Dítě – Rodina ve výtvarném umění (Olomouc 1940); sb. Měsíc české knihy (Olomouc 1940); kal. Metoděj (Olomouc 1920–26); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava 1934–38); Malý mor. kalendář (Ostrava 1924–27); Mor. večerník (Olomouc 1930); Nár. listy (1913–14); Nár. noviny (1934–36); Nár. osvobození (1938); Naše Haná (Kroměříž 1921); Našinec (Olomouc 1918–19); sb. Padesát let olomouckého Žerotína (1931); sb. Padesát let Pokroku ve Vídni (Vídeň 1913); sb. Památce Kuneše Sonntaga (Olomouc 1932); Památník vydaný k 25. výročí založení českého reálného gymnázia v Hranicích (1937); Pozor (Olomouc 1929–38, i Pondělní P.); Přehled (1909); Přerovský Obzor (1918); Ročenka městského muzea v Litovli (1936); sb. Romualdu Prombergrovi k pětasedmdesátce (Olomouc 1931); Rozhledy (1932–34); Selské listy (Olomouc 1915, 1922–39, 1919–21 s tit.

Hlasy republiky); Slovácká domovina (Uherské Hradiště 1921, 1923); kal. Tábor (Olomouc 1924–26); Umělecký list (Olomouc 1921); Valašský kraj (Val. Meziříčí 1921–23); kal. Velehrad (Olomouc 1924–26); Velký mor. kalendář (Olomouc 1920–26); Velký mor. kalendář Živnostenská rodina (Olomouc 1931–33); Velký zábavný kalendář (Olomouc 1920–27); Venkov (1926); Vídeňský deník (1910–13, 1937); kat. Výstava lidového umění a krojů na Moravě (Olomouc 1941); kal. Vyšehrad (Olomouc 1920–26); kat. Z tvorby přerovských výtvarníků (Přerov 1944); Zábavný kalendář (Olomouc 1924); sb. Záhorská kronika (Dolní Újezd u Lipníku n. Bečvou 1940–42); Zvířena (1919). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře, kulturní historii a bibliografie* (do 1937 vesměs sep. Časopisu Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci): České husovské rukopisy c. k. studijní knihovny v Olomouci (1914); Dr. M. Remeš šedesátníkem (1927, s bibl.).; Druhých dvacet ročníků Časopisu Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1929); Karel Sojka a začátky českého spolkového života v Olomouci (1929); Staré písemné památky v báni kostelíčka u Hranic (1930); Čtyřicet let novinářské a spisovatelské činnosti Dr. Richarda Fischera v bibliografickém přehledu (1934); Bibliografický přehled publicistické a beletristické činnosti Kuneše Sonntaga (1932 ← sb. Památce Kuneše Sonntaga); Druhý příspěvek k bibliografickému přehledu publikační činnosti Dr. M. Remeše (1937); Slovinští profesoři na bývalém německém gymnáziu v Hranicích (b. d., 1937, rozšíř. ← Památník vydaný k 25. výročí založení českého reálného gymnázia v Hranicích); Beletristický přínos olomouckého kraje (1940; opr. a dopln. vyd. 1941); Příspěvky k poznání života a práce Jos. Heřmana Agapita Gallaše 1, 2 (1941). – *Překlady:* Ivan Cankar: Kurent (1911) + Kamarád Severin (1911) + Svaté přijímání a jiné příběhy (1914) + Tři povídky (1918) + Vidiny (1920) + Črty a povídky (1921); I. Tavčar: Soror Pia (1912) + Podzimní kvítí (1923); Izidor Cankar: Z cesty (1921); A. Novačan: Veleja (1923) + Vesnický Cyrano (1923); F. Erjavec: Slovinci (1924); M. Kmetová: Helena (1924); V. Levstik: Zmijí hnízdo (1925) + Zápisky Tiny Gramontové (1926); A. Kraigher: Kontrolor Škrobar (1928); I. Pregelj: Děti slunce (1929) + Plebanus Joannes (1930); Slovinsko-Drávská bánovina (Lublaň 1931); J. Kozak: Šentpeter (1933); T. Seliškar: Na úskalí (1936); A. Ingolič: Cibuláři (1940) + Na vorech (1948); P. Voranc: Spálenisko (1947). – *Ostatní práce:* Od osvobození k sjednocení (projev k stát. svátku Jugoslávie, 1929). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* A. Novačan: Heřman Celjský (1928). ▮ KORESPONDENCE: N. Brecelj: Pisma B. V. Francetu Bevkovi (z 1923–35), Gorišni letnik (Nova Gorica) 1974, s. 113; J. Stýskal: Petr Bezruč a B. V. (Bezručovi z 1943), sb. Frygickou čapku mám (1978). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1914–37; 1914 s F. Pospíšilem, 1920–22 ještě s J. Steinmannem, 1923–33 s F. Douchou a M. Remešem, 1934–35 s F. Douchou a J. Otrubou, 1936–37 s V. Nešporem a J. Otrubou), Umělecký list (1921, č. 4, zima, s tit. Slovinské umění); *sborníky:* Almanach Akademického spolku ve Vídni 1868–1908 (Vídeň 1909), Program svečanosti otkriča spomenika, koga je prodigao uz pomoć českog naroda odbor Československo-jugoslovenske lige v Olomoucu palim jugoslovenskim junacima (1926), Přehled práce družstva českého divadla v Olomouci za léta 1920–30 (1930), Romualdu Prombergrovi k pětasedmdesátce (1931), Do druhé padesátky. Památník olomouckého Žerotína 1930–40 (1941), Z tvorby přerovských výtvarníků (1944); *knižnici:* Moravskoslezská kronika (1920–32). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Karásek: Příspěvek k dějinám bible boskovské a kostela boskovského (1918); Ilustrovaný průvodce severní Moravou a Opavskem (1926, s F. Douchou). ▮

BIBLIOGRAFIE: M. Šolcová: Dr. B. V. Bibliografický soupis knih a překladů z jihoslovanských literatur (Olomouc 1955). ▮ LITERATURA: ● ref. České husovské rukopisy c. k. studijní knihovny v Olomouci: V. N. (Novotný), ČMM 1916, s. 280; A. Gregor, ČČM 1917, s. 81 ●; Rčk. (A. Roček): ref. překl. Iv. Cankar: Črty a povídky, Lumír 1923, s. 216; H. R. (Ripka): ref. překl. F. Erjavec, NO 25. 9. 1924; vz (V. Zelinka): ref. překl. V. Levstik: Zmijí hnízdo, Zvon 26, 1925/26, s. 491; Petrus (J. Petrus): ref. překl. I. Pregelj: Plebanus Joannes, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 192; ● ref. překl. T. Seliškar: R. Habřina, LidN 4. 8. 1936; K., Čes. osvěta 33, 1936/37, s. 70; V. Nezbeda, Archa 1937, s. 285 ●; ● k padesátinám: an., Prager Presse 14. 1. 1937; an., NO 16. 1. 1937; R. Bartocha, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1937, s. 292 ●; B. Václavek: Dr. B. V. – knihovník, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1937, s. 295; O. Berkopec: Dr. B. V. a slovinské písemnictví, tamtéž, s. 299; J. Heidenreich (Dolanský): Živé slovo B. V., tamtéž, s. 304; R. Fischer in Olomoucký památník 1848–1918 (1938, s. 344); drb. (J. Borecký): ref. Příspěvky k poznání života a práce Jos. Heřmana Agapita Gallaše: Zvon 41, 1940/41, s. 293; jšr. (J. Šnobr): ref. Beletristický přínos olomouckého kraje, Čes. osvěta 37, 1940/41, s. 264; ● nekrology: an., LidN 1. 5. 1951; K. M. (Mikule), Knihovna 5, 1951/52, s. 52; an., ČMM 1951, s. 495; Vl. (J. Vlach), Od Hradské cesty 1951, č. 7 ●; O. Králík in M. Šolcová: Dr. B. V. Bibliografický soupis knih a překladů z jihoslovanských literatur (1955); J. Stýskal: Literární pozůstalost dr. B. V., Zpráva pro čtenáře Univerzitní knihovny v Olomouci 1957, č. 3; A. Skoupý: Dr. B. V. – průkopník československo-jihoslovanské vzájemnosti, Střední Morava 2 (1968, s. 69) + K studentským létům dr. B. V. ve Vídni, sb. Pocta Miloslavu Traplovi (1969, s. 57) + Dr. B. V. a Olomouc, Sborník Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci 1973, s. 47; O. F. Babler: ref. Korespondence B. V. s Francem Bevkem, sb. Středisko (1976, s. 198); J. Stýskal: Petr Bezruč a B. V., sb. Frygickou čapku mám (1978, s. 161); J. Skalička: B. V. a Slovin-

ská moderna, sb. Obdobje symbolizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi 2 (Lublaň 1983, s. 27); J. Skalička, J. Stýskal: B. V. – moravský jihoslavista, Slavistický sborník olomoucko-lublinský 3, AUP Olomouc. Facultas Philosophica. Philologica 51, 1985, s. 135; J. Skalička: Olomouc a slovinská literatura, Studia balkanica bohemoslovaca (Brno 1987, s. 181) + Olomoucký literární historik B. V., sb. Historická Olomouc a její současné problémy 7 (1989, s. 293); F. Všetička in Olomouc literární (2002).

dvo

Bohumil **Vydra**

* 4. 1. 1889 *Lštění* (Radhostice-L.) u Prachatic
† 29. 6. 1952 *Praha*

Literární historik, bohemista a polonista specializovaný na česko-polské literární vztahy a usilující o kulturní sblížení obou národů, překladatel, literární a divadelní kritik, dialektolog a lexikograf.

Syn řídícího učitele; gymnázium studoval 1901–09 v Písku, bohemistiku, slavistiku a germanistiku na pražské filoz. fakultě (mj. u E. Smetánky; doktorát 1914, disertace *Popis a rozbor nářečí hornoblanického*). Od 1914 vyučoval češtinu a němčinu na obchodní akademii v Praze-Karlíně a na dívčím lyceu sv. Voršily. Po válce byl rovněž lektorem polštiny na ČVUT a působil jako člen delimitační komise pro Ratibořsko. 1922–30 působil jako lektor češtiny na univerzitě ve Varšavě. 1930 se vrátil na obchodní akademii v Karlíně, poté přešel na obchodní akademii na Smíchově a stal se jejím ředitelem. Vyučoval rovněž polštinu na Vysoké škole obchodní v Praze. Pořádal přednášky na různá témata z oblasti polské kultury a od 1931 pracoval rovněž ve výboru Penklubu pro rozvoj česko-polských kulturních vztahů. Po 2. světové válce se stal členem Slovanského ústavu, kde 1948 inicioval a vedl Redakci světových slovníků. Kromě pravidelných pobytů v Polsku navštívil 1939 Švédsko. Byl zahraničním jednatelem Českosl.-polské společnosti v Praze, předsedou Jednoty filologů obchodních škol, čestným členem Spolku polsko-československého a Českosl. besedy.

Povahu V. literárněhistorické práce zprvu určovala jednak potřeba středoškolské výuky (portréty německých a rakouských spisovatelů v učebnici pro dívčí lycea *Ausgewählte Partien aus der deutschen Literaturgeschichte*, např. H. Bahra, J. W. Goetha, F. Grillparzera, F. G. Klopstocka, G. E. Lessinga, F. Schillera), jednak zřetel lingvistický. V podrobném dialektologickém rozboru zkoumal způsob charakterizace postav v dílech T. Novákové (*Nářečí ve spisech Terezy Novákové*). Záhy se však obrátil ke svému příštímu hlavnímu literárnímu zájmu, k oblasti polské literatury, k němuž později přibyly česko-polské literární, divadelní a obecně kulturní vztahy. Usiloval jednak prostředkovat obě kultury v přehledových pracích (*Polská literatura v přehledu, Teatr czeski od czasów czeskiego odrodzenia, Literatura czechoslowacka, Polská literatura*) i v doslovech k českým autorům vydávaným v Polsku, jednak se zabýval speciálními komparatistickými tématy českého a polského středověku (*Polská středověká literatura kazatelská a její vztahy ke kazatelské literatuře české*), romantismu (*České padělky rukopisné v polské literatuře, Lidová píseň srbská v Polsku v prvních dobách polského romantismu*) a moderní literatury počínaje poslední třetinou 19. století (*Z. Przesmycki-Miriam a česká literatura, Jaroslav Vrchlický a Poláci, Alois Jirásek a Poláci*). Zvláštní práce věnoval historii recepce českého dramatu v Polsku. V monografii o slavistovi B. Grabowském podal zároveň stručné dějiny varšavské slavistiky od poloviny 19. století. Jeho komparatistické práce se neomezovaly na výčty vlivů, registrování přenosu témat a na dokumentaci vztahů jednotlivých osobností k Polsku, nýbrž usilovaly o diferenciaci vzájemných literárních vazeb přihlédnutím ke kontextuálním odlišnostem a v moderní literatuře k charakteru kritického přijetí české literatury v Polsku (A. Jirásek). V. rovněž přihlížel k otázkám překladu a jeho vývoje v obou kulturách. Za svého pobytu ve Varšavě a v prvních letech po návratu hojně přispíval do českých novin a časopisů informativními referáty o polském divadelním, literárním a výtvarném dění, často také o přijetí české dramatické produkce polskou kritikou a diváky. Jeho publicistika se zaměřovala na prohlubování česko-polské vzájemnosti (uspořádal rovněž reprezentativní sborníky představující obě sousedící země). Během svého pobytu v Polsku se začal intenzivněji věnovat překladu z polštiny, přičemž se zaměřil především na divadelní hry konverzačního žánru a dramata sociálního zaměření s psychologizujícími rysy (A. Grzymala-Siedlecki, S. Kiędrzyński, S. Krzywoszewski, Z. Nałkowska), přetlumočil však i hru s historickým

tématem roku 1848 (A. Nowaczyński) a rovněž vzpomínkové prózy J. Kaden-Bandrowského; pro rozhlas pak i populární Morálku paní Dulské G. Zapolské (prem. 1945). Jako jazykovědec vytvořil kromě učebnice polštiny spojující gramatický přehled s konverzační příručkou (*Hovory česko-polské*) několik dialektologických prací, v nichž se věnoval toponomastice (*Česká místní jména hejtmanství prachatického*) a jazykově-územnímu vymezení tzv. tiťáckého nářečí, které poprvé systematicky popsal ve své disertační práci a v její přepracované knižní verzi (*Popis a rozbor nářečí hornoblanického s ukázkami*); pozdější bádání korigovalo V. územní vymezení tohoto jevu. Již od 1932 pracoval na *Polsko-českém slovníku* středního typu, dokončil rovněž obdobný *Česko-polský slovník*, jenž však vyšel až po jeho smrti. V závěru života pracoval ve Slovanském ústavu na velkém česko-polském slovníku, k jehož realizaci již nedošlo. V. je rovněž autorem dvou národopisných prací věnovaných historii, geografii a kulturní situaci v bývalém pruském Opolsku. První, stručnější, vznikla pro potřeby delimitační komise pro Ratibořsko (*Naši Moravci v bývalém pruském Slezsku*), druhá podává podrobný demografický, topografický, politologický a historický popis tohoto území včetně kulturní historie a dějin literatury a lidové slovesnosti v tomto regionu (*Češi na Ratibořsku a Hlubčicku*).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bohumil Dravý, Dyvar, Jan Ratibořský; B. V., bva., Dr. B. V., dr. V., V. (obojí Čes. slovo), v. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Bratislava (1927–31; 1930 Slovo o polku Igorevě, jeho ohlasy a vlivy v literatuře polské a české, i sep.); Cesta (1918); ČČM (1914–15); Časopis pro moderní filologii (1913–29; 1928 České drama v Polsku, i sep.); Čes. slovo (1924, 1930–34); Českosl. republika (1929); 20. století. Co dalo lidstvu 7 (1934, Polská literatura); sb. 25 let Obchodní akademie v Praze-Karlíně 1909–1934 (1934); Listy filologické (1916); Lit. noviny (1932); Lit. rozhledy (1923–31); Lit. svět (1927–28); Nár. a Stavovské divadlo; Nár. osvobození (1930); Nová doba (1923); Nové Čechy (1921–36); Rozhledy (1932); Rozpravy Aventina (1932); Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1925); Sborník prací 1. sjezdu slovanských filologů v Praze r. 1929; Slavia (1952); Slovanská revue (od 1934); Slovanský přehled (1926–39; 1929 Lidová píseň srbská v Polsku v prvních dobách polského romantismu, i sep.; 1931 Bronisław Grabowski a Slované, i sep.); Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923); Slovenská miscellanea (Bratislava 1931); sb. Současné Polsko (1928); sb. Svatopluku Čechovi (1946); Tribuna (1926–27); Věstník Jednoty slovanských žen (1937); Věstník KČSN (1927); Výr. zpráva čes. dívčího lycea u Sv. Voršily (1915); Výr. zpráva Obchodní akademie v Praze-Karlíně (1916, 1934; 1934 Jaroslav Vrchlický a Poláci, i sep.); Výr. zpráva Obchodní akademie v Praze XVI – Smíchově (1938); sb. Vzpomínáme (Písek 1934); Warszawianka (1925); Współczesna liryka czeska w przekladach Witołda Bunikiewicza (Varšava 1924); Z dějin východní Evropy a Slovanstva. Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi… k 60. narozeninám (1928). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Ausgewählte Partien aus der deutschen Literaturgeschichte (1915); Nářečí ve spisech Terezy Novákové (1915); Polská literatura v přehledu (1920); Krásná literatura v obnoveném Polsku (1925); Teatr czeski od czasów czeskiego odrodzenia (Varšava 1926); Literární a vědecké styky polsko-české v historii Hlavní školy varšavské (1927); Polská středověká literatura kazatelská a její vztahy ke kazatelské literatuře české (1928 ← Věstník KČSN); České padělky rukopisné v polské literatuře (1929); Z. Przesmycki-Miriam a česká literatura (1932); Literatura czechoslowacka (Varšava 1933); Alois Jirásek a Poláci (1938 ← Výr. zpráva Obchodní akademie v Praze XVI – Smíchově). – *Překlady:* S. Thugutt: Obrozené Polsko (1929); J. Kaden-Bandrowski: Město mé matky. Ve stínu zapomenuté olše (1937); Švédské obchodní školství (1940). – *Ostatní práce:* Hovory česko-polské (b. d., 1915; 1932 dopln. a přeprac. vyd. s tit. Učebnice polštiny); Česká místní jména hejtmanství prachatického (1916); Naši Moravci v bývalém pruském Slezsku (1920); Základy českého pravopisu (1920); Popis a rozbor nářečí hornoblanického s ukázkami (1923); Praktyczna nauka języka czeskiego (Varšava 1927); Češi na Ratibořsku a Hlubčicku (1946, pseud. Jan Ratibořský); Polsko-český slovník (1947, i polské vyd.; 1951 dopln. a opr. vyd.; 1967 znovu, s I. Ryšánkovou); – posmrtně: Česko-polský slovník (1953, ed. K. Oliva s J. Z. Svobodou). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* S. Kiędrzyński: Zábava v lásce (1924) + Nějak bude (1932); A. Grzymala-Siedlecki: Dědic (1926); W. Grubiński: Milenci (1928); Z. Nałkowska: Dům žen (1930); A. Nowaczyński: Jaro národů (1931); W. Perzyński: Úsměv osudu (1932); S. Krzywoszewski: Sylvestrovská noc (1937). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Slovanská revue (1934–35); *sborníky:* Czechoslowacja (Varšava 1925), Současné Polsko (1928). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výbor z pohádek bratří Grimmů (1915, s F. Chmelařem); Výbor z nové polské prózy (b. d., 1920); J. I. Kraszewski: Ostap Bondarczuk (1920). ▮

LITERATURA: L. Peisertová: B. V. (1889–1952). Soupis osobního fondu (LA PNP 2001). ▮ O. Hujer: ref. Nářečí ve spisech Terezy Novákové, Čes. věda 2, 1915/18, s. 90; V. Brtník: ref. Ausgewählte Partien aus der deutschen Literaturgeschichte, ČMF 5, 1915/17, s. 163; ● ref. Polská literatura v přehledu: J. Matouš, Nové Čechy 4, 1920/21, s. 384; M. Hýsek, Naše věda 4, 1921/22, s. 66; K. H. (Hikl), Naše doba 29, 1921/22,

s. 113 ●; ● ref. Wspólczesna liryka czeska: J. Karásek ze Lvovic, Lit. listy 1, 1923/24, s. 70; tr. (G. Winter), PL 19. 8. 1924 ●; B. Havránek: ref. Popis a rozbor nářečí hornoblanického…, LF 1924, s. 263; J. Heidenreich (Dolanský): ref. sb. Současné Polsko, LidN 6. 7. 1928; M. Szyjkowski: Práce dr. B. V., Slavia 7, 1928/29, s. 952; ● ref. Polská středověká literatura kazatelská…: Č. Zíbrt, ČL 29, 1928/29, s. 45; J. Bidlo, ČMM 1929, s. 525; Z. H. (Hájek), ČČH 1931, s. 160 ●; E. Parma in Náš buditel (Varšava 1930); V. A. Francev: ad České padělky rukopisné v Polsku, ČMF 1931, s. 160; -a. (J. Hora): ref. Literatura czechoslowacka, Čes. slovo 29. 9. 1933; ● ref. Jaroslav Vrchlický a Poláci: V. Brtník, Venkov 5. 7. 1934; Mgr. (A. S. Mágr), Prager Presse 11. 7. 1934; jhch (J. Dolanský), LidN 10. 8. 1934; Č. (V. Červinka), Zvon 35, 1934/35, s. 548 ●; J. Heidenreich (Dolanský): ref. Polská literatura, LidN 2. 9. 1934; ● ref. Alois Jirásek a Poláci: Č. (V. Červinka), Zvon 39, 1938/39, s. 415; Kí (K. Krejčí), LidN 12. 2. 1939; Bra. (J. Brambora), ČČH 1939, s. 592 ●; J. Kotalík: Jak studovali významní žáci ústavu, sb. 170 let píseckého gymnázia (1948, s. 101); J. Bečka: ref. Polsko-český slovník, Slovanský přehled 1948, s. 499; ● nekrology: D. S., LitN 1952, č. 22; an., Práce 2. 7. 1952; an., Svob. slovo 2. 7. 1952 ●; J. Jančáková: V. „titácké" nářečí po 50 letech, NŘ 1970, s. 243; mk (M. Kudělka) in M. Kudělka, Z. Šimeček a kol.: Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od 1760 (1972, s. 510).

dvo

Václav **Vydra**

* 29. 4. 1876 *Plzeň*
† 7. 4. 1953 *Praha*

Autor memoárů zachycujících život divadelníků v kočujících divadelních společnostech i ve významných kamenných divadlech, též vzpomínek na herecké, režisérské i kritické osobnosti a úvah o divadle; herec.

Narodil se v rodině plukovního bubeníka-šikovatele, později vojenského kapelníka. Dětství prožil v Linci a hlavně ve Vídni, kde začal chodit do německé školy (kromě němčiny ovládl i maďarštinu); 1890 se rodina přestěhovala do Plzně, V. zde do sexty navštěvoval německou reálku. 1893 odešel nakrátko k divadelní společnosti E. Zöllnerové do Mladé Boleslavi a pak pobýval (s krátkým přerušením 1897, kdy nastoupil vojenskou službu) u šesti kočovných divadelních společností (nejvíce ovlivněn A. Frýdou, nejdéle pobyl u Zöllnerů, s vnučkou E. Zöllnerové se také 1901 oženil). 1907 získal angažmá u V. Budila v Městském divadle v Plzni, odkud odešel 1913 do Vinohradského divadla v Praze a 1922 byl přijat do činohry Nár. divadla, kde působil (též jako režisér) do prvního penzionování 1942; zůstal však i poté jeho stálým hostem. Reangažován byl 1945, 1945–49 zde zastával funkci ředitele a 1949 byl jmenován čestným intendantem stálých divadel, 1953 odešel do důchodu. V zahraničí hostoval v Lublani (1922 a 1929) a ve Varšavě (1930); podnikl cesty do Francie, Itálie, SSSR (1934 na mezinárodní divadelní festival v Moskvě), Rakouska, Německa, Jugoslávie a Polska. Jako vyhraněná a vůdčí herecká osobnost s přirozenou autoritou zastával funkce v divadelních organizacích, angažoval se např. v Klubu českých a německých divadelních pracovníků (předseda 1936–39). – Herci se stali jeho syn Václav V. (1902–1979) i vnuk Václav V. (* 1956).

V. je autorem dvou knih: k obecnějším otázkám divadla soustředěného a polemicky vyostřeného souboru úvah a vzpomínek *Prosím o slovo* a biograficky laděného díla *Má pouť životem a uměním*. Obě jsou svědectvím o urputném zápasu o osobitý herecký výraz a originální uchopení role v duchu dramatikova textu. V. obhajoval výsostné postavení herce v opozici k dominanci a autoritativnosti režiséra (vyhroceně v kapitolách o K. H. Hilarovi) i k různým dobovým proudům a technickým výstřelkům (hlavně proti impresionismu, divadelnímu funkcionalismu apod.), odmítal rozlišování tradičního a „moderního" divadla, proti hereckému studiu na školách prosazoval praxi. Umění charakterizační zkratky, smysl pro působivost detailu a plastičnost podání vyniká ve vzpomínkách na život u divadelních společností i na působení v kamenných divadlech, v portrétech divadelních spolupracovníků, herců, režisérů i uměleckých kritiků (např. A. Frýda, K. Polák, V. Merhaut, zöllnerovský klan, V. Budil, J. Kvapil, F. Zavřel, P. Nebeský aj.). Články a vzpomínky publikované většinou časopisecky (včetně 1. kapitoly z chystané memoárové knihy), z rukopisu několik proslovů, dále různé glosy a úvahy z V. zápisníků shromáždil J. Träger do knihy *Z hercova pera*. V. pravděpodobně (pro společnosti, ve kterých působil) přeložil několik her z němčiny a další upravoval.

PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Albert Pražák. 1880–1940 (1940); Čes. divadlo (1913); Českosl. divadlo (1935); sb. Čes. herec (1940); Divadelní list (Brno 1932); Divadlo (1936–38, 1945–53); Divadlo a hudba (1942); sb. Do

života (1931); sb. Herec čistého srdce. Jaroslavu Vojtovi (1948); sb. Jaro Národního divadla v Praze (1945); sb. Knížka o Šrámkovi (1927); Lid. scéna (1913); Lid. noviny (1924, 1939–40); Lit. noviny (1930–31, 1935); Lit. noviny (1953); roč. Městská divadla pražská (1946); Mladá fronta (1953); Nár. a Stavovské divadlo (1930–35, 1946–52); Nár. politika (1941); sb. Naše maminky (1933); Nová svoboda (1946); sb. Nové české divadlo 1918–1926 (1926); Ostravský úderník (1948); Práce (1953); Prager Presse (1926–27); Právo lidu (1922); Program D; Přítomnost (1937); sb. Regenerace dnešního divadla (1933); Ročenka Klubu umělců na rok 1941; Ročenka Sirotčího spolku členů ND v Praze (1941); Ročenka sólistů Městských divadel pražských (1937); Rozpravy Aventina (1928); Sborník Svazu čes. herectva (1940); Studentský časopis (1940); Světozor (1934, 1940); Svět v obrazech (1946); Svob. noviny (1948–49); Svob. slovo (1946); sb. Šedesát let národního umělce Josefa Skupy (1952); Školský rozhlas (1945–53); Tribuna (1921–22); Tvorba (1949); Umění lidu (1948); Volné směry (1942); – posmrtně: Nový život (1954, Kapitola první a poslední). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o divadle a vzpomínky:* Prosím o slovo (1940); Má pouť životem a uměním (1948; upr. a rozšíř. vyd. 1954, ed. J. Träger); – posmrtně: Z hercova pera (soubor publicistiky, 1955, ed. J. Träger). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* A. Strindberg: Věřitelé (1919). ▮ KORESPONDENCE: V. Semrád: Poslední dopis V. V. (Semrádovi z 1951), Nový život 1953, s. 501; Hercův listář (obs. přijatou koresp. a V. dopisy E. Bassovi z 1936–45, O. Beníškové b. d., F. Bohuslavovi z 1951, J. Borovi b. d. a z 1939, A. Bornovi z 1939 a 1951, T. Brzkové z 1945–46, V. Budilovi z 1904 a 1912, J. Burdovi z 1945–46, M. a I. Fabiánovým z 1945–53, H. Friedlové z 1952, V. Friedlovi z 1912–13, F. Götzovi z 1944, G. Hilmarovi z 1952, Z. Hofbauerovi z 1953, G. Horvátové z 1947, O. Hraběti z 1940, M. Hübnerové z 1924 a 1928, J. Hurtovi z 1937, 1945–51, H. Jelínkovi z 1915, 1936–38, A. Jiráskovi z 1924, E. Kohoutovi z 1949, K. Konrádovi z 1949–51, J. Kopeckému b. d., z 1941–52, F. Kožíkovi z 1940–41, J. Křičkovi z 1952, J. Kvapilovi z 1928, 1938–49, J. Leblovi z 1945, J. Mahenovi z 1915–17 → Adresát Jiří Mahen /1964/, B. Mathesiovi z 1940–43, V. Müllerovi z 1933, 1946–51, F. Naskemu z 1944, R. Naskové z 1946 a b. d., L. Paulovi z 1944–45, E. Peckové b. d., A. M. Píšovi z 1936–51, B. Polanovi z 1947, R. Princovi z 1952, J. Průchovi z 1946–52, M. Ptákové z 1953, F. Rachlíkovi z 1951, J. Rajskému-Kastnerovi z 1952–53, F. Rolandovi z 1950, A. Rýdlovi z 1945 a 1949, V. Semrádovi z 1952, J. Skupovi b. d., z 1952, J. Srnkovi z 1942 a 1946, L. Škvorovi z 1944, F. Šrámkovi z 1921–51, H. Štěpničkové-Friedlové z 1946–50, J. Trägrovi z 1936–50, L. Trnobranskému z 1952, L. Veselému z 1944–45, J. Vodákovi z 1936–37 a 1951, B. Vrbskému z 1951, E. Vrchlické z 1951, V. Vydrovi ml. z 1918–19, H. Vydrové z 1944, K. Vydrové z 1893, S. Vyskočilovi z 1949, J. Wenigovi z 1944, V. Zatirandovi z 1951, L. Želenské-Třešňákové z 1952, D. Želenskému z 1952; 1956, ed. J. Träger); an.: … aby se o mně nemlčelo aneb V. V. (K. Z. Klímovi z 1923 a 1940), Týden 1994, č. 3; M. Kašpárková: O nenaplněném vztahu M. K. & N. D. (M. Kopeckému z 1948), Mladá fronta Dnes 20. 3. 1997, příl. Magazín MFD; in Karel Čapek. Přijatá korespondence (Čapkovi z 1926–28; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlíbcová). ▮

LITERATURA: V. Hofman: Herec rozervaného století (výtvarná monografie, 1946); sb. V. V., národní umělec (1946, ed. F. Götz; přisp. mj. F. Götz, J. Honzl, E. Konrád, V. Müller, B. Polan); J. Träger: Národní umělec V. V. (1951). ▮ O. Fischer: V. V., sb. Nové české divadlo 1918–1926 (1926, s. 106); ● k šedesátinám: H. Jelínek, Lumír 62, 1935/36, s. 419; J. Vodák, Čes. slovo 29. 4. 1936 → Cestou (1946); amp. (A. M. Píša), PL 29. 4. 1936; F. N. (Němec), Rudá záře 29. 4. 1936 ●; ● ref. Prosím o slovo: Č. (V. Červinka), Zvon 40, 1939/40, s. 642; b. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 183; kd (E. Konrád), LidN 10. a 16. 5. 1940; Hk (J. Holeček), Naše zprávy 15. 5. 1940; A. M. Brousil, Venkov 23., 24. a 25. 5. 1940; O. Srbová, Nár. práce 26. 5. 1940; jk. (J. Kopecký), KM 1941, s. 138; J. Honzl, SaS 1941, s. 105; M. Rutte in 20 kázání o divadle (1940, kázání č. 6–9) ●; J. Honzl: Vývojový význam V. herectví, Otázky divadla a filmu 1, 1945/46, s. 209 → K novému významu umění (1956); ● k sedmdesátinám: sjc (J. Sajíc), LD 26. 4. 1946; J. Kopecký, Mladá fronta 27. 4. 1946; O. S. (Srbová), Práce 28. 4. 1946; K. Konrád, RP 28. 4. 1946 → Perokresby (1953) a Nevzpomínky (1963); J. Träger, Svob. slovo 28. 4. 1946; A. M. Brousil, Zeměd. noviny 30. 4. 1946 ●; J. Träger in V. Hofman: Herec rozervaného století (1946); K. Engelmüller: V. V., O slávě herecké 2 (1947); M. Rutte in Šest podob českého herectví (1947); ● ref. Má pouť životem a uměním: bs (B. Slavík), LD 13. 1. 1949; vč, Obrana lidu 4. 5. 1949 ●; ● k pětasedmdesátinám: G. (F. Götz), K. Konrád, J. Průcha, F. Smolík, S. Neumann, V. Šmeral, Nár. divadlo 26, 1950/51, č. 26–27; vbc (V. Vrabec), Svob. slovo 28. 4. 1951; V. Semrád, Práce 29. 4. 1951; bs (B. Slavík), Práce 29. 4. 1951 ●; M. Wendt: V. V., LD 30. 6. 1951; ● nekrology a vzpomínky: Nár. divadlo 28, 1952/53, č. 18; V. Novák, Práce 9. 4. 1953; bs (B. Slavík), LD 9. 4. 1953; J. Wenig, Svět práce 1953, č. 16; F. Götz, Divadlo 1953, s. 670; O. Mrkvička, LitN 1953, č. 15; V. Kovařík, Náš rozhlas 1953, č. 17 ●; Z. Nejedlý in V. V.: Prosím o slovo (1954); J. Träger: Příklad herecké osobnosti, Divadlo 1956, s. 424; J. Pokorný: ref. Hercův listář, Divadlo 1956, s. 650; an.: V. V., Kulturněpolitický kalendář (1956, s. 155); E. Konrád: O kráse života, Nač vzpomenu (1957); J. Knap in Zöllnerové (1958); J. Černý: V. V., Kulturněpolitický kalendář 1961 (1960, s. 203); V. Vydra ml.: Nad tatínkovými dopisy (s úryvky z koresp.), LD 17. 5. 1969; L. Pešek, V. Procházka in V. V.: Má pouť životem a uměním (1976); F. Černý in Měnivá tvář divadla (1978, s. 153) + in ND a jeho předchůdci (1988, s. 573) + V. V., Divadelní noviny 2001, č. 3.

ik

Jan **Vyhlídal**

* 27. 4. 1861 *Hluchov* u Prostějova
† 18. 6. 1937 *Vyškov*

Autor národopisně zaměřených obrázků, črt a povídek ze Slezska a z Hané; psal i odborné folkloristické stati.

Pocházel z rolnické rodiny. Od 1873 byl v Olomouci žákem Slovanského gymnázia (zapůsobili na něho profesoři J. E. Kosina a V. Prasek, kteří v něm vzbudili zájem o historii a národopis), po maturitě (1882) tu studoval bohosloví (vysvěcen 1886). T. r. se stal kaplanem ve Velké n. Veličkou (zde si začal všímat slováckého folkloru), od 1887 působil v Dobromilicích na Hané, od 1890 jako kaplan a později administrátor v Jaktaři u Opavy, kde rozvinul (vedle národopisného studia) rozsáhlou buditelskou a lidovýchovnou činnost: 1891 inicioval Spolek pro zakládání knihoven ve Slezsku a byl jeho předsedou, pracoval rovněž mj. v Matici opavské, působil při vzniku venkovských záložen, založil stipendium při českém gymnáziu v Opavě. 1898 se vrátil na Hanou: byl kaplanem v Hulíně (do 1903), pak farářem v Lobodicích, kde vyvrcholila jeho folkloristická aktivita (mj. tu zřídil školu hanáckého vyšívání), a 1911–26 ve Švábenicích. Kvůli národopisnému studiu podnikl několik cest za hranice, zejména do Rakouska, pruského Slezska a Jugoslávie. Rozsáhlé folkloristické sbírky, které shromažďoval celý život, daroval před smrtí muzeím v Opavě, Olomouci a Vyškově. 1913–14 se stal zakladatelem a zatímním předsedou spolku moravských katolických autorů Družina literární a umělecká. Po odchodu na odpočinek žil ve Vyškově, kde byl i pohřben.

V. byl autorem rozsáhlého díla zahrnujícího vedle knih drobných próz, humoresek, folkloristických črt, memoárů a dokumentárních kulturněpoliticky či národopisně orientovaných statí nepřeberné množství obdobných příspěvků v moravských časopisech, kalendářích a jiných publikacích, většinou katolicky zaměřených. Všechny vycházely z aktivity nadšeného sběratele etnografických dokumentů a zároveň z buditelsko-výchovných snah vlasteneckého kněze a soustřeďovaly se ke dvěma lokalitám, v nichž V. také pastoračně působil: Slezsku a Hané. Po časopiseckých prvotinách z dob studií (črtách a obrázcích z rodného kraje v časopise Hlasy z Hané) a několikaleté literárněkritické činnosti v Hlídce literární, kam psal zejména referáty zamýšlející se nad lidovou četbou, první V. knižní práce *Slezská svatba* čtenářsky přístupnou formou podrobně popisovala zvyky, rituály, hry a zpěvy, oděv i pokrmy vážící se k této životní události. Následující drobné prózy, črty i materiálové stati týkající se Slezska, které V. od vesnice k vesnici prošel (včetně českých osad v tehdejším pruském Slezsku), usilovaly probudit zájem o tento literaturou dosud opomíjený kraj, čelit jeho postupující germanizaci a zároveň zachovat autentický obraz mizejícího folklorního společenství. V dvousvazkovém díle *Naše Slezsko*, podávajícím souhrnnou sociální, národnostní a náboženskou charakteristiku regionu, V. sledoval především národopisný cíl; soustředil dokumenty o životě v rodině a v obci, o lidových obyčejích, oděvu, pokrmech, lékařství, pověrách, způsobu hospodaření, poměru k práci, přírodě i k smrti a ve druhém svazku uveřejnil i sbírku slezských písní (harmonizace V. Scheiber), legend, pověstí a pohádek. Zvláštní pozornost věnoval V. (ve stopách F. Bartoše) i dětskému folkloru (*Hanácké děti*). Také v pracích o Hané převažovalo původní folkloristické zaměření: shromažďují na podkladě přímého sběru či excerpt z různých literárních pramenů, z matrik apod. zvyky, zábavy, nejrůznější reálie lidového bytu, popěvky, písně, říkanky a vyprávěnky. Zřetelná je v nich i snaha zachytit psychologickou odlišnost hanáckého venkovana jako svérázného lidského typu (*Hanácké humoresky*). Rozmarné obrázky a příběhy, jež V. psal do časopisů nebo vkládal do svých knížek „lidských dokumentů“, přitom často vycházely ze záznamu dialektických promluv lidových vypravěčů (skutečnou postavou byl např. hrdina vojenských příběhů Šakandr Strouhal, který V. na přelomu století vyprávěl o bojích v Itálii za časů Radeckého, nebo stařeček Pospíšil z Kroměřížska, vzpomínající na pouť do Říma). Tento kaleidoskop hanáckého vesnického života, obsahující četné příhody a portréty komických figurek (*Z hanáckého kraje*) sleduje i výchovný záměr v kresbě kmenových stínů (opilství, karban, lakota sedláků, hrubosti námezdně pracujících atd.). Tradiční národopisný pohled překračoval V. i zaznamenáním vlivu liberalistických či socialistických idejí a politiky agrární strany na názory venkovanů, zabýval se i změnou jejich vztahu k církvi; se staromilsky podbarvenou nostalgií pak pozo-

roval, jak se sociální diferenciací mizí i staré zvyky a kulturní svéráz vesnického společenství. – Přímé řeči V. próz i jeho zápisy lidového vyprávění (*Pohádky a pověsti z Hané*) charakterizovala schopnost přesně zachytit hanácký dialekt, a to i v nuancích jeho podřečí. Dodávala záznamům značnou lingvistickou hodnotu (staly se např. materiálem k Bartošovu Dialektickému slovníku moravskému); jako znalec byl V. i dialektologickým poradcem K. Křena (Zgody) a K. Dostála-Lutinova.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Boleslav Ratiborský, Dr. K. Nejmenovaný, J. Hluchovský, J. Hora, J. V. Hora, stryk Zažírka (Opavský týdeník), Svěží (Našinec 1907), Valerián Justus, Zažírka; H., J. H., J. V., J. V.-l, L†26, L†27, L†36, L†52, L†53 (Katol. listy), †4 (Mír), V. J., Vl. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Archa (Olomouc 1922–28; 1922 Z mé korespondence s Fr. Kottem, 1926 Z mé korespondence s J. Š. Baarem, Z mé korespondence s Fr. Bartošem); Beseda (Brno 1898–1901) kal. Cyrilometodějská rodina (Olomouc 1928–29); Časopis Mor. muzea zemského (Brno 1905); Časopis Společnosti Vlasteneckého muzea v Olomouci (1887); Čech (1891); Čes. kronika; Čes. zájmy; Čes. lid (1895–1933); Den (Brno 1921–34; asi 600 obrázků z Hané, 1931 Cikáni v Čsl. republice); Domkářský kalendář (Brno 1924–25); kal. Domobranec (1916–17); Eva (Olomouc 1911–12); Hanácký kraj (Prostějov 1904–06); Hlas (Brno 1884–96); Hlasy svatohostýnské (1919, 1931); Hlasy z Hané (Prostějov 1884–89, národopisné črty); Hlídka lit. (1885–95, lit. ref.); Ječmínek (Prostějov 1910–12); Jitro (1925); Kalendář Matice cyrilometodějské (Olomouc 1914, 1924, 1928–29); Kalendář slezský (Olomouc 1898); Katol. listy (1897–98); Katol. noviny pro lid moravský v pruském Slezsku, pokr. Katol. noviny… na Ratibořsku (Opava 1893–1923); kal. Křesťanská rodina (1915–16); Kříž (1897); Květy mariánské (Brno 1885–91); Lid. noviny (1931); Mír (Olomouc 1891–95); kal. Moravec (Opava 1925–27); Náš domov (Olomouc, Brno 1899–30); Naše Slezsko (Opava 1913–32); Našinec (Olomouc 1889–1929; od 1905 Obrázky z mého hanáckého alba); Neděle (Přerov 1927); Nová severní Morava (Zábřeh, Olomouc 1918–19); Nové ilustrované listy (Brno 1922); Nový deník (Mor. Ostrava 1919); Nový život (1902); Obzor rodinný, pokr. Obzor (Olomouc 1919–23); Opavský týdeník (1893–1911, též FF); Orel (Brno 1930); Osvěta (1901–08; 1901 čl. Zapomenutý český kout, Slovo o Češích v pruském Slezsku); Poutník svatohostýnský (1917); Pozor (Olomouc 1884); Pozorovatel (Kroměříž 1922, an.); Právo (Přerov 1926–28); alm. Ratolest olivová (Olomouc 1917); Rodinný obzor (Olomouc 1919–20); Selský archiv (Olomouc, Val. Meziříčí 1903–04, 1908, an.); Slezská kronika (Opava 1898–1902); Slezské listy (Místek); Stráž Moravy (Olomouc 1915–29); Studentské listy (1884); kal. Svatá rodina (Vimperk 1903); Šotek (Vídeň); Těšínské noviny (1925–26); Tribuna (Vyškov 1926, 1932); Velký zábavný nár. kalendář (1905, 1907–08, 1912, 1915, 1919–20); Věstník Matice opavské (1893–1911; 1897 čl. Lidoví básníci slezští); Vídeňský Šotek (1906); Vlasť (1896–1906; 1900–03 studie Naše Slezsko); sb. Vlastenecké vzpomínky slezské (1935); kal. Vyšehrad (Olomouc 1902); Vyškovský kraj (1929); Záchrana mládeže (Čes. Budějovice 1919); Zeměd. a družstevní rozhledy (Opava 1928). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a národopisné práce:* Slezská svatba (národopisná studie, 1894); Příhody z Vysoudilova (PP 1898); Čechové v pruském Slezsku (studie, 1899 ← Vlasť 1899; rozšíř. vyd. 1900); Kresby ze Slezska (črty, 1901); Naše Slezsko 1, 2 (studie, 1901, 1903 ← Vlasť 1900–03); Z hanáckých dědin a měst 1, 2 (PP 1902, 1903); Pod jařmem (črty, 1905); Rok na Hané (črty, 1906 ← Vlasť 1906); Obrázky z mého hanáckého alba (PP 1908); Malůvky z Hané (črty, 1908); Hanácké děti (črty, 1909); Pruský sněm a Moravci na Ratibořsku (studie, 1909); Pod perutěmi pruského orla (PP 1910); Z hanáckého kraje (FF 1912); Znáš ten kraj, kde hanácké palmy kvetou? (PP 1914); Pohádky a pověsti z Hané (1917); Hanácké humoresky (1922); Veselé obrázky z Hané (PP 1924); Šakandr Strouhal na vojně (PP 1924); Pod hanáckou oblohou 1–4 (PP 1924, 1926, 1926, 1929); Boj o české dušičky (PP 1926); Kulturní obrázek ze Slezska (memoáry, 1926); Z hlučínského a hlubčického kraje (črty, 1927); Když světová válka zuřila… (črty, 1929); Pod žezlem pruských králů (stati, 1930); Veselé i vážné obrázky z Hané (PP 1930); Dochtorské povídky (1932); Pohádky z Hané (1933); Povídky (1934); Vlastenecké vzpomínky slezské (memoáry, 1935); – posmrtně: O žóželi a jiném tvorstvu (PP 1940). – *Výbor:* Pod hanáckou oblohou (1958, ed. O. Svozil). – *Souborné vydání:* Pod hanáckou oblohou (nakl. Společenské podniky Přerov, 1932–40, 7 sv. z plánovaných 30 sv.). ▮ KORESPONDENCE: B. Slavík: Z korespondence J. V. (Slavíkovi z 1932–35), Archa 1937, s. 151. ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Slezská čítanka (b. d.). ▮

LITERATURA: B. Slavík: J. V. (1935 ← Věstník Matice opavské, 1934). ▮ ● ref. Slezská svatba: Č. Zíbrt, Světozor 29, 1894/95, s. 166; T. Škrdle, Vlasť 11, 1894/95, s. 289 ●; Č. Zíbrt: ref: Čechové v pruském Slezsku, ČL 1901, s. 92; ● ref. Naše Slezsko 1, 2: V. Doubek, Osvěta 1901, s. 585; A. O. P., Opavský týdeník 1903, č. 89 a 90; Č. Zíbrt, ČL 1904, s. 140; F. V. Vykoukal, Osvěta 1904, s. 1 ●; J. Spáčil Žeranovský in O národních kmenech moravských (1903, s. 164); ● ref. Pod jařmem: V. O. (Otomar), MSlR 2, 1905/06, s. 51; J. Herzig, Vlasť 22, 1905/06, s. 374 ●; F. V. Vykoukal: ref. Rok na Hané, Osvěta 1907, d. 1, s. 76; ● ref. Malůvky z Hané: F. V. V. (Vykoukal), Národopisný věstník československý 1908, s. 172; F. J. Rypáček, Časopis Mor. muzea zemského 1908, s. 352; J. Herzig, Vlast 25, 1908/09, s. 77; Č. Zíbrt, ČL 1909, s. 62 ●; Č. Zíbrt: ref. Pruský sněm a Moravci…, ČL 1909, s. 472, a 1911, s. 395; an.: P. J. V., Náš domov 1910, s. 353; ● ref. Hanácké děti: F. V. Vykoukal, Národo-

pisný věstník československý 1910, s. 70; F. J. Rypáček, Časopis Mor. muzea zemského 1910, s. 166 ●; Č. Zíbrt: ref. Obrázky z mého hanáckého alba, ČL 20, 1910/11, s. 385; J. Š. Baar in Chvíle oddechu mezi bratry (1913, s. 273); ● ref. Z hanáckého kraje: F. S., Nový obzor (Olomouc) 1913, s. 88; Č. Zíbrt, ČL 23, 1913/14, s. 111 ●; an.: ref. Znáš ten kraj…, NŘ 1, 1916/17, s. 121; an.: ref. Pohádky a pověsti z Hané, NŘ 1918, s. 20; ● k šedesátinám: A. Gregor, LidN 24. 11. 1921; an., Den (Brno) 1921, s. 108 ●; ● ref. Hanácké humoresky: R. (A. Rambousek), Čes. osvěta 19, 1922/23, s. 303; Rčk. (A. Roček), Lumír 1923, s. 383; an., Hlídka 1923, s. 74; A. G. (Gregor), LidN 6. 1. 1923 ●; F. Hrobař: J. V., Našinec 1923, s. 264 a pokr.; ● ref. Veselé obrázky z Hané: J. Staněk, Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 192; -och- (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25, s. 110 ●; ● k pětašedesátinám: Č. Zíbrt, ČL 26, 1925/26, s. 351; V. Bitnar, Den 1926, s. 115 (s bibliografií) ●; an. (A. Novák): J. V., LidN 13. 6. 1926; Č. Zíbrt: ref. Šakandr Strouhal na vojně, ČL 27, 1926/27, s. 387 + ref. Boj o české dušičky, ČL 28, 1927/28, s. 282; J. Staněk: ref. Když světová válka zuřila…, LidN 27. 12. 1929; K. Kyas: V. jubileum, Náš domov (Hlučín) 1930, s. 27; ● k sedmdesátinám: Č. Zíbrt, ČL 31, 1930/31, s. 146; V. Martínek, Moravskoslezský deník 27. 4. 1931 → Živné zdroje (1972); A. Gillig, Den 1931, s. 237 ●; ne (A. Novák): ref. Pod žezlem pruských králů, LidN 9. 9. 1931; M. Rusinský: Slezským písemnictvím, Iskra 1932, s. 13; J. Staněk in Vývoj literatury české ve střední a severní Moravě (1934, s. 26); B. Slavík: ref. Šakandr Strouhal a jiné vojenské osoby (Pod hanáckou oblohou, sv. 3), LidN 21. 1. 1935 + ref. Veselé obrázky (Pod hanáckou oblohou, sv. 4), LidN 4. 11. 1935; M. (E. Masák): ref. Vlastenecké vzpomínky slezské, Archa 1936, s. 44 + ref. Vojenské obrázky (Pod hanáckou oblohou, sv. 5), tamtéž, s. 289; B. Slavík in Písemnictví na Litovelsku (1937, s. 34 a 63); ● nekrology: ne (A. Novák), LidN 20. 6. 1937; T. J. Jiroušek, Vlast 1937, s. 255 ●; an.: J. V., alm. Poselství (1938, s. 382); B. Slavík in Hanácké písemnictví (1940, s. 143 a 245) + (šifra bs) k 80. výr. nar., LidN 27. 4. 1941; jh (J. Husička), Hluchovský rodák J. V., spisovatel světlých obrázků z Hané, Litovelsko 1947, č. 11; H. Podešvová, A. Robek: Dvacet let od smrti J. V., Radostná země 1957, s. 95; J. Chudáček: Z galerie významných Moravanů. J. V., Moravskoslezská orlice 1991, č. 11; D. Dorovská: Vzpomínka na J. V., Štafeta 1991, č. 2; J. Svátek: Spisovatel Hané a Slezska, Studie Muzea Kroměřížska 1993, s. 82; R. Czmero: Bodrý humor J. V., Hanácké noviny 8. 3. 1997; J. Chudáček: J. V. jubilující, tamtéž 21. 6. 1997; K. Sommer: J. V. – vlastenecký kněz a slezský buditel, Časopis Slezského zemského muzea, série B (Vědy historické), 2003, č. 2 + Hanácká éra slezského buditele, etnografa a prozaika J. V., tamtéž 2004, č. 1.

ll

Čeněk **Vyhnis**

* 8. 10. 1842 *Kostelec nad Labem*
† 23. 3. 1897 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

Překladatel ze sanskrtu, řečtiny a němčiny, publicista, organizátor kulturního života.

Pokřtěn Vincenc; zpravidla se podepisoval Čeněk V. (tedy staročeskou podobou křestního jména). – Základní vzdělání získal v rodišti, v Borku u Brandýsa n. Labem a v Praze u Sv. Jindřicha a na hlavní škole u Sv. Vojtěcha. Pro nouzi rodičů teprve 1856 začal studovat Akademické gymnázium a po maturitě 1864 klasickou filologii, srovnávací jazykozpyt a filozofii na pražské filoz. fakultě. Od 1867 působil jako suplent na gymnáziích v Čes. Budějovicích a v Hradci Králové (od 1870 jako profesor), kde učil A. Jiráska, s nímž se též později jako s kolegou sešel v pedagogické práci na pražském gymnáziu; 1872 obdržel místo ředitele gymnázia v Příbrami. Již během studia spolupracoval s časopisy a novinami (především s Nár. listy), překládal a účastnil se kulturního života, zvláště v Umělecké besedě, kde přednášel o literárněvědných teoretických otázkách, o indické i klasické řecké literatuře. V kulturní a přednáškové činnosti pokračoval i v Příbrami (ředitel zpěváckého spolku Lumír, práce ve studentském spolku Jungmann, podíl při zakládání učitelského ústavu, vybudování Hálkova pomníku aj.). Na vlastní žádost byl 1891 přeložen do Prahy na učitelské místo gymnázia v Žitné ul. – Pohřben byl na Vinohradském hřbitově.

Ve středu V. dlouholetého překladatelského zájmu byla indická literatura; do češtiny z ní uvedl dvě Kálidásova dramata: lyrická pohádka Šakuntála vyšla samostatně knižně, z dramatu Urvaši, i když bylo přeloženo rovněž celé, vyšly jen ukázky v programu příbramského gymnázia, kde také V. otiskl překlad spisu učence a teologa Basilia Velikého Slovo k jinochům… V časopisech publikoval další překlady (N. Lenau) a články o literatuře.

ŠIFRA: Č. V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. včela (1866); Květy (1865–69); Listy filologické (1888); Lumír (1865); Nár. listy (1866–69); Program reálného gymnázia v Příbrami (1877–78, 1887; 1878 Kálidása: části D Urvaši, 1887 překl. Basilius Veliký: Slovo k jinochům, kterak by prospěchu nabyli z pohanských spisů řeckých, i sep.) ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* A. Meissner: Ke cti a slávě boží (1866); Kálidása: Šakuntála

(1873). – *Ostatní práce:* Řeč při odhalení desky pamětní na rodném domě p. Jana Karla Škody v Příbrami, dne 5. září 1886 (b. d.). ■

LITERATURA: ● ref. překl. Kálidása: Šakuntála: X (V. Hálek), NL 27. 5., 6. 6. a 10. 6. 1873; O. H. (Hostinský), Pokrok 2. 7. 1873 ●; J. Král: ref. překl. Basilius Veliký, LF 1888, s. 289; Visvamitra: Urvaši a drama indické, NL 30. 5. 1889; ● nekrology: an., Lit. listy 18, 1896/97, s. 209; d., Světozor 31, 1896/97, s. 250; an., Zlatá Praha 14, 1896/97, s. 250; J. L. Turnovský, Osvěta 1898, s. 151 ●; A. Jirásek in Z mých pamětí 1 (1911; 1980, s. 187); F. Žid: 75 let příbramského gymnázia, J. Vrátný: Moje vzpomínky na Č. V., spisovatele a prvního gymnazijního ředitele, obojí Jubilejní almanach gymnázia v Příbrami (1946, s. 17 a 61); J. Houžva: Ze zavátých listů. Vzpomínka na učitele Aloise Jiráska, Svoboda 22. 3. 1983.

vf

Pavel Julius **Vychodil**

* 18. 4. 1862 *Přemyslovice* u Prostějova
† 6. 4. 1938 *Brno*

Literární kritik a historik katolické orientace, novotomistický filozof, estetik a etik zdůrazňující křesťanskou mravnost jako základní hodnotu i pro literární tvorbu; překladatel Aristotelových spisů; editor, publicista.

Pokřtěn Julius, řádové jméno Pavel dostal v benediktinském klášteře v Rajhradě. Mylně je uváděno datum úmrtí 7. 4. – Vyrůstal v rolnické rodině; po maturitě na německém gymnáziu v Kroměříži vstoupil 1881 do rajhradského kláštera. Již na střední škole ho přitahovala literatura, přispíval do brněnského Obzoru, vedl pěvecký kroužek a pod vlivem encykliky papeže Lva XIII. ve shodě s jejím doporučením se začal zajímat o filozofii, konkrétně o scholastické učení Tomáše Akvinského. Po jednoročním noviciátě v Rajhradě odešel studovat na dva roky do Salcburku a bohosloví dokončil v Brně, kde na jeho duchovní utváření mělo rozhodný vliv filozofické dílo profesora dogmatiky J. Pospíšila (mj. též autora práce o Tomáši Akvinském). Po studiích byl V. svěřen v klášteře lektorát teologie a úřad novicmistra. Své vzdělání doplnil 1890 doktorátem teologie v Salcburku. V 80. letech si začal osvojovat řečtinu s cílem důkladně poznat aristotelskou filozofii jako východisko k učení Tomáše Akvinského. Od poloviny 80. let redigoval Hlídku literární (která se měla stát protiváhou k dogmatickému katolickému listu Vlasť i hodnotným protějškem kritiku pěstujícím moravským Literárním listům), od poloviny 90. let vedl šířeji zaměřenou Hlídku. V řádu dosáhl hodnosti konzistorního rady, od 1886 byl ředitelem (Papežské) knihtiskárny benediktinů rajhradských (poté Občanské tiskárny) v Brně. Pohřben byl v Rajhradě.

Již jako bohoslovec si V. předsevzal, že naváže na novoscholastické snahy a položí základy katolicky orientované literární kritiky. Jako estetik se věnoval zvláště poetice a stylistice; v jeho teoretických pracích je zřetelný kompromis mezi dogmatismem scholastického výkladu tvorby a poznatky novodobé slovesné estetiky. Projevil se zejména ve čtyřdílné *Poetice* objasňující základní pojmy estetické i poetologické. V otázkách etických (*Básnictví a mravouka*) zdůrazňoval nábožensky morální kvality literární tvorby a odpovědnost spisovatele i čtenáře, v kontextu 90. let tak prosazoval i silně konzervativní stanoviska, jež víceméně zobecňují jeho vlastní zkušenost z praktické literární kritiky, již soustavně tiskl především v Hlídce literární (poté v Hlídce). Zde se snažil přispět k vyšší úrovni katolické literatury, přitom poskytoval prostor i mladším literátům pozdější tzv. Katolické moderny, s nimiž se však dostával i do sporů, neboť zároveň prosazoval zúžené, dogmaticky pojaté morální a náboženské postoje (literatura jako služba víře) pociťované jako „klerikalistické“. Nejvýrazněji se vlivy aristotelské a tomistické poetiky projevily ve V. pracích literárněhistorických (*František Sušil, Václav Kosmák, Josef Pospíšil*), z nichž si dobové uznání vydobyla zvláště studie o F. Sušilovi, vyzdvihující (proti básnickému) jeho dílo vědecké, překladatelské i sběratelské. Cenná je též V. činnost ediční (dvoudílná korespondence *Z doby Sušilovy* bohatě využitá při vzniku sušilovské monografie) a zvláště překladatelská (vedle Aristotelových spisů údajně též výbor z Pensées B. Pascala). V 90. letech pak vyšla všechna V. stěžejní díla filozoficko-teologická založená na učení Tomáše Akvinského a dalších církevních autorit (*Apologie křesťanství* aj.). V badatelské a překladatelské činnosti spočívá také V. hlavní význam; přes svůj konzervatismus přispěl k obohacení novodobého katolicismu o poznatky aristotelské a tomistické filozofie i estetiky, pro českou filozofii vytvořil aristotelskou terminologii.

ŠIFRY: -d. (Zprávy apoštolátu tisku, dub.), P. J. V., P. V., y. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Archa; Athenaeum (1885); Časopis Matice moravské (1882, 1904, 1907; 1882

O tendenci v básnictví); Hlídka (Brno 1896–1938; 1919 Z korespondence družiny Sušilovy); Lid. čítanka moravská (Telč b. d., 1907); Obzor (Brno 1879–81); alm. Růže Sušilova (1885); Zprávy apoštolátu tisku, pokr. Hlídka literární (1884–95; 1886–91 soubor O kritice, 1886 Dagmar S. Čecha, 1891 O cynismu a příbuzných jevech v písemnictví, 1893 O lyrismu, 1895 Synekdochismus); mimoto v dalších katolických periodikách. ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře a estetice:* Poetika 1–4 (1890, 1892, 1894, 1897); Básnictví a mravouka (1897); František Sušil (1898); Václav Kosmák (1916); Josef Pospíšil (1928). – *Překlady:* Aristoteles: O básnictví (1884) + O duši (1885) + Etika Nikomachova (1888) + Politika (1895) + Kategorie (1918). – *Ostatní práce:* Důkazy jsoucnosti Boží a dějiny jejich (1889); Apologie křesťanství 1, 2 (1893, 1897). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Hlídka literární (1885 od č. 11 – 1895; 1885–86 s P. J. Mathonem, 1887–94 s B. Plačkem, 1895 s A. Okáčem), Hlídka (1896–1938; 1896–98 s J. Pospíšilem a J. Hodrem), Květy mariánské (od 1908 vydavatel, od 1911 odp. red.). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Poutní kniha velehradská pro jubilejní rok 1885 (1884; dopln. vyd. 1885); M. Procházka: Otázka dělnická (1898); Sebrané spisy V. Kosmáka (1898–1916; dopln. vyd. 1921–25); Z doby Sušilovy 1, 2 (koresp., 1917, 1921); J. Vévoda: K. Křen. Životopisný nástin (1927). ▮

LITERATURA: J. Tvrdý: J. P. V. (1940, původně nekrolog). ▮ T. G. Masaryk: ref. překl. Aristoteles: O básnictví, Athenaeum 2, 1884/85, s. 186 + (šifra T. G. M.) ref. překl. Aristoteles: O duši, tamtéž 4, 1886/87, s. 69; an.: ref. Poetika 1, Lit. listy 12, 1890/91, s. 102; -n.: překl. Aristoteles: Politika, Rozhledy 5, 1895/96, s. 182; F. Čáda: ref. překl. Aristoteles: O duši, Etika Nikomachova, O básnictví, Politika, LF 1897, s. 302; ● ref. František Sušil: F. J. Rypáček, ČMM 1898, s. 419; T. Kalina, ČMM 1904, s. 494; M. Hýsek, Lid. revue moravskoslezská 1905, s. 295; J. Kabelík, ČČM 1905, s. 449; I. Zháněl, Vlast 24, 1907/08, s. 178 ●; M. Hýsek: Literární dějiny moravské (polemika s V. názory), LidN 12. 2. 1913; ● ref. Václav Kosmák: I. Zháněl, Vlast 32, 1915/16, s. 725; M. Hýsek, Naše věda 3, 1919/20, s. 170 ●; ● ref. ed. Z doby Sušilovy 1, 2: J. Kabelík, ČMM 43/44, 1919/20, s. 465 + ČMM 46, 1922/23, s. 320; S. Souček, MSlR 13, 1919/20, s. 136 a pokr. ●; an.: k padesátinám, Naše kniha 1922, s. 53; ● k sedmdesátinám: A. N. (Novák), LidN 17. 4. 1932; T. J. J. (Jiroušek), Vlast 1932, s. 206 ●; ● nekrology: V. Bitnar, Hlídka lit. 1938, s. 117 a pokr.; -vh- (M. Hýsek), LF 1938, s. 240; Gh. (V. Groh), ČMM 1938, s. 412; K. Uhl, kal. Moravan na rok 1939 (1938, s. 88); re, Vlast 1938, s. 99; an., Archa 1938, s. 142; A. Pražák, Naše věda 1941, s. 315 ●; V. Bitnar in Literární kritika českých katolíků let devadesátých (1940); bs (B. Slavík): Památce P. V., LidN 18. 4. 1942; J. Bárta: Šaldův vrstevník, LD (Brno) 13. 3. 1992 + T. G. Masaryk a P. V., LD (Brno) 16. 4. 1992; M. C. Putna in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918 (1998, s. 245); P. Marek in Český katolicismus 1890–1914 (2003); J. Wiendl in Cercatori di bellezza e ordine – Hledači krásy a řádu (Udine 2003).

ls

F. V. **Vykoukal**

* 15. 12. 1857 *Limuzy* u Českého Brodu
† 26. 11. 1933 *Praha*

Literární kritik, dlouholetý referent zejména časopisů Světozor a Osvěta, přednostně zaměřený na soudobou českou prózu; autor národopisných obrázků a cestopisných fejetonů, osvětový pracovník.

Vl. jm. František V., v mládí se podepisoval i František Vl. ml., František Vladimír V. i František Ladislav V. Mylně bývá uváděno datum narození 14. 12. – Syn učitele Františka V. (1817–1909), působícího na obecných školách na Českobrodsku, občas činného i publicisticky (příspěvky v Poslu z Budče, 1882 Z pamětí starého učitele v českobrodských Našich hlasech). V. studoval od 1870 na Akademickém gymnáziu v Praze, 1871–77 na gymnáziu v Hradci Král., po maturitě do 1881 klasickou filologii a historii na pražské filoz. fakultě. Nejprve suploval na gymnáziu ve Slaném, od 1883 byl profesorem latiny, řečtiny, češtiny a němčiny na gymnáziu v Truhlářské ul. v Praze, od 1915 se na něm stal zástupcem ředitele a 1917 ředitelem; 1924 byl uvolněn pro funkci zemského školního inspektora, kterou plně vykonával 1925–27, pak odešel do důchodu. Od studentských let spolupracoval s časopisy (mj. s Akademickými listy, kde 1880–81 obstarával za oficiálního redaktora J. Baráka redakční práci), účastnil se kulturního života a působil v různých spolcích: již za studií v literárním a řečnickém spolku Slavie, s J. Vlčkem byl iniciátorem „spolku pro mravní a hmotnou podporu literatury české“ s tradičním názvem Stálci (od 1880 starosta), pracoval v literárním odboru Umělecké besedy i ve výboru připravujícím literární část pro Zemskou jubilejní výstavu v Praze (1891), účastnil se i příprav Národopisné výstavy československé (1895). Patřil též k agilním členům Ústředního spolku čes. (později českosl.) profesorů (1908–18 starosta) a lidovýchovně zaměřeného Osvětového svazu (též redaktor spolkového orgánu Čes. osvěta). Uskutečnil několik cest do zahraničí, zejména v 80. a 90. letech do Německa, Belgie a Holandska.

V. byl typem kritika zaměřeného na širší publicitu jak informační přehledností svého projevu, tak jeho přístupným, přitom i stylově vytříbeným podáním. Tím byl dán i jeho trvalý příklon k žánru referátu, podporovaný i obecnými trendy v soudobé žurnalistice i revuální kritice. Posouzení ideové hodnoty díla, jeho národního a mravního významu, obvykle spojoval se zřetelem k jeho reálné motivaci a věrohodnosti, tedy v podstatě s principy realismu, v jehož pojetí se však ještě stýkal s koncepcí ideálního realismu šířenou autorským kruhem časopisu Osvěta; charakteristickou složkou jeho výkladu, zjevně svědčící o inspiraci kritickými zásadami J. Durdíka a rovněž i o V. didaktických zvyklostech a sklonech, bylo ulpívání u formálních náležitostí díla, zevrubný popis a rozbor jeho skladebných a stylových složek s častými výčty jazykových nedopatření v závěru referátu. V. si tak záhy vypracoval schéma postupu s poměrně pevným souborem kritérií, jejichž setrvačnost a sílící konzervatismus ho vzdalovaly novým literárním směrům z přelomu století, neutlumily však zcela jeho vnímavost pro umělecké kvality, a to zejména v oblasti prozaické tvorby, která mu byla nejbližší. Jako referent, působící hlavně ve Světozoru a Osvětě, sledoval českou prózu více než tři desetiletí; pouze dočasné extempore byl pro něho divadelní referát (ve Světozoru) a jen občas psal o poezii, hlavně ruchovsko-lumírovské. Ze soudobých prozaiků věnoval stálou pozornost např. J. Arbesovi a J. Zeyerovi, s důkladností a v širokém záběru od prací významných po průměrné a efemérní referoval o realistické próze historické (v popředí zájmu se ocital A. Jirásek a také V. Beneš Třebízský, Z. Winter) a venkovské (návraty k J. Holečkovi, T. Novákové, K. V. Raisovi, A. Staškovi aj.) i o prózách žánrového realismu (F. Herites, M. A. Šimáček aj.), s jistou rezervou pak pojednával o naturalistickém a impresionistickém proudu a dalších liniích tvorby 90. let a počátku století. Předmětem V. kritik byly také novinky literární historie (J. Vlček a J. Jakubec, dále J. Máchal, z mladších A. Novák aj.). Povýtce osobní interes poutal V. k národopisné literatuře, s níž se seznamoval i jako s pramenem vlastních zvykoslovných a kulturněhistorických prací. Přinášel v nich materiálové kompilace, které jen občas obohatil o dosud nepublikovaná sdělení pamětníků nebo sběratelů (zvláště ze středních Čech, z rodného Českobrodska) a které stylizoval v populární podobě tzv. obrázků (častý podtitul), causerií, črt a vyprávění s hojnými apostrofami čtenáře, někdy i s drobnou epizodou. Jako znalec řeckých a římských reálií napsal zprvu několik obrázků na toto téma; odkazů na starověkou kulturu nebo také na jinonárodní folklor (hlavně slovanský) rád využíval v paralelách a srovnáních s domácí tvorbou, časté byly i jeho exkursy do staročeské literatury. Z přibývajících obrázků sestavoval postupně knižní celky; tak vznikla *Česká svatba,* původně časopisecká studie o svatebních obřadech na Chrudimsku (z okolí Choltic), doplněná o materiál z dalších regionů a bohatě využívající příslušné literatury. Také další knížky byly víceméně tematicky sjednoceny: soubor *Z časů dávných i našich* sleduje výroční zvyky a obyčeje, *Z podání lidového* zaznamenává různé pověry a jejich symboliku, k nim se řadí specifické tituly *Domácí lékařství našeho lidu* s popisem starodávných praktik a pověr a *O snech a výkladech snů* pojednávající o snářích; několik souborů adresoval V. mládeži (*Pestré květy,* mj. se statí o kalendářích, *Podzimní žeň* o prorocích povětrnosti, o potravinách aj.). Causeristickým podáním a zájmem o životní styl a zvyky obyvatel se s touto tvorbou stýkají cestopisné fejetony (*Berlín, Hamburk, Krajem nizozemským* aj.), nenásilně slučující spontánnost zážitku s hutnou informací. Pouze příležitostné stati a menší články zveřejnil z oboru literární historie (např. přehled vývoje české literatury za léta 1791–1891 pro jubilejní sborník, stať *O rodišti bratří Thámů*). Sestavil též středoškolské čítanky, jež obsahovaly i množství ukázek lidové slovesnosti a v upravených vydáních (později i s účastí spolupracovníků F. Holečka a A. Procházky) sloužily až do 40. let 20. století. Z čítankového repertoáru vycházela i V. antologie nejčastěji čtených a recitovaných básní. V rukopisu zůstaly jeho paměti.

ŠIFRY: -a- (Světozor), Fr. V. V., F. V., FVV, F. V. V., V.
■ PŘÍSPĚVKY *in:* Akademické listy (1880–81); ČČM (1897–1902); Čechische Revue (1908); Čes. osvěta (1912–16, 1923, 1926); Čes. včela (1878); Čes. časopis historický (1905); Čes. lid (1891–92); Hlas národa (od 1886, i příl. Nedělní listy; mj. cestopisné FF: 1888 Berlín, Hamburk, 1889 Amsterdam, Haag); sb. Jubilejní výstava zemská Království českého v Praze 1891 (1894, O lidovém umění, Výstava české literatury); Kalendář Ústřední matice školské… (1887); Květy (1881–1906; lit. referát, folkloristické články,

cestopisné FF: 1889 Krajem nizozemským, 1891 Z Belgie); Lid. noviny (1910); Lit. listy (1894); Lit. obzor (1882–83); Lit. rozhledy (1909); Nár. listy (1891–99, 1913); Národopisný věstník československý; Osvěta (1887–90, 1898–1918; až do 1916 pravidelný lit. referát a rubrika Nové rovy); Pokrok (1882, 1884); Posel z Budče (1879); Posel z Prahy, pokr. Čes. noviny (1879–80); Rozhledy lit. (1886); Ruch (1879–80, 1884); Slavjanskoje obozrenije (St. Petěrburg 1892, přehled čes. literatury za r. 1891); sb. Sto let práce 1791–1891 (1895, Rozhled po české literatuře za l. 1791–1891); Střední škola (1921, 1924, 1928–30, 1933); Studentské listy (1881–82); Světozor (1883–99; pravidelný lit. referát, 1894–95 občas i divad. referát, folkloristické články, 1886 stať O rodišti bratří Thámů); Věstník čes. profesorů; Vlast (1932); Výr. zpráva… gymnázia v Praze 2, Truhlářské ul. (1889–1925); Zlatá Praha (1885–90, 1898–1900; folkloristické články); Zvon (1903, 1907, 1928–29); – posmrtně: Nové Čechy (1934, z pamětí). ▮ KNIŽNĚ. *Folkloristické a kulturněhistorické práce* (pojednání a tzv. obrázky): Česká svatba (b. d., 1893); Z časů dávných i našich (1893; 1901 upr. vyd. pro ml. s tit. Rok v starodávných slavnostech našeho lidu); Domácí lékařství našeho lidu (1894); Z podání lidového (1897); O snech a výkladech snů (1898); Pestré květy (pro ml., 1900); Dary přírody (1905); O dvou řemeslech. O kovářích, O ševcích (pro ml., 1910); Podzimní žeň (pro ml., 1911); Staročeské zvyky a obyčeje 2 (pro ml., 1919; text k leporelu F. Fišera ze sv. 1). – *Ostatní práce:* O světovém formátě (1914); Dějiny Ústředního spolku československých profesorů (1923); – posmrtně: Metodická příručka k českým čítankám 1–4 (1934–36, s F. Holečkem, A. Procházkou). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Akademické listy (1880–81, s J. Barákem; V. uváděn v tiráži jako vydavatel), Čes. osvěta (1913–15). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Čítanka pro první třídu škol středních (1901; od 5. vyd. 1920 s F. Holečkem, od posmrt., 10. vyd. 1936 i s A. Procházkou); Čítanka pro druhou třídu… (1902; od 7. vyd. 1922 s F. Holečkem, od posmrt., 11. vyd. 1937 i s A. Procházkou); Čítanka pro třetí třídu… (1903; od 4. vyd. 1922 s F. Holečkem, od posmrt., 9. vyd. 1934 i s A. Procházkou); Čítanka pro čtvrtou třídu… (1903; od 4. vyd. 1920 s F. Holečkem, od posmrt., 10. vyd. 1938 i s A. Procházkou); Výběr českých básní čítaných na našich školách středních (1929). ▮

LITERATURA: ● ref. Česká svatba: -m-, Lit. listy 15, 1893/94, s. 157 (k tomu Zasláno F. V. V., tamtéž, s. 195, a odpověď -m-, s. 196); jc. (J. Jakubec), Naše doba 1, 1893/94, s. 786; T. Škrdle, Vlasť 10, 1893/94, s. 564; Jos. Karásek, ČČM 1894, s. 337 ●; ● ref. Z časů dávných i našich: -m-, Lit. listy 15, 1893/94, s. 208; jc. (J. Jakubec), Naše doba 1, 1893/94, s. 790; -r-, Světozor 28, 1893/94, s. 71; F. J. Konečný, Vlasť 11, 1894/95, s. 177 ●; ● ref. O snech a výkladech snů: Č. Zíbrt, ČL 7, 1897/98, zvl. příl. Literatura kulturněhistorická a etnografická 1897–1898, s. 76; A. Č. (Černý), Světozor 32, 1897/98, s. 380 (i ref. Z podání lidového); Dr. F. Krejčí, Obzor lit. a umělecký 1899, s. 14 ●; -ček: ref. Pestré květy, Beseda učitelská 1900, s. 311; ● ref. Dary přírody: -s-a (D. Panýrek), Máj 3, 1904/05, s. 223; Er., Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 240; S. (F. Sekanina), Zvon 5, 1904/05, s. 606; Vbk. (J. Voborník), NL 14. 10. 1905; J. B., Osvěta 1905, s. 371 ●; ● k šedesátinám: J. F. (Folprecht), Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 155; an., Zvon 18, 1917/18, s. 156; Ptk., Věstník čes. profesorů 25, 1917/18, s. 89; J. Horák, Národopisný věstník československý 1918, s. 114 ●; ne (A. Novák): F. V. V. sedmdesátníkem, LidN 14. 12. 1927; R. Schams: ref. ed. Výběr českých básní…, Střední škola 10, 1929/30, s. 71; ● nekrology: A. N. (Novák), LidN 30. 11. 1933; -vh- (M. Hýsek), LF 1933, s. 478; A. Pražák, Naše věda 1934, s. 94 ●.

et

Valdemar **Vyleťal**

* 16. 10. 1900 *Nymburk*
† 20. 9. 1928 *Nymburk*

Autor novoromantické poezie, prostoupené pozdně dekadentním pocitem a posléze tíhnoucí k wolkrovské poetice, dramatik, prozaik, literární publicista a kritik.

Vl. jm. František Vyleťal. – Absolvoval reálku v Nymburce (1918), poté abiturientský kurs při učitelském ústavu v Praze. Působil jako učitel vesnických obecných škol (v Jikvi a v Netřebicích na Nymbursku, v Sedle u Jindř. Hradce aj.). Přátelské styky udržoval zejména s J. Knapem, B. Novákem, J. z Wojkowicz. Z neutěšených poměrů venkovského učitele se vymanil 1925, když se (po složení dodatečné zkoušky z latiny) stal studentem pražské filoz. fakulty. Zemřel po dlouhodobé žaludeční chorobě.

V. novoromanticky laděná poezie se vyznačovala tragickým tónem, přechody mezi snovými obrazy a přírodními reflexemi, neukončeným hledáním výrazu (užívajícího úsporně básnických prostředků), vyjadřovala vnitřní rozpolcenost a jemné záchvěvy plaché a znavené duše, toužící po kráse a životní rovnováze, ale prostoupené pocitem osudové nenaplnitelnosti a zmaru. Střetával se v ní pozdně dekadentní životní pocit a vliv A. Procházky a Moderní revue s postupně sílícími prvky wolkrovské poetiky. Tesklivou atmosféru, střepy dojmů a stavů přecitlivělé duše v nevlídném světě a charakteristické motivy zklamání, marného bloudění a smrti přinesl již útlý debutant-

ský soubor meditativní a náladové intimní lyriky *Mého to koně krok*. Převážně veršovaná tragédie *Jidáš* zůstala pokusem o osobitou interpretaci biblického námětu jako vzpoury proti nespravedlivému Bohu, zdůrazňujícím vnitřní drama ústřední postavy a otázky vůle, lásky a nenávisti, propojujícím horečnaté vize s parnasistní strnulostí a rétoričností. Po nevýrazné knize lyrických a pohádkových próz *Pohádky* se V. básnickou sbírkou *Tiché světlo* postupně odkláněl od dekadentní symboliky a estetizující ornamentace a posiloval bezprostřední smyslové inspirace, zintimňoval odlesky milostných zklamání i skeptickou snahu přiblížit se všednímu světu a především přírodě. Vrcholem jeho tvorby se stalo posmrtně vydané torzo souboru *Pták Noh* (připravované autorem s názvem Blázen ze sítí), kde poezie odstínů okamžitých bolestných nálad a romantických situací (s baladickými momenty, pohádkovými motivy a tuláckou symbolikou) ústila ve vizi cesty do nekonečného prostoru duchovní jistoty, tušené s blížící se smrtí, v ucelenější iluzionistické gesto neklidu a marnosti, rozvíjející autorův trvalý a prožitý pocit sváru empirické zkušenosti, upřímnosti a vysnívaného světa vykoupení a harmonie. Část nepublikovaných textů (verše, fragmenty prózy a deníkových záznamů) z V. pozůstalosti vyšla ještě v nymburském novoročním tisku pf 1936, cele věnovaném V. dílu. – V impresivních a artisticky zabarvených literárních kritikách a článcích (v časopisech Moderní revue a Sever a Východ) V. vysoce hodnotil dílo K. Tomana a K. Hlaváčka, hájil individualismus a důraz na formální kvality literárního textu proti kolektivistickým a altruistním sklonům a mimoestetickým zřetelům, skeptický byl vůči poetice Devětsilu. Pro mládež a potřeby školy napsal popularizační studii *Jaroslav Vrchlický*, připravil literárněhistorický přehled *České písemnictví* a spoluvydal výbor Toman, Hora, Wolker.

PŘÍSPĚVKY *in:* Apollon (1923–24); Cesta (1926, 1928); Lid. noviny (1927); Lumír (1928); Malý čtenář (1921); Moderní revue (1921–25); Nár. kultura (1942); Nedělní list (1927–28); Pramen (1922, 1924–28); Sever a Východ (1926–28); Ženský svět (1925); – posmrtně: Almanach nymburského studentstva (Nymburk 1928); Naše kniha (1928); pf 1936 – V. V. (Nymburk b. d., 1935); Sever a Východ (1928–29); program Večer V. V. (Nymburk 1928); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch); ant. Ztrhané struny zvuk (1940, ed. M. Hýsek). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Mého to koně krok (BB 1920); Jidáš (D 1921); Jaroslav Vrchlický (studie pro ml., 1921); České písemnictví (přehled pro ml., 1922); Pohádky (PP 1922); Tiché světlo (BB 1926); – posmrtně: Pták Noh (BB 1929, ed. J. Knap). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Toman, Hora, Wolker (výbor z poezie, 1926, s J. Čeňkem). ▮

LITERATURA: pf 1936 – V. V. (Nymburk b. d., 1935, red. A. Filippi; studie J. Kulhánka, V. BB a PP, i z pozůstalosti); F. Baťha, L. Šolcová: V. V. (1900–1928). Soupis osobního fondu (LA PNP 2002). ▮ ● ref. Mého to koně krok: J. Krecar, MR 1919/20, sv. 35, s. 389; J. Staněk, Niva 1921, č. 8, obálka ●; ● ref. Jidáš: Alap (A. Procházka), MR 1920/21, sv. 36, s. 246; J. S. (Staněk), Niva 1921, č. 6; J. Vrba, Pramen 1921, s. 280 ●; ● ref. Tiché světlo: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 29. 9. 1926; J. z Wojkowicz: Pohled do mladé poezie, Sever a Východ 1926, s. 251 (zejména ref. Tiché světlo) ●; ● nekrology: AMP. (A. M. Píša), PL 22. 9. 1928; B. Novák, Lumír 55, 1928/29, s. 240 ●; J. Knap: Básnické torzo V. V., Sever a Východ 1929, s. 117 → V. V.: Pták Noh (1929); ● ref. Pták Noh: G. (F. Götz), NO 14. 7. 1929; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 19. 7. 1929; AMP. (A. M. Píša), PL 18. 8. 1929; pk. (V. Prokůpek), Venkov 8. 9. 1929; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 30, 1929/30, s. 15; B. Novák, Lumír 56, 1929/30, s. 164; P. F. (Fraenkl), RA 5, 1929/30, s. 203 ●; J. Knap: Na paměť mladého básníka, Venkov 14. 5. 1939; -sš. (S. Šebek): Výstavka k 30. výročí úmrtí básníka V. V., Muzejní zprávy Pražského kraje 1958, s. 132.

lm

František **Vymazal**

* 6. 11. 1841 *Topolany* u Vyškova
† 6. 4. 1917 *Brno*

Autor kriticko-ironických postřehů o soudobé společnosti, polyglot, svérázný filolog, autor jazykových učebnic, propagátor česko-slovanského kulturního sblížení, editor, překladatel, publicista.

Syn majitele gruntu; záhy osiřel a také napolo ohluchl. Základní školu vychodil v rodišti, ve čtrnácti letech odešel do Brna studovat německé gymnázium, těsně před maturitou z něj však vystoupil. Poslouchal pak matematické přednášky na technice v Brně, ale ani tuto školu nedokončil. Živil se kondicemi (již od střední školy) a spolupracoval s novinami Moravská orlice, též jako fejetonista, od 1873 kvůli hospodářským potížím listu už jen jako korektor. Věnoval se žurnalistice, redigoval krátce několik časopisů, mj. 1866–68 Veselé listy. Od 1875 pracoval jako korektor v brněnské Moravské akciové knihtiskárně. Vedle toho pů-

sobil jako přísežný tlumočník a překladatel u zemského trestního soudu v Brně. V. dosáhl značných znalostí v matematice, politice i historii, zejména pak vynikl ve studiu jazyků. Aktivně ovládal 10 řečí (používal 28). Byl v písemném kontaktu s předními jazykovědci (V. Jagić, A. Leskien, F. Miklošić, H. Paul, J. Gebauer, M. Hattala, J. Zubatý) i se spisovateli (J. S. Machar, J. Vrchlický). Kvůli lingvistice se dostával i do sporů řešených soudně (s M. Hattalou, A. Vaškem). Připravovanou profesuru českého jazyka a literatury na vídeňské univerzitě mu zhatil M. Hattala. Pro korekturami silně oslabený zrak odešel 1903 do důchodu. Od ledna 1916 byl osm týdnů ve vyšetřovací vazbě na Špilberku, protože nepovstal v restauraci při rakouské hymně. Podnikl dvě větší cesty: 1873 po Rusku, 1875 navštívil Srbsko, Černou Horu a Chorvatsko. Do povědomí Brňanů se zapsal jako originální postava, pro samotářství, podivínství a osobní svéráz přezdívaná Brněnský Diogenes. Zemřel na následky srážky s tramvají. V. pozůstalost uchovává zemský (státní) archiv v Brně; pohřben byl na brněnském ústředním hřbitově, po zchátrání původního hrobu byly ostatky přemístěny do čestného hrobu v blízkosti J. Dobrovského.

Literární dráhu V. započal příležitostnými překlady pro několik nakladatelů a některé brněnské časopisy, knižně pak převody obsáhlých německých románů (L. Mühlbachová, Th. Scheibe aj.) a kalendářů. Jako beletrista se představil několika svazky svéráznou filozofií podložených aforismů, epigramů, ironických ataků, posměšků i kritických postřehů o soudobé morálce, umění, o socialismu, vlastenectví i náboženství, často tvrdě a občas i neomaleně napadajících byrokracii, honbu za ziskem, myšlenkovou chudobu, omezenost, frázovitou rétoričnost (*Zrnka*). Psal je po celé období své tvůrčí činnosti (začal již v 60. letech v Besídce), což dosvědčují série dalších pozdějších obdobných textů v souborech *Drobotina, Nápady a výpady, Hobliny a piliny* aj. (příspěvky do nich posílali i další spolupracovníci, např. C. Helcelet). Prvním výrazným V. počinem na poli slovanské vzájemnosti se stala dvoudílná reprezentativní antologie slovanského básnictví Slovanská poezije; zahrnula ukázky z děl desítek básníků ruských (včetně Slova o pluku Igorově), polských, ukrajinských i lužickosrbských a doplňují ji autorovy zasvěcené medailony uváděných spisovatelů. Do souboru V. přejal starší překlady zhotovené ještě J. Jungmannem a pokračovateli, již hotové z přítomné doby (F. Kvapil, O. Mokrý) i zadané přímo pro publikaci (V. Kosmák, J. Nečas, J. Soukop, V. Šťastný, včetně převodů vlastních). Vznikla tak stylově i kvalitou nesourodá sbírka, došla však vysokého ocenění J. Nerudou a její úspěch podnítil V. k vydání obdobného díla z českého písemnictví Perly české lyriky. Výborem V. položil základ i pro své práce na česko-slovanském sblížení, zejména na rozvíjení česko-ruských vztahů (mj. z jeho iniciativy byla do ruštiny přeložena Babička B. Němcové opatřená jeho úvodem). Jako jazykovědec V. nejprve od 1863 sbíral materiál pro česko-německý slovník, který měl zachytit především současnou hovorovou a v běžné podnikatelské praxi užívanou němčinu (projekt po 30 letech opustil a shromážděný materiál 1890 prodal nakladateli J. Ottovi pro obdobně chystaný podnik). V 80. letech se zabýval úvahami o Rukopisech a některé básně z nich sám přeložil do francouzštiny (překládal též verše J. Vrchlického). Z obhájce RKZ se postupně stal skeptikem v otázce jejich pravosti. Do povědomí široké veřejnosti se zapsal, když ke konci 80. let začal publikovat učebnice uplatňující novou metodu výuky cizích jazyků („snadno a rychle"). Důraz kladl na maximum praxe a minimum teorie a potřebám praxe měly učebnice také sloužit (za V. života i po jeho smrti vycházely v četných upravených a doplněných vydáních). Vyprovokovaly též pokračovatele a napodobitele, staly se okřídleným pojmem a daly vzniknout i druhotným, často ironickým ohlasům mj. v podobě komedií a kabaretních výstupů. V. sepsal a pokoušel se vydat i vzpomínky (Z mých pamětí), psal o nich M. Hýsek 1911, později se však ztratily. Životní dílo V. obsáhlo kolem 150 vydaných prací a zvláště řada jeho učebnic je už dnes obtížně datovatelných. Jsou plodem jeho mimořádného filologického nadání, takřka výlučně směřujícího k praktickému užití; jeho beletrii charakterizuje břitká pronikavost náhledů ústících v ironickou aforistickou formu. – Vedle korektorského zaměstnání působil V. též jako novinář. Krátkodobě redigoval (i vydával) několik časopisů (Besídka, Svobodná obec, Beseda, Koleda). Nejdéle a nejvýrazněji se uplatnil jako redaktor a nakladatel satirického čtrnáctideníku Veselé listy

(1866–68, roč. 1–3, majitel K. Klíč), který vycházel do prosince 1867 v Brně, poté v Praze; jeho hlavním spolupracovníkem byl A. H. Sokol. Obsahoval verše, prózy, seriály satirického rázu i kreslené vtipy (vše zpravidla anonymně nebo pod neidentifikovatelnými pseudonymy a šiframi) s protivládní, protimaďarskou (po rakousko-uherském vyrovnání 1867), proticírkevní a antisemitskou tendencí a bez literárních ambicí.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Aug. Schneid, Ivan Ivanovič, Jan Vostrý, Karel Doudlebský, Karo, M. Maikow, M. Majkow, Otto Schride, prof. Mat. Matala, Prokop Silný, Schridde, St. Potocki; Fr. V., F. V., M., -m., -m-, V. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Anděl strážný (Brno); Beseda (Olomouc 1874 jako příloha Našince, Brno 1875); Besedy Času (1901–02, 1912); Besídka (Brno 1866–67); Brünner Beobachter (1879); Čas. Beletristická příl. k politickému týdeníku… (1896); Čas (1902); Časopis Matice moravské (1873–79); Fidlovačka (Brno); Háj (1875); Hlas (Brno 1879, 18. 6. Vašek o našich starých rukopisech a pokr. polemika); Hlídka lit. (1891); Humorist. listy; Hvězda (1864); Koleda (1878–88); Komenský (od 1880); Malý čtenář (1892–99); Mor. orlice (Brno 1866–73, 1889–1907); Mor. kraj (Brno 1904); Nár. obzor (1908–09); Niva (1897); Nový Posel z Čech, Moravy a Slezska (Brno 1870); Obzor (Brno); Paedagogium (1881); Politik (1867); kal. Posel moravský (Brno 1865–68); kal. Ruch (Brno 1880); Slovan (1871); Světozor (1868); Svob. obec (Kroměříž 1866); Veselé listy (Brno 1866–68); Vesna (1882); Zora (Brno 1883); Zvon (1911); – posmrtně: Lid. noviny (1917). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a dějinách:* Původ slova lať (pamflet, 1873, pseud. prof. Mat. Matala); Obrazy z dějin českých a rakouských (1879, dle domácích pramenů); Dějiny německé národní literatury (1879, dle německých pramenů); Prof. Vašek o našich starých rukopisech (polemická studie, b. d., 1879); Jak Bartošův Blažek zrezal Vymazala (polemika, 1881); Zrnka (PP 1896); Zrnka. Druhá hromádka (PP 1899); Zrnka. Třetí hromádka (PP 1901); Zrnka. Čtvrtá hromádka (PP 1902); Psinky (PP 1908); Drobotina (PP 1909); Hobliny a piliny (PP 1909); Nápady a výpady (PP b. d., 1909); Poslancem snadno a rychle (PP 1909, s J. Váhalem, tj. J. V. Hrubým; upr. vyd. 1992); Tisíc nových zrnek (PP 1911). – *Překlady:* L. Mühlbach (K. Mundt): Císař Josef II. a dvůr jeho 1–3 (1863); B. (tj. Th.) Scheibe: Granátníci císařové 1, 2 (1864, šifra F. V.); V. F. A. Zimmermann: Divy prasvěta (b. d., 1864); J. Mezirka: Soubor veškerých nauk hospodářských (1868); M. Bermann: Temné pověsti z Rakouska (1870); O. Corvin (O. J. B. von Corvin-Wiersbitzki): Kněžourské zrcadlo. Historické památky fanatismu v církvi římsko-katolické (1870) + Kněžour (1870); L. Lurine, Ch. A. Brot aj.: Barbara Ubrykova (1871) + Kláštery křesťanstva (1871); A. Obentraut: Nauka o rakouské ústavě (1878); Miklošićovo hláskosloví jazyka českého (1879); A. N. Afanasjev: Ruské národní pohádky (1883). – *Ostatní práce:* Ruský slabikář (1868); Prostonárodní poučení o nové míře a váze, s četnými příklady početními a tabulkami převodnými (1872); Das Metermass in der Volksschule und in der Praxis des öffentlichen Verkehrs (1873); Česko-ruský slabikář (1874); Erster Selbstunterricht in der Trigonometrie… (1875); Nejpotřebnější známosti trigonometrické (1875); Nová míra a váha na trhu a v národní škole (1876); Ruská abeceda a první ruské čtení (1878); Bulharská abeceda a počátky bulharského čtení (1879); Russische Grammatik zunächst für den Selbstunterricht (1880); Böhmische Grammatik für deutsche Mittelschulen und Lehrerbildungs-Anstalten (b. d., 1881); Gramatické základy jazyka ruského (1881); Gramatické základy jazyka polského (1881); Nauka o větě pro žáky na středních školách (1881); První česko-německé rozmluvy (1881); Český pravopis k potřebám učitelstva (1882); Český pravopis pro nestudované (1882); Počátky slovanštiny (devíti řečí spisovných) a litevštiny 1–3 (1882, 1884, 1885); První lužicko-srbské čtení (1883, s M. Hórnikem a P. Glavšem); První polské čtení (1883); Serbische Grammatik zunächst für den Selbstunterricht (1883); Gramatické základy jazyka slovinského (1884); Grammatik der polnischen Sprache zunächst zum Selbstunterricht (1884); Snadný návod naučiti se za několik hodin rusky čísti a psáti (1884); Za tři hodiny se naučíte rusky čísti a psáti (1884); Gramatické základy jazyka srbského čili charvátského (1885); Za dvě hodiny se naučíte srbsky čísti a psáti (1885); Böhmisches Übungsbuch (1886); Praktický učitel němčiny (1886); Pravopisný slovník a zásady českého pravopisu (1886); Die Kunst die bulgarische Sprache leicht und schnell zu erlehren (1887); Praktisch-kritischer Volapük-Trichter (1887, pseud. Otto Schride); Světová řeč volapük ve třech lekcích (1887, pseud. Ivan Ivanovič); Böhmische Grammatik (1888); Schnell russisch (1888); Rychle německy (1888); Der böhmische Schnelllehrer (1888); Russisch für das Militär (1888); Böhmisches Literaturbuch (1889); Novočeské hláskosloví zjednodušené (1889); Prostonárodní český pravopis (1889); Slovinsky snadno a rychle (1889); Český pravopis pro nestudované (b. d., 1892); Německý pravopis pro každého (1892); Počátky němčiny pro každého (1892); Der böhmische Einpauker für bequeme Herren (1892); Französisch leicht und schnell (1892); Francouzsky snadno a rychle 1, 2 (1892); Rusky snadno a rychle (1892); Litevsky snadno a rychle (1892); Základy trigonometrie (1892); Katechismus německé řeči čili Německy snadno a rychle (b. d., 1893); Nejpotřebnější písemnosti pro každého (1893); Německy za 50 hodin 1, 2 (1893); Nejdůležitější české a německé písemnosti pro každého (1894); Slovník česko-německý, sbírka nejpotřebnějších slov (1894); Bulharsky snadno a rychle (1895); Německy snad-

no a rychle (1895); Čech s Němcem rozmlouvající (1896); Maďarsky snadno a rychle (1896); Polsky snadno a rychle (1896); Praktické rozmluvy české a německé (1896); Srbsky (charvátsky) snadno a rychle (1896); Vlasky snadno a rychle (1896); Rusky v desíti úlohách (1896); Hebrejsky snadno a rychle (1897); Holandsky snadno a rychle (1897); Španělsky snadno a rychle (1897); Německé čtení s výkladem hlavně pro začátečníky (1897); Novořecky snadno a rychle (1897); Rumunsky snadno a rychle (1897); In 50 Lektionen böhmisch (b. d., 1898); Latinsky snadno a rychle čili Latina pro nelatináře (b. d., 1898); Portugalsky snadno a rychle (1898); Slovensky snadno a rychle (1898); Starořecky snadno a rychle (1898); Trigonometrie snadno a rychle (1898); Turecky snadno a rychle (1898); Vyučovací listy jazyka německého pro samouky (1898); Francouzsky ve 40 úlohách s počátky konverzace (1899); Německá cvičebnice v konverzačních větách (1899); Německá učebnice pro lid (1899); Algebře snadno a rychle (1900); Cikánsky snadno a rychle (1900, s R. Sowou); Charvátsky snadno a rychle (1900); Malorusky (rusínsky) snadno a rychle (1900); Počátky ruštiny pro školy (1900); Staroslovansky (starobulharsky) snadno a rychle (1900); Lidová učebnice ruského jazyka podle metody nejlepších vět (1901); Lidová učebnice němčiny podle metody nejlepších vět (1901); Anglicky snadno a rychle (1902); Čech s Francouzem rozmlouvající (1902); Čech s Rusem rozmlouvající (1902); Čech s Vlachem rozmlouvající (1902); Dánsky snadno a rychle (1902); Švédsky snadno a rychle (1902); Mezinárodní řeč esperanto (1902); Německy za tři měsíce (1902, pseud. Jan Vostrý); Prusky snadno a rychle (Nizoněmecky) (1903); Nizoněmecky snadno a rychle (1903); Praktický a rychlý samoučitel německého jazyka (b. d., 1903); Rusky v praktických větách (1903); Vyšší kurs němčiny (1903); Vyšší kurs ruštiny (1903); Německá učebnice pro obecné školy (1904); Německy za jednu korunu (1905, pseud. Prokop Silný); Deutsch-böhmische Gespräche für jung und alt (b. d., 1905); Lidová učebnice němčiny a praktické rozmluvy česko-německé (1906); Mezinárodní řeč esperanto pro samouky. Slovníčky esperantsko-český a česko-esperantský (1906, s Th. Čejkou); Německy pro neštudované dle nového pravopisu (1906); Rusky pro děti (b. d., 1906); Vyšší kurs frančiny (1906); Francouzsky pro děti (1907); Latinsky pro děti (1907); Německy pro děti (1907); Rusky pro děti (1907); Už umím německy! Česko-německé veršíky pro děti (b. d., 1907, s J. V. Hrubým); Anglicky ve 40 úlohách (1909); Francouzský učitel (1909); Englisch für jedermann (1909); Německy dle nového pravopisu (pro neštudované) (1910, pseud. Prokop Silný); Gramatické základy jazyka ruského a slovinského (1911); Tisíc ruských vět pro první potřebu (b. d., 1911); Německy ve 24 hodinách (1912); Tisíc francouzských vět pro první potřebu (1913); Bulharsky v patnácti úlohách (b. d., 1913); Čech s Angličanem rozmlouvající (b. d., 1913); Čech s Polákem rozmlouvající (1913); Doučte se německy (b. d., 1913); Čech se Srbochorvatem rozmlouvající (1913); Srbsko-charvátsky ve dvanácti úlohách (b. d., 1913); Nová učebnice němčiny na základě snadných vět s výkladem (1914); Maďarsky v praktických větách (b. d., 1915); Německý učitel (b. d., 1916); Praktisches Lehrbuch der bulgarischen Sprache für den Selbstunterricht (1916); Úvod do latiny (1917); (b. d.:) Lernet böhmisch; Praktische russische Sprachlehre (Lipsko, s W. B. Mielckem); Rusky v 50 větách; Učitel ruštiny; Už umím francouzsky; Schnell polnisch (pseud. St. Potocki); Už umím rusky; Za 50 hodin rusky; – posmrtně: Italiánsky (vlasky) v praktických úlohách (1919). – *Výbor:* Vymazalova Zrnka (1931, ed. B. Jedlička); Zrnka moudrosti (1993, ed. M. Klapetek). ■ KORESPONDENCE: an. (J. Herben): Nejstarší moravský přítel (Herbenovi z 1886–96), Čas 16. 12. 1911; an. (E. Lešehrad): Relikviář (E. Šolcovi z 1893 a 1909), Lit. listy 1, 1923/24, s. 75; J. S. Machar: Snadno a rychle (Macharovi, úryvky z 1895–1912), in Zapomínaní a zapomenutí 1927–1928 (1929); F. Kolátor: Z V. korespondence (V. Kolátorovi z 1912 a redakci Nového lidu z 1911), Lid. noviny 9. a 16. 11. 1941. ■ REDIGOVAL *periodika:* Svobodná obec (1866), Besídka (1866–67), Veselé listy (1866–68, do č. 3), Beseda (1875), Koleda (1879 od č. 3 – 1880 do č. 19, s F. J. Rypáčkem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Slovanská poezije 1, 2 (1. Ruská poezije 1874, 2. Polská a lužickosrbská poezije 1878); RKZ s úvodem a výkladem ku potřebě školní i soukromé (1879); Perly české lyriky (1879); A. N. Afanasjev: Ruské národní pohádky (1883); Květobor z předních básníků slovanských. Originály s výkladem (tj. slovníčkem, 1885). ■

LITERATURA: J. Červený: F. V. Život, snahy a dílo polyglota malého národa (1937). ■ ● ref. ed. Slovanská poezije 1, 2: J. Neruda, NL 7. 2. 1874 → Literatura 2 (1951, s. 78); an.: Světozor 1874, s. 44; an., tamtéž 1878, s. 302; an., Pokrok 9. 6. 1878; P. Sobotka, Osvěta 1879, s. 164 ●; ● ref. ed. RKZ…: F. B. (Bartoš), ČMM 1879, s. 40; Chp. (F. Chalupa), Světozor 1879, s. 250; V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1880, s. 162 ●; ● ref. Obrazy z dějin českých a rakouských, Dějiny německé národní literatury a ed. RKZ…: n. (J. Emler), ČČM 1879, s. 160; F. B. (Bayer), Beseda učitelská 1879, s. 262 ●; an.: ref. Obrazy z dějin českých a rakouských, ČMM 1879, s. 49; an. (J. Neruda): F. V., Humorist. listy 1886, s. 368 → Podobizny 3 (1954, s. 152); J. Novák: ref. Pravopisný slovník a zásady českého pravopisu, Rozhledy lit. 1, 1886/87, s. 12; ● k padesátinám: an. (F. Roháček), Niva 1891, s. 366; an., Mor. orlice 6. 11. 1891 ●; J. M. (Merhaut): ref. Zrnka, Mor. orlice 8. 11. 1896; ● k šedesátinám: an., Mor. orlice 6. 11. 1901; V. Š., tamtéž 7. 11. 1901; an., Čas 7. 11. 1901; an., LidN 7. 11. 1901 ●; M. Hýsek: o rkp. Z mých pamětí, LidN 2. 3. 1911; ● ref. Tisíc nových zrnek: A. Novák, NL 3. 12. 1911; J. H. (Herben), Besedy Času 1911, s. 333; K. Černocký, Hlídka 1911, s. 865; Rk., Naše doba 19, 1911/12, s. 546 ●; M. Hýsek:

k sedmdesátinám, MSlR 1912, s. 4; an.: F. V. před vojenským soudem, LidN 23. 3. 1916; ● nekrology: -n-, Zvon 17, 1916/17, s. 420; an., Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 247; J. F. (Folprecht), Čes. revue 10, 1916/17, s. 193; -i. (A. Wenig), Topičův sborník 4, 1916/17, s. 382; an., NŘ 1, 1916/17, s. 156; an., Čes. svět 13, 1916/17, č. 33; an., LidN 6. 4. 1917; an., PL 6. a 7. 4. 1917 (Večerník); an., NL 7. 4. 1917; J. Šumbera, NL 10. 4. 1917; F. O., Venkov 10. 4. 1917; an., Das literarische Echo (Berlín) 15. 5. 1917 ●; an. (P. Váša): F. V., LidN 8. 5., 1. 6., 8. 6., 20. 6. a 28. 7. 1917; F. Slaměník: Moje styky s V., LidN 12. 9. 1917; bh. (B. Haluzický): Zbytečné rozčilování, LidN 14. 6. 1926 (odp.); H. Bulín: Zločiny F. V., LidN 27. 9. 1928; B. Jedlička in Vymazalova Zrnka (1931); A. J. Doležal: ref. Vymazalova Zrnka, Čin 3, 1931/32, s. 952; S. Popelka: F. V., Rozhledy 1933, s. 96; K. P. (Polák): Na paměť korektora, PL 3. 6. 1937; J. Horák: ref. Slovanská poezije 2 (Pohled na dějiny opolské slovesnosti), ČMF 25, 1938/39, s. 31; ● k 100. výr. nar.: Mk (O. Mikulášek), LidN 2. 11. 1941; KZK (K. Z. Klíma), LidN 5. 11. 1941; F. Kolátor, LidN 8. 11. 1941; -a-, Venkov 9. 11. 1941; -šš-, Našinec 1941, s. 25 ●; O. Klíč: Veselé listy. Přátelství K. V. Klíče a F. V., LidN 16. 11. 1941; M. Hýsek: V. paměti – ztracené, LidN 2. 5. 1942; bs (B. Slavík): Zneuznaný génius, LidN 8. 4. 1942; E. Lešehrad: Autor Snadno a rychle, LD 6. 7. 1945; V. Burian: Selský původ spisovatele F. V., Časopis Rodopisné společnosti 17–18, 1945/46, s. 110 + Spisovatel F. V., Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1946, s. 367; P. Váša: F. V., z dílny slavisty proletáře, Sovětská jazykověda 1954, s. 438; A. Gregor: F. V., VVM 1959, s. 127; J. Beran: Zrnka F. V., Plamen 1966, č. 10; O. Štorch-Marien in Tma a co bylo potom (1972, s. 52); V. Rybička: Brněnský Diogenes, Brněnský večerník 31. 1. 1974; J. Dufek, J. Gabriel: Veselé listy – poznámky ke vzniku a vývoji, VVM 1980, s. 39; M. Klapetek in F. V.: Zrnka moudrosti (1993); H. Bartková: Stále aktuální Zrnka humoru, Hanácké noviny 26. 4. 1997; B. Gabrielová, B. Marčák in Kapitoly z dějin brněnských časopisů 1 (1999); I. Pospíšil in A. S. Puškin v trojí projekci a česká „úzkost z dějin", Litteraria humanitas 7, 2000, s. 283; O. Bláha: Slovanské jazyky v díle moravského polyglota a spisovatele F. V., AUP Olomouc. Studia Moravica 2, 2004, s. 89.

mhs, zp

Jaroslav **Vyplel**

* 2. 12. 1890 *Kroměříž*
† 19. 4. 1969 *Brno*

Básník bez výraznější směrové orientace, autor literatury pro mládež; překladatel z ruštiny.

Podepisoval se i Jaro Vyplel. – Narodil se v rodině písaře občanské záložny v Kroměříži, otec brzy oslepl a rodinu (měl dva bratry) živila matka modistka. Dětství prožil v Kroměříži a v Bystřici p. Hostýnem. Od 1905 studoval na učitelském ústavu v Kroměříži (mat. 1909), potom působil na obecných školách: 1909–12 v Krhové u Val. Meziříčí, 1912–15 v Zubří u Rožnova p. Radhoštěm. V 1. světové válce byl zajat na ruské frontě a vstoupil do českosl. legií (1915–20). Po návratu vyučoval 1920–22 v Poštorné u Břeclavi, 1923–45 v Brně, 1945–46 byl okresním školním inspektorem v Přerově, 1946–51 ředitelem dívčí nár. školy v Brně. Poté odešel do důchodu.

Časopisecky začal publikovat 1921, a to zejména překlady ruské poezie. Pozdní básnický debut *Srdce vstříc* přinesl kromě reminiscencí na legionářské ideje bratrství sloky opěvující krásy vlasti. Základ další V. tvorby tvoří meditativní a rodinná lyrika s jednoduchou básnickou výstavbou, v níž se popisné verše střídají s baladickými a s ohlasy lidových popěvků, v souboru *Písně a meditace* (verše z let 1926–36) i s formou villonské balady. Osobní vzpomínky, soucit s trpícími, někdy až sentimentální vztah k rodnému kraji a Brnu, to vše V. evokoval bez zvláštní osobitosti. Elegicky pojal stesk rodičů nad dětmi zahynuvšími v rozvodněné řece při rakvické tragédii (*Balada na Dyji*) a mučednictví vězňů v průběhu 2. světové války (*V osamění smrti*). Některé jeho verše byly zhudebněny (J. B. Foerster, J. Křička aj.). Psal též pohádky pro děti. Jako překladatel se zaměřil především na ruskou poezii, knižně vydal výbor z díla K. D. Balmonta, další překlady zveřejňoval časopisecky (A. Bělyj, A. Blok, Z. Gippiusová, V. Ivanov, S. Jesenin, V. Majakovskij aj.). Část jeho překladů i vlastní tvorby zůstala v rukopisech.

PSEUDONYM: Jiří Ponomarev (překlady). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Archa (Olomouc 1932–33, 1938); sb. Bezručův hlas (1940); Bibliofil (Brno 1933–34); Cesta (1921–25); Čes. slovo (1934); sb. F. X. Svobodovi v roce jeho 80. narozenin (Mor. Ostrava 1940); sb. Haná Petru Bezručovi (Olomouc 1957); Host (1924–25); Katalog Bezručovy výstavy (Prostějov 1937); Kolo (Brno 1933–34); Lid. noviny (1933–34, 1936, 1939–44); Lit. kruh (Mor. Ostrava); Mor. noviny (Brno); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava); Nár. osvobození (1924–25, 1929–30, 1932, 1937); Niva (Brno 1922); Pramen (1921); Proletkult (1922); Přerod (1923–24); Salon (Brno, Praha); Topičův sborník (1922); Tvorba (1930, 1932, 1937); Učitelský věstník; Úsvit; Venkov (1922, 1925); Země (1921–24, 1928–31); Zlatá Praha (1921); Zvon (1938); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl

(2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Srdce vstříc (BB 1934); Balada na Dyji (B 1936); Písně a meditace (BB 1936); Trojí zastavení (BB 1942); O třech bratřích (pohádka, 1944); Až ovečky přejdou… (pohádka, 1945); V osamění smrti (B 1945). – *Překlad:* K. D. Balmont: Z básnického díla (1935, výbor). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Kalus: Člunek zpívá (1941, i úvod). ▮

LITERATURA: ● ref. Srdce vstříc: A. N. (Novák), LidN 3. 12. 1934; Z. S. (Spilka), Rozhledy 1934, s. 120; K. J. (Juda), Střední škola 1936, s. 100 ●; ● ref. překl. K. D. Balmont: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 601; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 62, 1935/36, s. 305; J. Hch. (J. Heidenreich-Dolanský), LidN 24. 1. 1936 ●; ● ref. Písně a meditace: V. H. (Z. Kalista), Lumír 63, 1936/37, s. 458; S. Vlček, Rozhledy 1937, s. 167 ●; ne (A. Novák): ref. Balada na Dyji, LidN 19. 5. 1937; Rfš (R. F. Šimek): Padesátin dožil se…, Zvon 41, 1940/41, s. 211; ● ref. Trojí zastavení: J. M. (Machoň), Akord 10, 1942/43, s. 197; Kp. (K. Polák), Nár. práce 20. 1. 1943; sj, LidN 26. 3. 1943; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 51, 1943/44, s. 90 ●; D. Kšicová: K. D. Balmont v českých překladech, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1982, č. 29.

sb

Vypravování o zlých letech po smrti krále Přemysla Otakara II. viz in Pokračovatelé Kosmovi

Albert **Vyskočil**

* 28. 1. 1890 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)
† 4. 12. 1966 *Praha*

Katolicky orientovaný literární historik, esejista a kritik, mácholog a znalec českého baroka; překladatel a editor.

Syn krejčího. Od 1896 navštěvoval obecnou školu a pak reálku na Vinohradech, od 1905 učitelský ústav (mat. 1909). Působil poté jako učitel na různých místech (Oudoleň u Borové, pak okolí Prahy nebo Praha: Ořech, Břevnov, Modřany, Dolní Mokropsy, Hlubočepy, Střešovice). 1910–14 studoval externě na filoz. fakultě v Praze bohemistiku, germanistiku a anglistiku (zejména u F. Chudoby). 1906 podnikl pěší pouť do Itálie ve stopách Máchových, později navštívil též Anglii a Německo. Oženil se s E. Sládkovou (1888–1962), dcerou bratra J. V. Sládka, klasického filologa V. Sládka. Od 1917 spolupracoval s J. Florianem a zařadil se do okruhu prvorepublikových katolických intelektuálů (vedle Floriana M. Dvořák, E. Frynta, B. Fučík aj.). Od 1932 také spolupracoval s V. Pourem při vydávání tzv. Pourovy edice, podílel se na jejím literárním programu (též vlastními pracemi) a mimoto řadu svazků upravil graficky; ve V. grafické úpravě vyšlo několik knížek i v jiných edicích a vydavatelstvích (Dobré dílo, Symposion). Od 1940 působil též v redakční radě Rodokapsu. 1942 odešel V. do invalidního důchodu. 1942–48 pracoval jako externí redaktor v nakladatelství Vyšehrad (mj. člen redakčního kruhu a redaktor stejnojmenného časopisu). Před 1948 mu bylo nabídnuto místo profesora estetiky a literatury na brněnské univerzitě, záměr se však vzhledem k únorovému převratu neuskutečnil a veřejné působení bylo nadále V. znemožněno.

V. esejistická a literárněhistorická tvorba byla určována východisky katolického personalismu, který chápal vnitřní pravdu umění jako soulad s pravdou inspirovanou božským zjevením. Jeho interpretace zdůrazňovala citlivý dialog s uměleckým dílem a autonomii uměleckého pohledu na svět oproti pozitivistickému utilitarismu opírajícímu se o sekundární prameny. V. zájem byl upřen zvláště k osobnosti a dílu K. H. Máchy. V obsáhlé studii *Básník* a v dalších textech (jsou také obsaženy ve všech jeho knižních souborech esejů) proti ustálenému pojetí Máchy jako „cizince“ v českém prostředí vyzdvihoval kontinuitu jeho zjevu rostoucího z rezervoáru barokního cítění a myšlení. Věnoval se také procesu utváření Máchovy senzitivity v dětských a jinošských zážitcích a vlivech i analýze vnitřní logiky jeho jazyka a metaforiky. V. rozbor kritického odrazu Máchova díla je i průvodcem omyly a stereotypy českého myšlení kulturního a dějinného. Celým V. dílem prolíná přesvědčení o zásadním a obrodném významu baroka pro českou tradici a přítomnost; vyzdvihoval zejména barokní univerzálnost, syntetičnost, dynamiku, lidový charakter baroka konfrontoval s odtrženou cizorodostí osvícenství. V komentářích, jimiž doprovázel své počiny editorské a překladatelské, i jako kritik V. usiloval o obraz autorovy osobnosti v integrálních rysech, o postižení řádu jeho tvorby s ohledem na odlišení hodnototvorných a disharmonizujících složek jeho výrazu; zaměřoval se na významné osobnosti literatury anglické a německé (M. Arnold, Th. Carlyle, D. Defoe, F. Hölderlin, J. Keats) i české (J. Deml, J. Durych,

J. Florian, J. V. Sládek, K. Toman, V. Vančura, J. Zeyer). Charakter a rozlohu V. příležitostné kritické a publicistické činnosti dokumentuje výbor *Kritikova cesta*, zahrnující též práce netištěné i některé z příspěvků do rukopisných nebo strojopisných sborníků (k padesátinám J. Seiferta 1951, k sedmdesátinám J. Durycha 1956). V. pozůstalost obsahuje mj. cyklus esejů (z 1948–58) o literatuře a umění Dvojí svár duše s tělem. – Vlastní V. lyrické pokusy (*Na pokraji dnů*) se vyznačují máchovskými inspiracemi s motivy cest a putování, exilu a návratu, jakož i stesku, tíhy a trýznivého vědomí tragických kontrapunktů ducha. Na pomezí historické studie a literatury faktu se pohybuje biografie *Kryštof Kolumbus,* jež kromě dramatického vylíčení legendárních Kolumbových činů a výprav oddělujících dvě éry obsahuje důrazem na individualitu polemiku s renesanční ideou mechanického pokroku.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Ignatius (Přítomnost); abc. (s B. Fučíkem, Vyšehrad 1947), A. V., av., A. V-l., L., V., v. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1939–45); Almanach Kmene (1948); sb. Archy (Stará Říše, od 1927); Cesta (1924); ČČM (1916); Čes. revue (1916, 1921–24); Čteme (1942); Dorost (1945); Gazette de Prague (1921); Hovory o knihách (1937); roč. Chudým dětem (Brno); Jitro (1936); Kalendář katol. studentstva 24 (1940); sb. Kameny základní (Břeclav 1946); Kmen (1926); Knihomil (1917); Kvart (1930); Lid. noviny (1917, 1936, 1942); Listy pro umění a kritiku (1933–36); Lit. noviny (1931); Lumír (1921, 1932, 1936); Most (1923); Národ (1918–20); Nár. práce (1942); kal. Neděle (na r. 1947 a 1948); Obnova, pokr. Nár. obnova (1938–39); Poezie (1932); Přehled (1912–14); Přítomnost; Rozmach (1925–26); Rozpravy Aventina (1931); Řád (1933, 1939); Tribuna (1923); Tribuna lit. a umělecká (1924); Tvar (1927–31); sb. Úvodem do nového čtvrtstoletí Dobrého díla (1926); Vyšehrad (1946–48); sb. Zahrada Epikurova (1911); Země (1921–23); Zrání (1919–20); – posmrtně: Akord (1990); Evangelický týdeník (1995); Host do domu (1968); Lit. noviny (1992); Proglas (1990); Souvislosti (1993); Studie (Řím 1969); Tvář (1969); Via (1968). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Básníkova cesta (EE 1927); Na pokraji dnů (BB 1932); Básníkovo slovo (EE 1933); Marginalia (E 1934); Básník (studie, 1936); Kryštof Kolumbus (1945; 3. vyd. 2000 s textem J. Bednářové Svatý mořeplavec); Znamení u cest (EE 1947); – posmrtně: Kritikova cesta. Kritiky, recenze, poznámky a texty k různým příležitostem z let 1913–1956 (1998, ed. R. Krumphanzl a M. Trávníček). – *Překlady:* Th. Carlyle: Sartor Resartus (1920) + Hrdinové (1925); D. Defoe: Život a dobrodružství Robinsona Crusoe (1920, další vyd. s obměněnými tituly; 1933 též společný překl. s T. Vodičkou; 1941 adaptace pro ml. s tit. Příběhy Robinsona Crusoe); E. A. Poe: K podstatě básnictví (1928); E. T. A. Hoffmann: Kreisleriana (1932); John Keats Fanny Brawneové. Dopisy a verše (1933); D. G. Rossetti: Ruka a duše (1934); T. S. Eliot: Vražda v katedrále (1969, rozmnož.). ▮ KORESPONDENCE: M. Trávníček: Adresát: Bohumil Brauner (z 1945 a 1946), Proglas 1992, č. 5–6; Poroučím se Vám v dokonalé úctě (J. Florianovi z 1918–31), Souvislosti 2006, č. 2. ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Tvar (1928, s B. Fučíkem a M. Dvořákem), Akord (1939–40, s J. Dokulilem, M. Dvořákem a J. Zahradníčkem), Vyšehrad (1948); *kalendář:* Neděle (na r. 1947, na r. 1948); *knižnici:* Orientace (1947–48). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Úvodem do nového čtvrtstoletí Dobrého díla (1926); Dílo Karla Hynka Máchy (1929) + Máj (1936); B. Vyskočil: Verše (1938); K. J. Erben: Kytice (1940); J. V. Sládek: Básnické dílo (1941–46); B. Jablonský: Písně milosti (1942); J. Balmes: Kritério aneb Umění, jak dospěti pravdy (1947); F. L. Čelakovský: Pomněnky vatavské (1947); Rukopisy Zelenohorský a Královédvorský (1948, novočes. převod); Cyrilometodějský kancionál (1949). ▮

LITERATURA: sb. Albertu V. k šedesátinám (1998, faksimile rkp. sb. z 1950); J. Bednářová: Svatý mořeplavec. Hagiografické podání Kryštofa Kolumba v díle A. V. a jeho předchůdců (2000, s prací A. V. Kryštof Kolumbus). ▮ V. F. S. (Suk): ref. překl. D. Defoe: Život a dobrodružství Robinsona Crusoe, Střední škola 1921, s. 95; ● ref. Básníkova cesta: A. N. (Novák), LidN 30. 11. 1927; B. Fučík, Tvar 1927, s. 170 → Kritické příležitosti 1 (1998); P. Fraenkl, Lit. svět 1, 1927/28, č. 12; J. Petráš, Host 7, 1927/28, s. 178; J. B. Čapek, Sever a Východ 1928, s. 35; -rna- (F. Kovárna), Signál 1, 1928/29, s. 62 ●; P. Fraenkl: O soudobé české literární kritice, Naše doba 35, 1927/28, s. 613; ne (A. Novák): Umění a protestantismus (reakce na hodnocení J. B. Čapka), LidN 27. 1. 1928 + Měsíčník Tvar, LidN 4. 5. 1928; A. Skoumal: ref. překl. E. A. Poe, Host 8, 1928/29, s. 69; ● ref. Na pokraji dnů: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 453; R., Akord, 1932, s. 229 ●; V. H. (Z. Kalista): ref. překl. (a studie) John Keats Fanny Brawneové, Lumír 59, 1932/33, s. 546; ● ref. Básníkovo slovo: js. (J. Strakoš), Poezie 2, 1932/33, č. 3–4, příl.; tv (T. Vodička), Řád 1, 1932/33, s. 583; V. Zima, Archa 1934, s. 29; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 60, 1933/34, s. 535; A. N. (Novák), LidN 28. 6. 1934; G. (F. Götz), NO 13. 9. 1934; B. F. (Fučík), Listy 1935, s. 84 → Kritické příležitosti 2 (2002); B. V. (Václavek), Index 1936, s. 43 ●; ● ref. Marginalia: Rč. (V. Renč), Rozhledy 1935, s. 216; tv (T. Vodička), Řád 2, 1934/35, s. 579 ●; F. Krčma: ref. ed. K. H. Mácha: Máj, Magazín DP 4, 1936/37, s. 39; ● ref. Básník: A. N. (Novák), LidN 13. 12. 1936; T. Vodička, Řád 1936, s. 490; Kaj. (K. Janský), LitN 9, 1936/37, č. 10; F. X. Šalda, ŠZáp 9, 1936/37, s. 146; -och- (F. S. Procházka), Zvon 37, 1936/37, s. 418; B. Novák,

Rozhledy 1937, s. 33; an. (B. Václavek), Index 1937, s. 45; K. Polák, Naše věda 1938, s. 268; L. Sv. (Svoboda), U 1938, s. 173 ●; ● k padesátinám: M. D. (Dvořák), Akord 7, 1939/40, s. 138; F. Křelina, Venkov 28. 1. 1940; an., LidN 29. 1. 1940 ●; J. P. (Pilař): ref. adaptace Robinsona Crusoe, Venkov 13. 6. 1942; ● ref. Kryštof Kolumbus: V. Vévoda, LD 8. 10. 1947; B. P. (Pavlok), Akord 14, 1947/48, s. 36 ●; A. Bejblík: K V. vydání Sládkova díla, Slovesná věda 1, 1947/48, s. 187; ● ref. Znamení u cest: L. Holý, Slovesná věda 1, 1947/48, s. 220; J. Z., LD 9. 4. 1948 ●; ● k 80. výr. nar.: (Jhl). (L. Jehlička), LD 28. 1. 1970; VN (E. Vyskočilová), Katol. noviny 1970, č. 8 ●; V. Neuwirth: Rodina v životě A. V., Studie (Řím) 1982, s. 574 → Akord 16, 1990/91, č. 4; M. Trávníček: Typografie A. V., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1985, s. 95; J. Opelík in Lehký harcovník (1986); Z. Rotrekl: Dílo neprávem zapomenuté, LD 27. 1. 1990; M. Dočkal: A. V., Studentské listy 1991, č. 10; J. Červinka: Profil A. V., Proglas 1994, č. 1; E. Vyskočilová: A. V., učitel, Proglas 1994, č. 5–6; J. Čep, J. Zahradníček: Korespondence 1, 2 (1995, 2000); I. Slavík in A. V.: Kritikova cesta (1998); ● ref. Kritikova cesta: K. Komárek, Host 1999, č. 3; M. Pohorský, Nové knihy 1999, č. 10; P. Šrámek, Souvislosti 1999, č. 3–4; M. Bauer, Tvar 1999, č. 7; J. Med, Katol. týdeník 1999, č. 30, příl. Perspektivy; J. Zizler, LitN 2000, č. 16 ●; ● ref. Kryštof Kolumbus (3. vyd.): J. Med, LidN 8. 2. 2001; M. Trávníček, Aluze 2001, č. 1; H. Svanovská, Duha 2001, č. 3 ●; J. Zizler: Poznámky ke kritickému dílu A. V., sb. Víra a výraz (2005); M. Bedřich: Umění a náboženství v díle A. V., Souvislosti 2006, č. 2.

jz

Lev Ondřej **Vyskočil**
viz in Quido Maria **Vyskočil**

Quido Maria **Vyskočil**

* 18. 10. 1881 *Příbram*
† 14. 8. 1969 *Praha*

Prozaik, dramatik a básník, jenž ve své tvorbě trivializoval modernistické vlivy a novoromantické postupy; hyperproduktivní autor umělecky nenáročné literatury a milostné četby, publicista.

Vl. jm. Antonín Ludvík V. – Otec byl středoškolským profesorem a inspektorem, matka pocházela z rodu Š. Hněvkovského (odtud V. pseudonym Louis Hněvkovský), starší bratr Oskar V. byl talentovaný herec působící však jen amatérsky; mladší bratr Lev Ondřej V. (křtěn Leo Ondřej Klement, * 23. 11. 1890 Příbram, † 26. 11. 1951 Praha), vodohospodářský inženýr, pracovník ministerstva zemědělství, byl literárně činný: v mládí vydal aktovky Setkání (1909) a Noc (1911), situované do mondénního světa vyšších vrstev a poplatné dekadentní erotické deziluzi, a sociální, moralistně zahrocené drama z hornického prostředí Západ (1911), po letech pak sestavil knižní soubory povídek a črt Kouzelná pouť a Matka země (oba tituly 1946), inspirované převážně zážitky z rodného Příbramska a z jižních Čech. V. bratrancem byl malíř a grafik H. Böttinger (1880–1934); neteř A. Urbanová (* 1923), dcera Oskara V., je dramaturgyně a divadelní kritička. – Po maturitě na příbramském gymnáziu (1900) začal V. studovat právnickou fakultu pražské univerzity (do literárních kruhů jej uváděl A. Pražák), 1901 se však vrátil do Příbrami, kde absolvoval německou báňskou akademii (jeho spolužákem byl F. Gellner, zdejší studentský život V. zachytil v románu *Věční studenti*). 1902 soustředil práce mladých podbrdských autorů ve sb. Siesta, 1903 se účastnil založení sdružení mladých literátů Syrinx. 1904–09 studoval moderní filologii na filoz. fakultě v Praze (1910 doktorát prací *L. Stroupežnický*, přičemž objevil a později vydal Stroupežnického hru Král Třtina). Poté učil na žižkovské a posléze staroměstské obchodní gremiální škole. 1914 podnikl cestu do Itálie a Francie (i v dalších letech často cestoval: do Německa, Anglie, Dánska, Nizozemska, Švédska, pravidelně též na Slovensko). 1915 se stal magistrátním úředníkem. Od 1920 pracoval jako knihovník (posléze přednosta knihovního oddělení) ministerstva obchodu (1946 odešel do výslužby jako vrchní odborový rada). V. byl spoluzakladatelem Kruhu přátel Společnosti Jaroslava Vrchlického, působil jako tajemník Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj, účastnil se různých osvětových programů, pracoval ve Společnosti literatury pro mládež, v sekci pro dětskou literaturu při Masarykově lidovýchovném ústavu (později při Ústavu nár. výchovy), byl předsedou spolku Čes. slepecký tisk aj.

V. vstoupil do literatury pod vlivem dobových modernistických a estetizujících tendencí výrazně snovou milostnou lyrikou ve znamení secesní dekorativnosti (dramata *Rusá madona* a *Konec romance*, básnické sbírky *Pampelišky* a *Na osení zlatý pluh*). Úsilí o citovou bezprostřednost a melancholicky zabarvenou dušezpytnost však záhy (se sílící pózou význačného

tvůrce) přehlušovala povrchnost, s níž se zmocňoval i dalších témat (pokus o sociální lyriku *Pochodně* a vzpomínková rozjímání *Mechy rodných střech*). V. střídal žánry a psal umělecky nenáročnou a zábavnou literaturu, podřízenou komerčnímu úspěchu. Ve své době byl tudíž vnímán jako typický reprezentant pseudoumělecké nadprodukce (stal se např. postavou v několika kabaretních scénách a hrách J. Haška). Jeho další tvorba (až na výjimky prozaická a dramatická, z části určená též dětem a mládeži) se vyznačovala hojným užíváním a trivializováním snových a zvláště pohádkových námětů a postupů, trpěla vnitřně nejednotným a romantizujícím stylem, mělkým moralizováním a idealizací mezilidských a společenských vztahů (s vždypřítomnými motivy všepřekonávající lásky, optimistickým vyzněním a sklonem k panteismu), zahrnovala sentimentální a naivní momenty, kolorovaná přírodní líčení i realisticky založenou popisnost. Ve snaze o všeobecnou čtivost V. užíval vnějších efektů, vršil ornamenty, řemeslně a podbízivě modeloval atraktivní i dobrodružné situace, umísťoval je do rozmanitých prostředí, přejímal a obměňoval fabulační schémata. Prózou psal novoromanticky laděné milostné novely a povídky (*Modré hory*, *Zvonice*, *Hry s panenkami*, *Sníh pod jabloní*, *Vestálky a kolumbíny* aj.), postupně stále více zdůrazňoval erotické situace a pikanterie (např. *Bílý páv*, *Podvazkový řád*, *Škola princů*, *Adam Vir, nesmrtelný milenec*), využíval historických a exotických kulis (*Umírající perla*, *Západ romantiky*, *Svatá kokota* aj.), soustavně publikoval milostné romány „červené knihovny" a ženskou četbu (mj. *V opojení slávy a rozkoše*, *Anděl*, *Princezna z konopí*, *Žena mezi loutkami*). V širších souvislostech a realističtěji tematizoval peripetie milostných a rodinných vztahů kupř. v knihách *Průlomy*, *Tiché bouře*, *Ohni životních zkoušek* a *Žena se zářícím tělem*, v povídkách a románech z venkovského prostředí se dotýkal též sociální problematiky (nejvíce v knihách *V chaloupkách perníkových* a *Dva romány*). Dále vydával fantastické (*Upíři*, *Oloupený svět*, *Piráti duší* aj.) a humoristické texty (*Konec Petrovských*, *Holubice v bouři*). Nejzdařilejší byly prózy z příbramského, především hornického života (romány *Stříbrné město* a *Zemi věrni*, snové a baladické povídky v souborech *Tajemná světla živých hrobů* a *Šachta*). Obdobný charakter měly V. dramatické práce (hlavně pro lidové a ochotnické scény): milostná dramata se šťastným koncem (*Švadlena*, *Továrník* aj.), vlastenecké a idylizující hry (*U Betléma české svobody*, *Duše zvonů*), veselohry (např. *Loupežníci z českých lesů*) a drobné frašky (*Jeptišky* aj.); nenáročné a lidovýchovné aktovky, skeče a slavnostní výstupy V. soustředil do knihy *Večery rozmarné i rozvážné*. – Desítky knih určil dětem a mládeži: pravidelně vypravoval havířské příhody a podzemní báchorky (*Tatárek*, *Pohádky hlubin*, *Černá krev – ryzí srdce* aj.), psal lyrické a fantaskní příběhy (*V oblačné říši*, *Excelsior* aj.), v pohádkových souborech (mj. *Rytířové, panoši a krásné pastýřky*, *Čarovné sny*) zhusta upravoval klasické syžety, dále zpracovával pražské (*Veliká noc*) a národní pověsti (*Vlast vypravuje*), nabízel také dívčí románky, dobrodružné příběhy pro chlapce, cestopisné vzpomínky apod.; vedle pohádkových a loutkových her a didaktických besídkových scén psal pro děti i historická dramata (*Křižáček*, *Kralevic Václav*). Byl rovněž autorem libret k operám, pantomimám a oratoriím (mj. též biblické hudební drama Ejhle člověk, napsané s E. Brožíkem, s hudbou J. Fialy – strojopisná kopie textu je ve fondu Nár. knihovny); tiskl fejetony a osvětové články a příležitostně recenzoval beletrii (Moderní život, Lumír, v 10. letech Nár. listy aj.) a referoval o divadle a výtvarném umění (např. v Máji).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Antonín Příbramský, Jan Duhan, J. Duhan, L. Hněvkovský, Liberant, Louis Hněvkovský, Ondřej Duhan, Quido Maria; Q., Q. M. V., Q. V., Vkl. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Baarův památník (1926); Besedy lidu (1909–16); Cesta (1919); Čas (1912); ČČM (1909); Červen (Plzeň 1908); ant. Čes. lyra (1918); Čes. divadlo; ant. Českosl. poezie sociální 2 (1925); Českosl. Cicerone (1947); Českosl. deník (Olomouc 1924); Českosl. legionář; Čes. dělník (1941); Čes. kalendář Besedník na r. 1945 (Kutná Hora); Čes. kalendář Strýček Vševěděl na r. 1944 (Kutná Hora); Čes. lid (1923, 1926); Čes. svět (1905–26); Dámské besedy (od 1905); Dobrá kopa; Hlas národa (1905, příl. Nedělní listy); Horkého týdeník (1909); Humorist. listy; Jas (od 1929); Jitřenka (1905–06); Kalendář českožidovský; Kalendář paní a dívek českých na rok 1909, … 1910; kal. Kmotr Švanda na r. 1943, …1946 (Jaroměř); Krystal; Květy (1908, 1912); Letáky (1902); Lid. demokracie; Lid. noviny (1924); List paní a dívek (1928–30); Lit. leták (1905); Lit. rozhledy (1909); Lumír (1903, 1906–07); Lyrická prémie Spolku Máje na rok 1910; Máj (1903–13); Malý Čechoslovák (1923–24, 1929–33); Malý čtenář (1906–34); Meditace (1909–10); Moder-

ní revue (1902); Moderní život (1902–03); Morava (Brno 1901, debut); Mor. orlice (Brno); Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava 1910); sb. Na paměť generála-letce M. R. Štefánika (1929); Nár. listy (1907–10, 1917); Nár. obzor (1907–14); Nár. politika; Nár. práce (1944); Nár. střed (1938, 1940); Naše kniha; Neodvislost; Nový Večerník (1927); Od stříbrných hor (Příbram 1947–50); Osvěta (1909–20); Osvobození (Čes. Budějovice); Parnasie (Kotouň u Nepomuku 1911); kal. Pod praporem sokolským na r. 1911–23; sb. Praha (1912); Právo lidu (1934); kal. Pravý český Všudybyl a Vševěděl na r. 1943, …1946 (Jaroměř); Pražská lid. revue (1905–13); Příbramsko (Příbram 1932–35); Revue mladých (Habry 1912); Robinson (1934); Rudé květy (1911); Salon (Brno, Praha 1922–31); Samostatnost (1913); sb. Siesta (Příbram 1902); Srdce (1901–03); Studentský almanach (1904); Svatováclavský kalendář na r. 1947 (Jaroměř); Světozor (1914–25); Švanda dudák; Topičův sborník (1915–24); Tribuna (1921, 1924); Týden světem (1913–14); Týn; Úhor (1913–35); Úsvit; Venkov (1909–41); Vesna (Ml. Boleslav); Věstník Dělnické akademie (1908); Vinohradské listy; Vlast (1926–27); Volná tribuna (Rakovník 1906); Vzlet (Plzeň 1917–19); alm. Vzpomínáme Vás… (1913); Z literárních luhů (Třebenice 1910); Zlatá brána (1931); Zlatá Praha (1905–09, 1913–15); Zora; Zvon (1910–31); Ženské listy (od 1912); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Rusá madona (D 1901); Konec romance (D 1902 ← Moderní život 1902 s tit. Pohádka jara); Pampelišky (BB b. d., 1902); Pochodně (BB 1903); Jeptišky (D b. d., 1904, pseud. Louis Hněvkovský); O zlaté koruně (D pro loutky, 1904); Sny a pohádky (PP pro ml., b. d., 1904); Rozčarování (D b. d., 1905); Na osení zlatý pluh (BB 1905); Mechy rodných střech (BB 1905); Tajemná světla živých hrobů (PP 1906; 1927 s dalšími PP v knize Šachta); Bílé růže (D 1907, prem. 1909); Tatárek (P pro ml., 1907); Modré hory (R b. d., 1907); Rytířové, panoši a krásné pastýřky (pohádky, 1908); Lord Fauntleroy (P pro ml., b. d., 1908); Zvonice (P b. d., 1908); Hry s panenkami (PP b. d., 1908; rozšíř. vyd. b. d., 1917); Sníh pod jabloní (PP 1909); Vestálky a kolumbíny (PP 1909); Sonata eroica (P b. d., 1910); Stříbrné město (R 1910); Bílý páv (P 1910); Sluníčko v lesích luhačovických (R b. d., 1911); V chaloupkách perníkových (PP 1911); Umírající perla (P 1911); Večer erotický (BB 1911); Křižáček (D pro ml., b. d., 1911); Západ romantiky (P b. d., 1912); Podvazkový řád (PP 1912); V oblačné říši (PP pro ml., b. d., 1913); U pramenů živé vody (P b. d., 1913); Zákon lásky a práce (R, PP 1913; 1924 upr. vyd. R spolu s knihou Nezabiješ s tit. Dva romány); Vyznavači slunce (P 1913); Jenda (D 1913); Švadlena (D b. d., 1914, i prem.); O lásce, která neumírá (R 1914); Smutný ďábel a jiná próza (PP 1914); V opojení slávy a rozkoše (R 1915); Vězeň skal (P pro ml., b. d., 1915); Baladový rytíř (D pro loutky, b. d., 1916); Drama v orloji, Bessie, krčma u moře a jejich dobrodružství (PP b. d., 1916, pseud. Louis Hněvkovský); Zvon mrtvého (P b. d., 1916, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 102); Obydlí v měsíčném paprsku (PP pro ml., 1916); Lovci rajek (P b. d., 1916); Zajatec hlubin (PP b. d., 1916); Hvězdy nad Prahou (PP b. d., 2. vyd., 1917); Anděl (R 1917); Pohádky hlubin (PP pro ml., 1917); V jařmu lásky (P 1917); Škola princů (P 1918); Zemi věrni (R 1918); Konec Petrovských (P b. d., 1918); Princezna z konopí (R 1918); Rek ze stříbrných bání, Zlato Permonovo, Vánoční mužíček (PP pro ml., 1919); Zlatý nápoj, Princeznička, Teta (PP pro ml., 1919); Věčná báj (PP 1919); Dítě hvězd (R pro ml., 1919); Purpurové zásnuby (R 1919); Holubice v bouři (P 1919); Svatvečer (PP pro ml., b. d., 1919); Kralevic Václav (D pro ml., 1919); Věční studenti (P 1920); Upíři (PP 1920); Přeludy štěstí (R 1920); Excelsior (PP pro ml., 1920); Průlomy (R 1920); Tiché bouře (R 1921); Iljuška (pohádka, 1921); Lupičem z přinucení (D b. d., 1921, pseud. Louis Hněvkovský); Černá krev – ryzí srdce (PP pro ml., 1921); Slepci (D b. d., 1922); Zločiny, pokání a smír (PP 1922); Mikeš Lomidrevo (D pro ml., 1922, s V. Baldessari Plumlovskou); Továrník (D b. d., 1922); Růže a červánky (D 1923); Loupežníci z českých lesů aneb Konec Petrovských (D b. d., 1923, prem. 1923, přeprac. próza Konec Petrovských); Pimprlata (P pro ml., b. d., 1923); Večery rozmarné i rozvážné (BB, DD, PP 1923); Vlast vypravuje… (PP pro ml., 1923); U Betléma české svobody (D b. d., 1923); Duše zvonů (D b. d., 1923; 1924 jako oper. libreto, hudba G. Roob, i prem.); Čínská zeď (D b. d., 1923); Loutková princezna (R 1923; přeprac. vyd. 1925); Tajemný odkaz (R 1923); Zvířátka a Petrovští (D pro ml., 1924, s V. Baldessari Plumlovskou); Dva romány (RR 1924, obs. upr. vyd. R Zákon lásky a práce a knihu Nezabiješ); Světlonoš (D 1924); Kovář (D pro loutky, 1924); O vůdcovství (D pro ml., 1924); Útok moře (R b. d., 1924); O sličné podloudnici (P 1925); Vějíře (PP 1925); Zahradou vzpomínek (PP pro ml., b. d., 1925); Píseň modrých hor (oper. libreto, 1925, i prem., hudba J. Bartovský); Ohni životních zkoušek (PP 1926); Snítka vavřínová (P 1926); Žena mezi loutkami (R 1926); Láska nezabloudí (R 1926); Štěstí Šípkové princezny (pohádka, 1926); Román jednoho a mnohých (R b. d., 1926); Čarovné sny (pohádky, 1927; 1. část reprint. s tit. Zlatoroh, b. d., 1934; 2. část reprint. s tit. Princ a lilie, b. d., 1934); Hrabě z Dorincourtu (P pro ml., 1927); Šachta (PP 1927; obs. též knihu Tajemná světla živých hrobů); Pouť za hvězdou (P pro ml., 1927); Plačící madona (R 1928); Lásky peklo a ráj (PP b. d., 1928); V říši faraonů (P pro ml., b. d., 1928); Pekelnice (R 1929); Pohádky z převržené klenotnice (1930); Kámen mudrců (D pro loutky, b. d., 1930); Bratříčkové (D pro loutky, b. d., 1930); Souboj se smrtí (R 1930); Tatrana (R 1930); Oloupený svět (R 1931); Svatá kokota (R 1931); Kašpárek filmovým hrdinou (D pro ml., b. d., 1931); Prožitý sen aneb Kašpárek

v říši horního krále (D pro ml., b. d., 1932); Právo na štěstí (PP 1932); Třináctý (D 1933, prem. 1931); Čarovný elixír (D pro ml., b. d., 1934); Cesta do ráje (P b. d., 1934); Svět u jejích nožek (R pro ml., 1935); S šotkem permoníkem ve stříbrném podzemí (P pro ml., 1935); Příběh májové noci (P pro ml., 1935); Adam Vir, nesmrtelný milenec (R b. d., 1935); Slavnostní scény (DD a BB 1936); Zrození génia (D pro ml., 1936); Piráti duší (R 1937); Staropražská romance (P 1940); Žena se zářícím tělem (R 1943); Pohádka pražské Královské obory (1943); Sny, kouzla a pohádky (pohádky, 1944); Pavel a Milena (R 1944); Vzpomínky z mého dětství (1946); Dudák Bohanes (pohádka, 1946); U dvanácti měsíčků (pohádky, 1947); Z růže kvítek vykvet nám (P pro ml., 1947); Veliká noc (P pro ml., 1948). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Prorok na křižovatce (1937). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Krystal (1925), Příbramsko (1932–35; 1933–35 s F. R. V. Dražanem); *kalendáře:* Pod praporem sokolským na r. 1911–23, Kmotr Švanda na r. 1943, …1946, Pravý český Všudybyl a Vševěděl na r. 1943, …1946, Český kalendář Strýček Vševěděl na r. 1944, Český kalendář Besedník na r. 1945, Svatováclavský kalendář na r. 1947; *sborníky:* Siesta (1902), Slavnostní list vydaný u příležitosti 2. krajinského sjezdu Krakovce, spolku akademiků západních Čech (1903, s H. Mayerem), Praha (1912, prémie Máje, s F. S. Procházkou a F. Sekaninou), Vzpomínáme Vás… (1913, beletrii, s jinými), Československý Cicerone (1947); *knižnici:* V dámském budoáru (1914–20). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: L. Stroupežnický: Král Třtina (1916); Drahokamy z literárního odkazu B. Němcové (1926, 5 sv.); Perly z díla J. Nerudy (1927, 10 sv., s V. Vitingrem); Výbor z československé poezie mládeži 1, 2 (1934–35, s jinými). ▮

LITERATURA: G. Klika: Q. M. V. (1913). ▮ ● ref. Rusá madona: Ž., Zvon 2, 1901/02, s. 295; A. Novák, Rozhledy 12, 1901/02, s. 594; O. Theer, Srdce 1, 1901/02, s. 218; J. z L. (J. Karásek ze Lvovic), MR 1901/02, sv. 13, s. 393 ●; ● ref. Konec romance: Ž., Zvon 2, 1901/02, s. 547; T. (R. Těsnohlídek), Moderní život 1902, s. 102; A. Pražák, Srdce 2, 1902/03, s. 89 ●; ● ref. Pampelišky: V. Dyk, MR 1902/03, sv. 14, s. 173; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 31, 1902/03, s. 244; R. Hašek, Moderní život 1903, s. 27 ●; V. O.: P. Q. M. V., Rozhledy 13, 1902/03, s. 1014; ● ref. Pochodně: V. Dyk, Přehled 2, 1903/04, s. 172; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 32, 1903/04, s. 215; K. Z. Klíma, Rozhledy 14, 1903/04, s. 1160 ●; J. R. (A. Bačkovský): ref. O zlaté koruně, Lumír 33, 1904/05, s. 484; ER.: ref. Rozčarování, Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 504; -a-: ref. Na osení zlatý pluh, Máj 4, 1905/06, s. 208; F. S. (Sekanina): ref. Mechy rodných střech, Zvon 6, 1905/06, s. 590; ● ref. Modré hory: T. A. (A. Procházka), MR 1907/08, sv. 20, s. 215; O. Theer, Lumír 36, 1907/08, s. 244; K. H. Hilar, Pokroková revue 4, 1907/08, s. 547; F. X. Šalda, Novina 1908, s. 56 → KP 7 (1953) ●; -a-: ref. Tajemná světla živých hrobů, Máj 6, 1907/08, s. 516; ● ref. Zvonice: Ant. M. (Macek), Akademie 12, 1907/08, s. 190; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 15, 1907/08, s. 464; F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 643 ●; ● ref. Rytířové, panoši a krásné pastýřky: S. (F. Sekanina), Zvon 9, 1908/09, s. 190; O. Š. (Šimek), Novina 2, 1908/09, s. 440 ●; ● ref. Hry s panenkami: Tristan (V. Friedl), Zvon 9, 1908/09, s. 364; A. Novák, Přehled 7, 1908/09, s. 827 ●; ● ref. Vestálky a kolumbíny: B. Polan, Pokroková revue 6, 1909/10, s. 390; K. Hikl, Přehled 8, 1909/10, s. 813 ●; A. M. (Macek): ref. Sonata eroica, Akademie 14, 1909/10, s. 431; -ejč- (J. Krejčí): ref. Hry s panenkami a Sonata eroica, Naše doba 17, 1909/10, s. 774 ●; ● ref. Stříbrné město: K. Sezima, Lumír 39, 1910/11, s. 83; V. Martínek, Novina 4, 1910/11, s. 504 ●; K. Sezima: ref. Bílý páv, Lumír 39, 1910/11, s. 376; -ejč- (J. Krejčí): ref. Podvazkový řád, Naše doba 20, 1912/13, s. 787; F. Sekanina: ref. Vyznavači slunce, Zvon 13, 1912/13, s. 553; V. Dyk: Veliký muž (ref. G. Klika: Q. M. V.), Samostatnost 16. 11. 1913; ● ref. O lásce, která neumírá: Ant. Veselý, Čes. revue 7, 1913/14, s. 188; F. V. Vykoukal, Osvěta 1914, s. 787 ●; K. Sezima: ref. V opojení slávy a rozkoše, Lumír 1916, s. 273; W. (R. Weiner): ref. Hvězdy nad Prahou, Venkov 18. 8. 1917; Kaz. (F. S. Procházka): ref. Anděl, Zvon 18, 1917/18, s. 69; J. Hloušek: ref. Kralevic Václav, Úhor 1920, s. 81; V. F. S. (Suk): ref. Dítě hvězd, Úhor 1920, s. 82; J. O. N. (Novotný): ref. Tiché bouře, LidN 20. 7. 1921; -btk- (V. Brtník): ref. Průlomy, Zvon 22, 1921/22, s. 70; V. F. S. (Suk): ref. Excelsior, Střední škola 1922, s. 142; J. K.: ref. Loupežníci z českých lesů…, MSlR 16, 1922/23, s. 121; V. F. S. (Suk): ref. Vlast vypravuje, Střední škola 1924, s. 45; Z. (J. Zubatý): ref. Loutková princezna, NŘ 1924, s. 53; drb. (J. Borecký): ref. Dva romány, Zvon 25, 1924/25, s. 208; -ejč- (J. Krejčí): ref. Černá krev – ryzí srdce (2. vyd.), Naše doba 32, 1924/25, s. 184; V. Brtník: ref. Vějíře, Venkov 7. 1. 1926 + ref. Vyznavači slunce (2. vyd.), Venkov 4. 2. 1926 + ref. Ohni životních zkoušek, Venkov 2. 12. 1926; V. F. S. (Suk): ref. Zahradou vzpomínek, Střední škola 7, 1926/27, s. 96; drb. (J. Borecký): ref. Láska nezabloudí, Zvon 27, 1926/27, s. 265 + ref. Žena mezi loutkami, tamtéž, s. 237; H. (J. Hostáň): ref. Štěstí Šípkové princezny a Čarovné sny, NO 26. 1. 1927; an. (F. S. Procházka): ref. Pouť za hvězdou, Zvon 28, 1927/28, s. 279; drb. (J. Borecký): ref. Plačící madona, Zvon 29, 1928/29, s. 220; V. Brtník: ref. Pekelnice, Venkov 21. 11. 1929 + ref. Tatrana, Venkov 17. 4. 1930; vz. (V. Zelinka): ref. Oloupený svět, Zvon 31, 1930/31, s. 491; ● k padesátinám: J. Hloušek, Úhor 1931, s. 162; V. Hánek, Naše kniha 1931, s. 278; -btk- (V. Brtník), Zvon 32, 1931/32, s. 56 ●; If. (I. J. Fischerová): ref. Třináctý, NO 30. 10. 1931; drb. (J. Borecký): ref. Svatá kokota, Zvon 32, 1931/32, s. 182 + ref. Právo na štěstí, Zvon 33, 1932/33, s. 447; J. Hašek: Q. M. V., zvaný též jinak Ježíš Marjá Vyskočil, RP 26. 9. 1937 → Politické a sociální dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona (1963); drb. (J. Borecký): ref. Piráti duší, Zvon 38, 1937/38, s. 334; Bp (J. Biskup) in Q. M. V.: Vzpomínky z mého dětství (1946) + Q. M. V., Od stříbrných hor 14, 1946/47, s. 19; J. Petrášek: Bás-

ník stříbrných hor, Svoboda 28. 10. 1971; V. Bízek, Q. M. V., Věrný syn rodného kraje, Svoboda 11. 9. 1989; D. Mocná: Z dějin „Červené knihovny", Tvar 1992, č. 50 → Červená knihovna (1996); L. Merhaut in Cesty stylizace (1994); A. Urbanová in Pohlednice ze ztracených krajin 1, Divadelní noviny 2000, č. 9; M. Pilař: Fenoméni úspěchu (srovnání próz P. Šabacha a M. Viewegha s dílem Q. M. V.), Host 2001, č. 9.

lm

Vyšehrad

Působnost od 1911

Pražské nakladatelství beletrie, naučné a náboženské literatury, součást vydavatelských, tiskařských a knihkupeckých podniků spjatých s českým politickým katolicismem.

Nově vytvořená společnost *Československá akciová tiskárna* (dále ČAT) převzala 1911 od Československého grafického spolku Veritas tiskárnu F. Ziegnera v Praze na Starém Městě, kterou spolek zakoupil 1910 z podnětu rezoluce velikonočního sjezdu Čes. strany křesťansko-sociální pro potřeby stranického tisku. Po sjednocení katolických stran 1919 řídili správní radu ČAT vedoucí funkcionáři Českosl. strany lidové. Již 1915 získala tiskárna knihkupeckou koncesi, na jejímž základě otevřela počátkem 1916 vlastní knihkupectví U zlatého klasu. 1919–23 je vedl L. Kuncíř, který z něj vytvořil živé kulturní a diskusní středisko (výstavky knih Dobrého díla, obrazů členů Devětsilu aj.), kontrastující s nevýraznou nakladatelskou produkcí tiskárny. Název U zlatého klasu, převzatý z označení domu ve Spálené ul., kde firma od 1914 sídlila, nesla knihkupectví později i na dalších místech v Praze, od 1929 též v Čes. Budějovicích, kde byla zřízena filiálka ČAT již 1922. Od 1924 provozovala ČAT též nádražní knihkupectví na severní Moravě. Pro postupně rozšiřovanou nakladatelskou činnost, rozvíjenou zprvu na základě tiskařské koncese, užívala tiskárna též neprotokolovaná označení *Nakladatelství Československé akciové tiskárny* (od 1923) a *Universum* (1932–34). 1934 bylo při reorganizaci tiskových podniků lidové strany od provozu tiskárny odděleno vydávání politických periodik, které převzal nově vytvořený Spolek pro podporování a vydávání lidového tisku v ČSR, a došlo k likvidaci neprosperujícího nakladatelství Universum. V říjnu 1934 byla založena samostatná nakladatelská společnost *Vyšehrad* (jednateli se stali funkcionáři ČAT B. Stašek, J. Hatlák a J. Rückl), které převzalo nakladatelskou činnost tiskárny. Ta změnila v červenci 1940 název na *Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky* a souběžně s V. provozovala na tiskařskou koncesi též nakladatelskou činnost, 1945–49 opět pod názvem Universum. Od 1948 působilo nakladatelství V. jako účelové zařízení Českosl. strany lidové v rámci jejích vydavatelských podniků, 1953 změnilo název na *Nakladatelství Lidová demokracie*, 1968 se vrátilo k původnímu názvu. Po 1989 činnost nakladatelství načas ochromily ekonomické potíže stranického deníku Lid. demokracie, s nímž bylo organizačně spjato. 1992 přerušil V. činnost a 1993 byl transformován ve společnost s r. o., zprvu jako dceřiná společnost nakladatelství Scriptum. – Tiskárna sídlila v Praze nejprve na Starém Městě čp. 186, Karlova ul. 8, od listopadu 1914 na Novém Městě čp. 90, Spálená 15 (dnes 17), nakladatelství od 1922 na Starém Městě v ul. Karoliny Světlé 43, od 1925 na Novém Městě čp. 892, Panská 1. 1930 byl celý podnik soustředěn na Nové Město čp. 316 do novostavby paláce stavebního a bytového družstva Charitas (Karlovo nám. 5 a 6) a přilehlé tiskárenské budovy (Václavská 12). Jednotlivé nakladatelské podniky Universum, V. a jím zřízený Katolický literární klub užívaly střídavě obou adres. Knihkupectví působilo od 1916 v sídlech tiskárny (v paláci Charitas byla k němu připojena galerie Síň umění), v Praze později též na Starém Městě čp. 903, Na Příkopě 23, v Čes. Budějovicích čp. 652 (později 965), Lannova tř.

Ředitelem ČAT byl R. Březina, pak do 1933 S. Beneš, její ediční činnost, zprvu soustředěnou zejména na lidovou beletrii a populární náboženskou literaturu, však formovala správní rada. Teprve program samostatně řízeného nakladatelství V. (jeho název odkazoval k tradicím katolických kulturních aktivit vyšehradské kapituly ve 2. polovině 19. století), formulovaný v provolání Katolické veřejnosti české! z května 1936 (iniciátorem byl poslanec, předseda Českosl. strany lidové a předseda nakladatelské komise ČAT B. Stašek), zahrnoval kromě vydávání hodnotných knih pro všechny vrstvy i založení vydavatelské základny pro katolickou intelektuální obec a badatelského střediska katolických tradic v české kultuře. Úzké sepětí podniku se stranickou i církevní hierarchií však bránilo vytvoření dlouhodobéj-

ší ediční koncepce (neúspěšně se o ni pokusil za svého krátkého působení v nakladatelství od podzimu 1934 L. Kuncíř) a až do konce 30. let odrazovalo od V. výrazné tvůrčí osobnosti českého katolicismu. Od 1936 byl správcem V. F. Jirásek, redaktorem byl do 1947 s přestávkou válečné internace A. Skoumal. Teprve od 1939 postupně soustřeďoval V. i tvorbu autorů programově vyhraněných katolických uměleckých sdružení, zprvu zejména ve volných řadách Knihy Řádu a Edice Družiny literární a umělecké. 1943–45 rovněž převzal a s označením Edice Iskra vydal tři tituly stejnojmenného slezského nakladatelství, jehož činnost byla za války přerušena. Po 2. světové válce formoval ediční program (od září 1945 nejprve jako ředitel nakladatelství Universum, od 1947 do listopadu 1948 též V.) s důrazem na společenskovědní zahraniční katolickou tvorbu B. Fučík; 1949 se ředitelem nakladatelství stal opět L. Kuncíř a V. převzal rozpracované tituly i sklady jeho likvidované firmy. 1951–52 byli minulí i současní vedoucí pracovníci a redaktoři Vyšehradu B. Fučík, L. Jehlička, F. Jirásek, L. Kuncíř, V. Šnajdr, R. Voříšek a K. Zítko i jeho význační spolupracovníci Z. Kalista, J. Knap, J. Kostohryz, F. Křelina, J. Myslivec, V. Renč aj. zatčeni a odsouzeni v politických procesech k mnohaletým trestům. 1953 byla produkce přechodně drasticky omezena převážně na politickou literaturu pro potřeby Českosl. strany lidové. Jen pozvolna rozšiřovaný program beletrie a společenskovědní literatury až po 1968 navázal (i názvy knižnic) na koncepci 30. a 40. let, jeho realizace však v 70. letech pod politickým tlakem podléhala četným kompromisům. – První nevýrazné beletristické knižnice ČAT, spjaté často s jejími periodiky (*Světové obzory,* 1916–17, 13 sv.; *Knihovna Lidu*, 1919–21, 5 sv.; *Romány Lidových listů,* 1922, 2 sv.), sdružovaly po hodnotném rozběhu za války (J. Š. Baar, A. de Vigny, antologie německé poezie) převážně nenáročnou původní četbu (V. Javořická, J. Novák, J. Smrček aj.) doplněnou překlady; obdobná produkce vycházela i mimo ediční řady. Ve stejném duchu pokračovaly rovněž knižnice *Rodina* (1929–33, 11 sv., red. mj. H. Havránek), *Vyšehrad* (1934–35, 5 sv.) a *Rozmach dobré knihy* (1937–40, 18 sv., red. J. Papica), v nichž publikovali H. Havránek, V. Javořická, B. Kuzník, J. Pokorný (i pseud. P. Dvořáková), J. Sahula a K. Slezák, s chodskou tematikou i J. F. Hruška; z cizích H. H. Jackson, Z. Kossak-Szczucka, F. Mauriac aj. Knižnice dramatické tvorby *Dobré divadlo* (řada 1, 1924–33, 9 sv.; řada 3, 1926–33, 2 sv., red. J. Sajíc), rozvržená do tří řad her lidových, náročných a náboženských „pro potřebu družinskou“, otevřela jen řadu první (převážně reediční) a třetí. Pevný okruh čtenářů odběratelů se nakladatelství pokusilo soustředit kolem členské knižnice *Katolický literární klub* (též *Knihy Katolického literárního klubu,* 1937–49, 65 sv. a 5 vánočních tisků), která měla přinášet výběr titulů pro vyspělejší čtenáře. Zprvu v ní převažovaly překlady beletrizovaných životopisů, politických esejů a přírodovědných pojednání z náboženského hlediska a též historické práce J. Pekaře. Později převládla soudobá beletrie. Původní prózu tu publikovali J. Čep (Tvář pod pavučinou aj.), K. Schulz (Kámen a bolest), J. Durych (Služebníci neužiteční, souběžně s Melantrichem), I. R. Malá, B. Mrštíková, F. Skácelík, po 1945 pak F. Bíbus, L. Hořká, Z. Kalista, F. Křelina. Na překladech světové prózy (G. von Le Fort, F. Mauriac, S. Undsetová, E. Waugh, F. Werfel aj.) se podíleli mj. B. Durych, J. Fučíková, J. Kárnet, V. Renč, N. Tučková, J. Urbánková a J. Zaorálek. Reedice titulů Katolického literárního klubu převažovaly v prozaické knižnici *Kytka dobrých knih* (1941–48, 19 sv., zprvu red. J. Kostohryz), v níž dále publikovali mj. D. Pecka, J. Severin, B. Svatoš, N. Svobodová. Na regionalistickou tvorbu se zaměřila knižnice *Z domova a světa* (1940–42, 7 sv., red. A. Skoumal a B. Slavík), v níž vyšly mj. výbory z V. Kosmáka, paměti F. Dědiny, Mohyla J. Demla, výbor z hanácké literatury Krásná a milostivá. Převážně soubory korespondence (Z. Braunerová a J. Zeyer, J. Goll, J. Pekař) soustředila knižnice *České letopisy* (1941–47, 4 sv., red. J. Hobzek a R. Holinka). Edice středověkých literárních památek přinesla *Národní knihovna* (1942–47, 3 sv., red. postupně J. Durych a R. Holinka, J. Vilikovský, R. Holinka), navazující na stejnojmennou knižnici L. Kuncíře. Knižnice *Vavřín* (1942–47, 2 sv., sv. 1 red. J. Čep) přinesla jen prózy G. von Le Forta a S. Zedníčka. Poválečná *Epika* (1947–48, 16 sv., sv. 15 nevyšel) navázala jako „nová řada“ na stejnojmennou knižnici nakladatelství Melantrich, postrádala však její konzistentní program. V překladech soudobé světové prózy až na výjimky (G. Greene: Moc a sláva, dále G. Bernanos, M. Baring, K. O'Brien) soustře-

ďovala opět reedice titulů Katolického literárního klubu; pod hlavičkou Spisy J. Čepa (4 sv.) zde vyšel nový soubor jeho próz a též nová vydání prací F. Křeliny. Rovněž v knižnici *Verše* (1947–49, 11 sv., sv. 10 nevyšel, red. B. Fučík a D. Šajtar) po nových sbírkách J. Dokulila, K. Doskočila a I. Slavíka následovaly s výjimkou posledního svazku (V. Vokolek) reedice a překlady (A. Mickiewicz a F. I. Tjutčev). Po reorganizaci nakladatelské sítě 1949 zformovalo nakladatelství ediční program do čtyř beletristických knižnic respektujících oktrojovaný ediční profil. Základní díla národního kulturního dědictví od J. A. Komenského po K. Schulze s těžištěm v realistické próze 19. století přinášela knižnice *Živý odkaz domova* (1950–53, 24 sv., red. V. Šnajdr, od 1952, sv. 12 M. Drahota), v níž se na přípravě nových vydání děl českých klasiků podíleli přední editoři E. Frynta ml., M. Hýsek, J. Š. Kvapil, J. Polák, A. Škarka, A. Vyskočil aj. Obdobná knižnice světové klasiky *Živý odkaz světa* (1950–53, 33 sv., red. A. Skoumal) zařadila vedle převažujících reedic ruské a polské tvorby mj. nové překlady Božské komedie Danta Alighieriho (O. F. Babler), sonetů W. Shakespeara (J. Vladislav), próz K. Mansfieldové (A. Skoumal, H. Skoumalová), A. Stiftera (J. Fučíková), W. M. Thackeraye (B. Hodek). Rozvinutí souběžných knižnic soudobých autorů, které redigoval J. Závada, blokoval nedostatek děl splňujících dobová ideologická kritéria. Kromě reedic, které tvořily značnou část programu obou knižnic, přinesla řada *Nové slovo domova* (1952–53, 4 sv.) jen prózy V. Mixy a M. Bureše, řada *Nové slovo světa* (1951–53, 11 sv.) prózy A. N. Novikova, A. Seghersové, Th. de Vries aj. – Výrazný podíl produkce tvořila literatura pro děti a mládež. Z plzeňského nakladatelství Karel Beníško převzala ČAT 4. svazkem knižnici *Raná setba* (1924–42, sv. 4–54, red. J. F. Hruška, od 1928, sv. 25 V. Bitnar, od 1930, sv. 34 J. Hrubý, od 1940, sv. 51 J. Janouch). Zprvu převažovala původní tvorba (J. Š. Baar, L. Grossmannová Brodská, H. Havránek, J. F. Hruška, J. Chudáček, E. Krásnohorská, V. Mejstřík, J. Průcha, A. Řeháková, F. Skácelík, J. Valoušek, F. M. Vlček, J. Vřesnický, K. J. Zákoucký aj.) a výbory ze španělské a jihoslovanské tvorby (O. F. Babler), J. Hrubý zařadil překlady J. Svenssona a F. J. Finna. Současná původní tvorba (J. Alda, V. Deyl, B. Fučík pod pseud. Václav Horák, J. Heyduk, O. Hlaváček, K. Hroch, J. Janouch, M. Kalinová, I. R. Malá, J. Pilař, J. Pokorný pod pseud. Pavla Dvořáková, V. Renč, J. Severin, F. Skácelík, Č. Sovák, B. Svobodová) výrazně převládala v navazujících knižnicích *Dětské knihy Vyšehradu* (1943–49, 20 nečísl. sv., red. J. Janouch, od 1946 E. Frynta st.) a *Knihy Vyšehradu pro mládež* (1943–44, 3 nečísl. sv., red. E. Frynta st.). Překladová knižnice *Rozmach dětské knihy* (1938–39, 4 sv.) přinesla zejména prózy A. A. Milneho o medvídkovi Pú v překladu H. Skoumalové. – První významnější naučná knižnice *Populárně-vzdělávací knihovna* (sv. 1 jako *Vševěd*, 1924–29, 20 sv., red. A. Fuchs) soustředila převážně původní příspěvky často od samotného redaktora k problematice vědy, víry a etiky. Na knižnici filozofické, politické a historické literatury z náboženského hlediska *Myšlenky a život* (V. 1935–37, 4 sv., red. S. M. Braito a R. Dacík) navázala *Podlahova knihovna naučných spisů* (1939–48, 6 sv., od 1941, sv. 4 red. J. Vašica) s původními díly z obecných i náboženských dějin (B. Chudoba aj.). Úspěch knižnice Svazky úvah a studií (nakladatelství Václav Petr) inspiroval sbírku drobných brožur *Pro život* (1940–41, 31 sv., red. J. Kostohryz a J. Rey, od 1940, sv. 12 J. Rey a R. Vořišek), která soustředila příspěvky spolupracovníků nakladatelství k společenskovědním problémům. Literární tematikou se zabývali V. Bitnar (O podstatě českého literárního baroku), J. Červinka (O nejmladší generaci básnické), L. Kratochvíl (Březinovo vychovatelské poselství), M. Míčko (Výtvarné dědictví Rukopisů), F. Pujman (Prvky divadelní hry), V. Renč (Julius Zeyer), B. Slavík (Lidová literatura) a O. Srbová (Rozhlas a slovesnost). Sbírku průvodců po českých výtvarných památkách *Poklady národního umění* (1940–49, 92 sv., sv. 87 nevyšel, red. A. Birnbaumová, 1942–45 s názvem *Poklady umění v Čechách a na Moravě*) pořádalo ve V. Sdružení přátel baroka pro studium barokního a církevního umění v Umělecké besedě, později s výtvarným odborem Umělecké besedy. Vedle prací redaktorky obsáhla zejména díla J. Čarka, V. Denksteina, A. Matějčka, E. Pocheho. Po 1945 se nakladatelství Universum v promyšleném souboru knižnic soustředilo převážně na vědeckou, naučnou a teologickou literaturu, V. na beletrii. Tematické rozdělení však nebylo striktní a produkce obou nakladatelství se prolínala. Vyhraněné příspěvky k aktuálním politickým, ekonomickým

i světonázorovým otázkám přinášela „škola politické výchovy“ *Nové dílo* (1945–48, 26 sv., sv. 24 nevyšel, red. J. Pecháček a C. Mařan, od 1948, sv. 25 C. Mařan; autoři mj. A. Fuchs, B. Chudoba, M. Skácel). Rychlou orientaci v literatuře o jednotlivých vědních disciplínách s důrazem na humanitní obory měla přinést dvanáctisvazková knižnice *Úvod do studia* (1946–47, 4 sv., red. B. Chudoba), z níž však vyšel jen zlomek. Obecné otázky vztahu církve a společnosti a křesťanského humanismu řešila knižnice překladů *Člověk a společnost* (1946–47, 2 sv., red. I. Ducháček a B. Chudoba). Knižnice *Dokumenty* (1946–48, 5 sv.) soustředila překlady aktuální válečné literatury faktu, v knižnici *Orientace* (1947–49, 7 sv., red. A. Vyskočil) vyšel kromě převážně přeložené klasické i současné politické a filozofické literatury (P. I. Čaadajev, C. Dawson, E. Hello, G. K. Chesterton, M. Picard, D. L. Sayersová) i Úvod do estetiky ruského verše od J. Závady. Vlastivědná knižnice *Horizont* (1947, 1 sv., red. A. Birnbaumová) přinesla jen monografii J. Čarka Románská Praha. Trvalou součástí produkce byly katechetické a homiletické spisy, zejména v knižnicích *Živé slovo* (1924–35, nová řada 1939) a *Slovo a duch* (1940), i modlitby, zpěvníky a populární náboženská díla. – Po Sebraných spisech islandského jezuity J. Svenssona (1934–37, 12 sv., částečně in knižnice Raná setba) a po monografii o něm (J. Hrubý: Nonni, skald z půlnoční výspy) následovaly až ve 40. letech vesměs nedokončené soubory Spisy A. Langa (1946–48, 3 nečísl. sv.), Spisy J. Čepa (1947–48, 4 sv., in knižnice Epika), Dílo J. Demla (1948, 1 sv., red. T. Vodička), Sebrané spisy F. B. Vaňka (1948, 1 sv.), Sebrané spisy J. Š. Baara (1949–50, jen 3 sv.) a spisy maďarského biskupa T. Tótha (1948, 1 sv.). Z Kuncířova likvidovaného nakladatelství převzal V. Dílo bratří Mrštíků (1949–50, sv. 4–6) a Dílo F. L. Čelakovského (1949–50, sv. 2, 3, red. K. Dvořák). Vyšly zde též reedice některých svazků Spisů K. V. Raise (1949–53, 7 sv., pův. Čes. grafická Unie). Mimo edice v hojnějším počtu vycházely práce J. F. Hrušky, V. Javořické, I. R. Malé, A. Theina. – Prvním literárním časopisem v rozsáhlé produkci periodik byl měsíčník Týn (1917–1920/21, roč. 1–4). Pokus o nakladatelský propagační časopis programově zaměřený proti modernímu umění Fórum (1931, odp. red. V. J. M. Augusta) zanikl již 1. číslem. Navazující „časopis pro šíření dobré četby“ Vyšehrad (1936, 1939–41, odp. red. A. Skoumal) vycházel zprvu jen příležitostně (roč. 1, jen č. 1, vánoce 1936; roč. 2, jen č. 1, červen 1939), udávanou periodicitu 4 čísel ročně naplnil pouze ve 3. roč. (od května do prosince 1940) a pak č. 1, 4. roč. zanikl (únor 1941). O programu nakladatelství i o jednotlivých knihách psali B. Benetka, J. Červinka, J. Deml, K. Doskočil, J. Durych, B. Fučík, F. Halas, M. Hudec, B. Chudoba, J. Kostohryz, J. Krlín, I. R. Malá, F. Skácelík, B. Slavík, Z. Šmíd, B. Štorm, O. A. Tichý, K. Vach, T. Vodička. Širší kulturněpolitický záběr měl časopis Tak (1937–38, roč. 1–2). Počátkem 40. let převzal Vyšehrad vydávání měsíčníku Řád (1940–44, roč. 6–10), při němž vyšlo i několik publikací. Po 2. světové válce vycházel List pro křesťanskou kulturu Vyšehrad (1945/46–1948, roč. 1–4), nejprve jako týdeník, pak čtrnáctideník. 1945/46 (roč. 1) jej řídil a za redakci odpovídal A. Skoumal, 1947 (roč. 2) řídil red. kruh J. Čep, B. Fučík, E. Frynta st., A. Skoumal, I. Slavík, A. Vyskočil, za red. odpovídal F. Jirásek, 1948 (roč. 3–4 do č. 6) A. Vyskočil s red. kruhem. 1921 ČAT převzala a 1921/22–1934/35 (roč. 3–16) vydávala měsíčník Dětský svět. S výraznou katolickou a mravoučnou tendencí jej řídili postupně A. Rozsypalová, J. Chudáček, J. Řehoř, J. Seidenglanz, V. Šlais. Beletrií přispěli mj. K. Hroch (pseud. K. Doubravský), J. F. Hruška, J. Chudáček, A. Thein, zejména ze slovanských literatur překládal O. F. Babler. Pokus o modernizaci se změnou redakce a periodicity v posledním ročníku (jako čtrnáctideník jej řídil A. Skoumal nejprve s N. Svobodovou a V. Šlaisem, pak s red. radou ve složení O. F. Babler, E. Frynta st., J. Janouch, F. Springer) se neprosadil. Vystřídal jej týdeník Dětská neděle (1935/36–1942/43, roč. 1–8), který v obdobném duchu se snahou o vyšší literární úroveň a s větším podílem překladů (opět zejména O. F. Babler) redigovali postupně R. Schikora, J. Papica a R. Voříšek. – Zprvu nepřitažlivou grafickou podobu většiny publikací a banální ilustrace (H. Patočka, K. Rélink aj.) od 2. poloviny 30. let postupně zlepšovala účast výtvarných spolupracovníků programových katolických knižnic (M. Florian, A. Hrabal, F. Kobliha, A. Lískovec, O. Stritzko, B. Štorm, V. Vokolek aj.). Ve 40. letech ilustrovali knihy V. zejména R. Lander, K. Lhoták, K. Svolinský a J. Trnka, v 50. letech se na nákladných individuálních výtvarných řešeních jednotlivých svazků

knižnic Živý odkaz domova a Živý odkaz světa podíleli mj. přední grafici V. Boštík, P. Dillinger, A. Diviš, F. Hudeček, L. Jiřincová, V. Kubašta, V. Mašek, K. Müller, J. Šindler, F. Tichý, K. Vodák a S. Vodáková.

KNIŽNICE (zahájené do konce 1952). *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Světové obzory (1916–17); Knihovna Lidu (1919–21); Romány Lidových listů (1922); Dobré divadlo (1924–33); Raná setba (1924–42); Rodina (1929–33); Vyšehrad (1934–35); Rozmach dobré knihy (1937–40); Katolický literární klub (1937–49); Rozmach dětské knihy (1938–39); Pro život (1940–41); Z domova a světa (1940–42); Poklady národního umění (1940–49); České letopisy (1941–47); Kytka dobrých knih (1941–48); Národní knihovna (1942–47); Vavřín (1942–47); Knihy Vyšehradu pro mládež (1943–44); Dětské knihy Vyšehradu (1943–49); Horizont (1947); Epika (1947–48); Verše (1947–49); Orientace (1947–49); Živý odkaz domova (1950–53); Živý odkaz světa (1950–53); Nové slovo světa (1951–53); Nové slovo domova (1952–53). – *Ostatní:* Zlatá zrna (1915); Zemědělec (1916–17); Živé slovo (1924–35, nová řada 1939); Vševěd (1924), pokr. Populárně-vzdělávací knihovna (1924–29); Světla víry (1935); Myšlenky a život (1935–37); Hovory dneška (1937–38); Podlahova knihovna naučných spisů (1939–48); Slovo a duch (1940); Ver sacrum (1941); Nové dílo (1945–48); Jirsík (Čes. Budějovice 1946); Člověk a společnost (1946–47); Úvod do studia (1946–47); Dokumenty (1946–48); Příroda velké divadlo (1946–49); Kosmos (1948–49); Politická knihovna ČSL (1950–71); Listy víry (1951–52). ■ SOUBORNÁ VYDÁNÍ. *Čeští autoři:* J. Š. Baar, F. L. Čelakovský, J. Čep, J. Deml, A. Lang, A. a V. Mrštíkové, K. V. Rais (reed.), F. B. Vaněk. – *Cizí autoři:* J. Svensson, T. Tóth. ■ Z DALŠÍ PRODUKCE (do 1952). *Původní práce:* J. Hronek: Katolická literatura česká přítomné doby (1924); L. Grossmannová Brodská: V boji s osudem (b. d., 1925); Antologie středověké poezie svatováclavské (1929, ed. V. Bitnar); J. K. Vyskočil: Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry (1932, ed.) + Blahoslavená Anežka Česká (1933) + Arnošt z Pardubic a jeho doba (1947); J. Vašica: České literární baroko (1938); F. Lazecký: Studna v selském dvoře (1939); B. Štorm: Úvod do heraldiky (1940); J. Karník: Dooráno (1940) + Eduard Albert (1941, podp. J. Svítil-Karník); K. Schulz: Peníz z noclehárny (1940) + Princezna z kapradí (b. d., 1940) + Prsten královnin (1941); V. Renč: Trojzpěvy (1940) + Marnotratný syn (1942) + Barbora Celská (1944) + Císařův mim (1944) + Černý milenec (1947); sb. Jihočech Emil Hácha (1942); L. Hořká: Doma (1943); V. Deyl: Příběhy z Medové stráně (1943) + Do čtyř úhlů světa (1946); D. Pecka: Umění stárnouti za školou (1943) + Neviditelný prsten (1946) + Umění žíti (1947) + Moderní člověk a křesťanství (1948); J. Šulc: Dům pod horami (1945); B. Chudoba: Jindy a nyní (1946); J. Kostohryz: Ať zkamení (1946); sb. Mandatář národa (k 75. narozeninám J. Šrámka, 1946); J. O. Martinovský: Základy nauky o hmotě a životě 1 (1946); J. Rey: Jak se dívat na tanec (1947); J. Zahradníček: La Saletta (1947); A. Musil: Pán Amry (1948); J. Vilikovský: Písemnictví českého středověku (1948); České legendy (1950, ed. J. Horák); B. Mrštíková: Vzpomínky 1, 2 (1950). – *Překlady:* P. Bourget: Etapa (1923); S. Undset: Kristina Vavřincová 3. Kříž 1, 2 (1935, 1936, převzato od L. Kuncíře) + Olav Audunssön v Hestvikenu 1–4 (1935–36) + Ida Alžběta (1937); Z. Kossak-Szczucka: O Kristovu korunu 1, 2 (1937); Th. Haecker: Co je člověk? (1940); Helmolda, kněze buzovského, Slovanská kronika (1947); L. Estang: Cesta k svobodě (1948); Augustinus Aurelius: O Boží obci knih 22, 1, 2 (1950). ■ PERIODIKA: Týn (1917–21); Lid (i s tit. Pražský večerník, 1919–34); Dětský svět (1921–35; s příl. Malý zpravodaj Dětského světa, 1930–34); Lid. listy (1922–45), i Polední Lid. listy (1934–40), i Pondělní Lid. listy (1934–40); Šťastná rodina (1923–31), pokr. Svět (1932–33); Českosl. žena (1925–35); Neděle (1925–40); Obnova (1926–29); 3. generace (1930–40); Fórum (1931); Dětská neděle (1935–43); Vyšehrad (nakl. věstník, 1936–41); Katol. žena (1936–42); Tak (1937–38); Řád (1940–44); Vyšehrad (1945–48). ■ ALMANACHY, KALENDÁŘE: Naše první ročenka na rok 1915; Třebízský (1917–32); Beseda (1918–25); Českosl. žena, pokr. Katol. žena (1922–46); Kalendář katol. duchovenstva (1923–47); Vzkříšení (1924–32); Neděle (1926–47); Malý kalendář pro mládež (1928–42); Katol. almanach (1934); Ročenka týdeníku Neděle (1934); Ročenka pro liturgické umění (1941); Domov (1946); Náš rok (1946–48); Venkovan (1946–48); Lidový kalendář (1949–52). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih, jež vydalo Nakladatelství ČAT (1925); Seznam knih vydaných nákladem a v komisi nakladatelství V. (1935) + Dodatek 1 (1936); Seznam knih 1941 (1941); J. Dvořák in sb. 70 let nakladatelství V. 1934–2004 (2004, s. 87). ■ LITERATURA: sb. 70 let nakladatelství V. 1934–2004 (2004; přisp. J. Daněk, J. Forbelský, L. Jehlička, J. Med, P. Novák, P. Pokorný, L. Soldán, M. Trávníček, J. Vrbenský). ■ Katolické veřejnosti československé! (prohlášení o založení nakl. družstva), Lid. listy 20. 5. 1934; an.: K novému rozkvětu našeho předního hospodářského podniku, J. Šolle: Moje vzpomínky na ČAT, J. Fikejzl: Proč a jak vznikla ČAT, J. Macek: Vznik a vývoj filiálky ČAT v Čes. Budějovicích, vše Lid. listy 14. 9. 1934; L. Kuncíř: V., vydavatelství a nakladatelství dobrých knih, s. s r. o., vstupuje v život, tamtéž 28. 10. 1934; an.: Čtvrt století práce a snažení ČAT, Věstník Svazu akcionářů ČAT v Praze 1936, č. 1–3; an.: Jak se činí naše nakladatelství V. (rozhovor s B. Staškem), Lid. listy 4. 10. 1936; V. Bitnar: Vyšehradská kapitula a katolický tisk 4, tamtéž 25. 10. 1936; M. K.: Kulturní a literární ruch v nakladatelství V., tamtéž 4. 6. 1939; krt: Svazky a svazky (soudní pře V. Petra s nakl. V.), LidN 11. 10. 1940; an.: Nekalá soutěž v nakladatelském podnikání, Nár. po-

litika (Polední) 20. 11. a 7. 12. 1940; P. Miňovský: Dohrát hru poctivě až do konce, LD 23. 4. 1968 → A. Kratochvil: Žaluji 3 (b. d., 1990, s. 202); Obnovit tradici nakladatelství V. (prohlášení), LD 16. 5. 1968; J. David: Jubileum V., LD 1. 11. 1969; L. Kuncíř in Život pro knihu (Purley 1985, s. 143 a 162); V. Kudlásková-Opatrná: V., Čtenář 1989, příl. č. 12, s. 45; V. Hesounová: Šedesát let V., Tvar 1994, č. 20; V. Binar, M. Trávníček in B. Fučík: Setkávání a míjení (1995, s. 405); V. Javořická in Můj život 4 (2000, s. 213).

az

Vyšehrad (časopis) viz in **Vyšehrad**

Vzývání Panny Marie viz in **Lyrika středověká** (Dodatky, 4. díl)

Jan **Wagner**

* 29. 2. 1856 *Ráb* u Pardubic
† 8. 6. 1905 *Praha*

Autor cestopisných knih a povídek, překladatel především z ruštiny, též z bulharštiny, francouzštiny a dalších jazyků; publicista.

V Praze absolvoval filoz. fakultu, pravděpodobně koncem 70. let odešel do Bulharska, které po osvobození od turecké nadvlády mělo nedostatek vzdělanců (byl mj. autorem Úplné mapy rusko-tureckého bojiště v Evropě i v Asii s okolními zeměmi), záhy též sestavil a vydal první českou, dlouho užívanou mluvnici bulharštiny, kterou v rozšířeném vydání obohatil o vlastní výběr četby využívající i folklorní texty, hlavně písně (též je sbíral). V Bulharsku od 1880 učil zeměpis a dějiny na gymnáziu v Plovdivu, poté cestoval po Rusku a Americe, kde pracoval v redakci chicagské Svornosti a krátce redigoval newyorský list Dělník americký. Do Čech se vrátil 1885 a v Rychnově n. Kněžnou redigoval časopis Posel z podhoří, byl členem Spolku čes. žurnalistů. Poté se přestěhoval do Vršovic a v Praze se živil jako korektor, překladatel a žurnalista, krátce řídil knižnici Matice lidu a působil též v redakci Nár. politiky.

Své zkušenosti a poznatky z cest po Evropě (především po Bulharsku a Rusku), Asii i Americe popsal W. v řadě fejetonů v Nár. listech aj., později je s drobnými úpravami vydal knižně. Všímal si v nich zeměpisných podmínek, sociálních poměrů, národnostního složení (pozornost věnoval hlavně krajanům) i kultury, tisku a literatury. Na cizích zemích ho přitahovaly odlišnosti a zvláštnosti, svoji zálibu v bizarnostech projevil v knize o Rusku *Ze světa podivínů.* Značnou část jeho literární aktivity zaplnily překlady, jež publikoval současně se svými fejetony a jež začal převody z bulharštiny (V. Drumev, lidová slovesnost), hlavní pozornost však věnoval literaturám ruské a francouzské. V souvislosti se svou cestovatelskou vášní měl v oblibě zvláště cestopisné knihy, v nichž autoři popisovali život v exotické zemi, své objevné cesty do málo známých či dosud nepopsaných končin nebo zachytili některé významné události, jichž byli v cizině svědky (např. hnutí boxerů v Číně zaznamenané V. V. Korsakovem). Zájem o historii cizích zemí a o sociální problematiku vedl W. i při výběru cizí beletrie; často překládal díla předvádějící osudy vyděděnců, životních ztroskotanců ubíjených dravostí a ztrátou morálky mocných, někdy aktivně projevujících odpor nebo se naopak poměrům přizpůsobujících (G. P. Danilevskij, F. M. Dostojevskij, M. Gorkij, Mark Twain, D. L. Mordovcev, V. I. Němirovič-Dančenko aj.), i díla sledující poměry v ruských věznicích nebo ve vyhnanství (I. P. Juvačev, G. Kennan, S. A. Stretenskij aj.). Širokým vrstvám byly určeny prózy s romantickými a dobrodružnými náměty (J. Verne, W. Scott) a humoristické cestopisy (N. A. Lejkin). Dobová kritika občas vytýkala jeho překladům naturalistickou drsnost a malou citlivost pro osobitost originálu, zvláště pro etnografické detaily v převodech cestopisů, i věcné chyby.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. (též Ant. a Antonín) Koudelka, A. (též Alb., Albín) Straka, Jos. (i Josef) Rychnovský, J. (i Josef) Sluka, Th. (i Theodor) Lehký, V. (i Václ. a Václav) Kudrna; JW, J. W., T. L. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. politika; Čes. granáty; Čes. myslivec; Dělník americký (New York, 1885 překl. É. Zola: Germinal); Divadelní listy (1881–84); Duch Času (Chicago); Hlas národa (1887–91); Izvestija (Petrohrad); Jitřenka (Polička 1884); Koleda (1877–78, překl. bulharských lidových písní); Květy (1885–89, 1905); Květy americké (Omaha); Lid. noviny (1894, překl. G. P. Danilevskij: Ruský robinzon); Lit. obzor (1882); Nár. listy (1883–04; FF, překl.: mj. 1898 V. P. Meščerskij: Nihilisté, 1902 M. Basanin: Zápisky emigranta v Jižní Americe, 1903 V. J. Kryžanovskaja: Železný kancléř starého Egypta); Nár. politika (1888); Naší mládeži (od 1875); Niva (1894); Pokrok (1881);

Pokrok Západu (Omaha); Posel z podhoří (Rychnov n. Kn. 1886–87); Pražská lid. revue (1905); Ruch (1883, překl. M. J. Saltykov-Ščedrin: V cizině); Slavia; Slovanský obzor (Pardubice); Studentské listy (1881–83); Světozor (1884); Svornost (Chicago); Večerní noviny (1893); Zábavné listy (1879). ▮ KNIŽNĚ. *Cestopisné črty a povídky:* Čeští osadníci v Severní Americe (1887); Na evropském Východě. Črty z cest po Bulharsku, Turecku, Řecku, Německu a Rusi (b. d., 1889); Za Atlantským oceánem. Obrázky z cest po Severní Americe (1890); Vzpomínky z Bulharska a jiné črty (1897); Zámořské klepy (1899); Král Dolar a jeho ctitelé (1900); Ze světa podivínů (1901); Bulharsko v plenkách (1903, pseud. Theodor Lehký). – *Překlady:* V. Drumev: Nešťastná rodina (b. d., 1883); G. P. Danilevskij: Z rodinných pamětí (b. d., 1883) + Mirovič (1886) + Uprchlíci na Nové Rusi (1887); A. D. Michajlov (A. K. Šeller): Nad propastí (b. d., 1884); Zpěvy thráckých Bulharů (b. d., 1886); J. Schjörring: Dcera moře (1887); A. N. Ostrovskij, N. J. Solovjev: Divoška (1888); V. I. Němirovič-Dančenko: Kupředu! (1888) + Po stopách Maurů (1904); A. F. Hector: Její úhlavní nepřítel (1889, pseud. Josef Sluka); V. Lie: Přízrak (1889); V. G. Korolenko: Sibiřské povídky (1890); D. L. Mordovcev: Historické povídky 1, 2 (1890) + Sahajdačný (1892) + Na Ararat (1892) + Socialista minulého století (1892, pseud. Albín Straka) + Juras, hetman kozáků ukrajinských (1893) + Morová rána (1894) + Car a hetman (1899) + Pod pyramidami. Povídky starých Egypťanů (1903, pseud. Albín Straka); S. A. Stretenskij: V dolech sibiřských (1891, pseud. Albín Straka); G. Kennan: Ruské politické vězení (1892, pseud. Albín Straka) + Život ruských nihilistů ve vězení (1893, pseud. Albín Straka); D. N. Mamin-Sibirjak: Tuláci (1893); Ruské fantastické povídky a kavkazské legendy (1893); N. N. Karazin: Dvounohý vlk (b. d., 1895); J. Wieniawski: Dvě povídky (1895, pseud. Albín Straka); J. Verne: Ocelové město (b. d., 1895) + Plující ostrov (b. d., 1895) + Tajůplný ostrov (b. d., 1896, pseud. Ant. Koudelka) + Do středu země (b. d., 1896) + Vynález zkázy (b. d., 1896, pseud. Albín Straka); W. Scott: Bludný rytíř (b. d., 1897); M. M. O. Fère, D. Saint-Yves: Baron Trenck (b. d., 1897, pseud. Ant. Koudelka); F. Marryat: Příšerná loď (b. d., 1897); G. Ohnet: Pařížský král (1899); Z tajemného světa (1899, pseud. Albín Straka); F. M. Dostojevskij: Běsové (b. d., 1900); E. Lepelletier: Syn Napoleonův 1, 2 (1900, pseud. Antonín Koudelka); N. A. Lejkin: Naši v cizině (1900) + Na návštěvě u Turků (b. d., 1902, pseud. Albín Straka); V. V. Korsakov: Pekinské události. Osobní vzpomínky z obléhání vyslanectev v Pekině (1901, pseud. Ant. Koudelka) + Pět let v Pekině (b. d., 1902, pseud. Václav Kudrna); P. N. Krasnov: Kozáci v Habeši (1901) + Z potulek po Mandžursku (b. d., 1904, pseud. Albín Straka) + Na Dalekém východě (b. d., 1905); I. P. Juvačev: Osm let na Sachalině 1, 2 (1902); S. Lomnickij-Redžep: Neznámá země. Obrázky a črty ze života Peršanů (1902, pseud. Alb. Straka); Mark Twain: Panna Orleánská (1902); V. V. Veresajev: Zápisky praktického lékaře (1902, pseud. Václav Kudrna); M. Gorkij: Foma Gordějev (1902) + Ztracení lidé (b. d., 1902) + Žalář (b. d., 1902) + Tři (b. d., 1903) + Tulák (b. d., 1905); A. N. Aksakov: Animismus a spiritismus (1903, pseud. Ant. Koudelka); A. K. Bulatovič: S armádou černých křesťanů (1903); D. Bulgakovskij: Ze záhrobního světa (1903, pseud. Ant. Koudelka); O. Veščij: Bulharsko a Makedonie (1903); L. Baussenard: Hořící ostrov (1904, pseud. Josef Rychnovský); G. de Vollan: Žaponsko. Země i lid (1904); V. D. Kozlov: V týle Žaponců. Vpád ruských partizánů na Koreu (1905); N. Morskij (N. K. Lebeděv): O dětech, ale ne pro děti (b. d., 1905, pseud. Ant. Koudelka); W. Sieroszewski: Na pokraji pralesa (b. d., 1905, pseud. Albín Straka); B. L. Tagejev: Rusové nad Indií (b. d., 1905); – posmrtně: A. P. Čechov: Drobné povídky (2 sv., b. d., 1905, 1906); V. J. Kryžanovskaja: Královna Hatasu (b. d., 1906, pseud. Ant. Koudelka); K. D. Nosilov: Mezi vyděděnci přírody (b. d., 1906). – *Ostatní práce:* Krátká mluvnice jazyka bulharského (1879; přeprac. vyd. 1883 s tit. Mluvnice jazyka bulharského); Bulharsky snadno a rychle (1895). ▮ KORESPONDENCE: J. Z. Raušar: Z dopisů spisovatele J. W. (Raušarovi z 1902–03), Zvon 34, 1933/34, s. 54. ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Dělník americký (1884–85), Posel z podhoří (1886–87, do č. 4, odp. red.); *knižnici:* Matice lidu (1903). ▮

LITERATURA: J. V. (Vyhlídal): ref. překl. G. P. Danilevskij: Uprchlíci na Nové Rusi, Hlídka lit. 1888, s. 21; M. Zkoumal: ref. překl. V. I. Němirovič-Dančenko: Kupředu!, Hlídka lit. 1889, s. 256; ● ref. Za Atlantským oceánem: R., Lit. listy 11, 1889/90, s. 162; V. (J. Vychodil), Hlídka lit. 1890, s. 102 ●; ● ref. Na evropském Východě: O. Klen, Lit. listy 11, 1889/90, s. 94; Č. J. Ševčík, Hlídka lit. 1890, s. 198 ●; J. V. Novák: ref. překl. S. A. Stretenskij, Lit. listy 12, 1890/91, s. 371; ● ref. překl. V. G. Korolenko: Orest., Lit. listy 12, 1890/91, s. 91; A. V. (Vrzal), Hlídka lit. 1891, s. 156 ●; ● ref. překl. D. L. Mordovcev: Historické povídky: J. V. Novák, Lit. listy 12, 1890/91, s. 243; A. V. (Vrzal), Hlídka lit. 1891, s. 158 ●; A. V. (Vrzal): ref. překl. D. L. Mordovcev: Na Ararat, Hlídka lit. 1893, s. 81; -c.: ref. překl. Z tajemného světa, Rozhledy 9, 1899/1900, s. 439; Vbk (J. Voborník): ref. Vzpomínky z Bulharska, Zámořské klepy, NL 19. 5. 1900; an.: ref. Král Dolar a jeho ctitelé, NL 27. 10. 1900; Vbk (J. Voborník): ref. překl. M. Gorkij: Foma Gordějev, NL 29. 3. 1902; ● nekrology: an., Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 419; an., NL 9. 6. 1905 ●; J. Habenicht in Dějiny Čechů amerických (1633–1910) (1910, s. 165 a 767); V. Vlašínová in Česká recepce V. G. Korolenka. Příspěvek k dějinám českého překladu (1975, s. 33 a zvláště 37).

ik

Jarmila **Wagsteinová**

* 18. 3. 1901 *Praha*
† 14. 9. 1980 *Praha*

Překladatelka z ruštiny, zaměřující se převážně na sovětskou socialistickou literaturu 30. let, publicistka.

Absolvovala měšťanskou a obchodní školu, poté se stala úřednicí v ústředí KSČ, 1925–31 pracovala jako sekretářka klubu komunistických poslanců a senátorů, 1932 pobývala v Moskvě na mezinárodní leninské škole. Po návratu byla 1933–45 v domácnosti (1934 začala překládat z ruštiny a též se věnovat publicistice v tisku KSČ), po 1945 pracovala na ministerstvu informací v sovětském oddělení, od ledna 1946 jako zástupce vedoucího. 1960–63 byla členkou redakční rady překladatelského občasníku Dialog.

Překladatelský zájem se v souladu s její politickou a kulturní orientací soustředil od poloviny 30. let na soudobou sovětskou literaturu propagující metodou socialistického realismu společenské proměny a vytvářející ideál nového hrdiny. Díla tehdejších předních spisovatelů (např. F. Gladkov, N. A. Ostrovskij, V. Šiškov, A. N. Tolstoj), ilustrujících s politickým záměrem přerod ruského člověka, uváděla do české literatury i v 50. letech (kdy také hojně vycházely reedice dřívějších překladů W.), z jejích významnějších nových překladů to byly zvláště originální reportáže L. Rejsnerové; mj. překládala též životopisnou literaturu (A. K. Vinogradov aj.). Ukázky z děl sovětských autorů uveřejňovala i v časopisech, kde tiskla i kulturněpolitické články. Překládala též divadelní hry (S. Amaglobeli: Krásný život; V. Katajev: Cesta květů; L. Leonov: Skutarevskij), které uváděly ve 30. letech venkovské scény a ochotnické spolky; nevydána pro „ideologické chyby" zůstala 1946 přeložená Dramaturgie I. Altmana. Jejím překladům byla někdy vytýkána jazyková nedostatečnost. Věnovala se též překládání ze slovenštiny.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Jarmila W. (Tvorba); jawa (Mladý hlasatel). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Dialog; sb. Jsme sovětská mládež (1954); Lid. kultura (1937); Lit. noviny (1963); Malý hlasatel, pokr. Mladý hlasatel (od 1935); sb. My a oni (1961); Rudé právo (1935–37); Svět v obrazech; Tvorba (1934–37). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* A. I. Svirskij: Zrzek (1935); I. Gruzděv: Mládí Maxima Gorkého (1936); N. A. Ostrovskij: Jak se kalila ocel (1936; 1951 upr. vyd. pro ml.) + Děti bouří (1937; 1950 s tit. Bouří zrozeni) + Řeči, články, dopisy (1951); Z. Davydov: Dobrodružství na Berunu (1937); G. Grekova: O štěstí (1937); V. V. Veresajev: Život Puškinův (1937); V. Šiškov: Záludná řeka života 1, 2 (1937, 1938); A. N. Tolstoj: Chléb (1938); A. K. Vinogradov: Tři barvy doby (1939) + Bratři Turgeněvovi (1946); F. Gladkov: Cement (1949) + Energie (1950); N. Birjukov: Naryn (1952); R. N. Kim: Děvčátko z Hirošimy (1955); B. Jasenskij (Jasieński): Spiknutí lhostejných (1958); M. P. Priležajeva: Od břehů Medvědice (1958); L. Zúbek: Doktor Jesenius (1959); H. Volanská: Jed (1959) + Věno pro infantku (1960) + Květ kapradí (1962, s L. Buriánovou); L. Rejsner: Horečné roky (1962); K. T. Sverdlova: Život J. M. Sverdlova (1962); M. J. Kolcov: Stopy do daleka (1963, i usp.); sb. Předehra. Revoluce 1905 očima současníků (1965, i usp.); J. Volček: Karaj (1967); V. Fink: Cizinecká legie (1968). ▮

LITERATURA: V. P. (Pekárek): ref. překl. N. A. Ostrovskij: Děti bouří, U 1937, s. 293; vbk. (V. Běhounek): ref. překl. G. Grekova, Dělnická osvěta 1937, s. 150; ● ref. překl. A. N. Tolstoj: vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1938, s. 367; fj. (F. Jungmann), Lid. kultura 1938, č. 11; V. P. (Pekárek), U 1938, s. 252 ●; F. Krčma: ref. překl. A. K. Vinogradov: Tři barvy doby, Střední škola 1939, s. 286.

vs

Alfred **Waldau**

* 25. 11. 1837 *Petrovice* u Rakovníka
† 3. 2. 1882 *Žacléř*

Překladatel uvádějící do německého kontextu českou poezii, lidovou a pololidovou píseň a tvorbu básnických samouků; autor literárněhistorických studií doprovázejících překlady, německy psaných humoristických a milostných veršů a písňových ohlasů exotických i domácích pověstí; folklorista, literární kritik.

Vl. jm. Joseph Ignaz Jarosch, podepisoval se i Josef Valdemar (Waldemar) (J. V.) Jaroš. – Vyrůstal v národnostně smíšené rodině: otec, nájemce panského pivovaru, byl Němec, matka Češka. Bratr František Jaroš psal české divadelní hry, bratr Jan J. byl otcem česky píšícího esejisty a prozaika G. Jaroše-Gammy, autora strojopisné monografie o W. (uložena v LA PNP). 1842 se W. s rodiči přestěhoval do Rakovníka, kde vychodil hlavní školu. Od 1847 studoval jako privatista gymnázium na Novém Městě v Praze, 1849–50 v Žatci, 1850–56 opět v Praze. Tehdy udržoval přátelské styky s hraběnkou F. Wallisovou v Kolešovicích, pod jejím vlivem začal literárně tvořit

a přijal pseudonym Waldau (podle slezského básníka Maxe W., jménem Alfred se podepisoval později, podle anglosaského krále Alfreda Velikého). Zabýval se německou, anglickou, též českou a dalšími slovanskými literaturami. Po reparátu maturity zahájil 1857 studium práv v Praze, spřátelil se s J. B. Ceypem z Peclinovce a jeho prostřednictvím s J. Durdíkem, A. Heydukem, F. V. Jeřábkem, G. Pflegrem Moravským, A. V. Šmilovským, později též s V. Hálkem a J. Nerudou, navštěvoval tehdy i některé přednášky na filoz. fakultě, tento přátelský okruh zapůsobil na W. národní smýšlení. 1860 a 1861 vykonal předepsané právnické zkoušky, třetí, závěrečnou však nesložil. Na podnět F. Palackého a F. L. Riegra měl sepsat stručnou historii Čech, interpretující soužití obou zemských národů smířlivým tónem; po ustanovení Schmerlingovy vlády tento projekt ztroskotal, stejně jako pokus vydávat federalistické noviny Union, jejichž redaktorem se měl W. stát. Po překonání osobní krize vstoupil 1863 z existenčních důvodů do armády, působil ve službách vojenského soudnictví ve Vídni, 1864 povýšil na nadporučíka-auditora a s 47. plukem řadové pěchoty odešel do Štýrského Hradce, 1866 do Terstu. Po zrušení plukovních soudů 1868 byl převelen k vojenskému zemskému soudu do Záhřebu, o rok později byl přeřazen k 6. hraničnímu varaždinskému pluku do Bjelovaru v Chorvatsku; 1870 dosáhl hodnosti kapitána-auditora. 1872 přestoupil do civilních služeb a přesídlil do Žacléře, kde žil (do předčasného penzionování) jako notář v ústraní. Zemřel na ochrnutí plic; pohřben byl na starém hřbitově v Žacléři; hrob byl později zrušen a náhrobek byl přenesen ke vchodu na hřbitov.

W. neobyčejně rozsáhlá překladatelská a publicistická aktivita převážně z let mezi jeho 21.–26. rokem byla téměř systematickým zprostředkováváním české poezie do německé kulturní oblasti. Na rozdíl od druhého významného překladatele této doby, J. Wenziga, který preferoval epiku s didaktickými a tendenčními rysy, tíhl W. především k lyrice a sledoval ji jak v projevech lidové tvořivosti, tak v české umělé poezii. Do dvoudílné sbírky Böhmische Granaten shrnul překlady 850 lidových či lidově znějících písní (nově i z městského prostředí) získaných z dřívějších edic i na základě vlastního sběru. Překlady tanečních písní s notací a komentářem obsahovala folkloristická práce *Böhmische Nationaltänze*; studii o tanci jako přirozeném projevu lidového ducha, která byla její podstatnou součástí, vydal W. ve zkráceném znění samostatně s titulem *Geschichte des böhmischen Nationaltanzes*. Paralelu ke sbírce lidových písní tvořil výbor Böhmisches Märchenbuch, který obsahoval 45 pohádek ve zpracování K. J. Erbena, J. Franty Šumavského, J. Košína z Radostova, J. Malého, M. Mikšíčka, B. Němcové aj. Ve W. překladech umělé poezie od středověku po současnost převažoval zájem o milostnou lyriku. Sbírka *Altböhmische Minnepoezie* s obsáhlým informativním výkladem vývoje staročeské lyriky shrnovala (vedle údajně starobylých veršů z RK a lyrických fragmentů z Májového snu Hynka z Poděbrad) překlady všech dosud známých básní ze 14. století a předcházela tak souhrnnému vydání českých originálů (J. Feifalikem 1862). – Výbor Karel Hynek Mácha's Ausgewählte Gedichte, který souzněl se vztahem májovské generace k tomuto básníkovi, obsahoval vedle Máje (s využitím částí ze staršího překladu S. Kappera) dalších 59 básní a byl (paralelně s Kobrovým vydáním Spisů) prvním shrnutím Máchovy lyriky. Se široce a obranně založeným životopisným úvodem vydal W. milostné písně V. Hanky, které vysoce hodnotil jako projev blízký lidovému básnictví. Při neobyčejně širokém záběru ovlivňovala kolísavou úroveň W. překladů i ediční nespolehlivost českých předloh (často nedokonalá časopisecká vydání). Zdařily se mu někdy výstižné ekvivalenty lidových písní, většinou však jeho překlady přes snahu o přesnost nivelizovaly charakteristické rysy básnického jazyka i verše originálu (v případě staročeské lyriky např. nahrazoval typický sylabismus pravidelnějším veršem a asonanci rýmem). Průkopnický byl W. zájem o básnické samouky 18. a 19. století v české studii s ukázkami jejich projevů, kterou otiskl 1859 v časopisu Obrazy života a vzápětí v překladu knižně s titulem *Böhmische Naturdichter*; představovala první upozornění na tvorbu z literární periferie (písmáky, písničkáře, inzitní básníky, lidové divadelníky a loutkáře), kterou W. pokládal za živnou půdu poezie umělé. Česky vydal i studii s edicí veršů řezbáře F. Chládka, jehož podporoval hmotně i v literárních plánech (knižní vydání celé básnické pozůstalosti, v podstatě připravené už W., realizoval po jeho smrti O. Mokrý). Ve své době (1861) ojedinělá byla W. rozsáhlá stať o K. Havlíčkovi Borovském, doplněná ukázka-

mi jeho politických epigramů. V Obrazech života, jejichž podobu za redakce J. V. Jahna zřetelně ovlivňoval, uveřejňoval W. i literární kritiky, hlavně o současné české poezii (např. J. V. Frič, J. D. Panýrek, G. Pfleger Moravský). Německy psané literárněhistorické a folkloristické studie vznikaly především v souvislosti s překlady a tvořily podstatnou součást W. antologií; často byl přínosem jejich komparatistický zřetel. Humoristické, elegické, příležitostné básně i epigramy a překlady publikoval pravidelně v mosteckém časopisu Der Bote an der Eger und Biela již v době studií. Patrně bez ohlasu v českém prostředí zůstaly dvě německy psané knihy veršů, vydané v mládí: sbírka reflexivní a elegické lyriky s přírodní a vlasteneckou tematikou *Blätter und Blüten im Winde* i soubor písňovou formou podaných ohlasů germánských, románských, slovanských, irských a arabských pověstí *Frühlingsglocken.* Pokusil se i o drama a povídku se soudobou tematikou (čas. Der Bote…); ohlašovaný román Thomas, ein Lebensbild aus dem Gegenwart nebyl vydán. České básně psal ojediněle. V 2. polovině 60. let se literárně odmlčel, pravděpodobně zklamán nezájmem čtenářů i některými kritickými reakcemi. – Podle zpráv v dobovém tisku i podle už hotových překladů uveřejňovaných časopisecky měl W. další náročné plány: připravoval knihu českých balad lidové i umělé provenience, antologii veršovaných letáků a písní o historických událostech 16.–19. století, rozsáhlé (asi 1200 stran) sešitové vydání české poezie od A. J. Puchmajera po J. Nerudu a výbory veršů P. J. Šafaříka a F. J. Vacka Kamenického.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alfred W., Illenfeld, Illfeld, Petrovský, Waldemar J., W-r Illenfeld; AW, A. W., A- W-, Ferd. W., J., J- - -, J. R… H, JRH, J..sch, J. W. J., JWJ, -r, -Sch., Wald J., WJ, W. J., W-J., W. J… ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Augsburger allgemeine Zeitung; Der Bote von der Eger und Biela (Most 1855–62; 1855 PP Mitteilungen aus einem ästhetischen Klub; 1857 B Aus der Maienzeit, překl. J. B. Ceyp z Peclinovce, K. H. Mácha; 1858 cyklus Böhmische Sprüche; 1860 cyklus Historische Volkslieder aus Böhmen; 1861 překl. J. J. Kalina: Kšaft; 1862 cyklus Böhmische Volksrätsel); Der Wanderer (Vídeň 1861, překl. ukázek z Havlíčkova Křtu svatého Vladimíra); Deutsches Museum (Lipsko 1860–65, překlady: 1860 anonymní historické písně, 1862 F. L. Čelakovský: Toman a lesní panna, 1863 K. J. Erben: Holoubek a další balady českých básníků, 1864 K. Havlíček Borovský: Král Lávra); Erinnerungen an merkwürdige Gegenstände und Begebenheiten (1859, překl. K. J. Erben: Zlatovláska, studie Böhmische Faschingsspiele); Humorist. listy (1859–62, mj. Přednášky na univerzitě tunkabonské, an.); Květy (1868, České pověsti o Kristu); Lada (1861); Obecné listy naučné a zábavné (1860); Obrazy života (1859–62; 1859 Samoukové české poezie, 1861 životopisné studie František Chládek, s přetiskem jeho autobiografie a básní, a Karel Havlíček, s výborem veršů, dále anonymní písně o historických událostech); Slavische Blätter (Vídeň 1865–66; Böhmische Christuslegenden, překl. BB F. L. Čelakovského, V. Hálka, A. Heyduka, J. V. Kamarýta, J. J. Langra aj.); Slovenské noviny, příl. Světozor (Vídeň 1860); sb. Vínek, upomněnka ze študentské merendy… (Chrudim 1861, 1862, čes. BB). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Blätter und Blüten im Winde (BB 1857); Frühlingsglocken (BB 1857). – *Odborné práce o literatuře a umění s ukázkami:* Böhmische Nationaltänze 1, 2 (1859, 1860; 2003 v 1 sv., ed. G. Gimpl); Altböhmische Minnepoesie (1860); Böhmische Naturdichter (1860); Geschichte des böhmischen Nationaltanzes (1861); Die Vogelspruch. Ein Beitrag zur Lieder- und Sagenpoesie der Böhmen (1868, výt. nezjišt.). – *Překlady s úvodními studiemi:* Böhmische Granaten 1, 2 (1858, 1860); Böhmisches Märchenbuch (1860; 1999 vyd. s tit. Tschechische Märchen a 2005 stejnojmenný výbor); Karel Hynek Mácha's Ausgewählte Gedichte (1862); Venceslav Hanka's Lieder (1863). ■ KORESPONDENCE: F. Janoušek in Hředské pověsti a upomínky (F. Chládkovi z 1861; 1904, s. 49). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL (edice a výbory): viz rubriku KNIŽNĚ. *Odborné práce…, Překlady…* ■

LITERATURA: J. N. (Neruda): ref. překl. Böhmische Granaten 1, 2, Prager Morgenpost 15. 12. 1858 a Obrazy života 1859, s. 78 + tamtéž, 1860, s. 25 → Literatura 1 (1957, s. 46, 58, 173) + ref. Böhmische Nationaltänze 1, 2, Obrazy života 1859, s. 157, 399 → Literatura 1 (1957, s. 86, 156); an.: ref. Böhmische Naturdichter, Lumír 1860, s. 811; an.: ref. Altböhmische Minnepoesie, Lumír 1860, s. 1052; -h.- (J. V. Jahn): ref. Böhmische Naturdichter a Altböhmische Minnepoesie, Obrazy života 1861, s. 33 + ref. Geschichte des böhmischen Nationaltanzes, tamtéž, s. 201; an. (F. Klutschak): souhrnný ref. o dosavadních překladech, Bohemia 31. 10. 1861; ● ref. překl. Karel Hynek Mácha's Ausgewählte Gedichte: an., Hlas 1862, s. 133; an. (J. Neruda, dub.), Obrazy života 1862, s. 215 ●; ● polemika o W. hodnocení F. Haise: J. Neruda, Lumír 1877, s. 11; J. Arbes, tamtéž, s. 295 ●; ● nekrology: L. Šebek, Osvěta 1882, s. 471; O. M. (Mokrý), Květy 1882, s. 629; J. Neruda, Humorist. listy 1882, s. 58 → Podobizny 2 (1952, s. 25); F. Chalupa, Ruch 1882, s. 94 ●; F. Kvapil: ref. Básně samouka F. Chládka (ocenění W. zásluh), Květy 1884, s. 249; S. Souček in Domnělá píseň pražských vyhnanců na Slovensko a její slovenské příbuzenstvo (1923, s. 70); P. Eisner: Unsere Vorgänger, die tschechische Dichtung und die Deutschen, Prager Presse 1. 1. 1927, příl. Dichtung und

Welt; M. N. (Novotný): Překladatel českých samouků, LidN 3. 2. 1932; F. Krčma: Starší německé studie o K. H. Máchovi, LF 1932, s. 410; O. Fischer: Kusá Máchova znělka, NŘ 1935, s. 184; K. Polák: Německé překlady Máje, roč. Chudým dětem (1936, s. 94); O. Donath: Německé překlady Máchova Máje, sb. K. H. M., Osobnost, dílo, ohlas (1937, s. 327); F. Baťha: Sté výročí narozenin A. W., Venkov 9. 12. 1937; Jp: Zapomenuté W. překlady z české poezie před 75 lety (W. účast na vydávání čas. Slavische Blätter), Nár. politika 25. 5. 1940; bs (B. Slavík): Tlumočník české literatury, LidN 3. 2. 1942; M. Jähnichen in Zwischen Diffamierung und Widerhall (Berlín 1967); J. Horák: A. W. (1837–1882), sb. Slawisch-deutsche Wechselbeziehungen in Sprache, Literatur und Kultur (Berlín 1969, s. 351); M. Jähnichen in Der Weg zur Anerkennung (Berlín 1972); L. Nezdařil in Česká poezie v německých překladech (1985); G. Gimpl in A. W.: Böhmische Nationaltänze (Praha, Furth im Wald 2003).

vpb

Konrád **Waldhauser**

* po 1320 *Waldhausen* u Greinu (Rakousko)
† 8. 12. 1369 *Praha*

Reformní kazatel.

V pramenech nejčastěji uváděn jako Conradus Walthauser, Conradus de Walthausen nebo jako Conradus de Austria. – Pravděpodobně na začátku 40. let 14. století vstoupil do kláštera sv. Jana Evangelisty ve Waldhausenu; kolem 1349 byl vysvěcen na kněze (nejspíše v Pasově). Na konci 40. let snad studoval na některé z italských univerzit. 1350 se po návratu z poutě do Říma stal kazatelem ve Vídni a okolí, úzké vztahy ho pojily s dvorem vévody Albrechta II. a se školou u Sv. Štěpána ve Vídni. 1363 přesídlil na základě pozvání Karla IV. do Čech, kde se stal vlastníkem obročí litoměřického kostela Všech svatých a kazatelem v kostele u Sv. Havla na Starém Městě pražském. 1365 získal obročí u kostela Panny Marie před Týnem. Jeho převážně německá kázání (latinsky se obracel k příslušníkům kléru a studentům pražské univerzity) se těšila značnému zájmu, mezi jeho posluchači prameny jmenují např. manželku Karla IV. Alžbětu Pomořanskou. Rovněž Židé patřili zřejmě k W. publiku. O W. mimořádném postavení v Praze svědčí to, že mu byla 1364 svěřena řeč při pohřbu pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic. V 2. polovině 60. let kázal rovněž v dalších českých městech i mimo hranice království, což dokládá např. papežské privilegium, umožňující W. kazatelskou činnost v salcburské diecézi. Na Velikonoce 1366 kázal v Erfurtu a 1368 byl členem doprovodu Karla IV. při jeho Římské jízdě. Udržoval písemný styk s Janem ze Středy a Vojtěchem Raňkovým z Ježova, jeho nejvýznamnějším následovníkem byl Jan Milíč z Kroměříže, v němž W. viděl pokračovatele a dovršitele vlastního mravně obrodného působení. W. a jeho příkladný reformní zápal zmiňují vedle Tomáše ze Štítného i Ondřej z Brodu a Jan Rokycana. Brzy po započetí kazatelské činnosti v Praze se W. dostal do sporu s pražskými žebravými řády, dominikány a augustiniány poustevníky, především pro svou nesmlouvavou kritiku rozmařilosti, luxusu a svatokupeckých praktik v církvi. V pozdějších letech šlo o konkrétní spory, např. s pražskými karmelitány o visio beatifica; 1368 stál W. na straně světského kléru ve sporu s žebravými řády o poplatky za pohřby. Opakované útoky, završené obviněním z hereze a žalobou mendikantských řádů u papežské kurie, provázely W. až do konce života. Rozhodnutí svého soudního sporu, v němž ho u kurie zastupoval Mikuláš z Jemnice, se již nedožil.

W. hlavním dochovaným dílem je *Postilla studentium sanctae universitatis Pragensis* (Postila pro studenty svaté pražské univerzity, před 1366). Obsahuje 73 kázání a byla určena pro studenty teologie na pražské univerzitě, ale záhy se stala oblíbenou kazatelskou příručkou i mimo univerzitní kruhy. J. Hus jí užil podstatně ve své postile Dicta de tempore (Kázání nedělní) z 1407. Kolem 1378 vznikl staročeský překlad části postily (22 kázání, od velikonoční neděle do 12. neděle po Svaté trojici); jeho autor pravděpodobně pocházel z Moravy (jediný dochovaný rukopis byl ve vlastnictví dolanských kartuziánů). Kromě obsáhlejších výtahů z latinského originálu postily *Excerpta postillae* (Výtažky ze sbírky kázání) a *Flores* (Sbírka) jsou pod W. jménem ve značném množství rukopisů dochována jednotlivá kázání, jejichž vztah k Postile zatím není určen. V jediném rukopisu se dochovalo jiné W. homiletické dílo *Sermones de sanctis* (Kázání o svatých) a ve dvou rukopisech *Sermones breves* (Kázání krátká) z 1368. Dalšími W. díly jsou traktát o hříšnosti tance *Detestatio coreae* (Prokletí tance), resp. *De corea* (O tanci), který byl dříve připisován J. Husovi, a morálně teolo-

gický traktát *Applicatio sententiarum Valerii Maximi ad theologiam* (Užití sentencí Valeria Maxima o teologii). V souvislosti s W. spory s žebravými řády vznikly polemické a apologetické traktáty, především *Apologia* (1364–65) a traktát proti mendikantům *Lacrima ecclesiae* (Slza církve); proti valdenským je namířen spis *Auctoritates collectae contra haereticos quosdam* (Sebrané výroky autorit proti heretikům). Spisy W. pouze připisované jsou Prothemata sermonum (Témata kázání), Sermo de piscatione (Kázání o rybolovu) a především traktát De arte praedicationis (O umění kazatelském) neboli Libellus artis praedicatoriae (Knížka umění kazatelského), jehož autorem je pravděpodobně italský klerik Jacobus de Fusignano († 1333).

EDICE: in Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung 2, Fontes rerum Austriacarum Abt. 1, d. 6, s. 17 (Vídeň 1856, ed. K. Höfler; Apologia); in F. Menčík: K. W., mnich řádu sv. Augustina (1881; listy); in Věstník ČAVU 1902, s. 748 (ed. V. Flajšhans; Detestatio coreae); in Studie a texty 1 (Olomouc 1914, ed. J. Sedlák; Detestatio coreae); Staročeské zpracování Postily studentů svaté univerzity pražské K. W. (1947, ed. F. Šimek). – *Ukázka in:* Výbor z české literatury doby husitské 1 (1963; Postila pro studenty svaté pražské univerzity). ∎

LITERATURA: F. Menčík K. W., mnich řádu sv. Augustina (1881); F. Loskot: K. W. (1909); S. Bylina: Wpływy K. W. na ziemiach polskich w drugiej połowie XIV i pierwszej połowie XV wieku (Vratislav 1966). ∎ F. Palacký in Die Vorläufer des Hussitentums in Böhmen (Lipsko 1846, pod jm. J. P. Jordan) → Radhost 2 (1872, česky); J. Jireček: Nejstarší sbírka českých kázání, ČČM 1861, s. 270; F. Menčík: M. Vojtěcha Raňkova dopis K. W., ČČM 1880, s. 558; J. Sedlák in Mistr Jan Hus (1915); V. Novotný in Náboženské hnutí české ve 14. a 15. století 1 (b. d., 1915); A. Neumann: Studie o době předhusitské. W. traktát De arte predicandi, Hlídka 1925, s. 461; J. Foltynovský: Sbírka českých kázání v rukopise studijní knihovny olomoucké, Hlídka 1926, s. 393; F. M. Bartoš: Husitika a bohemika několika knihoven německých a švýcarských, Věstník KČSN, tř. filoz.-hist.-filol., 1931 (1932), č. 5, s. 32 + in Knihy a zápasy (1948); D. Pěnková: Latinský rukopisný komentář K. W. k Valeriu Maximovi, Věstník KČSN 1953; J. Schreiber: Devotio moderna in Böhmen, Bohemia (Mnichov) 1965, s. 93; B. Ryba: Další rukopis W. Postily, Glosy ze Strahova 1966, s. 9; J. Tříška in Literární činnost předhusitské univerzity (1967); H. Kaminsky in A History of the Hussite Revolution (Berkeley 1967); F. Machilek in Ludolf von Sagan (Mnichov 1967); F. Seibt in Handbuch der Geschichte der Böhmischen Länder 1 (Stuttgart 1967, ed. K. Bosl); J. Tříška: Příspěvky ke středověké literární univerzitě 3, AUC Praha. Historia Universitatis Carolinae Pragensis 10, Fasc. 1, 1969, s. 7; A. Zerlik: K. v. W., Oberösterreichische Heimatblätter, 2. Sonderausdruck (Linec 1971); J. Tříška in K rétorice a univerzitní literatuře (1972); F. Machilek: Bohemikale Handschriften in der Schwabacher Kirchenbibliothek, Bohemia (Mnichov) 1974, s. 427; J. Tříška in Rétorický styl a pražská univerzitní literatura ve středověku (1975); K. F. Richter in Lebensbilder zur Geschichte der Böhmischen Länder 3. Karl IV. und sein Kreis (Mnichov 1978, ed. F. Seibt); W. Baumann in Die Literatur des Mittelalters in Böhmen (Mnichov, Vídeň 1978); J. Tříška in Starší pražská univerzitní literatura a karlovská tradice (1978); E. Winter, G. Mühlpfordt in Ketzerschicksale: Christliche Deuter aus neuen Jahrhunderten (Berlín 1979); J. Nechutová: Jan ze Středy a K. W., Zprávy Jednoty klasických filologů 1979, s. 56 + K. W. a myšlenkové proudy doby Karla IV., SPFF Brno, ř. B – filoz., 1979/80 (1980), č. 26–27 + Raně reformní prvky v Apologii K. W., SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1980, s. 241; W. Baumann: K. W. – ein deutscher Prediger im Prag Karls IV., Festschrift für Nikola R. Pribic (Neuried 1983); F. Machilek: K. W. in Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon 5 (Berlín, New York 1985); I. Hlobil: Třeboňský mistr a K. W.? Poznámka k ikonografii obrazu Zmrtvýchvstání v Národní galerii Praha, Umění 1985, s. 270; U. Seelbach: Beiträge zur deutschen Sprache und Literatur (Tübingen) 1987, s. 252; F. Šmahel in Husitská revoluce (1993; přeprac. a dopln. něm. vyd. Die Hussitische Revolution, Hannover 2002); J. Zachová: Postila Dicta de tempore, ČČH 1994, s. 228 + W. a Hus, Husitství – reformace – renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela (1994); D. Duka: Předchůdci Mistra Jana Husa (K. W., Jan Milíč z Kroměříže, Matěj z Janova), sb. Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi (1995); W. Eberhard: K. v. W., Lexikon für Theologie und Kirche 6 (Freiburg i. B. 1997); H. Berger: Albertus de Saxonia († 1390), Conradus de Waldhausen († 1369) und Ganderus recte Sanderus de Meppen († 1401/06). Eine Begegnung in Prag im Jahr 1364, Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung (Vídeň) 1998, s. 31; J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000); M. Hedlund: Prager Handschriften in Vadstena – wurden sie lesen?, sb. Septuaginta Paulo Spunar oblata (70+2) (2000).

pč

Ondřej František Jakub de **Waldt**

* 30. 11. 1683 *Písek*
† 16. 7. 1752 *Písek*

Katolický kněz, plodný autor českých i latinských kázání s výraznou nacionální tematikou a analistických zápisků.

Psal se a byl psán také Devald, de Walt, de Wald, z Valdů, z Valdu; v literatuře se chybně uvádí datum úmrtí 19. 7. – Vystudoval jezuitské gymnázium v Březnici a bohosloví v Praze, 1706 byl vysvěcen na kněze. Působil jako duchovní správce ve Skočicích u Vodňan, od 1708 jako administrátor a od 1724 jako farář v poutním mariánském místě Dobrš u Volyně. Proslul svými uměnímilovnými sklony (hudba, divadlo, knihy, malířství, kampanologie) i horlivými pastoračními aktivitami: vedle správy poutního místa pořádal poutě a procesí do blízkých poutních míst Strašín a Kraselov, jako proslulý kazatel byl zván k johanitům do Strakonic a Radomyšle, k františkánům do Horažďovic, do Písku a Vodňan. Několikrát bezvýsledně žádal o přeložení do rodného města, 1751 tam odešel na odpočinek. Pohřben byl v píseckém děkanském chrámu Narození Panny Marie.

De W. homiletické dílo patří mezi nejvýznamnější díla české homiletiky v její vrcholné fázi. Na jeho kazatelské umění měl značný vliv B. H. Bilovský, který působil 1695–1701 v Písku. Ve svých kázáních se de W. řídil dobově příznačným konceptuálním slohem (alegorický výklad Písma byl realizován duchaplně rozvedenou myšlenkou – concettem), čímž bylo dosahováno originální kompozice. Využitím stylistických prostředků lidové řeči (etymologizace, rčení, bajky, příměry, amfibolie) a bohatstvím lexikálních výrazů (městská mluva, jihočeské dialektismy) spojených s bohatou obrazností prokazovaly de W. promluvy značné evokační a dramatické kvality; např. *Kázání o svatým Václavu…* (ze sbírky *Chválořeč…*) je plnou dialogizací textu pojato jako divadelní akt („komoedie"), předvádějící světcův život v jednotlivých scénách. Ze sbírky latinských kázání o sv. Janu Nepomuckém vyniká čtrnácté kázání *Linguam nostram magnificabimus* (Jazyk svůj budeme velebit), chválořeč na český jazyk, který je podle de W. posvěcen tím, že ho používal mučedník zpovědního tajemství; tímto projevem se de W. řadí mezi nejvýraznější obhájce českého jazyka barokní doby, vedle např. B. Balbína, A. Frozína, J. J. Středovského a neznámého autora díla Země dobrá, země česká. Ještě za života přichystal de W. k tisku dva svazky slavnostních kázání o svatých patronech českých (rkp. s tit. Festivalia cum sua de ss. Patronis Boëmiae appendice, tj. Slavnostní kázání s dodatkem o svatých patronech českých), jejichž pozdější vytištění (s tit. *Contiones in nonnulla anni festa domi forisque in Bohemico et alias vernaculo idiomate* – Kázání na některé svátky roku doma i venku v jazyce českém neboli lidovém) bylo hrazeno z finančních prostředků odkázaných pro tento účel de W. v závěti. De W. je také autorem rozsáhlé latinské mariánské sváteční postily na jednotlivá roční období *Cygnus Marianus…* (Labuť mariánská…). Jako rukopis chová Národní muzeum stručné kompendium historie města Plzně Historia Plsnae, urbis in Boemia regiae… (Historie Plzně, královského města v Čechách…) a analistické záznamy z let 1709–24 Liber rerum memoria dignarum… (Kniha pamětihodných událostí…).

KNIŽNĚ. *Homiletická díla:* Conciones de S. Joanne Nepomuceno, glorioso Christi martyre et thaumaturgo, inclyti regni Boemiae patrono… (1730); Chválořeč neb Kázaní na některé svátky, a obzvláštní roční slavnosti Svatých Božích… (1736); Cygnus Marianus, hoc est: Opus Mariale quadropartitum… 1. Pars hiemalis (1741), 2. Pars vernalis (1747), 3. Pars aestivalis (b. d.), (posmrtně:) 4. Pars autumnalis (1755); 5. Corolalium (b. d., asi 1756); Contiones in nonnulla anni festa domi forisque in Bohemico et alias vernaculo idiomate (1755). ■ EDICE: Boëmici praeconium idiomatis – Chvála českého jazyka (1938; pův. lat. text s čes. překladem, přel. a ed. J. Vašica); Chválořeči (výbor, 1940, ed. J. Vašica); Kázání o svatým Václavu ve městě Písku, Arch (Čes. Budějovice) 1969, s. 120, ed. -S- (R. Sak); Kázání za mrtvé (úryvek), Souvislosti 1990, č. 3, s. 59, ed. an. (in ant. Malý svět jest člověk (1996, ukázky z kázání a exempel, ed. M. Sládek); Dvě kázání z Chválořeči (1997, ed. R. Lunga). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 16 913; P. Voit: Bohemica (1996, č. O 968); an. (R. Lunga) in sb. O. F. J. de W. (1683–1752) a jeho doba (2005, s. 15). ■ LITERATURA: R. Lunga: O. J. de W. (1683–1752) (diplom. práce, Filoz. fakulta UK 2000); sb. O. F. J. de W. (1683–1752) a jeho doba (2005, přisp. mj. M. David, M. Horáková, R. Lunga, M. Sládek). ■ J. Jireček in Rukověť 1 (1876, s. 160); A. Podlaha: Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých, ČČM 1891, s. 306; A. Sedláček in Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou 3 (1913, s. 396); J. Vašica in České literární baroko (1938, s. 227) + in O. F. de W.: Boëmici praeconium idiomatis… (1938); J. Deml, J. Vašica in O. F. J. de W: Chválořeči (1940); ● ref. Chválořeči: O. Damborský, Akord 8, 1940/41, s. 28; V. Černý, KM 1940, s. 248; F. Němec, Řád 1940, s. 320 → Studie a recenze (2004, s. 171) ●; J. B. Čapek in Z kulturních dějin českých 17. a 18. století (1940, s. 31); Z. Kalista: Nové texty k duchovým dějinám českého baroka, Naše věda 1941, s. 267; A. Pražák in Národ se bránil (1946, s. 99); M. Kopecký in Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy 2 (1994); Z. Ko-

ciánová: Po stopách milostné avantýry přečínského písaře, Archivum trebonense 1996, s. 114; R. Lunga: De Waldtova Dobrš, Souvislosti 1996, č. 2/3; A. Jaklová: K jazyku a stylu českých kázání O. F. de W., sb. K jazyku a stylu českých barokních textů 1 (Čes. Budějovice 1998, s. 8) + Tři kázání O. F. de W., Výběr 1999, č. 1; M. Kopecký in Nic stálého přítomného (1999, s. 101); A. Jaklová: Jazyk a styl českých barokních textů A. Chanovského a O. F. J. de W., Wiener slavistisches Jahrbuch 2000, s. 257; M. Svatoš: Hledaná latinská kázání O. F. de W., LF 2001, s. 289; P. Stuchlá: P. O. F. de W. a kaplanství ve Skočicích, Vodňany a Vodňansko 2002, s. 93; M. David: A utichnou běhové věků a zase se věčnost začne (motiv času u J. A. Komenského a O. F. J. de W.), sb. Čas v jazyce a literatuře (2005, s. 293).

vpb

K. M. **Walló**

* 27. 6. 1914 *Praha*
† 1. 4. 1990 *Praha*

Autor lyrických veršů, pohádkových her pro mládež, rozhlasových a divadelních her, adaptací a dramatizací, operetní libretista, překladatel dramat, filmový scenárista.

Karel Michael W., vl. jm. Ladislav W.; psal se i Kimi W. – Syn obchodníka. Absolvoval Akademické gymnázium v Praze (mat. 1932) a pokračoval ve studiu na právnické fakultě pražské univerzity (JUDr. 1937). Již během studií se stal režisérem v Zemském divadle v Brně a v brněnské pobočce Českosl. rozhlasu. Za války spolupracoval s filmem jako scenárista a textař filmových písní a byl režisérem v Divadle Járy Kohouta U Nováků. Po 1945 působil krátce jako filmový referent vojenského tisku (Svobodné Československo, Vojenská výchova). Od 1946 byl režisérem Českosl. státního filmu v Praze na Barrandově, kde režíroval zejména krátké filmy a působil zde jako scenárista. Jako režisér Studia pro úpravu zahraničních filmů se stal jedním ze zakladatelů české dabingové školy. Režijně i scenáristicky spolupracoval s divadlem Laterna magika. – Dcera Olga W. (* 10. 9. 1948), povoláním dabingová režisérka, je autorkou sbírky básní (Dlouhá zima, 1997), románové trilogie (Věže svatého ducha, 1999–2000), překladů z němčiny a vysokoškolských skript.

W. juvenilní lyrické pokusy (*Černá madona*), charakteristické ztišeným tónem a zasněným pohledem do budoucna, byly ovlivněny mladistvou romantikou divadla a senzitivním vnímáním přírody. V pozdějším období se dostává do popředí uchvácení dějinným převratem a silou mas, které se odráží i v převážně strohé, úderné rytmičnosti: opojení skutečností zde však ještě svádí boj se soukromým steskem a ponechává prostor četným exotickým motivům (*Návrat k životu, Myslím na tebe*). Dominující složkou W. díla byla však od počátku tvorba dramatická, v níž nad původními náměty (hudební komedie zachycující očarování světem filmu i jeho úskalí *Filmová hvězda*) zcela převážilo zpracování cizích motivů ať už ve vlastních hrách (*Otrokyně svého milence*, *Vdova z Valencie*, obojí podle Lope de Vegy, *Poctiví společníci*, podle O'Henryho), či v množství adaptací (Tirso de Molina, Lope de Vega, A. Bauer, Th. Dekker, G. de Maupassant aj.). Předlohy W. zbavoval nefunkčních prvků a vybavil je melodickou plynulostí, dynamizujícími i dobově aktualizujícími prvky, řada jeho adaptací usilovala o syntézu původního koloritu s modernějším aranžmá a současným jazykem. Značné obliby dosáhla W. dramatická tvorba pro děti, zejména hra *Princezna se zlatou hvězdou na čele*, napsaná na motivy pohádky B. Němcové. Mládeži byly určeny také hry zpracovávající motivy próz J. Verna (*Dva roky prázdnin*), J. Londona (*Král zlatokopů*) a W. M. Thackeraye (*Růže a prsten aneb Ze zápisníku zasloužilé víly*). Jako překladatel z němčiny, španělštiny, francouzštiny a ruštiny se soustředil na převody divadelních her a operetních libret (Lope de Vega, V. M. Gusev, Molière, P. Calderón de la Barca, F. Raimund aj.). V knihovně Divadelního ústavu v Praze jsou uloženy strojopisy překladů divadelních her Hulla (Bagdádská romance) P. Ernsta (b. d., 1944) a Poslední dobrodružství od A. Marsiho (b. d.) a strojopis nedatované hry Šéf, napsané společně s T. Svatoplukem na motivy Svatoplukova románu Bez šéfa. W. je rovněž autorem řady rozhlasových her (Větrná hora, 1946, Stachanovci, 1947, Karneval, 1948, Návrat ze tmy, 1948, aj.) a adaptací (A. de Saint-Exupéry, J. London, J. Verne). Kromě libreta k televiznímu muzikálu Napravení Jima Valentina (1964) a scénářů ke krátkometrážním snímkům (Herecké mládí, 1947, aj.) se podílel i na scénářích k celovečerním hraným filmům Píseň o smutné zemi (1937, s J. Weissem), Velká přehrada (1942, s J. A. Holmanem), Princezna se zlatou hvězdou na čele (1959, s M. Fričem, podle B. Něm-

cové) a Velká příležitost (1950, s J. Sosnarem), do podoby filmového scénáře převedl Šrámkovo drama Léto (1949) a prózy T. Svatopluka Botostroj (1954, s T. Svatoplukem a O. Vávrou) a Bez šéfa (s tit. Nevěra, 1956, s M. Walló).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Pavel Skála; -ó. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (1934); Čteme (1942); Eva; Hej rup; Lid. noviny (1931, 1937–39); Magazín DP (1935); Máj (1931); Nový život; Rovnost; Skaut-Junák (1931–33; 1932 R pro ml. Stany u jezera); sb. Stalin je život lidí budoucích (1954); Studentský časopis (1931–35, 1941); Svob. Československo (1946); Úsvit; Vojenská výchova (po 1945). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Jarka Doubek hraje ve filmu (P pro ml., 1941, pseud. Pavel Skála); Černá madona (BB 1942); Otrokyně svého milence (D 1942, prem. 1935, podle Lope de Vegy); Léto (film. scénář, b. d., 1943, rozmnož., podle F. Šrámka); Statek nejdražší (film. scénář, b. d., 1944, rozmnož.); Vnitrozemské moře (film. scénář, b. d., 1944, rozmnož.); Svátek matek (film. scénář, b. d., 1945, rozmnož.); Šmelináři (film. scénář, b. d., 1946, rozmnož.); Tajná vysílačka (D pro ml., 1948, i prem.); Návrat k životu (BB 1948); Myslím na tebe (BB 1955); Princezna se zlatou hvězdou na čele (D pro ml., 1955, prem. 1956, podle B. Němcové); Dva roky prázdnin (D pro ml., 1958, prem. 1946, podle J. Verna); Vdova z Valencie (operet. libreto, 1958, prem. 1959, hudba B. Sedláček, podle Lope de Vegy); Filmová hvězda (muzikál, 1960, i prem., hudba L. Podéšť); Chytrá princezna (D pro ml., 1961, prem. 1962; 1963 in Trojlístek pohádek, společně s pohádkami A. Dvořáka); Král zlatokopů (D pro ml., 1967, prem. 1978, podle J. Londona); Ošklivá princezna (D pro ml., 1976, prem. 1978); Růže a prsten aneb Ze zápisníku zasloužilé víly (D pro ml., 1982, i prem., podle W. M. Thackeraye); Poctiví společníci (DD 1983, podle O'Henryho). – *Úpravy a dramatizace:* Tirso de Molina: Sokyně aneb Sama sobě sokyní (D 1942, i prem., i překl.) + Don Gil, modrý kavalír (D 1954, prem. 1942, i překl.); Lope de Vega: Až k smrti milovat (D 1957, prem. 1958, i překl.) + Učitel tance (D 1957, i překl.); E. Geiger, A. Bauer: Hvězdy, láska a tuláci (operet. libreto, 1958, i prem., i překl., hudba H. Kawan); A. Bauer: Skandál v Lisabonu (operet. libreto, 1958, i prem., hudba H. Kawan); H. Ch. Chivot, A. Duru: Král pytláků (operet. libreto, 1960, s J. Möhwaldem, i překl., hudba J. Offenbach a Q. Masanetz); T. Dekker: Modrý pondělek (D 1961, prem. 1937, i překl.); K. Störtebeker: Pán sedmi moří (D 1962, i překl.); G. de Maupassant: Drahoušek aneb Příruční rádce pro mladé kariéristy (D 1963, i prem. s tit. Bel ami; přeprac. vyd. 1984 jako hra se zpěvy s tit. Miláček, i prem., hudba M. Balling). – *Zpěvní texty* (in): J. Wenig: Praha matička (hra se zpěvy pro ml., b. d., 1940, hudba J. Seehák); R. Trinner: Kopretina z Wyomingu – Daisy (operet. libreto, 1958, hudba R. Trinner); D. I. Fonvizin: Pan generál aneb Zmařená svatba (operet. libreto, 1959, hudba a úprava I. Růžička). – *Překlady:* (divadelní hry:) L. D. Tur, P. L. Tur, L. R. Šejnin: Konfrontace (1946); V. M. Gusev: Jaro v Moskvě (1951); Molière: Tartuffe (1953, prem. 1936); Lope de Vega: Fuente Ovejuna (1954) + Vdova z Valencie (1957); L. G. Zorin: Otevřený rozhovor (1954); F. Zell, R. Genée: Noc v Benátkách (1954, hudba J. Strauss ml.); P. Calderón de la Barca: Dcera vichřice (1957); F. Raimund: Alpský král a škarohlíd (1957); W. Böttcher, I. Nürnberg: Don Juan dědečkem (1958); A. Kédros: Zápisky pana Ypsilantise, obchodníka (1958); J. Šatunovskij: Polibek Juanity (1958); L. Lenz: Manžel na výpomoc (1958); R. Solana: Mohou být ženy biskupkami? (1963); J. Anouilh: Valčík toreadorů (1964); (zpěvní texty v operetách:) A. Bauer: Skandál v Lisabonu (1958, hudba H. Kawan); W. Böttcher, I. Nürnberg: Na štěstí má smůlu (1959, hudba C. Odd). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* Černá madona (aktovka s motivy ze života A. S. Puškina, 1937); Maskovaná milenka (operet. libreto, 1946, hudba R. Blahník, podle H. de Balzaca). – *Úprava:* C. Goldoni: Sluha dvou pánů (1938). – *Překlady:* P. Ernst: Bagdádská romance (1944); A. Baranga: Plevel (1952). ▮

LITERATURA: ● ref. Otrokyně svého milence (insc.): Č. J. (Jeřábek), LidN 2. 11. 1935; P. Fr. (Fraenkl), NO 20. 11. 1935 ●; Č. J. (Jeřábek): ref. překl. Molière, LidN 15. 12. 1936; ● ref. Černá madona (insc.): Č. J. (Jeřábek), LidN 13. 2. 1937; P. Fraenkl, NO 14. 2. 1937 ●; ref. upr. T. Dekker: B (E. Bass), LidN 30. 5. 1937; kd (E. Konrád), NO 30. 5. 1937; AMP. (A. M. Píša), PL 30. 5. 1937 ●; ● ref. insc. upr. C. Goldoni: kd (E. Konrád), LidN 23. 4. 1938; AMP (A. M. Píša), PL 23. 4. 1938; rb. (O. Srbová), Ranní noviny 23. 4. 1938; A. M. Brousil, Venkov 23. 4. 1938 ●; ref. upr. Tirso de Molina: Sokyně: AMB (A. M. Brousil), Venkov 8. 3. 1942; p. (A. M. Píša), Nár. práce 10. 3. 1942; -rč (V. Renč), Řád 1942, s. 546 ●; ● ref. upr. Tirso de Molina: Don Gil, modrý kavalír: p. (A. M. Píša), Nár. práce 8. 12. 1942; Hloch (V. Hloch), Venkov 8. 12. 1942 ●; A. Gála: ref. Jarka Doubek hraje ve filmu, Úhor 1942, s. 39; ● ref. Černá madona: jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 339; h (J. Heyduk), LidN 5. 7. 1942 ●; Hch. (V. Hloch): ref. insc. překl. P. Ernst, Nár. práce 18. 1. 1944; ik (I. Kříž): ref. Tajná vysílačka, Rovnost 9. 1. 1949; ● ref. Princezna se zlatou hvězdou na čele: A. Zapletal, Večerní Praha 25. 10. 1955; jp, LD 1. 11. 1955; J. Pecháček, Divadlo 1956, s. 47 ●; M. Marklová: ref. Vdova z Valencie, Divadlo 1959, s. 400; L. Jehne: ref. Filmová hvězda, Červený květ 1960, s. 161; Kl (J. Kliment): k pětašedesátinám, RP 27. 6. 1979; ● k sedmdesátinám: mat, Mladá fronta 27. 6. 1984; we, LD 27. 6. 1984 ●; J. Kašpar: Dcera smutného Kimivadla (rozhovor s O. Walló), Právo 25. 2. 1999.

jz, mv

Emil **Walter**

* 27. 12. 1890 *Libeň* (Praha-L.)
† 18. 6. 1964 *Uppsala* (Švédsko)

Překladatel ze severských literatur, znalec zejména staroislandského písemnictví, filolog, pěstitel československo-skandinávských kulturních vztahů, publicista.

Absolvoval gymnázium v Truhlářské ul. v Praze. 1910–17 studoval němčinu a nordistiku na pražské filoz. fakultě, 1911 na univerzitě v Kodani (1928 doktorát, disertace *Některé styčné literární body česko-islandské a česko-föroyské*). 1917–20 učil na reálce v Plzni, poté vstoupil do diplomatických služeb a působil na vyslanectví v Kodani (1920–21) a od 1921 ve Stockholmu jako tiskový referent, 1933–38 jako tajemník a kulturní atašé, 1938–39 jako rada vyslanectví. V mezidobí 1928–33 pracoval jako odborový rada ministerstva zahraničních věcí v Praze, zároveň učil na pražské filoz. fakultě švédštinu. 1939–40 působil jako lektor češtiny na univerzitě v Uppsale, 1940–43 pracoval v tiskovém oddělení britského vyslanectví ve Stockholmu. 1945 se na obnoveném českosl. vyslanectví stal znovu legačním radou. Po krátkém pobytu v Praze byl od 1946 českosl. vyslancem v Norsku, 1947–48 též na Islandu. Po únorovém převratu 1948 rezignoval a zůstal v exilu ve Švédsku, kde přednášel českou literaturu na univerzitě v Uppsale (zde čestný doktorát) a ve Stockholmu. Spolupracoval s Křesťanskou akademií v Římě. Soustavně sledoval kulturní a politické poměry ve Skandinávii, významně se podílel na rozvíjení československo-skandinávských kulturních vztahů, byl členem a funkcionářem akademických, literárních a společenských organizací, v zahraničí byl oceněn čestnými tituly vysokých škol a státními vyznamenáními.

W. zaujetí severskými jazyky a literaturami se projevilo překladatelskou a odbornou aktivitou, která provázela jeho působení v diplomatických službách i jeho pedagogickou činnost. Překládal díla oceňovaných soudobých autorů (K. Hamsun, J. V. Jensen, S. Lagerlöfová, S. Undsetová aj.) a severské literární scéně se věnoval i v článcích a studiích. W. odborný zájem historicko-filologický se soustředil na památky staroislandského písemnictví, převážně ságy, které k nám nejen ve svých překladech od 20. let průkopnicky uváděl (obvykle v mimořádné typografické úpravě, např. M. Kalába a O. Menharta, a s výtvarným doprovodem J. Konůpka, A. Slavíčka, K. Svolinského aj.): mj. první český překlad Okouzlení krále Gylfa, části tzv. mladší Eddy Snorriho Sturlusona, eddické písně (Věďmina věštba aj.), několik rodových ság (Sága o Gunnlaugovi Hadím jazyku, Sága o Hrafnkelovi, knězi Freyově, Sága o lidech z Vatnsdalu) a konečně podstatnou část tzv. starší Eddy Saemunda Učeného. Překladatelskou erudici osvědčil v Ásgrímssonově vrcholné básni duchovní lyriky ze 14. století ke cti Matky boží Lilie. Překlady (nejen vlastní) často provázel zasvěcenými doslovy a poznámkovým aparátem nebo i komparatistickými studiemi (obsáhlá *O Lilii a okolí, z něhož vykvetla,* komentáře k Písním o královně Dagmaře a k Eddě). Filologicky, etymologicky a mytologicky zaměřená práce o legendách o sv. Ludmile *Ke jménům Tunna a Gommon v českých legendách a kronikách* se zabývá původem jmen jejích vrahů. Pojednání *Vensil Ulrik Hammershaimb* představuje život a dílo evangelického pastora původem ze Slezska, působícího na Faerských ostrovech v polovině 19. století, obroditele tamní kultury a kodifikátora jazyka. Pobyt ve Skandinávii a poznávání tamního života inspirovaly i W. publicistickou práci (informativní články, fejetony aj.), v níž přibližoval nejen jemu osobně známé literáty a jejich tvorbu, ale i politické, společenské a kulturní události; recenzoval překlady severské literatury, referoval též o překládání české literatury na Severu (mj. takovou bibliografií doplnil švédský překlad Novákova Českého písemnictví z ptačí perspektivy, 1937), jemuž byl také nápomocen inspirací a radou; publikoval též v periodikách a příležitostných sbornících vydávaných ve skandinávských zemích. Část W. překladů zůstala v rukopisu.

ŠIFRY: EW, E. W., e. w. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1928–29, studie S. Undsetová); A. Novák: Den tjeckiska Litteraturen i Fagelperspektiv (Stockholm 1937, an., bibliografie překl. české literatury do skandinávských jazyků); Bratislava (1929, 1931); Cesta (1928); Časopis pro moderní filologii (1915–17, 1923); Českosl. republika (1927); Hovory Sfinx (1929–30); Kmen (1918–19); Květy (1912, 1915); Lid. noviny (1925–33, 1936–42); Lit. rozhledy (1925); Meditace (1908–11); Nár. listy (1913–14, i Nedělní příloha); Nár. osvobození (1930); Naše doba (1929, 1942–43); Naše zprávy (1940); Obrození (1912); Panoráma (1929); Prager Presse (1930); Pramen (1926); Právo lidu (1926); Rozhledy (1932); Rozpravy Aventina (1926–29); Sa-

lon (Brno 1926–27, 1932); Studie (Řím 1961, Ke jménům Tunna a Gommon v českých legendách a kronikách); Venkov (1932–33); sb. Xenia Pragensia Ernesto Kraus… oblata (1929, Daniel Vetters Islandia, i sep.); Země (1919–20); Zlatá Praha (1913–14); Ženský svět (1911, 1929); Život (1921, překl. O. Kolsrud: Čin sv. Olava); též skandinávské listy. ▮ KNIŽNĚ. *Literárněhistorické práce:* Nástin severské mytologie (Bratislava 1924, výt. nezjišt.); Vensil Ulrik Hammershaimb (1929 ← Bratislava 1929). – *Překlady:* M. Thoresen: U finského kostela (1911); W. Erichsen: Křesadlo (1912); S. Lagerlöf: Povídka o panském dvoře (b. d., 1912) + Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem 1, 2 (1913) + Gösta Berling 1, 2 (1913, 1914) + Legendy o Kristu (1915) + Legendy (1916) + Císař z Portugalie (1917) + Královny kungahällské (1917) + Vozka smrti (1920) + Liljecronův domov (1920); J. V. Jensen: Ledovec (1916) + Olivia Marianne (1919) + Kolo (1920) + Kryštof Kolumbus (1931); K. Hamsun: Benoni (b. d., 1918) + Rosa (1922); Sága o Gunnlaugovi Hadím jazyku (1919); J. Jörgensen: Podobenství (1920); V. von Heidenstam: Rozklad a pád proletářské filozofie (1920) + Pout sv. Brigity (1929); O. Rung: Velká karavana (1921, s H. Hackenschmiedem); E. Ásgrímsson: Lilie (1924; vyd. Řím 1961 se studií E. W.: O Lilii a okolí, z něhož vykvetla); E. Moltesen: Kniha o Finech (1926); Sága o lidech z Vatnsdalu (1929); Snorri Sturluson: Okouzlení krále Gylfa (1929); Tři eddické písně (1930, bibliof.; obs. Skírnova cesta, Píseň o Völundovi, Píseň o Gudrúně); S. Undset: Kristina Vavřincová 1–3 (Věnec, 1931; Paní, 1932; Kříž, 1935) + Simonsen (1932); G. Gunnarsson: Sedm dní temnoty (1934); Věďmina věštba (1936); Edda (1942). ▮ REDIGOVAL *knižnici:* Severská literatura Gevjon (nakl. A. Hynek 1920, 1 sv.). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Sága o Hrafnkelovi, knězi Freyově (1920, bibliof., přel. K. Vrátný); Písně o královně Dagmaře (1927, bibliof., přel. J. E. Vocel). ▮

LITERATURA: G. P. (Pallas): ref. překl. S. Lagerlöf: Povídka o panském dvoře, Přehled 10, 1911/12, s. 543; Kp. (J. Knap): W. překlady z islandského písemnictví, Venkov 25. 10. 1929; K. Vrátný: ref. Vensil Ulrik Hammershaimb, Vlast 1930, s. 46; Kp. (J. Knap): ref. překl. Tři eddické písně, Venkov 5. 2. 1931; ● ref. překl. S. Undset: Kristina Vavřincová 1, 2: Nk. (B. Novák), RA 7, 1931/32, s. 151; Li. K., Naše doba 40, 1932/33, s. 312; V. Ch. (Cháb), Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 123 ●; ● ref. překl. Edda (1942): L. Heger, ČMF 2, 1943/44, s. 34; L. Zatočil, Naše věda 1946, s. 81 ●; an.: E. W. …, Studie (Řím) 1961, č. 7; P. Javor (J. Škvor): ref. překl. E. Ásgrímsson, Proměny (New York) 1964, č. 1; ● nekrology: P. Želivan (K. Vrána), NŽ (Řím) 1964, s. 255; an., LitN 1964, č. 31 ●.

vs

Vilma **Warausová**

* 21. 12. 1889 *Mýto* u Rokycan
† 25. 2. 1975 *Praha*

Autorka autobiograficky laděných próz o duševním zrání dívek a emancipaci ženy na přelomu století, dramatička píšící morality ze současnosti, autorka vzpomínek na J. Haškovou a J. Haška.

Roz. Kokešová, v matrice zapsána jako Vilemina K., provd. Varausová (1911), v úředním styku se psala Vilemína V. – Dcera kupce, později úředníka ve sladovně. V rodišti navštěvovala obecnou školu, když její otec přišel o zaměstnání, přestěhovala se 1901 s rodiči do Prahy-Smíchova, kde dochodila dívčí měšťanskou školu. 1903 začala studovat na tříleté obchodní škole Ženského výrobního spolku, po ukončení 2. třídy přestoupila na státní učitelský ústav. Rozhodující vliv na její dospívání i na rozhodnutí stát se spisovatelkou měly její starší spolužačky (např. budoucí básnířka L. Bubelová), prostřednictvím své přítelkyně J. Mayerové (pozdější spisovatelky J. Haškové) se seznámila také s některými příslušníky předválečné bohémy (J. Hašek, L. Hájek, později V. Menger). W. působila nejprve jako literní učitelka, později se věnovala literární práci. 1925–31 spoluorganizovala tematické kulturně-vzdělávací besídky pro děti, pořádané hnutím Volná myšlenka. Ve 30. letech spolupracovala s Intimním divadlem a s divadlem Uranie (byly zde uvedeny její hry, ve kterých W. příležitostně vystupovala i jako herečka) a také s rozhlasem, který odvysílal řadu jejích původních pohádek, povídek pro mládež a dramatizací (B. Lovrić, D. N. Mamin-Sibirjak, L. N. Tolstoj, O. Wilde), včetně rozhlasových úprav W. divadelních her. Pracovala v regionálních spolcích na Rokycansku; od 1937 byla členkou Syndikátu čes. spisovatelů. Po 2. světové válce prodělala srdeční onemocnění. Později se účastnila soutěží filmových scénářů.

Dominujícím námětem autobiograficky zaměřených prozaických děl W. se stal obraz duševního zrání žen a dívek na přelomu 19. a 20. století, tj. v době počátků ženského emancipačního hnutí. Ve volně pojaté trilogii (*Podemleté břehy, Zářící stíny, Ranní mlhy*) vylíčila osud hrdé samostatné venkovské ženy a její snahu zajistit vzdělání pro své dvě dcery. Popsala cestu dívek z nehostinného podbrdského městečka do Prahy za studiem a život

žákyň dívčích škol. Do svých románů o dívkách vtělila své výchovné postuláty a přesvědčení, že ženinu samostatnost zajistí vzdělání a že ideálem i smyslem života je práce a úsilí o pevný mravní řád. V dramatické tvorbě se W. pokusila o didakticky zaměřenou lidovou hru ze současného vesnického i městského života. Příčiny rozvratu a krize manželství nalézala v mužské slabosti a v sklonu k nevěře (*Proč hynou trubci, Falešný tón*), ženu naopak traktovala jako silnou morální osobnost a záruku tradičního společenského řádu. Vztah dětí a rodičů, zodpovědnost za mravní rozklad a demoralizaci mládeže se staly tématem hry *Kdo je vinen?* Otázku, zda lze čistými prostředky dosáhnout úspěchu v umění, položila ve hře *Senzace.* Po letech odmlčení ve vzpomínkové knize *Přátelé Haškovi a lidé kolem nich* popsala období svých studií, vytvořila medailonky svých blízkých přítelkyň literátek a vylíčila své setkávání s literární bohémou z okruhu J. Haška, zejména však nelehké a obětavé soužití J. Haškové s jejím mužem i konec jejich manželství. – V knihovně Divadelního ústavu v Praze jsou uloženy strojopisy pohádkové hry pro mládež Dobře tak (b. d.), konverzační hudební veselohry Polární hvězda (1937) a texty inscenovaných her Kdo je vinen? a Senzace. Podle vlastních údajů dokončila W. román Den, volně navazující na její prozaické práce, a trilogii Žena z lidu (první část, *Úl v bouři,* vyšla časopisecky, další díly, Lidé v ohradě a Hvězda šesticípá, zůstaly v nezjištěných rukopisech).

PSEUDONYM: Pavla Lesková (Nár. politika). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besídka (1925–26; 1926 jako samost. příl. čas. Havlíček); Čes. slovo; Lid. deník (1943, R Úl v bouři); Nár. politika (od 1917, debut); Volná myšlenka (1926). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Podemleté břehy (P 1925); Proč hynou trubci (D b. d., 1931, i prem.); Falešný tón (D b. d., 1932, i prem.); V troskách (D 1940, prem. 1939); Zářící stíny (R 1941); Přišla k rozumu (D 1942, podle K. Světlé); Ranní mlhy (R 1944); Přátelé Haškovi a lidé kolem nich (vzpomínky, 1965). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* Kdo je vinen? (1937); Senzace (1938); Prázdná kolébka (30. léta). ▮ REDIGOVALA *časopis:* Besídka (1925–26, 1928–29, s jinými). ▮

LITERATURA: ● ref. Podemleté břehy: V. Brtník, Venkov 31. 12. 1925; vr., PL 18. 4. 1926 ●; ● ref. Proč hynou trubci: jv (J. Vodák), Čes. slovo 3. 2. 1931; V. H., Samostatnost 6. 2. 1931; Jutta, Českosl. divadlo 1931, s. 54; J. Hübsch, Samostatnost 22. 10. 1931; ask. (A. Skála, dub.), Českosl. divadlo 1933, s. 297 ●; ● ref. Falešný tón: Rutte (M. Rutte), NL 19. 1. 1932; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 20. 1. 1932; Juta, Českosl. divadlo 1932, s. 41 ●; jv. (J. Vodák): ref. insc. Kdo je vinen?, Čes. slovo 28. 5. 1937; ns.: ref. insc. Senzace, NO 29. 1. 1938; an.: ref. Přišla k rozumu, Dělnická osvěta 1942, č. 5 (obálka); J. Machoň: ref. Ranní mlhy, LidN 12. 6. 1944; O. Chaloupka: ref. Přátelé Haškovi a lidé kolem nich, Pochodeň 24. 12. 1965.

vfr

Bořivoj M. **Weigert**

* 25. 9. 1873 *Kolín*
† 9. 10. 1952 *Praha*

Básník, autor vzpomínek na omladinářské hnutí, překladatel francouzské literatury, editor a publicista.

V matrice zapsán jako Bořivoj Jan Vaigert, podepisoval se též Vajgrt. – Původním povoláním typograf. Působil v Praze, kde se počátkem 90. let zapojil do pokrokového hnutí tzv. Omladiny (sympatizovaly s ním obě W. sestry); v září 1893 byl s dalšími druhy zatčen (vyšetřován v novoměstské trestnici) a v únoru 1894 v procesu s představiteli revolucionářů odsouzen pro velezradu na pět let do vězení (trest si odpykával na Borech), po 30 měsících byl s ostatními politickými vězni amnestován. Živil se jako korektor, editor a úředník Nár. listů, posléze jako časopisecký redaktor a vydavatel (již 1897 vydával Salon odmítnutých; pak okultistické časopisy Proč žijeme? a Nesmrtelnost, ve 20. letech filmové časopisy, v polovině 30. let Nár. výzvu). Provozoval půjčovnu filmů na Vinohradech. Byl vyznavačem spiritismu a posmrtného života. Stal se spoluzakladatelem (s J. Dutkou) a jednatelem Politického klubu omladinářů-devadesátníků v Praze a podílel se na jeho ediční činnosti. Přátelské vztahy mezi omladináři ho v osobě spisovatele a překladatele A. Tučka přivedly do překladatelského kruhu nakladatelství Hejda a Tuček. Kremace proběhla v Praze-Strašnicích. – W. švagrem byl typograf a grafik K. Dyrynk, s nímž mj. přeložil několik knih z francouzštiny a 1913 organizoval stávku typografů.

W. sbírka próz *Kult Smrti* ve stylizaci podle dobového dekadentního titanismu staví do středu povrchních úvah vypjaté individuum, které se v rétorických pózách a s velikášskými gesty poměřuje se světem. W. další literární projevy souvisely s jeho mladistvými zážitky z hnutí Omladiny, z následného procesu a věz-

nění, které stručně popsal v drobných vzpomínkových spiscích *Vzpomínky z rakouských trestnic* a *Z rakouských žalářů*. K této životní etapě se vracel i později jako pořadatel a vydavatel pamětnických sborníků či antologie omladinářských písní. Jeho další zájem se upíral ke spiritismu, což ho přivedlo zejména k překládání dobově populárních a významných děl francouzské literatury (C. Flammarion aj.), nejen však tohoto zaměření (např. G. de Maupassant, G. Flaubert). W. překladům byly někdy vytýkány jazykové nesprávnosti, oceňováno bylo zachycení atmosféry příběhu. Někdy uváděné další W. překlady (G. de Maupassant: Miláček /Bel ami/, O. Panizza: Koncil lásky) se nepodařilo bibliograficky doložit.

PSEUDONYM, ŠIFRY: B. V. Zdráhal (dub.); B., B. W., -ert, -ert. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Českosl. film (1923–34); Filmové zprávy (1923–24); Nár. listy (od 1909); Nár. výzva (1935); Nesmrtelnost; Nové rozhledy (1910); sb. Omladina 25 let po procesu (1919); sb. Omladinářské písně pokrokového hnutí let devadesátých (1934); Proč žijeme? (1906–09); Salon odmítnutých (1897); Samostatnost (1929, 1933–34). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Vzpomínky z rakouských trestnic (1896, podp. B. Vajgrt); Kult Smrti (PP 1898, podp. B. Vajgrt); Z rakouských žalářů (1924). – *Překlady:* G. de Maupassant: Silný jako smrt (1895, pseud. B. V. Zdráhal, dub.); E. Renan: Apoštol (b. d., 1896, podp. B. Vajgrt); C. Flammarion: Uranie (b. d., 1902) + Na nebi a na zemi (1904) + Stella (1905) + Konec světa (b. d., 1908) + Neznámé přírodní síly (1908) + Cesty balonem (1908, s K. Dyrynkem) + Svět před stvořením člověka (1909, s K. Dyrynkem) + V paprscích luny (b. d., 1910); G. Flaubert: Paní Bovaryová (1905, výt. nezjišt.; další vyd. b. d., 1913, s K. Dyrynkem); G. Ohnet: Majitel hutí (1907) + Židovčina láska (1919); L. Denis: V neviditelnu. Spirism a mediumism 1 (b. d., 1908); W. Th. Stead: Lze obcovati se záhrobím? (b. d., 1909); C. Farrère: Muž, jenž zavraždil (b. d., 1919). – *Ostatní práce:* Spiritisté a volby (b. d., 1925). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Proč žijeme? (1906–09, 4 roč.), Českosl. film (1921–22), Filmové zprávy (1923–24), Nár. výzva (1935, č. 1–7). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Omladina 25 let po procesu (1919, s J. Ziegloserem); Na pamět K. Stan. Sokola k 10. výročí jeho smrti (1932, s J. Škábou); Omladinářské písně pokrokového hnutí let devadesátých (1934). ▮

LITERATURA: ● ref. Kult Smrti: an. (A. Procházka), MR 1897/98, sv. 7, s. 159; -l (J. Pelcl), Rozhledy 7, 1897/98, s. 460; J. H. (F. X. Šalda), Lit. listy 19, 1897/98, s. 200; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1898, č. 61 ●; F. H. (Herites): ref. překl. C. Flammarion: Na nebi a na zemi, Máj 3, 1904/05, s. 32; Ds. (J. D. Konrád): ref. překl. C. Flammarion: Stella, Máj 3, 1904/05, s. 828; W. (K. Weinfurter): ref. překl. C. Flammarion: Cesty balonem, NL 28. 5. 1909; ● ref. překl. G. Flaubert: K. Čapek, Přehled 11, 1912/13, s. 583 → O umění a kultuře 1 (1984); G. Pallas, Venkov 23. 4. 1913; M. M. (Majerová), PL 4. 5. 1913 ●; Čk. (A. Černík): ref. překl. C. Farrère, Cesta 2, 1919/20, s. 529; ● ref. ed. Na pamět K. Stan. Sokola: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 686; m. n. (M. Novotný), LidN 30. 11. 1932; B. T. (V. Brtník, dub.), Ženský obzor 26, 1932/33, s. 16 ●; A. Hajn: Justitia regnorum fundamentum, Samostatnost 1933, č. 20; ● k pětasedmdesátinám: an., LD 25. 9. 1948; an., RP 25. 9. 1948, s. 3 ●; J. Pernes in Spiklenci proti Jeho Veličenstvu (2002).

vs

Jiří **Weil**

* 6. 8. 1900 *Praskolesy* u Hořovic
† 13. 12. 1959 *Praha*

Prozaik zaujatý vztahem jedince a totalitní moci a zejména židovskou tragédií za 2. světové války, překladatel a propagátor sovětské literatury, literární kritik a publicista.

Narodil se v židovské rodině výrobce obrazových rámů v Praskolesích, odkud se rodina přestěhovala do Prahy-Kobylis. Obecnou školu vychodil v rodišti, reálné gymnázium studoval v Praze, nejdříve v Křemencově (1911–16), pak v Truhlářské ul. (mat. 1919). 1922–31 byl zaměstnán jako překladatel v tiskovém oddělení sovětského zastupitelství v Praze, při zaměstnání studoval na pražské filoz. fakultě slovanskou filologii a srovnávací dějiny literatur (navštěvoval mj. přednášky V. Tilleho; 1928 doktorát prací *Gogol a anglický román 18. století*). Od mládí se zapojoval do společenského dění, nejdříve v kroužcích mládeže anarchistické (kolem S. K. Neumanna), socialistické, poté komunistické. Patřil k zasvěceným propagátorům nové ruské literatury, prostředkoval kontakty mezi sovětskou a českou avantgardou (překlady, přednášky, osobní styky s V. Majakovským, M. Cvetajevovou aj., vliv I. Babela, M. Gorkého). Účastnil se politické činnosti komunistické strany (člen od 1921, později se stal též členem sovětské komunistické strany), spolupracoval s redakcí Rudého práva; 1929 po vystoupení a následném vyloučení sedmi spisovatelů ze strany se postavil za Gottwaldovo vedení, pohyboval se kolem revue M 20 (K. Biebl, Z. Kalista, S. Špálová aj.), pracoval v redakční radě studentského časopisu Avantgarda (1925–30); patřil k okruhu Devětsilu.

Po sporech s nadřízenými ze sovětské mise odešel a pracoval jako redaktor Tvorby (1932–33) a zároveň jako lektor nakladatelství Karel Borecký řídil knihovnu Sovětští autoři. 1933 byl z pověření KSČ vyslán do Moskvy, kde pracoval jako překladatel klasiků marxismu-leninismu (a revizor překladů V. I. Lenina) do češtiny. V období čistek po vraždě S. M. Kirova (1934) se dostal do sporu s komunistickou stranou pro údajnou maloměšťáckou nespokojenost se sovětským způsobem života, byl vyloučen ze strany a vypovězen do sovětské střední Asie. Tam pracoval v komuně Interhelpo u Alma-Aty, cestoval na Issyk-kul, Balchaš, po Kazachstánu a Kyrgyzstánu. Koncem 1935 se vrátil do Prahy a působil jako spisovatel, novinář a překladatel z povolání; 1936 byl mezi zakládajícími členy skupiny Blok (1936–39). Za okupace byl zpočátku zaměstnán v Židovské náboženské obci v Praze při soustřeďování předmětů ze synagog, za rasové perzekuce ho kryl A. V. Frič, vydávaje ho za svého zaměstnance přeškolovaného pro odborný výzkum rostlin; 1942 nenastoupil do transportu do koncentračního tábora (těsně předtím se ještě pokoušel zachránit sňatkem s dlouholetou přítelkyní O. Fenclovou, později fingoval sebevraždu), do konce války se pak skrýval v různých bytech po Praze. Rodiče a sestra zahynuli v koncentračním táboře, bratr byl zastřelen za Pražského povstání. Po válce strávil část roku 1946 ve Švýcarsku (na studijním pobytu a jako rekonvalescent), pak byl redaktorem edice Svět nakladatelství ELK (1946–49), redaktorem Literárních novin (1946–48) a lektorem ve filmové skupině Českosl. státního filmu; stýkal se s umělci sdružujícími se kolem J. Koláře (V. Bartovský, J. Hiršal aj.). Po zrušení nakladatelství se počátkem 50. let ocitl ve svízelné situaci politicky nedůvěryhodného spisovatele (1951 byl vyloučen ze Svazu českosl. spisovatelů); od 1950 byl zaměstnán ve Státním židovském muzeu v Praze, nejdříve v kanceláři, od 1955 jako vedoucí knihovník (1956 byl opět přijat do Svazu českosl. spisovatelů). Kromě častých pobytů v SSSR (poprvé 1922, naposledy 1958) cestoval také po Evropě (Paříž, Polsko, Švýcarsko). Od 1949 trávíval volné chvíle ve Vrchovanech u Dubé, zprvu jako kulturní patron okresu, pak jako osadník vesnice, v níž vznikaly i části jeho prací. 1958 odešel do invalidního důchodu, pobýval v domově spisovatelů v Budislavi, zemřel na leukémii.

V počátečním období W. tvorby ve 20. letech a v 1. polovině 30. let převládala práce překladatelská a literárněkritická. Tlumočil ruskou prózu (M. Gorkij, A. G. Malyškin aj.) a zejména poezii (např. ve Sborníku sovětské revoluční poezie: autoři E. Bagrickij, V. Inberová, V. Lugovskoj, V. Majakovskij, I. L. Selvinskij), časopisecky (Rudé právo, Host, Kvart, Čin aj.) patrně z ruštiny i lidovou poezii baškirskou, čečenskou, tádžickou; překládal též z angličtiny (L. Hughes) a japonskou literaturu, dále práce literárněvědné (M. Skačkov, V. B. Šklovskij, J. N. Tyňanov). Jako novinář psal informativní články i reportáže a fejetony o společenském a kulturním dění v sovětském Rusku. Ve svých pracích literárněhistorických i přednáškách se projevoval jako zaujatý znalec sovětské literatury. Rovněž se zabýval literaturou anglickou a francouzskou a starší českou literaturou (např. J. K. Tylem). Jako kritik referoval o beletrii, překladové a odborné literatuře, psal o divadle a filmu. – Osobitým rysem W. beletristické metody poučené tradicí evropského románu i avantgardními postupy 20. a 30. let (zvláště sovětská avantgarda, literatura faktu), zejména pak úvahami o dalších osudech prózy, je podávání příběhu bez psychologických analýz a hodnotících postojů věcným pojmenováním vztahů a záznamem děje jako sledu faktických událostí prostřednictvím detailů schopných vnést do příběhu dynamičnost. Již ve W. časopisecky publikovaných reportážích je patrné úsilí o dokumentární zachycení reality provázené nechutí k její stylizaci i k autorskému komentáři. Lze to sledovat v souboru próz *Češi stavějí v zemi pětiletek,* v němž zpracoval reportážní formou své zkušenosti z pobytu v sovětské střední Asii, i v následujících pracích, částečně autobiografickém románu *Moskva-hranice* (s původním názvem Moskva slzám nevěří) a jeho volném pokračování *Dřevěná lžíce.* W. oba romány psal zčásti současně v letech 1935–38, ale po zpolitizované diskusi po vydání románu Moskva-hranice, knihy komunistickou levicí tvrdě odmítnuté, od zveřejnění již ohlášené druhé části ustoupil, přestože 1939 byla v románové soutěži ELK oceněna porotou (román vyšel 1970 v italštině, česky 1977 v ineditní edici Kvart). Oba romány se vyrovnávají se skutečností sovětského Ruska v polovině 30. let. Moskva-hranice sleduje pobyt komunistického intelektuála v Moskvě, v Dřevěné lžíci se děj přesouvá na stavbu kombiná-

tu na Balchaši. Ačkoli v nich W. vždy klade vedle sebe několik příběhů, jejich vzájemné relace překrývá klíčové téma: postavení osamělého jedince v konfliktu s odcizeným nepřátelským světem, zde v prostředí, jež při uplatňování moci omezuje jedince v zájmu nadosobní ideje. I tu je příznačná absence přímé kritiky, též rezignace na ideologizaci dění a zároveň jeho krajně úsporná motivace; vývoj děje i charakterů prostředkuje jen záznam vnějších faktů a konkrétního jednání lidí; přitom v obraze doby nesené kolektivním patosem ani přilnutí ke komunistickým vizím W. nebránilo zachovat střízlivou věcnost v podání jejich konkrétního uskutečňování. Za války psal W. román *Makanna, otec divů*, historické podobenství podle legendy o lžiprorokovi z Orientu 8. století; smysl plastického vyprávění se soustřeďuje na vznik a působení mesiášské moci manipulující prodejným davem a na hledání způsobů, jak čelit zlu; W. zde odolal svodu přímočaře klást konkrétní paralely se soudobou společností (román měl vyjít ještě za války, zaštítěn jménem P. Vyskočila, jenž však zahynul v Mauthausenu). Ve druhém historickém románu *Harfeník* W. těžil z materiálů nasbíraných při práci v židovském muzeu a na jejich základě fabuloval příběh z doby tiskařských bouří v Praze ve 40. letech 19. století; konfrontoval v něm dva židovské osudy, chudákův a zbohatlického továrníka. Lyrizující prózy *Barvy* (psány za války) mají syžet oslaben na holou mezní situaci, působí především brilantním zachycením podob ztráty lidskosti, beznadějného vykořenění, ale též vůle deptaného jedince ke svobodě. Téma dehumanizace méně zjevné, ale neméně nebezpečné přináší též výběr z předválečných i poválečných povídek *Mír,* resp. ve změněném vydání *Vězeň chillonský,* kde nebeletrizované, střízlivé, zdánlivě nekonfliktní vypravování zaznamenává deformace konzumního světa, v němž se vytrácejí kritéria k rozlišování hodnot a ke stanovení řádu. Osobitá metoda montáže dokumentárních svědectví o osudech lidí, autorského textu a citace z bible vytváří knihu *Žalozpěv za 77 297 obětí.* Tématem románů *Život s hvězdou* a *Na střeše je Mendelssohn* je vědomí člověka, jehož život je mařen válkou jako fatálním určením. V Životě s hvězdou W. civilními prostředky demytizoval soudobé pojetí okupace (román byl ve své době označen za existenciální a zhoubně působící); v příběhu Žida za rasové perzekuce sleduje prolínáním popisu vnějšího a vnitřního dění jeho zápas o možnost ovlivnit vlastní osud, neztratit vědomí hodnot ani v době jejich všeobecné degradace. Východiskem románu Na střeše je Mendelssohn je skutečná anekdotická událost ze začátku války (zápletka kolem stržení sochy židovského skladatele na pražském Rudolfinu), od níž se děj rozpadá v paralelních pásmech, jež podávají fašismus z perspektivy jeho strůjců, obětí i odpůrců; W. tak mnohovrstevnatě postihuje mašinerii zrůdné moci v její bezbřehé nesmyslnosti a shledává tragiku židovského osudu nejen v jeho hrůznosti, ale i v jeho absurditě. – W. se podílel na filmovém scénáři dokumentu Zde motýli nelétají a námětu nerealizovaného filmu Golem. V rukopisu zůstaly kromě básní (Bučilské proudy) a pouze začatých dramat (Transport, Filoktet) též próza pro děti Nehýtek a ti ostatní a nedokončené romány Bez trumfů, Zlatý bengál (o společenském pohybu ve 30. letech) a Zde se tančí lambeth-walk (o židovské tragédii za války).

ŠIFRY: jeil, -jeil., -jeil-, -jl-, JW, J. W., jw, jw., -jw., j. w., W. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach Kmene (1937); Avantgarda (1925–30); ČČM (1920); Červen (1921); Čes. osvěta (1946); Čin (1930–38); Den (1920–21); sb. 10 let diktatury proletariátu 1917–1927 (1927); Dětské kresby na zastávce k smrti – Terezín 1942–1944 (1959); sb. Fronta (1927); Haló noviny (1935); Host (1924–25); Host do domu (1958); Index (1934); Kalendář kalendářů (1949); Kmen (1922); Kmen (1926–29); Knižní novinky (1958); Komunistická revue (1927–28); Komunistický kalendář (1922, 1924); Kulturní politika (1946–48); Kvart (1931, 1935); Kytice (1945–47); Levá fronta (1932–33); Lid. kultura (1937); Lid. kultura (1958); Lid. noviny (1948); Listy (1947); Lit. noviny (1927–38); Lit. noviny (1947–48, 1956–59); LUK (1937); Magazín DP (1933–37); Mladá fronta (1946–48); Nár. a Stavovské divadlo (1946); Nová svoboda (1926); Nový život (1956–57); Odeon (1929–31); O knihách a autorech (1958); Panoráma (1931–38); Pondělní noviny (1924); sb. Poznání 2 (1936); Prager Presse (1937); Praha–Moskva (1936); Právo lidu (1920–37); Proletkult (1922–24); Prospekt (1930–31); Přítomnost (1937); Q (1926); ReD (1927–28); Rozpravy Aventina (1926–34); Rudé právo (1921–38); Rudý večerník (1928); Ruch (1919); Signál (1929); Socialista (1923); Středisko (Brno 1934); Studánka (1948–49); Svět práce (1935, 1938); Světová literatura (1957); Světozor (1937); Tribuna (1921); Tvar (1929); Tvorba (1927–37, 1959; 1930 překl. V. Ivanov, V. Šklovskij: Iprit); U (1936–37); Útok (1936); Věstník Židovské obce náboženské v Praze (1949); sb. VŘSR v dějinách a kultuře Československa (1958); Zeměd. noviny (1946, 1948–49); Žijeme (1931–33); – posmrtně: Čes. literatura (1990);

Host do domu (1964, úryvek z R Bez trumfů); Rovnost (1960); Světová literatura (1961); Věstník židovských náboženských obcí v Československu (1960, 1965); Židovská ročenka 5720 a 5721 (1959–60; 1960 úryvek z R Zde se tančí lambeth-walk s tit. Žraloci). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a kultuře:* Ruská revoluční literatura (1924); Kulturní práce sovětského Ruska (přednáška, 1924); Češi stavějí v zemi pětiletek (PP 1937); Moskva-hranice (R 1937); Makanna, otec divů (R 1945); Barvy (PP 1946; 1966 v kn. Hodina pravdy, hodina zkoušky); Vzpomínky na Julia Fučíka (1947); Život s hvězdou (R 1949); Mír (PP 1949; změn. vyd. 1957 s tit. Vězeň chillonský); Harfeník (R 1958); Žalozpěv za 77 297 obětí (P 1958); – posmrtně: Na střeše je Mendelssohn (R 1960); Dřevěná lžíce (R 1992, ed. J. Víšková a A. Jedličková; inedit. 1977). – *Překlady:* M. Gorkij: Vzpomínky na L. N. Tolstého (1921, se S. Rackem) + S kým jdete, „mistři kultury"?, Odpověď inteligentovi (b. d., 1932) + Lenin (1933) + Požár a jiné prózy (1937) + Vzpomínky na Lenina (1946) + Rozhovory o řemesle (1949); V. A. Kaverin: Konec zapadáku (1925); A. G. Malyškin: Pád Dairu (1926); B. Lapin: Vypravování o zemi Pamír (1930); Sborník sovětské revoluční poezie (1932, s jinými); K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin, J. V. Stalin: O Rakousku a české otázce (1933, s jinými); N. K. Krupskaja: Vzpomínky na Lenina 1–3 (1934); B. Pasternak: Vznešená nemoc (1936); I. Ovčarenko: Povstání (1936); V. Majakovskij: Mexiko – New York – Praha (1937); G. Šilin: Malomocní (1938); S. Mstislavskij: Opásán ocelí (1947) + Havran, jarní pták (1949); N. S. Leskov: Alexandrit (1947). – *Ostatní práce:* Muzeum pražského židovského města (1956, s H. Volavkovou a W. Sojkou). – *Výbor:* Hodina pravdy, hodina zkoušky (1966, ed. J. Opelík; obs. i texty z časopisů a rkp.). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* L. Lunc: Mimo zákon (1929). ▮ KORESPONDENCE: in L. Štoll: Z kulturních zápasů (Štollovi z 1950; 1986, s. 245). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Tvorba (1932–33, s jinými), Lit. noviny (1946–48, s M. Novotným); *edice:* Sovětští autoři (1931–38), Svět (1947–49). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Sborník sovětské revoluční poezie (1932). ▮

LITERATURA: S. (J.) Vondráčková: Mrazilo – tálo (vzpomínky na J. W., inedit. 1979); M. Zahradníková: J. W. (1900–1959). Soupis osobního fondu (LA PNP 1996). ▮ ● ref. Ruská revoluční literatura: -jef (J. Fučík), Socialista 1, 1923/24, č. 32; O. Fischer, Kritika 1924, s. 224; A. N. (Novák), LidN 20. 8. 1924 ●; ● ref. Sborník sovětské revoluční poezie: fn. (F. Němec), RP 13. 11. 1932; ach. (V. Prach), Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 119; M. Hlávka, Studentský časopis 12, 1932/33, s. 189; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 33, 1932/33, s. 334; B. V. (Václavek), Index 1933, s. 11; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1933, s. 104 ●; ● ref. Češi stavějí v zemi pětiletek: J. Šnobr, LitN 9, 1936/37, č. 21; K. J. Beneš, Panoráma 1937, s. 42; an. (J. Strnadel), Ranní noviny 17. 3. 1937; -n. (J. Noha), U 1937, s. 211; -kc. (J. Kunc), Rozhledy 1937, s. 70; vbk. (V. Běhounek), PL 4. 4. 1937 ●; ● ref. Moskva-hranice: P. Eisner, Panoráma 1937, s. 267; K. Sezima, Lumír 64, 1937/38, s. 411; S. V., LitN 10, 1937/38, č. 9; F. S. (Soldan), Kultura doby 2, 1937/39, s. 96; G. (F. Götz), NO 9. 1. 1938; V. Černý, LidN 10. 1. 1938 → Tvorba a osobnost 1 (1992); vbk. (V. Běhounek), PL 16. 1. 1938; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 1. 2. 1938; -á- (J. Rybák), RP 15. a 16. 2. 1938 → Doba a umění (1961, s. 188); J. Fučík, Tvorba 1938, s. 34 → Stati o literatuře (1951, s. 233); B. Václavek, U 1938, s. 11 (k tomu lš., tj. L. Štoll, RP 8. 4. 1938); B. Mathesius, KM 1938, s. 142; vk (V. Kaplický), Hovory o knihách 1938, č. 1; T. Svatopluk, Lid. kultura 1938, č. 4; LVA (L. Vokrová-Ambrosová), Čin 1938, s. 93; J. Šup, Rozhledy 1938, s. 37; J. Tch. (Teichmann), Slovanský přehled 1938, s. 220 ●; an.: W. román Moskva-hranice a útoky na dp (tj. Družstevní práci), Panoráma 1938, s. 70 + Hlasy kritiky o W. románu Moskva-hranice, tamtéž, s. 113; P. Eisner in J. W.: Makanna, otec divů (1945); ● ref. Makanna, otec divů: K. Polák, KM 1946, s. 243; F. Buriánek, Zeměd. noviny 28. 4. 1946; G. (F. Götz), NO 28. 5. 1946; B. Polan, Svob. noviny 29. 5. 1946; K., Svob. slovo 20. 6. 1946; F. H. (Hampl) Práce 29. 6. 1946; jšk. (J. Š. Kvapil), Naše doba 53, 1946/47, s. 133 ●; ● ref. Barvy: J. S. (Strakoš), Akord 12, 1945/46, s. 320; J. Pistorius, KM 1946, s. 241; J. H. (Hrabák), List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 298; lk (L. Kundera), Rovnost 8. 5. 1946; Z. Lorenc, Mladá fronta 5. 6. 1946 ●; J. Vladislav in J. W.: Mír (1949) + O J. W. a jeho Míru, Lid. kultura 1949, s. 22; J. Grossman in J. W.: Život s hvězdou (1949); ● ref. Život s hvězdou: J. Grossman, Lid. kultura 1949, s. 33; I. Skála, NŽ 1949, s. 67; H. Budínová, Kulturní politika 1949, č. 16; M. Grygar, LidN 27. 3. 1949; (b.) (V. Běhounek), Práce 2. 6. 1949 ●; M. Drozda in Boj KSR(b) o sovětskou literaturu a jeho ohlas u nás (1917–1925) (1955, s. 522); ● ref. Vězeň chillonský: O. Bartoš, NŽ 1957, s. 874; F. Buriánek, LitN 1957, č. 31 ●; ● ref. Harfeník: jv (J. Vohryzek), Květen 3, 1957/58, s. 642 → Literární kritiky (1995, s. 103); R. Grebeníčková, LitN 1958, č. 37; vbk (V. Běhounek), Práce 2. 8. 1958 ●; ● nekrology: f-n (F. Kautman), Kultura 1959, č. 50; an., LitN 1959, č. 51–52; an., Věstník židovských náboženských obcí v Československu 1. 1. 1960 ●; ● ref. Na střeše je Mendelssohn: F. Benhart, Plamen 1960, č. 9; Z. Heřman: LitN 1960, č. 39; V. Forst, Tvorba 1960, s. 931; J. Opelík, Kultura 1960, č. 42; B. Macák, HD 1960, s. 471; ES, Věstník židovských náboženských obcí v Československu 1960, č. 11; jbd (J. Binder), LD 25. 9. 1960; vbk (V. Běhounek), Práce 9. 10. 1960; I. Osolsobě, Rovnost 9. 10. 1960 ●; R. Grebeníčková: J. W. a normy české prózy po 15 letech, Plamen 1963, č. 11 → Literatura a fiktivní světy (1995); F. J. Kolár: Třicátá léta ve světle historické pravdy, RP 29. 4. 1964; J. Grossman in J. W.: Život s hvězdou (1964) → Analýzy (1991); J. Opelík: W. povídky z let 1938–1948, ČLit 1965, s. 61 + in J. W.: Na střeše je Mendelssohn (1965); F. Kafka: k 65. výr. nar., Věstník židovských náboženských ob-

cí v Československu 1965, č. 12; R. Grebeníčková: W. Žalozpěv, Tvář 1965, č. 5 → Literatura a fiktivní světy (1995); J. Opelík in J. W: Hodina pravdy, hodina zkoušky (1966) → Milované řemeslo (2000); R. Grebeníčková in J. W.: Život s hvězdou (1967) + W. Moskva-hranice, HD 1968, č. 6, oboje → Literatura a fiktivní světy (1995); F. Hampl: Žil s hvězdou, Svoboda 3. 2. 1968; M. Jungmann: Kritický glosář 2 (o rkp. Dřevěné lžíce), Lit. listy 1968, č. 18; M. Suchomel: Rozmezí bez záruk (o Životě s hvězdou), HD 1968, č. 13 → Literatura z času krize (1992); Z. Kalista: J. W., in Tváře ve stínu (1969, s. 119); F. Hampl in Stopami prózy a poezie na Berounsku (1973, s. 63); Š. Vlašín: Prozaik zraňovaného lidství, Tvorba 1975, č. 32; -hh- (H. Housková): Vždy s odpovědností, Hlas revoluce 1980, č. 32 → NO 8. 8. 1995; J. Bečka: Sovětská střední Asie a J. W., Slovanský přehled 1981, s. 443; S. Cita: K prvním českým překladům básní Vladimíra Majakovského, Českosl. rusistika 1985, s. 56; J. Mourková: Svědectví z doby temna, Hlas revoluce 1985, č. 32; P. Nový: Člověk J. W., Kmen 1989, č. 49; R. Pytlík: K W. znovuobjevené Dřevěné lžíci, tamtéž; A. Jedličková: J. W., Život s hvězdou, ČLit 1989, s. 353 → sb. Česká literatura 1945–1970 (1992, s. 61); J. Bečka: J. W. a východ, Českosl. rusistika 1989, s. 220; E. Štědroňová: J. W. Jeden lidský a umělecký osud české literatury, Lit. měsíčník 1989, č. 10; trn (P. Nový): Život s hvězdou, Zeměd. noviny 15. 12. 1989; J. Podlešák: Stříbrnou polnicí zpívejte píseň svobody, Židovská ročenka 5750 (1989, s. 104) → Terezínské listy 1999, sv. 27, s. 73; J. Škvorecký: J. W.: Život s hvězdou, Čítanka J. Škvoreckého 1990, s. 62; J. Hořec: Antištoll, Kmen 1990, č. 8; J. Vopravilová: J. W.: Život s hvězdou a Ladislav Fuks: Pan Theodor Mundstock, SPF Ústí n. Lab., ř. bohemistická 1990, s. 59; E. Štědroňová: Dialektika umělecké metody a reality v díle J. W., ČLit 1990, s. 126; A. Jedličková: Nepublikovaná kapitola W. románu Na střeše je Mendelssohn, ČLit 1990, s. 151 + Shledávám, chtě chválit skutky božské, že bohové jsou zlí, Slovenské pohľady (Bratislava) 1990, č. 8 → in J. W.: Dřevěná lžíce (1992); M. Pohorský in J. W.: Život s hvězdou, Na střeše je Mendelssohn (1990); F. Kafka: J. W., hledač nových cest, Hlas revoluce 1990, č. 32; ● P. Nový: J. W. Osud levicového intelektuála, LidN 4. 8. 1990, k tomu polemika: E. Štědroňová, LidN 25. 8. 1990; P. Nový, LidN 31. 8. 1990; E. Štědroňová, LidN 8. 9. 1990 ●; V. Píša: Život s hvězdou. J. W. – osobnost a dílo, které by nemělo být přehlédnuto, RP 3. 12. 1991; E. Štědroňová: V soukolí doby, Tvorba 1991, č. 21; A. Jedličková: J. W. ve Vrchovanech, Českolipsko literární 1991, sv. 10, s. 11; P. Nový, E. Štědroňová in J. W.: Moskva-hranice (1991); J. Vohryzek: Bezvýznamnost učiněná významem (Moskva-hranice), Respekt 1991, č. 51; V. Papoušek: O židovské literatuře a gravitačním poloměru člověka, Čes. jazyk a literatura 42, 1991/92, s. 149; D. Hrubý: Causa J. W., Reflex 1992, č. 5; ● ref. Dřevěná lžíce: pal (P. Janáček), LidN 26. 11. 1992, příl. Národní 9, č. 48; F. Všetička, Akord 18, 1992/93, č. 7; I. Pospíšil, Rovnost 12. 1. 1993; M. Exner, Čes. deník 14. 1. 1993; E. Štědroňová, ČLit 1993, s. 227; M. Petříček, Tvar 1993, č. 2 ●; (jk) (J. Kudrnáč): J. W.: Makanna, otec divů, (js) (J. Soukal): J. W.: Život s hvězdou, oboje in Slovník českého románu 1945–1991 (1992); A. Franková in Motýla jsem tu neviděl. Dětské kresby z Terezína (1993, ed. A. Franková, H. Volavková); V. Novotný: J. W., Čtenář 1993, č. 7–8, příl.; M. Petrusek: První literární obraz Josefa Stalina? aneb O právu nevědět, S-obzor 1994, č. 2; tp: Zůstat sám sebou, Roš chodeš 1994, č. 12; J. Podlešák: I jejich je tato země v pokoji a míru (Žalozpěv za 77 297 obětí), Tvar 1995, č. 4; K. Mercks: Problém literárního stylu ve W. románu Život s hvězdou, sb. Světová literárněvědná bohemistika 2 (1996); M. Bauer: J. W. a K. J. Beneš, dva problémoví spisovatelé, Tvar 1999, č. 16; J. Holý in J. W.: Život s hvězdou, Na střeše je Mendelssohn, Žalozpěv za 77 297 obětí (1999) → Možnosti interpretace (2002, s. 481); A. G. Mayor: The Case of J. W., the Pinkas Synagoge and Weil's Elegy for the 77 297, Brown Slavic Contributions (Providence), sv. 13, 2000, s. 141; E. Štědroňová: J. W., sb. Českožidovští spisovatelé v literatuře 20. století (2000, s. 70); F. Všetička: Román J. W., SPFPFSU Opava, ř. lit. vědná (2001, s. 69) → Kroky Kalliopé (2003, s. 138); U. Heftrich: W. Život s hvězdou a evropská literární tradice, sb. Česká literatura na konci tisíciletí 2 (2001); Z. Kirschner: Život s bolestí (Život s hvězdou), sb. Lit. archiv 32–33, 2002, s. 157; Z. Stolz-Hladká: J. W. a pravdivost slova, tamtéž, s. 175, I. Pfaff in Krize české kultury po moskevských procesech 1936–1938, Slovanský přehled 2002, s. 46; M. Kryl: Ke vzniku románu J. W. Na střeše je Mendelssohn, sb. Terezínské studie a dokumenty (2002, s. 348); V. Papoušek in Existencialisté (2004); M. Kryl: J. W. – intelektuál mezi Východem a Západem, Slovanský přehled 2005, s. 301; Zápis z Pařížského deníku Jana Vladislava aneb Fascinace absurditou u J. W., Prostor 2006, s. 97; H. Hříbková: J. W. se vrátil, Židovská ročenka 5767 (2006, s. 138).

jip

Richard **Weiner**

* 6. 11. 1884 *Písek*
† 3. 1. 1937 *Praha*

Básník a prozaik, autor osobitého díla komplikovaného tvaru, vyslovující v knihách ovlivněných válečným traumatem úzkost a skepsi vůči civilizaci, ve vrcholném období otázky možností básnického slova a dorozumění; překladatel z francouzštiny, literární, divadelní a výtvarný kritik, publicista.

Nejstarší syn z pěti dětí zámožné židovské obchodnické rodiny. Po maturitě na reálce v Pís-

ku (1902) vystudoval chemii na technice v Praze (Ing. 1906), 1906–07 pokračoval ve studiu v Curychu a v Cáchách. 1907–08 absolvoval vojenskou službu jako jednoroční dobrovolník. Od října 1908 pracoval jako chemik: nejprve v pardubickém lihovaru, 1909 v soukromé zkušební laboratoři v bavorském Freisingu, 1910–11 v továrně na sladové přípravky v Allachu u Mnichova. Šaldovo přijetí W. básnických příspěvků do Noviny přispělo v lednu 1912 k jeho rozhodnutí zanechat zaměstnání a odjet do Paříže, kde se živil jako novinář (dopisovatel listu radikálně pokrokové strany Samostatnost). V době balkánské války byl na podzim 1912 povolán do vojenské služby na srbsko-bosenskou hranici (Bijeljina). V květnu 1913 se vrátil do Paříže jako dopisovatel Lid. novin. 1914 byl mobilizován a poslán na srbskou frontu, kde se 1915 nervově zhroutil a byl z armády propuštěn. Na sklonku t. r. začal opět literárně pracovat, od 1917 působil jako redaktor Venkova, poté krátce Nár. listů. Po válce vstoupil 1918 do redakce Lid. novin, od počátku 1919 až do konce života byl jejich pařížským dopisovatelem. V Paříži se v polovině 20. let seznámil s představiteli skupiny o generaci mladších básníků simplistů a (aniž literárně tvořil jinak než česky) stal se 1927 členem jejich skupiny Le Grand Jeu (Vysoká hra); toto vřelé, obdivné i intimní přátelství hluboce zasáhlo do jeho samotářského způsobu života. Sblížil se s malířem J. Šímou, jenž rovněž patřil do skupiny. Koncem 20. let se vztahy uvnitř uměleckého společenství uvolnily a W. odstup od mladých básníků se dovršil. 1935 byl s V. Nezvalem a G. Wintrem členem českosl. delegace na pařížském kongresu na obranu kultury proti fašismu. 1935 se vrátil do Prahy duševně vyčerpán, zklamán odezvou svých knih a těžce nemocen, rakovině žaludku záhy podlehl. Pohřben byl na židovském hřbitově v Písku, 1987 byly ostatky přeneseny na tamní lesní hřbitov.

Veršové i drobné prozaické pokusy psal W. od doby středoškolského studia. Sdělností a pozitivním laděním se jeho první časopisecké a knižní práce výrazně liší od pozdějších (dedikace rodinným příslušníkům odrážejí autorovu snahu přesvědčit i své blízké o správnosti zvolené spisovatelské cesty). Sbírky *Pták* a *Usměvavé odříkání* zahrnují impresionistickou lyriku vyjadřující optimistickou důvěru v život a touhu po jeho harmonickém uspořádání. Programové překonávání úzkostí a proklamativní směřování k absolutním hodnotám, založené věcným a bezprostředním vnímáním, postupně prostupovaly momenty pochybností. Prózy souboru *Netečný divák* (z 1911–14) poukazují na vícerozměrnost lidských vjemů, pocitů a vztahů, vyjadřují již i složité duševní stavy. K expresionistickému výrazu se W. přiblížil povídkami knihy *Lítice*, ovlivněnými válečnými zážitky (1. vyd. bylo částečně cenzurováno) a zaznamenávajícími, jak vnímání světa přetváří lidské nitro, chorobně rozrušuje vědomí. Obrazy osamocení a rozpolcenosti, iracionálních stránek individuálního osudu, motiv dvojnictví v uvolněné syžetové stavbě tematizují úzkost z nicoty a bezmoci a nevíru v moc rozumu. Život staví před člověka obtížně dešifrovatelné hádanky, jejichž smyslu a významu se lze jen stěží dobrat (*Škleb*); tušení neznámé viny vyvolává hluboké znepokojení nad oblastí podvědomí, nad dilematem viny a trestu. Tísnivé pocity z pokusů racionálně se zmocnit skutečnosti se promítají v zachycování zneklidňujících situací, v prolínání reality a vize, přítomnosti a vzpomínky. Tuto etapu W. tvorby ukončila básnická sbírka s příznačným titulem *Rozcestí.* V letech literárního odmlčení byla výjimkou bibliofilie pro mezinárodní výstavu dekorativního umění v Paříži *Ulice – Boulevard* (báseň v próze zařazená později s tit. Prostor Paříž do pozdější sbírky Zátiší s kulichem, herbářem a kostkami). Impulsem k další umělecké tvorbě bylo pro W. setkání se skupinou Le Grand Jeu; vliv francouzské poezie je zřetelný ve všech třech básnických knihách z tohoto období. Složité a bohatě členěné verše sbírky *Mnoho nocí* podávají bezprostřední záznamy duševních stavů, podvědomých pocitů a snových představ konstruovaným jazykem těžko dešifrovatelné myšlenkové struktury (často i kvůli slovu oddálenému od věci a jejímu perifrastickému opisu). V básních a prózách souboru *Zátiší s kulichem, herbářem a kostkami* se v tvárném úsilí projevila větší spontánnost, básnický výraz je méně komplikovaný a v baladických skladbách a básnických prózách nabývá významu i rozměr všednosti. Za vrchol W. poetické tvorby je pokládána sbírka *Mezopotamie,* kompozice šestnácti samostatných básní. Skladbou prochází postava osmnáctiletého hocha Františka, který symbolizuje hledání výrazu absolutna, jež není odděleno od reálného světa; druhým sjednocujícím prvkem s podobným posláním je představa Mezopotamie, biblické-

ho ráje před stvořením Evy. Otázky lidské existence jsou spjaty s pozemským životem, o jehož naplnění je sváděn stálý boj. Polyfonní skladbu charakterizuje zjednodušení verše, používání asonancí, eufonie a rytmických a jiných nepravidelností. Do W. vrcholného období patří rovněž dvě knihy próz: *Lazebník* (s podtitulem Poetika, původně Poetika snáře; titulní rozsáhlou noetickou prózu doplňují jen volně čtyři povídky) je filozoficko-básnickou reflexí procesu tvorby a obecněji i možnosti vyslovení a sdílení; v experimentálním textu autor vytváří (na rozdíl od sněného snu) sen bdělý, v němž by bylo možné na základě důkladné analýzy a z různých hledisek hledat klíč k rozumění skutečnosti, která nás obklopuje; záznam si vynucuje užití složité větné stavby a novotvarů. *Hra doopravdy* (zahrnující rozsáhlé prózy *Hra na čtvrcení* a *Hra na čest za oplátku*) navazuje na předchozí knihu. Vyznačuje se kombinací vyprávění se snově imaginativními prožitky; syžet vychází z W. osobního zážitku (do loutkovitých postav jsou transformováni jeho mladí pařížští přátelé), je však rozehrán do několika rovin s příznačným motivem nespáchané viny a etickým podtextem. Výlučnost W. básnického a prozaického díla dovoluje vést jen přibližné spojnice k dobovým směrům, nacházeny bývají k expresionismu (případně surrealismu) nebo existencialismu. – Vedle překladů knižně vydaných (romány J. Romainse, V. Larbauda, J. de Lacretella, podíl na převodu Célinovy Cesty do hlubin noci) a scénicky provozovaných (hry Ch. Vildraca, M. Pagnola aj.) W. publikoval (především v Lid. novinách) překlady próz dalších autorů (G. Duhamel, P. Benoît, R. Dorgelès, P. Mac Orlan, Ph. Soupault, F. Mistral, H. de Régnier aj.). Při své rozsáhlé a žánrově bohaté novinářské práci (zprávy, glosy, úvahy, fejetony, příspěvky v módní hlídce, kritiky a referáty) sledoval široké spektrum francouzského společenského, politického a kulturního dění. Pozornost věnoval též české kultuře a společnosti, zvláště v době 1. světové války (vedl i literární polemiky s F. X. Šaldou, R. I. Malým, J. Krecarem aj.). Část své publicistiky shrnul do knihy *Třásničky dějinných dnů,* soubor *O umění a lidech* (Spisy 4) zachycuje mj. i další W. úvahy a články o literatuře, divadle, výtvarném umění a filmu. Nevydán zůstal autorský výbor z publicistiky (z let 1912–14) Clichy–Odéon.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Filina, Filína, Jan Bol, Poutník, Šeherezáda, Štěpán Golev; b. l., bl. (redakční šifry, které mohlo užívat více autorů), fa, rd, rd., -rd, rd-, R. W., R. W. K., W, W. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach Prácheňského kraje (Písek 1925); Cesta (1918); Čas (1914); Červen (1918); Čes. kultura (1912–14); Čin (1930); Die Aktion (1918); Europe Centrale; Filmová revue Aventina (1929); Jeviště (1920); Kalendář českožidovský na r. 1912–13; Kmen (1917–18); Kvart (1930); Květy (1914–16); La vie des lettres (Paříž 1914); Les nouvelles littéraires (Paříž 1925); Lid. noviny (1911–36, 1913–14 i příl. Večery; mj. překl.: 1920 P. Benoît: Atlantis, 1922 R. Dorgelès: Svatý Magloire, 1924 P. Mac Orlan: Píseň lodní posádky, 1930 Z Mistralovy prózy); Lípa (1917–20); Lumír (1911–31); Nálada (Písek 1899); sb. Na paměť Otakara Theera (1920); Národ (1918); Nár. listy (1917); Novina (1911–12); sb. Nůše pohádek 2 (1919); Pestrý týden; Písecké listy (1900–04); Pokroková revue (1911–14); Prospekt (1931); Přítomnost (1924–33); Rozpravy Aventina (1926–30); Rozvoj (Pardubice 1904); Rudé právo (1922, Večerník); Salon (Brno 1927); Samostatnost (1912, i příl. Naše neděle); Scéna (1913–14); Stopa (1912–14; 1913 P Srbské hory); Studentská revue (1912); Šibeničky (1918–21; 1919–20 překl. G. Duhamel: Dáma v zelených šatech, Cifry); sb. Tanec smrti (1917); Topičův sborník (1918–19); Tribuna (1919); Umělecký měsíčník (1913–14); Venkov (1917); Volné směry (1912–15); Zlatá Praha (1918); Život (1937); – posmrtně: Kvart (1946); Souvislosti (1995, BB z 1911). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika:* Pták (BB 1913); Usměvavé odříkání (BB 1914); Lítice (PP 1916; úplné vyd. 1928); Netečný divák a jiné prózy (1917; 1937 samost. P Lesklé náčiní, bibliof.); Rozcestí (BB 1918); Škleb (PP 1919); Třásničky dějinných dnů (FF 1919); Ulice – Boulevard (P 1925, bibliof., s dřevoryty V. Silovského; 1929 in Zátiší s kulichem… s tit. Prostor Paříž); Mnoho nocí (BB 1928); Zátiší s kulichem, herbářem a kostkami (BB, PP 1929); Lazebník (PP 1929); Mezopotamie (BB 1930); Hra doopravdy (PP 1933); – posmrtně: Psaní marně psaná (PP 1988, ed. A. Pomajzlová a K. Srp). – *Překlady:* J. Romains: Kumpáni (1919) + Diktátor (1927); V. Larbaud: A. O. Barnabooth – jeho důvěrný deník (1928); J. de Lacretelle: Bonifácka (1929); L. F. Céline: Cesta do hlubin noci (1933, přel. J. Zaorálek za účasti R. W. a J. Hořejšího). – *Výbory:* Prázdná židle a jiné prózy (1964, ed. J. Mrnka); Mezopotamie (1965, ed. I. Slavík); Sluncem svržený sok (1989, ed. J. Adam); Solný sloup (1996, ed. J. Pelikánová). – *Souborné vydání:* Spisy R. W. (Torst, 1996–98 sv. 1–3, 2002 sv. 4, projekt 5 sv., ed. Z. Trochová). ■ SCÉNICKY. *Překlady:* Ch. Vildrac: Koráb Tenacity (1920); J. Natanson: Klouček netykavka (1925); M. Pagnol, P. Nivoix: Kupčíci se slávou (1927; 1932 s tit. Obchod se slávou). ■ KORESPONDENCE: an.: Paní Heleně P. (Palivcové z 1929–35), Život 15, 1936/37, s. 134 a pokr.; an.: Dva dopisy R. W. (K. Z. Klímovi z 1928), Čes. slovo 6. 1.

1937; I. Slavík: Válečný rok 1914 (rodině z 1914, úryvky), Plamen 1964, č. 7; J. Mourková: Návrat R. W. (rodině z 1906), sb. Glosy ze Strahova 1965, č. 3–4 + První pobyt R. W. v Paříži 1912–1914 (rodině z 1912–14), sb. Lit. archiv 2, 1967, s. 5; J. Chalupecký: Z korespondence R. W. (F. Peroutkovi, E. Bassovi a K. Weinerovi z 1935), Proměny (New York) 1988, č. 1; M. Podivínský: R. W. a Le Grand Jeu (M. Henrymu z 1928–33), Scriptum 1993, s. 15; in Vysoká hra (R. Daumalovi z 1927; 1993, ed. M. Topinka a L. Šerý); in Karel Čapek. Přijatá korespondence (z 1924; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlíbcová); Korespondence R. W. s Le Grand Jeu (R. Daumalovi z 1927–30, M. Henrymu z 1927–33 a neurčenému adresátovi, patrně R. Vaillandovi nebo R. Gilbertu-Lecomtovi z 1928), Aluze 2000, č. 3 (ed. H. Bednaříková a P. Chleboun). ■

BIBLIOGRAFIE: R. W., život, dílo (Krajská knihovna Čes. Budějovice 1969). ■ LITERATURA: J. Chalupecký: R. W. (1947) → (přeprac.) Expresionisté (1992); J. Mourková: R. W. (1884–1937). Literární pozůstalost (LA PNP 1964); M. Langerová: W. (2000). ■ ● ref. Pták: R. Medek, MR 1912/13, sv. 26, s. 235; B. Polan, Pokroková revue 9, 1912/13, s. 262; J. Kodíček, Lumír 41, 1912/13, s. 452; J. Š. (Šimánek), Samostatnost 6. 2. 1913, příl. Kulturní snahy; G. W. (Winter), PL 30. 3. 1913; Ant. Veselý, Čes. revue 7, 1913/14, s. 437 ●; ● ref. Usměvavé odříkání: F. Langer, Umělecký měsíčník 2, 1912/13, s. 324 → Prostor díla (2001); A. Novák, Přehled 12, 1913/14, s. 589; B. Polan, Pokroková revue 10, 1913/14, s. 233; R. Medek, MR 1913/14, sv. 28, s. 284; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 21, 1913/14, s. 933; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 14, 1913/14, s. 361; Ant. Veselý, Květy 1914, s. 242; G. W. (Winter), PL 22. 2. 1914; J. Vodák, Čas 3. 5. 1914; Tg. (E. Taussig), LidN 24. 6. 1914 ●; ● ref. Lítice: jv. (J. Vodák), LidN 20. 8. 1916; K. (F. V. Krejčí), PL 1. 10. 1916; M. Klicman, MR 1916, sv. 30, s. 286; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 14; K. V. (Velemínský), Naše doba 24, 1916/17, s. 137; K. Sezima, Lumír 52, 1916/17, s. 378 → Masky a modely (1930) ●; ● ref. Netečný divák a jiné prózy: A. Novák, Venkov 21. 6. 1917; jv. (J. Vodák), LidN 29. 8. 1917; K. (F. V. Krejčí), PL 23. 9. 1917; A. V. (Ad. Veselý), Ženský svět 1917, s. 264; K. Toman, Čes. revue 11, 1917/18, s. 123; K. Fiala, MR 1917/18, sv. 32, s. 94; K. V. (Velemínský), Naše doba 25, 1917/18, s. 224; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, s. 125; K. Sezima, Lumír 46, 1917/18, s. 171 → Masky a modely (1930); J. H., Topičův sborník 6, 1918/19, s. 281 ●; M. Hennerová (Pujmanová): ref. Lítice a Netečný divák…, Lípa 1, 1917/18, s. 108; M. Rutte: R. W., Národ 1918, s. 25 a 36; ● ref. Rozcestí: K. Toman, Čes. revue 11, 1917/18, s. 633; A. Novák, Lumír 46, 1917/18, s. 511; B. Polan, Nové Čechy 1918, s. 239; M. Rutte, Národ 1918, s. 339; jv. (J. Vodák), LidN 12. 7. 1918; F. Götz, Lípa 2, 1918/19, s. 127; Š. Jež, Červen 1, 1918/19, s. 197; J. H. (Hora), PL 6. 4. 1919 ●; ● ref. Škleb: K. Sezima, Lumír 47, 1918/20, s. 351; J. Krecar, MR 1918/19, sv. 34, s. 431; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 502; M. Rutte, Cesta 1, 1918/19, s. 1276; A. Novák, Venkov 4. 3. 1919; M. Novotný, Nové Čechy 1919, s. 204; K. Č. (Čapek), Kmen 3, 1919/20, s. 20 → O umění a kultuře 2 (1985); Č. J. (Jeřábek), MSlR 13, 1919/20, s. 92 ●; M. Rutte: R. W., Nový svět (1919); ● ref. Třásničky dějinných dnů: E. S. (K. Elgart Sokol), LidN 11. 11. 1919; A. N. (Novák), Venkov 18. 11. 1919; Šedý (J. Reiner), Tribuna 30. 11. 1919; J. Folprecht, Čes. revue 13, 1919/20, s. 155; -vh- (M. Hýsek), Kmen 3, 1919/20, s. 269; A. M. Píša, Cesta 2, 1919/20, s. 647 → Soudy, boje a výzvy (1922); ALAP (A. Procházka), MR 1919/20, sv. 35, s. 202; A. Hartl, Nové Čechy 3, 1919/20, s. 330; V. B. (Borovičková), Ženský svět 1920, s. 39 ●; F. Götz: ref. Škleb a Třásničky dějinných dnů, Lípa 3, 1919/20, s. 51 + O nejmladší české poezii, MSlR 15, 1920/22, s. 89 + Kubismus v české povídce, Cesta 4, 1921/22, s. 528 → Anarchie v nejmladší české poezii (1922); V. Dyk: Literární Čechoslovák? (polemika s W. z LidN 2. 3. 1921 k obsahu pojmu českosl. literatura), Lumír 1921, s. 107; A. C. Nor: Tvárné umění nové prózy, Host 4, 1924/25, s. 270; ● ref. Mnoho nocí: P. Fraenkl, Naše doba 35, 1927/28, s. 436; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 517; J. H. (Hora), LitN 1928, č. 10; M. Rutte, NL 2. 3. 1928; M. D. (Dvořák), Tvar 1928, s. 196; an. (F. Götz), NO 18. 3. 1928 → Tvář století (1930, kap. Nadrealismus čili Mystika snů); A. N. (Novák), LidN 6. 5. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 10. 6. 1928; -šek (F. Matoušek), Signál 1, 1928/29, s. 204 ●; M. Rutte: Podvědomo a čas znovu nalezený ve W. Líticích, RA 4, 1928/29, s. 197 → Doba a hlasy (1929); ● ref. Zátiší s kulichem…: G. (F. Götz), NO 31. 3. 1929; P. E. (Eisner), Prager Presse 12. 4. 1929; AMP (A. M. Píša), PL 21. 4. 1929 → Dvacátá léta (1969); B. V. (Václavek), RP 24. 5. 1929; A. N. (Novák), LidN 25. 5. 1929; P. Fraenkl, Naše doba 37, 1929/30, s. 185 ●; ● ref. Lazebník: G. (F. Götz), NO 22. 12. 1929; -tt-, Čin 1, 1929/30, s. 529; J. Štyrský, Odeon 1, 1929/30, č. 7 → Každý z nás stopuje svoji ropuchu (1996); J. F. (Folprecht), Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 317 ●; O. Donath in Židé a židovství v české literatuře 19. a 20. století 2 (1930); ● ref. Mezopotamie: J. B. Č. (Čapek), Čin 2, 1930/31, s. 570; -k-, Prospekt 1, 1930/31, č. 4; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 294; G. (F. Götz), NO 4. 1. 1931 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); jv. (J. Vodák), Čes. slovo 6. 1. 1931; M. Rutte, NL 15. 3. 1931; A. N. (Novák), LidN 14. 6. 1931; A. H. (Hoffmeister), LitN 1931, č. 6; M. Grepl, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 159 ●; F. Götz: České dada, Básnický dnešek (1931); B. Novák: R. W., LUK 1934, s. 133; H. J. (Jelínek): R. W., Lumír 61, 1934/35, s. 63; ● ref. Hra doopravdy: F. X. Šalda, ŠZáp 6, 1933/34, s. 155 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a Z období Zápisníku 1 (1987); B. N. (Novák), Rozhledy 1935, s. 128 ●; B. Novák: O R. W., Kalendář českožidovský 55, 1935/36, s. 131; Nešpor: Jedna ze zapomenutých (Škleb), Rozhledy 1936, s. 272; ● nekrology: H. Jelínek, Lumír 63, 1936/37, s. 180; in Jih (Písek) 2, 1936/37, č. 4 (pohřební projevy); G. Winter, LitN 9,

1936/37, č. 10 + LidN 6. 1. 1937 + in Kalendář českožidovský 57, 1937/38, s. 63; B. (E. Bass), LidN 4. 1. 1937; an., Ranní noviny 4. 1. 1937; KZK (K. Z. Klíma), Čes. slovo 5. 1. 1937; B. Novák, tamtéž + Rozhledy 1937, s. 1; K. Č. (Čapek), LidN 5. 1. 1937 → O umění a kultuře 3 (1986); V. Č. (Černý), LidN 5. 1. 1937 → Tvorba a osobnost 1 (1992); G. (F. Götz) a K. N. (Nový), NO 5. 1. 1937; AMP (A. M. Píša), PL 5. 1. 1937; an., RP 5. 1. 1937; A. N. (Novák), LidN 6. 1. 1937; F. Langer, LidN 7. 1. 1937 → Byli a bylo (vyd. 2003); F. Kocourek, Groš 1937, č. 2; M. Rutte, Prager Rundschau 1937, s. 76; A. Bareš, Rozhledy 1937, s. 103; B. V. (Václavek), U 1937, s. 101 → Literární studie a podobizny (1962) ●; J. Chalupecký: W., LUK 1937, s. 4; J. Kopta: F. X. Šalda a R. W., LUK 1937, s. 148; O. Králík: R. W., LUK 1937, s. 364 → Osvobozená slova (1995); J. Hořejš in R. W.: Lesklé náčiní (1937); vr.: ref. Lesklé náčiní, LidN 4. 4. 1938; A. M. Píša in sb. Městské divadlo v Písku (1940); J. Chalupecký: Poslání básníka, Kvart 4, 1945/46, s. 85; ● k 10. výr. úmrtí: Vš (Š. Vlašín), Rovnost 3. 1. 1947; DRI (R. Iltis), Věstník židovských náboženských obcí 1947, s. 21 ●; I. Slavík: U básníkova hrobu, LitN 1963, č. 12 (k tomu: O. Štorch-Marien, LitN 1963, č. 17); L. Kundera: Vyvolán bude jménem: R. W., HD 1964, s. 78; V. Linhartová: Předběžné poznámky k dílu R. W., Tvář 1964, č. 9–10; F. Kautman: Návrat R. W., Kulturní tvorba 1964, č. 46; J. Mrnka in R. W.: Prázdná židle a jiné prózy (1964); Z. Hejda: Poznámky o R. W., Tvář 1965, č. 6 → Tvář. Výbor z časopisu (1995); I. Slavík in R. W.: Mezopotamie (1965); V. Linhartová in R. W.: Hra doopravdy (1967, obs. i různočtení a varianty); O. Štorch-Marien: Dvojí setkání s R. W., LD 5. 2. 1967; B. Doležal: Mrtví ptáci (Pokus o interpretaci pěti variant básně R. W.), Tvář 1968, č. 1 (k tomu: J. Chalupecký, Tvář 1969, č. 1, příl.; bd, tj. B. Doležal, tamtéž) + Andělé noci, Tvář 1969, č. 2; Z. Kožmín: Paradox rmutného světa, Plamen 1968, č. 3 → Studie a kritiky (1995); J. Chalupecký: Návrat R. W., Kurýr Odeonu 1969, s. 8; Š. Vlašín in R. W.: Lazebník, Hra doopravdy (1974); Z. Vašíček: Hrou bylo počato, a teď se v osud smráká, Studie (Řím) 1982, č. 3 (81) → (s tit. W. diagnóza neosobnosti) Přijetí podmínek (1996); H. Žantovská: Na konci propast světla, Židovská ročenka 5744 (1983, s. 73); F. Kautman: Kafka, Hašek, W. a Jesenská, Svědectví (Paříž) 1983, č. 69, s. 97; Z. Pavlová-Weinerová: Vzpomínka na R. W., Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1984, s. 130; I. Slavík: Cesta za R. W. aneb Nejkrásnější bibliofilie, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1984, s. 112 + (šifra I. S.) Výročí, Nové knihy 1984, č. 45; B. Jirásek: Básníkovo hledání, Pravda 6. 11. 1984; Z. Pešat: W. poezie z dvacátých let, Dialogy s poezií (1985, inedit. 1979); J. Wacków in R. W.: Zacisže s sowou (Krakov 1987); J. Mourková: Chudák W., Tvorba, příl. Kmen 1987, č. 49 + Expresionismus v díle R. W., Buřiči a občané (1988); J. Podlešák: In memoriam R. W., Jihočeský sb. historický 1988, s. 105; F. Šmejkal in Josef Šíma (1988); J. Adam a M. Langerová in R. W.: Sluncem svržený sok (1989); zp. (Z. Pešat) in Slovník básnických knih (1990, Mezopotamie); J. Mourková: Bylo by Boha, nebýt andělského pádu?, Souvislosti 1991, č. 1; Z. Mráz: R. W., Deník Jihočes. pravda 25. 6. 1991; J. Studničná in R. W.: Třásničky dějinných dnů (1991); K. Srp: Odcizení a distance, Umění 1992, s. 37; M. Podivínský: R. W. a Le Grand Jeu, Scriptum 1993, s. 15; A. Pomajzlová: Hra doopravdy, sb. Umění a civilizace jako divadlo světa (1993); in K. Čapek: Korespondence 2 (1993); J. Chalupecký: R. W. a český expresionismus, Střední Evropa 1994, s. 92 + R. W. a skupina Le Grand Jeu, tamtéž, s. 172 (obojí inedit. 1975); O. Kolář: Prvotiny R. W., Lipík (Písek) 1994, č. 4 + Ztracený ráj R. W., tamtéž, č. 9–10; Z. Kožmín: Dyk a W. v souvislostech roku 1974, Universitas 1995, č. 2; I. Slavík: Metafyzický R. W., LitN 1995, č. 37 → (rozšíř.) Viděno jinak (1995); E. Kantůrková: Posmrtná pouť R. W., Valivý čas proměn (1995); M. Gaži: To slovo (židovství u W.), Rmen 1995/96, č. 6; J. Pelikánová in R. W.: Solný sloup (1996); J. Mourková in R. W.: Spisy 1. Netečný divák a jiné prózy, Lítice, Škleb (1996) + in Spisy 2. Básně (1997); ● ref. Spisy 1–2: J. Trávníček, Tvar 1997, č. 3; T. Pěkný, Roš chodeš 1997, s. 10; M. Exner, Tvar 1997, č. 15; D. Packová, Nové knihy 1997, č. 20 ●; J. Suk: Hledač víry, Nové knihy 1997, č. 3; J. Hrdlička: Vydávání R. W., Souvislosti 1997, č. 2; P. Hrůza: Svěcení lazebníka, Host 1997, č. 4; O. Mainx: Pojetí Boha v díle R. W., tamtéž; M. Gaži: Publicista R. W. o válce a za války, Tvar 1998, č. 6; M. Langerová in Fragmenty pohybu (1998) + in R. W.: Spisy 3. Lazebník, Hra doopravdy (1998); ● ref. Spisy 3: M. Bauer, Tvar 1998, č. 17; P. Šrámek, LidN 7. 1. 1999 ●; M. Gaži: Kinematograf očima R. W., Iluminace 1999, č. 1; M. Tharp: Czech Paris: Le Grand Jeu and R. W., Estetika 1999, č. 1–3; O. Cakl: Fatalismus Lític, Aluze 1999, č. 2; B. Fořt: Některé poznámky k W. povídce Vůz, ČLit 1999, s. 295; J. Hrdlička: R. W., Souvislosti 2000, č. 3–4; M. C. Putna in Poetika homosexuality v české literatuře 2, Neon 2000, č. 4; J. Trávníček: Divák a herec (o P Ruce), ČLit 2001, s. 181 → Příběh je mrtev? (2003); F. Šebesta: Novinář, který bojoval s Čapkem i Peroutkou, LidN 20. 7. 2001; J. Cholastová: Vypravěčská perspektiva v próze R. W., sb. Literární věda 2001 (2001); Z. Stolz-Hladká: Médium řeči – reflexe a realizace u R. W., ČLit 2002, s. 64; A. Klimek in R. W.: Spisy 4. O umění a lidech (2002); ● ref. Spisy 4: O. Horák, Tvar 2003, č. 2; V. Šlajchrt, Respekt 2003, č. 11; J. Moník, LitN 2003, č. 31; H. Svobodová, M. Kosák, Kritická příloha Revolver revue 2004, č. 28 ●; K. Srp: Nepovědomé body: Josef Šíma, R. W. a skupina Le Grand Jeu, Umění 2004, č. 1; V. Papoušek in Existencialisté (2004); P. Zajac: R. W. a avantgarda, Slovak Review (Bratislava) 2004, s. 25; P. Málek: Alegorie marnosti. K dílu R. W., Slovo a smysl 2004, č. 2; A. Jedličková: Zátiší a vpád času – R. W.: Zvěst, sb. Na cestě ke smyslu. Poetika literárního díla

20. století (2005); Z. Mareček: Gellner – W. – Poláček: Tři čeští židovští autoři a jejich reflexe židovství, sb. Přednášky a besedy 38. běhu LŠSS (MU Brno 2005); H. Svanovská: Korunní slovo „Milost". Ivan Slavík jakožto čtenář a pokračovatel Weinerův, ČLit 2005, s. 62; E. Gilk: Topos W. maloměsta, Z. Stolz-Hladká: Expresionistická poetika v díle R. W., oboje sb. Hledání expresionistických poetik (2006).

zt

Karel **Weinfurter**

* 27. 5. 1867 *Jičín*
† 14. 3. 1942 *Praha*

Prozaik a překladatel beletrie, autor spisů zabývajících se esoterismem, který vtiskoval často téma i jeho prózám a ovlivňoval jeho volbu překladů.

Některé prameny uvádějí datum úmrtí 18. 3. nebo 28. 3. 1942. – Syn úředníka (bývalého vojáka). Do školy začal chodit v Jičíně, po přestěhování rodiny do Prahy (1880) studoval na vyšší reálné škole v Ječné ul., kterou pravděpodobně ze zdravotních důvodů nedokončil (do 1884). Jako samouk si W. osvojil jazyky a vypracoval se na pohotového, rutinního překladatele diktujícího spatra česká znění. Pracoval krátce jako poštovní úředník, poté ve firmě obchodníka s obrazy M. Lehmana (do 1906), 1908–11 byl úředníkem rektorátu české univerzity v Praze, poté se živil jako překladatel a redaktor (např. 3 roky u Jos. R. Vilímka řídil přípravu obsáhlého technického díla Světem práce a vynálezů). Měl zájem o entomologii, od 1906 publikoval v odborném tisku, 1906–12 byl členem České entomologické společnosti. Patřil k zakladatelům a duchovním učitelům české esoteriky, redigoval její časopisy Okultní a spiritualistickou revui a zejména Psyché, založil stejnojmennou společnost, kolem níž se sdružovali zájemci o tajné vědy, a stal se jejím předsedou. Stýkal se např. s G. Meyrinkem, J. Váchalem, těsné vztahy udržoval s J. Vrchlickým. Pohřben byl na Vinohradském hřbitově.

Beletrie čítající romaneto (*Satanistka*), povídky (*Vděčnost fakírova, Hodiny pátera Josífka…*) a pohádky tvořila jen menší část W. rozsáhlého díla, zabývajícího se různými oblastmi esoterického poznávání. Tvarem jeho prózy navazovaly na dekadentní a novoromantickou poetiku, tematicky většinou jen zábavnou formou ilustrovaly autorovu okultní a teozofickou orientaci. – Nevšedního rozsahu nabyla W. překladatelská aktivita, orientující se především na angličtinu, v menší míře i němčinu, ojediněle též na francouzštinu. Obsáhla pestré spektrum zahrnující klasické autory 19. století (F. Bret Harte, J. Conrad, Ch. Dickens), populární četbu biografickou (H. V. Schumacher), dobrodružnou (Z. Grey, H. R. Haggard, J. London) a detektivní (A. C. Doyle), literaturu dívčí (E. Glynová) i dětskou (F. H. Burnettová) a ovšem i magicky vizionářskou (G. Meyrink). Mimo beletrii k nám W. uváděl i díla z oblasti tajných věd, které propagoval i ve vlastních pracích, z nichž *Ohnivý keř* představuje základní návod, jakými technickými i metodickými postupy lze dospět k mystickému poznání. Zabýval se také mystickou symbolikou v bibli a v křesťanských, zvláště gnostických spisech, východní filozofií a učením jógy.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: A. Vinobrodský (dub., Švanda dudák), Jan z Kříže, Karel Vinohradský, Onlooker, Sagittarius, Venus; K. W. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1917–18); Čes. slovo; Máj (1907–09); Malý čtenář (1929–30); Nár. listy (1909); Okultní a spiritualistická revue (1921–24); Psyché (1924–40); Radikální listy; Samostatnost; Světozor (1916–18); Švanda dudák. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Satanistka (P b. d., 1917); Vděčnost fakírova (P pro ml., 1917); Hodiny pátera Josífka a jiné neuvěřitelné příběhy (PP b. d., 1920); Čarovná zahrada pohádek (1926); Čarovná kniha pohádek (1926); Kytice pohádek (1926); O vílách a čarodějích (pohádky, 1926); Čtyři knihy nových pohádek (1927, obs. Pohádky našim maličkým, V ráji pohádek, V říši pohádek, Za pohádkou); Paměti okultisty (1933). – *Překlady:* E. G. Bulwer-Lytton: Poslední dnové Pompejí (1910) + Zanoni (1919) + Budoucí lidstvo (1922) + Podivná historie (1922) + Lukrecie čili Děti noci (b. d., 1924); H. G. Wells: Až spáč procitne (1910) + Údolí pavouků (1911, se S. Chittussim); H. V. Schumacher: Láska a život lady Hamiltonové (1913) + Poslední láska lorda Nelsona (1914); Ch. Dickens: Dombey a syn (1913) + Krám starožitníkův (1922); H. R. Haggard: Černý Napoleon (1913) + Královna ohně (1913) + Děti mlhy (1914) + Temné srdce (1920) + Kleopatra (1920) + Dcera bouře (1920) + Rudá Eva (1921) + Maiwina pomsta (1921) + Allan Quatermain… (1923) + Srdce světa (1925) + Poutníkův náhrdelník (b. d., 1927); H. Caine: Žena, kterou jsi mi dal (1914); J. Conrad: Povídky z tropů (1917); G. Meyrink: Opálové oči (1917); an.: Olympští na zemi (1917); J. Habberton: Dvojčata paní Májové (1917) + Tulák (1918); J. London: Z doby preadamitů (1917) + Dobrodružství (1918) + V měsíčním údolí (1919) + Lidé z propasti (1920); E. Glyn: Hra srdcí (1918) + Dobrodružství Halkyony (1918) + Tři týdny (1918) + Za skalami (1918) + Stellino vítězství (1918) + Láska Ginevřina

(1918) + Eliška na návštěvách (1919) + Katynčiny úspěchy (1919) + Proč? (1919) + Jeho chvíle (1920) + Manželka a milenka (1920) + Na cestu k manželství (1920) + Dívka a mudrc (1920) + Výroky babičky a jiné aforismy (1920) + Filozofie lásky (1921) + Eliška v Americe (1922) + Ze života Evangeliny (1922) + Jeho oběť (1926) + Příběhy Evangeliny (b. d., 1926) + Bludiště lásky (1927) + Ta láska (1927); R. S. Hichens: Zahrada Allahova (1918) + Tajemství Egyptu (1919) + Bachantka a jeptiška (1931); F. Marryat: Není smrti (1919); F. C. Philips: Žena, která zradila (1919); B. M. Croker: Láska lady Alice (1919) + Kočičí tlapa (1920); A. C. Doyle: Ztracený svět… (1919) + Jedovatý pás (1919) + Tajemství zámku Cloomberu (b. d., 1921) + Údolí bázně (1922) + Poslední galej (1923) + V zajetí dervišů (1924) + Nové zjevení (1924) + Dobrodružství detektiva Sherlocka Holmesa (1925, s J. Pachmayerem) + Země mlhy (1927); P. Mulford: Dar ducha 1–8 (1919–23) + Zlozvyk umírání (1927); F. Bret Harte: Zasněženi v Orlím dvoře (1920); K. Heise: Stáří světa podle okultních nauk (b. d., 1920); J. P. Blavatskaja: Hlas ticha (1920) + Příšerné povídky (1924); F. H. Burnett: Tajemná zahrada (1920) + Venkovanka (1920) + Malý lord Fauntleroy (1922) + Jak se stala markýzou, Hezká sestra Joséova (1925); M. Corelli: Román dvou světů (1920) + Innocenta (1924); Vivekananda: Budoucnost duchovního člověka (b. d., 1920) + Karma jóga (b. d., 1920) + Jogická filozofie (b. d., 1924) + Radža jóga čili Ovládnutí vnitřní podstaty 1, 2 (1924, 1925); R. H. Benson: Zaklínači (1921); Bo Yin Ra: Kniha o živém Bohu (1921); B. Marchant: Daisy (1921) + Mladá hrdinka (1921); Ch. N. a A. M. Williamsonovi: Svatební den (1921) + Lest a láska (1930); M. Collins: Světlo na cestu a Karma (1922); E. Orczy: Smějící se kavalír (b. d., 1922) + Červený bedrník 1–7 (1924–25) + Bůh a césar (1925) + Lupič kavalír (1926); A. B. Reeve: Tichý výstřel (b. d., 1923) + Lupič vědec (b. d., 1923) + Detektiv bakteriolog (b. d., 1923) + Smrtonosná rourka (b. d., 1923) + Dobrodružství se seismografem (b. d., 1923) + Výroba diamantů (b. d., 1923) + Azurový prsten (b. d., 1923) + Samoupálení (b. d., 1923) + Hrůza ve vzduchu (b. d., 1923) + Černá ruka (b. d., 1923); M. Reed: Tetino tajemství (1924); J. Buchan: Nebezpečná dobrodružství v Africe (1925); F. M. Crawford: Bílá sestra (1925); A. Dumas st.: Mrtvá ruka 1, 2 (1925); G. R. Chester: Doris Hamlynová (b. d., 1925); E. Lyall: Utrpením ke štěstí (1925); Ouida: Dva malé dřevéčky (b. d., 1925); R. Sabatini: Mořský luňák (1925); Pu Sung-Ling: Soudce Lu (1925, in 1000 nejkrásnějších novel); H. H. Ewers: Posedlí (1925) + Zaklínač duchů (1926) + Hrůza (1926, s E. Šubertem, tj. E. Lešehradem); B. Ruck: Dívky a on (1925) + Jeho oficiální snoubenka (1925) + Komorná slečny Millionové (1926); J. B. Kerning: Testament (1925) + Zednář (1925) + Cesta k nesmrtelnosti založená na nepopiratelných silách lidské povahy (1925) + Student čili Bezpečné základy k vytvoření citu a charakteru (1935) + Příliv a odliv (1935); Bhagavadgíta (1926); J. Ch. Heer: U svatých vod (1926) + Král Berniny (b. d.); R. M. Ballantyne: Korálový ostrov (1926) + Lovci goril (1926) + Ungava (1928) + Pes Crusoe (1929) + Záhadný muž ze Západu (1930); Z. Grey: Král pustiny (1926) + Lovci šelem (1930) + V džungli (1931); H. Courths-Mahler: Hrdá Ruth (b. d., 1926) + Jiřinčin omyl (b. d., 1926) + Krásná Miss Lilian (b. d., 1926) + Osudný dopis (1926) + Starostovic Mařenka (1926) + Tvým jest srdce mé (b. d., 1927) + Krásná neznámá (b. d., 1928) + Slečna sekretářka (1927) + Já chci! (1928) + Láskou to nazývají (1929) + Jeho choť (1929) + Kam jdeš ty… (b. d., 1930) + Tajemství zámečku (b. d., 1930) + Princezna z Ostrova (b. d., 1930) + Jeho indické manželství (b. d., 1931) + Zdánlivý manžel (1931) + Popelka a dolarový princ (b. d., 1931) + Dědička (b. d., 1931) + Griseldin sen (b. d., 1934) + Ti, kteří v slzách sejí… (b. d., 1934); P. Castanier: Kurtizána z Memfidy (b. d., 1927) + Dcera Krésova (b. d., 1927); R. Kipling: Prosté povídky z hor 1, 2 (1927); W. H. Miller: Grizly „Admirál" (b. d., 1927); C. Erskine: Pohlaví novorozeňat podle volby (1927); F. Montgomery: Vychovatelka (1927) + Na zámku Seaforthu (1928); E. Joss: Mezi elfy a trpaslíky (1928); A. Keller: Láska ve starém Řecku (b. d., 1928) + Láska ve starověku (b. d., 1928); W. Ritter: Myrtis a Korinna (1928); H. Sudermann: Tělo a ďábel (1928) + Manželství paní Trompholtové 1, 2 (1929); R. de Haas: Za poklady jižních moří (1929) + Zlato! Zlato! (1929); M. de Molinos: Duchovní vůdce, který odpoutává duši (b. d., 1929); Seamark (A. J. Small): Šest mlčících (1929); W. Sheridan: Pět na jednoho (1929); R. Beach: V srdci západu (1929) + Jen střílet! (1930) + Smějící se Bill (1930) + Volání lásky (1930); P. Ch. Wren: Největší lásky ideál (1929) + Co pravím, vykonám (1930) + Ve službách africké legie (1930); J. F. Cooper: Poslední Mohykán (1930); S. Desmond: Těla a duše (1930); A. E. W. Mason: Čtyři péra (1930); Ch. Y. Harrison: Generálové umírají v posteli (1931); Tomáš Kempenský: Čtyry knihy o následování Krista (1931); E. Lennhoff: Tajné politické společnosti (1932); N. de Montfaucon de Villars: Hrabě de Gabalis (1932); C. Ridgwell: Tajemná lilie (1932) + Proti zákonu (1932); Mystická nauka mistra Eckeharta z Hochheimu 1, 2 (1934, 1935); Mystický sborník 1, 2 (1936); Svatmaram: Lampa k hatha-jógu (1936); P. Brunton: Tajnosti egyptské (1937) + Tajnosti indické (1937) + Tajná stezka (1938); Spisy Sri Ramana Maharišiho (1940). – *Ostatní práce:* Divy a kouzla indických fakírů (b. d., 1913; opr. a dopln. vyd. 1923); Jak bádati ve spiritualismu (1920); Odhalená magie (1922); Osobní vliv a úspěch (1922); Svobodné zednářství, jeho účel a tajemství (1922); Telepatie (b. d., 1923); Koncentrace (1923); Ohnivý keř 1–3 (1923, 1925, 1928, i překl.); Zoologicko-botanická mikroskopická technika (1924); Tajné síly přírody a člověka (1925); Amulety a talismany (1925); Léčení životním magnetismem (b. d., 1925); Léčení duchovními čili magickými sila-

mi (b. d., 1925); Nebezpečí okultismu, zápas mocí světlých s temnými (1927); Zázraky a jejich výklad okultními naukami (1927); Zření světa neviditelného (1927); Životní magnetismus (1927); Pravda o stigmatizované Terezii Neumannové (1927); Stigmatizace čili Jizvy ran Kristových (1927); Spiritismus a věda (1928); Svobodné zednářství (1929); Předpovědi katastrof a převratů světových do roku 1934 (1929); Bible ve světle mystiky 1–11 (1929–30); Sir Arthur Conan Doyle a spiritismus (1930); Malá mikroskopická technika (1930); Mystický slabikář 1, 2 (1930, 1931); Siluety velkých Mistrů tajných věd (1931); Magie v lásce (1931); Astrologie všeobecná (1931); Astrologie speciální (1931); Léčba nervů přírodními silami (1931); Nauka Bílé lóže 1–4 (1932); Mistr Ramakrišna a jeho učení 1, 2 (1933); Kdož jste boží bojovníci (1933); Tajné společnosti okultní, mystické a náboženské (b. d., 1933); Tajná tradice a učení bratrů rosikruciánů (1934); Mystika všem (1934); Mystika v žalmech Davidových (1935); Učebnice magického myšlení (1935); Co nás čeká v letech 1935 a 1936? (1935); Cesta královská (1936); Vnitřní člověk a hadí síla (1936); Hypnóza a sugesce (1937); Správné vnuknutí (1939). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Okultní a spiritualistická revue (1921–22), Psyché (1924–40); *sborník:* Světem práce a vynálezů (1916, an.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Mystický sborník 1, 2 (1936). ■

BIBLIOGRAFIE: an.: Bibliografie K. W., in J. Scheufler: Mystický učitel K. W. a jeho doba (1991). ■ LITERATURA: J. Scheufler: Mystický učitel K. W. a jeho doba (1991); J. Sanitrák: Legenda K. W. Dějiny české mystiky 1 (2006). ■ R. (V. Červinka): ref. Divy a kouzla indických fakírů, Zlatá Praha 31, 1913/14, s. 275; -vab- (V. Brtník): ref. překl. E. G. Bulwer-Lytton: Budoucí lidstvo, Zvon 23, 1922/23, s. 502; Liga † 12: ref. překl. E. Orczy: Smějící se kavalír, Vlast 39, 1922/23, s. 380; J. Kapras: ref. Svobodné zednářství, Čes. revue 1923, s. 90; Liga † 12: ref. překl. M. Corelli: Innocenta, Vlast 40, 1923/24, s. 284; V. Brtník: ref. Tajemné síly přírody a člověka, Venkov 22. 10. 1925; -a. (J. Hora): ref. Pravda o stigmatizované Terezii Neumannové, RP 1. 10. 1927; M. M. (Majerová): ref. překl. R. Beach: Jen střílet!, Čin 1, 1929/30, s. 628; jv. (J. Vodák): ref. Paměti okultisty, Čes. slovo 15. 8. 1933; an.: K. W., Beseda 3, 1945/46, s. 199; J. Loukotka: W. „česká škola křesťanské mystiky", Filozofický časopis 1980, s. 714; J. Kozák in Spiritismus (2003).

jz, zp

Miloš **Weingart**

* 21. 11. 1890 *Praha*
† 12. 1. 1939 *Praha*

Slavista, byzantolog, jazykovědec a literární historik, usilující o syntetický přístup v oblasti slovanského studia; editor, organizátor a popularizátor české vědy. Syn železničního inspektora. Od 1900 navštěvoval v Praze gymnázium (mat. 1908), poté studoval na filoz. fakultě slovanskou a klasickou filologii a srovnávací jazykozpyt i filozofii (zvláště u F. Pastrnka a J. Zubatého), 1913 složil státní zkoušky a získal doktorát (prací *Studie o Kronice mnicha Georgia Hamartola v církevněslovanské literatuře*); 1910–14 byl zároveň knihovníkem slovanského semináře. 1914–18 vyučoval na malostranském gymnáziu, 1915–18 byl členem redakční kanceláře Slovníku jazyka českého při ČAVU. 1919–21 působil jako soukromý docent slovanské filologie na pražské filoz. fakultě (habilitace 1919 prací *Byzantské kroniky v literatuře církevněslovanské*), vykonával též funkci sekretáře extenze českých vysokých škol pražských. V září 1921 byl jmenován profesorem slovanské filologie na právě otevřené filoz. fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, podílel se na jejím založení a na její organizaci: 1923–27 byl prvním předsedou tamní extenze, 1924/25 byl děkanem fakulty a 1925/26 rektorem; 1925–27 byl rovněž předsedou slovanského odboru Ústavu pro lidovou píseň. Od 1926 působil jako profesor slovanského srovnávacího jazykozpytu a staroslověnštiny na filoz. fakultě v Praze, kde také řídil seminář pro slovanskou filologii; 1930/31 zde byl děkanem. 1927 se stal řádným členem Slovanského ústavu (do 1933 byl jednatelem jeho kulturního odboru, posléze pracoval v byzantologické komisi). Bohatá byla jeho činnost přednášková, popularizační a organizační: mj. přednášel od 1916 ve Svazu osvětovém, poté jako člen Husovy školy, inicioval a organizoval 1. sjezd slovanských filologů 1929 v Praze, 1930 založil a poté řídil Společnost pro slovanský jazykozpyt, od 1934 se podílel na činnosti Literárněhistorické společnosti, zastával další odborné funkce, byl členem Šafaříkovy učené společnosti v Bratislavě a Matice slovenské, mimořádným členem ČAVU (od 1924), dopisujícím členem KČSN (od 1925), 1926–34 též členem Pražského lingvistického kroužku (spolupracoval i na jeho Tezích). – Dcera Julie W., provd. Štěpánková (* 1927), pracovala v ÚČSL, podílela se na vydávání Spisů J. Nerudy a J. Wolkra, též překládala z francouzštiny (R. Barthes, C. Lévi-Strauss).

W. vědecká aktivita s rozsáhlou šíří zájmů (podřizovaná často potřebám výuky a osvěty) se uplatnila především v oboru slovanské filologie, který pojímal v širším smyslu (v duchu

J. Dobrovského a P. J. Šafaříka a ve stopách V. Jagiće a F. Pastrnka) jako bádání o jazyku a literatuře všech slovanských národů, užívající historicko-srovnávací metodu a posilující též praktickou slovanskou vzájemnost. Své pojetí slovanské filologie formuloval v metodologických pojednáních *O podstatě slovanské filologie* a *Slovanská vzájemnost.* W. se věnoval zejména církevní slovanštině jako východisku všech slovanských jazyků. V *Rukověti jazyka staroslověnského* shrnul dosavadní poznatky a vymezil oblasti staroslověnského písemnictví, jako doplněk vydal antologii *Texty ke studiu jazyka a písemnictví staroslověnského.* V předcházejících pracích zaměřených na církevněslovanské údobí velkomoravské, české a na byzantské vlivy významně přispěl k poznání církevněslovanského písemnictví mj. spisem *Byzantské kroniky v literatuře církevněslovanské* (detailní filologické analýzy a chronologie kronik, jež byly přeloženy z řečtiny do církevní slovanštiny, ucelený přehled byzantských vlivů a výklad jejich významu pro slovanské písemnictví) a obsáhlou studií *První česko-církevněslovanská legenda o sv. Václavu* (doprovázenou dalšími výklady, edicí a překlady). Vývoj církevněslovanské mluvnice pojednal v analýze *Dobrovského Institutiones,* v níž ukázal význam Dobrovského srovnávací metody pro slovanskou jazykovědu a jeho díla jako nástroje evropsko-slovanské syntézy. Srovnávací hledisko W. programově uplatňoval i při studiu slovanských jazyků a literatur; představoval rovněž přední osobnosti slovanské filologie. Českému jazyku se věnoval zejména v období součinnosti s Pražským lingvistickým kroužkem (*Zvuková kultura českého jazyka*); proměny češtiny sledoval i z hlediska sociologického (hájil mj. konstrukt tzv. československého jazyka), jejích tradic a současných vazeb, zdůrazňoval potřebu jazykové výchovy (*Český jazyk v přítomnosti* aj.). Jako literární historik W. ve studii *Problémy a metody české literární historie* rekapituloval dosavadní bádání (s kritikou následovníků J. Vlčka) a nastínil další program z hlediska metodologického, tematického i praktického (rozvinutí práce látkoslovné, studium literárních druhů, pozornost k formě díla, intenzivnější zaměření na starší a střední dobu českého písemnictví, rozvinutí práce bibliografické, rozšíření publikačních možností). Významně přispěl k výkladu staročeského Rukopisu hradeckého (*Datierung und Ursprung der alttschechischen Königgrätzer Handschrift*). V popularizační monografii *Jaroslav Vrchlický* sledoval zejména myšlenkové proudění v evropském duchovním kontextu (publikoval i rozbor epické básně *Bar Kochba,* kterou poté upravil pro Nár. divadlo). Zabýval se též aktuálním literárním děním, zvláště na počátku 20. let (Čes. osvěta, Nár. listy) komentoval českou a slovenskou beletrii, psal články o původních i přeložených novinkách slovanských literatur. Soustavně se vyjadřoval k dobovým odborným otázkám, k metodologii, organizaci i výhledům české vědy, usiloval o rozvoj a popularizaci slavistiky, jazykovědy a literární historie (prostřednictvím úvah a bibliografických a jiných přehledů, přednášek, pedagogické, redakční a ediční práce). – W. univerzitní přednášky vydával v litografované podobě především Klub moderních filologů: Praslovanský vokalismus (1920, v 2. vyd. 1923 i samost. Srovnávací mluvnice jazyků slovanských), Staroslověnské časování (1921, přeprac. 1928), Skloňování jazyka staroslověnského s úvodem do staroslověnské mluvnice (1921, upr. 1927 a 1928), Časování staroslověnské s výkladem slovesných kmenů a tvarů praslovanských 1, 2 (1927–28, přeprac. 1928), Výklad praslovanského skloňování doplňkem o skloňování staroslověnském (1930) aj.

ŠIFRY: M. W., M. Wgt, M. Wgt., M. W-rt, Wgt. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach ČAVU (1930); Atheneum (1922, O jednotnosti Slovanstva → bulh. Slavjanskoto edinstvo, Sofie 1924); Bratislava (1927–28, 1934); Bulletin de l'Institut archéologique bulgare (Sofie 1935); Byzantinoslavica (1929–38; 1933–34 K dnešnímu stavu bádání o jazyce a písemnictví církevněslovanském, sep. 1934; 1935 La première légende de St. Venceslas, écrite en vieux slave et d'origine tchèque: Analyse philologique, i sep.); ČČM, pokr. ČNM (1915–23; 1923 Poznámka k dějinám spisovné slovenštiny, i sep.); Časopis Matice moravské (1929, 1936; 1936 K výkladu česko-církevněslovanských legend o svatém Václavu, i sep.); Časopis pro moderní filologii (1915–38; 1935 Masarykovo slovanství a slovanská filologie, i sep.; 1935 O nejstarších jazykových památkách slovenských, i sep.; 1936 Úvaha o zkoumání českého individuálního jazyka, zvláště básnického, a o tzv. strukturalismu; 1938 Hlaholské listy vídeňské, i sep., Šedesát pět let vědecké práce. Ke stým narozeninám Vatroslava Jagiće, i sep.); Čes. osvěta (1920–22); Čes. revue (1916, přednáška Slovník jazyka českého, i sep.); Čes. slovo (1931–32); Českosl. nár. čítanka (1928); sb. Českosl. vlastivěda 10 (1931, Slovanská filologie v československé literatuře); Demokratický střed (1927); Divadlo (1932); Elán (1933–34); Hovory o knihách (1937); sb. Cha-

risteria Guilelmo Mathesio quinquagenario… oblata (1932); roč. Chudým dětem (Brno 1935, s tit. Bible a český národ); Jeviště (1920); sb. Josef Dobrovský 1753–1829 (1929); Le Monde slave (Paříž 1926); Lid. noviny (1925–39); Listy filologické (od 1923); Listy pro umění a kritiku (1933–34); Lit. rozhledy (1924); Lit. svět (1928); sb. Literatura česká 19. století 2 (1917, dopln. vyd.); Lumír (1935); Magazín DP (1934); sb. Mélanges linguistiques dédiés au Premier congrès des philologues slaves (1929); Národ (1918); Nár. a Stavovské divadlo; sb. Nár. čítanka (1918); Nár. listy (1912–22); Národopisný věstník československý; Naše doba (1919–20, 1928); Naše řeč (1917); Nové Atheneum (1919–21); sb. Od Ještěda k Troskám (Turnov 1936); Orbis (1927); sb. Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay (Krakov 1921); Prager Presse (1926); Prager Rundschau (1933–35); Právo lidu (1936); Přednášky českosl. rozhlasu 13 (1936, Pravda o Rukopisech. Stenografický záznam diskuse… V. Vojtěcha s… M. W.); Přednášky Slovanského ústavu v Praze (1932); Ranní noviny (1934); Revue des études slaves (Paříž 1935); Ročenka českosl. knihtiskařů (1938, Naše vědecká literatura a naše tiskárny, i sep.); Ročenka Slovanského ústavu (1930–39); Ročenka UKo za první pětiletí 1919–1924 a … za studijní rok 1925/26 (Bratislava 1925–26; 1926 Slovanská vzájemnost v minulosti a přítomnosti); Rozpravy Aventina (1928–32); Řád (1933); sb. Říše Velkomoravská (1933); Sborník Filoz. fakulty UKo v Bratislavě (1922–26; 1922 Problémy a metody české literární historie, 1923 Příspěvky k studiu slovenštiny, 1923 a 1925 Dobrovského Institutiones, 1924 O podstatě slovanské filologie, 1926 Manuálník Grigorija Kujbědy. Karpatský rukopis z roku 1652, vše i sep.); Sborník prací 1. sjezdu slovanských filologů v Praze 1929 (1932); Sborník prací věnovaných prof. dr. J. Polívkovi k 60. narozeninám (1918); Sborník Společnosti Jaroslava Vrchlického (1918–20; 1920 Bar Kochba); Slavie; Slavische Rundschau (1938, Datierung und Ursprung der alttschechischen Königgrätzer Handschrift); Slovák (Bratislava 1925); sb. Slovanské spisovné jazyky v době přítomné (1937); Slovanský přehled (1911–13, 1926; 1913 Počátky bogomilství, prvního opravného hnutí u Slovanů, i sep.); Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923, Život a dílo prof. Fr. Pastrnka, i sep.); Slovenská politika (Bratislava 1932); Slovenské pohľady (Bratislava 1922); Slovenský denník (Bratislava 1924–26); sb. Současné divadlo u Slovanů (1932); sb. Spisovná čeština a jazyková kultura (1932, Zvuková kultura českého jazyka); Svatováclavský sborník 1 (1934, První česko-církevněslovanská legenda o sv. Václavu, i sep.); Světozor; sb. Symbolae grammaticae in honorem Joannis Rozwadowski (Krakov 1928); The Slavonic Review (Londýn 1929); Tribuna (1919, 1927); sb. Tvůrcové dějin (1935); Věda a život (1935–38); Vědecký svět (1935); Venkov (1918, 1923); Věstník ČAVU (1929, přednáška Nesmrtelné památce Josefa Dobrovského, i sep.); Výr. zpráva čes. státního gymnázia v Praze III (1915, Bulhaři a Cařihrad před tisíciletím, i sep.); Z dějin východní Evropy a Slovanstva. Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi… k 60. narozeninám (1928); Zpráva o 1. pracovním sjezdu čsl. profesorů na Slovensku (1926, Jazyk československý a střední škola, zvláště na Slovensku, i sep.); Zvon (1920, 1929). ■ KNIŽNĚ. *Práce o jazyce a literatuře:* Vývoj českého jazyka (b. d., 1918); Přehled literatury bulharské (b. d., 1919); Jaroslav Vrchlický (1920); Byzantské kroniky v literatuře církevněslovanské 1–3 (Bratislava 1922–23); Sto knih slavistových. Bibliograficko-informační přehled o dnešním stavu slavistiky (Bratislava 1924); Slovanská vzájemnost (Bratislava 1926); Introduzione bibliografica allo studio della Slavistica (Udine 1929, přel. W. Giusti); Slovanská filologie na Karlově univerzitě v letech 1918–1929 (1929); Slovanské stati (1932); Soud jazykozpytcův o tzv. globální metodě českého čtení a psaní (1933); Český jazyk v přítomnosti (1934); Rukověť jazyka staroslověnského 1, 2 (1937–38); – posmrtně: Československý typ cirkevnej slovančiny (Bratislava 1949). ■ SCÉNICKY. *Dramatizace:* J. Vrchlický: Bar Kochba (1928, s O. Fischerem). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Byzantinoslavica (1929–38), Časopis pro moderní filologii (1931–39, slavistická část); *sborníky:* Národní čítanka (1918), Revue des travaux scientifiques tchécoslovaques (1919–20), Sborník Filoz. fakulty UKo v Bratislavě (1922–26, s J. Heidlerem, od 1923 s V. Chaloupeckým), Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923), Ročenka UKo za první pětiletí 1919–1924 (1925), Slované 1–3 (1927–29), Z dějin východní Evropy a Slovanstva. Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi… k 60. narozeninám (1928, s J. Dobiášem a M. Paulovou), Josef Dobrovský 1753–1829 (1929, s J. Horákem a M. Murkem), Ročenka Slovanského ústavu (1929–32, s jinými), Sborník přednášek o T. G. Masarykovi (1931), Sborník prací 1. sjezdu slovanských filologů v Praze 1929 1, 2 (1932, s J. Horákem, M. Murkem a S. Petírou), Spisovná čeština a jazyková kultura (1932, s B. Havránkem), Současné divadlo u Slovanů (1932), Současná filozofie u Slovanů (1932), Slovanské spisovné jazyky v době přítomné (1937); *slovník:* Příruční slovník jazyka českého 1, 2 (1935–38, s O. Hujerem a E. Smetánkou); *edice:* Spisy filoz. fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě (1922–26, s J. Heidlerem, od 1923 s V. Chaloupeckým aj.), Praktické učebnice slovanských jazyků (1927), Přednášky Slovanského ústavu v Praze (1932), Vysokoškolské rukověti (1934–38), Vybrané vědecké rozpravy (1935–38), Sbírka pojednání a rozprav (1937–38), Práce z vědeckých ústavů (Filoz. fakulty Univerzity Karlovy, 1937–38, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Vrchlický: Praha (1928); J. Kollár: Rozpravy o slovanské vzájemnosti (1929); Staroslověnské texty. Ke svým cvičením a přednáškám… (1937, rozmnož.); Nejstarší slovanská legenda o sv. Václavu (1937, i překl. ze staroslověnštiny);

Texty ke studiu jazyka a písemnictví staroslověnského (1938; přeprac. vyd. 1949, s úpr. J. Kurze); J. Dobrovský: Podrobná mluvnice jazyka českého v redakcích z roku 1809 a 1819 (1940, se S. Petírou). ▮

LITERATURA: J. Slavík: Slovanské legendy o sv. Václavu a metody prof. W. (1934). ▮ ● ref. Vývoj českého jazyka: O. Hujer, Čes. věda 2, 1915/18, s. 385; J. F. (Folprecht), Zvon 18, 1917/18, s. 575; Z. (J. Zubatý), NŘ 1918, s. 236; A. N. (Novák), Venkov 14. 7. 1918; S. Souček, ČNM 43–44, 1919–20, s. 504 ●; J. Páta: ref. Přehled literatury bulharské, Naše věda 3, 1919/20, s. 37; ● ref. Jaroslav Vrchlický: -btk- (V. Brtník), Zvon 20, 1919/20, s. 546; M. Hýsek, ČČM 1920, s. 240; J. V. Sedlák, Tribuna 17. 4. 1921 ●; ● ref. Problémy a metody české literární historie: K. H. (Hikl), Naše doba 30, 1922/23, s. 560; M. Noha, LidN 8. 3. 1923; A. N. (Novák), ČČH 1923, s. 563; B. Václavek, Českosl. noviny 30. 9. 1923 → Tvorba a skutečnost (1980); O. Fischer, Kritika 1923, s. 261 ●; ● ref. Dobrovského Institutiones: M. Noha, Naše věda 5, 1922/23, s. 198 a 9, 1927/28, s. 107; V. Vondrák, ČMM 1923, s. 288; K. Paul, ČMF 10, 1923/24, s. 159 a 13, 1926/27, s. 154; M. N. (Novotný), LidN 6. 2. 1926; A. Novák, ČČH 1926, s. 396 ●; ● ref. Byzantské kroniky v literatuře církevněslovanské: K. Paul, ČNM 1923, s. 200, 1924, s. 77 a 1925, s. 81; V. Flajšhans, ČČH 1924, s. 561 ●; ● ref. Sto knih slavistových: A. Č., Slovanský přehled 1925, s. 64; H. F. Schmid, Zeitschrift für slavische Philologie (Lipsko) 1925, s. 574 ●; ● ref. Slovanská vzájemnost: A. F. (Frinta), Slovanský přehled 1926, s. 769; Mgr. (A. S. Mágr), Prager Presse 22. 5. 1926 ●; ● ref. Slovanská filologie na Karlově univerzitě v letech 1918–1929: P. E. (Eisner), Prager Presse 27. 9. 1929; vr. (V. Ryba), PL 8. 10. 1929; A. G. (Grund), RA 5, 1929/30, s. 228 ●; B. Novák: Rozhovor s prof. M. W., RA 7, 1931/32, s. 249; ● ref. Slovanské stati: B. S. (Slavík), Studentský časopis 12, 1932/33, s. 221; mz. (J. Münzer), Čes. slovo 31. 1. 1933; J. Hch. (Heidenreich-Dolanský), LidN 20. 4. 1933 ●; ● ref. Český jazyk v přítomnosti: vz. (V. Zelinka), Zvon 34, 1933/34, s. 462; J. Stanislav, Elán 4, 1933/34, č. 9; -chb- (V. Cháb), NO 30. 3. 1934; K. P. (Polák), PL 15. 4. 1934; F. Trávníček, LidN 21. 4. 1934; V. Brtník, Venkov 6. 5. 1934; jv (J. Vodák), Čes. slovo 10. 6. 1934; V. Mathesius, Čin 1934, s. 579; Č. (E. Čapek), Nové Čechy 17, 1934/35, s. 127 ●; ● ref. První česko-církevněslovanská legenda o sv. Václavu: = (J. Vodák), Čes. slovo 31. 10. 1934; tk (F. Trávníček), LidN 26. 3. 1935; J. Vajs, Slavia 14, 1935/36, s. 186; J. Stanislav, ČČH 1936, s. 583 ●; J. Mukařovský: Diskuse o studiu básnického jazyka. K článku M. W. Úvaha o zkoumání českého individuálního jazyka…, ČMF 22, 1935/36, s. 203 (k tomu M. W., tamtéž, s. 207 a 365); tk (F. Trávníček): ref. Rukověť jazyka staroslověnského, LidN 5. 11. 1938; J. Kurz: Práce M. W. z církevní slovanštiny a ze slovanského jazykozpytu, ČMF 25, 1938/39, s. 225; ● ref. ed. a překl. Nejstarší slovanská legenda o sv. Václavu: P. T., Venkov 29. 3. 1938; -r-, Zvon 40, 1939/40, s. 722 ●; ● nekrology: A. Grund, Lumír 65, 1938/39, s. 259; J. Hch. (Heidenreich-Dolanský), LidN 13. 1. 1939; M. Hýsek, Venkov 15. 1. 1939; R. Medek, Venkov 22. 1. 1939; A. Novák, LidN 23. 1. 1939; B. Havránek, Slavische Rundschau 1939, s. 43; A. F. (Frinta), Slovanský přehled 1939, s. 46; Z. Š. (Šmíd), Akord 1939, s. 27; V. Šmilauer, Naše věda 1939, s. 184; J. Kurz, Byzantinoslavica 8, 1939/46, s. I–IV + Ročenka Slovanského ústavu 12, 1939/46 (1947, s. 88) ●; an.: W. pozůstalost, LidN 3. 2. 1939; ● ref. Datierung und Ursprung der alttschechischen Königgrätzer Handschrift: ne (A. Novák), LidN 11. 2. 1939; J. Vilikovský, Naše věda 1941, s. 24 ●; tk (F. Trávníček): k 50. výr. nar., LidN 21. 11. 1940; K. Rektorisová: M. W. jako učitel, ČMF 27, 1940/41, s. 1; J. Paňkevič: Prof. Dr. M. W. jako recenzent mé první mluvnice (karpatoruské), tamtéž, s. 9; J. Stanislav: Vedecké dedičstvo M. W., Kultúrny život (Bratislava) 1947, č. 21; E. Jóna: Spomienka na M. W., Slovenská reč (Bratislava) 14, 1948/49, s. 179; ● k 10. výr. úmrtí: B. Havránek, LidN 12. 1. 1949; F. Buriánek, Zeměd. noviny 13. 1. 1949 ●; K. Horálek: ref. Československý typ cirkevnej slovančiny, Slavia 19, 1949/50, s. 442; A. B. (Bejblík): Na paměť M. W., LD 19. 11. 1950; H. Gulová: Bulharská problematika ve W. koncepci slovanské vzájemnosti, AUC Praha. Philologica. Slavica Pragensia 1988, s. 119; J. Mlynárik in Českí profesori na Slovensku (1994, s. 193); Z. Hauptová: M. W. (k 60. výr. úmrtí), Byzantinoslavica 1999, s. 1; A. Hrubá: Předválečná studia (vzpomínka), Čeština doma a ve světě 1999, s. 228; L. Havlínová: K počátkům české a slovenské byzantologie, sb. Česko-slovenská vzájemnost a nevzájemnost (2000); J. Flaišman: K diskusi nad Mukařovského studií Polákova Vznešenost přírody, sb. Docela i sborník. Jiřímu Brabcovi k narozeninám (2004).

jz

Jan **Weiss**

* 10. 5. 1892 *Jilemnice*
† 7. 3. 1972 *Praha*

Prozaik čerpající námětově jednak z hlubokého prožitku 1. světové války, jednak z oblasti fantastiky; jejím zdrojem je zprvu tajemství lidské psychiky, snových představ a podvědomí, podivínských a výjimečných povah a osudů, později pod vlivem kosmických letů oblast sci-fi.

Narodil se v rodině maloměstského řemeslníka (dědeček byl švec, otec měl krámek s výkrojem koží) s šesti dětmi; matka zemřela, když mu bylo pět let. Prostředí rodného Podkrkonoší, jeho lidová tradice i osvětová a kulturní aktivita v Jilemnici, jíž se jeho otec (a později jako student i W. sám, mj. v akademickém

spolku Podhoran) čile účastnil, měly na W. vývoj velký vliv. V Jilemnici vychodil obecnou školu, gymnázium v Hradci Král. (1905–08) a ve Dvoře Král., kde 1913 maturoval. Po maturitě absolvoval dva semestry práv ve Vídni, kde žil u strýce. V září 1914 byl odveden a poslán na východní frontu, v bojích u Tarnopole 1916 byl zajat. Prošel zajateckým táborem Tockoje, kde prodělal tyfovou epidemii a neodbornou amputaci omrzlých prstů u nohou (výrazně tím vším byla poznamenána W. tvorba, srov. zejména *Povídka o sobě* a knižní prvotina *Barák smrti*). Z Tockého se dostal na Sibiř do Berezovky, kde v březnu 1917 vstoupil do legií; přes faktickou invaliditu prošel úplným vojenským výcvikem u 1. záložního pluku v Žitomiru, pak byl přidělen do kanceláře 9. pěšího pluku, později Internacionálního osvobozovacího odboru v Irkutsku a bojů na frontě se bezprostředně neúčastnil (v této době vznikly první W. literární práce, mj. povídka *Austriák,* drama *Penza*; zážitky se promítly do povídek *Bláznivého regimentu*). S legiemi prodělal sibiřskou anabázi a v únoru 1920 se vrátil lodí domů. Od září 1920 pracoval jako úředník na ministerstvu veřejných prací (za okupace byl dán předčasně do výslužby) až do 1947, kdy odešel do důchodu. Od návratu z Ruska žil v Praze, často pobýval v rodném městě; podnikl několik zahraničních cest (Jugoslávie, Francie, SSSR). 1928 se oženil s J. Raškovou (* 1905, autorkou rukopisných vzpomínek Jak jsme žili). 1932 byl zvolen do výboru Kruhu spisovatelů; 1948 byl předsedou literárního odboru Umělecké besedy (do jeho zrušení).

Časopisecky debutoval W. až po třicítce (1924 v Českosl. samostatnosti povídkou *Ruce* a v Cestě povídkou *Sen*), své práce často publikoval nejdříve časopisecky, 1927 vydal tři povídkové knížky. První W. prózy svým expresivním jazykem a zálibou v bizarních, mnohdy groteskních situacích a typech blízkých často karikatuře mají blízko k expresionismu; vyrůstají však z autentického prožitku války, zejména z hrůzných zážitků v zajateckém táboře (*Barák smrti, Bláznivý regiment*). Motiv horečných snů a fantastických vizí (příznačných pro tyfové onemocnění) je zde součástí zobrazované válečné reality, umocňuje její absurdnost a obludnost (podobně jako zdánlivě neskutečný příběh oddílu bláznů poslaných na frontu). Geneze fantastiky z horečného tyfového blouznění je patrná ještě v prvním W. románu *Dům o 1000 patrech*; sám snový příběh se zde však stává vlastním dějovým jádrem románu. Fantastickou vizí obří stavby, kde každé patro představuje určitou sociální skupinu, kde se obrovský technický rozmach pojí s otrockou prací a kde se odehrává dobrodružný děj pronásledování a vzpoury, vytvořil W. utopické podobenství antihumánní sociální struktury, založené na moci peněz, techniky a kořistnické zvůle, a jejího zničení. Motiv snu vrací se pak ve W. tvorbě v různých podobách i později, a je v jistém smyslu klíčový. V užším plánu znamená opakované pokusy o literární zachycení konkrétních snových dějů, ať už v samostatných útvarech („povídky a sny“ *Nosič nábytku,* pokus o dramatizaci *Tři sny Kristiny Bojarové*), nebo v podobě významných dějových motivů všech W. románů. V širším plánu motiv snu otevírá W. cestu k uvolněné fantazijní fabulaci (*Zrcadlo, které se opožďuje*) a uvolňuje představivost podvědomí, skryté hlubiny lidské psychiky, o něž literatura v souvislosti s dobovými podněty (S. Freud, rozvoj psychoanalýzy) jevila zvýšený zájem. Zaujetí těmito otázkami spojuje W. i nadále (spolu s prvky grotesky a utopie zkřížené s detektivkou) s expresionismem a podle některých interpretů (F. Götz, K. Sezima) i se surrealismem. Od prvních knih projevoval W. zájem o podivínské, vyšinuté typy, o neobvyklé či nějak deformované duševní sklony; jejich výjimečnost (a výjimečnost situací, v nichž se ocitají) se v dalším, podstatně reálněji založeném období W. tvorby stávala hlavním zdrojem fantastické fabulace: ať už je to podivuhodná schopnost „zázračných rukou“, která ústřední postavu spolu se systematickou otčímovou výchovou téměř předurčí ke zločinecké dráze (*Škola zločinu*), chorobná mlčenlivost paradoxně proměněná v demagogické řečnictví neméně chorobné (*Mlčeti zlato*), nebo (v nejúspěšnějším W. románu *Spáč ve zvěrokruhu*) zvláštní hrdinovo fyzické založení přizpůsobující se proměnám přírodního ročního cyklu, jež ho podobně jako rostlinu předurčuje k zimnímu spánku, jarnímu probuzení a vyvrcholení životní aktivity v letním období. Podobně jako ve svém prvním románu spojil tu W. fantastické prvky se sociální kritičností, zde konkrétně pramenící z tíživé situace hospodářské krize a ze vzrůstající autorovy důvěry v Sovětský svaz. Hlavní dějové motivy Školy zločinu a Spáče ve zvěrokruhu autor původně zamýšlel uplatnit v jediném pří-

běhu. Základní myšlenka románu Spáč ve zvěrokruhu, apelující na znovuobnovení lidské schopnosti bezprostředního citu a oproštěného prožitku, schopnosti vnímat svět dětskýma očima, se znovu naléhavě vrací v „krakonošském" příběhu *Přišel z hor* (až poválečné vydání je úplné, včetně pasáží potlačených protektorátní cenzurou), v němž autor spojuje pohádkové motivy s reálnou, humorně podbarvenou kresbou rodného maloměsta a jeho svérázných figurek. Období analytických studií bizarních typů a jejich podivných osudů (k nimž možno připočítat i poválečný román *Volání o pomoc,* námětem těžící z období okupace, jednotlivými motivy i charakterem postav však bezprostředně spjatý s předchozími díly) dovršuje soubor *Povídky o lásce a nenávisti,* v němž se W. dobral dějové sevřenosti a stylové čistoty. Problémy W. úsilí o uchopení a realistické zpodobení aktuální společenské tematiky (patrné už z jeho okupačního románu) se odrážejí v povídkovém souboru *Příběhy staré i nové,* v němž autor po několikaleté odmlce spojil několik již dříve otištěných psychologických povídek s výrazným sociálním pozadím s třemi novelami vytěženými ze střetu lidí starého světa s novou realitou poválečné společnosti. Koncepce a umělecké ztvárnění „přerodu", resp. ztroskotání lidí vrostlých do někdejších sociálních vztahů jsou i při výrazné povahokresbě (*O věrnosti,* samost. s titulem *Lojzka*) poznamenány tlakem dobové normy 50. let. Podobně je tomu i v následujících povídkových sbírkách *Země vnuků, Družice a hvězdoplavci, Hádání o budoucím.* W. se v nich vrátil k fantastice a jako jeden z prvních u nás hledal pro ni novou látku v oblasti science fiction, pro niž ostatně již dříve připravoval půdu; jeho pokusy zachytit v příbězích lidí budoucího kosmického věku podobu nového, duchovně vyspělého člověka, nezatíženého někdejšími morálními deformacemi, se však nevyhnuly naivnímu zjednodušování a papírovosti. Své práce W. často různou měrou přepracovával, zejména pro souborné vydání svého díla (změny také komentoval). Věnoval se rovněž dramatické tvorbě: kromě prvotiny *Penza* a knižního dramatu *Tři sny Kristiny Bojarové* psal rozhlasové hry, např. Trojúhelník (1933), Návštěva z hvězd (1948, knižně s tit. *Poselství z hvězd* v knize Družice a hvězdoplavci), Jeden z devíti (1961), a podílel se na tvorbě filmových scénářů (Siréna dle románu M. Majerové, s K. Steklým, 1946, strojopis; Sladký čas Kalimagdory podle vlastního románu Spáč ve zvěrokruhu, 1968). V pozůstalosti zůstaly další W. práce prozaické i dramatické, především ze 30. a 40. let (Usnul komediant, Chléb a hry, Purpurové schodiště, resp. Každému podle zásluhy, hra s tematikou Baráku smrti aj.).

PSEUDONYM: Jan Žalský (dub.). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Aventinský magazín (1931); Cesta (1924–28; 1924 P Sen); Českosl. samostatnost (1924, P Ruce); Čteme dobré knihy (knižní ročenka, 1938); Čtenář (1966); Dikobraz (1958); sb. Dvanáct poutí světem (1941); Z. Feyfar: Krkonoše (1961); Horské prameny (Vrchlabí 1945–47); Host (1927–29); Host do domu (1957–58); sb. In memoriam dr. Gustava Hynka (1946); kat. Jaroslav Lebeda (Trutnov 1961); ant. Kamenný orchestr (1944, P Uschlá ruka, knižně s tit. Milý František); Kultura (1957); Květy (1959); Kytice (1948); Legionářské besedy (1926–27; 1926 mj. D Penza); Lid. demokracie (1953); Lid. noviny (1937–41); Lit. noviny (1927, Povídka o sobě); Lit. noviny (1956, 1958–59); Lumír (1929–40; 1936 D Básník na holičkách, 1939 úryvek R Sny mladého Jahelky); sb. Milostný kruh (1946); Nár. osvobození (1924–33, 1937, i příl. Hodina; 1929 radioaktovka Trojúhelník); Naše zprávy (1941); Nový život (1950, 1954, 1956–57); O knihách a autorech (1958); Ohníček (1957); Panoráma (1930–31); Plamen (1959); Plán (1930); sb. Praha očima básníků a umělců (1940); Právo lidu (1934, 1937); Robinson (1934); Sever a Východ (1927, 1929); Studentský časopis; Svět sovětů (1959); Svoboda (1956); Těšínsko (1969); Topičův sborník (1925–26); sb. Zborov 1917–1937 (1937); sb. Země krásná (1940); sb. Země kytice (1955); Zlatý máj (1959); Živá tvorba (1944). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Barák smrti (PP 1927; 1964 přeprac. in výbor Zrcadlo, které se opožďuje); Zrcadlo, které se opožďuje (PP 1927); Fantom smíchu (P 1927; 1941 in Nosič nábytku, 1959 upr. in O bílém koni); Dům o 1000 patrech (R 1929); Bláznivý regiment (PP 1930; 1947 samost. Meteor strýce Žulijána); Tři sny Kristiny Bojarové (D 1931, bibliof.); Škola zločinu (R 1931; 1943 upr. vyd. s tit. Zázračné ruce); Mlčeti zlato (R 1933); Spáč ve zvěrokruhu (R 1937); Nosič nábytku (PP 1941); Přišel z hor (R 1941; 1947 úplné vyd.); Povídky o lásce a nenávisti (1944); Volání o pomoc (R 1946); Příběhy staré i nové (PP 1954; obs. i P Bláznivý regiment, P Nosič nábytku a 3 PP z Povídek o lásce a nenávisti; P O věrnosti samost. 1956 s tit. Lojzka); Země vnuků (P 1957); O bílém koni (PP 1959; kromě tit. P obs. též P Fantom smíchu a P Milý František z Povídek o lásce a nenávisti); Družice a hvězdoplavci (PP 1960); Hádání o budoucím (PP 1963). – *Výbory:* Bianka Braselli, dáma se dvěma hlavami (1961, ed. autor, Dílo, sv. 1); Zrcadlo, které se opožďuje (1964, ed. J. Kristek); Bláznivý regiment (1979, ed. J. Kristek); Lidé ve zvěrokruhu (1980, ed. J. Sedláček); Fantom smíchu a jiné grotesky (1986, ed. L. Ščerbaničová). –

Souborné vydání: Dílo J. W. (Českosl. spisovatel 1958–63, 5 sv., nedokonč.). ▮ REDIGOVAL: *časopis:* Legionářské besedy (1926–27, s jinými). ▮

LITERATURA: ● ref. Barák smrti: J. O. Novotný, Cesta 9, 1926/27, s. 489 (i ref. Fantom smíchu); K. N. (Nový), NO 7. 4. 1927; F. Götz, NO 15. 5. 1927 (i ref. Zrcadlo…); jv. (J. Vodák), Čes. slovo 2. 6. 1927 (i ref. Fantom smíchu); j.-, Samostatnost 1927, č. 47; K. Š. (Štorch), RA 3, 1927/28, s. 25; K. H. (Hikl), Naše doba 35, 1927/28, s. 57 ●; ● ref. Zrcadlo, které se opožďuje: K. Š. (Štorch), RA 2, 1926/27, s. 226; J. R., Tvar 1927, s. 212; an. (J. O. Novotný), Cesta 10, 1927/28, s. 32; V. Raffel, Host 7, 1927/28, s. 58; A. M. Píša, Pramen 7, 1927/28, s. 186 ●; ● ref. Fantom smíchu: A. C. Nor, Host 6, 1926/27, s. 218; chb. (V. Cháb), LitN 1927, č. 3; F. Götz, NO 21. 4. 1927; V. Brtník, Venkov 21. 4. 1927; ej., Samostatnost 1927, č. 38 ●; ● ref. Barák smrti, Zrcadlo…, Fantom smíchu: M. N. (Novotný), Panoráma 1927, s. 226; J. Dobrovolný, Kritika 1928, s. 21; K. Sezima, Lumír 55, 1928/29, s. 368 → Masky a modely (1930) ●; ● ref. Dům o 1000 patrech: V. Černý, Host 8, 1928/29, s. 218; J. O. Novotný, Cesta 11, 1928/29, s. 566; J. B. Čapek, RA 4, 1928/29, s. 334; jv (J. Vodák), Čes. slovo 17. 4. 1929; P. E. (Eisner), Prager Presse 18. 4. 1929; AMP. (A. M. Píša), PL 12. 5. 1929; F. Götz, NO 19. 5. 1929; B. V. (Václavek), RP 21. 6. 1929; Kp. (J. Knap), Venkov 29. 6. 1929; J. Heyduk, Sever a Východ 1929, s. 279; K. Sezima, Lumír 56, 1929/30, s. 190 → Mlází (1936); Z. M., Nové Čechy 13, 1930/31, s. 30 ●; M. Rutte: Epik hrůzy a snů, in Doba a hlasy (1929); ● ref. Bláznivý regiment: jv (J. Vodák), Čes. slovo 28. 12. 1930; A. M. Píša, LitN 5, 1930/31, č. 3 + (šifra AMP.) PL 4. 1. 1931; K. Sezima, Lumír 57, 1930/31, s. 524 → Mlází (1936); M. H. (Holas), RA 6, 1930/31, s. 299; G. (F. Götz), NO 22. 1. 1931; P. E. (Eisner), Prager Presse 15. 9. 1931; M. M. (Majerová), Čin 3, 1931/32, s. 356 ●; J. Weiss: Jak jsem ztratil román (o genezi R Škola zločinu), Panoráma 8, 1930/31, s. 118; V. Raffel: Fantastik W., tamtéž; ● ref. Škola zločinu: jv (J. Vodák), Čes. slovo 27. 5. 1930; K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 103 → Mlází (1936); B. Novák, Žijeme 1, 1931/32, s. 314; G. (F. Götz), NO 28. 6. 1931; AMP. (A. M. Píša), PL 5. 7. 1931; Kp. (J. Knap), Venkov 5. 7. 1931 ●; ● ref. Tři sny Kristiny Bojarové: K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 324 → Mlází (1936); Nk. (B. Novák), RA 7, 1931/32, s. 280; F. Götz, NO 31. 1. 1932; J. Knap, Venkov 21. 2. 1932; amp. (A. M. Píša), PL 26. 3. 1932 ●; ● ref. Mlčeti zlato: G. (F. Götz), NO 3. 12. 1933; K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 219 → Mlází (1936) + LitN 7, 1934/35, č. 5; A. M. Píša, Čin 1934, s. 222 + (šifra AMP.) PL 14. 1. 1934; V. Brtník, Venkov 18. 1. 1934; J. Knap, Rozhledy po literatuře a umění 1934, s. 52; A. N. (Novák), LidN 24. 6. 1934 ●; J. Kopta: O J. W., ELK 1937, č. 4; K. Sezima in J. W.: Spáč ve zvěrokruhu (1937); ● ref. Spáč ve zvěrokruhu: G. (F. Götz), NO 4. 4. 1937; B. Jedlička, LidN 19. 4. 1937; AMP. (A. M. Píša), PL 27. 5. 1937; an. (J. Fučík), RP 8. 8. 1937; Strnadel (J. Strnadel), Čin 1937, s. 122 + (šifra sl.) Ranní noviny 21. 9. 1937; Kp. (J. Knap), Venkov 30. 9. 1937; K. Sezima, Lumír 64, 1937/38, s. 51 a pokr.; V. P. (Pekárek), U 1937, s. 297; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 35, 1938/39, s. 286 ●; ● ref. Nosič nábytku: B. Jedlička, LidN 24. 3. 1941; kp. (K. Polák), Nár. práce 16. 4. 1941; B. Mühlstein, Naše zprávy 1941, č. 23; J. Pilař, Venkov 2. 9. 1941 ●; L. Ptáček in J. W.: Přišel z hor (1941); ● ref. Přišel z hor: jd (J. Drda), LidN 8. 8. 1941; AMP (A. M. Píša), Nár. práce 28. 9. 1941, příl.; K. Sezima, Čteme 1941, s. 195; B. Jedlička, LidN 7. 12. 1941, příl.; J. Pilař, Venkov 13. 12. 1941; m. ch. (M. Chorváth), Elán (Bratislava) 12, 1941/42, s. 10 ●; K. Sezima: Zlaté klasy ze sklizně letošní i minulých 4 (rozbor R Přišel z hor s celkovou charakteristikou díla), NŘ 1941, s. 208 a 225; ● ref. Zázračné ruce: J. Suchánek, Živá tvorba 2, 1943/44, s. 61; kp. (K. Polák), Nár. práce 28. 3. 1944 ●; K. P. (Polák): ref. Povídky o lásce a nenávisti, Nár. práce 17. 12. 1944; ● ref. Volání o pomoc: O. Jahoda, KM 1947, s. 416; K. P. (Polák), PL 19. 10. 1947; vbk (V. Běhounek), Práce 19. 10. 1947; G. (F. Götz), NO 16. 11. 1947; F. Hampl, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 8; J. Janů, Svob. noviny 27. 1. 1948 ●; ● ref. Přišel z hor (úplné vyd.): G. (F. Götz), NO 4. 6. 1947; J. Janů, Svob. noviny 24. 9. 1947; Brk (F. Buriánek), Zeměd. noviny 25. 9. 1947 ●; J. Vladislav in J. W.: Dům o 1000 patrech (1948); ● ref. Dům o 1000 patrech (další vyd.): J. Vladislav, Lid. kultura 1948, č. 3; M. Filip, Tvorba 1949, č. 14 ●; J. Horáček st.: J. W. (Život jako genetická základna díla), Horské prameny 4, 1948/49, s. 45 a 76; J. Horáček ml.: Jilemnice v díle J. W., Beseda 1949, s. 178 a 220; F. Götz: Smysl románové fantastiky J. W., LitN 1952, č. 15; J. Weiss: Poznámka autorova, in Příběhy staré i nové (1954); F. Kubka in J. W.: Příběhy staré i nové (1954); ● ref. Příběhy staré i nové: M. Jungmann, LitN 1954, č. 47; E. Drmola, LD 27. 10. 1954; M. Petříček, Obrana lidu 30. 10. 1954; V. Kocourek, NŽ 1955, s. 531 ●; J. Hájek: Staré překážky – nové výhledy, in Literatura a život (1955); J. Opelík: Tvůrčí cesta J. W., HD 1957, s. 450; J. Hájek: J. W., hledač života a krásy, NŽ 1957, s. 716; J. Vagaday: Co nám prozradil o sobě J. W. (zejména o knize Země vnuků), Mladá fronta 15. 5. 1957; J. Hájek in J. W.: Země vnuků (1957); ● ref. Země vnuků: M. Schulz, LitN 1957, č. 21; Z. K. Slabý, Tvorba 1957, č. 29; J. Kristek, Kultura 1957, č. 30; I. Skála, RP 28. 8. 1957 → Kontinuita 1 (1980) ●; J. Otčenášek in J. W.: Přišel z hor (1957); A. M. Píša in J. W.: Spáč ve zvěrokruhu (1958) → Stopami prózy (1964); No (V. Novák): ref. Spáč ve zvěrokruhu (další vyd.), Mladá fronta 26. 7. 1958; J. Weiss in J. W.: Dům o 1000 patrech (1958); ● ref. Dům o 1000 patrech (další vyd.): J. Weiss o svém prvním románu, O knihách a autorech 1958, č. 5–6; J. Hájek, LitN 1958, č. 38 ●; M. Šimečka: K tradícii českého moderného románu (zejména Dům o 1000 patrech a Spáč ve zvěrokruhu), Slovenské pohľady (Bratislava) 1958, s. 1096; M. Schulz: S J. W. o budoucím člověku (rozhovor), LitN 1958, č. 47; J. Weiss: Poznámka autorova, in J. W.: O bílém koni (1959); E. Charous:

J. W., Kultúrny život (Bratislava) 1959, č. 48; J. Weiss: Poznámka autorova, in Bianka Braselli… (1961); ● ref. Družice a hvězdoplavci: F. Vrba, LitN 1961, č. 13; O. Chaloupka, Plamen 1961, č. 2; J. Opelík, HD 1961, s. 136, k tomu Olaf (O. Sus), HD 1961, s. 183; J. Weiss, Nové knihy 1961, č. 1 ●; J. Hájek: Fantastický básník reality, in Osudy a cíle (1961) → Letorosty (1974); O. Kosek: Nad fantastickými povídkami J. W., Práce 10. 1. 1962; J. Opelík: J. W., Kulturněpolitický kalendář 1962, s. 260; ● k sedmdesátinám: M. Petříček, LitN 1962, č. 19; J. Opelík, Kultura 1962, č. 18; Z. Heřman, Plamen 1962, č. 5; J. Sekera, tamtéž; K. Konrád, tamtéž, č. 10 → Nevzpomínky (1963, s. 247); v. f. (V. Forst), Tvorba 1962, s. 426; E. Charous, Domov 1962, č. 4; L. Ducháček, Nové knihy 1962, č. 16; H. Kučerová, RP 7. 5. 1962 ●; V. Kubín: K naší vědeckofantastické literatuře (zejména o kn. Země vnuků a Dům o 1000 patrech), RP 26. 8. 1962; J. Lederer: Rozhovor s J. W. (o sci-fi, zejména o románu Dům o 1000 patrech), Zeměd. noviny 14. 9. 1963; ● ref. Hádání o budoucím: gs (O. Sus), Kulturní tvorba 1964, č. 5 + (pod vl. jm.) LitN 1964, č. 5; J. Pecháček, Plamen 1964, č. 2 ●; J. Hájek a E. Ch. (Charous) in J. W.: Dům o 1000 patrech (1964); J. Kristek in J. W.: Zrcadlo, které se opožďuje (výbor, 1964); K. Bogar: Sen v předválečné próze J. W., sb. Krkonoše-Podkrkonoší 1967, s. 284; J. Sekera: k 75. výr. nar., Plamen 1967, s. 148; A. Einhornová: Nejvýraznější představitelé naší vědecké fantastiky, ČLit 1968, s. 216; K. B.: Vzpomínka J. W. na Jablunkov (o vzniku knihy Spáč ve zvěrokruhu), Těšínsko 1969, č. 4; K. Bogar: Dramatická tvorba J. W., sb. Krkonoše-Podkrkonoší 1970, s. 244; ● nekrology: ek. (V. Jelínek), Tvorba 1972, č. 11; (vf) (V. Falada), Mladá fronta 8. 3. 1972; MJV (M. Janů-Veselá), Práce 15. 3. 1972; J. Hájek, Tvorba 1972, č. 12 ●; ● k 80. výr. nar.: hey (J. Heyduk), LD 5. 5. 1972; O. Gembala ml., Obrana lidu 13. 5. 1972 ●; H. Korecká in J. W.: Dům o tisíci patrech (1972); -jj-: Dvě výročí J. W. (s přetištěnou vzpomínkou V. K. Krofty: Tajemství staré fary), sb. Krkonoše 1977, č. 6; vn (L. Vacina): Cesty na východ. Východočeští spisovatelé ve vztahu k Rusku a SSSR, část 15 – J. W., Pochodeň 15. 7. 1977; J. Kristek in J. W.: Bláznivý regiment (výbor, 1979); J. Sedláček in J. W.: Lidé ve zvěrokruhu (1980); ● ref. Lidé ve zvěrokruhu: J. Hájková, Svob. slovo 20. 3. 1980; P. Pešta, Rovnost 15. 8. 1980 ●; O. Neff : Evangelista snu, in Něco je jinak (1981); L. Ščerbaničová in J. W.: Přišel z hor (1982); S. I. Vostokovová: Reálnost fantastiky J. W., Lit. měsíčník 1982, č. 8; J. Luštinec: Na návštěvě u Jaroslavy Weissové (k 90. výr. nar. J. W.), sb. Krkonoše 1982, č. 12; H. Kučerová: Prvotina J. W., povídkový cyklus Barák smrti, ČLit 1984, s. 249; F. Götz: Epik hrůzy a snů, in Literatura mezi dvěma válkami (1984); L. Ščerbaničová in J. W.: Fantom smíchu a jiné grotesky (1986); J. Švec: Krkonoše v literatuře, sb. Krkonoše 1989, č. 9; J. Kmuníček: J. W. a Jilemnice, sb. Krkonoše-Podkrkonoší 1989, s. 223; L. Ščerbaničová in J. W.: Dům o tisíci patrech (1990); P. Kosatík: ref. Dům o tisíci patrech, Ikarie 1991, č. 2; ● ke 100. výr. nar.: V. Kolár, Haló noviny 6. 5. 1992; V. H., Svob. slovo 15. 5. 1992 ●; I. Adamovič in Slovník české literární fantastiky a science fiction (1995); A. Debická: J. W.: Dům o tisíci patrech, sb. Cesty a cestování v jazyce a literatuře (1995); V. Kmuníček: Pobytem Pražan, ale rodem i srdcem Jilemničák, sb. Krkonoše 1997, č. 4; B. T. Fořt: Zamyšlení nad dvěma verzemi W. Povídek o lásce a nenávisti, Tvar 1997, č. 18; hh (H. Hrzalová): Vědeckofantastické prózy J. W. nyní ožívají v novém kontextu, Haló noviny 10. 9. 1998; B. Fořt: Některé poznámky k typologii ženských postav v díle J. W. nahlížené skrze typologii fikčních světů jeho textů, ČLit 1999, s. 637; J. Janáček in J. W.: Dům o tisíci patrech (2000); D. Jakubíček: Moderní člověk přirozený nebo umělý? Lidský jedinec v díle J. W., sb. „Umělý člověk“ dvacátého století (2000); F. Benhart: Nad dílem J. W., Tvar 2000, č. 16–17; B. Fořt: Geneze díla J. W. po roce 1945, sb. Česká literatura na konci tisíciletí 2 (2001); S. Ulver: Mullerdóm jako zpráva o virtuální realitě, Ikarie 2002, č. 8; E. Koudelková: Podkrkonošský mýtus J. W., in Krakonoš v literatuře (2006).

es

René **Wellek**

* 22. 8. 1903 *Vídeň* (Rakousko)
† 10. 11. 1995 *Hamden* (Connecticut, USA)

Literární historik a teoretik, anglista, germanista a bohemista, komparatista, soustřeďující se na vztahy dějin idejí a literatury a na estetiku romantismu, realismu a moderních směrů, autor dějin moderního kritického uvažování, překladatel.

Syn Bronislava W. (1872–1959), finančního rady na vídeňském ministerstvu veřejných prací, po 1918 československého ministerského úředníka, hudebního kritika, autora první biograficky zaměřené monografie o B. Smetanovi (Friedrich Smetana, 1895), překladatele (do němčiny uváděl poezii J. Vrchlického a J. S. Machara) a literárního publicisty píšícího o české literatuře do vídeňských periodik. W. bratr Albert (1904–1972) byl skladatel a muzikolog (profesor na univerzitě v Mohuči) zaměřený na hudební psychologii (Musikpsychologie und Musikästhetik, 1963). Rodinné prostředí bylo dvojjazyčné, česko-německé; W. filologické zaměření i univerzální vzdělání ovlivnila matka, ovládající několik světových jazyků. V deseti letech W. začal studovat latinskou, ve třinácti řeckou literaturu, 1914 započal studia na reálném gymnáziu ve Vídni, kde si zvolil mezi mo-

derními jazyky angličtinu, což významně ovlivnilo jeho budoucí směřování. Poté, co se 1918 rodina na začátku října přestěhovala do Prahy (W. otec najal svým synům domácího učitele češtiny, aby je na přesun připravil), přestoupil W. na gymnázium v Křemencově ul. (mat. 1922). 1922–26 studoval na pražské filoz. fakultě germanistiku a anglistiku (doktorát 1926 prací *Carlyle a romantismus*). Mezi jeho učiteli byli V. Mathesius, O. Fischer, A. Kraus, J. Janko, F. X. Šalda, V. Tille a z německé univerzity A. Sauer. 1923 byl studijně v Heidelbergu, kde se setkal s F. Gundolfem, 1924, 1925 a 1927 v Anglii. 1927 odjel na postgraduální stáž do USA (Princeton University), 1928–29 působil jako lektor němčiny v Northamptonu (Massachussets) a byl postgraduálním studentem na Harvardu, 1929–30 se jako lektor němčiny vrátil do Princetonu a zároveň pokračoval v postgraduálním studiu na Kolumbijské univerzitě. Při návratu se 1930 zastavil v Anglii (studia Coleridgeových rukopisů v Britském muzeu), v Praze se pak stal členem Pražského lingvistického kroužku (podstatný význam pro něj mělo setkání s R. Jakobsonem). Na jaře 1932 se habilitoval pro obor dějiny anglické literatury na Karlově univerzitě (na základě práce *Immanuel Kant in England…* a interpretace anglické pozdně středověké básně The Pearl); t. r. se též oženil. 1934 zastupoval V. Mathesia v anglistickém semináři na pražské filoz. fakultě, 1935–39 byl lektorem na Škole slovanských a východoevropských studií londýnské univerzity; 1936–39 spolupracoval s Ottovým slovníkem naučným nové doby (Dodatky). 1939 emigroval do USA, kde byl nejprve lektorem, od 1941 mimořádným (na základě práce *The Rise of English Literary History*) a od 1944 řádným profesorem anglistiky na univerzitě v Iowa City; 1943–44 tam vedl kursy češtiny pro tlumočníky americké armády. 1940 se zde setkal s osobnostmi tzv. nové kritiky a navázal přátelství s A. Warrenem (z jejich spolupráce 1944–45 vzniklo jádro příručky *Teorie literatury*). 1945 sice zvažoval návrat do Prahy, 1946 však získal americké občanství a v létě t. r. přešel na Yaleovu univerzitu (Connecticut) nejprve jako profesor slovanské a srovnávací literatury, od 1952 jako profesor srovnávací literatury, postupně též jako vedoucí obou kateder. Jako hostující profesor působil na několika amerických univerzitách, v 50. i 60. letech i v Evropě (Itálie, Německo). 1957 navštívil v Československu otce (měl i přednášku pro ČSAV). 1972 odešel na odpočinek a jako emeritní profesor dále přednášel na různých univerzitách v USA. Předsedal několika vědeckým společnostem, mj. též 1962–66 Českosl. společnosti pro vědy a umění v Americe, kterou spoluzaložil, obdržel množství čestných doktorátů, cen i řádů, též 1995 Řád T. G. Masaryka 1. třídy.

Již v pracích pro pražský anglistický seminář V. Mathesia (*Novější literatura o Byronovi*) a v kritikách vzešlých z podnětu moderních názorů na teorii překladu diskutovaných v semináři O. Fischera (polemiky o nové překlady z W. Shakespeara) se projevily rysy budoucí W. historiografické a teoretické orientace: důraz na problém hodnot a na procesy estetického hodnocení a kritické recepce odehrávající se v historických rámcích. Záhy své zkoumání zaměřil na obecné problémy estetiky romantismu a v souvislosti s disertací o Th. Carlyleovi na jeho vztahy k německé romantice. V práci o recepci a vlivu Kantovy estetiky v anglické ortodoxní tradici v období 1793–1838 poukázal na tvořivou, nicméně mnohdy zavádějící adaptaci německého idealismu v anglické romantické literatuře (*Immanuel Kant in England…*). Zkušenost amerického pobytu a setkání s formalismem ruské a britské provenience (I. A. Richards), diskuse v Pražském lingvistickém kroužku a setkání s literární fenomenologií R. Ingardena jej nutila konfrontovat různé tradice literární historiografie: na straně jedné šlo o důraz na jazykově-znakovou povahu literárního díla a na jeho fenomenalitu, na straně druhé o historickou vevázanost jeho významů do rámců společenských a kulturních procesů. Se strukturalismem pražské školy sdílel apel na odpsychologizování myšlení o literatuře, na svébytnost literárněvědného hodnocení, zároveň se však stavěl opatrně k vyhranění imanentního pojetí literárního vývoje. Své poznatky představil celistvě poprvé 1936 v bilancující a programové studii *The Theory of Literary History*, v níž odmítl jednostrannou autorskou či sociální podmíněnost díla a kromě konstatování prvků trvání – nadčasovosti literatury poukázal na vzájemnou závislost díla a kontextu, ukazující dílo jako historicky proměnlivou dynamickou strukturu formovanou recepčními procesy hodnocení. Po příchodu do USA ve spolupráci s A. Warrenem koncipoval systematickou příručku *Teorie literatury* jako syntézu poznání o literárním díle i jako příklad meto-

dického poznávání v humanitních vědách vůbec. V rozlišení tzv. vnějších a vnitřních přístupů k literatuře autoři provedli revizi celé disciplíny, přičemž (do určité míry programově) vytkli vlastní obor literární vědy jako zkoumání zaměřené na dílo samo. 1955–92 vydal W. dějiny moderního kritického uvažování (*A History of Modern Criticism 1750–1950*) propojující v monografiích pomocí systému národních literatur analýzy děl jednotlivých kritických osobností a prostřednictvím obecnějších řezů podle etap vývoje i dominantní estetické představy a koncepce. V této encyklopedicky pojaté syntéze usiloval prozkoumat východiska a proměny systému moderního kritického zkoumání literatury od poloviny 18. století, od které lze podle něj sledovat základní, stále živé otázky rozvíjené literární vědou 20. století. Soustředil se především na anglickou, americkou, německou, francouzskou a italskou oblast, avšak nakonec se (díl 7) věnoval i ruské, maďarské, polské a české kritice (portréty českých kritiků i literárních vědců včetně představitelů pražské školy z 1. poloviny 20. století). Počínaje 6. dílem byl nucen revidovat svůj původní model udržující prostupné hranice národních literatur a zohlednit v materiálu 20. století postupující diferenciaci literárněvědných disciplín a prostupování národních a nadnárodních kontextů. Zároveň se systematicky věnoval propracování svého pojetí komparatistiky prostřednictvím historických analýz literárněvědného pojmosloví: ve studiích věnovaných klíčovým kategoriím periodizace (baroko, romantismus, realismus, symbolismus) i jazykově-estetickým pojmům (obsah, forma, styl, vcítění). V textech zahrnutých do knih *Concepts of Criticism* a *Discriminations* popsal proměnlivé podmínky estetického hodnocení literatury, odlišujícího tento obor od jiných humanitních disciplín. V samostatném souboru vydal texty věnované svému celoživotnímu tématu anglicko-německých literárních a estetických vztahů (*Konfrontationen*); soustavný zájem o recepci F. M. Dostojevského a A. P. Čechova vyvrcholil v komentovaných edicích kritických ohlasů děl obou autorů. S W. soustředěním na problémy komparatistiky souvisí i jeho příspěvky o české literatuře, jež většinou vznikaly během jeho působení ve 30. letech v Londýně a v mnohém se do nich promítalo ověřování nové, strukturálně založené literárněhistorické metody. Nejrozsáhlejší studie věnoval dějinám obrazu Čech v anglickém písemnictví a vztahu K. H. Máchy k anglické literatuře, přičemž revidoval tradované tvrzení o Máchově byronismu: ukázal jak obsáhlost Máchovy (zprostředkované) znalosti Byronovy poezie, jakož i dalších anglických romantiků, tak především svébytnost jeho díla v rámci romantismu jako celku a jako inspirace subjektivního básnictví v Čechách. Ve studii *Dvě tradice české literatury* využil strukturálního pojetí funkčních protikladů, aby vymezil v dějinách českého písemnictví linii racionalistickou (empirickou, etickou) reprezentovanou myslitelskou řadou J. Hus, F. Palacký, T. G. Masaryk, ale i básníky jako K. Havlíček Borovský či P. Bezruč, a linii idealisticko-imaginativní (mystickou, symbolistní) vedenou od gotického období k baroku přes Máchu až po Březinu. Kromě přehledu literatury meziválečného období, stati o dějinách soužití Čechů a Němců zdůrazňující přínos obou etnik k povaze kultury v českých zemích a monografických esejů o K. Čapkovi a T. G. Masarykovi se W. bohemika (později souborně v *Essays on Czech Literature*) soustředila k charakteristice dějin a stavu české literární kritiky, resp. vědy: v přehledu meziválečné situace W. zdůraznil osobnost F. X. Šaldy a spolupráci mezi kritikou a literární vědou od duchovědně orientovaných přístupů po strukturalismus; v nástinu poválečné situace mj. v poukazu k dílu J. Mukařovského a V. Černého projevil skeptický náhled na badatelské možnosti v nesvobodné zemi. V 60. letech se W. vrátil jednak k otázce české literární tradice ve vztahu k problému Východ–Západ, jednak k historii literárněvědné teorie a estetiky pražské školy a J. Mukařovského. Prameny jeho estetické koncepce analyzoval jednak ve studii *The Literary Theory and Aesthetics of the Prague School*, jednak v úvodu k anglickému souboru Mukařovského studií The Word and Verbal Art (1977). K české literatuře se W. vracel příležitostně ve slovníkových příručkách hesly o českých spisovatelích, ale i v edicích (T. G. Masaryk) a recenzích literárněvědných prací. V 70. a zejména 80. letech vedl polemiku s představiteli poststrukturalistických směrů o statut literárních studií, objektivizovatelnost literárněvědného hodnocení, podobu literární dějinnosti (pojem vývoje), povahu literární reference a verifikovatelnost interpretačních rámců. Revize vlastních metodologických východisek provázející tuto debatu a snaha čelit rozpuštění předmětu literárních dějin v inter-

pretačních sériích na straně jedné, v dějinách kultury na straně druhé, vyznačovaly soubor *The Attack on Literature and Other Essays,* komentující tzv. úpadek literární historie v souvislosti s postupující relativizací a rozvolněním systému literární vědy jako takové. – Nejúplnější bibliografii prací R. W. a ohlasu jeho díla sestavil v internetové podobě E. Yeghiayan (R. W. A Bibliography. http://sun3.lib.uci.edu/~scctr/Wellek/wellek/). Část W. literární pozůstalosti je uložena v LA PNP v Praze (fondy R. W. a O. Fischer obsahují mj. meziválečnou korespondenci) a v Archivu UK.

ŠIFRY: rw., R. W., r. w., W-ek. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Aesthetics and the Literature of Ideas (Newark, Londýn 1990); Almanach Kmene 1935–36 (1935); American Comparative Literature Newsletter (Berkeley 1964); American Literature (Durham 1947, 1954, 1958, 1963); American Prefaces (Iowa City 1942); American Scholar (Washington, D. C. 1972–73); sb. American Scholarship in the Twentieth Century (Cambridge, MA 1954, New York 1967); American Slavic and East European Review (Menasha, WI 1954, 1958); American Transcendentalism. An Anthology of Criticism (Notre Dame, IN 1973); Anthology of Czech Poetry (Ann Arbor 1973); Arcadia (Berlín 1971, 1983–85); Arion (Boston 1964); sb. Art and Philosophy. A Symposium (New York 1966); sb. Aspects of the Eighteenth Century (Baltimore 1965); Belfagor (Florencie 1981); Books Abroad (Norman, OK 1945); Central European Observer (Londýn 1937, Bohemia in English Civilization); sb. Co číst z literatur germánských posledních deseti let 2 (1935); College English (Urbana, IL 1951); Collier's Encyclopedia 6 (New York 1950); Columbia Dictionary of Modern European Literatures (New York 1947, heslo Česká literatura a hesla o českých autorech); Columbia Forum (New York 1973); sb. Comparaticists at Work. Studies in Comparative Literature (Waltham, MA 1968); sb. Comparative Criticism. A Yearbook (Cambridge 1979); Comparative Literature (Eugene, OR 1949–88); sb. Comparative Literature in the Age of Multiculturalism (Baltimore 1995); Comparative Literature Studies (Eugene 1963, 1973, 1978, 1992); sb. Contemporary Authors 7, 8 (Detroit 1983, 1988; 1988 My Early Life); Contemporary Literature (Madison, WI 1968); sb. Continuity and Change in Russian and Soviet Thought (Cambridge, MA 1955); Critical Inquiry (Chicago 1977); Criticism (Detroit 1959); sb. Criticism. Speculative and Analytical Essays (Madison, WI 1968); sb. Critiques an Essays in Criticism 1920–48 (New York 1949); Cross Currents. A Yearbook of Central European Culture (Ann Arbor 1990–92, rozhovory P. Demetze s W.); sb. Czechoslovakia. Past and Present 2 (Haag 1969, Czech Literature: East or West?); Časopis pro moderní filologii (1925–27, 1934–38, 1947; 1925 Novější literatura o Byronovi); Dictionary of the History of Ideas. Studies of Selected Pivotal Ideas 1–4 (New York 1973–74); Dictionary of World Literature: Criticism, Forms, Technique (New York 1943, Development in Literature, Period in Literature); Dictionnaire international des termes littéraires (Haag 1973); Dispositio (Ann Arbor 1976); Dnešek (1930–31); sb. Dostojevskij und die Literatur (Kolín n. R. 1983); Dostoyevsky Studies (Klagenfurt 1980); Enciclopedia del Novecento 1 (Řím 1976); Encyclopedia of World Literatures in the 20th Century 2, 4 (New York 1969, 1975; 1975 mj. heslo F. X. Šalda); English Institute Annual 1940, 1941 (New York 1941, 1943; 1941 Periods and Movements in Literary History); English Language Notes (Boulder 1976); English Literature 1660–1800. A Current Bibliography (Princeton 1942, 1944–45); ant. English Literary Criticism of the Eighteenth Century (New York 1969); English Miscellany (Washington, D. C. 1961, 1984); sb. English Studies Today 2, 4, 5 (Bern 1961, Řím 1966, Istanbul 1973); sb. Englische und Amerikanische Literaturtheorie 2 (Heidelberg 1979); Erasmus (1947, 1953, 1956, 1960); Essays in Criticism (Oxford 1979); Ethics (Chicago 1945, The Philosophical Basis of Masaryk's Political Ideals); Euphorion (Heidelberg 1924); sb. Evidence in Literary Scholarship (Oxford 1979); Festschrift für Richard Alewyn (Kolín n. R., Štýrský Hradec 1967); sb. For Roman Jakobson (Haag 1956, The Concept of Evolution in Literary History); sb. Französische Literatur des 20. Jahrhundert (Bonn 1986); sb. Friendship's Garland 2 (Řím 1966); sb. From Chaucer to Gibbon (Iowa City 1975); Georgia Review (Athens 1980); German Life and Letters (Oxford 1937, Germans and Czechs in Bohemia); Germanic Review (Washington, D. C. 1949); sb. Geschichte: Ereignis und Erzählung (Mnichov 1973); sb. Giambattista Vico (Baltimore 1969); Harvard Slavic Studies (Cambridge, MA 1954, Modern Czech Criticism and Literary Scholarship); Helikon (Budapešť 1981); sb. Herkommen und Erneuerung (Tübingen 1976); sb. Hermann Broch: Literature, Philosophy, Politics (Columbia, SC 1988); sb. History as a Tool in Critical Understanding (Provo, UT 1978); Huntington Library Quarterly (San Marino, CA 1942); sb. Change in Language and Literature (Budapešť 1986); sb. Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario… oblata (1932); Il Milione. Enciclopedia di Geografia 4 (Novara 1960, Letteratura Ceca, Teatro, Letteratura Slovaca); Il Mundo (Řím 1955); Inventario (Florencie 1954); Italian Quarterly (Boston 1957, 1960, 1962); Jahrbücher für Geschichte Osteuropas (Vratislav 1962); JEGP (Journal of English and Germanic Philology) (Urbana, IL 1948, 1953, 1956, 1974); Journal of Aesthetics and Art Criticism (Madison, WI 1946, 1957); Journal of General Education (University Park, PA 1948); Journal of the History of Ideas (New Brunswick 1969, 1984); Journal of the Rutgers University Library (New Brunswick 1940); Kenyon

Review (Gambier, OH 1949, 1954); sb. Komparatistik (Heidelberg 1981); Kritika (1924–25); Language (Washington, D. C. 1955); Lettere Italiane (Florencie 1979); Lexikon der Weltliteratur im 20. Jahrhundert 2 (Freiburg, Basilej 1961); Lid. noviny (1935); Listy pro umění a kritiku (1933–37; 1934 Dějiny českého verše a metody literární historie); Lit. noviny (1935); sb. Literary Criticism: Idea and Act (Berkeley, CA 1974); sb. Literary History. Its Aims and Methods (Chapel Hill 1941); sb. Literary History and Literary Criticism (New York 1965); sb. Literary Style (Londýn, New York 1971); sb. Literary Theory and Structure (New Haven 1973); sb. Literary Views. Critical and Historical Essays (Chicago 1964); Midway (Chicago 1967); sb. Modern Criticism: Theory and Practice (New York 1963); sb. Modern French Criticism (Chicago 1972); Modern Language Notes (Baltimore 1943–49, 1953); Modern Language Review (Londýn 1974, 1979–88); Modern Philology (Chicago 1940–44, 1949); Nár. a Stavovské divadlo, pokr. Nár. divadlo (1924, 1936); Neophilologus (Dordrecht 1958, 1960); New Criterion (New York 1983); New England Quarterly (Boston 1942–43); New England Review (Hannover, USA 1979); New York Herald Tribune Books (1929); New York Times (1986); Novyi Zhurnal (New York 1955); Orbis Litterarum (Kodaň 1954, 1981); sb. Otokar Fischer (1933); Partisan Review (Boston 1986, 1988); sb. Paul Valéry (New York 1989); Philological Quarterly (Iowa City 1941–48, 1974); Prager Presse (1923–25); Proceedings of the American Philosophical Society (1975); sb. Proceedings of the 2nd Congress of the International Comparative Literature Association, Proceedings of the 3rd … – 10th Congress… (Chapell Hill 1958, Haag 1962, 1966, Amsterdam 1969, Stuttgart 1979, Budapešť, Stuttgart 1981, Innsbruck 1981, New York 1985); sb. Příspěvky k dějinám řeči a literatury anglické (1933); Přítomnost (1927); Publications of the Modern Language Association of America (Baltimore 1952); Publishers Trade List Annual (New York 1977); Rice University Studies (Houston, TX 1964, 1971); RLC – Revue de Littérature Comparée (Paříž 1934, 1980, 1983); Rocky Mountain Review (Billingo, MT 1945); sb. Romanticism: Points of View (Englewood Cliffs, NJ 1962); sb. Romanticism: Problems of Definition, Explanation, Evaluation (Boston 1965); sb. Romanticism Reconsidered (New York 1963); Rozhledy po literatuře a umění (1932); sb. Russian Formalism (New Haven 1985); Russian Review (Malden, MA 1941, 1955); Sborník filologický (1913, bibliografie Germánská filologie, s jinými); Scrutiny (New York 1937–38); Sewanee Review (Sewanee 1947, 1956, 1960, 1971, 1982–83); Sinn und Symbol (Bern 1987); sb. Sir Gawain and the Pearl (Bloomington 1966); Slavic and East European Journal (Londýn 1975); Slavic Review (Stanford 1963, 1967, 1976–82; 1967 New Czech Books on Literary History and Theory); sb. Slavic Studies (Ithaca, NY 1943, The Two Traditions of Czech Literature); Slavonic and East European Review (Londýn 1936–39, 1943; 1936 The Cultural Situation in Czechoslovakia, Karel Čapek, 1937 Mácha and Byron, 1939 Twenty Years of Czech Literature, 1943 Bohemia in Early English Literature); Slovo a slovesnost (1935–38); sb. Sound, Sign and Meaning. Quinquagenary of the Prague Linguistic Circle (Ann Arbor 1976); Southern Review (Baton Rouge 1942, 1967–81, 1995); sb. Studi in onore di Carlo Pellegrini (Turín 1963); Studies in English by Members of the English Seminar of Charles University (1933); Studies in Romanticism (Boston 1964); Studies on Voltaire and the Eighteenth Century (1976); Studium Generale (Berlín, New York 1959); sb. Style in Language (Cambridge, MA 1960); Šaldův zápisník (1937); sb. Teacher & Critic (Los Angeles 1976); sb. Teilnahme und Spiegelung (Berlín, New York 1975); sb. The Critical Moment. Essays on the Nature of Literature (New York 1964); sb. The Critical Perspective 6 (New York 1988); sb. The Czechoslovak Contribution to World Culture (Haag 1964, Recent Czech Literary History and Criticism); The Encyclopedia of Philosophy 5 (New York 1967, mj. heslo T. G. Masaryk); sb. The English Romantic Poets. A Review of Research (New York 1950); sb. The Importance of ‚Scrutiny' (New York 1948); sb. The New Criticism and Contemporary Literary Theory (New York 1995); The Norton Anthology of World Literature (4. vyd., New York 1979); sb. The Personality of the Critic (University Park, PA, Londýn 1973); sb. The Philosophy of Kant and Our Modern World (New York 1957); sb. The Poet as Critic (Evanston, IL 1967); sb. The Possibilities of Order. Cleanth Brooks and His Work (Baton Rouge 1976); sb. The Practice of Modern Literary Scholarship (Glenview, IL 1966); sb. The Problems of Aesthetics (New York 1953); sb. The Romantic Movement (Londýn 1967); sb. The Russian Novel from Pushkin to Pasternak (New Haven 1983); sb. The Symbolist Movement in the Literature of European Languages (Budapešť 1982); Times Literary Supplement (Londýn 1956, 1963, 1974, 1982–83, 1988); sb. Torzo a tajemství Máchova díla (1938, K. H. Mácha a anglická literatura); sb. Transcendentalism and Its Legacy (Ann Arbor 1966); Travaux du Cercle Linguistique de Prague (1936); Tribuna (1927); Tvar (1993, interview Do Prahy jsem se vrátit nemohl); sb. Twentieth Century American Literature 1 (New York 1985); sb. Twentieth Century English (New York 1946); United States Quarterly Book List (Washington, D. C. 1948); University of Denver Quarterly (Denver 1975–76); University of Kansas City Review (1958); Věda a život (1935); Ventures Magazine of the Yale Graduate School (New Haven 1970); sb. Vico, Past and Present (Atlantic Highlands, NJ 1981); Victorian Newsletter (New York 1957); Victorian Studies (Bloomington 1957); sb. Vyacheslav Ivanov. Poet, Critic, and Philosopher (New Haven 1986); Wächter und Hüter (New Haven 1957); Western Review (Iowa City 1947); sb. What is

Criticism? (Bloomington 1981); sb. World Masterpieces 2 (New York 1956); sb. Worte und Werte (Berlín 1961); sb. Xenia Pragensia Ernesto Kraus et Josepho Janko sexagenario ab amicis collegis discipulis oblata (1929, Carlyle and German Romanticism, přeprac. 1964 in Konfrontationen); Yale Daily News (New Haven 1947, 1958); Yale French Studies (New Haven 1967); Yale Review (Cambridge, MA 1954–80); Yearbook of Comparative and General Literature (Bloomington 1952–53, 1967, 1971, 1974); Zeitschrift der Savigny Stiftung für Rechtsgeschichte (Výmar 1931). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře, estetice a dějinách idejí:* Immanuel Kant in England 1793–1838 (Princeton 1931); The Rise of English Literary History (Chapel Hill 1941); Theory of Literature (New York, Londýn 1949, s A. Warrenem; upr. vyd. 1956 a 1962; česky Teorie literatury 1996); A History of Modern Criticism 1750–1950 1–8 (1–4 New Haven 1955, 1965; 5–6 New Haven, Londýn 1986; 7–8 New Haven 1991, 1992); The Concept of Realism in Literary Scholarship (Groningen 1961); Concepts of Criticism (New Haven 1963); Czech Literature at the Crossroads of Europe (Toronto 1963); Essays on Czech Literature (Haag 1963); Konfrontationen (Frankfurt n. M. 1964; Princeton 1965 pův. angl. text Confrontations); The Literary Theory and Aesthetics of the Prague School (Ann Arbor 1969; 1970 in Discriminations); Discriminations: Further Concepts of Criticism (New Haven, Londýn 1970); Croce als Kritiker der deutschen Literatur (Mnichov 1980); Four Critics: Croce, Valéry, Lukács and Ingarden (Seattle, Londýn 1981); The Attack on Literature and Other Essays (Chapel Hill 1982). – *Překlady:* D. H. Lawrence: Synové a milenci (1931, se Z. Vančurou); J. Conrad: Náhoda (1932, s E. A. Saudkem); (do němčiny:) J. Zeyer: Florenz im Schnee (Vídeň 1922); (z němčiny do angl.:) P. Eisner: Franz Kafka and Prague (New York 1950, s L. Nelsonem). – *Výbory:* Grenzziehungen: Beiträge zur Literaturkritik (Stuttgart 1972); Historia literaria: problemas y conceptos (Barcelona 1983, ed. S. Beser); Koncepty literární vědy (2005, ed. V. Papoušek). ▮ KORESPONDENCE: in I. Pospíšil, M. Zelenka: R. W. a meziválečné Československo (O. Fischerovi z 1924; 1996, s. 151). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Philological Quarterly (Iowa City 1941–46, člen red. rady). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: F. M. Dostojevskij: A Collection of Critical Essays (Englewood Cliffs, NJ 1962); T. G. Masaryk: The Meaning of Czech History (Chapel Hill 1974); British Philosophers and Theologians of the 17th and 18th Centuries in 101 Volumes (New York 1975); Evidence in Literary Scholarship. Essays in Memory of James Marshall Osborn (Oxford 1979, s A. Riberiem); Chekhov (A. P. Čechov): New Perspectives (Englewood Cliffs, NJ 1984, s N. D. Wellekovou). ▮

BIBLIOGRAFIE: Bibliography (bohemistické a slavistické publikace), in R. W.: Essays on Czech Literature (Haag 1963, s. 11); A Bibliography of the Writings of R. W. (do 31. 12. 1963), in R. W.: Concepts of Criticism (New Haven 1963, s. 365); Bibliography of the Writings of R. W. (1. 1. 1963 – 31. 12. 1969), in R. W.: Discriminations: Further Concepts of Criticism (New Haven, Londýn 1970, s. 361); Selected Bibliography, in M. Bucco: R. W. (Boston 1981, s. 168); J. P. Strelka: Bibliography of R. W., sb. Literary Theory and Criticism 2 (Bern, Frankfurt n. M., New York 1984, s. 1427). ▮ LITERATURA: sb. The Disciplines of Criticism: Essays in Literary Theory, Interpretation and History (New Haven 1968, ed. P. Demetz, T. Greene, L. Nelson, Jr.); M. Bucco: R. W. (Boston 1981); R. R. Landau: Die Krise der Literaturwissenschaft und die Methodendiskussion angelsächsischer Rezeptionsagenten. R. Welleks Literaturtheorethische Axiomatik (Hamburk, Londýn, Curych 1982) + Die Eigentlichkeit der Literatur. Konzeption und Rezeption des Wellekschen Literaturmodells (Frankfurt n. M., Bern, New York 1988); sb. Literary Theory and Criticism 1, 2 (Bern, Frankfurt n. M., New York 1984, ed. J. P. Strelka); Yearbook of Comparative and General Literature (1996); I. Pospíšil, M. Zelenka: R. W. a meziválečné Československo (1996; obs. mj. edici podkladů pro W. habilitační řízení a dopisy z 1936–37 J. Mukařovského, V. Mathesia a L. L. Schückinga). ▮ ● polemiky k W. názoru na překl. W. Shakespeara a hodnocení překl. Hamleta B. Štěpánkem (Okleštěný Shakespeare, Kritika 1924, s. 243 + Sládkův překlad Shakespeara, Nár. a Stavovské divadlo 19. 12. 1924 + O nový překlad Shakespeara, RA 2, 1926/27, s. 103): F. Chudoba, Naše věda 7, 1925/26, s. 161 + tamtéž 8, 1926/27, s. 170; W., tamtéž, s. 167; A. N. (Novák), LidN 7. 11. 1926; E. A. Saudek, Kmen 1, 1926/27, s. 252; F. Chudoba, RA 2, 1926/27, s. 128; W., RA 2, 1926/27, s. 141; O. Vočadlo, Lumír 54, 1927/28, s. 288 ●; F. Chudoba: ref. Novější literatura o Byronovi, Naše věda 7, 1925/26, s. 83 a 214 (k tomu W., ČMF 1926, s. 315); ● ref. Immanuel Kant in England…: J. B. K. (Kozák), Čes. mysl 1932, s. 51; O. Burdett, London Mercury 1932, s. 179; Ch. F. Harrold, Sewanee Review 1932 (October–December), s. 503; R. Kagey, Journal of Philosophy (New York) 1932, s. 640; T. E. Jessop, Mind (Oxford) 1932, s. 518; J. G. Robertson, Modern Language Review (Londýn) 1932, s. 113; M. M. Rader, Modern Language Notes (Baltimore) 1933, s. 44; V. Mathesius, ČMF 20, 1933/34, s. 323 ●; ● k neotištění překladu článku F. X. Šaldy o K. H. Máchovi: Redakce (E. Chalupný), ŠZáp 9, 1936/37, s. 246; R. W., S. Watson, tamtéž; F. Chudoba, tamtéž, s. 248 (k tomu též dopisy F. X. Šaldy F. Chudobovi z 19. 7. a 4. 12. 1936, tamtéž, s. 212, 216 → Listy o poezii a kritice, 1945) ●; ● ref. K. H. Mácha a anglická literatura: L. Svoboda, U 1938, s. 342; K. Polák, KM 1939, s. 77 + Naše věda 1942, s. 157; ne (A. Novák), LidN 9. 5. 1939 ●; B. J. B.: Český učenec profesorem anglistiky v USA, Svob. noviny 9. 11. 1945; ● ref. Theory of Literature: T. Spencer, Modern Language Review (Londýn) 1949, s. 555; A. Newton, Partisan Review

(Boston) 1949, s. 318; A. Berland, Western Review (Iowa City) 1949 (Autumn), s. 74; A. Mizener, Furioso (New Haven) 1949 (Summer), s. 84; W. K. Wimsatt, Jr., Yale Review (Cambridge, MA) 1949, s. 180; W. Troy, Hudson Review (New York) 1950 (Winter), s. 619; E. Vivas, Kenyon Review (Gambier, OH) 1950 (Winter), s. 161; H. Zinnes, Poetry (Chicago) 1950, s. 303; A. Scaglione, Romance Philology (Turnhout) 1957, s. 400 ●; ● ref. A History of Modern Criticism 1750–1950 1–8: E. Auerbach, Romanische Forschungen (Frankfurt n. M.) 1955, s. 387; M. Schorer, New York Times Book Review 10. 7. 1955; A. Newton, Partisan Review (Boston) 1956 (Winter), s. 124; Ch. T. Harrison, Sewanee Review 1956, s. 520; M. Krieger, Western Review (Iowa City) 1957, s. 153; A. Gillies, Modern Language Review (Londýn) 1957, s. 202; M. R. Adams, Hudson Review (New York) 1957 (Summer), s. 282; L. Cazamian, Études Anglaises (Paříž) 1957, s. 226; J. Edwards, Prairie Schooner (Lincoln, NE) 1957 (September), s. 283; E. S. Molin, University of Kansas Review 1957, s. 156; R. Macauley, New York Times 2. 1. 1966; W. C. Booth, Book Week (New York) 27. 2. 1966; T. Lemon, Journal of Aesthetics and Art Criticism (Madison, WI) 1966 (Winter), s. 231; W. J. Ong, Yale Review (Cambridge, MA) 1966 (Summer), s. 585; R. Sale, Hudson Review (New York) 1966 (Summer), s. 324 → On Not Being Good Enough (Oxford 1979); R. Hafter, Dalhousie Review (Halifax, Nova Scotia) 1966 (Autumn), s. 400; G. Hartmann, Studies in English Literature (Baltimore) 1966, s. 778; D. Donoghue, Encounter (Londýn) 1967 (June), s. 80, 84; R. H. Fogle, Criticism (Detroit) 1967, s. 197; F. Wasiolek, Modern Philology (Chicago) 1967 (August), s. 91; B. Weinberg, Journal of the History of Ideas (Baltimore) 1969 (January–March), s. 127; C. Rawson, New York Times Book Review 30. 3. 1986; V. Nemoianu, Modern Language Notes (Baltimore) 1986, s. 1245; M. Bucco, American Literature 1987 (March), s. 126; Ch. Baldick, Times Literary Supplement 18. 12. 1987; G. Gunn, Poetics Today (Tel Aviv) 1987, s. 205; C. S. Brown, Comparative Literature (Eugene) 1988 (Winter), s. 67; J. Culler, Journal of the History of Ideas (New Brunswick) 1988 (April–June), s. 347; F. S. Schwarzbach, Southern Review (Adelaide) 1988 (Summer), s. 696; T. L. Cooksey, Library Journal (New York) 1991 (August), s. 102; N. Traill, Times Literary Supplement (Londýn) 13. 3. 1992 (k tomu W., tamtéž 19. 6. 1992); T. R. Hart, Comparative Literature (Eugene) 1992 (Spring), s. 207; D. Shepherd, Slavonic and East European Review (Londýn) 1992 (July), s. 539; E. B. Cooksey, Notes & Queries (Seattle) 1992 (September), s. 416; P. Steiner, Slavic Review (Washington, D. C.) 1992 (Fall), s. 622; D. Donoghue, Wilson Quarterly 1993 (Spring), s. 79; V. Brombert, Times Literary Supplement (Londýn) 2. 7. 1993; I. Pospíšil, Opera slavica 1993, č. 3; T. R. Hart, Comparative Literature (Eugene) 1993 (Fall), s. 372; J. McCormick, Sewanee Review (Sewannee) 1994 (Summer), s. 67; M. Zelenka, Slavia 1994, s. 248; J. P. Strelka, Comparative Literature Studies (College Park, MD) 1995 (Winter), s. 72; Ch. Robinson, Notes & Queries (Seattle) 1995 (March), s. 138 ●; H. E. Holthusen: System und Geschichte der kritischen Intelligenz: R. Weleks Beiträge zur Literaturwissenschaft, in Kritisches Verstehen (Mnichov 1961, s. 197); P. Demetz in R. W.: Essays on Czech Literature (Haag 1963); S. G. Nichols, Jr. in R. W.: Concepts of Criticism (New Haven 1963); ● ref. Essays on Czech Literature: M. Červenka, LitN 1964, č. 33; B. Wirthová, ČLit 1964, s. 516; W. E. Harkins, Slavic and East European Journal (Londýn) 1964 (Summer), s. 205; B. R. Bradbrook, Slavonic and East European Review (Londýn) 1965, s. 443 ●; R. Ingarden: Werte, Normen und Strukturen nach R. W., Deutsche Vierteljahrschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte (Halle) 1966 (März), s. 43; J. Levý in Západní literární věda a estetika (1966); A. Haman: R. W., Dialog 1968, č. 2; R. Cesarani: Ritratti critici di contemporanei (se zřetelem k českým pramenům), Belfagor (Florencie) 1969, s. 547; L. Nelson, Jr.: R. W., Encyclopedia of World Literature in the Twentieth Century 4 (New York 1975, s. 391); T. G. Winner, J. P. Kasik: R. W.'s Contribution to American Literary Scholarship, Forum (New York) 1977, s. 21; L. Fietz: R. Welleks Literaturtheorie und der Prager Strukturalismus, in Englische und amerikanische Literaturtheorie 2 (Heidelberg 1979, s. 500); G. Webster in The Republic of Letters: A History of Postwar American Literary Opinion (Baltimore, Londýn 1979, s. 177); P. Davidhazi: R. W. and the Originality of American Criticism, New Hungarian Quarterly (Budapešť) 1980 (Winter), s. 180; L. Matejka: Literary History in a Semiotic Framework: Prague School Contributions, sb. The Structure of the Literary Process (Amsterodam 1982, s. 341); ● k osmdesátinám: P. Demetz, Frankfurter allgemeine Zeitung 22. 8. 1983; G. Gillespie, Revue de Littérature Comparée (Paříž) 1983, s. 533; Contemporary Literary Criticism (Detroit) 1984, s. 441 ●; W. G. Creed: R. W. and Karl Popper on the Mode of Existence of Ideas in Literature and Science, Journal of the History of Ideas (New Brunswick) 1983 (October–December), s. 639; C. J. van Rees: Theory of Literature as a Conception of Literature: On the Premises Underlying W.'s and Warren's Handbook, Poetics (Haag) 1984, s. 501; S. Lawall: R. W.: Phenomenological Literary Historian, sb. Literary Theory and Criticism 1 (Bern, Frankfurt n. M., New York 1984, s. 393); M. Calda: R. W. vzpomíná, LitN 1992, č. 45; J. McGann: Rethinking Romanticism, Litteraria Pragensia 1993, č. 3; Z. Stříbrný: R. W., Svět literatury 1993, č. 6; ● nekrology: P. Ligh, Yale Daily News (New Haven) 15. 11. 1995; R. McG. Thomas Jr., New York Times 16. 11. 1995; R. Kimball, New York Times 19. 11. 1995; M. Rechcígl ml., Českosl. týdeník (New York) 1995, č. 24; T. R. Hart, Comparative Literature (Eugene) 1996 (Winter), s. 1; M. Zelenka, Slavia 1996, s. 235; G. Erhart, Estetika 1996, s. 123;

A. Měšťan, Germanoslavica 1996, s. 182 ●; A. Měšťan: R. W. a dědictví české a polské moderny, Slavia 1996, s. 163; Z. Stříbrný in R. W.: Teorie literatury (1996, s. 503); ● ref. Teorie literatury (překl.): J. Schneider, Mladá fronta Dnes 21. 2. 1997; V. Papoušek, Tvar 1997, č. 12; A. Haman, LitN 1997, č. 36; M. Zelenka, Slavia 1997, s. 239; S. Pokrivčáková, Romboid (Bratislava) 1997, s. 126 ●; M. Rechcígl: Světový expert na literární kritiku, in Postavy naší Ameriky (2000, s. 262); V. Papoušek: W. pojetí české literární historie, ČLit 2001, s. 346; B. Fořt: Rozmluvy s Lubomírem Doleželem (též o W.), Aluze 2001, č. 3; A. Měšťan in Česká literatura mezi Němci a Slovany (2002, s. 245); V. Papoušek in Imaginativní linie české poezie a dílo Karla Šiktance, Tvar 2002, č. 18 + R. W. and Czech Literary History, Kosmas 17, 2003/04, s. 57 → sb. Nadnárodní kontexty národní kultury (2004); M. Zelenka: Na rozhraní vědy a umění (R. W. a A. Skoumal jako posluchači seminářů V. Mathesia a O. Fischera), sb. Aloys Skoumal (1904–1988) v průsečíku cest české kultury 20. století (2004, s. 43); V. Papoušek: W. hledání principů a zákonitostí literární vědy, in R. W.: Koncepty literární vědy (2005, s. 206).

dvo

Jan **Welzl**

* 15. 8. 1868 *Zábřeh* u Šumperka
† 19. 9. 1948 *Dawson* (Kanada)

Cestovatel a polárník, jehož svébytná vyprávění se stala předmětem literárních zpracování, autor cestopisných vzpomínek.

V matrice je zapsán jako Velcl. Psán i Eskymo (Eskimo) W., Jan Eskymo W. (přezdíván též Arctic Bird, Arktický Bismarck, Jan vynálezce, Kapitán Jan, Mojok Ojak, Moojok Ojaak, Pojídač medvědů apod.). Ve starší literatuře bylo mylně uváděno datum úmrtí 15. 8. 1951 (především dle nesprávného údaje na dřevěném náhrobním kříži i v důsledku záměny náhrobků); některé úřední záznamy uvádějí i 18. 9. 1948. – Syn kloboučníka a hokynářky. Od 1874 navštěvoval německou obecnou školu v rodišti (vlivem učitelů se začal psát Welzl), 1881–84 se ve Zvoli vyučil zámečníkem a kovářem. Krátce pracoval ve strojírně E. Ledera, poté odešel jako tovaryš na zkušenou do Vídně, Terstu a na Balkán, nato vandroval a hledal práci v Čechách, Bavorsku a Polsku (pracoval mj. jako nádeník, přístavní dělník). 1888–91 vykonal vojenskou službu (v Brně a v polském Krakově) a vydal se opět na cesty za prací (Hamburk). 1893 (po matčině smrti) odešel pěšky do Janova, odkud plul jako námořník (topič) zřejmě do Severní Ameriky (Baltimore, Galvestone) a kolem Afriky do Vladivostoku. Údajně poté krátce pracoval ve službách ruského vojenského námořnictva v mandžuském Port Arthuru (v té době však přístav ještě nebyl v ruském držení). Do léta 1894 se živil jako zámečník na stavbě transsibiřské magistrály u jezera Bajkal a mezi Vladivostokem a Irkutskem. Zimu 1894 přežil v Chomustochu u Irkutsku. Na jaře 1895 se vydal k Severnímu ledovému oceánu přes Krasnojarsk, Jakutsk, Verchojansk, Kolymu k Medvědím ostrovům, poté do Beringova průlivu k ostrovu sv. Vavřince; nakonec se asi 1898 usadil na Novosibiřských ostrovech, kde žil s domorodci, působil jako zámečník, lovec, doručovatel, obchodník, snad i náčelník (od 1903) a soudce; 1905 se údajně setkal s polární výpravou R. Amundsena; podnikal obchodní plavby s kožešinami, zejména podél pobřeží Aljašky (k Herschelovu ostrovu) a do vnitrozemí (po řece Yukon), kde zřejmě posléze i pobýval. 1924 ztroskotal se svou lodí na cestě do San Franciska u Cordovy na Aljašce (podle W. 1921); jelikož byl bez dokladů, byl místními úřady vypovězen z USA a poslán do Evropy. Přes New York se dostal do Hamburku, kde se živil jako přístavní dělník i prodejem zeleniny, pořádal přednášky a výstavu Mapy severních oblastí (sestavoval prý rovněž slovník arktických nářečí). Prostřednictvím českosl. konzulátu navázal 1925 písemné spojení s brněnskou redakcí Lid. novin, zasílal R. Těsnohlídkovi desítky dopisů s fragmenty svých vzpomínek (které se staly základem jejich prvního knižního zpracování). 1927 odjel do kanadské provincie Ontario (Quebec), kde pracoval na bobří farmě. Na podzim 1928 přijel přes Hamburk do Prahy, pokusil se navázat spolupráci s P. Eisnerem (měl nahradit zesnulého R. Těsnohlídka), pohyboval se v uměleckých kruzích (byl přijat i T. G. Masarykem). V prosinci se usadil v Zábřehu, po obnovení korespondence s Lid. novinami na jaře 1929 odjel do Brna a několik měsíců vyprávěl své životní příběhy B. Golombkovi a E. Valentovi (stenografické záznamy), přednášel o Arktidě (též v rozhlasu). V červnu 1929 odjel přes Calais a Hamburk (do Anglie nebyl bez víza vpuštěn) lodí do Montrealu a odtud do Dawsonu na Aljašce (pracoval zde jako nakladač železniční a paroplavební společnosti); pokusil se o návrat na Novosibiřské

ostrovy, jelikož však zřejmě nemohl složit kauci za průchod územím USA ani najít vhodnou loď, vrátil se na jaře 1930 natrvalo do Dawsonu; po úspěchu překladů svých knih (honoráře již neobdržel, zároveň jejich autorství, kromě Těsnohlídkova přepisu, odmítal) od yukonských úřadů zřejmě dostal pozemek a skromnou rentu; živil se lovem, rybolovem a jako opravář (pracoval též na vynálezu důlního výtahu, který nazýval „perpeto mobile"). Pohřben byl v Dawsonu. – W. se stal předobrazem postavy kapitána Van Tocha ve Válce s mloky K. Čapka. Fakta jeho dobrodružného života byla a jsou zatížena mnoha nepřesnostmi a předmětem četných dohadů (W. sám některé údaje měnil nebo je podával zmateně) a dalších (i uměleckých) zpracování.

W. byl především cestovatel a dobrodruh, jehož k zveřejnění neobvyklých zážitků a zkušeností (ať již skutečných, či smyšlených) donutily finanční důvody v tíživé životní situaci. Na základě jeho inzitních vyprávění v dopisech a posléze v ústním podání (v češtině s hanáckým dialektem smíšené s němčinou, s novotvary a s výrazy z angličtiny, ruštiny i z eskymáckých jazyků) vznikly přepisem a literární úpravou dobrodružné a čtenářsky úspěšné cestopisné prózy. Charakterizuje je živé a jedinečné spojení primitivnosti a praktického smyslu pro realitu s neobyčejnou fantazií a exotičností, jadrného humoru se zachycením tíživých situací, hrdinská autostylizace i zmatená upřímnost vypravěče, jemuž touha po svobodě a přičinlivost dovolily nahlédnout za hranice dobové civilizace, poznat neprozkoumané kraje a tvrdý život v polárních končinách, v nichž hledal upřímnost a spravedlnost, akcentoval pracovitost a poctivost, hodnoty přátelství a soudržnosti. Zpracování R. Těsnohlídka (*Eskymo W. Paměti českého polárního lovce a zlatokopa*), poměrně věrné v zachycení sepětí poetičnosti a faktografie, zvýraznilo především romantiku příběhů. B. Golombek a E. Valenta W. podání utřídili a více kultivovali. Knihy *Třicet let na zlatém severu* a *Po stopách polárních pokladů* podávají W. osudy od cesty napříč Sibiří přes život na Novosibiřských ostrovech a zejména putování po Severu až k osudnému ztroskotání. Valentův *Strýček Eskymák* je verzí W. příhod pro mládež. Soubor *Ledové povídky* naopak zachovává největší měrou vypravěčův osobitý styl i jazykové zvláštnosti. V 1. polovině 30. let W. napsal cestopis An der Reise um die Welt 1893–1898 (údajně existovaly i rukopisy následujících cestovních vzpomínek), povzbuzen úspěchem anglických překladů knih Třicet let na zlatém severu a Po stopách polárních pokladů (P. Selver, 1932), které ovšem vyvolaly i polemiky eskymologů týkající se autenticity zážitků i dohady americké kritiky, že jde o mystifikaci z pera K. Čapka. Rukopis byl nalezen po autorově smrti v jeho srubu, později jej získal, upravil a přeložil z němčiny R. Krejčí; nejautentičtější W. práce *Cesta kolem světa 1893–1898* zachycuje jeho putování s károu a koníkem (posléze soby) i v doprovodu vlka Sonntaga k Severnímu ledovému oceánu, rozmanité příhody a především četné rozmluvy s místními obyvateli a sibiřskými vyhnanci různých národností (jejich vyznání a vyprávění o vlastních osudech, zážitcích, životních podmínkách apod.).

PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach Kmene (1930); Lid. noviny (1926–34; mj. 1929–30 30 let na zlatém severu, 1930 Po stopách polárních pokladů a Hrdinové ledového moře, adaptace B. Golombek a E. Valenta); Nár. osvobození (1931); Právo lidu (1934); Pražský ilustrovaný zpravodaj (1928); Studentský časopis (1930). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Eskymo W. Paměti českého polárního lovce a zlatokopa (P 1928, zpracoval R. Těsnohlídek); Třicet let na zlatém severu (P 1930, zpracovali B. Golombek a E. Valenta; upr. vyd. 1965 spolu s P Po stopách polárních pokladů, upr. E. Valenta); Po stopách polárních pokladů (P 1930, zpracovali B. Golombek a E. Valenta; upr. vyd. 1965 spolu s P Třicet let na zlatém severu, upr. E. Valenta); Ledové povídky (1934, zpracovali B. Golombek a E. Valenta; 1967 vyd. pro ml. s tit. Ledové povídky Eskymo W.); Strýček Eskymák (P pro ml., 1941, zpracoval E. Valenta); – posmrtně: Cesta kolem světa 1893–1898 (vzpomínky, 1997, z něm. přel. R. Krejčí); Hrdinové Ledového moře (vzpomínky, 2004, ed. M. Huvar ← Lid. noviny 1930). ▮ KORESPONDENCE: ev (E. Valenta): Polárník J. W. píše z Dawsonu, LidN 9. 3. 1931; Pět dopisů polárníka J. W. (z Dawsonu moravským přátelům z 1931–32; 1932, ed. J. Kostroň, F. Kunovský, bibliof.); C. Lolek: E. W. píše svým zábřežským přátelům (z 1930–31), sb. Severní Morava 1976, sv. 31, s. 17; in J. W.: Cesta kolem světa 1893–1898 (z 1929 a 1931; 1997). ▮

BIBLIOGRAFIE: A. Nováková in J. E. W. Bibliografická příručka k jeho životu a dílu (b. d., 2002, strojopis, pro Muzeum J. E. W. v Zábřehu). ▮ LITERATURA: B. Golombek, E. Valenta: Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě (1932; 2. vyd. 1971); J. E. W. – arctic bird 1868–1948 (Městský úřad Zábřeh 1998); J. E. W. Bibliografická příručka k jeho životu a dílu (b. d., 2002, usp. A. Nováková, strojopis, pro Muzeum J. E. W. v Zábřehu, obs. i přetisky ko-

resp. a výběr z literatury o W.); S. Morávková, A. Nováková: Čtení o neobyčejných cestách J. E. W. (2003, obs. i výbor z W. knih a výběr z koresp. a literatury). ▮ an. (R. Těsnohlídek): E. W., český polárník ze Zábřehu, LidN 7. 6. 1926 a pokr. + (šifra rt) V štěstí znovu zrozený, LidN 26. 6. 1926 + in E. W. Paměti… (1928); ● ref. E. W. Paměti…: -jef- (J. Fučík), Kmen 2, 1928/29, s. 197; mz, LidN 23. 3. 1929 ●; an.: Eskymácký náčelník J. W. v Zábřeze, Mor. sever 28, 1928/29, č. 2 a pokr.; jr.: E. W. v Brně, LidN 13. 3. 1929 (odp. vyd.); I. Suk: Nejsevernější Čech, Večerník PL 27. 8. 1929; Golombek–Valenta: Jak eskymácký náčelník dával paměti, LidN 27. 4. 1930; K. Čapek: Český polárník, LidN 25. 5. 1930 → Ratolest a vavřín (1947) a O umění a kultuře 3 (1986); ● ref. Třicet let na zlatém severu: Ch. (J. Chalupecký), Samostatnost 26. 9. 1930; an. (asi J. Hora), Plán 2, 1930/32, s. 63 ●; ● ref. Po stopách polárních pokladů: P. E. (Eisner), Prager Presse 24. 6. 1930 a 15. 5. 1931; M. M. (Majerová), Čin 2, 1930/31, s. 808; jch., Večerník PL 13. 3. 1931; K. Č. (Čapek), LidN 22. 3. 1931 → O umění a kultuře 3 (1986); J. Staněk, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 71 ●; B. Golombek, E. Valenta: Obraz ze života krajů arktických, LidN 10. 5. 1931, příl.; og (B. Golombek): Anglický tisk o díle J. W., LidN 10. 4. 1932; P. E. (Eisner): ref. B. Golombek, E. Valenta: Trampoty eskymáckého náčelníka…, Prager Presse 15. 4. 1932; ● reakce na podezření americké kritiky, že W. knihy jsou mystifikací K. Čapka: J. Tůmová, LidN 31. 7. 1932; K. Čapek: Odpověď Vilhjámuru Stefanssonovi, LidN 31. 7. 1932 → O umění a kultuře 3 (1986); E. Valenta, LidN 3. 8. 1932; og (B. Golombek), LidN 6. 8. a 6. 10. 1932; E. Valenta: Spor W. – Stefansson se řeší, LidN 15. 1. 1933 ●; a (J. Hora): Lhal W. nebo mluvil pravdu?, Čes. slovo 26. 5. 1933; B. Golombek: J. W. a lakotní milionáři, LidN 16. 7. 1933; ● ref. Ledové povídky: vz. (V. Zelinka), Zvon 34, 1933/34, s. 686; P. E. (Eisner), Prager Presse 8. 6. 1934; -k. (B. Novák), Ranní noviny 31. 7. 1934; b, Studentský časopis 14, 1934/35, s. 58 ●; ● ref. Po stopách polárních pokladů (3. vyd.): K. (B. Novák), Ranní noviny 9. 10. 1936; n. (V. Renč), Rozhledy 1936, s. 228 ●; G&V (B. Golombek a E. Valenta): Proč odjel strýček W. z Evropy?, LidN 13. 8. 1938 + (šifra G. a V.) k sedmdesátinám, tamtéž 14. 8. 1938; J. Týml in Hlas domova (1940); ● ref. Strýček Eskymák: Get., Venkov 3. 4. 1942; (další vyd.:) Filip (D. Filip), Úhor 1943, s. 110; bs., Nár. práce 17. 8. 1944 ●; F. Velechovský: Co všechno vyprávěl Strýček Eskymák (polemika), Širým světem 1943, s. 411 a pokr.; H. Tichy in Lidé, hory, světadíly (1954); C. Votrubec: J. W., polárník ze Zábřehu, Lidé a země 1955, s. 262; A. Hájková: ref. Strýček Eskymák (vyd. 1958), ZM 1958, s. 59; J. Kunský in Čeští cestovatelé (1961); A. Kliment: Arctic Bird J. W., poslední dobrodruh, LitN 1966, č. 13; ● ref. Třicet let na zlatém severu (upr. vyd.): O. Syrovátka, ZM 1966, s. 105; J. Hek, Impuls 1966, s. 201; M. Hess, Lidé a země 1966, s. 336 ●; C. Lolek: E. W., Arctic Bismarck, syn zlatého Severu, Červený květ 1967, č. 1; S. Bártl: Návrat strýce Eskymáka, Mladá fronta 11. 2. 1967; F. Krčma in Ledové povídky E. W. (1967); J. Kunský: J. W., Kulturněpolitický kalendář 1968 (1967, s. 136); J. Koplík, C. Lolek: E. W. a dvě zapomínající města (Zábřeh a Dawson), Průvodce kulturou Zábřeha 1972, č. 1; G. K. (Kleinová): O vypravěči fantazie a prostoty, LD 18. 12. 1976; J. Drábek: Po stopách E. W., Magazín (Curych) 1979, č. 11–12; M. Horský: Po stopách J. W., Západ (Ontario) 1981, č. 1; J. Drábek st.: Ještě po stopách J. W., Západ (Ontario) 1981, č. 4; A. Spurná: J. W. a Edvard Valenta, Štafeta 1985, č. 4; -bear-: Poslední léta E. W., Listy (Řím) 1989, č. 1; M. Masáková in J. W.: Třicet let na zlatém severu (1989); D. Rovenský, J. Rovenská in V zemi Jacka Londona (1989); P. Voda: Omyly kolem osobnosti a literárního díla J. E. W., ČLit 1990, s. 158; C. Lolek: Eskymácký náčelník ze Zábřehu na Moravě, Region (Šumperk) 1993, č. 10; J. Skalička: Otazníky nad odkazem J. W., sb. Severní Morava (1993); D. Dorovská: Literární adaptace pamětí J. W., sb. Edvard Valenta (1993, v tiráži 1996); S. Motl: Causa E. W., Reflex 1994, č. 20; P. Voda: Ani tulák, ani expert, Listy 1995, č. 6; R. Krejčí: Pravda a fikce o životě J. W. a doslov in J. W.: Cesta kolem světa 1893–1898 (1997); in J. Martínek, M. Martínek: Kdo byl kdo. Naši cestovatelé a geografové (1998); L. Koubská: Návrat strýčka Eskymáka. Nové údaje o smrti a životě J. E. W., LidN 10. 1. 1998, příl. Nedělní LidN; ● ref. Cesta kolem světa 1893–1898: V. Urbánek, Rovnost 10. 1. 1998, příl. Víkend; J. Gregor, Moravskoslezský den 3. 2. 1998; zf (Z. Filip), sb. Severní Morava 1998, sv. 75, s. 66 ●; J. Chvojka: J. W.: Třicet let na zlatém severu, Knihy 98, 1998, č. 36; M. Švehla: Eskymácký náčelník ze Zábřehu na Moravě, LidN 3. 4. 2002; M. Huvar in J. W.: Hrdinové Ledového moře (2004); O. Bezr: ref. Hrdinové Ledového moře, Mladý svět 2005, č. 3.

lm

Adolf **Wenig**

* 13. 8. 1874 *Ves Staňkov* (Staňkov) u Domažlic
† 19. 3. 1940 *Praha*

Prozaik, tvůrce pohádek a veselých příběhů pro děti a mládež, vypravěč dějů, v nichž soustavně přibližoval čtenářům českou historii, mytologii i bohatství lidové slovesnosti; básník, libretista a překladatel.

Pocházel ze staré učitelské rodiny. Studoval gymnázium v Domažlicích (do 1888) a 4. třídu v Praze na Smíchově, kam se matka po manželově smrti přestěhovala ke svému bratrovi, divadelníkovi F. A. Šubertovi, který také probudil W. zájem o divadelní dění. Po absolvování pražského učitelského ústavu (1893) W. učil na obecných školách na Žižkově (1894–97) a na

Král. Vinohradech (od 1898). 1903 se oženil. Redaktorsky spolupracoval s nakladatelskými podniky F. Topiče a J. Laichtra; podílel se mj. na Topičově vydání spisů J. Nerudy, komentářem doprovodil poslední dva svazky Sebraných spisů I. Herrmanna obsahující spisovatelovy divadelní kritiky uveřejňované pod pseud. Vavřinec Lebeda, redigoval edice pro dospělé i mládež. Léta působil v Kruhu čes. spisovatelů a zvláště ve Společnosti přátel literatury pro mládež (dlouholetý předseda) a ve sdružení Umělecká výchova na Král. Vinohradech, byl členem Správního výboru Městských divadel pražských. Pohřben byl na Vinohradském hřbitově. – W. bratr Josef (1885–1939) byl jevištním výtvarníkem, grafikem a ilustrátorem knížek pro děti, včetně řady bratrových; sestra Růžena se provdala za divadelního historika a kritika V. K. Blahníka. Syn Jan se stal novinářem a rovněž se věnoval literární činnosti, syn Adolf (1912–1980) byl výtvarníkem a scénografem. W. byl synovec autora vzpomínek Františka W. a bratranec spisovatele Franka W.

W. dílo vycházelo z cílevědomého záměru pozdvihnout úroveň české literární tvorby pro mládež, kultivovat dětského čtenáře a působit na něho komplexem prostředků, včetně knižní grafiky a ilustrací. W. k tomu využíval různé žánry, od veršíků pro děti až po dobrodružný román, osnovu jeho literární práci však vtiskly národní pohádka a lidová pověst. V pohádkářství navázal na domácí sběratelskou tradici K. J. Erbena a B. Němcové, z půdorysu klasické české pohádky vzešly zpravidla i jeho pokusy o pohádku moderní ve stopách V. Tilleho (*O černé hodince, Modrý květ*). Převyprávěl však i pohádky různých národů (např. hebrejské, švédské, malajské, litevské, řecké, japonské: *Světem pohádek* 1–4). Druhé východisko W. literární činnosti pak spočívalo ve zpracování starých mýtů a pověstí, opřené o důkladné studium literatury a akcentující významné momenty z národní minulosti; volil k tomu didakticky produktivní formu poutavého a pohnutého vyprávění mírně archaicky zabarveného, které mělo rozvíjet dějepisné a místopisné znalosti mládeže. Navázav v tom na J. Svátka, A. Jiráska a A. Sedláčka vytvářel cykly pověstí regionálních a lokálních (*Pověsti o hradech, Věnec pražských pověstí*) i národních (*České pověsti, Moravskoslezské pověsti*). Českou prehistorii nastínil v knize *Blaník*; *Bohatýrské zvěsti* dokazovaly vyspělost a evropský formát starých českých šlechtických rodů. Monumentalizující soubor medailonů *Čeští bohatýři* bilancoval osudy a díla českých elit duchovních, kulturních i politických od sv. Václava až po obrozence. Dobrodružné zpracování středověkých cest našich emisarů přinesly W. prózy *Cesta pana Haranta* a *Vězeň z černé věže.* V některých publikacích se autor spojením prózy a faktického materiálu dostával na pomezí literatury faktu (*Staré pověsti pražské*), jiná díla jsou její součástí (*Náš Hrad*). Nevyhýbal se ani podání humornému a satirickému, v němž zase využíval staré české i evropské vypravěčské tradice (*Kocourkov, Zlámaná Lhota*). Vedle říkanek a veršů pro děti po celý život psal i poezii pro dospělé. Vydal však jen jednu sbírku veršů a básní v próze (*Zahrada srdce,* 12 z nich zhudebnila 1919 E. Destinnová), jejíž teskná, snová přírodní lyrika prozrazuje pozdně symbolistickou inspiraci zasazenou do vyumělkovaných rokokových kulis. Hudební nadání rozvíjené též praktickou výukou v Pivodově hudební škole W. uplatnil jako autor několika operních libret, nejčastěji podle známých literárních předloh (*Babička* B. Němcové, *Vodník* K. J. Erbena) nebo lidové pověsti (*Čert a Káča*). Nerealizovány zůstaly Polský žid pro K. Weisse (opera vznikla na jiné libreto) a Furianti (podle L. Stroupežnického) pro L. Lošťáka. Libreta W. také překládal, stejně jako texty k písním. Porůznu v časopisech se projevoval i jako kulturní publicista a literární recenzent (hlavně v Topičově sborníku a ve Venkově).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Brázda, Pavel Staněk, Pavel Stránský; AG., a-g., AW, A. W., -en-, fg, fg.+vb. (s V. Brtníkem, Topičův sborník 1923), -g., -i, -i-, -i., -n., -ng., -ni, -ni-, -ni.-, -q, W., -W. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. osvěta (1916–17); Čes. divadlo; Divadelní listy; Hlas národa (1901–04); sb. Jos. R. Vilímek – osobnost i závod (1937); Lid. noviny (1925, 1935–39); Lit. noviny (1938); Květy (1909); Lumír (1904, 1926); Máj (1913); Malý čtenář (1903–35); Moderní život (1902–03); alm. Na nové květy (1899); Nár. a Stavovské divadlo; Nár. listy (1934–39); Nár. obzor (1909); Nár. práce (1940); Osvěta (1911); sb. Památky umělecké (1917); Pražský ilustrovaný kurýr (1901); Radost (1927); Rozhlas mladých; Rozhledy po literatuře a umění (1932–33); Ruch (1912); Srdce (1901); Světozor (1915); Švanda dudák; Topičův sborník lit. a umělecký (1915–26); Úhor; sb. Umění české (1900); Úsvit; Velký slovanský kalendář na r. 1912; Venkov (1924–39); Vesna (Ml. Boleslav); sb. Z malých začátků (1918); sb. Zelené mládí (1903); Zlatá brána (1931); Zlatá Praha (1918–22); sb. Zlatý věk (1904); Zora; Zvon (1917–39). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Na ve-

čer Bílé soboty (oper. libreto, 1898, hudba A. V. Horák, i prem.); Čert a Káča (oper. libreto, 1899, hudba A. Dvořák, i prem., původně s tit. Ovčák); Babička (oper. libreto, b. d., 1900, hudba A. V. Horák, i prem.); Pohádky (1902); Kocourkov (PP pro ml., b. d., 1903); Zahrada srdce (BB, PP 1905); Bohatýrské zvěsti (PP pro ml., b. d., 1906); Pověsti o hradech (PP pro ml., 1907; rozšíř. vyd. 1921); Čertoviny (PP pro ml., 1907); Věnec pražských pověstí (PP pro ml., b. d., 1908); Zvířátka a loupežníci (PP pro ml., 1909); Písničky (texty k obrázkům J. Mánesa, 1911); Kytka pověstí (PP pro ml., b. d., 1911); Všehochuť (texty k obrázkům M. Alše, b. d., 1912); O černé hodince (PP pro ml., 1912; 1925 rozšíř. vyd. s tit. Večerní motýli); Za domovem 1–4 (vlastivěda pro ml., 1913, 1925, 1926, 1928, postupně s B. Baušem, K. Rožkem a H. Sedláčkem); Mandragora (P pro ml., 1915); K Betlému (D pro ml., 1915, hudba R. Piskáček, i prem.); Japonské pohádky (1917); Vánoce (PP b. d., 1918); Klárinka (P 1918); Bohoušek (P 1919); Dolly (operet. libreto, 1919, hudba A. Provazník); Zlámaná Lhota (PP pro ml., 1923); Veselé prázdniny (texty k obrázkům R. Laudy, b. d., 1924); Světem pohádek 1–4 (1924); Písničky z domova (BB pro ml., 1927); Žito čaroděj a jiné povídky o šibalstvích a kouzlech (pro ml., 1928); Blaník (P pro ml., 1928); Staré pověsti pražské (PP pro ml., 1930; rozšíř. vyd. 1931); Podivuhodné příběhy barona Prášila na zemi, na vodě i ve vzduchu (P pro ml., 1930); Mateřídouška (PP pro ml., 1931); České pověsti 1, 2 (PP pro ml., 1932, 1933); Čeští bohatýři (PP pro ml., 1932); Cesta pana Haranta (P pro ml., 1932); Moravskoslezské pověsti (PP pro ml., 1933); Čarovný kořen a jiné příběhy kratochvilné (pro ml., 1933; obs. i P Mandragora); Vězeň z černé věže (P pro ml., 1934); Pestrá kytička pohádek (1935); Vánoční vlak (D pro ml., b. d., 1936, s J. Wenigem); Chodové, strážci pomezí (P pro ml., 1936); Modrý květ (libreto k dětskému baletu Z. Hůly, 1938, prem. 1937); Náš Hrad (PP 1938); Vodník (oper. libreto, 1938, prem. 1937, hudba B. Vomáčka); O Janošíkovi a jiné slovenské pověsti (pro ml., 1938); O studni na trenčianském hradě a jiné slovenské pověsti (pro ml., 1938); – posmrtně: V Českém ráji (P pro ml., 1941, ed. J. Wenig). – *Překlady:* K. Haffner, R. Genée: Netopýr (oper. libreto, 1908, hudba J. Strauss); A. M. Willner: Zimní pohádka (oper. libreto, 1908, hudba K. Goldmark); A. Ph. Dennery, J. Brésil: Kdybych byl králem (oper. libreto, 1911, hudba A. Ch. Adam); R. Batka: Píseň hor (oper. libreto, 1912, hudba W. Kienzl); M. Brod: Tychona Brahe cesta k Bohu (1917); L. W. Stein: Polská krev (operet. libreto, 1917, hudba O. Nedbal); H. Cain: Don Quijote (oper. libreto, 1933, hudba J. Massenet); A. Zischka: Chléb pro dvě miliardy lidí (1939). – *Ostatní práce:* Veltrusy, park a zámek (1917). – *Výbory:* Literární směska (1935); Ze starých pověstí pražských (1941). ■ SCÉNICKY. *Hry:* Bruncvík (1917, s Jos. Wenigem, hudba K. Nedbal); Dlouhý, Široký a Bystrozraký (1936, s J. Portem); O nejhonzovatějším Honzovi (1939, s J. Portem). – *Překlady:* an.: Revizor (operet. libreto, 1908, podle N. V. Gogola, hudba K. Weiss); R. Leoncavallo: Zaza (oper. libreto, 1909); R. Lothar: Nížina (oper. libreto, 1909, hudba E. d'Albert); O. Blumenthal: Souboj (1913); J. Bauer: Chudák milionář (operet. libreto, 1914, hudba P. Ottenheimer); A. Bennet, E. Knoblauch: Milníky (1914); A. M. Willner, R. Bodanzky: Konečně sami (operet. libreto, 1914, hudba F. Lehár); H. J. Crémieux: Orfeus v podsvětí (operet. libreto, 1915, hudba J. Offenbach); J. Wilhelm, F. Grünbaum: Cikánský primáš (operet. libreto, 1915, hudba E. Kálmán); J. Bremmer, A. Grünwald: Ideální žena (operet. libreto, 1915, hudba F. Lehár) + Královská láska (operet. libreto, 1917, hudba L. Fall); an.: Zmýlená platí (oper. libreto, 1916, hudba W. A. Mozart); B. Buchbinder: Léna diplomat (operet. libreto, 1916, hudba L. Ascher); L. W. Stein, B. Jenbach: Čardášová princezna (operet. libreto, 1916, hudba E. Kálmán); H. Meilhac, L. Halévy: Malý vévoda (operet. libreto, 1917, hudba Ch. Lecocq); A. Anelli: Italka v Alžíru (oper. libreto, 1933, hudba G. Rossini); S. Cammarano: Don Pasquale (oper. libreto, 1939, hudba G. Donizetti). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Topičův sborník literární a umělecký (1913–26, s J. Boreckým, od 1914 i s R. Vejrychem, 1925–26 jen s J. Grmelou), Úsvit (1919–31, 1919 člen red. kruhu, 1920–22 pořadatel s P. Sulou, 1923–31 sám s red. kruhem), Malé noviny (1931–32, s J. Hlouškem a V. Klasem), Úhor (1932–39, pomocný redaktor, s jinými); *sborníky:* Zelené mládí (1903), Zlatý věk (1904), Památník dvacetipětileté činnosti Ústředního nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze (1926); *knižnice:* Osení (1908–28), Knihy Topičova sborníku (1914–26, s J. Boreckým), Šolcovy Pestré knihy pro mládež (1915–19), Topičovy dobré knihy původní (1916–26), Obrana vlasti (1936–37, s J. Hlouškem a V. Klasem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: F. L. Čelakovský: Výbor z Ohlasů písní ruských a českých (b. d., 1906); V. M. Kramerius: Vybrané práce (1909); J. Neruda: Výbor z básní (1909) + Výbor z prózy (1911) + Jan Neruda k základům Národního divadla (1918); Almanach Osení (b. d., 1913); B. M. Kulda: Valašské pohádky (1918); Prvosenky (čítanka, 1919); J. K. Tyl: Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka (1926, i upr.) + Paní Marjánka, matka pluku (1947, i upr.); Slovníček básní, proslovů a písní (1927, s V. Svobodou); A. Sedláček: Z hradů, zámků a podhradí (1929); Výbor z československé poezie mládeže 1, 2 (1935, s jinými). ■

LITERATURA: K. Knittl: ref. Na večer Bílé soboty, Osvěta 1898, s 1129; ● ref. Čert a Káča: an., Zlatá Praha 17, 1899/1900, s. 58; K. Knittl, Osvěta 1900, s. 71●; K. Knittl: ref. Babička, Osvěta 1900, s. 361; ● ref. Pohádky: ech. (V. Štech), Máj 1, 1902/03, s. 167; F. X. Zdařil, Srdce 2, 1902/03, s. 172 ●; ● ref. Kocourkov: V. Červinka, Zlatá Praha 21, 1903/04, s. 108; F. X. Harlas, Osvěta 1904, s. 272 ●; ● ref. Zahrada srdce: -a-, Máj 4, 1905/06, s. 352; -áský, Zvon 6, 1905/06,

s. 285; an., LidN 13. 7. 1906 ●; an.: ref. Čertoviny, Besedy Času 1907, s. 397; ● ref. O černé hodince: A. N. (Novák), Přehled 11, 1912/13, s. 290; Ant. Veselý, Čes. revue 6, 1912/13, s. 252 ●; -der (V. Dresler): ref. Za domovem 1 (sešity), Venkov 29. 11. 1913; jv. (J. Vodák): ref. K Betlému, Novina 1, 1915/16, s. 172: A. N. (Novák): ref. ed. Jan Neruda k základům…, Lumír 46, 1917/18, s. 326; -š.: ref. Vánoce, Topičův sborník 6, 1918/19, s. 181; J. H. (Hořejší): A. W., NO 13. 8. 1924; ● ref. Světem pohádek 1–4: K. Juda, Čes. revue 1925, s. 369; V. Brtník, Venkov 9. 12. 1926; -och- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 183 ●; ach. (V. Prach): J. K. Tyl: Fidlovačka… (o nové úpravě), Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 42; V. Brtník: ref. Za domovem 4, Venkov 12. 10. 1928; A. N. (Novák): ref. Žito čaroděj…, LidN 14. 8. 1929; ● ref. Staré pověsti pražské: nr. (A. C. Nor), Telegraf 11. 12. 1930; A. N. (Novák), LidN 21. 12. 1930; Č. Zíbrt, ČL 31, 1930/31, s. 31; M. Majerová, Čin 2, 1930/31, s. 177; V. F. S. (Suk), Střední škola 11, 1930/31, s. 252 ●; ● ref. Čeští bohatýři: š. (A. M. Píša), PL 18. 12. 1932; M. M. (Majerová), Čin 4, 1932/33, s. 373 ●; = (J. Vodák): ref. Čarovný kořen…, Čes. slovo 16. 11. 1933; ● k šedesátinám: H. J. (Jelínek), Lumír 60, 1933/34, s. 550; M. N. (Novotný), Rozhledy 1934, s. 83; ne (A. Novák), LidN 12. 8. 1934; š. (A. M. Píša), PL 12. 8. 1934; -k., NO 14. 8. 1934 ●; A. Novák in A. W.: Literární směska (1935); K. P. (Polák): ref. ed. Výbor z československé poezie mládeže, PL 13. 2. 1935; F. Křelina: ref. Modrý květ, Venkov 17. 12. 1938; ● ref. O Janošíkovi…: M. Majerová, LidN 9. 12. 1938; drb. (J. Borecký), Zvon 39, 1938/39, s. 208 ●; ● nekrology: -btk (V. Brtník), Zvon 40, 1939/40, s. 435; J. Hloušek, Úhor 1940, s. 58; jd (J. Drda), LidN 20. 3. 1940; R., NL 20. 3. 1940; K. Koval, O. Š. (Šourek), Venkov 21. 3. 1940; Ant. Veselý, Venkov 23. 3. 1940 → Neblednoucí podobizny (1946); an., NL 29. 3. 1940 ●; V. Pazourek: ref. V Českém ráji, LidN 26. 11. 1941; Hch (V. Hloch): K výročí A. W. st., Venkov 12. 8. 1944; vš.: Vzpomínka na pohádkáře a přítele dětí, Svob. slovo 13. 8. 1949; ● k 10. výr. úmrtí: fSt (F. Stuchlý), LD 18. 3. 1950; J. Hostáň, LidN 19. 3. 1950 ●; A. Pražák: Básník dětí, Svob. slovo 13. 8. 1954; J. Wenig in A. W.: Staré pověsti pražské (1958) + Dětství s pohádkářem, LD 9. 8. 1959 + Nad jedním obrazem, LD 9. 8. 1964; F. Hrubín: Kytička pro A. W., LD 14. 3. 1965; J. Wenig: Sedmdesátiletý Čert a Káča, LD 22. 11. 1969 + Táta, LD 19. 3. 1974; ● k 100. výr. nar.: J. Wenig, ZM 1974, s. 613; rm (V. Müller), Svob. slovo 14. 8. 1974; H. Hudíková, Pravda 14. 9. 1974 ●; J. Wenig: O libretistovi Čerta a Káči, Hudební rozhledy 1974, s. 576 + in A. W.: Zvířátka a loupežníci (1974) + in A. W.: České pověsti (1975); (pd) (P. Dolanský): Vzpomínáme na A. W., LD 19. 3. 1980; (hol) (M. Holubová): Rodák ze Staňkova, Pravda 22. 3. 1985 + Svět pověstí a pohádek, Nová Pravda 20. 3. 1990; an. in A. W.: Pověsti staré Prahy (1996); an. in A. W.: Pověsti o hradech (1997).

jz, zp

Frank **Wenig**

* 24. 7. 1898 *Meclov* u Horšovského Týna
† 29. 6. 1974 *Praha*

Autor próz, divadelních her a básní pro děti a mládež, spoluautor her pro divadlo Spejbla a Hurvínka.

Vl. jm. František W., jménem Frank se chtěl odlišit od svého strýce, spisovatele a pedagoga Františka W. – Pocházel ze starého učitelského rodu; zprvu 1904–08 chodil do meclovské německé obecné školy, kde jeho otec byl řídícím učitelem, 1908–09 pokračoval na české obecné škole v Mrákově, 1909–13 v Příbrami na gymnáziu a pak na učitelském ústavu (mat. 1917). Krátce působil jako zástupce správce jednotřídky v Nové Vsi u Domažlic, záhy narukoval a sloužil v Praze, ve slezském Bilsku (Bílsko) a na italské frontě (vrátil se 1919). 1920 složil zkoušku učitelské způsobilosti pro obecné a 1921 pro měšťanské školy (1922 zkouška pro jazyk německý). Učil pak na malotřídkách na Domažlicku v Kanicích (1919–20) a na Horšovskotýnecku ve Vránově (1920), na měšťankách ve Staňkově (1920–21), Kdyni (1921–22), Domažlicích (1922), Nýřanech (1922–26), Starém Plzenci (1926) a v Plzni (1926–45). 1922 se oženil. Spolupracoval s četnými listy a časopisy, v Plzni s Mladou stráží (1927–41 vedoucí redaktor) a Čes. směrem, pobočkami Čes. slova (1928–39 externí člen redakce) a Svobodného slova (1945 vedoucí redakce), v Praze se stal 1951 členem ústřední redakce Svobodného slova a zastával zde různé funkce (nakonec zástupce šéfredaktora) až do odchodu do důchodu (1961). Od studentských let se věnoval ochotnickému divadlu, především však spolupracoval s J. Skupou (poznali se 1920), s nímž napsal většinu textů pro loutková představení i pro rozhlasové pořady (některé práce jsou zachovány na gramodeskách). Pro rozhlas napsal také řadu pohádek a scének, po 1945 v Plzni získal oblibu jeho seriál fejetonů, úvah, glos i různých žertů v rozhovorech s „panem Lochotou“. Podle jeho námětu byl natočen film Polibek na stadionu (1948, režisér M. Frič). W. byl jednatelem Svazu západočeských výtvarných umělců a působil i v dalších organizacích (především ve Svazu českosl. novinářů). Podnikl řadu cest do zahraničí (Jugoslávie, Rakousko, Německo, Belgie, Polsko a SSSR). Pohřben byl na Olšanských hřbitovech. – Byl bratranec spisovatele Adolfa W. a výtvarníka

Josefa W., strýc spisovatele Jana W. a výtvarníka Adolfa W. ml. Jeho dcera Irena W. (* 1931) je překladatelkou jihoslovanské literatury a působila jako redaktorka nakladatelství Odeon.

W. se zaměřil zvláště na divadelní hry pro loutkové divadlo a na prózy pro děti a mládež, básně mu vycházely sporadicky (časopisecky publikoval mj. intimní lyriku, dětem určil sbírku *Stromeček radosti* a říkanky k leporelům, které ilustroval jmenovec J. Čapka). Proslul především jako literární spolupracovník J. Skupy: dával konečnou textovou podobu hrám, převážně určeným dospělým, v nichž konstruoval nepříliš složitou dějovou osnovu tak, aby ponechal dostatečný prostor Skupově herecké improvizaci i uplatnění umění loutkoherců. Tomu nejlépe odpovídal tvar revue, volného pásma, v němž se střídaly komické výstupy a dialogy (parodující různé žánry, využívající slovní i situační komiky apod.) s čísly artistickými, hudebními aj. (např. *Tip-top-revue*, *Revue z donucení*, *Hurvínek a Spejbl na cestě kolem světa*). Rozehrání pseudovýchovných výstupů umožnilo ustálení typických postaviček Skupova divadla: těžkopádného polovzdělaného nešiky Spejbla a poněkud poťouchlého a mazaného Hurvínka (otce a syna). Ve hrách byly od počátku v návaznosti na kabaret a tzv. „malá“ divadla zesměšňovány dobové nešvary a glosovány různé aktuality; odvahu autoři neztratili ani s nástupem fašismu, kdy dobové dění sledovali v průhledných alegoriích (např. mnichovské události v *Kolotoči o třech poschodích*), snažili se diváky povzbuzovat zvýrazněním kladných hodnot a dodat jim víru v konečné vítězství dobra (*Jdeme do sebe*, *Zlaté děti*). K loutkovým hrám Skupova divadla nezbytně patřil i dobrý konec a morální naučení, výchovná tendence dominovala ve hrách pro děti a promítla se i do dětem určených W. knih o Spejblovi a Hurvínkovi (většinou ilustrovaných J. Skupou), popisujících různé komické příhody popletených hrdinů, obvykle ve společnosti tradičních (Kašpárek, Škrhola) či nových původních (Mánička, Žerýk) postav (*Kašpárek, Spejbl a spol.*, *Veselé příhody loutek Kašpárka, Hurvínka a Spejbla*, *Hurvínkovy žertíčky* aj.). – Pro W. další hry i prózy (většinou pro děti a mládež) je charakteristické zdůraznění pozitivních vlastností hrdinů (pracovitost, solidarita, zvídavost, touha po vzdělání, přátelství a lásce, schopnost překonávat překážky), snaha podat děj poutavě a s laskavým humorem, najít alespoň něco dobrého i ve zdánlivě bezvýchodné situaci a posilovat víru v napravení křivdy (*Děti z černého kraje*, *Francek*, *Cirkus Zlatá hvězda*, *Minda – miláček první B*, *Hrdina Feďka*). Příklad houževnatosti v úsilí o úspěch podal W. v knize inspirované patrně osudem sportovce K. Koželuha *Sběrač míčků* i ve výsecích ze života slavných lidí *Bohatýři práce*. Dobrodružné příběhy pro hochy často spojoval s detektivním pátráním (*Noční hlídka*, *Trampoty Jirky Pazdery*, *Dům U tří podkov*), příhody zvířat vylíčil v knihách *Huňáč a Bacula* a *Brumla na cestách*, obraz světa pohledem hmyzu v *Pamětech mouchy Gabriely*. Kromě toho kultivovaně převyprávěl enšpíglovské příběhy, české i slovenské pověsti a pohádky domácí i ze světa (*Enšpíglova čtveráctví a dobrodružství*, *Staré pověsti československé*, *Pověsti ze staré i nové Plzně*). Jako kulturní a literární publicista přispěl do řady periodik a sborníků (Svob. slovo, Úhor aj.). V pozůstalosti se dochovaly Listy z rodinné kroniky a kniha vzpomínek na spolupráci s J. Skupou. – Údaje o spoluautorství i datace některých scénicky provedených her se liší, např. podle W. záznamů není spoluautorem revue Z Plzně do Plzně 2 (1927), Co loutky dovedou (1928) a Víla Bubinora (1931), hra Páté přes deváté bývá někdy datována 1927.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: F. Malý, F. Moušek, F. Pátek, Fráňa Malý, Francek W., František Malík, Frant. Malec, Fr. Malík, Fr. Malý, Fr. Moušek, G. Frank, G. Frencl, Ginew, J. Kolářský (dub.), K. Dvořák, Pavel Vít, Pavel Vítek, P. Vítek, Resonantus, R. Frank, Richard, Richard Frankl, Rich. Frank, W. Frank; -aei-, F., fk, F. L., F. M., Fr. W., Fr. Wg., -fw-, fw., F. W., F. Wg., -gef-, gf, -i-, -ig, ph, pv, P. V., r, R., -Res.-, Ri, ri., Rich., -w-, WEF, wef, -wf-, wg. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Apollon (1923); A–Zet (1930–32); sb. Byl jednou jeden (1941); Čes. slovo (1926–38); Českosl. loutkář (1957); Čes. deník (Plzeň); Čes. směr (Plzeň); Dětský svět (Nymburk 1925–28); sb. Dr. Tomáš Garrigue Masaryk, osvoboditel a první prezident Československé republiky (Plzeň 1930); sb. D S+H 1972 (1972); sb. Hrdinové osudných chvil (1940); Jaro (noviny sokolské mládeže, 1947); sb. Josef Skupa, loutky a Plzeň (Plzeň 1967); Jubilejní almanach 1918–1928 (Plzeň 1928); Klas (1923–36); Kmen (1922); Kraj pod Čerchovem (Domažlice, Horšovský Týn 1948); Květy (1969); Lidé a země (1955); Lid. demokracie; Lid. noviny (1926–27, 1938); Lípa (1930); Loutkář (od 1922; mj. 1925 Loutkové divadlo Feriálních osad v Plzni, s jinými, i sep.; 1926–27 Spejblova zahrádka); Malý čtenář (1938–41); sb. Masaryk v Plzni (Plzeň 1938); Mladá stráž (Plzeň, mj. od 1922 rubrika Kašpárkův

koutek); Mládí (Brno); Most (1922); Nár. osvobození (1931–32); Nár. práce (1942–43); Niva (1922–23); Obrázkový almanach plzeňského Loutkového divadla Feriálních osad 1904–1929 (Plzeň b. d., 1929); sb. Plzeňské čtení (Plzeň 1940); alm. Plzeňské loutkářství (Plzeň 1925, ukázka z D Duté zrcadlo); sb. Plzeňské loutkové divadélko (Plzeň b. d., 1930); Posel od Čerchova (Domažlice, zejména 1920–26); Pravda (Plzeň 1968–69); Právo lidu (1925–26); sb. Prezident Budovatel (1948); Radiojournal; Radost (1926); Revue jaksi z donucení. Spejblův magazín 1 (1930); Salon (Brno 1929); Sedmihlásek (1948–49); Spejblův ilustrovaný zpravodaj (1926–27); Střední škola (1930); Svět v obrazech (1957); Svob. slovo (1945–65); Svob. směr (1945–46); Svob. zítřek (1946–48); sb. Šedesát let národního umělce Josefa Skupy (1952); sb. Školní besídky a proslovy (Kvíčovice u Domažlic 1934); Topičův sborník (1922); Úhor (1922–30); Úsvit (1921–23, 1928); Veraikon (1927); Vest pocket revue (1929); Vilímkův zábavný kalendář pro mládež… (1941); Vitrinka (1926); kat. Výstava národního umělce Josefa Skupy (1952); Zeměd. noviny (1957); Zlatá brána (1923–42); Zlatý máj (1959); – posmrtně: sb. Divadlo dřevěných hvězd (1990, ed. P. Grym); sb. Hovory u Spejblů (1990, ed. P. Grym); P. Grym: Spejbl a Hurvínek aneb Sólo pro Josefa Skupu (1995, D Kolotoč o třech poschodích); Spejbl a kurtizána. Malý žižolo a jiné dŘEVUální písničky a texty (1988, ed. P. Grym). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Honzova maminka (D pro ml., 1919, prem. 1920); Anička (D pro ml., 1921); Staroměstský orloj (D pro ml., b. d., 1923, prem. 1922); Svatební kytice (D 1924, prem. 1923); Stromeček radosti (BB pro ml., 1924); Překvapení (D 1924); Enšpíglova čtveráctví a dobrodružství (PP pro ml., 1925); Děti z černého kraje (PP pro ml., 1925); Kašpárkův návrat (D pro ml., 1926, prem. 1924); Před půlnocí (D 1926, prem. 1924); Francek. Příhody hocha z hor (P pro ml., 1926); V temnotách podsvětí (D pro ml., 1927); V Kašpárkově (BB b. d., 1927); Kašpárek, Spejbl a spol. (PP pro ml., 1928); Paměti mouchy Gabriely (P pro ml., 1928); Veselé příhody loutek Kašpárka, Hurvínka a Spejbla (PP pro ml., 1929; rozšíř. vyd. 1930); Vánoce u Spejblů (PP pro ml., b. d., 1929); Hurvínkovo posvícení (P pro ml., b. d., 1929; rozšíř. vyd. 1930); Kašpárkovy jarní radovánky (PP pro ml., b. d., 1929); Křtiny v lese (verš. leporelo., b. d., 1929); Nešťastný koledníček (verš. leporelo, b. d., 1929); Vánoční radosti (verš. leporelo b. d., 1929); Pověsti ze staré i nové Plzně (pro ml., b. d., 1929); Pohádky z naší kuchyně (b. d., 1930); Na cestách za pohádkou (b. d., 1930); Tatíčkovi (D pro ml., 1930); Kašpárek a Spejbl na cestách (PP pro ml., b. d., 1930); Staré pověsti československé (pro ml., 1931); Hurvínkovy žertíčky (PP i BB pro ml., 1931); Vánoční země (D pro ml., 1931; upr. vyd. 1968, rozmnož.); Knihovna a co v ní (F 1931); Zlatá úroda a jiné povídky (pro ml., 1931); Otec syna poučuje (DD 1932); Sběrač míčků (P pro ml., b. d., 1934); Noční hlídka (P pro ml., b. d., 1934); Trampoty Jirky Pazdery (R pro ml., 1934); Huňáč a Bacula (P pro ml., 1934); Ječmínkovo tajemství (D pro ml., 1936); V zlaté kleci (R pro ml., b. d., 1936); Hrdina Feďka (D pro ml., 1937, i prem., s V. Valentou-Alfou; upr. vyd. 1938 a 1946); Minda – miláček první B (R pro ml., b. d., 1937); Hurvínek se učí čarovat (D pro ml., b. d., 1938, prem. 1937, s J. Skupou; 1954 a 1957 s tit. Adámek mezi broučky; hráno i s tit. Hurvínek mezi broučky); Pohádky před spaním (pro ml., 1938); Cirkus Zlatá hvězda (R pro ml., b. d., 1938); O fousatém Hurvínkovi (D pro ml., b. d., 1939, prem. 1938, s J. Skupou); Na táčkách u Spejbla a Hurvínka (PP pro ml., b. d., 1941); Čertík Ava a pan žebrák (P pro ml., 1941); Kutílkové (P pro ml., 1945); Brumla na cestách (P pro ml., 1945); Dům U tří podkov (R pro ml., 1946); Léto pod Purkštejnem (R 1946); Bohatýři práce (PP populárně-naučné pro ml., 1947); Příhody a čtveráctví Hurvínka a Máničky (PP pro ml., 1947, z toho jedna P přeprac. s tit. Hurvínek hledá Žerýka); Zavinil to Mašlonka (námět k filmu Polibek na stadionu, 1947); Paní Móda vládne věky (pásmo, 1956, s D. Svobodovou, rozmnož., prem. 1955); Smím prosit, slečno? (pásmo, 1957, s D. Svobodovou, rozmnož., i prem.); Stříbrná studánka (D pro ml., 1958, na motivy J. Kožíška a s použitím jeho BB, rozmnož., prem. 1942); Petr Popelka (D pro ml., 1959, rozmnož.); O Spejblovi a Hurvínkovi (PP pro ml., 1959); Hurvínek hledá Žerýka (P pro ml., 1963, leporelo); – posmrtně: Kolotoč o třech poschodích (D 1995, prem. 1939, s J. Skupou). – *Úpravy:* D. Defoe: Robinson Crusoe (pro ml., 1933); P. Mochmann: Robinson (1958, s D. Svobodovou, rozmnož., i překl.). – *Ostatní práce:* Návštěvou ve škole Zemského spolku pro péči o hluchoněmé (1926); Pro dlouhé večery (1930, pseud. Fr. Malík). – *Výbory:* Veselé příhody Kašpárka a Spejbla (1957; rozšíř. a upr. vyd. 1969 s tit. Kašpárek a Spejbl v říši pimprlat; obs. Kašpárek, Spejbl a spol., Kašpárek a Spejbl na cestách); Veselá dobrodružství Kašpárka, Spejbla a Hurvínka (1968; obs. rozšíř. a upr. Veselé příhody loutek Kašpárka, Hurvínka a Spejbla, Vánoce u Spejblů, Hurvínkovo posvícení, Kašpárkovy jarní radovánky). ■ SCÉNICKY. *Loutkové hry, pásma a výstupy:* Duté zrcadlo (1922); Hurvínkovy táčky (pro ml., 1926, s J. Skupou; upr. 1947); Z Plzně do Plzně 1 (1927, s J. Skupou); To se nám jenom zdálo (1927, s J. Skupou, A. Kuncmanem); Za svitu luny (1928, s L. Novákem, A. Kuncmanem); Do kola, do kola, do kolečka (1928, s J. Skupou, A. Kuncmanem); Pro každého něco (1928); Tip-top-revue (1928, s J. Skupou); Spejblovy metamorfózy (1929, s J. Skupou); Utrpení Spejbla i syna jeho (1929, s J. Skupou); Páté přes deváté (1929, s J. Skupou); Veselé příběhy loutek (pro ml., 1930, s J. Skupou); Amorkovy rozmary (1930, s J. Skupou, J. Machoněm a J. Vopršalem); Revue z donucení (1930, s J. Skupou, zprvu s tit. Hurvínkova jarní revue); Revue z amplionu čili Televizní revue (1930, s J. Skupou, A. Kuncmanem); Revue z revuí (1930, s J. Skupou); Kaleidoskop-revue (1931, s J. Plachtou, A. Kuncma-

nem); Pod jižní oblohou (1931, s L. Khásem, J. Entnerem); Mániččiny laskominy (pro ml., 1931, s J. Skupou, podle F. Pocciho a J. Žemly; upr. 1940); Hurvínkovo bububu (pro ml., 1932, s J. Skupou, podle J. Žemly; upr. 1940); Se Spejblem do stratosféry (1932, s J. Skupou, K. Leissem); Hurvínek a Spejbl na cestě kolem světa (pro ml., 1932, s J. Skupou); Bazikasanfara aneb Záhada hradu Purkštejna (1933); Je Spejbl Spejblovič vinen? (1934, s J. Skupou, K. Leissem); Dobrodružství Hurvínka, rozhlasového zpravodaje (pro ml., 1936, s J. Skupou); Podivuhodný odkaz markýze Chepailleble (1936, s J. Skupou); Jdeme do sebe (1937, s J. Skupou); Sen noci silvestrovské (1937, s J. Skupou); Hurvínkovy prázdniny (pro ml., 1939, s J. Skupou); Robinson Hurvinque (pro ml., 1941, s J. Skupou, též s tit. Robinson Hurvínek; aktualizováno 1951); Zlaté děti (pro ml., 1942, s J. Skupou); Hurvínkovo hospodářství (pro ml., 1943, s J. Skupou; upr. 1945); Loutkové grotesky (1945, s J. Skupou, L. Khásem); Haló, haló, přepínáme (1945, s jinými; od 1953 s tit. Veselé pásmo); Paní Drbálková jede do pohraničí (1945); Veselé záběry Spejbla a Hurvínka (1952, s jinými); Perníková chaloupka (b. d.). – *Úprava:* J. Skupa, J. Skupová: Hurvínkovy prázdniny (1939). – *Překlady:* P. R. Lemonnier: Ošizený kádí (1925, hudba Ch. W. Gluck); M. Carré, L. Battu: Zasnoubení při lucernách (1926, hudba J. Offenbach). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Mladá stráž (1927–41), Revue jaksi z donucení. Spejblův magazín 1 (1930), Svob. slovo (Plzeň, od 1945, Praha 1951–61); *sborníky:* Plzeňské loutkářství (1925); *kalendář:* Vilímkův zábavný kalendář pro mládež na rok 1942; *knižnice:* Práce a příroda (1928), Knihy Mladé stráže (1929–32). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Dr. Tomáš Garrigue Masaryk, osvoboditel a první prezident Československé republiky (1930, s K. Vaněčkem); Masaryk v Plzni (1938, s A. Heidelbergem, A. Šiškou); sb. Plzeňské čtení (1940); Hrdinové osudných chvil (PP pro ml., 1940); Ze všech končin světa (PP pro ml., 1941); Byl jednou jeden (PP pro ml., 1941, an.); J. Kožíšek: Dukátový stromeček a jiné pohádky (1943) + Sedmikrásky (1944). ▮

LITERATURA: V. F. S. (Suk): ref. Stromeček radosti, Střední škola 5, 1924/25, s. 108; ● ref. Enšpíglova čtveráctví a dobrodružství: O. Pospíšil, Úhor 1925, s. 135; V. F. S. (Suk), Střední škola 1926, s. 120 ●; ● ref. Děti z černého kraje: J. Staněk, Čes. osvěta 22, 1925/26, s. 507; J. Petrus, Úhor 1926, s. 36 ●; J. Vodák: Ubohý Hurvínek, Čes. slovo 26. 12. 1926 → Cestou (1946, s. 355); ● ref. Francek: F. Homolka, Úhor 1927, s. 42; V. F. S. (Suk), Střední škola 8, 1927/28, s. 68 ●; ● ref. insc. Tip-top-revue: - -kov. (K. Koval), Loutkář 15, 1928/29, s. 153; MilNý (M. Novotný), NL 10. 2. 1929 ●; ● ref. Paměti mouchy Gabriely: K. (F. V. Krejčí), Večerník PL 18. 12. 1929, příl.; V. F. S. (Suk), Střední škola 10, 1929/30, s. 187 ●; ● ref. insc. Utrpení Spejbla i syna jeho: kd. (E. Konrád), NO 17. 11. 1929; = (J. Vodák), Čes. slovo 24. 11. 1929 → Cestou (1946, s. 361); J. J. Paulík, RA 5, 1929/30, s. 119 ●; V. F. S. (Suk): ref. Pověsti ze staré i nové Plzně, Střední škola 10, 1929/30, s. 187; J. Veselý: ref. Kašpárkovy jarní radovánky, Kašpárek a Spejbl na cestách, Loutkář 17, 1930/31, s. 124 + Od Hurvínka ke Kašpárkovi, tamtéž, s. 132; Č. Jíra: ref. Pohádky z naší kuchyně, Úhor 1931, s. 199; V. F. S. (Suk): ref. Vánoční radosti, Úhor 1931, s. 200; Dr. J. M. A. (Augusta): ref. Páté přes deváté a Revue z revuí, Samostatnost 1931, č. 6; Petrus (J. Petrus): ref. Zlatá úroda, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 449; B. H. (Hloušková): ref. Staré pověsti československé, Úhor 1932, s. 251; k. (J. Knap): Otec syna poučuje, Venkov 1. 6. 1932; B. Polan: ref. insc. Se Spejblem do stratosféry, Nová doba (Plzeň) 18. 12. 1932; ● ref. Sběrač míčků: vch (V. Charvát), Ranní noviny 11. 12. 1934; If (I. J. Fischerová), NO 23. 12. 1934 ●; Ludm. Zbr. (Zbraslavská): ref. Huňáč a Bacula, Úhor 1935, s. 16; A. F. J. (Fleischerová-Janovská): ref. Trampoty Jirky Pazdery, tamtéž, s. 17; (F. N.) (Němec): ref. insc. Je Spejbl Spejblovič vinen?, RP 16. 2. 1935; B. H. (Hloušková): ref. V zlaté kleci, Úhor 1936, s. 193; ● ref. insc. Podivuhodný odkaz markýze Chepailleble: m. n. (M. Novotný), LidN 6. 1. 1937; A. M. Brousil, Venkov 6. 1. 1937 ●; If (I. J. Fischerová): ref. insc. Dobrodružství Hurvínka, rozhlasového zpravodaje, NO 8. 1. 1937; ● ref. Hrdina Feďka (insc.): If (I. J. Fischerová), NO 28. 9. 1937; J. S. (Seifert), PL 29. 9. 1937; -ri-, RP 29. 9. 1937; (rozhlas. provedení:) gla, LidN 16. 10. 1937 ●; amp. (A. M. Píša): ref. insc. Jdeme do sebe, PL 6. 1. 1938; ● ref. insc. Kolotoč o třech poschodích: J. Vodák, Čes. slovo 15. 2. 1939; kd (E. Konrád), LidN 15. 2. 1939; A. M. Brousil, Venkov 15. 2. 1939 ●; amp. (A. M. Píša): ref. insc. Kolotoč o třech poschodích, O fousatém Hurvínkovi, Nár. práce 15. 2. 1939; V. P.: ref. O fousatém Hurvínkovi (insc.), LidN 17. 2. 1939; K. Sokolová: ref. Cirkus Zlatá hvězda, Úhor 1939, s. 15; M. Adamcová: ref. Hrdinové osudných chvil, Úhor 1940, s. 177; ● ref. insc. Robinson Hurvínque: J. K. (Malík), Loutková scéna 1, 1940/41, s. 26; -ov (K. Koval), tamtéž, s. 89; A. M. Brousil, Venkov 11. 3. 1941 ●; ● ref. Čertík Ava a pan žebrák: vpa (V. Pazourek), LidN 12. 12. 1941; J. Cuc, Střední škola 22, 1941/42, s. 253; F. Dlouhán (Bulánek-D.), Úhor 1942, s. 50 ●; F. H. (Hampl): ref. Léto pod Purkštejnem, Práce 30. 8. 1946; J. K. (Malík): ref. insc. Hurvínkovo bububu, Mániččiny laskominy, Loutková scéna 3, 1946/47, s. 37; ● ref. Dům U tří podkov: N. Č. – Dr. F. H. (Černý, Holešovský), Komenský 71, 1946/47, s. 442; Cirkl (J. Cirkl), Mladá fronta 21. 6. 1947; e, Rovnost 22. 8. 1947 ●; Z. Ungermann: ref. Brumla na cestách, Štěpnice 1, 1946/47, s. 348; ● ref. Bohatýři práce: -rý, Rovnost 23. 10. 1947; Dr. J. D. (Doležal), Svob. slovo 31. 12. 1947; kp. (K. Polák), PL 14. 5. 1948; N. Č. (Černý), Komenský 73, 1948/49, s. 220 ●; B. Polan: F. W. jubilantem, Oběžník SZU (Plzeň) 1948, č. 6–7; in sb. Šedesát let národního umělce Josefa Skupy (1952); M. Mellanová in Adámek mezi broučky (1957); J. Janovský in Hurvínek vypravuje… (1960); J. Malík in Národní umělec Josef Skupa (1962) + in Úsměvy dřevěné Thalie

(1965); an.: k sedmdesátinám, Svob. slovo 24. 7. 1968; J. Červenka: Kujóni a kakraholti, ZM 1970, s. 544; P. Grym: Zcela skromná připomínka, Českosl. loutkář 1973, č. 7 (2. s. obálky); (J. M.) (Malík): k pětasedmdesátinám, LD 24. 7. 1973; vbc (V. Vrabec): nekrolog, Svob. slovo 4. 7. 1974; (as.) (P. Grym): Poslední interview, LD 7. 12. 1974 + (pod vl. jm.) in Klauni v dřevácích (1988) + in J. Skupa a spol.: Spejbl a kurtizána (1988) + in Divadlo dřevěných hvězd (1990) + in Spejbl a Hurvínek aneb Sólo pro Josefa Skupu (1995).

ik

František **Wenig**

* 8. 9. 1849 *Ves Staňkov* (Staňkov) u Domažlic
† 6. 2. 1922 *Praha*

Autor knihy vzpomínek na život vesnické školy první poloviny 19. století.

Pocházel ze staré učitelské rodiny; byl nejmladší z osmi dorostlých dětí. Po základní (dvoutřídní) škole v rodišti navštěvoval od 1861 rok piaristickou školu, pak gymnázium v Čes. Budějovicích a gymnaziální studia dokončil v Klatovech. Klasickou filologii absolvoval na pražské univerzitě, 1870–71 si odbyl vojenskou službu jako jednoroční dobrovolník. Od 1873 suploval na příbramské reálce, 1877 učil na gymnáziu v Olomouci (t. r. se oženil), 1879–83 v Litomyšli, kde se spřátelil s A. Jiráskem (jenž o něm napsal povídku Učitelský a dedikoval mu své paměti), J. Šimkem a V. Tlamichem, s nimiž tvořil proslulé litomyšlské turistické kvarteto, později obnovené v Praze. 1883 byl jmenován okresním školním inspektorem ve Slaném, 1887 referentem pro obecné školství při zemské školní radě v Praze, 1891 zemským školním inspektorem pro školy obecné. Po celou dobu svého působení vystupoval ve prospěch českého školství, ať již šlo o zkvalitnění výuky, či o zlepšení podmínek učitelů, a významně přispěl k reformě školství (mj. 1896 prosadil sestavení modernějších čítanek s umělecky cennějšími texty a také s články o českých dějinách, vymohl ilustrování slabikáře M. Alšem apod.). 1908 byl jmenován dvorním radou. Když bylo zmařeno jeho jmenování místopředsedou zemské školní rady, odešel 1910 do důchodu. Vystavěl si domek v Drachkově u Soběslavi a pracoval na knize vzpomínek. Po převratu odmítl ze zdravotních důvodů nabízené místo v čele zemské školní správy. Zemřel záchvatem mozkové mrtvice, pohřben byl na Vinohradském hřbitově. – Syn Karel W. (1878–1964) byl klasickým filologem (publikoval např. Metrické studie, 1906, Dějiny řečnictví řeckého 1, 2, 1916 a 1923), syn Arnošt W. (1883–1964) právníkem; ze synovců se stali Adolf W. a Frank W. spisovateli a Josef W. výtvarníkem.

Ve vzpomínkové knize *Obrázky ze staré školy* W. představil život na západočeské vsi první poloviny 19. století soustředěný kolem školy a kostela; vedle vlastních dětských prožitků a života rodiny zachytil místní zvyky, obyčeje, pověry, dětské hry, všímal si i jazykových zvláštností, přísloví, pořekadel, písní i popěvků, zevrubně popsal prostředí, kroj, zaměstnání i vztahy místních obyvatel, vyportrétoval několik rázovitých figurek. Osu knihy pak tvoří líčení upřímných mezilidských vztahů na venkovských školách, kresba obětavých učitelů usilujících o zvýšení úrovně vzdělání žáků a o zlepšení často velmi nedůstojných podmínek k vyučování. W. publikoval také svěže vyprávěný šumavský obrázek *Mezi lesy* a několik drobných vzpomínek na A. Jiráska a M. Alše.

PSEUDONYM: Vojtěch Líný. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* ČČM (1879, 1881); sb. Jiráskova Litomyšl (1911); kal. Koleda (1916); Komenský (Olomouc 1877); Lumír (1873, P Mezi lesy); Osvěta (1913, Moje vzpomínka na Mikoláše Alše); Zvon (1914, Ze staré školy). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Obrázky ze staré školy (b. d., 1919). ▮

LITERATURA: K. Bílek: F. W. (1849–1920). Soupis osobního fondu (LA PNP 1998). ▮ A. Jirásek in Z mých pamětí 2 (1913, 2. vyd. 1980); ● ref. Obrázky ze staré školy: A. R., Čes. osvěta 15, 1918/19, s. 97; -a- (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 379; -olen., Topičův sborník 6, 1918/19, s. 426; vkb., Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 335; Š. Jež, Cesta 1, 1918/19, s. 1278; B. (F. Bílý), NŘ 1919, s. 84; L. D., PL 30. 3. 1919; Kd. (O. Kádner), Naše doba 27, 1919/20, s. 306 ●; ● nekrology: -i- (Frank Wenig), Topičův sborník 9, 1921/22, s. 284; J. Tůma, Naše doba 29, 1921/22, s. 317; A. Klášterský, Tribuna 14. 2. 1922; an., Venkov 19. 2. 1922 ●; A. Jirásek: F. W., LidN 12. 3. 1922 → Z mých pamětí (1980).

ik

Jan **Wenig**

* 23. 6. 1905 *Praha*
† 20. 3. 1979 *Praha*

Autor dívčích a dobrodružných románů pro mládež, kulturně naučných knih a článků o Praze, kulturní publicista, divadelní a filmový referent.

Pocházel z rozvětvené kulturně založené rodiny Wenigů; byl synem spisovatele Adolfa W. a synovcem divadelního výtvarníka, malíře a ilustrátora Josefa W. Jeho bratr Adolf W. ml. byl výtvarníkem a ilustroval některé W. knihy. Po maturitě na reálném gymnáziu na Vinohradech (1924) W. studoval na pražské filoz. fakultě srovnávací dějiny literatur a dějiny divadla (mj. žák V. Tilleho a F. X. Šaldy); 1930 promoval prací *Dějiny francouzského dramatu na divadle Prozatímním 1862–1883*. 1931–33 pracoval jako knihovník v Národní (Univerzitní) knihovně v Praze, 1934–37 jako redaktor Orbisu (časopis Radiojournal). 1937–66 vystřídal několik redakcí pražského rozhlasu (mj. se 1945 podílel na založení rubriky Kulturní hlídka, kterou 1945–50 vedl, glosoval filmové události v tzv. „filmových okénkách", byl autorem řady kulturních, zejména hudebních pořadů, literárních pásem, rozhovorů s divadelními a filmovými umělci apod., zasloužil se o budování rozhlasového archivu, v němž pracoval od 1951). Spolupracoval s řadou novin (mj. Nár. listy, Venkov, po válce především Svobodné slovo a Lidová demokracie) i časopisů (zejména Salon a později filmové čas. Film a doba, Kino, Záběr aj.).

Do literatury vstoupil W. jako autor dívčích a dobrodružných románků, ve kterých konfrontoval etické hodnoty svých hrdinů překonávajících různé překážky s povrchním a sobeckým životem zhýčkaných dětí, často nekriticky podporovaných v marnivosti i v iluzích o svých schopnostech některým z rodičů; nezřídka používal kontrastního líčení nezkaženého venkova a snobské měšťanské smetánky. Napínavý děj zpestřoval zajímavostmi z atraktivního prostředí (sportovní závody, filmové ateliéry, rozhlasové pracoviště, divadelní zákulisí, módní přehlídky apod.) a líčením zajímavostí z domova i ciziny, zúročil tak i svoje žurnalistické zkušenosti (*Jarča dělá módu*, *Za volantem*, *Madla zpívá Evropě*, *První film septimánky Sylvy*, *Tonda Strnad rozhlasovým reportérem* aj.). Rodinnými vzpomínkami se inspiroval ve starosvětském obrázku *Márinčino dětství*, vyzdvihujícím rodinnou soudržnost; jako oslava domova a rodiny vyznívá i po válce vydaná próza *Slza na rukávě*. Samotu i věčné hledání výjimečného umělce se snažil zobrazit v románu (sepsaném původně pro rozhlas) *Žlutá růže Josefa Mánesa*. Lidskou nezdolnost, solidaritu, lásku a porozumění, hrdost na národní minulost a umění zdůraznil zvláště v dílech z doby fašistické okupace. V poválečných pracích převážil zájem o kulturní místopis Prahy. W. jej oživoval historickými výklady a popisem památek, vyprávěním legend, pověstí, zachycením historického výjevu či obrázku, popř. vlastních či rodinných vzpomínek (*Chrám chrámů*, *Byli v Praze*, *Co vyprávěly staré pražské domy*). – Jako kulturní publicista napsal stovky fejetonů, kurziv, divadelních i literárních recenzí (zejména ve Venkově), medailonů a rozhovorů s významnými osobnostmi uměleckého i vědeckého života, především s divadelními a filmovými herci (K. Höger, R. Nasková, Z. Štěpánek aj.). W. je rovněž spoluautorem scénáře z 1943 k filmu F. Čápa Tanečnice, autorem několika scénářů ke krátkým filmům a dvou operních libret. Pro rozhlas přeložil 1937 hru P. Castaua 40,5° horečky. V knihovně Divadelního ústavu v Praze je uložen překlad hry M. Rostanda Proces Oscara Wildea (b. d.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Howe, Howe., HOWE., Jan Malota, Jan Martin, Jan Ren, Jan Staněk, J. E. Martin, Satran (dub.); -eg-, g, -g, -g., -g-, (g), jgw, J. M., J. W., JW, jw, j. w., (jw), jwg, jwg., (jwg), ma, mar, ng, -nig, -nn, w, W., (we), Wg, wg, Wig., -wig-. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda (1959); Beseda venkovské rodiny (1958); Cesta (1926); Čes. slovo (1933, 1943); Českosl. svět (1953); Českosl. voják (1957); Čes. svět (1928); Divadelní noviny (1966–68); Dnešek (1930); kal. Domov (1947); Film a doba (1954–63); Film v přehledu časopisů a literatury (1949–50); Fotografie (1967); Hudební rozhledy (1957–74); Hudební výchova (1958, 1970); sb. Kapitoly z dějin Českosl. rozhlasu (1964, vzpomínky Rozhlasová léta a lidé); Kino (1953–74); sb. Kniha o Praze 1, 2 (1960, 1961); Krásy domova (1962); Kultura (1959); Kulturněpolitický kalendář (1959–66); Kulturní tvorba (1963–68); Květen (1946); Květy (1957, 1966–69); Lidé a země (1960); Lid. demokracie (1947–78); Lid. noviny (1926–27, 1939–43); Listy pro umění a kritiku (1934); Lit. noviny (1937–39); Lit. rozhledy (1931); Livet i Tjeckoslovakien (1962); Lumír (1931); Magazín Co vás zajímá (1964); Magazín T (1969); Mladý svět (1959); Módní revue (1928); MO-NO (1947–48); Nár. divadlo (1962); Nár. listy (1934); Naše rodina (1970–78); Naše vojsko (1957–58); Nové knihy (1960–62); Nový Orient (1969); Nový svět (1946); Nový život (1956); Panoráma (1974–77); Práce (1957, 1962, 1971); Prager Volkszeitung (1973); Právo lidu (1946); Přehled výročí na rok 1957 – …1961; Přítomnost (1931); Radiojournal (1934–37); Reportér (1969); Revue Ultraphonu (1932–33); Ročenka Května (1946–47); Rodina (1970); Rozhledy (1932–34); Rozpravy Aventina (1928, 1930–31); Salon (Brno 1925–35); Studentský časopis (1923); Svět práce

(1947–72); Svět techniky (1962–64); Svět v obrazech (1956–75); Světová literatura (1973); Svob. slovo (1945–78); Štafeta (Prostějov 1976–78); Švanda dudák; Taneční listy (1967); Topičův sborník (1924–26); Týden rozhlasu (od 1934); Večerní Praha (1956, 1968, 1975); Venkov (1929–39); Vlasta (1969–70); Záběr (1968–74); Zeměd. noviny (1956–57, 1972); Zlatý máj (1974); Zora (1937). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Detektivní dobrodružství Jirky Bartoše (R pro ml., 1934); Jarča dělá módu (R pro ml., 1935); Panenka pro štěstí (R pro ml., 1936); Za volantem (R pro ml., 1936); Tonda Strnad rozhlasovým reportérem (R pro ml., b. d., 1936); Vánoční vlak (D pro ml., b. d., 1936, s A. Wenigem); Studentka Olga (R pro ml., b. d., 1938, pseud. J. E. Martin); Madla zpívá Evropě (R pro ml., 1938); Žlutá růže Josefa Mánesa (R 1940, s J. R. Markem); Ostrov, o kterém všichni sníme (R 1940; rozšíř. vyd. 1968); Praha matička (D pro ml., b. d., 1940); Matička Praha vypravuje (P b. d., 1941); První film septimánky Sylvy (R pro ml., 1941); Márinčino dětství (P pro ml., 1942); Jiřík Borkovec ze Zálezla (R pro ml., 1943); Slza na rukávě (R 1948); Chrám chrámů (P 1955); Byli v Praze (P 1962); Prahou za hudbou (P 1972); – posmrtně: Co vyprávěly staré pražské domy (P 1982). – *Překlady:* M. Goudareau: Bílý kos slečny Fantazie (1929); G. Bernard: Pět detektivů (1930). – *Ostatní práce:* Poznámky k problému filmového námětu (b. d., 1943, rozmnož.); Filmoví herci o sobě (rozhovory, 1959). ▮ SCÉNICKY. *Libreta:* Pražské nokturno (1959, podle novely F. Kubky, hudba Z. Vostřák); Balada o lásce (1962, podle povídky Z. Wintra, hudba J. Doubrava). – *Překlady:* J. Deval: Mademoiselle (Slečna vychovatelka) (1932) + Modlitba za živé (1934) + Marie milostnice (1937); D. Amiel: Tři a jedna (1934); S. Passeur: Vlajka hoří! (1936). ▮ KORESPONDENCE: in V. Vydra: Hercův listář (Vydrovi z 1944; 1956, ed. J. Träger). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Revue Ultraphonu (1932–33, s E. Uggém). ▮

LITERATURA: Filip (D. Filip): ref. Detektivní dobrodružství Jirky Bartoše, Úhor 1935, s. 17; ● ref. Jarča dělá módu: B. H. (Hloušková), Úhor 1935, s. 205; -non-, Rozhledy 1935, s. 285 ●; ● ref. Za volantem: ls., Rozhledy 1936, s. 293; A. F. J. (Fleischerová-Janovská), Úhor 1936, s. 193; -tr-, Čes. osvěta 33, 1936/37, s. 279 ●; ● ref. Tonda Strnad rozhlasovým reportérem: -non-, Rozhledy 1936, s. 326; -nš-, Úhor 1936, s. 192 ●; ● ref. Madla zpívá Evropě: F. Dlouhán (Bulánek-D.), Čteme 1, 1938/39, s. 72; drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 339 ●; ● ref. Žlutá růže Josefa Mánesa: J. Loriš, Čteme 2, 1939/40, s. 284; kp. (K. Polák), Nár. práce 3. 8. 1940; F. V. Mokrý, Venkov 22. 8. 1940; Č. (V. Červinka), Zvon 41, 1940/41, s. 224 ●; ● ref. Ostrov, o kterém všichni sníme: mk., Čes. osvěta 36, 1939/40, s. 357; Čch. (K. A. Čcheidze), Venkov 21. 4. 1940; V. T. (Tichý), Nár. práce 12. 7. 1940; V. Pech, Střední škola 1941, s. 123 ●; ● ref. Praha matička: jd (J. Drda), LidN 24. 5. 1940; Rch., Venkov 24. 5. 1940; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 29. 5. 1940 ●; ● ref. Matička Praha vypravuje: K. Koval, Venkov 11. 1. 1942; vpa (V. Pazourek), LidN 6. 2. 1942 ●; ● ref. Márinčino dětství: J. Hloušek, Úhor 1942, s. 172; K. M. (Milotová), Venkov 6. 12. 1942; Kp (K. Polák), Nár. práce 13. 1. 1943; vpa (V. Pazourek), LidN 14. 8. 1943 ●; ● ref. Filmoví herci o sobě: J. Pilát, Mladá fronta 27. 8. 1959; J. Träger, Film a doba 1959, s. 789 ●; ● k šedesátinám: (ust), LD 23. 6. 1965; (jch), Práce 23. 6. 1965; -ová, Svob. slovo 23. 6. 1965 ●; ● ref. Márinčino dětství (další vyd.): Z. Mráz, Jihočes. pravda 17. 1. 1969; J. Otradovicová, ZM 1969, s. 325 ●; ● k pětašedesátinám: M. Ullrichová, LD 23. 6. 1970; jtg (J. Träger), Svob. slovo 23. 6. 1970 ●; (vv): ref. Prahou za hudbou, LD 6. 6. 1972; V. Müller: k sedmdesátinám, Svob. slovo 20. 6. 1975; ● nekrology: an., LD 21. 3. 1979; Tmn (P. H. Toman), Svob. slovo 23. 3. 1979 ●; ● ref. Co vyprávěly staré pražské domy: P. Keclík, Nové knihy 1983, č. 11; R. Kadeřávek, Tvorba 1983, č. 28, příl. Kmen; L (L. Hájková), Praha 1983, č. 5 ●; (kož): Vzpomínka na J. W., LD 20. 3. 1984; D. Mocná in Červená knihovna (1996, s. 168); R. Běhal: J. W., Svět rozhlasu 2005, č. 13.

ik

Josef **Wenzig**

* 18. 1. 1807 *Praha*
† 28. 8. 1876 *Turnov*

Básník českého i německého jazyka, překladatel české literatury, zvláště poezie do němčiny, dramatik a libretista, literární historik; zeměpisec a vlastivědný pracovník, autor četných pedagogických statí propagujících česko-německé jazykové vyrovnání a vzájemnou spolupráci v oblasti výchovy a vzdělávání.

Jako datum narození bývá někdy uváděno 17. 1. – Otec, původem z Loketska, byl setníkem pěchoty, matka pocházela z pražské rodiny důstojníka; z jejich pěti dětí se dospělosti dožil jen W. Vychován byl německy v národnostně smířlivém prostředí. Od 1814 navštěvoval v Praze hlavní školu, pak piaristické gymnázium, 1823–26 na univerzitě studoval pedagogiku (učitelé mj. J. L. Jandera, A. Klar, A. Müller, přátelé A. Hansgirg, F. J. Vacek-Kamenický). Po složení učitelských zkoušek pro gramatické (1828) a humanitní (1829) třídy gymnaziální byl šest let vychovatelem v rodině tehdejšího purkrabího, hraběte K. Chotka. Stýkal se s pražskými literáty německého i českého jazyka (mj. F. L. Čelakovský, K. E. Ebert, W. Gerle, R. Glaser, J. K. Chmelenský, V. A. Svoboda, K. A. Vinařický). 1833 se stal suplujícím a o rok poz-

ději skutečným profesorem německého jazyka, stylistiky a zeměpisu na nově zřízené stavovské reálce v Praze; zde se spřátelil s katechetou F. Schneiderem a jeho prostřednictvím i s B. Bolzanem, kteří rozhodným způsobem ovlivnili W. konfesijní i nacionální smýšlení. 1848 se stal členem Lípy slovanské a Nár. výboru, 1849 se na výzvu hraběte L. Thuna zúčastnil debat o budoucí podobě školství v Čechách. Na přímluvu ministerského rady F. Exnera (W. švagra) byl přijat W. návrh na zřízení samostatné reálné školy s češtinou jako vyučovacím jazykem, první školy tohoto druhu v celém Rakousku (prvním ředitelem se stal sám W., mezi učiteli byli mj. Jan Krejčí, pozdější rektor čes. polytechniky, A. Gindely, P. Mužák, K. V. Zap). 1850 byl jmenován dozorcem obecných a reálných škol v českých zemích, po rozpuštění školského úřadu 1853 ustanoven s titulem školního rady ředitelem čes. vyšších reálných škol. Společně s P. J. Šafaříkem se zasloužil o vytvoření komise pro českou školskou terminologii, zasadil se o vydávání pedagogického časopisu Škola a život s přílohou Štěpnice. Veřejné působení doprovázel i publicistickou činností propagující česko-německé jazykové vyrovnání a vzájemnou spolupráci v oblasti výchovy a vzdělávání (v četných pražských českých i německých, vídeňských i říšskoněmeckých časopisech, např. Die höhere Bürgerschule, Prager Morgenpost, Prager Zeitung aj.). W. postoje narážely na centralizační snahy vlády a po uveřejnění brožury *Betrachtungen eines Österreichers über das kaiserliche Handschreiben vom 9. September 1857* byl vyzván, aby se osobně zodpovídal císaři a rezignoval na své funkce (1860); ačkoliv se ospravedlnil, býval od této doby častěji ostrakizován českoněmeckou a rakouskou liberální publicistikou. 1860 vypracoval s F. Tesařem návrh na zřízení české vyšší dívčí školy. 1861 byl zvolen poslancem do českého sněmu za okres královéhradecký a nechanický, prosadil český jazyk jako vyučovací na všech městských školách s majoritním zastoupením žáků české národnosti. Za požadavek výuky v mateřském jazyku a zároveň povinnou výuku druhého zemského jazyka, zformulovaném v brožuře *Provedení rovnoprávnosti obou jazyků zemských ve školách českých,* byl za Schmerlingovy vlády 1864 proti své vůli penzionován; nadále pracoval v českém školství. Účastnil se veřejného dění: 1863 se stal prvním starostou Umělecké beseda, 1864 spoluzakládal Čes. akademii obchodní, 1857–58 a 1866–67 byl direktorem KČSN, 1866 založil spolek pro chudé studenty, od 1870 předsedal Matici lidu; jako zastánce humanitních ideálů byl všeobecně ctěn. Po manželčině smrti (1871) dožil v Turnově, pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech.

W. literární činnost byla velmi rozsáhlá. Jeho původní německá tvorba námětově vycházela z české historické tematiky (cyklus *Die Daliborka*), ohlasů Kollárovy a Ebertovy milostné poezie a z dobové drobné romantizující přírodní lyriky (sonety *Frühling und Liebe*); úsilí o klasicizující formu (balada, óda, mj. *Den Mannen Jungmanns*), ale i zájem o lidovou píseň prozrazuje inspiraci estetickými zásadami vlivného pražského univerzitního profesora estetiky, literárního a divadelní kritika A. Müllera; několik W. původních básní zhudebnil J. Brahms v cyklu písní Von ewiger Liebe. Od studentských let, ovlivněn Bolzanovými myšlenkami sblížení, se W. zabýval překládáním české poezie do němčiny. Zvláštní pozornost věnoval autorům didaktické poezie patriotické (J. Kollár, J. E. Vocel) i náboženské orientace (B. Jablonský, V. Štulc); dodnes nejrozsáhlejší převod básní a Slovanských národních písní F. L. Čelakovského manifestuje W. vztah k preromantickému pojetí poezie. Od poloviny 50. let W. překládal výhradně českou středověkou didaktickou tvorbu (zvláště satirické skladby Smilovy školy, ukázky z T. Štítného) a tvorbu folklorní (české a moravské písně, pořekadla, přísloví a pohádky J. V. Kamarýta, B. M. Kuldy, J. Malého, B. Němcové, F. Sušila). Přes důsledné aplikování klasicistního kánonu bez ohledu na poetické kvality originálu či častá vypouštění ideově či esteticky „závadných“ míst měly W. překlady průkopnický význam pro recepci české literatury nejen v německy mluvících zemích. S překladatelskou činností bezprostředně souvisely i kulturně- a literárněhistorické práce propagující českou kulturu a literaturu; v knize *Blicke über das böhmische Volk…* se pokusil vystihnout hlubší vývojové souvislosti české literatury; spisem *Literaturbild des Königreiches Böhmens…* podal knihopisný soupis dobové produkce v Čechách a pokusil se o její zhodnocení. Od 1850 W. pomáhal F. Palackému s překladem třetího až pátého svazku Dějin národu českého do němčiny, přeložil též části Komenského Labyrintu světa (ředitel konzervatoře Jos. Krejčí

je zhudebnil jako oratorium). S W. pedagogickým působením bylo spjato i autorství zeměpisných publikací, vysoce oceňovaných pro nové topografické postupy, a četná místopisná díla, obsahující další překlady české beletrie (*Die Umgebungen Prags*, *Der Böhmerwald*). – V souvislosti s vyostřenou nacionální situací v Čechách a útoky na svou osobu z německé strany demonstroval W. svůj příklon k českému prostředí od poloviny 60. let převažující (ač ne výlučnou) tvorbou v češtině; přepracoval, přeložil a dal zredigovat většinu svých původních německých básní s českou tematikou a postupně je uveřejňoval časopisecky, např. cyklus *Daliborka,* působily však (stejně jako W. původní česká tvorba) už anachronicky poněkud těžkopádnou jazykovou formou a nabádavě patriotickým didaktismem. Rozsáhlá byla i W. dramatická tvorba. Nedochované čtyřaktové drama *Vlasta* bylo nejspíše inspirováno stejnojmennou básní K. E. Eberta; scénicky byla ve Stavovském divadle realizována i dramatická pohádka *Doppelehen von Tarent*. K divadlu se W. vrátil po svém penzionování. Naskicoval několik historických prací, které se nedochovaly (Břetislav, 1868; Přemysl Otakar II.); na přelomu 60. a 70. let napsal pro českou scénu několik vážných her, aktualizujících antické ctnosti a usilujících o velké drama s všelidským konfliktem (*Timoleon*, *Arria a Paetus*), veseloher a frašek (mj. *Snídání a obědvání* podle vlastní novely *Gabelessen und Mittagmahl*, *Gorila*, *Malíř co Pygmalion…*). S dramatickými pokusy na historická témata souvisela W. operní libreta pro současné skladatele (Smrt krále Václava IV., Jaroslav ze Šternberka pro F. Z. Skuherského, Břetislav a Jitka pro A. W. Ambrose; v tisku byla též ohlášena libreta Živý Neptun pro K. Šebora a Žižka před Prahou pro B. Smetanu). Realizována, provedena a vydána z nich byla jen dvě, která napsal německy pro B. Smetanu: *Dalibor* a *Libuše*; české překlady, metricky věrné, ve výběru slov volné, pořídil W. někdejší žák E. Špindler (v obou textech prováděl Smetana po dohodě s W. úpravy, dodatky do Libuše psal během kompozice už W. sám česky). Námět libreta opery Dalibor, jehož titulní hrdina se u W. objevil už 1848 v cyklu básní Die Daliborka, prozrazuje inspiraci rytířskou baladou pozdní německé romantiky (J. W. Goethe, A. W. Schlegel); do historické kostry je vkomponována milostná zápletka a v dramatických motivacích zvýrazněny prvky poukazující k současnosti (spravedlnost, touha po svobodě). Libreto Libuše se řadilo do početného okruhu děl volně inspirovaných RZ (o jeho pravosti byl W. přesvědčen a v textaci čerpal zvláště z německého překladu od V. A. Svobody) jako monumentální obraz dávné minulosti národa, zakončený vizí slavné budoucnosti; vrcholná Libušina proroctví předvádí v živých obrazech významné etapy české historie, jak je popisovaly Palackého Dějiny (motiv proroctví obsahuje již W. báseň *Dom auf dem Hradschin*). Obě libreta aktualizovala historické a mytické události na přelomu bouřlivých 60. a 70. let 19. století (rakousko-uherské vyrovnání, nesplněný slib korunovace Františka Josefa I.) a zvláště libreto Libuše lze chápat jako výjimečný pokus o rekapitulaci a manifestaci českého politického programu. – Na konci života připravoval W. mj. české *Sebrané spisy* a pracoval na svém letitém záměru, epické skladbě o Žižkovi vycházející z Palackého Dějin. První díl *Vojevůdce jednooký* vyšel v Sebraných spisech; druhý díl zůstal nedokončen v rukopisu stejně jako libreto Die Schlacht auf dem Vítkov a libreta pro F. L. Skuherského a A. W. Ambrose.

PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach zum Besten der Erzgebirgsbewohner; sb. Bildersaal der Weltliteratur (Stuttgart 1869); Blahověst (1852, BB v překl. F. Čupra); Bohemia (od 1829; 1843 P Gabelessen und Mittagmahl); ČČM (1847–48, 1858–61, 1867–68; 1847 B U hrobu J. Jungmanna, od 1858 články o výuce a výchově na základě mateřského jazyka); kal. Českomoravská pokladnice (1860); Die höhere Bürgerschule (Lipsko); Erinnerungen an merkwürdige Gegenstände und Begebenheiten (1859–60, B Dalibor, ukázky z chystané sbírky Vaterländische Blumen); Europa (Lipsko 1856, překl. z Čelakovského Ohlasu písní ruských); Hlas (1864–65); sb. Jahrbuch des Erz- und Riesengebirges 2 (1858); Jahrbuch für Lehrer, Eltern und Erzieher (Litoměřice); Jahrbücher BM (1830, překl. z Čelakovského Ohlasu písní ruských); Jahresbericht der k. k. böhmischen Ober-Realschule (in Prag) (1855–59; 1855 Thomas von Štítné überhaupt und dessen „Gedanken über Gott“ insbesondere, 1856 Th v. Š. und dessen Werk „Die Menschen und die Engel“); Kalender zum Besten der Taubstummen; Kranz (1824, B Frühlings-Abfahrt); Květy (1866, 1868; 1866 B Boris a Metoděj, 1868 lyrické BB z mládí v české verzi); alm. Libussa (1845–48; 1847–48 BB Frühling und Liebe, 1848 BB Die Daliborka, Dom auf dem Hradschin); alm. Máj (1860, 1862, BB); Monatschrift GVMB (1827, 1829, překl. z Čelakovského Slovanských národních písní a z Kollárovy Slávy dcery); Nár. listy

(od 1861); Nár. noviny (1849); Österreichisches Frühlingsalbum (Vídeň 1854, ed. H. Truska); Ost und West (1837–38, 1846–48; 1846–48 BB Töne der Liebe, Den Mannen Jungmanns a překl. z J. E. Vocela: Labyrinth des Ruhms, B. Jablonského, F. L. Čelakovského a B. Němcové); Pokrok (od 1871); Posel z Prahy (1859); Prager Morgenpost (od 1857); Prager Zeitung (1857); Pražské noviny (1849, 1851–52); Roční zpráva c. k. české vyšší reální školy v Praze (1852–56, 1858–59; 1854 O Nové radě pana Smila z Pardubic…, 1855–56 obě studie o Štítném z Jahresbericht… v překl. J. Erbena, 1859 Stručné dějiny c. k. vyšší reální školy české v Praze od r. 1849 do nynějška, i sep.); Slawische Blätter (Vídeň 1865, ukázky z překl. Vocelova Labyrintu slávy); Slovenské noviny (Vídeň 1856); Světozor (1868–69, 1869 BB Daliborka); Škola (1852–53, BB v překl. F. Čupra); Škola a život (1858, 1860–62); sb. Viribus unitis (Vídeň 1858); Vlastenský kalendář na rok 1853; – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch); Roční zpráva c. k. české vyšší reální školy v Praze (1883, Český román o Floriovi z r. 1519). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Gedicht bei der feierlichen Übergabe der durch die Huld Sr. Majestät des Kaisers dem wohlverdienten Religionslehrer… Carl Mathias Ehrlich… verliehenen grossen goldenen Ehrenmedaile (B 1832); Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten (studie, 1848); Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben (studie s ukázkami, Lipsko 1855); Studien über Ritter Thomas von Štítné. Ein Beitrag zur europäischen Kulturgeschichte (Lipsko 1856 ← Jahresbericht der k. k. böhmischen Ober-Realschule… 1855 a 1856); Literaturbild des Königreiches Böhmens aus den Jahren 1853 und 1854… (1858, pův. psáno pro encyklopedii C. Wurzbacha); Dalibor (oper. libreto, 1868, i prem., přel. E. Špindler; opr. vyd. 1887, krit. vyd. s něm. textem 1944, ed. J. Bartoš); Gorila, Nová konskripce (DD 1871, prem. 1870); Timoleon (D b. d., 1871); Doktorka medicinae anebo Náhody, nehody, hody (D b. d., 1871); Koruna (D b. d., 1872, prem. 1867); Malíř co Pygmalion čili Básníkův tajný plán (D b. d., 1872, prem. 1867); Arria a Paetus (D 1872, prem. 1869); Snídání a obědvání (D 1872, in Sebrané spisy 1, prem. 1867); Básně, Úvahy o českých spisech a spisovatelích (1874, Sebrané spisy 2); Vojevůdce jednooký (B 1876, Sebrané spisy 3); – posmrtně: Libuše (oper. libreto, 1881, i prem., přel. E. Špindler; opr. vyd. 1884, krit. vyd. 1951, ed. J. Bartoš); Hrají si na mrtvé (D b. d., asi 1893–95). – *Překlady* (do němčiny): (F. L. Čelakovský:) Slavische Volkslieder (Halle 1830 → O. L. B. Wolff: Hausschatz der Volkspoesie, Lipsko 1846); Blüten neuböhmischer Poesie (1833); J. K. Tyl: Sboru německých přírody zpytatelů a lékařů u jejích přítomnosti v Praze – An die deutschen Naturforscher und Ärzte… (1837); (V. Štulc:) Erinnerungsblumen auf den Wegen des Lebens (1846); Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie neuerer und älterer Zeit (1854); Der Neue Rat des Herrn Smil von Pardubitz, eine Tierfabel aus dem 14. Jahrhundert, nebst dessen übrigen Dichtungen und einer Auswahl aus seiner Sprichwörtersammlung (Lipsko 1855); Rosmarinkranz, eine Sammlung böhmischer Dichtungen (Řezno 1855); Kränze aus den böhmischen Dichtergarten (Lipsko b. d., 1856); Westslavischer Märchenschätz. Ein Charakterbild der Böhmen, Mährer und Slovaken in ihrer Märchen, Sagen, Geschichten, Volksgesängen und Sprichwörtern (Lipsko 1857; znovu 1866 a Lipsko 1984); N. P. S. Wiseman: Hymne zu Ehren Hl. Vaters Pius IX. (1859, čes. text J. A. Šrůtek, hudba J. N. Škroup); – posmrtně: Fünf slavischer Volkspoesien (Lipsko 1878, hudba A. Winterberger). – *Ostatní práce:* Vorschule der Erdkunde… (1839); Die Flächenräume und Einwohnerzahlen der Weltteile und wichtigsten Länder und Städte… (1845); Přehled oboru zemského k seznámení se s ním pomocí svobodného kreslení od ruky a z paměti (1850, přel. K. V. Zap; rozšíř. vyd. 1851; něm. verze 1853 Übersicht der Erdoberfläche zur Orientientierung auf derselben mit Hilfe freien Handzeichnens…); Die Umgebungen Prags. Ortographisch, pittoresk und historisch geschildert (1857, s Janem Krejčím; obs. i B Boris und Methodius; znovu 1859); Betrachtungen eines Österreichers über das kaiserliche Handschreiben vom 9. September 1857 (Litomyšl 1860, česky ČČM 1859); Der Böhmerwald. Natur und Mensch (1860, s Janem Krejčím, úvod K. Ritter); Grundideen der Erziehung mit nationalem Charakter (Litomyšl 1860, česky ČČM 1860); Sachunterricht und Sprachübung. Ein Vorschlag zu einer anderen Betreibung der deutschen Sprache in den Stadt-, Haupt- und Mittelschulen mit Schülern böhmischer Zunge… (Litomyšl 1860; upr. a dopln. česky ČČM 1867–68); Über die Schulen Österreichs mit Hinblick auf die Grundideen der Erziehung mit nationalen Charakter (Litomyšl 1860, česky ČČM 1860); Illustriertes vaterländisches Geschichtsbuch. Bilder aus der Staaten-, Völker- und Kulturgeschichte Österreichs… 1, 2 (Lipsko 1860–61, il. E. Herold; aktualizované vyd. Praha 1866); Die Durchführung der Gleichberechtigung beider Landsprachen in den Schulen Böhmens (Litomyšl 1861, česky 1862 s tit. Provedení rovnoprávnosti obou jazyků zemských ve školách českých). – *Výbor:* Auswahl aus J. W.'s Übertragungen slavischer Volkslieder 1–3 (1876). – *Souborná vydání:* Sebrané spisy (nakl. I. L. Kober, 1872–76, 3 sv., ed. autor). ■ SCÉNICKY. *Hry:* Vlasta (1836); Doppelehen von Tarent (1837); Básník bez látky (1869). ■ KORESPONDENCE: in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 3 (Vinařickému z 1851–58; 1914, ed. V. O. Slavík). ■ REDIGOVAL *časopis:* Škola (1852–54, s J. Havelcem); *edici:* Bibliothek slawischer Poesien in deutscher Übertragung (1875–76). ■

BIBLIOGRAFIE: K. Goedeke in Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen

12 (1929, s. 362, něm. práce). ▮ LITERATURA: F. Urbánek: J. W., spisovatel český, pedagog a básník (1872 → Riegrův Slovník naučný 10, 1873). ▮ F. Jachim: ref. překl. Blüten neuböhmischer Poesie, Jindy a nyní 1833, 1. pol., s. 134; ● ref. překl. Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie…: Fr. D. (Doucha), Lumír 1854, s. 334; B. K. (Květ), Pražské noviny 12. 4. 1854 ●; an. (V. B. Nebeský): ref. překl. Rosmarinkranz…, Blumenlese…, Der Neue Rat…, ČČM 1855, s. 46; ● ref. Studien über Ritter Thomas von Štítné: J. J. (Jireček), Slovenské noviny (Vídeň) 15. 9. 1855; an., Lumír 1856, s. 1128 ●; -ík (J. Vaclík): Nejnovější spisy W. (Blicke über das böhmische Volk… a překl. Der Neue Rat…, Rosmarinkranz…), Pražské noviny 11.–13. 10. 1855; an.: ref. překl. Rosmarinkranz…, Der Neue Rat…, Lumír 1855, s. 839; an.: Německé překlady českých básní p. Wenzigovy (se seznamem), Slovenské noviny (Vídeň) 17. 11. 1855, příl. Světozor; an.: ref. Blicke über das böhmische Volk…, Slovenské noviny (Vídeň) 5. 1. 1856, příl. Světozor; -ík (J. Vaclík): ref. Studien über Ritter Thomas von Štítné a překl. Kränze aus den böhmischen Dichtergarten, Pražské noviny 27., 28. a 30. 11. 1856; I. J. Hanuš: ref. Literaturbild des Königreiches Böhmen…, Kritische Blätter für Literatur und Kunst 1858, s. 127; Z. (K. V. Zap): ref. Die Umgebungen Prags, Památky archeologické 1859, s. 335 + ref. Der Böhmerwald, tamtéž 1860, s. 189; J. N. (Neruda): O školství (ref. Betrachtungen eines Österreichers…, Grundideen der Erziehung…, Sachunterricht…, Über die Schulen Österreichs…), Obrazy života 1860, s. 130 → Literatura 1 (1957, s. 179); an.: W. a návrhy jeho na rovnoprávnosti obou jazyků (s překl. úryvku W. dopisu F. Exnerovi z 1854), NL 6. a 8. 10. 1861; J. M.: J. W., Obecné listy 1861, s. 392; J. S. Haštalský (Vávra-H.): J. W., Českomor. pokladnice na r. 1862, s. 115; an.: J. W., Světozor 1867, s. 155; ● ref. Malíř co Pygmalion…: J. N. (Neruda), NL 1. 4. 1867 → České divadlo 3 (1953, s. 205); an. (J. Arbes), Čes. Thalia 1867, s. 77 ●; ● ref. Koruna: J. N. (Neruda), Nár. noviny 4. 5. 1867 → České divadlo 3 (1953, s. 214); an. (J. Arbes), Čes. Thalia 1867, s. 97; V. Guth, Posel z Prahy 11. 6. 1867 ●; ● ref. Snídání a obědvání: J. N. (Neruda), Nár. noviny 15. 5. 1867 → České divadlo 3 (1953, s. 224); -th (V. Guth), Pražský deník 20. 5. 1867 ●; ● ref. Dalibor: Ces., Nár. pokrok 1, 1867/68, č. 145; P. (L. Procházka), NL 12. 5. 1868 → Slavná doba české hudby (1958, s. 34) ●; an.: O spisovatelské činnosti pana J. W., Květy 1869, s. 79; ● ref. insc. Básník bez látky: J. N. (Neruda), Naše listy 23. 4. 1869 → České divadlo 4 (1958, s. 51); uh (V. Guth), Correspondenz 25. 4. 1869; an., Květy 1869, s. 135 ●; ● ref. Arria a Paetus: J. N. (Neruda), NL 9. 12. 1869 → České divadlo 4 (1958, s. 98); V. G. (Guth), Pokrok 10. 12. 1869 ●; V. G. (Guth): ref. Gorila…, Pokrok 13. 8. 1870; an.: J. W., Květy 1871, s. 102; uh (V. Guth): ref. Sebrané spisy 1, Politik 24. 1. 1873; ● ref. ed. Bibliothek slawischer Poesien…: an., NL 4. 6. 1875; -e (J. Lippert, dub.), Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1875, Literarische Beilage, č. 5–6, s. 67; an., Beseda učitelská 1876, s. 311 ●; ● nekrology: an., NL 29. 8. 1876; an., Pokrok 30. 8. 1876; an., Čes. včela 1876, s. 110, 127; an. (M. Karas), Beseda učitelská 1876, s. 457; an., Lumír 1876, s. 419; F. Schulz, Osvěta 1876, s. 873 ●; J. Voborník: Česká dramatická literatura, Ruch 1880, s. 155; ● ref. Libuše: V. J. Novotný, NL 18. 5. 1881; -la (E. Chvála), Politik 5. a 16. 6. 1881; O. Hostinský, NL 15. a 16. 6. 1881 → Studie a kritiky (1974, s. 453); J. J. B.-V. (Benešovský-Veselý), Divadelní listy 1881, s. 107, 117; V. J. Novotný, tamtéž 1882, s. 25, 33 ●; J. N. (Neruda), J. W., Humorist. listy 1883, s. 131 → Podobizny 2 (1952, s. 162); ● ref. Dalibor (insc.): -ter (J. B. Foerster), NL 7. 12. 1886; V. V. Zelený, Osvěta 1887, s. 810 ●; J. V. Jahn: Jan Krejčí (spolupráce s W.), Osvěta 1887, s. 944; J. Vávra: Nástin dějepisu české reálky pražské, J. K. (Klecanda): J. W., oboje Almanach bývalých žáků české reálky pražské (1893); J. Vávra: Dějiny první české reálky pražské, Výr. zpráva c. k. české reálky pražské na Novém Městě (v Ječné ul.) 1901/02, s. 3; A. Kraus in Stará historie česká v německé literatuře (1903, s. 158); V. J. (Jarolímek) in Výr. zpráva c. k. české reálky pražské na Novém Městě (v Ječné ul.) 1902/03, s. 3; F. Hrubeš: J. W., Výr. zpráva české reálky pražské za škol. rok 1905/06, s. 3; ● k 100. výr. nar.: an., Zlatá Praha 24, 1906/07, s. 194; J. O. Pražák, 35. roční zpráva Československé akademie obchodní za škol. rok 1906/07, s. 3; C. Merhout, Pedagogické rozhledy 1907, s. 576 a pokr.; F. Bílý, Prémie Umělecké besedy na rok 1908, s. 11 ●; Z. Nejedlý in Zpěvohry Smetanovy (1908); O. Zich: Smetanova Libuše, Lumír 37, 1908/09, s. 3; E. Špindler: Několik vzpomínek na mistra B. Smetanu, Hudební revue 1909, s. 250; F. Šelepa: K otázce libreta Smetanova Dalibora, tamtéž, s. 471; in sb. Padesát let Umělecké besedy 1863–1913 (1913); F. Pražák: J. W. o výchově národní, Pedagogické rozhledy 1913, s. 164; O. Fischer: K Smetanovým libretům. K Daliboru, Hudební revue 1915, s. 153 + K Libuši, tamtéž, s. 205; J. Šafránek in Školy české 2 (1918); K. Šípek: Z divadelních vzpomínek, Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 327; M. Hýsek, V. Helfert in Sborník Žižkův (1924); J. Bartoš: Libretista Smetanův, Nár. divadlo 10, 1932/33, č. 6; J. V. Šmejkal in Píseň písní národu českého (1935, s. 166); J. Bartoš: Deposita Wenzigiana, Výr. zpráva Masarykovy reálky v Praze 2 na rok 1937/38; P. Eisner: Zu Bedřich Smetanas Dalibor, Prager Presse 5. 7. 1938; J. Horák: J. W. als Übersetzer slowakischer Volkslieder, Slavische Rundschau 1938, s. 162; M. Očadlík in Libuše. Vznik Smetanovy zpěvohry (1939); Č. Vránek: Platon jako persona dramatis ve W. činohře Timoleon, LF 1941, s. 241; in J. Wenzig, E. Špindler: Dalibor (1944); M. Očadlík: Složky národního ducha u vzniku Libuše, Památník třístého provedení slavnostní zpěvohry Bedřicha Smetany Libuše (1946); K. P. (Polák): J. W., PL 28. 8. 1946; J. Racek in Idea vlasti, národa a slávy v díle Bedřicha Smetany (1947, s. 81); J. Bartoš: Ředitel 1. české reálky v Pra-

ze J. W. v letech 1848–64, Almanach stát. reál. gymnázia v Praze, Ječná ul. (1948, s. 15); M. Očadlík in Smetanovi libretisté (1948, s. 24); P. Pražák in Smetanovy zpěvohry 2 (1948, s. 10); in J. Wenzig, E. Špindler: Libuše (1951); A. Hofman in Die Prager Zeitschrift „Ost und West" (Berlin-Ost 1957); K. Svoboda in Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové (1957, s. 141); J. Kramařík: Zapomenutý doklad o lidové kultuře na Chodsku z poloviny minulého století, ČL 1963, s. 63; M. Jähnichen in Zwischen Diffamierung und Widerhall (Berlin-Ost 1967); J. Metyš: J. W., Čes. zápas 1967, č. 3; E. Strnad in Didaktika školy národní 2 (1978, s. 5); M. Ottlová, M. Pospíšil: Český historismus a opera 19. století (Smetanova Libuše), sb. Historické vědomí v českém umění 19. století – Uměnovědné studie 3 (1981, s. 83); A. Měšťan: Das Libretto zu Bedřich Smetanas Oper „Libussa" als literarisches Werk, Festschrift für Wilhelm Lettenbauer zum 65. Geburtstag (Freiburg i. B. 1982, s. 119) → (čes.) Literatura mezi Němci a Slovany (2002, s. 133); R. Vonásek: Dalibor včera, dnes a zítra, Opus musicum 1982, s. 5 a 11; L. Nezdařil in Česká poezie v německých překladech (1985); F. Hrdlička: Nad libretem Smetanovy opery Libuše, Sborník Kruhu přátel čes. jazyka 1986, s. 49; A. Měšťan in Deutsche Muse tschechischer Autoren (Mnichov 1989, s. 44); V. Macura in Český sen (1998, s. 89); H. Séquardtová in Bedřich Smetana (1998); S. Newerkla in Intendierte und tatsächliche Sprachwirklichkeit in Böhmen (Vídeň 1999); M. Ottlová: Smetanův Dalibor jako tragická opera, sb. Fenomén smrti v české kultuře 19. století (2002, s. 230); M. Hlavačka: Školství pod egidou samosprávy, sb. Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století (2004, s. 85); V. Maidl: Landespatriotismus, Nationalitätenwechsler und sprachlich-nationale Divergenz, sb. Prozesse kultureller Integration und Desintegration – Deutsche, Tschechen, Böhmen im 19. Jahrhundert (Mnichov 2005, s. 31).

vpb

Jan **Werich**

* 6. 2. 1905 *Smíchov* (Praha-S.)
† 31. 10. 1980 *Praha*

Autor her a spolu s J. Voskovcem vůdčí osobnost Osvobozeného divadla, herec a divadelník, prozaik a překladatel, esejista a publicista.

Pokřtěn Jan Křtitel František Seraf. – Syn pojišťovacího úředníka (babička Regina W., s níž žil za 1. světové války, vydala 1888 vlastním nákladem sbírku básní Znělky duše), matka pocházela z restauratérské rodiny Choděrů. Od 1916 studoval reálné gymnázium v Křemencově ul. v Praze (spolužáci J. Voskovec, V. Müller, J. Träger, A. Hoffmeister), maturoval 1924 na smíchovském reálném gymnáziu (kam byl nucen přejít z disciplinárních důvodů, concilium abeundi); poté navštěvoval pražskou právnickou fakultu, 1927 však studií zanechal a věnoval se herectví a divadlu. Spolu s J. Voskovcem tvořil po úspěchu *Vest pocket revue* (prem. v dubnu 1927) stěžejní linii autorských revuí v rámci Osvobozeného divadla (O. d.) vedle experimentálních inscenací J. Honzla, po jeho odchodu se 1929 stali W. a Voskovec ústředními osobnostmi divadla (autoři a herci, též režie a výpravy), které sídlilo od t. r. v nově postaveném paláci U Nováků ve Vodičkově ul.; spolupracovali především s hudebním skladatelem J. Ježkem (od 1929), choreografem J. Jenčíkem (od 1936 S. Machovem), dirigentem K. Ančerlem, s výtvarníky B. Feuersteinem, A. Wachsmannem, F. Muzikou a F. Zelenkou, herci F. Futuristou, M. Nedbalem, J. Plachtou aj.; od 1931 jejich hry režíroval J. Honzl. Od 1929 vydávali časopis Vest pocket revue (později Lokální patriot aj.). Od počátku 30. let se společně věnovali rovněž filmu jako herci a scenáristi, pokusili se i o filmové podnikání (1931 založili filmovou společnost VAW, která však po prvním filmu zanikla). Ve 30. letech (po výstupech natočených 1930 do Paramount Revue) napsali a realizovali scénáře filmů Pudr a benzin (1931, s rež. J. Honzlem), Peníze nebo život (1932, s rež. J. Honzlem), Hej-Rup! (1934, s rež. M. Fričem a s V. Wassermannem) a Svět patří nám (podle hry *Rub a líc*, 1937, s rež. M. Fričem a s K. Steklým). Po skandalizaci hry *Kat a blázen* nakrátko 1935 uzavřeli O. d. (plánovaný film Golem nebyl realizován, neuskutečnila se ani zamýšlená spolupráce s Nár., resp. Stavovským divadlem, pro které chtěli napsat a inscenovat hru na námět Komenského Labyrintu světa a ráje srdce), ještě t. r. je obnovili (načas jako Spoutané divadlo) v sále Rokoko a záhy opět U Nováků. Od 20. let W. navštěvoval Francii, zejména Paříž, 1935 se s J. Ježkem zúčastnil divadelního festivalu v Moskvě, 1937 cestoval s Voskovcem a Ježkem po Itálii. 1929 se W. oženil: manželka Zdena (roz. Housková, 1906–1980) pracovala v O. d., později překládala z angličtiny, dcera Jana (provd. Kvapilová, 1935–1981) byla herečka, jako překladatelka často spolupracovala s W. (O'Casey, O'Henry aj.). Poté, co byla v listopadu 1938 odňata O. d. koncese, odjel počátkem ledna 1939 s Ježkem do Paříže a odtud i s Voskovcem lodí do USA

(manželka a dcera za ním přicestovaly v březnu). 1939–45 žil v emigraci v USA, zprvu v New Yorku, od léta do listopadu 1939 v Point Pleasant (Pennsylvania), poté opět v New Yorku, od května 1940 do května 1941 v Clevelandu (Ohio). 1939–40 s J. Voskovcem hráli především pro krajany, adaptovali a přeložili do angličtiny hry *Těžká Barbora* a *Osel a stín* (inscenovali je v Clevelandu 1940; plán proniknout s nimi na Broadway se nepodařilo uskutečnit). Hojně cestovali (též kvůli příležitostným vystoupením); v létě 1941 přesídlili do Hollywoodu (vystoupení ve studiu M. Reinhardta, O. Welles natočil jejich filmový test). Z finančních důvodů však byli na podzim t. r. nuceni přerušit divadelní činnost a vrátili se do New Yorku (až 1944 byli angažováni do představení Shakespearovy Bouře na Broadwayi, prem. 1945 v Alvin Theater), kde W. žil do 1945 (s výjimkou pobytu s rodinou v nedalekém Mount Kisco během 1942). 1940–45 W. a Voskovec napsali a odvysílali asi dva tisíce rozhlasových pořadů: napřed 1940 pro místní česká vysílání, od 1941 pracovali pro Úřad pro válečné informace (OWI) v New Yorku, pro Hlas Ameriky (relace vysílané z Bostonu) a pro českosl. zahraniční vysílání BBC (nahrávky byly posílány do Londýna a odtud vysílány). V říjnu 1945 se W. vrátil do Prahy a věnoval se divadelní práci, od 1946 v Realistickém divadle a 1946–48 v Divadle V+W (které s Voskovcem provozovali jako družstvo opět U Nováků). 1948–51 působil v karlínském divadle (Divadlo Umění lidu, poté českosl. státního filmu, poté hl. města Prahy), byl jeho uměleckým ředitelem (1950/51 s F. Rachlíkem). 1948–55 byl vedoucím tvůrčího kolektivu Filmového studia Barrandov (od 1952 i tvůrčího kolektivu v Českosl. televizi). Od 1955 vedl Divadlo satiry (od 1957 jako Divadlo ABC), kde vytvořil autorskou a hereckou dvojici s M. Horníčkem (mj. v inscenacích upravených her O. d.); na konci 1959 se vedení divadla vzdal v důsledku politických tlaků i ze zdravotních důvodů (trpěl chronickou bronchitidou a rozedmou plic, v dalších letech podstupoval mj. opakovaně léčbu hrtanu a dušnosti). V 50. letech navštívil Moskvu (i s přítelem J. Trnkou), s ABC divadelní festival v Berlíně, cestoval po Itálii, do Francie aj., 1956 se v Londýně setkal i s J. Voskovcem (poté ještě několikrát v 60. letech v USA, ve Vídni aj., naposledy 1974). 1961–63 byl zaměstnán jako herec v Městských divadlech pražských a 1963–68 v Hudebním divadle v Karlíně a Nuslích. V 50. a 60. letech se též věnoval jako herec a zároveň scenárista práci pro film (Císařův pekař – Pekařův císař, podle *Golema*, 1951, prem. 1952, scénář s rež. M. Fričem a s J. Brdečkou; Tajemství krve, 1953, podíl na technickém scénáři s rež. M. Fričem aj.; Byl jednou jeden král 1954, prem. 1955, podle pohádky B. Němcové, scénář s rež. B. Zemanem a s J. Brdečkou; Až přijde kocour, 1963, podíl na dialozích ve scénáři rež. V. Jasného a J. Brdečky) a televizi (Medvěd, scénář podle A. P. Čechova, 1961; Slzy, které svět nevidí, scénář podle Čechova, 1962; Kočár nejsvětější svátosti, scénář podle P. Mériméa, 1962, s F. Filipem; Uspořená libra, scénář podle S. O'Caseyho, 1963, s J. Roháčem a V. Svitáčkem; Magnetické vlny léčí, scénář podle O'Henryho, 1965, s J. Werichovou; Král a žena, scénář podle M. Breringa, 1967). 1963 byl jmenován národním umělcem. Pravidelně se přátelsky stýkal zejména s F. Langrem, J. Trnkou, F. Muzikou. 1967–69 spolupracoval (s J. Suchým, J. Šlitrem, M. Horníčkem, V. Blažkem, I. Vyskočilem) na rozhlasovém pořadu Gramotingltangl. 1968 odešel do důchodu. Po okupaci vojsky Varšavské smlouvy odjel s manželkou ilegálně do Vídně (poté zajel i do USA), 1969 se však po léčení dalšího záchvatu dušnosti vrátil do Prahy. V období tzv. normalizace mu byla znemožněna veřejná a umělecká práce (do 1977 nesměla být vydávána a uváděna jeho díla). Do hrobu na Olšanských hřbitovech byla 1990 k jeho urně uložena i urna s popelem J. Voskovce.

W. publikoval nejprve časopisecky filmové referáty a kulturní publicistiku (Čes. filmový svět, Přerod aj.). Nejrozsáhlejší a nejvýznačnější byla jeho aktivita divadelní, spjatá hlavně s O. d. v jedinečné autorské a herecké spolupráci s J. Voskovcem (jejíž výsledky jim přinesly profesionální soběstačnost, značný věhlas doma i mezinárodní uznání). Jejich nové, antirealistické, autorské pojetí divadla těžilo ze spojení imaginace a intelektuálního humoru, moderní poezie a lidové zábavy, z jevištní syntézy různých druhů umění (literatura, hudba, tanec, výtvarné umění, film). Jejich hry charakterizuje pružný syžet (v zásadě volné řazení obrazů) s vkomponovanými předscénami a improvizacemi (aktualizace), v nichž především se uplatňoval osobitý humor, jehož ústředním momentem jsou fenomény nedorozumění a komicky (jazykově) nahlížené absurdi-

ty. Typ hry založené komikou ústřední dvojice přinesla úspěšná (původně studentská, amatérská inscenace) *Vest pocket revue,* na kterou bezprostředně navázala *Smoking revue.* Po činoherní veselohře *…si pořádně zařádit* podle Nestroyovy frašky (posléze v dalších úpravách *Hlava proti Mihuli,* 1938 již nerealizované, a ve W. úpravě *Teta z Bruselu*) V. a W. uvedli parodii populárních cliftonek *Gorila ex machina*, revui *Kostky jsou vrženy,* hru *Premiéra Skafandr* a detektivní komedii *Líčení se odročuje.* Inscenační tvar, hojně využívající prvky lyrismu a parodie, dadaisticky a absurdně založené hravosti i romantiky, exotiky, jazzový orchestr a sborový balet, odkazy k filmové grotesce, cirkusovému klaunství, kabaretu i dobrodružné četbě pro O. d. propracovali a ustálili v sérii revuálních her *Fata Morgana, Ostrov Dynamit* (ve verzi pro ml. *Děti kapitána Bublasa*), *Sever proti Jihu, Don Juan & Comp.* a *Golem.* Po úvodní fázi, spjaté nejvýrazněji s dobovými avantgardními, poetistickými postupy, s úsilím o tzv. čistý (bezpředmětný) humor a smích, o autonomní divadelní skutečnost v protikladu k dobovým (měšťáckým) klišé a s volným, travestujícím zacházením s historickými fakty a osobnostmi, sílily v hrách V. a W. na počátku 30. let momenty sociální kritiky a obrany demokratických principů. Posun ke kritické reflexi aktuální domácí a evropské společenské situace (stav občanských svobod, politikaření a frázovitost, korupce, militarismus, fašismus), k politické satiře v tématech a humoru (založeném setrvale osobitou slovní a situační komikou) znamenala „antická féerie“ *Caesar,* na niž navazovaly alegorie *Robin Zbojník* a *Svět za mřížemi.* Značný ohlas zaznamenala hra *Osel a stín,* rozvíjející (kocourkovsky) antický motiv, s tématem boje proti zlu poukazující na nebezpečí vývoje k nacismu (zvláště v Německu). Po *Silvestrovské revui* (*Sanatorium doktora Hormona* s V. Burianem) a oddechovém vaudevillu *Slaměný klobouk* se V. a W. vrátili k satiře hrou *Kat a blázen,* kritikou nacionalismu a diktátorství, která vyvolala protichůdné reakce a byla skandalizována nacionalistickou pravicí; na tuto situaci reagovali mj. ve stejné sezoně (1934/35) politicky aktuálními revuálními pásmy skečů *Vždy s úsměvem* (původně silvestrovské) a *Panoptikum.* Po odmlce obnovili činnost (Spoutané divadlo) úspěšnou hrou na villonovské motivy *Balada z hadrů,* koncipovanou jako divadlo na divadle, schematicky aktualizující témata nezaměstnanosti a sociální spravedlnosti (blízko stanovisku politické a kulturní levice). V revui s mytologickým námětem *Nebe na zemi* (podle staroanglické hry) částečně aktualizovali i své fantazijní a efektní pojetí komediálního divadla. Téma obrany demokracie proti fašismu v situaci společenské krize a nerovnosti otevřeně pojednali (z levicových a kolektivistických pozic) v komedii *Rub a líc.* Po retrospektivní revui *Panorama 1927–1937* (zahrnující výběr z dialogů a čísel z desetiletí divadla) uvedli zdařilou alegorii *Těžká Barbora,* opět s aktuálním motivem ohrožení svobody a demokracie agresivní sousední mocností. Poslední hrou O. d. před zastavením jeho činnosti byla nadčasová satira *Pěst na oko,* syntetizující jako „příběh o divadle na divadle“ postupy autorů ve sledu metaforických obrazů z historie (a jejích paradoxů). Divadlo V+W po válce uvedlo ještě (vedle obnovené Pěsti na oko a W. adaptace hry G. S. Kaufmana a M. Harta Přišel na večeři) v autorské úpravě (a Voskovcově režii) americký muzikál *Divotvorný hrnec.* Průkopnické a trvale inspirativní byly i V. a W. verše a písně různorodého charakteru (od lyrických po satirické), většinou psané k Ježkově hudbě jako součást her; jejich reprezentativní výbor představila kniha *Klobouk ve křoví* (s komentáři J. Voskovce). Kromě textů pro divadlo V. a W. společně publikovali články o divadelní teorii a praxi, glosy, polemiky a rozhovory; tyto práce stejně jako rozhlasové výstupy a samostatnou tvorbu W. zahrnují mj. soubory *V & W neznámí.* – Po odchodu J. Voskovce do exilu a zániku Divadla V+W navázal W. na éru O. d. v 2. polovině 50. let uvedením (úpravami) her Caesar, Balada z hadrů a Těžká Barbora, v nichž se jeho partnerem a spolutvůrcem předscén (opět společensky aktuálních a satirických) stal M. Horníček. Historie Osvobozeného divadla (a válečná emigrace) byla častým tématem i četných a rozsáhlých rozhovorů, které se staly součástí W. díla, stejně jako vzpomínek vycházejících časopisecky i v knižních souhrnech (*J. W. vzpomíná… vlastně Potlach* aj.). W. samostatná poválečná prozaická tvorba se vyznačuje osobitým (hovorovým) vypravěčstvím, humorem, hrou s jazykem (i v dialogu se čtenářem), navazujícím přirozeně na autorovy meziválečné divadelní aktivity. Zahrnuje především pohádky (v doplňovaném souboru *Fimfárum*

s ilustracemi J. Trnky, dále v knize *Úsměv klauna*) aktualizující a zcivilňující (v čapkovské linii) klasické pohádkové motivy (mj. K. J. Erben, B. Němcová) a přesahující rámec dětské četby (především ironickými odbočkami a víceznačnými momenty). Povídky a prózy vycházejí zejména ze zachycení všedního života a vlastních zážitků a zpravidla směřují k zobecňujícím úvahám a komentářům na téma lidské přirozenosti, zdravého rozumu atd. Ve svěží knize *Italské prázdniny* W. zachytil dojmy a postřehy z cesty po Itálii, americké motivy zpracoval v povídkách knihy *Lincoln 1933,* většina jejího původního nákladu byla však zničena (stejně jako v případě knihy veršů a hříček pro děti *Bleška a veška*). Různorodé, především drobné prozaické útvary, črty a vzpomínky (zčásti tištěné v časopisech, zčásti z rukopisů) obsahují i posmrtně koncipované knižní soubory a výbory (*Povídky nejen o psech* aj.). Jako překladatel se W. soustředil především na Shakespearova Jindřicha IV., ve své volné adaptaci pak rozpracoval rozporuplné rysy v postavě Falstaffa (*Falstaffovo babí léto*). Podobně jako se W. hlas stal tvůrčí součástí interpretace děl jiných autorů (např. četba Haškova Švejka, mj. 1954 v Trnkově loutkovém filmu), staly se jeho texty (zejména pohádky) námětem četných divadelních a filmových (J. Trnka, O. Lipský aj.) adaptací a dramatizací, především pro mládež (vyd.: 1963 Tři veteráni, dramatizace K. Texel, 1966 Královna Koloběžka První; 1983 Pohádky J. W., dramatizace K. Texel, obs. František Nebojsa, Královna Koloběžka První a Tři veteráni; 1991 Královna Koloběžka, dramatizace J. Lhotská). – W. a V. texty, písně, divadelní a rozhlasové dialogy, sentence apod. vycházely též jako zpěvníky, gramofonové desky, kazety, CD v různých souborech (např. Osvobozené divadlo 1–7, 1994–95) a úpravách stejně jako W. vzpomínky, předscény s M. Horníčkem, promluvy (které se kromě toho staly součástí množství různorodých montáží, příležitostných tisků, kalendářů, plakátů, souborů anekdot a křížovek apod. i předmětem dalších převypravování nebo parafrází, např. v publikacích tzv. Werichovců, „Sdružení pana Jana pro srandu a kulturně společenský život mladých věkem a duchem“, které působí od 1989 a vydává mj. zpravodaj Obšťastník). V rukopisech i strojopisech zůstaly mj. montáže z výstupů V. a W. Babylon (1929) a Varieté Revue (1930) a skeč Už se pálilo? (1931, ze hry Fata Morgana); dokumentaci k O. d. (sestavenou B. Rádlem, 1961, rozmnož.) uchovává Divadelní ústav v Praze (vedle strojopisných prací V. Effenbergra, R. Činčery aj.) a Divadelní oddělení Nár. muzea, další dokumenty, rukopisy a strojopisy jsou uloženy v LA PNP (W. pozůstalost) aj.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. W. Rich; J. W. R., W.; (s J. Voskovcem:) F. Formen, Formen (film. scénáře), Lokální patriot, úderné oddělení, Osvobozené divadlo, Sirius Vokno, Syrius Vokno (Erotická revue); V a W, V & W, V. & W., V+W, V–W. ■ PŘÍSPĚVKY *in* (do 1945 většinou s J. Voskovcem): Ahoj na sobotu (1970, J. W. vzpomíná… → 1982 J. W. vzpomíná… vlastně Potlach); Antologie protifašistických umělců (1936); Aventinský magazín (1930); A–Zet (1930, 1935, 1937); Čechoslovák (Londýn 1941); Čes. slovo (1932–38); Českosl. televize (1968); Čes. filmový svět (1924–25, film. ref.); Čes. svět (1929); Dikobraz (1954); Divadelní noviny (1962–70, 1965 s tit. Divadelní a filmové noviny); Divadlo (1962, 1964, 1966); Dobrý den (1928–29); V. Effenberger: Osvobozené divadlo 2 (Divadelní ústav 1974; obs. mj. V. a W.: Kostky jsou vrženy, prem. 1929; skeč Konec starého roku, prem. 1934; Panorama 1927–1937, prem. 1937; Hlava proti Mihuli z 1938); Erotická revue (1933); Film a doba (1964); Filmová politika (1934); Filmový kurýr (1932); G 65; Gentleman (1927); Haló noviny (1935); Hej rup (1937); sb. Jan W. …tiletý (1965, Dopis Williamu Shakespearovi z 1964); sb. Jaroslav Ježek (New York 1942); Jezinky a bezinky (program hry, prosinec 1958); sb. Jiří Šlitr (1970); sb. Jiří Trnka (1971, bibliof.); Jonáš; sb. Když se řekne W… (Kolín n. R. 1981, Praha 1990 souborně s tit. Když se řekne W. a když se řekne Voskovec); Kinorevue (1934, 1936–37); sb. Kreslíř Adolf Hoffmeister (1948); Kultura (1960–62; 1961 P Válec aneb Dítě štěstěny); Kulturní politika; Kulturní tvorba (1963–64, 1968); Kultúrny život (Bratislava 1964); Květy (1965, 1968); sb. Kytice písní (Londýn 1943); Lid. demokracie (1968); Lid. noviny (1928–29, 1933, 1935–38); Listy (Řím 1975 → sb. Když se řekne W. …, Kolín n. R. 1981); Lit. listy (1968); Lit. noviny (1931–35); Lit. noviny (od 1953; 1958 J. W. a labyrint světa, část upr. → Italské prázdniny, 1960); Lit. svět (1927–28); Lokální patriot (1935–37); Lucie a Petr (1969); Magazín Co vás zajímá (1962); Melodie (1978); Meziaktí (program Švandova divadla, 1927); Milostný almanach Kmene pro jaro 1933 (1933); Mladá fronta (1945); Mladá kultura (1935); Mladé Československo (Londýn 1942); Mladý svět (1962, 1965, 1977, 1980); My 45, 46, 49; sb. Na paměť Jaroslava Ježka (1946); sb. Národní divadlo a Honzlův případ (1936); Nár. osvobození (1933–37); Nedělní list (1929); Nová svoboda (1939); sb. Nové české divadlo 1928–29, 1930–32 (1929, 1932; 1929 Humor na scéně a jeho chemie); Obzor (Londýn 1941–44); Panoráma (1931–32); Pa-

ramount Revue (1930); Peníze nebo život. Filmový program (1932); Plamen (1964); Prager Presse (1934, 1936); Právo lidu (1930, 1932–37, i Večerník); Pressa (1937); sb. Pro a proti. Kritická ročenka '62 (1963); Program Osvobozeného divadla, pokr. Program – Revue Osvobozeného divadla, Osvobozené divadlo aj. (od 1928); Přerod (1927); Přítomnost (od 1931); Ranní noviny (1935); ReD (1928); Repertoár malé scény (1966, překl. S. O'Casey: Konec začátku, s J. Werichovou); Reportér; Roj; Rovnost (Brno 1946, 1965); Rozpravy Aventina (1928–31); Rudá zář (1935); Rudé právo (1933, 1935–37, 1964); Snaha (Brno 1934); sb. 150krát Osel a stín (1933, studie O jazzových textech); Svob. Československo (1945); Svob. slovo (1945, 1969–70, 1979–80); Telegraf (1933, 1936–37); Tschechoslowakei (1956); Tvorba (1937–38, 1946); Vest pocket revue (1929–30); alm. Víno (1930); sb. Vlasta Burian (1969); Wiener Allgemeine Zeitung (1932); Země Sovětů (1935, W. přednáška O sovětském divadle a vůbec); Zeměd. noviny (1968); sb. Zítřek (New York 1943, Balada o Moravcovi s tit. Moravec a Alma mater a dialogy); Zlatý máj; Žijeme (1932); mimoto především v divadelních programech vyd. k představením O. d., resp. Divadla V+W; – posmrtně: A – Almanach autorů (1991, předscény); ant. České drama a divadlo ve druhé polovině 20. století (1992); Divadelní revue (1990, 1992–93, 1995; V. a W.: mj. 1992 Silvestrovská revue, skeč Sanatorium doktora Hormona, s V. Burianem, prem. 1933; 1993 skeč Bydlí tu pan Bulánek?, prem. 1928; 1995 Kostky jsou vrženy, prem. 1929; vše ed. V. Just); in F. Cinger: Smějící se slzy aneb Soukromý život J. W. (2004, rozhlasové vzpomínky z 1969); sb. František Langer na prahu nového tisíciletí (2000); Iluminace (1993, 1996; 1993 V. a W.: Hej, pane králi a Dva kumpáni mistra Františka, dvě varianty synopse filmu o Villonovi; 1996 filmová P Švejk z 1947, s K. Steklým; vše ed. V. Kofroň); Kmen (1990); Lit. měsíčník (1990, č. 1); M. Horníček: Hovory s J. W. (1991, obs. i předscény W. a Horníčka); Reportér (1990); Semafórum (1990–91); Svědectví (Paříž 1981, V. a W.: skeč Bydlí tu pan Bulánek?, prem. 1928, Rozkošná společnost, prem. 1933, Ve spárech upíra ze hry Kostky jsou vrženy, ed. P. Král); Tvar (1991); ant. Uzel pohádek (1991); sb. Vy si mne s někým pletete aneb Z besed na filozofické fakultě (1994); dále v literatuře o W. a O. d. ▮ KNIŽNĚ. *Společné práce J. W. a J. Voskovce:* viz rubrika KNIŽNĚ I. hesla Jiří *Voskovec. – Práce J. W. Beletrie, vzpomínky a publicistika:* Fimfárum (pohádky, 1960; rozšíř. vyd. 1963, 1968 a 1997); Italské prázdniny (cestopisná P, 1960; 1984 in Úsměv klauna); Lincoln 1933 (PP 1970, 2. vyd. 1990; s tit. Americké příběhy Toronto 1983); Bleška a veška (BB pro ml., 1970); – posmrtně: J. W. vzpomíná… vlastně Potlach (1982); Úsměv klauna (PP, cestopisy, pohádky, 1984, ed. M. Bělíková, obs. kn. Italské prázdniny; změn. vyd. 1997); Povídky nejen o psech (1990, ed. R. Dolejš a V. Kofroň); Všechno je jinak (PP a vzpomínky, 1991, ed. J. Tafel; vyd. 2006 rozšíř. o kn. R. Werichové Znělky duše); Když už člověk jednou je… (1995, soubor úvah z rozhlasového Gramotingltanglu z 1966–67, ed. K. Koliš); in Faustovy skleněné hodiny. V & W neznámí 1 (1977, ed. R. Dolejš a V. Kofroň; W. publicistika z 20. let); mimoto rozhovory (viz rubriku LITERATURA). – *Překlady a adaptace:* Teta z Bruselu (1961, podle J. N. Nestroye; původní úpr. s J. Voskovcem: …si pořádně zařádit a Hlava proti Mihuli); W. Shakespeare: Král Jindřich IV. (1964, verše přel. J. Vladislav) + Falstaffovo babí léto (1969, adaptace hry Jindřich IV., překl. veršů J. Vladislav, obs. i Dopis Williamu Shakespearovi, prem. 1964 s tit. Veselá hra o smutku stárnutí sira Johna Falstaffa, hráno i s tit. Babí léto); J. Keselring: Jezinky a bezinky (1967, přel. Z. Werichová a M. Fantová, prem. 1970); G. S. Kaufman, M. Hart: Přišel na večeři (1968, přel. Z. Werichová a M. Fantová, prem. 1946). – *Ostatní práce:* Kresby (1991, ed. K. Koliš). ▮ SCÉNICKY. *Hry a skeče* (zvláště příležitostné výběry z jiných her, s J. Voskovcem): Visací stůl č. 2 (1927, s jinými); Kufry (1928); Varieté revue (1930); Silvestr (1932); V+W v kostce (1933); Kabaretní představení (New York 1939); Take it easy (New York 1939); Kabaretní večer (New York 1939); Výstupy z repertoáru V+W (Hollywood 1941) aj.; (J. W.:) in L. Gelbart, B. Shevelove: V Římě na place byla legrace (1968, přel. J. Werichová, W. napsal texty písní); Paleček (pro ml., 1985). – *Překlad:* O. Hammerstein, J. Kern: Show boat (Bílý kvítek – Loď komediantů) (1972, s J. Werichovou-Kvapilovou, W. přel. texty písní). ▮ KORESPONDENCE: J. Voskovec, J. W.: Jen dvě stě slov: K jubileu VPR (šéfredaktoru Divadelních novin z 1967), Divadelní noviny 10, 1966/67, č. 19–20; in Depeše z konce tisíciletí. Korespondence Vítězslava Nezvala (Nezvalovi z 1934–57; 1981, ed. M. Krulichová, L. Tomek, L. Vinařová); in V. Škutina: Tak už jsem tady s tím vápnem, pane Werichu! (Škutinovi z 1969; Curych 1981); K. Trinkewitz: J. W., hovnoviny a blablablablahobyt (Trinkewitzovi z 1975), Reportér (Curych) 1984, č. 4; J. W.: Listování (rodičům z 1914–30, manželce z 1955–80, vzáj. koresp. s různými adresáty a úřady z 1940, 1945 a let poválečných, mj. s J. Voskovcem, M. Formanem, J. V. Plevou, J. Seifertem, V. Neffem, obs. i dosud knižně nepublikované texty, rozhovor s J. Suchým z 1977 a vzpomínky J. Voskovce, J. Adamové, J. Týlové ad.; 1988, ed. M. Bělíková; rozšíř. vyd. 2003); K. Trinkewitz: Půlpravdníci na české národní roli (Trinkewitzovi z 1979), Reportér (Curych) 1989, č. 6; sb. 40 let práce pro českou knihu 1949–1989 (J. Pilařovi z 1965; 1989, ed. O. Hrivňáková); J. W.: Vaši nabídku… (Čes. lit. fondu z 1969), Kmen 1989, č. 40; I. Rössler: J. W. se odvolává… (Krajskému výboru pasů a víz z 1974), Tvorba 1989, č. 52; Stará slova. J. W. J. V. Plevovi (z 1974), ROK 1990, č. 3; V. Lín: Hledání ztracených pstruhů aneb Pozdní setkání s klaunem (Línovi z 1976), Čes. deník 23. 11. 1991; in Srdečně Váš Jiří Voskovec (divadlu Semafor z 1963; 1992, ed. R. Dolejš, V. Kofroň);

sb. Alcantara (Alcantarovi, tj. J. Wienerovi z 1972; 1992, ed. M. Kromiš); tp (T. Pěkný): Kalendárium. F. R. Kraus (Krausovi z 1967), Roš chodeš 1992, č. 5; in R. Truhlařík: Můj strýc Artur aneb Vzpomínky na Voskovce a W. (A. Dvorskému z 1939–40; 1992); in I. Inov: Jak to všechno bylo, pane Werichu? (I. Ivanovovi-Inovovi z 1958–75; 1992); in J. L. Kalina: Voskovec, W. & Comp. Obozri sa s úsmevom (Kalinovi z 1932), Mosty 1994, č. 1–4; in J. Fučík: Reportáž psaná na oprátce (G. Fučíkové z 1945; 1994); in J. Janoušek: Rozhovory s J. W. (J. Seifertovi z 1980, V. a W. E. Táborskému z 1940, V. Trojanovi b. d., J. Voskovcovi z 1978, Z. Werichové b. d. aj.; 1994, rozšíř. vyd.); Milý Hugoušku! Tvůj Jan Amos Buřt (H. Haasovi z 1958–62), Divadelní noviny 1996, č. 3 (ed. V. Procházka) → A. Fuchs, B. Haasová: Dlouhá svatební cesta (1997); in R. Jakobson: Z korespondence (Jakobsonovi z 1938; 1997, ed. A. Morávková); jh: W. versus Zář (koresp. s Krajskou prokuraturou v Pardubicích z 1958–59), Divadelní noviny 1997, č. 6; sb. V. Blažek. I v cizině jsem s tebou (V. Táborskému b. d.; 1998, ed. P. Doucek); in J. Strnad: Tmavozelený svět J. W. (Strnadovi z 1937, K. Bartovskému z 1979; 2003); in O. Suchý: Tajemství filmových hvězd (J. Bartošovi z 1932; 2004); in A. Branald: Tichý společník (Branaldovi z 1958 a 1969–70; 2005); J. Voskovec & J. W.: Korespondence 1, 2 (vzáj. koresp. z 1945–68; 2007, ed. L. Matějka, proponovány 3 sv.); dále ukázky z koresp. v literatuře o W. a O. d. ■

BIBLIOGRAFIE: J. Stowasserová: J. W. (Okres. knihovna Čes. Lípa 1990, rozmnož.). ■ LITERATURA: (O W. a Voskovcovi, jejich společné tvorbě a Osvobozeném divadle viz LITERATURA hesla Jiří *Voskovec.*) J. Cincibus: Gramofonová deska a J. W. (1964); sb. J. W. …tiletý (1965, ed. J. Träger; přisp. F. Langer → Divadelníkem z vlastní vůle, 1986, J. Träger, J. Trnka, J. Voskovec aj.); I. V. Ivanov (Inov): J. W. (Leningrad 1971, i rozhovory s W.; upr. a rozšíř. vyd. Praha 1992 s tit. Jak to všechno bylo, pane Werichu?, přel. L. Kozáková); sb. Když se řekne W. … (Kolín n. R. 1981, ed. J. Lederer; Praha 1990 souborně s tit. Když se řekne W. a když se řekne Voskovec; přisp. mj. V. Černý, L. Čivrný, J. Dienstbier, I. Dubská, L. Hermanová, P. Kabeš, R. Kalivoda, I. Klíma, E. Klos, P. Kohout, E. Kolár, O. Krejča, M. Kundera, P. Landovský, J. Lederer, S. Machonin, M. Machovec, M. Nedbal, J. Opavský, O. Ornest, F. Pavlíček, L. Pistorius, I. Racek, J. Seifert, O. Sus, L. Svoboda, J. Šetlík, A. Šimotová, D. Tatarka, J. Topol, J. Trefulka, M. Uhde, J. Voskovec, O. Wichterle); V. Škutina: Tak už jsem tady s tím vápnem, pane Werichu! (Curych 1981, Praha 1990, obs. i rozhovory s W. z 1968) + Pražské jaro 1968 s J. W. (inedit. 1981); J. Janoušek: Rozhovory s J. W. (1982; rozšíř. vyd. 1986, 1994, 1999); P. Taussig: Filmový smích J. W. (Filmový klub Rychnov n. Kn. aj. 1985, obs. i W. filmografii); O. Suchý: J. W. doplul k moři (1989, bibliof. ← Jonáš 1981); J. Hovorka: Pavilon polozapomenutých snů (hovory s W., 1989; dopln. a přeprac. vyd. 1995 s tit. Balada z domu V+W); B. Jachnin: J. W. (1990); M. Horníček: Hovory s J. W. (1991); J. Pejša: S J. W. vážně i nevážně (1991); M. Batík: Toulky s Janem (1991) + Dovolená s Janem (1991); D. Malina: J. W. (1992); V. Thiele: J. W. zblízka (1994; i vzpomínky přátel, předml. M. Horníček); J. Strnad: „Druhý svět" J. W. Rybařina a myslivost (1994); M. Batík: Číše pro Jana (1994) + Ráj J. W. (1995); V. Vařejková: Pohádkové Fimfárum J. W. (1995); P. Chrastil: J. W. Klaunovo velmi pozdní odpoledne (1999) + J. W. Kaviár i šampaňské (2000); J. W. ve fotografiích a vzpomínkách Václava Chocholy a přátel (2001, i vzpomínky M. Horníčka, J. Menzela, L. Smoljaka, Z. Svěráka aj., ed. B. Chocholová a J. Kuchař); P. Chrastil: J. W. Král a rybář (2002); J. Strnad: Tmavozelený svět J. W. (2003; obs. M. Moravec: Parazit neboli Veš vodní /polemika s M. Batíkem/ a vzpomínky K. Bartovského); P. Chrastil: J. W. Na Kampě pod pokličkou (2004) + J. W. Elixír života (2005); F. Cinger: Smějící se slzy aneb Soukromý život J. W. (2004) + 12 podob J. W. (2005); O. Suchý: Werichův Golem a Golemův W. (2005); O. Suchý, D. Cortésová: W., Cortés a Vlachovci (2006). ■ an.: Co viděl W. v Moskvě (o W. přednášce), Ranní noviny 19. 10. 1935, k tomu (fn) (F. Němec), Rudá zář 23. 10. 1935; K. Konrád: Milý Jene W., RP 9. 10. 1945 → Nevzpomínky (1963); V. Kocourek: Ruzyň 15.25 stop W. přistál!, RP 10. 10. 1945; J. Honzl: W. na uvítanou, RP 10. 10. 1945; J. K.: Mluvili jsme s J. W., LD 12. 10. 1945; Z. Hořec: W., divadlo a buggy-wuggy, Mladá fronta 19. 10. 1945; J. Honzl: Vančura a W. (rozhovor), Svět práce 25. 10. 1945; JMG (J. Grossman): Mluvili jsme s W., My 45, 1945, č. 6 → Texty o divadle 2 (2000); V. Solák: Hoffmeister a W. mluví o Americe, Lid. kultura 1946, č. 2; J. Zitko: W. první vystoupení a ještě o jiných, Sborník Masarykova reálného gymnázia v Praze II 1871–1946 (1946); K. Milotová: ref. insc. G. S. Kaufman, M. Hart: Přišel na večeři, Práce 5. 9. 1946; ● ref. film Císařův pekař – Pekařův císař: vbc (V. Vrabec), Svob. slovo 30. 12. 1951; J. Opavský, RP 6. 2. 1952; J. Skácel, Rovnost 14. 3. 1952; N. Ždanov, Izvěstija (Moskva) 13. 5. 1953; an., Kulturní informace 1. 6. 1953 (i o dalších ref.) ●; ● k padesátinám: AH (A. Hoffmeister), LitN 1955, č. 6; K. Konrád, LD 6. 2. 1955 ●; ● ref. insc. Caesar (W. úprava): jtg (J. Träger), Svob. slovo 16. 11. 1955; J. Hájek, LitN 1955, č. 49; J. Pecháček, Divadlo 1956, s. 247 ●; R. Krátký: Nač by sjezd neměl zapomenout, LitN 1956, č. 16 (kritika satiry a W. politických postojů; k tomu J. W., LitN 1956, č. 21); V. Lorenz: Milý Jene W., Květen 1, 1955/56, s. 317; J. Lederer: ABC Jana W., Večerní Praha 4. 9. 1957; ● ref. insc. Balada z hadrů (W. úprava): jtg (J. Träger), Svob. slovo 2. 11. 1957; F. Černý, Divadelní noviny 2 1958/59, č. 11 ●; kh (K. Hrách): Nepsali jsme o tobě, Jene W. (o političnosti humoru), Květen 3, 1957/58, s. 282; J. Kalina: Balada z hadrů včera a dnes, čiže problém nového uvádzania hier O. d., Film a divadlo 1958, č. 3; ● ref. insc. Těžká Barbora (W. úprava): jtg (J. Träger), Svob. slovo 18. 11. 1958; Gm (P. Grym), LD 19. 11. 1958;

O. Kryštofek, Mladá fronta 21. 11. 1958; J. Opavský, RP 23. 11. 1958; M. Obst, Divadlo 1959, č. 1 ●; J. Kopta: W+H, LD 29. 11. 1958; V. Škutina in Hrdinové filmové veselohry (1958); J. Honzl in Divadelní a literární podobizny (1959); ● ref. Fimfárum: ille, Ľud (Bratislava) 9. 12. 1960 (i ref. Italské prázdniny); M. Schulz, LitN 1960, č. 51 (i ref. Italské prázdniny); V. Stanovský, Kultura 1960, č. 51–52; P. Grym, HD 1961, s. 38 (i ref. Italské prázdniny); Z. K. Slabý, ZM 1961, s. 166 ●; F. Kafka, P. Král, P. Voskovec: Polemika o Janu W., Mladá tvorba (Bratislava) 1961, č. 12; ● ref. insc. adaptace Teta z Bruselu: Gm (P. Grym), LD 9. 9. 1961; V. Gabriel, Kultura 1961, č. 37; V. Kudělka, Rovnost 31. 7. 1962 ●; J. Dewetter: Jak je králík živ, Divadlo 1962, č. 1; V. Havel: Krize a její příčiny (o ABC), Divadlo 1962, č. 2 → Eseje a jiné texty z let 1953–1969. Spisy 3 (1999); ● ref. Italské prázdniny: P. Den, Perspektivy (New York) 1962, sv. 4, s. 55; J. Pecháček, Plamen 1962, č. 11 ●; J. Träger, A. Fuchs: S J. W. (rozhovor), Divadelní noviny 6, 1962/63, č. 10–11 → roč. Pro a proti '62 (1963); S. Machonin: Moudrost W. umění, RP 31. 7. 1963; L. Veselý: Dva mistři (W. a Trnka), LitN 1963, č. 31; F. Kožík: O přirozeném slovu, J. W. a Komenském, LitN 1963, č. 32; K. Kyncl: J. Voskovec o sobě + W., Jasném a o některých jiných věcech, Kulturní tvorba 1963, č. 47; L. Aškenazy: J. W. und Jiří Trnka, Im Herzen Europas, 1964, leden; P. Grym: Babí léto rytíře Falstaffa (ref. insc.), LD 26. 4. 1964; Z. Bláha: Ostrov Dynamit v televizi, RP 11. 11. 1964 (k tomu polemika J. W., RP 17. 11. 1964; (r), RP 15. 12. 1964); P. Král: W (medailon), Plamen 1964, č. 11; J. Träger: J. W., Kulturněpolitický kalendář 1965 (1964); V. Müller: O J. W. Richovi (vzpomínka), LD 1. 1. 1965; Jar. Procházka: J. W., Osvobozené a Národní divadlo, LD 31. 1. 1965; ● k šedesátinám: M. Horníček, V. Jasný, J. Träger, J. Voskovec, Divadelní a filmové noviny 8, 1964/65, č. 13; J. Mikota, O knihách a autorech 1965, č. 1; V. Blažek, Kulturní tvorba 1965, č. 5; V. Petrovičová, A. Pelc aj., LitN 1965, č. 6; J. Träger, J. Šíma, LitN 1965, č. 25 ●; V. Jasný: V+W tentokrát ve Vídni (o setkání nad scénářem Falstaffa), Kino 1965, č. 6; J. Mikota: Když byli Ježek a W. poprvé v Moskvě, LD 25. 7. 1965; J. Voskovec: Hollywoodská epizoda, sb. Divadlo (1965); A. Urbanová in Miroslav Horníček (1966); V. Blažek in Třetí přání (1967); Co je s Kohoutem, Werichem…? (rozhovor P. Hříšného s J. S. Kupkou), Pochodeň 17. 10. 1968; J. Werichová: Zpráva o J. W., Janě, Jiřím Voskovcovi a cestě do USA, Květy 1969, č. 6; Jiří Šlitr kontra J. W. (rozhovor Š. s J. Ledererem), Mladá fronta 6. 3. 1969; J. Ruml: Tři hodiny dobré pohody s J. W., Reportér 1969, č. 17; ● k pětašedesátinám: M. Horníček, Českosl. televize 1970, č. 6; J. Träger, Záběr 1970, č. 3; P. Grym, LD 6. 2. 1970; S. Kopecká, Večerní Praha 6. 2. 1970; M. Nedbal, L. Hermanová, F. Filipovský, H. Vítová, vše LD 7. 2. 1970 ●; O. Sus: Ahoj na sobotu… (k W. vzpomínkám), HD 1970, č. 3; M. Česal: W. pohádky a loutkové divadlo, Českosl. loutkář 1970, č. 3; P. Den: ref. Falstaffovo babí léto, Proměny (New York) 1970, č. 2; J. Mikota: O Ježkovi a fotbalistech v Moskvě, Práce 28. 11. 1970; J. Voskovec in J. W.: Lincoln 1933 (1970) → (Mandarín s malýma očima) J. W.: Americké příběhy (Toronto 1983) → Lincoln 1933 (1990); M. Horníček in Hovory (1970); O. Chaloupka: ref. Bleška a veška, ZM 1971, s. 109; F. Černý in Pozdravy za divadelní rampu (1971); šva (J. Švarcová): J. W. vypravěč (ref. LP), G 1978, č. 8; ● k pětasedmdesátinám: (kr), LD 6. 2. 1980; D. Palacká, Zeměd. noviny 6. 2. 1980 ●; ● nekrology: (mc) (M. Courton), RP 1. 11. 1980; J. Procházka, Svob. slovo 1. 11. 1980; D. Cimická, Zeměd. noviny 3. 11. 1980; J. Pelc, Tvorba 1980, č. 45; (jko) (J. Kolář), Práce 11. 11. 1980; A. Kratochvil, Čes. slovo (Mnichov) 1980, č. 11; G. Francl, Záběr 1980, č. 22; V. Škutina, Magazín (Curych) 1980, č. 6; J. S. (Strnad), Zpravodaj (Curych), 1980, č. 12; J. Voskovec, Listy (Řím) 1981, č. 1 → Voskovec & Wachsmanni (1996); J. Švarcová, G 1981, č. 1; A. Závodský, Universitas 1981, s. 103 ●; ● vzpomínky: J. Morák, Zeměd. noviny 8. 11. 1980; M. Horníček, Květy 1980, č. 47; J. Lederer, Magazín (Curych) 1980, č. 6; J. Brdečka, Kino 1980, č. 24 ●; (pražský student): Rozloučení s J. W., Obrys (Mnichov) 1981, č. 2; K. Trinkewitz padesátkrát, Magazín (Curych) 1981, č. 6; J. Rybák in J. W. vzpomíná… vlastně Potlach (1982); ● ref. J. W. vzpomíná… vlastně Potlach: -mf- (M. Fikar), Nové knihy 1982, č. 32–33; J. Kliment, RP 16. 8. 1982; vn (V. Novotný), Květy 1982, č. 38; J. Poláček, Rovnost 14. 10. 1982; J. Dresler, Studie (Řím) 1983, s. 207 ●; ● ref. J. Janoušek: Rozhovory…: -mš- (M. Šimečka), Obrys (Mnichov) 1983, č. 2; J. Poláček, Rovnost 9. 3. 1983; V. Just, Scéna 1983, č. 6; M. Rusinský, Kulturní měsíčník 1983, č. 4 ●; V. Škutina: Hysterie se smrtí J. W., Magazín (Curych) 1983, č. 2; K. Trinkewitz: Kde jsou skutečné paměti J. W.?, tamtéž, č. 3–4; in sb. Slovo a hlas (podruhé) (1983, red. V. Justl); J. Vladislav in Malé morality (Mnichov 1984); ● ref. Úsměv klauna: A. Hájková, Rovnost 8. 8. 1984; A. K. (Kostlán), ČČH 1984, s. 785; M. Blahynka, Lit. měsíčník 1985, č. 2 ●; ● k 80. výr. nar.: (jtv), Mladá fronta 6. 2. 1985; F. Novotný, Práce 6. 2. 1985; S. Bartůšková, Rovnost 6. 2. 1985; J. Kliment, RP 6. 2. 1985; M. Zdražilová, Záběr 1985, č. 3; Ignotus, Listy (Řím) 1985, č. 5 ●; S. Reiniš: Už toho nechte, pane profesore! (i o úpravách W. vzpomínek), Reportér (Curych) 1985, č. 2; A. Jedlička: Strašidlo v egyptském chrámu. Strýček Jedlička vzpomíná…, Mladá fronta 30. 12. 1985; J. Fiala: Žluté mužátko (o motivu), ZM 1986, s. 160; an.: V a W (polemika s R. Preisnerem ve sb. Když se řekne W.), Zpravodaj (Curych) 1987, č. 7–8; J. Pejša in Doktor a jeho přátelé (1987); V. Kocourek: Desátého září v osmapadesátém (vzpomínka), Listy (Řím) 1988, č. 3, Čtení na léto 9; V. Škutina: Vyvedeni aprílem (vzpomínka), Čes. slovo (Mnichov) 1988, č. 4; M. Lasica, S. Štepka: Listy, Slovenské pohľady (Bratislava) 1988, č. 12; ● ref. V. Thiele: Klaunovo pozdní odpoledne (anekdoty o W.): (jas) (J. Slomek), Mladá fronta 23. 9. 1988; (AFU) (A. Fuchs), sb. Dramatické

umění 1988, sv. 2 ●; V. Just in J. W.: Listování (1988); ● ref. Listování: F. Cinger, RP 19. 7. 1989; F. Benhart, Sodobnost (Slovinsko) 1989, č. 4 → Jedna a jedna (1999); D. Fousková, Práce 19. 9. 1989; J. Chuchma, Mladý svět 1990, č. 12; J. Poláček, Kulturní měsíčník 1990, č. 4; A. Štěrbová, Scéna 1990, č. 4; V. Gardavský, tamtéž, č. 9; V. Píša, Severočes. deník 19. 4. 1990; (AFU) (A. Fuchs), sb. Dramatické umění 1990, sv. 1 ●; J. Pilař: U Werichů, Sluneční hodiny (1989; k tomu polemika: J. Holubová, Obrys /Mnichov/ 1989, č. 4; K. Trinkewitz, Reportér /Curych/ 1989, č. 5; M. Špirit, Západ /Ontario/ 1989, č. 6); F. Kožík: Ve dvě v noci (vzpomínka), LD 25. 8. 1989; V. Škutina: Tak už jsem tady s tím vápnem, pane Werichu… po dvaceti letech, Reportér (Curych) 1989, č. 6; J. Kadlec: Redakce na druhém břehu. Období Kultury 1957–1962, Tvorba 1989, č. 37 (k tomu V. Justl, Tvorba 1989, č. 51; J. Kadlec, Tvorba 1990, č. 1); H. Šmahelová in Návraty a proměny (1989); Lit. měsíčník 1990, č. 1 (vzpomínky, usp. M. Bělíková); ● k 85. výr. nar.: H. Pekárek, Rozhlas 1990, č. 6; M. Horníček, LD 2. 2. 1990 + Reportér 1990, č. 1; J. Tvrzník, Mladá fronta 6. 2. 1990; J. Chum, Práce 6. 2. 1990 ●; M. Jankovič: Nad W. vyprávěním Osudů dobrého vojáka Švejka, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1990, s. 46 (inedit. 1985) → Nesamozřejmost smyslu (1991); J. Suchý: J. W.: To víte, že jim řeknu svý… (rozhovor), Kmen 1990, č. 6; P. Taussig: Falstaffovo filmové léto (Epilog J. W.), Kino 1990, č. 3; ● ref. V. Škutina: Tak už jsem tady… (vyd. 1990): I. Vágner, Tvorba 1990, č. 28; V. Novotný, Zeměd. noviny 21. 7. 1990; J. Slomek, Mladá fronta 27. 7. 1990; J. Chuchma, Tvar 1990, č. 32; J. Olič, Fragment K 1991, č. 10 ●; A. Hradecký: Rozhovor Reportéra s cenzorem (záznam z 1969), Reportér 1990, č. 8; Poslední forbína aneb Jak zabíjeli W. (v TV), Reportér 1990, č. 23; in H. Chvojková: Jiří Trnka (1990, i úryvek z koresp.); J. Lederer in Tak tedy… přijďte! (1990, rozhovor); R. Dolejš, V. Kofroň in J. W.: Povídky nejen o psech (1990); M. Horníček in Poznámky o divadle (1990); V. Vařejková: S J. W. po deseti letech, Komenský 115, 1990/91, č. 3; ● ref. Povídky nejen o psech: I. Zítková, Ahoj na sobotu 1991, č. 9; M. Šára, Čes. a moravskoslezské Zeměd. noviny 25. 5. 1991 ●; J. Schmid in J. W.: Kresby (1991); ● ref. Kresby: M. Bělíková, Svob. slovo 15. 3. 1991; P. Janáček, LidN 20. 3. 1991; vs (V. Sůva), Nové knihy 1991, č. 15 ●; R. Dolejš a V. Kofroň in J. W.: Všechno je jinak (1991); ● ref. Všechno je jinak: F. Cinger, RP 30. 8. 1991; J. Švarcová, Nové knihy 1991, č. 39; I. Wildbachová, Naše pravda 1991, č. 96–97 ●; J. Suchý in Knížka další (1991); M. Kopecký, J. Adamová, S. Zázvorková, M. Horníček: Vánoce u Werichů, Květy 1991, č. 51; vg: Kdo to řekl (k P Povaha), Tvar 1992, č. 15; J. Herman: Satira 1. Kapitoly z české dramatiky po r. 1945 13, Amatérská scéna 1992, č. 6; B. Hoffmann in ant. České drama a divadlo ve druhé polovině 20. století (1992); B. Nikolský: V každém Čechovi sedí kus W., LidN 4. 2. 1993 (vzpomínka s výňatky z koresp.); ● ref. I. Inov: Jak to všechno bylo…: R. Nechutová, LidN 6. 2. 1993; V. Kofroň, V. Just, Divadelní revue 1993, č. 2; J. Herman, Divadelní noviny 1993, č. 5; J. Hetych, Češtinář 5, 1994/95, s. 29 ●; P. Matoušek: Forbína pohádky (ref. Fimfárum), ZM 1993, s. 101; J. Mlčák: J. W.: …a tak nevím!, Necenzurované noviny 1993, č. 20; P. Veselý: Jak W. utíkal v osmašedesátém za hranice, RP 2. 4. 1994, příl. Magazín RP; mz (M. Zelinský): J. W.: Fimfárum, Slovník české prózy 1945–1994 (1994); J. Herman, F. Černý in sb. Vy si mne s někým pletete aneb Z besed na filozofické fakultě (1994); J. Týlová, J. Adamová in J. W.: Když už člověk jednou je… (1995); (ši) (J. Šimůnek): ref. Když už člověk jednou je…, Svob. slovo 1. 2. 1995; ● k 90. výr. nar.: M. Bělíková, Mladá fronta Dnes 2. 2. 1995, příl. Magazín Dnes; J. Týlová, V. Svitáček, J. Suchý, J. Szymik, D. Gondík, Denní Telegraf 2. 2. 1995; M. Batík, Rovnost 3. 2. 1995, příl. RT magazín; V. Just, LidN 4. 2. 1995, příl. Nedělní LN; P. Klusák, Mladá fronta Dnes 4. 2. 1995; P. Dostál, RP 6. 2. 1995; M. Švagrová, Týden 1995, č. 6 (i vzpomínky J. Týlové, J. Krónera, V. Preclíka, O. Lackoviče a J. Adamové); M. Kopecký, Svob. slovo 6. 2. 1995; J. Kerbr, Večerník Praha 6. 2. 1995 ●; V. Justl: Dva příběhy z jednoho domu (rozhovor), Večerník-Praha 3. 11. 1995, příl. Dobrý večer; M. Valtrová in Herci lásky a osudu (1995); J. Schmid in J. W.: Italské prázdniny (1995); M. Schonberg: Rozhovory s Voskovcem (1995); V. Vařejková: Intertextové vazby pohádek J. W., sb. Literatura v literatuře (1995); J. Halas in Dodatky (1996); J. Voskovec in Voskovec & Wachsmanni (1996); I. Rössler in Přátelé jsou příbuzní, které si vybíráme sami! (1997); (trn) (P. Nový): ref. vyd. Fimfárum, Slovo 22. 10. 1997; J. Slomek: Causa J. W., Reflex 1997, č. 42 (k tomu: Reflex 1997, č. 49; V. Just, Metro 12. 11. 1997; J. Slomek, LitN 1997, č. 49; V. Just, LitN 1998, č. 1); H. Veličková: Co prozradí písmo: J. W., Čtenář 1998, s. 96; Z. Hořínek: J. W., LidN 26. 5. 1998; V. Bystrov: Lidé z mého zápisníku: Zakázaný W. (vzpomínka, úryvky z rozhovoru), Týdeník Rozhlas 1998, č. 49–50; J. Knapík: Trampoty „Císařova pekaře“: Slavný film na pozadí ideologických sporů, Dějiny a současnost 1998, č. 6; J. Herman: Legenda versus realita (o záznamech inscenací Divadla ABC), Divadelní noviny 1999, č. 1; J. Dewetter: Pointy (medailon a vzpomínky), Tvar 1999, č. 9 a 15; P. Hora: J. W.: Tři sestry a jeden prsten. Od facetie k autorské pohádce, AUP Olomouc. Philologica, sv. 72. Studia bohemica 8, 2000, s. 79; J. Černý in Načerno v českém rozhlase (2000); J. Liesler in Adié Jolie (2000, s. 205); V. Just: W. divadlo ABC (2000; obs. i texty a vzpomínky jiných, též soupis repertoáru a cit. z dobových recenzí; k tomu: J. Herman, Divadelní noviny 2001, č. 2; J. Kazda, Divadelní revue 2001, č. 2); J. Lion in Setkání – rozhovory. S význačnými osobnostmi (2002); V. Preclík in Paměť sochařského portrétu (2003); S. Urbanová in Meandry a metamorfózy dětské literatury (2003); J. Kolář: ref. Forbíny vzpomínek (CD z 2002), Divadelní noviny 2003, č. 3; O. Suchý in Tajemství filmových hvězd (2004); ● k 100. výr. nar.:

A. Drda, Babylon 14, 2004/05, č. 5–6; J. Slomek, LidN 13. 1. a 27. 1. 2005 (k tomu V. Just, LidN 20. 1. 2005; J. Rambousek, LidN 17. 2. 2005); J. Černý, LidN 31. 1. 2005; J. Slomek, M. Švagrová, J. Suchý, LidN 3. 2. 2005; J. Machalická, LidN 3. 2. a 10. 2. 2005; V. Leschtina, Hospodářské noviny 4. 2. 2005, příl. Víkend; J. Šprincl, P. Novotný, Nedělní svět 6. 2. 2005; O. Vodičková, S. Škoda, Reflex 2005, č. 5; M. Stropnický, LitN 2005, č. 7; Medius, Divadelní noviny 2005, č. 4; M. Uhde, tamtéž, č. 5 ●; P. Kovařík in Literární otazníky. Mýty, záhady a aféry 2 (2005); J. M. Burian: Příhody Voskovce a W. v Americe. 1939–1945, Divadelní revue 2005, č. 4; A. Branald in Tichý společník (2005); R. Ferklová: Zpráva o literární pozůstalosti J. W., sb. Lit. archiv 37, 2006, s. 333.

lm

Vilém **Werner**

* 8. 12. 1892 *Vídeň* (Rakousko)
† 22. 5. 1966 *Praha*

Dramatik, autor společenských komedií a her demonstrující efektními dramatickými akcemi, někdy i s širším sociálním záběrem, soudobou krizi rodinných, partnerských a generačních vztahů, prozaik; rozhlasový a filmový pracovník.

Podepisoval se též Vilém Vojta Verner (Werner), Willy (Willi) Werner a Verner-Čermák (jako lektor a scenárista Lucernafilmu a Státního filmu). – Předškolní věk a první školní léta (do počátku 1903) prožil ve Vídni, kde byl jeho otec zaměstnán v c. k. tiskárně; z obavy před perzekucí (otec byl činný v českých protirakouských spolcích) se rodina přestěhovala do Kolína. Po přesídlení rodiny do Prahy navštěvoval W. ve školním roce 1904/05 měšťanskou školu na Žižkově, 1905–10 státní reálku na Vinohradech; přestože byl pro nemajetnost osvobozen od placení školného, po absolvování 4. roč. byl z existenčních důvodů nucen studia opustit. 1910–14 byl praktikantem, poslední rok knihkupeckým účetním v nakladatelství J. Otto, zároveň 1911–13 večerně studoval na Odborné škole Grémia knihkupců pražských. Jako knihkupecký účetní pracoval dále v nakladatelství M. Urbánek (duben až srpen 1914), Jos. R. Vilímek (říjen 1914 až únor 1915), v Nakladatelském družstvu Máje (březen 1915 až červen 1916), do září 1917 v Čes. grafické Unii. Do začátku 1919 byl zaměstnán v účtárně Státního obilního ústavu v Praze, 1919–21 v obilních úřadech (župním a zemském) v Bratislavě. 1921–24 byl ředitelem administrace časopisu Slovenská politika, do konce 1925 Národného denníku, 1926–28 ředitelem firmy Novina (vlastnila nádražní a uliční novinové stánky). V Bratislavě se oženil. Po návratu do Prahy působil 1928–32 jako tajemník Vinohradského divadla, pak v Českosl. (od 1939 Čes.) rozhlasu zprvu jako dramaturg, později jako referent dramatického a autorského odboru. V červnu 1942 po atentátu na Heydricha byl propuštěn, mj. též pro členství v zednářské lóži a pro styk se Židy (svému židovskému agentovi ve Vídni zajistil po anšlusu Rakouska emigraci přes ČSR; překladatel jeho her M. Brod s ním byl v písemném styku z Tel Avivu ještě 1939), kvůli němuž byl 1940 vyslýchán gestapem a pod nátlakem donucen otisknout protižidovské články v Přítomnosti. Tehdy byl již vážně nemocen (žaludeční vředy a tuberkulóza), ale navrhovaný invalidní důchod nepřijal a nastoupil jako lektor v Lucernafilmu, kde setrval i po znárodnění až do 1948, kdy s ním Státní film rozvázal pracovní poměr z politických důvodů: v březnu 1948 byl vyloučen ze Syndikátu čes. spisovatelů pro „naprosto záporný postoj k lidově demokratickému vývoji státu“ (již 1945 s ním však Syndikát zavedl zveřejněné disciplinární řízení a byla mu pozastavena publikační činnost). Od podzimu 1948 byl v důchodu, 1952–56 pracoval jako účetní v podniku Perun (výroba praček) a v sezoně 1956–57 jako ekonomický ředitel Divadla Jiřího Wolkra.

W. je autorem četných dramat, jež především ve 30. letech uváděly naše první scény (Nár. divadlo, Vinohradské divadlo) a mnohá z nich i divadla v Evropě a v Americe. V konverzačních veselohrách založených na pikantních situacích a vtipném dialogu živě reagoval na problémy soudobé rodiny a partnerských vztahů (*Srdce na uzdě, Právo na hřích*). Od konce 20. let se v jeho hrách projevuje tendence k hlubšímu sociálně kritickému záběru a k postižení důsledků hospodářských a politických změn. V tomto ohledu je nejpodnětnější hra *Lidé na kře,* v níž se snažil postihnout morální krizi společnosti a generační rozpory v chápání životních hodnot. Za okupace uvedené drama *Červený mlýn* s vesnickou tematikou, v němž lze nalézt i ohlas J. K. Tyla a L. Stroupežnického, bylo po několika měsících zakázáno úřadem říšského protektora pro protifašistický podtext. K problému partnerského

soužití na pozadí sociálních bouří se vrátil dramatem *Půlnoční slunce,* svým posledním dílem uvedeným na pražské scéně, odehrávajícím se v oblasti za polárním kruhem a ovlivněným severskými dramatiky. Z linie W. tvorby vybočuje drama z období Bílé hory *Zkáza* a veršovaná pohádková hra pro mládež *Rekovný Honza* (napsaná již 1912). Pro W. hry je charakteristická detailní znalost prostředí, cit pro atmosféru, vyhraněné dramatické situace, vtipný dialog a především znalost jevištních zákonitostí a schopnost jich adekvátně využít, na druhé straně však i nedostatek tvůrčí sebekontroly, což mnohdy vedlo k povrchnosti. Jeho drobné prózy vtipně líčí autorovy zážitky z lesa a od vody. Časopisecky publikoval i verše a autorsky se podílel na písňových textech Červené sedmy. V době svého působení v rozhlase upravoval pro vysílání hry své (*Labyrint manželství*) i cizí (mj. 1935 A. de Vigny: Strach má velké oči a M. Pagnol: Malajský šíp). V rozhlase se uplatnil též jako režisér (F. Langer: Andělé mezi námi, 1935, aj.). Na popud režiséra V. Wassermanna napsal (nerealizovaný) filmový scénář Pirát, autorsky spolupracoval na scénářích filmů Žena, která ví, co chce (1934, s J. Mottlem), Jiný vzduch (1939, s V. Wassermannem), Šťastnou cestu (1943, s O. Vávrou) ad., zfilmovány byly jeho hry Právo na hřích (1932) a Lidé na kře (1937). V rukopisu zůstaly Boxerské povídky a drama Trosečníci; teprve více než po půlstoletí bylo z pozůstalosti otištěno časopisecky drama *Člověk v pekle* (1. díl zamýšlené trilogie o fašismu Lidstvo v bouři). V novinových zprávách jsou evidovány neověřitelné dokončené nebo divadly přijaté rukopisy her Světlo na majáku (1932), Majáky v přístavu (1934 – snad jde o hru později nazvanou Trosečníci), Malé, sladké děvče (1934), Útěk z ráje (1940) a Bohatý chudák (1940), též nerealizovaný scénář Sedmý den Bůh odpočíval (1933). – V bibliografiích bývají W. přisuzovány překlady z angličtiny (1936 W. Faulkner: Srpnové světlo, 1948 Ch. Jackson: Ztracený víkend a E. Linklater: Odvaha vojína Angela), jejichž autorem je patrně filolog Vilém Werner (* 1906 v Londýně).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Vilém Čermák, V. V. Čermák; V. W. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (1930–34); Čteme (1941–42); Index (1939); Lid. noviny (1938–41); Lit. noviny (1932); Nár. divadlo; Nár. listy; Nár. osvobození (1936); Nedělní list (1941); Ochotnické divadlo (1934); sb. Pestré poviedky a novely od najlepších autorov sveta (Bratislava b. d., 1923; W. překlad do slovenštiny – E. A. Poe: Čierna kočka); Polední list (1941); Právo lidu (1936); Přítomnost (1937); Přítomnost (1942); Ranní noviny (1938); Salon (Brno 1929); Topičův sborník (1921); Tribuna (1926, 1928); Venkov (1926); Země a lidé (1963); Zvon (1933); – posmrtně: Divadelní revue (2003, D Člověk v pekle, psáno 1949). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Moderní Šalamoun (FF b. d., 1917, podp. Willy Werner); Choulostivá historie (D 1925, i prem., podp. Vilém Vojta Werner); Pod stromem zapovězeným (D b. d., 1927, i prem.); Zkáza (D 1927, i prem., podp. Vilém Vojta Verner); Lázně Zázračná voda (D 1928, na obálce tit. Hotel Zázračná voda, prem. 1929; upr. vyd. 1934); Srdce na uzdě (D 1928, prem. 1929; upr. vyd. 1935 a 1941; 1932 jako rozhlasová hra); Kuli (D b. d., uveden rok vzniku 1929, t. r. i prem.); Rekovný Honza (D pro ml., 1929); Todo je outsider (D 1930, prem. 1929); Láska je problém ožehavý (D 1930, i prem.); Právo na hřích (D b. d., 1931, i prem.; upr. vyd. 1934 a 1944); Komediant Hermelín (D b. d., 1932, i prem.); Zuzana hraje vabank (D 1934, prem. 1933); Medvědí tanec (D 1934, i prem.; 1935 jako rozhlasová hra); Labyrint manželství (D 1934, i prem.; 1935 jako rozhlasová hra); Lidé na kře (D 1936, i prem.); Noví lidé (D 1939, prem. 1938); Štěstí je umění (D 1940, prem. 1939, původní tit. Pravda se neříká); Červený mlýn (D 1940, i prem.; upr. vyd. 1941 a 1946, původní tit. Magdalena); Půlnoční slunce (D 1941, i prem.); Sedí rybář u vody (PP 1942); Život je samý zázrak (D 1944, i prem.; 1956 rozmnož. s tit. Pomník nejkrásnější); Chodí houbař po lese (PP 1947); Pařížský rychlík (D 1959, rozmnož.). – *Souborné vydání:* Souborné hry V. W. (E. Rosendorf, dodatečně soustředěny do souboru W. hry vydávané od 1925 v Rosendorfových knižnicích Hry českého jeviště a Lidové hry českého jeviště, číslován jen sv. 7 – Todo je outsider, pův. označený jako sv. 69). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Pestré poviedky a novely od najlepších autorov světa (Bratislava b. d., 1923). ▮

LITERATURA: ● ref. Choulostivá historie: Sk (F. Skácelík), LidN 12. 9. 1925; If. (I. J. Fischerová), NO 15. 9. 1925 ●; ● ref. Pod stromem zapovězeným: Schz. (K. Schulz), LidN 12. 3. 1927; -FR- (J. Frejka), NO 12. 3. 1927; = (J. Vodák), Čes. slovo 12. 3. 1927 ●; If. (I. J. Fischerová): ref. Zkáza, NO 13. 11. 1927; ● ref. Srdce na uzdě: Ot. F. (Fischer), PL 23. 6. 1929; kd. (E. Konrád), NO 23. 6. 1929; B. (E. Bass), LidN 23. 6. 1929; -jef- (J. Fučík), RP 23. 6. 1929 → Divadelní kritiky (1956, s. 312) ●; ● ref. Todo je outsider: -vč- (V. Řezáč), Čes. svět 25, 1928/29, s. 1211; om (O. Mrkvička), LidN 3. 9. 1929; kd. (E. Konrád), NO 3. 9. 1929; AMP. (A. M. Píša), PL 3. 9. 1929 ●; ● ref. Láska je problém ožehavý: om (O. Mrkvička), LidN 19. 10. 1930; amp. (A. M. Píša), PL 21. 10. 1930; č. (F. Černovský), Venkov 23. 10. 1930 ●; ● ref. Právo na hřích: -es- (E. Synek), Telegraf 2. 10. 1931; AMP. (A. M. Píša), PL 3. 10. 1931; Ot. F. (Fischer), LidN 3. 10. 1931; H. Jelínek, Lumír 58, 1931/32, s. 61; O. Š. M. (Štorch-

-Marien), RA 7, 1931/32, s. 31; Č. (V. Červinka), Zvon 32, 1931/32, s. 71 ●; ● ref. Komediant Hermelín: E. Adler, RA 7, 1931/32, s. 289; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 7, 1931/32, s. 311; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 3. 6. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 3. 6. 1932; j. w. (J. Wenig), Venkov 4. 6. 1932; an., RA 8, 1932/33, s. 30 (rozhovor) ●; ● ref. Zuzana hraje vabank: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 3. 12. 1933; Ot. F. (Fischer), LidN 3. 12. 1933; J. H. (Hilbert), Venkov 3. 12. 1933; H. Jelínek: Lumír 60, 1933/34, s. 119 ●; F. Langer in V. W.: Medvědí tanec (1934) → Prostor díla (2001, s. 102); ● ref. Medvědí tanec: Ot. F. (Fischer), LidN 30. 1. 1934; kd. (E. Konrád), NO 30. 1. 1934; AMP. (A. M. Píša), PL 30. 1. 1934; J. H. (Hilbert), Venkov 30. 1. 1934; -á- (J. Rybák), Haló noviny 31. 1. 1934; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 9, 1933/34, s. 83; H. Jelínek, Lumír 60, 1933/34, s. 227 ●; M. Hc. (Hudec): ref. Labyrint manželství, Samostatnost 1935, č. 21; ● ref. Lidé na kře: F. Götz, Nár. divadlo 13, 1935/36, č. 9; H. Jelínek, Lumír 62, 1935/36, s. 294; -am., Telegraf 20. 2. 1936; B. (E. Bass), LidN 21. 2. 1936; AMP. (A. M. Píša), PL 21. 2. 1936; -ri-, RP 21. 2. 1936; A. M. Brousil, Venkov 21. 2. 1936; -ger. (J. Träger), LUK 1936, s. 74; L. Linhart, Magazín DP 4, 1936/37, s. 219 ●; AMP. (A. M. Píša): ref. Právo na hřích (nová insc.), PL 2. 1. 1937; ● ref. Noví lidé: kd (E. Konrád), LidN 9. 12. 1938; AMP. (A. M. Píša), PL 9. 12. 1938; A. M. Brousil, Venkov 9. 12. 1938; K. Strnad (J. Fučík), Čin 1938, s. 310 → Milujeme svůj národ (1948, s. 85) ●; J. Kopecký: ref. Lidé na kře, Noví lidé, Studentský časopis 18, 1938/39, s. 147; ● ref. Štěstí je umění: kd. (E. Konrád), LidN 31. 12. 1939; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 1. 1. 1940; M. Rutte, NL 3. 1. 1940; A. M. Brousil, Venkov 3. 1. 1940; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 1 ●; ● ref. Červený mlýn: pí (F. Píšek), LidN 20. 12. 1940; B. (E. Bass), LidN 21. 12. 1940; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 21. 12. 1940; A. M. Brousil, Venkov 21. 12. 1940; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 103 ●; ● ref. Půlnoční slunce: Č. (V. Červinka), Zvon 41, 1940/41, s. 436; pí (F. Píšek), LidN 12. 2. 1941; B (E. Bass), LidN 14. 2. 1941; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 14. 2. 1941; mk. (M. Kolář), Večerník Nár. práce 14. 2. 1941 ●; F. Götz: V. W., sb. České umění dramatické 1 (1941, s. 288); ● ref. Chodí houbař po lese: jk. (J. Kunc), Knihy a čtenáři 1947, s. 233; cd, Rovnost 27. 1. 1948 ●; (Gm). (P. Grym): nekrolog, LD 26. 5. 1966; (VM). (V. Müller): Rozený dramatik, LD 1. 12. 1972; J. Hrbas in Martin Frič – lidový vypravěč (i o V. W. a filmu Lidé na kře), Film a doba 1972, s. 74; P. Taussig in Spisovatelé a česká literatura 20. století ve vztahu k filmu do r. 1945, sb. Film a literatura 1 (Ostrava, Olomouc, Krajské kulturní středisko 1986, s. 33); (pol): Zapomenutý dramatik, Svob. slovo 10. 12. 1992; I. Foustka in V. W.: Sedí rybář u vody (1992); V. Just: Co dlužíme V. W.?, LitN 2003, č. 7 + Případ V. W. (studie k otištěnému dramatu Člověk v pekle), Divadelní revue 2003, č. 1.

sm

Josef **Wernhard**

* 10. 3. 1766 *Praha*
† 13. 4. 1841 *Červená Řečice* u Pelhřimova

Autor homiletické příručky a příležitostného kázání.

Psán též Wernhardt, Vernhard. – V Praze vystudoval tzv. filozofii a později bohosloví (od 1787, vysvěcen 1790). Nejpozději od 1793 působil jako kaplan a katecheta v Týně n. Vltavou, od 1802 byl farářem v Dolní Cerekvi, od 1814 děkanem v Červené Řečici.

Kromě příležitostného kázání V. sepsal a vydal tiskem – inspirován tradicí katolické francouzské klasicistní (J. B. Bossuet, J. B. Massillon) a rakouské racionalistické homiletiky (I. Wurz) – rétorickou příručku pro kazatele *Figurae artis oratoriae ecclesticae… Výborní způsobové duchovní vejmluvnosti…* Po předmluvě, v níž zdůraznil důležitost pastorální teologie a závažnost školeného přístupu k homiletické praxi, rozebral postupně 26 typických rétorických figur (mj. antithese, compensatio, imago, communicatio, ironie, různé druhy prosopopeie) a sestavil k nim patřičné příklady. S největší pravděpodobností byl také autorem takřka všech úryvků kázání, které se tematicky, kompozičně ani stylisticky nevymykají z běžné dobové produkce; jistým přínosem bylo V. užívání české rétorické terminologie (antithese – protistojka, gradatio – postupování aj.), které souviselo s tehdejšími pokusy autorů Jungmannovy generace (A. Marek, bratři Preslové, J. V. Sedláček aj.) o české vědné názvosloví. Doklady o další literární činnosti nejsou známy.

KNIŽNĚ. *Náboženské práce:* Řeč na neděli druhou postní aneb Pamětní den vyhořelého Vltavotejnského města držaná (1797); Figurae artis oratoriae ecclesticae in exemplis adornatae neb Výborní způsobové duchovní vejmluvnosti, k příjemnému, pohodlnému a užitečnému přednášení slova Božího (1821). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 16 500 – 16 500a.

vpb

Elisabetha Ioanna **Westonia**

* 1581 Anglie
† 23. 11. 1612 *Praha*

Latinská humanistická básnířka.

Psána též Alžběta Johanna (Jana) W. i Vestonia; angl. Elizabeth Jane Weston. V literatuře bývá chybně uváděno datum narození 2. 11. 1582. – Otec, nižší úředník J. Weston, zemřel brzy po jejím narození, matka se znovu provdala za E. Kellyho. 1583 opustila rodina Anglii a 1584 se usadila v Třeboni, kde Kelly působil jako alchymista u Viléma z Rožmberka. Od 1586 byl ve službách Rudolfa II., který jej posléze jmenoval císařským radou; získal též šlechtický titul a rozsáhlé statky. 1591 zabil v souboji dvorského úředníka, byl uvězněn na Křivoklátě a jeho majetek byl bez ohledu na rodinu zabaven královskou komorou. 1594 byl propuštěn, ale 1596 znovu uvězněn v Mostě (do města se za ním přestěhovala celá rodina) a po nezdařeném útěku spáchal 1597 ve vězení sebevraždu. Rodině, která se ocitla bez prostředků, poskytl v Praze pohostinství místokancléř Jindřich (Domináček) z Písnice, na žádosti vdovy císař i přes přímluvy mocných příznivců nereagoval. W. získala už v raném mládí latinské vzdělání u humanistického učence J. Hammonda, údajně uměla i francouzsky, italsky, německy a česky. 1603 se provdala za falckého šlechtice, právního zástupce při Rudolfově dvoře, J. L. z Eisenachu, kterému porodila sedm dětí (přežily z nich jen tři dcery). Pohřbena byla v kostele sv. Tomáše na Malé Straně v Praze. – W. životní osudy beletristicky zpracovala V. Studená-Adlová v románu Vestonie (1946).

W. působila literárně od 1596. Z jejího díla se dochovaly básně s moralistní a duchovní tematikou, pojednávající v duchu požadavků a estetických norem dobového humanistického básnictví nadosobně platné náměty (láska, přátelství, bohatství, urozenost apod.). Těžištěm její tvorby však byly apelativní verše, jejichž prostřednictvím hledala záštitu a pomoc v rodinné při o postavení a majetek (adresáty byli např. Rudolf II., anglický král Jakub I. a hlavně vlivní ochránci Kellyho rodiny Petr z Rožmberka, Z. V. Popel z Lobkovic, Jindřich z Písnice, J. Barvitius aj.), a příležitostná poezie komentující dobové události (např. pražskou povodeň 1596) a odrážející W. osobní zážitky, zájmy, názory a touhu po harmonii; těsně byly s jejím životem spjaty básně, v nichž vyjádřila bolest nad bratrovou a později matčinou smrtí. Už 1602 byla péčí W. obdivovatele, slezského šlechtice a humanistického vzdělance J. M. Baldhofena shromážděna většina jejích veršů ve sbírce *Poëmata…* Druhé, rozšířené vydání redigované J. Carolidem, zahrnovalo mj. i část její korespondence, oslavné básně jí věnované a Catalogus doctarum virginum et faeminarum (Katalog učených dívek a žen) přetištěný z knihy Officina od J. Ravisia Textora (1520); vyšlo (pod tit. *Parthenicôn…*, tj. Panenské básně) ve třech svazcích bez autorčina vědomí a pobouřilo ji výběrem básní, jejich uspořádáním, úpravou, tiskovými chybami i zařazením skladeb editora. Některé verše W. publikovala jako jednotlivé listy nebo v útlých sešitech a přispěla též do příležitostných tisků, jejichž autory byli její známí. W. poezie byla předmětem velkého obdivu, jak o tom svědčí básně a prozaické projevy učených současníků, oslavující její umění a vzdělanost. Po její smrti byla vydána drobná sbírka soustrastných veršů jejích příznivců In beatissimum decessum faeminae nobilissimae, poetriae celebratissimae dn. Elisabethae Iohannae Leonis ex nobilissima Anglorum familia Westoniae…

KNIŽNĚ. *Beletrie:* Carmen ad invictissimum et potentissimum principem ac dominum… Rudolphum II. …, scriptum a nobilissima Latine, Gallice atque Italice doctissima Elisabetha Ioanna Westonia… Angla sedecim annos nata… una cum carmine… ad Westoniam eiusque epistola responsoria (Oberursel 1601); Meditatio cum gratiarum actione in diem natalitiae salvatoris nostri Iesu Christi carmine expressa… (1601); Poëmata Elisab. Ioan. Westoniae Anglae, virginis nobilissimae, poetriae celeberrimae, linguarum plurimarum peritissimae, studio ac opera G. Martini a Baldhofen Silesii collecta et amicis communicata 1, 2 (Frankfurt n. Odrou 1602); In obitum nobilis et generosae faeminae, dominae Ioannae p. m. magnifici et generosi domini Edovardi Kellei de Imany, equitis aurati sacraeque Caesareae Maiestatis consiliarii, derelictae viduae, matris suae honorandissimae charissimaeque, lachrymabunda effudit filia (b. d., 1606); Parthenicôn Elisabethae Ioannae Westoniae, virginis nobilissimae, poëtriae florentissimae, linguarum plurimarum peritissimae 1–3 (b. d., asi 1607–10); Ad serenissimum, potentissimum ac invictissimum principem ac dominum dn. Mathiam secundum, Hungariae et Bohemiae regem, archiducem Austria etc… in Romanorum imperatorem Francofurti electum et coronatum atc… (Lipsko 1612). ▮ EDICE: Collected Writings (Toronto 2000, ed. D. Cheney, B. M. Hosington); Neo-Latin Women Writers: E. J. W. and Bathsua Reginald (Makin). Early Modern Englishwomen: a Facsimile Library of Essential Works (Aldershot 2000, ed. D. Cheney, B. S. Travitsky, P. Cullen); Proměny osudu (výbor,

2003, ed. E. Petrů, L. Storchová /chybně uvedeno Štorchová/; paralelní čes. a lat. text, přel. E. Petrů). – *Ukázky* (v překladech do češtiny) *in:* Z básní latinských A. J. W., ČČM 1832, s. 131 (přel. F. L. Č., tj. Čelakovský); ant. Med a hořec. Parafráze z latinské poezie 16. století v Čechách (1942, přel. K. Bednář, V. Studená); ant. Renesanční poezie (1975, paralelní čes. a lat. text, ed. a přel. H. Businská); ant. Poselství ducha. Latinská próza českých humanistů (1975, paralelní čes. a lat. text, ed. a přel. D. Martínková). ▮

BIBLIOGRAFIE: Č. Zíbrt: Bibliografie české historie 3, č. 10 528 – 10 538 (1906); in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982, s. 470). ▮ LITERATURA: I. Sviták: Malostranská Sapho. Opožděná recenze díla Elizabethy Johanny Westonové, 1582–1912 (1994). ▮ J. Dobrovský: Grabschrift der Berühmten lateinischen Dichterin W., Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren 1786, s. 126; F. L. Č. (Čelakovský): Z básní latinských A. J. W., ČČM 1832, s. 131; J. Svátek: Anglický alchymista Kelley v Čechách, Lumír 1884, s. 99 a pokr.; in Allgemeine deutsche Biographie 42 a 44 (Lipsko 1897, 1898); A. Kolář: Humanistická básnířka V., SFFUKo Bratislava 4 (1926); K. Hrdina: Dvě práce z dějin českého humanismu, LF 1928, s. 14; B. Ryba: Westoniana, LF 1929, s. 14 + W. blahopřejný list anglickému králi Jakubovi I., LF 1932, s. 385 + Pražská básnířka v milostné elegii Heinsiově, Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k 60. narozeninám… (1932, s. 381); I. Patzak: Eine Prager Dichterin im Zeitalter Rudolfs II., sb. Prager Jahrbuch 1943 (Amsterdam, Berlín, Vídeň 1943); J. Martínek: Průzkum zahraničních humanistických bohemik r. 1965, LF 1966, s. 188 + Další průzkum humanistických bohemik, LF 1970, s. 302 + Humanistica, LF 1974, s. 161 + in ant. Renesanční poezie (1975, s. 207) + Humanistica – Westoniana, LF 1977, s. 111; E. Petrů: A. J. W. a její místo v české literatuře, ČLit 1985, s. 424 → Vzdálené hlasy (1996); S. E. Bassnett: The Hidden Roots of Poetry, sb. Prag um 1600 (Freren-Emsland 1988) + Revising a Biography, Cahier élisabethains 37, 1990, s. 1; J. W. Binns in Intelectual Culture in Elizabethan and Jacobean England (Leeds 1990); L. Schleiner, C. McQuillen, L. E. Roller in Tudor and Stuart Women Writers (Bloomington 1994); B. M. Hosington: E. J. W. and Men's Discourse of Praise, D. Cheney: „Virgo Angla": The Self Fashioning of W., oboje sb. La femme letrée à la Renaissance (Brusel 1997); E. Petrů, L. Storchová in J. A. W.: Proměny osudu (2003); J. Linka: Od bílé vrány k první vlaštovce, LitN 2004, č. 5; J. Kolářová: Múza humanistického básnictví, Tvar 2004, č. 2; J. Pišna: Několik poznámek k výboru Proměny osudu z díla A. J. W., LF 2004, s. 371.

pr

Gustav **Winter**

* 20. 6. 1889 *Radenín* u Tábora
† září 1943 *Londýn* (Velká Británie)

Kulturněpolitický publicista a překladatel, literární a divadelní kritik; autor knih o meziválečných politických a kulturních poměrech v evropských zemích.

Bratr sociálnědemokratického politika, právníka, poslance a ministra Lva W. (1876–1935). Pocházel z malozemědělské rodiny. Vystudoval gymnázium v Praze-Vinohradech (mat. 1908), studium na filoz. fakultě pražské univerzity a na Sorbonně zakončil státnicemi pro učitelství češtiny (1912) a francouzštiny (1913) i doktorátem (1914 disertace *Latinské a románské výrazy v češtině a polštině*, u F. Pastrnka a J. Polívky). Od studentských let publikoval: po politické brožuře vydané pod pseudonymem začal 1910 spolupracovat s Právem lidu, kam vedle prvních fejetonů o životě Paříže přispíval též literární a divadelní kritikou, od 1912 též do Akademie (také v době, kdy byl dopisovatelem v Paříži, věnoval značnou pozornost francouzskému literárnímu i divadelnímu dění). Po studiích krátce učil na gymnáziu v Křemencově ul. v Praze; 1915 nastoupil vojenskou službu a byl přidělen jako tlumočník k zemské vyživovací komisi. Po vzniku republiky byl 1919 sekretářem zásobovací mise v Paříži, kde se 1921 stal stálým dopisovatelem Práva lidu. Pobyty v Paříži a v Praze střídal s cestami po Evropě, pravidelně pobýval zejména v Anglii, dále navštívil mj. Itálii, SSSR, Skandinávii, Balkán, Španělsko, Portugalsko, Švýcarsko, Belgii. Byl členem Syndikátu čes. novinářů, místopředsedou Spolku čes. žurnalistů v Paříži, členem výboru Syndikátu zahraničních novinářů v Paříži, pracoval v mezinárodním centru Penklubu, 1935 zastupoval Československo spolu s V. Nezvalem a R. Weinerem na mezinárodním kongresu spisovatelů na obranu kultury ve Francii. Po Mnichovu, kdy proti němu pravicový tisk rozpoutal štvanici, zůstal v Paříži a pokračoval tam v novinářské práci v časopisech Českosl. zprávy a Českosl. boj, který spoluredigoval; po pádu Francie 1940 odjel do Londýna, kde se rovněž činně podílel na českém odbojovém tisku, jmenovitě v polovládním časopisu Čechoslovák, i na londýnském rozhlasovém vysílání.

W. publicistika je mimořádná svým rozsahem i tematickým rozpětím. Zatímco jeho

knižní publikace se omezily takřka výhradně na oblast politickou, jeho novinové příspěvky zahrnují články, fejetony, referáty z nejrůznějších oblastí života, od politiky až po umění. Naznačují to už jeho první dva příspěvky v Právu lidu 1910, s tituly *Po stávce* a *Pařížská píseň,* poslední článek z 31. 12. 1938 přibližuje českému čtenáři francouzský ohlas na smrt K. Čapka. Zprostředkování francouzské kultury a francouzského života vůbec se stalo postupně základním tématem W. publicistiky; od počátku je však spojoval s intenzivním zájmem o kulturní a politickou problematiku domácí a šířeji evropskou. To je patrné i z jeho knižních publikací, z nichž první dvě, vydané pod pseudonymy, se pohybují v blízkosti politického pamfletu: první podrobně dokládá, jak jednotlivé české šlechtické rody přišly ke svému rozsáhlému jmění (titul *Banda lupičů a žhářů* si autor vypůjčil z proslulého výroku knížete Schwarzenberga o husitech), druhá je satirou na české šosácké vlastenectví (*Putování Bořivoje Vocáska, vlastence*). Následující knihy věnoval W. zemím sobě nejbližším, Francii, Anglii a Španělsku. Kniha *Z dnešní Anglie* zachytila aktuální situaci po ustavení první poválečné labouristické vlády ve Velké Británii. Soubor *Státníci dnešní Francie* zahrnuje portréty dvanácti francouzských politických osobností od L. Bluma po R. Poincarého. Zatímco v této knize chtěl autor podat obraz soudobé Francie prostřednictvím „hlavních nositelů" politické historie, *Kniha o Francii* je zevrubnou kulturněpolitickou monografií, v níž autor postupně charakterizuje všechny základní rysy francouzské společnosti od rodiny přes sociální rozvrstvení, kulturní, společenské a politické instituce až po problém kolonií. Podobně všestranně pojal W. i esej o Španělsku *Don Quijote na rozcestí,* v němž se snažil dobrat pomocí průhledů do historie podstaty španělského národního charakteru i objasnit perspektivy Španělska na počátku 30. let po ustavení republiky a před nástupem Lidové fronty a Francovým povstáním. Knihu charakterizuje hluboká znalost reality i bohaté literatury i kultivovaná a čtivá forma. Ke španělské problematice se W. vrátil po vypuknutí občanské války úvahou *Oč jde ve Španělsku.* I v ní sleduje též dění v kultuře, zejména rozmach plakátové a písňové tvorby. Aktuální politické problematice jsou věnovány i poslední dvě knihy: soubor statí z prvních válečných let *To není konec Francie* a tři londýnské přednášky *Očima západu.* – Několik W. překladů z francouzštiny, angličtiny a němčiny (mezi nimi významný překlad Gidovy autobiografie) doplňuje přetlumočení hry bratří Čapků Adam Stvořitel do francouzštiny (s L. Durtainem), uvedené 1930 v Ženevě.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Amis, G. Horlivý, G. Tervín; Dr. G. W., G. W., -t., tr, tr., -tr, -tr. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akademie (1912–14); Čas (1912–13); Časopis pro moderní filologii (1913); Čechoslovák (Londýn 1940–43); Českosl. zprávy (Paříž 1939); Českosl. boj (Paříž 1939–40); Čin (1930–36); Dělnický kalendář Československé strany sociálnědemokratické v Rakousku (1910); Hovory Sfinx (1929); roč. Chudým dětem (Brno 1937, s tit. Živý Vrchlický); Kalendář českožidovský (1937–38); Kopřivy; L'Europe centrale (1932); Lid. noviny (1937–38); Lípa (1917); Lit. noviny (1930–38); Lumír (1933); Magazín DP (1933–36); Nár. práce (1939); Nová svoboda (1925–28, 1936; 1926 Naše literatura ve Francii); Panoráma (1935–38); Pramen (1924–28); Právo lidu (1910–38, i Večerník PL; 1910 Po stávce, Pařížská píseň); Přítomnost (1936–39); Rozpravy Aventina (1929–30); Slavische Rundschau (1932); Slovo a slovesnost (1936); sb. Španělsku (1937); Umělecký měsíčník (1912–13); Zahraniční politika (1928); Zrání (1919–20). ▮ KNIŽNĚ. *Publicistika a beletrie:* Banda lupičů a žhářů (pojednání, Vídeň 1909, pseud. G. Horlivý); Putování Bořivoje Vocáska, vlastence (P 1924, pseud. Amis); Z dnešní Anglie (stati, 1924); The Evolution of Socialism in Czechoslovakia (stať, 1924); Státníci dnešní Francie (portréty, 1927); Kniha o Francii (monografie, 1930); Don Quijote na rozcestí (E 1935); Oč jde ve Španělsku (stať, 1937); To není konec Francie (stati, Londýn 1941); – posmrtně: Očima západu (přednášky, Londýn 1944). – *Překlady:* H. Heine: Bohové ve vyhnanství (1909); F. Sarcey: Obléhání Paříže (1914); R. L. Stevenson: Ostrov pokladů (1916); V. Hugo: Chrám Panny Marie v Paříži (1923, s A. Krbem); A. Gide: Zemři a živ budeš (1933). – *Ostatní práce:* Německy v praxi (1912, pseud. G. Horlivý). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Kopřivy (1914), Českosl. boj (1939, s jinými); *knižnici:* Lidová knihovna (1914–15). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Nerudův odkaz (výbor, 1921). ▮

LITERATURA: K. (F. V. Krejčí): ref. Z dnešní Anglie, PL 14. 9. 1924; ● polemika k článku Naše literatura ve Francii (Nová svoboda 1926, č. 3): M. R. (Rutte), Cesta 8, 1925/26, s. 308; A. N. (Novák), LidN 27. 1. 1926; K. M. Čapek Chod, Lumír 53, 1926/27, s. 49 ●; J. Haas in G. W.: Státníci dnešní Francie (1927); ● ref. Státníci dnešní Francie: D. K., LidN 22. 7. 1927; J. Kopal, Nové Čechy 1928, s. 87 ●; ● ref. Kniha o Francii: amp (A. M. Píša), Večerník PL 24. 12. 1930; K. (F. V. Krejčí), PL 25. 12. 1930; Z. Smetáček, Čin 2, 1930/31, s. 608; M. Majerová, LitN 5, 1930/31, č. 13; J. L. F. (Fischer), Index 1931, s. 72;

J. Chopin, Lumír 58, 1931/32, s. 172 (z originálu pro Lumír přel. H. Jelínek) ●; V. Závada: Rozhovor s dr. G. W. (o česko-francouzských stycích), RA 6, 1930/31, s. 111; vz. (V. Zelinka): ref. překl. A. Gide, Zvon 34, 1933/34, s. 239; Dr. J. P.: Hovory o politických nakladatelstvích, Magazín DP 1, 1933/34, s. 23; G. Winter: Don Quijote na rozcestí, Panoráma 1935, s. 119; ● ref. Don Quijote na rozcestí: V. Navrátil, Rozhledy 1935, s. 306; V. Slatkes, Dělnická osvěta 1935, s. 356; K. (F. V. Krejčí), PL 1. 12. 1935; V. Černý, Čin 1935, s. 360 + LitN 8, 1935/36, č. 5; Kbč. (J. Kubíček), Čes. osvěta 32, 1935/36, s. 117; m. ch. (M. Chorváth), Elán 6, 1935/36, č. 3; vz. (V. Zelinka), Zvon 36, 1935/36, s. 558; B. V. (Václavek), Index 1936, s. 46; mská (I. Malínská), NO 1. 2. 1936; -z- (J. Vozka), Ranní noviny 19. 2. 1936; J. Borovička, LidN 23. 2. 1936 ●; ● ref. Oč jde ve Španělsku: J. Růžička, LidN 5. 8. 1937; Chb. (V. Cháb), NO 3. 6. 1937; -i- (J. Šimsa), NO 8. 7. 1937; amp. (A. M. Píša), PL 9. 7. 1937 ●; K. Málek: nekrolog, Práce 6. 7. 1945; J. Mecer: G. W., PL 1. 10. 1947.

es

Zikmund **Winter**

* 27. 12. 1846 *Praha*
† 12. 6. 1912 *Bad Reichenhall* (Bavorsko)

Prozaik a kulturní historik, autor povídek, novel a románu, sledujících na pozadí všedního historického dění osudy a konflikty osamělých jedinců; popularizátor poznatků o životě městské společnosti 16. a začátku 17. století, jedna ze zakladatelských osobností české kulturní historie.

Pokřtěn Zikmund Jiří, v ranějším období užíval též podobu křestního jm. Sigmund. – Narodil se na Starém Městě pražském v rodině zvoníka kostela sv. Ducha, matka přivydělávala posluhou. Rodina se stěhovala podle otcova působiště: od 1856 byl zvoníkem u sv. Havla a od 1867 zvoníkem a kostelníkem u Panny Marie Vítězné na Malé Straně (po jeho smrti 1872 zde W. při dokončování studia na univerzitě kvůli bytu a hmotnému zabezpečení rodiny téměř rok zastával jeho službu). W. tak v dětství vystřídal několik farních škol a až jako čtrnáctiletý přešel 1860 na pražské Akademické gymnázium, kde navázal celoživotní přátelství s pozdějším právníkem a sběratelem výtvarného umění J. Stupeckým a kde jeho zálibu v historii probudil učitel J. Lepař. Po maturitě 1868 W. vstoupil do kláštera křižovníků s červenou hvězdou a získal tak hmotné zabezpečení ke studiu teologie. Po roce však přešel na filoz. fakultu a 1869–72 se věnoval studiu historie u A. Gindelyho, K. A. C. Höflera, J. Kalouska a V. V. Tomka. Ten spolu s J. Emlerem, pod jehož vedením W. příležitostně pracoval v městském archivu a byl zasvěcován do studia archivnictví a paleografie, nejvíce formoval jeho pozdější historickou práci. Již v průběhu studií se W. živě účastnil kulturního dění: byl jednatelem Akademického čtenářského spolku, amatérsky zpíval a hrál divadlo, pokoušel se literárně tvořit a 1872 stál u založení Historického klubu. Ve školním roce 1873/74 se stal suplentem na reálce v Pardubicích a po složení státních zkoušek profesorem na reálce v Rakovníku (1874–84). 1876 se v Pardubicích oženil s dcerou správce panského kasina. V Rakovníku též pracoval v kulturních a občanských spolcích a sdruženích: mj. se staral o zabezpečení oslav padesátiletého trvání školy, vyvíjel úsilí o její postátnění; ve společenském ruchu města proslul pěveckými a režisérskými aktivitami. 1884 byl za své zásluhy o obnovu rakovnických památek zvolen do městského zastupitelstva. Impuls k veškeré další vědecké i umělecké činnosti W. poskytl rakovnický archiv bohatý zvláště na depozita z času rozkvětu měst v 16. století. Spisovatel se o něj začal soustavněji zajímat po získání doktorátu 1879 (prací *De Graecorum coloniis in Ponte Euxenio*). Z Rakovníka 1884 přesídlil do Prahy a do 1907, kdy odešel do důchodu, učil na Akademickém gymnáziu. Soustavnou badatelskou činnost zhodnocoval v próze i v obsáhlých kulturněhistorických pojednáních. Působil jako odborný konzultant a poradce v oboru kulturní historie (např. předseda přípravného výboru Národopisné výstavy českoslovanské 1895), byl členem řady vědeckých a kulturních společností: Historického spolku (jednatel od 1875), Matice české, literárního odboru Umělecké besedy, KČSN, ČAVU (sekretář 1. třídy od 1899), Svatoboru aj. Udržoval dlouholeté přátelské styky s A. Jiráskem, J. Thomayerem, K. V. Raisem, J. Stupeckým a M. A. Šimáčkem, s nimiž též působil v redakčním kruhu časopisu Zvon. Práce v archivech se spolupodepsala na jeho chorobě dýchacích cest; zemřel při léčebném pobytu v lázních Bad Reichenhall, pohřben byl na Vinohradském hřbitově v Praze.

W. dílo umělecké, popularizační i vědecké tvoří tematicky kompaktní a vzájemně se prostupující celek. Vychází z autorova podrobného

studia pramenných dokumentů 16. a počátku 17. století, zvláště městských knih, a převážně se vztahuje k všednímu životu obyvatel českých měst této doby. Soustředění na dějinnou každodennost a její historický detail (včetně jeho archaicky pociťované jazykové roviny) přitom u W. přesahuje prostou funkci popularizační či naukovou, projevuje se i v jeho beletrii, a to jak ve vztahu k historickému faktu, tak k jeho etickým aspektům, vedoucím na rozdíl od prózy Jiráskovy k ironickému a skeptickému vidění úlohy nevýznamného člověka ve velkých dějinných procesech a k tragikomickému zdůraznění obecných, v čase trvajících stereotypů života společnosti. W. beletrie tak v realistickém proudu české prózy reflektovala krizi historismu konce 19. století, ideovým vyzněním se přibližovala jeho novým uměleckým proudům z generace 90. let, ač v tehdejších sporech její autor stál na straně lumírovské generace. Výsledky svého rakovnického archivního bádání W. od začátku 80. let 19. století zpřístupňoval v časopisecky otiskovaných črtách na místě fejetonů v Nár. listech (*Z lesů křivoklátských* aj.). Snahou letmo zachytit výsek z chování člověka v konkrétním prostředí navazovaly na tradici literární črty a „obrazu" ze 30. a 40. let 19. století i na soudobá „kukátka" V. Kosmáka. Charakter výchozího historického materiálu posléze vyhraňoval jejich podobu do tvaru pozdějších popularizačních studií (*V měšťanské světnici starodávné, Doktoři a lékaři v 16. věku v Čechách*) nebo k beletističtějšímu žánru „historického obrázku", jenž se zvláště pomocí pod čarou citovaných archivních svědectví pokoušel dokládat již zčásti fabulovaný děj. Už zde vypravěč oslovuje čtenáře, komentuje příběh a jeho smysl, libuje si v lakonických pointách s nadčasovou platností a propojuje tak svět soudobý se světem minulé fikce (*Starobylé obrázky z Rakovnicka, Rakovnické obrázky*). V těchto prózách se též projevil umělecký zřetel ke složitějším syžetům i subjektivizovanému vyprávění, který postupně převážil v 90. letech; vyvrcholil v sérii novel psaných na počátku 20. století pro časopis Zvon. Evokace barvitého a rušného života staré Prahy, přibližovaná obvykle i očima mravně čistých, citlivých, ale nezkušených či idealistických protagonistů, kteří tragicky v osamělosti hynou uprostřed cynické a poživačné společnosti, zde kontrastně sloužila k psychologické charakteristice hrdinů i expresivnímu zobrazení jejich osudu. Obdobně W. ve svém jediném románu *Mistr Kampanus*, tematizujícím události kolem bělohorské bitvy a následných represí, zvolil za ústřední postavu váhajícího intelektuála, nezáludného rektora univerzity, a konfrontoval jeho naivní nerovný zápas o záchranu školy nejdříve s mocenskými politickými ambicemi českých stavů, poté i pobělohorských vítězů včetně jezuitů a v individuální poloze s otevřeným kořistnictvím jeho bývalého studenta Mollera. Zdůraznění vnitřního světa jednotlivce, podtržené meditativně laděnými promluvami a myšlenkami mírného Kampana i slangovým vyjadřováním Mollera, se přitom odehrává na pozadí takřka dokumentárního popisu univerzitního prostředí i vylíčení bělohorské bitvy a vybočuje tak z dosavadního zobrazení velkých dějinných událostí v soudobé realistické próze. Některé W. prózy (*Rozina sebranec, Nezbedný bakalář,* Mistr Kampanus) se staly náměty divadelních i filmových zpracování. W. obsáhlé souhrnné vědecké práce (*Kulturní obraz českých měst, Život církevní v Čechách, Děje vysokých škol pražských…* aj.) jsou zakladatelskými díly nově se vymezujícího bádání o české kulturní historii. Přes výtky k jejich mozaikovitosti a nedostatku syntetizujících závěrů, vycházející zvláště na začátku 20. století z okruhu historiků Gollovy školy, jsou dnes přijímány jako bohaté a přesné zdroje údajů z často již nedochovaných pramenů, jež zároveň předjímaly současný zájem o dějiny všednodennosti a sloužily jako nový, čtenářsky přístupný typ erudované výpovědi o české historii.

PSEUDONYM, ŠIFRY: V. Zikmund (Almanach čes. studentstva); Dr. W., W., Wtr., Z. W., Z. Wtr. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Album Společnosti přátel starožitností českých (1890); Almanach čes. studentstva (1869, B V noci 17. ledna 1623, debut); Almanach Nár. listů (1911); sb. Belvedere (1897); Besedy lidu (1896); ČČM (1883–1904); Časopis turistů; Časopis učitelek (1896); sb. Čechy 11 (1903); Čes. revue (1897–1902); Čes. noviny, dříve Posel z Prahy (1882); Českožidovské listy; Čes. lid (1891–1903); Čes. včelař (1884); Dalibor (1875); Domácí hospodyně (Olomouc 1888–91); Hlas národa (1886–91); Jitřenka (Polička 1888); Kalendář českožidovský (1886); Kalendář Matice české; Kalendář paní a dívek českých (1893, 1903, 1910–12); Kalendář Zlaté Prahy (1894); Kniha (1896); sb. Krakovec (Louny 1894); Květy (1885–93, 1909–10); Květy mládeže (1894); Letem světem (1899); Lit. táčky (1896); sb. Lublani (1896); Lumír (1881–98, 1911); Malý čtenář (1885, 1904–05,

1909–12); Method (1875, 1880–94, 1903); sb. Morava svým Maticím (Brno 1897); Nár. listy (1880–96, 1903; 1880 črta Z lesů křivoklátských); Nár. politika (1912); kat. Národopisná výstava v Praze (1895); Nová čes. revue (1904); Osvěta (1885–1910); sb. Památce Riegrově (Kutná Hora 1903); Památky archeologické a místopisné (1885–99); Památník Heydukovy nadace (Písek 1887); Památník obchodního spolku Merkur v Praze (1888); Pamětní list slavnostní sjezdu všesokolského v Praze (1887); Pivovarské listy (1882–96, 1906); Pokladnice mládeže (1902); Pokrok (1884–85); sb. Praha se loučí s Podskalím (1910); Prémie Umělecké besedy (1887); Program (Roční zpráva) Akademického gymnázia v Praze (1891–1905); Přehled (1904); alm. Ruch (1873); Ruch (1884–88); Sborník dějepisných prací bývalých žáků dr. V. V. Tomka (1888); Sborník historický (1885); Sborník klinický (1901); Sborník učitelský (1895); sb. Sirotám příbramským (1892); Slavnostní spis na paměť padesátiletého trvání vyšších reálných škol v Rakovníku (1883, O rozvoji školství rakovnického); Světozor (1880–99; 1880 první rakovnický „obrázek" Golgata, 1883 P Nezbedný bakalář); Štěpnice (1884); U domácího krbu (příl. čas. Nové módy, 1889); sb. Veleslavín (1908); Velký slovanský kalendář na rok 1912; Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1888–91); Věstník ČAVU (1895–1912); Věstník hospodářsko-průmyslového spolku pro krajinu rakovnickou (1884); Věstník Ústřední zemské hasičské jednoty Království českého (1893–94); Vlasť (1887–90); Vojenské listy (1889); Zábavné listy (1890–1900); Záboj (Dvůr Král. 1907); Zlatá Praha (1886–1912); Zlaté mládí (1890); Zvon (1900–12; mj. PP: 1900–01 Krátký jeho svět, 1902 Vojačka, 1902–03 Rozina sebranec, 1903–04 Peklo, 1905–07 R Mistr Kampanus, 1911–12 libreto zpěvohry Kratochvíle panny Filipiny); Ženské listy (1889); – posmrtně: Život Plzeňska (1952). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Slavíku ty z lesů našich (B b. d., 1884, pěvkyni I. Reichové); Proslov na rozloučenou s čestným členem a zasloužilým předsedou Měšťanské besedy rakovnické panem Josefem Manschingerem, c. k. okresním hejtmanem… (B b. d., 1886); Starobylé obrázky z Rakovnicka (PP 1886); Rakovnické obrázky 2 (PP 1888); Člověk zmařený (P 1888); Malé historie ze života staročeského (PP 1888); Historické arabesky (PP b. d., 1890); Dva obrázky rakovnické (PP 1891); Ze starodávného života (kulturněhistorické črty, b. d., 1892); Pražské obrázky (PP 1893); Ze staré Prahy (PP 1894); Nezbedný bakalář (P 1896); Staropražské novely ze 16. a 17. věku (PP b. d., 1896); Miniatury (PP b. d., 1899); Staré listy (PP b. d., 1902); Z české minulosti (PP pro ml., 1902); Povídky a obrázky historické (1904); Rozina sebranec (P 1905); Bouře a přeháňka (PP 1907, Peklo a Panečnice); Mistr Kampanus (R 1909); Krátký jeho svět (P b. d., 1911); – posmrtně: Paměti ze života dvou přátel (1996, ed. V. Brožová). – *Ostatní práce:* Slavnostní přednáška, kterouž dne 24. listopadu 1878 v sále na střelnici při veliké akademii na počest „Otce vlasti" velikého krále českého Karla v královském městě Rakovníce uspořádané měl prof. Sigmund Winter (1878); V měšťanské světnici starodávné (b. d., 1888); Zač bylo živobytí za starodávna? (1888); Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v 15. a 16. věku 1, 2 (1890, 1892); Kuchyně a stůl našich předků (1892); Dějiny kroje v zemích českých 2. Od počátku století 15. až po dobu bělohorské bitvy (1893); Přepych uměleckého průmyslu v měšťanských domech 16. věku (1893); Život církevní v Čechách 1, 2 (1895, 1896); Děje vysokých škol pražských od secesí cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409–1622) (1897); Otevřený list slovutnému pánu dr. T. G. Masarykovi, redaktoru Naší doby (1898); O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje (1899); Život a učení na partikulárních školách v Čechách v 15. a 16. století (1901); Doktoři a lékaři v 16. věku v Čechách (1901); Pražské ghetto (1902, s I. Herrmannem a J. Teigem, 1903 i něm.); Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a 15. století (1906); Dva dni na staroměstském domě radním (studie pro ml., 1908); Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách (1526–1620) (1909); – posmrtně: Zlatá doba měst českých (pro ml., 1913, ed. J. V. Šimák); Český průmysl a obchod v 16. věku (1913, ed. J. V. Šimák). – *Výbory:* Z kulturních dějin 16. věku (pro ml., 1917, ed. J. Horčička); Ze studentských vzpomínek (1940, ed. M. Novotný); Vzpomínky z mládí (1946, ed. M. Novotný); Z dávných dob (pro ml., 1956, ed. J. Kabešová); Tři pražské novely (1962, ed. F. Stuchlý); Rozina sebranec a jiné prózy (1966, ed. D. Jeřábek, V. Válek, J. Čermák); Obrázky (1972, ed. J. Janáčková); Rytíři a jiné povídky (1973, ed. A. Benešová); Malé historie a třísky (1987, ed. V. Brožová, J. Janáčková). – *Souborná vydání:* Z. W. sebrané spisy z beletrie a kulturních studií (J. Otto, 1911–25, 16 sv.); Výbor ze spisů Z. W. (J. Otto, 1928–30, 13 sv.); Dílo (Kvasnička a Hampl, 1936–38, 8 sv., ed. M. Novotný; opakované vyd. pokr. 1949–52 v Melantrichu doplněné o 9. sv.). ▮ KORESPONDENCE: -by- (J. S. Machar): Z. W. (Macharovi z 1894–1912), Čas 2. 4. – 1. 6. 1915 → V poledne (1921, s. 196); K. V. Rais: Ze vzpomínek na Z. W. (Raisovi z 1905–12), LidN 5. 2. – 5. 3. 1923; M. Novotný: Nezbedný Z. W. (F. Lehnerovi a A. J. Vrťátkovi b. d., V. V. Tomkovi z 1891, A. Heydukovi z 1899, F. Čádovi z 1902, A. Tondrovi b. d.), LidN 12. 6. 1932; J. Kalus: Z. W. v Čeladné (Kalusovi z 1897), LidN 18. 3. 1935; J. Renner: Z. W. a rakovnický archiv (J. Heinzovi z 1880 a Zemskému výboru Království českého z 1881), sb. Z. W. a Rakovník (1937, s. 131); M. Novotný: Das grüne Zimmer (E. Heroldovi, b. d., z 1883 nebo 1884), Prager Presse 12. 6. 1937; J. Bartoš: Z. W. rakovnickému Pěvecko-hudebnímu spolku (z 1903), Věstník Muzejního spolku královského města Rakovníka 1940, s. 85; K. Švehla: Jiráskovy dopisy Z. W. (A. Jiráskovi z 1887–1912), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1960, s. 57; J. Brdlík: Prof. Z. W. píše svému žákovi (Brdlíkovi z 1904–12), tamtéž, s. 89; J. Šach: Veselá tvář Z. W. (nedatované

úryvky z listů K. V. Raisovi, A. Truhlářovi, J. S. Macharovi, F. Čádovi, A. Tondrovi, A. Heydukovi, A. Rezkovi), LD 18. 12. 1966; in Korespondence Z. Nejedlého s českými historiky (Nejedlému z 1904–11; 1978, ed. J. Hanzal, B. Svadbová, s. 162); V. Brožová: Z neznámé korespondence Z. W. (P. Sobotkovi z 1883, V. Vlčkovi z 1883–84), sb. 150 let od založení reálky v Rakovníku (1983, s. 46); lt (L. Tomek): Historik v civilu (Měšťanské besedě v Rakovníku z 1878 a A. Nechlebovi z 1911), Učitelské noviny 1986, č. 46; in kat. Z. W. (1846–1912) (J. Stupeckému z 1878, radě města Rakovníka z 1883–84, J. Rennerovi z 1906, J. Ottovi z 1911, Muzejnímu spolku z 1912; 1991, ed. V. Brožová); in Adresát Josef Kalus (z 1891–1905; 1997, ed. J. Urbanec). ■

BIBLIOGRAFIE: J. V. Šimák in Z. W. Materiály k vypsání života a díla, ČSPS 1912, s. 89 a pokr. (i sep.); J. Kádnerová: Z. W. Výběrová bibliografie (Krajská knihovna v Kladně 1971); V. Žaludová: Z. W. Personální bibliografie (Okresní knihovna v Rakovníku 1987). ■ LITERATURA: J. Bartoš: Do roku Wintrova (přednáška, 1936); sb. Z. W. a Rakovník (1937, ed. J. Bartoš); M. Görtler: Z. W. a Rakovník (1947); P. Křivský: Z. W. Literární pozůstalost (LA PNP 1976); K. Mejstřík: Deset bohatých let (W. a Rakovník) (1987); kat. Z. W. (1846–1912) (1991, ed. V. Brožová); V. Brožová: Z. W. Soupis osobního fondu, 2. část (LA PNP 1999); sb. Z. W. mezi historií a uměním (b. d., 2000, ed. V. Brožová). ■ Lehner (F. Lehner): Monografie města Rakovníka, Method 1879, s. 11; ● ref. Starobylé obrázky z Rakovnicka: B. Č. (Čermák), NL 3. 3. 1886; F. V. Vykoukal, Světozor 1886, s. 219; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 1886, s. 159; F. Kvapil, Květy 1886, s. 247; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1886, s. 139 ●; -p.: Dr. Z. W., Světozor 1886, s. 107; ● ref. Rakovnické obrázky 2: F. V. Vykoukal, Světozor 22, 1887/88, s. 687; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 9, 1887/88, s. 331; B. Čermák, NL 13. 9. 1888; J. V. (Vyhlídal), Hlídka lit. 1889, s. 90 ●; ● ref. Malé historie ze života staročeského: A. Klika, Lit. listy 10, 1888/89, s. 160; F. V. Vykoukal, Osvěta 1889, s. 858; J. H., Hlídka lit. 1889, s. 120 a 154 ●; Mrak.: W. staročeské studie, NL 21. 2. 1889; J. Neruda: Z. W., Humorist. listy 1889, s. 118 → Podobizny 4 (1957, s. 29); A. F. Tichý: ref. Historické arabesky, Lit. listy 11, 1889/90, s. 247; ● ref. Kulturní obraz českých měst 1, 2: Dr. V. Řezníček, NL 25. 10. 1890; V. V. Z. (Zelený), Hlas národa 26. 10. 1890; F. Pavel, Lit. listy 12, 1890/91, s. 176; F. Ekert, Vlasť 7, 1890/91, s. 72; A. Rezek, ČČM 1891, s. 513 a 1892, s. 534; F. K. (Kameníček), ČMM 1891, s. 74, a 1893, s. 269 ●; ● ref. Dva obrázky rakovnické: J. V. Novák, Lit. listy 12, 1890/91, s. 338; J. Klenek, Hlídka lit. 1891, s. 450; L. Čech, Osvěta 1892, s. 289 ●; ● ref. Ze starodávného života: J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 13, 1891/92, s. 164; J. Tenora, Hlídka lit. 1892, s. 428; Č. Zíbrt, Osvěta 1892, s. 658 ●; ● ref. Pražské obrázky: J. Rokos, Lit. listy 14, 1892/93, s. 158; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 10, 1892/93, s. 82 ●; J. Tenora: ref. V měšťanské světnici starodávné, Hlídka lit. 1893, s. 102; Zbt. (Č. Zíbrt): ref. Kuchyně a stůl našich předků, ČL 1893, s. 201; ● ref. Ze staré Prahy: an., Zlatá Praha 11, 1893/94, s. 288; -ergo (J. Hořica), NL 7. 4. 1894 ●; ● ref. Staropražské novely ze 16. a 17. věku: an., Zlatá Praha 13, 1895/96, s. 345; -ergo (J. Hořica), NL 3. 7. 1896; K. Staněk, Osvěta 1897, s. 262 ●; ● ref. Život církevní v Čechách 1, 2: H. Kollmann, ČČM 1896, s. 144, 480; F. Kameníček, ČMM 1896, s. 68; A. Lenz, Vlasť 12, 1895/96, s. 577, 687; k tomu polemická studie J. V. Řehnický (J. Vančura), K našemu vývoji církevnímu a náboženskému, Naše doba 5, 1897/98, s. 1 a pokr. + polemika s Otevřeným listem… T. G. Masarykovi…, Naše doba 6, 1898/99, s. 154 a 233 ●; ● k padesátinám: an., Besedy lidu 5, 1896/97, s. 69; B. Patera, Květy mládeže 3, 1896/97, s. 2 ●; ● ref. Děje vysokých škol pražských…: Nk. (J. Kamper), Čes. revue 1, 1897/98, s. 468; F. Kameníček, ČMM 1898, s. 196 ●; ● ref. Miniatury: A. T., Zlatá Praha 17, 1899/1900, s. 204; J. Karásek, Rozhledy 9, 1899/1900, s. 641; Tenax, Čes. revue 3, 1899/1900, s. 875 ●; Dr. L. R.: ref. Doktoři a lékaři v 16. věku v Čechách, Zvon 1, 1900/01, s. 479; T. Kalina: ref. Děje vysokých škol pražských… a O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje, ČČH 1901, s. 463 (k tomu polemika Z. W., ČČH 1901, s. 555); ● ref. Život a učení na partikulárních školách v Čechách…: Č. Zíbrt, Zvon 1, 1900/01, s. 286; J. V. Prášek, ČČM 1901, s. 268; R. Peška, Osvěta 1901, s. 265 ●; ● ref. Staré listy: A. Novák, Lumír 30, 1901/02, s. 144; A. Tuček, Zvon 2, 1901/02, s. 250; S. (F. Sekanina), Zlatá Praha 19, 1901/02, s. 167; *** (J. Nebeský), Obzor lit. a umělecký 4, 1901/02, s. 74; O. Theer, ČČM 1902, s. 93; -α- (J. Kamper), Politik 11. 1. 1902; F. V. Vykoukal, Osvěta 1902, s. 745 ●; ● ref. Pražské ghetto: H. Cyriak (A. Procházka), MR 1902/03, sv. 14, s. 175; F. X. Harlas, Osvěta 1903, s. 75 ●; ● ref. Povídky a obrázky historické: V. Č. (Červinka), Zlatá Praha 21, 1903/04, s. 419; O. Theer, ČČM 1904, s. 354; -α- (J. Kamper), Politik 4. 6. 1904; F. V. Vykoukal, Osvěta 1904, s. 938; Z. Nejedlý, Zvon 5, 1904/05, s. 14 → Z české literatury a kultury (1973, s. 448) ●; O. Theer: Z. W., ČČM 1904, s. 19; ● ref. Rozina sebranec: V. Č. (Červinka), Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 299; -n-, Máj 3, 1904/05, s. 630; an., Lumír 33, 1904/05, s. 535; F. V. Vykoukal, Osvěta 1905, s. 562; K. (J. Kopal), Pokroková revue 1905, s. 389; Vbk. (J. Voborník), NL 2. 6. 1905; -α- (J. Kamper), Politik 30. 11. 1905 ●; ● k šedesátinám: O. Theer, Zlatá Praha 24, 1906/07, s. 295; ς (A. Novák), Přehled 5, 1906/07, s. 337; Č. Zíbrt, Osvěta 1907, s. 248 a pokr.; J. Volf, ČČM 1907, s. 194 ●; ● ref. Bouře a přeháňka: O. Theer, Čes. revue 1, 1907/08, s. 318; Č. (V. Červinka), Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 407; J. R. (A. Bačkovský), Venkov 4. 1. 1908; F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 256; F. X. Šalda, Novina 1908, s. 412 → KP 7 (1953); A. Drtil, Nár. obzor 14. 11. 1908 ●; J. Kapras: ref. Řemeslnictvo a živnosti 16. věku…, ČČM 1909, s. 378; ● ref. Mistr Kampanus: -il., LidN 19. a 26. 11. 1909; J. Bartoš, Nár. obzor 11. 12. 1909; J. Rowalski (A. Bačkovský), Ven-

kov 17. a 23. 12. 1909; Pečorin (F. X. Šalda), Novina 3, 1909/10, s. 30 → KP 7 (1953); F. A. Š. (Šubert), Osvěta 1909, s. 1130; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 17, 1909/10, s. 225; A. Jirásek, Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 193; J. Kamper, Lumír 38, 1909/10, s. 221; A. M. (Macek), Akademie 14, 1909/10, s. 96; A. Drtil, Stopa 1, 1910/11, č. 6 → Výbor z prací (1913) ●; an. (F. X. Šalda): ref. Sebrané spisy…, Novina 4, 1910/11, s. 159 → KP 8 (1956); V. Dresler: Z. W. jako beletrista, Osvěta 1911, s. 332, 424; ● nekrology: V. Dyk, Lumír 40, 1911/12, s. 426; F. X. Šalda, Novina 5, 1911/12, s. 508 → KP 9 (1954); A. Jirásek, Zvon 12, 1911/12, s. 625 → Z mých pamětí (1980, s. 435); A. Pražák, Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 482 a 507; ς, Máj 10, 1911/12, s. 465; A. Novák, NL 13. 6. 1912 → Česká literatura a národní tradice (1995, s. 102); an., Čas 13. 6. 1912; A. M. (Macek), PL 14. 6. 1912 → Stati o kultuře, umění a literatuře (1963, s. 154); A. Gabriel, Samostatnost 20. 6. 1912; F. V. Vykoukal, Osvěta 1912, s. 713; K. Kr. (Krofta), ČČH 1912, s. 376; K. V. Topinka, Věstník muzejního spolku královského města Rakovníka a politického okresu rakovnického 1913, s. 9 ●; J. V. Šimák: Z. W. Materiály k vypsání života a díla, ČSPS 1912, s. 89 a pokr. (i sep.); K. Spalová: Žena v beletrii Z. W., Osvěta 1912, s. 815; ● ref. Zlatá doba měst českých: F. Sekanina, Zvon 13, 1912/13, s. 627; F. J. Rypáček, ČMM 1913, s. 473; V. Vojtíšek, ČČM 1914, s. 95 ●; V. Vojtíšek: ref. Český průmysl a obchod v 16. věku, ČČM 1914, s. 72; J. V. z Finberka: Z. W., Osvěta 1914, s. 210; -by- (J. S. Machar): Z. W., Čas 2. 4. – 1. 6. 1915 → V poledne (1921, s. 196); J. Thomayer: Vzpomínky pražské 2, Zvon 18, 1917/18, s. 23 a 30 → Z pouti životní (1920, s. 179); V. Zelinka: Dvojí podání (Mistr Kampanus u A. Gindelyho a Z. W.), Zlatá Praha 1922, s. 262; K. V. Rais: Ze vzpomínek na Z. W., LidN 5. 2. – 5. 3. 1923 → Ze vzpomínek 2 (1927); P. Eisner: Ein postpositives Adjektiv (o Z. W. a závěru Mistra Kampana), Prager Presse 1. 4. 1928; A. Novák: W. a Sládek, Rozhledy 1932, s. 73 + Z. W. umělec, LidN 12. 6. 1932 → Duch a národ (1936); J. Kalus: Z. W. v Čeladné, LidN 18. 3. 1935; A. Novotný in kat. Wintrův Kampanus ve světle soudobých dokumentů (1937) → Toulky nenávratnem (1946, s. 110); ● k 25. výr. úmrtí : J. B. Čapek, NO 12. 6. 1937; J. Kunc, Rozhledy 1937, s. 151; K. P. (Polák), PL 12. 6. 1937 ●; M. Novotný: Stíny a světla historického detailu, Almanach Kmene 1937/38, s. 118; A. Pátek: Ze vzpomínek na Z. W., Rakovnické noviny 1937, č. 8; O. Odložilík in Mistr Jan Campanus (1938); A. Novák in Z. W.: Rozina sebranec (1938); A. Pražák: Z. W., Míza stromu (1940, s. 155); ● k 30. výr. úmrtí: bs (B. Slavík), LidN 12. 6. 1942; J. Šach, Čteme 1942, s. 118 ●; ● k 100. výr. nar.: G. (F. Götz), NO 22. 12. 1946; A. Grund, Svob. noviny 25. 12. 1946; K. P. (Polák), PL 25. 12. 1946; J. Brambora, Práce 25. 12. 1946 ●; M. Novotný in Z. W.: Mistr Kampanus (1947); V. Tichý: Z. W., Český kulturní Slavín 1948, s. 341; J. Borecký: Z. W. v mé paměti, LD 23. 5. 1948 + Z mládí Z. W., LD 6. 6. 1948; A. Grund in Z. W.: Mistr Kampanus (1950); V. Jílek: Neotištěný článek Z. W. o Josefu Strnadovi, Život Plzeňska 1952, s. 58; J. Čermák in Z. W.: Rozina sebranec (1953): K. Krejčí in Z. W.: Mistr Kampanus (1956); V. Kovářík in Z. W.: Z dávných dob (1956); V. Forst: W. próza historického dokumentu, sb. Realismus a modernost (1965); D. Jeřábek in Z. W.: Rozina sebranec a jiné prózy (1966); Z. Heřman in Z. W.: Rozina sebranec (1968); J. Hrabáková: Klíč ke knize Z. W. Rozina sebranec, ZM 1968, s. 180; B. Nováková-Nožičková: Z rodinných tradic, Vlastivědný sborník Podbrdska 1969, č. 3, s. 212; Z. Pešat in Z. W.: Rozina sebranec (1971); J. Janáčková in Z. W.: Obrázky (1972) → (přeprac. s tit. Humor Z. W. a jeho ironie) Stoletou alejí (1985); R. Šťastný: Z. W. a Jan Campanus Vodňanský, Čes. jazyk a literatura 1972, s. 180; J. B. Čapek: Básník českých dějin, Svob. slovo 28. 12. 1972; M. Kopecký: Jan Kampan a Z. W., sb. Z kralické tvrze 6, 1972/73; M. Görtler: K otázce W. podpisu, Středočeský sb. historický 1973, část 2, s. 233; J. Janáčková in Z. W.: Mistr Kampanus (1974) → Stoletou alejí (1985); M. Görtler: W. historická prvotina, Středočeský sb. historický 1976, s. 149; N. Kvítková: Archaismy v díle Z. W., Filologické studie 1977, s. 61; J. Janáčková in Svět Jiráskova umění (1978, s. 29) + in Z. W.: Panečnice (1979); F. Kotek: Z historie Novohradských hor 4, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1979, s. 261; L. Mička: Z. W., Kulturní tvář Rakovnicka 2 (1979, s. 432); P. Křivský: Zpráva o literární pozůstalosti Z. W., sb. Lit. archiv 11–12, 1976–77 (1981), s. 325; Z. Dvořáková: Uprostřed rakovnické společnosti, in Stezkami domova a inspirace (1981, s. 166); J. Janáčková in Z. W.: Peklo (1981) → Stoletou alejí (1985); I. Slavík: Nedoceněný mistr, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1982, s. 106 → Tváře za zrcadlem (1996); L. Mašínová: Za oponou paměti, Hradec Králové 1982, s. 91; J. Nečas: Divadelník Z. W., LD 11. 6. 1982; J. Holý: Z. W. aneb Člověk a dějiny, Lit. měsíčník 1984, č. 10; V. Forst: Z. W., tamtéž 1987, č. 2; V. Brožová: Odborník a umělec Z. W., sb. Lit. archiv 21–22, 1985–86 (1987), s. 147 + Z. W., velkofilm a historický film, Iluminace 1991, č. 1; J. Kejř in Z. W.: Zlatá doba měst českých (1991); V. Brožová: Polohy humoru v próze Z. W., sb. Proudy české umělecké tvorby 19. století. Smích v umění (1991, s. 115) + Hra starých pánů (o W. libretu), sb. Umění a civilizace jako divadlo světa (1993, s. 187) + Z. W. a jeho rakovnický kult, Dějiny a současnost 1994, č. 5 + K užití historického dokumentu v próze Z. W., ČLit 1996, s. 50 + Dva autobiografické texty Z. W., in Z. W.: Paměti ze života dvou přátel (1996); E. Sodomková: Z. W. a Rakovník, Rakovnicko 1996, č. 18 a pokr.; V. Brožová: Z. W., Pivovarské listy a chmelová tržnice, sb. Hospody a pivo v české společnosti (1997, s. 84) + W. Kampanus v soukolí konkurence a trhu, sb. Minulostí Západočes. kraje 33 (1998, s. 129) + Příroda v prózách Z. W., ČLit 2001, s. 356 + Proměny W. novely, sb. Dějiny v českém krásném písemnictví (2002, s. 127); J. Černý: Posudek

Z. W. na Levého Dějiny královského města Rakovníka, Rakovnický historický sborník (2005, s. 131); V. Brožová: Časopis Zvon a „zvonaři", sb. Lit. archiv 38, 2006, s. 193.

vbr

Honorata z **Wiśniowskich Zapová**

* 5. 4. 1825 *Snjatin nad Prutem* (Ukrajina)
† 4. 1. 1856 *Praha*

Prozaička, překladatelka, organizátorka ženských spolků, reformátorka výchovy dívek.

Psala se i Zapová a Zapová z Wiśniowskich. – Původem z polské šlechtické rodiny. 1838 se seznámila s K. V. Zapem, tehdy akcesistou účetní kanceláře ve Lvově. 1841 se stala jeho manželkou a o čtyři roky později s ním přesídlila do Prahy. Pod jeho vlivem horlivě studovala český jazyk a literaturu a ještě ze Lvova zaslala svou literární prvotinu do Květů. Po přesídlení do Prahy publikovala v českých časopisech a účastnila se společenského a spolkového života, přispívala k posílení česko-polské vzájemnosti. 1848 se zúčastnila schůze českých žen usilujících o propuštění zajatců při svatodušních bouřích a dala popud k utvoření Spolku Slovanek, zaměřeného na vzdělávání a výchovu dívek ve vlasteneckém duchu. Spolek neměl dlouhého trvání a H. z W. Z. sama byla nejprve nucena nakrátko uprchnout z Prahy a 1850 odjela s dětmi na rok ke svým příbuzným do Haliče. Po návratu obnovila svou dosavadní činnost a soustředila se především k vzdělávací a výchovné literatuře. Zejména se věnovala na popud J. Wenziga zřízení vlastního výchovného a vzdělávacího ústavu pro české dívky, otevřeného na podzim 1855. Pro pokračující nemoc, která poprvé propukla již 1848, a provozní potíže byla nucena ústav ještě v prosinci t. r., několik dní před svou smrtí, uzavřít. Zemřela na tuberkulózu, pohřbena byla na hřbitově v Praze-Proseku.

Prvými literárními pracemi H. z W. Z. byly národopisné črty z polského, huculského a rusínského prostředí, uveřejňované časopisecky (*Obrazy z mé otčiny, Obrazy ze života Rusínů nadprutských, Obrazy ze života Huculův*… aj.). Do Zlatých klasů přispěla i dvěma drobnými překlady z polštiny (bajky I. Krasického). Většího ohlasu došly překlady dvou divadelních her J. Korzeniowského. Jejím hlavním dílem byla posmrtně vydaná pedagogická příručka pro české dívky *Nezabudky,* pro niž jí byly vzorem práce Polky K. Hoffmanowé z Tańskich. Obracela se v ní na příslušnice vyššího středního stavu, které chtěla prostřednictvím poučné a mravné četby vést k národní uvědomělosti, zároveň se snažila podněcovat k zachování tradičních ctností, zejména k pokoře, pracovitosti, skromnosti, hospodárnosti a k uměřenosti v chování i v citovém životě. Ideálem je spokojený domácí život stranou velkého světa. Autorka navázala na výchovné snahy M. D. Rettigové, Nezabudky se však určitou psychologizací pohledu příznivě vyznačují uceleností; výkladový styl je oživován beletristickými postupy (vzpomínková vyprávění, stylizace výkladu formou dopisů). Systém proklamovaných hodnot a představy o úloze ženy ve společnosti řadí dílo H. z W. Z. k dobovému biedermeieru.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Marie Jizerská, R. z W. Zowá, Věnceslava; H. z W. Z. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. včela (1845–50; 1845 Paní starostka Międzyřičská, 1846 Obrazy ze života Rusínů nadprutských); Koleda (1851–54; 1851 Obrazy ze života Huculův, horákův karpatských); Květy (1844, Obrazy z mé otčiny); Lumír; Nár. noviny (1848); Pražský večerní list (1848); Zlaté klasy (1853–54); – posmrtně: alm. Krakonoš (1860). ▮ KNIŽNĚ. *Příručka* (posmrtně): Nezabudky. Dar našim pannám (1859). – *Překlad:* J. Korzeniowski: Obžinky, Stará místo mladé (1853). ▮ KORESPONDENCE: in J. Pospíšil: Z dob vlasteneckých (Pospíšilovi z 1850; 1885); in E. Jelínek: H. z W. Z. Zápisky z rodinné korespondence a vlasteneckých vzpomínek (otci T. Wiśniowskému z 1844, R. Karafiátové z 1853, 1855, K. V. Zapovi z 1839–41; 1894 ← Lumír 1892); in B. Němcová: Korespondence 1 (Němcové z 1845; 2003, ed. R. Adam s jinými). ▮

LITERATURA: E. Jelínek: H. z W. Z. Zápisky z rodinné korespondence a vlasteneckých vzpomínek (1894 ← Lumír 1892); H. Kokešová: H. Z. (1825–1856). Soupis osobního fondu (LA PNP 1994). ▮ ● nekrology: F. S., Lumír 1856, s. 43; an., Pražské noviny 6. 1. 1856; an., Slovenské noviny 8. 1. 1856 ●; ● ref. Nezabudky: M. B. K. (Kříž), Hvězda 1859, s. 32; J. N. (Neruda), Obrazy života 1859, s. 196 → Literatura 1 (1957, s. 110); an. (J. Malý, dub.), Poutník od Otavy 1859, sv. 2, s. 15 ●; V. Crha: H. z W.-Z., Lada 1862, s. 114 → Májový sen (1862); K. Světlá: Z literárního soukromí, Ženské listy 1880, s. 127 → Z literárního soukromí 1 (1959, s. 276); J. Klika in Rozhledy po naší literatuře pedagogické, ČČM 1882, s. 252; S. Podlipská: Polka mezi Češkami, Slovanský sborník 1886, s. 437 a pokr.; Č. Zíbrt: „Sestry slovanské" čili „Spolek Slovanek" r. 1848 v Praze, Květy 1907, s. 25 a pokr.; V. Kučerová in K historii ženského hnutí v Čechách. Amerlingova éra (1914, s. 81); hjk (Z. Hájek): Памят-

ce H. Z., LidN 6. 4. 1945; Z. Tarajło-Lipowska: Polský prvek v českém národním obrození v osobě H. z W. Z., sb. Národní obrození a rok 1848 v evropském kontextu (1998, s. 167) + Pod rouškou spořádaného manželství aneb Smutný případ H. Z., sb. Sex a tabu v české kultuře 19. století (1999, s. 104) + Snahy o sblížení národů na salonní půdě: H. z W. Z. a český salon, sb. Salony v české kultuře 19. století (1999, s. 188); M. Lenderová in K hříchu i k modlitbě (1999).

dt

Jan z **Wojkowicz**

* 18. 5. 1880 *Nymburk*
† 6. 12. 1944 *Satalice* u Prahy

Básník a prozaik, spojující zjitřenou vnímavost pro prchavé pocity a křehké nálady se sklonem k metafyzické reflexi lidského bytí.

Vl. jm. Jan Nebeský, ojediněle se podepisoval i Jan Nebeský, ryt. z Wojkowicz. – Pocházel ze zámožné měšťanské rodiny, otec byl majitelem uhelných skladů, poslancem zemského sněmu a autorem vzpomínek Z mého života (1913). W. navštěvoval gymnázium v Kolíně, studia nedokončil a zapsal se jako mimořádný posluchač na pražské filoz. fakultě (filozofie a dějiny literatur). Nemoc (slabost organismu) mu zabránila soustavněji pokračovat ve studiu a od 1907 byl také trvale upoután na lůžko. Během pražského pobytu navázal pevné přátelství s O. Theerem, podnikl také jedinou větší cestu do severního Německa a na Rujanu. Studium různých okultních věd ho dovedlo k přesvědčení o vlastních psychotronických schopnostech a k léčitelským pokusům. Větší část svého života prožil v rodném Nymburce v samotářské izolaci (1937 se odstěhoval do Satalic) a v nemalých finančních obtížích, způsobených absencí jakéhokoli stálého příjmu a nutností zabezpečit rodinu (sňatek 1915, otec dvou dětí). Pohřben byl v Nymburce vedle hrobu O. Theera.

J. z W. debutoval jako prozaik. V próze *Mizení*, mapující pocity umírajícího souchotináře, a v prózách z knihy *Mysteria amorosa,* věnovaných vesměs citovým zmatkům dospívajících, sledoval podněty impresionismu, symbolismu a dekadence. Rozbíjel tradiční epickou strukturu, upřednostňoval impresionistickou mozaikovitost, nad dějem převládají útržky pocitů, dojmů a nálad. Zvláště se mu dařilo zachycení křehkých a prchavých okamžiků, zejména těch, jež se týkají přírodních scenerií a stavů lidského nitra, a to nejen v menších prózách, ale též v jediném, rozsáhlém románu *Gerda*, odehrávajícím se v Dánsku a líčícím na příběhu pubertálního jinocha a jeho vztahů k typově rozmanitým ženám nesplnitelnost touhy po absolutní lásce. Přes značnou stavební roztříštěnost, danou příklonem k impresionistické metodě, sehrál román důležitou roli v dobovém hledání nových vyjadřovacích prostředků prózy a v tomto smyslu jej lze přiřadit k průkopnickým dílům Sovovým a Mrštíkovým. Poezii psal W. zprvu souběžně s prózou a ve zralém věku se jí věnoval výlučně. Těžiště raných veršů je, podobně jako v jeho próze, v zachycení subtilních pocitů a nálad, často melancholického zabarvení, vyjadřovaných rytmicky pravidelným, melodickým veršem, s obrazností dekadentně symbolistní ražby. Předností rané W. poezie byla hlavně jemná odstíněnost zobrazení (*Poezie, Meditace*). Postupně však začal v jeho tvorbě převažovat zřetel reflexivní, jenž narušoval spontaneitu básnického vyjádření (*Sny a touhy, Bolesti života*). W. stále více tíhl k metafyzickým spekulacím o věčnosti a časovosti, o absolutních hodnotách, o kosmických dimenzích lidského bytí. Tím se tematicky blížil k poezii O. Březiny, chyběla mu však jeho originální a silná obraznost (*Tmy a světla*). Čím více ztrácela W. poezie na bezprostřednosti, tím úporněji se snažil o její přiblížení čtenáři prostřednictvím rozvleklých a obtížně srozumitelných vysvětlujících úvodů k vydávaným sbírkám, jež seskupoval do velkoryse koncipovaných cyklů (*Elegie a nostalgie*, Chaos a kosmos, Příroda a duše aj.), z nichž se mu však podařilo realizovat pouze torza. Přesto se však i v této reflexivně-spekulativní fázi objevily verše osobité kvality, v nichž byla meditativnost v rovnováze se střídmým, maximálně oproštěným, ale působivým básnickým výrazem (např. balada *Noční milenec,* parafrázující Erbenovy Svatební košile).

ŠIFRA: N-ský. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach na rok MCM (1899); Almanach na rok 1914 (1913); Archa (Olomouc 1925); Čas (1905); Čes. mysl (1901); Hlas národa (1902); Kalendář paní a dívek českých na rok 1912; Květy (1902); Lid. noviny (1925–38); Lit. listy (1899); Lit. rozhledy (1930); Lumír (1899–1939); Máj (1902–14); Moderní revue (1898–99, 1925); Moderní život (1902); Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava 1908–10); sb. Na paměť Otakara Theera (1920); Národ (1917–18); Nár. obzor (1907); Novina (1912); Nový kult (1898); Občanské listy (1921–30); Pramen

(1920–25); Přehled (1913); Rozhledy (1900–01); Rozhledy po literatuře a umění (1933); Rozpravy Aventina (1929–31); Salon odmítnutých (1897); Samostatnost (1911–14); Sever a Východ (1926–29); Srdce (1901–04); Topičův sborník (1916–24); Venkov (1931); Volné směry (1898); Vzlet (Plzeň 1918–19); Zlatá Praha (1899–1917); Zvon (1900–02); Ženský svět (1908–26); – posmrtně: Rmen (Čes. Budějovice 1996). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o umění:* Mizení (P 1898, an.); Mysteria amorosa (PP b. d., 1899); Poezie (BB 1900); O problému individualizace. Příspěvek k filozofii umění (1900); Gerda (R 1901, přeprac. vyd. 1944); Meditace (BB b. d., 1906); Sny a touhy (BB 1914, 1. sv. cyklu Elegie a nostalgie); Bolesti života (BB 1915, 2. sv. cyklu Elegie a nostalgie); Tmy a světla (BB 1918); Básník a věčnost (BB 1925, 3. sv. cyklu Elegie a nostalgie; B Noční milenec samostatně 1931); Království snu (BB 1932, obs. část BB ze sbírky Sny a touhy). – *Výbor:* J. z W., člověk a básník (1930, ed. B. Novák). ▮

LITERATURA: P. K. (F. X. Šalda): ref. Mizení, Lit. listy 20, 1898/99, s. 130 → KP 4 (1951); ● ref. Mysteria amorosa: O. Šimek, Lit. listy 20, 1898/99, s. 345; O. Gulon (Theer), Nový kult 2, 1898/99, s. 236; J. Karásek, Rozhledy 8, 1898/99, s. 966; an. (A. Procházka), MR 1898/99, sv. 10, s. 147; jv. (J. Vodák), Obzor lit. a umělecký 1899, s. 167 ●; ● ref. Poezie: P. L. (A. Procházka), MR 1899/1900, sv. 11, s. 176; O. Š. (Šimek), Zlatá Praha 17, 1899/1900, s. 347; jv. (J. Vodák), Besedy Času 1900, s. 86; Vbk (J. Voborník), NL 17. 8. 1900; F. Sekanina, Rozhledy 10, 1900/01, s. 67; R. (K. Rožek), Srdce 1, 1901/02, s. 25 ●; ● ref. O problému individualizace: A. Novák, Lumír 28, 1899/1900, s. 370; Kí (F. Krejčí), Čes. mysl 1900, s. 384 ●; ● ref. Gerda: P. Maternová, Ženský svět 1901, s. 260; an., Zlatá Praha 19, 1901/02, s. 23; A. Novák, Lumír 30, 1901/02, s. 48; M. Marten, MR 1901/02, sv. 13, s. 112; O. Theer, F. X. Zdařil, V. Otomar, vše Srdce 1, 1901/02, s. 92, 93 a 119; A. Tuček, Zvon 2, 1901/02, s. 278; F. V. Krejčí, Rozhledy 12, 1901/02, s. 662; Q., LidN 23. 1. 1902 ●; J. Karásek: J. z W., in Impresionisté a ironikové (1903); ● ref. Meditace: O. Theer, Lumír 34, 1905/06, s. 195; A. N. (Novák), Přehled 4, 1905/06, s. 898; F. S. (Sekanina), Zvon 6, 1905/06, s. 589; H. Jelínek, Pražská lid. revue 1906, s. 120; Ad. Veselý, MSlR 3, 1906/07, s. 41; -a-, Máj 5, 1906/07, s. 144 ●; ● ref. Sny a touhy: R. Medek, MR 1913/14, sv. 28, s. 521; F. Sekanina, Zvon 14, 1913/14, s. 686; G. W. (Winter), PL 26. 7. 1914; Ant. Veselý, Čes. revue 8, 1914/15, s. 57 ●; ● ref. Bolesti života: an., Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 454; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 15, 1914/15, s. 546; Ř. Hronek (K. Fiala), MR 1915, sv. 29, s. 192; -t., PL 20. 6. 1915; Ant. Veselý, Čes. revue 9, 1915/16, s. 62 ●; J. Borecký in J. z W.: Tmy a světla (1918); ● ref. Tmy a světla: J. Folprecht, Čes. revue 11, 1917/18, s. 636; A. Novák, Lumír 46, 1917/18, s. 514; J. B. (Borecký), Topičův sborník 5, 1917/18, s. 425; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, s. 602; M. Novotný, Nové Čechy 1918, s. 380; Š. Jež, Cesta 1, 1918/19, s. 686; A. Trýb, MR 1918/19, sv. 34, s. 37; K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 458 ●; A. Novák: Básník metafyzik, Venkov 20. 8. 1918; F. Götz: J. W., lyrický esejista, Host 4, 1924/25, s. 205 → Jasnící se horizont (1926); ● ref. Básník a věčnost: A. Novák, Lumír 1925, s. 101; F. Götz, NO 9. 4. 1925 ●; B. Novák: Goethe, Shelley, Whitman, Dostojevský, Tolstoj a Březina ve světle W. pohledu, Lumír 56, 1929/30, s. 437; -btk- (V. Brtník): J. W., Zvon 30, 1929/30, s. 504; L. Ptáček: Rozhovor s J. z W., RA 5, 1929/30, s. 420; B. Novák in J. z W., člověk a básník (1930) + J. z W., Sever a Východ 1930, s. 155; an.: J. z W., Naše kniha 1930, s. 244; F. X. Šalda: Glosa o tzv. poezii reflektivné a meditativné, ŠZáp 3, 1930/31, s. 37; ● ref. Noční milenec: A. N. (Novák), LidN 24. 9. 1931; G. (F. Götz), NO 15. 10. 1931; Nk (B. Novák), RA 7, 1931/32, s. 143; Z. S. (Spilka), Archa 1932, s. 66 ●; ● ref. Království snu: F. K. (Křelina), Venkov 11. 10. 1932; ne (A. Novák), LidN 19. 11. 1932; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 33, 1932/33, s. 99 ●; ● k šedesátinám: -btk. (V. Brtník), Zvon 40, 1939/40, s. 547; Jr., NL 17. 5. 1940; B. Jedlička, LidN 18. 5. 1940; J. Knap, Venkov 18. 5. 1940; p. (A. M. Píša), Nár. práce 18. 5. 1940 ●; B. Novák in J. z W.: Gerda (1944); ● nekrology: p, LidN 7. 12. 1944; p. (A. M. Píša), Nár. práce 13. 12. 1944 ●; J. Karásek: Vzpomínka na J. z W., Nár. politika 17. 12. 1944 → Vzpomínky (1944); E. Lešehrad: Duševní lékař, LitN 1947, s. 6; J. K. Strakatý: Literární kroužek, Sborník Masarykova reálného gymnázia v Praze (1948, s. 151); H. Bohman: Znal jsem J. z W., Polabí 1970, s. 2; L. Havlíková-Dědinová: Vzpomínka na básníka J. z W., Naše rodina 1972, č. 22; L. Merhaut in Cesty stylizace (1994, s. 98); R. Jelínková: J. z W., Rmen 1996/97, č. 3; P. Svoboda, Češtinář 7, 1996/97, s. 104.

dm

Jiří **Wolker**

* 29. 3. 1900 *Prostějov*
† 3. 1. 1924 *Prostějov*

Básník, prozaik, dramatik, esejista a překladatel. Vůdčí představitel kolektivistického směřování básnické generace nastupující po 1. světové válce, jeden z programových tvůrců tzv. proletářské poezie, kterou rozvíjel na základě etického a tradicionalistického rozměru. Na počátku 20. let 20. století vnesl do české poezie nové pojetí obrazného pojmenování, oscilujícího na pomezí asociativního básnického postupu, ukázněné kompozice lyrického textu a stylově oproštěného jazykového projevu. Diskuse a polemiky v souvislosti s výkladem a hodnocením W. díla přispěly k širší reflexi proměn moderní české poezie a literatury 1. poloviny 20. století.

Syn bankovního úředníka, vyrůstal v měšťanském domě na prostějovském náměstí, který

patřil básníkovým prarodičům, majitelům místní likérky. S nimi též trávil prázdniny v rodinné vile Bellevue ve Svatém Kopečku u Olomouce. W. otec Ferdinand stejně jako matka Zdena byli společensky aktivní lidé, funkcionáři Sokola, Měšťanské besedy a dalších občanských spolků v Prostějově. Od osmi let se W. učil hrát na housle (jako student si hrou na housle přivydělával při doprovodech němých filmů v prostějovském biografu) a na klavír, později též sám komponoval. 1910 byl s otcem měsíc u moře v lázních Grado. 1911–19 studoval na gymnáziu v Prostějově. Z gymnazijních učitelů na něho měl vliv kromě V. Měrky (s nímž na gymnáziu překládal slovinskou poezii) nejprve překladatel z němčiny J. Kamenář a později také literárně činný A. Dokoupil, s nímž si W. za války dopisoval (tehdy W. zhudebnil některé jeho básně) a s nímž zůstal v důvěrném styku i později (1923 mu W. připsal hru Nejvyšší oběť). Podobně jako jeho rodiče byl W. horlivě činný v Sokole. O prázdninách 1916 a 1917 se zúčastnil prvních skautských táborů v Čechách, vedených A. B. Svojsíkem. Do doby středoškolských studií spadají též W. první literární pokusy. 1916 na gymnáziu sestavoval třídní časopis Naše kvarta. Od 1917 psal do Sborníku českého studentstva na Moravě a ve Slezsku a 1918 v něm několik měsíců vedl beletristickou část. V dubnu 1918 se spolu s rodiči angažoval při zakládání strany Státoprávní demokracie, kde působil jako funkcionář mládežnické skupiny. Od podzimu 1919 studoval na pražské právnické fakultě a první rok navštěvoval také přednášky na filoz. fakultě (F. X. Šaldy, A. Nováka, E. Rádla a později muzikologů Z. Nejedlého a J. B. Foerstra). Na přelomu let 1919 a 1920 ho přítel Z. Kalista seznámil v prostředí kavárny Union s pražskou intelektuální a uměleckou levicí; ovlivněn byl zejména osobností S. K. Neumanna. 1920–21 se W. podílel na činnosti Uměleckého klubu a přispíval do časopisů Orfeus a Den, prvních výraznějších tribun nejmladší literární generace. 1921–22 byl členem moravské Literární skupiny (jejíž časopis Host, jehož titul navrhl, spoluzakládal a byl členem jeho pražské redakce) a 1922–23 Uměleckého svazu Devětsil, na jehož koncepci se podílel spolu s K. Teigem teoretickými statěmi o proletářském umění; z obou skupin však vystoupil pro názorové neshody. 1921 se stal členem prostějovské odbočky KSČ a podílel se na kulturních akcích organizovaných Proletkultem. V lednu 1922 začal spolupracovat s časopisem Var redigovaným Z. Nejedlým; tehdy se začínají výrazně profilovat jeho levicová kulturněpolitická stanoviska. V květnu 1922 pobýval s K. Bieblem a skupinou přátel měsíc na ostrově Krk (v Bašce) v Jaderském moři, kde se u W. objevily první příznaky vážného onemocnění; v dubnu 1923 byla zjištěna tuberkulóza. V polovině června odjel na léčení do sanatoria v Tatranské Poljance, odkud byl zpět do Prostějova převezen tři dny před smrtí. Zemřel na tuberkulózní zánět mozkových blan; pohřben byl na prostějovském hřbitově. – Matka Zdena W. (roz. Skládalová, * 4. 1. 1879 Prostějov, † 26. 7. 1954 Prostějov) se významně podílela na rozvíjení W. odkazu, napsala o synovi několik vzpomínkových knih, podílela se na edicích jeho korespondence, časopisecky publikovala články o jeho životě a vlivech na jeho dílo; věnovala se též kulturní publicistice, zejména v regionálním tisku, a organizační práci.

Po juvenilních básních, inspirovaných antickými předlohami, zaměřených k duchovní introspekci dekadentního zabarvení či k šrámkovsky laděnému senzitivismu, se W. první básnická kniha *Host do domu* obrací k vnějšímu světu. Stylizovaná chlapecká naivita a oproštěnost, která je podobně jako u řady W. generačních souputníků (A. M. Píši, M. Jirka, F. Němce aj.) motivována snahou najít východisko z prožitého válečného utrpení v objevování elementárních životních hodnot, se vztahuje k nejprostším věcem každodenní reality a vyjadřuje nad nimi radostný údiv. Chápe je, částečně po vzoru francouzských unanimistů J. Romainse a Ch. Vildraca, jako prostředníky vztahů mezi lidmi a jako zpředmětnění lásky, která poznává a harmonizuje obklopující svět v duchu naivistně využívané křesťanské symboliky. Zjednodušená, dětsky nahlížená skutečnost se ve W. básních proměňuje v cosi velice závažného a významného: věci i nespravedlnosti života je třeba milovat, aby byly spaseny. Tento vztah zasahuje také do způsobu vyjadřování a stává se jedním z prostředků, jimiž W. obohatil básnický jazyk, a to zejména přiblížením jazyku hovorovému. Podobnou formou oprošťování prochází rovněž metaforika W. básní: básnický obraz je založen na hledání nového pohledu na vztah mezi dvěma jevy stejně prostými. Stěžejní sjednocující postoj je nejvýstižněji vyjádřen v rozsáhlé básni *Svatý Kopeček* (publiko-

vané v květnu 1921 v časopise Červen), která se stala od druhého vydání *Hosta do domu* na W. přání trvalou součástí této sbírky. W. se tu nechal inspirovat poetikou Apollinairova Pásma, především formou asociativního básnického postupu. Souhrn všech rozličných scén, které W. v básni představuje, zvýrazňuje nejen lidskou družnost v její mnohotvárnosti, zejména však latentní přítomnost osobitého hodnotícího a završujícího gesta. Zpřítomňuje etický akcent, který se ve W. díle stále silněji prosazoval. Druhou W. básnickou sbírku *Těžká hodina* charakterizuje prorůstání námětové oblasti všedního života do širších a složitějších společenských souvislostí. W. vyhrocuje polaritní ráz skutečnosti, naznačený už v první knize – svět už není harmonickým a šťastným hájemstvím, nýbrž je nahlížen tak, že štěstí jedněch je vykupováno zoufalstvím druhých. Vyhrocování protikladných vztahů souvisí též s osobnostním zráním básníka, uvědoměním si osobní odpovědnosti za svůj osud a jeho sounáležitosti s osudy druhých a snahou o vymanění z měšťanského názorového klimatu. W. usiluje též o maximální názornost poezie, která nabývá stále výraznějších epických rysů. Ty vyvrcholily v tvorbě sociálních balad – jednoho z nejcharakterističtějších útvarů W. díla. Východiskem se W. staly Erbenovy balady, jež tematizují srážku člověka s nadosobní zákonitostí a zdůrazňují pevné etické vazby, inspirací pak také Nerudovy a Bezručovy balady postihující konflikt národnostní či sociální povahy. Hrdiny svých balad (*Balada o očích topičových, Balada o ženě, Bohu a muži, Balada o nenarozeném dítěti, Balada o snu, Balada o námořníku, Balada z nemocnice*) W. staví do tragického střetu člověka s nespravedlivým sociálním či politickým zřízením nebo s fatální životní situací. Tento střet zpravidla ústí do tematizace určité mravní teze a do monumentalizujícího pojetí společensko-mravního zápasu člověka a jeho vítězství, podaného ve W. epické poezii zpravidla formou patetické, snově extatické vize. Tvorba sociálních balad dala mj. vyniknout síle vnitřního etického konfliktu, který se u W. transformoval do otázky vztahu jednotlivce k celku, nahlíženého jako projev třídní solidarity. Vyústěním těchto uměleckých a ideových snah mělo být vyjádření splynutí individua s pospolitostí pracujících. Zde se nejvýrazněji zrcadlí W. chápání principu kolektivismu, jednoho z ústředních témat tzv. proletářské poezie. Výrazná epizace formy a snaha rozvinout prostředky, které by vyjádřily důsledky a étos společenského úsilí, vedly W. též k tvorbě dramat, pohádek a povídek. Zejména v žánru pohádky (*Pohádka o listonošovi, O milionáři, který ukradl slunce, Pohádka o Jonym z cirkusu* aj.) W. napomohl využitím všednodenních situací, v nichž se ocitají jeho hrdinové, absencí zázračných prvků a pohádkových postav apod. k rozvoji české moderní pohádky. W. dramata (*Tři hry*) naopak směřují k využití tradičních postupů a zdůrazňují myšlenkové kontrasty a dominantní teze. V zásadě tu W. rozvíjí ideové a mravní konstanty svého díla, a to zejména střet osamocenosti a družné vykupitelské pospolitosti (*Nemocnice*), expresivně vyhrocený vztah odpovědnosti individua k celku (*Hrob*) a tragického konfliktu brutálního revolučního zvratu, který mnohdy paradoxně implikuje zrod nového života (*Nejvyšší oběť*). Proklamace revolučních hledisek, ideová vyhraněnost a angažovanost se promítly nejen do W. básnického a programotvorného úsilí, ale také do jeho literárněkritické činnosti a publicistiky, rozvíjené zejména na stránkách Nejedlého časopisu Var. Básnický koncept, který W. spolu s S. K. Neumannem, J. Horou, J. Hořejším, J. Seifertem aj. spoluvytvářel, určil i jeho teoretické práce, např. stati *Proletářské umění* (s K. Teigem; viz též následující rozsáhlé diskuse), *Umění všední, či nedělní?, Ochránci umělecké svobody* aj. Znaky proletářské poezie, chápané jako předstupeň umění nové doby, W. spatřoval v revolučnosti jako v nutném předpokladu společenské proměny a ve vůli oprostit se v umělecké oblasti od setrvačnosti předchozích uměleckých forem, v tendenčnosti jako povaze tvorby čerpající z nejvnitřnějších umělcových ideových a citových pohnutek a v optimismu, který definoval jako snahu o dosažení lidského štěstí v rámci reálných možností člověka podmíněných jeho aktivním přístupem ke světu. Tyto postoje rovněž přispěly k četným polemikám, které se rozpoutaly po W. smrti a na pozadí soudobých diskusí o aktuálním směřování avantgardní poezie a kulturní politiky se vyjadřovaly k odkazu tohoto básníka. 1925 byl v Pásmu publikován anonymní (A. Černík, F. Halas, B. Václavek) článek Dosti Wolkra! usilující o vytěsnění zpovrchňujícího kultu básníka, který se podle autorů článku míjel s revoluční a uměleckou důsažností W. díla. V souvislosti s 10. výročím W.

úmrtí rozpoutal diskusi článek J. W. po desíti letech, podepsaný šifrou F. Hlz (B. Fučík, F. Halas, P. Levit, V. Závada), který kriticky zvažoval odkaz a hodnotu W. díla, a to ve vztahu k širší diskusi o soudobé poezii na předělu mezi skupinovými uměleckými vystoupeními 20. let a výraznou generační individualizací v první polovině 30. let. Po únoru 1948 a zejména v průběhu 50. let bylo W. dílo komunistickou interpretací vytrženo z dobových souvislostí a až na výjimky účelově vykládáno v duchu ploché totalitní symboliky nového života, věčného mládí, radosti a budovatelské vitality. Vedle kritických edic W. díla a mnohých výborů byly vydávány jednotlivé básně, prózy a dopisy v četných příležitostných či bibliofilských tiscích. W. tvorba byla hojně překládána; některé jeho básně byly zhudebněny.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bratr J., F. X. Press (patrně chybně vytištěno, W. zamýšlel E. X. Press), Jiří Ker; J. W., J. W-r., R., R.-, w. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1919–21); Čas (1921, i příl. Besedy Času); Červen (1919–21); Čes. svět (1918); Den (1920–21); Divadlo (1922); Haná (Kroměříž 1918–19); Hlasy z Hané (Prostějov 1918–19); Host (1921–23); Junák (1916–18); Kmen (1920–22); Kohoutek (1922–23); Komunistický kalendář na rok 1923; Lid. noviny (1920); Lumír (1921); Most (1921–22); Nebojsa (1920); Niva (1921); Orfeus (1921); Prager Presse (1923); Pramen (1920–22); Právo lidu (1920); Proletkult (1922–23); Prostějovský rozhled (1918–20); Revoluční sborník Devětsil (1922); Rozhled (1919–20); Rovnost (Brno 1923); Rudé právo (1921–23, i příl. Dělnická besídka); Ruch (1919); Sborník čes. studentstva na Moravě a ve Slezsku, pokr. Sborník čes. studentstva (Přerov 1917–18, básnický debut); Sladko je žíti (1919); sb. Sovětské Rusi čeští spisovatelé a umělci komunističtí (1921); Sršatec (1922); Stráž lidu (Prostějov 1921–23); Svoboda (Kladno 1921, příl. Klíčení); Štítný (Tábor 1919); Topičův sborník (1921); Tribuna (1922, příl. Nedělní besídka); Trocnov (Tábor 1918–19); Upomínka na jubilejní slavnosti Tělocvičné jednoty Sokol I. v Prostějově (1920, ed. F. Wolker); Var (1921–23; 1922 Proletářské umění, s an. K. Teigem); Vyškovské noviny (1918–19); Země (1921, i příl. Chaloupka); sb. Život (1923); – posmrtně: Čes. literatura (1956); Českosl. samostatnost (1924, příl. Hodina); Dnešek (1930); Host (1924); Kritika (1924); Kulturní zpravodaj (1924); Lid. noviny (1936); Nár. osvobození (1930); Niva (1924); Nová svoboda (1928); Pásmo (1924); Právo lidu (1924, i Večerník PL); Rovnost (Brno 1924, příl. Rudé osení); Rozpravy Aventina (1926); Rudé právo (1924, příl. Dělnická besídka); Skaut-Junák (1924, 1926–27); Trn (1924). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Host do domu (BB 1921; 1924 in Dílo J. W. 1 /Básně/ rozšíř. o BB V parku před poledne m a Svatý kopeček, ed. A. M. Píša; 2002 změn. vyd. dle W. typografických záměrů, BB V parku před polednem a Svatý Kopeček dle časop. otisků, ed. J. Opelík); Těžká hodina. Verše 1921–1922 (BB 1922); Tři hry (DD b. d., 1923; obs. Nemocnice, prem. posmrtně 1925; Hrob, prem. posmrtně 1975 upr. s tit. Pramen; Nejvyšší oběť, prem. 1922); – posmrtně (bibliof. vyd. jednotlivých BB a PP nejsou uvedena): Táborový deník šestnáctiletého J. W. (1928, ed. A. B. Svojsík; 1949 upr. vyd. s tit. Táborový deník šestnáctiletého skauta J. W., ed. K. Bednář). – *Překlady:* D. Kette: Pohádky (Košice 1924, s V. Měrkou); Bratrská poezie (Košice b. d., 1924, s V. Měrkou, překl. BB I. Cankara, D. Ketteho, A. Gradnika). – *Ostatní práce* (posmrtně): Píseň mládí (hudební dílo, 1944, ed. V. Měrka); Závěť J. W. (1952, bibliof., ed. J. Cejpek a J. Glivický). – *Výbory:* Čtení z J. W. (1925, ed. A. Dokoupil); Povídky a pohádky J. W. (1925, bibliof.); Balady (1925, bibliof.; 1930 revid. vyd., ed. M. Novotný); Výbor z díla J. W. (1926, ed. K. Hikl); Výbor z díla J. W. (1930, ed. M. Novotný; 1940 rozšíř. vyd.); Výbor z básní J. W. (Londýn 1944, ed. V. Žďárský); W. pracujícím (1946, ed. S. K. Neumann; 1971 s tit. Na přední stráži. W. pracujícím; 1974 in Š. Vlašín: J. W.); J. W., básník revolučního proletariátu (1950, ed. L. Nejedlý); Básně (1950, ed. A. M. Píša); Slunce je veliký básník (1950, ed. J. Ryska; 1956 rozšíř. vyd.); Výbor z díla (1950, ed. M. Bláhová a A. M. Píša); Z díla (1954, ed. M. Honzíková); Výber z poézie (Bratislava 1956, ed. M. Rúfus); Dílo J. W. (Praha, Bratislava 1958, ed. A. M. Píša a M. Chorvát); Balady (1960, ed. A. M. Píša); Básně (1961, ed. A. M. Píša); Pro spravedlnost šel se bít (1961, ed. A. M. Píša); Srdce štít (1964, ed. M. Florian a Z. Trochová, obs. i životopisné pásmo a výběrovou bibliografii); Pohádky (1964; 1974 rozšíř. vyd., ed. Z. Trochová); Jitřní píseň (1973, ed. J. Fleková); Pro spravedlnost světa (1974, ed. V. Kún; 1982 rozšíř. vyd.); Z tvorby J. W., in Š. Vlašín: J. W. (1974; obs. mj. W. pracujícím); Do boje, lásko, leť. Dopisy a básně J. W. z roku 1923 (1975, ed. J. Dvořák a M. Kubíčková); Tvář za sklem (1975, ed. Z. Trochová a V. Závada); Soubor faksimilií z fondů Literárního archivu Památníku národního písemnictví (1976, ed. M. Vinařová); Host do domu (Bratislava 1981, ed. Z. Beran); Zasvěcování srdce (1984, ed. V. Macura, obs. též životopisné pásmo a výběrovou bibliografii); Zamiluji se a budu slavný (1997, ed. K. Sýs); Těm, kterým patřím (1997, ed. R. Šantora; obs. W. skautské deníky a články o skautingu); Dílo J. W. (1998, kolibří vyd. BB); A noc je dnes nahá – (2000, ed. M. Huvar, s CD); V neděli se holky budou divit (2002, ed. M. Huvar); dále bibliof., jubilejní a jiné příležitostné tisky (vyd. např. v rámci recitační přehlídky W. Prostějov), lit. pásma, výbory s jinými autory, doplňky k čítankám atp. – *Souborná vydání:* Dílo J. W. (V. Petr, 1924, 2 sv., ed. A. M. Píša, obs. též práce z pozůstalosti; 1. Básně, 2. Prózy; 1926 v 1 sv. s podtit. Básně – prózy – dramata; 1928 rozšíř. a změn. vyd. v 1 sv.; 1929 s podtit. Básně a prózy); Dílo J. W. (V. Petr,

1930–31, 3 sv., ed. M. Novotný; 1. /bez podtit. převzato upr. a změn. 3. vyd. Díla J. W. A. M. Píši/, 1930, 2. Mladistvé práce a zlomky, 1930, 3. Práce prozaické, 1931; další vyd. s podtit. sv. 1 Básně – próza – dramata, sv. 2 Mladistvé verše a zlomky básní, sv. 3 Práce prozaické. Próza z pozůstalosti; 1941 změn. vyd.; 1947–48 rozšíř. vyd. s tit.: sv. 1 Básně – próza – dramata, 1947, sv. 2 Verše z pozůstalosti, 1948, sv. 3 Próza z pozůstalosti, 1948); Spisy J. W. (SNKLHU, 1953–54, 4 sv.; 1. Básně, 1953, ed. A. M. Píša, 2. Próza a divadelní hry, 1954, ed. A. M. Píša, 3. Mladistvé práce veršem, 1954, ed. Z. Trochová, 4. Mladistvé práce prózou, 1954, ed. J. Štěpánková). ■ KORESPONDENCE: A ještě staré téma, in Z. Kalista: Kamarád W. (vzáj. koresp. z 1920–23; 1933) → Přátelství a osud (Toronto 1978, s komentáři); Čtyry dopisy J. W. příteli-soudruhu Vladimíru Zelenému napsané ze sanatoria v Tatranské Poljance v srpnu – říjnu 1923 (1936, bibliof., ed. V. Petr a Z. Wolkerová); Dopisy J. W. (A. M. Píšovi z 1921 a 1923; 1939, bibliof., ed. K. Cvejn); Dopisy J. W. Marii Koldové (z 1923; 1944, bibliof., kaligraf. přepis F. Wolkra); Listy příteli (A. M. Píšovi z 1921–23; 1950, ed. A. M. Píša); Korespondence s rodiči (z 1916–23; 1952, ed. Z. Wolkerová, J. Kühndel); Listy dvou básníků (vzáj. koresp. s K. Bieblem z 1921–23; 1953, ed. Z. Wolkerová, J. Kühndel); in J. Hůlka: My vyběhli jsme z řady vpřed (vzáj. koresp. z 1923; 1962, ed. A. Hůlka); in Do boje, lásko, leť. Dopisy a básně J. W. z roku 1923 (M. Koldové; 1975, ed. J. Dvořák, M. Kubíčková); Dopisy. Korespondence J. W. (1. rodičům z 1908–23, F. Machnerové z 1913 nebo 1914, M. Horákové z 1916–19, M. Nedělníkové z 1919, H. Kostkové-Wichterlové z 1919–23, L. Svitavské z 1920, A. Vikové z 1922–23, R. Vackové z 1922, M. Netopilové z 1922, M. Koldové z 1923; 2. B. Ambrosovi z 1916–17, J. Balejovi z 1921, K. Bieblovi z 1921–23, L. Blatnému z 1921–22, A. Dokoupilovi z 1916–23, A. Hartlovi z 1921, J. Honzlovi z 1922–23, J. Horovi z 1921–23, J. Hůlkovi z 1923, E. Chalupnému z 1917–21, Č. Jeřábkovi z 1921–22, J. Ježkovi z 1922, M. Jirkovi z 1920, S. Kadlecovi z 1921–22, Z. Kalistovi z 1920–23, J. Knapovi z 1921–23, J. Koptovi z 1922, Š. Kožušníčkovi z 1921, L. Krausovi z 1923, J. Krejzlíkovi z 1920, J. Kreplovi z 1920–23, B. Kryglové z 1923, M. Kubíkové z 1923, A. Ledererovi z 1921, M. Líbalovi z 1920, J. Majerovi z 1923, M. Majerové z 1923, H. Malířové z 1923, F. Maškové z 1920, V. Měrkovi z 1919, R. Myzetovi, tj. R. Procházkovi, z 1923, Z. Nejedlému z 1922–23, S. K. Neumannovi z 1921–23, K. Pacholíkovi z 1923, V. Petrovi z 1922–23, A. M. Píšovi z 1921–23, F. Pospíšilovi z 1923, F. S. Procházkovi z 1923, J. Seifertovi z 1921–23, I. Sekaninovi z 1920–23, Z. Schäfrovi z 1919–23, V. Součkovi z 1916, F. Svobodovi z 1923, J. Svobodovi z 1921–22, A. B. Svojsíkovi z 1917, J. Synkovi z 1923, J. Škrachovi z 1923, K. Teigovi z 1922–23, G. Štorchovi z 1922–23, B. Vlčkovi z 1921–23, J. Vrbovi z 1921–23, H. Wichterlové z 1923, V. Zelenému z 1923, J. E. Zelinkovi z 1923, J. Zrzavému z 1921, různým redakcím z 1917–21; 1984, ed. Z. Trochová); E. Bílková, K. Bílek: Další neznámé dopisy J. W. (K. Teigovi z 1922, G. Straschnow-Reinerové z 1922–23, F. Svobodovi z 1923), Zpravodaj. Muzeum Prostějovska (Prostějov) 1987, č. 1; P. Marek: Z korespondence J. W. a Bohumila Svozila (z 1923), tamtéž; M. Zelenka: Neznámá korespondence J. W. (M. Čapkové z 1920–21), Čes. literatura 1988, s. 551; T. Součková, Z. Trochová: Dopisy J. W. Toně Smetanové (z 1918–23), sb. Lit. archiv 24, 1990, s. 161; kromě toho bibliof. vydání jednotlivých dopisů. ■

BIBLIOGRAFIE: in Dílo J. W. a krásná kniha (1974, k výstavě v PNP, ed. J. Javůrek, soupis bibliofilií); J. Kuncová: J. W. 1900–1924. Bibliografie díla J. W. a literatury o něm (Měst. knihovna v Praze 1975, rozmnož.); E. Macek: Bibliografie 1921–1974, in F. Soldan: J. W. (1975); in sb. Na přední stráži (1975, ed. P. Marek, soupis vydané koresp.); in P. Marek: J. W. a Prostějov (1979, soupisy regionální produkce); B. Belák a kol.: J. W. v slovenskej tlači (Martin 1980); in ant. Básníka miluje svět (1980, ed. D. Dorovská, I. Dorovský; výběr. bibliografie evropské literatury); I. V. Toksina: J. W. Bibliografičeskij ukazateľ (Moskva 1984); B. Smejkal: Bibliofilská vydání tvorby J. W., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 2000, č. 2. ■ LITERATURA (texty v lit. pásmech, sb. recitační přehlídky W. Prostějov, metodické tisky knihoven, příležitostné tisky zpravidla nejsou uvedeny): In memoriam J. W. (1924, ed. K. Biebl, bibliof.; přisp. K. Biebl → Dílo 5, 1954, F. Götz, J. Hora → Poezie a život, 1959, Z. Kalista, M. Majerová, V. Nezval → Manifesty, eseje a kritické projevy z poetismu, 1967, J. Seifert → Dílo 12, 2004, K. Teige, Z. Wolkerová aj.); Wolkerov večer (Vrútky 1924, bibliof.; přisp. mj. E. Urx → Boje a ciele, Bratislava 1961 a Umění a proletariát, 1979); V. Nezval: W. (1925; 1964 in Vítězslav Nezval – J. W.); V. Novák: Ženy a lásky poezie W. (1927); J. Durych, A. Heythum: Hrob J. W. (1930); M. Novotný: O J. W. (1932); Z. Kalista: Kamarád W. (1933); J. Ch. Novotný (Kuzma): Hvězda na čele J. W. Román a traktát (1933); Antar (V. Čedík): Tak mluvil W. Technika a chemie jeho slov (1934); Z. Wolkerová: Vánoční vzpomínky na J. W. (1934, bibliof.) + J. W., jeho dětství, chlapectví a život v rodině (1934, bibliof.); A. C. Nor: J. W. Básník a člověk (1934; 1947 rozšíř. a přeprac. vyd.); J. Kühndel: Rod J. W. Genealogická studie (1934); B. Slavík: J. W. a Svatý Kopeček (1935, bibliof.); L. Kratochvíl: W. a Nezval. Dvojí sloh generace (1936); Z. Wolkerová: J. W. ve vzpomínkách své matky (1937; přeprac. vyd. 1951); V. Měrka: J. W. jako skladatel (b. d., 1944); Z. Wolkerová: Měli jsme dva psy (1946); J. W., básník dělnické třídy (1949, ed. J. Švehla, kat. výstavy v Nár. muzeu); J. Kühndel: W. síní (v Prostějově) (1949); M. Honzíková: J. W. (1953); sb. J. W., příklad naší poezie (1954; přisp. A. M. Píša → K vývoji české lyriky, 1982, J. Mukařovský, M. Tomčík → Literárne dvojobrazy, Bratislava 1977, V. Závada); J. Ryska: Náš J. W. (1956);

A. N. Maljarenko: J. W. – plamennyj pevec proletariata (Charkov 1960); J. Wagner: J. W. (1900–1924). Lit. pozůstalost (LA Nár. muzea, 1963); Vítězslav Nezval – J. W. (1964, ed. M. Blahynka a J. Čutka; obs. Nezvalovy texty o W., včetně knihy z 1925, též výběr z článků jiných autorů); F. Soldan: J. W. (1964; 1972 upr. vyd.; 1975 dopln. vyd. s bibliografií E. Macka); J. Kühndel: J. W. ve fotografii (1965); S. A. Šerlaimova: J. W. i novye puti češskoj poezii XX. veka (Moskva 1965); J. H. Thumim: Das Problem von Form und Gattung bei J. W. (Hamburk 1966); S. V. Nikolskij: Myšlenka a obraz ve W. poezii z let 1920–21 (1968); Dílo J. W. a krásná kniha (1974, k výstavě v PNP, ed. J. Javůrek, se soupisem bibliofilií); Š. Vlašín: J. W. (1974; dopln. vyd. 1980; obs. i výběr z W. tvorby a koresp.); F. Soldan: J. W., básník mládí (1975); sb. Na přední stráži (1975, ed. P. Marek; obs. i již publikované stati J. Dvořáka, A. Hájkové, J. Hrabáka, V. Kudělky, Š. Vlašína, J. M. Weimanna, V. Závady aj., vzpomínky A. Dokoupila, A. Dolínka, Š. Kožušníčka, V. Měrky, B. Svozila, J. Vincourka, V. Zeleného aj., dokumenty, mj. soupis vydané koresp., hudebních a výtvarných děl); sb. W. v nás (Bratislava 1976, ed. I. Vaško; obs. stati a vzpomínky M. Blahynky, J. Fučíka, M. Haľamové, J. Hory, S. K. Neumanna, L. Novomeského, V. Pekárka, J. Poničana, I. Skály, L. Štolla, M. Tomčíka, E. Urxe, B. Václavka, Š. Vlašína, Z. Wolkerové aj., též výběr z díla J. W.); P. Marek: J. W. a Prostějov (OKS v Prostějově 1979, s bibliograf. přílohami); sb. W. dnešku (1981, přisp. V. Kolár, M. Tomčík, F. Valouch); V. Hruška: J. W. Život a dílo (1982, průvodce po expozici Muzea Prostějovska); B. Hlinka, J. Všetečka: Den se mi v rukou přelomil. J. W. neznámý (1990, s ukázkami W. tvorby); sb. J. W. ve vzpomínkách současníků (1990, ed. P. Marek; obs. vzpomínky J. Aldy, J. Bednáře, K. Biebla, F. Branislava, A. Doležela, F. Götze, M. Jirka, S. Kadlece, Z. Kalisty, D. Kaspara, K. Konráda, M. Koťátkové, O. Lasáka, V. Měrky, V. Nezvala, V. Petra, A. M. Píši, J. Seiferta, V. Součka, J. Svobody, B. Svozila, B. Václavka, E. Vencovského, Z. Wolkerové, V. Zeleného aj.). ▮ M. R. (Rutte): Večer mladé lyriky LidN 4. 12. 1920; ● ref. Host do domu: M. Rutte, NL 29. 7. 1921; P. H. (M. Pujmanová), Tribuna 31. 7. 1921; J. H. (Hora), RP 7. 8. 1921, příl. Dělnická besídka → Poezie a život (1959); -ach- (E. Vachek), PL 14. 8. 1921; A. M. Píša, Červen 1921, s. 266 → Soudy, boje a výzvy z let 1920–1922 (1922) a Dvacátá léta (1969); Z. Kalista, Pramen 1921, s. 420; K. Č. (Čapek), LidN 12. 10. 1921 → Na břehu dnů (1966) a O umění a kultuře 2 (1985); F. Götz, Host 1, 1921/22, s. 20; A. N. (Novák), Lumír 1921, s. 274; V. Nezval, Studentská revue 1, 1921/22, s. 44 → Manifesty, eseje a kritické projevy z poetismu (1967); J. S. (Seifert), Rovnost 2. 11. 1921 → Dílo J. Seiferta 12 (2004); F. Sekanina, Nár. politika 25. 12. 1921; Dom. P. (Pecka), Archa 1921, s. 276; A. H. (Hartl), Most 1, 1921/22, s. 30; K. H. (Hikl), Naše doba 29, 1921/22, s. 176; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 21, 1921/22, s. 266; A. Vyskočil, Čes. revue 1922, s. 158 → Kritikova cesta (1998) ●; ● diskuse O literární příští (anketa čas. Most reagující mj. na stať Proletářské umění, Var 1, 1921/22, s. 271 → Dílo 2, 1954), přisp. V. Dyk, J. Hora, J. Knap, A. Macek, A. Novák, A. M. Píša, M. Rutte, F. X. Šalda, Ant. Veselý aj., Most 1, 1921/22, č. 8–9, s. 105 a pokr.; M. Rutte, Cesta 4, 1921/22, s. 679; J. O. Novotný, tamtéž, s. 740 a pokr.; A. N. (Novák), LidN 12. 4. 1922 (k tomu J. W.: Ochránci umělecké svobody, Var 1, 1921/22, s. 355 → Dílo 2, 1954); B. V. (Václavek), Českosl. noviny 16. 4. 1922 → Tvorba a společnost (1961); ksg. (K. Scheinpflug), NL 16. 4. 1922; J. Vodák, Čas 23. 4. 1922; J. Vrba, Pramen 3, 1922, s. 227; A. M. Píša, Proletkult 1, 1922/23, s. 284; F. Götz, Host 2, 1922/23, s. 126 ●; ● ref. Těžká hodina: J. Hora, RP 27. 10. 1922 → Poezie a život (1959); M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 19. 11. 1922; Ant. Veselý, Českosl. republika 26. 11. 1922; M. Rutte, NL 1. 12. 1922; B. V. (Václavek), Českosl. noviny 17. 12. 1922, příl.; A. N. (Novák), LidN 28. 12. 1922; J. Krecar, MR 1922/23, sv. 38, s. 217; J. Knap, Cesta 5, 1922/23, s. 450; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 23, 1922/23, s. 238; F. Götz, Host 2, 1922/23, s. 90 + 3, 1923/24, s. 25; K. (F. V. Krejčí), PL 11. 3. 1923; P. Eisner, Prager Presse 25. 10. 1923, příl.; -jef- (J. Fučík), Pravda (Plzeň) 31. 3., 10. 4., 17. 4., 19. 5., 9. 6. 1923 → Stati o literatuře (1951) a Víra uhlířská (1988); F. B. (Branislav), Proletkult 3, 1923/24, s. 31; J. Vrba, Pramen 4, 1923/24, s. 89 ●; ● ref. Nejvyšší oběť (insc.): -jh.- (J. Hora), Večerník RP 12. 12. 1922; Ot. F. (Fischer), NL 13. 12. 1922; M. M. (Majerová), RP 13. 12. 1922; If (I. J. Fischerová), Přerod 1, 1922/23, s. 104 ●; F. Götz in Anarchie v nejmladší české poezii (1922); J. Knap: Dílo generace 2. J. Hora a J. W., Cesta 5, 1922/23, s. 450; ● ref. Tři hry: F. Götz, Host 2, 1922/23, s. 281; B. V. (Václavek), Českosl. noviny 5. 4. 1923; (jef) (J. Fučík), Proletkult 2, sv. 3, 1923/24, s. 172 → Divadelní kritiky (1956) a Víra uhlířská (1988) ●; J. Karásek ze Lvovic: Nové umění, Lit. listy 1, 1923/24, s. 17; ● nekrology: Host 3, 1923/24, č. 4 (obs. F. Götz: O životní inspiraci díla J. W., s. 76; B. Václavek: W. dílo lyrické, s. 81; L. Blatný: W. vloha dramatická, s. 85; Z. Kalista: Nové tvary, s. 93; J. Ježek: J. W. a Charles Vildrac, s. 96; V. Nezval: Vzpomínka na J. W., s. 97 → In memoriam J. W., 1924 a Manifesty, eseje a kritické projevy z poetismu, 1967; Z. Wolkerová: K úmrtí J. W., s. 101); M. Rutte, Cesta 6, 1923/24, s. 356 + (šifra M. R.) NL 4. 1. 1924; J. Vrba, Pramen 4, 1923/24, s. 287; Dr. O. Š. M. (O. Štorch-Marien), Lit. rozhledy 8, 1923/24, s. 127; -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 231; R. Illový, Akademie 27, 1923/24, s. 351; an. (J. Kopta), Přerod 2, 1923/24, s. 34; F. T. (Tetauer), Apollon 1, 1923/24, s. 128; Z. Nejedlý, Var 3, 1923/24, s. 30 → O literatuře (1953) a Z české literatury a kultury (1973); an. (S. K. Neumann), Proletkult 2, sv. 3, 1923/24, s. 610 → O umění (1958) a Stati a projevy 6 (1976); V. Vyleťal, MR 1923/24, sv. 39, s. 164; an. (J. Hora), RP 4. 1. 1924 → In memoriam J. W. (1924) + (šifra J. H. a an.), Večerník RP 4. a 7. 1. 1924 + (podp. J. Hora), RP 13. 1.

1924, příl. Dělnická besídka → Poezie a život (1959); A. N. (Novák), LidN 4. 1. 1924 + Lumír 1924, s. 102 → Nosiči pochodní (1928) a Řeči a proslovy (1931); jk. (J. Kodíček), Tribuna 4. 1. 1924; Cassius (J. Kolman Cassius), Venkov 5. 1. 1924; B. V. (Václavek), Českosl. noviny 6. 1. 1924 → Tvorba a společnost (1961); jv. (J. Vodák), Čes. slovo 6. 1. 1924; J. Durych, Rozmach 1924, s. 31; A. Kavoň (A. Dokoupil), RP 13. 1. 1924, příl. Dělnická besídka + (podp. A. Dokoupil), Var 3, 1924/25, s. 27; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 19. 1. 1924, příl. Tribuna lit. a umělecká, č. 4; D–A–V (D. Okáli), Mladé Slovensko (Bratislava) 1924, č. 1 → Výboje a súboje (Bratislava 1973) a ant. Literatúra a revolúcia (Bratislava 1977); an. (E. Urx), Pravda chudoby (Vrútky) 1924, č. 6 → Boje a ciele (Bratislava 1961) a Umění a proletariát (1979); K. Biebl, Studentská revue 1924, s. 42 → In memoriam J. W. (1924) a Dílo 5 (1954); M. N. (Novotný), Kulturní zpravodaj 1924, č. 1–2 ●; J. Kopta: Umění proletářské a poetismus, Přerod 2, 1923/24, s. 157; F. Götz: Spor generací, Host 3, 1923/24, s. 152 + W. a cizí vlivy na jeho dílo, NO 3. 8. 1924; K. Vaněk: J. W. mezi mladými, Tribuna 19. 1. 1924, příl. Tribuna lit. a umělecká, č. 4; E. Chalupný: Z literárních počátků J. W., tamtéž; F. X. Šalda: Radostný fakt, Čes. slovo 16. 3. 1924 → KP 12 (1959) + in Dílo J. W. 1, 2 (1924 ← Kritika 1924, s. 50) → O umění (1955) a KP 12 (1959); O. Fischer: Souvislosti, Čes. slovo 23. 3. 1924; ● ref. Dílo (1924): B. Václavek, Host 3, 1923/24, s. 210 + (šifra ek) Pondělní noviny 11. 8. 1924; Z. Kalista, Přerod 2, 1923/24, s. 109 (lit. část Žně); an. (F. Götz), NO 22. 6. 1924; -rx- (E. Urx), Pravda chudoby (Vrútky) 1924, č. 75 → Básnik v zástupe (Bratislava 1961) a Umění a proletariát (1979); J. Hora, Pondělní noviny 30. 6. 1924 → Poezie a život (1959); M. Kareš, Nová svoboda 1924, s. 260; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 31. 8. 1924; an. (L. Novomeský), Mladé Slovensko (Bratislava) 1924, s. 232 → Moderní česká literatura a umění (1974); M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 14. a 21. 9. 1924; A. Č. (Černík), Rovnost 5. 10. 1924; J. Fučík, Maják 1924, s. 109 a 122 ●; A. Pražák: K sporům o generace a nové umění, Nová svoboda 1924, s. 564; ● k 1. výr. úmrtí: A. Dokoupil, Lit. rozhledy 9, 1924/25, s. 165; L. Blatný, Host 4, 1924/25, s. 98; J. H. (Hora), RP 3. 1. 1925; F. Götz, NO 4. 1. 1925; J. B. Svrček, Rovnost 4. 1. 1925; K. Biebl, RP 8. 1. 1925 → Dílo 5 (1954) ●; P. Fraenkl: Poznání světa v díle J. W., Host 4, 1924/25, s. 99 (k tomu J. Kastner, RP 1. 3. 1925, příl. Dělnická besídka); ● polemika: an. (A. Černík, F. Halas, B. Václavek): Dosti W.!, Pásmo 1, 1924/25, č. 7–8; an., Host 4, 1924/25, s. 157; J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 176, 193 a 491; B. Václavek, Českosl. samostatnost 1924, č. 5 → Tvorba a společnost (1961); R. I. Malý, Kritika 1925, s. 180; J. Fučík, Avantgarda 1925, č. 3 → Stati o literatuře (1951) a Víra uhlířská (1988) ●; ● ref. V. Nezval: W. (1925): an., Host 4, 1924/25, s. 160; -ach-. (E. Vachek), Pramen 5, 1924/25, s. 341; J. V. Sedlák, Kritika 1925, s. 107; M. C. Biss (E. Urx), Mladé Slovensko (Bratislava) 1925, s. 60 → Básnik v zástupe (Bratislava 1961) a Umění a proletariát (1979) ●; A. Dokoupil in Čtení z J. W. (1925); ● ref. Čtení z J. W.: A. N. (Novák), LidN 21. 3. 1925; A. Vyskočil, Rozmach 1925, s. 119 (i ref. překl. Bratrská poezie) → Kritikova cesta (1998) ●; fxš. (F. X. Šalda): Pevného plotu třeba kolem W., Tvorba 1, 1925/26, s. 92 → KP 13 (1963) (k tomu Pol., Kulturní zpravodaj 2, 1925/26, s. 200); F. Götz in Jasnící se horizont (1926); V. Ethen in Portréty a siluety 1, 2 (1926, 1936); ● ref. Výbor z díla J. W. (1926): J. Hora, RP 26. 9. 1926, příl. Dělnická besídka; J. Weil, Avantgarda 1926, s. 98; M. (E. Masák), Archa 1926, s. 490; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 14. 11. 1926; F. Götz, Kmen 1, 1926/27, s. 15; P. F. (Fraenkl), RA 2, 1926/27, s. 48 (k tomu K. Hikl, RA 2, 1926/27, s. 72) ●; an. (M. Novotný): ref. Povídky a pohádky, Kulturní zpravodaj 3, 1926/27, č. 3, příl. Lit. rok, s. 18; K. Schulz: Založení Devětsilu, LidN 24. 3. 1927; ● polemika: V. Nezval in S. Kadlec: Svatá rodina (1927) → Manifesty, eseje a kritické projevy z poetismu (1967); A. M. Píša: J. W. postaven mimo zákon, Host 6, 1926/27, s. 215 (k tomu S. Kadlec, tamtéž, s. 262); K. Teige: Manifest J. W. o proletářském umění (o spoluautorství), Host 6, 1926/27, s. 265 (k tomu A. M. Píša, tamtéž, s. 263 a 266) ●; ● ref. Zápisky z nemoci (1927, bibliof. vyd.): V. D. (Dyk), Lumír 53, 1926/27, s. 554; K. H. (Hikl), Naše doba 34, 1926/27, s. 250; A. N. (Novák), LidN 5. 1. 1927 ●; M. Dvořák: Prostor a plocha, Tvar 1927, s. 97; jv. (J. Vodák): ref. V. Novák: Ženy a lásky…, Čes. slovo 20. 8. 1927; A. M. Píša: W. případ, Nová svoboda 1927, s. 509 a 525; A. M. Píša in Směry a cíle (1927) → Dvacátá léta (1969); J. Hora: Čtyři léta po smrti W., LitN 1928, č. 1; ● ref. Klytia (B 1928, bibliof. vyd.): -pa- (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 279; P. Fraenkl, Lit. svět 1, 1927/28, č. 10; K. H. (Hikl), Naše doba 35, 1927/28, s. 369 ●; ● ref. Táborový deník…: J. V. Sedlák, Lit. svět 1, 1927/28, č. 9; an. (J. Hora), RP 21. 3. 1928 (i ref. Klytia); A. N. (Novák), LidN 30. 6. 1928 (odp. vyd., i ref. Klytia); K. Juda, Střední škola 1928, s. 279; M. Poppeová, Úhor 1928, s. 185 ●; A. M. Píša in J. W.: Dílo (vyd. 1928) → Dvacátá léta (1969); ● ref. Dílo (vyd. 1928, zvl. ke studii A. M. Píši): P. Fraenkl, Host 7, 1927/28, s. 188; A. Dokoupil, Tvorba 2, 1927/28, s. 285 (k tomu A. M. Píša, PL 27. a 28. 7. 1928); B. V. (Václavek), RP 8. 1. 1928, příl. Dělnická besídka ●; E. Haertel in Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven (Vratislav) 1928, sv. 3–4; ● polemika: F. X. Šalda: Básnický typ J. W., ŠZáp 1, 1928/29, s. 174 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a České medailony (1959) + Dvojí pojetí básnické osobnosti W., ŠZáp 1, 1928/29, s. 269 → (oboje) Z období Zápisníku 2 (1987); A. M. Píša: O J. W., Nová svoboda 1929, s. 203 a pokr. + Dvojí pojetí básnické osobnosti W., Nová svoboda 1929, s. 406; F. X. Šalda: W. typ básnický, ŠZáp 2, 1929/30, s. 45; A. M. Píša: O W., PL 13. 2. 1929 ●; F. X. Šalda in O nejmladší poezii české (1928) → O umění (1955); B. Václavek in Od umění k tvorbě (1928); J. Durych in Ejhle člověk! (1928); M. Majerová: První večer

J. W., Lit. rozhledy 13, 1928/29, s. 164; ● ref. Básně v próze (1929, bibliof. vyd.): K. H. (Hikl), Naše doba 36, 1928/29, s. 373; an., RA 4, 1928/29, s. 221; A. M. Píša, PL 25. 1. 1929; A. N. (Novák), LidN 26. 1. 1929; = (J. Vodák), Čes. slovo 6. 2. 1929 ●; J. Weil: O W., Tvorba 1929, s. 82; F. X. Šalda: Krásná literatura česká v prvním desetiletí republiky, ŠZáp 2, 1929/30, s. 134 → Kritické glosy k nové poezii české (1939); ● k 6. výr. úmrtí: jh. (J. Hora), Plán 1, 1929/30, s. 63; p. (A. M. Píša), PL 3. 1. 1930; -fert. (J. Seifert), PL 18. 1. 1930 → Dílo 12 (2004) ●; -a. (J. Hora): W. jaro, Čes. slovo 28. 3. 1930; J. Krejzlík: W. a knihy, Bibliofil 1931, s. 18; ● ref. Děti (1930, bibliof. vyd.): a. (J. Hora), Čes. slovo 9. 1. 1931; = (A. Novák), Čes. slovo 14. 2. 1931 ●; ● ref. Dílo (1930–31): jh. (J. Hora), LitN 5, 1930/31, č. 4; M. Novotný, Almanach Kmene 1931–32 (1931, s. 97); A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 384; G. (F. Götz), NO 25. 1. 1931; Kp. (J. Knap), Venkov 13. 12. 1931; Z. Kalista, Lumír 58, 1931/32, s. 166; Z. S. (Spilka), Archa 1932, s. 66 ●; F. Götz in Básnický dnešek (1931); E. Chalupný: Problém J. W., sb. Nová Říše 1930–32, s. 74 (k souboru vzáj. koresp.); W. Giusti in Studi sulla cultura cèca contemporanea (Řím 1932); Z. Wolkerová: J. W. a knihy, Bibliofil 1933, s. 4; ● ref. Z. Kalista: Kamarád W.: A. M. Píša, PL 24. 6. 1933; -rt. (J. Seifert), Ranní noviny 12. 10. 1933; A. N. (Novák), LidN 27. 10. 1933; F. Kr. (Kropáč), Lumír 60, 1933/34, s. 175 ●; L. Kratochvíl: Dvě doby J. W., Přítomnost 1933, s. 733 a pokr.; A. M. Píša: Poslední akt, Almanach Kmene 1933–34 (1933, s. 27); J. H. (Hora): J. W. po deseti letech, Čes. slovo 31. 12. 1933; A. Kostoľný: J. W. a Maša Haľamová, Slovenské smery (Bratislava) 1, 1933/34, s. 16; Z. Kalista: Z literatury wolkrovské, Lumír 60, 1933/34, s. 177; F. X. Šalda: Dva básnické osudy české, ŠZáp 6, 1933/34, s. 270 → Kritické glosy k nové poezii české (1939); ● k 10. výr. úmrtí: F. Soldan, RA 9, 1933/34, s. 71; Z. Kalista, Lumír 60, 1933/34, s. 158; G. (F. Götz), NO 3. 1. 1934 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); AMP. (A. M. Píša), PL 3. 1. 1934; J. Fučík, RP 7. a 14. 1. 1934; -á- (J. Rybák), Haló noviny 1934, s. 43; R. Habřina, Kolo 1934, s. 11; B. V. (Václavek), Index 1934, s. 15 a 26 ●; Z. Wolkerová: Rukopisy J. W., Bibliofil 1934, s. 1; jh (J. Hora): ref. J. Ch. Novotný: Hvězda…, Čes. slovo 21. 1. 1934; -r-: Uctívejme s mírou, Venkov 28. 1. 1934 (k tomu m. n., tj. M. Novotný, LidN 6. 2. 1934); RR.: Wolkeriana v desátém výročí básníkovy smrti, Rozhledy 1934, č. 2; Hovory o W. (V. Petr aj.), Doba 1, 1934/35, s. 25 (k tomu F. Götz: W. a Host, LidN 22. 2. 1934); A. M. Píša: J. W. na Svatém Kopečku, Kolo 1934, s. 8 + J. W. v Písku, Jih 1, 1934/35, s. 28; J. Mukařovský: O rytmu v moderním českém básnictví, Čin 1934, s. 536 → Kapitoly z české poetiky 2 (1948); ● polemiky: F. Hlz (B. Fučík, F. Halas, P. Levit, V. Závada): J. W. po desíti letech, LUK 1934, s. 1; G. (F. Götz), NO 23. 2. 1934; O. Fischer: O W. Poznámky k diskusnímu večeru Kmene, Magazín DP 2, 1934/35, s. 35 → Duše slovo, svět (1965); -r-: Kdybys to viděl, Jiří Wolkře!, Venkov 17. 3. 1934; -á- (J. Rybák): Umění a slova (nejen polemika s Antarem, tj. V. Čedíkem), Haló noviny 22. 3. 1934 + Slovo o poezii, tamtéž 4. 4. 1934; L. Novomeský: Soud o W., Doba 1, 1934/35, s. 66 → Časová nečasovost (1967) a Moderní česká literatura a umění (1974); J. Hora: O kvietismu a jiných věcech, LUK 1934, s. 84; B. Václavek: J. W. a proletářská poezie, tamtéž, s. 87 → Kritické stati z třicátých let (1975); S. K. Neumann: O mrtvém a živých. Otevřený dopis Františku Halasovi, Rozhledy po literatuře a umění 1934, s. 33 → O umění (1958) a Rozuměti umění (1976); L. (P. Levit): Několik glos k diskusi o J. W., LUK 1934, s. 96; F. Halas: Halas – Neumannovi, tamtéž, s. 97 → Imagena (1971, s tit. J. W.); amp. (A. M. Píša): O J. W., PL 7. 4. 1934 (k tomu B. Václavek, LUK 1934, Informace s. 48); V. Nezval a K. Teige: Význam W. odkazu, Doba 1, 1934/35, s. 68 a pokr. → V. Nezval: Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931–1941 (1974); K. Čapek: J. W. po desíti letech, LidN 8. 4. 1934 → Na břehu dnů (1966) a O umění a kultuře 3 (1986); K. Horký: Ubohý W., Polední list 22. 4. 1934; K. Vojan (J. Fučík): „Ubohý" W., Haló noviny 23. 4. 1934 → Stati o literatuře (1951) a Víra uhlířská (1988); Z. Nejedlý: Jsme lidé přechodu, Haló magazín 1934, č. 1 → Z české literatury a kultury (1973, pozn. s. 283); V. Nezval a K. Teige: Básník František Halas věří v komunismus, v Melantricha a v jedinou poezii…, Doba 1, 1934/35, s. 124 → V. Nezval: Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931–1941 (1974); tge (K. Teige), Obrana J. W., Doba 1, 1934/35, s. 132 (k tomu Bf., tj. B. Fučík, LUK 1934, Informace s. 64); L. (P. Levit): Obrana J. W., LUK 1934, s. 162; F. X. Šalda: Deset let uplynulo…, ŠZáp 6, 1933/34, s. 270; Z. K. (Kalista): J. W. po deseti letech, Lumír 60, 1933/34, s. 468; B. Václavek: Causa W., Středisko 4, 1933/34 → Kritické stati z třicátých let (1975); F. Soldan: W. nebo Vítězslav Nezval, Index 1934, s. 125 ●; M. Dvořák: W. balada, LUK 1934, s. 379 (k tomu A. N., tj. Novák, LidN 20. 1. 1935; M. Dvořák, LUK 1935, s. 23); Z. Wolkerová: Knihovna J. W., Bibliofil 1935, s. 33; Z. K. Vysoký: Antické ohlasy v literární pozůstalosti J. W., LF 1935, s. 81; O. Lasák: J. W. v Prostějově, LidN 17. 6. 1935 → Z malířova zápisníku (1946); M. Dvořák: Deformace kultu v díle J. W., Akord 1936, č. 3; A. M. Píša in Proletářská poezie (1936); R. Fuchs: Prager Boheme, Prager Tagblatt 1. 5. 1936; B. Václavek: Prostějovská literatura, Pamětní list 8. schůzky Skupiny moravských knihomilů v Prostějově 31. května 1936 (1936, ed. B. Beneš Buchlovan) → Literární studie a podobizny (1962); V. Nezval in Moderní básnické směry (1937); ● ref. Z. Wolkerová: J. W. ve vzpomínkách své matky: A. N. (Novák), LidN 20. 3. 1938; L. Novomeský, Tvorba 1938, s. 23 → Časová nečasovost (1967) a Moderní česká literatura a umění (1974) ●; p. (A. M. Píša): Před patnácti lety…, Nár práce 3. 1. 1939 + (šifra AMP.): J. W. a André Malraux, tamtéž 15. 1. 1939; J. B. Čapek: Zápas J. W., Naše doba 47, 1939/40, s. 264 → Záření ducha a slova (1948); ● k 40. výr. nar.: an., Naše zprávy 1940, č. 25; B. Vk (Václavek), LidN 29. 3.

1940 → Tvorba a společnost (1961); mk., Nár. práce 29. 3. 1940 ●; K. Bednář: Skepse a smrt v poezii J. W., KM 1940, s. 401; F. Svoboda: Nakladatel o generačních bojích a o J. W., LitN 1941, s. 38; Kl. (K. Koval): Vzpomínka na J. W., Venkov 4. 1. 1944; ● ref. Píseň mládí: l. f., LidN 25. 10. 1944; an., Čes. dělník 4. 11. 1944 ●; O. Králík: K poetice balady (Část druhá), Kytice 1, 1945/46, s. 323 → Osvobozená slova (1995); E. Valenta: Chlapec J. W., Svob. noviny 6. 1. 1946 → Život samé psaní (1970); J. Morák: Estétství a člověčenství v díle J. W., My 46, 1946, č. 13; B. Václavek in Deset týdnů (1946); S. K. Neumann in W. pracujícím (1946) → O umění (1958); ● ref. W. pracujícím: O. Jahoda: KM 1946, s. 397; kp (K. Polák), PL 13. 7. 1947 ●; A. M. Píša: O W. odkaz a příklad, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 37; ● polemika: V. Pekárek: Více W.!, Var 1948, s. 37 → W., Neumann, Hora (1949) a Literatura a skutečnost (1962) a Díla a osobnosti (1977); L. Kundera, List Sdružení mor. spisovatelů 2, 1947/48, příl., s. 68; J. Hulák, J. V. Svoboda, Mladá fronta 25. 4. 1948; J. Morák, My 48, 1948, č. 18; Z. Nejedlý, Var 1948, s. 97 → O literatuře (1953) a Z české literatury a kultury (1973); V. Pekárek, Var 1948, s. 101 → W., Neumann, Hora (1949) a Literatura a skutečnost (1962) ●; F. Pražák in Pod křídly domova (1948); ● k 25. výr. úmrtí: E. A. Saudek, LidN 1. 1. 1949; J. Rybák, RP 1. 1. 1949; L. Čivrný, Tvorba 1949, s. 41; Z. Nejedlý (→ Z české literatury a kultury, 1973), V. Nezval, F. Götz, K. Konrád, B. Vomáčka aj., Var 1949, č. 3 ●; J. Brambora: Zapomenutá báseň J. W., Kulturní politika 1949, č. 7 (k tomu A. M. Píša, Var 1949, s. 142); V. Pekárek: J. W. a socialistický realismus, NŽ 1949, č. 1 → W., Neumann, Hora (1949) a Literatura a skutečnost (1962) + (šifra V. P.) ref. Dílo (vyd. 1948), NŽ 1949, č. 2; S. V. (Verner): Kulturní víra W., Křesťanská revue 1949, s. 83; K. Konrád: Poslední setkání s W., Var 1949, s. 195 → Perokresby (1953) a Nevzpomínky (1963); A. Urbanová: Dramatické pokusy J. W., LidN 26. 3. 1950, příl. Kulturní neděle; ● k 50. výr. nar.: J. Lang, S. Kadlec, A. M. Píša, J. Hora, LitN 1950, s. 40 a 43; S. Neumann, Tvorba 1950, s. 291 + Slovanský přehled 1950, s. 132; J. Štern, Tvorba 1950, s. 305; Z. Nejedlý (→ O literatuře, 1953, Z české literatury a kultury, 1973, Má vlast, 1975), V. Nezval, V. Pekárek, Var 3, 1950/51, č. 4–5; J. Rybák, L. Štoll, Z. Nejedlý aj., RP 26. a 29. 3. 1950; F. Kautman, LidN 26. 3. 1950, příl. Kulturní neděle; J. Hájek, LidN 29. 3. 1950; S. V. (Verner), Křesťanská revue 1950, s. 71; B. Vomáčka, Hudební rozhledy 2, 1949/50, s. 173 ●; L. Štoll in Třicet let bojů za českou socialistickou poezii (1950; 1975 rozšíř. vyd. s tit. Básník a naděje); A. M. Píša in J. W.: Básně (1950) + in J. W.: Listy příteli (1950); J. Šlajer: Úsilí J. W. o českou socialistickou pohádku, Štěpnice 4, 1950/51, s. 257 a pokr.; F. Nečásek in J. W.: Výbor z díla (1951); I. Skála: Dílo J. W., NŽ 1951, s. 304; D. Šajtar: J. W. a mladí slezští básníci kolem časopisu Oheň, SlSb 1951, s. 350; F. Vodička: Úkoly literární historie při studiu otázek uměleckého mistrovství, SaS 13, 1951/52, s. 130 → Struktura vývoje (1969, s tit. Umělecké realizace proletářské poezie); Z. K. Slabý: Biebl a W., NŽ 1952, s. 1895; M. Sedloň: Talent a charakter, NŽ 1953, s. 498; K. Konrád in Listy dvou básníků (1953) → Perokresby (1953); ● k 30. výr. úmrtí: K. Biebl (část nepublik. F z 1925), LitN 1954, č. 1; J. Rybák, NŽ 1954, s. 15 → S orlími křídly (1954); V. Závada, HD 1954, s. 52 → sb. J. W., příklad naší poezie (1954); M. Tomčík: J. W. a slovenská poézia, SLit (Bratislava) 1954, s. 39 → sb. J. W., příklad naší poezie (1954) a Literárne dvojobrazy (Bratislava 1977); M. Pišút, Kultúrny život (Bratislava) 1954, č. 2 → Literárne štúdie a portréty (Bratislava 1955) ●; B. Truhlář: Príspevok k Fučíkovmu boju o W., SLit (Bratislava) 1954, s. 74 → Literatúra a skutočnosť (Bratislava 1976); V. Pekárek: Za hlubší poznání J. W., LitN 1954, č. 2; V. Nezval: Po dvaceti sedmi letech, tamtéž, č. 3; J. Mukařovský: Příklad J. W. a dnešní poezie, tamtéž, č. 5 → sb. J. W., příklad naší poezie (1954); A. M. Píša in Spisy 1 (1953) → Stopami poezie (1962, s tit. Lyrik a baladik) a 2 (1954) → Stopami poezie (1962, s tit. Vypravěč, dramatik, teoretik); Z. Trochová in Spisy 3 (1954); J. Štěpánková in Spisy J. W. 4 (1954); ● ref. Spisy: V. Kudělka, HD 1954, s. 226; J. Vaníček, NŽ 1955, s. 772; V. Forst, ČLit 1955, s. 381 ●; K. Biebl in Dílo 5 (1954); M. Honzíková in J. W.: Z díla (1954); K. Hausenblas: O jazyce poezie W., Studie a práce lingvistické 1, 1954, s. 473; F. Buriánek: W. podnět naší současné literatuře, NŽ 1954, s. 117; S. Strohs: K W. statím na obranu marxismu, Filozofický časopis 1954, s. 230; Z. K. Slabý: Malé zamyšlení nad W. dramaty, Divadlo 1954, s. 87; A. M. Píša: Cesta J. W. k dramatu, ČLit 1954, s. 325; V. Dostál: Epizoda z Neumannových, W. a Fučíkových bojů o nového člověka, NŽ 1955, s. 1163; V. Vrzalová: Neznámá báseň J. W. Mé zadumané, nedostupné hory, ČLit 1956, s. 87; S. V. Nikolskij: Mladistvé práce J. W., Praha–Moskva 1956, s. 182 (← část studie I. W., Učenyje zapiski Instituta slavjanovedenia, Moskva 1954, s. 5); P. Blažíček: Obrazné pojmenování v poezii J. W., ČLit 1957, s. 447 → Kritika a interpretace (2002); M. Honzíková in J. W.: Těžká hodina (1957); B. Balajka in J. W.: Těžká hodina (1957); A. Hájková: Náboženské prvky v básnické tvorbě J. W., O literatuře. Sborník vědeckých prací Vyšší pedagogické školy v Brně, sv. 5 (1958, s. 61) → (přeprac.) Nejen o humoru (1984); M. Rúfus: W. u nás, Slovenské pohľady (Bratislava) 1958, s. 885; V. Kovářík in Když velcí byli malí (1959); V. Nezval in Z mého života (1959); J. Hrabák: Rým a intonace u Karla Hlaváčka a J. W., Studie o českém verši (1959); ● k 60. výr. nar.: A. Jelínek, Kulturněpolitický kalendář 1960, s. 204; F. Nečásek, RP 29. 3. 1960; A. Hájková, HD 1960, s. 114 → (přeprac.) Nejen o humoru (1984); I. Skála, F. Hrubín, J. Havel, O. Vyhlídal aj., Plamen 1960, č. 3; F. Branislav (→ Z rosy a ze studánek, 1980), V. Nezval, K. Šiktanc, J. Šotola aj., Kultura 1960, č. 12; J. Lang, J. Čutka, V. Pekárek, Tvorba 1960, č. 12; J. Alda, F. Branislav, M. Jirko,

V. Pekárek (→ Literatura a skutečnost, 1962), J. Skácel, K. Šiktanc, F. Vrba aj., LitN 1960, č. 13; F. Götz, LD 27. 3. 1960 ●; A. M. Píša in J. W.: Balady (1960); V. Závada in J. W.: Těžká hodina (1960); M. Kupriak: J. W. a jeho politický vývoj, Rozlet 1960, č. 2–3 + W. ateizmus, tamtéž, č. 4–5; J. Šotola in J. W.: Básně (1961); A. M. Píša in Pro spravedlnost šel se bít (1961); Č. Jeřábek in V paměti a srdci (1961); B. Václavek in Literární studie a podobizny (1962); J. Mukařovský: Individuální sloh spisovatele, jeho vznik a vývoj a jeho úloha ve vývoji literatury a spisovného jazyka, sb. Československé přednášky pro 5. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii (1963); P. Blažíček: J. W. Přípravná studie pro 4. díl Dějin české literatury, ČLit 1963, s. 449; in Ze zápisníků mladého Julia Fučíka 1919–1922 (1963); J. Čutka: J. W., Nová mysl 1964, s. 105; O. Králík: W. balady, J. Dvořák: Ideový vývoj J. W. a Zdeněk Nejedlý (přeprac. → Zdeněk Nejedlý a ideový vývoj J. W., 1978, a Zdeněk Nejedlý a nová česká literatura, 1978), J. Kühndel: Živý pramen básníkova poznání, A. Závodský: Báseň U rentgenu – vyvrcholení W. cesty k umělecké objektivaci, J. Jíra: K jednomu rukopisu W. Balady o očích topičových, vše Zprávy Vlastivědného muzea v Prostějově 1964, č. 1; ● ref. F. Soldan: J. W.: M. Blahynka, Kulturní tvorba 1964, č. 48; E. Strohsová, LitN 1965, č. 10 ●; L. Dobossy: J. W. a maďarská avantgarda, Plamen 1965, č. 5; B. Eliáš-Žáček: Antické motivy v raném období tvorby J. W., Zprávy Jednoty klasických filologů 1966, s. 161; Z. Pešat: Apollinairovo Pásmo a dvě fáze české polytematické poezie, sb. Struktura a smysl literárního díla (1966) → Dialogy s poezií (1985); V. Cvek in Lidé kraje mezi třemi vrchy (1967); L. Bartošek: Paprskem proboden obláček bílý… Filmové vlivy v české poezii dvacátých let, Film a doba 1967, s. 540; O. Berkopec: J. W., prevajalec slovenskih pesnikov, Prostor in čas (Maribor) 1969, s. 524; B. Kraus: W. průboj, Zprávy Vlastivědného muzea v Prostějově 1969, s. 1 + Neznámý W., Rovnost 3. 7. 1969; Z. Pešat: K typologii české a slovenské lyriky dvacátých let, ČLit 1969, s. 249 → Dialogy s poezií (1985); Z. Kalista in Tváře ve stínu (1969) + in O jedné knihovničce a mládencích kolem ní (Okres. knihovna v Olomouci 1970); ● k 70. výr. nar.: J. Smíšek, Tvorba 1970, č. 12; V. Justl, Hudební novinky 1970, březen/duben; V. Falada, Mladá fronta 28. 3. 1970; J. Rybák, RP 28. 3. 1970 ●; O. Králík: W. balady, ČLit 1970, s. 345; E. Valenta: Veselý J. W., Čtenář 1970, s. 167 → Život samé psaní (1970); J. Glivický: Příspěvek k historii W. Hosta do domu, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1971, s. 245; A. Hájková: Obrazné pojmenování ve sbírce J. W. Host do domu, sb. KSČ a literatura (1971) → (přeprac.) Nejen o humoru (1984); A. Jelínek in ant. Slovo básníka (1971); in ant. Avantgarda známá a neznámá 1, 2 (1971, 1972); V. Martínek in Živné zdroje (1972); B. Eliáš: Studentské verše J. W. a jejich vztah k antice, sb. Patnáctý W. Prostějov (1972; sb. obs. též soupis bibliof. tisků W. Prostějova od J. Haitmara); S. V. Nikolskij: O jednom obrazném motivu v české poezii 20. let, ČLit 1972, s. 413; V. Dostál: Generační spříznění Julia Fučíka a J. W. v jinošských letech, tamtéž, s. 465 → (přeprac.) Směr Wolker (1975); E. Feuereisl, E. Makovská: Pohádka J. W., ZM 1973, s. 545; Š. Vlašín: Boje o W., Tvorba 1973, č. 43, příl.; ● k 50. výr. úmrtí: R. Šťastný, Čes. jazyk a literatura 24, 1973/74, s. 177; M. Blahynka, Tvorba 1974, č. 1 → Denní chléb (1978); M. Brůžek, F. Götz, Š. Vlašín aj., Tvorba 1974, č. 2 (i příl.); V. Dostál, RP 5. 1. 1974 → V tomto znamení (1975, s tit. Šťastný W.); M. Tomčík, Slovenské pohľady (Bratislava) 1974, č. 1 → Literárne dvojobrazy (1977); M. Florian, V. Pekárek, J. Poničan, I. Seehaseová, I. Skála, H. Svozilová-Johnová, J. Taufer aj., Lit. měsíčník 1974, č. 1; S. V. Nikolskij, A. Pludek, J. Rybák (→ Prsty od inkoustu, 1977), J. Urbánková aj., Lit. měsíčník 1974, č. 2; M. Blahynka, J. Janásek, V. Měrka, J. Vincourek, Š. Vlašín, A. Závodský aj., Štafeta 1974, č. 1 a 2 ●; F. Buriánek: Básnický svět J. W., sb. Sedmnáctý W. Prostějov (1974) → Z moderní české literatury (1980); I. Vaško: Poselství revoluce a poezie. Ke vztahu J. W. a Slovensko, Tvorba 1974, č. 6, příl.; Š. Vlašín: Od idyly k boji (W. Těžká hodina a její ohlas v kritice), ČLit 1974, s. 105; V. Dostál: Revolucionářství pravé i nepravé. K historii vztahů W. – Neumann, RP 15. 6. 1974 → V tomto znamení (1975); V. Kún in J. W.: Pro spravedlnost světa (1974); Z. Nejedlý in J. W.: Pohádky (rozšíř. vyd. 1974); Z. Trochová in J. W.: Pohádky (rozšíř. vyd. 1974); M. Blahynka: Nezvalův W. a W. Nezval, Člit 1974, s. 412; R. Pytlík: W. Svatý Kopeček a Apollinaire, tamtéž, s. 416; A. Hájková: K W. baladám, tamtéž, s. 419 → (přeprac.) Nejen o humoru (1984); D. Moldanová: Pohádky J. W., ČLit 1974, s. 423; V. Kochol: Novomeský a W., SLit (Bratislava) 1974, s. 583; J. M. Weimann: Wolkeriana 1974, VVM 1975, s. 116; ● k 75. výr. nar.: M. Brůžek, RP 29. 3. 1975; J. Taufer, J. Dvořák, Lit. měsíčník 1975, č. 3; A. Doležal, J. Glivický, L. Budagovová, J. Skutil aj., Štafeta 1975, č. 1 ●; V. Brett: J. W. a Francie, Lit. měsíčník 1975, č. 3; -jp- (J. Filip): Šumperská epizoda J. W., sb. Severní Morava (Šumperk) sv. 29, 1975, s. 3; M. Blahynka: J. W. v čase osvobození, Tvorba 1975, č. 20 + J. W. a osvobození na jaře 1945, sb. Osmnáctý W. Prostějov (1975) → (oboje s tit. Stále živý a v boji) Pozemská poezie (1977); P. Drews in Devětsil und Poetismus. Künstlerische Theorie und Praxis der tschechischen literarischen Avantgarde am Beispiel V. Nezvals, J. Seiferts und J. W. (Mnichov 1975); J. Fiala: Moře J. W., Sborník literárněvědných a jazykovědných prací členů katedry bohemistiky a slavistiky. AUP Olomouc. Philologica sv. 37. Studia bohemica sv. 1 (1975, s. 77); A. Závodský: Dvě kapitolky o poezii J. W., SPFF Brno, ř. D. – lit. vědná, 1975, č. 22; V. Dostál in V tomto znamení (1975) + in Směr W. (1975); V. Závada in Krajina a lidé mého srdce (1975); J. Dvořák in J. W.: Do boje, lásko, leť (1975) → Tradice a současnost (1980); V. Pekárek in J. W.: Tvář za sklem (1975) → Díla a osobnosti (1977); F. Všetička: Kompozice W. Balady o námoř-

níku, ČLit 1975, s. 425 → Stavba básně (1994, s tit. Balada o námořníku); F. C. Weiskopf in Literární nájezdy (1976); J. Hek: Svědectví dokumentů, sb. 19. W. Prostějov (1976); J. Glivický: Historie edice W. Těžké hodiny, tamtéž; J. Dvořák in J. W.: Soudruzi do boje jdou (Prostějov 1977, bibliof.) → Tradice a současnost (1980); J. Dvořák: Na téma život proti smrti, ČLit 1977, s. 170; A. Hůlka in S láskou vzpomínáno (1977); P. Marek: Historie edice W. Svatého Kopečku, sb. Jubilejní 20. W. Prostějov (1977, obs. též soupis bibliof. tisků W. Prostějova od J. Dolívky) → (část) Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1977, s. 42; in ant. Literatúra a revolúcia. Medzi proletárskou poéziou a poetizmom 1922–1928 (Bratislava 1977); Š. Vlašín a M. Blahynka in ant. Prameny. Utváření teorie socialistického realismu v české meziválečné literatuře. Manifesty a stati (1978); S. Nikolskij: Prométeovské téma v české poezii, Lit. měsíčník 1978, č. 5; pat (P. Taussig): Sen o kameře. Spisovatelé a film, Práce 2. 10. 1979; M. Blahynka: Kontinuita poetiky J. W., Vítězslava Nezvala a Františka Halase v dnešní poezii, Lit. měsíčník 1979, č. 4; M. Brůžek in Zrání meziválečné generace 1918–1938 (1979; 1989 dopln. a přeprac. vyd. s tit. Kultura v politických zápasech 1921–1986); ● k 80. výr. nar.: O. Rafaj, M. Blahynka, D. Cvek, J. Čejka, V. Hons, K. Sýs, J. Šimon, J. Žáček aj., Lit. měsíčník 1980, č. 3; J. Rybák, Nová mysl 1980, č. 3; V. Novotný, Tribuna 1980, č. 13; M. Blahynka, Tvorba 1980, č. 13; V. Rzounek, RP 29. 3. 1980 ●; J. Seifert: Dosti W.!, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1980, s. 35 → (upr.) Všecky krásy světa (1982); I. Dorovský: J. W. v literaturách evropských socialistických zemí, ant. Básníka miluje svět (1980; obs. též výběr. bibliografii evropské literatury o J. W.); Š. Vlašín in ant. Básníku, soudruhu, příteli (1980); V. Rzounek in Tajemství básnického tvaru (1980); J. Taufer in Portréty a siluety (1980); P. Marek: Ke spolupráci J. W. se Sborníkem českého studentstva na Moravě a ve Slezsku v letech 1917–1918, VVM 1980, s. 321; L. Tomek in Za slova tiše nahlédni (1980); M. Pohorský in J. W.: Básně (1980); I. Skála in Kontinuita 2 (1980); O. Uličná: Ruská sovětská poéma a česká lyrickoepická poezie 20. století, Bulletin ruského jazyka a literatury 1981, sv. 23; J. Hrabák in Jedenáct století (1982) ← W. „osvobozená slova“, sb. Na přední stráži (1975); R. Pytlík in Česká literatura v evropském kontextu (1982); K. Cvejn: A. M. Píša a J. W. v Písku, Tvorba 1982, č. 20, příl. Kmen; J. Tax: Tvůrčí proměny v uměleckém vývoji J. W., sb. Přednášky z 24. běhu Letní školy slovanských studií (1983); P. Marek: Přátelství J. W. a Ivana Sekaniny, Zpravodaj. Muzeum Prostějovska v Prostějově 1983, č. 2; J. Peterka: Těžká hodina, Čes. jazyk a literatura 34, 1983/84, s. 101 → sb. Rozumět literatuře (1986); J. Dvořák: O tvůrčím zápase J. W., Lit. měsíčník 1984, č. 1; M. Brůžek: J. W. ve srážce kritérií. Padesát let marxistické estetiky v Československu, Tvorba 1984, č. 31, příl. Kmen; M. Kubínová in Proměny české poezie dvacátých let (1984); S. Jungmann: J. W. a hudba, G 1984, č. 4 → (přeprac.) Hudba přítelkyně (1997); V. Macura: Balada J. W. v dobových souvislostech, ČLit 1984, s. 430 → (upr.) Otázky poetiky české socialistické literatury (1986, kandidátská práce); J. Peterka: Slohotvorné postupy proletářské poezie, ČLit 1984, s. 481; P. Marek: Neznámá varianta W. básně, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1984, s. 12; M. Pohorský in J. W.: Dopisy (1984); ● ref. J. W.: Dopisy: J. Taufer, RP 14. 7. 1984; L. Soldán, Lit. měsíčník 1984, č. 10 + ČMM 1985, s. 147; P. Marek, VVM 1985, s. 127 ●; P. Marek: Prostějov v ideovém vývoji J. W., ČLit 1985, s. 258 + Krásné tisky W. Prostějova, Marginálie 1980–1985 (1985, s. 183, s tematickým soupisem za 1957–81); L. Nezdařil in Česká poezie v německých překladech (1985); N. Sieglová in Počátky české socialistické literatury pro mládež (1985); J. Tax: Vztah lyrična a epična v tvůrčím vývoji J. W., sb. Přednášky z 28. běhu Letní školy slovanských studií (1986); D. Vlašínová: Nezvalův boj o W., sb. Vítězslav Nezval – spolutvůrce pokrokové kulturní politiky (1986); V. Rzounek in Postavy a dílo 1 (1986); J. Nejedlá in W. pracujícím (1987); E. Poláčková: Nad prvním úplným přebásněním W. Těžké hodiny do němčiny, Zpravodaj. Muzeum Prostějovska v Prostějově 1987, č. 2; J. Fiala: Tři dny ze života J. W., sb. Věda na filozofické fakultě Univerzity Palackého v letech 1985–1986, sv. 1 (1987); E. Javůrková: Německé překlady z díla J. W. po básníkově smrti, ČLit 1988, s. 557; ● k 90. výr. nar.: J. Janáčková, LD 29. 3. 1990; J. Cinger, RP 29. 3. 1990 ●; M. Trávníček: Poutníkova noční píseň, Proglas 1990, č. 8 + Čepovy Poznámky o J. W., Proglas 1990, č. 10; vm (V. Macura) in Slovník básnických knih (1990, Host do domu, Těžká hodina); M. C. Putna: W. – básník náboženský?, Souvislosti 1992, č. 1; F. Čulík: Skladatel J. W., Kulturní zprávy 1992, č. 12; D. Hrubý: Causa J. W., Reflex 1993, č. 13; M. Kubínová in sb. Proměny subjektu 1 (1993) → Sondy do sémiotiky literárního díla (1995); J. Slavotínek: W. věčně neznámý, Host 1993, č. 3–4; J. Knap: Ze vzpomínek, Tvar 1994, č. 10 → Bez poslední kapitoly (1997, pův. Řím 1983); F. Všetička in Stavba básně (1994) ← mj. W. dialogizovaná báseň, Slavia Occidentalis (Poznaň) 1983, s. 89; M. Sedmidubský: Vytváření idyly v české avantgardě. J. W.: Svatý Kopeček, ČLit 1995, s. 192; S. Simonek: Zu J. W. Rezeption von Oscar Wildes Märchen. Eine „Jugendsünde“ des proletarischen Dichters, Slavia 1995, s. 161; Z. Kalista in Po proudu života 1, 2 (1996, 1997); V. Nosek-Windy in J. W.: Těm, kterým patřím (1997); K. Sýs in J. W.: Zamiluji se a budu slavný (1997); I. Dorovský in Balkán a Mediterán. Literárněhistorické a teoretické studie (1997); Š. Vlašín: Z bojů o angažovanou poezii, Naše pravda 1999, č. 1; J. Slavotínek: W. „Bellevue“, Host 1999, č. 7; ● k 100. výr. nar.: R. Matys, Týdeník Rozhlas 2000, č. 13; Š. Vlašín, Naše pravda 2000, č. 13 ●; R. Ferklová: Zdeněk Kalista a J. W. – proměna vztahu, sb. Zdeněk Kalista a kulturní historie. Z Českého ráje a Podkrkonoší 6 (2000); Z. Kalista: J. W. (ed. R. Ferklová),

sb. Lit. archiv 32–33, 2000–01 (2002), s. 7 ← Annali dell'Istituto Universitario Orientale, Sezione Slava, d. 18, 1975 (Neapol 1976, s. 67); N. Macurová: „Dokonalé přemáhání". Francouzská literatura v pohledu J. W., sb. Lit. archiv 32–33, 2000–01 (2002), s. 39; F. Schilla: Křesťansky formulovaná diagnóza. Aktuální motivy známé básně J. W., Kostnické jiskry 2001, č. 5; I. Dorovský: ref. J. W.: Hrob (prem. adaptace s tit. Pramen z 1975), in Studia balcanica et slavica (2001); B. Hoffmann: Skautské deníky tří českých spisovatelů: J. Foglara, J. W. a J. Zábrany, ČLit 2001, s. 306; J. Slomek: Básník, jenž nestačil „srdce k boji vytasit": Příběh studenta práv J. W., proletářského lyrika ze solidní měšťanské rodiny, LidN 11. 12. 2001; P. Havlík in Předčasná úmrtí 3 (2002); J. O. (Opelík) in J. W.: Host do domu (2002); M. Uhde: Básničtí zabijáci, Revue Proglas 2002, č. 6–7; B. Fučík in Rodná krajina básníkova (2003); ● k 80. výr. úmrtí: J. Zlomek, Naše pravda 2003, č. 49–50; V. Nezkusil, Čes. jazyk a literatura 54, 2003/04, s. 220; V. Hnízdo, Haló noviny 2. 1. 2004 ●; J. Kudrnáč in J. W.: Balady (2004); H. Schmid: Das Motiv des Fensters als Indikator der Wandlungen expressionistischer Poetik in J. W. Dramen, sb. Hledání expresionistických poetik (2006, s. 281).

jaw, jip

Frank **Wollman**

* 5. 5. 1888 *Bohušovice nad Ohří*
† 9. 5. 1969 *Praha*

Slavista zabývající se především srovnávacím studiem slovanských literatur, ústní slovesností a jihoslovanskou dramatikou; dramatik, básník.

Vl. jm. František W. – Syn cukrovarnického úředníka, později obchodníka. Studoval na reálném gymnáziu v Praze v Truhlářské ul. a na Akademickém gymnáziu (mat. 1907), poté na filoz. fakultě české univerzity (1907–11, u J. Polívky, V. Tilleho, J. Máchala) a na univerzitě v Berlíně (1912, u A. Brücknera). 1913 dosáhl aprobace pro vyšší střední školy; učil češtinu a němčinu na středních školách v Praze, od 1914 v Jičíně (t. r. spoluzaložil Kolibu, obec umělecké tvorby na Moravě sdružující literáty a výtvarníky) a 1917–19 v Soběslavi (1915–16 vykonával vojenskou službu), 1919 na Slovensku krátce v Modre a 1919–22 v Bratislavě. 1917 získal v Praze doktorát prací *Pověst o bílé paní v literatuře a v tradicích českého lidu*, 1922 se habilitoval prací *Vampyrické pověsti v oblasti středoevropské* (obě materiálově bohaté komparatistické studie otiskl v Národopisném věstníku československém). 1922–23 nastoupil jako docent srovnávacích dějin slovanských literatur na pražskou filoz. fakultu, odkud přešel na Univerzitu Komenského v Bratislavě (1923–28, externě do 1941; 1925 profesorem; 1923 se oženil), poté na Masarykovu univerzitu v Brně (1928–39 a 1945–59), po válce hostoval na filoz. fakultě v Bratislavě (1946–47), přednášel na divadelní fakultě JAMU v Brně (1948–50, děkanem a prorektorem) a na Univerzitě Palackého v Olomouci. Na Slovensku i na Moravě organizoval v rámci svého slovanského semináře široce založený sběr zejména prozaické ústní slovesnosti (kromě pohádek a pověstí i přísloví, pořekadla, hádanky, dětské hry, rodinné a výroční zvyky aj.; 1993–2004 byl ze zápisů vydán třísvazkový výbor Slovenské ľudové rozprávky). 1940 se přestěhoval do Prahy, 1946–48 působil též na Pedagogické fakultě UK a 1948 vedl s J. Mukařovským a A. Pražákem Ústav pro čes. literaturu, 1949–50 jako jeho 2. vědecký ředitel. 1959 odešel do důchodu. Byl členem řady vědeckých společností (např. KČSN, ČSAV, Mezinárodní a Českosl. komitét slavistů, Učená společnost Šafaříkova, Slovinská akademie věd), aktivně se účastnil vědeckých akcí, především slovanských sjezdů a činnosti Pražského lingvistického kroužku. Podnikl cesty do Německa, Jugoslávie, Bulharska, Francie, Belgie, SSSR, Polska. – Manželka AnnaW. (* 29. 12. 1902 Zvolen, roz. Fajnorová, podruhé provd. Daxnerová) publikovala v časopisech (např. Dennica, Služba, i pod pseud. A. Ronjafová a Nina Vladimírovna) a napsala dvě knihy pro mládež (Slavko v Tatrách, 1936, a Slavko poznáva svet, 1938); syn Slavomír W. (* 1925) je literární historik a slavista.

Jako beletrista W. debutoval sbírkou veršů *Bludný kámen*, odrážející válkou poznamenané kolísání nálad od melancholie a skepse přes sarkasmus a vzpouru po požadavek lepšího života a vzývání příchodu nového království. Představa nové „božnosti" v člověku, reagující na nietzscheovské podněty, se promítla i do W. baladicky zabarvených divadelních her, ovlivněných jihoslovanským dramatem a řešících vztah individua ke kolektivu (historické hry *Bohokrál* o Alexandru Makedonském, *Velká Morava* o sváru křesťanství s pohanstvím a konfliktu germánské rozpínavosti se slovanstvím, sociální utopie *Člun na moři* o groteskním soupeření čtyř zástupců různých tříd

a názorů). Další hry (např. Fridlant, 1948; Naslouchač stesků, 1948; Poslední masopust Petra Voka na Krumlově, 1952) zůstaly v rukopisu. – Těžiště W. literární činnosti však spočívá ve vědecké práci v oblasti slavistiky. Ovlivněn J. Polívkou, historickou poetikou A. N. Veselovského, podněty R. Ingardena a E. Husserla, obsáhl rozsáhlý materiál nazíraný z tvaroslovně srovnávacího hlediska. Zabýval se projevy slovanské sounáležitosti, zvláště v období národního obrození; vznik a úlohu různých, i falešně chápaných „slavismů" (např. panslavismus) analyzoval v kontextu evropských myšlenkových proudů. V monografii *Slovesnost Slovanů* ukázal význam ústní slovesnosti v utváření slovanských literatur pojatých jako specifická, vnitřně diferencovaná součást literatury světové. Hutný přehled prohluboval speciálními studiemi (např. *Żeromski a Reymont, Juliusz Słowacki*), které vyústily v monografii *Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů*; specifičnost slovanských literatur hájil v polemickém spise *K metodologii srovnávací slovesnosti slovanské* (reagoval mj. na skeptický názor na strukturní jednotu slovanských literatur hlásaný nacisticky orientovaným slavistou K. Bittnerem, s nímž 1936 W. spolu s R. Jakobsonem a F. Trávníčkem polemizovali na půdě Pražského lingvistického kroužku). Ve svém nejrozsáhlejším díle *Slavismy a antislavismy za jara národů* ukázal slovanskou otázku jako politikum 40. a 50. let 19. století: probral v něm pro- i protislovanské programy (panslavismus, austroslavismus, panrusismus aj.); vyrovnal se zde také s Engelsovým názorem na malé národy. V řadě prací pojednal o významných osobnostech české i světové slavistiky (P. J. Šafařík, J. Kollár, J. Polívka, J. Máchal, M. Murko, A. N. Pypin, A. Brückner aj.). Značnou pozornost věnoval dramatu, specializoval se na oblast balkánských zemí: vedle recenzí a drobnějších článků utřídil v monografiích *Srbochorvatské drama*, *Slovinské drama* a *Bulharské drama* rozsáhlý materiál (včetně časopisecky tištěných děl i rukopisů), v syntetickém díle *Dramatika slovanského jihu* ukázal přínos jihoslovanského dramatu do dramatiky světové.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Č. Čelin, Čelin, Frank Vlnovský; F. W., man, man., -man. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. A. St. Mágrovi k 50. narozeninám (1937); Beogradski medjunarodni slavistički sastanak (Bělehrad 1957); Blok (Brno 1948); Budoucno (1919–20, příl. Besídka); Centralnaja Evropa (1933); sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu (1940, Slovanská myšlenka od Dobrovského a Kollára k Masarykovi); Časopis Matice moravské (Brno 1932); Čes. revue (1927); Čes. slovo (1930–32, 1935); Českosl. rusistika (1960); Českosl. divadlo (1924–26, 1938; 1938 Nové ruské divadlo, i sep.); sb. Československé přednášky pro 4. mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě (1958); sb. Československé přednášky pro 5. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii (1963); sb. Československé přednášky pro 6. mezinárodní sjezd slavistů v Praze (1968, Generální literatura, její funkce světová a mezislovanská, resumé s tit. La littérature génerale… i sep.); Českosl.-jihoslovanská revue (1931–35); sb. Československo Sovětskému svazu (1937); sb. 4. meždunarodnyj sjezd slavistov (Moskva 1958); Divadelní list (Brno 1931, 1933); Divadlo (1949); sb. Dobrovský a Brno (Brno 1929); Gledališki list Narodnega gledališča v Ljubljani – Drama (1940); roč. Jednotou Slovanstva k míru (1948); Jeviště (1921–22); sb. Jozef Gregor-Tajovský v kritike a spomienkach (Bratislava 1956); Kněhyně (1918); Le Monde slave (Paříž 1935); Lid. noviny (1927–29, 1931–34, 1937–39); Linguistica Slovaca (Bratislava 1939); Listy pro umění a kritiku (1937); Luhačovické listy (1942); Nár. divadlo (1930, 1933); Nár. listy (1931, 1934); Národopisný věstník československý (1912–13, 1920–25; 1912–13 Pověst o bílé paní v literatuře a v tradicích českého lidu, 1920–21, 1923 a 1925 Vampyrické pověsti v oblasti středoevropské); Nedeľná beseda Slovenského deníku (Bratislava 1933); Nová svoboda (1924); Nová výchova (Tábor 1919); Nový život (1952); Občanské listy (Nymburk 1933); sb. Obrysy Slovanstva (1948, Duch a celistvost slovanské slovesnosti, i sep.); Orbis (1928); Politika (Bělehrad 1932); Politika (Bratislava 1935); Pondelok (Bratislava 1932); Prager Presse (1931–33); Prager Rundschau (1937); Praha–Moskva (1938); Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor (Bělehrad 1932, 1938); sb. Problemy sovremennoj filologii (Moskva 1965); Program (1945–46); Prúdy (Bratislava 1925–26); sb. 1. sjezd slovanských filologů v Praze 1929. Teze a poznámky k diskusi (1929, Nové směry literární vědy a eidografická metoda); Přítomnost (1938); Psychologie (Brno 1949); Ročenka Slovanského ústavu (1931–32, 1935–38, 1947); sb. Rol i značenije literatury XVIII veka v istorii russkoj literatury (Moskva, Leningrad 1966); Rovnost (Brno 1968); Rozpravy Aventina (1931–32); sb. Russko-jevropejskije literaturnyje svjazi (Moskva, Leningrad 1966); Sborník prací Filoz. fakulty brněnské univerzity, ř. D (1955–59, 1961; 1955 Josef Dobrovský a jazykově literární obrození u Slovanů, 1958 Slovanství v jazykově literárním obrození u nás); Sborník Filoz. fakulty UKo v Bratislavě (1925); Sborník Jozefa Gregora-Tajovského (Bratislava 1925); Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1925); Sborník prací věnovaných prof. dr. Václavu Tillovi k 60. narozeninám (1927); Slavia (1924, 1927–34, 1938–39, 1947–69; 1930 Njegošův deseterec, i sep.; 1939 Pová-

lečná česká dramatika, i sep.; 1947 Osud a tragická idea ve valdštejnské dramatice; 1956 Lidová slovesnost v jazykově literárním obrození u Slovanů; 1961 Šafařík jako literární badatel); Slavica Slovaca (Bratislava 1966, Krize komparatistiky a obnova srovnávacího bádání ve vědě slovesné); Slavische Rundschau (1932); Slovačka (Bratislava 1932); Slovanská spolupráce (Ml. Boleslav 1934); sb. Slovanská vzájemnost 1836–1936 (1938, Kollárův mesianismus); Slovanský Jadran (1934–35); Slovanský přehled (1925, 1948); sb. Slovanství v českém národním životě (1947); Slovenské smery umelecké a kritické (Bratislava 1935); Slovenský denník (Bratislava 1920); Slovenský robotník (Bratislava 1919); Slovesná věda (1947–50); Slovo a slovesnost (1935–39; 1935 Věda o slovesnosti, i sep., 1936 Literárněvědné metody v Bittnerově knize Deutsche und Tschechen); Srpski književni glasnik (Bělehrad 1936); sb. 6. mezinárodní sjezd slavistů v Praze (1968); sb. III. Mehynarodni kongres slavisma (Bělehrad 1939); Veraikon (1920, příl. Kněhyně); sb. Z dejín československo-slovanských vzťahov 2 (Bratislava 1959, Srovnávací metoda v literární vědě); Zapisi (Cetinje 1931); Život (1925); – posmrtně: Slavia (1981, 1989, ed. S. Wollman); Slovenské ľudové rozprávky 1 (Bratislava 1993). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a slavistické práce:* Bludný kámen (BB 1918, pseud. Frank Vlnovský); Bohokrál. Tragédie Alexandra Velikého v pěti dějstvích (D 1921); Rastislav (D, Košice 1922, i prem.; 1924 přeprac. in Velká Morava); Člun na moři (D 1923, i prem.); Stará hádanka (D, Bratislava 1923, prem. 1924); Srbochorvatské drama (Bratislava 1924); Velká Morava (D, Bratislava 1924, prem. 1925); Slovinské drama (Bratislava 1925); Żeromski a Reymont (studie, 1926); Juliusz Słowacki (přednáška, Bratislava 1927); Bulharské drama (Bratislava 1928); Slovesnost Slovanů (1928); Dramatika slovanského jihu (1930); Severozápadní Jugoslavija (cestopisné črty, 1935); K metodologii srovnávací slovesnosti slovanské (1936, i franc., i samost. vyd. resumé); Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů (1958); Slavismy a antislavismy za jara národů (1968). – *Ostatní práce:* Osobnost a socialism (1920). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Slavia (1946–69, s jinými, vedoucí redaktor lit. vědné části), Slovesná věda (1948–50, s J. B. Čapkem a K. Krejčím); *sborníky:* Dobrovský a Brno (1929, s E. Dostálem), Obrysy Slovanstva (1948, s A. S. Mágrem); *knižnici:* Slovanský literární klub (1946, s jinými). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Sborník Jozefa Gregora-Tajovského (Bratislava 1925, s F. Tichým a L. N. Zvěřinou). ▮

BIBLIOGRAFIE: Soupis prací Františka Trávníčka a F. W. k jejich padesátce (1938, s. 13); S. Wollman: Soupis prací F. W. za léta 1938–1948, sb. Pocta Fr. Trávníčkovi a F. W. (1948, s. 533); J. Krystýnek: Soupis prací F. W. za léta 1948–1958, sb. Franku Wollmanovi k sedmdesátinám (1958, s. 686) + Soupis prací F. W. za léta 1958–1969, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1969, č. 16; J. Purketová in F. W. Personální bibliografie (1992); A. Zelenková: Bibliografie F. W., sb. Slavista F. W. v kontexte literatúry a folklóru 1 (Bratislava, Brno 2006). ▮ LITERATURA: J. Krystýnek in F. W. Personální bibliografie (Brno 1992); sb. Slavista F. W. v kontexte literatúry a folklóru 1, 2 (Bratislava, Brno 2006; přisp. V. Gašparíková, H. Hlôšková, P. Koprda, D. Kšicová, I. Pospíšil, A. Satke, D. Simonides, M. Václav, S. Wollman, M. Zelenka, A. Zelenková). ▮ ● ref. Bludný kámen: Š. Jež, Cesta 1, 1918/19, s. 1443; -ejč- (J. Krejčí), Budoucno 1, 1918/19, s. 603 ●; ● ref. Rastislav: A. P. (Procházka), MR 1921/22, sv. 37, s. 323; bh (B. Haluzický), LidN 19. 3. 1922; F. S. (Sekanina), PL 13. 8. 1922 ●; ● ref. Člun na moři (insc.): K. Svoboda, Naše doba 30, 1922/23, s. 439; Sk. (F. Skácelík), LidN 19. 1. 1923; J. H. (Hilbert), Venkov 19. 1. 1923; M. M. (Majerová), RP 19. 1. 1923; K-ček. (J. Kodíček), Tribuna 20. 1. 1923 ●; ● ref. Velká Morava: J. Krecar, MR 1924/25, sv. 40, s. 18; A. Pražák, Akademie 28, 1924/25, s. 34 ●; ● ref. Srbochorvatské drama: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 12. 10. 1924; D. Prohaska, Českosl.-jihoslovanská liga 1924, s. 84; K. Paul, ČMF 11, 1924/25, s. 154; K. Oliva, Střední škola 1925 s. 278 ●; ● ref. Slovinské drama: P. Váša, LidN 6. 4. 1926; A. S. Mágr, Prager Presse 2. 6. 1926; ach (V. Prach), Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 45 ●; ● ref. Żeromski a Reymont: jhd. (J. Dolanský), LidN 21. 5. 1926; M. Szyjkowski, Slavia 6, 1927/28, s. 517 ●; ● ref. Bulharské drama: ne. (A. Novák), LidN 7. 9. 1928; N. L-v., Slavische Rundschau 1929, s. 476; J. Páta, LidN 12. 1. 1929 ●; ● ref. Slovesnost Slovanů: R. (A. Rambousek), Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 344; V. Brtník, Venkov 14. 2. 1929; Mgr. (A. S. Mágr), Prager Presse 12. 5. 1929; J. Hostovský, Slovanský přehled 1929, s. 297; P. Fraenkl, Naše doba 37, 1929/30, s. 58; A. Grund, ČMF 16, 1929/30, s. 90; J. Horák, ČNM 1930, s. 122 ●; ● ref. Dramatika slovanského jihu: ach. (V. Prach), Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 346; vkm, Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 228; Z. Hásková, Lumír 57, 1930/31, s. 387; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 8. 3. 1931; M. A. Huska, Bratislava 1931, s. 347 ●; J. K.: ref. Njegošův deseterec, Slovanský přehled 1931, s. 616; ● ref. insc. Člun na moři (1934): Č. J. (Jeřábek), LidN 28. 11. 1934; J. L. F. (Fischer), Index 1934, s. 123 ●; ● ref. Severozápadní Jugoslavija: Ad. Veselý, NL 21. 5. 1936; bh. (B. Haluzický), LidN 9. 7. 1936; J. Hch. (Dolanský), Českosl.-jihoslovanská revue 6, 1936/37, s. 33 ●; ● ref. K metodologii…: R. J. (Jakobson), Prager Presse 29. 5. 1937, příl.; M. Šefrna, Rozhledy 1937, s. 311; A. Mazon, Revue des études slaves (Paříž) 1937, s. 101 (k tomu W., SaS 1938, s. 63); J. B. Č. (Čapek), Naše doba 45, 1937/38, s. 376; K. Krejčí, Slavia 1938, s. 251 ●; ● k padesátinám: jv (J. Vodák), Čes. slovo 5. 5. 1938; (K) (K. Krejčí), Prager Presse 5. 5. 1938; Jos. P. (Páta), Českosl.-jihoslovanská revue 1938, s. 175 ●; ● k šedesátinám: A. Pražák, Slovesná věda 1, 1947/48, s. 240; K. P. (Polák), PL 5. 5. 1948; F. Vodička, Svob. noviny 5. 5. 1948; K. Krejčí, Slovanský přehled 1948, s. 344 ●; A. Grund: Osobnost F. W., sb. Pocta F. Trávníčkovi a F. W. (1948);

M. Kudělásková, J. Burian: Dramatik F. W., List Sdružení mor. spisovatelů 2, 1947/48, s. 194; ● k sedmdesátinám: az (A. Závodský), HD 1958, s. 230; in sb. F. W. k sedmdesátinám (1958); B. Beneš, ČL 1958, s. 142; J. Krystýnek, J. Kudělka, Slovanský přehled 1958, s. 180; A. Popovič, SLit (Bratislava) 1958, s. 252; K. Rosenbaum, Kultúrny život (Bratislava) 1958, č. 18; -sk-, Rovnost 29. 6. 1958; R. Žatko, Slovenský národopis 1958, s. 562; J. Mlynář, ČMF 1959, s. 114 ●; ● ref. Slovanství v jazykově literárním obrození…: J. Krystýnek, HD 1959, s. 374; M. Kudělka, Slavia 1959, s. 410; J. Pelikán, Věda a život 1959, s. 442; I. Stanislav, Kultúrny život (Bratislava) 1959, č. 37; A. Angyal, Zeitschrift für Slawistik (Berlín) 1960, s. 138; K. Horálek, SaS 1961, s. 48; T. S. Grabowski, Slavia Occidentalis (Poznaň) 1961, s. 243; I. Kwilecka, Pamiętnik Literacki (Vratislav) 1961, s. 260 ●; A. Popovič: Umenie a veda v diele F. W., Slovenské divadlo (Bratislava) 1963, s. 452; vk (V. Kudělka): Sedmdesát pět let F. W., Rovnost 5. 5. 1963; ● k osmdesátinám: D. Ďurišin, Slavica Slovaca (Bratislava) 1968, s. 229; J. Krystýnek, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1968, č. 15; V. Kudělka a A. Závodský, Rovnost 3. 5. 1968 ●; ● ref. Slavismy a antislavismy za jara národů: V. Žáček, Slovanský přehled 1968, s. 478 a 498; J. Krystýnek, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1971, č. 17–18 ●; ● nekrology: (kp) (K. Procházka), LD 13. 5. 1969; A. Bureš, Národopisné aktuality 1969, s. 123; R. Havel, ČLit 1969, s. 301; J. Krystýnek, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1969, č. 16; V. Kudělka, Index 1969, č. 6; -ný (J. Černý), ČL 1969, s. 348; K. Krejčí, Slavia 1970, s. 146; J. Dolanský, Věstník ČSAV 1970, s. 239 ●; A. Závodský: F. W. a divadlo, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1969, č. 16; J. Badalić: F. W. i književnosti jugoslavenskih naroda, Slavia 1970, s. 149; (vik) (V. Kudělka): Památce F. W., Rovnost 10. 5. 1973; J. Krystýnek: Osobnost a dílo F. W., Slavia 1978, s. 113; A. Závodský: k 90. výr. nar., SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1979, č. 27; J. Hrabák in Život s literaturou (1982); S. Wollman: K domnělému migracionalismu českých komparatistů, Slavia 1983, s. 279 + in Česká škola literární komparatistiky (1987); Z. Konstantinović: Prilog F. W. teorijskom oblikovanju uporedne nauke o književnosti, Slavia 1988, s. 347; S. Ž. Markovič: Kratak prilog biografii F. W., Slavia 1988, s. 365; ● k 100. výr. nar.: (fc) (G. Francl), LD 5. 5. 1988; M. Štemberková, Nové knihy 1988, č. 19; V. Kudělka, Věda a život 1988, s. 346; Z. Urban, Českosl. rusistika 1988, s. 125; M. Mikulášek, Slavia 1988, s. 338; J. Skutil, Slovácko 1989, s. 189 ●; (vk) (V. Kudělka): Spolutvůrce české slavistiky, Svob. slovo 7. 5. 1989; (sk) (J. Skutil): Brněnský slavista, LD 13. 6. 1989; V. Kudělka: F. W. jako bulharista, sb. Československo-bulharské kulturní vztahy (1990); J. Krystýnek: Vzpomínky na profesora F. W., sb. Litteraria humanitas 2 (1993); (ka) (K. Altman): F. W., Slavistická folkloristika 1994, s. 52; (vz) (V. Závodský): Slavista a teatrolog, Svob. slovo (Brno) 11. 5. 1994 + (pod vl. jm.) Znalec slovanského divadla, LD (Brno) 14. 6. 1994; B. Beneš: Folklorista F. W., sb. K dejinám slovesnej folkloristiky (Bratislava 1996); T. Mazáč in Amarcord – vzpomínám si (1997); M. Mikulášek: Badatelská osobnost F. W., Universitas 1998, s. 31; H. Filipová: Brněnská pozůstalost F. W., Slavia 2000, s. 63; K. Kardyni-Pelikánová: Twórczość W. S. Reymonta v lekturze F. Wollmana, Jiřego Horáka i Karla Krejčego, sb. Władysław Stanisław Reymont. Tradice – současnost – recepce (2000) + F. W., Słownik badaczy literatury polskiej 6 (Lodž 2003, s. 335); I. Pospíšil: Sedmero poznámek k W. Slovesnosti Slovanů, in Slavistika na křižovatce (2003, s. 77); R. Ibler, I. Pospíšil, M. Zelenka in F. W.: Die Literatur der Slawen (Frankfurt n. M. 2003); S. Simonek: ref. F. W.: Der Literatur der Slawen, Wiener slavistisches Jahrbuch 2004, s. 300; A. Lah in F. W.: Slovenska dramatika (Lublaň 2004); H. Hlôšková: Pôsobenie F. W. na Slovensku v kontexte dejin folkloristiky, sb. Česko-slovenské vztahy. Evropa a svět (2004, s. 27); I. Pospíšil: Slované, sféra rakouské a německé kultury, střední Evropa a literární věda, Litteraria humanitas 2005, s. 9.

ik

Hugo Václav **Wunsch**

* 1. 4. 1857 *Hnilec* (Slovensko)
† 2. 10. 1930 *Praha*

Autor humoristických próz, básník, editor citátových antologií z díla J. Vrchlického.

Podepisoval se i Hugon W. – Maturoval 1877 na Akademickém gymnáziu v Praze, poté studoval na právnické fakultě pražské univerzity (absolutorium 1881). Od 1882 byl zaměstnán na pražském magistrátu, 1893–98 působil v komisi pro soupis stavebních a uměleckých památek hl. m. Prahy, 1902 byl jmenován magistrátním radou a 1905 odešel ze zdravotních důvodů do penze.

W. debutoval sbírkou *Prach a broky,* v níž do tematických oddílů shrnul různorodou směs veršovaných i prozaických útvarů: epigramatické apostrofy básníků české i světové literatury, veršované charakteristiky historických i legendárních osobností, sokolské písně, prozaické humoresky, causerie z právnického prostředí; z něho a též z ovzduší manželského soužití i života mládeže vycházejí rovněž tematicky členěné aforismy, sentence, slovní hříčky, hádanky i anekdoty. Následující knihy rozvíjejí žánr humoristické causerie, jež mnohdy přechází k rozmarné parafrázi lidových vyprávění, přísloví, anekdot. W. v nich podával rozmanité situace ve vztazích muže a ženy. V pozdějších

knížkách (např. *Žena v přísloví různých národů*) se autorův causeristický styl prolíná se sběratelským zájmem, který se nejvíce projevil ve W. redaktorské a ediční činnosti (Encyklopedie humoru a vtipu). W. rovněž uspořádal dvě oslavné citátové antologie z díla J. Vrchlického (Jaroslav Vrchlický jako učitel lidstva, Jaroslav Vrchlický jako básník milostný), které vyvolaly v rámci polemických bojů 90. let odsudek mladé kritické generace. Nekritický výběr sentencí a nepřiměřenost titulu v prvním případě a kvantitativní výčet milostných motivů v případě druhém přispěly paradoxně k argumentaci mladé kritiky proti J. Vrchlickému, resp. proti perifrastičnosti jeho poezie (J. Karásek ze Lvovic).

PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach královského hlavního města Prahy (1898); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Prach a broky (BB, PP 1890); O ženitbě a vdavkách (P 1890); Žena desetkrát horší muže (P 1890); O starých mládencích a pannách (P 1890); Manželství (P 1890); O hubičkách (P 1890; přeprac. vyd. 1908); Tchyně (P 1908); Žena v příslovích různých národů (P 1908); Jest žena andělem neb ďáblem? (P 1908). ▮ REDIGOVAL *dílo:* Encyklopedie humoru a vtipu 1–10 (1888–92; 1900 s tit. Veselý anekdotář). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Jaroslav Vrchlický jako učitel lidstva (1893); Jaroslav Vrchlický jako básník milostný (1894); Na perutích sokolských (1895). ▮

LITERATURA: ● ref. ed. Jaroslav Vrchlický jako učitel lidstva: Vbk (J. Voborník), NL 1. 12. 1893; J. Karásek, Lit. listy 15, 1893/94, s. 11; J. Hejný, Vlasť 10, 1893/94, s. 172 ●; ● ref. ed. Jaroslav Vrchlický jako básník milostný: J. Karásek, Lit. listy 15, 1893/94, s. 175; J. J. Veselý, Vlasť 10, 1893/94, s. 451 ●; B. Slavík in Vrchlický v kritice let devadesátých, Archa 1932, s. 243.

dvo

Josef **Wünsch**

* 29. 6. 1842 *Rokycany*
† 20. 11. 1907 *Plzeň*

Cestovatel a zeměpisec věnující se zejména výzkumu Blízkého východu a Malé Asie, autor cestopisných statí, knih a odborných pojednání.

Pokřtěn jako Josef Petr; psal se též Vojmír J. (nebo V. J.) Wünsch. – Pocházel z rodiny koželuha, nižší reálku navštěvoval v rodišti, gymnázium v Plzni a po roce (od 1857) byl jako chovanec arcibiskupského konviktu v Praze (spolužáci S. Čech a S. Heller) žákem piaristického novoměstského gymnázia. 1864–67 studoval na filoz. fakultě v Praze klasickou filologii, filozofii a dějepis, pak působil jako suplent na Akademickém gymnáziu v Praze, na reálce v Rokycanech a na gymnáziu ve Slaném; 1872 získal definitivní místo profesora na učitelském ústavu v Jičíně (byl učitelem K. V. Raise). Své prázdniny pravidelně využíval k cestování: 1874 prošel Německo, Dánsko a Švédsko, 1875 tehdejší Uhry a evropské Turecko, 1876 Itálii se Sardinií a severní Afriku, 1879 Dalmácii, Černou Horu, Bosnu a Hercegovinu, 1880 rakouské Alpy, Rumunsko a Bulharsko. 1881 se vydal na svou největší výzkumnou cestu na Blízký východ, na niž získal podporu Svatoboru, Zeměpisné společnosti ve Vídni i ministerstva kultu a vyučování (za přispění J. Jirečka). Cestu zahájil na podzim v Terstu a po zastávce na ostrově Korfu doplul do Egypta, kde strávil zimu. Na jaře 1882 se vydal přes Palestinu a Sýrii do východního Turecka. Putování po arménských horách skončil v Trapezuntu, odkud odplul do Cařihradu, kde strávil druhou zimu. Na jaře 1883 se vydal opět do východního Turecka, Arménie a Kurdistánu, tentokrát přes Batumi a Tbilisi. Pátral po pramenech řek Eufrat a Tigris a mapoval oblast mezi nimi. Na íránských hranicích objevil starobylý klínový nápis, jehož kopii se mu podařilo poslat do Evropy. Své putování opět skončil v Trapezuntu, odkud odplul do Cařihradu a přes Varnu dorazil zpět do Prahy v září 1883. Národopisné a jiné materiály získané na této cestě věnoval, stejně jako později všechny své sbírky, knihy a fotografie, Náprstkovu muzeu, vědecké výsledky uveřejňoval v německých odborných časopisech. Po neúspěšném pokusu získat učitelské místo v Praze se stal 1886 profesorem průmyslové školy stavební v Plzni. 1890 se vydal na svou poslední výzkumnou cestu do Černé Hory. 1902 odešel do důchodu a 1905 založil velkorysou nadaci pro rokycanské studenty. V posledních letech života obnovil přátelské kontakty se S. Čechem. Patřil ke spolupracovníkům Ottova slovníku naučného. Pohřben byl v Rokycanech.

W. zahájil svou literární činnost v 60. letech drobnými básněmi ve Hvězdě a Ladě, později také v Květech a Lumíru. Během studií a suplentských let se pokoušel o filozoficko-estetické úvahy (v Květech) i o divadelní hry (veselohra *Hledáme vychovatele* aj.). Od poloviny

70. let, kdy W. začal cestovat, dostávala jeho prozaická tvorba ráz popularizujících beletrizovaných cestovních črt, které otiskoval v literárních a v rodinných obrázkových časopisech (Květy, Osvěta, Světozor a Zlatá Praha). Po vzoru J. Nerudy W. vycházel z osobních zážitků, při jejichž vyprávění dovedl skloubit odborné poznatky zeměpisné, dějepisné, archeologické, národopisné i přírodovědné se stylistickou obratností a duchaplným humorem. Uchoval si přitom nadhled i ve svízelných situacích, kdy se setkával s byrokratickou omezeností a svévolí panující zejména v tehdejším Turecku. Neztrácel ani historické povědomí o bývalých slovanských krajích i o soudobém osudu rodné země. Zvláště jeho rané práce se všestrannou poučeností blíží živě psaným cestovním průvodcům, zatímco jeho knihy mají spíše fejetonní ráz. Připravovaný obsáhlý cestopis o maloasijské cestě doplněný vlastními kresbami se mu vydat nepodařilo.

PSEUDONYMY: Beppe de Vinci, Beppo da Vinci. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach čes. studentstva (1869); Beseda učitelská (1874); Čes. včela (1878–79); Denkschrift der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaft (Vídeň 1886); Hvězda (1864); Koleda (1878); Květy (1867–88, 1905; 1871 O letorách, 1872 O tanci); Lada (1864); Lumír (1875–83); Mitteilungen aus Justus Perthes' geografische Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesamtgebiete der Geografie von Dr. A. Petermann (Gotha 1889); Mitteilungen der k. k. geografische Gesellschaft (Vídeň 1883–91); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1882–83); Obrazy života; Österreichische Monatschrift für den Orient (Vídeň 1889); Osvěta (1875–94); Paleček; alm. Ruch (1870, 1873); Světozor (1880–89); Škola a život (1875); Zlatá Praha (1884–90); – posmrtně: Sborník Čes. společnosti zeměpisné (1941); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Fejetony z cest:* Pompeje a Pompejané (1880); Po souši a po moři (1880); Z blízka a z dáli (1887); Mezi mohamedány (New York 1889); Mimochodem (1891). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Hledáme vychovatele (1872). ▮ KORESPONDENCE: an.: Cestopis a zeměpis (místopředsedovi Svatoboru J. Jirečkovi z 1882–83), Světozor 1882, s. 323 + 1883, s. 139, 391, 415; an.: Spisovatel J. W. (zastupitelstvu města Rokycany z 1905), Zvon 6, 1905/06, s. 47; J. Hodek: Z korespondence prof. J. W. Svatopluku Čechovi (z 1906–07), Zvon 8, 1907/08, s. 756 a 769; K. V. Rais: Ze vzpomínek na J. W. (Raisovi z 1890 a 1898), Topičův sborník 4, 1916/17, s. 468; J. Kunský: Přístav u Halánků (V. Náprstkovi z 1882), in Čeští cestovatelé 2 (1961). ▮

LITERATURA: K. Jindřich: Katalog pozůstalosti profesora J. W. ze sbírek Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech (1996). ▮ ● ref. Po souši a po moři: S. (S. Čech), Květy 1880, d. 2, s. 757; -s. (J. V. Sládek), Lumír 1880, s. 559; B. Čermák, Čes. včela 1880, s. 384; an., Koleda 1881, s. 15; F. M. Vrána, Lit. listy 1881, s. 11; F. Schulz, Osvěta 1881, s. 478; an. (J. Neruda), Humorist. listy 1881, s. 226 → Podobizny 1 (1951) ●; an.: J. W., Světozor 1883, s. 498; an.: J. W., Zlatá Praha 1885, s. 190; ● ref. Z blízka a z dáli: J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1887, s. 369; Ivan Josipovič, NL 15. 12. 1887; Č. J. Ševčík, Hlídka lit. 1888, s. 49 ●; ● ref. Mimochodem: A. K., Lit. listy 1891, s. 227; P. Š. (Šup), Hlídka lit. 1891, s. 466 ●; D. Panýrek: J. W., Lumír 34, 1905/06, s. 168; -or, Drobnosti ze života W., Máj 6, 1907/08, s. 183; ● nekrology: J. D. K. (Konrád), Máj 6, 1907/08, s. 149; an., Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 131; an., Zvon 8, 1907/08, s. 159; F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 84; S. Nikolau, Sborník Čes. společnosti zeměvědné 1908, s. 33 ●; J. Hodek: Mládí W., Brdský kraj 1, 1908/09, s. 2 + W. pobyt v pražském arcibiskupském konviktě, tamtéž 2, 1909/10, s. 25; K. V. Rais, Ze vzpomínek na J. W., Topičův sborník 4, 1916/17, s. 463 → Ze vzpomínek 2 (1934, s. 226); J. Stěhule: Český cestovatel J. W., Širým světem 19, 1941/42, s. 625 + Styky cestovatele J. W. s domem Náprstkovým, Sborník Čes. společnosti zeměpisné 1942, s. 105; Ent.: J. W., LidN 28. 6. 1942; J. Čermák, Výzkumné cesty prof. J. W. v Arménii a v Kurdistánu, Sborník Českosl. společnosti zeměpisné 1953, s. 232; J. Dlouhý: J. W., Lidé a země 1953, s. 236; R. Burešová, J. Sofron: J. W., český cestovatel 19. století, tamtéž, 1961, s. 108; J. Kunský: Objevitel pramenů Tigridu a Eufratu, in Čeští cestovatelé 2 (1961); J. Kyncl in Rokycansko v literatuře a umění (1964); A. Křikavová: Profesor J. W., his Journey and Exploration on the Occasion of the Tigris Sources, Archiv orientální 1982, s. 122 + Byl rodákem z Rokycan, Pravda 24. 7. 1982; J. Rodr: Stopař pramenů, sb. Příběhy z dalekých zemí (1986); K. Seget, Hledač pramenů, LD 20. 11. 1987; K. Jindřich: Působení cestovatele a spisovatele profesora J. W. v Plzni v letech 1886–1907, Sborník Západočes. muzea v Plzni. Historie (1996, s. 165); J. Rychlík: Z Rokycan k pramenům Eufratu, Plzeňský deník 28. 6. 1997; K. Jindřich: Cestovatel J. W. – objevitel Kurdů a Kurdistánu, Sborník Muzea dr. Bohuslava Horáka (1999, s. 17); O. Janka in Příběhy českých cestovatelů zapomenutých i nezapomenutelných (2001).

vf

Zábavné listy

1879–1895

Ilustrovaný čtrnáctideník zábavné i poučné četby pro lidové vrstvy.

Podtituly: 1879–85 (roč. 1–6) Obrázkový časopis pro český lid, 1885–95 (roč. 7–17) Obrázkový časopis pro

lid český. – *Redaktor:* 1879–95 (roč. 1–17) J. L. Turnovský. – *Vydavatel a nakladatel:* 1879–95 (roč. 1–17) A. Hynek, Praha. – *Periodicita:* čtrnáctideník, od září či října do srpna či září, vždy 26 čísel.

V produkci nakladatelství A. Hynek zaměřené na zábavnou prózu pro široké lidové vrstvy navazovaly Z. l. na čtrnáctideník Slavia. Románové listy (1875–78, roč. 1–4; roč. 1 ještě redigoval A. Hynek sám, od roč. 2 byl redaktorem A. H. Sokol), který přinášel původní i přeložené romány ilustrované ocelorytinami; vyšší literární ráz dodávaly časopisu noticky z literárního a uměleckého života. Z. l. se poté staly nejlevnějším zábavným periodikem v Čechách, snadno pronikaly mezi lidové vrstvy venkova a přispěly tak k popularizaci literatury i v prostředí, do něhož by se jinak obtížně dostávala. Proto také zprvu přinášely z beletrie výhradně prozaické práce, často i rozsáhlejší (na pokračování), verše soustavněji až 1883 (roč. 5). Nepřerušovaný proud beletristických příspěvků původních i přeložených a v omezené míře i naučných textů v závěru čísel doplňovala v roč. 1 (1879) rubrika *Slovo k obrázkům* (dále různě jako *Životopisy, Naše vyobrazení* atd.), vytvářená především komentáři k obrazové části, a rubrika *Vlastenecký kalendář,* která v následujícím ročníku zanikla a objevila se ojediněle a nepravidelně jen 1884 (roč. 6) jako *Historický kalendář.* Od 1882 (roč. 4) přibyla rubrika *Věda a umění* s podrubrikami *Divadlo* a *Literatura* (od č. 9 s tit. *Ze světa uměleckého,* od 1883, roč. 5, nahrazena šířeji pojatým *Fejetonem,* ale se stejnými podrubrikami) a též rubrika drobných zpráv se shrnujícím názvem *Z celého světa.* 1891 (roč. 13) se uplatnila vždy na závěr čísla rubrika *Hry, hádanky a úlohy.* Z. l. zanikly s rozpadem tradičního kompaktního životního stylu doprovázeného ostrou diferenciací literatury v průběhu 90. let 19. století. – Úlohu Z. l. se A. Hynek pokusil přenést po 1895 do zábavných příloh svých dalších časopisů, zejména Nových pařížských mód (přílohy Dámské besedy, Dětská šatna, U domácího krbu), již však s krátkodobějším úspěchem. Tradici Z. l. chtěl oživit 1914 vydavatel V. Thuma v Kolíně; po 10 číslech však zábavně-poučný měsíčník stejného jména odchodem svého vydavatele na frontu zanikl.

Z. l. byly určeny především čtenářům z malých měst a venkova. Přinášely zábavnou prózu a zdůrazňovaly výchovné a vzdělávací poslání (zejména články životopisnými a o rozmanitých osobnostech, historických událostech apod.), mj. důrazem na jazykovou podobu textů a na šíření české knihy vůbec. Oblíbené čtivo kalendářového typu publikovaly pravidelněji než roční kalendáře; první ročníky byly však nenáročnému lidovému čtení, senzační, napínavé, romantické a dobrodružné četbě značně poplatné. Okruh přispěvatelů tvořili autoři publikující v Hynkově nakladatelství (pracemi určenými přímo pro časopis). Pozornost čtenářů zvláště v počátcích udržovaly hlavně romány a novely na pokračování. Převažovaly mezi nimi historické příběhy, zprvu především V. Lipovského (z českých dějin počínaje již 12. stoletím) a dále jednotlivé práce F. J. Andrlíka, J. Brauna, K. Červenky (ze švédských dějin), V. Hese, K. Škáby, V. Špačka, K. V. Tučka a E. Zítka (z dějin polských). Dalšími prózami na pokračování převážně z dobového života české vesnice i maloměsta se mj. uplatnili P. Albieri (prózy z vojenského prostředí), L. Archleb, O. Auředníček, L. Benýšek, A. Dostál, K. Hof, J. L. Hrdina, J. Kalovská, A. Koukl, A. Kousal, R. J. Kronbauer, V. Lužická, A. Melišová-Körschnerová, P. Moudrá, V. Pittnerová, S. Podlipská, F. Roháček, V. Řezníček, F. Stránecká, F. X. Svoboda, J. K. Šlejhar, T. E. Tisovský, Č. Tonder, B. Viková-Kunětická, F. Župan (podp. F. Procházka) a též autor jediného dramatu L. Stroupežnický (Velký sen). Bohatě zastoupena byla v listu i drobnější próza, především malé povídky a pak různorodá směs vesnických i městských obrázků, humoresek, arabesek, novelet, romanet, idylek, historek, črt, epizod a zápisků; jejich autory (vedle dříve jmenovaných) byli mj. i J. Arbes, V. Beneš Šumavský, B. Bouška, J. Dolenský, L. Fiala, C. L. Frič, L. Grossmannová Brodská, J. Havlík, L. Hejtmánek, J. Herben, I. Hořica, K. Chalupa, Č. Kalandra (pseud. Č. Orlický), M. Kamenář, J. Košín z Radostova, F. J. Košťál, J. V. Krejča (i pseud. Al. Koliha), J. Kuchař, M. B. Kuneš, R. Kutina, E. Lederer (pseud. Josef Leda), B. Mellanová, F. L. Menhard (podp. X. Menhard Litoměřický), V. Pejša, E. Pešková, A. A. Pfleger (pseud. A. P. Kopidlanský), T. Polabská, J. Pšenička, V. Schwab (pseud. V. Š. Silván), V. Štech, E. Tréval, A. Václavík, V. Vaněk a Z. Winter. Mezi původními pracemi se občas vyskytovaly i cestopisy a většinou místopisy věnované české krajině; na pokračování je v roč. 2 a 3 (1880–81) publikoval sám redaktor s tit. Putování po vlasti, jednotlivé obrázky

Z Čech pak psali i Č. Kalandra (pseud. Č. Orlický, J. Čekal), A. Václavík, F. Čermák, pohled na Dalmácii poskytl L. Archleb a posléze své dojmy z cest po Francii a z Paříže a pak i z amerického prostředí A. Brandejs (pseud. V. de Brandt). Rovnocenným protějškem původní české prózy byly v Z. l. práce přeložené, a to jak rozsáhlejší otiskované na pokračování (mj. Poláka M. Bałuckého, Angličana Ch. Reada, Rusů N. I. Kostomarova a I. S. Turgeněva, Itala C. Cantùa, Dána H. Ch. Andersena, Maďara M. Jókaie a Francouzů G. Ohneta, É. Souvestra, J. Verna a É. Zoly), tak menší příspěvky, nejčastěji z literatury francouzské (P. Arène, P. Bourget, P. Coppée, A. Daudet, A. Dumas st., É. Gaboriau, E. de Girardin, Ch. Reybaud, J. Richepin, G. Sand aj.), dále polské (mj. B. Prus, M. Konopnicka, H. Sienkiewicz), maďarské (mezi mnoha dalšími zejména M. Jókai a K. Mikszáth) a ruské (mj. A. P. Čechov, V. G. Korolenko, J. A. Salias), méně četně pak z literatury anglické a americké (J. Habberton, H. R. Haggard, F. Bret Harte, Mark Twain, E. A. Poe), španělské (F. Caballero, C. Coela), italské (E. Castelnuovo, Ouida), dánské (H. Pontoppidan), norské (B. Björnson), vlámské (H. Conscience), srbské (J. Veselinović), chorvatské (Ks. Š. Gjalski, A. Šenoa), německou prózu reprezentovaly jen překlady autorů z Čech (S. Kapper, L. Kompert). Značný rozptyl panoval mezi překladateli (např. nejfrekventovanějšího autora M. Jókaie uvádělo hned 6 překladatelů). Nejpilněji pro Z. l. překládali L. Frič (pseud. L. F. Budínský) z maďarských, anglických, polských a vlámských autorů a A. Koudelka (pseud. Bohuš Zlý a O. S. Vetti) z literatury anglické, americké a španělské. Překladatelé (často pod šiframi nebo anonymně) se jen zřídka specializovali na jednotlivé národní literatury, případně autory. – V lidově orientovaném listu připadla poezii jen vedlejší doplňující role. S výjimkou Vrchlického překladu veršů A. Theurieta, jenž v roč. 1 (1879) byl součástí zdobné celostránkové ilustrace, objevila se až 1883 (roč. 5) a jejími hlavními autory byli J. Vrchlický a A. Heyduk (ten též s přístupnější drobnou historickou epikou). Další veršované příspěvky tvořily epigramy, satirické drobnosti i různorodé příležitostné verše k životním jubileím, památným dnům a slavnostem; častěji je tiskli O. Auředníček, G. Baťová, B. Bouška, O. Bystřina, V. K. Čížek, F. Doucha, L. Grossmannová Brodská, B. Grünwald, K. B. Hájek, J. L. Hrdina, R. Jesenská, K. Kádner, B. Kaminský, P. Kazin, A. Klášterský (pseud. Petr Jasmín), S. A. Košťál, J. V. Krejča (pseud. Vlaslav Libenský), M. B. Kuneš, V. Lužická, F. L. Menhard (podp. X. Menhard), A. E. Mužík, J. Novák, B. Podhorská, M. Popelková, F. Šimon, J. Šimon, J. Štemberka, V. V. Trnobranský, K. Veselá, J. K. Vlnovský, K. Žádník, A. Želenský; ojediněle též A. Koukl, E. Krásnohorská, J. Kvapil, E. Miřiovský a J. V. Sládek; posmrtně vyšly v Z. l. verše J. Jakubce a ukázky z prací starších autorů (F. L. Čelakovský, B. Jablonský, V. Šolc, z prózy pak zejména J. K. Tyl). Z významnějších překladů poezie se objevily jen ukázky z Childe Haroldovy pouti G. G. Byrona od E. Krásnohorské a verše P. Coppéea a H. Heina v převodu A. Muťovského (pseud. Vl. Rovinský). – Publicistickou část Z. l. vyplňoval především redaktor J. L. Turnovský (šifry J. L. T., -r., T.). Především v rubrice *Fejeton* je patrná autorova tradičnější národně vyhraněná orientace v literatuře (polemika s J. Arbesem o K. H. Máchu, ale též pojednání o něm, oceňování J. K. Tyla, střety s Časem J. Herbena kvůli Našim dvěma otázkám H. G. Schauera a s Naší dobou po Macharově kritice V. Hálka, péče o zachování a rozvoj českého jazyka, téma nepřátelství německého tisku k českému národu a současně vyznání citového vztahu k rodnému kraji). List se také solidarizoval s výzvou spisovatelů k podpoře české knihy a jejího šíření. Turnovský dále psal nekrology spisovatelů, soustavně pak v podrubrice *Divadlo* sledoval v obsáhlejších referátech dění na českých, především pak pražských scénách, zatímco v podrubrice *Literatura* se omezoval na základní informace o vydávaných knihách. V populárně-naukové části listu zásadní postavení připadlo statím J. Arbesa (např. přehled o účasti Čechů v historických válečných dějích Ze statistiky krve české).

LITERATURA: F. Chalupa in Přehled činnosti literární, hudební a výtvarné v Čechách roku 1880, k tomu J. L. Turnovský, Pokrok (i NL, Politik) 14. 1. 1881 a F. Chalupa, Ruch 1882, s. 96; ● ref. Z. l.: an., Zprávy apoštolátu tisku 1884, s. 185; an., Hlas národa 15. 10. 1887; J. Antonínov, Hlídka lit. 1888, s. 342 + 1889, s. 26 a pokr.; an., Vlasť 7, 1890/91, s. 487; an. (V. Zálabský), Beseda učitelská 1892, s. 689 ●.

mhs, zp

Zábavné večery

1864–1866

Moravský beletristický měsíčník přinášející zábavnou, romanticky založenou četbu pro lidového čtenáře.

Podtitul: Listy věnované ušlechtilé zábavě. – *Redaktor a vydavatel:* V. Foustka, Brno. – *Periodicita:* měsíčník, 12 čísel od 1864 nepravidelně (závěrečný editorial č. 12 je datován 1. 3. 1866).

Z. v. vznikly jako publikační tribuna zvláště pro moravské spisovatele se záměrem podněcovat je v úsilí o vyrovnání převahy autorů z Čech v dobové produkci. Vedle beletrie (prózy a básní) měl časopis jen jednu rubriku *Směs,* jež přinášela rozmanité informace zejména z kultury (nekrology, zprávy o časopisech, novinách a knihovnách), ale též z oborů technických. Jistá pravidelnost se vyskytovala v komentářích k dění ve slovanských literaturách, především jihoslovanských, občas obsah revue doplňovaly i anekdoty. V. Foustka byl nucen načas vydávání časopisu přerušit kvůli svému tříměsíčnímu uvěznění v červenci 1864; protože se mu pro zadlužený list nepodařilo najít jiného vydavatele, oznámil v posledním čísle z března 1866 jeho zastavení. Pro odběratele celého ročníku byla určena prémie (obraz hradu Pernštejn a portrét F. Sušila).

Převahu v listě měla větší povídka nebo pověst, zpravidla na pokračování, nejčastěji těžící látku z české (V. M. V. Bělohrobský), ruské (A. Dudík) i polské (pověst o původu Piastovců) historie, ale též rázu dobrodružného a exotického (M. A. Hrubý pod pseud. M. H. Brádelský) vedle příběhů ze současnosti. Romanticky laděný román F. J. Kubíčka z bankéřského prostředí (Přímé povahy) dokončil v časopisu A. H. Sokol. Mezi nečetnými překlady vůdčí postavení zaujala próza M. Jósiky. Ve veršovaných příspěvcích měli převahu domácí básníci z Moravy, mezi ně se včlenil zejména A. Heyduk, dále překlady z poezie polské (i lidové), ukrajinské, francouzské i z jihoslovanských národních písní. Ve veršované epice převažovala rovněž historická témata, zatímco lyrika setrvala u ohlasové poezie s tradiční tematikou. *Prózou* do V. z. přispěli V. M. V. Bělohrobský, A. Dudík, M. A. Hrubý (i pseud. M. H. Brádelský), F. J. Kubíček, A. Petrová (pseud. A. Kutnohorská). *Verši* z množství autorů mj. F. Adamec, V. Brandl, J. Dvořák, V. Foustka, A. Heyduk, A. Hovorka (pseud. Alojs z Drahejšova), F. J. Kubíček, J. Pleskáč (pseud. Jan Třebický), A. H. Sokol, J. Soukop, V. Šťastný (i šifra Vl. Št.), B. Třemšínský, F. Vlna.

LITERATURA: an.: Z. v. …, Mor. orlice 21. 2. 1864; an.: Pan Vilém Foustka… (o uvěznění redaktora Z. v.), Mor. orlice 20. 7. 1864; an.: Z. v. (o potížích s vydáváním Z. v.), Mor. orlice 13. 9. 1864; F. Bayer: Osudy českého časopisectva na Moravě, Koleda 1876, s. 205.

jz

Vítězslav **Záborský**

* 23. 3. 1883 *Písek*
† 14. 10. 1969 *Palatine* u Chicaga (USA)

Básník a prozaik zobrazující zejména život českých přistěhovalců v Americe, česko-americký novinář a publicista.

V matrice zapsán jako Václav Josef Miniberger; knižní práce do 1904 podepisoval jako Vítězslav J. Z. a Vítězslav Z., ve 20. a hlavně ve 30. letech v Americe Václav Miniberger a Václav J. (i V. J.) Miniberger. – Syn obuvníka. Studoval gymnázium v Písku (1894–1900, se spolužáky zde vydával hektografovaný časopis), po ukončení 6. třídy přešel na píseckou lesnickou školu. Již 1902 odjel do Spojených států, kde nejprve 1904 ve Fremontu (Nebraska) navštěvoval soukromou střední školu a 1904–07 v Omaze presbyteriánský teologický seminář. Poté působil 1907–09 jako učitel, pak kazatel Sboru českomoravských bratří v Omaze, zde také 1907–09 redigoval evangelický měsíčník Náš život; do 1913 byl pastorem českého presbyteriánského sboru v Racine. Oženil se 1911. 1913 vystoupil z církve a stal se ředitelem přistěhovaleckého domu v Baltimore, kde redigoval týdeník Čechoameričan, ale kvůli protirakouskému postoji musel počátkem 1. světové války místo opustit. Od 1919 byl spoluredaktorem a od 1925 šéfredaktorem chicagského deníku Spravedlnost, 1926–31 deníku Svornost. Ve 30. letech se připojil k hnutí pokrokářů a od 1931 vydával v Chicagu jejich časopis Věk rozumu. Byl členem několika krajanských organizací (mj. tajemníkem Svazu svobodomyslných). Závěr života prožíval v Palatine (Illinois) a opakovaně navštívil Československo.

Ve svém značně nepůvodním básnickém díle Z. kopíroval různorodé poetiky a podléhal různým dobovým literárním vlivům. Po jednoduché, většinou milostné, písňové lyrice čerpající inspiraci z lidové písně a z tvorby V. Hálka a J. V. Sládka se vedle opožděného gesta dekadentního zhnusení, blasfemie i vypjatého erotismu v Z. poezii objevila anarchistická revoltní nota, zvláště v líčení dělnického prostředí soudobé Ameriky (*Prérie chce plát…*). Dobové téma svedené a opuštěné ženy, ze které se stane prostitutka, Z. zobrazil (zčásti ovlivněn i J. S. Macharem) ve fragmentu básnické povídky *Číš vypita.* V příběhu českého vystěhovalce, který pozná Ameriku (*Malát*), se pokusil nerýmovaným veršem zobrazit americkou přírodu, zrod moderní americké společnosti i život česko-americké menšiny, přičemž parafrázoval Longfellowovu Píseň o Hiawatě, využíval poetiku W. Whitmana (zvláště jeho široký veršový proud) a nevyhnul se rozvláčnosti a rétorismu. V četných a žánrově poměrně různorodých prózách, čerpajících z bohaté autopsie, Z. podával mj. obraz své konverze i postupného opouštění víry na pozadí vývoje česko-americké komunity. V náboženském románu ze života amerických Čechů *Sláva kazatelova,* za jehož hrdinu zvolil kazatele české presbyterní církve, uplatnil kritický pohled na fiktivní město Magic City (americký Kocourkov). Některé Z. prózy byly inspirovány americkými dobrodružnými romány, společenskou americkou prózou 30. let byl ovlivněn Z. nejrozsáhlejší román *Za září sonorské Tajopy,* psychologická analýza lidských typů charakteristických pro česko-americké prostředí. Rozsáhlé bylo Z. působení v politických denících, týdenících a nábožensky založených tiskovinách; v publicistice, osvětové a organizátorské práci prosazoval představu pokroku poplatnou tendencím 30. let. Z. představuje typ česko-amerického svobodářského spisovatele, jenž mísil aspekty nábožensky podbarveného vizionářství v kontrastu s proklamativní svobodomyslností a prvky sociálního mesianismu. Emotivní rétoričnost Z. prací byla narušována tendencí k realistickému zobrazení a k sociologizující analýze, která dominovala tam, kde byla předmětem zobrazení konkrétní americká skutečnost. Naopak v líčení ideálních elementů a abstraktních představ Z. často upadal do patetických a sentimentálních gest.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Harris Zachar, Jan Zachar, J. H. Zachar; J. H. Z., V. M. (v amerických tiskovinách), V. m. (Věk rozumu 1937–38), (dub.:) Brutus ve V. M., L. M. ve V. M., Zr. ve V. M., -z- ve V. M. (vše Věk rozumu 1932); další šifry v českoamerických periodikách, zejména ve Věku rozumu. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Časopis pokrokového studentstva (1913–14); Čechoameričan (Baltimore, od 1913); Českosl. svět (1963); Náš život (Omaha 1907–09); Právo lidu (1901–02); Spravedlnost (Chicago 1919–25, deník); Spravedlnost (Chicago 1931, týdeník); Svob. Československo (Chicago 1955–56); Svornost (Chicago 1926–50); Věk rozumu (Chicago 1931–50); alm. Z nejmladších (1902); příspěvky (i an.) též v dalších českoamerických novinách a časopisech; – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Zrnka máku (BB 1901); Číš vypita (P, BB, St. Louis 1903); Prérie chce plát (BB, New York 1904); (pseud. Jan Harris Zachar:) V mlhách (P, Omaha 1909); Sláva kazatelova (R b. d., 1910); V zemi cizozemců zpíváme… (BB 1912); Malát (B 1914); Echa prérií a babylonských věží (BB 1915); (podp. V. Miniberger:) Za září sonorské Tajopy (R, Chicago b. d., 1936); Lilie v stínu mrakodrapů (D, Chicago b. d., 1937); Jimův Homer Calvin (P, Chicago 1939). – *Překlad:* H. N. Bundesen: Naše děti (Chicago 1925, podp. V. Miniberger). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Náš život (Omaha, listopad 1907 – květen 1909), Čechoameričan (Baltimore, od 1. 8. 1914), Spravedlnost (Chicago 1925, deník), Svornost (Chicago 1926–31), Spravedlnost (Chicago 1931, týdeník), Věk rozumu (Chicago, od 3. 12. 1931 – 1938), Čecho-Slovan (Baltimore, dub.). ▮

LITERATURA: L.: ref. Zrnka máku, Zvon 1, 1900/01, s. 322; J. Havlasa: ref. V mlhách, Osvěta americká (Omaha) 1909, č. 40; ● ref. Sláva kazatelova: A. Procházka, MR 1910/11, sv. 23, s. 598; Ant. Veselý, NL 14. 5. 1911; -il., LidN 11. 6. 1911; Hký. (K. Horký), Stopa 2, 1911/12, s. 160 ●; M. Mazura: ref. V zemi cizozemců zpíváme…, Nový obzor 1913, s. 137; ● ref. Malát: O. Šimek, Čes. kultura 2, 1913/14, s. 259; D., Časopis pokrokového studentstva 17, 1913/14, s. 149; G. W. (Winter), PL 8. 3. 1914 ●; -pa- (F. S. Procházka): ref. Echa prérií…, Zvon 15, 1914/15, s. 418; T. Čapek in The Čechs (Bohemians) in Omaha (New York 1920, s. 134) + in Naše Amerika (1926, s. 303); V. Papoušek: Jimův Homer Calvin, Tvar 1995, č. 20 + Českoamerická poezie na počátku 20. století, Estetika 1999, č. 1–3, s. 54 → Česká literatura v Chicagu (2001) + Sex jako protikatolický a protirakouský argument v díle českoamerických volnomyšlenkářů, sb. Sex a tabu v české kultuře 19. století (1999) + in Beletristická tvorba Čechoameričanů (1880–1914), Tvar 2000, č. 16, příl. Edice Tvary 2000 + Mezi dvěma kulturami (Identifikace s Amerikou a konfrontace s „češstvím“ v díle V. M.), Estetika 2000, č. 2 → Česká literatura v Chicagu (2001) + Interpretace nesrozumitelného a nerozumění v interpretaci, Estetika 2002, s. 175.

vfr, vpa

Alois **Zábranský**

* 8. 2. 1858 *Jáchymov* (Náklo) u Litovle
† 9. 9. 1921 *Uherské Hradiště*

Prozaik se sklonem k humoru a satiře, čerpající ze života studentského, soudcovského a zvláště venkovského na Hané.

Vl. jm. František Červínek. – Syn cestáře. Po vychození dvojtřídky v Nákle pracoval dva roky s otcem. 1871–79 studoval na Slovanském gymnáziu v Olomouci, kde byl jeho spolužákem F. Dostál (lit. jm. O. Bystřina), s nímž a s dalšími studenty z jiných ročníků (F. S. Procházka, O. Přikryl aj.) vyplňoval psaný časopis Máj. Poté vystudoval v Praze práva, podporován nákelským lékařem F. Volným, s jehož dcerou se později oženil. Po absolutoriu 1884 nastoupil na praxi u krajského soudu v Olomouci, odkud byl posílán na výpomoc k okresním soudům, např. do Strážnice a Jemnice; od 1897 působil v Uherském Hradišti. 1912 byl (jako rada zemského soudu) předčasně penzionován, údajně pro své důrazně české vystupování a výsměch soudní byrokracii v literární tvorbě. Zemřel na mozkovou mrtvici.

V silně autobiografickém knižním debutu *Z nového labyrintu světa* podal Z. panoptikum zněmčilých c. k. soudců a proti nim postavil prostředí hanácké vesnice s několika výraznými osobnostmi i motiv lásky mladého soudního praktikanta k lékařově dceři. Z těchto tematických okruhů vyrůstaly též jeho kratší humorné a satirické prózy, shrnuté pak do souboru *Na potulkách se Švandou;* v knížce *Lásko, milá lásko…* nad reminiscencemi studentských lásek dominuje nejdelší, něžně rozmarná próza *Florián Čaboun rozmlouvá se synem, s tím nejmladším,* pomyslný dialog s právě narozeným nemluvňátkem, kterým byl obdarován již padesátiletý otec. Nejzdařilejší prací Z. je „hanácká trilogie“ *Břehule čili Poslední hastrman na Hané.* V ní se (zvláště v poetickém 1. dílu, umístěném do 17. století) prolíná život lidí a pohádkových bytostí zosobňujících neporušenou hanáckou přírodu, kterou Z. kreslil se zvláštním zalíbením; v 2. dílu čerpal ze vzpomínek na dětství v 60. letech 19. století a zesměšnil spor domkářů se sedláky o rozdělované obecní pozemky, v 3. dílu odehrávajícím se na začátku 20. století stíhal groteskou a jízlivým pošklebkem agrární hnutí a jím propagované meliorační akce, narušující přirozené vztahy v přírodě. Ve všech svých knihách Z. užíval v řeči lidových postav hanáckého nářečí.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Alois Z., Baltazar Pelyněk, Florián Čaboun, Kašpar Šťovík, Melichar Utrejch, Neurasthenik, Václav Drtina; F. Č. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského (1922–23, studie Po stopách Komenského); Lid. noviny (1913–14, 1918–28, i příl. Večery; 1913–14 v příl. PP, od 1918 další PP a črty, mj. 1921 na pokr. Z válečných vzpomínek Jakuba Klena, nedokonč.); Niva (1921); Osvěta (1919); Švanda dudák (od 1897; 1910–12 1. verze Břehule…, pseud. Baltazar Pelyněk); Zvon (1919; posmrtně 1939). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Z nového labyrintu světa (R 1907); Na potulkách se Švandou 1, 2 (PP 1919; P Šebesta Krbec 1943 in Tři z Hané, společně s PP O. Bystřiny a J. Spáčila Žeranovského); Břehule čili Poslední hastrman na Hané (PP 1919; 1. Břehule, 2. Polednice, 3. Hastrman); Lásko, milá lásko… (PP 1920). – *Překlad* (posmrtně): Ch. Dickens: David Copperfield (1922). ▮ KORESPONDENCE: F. Tvrdoň: Dokumenty o přátelství A. Z. a K. M. Čapka Choda (vzáj. koresp. z 1888–1919), VVM 1960, s. 243. ▮

LITERATURA: V. Kol. (V. Červinka): ref. Z nového labyrintu světa, Zvon 7, 1906/07, s. 686; J. B.: A. Z. šedesátníkem, LidN 6. 2. 1918; A. Wenig in A. Z.: Na potulkách se Švandou 2 (1919); ● ref. Na potulkách se Švandou: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 518 a 20, 1919/20, s. 83; A. Hartl, Cesta 1, 1918/19, s. 1442; M. Hrnčíř, Tribuna 17. 5. 1919; -ach- (E. Vachek), PL 22. 6. 1919; -vh- (M. Hýsek), Kmen 3, 1919/20, s. 31 a 180; G. P. (Pallas), Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 15 ●; ● ref. Břehule…: J. F. (Folprecht), Zvon 19, 1918/19, s. 251 a an. (dodatek), s. 279; G. P. (Pallas), Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 142; K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 541; M. Novotný, Cesta 1, 1918/19, s. 1137; F. Obrtel, Venkov 10. a 25. 7. 1919; P. F. (Fingal), Vzlet 1919, s. 174 ●; ● ref. Lásko, milá lásko…: -btk- (V. Brtník), Zvon 20, 1919/20, s. 406; A. H., Čes. revue 13, 1919/20, s. 394 ●; ● nekrology: E. S. (K. Elgart Sokol), LidN 10. 9. 1921 (zde chybně pseud. A. Příbramský, oprava 11. 9. 1921); an., Niva 1921, obálka č. 9; W. (A. Wenig), Topičův sborník 9, 1921/22, s. 42; an., Zvon 22, 1921/22, s. 28 ●; J. Staněk: Hanácký humorista, LidN 19. 8. 1922; ● ref. překl. Ch. Dickens: Kb. (J. Kabelík), Střední škola 1922, s. 192; R. (A. Rambousek), Čes. osvěta 19, 1922/23, s. 68 ●; O. (F. Obrtel): Břehule na scéně (o dramatizaci 1. d. a jejím provedení ochotníky v Nákle), Venkov 6. 11. 1930; B. Slavík in Písemnictví na Litovelsku (1937, s. 55) + in Hanácké písemnictví (1940, s. 193); J. Vrbka: Náklo ve spisech F. Červínka, Litovelský kraj 1940, č. 4; A. Závodský: Petr Bezruč a spisovatel A. Z. (též dopis P. Bezruče A. Z. z 1919), LD 6. 1. 1963; M. Strouhal: Petr Bezruč a A. Z., in Neznámý poutník (1968, s. 21); J. Skalička: Petr Bezruč a „hanácká pětka“, sb. Frygickou čapku mám (1978, s. 158) + in A. Z.: Břehule čili Poslední hastrman

na Hané (1984); ● ref. Břehule (2. vyd. 1984): F. Valouch, Kulturní měsíčník 1984, č. 12; I. Zítková, Zeměd. noviny 19. 1. 1985; B. Dokoupil, Rovnost 3. 4. 1985 ●; H. Bartková: Památce hanáckého satirika a humoristy, Hanácké noviny 7. 2. 1998; R. Czmero: Poetický pomník krásám Hané, tamtéž 30. 5. 1998; F. Všetička in Olomouc literární (2002, s. 241).

pp

Jan Alois **Zabranský**

* 10. 1. 1764 *Skalička* u Kelče
† 12. 5. 1842 *Kroměříž*

Básník, člen Puchmajerovy družiny, autor bajek, anekdotických příběhů a lyrických deklamovánek s výchovným zaměřením, jeden z prvních obrozenských pěstitelů poezie pro mládež.

Ojediněle byl psán Zabřanský; často je uváděn pouze s křestním jménem Jan; 10. 1. je datum křtu. – Studoval v olomouckém generálním semináři, vysvěcen byl 1789 (spolu s A. Kučou). Jako kaplan působil 11 let v obcích poblíž Olomouce: v Bohušovicích a od srpna 1791 ve Velké Bystřici; jako farář od 1800 v Sedlnicích u Nového Jičína a od 1817 v Jaktaři u Opavy, kde získal i hodnost čestného děkana. 1834 byl jmenován kanovníkem kroměřížské kapituly (v Kroměříži byl i pohřben). V Olomouci byl žákem J. Dobrovského, který v něm probudil zájem o češtinu, českou literaturu i poetiku (Z. uvažoval hlavně o otázkách prozódie). Byl s ním i později v písemném styku, od 90. let sbíral pro něho český slovníkový materiál (uvádí to také J. Jungmann v předmluvě k 4. dílu svého Slovníku) a asi z jeho podnětu začal 1800 studovat ruštinu. Dobrovským byl též získán k autorské účasti na Puchmajerových almanaších, svými básněmi se tu zařadil mezi básníky s větším počtem příspěvků (celkem 14). Pro almanachy sháněl básně i od okolních literárně činných přátel a posílal rukopisy prostřednictvím Dobrovského; publikovány z toho byly jen práce K. V. Janty a T. Mnicha. Není dokladu o tom, že by byl nadále působil ve prospěch české literatury či národního hnutí.

Z. literární tvorba je výlučně básnická, většinou určená k recitaci (deklamovánky), podle jeho vyjádření byla tvořena „z větší částky podle národních melodií". J. Jungmann označil Z. v 1. vyd. Historie za původce některých „plynutých" básní. V Z. díle je obsažena poezie mravoučná, milostná a příležitostná (včetně epigramu a ódy) a drobná epika (bajky a anekdotické příběhy). Didaktické a moralizující zaměření jeho básní se většinou pojí se smyslem pro humor a žertovné podání. Mezi puchmajerovci patří mezi první pěstitele poezie pro děti a pro školní potřebu. Jeho jediná sbírka obsahuje hlavně „první dva tucty" básní tohoto typu (z toho tři skladby byly předtím otištěny v Puchmajerových almanaších). Jenom z dopisu Dobrovskému z 1812 jsou známy Z. verše filozofické a reflexivní (asi překladové), které se podstatně liší od jeho publikovaných, ponejvíce do lidové prostoty stylizovaných prací; nejspíše vznikaly pod vlivem tvorby nastupujících jungmannovců. V odvážných slovních novotvarech, které si tu Z. vytvořil pro teologickou abstrakci a filozofické pojmy, se nově projevuje jeho celoživotní klopotný zápas o patřičný český básnický jazyk.

ŠIFRY: J. A. Z., t. D. a F. J. (tj. J. A. Z., titulární děkan a farář jaktařský), Z. J. (Nové básně, 1802). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* alm. Sebrání básní a zpěvů, pokr. Nové básně (1797–1802); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Zdravé pamlsky rozmanité lahodné chuti anebo Písně k obveselení mysle a k vzdělání dobrých mravů, z větší částky podlé národních melodií (Opava b. d., 1818, šifra J. A. Z. t. D. a F. J.). ▮ KORESPONDENCE: O. Králík: Dopisy J. Z. Josefu Dobrovskému (z 1791–1812), Slezský sborník 1953, s. 547. ▮

LITERATURA: A. Rybička: Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých – J. A. Z., ČČM 1892, s. 524; J. Vyhlídal: Naše Slezsko, Vlasť 16, 1899/1900, s. 931; V. Martínek: Literární život slezský, Vlastivědný sborník slezský 1926, část 2, s. 45; M. Hýsek: Dvě poznámky k Puchmajerovým almanachům, LF 1932, s. 169; F. Tenčík in Četba mládeže v počátcích obrození (1962).

mo

Rudolf K. **Zahálka**

* 26. 11. 1867 *Městečko* (Chotýšany-M.) u Vlašimi
† 14. 3. 1899 *Roztoky* u Prahy

Autor náladových skic a realistických povídek z venkovského a maloměstského prostředí.

V matrice zapsán jako Rudolf Karel Z.; podepisoval se kombinací obou jmen (Rudolf K., Rudolf Karel, Rud. K., R.) a příjmení. – Syn hospodářského úředníka na panství Auerspergů (v místě zvaném Věžník či Věžní dvůr). Zá-

kladní školu navštěvoval v Onšově, první čtyři třídy gymnázia vychodil 1876–80 v Pelhřimově, poslední čtyři v Německém (Havlíčkově) Brodě (mat. 1885). Medicínu studoval na čes. lékařské fakultě pražské univerzity, po absolvování deseti semestrů (1890) vykonal jednoroční vojenskou službu a připravoval se na rigorózum. Přepjatá citlivost ho v Praze vedla k životu v ústraní s malým okruhem přátel (např. K. Bačkovský, V. Mrštík); často podléhal depresím a dlouhodobě trpěl chorobným stihomamem, svůj život ukončil sebevraždou na železniční trati u Roztok.

Od konce gymnazijních studií psal Z. verše, ale do literatury vstoupil jako prozaik tíhnoucí k zachycení subjektivních nálad a pocitů. V. 90. letech časopisecky otiskl asi třicet krátkých próz, založených převážně na autopsii a vyznačujících se realistickou kresbou a emocionální autentičností. Při rozvíjení žánru drobné náladové povídky se většinou opíral o venkovské a maloměstské reálie charakterizované detailním popisem (*Babiččin pohřeb, Bezvýznamné črty*, *Bratránek, Člověk*, *Návštěva*, *Po deseti letech*, *Svatba*), v menší míře čerpal z vojenského prostředí (*Do kostela, K setninám, Po odvodu, Večery na venkově, Z manévrů*). Časopisecky publikované prózy autor pojímal jako přípravu k románu, jehož rukopis s názvem Upír však zůstal fragmentem. Umělecký subjektivismus prostředkovaný kultivovaným stylem a jemnou psychologizací řadil Z. k výrazným literárním talentům 90. let, což záhy po autorově smrti podnítilo V. Mrštíka k uspořádání jeho nevelkého prozaického díla do knižního souboru *Kresby*.

PSEUDONYMY: Pavel Spurný, P. Spurný, R. K. Zahrádka (Květy). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Květy (1894–98); Lumír (1890); Nár. listy (1890–98, i Nedělní zábavná příloha); Rozhledy (1894); Světozor (1890–91); Švanda dudák (1894). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (posmrtně): Kresby (PP b. d., 1903, ed. V. Mrštík). ▮

LITERATURA: ● nekrology: an., Lumír 27, 1898/99, s. 240; an., NL 23. 3. 1899; an., Světozor 1899, s. 240; an., Květy 1899, s. 536 ●; V. Mrštík in R. K. Z.: Kresby (b. d., 1903); ● ref. Kresby: J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 32, 1903/04, s. 238; J. V. Mašek, Nová čes. revue 2, 1904/05, s. 475 ●.

pš

Zdeněk **Záhoř**

* 10. 7. 1881 *Praha*
† 16. 8. 1931 *Praha*

Esejista a znalec díla B. Němcové; autor sbírky humoristicko-satirických povídek a divadelních frašek.

Syn hygienika. Studoval 1900–01 dva semestry lékařskou fakultu, ve studiu pokračoval 1902–05 na filoz. fakultě pražské univerzity (6 semestrů, odešel pouze s absolutoriem). Poté vyučoval západní jazyky, nejprve na pardubické reálce (1908–09) a posléze v Praze na státní reálce na Starém Městě a na reálném gymnáziu v Karlíně. Jeho manželkou se stala vnučka B. Němcové, učitelka a spisovatelka Marie Němcová (* 10. 5. 1885 Tábor, † 21. 5. 1930 Brno; mj. autorka eseje Božena Němcová, její náboženství a idea lidství, 1920, a loutkové hry pro děti Princezna Čárypíše, b. d., 1930), s níž a s dalšími spolupracovníky (A. Hlavatá, B. M. Klika) založil Z. 1918 Vydavatelské sdružení Odkaz. Po mozkové chřipce počátkem 20. let byl citelně fyzicky indisponován a musel odejít na odpočinek. Po smrti své ženy trpěl depresemi, jež vyústily v sebevraždu.

Drobná sbírka satirických povídek *Člověk, jenž nevydal básně, a jiná próza* úsměvným způsobem pranýřovala různé dobové jevy a nešvary (necitlivost redaktorů, kult pozitivismu a naturalismu, česko-německý antagonismus). O humorný přístup se Z. pokusil i v divadelních fraškách *Uzel* a *Pereat láska* (podle povídky *Příroda vítězná* z předchozího souboru), ironizujících iracionalitu milostných vzplanutí. Po 1909, kdy otiskl poslední beletristickou povídku, se začal věnovat esejistice a propagaci a komentování díla B. Němcové. Z. esejistická tvorba vykazovala zaujetí Shakespearovou postavou Hamleta i jeho moderní inspirovanou parafrází (J. Laforgue); za použití moderní psychologie (W. Wundt) zdůraznil hamletovský problém svobody vůle a přisoudil mu transcendentální obsah (*Jules Laforgue a jeho Hamlet, Dva Hamleti*). V souboru esejistických studií *Otokar Březina* vyložil Březinovo dílo jako výsledek a produkt mystických a extatických stavů navozených praktikami a studiem orientálního myšlení a dokumentoval jeho vztahy k východní ezoterice řadou srovnání. Z. práce věnované B. Němcové jsou poznamenány hluboce zaníceným emocionálním poměrem ke spisovatelce a vznešenosti

lidského rozměru její tvorby i života, proto literárněhistorická analýza někdy ustupuje úctě k autorce a lyrickému patosu (*Božena Němcová a Václav Bolemír Nebeský*). – Z. se též systematicky zabýval pohlavní zdravovědou a výchovou k rodičovství, jejichž zásady zpracoval v četných pedagogických a popularizačních příručkách.

PSEUDONYM: Jan Žák. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1907); Cesta (1919–20, 1929); Čas (1911, 1922); ČČM, pokr. ČNM (1917–23; 1920 Soupis prací o životě a díle Boženy Němcové, 1923 Dodatky k soupisu...); Časopis pro moderní filologii (1912, 1926, 1931); Čes. kultura (1912–14); Čes. osvěta (1927–28); Lid. noviny (1920–21, 1925); Lumír (1915–18); Muzejník (1918); Nár. listy (1917); Nár. osvobození; Novina (1909–12, 1916; 1909 E Jules Laforgue a jeho Hamlet, i sep.); Panoráma (1930); Právo lidu (1926); Přehled (1907); Radost (1925); Studentská revue (1913); Světozor; Svítilna (1906–07); Topičův sborník (1917–20); Venkov (1917–21); Ženský svět (1916); – posmrtně: Lid. noviny (1941–43). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Člověk, jenž nevydal básně, a jiná próza (PP 1903); Pereat láska (D b. d., 1903); Uzel (D 1904); O Shakespearovi (E 1909); Božena Němcová a Václav Bolemír Nebeský (studie, 1920); Otokar Březina (EE 1928); Dva Hamleti. Srovnání Hamleta Laforgova se Shakespearovým (E 1931). – *Ostatní práce:* Láska a pohlaví (b. d., 1917, pseud. Jan Žák); Pohlaví – láska – mateřství (1918); Pohlaví – láska – otcovství (1919); Pohlavní výchova (1920); Plán převýchovy národní (1924); Láska (1925); Jak vzniká život 1–5 (1925); Význam a podstata lásky (1925); Naše žactvo – příští rodiče (1926); O lásce, manželství a dítěti (1927); Krása lidského těla (1928); Rukojeť výchovy k rodičovství na školách (1930); Příručka pohlavní výchovy pro rodiče (1931); Praktický rádce v pohlavní výchově mládeže (1931). ▮ REDIGOVAL *knižnice:* Kvas (1916–17), Mládí a život (1918–20, výchovné letáky), Knihovna pohlavní výchovy (1925–28), Neubertova francouzsko-německá knihovna (1930–31). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výbor z korespondence Boženy Němcové (1917; přeprac. vyd. se soupisem přijaté koresp. 1922); sb. Božena Němcová. Hlasy o osobnosti a díle (1927). ▮

LITERATURA: ● ref. Člověk, jenž nevydal básně, a jiná próza: J. R. (A. Bačkovský), Lumír 32, 1903/04, s. 252; E. Sokol (K. Elgart S.), Rozhledy 14, 1903/04, s. 209; -áský-, Zvon 4, 1903/04, s. 223 ●; S. S. (Souček): Z. Z., somnambulní stránka díla Otokara Březiny, ČMM 1914, s. 347; ● ref. ed. Výbor z korespondence Boženy Němcové: A. Novák, Venkov 9. 10. 1917; -tr. (G. Winter), Akademie 22, 1917/18, s. 34; L. Patočka, MR 1917/18, sv. 32, s. 196; J. F., Zvon 18, 1917/18, s. 166; J. Lelek, Nové Čechy 1918, s. 241 ●; ● ref. Božena Němcová a Václav Bolemír Nebeský: F. Kleinschnitzová, Naše věda 3, 1919/20, s. 38; -btk- (V. Brtník), Zvon 20, 1919/20, s. 501; J. Kabelík, ČČM 1920, s. 169; J. Hora, PL 25. 3. 1920; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 16. 4. 1920; -vh- (M. Hýsek), Kmen 4, 1920/21, s. 117 ●; M. Hýsek: ref. Soupis prací o životě a díle Boženy Němcové, Naše věda 1924, s. 35; V. Tille: ref. ed. Výbor z korespondence Boženy Němcové (2. vyd.), tamtéž, s. 38; ● ref. ed. Božena Němcová: J. Laichter, Naše doba 35, 1927/28, s. 375; P. F. (Fraenkl), RA 3, 1927/28, s. 239; K. (F. V. Krejčí), PL 1. 2. 1928; A. N. (Novák), LidN 28. 3. 1928 ●; ● ref. Otokar Březina: J. Langer, Tribuna 4. 10. 1928; K. (F. V. Krejčí), PL 11. 11. 1928; G. (F. Götz), NO 22. 11. 1928; J. B. Čapek, Naše doba 36, 1928/29, s. 567; A. M. Píša, Sever a Východ 1929, s. 172 ●; J. Seifert: Posmrtné rozhovory (polemika o Březinu), RA 5, 1929/30, s. 148; ● ref. Dva Hamleti: F. L. (Lukáš), Čin 2, 1930/31, s. 834; V. Stupka, LidN 4. 11. 1931 ●; ● nekrology: M. N. (Novotný), Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 344; p. (A. M. Píša), PL 18. 8. 1931; A. Novák, LidN 19. 8. 1931; -FK., RA 7, 1931/32, s. 5 ●; kp. (K. Polák): k 10. výr. úmrtí, LidN 16. 8. 1941.

jz

Marie **Záhořová-Němcová**
viz in Zdeněk **Záhoř**

Jan **Zahradníček**

* 17. 1. 1905 *Mastník* u Třebíče
† 7. 10. 1960 *Uhřínov* u Velkého Meziříčí

Básník, tvůrce expresivní a meditativní lyriky prodchnuté křesťanskou spiritualitou, s motivy lidské existence jako součásti univerza, s prohlubující se ideou národa v duchu svatováclavské tradice, posléze vlivem válečných a vězeňských traumat s apokalyptickými vizemi světa bez Boha; překladatel, publicista a esejista.

Pocházel ze selské rodiny. Od 1919 studoval na gymnáziu v Třebíči a po maturitě 1926 germanistiku, bohemistiku, též filozofii aj. na filoz. fakultě v Praze (profesoři F. X. Šalda, V. Tille, O. Fischer aj.), studia nedokončil, pouze složil 1929 nižší a 1930 vyšší knihovnickou zkoušku. Posléze se cele věnoval literární tvorbě, rovněž překládal a byl externím lektorem různých nakladatelství. V letech pražského pobytu (1926–36) navázal četná literární přátelství (mj. po jistou dobu bydlel společně s F. Halasem, J. Čep mu zprostředkoval pobyt u E. Frynty ve Slapech u Prahy). Z. tehdy patřil ke kmenovým autorům časopisů Tvar a Listy pro umění a kritiku, v jejichž okruhu nacházel

lidskou i literární rezonanci. Od 1936 žil převážně v Uhřínově u Velkého Meziříčí na faře u svého příbuzného, básníka J. Dokulila (od března 1939 byl zde přihlášen k trvalému pobytu). Od 1940 řídil až do jeho zastavení 1944 časopis Akord. Spolu s J. Dokulilem a J. Zemkem se podílel na ilegálním ukrývání rodinných příslušníků generála L. Svobody, za což se mu dostalo 1948 čestného uznání ministerstva obrany. 1945 se oženil a odstěhoval se do Brna. 1945–49 byl redaktorem nakladatelství Brněnské tiskárny, 1945–48 také řídil obnovený časopis Akord. 1948 byl z politických důvodů vyloučen ze Syndikátu čes. spisovatelů. V červnu 1951 byl zatčen, v červenci 1952 byl ve vykonstruovaném procesu s katolickými spisovateli a intelektuály (mj. B. Fučík, Z. Kalista, J. Knap, F. Křelina, L. Kuncíř, V. Prokůpek aj.) odsouzen v Brně k 13 letům vězení (1966 byl posmrtně v plném rozsahu rehabilitován). Vězněn byl jednak v Brně a v Praze na Pankráci, jednak ve věznicích v Leopoldově a na Mírově. 1956 mu byl trest snížen na 9 let (patrně na základě intervence J. Seiferta u prezidenta A. Zápotockého). Zároveň mu byla t. r. výjimečně povolena návštěva ženy a dětí, hospitalizovaných v třebíčské nemocnici po otravě houbami; zatímco jeho ženu a syna se podařilo zachránit, dvě dcery zemřely. I přes příslib, že mu bude prominut zbytek trestu, musel se Z. vrátit do mírovského vězení, odkud byl propuštěn až po čtyřech letech při amnestii 1960 (odtud také název vězeňské poezie z těchto let *Čtyři léta*); pak žil v Uhřínově, kam byla po jeho odsouzení rodina nuceně vystěhována a kde také po pětiměsíčním pobytu zemřel. Pohřben byl na uhřínovském hřbitově.

Pro počátky Z. básnické tvorby (*Pokušení smrti, Návrat*) byl charakteristický smutek a fascinace smrtí jako symbolem veškerého zmaru a rozkladu. Obdobně jako verše Halasovy sbírky Kohout plaší smrt a Holanova Triumfu smrti byla tato Z. poezie ovlivněna expresionisticko-traklovským impulsem, jenž byl součástí dobového básnického proudu, odvracejícího se od poetistické hravosti a nevázanosti. Stálá adorace bolesti, bezmála dekadentní melancholičnost až barokní antitetičnost a veršová arytmičnost, prozrazovaly také Z. zápas s březinovskou básnickou dikcí. Stejně tak byla pro Z. tvorbu od počátku příznačná pevná křesťanská víra, vyjadřovaná s jednoznačnou přímočarostí; díky tomu překonával Z. bludný kruh sebestředné bolesti a melancholie a vytvářel v 2. polovině 30. let svůj osobitý projekt duchovního světa, v němž „kdosi pevně drží rozsvícen můj osud". Plodem tohoto úsilí byla trojice básnických knih (*Jeřáby, Žíznivé léto, Pozdravení slunci*) představujících umělecký vrchol Z. předválečné básnické tvorby, v nichž se bolest a samota proměňovaly v účast a souzvuk se vším, čím žije svět, personifikovaný zde básníkovou rodnou Vysočinou. Posun do světa mimo vlastní já vnesl do Z. poezie proměnu subjektivity v niternost a poznání, že k životní plnosti nelze dospět v samotě s Bohem, ale pouze ve společenství všech a všeho, čím člověka obdaroval. Vnímání stvoření jako daru se stalo posléze základním zdrojem Z. radosti z plnosti bytí, symbolizované mohutností slunečního jasu. Vnitřní proměna Z. básnického světa také výrazně ovlivnila jeho umělecký vývoj: od místy rozkolísaného a rytmicky nepravidelného verše s častými asonancemi dospěl k formální dokonalosti veršů, v nichž se střídal úsečný rytmus (časté užívání sonetové formy) s volně rytmizovaným veršem březinovského ražení. V souvislosti s celoevropskou politickou krizí se na sklonku 30. let prohluboval Z. prožitek národa. V neustálé konfrontaci s převažujícím liberalisticko-materialistickým pojetím národa (v jeho publicistice mnohdy splývajícím s pojetím Masarykovým) budoval svou ideu češství na tradici svatováclavské, tvořící podle něho páteř české dějinnosti, již promítl téměř do veškeré básnické tvorby vzniklé za války (*Korouhve, Svatý Václav, Stará země,* zde mj. básnická skladba *Žalm roku dvaačtyřicátého,* inspirovaná terorem po atentátu na R. Heydricha). Z. se ve svých verších, střídajících rapsodický patos s úsečností litanie, opřel o národ jako o metafyzickou entitu, jejíž velikost, neustále stvrzovaná mystickou přítomností národních světců a jednotou mrtvých i živých, může vyrůst toliko z obětí, udržujících řád univerza: jedině v přijetí utrpení jako smysluplné oběti může národ nalézt svou identitu i předpoklad budoucí velikosti. Po 1945 se Z. pro svůj integrální katolicismus stával terčem ostrých útoků ze strany nově se formující socialistické kulturní fronty. V jeho nové básnické tvorbě převážila apelativnost a temné vize budoucího světa bez Boha, ovládaného destruktivními silami zla. Básnická skladba *La Saletta* (opírala se o mariánská proroctví z 1846 ve francouzské

La Salettě) se stala předobrazem totalitní moci, v obdobně koncipované skladbě *Znamení moci* (dokončena 1951) byly už přítomny básníkovy první tragické zkušenosti s totalitním režimem. Od Z. uvěznění až bezmála do konce života vznikala další jeho poezie, jež představuje jedinečné básnické svědectví o životě v komunistických věznicích (*Dům Strach, Čtyři léta*). V těchto verších, mnohdy rekonstruovaných až po návratu domů, Z. opustil poválečnou apelativnost a vrátil se k převážně reflexivní lyrice, v níž meditoval nad svou těžkou existenciální situací. Utrpení konfrontoval s opravdovostí své náboženské víry, která mu dávala posléze smysl, proměňujíc je v radost pokorně přijaté oběti; tím dal Z. svému dílu mravně heroickou jednotu. – Z. jako překladatel tlumočil (zvláště z němčiny, francouzštiny a angličtiny) básnickou tvorbu řady významných osobností, blízkých jeho naturelu (P. Claudel, S. George, F. Hölderlin, R. M. Rilke aj.); významný byl rovněž jeho podíl na překladu Dantovy Božské komedie (s O. F. Bablerem). Také z prózy si vybíral autory (R. Billinger, G. von le Fort, Th. Mann, E. Mörike aj.), na nichž mohl prokázat svůj jazykový cit a smysl pro kultivovaný výraz. Jeho nečetná esejistika (*Oslice Balaamova*) se soustřeďovala především na obecné problémy básnické tvorby. Občas psal Z. i literární kritiky a úvahy (zejména v časopisech Tvar a Akord), popř. glosy k různým kulturním a společenským tématům (zvláště v časopisu Obnova z 1938); též přednášel o poezii a její recepci.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Chrysostom (Studentský časopis), Josef Hobza (překlady), Martin Boudálek (Nár. obnova 1938); -ek. (Právo lidu 1931), jz, -jz-, J. Z. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Ahoj (1933–37, překlady); Akord (1935–48); sb. Albertu Vyskočilovi k šedesátinám (1998, faksimile rkp. sb. z 1950); Almanach Kmene (1932–37); Anděl strážný (Brno); Archa (Olomouc 1933–35); sb. Archy (Stará Říše 1929, 1936–37); sb. Básně o vazbách (1936); sb. Básníci o knize (1942); Básnický kalendář 1918–1938 (1938); Cyrilometodějský kancionál (1949); sb. Čes. kraje (1940); Čes. slovo (1935); Českosl. poezie 1918–1938 (1938); Čes. dělník (1940); Den (Brno 1934); sb. Dík a pozdrav. Josefu Horovi k padesátinám (1941); sb. Horácko (Vel. Meziříčí 1938); Host (1928–29); Hovory o knihách (1937); sb. Chléb a slovo 2 (Tasov 1948); roč. Chudým dětem (Brno 1946, s tit. J. V. Sládek); sb. Jedenáct nejmilejších (1939); sb. Jeho excelence ThDr. Karel Skoupý, biskup brněnský (Brno 1946); Jiskra (Třebíč 1945); Jitro (1937–38); sb. K poctě praporu! (1946); Kalendář českého čtenáře na rok 1942; Kalendář českožidovský; Kalendář katol. studentstva 1941–42, … 1946–47 (Brno); sb. Kameny základní (Břeclav 1946); Katolík (1946–47); Kolo (Brno 1947); sb. Krajiny dětství (1944); Kvart (1930–37, zejména překlady); sb. Kytka na hrob Vladimíra J. Průši (Pacov 1933); Lid. noviny (1933–42); Listy pro umění a kritiku (1933–37); Lit. noviny (1930–31); Lumír (1932–36, 1938); sb. Mladá česká poezie (1931); Na hlubinu (Olomouc 1941–46); sb. Na paměť obětí druhé světové války Nejvyššího soudu v Brně (Brno 1945); Nár. obroda (1945–47); Nár. osvobození (1933); Našinec (Olomouc 1940); Obnova, pokr. Nár. obnova (1938–39); sb. O Josefu Pekařovi (1937); sb. Památce Antonína Procházky (Vyškov 1948); sb. Písně o zvířeti (Olomouc 1937); Plán (1930–32); Poezie (1932–33); sb. Pozdrav k sedmdesátinám Jakuba Demla (1948); Praporec (1940); Právo lidu (1931, překl. BB T. Corbièra); Program D; Ranní noviny (1933–35); Ročenka Rozhledů. Vánoce 1933, … 1935 (1933, 1935); Rozhledy (1935); Rozmach (Brno); Rozpravy Aventina (1929); Řád (1933–39); ant. Sestry v kráse (1941); Sever a Východ (1927); Středisko (Brno 1932); Studentský časopis (1924, 1936); sb. Svatý Václav (Řím 1953); Svob. noviny (1947); Tvar (1927–31); Večerník Nár. práce (1939); sb. Večery básníků Horácka (Vel. Meziříčí 1941); Venkov (1930); sb. Verše domova (1940); Věstník jednot duchovenstva (Brno 1946–47); sb. Vína džbán (Znojmo 1948); sb. Vůně domova (Colorado 1949); Vyšehrad (1945–48); Vývoj (1946–47); sb. Země krásná (1940); ant. Zdrávas Maria (Řím 1954); Život (1936–37); – posmrtně: sb. Básníci ve stínu šibenice (Řím 1975); Nový život (Řím; mj. 1985 Deník posledních dní); Obroda (1968, fragment B Čtyři léta); Plamen (1965, BB z pozůstalosti); sb. Podoby (1967); Právo (1999, příl. Salon č. 138, 2 nově objevené BB); Student (1968, 1. úplné vyd. B Znamení moci, ed. M. Dvořák); Svědectví (New York, Paříž 1966–67, 1987; 1966–67 B Znamení moci, 1987 Z deníku J. Z.); Zápisník o Šaldovi č. 14 (2005, s tit. O četbě básní; 3 dosud nepubl. přednášky J. Z., ed. J. Wiendl); sb. Z kralické tvrze 19 (Kralice n. Oslavou 1993, nepubl. B Nad Dantovým peklem, věnovaná O. F. Bablerovi); Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze (1968, 1987; 1968 ukázka z B Čtyři léta, 1987 E Julius Zeyer, tištěn z rkp. pozůstalosti, předtím již 1942 in Akord); mimoto četné přetisky z poezie, esejistiky a z deníků v exilových a domácích (zejména po 1989) časopisech, sbornících a antologiích. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Pokušení smrti (BB 1930); Návrat (BB 1931); Jeřáby (BB 1933); Žíznivé léto (BB 1935); Pozdravení slunci (BB 1937); Pláč koruny svatováclavské (1938, novoročenka); Náš kraj a kniha (úvaha, 1939); Oslice Balaamova (EE 1940); Korouhve (BB 1940); Pod bičem milostným (BB 1944); Žalm roku dvaačtyřicátého (B 1945, bibliof.; 1946 in Stará země); Svatý Václav (B 1945, bibliof.; další vyd. 1946); Stará země (BB b. d., 1946); La Saletta

(B 1947); Rouška Veroničina (BB 1949, soukromý tisk, antedatováno 1947; rozšíř. vyd. Řím 1968 s tit. Rouška Veroničina a básně z pozůstalosti; 1990 rozšíř. vyd. ve svazku Rouška Veroničina, La Saletta, Znamení moci); Ježíškova košilka (BB pro ml., 1951, soukromý tisk, antedatováno 1947; další vyd. 1990); – posmrtně: Čtyři léta (BB 1969, ed. B. Fučík); Znamení moci (B 1969, téměř celý náklad zničen; další vyd. 1990); Dům Strach (BB, Toronto 1981); mimoto četná bibliof. vydání veršů z básnických knih. – *Překlady:* Th. Mann: Kouzelný vrch 2 (1930, s P. Levitem) + Povídky o životě a smrti (1932); J. Wassermann: Jeden spravedlivý (1931); E. Mörike: Mozartova cesta do Prahy (1932, s J. Čepem); (F.) Hölderlin (1932, bibliof., Prokletí básníci, sv. 10) + Chléb a víno (1934, bibliof.); R. M. Rilke: Zápisky Malta Lauridse Brigga (1933); T. Corbière: Žluté lásky (1934, přel. J. Hořejší, i s překl. V. Dyka; BB Rákosová píšťalka a Sonet pohrobní přel. J. Z.); E. Mann: Štofek letí přes moře (1934); T. Harding: Ztracení (1934) + Země štěstí a smrti (1935, pseud. Josef Hobza); E. Kästner: Tři muži ve sněhu (1935, pseud. Josef Hobza); K. Michaëlis: Bibi v Dánsku (1935, pseud. Josef Hobza); S. George: Básně v próze (1936, bibliof.); J. Galsworthy: Poslední karta (1938, pseud. Josef Hobza); L. Uhland: Hausrecht – Domácí právo (1939, s jinými); R. Billinger: Popel očistcový (1940, bibliof.); G. von le Fort: Poslední na popravišti (1941); A. Mälk: Lidé a moře (1941, pseud. Josef Hobza); P. Dörfler: Zmrtvýchvstání (1942, pseud. Josef Hobza); O. Walter: Pius XII. Život a osobnost (1947); J. Lebrau: Kraj, kde se stýská po stínu (1948, s L. Vrlou); Dante Alighieri: Božská komedie (1952, s O. F. Bablerem); – posmrtně: P. Claudel: Magnificat (1970); G. M. Hopkins: Květinová magnificat (2004). – *Výbory:* Výbor z básní J. Z. (Řím, na tit. straně 1960, na desce 1961); Skrytý pramen (1997, ed. J. Novák). – *Souborná vydání:* na inedit. sedmisvazkové vyd. z 1984, koncipované B. Fučíkem, navázala vyd. další: Sebrané spisy (Nepomucenum, Řím 1986, 15 sv.); Dílo (Českosl., pokr. Čes. spisovatel, 1991–95, 3 sv., projekt. 4 sv. nevydán, ed. M. Trávníček, R. Zejda; sv. 1 a 2 obs. básnické sbírky, sv. 3 BB pro děti Ježíškova košilka, BB nezařazené do sbírek, publicistiku a esejistiku, deník z 1940 a 1960). ▮ KORESPONDENCE: in J. Deml: Proč bychom se netěšili (Demlovi z 1939; 1939, Šlépěje 24, reprint 1998, s. 31); F. X. Halas: Hovory básníků (vzáj. koresp. F. Halase a J. Z. z 1930–45, úryvky), Host do domu 1967, s. 50; Pět listů J. Z. O. F. Bablerovi (z 1960), Červený květ 1968, č. 9; A. Zahradníčková: Dopisy od J. Z. (rodině bratrance prof. J. Zahradníčka z 1942, 1950–51, 1960), Obroda 1969, č. 11; Adresát Vladimír Vokolek (mj. Vokolkovi z 1941–48; inedit. 1980, Mnichov 1984, ed. J. Vladislav); Z korespondence (vzáj. koresp. J. Z. a J. Seiferta z 1931–35), Proglas 1990, č. 5–6; Z času Poezie a Akordu (J. Strakošovi z 1932 a 1940), Host 1993, č. 6 (k tomu komentář L. Soldán: Je zde kdosi, kdo má co říci) → sb. Slovo v úzkosti a naději (1994); I. Slavík: Kolem jednoho dopisu (Slavíkovi z 1960), Alternativa nova 1995, č. 5; J. Čep, J. Z.: Korespondence 1. 1931–1943 (1995, ed. M. Trávníček) + Korespondence 2. 1943–1948 (2000, ed. M. Trávníček); V. Binar, A. Jonáková: Vzájemná korespondence B. Fučíka a J. Z. z let 1929–1960, sb. Lit. archiv 32–33, 2000–01 (2002), s. 299; -mp- (M. Platzová): Za živa pohřbeno (mj. J. Z. B. Pavlokovi z 1944–60), Lit. noviny 2003, č. 13; Není dálky. Vzájemná korespondence F. Halase a J. Z. z let 1930–1949 (2003, ed. J. Wiendl, J. Komárek); L. Knězek: J. Z. P. Parmovi. Dopisy z let 1946–1949, Alternativa plus 2003, č. 3–4; M. Trávníček: Dva dopisy o rytířskosti (R. Konečnému z 1946), Texty č. 35, 2004, s. 12. ▮ REDIGOVAL *časopis:* Akord (1939–44, 1945–48; 1939/40 s J. Dokulilem, M. Dvořákem, A. Vyskočilem); *knižnici:* Knihovna vybrané četby (Olomouc 1941–42, 3 sv.). ▮

LITERATURA: Z. Kalista: Vzpomínání na J. Z. (Mnichov 1988); R. Zejda: Byl básníkem! Život a dílo J. Z. (2004, i bibliografie knižního díla, časopiseckých příspěvků a ohlasů); sb. Víra a výraz (2005, sb. z konference pořádané k 100. výr. nar. J. Z., věnované jeho životu a dílu a české křesťanské literatuře; o Z. přisp.: M. Bauer, J. Bednářová, J. Hanuš, J. Hrdlička, P. Komenda, J. Med, P. Osolsobě, M. Pichl, O. Sládek, V. Šťástka, M. Trávníček, J. Vojvodík, J. J. Zahradníček). ▮ ● ref. Pokušení smrti: G. (F. Götz), NO 28. 9. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 26. 10. 1930 → Dvacátá léta (1969); an. (V. Nezval), Zvěrokruh 1930, s. 44; J. B. Čapek, Naše doba 38, 1930/31, s. 245; F. X. Šalda, ŠZáp 4, 1931/32, s. 308 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a Z období Zápisníku 2 (1987) ●; ● ref. Návrat: G. (F. Götz), NO 20. 12. 1931; B. N. (Novák), Čin 3, 1931/32, s. 476; P. F. (Fraenkl), Naše doba 39, 1931/32, s. 638; AMP. (A. M. Píša), PL 17. 1. 1932; J. Hora, LitN 1932, č. 8 ●; B. Slavík: Několik překladů z německé literatury (mj. o Z. překl. J. Wassermanna: Jeden spravedlivý), Studentský časopis 11, 1931/32, s. 136; F. Neužil in Pět v kruhu (1932); V. Renč: Poezie J. Z., Akord 1932, s. 131 a 160; P. Eisner: ref. překl. Hölderlin, RA 8, 1932/33, s. 50; J. Strakoš: Harmonie jako pořádající princip dokonalé básně, Poezie 2, 1932/33, č. 1 a 2; ● ref. Jeřáby: jh (J. Hora), Čes. slovo 1. 10. 1933; A. N. (Novák), LidN 26. 11. 1933; B. Fučík, Rozhledy 1933, s. 121 → Kritické příležitosti 2 (2002); F. X. Šalda, ŠZáp 6, 1933/34, s. 28 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a Z období Zápisníku 2 (1987) ●; ● ref. překl. R. M. Rilke: nč (V. Renč), LUK 1933, s. 284; V. Brtník, Venkov 10. 8. 1933 ●; F. Götz in Situace české lyriky, Čin 1934, s. 81; ● ref. Žíznivé léto: T. Vodička, Řád 2, 1934/35, s. 468; J. Strakoš, Akord 1935, s. 44; B. Václavek, Index 1935, s. 112; G. (F. Götz), NO 21. 4. 1935; A. N. (Novák), LidN 19. 5. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 5. 1935; F. X. Šalda, ŠZáp 8, 1935/36, s. 22 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a Z období Zápisníku 2 (1987) ●; M. Dvořák: Dílo J. Z., LUK 1935, s. 451; P. Fraenkl: J. Z. a jeho cesta k Bohu, LUK 1937, s. 471; ● ref. Pozdravení slunci: A. N. (Novák), LidN 21. 11. 1937;

AMP. (A. M. Píša), PL 30. 10. 1937; M. Dvořák, Akord 1938, s. 42; B. Polan, KM 1938, s. 88; J. Chalupecký, Poezie programní, Čin 1938, s. 53 → Obhajoba umění (1991) ●; F. Götz in Česká lyrika ve stínu R. M. Rilkeho, LitN 10, 1937/38, č. 3 + Proměna české lyriky, tamtéž, č. 8; J. Dokulil in Panna Maria v české poezii, Akord 7, 1939/40, s. 83; O. Králík: Poučení z překladů (mj. o překl. Z.), tamtéž, s. 105; ● ref. Oslice Balaamova: R. Č. (Černý), Akord 7, 1939/40, s. 263; F. K. (Křelina), Venkov 21. 7. 1940 ●; ● ref. Korouhve: M. Dvořák, Akord 8, 1940/41, s. 134; J. B. Čapek, Naše doba 48, 1940/41, s. 437; B. Polan, KM 1941, s. 238; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 9. 2. 1941; J. Červinka, Řád 1942, s. 92 ●; J. Černý: ref. Pod bičem milostným, LidN 10. 8. 1944; O. Králík: Z. Korouhve a válečná cenzura, Akord 12, 1945/46, s. 185 → Osvobozená slova (1995); ● ref. Žalm roku dvaačtyřicátého: M. Dvořák, Akord 12, 1945/46, s. 107; B. Polan, KM 1946, s. 27 ●; ● polemiky k postavení Z. v poválečné literatuře: V. Běhounek, Kulturní politika 1, 1945/46, č. 8, 12 a 21; J. Pilař, Tvorba 1945, s. 255; J. Taufer, Tvorba 1946, s. 62; R. Černý, Vyšehrad 1946, č. 11; M. Dvořák, Akord 12, 1945/46, s. 234; T. Vodička, Akord 13, 1946/47, s. 177 ●; ● ref. Stará země: M. Dvořák, Akord 12, 1945/46, s. 359; ok (O. Králík), Osvobozený Našinec 12. 7. 1946 → Platnosti slova (2001); B. Polan, KM 1947, s. 187 ●; ● ref. Svatý Václav: M. D. (Dvořák), Akord 13, 1946/47, s. 381; B. Polan, KM 1947, s. 282; lk (L. Kundera), Rovnost 10. 7. 1947 ●; M. Dvořák: Rozjímání o dnešní poezii, Akord 14, 1947/48, s. 82 → Několik znamení času (1993); ● ref. La Saletta: M. Dvořák, Vyšehrad 3, 1947/48, s. 69; B. Polan, KM 1948, s. 90 ●; an.: Proces s klerofašistickou odnoží tzv. „zelené internacionály" v Brně, RP 5. 7. 1952; ● nekrology: an. (A. Kratochvil), Archa (Scheinfeld) 3 (35), 1960/61, č. 3; J. Čep, NŽ (Řím) 1961, č. 3 ●; J. Čep in Poutník na zemi (Řím 1965, Praha 1993); F. Hrubín in Lásky (1967); J. Brabec: Návrat J. Z., LitN 1967, č. 17; M. Dvořák: K životopisu J. Z., Student 1968, č. 18, 19 a 21; J. Pojer: O nemoci a smrti J. Z., tamtéž, č. 28; Z. Kalista in Barokní prvek v naší nové poezii, Arch 1969, č. 4; B. Fučík: Posmrtné verše J. Z., Sborník pětadvacíti (1969) → Píseň o zemi (1994); M. Trávníček: J. Z. a děti, LD 26. 4. 1969; ● ref. Čtyři léta: -di- (I. Diviš), Nové knihy 1969, č. 27; (mpk) (M. Petříček), Práce 11. 7. 1969; K. Horňák, HD 1969, č. 12 ●; R. Preisner: K návratu básníka, Proměny (New York) 1979, č. 3 → Když myslím na Evropu 2 (2004); B. Fučík in Sedmero zastavení (Mnichov 1981, kap. Loučení na třikrát); ● ref. Dům Strach: J. Beneš, Magazín (Curych) 1982, č. 1; R. Preisner, Nové obzory (St. Gallen) 1982, č. 5; A. Opasek, NŽ (Řím) 1982, č. 9–10 ●; B. Fučík: Píseň o zemi (o máchovské tradici v čes. poezii, též o Z.), Rozmluvy (Londýn) 1985, č. 4 → Píseň o zemi (1994); P. Fiala: ref. překl. S. George, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1985, č. 1–2; Z. Rotrekl in Skrytá tvář české literatury (Toronto 1987, Brno 1991); J. Med in Slovník básnických knih (1990, Pozdravení slunci, Žíznivé léto); B. Fučík in J. Z.: Znamení moci (1990, s tit. Básnická výzva) → Píseň o zemi (1994); A. Kratochvil in Žaluji 2. Vrátit slovo umlčeným (1990, mj. dokumentace Z. soudního procesu); T. Mazáč: Profil J. Z., Proglas 1990, č. 5–6 (mj. i bibliografie od R. Zejdy); Z. Kožmín: Z. básnický vesmír, List pro literaturu 1990, č. 6 → Studie a kritiky (1995); J. Hek: Vírou proti beznaději (Z. Dům Strach), SPFPFSU Opava, ř. A – lit. vědná, 1991, č. 1; ● ref. Znamení moci: J. Rulf, LidN 30. 5. 1991; M. Exner, Tvar 1991, č. 25; J. Trávníček, tamtéž, č. 27 → Poezie poslední možnosti (1996) ●; F. Křelina: Všichni stejně. Ze vzpomínek na J. Z., Bítov. Archy pro poezii, kritiku, život (1991); M. Trávníček: Rukopisy VBF (k historii samizdatu, o sebr. spisech J. Demla a J. Z.), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1991, č. 2–3; B. Fučík in Čtrnáctero zastavení (1992, studie Bujará chudoba); ● ref. Dílo 1: V. Binar, Nové knihy 1992, č. 13; M. Exner, Tvar 1992, č. 29; J. Med, LitN 1992, č. 41 ●; J. Med: J. Z.: La Saletta, ČLit 1992, s. 506 → Spisovatelé ve stínu (1995); M. Červenka: Souborná edice Z. sbírek (textologická analýza), Kritický sborník 1993, č. 3; ● ref. Dílo 2: V. Binar, Nové knihy 1993, č. 20; J. Med, LitN 1993, č. 32 ●; J. Knap: K životopisu J. Z. (vzpomínka na společné věznění), LitN 1993, č. 21; T. Kubíček: Ke Korouhvím J. Z., Tvar 1993, č. 33–34; D. Chrastina: Profil čas. Akord v l. 1945–48, Akord 19, 1993/94, s. 287; B. Fučík in Píseň o zemi (1994); A. Kratochvil: J. Z., in Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy 2, Humanitní vědy (1994); B. Fučík in Setkávání a míjení (1995, mj. Historie jednoho překladu, o podílu Z. na Bablerově překladu Božské komedie); J. Bednářová: Nad Z. Korouhvemi a Reynkovou Pietou, ČLit 1995, s. 381; ● ref. Dílo 3: J. Wiendl, Nové knihy 1995, č. 44; D. Šajtar, Alternativa nova 2, 1995/96, č. 6 (zvláště o Z. eseji Básník a jeho krajina); J. Med, LitN 1996, č. 10 ●; M. Exner: Kříž a poezie (nad sebr. spisy J. Z.), Host 1996, č. 1; V. Durych: Dva dopisy J. Durycha J. Z., SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1996, č. 43; ● ref. J. Čep, J. Z.: Korespondence 1: M. Bauer, Tvar 1996, č. 8; I. Kotrlá, Akord 1997, č. 2 ●; J. Wiendl: Rané básnické sbírky J. Z., ČLit 1997, s. 258; M. Zelinský: Básně z bezčasí (Nad La Salettou a Znamením moci), Tvar 1997, č. 14; J. Med in Spirituálně laděná poezie 1945–1948 (kap. z připravovaných Dějin čes. literatury po 1945), Host 1998, č. 5 → Spisovatelé ve stínu (2004, rozšíř. vyd.); J. Wiendl: Kontury básnického světa Z. Jeřábů, ČLit 1999, s. 193; M. Trávníček: Kámen a bolest v korespondenci J. Z. a Jana Čepa, sb. Lit. archiv 31 (s tit. „Ale mne tato doba bolí…". K. Schulz básník, prozaik a novinář), 1999, s. 61 → Sdílet věčné (2002); J. Med in Návrat k tradicím (Křesťansky orientovaná poezie 60. let – kap. z připravovaných Dějin čes. literatury po 1945), Host 2000, č. 5 → Spisovatelé ve stínu (2004); J. Urbanec: Zvěstovatelé apokalypsy J. Z. a Ivan Diviš a česká literární historie, sb. Návraty k velkým (2000) → Střídavý čas naděje (2002); J. Wiendl: Krajina, člověk, víra. Ideologický aspekt v Z. poezii 2. poloviny

30. let, ČLit 2000, s. 476; A. Pajaková: Z. a Polsko, ČLit 2000, s. 537; M. Kosák: Dědická daň (ref. Knihy básní), LitN 2001, č. 48 (k tomu polemika: J. Bednářová, M. Trávníček, LitN 2002, č. 22); ● ref. J. Čep, J. Z.: Korespondence 2: J. Med, LitN 2002, č. 12; J. Zámečník, Host 2002, č. 10; T. Pavlíček, ČLit 2004, s. 59 ●; M. Bauer in Ideologie a paměť (2003); ● ref. Není dálky. Vzájemná korespondence F. Halase a J. Z.: S. Titěra, Tvar 2003, č. 16; P. Komenda, ČLit 2003, s. 784; F. X. Halas, Souvislosti 2003, č. 4; D. Šajtar, Alternativa plus 2004, č. 1–2 ●; P. Osolsobě: Neviditelný překladatel Danta a odsouzený básník J. Z., Proglas 2003, č. 2–3 → sb. Literatura určená k likvidaci (2004, s tit. J. Z. nad Dantovým Peklem); J. Wiendl: „Nesluší slunce cele mé" (k vězeňské poezii J. Z.), sb. Literatura určená k likvidaci (2004); J. Bednářová: Malá kronika z ediční dílny, tamtéž; ● k 100. výr. nar.: M. Trávníček: Zapomenuté texty J. Z., Prostor Zlín 2004, č. 4; J. Peňás, Týden 2005, č. 3; M. Doležal, Respekt 2005, č. 6; -wiendl- (J. Wiendl), Dokořán 2005, č. 35 ●; M. Trávníček: Budeme pracovat společně (Vyšehrad a Akord v l. 1945–1948), Akord 25, 2004/05, s. 255; J. Med: Poetika apelu, Host 2005, č. 8 → sb. Víra a výraz (2005); J. Wiendl in J. Z.: O četbě básní, Zápisník o Šaldovi č. 14 (2005).

jm, et

Vincenc **Zahradník**

* 29. 12. 1790 *Mladá Boleslav*
† 31. 8. 1836 *Křešice* u Litoměřic

Autor náboženských knih a bajek, kritik, estetik a překladatel z latiny a z němčiny, autor prvních česky psaných filozofických prací, ovlivněný dobovým racionalismem B. Bolzana.

Pocházel ze čtyř dětí soukeníka. Základní školu a piaristické gymnázium navštěvoval od 1799 v rodišti, zprvu jako privatista a po přerušení studií znovu od 1803 jako řádný žák. Po maturitě 1807 vstoupil v Ml. Boleslavi do piaristického řádu, v němž se připravoval na učitelské povolání. 1813 z řádu vystoupil a pokračoval ve studiích v litoměřickém semináři; t. r. byl vysvěcen na kněze a stal se kaplanem na Nymbursku: ve Všejanech (do 1815) a Křinci (1815–16). V březnu 1816 byl povolán do Litoměřic, kde působil jako sacellan, ceremoniář a tajemník biskupa J. F. Hurdálka, 1819 byl druhým tajemníkem biskupské konzistoře. 1820 byl jmenován profesorem pastorační teologie na teologickém ústavu v Litoměřicích, ale již v březnu t. r. byl při pronásledování Bolzanových stoupenců po měsíčním věznění zbaven funkce a ustanoven farářem na chudých farách; tehdy dočasně přestal publikovat česky. Od září 1820 působil v Zubrnici u Ústí n. Lab., od prosince 1830 v Křešicích u Litoměřic, kde zemřel na tyfus a byl i pohřben.

Ze Z. rozsáhlé literární činnosti, psané česky i německy, vyšly za jeho života knižně jen teologické spisy určené církevní praxi, německý překlad spisku o Janu Nepomuckém, svazek českých bajek a krátce po autorově smrti úvaha *O přísaze.* První práce z údobí Z. přípravy k učitelskému povolání („pedagogika" dle Niemayera, „systematická gramatika", tj. patrně Kratinká mluvnice česká pro školy a učitele, „český rituál" a „listy o vedení pastýřského úřadu") se ztratily. Také Z. první otištěná práce, etické *Rozjímání o některých stránkách praktické filozofie,* které bylo vůbec první česky psanou prací z oboru filozofie v 19. století, nebylo pro zánik časopisu Hlasatel český dokončeno. Ze spolupráce s J. Jungmannem vyplynulo otištění části Z. kázání *O povolání člověka k ctnosti,* dvou bajek a modlitby ve Slovesnosti; k uvažovanému překladu z děl F. Petrarky nedošlo. Další Z. literární činnost i její publikování přerušily události v litoměřickém semináři. Za pobytu v Zubrnici psal Z. jen latinsky a německy (např. o historii Nového zákona); ani tyto rozsáhlé práce se nezachovaly. Zachovány zůstaly jen německy psané bajky a sešity poznámek z rozsáhlé četby (*Meine Gedanken und Meinungen z 1825–29*), které 1918 spolu se studií o Z. estetických názorech vydal F. Čáda (*Filozofické spisy 5*). Seznámení s K. A. Vinařickým 1829 a přestěhování do Křešic znamenalo Z. návrat k českému jazyku a literatuře. Jedinou vydanou prací z křešického údobí (mimo spisy teologické) byly *Bájky,* které Z. vybral ze svých německých rukopisů, přepracoval a doplnil do dvou svazků. Za jeho života vyšel však jen svazek první, další, připravený k tisku (*Druhá sbírka bájek s připojenými aforismy o bájce*) vyšel posmrtně. Opíraje se o zásady bajky Lessingovy, uvažoval Z. o tomto žánru i teoreticky (*Pětmecítma bájek,* v úvodu prvního svazku a v aforismech svazku druhého). Odlišoval bajku jak od krátké povídky, tak od hravé bajky lafontainovského typu, dosud v české obrozenské literatuře běžné (A. J. Puchmajer, J. Chmela); její stručné a prosté, ale jazykově dokonalé prozaické podání vyhrocoval zejména k pedagogickému účinu. Vedle soudo-

bé společnosti, na jejíž morální charakter zaměřoval svou bajku, si všímal i tehdejších literárních poměrů ve fingovaném satirickém dopisu *Spisovatelství* v časopisu Květy české, kde krátce nato publikoval též drobné prózy pod titulem *Zábavné hodiny.* K češtině se Z. vrátil i rozsáhlou teologickou tvorbou v Časopisu pro katolické duchovenstvo, v níž zdůrazňoval myšlenku náboženské tolerance, charakterizující i jeho historické studie (*O společenství Čechů s Lutherem, O upálení tří osob původem kališných*). Otiskl zde množství recenzí teologických knih, v nichž posuzoval vedle materiálového přínosu hlavně jazykovou čistotu a srozumitelnost výkladu (své pojetí kritiky vyjádřil hlavně 1835 v recenzi *Zpráva o založení leopoldinském v císařství rakouském…*); beletrií se zabýval jen zřídka (mj. recenzoval 1836 ódy F. M. Klácela). Po celou dobu působení v Křešicích pracoval Z. na vědeckých spisech z etiky, logiky a psychologie, které vesměs nebyly povoleny cenzurou, zůstaly v rukopisu (Počátkové umění myslitelství) a některé se z pozůstalosti ztratily (Dušesloví); za Z. života vyšly časopisecky části *Pojednání o principu etiky* (později byl nalezen rukopis celého díla).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Prokop; K. P. (tj. Křešicer Pfarrer, dub.), Vinc. Z**, Vinc. Z…a, V. Z., V. Z***, V. Z…k, Z., Z…ík, Z. P. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* ČČM (1830, 1833; 1830 Pětmecítma bajek); Časopis pro katol. duchovenstvo (1829–36; 1834 O společenství Čechů s Lutherem, 1835 O upálení tří osob původem kališných, O určitedlnosti a svobodě vůle lidské, ref. Zpráva o založení leopoldinském v císařství rakouském…; 1836 s různými tit. části Pojednání o principu etiky, ref. F. M. Klácel: Ódy); Hlasatel český (1818, Rozjímání o některých stránkách praktické filozofie); Květy české (1834–35; 1834 Spisovatelství, 1835 Zábavné hodiny); Jahrbuch für Lehrer, Hausväter und Erzieher, pokr. Jahrbuch für Lehrer, Eltern und Erzieher (Litoměřice 1833–37); J. Jungmann: Slovesnost (1820, mj. O povolání člověka k ctnosti); Rozličnosti Pražských novin; – posmrtně: Blahověst (1855–56, 1860); Časopis pro katol. duchovenstvo (1837–39, 1841–44); Čes. včela (1837–38); Posel z Budče (1851). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Bájky (1832); – posmrtně: Bajky i básně (1906, ed. F. Strejček; obs. též nevydanou knihu Druhá sbírka bájek s připojenými aforismy o bájce). – *Překlad:* Leben des heiligen Johannes von Nepomuk (1829, z lat.). – *Náboženské práce:* Krátký katechismus k utvrzení katolíků u víře jejich… (1831); Homiletische Erbauungsvorträge unter der Frühmesse an den Sonn- und Feiertagen des ganzen Kirchenjahres (1832); Homiletické řeči na neděle a svátky celého roku 1, 2 (1832, 1833); Sedmecítma svátečních kázání (1833); Modlitby katolické v duchu zlaté knihy Tomáše Kempenského O následování Krista (1835); Doštěpená zahrádka dítek dobrých, obsahující v sobě vysvětlení některých článků pravé, čisté a dokonalé víry Kristovy (1836); Rozvrhové kázání na neděle a svátky celého roku 1, 2 (1836); – posmrtně: Nedělní kázání 1, 2 (1838); O přísaze (1839, ed. J. V. Jirsík). – *Výbor:* Výbor bajek V. Z. (1890, ed. B. Oborský); Neznámé bajky V. Z. (1940, ed. F. Strejček). – *Souborné vydání:* Filozofické spisy V. Z. (Česká akademie… 1907–18, 5 sv., ed. F. Čáda). ▮ KORESPONDENCE: in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 1, 2 (Vinařickému z 1829–36; 1903 a 1909, ed. V. O. Slavík); in Filozofické spisy V. Z. 1 (Brechlerovi z 1816, J. Dobrovskému z 1818–19, M. J. Feslovi z 1824, V. Hankovi z 1829–35; 1907, ed. F. Čáda) a 3 (V. M. Pešinovi z 1831–36, J. Černému z 1833–34, F. M. Klácelovi z 1836; 1915, ed. F. Čáda). ▮

BIBLIOGRAFIE: F. Čáda: Seznam prací Z., tiskem uveřejněných, in V. Z.: Filozofické spisy 2 (1908, s. 403). ▮ LITERATURA: A. Hobl: Život a působení P. V. Z. (1881); P. Křivský: V. Z. (1790–1836). Literární pozůstalost (LA PNP 1974). ▮ Fr. P. (Příhonský): ref. Krátký katechismus…, Časopis pro katol. duchovenstvo 1830, s. 613; K. Vinařický: ref. Bájky, ČČM 1832, s. 480; an. (F. Příhonský): ref. Homiletické řeči… a Homiletische Erbauungsvorträge…, Časopis pro katol. duchovenstvo 1833, s. 137, 308 + (šifra Fr. Př.) ref. Modlitby katolické…, tamtéž 1834, s. 647; J. V. Jirsík: ref. Doštěpená zahrádka…, Časopis pro katol. duchovenstvo 1836, s. 353 + ref. Rozvrhové kázání…, tamtéž, s. 766; ● nekrology: -up- (B. Jablonský), Květy 1836, s. 288; J. K. Chmelenský, ČČM 1836, s. 372; J. M. Pohořelý, Časopis pro katol. duchovenstvo 1836, s. 797 (pohřební řeč); I. Jaksch, Jahrbuch für Lehrer… 1837, s. 72; F. J. Sláma, Časopis pro katol. duchovenstvo 1837, s. 138 ●; J. V. Jirsík: ref. Nedělní kázání, Časopis pro katol. duchovenstvo 1838, s. 661; A. Rybička: Zpomínka na V. Z., ČČM 1871, s. 28; J. Ježek in Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou (1880); A. Rybička in Přední křisitelé národa českého 1 (1883, s. 279); an.: V. Z., Světozor 1884, s. 82; A. Krecar: Počátky novočeské literatury filozofické, Lit. listy 10, 1888/89, s. 67; F. Strejček in V. Z.: Bajky i básně (1906); H. (J. Herben): ref. Bajky i básně, Besedy Času 1906, s. 124 (k tomu F. Strejček, tamtéž, s. 141 a pokr.); F. Čáda: V. Z., Čes. mysl 1906, s. 369 + Básně V. Z., LF 1906, s. 421 + V. Z. jako pedagog, Pedagogické rozhledy 20, 1906/07, s. 2; O. Josek: Muž hodný paměti vnuků, Osvěta 1906, s. 669; F. Čáda: Z. život, spisy a filozofický názor, in V. Z.: Filozofické spisy 1 (1907, s. 3); J. Povolný: Bajky V. Z., jich vzory a předlohy, Výr. zpráva c. k. reálného gymnázia na Smíchově 1910/11, s. 3; O. Jakoubek: V. Z., Vlast 27, 1910/11, s. 265; F. Čáda: V. Z., Naše doba 23, 1915/16, s. 833 + Estetické názory V. Z., in V. Z.: Filozofické spisy 5 (1918, s. 3); ● k 100. výr. úmrtí: A. N. (Novák), LidN 30. 8. 1936; K. P. (Polák), PL 30. 8. 1936 ●; kp

(K. Polák): k 150. výr. nar., LidN 29. 12. 1940; J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 290); J. Voráček: Teoretický a literárněkritický profil tradice obrozenské: K formování dvou typů obrozenské literatury pro děti, ZM 1967, s. 385 + in Vývoj teorie a kritiky české literatury pro mládež (1972); J. B. Lášek: Český teolog první poloviny 19. století V. Z., Teologická revue 1986, s. 143; P. Jančárek: Zubrnice a V. Z., Průboj 21. 12. 1988 + Zapomenutý básník, Severočes. regionální deník 30. 8. 1991; J. Vomáčka in Severočeští bolzanovci (2000, s. 61).

dh

Bohumil **Zahradník Brodský**

* 21. 8. 1862 *Hostačov* u Čáslavi
† 26. 11. 1939 *Průhonice* u Prahy

Prozaik, autor četných konvenčních a lidovýchovných románů a povídek.

Vl. jm. Bohumil Zahradník; psal se i Bohumil Brodský (Zahradník-Brodský). – Pocházel z rodiny zámeckého zahradníka, jenž se 1867 stal městským zahradníkem v Německém (Havlíčkově) Brodě, kde Z. B. 1874–82 vystudoval gymnázium (redigoval studentské časopisy Diblík a Kvítky); na škole ho ovlivnil literární historik F. Bačkovský. Po maturitě studoval katolickou teologii v Hradci Král. Po vysvěcení knězem (1886) se stal kaplanem ve Zruči n. Sázavou, 1889–1919 byl duchovním v Ouběnicích u Votic, kam za ním dojížděli mj. J. Š. Baar, J. Deml, A. Klášterský, J. Vrchlický, přátelil se i s A. Jiráskem. Ve své farnosti se podílel na založení kampeličky, propagoval moderní způsoby hospodaření, včelaření a ovocnářství, založil meliorační družstvo. 1898 navštívil s podporou Svatoboru Dánsko, pozdější pobyt v Rusku přerušil 1914 začátek 1. světové války. 1918–19 byl v čele hnutí usilujícího o reformu katolické církve, mj. o zrušení celibátu a zavedení české liturgie při obřadech (jako člen Jednoty katol. duchovenstva a zakladatel a předseda jejího levého křídla Ohnisko); po neúspěchu 1919 katolickou církev opustil a spoluzaložil českosl. církev, zřekl se však činnosti v ní, když neprosadil příklon k srbské pravoslavné církvi, a přestoupil k pravoslaví. Obdobnou cestou z řádu premonstrátů (mj. bibliotékář Strahovského kláštera) přes reformní aktivitu v Ohnisku k pravoslaví prošel i jeho bratr Isidor (vl. jm. Bohdan) Z. (1864–1926; 1907–18 poslanec říšské rady za agrární stranu, 1918 člen Nár. výboru, 1918–19 ministr českosl. železnic a poté mj. diplomat, též autor náboženských prací, proslovů a editor). Z. B. pracoval od 1919, kdy se přestěhoval do Prahy, jako úředník na ministerstvu školství a národní osvěty (nejprve odborový rada, od 1922 ministerský rada). Působil ve vedení spolku Svatobor, v Nakladatelském družstvu Máje a ve výboru Syndikátu čes. spisovatelů, byl členem agrární strany. Jeho první manželkou (tajný církevní sňatek 1908, občanský 1919) byla Anna Plešingerová (-Zahradníková, 1870–1935), autorka drobné beletrie a překladatelka z angličtiny (H. G. Wells, R. Bridges, H. R. Haggard aj.). 1924 odešel do důchodu a věnoval se literatuře, střídavě pobýval v zimě v Praze a v létě v Průhonicích. 1937 se znovu oženil. Pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech (obřad vykonali pravoslavní kněží, kteří byli později nacisty popraveni za ukrývání atentátníků R. Heydricha).

Z. B. napsal značné množství románů a povídek vesměs v konvenčním duchu. Jejich náměty čerpal (s výjimkou historických odboček) z domácí současnosti, zápletka bývá nejčastěji milostná, nezřídka i sociálně zabarvená, a rozvíjí se v rámci bohatě rozvětveného, někdy i dramaticky pojednaného romaneskního děje, vyprávění usiluje obratně skloubit mravoučně výchovný zřetel se zábavným bez hlubšího záměru uměleckého; množství různorodých charakterů je sice odpozorováno ze života, ale jejich pojetí je psychologicky mělké a jednosměrně vyhraněné: na jedné straně intrikáni a zloduši, na druhé ušlechtilí a mravní hrdinové, zpravidla z chudšího prostředí (v závěru zlo dochází potrestání a dobro je odměňováno). Zprvu psal Z. B. drobnější výchovně zaměřené prózy pro katolické lidově zaměřené knižnice. Přechod k realističtějším dějům bez přímočaře vtíravé tendence se u něho (pod vlivem V. Beneše Třebízského) projevil v rámci historických (*Bouře na horách, Dvě povídky, Staré panstvo*) a vojenských látek (*Obrázky z vojny, Z vojny*), byť zpravidla bez historického koloritu. Následující vesnické prózy (*Z vesnic a samot, Vesnické obrázky, Vezdejší chléb*) svou tematikou již naznačily autorovu doménu, kterou se staly romány a povídky z dobového života, zasazené do různých prostředí: vesnického, maloměstského i pražského (*Číslo 1452*), statkářského, podnikatelského, šlechtického, dělnického i kněžského, s kritikou církevní hierarchie a celibátu (*Jan Vladyka, Evangelium života*). Příběhy ma-

jí někdy i sociální (*Václav Lamač, Odboj, V hodinu dvanáctou*) a nacionální ráz (*Odumřelá ratolest*), dokonce i kriminální ladění (*Od večera do rána*). Takřka ve všech pracích Z. B. do popředí vystupuje postava přitažlivé ženy, trpící, svedené nebo opuštěné (např. *Obětovaná, Dům ztraceného štěstí, Čarovné oči, Pouta mrtvé lásky*), jejíž trápení jsou často založena na osudových nedorozuměních. Práce Z. B. dosáhly značné čtenářské obliby, jeho knihy se také ve 20. letech staly námětem několika filmových zpracování.

PSEUDONYMY: Hugo Léman, Jan Gregora, Ondřej Leksa, Ondřej Lexa, Václav Galus, Vladimír Lucián, Vlastimil Šumavský. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1900–07); Blahověst (v lit. počátcích); Čech; Čes. jinoch; Čes. svět (1906, 1918); Čes. východ (Chrudim); Dělnické noviny; Dělník (Brno); Hlas (Brno); Hlas národa (1902–06); Ilustrovaný svět, pokr. Světozor (1902, 1915–22); kal. Ječmínek; Jednota; Jitřenka (Polička 1883–84); Kalendář Besed lidu na rok 1914; Kalendář Koruny svatováclavské; Kalendář Venkova; Květy (1901–12); Lada; Lit. rozhledy; Ludmila; Máj (1904–15); kal. Meč; Meditace (1905–09); kal. Moravan; Muzeum (Brno); Nár. listy (1908–13); Nár. politika (1910–25); Náš domov (Olomouc); Nové pařížské módy; Nový obzor (1911–14); Obecné noviny (Brno); Obrázková revue, pokr. Čes. květy (1899–1903); Obzor (Brno); Osvěta (1898–1918); Pečírkův Nár. kalendář…; Posel z podhoří (Rychnov n. Kn.); Pozor (Olomouc); Pramen (1923); Pražské večerní noviny (1888–90); Právo národa; Rodlerovy kalendáře; Rozkvět (1905–21); alm. Růže Sušilova (1885); Slovanský kalendář (1899); Svoboda (1922–23, příl. R Jací jsme byli); Topičův sborník (1913–19); Tribuna (1927); Týn; Večerní noviny; Velký mariánský kalendář na rok 1891; Velký slovanský kalendář na rok 1902, …1903, …1930; Venkov (1909–37; 1909 R Trosky); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1889–97); Vesna kutnohorská; Vlasť (1888–97); kal. Vlastenecký poutník; kal. Vyšehrad; Vzlet (Plzeň 1918); Wiesnerovy kalendáře; Zeměd. listy (1903–08); Zlatá Praha (1892–1915); Zvon (1919–40; 1939–40 R Zápas žen). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Bouře na horách (P 1885); Pro pokoj duše (P 1886); Pomsta Lollardů (P 1886); Za své i cizí viny (P 1887); Tři povídky (1887); Pro odkaz otecký (P 1887); Boj o štěstí (P 1887); Za pravdou (P 1887); Dvě povídky (1889); Číslo 1452 (P 1889); Z našeho kraje (P 1889); Husitské obrázky čili K čemu musí ubohý Hus pomáhati (PP 1890); Ze zručských matrik (PP 1890); Hlasatelé svobody (PP 1890); Obrázky z vojny 1–3 (PP 1890, 1892, 1895); Nevěřící věřící (PP 1891); Bez víry a bez vlasti (P 1891); Z pole i lesa 1, 2 (PP 1891, 1893; rozšíř. vyd. 1902, 1905); Tři povídky (1892); Staré panstvo 1–3 (PP 1892, 1893, 1894); Z vesnic a samot 1–10 (PP 1893–1901); Kvítí a kvítka (PP 1893); Fejetony (1893); Ze života 1, 2 (PP 1894, 1895); Jiná krev (P 1895); Přátelé lidu (PP 1895); Pan poslanec (P 1896); Příslušníci (PP 1896); Dvě chalupy (P 1896); Zmařené naděje (P 1897); Obětovaná (R 1898); Odumřelá ratolest (R 1898); Vesnické obrázky 1, 2 (PP 1898, 1899); Tichý dům (R 1899); Rodina Šillerova (R 1899); Páni a paní 1, 2 (PP 1899, 1900); Z vojny (PP 1900); Soumrak (P 1900); Nad propastí (R b. d., 1901); Paní pokladníková (R 1901); Pozdní květ (R 1901); Z rozmarů života (PP 1902; rozšíř. vyd. 1909); Přeludy (P 1902); Na jiný svět (R 1902); Odboj (R 1902); Prázdný klas (P 1902); Václav Lamač (R 1903); Nová světla (R 1903); Úpadek (R 1903); Jako v pohádce (R 1904); Tiché stezky (R 1904); Vezdejší chléb (P b. d., 1904); Sladká kouzla (P 1905); Na sopečné půdě (R 1906); Libuše Trnavská (R 1906); V hodinu dvanáctou (R 1906); Dolomeno (P 1906); Jarní sonáta (R 1907); Nápadníci (R 1909); Jezero (R 1910); Záhady života (R 1910); Vítězství lásky (R 1911); Zrada Urešova (R 1913); Po osamělých cestách, Rodné lány (RR 1914); Předehra, Za půl roku (RR 1915); Dům ztraceného štěstí, Letní bouře, Nová píseň (RR 1916); Světlo za oknem, Omyl, který učinila (RR 1916); Hrst novel (1917; 1922 s tit. Tajemství masky a jiné novely); Mezi životem a smrtí, Pouta (RR 1917); Mezi tebou a mnou, Ztemnělá výspa (RR 1917); Čarovné oči, Trosky (RR 1917); Život volá (R 1917); Zápas s osudem (R 1918); Její hřích, Stará romance (RR 1918); Pouta mrtvé lásky (R 1918); Jan Vladyka (R 1919, pseud. Jan Leksa); Volné perutě (R 1919); Za obzorem (R 1919); Kouzlo domova, Na ostrově (RR 1919); Padající hvězda, Žeň (RR 1920); Jeho druhá žena (R 1920); Na křižovatkách (R 1921); Čím se prohřešila (R 1921); Trosečník (R 1921); Dva světy (R 1922); V bitevní čáře, Den, jenž přichází (RR 1922); Evangelium života (R 1922); Konec onoho dne (R 1922); Moudrost z utrpení, Když se loď navrátí (RR 1922); Udělala místo a jiné novely (1922); Vzbouřené svědomí (PP 1922); Jací byli (R 1922); Poslední pokušení (R 1923); Jarní sněhy, Z jednoho kořene (RR 1923); Po jeho smrti (R 1923); Za srdcem, Úsměv léta (RR 1924); Dva polibky (R 1924); Děvče z hor (R 1924); Hlas krve (R 1924); Padlý ideál a jiné povídky (1924); Noc jeho života (R 1925); Přístav mlčení (R 1925); Proč jej opustila (R 1925); Nedokončená píseň (R 1926); Až květy vykvetou (R 1926); Den štěstí a jiné novely (1926); Jak život šel (R 1926); Mezi svými (R 1926); Jak roste štěstí (R 1927); Jiskra v krvi (R 1927); Kvetoucí jabloně (R 1927); Msta přemoženého, Kouzlo žen (RR 1927); Poslední akord (R 1927); Ten druhý (R 1927); Chrám úsvitu (R 1928); Životem vedla je láska (R 1928); Osudná noc (R 1928); Čest rodiny a jiné novely (1929); Noci beze hvězd (R 1929); Dobrodružné mládí (R 1930); Hovory pralesa (R 1930); Ironie života a jiné povídky (1930); Bílé světlo (R 1930); Propasti srdce (R 1930); Horská myslivna (R 1931); Neviditelná mez (R 1931); Zimní rozkvétání (R 1932); Ohnivá krev (R 1932); Bouřlivý západ

(R 1932); Stíny života (R 1932); Serafina (R 1932); Dům za řekou (R 1933); Duše ve vězení (R 1933); Dříve či později (R 1933); U moře a u lesa (R 1933); Stíny na měsíci (R 1934); Poslední dar (R 1934); Neznámá ruka (R 1934); Manželství ve třech? (R 1935); Hodina osudu (R 1935); Nejvyšší zákon (R 1936); Od večera do rána (R 1936). – *Ostatní práce:* Ve kříži vítězství (1889); Modlitbou k Bohu (1890); Vzhůru srdce k Pánu (1905). – *Souborná vydání:* Sebrané spisy B. Z.-B. (V. Kotrba, od 1908 pokr. A. Wiesner, 1903–13, 21 sv.); Nové souborné spisy B. Z.-B. (A. Neubert, od 1919 pokr. Českomor. podniky tiskařské a vydavatelské, resp. Novina, 1914–36, 86 sv.; obs. i 1. vyd. některých próz i vyd. starších s novými tit.). ▮ KORESPONDENCE: in P. Marek: České schizma (K. Farskému z 1918–19, J. Š. Baarovi z 1918, církevní delegaci do Říma z 1919, duchovním církve československé z 1920; 2000). ▮

LITERATURA: K. Čvančara: B. Z. B., jeho význam, dílo a život (1923, obs. i bibliografii díla Z. B.). ▮ V. D. (Drbohlav): ref. Bouře na horách, Hlídka lit. 1886, s. 219; ● ref. Číslo 1452: J. V. (Vyhlídal), Hlídka lit. 1889, s. 371; A. Chmel, Vlasť 6, 1889/90, s. 314 ●; ● ref. Dvě povídky: A. V. (Vrzal), Hlídka lit. 1889, s. 369; O. Klen, Lit. listy 11, 1889/90, s. 110; F. V. V. (Vykoukal), Hlas národa 20. 3. 1890 ●; ● ref. Obrázky z vojny: An. Vlas, Hlídka lit. 1890, s. 426; J. V. Novák, Lit. listy 12, 1890/91, s. 141 ●; An. Vlas: ref. Ze zručských matrik, Hlídka lit. 1890, s. 462; F. Koudelka: ref. Hlasatelé svobody, Hlídka lit. 1891, s. 463; ● ref. Z pole i lesa 1, 2: J. Někdy, Vlasť 8, 1891/92, s. 313; A. D. (Dostál), Hlídka lit. 1894, s. 107 ●; J. Vyhlídal: ref. Tři povídky, Hlídka lit. 1893, s. 115; L. Čech: ref. Obrázky z vojny, Tři povídky, Staré panstvo, Z pole i lesa, Osvěta 1893, s. 953; ● ref. Staré panstvo: A. P. (Procházka), Niva 4, 1893/94, s. 112; A. D. (Dostál), Hlídka lit. 1894, s. 26 a 66 ●; A. P. (Procházka): ref. Fejetony, Niva 4, 1893/94, s. 143; ● ref. Z vesnic a samot 1–10: J. Někdy, Vlasť 10, 1893/94, s. 453; P. Zaletěl, Vlasť 11, 1894/95, s. 662; F. V. Vykoukal, Osvěta 1900, s. 1029; T. Škrdle, Vlasť 17, 1900/01, s. 971 ●; J. Blokša: ref. Kvítí a kvítka, Hlídka lit. 1894, s. 136; L. Čech: ref. Ze života, Osvěta 1895, s. 553; ● ref. Odumřelá ratolest: F. V. V. (Vykoukal), Světozor 32, 1897/98, s. 454; -a-, LidN 22. 5. 1898 ●; ● ref. Páni a paní: -jb-, Lit. listy 20, 1898/99, s. 262; F. V. Vykoukal, Osvěta 1899, s. 943 ●; A. Tuček: ref. Z vojny, Zvon 2, 1901/02, s. 54; F. J. Konečný, L.+mn.: ref. Paní pokladníková, Vlasť 18, 1901/02, s. 582; ● ref. Václav Lamač: -ský., Zvon 4, 1903/04, s. 54; β, Máj 2, 1903/04, s. 62; E. Sokol (K. Elgart Sokol), Rozhledy 14, 1903/04, s. 299 ●; an.: ref. Jako v pohádce, NL 15. 10. 1904; Ds. (J. D. Konrád): ref. Vezdejší chléb, Máj 3, 1904/05, s. 695; ● ref. Na sopečné půdě: an., NL 23. 6. 1906; an., Čas 2. 9. 1906; -ský. (F. Táborský), Naše doba 14, 1906/07, s. 628 ●; R. Zháněl: ref. Sladká kouzla, Vlast 23, 1906/07, s. 164; ● ref. V hodinu dvanáctou: J. R. (A. Bačkovský), Lumír 35, 1906/07, s. 186; Ds. (J. D. Konrád), Máj 5, 1906/07, s. 382; F. V. Vykoukal, Osvěta 1907, s. 754; Vbk. (J. Voborník), NL 2. 8. 1907 ●; ● ref. Libuše Trnavská, Dolomeno: -ský. (F. Táborský), Naše doba 15, 1907/08, s. 221; Ds. (J. D. Konrád), Máj 6, 1907/08, s. 209; F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 843 ●; Sk. (J. Skuhrovský): B. B., Nový věk 1, 1907/08, č. 46; ● ref. Nápadníci: B. B-ová (Benešová), Novina 3, 1909/10, s. 411; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 203; Ds. (J. D. Konrád), Máj 8, 1909/10, s. 276; F. V. Vykoukal, Osvěta 1910, s. 503; -il, LidN 22. 1. 1910; J. R. (A. Bačkovský), Venkov 10. 2. 1910 ●; ● ref. Jezero: an., Čas 19. 6. 1910; -der. (V. Dresler), Venkov 21. 7. 1910 ●; Liga † 12: ref. Vítězství lásky, Vlast 28, 1911/12, s. 371; ● k padesátinám: Č. (V. Červinka), Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 594; Ds. (J. D. Konrád), Máj 10, 1911/12, s. 449, 572; K. Čv. (Čvančara), Venkov 21. 8. 1912; an., NL 21. 8. 1912; an., Čes. západ 1912, č. 35 ●; J. Šach: B. B., Nový obzor 1912, s. 556; G. P. (Pallas): Z literárního života českého, Zlatá Praha 33, 1915/16, s. 504; ● ref. Trosečník: -btk- (V. Brtník), Zvon 22, 1921/22, s. 82; J. Ž. (Živný), MR 1921/22, sv. 37, s. 30 ●; ● k šedesátinám: -btk- (V. Brtník), Zvon 22, 1921/22, s. 671; F. Sekanina, Nár. politika 20. 8. 1922; oh., Večerník PL 21. 8. 1922; J. Borotínský (Zyka Borotínský), Venkov 22. 8. 1922; J. Knap, Hlas našeho venkova 1922, č. 33–34; J. Šach, Naše kniha 1922, s. 103 ●; Šimaník (J. Vrba): Populární autor, Pramen 1922, s. 330; ● ref. Konec onoho dne: drb. (J. Borecký), Zvon 23, 1922/23, s. 406; V. Brtník, Venkov 10. 2. 1923 ●; V. Brtník: ref. Moudrost z utrpení, Když se loď navrací, Venkov 24. 3. 1923 + ref. Udělala místo a jiné novely, Venkov 4. 8. 1923; ● ref. Jací byli: V. Brtník, Venkov 8. 12. 1923; drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 377; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 19. 2. 1924 ●; ● ref. Poslední pokušení: -vk- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 562; drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 602 ●; ● ref. Dva polibky: drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 656; V. Brtník, Venkov 19. 7. 1924 ●; V. Brtník: ref. Za srdcem, Úsměv léta, Venkov 13. 9. 1924; ● ref. Děvče z hor: V. Brtník, Venkov 20. 12. 1924; drb. (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 517 ●; V. Brtník: ref. Hlas krve, Venkov 1. 1. 1925 + ref. Padlý ideál a jiné povídky, Venkov 17. 3. 1925; ● ref. Nedokončená píseň: drb. (J. Borecký), Zvon 26, 1925/26, s. 874; V. Brtník, Venkov 20. 5. 1926 ●; V. Brtník: ref. Přístav mlčení, Venkov 28. 1. 1926 + ref. Jak život šel, Venkov 21. 10. 1926; ● ref. Až květy vykvetou: V. Brtník, Venkov 9. 12. 1926; = (J. Vodák), Čes. slovo 9. 4. 1927 ●; V. Brtník: B. Z.-B., Lit. rozhledy 11, 1926/27, s. 365; ● ref. Jiskra v krvi: V. Brtník, Venkov 14. 4. 1927; -jen-, Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 70 ●; V. Brtník: ref. Msta přemoženého, Kouzlo žen, Venkov 24. 11. 1927; ● ref. Kvetoucí jabloně: V. Brtník, Venkov 1. 12. 1927; drb. (J. Borecký), Zvon 28, 1927/28, s. 406 ●; ● ref. Chrám úsvitu: drb. (J. Borecký), Zvon 28, 1927/28, s. 517; V. Brtník, Venkov 1. 3. 1928 ●; F. Langer: Kousek za literaturou, Přítomnost 1928, s. 6 → Prostor díla (2001, s. 88); V. Brtník: ref. Jak roste štěstí, Venkov 7. 6. 1928 + ref. Životem vedla je láska, Venkov 27. 9.

1928; ● ref. Osudná noc: an. (V. Brtník), Venkov 6. 6. 1929; drb. (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30, s. 154 ●; ● ref. Čest rodiny a jiné novely: V. Brtník, Venkov 10. 10. 1929; drb. (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30, s. 181 ●; V. Brtník: ref. Noci beze hvězd, Venkov 19. 12. 1929 + ref. Poslední akord (vyd. 1929), Venkov 3. 5. 1930 + ref. Hovory pralesa, Venkov 6. 11. 1930; ● ref. Dobrodružné mládí: V. Brtník, Venkov 8. 5. 1930; tr., Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 427 ●; mz. (J. Münzer): Radostná událost v české literatuře, Čes. slovo 4. 7. 1930; a. (J. Hora): Popularita, LitN 5, 1930/31, č. 21; ● ref. Ironie života a jiné povídky: drb. (J. Borecký), Zvon 31, 1930/31, s. 462; V. Brtník, Venkov 6. 2. 1931 ●; ● ref. Bílé světlo: drb. (J. Borecký), Zvon 31, 1930/31, s. 612; V. Brtník, Venkov 26. 4. 1931 ●; V. Brtník: ref. Propasti srdce, Venkov 5. 5. 1931; ● ref. Horská myslivna: P, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 441; V. Brtník, Venkov 2. 1. 1932 ●; ● ref. Neviditelná mez: us. (J. Petrus), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 444; V. Brtník, Venkov 5. 1. 1932 ●; V. Brtník: ref. Zimní rozkvétání, Venkov 8. 5. 1932; ● ref. Ohnivá krev: V. Brtník, Venkov 11. 5. 1932; A. (J. Hora), Čes. slovo 12. 5. 1932 ●; ● k sedmdesátinám: V. Brtník, Zvon 32, 1931/32, s. 653; J. Šach, Naše kniha 1932, s. 222; Obrazová příloha Venkova 21. 8. 1932 (E. Reich, A. Matula, F. Staněk, R. Beran, R. Halík, Kp, tj. J. Knap, a an.); ne (A. Novák), LidN 21. 8. 1932; F. Götz, NO 21. 8. 1932; an. (A. S. Mágr), Prager Presse 21. 8. 1932 ●; V. Brtník: ref. Bouřlivý západ, Venkov 26. 1. 1933 + ref. Stíny života, Venkov 4. 3. 1933 + ref. Dům za řekou, Venkov 15. 3. 1933 + ref. Duše ve vězení, Venkov 7. 12. 1933 + ref. Dříve či později, Venkov 13. 4. 1934 + ref. U moře a u lesa, Venkov 18. 11. 1934 + ref. Poslední dar, Venkov 23. 12. 1934 + ref. Neznámá ruka, Venkov 30. 4. 1935; in sb. Dvě stě let gymnázia v Německém Brodě 1735–1935 (1935, s. 83 a 503); B. Polan: Kouzlo happy endu, Čin 1936, s. 140; mk.: ref. Nejvyšší zákon, Čes. osvěta 33, 1936/37, s. 245; ● k pětasedmdesátinám: K. Nový, NO 21. 8. 1937; Kp. (J. Knap), Venkov 21. 8. 1937; s. (F. Sekanina), Nár. politika 21. 8. 1937 ●; ● nekrology: an., LidN 27. 11. 1939; F. Sekanina, Nár. politika 27. 11. 1939; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 28. 11. 1939; V. H. Jarka, NL 28. 11. 1939; V. Hánek, V. C. Doubravský, Venkov 28. 11. 1939; V. Hánek, Lid. deník 29. 11. 1939; J. Knap, Venkov 29. 11. 1939 a 30. 11. 1939 (polední vyd.); -btk- (V. Brtník), Zvon 40, 1939/40, s. 183 ●; ● k 80. výr. nar.: V. Hánek, Venkov 16. 8. 1942; bs (B. Slavík), LidN 21. 8. 1942 ●; V. Růžička: B. Z. B. (k 100. výr. nar.), Čes. zápas 1962, č. 38; D. Kozlová: Z babiččiny knihovny, Práce 22. 8. 1969; -Ba: Na oubĕnické faře, Čes. zápas 1972, č. 31–32; D. Mocná: Pokleslý secesní Erós, Tvar 1997, č. 8 → sb. Sex a tabu v české kultuře 19. století (1999, s. 227); P. Marek in České schizma (2000); M. Schulze-Wessel: Tužby katolického duchovenstva a založení československé církve, sb. Bůh a bohové (2003, s. 245).

jho

Jan **Záhrobský z Těšína**

* kolem 1523 asi *Záhrobí* u Březnice
† před 1589

Dramatik.

Studoval na pražské univerzitě (1543 bakalář, 1545 mistr). Poté na ní působil jako profesor. 1551 se stal radním písařem v Klatovech. 1560 mu byl udělen erb a přídomek z Těšína.

Jediné známé literární dílo Z. je biblická hra *Traica historia vo knězi neb knížeti Héli a jeho synech…* Rozsáhlé drama (2560 veršů) se opírá o 1. knihu Samuelovu; Z. možná také znal německé hry s podobnou tematikou, přímá předloha jeho díla však není zjištěna. Některé motivy starozákonního vyprávění jsou přeskupeny, řada epizod a postav je přidána, příběh je v jednotlivostech aktualizován. Hra je zaplněna množstvím epizodních postav, z nichž některé jsou nositeli komického živlu a „nízkého" jazyka (čerti, služebníci), převažující jazykovou rovinou je však kultivovaná čeština. Součástí hry jsou dvě notované duchovní písně.

KNIŽNĚ. *Hra:* Traica historia vo knězi neb knížeti Héli a jeho synech… (1582, výtisk nezjišt., dochováno v opisu J. Jirečka). ▮ EDICE: in České humanistické drama (1986, ed. M. Kopecký). ▮

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 17 082. ▮ LITERATURA: J. Jireček: O J. Z. a některých jiných dosud neznámých spisovatelích českých ze 16. století, Zprávy KČSN 1878, s. 3; K. Svoboda: J. Z. biblická hra Héli, ČČM 1917, s. 21; M. Cesnaková-Michalcová in sb. Dějiny českého divadla 1 (1968); M. Kopecký in České humanistické drama (1986).

jma

Karel **Zajíček**

* 31. 1. 1909 *Praha*
† 15. 2. 1981 *Řevnice*

Autor sociálně apelativních, historických i společensko-politicky angažovaných divadelních her a rozhlasových her a dramatizací; kulturní publicista.

Dětství Z. strávil na Českomoravské vysočině (Železné hory), kde jeho otec pracoval jako lesní inženýr. Základní školu vychodil v Kraskově (okres Čáslav), 1921–29 studoval na státním gymnáziu v Praze-Žižkově (mat. 1929) a poté absolvoval pražskou právnickou fakultu.

1939–40 působil u okresního soudu v Praze; 1935–40 pracoval jako externí redaktor a 1941–43 jako redaktor Nakladatelského družstva Máje. Od října 1943 byl vedoucím divadelního oddělení a členem redakce nakladatelství Českomoravský kompas v Praze. 1945–51 byl zaměstnán na ministerstvu informací a osvěty jako redaktor a právní odborník, poté se s ohledem na svou trvalou invaliditu stal spisovatelem z povolání. Od 1956 pravidelně spolupracoval s rozhlasem (pořad Zrcadlo kultury).

Z. dramatická díla z období okupace mají až aktivistický charakter, autor chtěl „pracovat pro národ v duchu nových a spravedlivějších idejí". Hry *Než vyšlo slunce, K novým břehům* oslavují mládí, optimismus, lásku k půdě a víru v nový řád oproti touze po majetku a sobecké pýše; čistí a nezatížení hrdinové se zde bouří proti světu nepoctivosti a kapitálu. Díla s historickými náměty (jinotajná hra z česko-dánské historie *Královna Dagmar*) zdůrazňují roli lidu bojujícího proti útlaku či tvůrčí práce jako základu morálního uspořádání světa (*O malíři, který dělal zázraky*). Didakticko-popularizační ráz měla hra o osudu spisovatelky *Naše paní Němcová.* Z. psal též instruktážní brožury o divadelní praxi. Od 40. let se specializoval na žánr rozhlasové hry a kromě her původních, akcentujících sociální (Hrací hodiny, 1942; Pod modrým nebem leží Sicílie, 1958), okupační, pookupační (Aby nikdy nezapomněli, 1945; Noc v Lichnovce, 1946) a historickou tematiku (Panoš Jana Žižky z Trocnova, 1958; Božena Němcová, 1960; Karel Havlíček Borovský, 1962), vytvořil množství adaptací (A. Bernášková, N. V. Gogol, P. Jilemnický, G. M. Markov, T. Z. Sjomuškin, F. K. Sedláček, J. Verne, A. Zápotocký aj.). Jeho rozsáhlá publicistická aktivita zahrnovala především divadelní, rozhlasovou, filmovou a televizní kritiku, zabýval se otázkami ochotnického divadelnictví a rozhlasové práce, věnoval se kulturně-osvětové přednáškové činnosti.

ŠIFRY: Dr. K. Z., K. Z., zk., Zk. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* ABC neslyšících (1942, D Hlas nejkrásnější); Čes. divadlo (1939–40); Čes. lidové divadlo (1946–47); Čes. slovo; Českosl. divadlo (1935–38); Českosl. epištoly; Českosl. rozhlas; Divadelní noviny; Host do domu (1955–60); Jihočes. kultura (1945); Kinorevue; Kultúrny život (Bratislava); Lid. kultura; Lit. noviny; Nár. listy; Nár. politika; Náš rozhlas; Naše zprávy (1940); Obzory; Osvětová práce; Pestrý týden; Pionýrské noviny; Právo lidu; Rozpravy o literatuře a umění (1940–42); Sobota; Slobodný rozhlas (Bratislava); sb. Svatopluku Čechovi (1946); Svob. noviny; Svob. slovo; Škola a kultura (1947); Týden rozhlasu; sb. Ve službách Thálie 2 (1946); Zlatý máj (1957–61). ■ KNIŽNĚ. *Dramata a práce o divadle:* Co má věděti ochotník! (příručka, 1934); Divadelní umění a divadelní řemeslo (příručka, 1936); Věříme v nový svět! (D 1937, i prem.); Neviditelný nepřítel hrozí (D b. d., 1938, i prem., rozmnož.); Královna Dagmar (D b. d., 1940, prem. 1939; přeprac. vyd. 1942 a 1946, podle stejnojm. rozhlasové hry); Hlas země požehnané (D b. d., 1940); Než vyšlo slunce (D b. d., 1941, i prem.); Divoké srdce (D b. d., 1941, podle stejnojm. rozhlasové hry, hudba I. Krejčí); Hrajeme divadlo (příručka, b. d., 1941, s A. Filippim); O malíři, který dělal zázraky (D 1943, i prem., podle stejnojm. rozhlasové hry); K novým břehům (D 1944; přeprac. vyd. b. d., 1947); Stříbrná věž (D 1946); Paní Amálie detektivem (D 1948); Naše paní Němcová (D pro ml., 1969). – *Dramatizace:* B. Němcová: V zámku a podzámčí (1958). – *Ostatní práce:* Národní shromáždění zahajuje (1946, s jinými); Národní shromáždění a politika slovanské spolupráce (1947, s V. Osvaldem). ■ SCÉNICKY. *Hra:* Návrat (1934). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Za oponou (1935–40), Rozpravy o literatuře a umění (1942); *knižnice:* Divadelní knihovna Máje (1936–42), Publikace Národního shromáždění (1946–49, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Československo a norimberský proces (1946); Český národ soudí K. H. Franka (1946, s jinými). ■

LITERATURA: V. Bláha: ref. Královna Dagmar, Čes. divadlo 1939, s. 49; ● ref. O malíři, který dělal zázraky: V. Hloch, Venkov 16. 4. 1943; J. K. (Kopecký), LidN 16. 6. 1943 ●; J. Rydvan in sb. Ve službách Thálie 1 (1944); J. Pírko: ref. Stříbrná věž, Krásné město (Kutná Hora) 1946, s. 45; Rdv. (J. Rydvan): ref. K novým břehům, Čes. lidové divadlo 1947, s. 43; P. Průša: ref. Naše paní Němcová, Pochodeň (Hradec Král.) 3. 2. 1970.

jz, mv

Zakon sudnyj ljudem

864–885 Velká Morava

Soudní zákon pro laiky; nejstarší staroslověnská právní památka.

Z. s. l. byl dlouho pokládán za nejstarší soudní zákoník bulharský, zavedený knížetem Borisem poté, co přijal křesťanství (865). Některé jazykové zvláštnosti však přivedly 1910 A. I. Sobolevského k myšlence, že jde o text moravského původu. Potvrdil ji jazykový a právní rozbor J. Vašici a V. Procházky (Vašica předpokládá, že památka vznikla na Moravě ještě za života Konstantinova).

Z. s. l. je upravený a doplněný překlad z řečtiny. Jeho předlohou byla Ekloga, známý zákoník byzantských císařů Lva III. Isaurského a Konstantina V. Kopronyma z 8. století, především část, která obsahuje trestní předpisy. Trestní sankce jsou však na mnoha místech doplněny nebo zmírněny církevními tresty (tzv. „postem") se zjevně západními rysy. Příručka, jež tak vznikla, je nesystematická a neúplná, takže vzbuzuje dojem, že měla pouze doplňovat stávající právní řád. Rukopisně je dochována až od 13. století ve třech redakcích (krátké, obšírné a smíšené, vesměs v rukopisech ruského původu). O Z. s. l. se věcně opírá Metodějova Adhortace k soudcům – knížatům, takže lze předpokládat, že v době proslovení této řeči zákoník již existoval. Jazykové a stylistické rozdíly mezi Metodějovým Nomokánonem (církevním zákoníkem) a Adhortací na jedné a Z. s. l. na druhé straně nedovolují předpokládat, že všechny texty napsal týž autor. J. Vašica se domnívá, že Z. s. l. byl sepsán z těchto tří památek nejdříve, a proto jeho autorství připisuje Konstantinovi; žádný další argument pro tuto atribuci však uvést nelze. – Viz též hesla *Metoděj, Nomokánon, Konstantin-Cyril* (Dodatky, 4. díl).

EDICE: Z. s. l. (Sofie 1959, ed. V. Ganev); Z. s. l. prostrannoj i svodnoj redakcii (Moskva 1961, ed. M. N. Tichomirov a L. V. Milov); in Magnae Moraviae fontes historici 4. Leges. Textus iuridici. Supplementa (1971, ed. K. Haderka, J. Vašica aj., s čes. překladem). – *Překlad do češtiny:* J. Vašica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966; dopln. vyd. 1996). ■

LITERATURA: R. Hube in O znaczeniu prawa rzymskiego i rzymsko-byzantyńskiego u narodów słowiańskich (Varšava 1868); V. Bogišić in Pisani zakoni na slovenskom jugu (Záhřeb 1872); K. Jireček in Geschichte der Bulgaren (1876); V. G. Vasiljevskij: Zakonodatelstvo ikonoborcev, Žurnal Ministerstva narodnogo prosveščenija (Petrohrad) 1878, č. 199, s. 258; G. T. Danailov: Edin pametnik na staroto bălgarsko pravo, Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižnina (Sofie) 18/2, 1901, s. 3; F. Sigel (Zigel) in Lectures on Slavonic Law (Londýn 1902, čes. překlad s tit. Slovanské právo 1912); T. D. Florinskij: Drevnejšij pamjatnik bolgarskogo prava, Sbornik statej po istorii prava, posvjaščennyj M. F. Vladimirskomu-Budanovu (Kyjev 1904); A. I. Sobolevskij: Materialy i issledovanija v oblasti slavjanskoj filologii i archeologii (Petrohrad 1910); Ch. Orošakov: Ein Denkmal des bulgarischen Rechts (Z. s. l.), Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft (Stuttgart) 1912, s. 281; T. Saturník in Příspěvky k šíření byzantského práva u Slovanů (1922); K. Kadlec in Introduction à l'etude comparative de l'histoire du droit public des peuples slaves (Paříž 1933); in Medieval Russian Laws (New York 1947, přel. G. Vernadskij); J. Vašica: Origine cyrillo-méthodienne du plus ancien code slave dit Z. s. l., Byzantinoslavica 1951, s. 154; H. F. Schmid: La legislazione bizantina a la pràtica giudiziare occidentale nel più antico codice slavo, sb. Atti del Congresso internazionale di diritto romano e di storia del diritto – Verona 1948 (Milán 1953); M. Andreev: Kăm văprosa za proizchoda i săštnostta na Z. s. l., Godišnik na Sofijskija universitet, Juridičeski fakultet 49, 1957, s. 1 + Z. s. l. – starobălgarski praven pametnik, Pravna misăl (Sofie) 1958, kn. 1, s. 13; J. Vašica: K lexiku Z. s. l., Slavistična revija (Lublaň) 1957, s. 61 + Jazyková povaha Z. s. l., Slavia 1958, s. 251; V. Procházka: Posluch et vidok dans le droit slave, Byzantinoslavica 1959, s. 231; S. Trojickij: Svjatoj Mefodij kak slavjanskij zakonodatěl, sb. Bogoslovskije trudy 2 (Moskva 1961); B. R. Janovski: Ošte po văprosa za proizchoda i săštnostta na Z. s. l., Godišnik na Sofijskija universitet, Juridičeski fakultet 52, 1961, s. 325; J. Vašica: K otázce původu Z. s. l., Slavia 1961, s. 1 + Moskevské vydání krátké redakce Z. s. l., Slavia 1962, s. 141 + Kirillo-mefodijevskije juridičeskije pamjatniki, Voprosy slavjanskogo jazykoznanija (Moskva) 1963, s. 12 + Obšírná a smíšená redakce Z. s. l., Slavia 1963, s. 251 + Právní odkaz cyrilometodějský, Slavia 1963, s. 331; V. Procházka: Deset poznámek ke Ganevovu výkladu krátké redakce Z. s. l., Právněhistorické studie 9, 1963, s. 302; M. Andreev: Sur l' origine du Z. s. l. (Loi pour juger les gens), Revue des études sud-est européennes (Bukurešť) 1963, s. 331 + Kăde e bil săzdaden Z. s. l., Slavjanska filologija (Moskva) 1963, s. 113 + V Makedonija li e bil săzdaden Z. s. l. i slavjanskijat părvoučitel Metodij li e negov avtor?, sb. Chiljada i sto godini slavjanska pismenost 863–1963 (Sofie 1963) + Novi proučvanija i novi teorii otnosno proizchoda na Z. s. l., Godišnik na Sofijskija universitet, Juridičeski fakultet 55, 1964, kn. 2, s. 27; V. Procházka: Tři nové marné pokusy o prokázání bulharského a makedonského původu Z. s. l., Slavia 1964, s. 262 + Z. s. l. et la Grande Moravie, Byzantinoslavica 1967, s. 352, 1968, s. 112; J. N. Ščapov: Z. s. l. a slavjanskaja ekloga, Byzantinoslavica 1985, s. 136; Ch. K. Papastathis: On the Saint Constantine of the Z. s. l., Slavia 1995, s. 557.

zh

Karel J. **Zákoucký**

* 21. 2. 1862 *Heřmanův Městec*
† 2. 9. 1925 *Chrudim*

Prozaik a dramatik, autor povídek, her a pohádek pro mládež, cestopisů, novel a románu pro dospělé, též pedagogických statí, publicista.

Vl. jm. Karel Zákoucký; iniciálu J. v literárním jméně někdy rozepisoval jako Josef. V literatuře bývá chybně uváděno datum úmrtí 3. 9. – Syn kožešníka. Po základní škole v rodišti vystudoval reálku v Pardubicích (mat. 1883). Pak byl rok a půl zaměstnán v Občanské záložně v Heřmanově Městci. 1885 složil doplňovací zkoušky na učitelském ústavu v Hradci Král., poté působil na obecných školách na Chrudimsku (1885–86 Trojovice, 1886–87 Kočí, 1887–88 Morašice, 1888–89 Svratouch, 1889–92 Seč). Od 1893 byl odborným učitelem, později až do smrti ředitelem chlapecké měšťanské školy v Heřmanově Městci. Na počátku století procestoval Slovensko a jihoslovanské země, pak Norsko a Švédsko, 1911 navštívil Egypt a po válce Island. Zemřel na zápal plic v chrudimské nemocnici, pohřben byl v Heřmanově Městci.

Mnohé ze svých četných knih určil Z. mládeži. Ve snaze zaplnit bílá místa v dětské literatuře konce 19. století se bez autokritiky věnoval mnoha žánrům a nejrůznějším tematickým okruhům: psal povídky z dětského života (*Dobré duše, Jen výše!* aj.), historické povídky (*Povídky o rytířích, Z vladyckých časů* aj.), cestopisné obrázky (*Krajem našich bratří* aj.), uměleckonaučné knížky z oblasti přírodovědy (*Na venkově, Není kouzel, není čar*), pohádky, legendy, dramata i verše (tištěny v časopisech, v nichž uveřejňoval i literární referáty a naučné články). Jeho příběhy s nezakrytou didaktickou a náboženskou tendencí jsou však schematické, šablonovité, bez výraznějších charakteristik i děje a často sloužily jen jako záminka pro poučení a moralitu (*Jaro, Šlechetná srdce*). Motivy se mnohokrát opakují (hodné a trpělivé chudé dítě napraví zhýčkané a pyšné děti bohaté). V pohádkových knihách zpracoval látky české, především z Vysočiny, i světové. Nedovedl opustit tradiční pokleslou literaturu pro děti a počátkem 20. století stál už mimo směřování písemnictví pro mládež. Jeho román a novely pro dospělé nesou znaky kalendářové literatury bez jakýchkoliv uměleckých ambicí. Tematicky jsou to milostná dramata z vesnického (*Vybouřené žaly, Rozvířené hněvy*) nebo z podnikatelského a šlechtického prostředí (román s antisemitskými motivy *V červáncích štěstí*). Knížky drobnějších povídek, většinou sebraných z časopisů, měly náměty sociální, erotické (*Na otecké půdě*), někdy se také pokoušely o žánr humoresky (*Směs pravdy a žertů*). – V literatuře uváděný soubor próz Dravé proudy byl publikován pouze časopisecky.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. K. Záhorský, Karel Heřmanický, Karel Heřmanský, Karel Koutský, Karel Městecký, Karel Ohebný, Karel Ohebský, Karel V. Městecký (Ratibor), Karel Zatty (Vlasť), Karel Zdenko z Průhonu, Karel Z. Koucký (Čes. venkov), K. Svratouch, K. Svratouch Heřmanoměstský, Luděk Dvořák, Ludvík Dostál, Marie Bouchalová (dívčí jméno manželky, Malý čtenář), Miroslav Tuček, Rudolf Dostál, V. Mrha, V. Sedláček, Z. A. Koucký; -cký-, K. J. Z. (Slovenské noviny). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Anděl strážný (Brno); Archiv přednášek a řečí učitelských 9 (1890); Besedy lidu; Besídka malých; Budečská zahrada (1889); Čes. domácnost (Jilemnice); Čes. hospodyně (Chrudim 1905, PP Dravé proudy); Čes. škola; Čes. chaloupky (Polička); Čes. mládeži; Čes. venkov (Dvůr Král., Pardubice); Čes. východ (Chrudim); Domácí hospodyně, i příl. Včelka (Olomouc 1889, 1891–92); Jitřenka (Polička 1889–95); Klas (1924–25); Komenský (1894, 1896); Lada (Ml. Boleslav); Lovecká besídka (Nové Město n. Metují); Lovecký obzor; Máj; Malý čtenář (1889–1924); Matice dítek (Polička, Chrudim, Pardubice 1885–95); Milotický hospodář (Milotice n. Bečvou); Národ a škola (Vel. Meziříčí); sb. Národní hrdina generál Dr. M. R. Štefánik (Čes. Budějovice 1919); Nár. listy (1887–94, 1906–09, 1914); Nár. politika; Náš domov (Olomouc); Náš rozkvět (Mor. Ostrava 1913–14); Nové ilustrované listy (Brno 1903–06); Pěstoun (Polička, Chrudim); Pražský deník (1897); Rajská zahrádka; Ratibor (Hradec Král. 1895–1901); Slovenské noviny (Budapešť 1906); Učitel (Brno); Učitelské noviny; Úhor (1913, 1919); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí); Vlasť (1894–97); Vychovatel; Vyšehrad, i příl. Svatvečer (1889); Zahrádka maličkých (Olomouc 1888). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Osudy zbloudilého (P pro ml., 1891, společně s P A. Sirůčka Sirotek z chudoby); Hasičské povídky (pro ml., 1891); Sirotek nivnický (D pro ml., 1892); Pouť k jesličkám (D pro ml., 1892); Tužby a snahy (PP pro ml., b. d., 1892); Šlechetná srdce (P pro ml., b. d., 1892); Poštovský holub, Štědrý večer (PP pro ml., 1893); Polem a lesem (PP pro ml., 1893); Povídky o rytířích (pro ml., 1893); Dobré duše (P pro ml., b. d., 1894); Perla a jiné povídky (pro ml., 1894); Jaro (P pro ml., 1894); Na otecké půdě (PP 1894, pseud. Karel Zatty); Na venkově (PP pro ml., 1894); Není kouzel, není čar (PP pro ml., 1894); Závěť a jiné povídky (pro ml., b. d., 1895); Z různých dob (PP pro ml., 1895); Hodné děti (PP pro ml., b. d., 1895); Růženčin památník (PP pro ml., 1896); Kouzelný kruh (PP pro ml., 1896, pseud. J. K. Záhorský); Z propasti cizoty (PP pro ml., 1897); Vybouřené žaly (P 1897, pseud. Z. A. Koucký); Na černé hodince (PP pro ml., 1898); Český venkov (PP b. d., 1898, pseud. Karel Z. Koucký); V proudech života (PP pro ml., b. d., 1898); Z vladyckých časů (PP pro ml., 1898);

Z květnatých lučin (PP pro ml., b. d., 1899); Omer a Ajša (P pro ml., b. d., 1899, podle V. I. Němiroviče-Dančenka); Ve víru života (P pro ml., 1900); Zas chvilku mezi svými… (PP pro ml., b. d., 1901); Směs pravdy a žertů (PP b. d., 1901); Jarní rosy (PP pro ml., b. d., 1902); Mladým srdcím (PP pro ml., 1902); V zahradě kvetoucích akátů (PP pro ml., b. d., 1902, společně s P B. Moravce Za otcem); Krajem našich bratří (cestopis, 1903); V červáncích štěstí (R 1903); Cestami života (P pro ml., 1904); Rozechvělé vášně (PP 1905); Rozvířené hněvy (P 1906); Krajem bratrských vlastí 1–3 (cestopis, 1. a 2. b. d., 1906, 3. b. d., 1911); Zvony, zvonky, zvonečky (pohádky a PP pro ml., b. d., 1906); Vzpomínky z mládí (PP pro ml., b. d., 1906); Zapadlá světla (PP pro ml., 1908); Pestré květy z cizích zahrad (PP pro ml., 1908, podle cizích látek, pseud. Karel Městecký); Zájezd na sever (cestopis, b. d., 1909); Šeříková ratolest (PP 1909); Jen výše! (P pro ml., 1909); Mezi víry a úskalími (PP pro ml., 1910; 1917 samostat., rozšíř. a upr. vyd. P Za otcem, pseud. Miroslav Tuček); Různé listy (PP pro ml., 1911, pseud. Z. A. Koucký); V čarovném kruhu vil kouzelnic (pohádky, 1912, i podle cizích látek, pseud. Karel Zatty); Výstřižky z dětských duší (PP pro ml., b. d., 1914); Za štěstím (P pro ml., 1916); U babičky Jandačky (pohádky, b. d., 1919, podle cizích látek); Z dob těžkých utrpení (PP pro ml., 1919); Zhaslá světla (PP pro ml., b. d., 1919); Ve stínu pyramid (cestopis, b. d., 1922); Do země ohně a ledu (cestopis, b. d., 1922); O čarodějném hříbátku (pohádka, b. d., 1922); O černé paní (pohádka, b. d., 1922); O Honzíkově mošince (pohádka, b. d., 1922); O maceše cikánce (pohádka, b. d., 1922); O Mudroňce (pohádka, b. d., 1922, podle B. Němcové); O třech myslivcových synech (pohádka, b. d., 1922); O třech sestrách (pohádka, b. d., 1922); Uhlířova dcera (pohádka, b. d., 1922); Poklad (P 1925, podle cizí látky); Na vlnách života (P pro ml., 1925); V začarované říši (pohádky a legendy, 1925, i podle cizích látek); Za vznešeným cílem (P pro ml., 1925); – posmrtně: Patero povídek (pro ml., 1927). – *Ostatní práce:* Ze života pro život (1891); Několik listů z deníku vychovatelského (1894); Jasné hvězdy Československé republiky (životopisy, 1919). ▮ REDIGOVAL *sborník:* Katalog krajinské živnostensko-průmyslové a hospodářské výstavy v Heřmanově Městci (1911); *knižnice:* Pestré květy (1893), Palackého knihovna (1898–1900), První (moravská) obrázková knihovna pro českou mládež (1903–14, s K. Křivým). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Paměti o vzniku Občanské záložny v Heřmanově Městci (1885, s A. Vondráčkem); sb. Národní hrdina generál dr. M. R. Štefánik (1919). ▮

LITERATURA: n.: ref. Ze života pro život, Hlídka lit. 1891, s. 310; J. Rozvaha (Koněrza): ref. Sirotek nivnický, Lit. listy 13, 1891/92, s. 417; J. Horák: ref. Osudy zbloudilého, Hlídka lit., 1892, s. 27 + ref. Tužby a snahy, tamtéž, s. 388 + ref. Šlechetná srdce, Hlídka lit. 1893, s. 246; A. Vlas: ref. knižnice Pestré květy, tamtéž, s. 285 + ref. Poštovský holub, Štědrý večer, Hlídka lit. 1894, s. 64; J. Horský: ref. Jaro, tamtéž, s. 384; ● ref. Dobré duše: A. Schuster, Beseda učitelská 1895, s. 82; A. Vlas, Hlídka lit. 1895, s. 110 ●; J. Horský: ref. Na venkově, Hlídka lit. 1895, s. 313 + ref. Není kouzel, není čar, tamtéž, s. 429; M. Freyová: ref. Několik listů z deníku vychovatelského, Hlídka lit. 1895, s. 463; L. Grossmannová Brodská: ref. Kouzelný kruh, Vlasť 13, 1896/97, s. 1085; an. in K. Z.: Z vladyckých časů (1898); ● ref. Směs pravdy a žertů: an., Plzeňské listy 13. 4. 1901; išta., Neodvislé listy 1901, č. 9; -boda, Ratibor 1901, č. 11 ●; -es-: ref. sb. Národní hrdina generál dr. M. R. Štefánik, PL 12. 10. 1919; P. Dejmek: ref. Z dob těžkých utrpení, Úhor 1919, s. 122; M. H. S.: ref. Zhaslá světla, Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 111; Aa. (A. Brtníková-Petříková): ref. Do země ohně a ledu, Zvon 22, 1921/22, s. 604; an.: K. J. Z. (k šedesátinám), Naše kniha 1922, s. 35; ● nekrology: -ay-, Východ (Pardubice) 1925, č. 37; an., Úhor 1925, s. 139; O. Pospíšil, Úhor 1925, s. 141 (též bibliografie) ●; O. Pospíšil in Spisovatelé beletristé Pardubic (1941, s. 45); J. Rodr in Cestovatelé a dobrodruzi Pardubického kraje (2004).

sm

František **Zákrejs**

* 7. 5. 1839 *Polička*
† 19. 6. 1907 *Náchod*

Dramatik a prozaik, literární a divadelní kritik a polemik, představitel tradicionalistického proudu v české literatuře poslední třetiny 19. století, spjatý s revuí Osvěta; autor právnických článků.

V matrice zapsán jako Zakreis. – Syn tkalcovského mistra. Základní školu vychodil 1847–49 v rodišti, nižší a vyšší gymnázium navštěvoval v Hradci Král. (mat. 1858). 1858–62 vystudoval právnickou fakultu v Praze, 1859 byl vychovatelem. Po skončení právnických studií se pohyboval na různých místech Čech a Moravy, nejvíce pobýval ve svém rodišti, žil ale také ve Vídni, kde se zevrubně seznámil s vídeňským divadlem. Tam se také s V. K. Šemberou neúspěšně pokusil o vydávání českého časopisu Slovo. 1864 se nešťastnou náhodou zranil při manipulaci s loveckou zbraní a přišel o oko. 1865 se vrátil do svého rodiště, kde získal místo okresního tajemníka. Živě se účastnil místního společenského a národního života, od 1865 byl režisérem (1867 a 1872 zároveň i ředitelem) poličského ochotnického divadla. 1868 se oženil s Brigitou Klimšovou (posléze též publicistkou), sestrou spisovatelky B. Klimšové. 1872 přesídlil do Prahy, kde byl krátkou dobu zaměstnán jako účetní a pokladniční likvi-

dátor banky Slavie. Počátkem 1873 se místa vzdal a věnoval se svobodnému spisovatelskému povolání. Již před příchodem do Prahy se sblížil s V. Vlčkem, s nímž úzce spolupracoval od založení časopisu Osvěta. Od 1873 redigoval pro pražské nakladatelství J. L. Kober několik knižních řad (v jejich rámci vycházely mj. souborná vydání J. J. Kaliny, S. K. Macháčka, J. J. Marka, J. E. Vocela) a kalendář Posel z Prahy. Věnoval se přednáškové činnosti (zejména v literárním odboru Umělecké besedy), byl aktivním členem kulturních a stavovských spolků (Spolek historický, Jednota dramatických spisovatelů a skladatelů českých aj.) a také členem nejrůznějších komisí pro udělování literárních cen. 1876 se vrátil k úřednickému zaměstnání, stal se obecním tajemníkem na Žižkově, 1879 tajemníkem a 1896 ředitelem okresního zastupitelství v Karlíně, kde setrval až do své smrti. Často cestoval nejen po Čechách, ale i po celém tehdejším Rakousko-Uhersku a také po západní Evropě, navštívil např. Německo, Švýcarsko, Francii (Paříž) a Anglii (Londýn, Stratford). – Syn Vladimír Z. (* 31. 7. 1880 Praha. † 18. 7. 1948 Hradec Král.), povoláním architekt (autor odborných publikací), významně přispěl k vývoji českého loutkářství autorsky (Čím bys chtěl být, b. d., 1925; Kryštof Kolumbus, b. d., 1925; Na dně mořském, 1926; Rytíři z Oškobrhu, b. d., 1928; Mošnička, 1931), úpravami pro loutky (W. Shakespeare) a zejména inscenačně (mj. 1916 Sofokles: Elektra, 1925 W. Shakespeare: Večer tříkrálový). Sbírkou dokumentů František Zákrejs 1 (1924) se pokusil vytvořit pozitivní obraz svého otce; obhajoval rovněž pravost RKZ v publikacích zpravidla zveřejňovaných pod pseudonymy (Jan Evangelista Hanka, Jan Jean, JUC. J. Pernerová, Prof. G. Fachman aj.).

Zájem o divadlo, zprvu zejména ochotnické, podnítil Z. k vlastní dramatické tvorbě, v níž od počátku uplatňoval teoretickou zběhlost a znalost divadelní techniky. Poučen francouzským komediálním dramatem scribeovského ražení, pokoušel se o salonní veselohru založenou na obratné a duchaplné konverzaci s náměty historickými (*Dvé krásných očí*) i současnými, odrážejícími aktuální společenskou problematiku (*Národní hospodář*) či satirizující poměry v české národní společnosti (*Červenobílá stolistka*). Jejich nedostatkem však byla přílišná teatrálnost, přepjatá sentimentálnost a květnatá, bombastická mluva. Již v předchozích dramatech zřetelně patrná vlastenecká tendence zcela převážila v Z. pětiaktových veršovaných historických tragédiích. Jak v dramatu *Poděbradovna,* zobrazujícím konflikt dcery husitského krále mezi láskou k vlasti a víře a láskou k muži (Matyáš Korvín), tak v truchlohře *Král svého lidu,* umístěné do doby panování velkomoravského knížete Rostislava, je však dramatický účin přehlušen sumou historického materiálu a vlasteneckým patosem podpořeným tendenčními anachronismy. Výjimečný osud měla Z. původně příležitostná historicko-sentimentální truchlohra *Anežka,* napsaná na motivy místní pověsti a dějově spjatá s význačnými poličskými lokalitami, která se od své premiéry 1869 dočkala mnoha dalších nastudování a stala se téměř součástí krajového folkloru. V korespondenci a dobovém tisku je zmiňována také blíže nezjištěná veselohra Naši vyhráli. Okrajově se Z. uplatnil i jako prozaik. Do časopisecky uveřejněného románu *Národovci* vložil kromě vzpomínek na své dětství a mládí jako jeden z prvních u nás i sociální obraz českého dělnictva stojícího na počátku hospodářského a národního rozmachu; román je zároveň satirickou kresbou osobních třenic, škodících společným věcem národním. V podobné, avšak humoristické rovině je napsán „románek“ *Mezinárodní nevěsty*, humoresky *Novelky z veselého pera* konvenčně zpracovávají vděčné téma trampot lásky a úskalí manželství. Z. příležitostně otiskoval i verše, zejména v časopisech Jitřenka a Malý čtenář. Od počátku 70. let se zabýval soustavně především literární a divadelní kritikou, psal obsáhlé studie o francouzském románu a dramatu, pečlivě sledoval domácí divadelní scénu, pozornost věnoval i soudobé české poezii. Třebaže byly jeho úsudky založené na (i jeho odpůrci respektovaném) širokém estetickém vzdělání, kvůli strnulosti teoretických východisek převzatých především z herbartismu a jako obhájce tzv. ideálního realismu se dostal (společně s dalšími kritiky časopisu Osvěta F. Schulzem, V. Vlčkem a E. Krásnohorskou) postupně do konzervativní pozice; literární kritiku pojímal jako činnost především osvětovou a národně buditelskou, lpějící na stávajících společenských poměrech a tradičních estetických postulátech. Jako nekompromisní, břitký a jízlivý polemik se účastnil mnoha literárních sporů, napadl mj. „mravní hnilobu“ na pařížské i pražské divadelní scéně, odmítl

kritický realismus a zahájil boj proti zkažené, nevzdělané, nevlastenecké a frivolní mladé generaci (G. V. É. Augier, H. Ibsen, G. Hauptmann, M. Maeterlinck, É. Zola), zastoupené u nás básnickou a kritickou generací 90. let (J. S. Machar, F. X. Šalda, J. Karásek ze Lvovic). 1886 a 1896 vystoupil Z. řadou útočných statí, v nichž věcnou nepodloženost nahrazoval vlasteneckým horlením a osobními útoky, na obranu RKZ proti J. Gebauerovi, T. G. Masarykovi, J. Pekařovi a jejich žákům i proti starším odpůrcům podvržených památek (zasloužil se také o vydání reprezentativní edice Rukopisů s vlastním komentářem a ilustracemi M. Alše). V posledních letech života publikoval už jen sporadicky.

ŠIFRY: E. J. S., F. Z., fz, Fz, J. S., -k-, Zs. (Ottův slovník naučný). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. Thalia (1869); Divadelní listy (1881); Hlas národa (1886); Hlasy (Vídeň 1869); Humorist. listy (1873); Jitřenka (1882–83, 1886); Malý čtenář (1883–85); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1874, 1897); alm. Nitra (Turč. Sv. Martin 1877, část D Rozvadění bratří); Obecné listy (od 1861); Osvěta (1871–1906; 1875 R Národovci); Paleček; Památky archeologické a místopisné (1868); Pamětník Sokola lomnického na Jičínsku (1890); Pokrok (1874); Politik (1874); kal. Posel z Prahy (1875–78); Posel z Prahy (1876–78); Ratibor (1901); Slavnostní list karlínský (1874, dramatický žert Ryc a nebo nic); Slovan; Světozor (1886); Urbánkův věstník bibliografický; Vlasť (bank. list, 1868); Zábavní listy. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Národní hospodář (D 1867, prem. 1869); Poděbradovna (D 1873, prem. 1872); Dvé krásných očí (D 1873, i prem.); Vanda (oper. libreto, 1876, i prem., podle J. Surzyckého v překl. V. Beneše Šumavského, hudba A. Dvořák); Král svého lidu (D 1879, i prem.); Kdo zlé strojí, nech se zlého bojí (P b. d., 1880); Červenobílá stolistka (D 1881); Mezinárodní nevěsty (P b. d., 1882); Anežka (D 1883, prem. 1869, podle J. Ehrenbergera); Novelky z veselého pera (b. d., 1883). – *Překlad:* J.-J. Montjoye: Ona nepřichází (1874). – *Ostatní práce:* Proslov k akademii Dělnické besedy karlínské (1883). ▮ REDIGOVAL *knižnice:* Knihovna všeobecná (1873–77), Národní bibliotéka (1873–94), Sbírka spisů dramatických (1874–85), Knihovna ústřední (1881–97); *kalendář:* Posel z Prahy (1875–78). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Rukopis zelenohorský a královédvorský (b. d., 1889). ▮

LITERATURA: V. Zákrejs: F. Z. 1. 1839–1879 (sbírka dobových a rodinných dokladů, 1924); Ant. Veselý: F. Z. (přednáška, 1939) → Neblednoucí podobizny (1946); V. Hellmuth-Brauner: F. Z. (1839–1907). Lit. pozůstalost (LA PNP 1969). ▮ ● ref. Národní hospodář: Δ (J. Neruda), NL 13. 10. 1869 → České divadlo 4 (1958); uh. (V. Guth), Politik 14. 10. 1869; +, Čes. Thalia 1869, s. 156; O. Hostinský in O divadle (1981, z rkp. pozůstalosti) ●; ● ref. Poděbradovna: Δ (J. Neruda), NL 6. 3. 1872 → České divadlo 4 (1958); O. H. (Hostinský), Pokrok 6. a 9. 3. 1872 → Studie a kritiky (1974); uh. (V. Guth), Politik 6. 3. 1872; an., Květy 1872, s. 95; V. Vlček, Osvěta 1872, s. 471; D. (J. Durdík), Světozor 1872, s. 126 a 139 → Kritika (1874) ●; ● ref. Dvé krásných očí: J. N. (Neruda), NL 19. 3. 1873 → České divadlo 4 (1958); O. H. (Hostinský), Pokrok 19. a 22. 3. 1873; uh. (V. Guth), Politik 21. 3. 1873; S. (E. F. Schmidleichner), Besedník 1873, s. 26; B. Schnirch, Lumír 1873, s. 155; V. Vlček, Osvěta 1873, s. 396; D. (J. Durdík), Světozor 1873, s. 163 → Kritika (1874) ●; ● ref. Král svého lidu: Kkl (A. Koukl), Čes. včela 1879, s. 47; H-b-a (H. Babička), Koleda 1879, s. 143; J. Neruda, Osvěta 1879, s. 497 → České divadlo 5 (1966) ●; F. Bílý: ref. Mezinárodní nevěsty, Osvěta 1882, s. 1044; V. Vlček: ref. Červenobílá stolistka, Osvěta 1883, s. 1131; F. Bílý: ref. Novelky z veselého pera, Osvěta 1883, s. 561; J. Neruda: F. Z., Humorist. listy 1884, s. 396 → Podobizny 2 (1952); C. Frič: F. Z., Slavín 1885, s. 334; an.: F. Z., Čes. Thalia 1887, s. 108 a 117; ● polemiky s články F. Z.: J. Karásek, Lit. listy 15, 1893/94, s. 143; F. X. Šalda, Rozhledy 1894, s. 209 a pokr. → KP 2 (1950, s. 13); J. Karásek, MR 1894/95, sv. 1, s. 49; T. (J. Třebický), Rozhledy 4, 1894/95, s. 190; Sursum (T. G. Masaryk, J. S. Machar, F. V. Krejčí), Naše doba 3, 1895/96, s. 464, 655 a 1033; J. S. Machar, Naše doba 3, 1895/96, s. 273 + Čas 1897, s. 104 + Naše doba 4, 1896/97, s. 462 (pseud. Sursum) → Knihy fejetonů 2 (1902, s. 5, 48 a 56); J. Pekař, LF 1896, s. 259; J. Zeyer, Lumír 25, 1896/97, s. 264 ●; ● k šedesátinám: an., Čes. list 4. 5. 1899; an., Jitřenka 1899, s. 131; V. Vlček, Osvěta 1899, s. 201 (i sep.) ●; ● nekrology: an., Máj 5, 1906/07, s. 637; an., Zvon 7, 1906/07, s. 624; J. A. Cupal, Jitřenka 1907, s. 211; an. (S. K. Neumann), Mor. kraj 22. 6. 1907 → Stati a projevy 2 (1966, s. 587); A. Novák, LF 1907, s. 398; V. Vlček, Osvěta 1907, s. 685 ●; ● k 100. výr. nar.: A. Novák, LidN 7. 5. 1939; kp (K. Polák), Nár. práce 7. 5. 1939; S. (F. Sekanina), Nár. politika 7. 5. 1939 ●; amp. (A. M. Píša), O F. Z., Nár. práce 30. 12. 1939; R. K., J. M.: nekrolog Vl. Z., Loutková scéna 5, 1948/49, s. 25; J. Dvořák: Historie Z. Anežky na poličském jevišti (1969); J. Kolár: Máme české Oberammergau? (o uvádění D Anežka v Poličce), Divadelní noviny 13, 1969/70, č. 8–9; P. Vašák a kol. in Textologie (1993, s. 166); Z. Šesták in Kašpárek stále aktuální (2000, k reprintu hry Vl. Z. Čím bys chtěl být).

vf

Vladimír **Zákrejs** viz in František **Zákrejs**

Prokop **Zaletěl**

* 25. 10. 1863 *Velký Temelín* u Týna nad Vltavou
† 24. 11. 1928 *Dříteň* u Českých Budějovic

Autor ilustrativní náboženské lyriky, publicista.

Psal se i vl. jm. Josef (Prokop) Fabian (psán též Fabián). – Syn domkáře v osadě Kališť, části Velkého Temelína. Vystudoval české gymnázium v Čes. Budějovicích a teologii v Praze, vysvěcen na kněze byl 1889. Poté působil jako kooperátor v Aši, od 1891 v Uhlířských Janovicích, 1893 se stal kaplanem v Plaňanech, pro nemoc byl předčasně penzionován. 1896 přijal místo zámeckého kaplana u hraběte Chotka ve Volšovech u Sušice. Pobýval ve Slavči u Trhových Svin, 1925 zaujal místo biskupského notáře a osobního děkana v Dříteni. Pohřben byl ve Křtěnově.

Z. se literárně projevoval již za studií: své příspěvky publikoval na gymnáziu i v semináři (mj. ve studentských časopisech Pomněnky a Prvosenky) pod pseudonymy spjatými s rodným krajem. Později, zpravidla vlastním nákladem, publikoval knihy veršů určené mládeži k poučení či deklamaci a příležitostné básně (církevní svátky, společenské události, jubilea přátel či významných osobností). Prostým a nekomplikovaným veršem apologeticky a oslavně vytěžil církevní nauku a biblické poselství; holdy duchovním postavám, náboženská útěcha a mravní apely se střídají s díkuvzdáním životu a oceněním bytí v pravověrnosti, pokoře a chudobě. Z. též časopisecky publikoval komentáře soudobého dění, zvláště týkajícího se náboženského života, a recenze zaměřené zejména na pedagogickou, teologickou a osvětovou literaturu (soustavněji ve Vlasti, také pod pseud. Fab. Budil). Údajně překládal z němčiny.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Fab. (i Fabián, Fabian) Budil (Vlasť), Fr. Křtěnovský, J. F. Slavěčský, Kalistský, Prokop Křtěnovský, Šeb. Rada, Temelínský, Z. Olšovský, Z. Volšovský; Prok. Z. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Anděl strážný (Brno); Anežka (Čes. Budějovice); Blahověst (1888–94); Časopis katol. duchovenstva; Čech; Čes. jinoch; Hlas lidu; Hvězda; Katol. listy; Křesťanská škola; Kvítky; Ludmila (Čes. Budějovice); Meč; Muzeum (Brno); Náš domov; Naše listy; Nový obzor (Olomouc); Obzor (Brno); alm. Pod jedním praporem (1895); Poklad věřících; Rajská zahrádka; Růže dominikánská; Studentské listy (1884); Svatobor (Sušice); Svatý Vojtěch; sb. Štítný (1884); Václav (Čes. Budějovice); Večerní noviny; Vlasť (1894–97, 1907–25); Vychovatel; Zlaté klasy; – posmrtně: Vlast (1940). ▮ KNIŽNĚ. *Poezie:* Poupátka (1897); Květy (1899); Ratolístky (1901); Vzhůru srdce! (1902). – *Ostatní práce:* Několik slov o Janu Husovi (1903); O dobrodiní sv. zpovědi (1903); Několik poznámek o papežství (b. d., 1903); Pohřbívati či spalovati mrtvoly? (1904); Spolek sv. Bonifáce (1904); O manželství (1905); O sv. růženci (1905); (podp. J. P. Fabian:) Buďme na stráži (1906); Tři zrádná hesla (1914); O sv. Janu Nepomuckém (1915); O sv. Václavu (1917). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: O původu zázračného obrazu bolestné Matky boží v kapucínském chrámu v Sušici (výt. nezjišt.). ▮

LITERATURA: V. Hálek: ref. Ratolístky, Vlasť 17, 1900/01, s. 588; O. Jakoubek: k padesátinám, Vlast 30, 1913/14, s. 61.

jz

Martin Philadelphus **Zámrský**

* 1550 *Zámrsk* u Chocně
† 9. 3. 1592 *Opava*

Luterský kazatel, autor české reformační postily.

Psal se též Martin Filadelf Z., Zamrscenus. – 1575 byl ve Wittenbergu ordinován na kněze. 1581–82 působil v Novém Jičíně, poté v Hranicích a Starém Jičíně, kam ho povolal Karel st. ze Žerotína. Od 1584 do své smrti byl kazatelem v kostele sv. Jiří v Opavě.

Jediným dochovaným literárním dílem Z. je trojdílná *Postila evanjelitská.* Rozsáhlý spis (téměř 1300 stran) vznikl v době působení Z. v Opavě (byl vydán za podpory Hynka st. Bruntálského z Vrbna, moravského hejtmana a vyznavače luterské víry; biskup olomoucké diecéze S. Pavlovský dal část nákladu zabavit). Ve většině kázání se Z. představuje jako moralista zaměřený na různé oblasti soudobého života (názornost a konkrétnost činí z postily bohatý pramen pro poznání lidových zvyků a každodenního života). Kompozice kázání se vyznačuje přehledností a uspořádaností. Z. do nich zařadil množství exempel (čerpal je z bible, bajek, historie, výrazně světské příběhy naopak výslovně odmítal). V celém díle se projevuje autorův široký rozhled po domácí literární tradici; Z. cituje např. historická díla V. Hájka z Libočan, J. Dubravia, D. Adama z Veleslavína. Na rozdíl od jiných luteránských spisovatelů Z. rád odkazuje na antické autory (Horatius, Ovidius, Plutarchos aj.), též na F. Petrarku (úvodní latinské básně k jednotlivým vydáním díla napsali známí humanističtí básníci T. Mitis, J. Carolides aj.). Zvláštností postily jsou shrnující krátké písně, popř. písňové modlitby zařazené na závěr každého kázání (soubor těchto písní byl vydán v samostatném tisku, dnes neznámém). Střídmý, věcný sloh Z. je for-

mován humanistickou rétorikou, jazyk Z. je vyspělá humanistická čeština, tvarově ustálená, lexikálně bohatá bez výraznějších stop dialektu. O popularitě postily svědčí dvě posmrtná vydání (v Drážďanech a Lipsku).

KNIŽNĚ. Postila evanjelitská… (1592); Písně na evangelia (1607). ▮ EDICE. *Ukázky in:* Staří slezští kazatelé (1970, ed. M. Kopecký). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); Knihopis č. 7157–7160. ▮ LITERATURA: T. Haase: Martin Philadelphus Zamrscenus, Jahrbuch für die Geschichte des Protestantismus in Österreich (Vídeň, Lipsko) 3, 1882, s. 103; Č. Zíbrt: O české postile kněze M. Ph. Z., Sborník historický 1886, s. 77 a pokr.; A. Rezek: Noch einmal M. Ph. Z., Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich (Vídeň, Lipsko) 9, 1888, s. 116; H. Hrubý in České postily (1901); J. Volf: Kde a kým byla vytištěna Postila M. F. Z. r. 1592, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1924, s. 75; J. Vilikovský: Starší literatura slezská a její význam v literatuře české, sb. Slezsko, český stát a česká kultura (1946); V. Martínek: Nejstarší slezský spisovatel, Těšínský kalendář 1937, s. 92; F. Hrejsa: Luterství, kalvinismus a podobojí na Moravě před Bílou horou 7, ČČH 1938, s. 474; A. Knop: K jazykové charakteristice Postily M. Ph. Z., SlSb 1958, s. 502 + in Spisovná čeština ve Slezsku v 16. století (1965); M. Kopecký: K české reformační postilografii, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1969, č. 16; M. Kopecký in ant. Staří slezští kazatelé (1970); A. Lubos in Geschichte der Literatur Schlesiens 1 (Würzburg 1993); J. Malura: Reformační literatura na severní Moravě a ve Slezsku v letech 1570–1640, sb. Kapitoly z literárních dějin Slezska a severní Moravy (2000).

jma

Jaroslav **Zaorálek**

* 22. 12. 1896 *Spytinov* (Spytihněv) u Uherského Hradiště
† 19. 10. 1947 *Roztoky* u Prahy

Překladatel, autor rozsáhlého díla objevně tlumočícího zvláště francouzskou literaturu takřka v celém jejím novodobém průřezu.

Syn učitele. 1907–15 absolvoval klasické gymnázium v Uherském Hradišti. Za 1. světové války sloužil jako praporčík u maďarského pěšího pluku a po vzniku republiky na Slovensku, po válce studoval na pražské filoz. fakultě češtinu a francouzštinu a současně rok navštěvoval i lékařskou fakultu. Z existenčních důvodů musel studia přerušit, pobýval v Uherském Hradišti, kde absolvoval abiturientský kurs obchodní akademie a učil češtinu v nečeských rodinách. Poté ve studiích pokračoval v Praze (živil se jako úředník ve Středočeské dřevařské společnosti) a 1925–26 ve Francii. Po návratu se 1926 oženil se sochařkou H. Procházkovou (1900–1982) a usídlil se v Roztokách u Prahy. Tehdy onemocněl tuberkulózou kostí a 1934 se k ní přidala i tuberkulóza plic. Nemoc s invalidními následky ho uvedla do společenské izolace a podpořila jeho plachost. Živil se překladatelstvím, podílel se jen na činnosti Kruhu překladatelů. Podstoupil mnoho léčebných pobytů, zejména v sanatoriu na Pleši a v Tatrách. Již na gymnáziu navázal trvalé přátelství se spolužákem, budoucím romanistou O. Levým a krajanem Z. Ančíkem, později v Praze s několika spisovateli (F. Halas, V. Holan, M. Majerová, I. Olbracht) a zvláště s překladatelem B. Mathesiem. Pohřben byl na hřbitově na Levém Hradci.

Svou rozsáhlou překladatelskou činnost Z. cílevědomě soustředil na novodobá díla (především prozaická a esejistická) evropských literatur; překládal zvláště z francouzštiny, dále z němčiny, španělštiny a italštiny. Vycházel ze školy O. Fischera prosazující proti doslovnosti překladu moderní způsob tlumočení v orientaci na živé literární hodnoty. Úloha překladatele tak podle Z. začíná již odpovědnou volbou díla, založenou na dokonalé znalosti jeho jazyka i literárního kontextu; vyžaduje potlačení vlastní tvůrčí ambice, podřízení se charakteru tvorby zvoleného autora s důrazem na smysl textu a obdobu jeho účinu, nikoli na jeho vnější podobu. Z. šlo o vystižení autorovy osobitosti stylistické a frazeologické, o rozlišení různých jazykových vrstev a nalezení adekvátních analogií. Zvláště z francouzské (i belgické) literatury uváděl stěžejní díla z období starších i novějších (F. R. de Chateaubriand, A. R. Le Sage, P. Mérimée, H. de Balzac, G. de Nerval, G. Flaubert, Ch. De Coster aj.), mj. prózy moderních nebo tzv. avantgardních autorů (A. Jarry, J. Laforgue, Lautréamont, G. Apollinaire, L. Aragon, J. Cocteau aj.). Zvláštní pozornost věnoval soudobé próze psychologické (z níž překladatelskou náročností a rozsahem v popředí stojí Hledání ztraceného času M. Prousta) a výpravné (zejména cyklus J. Romainse Lidé dobré vůle), krátce po vydání originálu přinesl překlad románu L. F. Célina Cesta do hlubin noci, obdobně i humoristického románu G. Chevalliera Zvonokosy. Dále se soustředil

mj. na díla G. Duhamela, J. Giona, J. Giraudouxe, A. Mauroise, R. Rollanda a M. Maeterlincka. V překladech z italštiny a španělštiny převažují práce filozofické, politické a životopisné (N. Machiavelli, M. de Unamuno aj.). Z němčiny tlumočil hojněji beletrii, vedle klasických (H. J. Ch. Grimmelshausen) zejména autory soudobé (B. Brecht, L. Frank, J. Wassermann; populární byla Zweigova Výchova před Verdunem, reagující na 1. světovou válku), za 2. světové války i běžnou produkci. Vysokou úroveň Z. překladatelství umožnilo jeho filologické vzdělání a soustavné studium mateřského jazyka v časových proměnách, především regionálních dialektů a sociálních jazykových vrstev (argot, slang). Na základě rozsáhlé excerpce sestavil jedinečný soubor úsloví, přísloví, pořekadel a přirovnání Lidová rčení, rozčleněný do tří částí (rčení v abecedním pořadí podle klíčového podstatného jména; přirovnání podle slova, k němuž se přirovnává; rčení utříděná do významových skupin).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jaroslav Starý, Jan Vodehnal, J. Vodehnal, J. Zaoral; J. Z. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1928); Almanach Kmene – Jaro 1934 (1934), … 1936/37 (1936); Cesta (1919–27); Čin (1933); Čteme (1942); Groš (1937); Haló noviny (1935); Kmen (1928); Lid. kultura (1947); Lid. noviny (1933–41); Listy pro umění a kritiku (1933–34); Nár. osvobození (1925–37); Panoráma (1936–42); Řád (1934–42); Tribuna (1923–24, i Večerní T.); Z dílny nakladatelovy (1928). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* A. Suarès: Napoleon (1921); J. Catel: Angloameričtí básníci (1922); D. Halévy: Od Mallarméa k Valérymu (1922); E. Heriot: Šíp v oku (1922); A. Maurois: Prostý příběh vojáka Biggse (1922) + Básník a svět (1924) + Bernard Quesney (1927) + Lord Byron 1, 2 (1930; 1970 s tit. Život lorda Byrona) + Rodinný kruh (1932) + Eduard VII. a jeho doba (1934) + Touha po štěstí (1934); J. Barbey d'Aurevilly: Dante (1923); Lev Šestov čili Filozofie tragédie (1923); D. S. Merežkovskij: Duše Dostojevského, proroka ruské revoluce (1923, pseud. Jaroslav Starý); G. Flaubert: Herodias (1924); M. Maeterlinck: Inteligence květin (1924) + Vraždění nevinátek (1928); R. Rolland: Dobrý člověk ještě žije (1924) + Petr a Lucie (1925, pseud. Jaroslav Starý) + Okouzlená duše 1–7 (1928–34, s J. Hrdinovou) + Mystický a činný život dnešní Indie (1931) + Sbohem, minulosti (1935) + Hledači církve (1938); G. Apollinaire: Fantazie (1925) + Kacíř a spol. (1926); H. de Balzac: Gobseck (1925) + Toulavá mošna (1930) + Succubus aneb Děs sviňavý ženský (1947); F. R. de Chateaubriand: Atala, René (1926); M. Vallis: Miguel de Unamuno (1926); A. Palazzeschi: Hrbáč (1927); Ch.-L. Philippe: Matka a dítě (1927); M. de Unamuno: Tragický pocit života v lidech a v národech (1927); M. Proust: Radosti a dny (1927) + Hledání ztraceného času 1–2 a 4–8 (1927–30; sv. 1 s J. Vobrubovou-Kouteckou, sv. 5 s B. Mathesiem) + Vzpomínky (1930); J. Giraudoux: Siegfried a Limuzinsko (1927) + Zuzanka a Tichý oceán (1927) + Dobrodružství touhy (1935); Alain-Fournier: Veliký Meaulnes (1928; 1949 s tit. Kouzelné dobrodružství); F. Carco: Život mistra Villona (1928); B. Crémieux: Marcel Proust (1928); A. R. Le Sage: Gil Blas ze Santillany (1928; 1952 vyd. revid. M. Jirdou, poté s tit. Gil Blas); P. Mérimée: Novely 1, 2 (1928, s L. Z. Dostálovou); D. A. F. de Sade: Zoloe a její dvě pomocnice (1928, pseud. Jaroslav Starý); J. de Tinan: Příklad Ninony de Lenclos, milovnice (1928); A. Villiers de l'Isle-Adam: Ubíječ labutí (1928, bibliof.); J. Romains: Obrozené městečko (1928) + Lidé dobré vůle 1–9 (1937–38); H. J. Ch. Grimmelshausen: Dobrodružný Simplicius Simplicissimus (1929; upr. vyd. 1959, ed. B. Novák); Lautréamont: Maldororovy zpěvy (1929, pseud. Jan Vodehnal, s J. Hořejším); A. de Musset: Povídky a novely (1929) + Komedie a proverby (1930) + Barborka (1930); L. Bloy: Veřejné duše (1930); J. Cocteau: Erik Satie (1930); Gérard de Nerval 1, 2 (1930, prózy, poezii v sv. 1 přel. V. Závada); A. Jarry: Nadsamec, Messalina (1930, s překl. J. Voskovce); J. Loreilhe: Léon Bloy (1930); Stendhal: Kruté lásky (1930); J. Wassermann: Kryštof Kolumbus, Don Quijote oceánu (1930); J. Laforgue: Charles Baudelaire (1930) + Zázrak růží (1934) + Legendární morality (1934); J. Delteil: Don Juan (1931); A. A. Kuhnert: Paganini (1931); A. France: Traktér u královny Pedauky (1931) + Život v květu (1935) + Petříček (1936); L. Frank: Ze tří milionů tři (1932); P. Rival: César Borgia (1932); L. F. Céline: Cesta do hlubin noci (1933, za účasti J. Hořejšího a R. Weinera) + Církev (1934) + Smrt na úvěr (1936); J. Giono: Hlasy země (1933) + Člověk z hor (1934) + Země zpívá (1934) + Kéž tonu v radosti (1936) + Bitva v horách (1940); H. Duvernois: Ve stínu ženy (1934); M. Chadourne: Vasco (1934); H. Stuck: Petrův šestiválec vítězí (1934); O. B. Wendler: Jeník hledá vysílačku (1934); E. Brandt: Čtyři děvčata a pes (1935); B. Brecht: Třígrošový román (1935); G. Duhamel: Notář z Havru (1935) + Zahrada šelem (1936) + Pohled do zaslíbené země (1937) + Svatojanská noc (1938); J. Guéhenno: Zápisky čtyřicetiletého (1936); A. Zweig: Výchova před Verdunem (1936) + Nastolení krále (1938); A. Beaunier: Poslední den (1937); G. Chevallier: Zvonokosy (1937; upr. vyd. 1956, revid. J. Čermák); N. Moscardelli: Smrt kočky (1937); L. Aragon: Karneval života (1938); A. Kandel: Město se vzdává (1938); J. de La Varende: Kentaur boží (1939); H. W. van Loon: Rembrandt (1939); P. Courthion: Delacroix (1940); N. Machiavelli: Vladař (1940); J. de Pesquidoux: Rodná hrouda (1940); G. Prezzolini: Život Niccola Machiavelliho, učitele vladařů (1940); Ch. De Coster: Flanderské legendy (1941); E. G. Kolbenheyer: Úsměv penátů (1941); H. Loens: Vlkodlak (1941); N. Schwarzkopf: Grunewald – bar-

bar čistého srdce (1941); F. Tombari: Celá Frusaglia (1941); K. H. Waggerl: Matky (1942); F. Mauriac: Cesty k moři (1947; upr. vyd. 1961, ed. L. Daňková); A. Chamson: Tabuzzovi psi (b. d.). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* M. Maeterlinck: Smrt Tintagillova (1927) + Zázrak sv. Antonína (1929); J. Giono: Rozsévači (1937) + Věčná pouť (1939); L. Durtain: Podivný manžel (1939, adaptace Cervantesova Dona Quijota); F. Mauriac: Našeptávač (1939); L. Anzengruber: Zlé svědomí (1941); F. K. Franchy: Verunka (1942); E. Geibel: Veselé putování duší (1942); J. Szekely: Komorní hudba (1942); H. Zerkaulen: Rejtar (1942); A. de Musset: Slon (1944); A. de Vigny: Strach má velké oči (1945); M. Achard: Slečna naděje (1947). ▮ REDIGOVAL: Spisy A. France (1925–35, s E. Bassem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kdo to řekl? (slovník citátů, 1940, s B. Mathesiem); Lidová rčení (1947; upr. vyd. 1963, ed. S. Utěšený, M. Nedvědová a J. Spilka). ▮

LITERATURA: E. Čapek: ref. překl. F. R. de Chateaubriand, Nové Čechy 10, 1926/27, s. 242; V. Marek: ref. překl. M. Proust: Radosti a dny (i Z. zásady při překládání Prousta), NŘ 1927, s. 207, 230; ● ref. překl. M. Proust: Hledání ztraceného času: J. Kvapil, Host 7, 1927/28, s. 183; O. Šimek, LidN 4. 3. 1928 a 9. 2. 1929 ●; ● ref. překl. Ch. De Coster: V. Č. (Černý), KM 1942, s. 68; Nk (B. Novák), LidN 5. 4. 1942 ●; ● k padesátinám: I. Olbracht, RP 22. 12. 1946; F. Halas, tamtéž → Imagena (1971); Z. Ančík, Tvorba 1946, s. 819 ●; J. Ort: Překladatel, KM 1947, s. 396; ● ref. ed. Lidová rčení: J. Ort, LidN 19. 10. 1947; mč (B. Mühlstein), Obrana lidu 2. 12. 1947; I. Osvald, Mladá fronta 16. 12. 1947; J. Vojtěch, Tvorba 1947, s. 867; P. Laichter, Naše doba 54, 1947/48, s. 469; fz, Vyšehrad 3, 1947/48, s. 134; V. Machek, LF 1948, s. 312; V. Stejskal, LitN 1948, s. 43; J. Brambora, Práce 18. 1. 1948; K. Polák, PL 30. 1. 1948; B. Slavík, LD 6. 3. 1948; V. F. (Ficek), Radostná země 1952, s. 53 ●; ● nekrology: G. (F. Götz), NO 21. 10. 1947; Mč (B. Mühlstein), Obrana lidu 21. 10. 1947; kp. (K. Polák), PL 21. 10. 1947; M. Smetana, Svob. noviny 21. 10. 1947; A. Kroupa, Mladá fronta 23. 10. 1947; F. Tetauer, Práce 23. 10. 1947; J. Pilař, Zeměd. noviny 23. 10. 1947; B. Novák, Svob. noviny 26. 10. 1947; F. Benhart, Lid. kultura 1947, č. 43; R. Mertlík, Svob. zítřek 1947, č. 45; B. Jedlička, Tvorba 1947, s. 857; F. Halas, Členské zprávy Syndikátu čes. spisovatelů 15. 11. 1947 → (rozšíř.) Imagena (1971); P. Eisner, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 6 ●; ● k 10. výr. úmrtí: P. Eisner, NŽ 1957, s. 976; A. Skoumal, HD 1957, s. 464; B. Novák, Kultura 1957, č. 43 ●; L. V.: J. Z., Kulturněpolitický kalendář 1961, s. 180; A. Krátký: k 70. výr. nar., Kulturní tvorba 1966, č. 51; Karel Jangl (J. Heyduk): Překladatel není zrádce, LD 9. 4. 1967 + (šifra hey) Z. odkaz, LD 21. 12. 1971; ● k 25. výr. úmrtí: (Kl) (J. Kliment), RP 20. 10. 1972; J. Chára, Svoboda 20. 10. 1972; -m- (R. Matys), Českosl. rozhlas 1972, č. 42 ●; J. Glivický: Vzpomínka na J. Z., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1982, s. 10; ● k 40. výr. úmrtí: Š. Belisová, Lit. měsíčník 1987, č. 8; (fc) (G. Francl), LD 21. 10. 1987 ●; H. Zaorálková: Ze vzpomínek Hedviky Zaorálkové, Revolver revue 1992, č. 18; Š. Belisová a J. Veselý in Kapitoly z dějin českého překladu (2002).

jz

Karel Vladislav **Zap**

* 8. 1. 1812 *Praha*
† 1. 1. 1871 *Benešov*

Autor historických místopisných a zeměpisných prací, věnovaných především Praze a českým zemím, průkopník systematické ochrany stavitelských památek, překladatel slovanské beletrie a odborné literatury, kulturněhistorický publicista.

Vl. jm. Karel František Z., literární práce podepisoval Karel Vladislav, resp. Karel Ladislav Z., psal se také Záp a Zapp. – Syn měšťana a kupce, jenž zchudl po finančním bankrotu 1811; bratr František Z. (1814–1890) byl městským rytcem drahokamů v Praze. Z. vychodil farní školu u Sv. Petra, poté absolvoval hlavní školu a piaristické gymnázium na Novém Městě. Po absolvování tzv. filozofie zahájil studium práv, které po roce z existenčních důvodů ukončil a 1833 se stal praktikantem ve státní účtárně pro důchody z tabáku a kolků. Doma i na školách byl vychováván německy, česky se uvědomil až na studiích, kde se spřátelil s K. J. Erbenem, K. H. Máchou, K. B. Štorchem aj. (byl ochotnickým hercem českého Kajetánského divadla na Malé Straně). Od mládí (ovlivněn mj. četbou z otcovy domácí knihovny) se zajímal o dějepis, zeměpis a historický místopis (od 1832 publikoval články v časopisech). 1836 byl přeložen do účtárny v haličském Lvově. Léta tam strávená využil ke studiu polské a ukrajinské kultury. Do českých časopisů (zvláště ČČM, Čes. včela a Květy) posílal materiálově bohaté články o soudobé polské, ukrajinské a ruské literatuře, seznamoval také haličské Slovany s českou kulturou, organizoval setkávání krajanů ve Lvově (K. Pichler, L. Rittersberg aj.), ujímal se návštěv z Čech (K. Havlíčka přivedl při jeho návštěvě ve Lvově 1842 na myšlenku překládat dílo N. V. Gogola), vedl bohatou korespondenci s českými literáty a učenci (K. J. Erben, P. J. Šafařík, K. B. Štorch, V. V. Tomek, J. E. Vocel). Postupem času se Z. postavení v Haliči zhoršilo, pro podezření z panslavismu byl policejně sledován, pro své

sympatie k utlačovaným Ukrajincům se dostával do konfliktů s polskou stranou. V Haliči se 1841 oženil s Honoratou z Wiśniowskich Z., pozdější spisovatelkou a v Čechách organizátorkou ženského vzdělávání. Po návratu do Prahy 1845 založil a redigoval časopis Poutník, jehož záměrem bylo vzbuzovat a kultivovat národní a sociální uvědomění široké veřejnosti prostřednictvím poznávání cizích zemí a národního života. Poutník vznikal především vlastní Z. prací, měl však i několik spolupracovníků (např. P. Chocholoušek, V. D. Lambl, L. Rittersberg), s nimiž se Z. stýkal na pravidelných schůzkách vlasteneckých spisovatelů a vědců (též za přítomnosti K. J. Erbena, K. Franty Šumavského, K. Havlíčka Borovského, F. L. Riegra, V. Staňka, P. J. Šafaříka, K. B. Štorcha, V. V. Tomka, J. S. Tomíčka, J. E. Vocela, A. J. Vrťátka aj.) ve svém bytě. 1848 byl zvolen do Nár. výboru, účastnil se organizace Slovanského sjezdu jako tajemník a byl prostředníkem mezi českou a polsko-rusínskou sekcí, 1849 byl členem výboru Slovanské lípy. T. r. byl jmenován suplujícím profesorem českého jazyka a literatury na novoměstském gymnáziu a po složení zkoušek profesorem zeměpisu a dějepisu na pražské české reální škole (ředitel J. Wenzig), 1855 krátce vyučoval v penzionu své manželky. V 50. letech založil a řadu let redigoval odborný časopis Památky archeologické a místopisné. – Významná je také Z. účast na počátcích českého zeměpisu. Podílel se na překladu obsáhlého francouzského díla H. Balbiho a v matiční řadě Malé encyklopedie nauk vydal *Všeobecný zeměpis;* význam tohoto jinak kompilačního díla spočívá především v Z. pečlivém popisu území obývaných Slovany. Účastnil se ustavení české kartografické nomenklatury a napsal řadu učebnic zeměpisu pro česká gymnázia a reální školu v Praze. Z. se věnoval i historii a archeologii. Recenzoval domácí a zahraniční dějepisné a archeologické práce, přednášel a byl členem řady českých (KČSN, archeologický odbor Českého musea) i zahraničních, zvláště polských a ruských vědeckých společností, usiloval o zřízení českého zemského archivu. Pracoval v různých kulturních organizacích (Umělecká beseda, Jednota svatovítská pro obnovu chrámu sv. Víta). – Po smrti manželky Honoraty se 1857 znovu oženil. 1870 se pro vážné onemocnění vzdal profesury a přesídlil do Benešova. Pohřben byl na benešovském hřbitově.

Od 30. let publikoval Z. překlady próz z polštiny, ukrajinštiny a ruštiny. Byl prvním propagátorem díla N. V. Gogola u nás, sám přeložil povídku Taras Bulba. Pod názvem Zrcadlo života na východní Evropě hodlal vydávat široce koncipovanou řadu překladů ze slovanských literatur; z finančních důvodů realizoval mimo své beletrizované národopisné obrázky inspirované lvovským pobytem *Cesty a procházky po haličské zemi* pouze dvousvazkové Obrazy, pověsti a anekdoty z národního a společenského života, obsahující překlady drobné prózy polských, ruských a ukrajinských spisovatelů o životě v Haliči a jejím místním (zvláště židovském) koloritu (J. Bejła, tj. H. Rzewuski, J. Dunin-Borkowski, J. Dzierzkowski, A. Groza, I. Chodžko, A. Jelowicki, J. I. Kraszewski, R. Kuralesko, N. I. Naděždin, A. Wiłkoński). Knižně dále publikoval překlady Pověsti ukrajinské (Kupadlo, Plivnik) a prózy M. Grabowského Koliština i stepi. V časopisech uveřejnil další desítky drobných prozaických překladů z polštiny, ruštiny a chorvatštiny, příležitostně i vlastní verše (Květy aj.). Kromě toho psal informativní články a studie o slovanských spisovatelích (zejména *Přehled současné literatury polské až k roku 1842,* v překladech uveřejněný také v chorvatském Kolu a německých Jahrbücher für slawische Literatur). Pod vlivem slovanských literatur Z. požadoval, aby česká literatura byla duchem i obsahem národní. – Nejrozsáhlejší součástí Z. literární činnosti byl kulturněhistorický místopis Prahy, Čech i cizích zemí, jímž navazoval na dílo J. Schallera. Po stručném *Popsání král. hlav. města Prahy…* následoval obšírný *Průvodce po Praze…* (do němčiny přeložený L. Rittersbergem), obsahující vedle faktografické části i beletrizované partie o soudobém pražském životě s jeho zvyky a slavnostmi. Nejpodrobnější popis Prahy Z. uveřejnil v Riegrově Slovníku naučném. Vydal rovněž dvě reprezentativní obrazové publikace o hlavním městě (*Pomněnky na Prahu…*, Historické a umělecké památky pražské), doplněné popisky s paralelním německým a francouzským překladem. Časopisecky publikoval dále množství článků o uměleckých památkách na území Čech a Moravy i v cizině; podílel se na dokončení Mikovcových *Starožitností a památek země české,* je spoluautorem hesla Čechy v Riegrově Slovníku naučném (partie o dějinách výtvarného umění), Praha a hesel polonistických. Některá hesla přepra-

coval, doplnil, resp. přeložil do němčiny a vydal knižně. Podstatnou složkou Z. kulturněhistorické práce bylo soustavné upozorňování na potřebu obnovy památek a jejich systematické ochrany. – Ve své době byla čtenářsky oblíbena Z. popularizační a výchovná práce o českých dějinách *Česko-moravská kronika* (do 1526; po Z. smrti dokončená J. J. Kořánem), jež se opírala o základní díla F. M. Pelcla, F. Palackého a V. V. Tomka. Z. prosazoval v Čechách národopisné studium (*O duševním a básnickém životě lidu polského…*).

ŠIFRY: A. Z. (dub., Rozmanitości, Lvov), K. L. Z., K. Vl. Z., K. V. Z., K. Z., p. (Riegrův Slovník naučný), X. (dub.), Z., Z. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Boleslavan (1863); Budivoj (Čes. Budějovice 1867); ČČM (1838–52; 1840 O duševním a básnickém životě lidu polského…, 1842 Přehled současné literatury polské až k roku 1842); Čes. včela (1836–47); Jahrbücher für slawische Literatur (Lipsko 1844); Jindy a nyní (1833); kal. Koleda… na rok 1853; Kolo (Záhřeb 1844, 1847); Kritická příloha k Nár. listům (1864); Květy české, pokr. Květy (1834–47; 1839 překl. N. V. Gogol: Taras Bulba); Lumír (1851–53); Nár. noviny (1849); Ost und West (1838–47); Památky archeologické a místopisné (1854–69; 1854 Pražský hlavní chrám sv. Víta, jeho nynější stav a potřeba, aby se již ruka přiložila k dostavění této nejpřednější svatyně v zemi české, i sep., Zachování starožitných památek, především stavitelských; 1860 O vydávání Památek, i sep.; 1860 Poříčí nad Sázavou a nejbližší okolí, i sep.); Posel z Budče (1851); Poutník (1846–47); Pražské noviny (1846, 1848, 1851, 1853, 1859); První roč. zpráva c. k. čes. reální školy v Praze za škol. rok 1852, …1857; Ranní list (1848); Rozličnosti (1833); Rozmanitości (Lvov 1837, dub.); Slovenské noviny, příl. Světozor (Vídeň 1855, 1857); Světozor (1834–35); Světozor (1867, 1870); Škola a život, příl. Štěpnice (1855–61); Večerní vyražení (1832, Místopisné a historické popsání města Postupice v kouřimském kraji); Vlastenský kalendář na rok 1857; Vlastimil (1840–41). ▮ KNIŽNĚ. *Cestopisné, místopisné a historické práce a práce o umění:* Popsání král. hlav. města Prahy pro cizince i domácí (1835); Zrcadlo života na východní Evropě 3. Cesty a procházky po haličské zemi (1844); Pomněnky na Prahu… (1845, s paralelním něm. tit.); Průvodce po Praze… (1848; i něm. v překl. L. Rittersberga Der Wegweiser durch Prag; rozšíř. vyd. 1854); Teka wileńska (Vilnius 1857, ed. Jan ze Slowina); Starožitnosti a památky země české 2 (v sešit. 1860–64, kn. 1865, s F. B. Mikovcem; současně něm. s tit. Altertümer und Denkwürdigkeiten Böhmens 2); Versuch einer kurzen Geschichte der bildenden Künste (1862 ← Riegrův Slovník naučný 2); Česko-moravská kronika 1–3 (1862, 1872, 1878; 3. d. dokončil J. J. Kořán; 1868 samostatně část Vypsání husitské války, rozšíř. vyd. 1893, ed. A. Rezek a J. V. Prášek; též 1894 samostatně Dějiny panování Karla IV., ed. G. Friedrich); Eliszka księżniczka Ostrożska (Varšava 1863); Illustrierte Chronik von Böhmen und Mähren (1863, 1 sešit); Popis královského hradu, hlavního chrámu u sv. Víta a všech jiných kostelův a světských stavení na Hradčanech v Praze (1868 ← Riegrův Slovník naučný 6). – *Překlady:* A. Balbi: Zeměpis čili Ouplné popsání oboru zemského 1, 2 (1835, 1842, s K. B. Štorchem; část Stručný zeměpisný obraz mocnářství rakouského samostatně 1836); Zrcadlo života na východní Evropě 1, 2. Obrazy, pověsti a anekdoty z národního a společenského života (1843, adaptace); Pověsti ukrajinské (1845); N. V. Gogol: Taras Bulba (1846 ← Květy 1839); J. Wenzig: Přehled oboru zemského k seznámení se s ním pomocí svobodného kreslení od ruky a z paměti (1850); M. Grabowski: Kolištiná i stepi (1851); J. Pontanus: Vojna v gramatice latinské (1853). – *Odborné práce* (mj. zeměpisné a učebnice): Malý příruční atlas všech částí země (1846, s V. Merklasem); Všeobecný zeměpis 1–3 (1846, 1850, 1851); Mapa kraje táborského v Království českém (1847, s J. Lothem); Kurze Erklärung der bildichen Darstellung von 12 Szenen der Pfingstwoche Prags im Jahre 1848 (1848); Základové všeobecného zeměpisu (1849); Zeměpis Čech, Moravy a Slezska (1949); Zeměpis císařství rakouského (1851; i něm. s tit. Geographie des Kaisertums Österreichs); Zeměpis císařství rakouského s dějepisným přídavkem (1852; i něm. s tit. Erdbeschreibung des Kaisertums Österreichs mit historischen Anhange); Kratičký zeměpis Čech, Moravy a Slezska (1853; 1854 něm. s tit. Kurzgefasste Geographie von Böhmen, Mähren und österr. Schleisien); Nový prostonárodní popis Čech, Moravy a Slezska podle posledního politického a soudního rozdělení s přídavkem o uherském Slovensku (1854); Zeměpis k užitku v 3. třídě nižších škol reálných (1853; 1860 něm. s tit. Lehrbuch der Geographie für die 3. Klasse der Unterrealschulen a maď. s tit. A földrajz az alrealiskolak 3. oszt. szainara); Krátký prostonárodní zeměpis císařství rakouského (1857). ▮ KORESPONDENCE: A. Rezek: Dopisy K. V. Z. K. J. Erbenovi (z 1842 a 1844), Slovanský sborník 1883, s. 316; in E. Jelínek: Honorata z Wiśniowských Zapová (manželce z 1839–41 a 1851; 1894); in I. Svjencickyj: Materialy po istorii vozroždenija Karpatskoj Rusi 1 (I. I. Srezněvskému z 1842–44; Lvov 1905); in K. Studynskyj: Korespondencija Ja. Golovackogo 1 (J. Golovackému z 1839–49; Lvov 1909) a 2 (z 1856–59; Lvov 1905); in I. Bryk: Materijali do istorii ukrajinsko-českich vzaemin v pervšij poloviny 19. stol. (A. Markovi z 1842, J. Pospíšilovi z 1837, I. I. Srezněvskému z 1843, P. J. Šafaříkovi z 1837 a 1842; Lvov 1921); in Dopisy československých spisovatelů Stanko Vrazovi a Ljudevitu Gajovi (L. Gajovi z 1848, S. Vrazovi z 1843–44; 1923, ed. K. Paul); an. (E. Lešehrad): Z dopisů K. V. Z. (J. E. Vocelovi z 1848 a J. Rozvodovi z 1859), Lit. listy 1, 1923/24, s. 45. ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Poutník (1846–47), Květy (1848), Památky

archeologické a místopisné (1855–65, 1865 s F. J. Zoubkem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Historické a umělecké památky pražské (1864; i něm. a franc. vyd.). ▮

LITERATURA: H. Kokešová: K. V. Z. (1812–1871). Soupis osobního fondu (LA PNP 1994). ▮ ● ref. Popsání král. hlav. města Prahy…: J. K. Chmelenský, ČČM 1835, s. 113; V. Zahradník, Časopis pro katol. duchovenstvo 1835, s. 307 ●; ● ref. překl. A. Balbi: X., Květy 1835, s. 291; -w., Ost und West 1838, s. 125 ●; ● ref. překl. Zrcadlo… 1. Obrazy, pověsti a anekdoty…: F. Doucha, Vlastimil 1842, s. 283; J. E. W. (Vocel), ČČM 1843, s. 297; an., Ost und West 1843, s. 103 ●; L. R. (Rittersberg): ref. překl. Zrcadlo… 2, Ost und West 1843, s. 285; J. S. T. (Tomíček): ref. Zrcadlo… 3. Cesty a procházky…, ČČM 1844, s. 137 + Čes. včela 1844, s. 116 (polemika: „čtyry vlastimilovní Češi ze Lvova“, Květy 1844, s. 204; T. odpověď, Květy 1844, s. 212); Č. (J. Čejka): ref. překl. Pověsti ukrajinské, Čes. včela 1845, s. 208; ● ref. Všeobecný zeměpis: an., Květy 1846, s. 459; V. Gabler, Květy 1847, s. 155 a pokr. ●; ● ref. čas. Poutník: Slavomil (J. S. Tomíček), Květy 1846, s. 187; an. (J. K. Tyl), Pražský posel 1847, s. 186 ●; ● ref. Průvodce po Praze…: an., Květy 1847, s. 432; A… (K. S. Amerling), ČČM 1849, sv. 4, s. 131 ●; ● ref. Česko-moravská kronika: K. V. (Vinařický), Časopis pro katol. duchovenstvo 1862, s. 319; an., Hlas 22. 5. 1862; an., Hvězda 1862, s. 358; Red. (J. Emler), ČČM 1877, s. 396 ●; O.: ref. Illustrierte Chronik von Böhmen und Mähren, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1, 1862/63, s. 30; an.: K. V. Z., Světozor 1867, s. 116; an.: K. V. Z., Květy 1870, s. 358; ● nekrology: an., NL 3. 1. 1871; an., Politik 3. 1. 1871; an., Slovan 3. 1. 1871; an. (J. Barák), Svoboda 10. 1. 1871 ●; E. Jelínek: Honorata z Wiśniewskich Zapová, Lumír 1892, s. 4 a pokr.; an.: Některé listy z korespondence Jana Kollára v letech 1816–1851, ČČM 1893, s. 183; L. Quis in Korespondence Karla Havlíčka Borovského (1903, s. 84); K. Studynskyj in Korespondencija Ja. Golovackogo 1 (Lvov 1909); an.: Sté narozeniny K. V. Z., Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 218; Č. Zíbrt: Vlastní životopis K. J. Erbena 1843 (E. dopis Z. z 1843), ČL 21, 1911/12, s. 113; J. Horák: Tři čeští spisovatelé v Haliči, Národopisný věstník československý 1915, s. 101 → Z dějin literatur slovanských (1948, s. 209); K. Paul: Několik poznámek k pobytu K. V. Z. a Ludvíka Rittera z Rittersbergu ve Lvově, ČMF 6, 1917/18, s. 301; I. Bryk in Materijali do istorii ukrajinsko-českich vzaemin v pervšij poloviny 19. stol. (Lvov 1921); V. Fabian: ČČM a národopis, ČNM 1927, s. 99; F. Kolář: K. V. Z. Príspevok literárne-historický, Výr. zpráva čs. štátneho reálneho gymnázia Tomáša Červena v Nitre… 1929–30 (1930, s. 2); A. Ederer: Pražské dopravnictví v době Máchově (o knize Popsání král. hlav města Prahy…), Věda a život 1946, s. 35; M. Szyjkowski in Polski romantyzm w czeskim życiu duchowym (Poznań 1947, s. 189); in Český listář (1949, ed. B. Václavek, s. 236 a 304, dopisy J. Kollára a K. Havlíčka Borovského Z.); K. Nový: K. V. Z., LitN 1956, č. 1; M. Bidlas: Palacký, Havlíček a Z. k některým otázkám dějin východních Slovanů, Slovanský přehled 1956, s. 351; V. Hostička: K. V. Z. – přítel ukrajinského lidu, Slovanský přehled 1957, s. 123 + K. V. Z. a haličští Ukrajinci, sb. Kapitoly z dějin vzájemných vztahů národů ČSR a SSSR 1 (1958, s. 69); F. Markup: Nad balíčkem zapovské korespondence, LD 24. 8. 1958; K. Janský in Karel Hynek Mácha ve vzpomínkách současníků (1958); J. Táborská: Gogol v české literatuře čtyřicátých a padesátých let, sb. Čtvero setkání s ruským realismem (1958, s. 114); V. Žáček in Slovanský sjezd v Praze roku 1848 (1958); in Pedagogické dědictví K. S. Amerlinga (1960, ed. M. Novotný, s. 122, dopis Amerlingův Z.); J. Kunský: Jak kdysi v Haliči bývávalo – K. V. Z., in Čeští cestovatelé 1 (1961, s. 344); E. Vlasák: Zapomenutý rukopis K. V. Z., Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1972, s. 87; K. Benda in Kapitoly z českého dějepisu umění (1986, s. 106); F. Kutnar, J. Marek in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví (1997, s. 311); B. Jiroušek: Z. Česko-moravská kronika a koncepce českých dějin, Estetika 2002, s. 418; I. Štěpánová: Obrazy a zrcadla. Etnografika a slavika v díle manželů Z., ČL 2006, s. 137.

lk

Honorata **Zapová z Wiśniowskich**
viz Honorata z **Wiśniowskich Zapová**

Zapovědi sv. Otců
viz **Penitenciál velkomoravský**

Josef **Zařičanský**

* 13. 5. 1844 *Zaříčany* u Čáslavi
† 9. 9. 1924 *Hradec Králové*

Autor drobných veršovánek, rýmovaných povídek a divadelních her pro děti a mládež.

Vl. jm. Vocásek, psán též Zaříčanský, Zařičánský, Vocásek Zaříčanský (Vocásek-Zaříčanský). – Syn sedláka. Obecnou školu vychodil ve Zdislavi, 1855 přešel na hlavní školu do Čáslavi. Po maturitě na královéhradeckém gymnáziu (1865) pokračoval tři roky ve studiu na pražské filoz. fakultě (obor matematika-fyzika) a další rok ve Vídni. V době vysokoškolských studií a krátce i po jejich ukončení hojně cestoval. Ponejvíce pěšky prošel Moravu, Slovensko, Chorvatsko, Slovinsko, byl i v Benátkách a Terstu. Po absolutoriu nastoupil jako zatímní učitel na české reálce v Praze. Školní rok 1870/71 učil v Rakovníku a ještě t. r. získal místo profesora ma-

tematiky a fyziky, později i zpěvu, na vyšší reálné škole v Hradci Král., kde také veřejně působil (královéhradecká Beseda aj.).

Do literatury Z. vstoupil koncem 80. let, kdy z podnětu svých přátel publikoval drobné verše, které dosud psal pro své děti (*Jaré mládí, Z české chaloupky, Zlaté jiskry*). Tematicky se tyto básně váží k přírodě, k domovu, rodině a vlasti, přičemž motivy lásky mezi rodiči a dětmi, soucit se strádáním chudých dětí a sirotků prostupují i celým dalším V. dílem, prodchnutým zároveň silnou didakticko-výchovnou a vlasteneckou tendencí. Vlastenecké zabarvení je patrné zejména v povídce o rodinných špercích věnovaných na národní účely (*Perly*) a v delší veršované povídce o osudu českých vystěhovalců v Americe (*Daleká pouť*). Formou veršované povídky je napsán i dojemný až sentimentální příběh dvou osiřelých dětí (*Závěť*). Z. neumělý verš dosahoval jen zřídka vyšších uměleckých kvalit, zpěvnosti a dokonalejšího rýmu. Vedle tvorby pro děti se Z. věnoval hudbě a skládání vlasteneckých a duchovních písní, je rovněž autorem libreta k národní opeře *Oldřich a Božena* a knižně nevydaných veseloher Milan a Zdenka a Ze všeho nic! (obě 1868). Vydána nebyla ani jeho rozsáhlejší sbírka lyrických básní pro děti Jaro.

ŠIFRA: Vk. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Budečská zahrada (1886–89); Květy (1902); Malý čtenář (1887–90); Matice dítek; Pražské večerní noviny (1888); Přítel domoviny (1890, P Perly); Přítel mládeže (1888–89); Ratibor; Svět zvířat (1919–22); sb. Veselé táčky (b. d., 1893, ed. J. Kožíšek); Vlastimil; Výr. zpráva c. k. vyšší reálné školy v Hradci Králové (1900); Zlaté mládí (1888–91); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Darmo slzy kanou (B 1882); Svatý Mikuláš (D pro ml., 1886, prem. 1884); Jaré mládí (BB pro ml., 1886); Z české chaloupky (BB pro ml., 1887); Oldřich a Božena (libreto, 1887); Zlaté jiskry (BB pro ml., 1888); Kresby (BB pro ml., 1889); Svět maličkých (BB pro ml., b. d., 1889); Závěť (B pro ml., 1890); Daleká pouť (B pro ml., 1893); Československé zpěvy (1920); Přání drahým (BB b. d.). – *Ostatní práce:* Třicet let Besedy v Hradci Králové (1903). ▮

LITERATURA: -aue- (H. Pittauer): ref. Jaré mládí, Lit. listy 1886, s. 270 + ref. Z české chaloupky, Lit. listy 9, 1887/88, s. 103; ● ref. Oldřich a Božena: an., NL 25. 2. 1887; F. Zákrejs, Osvěta 1889, s. 282 ●; ● ref. Zlaté jiskry: -aue- (H. Pittauer), Lit. listy 10, 1888/89, s. 17; J. Č-ný, Hlídka lit. 1889, s. 227 ●; J. Rozvaha (J. Koněrza): ref. Kresby, Lit. listy 11, 1889/90, s. 230; J. V. Novák: ref. Perly, tamtéž, s. 361; J. Horák: ref. Daleká pouť, Hlídka lit. 1893, s. 30; an.: k osmdesátinám, Naše kniha 1924, s. 69; ● nekrology: Ml., LidN 10. 9. 1924; F. Nepilý, Venkov 12. 9. 1924; O. Pospíšil, Úhor 1924, s. 151 ●.

mhs, mv

Jaroslav **Zatloukal**

* 6. 3. 1905 *Opava*
† 23. 9. 1958 *Brno*

Básník nacházející osobitý výraz zvláště v apostrofách rodné Moravy a v obrazech Podkarpatské Rusi, autor milostné lyriky a poezie s okupační a vězeňskou tematikou; literární kritik a kulturní činitel působící i na Slovensku, též ve prospěch Podkarpatska.

Syn železničního úředníka (výpravčí, náčelník stanice aj.), jenž po působení ve Slezsku byl často překládán, mj. do Konice na Prostějovsku, kde Z. prožil mládí. Po studiích na reálném gymnáziu v Prostějově a Olomouci (mat. 1924) navštěvoval Z. filoz. fakultu v Brně a Bratislavě (obor čeština-francouzština, doktorát 1929). 1931–39 učil na reálném gymnáziu a měšťanské škole v Bratislavě a po nuceném odchodu Čechů ze Slovenska v Brně na reálném gymnáziu a po 1945 na stavební průmyslové škole. Verše psal již jako středoškolák, v 2. polovině 20. let měl blízko ke skupině mladých katolicky orientovaných autorů kolem čas. Tvar, na jehož redigování se krátce podílel. Za učitelských let se v Bratislavě účastnil kulturního života (mj. jako člen bratislavské skupiny Družstevní práce). Tehdy silně přilnul k Podkarpatské Rusi, často tam zajížděl a nacházel inspiraci pro svou poezii; zajímal se o tamní kulturní a sociální poměry a v Bratislavě založil a řídil časopis Podkarpatská revue, Klub přátel Podkarpatské Rusi a Podkarpatoruské nakladatelství (též knižnici Náš východ). Jako kritik přispíval v meziválečném období do českých i slovenských časopisů a novin (referáty o obou literaturách, psal i slovensky). Za okupace (1941) se stal předsedou Mor. kola spisovatelů, byl činný i jako redaktor knižnic. Pro ilegální odbojovou činnost byl vězněn (1941–42), pak se věnoval literatuře a redakční práci. Po válce (koncem 1945) se načas stal jednatelem nově založeného Sdružení mor. spisovatelů.

Z. básnickou cestu od počátku vyznačovala snaha o moderní výraz a přejímání podnětů z různých soudobých poetik, s nimiž se však leckdy svářelo jeho tíhnutí k výbušné expresivitě

či k rozkošatělému výrazu a patosu. Po wolkrovských verších mladického debutu *Rašící jehnědy* a sbírce *Nebe i země,* poplatné poetistické asociativnosti, směřoval k svébytnějšímu projevu, leč ještě v následující sbírce *Kříž lásky* jsou zřejmé ozvuky wolkrovského primitivismu; podněty hledal Z. i v metaforice blízké francouzským vzorům (verše o Paříži – *Město světel*). Osobitější tón, náznak budoucího silného okouzlení Moravou, zazněl v básnickém intermezzu *Slavnost podzimní,* oslavě slováckých hodů v Lanžhotě, a ještě více v náladových obrázcích sbírky *Tvář v roušce ticha,* byť poznamenané sklonem k ornamentálnosti. Nejhlubší básnickou inspiraci však našel Z. v přírodních krásách Podkarpatské Rusi: kontrast mezi nimi a bídou lidí této krajiny nejplněji vyjádřil ve sbírce *Vítr z polonin.* Podkarpatská tematika, nejživější součást Z. díla, vstoupila i do souborů *Zrazená země* a *Proměny,* jež byly odezvou na tragickou dobu Mnichova a německé okupace. Elegickým vyzněním se k nim řadí sbírka *Krokem nenávratna,* jejímž silným impulsem byla i smrt Z. otce. Na prahu války vydaný cyklus dvaceti ód *Morava* je Z. vyznáním, slavnostním, někde až patetickým holdem jednotlivým moravským krajům a místům. Ze sbírek vězeňské poezie, vydaných po 1945, je nejpůsobivější *Veliký návrat* odkrývající niterné trauma: radostný pocit z nově nabyté svobody je v Z. mysli stále narušován hrůznými zážitky z minulosti. Poslední Z. knihou je román v dopisech *Milostný dvojzvuk* s některými autobiografickými prvky. Nejlepší Z. básně působí svou zpěvností a některé z nich byly také zhudebněny (kantáta E. Suchoně na slova poémy Žalm země podkarpatské aj.). Z. napsal též libreto k opeře Verchovina Z. Blažka a libreto k opeře Ztracená země L. Koželuha. V Z. kritické práci převážilo referování o literatuře, někdy i o divadle, vykladačsky a editorsky se zabýval dílem J. Jesenského.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jaroslav Z. Horský, Jiří Doubrava; Dr. J. Z., Dr. Z., jz, jz., J. Z., J. Zat., Z., Zat. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* alm. Aktivisté (1936); Bibliofil (Brno 1938); Břeclavský kraj; Cesta (1927); Čes. slovo (1928); Elán (1931); Fujara (Břeclav 1926); sb. Golgata (Brno 1946); Kolo (Brno 1936–41); Kultura doby (1936–39); Lid. noviny (1925, 1931–32, 1937, 1939–41); List Sdružení mor. spisovatelů (Brno 1946); Luhačovický salon (1939); sb. Morava Arnu Novákovi (1941); Nár. osvobození (1927–30, 1936–38); Nár. práce (1940–41); Noviny z moravského Slovenska (Břeclav); sb. Nový realismus (1940); O. Densusianu: Moderní rumunské básnictví (Břeclav 1930; přebásnění ukázek přel. J. Huškovou-Flajšhansovou); Památník 75. výročí reálky (reál. gymnázia) v Prostějově (1946); Podkarpatoruská revue (Bratislava 1936–38); sb. Podkarpatská Rus (Bratislava 1936); Právo lidu (1937–38); Ranní noviny (1937–38); Sever a Východ (1927–28, 1930); Slovenské smery umelecké a kritické (Bratislava 1935–38); Stan (Břeclav 1929–30); Středisko (Brno 1931–34); sb. Svědectví Kounicových kolejí (Brno 1946); Tvar (Břeclav 1927); Tvorba (1936); Venkov (1930–31, 1935–41); – posmrtně: sb. Tiché verše poštorenských básníků (Poštorná 1991). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Rašící jehnědy (BB 1922, pseud. Jaroslav Z. Horský); Nebe i země (BB 1927); Město světel (BB 1929); Slavnost podzimní (BB 1930); Kříž lásky (BB 1930); Janko Jesenský (E 1934); Tvář v roušce ticha (BB 1936); Vítr z polonin (BB 1936); Mikuláš Galanda (studie, 1937, s M. Novotným); Krokem nenávratna (BB 1937); Zrazená země (BB 1938); Proměny (BB 1939); Morava (BB 1940); Žalářem pečetěno (BB 1945); Veliký návrat (BB 1945); Dítěti list ze žaláře (B 1945); Čas válkou okutý (BB 1946); Motáček Evě (BB 1946); Milostný dvojzvuk (E v dopisech, 1947, pseud. Jiří Doubrava). – *Výbor:* Poezie J. Z. (1940, ed. V. Stupka). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Fujara (1926, s K. Nekulou a J. Sekerou), Tvar (1927, s B. Fučíkem a M. Dvořákem), Podkarpatoruská revue (Bratislava 1936–38); *sborníky:* Podkarpatská Rus (Bratislava 1936), Golgata (1946, s R. Habřinou), Svědectví Kounicových kolejí (1946); *knižnice:* Náš východ (Bratislava 1936–38), Most (1940–48, s R. Habřinou a V. Stupkou), Česká literární Morava (1941), Edice malých próz, pokr. Edice mladých próz (1944, 1946), Pečeť (1945–46, s R. Habřinou). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Jesenský: Výbor z básní (Bratislava 1932, též studie). ▮

LITERATURA: ● ref. Nebe i země: J. Ošmera, NO 2. 8. 1927; md. (M. Dvořák), Tvar 1927, s. 70; J. M. Augusta, Lumír 54, 1927/28, s. 219; A. M. Píša, Pramen 7, 1927/28, s. 60; K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 384 ●; ● ref. Město světel: B. F. (Fučík), RA 4, 1928/29, s. 374; A. N. (Novák), LidN 23. 3. 1929; J. Knap, Venkov 9. 6. 1929; jh. (J. Hora), Plán 1, 1929/30, s. 254 ●; O. Z. (Zemek): ref. Slavnost podzimní, NO 27. 5. 1930; ● ref. Kříž lásky: F. L. (Lukáš), Čin 1, 1929/30, s. 1202; Kp. (J. Knap), Venkov 13. 12. 1930; A. Kostolný, Stan 1930, s. 155; M. (E. Masák), Archa 1930, s. 326; Oý. (J. Opolský), Lumír 57, 1930/31, s. 52; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 153 ●; ● ref. ed. J. Jesenský (výbor a studie): A. G. (Gregor), LidN 2. 12. 1932; Jdv. (J. Dvořák), Čin 4, 1932/33, s. 451 ●; F. Neužil in Pět v kruhu (1932); ● ref. Tvář v roušce ticha: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 62, 1935/36, s. 493; J. V. Sedlák, Venkov 23. 10. 1936; J. Taufer, Index 1936, s. 64; M. Pt. (Pišút), Elán 7, 1936/37, č. 5 ●; J. Růžička: ref. Podkarpatoruská revue, LidN 3. 1. 1937; ● ref. o sjezdu sloven. spisovate-

lů, též vystoupení J. Z. (i ref. Vztahy slovenské literatury k literatuře české): -á- (J. Rybák), RP 5. 6. 1936; J. S. (Sekera), Magazín DP 4, 1936/37, s. 94 ●; ● ref. sb. Podkarpatská Rus: Kp. (J. Knap), Venkov 21. 5. 1936; F. G. (Gabriel), ČČH 1937, s. 159; A. Frinta, Slovanský přehled 1938, s. 378 ●; ● ref. Vítr z polonin: J. Strnadel, Čin 1937, s. 79; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 63, 1936/37, s. 172; B. Novák, LidN 25. 1. 1937; S. Vlček, Rozhledy 1937, s. 38; R. H. (Habřina), Kolo 1937, s. 66; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 45, 1937/38, s. 60 (i ref. Krokem nenávratna) ●; ● ref. Krokem nenávratna: J. V. S. (Sedlák), Venkov 8. 12. 1937; H. (správně St.) Vlček, Rozhledy 1938, s. 70 ●; J. Růžička: ref. Podkarpatoruská revue (o lit. obsahu 3. roč.), LidN 29. 6. 1938; ● ref. Zrazená země: B. V. (Václavek), U 1938, s. 334; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 46, 1938/39, s. 574; J. Kohout (H. Bonn), KM 1939, s. 120; de. (J. Strnadel), Večerník Nár. práce 2. 2. 1939; J. V. Sedlák, Venkov 9. 2. 1939 ●; ● ref. Proměny: lnz. (L. N. Zvěřina), Čteme 2, 1939/40, s. 135; Rfš (R. F. Šimek), Zvon 40, 1939/40, s. 349; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 47, 1939/40, s. 441; B. Slavík, LidN 5. 2. 1940; an., Archa 1940, s. 158; K. Polák, KM 1940, s. 79 ●; V. Stupka in Poezie J. Z. (1940); ● ref. výbor Poezie…: lnz. (L. N. Zvěřina), Čteme 2, 1939/40, s. 224; J. Čarek, Venkov 14. 6. 1940; B. Pernica, Venkov 17. 7. 1940 ●; ● ref. Morava: pí (F. Píšek), LidN 15. 12. 1940; B. Slavík, LidN 31. 12. 1940; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 48, 1940/41, s. 313; jms (J. M. Slavík), Archa 1941, s. 90; lnz. (L. N. Zvěřina), Čteme 1941, s. 47; R. H. (Habřina), LitN 1941, s. 68; J. Nečas, Naše zprávy 1941, č. 8; J. V. Sedlák, Venkov 16. 2. 1941; kp. (K. Polák), Nár. práce 9. 3. 1941, příl.; J. Červinka, Řád 1941, s. 213 ●; ● ref. Žalářem pečetěno: J. Machoň, Svob. noviny 13. 4. 1946; Vbá, Rovnost 5. 9. 1946; J. Linhart, KM 1946, s. 193 (i ref. Veliký návrat); -ta (E. Frynta), LD 20. 2. 1947 (i ref. Veliký návrat a Čas válkou okutý) ●; ● ref. Veliký návrat: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 52, 1945/46, s. 138; vbá, Rovnost 11. 4. 1946; R. Konečný, List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 118 (i ref. Žalářem pečetěno) ●; ● ref. Čas válkou okutý: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 53, 1946/47, s. 135; jj (J. Janů), Svob. noviny 8. 2. 1947 ●; vpa (V. Pazourek): ref. Motáček Evě, Svob. noviny 25. 1. 1947; V. S. (Stratil): Básník dr. J. Z. (vztahy k jižní Moravě), Malovaný kraj 1947, s. 11; F. Továrek: Spjat s krajinou, jež v srdci leží (vztahy k Litovelsku), Litovelsko 1948, č. 5; ● nekrology: jSk (J. Skutil), VVM 1958, s. 257; Tvr., Slovenská hudba (Bratislava) 1958, s. 497 ●; V. Trávníček: J. Z. a Slovácko, Malovaný kraj 1970, č. 3; F. Továrek: Bohatá žeň Karpat (o překladech a vyd. čes. autorů v Užhorodu, mj. J. Z.), RP 4. 11. 1985 + in Hory a lidé (1985, o Z. vztahu k Podkarpatsku); L. Soldán: Podkarpatoruské motivy v poezii J. Z., sb. Přírodní tematika v literatuře (1987); F. Neužil: O Z. mladé poezii, LD 18. 12. 1992; Z. Stuna: Významný básník, lit. kritik, libretista a pedagog J. Z., Hanácký den 25. 9. 1998; L. Soldán in J. Z.: Vítr z polonin (2000); `K. Erbová: ref. Vítr z polonin (2000), Mosty 2001, č. 23; B. Dokoupil: Dvě kapitoly z dějin poválečné literatury na Moravě, Duha 2001, č. 3; L. Soldán in R. Konečný: Spáč pod plamenem (2006).

ls

Jaroslav **Závada**

* 8. 5. 1907 *Hrabová* u Ostravy
† 6. 7. 1964 *Praha*

Překladatel, literární historik a kritik, představitel poválečné slavistické komparatistiky, zaměřený především na srovnávací studium ruského a českého verše.

Syn hutníka, který padl v 1. světové válce; mladší bratr básníka Viléma Z. 1918–26 absolvoval v Ostravě klasické gymnázium, poté studoval v Praze na filoz. fakultě slavistiku (1926–31, PhDr. až 1947 na základě disertace *Vývoj ruského verše od 18. století do doby Puškinovy*). Po studiích, kdy se vrátil do rodného kraje, se stal 1931 jedním ze zakladatelů ostravského časopisu Poezie (dalšími byli J. Strakoš, Z. Šmíd, Z. Vavřík) a 1932 Klubu přátel moderní kultury v tehdejší Moravské Ostravě (na přelomu 20. a 30. let spolupracoval i s J. Florianem a jeho vydavatelstvím Stará Říše). 1933–35 pracoval v ostravském rozhlasu jako redaktor, krátce též působil v Lid. novinách. 1935 se stal profesorem na nově vzniklé Obchodní akademii v Mladé Boleslavi. Za války, kdy školu ochromilo zabrání budovy pro vojenské účely, se přestěhoval do Prahy, kde dále vyučoval na různých středních školách (počátkem 50. let též externě přednášel ruskou literaturu na tehdejší Vysoké škole politických a hospodářských věd). 1957 se stal vědeckým pracovníkem Ústavu ruského jazyka, literatury a dějin SSSR ČSAV, po jeho zrušení 1964 přešel do nově vzniklého Ústavu jazyků a literatur ČSAV, kde se věnoval slovanské komparatistice a studiu českého a ruského verše.

Z. se na počátku 30. let vyhranil především jako překladatel poezie. Jeho literární orientaci ovlivnil gymnaziální učitel V. Martínek, který své žáky seznamoval s moderní francouzskou poezií a vedl ke sledování současné české básnické tvorby, a později vztah k ostravskému časopisu Poezie, kde působil jako redaktor pro slovanské literatury a publikoval své překlady a studie. V duchu programu této revue, který proklamoval nadčasové hodnoty „čisté“ poe-

zie (promyšleně byl realizován i výběrem překládaných veršů), se Z. orientoval na básníky spojující křesťanskou spiritualitu se smyslem pro moderní výraz. Nalézal je především v polské poezii po symbolismu (básnické skupiny Skamander a Czartak) a poučeným výběrem k nám uváděl např. básníky J. Tuwima a L. Staffa (na překlady navazoval informativními články a studiemi o jejich významu); originálním počinem bylo Z. přebásnění sbírky E. Zegadłowicze Beskydské balady, slučující lidovou baladičnost se sociální symbolikou, v němž Z. využil krajového dialektu. Z. nadále sledoval nejen polskou moderní poezii (J. A. Gałuszka, C. Miłosz, J. Przybosz, A. Slonimski, A. Ważyk), ale v 50. letech vydal i překlad Mickiewiczových Balad a romancí, v němž dbal o jejich vazbu k lidové slovesnosti. Už v revui Poezie začal Z. objevovat i básníky tehdejší Jugoslávie: vedle několika překladů dubrovnické renesanční lyriky (D. Držić, Š. Menčetić) zejména představitele srbské moderny navazující na francouzský symbolismus (V. Ilić, A. Šantić, M. Rakić, J. Dučić), z jejichž veršů sestavil a po válce vydal antologii Zpěv jihu. Ze slovanských jazyků překládal Z. i prózu; knižně vyšly jeho překlady románů z polštiny (J. Wittlin), srbochorvatštiny (D. Vilović), slovinštiny (J. Kozak) a později i z ruštiny (I. S. Turgeněv). Praxe překladatele poezie vedla Z. k promýšlení obecnějších otázek versologie, k němuž dospíval srovnáváním možností různých veršových systémů. Teoretickým pokusem o vymezení rozdílů mezi systémem ruským a českým byla Z. disertace, kterou včlenil jako podstatnou úvodní partii do knihy *Úvod do estetiky ruského verše;* z částí, které doplnil, zaujala deskriptivní kapitola o rýmu. Po 1945 Z. spolupracoval s nakladatelstvím Vyšehrad a později Československý spisovatel; psal (vedle recenzí a kulturních zpráv v Lid. novinách) popularizující doslovy k vydáním starších českých autorů (J. Š. Baar, V. Hálek, K. Klostermann, V. Mrštík, F. Pravda, J. Zeyer), akcentující v duchu tehdejší kulturní politiky lidovost a pokrokovost literárního díla. Výjimečně Z. publikoval i vlastní beletrii (povídka, fejetony z cest), v rukopisu zůstala rozsáhlá práce o ruském a českém verši.

ŠIFRY: ja, ja., -ja, -ja-, JZ, jz, jz., j. z.. -jz-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Acta Universitatis Carolinae. Philologica 1. Slavica Pragensia 5 (1963); A. Mickiewicz: Spisy 1 (1953); sb. Archy (Stará Říše 1927–31); Bezručův sborník (1947, usp. K. Černohorský, B. Sobotík); Blok (1946–49); Časopis pro slovanské jazyky, literaturu a dějiny SSSR (1956); Černá země (Mor. Ostrava 1930–31); Červený květ (Ostrava 1957); Českosl. rusistika (1957–59; 1958 K otázce básnického stylu ruského a českého); Čin (1932); Dětská kniha (1955–56), sb. Dr. Vojtěch Martínek. Jeho život a dílo (Mor. Ostrava 1937); ELK (1937, 1939); ant. Jaro národů ve slovanských literaturách (1948); sb. Kahan nad černou zemí (1947); Kritický měsíčník (1939, 1948, překl. polské poezie); Kvart (1946–49; roč. 5 O rytmickou reformu českého verše); Kytice (1947, Rytmická zákonitost Slezských písní, Problematika rytmického řádu Máchova Máje); Lid. demokracie (1956); Lid. noviny, pokr. Svob. noviny (1932, 1948–52); List Sdružení mor. spisovatelů (Brno 1946); Lit. noviny (1955–59); Mateřídouška (1956); Matice opavská (1947); Nár. osvobození (1929–35); alm. Náš hlas (Frýdek 1935); sb. Náš Majakovskij (1951, Verš V. Majakovského v českém překladu); Nejmenší revue (1930); ant. Nová polská poezie (1952); Nový život (1949–50), Obrana lidu (1953); Plán (1930); Poezie (1931–34); Práce (1955, 1961); Pramen (1927); Puškin u nás 1799–1949 (1949, A. S. Puškin a český verš); Rozpravy Aventina (1930–32); Řád (1941); Slovanský přehled; Slovenský jazyk a literatura (1959); Sovětská literatura (1955); Světozor (1939); ant. Šestipatrový den (1980); Tvar (1929); Tvorba (1957–59); sb. Velká říjnová socialistická revoluce v dějinách a kultuře ČSR (1958); Věstník Matice opavské, pokr. Slezský sborník (Opava 1937, 1947); Vyšehrad (1946, Kriteria básnického překladu); Zeměd. noviny (1955); Zlatý máj (1958–61); Zvěrokruh (1930). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Slovanství a evropanství (1945 ← Poezie 2, 1932/33); Úvod do estetiky ruského verše (1949). – *Překlady:* J. Tuwim: Básně (1930, bibliof.); E. Zegadłowicz: Beskydské balady (1933); J. Wittlin: Sůl země (1937); Z. Mysłakowski: Obecná pedagogika (1939); D. Vilović: Tři hodiny (1939); Zpěv jihu. Výbor z moderní srbské poezie (1945); V. Bartol: Alamut (1946); J. Kozak: Předměstí sv. Petra (1947); L. Staff: Tragická falanga (1948); B. Prus: Loutka 1–3 (1949–50, přel. H. Teigová, verše J. Z.); S. Brzozowski: Plameny (1950, přel. H. Teigová, verše J. Z.); A. Mickiewicz: Balady a romance (1952) → Spisy 1 (1953); I. S. Turgeněv: Otcové a děti (1952, výbor z díla) + Rudin (1954); J. Andrzejewski: Strana a tvorba spisovatele (1953); J. I. Čarušin: O velkých i malých (1954). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Poezie (1932–33, od č. 2 roč. 2, s J. Strakošem, Z. Šmídem, Z. Vavříkem); *knižní tituly:* V. I. Kostylev: Ivan Hrozný 1–3 (1949–50, red. překladů Z. Vovsové, K. Značkovské a M. Mervarta), ant. Nová polská poezie (1952, s E. Sojkou). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Zlatý kohoutek. Pohádky a povídky sovětských dětí (1947); M. Konopnicka: Lidé jsou dobří (1951); V. Hálek: Na statku a v chaloupce (1952); K. Havlíček Borovský: Výbor z díla (1954); V. Martínek: Zelená a černá domovina (1954, výbor pro ml.); L. N. Tolstoj: Výbor z díla (1955); Po-

hádky dvanácti měsíčků (1957); České národní pohádky a písně (Bratislava 1958); Devět pávů. Výbor z jihoslovanských národních pohádek (1958). ■

LITERATURA: ● ref. překl. E. Zegadłowicz: Mgr. (A. S. Mágr), Prager Presse 24. 11. 1932 a 18. 6. 1933; A. N. (Novák), LidN 10. 9. 1933 ●; K. Krejčí: ref. překl. J. Wittlin, LidN 14. 2. 1938; J. B.: ref. ant. Zpěv jihu, Akord 13, 1946/47, s. 234; ● ref. Úvod do estetiky ruského verše: J. Levý, Slovesná věda 1950, s. 121; V. Kůst, LF 1950, s. 227 ●; K. Koževniková: K překladu Turgeněvova románu Rudin, Sovětská jazykověda 1955, s. 409; J. Teichmann: k padesátinám, Červený květ 1957, s. 112; dk (L. Dvořák): Společné kořeny verše staroruského a staročeského (reakce na názory J. Z.), Českosl. rusistika 1961, s. 190; ● nekrology: V. Ficek, Listy PPB 1964, č. 18 + (šifra V. F.) SlSb 1964, s. 525 ●; -dš- (D. Šajtar): Vzpomínka na J. Z., Lit. měsíčník 1982, s. 125; Z. Škrabal: Literární revue Poezie a její tvůrci – Zdeněk Vavřík, PhDr. Zdeněk Šmíd, PhDr. J. Z. (1983, 10 sv., rukopis); D. Šajtar in Poezie 1931–1934. Historie jednoho časopisu (1995).

tg, ll

Vilém **Závada**

* 22. 5. 1905 *Hrabová* u Ostravy
† 30. 11. 1982 *Praha*

Básník, jenž vyšel z ovzduší básnické avantgardy 20. let, nesdílel však její optimismus; v neornamentální deziluzivní poezii mířící k tragickým jádrům lidské existence obnažoval kořeny sociální, mravní a hodnotové krize uprostřed odlidšťujících mechanismů moderní civilizace; po období zjednodušujícího přitakání poválečným poměrům se na sklonku života vrátil k poezii existenciální hloubky a tragického pocitu života; překladatel, editor a publicista.

Otec, valcíř Vítkovických železáren, padl v květnu 1915 na haličské frontě. Z. vychodil v rodišti obecnou školu, 1917 byl po vykonaných zkouškách přijat do tercie klasického gymnázia v Ostravě (učil ho malíř A. Procházka, jeho vztah k literatuře výrazně ovlivnil profesor češtiny spisovatel V. Martínek, s nímž udržoval celoživotní přátelství a korespondenci). Po maturitě (1923) studoval v Praze na filoz. fakultě slovanskou filologii, češtinu a francouzštinu (v posledním roce studia navštěvoval i Státní knihovnickou školu, státní zkouška 1927); absolvoval 1927, doktorát 1931 prací *Václav Šolc, život a dílo*. Během studií začal psát a publikovat verše (od 1924), účastnil se literárního a kulturního života a sblížil se s mladými básníky, např. s V. Nezvalem, J. Seifertem, K. Bieblem, F. Halasem, 1927 vstoupil do uměleckého spolku Devětsil. 1927–32 pracoval v nakladatelství Aventinum nejprve jako tajemník, pak redaktor Rozprav Aventina, které 1930–32 spoluredigoval s O. Štorchem-Marienem (v předvečer 25. 2. 1948 založil Klub přátel Aventina, jehož velmi krátkou existenci řídil). 1933 přešel do nakladatelství Melantrich, redigoval časopis Listy pro umění a kritiku (1933–34 jako odpovědný redaktor, 1935–37 s red. kruhem), zpočátku i kulturní rubriku novin Čes. slovo a A–Zet; tehdy se sblížil s ředitelem nakladatelství, kritikem B. Fučíkem. 1937 nastoupil jako výpomocná vědecká síla do Univerzitní, později Státní knihovny, kde působil (s tříletou přestávkou na počátku 50. let) až do 1960, 1948 a 1958–59 ve funkci ředitele (za války se podílel na stěhování cenných knih do depozitářů na Karlštejně a ve Zlaté Koruně). 1951–53 byl zaměstnán ve Svazu českosl. spisovatelů jako vedoucí oddělení pro začínající autory, od 1953 byl současně vedoucím redaktorem poezie v nakladatelství Českosl. spisovatel. Ve Svazu českosl. spisovatelů působil znovu po 1960, z toho 1960–63 jako jeho tajemník. 1965 odešel do důchodu. 1954–76 zastával funkci předsedy Čes. literárního fondu. Od 1972 byl členem ústředního výboru Svazu čes. spisovatelů. Již od studentských let cestoval po Evropě (Rakousko, Švýcarsko, Francie, Itálie), navštívil i Orient (1961). – Bratr Jaroslav Z. byl literární historik a překladatel ze slovanských jazyků; syn Jan Z. (* 1933) je biolog, virolog a onkolog.

Z. prvotina *Panychida* patří svou uvolněnou bohatou obrazností i polytematičností inspirovanou pro avantgardu klíčovým podnětem Apollinairova Pásma k nejvýznamnějším knihám vrcholného období českého básnického poetismu. Zároveň však představuje (spolu s Halasovou prvotinou Sépie) vývojově významnou revizi avantgardního optimismu, radostného okouzlení „všemi krásami světa“, proměnlivě barvitou dynamikou moderní civilizace a důvěryplného přilnutí k revolučnímu utopismu. Z. pohled na svět je již na počátku poznamenán trýznivým vědomím nejen sociálně, ale i obecně existenciálně podmíněné krize, nezajištěnosti lidského bytí, spíše tragickou než jen skeptickou deziluzí, deprimujícím pocitem samoty a vykořeněnosti. Tento prožitek všeprostupujícího rozkladu hodnot a ztráty životního smyslu se do krajnosti prohloubil ve sbírce *Siréna* a vyústil do složitých, většinou naturalisticko-deskriptivních obrazů neodvrat-

né zkázy, hnusu nad ošklivostí mravně zhoubného „mumraje světa“, nazíraného v perspektivě smrti a tušeného posledního soudu. Básník se ocitá v pozici apokalyptického soudce, starozákonního tragického žalmisty marnosti pozemského bytí. Barokně cítěná rozeklaná polarita mezi zatracením a spasením, mezi dobrem a zlem se rozevírá do širšího významového plánu ve sbírce *Cesta pěšky*; v ní Z. v dobách ohrožení národní nezávislosti hledal protiváhu k pocitu životní marnosti a beznaděje a našel ji v mravní věrojatnosti „pěšího“, dělného života, prosté soudržnosti a solidarity, rostoucí z prožitku sounáležitosti s rodným krajem. I ten však u Z. obsahuje polaritu vycházející z pomezí mezi idylickou krásou beskydské přírody a hrůznou monumentalitou ostravské průmyslové megapole. Zprvu spíše existenciální i eschatologicky pojmenovaná dualita mezi dobrem a zlem se u Z. stále výrazněji promítá do roviny etické reflexe života: dobro znamená opravdovost, zlo faleš a životní plytkost; ekvivalentem této mravní mužné ryzosti se stává i charakter jeho verše (málomluvný, sevřený, směřující k určitým, pevně konturovaným výtažkům-poselstvím). Ve sbírce *Hradní věž* se Z. však znovu vrátil k tragismu Sirény i k její zobecňující, symbolizující monumentalitě, vyjadřující tíhu okupační doby i odhodlanost k rezistenci vůči vnitřnímu rozvratu a nákaze zbabělostí, jež válka přináší. S psychickými i duchovně mravními traumaty, jimiž válka a nacismus zranily lidské nitro se Z. vyrovnával ve sbírce *Povstání z mrtvých.* V poúnorové době se snažil vyhovět ideologicky motivovaným požadavkům na socialistickou poezii tím, že na žádoucí schéma opět aplikoval, tentokrát do krajnosti zjednodušenou, dualitu dobra a zla: takto vynucená poezie sbírky *Město světla* přinesla didakticky primitivní dobově služebné veršování. Zjednodušení ve společensky intimnějším prostoru charakterizuje i verše sbírky *Polní kvítí*, které se pokusily o návrat k citově naivnímu idylismu poetik 19. století i k nerudovské veršové intonaci. Prvním krokem ke znovunavázání na strukturálně, metaforicky i názorově diferencovanější i osobnostně autentičtější básnický postoj se stala sbírka *Jeden život.* Na konci 60. let (souběžně s překladem starozákonní Knihy Jobovy) vznikala Z. vrcholná sbírka *Na prahu,* obsahující texty střídmé niterné monumentality, které s mimořádnou intenzitou vyjadřují drásavou tragiku nahého lidského údělu tváří v tvář jeho konečnosti, texty statečného, nelítostného bilančního sebeuvědomění, verše, jejichž existenciální subjektivita směřující z ryze osobní tísně k univerzální lidské situovanosti souznívala ve své době i s úzkostným klimatem české společnosti krátce po sovětské okupaci. Z. básnické dílo se pak uzavřelo harmoničtější poezií sbírky *Živote díky,* v níž navzdory vědomí hořkosti ztrát a proher je znovu postulována nutnost zápasu o úhrnný pozitivní životní smysl a jeho přesah. – Z. vzpomínky, vyznání, literární studie a úvahy obsahuje výbor *Krajina a lidé mého srdce.* Příležitostně překládal poezii maďarskou (E. Ady, A. József, S. Petőfi), francouzskou (G. de Nerval), jihoslovanskou (lidová epika) a slovenskou (J. Kostra), psal též poezii pro děti.

ŠIFRY: A., -A., am, am., -am, -am., d., -d. (oboje Eva), Dr. V. Z., F. Hlz (s F. Halasem, B. Fučíkem, P. Levitem v Listech pro umění a kritiku 1934), m-a., -va-, V. Z., vz, vz., -vz.-, Z., zd., Zd., z. v., zv, zv. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* ant. A co básník? (1963); A–Zet (1934, 1937); Akord (1939, 1944); Almanach Klubu čtenářů 1962 (1963); Almanach Kmene 1930–31 (1930), …1931–32 (1931), …1932–33 (1932), Jarní A. K. 1932, A. K. Jaro 1934, A. K. 1935–36 (1935), 1936–37 (1936), 1948; sb. Básně o vazbách (1936); sb. Básníci o knize (1942); Básnický almanach 1953; Beseda (1970); Besedy Moravskoslezského deníku (Mor. Ostrava 1924); Blok (Brno 1947–48); Brněnský večerník (1975); Cesta míru (1954); Červený květ (Ostrava 1956–57, 1961); Čes. literatura (1960); Čes. slovo (1931–34); Českosl. demokracie (1946); Českosl. novinář (1953); Českosl. voják (od 1959); Čes. dělník (1941); sb. Čeští spisovatelé korejským dětem (1952); Čteme (1938); Čtenář (1968–71); Dětská kniha (1955); sb. Dík a pozdrav. Josefu Horovi k padesátinám (1941); Doba (Brno 1947); Družba (1965); sb. 25. Bezručova Opava (1982); sb. Emanuelu Lešehradovi k 15. březnu 1937 (1937); Eva (1931–32, 1935–42); sb. Fronta (1927); G 71 (1971); Hlas revoluce (1973, 1982); Host (1924–29); Host do domu (1954, 1961–64); Hovory o knihách (1937–39); Impuls (1966, 1968); ant. Jakou barvu má srdce (1965); sb. Jiří Wolker, příklad naší poezie (1954); Kalendář Rudého práva (1962); ant. Kantáta pro dvanáct hlasů (1976); Každou vteřinu. Magazín poezie (1964); Kino (1971); Kmen (1926–27); Kmen (70. léta); sb. Kniha a národ 1879–1939 (1939); Knihovna (1945, 1954–55); Knihovník (1965); Knižní kultura (1965); Kolo (Brno 1933, 1936–37, 1940); sb. Krajem Malého Bobše (Znojmo 1969); Kritický měsíčník (1939–41, 1947); Krkonoše (Vrchlabí 1976); Kultura (1957–60); Kulturní kalendář Mostecka (Most 1962); Kulturní práce (1963); Kulturní tvorba (1966–67); Kvart (1930–31, 1937, 1945–49); Květen (1955); Květy (od 1951); Kytice (1945–46); Lid. de-

mokracie; Lid. noviny (1933, 1937–38, 1949–51); Lidový kalendář (1962); List Sdružení mor. spisovatelů (Brno 1947); Listy (1968); Listy Klubu přátel poezie (1968–80); Listy PPB (Opava 1962–64); Listy pro umění a kritiku (1933–37); Lit. listy (1968); Lit. měsíčník (1972–82); Lit. noviny (1941–50); Lit. noviny (1952–67); Lit. rozhledy (1930); Lumír (1931, 1933); Mateřídouška (1954); sb. Mít dětské srdce (1974); Mladá fronta (od 1952); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava 1927, překlad R O. Feuilleta); My 45 (1945); sb. Našim vojákům (1952); Nový život (1949–57); Obrana lidu; sb. Oheň a růže (1961); Ohníček (1971, 1975); O knihách a autorech (1974); Orientace (1967); Ostravský kulturní měsíčník (1977); Ostravský večerník (1974–77); Otázky míru a socialismu (1967); Památník Petra Bezruče (Ostrava 1957); sb. Petr Bezruč 1867–1967 (Jarošov 1967); kat. Petr Bezruč, věštec svého lidu (1952); Pionýr (1960–61); sb. Píseň díků (1949); Plamen (1959–62, 1966–68); Plán (1930–32); Poezie (Mor. Ostrava, Kroměříž 1932); Pochodeň (Hradec Král. 1963); sb. Pozdravy Petru Bezručovi (1938); Práce (od 1952); Práce pionýrů (1954); sb. Práce zpívá (1949); Praha–Moskva (1960, 1977); Pramen (Plzeň 1925, 1927); Právo lidu (1937); Program D; sb. Prokletí básníci (1930); Prospekt (1930); Předvoj (1950); Ranní noviny (1933–37); ReD (1927–28); Ročenka Rozhledů (1936); Rodina a škola (1975); Roj; Roudnický kulturní měsíčník (1966); Rovnost (Brno, od 1950); Rozhledy (1936–37); alm. Rozlet (1955); Rozpravy Aventina (1927–32); Rudé právo (1946–82); Scéna 80 (1980); Severomor. kalendář 1961 (1960); Signál; sb. Slezské písně v korespondenci 1898–1918 (1967, stať Nad korespondencí P. Bezruče); sb. Slezsko Petru Bezručovi (Hrabyně 1937); Slovo a slovesnost (1936); sb. Slyšet se navzájem (1966); Směna (1948); alm. Souhvězdí Aurory (1977); Sovětská literatura (1977); sb. Srdce budoucího věku (1982); sb. Stalin je život lidí budoucích (1954); sb. Stavba ve výši. Památce Otokara Březiny (Brno 1970); Stráž lidu (1950); sb. Stráž míru (1950); Svět práce (1970); Svět socialismu (1970–71); Svět sovětů (1952–53); Svět v obrazech (od 1962); Světová literatura (1956); Svoboda (1972–75); Svob. slovo (od 1950); Štafeta (Prostějov 1977); Telegraf (1936–37, 1940); Tribuna (1971); Tvar (1928–29); Tvorba (od 1947); U (1936); Večerní Praha; Venkov (1941); ant. Verše domova (1940); Vlasta; Vlastivědná ročenka Okresního archivu Blansko (1969); Volné směry (1940); Za krásami domova (1961); Zápisník (1971); sb. Zdeňku Nejedlému k 75. narozeninám (1953); Zeměd. noviny (1975); Zvěrokruh (1930); Žijeme 1932; Život (1929–31, i příl. Čtrnáctého září 1937. T. G. Masarykovi, 1937); sb. Život s knihami. 60 let Josefa Strnadla (1972); – posmrtně: sb. 40 let práce pro českou knihu (1989, k jubileu nakl. Českosl. spisovatel; Z. vzpomínka); sb. Ostrava (1983, vzpomínky); též přetisky BB v různých antologiích. ■ KNIŽNÉ. *Beletrie a práce o literatuře:* Panychida (BB 1927); Za Otokarem Březinou (studie, 1929, bibliof.); Pohřeb básníka. In memoriam Otokara Březiny (B 1931, bibliof.); Pašijový týden (BB 1931, bibliof.; 1932 upr. in Siréna); Siréna (BB 1932; upr. vyd. 1950); Cesta pěšky (BB 1937); Václav Šolc, básník Prvosenek (studie, 1938, přeprac. disertační práce); Hradní věž (BB 1940); Povstání z mrtvých (BB 1946); Město světla (1950); Mám rád svou maminku (BB pro ml., 1954); Půjdu do mateřské školy (BB pro ml., 1955); Polní kvítí (BB 1955); Jdou vojáci, jdou (BB pro ml., 1956); Ostravsko ve fotografii (BB k obrazové publikaci, 1958); U maminky, u tatínka (BB pro ml., 1959); Na zemi (B 1960); Moře (B 1962, bibliof.); Jeden život (BB 1962; 1963 dopln. vyd.); Na prahu (BB 1970); Krajina rodu v díle Františka Hrubína (proslov, 1971, s proslovem J. Opelíka); Krajina a lidé mého srdce (vzpomínky a studie, 1973; 1980 dopln. vyd.); Srdcem přítele. Praha–Moskva (texty, BB k fotografické publikaci, 1975, s A. Surkovem); Živote díky (BB 1977); Naše pohádky (1981, na náměty pohádek B. Němcové). – *Překlady:* Gérard de Nerval 1 (1930, překl. poezie, prózy J. Zaorálek, i usp.); E. Ady: Krev a zlato (1950, s F. Halasem); S. Petőfi: Mé písně (1950, s jinými) + Blesky rozhněvané i křídla motýlí (1973, s K. Bednářem, L. Hradským); A. N. Tolstoj: Kocour a liška a jiné pohádky ruského lidu (1953) + Jak liška létala (1967); Jégé (L. Nádaši): Adam Šangala (1955, i upr. pro ml); Jugoslávské zpěvy. Sborník lidové epiky jižních Slovanů (1958, s O. Berkopcem, F. Halasem); Žalozpěvy (1958, se S. Segertem, in Pět svátečních svitků); A. József: S čistým srdcem (1959, s K. Bednářem, L. Hradským); J. Kostra: Javorový list (1960, i usp.); O. Župančič: Úsvity a bouře (1962, s jinými); N. Eminescu: Až září voda tmavá… (1964, s E. Strebingerovou); Kniha Jóbova (1968, se S. Segertem); Se zvířátky do pohádky (1968, s O. Maškovou); A. Dalčev: Svátky v drobných starostech (1970, s D. Hronkovou); O. Chajjám: Čtyřverší (1974, za jazyk. spolupráce J. Rypky); S. Kosovel: V malém plášti slov (1974, s O. Berkopcem); Jižní vítr. Deset bulharských básníků (1974, s jinými); Mladý den. Deset slovenských básníků (1975, s jinými); V. Teodorescu: Nepřetržitá báseň (1980, s E. Strebingerovou); – posmrtně: Nové hvězdy nad Triglavem (1983, s O. Berkopcem, J. Urbánkovou, i usp. s O. Berkopcem). – *Výbory:* Básně (1954); Vzduch a světlo (1960); Smutek léta (1960, bibliof.); Znám jedno město (1960, ed. D. Šajtar); Jeden život (1962); Beze jména (1970); Hoře lásky (1971); Kdo s básní zachází (1975, ed. B. Štorek); Cesta pěšky (1975, ed. J. Loužil); Básně (1979, ed. M. Florian); Vtisknout své znamení (výbor z překladů, 1979, in Básnické dílo V. Z. 5, ed. V. Novotný); Můj hlas (1981); Hořké milování (1982); Ohňostroj (1985, ed. J. Peterka); Ve skořápce země (1987, ed. J. Adam). – *Souborná vydání:* Tři knihy veršů (Odeon, 1971, 1 sv., obs. Panychida, Cesta pěšky, Hradní věž); Básnické dílo V. Z. (Českosl. spisovatel, 1972–79, 5 sv.). ■ KORESPONDENCE: Vzájemná korespondence V. Z. a Vojtěcha Martínka (z 1924–60, O. Martínkové z 1961; 1981, ed. A. Závodský); Dopisy V. Z.

Ivanu Slavíkovi (z 1980–81; se statí I. Slavíka), Alternativa nova 1995, č. 9. ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Kruh (1925, 1 č., s A. C. Norem, K. Šmídem a Z. Vavříkem), Rozpravy Aventina (1930–32, s O. Štorchem-Marienem), Masarykův lid (srpen 1932 – únor 1933, odp. red.), Listy pro umění a kritiku (1933–37; 1933–34 odp. red., 1935–37 s red. kruhem), Volné směry (1940, roč. 36, č. 1, s jinými); *sborníky:* Almanach Kmene 1935–1936 (1935), Stráž míru (1950, s F. Kautmanem, J. Kostrou a J. Pilařem), Básnický almanach 1953 (1953), Zdeňku Nejedlému k 75. narozeninám (1953, s K. Konrádem, J. Nohou a V. Pekárkem), Stalin je život lidí budoucích (1954, s jinými), Rosný bod. Poezie 7. Bezručovy Opavy (1964, s jinými); *knižnici:* Tvar (1940–45, s B. Fučíkem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Našim vojákům (1952, s V. Maršíčkem); V pohotovosti (1953, s V. Maršíčkem); P. Křička: Z díla (1954; upr. vyd. 1957); J. S. Machar: Básně (1954); V. Říha (Tille): Zvířátka a Petrovští a jiné pohádky (1954) + Popelka (1973); V. Dyk: Básně (1955) + Opustíš-li mne… (1973); S. Čech: Básně (1960); J. Neruda: Vším jsem byl rád (1965); J. Wolker: Tvář za sklem (1975, se Z. Trochovou); viz též rubrika KNIŽNĚ. *Překlady.* ▮

BIBLIOGRAFIE: O. Jirečková, J. Kuncová: Dílo V. Z. Personální bibliografie (1960, rozmnož.); V. Volfová in V. Z.: Jeden život (1962); S. Mouchová in V. Z. (1975, příležitostný tisk nakl. Českosl. spisovatel, se statí B. Štorka); M. Spáčilová: Národní umělec V. Z. Personální bibliografie (Olomouc 1985, úvodní studie F. Valoucha); J. Adam in V. Z.: Ve skořápce země (1987); I. Málková, D. Řehák: Osobnost a dílo V. Z. v bibliografických datech (2006). ▮ LITERATURA: J. Petrmichl: V. Z., básník českého charakteru (1963); M. Rusinský: Básník Ostravy V. Z. (Ostrava 1965; rozšíř. vyd. 1966, strojopis); V. Rzounek: V. Z. aneb O smyslu poezie (1978); I. Málková: Hledání V. Z. (2003). ▮ ● ref. Panychida: P. Fraenkl, Host 6, 1926/27, s. 231; V. Nezval, Kmen 1, 1926/27, s. 205; F. Götz, NO 31. 5. 1927 → Básnický dnešek (1931); J. H. (Hora), RP 14. 7. 1927 → Poezie a život (1959); A. N. (Novák), LidN 17. 7. 1927; M. Dvořák, Tvar 1927, s. 167; A. M. Píša, Sever a Východ 1927, s. 236 → Dvacátá léta (1969); jšr. (J. Šnobr), LitN 1927, č. 8; J. Ošmera, Kulturní zpravodaj 1927, s. 226; Z. Kalista, Cesta 10, 1927/28, s. 139; B. Fučík, Pramen 7, 1927/28, s. 237; J. B. Čapek, Lit. svět 1, 1927/28, č. 3; B. Václavek, ReD 1, 1927/28, s. 123 ●; K. Vokáč: Smutek soudobé poezie, Čin 2, 1930/31, s. 757; K. Janský: ref. Pašijový týden, LitN 5, 1930/31, č. 15; ● ref. Siréna: F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33, s. 130 → Z období Zápisníku 2 (1988); J. B. Čapek, Čin 4, 1932/33, s. 704; M. H. (Hlávka), Studentský časopis 12, 1932/33, s. 253; tv (T. Vodička), Řád 1, 1932/33, s. 416; js. (J. Strakoš), Poezie 2, 1932/33, č. 2; P. F. (Fraenkl), Naše doba 40, 1932/33, s. 502; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 59, 1932/33, s. 216; A. M. Píša, Rozhledy 1933, s. 38; J. Matouš, Nové Čechy 1933, s. 139; B. Fučík, LUK 1933, s. 246 → Kritické příležitosti 2 (2002); jh (J. Hora), Čes. slovo 6. 2. 1933; A. N. (Novák), LidN 12. 2. 1933; M. Rutte, Prager Rundschau 1934, s. 138 ●; A. C. Nor: Nejmladší slezská poezie, Rozhledy 1934, s. 110; F. Götz: Situace české lyriky, Čin 1934, s. 81; P. Fraenkl: Básníci z duchovního rodu Máchova, Rozhledy 1936, s. 149; ● ref. Cesta pěšky: F. Götz, LitN 9, 1936/37, č. 16 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); J. B. Č. (Čapek), Naše doba 44, 1936/37, s. 496; J. Hora, Čes. slovo 28. 3. 1937 → Poezie a život (1959); V. Černý, LidN 5. 4. 1937 (k tomu polemika: an., tj. J. Strnadel, Ranní noviny 1. 7. 1937); AMP. (A. M. Píša), PL 30. 4. 1937 → Třicátá léta (1971); -á- (J. Rybák), RP 29. 8. 1937; B. V. (Václavek), U 1937, s. 292; R. Černý, LUK 1937, s. 284; J. Strnadel, Čin 1937, s. 79; V. H. (Z. Kalista), Lumír 64, 1937/38, s. 40; M. Hlávka, Studentský časopis 17, 1937/38, s. 30 ●; ● ref. Hradní věž: J. Hora, Čes. slovo 26. 5. 1940 → Poezie a život (1959); V. Martínek, Moravskoslezský deník 15. 6. 1940 → Živné zdroje (1972); AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 16. 6. 1940 → K vývoji české lyriky (1982); F. Götz, Čteme 1940, č. 14 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); B. Polan, KM 1940, s. 413 ●; ● ref. Povstání z mrtvých: G. (F. Götz), NO 16. 6. 1946; AMP (A. M. Píša), Práce 12. 7. 1946 → K vývoji české lyriky (1982); J. Pilař, Zeměd. noviny 28. 7. 1946; J. Janů, Svob. noviny 30. 7. 1946; J. Hájek, Tvorba 1946, s. 509; lk (L. Kundera), List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 305; J. Morák, My 46, 1946, č. 31; K. Bodlák, Listy 1, 1946/47, s. 627; K. P. (Polák), PL 1. 5. 1947; A. Závodský, SlSb 1949, příl. Slezská tvorba, s. 87 ●; F. Buriánek: ref. Hradní věž (1949), Zeměd. noviny 30. 6. 1949; A. Závodský: ref. Siréna (1950), SlSb 1950, s. 535; ● ref. Město světla: I. Skála, RP 18. 6. 1950 → Kontinuita 1 (1980); A. Závodský, SlSb 1950, s. 519; M. Sedloň, NŽ 1950, s. 461; V. Dostál, Var 3, 1950/51, s. 293; V. Pekárek, LidN 12. 1. 1951 → Literatura a skutečnost (1962) ●; J. Janů in V. Z.: Básně (1954); ● ref. Básně: J. Opelík, HD 1955, s. 405; Z. K. Slabý, Mladá fronta 12. 3. 1955 ●; ● ref. Polní kvítí: M. Petříček, Obrana lidu 4. 12. 1955; J. Rybák, RP 13. 12. 1955; K. Hrách, Květen 1, 1955/56, s. 142; Z. K. Slabý, Mladá fronta 1. 1. 1956; A. Sivek, Nová svoboda 3. 1. 1956; J. Hájek, RP 6. 1. 1956; led (J. Lederer), Zeměd. noviny 5. 2. 1956; I. Skála, LitN 1956, č. 1 → Kontinuita 1 (1980); J. Opelík, HD 1956, s. 69; A. Závodský, SlSb 1956, s. 537; B. Svozil, Svoboda 1956, č. 39 ●; D. Šajtar: K básnickým počátkům V. Z., SlSb 1955, s. 229 → Pět studií ve znamení Petra Bezruče (1958) + Starý a nový Z., Červený květ 1956, č. 1; ● k padesátinám: M. Petříček, Obrana lidu 22. 5. 1955; J. Petrmichl, RP 23. 5. 1955; n., Práce 24. 5. 1955; J. Janů, NŽ 1955, s. 366, t. r. i sep. s tit. V. Závadovi k padesátým narozeninám (s jinými); M. Jungmann, LitN 1955, č. 21 ●; V. Dostál: Poezie národního osudu a národního charakteru, NŽ 1956, s. 146; L. Fikar: O V. Z., NŽ 1956, s. 79; M. Petříček: V. Z., in Glosy k současné české poezii (1957); J. Petrmichl: Básník českého charakteru (k pětapadesátinám), Tvorba 1960, s. 498;

-aj (O. Rafaj): ref. Znám jedno město, Červený květ 1960, s. 166; A. M. Píša in V. Z.: Vzduch a světlo (1960); ● ref. Vzduch a světlo: D. Šajtar, Červený květ 1961, s. 27; J. Šimonovič, Smena (Bratislava) 4. 1. 1961 ●; I. Skála in V. Z.: Cesta pěšky (1961) → Kontinuita 2 (1980); ● ref. Cesta pěšky (1961): M. Uhde, HD 1961, s. 470; š. (J. Šimůnek), Večerní Praha 18. 7. 1961; I. Mojík, Práca (Bratislava) 10. 8. 1961 ●; A. M. Píša: V. Z., in Stopami poezie (1962) + V. Z., sb. Pro a proti 61 (1962); J. Petrmichl: Básník českého charakteru, Plamen 1962, č. 3 + Básnické začátky V. Z., ČLit 1963, s. 14 + in V. Z.: Jeden život (1962); ● ref. Jeden život: J. Urbánková, Tvorba 1962, s. 1160; A. Sivek, Nová Svoboda 10. 1. 1963; M. Vacík, RP 29. 1. 1963; O. Kryštofek, Práce 5. 2. 1963; F. Vrba, LitN 1963, č. 2; K. Horňák, Plamen 1963, č. 7; J. Trefulka, HD 1963, s. 54; O. Rafaj, Červený květ 1963, č. 1; J. Brabec, Kulturní tvorba 1963, č. 3 ●; F. Hrubín in Lásky (1967); J. Oliverius: ref. překl. Kniha Jóbova, Impuls 1968, s. 590; M. Petříček in V. Z.: Beze jména (1970); ● ref. Na prahu: V. Dostál, Tvorba 1971, č. 20; M. Vacík, LD 10. 7. 1971; J. Bartoš, Svědectví (Paříž) 15, 1978/80, s. 555 ●; -ra (V. Macura): ref. Básnické dílo 4, Zeměd. noviny 6. 10. 1973; ● k sedmdesátinám: M. Florian, Lit. měsíčník 1975, č. 5; M. Mravcová, Čtenář 1975, č. 5; R. Pytlík, ČLit 1975, s. 411 ●; M. Pohorský: ref. Krajina a lidé mého srdce, Lit. měsíčník 1976, č. 4; J. Strnadel: Rodná řeč poezie (vzpomínka), Lit. měsíčník 1977, č. 2 → Rodná řeč poezie (1978); ● ref. Živote díky: V. Vodák (M. Vacík), LD 18. 1. 1978; V. Macura, Zeměd. noviny 19. 1. 1978; M. Blahynka, Tvorba 1978, č. 20 ●; A. Brousek: Básník českého charakteru?, in A. B., J. Škvorecký: Na brigádě (Toronto 1979); O. Rafaj in Portréty, kritiky a studie (1979); ● k pětasedmdesátinám: P. Kovářík, Svob. slovo 22. 5. 1980; J. Adam, Lit. měsíčník 1980, č. 5; A. Haman, Zpravodaj Státní knihovny ČSR 1980, č. 2 ●; J. Peterka in Principy a tendence (1981); ● nekrology: F. Cinger, RP 2. 12. 1982; M. Blahynka, Tvorba 1982, příl. Kmen, č. 49; M. Klusák, I. Skála, V. Kolár, Tvorba 1983, příl. Kmen, č. 2; M. Pohorský, V. Rzounek, Lit. měsíčník 1983, č. 5; M. Tomčík, V. Kolár, tamtéž, č. 6 ●; D. Šajtar: Jiří Wolker a V. Z., Kulturní měsíčník 1984, č. 1; Z. Kožmín in Interpretace básní (1986); J. Svoboda: Poezie V. Z. a Vojtěcha Martínka, SPPF Ostrava, ř. D, 1986, č. 23; M. Jähnichen: Poznámky k Z. poetice, ČLit 1988, s. 462; B. Říha in Chvála spisovatelství (1988); J. Pilař in Sluneční hodiny (1989); mč (M. Červenka) in Slovník básnických knih (1990, Cesta pěšky, Hradní věž, Panychida, Siréna) + (pod vl. jm.) Sebeoslovení v lyrice, Estetika 1991, s. 138; B. Fučík in Čtrnáctero zastavení (1992); M. Kubínová in Sondy do sémiotiky literárního díla (1995); J. Halas in Dodatky (1996); S. Segert: Spolupráce na básnických překladech, Dokořán 1997, č. 1; P. Blažíček in Básníci avantgardy v poúnorových letech, ČLit 1999, s. 259. M. Bauer in Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století (2003); J. Vojvodík: Text jako obraz: pokus o rekonstrukci obrazů světa v Z. básni Panychida, ČLit 2004, s. 355; I. Málková: Barokní obrazy v poezii V. Z.?, sb. Nové interpretace českého baroka (Poliscsaba 2004) + V. Z., Josef Kainar a proměna jejich poetik v 50. letech 20. století, Tvar 2005, č. 10 + Vztahy mezi Vladimírem Holanem a V. Z. (ve světle jejich korespondence a zádušní řeči), sb. Vladimír Holan a jeho souputníci. Sborník příspěvků z 3. kongresu světové literárněvědné bohemistiky 2 (2006).

vs

Antonín Josef **Zavadil**

* 1. 6. 1844 *Hodějice* u Slavkova
† 16. 11. 1925 *Kutná Hora*

Autor historické prózy a divadelních her pro děti a mládež, pořadatel zpěvníků, kulturní místopisec a historik Kutnohorska, publicista, vydavatel časopisů, kalendářů a učebních pomůcek.

Syn učitele. V rodišti vychodil obecnou školu. Kolem 1854 začal navštěvovat hlavní školu patrně v Slavkově, po dvou letech přešel na reálku. 1861–63 absolvoval učitelský ústav v Brně, seznámil se mj. s P. Křížkovským a A. K. Vítákem. Jako suplent učil v Dačicích, Třešti, Ivančicích (žák A. Mucha). Po složení učitelských zkoušek působil ve Slavkově, kde se účastnil spolkového života a spoluzakládal učitelskou jednotu, v Poboří u Kouřimi a v Uhlířských Janovicích, kde pokračoval ve své spolkové aktivitě (jako člen spolku Budeč inicioval vznik zákona upravujícího sociální postavení mobilizovaných učitelů). Od 1880 vyučoval na obecné chlapecké škole v Kutné Hoře, později se stal jejím ředitelem. I po penzionování se aktivně účastnil učitelské a kulturní spolkové činnosti. Zemřel po dlouhé nemoci, pohřben byl na kutnohorském hřbitově Všech svatých. – Není totožný s Antonínem Z., autorem knižně vydaných cestopisů Obrázky z Bosny (1911), Obrázky ze Švýcar (1911), Česko-slovinského slovníku (1908) a Slovinsko-českého slovníku (1910). – Z. bratr Alois (* 1839, ředitel obecné školy v Kovalovicích) uveřejňoval pedagogické články v Učitelských listech, Mor. orlici, Pozoru; knižně vydal učebnici Výtahy z přírodo-, země- a dějepisu (1869).

Časopisecky Z. publikoval od 60. let pedagogické a lidovýchovné články, zjitřeně reflektující školskou národnostní problematiku na Moravě (mj. kvůli jeho článku *Nedejme se* bylo konfiskováno číslo časopisu Pěstoun morav-

ský), informoval také o současném školním dění. Psal i referáty o pedagogických spisech a o beletrii pro děti a mládež. Po přesídlení do Kutné Hory Z. rozvinul mnohostrannou beletristickou, publicistickou a ediční aktivitu nevyrovnané úrovně, takřka výhradně určenou dětem a mládeži. Vydával školní zpěvníky a sborníky národních písní a vánočních koled, programově zaměřené proti písním „cizím a nemorálním" (byl např. v korespondenčním styku s B. Smetanou), sám i písně skládal, mj. jako součást svých divadelních her; kutnohorské i moravské pověsti a historické události (zejména husitství, třicetiletá válka, napoleonské války) se staly námětem nenáročných mravoučně vlasteneckých povídek, často s dětskými hrdiny, které shrnul do souborů *Kutnohorské povídky, Obrázky starohorské, Moravské povídky, Obrázky z Karpat*. Ojediněle se staly námětem Z. próz rodinné vztahy (sentimentálně didaktická povídka *Šťastné Vánoce*); scénicky také zpracoval povídku S. Podlipské *Dětská svornost*. – Zvláštní pozornost Z. věnoval kulturní historii a místopisu Kutné Hory a Kutnohorska; jeho práce, založené na znalosti pramenů a podané obecně přístupnou formou a s bohatým obrazovým doprovodem, byly zejména určeny širokému okruhu čtenářů; spíše odborné texty (zvláště o Kutné Hoře) publikoval mj. v Ottově slovníku naučném. Pro popularizaci historických poznatků mezi školní mládeží založil časopis Historické rozhledy, v němž otiskoval beletristické, místopisné a kulturněhistorické příspěvky a adaptace prací českých (B. Bernau, K. Čermák, K. Červinka, A. Frumar, L. Grossmannová Brodská, A. Heyduk, F. Hrnčíř, P. Papáček, K. V. Rais, A. Sedláček) a moravských autorů (Č. Kramoliš, J. Tiray). Lidovýchovné a historické články uveřejňoval také v kalendářích, které redigoval pro kutnohorsko-telčskou nakladatelskou rodinu Šolců. Pro výuku zeměpisu sestavil, nakreslil a komentáři opatřil též četné kartografické pomůcky.

PŘÍSPĚVKY *in:* Athenaeum (1892); Budečská zahrada; Čes. mládež (1898–99); Čes. škola; Domácí hospodyně (Olomouc); Historické rozhledy (Telč 1898–1902); Komenský; Koruna česká (Kolín); Kutnohorské listy (i příl. Čáslavan); Květy mládeže (1897); Lit. listy (1888–89); Malý čtenář; Mladý Čech; Nový kalendář 20. věku Kronikář (Telč, Kutná Hora 1901–09); Pěstoun moravský (od 1863; 1864 Nedejme se); Posel z Budče (od 1870; 1871 Z deníku čekatele učitelství, 1877 Školská výstava v Písku dne 30., 31. července a 1. srpna 1877, i sep.); Pražské hospodářské noviny; Rajská zahrádka; Rodinný kalendář 20. století (Telč, Kutná Hora 1901–09); Škola a život, i příl. Štěpnice; Učitelské listy; Zábavné listy (1893, 1895); Zlaté lístky (Písek); Zlaté mládí. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a adaptace* (pro ml.): Pastuškové (D 1882; opr. vyd. 1883); Dětská svornost (D 1886); Šťastné Vánoce (P 1889); Kutnohorské povídky 1 (PP 1890); Moravské povídky 1–3 (PP 1891, 1893, 1898); Obrázky z Karpat (PP 1891); Obrázky starohorské (PP 1902); Povídky ze života horníků (PP b. d., výt. nezjišt.). – *Historické a místopisné práce:* Památky královského horního města Hory Kutné (1886, s G. J. Laškem; rozšíř. vyd. 1894); Památná místa okolí kutnohorského (1890, s G. J. Laškem); Svědkové staré slávy kutnohorské (1898); Kde stál v Hoře Kutné kostel sv. Jiří? (b. d.); Památky Hory Kutné (b. d.). – *Ostatní práce:* Průvod pro varhany nebo harmonium k jesličkové hře Pastuškové (1884); Kostrové mapy pro školy obecné 1. Země rakousko-uherské 2. Zemědíly a Palestýna (b. d., před 1885); Mapa hejtmanství kutnohorského pro lid (b. d., před 1885); Král. horní město Hora Kutná v „Ottových Čechách" (1888, polemika); Některé záhady zeměpisné 1 (1890); Obyvatelstvo měst a městeček v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (1891); Pětadvacetiletí učitelské jednoty Budče kutnohorské (1897); Letem celým světem. Sto obrázků stereoskopických 1–6 (1902–05); Královské horní a svobodné město Hora Kutná (1903, text k fotografiím); (b. d.:) Čechy. Velká nástěnná mapa na české půdě…; Hora Kutná. Text k zobrazením…; Mapa hejtmanství kutnohorského pro žáky; Situační plán Hory Kutné; Zevrubná mapa bývalého kraje čáslavského s plným schematismem obcí. ■ REDIGOVAL *časopis:* Historické rozhledy (1898–1902); *kalendáře:* Nový kalendář 20. věku Kronikář (1901–09), Rodinný kalendář 20. století (1901–09). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Cyril a Metod. Sbírka zpěvů posvátných k oslavě… pokřestění Čechů a Moravanů (b. d., 1880); Lyra. Sbírka písní českých (1878); Písně české mládeže (1881); Naše písně (1885); Posvátné zpěvy cyrilometodějské (1885); Zpěvy našeho lidu (b. d., 1886–87); Vánoční květy. Sbírka koled a písní vánočních (1888); Kutnohorsko slovem i obrazem 1, 2 (1912; reprint 2000); Zvonky. Písně slovanské… (b. d.). ■

LITERATURA: an.: ref. Pastuškové, Hlídka lit. 1884, s. 187; V. Kryšpín in Obraz činnosti literární učitelstva československého za posledních 100 let (1885, s. 310 a 404); -aue. (H. Pittauer): ref. Památky Hory Kutné, Lit. listy 9, 1887/88, s. 270; J. Antonínov: ref. Šťastné Vánoce, Hlídka lit. 1889, s. 255; J. Horák: ref. Kutnohorské povídky 1, Hlídka lit. 1890, s. 250; ● ref. Památná místa okolí kutnohorského: A. F., Lit. listy 12, 1890/91, s. 143; F., Hlídka lit. 1891, s. 111 ●; J. Horák: ref. Obrázky z Karpat, Hlídka lit. 1892, s. 348; -ý: ref. Svědkové staré slávy kutnohorské, NL 9. 9. 1899; an.: k osmdesátinám, Naše kniha 1924, s. 84; an.: nekrolog, NO 18. 11. 1925; mk: A. Z.

(1844–1925), Krásné město (Kutná Hora) 1970, č. 3; P. Novák: Kutnohorští kantoři a historiografové Kutné Hory, tamtéž 2003, č. 3.

mhs

Jaroslav **Zavadil**

* 29. 11. 1908 *Kutná Hora*
† 5. 5. 1943 *Praha*

Básník, autor milostné lyriky i reflexí o smrti a čase.

Narodil se v rodině právníka, adjunkta při státním návladnictví. 1919–26 navštěvoval reálku v Kutné Hoře (mat. 1926) a poté složil doplňovací zkoušku z latiny v Německém (Havlíčkově) Brodě. Při pobytu v Čes. Budějovicích, kam byl jeho otec služebně přeložen, Z. navázal přátelství se členy budoucí jihočeské avantgardní skupiny Linie, zejména s výtvarníky R. Landrem (ilustroval Z. druhou sbírku) a K. Valtrem. Seznámil se také s N. Frýdem, který mu zprostředkoval kontakt s redakcí časopisu Jih (K. Cvejn, F. Dvořák). V Praze Z. vystudoval 1927–38 práva (promoce 1939). V první polovině 30. let působil v Kutné Hoře, 1939 se oženil a v Praze pracoval jako notářský koncipient. Za okupace u sebe přechovával osoby stíhané gestapem a vystavoval jim falešné doklady. Když byl prozrazen a dozvěděl se, že má být zatčen, spáchal se svou dlouhodobě nemocnou manželkou (údajně židovského původu) sebevraždu v bytě v Libni (otrava kysličníkem uhelnatým); společná kremace se konala v Praze. – Z. není totožný s J. Zavadilem (1880–1950), divadelním a filmovým publicistou.

Z. začal publikovat lyrické básně ve Studentském časopise a v Cestě. Knižně debutoval sbírkou *Balada o mém příteli,* kterou věnoval památce předčasně zemřelého přítele konzervatoristy (její druhou, hymnickou část *Vzpomínám marné písně* přepracoval a pod názvem *Panychida za Karla Šaníka* zařadil i do své následující knihy). Již zde se objevily konstanty Z. básnického díla: různě traktovaný motiv smrti (později symbolizovaný smrtihlavem a nemocnou dívkou), motiv času a tesknoty, zpočátku pod vlivem hlaváčkovské melancholie a imaginace Nezvalových raných děl. Sbírku *Ohňová země* charakterizuje básnický exotismus, zvláště motivy moře a barevných dálek (i v dikci a v rytmu je patrný ozvuk Rimbaudova Opilého korábu a Baudelairovy básně Cesta), ale i dobové opojení poezií strojů a moderní techniky. Z. výraz je často expresivní, obraznost mnohdy příliš vykonstruovaná, verš přetížený, využívající nezřídka ohlasů antických meter. Z. poslední knížka *Zpívající hlídka* (původně s tit. Smrt v pozadí; konečnou verzi rukopisu údajně pomáhal Z. vytvořit F. Halas) obsahuje, kromě rozsáhlejší básně o vztahu k rodnému městu (Stříbrné město), poezii milostnou, a opět básně o smrti, často tušivě předjímající básníkův osud. V pravidelných, klasicizujících hudebních verších je patrný vliv poezie F. Halase z období Tváře a moderní evropské lyriky, P. Valéryho a zejména R. M. Rilkeho (v oddílu Sonety je i jeden Z. překlad Rilkova sonetu, časopisecky Z. tlumočil i F. Nietzscheho). Ve svých posledních publikovaných básních (v čas. U) Z. prostou básnickou formou apostrofoval ohroženou vlast a vyzýval k obraně se zbraní v ruce. – K. Cvejn v nekrologu uvádí, že v Z. pozůstalosti zůstala cyklická báseň Popelka, další verše a též Povídky z Krčmy u Nebeské brány.

PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1936); Cesta (1930); Jih (Čes. Budějovice 1935); Kvart (1937, překl.); Linie (Čes. Budějovice 1938); Lumír (1935); Magazín DP (1935–36); Nár. osvobození (1935); Panoráma (1936–37; 1936 o vzniku sbírky Zpívající hlídka); Poezie (1933); Právo lidu (1935–39); Ranní noviny (1935–37); Rozhledy po literatuře a umění, pokr. Rozhledy (1933–37); Rozpravy Aventina (1934); Studentský časopis (1928); sb. Španělsko v nás (b. d., 1937); U (1936–38); – posmrtně: Kytice (1946–47, BB z pozůstalosti); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Balada o mém příteli (BB 1930); Ohňová země (BB 1932; obs. i přeprac. 2. část knihy Balada o mém příteli); Zpívající hlídka (BB 1936). – *Ostatní práce:* Manželské právo (1938). ▮

LITERATURA: ● ref. Ohňová země: V. H. (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 283; J. V. P. (Pleva), Index 1933, s. 100 ●; ● ref. Zpívající hlídka: st. (J. Strnadel), Ranní noviny 24. 9. 1936; B. Novák, LidN 12. 10. 1936; AMP. (A. M. Píša), PL 24. 10. 1936; V. Knapp, LitN 9, 1936/37, č. 4; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 37, 1936/37, s. 222; F. N. (Nechvátal), U 1937, s. 108; n., Rozhledy 1937, s. 55; -á- (J. Rybák), RP 28. 8. 1938 ●; K. C. (Cvejn): nekrolog, Kytice 1, 1945/46, s. 48; N. Frýd in Lahvová pošta (1971, s. 178); K. Valter: Vzpomínky na českobudějovickou avantgardní uměleckou skupinu a lidi kolem ní, Linie 1980, s. 104; H. Housková: Každá jiskra (Na okraj meziválečné jihočeské avantgardy), Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích

1987, č. 3 + Smrt před svítáním, Hlas revoluce 1988, s. 49 → Českobudějovické listy 20. 4. 1993; V. Färber: Když za zástěnou smrt (medailon s výběrem BB), Host 1999, č. 10.

vfr

Jiří **Závěta ze Závětic**

* 1575 *Nové Město pražské*
† asi 1637

Humanistický dvorský historiograf, překladatel, básník, editor a nakladatel.

Syn bohatého podskalského plavce, měšťana a radního Nového Města pražského; jeho švagrem byl humanistický literát V. Oftalmius Oskořínský. Z. ze Z. navštěvoval pravděpodobně některou z pražských latinských škol, 1594 se stal členem koleje českého národa pražské univerzity, kde 1595 získal titul bakaláře svobodných umění (teze Utrum vere dicatur: Iactura temporis nihil perniciosius, nihil detestabilius esse potest? – Zda se správně říká: Nemůže být nic zhoubnějšího a ohavnějšího nad ztrátu času?). Poté doprovázel P. Myllnera z Milhauzu, budoucího čelného politika stavovské protihabsburské opozice, na studijních cestách v zahraničí. 1597 byl povýšen na erbovního měšťana a získal přídomek ze Závětic, 1601 obdržel měšťanství Starého Města pražského. 1599 vyženil s vdovou A. Šumanovou známou staroměstskou tiskárnu, v níž pak vydával všechny své práce. Působil v České dvorské kanceláři, nejprve jako koncipista, pak jako písař a 1619–20 za vlády Fridricha Falckého zřejmě ve funkci sekretáře; 1604–21 vykonával též úřad výběrčího posudného v Praze. V období sporů mezi císařem Rudolfem II. a jeho bratrem Matyášem se postavil na Matyášovu stranu a po jeho nástupu na český trůn ho doprovázel na cestách (1611–13, 1616–17); ač nekatolík (otevřeně sympatizoval s jednotou bratrskou), plnil funkci dvorského historiografa. O společenských stycích Z. ze Z. a okruhu známých svědčí latinské příležitostné verše, které mu věnovali J. Carolides (in Parentalia…, 1601), M. Mylius (in Otium aestivum…, 1612) a P. Černovický (in Vocabularium hoc rhytmico – Bohemicum…, 1614). Po bělohorské bitvě byl Z. ze Z. 1621 uvězněn a odsouzen k trestu smrti, který mu byl změněn na doživotní vězení; 1622 však byl propuštěn z pevnosti Ráb (Györ) a poté do 1628 zastával úřad kuchmistra (ve skutečnosti důvěrníka) na dvoře nejvyššího kancléře Českého království Z. V. Popela z Lobkovic (nové uplatnění nebylo myslitelné bez konverze ke katolicismu). 1627 se účastnil práce na českém překladu pobělohorské ústavy Obnovené zřízení zemské (jeho podíl byl považován za zdařilý) a údajně též na překladu Zřízení moravského.

Nejrozsáhlejší součást literárního díla Z. ze Z. tvoří především publikace spjaté s jeho činností dvorského historiografa císaře a krále Matyáše Habsburského. V rámci své funkce zaznamenával téměř protokolárním způsobem slavnostní příjezdy, volby, korunovace, hostiny i další ceremoniály spojené s osobou krále, případně jeho manželky a sestřenice Anny Tyrolské. Oficiální a dokumentární charakter textů, vydávaných někdy souběžně česky i německy, umocňují četné enumerace, smysl pro detail, symboliku barev a také začlenění opisů písemností úředního charakteru. Převažující deskriptivní podání jen občas narušují krátké reportážní pasáže. K českým variantám tisků o korunovacích Matyáše a Anny připojil Z. ze Z. tři historické přehledy (*Knížat a králův Království českého… kratičké poznamenání; Císařův římských pořádek od císaře Julia až do J. M. císaře Matyáše; Pořádek a posloupnost kněžen a královen českých*), v nichž navázal na tradici středověkého kronikářství a zároveň pro českou problematiku využil znalosti Hájkovy Kroniky české. Nejznámější prací, tradičně připisovanou Z. ze Z. (zřejmě ji však pouze vydal a opatřil předmluvou s dedikací J. Myllnerovi z Milhauzu), je Schola aulica, tj. Dvořská škola, jakási obdoba slavného Castiglionova Dvořana, poskytující poučení jak obstát u dvora. V duchu renesančního humanismu, k jehož vyznavačům Z. ze Z. náležel, se dílo dovolává antických a humanistických autorit (mnohdy ve formě citátů a parafrází), obsahuje gnómické rady, přísloví, rčení, bajky i historické a biblické příběhy, plnící často funkci exempel, nechybí však ani odkazy na osobní zkušenost. Mravy panující u panovnických i šlechtických dvorů líčí kniha mnohdy s nadhledem a ironií, nevyhýbajíc se ani kritice (záliba v přemíře jídla a pití). Ve svém souhrnu vyznívá jako soubor pragmatických rad založených na poznání, že přízeň mocných bývá málokdy trvalá. – Okrajově se Z. ze Z. věnoval poezii a skládal tehdy oblíbené latinské gratulační básně (příspěvek ve sborníku

Honori nuptiarum…); o jeho českých duchovních písních (*Roráte aneb Zpěvové pobožní, kteříž se v čas adventní… zpívají*) víme jen ze zmínky v Koniášově Klíči. Zpěv náboženských písní v národním jazyce Z. ze Z. obhajoval (v souladu s reformační praxí) v předmluvě ke Kancionálu celoročnímu od T. Řešátka Soběslavského, který vydal ve své Šumanské tiskárně.

PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Honori nuptiarum… Iohannis Gregorii Lunaei et… virginis Margarethae Kuskiae… (1595); Schola aulica, tj. Dvořská škola… (1607); T. Řešátko Soběslavský: Kancionál celoroční… (1610). ▮ KNIŽNĚ. *Historiografické práce:* Vypsání slavného příjezdu nejjasnějšího a velikomocného knížete a pána, pana Matyáše, z boží milosti toho jména druhého krále uherského, čekance Království českého… do hlavního v témž království města Prahy… – Beschreibung des ansehenlichen Einzugs des… Herrn Mathiassen… (1611); Korunování Jeho Milosti Matyáše, krále uherského ec., toho jména Druhého, na Království české… – Krönung der Königl. Mait. Matthiae des Andern… zum König in Beheimb… (1611, obs. Knížat a králův Království českého, za kterého času kdy který panoval a kraloval kratičké poznamenání); Odjezd z Hradu pražského Jeho Milosti Matyáše, krále uherského a českého… do hlavního města Vratislavě… (1611); Vypsání šťastného příjezdu a slavného vítání, též svadebního královského veselí Její Milosti… královny Anny…, kteréž se na zámku v městě Vídni… šťastně konati začalo (1611); Zpěvy modlitebné za šťastné panování krále Matyáše uherského a českého… (1611); Volení a korunování Jeho Milosti císaře Matyáše… Též korunování J. M. císařové jakožto uherské a české královny Anny za královnu římskou… (1612, obs. Císařův římských pořádek od císaře Julia až do J. M. císaře Matyáše); Vjezd první římského císaře Matyáše… na první říšský… do města Řezna sněm… (1613); Korunování Její Milosti císařové, uherské a české královny Anny, za královnu českou… (1616, obs. Pořádek a posloupnost kněžen a královen českých); Roráte aneb Zpěvové pobožní, kteříž se v čas adventní jednoho každého dne zpívají (1616, výt. nezjišt.); Korunování Jeho Milosti Ferdinanda… na Království české… – Krönung der königl. Mai. Ferdinandi des Andern… zum König in Beheimb… (1617). ▮ KORESPONDENCE: in: J. B. Novák: Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu 15. Sněmy roku 1611. 1. Sjezd stavů českých… (Domažlickým 16. 2. 1611; 1917, s. 190). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Schola aulica, tj. Dvořská škola, v níž se obsahují naučení a výstrahy dvořanům a všechněm těm sloužící, ješto králův, knížat a pánův se přidržují, jich dotýkají, při nich zůstávají a s nimi jako obecenství své nějaké mají (1607); T. Řešátko Soběslavský: Kancionál celoroční, v kterémž písně duchovní a evangelitské… a pro vzdělání všech národu i jazyka českého milovných sebrané a složené jsou 1, 2 (1610). ▮

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 17 163 – 17 172, též 15 182, 15 386. ▮ LITERATURA: K. Stloukal in Česká kancelář dvorská 1599–1608 (1931); J. Hejnic: Humanistica 1. Nálezy ze slánského archivu, LF 1965, s. 73; J. Hejnic, J. Martínek in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982, s. 566); V. Bůžek, J. Hrdlička, P. Král, Z. Vybíral in Věk urozených (2002, s. 70); P. Večeřová in Šumanská tiskárna (1585–1628) (2002) + J. Z. ze Z. (1575–1637?), Documenta Pragensia 22, 2004, s. 131.

pč

Závišova píseň

14.–15. století

Milostná píseň.

Tzv. Z. p. se dochovala ve třech zápisech z 15. století. Jako „Z. p." je doložena ještě další česká píseň, rovněž v rukopisu z 15. století (ale jen incipitem „Krátká mi sě jest radost stala"); nějakému Závišovi, také teprve v zápisech z 15. století, jsou kromě toho připisovány latinské liturgické zpěvy, po hudební stránce navzájem těsně souvisící. Blíže neurčený Záviš, kterého prameny označují za autora těchto skladeb, byl novodobým bádáním ztotožňován jednak s teologem, právníkem a církevním hodnostářem Závišem ze Zap, jednak s jedním ze zpovědníků arcibiskupa Jana z Jenštejna. Obě hypotézy však byly opuštěny jako neprokázané.

Z. p. volně parafrázuje text jedné z písní Heinricha von Meissen zvaného Frauenlob, oblíbeného minnesängera krále Václava II. Text Frauenlobovy písně je veskrze proniknut představou dvorské lásky apostrofované jako „sladká záhuba"; český autor, který se stylizuje jako „žák" (tj. student), staví naproti tomu lyrický subjekt („smutného žáka" na smrt nemocného láskou) do protikladu k „zbožnému", jenž žije v radosti. Český text, odlišující se od většiny dochovaných projevů staročeské milostné lyriky složitou formální stavbou, je stejně jako jeho předloha rafinovanou básnickou hrou s motivy dvorské poezie. Pohybuje se však na rozdíl od ní v dvojí významové rovině: je výsostným vyjádřením kurtoazní milostné kazuistiky a zároveň její moralizující kritikou. Ve vývoji české středověké lyriky spojuje ojedinělým způsobem tradici kurtoazní a žákovské (přesněji řečeno školské) poezie.

EDICE: in ČČM 1851, č. 4, s. 121 (ed. V. B. Nebeský); in Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 39, 1862, s. 676 (ed. J. Feifalik); in ČČM 1885, s. 111 (ed. J. Truhlář); in Z. Nejedlý: Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904; 2. vyd. s tit. Dějiny husitského zpěvu 1, 1954); in V. Ertl: Čítanka pro vyšší třídy škol středních 1 (1910); Z. p. milostná (1931, ed. J. Staněk, bibliof.); in Staročeská lyrika (1940, ed. J. Vilikovský); in Denkmäler der alttschechischen Literatur… (Berlín 1955, ed. H. Kunstmann); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); in ČNM 1959, s. 141 (ed. J. Hutter; rekonstrukce nápěvu); in SPFF Brno, ř. F – uměnovědná, 1965, č. 9 (ed. F. Mužík; rekonstrukce nápěvu); in Barvy všecky (1982, ed. J. Kolár a E. Pražák); in Zbav mě mé tesknosti. Výbor z české a latinské světské tvorby epochy středověku a renesance (Brno 1983, ed. M. Kopecký); in Česká středověká lyrika (1990, ed. J. Lehár).

LITERATURA: V. B. Nebeský: Milostná píseň, ČČM 1851, č. 4, s. 121; J. Feifalik: Alttschechische Leiche, Lieder und Sprüche des 14. und 15. Jahrhunderts, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 39, 1862, s. 627; Z. Nejedlý in Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904; 2. vyd. s tit. Dějiny husitského zpěvu 1, 1954) + in Počátky husitského zpěvu (1907, 2. vyd. s tit. Dějiny husitského zpěvu 2, 1954); F. M. Bartoš: Osobnost nejstaršího českého hudebního skladatele Záviše, ČČM 1921, s. 74; P. M. Haškovec: O písni Závišově, Z dějin české literatury. Sborník statí věnovaný Jaroslavu Vlčkovi k šedesátinám… (1920); J. Vilikovský in Staročeská lyrika (1940) + in Písemnictví českého středověku (1948); F. M. Bartoš: Osobnost předhusitského skladatele Záviše, Jihočeský sb. historický 17, 1948, s. 78; V. Černý: Píseň Závišova a Itálie, Slavia 18, 1947/48, s. 390 + in Staročeská milostná lyrika (1948) + Il boemo maestro Zavoisio e l'Italia (Quaderni dell' Istituto di cultura italiana di Praga 3, 1949); L. Zatočil: Z. p. ve světle minnesangu a její předloha, SPFF Brno, 1953, s. 110; P. Trost: K německé předloze Z. p., SVŠP Olomouc. Jazyk a literatura 2, 1955, s. 260; F. Mužík: Z. p., SPFF Brno 14, ř. F – uměnovědná, 1965, č. 9; P. Trost: Zur alttschechischen Liebeslyrik, Wiener slavistischer Almanach 8, 1981, s. 225 → (čes.) Studie o jazycích a literatuře (1995); J. Lehár: Staročeská milostná lyrika a kurtoazní tradice, Směřování. Sborník k šedesátinám A. Molnára (1983) + Závišova píseň jako problém textologický a interpretační, LF 1989, s. 159 + in Česká středověká lyrika (1990).

jl

Tobiáš **Závorka Lipenský**

* 1553 *Lipník* (L. nad Bečvou)
† 1612 *Doubravník* u Bystřice nad Pernštejnem

Pořadatel evangelického kancionálu, teolog.

Psán též Tobiáš Záworka z Lipníka; v odborné literatuře uváděn mylně též Zázvorka. – Syn ševce. Vyučil se krejčovskému řemeslu. Ordinace na evangelického kněze dosáhl někdy v 1572–78. Působil jako farář v Dřevohosticích, 1579–82 ve Slavkově u Brna, 1590 v Olší na Tišnovsku, od 1592 v Bystřici p. Hostýnem, od 1597 do své smrti v Doubravníku, kde se stal za podpory moravských luterských šlechticů významným organizátorem evangelické církve v brněnském kraji. Podílel se na činnosti tiskárny ve Velkých Němčicích u Židlochovic, kterou provozoval jeho syn Václav Z.

Literární činnost Z. L. byla úzce spojena s potřebami moravské evangelické církve augšpurské konfese. Po monotematickém souboru duchovních písní *Zpívaní pohřební staré i nové…* vydal obsáhlý kancionál *Písně chvál božských…* (první verze mu podle jeho vlastního svědectví shořela v Bystřici p. Hostýnem). Obsahuje na 1200 písní, hymnů a antifon a je to nejrozsáhlejší český tištěný zpěvník doby předbělohorské. Přibližně polovina písní má notované nápěvy (některé využívají světských lidových melodií). Kancionál měl nahradit starší luteránské kancionály, především zpěvníky J. Kunvaldského. Z. L. čerpal ze starších kancionálů (především utrakvistických), ale i z graduálů a antifonářů. Na závěr zařadil cyklus žalmů přejatý z 5. vydání tzv. Melantrichovy bible. Mnoho přejatých písní upravil, nově přeložil některé latinské hymny. Sám složil několik písní především pro první část kancionálu, která obsahuje písně o základních článcích křesťanské víry. (Přesné určení autorství Z. L. je velmi obtížné. Muzikologické bádání vyčlenilo z kancionálu 53 písní, jež nejsou doloženy ve starších pramenech; 7 z nich lze s určitostí připsat Z. L.) Vlastní písně Z. L. se orientují na věcné sdělení, jejich styl je strohý, úsečný, bez výraznějších básnických prostředků. Písně chvál božských se staly pramenem pro další kancionály, především pro Citharu sanctorum J. Třanovského, ale také pro katolické kancionály vrcholného baroka (Šteyerův a Božanův). Aby pozvedl a sjednotil život evangelické církve na Moravě, napsal Z. L. bohoslužebnou knihu *Pravidlo služebností církevních…* K jednotlivým církevním svátkům se v ní předepisují příslušná evangelijní čtení, hymny, duchovní písně a modlitby. Z. L. se ve spisu přihlásil k původnímu pojetí augšpurské konfese a odmítl novoty v církevní organizaci a v liturgické praxi.

KNIŽNĚ: Zpívaní pohřební staré i nové… (1592); Písně chvál božských… (1602); Pravidlo služebností církevních… (Velké Němčice u Židlochovic 1607). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); Knihopis č. 17 175–17 178. ■ LITERATURA: A. Košut: Tajné znaky některých písní, Hlasy ze Siona 1862, s. 262 (s ed. několika písní); J. Jireček: Staročeské písně příčinou Turkův, Světozor 1878, s. 98 + in Hymnologia Bohemica (1878); F. Hrejsa: Luterství, kalvinismus a podobojí na Moravě před Bílou horou 7, ČNM 1938, s. 475; J. B. Šimek in O žalmech, chvalozpěvech a písničkách obsažených ve zpěvníčku Zpívejme Hospodinu (1948); B. Indra: T. Z. L., SlSb 1948, s. 126; L. Brezanyová: Das Kantional Písně chvál božských von T. Z. L., SPFF Brno, ř. H, 1972, č. 7; B. Indra: Rok narození a úmrtí T. Z. L., LF 1977, s. 163; J. Malura: Reformační literatura na severní Moravě a ve Slezsku v letech 1570–1640, sb. Kapitoly z literárních dějin Slezska a severní Moravy (2000).

jma

František **Zavřel**

* 1. 11. 1884 *Trhová Kamenice*
† 4. 12. 1947 *Praha*

Dramatik, prozaik a útočný epigramatik, autor dramat inspirovaných obdivem k velkým a silným osobnostem a společensko-politických tzv. klíčových románů.

Zpočátku se podepisoval také Franta Z. – Byl synem učitele působícího v Trhové Kamenici, později v Chrudimi. Z. jmenovec, bratranec František Z. (1879–1915), ke kterému choval upřímný obdiv, byl divadelním režisérem; působil v Německu, zejména na berlínských scénách, umělecky se však prosadil i v Praze několika objevnými režiemi, kterými uvedl na české jeviště postupy expresionistického divadla. – Z. maturoval 1903 na gymnáziu v Chrudimi. Od 1909, kdy uzavřel studium na pražské právnické fakultě (JUDr. 1918), pracoval v Praze a v Chrudimi jako soudní úředník. 1918 přijal úřednické místo na ministerstvu obchodu, 1928 byl jmenován odborovým radou. 1930, po rozchodu s první ženou, uzavřel s herečkou a spisovatelkou E. Vrchlickou druhé manželství, které však bylo brzy rozloučeno. 1931, po aféře se zabaveným a poté cenzurovaným románem *Fortinbras* (namířen proti E. Benešovi, konfiskace byla nařízena ministrem spravedlnosti pro zločin výzvy k trestným činům a jejich schvalování) byl předčasně penzionován. Po vynuceném odchodu z ministerstva si Z. otevřel soukromou advokátní praxi. Jeho nesnášenlivá, egotisticky vypjatá letora byla často příčinou drobných soudních sporů, v nichž se Z. objevoval jak na straně žalující, tak na straně žalované. Několikrát navštívil Francii a především Itálii (poprvé 1922 s J. Mariou), která mu byla protikladem české provincionálnosti a jejíhož tehdejšího vůdce B. Mussoliniho nekriticky obdivoval. Principiální odmítnutí pacifismu a otevřená nechuť k Masarykově filozofii politického realismu spolu s pěstováním napoleonského kultu a vírou v nadcházející věk Nietzscheova nadčlověka jej postupně přivedly do tábora militantních nacionalistů (byl činný v Nár. obci fašistické). 1941 byl znovu povolán do úřední služby a jmenován odborovým radou (1944 vrchním odborovým radou) ministerstva lidové osvěty. V květnu 1945 byl zatčen a do poloviny září t. r. vyšetřován v pankrácké věznici pro podezření z kolaborace (nebyla prokázána). Záhy po propuštění dostal také výpověď z bytu. V listopadu 1947 byl v zuboženém stavu nalezen v letenských sadech, kde přespával, a převezen do nemocnice Milosrdných bratří, kde zakrátko po několika záchvatech mrtvice zemřel.

Z. debutoval jako devatenáctiletý básnickou skladbou *Hanel,* gellnerovsky laděným, v útržcích vědomí zjevovaným lyrickým záznamem niterného přerodu mladého muže na cestě k dospělosti. Bezprostředně následující, místy až k nesrozumitelnosti dovedená báseň *Má vlast* zachycovala zjitřeně vnímané ozvy rodné země, její historie a kořenů (i pokusy vyslovit se k obecným otázkám bytí). K poezii se Z., patrně s ohledem na krajně nepříznivé přijetí své básnické prvotiny kritikou, vrátil až po téměř dvaceti letech sbírkou *Předehra*. Její metaforicky chudé, tvrdé a útočné verše, v nichž se autorovo vypjaté já chtělo bít a podmanit si svět i Boha, byly předznamenáním pozdějšího tíhnutí k epigramatické formě a k pojetí poezie jako výrazu básníkova sporu se světem. Mimo četných pamfletických, více nenávistných než přiléhavých epigramů, jimiž nevybíravě útočil především na představitele a příznivce politiky Hradu, jakož i na své umělecké odpůrce a konkurenty, zařadil Z. do svých básnických souborů (*Mezihra, Před koncem*, *Pozdrav od Borové*) i verše oslavující Napoleona I., A. Hitlera a B. Mussoliniho. Od této části poezie, jíž dominovala póza a silná slova, se

zřetelně odlišovala sbírka tvárně rovněž velmi strohé elegické milostné lyriky (*Památce Milady Pakůrové*), jejíž žalné i rouhavé verše dokládaly hloubku básníkovy bolesti nad ztrátou nejbližší bytosti. – Nejvíce tvůrčího úsilí však Z., dychtící po veřejném uznání, jehož se mu stále nedostávalo, věnoval dramatu. V něm mohl plně rozvinout svůj útočný temperament, potřebu sváru i svou vizi ideálního hrdiny jako zápasícího titána vzpírajícího se lidem i Bohu, toužícího uchvátit život, pokořit jej a vyrvat mu jeho tajemství. Vášnivá zaujatost tímto apriorním ideovým konceptem poznamenala jak jeho první, expresionismem ovlivněné dramatické pokusy, filozofující variace příběhů známých ze světového písemnictví (*Oidipus a Jokasta*, *Simson a Delila*, *Don Juan*) a účelové reinterpretace českých dějin (*Boleslav Ukrutný*, *Král Přemysl Otakar Druhý*), tak i do současnosti situované hry *Dravec* a *Vzpoura*, jejichž hrdinové, bezohledně kořistící průmysloví magnáti, zanechávají za sebou na cestě k úspěchu (spojenému povýtce s majetkovými a sexuálními výboji) mrtvé a smrtelně raněné dočasně využité „slabé" jedince. Nejvýrazněji se Z. fascinace myšlenkou síly a vůle k vítězství projevila v pětici dramat zahrnutých do pentalogie *Polobozi*, jejíž jednotlivé části (*Kristus, Hus*, *Valdštýn, Napoleon, Caesar*) jsou postaveny na tragickém střetu vůdců zrozených k velkým činům a nízkého, nenávistného okolí, jež svou malostí zaviní jejich pád. Historická fakta přitom Z. vždy podřizoval potřebám divadelnosti a pro větší dramatický účinek neváhal sáhnout k násilným anachronismům a jazykovým aktualizacím. Jako autor konverzačních veseloher projevoval ve vynalézavě konstruovaných groteskních scénách smysl pro triviální jazykovou a situační komiku a při využití postupů tradiční zápletkové komedie v nich karikoval tragické pózy hrdinů svých starších her (*Boxerský zápas, Dědečkem proti své vůli*), zesměšňoval instituci manželství a zlehčoval význam partnerské věrnosti (*Vykupitel, Vykutálený paroháč, Veselohra s letcem, Každý svého nebožtíka*). Svým vyhraněným stylem, jehož předností byla dramatická stručnost, výrazová strohost a silně expresivní slovník, přinesl do české dramatiky umění sevřeného, útočného, výrazně rytmizovaného a ostře vypointovaného dialogu v rychlých jednoslovných kadencích. Ten se však při Z. nedostatečné schopnosti naplnit ideové schéma živoucími postavami a v zajetí jeho utkvělých představ postupně stával neústrojnou manýrou. – Od konce 20. let se začal Z. intenzivněji zabývat prózou (po demonstrativním prohlášení, že se vzhledem k naprostému nedocenění vzdává psaní dramat). V tzv. klíčových společenských a společensko-politických románech s mnoha autobiografickými rysy (*Hora Venušina, Aféra Tilly, Fortinbras*), stejně jako později ve vlastním životopisu (*Za živa pohřben*) a v letácích, které vydával na obranu své osoby i svého kontroverzně přijímaného literárního díla, se s jízlivostí vyrovnával nejen s domnělými nepřáteli z řad spisovatelů, divadelních kritiků i s uměleckou správou Vinohradského divadla, která podle něj sabotovala uvádění jeho her, ale také se svými nadřízenými na ministerstvu a s politickými a názorovými soupeři. Sestaveny z drobných, zhuštěných, dramaticky vyhrocených kapitol usilovaly tyto prózy o dosažení iluze prudce kvapícího života, přes napínavý a někdy až výstředně fabulovaný děj (román *Eva*), naplněný erotikou a vzruchem zjitřených smyslů, upadaly však často do dějových a výrazových stereotypů (Z. patetico-tragická sebestylizace zneuznaného dramatika drceného záští nepřátel a malostí českých poměrů působila navíc mnohdy komicky teatrálním dojmem).

ŠIFRY: Dr. F. Z., F. S. (epigramy Před koncem), J. L. (leták Maličký veliký), JUDr. F. Z., Z., Zav. (dub.). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1906–10, 1914); Cesta (1924–27); Čes. slovo (1927); Českosl. divadlo (1924); Čes. svět (1928); Den (1920–21); Divadelní list Máje; Dobrá kopa; Jeviště (1920); Lid. noviny (1922–30); Lit. rozhledy (1929); Lit. svět (1928); Lumír (1923, 1925); Máj (1906–10); Meziaktí (1927); Moderní revue (1915, 1921); sb. Napoleon (1932); Nár. a Stavovské divadlo; Nár. osvobození (1930–31); Nár. politika (1932); Nár. výzva; Nástup červenobílých; Nedělní list; sb. Nová česká scéna (1937); sb. Nové české divadlo 1918–1926 (1926); Novina (1911); Polední list; Prager Presse (1924); Švanda dudák; Topičův sborník (1922); Tribuna (1921–23, 1927–28); Tribuna literární a umělecká (1924); Venkov (1916–20, 1935–37); Vesna (Ml. Boleslav); Země (1920–22); Zvon (1933–34, 1940–41); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Hanel (B 1903); Má vlast (B 1904); Simson (D 1912; 1915 přeprac. a rozšíř. vyd. s tit. Simson a Delila, společně s D Oidipus a Jokasta, prem. přeprac. verze 1921); Don Juan (D 1915; t. r. i přeprac. vyd. s tit. Juan; přeprac. vyd. b. d., 1922, s tit. Kamenný host); Oidipus a Jokasta, Simson a Delila (DD 1915); Boleslav Ukrutný (D 1919,

prem. 1920); Návrat (D 1920, prem. 1921); Král Přemysl Otakar Druhý (D 1921, prem. 1922); Dravec (D 1922, prem. 1921); Předehra (BB 1923; skladby Napoleon a Evropě 1925 in Napoleon); Oba Kokoškové (D 1923); Vzpoura (D 1923, i prem.); Boxerský zápas (D 1924, i prem.); Mrtvý (D 1924, i prem. s tit. Tři místo jednoho); Vykupitel (D 1925, i prem.); Napoleon (BB 1925); Dědečkem proti své vůli (D 1926, i prem.); Nesmrtelná milenka (D 1927, i prem.); Vykutálený paroháč (D 1927, prem. 1928); Veselohra s letcem (D 1928, i prem. s tit. Vítěz nad oceánem); Hora Venušina (R 1928); Věčné mládí (R 1929); Mezihra (BB 1929); Fortinbras 1, 2 (R, 1. d. 1930 zabaven, po vynechání sporných pasáží t. r. znovu vydán, 2. d. 1934); Před koncem (epigramy, 1933, soukr. tisk, šifra F. S., konfiskováno; 1939 rozšíř. vyd. s tit. Pozdrav od Borové, konfiskováno; 1940 jako soukr. tisk s tit. Po boji, obs. sbírku A porta inferi); Hus. Předehra k slavnostní jevištní hře Jan Žižka z Trocnova (D 1935, v dalších vyd. jako tříaktová hra vzniklá sloučením s D Jan Žižka z Trocnova); Jan Žižka z Trocnova (D 1935, prem. 1936); Každý svého nebožtíka, Panna (DD 1935, prem. Panny 1935); Eva (R b. d., 1937); Heroika (DD b. d., 1937; obs.: Kristus, prem. 1937, Hus, Nietzsche, připojen leták Dramatik na pranýři); Památce Milady Pakůrové (BB 1938; t. r. i rozšíř. vyd. b. d.; 1939 rozšíř. vyd. a další rozšíř. vyd. s tit. In memoriam Milady Pakůrové; t. r. i s tit. A porta inferi; 1940 s tit. Rekviem aeternam, společně s D Valdštýn; 1940 rozšíř. vyd. s tit. Pomník Miladě a Heleně; 1941 s tit. Verše o lásce a smrti; 1945 s tit. In memoriam, společně s D Kristus a R Věčné mládí); Valdštýn (D 1940, i prem., vyd. společně s BB Rekviem aeternam); Aféra Tilly (R 1941); Napoleon (D 1941); Polobozi (DD 1941; obs.: Caesar, prem. 1941, samost. vyd. 1942, Kristus, Hus, Valdštýn, Napoleon); Kost (D b. d., 1941, prem. 1944); O Rus! (R b. d., 1942); Za živa pohřben (vlastní životopis, 1942; rozšíř. vyd. 1944). – *Letáky:* Dramatik na pranýři (1937); Lepší se to (1939); Rozloučení s dramatem (1941); Drama (1943); Vstal z mrtvých (1945); Maličký veliký (Bambino di Praga) (1946, šifra J. L.); leták z 1. 11. 1946 (bez názvu, 1946); Evropo, jsi zemí otroků? (1947, podepsán Kruh přátel dramatikových, Z. autorství dub.). ▮

LITERATURA: J. Bílek: F. Z. (1884–1947). Soupis osobního fondu (LA PNP 1997). ▮ ● ref. Hanel: R. Hašek, Moderní život 1903, s. 225; fs., Máj 2, 1903/04, s. 47; an. (A. Procházka), MR 1903/04, sv. 15, s. 107 ●; ● ref. Simson: A. Dvořák, Přehled 10, 1911/12, s. 617; K. Hikl, Novina 5, 1911/12, s. 571; J. Hilbert, Venkov 7. 6. 1912; M. Rutte, MR 1912, sv. 25, s. 290; V. Švestka, Stopa 3, 1912/14, s. 53 ●; an. (A. Procházka): ref. Don Juan, MR 1915, sv. 29, s. 194 → Diář literární a umělecký (1919); ● ref. Oidipus a Jokasta: an. (A. Procházka), MR 1915, sv. 29, s. 285 → Diář literární a umělecký (1919); K. V. (Velemínský), Naše doba 23, 1915/16, s. 67 ●; ● ref. Boleslav Ukrutný: -vh- (M. Hýsek), Kmen 3, 1919/20, s. 241; jv. (J. Vodák), Venkov 7. 1. 1920; E. S. (K. Elgart Sokol), LidN 9. 3. 1920; (další insc.:) E. Konrád, Cesta 5, 1922/23, s. 569; K-ček. (J. Kodíček), Tribuna 29. 3. 1923; J. H. (Hilbert), Venkov 29. 3. 1923 ●; ● ref. Návrat: ALAP (A. Procházka), MR 1920/21, sv. 36, s. 150; Et. (E. Tréval), Zvon 21, 1920/21, s. 280; M. N. (Novotný), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 245; K-ček. (J. Kodíček), Tribuna 25. 1. 1921; J. H. (Hilbert), Venkov 25. 1. 1921 ●; ● ref. Přemysl Otakar Druhý: J. Krecar, MR 1920/21, sv. 36, s. 347; M. Novotný, Cesta 4, 1921/22, s. 499 (i ref. Dravec); -k. (J. Kodíček), Tribuna 18. 1. 1922 ●; ● ref. Dravec: Kazetka (K. Z. Klíma), LidN 20. 12. 1921; M. M. (Majerová), RP 20. 12. 1921; J. H. (Hilbert), Venkov 20. 12. 1921; K-ček. (J. Kodíček), Tribuna 21. 12. 1921; ALAP (A. Procházka), MR 1921/22, sv. 37, s. 84 → Soumrak (1924); Et. (E. Tréval), Zvon 22, 1921/22, s. 223 ●; ● ref. Předehra: J. Krecar, MR 1922/23, sv. 38, s. 215; J. O. Novotný, Cesta 5, 1922/23, s. 567; A. N. (Novák), LidN 22. 3. 1923; J. Knap, Most 1923, s. 94 ●; ● ref. Vzpoura: -jk.- (J. Kodíček), Tribuna 14. 9. 1923; M. Majerová, RP 14. 9. 1923; ALAP (A. Procházka), MR 1923/24, sv. 39, s. 43 → Soumrak (1924); E. Konrád, Cesta 6, 1923/24, s. 147; Et. (E. Tréval), Zvon 24, 1923/24, s. 43 ●; O. Fischer: Svět a my, Kritika 1924, s. 340; ● ref. Boxerský zápas: -jef- (J. Fučík), Socialista 1, 1923/24, s. 231 → Divadelní kritiky (1956); J. H. (Hilbert), Venkov 18. 9. 1924; H. Jelínek, Lumír 51, 1924/25, s. 439; E. Konrád, Cesta 7, 1924/25, s. 82; ALAP (A. Procházka), MR 1924/25, sv. 40, s. 21 (k polemikám s. 65) ●; ● ref. Mrtvý (Tři místo jednoho): Edmond. (E. Konrád), Cesta 6, 1923/24, s. 567; E. S. (K. Elgart Sokol), LidN 29. 3. 1924; J. H. (Hilbert), Venkov 12. 4. 1924; V. Brtník, Venkov 28. 6. 1924; Ot. F. (Fischer), Kritika 1924, s. 197 ●; ● ref. Vykupitel: Č. (V. Červinka), Zvon 25, 1924/25, s. 531; E. Konrád, Cesta 7, 1924/25, s. 651; J. H. (Hilbert), Venkov 29. 5. 1925; B. (E. Bass), LidN 29. 5. 1925; Klo. (J. K. Fragner), NO 29. 5. 1925; V. Brtník, Venkov 10. 12. 1925 ●; ● ref. Napoleon (BB): F. Götz, NO 8. 11. 1925; V. Brtník, Venkov 19. 11. 1925 ●; ● ref. Dědečkem proti své vůli: schz (K. Schulz), LidN 2. 12. 1926; If. (I. J. Fischerová), NO 2. 12. 1926; MilNý. (M. Novotný), NL 2. 12. 1926; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 2. 12. 1926; E. Konrád, Cesta 9, 1926/27, s. 163 ●; ● ref. Nesmrtelná milenka: E. Konrád, Cesta 9, 1926/27, s. 586; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 5. 6. 1927; J. H. (Hilbert), Venkov 5. 6. 1927; -FR.- (J. Frejka), NO 5. 6. 1927; B (E. Bass), LidN 5. 6. 1927; H. Jelínek, Lumír 54, 1927/28, s. 277 ●; ● ref. Veselohra s letcem (Vítěz nad oceánem): Paulík. (J. J. Paulík), RA 3, 1927/28, s. 163; If. (I. J. Fischerová), NO 25. 2. 1928; Č. J. (Jeřábek), NO 4. 4. 1928 ●; ● ref. Vykutálený paroháč: E. S. (K. Elgart Sokol), LidN 4. 4. 1928; Č. J. (Jeřábek), NO 4. 4. 1928 ●; ● ref. Hora Venušina: G. (F. Götz), NO 18. 11. 1928; J. V. Sedlák, Tribuna 25. 11. 1928; ax. (E. Vachek), PL 25. 11. 1928; A. N. (Novák), LidN 2. 12. 1928; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 4, 1928/29, s. 144; J. H. (Hora), Tvorba 3, 1928/29, s. 54; A. M. Píša, Sever a Východ

1929, s. 95; K. Sezima, Lumír 56, 1929/30, s. 302 ●; ● ref. Mezihra: AMP. (A. M. Píša), PL 26. 5. 1929; G. (F. Götz), NO 3. 7. 1929; V. Brtník, Venkov 20. 2. 1930 ●; ● ref. Věčné mládí: vz. (V. Zelinka), Zvon 30, 1929/30, s. 294; K. Sezima, Lumír 56, 1929/30, s. 302 ●; ● ref. Fortinbras 1: drb. (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30, s. 586; Z. S. (Smetáček), Čin 1, 1929/30, s. 795; AMP. (A. M. Píša), PL 11. 5. 1930; V. Brtník, Venkov 22. 5. 1930 ●; ● ref. Fortinbras 2: K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 279; vz. (V. Zelinka), Zvon 34, 1933/34, s. 70; O. S. (Srbová), Studentský časopis 14, 1934/35, s. 143 ●; ● ref. Panna: H. Jelínek, Lumír 61, 1934/35, s. 413; kd. (E. Konrád), NO 7. 5. 1935; AMB. (A. M. Brousil), Venkov 7. 5. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 7. 5. 1935; -s. (J. Seifert), Ranní noviny 7. 5. 1935; Ot. F. (Fischer), LidN 7. 5. 1935 ●; ● ref. Jan Žižka z Trocnova: J. V. Šimák, Lumír 62, 1935/36, s. 283; H. Jelínek, tamtéž, s. 296; AMP. (A. M. Píša), PL 14. 2. 1936; AMB. (A. M. Brousil), Venkov 14. 2. 1936; jk. (J. Krejčí), RP 14. 2. 1936; m. n. (M. Novotný), LidN 14. 2. 1936 ●; ● ref. Kristus: B (E. Bass), LidN 20. 3. 1937; AMP. (A. M. Píša), PL 20. 3. 1937; A. M. Brousil, Venkov 20. 3. 1937; kd. (E. Konrád), NO 20. 3. 1937 ●; ● ref. Eva: V. K., Rozhledy 1937, s. 308; drb. (J. Borecký), Zvon 38, 1937/38, s. 433; -jef- (J. Fučík), Tvorba 1938, s. 143 → Stati o literatuře (1951) ●; ● ref. Památce Milady Pakůrové: drb. (J. Borecký), Zvon 39, 1938/39, s. 547; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 65, 1938/39, s. 395 ●; A. M. Brousil: ref. Heroika, Venkov 17. 4. 1938; A. N. (Novák): ref. In memoriam Milady Pakůrové (6. vyd.), LidN 13. 8. 1939; drb. (J. Borecký): ref. Po boji, Zvon 40, 1939/40, s. 305; ● ref. Valdštýn: ev. (E. Valenta), LidN 9. 4. 1940; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 15. 11. 1940 ●; ● ref. Aféra Tilly: P., LitN 1941, s. 143; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1941, s. 118 ●; V. Kolátor in sb. České umění dramatické 1 (1941); ● ref. Caesar: JK (J. Kopecký), LidN 10. 11. 1942; p. (A. M. Píša), Nár. práce 10. 11. 1942 ●; jfv. (J. F. Vondráček): ref. Za živa pohřben, Znova 1942, č. 3; mn (M. Novotný): ref. Kost, LidN 16. 5. 1944; F. P. T.: Osobnost F. Z. (k šedesátinám), Polední list 1. 11. 1944; J. Vojtěch: Poslední nadčlověk, Generace 1, 1945/46, č. 4–5; F. Wollman in Osud a tragická idea ve valdštejnské dramatice, Slavia 18, 1947/48, s. 241; ● nekrology: mš, Svob. noviny 11. 1. 1948; KŠK (K. Šourek), Cíl 1948, s. 17; ej. (E. Janský), Čes. lidové divadlo 1948, s. 23 ●; T. Sv. (Svatopluk): Proměny jednoho fašisty, Tvorba 1952, s. 32; V. Kudělka in Hry na úspěch (mj. o komediích F. Z.), ČLit 1976, s. 330; M. Bauer in Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století (2003); M. Bastl: Chrudimské kořeny zapomenutého spisovatele F. Z., Chrudimské vlastivědné listy 2006, č. 4.

mv

Zbraslavská kronika viz **Kronika zbraslavská**

J. K. **Zbraslavský** viz Jan **Kaška**

Jan Josef **Zeberer**

* asi 13. 7. 1712 *Blatná*
† 9. 7. 1789 *Praha*

Překladatel první české hry uvedené na profesionální scéně v Praze, sběratel české slovní zásoby.

V matrice zapsán jako Joannes Josephus Czeberer; psán i Ceberer. Datum Z. křtu 13. 7. (podle matriky) bývá uváděno též jako datum narození. – Syn hejtmana panství hrabat Serényiů. V Praze vystudoval gymnázium, tzv. filozofii a práva (1739 doktor obojího práva). Okolo 1740 se stal radním písařem, později magistrátním radou a posléze kancléřem na Novém Městě pražském (do 1783). Patřil k vlasteneckému okruhu kolem rytíře J. F. z Neuberka. Od 1764 připravoval německo-česko-latinský slovník, k jehož vydání (u tiskaře Neureuttera) pro malý počet předplatitelů nedošlo; materiálu bylo použito v slovnících J. Dobrovského a J. Jungmanna.

Do češtiny přeložil spis Hrdelní právní řád Marie Terezie a veselohru J. Ch. Krügera Herzog Michel, kterou vydal 1771 vlastním nákladem (bez udání jmen autora i překladatele) pod titulem Kníže Honzik; t. r. byla též hrána Brunianovou divadelní společností v pražských Kotcích. Jednoduchý anekdotický příběh z vesnického prostředí, vyzvedávající střízlivý zdravý rozum, se hlásil k dobovému osvícenství a souvisel i s jeho snahami o výchovné působení divadla; českými vlastenci byl pak vřele přivítán jako jeden z prvních projevů národního probuzení. Dobová kritika ocenila zejména lexikální stránku překladu (bral mj. ohled i na lidový jazyk postav), za méně zdařilé označila použití rýmovaného bezrozměrného verše. Z. bylo zároveň doporučeno pokračovat v překladech kvalitnějších děl soudobé německé literatury (např. Ch. F. Gellert, S. Gessner).

ŠIFRA: N. N. (1771, Kníže Honzik). ■ KNIŽNĚ. *Překlady:* Constitutio Criminalis Theresiana aneb Římské císařské v Uhřích a Čechách ec. ec. královské apoštolské Milosti Marie Terezie… Hrdelní právní řád (Vídeň 1769); an. (J. Ch. Krüger): Kníže Honzik (1771, šifra N. N.; nově in sb. Divadlo v Kotcích, 1992, ed. J. Kolár). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4551, 5196. ■ LITERATURA: ● ref. překl. Kníže Honzik: W. (M. A. Voigt,

dub.), Neue Literatur 1772, č. 23; Mz. (F. M. Pelcl), Prager gelehrte Nachrichten 1772, s. 363 ●; an. (V. Thám): nekrolog, Schönfeldské c. k. pražské noviny 11. 7. 1789; an.: Constitutio Criminalis Theresiana aneb Římské císařské v Uhřích a Čechách… Milosti Marie Terezie… Hrdelní právní řád (o Z. překladu), ČČM 1855, s. 141; an.: Sláva těm prvním!, NL 3. 1. 1884; J. Arbes: První české představení v divadle v Kotcích, Květy 1890, 1. pol., s. 493 a pokr. → Theatralia 1 (b. d., 1912, s. 79); J. Stupecký: O českých překladech pořízených v souvislosti s kodifikací rakouského práva civilního, ČČM 1903, s. 32; Č. Zíbrt: Kníže Honzík. První české divadlo v Praze r. 1771 ze života lidu selského, Světozor 18, 1917/18, s. 9, 25; J. Vondráček in Dějiny českého divadla 1. Doba obrozenská 1771–1824 (1956, s. 36, též čes. překlady ref. z Prager gelehrte Nachrichten a Neue Literatur a nekrolog z 1789); Ba (F. Baťha): Vzpomínáme J. Z., Svob. slovo 14. 7. 1972 + Překladatel Knížete Honzíka, LD 27. 7. 1979; F. Černý: Herzog Michel – Kníže Honzík, sb. Divadlo v Kotcích (1992, s. 163, též čes. překlady ref. z Prager gelehrte Nachrichten a Neue Literatur a nekrolog z 1789).

lk

Božena **Zedníková** viz **Fringilla** (Dodatky, 2. díl)

Václav **Zelený**

* 27. 8. 1825 *Borová* (Havlíčkova B.) u Havlíčkova Brodu
† 5. 4. 1875 *Praha*

Literární historik, kritik a publicista, překladatel, pedagog a politik.

Podepisoval se Vácslav (ojediněle Wenceslaus) Zelený. Podle vlastního vyjádření se narodil 26. 8. 1825. – Byl druhorozeným synem v početné rodině rolníka a obchodníka s obilím a lnem; matka pocházela z učitelské rodiny. Školní docházku zahájil na farní škole v rodišti 1831. Vliv na něj měl učitel A. Línek, na jehož doporučení odešel na studie: nejprve 1836 do třetí třídy hlavní školy v Jihlavě, aby se naučil německy, na podzim 1837 vstoupil na gymnázium v Něm. Brodě, kde vyučovali hlavně premonstráti z nedalekého želivského kláštera. Zde se sešel se svým starším rodákem K. Havlíčkem (ten jako student tehdy nejvyšší šesté třídy byl dozorcem v třídě první). 1843 odešel do Prahy, kde nejprve absolvoval tzv. filozofii (vliv učitele F. Exnera); nevyhověl přání matky, aby studoval bohosloví, rok studoval práva, poté se zapsal na filoz. fakultu, kde studoval historii, moderní a klasické jazyky a moderní literaturu. Živil se hlavně kondicemi, od května 1849 byl ustanoven suplentem na Akademickém gymnáziu, kde vyučoval v nižších třídách dějepis a zeměpis; po vykonání státních zkoušek v září 1850 se stal definitivním profesorem na gymnáziu v Jindř. Hradci. Na počátku 1851 se oženil. Po roce se na přání V. K. Klicpery, tehdejšího ředitele, vrátil na Akademické gymnázium (k jeho žákům patřili L. Čelakovský, V. Hálek, B. Janda Cidlinský, J. Neruda, F. Schulz, A. V. Šmilovský, V. Vlček, J. Zubatý). Působil tam 1851–63 s přestávkou školního roku 1856–57, kdy obdržel zdravotní dovolenou (recidiva plicní choroby, jíž trpěl již za studií), kterou strávil cestováním po Rakousku, Itálii a Francii. V době pedagogické činnosti na Akademickém gymnáziu zahájil také novinářskou a redaktorskou práci založením a redigováním časopisu Obzor (jednoho z mála pokusů o oživení českého kulturního a literárního života v 50. letech); později pracoval v redakcích staročeských listů (Obecné listy naučné a zábavné, Národ). Za staročechy byl též poslancem v českém sněmu (1861–75), v říšské radě (1861–62) a členem pražského zastupitelstva (1861–65), kde se zabýval především problematikou národního školství. V navrženém řešení této otázky stál v opozici proti vládě, proto se 1863 vzdal profesorského místa a stal se společníkem nakladatelství I. L. Kobra. Cestoval po Německu a Belgii, kde studoval místní školství. Od 1865 byl ředitelem nově zřízeného reálného gymnázia na Malé Straně, jehož založení inicioval. 1867 navštívil Horní Lužici a 1872 cestoval po Německu, Dánsku, Švédsku, Polsku a hlavně Rusku (též po stopách K. Havlíčka). Byl členem vědeckých a osvětových organizací a spolků domácích i cizích: od 1858 členem výboru Matice české, od 1862 členem Svatoboru (od 1865 jednatelem) ad., byl vyznamenán ruským řádem sv. Anny. Jako porotce zasedal v dramatických soutěžích, 1872 byl na valné hromadě Společnosti Čes. muzea zvolen do komise k vydání Brusu jazyka českého a k opravě Slovníku vědeckého názvosloví. 1874 navštívil ze zdravotních důvodů Itálii, od začátku školního roku 1874/75 se vzdal řízení školy. Zemřel na plicní chorobu, pohřben byl přítelem V. Štulcem na Vyšehradském hřbitově. – Syn JUDr. Václav Vladimír Z.

(* 12. 2. 1858 Praha, † 29. 2. 1892 Praha; pseud. E. Pursimuove, Zlý a šifry V. V. Z., xy), literární historik, hudební kritik, novinář (od 1886 redaktor Hlasu národa) a publicista uveřejňoval příspěvky v ČČM (1884–86 Tomáš Pešina z Čechorodu, i sep.), Čes. novinách, Daliboru (též red. 1886–87), Divadelních listech, Hlasu národa, Lumíru, Osvětě, Poslu z Prahy, Světozoru aj. Knižně vydal publikace Jan Tomáš Pešina z Čechorodu (1880), Nestranné slovo o Národním divadle (1885, pseud. E. Pursimuove), Ještě slovo o Národním divadle (1885), O správě Národního divadla (1886), posmrtně vyšly Úvahy a články 1. O Bedřichu Smetanovi (1894, s úvodem J. Zeyera). Uspořádal a vydal Karla Havlíčka rodinné listy brixenské (1888). – Dcera Božena Augustinová (* 15. 10. 1851 Praha, † 17. 10. 1936 Praha; pseud. Božena Záleská, Bohuslava Záleská, šifra Bož. Aug.) napsala životopis M. Červinkové-Riegrové (1897), vzpomínky na otce (Osvěta 1905–06), pod pseud. Bohuslava Záleská překládala z ruštiny (I. I. Lažečnikov: Ledový dům, 1872) a francouzštiny (G. Sand: Markýz Villemer, 1874); pracovala v ženském hnutí.

Literárněkritickou, kulturněhistoricky a místopisně popularizační činnost zahájil Z. v časopisech. Jako pravděpodobný autor programové úvahy Obzoru zdůraznil nezastupitelnou úlohu literární kritiky pro sledování a objektivní hodnocení domácí produkce a pro informování o dění v literaturách světových. V obsáhlých fundovaných recenzích se širším kulturněhistorickým pozadím Z. pochvalně referoval o prvních sešitech Sušilových Moravských národních písní a Douchových překladech Shakespearových dramat. Z pozice tradičního konzervativního vlastenectví posoudil (v Obzoru) almanach Lada Nióla, příkře přitom odsoudil báseň a povídku J. V. Friče jako nekritické přitakání dílu H. Heina a jeho nenárodnímu zaměření, distanční skepsi a ironii (v následné polemice ve zvláštní Příloze k Obzoru Frič reagoval rozborem svého vztahu k Heinovi). Do Obzoru a později do Obecných listů Z. též psal, překládal a adaptoval popularizační články s literární a historickou tematikou o anglické, americké a francouzské kultuře. Jeho pozdější knižní překlady a propagace soudobé historiografické produkce usilovaly o pochopení a aktualizaci souvislostí domácího (počátky ústavního života) a světového dění na pozadí liberálního pojetí anglických dějin. – Ze série Z. mnohdy průkopnických životopisných projektů o osobnostech národního obrození byly časopisecky otištěny životopisy K. J. Erbena, J. Kollára, F. Palackého a V. Stacha i ukázky z nedokončeného životopisu K. Havlíčka. Knižně vyšla monografie *Život Josefa Jungmanna,* prokazující autorovu schopnost načrtnout prostřednictvím rozsáhlého dokumentárního materiálu dobové kulturní ovzduší a kriticky docenit vliv výrazné tvůrčí individuality; k psychologickému postižení sledované osobnosti a doby však nedospěl. Z. je též autorem hesla *Dějiny literatury české* a patrně i dalších literárních hesel v Riegrově Slovníku naučném. V mládí psal také verše (v rukopisu Smíšené básně, 1842); své zážitky z cest po Itálii a Francii popsal v několika cestopisných črtách uveřejněných časopisecky.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Stanislav Volný, Štěpán Ostrovský; B. (Obecné listy), M. (Obzor, ČČM), N. N. Vác. Z…ý, Vác. Z…ý, -ý (Obecné listy), Z. (Obecné listy), zl., Zý. (Riegrův Slovník naučný); -n- (dub.). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda učitelská (1871); Blahověst; Boleslavan (1860); ČČM (1855–58); sb. Čechy, země i národ (1863); Hlas (1863); Kritická příloha k Nár. listům (1864, dub.); Květy (1872); alm. Máj (1859–62; 1859 K. J. Erben, 1860 František Palacký, 1862 Jan Kollár); Mor. orlice (Brno); Národ (od 1863); Nár. noviny (1848); Obecné listy (1861–62); Obecné listy naučné a zábavné (1860–61); Obrazy života (1859); Obzor (1855); Osvěta (1872–73; 1872–73 Karel Havlíček Borovský, 1873 Václav Stach, „starý veršovec"); Posel z Prahy (1860, 1875); Programm des k. k. akademischen Staatsgymnasiums (1855, studie De religionis christianae in Bohemia principiis, česky O počátcích křesťanství v Čechách, Blahověst 1855); Slovenské noviny (Vídeň 1857, 1860); Škola a život (1855–56, i příl. Štěpnice); Výr. zpráva r. 1868/69 Malostranského gymnázia (1869); Zlaté klasy (1856); – posmrtně: Lid. noviny (1927). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Život Josefa Jungmanna 1, 2 (1873–74; 1881 vyd. s pozn. a rejstř. F. Bílého; 1915 upr. vyd., ed. a pozn. F. Tichý); Řeč, kterou o slavnosti stého dne narození Josefa Jungmanna dne 12. července 1873 v Praze u veliké síni Besedy měšťanské měl… (1873). – *Překlady:* R. B. Sheridan: Klevety (1855, pseud. Štěpán Ostrovský); Th. B. Macaulay: Dějiny anglické 1–7 (1861–65); M. I. Bogdanovič: Dějiny vlastenecké války 1812 (1868–72, pseud. Stanislav Volný). ■ KORESPONDENCE: in Korespondence a zápisky Jana Helceleta (Helceletovi z 1862; 1910, ed. J. Kabelík); in A. Sedláček: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou 3 (K. Ningrovi z 1873; 1913, s. 474). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Obzor (1855, s K. J. Erbenem a K. B. Štorchem), Obecné listy naučné a zá-

bavné (1860–61, s A. Majerem a F. J. Řezáčem); *kalendář:* Kobrův Kalendář Posla z Prahy (an.); *knižnici:* Bibliotéka historická (běh první, 1861–64, 10 sv.); *dílo:* Názorný atlas k Slovníku naučnému 1–4 (1865–71, s. F. L. Riegrem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Školní atlas všech dílů světa (1854); Spisy Jana Kollára (1862–63, 4 sv.); Sebrané spisy Karla Havlíčka Borovského (1870, 1 sv., nedokonč.). ▮

LITERATURA: P. Křivský: V. Z. (1825–1875). Literární pozůstalost (LA PNP 1974) + V. V. Z. (1858–1892). Literární pozůstalost (LA PNP 1974); sb. V. Z. (1825–1875) (Havl. Borová 2005; přisp. R. Brukner, J. Janáčková, V. Liška, L. Macek, E. Ryšavá, Z. Zborovská). ▮ J. V. Frič in Příloha k Obzoru (1855); J. J. (Jireček): ref. De religionis christianae in Bohemia principiis, Slovenské noviny (Vídeň) 1955, příl. Světozor, č. 102; J. Neruda: ref. K. J. Erben, Obrazy života 1859, s. 198 + (Δ) ref. J. Kollár, Čas 1861, s. 286, oboje → Spisy sv. 11 (Literatura 1, 1957, s. 116 a 272); an.: ref. Naučný slovník, Kritrická příl. k NL 1864, s. 263, 333; an.: V. Z., Světozor 1871, s. 378; $^{X}_{X}X$: ref. Karel Havlíček Borovský, NL 27. 4. 1872; ● ref. Život Josefa Jungmanna: Gb. (J. Gebauer), LF 1874, s. 317; K. Tieftrunk, Osvěta 1875, s. 51; r. (J. Emler), ČČM 1878, s. 303 ●; ● nekrology: an., NL 6. 4. 1875; an., Mor. orlice 8. a 10. 4. 1875; an., Světozor 1875, s. 176; V. Vlček, Osvěta 1875, s. 398 ●; J. L. Turnovský: Památce V. Z., Zlatá Praha 1886, s. 545; Kl.: V. Z. Pamětní lístek k slavnosti v Borové, Světozor 1886, s. 542, 555; K. Tieftrunk: Vzpomínka na V. Z., Osvěta 1886, s. 821; L. Dolanský: V. V. Z., in Vzpomínky na paměť třicetileté činnosti Umělecké besedy 1863–1893 (1894, s. 153); B. Augustinová: V. Z., Osvěta 1905, s. 765 a pokr., 1906, s. 289 a pokr.; T.: Dne 27. srpna bylo devadesát let… (s úryvky z koresp.), Zvon 15, 1914/15, s. 687; F. Tichý in V. Z.: Život Josefa Jungmanna (1915, s. 347); -t.: ref. Život Josefa Jungmanna, Akademie 20, 1915/16, s. 91; J. Zubatý: V. Z., Památník k 60. ročnici založení Městské střední školy na Malé Straně v Praze a z ní vzešlých ústavů (1926, s. 15); A. Krajíc: V. Z. u německobrodských premonstrátů, sb. 200 let gymnázia v Německém Brodě (1935, s. 162); in A. Hajn: Národ o Havlíčkovi (1936, s. 322; Řeč JUDr. J. Strakatého při odhalení desky V. Z. v Borové dne 1. srpna 1886); P. Zedník: V. Z. (1825–1875), Havlíčkobrodsko, sv. 2, 1990, s. 12; F. Kutnar, J. Marek in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví (1997, s. 340).

sm

Václav Vladimír **Zelený**
viz in Václav **Zelený**

Alois **Zelinka**

Působnost 1912–1946

Regionální nakladatelství divadelních her, drobných divadelních textů a hudebnin v Mariánských Horách (Ostrava), po 1920 krátce nakladatelství a distribuce spisů F. Sokola Tůmy; knihkupectví.

Nakladatelství rozvinul při svém knihkupectví Alois Z. (* 10. 12. 1883 Miňůvky u Kroměříže). Byl synem rolníka. Absolvoval 3 ročníky měšťanky a vyučil se knihkupcem u V. Povondry v Kroměříži, pak působil v knihkupectvích v Těšíně, Hodoníně a v Mor. Ostravě. Koncem 1910 se osamostatnil a převzal v Mariánských Horách u Mor. Ostravy (od 1921 její součást) skomírající knihkupectví a papírnictví, které ve snaze profesionálně zakotvit vydávání vlastních děl otevřel 1903 pod svým občanským jménem spisovatel, novinář a herec F. Sokol Tůma. Z. získal 1911 vlastní koncesi a 1912 zahájil nakladatelskou činnost. Zřizoval knihkupecké filiálky v různých částech ostravské aglomerace a 1926 přenesl hlavní závod do Přívozské ul. v tehdejší Mor. Ostravě. Sužován vleklou nemocí zápasil stále s finančními potížemi, které ochromovaly jeho nakladatelské aktivity. Po soudním vyrovnání 1924 nakladatelství výrazně utlumil (poslední knihu vydal 1946) a omezil se na knihkupectví (působilo do 1949).

Z. okolo nakladatelství soustředil okruh pedagogů, regionálních umělců a kulturních pracovníků, podporujících národní hnutí ve Slezsku, na Opavsku a Těšínsku (kromě vlastní produkce distribuoval mj. aktuální letáky a brožury středoškolského profesora A. E. Vaška). Kmenová knižnice *Zelinkův divadelní ochotník* (1913–31, 31 sv.) vycházela z potřeb rozvíjejícího se českého divadelního života na Ostravsku. Po 1919 se zprvu opírala o dramaturgii profesionálního českého divadla v Ostravě, později se zaměřila na nenáročný ochotnický repertoár. Po populárních operetách katolického kněze a regionálního publicisty M. Horského (vl. jm. A. Zamazal) s hudbou E. Marhuly do ní nakladatel zařadil nové hry F. Sokola Tůmy i zbytky nákladu jeho starších titulů, tvorbu regionálních divadelníků (V. Cigánek pod pseud. Antonín Starý, A. Kantor, J. Loriš, A. Opěla), původní frašky a veselohry (J. Balda, F. Bartoš, F. Lašek, P. R. Mařík, L. Mrázek pod pseud. L. Loučenský, S. J. Sousedík) a překlady německých komedií v úpravě diva-

delního ředitele K. F. Štětky. Několik čísel knižnice obsadily tituly převzaté od jiných nakladatelů, později i separáty z vlastní předchozí produkce. Žánrově blízkou knižnici drobných tisků *Zelinkovy sólové výstupy* (1921–22, 22 sv.) autorsky vyplnil V. Cigánek (pseud. A. Starý) s jedinou výjimkou (B. Vlček pod pseud. Lupulus); obdobná edice *Zelinkových kabaretních písniček č.* … (1922, 2 č.) se již nerozvinula. Knižnici levných brožur pro děti *Světové pohádky* (1921, 13 seš.) redigoval a texty s převahou orientálních námětů do unifikované podoby upravoval učitel a regionální kulturní pracovník R. Eliáš. Některé z vydaných obchodních příruček soustředila *Knihovna pro průmysl a obchod* (1912, 2 sv.). 1921 převzal Z. do prodeje knihy z vlastního nákladu F. Sokola Tůmy (včetně právě vydaného románu Celibát) a zahájil jeho Sebrané spisy. Po románových cyklech Na kresách, Lapači a V záři milionů (13 sv., 1921–22) ještě pod novým názvem Divadelní hry 1 (sv. 14, 1922) spojil do konvolutu čtyři hry z edice Zelinkův divadelní ochotník. Chudou grafickou úpravu Spisů oživily jen obálky V. Čutty a regionálního malíře L. Uhlíře. Když další vydávání ochromily finanční potíže nakladatele, pokračovalo v něm pražské nakladatelství Mladé proudy romány Na šachtě a Pan závodní (Sebraných spisů F. Sokola Tůmy sv. 14–19, 1924–25), navazujíc v číslování na románové svazky Z. nákladu. – Výraznou složku produkce tvořily hudebniny (firma se často prezentovala jako „hudební nakladatelství"), zejména skladby skladatele, pedagoga, ředitele kůru a varhanní školy Matice školské v Mariánských Horách E. Marhuly. Úzce regionální význam přesáhl jediný tehdejší hudební časopis na Moravě a ve Slezsku Hudební obzor; vycházel 1913–14 (roč. 1–2) a v jeho redakci se střídali K. Budík a E. Marhula. Po obnovení 1921 (roč. 3) v Marhulově redakci časopis zvýraznil zájem o divadlo a 1922 (roč. 4) zvětšil rozsah a změnil název na Hudební a divadelní obzor. Příspěvky k obecným otázkám i regionální problematice divadla a dramatu v něm publikoval kromě odpovědných redaktorů divadelní rubriky (postupně V. Martínek, F. Sokol Tůma a A. V. Václavek) i B. Vlček. Opožděné vydání posledního čísla 4. ročníku 20. 1. 1923 signalizovalo zánik časopisu i propukající finanční krizi nakladatelství.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře:* Zelinkův divadelní ochotník (1913–31); Světové pohádky (1921); Zelinkovy sólové výstupy (1921–22); Zelinkových kabaretních písniček č. … (1922). – *Ostatní:* Knihovna pro průmysl a obchod (1912). ▮ SOUBORNÉ VYDÁNÍ. *Český autor:* F. Sokol Tůma. ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* Marhulův koledníček (b. d., 1921, zpěvník); F. Sokol Tůma: Situační přehled dějiště románu ze života ostravských židů V záři milionů (1922); K. Krolmus: Epištoly politické (b. d., 1930); I. Spáčil: Pozdní květy (1946). ▮ PERIODIKA: Hudební obzor (1913–14, 1921), pokr. Hudební a divadelní obzor (1922). ▮

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih, divadelních her, hudebnin a publikací (1923). ▮ LITERATURA: Ba. (F. J. Balatka): Kol. Alois Z. …, Knihkupec a nakladatel 1943, s. 197; V. Martínek in František Sokol Tůma (1957, s. 54).

az

Vojtěch **Zelinka**

* 8. 9. 1890 *Praha*
† 5. 4. 1963 *Praha*

Literární historik a kritik, klasický filolog a popularizátor antiky, beletrizující starověké látky v prózách pro mládež, autor středoškolských učebnic a výborů četby, editor; hudební teoretik a publicista.

Syn hudebního skladatele J. E. Zelinky (1856–1935). V Praze studoval na gymnáziu a po maturitě 1909 klasickou filologii, češtinu a hudební teorii na filoz. fakultě. Po skončení vysokoškolského studia učil 1914–50 tyto předměty na pražských středních školách, od 1920 na gymnáziu v Křemencově ul.

Literárněhistorickou práci Z. začal drobnými monografiemi významných českých básníků (*Jaroslav Vrchlický*, *Otokar Březina, Antonín Sova*). Od nich přešel k obsáhlým syntetickým pedagogickým pracím. První z nich jsou *Dějiny literatury české pro školy obchodní,* téměř současně s nimi vydal (za spolupráce G. Pallase) *Obrazové dějiny literatury české,* které jsou největší Z. prací. V nich zachytil celou českou literaturu od počátku až do doby vydání knihy. V textové části Dějin se v mnohém opřel o názory J. Vlčka a A. Nováka, ale jejich soudy velmi zestručnil. Přínosná je obrazová část Dějin, do které Z. svedl neobyčejné množství obrázků, především fotografií autorů, titulních stránek knih a časopisů, snímků rodných míst atd. Dějiny jsou doplněny Dodatkem, obsahujícím výklad techniky básnické práce a otázek vztahu literatury a výtvarného umění. K nim je

možno přiřadit teoretickou příručku *Uvedení do literatury s ukázkami pro střední školy.* Soustavně Z. tiskl literární referáty (Zlatá Praha, Střední škola, Zvon aj.). Z klasické filologie jako Z. hlavního učebního oboru vycházela i jeho aktivita v přípravě učebních pomůcek (Latinská maturitní čítanka, Výbor latinské četby) i v širší popularizaci antické kultury, jíž věnoval nejvíce úsilí. Jednotlivé Z. knížky (např. *Z dávnověku, Pradávným světem krokem i letem, Svět řeckých bájí*) seznamovaly se starověkými mýty a s historickými i literárněhistorickými fakty přitažlivou formou vyprávění, navazováním dialogu se čtenářem i volnější fabulací; svého času byly oblíbeny a vycházely v dalších přepracovaných vydáních. – V duchu rodinné tradice se Z. věnoval i hudbě a zpěvu. Napsal sice pouze jedinou knihu tohoto oboru, monografii *Bedřich Smetana,* pilně však přispíval do různých časopisů speciálních i literárních články o hudbě a zpěvu. Zvláštní pozornost věnoval zhudebnění básnického textu a sborové reprodukci, mnoho kritických poznámek věnoval sborům Foerstrovým, Sukovým a Novákovým.

ŠIFRY: vz, VZ, vz., VZ., -vz-, Vz., V. Z., Zel. (Malý čtenář), Zka. (Naše zprávy). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Archa (Olomouc 1923–24, 1929); Čes. osvěta (1925–27); Čes. slovo (1925, 1927–28); Čin (1932); Dělnická osvěta (1922–23); sb. Deset let pražského pěveckého sboru Smetana (1921); Hovory Sfinx; Hudba a škola; Hudební revue; Hudební výchova; Lid. noviny (1929, 1940–44); Lit. noviny (1930–31); Lit. rozhledy (1924–27); Lumír (1935–39); Malý čtenář (1931–32); Nár. a Stavovské divadlo; Naše kniha; Naše zprávy (1941); Osvětové rozhledy (1926); Panoráma (1940); Rozpravy Aventina (1925–27); Samostatnost 1928); Sborník Masarykova stát. reál. gymnázia v Praze II., Křemencova ul., 1871–1946 (1948); Střední škola (1925–26, 1941); Úhor (1927, 1930–34); Úsvit; Věstník pěvecký a hudební; Zlatá Praha (1919–24, 1929; mj. 1924 smetanovské číslo); Zlatý máj (1959); Zvon (1923–41; pravidelný lit. ref., též BB). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře, umění a jazyce:* Jaroslav Vrchlický (portrét s ukázkami z díla, 1922); Otokar Březina (portrét s ukázkami z díla, 1923); Antonín Sova (portrét, b. d., 1924); Bedřich Smetana (monografie, 1924); Dějiny literatury české pro školy obchodní (1926, s G. Pallasem); Obrazové dějiny literatury české 1, 2 (1926, s G. Pallasem); Uvedení do literatury s ukázkami pro střední školy (lit. teoretická příručka, 1927); Latinsko-český slovník (1957, s jinými). – *Převyprávění antických látek* (PP pro ml.): Z dávnověku (1929); Báje jižního moře (1936); Pradávným světem krokem i letem (1938; 1949 přeprac. a rozšíř. vyd. s tit. Starověkem); Svět řeckých bájí (1940); Z dávných věků (1947, spol. vyd. knih Z dávnověku a Svět řeckých bájí). ▮ REDIGOVAL *sborníky:* Deset let pražského pěveckého sboru Smetana (1921, s J. Štěrbou), Sborník Masarykova stát. reál. gymnázia v Praze II., Křemencova ul., 1871–1946 (1948, s jinými); *knižnici:* Vybraná díla. Knihy české souvislé školní četby s poznámkami (1924–30). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: O. Březina, A. Sova: Výbor z lyriky (1923); J. Neruda: Písně kosmické (1924); Nová legenda zlatá 1, 2 (1927, 1928, s A. Dolenským, G. Pallasem, F. Šimkem); B. M. Kulda: Moravské národní pohádky (1928); L. Klíma: Slavná Nemesis (1932, v tiráži s tit. Slavná Nemesis a jiné příběhy); Latinská maturitní čítanka 1, 2 (1933, 1939, s K. Ohnesorgem); Česká maturitní čítanka (1935); Svět pohádek (1935); Výbor latinské četby (1952, s jinými). ▮

LITERATURA: ● ref. Otokar Březina: J. V. Sedlák, Kritika 1924, s. 39; Soukup (F. A. Soukup), Úhor 1924, s. 60; J. Groulík, ČMF 11, 1924/25, s. 301 ●; ● ref. Obrazové dějiny…: drb. (J. Borecký), Zvon 26, 1925/26, s. 559; Š. J. (Jež), Lumír 53, 1926/27, s. 273; F. Šimek, Střední škola 7, 1926/27, s. 80; J. V. Sedlák, Naše věda 8, 1926/27, s. 210 ●; ● ref. Uvedení do literatury…: J. V. Sedlák, Naše věda 9, 1927/28, s. 209; V. Jirát, ČMF 16, 1929/30, s. 70 ●; A. Novák: ref. Z dávnověku, LidN 14. 12. 1929; Ohg. (K. Ohnesorg): ref. Báje jižního moře, Střední škola 17, 1936/37, s. 335; ● k padesátinám: an., Naše zprávy 1940, č. 72; -btk- (V. Brtník), Zvon 41, 1940/41, s. 55 ●; O. Pospíšil: ref. Svět řeckých bájí, Úhor 1941, s. 19; zz: ref. Z dávných věků, NO 3. 12. 1947; J. Hora: In memoriam V. Z., Zprávy Jednoty klasických filologů 1963, s. 105; P. Holman: Dva Březinovy dopisy V. Zelinkovi (s úryvky Z. dopisů z 1923–24), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1987, s. 111, k tomu dodatek (šifra -Pk-) tamtéž 1988, s. 60.

vf

Adolf **Zeman**

* 24. 1. 1882 *Praha*
† 8. 7. 1952 *Praha*

Autor reportáží a reportážních románů s převážně legionářskou tematikou; publicista a dramatik.

Absolvoval reálné gymnázium v Křemencově ul. v Praze (mat. 1901). Během studia na pražské filoz. fakultě se spřátelil s mladými literáty kolem J. Mahena, R. Haška a K. H. Hilara (1903 s nimi a s dalšími spoluzaložil literární spolek Syrinx), 1902–03 vydával a redigoval Letáky, blízké jejich generačnímu usilování. Od ukončení vysoké školy se věnoval žurnalistice. 1907 nastoupil do redakce Dne, listu spo-

jeného s mladočeskou skupinou K. Kramáře; poté, co zakoupila prostřednictvím jí řízené Pražské akciové tiskárny Grégrovy Nár. listy, přešel Z. 1910 do redakce Pražských novin. Současně 1912–13 vydával a redigoval časopis Zrcadlo světa. Po vypuknutí světové války musel narukovat, 1915 se dostal do ruského zajetí a odtud do formujících se českosl. legií (sloužil u artilerie). Jako legionář procestoval celé Rusko, působil v redakci Čechoslovana v Kyjevě, na přelomu 1919–20 byl pomocníkem náčelníka historického oddělení štábu armády v Irkutsku. Tam se velmi intenzivně zabýval studiem historie a způsobu života sibiřských Burjatů, byl přijat za člena Východosibiřské zeměpisné společnosti. Domů se vrátil 1920 jako nadporučík legií a nastoupil zpátky do Pražských novin, v nichž setrval do jejich zastavení koncem 1938, kdy odešel jako šéfredaktor a rada tiskového odboru do výslužby. Během války nemohl publikovat a jeho knihy byly staženy z distribuce i z veřejných knihoven.

Debutoval povýtce knižní, expresivně laděnou veršovanou scénou z biblických dějin *Máří Magdalská*, jejíž závěr musel po konfiskaci prvního vydání zcela změnit. K literární tvorbě se vrátil až po mnohaleté odmlce reportážní knihou *Československá Odyssea,* v níž se osobní postřehy z cesty legionářů lodí z Vladivostoku do vlasti mísily s analýzou a hodnocením politické situace v Rusku a s četnými historicko-geografickými exkursy. Osudy českosl. legií (jejich zrod z ducha sokolských ideálů, obrat proti ruským bolševikům a vítěznou pouť Sibiří, ale také jejich postupný rozvrat a vnitřní bolševizaci, vzrůstající beznaděj a zklamání ruskou demokracií i spojenci, konflikty s vlastním vedením i s rozkládající se bílou armádou) líčí Z. v jednom z prvních dobových legionářských románů *Vasil Innokentějevič* a především v široce koncipované trilogii *Mrtvá baterie*, v románech *Plukovník Švec* a *Zborov* (též jako stejnojmenná divadelní hra), jež však nejsou prosty určité patetičnosti, proklamativnosti a sentimentu. Věren svému novinářskému naturelu tíhl Z. i v próze k reportážnímu, dokumentárnímu stylu a k faktografii, před volnou fabulací upřednostňoval prostý popis, interpretaci a komentáře událostí doplňované o autenticky znějící rozhovory. Velký prostor věnoval složitému politickému postavení a pozadí působení legií v Rusku i srážkám jejich jednotlivých frakcí. Romány o vzniku a působení českosl. legií v Itálii (*Doss Alto*) a ve Francii, kde se z českých dobrovolníků utvořila v rámci cizinecké legie setnina Nazdar (*Hrdinové od Arrasu*), vycházely ze studia dokumentů a ze vzpomínek přímých účastníků. Tématu národně osvobozeneckého boje, tentokrát odporu italské iredenty proti nadvládě Rakouska v jižním Tyrolsku, jejímž střediskem byl Trident, se Z. věnoval také v romantickém milostném příběhu odehrávajícím se na pozadí politických událostí (*Mračna*) a v nedokončené trilogii Bouře, jejíž druhý díl (*Veliká hra*) zachycoval kromě válečných událostí na italské frontě i formování českosl. legií pod vedením později popraveného sokolského činovníka J. Čapka. V reportáži *Československá Golgota* evokoval pohnuté období let 1938–39 a na základě dokumentů, novinových zpráv i své vlastní zkušenosti se pokusil odkrýt příčiny a okolnosti mnichovských událostí. Romanticko-dobrodružný legendární příběh *Hrdina Agačin* vycházel z etnografického studia života zabajkalských Burjatů. Z. je rovněž autorem dvou konvenčních, dějově komplikovaných společenských románů se silným sociálním podtextem, v nichž se zabýval podvodnými obchody s pozemky určenými k výstavbě chudinské kolonie (*Tonča Madonna*) a osudy lidí v době hospodářské krize (*Rudé Vánoce*).

ŠIFRA: A. Z. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1920–21); sb. Cestami odboje 1–5 (1926–29); Den (od 1907); Legie; Letáky (1902–03); Národ (1933); Nár. listy (1906–07); Nár. osvobození (1925–26, 1931); Pražské noviny (od 1910); Rozkvět; Sborník Masarykova reálného gymnázia v Praze II (1946); Světozor; Tribuna (1921); Venkov (1908, 1925, 1930–33); Zrcadlo světa (1912–13). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Máří Magdalská (D 1903, 1. vyd. konfiskováno); Československá Odyssea (Rp 1920); Sibiřské obrázky (P 1922, část knihy obsažena v RR Vasil Innokentějevič a Osvoboditelé); Vasil Innokentějevič (R 1922; 1932 upr. vyd. s tit. Bílý kapitán); Mračna (R 1926, v tiráži 1927); Tonča Madonna 1, 2 (R 1930); Osvoboditelé (R 1931, 1. d. trilogie Mrtvá baterie); Sirotci (R 1932, 2. d. trilogie); Rudé Vánoce (R 1932); Proklatci (R 1933, 3. d. trilogie); Plukovník Švec (R b. d., 1933); Piráti svobody (R 1935, 1. d. nedokonč. trilogie Bouře); Veliká hra (R 1936, 2. d. nedokonč. trilogie); Hrdina Agačin (P 1936); Zborov (R 1936, 1. d. trilogie Tři bitvy); Zborov (D 1937, i prem.); Hrdinové od Arrasu (R 1938, 2. d. trilogie); Doss Alto (R 1938, 3. d. trilogie); Nepřátel se nelekali (P pro ml., 1938); Československá Golgota (Rp 1947). – *Ostatní práce:* V kraji šamanů a lámů (etno-

grafická studie, 1923). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Letáky (1903), Zrcadlo světa (1912–13); *sborník:* Cestami odboje 1–5 (1926–29). ▮

LITERATURA: ● ref. Československá Odyssea: Sb., Osvěta 1920, s. 640; -vh- (M. Hýsek), Kmen 4, 1920/21, s. 538; -btk- (V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 334; J. P. (Pešek), Střední škola 1921, s. 91; G. P. (Pallas), Zlatá Praha 1921, s. 22 ●; J. H. (Hora): ref. Sibiřské obrázky, RP 9. 4. 1922; K. (F. V. Krejčí): ref. Vasil Innokentějevič, PL 24. 12. 1922; J. O. Novotný: ref. Mračna, Cesta 9, 1926/27, s. 554; G. (F. Götz): ref. Osvoboditelé, NO 1. 11. 1931; ● ref. Sirotci: J. F. (Folprecht), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 320; V. Brtník, Venkov 8. 10. 1932 ●; ● k padesátinám: an., LitN 1932, č. 1; B. Foit, Naše kniha 1932, s. 44; an., Světozor 1932, s. 140 ●; V. Brtník: ref. Bílý kapitán, Venkov 7. 6. 1932; F. K. (Křelina): ref. Rudé Vánoce, Venkov 30. 11. 1932; ● ref. Proklatci: N. (B. Novák), Čin 4, 1932/33, s. 1008; jh. (J. Hora), Čes. slovo 14. 5. 1933 ●; ● ref. Plukovník Švec: V. Cháb, NO 18. 1. 1934; V. Brtník, Venkov 22. 3. 1934; vbk. (V. Běhounek), PL 5. 6. 1934; J. Šnobr, Rozhledy 1934, s. 78 ●; ● ref. Piráti svobody: M. N. (Novotný), LidN 1. 4. 1935; V. Brtník, Venkov 3. 8. 1935; j. t. (J. Taufer), Index 1935, s. 34 ●; B. Polan: Glosa k novým románům o legionářích, Rozhledy 1935, s. 257; ● ref. Hrdina Agačin: -btk- (V. Brtník), Zvon 36, 1935/36, s. 584; Benj. J. (Jedlička), LidN 26. 10. 1936 ●; ● ref. Veliká hra: J. Strnadel, Čin 1936, s. 231; Mk. (L. Maršíček), Rozhledy 1936, s. 155; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1936, s. 214 ●; ● ref. Zborov (hra): A. Sk. (Skála), Rozhledy 1937, s. 211; -vn-, RP 26. 6. 1937 ●; drb. (J. Borecký): ref. Hrdinové od Arrasu, Zvon 38, 1937/38, s. 603 + ref. Doss Alto, tamtéž, s. 713; an.: Jubileum legionářského spisovatele, NO 24. 1. 1947; ● ref. Československá Golgota: F. Šimek, Obrana lidu 3. 6. 1947; vop (J. Vopařil), NO 17. 7. 1947; Brk (F. Buriánek), Zeměd. noviny 11. 9. 1947 ●; H. Mikulová: Sibiř, Tvar 2002, č. 1.

mv

František Antonín **Zeman**

* 4. 5. 1838 *Kaliště* u Kostelce nad Černými lesy
† 24. 6. 1916 *Praha*

Autor próz pro děti a mládež s výrazným mravoučným a vlasteneckým zaměřením, pořadatel beletristických výborů a účelových edic pro mládež, publicista, pedagogický i veřejný pracovník.

Navštěvoval obecnou školu v Ondřejově, kde získal základy literárního a hudebního vzdělání. Jako nadaný žák byl poslán na českou vzorní hlavní školu v Praze, tam také s vyznamenáním absolvoval českou nižší reálku. 1856–58 navštěvoval dvouletý ústav ku vzdělání učitelů (získal vysvědčení pro školy obecné), v kruhu vlastenců se zabýval českým jazykem, zejména slohem a začal též publikovat. Během studií cestoval po severních Čechách, Sasku a Lužici a byl soukromým učitelem syna nadšeného vlastence J. Wetta na jeho statku v Kunraticích u Prahy; v jeho knihovně se seznamoval s českou literaturou. 1858–68 byl podučitelem v Libni, kde rozvinul širokou aktivitu ve škole i ve veřejném životě obce (patřil k spoluzakladatelům čtenářsko-divadelního a zpěváckého spolku, k organizátorům osvětových besed a společenských akcí). 1867 složil zkoušku pro hlavní školy, 1868 byl zvolen podučitelem při obecné škole u Maltánů v Praze, 1873 se tam stal učitelem, 1888 řídícím učitelem, od 1894 byl ředitelem měšťanské školy na Malé Straně. Do důchodu odešel 1899. Soustředil se především na oblast výchovy a vzdělávání mládeže: 1879 založil žákovskou knihovnu v Ondřejově, 1881 při škole Ústřední matice školské v Prachaticích, byl předsedou literárního odboru Pedagogické jednoty v Praze, členem výboru, pak dlouholetým starostou Dědictví Komenského a Matice Komenského, spolupracoval s F. J. Zoubkem na Pedagogické encyklopedii, patřil ke stálému okruhu přispěvatelů časopisů zaměřených na děti a mládež (mj. od 1869 byl v redakčním výboru Budečské zahrady, posléze jejím redaktorem), přičinil se o vydávání Pedagogické bibliotéky a Čes. spisů pro mládež, inicioval a s M. Weinfurtem řídil Novou knihovnu pro mládež, psal texty do písanek a učebních sešitů, propagoval zásady pedagogické práce a dílo svých kolegů též na přednáškách a v dalším spolkovém životě.

Z. drobné prózy (*Blahé chvíle, Chudobky, Prací k blaženosti* aj.) se vyznačují silným didaktickým akcentem, jenž se (nezřídka v podobě rad a výstrah) prosazoval v rámci jednoduchých názorných příběhů nabádajících malé čtenáře k pilnosti, poslušnosti a poctivosti, úctě k rodičům, lásce k vlasti a přírodě, ke zbožnosti, soucitu, střídmosti ap. Také jeho povídky čerpající náměty z historie (např. *Jindřich z Lipé*) nabízejí vzory příkladného jednání a více než k poučení směřují k mravnímu nabádání. Z. napsal též několik drobných her pro dětská loutková divadla. Jeho básnická tvorba se omezuje na účelové říkanky určené k deklamacím (Malý krasořečník se Z. předmluvou o recitaci), gratulacím (ve sb. Kytice z růží a pomněnek), ale též jako prostředek názorné

výuky (sb. Obrázky zvířat). Také v rozsáhlé editorské práci (sbírky bajek, podobenství a pověstí domácích i cizích autorů, výbor a úprava pohádek Tisíce a jedné noci Povídky z Východu aj.) zdůrazňoval ve výběru i v podobě textu jeho didaktickou názornost a přístupnost; v zájmu jednoznačnosti neváhal texty upravovat a jazyk přizpůsobovat věku dítěte, některé výbory mají proto i tři varianty podle stupně určení. Stejné motivy ho vedly i při úpravách nebeletristických prací pro mládež (zejména Nikolauovy Obrázky z dějin vlasti… a přírodopisných příruček). Kromě beletrie publikoval také články výchovně vzdělávací a populárně-naučné, recenze knih pro děti a mládež a životopisné studie (o F. Douchovi, J. K. Hrašem, J. Kořenském, F. Pravdovi aj.). – Podle katalogů měly v nakladatelství A. Storch syn na přelomu 70. a 80. let 19. století vyjít anonymně i další práce přisuzované Z. (výtisky nezjištěny): prózy Mladost-radost, První názor světa a Z mladých let, verše Potěšení dítek a leporelo Obrázky a veršíčky pro hodné dětičky.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: F. A. Hradecký, Fr. A. Hradecký, Fr. Květnický, Jaromír Vladislav Květnický, Jaroslav Květnický, Jar. Vladimír Květnický, Jar. Vlad. Květnický; F. A. Z., Fr. A. Z-n, F. Z. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda učitelská (1876–99); Budečská zahrada (1870–87); Jitřenka (Polička 1904, 1906); Komenský (1877); Květy mládeže (1894–97, i Hudební příloha); sb. Kytice z růží a pomněnek (1876, Zdárné dítky – krásný statek); Malý čtenář (1896–97); Malý krasořečník 1–3 (1877); Milé povídky 1–3 (1881, 1883); Nár. škola (1864); sb. Obrázky zvířat (b. d., 1880); Paedagogium; Posel z Budče (od 1870); sb. Pravda v obrazích 1, 2 (1874); Rozhledy po lidumilství; Škola a život (1858, 1865; 1864 příl Štěpnice); sb. Štědrovečerní povídky (b. d., 1897); Věstník bibliografický, pokr. Urbánkův věstník bibliografický (od 1870); sb. Violky (1878); Zlaté klasy (1856); Zpěvník pro školní mládež (1880). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře* (pro ml.): Kdo zlé strojí, nech se zlého bojí (P b. d., 1879, šifra F. Z.); Jules Gerard, proslulý lvobijce (P b. d., 1879, pseud. Jaroslav Květnický); Jindřich z Lipé (P b. d., 1879, pseud. Jaroslav Květnický); Fr. Doucha, jak se jeví ve spisech svých pro mládež 2 (1879, pseud. Jaroslav Květnický, životopis s antologií); Blahé chvíle (PP 1881, s BB dalších autorů); První knížka maličkých (slabikář, b. d., 1881, pseud. Jaroslav Květnický); Chudobky (PP 1882); Z jara života (PP 1882); Krejčí Jehlička aneb Kdo snům věří, stín lapá (D b. d., 1884, pseud. Jaroslav Květnický); Pestré květy (PP 1886); Vůdce loupežníkův aneb Jak kdo činí, tak odplatu béře (D b. d., 1887, pseud. Jaroslav Květnický); Rozluštěná hádanka aneb Šťastný truhlářský tovaryš (D b. d., 1888, pseud. Jaroslav Květnický); Lékař a uhlíř (D b. d., 1888, pseud. Jaroslav Květnický); Vystěhovalci aneb Mezi divochy a loupežníky (D b. d., 1890, pseud. Jaroslav Květnický); Strýc Petr, Teta Marta (PP b. d., 1890); Prací k blaženosti (PP b. d., 1897). – *Překlad:* A. V. Reuss: Chudoba a bohatství aneb S poctivostí nejdál dojdeš (1876, pseud. Jar. Květnický). – *Ostatní práce:* Přírodopisný atlas (b. d., 1881, s M. Weinfurtem); Názorný přírodopis všech tří říší (b. d.). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Posel z Budče (1874), Věstník bibliografický (1875), Budečská zahrada (1879–89, s M. Weinfurtem); *knižnice:* (Urbánkova) Nová knihovna pro mládež (1874–1908, převážně s M. Weinfurtem), Urbánkův divadelní ochotníček pro mládež (1875, s A. K. Vítákem), České spisy pro mládež (1883–1916); *sborníky:* Kalendář učitelský na rok 1872 (s J. Balcarem), Kytice. Almanach pro mládež československou 1–8 (1878–93; do sv. 7, 1889, s M. Weinfurtem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. První sjezd učitelstva československého (1870, s J. Balcarem); Pravda v obrazích. Sbírka bajek a podobenství 1, 2 (1874); Nikolauovy Obrázky z dějin vlasti pro mládež československou (1874; 1886 rozšíř. vyd. s tit. Nikolaův Dějepis český v obrazích pro mládež československou); F. J. Mošner: Pěstounka čili Způsob vychovávání dítek mimo školu (1874); F. J. Svoboda: Zlatodol aneb Zpustlá vesnice obnovená farářem, učitelem a manželkou jeho (1875); Urozeného Pána pana Jana z Lobkovic na Hasištejně zpráva a naučení jeho synu Jaroslavovi o tom, co činiti a co nechati a kterak se a pokud v čem zachovati má (b. d., 1876); Kytice z růží a pomněnek (1876); Fr. Doucha, jak se jeví ve spisech svých pro mládež 1, 2 (1876, 1879); Malý krasořečník 1–3 (BB b. d., 1877, pro 3 školní stupně); Violky (PP dle J. Schwarze a jiných, 1878); J. V. Houška: Odměna vděčnosti (b. d., 1878) + Robinson čili Osudy a dobrodružství anglické rodiny v širých stepích Severní Ameriky zabloudilé (P b. d., 1892) + Dvacet měsíců na pustém ostrově (b. d., 1894); Zpěvník pro školní mládež (1880, s J. Drahoradem); Obrázky zvířat (b. d., 1880, pseud. Jaroslav Květnický); Milé povídky 1–3 (1881 a 1883, pro 3 školní stupně, pseud. Jaroslav Květnický); Povídky z Východu (b. d., 1882, úprava pohádek Tisíce a jedné noci pro ml.); O dobrodružných cestách kupce Sindbada (b. d., 1882); Štědrovečerní povídky (b. d., 1897); Š. Bačkora: České báchorky (b. d., 1898, se Z. doplňky). ■

LITERATURA: J. K-a. (J. Klika): ref. ed. Malý krasořečník, Beseda učitelská 1877, s. 184 a 615; J. Soukal: ref. Fr. Doucha, jak se jeví ve spisech svých…, Urbánkův věstník bibliografický 1880, s. 201; F. M. Vrána: ref. Blahé chvíle, Lit. listy 1881, s. 69; V. Kryšpín in Obraz činnosti literární učitelstva československého za posledních 100 let (1885); S. Řehák in F. A. Z.: Pestré květy (1886); -aue- (H. Pittauer): ref. Pestré květy, Lit. listy 1886, s. 324; ● ref: Strýc Petr,

Teta Marta: B. Patera, Beseda učitelská, 1890, s. 283; J. Rozvaha (J. Konĕrza), Lit. listy 12, 1890/91, s. 56 ●; ● ref. ed. Nikolauovy Obrázky z dějin…: an., Beseda učitelská 1874, s. 155; an., Světozor 1875, s. 464 ●; F. Pražský: O úpravách F. A. Z., in J. V. Houška: Robinson čili Osudy a dobrodružství anglické rodiny…, Lit. listy 14, 1892/93, s. 310; B. Patera: F. A. Z., Květy mládeže 1896, d. 2, s. 146; ● nekrology: an., Zlatá Praha 16, 1915/16, s. 479; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 576 ●.

jip

Země

1919–1934

Beletristický časopis zaměřený zvláště na ruskou literaturu.

Podtitul: 1919/20–1921/22 (roč. 1–3) a 1923/24–1932/34 (roč. 5–14) Měsíčník zábavně-poučný; 1922/23 (roč. 4) Časopis zábavně-poučný. – *Redaktor a vydavatel:* S. Minařík, Praha. – *Periodicita:* měsíčník, resp. čtrnáctideník, obvykle nevycházející v červenci a srpnu; 1919/20 (roč. 1) od září do září 12 čísel, dvojčíslo 5–6; 1920/21 (roč. 2) od října do září 12 čísel, dvojčíslo 10–11; 1921/22 (roč. 3) od října do září 10 čísel, trojčíslo 8–10; 1922/23 (roč. 4) od října do října 20 čísel, dvojčísla 5–6 a 9–10, trojčísla 15–17 a 18–20; 1923/24 (roč. 5) od října do listopadu 20 čísel, dvojčísla kromě č. 1 a 2 a trojčísla 12–14; 1924/25 (roč. 6) od prosince do září 10 čísel, dvojčísla 7–8, 9–10; 1925/26 (roč. 7) od září do září 12 čísel, dvojčíslo 10–11; 1926/27 (roč. 8) od září do července 10 čísel, dvojčísla 6–7, 9–10; 1927/28 (roč. 9) od září do července 10 čísel; 1928/29 (roč. 10) od září do června 10 čísel, dvojčíslo 9–10; 1929/30 (roč. 11) od září do května 10 čísel, dvojčíslo 9–10; 1930/31 (roč. 12) od září do června 10 čísel; 1931/32 (roč. 13) od září do června 10 čísel, dvojčíslo 8–9; 1932/34 (roč. 14) od prosince 1932 do června 1934 10 čísel, dvojčísla 2–3, 9–10, trojčíslo 6–8. – *Přílohy:* od května do září 1921 (od č. 8 do č. 12 roč. 2) Rarach; od května 1921 do září 1922 (od č. 8 roč. 2 do č. 10 roč. 3) Chaloupka. Měsíčník pro děti.

Vydavatel koncipoval Z. jako čtivé a cenově dostupné periodikum, jež mělo kromě uvádění hodnotných ukázek české a světové beletrie propagovat především slovanskou, zvláště ruskou literaturu a zároveň zamýšlelo získat stálý okruh abonentů také pro nakladatelské edice (např. Knihy Země, Květy Země, Poučné spisy Země), příp. románové přílohy časopisu; propagaci sloužilo i několik stran obálky s nakladatelskou a knihkupeckou reklamou a dalšími informacemi, zejména o výhodách Minaříkova nakladatelství (např. sdružení Přátel Země), o doporučené literatuře atp. Ve 2. polovině 2. roč. byla k Z. připojena humoristicko-satirická příloha *Rarach* (původně Minaříkův samostatný časopis), jež posléze splynula s obsahem časopisu (zvláště obrazová část). Od poloviny 2. roč. a ve 3. roč. vycházela též příloha pro děti a mládež *Chaloupka*. Poslední ročník Z. vycházel pravidelně do června 1933, poslední dvojčíslo vyšlo s ročním zpožděním.

Z. věnovala soustředěnou pozornost zejména soudobé ruské tvorbě s důrazem na její emigrantskou a nekonformní část, ale publikovala i tvorbu prosovětských autorů, dále se objevovaly ukázky tvorby jiných slovanských autorů (nejčastěji polských, ukrajinských a srbských), v menší míře i autorů francouzských, severských, angloamerických a jiných; původní tvorba byla zastoupena především poezií a kratšími prózami. Těžiště časopisu spočívalo v próze, nezřídka Z. otiskovala i rozsáhlejší texty na pokračování (V. Brjusov, F. M. Dostojevskij, I. A. Gončarov, L. Grossman, V. Ivanov, V. G. Korolenko, N. Nikitin, M. K. Pervuchin, W. S. Reymont, A. Tolstoj, L. N. Tolstoj, K. Vaginov aj.). Kromě beletristických rubrik *Verše* a *Krásná próza* měla Z. rubriku *Články*, resp. *Články a jiné* (v rámci ní Kulturní drobnosti a Poznámky, příležitostně ještě Z časopisů, Ze života velkých lidí, Čtenářův zápisník, Nové knihy, poněkud neorganicky Z přírody), jež přinášela opět zejména stati a eseje spjaté s ruským prostředím, někdy i polemizující s realitou v SSSR, nebo přímo tamní provenience (na pokračování Všeobecné dějiny autorů Teffi, tj. N. A. Bučinské, O. Dymova, A. Averčenka), poznámky k historii i k soudobému dění, informace o aktuálním dění v SSSR, zprávy o činnosti Česko-ruské jednoty, o přednáškách apod. Časopis poskytoval též poučení o životě významných ruských osobností, otiskoval často i rozsáhlé dokumenty deníkového a vzpomínkového rázu (A. G. Dostojevská, N. A. Ostrovská, A. S. Suvorin, S. A. Tolstá aj.) nebo úryvky z korespondence (F. M. Dostojevskij, V. G. Korolenko, E. Krásnohorská, S. Podlipská, I. S. Turgeněv, M. Tyrš, J. Vrchlický). *Obrazovou část* zajišťovali nejčastěji J. Lada, H. Böttinger (i pseud. Dr. Desiderius), Z. Kratochvíl, A. Moravec, B. Opatrný, méně též C. Bouda, V. Rada, J. Rambousek, V. H. Brunner (i pseud. J. /Jar./ Studnička), ojediněle K. Čapek, J. Štursa, K. Vik. Hlavní kreslíři působili též v příloze *Rarach*, kde se jako autoři

textové části realizovali především J. Opolský, J. Haussmann (i šifra J. H.), F. Skácelík (i šifra Sk.) a A. Averčenko, méně též F. Balek-Brodský, J. Hrůša, Z. Kalista (pseud. Ivan Stý), A. Trýb, Ad. Veselý. V příloze pro děti *Chaloupka* byli tištěni stejní autoři jako v kmenovém časopise, nadto se objevily ukázky klasické literatury pro děti (např. J. de La Fontaine), pohádky a bajky, zejména ruské, srbské, slovenské, i báje severoamerických indiánů; ilustrace obstarával především J. Lada, méně C. Bouda. – Původní *poezii* publikovali: J. M. Augusta, Z. Bár, J. Bednář, V. Bidlo, M. Bílá, V. Bláha, J. Boudyš (psáno Baudyš), R. Broj, F. Bulánek-Dlouhán (podp. F. Dlouhán), A. Černík, V. Daníček, J. Dumin, V. Dyk, L. Dymeš, B. Fučík, F. Gottlieb, J. Haussmann, F. Hemzal, Jar. Hora, Jos. Hora, J. Horník, K. Hradec, J. Hrůša, P. Javor, M. Jirko, B. Klička (podp. Béňa Klička), V. Krátký, V. K. Krofta, P. Křička, A. Kurz, J. Opolský, J. Ošmera, J. Pelíšek, B. Pfleger, A. M. Píša, F. Podhraský, L. Ptáček, J. V. Rosůlek, J. Rovenský, J. Rožec, H. Sedláček, J. Snopek, A. Sova, I. Suk, J. Šauer, F. Šedivý, J. Šnobr, Z. Šťastná, M. Štěpán, O. Štorch-Marien, K. Toman, F. Unger, B. Václavek, F. Velkoborský, Ad. Veselý, B. Vlček, R. Vojtěchová, K. Vokáč (podp. Karlo a Karo Vokáč), J. Vrchlický, J. Vyplel, J. Wolker, F. Zavřel. – Původní *próza:* E. Bass, R. Broj, J. Brožová-Malá, R. Foustka, K. Halman, J. Hašková, J. Haussmann, P. Herben, J. Hrůša, Z. Kalista (pseud. Ivan Stý), B. Klička (podp. Béňa Klička), J. Lipanský, J. R. Lukeš, J. Mahen, R. Medek, V. Mixa, J. Moulis, J. Opolský, J. Pasovský, L. Ptáček, J. V. Rosůlek, F. Skácelík (i šifra Sk.), J. Šnobr, K. Štorch, O. Štorch-Marien, V. Tille (pseud. V. Říha), A. M. Tilschová, A. Trýb, F. Unger, V. Vančura, F. Velkoborský, M. Veselý, J. Wolker. – *Překládáni* byli mj.: A. Achmatovová, G. Apollinaire, A. Averčenko, K. D. Balmont, A. Bělyj, A. Blok, V. Brjusov, I. Bunin, M. Cvetajevová, A. P. Čechov, F. M. Dostojevskij, A. A. Fet, G. Flaubert, Z. Gippiusová, J. W. Goethe, I. A. Gončarov, M. Gorkij, K. Hamsun, H. Heine, V. Ivanov, P. F. Jakubovič-Melšin, F. Jammes, M. Kocjubynskyj, J. Kupala, A. I. Kuprin, T. Larsen, D. N. Mamin-Sibirjak, D. S. Merežkovskij, K. Mikszáth, B. Pilňak, I. Poruk, A. S. Puškin, J. Racine, H. Régnier, W. S. Reymont, M. E. Saltykov-Ščedrin, H. Salus, F. Sologub, T. Ševčenko, R. Thákur (jako Tagore), A. Tolstoj, L. N. Tolstoj, W. B. Yeats, B. Zajcev. – Autory *článků* byli: K. D. Balmont, V. G. Bělinskij, A. Bělyj, N. Berďjajev, V. H. Brunner, O. (Knipper) Čechovová, A. Dichtl, A. Fadějev, J. L. Fischer, H. Ford, J. Frejka, Z. Gippiusová, N. V. Gogol, M. Gorkij, J. Havlasa, M. E. Klecandová, F. Krčma, L. Kunte, B. Lovrić, J. Lukeš, K. Makuszyński, R. Malý, V. Mathesius, A. Maurois, R. Medek, N. Melniková-Papoušková, D. S. Merežkovskij, J. Moulis, V. I. Němirovič-Dančenko, T. Polněr, D. Prohaska, A. N. Pypin, V. Rada, D. G. Rossetti, K. S. Stanislavskij, K. Štorch, R. Těsnohlídek, F. Tichý, L. N. Tolstoj, A. Trýb, I. S. Turgeněv, E. Ulrych aj. – Jako *překladatelé* se uplatnili: O. F. Babler, F. Bíbl, V. Burian, J. Haussmann, R. Hledík, R. Horák, J. Hořejší, M. V. Ježková (pseud. M. Levá), V. A. Jung, F. Klein, A. Koutská, K. Koutský, F. Krčma, P. Křička, J. Kubišta, A. Kurz, L. Mašín, S. Minařík, K. Müller, A. Muťovský (i pseud. Vl. Rovinský a šifry A. Mský, A. Mý, Vl. Rský), V. Nikodem, M. Očadlík, J. Pelíšek, B. Pfleger, S. Rouštecká, K. Rypáček, A. Silva, O. Skála, D. Šístek, J. Teichmann, F. Tichý, J. Tlustý, V. Vendyš, B. Vlček, A. Vyplel, J. Vyplel, A. Vyskočil, E. Walter, F. Zahradník aj.

LITERATURA: Š. Jež: Jeden z nejhorlivějších překladatelů…, Cesta 2, 1919/20, s. 812; B. Klička: Účtování s múzami, Pramen 1920, s. 552; O. Štorch-Marien: ref. zahájení 2. roč., Cesta 3, 1920/21, s. 300; J. O. Novotný: ref. zahájení 3. roč. a přílohy Z., Cesta 4, 1921/22, s. 387; O. Štorch-Marien: ref. mj. nakl. politika Z., Cesta 4, 1921/22, s. 548; E. Vachek: Četli jsme…, PL 16. 10. 1924; J. O. Novotný: ref. zahájení 7. roč., Cesta 8, 1925/26, s. 51; If. (I. J. Fischerová): ref. mj. 10. roč., NO 7. 4. 1929.

jz, jip

Země dobrá, to jest země česká

1754

Historicko-publicistický spis obhajující český národ a jazyk v době slábnoucí státoprávní pozice Českého království a dokládající kontinuitu balbínovské vlastenecké ideologie i v době tereziánské.

Neznámý autor prezentoval své dílo, vyšlé v královéhradecké knihtiskárně J. K. Tybély a dedikované Panně Marii a českým patronům a patronkám, jako kompilaci ze starších českých (J. F. Beckovský: Poselkyně starých příběhův českých aneb Kronika česká…, T. Pešina z Čechorodu: Prodromus Moravographiae, to jest Předchůdce Moravopisu… aj.) a cizojazyč-

ných pramenů historické povahy (zvláště polemizuje s dílem habsburského historiografa M. C. Lundorpa Österreichischer Lorberkranz, vyd. 1625 pod pseud. Nicolas Bellus), využívaje přitom i četné biblické zdroje (zejména Knihy makabejské). Vznik díla ovlivnila napjatá vnitropolitická situace v rakouské monarchii (zejména tzv. války o dědictví rakouské, snad i reminiscence na francouzsko-bavorskou okupaci českých zemí 1741–42) a zrušení České dvorské kanceláře ve Vídni (1749) v rámci centralizačních reforem Marie Terezie, které bylo chápáno jako oslabení státní individuality českých zemí. Podle počtu dochovaných exemplářů i existence kramářského tisku, obsahujícího počáteční kapitoly Z. d. a v předmluvě slibujícího pokračování, byla poměrně hojně rozšířena a čtena. Autorství díla zůstává otevřené: podle vlastivědného pracovníka J. Uhlíře jím byl jaroměřský lékař V. Vítek (1726–1773), jehož nákladem byla kniha vytištěna, filolog a literární historik A. Stich ji s jistými výhradami atribuoval benediktýnu J. B. Piterovi, autoru, překladateli a vydavateli náboženských spisů, sběrateli a komentátoru pramenného materiálu k českým dějinám.

Spis podává v 38 kapitolách prostřednictvím montáží historických a biblických citátů politické a církevní dějiny Českého království ve víceméně chronologickém postupu, který bývá kombinován s hlediskem tematickým jednak celými tematicky koncipovanými kapitolami (např. o slavných činech pražských biskupů a arcibiskupů, o stříbrných a zlatých dolech), jednak rozvedenými tendenčními pasážemi o dobrých vlastnostech Čechů (o katolickém pravověří, moudrosti, vzdělanosti mládeže, výkonech v umění, statečnosti, i o xenofobních vztazích k sousedním národům), o bohatství království apod. Celý název knihy *Země dobrá, to jest země česká, do které semeno z dobroty božské hojně vsáté učinilo užitek stý,* je parafrází novozákonního podobenství o rozsévači (Lukáš, kap. 8), v textu citacemi mnohokrát opakovaného, variovaného a propojovaného s jinými sémantizovanými biblickými úryvky. Autor je zřetelně vztahuje ke třem zásadním motivům díla (národ, zem, koruna) a na pozadí příběhů Starého i Nového zákona předkládá konstruovaný obraz této trojice, vyúsťující v propojení jeho profánní a sakrální roviny; podstatné při tom je, že toto propojení podmiňuje právě používáním české řeči. Charakter žánru obrany českého jazyka nabývá celá kapitola 35 a závěrečná kapitola přirovnává českou zemi k zemi zaslíbené s nebývalým zdůrazněním jazyka jako základního znaku národa (postup sám není v české literatuře 18. století ojedinělý, např. autor písňových skladeb T. Kuzník používá téhož přirovnání pro Hanou).

EDICE: Z. d., to jest země česká (1998, ed. I. Kučerová, L. Medová). ▮

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 17 217. ▮ LITERATURA: M. Kopecký: „Z. d.“. Poznámky o jedné linii předobrozenského kronikářství, sb. Příspěvky k starší české literatuře na Moravě 2 (1965, s. 28); J. Uhlíř: Významní rodáci a kulturněhističtí pracovníci města Jaroměře, sb. Minulostí Jaroměře 1 (1968, s. 265); M. Toušek (A. Stich): Tři kapitoly o českém baroku 1. K Jiráskovu pojetí českého baroka, Wiener slavistischer Almanach 8 (1981, s. 228, 242) → Od Havlíčka k Halasovi (1996, s. 219, 235); F. Kutnar, J. Marek in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví (1997, s. 112); E. Petrů, M. Valášek in ed. Z. d., to jest země česká (1998); ● ref. ed. Z. d. …: A. Stich, LitN 1998, č. 50 → Jazykověda, věc veřejná (2005, s. 276); T. Havelka, Acta Comeniana 13, 1999, s. 293; E. M. (Maur), ČČH 1999, s. 412; J. Linka, LF 1999, s. 279; R. Lunga, V. Petrbok, Dějiny a současnost 1999, č. 5; L. Pavera, sb. Mezi časy (2000, s. 182) ●; J. Kolár: K úvahám o autorství Z. d., sb. Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století (1999, s. 223).

vpb

Zemědělské knihkupectví A. Neubert
viz A. **Neubert**

Oldřich **Zemek**

* 30. 7. 1893 *Tupesy* u Uherského Hradiště
† 24. 10. 1967 *Praha*

Autor epických básní a vzpomínek čerpající ze zážitků v ruských legiích, drobnějších próz z Japonska a lyrickoepických veršů intimnějšího charakteru.

Pocházel z početné rodiny (6 sourozenců) venkovského učitele. Dětství prožil na Uherskohradišťsku: ve Svárově, v Boršicích u Buchlovic a v Blatnici. 1905–09 studoval na gymnáziu, do tercie v Uherském Hradišti, kvartu v Přerově, tam přešel na vyšší zemědělskou školu. Po maturitě (1913) působil jako zemědělský úředník v Doloplazích u Kojetína. Od prosince 1914 byl na haličské frontě, odkud přeběhl v březnu

1915 k Rusům. Byl vězněn v různých zajateckých táborech, 1917 se dostal do českosl. legií, s nimiž projel Ruskem až do Vladivostoku. Cestou onemocněl a léčil se čtyři měsíce v Japonsku, odkud se 1919 vrátil anglickou lodí přes Singapur, Port Said a Neapol do vlasti. Po návratu sloužil jako důstojník českosl. armády (s výjimkou let 2. světové války) v Josefově (dnes Jaroměř), Opavě, Brně a v Praze. V Pražském povstání byl vážně raněn. Do penze odešel 1949 v hodnosti podplukovníka. Od mládí byl literárně činný. Za svého působení v Brně dal (1930) podnět k založení Literárního střediska a zpočátku řídil také jeho časopis Středisko. 1930 podnikl studijní cestu do Slovinska.

Téměř celé Z. literární dílo ovlivnila autopsie, zejména zážitky z 1. světové války a z léčebného pobytu v Japonsku, které námětově vystřídaly nevýraznou rodinnou lyriku prvotiny *Z hloubi duše.* Soubory *Hlas krve* a *Bolesti bezejmenných* přinesly převážně konvenční, epické a mírně rétorické verše nesené baladickým tónem s vlasteneckými (protirakouskými a legionářskými) a sociálními motivy. Zároveň v rychlém sledu po sobě Z. vydával prózy inspirované Japonskem, v nichž se pokoušel postihnout, aniž více využíval beletrizace, specifičnost životního stylu obyvatel a jejich osudy, drobné všední události, půvaby tamější přírody a lokální kolorit poznaných míst (*Srdce Niponu, V zemi samurajů, Naděje Tokia*). Něhu a skromnost japonských žen obdivoval v eroticky podbarvených, dějově málo dynamických povídkách *O Juki San* a *Sestra Jaeko* s řadou autobiografických elementů. Do japonerií často vřazoval dokumentární prvky, úryvky z bájí a dějin země. Přínosem pro historiografii legií jsou kronikářsky psané vzpomínky (*Otrocká pouta, Světovým požárem*) doplněné medailony významných legionářů. Z. v nich propojil lidskou situaci individua v zajetí, v bojích a při cestě do vlasti s obecně platným poznáním všestranné zaostalosti Ruska, s ideou nezištného přátelství a národního cítění vojáků i s deziluzí navrátilců. V epické nebo lyrickoepické poezii psané ve 30. letech převládají (proti předcházejícím veršům) tlumenější a intimnější tóny vytěžené z cestovních dojmů (*Pod Triglavem*) a z exkursů do historie italských vězňů v Brně (*Špilberské balady*). Poté se v Z. poezii objevily náboženské motivy, ve sbírce *Svatá chudoba* využívající žánru legendy. Nejosobitěji se Z. projevil tam, kde směřoval bez básnických klišé k vyjádření osobního prožitku, ať to bylo při sevřenějších elegických meditacích nad zjevem K. H. Máchy (*Harfa na troskách*), s osobitější metaforikou a snahou po melodičnosti a vnitřní kázni, nebo v intimních zpovědích lásky k domovu a ke krajině Beskyd (*Horské sny*), či ve verších inspirovaných hudbou a trýznivými procesy umělecké tvorby (*Mozart na Bertramce,* smetanovský cyklus *Tvůrce a bolest*). – V literatuře je ještě uváděna Z. sbírka Chopinovské akordy (1967), jež však není bibliograficky doložena.

ŠIFRY: o. z., O. Z. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1942–43); Archa (Olomouc 1933–34); Beseda; Bibliofil (Brno, Uherské Hradiště 1926–30); Čechoslovan (Kyjev 1917); Čes. selka (Brno); Čes. slovo (1930); ant. Českosl. poezie sociální 4 (1925); Hlas nár. obrany; Legionářské besedy (1926–27); Lid. noviny (1919–20, 1926–28, 1930–32, 1939); Lit. noviny (1927); Lumír (1937); Mor. noviny (Brno); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava); Mor. jih (Znojmo); Nár. listy; Nár. osvobození (1925–28, 1930–33, 1936); Niva (Brno 1921–23, 1927); Pramen (1925); Právo lidu (1923); Rozhledy (1932–33); Rudé právo; Ruch (1912–13); Slovácká domovina (Uherské Hradiště); Stan (Břeclav 1929–30); Středisko (Brno 1930–32); Venkov (1930, 1940); Vlast; Zájmy Slovače (Uherské Hradiště); – posmrtně: Lid. demokracie (1982–83, vzpomínky). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a kulturněhistorické práce* (často bibliof. vydání): Z hloubi duše (BB 1913); Hlas krve (BB 1920; 1931 in Zpěvy odboje, Spisy 2); O Juki San (P 1923); Srdce Niponu (PP 1924); Otrocká služba (vzpomínky, 1924; 1925 rozšíř. vyd. s tit. Otrocká pouta); V zemi samurajů (P 1925); Z Asie do Evropy (cestopisné črty, 1926; 1929 upr. vyd. in Světovým požárem, Spisy 1); Naděje Tokia (PP b. d., 1927); Sestra Jaeko (P 1928; 1931 in Srdce Niponu, Spisy 3); Bolesti bezejmenných (BB 1928; rozšíř. vyd. 1929, podle tiráže 1930; 1931 in Zpěvy odboje, Spisy 2); V zemi vycházejícího slunce (vzpomínky, 1928; 1929 upr. vyd. in Světovým požárem, Spisy 1); Vítězství nebo smrt (vzpomínky, 1928; 1929 upr. vyd. in Světovým požárem, Spisy 1); Jan Brázda (B 1929; t. r., podle tiráže 1930, in Bolesti bezejmenných; 1931 in Zpěvy odboje, Spisy 2); Loutkáři v míru a odboji. Z osudu rodu Kopeckých (studie, 1929); Krásným jihem (cestopisné črty, 1931); Pod Triglavem (BB 1931); Vojáček (P 1933); Špilberské balady (BB 1933); Sestra Jaeko (D 1933, prem. 1932; 1936 pražská insc. s tit. Láska v zemi květů); Taras Ševčenko (studie, 1933); Svatá chudoba (BB 1935); Harfa na troskách (BB 1937); Srdce na břeclavském zámku (B 1937, novoročenka); Horské sny (BB 1944; B Zbojníkova milá i samostatně s tit. Ondrášova milá, b. d.); Krása odvahy (BB 1954, obs. i výbor ze sb. Horské sny); Mělnické melodie (BB 1956, ed. J. Hauft); Mozart na Bertramce (BB 1964); – posmrtně: Tvůrce a bolest

(BB 1968). – *Ostatní práce:* Stručné dějiny pěšího pluku 10 Jana Sladkého Koziny (1934). – *Výbor:* Písně života (BB 1963, ed. J. Hauft). – *Souborné vydání:* Spisy O. Z. (1929–33, 5 sv., sv. 1 Legio-nakladatelství Praha, sv. 2–3 Literární středisko Brno, sv. 5–6 A. Píša Brno). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Stan (1930, roč. 2, č. 1–6, s J. Sekerou a J. Zamazalem), Středisko (1930–32, roč. 1 a roč. 2, č. 1–5, s red. kruhem); *knižnici*: Knihovna Literárního střediska (Brno 1931). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Spisy Vítězslava Hálka (1929, 3 sv.). ▮

LITERATURA: J. Hauft: Básník O. Z. (1963). ▮ ● ref. Z hloubi duše: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 13, 1912/13, s. 667; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 21, 1913/14, s. 272 ●; ● ref. Hlas krve: J. V. Sedlák, Tribuna 4. 11. 1920; M. Novotný, Cesta 3, 1920/21, s. 390; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 671; J. S. (Staněk), Niva 1921, s. 100 ●; ● ref. O Juki San: B. Vlček, Pramen 4, 1923/24, s. 275; J. Krecar, MR 1923/24, sv. 39, s. 156; J. O. Novotný, Cesta 6, 1923/24, s. 638; V. Brtník, Venkov 16. 2. 1924; vchb. (V. Cháb), NO 17. 4. 1924 ●; ● ref. Srdce Niponu: r. i. (R. Illový), Akademie 28, 1924/25, příl. Rudé květy, s. 79; K. H. (Hikl), Naše doba 32, 1924/25, s. 565; drb. (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 323; V. Brtník, Venkov 11. 2. 1925; B. Jedlička, LidN 14. 6. 1925; P. Fraenkl, NO 17. 6. 1925 ●; ● ref. Otrocká pouta: K. H. (Hikl), Naše doba 33, 1925/26, s. 505; vz. (V. Zelinka), Zvon 26, 1925/26, s. 491; kpt. (J. Kopta), NO 25. 3. 1926; J. Staněk, LidN 14. 5. 1926 ●; ● ref. Z Asie do Evropy: Z. Hájek, Nové Čechy 10, 1926/27, s. 282; drb. (J. Borecký), Zvon 27, 1926/27, s. 671; V. Brtník, Venkov 3. 2. 1927; jhd. (J. Heidenreich-Dolanský), LidN 18. 2. 1927 ●; ● ref. Naděje Tokia: drb. (J. Borecký), Zvon 29, 1928/29, s. 518; V. Brtník, Venkov 11. 4. 1929; K. Š. (Štorch), RA 5, 1929/30, s. 59 ●; ● ref. Bolesti bezejmenných: AMP. (A. M. Píša), PL 22. 7. 1928; (2. vyd.:) F. L. (Lukáš), Čin 1, 1929/30, s. 891; A. G. (Grund), RA 5, 1929/30, s. 462; Kfk. (B. Kafka), NO 27. 5. 1930; Kp. (J. Knap), Venkov 12. 6. 1930; M. (E. Masák), Archa 1930, s. 165; J. Staněk, Stan 1930, s. 92 ●; ● ref. Světovým požárem: J. Staněk, LidN 2. 11. 1929; -och- (F. S. Procházka), Zvon 30, 1929/30, s. 518 ●; -chb- (V. Cháb): ref. Vítězství nebo smrt, NO 19. 12. 1929 + ref. V zemi vycházejícího slunce, NO 29. 12. 1929; r. h. (R. Habřina): ref. Jan Brázda, Středisko 1, 1930/31, č. 3; ● ref. Pod Triglavem: M. (E. Masák), Archa 1931, s. 159; rh. (R. Habřina), Středisko 1, 1930/31, č. 7–8 ●; K. Stránský: ref. Zpěvy odboje, Středisko 1, 1930/31, č. 9–10; ● ref. Krásným jihem: rh. (R. Habřina), Středisko 1, 1930/31, č. 9–10; vz. (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 27 ●; M.: ref. Sestra Jaeko (hra), NO 24. 11. 1932; ● ref. Špilberské balady: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 33, 1932/33, s. 585; A. N. (Novák), LidN 6. 4. 1933; M. (E. Masák), Archa 1933, s. 162; A. Cronia, Rozhledy 1933, s. 60 ●; Kp. (J. Knap): ref. Pod Triglavem (2. vyd.), Venkov 5. 4. 1933; J. Hch. (J. Heidenreich-Dolanský): ref. Taras Ševčenko, LidN 27. 6. 1933; B. Slavík: ref. Svatá chudoba, LidN 14. 10. 1935; ● ref. Harfa na troskách: A. Grund, Rozhledy 1937, s. 306; B. Slavík, Zvon 38, 1937/38, s. 670; K. P. (Polák), PL 26. 2. 1938; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 12. 3. 1938; A. N. (Novák), LidN 14. 3. 1938; J. V. Sedlák, Venkov 23. 4. 1938; M. (E. Masák), Archa 1938, s. 40 ●; kp. (K. Polák): ref. Horské sny, Nár. práce 9. 8. 1944; M. Petříček: ref. Krása odvahy, Obrana lidu 30. 1. 1955; J. Hauft in O. Z.: Písně života (1963); (zn): Jubileum básníka (k sedmdesátinám), Zeměd. noviny 11. 8. 1963; O. Šuleř: Zapomínaní a zapomenutí, Červený květ 1968, č. 10 (medailon); S. Vašut, Básník Valašska a Slovácka (k 80. výr. nar.), Nová svoboda (Ostrava) 14. 8. 1973; (kr): Básník hudební inspirace, LD 23. 10. 1982 a LD 30. 7. 1983 (k jubileím); S. Jungmann in Hudba přítelkyně (1997, s. 72).

sb

Julius **Zeyer**

* 26. 4. 1841 *Praha*
† 29. 1. 1901 *Praha*

Prozaik, básník a dramatik, zpočátku a pouze sporadicky též překladatel a kritik; přední představitel tzv. lumírovské generace, autor děl odrážejících hlubokou krizi citlivého idealisty v pragmaticky založené měšťanské společnosti poslední čtvrtiny 19. století, aktualizovaných příběhů z různých kultur a dob, podaných kultivovaným barvitým stylem, i historického románu; v souladu s úsilím generace Národního divadla tvůrce mytického zobrazení Čech a jejich nejstarších dějin formou eposu i divadelních her.

Křtěn Julius Jan Jiří. – Syn zámožného pražského tesaře a obchodníka dřevem (předkové přišli z Alsaska); po otcově smrti (1851) se matka, pocházející z bohaté pražské židovské rodiny, starala o podnik (mj. vedla dlouholetý spor s pražským magistrátem o pozemek se skladem dřeva). Německy mluvící rodina sice udržovala styky s českým prostředím (česky se Z. naučil od chůvy, vzoru jeho četných postav sibylských chův, a přítele A. Kašpara), vzdělání však dostal Z. německé (německy psal i své první nedochované literární pokusy), nejprve od 1847 na normální škole u Sv. Jakuba, pak od 1852 na staroměstské reálce (spolužák J. Arbes, učitel J. Neruda). Byl určen za nástupce v rodinném podniku, proto 1859–61 studoval na pražské technice, tesařství se začal učit u otce a pak jako praktikant přešel do Fellnerova velkoobchodu dřevem ve Vídni, kde dostal výuční list. 1862 podnikl tovaryšskou cestu (Německo, Švýcarsko, Francie), místo tesařině se

však intenzivně věnoval studiu literatury, filozofie a hlavně mytologie (především keltské). 1869 se pokusil odmaturovat na piaristickém gymnáziu, propadl však z matematiky, proto na pražské univerzitě studoval soukromě (filozofii, filologii, estetiku, starověké kultury aj.). Prokázal též mimořádný jazykový talent: vedle evropských jazyků (aktivně kromě němčiny francouzština, ruština, angličtina, italština, další pasivně) se učil mj. sanskrt, kopštinu, hebrejštinu. Důkladné znalosti odborné literatury i beletrie (šíře jeho vědomostí byla neobyčejná, zajímal se nejen o starou slovesnost, ale sledoval i nejnovější evropskou literaturu, především ruskou a francouzskou) uplatnil při psaní vlastních děl. 1873 debutoval v časopisu Paleček povídkou *Krásné zoubky,* ale ve snaze uživit se literaturou neuspěl (překlady tří francouzských her, mj. Molièrových Šibalství Scapinových, byly odmítnuty podobně jako první pokus uplatnit povídku *Z papíru na kornouty*). Přijal proto pozvání A. Kašpara a t. r. za ním odcestoval do Ruska, kde nalezl místo předčitatele u knížete Golicyna a později vychovatele syna ministra a spisovatele P. A. Valujeva (s ním cestoval do Bavorska). Povzbuzován Valujevovými k literární tvorbě, nabídl další povídky časopisu Lumír, v němž publikoval od 1873 až do konce života. 1874 se vrátil do Čech a navštívil anglickou rodinu Stoneových žijící ve Frýdlantu (Marie Anna S. bývá považována za Z. osudovou lásku). 1878 se po prodeji rodného domu v Mariánské ul. v Praze přestěhoval s matkou do vily v Liboci a v létě podnikl s celoživotním přítelem J. V. Sládkem cestu do Skandinávie (Švédsko, Dánsko, Norsko). 1880 opět odcestoval do Ruska, kde se stal vychovatelem synů generála V. P. Popova (pobýval s nimi v Simferopolu a Petrohradu, zaujala ho generálova milenka, anglická vychovatelka Kershawová, pokládaná za prototyp démonické ženy v Z. dílech); po matčině úmrtí (1881) se vrátil do Prahy a z Liboce se přestěhoval na pražské Vinohrady. 1882 se stal vychovatelem syna hraběte J. Harracha (pobyty v Želči u Soběslavi a Hrádku u Nechanic, cesta do Německa, Holandska, Belgie a do Vídně); se všemi svými svěřenci udržoval i nadále přátelské styky. Pak již žádné zaměstnání nepřijal, žil z renty a na časté cesty do zahraničí si vydělával psaním (1883–84 Itálie a Tunis, 1885 Itálie, Řecko a Turecko, 1889 Francie, zejména Paříž, Pikardie a Bretaň, 1890 Španělsko, 1892 Itálie, 1893 a 1899 Rusko, 1894 Štýrsko, Slovinsko a Chorvatsko, 1896 Bavorsko). Zklamán neúspěchem v divadle a v těžké osobní krizi (opakovala se i později, stejně jako myšlenky na život v klášteře či povolání ošetřovatele) se 1887 přestěhoval do Vodňan, kde se trvale usadil po návratu z cest 1890 v domě U Čápů (žil zde až do 1899, kdy se vrátil do Prahy); spolu s F. Heritesem a O. Mokrým (za jeho smrtelné nemoci 1898 se o něho Z. obětavě staral) jakožto proslulý vodňanský trojlístek zde vytvořili kulturní centrum, hojně navštěvované literáty a jinými umělci (mj. se tu Z. 1895 zabýval projektem obnovení lidových pašijových her, který však ztroskotal na nedostatku finančních prostředků). Po celý život Z. udržoval řadu přátelských styků (promítají se v bohaté korespondenci), např. s rodinou Kalašových (obdivoval zvláště operní pěvkyni Klementinu, s její sestrou Marií korespondoval až do konce života a povzbuzoval ji k literární práci, mj. se v 90. letech zajímal o její překlady dramat M. Maeterlincka), s rodinou své příbuzné K. Heinrichové, s níž ho spojoval mj. sběratelský zájem o starožitnosti podobně jako s malířkou Z. Braunerovou (v salonu É. Bourgese, manžela její sestry, se také seznámil s francouzskými spisovateli a výtvarníky dekadentně symbolistního zaměření), dále se S. Čechem, B. Fridou, A. Heydukem, A. Chittussim, A. Kašparem, J. Maudrem, V. Náprstkem, Z. Przesmyckým, K. Světlou, J. Vrchlickým (do roztržky 1886, vystupňované 1890, kdy Z. veřejně odmítl volbu za mimořádného člena nově založené ČAVU), V. V. Zeleným a řadou dalších, později s J. Hlávkou, který se stal jeho tajným mecenášem a u něhož v Lužanech u Přeštic často pobýval, s F. Bílkem, S. Bouškou aj. Aktivní účasti na veřejném (spolkovém) životě se vyhýbal (odmítal též zasahovat do literárních polemik v časopisech); byl členem Umělecké besedy (1874 zvolen za náhradníka do správního výboru, 1875 správcem jejího domu), Svatoboru (od 1892), Alliance Française v Praze (1886 ve výboru). Zemřel po těžké srdeční nemoci, pohřben byl (bez ohledu na jeho přání) jako první do hrobky Slavín na vyšehradském hřbitově. Pozůstalost odkázal částečně Náprstkovu muzeu (hlavně sbírky), částečně České akademii, kde byl dle jeho přání zřízen fond na podporu začínajících spisovatelů. – Bratr Jan Z. (1847–1903) byl architekt, synovec Jan Angelo Z. (1878–1945) malíř a synovec R. Schlaghammer (1875–1917) herec Nár. divadla.

Po úspěchu novely *Duhový pták* (1873) se Z. stal kmenovým autorem časopisu Lumír, v němž otiskoval většinu svých prací ještě před jejich knižním vydáním; zejména s J. V. Sládkem a J. Vrchlickým ve snaze vymanit české písemnictví z provinciálních poměrů tu prosazoval vysoké umělecké nároky na literaturu a prostředkoval podněty světové staré i nejnovější tvorby (krátce též překlady a odbornými články). Znechucen politickým i kulturním životem české společnosti 70. a 80. let nepřestal nekompromisně a tvrdošíjně lpět na vysokých mravních a uměleckých požadavcích; proti sobeckosti, omezenosti a přizpůsobivosti stavěl ryzí charaktery a city svých postav s důrazem na vykupující moc lásky. Celé Z. dílo, dokládající jeho rozsáhlé vědomosti, se vyznačuje vysoce kultivovaným stylem, barvitým jazykem, snažícím se postihnout pestré smyslové dojmy (dominantní byly vizuální, především krajinné vjemy) i rozmanitost nálad a pocitů, a do jemných detailů propracovanou kompozicí; Z. s oblibou využíval vložených příběhů vyprávěných některou postavou nejen k retrospektivní motivaci hlavního děje, ale zejména k jeho několikerému zrcadlení; předmluvami, věnováním, popř. rámcovými příběhy látku ještě dále aktualizoval. Nepočetné lyrické a lyricko-epické básně (shrnují je svazky *Poezie* a *Nové básně*), nezřídka navazující na máchovský odkaz, odrážejí většinou Z. krizi milostnou (*Jako pozdní chůdce*) a náboženskou (*Na Sinaji*), stesk po ztraceném domovu (*Bílému domu v staré zahradě*), přírodní nálady i radikální společensky kritické postoje (*Kořící se Slavii*); někdy (zejména u litevských motivů) využívají písňové ohlasy. Z. doménou však byla veršovaná i prozaická epika. Na dobovém úsilí tzv. generace Národního divadla předvést velikost české minulosti od mytických dob se podílel pokusem o národní epos cyklem básní *Vyšehrad*; využil jak znalostí cizích mýtů, pověstí, pohádek i homérských eposů, tak dostupných pramenů domácích (zejména Hájkovy kroniky) a analogicky stvořil národní mytologii českou, propracovanou do příznačných detailů (včetně polobožského původu hlavních hrdinů), kterou dovedl po konec dívčí války, kdy zvítězila nadvláda mužů; přechod mytické pohanské doby v historickou symbolicky vyjádřil odchodem národního pěvce. V pozdější skladbě *Čechův příchod* určil významné místo keltským obyvatelům s jejich druidskými obřady a dočasnému pobývání předků na Slovensku, kde začal bratrovražedný svár předurčující tragický osud české země. Vážnému, vznešenému tématu Vyšehradu odpovídalo užití blankversu podobně jako v dalším rozsáhlém cyklu *Karolínská epopeja,* tentokrát středověkém a čerpajícím ze starofrancouzské epiky o Karlu Velikém a jeho rytířích. Dílo, k němuž materiál načerpal za pobytu ve Francii (i Španělsku) tvořil Z. jako otevřenou polemiku (ostře formulovanou v předmluvách) s oficiální literaturou i jako osobní krédo, vyjádřené v části *Román o čtyřech synech Ajmonových* postavou ztělesnitele rytířských ctností Renalda, zejména jeho sebevědomé a nezlomné statečnosti v boji za své právo; po těžkém osobním zklamání hrdina nachází smysl života ve stavbě chrámu, kterou Z. ruskinovsky pojal jako symbol trvalých, neustále (i za cenu oběti) obnovovaných duchovních hodnot. Překonání těžké krize nalezením životního poslání (tentokráte symbolizovaného obrazem stavby venkovského kostelíka) a zklidněním ústřední, autobiografickými prvky obdařené postavy v přimknutí ke Kristu a ke komunitě prostých lidí vyjádřil Z. na konci života ve skladbě *Troje paměti Víta Choráze* (s tragickým vyzněním též v *Písni o hoři dobrého juna Romana Vasiliče*). V drobnějších epických skladbách, formálně i myšlenkově vytříbených a propracovaných do nejjemnějších nuancí, prostředkoval Z. domácí literatuře umělecké a etické hodnoty cizích kultur (evropských i orientálních z různých dob) jako tzv. obnovené obrazy, veršované i prozaické, často spojené do cyklů. Také zde se většinou náboženská a mravní tematika – především v „krizových" obdobích přechodu pohanství s ustáleným řádem, rituály a zvyky ke křesťanství, které přináší nové hodnoty a postoje, zejména odpuštění a soucit (*Zpěv o pomstě za Igora, Ossianův návrat;* v próze např. *V soumraku bohů*) – prolíná s tematikou milostnou; v ní se obměňuje zvláště motiv zrady a pomsty, nenaplněné a osudové lásky, často k provdané (někdy nešťastně) urozené ženě (např. do Čech situovaná báseň o marné lásce litevského šlechtice k Anně Jagellonské *Olgerd Gejštor* z veršovaného cyklu *Z letopisů lásky;* v próze např. *Král Kofétua, Vůně, Amparo* z cyklu *Obnovené obrazy*). Okouzlení starými cestopisy, legendárními poutěmi „na onen svět", se promítlo do veršované *Kroniky o sv. Brandanu* i do prozaické skladby *Maeldunova vý-*

prava, legendy o bájné říši krále Jana spojil s motivem potrestané pýchy a mariánského zázraku v povídce *Sestra Paskalina.* Již v prvních prózách, zpočátku publikovaných takřka výhradně v Lumíru, projevil Z. schopnost vystihnout (někdy satiricky zaostřeně) prostředí a postavy měšťanských i aristokratických salonů, tajuplných bizarních domů, hradů či klášterů i své tíhnutí k složitě fabulovaným dramatickým příběhům plným nečekaných zvratů, v nichž často uplatňoval zálibu v okultismu, hermetismu a magii (později zaměřenou proti soudobému pozitivismu; Z. byl údajně členem skupiny martinistů v Čes. Budějovicích). Promítal do nich nejen svoje zážitky a dojmy, ale i myšlenky a názory na náboženství, společnost i umění (např. *Miss Olympia, Na pomezí cizích světů, Hrabě Xaver, Opálová miska*). Jako jeden z prvních v české próze napsal historický román z cizího prostředí (*Ondřej Černyšev*): na pozadí historických událostí Ruska doby Kateřiny Veliké v barvitě zobrazeném „velkém světě" plném intrik představil v osudech mladého citlivého snílka, přicházejícího sem s ideály a nutně podléhajícího v nerovném střetu, konflikt milostného citu s mocenskými ambicemi spojenými s nadosobním posláním (odpovědnost k národu a zemi). Kontrast křesťanského světa, reprezentovaného rytířskou středověkou Francií s mariánským kultem, a impozantně podaného temného pohanského Severu, zastoupeného Islandem s nemilosrdnými valkýrami, zobrazil v *Románu o věrném přátelství Amise a Amila.* Leitmotivem románu ze současnosti s četnými autobiografickými prvky *Jan Maria Plojhar* je smrt a zklamání pozemským životem. Titulní hrdina prožije sérii ztrát od bezpečí domova i hmotného zabezpečení po smrti matky přes ztrátu vlasteneckého sebevědomí a hrdosti (proti soudobému lokajskému přizpůsobení české společnosti rakouské nadvládě zvolí souboj a následný odjezd z vlasti), milostnou krizi (deziluze z vášnivého vztahu k ženě-upírce), zklamání z neúspěchu (po odchodu z námořní služby se neprosadil jako básník) až po tragické zranění fyzické v osudné půtce s rakouským důstojníkem; umírání uprostřed melancholické scenerie římské Campagne nezabrání ani milostný vztah k čisté dívce, která zvolí dobrovolnou smrt po jeho boku. Zaslíbení lásce a smrti předznamenávají a významově umocňují vložená vyprávění a zejména stále přítomné symbolizující reminiscence na staré kultury a mýty, které provázejí vlastní děj (motiv pohřebních šperků ženy z etruského hrobu, indická paralela z Upanišád o Načiketasovi, mládenci klidně vstupujícímu v nicotu). Román vzbudil velkou odezvu, pozitivní zejména u mladé generace kolem Moderní revue, jako typ byl Plojhar odmítán tzv. realisty (J. S. Machar, T. G. Masaryk), ohlas „plojharovštiny" dokládá i tehdejší beletrie (např. postava Kopulenta v románu V. Dyka Konec Hackenschmidův) a dokonce i dobovou oblibou podmíněná volba jména či pseudonymů (mj. Jan Maria Augusta, J. Maria, O. Štorch-Marien); Z. charakteristický styl byl parodován již za jeho života (zejména I. Herrmannem, např. Dobrodružný Valerián v Palečku 1880, zčásti byl Z. též předobrazem ironicky podané postavy Lonského z románu Antonín Vondrejc od K. M. Čapka Choda). Naléhavé otázky v souvislosti s hledáním smyslu lidského života a spojené s náboženskou krizí, s vědomím hranic lidského poznání, s pocity osobního selhání a provinění (i přiznání fascinace zločinem) kladl Z. prostřednictvím potomka slovenského evangelického faráře Rojka, který s tragickými ženskými bytostmi obývá bizarní dům v Paříži; halucinační dojem umocněný citacemi skladby Levana a Matky žalu Th. de Quinceyho, vrcholící apokalyptickou vidinou Země řítící se vesmírem a požárem domu, korespondoval s náladami blížícího se konce století (*Dům U tonoucí hvězdy*). Výrazem Z. touhy po vysvobození z trýznivého životního údělu a po spočinutí v pokojném láskyplném vztahu ke Kristu jsou křesťanstvím inspirované práce, především *Tři legendy o krucifixu* o různých projevech mučednictví a s ním spojeného zázraku: v pražské legendě (*Inultus*) poeta umučený ambiciózní sochařkou umírá s přesvědčením, že tak prospěje porobenému národu, v toledské (*El Christo de la Luz*) láska Kristova přemáhá fanatického Žida a ve slovenské (*Samko pták*) zastíní prosťáček svou naivní vírou mnichy a biskupy; motiv nepředstírané, církevními hodnostáři nerozpoznané víry a dobrovolného až extrémního mučednictví jako projevu lásky ke Kristovi rozvinul v prózách *Kristina zázračná, Aleksej, člověk boží* aj., stejně jako v apokryfní legendě *Zahrada mariánská.* Vysoké ambice měl Z. jako dramatik; po zklamání v 80. letech zažil satisfakci v letech 90., kdy byly jeho hry uváděny v Nár. divadle a kdy se k němu přihlásila mladá generace. Drama

jako „strhující jevištní báseň“ považoval za vrchol literárního snažení a hlásil se (i častým užitím verše) k tradici velkého dramatu antického (mj. Aischylos, Sofokles) a klasického (W. Shakespeare, P. Corneille, P. Calderón de la Barca aj.), zajímal se však i o projevy divadla lidového, commedii dell'arte, středověká mysteria a divadelní prvky v různých slavnostech, obřadech, rituálech, průvodech i v dobově oblíbených komponovaných živých obrazech, které se často uplatňovaly také v jeho ostatní tvorbě. Po marných pokusech prosadit své překlady divadelních her (A. Dumas, O. Feuillet, Molière) napsal komedii *Stará historie,* v níž obratně oživil typické komediální postavy i zápletky, aniž slevil z jazykové a formální náročnosti dramatického textu. Cyklus Z. her z české minulosti měl tvořit rovnocenný doplněk jeho české epopeje; vybral z minulosti klíčové události, většinou okamžik, kdy dochází k obratu, který dovršuje minulost a určuje budoucí osudy, a to zpravidla v kombinaci s milostnou zápletkou: předání vlády po Krokově smrti jako naplnění věštby navzdory mocenským i milostným intrikám (*Libušin hněv*), nástup mužské nadvlády a konec vlády pohanských kněžek (*Šárka,* která se na rozdíl od básnického cyklu Vyšehrad nepromění ve skálu, ale dobrovolně zemře na Ctiradově hranici), období mocenských bojů o knížecí stolec a první pronikání křesťanství (*Neklan*). Inspiroval se též keltskou mytologií (*Legenda z Erinu*), biblickými (*Sulamit* s oblíbeným dvojnickým motivem, *Z dob růžového jitra,* mysterium *Příchod ženichův*) i orientálními motivy vyznívajícími jako oslava rodinného štěstí (*Bratři, Lásky div*), calderónovsky inspirováno je drama o zklamané lásce a krvavé pomstě (*Doña Sanča*). Lyricky snivým oparem (umocněným hudbou J. Suka) je prosycena pohádková hra o lásce přemáhající kletbu *Radúz a Mahulena*, jako oslavu askeze a pokory pojal své poslední drama, pohádkový příběh *Pod jabloní.*

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ascanio (Lumír 1894), Trut (Lumír 1885); -er. (Lumír), Jul. Z., J. Z. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach dámského odboru Ústřední matice školské pro Prahu (1897); Almanach secese (1896, D Příchod ženichův); Čas. Beletristická příl. k politickému týdeníku… (1896, vzpomínka Stará Praha); Čes. Thalia (1887, D Šárka); Dívčí svět (1893, 1900); Hlas národa (1890); alm. Chudobky (1896); Komenský (1865, překl. M. Edgeworth: Bílá holubice); Květy (1888–98); Lumír (1873–1900; mj. 1873 P Duhový pták, 1874 PP Z papíru na kornouty a Miss Olympia, překl. legendy Asenat a Ouida: List v bouři, 1875 pojednání Pohádky a romány staroegyptské a Počátky anglického divadla, 1876 PP Na pomezí cizích světů a Hrabě Xaver); Mladý Čech (1900); sb. Morava svým Maticím (Brno 1897); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1878, P Opálová miska); Národnie noviny (Turč. Sv. Martin 1899, příl.); alm. Našim dětem (1889); Nový život (1896–1901); Osvěta (1887); Paleček (1873, P Krásné zoubky, debut); Památník vydaný ve prospěch Heydukovy nadace… (1887); Pokrok (1885, P Historie o mrtvém oslu); Politik (1877, 1879–80, 1900; i výtvarný ref.); sb. Potštýn. Práce a vzpomínky letních hostí a přátel zátiší potštýnského (1897); Ruch (1888, mj. B Na Sinaji); Slovanský sborník (1889); Světozor (1885–99; 1886 P Ze zápisků a B Ossianův návrat, 1899 P Alexej, člověk boží); sb. Třetí slet sokolské župy Husovy… (Vodňany 1894); Volné směry (1899, Píseň o hoři dobrého juna Romana Vasiliče, s ilustracemi J. Preislera); V. V. Zelený: O Bedřichu Smetanovi (1894, předml.); alm. Za praporem sokolským (1887); – posmrtně: Hlas národa (1901); Kalendář paní a dívek českých na rok 1912; Lid. noviny (1901, 7. 3. Závěť J. Z.); Ruch (1913, zlomek D Pokání Roberta Ďábla); Zlatá Praha (1918). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Ondřej Černyšev (R 1876); Novely 1, 2 (1. 1879, ve skutečnosti 1880, 2. 1884); Vyšehrad (BB 1880, obs. Libuša, Zelený vítěz, Vlasta, Ctirad, Lumír); Báje Šošany (1880); Román o věrném přátelství Amise a Amila (1880); Dobrodružství Madrány (P 1882); Fantastické povídky (1882); Stará historie (D 1883, prem. 1882); Griselda (B 1883); Poezie (1884; obs. mj. Raymondo Lullo, Zpěv o pomstě za Igora, DD Srdce Pikangovo, prem. 1918, a Blanka, prem. 1941); Gompači a Komurasaki (R 1884); Sulamit (D 1885, prem. 1884); Kronika o sv. Brandanu (B 1886); Legenda z Erinu (D 1886, i prem.); Čechův příchod (B 1886); Libušin hněv (D 1887, i prem.); Rokoko (P 1887); Sestra Paskalina (P 1887); Z letopisů lásky 1–4 (BB 1889–92; obs. 1. 1889 Aziz a Aziza, Olgerd Gejštor, 2. Zvěst lásky z Provence, Ghismonda, 3. 1891 Gabriel de Espinosa, 4. 1892 Pia de Tolomei, Záletnice); Doña Sanča (D 1889, prem. 1897, ochotníci v Chrudimi 1890); Jan Maria Plojhar (1891); Stratonika a jiné povídky (1892, obs. i Večer u Idalie); Neklan (D 1893, prem. 1896); Tři komedie (1894; obs. Bratři, prem. 1899, Z dob růžového jitra, prem. 1896, Lásky div); Obnovené obrazy (PP 1894); Tři legendy o krucifixu (PP 1895); Amparo a jiné povídky. Další řada Obnovených obrazů (1896); Maeldunova výprava (P pro ml., 1896); Karolínská epopeja (BB 1896, obs. Pohádka o Karlu Velikém, Román o čtyřech synech Aimonových, Píseň o Rolandu, Píseň o korunování krále Lovise); Dům U tonoucí hvězdy (P 1897); V soumraku bohů. Další řada Obnovených obrazů (P 1898); Radúz a Mahulena (D 1898, i prem., hudba J. Suk); – posmrtně (in Spisy): Zahrada mariánská

(R 1903); Kristina zázračná a jiné práce (PP 1903, nově obs. též Aleksej, člověk boží); Maeldunova výprava a jiné povídky (1903, nově obs. též Povídku o dobrém careviči Eostafovi); Ossianův návrat a jiné básně (1905, nově obs. mj. Píseň o hoři dobrého juna Romana Vasiliče, Troje paměti Víta Choráze); Dramatická díla 4 (1906, nově obs. Pod jabloní, prem. 1902, hudba J. Suk, Příchod ženichův); Šárka (D 1906, prem. 1925); Nové básně (1907); Ostatní próza, Pojednání, Doplněk beletrie, Překlady (1907). – *Překlady:* Molière: Šibalství Scapinova (b. d., 1898). – *Ostatní práce:* Vojta Náprstek (přednáška, 1896 ← Světozor 1896). – *Výbory:* Myšlenky J. Z. (1902, ed. M. Kalašová); Z. mládeži (1909, ed. F. S. Procházka); Výbor z Karolínské epopeje J. Z. (1935, ed. J. Š. Kvapil); Maeldunova výprava (1936, ed. J. Š. Kvapil); Z. Česká epopeja (1939, ed. J. Š. Kvapil); Z letopisů lásky (1951, ed. J. Š. Kvapil); Světla Východu (1958, ed. J. Poucha); Zelený vítěz (1981, ed. V. Gebhartová, V. Menclová); Tři legendy o krucifixu a jiné báje o lásce (1987, ed. J. Janáčková, O. Hausenblas); Epické zpěvy (1988, ed. J. Janáčková, A. Stich); Král a žebračka (2000, ed. M. Soukopová). – *Souborná vydání:* Dramatická díla J. Z. (F. Šimáček, 1893–1901, 4 sv.); Sebrané spisy (Čes. grafická Unie, 1902–07, 34 sv. a jako 35. sv. monografie J. Z. od J. Voborníka, ed. F. S. Procházka, an.; laciné vyd. 1926–29, 29 sv.); Sebrané spisy (Čes. grafická Unie, 1941–49, 10 sv., ed. J. Š. Kvapil, nedokončeno). ▮ KORESPONDENCE: Briefe von Julius Zeyer (rodině, úryvky z 1883–1900), Politik 7. 4. 1901; Z dopisů J. Z. (an. studentovi z 1898 a neznámému adresátu z 1883), Nový život 1901, s. 137; K. Lužan: Z nejstarší korespondence J. Z. (K. O. Kuřákovi z 1869), Zlatá Praha 19, 1901/02, s. 318 a pokr.; A. Kašpar: Z korespondence J. Z. (Kašparovi z 1872–1900), ČČM 1902, s. 233, 448, 509, a 1904, s. 115, 249, 430; J. Štolba: J. Z. v zrcadle svých dopisů (Štolbovi, citace z 1889–1900), Máj 1, 1902/03, s. 7, 20 → Z mých pamětí 2 (1907); Zeyerův kout (F. B. Vaňkovi z 1900), Nový věk 1, 1907/08, č. 6; A. Svojsík: Dopis pro Z. kout (Svojsíkovi z 1896), tamtéž, č. 8; K. Pleskač: Ze starší korespondence J. Z. (rodině V. Vitouška z 1870–96 a V. Pražákovi z 1874), ČČM 1908, s. 184, 315, 432, a 1909, s. 223, 364, 424; F. Strejček: Z korespondence J. Z. (S. Čechovi z 1888–99), Květy 1911, s. 83, 188; V. Sch. (Schüller): J. Z. a Eman. Bozděch (E. Valečkovi z 1889), Čas 1912, příl. Hlídka Času, č. 17; J. Zvěřina: Ze života J. Z. (A. Chittussimu z 1878–88 a jeho otci z 1897), Osvěta 1916, s. 142; Dopis J. Z. … (J. V. Řebíkovi (z 1899), Vzlet 1918, s. 464 (faksimile části příl. za s. 32); J. Šach: Z korespondence Z. (L. Šebkovi, tj. Ariettovi, z 1894–96), Vzlet 1918, s. 493; Z neznámých dopisů J. Z. (A. Lauermannové-Mikschové z 1888–97), Cesta 1, 1918/19, s. 870, 895 → Lidé minulých dob (1941); Listy J. Z. Růženě Jesenské. 1889–1900 (1919, ed. J. Krecar); A. Dolenský: Z korespondence J. Z. (J. Maudrovi z 1880–1900), ČNM 1923, s. 160, 255, 1924, s. 43, 124, 242, 1925, s. 55, 181, 258, 1927, s. 81, 200, 297, a 1928, s. 56, 166, 281; Z korespondence J. Z. (H. Sládkové z 1893, M. A. Šimáčkovi z 1896, V. Čechovi z 1899, neodeslaný list E. Lešehradovi z 1900, Th. Stožické z 1900, T. Stožické z 1900), Lit. listy 1, 1923/24, s. 13; Dopisy J. Z. paní Karle Heinrichové (z 1880–1900; 1924, ed. J. Voborník); in M. Brod: Leoš Janáček. Život a dílo (Janáčkovi z 1887; 1924, s. 69); J. Kaiser: Příspěvek k starší korespondenci J. Z. (J. Kaiserovi st. z 1873–92), Otavan 1926, s. 141; Th. Mokrý: J. Z. a Otakar Mokrý (Th. Mokrému z 1898–1900), Otavan 1926, s. 159; F. Krčma: Neznámý dopis J. Z. (J. Bittnerovi z 1898), Zvon 27, 1926/27, s. 127; O. Květoňová-Klímová: Několik dopisů básníků J. V. Sládka a J. Z. (M. Habeltové, provd. Klímové, z 1887–98, J. V. Sládkovi z 1888), ČNM 1929, s. 91; A. Dolenský: Korespondence J. Z. s Adolfem Heydukem (Heydukovi z 1885–89), ČNM 1930, s. 100; B. Dlouhá: Korespondence J. Z. s Julií Tancarovou (z 1900), Lid. listy 1. 3. 1931, příl.; Čtyři dopisy J. Z. Vilému Mrštíkovi (z 1897–99), LidN 23. 9. 1931; P. Bogatyrev: Dopisy J. Z. Fr. Řehořovi (z 1890, 1892–95), ČMF 18, 1931/32, s. 35; K. Treimer: Bausteine zur Zeyerforschung (sourozencům Emilovi a Augustě Z. z 1884–1900), Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven (Vratislav) 1934, s. 501; M. N. (Novotný): Šestery vodňanské Vánoce J. Z. (B. Augustinové z 1892–98), LidN 25. 12. 1934, příl.; Listy třem přátelům (Z. Hlávkové z 1896–99, O. Červenému z 1893–99, J. Voborníkovi z 1895–1900; 1938, ed. M. Hýsek, chybně uveden J. Voborník); B. Slavík: J. Z. a Morava (C. Seifertovi z 1892–94), LidN 20. a 27. 11. 1939; in Emilie Heyduková v dopisech přátel (b. d., tj. z 1889, a z 1892; 1940, ed. F. Lipš); Přátelé Z. – Herites (vzáj. koresp. z 1880–1900; 1941, ed. B. Heritesová); Přátelství básníka a malířky (vzáj. koresp. se Z. Braunerovou z 1883–99; 1941, ed. V. Hellmuth-Brauner); Ve stínu Orfea. J. Z. a rodina Kalašových ve vzájemných dopisech 1879–1900 (vzáj. koresp. s Klementinou K. z 1879–88, Marií K. z 1881–1900, Amálii K. z 1889–93; 1941, ed. J. Zikmund; vyd. 1949 revidoval J. Š. Kvapil); M. Nedoma: Několik neznámých písem J. Z. (J. Mayerovi, tj. J. Mariovi, z 1896–98, A. Pikhartovi z 1896 a 1899, J. Karáskovi ze Lvovic z 1899–1900), sb. Čes. bibliofil Juliu Z. (1941, s. 21); E. Lešehrad: Ctitel Francie (E. Čenkovovi z 1897), Lid. demokracie 24. 6. 1945; Básník a sochař (vzáj. koresp. s F. Bílkem z 1896–1901; 1948, ed. J. R. Marek); F. Krčma: Dva neznámé dopisy J. Z. z let 1872 a 1875 (V. Pražákovi a V. Vitouškovi), LF 1949, s. 200; in Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému z 1879–89; 1955, s. 186, ed. A. Pražák); B. Lifka: Dopisy J. Z. Antonínu Schulzovi (z 1892–1900), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1956, s. 29; Sládek – Z. Vzájemná korespondence (z 1870–1900; 1957, ed. J. Š. Kvapil za přispění A. Bejblíka a J. Kvapilové); Korespondence J. Z. s polskými spisovateli (vzáj. koresp. s B. Grabowským z 1881–98 a Z. Przesmyckým z 1887–1900, A. Langemu z 1896, též koresp. přijatá; 1980, ed. J. Śliziński); Vodňanské vánoce J. Z. (úryvky z dopisů růz-

ným adresátům z 1887–99; Městské muzeum a galerie Vodňany 1995, ed. J. Louženský); J. Janíčková: Otilie Malybroková a J. Z. v zrcadle vzájemné korespondence (z 1893–1900, citáty), Ianua 1996, sv. 2, s. 63; Přátelství básníků. Vzájemná korespondence Karla Dostála-Lutinova s J. Z. a Otokarem Březinou (z 1895–1901, s citacemi z další koresp., zejména se S. Bouškou z 1896–1900; 1997, ed. O. Svozil, zprac. S. Batůšek); Dopisy J. Z. Karolíně Světlé (z 1892–98; 1999, ed. S. Hatanová); I. Rešková: „Svět jde pravou cestou a já se mýlím". Z dosud nezveřejněných dopisů Julia Z. (J. Náprstkové z 1889 a ukázky z 1888–90), LidN 1. 2. 2001, příl. Kultura + Vztahy J. Z. k rodině Braunerových (A. Bourgesové z 1894 a J. Náprstkové z 1888), Tvar 2001, č. 8. ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Básně Ladislava Staňka (1885, s J. V. Sládkem). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Voborník: Chronologický seznam díla J. Z., in J. Z. (1907, s. 297); V. Bitnar: J. Z., in Pouť za svatým grálem (b. d., 1918, s. 23); J. Louženský: Výběrová bibliografie o J. Z. z let 1875–2000, in sb. J. Z. 1841–1901–2001 (Měst. knihovna Vodňany 2001, s. 147); D. Vlašínová: Soupis Z. her s přehledem intersémiotických přepisů, in J. Z. dramatik (2003, s. 113). ▮ LITERATURA: A. Schulz: Z dob růžového západu. Turistická vzpomínka na J. Z. (1901); F. V. Krejčí: J. Z. (1901); J. Voborník: J. Z. (1907); M. Marten: J. Z. (1910 ← MR 1909/10, sv. 22) → Akord. Mácha, Z., Březina (1916); V. Novák: J. Z. (1920); V. Zbrojný (J. Tkadlec): J. Z. (1921); J. Voborník: Mučedník touhy (1926); V. Bitnar: Katolicita J. Z. (1926); roč. Chudým dětem (Brno 1931, ed. H. Humlová; přisp. B. Frídová, L. Grossmannová Brodská, R. Jesenská, E. Jurčinová, A. Lauermannová-Mikschová, A. Novák, K. Pleskač, G. Preissová, F. Strejček, V. Štech, J. Voborník, S. Volfová); F. Gottlieb: Jan Maria Z. (1932); J. Viskovataja: Ruské motivy v tvorbě J. Z. (1932); sb. Čes. bibliofil Juliu Z. (1941, ed. B. Lifka a E. Frynta st.; přisp. B. Knoesl, B. Lifka, J. Matouš, M. Nedoma, O. Schiller, L. Štětinová, F. Tichý: O knihovně J. Z., i sep., M. Zich); E. Jurčinová: J. Z., život českého básníka (1941); V. Renč: J. Z. (1941); F. Fencl: J. Z. a Vodňany (1941 ← Jihočes. jednota 1941); J. Š. Kvapil: Gotický Z. (1942); J. Šach: O náboženském smýšlení J. Z. (1942 ← Osvěta 1912; s úryvky z koresp.); M. Bobrownicka: Studia na twórczością J. Z. (Krakov 1959); M. Honzíková: J. Z. a Vilém Mrštík. Dvě možnosti české moderní prózy (1971); R. B. Pynsent: J. Z. The Path to Decadence (Haag, Paříž 1974); I. Honzáková: J. Z. (Okresní knihovna v Ústí n. Orl. 1981); kat. Sochy, obrazy a sny. J. Z. a výtvarné umění (Vodňany, Roztoky u Prahy 1988, text a ed. T. Vlček); sb. J. Z. Texty, sny, obrazy (1997, ed. T. Vlček; obs. mj. J. Janáčková, M. Červenka: Lumírovec: sémantika verše v Z. epice ← SaS 1992, s. 241, H. Lorenzová: Solární mýtus v díle J. Z. ← Estetika 1991, s. 219, V. Skalická, E. Stehlíková, T. Petrasová, P. Kalina, L. Konečný, J. Pömerl: Z. projekt pašijových her ve Vodňanech ← Divadelní revue 1993, č. 4, R. B. Pynsent, J. Med: František Bílek – J. Z.: typ duchovního přátelství ← Akord 17, 1991/92, č. 8, a Spisovatelé ve stínu, 1995, P. Wittlich, J. Doubravová, L. Boháčková, T. Vlček); J. Dvořáková, H. Klínková: J. Z. (1841–1901). Soupis osobního fondu (LA PNP 1999); sb. J. Z. 1841–1901–2001 (Měst. knihovna Vodňany 2001; komentovaná montáž ukázek z díla a citátů z koresp., tisku, vzpomínek přátel a pamětníků, ed. J. Louženský); D. Vlašínová: J. Z. dramatik (2003). ▮ ● ref. Ondřej Černyšev: Δ (J. Neruda), NL 17. 12. 1875 → Literatura 2 (1961, s. 207); E. Krásnohorská, Ženské listy 1876, s. 99 → Výbor z díla 2 (1956); O. Mokrý, Světozor 1877, s. 31; F. Schulz, Osvěta 1880, s. 174 ●; ● ref. Vyšehrad: O. M. (Mokrý), ČČM 1880, s. 364; Δ (J. Neruda), NL 2. 4. 1880 → Literatura 3 (1966, s. 98); B. Čermák, Čes. včela 1880, s. 127; -da. (J. Vrchlický), Lumír 1880, s. 208; S., Květy 1880, d. 2, s. 251; an., Světozor 1880, s. 179; F. Schulz, Osvěta 1880, s. 703; J. J. Kolár, Lumír 1882, s. 200 ●; ● ref. Báje Šošany: da. (J. Vrchlický), Lumír 1880, s. 111; B. Čermák, Čes. včela 1880, s. 103; F. Schulz, Osvěta 1880, s. 346; an., Světozor 1880, s. 155 ●; ● ref. Novely 1: Dr. S. H. (Heller), Květy 1880, d. 2, s. 116; O. M. (Mokrý), NL 18. 9. 1880; J. Hc. (Hudec), Urbánkův věstník bibliografický 1880, s. 154 ●; ● ref. Román o věrném přátelství Amise a Amila: an., Lumír 1880, s. 463; O. M. (Mokrý), Květy 1881, d. 1, s. 371; F. Schulz, Osvěta 1881, s. 384 ●; ● ref. Stará historie: R., Lumír 1882, s. 160; uh. (V. Guth), Politik 25. 3. a 1. 4. 1882; O. Hostinský, NL 26. 3. 1882 → Studie a kritiky (1974, s. 488); A. M., Divadelní listy 1882, s. 115; B. (E. Bozděch), Le Pragois 1882, č. 6; Dr. Nejedlý (J. Nejedlý), Čes. noviny, dříve Posel z Prahy 28. 3. a 11. 4. 1882 ●; ● ref. Dobrodružství Madrány: ch. (F. Chalupa), Ruch 1882, s. 414; tš.-, Pokrok 13. 1. 1883; F. Bílý, Osvěta 1883, s. 92 ●; ● ref. Fantastické povídky: E. Miřiovský, Lumír 11, 1882/83, s. 32; F. Bílý, Osvěta 1883, s. 559 ●; J. Neruda: J. Z., Humorist. listy 1883, s. 378 → Podobizny 2 (1952, s. 209) + in J. Z.: Griselda (1883) → Literatura 3 (1966, s. 280); ● ref. Griselda: -k. (J. V. Sládek), Lumír 11, 1882/83, s. 368; S., Květy 1883, d. 2, s. 493; F. Kalina, Lit. listy 1883, s. 171; E. M. (Miřiovský), Pokrok 20. 10. 1883; F. Zákrejs, Osvěta 1884, s. 73 ●; ● ref. Novely 2: E. Miřiovský, Lumír 11, 1882/83, s. 544; Č. (L. Čech), Lit. listy 1884, s. 22; E. Gresář, Zprávy apoštolátu tisku 1884, s. 60; F. Bílý, Osvěta 1884, s. 661 ●; ● ref. Poezie: E. Miřiovský, Lumír 11, 1882/83, s. 560; F. Kvapil, Světozor 1883, s. 571; Č. (L. Čech), Lit. listy 1884, s. 12; F. Zákrejs, Osvěta 1884, s. 375 ●; ● ref. Sulamit: T. (J. L. Turnovský), Pokrok 11. 10. 1883; E. B. (Bozděch), Politik 11. a 12. 10. 1883; an., Divadelní listy 1883, s. 244; š. (J. Kuffner), NL 12. (příl.) a 13. 10. 1883; F. Zákrejs, Osvěta 1883, s. 1017; f, Ruch 1883, s. 478; J. Š. (Škarda), Hlídka lit. 1885, s. 74; Č. (L. Čech), Lit. listy 1885, s. 268 ●; =: Böhmische Literaturbriefe (též o Z. poezii a próze), Politik 4. a 28. 6. a 20. 9. 1884; ● ref. Gompači a Komurasaki: J. H. (J. H. Vyhlídal), Hlídka lit. 1885, s. 73; B. Čermák, NL 13. 1. 1885, příl.; -old., Lit. listy 1885, s. 100;

=, Politik 14. 3. 1885; β (J. Kuffner), NL 24. 9. 1885; F. Bílý, Osvěta 1885, s. 554; F. K. (Kvapil), Ruch 1885, s. 279 ●; ● ref. Kronika o sv. Brandanu: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 19, 1884/85, s. 828; E. Miřiovský, Pokrok 23. 10. 1885; F. K. (Kvapil), Ruch 1885, s. 456; ~, NL 15., 16. a 17. 10. 1885, vše příl.; uh. (V. Guth), Politik 5. 11. 1885; A. Chlumecký, Hlídka lit. 1886, s. 57, 92; J. Penížek, Lit. listy 1886, s. 107; F. Zákrejs, Osvěta 1886, s. 81; B. Čermák, Rozhledy lit. 1, 1886/87, s. 76 ●; ● ref. Legenda z Erinu: B. F. (Frida), Zlatá Praha 3, 1885/86, s. 127; +, NL 23. 1. 1886; J. V. (Vrchlický), Pokrok 24., 26. 1. a 2. 2. 1886; an., Pražský deník 26. 1. 1886; F. Zákrejs, Osvěta 1886, s. 275; an., Lumír 1886, s. 94; Č. (L. Čech), Hlídka lit. 1886, s. 240; J. Kuffner, Květy 1886, d. 1, s. 368; L. Šolc, Lit. listy 1886, s. 351, 367 ●; ● ref. Čechův příchod: =, Zlatá Praha 3, 1885/86, s. 351; as., Hlas národa 2. 5. 1886, příl.; Č. (L. Čech), Hlídka lit. 1886, s. 276; an. (F. L. Popelka, dub.), Jitřenka 1886, s. 132; F. Kvapil, Květy 1886, d. 2, s. 111; V. Vítězný, Lit. listy 1886, s. 206; B. Č. (Čermák), NL 20. 5. 1886, příl.; -p., Světozor 1886, s. 414; K., Rozhledy lit. 1, 1886/87, s. 48; J. Ošťádal, tamtéž, s. 120; A. Vrzal, Vlasť 3, 1886/87, s. 68; F. Zákrejs, Osvěta 1888, s. 559 ●; ● ref. Libušin hněv: Č. (L. Čech), Lit. listy 8, 1886/87, s. 273; R. Růžička, Rozhledy lit. 1, 1886/87, s. 340; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 21, 1886/87, s. 175; J. V. (Vrchlický), Hlas národa 29. 1. a (podp. J. Vrchlický) 30. 1. 1887, příl.; š. (J. Kuffner), NL 1. 2. 1887, příl.; L. H. (Hoskovec), Jitřenka 1887, s. 89; J. V. Sládek, Lumír 1887, s. 78; F. Zákrejs, Osvěta 1887, s. 257; Nemo. (K. B. Mádl), Ruch 1887, s. 96; Vavřinec Lebeda… (I. Herrmann), Švanda dudák 1887, s. 38; T. (J. L. Turnovský), Zábavné listy 1887, s. 239; B. F. (Frida), Zlatá Praha 1887, s. 190 ●; ● ref. Rokoko, Sestra Pascalina: F. V. Vykoukal, Světozor 21, 1886/87, s. 413; an., Čas 1, 1886/87, s. 286; V. Vítězný, Lit. listy 8, 1886/87, s. 366; -ides., NL 26. 3. 1887; F. V. Vykoukal, Osvěta 1887, s. 571 ●; ● ref. Vyšehrad (další vyd.): L. Čech, Rozhledy lit. 1, 1886/87, s. 228; A. F., Hlídka lit. 1888, s. 7, 43 ●; L. Čech: ref. Jan Maria Plojhar (vyd. v Lumíru), Osvěta 1888, s. 375; ● ref. Sestra Paskalina: A. F., Hlídka 1888, s. 80; E. Paukner, Vlasť 8, 1891/92, s. 155 ●; ● ref. Doña Sanča: B. Čermák, NL 13. 12. 1888, příl.; Č. (L. Čech), Lit. listy 10, 1888/89, s. 122 a pokr.; J. V. (Vrchlický), Světozor 23, 1888/89, s. 72; J. Ladecký, Čes. Thalia 1889, s. 328 (i ref. Z dob růžového jitra); Nunquam Retrorsum, Hlas národa 17. 1. 1889, příl. ●; F. Zákrejs: ref. Doña Sanča, Šárka a Lásky div, Osvěta 1889, s. 278; ● ref. Sulamit (insc.): J. Ladecký, Čes. Thalia 1889, s. 122 a pokr.; A., Čas 1889, s. 238 (k tomu polemicky: f, tamtéž, s. 269) ●; ● ref. Z letopisů lásky 1, 2: Aristides., NL 28. 12. 1889, příl.; Iv. Mráz, Lit. listy 11, 1889/90, s. 193, 208; an., Lumír 1890, s. 23; A. V., Hlídka lit. 1890, s. 93 ●; ● ref. Jan Maria Plojhar: Astur. (H. G. Schauer), Lit. listy 12, 1890/91, s. 192, 206 → Spisy (1917); T. N. (Nováková), Domácí hospodyně 1891, s. 154; Zelený. (V. Zelený), Hlas národa 18. 3. 1891; an., Lumír 1891, s. 95; J. Voborník, NL 25. 4. a 2. 5. 1891, oboje příl.; J. Klenek, Hlídka lit. 1892, s. 23, 68; L. Čech, Osvěta 1892, s. 375 ●; B. Čermák: ref. Pohádka o Karlu Velikém, ČČM 1891, s. 79; F. Kyselý: ref. Z letopisů lásky 3, Hlídka lit. 1891, s. 408; J. Hejný: Poezie v našich listech beletristických (Román o čtyřech synech…, Pohádka o Karlu Velikém), Vlasť 8, 1891/92, s. 410; ● ref. Stratonika a jiné povídky: jc. (J. Jakubec), NL 27. 10. 1892; J. Karásek, Lit. listy 14, 1892/93, s. 223; M. Zavoral, Hlídka lit. 1893, s. 338 ●; ● ref. Neklan: jv. (J. Vodák), Lit. listy 14, 1892/93, s. 207, 222; Lubor., NL 17. 3. 1893; F. Zákrejs, Osvěta 1894, s. 373 ●; ● ref. Z letopisů lásky 4: Vbk. (J. Voborník), NL 27. 1. 1893; F. Zákrejs, Osvěta 1893, s. 178 (i ref. 3. d.) ●; jv. (J. Vodák): ref. Dramatické dílo 2, Lit. listy 15, 1893/94, s. 254 ●; ● ref. Sulamit (insc.): an., Čas 1893, s. 645; š. (J. Kuffner), NL 27. 9. 1893; F. X. Šalda, Rozhledy 1894, s. 83 → KP 1 (1949) a O věcech divadelních (1987, s. 59) ●; J. L. T. (Turnovský): Básník a obyvatel města Vodňan… (k Z. úvodu ke kn. V. V. Zeleného), Zábavné listy 1894, s. 455; ● ref. Obnovené obrazy: F. V. Krejčí, Lit. listy 16, 1894/95, s. 101; E., Lumír 23, 1894/95, s. 120; jv. (J. Vodák), Niva 5, 1894/95, s. 31, a Rozhledy 4, 1894/95, s. 228; A. Vrzal, Hlídka lit. 1895, s. 13; L. Čech, Osvěta 1895, s. 1123 ●; ● ref. Karolínská epopeja: J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 12, 1894/95, s. 360; J. Kamper, Politik 12. 12. 1895; V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1896, s. 302; Hd, NL 31. 1. 1896; zjz., Lumír 26, 1897/98, s. 179, 191 ●; ● ref. Libušin hněv (insc.): F. X. Šalda, Rozhledy 4, 1894/95, s. 621 → KP 2 (1950); J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 12, 1894/95, s. 338; š. (J. Kuffner), NL 29. 5. 1895 ●; š- (J. Kuffner): Kronika (o díle J. Z.), NL 23. 5. 1895; Kb. (J. Kabelík): ref. Dramatická díla J. Z. 1, 2, Hlídka lit. 1895, s. 293, 331; ● ref. Tři legendy o krucifixu: F. X. Šalda, Lit. listy 17, 1895/96, s. 83 a pokr. → KP 3 (1950); jv. (J. Vodák), Niva 6, 1895/96, s. 30; -č- (J. Dlabač), Večerní noviny 2., 4. a 7. 1. 1896; an. (J. Karásek ze Lvovic), MR 1896, sv. 4, s. 14 (se zhodnocením celé tvorby); J. J. Veselý, Vlasť 13, 1896/97, s. 186 ●; ● ref. Neklan (insc.): Apollonius, Časopis pokrokového studentstva 3, 1895/96, s. 178; J. Třebický, Rozhledy 5, 1895/96, s. 465; P., Světozor 30, 1895/96, s. 250; J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 13, 1895/96, s. 264; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 1. a 3. 4. 1896; š. (J. Kuffner), NL 1. a 23. 4. 1896; V. Bitnar, NŽ 1896, s. 90; J., Čas 1896, s. 214 ●; L. Arietto: V maloměstském zátiší J. Z., Kniha 1, 1895/96, s. 77; J. Štolba: Z jeho literárních začátků, tamtéž, s. 162; F. V. Krejčí: ref. Almanach secese (i o Z.), Rozhledy 5, 1895/96, s. 431, 435; ● ref. Z dob růžového jitra: P., Světozor 30, 1895/96, s. 612; J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 13, 1895/96, s. 623; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 29. 10. 1896; š. (J. Kuffner), NL 29. 10. 1896; F. Zákrejs, Osvěta 1896, s. 1119 (i ref. Bratři, Lásky div); -z-, Lumír 25, 1896/97, s. 48 ●; an.: ref. Maeldunova výprava, Beseda učitelská 1896, s. 324; V. Tille: Ze srovnávací literatury lidové. 2. Látka Z. slovenské legendy Samko pták, ČL 6, 1896/97, s. 5; ● ref. Amparo a jiné povíd-

ky: J. Karásek, Lit. listy 18, 1896/97, s. 122; Kirilov. (L. Jarolímek), Rozhledy 6, 1896/97, s. 408; B.-V. (J. J. Benešovský-Veselý), NL 22. 1. 1897; K. Staněk, Osvěta 1897, s. 361 ●; ● ref. Doña Sanča (insc.): F. X. Šalda, Lit. listy 18, 1896/97, s. 287, 299 → KP 3 (1950); P., Světozor 31, 1896/97, s. 263; J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 14, 1896/97, s. 262, 275; Olga P. (Přibylová), Ženský svět 1, 1896/97, s. 139; K., Pražský deník 3. a 6. 4. 1897; š. (J. Kuffner), NL 4. 4. 1897; -K. (K. Kamínek), MR 1897, sv. 6, s. 31; -z.-, Lumír 1897, s. 240 ●; ● ref. Dům U tonoucí hvězdy: Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 946; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 31, 1896/97, s. 395; J. Šč. (B. Prusík), Lumír 25, 1896/97, s. 408; K. Staněk, Osvěta 1897, s. 1012; F. X. Š. (Šalda), Lit. listy 19, 1897/98, s. 50 → KP 3 (1950) ●; ● ref. V soumraku bohů, Dům U tonoucí hvězdy: Vbk. (J. Voborník), NL 19. 11. 1897; A. Bazarov (J. Kadlec), Čes. revue 1, 1897/98, s. 857 ●; J. Voborník: O poezii J. Z., Program c. k. českého gymnázia v Litomyšli (1897, i sep.); ● ref. V soumraku bohů: F. X. Š. (Šalda), Lit. listy 19, 1897/98, s. 130 → KP 4 (1951); Hjalmar., Lumír 26, 1897/98, s. 227; K-s (A. Kraus), Naše doba 5, 1897/98, s. 1057; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 7, 1897/98, s. 272; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1898, s. 159; J. Krejčí, Obzor lit. a umělecký 2, 1899/1900, s. 166 ●; ● ref. Radúz a Mahulena: F. X. Šalda, Lit. listy 19, 1897/98, s. 245, 262 → KP 4 (1951); -z.-, Lumír 26, 1897/98, s. 252; K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 7, 1897/98, s. 709; ech. (V. Štech), Světozor 32, 1897/98, s. 272; Nemo. (K. B. Mádl), Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 275; -rn-. (A. Novák), Ženský svět 2, 1897/98, s. 146; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 8. 4. 1898; š. (J. Kuffner), NL 8. 4. 1898; J. Boleška, LidN 30. 4. 1898; J., Čas 1898, s. 227; K. Kamínek, MR 1898, sv. 8, s. 51; a…ž, Samostatnost 1898, s. 128 ●; Renald Javor (A. Novák): Ženy v poezii J. Z., Ženský svět 2, 1897/98, s. 2 a pokr.; ● ref. Bratři (insc.): P., Světozor 33, 1898/99, s. 574; -ák., Hlas národa 15. 10. 1899, příl.; š. (J. Kuffner), NL 15. 10. 1899; jv (J. Vodák), Obzor lit. a umělecký 1899, s. 176; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1899, s. 419; J., Čas 1899, s. 676; K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 9, 1899/1900, s. 113; N-K. (J. Kamper), Čes. revue 3, 1899/1900, s. 363; A. Kraus, Das literarische Echo 2, 1899/1900, s. 517 ●; ● nekrology a vzpomínky: an., Besedy Času 6, 1900/01, s. 152; an., Besedy lidu 9, 1900/01, s. 190; A. Svoboda, Muzeum 35, 1900/01, s. 98; A. Kraus, Das literarische Echo 3, 1900/01, s. 849; A. Nečásek, Lumír 29, 1900/01, s. 217 (k tomu polemicky an., Čas 15. 2. 1901) a Zlatá Praha 18, 1900/01, s. 166; Jc. (J. Jakubec), Naše doba 8, 1900/01, s. 391, 461 (k tomu an., Čas 26. 3. 1901); J. Karásek (s výňatky z dopisů), MR 1900/01, sv. 12, s. 157; A. P. (Procházka), tamtéž, s. 182; an., Rozhledy 10, 1900/01, s. 398; an., Vlasť 17, 1900/01, s. 484; I. B., Zvon 1, 1900/01, s. 228, 239; an., Čas 30. 1. 1901 (s bibliografií knižního díla); an. (J. Vrchlický), NL 29. 1. 1901 a (podp. J. Vrchlický) Hlas národa 30. 1. 1901; M. (o Z. v Lužanech) a E. ryt. z Čenkova, Hlas národa 30. 1. 1901; an., LidN 30. 1. 1901; L. T. (Turnovský), NL 30. 1. 1901; an., Politik 30. 1. a 2. 2. 1901; S. (A. Macek), PL 30. 1. 1901; = (J. Vodák), Čas 31. 1. 1901; A. Heyduk, Hlas národa 31. 1. 1901; Q., LidN 31. 1. 1901; an., PL 31. 1. 1901; O. S., Časopis pokrokového studentstva 1901, s. 33; an., Jitřenka 1901, s. 35; K. Dostál-Lutinov, NŽ 1901, s. 89; Z. Nejedlý, Obzor lit. a umělecký 1901, s. 47; E. Krásnohorská, Osvěta 1901, s. 202; Besedy lidu 1901, č. 16 (věnované Z.); Q. (přehled nekrologů), LidN 30. 5. 1901 ●; F. X. Šalda: J. Z., Čes. revue 4, 1900/01, s. 659, 788 → KP 5 (1951); O. Theer: ref. Jan Maria Plojhar (další vyd.), Lumír 29, 1900/01, s. 316; A. Pražák: O symbolismu Z. Radúza a Mahuleny, tamtéž, s. 422, 434; F. V. Krejčí: J. Z. a jeho exotismus, Rozhledy 10, 1900/01, s. 403; F. Herites: Vzpomínky na J. Z., Zvon 1, 1900/01, s. 229, 244, 253 → Vodňanské vzpomínky (1904); A. Heyduk: Vzpomínka na J. Z., tamtéž, s. 265, 281 → Vzpomínky literární (1911, s. 132, 149); faš.-: Z. dramatik, Hlas národa 3. 2. 1901; J. Borecký: J. Z. jako dramatik, Obzor lit. a umělecký 1901, s. 33 a pokr. (nedokončeno); an.: Hebrejské motivy v pracích J. Z., Českožidovské listy 1901 (únor); J. Kamper: J. Z., ČČM 1901, s. 36, 204, 333; S. Bouška: J. Z., Obrázková revue 1901, s. 209 a pokr.; Z. Przesmycki: Los geniuszów, in J. Z.: Wybór pism (Varšava 1901); V. Mrštík: K souhrnnému vydání Z. spisů, Lumír 30, 1901/02, s. 45 a pokr. → Moje sny 1 (b. d., 1902, s. 339); A. Pražák: Život J. Z., Srdce 1, 1901/02, s. 173 a pokr.; ● ref. Myšlenky J. Z.: F. X. Zdařil, Srdce 1, 1901/02, s. 185; an. (J. Vodák), Čas 16. 2. 1902 ●; an.: K zeyerovskému mýtu, Čas 9. 11. 1902 (Dobrodružství Madrány) a 30. 12. 1902 (Pod jabloní); ● ref. Pod jabloní: -ák., Hlas národa 30. 12. 1902; -q (J. Borecký), NL 30. 12. 1902; Ar…ti (A. Kraus), Politik 30. 12. 1902; r. (F. V. Krejčí), PL 30. 12. 1902; A. Novák, Samostatnost 31. 12. 1902; -s-, Lumír 31, 1902/03, s. 146; F. X. Hodáč, MR 1902/03, sv. 14, s. 230; an., Přehled 1, 1902/03, s. 91; Nemo. (K. B. Mádl), Zlatá Praha 20, 1902/03, s. 131; J. Lý. (Ladecký), Zvon 3, 1902/03, s. 211; K. H. (K. H. Hilar), Moderní život 1903, s. 56; V. K., Osvěta 1903, s. 177 ●; J. Máchal: J. Z., in O českém románu novodobém (b. d., 1902, s. 103); J. Štolba: J. Z. v zrcadle svých dopisů, Máj 1, 1902/03, s. 7 a pokr. → Z mých pamětí 2 (1907); ● ref. Zahrada mariánská: M. Marten, MR 1902/03, sv. 14, s. 557; F. V. Vykoukal, Osvěta 1903, s. 933 ●; B. H-n.: Za Juliem Z. v Praze, Nová čes. revue 1, 1903/04, s. 344; F. Tůma in Zpráva lycea v Čes. Budějovicích (1904); F. X. H. (Hodáč): Z korespondence J. Z., LidN 15. 7. 1904; J. Voborník: Erbenova Svatební košile a Z. Paskalina, Osvěta 1904, s. 29; J. Máchal: Ze studií o J. Z. (zejména Karolínská epopeja, Z letopisů lásky, Radúz a Mahulena), LF 1904, s. 218; A. N. (Novák): ref. Jan Maria Plojhar (další vyd.), Ženský svět 1904, s. 189; Dr. B. Hedrlín: J. Z. (k ukončení Spisů), Jitřenka 1905, s. 77; S. Heller: Z literárních vzpomínek. 3. Začátek literární tvorby J. Z., Lumír 34, 1905/06, s. 408; F. Herites: Jak vzniklo jméno Z. románu (Jan Maria Plojhar), Máj 5, 1906/07, s. 9; K. Mašek: Ke vzniku Z. Legendy z Eri-

nu, Zlatá Praha 24, 1906/07, s. 47; R. J. Kronbauer: Z. sny a touhy, Máj 5, 1906/07, s. 362; J. V. (Voborník): J. Z. Nové básně, NL 29. 1. 1907; A. Häckl: Orientální látky v dramatech Z., Výr. zpráva c. k. české vyšší reálky v Pardubicích… (1907); S. K. Neumann: O jedné knize Z. (Román o věrném přátelství Amise a Amila), Moravský kraj 27. 7. 1907 → Stati a projevy 2 (1966, s. 515); F. S. P. (Procházka): V posledních letech… (k pověstem o bohatýrském ruském eposu v Z. pozůstalosti), Zvon 8, 1907/08, s. 63; -by- (J. S. Machar): Poznámky čtenářovy, Čas 26. 1. 1908; K. Vrátný: Z. kronika V soumraku bohů a ságy islandské, Meditace 1908, s. 20; A. Krejčová: ref. překl. Aucassin a Nicoletta (srov. se Z. zpracováním látky), Novina 2, 1908/09, s. 412; V. Z.: Myšlenky z dopisů J. Z. (úryvky ze Z. dopisů K. Světlé), Přehled 7, 1908/09, s. 104, 140; K. Weinfurter: J. Z. jako mystik, NL 4. 6. 1909; ● k 10. výr. úmrtí: J. K. (Kamper), Lumír 39, 1910/11, s. 231; J. Reichmann, Pražská lid. revue 1911, s. 47 ●; -by- (J. S. Machar): Literární procházky (srovnání Z. a J. Nerudy), Čas 5. a 12. 2. 1911 (k tomu polemika: M. Marten: Syn Heliův, MR 1910/11, sv. 23, s. 364); J. Voborník in J. Z.: Olgerd Gejštor (1911); V. Schüller: Filiace Z. Maeldunovy výpravy, ČMF 1911, s. 419 (k tomu polemika: M. Křepinský: Z. Maeldunova výprava a její pramen, ČMF 1912, s. 37 a 146, a V. Schüller, tamtéž, s. 242); J. E. Sequardt: Proč J. Z. nevstoupil do kláštera?, Čes. svět 8, 1911/12, č. 33, 34, 36; J. Baudiš: K otázce pramenů Z., ČMF 1912, s. 114, 203; K. Fuxová: Plutarch – pramen Z. Stratoniky, Čas 1912, příl. Hlídka Času, č. 53 + Rozbor Z. Gdoule, tamtéž, č. 85; J. Šach: O vlasteneckém smýšlení Z., Nový obzor 1912, s. 22 a pokr.; A. Pražák: K pramenům Z. legendy Inultus, LF 1912, s. 48; V. Bitnar: Poezie předrafaelská (mj. Král Kofétua), Obrození 1912, s. 17; Z. Záhoř: Upanišad Káthaka v Z. Plojharovi, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 29, 60; F. Herites: Můj sloupec (mj. Vrchlický a Z.), Máj 11, 1912/13, s. 16; F. Strejček: Robert Ďábel a Z. pokus o tuto látku, ČMF 1913, s. 193; K. Heinrichová: Z. a Vrchlický v Příbrami, Samostatnost 30. 11. 1913; F. A. Šubert: Glosa k historii českého dramatu (Z. a Vrchlický), Scéna 1913, s. 210; B. Frída: Proslov u pomníku J. Z. dne 16. září 1913, Zvon 14, 1914/15, s. 22; O. Schiller: J. Z. a Itálie, Výr. zpráva c. k. vyššího gymnázia v Hradci Král. za škol. rok 1913/14 (k tomu F. Chmelař: Tři cesty Z. do Itálie…, ČMF 4, 1914/15, s. 470); E. K. Kletus: J. Z. a děti (vzpomínka), Eva 1914, s. 253 + J. Z. – ctitel královny nebes, Vlast 31, 1914/15, s. 969; F. Strejček in Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880 (1915); B. Straka: Příspěvek k poznání orientálních předloh Z., Výr. zpráva čes. král. reálného gymnázia na Smíchově za škol. rok 1915/16; L. Dlouhý: Robert Ďábel. Vztah legendy k tradici lidové a české její úpravy 4. Náčrt dramatu Zeyerova, ČMF 5, 1915/17, s. 443; J. Zvěřina: Ze života J. Z., Osvěta 1916, s. 142; F. Frýdecký: Z. blankvers, NŘ 1, 1916/17, s. 141; J. Voborský: Několik kapitol o básnících, Vlast 33, 1916/17, s. 498 a pokr.; J. Holeček: Poznámky o českém jazyku (chyby v pracích Z.), NL 8. 6. 1917; F. X. Š. (Šalda): J. Z. předvídá světovou válku r. 1899, Kmen 1, 1917/18, č. 36 → KP 10 (1957); ● ref. Srdce Pikangovo (prem. 1918): V. K., Lípa 1, 1917/18, s. 816; Ad. P. (Piskáček), Venkov 16. 8. 1918 ●; J. M. Augusta: Mystika J. Z., Knihomil 1918, s. 3 (i sep.); F. Strejček: J. Z. a politika, Osvěta 1918, s. 599; A. N. (Novák): Významný dokument (Z. dopis K. Světlé), Venkov 8. 10. 1918 (též B. Viková-Kunětická, Ženský svět 1918, s. 229); E. Krásnohorská: Z drobných vzpomínek, Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 90 → Co přinesla léta (1928); V. Novák: Z. Griselda, ČMF 7, 1919/21, s. 70, 132 (i sep.); P. M. Haškovec: Bourget a Z., tamtéž, s. 167 + O vzniku románu Jan Maria Plojhar, Osvěta 1920, s. 393; V. Pihertová: Studie o Z. Amisu a Amilu, Osvěta 1920, s. 224, 288, a 8, 1921/22, s. 51, 148, a 9, 1922/23, s. 124 a 225; M. Lauermannová-Mikschová: List J. Zeyera i několik vzpomínek na básníka Vyšehradu, Pramen 1, 1920/21, s. 22, 55 → Lidé minulých dob (1940); K. Čapek: J. Z.: Stará historie, Program k představení v Městském divadle na Král. Vinohradech (1921, s. 3) → O umění a kultuře 2 (1985, s. 340); ● k 20. výr. úmrtí: M. P. H. (Pujmanová-Hennerová), Tribuna 29. 1. 1921; K. Hikl, NL 29. 1. 1921 ●; P. M. Haškovec: Z listu J. Z. J. Vrchlickému, ČMF 8, 1921/22, s. 73; F. S. Horák: Jak se jeví náboženská krize Z. v románě Dům U tonoucí hvězdy, Archa 1922, s. 255; V. Novák: Biblické motivy starozákonní v básnickém díle J. Z., Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923, s. 342); O. Donath in Židé a židovství v české literatuře 19. století 1 (1923); F. Herites: Opravdu je tomu 25 let…, Čes. svět 20, 1923/24, č. 17; ● ref. Dopisy J. Z. Karle Heinrichové: J. Krecar, MR 1923/24, sv. 39, s. 261; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 13. 5. 1924; A. N. (Novák), LidN 29. 7. 1924 ●; F. Dohnal: Kristus v legendách moderní literatury 2, Archa 1925, s. 13; ● k 25. výr. úmrtí: A. N. (Novák), LidN 29. 1. (odpol.) a 30. 1. 1926; J. Čadek, E. Heyduková, A. R. Husová, A. Mayer, Th. Mokrý, H. Mostecký, J. Pícha, vše Otavan 1926, s. 137 a pokr.; V. Brtník, Lit. rozhledy 11, 1926/27, s. 13 ●; E. Lo Gatto: J. Z. e l'Italia, Rivista di letterature slave (Řím) 1926, č. 1; A. Novák: Lyrika J. Z., Lumír 54, 1927/28, s. 12 + Z. Mojžíš, Židovský kalendář na rok 1927/28, s. 56, oboje → Nosiči pochodní (1928, s. 123); A. Lauermannová-Mikschová: Z upomínek na J. Z., RA 3, 1927/28, s. 194 a pokr. → (upr.) Lidé minulých dob (1941, s. 96); ih (I. Herben): Z. láska k staré Praze (s citací z dopisu F. Drtinovi) + J. Z. o životě a smrti (též s citací) + J. Z. o Akademii věd a umění (s citací dopisu F. Drtinovi z 1890), vše LidN 22., 23. a 28. 8. 1928; J. Karásek ze Lvovic: K výročí smrti J. Z., Lit. rozhledy 13, 1928/29, s. 162; J. Viskovataja: Z. Zpěv o pomstě za Igora, LF 1929, s. 247 + Razbor proizvedenija J. Z. Alexej, člověk boží, Slavia 1930, s. 537 → Ruské motivy v tvorbě J. Z. (1932); J. Červený: Knihovna básníka J. Z., Bibliofil 1930, s. 46, 84; B. Fučík: Z. moderní, RA 6, 1930/31, s. 289 → Kritické pří-

ležitosti 1 (1998, s. 159); ● k 30. výr. úmrtí: H. Peerová, Zvon 31, 1930/31, s. 293, 306; J. Kvapil, LidN 2. 2. 1931; G. (F. Götz), NO 29. 1. 1931 ●; F. X. Šalda: Několik slov o J. Z., ŠZáp 1930, s. 241; J. B. Foerster in Poutníkova cesta. Paměti 2 (1931); F. Gottlieb: Jan Maria Zeyer, Lumír 58, 1931/32, s. 140, 198 (i sep.); A. Novák: Gotik jihočeský, LidN 6. 11. 1932; A. Janáček: Z. Kunálovy oči, ČMM 1932, s. 432 + Indické prameny Z. Radúze a Mahuleny, ČNM 1933, s. 226 (i sep.); K. Treimer: Germanische Literatureinflüsse auf J. Z., Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven (Vratislav) 1933, s. 543 (k tomu polemicky P. E., tj. Eisner, Prager Presse 24. 7. 1934, odpol. příl.) + Bausteine zur Zeyerforschung, tamtéž 1934, s. 501; F. Stiebitz: Z. báseň Helena, LF 1934, s. 253, 413; Hc. (P. M. Haškovec): K románským pramenům Zeyerovým (v kn. Stratonica a jiné povídky), ČMF 21, 1934/35, s. 359; V. Jirát: Látkoslovná poznámka k Z. Sulamit, ČMF 22, 1935/36, s. 149; E. Jurčinová: J. Z. a K. H. Mácha, roč. Chudým dětem (Brno 1936); J. Š. Kvapil in J. Z.: Maeldunova výprava (1936); A. N. (Novák): ref. Maeldunova výprava, LidN 27. 4. 1937 (i ref. Výbor z Karolínské epopeje); R. Konečný: Z. v zrcadle svých snů, Psychologie 1936, s. 25 a pokr.; L. Dlouhý: O Z., Sborník prací věnovaný památce prof. dr. P. M. Haškovce (1936); A. Novák: Zápas o české baroko, KM 1938, s. 289; K. Treimer: Studien über J. Zeyers Thematik, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1938, s. 17; M. Hýsek: Kdo byla Z. chůva?, Venkov 17. 7. 1938 (k tomu P. Eisner, Prager Presse 24. 7. 1938, příl.); ● ref. Listy třem přátelům: J. Pilař, Čteme 1, 1938/39, s. 39; J. Knoesl, Lumír 65, 1938/39, s. 104 ●; ● ref. Výbor z České epopeje J. Z.: K. P. (Polák), Nár. práce 12. 2. 1939 (k tomu polemika amp., tj. A. M. Píša, Nár. práce 15. 2. 1939); J. V. Bečka, Střední škola 1939, s. 282; A. Novák, LidN 20. 2. 1939 ●; F. Pražák in Dětství vynikajících lidí českých (1939); E. Vrchlická in Dětství s Vrchlickým (1939, s. 84 a 200); V. Renč in J. Z.: Tři legendy o krucifixu (1940); V. Holejšovský: Rod básníka J. Z., Časopis rodopisné společnosti českosl. 1940, příl. s. 77; J. Zikmund: Na okraj vydání jedné Z. korespondence (se sestrami Kalašovými), Marginálie 14, 1940/41, s. 15; ● k jubilejnímu roku 1941: J. Čep, T. Vodička, A. Vyskočil (Z. předmluvy), J. Svítil-Karník, J. Zahradníček (Přátelství básníka a malířky), vše Akord 8, 1940/41, s. 274, 277, 286, 365; J. Š. Kvapil, Naše doba 48, 1940/41, s. 395 + (šifra jšk.), NL 26. 1. 1941; V. Hellmuth-Brauner, Nár. politika 26. 1. 1941; F. Tichý, LidN 29. 1. 1941; K. P. (Polák), Nár. práce 29. 1. 1941; J. Knap, Venkov 30. 1. 1941; V. Müller, NL 20. 4. 1941; K. P. (Polák), Nár. práce 26. 4. 1941; an. a J. Popelová, tamtéž; K. Beran, LidN 18. 5. 1941; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1941, č. 31; J. Strakoš, Řád 1941, s. 290; J. Pilař, Venkov 26. 4. 1941; K. Sezima, Čteme 1941, s. 114; Zlatá stezka 1941, zvláštní č. 9 (vzpomínkové články) ●; J. Š. Kvapil: Ke studiu Z. básně Pes, ČMF 27, 1940/41, s. 139; V. Dresler: Lidské typy v díle J. Z., Zvon 41, 1940/41, s. 478 a pokr. + Venkov v básnickém díle J. Z., Venkov 20. 4. 1941; C. Seifert: Z. putování Moravou, LidN 20., 22. a 26. 4. 1941 (ed. B. Slavík); E. Jurčinová: J. Z. a Otokar Březina, LidN 27. 4. 1941 + J. Z. v Itálii, LidN 28. 4. 1941; B. Slavík: Z. a Morava, LidN 11. 5. 1941; J. Š. Kvapil: K problému dekadence u J. Z., KM 1941, s. 231 (k tomu l, tj. B. Novák, LidN 20. 7. 1941); AMB. (A. M. Brousil): ref. prem. Blanka (studio Čin), Venkov 18. 9. 1941; ● ref. Přátelství básníka a malířky: J. Z. (Zahradníček), Akord 8, 1940/41, s. 373; jšk (J. Š. Kvapil), LidN 20. 4. 1941; V. Renč, Řád 1941, s. 275; B. Štorm, tamtéž 1941, s. 279; J. Pilař, Venkov 11. 7. 1941 ●; V. Polák: Oči u J. Z., NŘ 1941, s. 102, 163; J. Strakoš: K nové zeyerovské literatuře, Řád 1941, s. 313 + Geneze náboženské zkušenosti v díle J. Z., Řád 1941, s. 365 a pokr.; S. E. Zich: Epištoly J. Z. k Antonínu Schulzovi (s dopisy Z.), Venkov 27. 4. a 4. 5. 1941, příl.; ● ref. Básně: J. Z. (Zahradníček), Akord 9, 1941/42, s. 233; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 181; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 49, 1941/42, s. 375; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1942, s. 54; V. Jirát, KM 1942, s. 7; V. Hellmuth-Brauner, tamtéž, s. 143; K. P. (Polák), Nár. práce 18. 1. 1942; V. Renč, Řád 1942, s. 304; V. Lišková, SaS 1942, s. 100 → Posmrtný odlitek z prací Věry Liškové (1945, s. 166) ●; ● ref. Přátelé Z. – Herites: V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1942, s. 114; V. Hellmuth-Brauner, KM 1942, s. 136 ●; J. Mukařovský: ref. J. Š. Kvapil: Gotický Z., SaS 1943, s. 148; V. Mathesius: Větné základy epického slohu v Z. Kronice o sv. Brandanu, SaS 1942, s. 80 → Jazyk, kultura a slovesnost (1982); V. Bitnar: J. Z. a Otokar Březina, Akord 10, 1942/43, s. 276 + Novobarok J. Z., Řád 1944, s. 122; J. Š. Kvapil: J. Z. revoluční, Knihy a čtenáři 6, 1945/46, s. 113 + Glosa o vztahu J. Z. k Svatopluku Čechovi, sb. Svatopluku Čechovi (1946, s. 461); J. Kvapil in O čem vím 1 (1946, rozšíř. vyd., zejména s. 170 a 245); A. Vyskočil: Z. předmluvy, in Znamení u cest (1947, s. 191); Bej. (A. Bejblík): ref. Novely (Sebrané spisy 6), Naše doba 1948, s. 231 + Česká epopeja (Sebrané spisy 2), tamtéž, 1948, s. 328 + Poměr Z. Neklana k Beaumontově a Fletcherově hře Maid's Tragedy, ČMF 32, 1948/49, s. 135; V. Martínek: Z. žaloby, in Na cestách národního ducha (1949, s. 180); J. Závada in J. Z.: Jan Maria Plojhar (1950); J. Š. Kvapil in J. Z.: Z letopisů lásky (1951) + Půl století Z. kultu a hodnocení, Slovesná věda 1951, s. 13; G. Francl: ref. Z letopisů lásky, LD 22. 9. 1951; I. Vaculín in J. Z.: Radúz a Mahulena (1955); M. Ivanov: Po stopách záhadného pseudonymu (pseud. Trut), Květy 1955, č. 51 → Historie skoro detektivní (1961, s. 179); J. Strnadel in J. Z.: Píseň o Rolandu (1956); K. Svoboda in Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové (1957, s. 189); J. Poucha in J. Z.: Světla Východu (1958); J. Závada in J. Z.: Olgerd Gejštor (1958); J. Polák: Sládkova a Z. cesta do Skandinávie, ČMF 1959, s. 38; J. Š. Kvapil: Zeyerova svědectví, tamtéž, s. 43; K. Krejčí in J. Z.: Radúz a Mahulena (1961); J. Brabec: J. Z., Kulturněpolitický kalendář (1961, s. 246); J. Neumann, E. Ledererová, Z. Kopecký, J. Slabý, Z. Zerza-

ňová, E. Pařízková: Depresivní rysy v osobnosti J. Z., Českosl. psychiatrie 1961, s. 337; K. Krejčí in J. Z.: Jan Maria Plojhar (1964); M. I. Křovák: Komedie dell'arte v našem divadle, Amatérská scéna 1967, č. 10; J. Strakoš: Náboženská zkušenost v díle J. Z., Studie 1968, č. 1 (14); A. Mazlová: Z. a Janáčkova Šárka (Pokus o srovnání básnického textu a libret opery), Časopis Mor. muzea 53–54, 1968/69, č. 2; K. Krejčí in J. Z.: Dům U tonoucí hvězdy (1972); Š. Vlašín: Jevištní osudy Z. Neklana, sb. Na křižovatce umění. Sborník k poctě šedesátin prof. dr. Artura Závodského… (1973, s. 231); A. Piročkinas: Litevské motivy v Z. tvorbě. SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1973 (1975), č. 20; J. Śliziński: Kontakty listowne Juliusza Z. z Polakami, Slavia 1974, s. 331; D. Moldanová: Z. autobiografie v korespondenci s polským básníkem Miriamem, ČLit 1975, s. 246; K. Krejčí: Dvojí konfrontace (Arbes a Z., Arbes a Kafka), in Česká literatura a kulturní proudy evropské (1975, s. 319); L. Lantová in J. Z.: Jan Maria Plojhar, Tři legendy o krucifixu (1976, s. 375); V. Jirát: Z. Libuše, in Portréty a studie (1978, s. 224); J. Śliziński: J. Z. v Polsku, in Korespondence J. Z. s polskými spisovateli (1980, s. 5); L. Lantová: J. Z., Čes. jazyk a literatura 31, 1980/1981, s. 228; V. Gebhartová in J. Z.: Zelený vítěz (1981); E. Stehlíková: Užití prefigurace a prvky mytologizace v Z. díle, ČLit 1981, s. 25; A. Frolíková, E. Stehlíková: Cesty J. Z. za antikou, Zprávy Jednoty klasických filologů 1982, s. 142; J. Hrabák in J. Z.: Román o věrném přátelství Amise a Amila (1983); A. Urbanová: Známí a zapomínaní. J. Z., Amatérská scéna 1983, č. 3; D. Vlašínová: Objevný výklad Zeyera, sb. Živý odkaz Julia Fučíka (1983); D. Hodrová: Praha jako město deziluze v českém románu přelomu století, O. Herbenová: Obytný interiér některých významných osobností české kultury jako typizační prvek měšťanského interiéru 19. století, oboje sb. Město v české kultuře 19. století (1983, s. 168 a 238); A. Stejskalová: J. Z. a Rusko, SPFUK Praha. Filologické studie 12, 1984, s. 7; L. Nezdařil in Česká poezie v německých překladech (1985, s. 161); J. Janáčková: Obnovené obrazy a mýty J. Z., in Stoletou alejí (1985, s. 155); K. Cvejn: O Juliu Z., Marginálie 1980–1985 (1985), s. 47; M. Štědroň: Janáček a Z. verš v opeře Šárka, SPFF Brno, ř. H – hudebněvědná, 1986, č. 21; J. Bednář: Pobyty J. Z. v jižních Čechách, Výběr z nejzajímavějších knih 1986, č. 2; J. Janáčková: Touha J. Z. po čtenáři z lidu, Lit. měsíčník 1986, č. 1; L. Stehlík: Vzpomínání na J. Z., in Země zamyšlená 2 (1986, s. 80); J. Janáčková in J. Z.: Tři legendy o krucifixu a jiné báje o lásce (1987); S. Batůšek: Duchovní profil J. Z., Duchovní pastýř 1987, s. 16 + J. Z. a Nový život, tamtéž, s. 74; J. Zahradníček: J. Z. (z pozůstalosti Jana Z.), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1987, č. 4; J. Häringová: Po stopách jedné Z. parafráze (o P Blaho v zahradě kvetoucích broskví), ČLit 1987, s. 268; J. Janáčková, A. Stich in J. Z.: Epické zpěvy (1988); T. Vlček: Orientální motivy v kosmopolitním a národním programu lumírovské generace, sb. Povědomí tradice v novodobé české kultuře (1988, s. 177); Z. Hrbata: Místo díla J. Z. v proudu neoromantismu a dekadence, sb. Prameny české moderní kultury (1988, s. 118); A. Stejskalová: Italská cesta J. Z. 1883–1884, SPFUK Praha. Filologické studie 17, 1988, s. 19; V. Kulíř: Jihočeská zastavení básníka J. Z., Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1988, č. 2 + J. Z. a jižní Čechy, tamtéž, č. 3; Z. Hrbata: Karolínská epopeja jako Z. gesto, ČLit 1990, s. 494 → (upr.) Romantismus a Čechy (1999); J. Janáčková: Krajina v osobním záznamu a v básnické projekci, sb. Člověk a příroda v novodobé české kultuře (1989, s. 60); P. Kalina: Z. a Klíma. Dvě verze mariánského mýtu, Tvar 1990, č. 34 (k tomu B. Balajka: Glosy mariánské a zeyerovské, tamtéž, č. 37); L. Daňková in J. Z.: Zahrada mariánská (1990); jm (J. Med) in Slovník básnických knih (1990; Karolínská epopeja, Troje paměti Víta Choráze, Vyšehrad); J. Dvořáková: Zpráva o literárních pozůstalostech Jindřicha Hořejšího, J. Z. a Jaroslava Durycha, sb. Lit. archiv 24, 1990, s. 259; B. Balajka: Dvě lásky J. Z. – báseň a pravda, Tvar 1991, č. 5; T. Vlček: J. Z. Básník nezměrné touhy po snu a ideálu, LidN 27. 4. 1991, příl. Nedělní LidN; J. Tříška: Literatura tří stylů 3. Styl Z. české epiky, ZM 1991, s. 172; K. Srp: Hosté z jiného světa. Tesknota u Jana Zrzavého a J. Z., Dějiny a současnost 1991, č. 5; J. Jedlička: Melancholický neklid aneb Jan Maria Plojhar, Přítomnost 1992, č. 5 → České typy aneb Poptávka po našem hrdinovi (1992); B. Balajka: Z. výjimečné postavení v české literatuře, Tvar 1994, č. 11; H. Voisine-Jechová: Využití snového zážitku v narativním procesu (Z. a J.-K. Huysmans), ČLit 1995, s. 268; M. Zelenka, H. Mikulová: Z. Slovensko – realita nebo mýtus?, Opera slavica 1996, č. 3; J. Janáčková, E. Stehlíková in J. Z.: Jan Maria Plojhar (1996); J. Janíčková: Otilie Malybroková a J. Z. v zrcadle vzájemné korespondence, Ianua 1996 (1997), s. 63; M. Exner: Dům J. Z. & J. Z. U tonoucí hvězdy, Tvar 1997, č. 4; D. Vlašínová: Doña Sanča v kontextu Z. dramatické tvorby, SPFPFSU Opava, ř. A – lit. vědná, 1997, č. 2, s. 77 → Pohledy na českou literaturu dvou století (2000, s. 56) a J. Z. dramatik (2003); E. Stehlíková: Z. středověké mysterium, Divadelní revue 1997, č. 3 + La neve a Firenze ossia Tradizione antica nell'opera di Julius Z. (antické vlivy v P Sníh ve Florencii), LF 1997, s. 332; M. Exner: Touha po zázraku, Host 1997, č. 2; M. C. Putna in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918 (1998, s. 620); V. Menclová: J. Z. – dlouhá cesta a věčná touha po návratu, LidN 2. 5. 1998, příl. Nedělní LidN; K. Aksamit: V objetí nemocí, Haló noviny 30. 10. 1998; J. Pelán: Překlad konformní a adaptační (Na okraj překladu Písně o Rolandovi), Souvislosti 1998, č. 2; E. Stehlíková: Vodňanský salon?, sb. Salony v české kultuře 19. století (1999, s. 116); J. Janáček in Dopisy J. Z. Karolíně Světlé (1999); J. Vorel: Russkije motivy v tvorčestve J. Z., sb. Rusistika '98 (1999, s. 49); A. Haman: J. Z. – romantik či dekadent? (Z. a Dostojevskij), in Česká

literatura 19. století a evropský kontext (1999, s. 133); T. Riedlbauchová: Poutník Julia Z., Tvar 1999, č. 3, příl. Tvary (sv. 3, ř. A); P. Růt in J. Z.: Tři legendy o krucifixu (1999); D. Tureček: Radúz a Mahulena. Povaha a souvislosti textu, ant. Pohádkové drama (1999, s. 368); Z. Hrbata: Bájný heroismus, in Romantismus a Čechy (1999, s. 52); V. Skalická: J. Z. – „náš" básník katolický (?), kat. Zajatci hvězd a snů. Katolická moderna a její časopis Nový život (2000, s. 201); J. Vorel: Fenomén vnitřního hlasu, objektivního psychična v Čechovově Černém mnichovi a Z. Opálové misce, SPFF Ostrava. Literární věda, 2000, č. 4, s. 151; V. Hellmuth-Brauner in Paměti rodu (2000); M. Soukopová in J. Z.: Král a žebračka (2000); J. Zahrádka: Zrod a osud operní Janáčkovy prvotiny (Šárka), Opus musicum 2000, č. 4; D. Vlašínová: Proměny hodnocení Z. odkazu, sb. Návraty k velkým (42. Bezručova Opava, 2000, s. 59) + J. Z. na konci století a tisíciletí, sb. Česká literatura na konci tisíciletí 1 (2001, s. 247), oboje → Pohledy na českou literaturu dvou století (2000, s. 68, 85; obs. též Recepce díla J. Z. v polské literatuře a literární vědě, s. 68, Arne Novák o J. Z., s. 80) + Žena jako inspirace a adresát, SPFPFSU Opava, ř. A – lit. vědná, 2001, č. 3, s. 47; A. Stejskalová: Italská cesta J. Z. 1883–1884, ČLit 2001, s. 433; H. Navrátilová: „Druhý život" starověkého Egypta v díle J. Z., Nový Orient 2001, s. 127 → (upr.) Egypt v české kultuře přelomu devatenáctého a dvacátého století (2001, s. 99); M. Pohorský: Bolestná zpověď se symbolem věčnosti, in J. Z.: Troje paměti Víta Choráze (2001); D. Moldanová: J. Z. (1841–1901), Čes. jazyk a literatura 2001, s. 94; M. Schacherl: Dvojí typ dlouhé epické věty – Alois Jirásek a J. Z., Sborník Společnosti Aloise Jiráska (2001, s. 87); E. Stehlíková in J. Z.: Jan Maria Plojhar (2001); I. Rešková: „Svět jde pravou cestou a já se mýlím". Z dosud nezveřejněných dopisů Julia Z., LidN 1. 2. 2001 + Vztahy J. Z. k rodině Braunerových, Tvar 2001, č. 8; D. Vlašínová: Exil jako stav duše, sb. Česká a polská emigrační literatura – Emigracyjna literatura czeska i polska (2002, s. 84); W. F. Schwarz: Zur Entwicklung symbolistischer Narrativik im Kontext des Fantastischen: J. Z., mit Blick auf Jakub Arbes, sb. Kapitel zur Poetik. Vrchlický und der tschechische Symbolismus (2003, s. 173); M. Fránek: Motiv cesty v díle J. Z., sb. Cesta tam a zase zpátky v české literatuře (2003, s. 32); J. Vorel: Desakralizace prostoru a ztráta „Středu" v Bělého románu Petrohrad a Z. novele Dům U tonoucí hvězdy, sb. Dialog kultur 2. Sborník příspěvků z vědecké konference… (2003, s. 233); I. Rešková: Při vší bolesti je každá vzpomínka na Vás zároveň mou největší radostí – (Zdenka Braunerová a J. Z.), Středočeský vlastivědný sborník (2003, s. 131); J. Pišna: Z. Plojhar, Souvislosti 2003, č. 3; M. Gálik: J. Zeyer's Version of Kunal's Eyes, Archiv orientální 2003, s. 333; D. Vlašínová: Slovenské inspirace (o D Radúz a Mahulena), sb. Česko-slovenské vztahy. Evropa a svět (2004, s. 165), F. Všetička: Radúz a Mahulena, tamtéž, s. 191; T. Riedlbauchová: Ernest Renan a J. Z. Jejich společná a protichůdná východiska, sb. Srovnávací poetika v multikulturním světě (2004, s. 309); E. Stehlíková: Z listáře J. Z., Slovo a smysl 2004 (2005), č. 2; M. Schacherl: Některé příznakové pojmenovávací funkce adjektivního atributu u J. Z. – pojmenování barvy, SPFF Brno, ř. A – jazykovědná, 2004, č. 52 + Výstavba a funkce pravé strany přirovnání J. Z., tamtéž 2005, č. 53, s. 163; D. Blümlová: Národopisná výstavka okresu vodňanského v režii českých spisovatelů (též o J. Z.), sb. Čas výstavního ruchu (2005); M. Gálik: „Srdce Pikangovo" a srdce Ježíšovo. Z. přínos do česko-čínskych medzikulturných vzťahov, Theologická revue 2005, č. 1; J. Koutná: Z. Dům U tonoucí hvězdy, sb. Krajina a dům, vzdálenost a blízkost, nahoře a dole (2005, s. 54); M. Hynšt: Básník bez mateřštiny J. Z. (o D Radúz a Mahulena), in Od divadelního eseje k divadelnímu tvaru 2 (2006); J. Bauer in Klasikové v nedbalkách (2006); J. Pelán: Itálie jako literární téma: J. Z. a Josef Šusta, sb. Otázky českého kánonu. Sborník příspěvků z 3. kongresu světové literární bohemistiky 1 (2006); T. Riedlbauchová: Causa J. Z., Reflex 2006, č. 2; J. Sanitrák: J. Z., in Legenda Karel Weinfurter. Dějiny české mystiky 1 (2006, s. 71).

ik

Jiří **Zhor**

* 2. 7. 1903 *Kutná Hora*
† 13. 1. 1979 *Praha*

Básník, prozaik, publicista, regionální osvětový a kulturní pracovník Čáslavska.

Vl. jm. Karel Pošva; pod tímto jménem uveřejnil jen ojedinělé novinové příspěvky (Právo lidu, Nár. osvobození). – Od raného dětství žil v Čáslavi, kde jeho otec byl soudcem a kde vystudoval gymnázium (mat. 1922). Po absolvování právnické fakulty v Praze (doktorát 1926) byl 1926–27 advokátním koncipientem v Chrudimi a v Kolíně, 1927–45 úředníkem finanční správy v Praze, v Čáslavi a opět v Praze, 1945–48 úředníkem ministerstva školství. Po únoru 1948 pracoval v dokumentaci Ústavu práce, pak jako nakladatelský korektor, 1952–58 v dokumentaci Výzkumného ústavu bezpečnosti práce, od 1959 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze. Od studentských let publikoval v krajinském tisku (první příspěvky otiskl ve studentském časopise s tit. J. S. Machar, který Z. vydával, a v čáslavských Havlíčkových hlasech), od konce 20. let i v četných pražských denících a časopisech; 1937–43 byl stálým spolupracovníkem Lid. novin. V rodném kraji

i v Praze byl mnohostranně kulturně a osvětově činný (spolková činnost, přednášky, příspěvky pro rozhlas atd.). Podnikl řadu cest po republice a takřka po celé Evropě.

Těžiště Z. práce je v publicistice, která poznamenala i celkový ráz jeho tvorby; časopisecky vyšla většina jeho prací veršem i prózou, zejména epigramy, časové a příležitostné básně, fejetony, sloupky a črty. Nejhojněji jsou v jeho básnických pokusech zastoupeny epigramy, z nichž Z. vytěžil sbírky *Pegas nežere slávu* a *Když spadlo zatemnění*; od umírněného glosátorství a obecných životních pravd první knížky přešel k útočnější a adresnější satiře válečné a poválečné, jež však namnoze postrádá epigramatickou pádnost a jejíž dobová aktuálnost brzo vyvanula. Do básnické sbírky *Seismograf* shrnul Z. časové verše z pohnutých let 1937–45, v nichž glosoval osudné události Mnichova, války i našeho osvobození; nejsilnější z těchto veršů, zrozených z úzkosti o osud národa, z protestu proti barbarství i z těžce dobývané víry, řadí autora k vlně vlastenecké poezie podzimu 1938. Dvě prozaické práce, *Lichnický notýsek* a *Petr a Pavel,* se bezprostředně váží k Z. rodnému kraji. První, věnovaná Železným horám, jmenovitě kraji pod hradem Lichnicí, podává v pásmu fejetonů, črt a drobných obrázků, proložených verši, „citový zeměpis“ kraje, obraz jeho přírodních krás i dobových proměn a jeho inspirativního vlivu na řadu uměleckých osobností. Druhá zachytila ve volném pásmu obrázků a výjevů „život jednoho kostela“ (hlavního čáslavského chrámu Petra a Pavla) a jeho prostřednictvím i obraz života kraje a země v proměnách staletí. Jako předchozí kniha i tato byla poznamenána těžkou dobou po Mnichovu (1939–40), kdy vznikla a kdy byla po zásahu cenzury její sazba rozmetána. – Z drobných soukromých tisků, uvedených ve vlastním Z. seznamu, je pouze jeden zaznamenán v Bibliografickém katalogu za r. 1941 (Za všech počasů na Lichnici, výt. nezjišt.), další dva nejsou doloženy (Vendulka a Ivánek, 1942; Výlet do Obříství, 1945).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Kapa, Kápoš, Rudolf Vosa, Rufus Sova, R. Vosa, Vosa; J. Zh., (jzh)., kp, kp., Kp, -kp-, -Kp-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. právo; Čes. slovo; Českosl. republika; sb. Českosl. podzim (1939*);* Čes. dělník (1942); sb. Čes. podzim 1938 (1938); sb. Čes. věnec Lužici (1946); Čteme (1940–43); sb. Čtení o Mahenovi a Těsnohlídkovi (1941); Dikobraz; Divadelní noviny; Dnešek; sb. Dni žalu (1937); Eva; Havlíčkovy hlasy (Čáslav); Jas; sb. K poctě zbraň praporu! (1945); Letem světem; Lid. demokracie; Lid. noviny (1937–43, od 1945); Masarykův lid; sb. Mělnicko v poezii (1954); sb. Modrý závoj (1942); sb. Monumenty a květiny TGM (1937); sb. Na paměť Fr. B. Vaňka, českého kněze a spisovatele (1947); Nár. listy; Nár. osvobození (1931–32, 1937); Nár. politika; Nár. práce (1939–43); Nová svoboda (Ostrava); Panoráma (1941, 1947 o své knize Petr a Pavel); Pestrý týden; Podoubraví (Čáslav, mj. 1947 o své knize Petr a Pavel); Práce; Právník; Právo lidu (1929–38); Pražské Lid. noviny (1938); Pražský ilustrovaný zpravodaj; sb. Průvan stoletím (1956); Přítomnost; Rudé právo večerní, pokr. Rudý večerník (1928); Sobota; Svět, pokr. Rudé květy (od 1918); Svět v obrazech; Svob. slovo; Svob. zítřek; Tribuna (1926); Tvorba (1958); Venkov (1942; sb. Věrni zůstaneme. TGM 1937–1947 (1947); sb. Z mělnické skály (1963); Zeměd. noviny; sb. Zlatě doma (k devadesátinám P. Suly, 1972); Zvon (1941). ▮ KNIŽNĚ: *Beletrie a publicistika:* Pegas nežere slávu (epigramy, 1942); Lichnický notýsek (PP a BB 1943); Seismograf (BB 1946); Když spadlo zatemnění (epigramy, 1947); Petr a Pavel (P 1947); Osvětová práce a tisk (přednáška, 1947). ▮

LITERATURA: ● ref. Pegas nežere slávu: J. Červinka, Akord 10, 1942/43, s. 318; J. K. (Kopecký), LidN 25. 1. 1943; Kp. (K. Polák), Nár. práce 12. 2. 1943; V. Grulich, Řád 1943, s. 150 ●; ● ref. Lichnický notýsek: J. Kubíčková, Čteme 1943, s. 94; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 51, 1943/44, s. 42 ●; ● ref. Seismograf: an., LD 4. 4. 1946; -tep, Mladá fronta 12. 4. 1946; G. (F. Götz), NO 13. 6. 1946; AMP (A. M. Píša), Práce 3. 9. 1946 ●; ● ref. Když spadlo zatemnění: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 53, 1946/47, s. 233; drjd (J. Doležal), Svob. slovo 19. 2. 1947; J. Štern, Práce 23. 2. 1947; A. Hrubý, KM 1947, s. 314; bh., Knihy a čtenáři 1947, s. 147 ●; L. Holý: ref. Petr a Pavel, Svob. slovo 2. 12. 1947; J. Siegl in Kutnohorský přínos krásné literatuře (1948); M. Marek in Čáslavsko v literatuře (1958); (SH). (S. Hippmann): k sedmdesátinám, LD 3. 7. 1973; J. Kučera: Z Lichnického notýsku J. Z. (k 90. výr. nar.), Chrudimské vlastivědné listy 1993, č. 5.

es

Antonín **Zhoř**

* 18. 1. 1896 *Rosice* u Brna
† 31. 3. 1965 *Brno*

Autor životopisných a pohádkových próz pro děti a mládež, redaktor časopisů a knižnic pro děti a mládež, překladatel.

V literatuře bývá mylně uváděno jako datum úmrtí 3. 4. – Syn krejčovského mistra. Vystudoval učitelský ústav v Brně (mat. 1914) a po

krátkém působení na škole v Oslavanech narukoval 1915 do 1. světové války, byl zajat a v Rusku vstoupil do československých legií. Po návratu učil od 1918 na různých školách v Brně. Intenzivně se věnoval zakládání žákovských knihoven a propagaci literatury pro děti a mládež, 1929 založil a řídil první české vydavatelství dětské literatury Epos, původně zaměřené na vydávání legionářské a národněosvobozenecké literatury. 1934 nakladatelství převzal Vydavatelský odbor Ústředního spolku jednot učitelských v Brně. V něm jako redaktor knižnice Jitro (v ní od 1935 zpětně dočísloval svazky, i převzaté z Eposu) pokračoval v záměru vydávat cenově dostupnou dětskou literaturu klasickou i moderní (často se sociální tematikou, např. J. V. Pleva, V. Řezáč) i překlady (např. P. Denk z ruštiny); redigoval též několik dětských časopisů (pro nejmenší děti Brouček, pro starší Vlaštovička a s ním spojená Knihovna Vlaštovičky). Po sloučení s pražským závodem 1940 pracoval také v Praze (1945 jako předseda red. rady), 1946 bylo nakladatelství přejmenováno na Komenium a Z. v něm pracoval do 1950 (mj. t. r. inicioval vydání veršů F. Hrubína ke kresbám J. Čapka Modré z nebe). Od poloviny 50. let spolupracoval s rozhlasem na vysílání pro mládež (např. pravidelný pořad Kohoutek, rozhlasové hry 1950 V letícím písku, 1951 Záhadná traktoristka aj.). 1959 odešel do důchodu. Především ve 30. letech se věnoval rovněž knižní ilustraci a 1935 vydal též své kresby československých krojů. – Syn Igor Z. (1925–1997) byl výtvarným teoretikem a publicistou.

V autorské i redakční práci se Z. hlásil k úsilí V. F. Suka a kritické revue Úhor prostřednictvím umělecky hodnotné literatury děti vychovávat, vzdělávat i bavit. Ve svém díle výrazně odděloval dobro a zlo, obměňoval ideálního hrdinu, často dětského věku, s kladnými vlastnostmi (čestnost, pracovitost, smysl pro sociální spravedlnost i rasovou rovnost), který se měl stát čtenáři vzorem. Svou zkušenost vojáka rakouské armády, válečného zajatce v ruském táboře a posléze sebevědomého člena československých legií vyznamenavšího se v bitvě u Zborova vložil do nezřídka trpkých osudů mladičkého studenta v knize *Cestou k svobodě;* prózu *Hraničářův syn* věnoval těžkému zápasu pohraniční stráže na Podkarpatské Rusi s pašeráky, jíž pomáhali skauti a další statečné děti; hlavního hrdinu knihy *Neviditelný Tomík* nechal poznat pomocí kouzelné čepice život různých vrstev společnosti a dospět k rozhodnutí bojovat proti sociální nespravedlnosti. Životním příkladem se dětem měly stát osudy různých lidí uváděné v drobných životopisných a vzpomínkových publikacích (např. *O ženě s hrdinským srdcem* o Ch. G. Masarykové, sb. Jak jsem začínal o českých podnikatelích, *To nebylo nic* o protinacistickém odboji). Tyto práce byly jakousi průpravou k životopisným románům o slavných osobnostech, v nichž se snažil dětem přiblížit beletristickou formou historická fakta a vyzdvihnout kladné vlastnosti hlavních hrdinů, překonávajících různé překážky: protirasistickou tendenci zdůraznil v románu o A. Lincolnovi *Poctivý Abe,* průkopnickou cestu ženy-vědkyně M. Curie-Skłodowské v *Tvrdohlavé Marii,* výjimečné nadání, touhu po vzdělání a citlivost mladičké B. Němcové za pobytu ve Chvalkovicích v *Bety,* osamělost i utrpení hudebního génia L. van Beethovena v *Sám proti osudu* a hrdý boj za svobodu i prostřednictvím umění J. Čermáka v *Kulhavém šermíři.* V pohádkových pracích pro menší děti vyzdvihoval důvtip a obratnost proti kouzlům (*Učedník kouzelníka Čaryfuka*) i proti násilí (*Dorotka a mořští loupežníci*), též přátelství proti rasové nenávisti (*Černý Bob a bílý Bob*) a aktivitu proti zneužívání zvířat (*Námořník Pepík a opička Rrra*). Za války vydával hlavně převyprávění klasických příběhů pro děti, často s jinotajným zaměřením (*O světlém rytíři a černé zradě, O Štylfrýdovi a Bruncvíkovi* aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Čermák, Pavel Čermák, Vladimír Bělský, Zdeněk Hořan; A. Z., PČ, P. Č., -r, -ř. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Brouček (1945–49); Čes. slovo (1925); sb. 25 let nakladatelství Komenium v Brně (1947); Lid. noviny (1929, 1935, 1941); sb. Našim maminkám (1934); Nové knihy (1963); Památník boje o život národa (1945); Úhor (1935, 1939, 1943; 1939 10 ročníků knihovny Jitro); Vlaštovička (1937–41, 1945–49); Zlatý máj (1959, 1962). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (vesměs pro ml.): Cestou k svobodě (P b. d., 1929, pseud. Pavel Čermák); Hraničářův syn (P b. d., 1930, pseud. Pavel Čermák); Památník k 80. narozeninám tatíčka (tj. T. G. Masaryka, P b. d., 1930, pseud. Pavel Čermák); O ženě s hrdinským srdcem (P b. d., 1933, pseud. Pavel Čermák); Neviditelný Tomík (P b. d., 1935, pseud. Pavel Čermák); Poctivý Abe (R 1939; přeprac. vyd. 1956); Pohádky o chlebíčku (b. d., 1941); Když byl Alois Jirásek maličký (P 1941); Můj pes Jaryk (PP 1942; obs. i P Nejslavnější pes na světě, pseud. Pavel Čermák); Pohádky o zvířátkách (b. d.,

1942, pseud. Zdeněk Hořan, podle bratří Grimmů); O světlém rytíři a černé zradě (P 1942, podle Písně o Nibelunzích); Podivné příhody barona Prášila (P 1942, pseud. Pavel Čermák, podle starých kronik); Tatarské pohádky z Krymu (b. d., 1942, pseud. Zdeněk Hořan); Učedník kouzelníka Čaryfuka a ještě dvě veselé povídky (PP 1946; přeprac. vyd. 1961 s tit. Učedník kouzelníka Čaryfuka); O Štylfrýdovi a Bruncvíkovi (P 1946, podle starých kronik); Pohádky tisíce a jedné noci (1947); Pohádky pro nejmenší (leporelo, b. d., 1947, pseud. Čermák); Ukazuj si, co tu psáno (leporelo, b. d., 1947, pseud. Čermák); To nebylo nic (PP 1948); Tvrdohlavá Marie (R 1957); Černý Bob a bílý Bob (P 1958); Námořník Pepík a opička Rrra (P 1962; přeprac. vyd. 1963); Sám proti osudu (R 1962); Bety (P 1963); – posmrtně: Kulhavý šermíř (R 1966). – *Překlady:* M. A. Rumer: Metodika zpěvu ve škole (1954, s L. Melkusem); M. V. Lomonosov: Vybrané spisy (1955, s jinými). – *Ostatní práce:* Dětvanský kroj, Huculský kroj (b. d., 1935); Hanácký kroj, Velecký kroj (b. d., 1935); Chodský kroj, Blatský kroj (b. d., 1935); Rusky rychle a dobře s azbukou i bez azbuky (1945, pseud. Vladimír Bělský); Vzpomínky na školní rok 1946/47 (1947). ▮ KORESPONDENCE: Vážení soudruzi! (redakci Slovníku českých spisovatelů b. d., asi z 1964), Zlatý máj 1965, s. 222. ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Vlaštovička (1937–41, 1945–49, s jinými), Brouček (1945–49, s jinými); *věstník:* Pěšina (1935); *sborníky:* Našim maminkám (1935), Památník boje o život národa (1945), 25 let učitelského nakladatelství Komenium v Brně (1947, s J. Křivánkem a L. Novákem); *knižnice:* Jitro (1929–41), Knihovna Vlaštovičky (1941–43), Základní kameny (1947); *spisy:* Knihy Vojty Beneše pro mládež (1947). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Jak jsem začínal (vzpomínky, b. d., 1932, pseud. Pavel Čermák). ▮

LITERATURA: V. F. S. (Suk): ref. Cestou k svobodě, Úhor 1929, s. 84; ● ref. Hraničářův syn: O. Pospíšil, Úhor 1931, s. 52; V. F. S. (Suk), Střední škola 12, 1931/32, s. 157 ●; M. Poppeová: ref. Jak jsem začínal, Úhor 1932, s. 22; ● ref. Neviditelný Tomík: J. V. P. (Pleva), Index 1935, s. 105; M. Majerová, LidN 11. 12. 1935, úryvek → O dětské literatuře (1956, s. 91); an., PL 13. 12. 1935; Filip. (D. Filip), Úhor 1936, s. 14 ●; ● ref. Poctivý Abe: F. Tenčík, Úhor 1939, s. 190; gla (A. Gála), LidN 3. 4. 1940; M. M. (Majerová), Čes. slovo 7. 4. 1940 → O dětské literatuře (1956, s. 127) ●; ● ref. knižnice Jitro: -dnk. (P. Denk), Naše zprávy 18. 10. 1939; -ft- (F. Tenčík), Kolo 1939, s. 168 ●; J. Hloušek: ref. Pohádky o chlebíčku, Můj pes Jaryk, Úhor 1941, s. 89; V. Paz. (Pazourek): ref. Můj pes Jaryk, Nejslavnější pes na světě, LidN 6. 7. 1941; ● k padesátinám: -a-, NO 19. 1. 1946; Fmš, Rovnost 19. 1. 1946 ●; N. Č. (Černý): ref. Učedník kouzelníka Čaryfuka, Poctivý Abe, Komenský 71, 1946/47, s. 328; N. Č., F. H. (Černý, Holešovský): ref. Pohádky tisíce a jedné noci, Komenský 72, 1947/48, s. 468; ● ref. Černý Bob a bílý Bob: Z. Vavřík, ZM 1959, s. 183; V. Pazourek, HD 1959, s. 281; S. Síbrtová, LitN 1959, č. 33 ●; Z. Zapletal: Zastavení nad životopisnými romány A. Z., ZM 1961, s. 451; F. Všetička: ref. Učedník kouzelníka Čaryfuka, tamtéž, s. 555; ● ref. Sám proti osudu: V. Vrbská, Čes. zápas 1962, č. 19; VF, Kultura 1962, č. 40; V. Fischerová, Nové knihy 1962, č. 10 ●; ● ref. Bety: M. Pohorský, RP 23. 3. 1963; mpk (M. Petříček), LitN 1963, č. 15; Z. Zapletal, HD 1963, s. 302; S. Bartůšková, Rovnost 7. 6. 1963; V. Kovařík, ZM 1963, s. 406 ●; J. Voráček: ref. Kulhavý šermíř, RP 21. 10. 1966; F. Všetička: ref. Kulhavý šermíř, Bety, HD 1966, č. 12; M. Bastl: Umělecký výmysl v biografické próze pro mládež, SPF Hradec Král., Jazyk – Literatura – Metodika sv. 11, 1970, s. 95; F. Tenčík: Dílo právem připomínané, Rovnost 15. 1. 1971; (mt) (M. Tmé): Vzpomínáme spisovatele, Brněnský večerník 28. 3. 1975; Š. Vlašín in A. Z.: Tvrdohlavá Marie (1976); K. V. Burian in A. Z.: Sám proti osudu (1978); an.: Portrét několika tahy, Albatros 1985, č. 3; V. Vařejková in A. Z.: Učedník kouzelníka Čaryfuka (1993) + Tvořivé aktivity A. Z., Duha 1996, č. 1 + Cestou k svobodě, sb. Výchova k národnímu vědomí a národním hodnotám (1999, s. 98) + Tři brněnské marginálie z počátku okupace, sb. Dvojí průhled do světa literatury (1999, s. 99) + Poselství A. Z., Ladění 2005, č. 2.

ik

Čeněk **Zíbrt**

* 12. 10. 1864 *Kostelec nad Vltavou*
† 14. 2. 1932 *Praha*

Kulturní historik, etnograf a folklorista, bibliograf, knihovník, editor starších českých literárních památek i korespondence.

Pokřtěn Vincenc Jan. – Narodil se jako prvorozené dítě na jednom z nejbohatších statků v Kostelci, otec byl řezník a hospodský, zastával úřad starosty. Jako dvouapůlletý ztratil Z. v krátké době oba rodiče (otec zemřel na tyfus, matka tři dni po něm vyčerpáním po druhém porodu, zemřela i novorozená sestra), jeho výchovu převzali dědeček a otcova sestra s rodinou. Od 1876 studoval na gymnáziu v Písku, po maturitě 1884 na Filozofické fakultě české části Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, zpočátku se věnoval především klasické filologii, českému jazyku a literatuře (žák J. Gebauera), později spíše historii (u V. V. Tomka, J. Kalouska, J. Golla, K. Jirečka, J. Emlera a A. Rezka), estetice (O. Hostinský) a sociologii a filozofii (T. G. Masaryk). 1888 obhájil disertační práci *Hry u starých Čechů*. Poté se vydal na studijní

cestu po zahraničních univerzitách, knihovnách a archivech (Mnichov, Berlín, Varšava, Petrohrad); zvláště během studií v Německu prohloubil svůj zájem o obor kulturní historie. 1892 se Z. v tomto novém oboru habilitoval (spis *Dějiny kroje v zemích českých*, k němuž přiložil i své předcházející práce *Listy z českých dějin kulturních* a programovou stať *Kulturní historie*). 1901 byl jmenován mimořádným profesorem (o řádnou profesuru neusiloval). Od 1892 pracoval v knihovně Čes. (Nár.) muzea: 1892–1903 jako úředník, 1903–27 bibliotékář, poté se stal jejím ředitelem. Byl členem četných vědeckých spolků historických, kulturněhistorických i folkloristických, českých i zahraničních. Od 1899 se podílel na redakci Časopisu Muzea Království českého, 1905–13 jej vedl sám. 1891 z podnětu V. Tilleho spolu s L. Niederlem začal vydávat časopis Čes. lid (od počátku si rozdělili sféry zájmu: Tille folklor, Niederle archeologii, Z. kulturní historii), Tille se však na vydávání časopisu již nepodílel, po roztržce se redakce časopisu vzdal i Niederle. Z. tak prakticky po celý život určoval profil časopisu a z velké části jej naplňoval svými vlastními příspěvky (s výjimkou desetiletí 1914–24, kdy nevycházel). Až 1931 se oženil. Ke konci života byl vážně nemocen (raněn mrtvicí, kardiovaskulární choroby), zemřel na zhoubný nádor sedacího nervu. Ač katolík, přál si pohřeb žehem, byl pohřben v Praze na Vinohradském hřbitově.

V době studií Z. publikoval časopisecky první beletristické pokusy, zvláště prózy (Květy, Vesna aj.). Již ve slovanském semináři J. Gebauera, jenž dbal nejen na důslednou filologickou analýzu studovaných staročeských památek, ale i na jejich kulturněhistorickou interpretaci, vznikla první Z. časopisecky publikovaná odborná práce (*O české postile kněze Martina Philadelpha Zámrského*). Z. se pak systematicky věnoval literatuře 16.–19. století (edice, studie), literární památky využíval především jako kulturněhistorický pramen (základem práce byla rozsáhlá excerpce materiálu různé povahy a jeho následné tematické řazení do lístkovnic). Jedním z prvních plodů rozsáhlého výzkumu písemných pramenů a literárních památek se stala kniha *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní*. Tomuto tématu se Z. věnoval soustavně celý život. Jeho původní snahu o kulturněhistorickou syntézu však narušovalo úsilí o faktografickou úplnost a okouzlení materiálem. Z. se v Čechách stal mluvčím opozice k převládajícímu proudu pozitivistické historiografie, jež se soustřeďovala na politické dějiny a na sklonku století též na historii hospodářskou, agrární a sociální. Kulturní dějiny v jeho pojetí se obracely k mnohotvárné každodennosti, jejich předmětem se staly veškeré duchovní a hmotné jevy společnosti v široké historické perspektivě. Souhrn veškerých dějů a faktů všedního života tak měl vypovídat o jádru historického procesu. Na rozdíl od etablujících se hospodářských a sociálních dějin kulturní historie nevypracovala svébytnou metodologii, shrnula však rozsáhlý materiál z veškerých oblastí hmotné i duchovní kultury. Bezbřehost pojetí, sklon k fragmentární materiálovosti a metodologická neujasněnost vedly ke kritice Z. prací zvláště ze strany historiků tzv. Gollovy školy. Z. usiloval o maximální využití excerpovaného materiálu, v časopisech, které redigoval, pravidelně otiskoval bibliografické přehledy kulturněhistorické a folkloristické literatury; úspěch národopisných prací a jeho nezměrná ctižádost jej přivedly k riskantnímu projektu *Bibliografie české historie*, k němuž přispěli i někteří další spolupracovníci (zvláště zaměstnanci Nár. muzea J. Volf či Z. Nejedlý). Neujasněnost při výběru materiálu i nepřehlednost a uživatelská nepraktičnost se již od prvního dílu bibliografie staly terčem ostré kritiky (zvláště J. Golla a K. Krofty). Z. sám projekt zastavil, polemika jej však odborně i lidsky zlomila. Přes odborné neshody, vnější okolnosti i pocit nedocenění (pro čtenářský nezájem musel 1913 zastavit vydávání Čes. lidu, obnovil jej až 1924; 1913 se vzdal i redakce ČČM) pokračoval v národopisných a kulturněhistorických studiích. Jeho zájmy byly velmi extenzivní, o čemž svědčí různorodost témat i četnost referátů, studií a edic v odborném, osvětovém, denním i profesním a zájmovém tisku (studie k dějinám pivovarnictví, mlynářství, knihtisku, edice staročeských kuchařek a stati o stolování v minulosti atd.). Věnoval se hmotným i duchovním dějinám od 8. století až po současnost, otevřel pro soudobou českou historiografii řadu témat (dějiny každodennosti, tradice, rituály a pověry pohanské, křesťanské i židovské). Literární památky využíval jako pramen k poznání života v určité historické epoše (výrazný byl jeho zájem o mýtus, proroctví a pohád-

ku). Z literárněhistorického hlediska jsou cenné zejména jeho edice textů především ze staršího období (např. Hynek z Poděbrad: Májový sen; Frantova práva; K. Hos: Rozmlouvání Petra svatého se Pánem o obyčejích a povahách nynějšího lidu na světě; D. Vetter: Islandia aneb Krátké vypsání ostrova Islandu; Zlatý jelen na Pražském mostě, Slepý mládenec, Sybilla a jiná proroctví staročeská), otiskované časopisecky i knižně. České literatuře se věnoval v biografických a bibliografických článcích (např. T. Burian, J. Dobrovský, K. J. Erben, V. Hanka, J. Jeník z Bratřic, V. Krolmus, B. Němcová, P. J. Šafařík, A. V. Šembera), časopisecky publikoval korespondenci českých spisovatelů (A. V. Šembera, B. Němcová aj.) i jejich práce (J. N. Štěpánek: Eylenšpigel; K. J. Erben: Sládci; paměti F. Haise). Je autorem četných kulturněhistoricky zaměřených hesel v Ottově slovníku naučném, jako redaktor ČČM pokračoval v projektu *Dodatky a opravy k bibliografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii*. Aktivně se podílel na popularizaci národopisných a folkloristických poznatků (výstavy, přednášky, rozhlasové pořady). Přes kritiku Z. metody nebyly jeho práce historickou obcí českou ani světovou opomíjeny, vyexcerpované prameny i materiálové studie však docenila až historiografie sklonku 20. století; jeho role v české folkloristice byla zakladatelská.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Dalimil, E. Horský, Emil Horský, Emil Trbíz Horský, Emil Wagner, Em. Trbíz-Horský, Hora, Jan Soulek, J. Basi, J. Basileus, König, K. Raus, Marie Soulková, Max Hroch, Maxmilian Hroch, Maxmilián Hroch, Novák, Trbiž, Václav Soulek; -áče-, -b-, Č. Z., E. H., -r-, Z., Zbt. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* ABC československý svéráz (1927); Almanach českých hádankářů ku prospěchu Národní jednoty pošumavské (1905); Almanach na jaro 1917… (1917); Almanach Osení (b. d., 1913); Analecta Comeniana (1909); Athenaeum (1890–91); The Central European Observer (Londýn 1923); Cep (1912); Časopis čes. lékárnictva (1909, Literatura česká přírodovědecká a farmaceutická od dob nejstarších, i sep.); ČČM (1887–1913; mj. 1908 Z dějin zámků a panství Zvíkova 1–3, i sep.; 1912 Staročeské Poručenstvie patriarch dvanádcti, synov Jakobových, i sep.; 1913 Dodatky a opravy k bibliografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii, s A. Truhlářem); Časopis Matice moravské (1895); Časopis Mor. muzea zemského (Brno 1907–08, Matěj Kneisel /Sáytam Lesienk/, rodák z Třeště /1808–1890/, i sep.); Časopis pro dějiny venkova; Časopis turistů (1906, 1917–18); Čech (1909–10); Čes. demokracie (1911–12); Čes. politika (1887); Čes. Thalia (1887–88); Čes. slovo (1912, 1923, 1925); Českosl. zemědělec (1930); Čes. baráčník (1897–98, 1906–07); Čes. časopis historický (1895–96, 1919); Čes. družstevní kalendář (1904); kal. Čes. kraj (1912); Čes. lid (1891–14, 1923–32; mj. 1893 Chození s klibnou /koněm/ v době vánoční a masopustní, Jízda „králů" o letnicích v zemích československých a Vynášení smrti a jeho výklady, vše i sep.; 1894 Staročeské sbírky „pohádek" /hádanek/, i sep.; 1897 O srovnávacím studiu lidového podání na vysvětlenou a na obranu, i sep.; 1897–98 příloha Literatura kulturněhistorická a etnografická, i sep.; 1906 ed. Ach můj milý, věčný Bože… Rýmování o řemeslnících z konce věku 17.; 1907–10 ed. Písničkář František Hais a jeho paměti; 1910 ed. V. Krolmus: Slovník obyčejů, pověstí, pověr, zábav a slavností lidu českého; 1914 ed. F. Vodseďálek: Lidová hra staročeská Esther); kal. Čes. rolník (1912); Čes. svět (1916–17), Čes. včelař (1907); Divadlo (1906–10, 1913–14; 1913–14 ed. F. Vodseďálek: Nová komedie o Libuši a dívčí válce); Háj (1913); Hlas národa (1887–92, 1894–96, 1910); Hospodářský kalendář na rok 1917. Zlatá kniha českých domácností (1916, Staročeské lidové pranostiky, i sep.); Hostinské zájmy (1909); Hudba a škola (1928); Hudební revue (1909, 1918); Ilustrovaný svět (1924); Ilustrovaný zpravodaj (1923); Kalendář Besed lidu (1911); Kalendář českožidovský (1908–09); Kalendář českých pekařů (1889); Kalendář Nár. politiky (1913); Kalendář paní a dívek českých (1892, 1911–14, 1916–17, 1919); Katalog zahradnické výstavy (1911, Výstavka staročeské literatury zahradnické v Muzeu Král. českého, i sep.); Kožešnické listy (1924); Krása našeho domova (1909); Kroftův Přírodní lékař (1925–26); Křížova Krejčovská revue (1927); Kulíkův humoristický kalendář (1928); Kúpelné listy z Trenčianských Teplic (1928); Kvas (1894, 1907, 1914; 1894 Z dějin piva a pivovarnictví v zemích českých, i sep.); Květy (1888, 1892–98, 1900, 1907–12); Lada (1889); Liber clevetarum bratra Palečka. Jubilejním 25. šibřinkám Sokola pražského (1891); Listy filologické (1893); Lit. listy (1890–91), Loutkář (1931); Lovecký obzor (1915); Lumír (1886–90, 1894–96); alm. Majáles (1907); Malý čtenář (1893–94); Melusine (Paříž); Mezinárodní obchod a průmysl (1925); Mlynářské noviny (1906–07); Moře (1922); Na chodských voračkách. Šibřinkový list Sokola na Menším městě Pražském (1913); Nár. a Stavovské divadlo; Nár. listy (1887–99, 1906–17, 1925–27; 1889 příloha O folkloru a jeho literatuře; 1917 ed. F. Vodseďálek: Mojžíš; 1925 Z kosmetiky staročeské, i sep.); Nár. politika (1887, 1893–96, 1910–18, 1921–22, 1925–27); Naše doba (1913–15); alm. Naše první ročenka na rok 1915; Naše slovo (1915); Naší mládeži; Nová Praha (1925); Obchodní zájmy (1925); Obzor lit. a umělecký (1899, 1901), Osvěta (1892, 1907, 1909–12, 1915–16, 1918, 1921; 1911 ed. Básně J. E. Vocela, B. Němcové, K. A. Vinařického, B. Jablonského aj. nevydané v albu na oslavu stříbrné svatby Ferdinan-

da V. r. 1856; 1915 Josef Dobrovský a knihovna Neuberkova); Otavan (Písek 1886–88, 1916–17, 1927); Ottův Slovanský kalendář (1889); Ottův Velký slovanský kalendář na rok 1891; Ovocnické rozhledy (1916); Paleček (1887); Památky archeologické a místopisné (1888–89, 1908–09); Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého (1898, Bibliografie o Fr. Palackém, i sep.); Památník na počest 1. sjezdu slovanských hostinských z království a zemí na říšské radě zastoupených (1912); Památník vydavatelského spolku Pokrok; Pamětní list sjezdu českých hádankářů (1908, Staročeské sbírky hádanek v bibliotéce Muzea Král. českého, i sep.); Pamětní spis na oslavu 300letého trvání společenstva knihařů, ozdobníků atd. v Praze (1908); Pekařské zájmy (1893); Pilnáčkův kalendář pro české hospodyňky na rok 1927 (1926); Pivovarské listy (1907); Plzeňsko (1925); Politik (1898, 1904); Praha se loučí s Podskalím… (pamětní list, 1910); Pražské noviny (1912); Pražský ilustrovaný kurýr (1908); Pražský ilustrovaný zpravodaj (1923); Pražský týdeník (1887); Przewodnik bibliograficzny (Lvov 1926, Polské Kuchmistrzowstwo překladem staročeského kuchařství Pavla Severina z r. 1535, i sep.); Přírodní lékař (1916, 1925–26); Ročenka českých knihtiskařů (1914); Rozhledy (1903); Ruch (1888); Řeznické listy (1887); Řeznické rozhledy (1897); kal. Říp (1902); Samostatnost (1911); Sběratel (1898, ed. P. J. Šafařík: Příspěvky ke studiu bibliotečních soustav a zařízení, i sep.); Sborník Českosl. jednoty (1887); Sborník historický (1886, O české postile kněze Martina Philadelpha Zámrského); Sborník lidového podání československého (1891); Selská stráž (1926); Selské listy (1910); sb. Sirotám příbramským (1892); Sládek (1900, 1907, 1909–13); Slovanský sborník (1886–87; 1887 M. Hozia Kronika moskevská); Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí (1909); Sto let práce 3 (1894, Česká chalupa, s R. Tyršovou, i sep.; i německy Das böhmische Bauernhaus auf der Jubiläums-Ausstellung 1896); sb. Sto padesát let píseckého gymnázia (1928); Světozor (1886–99; 1894 ed. D. Fetter /Vetter/, Islandia aneb Krátké vypsání ostrova Islandu, i sep.); Světozor (1909–13, 1917–18); Šťastný domov (1909); Telefon (1891); Topičův sborník (1913–19); Týden světem (1913); Typografia (1918); Večerník Práva lidu (1914); Venkov (1909, 1912–15, 1923–24, 1926–28); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1887–92; 1888 P Gisela); Věstník ČAVU (1894, 1896, 1902–03, 1909; 1903 Šafhauzská bible, i sep.); Věstník hasičské župy milevské (1924); Věstník KČSN (1890, 1894–99, 1904, 1917; 1890 Dopisy týkající se prodeje a plavby soli po Vltavě v letech 1591–1599, i sep.; 1894 České písně o Waldšteinovi a Harantovi ze 17. a 18. věku, Pověra o délce Kristově a Zobrazování Trojice skupinou tří hlav za středověku i v lidovém umění nynějším, vše i sep.; 1895 Albrecht Chanovský z Dlouhé vsi a Jan Jeník rytíř z Bratřic o výročních obyčejích, pověrách a slavnostech staročeských, i sep.; 1896 Rychtářské právo, palice, kluka, i sep.; Staročeské obyčeje a pověry pivovarské, i sep.; 1897 Staročeské obyčeje a pověry mlynářské, i sep.; 1899 Myslivecké obyčeje a pověry, i sep.; 1904 O českých blouznivcích náboženských, odvedených k vojsku r. 1783, i sep.); Vlasť (1887–88); Vlastivědný sb. Podřipska (Roudnice n. Lab. 1925–26); Vydrovy Besedy (1907, 1909–14); Wiesnerův kalendář Blaník (1912); Wisła (Varšava 1889, Powieść o skórze Żyźki, i sep.); Zeměd. jednota (1924); Zlatá Praha (1886–90, 1906–07, 1911, 1915–20); Zprávy Společnosti přátel starožitností českých v Praze (1892); Zprávy Waldesova muzea. Sbírka knoflíků a šatních spínadel (1917); Zvon (1900–01, 1903–05, 1917–19, 1928–29); Ženské listy (1912–14, 1918); Ženský obzor (1916, 1918); Ženský svět (1914, 1927); Živa (1911); kal. Živnostenská rodina (Olomouc 1926); Živnostensko-obchodní rozhledy (1927, 1929); Živnostník (1892–96; 1894 Bohabojní svatí cechové, to jest ze všech cechův vybraní bohabojní muži, podle vydání z r. 1630, i sep.). ■ KNIŽNĚ. *Kulturněhistorické práce a beletrie:* Milenému příteli Bedřichu Buchtovi v Budapešti (B 1886); Dějiny hry šachové v Čechách od dob nejstarších až po náš věk (1888); Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní… (1889); Myslivecké pověry a čáry za starých časů v Čechách (1889); Z her a zábav staročeských. Příspěvky ke kulturním dějinám českým 1 (1889); Poctivé mravy a společenské řády při jídle a pití (1890); Listy z českých dějin kulturních (1891); Skřítek v lidovém podání staročeském (1891); Dějiny kroje v zemích českých 1. Od dob nejstarších až po války husitské (1892); Kulturní historie. Její vznik, rozvoj a posavadní literaturu cizí i českou popisuje… (1892); Seznam pověr a zvyklostí pohanských z 8. věku (1894); Jak se kdy v Čechách tancovalo (1895); Z doby úpadku. Kulturněhistorické obrazy ze 17. a 18. věku (1905); Pivo v písních lidových a znárodnělých (1909); Veselé chvíle v životě lidu českého 1–8 (1909–11: 1. Toč se a vrč, kolovrátku…, 1909; 2. Masopust držíme…, 1910; 3. Smrt nesem ze vsi… Pomlázka se čepejří, 1910; 4. Králové a královničky, 1910; 5. Obžinky, 1910; 6. Den se krátí, noc se dlouží…, 1910; 7. Hoj, ty Štědrý večere…, 1910; 8. Na tom našem dvoře…, 1911; souborné upr. vyd. 1950, ed. Z. Hochová-Brožíková); Masopust z Koblihovic a Bachus souzen a pochován. Starodávné hry, kratochvíle a obřady masopustní (1910); Sladovnické obyčeje, zábavy, slavnosti a pověry v nákladnických domech a pivovárech českých (1910); Staročeský rukohled a novočeský rukozpyt (1910); Panna, ženitba, žena ve staročeské úpravě polských skladeb Reje z Naglovic a Bart. Paprockého 1, 2 (1910, 1911); Listy z kulturních dějin městských pivovarů v českých zemích (1912); Z dějin českého knihtiskařství (1913; 1934 vyd. s tit. Dějiny českého knihtisku, ed. A. Dolenský; 1939 vyd. s pův. tit.); Kouzelný proutek. Virgule (1917); Hrály dudy… Dějiny starodávné selské muziky české (1917); Titulář aneb Jak se titulovalo u nás jindy a jak se tituluje nyní (1917); Virgule a siderické kývadlo (1922); Máje. Obrázky ze života lidu

československého (1923); Staročeská tělověda a zdravověda (1924); Renata Tyršová (b. d., 1925); Československý národopisný rok 1–7 (1928–30, divad. hry podle folklorních motivů); Bobr v zemích československých (1929). – *Bibliografické práce:* Bibliografický přehled českých národních písní (1895); Bibliografie české historie 1–5 (1900–12). – *Ostatní práce:* Memorandum k návrhu ministerstva školství… o přestavění knihovny Národního muzea (1927). ▮ KORESPONDENCE: in Korespondence Zdeňka Nejedlého s českými historiky (vzáj. koresp. z 1897–1929; 1978, ed. J. Hanzal a B. Svadbová); V. Naulko: Do pytannja ukrajinsko-českych vzajemyn: lysty Ljubora Niderle i Č. Z. do F. V. Volkova (z 1893 a 1908), sb. Slavjanski kultury v jevropejskij cyvilizaciji (Kyjev 2001, s. 237); M. Ďurčanský, P. Kodem: Polsko a Halič v životě a díle Č. Z. (S. Ciszewskému z 1891), sb. Č. Z. a kulturní historie (2003, s. 184); R. Kocourková: Epistula non erubescit. Korespondence Č. Z. s J. Gollem, J. Kalouskem, L. Niederlem, J. Pekařem a A. Rezkem (z 1889–1912), sb. Čas moderny (2006, s. 311). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Čes. lid (1891–1914, 1923–32; 1891–95 s L. Niederlem), ČČM (1899–1913; 1899 s A. Truhlářem a V. Schulzem, 1900–01 s A. Truhlářem a F. Kvapilem, 1902–04 s F. Kvapilem), Řivnáčův Český věstník bibliografický (1900–01); *knižnice:* Knihovna Českého lidu (1891–1906, s L. Niederlem), Světlo ve tmách (1922–26). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kuchařství. O rozličných krmích, kterak se užitečně s chutí strojiti mají… (1891); Písně kratochvilné Jiřího Volného (1894); Staročeské rýmování o pernikářství z r. 1744 (1895); Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých (1900); Historia o životu doktora Jana Fausta… (1903, přel. M. Carchesius); Staročeský Lucidář. Text rukopisu Fürstenberského a prvotisku z r. 1498 (1903); Frantova práva. Text prvotisku norimberského z r. 1518 (1904); an. (K. Hos): Rozmlouvání Petra svatého se Pánem o obyčejích a povahách nynějšího lidu na světě (1904); Starodávná kniha cukrářská a kuchyňská (1906–07); Nápisy ze staročeských štambuchů a památníků, až do doby probuzenecké. Sbírka první (1907); Snář velmi pěkný (1908, přel. Vavřinec z Březové, upr. Václav Hájek z Libočan); Markolt a Nevím v literatuře staročeské (1909); Navedení mladistvého věku ku poctivým mravům. Hrstka staročeských rad a návodů (1912); K. J. Erben: Sládci (1912); Zlatý jelen na Pražském mostě, Slepý mládenec, Sybilla a jiná proroctví staročeská (1914); Hynek z Poděbrad: Májový sen (b. d., 1915); Staročeský perník. 170 návodů z rukopisných knih kuchařských staročeských (1916); Česká kuchyně za dob nedostatku před sto lety (1917); J. N. Štěpánek: Eylenšpigel (1926, se studií Enšpiglovská literatura cizí i česká, i sep.); Staročeské umění kuchařské (1927); Ohlas obřadních písní velikonočních (Haggadah: Chad Gadja, Echad mi jodea) v lidovém podání (1928); – posmrtně: Šel psotník po humnech aneb Zaříkání, (s)prosté pohádky, pošetilé studie a vyprávění z českého venkova i města minulého století (1997, ed. M. Sládek a J. Štursová; neotištěné příspěvky z archivu Čes. lidu). ▮

BIBLIOGRAFIE: Z. Hochová-Brožíková: Literární činnost Č. Z. v letech 1888–1930, ČL 30, 1929/30, s. 324; A. Dolenský: Bibliografie prací dr. Č. Z., ČL 32, 1932, s. 197 (i sep.). ▮ LITERATURA: J. V. Šimák: Č. Z. (1932); M. Sládek: Č. Z. (1864–1932). Soupis osobního fondu (LA PNP 2000); sb. Č. Z. a kulturní historie (2003, ed. D. Blümlová; přisp. mj. J. Blüml, D. Blümlová, S. Brouček, M. Ďurčanský, H. Kábová, P. Kodera, M. Ryantová, M. Sládek). ▮ ● ref. Dějiny hry šachové v Čechách…: J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 9, 1887/88, s. 295; P. S. (Sobotka), Světozor 22, 1887/88, s. 464; an., Zlatá Praha 5, 1887/88, s. 479; š (J. Kuffner), NL 7. 6. 1888; A. K. (Kraus, dub.), Athenaeum 6, 1888/89, s. 22 ●; R. Kohout: ref. Myslivecké pověry a čáry za starých časů v Čechách, Lit. listy 10, 1888/89, s. 282; ● ref. Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní…: J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 10, 1888/89, s. 160; -c., Světozor 23, 1888/89, s. 348; P. Skřivan, Vlasť 5, 1888/89, s. 637; V. H. (Houdek), Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1889, s. 40; P. Sobotka, NL 21. 2. 1889; F. Bartoš, Hlídka lit. 1889, s. 119; an., Památky archeologické a místopisné 1889, sl. 477; Fr. Bý. (Bílý), Athenaeum 7, 1889/90, s. 53; V. J. (Jagić), Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1890, s. 281; r. (J. Emler), ČČM 1890, s. 592 (i ref. Poctivé mravy a společenské řády… a Listy z českých dějin kulturních) ●; ● ref. Z her a zábav staročeských: F. V. Vykoukal, Světozor 24, 1889/90, s. 552; V. Řezníček, NL 23. 5. 1890 ●; V. Řezníček: ref. Poctivé mravy a společenské řády při jídle a pití, NL 23. 5. 1890; ● ref. Listy z českých dějin kulturních: J. V. Novák, Lit. listy 12, 1890/91, s. 174; Dr. Ř. (V. Řezníček), NL 11. 4. 1891; F. Bartoš, Hlídka lit. 1891, s. 180; T. Šílený, ČMM 1891, s. 349; V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1891, s. 613 ●; ● ref. Dějiny kroje v zemích českých: Dr. J. S., Lit. listy 12, 1890/91, s. 141; F. V. Vykoukal, Světozor 25, 1890/91, s. 298 a 575, a 26, 1891/92, s. 180; V. H. (Houdek), Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1891, s. 35 a 123; M. (K. B. Mádl, dub.), NL 5. 3. 1891; an., Čas 1891, s. 828; A. Mattuška, ČČM 1891, s. 517; T. Šílený, ČMM 1891, s. 349; J. Jakubec, Hlídka lit. 1891, s. 146 a 1892, s. 15; V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1891, s. 614 a 1892, s. 635; F. Pátek, Vlasť 8, 1891/92, s. 805 ●; ● ref. Skřítek v lidovém podání staročeském: JNk (J. V. Novák), Lit. listy 13, 1891/92, s. 59; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 26, 1891/92, s. 47; F. Pátek, Vlasť 8, 1891/92, s. 408; V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1892, s. 635; V. H. (Houdek), Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1892, s. 109 ●; ● ref. Kulturní historie: M. (T. G. Masaryk), Athenaeum 9, 1891/92, s. 178; J. V. Novák, Lit. listy 13, 1891/92, s. 111; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 26, 1891/92, s. 180; Jan Někdy, Vlasť 8, 1891/92, s. 409; an., Čas 1892, s. 86; J. Jakubec, ČČM 1892, s. 134; E. Ko-

vář, Časopis čes. studentstva 1892, s. 179; F. Kameníček, ČMM 1892, s. 164; V. H. (Houdek), Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1892, s. 110; J. Tenora, Hlídka lit. 1892, s. 142; V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1892, s. 636 ●; ● ref. Seznam pověr a zvyklostí pohanských z 8. věku: Z. V. Tobolka, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1894, s. 151; V. Řezníček, NL 27. 8. 1894; J. G. (Goll), ČČH 1895, s. 194; Fr. P. (Pastrnek, dub.), ČMM 1895, s. 182 ●; ● ref. Jak se kdy v Čechách tancovalo: A. Truhlář, ČČM 1894, s. 598; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 29, 1894/95, s. 154; K. V. Adámek, NL 28. 1. 1895; F. Kameníček, ČMM 1895, s. 187; F. Bílý, Hlídka lit. 1895, s. 179; V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1896, s. 309 ●; an.: ref. ed. Písně kratochvilné Jiřího Volného, ČČH 1895, s. 204; ● ref. Bibliografický přehled českých národních písní: -p., Světozor 30, 1895/96, s. 238; an., Hlas národa 1. 3. 1896; an., NL 12. 4. 1896; Hd (F. K. Hejda, dub.), NL 17. 4. 1896; G. P. (J. Polívka), Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1896, s. 613; an., ČČM 1896, s. 324 ●; G. P. (J. Polívka): ref. ed. Albrecht Chanovský z Dlouhé vsi a Jan Jeník rytíř z Bratřic…, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1898, s. 478; ● ref. Bibliografie české historie 1–5: V. J. Nováček, Obzor lit. a umělecký 2, 1899/1900, s. 70; L., Rozhledy 9, 1899/90, s. 473; J. Goll, ČČH 1900, s. 135; F. J. Rypáček, ČMM 1900, s. 201; V. Flajšhans, NL 10. 3. 1900; ⚖, Politik 9. 9. 1900; E. Denis, Revue historique (Paříž) 1900, s. 182; Efes, Zvon 2, 1901/02, s. 727; V. Flajšhans, ČČM 1902, s. 557; R. Wolkan, Mitteilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen (Vídeň) 1902, s. 171; V. Flajšhans, NL 29. 8. 1902; J. V. Prášek, Osvěta 1902, s. 748; -α- (J. Kamper), Politik 13. 9. 1902; B. (B. Bretholz), Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 1903, s. 200; Skč, Zvon 5, 1904/05, s. 461; A. Brückner, Przegląd historyczny (Krakov) 1905, s. 16; J. G. (Goll), ČČH 1905, s. 114; an., Hlídka 1905, s. 240; A. Podlaha, Časopis katol. duchovenstva 1905, s. 736; P. (J. Pekař, dub.), NL 28. 10. 1905; an., NL 9. 12. 1905; ⚖, Politik 3. 3. 1906; L. Finkel, Kwartalnik historyczny (Lvov) 1907, s. 446; R. Wolkan, Mitteilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen (Vídeň) 1907, s. 65; -o-, NL 20. 10. 1906; an., Čas 30. 11. 1906; -o-, NL 5. 12. 1906; an., Čas 6. 11. 1907; Dr. J. Volf, NL 14. 12. 1907; an., Čas 6. 11. 1908; K. Krofta, ČČH 1908, s. 51 a 471; J. Volf, Památky archeologické a místopisné 23, 1908/09, sl. 366; Z., Přehled 7, 1908/09, s. 143; J. O., Čes. revue 2, 1908/09, s. 188; an., ČČH 1909, s. 378; R. Wolkan, Mitteilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen (Vídeň) 1909, s. 201; K. Kr. (Krofta), ČČH 1910, s. 466; J. Volf, NL 10. 8. 1910; an., ČČH 1911, s. 476; F. Slabý, ČMF 1911, s. 470; Z. N. (Nejedlý), Čes. kultura 1, 1912/13, s. 62 ●; V. T. (Tille): ref. ed. P. J. Šafařík: Příspěvky ke studiu bibliotečních soustav a zařízení, ČČH 1900, s. 85; E. Sokol (K. Elgart Sokol): ref. ed. Historia o životu doktora Jana Fausta…, Rozhledy 13, 1902/03, s. 1228; ● ref. ed. Frantova práva: -e-, Zvon 4, 1903/04, s. 603; T. (V. Tille), NL 24. 6. 1904 ●; ● ref. Z doby úpadku: Vbk (J. Voborník), NL 26. 5. 1905; Ds. (J. D. Konrád), Máj 4, 1905/06, s. 256 ●; ● ref. ed. Nápisy ze staročeských štambuchů a památníků…: fs (F. Sekanina), Zvon 7, 1906/07, s. 622; J. Volf, NL 31. 7. a 14. 12. 1907; I. Zháněl, Vlast 24, 1907/08, s. 268; Ds. (J. D. Konrád), Máj 6, 1907/08, s. 744; P., Naše doba 17, 1909/10, s. 70 ●; ● ref. ed. Markolt a Nevím v literatuře staročeské: J. Máchal, Věstník ČAVU 1909, s. 450; V. Flajšhans, ČČM 1910, s. 237; P. M. Haškovec, ČMF 1911, s. 41; F. Spina, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1911, s. 458 (i ref. Staročeský lucidář a Frantova práva) ●; ● ref. Veselé chvíle v životě lidu českého: an., Venkov 19. 2. 1909; R., Naše doba 18, 1910/11, s. 870; J. Pevný, NL 8. 1. 1911 ●; ● ref. Staročeský rukohled a novočeský rukozpyt: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 48; l., Naše doba 18, 1910/11, s. 454; J. Páta, Přehled 9, 1910/11, s. 666 ●; Z. Tobolka: ref. Z dějin českého knihtiskařství, NL 9. 2. 1913; ● k padesátinám: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 31, 1913/14, s. 623; an., NL 11. 10. 1914; an., Čes. svět 11, 1914/15, č. 4; -k., Topičův sborník 2, 1914/15, s. 48 ●; ● ref. ed. Zlatý jelen na Pražském mostě, Slepý mládenec, Sybilla a jiná proroctví staročeská: F. V. Vykoukal, Osvěta 1914, s. 861; an., Besedy lidu 23, 1914/15, s. 30; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 59 ●; ● ref. ed. Hynek z Poděbrad: Májový sen: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 572; V. F. (Flajšhans), Zvon 15, 1914/15, s. 669; A. N. (Novák), Lumír 1915, s. 430; -t., PL 12. 9. 1915; J. Voborský, Vlast 32, 1915/16, s. 86 ●; ● ref. Kouzelný proutek: -ie, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 378; -och- (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 488; Pa, PL 24. 6. 1917 ●; Quidam (J. Emler, dub.): ref. ed. Česká kuchyně za dob nedostatku před sto lety a Hrály dudy…, PL 17. a 18. 10. 1917; ● ref. Virgule a siderické kývadlo: S. Fuchsová, Tribuna 9. 7. 1922; F. Páta, Zlatá Praha 1922, s. 235 ●; ● k šedesátinám: an., Čes. slovo 11. 10. 1924; -ský, Tribuna 11. 10. 1924; an., NO 12. 10. 1924; M. Laudová a O. Š. (Šourek), Venkov 12. 10. 1924; F. Páta, Otavan 1924, s. 138; R. Tyršová, ČL 25, 1924/25, s. 6; -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 12, 1924/25, s. 88 ●; ● ref. Renata Tyršová: J. Staněk, Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 629; an. (V. Brtník), Venkov 29. 5. 1925; an., Ženský svět 1925, s. 182 ●; F. Šimek: ref. Staročeská tělověda a zdravověda, Střední škola 1925, s. 279; ● ref. ed. J. N. Štěpánek: Eylenšpigel: Ot. F. (Fischer), Prager Presse 6. 2. 1927 (odpol.); ej., Samostatnost 4. 3. 1927 ●; O. Donath: ref. ed. Ohlas obřadních písní velikonočních…, LidN 19. 4. 1929; ● nekrology: A. N. (Novák), Die Literatur (Berlín) 34, 1931/32, s. 417; J. Hanák, LidN 15. 2. 1932; an., NO 15. 2. 1932; F. Páta, Čes. slovo 16. 2. 1932 + Naše kniha 1932, s. 73; zbd (Z. Bořek Dohalský), LidN 16. 2. 1932; an., Prager Presse 16. 2. 1932; A. M. Píša, PL 16. 2. 1932; -bp., Venkov 16. 2. 1932; K. Stloukal, ČČH 1932, s. 131; J. Volf, ČNM 1932, s. 172; ČL 1932, zvláštní č. 3–4 (přisp. mj. A. Dolenský, A. Klášterský, L. Lábek, M. Lábková, L. Niederle, F. S. Paukner, J. Stíbal,

K. Turek, R. Tyršová, E. Veil, J. Vyhlídal); -vh- (M. Hýsek), LF 1932, s. 186; F. S. Paukner, Milevský kraj 1932, č. 3; V. Hrubý, Naše věda 1932, s. 87; K. Chotek, Prager Rundschau 1932, s. 187; an., Slavische Rundschau 1932, s. 283 ●; Z. Hochová-Brožíková: Vzpomínáme Č. Z., LidN 14. 2. 1942 + in Č. Z.: Veselé chvíle v životě lidu českého (1950); A. Robek: Památce Č. Z., Českosl. etnografie 1957, s. 1; H. Laudová in Č. Z.: Jak se kdy v Čechách tancovalo (1960); A. Robek: Dopisy Františka Bradáče Č. Z., sb. Lidová kultura východní Moravy 2 (1961, s. 56); B. Beneš: Č. Z. dnes, Národopisné aktuality 1965, č. 1–2; J. Špét: Pozůstalost Č. Z. a některé možnosti jejího využití, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1965, s. 219; K. Kazbunda in Stolice dějin na pražské univerzitě 3 (1968, s. 309); J. Špét: Společnost přátel starožitností a počátky Českého lidu, Acta regionalia 1970/71, s. 172; J. Špét: Bibliografické dílo Č. Z., Čes. bibliografie 1976, s. 181; L. Kunz: Bibliografický profil Z. Českého lidu (1892–1932), ČL 1977, s. 1; S. Brouček in České národopisné hnutí na konci 19. století (1979); A. Robek: Česká etnografická bulharistika na přelomu 19. a 20. století: Č. Z. a Bulharsko, ČL 1986, s. 195 + Cikánská otázka na stránkách Z. Českého lidu, ČL 1989, s. 1; L. Pamětnická: Sběratel lidových zvyků, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1989, s. 50; J. Blüml: Univerzitní přednášky Č. Z., ČL 1990, s. 10; S. Brouček: Založení Českého lidu a jeho význam pro rozvoj národopisného bádání, ČL 1991, s. 147; B. Beneš: Slovesná folklorní a populární tvorba v Z. Českém lidu, ČL 1991, s. 174; J. Vařeka, A. Plesingerová: Vzpomínka na vysocké prázdniny univ. prof. dr. Č. Z., ČL 1991, s. 213; J. Blüml: Č. Z. jako profesor všeobecné kulturní historie na pražské univerzitě, Jihočeský sb. historický 1993, s. 142; B. Osvaldová: Skřítek jako vědecký problém, Tvar 1995, č. 7; J. Pargač in Č. Z.: Seznam pověr a zvyklostí pohanských z 8. věku (1995); J. Blüml: Studie Č. Z. na filozofické fakultě české univerzity v Praze, Výběr 1996, s. 191 a 268 + Studijní pobyt Č. Z. na německých univerzitách v Mnichově a Berlíně, Výběr 1997, s. 21 + Studijní cesta Č. Z. do Polska a Ruska, tamtéž, s. 112; F. Kutnar, J. Marek in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví (1997, s. 411); J. Štursová, M. Sládek in ed. Šel psotník po humnech aneb Zaříkání, (s)prosté pohádky, pošetilé studie a vyprávění z českého venkova i města minulého století (1997, s. 6); M. Sládek: S jakými překážkami jsem tu zápasil aneb Na okraj písemné pozůstalosti Emanuela Engla (edice koresp. M. Schoenbauma Č. Z.), Tvar 1999, č. 3; J. Blüml, D. Blümlová: Č. Z. a dary české země, in Průvodce po budějovických hostincích a kapitoly z jihočeské pivní historie (1999, s. 90) + in Jihočeši v české historické vědě (1999, s. 43); D. Blümlová in Sto tváří jihočeské kulturní historie (2000); J. Blüml: Kulturní historie v pojetí Č. Z., sb. 10 let kulturní historie v Čes. Budějovicích (2001, s. 29); B. Jiroušek: Vazby Josefa Šacha k Č. Z., Výběr 2001, s. 78; L. Antonín: Č. Z. a Josef Volf: dva ředitelé Knihovny Národního muzea, Logos 2001, s. 61; H. Kábová: Kulturní historik a národopisec Č. Z., Akademický bulletin 2002, č. 2; S. Brouček: Č. Z. pohledem naléhavého dopisu Lubora Niederla, ČL 2002, s. 173; K. Altmann: Z. „Český lid" a moravští národopisci, ČL 2003, s. 173; J. Černý: Jan Soukup v korespondenci s Č. Z., Rakovnický historický sborník 2003, s. 175; K. Altman: Lucie Bakešová důvěrně Č. Z. Glosy k národopisnému hnutí a jižní Moravě v devadesátých letech 19. století, sb. Jižní Morava 43, 2004, s. 161; D. Blümlová: Macharovo žertování, sb. Čas moderny (2006).

kb

Magnoald **Ziegelbauer**

* 5. 10. 1688 *Ellwangen* (Německo)
† 14. 7. 1750 *Olomouc*

Historik pozdního baroka, sběratel, editor a bibliograf pramenů k českým a moravským dějinám a hagiografii, jeden z předchůdců kritického dějepisectví v českých zemí.

Vl. jm. Johann Michael Z., psal se a byl psán též Magnoald (Magnus) Zieglbauer, Magnoaldus Ziegelbauer, Magnoaldo Ziegelbaur, Magnoaldo Ziegelbaur; uváděný rok narození 1689 je chybný. – Syn hostinského. V rodišti absolvoval jezuitské gymnázium. 1706 vstoupil v klášteru Zwiefalten do benediktinského řádu, o rok později složil profesní sliby a přijal řádové jméno Magnus (též Magnoald) a absolvoval domácí studia filozofie a teologie. 1713 byl v Kostnici vysvěcen na kněze, 1715–21 působil v duchovní správě (Mörsingen), 1721–23 vyučoval rétoriku na lyceu v Ehingen, 1725–30 působil jako profesor teologie v klášteře v Reichenau. Napjaté vztahy mezi Z. a řádovými představenými domácího kláštera vyvrcholily 1730 Z. odchodem z Zwiefaltenu. 1731 cestoval přes dolnorakouský klášter Melk (setkání s teology a historiky, bratry B. a H. Pezem) do Vídně. Po krátkém působení v Göttweigu žil až do 1743 ve Vídni, kde se spřátelil s řádovým spolubratrem O. Legipontem, pozdějším spolupracovníkem a vydavatelem jeho prací. Ve Vídni poskytoval privátní vyučování ve šlechtické rodině Lattermannů, udržoval korespondenci s přednímu učenci svého řádu (A. Calmet, A. Desing) a reformně naladěnými katolickými vzdělanci (např. s L. A. Muratorim) a intenzivně se zabýval sběrem historických a literárních pramenů k dějinám benediktinského

řádu (cesta do Uher). První styky Z. s břevnovským benediktinským klášterem navázal rokem 1737; 1739 se na podnět břevnovského opata B. Löbla začal zabývat dějinami tohoto kláštera. 1744 přijel na výzvu českého nejvyššího kancléře F. J. Kinského opět do Prahy, kde měl vyučovat historii, latinské a německé politické řečnictví na plánované šlechtické akademii při břevnovském klášteře; projekt nebyl nakonec z finančních (válka Rakouska s Pruskem) a patrně též z politických důvodů (nepřízeň jezuitů) realizován. Z. se vrátil do Vídně, kde žil ve skromných poměrech (tehdy došlo i k definitivní roztržce s domácím klášterem). 1747 byl jmenován členem nejstarší učené společnosti v zemích rakouské monarchie Societas incognitorum, později sekretářem jejího zakladatele J. barona Petrasche. Z. přesídlil do Olomouce, kde se pokoušel založit nakladatelství zabývající se vydáváním církevních, literárních a kulturních pramenů k dějinám benediktinů, Moravy a Olomouce. I tento projekt se nakonec z politických i osobních důvodů (Z. spory s O. Legipontem i J. Petraschem) nerealizoval. Zemřel po krátké nemoci, pohřben byl proboštem Ř. hrabětem Gianninim, jedním z mála olomouckých přátel, v kostele sv. Mořice v Olomouci. – Z. rozsáhlá rukopisná pozůstalost se stala po jeho smrti předmětem sporů mezi Ř. Gianninim a O. Legipontem, i proto je dnes rozptýlena v několika archivech (Nár. muzeum Praha, Moravský zemský archiv Brno, Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc aj.).

Z. dějepisné a ediční práce patřily v českých zemích k prvním projevům historiografických studií pokoušejících se o kritický rozbor pramenů podle zásad francouzských maurinů a bollandistů. Ve srovnání se starším dějepisectvím Z. usiloval o důslednější ověřování historických faktů prostřednictvím důkladné heuristické práce, programově se zasazoval o vydávání mnohdy těžko přístupného a rozptýleného materiálu. Hlavní pozornost věnoval rozboru historické, kulturní a vědecké činnosti benediktinského řádu, českým a moravským církevním dějinám, komentování a edičnímu zpřístupnění četných historických a literárních pramenů české i cizí provenience. Kromě historiografie a biografie věnoval Z. pozornost tvorbě homiletické, náboženskovzdělavatelné a hagiografické, ač i v těchto dílech (a právě v nich) nezapřel svůj primárně textově kritický a historiografický přístup. Ve svém životním díle, čtyřdílném kompendiu *Historia rei literariae O. S. B.* (Historie literární činnosti řádu sv. Benedikta) Z. popsal počátky benediktinských studií s podrobným rozborem odborných zájmů o vědy a umění a vyčerpávajícím způsobem podal biografické a bibliografické informace o jejich vědeckém bádání; tuto práci vydal až po Z. smrti O. Legipont. Jako přípravná práce k tomuto dílu vyšel koncept *Novus rei literariae Ordinis S. Benedicti…* (Nový přehled literární činnosti řádu sv. Benedikta); k tisku Z. připravoval též dvousvazkovou práci o učených německých biskupech (Infulae doctae in Germania). V rukopise zůstaly mj. další Z. práce o benediktinské spiritualitě. Listinný materiál k dějinám břevnovských benediktinů, který měl hájit zájmy kláštera proti pražskému arcibiskupství a jezuitům, shromáždil a komentoval v práci *Epitome historica… monasterii Brevnoviensis…* (Historický výtah… kláštera břevnovského). Při přípravě této edice se rozhodl sestavit sbírku vyprávěcích a listinných pramenů k české historii (Bibliotheca Bohemica, též pod tit. Scriptores Regni Bohemiae). K tisku, k němuž nakonec z cenzurních důvodů nedošlo, připravil rozsáhlý úvod a tři svazky personálně řazené bibliografie Bibliotheca Scriptorum Rerum Bohemicarum (Knihovna spisovatelů českých dějin), sestavené s pomocí vídeňského archiváře T. A. Taulowa von Rosenthal z abecedně řazených hesel o historicích a dalších spisovatelích působících v českých zemích (včetně několika nekatolických), čerpající mj. z dosud rukopisných Balbínových knih Bohemia docta. Tiskem nevyšlo ani pokračování této sbírky, rozsáhlý nedokončený soubor historických pramenů k českým dějinám Nova Collectio Scriptorum Rerum Bohemicarum (Nová sbírka spisovatelů českých dějin); úvod k této sbírce měl podat historicko-politický výklad k výuce českých právních dějin ve státoprávním duchu na připravované šlechtické akademii. – Za moravského působení se Z. zabýval olomouckými a šíře moravskými církevními dějinami. Avšak ani třísvazková práce Olomucium sacrum (Olomoucké posvátno), která obsáhla historické pojednání o olomouckých biskupech, světském a řádovém kléru olomoucké diecéze, tiskem nevyšla. Úvod z ní uveřejnil J. V. Monse v práci Infulae doctae Moraviae (Biografie učených moravských biskupů; 1779). V rukopise se zachovaly

i četné Z. opisy pramenů k dějinám olomoucké diecéze, které zřejmě hodlal též vydat. Početnou část Z. působení zaujímá též ediční příprava a komentář k dalším historickým a literárním památkám (mj. cestopis Lva z Rožmitálu, prameny k dějinám patristické literatury a kamaldulského řádu, některé práce karolínského teologa Hrabana Maura, listář papežů, kardinálů, arcibiskupů, opatů z let 560–1715 apod.). Na Z. snahu rozvíjet metody kritického dějepisectví navázal jeho o generaci mladší řádový spolubratr J. B. Pitr, Z. práce vydatně využívali četní představitelé české (G. Dobner, F. M. Pelcl, M. A. Voigt) i moravské (F. Moravec, A. Pilař, J. V. Zlobický) osvícenské historiografie. Jeho mnohdy průkopnické metodické podněty doceňuje až současné bádání.

PSEUDONYM: Venantius Diana. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Monathliche Auszüge… (Olomouc 1747). ▮ KNIŽNĚ. *Historické, bibliografické, hagiografické a ediční práce:* Mancipatus illibatae Virginis Deiparae (Kostnice 1726); Jubel- und Ehren-Red an dem Fest dess Heil. Evangelisten Marci, Von dessen Heiligen Reliquien… (Kostnice 1730); Benedictus de Nursia: Kräfftiger Beystandt des Heiligen Ertz-Vatters Benedicti In der letzten Sterb-Stundt (Řezno 1734); Historische Nachricht von der St.-Georgen-Fahne: so vor Zeiten der teutsche Adel in Religion- u. Reichs-Kriegen geführet hat (Vídeň 1735); Johann Gottfried von Meiern: … Emblemata sive loca quaedam ex Adami Adami…, nuper… edita Historia de pacificatione Westphalica… (Řezno 1739, an.); Novus rei literariae Ordinis S. Benedicti conspectus… 1 (Řezno 1739); Acta S. Stephani… Protomartyris (Vídeň 1736); Epitome historica… monasterii Brevnoviensis vulgo S. Margarethae ordinis S. Benedicti prope Pragam (Kolín n. R. 1740); Sacra sponsalia virginem Deiparam inter et duodenos coelites (Bamberk 1740); Disquisitio sacra numismatica de origine, quidditate, virtute, pioque usu numismatum, seu crucularum S. Benedicti abbatis… (Vídeň 1743); Historia didactica de sanctae crucis cultu et veneratione in ordine divi Benedicti (Vídeň 1746); Königliche und kayserliche Jagtgeschichten: aus vielen bewährten Scribenten… zusammen getragen, dann auch mit sittlichen Lehrsätzen und politischen christlichen Erinnerungen vom guten und üblen Gebrauch der Jagt zuweilen untermenget (Kolín n. R. 1749, pseud. Venantius Diana); Centifolium Camaldulense, sive notitia scriptorum Camaldulensium: quam ceu prodromum exceptura est Bibliotheca Patrum Camaldulensium seu operum ad historiam, disciplinam, et ascesin Sac. Ord. Camald. attinentium collectio tomis VI. comprehensa (Benátky 1750 → Farnborough 1967; obs. Conspectus Bibliothecae Patrum Camaldulensium seu rerum ad historiam, disciplinam, atque ascesin Sac. Ord. Camaldulensis); – posmrtně: Historia rei literariae Ordinis S. Benedicti… 1–4 (Augsburg, Würzburg 1754, s O. Legipontem → Farnborough 1967); in J. V. Monse: Infulae doctae Moraviae (1779, Praefatio R. P. Magnoaldi Ziegelbaueri ad Olomucium sacrum). ▮

BIBLIOGRAFIE: M. Ruf: M. Z., Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon 14 (Herzberg 1998). ▮ LITERATURA: O. Legipont: Elogium historicum R. P. M. Z., in M. Ziegelbauer, O. Legipont: Historia rei litterariae Ordinis S. Benedicti… 1 (Augsburg, Würzburg 1754) → Infulae doctae Moraviae (Brno 1779, ed. J. V. Monse); F. M. Pelcl in Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler nebst kurzen Nachrichten von ihren Leben und Wirken 4 (1782, s. 109); K. J. Hefele: P. M. Z. aus Ellwanger, Neue Sion (Augsburg) 1845, č. 58 → Beiträge zur Kirchengeschichte, Archäologie und Liturgik 2 (Tübingen 1864, s. 120); A. Lindner: Die Schriftsteller und die um die Wissenschaft und Kunst verdienten Mitglieder des Benediktiner-Ordens im heutigen Königreich Württenberg vom Jahre 1750 bis zu ihrem Aussterben 2, Studien und Mitteilungen aus dem Benediktiner- und dem Cistercienser-Orden… (Würzburg 1883, s. 70); E. Schneeweis: Biographie des P. M. Z. (1688–1750), Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens (Brno) 1912, s. 126; J. Zeller: Nachträge zur Biographie des P. M. Z., tamtéž 1913, s. 16; J. Hanuš in Národní muzeum a naše obrození 1 (1921, s. 57); F. M. Bartoš: Zapomenuté dílo 18. věku o české kultuře (o ed. Bibliotheca Scriptorum Rerum Bohemicarum), ČNM 1929, s. 293; O. Králík: Před 200 lety byla založena Societas incognitorum, Osvobozený našinec 25. 12. 1946 a 1. 1. 1947 → Platnosti slova (2001, s. 288); J. Hemmerle: Die Olmützer Gelehrtenakademie und der Benediktinerorden, sb. Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens (St. Ottilien 1956, s. 298); J. Kábrt in Česká bibliografie v době temna (1964); Z. Šimeček: K počátkům české diplomatiky, Sborník Matice moravské 1967, s. 401; W. Schamschula in Die Anfänge der tschechischen Erneuerung und das deutsche Geistesleben (Mnichov 1973); Z. Šimeček: K některým otázkám dějin české bibliografie v 18. století, sb. Česká bibliografie (1973, s. 495) + Počátky osvícenského dějepisectví v českých zemích a studium dějin slovanských národů, Slovanský přehled 1975, s. 307; B. Slavík in Od Dobnera k Dobrovskému (1975, s. 22); M. Ruf: P. M. Z. (1688–1750), ein Gelehrter des Barocks, Ellwanger Jahrbuch (Ellwangen) 32, 1987/88, s. 85; V. Píša: Epitome historica monasterii Brevnoviensis Magnoalda Z. jako pramen ke starším dějinám břevnovského kláštera, sb. Milénium břevnovského kláštera (993–1993) (1993).

jma

Josef Liboslav **Ziegler**

* 10. 7. 1782 *Hradec Králové*
† 23. 5. 1846 *Chrudim*

Překladatel z klasických jazyků, z francouzštiny a němčiny, příležitostný básník a prozaik, vydavatel beletristických a pedagogických časopisů, autor náboženské a populárně-naučné literatury, organizátor obrozenského hnutí ve východních Čechách.

Liboslav je přijaté vlastenecké jméno. – Po smrti Z. otce, vojáka, se matka 1792 znovu provdala a odešla spolu se synem do Chrudimi. Tam Z. dokončil základní vzdělání a začal se učit soukenictví. U katechety, kapucína D. Kora mohl zároveň privátně studovat první dva roky gymnázia. Zbývající třetí gramatikální třídu a další dvě třídy humanitní dokončil na gymnáziu v Hradci Král. (1797–99), kde mu materiální prostředky poskytl místní prefekt. 1800 odešel na další studia do Prahy (tzv. filozofie 1800–02, teologie 1803–06, též soukromé studium slovanských, románských a semitských jazyků), během nichž se živil kondicemi a vychovatelstvím. Pražský pobyt měl rozhodující vliv na Z. ideovou orientaci a národní uvědomění: byl žákem osvícensky smýšlejících učitelů (I. Cornova, A. G. Meissner, K. H. Seibt; o oslepléhо S. Vydru se také staral), na univerzitě navštěvoval přednášky z českého jazyka a literatury u F. M. Pelcla a J. Nejedlého a stýkal se s českými vlastenci (mj. vychovatel v rodině M. V. Krameria). Po vysvěcení na kněze (1806) působil nejprve jako kaplan v Dobrušce (do 1809, přátelství s F. V. Hekem), poté krátce jako administrátor v Meziříčí u Opočna a na delší dobu zakotvil jako lokalista v Dobřanech (do 1817). Tehdy shromáždil kolem sebe vlastence z východních Čech (J. M. Král, J. M. Ludvík, J. Opočenský, M. S. Patrčka, F. Rajman, J. A. S. Rettig, M. D. Rettigová, M. J. Sychra, K. S. Šnajdr ad.), byl jim posuzovatelem a rádcem (významně působil na tvorbu M. Z. Poláka). Udržoval také rozsáhlou korespondenci s dalšími českými a moravskými vlastenci (J. Dobrovský, J. Jungmann, D. F. Kynský, A. Marek, F. P. Neděle, J. Pedálová, J. V. Sedláček aj.), byl v písemném i osobním kontaktu se slovenskými literáty (během své cesty do Uher 1825 navštívil Pešť, Budín, Prešpurk a Vídeň a setkal se s M. Hamuljakem, J. Kollárem a J. Palkovičem), byl členem Učené společnosti bánského okolí, podílel se na výměně českých a slovenských publikací. Byl též ve styku se zahraničními slavisty (B. Kopitar, V. S. Karadžić). Během pobytu v Dobřanech vznikla většina Z. beletristických a překladatelských prací, zároveň se věnoval studiu filologie a teologie, sbíral materiál k dějinám české literatury (později jej nabídl J. Jungmannovi) a napsal několik slavistických studií (do Časopisu pro katol. duchovenstvo). Neúspěšně se pokoušel získat profesuru teologie v Praze, Lvově, Litoměřicích, pomýšlel i na vychovatelské působení v Itálii, nakonec byl 1816 jmenován profesorem pastorální teologie a českého jazyka a literatury na teologickém ústavu v Hradci Král. (další styky s J. Chmelou, V. K. Klicperou, J. H. Pospíšilem). 1818 mu byl na pražské univerzitě udělen titul doktora teologie. Během svého pedagogického působení zdůrazňoval potřebu výuky mladých kněží češtině (*Důkladná známost jazyka českého duchovenstvu potřebná*). V Hradci Král. rovněž založil veřejnou knihovnu, pořádal české deklamace a vydával časopis Dobroslav a almanachy Milozor a Milina, v nichž publikovali zejména východočeští obrozenští pracovníci (tzv. Z. družina). 1822 byl Z. vyšetřován v souvislosti s obviněním F. V. Heka z držení nekatolických biblí, byl však osvobozen. Snad pod vlivem tohoto konfliktu soustředil v následujících letech pozornost především k otázkám českého nižšího školství. 1823 inicioval vznik prvního česky psaného pedagogického časopisu Přítel mládeže, který měl sloužit hlavně praxi, sám jej redigoval a přispíval pedagogickými, didaktickými a populárně-naučnými články, vycházejícími z podnětů německé filantropické pedagogiky. 1825 byl jmenován děkanem v Chrudimi, 1832 biskupským vikářem a vrchním školním dozorcem chrudimského okresu. Ve prospěch chrudimského děkanství vedl vleklé majetkové spory, které jej společně s vysokým pracovním vytížením odváděly od národně agitační práce, dále se však účastnil sbírek pro Čes. muzeum, byl aktivním členem Matice české a Dědictví svatojanského a udržoval kontakty s českými vlastenci (v Chrudimi jej navštívili mj. J. V. Frič, J. J. Melichar, J. B. Pichl, V. Náprstek, V. V. Tomek, v pravidelném kontaktu byl se svým pozdějším životopiscem A. Rybičkou ad.). Za svého života vybudoval bohatou soukromou knihovnu, kterou odkázal děkanství a městu. Zemřel na tuberkulózu. Pohřben byl v předsíni kostela sv. Michala v Chrudimi. – Z. život se stal námětem Kuzmova románu Dům U tuplovaného jelena (1944).

Časopisecky Z. publikoval drobnou didaktickou poezii a prózu oslavující ideál střídmého a rozumného života (sentence, epigramy, bajky, překlady a adaptace francouzských a německých mravoučných a historických povídek), knižně několik příležitostných básní. Významnou část Z. díla tvoří práce věnované popularizaci výchovy a vzdělání, např. životopisy českých vědců a církevních hodnostářů (V. F. Durych, F. M. Pelcl, T. J. Pešina z Čechorodu, A. J. Puchmajer), pojednání o pražských památkách, překlady článků z oboru historie, archeologie, národopisu, zeměpisu, statistiky, pedagogiky a didaktiky, které doplňoval o české a slovanské reálie. Některými vědeckými studiemi (teologické články v Časopisu pro katol. duchovenstvo) pomáhal vytvářet české odborné názvosloví. Pro potřebu výuky českého jazyka napsal mluvnici, pravidla pravopisu (byl zastáncem starších bratrských zásad) a několik dalších praktických příruček. Edice a úprava Komenského Zprávy a naučení o kazatelství (s tit. Umění kazatelské; součástí edice je také tzv. Kšaft umírající matky jednoty bratrské) zřejmě měla v prvé řadě sloužit jako návod pro novodobou, českou homiletiku, zároveň však manifestovala osvícensky tolerantní postoj k protestantské konfesi a připomínala velkou osobnost české kultury (k vydání připojil Z. životopis a bibliografii Komenského). Nejvýznamnější částí Z. literárního odkazu jsou překlady z antické, francouzské a německé literatury (část Lukianových Dialogů, Horatiovy Satiry, v rukopisu zanechal úryvky z překladů Vergiliovy Aeneidy a Florových Letopisů římských; dále sentimentální povídky J.-P. C. Floriana, paraboly J. G. Herdera, L. Engela aj.). Jako zastánce sylabotónického veršového systému se v překladech pokoušel o přízvučné ekvivalenty antických metrických útvarů (daktylský hexametr, elegické distichon). K prozodickým problémům se vyslovil i teoreticky v nedokončené rukopisné práci Pravidla, podle kterých šestiměry (hexametry) skládám. Překladem Fénelonových Příběhů Telemacha, syna Ulyssova zprostředkoval českému literárnímu prostředí typ velkého evropského výchovného románu, reflektující dobový kult antiky a didaktický optimismus osvícenského století. Pokusil se o modernější převedení francouzského originálu, a to potlačením archaických prvků starší „veleslavínské“ jazykové normy, zohledněním některých jevů hovorové češtiny a částečným využitím nových stylistických prostředků, které prosazovala Jungmannova literární škola. Neuskutečnil se Z. projekt vydávat základní fond antické literatury v českých překladech stejně jako záměr edičně připravit některá díla českého humanismu a baroka. – Pro potřeby české církevní liturgie napsal a částečně přeložil několik modlitebních knížek (v rukopisu zůstala Kniha modlitební ku potřebě panen českých a dva svazky kázání), Z. autorství některých teologických prací se však nedá jednoznačně prokázat. Věnoval se i písňové tvorbě, mj. z latiny přeložil hymnus Pange, lingua a dvě sekvence (Lauda, Sion a Dies irae…).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Liboslav, Liboslav Z.; Dr. J. L. Z., J. L. Z., J. L. Z-g-r, J. L. Z-r, J. Z-r, L-v, *Z., Z**r. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Časopis pro katol. duchovenstvo (1828–33; 1828 Pojednání výkladosudebné o staroslovenském přeložení Písma svatého, 1830 Počátek a výklad písma glagolského, 1833 Důkladná známost jazyka českého duchovenstvu potřebná); Čechoslav (1824); Dobroslav (1820–23); Hlasatel český (1806–08; 1806–07 překl. Lukianovy Dialogy, 1808 překl. J.-P. C. Florian: Seliko); Hyllos (1820–21); alm. Kniha zlatá (1817); alm. Milina (1825); alm. Milozor (1824); Prvotiny pěkných umění (Vídeň 1813–17; 1813 Jestost mravní citlivosti, 1813–14 překl. Q. Horatius Flaccus: Satiry, 1816 Dies irae…); Přítel mládeže (1823–35); Rozličnosti Pražských novin (1827); Rozmanitosti (1817–18); Týdeník (1818); Věrný raditel rodičů, dítek, pěstounů a učitelů 1, 2 (1824); C. k. vlastenské noviny (1814–15); – posmrtně: Světozor (1870, Zápisky do památníku M. Millauerovi, J. S. Rettigovi, M. J. Sychrovi, J. Devotymu, F. B. Štěpničkovi, F. A. Vackovi, V. R. a M. V. Krameriovým, J. Jungmannovi, V. M. Pešinovi, M. S. Patrčkovi). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Píseň národní na den narození… Františka I. (B 1827); Radostní citové Chrudimských, an Leopold hrabě z Štolberku za c. k. guberniálního radu a krajského hejtmana ustanoven byl (B 1829); Zpěv úcty a radosti, an… Václav Skopec za měšťanostu… města Chrudimi vyvolen byl (B 1830); Píseň národní na den narození císaře Ferdinanda I. … (B 1835). – *Překlady:* Církevní pobožnost na křížové dny (1812); F. Fénelon: Příběhy Telemacha, syna Ulyssova 1, 2 (1814, 1815); Církevní modlitby při průvodech k hrobu (1815); Písně církevní (1815, s překl. hymnů Pange, lingua a Lauda, Sion); Píseň ke mši svaté (1816); Církevní modlitby při zaopatřování nemocných ku potřebě pastýřů duchovních (1817); G. L. Hartig: Umění lesní 1–3 (1819, 1820, 1823); Pobožnost v čas milostivého léta… Lva XII. na rok 1826… (1826); Výtah ze statutu… společnosti pojišťující náhradu za pohořelost (1826); Pobožnost v čas milostivého léta, od Pia VIII. (1830). – *Práce o jazyce:* Böhmische Biegungen (1818); Mluvnice česká (1842; opr. vyd. 1850); Nejkratší způsob dobropísemnosti české dokonale

se naučiti (1842); Deutsch-böhmische Sprachlehre zum Gebrauch der Schuljugend (1845); Pomůcka novému žáku latině se učícímu (1845; výtisk nezjišt.). – *Ostatní práce:* Nová křížová cesta, to jest Pobožné rozjímání o umučení Páně a vroucné modlitby ku vzdělání lidu (1815; další vyd. 1816, 1817 a 1818 s tit. Křížová cesta aneb Pobožné rozjímání o umučení Páně a modlitby času postního); Církevní pobožnost na slavnost Božího těla (1817); Píseň postní ku křížové cestě (1817); Kázaní, jež na svátek svatého Václava… v Chotusicích nad Brslenkou… držel… (1824); Pořádek k hašení ohně v kr. městě Chrudimi a vesnicích k němu patřících (1832). ▮ REDIGOVAL *časopisy*: Dobroslav (1820–23), Přítel mládeže (1823–35); *almanachy:* Milozor (1824), Milina (1825); *sborník:* Věrný raditel dítek, pěstounů a učitelů 1, 2 (1824). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. M. Král: Modlitba Páně v píseň uvedená (1817); J. A. Komenský: Umění kazatelské (1823, i upr.). ▮

BIBLIOGRAFIE: M. Schovánková: J. L. Z. Bibliografický soupis knih a časopiseckých článků (Krajská knihovna v Hradci Král. 1973). ▮ LITERATURA: F. Baťha: Literární pozůstalost J. L. Z. (1782–1846) (LA PNP 1960; rozšíř. vyd. P. Křivský, LA PNP 1978); sb. Východočeské Athény a J. L. Z. (1997, ed. V. Petrbok; přisp. J. Frýzek: Z. vlastenecká společnost a české divadlo, J. Janáčková: J. L. Z. v umělecké prezentaci A. Jiráska, J. Johanides: J. L. Z. a František Vladislav Hek – dva bývalí přátelé, V. Koblížek: J. L. Z. a české mluvnictví, V. Pitucha: J. L. Z. a kniha + Fond pozůstalost J. L. Z. ve Státním okresním archivu v Chrudimi, E. Ryšavá: Z. Dobroslav, společenská píseň a kramářské tisky). ▮ an.: V Králové Hradci…, Týdeník 1816, s. 362; an.: Z Hradce Králové, Kramériusovy c. k. vlastenské noviny 16. 5. 1818; J. Müller, J. Šlauf: Vydavateli časopisu Přítele mládeže, Přítel mládeže 1835, sv. 4, s. 54; -c-: Důstojný pan J. L. Z. …, Čes. včela 1838, s. 328; A. R. S. (A. Rybička): Z Chrudími, Květy 1844, s. 511; ● nekrology: J. P. (Pospíšil), Květy 1846, s. 250; an. (K. V. Zap), Poutník 1846, s. 96 ●; an. (A. Rybička): Z Vídně, Květy 1846, s. 419 + (šifra A. R. S.) Literární drobnůstky. Marie Antonie (dopisy Z. od J. Pedálové), Vesna 1852, s. 107 + Literární drobnůstky. Dominik Kynský (výtah z dopisu Z. od D. Kynského), tamtéž, s. 136 + (pod vl. jm.) Pomůcky k životopisům starších i novějších spisovatelů a umělců československých (dopisy od M. Z. Poláka), Lumír 1856, s. 810 a pokr. a (dopisy od J. V. Sedláčka) 1957, s. 328 a pokr.; an. (K. Sabina): M. Z. Polák. Nástin životopisný, in M. Z. Polák: Spisy 1 (1862, s. 320); A. Rybička: J. L. Z., ČČM 1869, s. 34 → Přední křísitelé národa českého 1 (1883) + Pomůcky k biografickému listáři českému (dopisy mj. od J. Jungmanna, A. Marka, F. Neděleho a zápisky do Z. památníku), Světozor 1869, s. 271 a 1870, s. 66 a pokr.; an.: J. L. Z., Květy 1872, s. 222; V. Kryšpín: Rozhled po pedagogických časopisech vycházevších v Čechách v letech 1816–51, Beseda učitelská 1877, s. 161 a pokr.; J. B. P. (Pichl): Vlastenecké zpomínky, Čes. včela 1878, s. 351 → Vlastenecké vzpomínky (1936); J. Ježek: Zásluhy katolického duchovenstva o české školství. J. L. Z., děkan a vikář chrudimský, Hlasy katolického spolku tiskového za rok 1879, s. 30; F. K. Řecký: Vzpomínky na J. L. Z., Čes. noviny 6. 6. 1880; ● k 100. výr. nar.: an., Blahověst 1882, s. 317; H. (S. Heller), Humorist. listy 1882, s. 224; J. Vítek, Komenský 1882, s. 417 a pokr.; V. Kredba, Paedagogium 1882, s. 326; an., Světozor 1883, s. 593 ●; V. Kredba: Kterak malý služebník stal se velkým pánem, Budečská zahrada 14, 1882/83, s. 118; C. Frič: J. L. Z., Slavín 3 (1885, s. 181); J. M. Černý: Josefa Jungmanna listy k Vojtěchu Karešovi aj., ČČM 1890, s. 418; F. Černý in Obrázky z dob našeho probuzení (1890, s. 37); J. Pešek: Královéhradecká vlastenská družina, Naše doba 17, 1909/10, s. 14 a pokr. (1910 sep.) + České časopisy pedagogické v době obrozenské, Pedagogické rozhledy 25, 1911/12, s. 909; Fdcký. (F. Frýdecký): Fr. C. Kampelík proti J. L. Z., Zvon 16, 1915/16, s. 643; J. Jakubec: Slovesné práce ve Vídeňských novinách 1813 a v Krameriových Vlastenských novinách 1815, LF 1916, s. 122; J. Pešek: Ke dni 23. května… (k 70. výr. úmrtí), Zvon 1916, s. 476; an.: Z činnosti J. L. Z., Obnova 20. 10. 1916; J. Pešek: J. L. Z., NL 23. 8. 1916; F. Čáda: První novočeské pojednání filozofické, Čes. mysl 16, 1915/17, s. 241; J. Pešek: J. L. Zieglera deklamatorní akademie v Hradci Králové, Osvěta 1921, s. 36; J. Král in O prozódii české 1 (1923); Fgs: J. L. Z. a – biskup Brynych, Osvěta lidu 10. 1. 1925; J. Pešek: J. L. Z., Chrudimský kraj 1926, č. 11; K. Michl: J. L. Z. na Dobřanech, Od kladského pomezí 4, 1926/27, s. 33; J. Adámek: Stopami J. L. Z. v Chrudimi, Vlastivědný sb. východočeský 4, 1929 (1930 sep.); K. Hrdina: Drobné příspěvky k starší české literatuře. J. L. Z., LF 1930, s. 134; ● k 150. výr. nar.: B. S., Osvěta lidu 9. 7. 1932; = (J. Vodák), Čes. slovo 10. 7. 1932; G. P. (Pallas), Venkov 14. 7. 1932 ●; S. Souček in Komenský jako teoretik kazatelského umění (1938); A. Jedlička: Obrozenská úprava spisu Komenského, SaS 1939, s. 106; J. Petrtyl: J. L. Z. jako překladatel, Chrudimský kraj 1940, č. 4; J. Mikan: Z. zpráva Národnímu muzeu v Praze o staročeských knihách v Hradci Králové, Zpráva o činnosti městského průmyslového a historického muzea v Hradci Králové za rok 1940 (1941, s. 26); J. Petrtyl: Z. knihovna ve Vlastivědném muzeu v Chrudimi, ČMF 28, 1941/42, s. 145; bs (B. Slavík): Výročí dvou kněží – spisovatelů. Na paměť J. L. Z. a V. Pakosty, LidN 11. 7. 1942; J. Petrtyl: „Druhý Weimar v Čechách“ s J. L. Z., Chrudimské noviny 1942, č. 23 + Rukopisné poznámky J. L. Z. o léčení domácích zvířat, tamtéž, č. 24; ● ke 160. výr. nar.: Vý., Venkov 9. 7. 1942; an., Nár. práce 10. 7. 1942 ●; J. Petrtyl: Účast J. L. Z. v buditelské práci zemědělské, Věstník Čes. akademie zemědělské 1942, s. 175 (→ ČL 1946, obálka, s. 3) + Enchiridion J. L. Z., Čteme 1943, s. 76; ● k 100. výr. úmrtí: J. Petrtyl, Svob. noviny 23. 5. 1946; J. Adámek, Náš zpravodaj 1946, č. 8 a pokr. ●; J. Petrtyl in Chrudim v době Z. (Vlastivědné muzeum

Chrudim 1946 ← Československo 1, 1945/46, s. 80); J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 158); L. Hladký: J. L. Z. v Dobrušce a Dobřanech, Kulturní kalendář Dobruška, 1969, květen; in Listy Martina Hamuljaka 1 (1969, ed. A. Maťovčík); R. Pražák: Z. družina a její vztah ke Slovákům, sb. Orlické hory a Podorlicko 1973, s. 141; E. Strnad in Didaktika školy národní v 19. století (1975, s. 127); K. Hroch: Chrudimské dvacetiletí J. L. Z., Katol. noviny 4. 4. 1976; in M. Z. Polák: Cesta do Itálie (1979, ed. A. Stich pod jm. F. Wünschová); (ra) (V. Viktora): Méně připomínané výročí obrození, Pravda 13. 7. 1982; J. Lehár, J. Smolík in Dílo Jana Amose Komenského 4 (1983, s. 107); (as): Z červánků národního obrození, Pochodeň 27. 5. 1986; J. A. Kučera: J. L. Z. a Chrudim, Chrudimské vlastivědné listy 1992, č. 7; in Z korespondence Vojtěcha Krameria (1993); J. Benýšková, F. Vich in Literární Hradec Králové (1994, s. 171); V. Pitucha: J. L. Z., Chrudimské vlastivědné listy 1996, č. 3; V. Petrbok: J. L. Z. a východočeský obrozenský Parnas, Souvislosti 1996, č. 2–3; L. Kusáková: Z. překlad Fénelonových Příběhů Telemacha, syna Ulyssova z let 1814–1815, ČLit 1997, s. 28; P. Kobetič in Literární místopis Chrudimě (1998) + in Osobnosti Chrudimska (2002, s. 269).

lk

Jan **Ziegloser** viz in Anna **Ziegloserová**

Anna **Ziegloserová**

* 7. 3. 1883 *Plzeň*
† 3. 7. 1942 *Praha*

Autorka společenských povídek a románů s ženskými hrdinkami, próz pro mládež, rodinných veseloher, též básnířka; divadelní a literární kritička, publicistka.

Roz. Mimrová, podepisovala se i Anna Ziegloserová-Mimrová. – Pocházela z rodiny soustružníka z plzeňských Škodových závodů. V Plzni vychodila základní školu a získala nižší střední vzdělání, které ukončila 1897. 1903 se provdala za J. Zieglosera (1875–1955), novináře a později majitele tiskařského závodu v Praze, v mládí činitele pokrokového hnutí odsouzeného v procesu s Omladinou, za 1. světové války účastníka odboje (později uspořádal dokumentární sborníky: Omladina, 1919, s B. Weingertem, a Duch české ženy za války, 1928). Od 1903 vydával časopis Ženský obzor, který společně s ním redigovala A. Z.; tato činnost také ovlivnila její celoživotní angažovanost v ženském hnutí v duchu pokrokářských myšlenek. Za 1. světové války byl její manžel vězněn v internačním táboře v Mittergrabernu (Dolní Rakousko) a A. Z. odsud při návštěvách vynášela dopisy internovaných Italů a Jihoslovanů. Od mládí a zvláště v meziválečném období působila v různých organizacích, především ve Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj (1927 místopředsedkyně) a v Jednotě českosl. novinářů, byla činná (spolu s manželem) v Nár. obci fašistické (1925 předsedkyně direktoria) a Klubu přátel Malé dohody. Vedle redakční a publicistické činnosti v Ženském obzoru, kterou vykonávala až do zastavení časopisu za okupace, spolupracovala s dalšími periodiky, počátkem 40. let též s českým filmem (námět a scénář). Hojně cestovala, zejména na Balkán (Chorvatsko, Bulharsko), a to již od 1911 (účastnice 10. kongresu slovanských novinářů v Bělehradě), a znalosti tohoto prostředí využila ve svých prózách; 1933 se účastnila zájezdu Sokolů do USA. V době heydrichiády byla zatčena (11. 6. 1942), převezena do Malé pevnosti v Terezíně a záhy nato v Praze popravena zastřelením.

Prozaickou tvorbu Z. charakterizovalo jednak romantizující pojetí osudů především ženských hrdinek, jednak realistická deskripce prostředí (v popisech přírody nabývá často ornamentálního rázu) a postav se sklonem k stereotypnímu využití typických detailů. Její prózy zachytily různé podoby vztahů muže a ženy (s ozvuky tvorby R. Svobodové zejména v líčení exaltovaných citových stavů) a inklinovaly k didaktičnosti a demonstrování předurčenosti osudů, daných odlišností mužského a ženského principu. Již povídky debutu *Písně srdcí*, většinou předtím otištěné časopisecky, zobrazují ženy jako typické reprezentantky citu, v němž je shledávána dispozice umožňující emancipovat sílu jejich osobnosti. Tento typ se dále objevil i v následující tvorbě, často ve schematické podobě jako např. v souboru *Tmy a svítání* (zde Z. poprvé využila i své znalosti oblasti Středozemního moře). Konflikt citu a cynismu, hledání čisté lásky a životního kompromisu se staly nosnými motivy prvního románu *Trpké poháry*, kde jsou opět ženské hrdinky nadány výjimečností a konfrontovány s mužskou poživačností a vyprázdněností. Z. silně pointuje vypravování, které má často charakter komentáře smyslu líčených konfliktů, v nichž se střetává ctnost s neřestí, většinou s nevěrou (*Klamná vítězství*). Již v prózách *Vi-*

diny mladosti, ale zejména v dvojici románů *Bylo – nebylo* a *Bóra* se Z. soustředila k zachycení prostředí Dalmácie. Zatímco první román se drží typu dosavadní tvorby, obměňuje ho pouze uplatněním vzpomínky jakožto modelu vypravování, Bóra (chorvatsky bouře) představuje pokus o zachycení charakteru středomořského prostředí prostřednictvím rozporu rodově a společensky zakořeněné tradice a moderní svobodomyslnosti. Po odbočce k žánru prozaické humoristické črty z rodinného prostředí (*Úsměvy*) se Z. ve 20. letech stala úspěšnou autorkou konverzačních rodinných veseloher (po vzoru hry F. Langra Velbloud uchem jehly), jež byly mnohokrát inscenovány a oblíbeny u ochotnických souborů. K nejúspěšnějším patřila *Cácorka*, příběh chudé dívky, jíž se dostalo bohatého a krásného ženicha (hry byla též zhudebněna a zfilmována). V několika veselohrách se Z. vrátila k motivu domácího tyrana, a to jak muže (*Hořká medecína*), tak ženy (*Moderní Xantippa*, *Maminka*), jejichž počínání posléze dojde spravedlivého trestu. Z. se také pokusila o detektivní žánr v povídkách *Případ detektiva Marcela Lanoira*. Je rovněž autorkou knížek pro děti zobrazujících epizodky z prvních dětských dobrodružství (*Hanička všetečka* aj.). Pouze časopisecky zveřejňovala příležitostné verše. Do Ženského obzoru psala osvětovou publicistiku (o ženském hnutí) a divadelní a literární referáty, které převážně popisným způsobem podávají základní informaci o díle a inscenaci. – Nevydán zůstal román Tomík a Marie, oceněný 1942 v soutěži o díla s tématem práce českých dělníků. V literatuře uváděná veselohra Soumrak není bibliograficky doložena.

ŠIFRY: A. Z., az., a. z., z. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1925, 1928); sb. Českosl. národní čítanka (1928); Českosl.-jihoslovanská revue (1938, čl. Román o soužití Dalmatince s Češkou – Z. o svém R Bóra); Čes. deník (Plzeň 1936, 1938–39); sb. Duch české ženy za války (1928); sb. Důvěrné chvíle (1928); Jaro (1910); Karlsbader Tagblatt (1931); Kopřivy; Květy (1913); Máj (1907–12); Malý čtenář (1910–31); Nár. listy (1930–41); Nár. politika (1929–37); Pilnáček's Kalender für unsere Hausfrauen (1938); Pilnáčkův kalendář pro české hospodyňky (1933); Pramen (1920); Právo lidu (1914); Samostatnost (1927, 1930); Světozor (1922); Švanda dudák; Topičův sborník (1918–27); Tribuna (1922, 1924); Venkov (1927–29, 1933, 1937); alm. Vzpomínáme Vás… (1913); Zlatá Praha (1909–15, 1924); Zvon (1917, 1923, 1926, 1928–40); Ženský obzor (1903–36); Ženský svět (1909). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Písně srdcí (PP b. d., 1913); V rozkvětu léta (PP b. d., 1916; 1918 společně s PP Písně srdcí); Úsměvy (PP 1918); Tmy a svítání (PP 1918); Trpké poháry (PP 1919); Klamná vítězství (PP 1921); Moderní Xantippa (D 1923, i prem.); Omladina (P 1924); Cácorka (D 1924, i prem.; upr. vyd. b. d., 1926); Bezejmenný (P 1925); Žárlivá (D 1925, prem. 1926); Případ detektiva Marcela Lanoira (PP 1926); Vidiny mladosti (PP 1926); Vírnice (D b. d., 1927, i prem.); Pošetilé (R 1929); Bylo – nebylo (R 1929); Hořká medecína (D b. d., 1929, i prem. s tit. Průvodčí cizinců); Maminka (D b. d., 1931, prem. 1930); Oklikou (R pro ml., 1936); Hanička všetečka (P pro ml., 1937); Bóra (R 1938); Malý mysliveček (P pro ml., b. d., 1939); – mimoto drobné sešitky pohádek (vše b. d.): Honza z Hradce; Poklad; Princ Jas; Princezna bez úsměvu; Ukrutný rytíř. ▮ REDIGOVALA *časopis:* Ženský obzor (1903–40, s J. Ziegloserem); *kalendáře:* Pilnáček's Kalender für unsere Hausfrauen (1929–40), Pilnáčkův kalendář pro české hospodyňky (1929–40). ▮

LITERATURA: ● ref. Písně srdcí: P. Maternová, Ženský svět 1912, s. 310; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 240; Tristan (S. V. Friedl), Zvon 13, 1912/13, s. 385; K. H. Hilar, MR 1912/13, sv. 26, s. 275; O. Šimek, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 565; J. Vodák, Čas 12. 1. 1913 ●; ● ref. V rozkvětu léta: G. P. (Pallas), Zlatá Praha 33, 1915/16, s. 456; jv. (J. Vodák), LidN 20. 4. 1916; zw. (Z. Waltrová), Ženský svět 1916, s. 249; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 705; A. M. Augusta, MR 1917, sv. 31, s. 47 ●; G. P. (Pallas): ref. Úsměvy, Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 287; ● ref. Tmy a svítání: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, s. 517; jv. (J. Vodák), LidN 14. 5. 1918; P. Maternová, Ženský obzor 1918, s. 181; Z. Hásková, Ženský svět 1918, s. 87; K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 151 ●; ● ref. Trpké poháry: Š. Jež, Pramen 1920, s. 320; J. H. (Hora), PL 21. 7. 1920; A. Novák, Venkov 21. 9. 1920; K. H. (Hikl), Naše doba 28, 1920/21, s. 466; M. N. (Novotný), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 84; P. Maternová, Ženský obzor 1921, s. 14; O. Šimek, LidN 18. 3. 1921 ●; ● ref. Klamná vítězství: -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 28, 1920/21, s. 614; K. Č. (Čapek), LidN 17. 4. 1921 → O umění a kultuře 2 (1985); V. Z. (Zelinka), Zlatá Praha 1921, s. 186; M. Novotný, Cesta 4, 1921/22, s. 130; jv. (J. Vodák), Čas 28. 12. 1922 ●; ● ref. Moderní Xantippa: Et. (E. Tréval), Zvon 23, 1922/23, s. 463; K. Engelmüller, Nár. politika 20. 4. 1923; nv., PL 21. 4. 1923; Quidam, Venkov 21. 4. 1923 ●; V. Brtník: ref. Omladina, Venkov 14. 6. 1924; ● ref. Cácorka: Ž. Pohorecká, Ženský obzor 1924, s. 115; Cassius (J. Kolman C.), LidN 16. 10. 1924; Klo. (J. K. Fragner), NO 16. 10. 1924; no. (Ant. Veselý), PL 16. 10. 1924; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 16. 10. 1924 ●; drb. (J. Borecký): ref. Bezejmenný, Zvon 26, 1925/26, s. 378; ● ref. Žárlivá: Cassius (J. Kolman C.), LidN 10. 1. 1926; Klo. (J. K. Fragner), NO 10. 1. 1926; = (J. Vodák), Čes. slovo 11. 1. 1926; rčk. (A. Roček), Samostatnost 15. 1. 1926 ●; ● ref. Případ detektiva Marcela Lanoira: M. (P. Maternová), Ženský obzor 1926, s. 45; vz. (V. Zelinka), Zvon 26, 1925/26, s. 390;

V. Brtník, Venkov 6. 4. 1926 ●; ● ref. Vidiny mladosti: vz. (V. Zelinka), Zvon 26, 1925/26, s. 699; V. Brtník, Venkov 24. 8. 1926; A. N. (Novák), LidN 6. 10. 1926; S., Samostatnost 26. 11. 1926; M. Š. (Šárecká), Ženský obzor 1926, s. 79 ●; ● ref. Pošetilé: vz. (V. Zelinka), Zvon 29, 1928/29, s. 714; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 31. 5. 1929; A. N. (Novák), LidN 15. 6. 1929; V. Brtník, Venkov 4. 7. 1929 ●; ● ref. Bylo – nebylo: V. Brtník, Venkov 19. 7. 1929; vz. (V. Zelinka), Zvon 30, 1929/30, s. 334 ●; ● ref. Průvodčí cizinců (insc.): E. P. (Pachmayer), Nový večerník 14. 9. 1929; If. (I. J. Fischerová), NO 14. 9. 1929; K. Engelmüller, Nár. politika 14. 9. 1929; = (J. Vodák), Čes. slovo 14. 9. 1929; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 20. 9. 1929; Č. (V. Červinka), Zvon 30, 1929/30, s. 43 ●;● ref. Maminka: If. (I. J. Fischerová), NO 20. 12. 1930; K. Engelmüller, Nár. politika 20. 12. 1930; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 20. 12. 1930; Č. (V. Červinka), Zvon 31, 1930/31, s. 295 ●; jubilejní č. 1–3 k 25. výr. časopisu, Ženský obzor 25, 1930/31; ● k padesátinám: J. Hais Týnecký, Divadelní věstník Máje 2, 1932/33, č. 4; Ž. Pohorecká, Ženský obzor 26, 1932/33, s. 48 + (šifra Ž. P.) Občanské listy (Nymburk) 1933, č. 9; -ák. (J. Masák), Samostatnost 2. 3. 1933; F. Mimra: K nám, k nám, Čes. směr (Plzeň) 5. 3. 1933; H. Štěpánková, Čes. deník (Plzeň) 5. 3 1933; Rk., NL 7. 3. 1933; = (J. Vodák), Čes. slovo 8. 3. 1933; M. Poppeová, Čes. deník (Plzeň) 9. 3. 1933; M. Bílá, Nezávislé listy 1933, č. 12; Dr. K. D., Legie 1933, č. 10; E. V.-S. (E. Vančová), Živena (Turč. Sv. Martin) 1933, s. 82; J. N. (Jar. Novák), Eva 1933, č. 11 ●; ● ref. Oklikou: drb. (V. Brtník), Zvon 36, 1935/36, s. 238; M. Majerová, LidN 8. 12. 1937 (i ref. Hanička všetečka) ●; ● ref. Bóra: = (J. Vodák), Čes. slovo 8. 9. 1938; V. T. (Tichý), PL 23. 11. 1938; S. (F. Skácelík), Samostatnost 24. 11. 1938; Kp. (J. Knap), Venkov 2. 12. 1938; J. O. Novotný, NL 7. 12. 1938; Q. M. V. (Vyskočil), Nár. střed 31. 12. 1938; Ad. V. (Veselý), Českosl.-jihoslovanská revue 1938, s. 289; B. Slavík, Zvon 39, 1938/39, s. 110 ●; ● ref. Malý mysliveček: -r-, Zvon 40, 1939/40, s. 206; M. M. (Majerová), LidN 1. 12. 1940 ●; ● k výr. úmrtí: M. Šárecká, LD 12. 7. 1946; H. Gregorová, Rada žen 1946, č. 27; Zeno (J. Ziegloser), Hlas osvobozených 1946, č. 28; F. S. Ralza, sb. První Vánoce v českém Liberci (1946); jh, LD 3. 7. 1947; an., Svob. noviny 3. 7. 1947 ●; B. Jirásek: Spisovatelka ženských osudů, Pravda (Plzeň) 4. 3. 1983.

dvo

Miloslav **Zich**

* 7. 4. 1903 *Praha*
† 29. 1. 1969 *Praha*

Autor próz nesených lyrickou reflexí, básník, publicista.

Pocházel z úřednické rodiny. V Praze vystudoval reálku a po maturitě 1921 byl účetním úředníkem na ministerstvu zahraničních věcí. 1924 složil na vinohradském gymnáziu doplňovací maturitu z latiny. Přitom již od 1922 studoval češtinu a francouzštinu na filoz. fakultě; kde v zimním semestru 1926/27 absolvoval a 1931 získal doktorát na základě disertace *Souvětí souřadné místo podřadného ve staré francouzštině.* 1928–29 působil jako zatímní profesor na reálce v Kostelci n. Orlicí, pak na reálném gymnáziu v Kolíně a 1929–31 v Rimavské Sobotě na Slovensku; jako definitivní profesor učil od září 1931 na reálném gymnáziu v Čáslavi, od září 1935 až do září 1953 na reálce (později reálné gymnázium a gymnázium pro pracující) v Praze v Dušní ul., do konce 1955 pak na jedenáctileté střední škole na Smíchově (tam kromě češtiny a francouzštiny i psychologii a logiku). Od ledna 1956 do odchodu do důchodu byl zaměstnán v Památníku nár. písemnictví jako vedoucí muzejního a expozičního oddělení. Mimoto 1936 vydával a řídil literární revui Saturn. Vykonal několik studijních cest (1925 Francie a znovu 1929 zároveň s Belgií a Holandskem, 1935 Řecko, Malá Asie, Egypt, 1937 severské státy a Německo).

Z. byl ovlivněn dobovým ohlasem personalismu, tendencí chápat člověka v jeho celistvosti v reakci na deformující krizi společnosti i jednotlivce, což se projevilo při redigování literární revue Saturn a v jeho časopiseckých příspěvcích (články o literatuře, příležitostně i překlady). S touto orientací souviselo v Z. tvůrčích postupech přetrvávající a charakteristické potlačení epičnosti, důraz na ozvláštnění a zobecnění, metaforičnost, sklon k jazykové monumentalitě, prozrazující snahu o vančurovský styl. Prozaická prvotina *Mraky nad pustou* přinesla mozaiku příhod ze života etnicky různorodých obyvatel městečka a jeho okolí u slovensko-maďarských hranic, v níž nad dějovostí převažuje lyrická reflexe a obraznost nezřídka upadající do verbalismu. Kniha příběhů ze starého Irska na úsvitu křesťanství *Šepot bříz,* líčících střetávání pohanství a nového náboženství, se vyznačuje silně lyrizovaným dějem a tajemnou symboličností sklouzávající až do monotónnosti. Příznačně slabé epické jádro je i přes motivy neznámých metafyzických záchvěvů kulisou v próze *Ohnivec, můj věrný kůň,* zachycující vnitřní svět osiřelého chlapce-vypravěče, jeho intenzivní prožitky, citové zmatky a strádání v nepřívětivém prostředí, jež překonává silou své fantazie; tíhnutí k metafo-

rickému vyjádření a stylistické výraznosti přispívá k vyznění příběhu jako podobenství o lidském osudu a o potřebě a nutnosti svobody. I v poslední (s velkým časovým odstupem vydané) Z. práci, románu *Aragonská noc,* čerpajícím z historie odboje proti napoleonské okupaci Španělska (1803–13), dominuje ve vyprávění účastníka dějinných událostí (stavějícím na historické doložitelnosti většiny postav) autorovo úsilí o obraz doby a evokaci její atmosféry, jež se projevilo, inspirováno i španělskou literaturou a Goyovými plátny, v sugestivním básnivém líčení jednotlivých epizod. V rukopisu zůstala Z. kniha vzpomínek Bláznova mošna.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alistaire Padraic, Ondřej Elver; M. Z., O. E. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1938–40); Archa (Olomouc 1939–40); sb. Čes. bibliofil Juliu Zeyerovi (1941); Lit. noviny (1941); Lumír (1939); Rozhledy (1937); Saturn (1936, stať Náš směr, i sep., Pojetí snu v díle K. H. Máchy). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Křižovatka (BB 1933, pseud. Ondřej Elver); Mraky nad pustou (R 1934, pseud. Ondřej Elver); Včelí pahorek (P 1937, vyšlo 1942, pseud. Alistaire Padraic, bibliof.; 1943 in Šepot bříz); Šepot bříz (PP 1943, bibliof.); Ohnivec, můj věrný kůň (P 1946); Aragonská noc (P 1966). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Saturn (1936). ▮

LITERATURA: -Rja- (F. Rojka): ref. Mraky nad pustou, Čes. osvěta 31, 1934/35, s. 160; J. Hájek: ref. Šepot bříz, LidN 20. 3. 1944; ● ref. Ohnivec, můj věrný kůň: V. T. (Tichý), PL 7. 8. 1947; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 1948, s. 184 ●; ● ref. Aragonská noc: S. Bartůšková, Impuls 1966, s. 677; (lm) (P. Grym), LD 16. 4. 1966; hk (H. Korecká), LitN 1966, č. 35 ●; (h): nekrolog, LD 4. 2. 1969.

vs

Otakar **Zich**

* 25. 3. 1879 *Městec Králové* u Nymburka
† 9. 7. 1934 *Ouběnice* u Benešova

Estetik, hudební, literární a divadelní teoretik a kritik, předchůdce sémiotické a strukturní koncepce uměleckého díla; folklorista, hudební skladatel a libretista.

Psal se též Otakar Václav Z. – Vyrůstal v učitelské hudební rodině. Studoval 1889–97 na gymnáziu v Křemencově ul. v Praze, 1897–1902 na filoz. fakultě pražské univerzity původně matematiku a fyziku (disertační práce *O některých integrálech singulárních*), později též filozofii a estetiku (k jeho učitelům patřili mj. T. G. Masaryk, F. Krejčí a zejména O. Hostinský). 1902–03 učil jako suplent matematiku a fyziku na smíchovském gymnáziu, 1903 odešel na gymnázium v Domažlicích, aby se mohl věnovat sbírání chodských lidových písní. Od 1906 působil jako středoškolský profesor matematiky a fyziky na gymnáziu v Žitné ul. v Praze. Od 1903 začal vystupovat jako hudební kritik a publicista. 1911 se prací *Estetické vnímání hudby* habilitoval jako soukromý docent na pražské univerzitě. Přednášel o soudobé estetice, poetice, české metrice a teoretické dramaturgii. 1913 patřil k spoluzakladatelům časopisu Čes. kultura. 1919 byl jmenován profesorem filozofie a ředitelem filozofického semináře na nově založené Masarykově univerzitě v Brně (tam se vedle metriky a poetiky zabýval také psychologií umění). Po návratu do Prahy v březnu 1924 působil až do své smrti jako profesor estetiky na Karlově univerzitě, od 1925 jako ředitel obnoveného estetického semináře; kromě dřívějších témat nově zařadil přednášky o estetice opery, hudby (se zvláštním zřetelem ke skladbám B. Smetany) a výtvarného umění. 1928 se stal jedním z ustavujících členů Výboru na obranu čes. kultury. – Syn Otakar Z. ml. (1908–1984), logik, kybernetik a překladatel, profesor pražské filoz. fakulty, kde 1954 založil pracoviště (později katedru) logiky, první na českých vysokých školách, je autorem knih Hudebníkův svět (1940, často mylně připisované jeho otci), Umělecká výchova a ženy (1948) aj. Syn Jaroslav Z. (1912–2001) byl estetik, muzikolog, hudební skladatel a klavírista. Hudebníkem byl i vnuk Karel Z. (1949–2004).

V estetice Z. vycházel z podnětů českého herbartovského formalismu. Po vzoru svého učitele O. Hostinského pokládal za nejpřednější úkol estetiky porozumění specifickým vlastnostem výstavby uměleckých děl. Oproti starším formalistickým rozborům, které se zabývaly výhradně popisem elementárních estetických poměrů v umělecké struktuře, se zaměřil na její celostní ztvárnění. Skladebné složky již nezkoumal izolovaně, ale v jejich estetické a významové funkci, jíž se podílejí na utváření smyslu díla jako celku. Svým pojetím též originálním způsobem navázal na podněty soudobé filozofie a tvarové psychologie. Z. metoda formálního rozboru díla jakožto analýzy strukturní organizace významu položila základy k sémiotickému výzkumu uměleckých

děl v české estetice a stala se jedním z nejdůležitějších zdrojů pražského strukturalismu. Tímto směrem ukazuje již rozsáhlá práce *Estetické vnímání hudby,* v níž je analýza syntaxe hudebních skladeb Z. pojednána z hlediska jejich významového působení na vnímatele. Stejné principy zastával i v dalších hudebně estetických studiích a kritických a popularizačních statích, v nichž se projevil jeho celoživotní obdivný vztah k B. Smetanovi (estetická studie *Symfonické básně Smetanovy* a řada menších prací). Jako stoupenec principů smetanovské tvorby se vyslovil i k dobovým tzv. sporům o A. Dvořáka (*Dvořákův význam umělecký*), kde svůj odmítavý vztah k Dvořákově hudbě doložil jejím detailním estetickým rozborem. Nejplnějším smyslem uměleckého díla je podle Z. svébytný způsob jeho estetického a významového ztvárnění, jímž se projevuje nezaměnitelná osobitost jeho tvůrce. Subjektivita autora, neredukovatelná pouze na jeho psychologickou povahu, spojuje celek díla ve významovou jednotu (studie *Hodnocení estetické a umělecké*). Toto stanovisko nejdůsledněji rozvinul v individuálních charakteristikách předních českých básníků, na jejichž podkladě navrhl klasifikaci tzv. básnických typů (*O typech básnických*). Podle míry uplatnění základních estetických a významových hodnot poetických děl (zvukových a rytmických, obrazných a myšlenkových) a způsobu jejich realizace v čtenářově estetickém prožitku, určil básníky jako typ mluvní, hudební nebo obrazový. Z. charakteristiky vyznačuje úsilí o maximální objektivitu výzkumu a jemný smysl pro individuální kvality literárního díla: smyslové, tvarové a posléze významové. Byl v tom na jedné straně důsledným pokračovatelem tradice empirického směru české estetiky (Hostinského „konkrétní formalismus"), na straně druhé byla jeho poetika předobrazem pozdějších strukturních analýz. Českou poetologii současně ovlivnil zejména uznáním dříve opomíjených sémantických kvalit zvukových hodnot básně. Otázkami české prozódie a metriky se zabýval ve studiích *O rytmu české prózy* a *Předrážka v českých verších*, v nichž se nejprve statistickými rozbory rytmického slovníku češtiny (v české versologii uskutečněnými poprvé) a poté i systematickou teoretickou úvahou pokusil objasnit povahu českého jambu. Z. své teoretické práce psal sevřeným a úsporným stylem kladoucím na čtenáře mimořádné nároky. Jeho badatelský přístup soustavně vyvažovalo empirické ověřování jednotlivých jevů se snahou o vytvoření logicky skloubeného a utříděného celku poznání. Tento postup se nejplněji uplatnil v práci *Estetika dramatického umění,* shrnující výsledky univerzitních přednášek a několika specializovaných studií, např. o loutkovém divadle, jež podle něho nemůže být interpretováno jako pouhá napodobenina divadla hereckého, zabýval se i významovou funkcí jevištního prostoru. Divadlo definoval jako svézákonný umělecký druh, pod který zahrnul všechny jevištní projevy: činohru, operu, balet a žánry jim příbuzné. Podrobil kritice dřívější názor, že podstatou divadla je literární text, jemuž by se měli jevištní umělci pasivně podřídit. Drama pojal jako syntézu jeho jednotlivých složek (dramatický text, hudba, scénická výprava), jež se řídí zvláštními principy nepřevoditelnými na zákonitosti literárního, hudebního nebo výtvarného umění. Specifickou povahu dramatu spatřoval v jeho jevištním provedení a odtud došel k názoru, že určující složkou divadla je herecký výkon, kolem něhož se v konkrétním díle seskupují ve složité a dynamicky proměnlivé hierarchii složky ostatní. V detailních analýzách divadelního představení (tj. z pohledu jeho významového působení na diváka) se kromě herectví zabýval také sémantikou dialogu, dramatické scény, postavy a děje ap. Z. úvahy o podstatě dramatu souzněly se směřováním moderního divadelnictví, proto jim v dalším vývoji vědy o divadle byla věnována značná pozornost. – Četné hudebněkritické, polemické a popularizační články Z. uveřejňoval zejména v časopisech Osvěta, Smetana a Zvon (též divadelní referáty). Od 1906 postupně publikoval v Čes. lidu studie, v nichž zpracoval folkloristický materiál sesbíraný během domažlického pobytu. Jako recenzent Čes. mysli též soustavně sledoval soudobé směry estetiky a uměnovědy. Spolupracoval rovněž na heslech Ottova slovníku naučného a Ottova slovníku naučného nové doby. Na radu O. Hostinského Z. sbíral chodské lidové písně (zaznamenal na tisíc nápěvů a textů), které studoval (v přímé návaznosti na průkopnické práce svého učitele) z hlediska muzikologického i literárněvědného, tj. rytmického a metrického. Trvalý zájem o lidové písně (mnohé z nich upravil pro klavír a pro různá sborová obsazení) byl spolu se smetanovskou hudební tradicí a některými vlivy

z hudby 20. století (A. Schönberg, G. Mahler, J. Suk, O. Ostrčil) jedním z nejdůležitějších zdrojů Z. vlastní hudební tvorby, v níž byl samoukem. Ve svých skladbách se často inspiroval literárními texty (J. Neruda, J. Vrchlický, A. Sova, A. Mickiewicz). Ocenění se dostalo zejména jeho operám *Malířský nápad* (na vlastní libreto podle humoresky S. Čecha), *Vina* (1922, text J. Hilbert) a *Preciézky* (na vlastní libreto podle Molièra; zde se Z. pokusil vytvořit nový typ české komické opery parodující salonní styl). Z. rovněž překládal texty k hudebním dílům (písně, sbory, kantáty, mše, operní libreta).

ŠIFRY: O. Z., zch. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Bellův sborník (1928); Budoucno (1918–19); Časopis pro moderní filologii (1917–18, 1928; 1917–18 O typech básnických, 1918 sep.; 1928 Předrážka v českých verších, i sep.); Čes. hudba (1932–33); Čes. mysl (1908–33; 1910 Estetické vnímání hudby 1, Pokusy, i sep., 1911 K psychologii uměleckého tvoření, 1917 Hodnocení estetické a umělecké, i sep.); Čes. lid (1906–10); Dalibor (1903, 1910); Drobné umění (1921, 1923); Hudba (1920); Hudební revue (1908–09); Hudební rozhledy (1924–26); Hudební sborník (1913–15; 1913 Dvořákův význam umělecký, i sep.); Chlumského sborník (1931); sb. Karlova univerzita Bedřichu Smetanovi (1934); Kulturní zpravodaj (1925–26); Lid. noviny (1932–33; 1933 Humor lidové písně české, Lyrika lidová písně české); Loutkář (1923–24); Lumír (1908–09); Moravskoslezská revue (Brno 1922–23); Nár. divadlo; Nár. listy (1921–22); Nár. střed (1934); Národopisný věstník československý (1910–29; 1916 České lidové tance s proměnlivým taktem, i sep.); Naše doba (1922); sb. Nové české divadlo 1918–1926 (b. d., 1926); Novina (1910–11); Orchestrální sdružení, program koncertu (1914); Osvěta (1912–16); sb. Otakar Ostrčil či Vítězslav Novák (1931); sb. Padesát let Zdeňka Nejedlého (1928); Památník Foerstrův (1929); Posel od Čerchova (Domažlice 1905–06); Přítomnost (1924); Radiojournal (1934); Robotnícke noviny (Bratislava 1924); Sborník ku poctě Františka Krejčího (1929, Básnická řeč, i sep.); Sborník pedagogický na počest Otakara Kádnera (1930); Smetana (1906); Smetana (1910–19); Slovenská čítanka (1925); Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin 1928); Školský rozhlas (1934); Tempo (1933–36); Tribuna (1923–27); Tyršův sborník (1920, 1923; 1920 Sokolstvo z hlediska estetického, i sep.); Věstník KČSN (1910, Estetické vnímání hudby 2, i sep.); Volné směry (1919); Výr. zpráva vyššího gymnázia v Domažlicích… za 1903/04, … 1904/05; Výr. zpráva státního gymnázia v Praze v Žitné ulici za 1906/07 (Výklad akustiky na školách středních, i sep.); Zvon (1909–18, 1924); Živé slovo (1920–21, O rytmu české prózy); – posmrtně: Divadelní revue (1997). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o umění a literatuře:* Smetanova Hubička (1911); Hektor Berlioz a jeho Epizoda ze života umělcova (1914); Ke sporu o Dvořáka (1915); Hektor Berlioz, Velká smuteční mše (1919); Naše lidová píseň a hudba (b. d., 1919); Symfonické básně Smetanovy (1924); Estetika dramatického umění (1931); Umělecká etika (1932); – posmrtně: O typech básnických (1937); Estetické vnímání hudby (1981, ed. M. Jůzl). – *Operní libreta:* Malířský nápad (1909, podle S. Čecha, prem. 1910); Preciézky (b. d., 1926, i prem., podle Molièra). ▮ SCÉNICKY. *Překlady* (libret): G. Stephan (G. Stephanie ml.): Únos ze Serailu (1914, hudba W. A. Mozart); Th. Hell: Tři Pintové (1914, hudba C. M. Weber a G. Mahler); H. Berlioz: Velká smuteční mše (1919). ▮ KORESPONDENCE: an.: Pane redaktore (A. Rektorysovi, b. d.), sb. Otakar Ostrčil či Vítězslav Novák (1931, s. 62). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Hudba (1920, č. 2–4 k šedesátinám J. B. Foerstra, s F. Pujmanem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Vojenský zpěvník československý (1922); B. Smetana: Pražský karneval (1924, partitura a další kritická vydání partitur B. Smetany). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Burjanek: Bibliografický soupis teoretického literárního díla O. Z. publikovaného tiskem a jeho univerzitní čtení, in O. Z. Studie k vývoji českého muzikologického myšlení v prvé třetině našeho století (1966). ▮ LITERATURA: J. Hutter: O. Z. a jeho hudební drama Vina (1922) + O. Zicha Preciézky (1926); J. Fiala: Dílo O. Z. (1935); J. Hutter: O. Z. České umění dramatické (1941); J. Plavec: O. Z. (proslov, 1941) + Z. O., PhDr. Český skladatel a estetik (1965); J. Burjanek: O. Z. Studie k vývoji českého muzikologického myšlení v prvé třetině našeho století (1966); sb. Vědecký odkaz O. Z. (1981, ed. R. Pečman); O. Sus: Geneze sémantiky hudby a básnictví v moderní české estetice. Dvě studie o O. Z. (1992). ▮ Z. Nejedlý: Pan Dr. O. Z. (polemika o Z. úpravách Smetanova libreta Libuše), Lumír 37, 1908/09, s. 190; Kí (F. Krejčí): ref. Estetické vnímání hudby, Čes. mysl 1911, s. 194 + ref. Dvořákův význam umělecký, tamtéž 1913, s. 310; ● ref. O rytmu české prózy: an., Jeviště 1920, s. 587; V. Ertl, NŘ 1921, s. 52 ●; F. Grepl: ref. ed. Vojenský zpěvník československý, Nové Čechy 7, 1923/24, s. 94, k tomu J. Mašek: Brannost a zpěvník (o cenzuře vyříznutím stránky), Kultura doby 2, 1937/39, s. 63; ● k padesátinám: F. Bartoš, Tempo 1929, s. 231; Kí (F. Krejčí), Čes. mysl 1929, s. 188 ●; B. Havránek: ref. Básnická řeč, Naše věda 1930, s. 49; ● ref. Estetika dramatického umění: jtg (J. Träger), Čin 3, 1931/32, s. 758; P. (J. J. Paulík) RA 7, 1931/32, s. 264; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 26. 1. 1932; Ot. F. (Fischer), LidN 12. 5. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 21. 8. 1932; B. S. (Slavík), Archa 1932, s. 295; P. Laichter, Naše doba 40, 1932/33, s. 52; J. Mukařovský ČMF 1933, s. 318 ●; B. Novák: Rozhovor s O. Z., Čin 4, 1932/33, s. 465; Š. J. (Jež): ref. Umělecká etika, Lumír 59, 1932/33, s. 465; ● nekrology: J. Mukařovský, sb. Univerzita Karlova v Praze v roce 1933/34 → Studie z estetiky (1966, s. 328); J. Plavec, Index 1934, s. 92; K. Svoboda, Naše věda 1934, s. 230; ajp. (A. J. Patzaková), Prager Rundschau 1934, s. 393; A. Felix, Rozhledy 1934, s. 82; B. Bělohlávek, Čes. slovo 11. 7. 1934;

-k- (G. Černušák), LidN 11. 7. 1934; š. (A. M. Píša), PL 11. 7. 1934; J. Stivín (Foltýn), PL 12. 7. 1934; -jbk-, Venkov 25. 7. 1934 ●; V. Helfert: Vědecký odkaz O. Z., Index 1934, s. 97; M. Šefrna: Zapomínané knihy (Estetika dramatického umění), Rozhledy 1935, s. 268; K. Svoboda: Česká estetika po Hostinském, Naše věda 1935, s. 1; ● ref. O typech básnických: J. R., Rozhledy 1937, s. 286; jpl., U 1937, s. 400; RN (J. Strnadel), Čin 1938, s. 189; J. Ošmera, Kolo 1938, s. 50; M. Šefrna, Střední škola 1938, s. 192; K. P. (Polák), PL 23. 2. 1938; A. N. (Novák), LidN 27. 3. 1938 ●; jb. (J. Bartoš): Památce O. Z., Nár. práce 26. 3. 1939; J. Honzl: Objevené divadlo v lidovém divadle českém a slovenském (konfrontace názorů na loutkové divadlo), SaS 1940, s. 107; J. Veltruský: Drama jako básnické dílo, sb. Čtení o jazyce a poezii (1942); K. Horálek: K teorii předrážky v českých verších, NŘ 1947, s. 107; ● k 70. výr. nar.: R. F. (Fikerle), LD 25. 3. 1949; J. Teichman, Obrana lidu 25. 3. 1949; J. M. Vanický, Svět práce 1949, č. 32 ●; J. Plavec: Osobnost a dílo O. Z., Hudební rozhledy 1954, s. 230; Z. Nejedlý: Pohled na dílo O. Z., tamtéž, s. 489; J. Hrabák in Úvod do teorie verše (1956, s. 37, 66 a 86); O. Sus: Sémantický problém „významové představy" u O. Z. a J. Volkelta. K počátkům sémantiky umění v moderní české estetice, SPFF Brno, ř. F – uměnovědná, 1958, č. 2; ● k 80. výr. nar.: M. K. Černý, Hudební rozhledy 1959, s. 589; J. Plavec, Slovenská hudba (Bratislava) 1959, s. 235; J. Zich, sb. Živá hudba 1959, s. 227 ●; M. Jůzl: O estetickém experimentu, AUC Praha. Philosophica et historica 2. Aesthetica (1962, s. 23); K. Chvatík in Bedřich Václavek a vývoj marxistické estetiky (1962, s. 30); O. Sus: K předpokladům vzniku české strukturalistické sémantiky a sémiologie, Estetika 1964, s. 152 + K počátkům sémantiky umění v české estetice, SPFF Brno, ř. F – uměnovědná, 1964, č. 8; J. Burjanek: Estetika a kritika moderní opery v článcích O. Z. ve Vlčkově Osvětě 1912–1916, SPFF Brno, ř. F – uměnovědná, 1965, č. 9; J. Mukařovský: O. Z. 2, in Studie z estetiky (1966, s. 330); O. Sus: Ke vzniku sémantické typologie v estetice O. Z., ČLit 1966, s. 393 + Predystorija češskogo strukturalizma i russkaja formalna škola, Českosl. rusistika 1967, s. 229 + Český formalismus a český prestrukturalismus, Orientace 1968, č. 5 + Poetry and Music in the Psychological Semantics of O. Z, SPFF Brno, ř. H – hudebněvědná, 1969, č. 4; M. Jůzl: Nad dílem O. Z., RP 25. 3. 1969; I. Osolsobě: Dramatické dílo jako komunikace komunikací o komunikaci, Otázky divadla a filmu – Litteraria et cinematographica, SPFF Brno, sv. 154, 1970, s. 11; J. Bajer: O komplexním rozboru hudebně divadelního díla, Estetika 1971, s. 225; O. Sus: Průkopník české strukturně sémantické divadelní vědy, in O. Z.: Estetika dramatického umění (Würzburg 1977) → (část) Universitas 1991, č. 3; J. Fukač: Z. podněty k teorii hudebních scénických produktů, Hudební rozhledy 1979, s. 409; J. Hájek: O. Z. a česká meziválečná avantgarda, Tvorba 1979, č. 24 → K teorii socialistického umění (1984); M. Jůzl: Místo O. Z. v evropské estetice, Hudební rozhledy 1979, s. 374 + Univerzitní přednášky O. Z. o uměleckém myšlení, Estetika 1979, s. 235; ● k 100. výr. nar.: R. Smetana, G 1979, č. 7; L. Hlaváček, Tvorba 1979, č. 12; (ZV) (Z. Vokurka), RP 24. 3. 1979 ●; I. Sławińska in Współczesna refleksja o teatreze (Krakov 1979); M. Jůzl in O. Z.: Estetické vnímání hudby (1981); I. Osolsobě: Herecká postava pro a proti, Čes. divadlo 1981, s. 216; O. Settari: Problém hodnocení v estetickém myšlení O. Z., sb. Mirko Novák – filozof a estetik (1982); J. Burjanek: Tvůrčí odkaz O. Z., Tvorba 1985, č. 31; I. Osolsobě: Z. filozofie dramatického tvaru, in O. Z.: Estetika dramatického umění (1987); M. Jůzl: O. Z., jeden z pilířů české estetiky, Lit. měsíčník 1989, č. 33; T. G. Winner: O. Z. as a Precursor of Prague Literatury Structuralism and Semiotics, Issues in Slavic literatury and Cultural Theory (Bochum 1989, s. 227); R. Pečman: Působení O. Z. na Masarykově univerzitě, Universitas 1991, č. 3; I. Osolsobě in Mnoho povyku pro sémiotiku (1992, s. 83); P. Kaiser: Významová představa O. Z. a sémiotika tvaru literárního díla, ČLit 1992, s. 333 + Protostrukturalismus v české estetice a literární vědě, básnická typologie O. Z., ČLit 1993, s. 83 + Český jamb a česká metrika, ČLit 1993, s. 520; K. Chvatík: Česká estetika přelomu 19. a 20. století, sb. Po cestách naléhavosti myšlení (1993, s. 215); M. Česal: Vůdčí osobnosti amatérské etapy 8–9, věda: O. Z., Loutkář 1994, č. 8–9; H. Schmidová: Vývoj moderního divadla z hlediska československé divadelní sémiotiky, ČLit 1995, s. 115; I. Osolsobě, M. Procházka: Z. pozapomenuté paralipomenon, Divadelní revue 1997, č. 1; I. Osolsobě: Sémiotika sémiotika O. Z., in Ostenze, hra, jazyk. Sémiotické studie (2002, s. 213); T. Syrovátka: Kauzalita v divadle a v dramatu, SPFF Brno, Theatralia, ř. Q – teatrologická 52, 2003, č. 6, s. 155; J. Kudrnáč in ant. Česká literární kritika v dotyku se strukturalismem (1880–1940) (2003); J. Vostrý: Ke kořenům české scénologie, Disk 2004, s. 157 + Scéničnost a dramatičnost v Z. Estetice dramatického umění, Miscellanea theatralia. Sborník Adolfu Scherlovi k osmdesátinám (2005).

pkr

Tomáš **Zicha**

* asi 1713
† 8. 12. 1796 *Praha*

Evangelický písmák; autor a pořadatel rukopisných knih a sborníků, obsahujících vedle opisů literatury a hymnografické produkce i svéráznou historicko-teologicky založenou polemiku s kalvinismem a Francouzskou revolucí.

Psal se též Zícha, Zycha. – O Z. mládí není nic bližšího známo. Je však jisté, že byl již před

1781 tajným evangelíkem. Vykonával mlynářskou živnost na Novém Městě pražském č. 1194 „ve mlýnku v ulici"; v dobových pramenech bývá uváděn jako pražský měšťan. Po vyhlášení tolerančního patentu se zanedlouho pro domnělou věroučnou blízkost augsburské konfese (luteránů) a českých bratří, za jejichž potomka se považoval, přihlásil s manželkou Barborou k augsburskému vyznání (je uveden na pražském seznamu českých evangelíků augsburské konfese z podzimu 1782). Od 1783 do konce života působil jako starší (od 1787 jako přední starší) evangelického sboru augsburské konfese v Praze. Byl několikrát vyšetřován pro údajné rozdmýchávání finančně motivovaných třenic mezi pražskými evangelíky německého a českého jazyka a kvůli zdržování služného pastoru M. Markovicovi. Nesouhlasil s racionalistickými tendencemi v otázkách liturgie a konfese, které v pražském sboru vyvrcholily 1787–88; svůj výklad k nim formuloval v rukopisném *Provolání…* ze 17. 4. 1788. Nesmiřitelně se stavěl také proti snaze konfese reformovaných (kalvinistů) založit v Praze vlastní sbor.

Z. je pořadatel, popř. autor a překladatel, pěti českých rukopisných sborníků české (J. A. Komenský), německé (J. Arndt, M. Luther) a latinské (Augustinus Aurelius, Bernard z Clairvaux, Th. C. Cyprianus, J. Lasicius) teologické literatury; latinsky píšící autoři jsou pravděpodobně přeloženi prostřednictvím němčiny. Do sborníku Modlitby kající (1777) zkompiloval úryvky z Arndtových Čtyř knih o pravém křesťanství s verši Bernarda z Clairvaux, písněmi z kancionálu J. Třanovského, liturgickým oficiem a několika dalšími spisy (např. Následováním Krista od Tomáše Kempenského); dvě písně v tomto svazku složil. Nedatovaný spisek Rozjímání o díle božím dne čtvrtého, totiž o slunci, měsíci a hvězdách tvoří výpisky z J. Arndta. Sborník Světlo z temnosti, tj. že pokáním a modlitbou vyhejbáme se ranám posledním (snad 1777–78) obsahuje několik oddílů, z nichž oddíl Vnitřních křesťanů světlo je opis kapitoly téhož názvu z Labyrintu Komenského a oddíl Smutný hlas strážného je přejat s menšími úpravami ze Smutného hlasu… téhož autora. Do sborníku Škola aneb cvičení křesťanské a věrné duše pobožného člověka (1779) Z. vypsal Augustinovy a Cyprianovy výklady o modlitbě. Nejpůvodnější Z. spis je teologická polemika Contra atheismum… ze 1795 (její hlavní část tvoří Mocná obrana pravého a … věrného křesťana…). Z. v ní líčí osvícenskou filozofii jako ďáblovo dílo, které se Francouzskou revolucí postavilo proti Bohu a stávajícímu společenskému uspořádání. Nové myšlenkové proudy ztotožňuje s kalvinismem a zednářstvím; zároveň rozhodně obhajuje odkaz původní jednoty bratrské. V samostatném oddílu formuluje také své výhrady k praktické teologii a činnosti kalvinistických reformovaných sborů. Z. polemika s osvícenstvím je vedle prací M. V. Krameria, J. Rulíka a F. J. Vaváka výrazným dokladem negativního ohlasu Francouzské revoluce v širokých vrstvách české společnosti konce 18. století.

ŠIFRA: T….z…. ■ EDICE: in F. Hrejsa: Dějiny české evangelické církve v Praze a ve středních Čechách v posledních 250 letech (1927, s. 114 Provolání…). ■

BIBLIOGRAFIE: F. M. Bartoš in Soupis rukopisů Národního muzea v Praze 1 (1926, č. 307, 479, 1634, 1637, 1751). ■ LITERATURA: J. Růžička in Diplomatische Geschichte der deutschen evangelischen Gemeinde Augsburgischer Konfession, sowie ihres Bethauses und ihrer Schule (1841); D. B. Molnár: Z dob našeho probuzení. Dvanáct dopisů I. Mošovského starším českého evanjelického sboru augšpurského vyznání v Praze (dopis Z. asi z 1784), Evanjelický církevník 1879, s. 195; J. Lukášek in Počátky evanjelické církve v Praze (1914, s. 33) + in Z doby toleranční (1914); F. Hrejsa: Z rukopisů muzejních 6. Rukopisy T. Z., ČČM 1919, s. 49, 134 + in Dějiny české evanjelické církve v Praze a ve středních Čechách v posledních 250 letech (1927); L. Kubát: Tajní evangelíci v Praze a okolí před vydáním tolerančního patentu, Křesťanské listy 1931, s. 460; J. B. Čapek in Českosl. literatura toleranční 1 (1933); F. Kutnar in Sociálně myšlenková tvář obrozenského lidu (1948); J. B. Čapek: Celkový pohled na činnost a význam našich písmáků, sb. Čeští evangelíci a toleranční patent, Studie a texty Komenského evangelické fakulty č. 6, 1982, s. 57; in sb. Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě 6 (1996).

vpb

Vláďa **Zíka**

* 21. 7. 1900 *Praha*
† 6. 10. 1971 *Žatec*

Autor konzumní četby pro mládež a dospělé; pod různými pseudonymy psal dobrodružné romány, detektivky, vědeckofantastické a humoristické prózy, dívčí románky a příběhy ze školního prostředí i pohádky pro nejmenší.

Vl. jm. Vladimír Watzke, které v modifikované podobě Vláďa Vacke používal i v kombinaci Vladimír Vacke-Zíka (Zika). – Po obecné škole studoval na gymnáziu (mat. 1919) a na pražské English University College (absolutorium 1923). Pak pracoval jako úředník v Praze; od 1936, kdy ztratil zaměstnání, se pro zajištění rodiny živil literaturou. Byl jedním z nejplodnějších českých autorů nenáročných příběhů pro chlapce a dívky, vydávaných hlavně v nakladatelství Zmatlík a Palička a K. Voleský, ale i v Nakladatelském družstvu Máje. Počet (několik set) a úroveň jeho publikací se staly 1939 předmětem kritické kampaně čas. Úhor. 1939–45 žil v Nezabudicích u Křivoklátu, od 1945 v Žatci, kam se nuceně přestěhoval poté, co byl obviněn z kolaborace s německými okupanty, a psaní v podstatě zanechal. Dva roky byl dramaturgem pobočky kladenského divadla, pak pracoval postupně v Českosl. svazu mládeže, v kulturním oddělení Družstva pěstitelů chmele a v Domě osvěty v Žatci, kde se věnoval především práci s mládeží v dramatických a recitačních souborech.

Z. vstoupil do literatury prostřednictvím časopisů pro děti (zde uveřejnil i básně) a románových rubrik novin, od poloviny 30. let pak publikoval mimořádně početnou produkci knih dobrodružných, vědeckofantastických, detektivních i humoristických, jejichž žánry se v jednotlivých svazcích prolínají (např. *Velký let malého hrdiny*). Příběhy přeplněné akčním dějem charakterizuje výrazný zájem o techniku, především letectví (*Mirka letí kolem světa, Šest hrdinů z Nome, Letec nad propastí* aj.); hrdiny bývají odvážní a čestní chlapci a mladí muži, milující vlast. Při svém pracovním tempu však Z. většinou nezvládl téma rozpracovat myšlenkově ani slohově, psychologie postav je povrchní a situace často uměle vykonstruované. Podstatně se Z. také podílel na tvorbě domácí sci-fi (nepřiznaným vzorem mu byly tehdy oblíbené knihy J. M. Trosky). Mnohdy volil téma fantastických vynálezů, kterými chtějí mezinárodní zločinci ovládnout svět; zvítězí však nad nimi stateční verneovští hrdinové angažující se ve službách míru, vlasti, dobra a pokroku vědy (*Město na dně mořském, Tajemství staré věže, Záhadný letec, Obhájci bílé vlajky* aj.). Z. své příběhy často naivně aktualizoval ať už pomocí průhledné alegorie (*Tajná vysílačka volá,* kdy postavu zlověstného diktátora lze ztotožnit s Hitlerem), nebo hrdinovou účastí na historických událostech (*Rozvědčík Sáša* jako legionář je svědkem smrti plukovníka Švece, prožije i mobilizaci 1938 a Mnichov, což je i námětem románu *Mája Svobodová, kandidátka*) až po aktivity v politické současnosti (např. prosovětský patetický příběh z poválečné doby *Ivanovi přátelé*). Přizpůsobivost dobovým společenským a politickým tendencím a požadavkům dokládají také proněmecky laděné romány z doby okupace (*Ocelová cesta, Letadlo nad Afrikou, Hrdinové severu*) a z nacionalistických pozic propagovaný antisemitismus v románech *V poslední chvíli* a *Novou cestou.* Z. byl též autorem řady školních a skautských románů pro střední školní věk odhalujících zdravé mravní jádro mládeže (*Tercie se bouří, Sekunda řádí, Zorka jde do sekundy, Ivanova družina, Táborák volá* aj.) a zjevně poplatných J. Foglarovi. Nevyhýbal se v nich ani sociálním motivům (nezaměstnanost, bída dětí v nouzových koloniích), jejich řešení však idealizoval závěrečnou nápravou bohatých sobců a sociálním smírem (*Matčino srdce, Hrdinka Anička*). Pro dospělé napsal několik humoristických románů (*Pan rada vdává dceru, Pan profesor a ostatní*), prózy zobrazující rodinné a intimní vztahy (*Pytlákovo srdce, Vášeň a láska, Selka Anna Svobodová, Žena bez srdce*) včetně pokusu o rodinnou kroniku (*Vítězství Jiřího Žulana*) a také dobrodružné romány z Divokého západu. Kromě toho svými prózami vyplňoval Knihovnu šťastných dívek v nakladatelství Zmatlík a Palička (jako autor doložen téměř u dvou set titulů) s konvenčními schematickými příběhy blízkými Červené knihovně, které sám nepovažoval za literaturu, ale pouze za zdroj obživy.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Eva Chválová, Eva Marešová (dívčí románky), Georg Bobbin (Bobin), Jan Havlín, Jiří Havlín; V. V. Z. (Dětská neděle), V. Z. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (Mor. Ostrava a Bratislava); Dětská neděle (1937–41; 1939 R Cesta malého Li); Lid. listy (od 1936); Mor. slovo (Brno, i Večerní Mor. slovo); Punťa (1936–41); Rodina; Úhor (1939). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* 1933: (podp. Vláďa Zíka:) Zrzounkovy pohádky (b. d.); Pozdě, Popelka (R, P pro ml.); 1934 (Vláďa Zíka:) Ježíškovy pohádky; (Georg Bobin:) Poklad kmene Pintů (R pro ml., b. d.); Kůň Chess Ryena šerifem (R pro ml., b. d.); Přepadení Suchého jezera (R pro ml., b. d.); Jízda smrti (R pro ml., b. d.); Pozdní jaro (R); 1935: (Vláďa Zíka:) Vášeň a láska (R); 1937: (Vláďa Zíka:) Gwen a její veliká cesta (R pro ml.); Věrka s červenými srdéčky (R pro ml.); Velký let malého hrdiny (R pro

ml., jazyk. úpr. J. Šnobr); Malý hrdina z předměstí (R pro ml., b. d.); (Eva Marešová, vesměs pro ml.:) Hančiny omyly (R, b. d., jazyk. úpr. J. Šnobr); Princezna z bílého zámku (R); Chata pod hvězdami (R); Hedina jarní píseň (R); (Georg Bobbin:) Paprsky zkázy (R pro ml.); 1938: (Vláďa Zíka:) Pohádka o štěstí (R); Mirka letí kolem světa (R pro ml., jazyk. úpr. J. Novák); Hoši na předměstí (R pro ml.); Rozvědčík Sáša (R pro ml.); Františk a vyděrači (R pro ml.); Tajná vysílačka volá (R pro ml.); Tajemství staré věže (R pro ml., 1. d. trilogie); Záhadný letec (R pro ml., 2. d. trilogie); Obhájci bílé vlajky (R pro ml., 3. d. trilogie, společně t. r. s tit. Obhájci bílé vlajky); Jožka jede na slet (R pro ml., 1. d. trilogie); Jožka v Praze (R pro ml., 2. d. trilogie); Jožka se vdala (R pro ml., 3. d. trilogie, společně t. r. s tit. Jožka jede na slet); Marbulínek v cirkuse (pohádka, b. d.); Lucinka, provazolezkyně (pohádka, b. d.); Marbulínek krotitel (pohádka, b. d.); Marbulínkovo představení (pohádka, b. d., poslední 3 pohádky společně t. r. s tit. Marbulínkův cirkus. Knížky o Marbulínkovi a jeho družině); Srdce v propasti (R pro ml., kratší i delší verze); Fialový ďábel (R b. d.); Vítězství Jiřího Žulana (R); Žena bez srdce (R); Vyznamenání kulometčíka Pavla (P pro ml., b. d.); (Eva Marešová, vesměs pro ml.:) Filozofka Blanka (R); Sekunda řádí (R); Terka dělá maturitu (R); Královna stříbrné plochy (R); Komtesin ideál (R); Dědička milionů (R); Zkrocená svéhlavička (R); Sekundánka Katka (R); Moje první taneční (R); Tylča dělá reparát (R); Jarka filmuje (R); Manka královna krásy (R); Zuzčin princ (R); Irčin omyl (R, 1. d. trilogie); Irča postrach silnice (R, 2. d. trilogie); Irčin největší závod (R, 3. d. trilogie, společně t. r. s tit. Irča postrach silnice); Martin maturitní večírek (R, 1. d. trilogie); Martiny prázdniny (R, 2. d. trilogie); Martino vítězství (3. d. trilogie, společně t. r. s tit. Martin maturitní večírek); (Georg Bobbin:) Děvčátko z údolí snů (R pro ml., 1. d. trilogie); Princeznina touha (R pro ml., 2. d. trilogie); Hvězdy lásky (R pro ml., 3. d. trilogie, společně t. r. s tit. Děvčátko z údolí snů); 1939: (Vláďa Zíka:) Tercie se bouří (R pro ml.); Šest hrdinů z Nome (R pro ml.); Pytlákovo srdce (R); Město na dně mořském (R pro ml.); Ivanova družina (R pro ml.); Spravedlivý Chess (R pro ml., b. d.); Co šašek vyprávěl (PP pro ml., b. d.); Veselé pohádky Máje (b. d.); Ve víru zlatého mámení (R); Pan rada vdává dceru (R); Dobrodružství opičáka Koko (pohádky); (Eva Marešová, vesměs pro ml.:) Manka z první lavice (R); Jarka jde za štěstím (R); Prima proti sekundě (R); Mája a Ríša (R, 1. d. trilogie); Májino velké překvapení (R, 2. d. trilogie); Májino vítězství (R, 3. d. trilogie, společně t. r. s tit. Mája Svobodová, kandidátka); Maryna jede rekord (R, 1. d. trilogie); Maryna paničkou (R 2. d. trilogie); Sluníčko naší Maryny (R, 3. d. trilogie, společně t. r. s tit. Maryna paničkou); Milena, ozdoba třídy (R); Martin boj (R); Tonča jde do světa (R, 1. d. trilogie); Tonča zmizela (R, 2. d. trilogie); Tončina maminka (R, 3. d. trilogie, společně t. r. s tit. Tončina maminka); Tatínkovo zlato (R, 1. d. trilogie); Olga (R, 2. d. trilogie); Štěstí tatínkova miláčka (R, 3. d. trilogie, společně t. r. s tit. Tatínkovo zlato); Heleniny sny (R, 1. d. trilogie); Helenina cesta vzhůru (R, 2. d. trilogie); Helenin osud (R, 3. d. trilogie, společně t. r. s tit. Helenin osud); Myslivcova dceruška (R); Zkrocení divošky Dany (R); Zlatovlasá královnička (R); Rokoková princezna (R); (Georg Bobbin:) Černý psanec (R); (Jan Havlín:) Májové touhy (R pro ml.); Její největší štěstí (R); Matčino srdce (R); (Jiří Havlín:) Propastné hlubiny (R); 1940: (Vláďa Zíka:) Syn strážce majáku (R pro ml.); Táborák volá (R pro ml.); Kluci ze zlatého vraku (R pro ml.); Pohádky naší mámy; Mušák Pišťula (pohádka, b. d.); Ž. U. B. Ženy u benzinu (R); (Vladimír Vacke:) Kulihráškův národní slabikář (s M. Voleskou); (Eva Marešová, vesměs pro ml.:) Dorka dělá neplechu (R); Primánky se rojí (R); Zorka jde do sekundy (R); Nad sekundou hřmí (R); Věrka vede kvartu (R); Milča chce k divadlu (R); Milča jde za štěstím (R); Milča došla štěstí (R); Inka hledá dobrodružství (R); Inka hraje velikou hru (R); Inka, šťastná nevěsta (R); Zuzka a Věrka na trampu (R); Zuzka se nechce vdávat (R); Zuzka a Věrka nevěsty (R); Katuščino utrpení (R); Katuška v podezření (R); Katuščin cíl (R); Růžino procitnutí (R); Růža jde trnitou cestou (R); Růža se usmívá (R); Blanka jde do boje (R); Blančin nepřítel (R); Blanka jde k oltáři (R); Tonča a Anča, kamarádky (R); Tonča jde za slávou (R); Tonča a Anča chystají svatby (R); Hanka a Manka, sestry (R); Mančiny bolesti (R); Mančin domov (R); Zorka, závodnice (R); Zorka jede k moři (R); Zorka ve svatebním závoji (R); Evino statečné srdce (R); Zasnoubení Doni Sanči (R); Zořin ženich (R); Popelčin svatební závoj (R); Terka zlobí maminku (R); Milča, princezna z lesů (R); Princezna z osamělého srubu (R); Soňa ze zlatého pobřeží (R); Ája, postrach primy (R); Ája dělá zmatek (R); Drahuščino srdce (R); Drahuščin cíl (R); Eviny nejhezčí prázdniny (R); Sanča bojuje o štěstí (R); Zořina svatba s překážkami (R); Anička plavovláska (R); Táňa, oktavánka (R); Tánino hoře (R); Tánin svatební vínek (R); Marčino veliké dobrodružství (R); Helena se nebojí (R); Hanka, sběračka míčků (R); Hanka na rozcestí (R); Hanka se zlatým srdcem (R); 1941: (Vláďa Zíka:) Pozor na primány (R pro ml.); Jirka se nebojí (R pro ml.); Šestnáctiletý pilot (R pro ml.); Letadlo na obzoru (R pro ml.); Král stříbrného orla (R pro ml.); Kašpárkův veselý slabikář (BB, PP pro ml., 2. vyd., 1. nezjišt.); Marbulínek vítá jaro (verš. leporelo); Marbulínkova domácí zvířátka (verš. leporelo); Nejmilejší Marbulínkova domácí zvířátka (verš. leporelo); Marbulínkovy veselé příběhy (verš. leporelo); Selka Anna Svobodová (R); (Vladimír Vacke:) Kulihráškova veselá početnice (s M. Voleskou); (Eva Marešová, vesměs pro ml.:) Terciánky s čertem v těle (R); Dáňa, ozdoba primy A (R); Jarka objevuje svět (R); Žofka hledá maminku (R); Anuška nechce poslouchat (R); Anuška na venkově (R); Naše zlatá Anuška (R);

Alena se zasnoubila (R); Alenin manžel (R); Alenin poslední pokus (R); Černovláska vítězí (R); Černovláska v bouři (R); Černovláska jde k oltáři (R); Katčin úspěch (R); Katčin rytíř (R); Katka u oltáře (R); Věrčina předtucha (R); Věrka vyvádí (R); Věrčina macecha (R); Irčin velký sen (R); Irčin svět (R); Irča hraje divadlo (R); Hanka z obchodního domu (R); Hančino neštěstí (R); Hanka a Karel (R); Katka a Věrka (R); Katčino tajemství (R); Katčino rozuzlení (R); Divoška Marča (R); Marča na stopě (R); Marčino dobrodružství (R); Písnička srdce (R); Srdce se rozplakalo (R); Viktorovo štěstí (R); Zamilovaná hrdinka (R); Táňa na stopě (R); Dorka z myslivny (R); Sylvina láska (R); Libuše a Věra (R); Blážina láska (R); Katuščin máj (R); Jaruna závodí (R); 1942: (Vláďa Zíka:) Orlí srdce (R pro ml.); Letadlo nad Afrikou (R pro ml.); Černý stín (R); V poslední chvíli (R); Novou cestou (R); (Eva Marešová, vesměs pro ml.:) Lola v penzionátě (R); Anča miluje domov (R); O smutné Anežce (R, 1. d. trilogie); Anežčin nový svět (R, 2. d. trilogie); Anežčina povinnost (R, 3. d. trilogie; společně t. r. s tit. Anežčina cesta); 1943: (Vláďa Zíka:) Ocelová cesta (R pro ml.); Hrdinové severu (R pro ml.); Pan profesor a ostatní (R); Sedlákovo srdce (R); (Eva Marešová:) Matčino srdce (R pro ml.); 1944: (Vláďa Zíka:) Letec nad propastí (R pro ml.); Zrádná tvář (R); (Eva Marešová:) Dadla zlobí maminku (R pro ml.); Hrdinka Anička (R pro ml.); (Eva Chválová:) Madlenka (R pro ml.); Ivanovi přátelé (R pro ml., 1947); (Vláďa Zíka:) Co vyprávěla auta Jirky motoristy (pohádky, 1948). – *Adaptace:* H. Dominik: S. O. S., Moderní piráti (1938, jazyk. úprava J. Novák). ■

LITERATURA: ● ref. Hančiny omyly: jšp. (J. Šup), Rozhledy 1937, s. 277; O. Pospíšil, Úhor 1937, s. 185 ●; Kp. (J. Knap): ref. Velký let malého hrdiny, Venkov 4. 12. 1937; drb. (J. Borecký): ref. Tončina maminka, Tatínkovo zlato, Zvon 39, 1938/39, s. 614; -a.: Nejplodnější autor–ka na světě je Čech, Úhor 1939, s. 128, k tomu polemika: R. (redakce), Úhor 1939, s. 147 (obsahuje dopis V. Z. redakci); ● ref. Město na dně mořském: Pchč. (J. Pecháček), Úhor 1939, s. 190; drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 14 ●; H. Radoňová: ref. Manka z první lavice, Úhor 1940, s. 12; L. Zbraslavská: ref. Ivanova družina, Úhor 1940, s. 14; H. Radoňová: ref. Tercie se bouří, Úhor 1940, s. 15; drb. (J. Borecký): ref. Pan rada vdává dceru, Zvon 41, 1940/41, s. 26; -c-: ref. Mušák Pišťula, tamtéž, s. 221; drb. (J. Borecký): ref. Nad sekundou hřmí, tamtéž, s. 223; O. Pospíšil: ref. Kluci ze zlatého vraku, Syn strážce majáku, Úhor 1941, s. 19; V. T. (Tichý): ref. Pan profesor a ostatní (2. vyd.), Nár. práce 2. 8. 1944; ● ref. Ocelová cesta: J. Machoň, LidN 27. 3. 1944, příl. Lit. pondělí; V. T. (Tichý), Nár. práce 27. 6. 1944; nk., Úhor 1944, s. 45 ●; ● ref. Letec nad propastí: kp. (K. Polák), Nár. práce 20. 1. 1945; V. Pazourek, LidN 22. 2. 1945 ●; I. Adamovič in Slovník české literární fantastiky a science fiction (1995); P. Janáček, M. Jareš in Svět rodokapsu (2003).

sm

Luisa **Ziková**

* 16. 1. 1874 *Praha*
† 12. 5. 1896 *Praha*

Prozaička a básnířka z okruhu Moderní revue; autorka realistických, naturalisticky laděných a posléze dušezpytných próz a veršů dekadentní stylizace.

Vl. jm. Aloisie Antonie Z., psána i Pavlína Z. – Otec byl hokynářem a poté, co 1877 byt v Kaprově ul. zaplavila voda a početná rodina (několik z devíti sourozenců Z. zemřelo v útlém věku) přišla o majetek a přestěhovala se na Malou Stranu, pracoval jako výběrčí mostného. Z. chodila zprvu do německé, posléze (na vlastní žádost) do české školy. Záhy osiřela a vyrůstala v rodině zámečníka (léto 1892 strávila u jeho příbuzných v Pravoníně u Vlašimi, léto 1893 v Choceradech). Krátce byla zaměstnána v obchodě. Zdravotní důvody jí zabránily studovat učitelství a obchodní školu. Žila v ústraní, věnovala se sebevzdělávání a literatuře. Byla blízkou přítelkyní spisovatele K. Kamínka. Zemřela na tuberkulózu.

Od 1894 publikovala časopisecky povídky z venkovského i městského prostředí s častými motivy nemoci a vyděděnosti, v nichž zaznamenávala rozpadání mezilidských vztahů a sociální protiklady. Realistickou popisnost záhy nahrazovala impresionistickým laděním, zvýrazňovala syrovost detailů a především se zaměřovala na citové vzruchy, duševní stavy a psychické pochody. Soubor próz (které vesměs již vyšly časopisecky) *Spodní proudy* se vyznačuje zvláštním propojením naturalistických pozorování, přírodních dojmů a dekadentně-symbolistní stylizace; meditaci nad smyslem životní cesty, v níž dominuje hledání výlučnosti a pocit odcizení a deziluze, doplňují črty zobrazující tragické milostné vztahy. K okruhu Moderní revue se Z. přihlásila taktéž příspěvkem do Almanachu secese (v autobiograficky i ironicky laděné kapitole z připravovaného románu *Z kruhu ven* tematizovala vlastní úsilí o nalezení osobitého a sugestivního výrazu, vůli k tvůrčí otevřenosti a příklon k nietzscheovskému individualismu, odmítla omezenost soudobého literárního života, sentimentalismus a měšťáckou morálku), dále posthumně publikovanými básnickými prózami (ve fragmentech románu *Karel Arkton* se soustředila na nervová hnutí umělce v atmosféře estetismu, erotické tragiky a bezmoci) a svou básnickou

tvorbou. Po (neúspěšném) pokusu o rozsáhlou epickou skladbu (*Den návštěvy*) určovalo Z. pozdní, melancholicky snovou lyriku přesvědčivé vyjádření niterného napětí mezi touhou po naplnění, vírou v čistou krásu, odhodláním vzdorovat nemoci a dominujícím nihilismem v osamělém a zoufalém zklamání z neúprosného osudu a s tušením blížící se smrti. Nevydány zůstaly počáteční básnické pokusy (které Z. psala již od školních let), torzo románu Třetí ročník, rukopis aktovky Uvolnění a deníkové záznamy.

PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach secese (1896, z R Z kruhu ven); Hlasy z Podřipska (Libochovice 1895); Kalendář paní a dívek českých na rok 1895, ...1896; Moderní revue (1895–96); Niva (1894–95); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1894–95, debut); – posmrtně: Kalendář paní a dívek českých na rok 1897; Lit. noviny (1994); Moderní revue (1896, 1898; 1896 část R Karel Arkton); Niva (1896); ant. Nová česká poezie (1907); Nový kult (1897, část R Karel Arkton); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1896–97, B Den návštěvy); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch); Ženský obzor (1896). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Spodní proudy (PP 1896). ▮

LITERATURA: E. Flanderková: L. Z. (1874–1896). Soupis osobního fondu (LA PNP 1997); M. Topor: L. Z. Monografická studie (diplom. práce, Filoz. fakulta UK 2003). ▮ F. V. Krejčí: ref. Almanach secese, Rozhledy 5, 1895/96, s. 435; ● nekrology: K. Kamínek, MR 1895/96, sv. 4, s. 56; J. Karásek, tamtéž, s. 58 → Impresionisté a ironikové (1903); an., Rozhledy 5, 1895/96, s. 604; an., Ženský obzor 1896, s. 132 ●; ● ref. Spodní proudy: jv. (J. Vodák), Lit. listy 17, 1895/96, s. 218; B. (T. G. Masaryk), Naše doba 3, 1895/96, s. 561; an., Čes. stráž 1896, č. 9; Fr. H-ek. (Holeček), NŽ 1896, s. 118 ●; K. Kamínek: L. Z., Kalendář paní a dívek českých na rok 1897, s. 123 → LitN 1994, č. 1; M. Marten: K otázce českého románu, Srdce 1, 1901/02, s. 107; E. Lešehrad in Ideje a profily (1903); V. Dyk: Literární vzpomínka, NL 22. 5. 1906; M. Sísová: Česká dekadentka, sb. Skromní a zapomenutí (Ml. Boleslav b. d., 1908, s. 78); M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940); J. Kudrnáč in ant. Vteřiny duše (1989); L. Merhaut in Cesty stylizace (1994); J. Karásek ze Lvovic in Vzpomínky (1994); A. Leben in Ästhetizismus und Engagement. Die Kurzproza der tschechischen und slowenischen Moderne (Vídeň 1997); V. Viktora in sb. Vavřín zelený i zlatý '99 (Plzeň 1998); S. Kratochvílová: Zapomenutý osud, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 2002, č. 1; M. Topor: Cestou L. Z., Slovo a smysl 2005, č. 3.

lm

Antonín Josef **Zíma**

* 12. 5. 1763 *Tábor*
† 4. 7. 1832 *Praha*

Pražský knihtiskař, dramatik Vlastenského divadla, překladatel německých povídek a příležitostný básník.

Psán též Zima nebo Zýma. – Syn krejčího, v dětství se přestěhoval s rodiči do Prahy na Malou Stranu. 1775–80 studoval na piaristickém gymnáziu na Novém Městě, potom jeden rok tzv. filozofii. Po smrti otce se od 1781 učil tiskařství; 1782 se stal faktorem v malostranské tiskárně J. T. Höchenbergera, kterou od 1783 po odchodu majitele do Terstu sám řídil a 1793 koupil. Později vlastnil tiskárny v Celetné a Týnské ul. na Starém Městě a od 1820 na Koňském trhu (Václavské nám.); tiskl náboženské i poučné spisy, mravoučné povídky i písně. Během filozofických studií se seznámil s V. Thámem, jehož vlivem začal spolupracovat s Vlastenským divadlem. – Faktografické údaje (zejména životopisné) se opírají o rozsáhlý rukopisný materiál F. Baťhy, týkající se období Boudy, který je uložen v divadelním oddělení Nár. muzea.

Pro divadlo v Boudě napsal Z. několik příležitostných básní k významným představením a pak dvě divadelní hry, které jsou vedle lokálních frašek P. Šedivého jedinými původními českými dramatickými texty z konce 18. století, jež se dochovaly. Drama *Oldřich a Božena* reprezentuje typický žánr českého divadla z období Boudy: vlasteneckou historickou hru osvícenského zaměření. Do děje věrně převzatého z Kroniky české Václava Hájka z Libočan a do konvenčního koloritu rytířské romantiky vnesl Z. výraznou josefínskou ideu v postavě osvíceného vladaře Oldřicha, opírajícího se spíše než o privilegované vrstvy o prostý lid a uskutečňujícího rozumné společenské vztahy na základě všeobecné rovnoprávnosti. Činohra o čtyřech jednáních *Tharsia z Tyru* byla dramatickým zpracováním oblíbené knížky lidového čtení o tyrském králi Apolloniovi. Z. povídková tvorba, mravoličné prózy, které jsou volnými překlady a úpravami německých originálů, souvisela s výchovnými tendencemi raně obrozenské literatury. Dokumentem o teoretických problémech formující se novočeské krásné prózy je Z. předmluva ke 2. vydání překladu anonymní povídky *Karel Devienzo... Ponavrhnutí k milému Čechu* (1787), v níž

Z. (jako současně i M. V. Kramerius v předmluvě k Šedivého Českým amazonkám) kritizoval knížky lidového čtení pro absenci zábavné a výchovné složky a navrhoval inspirovat se soudobou prózou německou.

KNIŽNĚ. *Beletrie:* Na den provozování české původné hry Břetislava a Jitky… (B 1786) → ČL 1907, s. 417 (ed. Č. Zíbrt) a in M. Kačer: Václav Thám (1965, s. 147); Znamení vlastenské vděčnosti. Na den prvního provozování české hry na pražském novoměstském divadle… (B 1786); Vděčnost a radost vlastenců z přítomnosti J. C. M. ve vlastním nejvyšší milostí obdařených českých herců novoměstském divadle (B 1786) → in J. Vondráček: Bouda (1953, s. 75); Rok nový jazyka českého (B 1787, výt. nezjišt.); Oldřich a Božena (D 1789, i prem.; fototyp. vyd. 1940, ed. M. Hýsek); Tharsia z Tyru (D 1792, prem. 1791); Na věčnou památku jazyka českého (B b. d., výt. nezjišt.). – *Překlady:* an.: Ukrutný vražedlník Jan Pieriere aneb Jak nešťastné můž býti děvče skrz lásku (P 1787); an.: Karel Devienzo z Londonu a slečna Amália florentynská aneb Podivné jest člověka štěstí (1782, výt. nezjišt.; rozšíř. vyd. 1787; kritic. vyd. 1980 in M. V. Kramerius a jiní: Zazděná slečna a jiné příhody pro vyražení, ed. J. Janáčková). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Neuer Prager Kalender (1797–98); Neu eingerichteter Wandkalender… (1798). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 17 484 – 17 497. ■ LITERATURA: F. A. Šubert: Dvě dramata A. J. Z., Krok 1899, s. 65; J. Vlček: Dvě původní dramata česká z doby osvícenské, Obzor lit. a umělecký 1900, s. 17; J. Máchal: Počátky zábavné prózy novočeské, sb. Literatura česká 19. století 1 (2. vyd. 1911); M. Hýsek in A. J. Z.: Oldřich a Božena (1940); J. Vondráček in Dějiny českého divadla 1 (1956); F. Baťha: Hra z počátků národního obrození, Svob. slovo 21. 6. 1959; M. Kačer in sb. Dějiny českého divadla 2 (1969); R. Adam in Dvě kapitoly z dějin vyprávěcí perspektivy v české literatuře, ČLit 2004, s. 172; H. Chýlová: K jazyku Z. dramatu Oldřich a Božena, sb. Jeden jazyk naše heslo buď 3. Divadlo národního obrození a jeho souvislosti (2005).

lk

Stanislav **Zima**

* 29. 10. 1858 *Chlumec nad Cidlinou*
† 14. 5. 1938 *Praha*

Básník, zpočátku autor sonetů blízkých tzv. žánru, později sbírek reflexivní lyriky a satirických veršů.

Pokřtěn Stanislaus Josef František. – Syn drobného kupce (později rolníka). Nižší reálku navštěvoval od 1871 v Novém Bydžově, vyšší od 1875 v Kutné Hoře (působil zde na něj spisovatel J. Lacina – Kolda Malínský, spřátelil se s mladším spolužákem, budoucím prozaikem J. Braunem). Po maturitě (1878) požádal o místo ve státní službě a stal se berním praktikantem (Kolín a Sedlčany), 1886 se oženil. Vystřídal pak různá působiště, od 1901 jako berní správce (Trhové Sviny, Železný Brod, Nechanice), 1905 se usadil v Nasavrkách (od 1911 jako vrchní berní správce; bydlel v prostorách bývalého zámku), kde prožil svá nejkrásnější léta, sblížil se s místem (až do smrti např. poskytoval obci peněžitý obnos pro chudé) a stal se nadšeným obdivovatelem přírodních krás kraje. Za delšího pobytu ve Vídni se 1905 spřátelil s J. S. Macharem, který mu zajistil nakladatele (B. Šimáčka) pro rukopis sbírky a uvedl ho i do redakcí časopisů. Psychicky otřesen úmrtím manželky (zotavoval se pak u Jaderského moře), požádal Z. 1913 o předčasné penzionování a 1914 se odstěhoval do Prahy. Jako tzv. starodůchodce si přivydělával publikováním v četných novinách, novinových přílohách a časopisech, po 1918 působil u krajského soudu ve Spálené ul. jako soudničkář, pravidelně také referoval o dění v parlamentu (a jeho kuloárech). Názorově do převratu tíhnul k realistům, 1920 vystoupil z katolické církve a zůstal bez vyznání, kriticky se stavěl k politice agrární a národnědemokratické strany a ke korupčním aférám poválečných let. Přátelské styky udržoval mj. s redaktorem A. Hajnem, J. Hořejším, M. A. Šimáčkem, K. Tomanem, dramatikem a básníkem F. Zavřelem. Byl členem Syndikátu českosl. novinářů, ve 20. letech patřil ke společnosti stálých hostů kavárny Urban (jejich portréty zobrazil v humorném básnickém cyklu *Epitafy*); pro přátelskost i bohémské sklony byl oblíben i mezi příslušníky mladší básnické generace. Zemřel na srdeční slabost, pohřben byl na Levém Hradci v Roztokách u Prahy.

Z. debutoval rozsáhlou sbírkou sonetů *Z poháru mládí,* ovlivněnou lumírovským úsilím o formální virtuozitu a zároveň tíhnutím k všednodenní motivice a výrazu, charakteristickému pro poezii tzv. žánru. Je složena ze šesti tematicky ucelených oddílů, vytvořených z idylicky stylizovaných portrétů rázovitých venkovských postav, žánrových drobnokreseb z rodného kraje, přírody i z cest, reflexí o umění a osudu národa, nostalgických mikropříběhů z každodenního života a sociálních obrázků

lidského utrpení, v závěru z milostných apostrof a vyznání věnovaných budoucí manželce; příznačné bylo spojování sonetů v epizující celek (např. sonety stylizované jako záznamy v dívčím deníku vytvářejí milostný příběh). Kniha autora žijícího mimo literární centrum a vydaná mimo ně byla omylem připsána tehdy už známějšímu S. Mrázovi (Ottův slovník naučný, sv. 7). Vydání další sbírky (v Ottově Salonní bibliotéce) odmítl redaktor F. Schulz pro přílišnou realističnost, Z. rukopis zničil a na dvě desetiletí se publikačně odmlčel. Teprve podnícen Macharem vydal sbírku sonetů *Rapsodie* (zařadil do ní i některé verše, které si pamatoval ze zničené knihy), obsahující historizující i osobní reminiscence zasazené do prostředí města i venkova (Vídeň, Nasavrcko). Zesílil v ní pozorovatelský cit a záměr podat realistický žánr lyrickou formou, též konverzační lehkost, anekdotičnost a umění (často humorné) pointy; zároveň Z. uvolnil dikci (trhanost výpovědi, časté pomlky, apoziopeze, použití přímé řeči) a využil „nebásnické" lexikum (hovorové a krajové výrazy). Vyvrcholením Z. poezie se stala sbírka *Z deníku starého člověka,* vyznačující se oproštěností, úsečností výrazu a myšlenkovou hutností, zvláště v lapidárních třístrofových básních složených ze čtyřverší; rysy své poetiky připomínal Z. lyriku J. S. Machara, za jehož epigona býval zjednodušeně pokládán. Kniha obsahuje pro Z. typické lyrickoepické vzpomínkové črty, básně tematizující prizmatem drobných příběhů hrůzy 1. světové války a melancholický konfesijní glosář, ve kterém se neoddělitelně střídá a doplňuje smutek a krutý žert, mužné vyrovnávání se se stářím, tíhou života a láska k němu. Ve sbírce *Písně starého bohéma* převážil sklon k nostalgické písňovosti a ke glosujícím popěvkům, v nichž se básník stylizoval do svobodného, společensky nezařazeného bohéma, tuláka, párii a stárnoucího gamina, jemuž poslední a jedinou jistotu skýtá umění. Z. publikoval rovněž politickou a občanskou satiru (mj. hodně epigramů) pod pseudonymy (Čas, Tribuna, Venkov, Nár. osvobození, Lid. noviny, Rudé právo), zprávy z parlamentu (např. v Republikánském hlasateli); z četných causerií a fejetonů chystal samostatnou knihu. – Z. rozsáhlá rukopisná pozůstalost (uložena v LA PNP) obsahuje více než deset básnických sbírek (z toho několik knih sonetů) a Zimovi adresované dopisy J. S. Machara z let 1905–11.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ivan Kříž (dub.), Ivan Malina, Stanislav Ivan (Lumír 1877); St. Z., sz., Z., z. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1905–11, 1914, BB a epigramy); Čas (1908, 1913, epigramy); Čas (1920); Čes. slovo (1921–24, 1927–28); Českosl. republika (1923); Českosl. noviny (1923); Dělnické listy (Vídeň 1910); Družina Českosl. legionářů (1926–28); 28. říjen (1924–26; 1925 Studie o K. H. Máchovi → K. H. M.: Spisy 4, 1928), pokr. Nový 28. říjen (1926, lit. příl. Květy); Jeviště (1919–21); Květy (1905); Legionář (1926); Lid. noviny (1921–22); Loutkář (1932); Lumír (1877, 1884; debut); Malý čtenář (1927); Mor. večerník (Olomouc 1928); Národ (1919); Nár. osvobození (1924–25, i příl. Legionářský týden, pravidelné FF a kurzivy); Nár. politika (1923, 1932); Naše kniha (1928); Nová svoboda (1924); Novina (1908); Obrana a rozhledy venkova (1922–24, 1926 pravidelný F); Osvěta (1918); Osvěta lidu (1910, 1912); Osvobození (1924); Otavan (Písek 1926–27); Pramen (1921, 1924–27); Právo lidu (1920 příl. Dělnická besídka, 1924); Přerovský obzor (1922); Republikánský hlasatel (1922); Rozvoj (1928); Rudé právo (1921, 1924, i příl. Dělnická besídka a Večerník RP); Světozor (1883–84); Topičův sborník (1917–26); Tribuna (1921–22, 1924; 1921 F Z mých literárních pamětí); Úsvit; Venkov (1920, 1924–33, zejména satiry a poznámky pod pseud.); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1885–86); Zlatá Praha (1884–85); Zvon (1905–13, 1919–20, 1935, BB); Ženský obzor (1914, 1916, 1932–33); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Z poháru mládí (BB 1884); Rapsodie (BB 1906, ve skutečnosti 1905); Z deníku starého člověka (BB 1920); Písně starého bohéma (BB 1922, na obálce Zpěvy bohémské); Nocleh v lese (D 1926); Epitafy (BB 1928). ■

LITERATURA: ● ref. Z poháru mládí: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1885, s. 120; F. Zákrejs, Osvěta 1885, s. 276; F. K. (Kvapil), Ruch 1885, s. 360 ●; ● ref. Rapsodie: J. S. Machar, Čas 17. 12. 1905 → Vzpomíná se (1920, s. 80); -a-, Máj 4, 1905/06, s. 334; -ásk., Zvon 6, 1905/06, s. 382; A. Novák, Přehled 4, 1905/06, s. 619; an., PL 13. 1. 1906 ●; ρ.: k šedesátinám, Topičův sborník 6, 1918/19, s. 88; ● ref. Z deníku starého člověka: M. Novotný, Cesta 3, 1920/21, s. 762; J. H. (Hora), RP 2. 2. 1921; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 6. 2. 1921; A. N. (Novák), Venkov 15. 2. 1921; J. Vrba, Pramen 1921, s. 278; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 574; J. O. N. (Novotný), LidN 28. 7. 1921; Rad., Osvěta 1921, s. 319; J. V. Klíma, Střední škola 1922, s. 45 ●; ● ref. Písně starého bohéma: J. V. Sedlák, Tribuna 13. 8. 1922; -a (J. Hora), RP 13. 8. 1922, příl. Dělnická besídka; A. N. (Novák), LidN 29. 8. 1922; A. M. P. (Píša), Proletkult 1, 1922/23, sv. 2, s. 47; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 23, 1922/23, s. 153; J. O. Novotný, Cesta 5, 1922/23, s. 289 ●; Ant. Veselý in Listy autorům (1924, s. 191); J. S. Machar in Oni a já 1 (1927, s. 294) → Při sklence vína (1929, s. 72); ● k sedmdesátinám: J. O. Novotný, Cesta 10, 1927/28, s. 84; H., Družina českosl. le-

gionářů 20. 10. 1928; J. S. Machar, Tribuna 28. 10. 1928 → Při sklence vína (1929, s. 76); J. B. (Zyka Borotínský), Venkov 28. 10. 1928; an., LidN 29. 10. 1928; -vh., NL 30. 10. 1928; an., NO 31. 10. 1928; K. (F. V. Krejčí), PL 1. 11. 1928; drb. (J. Borecký), Zvon 29, 1928/29, s. 100; J. Kalý, Otavan 1929, č. 3, 4 ●; -vp- (V. Prokůpek): S. Z., Venkov 9. 12. 1930; (r): Básník S. Z. (ke kresbě), Venkov 17. 1. 1932; K. Khun (Kuhn) in Dějiny a kulturní obraz města Chlumce n. C. 2 (1932, s. 208); ● k pětasedmdesátinám: A. Chaloupka, Venkov 28. 10. 1933, příl.; an., Národ 1. 11. 1933 ●; ● nekrology: ma (O. Mrkvička), LidN 15. 5. 1938; ne (A. Novák), LidN 17. 5. 1938; an., Prager Presse 18. 5. 1938; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 38, 1937/38, s. 503 ●; F. Zavřel in Za živa pohřben (1942, s. 74); V. Hánek: Starý bohém, Venkov 29. 10. 1943; aj.: Před 90 roky…, Východočes. kraj 1945, č. 13; -iw- (I. Wernisch), Zapomenutí 2, LitN 1990, č. 35; P. Kobetič in Osobnosti Chrudimska (2002, s. 270); (zní) in Spisovatelé Chrudimska 3 (2003, s. 114).

vfr

Václav **Zima**

* 22. 11. 1912 *Plzeň*
† 29. 12. 1976 *Hrusice* u Prahy

Lyrický básník duchovního zaměření, vycházející z katolicismu, literární recenzent a publicista, autor náboženských spisů.

Syn kováře. Od 1923 studoval na gymnáziu v Plzni, kde jej k literatuře přivedl jeho profesor, spisovatel J. F. Hruška (Z. již tehdy se spolužákem redigoval studentský hektografovaný časopis Maják). Po maturitě (1931) vystudoval bohosloví na Teologické fakultě Karlovy univerzity (vysvěcen na kněze 1936). Kaplanoval 1936 v Divišově a 1936–37 v Třebešicích na Benešovsku, 1937 v Uhříněvsi u Prahy a v Počáplech u Berouna, od 1938 v Libni (tehdy působil i jako profesor církevní historie na bohoslovecké učilišti v Dolních Břežanech nedaleko Prahy). Od 1946 až do odchodu na odpočinek byl farářem u Sv. Matěje v Praze, zpočátku zastával v církevní hierarchii ještě řadu funkcí (1952 arcibiskupský notář, 1955 čestný konzistorní rada, 1953 vikář 1. pražského vikariátu); postupně se však uzavíral v samotě své fary, trpěl depresemi a začaly se u něj projevovat příznaky vážné nemoci. Udržoval dlouholeté přátelství s posázavským farářem, povídkářem a homiletikem J. Pospíšilem a s kanovníkem svatovítské kapituly, básníkem J. Lebedou. Od 1938 byl aktivním členem Družiny literární a umělecké v Olomouci, od 1939 členem Duchovní čes. akademie. Zhruba od 1972 žil v Charitním domově pro kněze v Hrusicích, kde také zemřel. Pohřben je na hřbitově u Sv. Matěje v Praze.

Z. tvorba beletristická, literárněkritická i jeho práce motivované kněžským povoláním úzce souzní se vzmachem české křesťanské kultury 30. a 40. let. Básnickou prvotinu *Raněný hlas,* již charakterizují rozmáchlé hymnické verše, ovlivnila vizionářská lyrika O. Březiny, soudobá křesťansky orientovaná poezie (estetizace motivů chudoby, tesknoty a smrti inspirované J. Zahradníčkem) i dobový exotismus, zvláště ve skladbě o mámivé a usmrcující síle lásky (*Balada o lodníkovi*). Sbírka *Hlas k domovu* jednodušší (místy i písňovou) básnickou formou artikulovala autorův intimní vztah ke krásám rodného města a kraje, k hodnotovým konstantám domova a rodiny. Vrcholem Z. beletristického díla byl vypjatým patosem a dikcí Durychova katolicismu ovlivněný cyklus básní v próze *Chválení Prahy,* vzrušený chvalozpěv inspirovaný architektonikou a urbanismem Prahy (sochy světců, Belveder, Vyšehrad, katedrála), které autor pokládal za vtělení božího řádu a pravdy katolicity. – Jako redaktor ovlivnil koncem 30. let novou podobu časopisu Vlast, kde (kromě čas. Jitro) publikoval literární kritiky a eseje, stati o vztahu křesťanství a literatury; uspořádal též sborník vzpomínek a statí přátel, ctitelů a žáků spisovatele J. F. Hrušky. Ve 40. letech redigoval homiletický časopis Logos, z kterého učinil kvalitní odbornou revui. Tehdy se Z. jako beletrista víceméně odmlčel a psal práce z oblasti církevní pastorace, katechetiky, apoštolátu a homilie.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Petr Drahoň (Jitro, Vlast); im., -im-, -ma, -ma., MA., vz, vz., VZ., -vz-, Z., za., ZA. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1934); Archa (Olomouc 1931, 1933–34, 1937–39, 1941, i lit. ref.); Čes. deník (Plzeň 1930); Čes. západ (Plzeň); Duchovní pastýř (1962); Jitro (1929–34, 1937–39, 1941–42; 1929 básnický debut); Katol. noviny (1955, 1965, články o J. F. Hruškovi); Logos (1946–48, mj. kázání); Mor. orlice (Brno); Muzeum (Brno); Na hlubinu (Olomouc 1932–34); alm. Poselství (Olomouc 1938); kal. Poutník svatováclavský (1947); Studentský časopis (1930); sb. V paměť Jana Františka Hrušky (1938); Vlast (1934, 1937–39, 1941; 1934 ukázky z knihy lyriky Gejzíry duše, pseud. Petr Drahoň). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Raněný hlas (BB 1936); Hlas k domovu (BB 1937); Chválení Prahy (BB v próze, 1940). – *Ostatní práce:* Svatý Jeroným (1934); Žena v katolic-

ké akci (b. d., 1946); Farnost – naše rodina (1947); Mariánská úcta na počátku našich dějin a v životě sv. patronů českých (1947). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Vlast (1937 od č. 1 – 1939 do č. 3, s J. Šollem), Logos (1946–48), Živé hlasy od Sv. Matěje (farní věstník, 1947, č. 1); *kalendář:* Poutník Svatováclavský… na r. 1948; *sborník:* V paměť Jana Františka Hrušky (1938). ▮

LITERATURA: ● ref. sb. V paměť Jana Františka Hrušky: an., Vlast 1938, s. 42; kif., Akord 1939, s. 100 ●; ● ref. Chválení Prahy: lnz. (L. N. Zvěřina), Čteme 2, 1939/40, s. 224; M. K., Akord 7, 1939/40, příl. O knihách, s. 18; Sv. (O. Svozil), Archa 1940, s. 160; Čch. (K. A. Čcheidze), Venkov 30. 3. 1940; an., Bibliofil 1940, s. 44; J. Brambora, Střední škola 1941, s. 123 ●; an.: Pozdravení básníku (k šedesátinám), Katol. noviny 1972, č. 47; V. Vaško in Ne vším jsem byl rád (1999, s. 271).

vfr

Jan Nepomuk Václav **Zimmermann**

* 5. 5. 1788 *Tomice* (Bystřice-T.) u Benešova
† 27. 8. 1836 *Praha*

Autor historických a náboženských publikací, vydavatel staročeských literárních památek, nálezce Milostné písně krále Václava; cenzor českých knih.

Podepisoval se i jako Jan Z., Jan Nep. Z.; německé práce jako Johann N., resp. Johann W. Z. – Pocházel z mlynářské rodiny; byl strýcem spisovatele Josefa Václava Z. V Praze studoval gymnázium, poté tzv. filozofii a teologii. Asi 1806 vstoupil do řádu křižovníků s červenou hvězdou a působil jako klášterní knihovník. Po ukončení studií a vysvěcení na kněze 1812 krátce kaplanoval na křižovnické faře na Starém Městě v Praze. 1815 se mu podařilo získat místo skriptora v univerzitní knihovně (zabýval se výpůjční agendou a vypracoval katalogy rukopisů), 1819 zde nalezl Milostnou píseň krále Václava, 1823 text staršího opisu básně Jelen z Rukopisu kralovédvorského; o původu, resp. autorství těchto skladeb jsou dosud vedeny spory. Asi 1821 byl ustanoven cenzorem českých knih (již dříve pomáhal s cenzurou hebrejských spisů a usiloval o místo v tomto oboru, byl též oficiálním translátorem z hebrejštiny) a v této funkci se projevil Z. estetický a ideový konzervatismus (mj. nepropustil Máchův román Cikáni). Zemřel zřejmě na břišní tyfus.

Z. historické a náboženské práce charakterizuje loajální promonarchistický a prorakouský postoj a rigidní katolicismus, po metodologické stránce absence koncepce a nedostatečná vědecká kritičnost. Dvě publikace o počátcích vlády Habsburků v Čechách (*Příběhové království českého zběhlí za panování slavné paměti Ferdinanda I.,* resp. … *Maximiliána II.*) jsou sice prvními pracemi, které toto období souhrnně popsaly, avšak omezily se na výčet dat a událostí, namnoze neověřených či přebíraných z dobových kronik a beletrie. Nepomuckou tradici Z. připomněl spisem *Vorbothe einer Lebensgeschichte des heiligen Johann von Nepomuk…* a jeho populárnější českou verzí (*Životopis svatého Jana Nepomuckého…*). Polemikou i s husitstvím a josefínskými církevními reformami je naplněna několikadílná místopisná práce o dějinách pražských církevních památek zrušených Josefem II. (*Historisches Verzeichniss aller in der k. Hauptstadt Prag aufgehobenen Klöster, Kirchen und Kapellen*). Ambiciózní projekt měl původně obsáhnout popis historie všech zrušených staveb, avšak po Z. smrti nebyl dokončen. – Z. vydával také literární památky, zejména staročeské (Marka Tullia Cicerona Knihy o přátelství… v překl. Ř. Hrubého z Jelení, Bohuslava z Lobkovic… list panu Petrovi z Rosenberka…, Jana Joviána Pontana Knihy o statečnosti válečné…, Pokračování kroniky Beneše z Hořovic…), jeho edice jsou však pro četné úpravy a zásahy do textu nespolehlivé.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Tesař; J. V. Z…n, Z**n. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst (Vídeň 1824, Die Kolowrate); Časopis pro katol. duchovenstvo (1828–34); Čechoslav (1824); Hlasatel český (1818); Vlastenský zvěstovatel (1823). ▮ KNIŽNĚ. *Historické a církevněhistorické práce:* Příběhové království českého zběhlí za panování slavné paměti Ferdinanda I. 1, 2 (1820, 1821); Příběhové království českého zběhlí za panování slavné paměti Maximiliána II. (1822); Vorbothe einer Lebensgeschichte des heiligen Johann von Nepomuk… (1829); Životopis svatého Jana Nepomuckého, zpovědníka královny Johanny, když… stoletá památka jeho… se slavila s připojením služeb božích a modliteb (1829); Palma svatojanská! neb Modlitby při mši svaté… s připojením životopisu sv. Jana Nepomuckého (1830); Památka stoleté slavnosti církevního svatořečení svatého Jana Nepomuckého… (1830); Historisches Verzeichniss aller in der k. Hauptstadt Prag aufgehobenen Klöster, Kirchen und Kapellen 1, 2 (1831, 1832, 2. d. též s tit. Verfallene Denkmäler des frommen Sinnes oder Aufgehobene Klöster, Kirchen und Kapellen in der königl. Haupstadt Prag); Verfallene Denkmäler des frommen Sinnes oder Aufgehobene Klöster, Kirchen und

Kapellen in der königl. Haupstadt Prag 1–4 (1832–35 → Diplomatische Geschichte der aufgehobenen Klöster, Kirchen und Kapellen in der königl. Haupstadt Prag, 1837, ed. A. A. Legis-Glückselig). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Marka Tullia Cicerona Knihy o přátelství nadepsané Lélius (1818, s paralelním čes. překladem od Řehoře Hrubého z Jelení); Bohuslava z Lobkovic a z Hasenštejna list panu Petrovi z Rosenberka, místodržícímu Království českého o správě zemské poslaný (1818, překl. Řehoř Hrubý z Jelení); Jana Joviána Pontana Knihy o statečnosti válečné, též domácí neb křesťanské… (1819, překl. Řehoř Hrubý z Jelení); Pokračování kroniky Beneše z Hořovic neb Příběhů Země české od léta Páně 1393 až do 1470 zběhlých (1819). ▮

LITERATURA: ● ref. Příběhové… Ferdinanda I.: an. (J. Linda), Vlastenský zvěstovatel 1820, s. 4; an. (J. Hýbl, dub.), Hyllos 1820, s. 64 (návěští) ●; an.: ref. Životopis svatého Jana Nepomuckého…, Časopis pro katol. duchovenstvo 1829, s. 308; ● ref. Historisches Verzeichniss…: an., Časopis pro katol. duchovenstvo 1831, s. 138; V. Zahradník, tamtéž 1835, s. 707 ●; an.: nekrolog, Časopis pro katol. duchovenstvo 1836, s. 642; J. A. Hanslick in Geschichte und Beschreibung der Prager Universitätsbibliothek (1851, s. 123); V. Nebeský: Kralodvorský rukopis, ČČM 1852, s. 145; an.: Der Bock als Gärtner, Bohemia 30. 11. 1861; I. J. Hanuš in Die gefälschten böhmischen Gedichte (1868); J. Truhlář: Podvrhl-li Z. „Milostnou píseň"?, Světozor 1880, s. 82 a pokr.; C. Wurzbach in Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich 60 (Vídeň 1891, s. 125, s příklady Z. cenzorských zásahů); A. Kraus in Husitství v literatuře, zejména německé 3 (1924, s. 23); K. Janský in Karel Hynek Mácha (1953); I. Slavík: Máchův cenzor, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1987, s. 75 → Tváře za zrcadlem (1996, s. 118); JM (J. Mourková): Máchův Máj aneb Jak přelstít cenzora, Magazín Co vás zajímá 1989, č. 5; V. Vlnas in Jan Nepomucký, česká legenda (1993, s. 222).

lk

Josef Václav **Zimmermann**

* 5. 2. 1804 *Tomice* (Bystřice-T.) u Benešova
† 24. 6. 1877 *Český Brod*

Spisovatel a překladatel umělecky nenáročných sentimentálních povídek pro mládež, autor náboženské literatury.

V matrice zapsán jako Josef Cimermann. – Syn mlynáře. Po absolvování gymnázia na Malé Straně v Praze a tzv. filozofie pokračoval 1826–29 ve studiích teologie na pražské univerzitě. 1829 (někdy mylně uváděno 1827) byl vysvěcen na kněze. Několik let působil jako kaplan (od 1829 v Ořechu u Karlštejna, poté v Chrášťanech, od 1832 v kostele sv. Havla v Praze), 1838 se stal lokalistou, později farářem ve Stodůlkách (Praha-S.), 1860 byl jmenován děkanem v Čes. Brodě. Zemřel po delší nemoci, pohřben byl v Čes. Brodě. – Jeho strýcem byl Jan Nepomuk Václav Z., editor staročeských památek, autor historických prací a cenzor.

Z. je autorem četných původních náboženských spisů i překladů (L. Goffine, B. J. N. Pfeiffer, J. M. Sailer) pro potřeby věřících katolického vyznání: modliteb, kázání, životopisů světců apod.; k překladu Postily L. Goffina připojil životopisy českých světců. Náboženské výchově mládeže měly sloužit Z. povídky. Ve 40. letech uveřejnil nejprve několik překladů a adaptací z němčiny (E. Ambach, Ch. Schmid a anonymní práce) a angličtiny (F. Marryat; Z. adaptace dobrodružného výchovného románu Miloslav Vlnovský, bremský kormidelník patří mezi první díla této tematiky v české literatuře a vydávala se v jeho překladu ještě v první polovině 20. století). Od 50. let pak psal a upravoval umělecky nenáročné povídky, které budoval na sentimentálním syžetovém schématu „utrpení a odměna ctnostných hrdinů", s nímž souvisí i vnějšková lokalizace příběhů do historické doby (nejčastěji křižáckých výprav nebo třicetileté války). V povídce *Proletář…* se objevil jeden z prvních realistických obrazů sociální bídy v české literatuře. – Nejistý je Z. překlad knihy Das menschliche Herz in seinen guten and bösen Scheinungen (b. d.).

PŘÍSPĚVKY *in:* Časopis pro katol. duchovenstvo (1835–36, 1839, 1851); Vlastimil (1840). ▮ KNIŽNĚ. *Povídky pro ml.:* Panoš anebo mstitel, otcův ochránce a smírce. Vlastenská povídka z dob třicetileté války (1852); Sirotci anebo Bůh spomáhá poníženým, nevinně sužovaným, sráží však v prach zlosyny ohavné (1852); Vlastimila anebo Švédové v Čechách (1852); Marnotratník anebo Jaký život, taková smrt (1854); Poslední Johanita na Rodyzu anebo Dobytí Rodyzu Solimanem II. (1854); Hulán anebo Podivné shledání v severních pralesích ruských (1856); Palič anebo Zanedbané vychování (1856); Proletář (chudinec) anebo Obraz u starého kostela (1856); Travič anebo Němá žaloba na hřbitově (1856); Žid anebo Pýcha předchází pád (1856); Lovec z hor anebo Zemězrádcova a vlastencova odplata (1857); Mouřenín anebo Hadem k smrti uštknutá nevěsta (1857); Němý jezdec anebo Růženec co pomoc v ouzkosti (1857); Soukromý žalář anebo Napravený káranec (1857); Hvězda večerní anebo Slepý vojín (1858); Zpěvec křižácký anebo Dobytí Božího hrobu (1858); Vystěhovalci anebo Nechoďte do Ameriky, ale zůstaňte doma a poctivě se živte (1859); Rybáři anebo

Nebudeš pokoušeti Pána Boha svého (1860); Čerkesín anebo Tajný křesťan (1862); Otrok anebo Vyzrazený z hrobu hříšník (1862); Mnich anebo Umrlčí město (1866). – *Překlady a adaptace:* Q. Görres: Panna orleánská (1836); J. M. Sailer: Ouplná modlitební kniha pro katolické křesťany s připojením starobylých písní z českých kancionálů vybraných (1838); an. (Ch. Schmid): Ztracený syn. Povídka z dob 30leté války (1841) + Jenovefa (1849); L. Goffine: Česká postila, kniha k poučování a k vzdělání katolických křesťanů 1, 2 (1843); B. J. N. Pfeiffer: Ježíš, naše spasení. Uvedení k vnitřní modlitbě (1843); F. Marryat: Miloslav Vlnovský, bremský kormidelník. Nový Robinson (1846); A. G.: Mořští loupežníci od východu aneb Hvězda tuniská (1846); an.: Růže římská anebo Cti otce a matku (1846, z něm.); an.: Poustevník. Povídka z dob křižáckých válek (1847, z něm.); an.: Fortunatovi synové a co se mimo to s penězotvorným měšcem a s kouzelným kloboučkem přihodilo (1851, z něm.); E. Ambach: Kletba a požehnání anebo Jak budeš síti, tak budeš i žíti (1852). – *Ostatní práce:* Ranní kázání na neděle celého roku 1, 2 (1839); Zápal nábožnosti. Kniha modlitební pro katolické křesťany (1842); Svatí zvukové. Modlitební kniha pro katolické křesťanky (b. d., 1843); Poklad duše. Modlitební kniha pro katolické křesťany (1844); Životopis sv. Prokopa, dědice českého (1845); Perla křesťanská. Modlitební kniha pro ženské pohlaví katolického náboženství (1846); Pobožnost k uctění srdcí Pána Ježíše a Panny Marie (1846); Věneček rajský, knížka poučná a modlitební (1846, výt. nezjišt.); Brána anjelská anebo Nový zlatý nebeklíč (1852); Nepoškvrněná hvězda na obloze anebo Doby neporušeného života nejblahoslavenější Panny Marie (1855). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Pražský konstituční kalendář pro město i pro venkov na rok 1848–51 (1847–50, hvězdářská část od K. Kreila, dub., výt. nezjišt.). ■

LITERATURA: an. (A. Stránský): ref. překl. F. Marryat, Přítel mládeže 1848, s. 223; ● nekrology: an., Beseda učitelská 1877, s. 350; an., NL 27. 6. 1877; an., Pokrok 27. 6. 1877 ●; A. Dostál: J. Z., Vlast 38, 1921/22, s. 49; O. Pospíšil, V. F. Suk in Dětská literatura česká (1924); F. Kubka: Miloslaw Wlnowský, brémský kormidelník, kniha vánoční, NO 11. 12. 1925 → in F. Marryat: Kormidelník Vlnovský aneb Záhuba lodi „Pokojný“ (1945, s. 251); J. Rey: Miloslav Vlnovský redivivus, Řád 1942, s. 547.

lk

Joža **Zindr**

* 30. 1. 1899 *Plhov* (Samšina-P.) u Sobotky
† 11. 7. 1929 *Rožďalovice*

Autor sociálně laděné a intimní poezie, publicita píšící i slovensky.

Podepisoval se též Josef Zindr i Zinder. – Pocházel z početné rodiny vesnického zedníka a sezonního dělníka. Obecnou školu navštěvoval v Samšině (1905–10), měšťanskou *v* Sobotce (1910–14). Od 1914 studoval na učitelském ústavu v Jičíně, kde ho ovlivnil učitel češtiny F. Wollman. V březnu 1917 byl odveden, vojenskou službu zahájil ve Vídni, pak sloužil v Maďarsku (mj. škola pro záložní důstojníky v Ostřihomi) a v Polsku; 1918 v době dovolené maturoval. Silně ho poznamenala smrt blízké přítelkyně a matky (1918). Od 1919 učil na různých školách v okolí Jičína (Dolní Bousov, Domousnice, Všeborsko, Sobotka, Jičín, Mladějov). 1921 složil zkoušku způsobilosti pro měšťanské školy. Od září 1922 byl přeložen na Slovensko do Turčianského Sv. Martina, kde učil na měšťanských a středních školách. Intenzivně se věnoval kulturní a politické činnosti v proletářských vrstvách, za niž byl i perzekvován, spolupracoval s dělnickým centrem ve Vrútkách a levicovými periodiky, ideově a přátelsky se sblížil s davisty (mj. s P. Jilemnickým a se slovenským spisovatelem českého původu J. Elenem-Kaisrem). 1926 byl pro neshodu se školskými úřady přeložen zpět do Čech a učil na různých místech opět v okolí Jičína (Rožďalovice, Železnice, Radim) a od září 1928 v Benešově u Semil. Při zaměstnání studoval Vysokou školu pedagogickou v Praze. Od poloviny 20. let podnikal prázdninové cesty po Evropě (Francie, Itálie, Německo, Rakousko, Švýcarsko). V hluboké depresi, k níž přispěly i marné žádosti o podporu tvůrčích snah a vydání sbírky, ukončil život sebevraždou (zastřelil se na břehu Bučovického rybníka u Rožďalovic). Pohřben byl v Mladějově u Sobotky.

O literární tvorbu se Z. pokoušel už na učitelském ústavu. V prvním období v duchu tradiční sociálně angažované produkce soucítil s dělníkem a oslavoval jeho práci, záhy a pak již trvale tvořil ovlivněn proletářskou poezií (zejména J. Wolkrem), střídaje působivé obrazy bezútěšných životních i pracovních poměrů s výzvami k revoluční nápravě světa. V dalším období se Z. básnický obzor rozšířil o milostnou lyriku a dojmy z cest. Za pobytu na Slovensku psal i slovensky (dílem převody vlastních českých veršů do slovenštiny, dílem původní slovenská tvorba, jak beletrie, tak publicistické žánry). Po návratu do Čech převážily reflexe tíživé osobní situace, spojované

se vzpomínkami či motivy rodného kraje i se snahou o řešení vlastních životních rozporů. Jediná Z. básnická sbírka *Bludaři* vyšla péčí J. Týmla až po Z. smrti. Souběžně s verši psal Z. i kratší prózy, v nichž se projevuje silný vliv Šrámkův. Z. publicistika je názorově spřízněna s okruhem DAVu. Část pozůstalosti je uložena v archivu Matice slovenské v Turč. Sv. Martině.

PSEUDONYMY: Gracchus, Zero. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1923–27); Českosl. noviny (1922–24); DAV (Bratislava 1926); Južné Slovensko (Komárno 1926); Klas (1924, 1927–28); Mladé Slovensko (Bratislava 1925); Nár. osvobození (1925–27, i příl. Hodina, Slovenské hlasy); Pravda chudoby, pokr. Pravda (Vrútky, Mor. Ostrava 1925–26, i příl. Proletárska nedeľa); Proletárka (Turč. Sv. Martin 1925); Proletkult (1923); Robotnícke noviny (Turč. Sv. Martin 1925–26); Sever a Východ (1925–28); Spartakus (Vrútky 1925); – posmrtně: Sever a Východ (1929); Sobotecký věstník (1929); Venkov (1929); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (posmrtně): Bludaři (BB 1930, ed. J. Týml); Jsme květy této země (1964, ed. V. Frýba). ▮ KORESPONDENCE: in J. Z.: Jsme květy této země (přátelům a rodině z 1918–29; 1964, ed. V. Frýba); in J. Plch: Příspěvek ke vztahům české a slovenské literatury dvacátých let v díle J. Z. (přátelům a rodině z 1919–29; 1974). ▮

LITERATURA: sb. J. Z., učitel – básník. K 60. výr. narození a k 30. výr. smrti (1959, ed. L. Lukáš); J. Plch: Příspěvek ke vztahům české a slovenské literatury dvacátých let v díle J. Z. (1974, s bibliografií). ▮ ● nekrology: an., Venkov 18. 7. 1929; J. Mánek, Učitelské noviny 44, 1929/30, č. 1; Dk., Škola měšťanská 32, 1929/30, s. 113 ●; J. Týml in J. Z.: Bludaři (1930); ● ref. Bludaři: -ajpa, Škola měšťanská 32, 1929/30, s. 467; J. Týml, LitN 1930, č. 4; an., tamtéž, č. 7; P. S. (Sula), NO 2. 4. 1930, příl. Výchova a škola; F. Křelina, Venkov 14. 5. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 5. 1930; J. Knap, Sever a Východ 1930, s. 159; K. Vokáč, Čes. učitel 1930, s. 578; J. Šulc, Sobotecký věstník 40, 1930/31, č. 5 ●; ● k 1. výr. úmrtí: J. Šulc, NO 11. 7. 1930 + Venkov 11. 7. 1930; J. Týml, Nová doba 19. 7. 1930 ●; ● k 10. výr. úmrtí: an., Naše zprávy 1939, č. 43; V. Frýba, Sobotecký věstník 49, 1939/40, č. 7; K. Lazák, tamtéž; Kp. (J. Knap), Venkov 11. 7. 1939 ●; L. Lukáš in Literární místopis Semilska 1 (1948); J. Plch: Písně domova, sb. Sobotka (1958); V. Frýba: J. Z. a Peter Jilemnický, Plamen 1960, č. 10 + Proletářský básník J. Z., SLit (Bratislava) 1961, s. 316 + Martinská léta J. Z., Sborník Severočeského muzea – Historia 3 (1962); V. Frýba in J. Z.: Jsme květy této země (1964, i bibliografie); Š. Drug in DAV a davisti (Bratislava 1965, s. 217); B. Brejník: k 70. výr. nar., Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1969, č. 1; J. Hercík: k 40. výr. úmrtí, tamtéž, č. 4–5; ík: Učitel – básník, Učitelské noviny 1974, č. 4; Š. Drug, Zabúdaný davista, Slovenské pohľady (Bratislava) 1977, č. 2; L. K.: Láska k rodnému kraji – J. Z., Pochodeň 27. a 28. 1. 1979; K. Bílek in Kdo je kdo v dějinách Sobotecka (1995); J. Jindra: Dvě výročí básníka Bludařů, sb. Od Ještěda k Troskám 2004, č. 1.

vf

Lubor **Zink**

* 20. 9. 1920 *Klapý* u Litoměřic
† 3. 11. 2003 *Ottawa* (Kanada)

Básník tematizující zážitky z 2. světové války, satirik (epigramatik), prozaik, exilový novinář a politický komentátor kanadského tisku.

Pokřtěn Lubomír Jan, své práce podepisoval také jako Lubor Jan (Lubor J.) Zink, Lubomír Zink. V literatuře (mj. nekrolog B. Čelovského) bývá též uváděno datum úmrtí 2. 11. 2003. – Z. vlastenecky cítící otec působil jako řídící učitel na Lounsku; Z. tam navštěvoval obecnou školu (nejprve ve Vojnicích, později v Blšanech). Maturoval (1938) na lounské reálce (spolužáci výtvarníci K. Linhart a Z. Sýkora), již tehdy se jako člen Všestudentského spolku Louny opakovaně (1937, 1939) účastnil literárních soutěží. Po maturitě nastoupil na pražskou Vysokou školu obchodní (spolužák Č. Adamec), po uzavření vysokých škol pracoval v Praze krátce jako úředník. Tehdy založil s přáteli ilegální studentskou skupinu, organizovali protesty československých studentů v listopadu 1939, tiskli a kolportovali letáky. Po vypuknutí války odešel na Slovensko, odtud do Maďarska (tam byl uvězněn), přes Jugoslávii (z Bělehradu s francouzským pasem), Turecko, Sýrii, Libanon (Bejrút) se dostal do Marseille, 1940 vstoupil do tvořící se českosl. zahraniční armády (1940–45 příslušník obrněné brigády). Po pádu Francie se přesunul do Anglie (nejprve byl v táboře zahraničního vojska v Cholmondeley; záložnickou vojenskou školu absolvoval jako četař aspirant). Uvolněn z armády pracoval v Londýně pro českosl. sekci BBC Volá Londýn (pod pseudonymem, nacisté mezitím poslali jeho rodinu do koncentračního tábora), působil v obnoveném Ústředním Svazu českosl. studentstva jako předseda kulturního odboru (péčí ÚSČS mu vyšla první a druhá básnická sbírka), organizoval prosazení 17. listopadu za Mezinárodní den studentstva, 1942 se angažoval při Mezinárodním kongresu mládeže,

spolupracoval též s londýnským exilovým tiskem. Jako důstojník dělostřelectva se zúčastnil bojů během invaze u Dunkerque (obdržel válečná vyznamenání). Po návratu do vlasti byl zaměstnán na ministerstvu zahraničních věcí (ve zpravodajské sekci tiskového odboru měl na starosti rozhlasové vysílání) a zároveň pokračoval ve studiu na Vysoké škole obchodní; účastnil se aktivně politického života (již v červenci 1945 v Londýně organizoval přípravu 1. světového kongresu mládeže). V březnu 1948 se skupinou novináře J. Jostena (s manželkou, bývalou českosl. tenisovou šampionkou Z. Nechvílovou) utekl přes Šumavu do Německa (útěk za hranice popsal v románu *Únor*); 1948 a 1949 byly vysílány jeho projevy do Československa. 1950 přesídlil opět do Anglie (po roce obdržel anglické občanství), kde zpočátku pracoval při monitorování českého vysílání BBC. 1951 se přestěhoval do Západního Německa, angažoval se v tzv. odbojovém ústředí tajné služby generála F. Moravce (koncipoval texty letáků, např. v Hlasu odboje, podílel se na Retribučním referátu). 1958 se usadil v Kanadě (1963 získal kanadské občanství), nejprve v Torontu, pak v Brandonu, kde redigoval místní noviny The Brandon Sun. Od 1962 žil v Ottawě a psal politické sloupky a parlamentní zpravodajství pro Toronto Telegram (1961 a 1962 obdržel kanadské novinářské ceny); navštívil 1966 Vietnam, 1972 Rhodesii (korespondent). Jako znalec problematiky východní Evropy psal od 1971 pro Toronto Sun mezinárodní politické komentáře, systematicky kritizoval a odhaloval komunistické úmysly, varoval před opakováním západní politiky appeasementu. V Torontu kandidoval do federální poslanecké sněmovny (byl přísným kritikem doleva tendující orientace kanadského předsedy vlády P. E. Trudeau). Za svou činnost obdržel několik vyznamenání kanadských a pak také československých (mj. 1992 medaile Za zásluhy 1. stupně). V polovině 90. let (po dvou operacích) omezil svou žurnalistickou a politickou činnost, žil na odpočinku v Ontariu. 1995 formuloval (s L. Rozbořilem, P. Retterem a Č. Adamcem) výzvu odvolávající se na masarykovské ideály *Vzkaz studentům a dospívající mládeži.* V exilu spolupracoval s českými národními socialisty, ukázky jeho tvorby přinášelo zahraniční vysílání do Československa.

Básnické juvenilie ovlivněné mj. dikcí J. Wolkra a nesené mladickou melancholickou senzibilitou Z. uveřejňoval zejména ve Studentském časopisu. Lyrickou tvorbu prvních dvou exulantských let shrnul do nevýrazného debutu *Dva roky,* v němž převážně pomocí konvenční jednoduché písňové formy tematizoval loučení s vlastí a ohrožení Evropy. V následující sbírce *Žhavý dech* byl melodický tvar postupně narušován expresivnějším výrazem i obrazností vyjadřující válečnou proměnu světa, stesk po domově (zejména v apostrofách matky) a hrůzu ze smrti a zkázy. Soubor *Deštivá noc* (verše z emigrace 1939–44) vedle veršů z prvních dvou sbírek obsahuje cyklus milostných básní. Satirický talent Z. uplatnil ve sbírce čtyřveršových epigramů z 1941–42 (*Psáno na lafetu*), v nichž (kromě adresných narážek na novinářské a vojenské dění v anglickém exilu) podle vzoru K. Havlíčka Borovského ironizoval plané vlastenčení, opatrnou hru na odboj i válečné prospěcháře. V poválečné době publikoval Z. časopisecky společenskokritické satiry, komentáře a úvodníky, důsledně bránící masarykovské humanitní ideály a svobodu slova, kritizující cenzuru, ideový i umělecký konformismus, marxismus a počínající protidemokratické a totalitářské tendence komunistické strany. Z. útěk do exilu se částečně odrazil v románu *Únor* (v 50. letech vysílán do ČSR rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa), líčícím příběh skupiny nekomunistů, které únorový převrat postavil před dilema zůstat s rodinami v režimu, se kterým nesouhlasí, nebo riskovat nebezpečný přechod přes hranice, který chtějí zneužít činitelé z vnitra a jejich konfidenti. V Kanadě Z. vydal příběh z poválečného Československa věnovaný utečeneckému tématu a politické situaci před i za železnou oponou (*The Uprooted*). – V literatuře je ještě uváděna Z. hra The Globe and Mail (z 1958), pojednávající o smrti J. Masaryka, a dvě novely (tiskem patrně nevyšly). Z. báseň *Bez rozloučení* zhudebnil skladatel V. Kaprál, publikace *The Stormy November* (o 17. listopadu) byla přeložena do mnoha jazyků. Za 2. exilu převážila v Z. činnosti politická publicistika a esejistika, z níž Z. postupně vydával knižní soubory. – V 90. letech byla v Čechách znovu přetištěna Z. satirická tvorba z konce 40. let, též neuveřejněné epigramy, zejména na J. V. Stalina, K. Gottwalda, Sbor nár. bezpečnosti, monopol Komunistické strany ČSR, začínající čistky ap. B. Čelovský v monografii Kopiník svobody otiskl rovněž některé doku-

menty z 50. let (letáky), nepublikované Z. básně a překlad výboru Z. sloupků z kanadských novin z 1958–92. – V LA PNP jsou mj. uloženy Z. rukopisné básnické juvenilie zhruba od poloviny 30. let, z 1936–37 soubor Pokusy, lyrická sbírečka Verše 1937–38, prozaické pokusy, dále fragment epigramů z 1946–48, kopie cyklostylovaného básnického cyklu Do jubilejního roku (1948), rukopis autobiografické prózy Cestou domů líčící osudy českých vojáků ve Francii a Anglii, rukopis románu Vykořenění (angl. s tit. The Uprooted) a xerox Bůh, který zklamal (Z. česky psaný souhrn „zpovědí" zklamaných levicových intelektuálů The God that failed, vyd. 1949 v New Yorku A. Koestler).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. Pravda, T. A. Stapo (oba Svob. slovo), Z. A. Zobor (Hlas revoluce); do, kor, říz (Palba), Srp, srp, x, zn (Palba), ×. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* alm. Cesta do světa (Louny 1936, debut); Congressional Record (Washington 1961); Čechoslovák (Londýn, za války); Čes. týdeník (1995); Edmonton Sun; Forum (1995); Hlas odboje (Záp. Německo 1953, 1956); Hlas revoluce (1947–48); Christian Science Monitor (Boston); sb. Chvála slova (1940); sb. Jednota boj útok vítězství (Londýn 1943); Jerusalem Post; Naše zprávy (1940–41; 1940 pravidelně BB); National Review (New York 1982); Nový domov / The New Homeland (Ottawa 1993, 1995); Obzor (Londýn 1941–43); Palba (Anglie 1940, BB); sb. 17. listopad 1943 (Londýn 1943, s V. Fischlem a E. Benešem → Žhavý dech a Deštivá noc); Studentský časopis (1938–39); Students at War (Londýn 1941–42); Svob. slovo (1948); Svob. zítřek (1947); The Brandon Sun (1958–61); The Globe and Mail (Toronto 1958, 1986); The Ottawa Citizen (1986); The Ottawa Sun (od 1973); The Toronto Telegram, pokr. The Toronto Sun (1962–92, 1995); ant. Z lyriky války (Anglie /Londýn/ 1941); ant. Z wojennej poezji czechosłowackji (Londýn 1944); mimoto za války v cyklostylovaných vojenských útvarových časopisech a dalších exilových periodikách; v Kanadě články v novinách a v politických a ekonomických periodikách aj. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika:* Dva roky (BB, Londýn 1941, rozmnož.); Psáno na lafetu (BB, Londýn 1941, šifra říz; 1. vyd. rozmnož., t. r. i upr. vyd. knižní); The Stormy November (stať, Anglie asi 1941, z rkp. Bouřlivý listopad přel. do angl. Z. Nechvílová); Žhavý dech (BB, Londýn 1942); Deštivá noc (BB 1947, obs. i BB se sbírek Dva roky a Žhavý dech); The Uprooted (R, Toronto 1962); Under the Mushroom Cloud (stati, Brandon 1962 ← čas. Brandon Sun); Trudeaucracy (komentáře, Toronto 1972 ← čas. Toronto Telegram a Toronto Sun); Viva Chairman Pierre (komentáře, Toronto 1977 ← čas. Totonto Sun); What Price Freedom? (EE, Toronto 1981); Únor (R 1993). – *Ostatní práce:* ABC of Political Philosophy (Brandon 1959). ▮

LITERATURA: B. Čelovský: Kopiník svobody (2001, obs. i výběr Z. beletristických a publicistických textů). ▮ ● ref. Dva roky: an., Kulturní zápisník (Londýn) 1941, č. 4–5; J. Mucha, Obzor (Londýn) 1941, č. 5–6 ●; an.: ref. Psáno na lafetu, Prapor (Anglie) 5. 6. 1941; L. Whitehead in L. Z.: Under the Mushroom Cloud (1962); P. Den: ref. The Uprooted, Proměny (New York) 1964, č. 1; CP: Zink Rouses Czech Scribes'Ire, Brandon Sun 16. 5. 1967; an. (Zpravodaj ČTK): Slavnostní uvítání prezidenta A. Novotného v Ottawě, RP 16. 5. 1967; P. Worthington in L. Z.: Viva Chairman Pierre (1977, o Z. publicistice) + in Looking for Trouble (Toronto 1984, s. 314); an.: Sterling Zink (o Z. žurnalistice), The Toronto Sun 4. 9. 1989; B. Šulc in Ústřední Svaz československého studentstva v exilu za války 1940–45 (1990, s. 13); t. w.: Přijel až z Ottawy, Večerní Praha 20. 11. 1990; B. Amiel: Overdue honors for anti-Communist (o Z. protikomunistické činnosti), Maclean's (Toronto) 23. 9. 1991; R. Nielsen: L. Z. Champion of Democracy, Reader's Digest (Toronto) 1992, červenec; V. Rollerová: Profily (profil L. Z.), Nový domov (Toronto) 26. 11. 1992; ● ref. Únor: p., Nové knihy 1993, č. 41; J. Škvorecký, Nový domov (Toronto) 11. 12. 1993; ši (J. Šimůnek), Svob. slovo 9. 2. 1994; V. Straka, NO 22. 2. 1994; (pek). (M. Petříček), LitN 1994, č. 18; J. Pejskar, Čes. dialog 1994, č. 9–10 ●; J. Leikert in A deň sa vrátil (Bratislava 1994, s. 64); L. Rozbořil in Z války do exilu (1994, s. 164); M. Nosek: Bojovník L. Z. …, Telegraf 17. 11. 1995; B. Čelovský: Český Einzelgänger v Kanadě (medailon k 75. nar.), Alternativa nova 2, 1995/96, č. 9; P. Koukal: Kanaďan zpod Házmburku, Kanadské listy (Ontario) 1996, č. 1; jh (J. Hořec): Nikdy se nepoddal, Čas 1996, č. 12; B. Čelovský in „Emigranti" – dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru" 1948 (1998, s. 339) + Fanatik svobody, Svoboda 7. 7. 2001 + Kopiník svobody, Čes. dialog 2001, č. 8; an. (O. Bezděková, J. Veteška): Životopis ing. L. Z., Čes. dialog 2001, č. 11–12; B. Navrátil: Vynikající exilový novinář L. Z. …, Den 21. 5. 2001; V. Popková: L. Z. Stali jsme se hlasem umlčených studentů (rozhovor), Právo 15. 11. 2001, příl Salon; ● nekrology: B. Čelovský, LidN 6. 11. 2003 → Uprchlíci po „Vítězném únoru" (2004, s. 36); L. Drahotský, Nový domov (Toronto) 2003, č. 23 ●; B. Srba in Múzy v exilu (2003); M. Jareš: Z lyriky války 1 (medailon s ukázkou), Tvar 2003, č. 14.

vfr

Emanuel **Zítek**

* 26. 11. 1856 *Brandýs nad Labem*
† 1. 11. 1934 *Brandýs nad Labem*

Autor konvenčních milostných a historických próz, zpočátku též básník a dramatik.

Syn hodináře. Vystudoval v Praze Akademické gymnázium (mat. 1876) a právnickou fakultu (JUDr. 1881). 1890 si otevřel advokátní kancelář v Praze ve Vodičkově ul., působil především jako úspěšný obhájce v trestních věcech. Od 70. let byl členem i funkcionářem četných spolků, v literárním řečnickém spolku Slavia byl 1877 knihovníkem, v Umělecké besedě 1883–84 a 1891 jednatelem správního výboru a 1892 jeho členem, 1887 spoluzakládal Spolek čes. spisovatelů beletristů Máj a byl jedním z jeho prvních funkcionářů.

Z. práce jsou dějově zasazeny jednak do prostředí soudobé vyšší společnosti (*Karel Modrava, Šlechticové*), jednak do české historie od doby Rudolfa II. (*Cizáci*) přes stavovské povstání 1618–20 (*Pomsta*) a bělohorskou porážku (*Drama rodiny pana Daniele, Malí vítězové – velcí přemožení*) až po třicetiletou válku (*Albrecht Václav z Valdštejna…*). Jejich ústředním motivem je většinou láska mladých lidí, která je vystavena zkouškám nepříznivých okolností, ale nakonec se šťastně naplní. Autor s oblibou stavěl do přímočaré konfrontace lidskou ušlechtilost a podlost, děj rozvíjel s pomocí intrik, nevyhýbal se dobrodružnému řetězení náhod ani překvapivým rozuzlením. Převážně salonnímu prostředí příběhů odpovídá knižní, rétorický a ozdobný jazykový výraz jak v partu vypravěče, tak i v partech postav. V pracích ze své současnosti Z. sahal po humorném nadhledu a využíval rámcové kompozice nebo techniky románu uvnitř románu (*Trojlístek novel milostných, Štěstí*). V obsáhlých, většinou několikasvazkových historických románech spojoval podle vzoru A. Dumase st. osudy fiktivních postav se světem vysoké politiky a fabulační volnost s množstvím věcných historických informací. Zvláště v úvodních a závěrečných partiích zdůrazňujících pobělohorské ponížení národa dal nezastřeně najevo své vlastenecké smýšlení. Rané básnické pokusy (hlavně historické balady a milostná lyrika v duchu soudobých směrů) i drobné překlady zůstaly roztroušeny po časopisech.

ŠIFRY: Efr. z K. (spolu s F. Kvapilem, Světozor), E. Z. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Koleda (1877–80, BB); Květy (1885); alm. Máj (1878); Paleček; Pokrok (1883); Právník (1888); Ruch (1879–81, BB); Slovanský sborník (1884–87, překl. z pol. a lit. ref.); Světozor (1872, 1879–80, 1886; 1872 debut: překl. B ze slovinštiny, s F. Kvapilem, pseud. Efr. z K.; 1880 P Blandina); Upomínka na národní slavnost… (Houška u St. Boleslavi 1884, pamětní list); Zábavné listy (1879, R Bouřky); Zlatá Praha (1884–88; mj. 1887 humoreska Vějíř slečny Albíny). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Drama rodiny pana Daniele (R b. d., 1886); Karel Modrava (D 1888); Šlechticové (R 1894); Šlechticové, Láska vítězí (RR b. d., 1917, Láska vítězí ← Zlatá Praha 1887–88); Trojlístek novel milostných (PP 1918; Můj přítel Horník původně s tit. Povídka o mém příteli Horníkovi ← Zlatá Praha 1884; Deník paní Boženy původně s tit. Je-li prospěšno psáti memoáry? ← Zlatá Praha 1885; Inzerát ← Zlatá Praha 1885–86); Malí vítězové – velcí přemožení (P 1920 ← Květy 1885); Štěstí 1–4 (R 1920–21); Cizáci 1, 2 (R 1926); Pomsta 1–5 (R 1927); Albrecht Václav z Valdštejna, vévoda Frýdlantský 1–4 (R 1934). – *Překlad:* E. Ritter: Církevní právo katolické 1, 2 (1887, 1889). ▮

LITERATURA: J. David, M. Šrůtová: E. Z. (1856–1934). Soupis osobního fondu (LA PNP 1999). ▮ ● ref. Drama rodiny pana Daniele: V. Vítězný, Lit. listy 8, 1886/87, s. 70; č., NL 19. 2. 1887, příl.; V-ý (J. Vejchodský), Hlídka lit. 1887, s. 178; F. V. Vykoukal, Osvěta 1887, s. 1046 ●; F. Zákrejs: ref. Karel Modrava, Osvěta 1889, s. 283; ● ref. Šlechticové: M. Zavoral, Hlídka lit. 1894, s. 310; jv. (J. Vodák), Lit. listy 16, 1894/95, s. 90; L. Čech, Osvěta 1895, s. 950 ●; Kaz. (F. S. Procházka): ref. Trojlístek novel milostných, Šlechticové, Láska vítězí, Zvon 18, 1917/18, s. 54; ● ref. Štěstí: -btk- (V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 671; V. Z. (Zelinka), Zlatá Praha 1921, s. 346 ●; B. J.: ref. Cizáci, Archa 1926, s. 338; M. (E. Masák): ref. Pomsta, Archa 1928, s. 124; M. Hc. (Hudec): ref. Albrecht Václav z Valdštejna…, Samostatnost 1934, č. 4; ● nekrology: rv, LidN 2. 11. 1934; an., NO 3. 11. 1934; H. P., Zvon 35, 1934/35, s. 128 ●.

bd

Zlá léta po smrti krále Přemysla Otakara II. viz in Pokračovatelé Kosmovi

Zlatá kniha viz Kniha zlatá

Zlatá Praha (1)

1864–1865

Časopis rodinného typu, usilující v širokém záběru a s důrazem na beletrii o zábavu i poučení, kombinující obrazovou složku se zájmem o literaturu a umění i o politické a sociální dění.

Redaktoři: 1864–65 (roč. 1–2 do č. 7) V. Hálek, 1865 (roč. 2, č. 8–12) B. Janda Cidlinský. – *Vydavatel:* K. Seyfried, Praha. – *Periodicita:* čtrnáctideník (1. a 15. v měsíci): 1864 (roč. 1) 24 čísel od ledna do prosince, 1865 (roč. 2) 12 čísel od ledna do června.

Z. P. založil V. Hálek poté, co opustil jako redaktor vyhraněně beletristicky orientovaný Lumír a rozhodl se vytvořit po vzoru evropských žurnálů rodinného typu (a v návaznosti na Rodinnou kroniku z časů, kdy ji redigoval J. Neruda) časopis, jenž by poskytoval širší čtenářské obci spolu s beletrií též populárně-naučné čtení a poučení prostřednictvím vzájemně se doplňující obrazové a slovesné složky. Textová část časopisu tak zpravidla představuje poučný komentář k části obrazové (zejména u podobizen), odborně laděné články jsou zase provázeny ilustracemi. Nepříliš členitá skladba Z. P. vycházela z cíle (v úvodním prohlášení) „podávati čtenářstvu svému obraz naší doby a snažení našeho jak v ohledu uměleckém, tak i politickém a sociálním". Nejrozsáhlejší složku tvořila beletrie obsahující původní i přeložené verše a povídky (zpravidla na pokračování). Naučná složka zahrnovala kulturní a literární dějepis, články zeměpisné, archeologické a zejména životopisy významných osobností. V 1. roč. vstupní část zaplňoval aktuální *Politický přehled* (ve 2. roč. odsunutý na závěr), zpravodajství z celého světa, doplněné třemi obsáhlými informacemi anglického dopisovatele (*Z Anglicka*). Závěr listu tvořily rubriky: odborně informativní *Starožitnosti* a zábavněji pojaté *Směs* a *Šachy*. Pravidelně se objevovaly i podrubriky *Literatura a umění* a *Divadlo* (někdy i *Opera*). Časopis zanikl po odchodu V. Hálka (založil s J. Nerudou u J. Grégra obdobně koncipované Květy), když se novému redaktoru B. Jandovi Cidlinskému nepodařilo udržet čtenářský zájem.

Z. P. tiskla *verše* J. Arbesa, F. Douchy, V. Hálka, A. Hovorky (pseud. Alois z Drahejšova), J. Jahna, B. Jandy (Cidlinského), Slováka J. Kráľe, J. Martince, „samouka" V. J. Pokorného, J. Rotha (pseud. J. R. Práchyňský), E. Špindlera, E. Züngela, z pozůstalosti J. P. Koubka a F. Umana. V *próze* představila práce B. Jandy (Cidlinského), B. Mühlsteinové, J. Oktáva, S. Podlipské, A. V. Rirenšafta (podp. Rierenšaft), M. Stroupežnické, K. Světlé, K. Šimůnka aj. Dále uváděla ukázky (především slovanského) folkloru: polskou a ruskou píseň (V. Štulc), lužickosrbskou pohádku (J. Roth), polskou pohádku podle K. J. Erbena (an.), slovinské písně (A. Šenoa), ukrajinskou pověst (J. V. Reiter), pohádku z Bretaně (J. Roth, pseud. Jul. Prachyňský). *Překlady* pořizovali: ze slovanských literatur V. Štulc, J. Roth i J. V. Houra (A. Mickiewicz, A. S. Puškin), z němčiny E. Špindler (J. W. Goethe, H. Heine), z francouzštiny J. Goll (pseud. Jaroslav Chlumecký; P. J. Béranger), z angličtiny P. Sobotka (F. Beaumont, A. Tennyson); prózu tlumočil především F. Schulz (H. de Balzac, H. Heine), dále anonym (M. J. Saltykov-Ščedrin). Zatímco v rubrikách týkajících se literatury převažovaly (vesměs nepodepsané) blíže nekomentované zprávy, *naučné stati* v Z. P. zahrnovaly i fundované studie: B. Janda Cidlinský (i šifra B. J.) psal o Dantovi, F. L. Čelakovském a F. B. Mikovcovi, V. Hálek (šifra V. H.) též o Mikovcovi, V. Č. Bendl (šifra V. B.) o F. Sušilovi, A. D. Výšek vzpomínal na J. Kollára. Cestopisnými črtami přispěli zejména F. Schulz a J. Krejčí, zeměpisné tematice se věnovali také E. Špindler, B. Janda Cidlinský a A. Šenoa, o pražských aj. kulturních památkách psali E. Tonner, K. V. Hof (pseud. Karel Havelský, šifra K. Vít. H.) i K. J. Erben; články byly doprovázeny rytinami. Vedle ilustrací představovala obrazová část Z. P. průkopnicky výtvarné umění v reprodukcích obrazů a kreseb (zejména „monumentální a velebné stavby" i přírodní motivy) E. Herolda, F. B. Zvěřiny, P. P. Rubense aj.

LITERATURA: an.: Z. P. počne…, Boleslavan 4, 1863/64, s. 110; an.: ref. Z. P., tamtéž, s. 203; -a.: České písemnictví za posledních dnů, Lit. listy 1865, s. 432; G. Pallas: Z. P. před půlstoletím, Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 620.

sm

Zlatá Praha (2)

1884–1929

Reprezentativní beletristický, naučně-popularizační a obrazový časopis rodinného typu s národně vzdělávací, posléze tradicionalistickou orientací, přinášející původní i překládanou beletrii, pojednání z rozmanitých oborů lidské činnosti a komentované reprodukce výtvarných děl českých i zahraničních autorů.

Podtitul: 1884–1897/98 (roč. 1–15) Obrázkový týdeník pro zábavu a poučení, přitom od 17. č. 1886 (roč. 3) v záhlaví Obrázkový časopis pro zábavu a poučení; 1898/99–1928/29 (roč. 16–46) bez podtitulu na titul. listě, přitom v záhlaví: 1898/99 (roč. 16) Obrazový časopis pro zábavu a poučení, 1899/1900 od č. 9 – 1903/04 (roč. 17–21) Spojené týdeníky Světozor a Zlatá Praha, 1904/05–1908/09 (roč. 22–26) Obrazový týdeník pro zábavu a poučení. – *Redaktoři:*

1884–1895/96 (roč. 1–13) F. Schulz, V. Weitenweber (obrazová část); 1896/97 (roč. 14) F. Schulz, V. Oliva (obrazová část); 1897/98 (roč. 15 do č. 20) F. Schulz (odp. red.) a J. Kvapil, V. Oliva (obrazová část); 1897/98–1903/04 (roč. 15 od č. 21 – roč. 21) J. Kvapil, V. Oliva (obrazová část); 1904/05–1907/08 (roč. 22–25) A. B. Dostal, V. Oliva (obrazová část); 1908/09–1913/14 (roč. 26–31) V. Červinka, V. Oliva (obrazová část); 1914/15 (roč. 32 do č. 48) V. Červinka, V. Oliva (uvedeni pouze v tiráži); 1914/15–1916/17 (roč. 32 od č. 49 – roč. 34 do č. 14) V. Oliva (odp. red.); 1916/17 (roč. 34 od č. 15) A. E. Mužík (odp. red.) a G. Pallas, A. Scheiner (obrazová část); 1917/18–1928/29 (roč. 35–46) G. Pallas, A. Scheiner (obrazová část). – *Majitel, vydavatel, nakladatel:* J. Otto (od 1919 J. Otto, společnost s r. o.), přitom 1899/1900 (roč. 17) v tiráži jako vydavatel uveden i M. A. Šimáček; Praha – *Periodicita:* 1884–1918/19 (roč. 1–36) týdeník, přitom 1884–85 (roč. 1–2) 52 čísel celoročně, od 1885/86 (roč. 3) od podzimu do podzimu (popřípadě jen do srpna) zpravidla 52 čísel (26 sešitů), od 1900/01 (roč. 18) též v čtrnáctidenních intervalech v sešitech (nebo dvojčíslech); od 1919/20 (roč. 37) týdeník v dvojčíslech nebo sešitech v čtrnáctidenních intervalech (48–52 čísel, 24–26 sešitů) vesměs od podzimu do podzimu, přitom 1921/22 (roč. 38) od ledna 1921 do února 1922, 1922 (roč. 39) od února do listopadu, 1922/23 (roč. 40) od listopadu do září, 1923/24–1927/28 (roč. 41–45) od září do srpna, 1928/29 (roč. 46) od září do září. – *Přílohy:* 1884–1928/29 (roč. 1–46) Příloha k Zlaté Praze, v jejím rámci: 1884 (roč. 1, č. 49–51) Vánoční bazar Zlaté Prahy, 1902/03–1903/04 (roč. 20–21) měsíčně Společnost a sport (pořádal J. Zyka Borotínský), 1907/08 (roč. 25) Výstavní časopis Zlaté Prahy (k jubilejní výstavě 1908, 16 čísel, pořádal K. Vika); 1896/97–1915/16 (roč. 14–33) Hudební příloha.

Časopis vstupoval do konkurence s obdobně zaměřeným Světozorem M. A. Šimáčka a s u nás zavedenými německými ilustrovanými rodinnými listy s cílem (v provolání Vlasteneckému čtenářstvu v Příloze k č. 1 roč. 1) poskytnout „vybrané zábavné čtení ze všech druhů písemnictví krásného i z oborů vědění a látkou poutavé, provedením vkusné a elegantní vyobrazení“. V beletrii byl důraz položen na domácí produkci, zatímco překlady byly „jen v nejpřísnějším výběru“ zaměřeny „na poznání současných literatur cizích, především slovanských“. Z. P. začala vycházet jako týdeník, posléze vycházela ve dvojčíslech a sešitech ve čtrnáctidenních intervalech, přitom 1899–1908 (roč. 17–25) ve dvojí podobě (dražší s celostránkovou i dvoustránkovou vyjímatelnou barevnou obrazovou přílohou na křídovém papíře), do 1920 (roč. 37) s alegorickými rytinami v záhlaví čísel. Skladba čísel zůstala trvale zachována: jádro textové části tvořila beletrie původní a do konce světové války v menší míře i přeložená, vyvážený byl poměr poezie a prózy. Rozsah i formát umožňovaly tisknout na pokračování uceleně romány, dále drobnější útvary jako novely, povídky, romaneta, obrazy ze života, humoresky a v hojné míře i žánry stojící na pomezí publicistiky (vzpomínky, cestopisné črty a obrázky), časopis dále přinášel naučné a popularizační články věnované nejrůznějším oblastem lidské činnosti (technickým vynálezům, přírodopisným objevům, lékařství, historii, národopisu, hudbě a literatuře). Zpočátku (sporadicky do 1894, roč. 11) zábavnou složku naplňoval i *Fejeton,* složku informativní rubrika *Směs,* přinášející zajímavosti ze světa. V závěru čísel se objevovalo několik stálejších podrubrik s variabilními názvy (*Literatura, Dramatické umění, Hudba, Výtvarné umění* apod.), věnovaných reflexi dobového uměleckého dění. V prvních ročnících šlo spíše o krátké informativní zprávy o knižních novinkách (především z Ottova nakladatelství), později o rozsáhlejší referáty širšího záběru, doplněné životopisnými portréty osobností českého a světového dění (*Podobizny,* nekrology aj.). Posléze byly tyto podrubriky přesunuty do *Přílohy Z. P.*, jež v prvních ročnících obsahovala i prózy a překlady, od 1897 (roč. 15) však sloužila pouze inzerci, hádankám a šachu, ojediněle i různým provoláním. Z obvyklé skladby se vymykala čísla zcela nebo částečně monotematická, připomínající především jubilea předních osobností (J. Vrchlického, J. V. Sládka, A. Jiráska, S. Čecha, F. Palackého, B. Němcové, F. L. Čelakovského, K. Světlé, A. Heyduka, J. Husa), významné události v životě národa (založení Nár. divadla, sokolské slety, vyhlášení státní samostatnosti, vystoupení českosl. legií) a monarchie (padesát let vlády Františka Josefa I.), dále tisíc čísel Z. P. a padesátiletí Ottova nakladatelství. Za redakce J. Kvapila byla koncepce Z. P. zachována, toto úsilí zachytilo programové prohlášení k roč. 16 (obdobně jako dřívější stanovisko k roč. 9), zdůrazňující, že redakce se „nedala strhnout na mělčinu sebehlučnějších hesel měnivého proudění časového“ a setrvale usiluje, „aby tento list byl obrazem rozvoje moderního“ po období generačních neshod („co bylo zdravého na starém kmeni, odolalo zmatkům, a všechna svěžest mládí vybouřila se v nový, slunečně krásný den“). Ve skladbě časopisu došlo k jedi-

né změně, když Kvapil již 1897 (roč. 15) zavedl rubriku *Kronika Z. P.* (dále *Kronika*), obdobu dřívějšího *Fejetonu;* naplňovalo ji několik autorů pod šiframi (i obrázkem maškarní škrabošky). Když se 1899 M. A. Šimáček se Světozorem ocitl ve finančních obtížích, uzavřel s J. Ottou dohodu o sloučení obou rodinných časopisů, které se v Z. P. projevilo změnou podtitulu v záhlaví jednotlivých čísel (od č. 9 roč. 17 do roč. 21), od následujícího roč. 18 i rubrikou *Světozor,* obsahující kulturní a přírodní pojednání, a posílením recenzní aktivity zaměřené na umění. (Ještě předtím 1888 J. Otto zakoupil od A. Wiesnera časopis Ruch, který údajně sloučil ze Z. P., aniž se to však na její podobě projevilo.) Ani za redakce A. B. Dostala nedošlo k proměně skladby časopisu, znovu (byť nesoustavně) se objevila rubrika *Fejeton,* kterou zachoval i redaktor V. Červinka. Po jeho zatčení v létě 1915 (a odsouzení za vlastizradu) ukončil redakční provizorium (V. Oliva, A. E. Mužík) ještě za války příchod G. Pallase; redakční prohlášení v roč. 35 zdůraznilo návaznost na předchozí období, snahu přinášet revui „po stránce literární i umělecké prvořadou", tribunu národní umělecké tvorby, nevázanou konkrétním směrem literárním nebo výtvarným. Od tohoto ročníku Z. P. také tiskla výlučně tvorbu českých autorů (podíl překladů slábl již od 1899). Ve skladbě listu představovala nevelkou změnu rubrika *Z kulturního světa,* do níž redaktor Pallas soustředil zpravodajství o jednotlivých druzích umění. Historie Z. P. byla poznamenána také konfiskacemi (poprvé 1896 kvůli obrazu K. Havlíčka Borovského doprovozeného básní A. E. Mužíka, častěji pak za 1. světové války). Vedle časopisu vyšel rovněž 1894 a 1895 Kalendář Zlaté Prahy (1895 i Almanach Zlaté Prahy, do jisté míry totožný s prvním kalendářem); doplňkem listu byla i beletristická Knihovna Zlaté Prahy (1893–1916). – Slovesnou část časopisu trvale rovnocenně doplňovala část obrazová, přinášející kvalitní reprodukce malířských a grafických prací a rytin podle sochařských i architektonických děl (doprovázené komentáři a informacemi o tvůrcích, které psal mj. A. Macek); představila tvorbu mnoha výtvarníků českých (takřka všech význačných, od K. Škréty, J. Kupeckého, P. Brandla po R. Kremličku, V. Špálu aj.) a v menší míře i světových (od P. P. Rubense a H. Rembrandta van Rijn k A. Rodinovi, I. Repinovi aj.).

Profil *básnických příspěvků* Z. P. zpočátku utvářeli představitelé dvou hlavních proudů, kteří se na přelomu 70. a 80. let střetávali ve sporu o charakter dobové poezie, lumírovci a stoupenci tzv. národní školy. Lumírovce reprezentoval především (takřka výlučně) J. Vrchlický s okruhem svých pokračovatelů (zejména A. E. Mužík, dále E. Čenkov, J. Červenka, B. Kaminský, A. Škampa, z okruhu Katolické moderny X. Dvořák); méně se objevovaly příspěvky J. V. Sládka (poutaného Lumírem) a jen v posmrtné ukázce J. Zeyera. Školu národní zastupovali zvláště redaktor F. Schulz, jenž udržoval Z. P. se zaměřením na širokou čtenářskou obec mimo spory 90. let, a E. Krásnohorská. Četné oslavné verše publikoval i A. Heyduk, sporadicky přispívali S. Čech (měl svou doménu v Květech) a J. Neruda. Současně se objevovala tvorba básníků mladší generace, zprvu vesměs pod pseudonymy: J. S. Machara (pseud. A. Rousek, Antonín Rousek) a A. Sovy (pseud. Ilja Georgov) do hálkovské aféry 1894, dále A. Klášterského (pseud. Petr Jasmín) a F. X. Svobody. Stranou zůstávala dekadentní a symbolistní linie poezie přelomu století, nevyhovující programu široce přístupného rodinného listu (verše O. Březiny přinesl posmrtně až poslední ročník), stejně jako ve větší míře poezie mladých autorů několika generací z přelomu století i poválečného období. Ráz básnických příspěvků se nezměnil ani za redakce J. Kvapila, jenž nově tiskl verše V. Dyka, J. Opolského a K. Tomana; zároveň rozšířil autorské zázemí časopisu o množství méně výrazných tvůrců, jejichž podíl v Z. P. dále rostl za redakce V. Červinky. V tomto období se však objevily též příspěvky S. K. Neumanna, O. Fischera, A. Macka, V. Martínka, J. Vrby, ojediněle i F. Gellnera. Současně docházelo k úbytku poezie v rámci beletristické části časopisu, za redakce G. Pallase načas (1924–26) zmizela zcela, na druhou stranu nově, byť ojediněle přispěli O. Theer a J. Kopta (v čísle věnovaném českosl. legiím). Pozoruhodným jevem se staly vedle próz J. Jesenského verše slovenských básníků, publikované v jejich mateřštině (podobně jako některé verše polských autorů) od roč. 30: P. O. Hviezdoslava, S. Krčméryho, M. Rázuse, V. Roye, J. Smreka. – V *próze* (jejíž proměny souvisely méně s dobovými literárními spory) se uplatnili jak vyznavači národní a slovanské orientace (E. Jelínek aj.) i autoři blízcí lumírov-

cům (např. J. Lier), tak mladší literáti z generace 90. let (J. K. Šlejhar, V. Mrštík). Zprvu v Z. P. dominovaly historické prózy J. Brauna, V. Beneše Třebízského, A. Jiráska (postupně Proti všem, Temno, Bratrstvo, 5. díl F. L. Věka), J. Laciny (pseud. Kolda Malínský), F. Slámy, Z. Wintra (Panečnice), z historie čerpali i F. Schulz (Nymburská rychta) a E. Zítek. Postupně se projevovala žánrová a tematická rozrůzněnost, mj. v románech na pokračování K. M. Čapka Choda (Kašpar Lén mstitel), K. Klostermanna (Majitelé hutí), J. Liera (Píseň míru), K. V. Raise (Stehle), J. K. Šlejhara (Lípa), dále v prózách J. Holečka, G. Preissové, F. X. Svobody, R. Svobodové, B. Zahradníka Brodského aj. Vesnickou tematiku rozvíjeli K. V. Rais, K. Světlá, J. K. Šlejhar, A. a V. Mrštíkové, žánrovou prózu zastupovali zejména P. Albieri, F. Herites a J. Lier. Vedle četných prací dalších prozaiků Z. P. postupně přinášela i prózy výrazných osobností, nejvíce za Kvapilovy redakce: H. Malířové (i podp. Nosková), T. Novákové, J. K. Šlejhara, R. Těsnohlídka, A. M. Tilschové; v dalších obdobích i J. Š. Baara, B. Benešové, K. Elgarta Sokola, M. Majerové. Podstatnou součást profilu časopisu tvořily polobeletristické žánry, hlavně cestopisné (od studií po obrázky z cest); psali je cestovatelé, spisovatelé, umělci i vědci: P. Albieri, P. Durdík, B. M. Eliášová, A. V. Frič, J. S. Guth-Jarkovský (podp. Jiří Guth), J. Havlasa, J. Hloucha, R. R. Hofmeister, J. Kořenský, L. Kuba, M. Majerová, D. Panýrek, O. Pertold, J. Petrbok, J. V. Prášek, E. M. Rutte, E. S. Vráz, J. Wünsch. Obraz prózy Z. P. dotvářejí i paměti a vzpomínky I. Herrmanna, R. R. Hofmeistra, J. Holečka, E. Krásnohorské, R. J. Kronbauera, J. Nerudy, K. V. Raise, V. Štecha, J. Štolby, J. Thomayera, J. L. Turnovského, později i R. Medka, J. Vrby aj. Dramatickou tvorbu publikoval časopis zcela výjimečně (J. Vrchlický). – V *překladech* (do světové války, zejména však v počátcích) Z. P. programově upřednostňovala slovanské literatury (zvláště ruskou a polskou). Ve vrcholných ukázkách dobového překladatelství poezie představila i práce z angličtiny a dalších jazyků. Podobně jako v původních verších i zde významné místo zaujal J. Vrchlický, zabývající se zejména italskými básníky (T. Cannizzaro, G. Carducci, A. Manzoni, Neera), z angličtiny překládal J. Keatse a E. A. Poea, z katalánštiny J. Verdaguera aj. Z A. S. Puškina převedla E. Krásnohorská Bachčisarajský fontán (roč. 5), Kavkazského zajatce a Cikány (roč. 6), V. A. Jung přeložil mj. 2.–5. zpěv Evžena Oněgina (roč. 7); z ruštiny dále překládali F. Táborský (M. J. Lermontov), A. Kurz (L. N. Tolstoj), F. Chalupa a H. Mejsnar. Polské literatuře se věnovali F. Kvapil (A. Asnyk, K. Tetmajer-Przerwa), A. E. Mužík (A. Mickiewicz), J. E. Nečas (M. Z. Przesmycki), ojediněle F. Tropp (J. Słowacki). Z G. G. Byrona přeložila E. Krásnohorská ukázky z Childe Haroldovy poutě (roč. 7), V. A. Jung celého Dona Juana (roč. 12–16), F. Krsek Sen (roč. 2, z anglických básníků ještě A. Tennysona a Th. Moorea); americké poezii se věnoval A. Klášterský (Th. B. Aldrich). Z francouzské poezie překládali L. Arietto (i podp. L. Šebek) s V. Černým, L. Tesař (A. Theuriet, F. Coppée), A. Váňa (J. A. Rimbaud, P. Verlaine, S. Mallarmé), K. Vyšín (A. de Musset), J. Spáčil (podp. Žeranovský; J. M. de Hérédia), z německé J. Haasz (N. Lenau), F. S. Procházka (G. Hauptmann) a A. Metzl (H. Salus), z norštiny K. Kučera (H. Ibsen), z bengálštiny V. Lesný (R. Thákur). J. Holeček otiskl překlady finské národní lyriky, L. Quis staroskotských balad. Mezi překladateli prózy dlouho vynikal A. A. Vrzal (pseud. A. G. Stín) s ukázkami z A. P. Čechova, P. P. Gnědiče, D. N. Mamina-Sibirjaka, V. I. Němiroviče-Dančenka aj.; A. S. Puškina překládali Č. Ibl (pseud. Čeněk Lipina), V. A. Jung a E. Krásnohorská, N. V. Gogola V. Mrštík (pseud. V. M. Jimramovský), I. S. Turgeněva a L. N. Tolstého P. Durdík, F. M. Dostojevského i Turgeněva A. Kotík, M. J. Lermontova F. Táborský, N. Ježova a N. A. Luchmannovou B. Prusík, z ruštiny dále i J. Arbes (pseud. Jan Žalov), J. F. Kuhn, J. Nováček, Z. Pohorecká (podp. Šebková) aj. Polské próze se věnovali B. Kvapilová (M. Gawalewicz), K. B. Mádl (pseud. B. L. Mrak; S. Przybyszewski), A. Schwab-Polabský (J. Bliziński, M. Bałucki), chorvatské F. Fahoun (A. Šenoa); francouzskou překládali mj. J. J. Benešovský-Veselý (J. Simon), A. Cerman (O. Feuillet), Č. Ibl (pseud. Čeněk Lipina; L. Halévy), B. Kvapilová (P. Bourget), J. Musil (G. de Maupassant), P. Projsa (G. de Maupassant, H. Gréville), J. Vodák (C. Flammarion), italskou J. J. Benešovský-Veselý a V. Solin, překlady z angloamerické prózy uveřejnili L. A. Dakov (W. Irwing), Č. Ibl (pseud. Č. Bil), J. Štýbr (Mark Twain) aj., z německé K. Švanda ze Semčic (A. Schnitzler), maďarské F. Brábek (B. Toth), dánské V. Petrů (J. P. Jacobsen, S. Schandorph), švédské K. To-

man (O. Hansson), španělské A. Pikhart (E. Pardo Bazánová) a T. Hrubý (P. C. Caden). Odborné stati z různých jazyků překládali: především A. Schulzová (F. Nietzsche, A. France, G. Flaubert, G. Brandes, Th. B. Macaulay), dále A. V. Kraus (A. Jensen), J. Váňa (S. Smith, Th. B. Macaulay). – Z autorů odborných a populárně-naučných *článků* se literaturou (dějinami, kritikou, teorií, profily spisovatelů) zabývali zejména F. J. Andrlík, F. Bačkovský (O českých almanaších doby předbřeznové), V. Červinka (i pseud. E. Adámek, šifra V. Č.), A. B. Dostal, F. Chalupa (Jan Neruda a jeho doba), E. Krásnohorská, F. V. Krejčí, J. Máchal (podp. Hanuš Máchal, o P. J. Šafaříkovi), K. Mušek (teorie překladu), A. Novák, D. Panýrek, A. Pražák, A. Saturník (o poetice poezie), F. Sekanina, J. Váňa, J. Voborník, ojediněle i L. Čech, V. Dresler, J. Herben, V. Hladík, O. Hostinský, J. E. Purkyně, F. X. Šalda (o F. Hebbelovi), Z. V. Tobolka (o K. Havlíčkovi Borovském), J. L. Turnovský, J. Vorel (sociologie umění) aj. Zahraničním literaturám se věnovali: P. Durdík, K. Štěpánek, V. Unzeitig (ruské), E. Jelínek, V. Kredba, F. Kvapil, B. Prusík (polské), J. Vlček (slovenské), J. Hudec (jihoslovanským), A. Černý (lužickosrbské), M. Kalašová, A. Schulzová, J. Vrchlický (románským), E. V. Mourek, V. Mathesius (anglické), A. Kraus (německé), F. Brábek (maďarské), T. Hrubý, F. Krsek, F. Peroutka (antické) ad. O divadle a výtvarném umění především psal K. B. Mádl (i pseud. Nemo, V. Jordán, šifry b, K. M., M. ad.), o divadle dále J. Bor, J. Neruda (mj. vzpomínka na F. B. Mikovce), A. Schulzová, K. Šípek, J. J. Toužimský (zvláště o ruském), o výtvarném umění i K. Chytil, o hudbě V. J. Novotný. Etnografické příspěvky publikovali K. Drož, J. F. Hruška, A. Kožmínová, J. Máchal, T. Nováková, F. Řehoř, F. V. Vykoukal, Č. Zíbrt, historické J. Pekař (o F. Palackém), J. V. Prášek, A. Rezek, J. Svátek, Z. Winter aj. Články z oblasti přírodních věd soustavně přispíval především B. Bauše. *Recenze* o literatuře psali dále B. Frida, J. Folprecht, F. Frýdecký, K. Hrdina, H. Jelínek, E. Miřiovský, G. Pallas, A. Piskáček, F. X. Procházka, O. Schäfer, F. Skácelík (šifra Sk.), F. Šimek, Q. M. Vyskočil, V. Zelinka aj.; divadlo sledovali především K. Engelmüller, B. Frida, K. B. Mádl (pseud. Nemo), výtvarné umění vedle Mádla F. A. Borovský, F. Engelmüller, J. J. Toužimský a V. Weitenweber, posléze A. Macek, F. X. Jiřík, A. V. Zelinka aj., hudební dění K. Hoffmeister a V. J. Novotný, zprávy a poznámky později pravidelně F. J. Čečetka. – Do konce 1. světové války v Z. P. publikovali *poezii:* B. Adámek, O. Auředníček, K. Babánek, A. Bebr, K. Běhal, B. Benešová, R. Bojko (i podp. Alois Horák), J. Borecký, R. (R. J.) Bort, A. Breska, L. Brtnický (i pseud. Jar. Bartoch), O. Bystřina, M. Calma, S. Čech, E. Čenkov (i pseud. František Bílek), A. Černý (pseud. Jan Rokyta), J. Červenka, A. Červinka, K. Červinka, E. Destinnová (i podp. Kittlová), K. Dewetter (i podp. Vetter, de Wetter, Vetrovský), G. Dörfl, A. B. Dostal (i pseud. Anna Böhmová), T. Dubrovská, X. Dvořák, V. Dyk, O. Fischer, V. Frída, M. Fučík, I. Geisslová, F. Gellner, B. Grünwald, J. Haasz, K. B. Hájek, K. Hašler, J. Havlasa, J. Havlíček, F. Herites, A. Heyduk, J. Hilbert, K. H. Hilar, Jan (J. J.) Hodyc (i pseud. Jan Smiřický), K. Horký, V. Houdek, F. Chalupa, E. Chalupný, M. Jahn, J. Jahoda, J. Jakubec, Z. Janke (i pseud. Z. J. Dvorský), G. Jaroš-Gamma, H. Jelínek, R. Jesenská, B. Kaminský, A. Klášterský (i pseud. Petr Jasmín), P. Kles, A. (A. J.) Klose, B. Knoesl, S. Kovanda, J. Kožíšek, E. Krásnohorská, V. Krofta, J. Kubelka, J. Kuchař, F. Kvapil, K. Leger, E. Lešehrad, J. Lukavský, A. Macek, J. S. Machar (i pseud. A. Rousek, Antonín Rousek), H. Malířová, V. Martínek, K. Mašek (i pseud. Fa Presto), P. Maternová, E. Miřiovský, O. Mokrý, S. Mráz, J. Müldner, A. E. Mužík, J. Neruda, J. Neuman, S. K. Neumann, K. Novotný (i pseud. Miloslav Silén), G. (G. R.) Opočenský, J. Opolský, J. Osten (i podp. Ohrenstein), Č. Ostravický, V. Pádovská, J. Pachmayer (podp. Pachmajer), V. Pakosta, J. Patrný, E. Pauer, F. (F. J.) Pavlišta, F. Pěčka Místecký (i podp. F. Místecký), A. Piskáček, V. Plaček (pseud. V. P. Trnavský), F. S. Procházka (i pseud. Serafín), F. Sekanina, R. Schwarzová, F. Skácelík, J. Skarlandt, J. V. Sládek, A. Sova (pseud. Ilja Georgov), J. Spáčil Žeranovský, L. Suchý, F. X. Svoboda, M. A. Šimáček, J. Šimánek, A. Škampa, A. Šnajdauf, L. Šolc, F. Táborský, F. Taufer, K. Teichman, X. Tejřov, R. Těsnohlídek, J. Thon, F. Tichý (pseud. Z. Broman), K. Toman, F. Tomek, A. Trýb, A. Váňa, L. Veltruský, Ant. Veselý, A. Vítek, L. (L. P.) Vladyka, J. Vrba, T. Vrba, E. Vrchlická, J. Vrchlický (i šifra J. V.), Q. M. Vyskočil, J. z Wojkowicz, R. Zátková, L. N. Zvěřina, J. Zyka Borotínský (i podp. Borotínský, pseud. Quidam) aj. *Prózu* tiskli: P. Albieri, J. Arbes, O. Auředníček, J. Š. Baar, A. Bačkovský (pseud. Jan Rowalski),

M. Béňa, V. Beneš Třebízský, B. Benešová, J. Bittner, M. B. Böhnel, F. Bořek Dohalský, J. Braun, M. Calma, J. Císler, K. M. Čapek Chod, R. Čechová, K. Červinka, P. Dejmek, K. Dewetter (podp. Vetter a de Wetter), A. B. Dostal, T. Dubrovská, J. Dunovský (pseud. J. D. Hradišťanský), V. Dyk, K. Engelmüller, J. V. z Finberka, P. Fingal, F. Flos, M. Fučík, M. Gebauerová, I. Geisslová, J. S. Guth-Jarkovský (podp. Jiří Guth a Stanislav Jarkovský), K. Handzel, Z. Hásková, J. Hašek, J. Havlasa, F. K. Hejda, S. Heller, J. Herben, F. Herites, I. Herrmann, K. H. Hilar, V. Hladík, R. R. Hofmeister, F. S. Holeček, J. Holeček, J. Horal, K. Horký, I. Hořica, J. R. Hradecký, J. L. Hrdina, J. F. Hruška, J. Imlauf, M. Jahn, J. Jahoda, E. Jelínek, V. K. Jeřábek, R. Jesenská, A. Jirásek, K. Jonáš, K. Kálal, B. Kaminský, F. Khol, A. J. Klose, K. Klostermann, B. Knoesl, K. Kolman, J. D. Konrád (i pseud. Antonín Bezejmenný), S. Kovanda, F. V. Krejčí, R. J. (J. R.) Kronbauer (i šifra R. J. K.), J. Krušina ze Švamberka, L. Křikava, E. Kučera, Z. M. Kuděj, H. Kvapilová, J. Lacina (pseud. Kolda Malínský), F. Langer, E. Lederer (pseud. Leda), K. Leger, J. Lier, A. Macek, K. B. Mádl, M. Majerová, H. Malířová (i podp. Nosková), J. Maria, K. Mašek (i pseud. Fa Presto), T. Meinecková, J. Merhaut, C. Merhout, E. Miřiovský, A. Mrštík, V. Mrštík, J. Müldner, A. E. Mužík, G. Náchodská, A. Nečásek, J. Neruda, T. Nováková, K. Nový, G. R. Opočenský, J. Osten, G. Pallas, D. Panýrek (i pseud. Jaroslav Květ), V. Pittnerová, S. Podlipská, G. Preissová, K. V. Rais, K. Rožek, F. Sekanina, K. Scheinpflug, F. Schulz, V. Schwab (i pseud. Pavel List), F. Skácelík, F. Sláma, L. Suchý, P. Sula, J. Sumín, J. Svátek, J. J. Svátek, K. Světlá, F. X. Svoboda, R. Svobodová, F. X. Šalda, K. Šarlih, K. Šípek, J. Šír, J. K. Šlejhar, V. Štech, J. Štolba, K. Švanda ze Semčic, R. Těsnohlídek, F. Téver, O. Theer, J. Thomayer, A. M. Tilschová (pseud. Anna Maria, Maria Anna), T. E. Tisovský, E. Tréval, A. Trýb, A. Tuček, T. Turnerová, J. L. Turnovský, J. Váňa, A. Velhartický, L. Veltruský, K. Vika (i podp. Houžvička), B. Viková-Kunětická, J. Vrba, Q. M. Vyskočil, Z. Winter, B. Zahradník Brodský (podp. Bohumil Brodský), A. Ziegloserová, E. Zítek, L. N. Zvěřina, J. Želiva ad. – Po 1. světové válce Z. P. dále vycházela z národního a již konzervativního pojetí uměleckých hodnot, nereflektovala nové směry literární ani výtvarné. Cenné příspěvky se objevily především mezi odbornými studiemi (např. A. Novák o J. Dobrovském, F. Navrátil a V. Zelinka o O. Březinovi). Ve 20. letech mezi přispěvatele přibyli *básníci* A. Brabec, J. Brožová-Malá, O. Březina (z pozůstalosti), S. Buonaccini (pseud. L. Atsebešová), K. Čvančara, J. Frejka, J. Grmela, O. Hanuš, J. Karník, J. Kopta, J. Mahen, Z. Schmoranz, M. Šárecká, O. Theer, A. Truhlář, A. Wenig, V. Zelinka aj. a *prozaici* A. J. Alex, A. Brabec, P. Dušan, K. Elgart Sokol, M. Fričová, J. Grmela, J. Hais Týnecký, R. Kepka, L. Klíma, E. Lešehrad, J. Mahen, R. Medek, M. Nesnídalová, V. Novák, J. Opolský, M. Pachnerová, F. Peroutka, V. Peřina, B. Prusík (pseud. Jiří Ščerbinský), V. Rozner, O. Schäfer, R. Schwarzová, E. Vachek, R. Weiner, S. Zima aj.

LITERATURA: an.: Posudky časopisů o prvním čísle… Z. P., Zlatá Praha 1884, Příloha č. 2, s. 9; an.: Některé posudky časopisů o … Z. P., tamtéž 1884, Příloha č. 52, s. 235; K. V. Dvořák: ref. Z. P., Lit. listy 1885, s. 247 a 259 (k tomu polemika: F. Bačkovský, tamtéž, s. 282; Poznámka redakce, tamtéž); an.: O našem časopisectví, Čas 1, 1886/87, s. 204; an.: ref. Z. P., Beseda učitelská 1887, s. 602; J. Hejný: Poezie v našich listech beletristických, Vlasť 8, 1891/92, s. 159; an.: K našim týdeníkům ilustrovaným…, Kniha 1, 1895/96, s. 45; an.: ref. Z. P., LidN 12. 11. 1899; ● ke sloučení se Světozorem: an., Zlatá Praha 17, 1899/1900, s. 108; an., PL 5. 1. 1900; an., Samostatnost 1900, s. 9 ●; ● tisíc čísel Z. P.: Zlatá Praha 20, 1902/03, č. 12 (zvláštní č.); an., Lumír 31, 1902/03, s. 146 ●; ● ref. Z. P.: an., Samostatnost 1905, s. 401; an., tamtéž 1910, s. 579 ●; A. V. (Ant. Veselý): Několik poznámek k třicetileté minulosti časopisu Z. P., NL 8. 11. 1914; G. Pallas: Z. P. před půlstoletím, Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 620; an.: Z. P. v dějinách českého písemnictví, tamtéž 34, 1916/17, s. 12; V. Brtník in Česká literatura za války, Zvon 29, 1928/29, s. 104; ● k zániku Z. P.: A. N. (Novák), LidN 12. 10. 1929; an., LitN 1929, č. 18; an., Typografické listy 1929, č. 19 ●.

sm, zp

Zlaté klasy

1853–1856

Časopis pro starší děti.

Podtitul: Časopis obrázkový ku vzdělání a zábavě mládeže dospělejší. – *Redaktoři:* 1853/54 (roč. 1) J. V. Rozum, 1855 (roč. 2) J. V. Houška, 1856 (roč. 3) J. Kolář. – *Nakladatel:* J. V. Jelínek, Praha. – *Periodicita:* týdeník, roč. 1 od října 1853 do září 1854 (52 čísel), roč. 2 (1855) od ledna do prosince (52 čísel), roč. 3 (1856) vycházel jen 1. pololetí (26 čísel). – *Přílohy:* ke každému

číslu litografie, v roč. 2 jednou měsíčně navíc větší litografie (v roč. 3 byly litografie kolorovány).

Z. k. patří k nejstarším českým časopisům, které se zaměřovaly výlučně na dětské čtenáře. Vedle Včelky (red. J. Sluníčko), která se obracela na začínající čtenáře, se Z. k. orientovaly na „mládež dospělejší" (tj. asi od 10 let). Redaktor J. V. Rozum se snažil publikovat vedle naukových článků i početné beletristické příspěvky, hádanky, zábavné úlohy a hry. Se změnou redaktora již v roč. 2 se žánrové proporce měnily, postupně převážily rozsáhlejší a čtenářsky náročnější články naukové, zejména z oboru přírodních a technických věd a šířeji pojatého místopisu a historie. Časopis měl poměrně malou čtenářskou obec (na konci roč. 1 je uvedeno celkem 188 odběratelů). Postupně narůstající disproporce mezi beletristickými a naukovými příspěvky patrně způsobila nezájem čtenářů a konečný zánik časopisu, jakkoliv se redaktor, resp. vydavatel snažili hojnějšími přílohami a jejich lepším technickým provedením učinit časopis přitažlivějším.

Beletristická část časopisu přinášela ohlasovou poezii (balady, písně), epigramy, básně s mravoučnou, historickou (zvláště veršované pověsti) a krotce vlasteneckou tematikou, dále didaktické povídky z venkovského života a přírody, bajky a paraboly, báchorky, pohádky a pověsti. *Verši* přispěli: V. Č. Bendl Stránický (podp. V. Č. Bendl a šifra V. Č. B.), J. B. Ceyp z Peclinovce, F. Doucha, K. J. Erben, V. Filípek, V. Hálek (podp. V. J. Hálek), J. V. Houška (i šifry J. V. H., H.), B. Jablonský, B. Janda (Cidlinský), F. M. Klácel, F. Klinkáč (i pseud. F. Květnický), J. Kolář, J. E. Kosina (pseud. A. Bohdanecký), V. Lešetický, J. J. Marek (pseud. Jan z Hvězdy), J. J. Melichar, J. Mikuláš Boleslavský (pseud. J. M. Boleslavský a šifra J. M. B.), G. Pfleger Moravský (šifra Gust. Pf.), V. J. Picek, F. Schulz, J. E. Sojka (pseud. M. Straka), F. Sušil, A. Štrauch, V. Štulc, K. Táborský, J. R. Vilímek (pseud. J. Velešovský), K. A. Vinařický, F. Volšovský aj. *Prózy* publikovali zejména: F. Pravda, dále V. Č. Bendl Stránický (podp. V. Č. Bendl a šifra V. Č. B.), J. Burda, K. J. Erben, J. V. Houška, J. Košín z Radostova (pseud. J. Libenický), V. Lešetický, J. Mikuláš Boleslavský (pseud. J. M. Boleslavský), B. Němcová, F. Schneider, F. S. Štěpánek, A. Štrauch (i šifra A. Š.). Četné beletristické *překlady a adaptace* z literatury německé (S. Gessner, J. W. Goethe, J. G. Herder, F. Schiller), polské (F. Karpiński, I. Krasicki, A. Mickiewicz), ruské (K. N. Baťuškov, M. J. Lermontov, A. S. Puškin), chorvatské (I. Gondulić, A. Nemčić, P. Preradović), antické (G. Plinius Secundus st.), francouzské (A. Lamartine), dánské (H. Ch. Andersen, patrně z němčiny) byly zveřejněny hlavně v 1. roč.; jako *překladatelé* se uplatnili především V. Č. Bendl Stránický, B. Janda Cidlinský, J. Kolář, E. A. Meliš, J. Mikuláš Boleslavský, J. E. Purkyně, J. B. Šach a V. Štulc. Ukázky ze svého písňového sběru zde uveřejnil K. J. Erben; J. V. Rozum a F. B. Mikovec otiskovali a komentovali ukázky ze starší české literatury. – V naukové části časopisu dávali redaktoři prostor popularizačním článkům (mnohdy přejímaným či kompilovaným z cizích zdrojů, zejména německých a polských) o přírodních a technických vědách (astronomie, fyzika, chemie, s důrazem na aplikaci jejich poznatků v každodenním životě, např. o telegrafu, fotografii, železnici), dále fejetonům s historickou a místopisnou tematikou (z českého, evropského i orientálního prostředí, např. cyklus Památky staré Prahy, a články o počátcích křesťanství v Čechách, o Tatrách, Skandinávii, arabském světě či otroctví v Americe); vyniká cyklus životopisných medailonů (např. o P. Divišovi, J. Dobrovském, J. Jungmannovi, K. Kolumbovi, L. Thunovi, Albrechtu z Valdštejna, G. Washingtonovi). *Naučné* příspěvky často nebyly signovány; mezi identifikované autory patří: J. V. Rozum (i šifra -um), J. V. Houška (i šifry J. V. H., J. H., H.), dále K. Amerling, Š. Bačkora, J. Benoni, F. Čupr, V. J. Kratochvíl, F. B. Mikovec, J. Mikuláš Boleslavský (pseud. J. M. Boleslavský), J. Pečírka, J. B. Šach, A. V. Šembera, F. S. Štěpánek (šifra F. Sl. Št.), V. Štulc, P. J. Šulc, J. Vaclík, V. Zelený, F. J. Zoubek (i šifra F. J. Zbk).

LITERATURA: an.: Pan Josef Jelínek… (ohlášení Z. k.), Lumír 1853, s. 669.

ks

Zlaté mládí

1885–1895

Zábavný beletristický a poučný časopis pro děti a mládež.

Podtitul: 1885/86 (roč. 1) Časopis pro naši mládež; 1886/87 (roč. 2) Časopis obrázkový pro naši mládež;

1887–92 (roč. 3–7) Obrázkový časopis pro naši mládež; 1892–95 (roč. 8–10) Obrázkový časopis pro mládež československou. – *Redaktoři:* A. Mojžíš a M. Marhan. – *Nakladatel:* 1885/86 (roč. 1) A. Hynek; 1886/87 (roč. 2) M. Knapp; 1887–90 (roč. 3–5) A. Wiesner; 1890–95 (roč. 6–10) vydavatel F. Šimáček; Praha. – *Periodicita:* měsíčník, 10 čísel od října do července.

Ve snaze poskytnout mládeži poučné i zábavné čtení levně navázalo Z. m. na obdobně koncipované úspěšné časopisy, jako byly Svobodova Besídka malých a Sokolův Jarý věk. Prvořadé výchovné cíle vedly k tomu, že se v Z. m. pravidelně střídala beletristická složka (verše, povídky, pověsti i bajky) s poučením z rozmanitých oblastí lidského konání, obojí pak na závěr doplňovala zábavná část (početní oříšky, rébusy, hádanky, návody na výrobu hraček, též písně, zpravidla s notami, přísloví, říkadla i anekdoty). Finanční potíže nutily redakci vystřídat několik nakladatelství, koncem roč. 5 (1889/90) se jednalo o zániku listu, nakonec ho převzal F. Šimáček a časopis, jenž již od roč. 2 nesl podtitul obrázkový, po skromných začátcích dostal, aniž změnil rozsah, větší formát a výpravnější podobu (setkal se však i s výhradami, že přebírá ilustrace z jiných publikací).

Oběma redaktorům se podařilo soustředit kolem časopisu velice široký okruh přispěvatelů a s jejich pomocí se snažili zajistit mladým čtenářům pestrou a hodnotnou četbu. Převážná část autorů (stejně jako redaktoři) pocházela z učitelských řad chápajících poslání literatury pro děti a mládež v duchu dobových norem jako nástroj výchovy posilující především lásku k vlasti, mravnost, zbožnost, poslušnost a další ctnosti, často i v podobě přímých naučení adresovaných např. dívkám českým aj. Vlastenectví dětí měly upevňovat zejména obrázky z české historie (veršované např. F. Hyšman, A. Kosina, prozaické L. Benýšek, L. Fiala, J. K. Hraše aj.) i pověsti, sociální cítění zase prózy podávající tklivé příběhy chudých vdov a sirotků (F. J. Andrlík, B. Klimšová, V. Lužická aj.), o vítězství dobra nad zlem přesvědčovaly pohádky, moudrá rozhodnutí nabízely příklady z bajek. Z přímého didaktického rázu časopisu vybočovaly časté přírodní motivy i hravé verše z dětského života, jež s porozuměním pro psychiku malých tiskl zvláště J. Kožíšek. Podobně působily některé veršované příspěvky autorů, jejichž doménou nebyla dětská literatura (A. Heyduk, A. Klášterský, E. Krásnohorská, A. E. Mužík, K. V. Rais, J. Vrchlický aj., jednou pak i J. S. Machar a Z. Winter). Ojediněle se v Z. m. objevovaly i přetisky prací starších autorů (F. L. Čelakovský, K. J. Erben, F. J. Rubeš) a překlady ze slovanských literatur (hlavně L. N. Tolstoj), občas i bez uvedení autora originálu; převody pořizovali J. Buchar, V. J. Dušek, F. Holinka (pseud. F. H. Čáslavský), M. Kozák a H. Mejsnar. Velice pestrá byla naučná část zastoupená články o přírodě, fyzice (stroje), zeměpisu (místopisy a cestopisné črty), dějepisu (připomínky významných dějů i památných míst), architektury, národopisu i portréty osobností české literární a výtvarné tvorby (J. L. Černý o V. Benešovi Třebízském, P. Skřivan o J. Vrchlickém a V. Brožíkovi, K. V. Rais o K. Škrétovi, B. Patera o S. Čechovi, J. Teppe o J. A. Komenském). Občas se objevila též pojednání o osobnostech české literatury pro mládež (J. K. Hraše, B. Klimšová). – *Verši* do Z. m. přispěli: K. Černý, A. Heyduk, R. Jesenská, A. Klášterský, J. Kozel, V. Kratochvíl, F. V. Krch, K. V. Kuttan, T. Mellanová (i pseud. Vl. Králová, T. Maličká), J. Milota, A. E. Mužík, J. Nečas, V. Pakosta, L. Pölzelbauerová, J. Skuhravý, L. Tesařová, J. Vrchlický, K. Zákoucký; ojediněle i G. Baťová-Moravanská, F. Doucha, O. Hovorka, J. S. Machar, F. Polášek, A. B. Šťastný a Slovák R. Uram. S *prózou* vystoupili: F. J. Andrlík, K. Bubník, K. Čermák (i pseud. K. Klimentič), V. J. Dušek, L. Fiala, J. K. Hraše, F. Hrnčíř, J. Kalenský (i podp. Jos. Kal. Urbánek, pseud. Jos. Kal. Vesský), F. V. Kodym, J. Košín z Radostova (podp. J. K. z Radostova), M. Kozák, V. Lužická, S. Řehák Kamenický (i podp. S. Řehák, S. Kamenický), A. Svoboda, V. Špaček (i pseud. V. Podhradský), K. V. (K.) Tuček, J. Tykač, M. Václavek, A. (A. J.) Zavadil; ojediněle: A. Černý, A. Filipi, E. J. Hrubý, E. Krásnohorská, G. J. Lašek, Č. Tonder, J. Vítek, Z. Winter. *Verše i prózu* publikovali: L. Benýšek, J. Flekáček, I. Geisslová, L. Grossmannová Brodská (i pseud. L. Mělnická), F. Hyšman (i pseud. Dal. Dudáček, šifra F. H.), B. Klimšová, J. Kožíšek, P. Maternová, J. Nečas, B. Patera, I. Prokeš, K. V. Rais, J. Soukal (i pseud. B. Oborský), B. Studničková, J. Svákovský, J. Vřesnický, J. Zařičanský (i podp. J. Zařičánský). *Naučné příspěvky* otiskovali spolu s některými autory uvedenými mezi beletristy: B. Bauše, J. L. Černý, J. Dědeček, J. Dolenský, V. Kálal, M. Kamenář, J. Klika, M. Marhan (pseud. Jaroslav Hořínský), E. Musil Daňkovský (podp. E. M. Daňkovský), V. Nechvíle, A. Noha, V. Pokorný,

K. Puk, A. Roušal, P. Skála, P. Skřivan, K. Steinich, V. Záhorský; ojediněle i další autoři, mj. L. K. Glückselig, J. F. Horáček, J. Skrbek, F. Sláma, J. Svátek, J. Teppe, K. Vognar, A. Votruba, F. J. Zámečník, F. A. Zeman. Na výtvarné podobě listu se podíleli M. Aleš, V. Brožík, K. Krejčík, A. Liebscher, V. Oliva, H. Schwaiger, J. Uprka, E. Zillich, F. Ženíšek aj.

LITERATURA: ● ref. Z. m.: -ský (J. Dolenský), Beseda učitelská 17, 1884/85, s. 629; B. Patera, Komenský 1885, s. 717; B. Kozáková, Beseda učitelská 18, 1885/86, s. 687; J. Verner, Komenský 1886, s. 188, a 1887, s. 189; J. Novodvorský, Hlídka lit. 1888, s. 313; J. Přemysl, Komenský 1889, s. 508; J. Novodvorský, Hlídka lit. 1890, s. 384; an. (T. Škrdle), Vlasť 8, 1891/92, s. 237; F. Hrnčíř, Komenský 1892, s. 27 a 731 ●.

ik

Josef Valentin **Zlobický**

* 14. 2. 1743 *Velehrad*
† 25. 3 1810 *Vídeň* (Rakousko)

Lingvista a literární historik, sběratel a komentátor staročeských literárních, místopisných a historických památek; překladatel právnických spisů a spolutvůrce české právnické terminologie.

Syn hospodářského správce. Školy navštěvoval v Uherském Hradišti, Mikulově a v Brně. Po dvouleté přestávce, během níž se věnoval hospodářství (1761–63), začal studovat ve Vídni práva. Mimoto vyučoval v rodině dvorního knihtiskaře J. Th. Trattnera, k jehož poctě složil několik ód. Po ukončení studií se připravoval na úřednické povolání. Zabýval se studiem českého jazyka, chystal rukověť pro polní hospodáře, učil češtinu ve šlechtických rodinách (kníže K. Schwarzenberg, hrabě Trauttmansdorff). Úspěch překladu Crantzovy knihy o porodnictví mu dopomohl k získání místa učitele češtiny na tereziánském vojenském ústavu ve Vídeňském Novém Městě (1773). Následující rok podal císařovně Marii Terezii návrh na institucionalizované vyučování slovanským jazykům na vysokých školách (Entwurf eines Slawischen Instituts) a po jeho schválení byl 1775 jmenován profesorem českého jazyka a literatury na vídeňské univerzitě. Od 1776 zastával také funkce u různých soudních instancí (1776 kancelista, 1782 adjunkt registratury u nejvyššího soudu, 1792 radní protokolista v českém senátu) a byl pověřen překlady právních dokumentů do češtiny; překládal též učebnice latiny A. Kollára z Kereszténu (poté, co Kollár upadl u císařovny v nemilost, rukopis Z. překladů údajně zničil). Jako cenzor českých knih se Z. zasloužil 1781 o zrušení Indexu librorum prohibitorum (J. Kočí mu připisuje autorství rukopisného spisu Über die böhmische Zensur), 1784 se patrně podílel na vzniku osvícenské Österreichische Biedermannschronik, svérázného polemického spisu proti konzervativním představitelům soudobého náboženského, společenského a kulturního života. – Po celý život byl Z. sběratelem českých historických památek (rukopisů, knih, obrazů). Jeho knihovna, jedna z nejbohatších své doby, sloužila i českým obrozenským pracovníkům a učencům, s nimiž se stýkal nebo korespondoval (vídeňské styky: F. A. Alter, M. Denis, B. Kopitar, I. de Luca, M. Schimek; dále J. P. Cerroni, G. Dobner, J. Dobrovský, V. F. Durych, J. V. Monse, F. M. Pelcl, V. Stach, M. Štván, J. J. Tandler, bratři Thámové, K. R. Ungar). Svého významného úředního postavení ve Vídni využíval i k pomoci českému vlasteneckému dění, např. českým hercům pomohl získat císařské privilegium k pořádání pravidelných českých představení v pražské Boudě. Zemřel na vodnatelnost prsou a srdeční slabost, pohřben byl na svatomarxském hřbitově ve Vídni.

Ze Z. literární činnosti vyšel tiskem pouze překlad knihy o porodnictví a úřední překlady četných právnických spisů (poslední, již nedokončený, byl překlad soudního občanského zákoníku, na němž pracoval od 1807). Významně se podílel na doplňování české právnické terminologie i jiných slov do dosavadních slovníků (hlavně Rosova a Tomsova). Celý život se zabýval studiem češtiny (se zvláštním zřetelem k moravským dialektům) a ostatních slovanských jazyků (zpočátku se podílel na přípravě srovnávací slovanské mluvnice) a moravským místopisem. Chystal také přehled dějin české literatury s rukovětí o českých spisovatelích, zajímal se o dějiny divadla a knihtisku, dějiny slovanského kalendáře apod. Pro zaneprázdnění v úřadu však žádnou z těchto prací nedokončil. Pro pozdější badatele (např. pro J. Jungmanna, J. Jirečka) až dodnes (Knihopis českých a slovenských tisků) představuje cenný literárněhistorický pramen dokumentující nezvěstné starší knihy Z. rukopisný Catalogus librorum bohemicorum (dnes v Knihovně Nár. muzea).

Část svých pracovních materiálů půjčil M. Schimkovi (svému nástupci na vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě), jenž je bez svolení použil ve své knize Handbuch für einen Lehrer der böhmischen Literatur (1785). Další Z. heuristické bibliograficko-biografické materiály k vlastním vědním úkolům zůstaly v rukopisu (např. Einleitung zur Literaturnotiz der vornehmsten böhmischen und mährischen Geschichtsschreiber entworfen anno 1777–1797, Privat-Kreditwesen in Böhmen bis zum Schluss des 17. Jahrhunderts, Buchhandlung und Literärgeschäfte). – Po Z. smrti byla rukopisná pozůstalost, stejně jako knihovna, odkoupena hrabětem J. Auerspergem, postupně rozprodána a rozptýlena (část pozůstalosti získalo pražské Nár. muzeum a Moravské zemské muzeum v Brně).

PŘÍSPĚVKY *in:* Allgemeines Bücherjournal (Vídeň 1786); Annalen der Literatur und Kunst im österreichischen Kaiserthume (Vídeň 1809, dub.); Österreichische Biedermannschronik (Freiheitsburg, tj. asi Vídeň 1784); Wiener Realzeitung (1777). ▮ KNIŽNĚ. *Odborné překlady:* J. H. Crantz: Vedení k pravému a dokonalému babímu umění (Vídeň 1772); Řád všeobecný při zbězích věřitelů (Vídeň 1781); Všeobecný řád soudní pro Čechy, Moravu, Slezsko, Rakousy… (Vídeň, Praha 1781); Nařízení pro všecky křesťanské poddané ve věcech manželstva, co se smlouvy světské a oučinku z ní pocházejících tejče (Vídeň 1783); Josefa II. práva všeobecná nad proviněními a jich trestmi (Vídeň 1787); Všeobecná práva městská 1 (Vídeň, Praha 1787); Josefa II. řád soudní hrdelní (Vídeň 1788); Článkové vojenští pro c. k. armádu (Vídeň 1798); Františka II. kniha práv nad přečiněním hrdelním a těžkými řádu městského přestupky (Vídeň 1804); Tabella, tj. krátké obsažení všech v nových trestních právích se nalezajících zločinův a jich trestův dle míry, přísnosti a trvanlivosti (Vídeň 1804). ▮ EDICE: in sb. Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung (2004; Slovník česko-německý s dodatky J. Dobrovského, Böhmischer Dialekt, ed. J. Vojtová; Báseň na smrt Nelsona, ed. V. Petrbok; Entwurf eines Slawischen Instituts, ed. W. Reichel). ▮ KORESPONDENCE: in Korespondence Josefa Dobrovského 3 (Dobrovskému z 1781–1804, K. R. Ungarovi z 1785–86; 1908, ed. A. Patera); F. Menčík: Pisma k Georgiju Ribaju i Petru Čerroni ot različnych lic (J. P. Cerronimu z 1783–1804; Petrohrad 1919); in sb. Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung (J. P. Cerronimu z 1783, 1798, 1807 a b. d., B. J. Dlabačovi z 1795, V. F. Durychovi z 1789, 1797–99, A. Habrichovi z 1781, W. Mayerovi z 1780, J. V. Monseovi z 1779–87; 2004, ed. D. Havel, V. Petrbok a W. Reichel). ▮

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1635, 3611, 3615–3617, 3619–3620; V. Petrbok, V. Scheirichová, J. Vojtová: J. V. Z.: Soupisy pozůstalosti – Nachlassverzeichnisse, sb. Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung (2004, s. 211; soupisy rukopisů). ▮ LITERATURA: P. Křivský: J. V. Z. Literární pozůstalost (LA PNP 1978); sb. Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung. J. V. Z. (1743–1810) a současníci: život, dílo, korespondence – J. V. Z. (1743–1810) und Zeitgenossen: Leben, Werk, Korrespondenz (2004; přisp. S. M. Newerkla, V. Petrbok, J. Pleskalová, W. Reichel, J. Vintr, J. Vojtová). ▮ an. (J. Dobrovský): ref. Všeobecný řád soudní…, Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren 1786, s. 111; B. Kopitar: nekrolog, Vaterländische Blätter 1810, s. 43 → Kleinere Schriften (Vídeň 1857, s. 59); V. Zelený: Vácslav Stach, „starý veršovec" (úryvky z dopisů V. Stacha J. V. Z.), Osvěta 1873, s. 850; F. Čenský: K dějinám řeči a literatury české v 18. století, Osvěta 1876, s. 253; J. Jireček in Rukověť 2 (1876, s. 357); an. (F. Menčík): Český jazyk v Dolních Rakousích, Památník vydaný r. 1888 o jubilejní slavnosti ochotnického spolku Pokroku ve Vídni (Vídeň 1888, s. 15; ed. F. Menčík a J. Vojna) + Rukopisná sbírka J. V. Z., Museum Francisceum Annales (Brno 1897, s. 291) + O knihovně J. V. Z., ČMM 1897, s. 75; V. Prasek: J. V. šlechtic Monse, Časopis vlastivědného spolku muzejního v Olomouci 1897, s. 3; an. (A. Rybička): J. V. Z., ČMM 1897, s. 166; H. Jireček in Právnický život v Čechách a na Moravě (1903, s. 457); J. Stupecký: O českých překladech pořízených v souvislosti s kodifikací rakouského práva civilního, ČČM 1903, s. 479 a 1904, s. 99; A. Patera in Korespondence J. Dobrovského 3 (1908, životopisná studie o J. V. Z. a dopisy J. Dobrovského mu adresované); J. Jakubec: J. V. Z., LF 1909, s. 122; H. Bulín: Josef Dobrovský a česká terminologie právní, sb. Josef Dobrovský 1753–1953 (1953, s. 448); F. Baťha: Dopis Václava Tháma J. V. Z., ČLit 1954, s. 289 + Dva dokumenty k historii počátků českého divadla v Praze, Divadlo 1958, s. 750; J. Kočí: Protest proti Koniášovu Klíči v předvečer tolerančního patentu, Pražský sborník historický 1967–1968 (1968, s. 113); W. Schamschula: Der tschechische Anteil an der „Österreichischen Biedermanns-Chronik", Die Welt der Slaven (Wiesbaden) 1971, s. 262 + in Die Anfänge der tschechischen Erneuerung und das deutsche Geistesleben (Mnichov 1973); Z. Šimeček: Výuka slovanských jazyků a slavistická studia v době českého národního obrození, Slovanské historické studie 12 (1979, s. 209); J. Vintr: Založení bohemistiky na vídeňské univerzitě roku 1775, její více než dvousetleté trvání a perspektivy ve 21. století, ČLit 2001, s. 7 + Die Gründung der Bohemistik an der Universität Wien

im Jahre 1775 und ihre Stellung bis ins 21. Jahrhundert, Wiener slavistisches Jahrbuch 2001, s. 13; J. Pleskalová, J. Vojtová: Velehradský rodák J. V. Z. a jeho význam pro národní obrození, AUP Olomouc. Studia Moravica 1, 2004, s. 53.

lk

Vladimír **Zmeškal**

* 5. 11. 1902 *Praha*
† 8. 4. 1966 *Praha*

Publicista, autor cestopisů, průvodců a popularizačních statí s lužickosrbskou tematikou, též překladatel z lužické srbštiny, editor a redaktor, přední pracovník v oblasti česko-lužických vztahů.

Pocházel z rodiny cihlářského dělníka, který se později stal majitelem cihelny. 1916–20 studoval na Československé obchodní akademii v Resslově ul. v Praze, kde jeho učiteli byli J. Páta a O. Ostrčil; navštěvoval také na filoz. fakultě kurs slovanských jazyků vedený A. Černým. Po studiu pracoval jako bankovní úředník, později byl i ředitelem banky. Po vzniku Československa projevoval hluboký zájem o osud Lužických Srbů, o jejich kulturu, literaturu a společenský život. 1919 se stal členem Česko-lužického spolku Adolf Černý (od 1932 Společnost přátel Lužice), 1924 Kola lužických spisovatelů v Budyšíně, 1926 členem Matice lužické (po 2. světové válce byl čestným členem spolku Domovina). Redigoval několik časopisů a knižnic věnovaných česko-lužickým vztahům, příp. lužickosrbské literatuře, organizoval četné výstavy a besedy. Pro svou aktivní spolupráci s Lužickými Srby byl za 2. světové války vězněn. Po válce se znovu věnoval propagaci česko-lužických vztahů a byl zvolen předsedou Společnosti přátel Lužice, později byl vedoucím Sekce pro studium lužickosrbské kultury při Společnosti Nár. muzea v Praze.

Veškerá Z. literární práce je věnována Srbské Lužici a česko-lužickým vztahům. Literárně nejvýraznější je drobný cestopis *Z toulek po Lužici 1. Mužakovská hola a slepjanská osada,* literárněhistorický význam má knížka *Hórnikova lužická knihovna v Praze,* většina dalších prací má odborně popularizační charakter, objasňující určité úseky lužické problematiky. Průkopnickým činem byla antologie Lužičtí básníci, kterou Z. sestavil s překladatelem J. Pelíškem. Český zájem o Lužici zachycuje výbor Čeští básníci Lužici. Informačními statěmi Z. též uváděl některé překlady české beletrie do lužické srbštiny (např. povídky B. Němcové), jako redaktor knižnice Dom a swět se zasloužil mj. o vydání překladu Slezských písní P. Bezruče; převážně časopisecky zveřejnil i několik vlastních drobných překladů z lužické srbštiny.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Ludewit Sprewjanski; -al, V. Z., Z., ZM., Zm. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Bezděz (Čes. Lípa 1930–31); sb. Bezručovou stezkou 2 (Kostelec na Hané 1963); Čes. slovo (1932); Česko-lužický věstník, pokr. od 1931 Lužickosrbský věstník (1921–39, 1946–48; mj. 1937 Statistika Lužických Srbů); Českosl. knihkupecká ročenka na rok 1923 (1922, Současné lužickosrbské písemnictví 1919–1921); Hraničář (Litoměřice 1927); Jas (1931); J. Páta: Lužice (1946); Lid. listy (1932); Lid. noviny (od 1927); List paní a dívek (1932–33); Łužica (Budyšín, od 1922); Lužická korespondence (1932–38); Nár. listy (od 1930); Nár. osvobození (od 1932); Nár. politika (1922, 1929–31); Naše kniha (1924, 1929–30); sb. Naše styky s Lužicí (1934); sb. Padesát let univ. prof. Josefa Páty (1936); Památník 8. sletu všesokolského v Praze 1926 (1927); Památník 10. všesokolského sletu… 1938 (1939, Slovanské sokolstvo na sletě, t. r. dopln. i sep.); Pražský ilustrovaný zpravodaj (1932); Serbske nowiny (Budyšín, od 1920); Slovanský přehled; Sokol (od 1927); Svět (1932); Svob. noviny (1945); Zítřek (1920). ■ KNIŽNĚ. *Publicistika a kulturněhistorické práce* (převážně stati): Zájezd lužickosrbských pěvců do Československé republiky (1922 ← Česko-luž. věstník t. r.); Patnáct let Česko-lužického spolku Adolf Černý v Praze 1907–1922 (1923); Lužičtí Srbové a sokolstvo (1926); Národnostní poměry v Lužici (1929 ← Česko-luž. věstník t. r.); Deset let Sokola v Lužici (1930 ← Sokol t. r.; upr. vyd. 1932 s tit. Sokolská myšlenka v Lužici); Slovanskou Lužicí (průvodce, 1930); T. G. Masaryk a Lužice (1930); Z toulek po Lužici 1. Mužakovská hola a slepjanská osada (cestopis, 1931 ← Bezděz t. r.); Hórnikova lužická knihovna v Praze (studie a knihopis, 1931); Zánik lužickosrbského sokolstva (1933); Co se děje v Lužici? (stať a dokumenty, 1933 ← Lužickosrbský věstník t. r.); Kolo lužických spisovatelů (1934); Bibliografie československo-lužickosrbská (1935); Lužice v obrazech (cestopis a průvodce, 1937; upr. vyd. 1945); Sedmdesát pět let lužickosrbského divadla (1937); Zapis serbskich dźiwadłovcych hrow (Budyšín 1937); Petr Bezruč a Lužice (1947); Bjarnat Krawc a jeho styky s Čechy (1961, rozmnož.); Lužičtí Srbové (studie, 1962, rozmnož.); – mimoto kat. Výstava lužickosrbské kultury v Jablkynicích (1937) a letáky: Česko-lužický spolek Adolf Černý v Praze (1924); Navštivte Lužici! (1931); Společnost přátel Lužice (1932); Seznam knih o Lužici (1935). – *Překlad:* B. Krawc: Bedřich Smetana a Lužice (1924, s J. Cyžem

← Česko-lužický věstník 1924). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Česko-lužický věstník, pokr. od 1931 Lužickosrbský věstník (1921 – červen 1938, s J. Pátou, 1946 – leden 1948, do května 1947 s J. Kapitánem), Lužická korespondence (1932–38); *sborníky:* Naše styky s Lužicí (1934, s J. Pátou), Padesát let univ. prof. Josefa Páty (1936); *knižnice:* Dom a swět (1921–37), Słowjanske rozhlady (1923–36), Łužicke wumělstwo (1927, 1936), Dnešní Lužice (1929–37, 1947), Lužickosrbská knihovnička (1945–47). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Čeští básníci Lužici (1933); Lužičtí básníci (1935, s J. Pelíškem, který texty přeložil do češtiny); Za svobodu Lužických Srbů (1945, soubor dokumentů z května–června 1945); J. David: Lužičtí Srbové (1946); Přehled lužickosrbského kulturního života 1–3 (1958, 1959, 1960). ▮

BIBLIOGRAFIE: F. Malý in V. Z. Z galerie přátel Lužice (1935); J. Mikš Chanovský in Literární a vydavatelská činnost V. Z. Příspěvek k česko-lužickým stykům (1964; upr. vyd. 1966). ▮ LITERATURA: F. Malý: V. Z. Z galerie přátel Lužice (1935); J. Mikš Chanovský: Literární a vydavatelská činnost V. Z. Příspěvek k česko-lužickým stykům (1964; upr. vyd. 1966). ▮ -chb- (V. Cháb): ref. T. G. Masaryk a Lužice, NO 4. 3. 1930; ● ref. Hórnikova lužická knihovna: ne (A. Novák), LidN 13. 9. 1931; J. Páta, Lužickosrbský věstník 1931, s. 73 ●; ● ref. ed. Čeští básníci Lužici: J. Hch. (J. Dolanský), LidN 29. 6. 1933; t., NO 28. 8. 1934; A. F. (Frinta), Slovanský přehled 1934, s. 26; ● F. Kučera: V. Z. šedesátníkem, Listy PPB, Nová ř. – č. 12–13, 1963; J. Lebeda: Nad nedokončeným dílem V. Z., Slavia 1982, s. 401 + Historie prvního lužickosrbského vydání Slezských písní P. Bezruče, Slavia 1984, s. 176 + Sorabistická činnost V. Z., Slavia 1988, s. 202 + O životě lužickosrbského buditele, Denní Telegraf 10. 9. 1994, příl.

vf

Stanislav ze **Znojma**
viz **Stanislav ze Znojma**

Zodiak

Působnost 1926–1948

Vydavatelství bibliofilských tisků s výrazným výtvarným doprovodem zaměřené na původní básnickou, esejistickou a prozaickou tvorbu; působilo v Kladně, později v Praze.

Založil a řídil je malíř, kreslíř a grafik Svatopluk Klír (* 26. 9. 1896 Kladno, † 29. 12. 1959 Praha). Vyrůstal jako jediné dítě vyučeného holiče, později majitele parfumerie, kladenského portrétisty a krajináře F. J. Klíra (1867–1941) ve vlasteneckém a kultivovaném prostředí. Jeho tetou (sestrou matky Růženy) byla snoubenka K. Hlaváčka M. Balounová. Po studiu na kladenské vyšší reálce (mat. 1915), kde jej silně ovlivnil profesor kreslení S. Kulhánek, studoval 1915–16 a 1918–21 s přestávkou vojenské služby pražskou uměleckoprůmyslovou školu u V. H. Brunnera, E. Dítěte, A. Hofbauera, F. Kysely a J. Schikanedra. Grafické techniky studoval soukromě u F. Koblihy a A. Muchy. 1921–30 působil jako profesor kreslení na reálce v Kladně (1922–23 byl přidělen na učitelský ústav ve Slezské Ostravě, pak na reálku v Čes. Třebové), 1930–38 na učitelském ústavu tamtéž, od března 1938 na učitelském ústavu a gymnáziu v Litomyšli, od 1941 v Praze jako speciální učitel grafických technik, písma, užitého kreslení a navrhování na Grafické, od 1949 Vyšší uměleckoprůmyslové škole, od 1954 (do odchodu do důchodu 1958) na Střední odborné škole výtvarné (dnes Výtvarné škole Václava Hollara). Kromě pedagogického působení navrhoval výzdoby budov, šperky, knižní vazby, především se však věnoval volné i užité grafice. Jako knižní úpravce spolupracoval zejména s nakladatelstvími Aventinum, Symposion a Bohuslav Rupp. Počátkem 50. let se podílel na velkých výstavách jako písmař. – Vydavatelskou činnost zahájil 1926 v Kladně (zprvu byl jako spoluvydavatel uváděn jeho otec). 1929–30 byl krátce členem Klubu moderních nakladatelů Kmen, 1932 vydávání zřejmě z finančních důvodů přerušil a obnovil je až po desetileté přestávce 1942, za okupace pod firmou kroměřížského tiskaře K. Kryla, po 1945 pod svým jménem v Praze. Klírův dlouholetý badatelský zájem o malířskou i literární tvorbu F. Kavána (Klír objevil Kavánovy neznámé studentské verše, na podzim 1946 připravil výstavu Malířské mládí Františka Kavána v pražské Galerii Jos. R. Vilímek a edici Přátelská slova z listů psaných Františku Kavánovi) vyvrcholil čtyřsvazkovým kavánovským souborem (jeho literární odkaz, korespondence, soupis malířského díla a vzpomínky přátel), připraveným za spolupráce J. Květa a M. Novotného pro knižnici Zodiak. Chystané vydání nemohlo být po únoru 1948 realizováno a soubor zůstal v rukopisu jako hojně využívaný badatelský pramen. Rovněž poslední vydaný svazek Zodiaku nesměl být expedován a vydavatel splácel řadu let závazky tiskárnám. – Vydavatelství působilo zprvu v Kladně, od 1945

v Praze nejprve na Malé Straně v Nerudově ul. 29, 1946–48 na Vinohradech U Vodárny 12 v domě J. Krecara.

Ediční činnost Klír otevřel 1926 edicí Dopisy Karla Hlaváčka Marii Balounové, většinu dalších tisků soustředil do knižnice *Zodiak* (1927–32, 1942–48, 25 sv., do 1932, sv. 12 red. J. Krecar). Prvý redaktor knižnice J. Krecar výběrem titulů i vlastními komentáři soustavně připomínal současnou i knižně samostatně dosud nepublikovanou starší básnickou, esejistickou, prozaickou i výtvarnou tvorbu širšího autorského okruhu Moderní revue (A. Breisky, K. H. Hilar, J. Karásek ze Lvovic, P. Kles, J. Maria, R. Medek, J. Opolský a soubor kreseb V. H. Brunnera Vlastní život v karikatuře), již doplnili J. Bartoš, J. S. Machar a P. Valéry, jediný cizí autor vydavatelství (Had v překladu J. Palivce). Teprve od 1942 otevřel Klír obnovenou knižnici mladším autorům a k nové tvorbě J. Karáska ze Lvovic a R. Krupičky zařadil kavánovské reflexe ve verších M. Bureše a J. Kadlece, dále prózu J. Kopty a verše F. Kropáče a J. Nohy. Rozpracován zůstal kromě kavánovského souboru chystaný svazek veršů K. Bednáře. I když knižnice Zodiak nesla znaky ortodoxní bibliofilie (výzdoba původní grafikou, extrémní formáty podřízené výtvarnému řešení, v některých svazcích exkluzivní písma O. Menharta a V. Preissiga, náklad zpravidla do 200 výtisků, číslované výtisky) a zařazovala i grafická alba (cyklus leptů E. Filly Héraklés s úvodem F. Halase), edičním programem s převahou původní tvorby v prvých vydáních zůstala spjata i se současným literárním životem. Dominantní bibliofilskou funkci (jako podklad k novému výtvarnému doprovodu) měla kromě předválečné edice Bezručových Slezských písní s dřevořezy F. Duši z 1927 jen poválečné vydání Torza naděje F. Halase s lepty E. Filly, Proudu J. Hory s litografiemi K. Svolinského a Hlaváčkových sbírek Pozdě k ránu s litografiemi K. Štiky a Mstivá kantiléna s lepty F. Tichého. V edici *Soukromé tisky* (1928–46, 4 sv.) vyšly drobné příspěvky k hlaváčkovské a brunnerovské tematice i přátelské tisky věnované osobnosti S. Klíra. – Původní grafikou doprovodili Klírovy tisky F. Duša, F. Kobliha, J. Konůpek, V. Mašek, K. Svolinský, později též E. Filla, L. Jiřincová, R. Lander, K. Müller, P. Šimon, K. Štika a F. Tichý, kresbami K. Kinský, reprodukcemi z pozůstalosti M. Aleš, V. H. Brunner a B. Heinz. Graficky je kromě některých ilustrátorů upravovali K. Dyrynk a vydavatel. Většinu titulů vytiskla pražská Státní tiskárna, na dalších se podílely tiskárny Kryl a Scotti v Novém Jičíně, Karel Kryl v Kroměříži, Družstvo knihtiskárny v Hranicích a pražská Průmyslová tiskárna.

KNIŽNICE: Zodiak (1927–48); Soukromé tisky (1928–46). ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE: Dopisy Karla Hlaváčka Marii Balounové (1926). ▮

LITERATURA: sb. Svatopluku Klírovi k padesátým narozeninám (1946; přisp. mj. K. Dyrynk, M. Kavánová, A. Pražák, O. Štorch-Marien, F. Tichý, K. Vancl; s bibliografií); R. Popel: Podíl soukromých edic na vývoji české knižní kultury (diplom. práce, Fakulta osvěty a novinářství UK 1968; s bibliografií); kat. Svatopluk Klír a jeho Z. (Kladno 1993, ed. I. Markvart). ▮ J. M. Augusta: Svatopluk Klír (o jeho grafické tvorbě), RA 1, 1925/26, s. 87; S. Klír: Z korespondence Petra Bezruče S. Klírovi, RA 3, 1927/28, s. 3; B. Beneš Buchlovan: Sedm lístků z matriky soukr. vydavatelů, Marginálie 22, 1949/50, s. 12; ● nekrology S. Klíra: fvm (F. V. Mokrý), Estetická výchova 1960, s. 112; pt (P. H. Toman), Výtvarná práce 1960, č. 3 ●; O. Štorch-Marien in Sladko je žít (1966, s. 121, 127); Z korespondence o Slezských písních. Bezruč–Duša –Klír–Konůpek (1967, ed. A. Sivek; obs. též 8 dopisů S. Klíra F. Dušovi z 1927–28); I. Markvart: Svatopluk Klír a jeho Z., Čtenář 1993, s. 250; E. Šnajderková: Svatopluk Klír a jeho Z., Muzejní a vlastivědná práce 1994, s. 51; G. Dupačová in Benjamínek Moderní revue Jarmil Krecar, sb. Lit. archiv 28, 1997, s. 43; I. Veverková: Svatopluk Klír, Listy z Unhošťska 1999, č. 23–24.

az

Zora (1)

1860–1861

Moravský učitelský almanach s beletristickou složkou.

Dva ročníky Z. s podtitulem Almanach pro učitele a pěstouny uspořádal a vydal V. Žirovnický v Olomouci (nákladem c. k. univerzitní knihtiskárny A. Halousky). Roč. 1 byl věnován J. Těšíkovi, biskupskému konzistornímu radovi a inspektoru národních škol, roč. 2 V. Prouskovi, c. k. školnímu radovi a inspektoru národních škol na Moravě. Čistý výnos měl připadnout „pokladnici pro nuzné sirotky a vdovy po učitelích národních škol moravských“ (roč. 1), resp. „položit základ ku knihovně pro kandidáty učitelství v přípravně olomoucké“ (roč. 2). Oba svazky uzavíral Schematismus veškerého

učitelstva národních škol v markrabství moravském, obsahující seznam škol na Moravě a jejich učitelů (podle školních okresů).

Zaměření almanachu určilo výběr a charakter převažujících pedagogických, didaktických a historických příspěvků i beletristické složky (zvláště poezie). Autorské zázemí tvořili učitelé a kněží sušilovského okruhu. Nebeletristická část zahrnovala jednak aktuálně i historicky zaměřené články o vztahu náboženství, resp. katolické církve ke škole (F. Novák), o církevní hudbě a školní výuce náboženství (J. Bílý), jednak příspěvky akcentující historickou a didaktickou složku výuky mateřského jazyka, literatury a také dílčí problémy učitelské praxe (Š. Bačkora, V. Hejtmánek, F. A. Janečka, J. Pleskáč pod pseud. J. Třebický, S. Podhorský, F. Tauber). Ojediněle se objevila obecněji zaměřená pojednání o vzdělávání a hospodářství (F. Dědek pod pseud. Strýček Pravdomil, dále J. Pleskáč), avšak až článek K. Adámka (pseud. J. Hradišťský) Národ a učitel v roč. 2 jasněji i sebevědoměji formuloval úkoly pedagogů v novém společensko-politickém kontextu po vydání Říjnového diplomu 1860. – Doplňující beletristická část Z. obsahovala především *verše*: J. Soukop uveřejnil básně s cyrilometodějskou tematikou a sonety oslavující F. Sušila, V. Šťastný epické básně z cyklu věnovaného sv. Klementovi, didaktickými verši ve formě lidové písně nebo pověsti přispěli J. Bílý (šifra J. B.), H. Jakoubek, E. Just, F. J. Kubíček (pseud. J. Lipovec), T. Šimbera a A. K. Víták, četné deklamovánky pro děti jsou podepsány šifrou V. N. V roč. 2 se objevily rovněž *prózy*: didaktická povídka J. Kopeckého a vzpomínky E. K. Sahánka (podp. E. Sahánek) Strasti a slasti života učitelského. Roč. 1 uzavíral článek o právě dokončené Sušilově sbírce moravských národních písní (šifra X.).

LITERATURA: ● ref. roč. 1: an., Obecné listy naučné a zábavné 1860, s. 48; an., Škola a život 1860, s. 177 ●.

pp

Zora (2)

1876, 1878, 1885

Almanach mladých moravských spisovatelů, tzv. Mladé Moravy.

V rozpětí devíti let byly vydány tři ročníky: roč. 1 měl podtitul Almanach moravské omladiny, uspořádali jej J. Boubela, L. Čech a J. Vařeka, vyšel nákladem Fr. A. Urbánka v Praze v červenci 1876 (na titulním listě však chybně uvedeno 1877); věnován byl památce právě zesnulého F. Palackého a čistý výnos připadl „fondu pro zasazování pamětních desk zasloužilým vlastencům na Moravě“. Roč. 2 nesl podtitul Almanach omladiny moravské, jeho redaktory byli F. Bílý, V. Houdek a J. Večeřa, vyšel vlastním nákladem v Praze na jaře 1878; věnován byl „příznivci studentstva profesoru Františku Bartošovi“ a jeho čistý výnos byl určen Radhošti, spolku podporujícímu chudé studenty z Moravy v Praze. Roč. 3 měl podtitul Almanach k desítiletému trvání Moravské besedy, uspořádali jej J. Herben, J. Kabelík a F. Roháček, vyšel nákladem Moravské besedy v Praze 1885; věnován byl jejím zakladatelům a výnos fondu G. Pflegra Moravského. – Jako manifestační vystoupení mladé moravské literární generace (které se pak dostalo označení Mladá Morava) měl největší význam roč. 1. Jeho organizátory a přispěvateli byli vesměs studenti a absolventi slovanských gymnázií v Brně a v Olomouci (otevřených 1867), na nichž vznikly literární kroužky a psané časopisy. Jejich první maturanti přicházeli na vysokoškolská studia do Prahy, kde se sdružovali ve spolku Moravská beseda, při němž záhy zřídili řečnický klub (1879 přezvaný na literární odbor), z něhož vycházela hlavní kulturní iniciativa. V čele s L. Čechem zahájili přípravné práce ke společnému veřejnému vystoupení. Na přelomu zimy a jara 1876 otiskli zvolení redaktoři v řadě moravských novin a časopisů provolání vyzývající moravské spisovatele k účasti na almanachu, jehož cílem bylo „povzbuzení ruchu literárního na Moravě“ a využití tamních „přebohatých zdrojů poezie… pro literaturu československou“. Organizátoři se spojili se svými mladšími druhy, dosud studujícími na uvedených gymnáziích nebo na brněnském učitelském ústavu i s Moravany na vysokých školách ve Vídni a shromáždili brzy dostatek příspěvků, z nichž mohli vybírat.

Roč. 1 almanachu Z. přinesl práce čtrnácti autorů (polovina z nich se však skrývala pod pseudonymy, jelikož tehdejší rakouské předpisy nedovolovaly publikovat studentům středních škol). Převahu měly verše, dále almanach uvedl dvě prózy, ukázku z dramatu a dvě vědecké stati z oblasti estetiky a filozofie. Obsahoval lyrické básně milostné, přírodní, většinou inspirované

lidovou poezií a V. Hálkem, verše elegické a reflexivní, z nichž dobovou kritiku zaujaly zejména příspěvky F. Táborského, z epiky pak především skladba J. Herbena Král Ječmínek, zpracovávající moravskou lidovou pověst a psaná ve stylu básní Rukopisu královédvorského, a veršovaná povídka J. Boubely Povídka z Balkánu, těžící námět z bojů jižních Slovanů s Turky. Věrností v podání charakterů venkovanů zaujal J. Večeřa v jinak idylické povídce Svatý myslivec, méně už F. Roháček v noveletě O písničkáři bláznů. Obě odborná pojednání se zabývala antikou: L. Čech psal o Aristotelově nauce o tragédii a T. G. Masaryk o Platonovi jako vlastenci ve stati, jíž se poprvé představil širší české veřejnosti. Někteří z příznivě přijatých přispěvatelů almanachu v literární činnosti nepokračovali a uplatnili se významně v jiných oborech: J. Boubela a R. Dubový v oblasti právnické, J. Klvaňa jako mineralog, národopisec a archeolog, J. Vařeka, který se zde jediný pokusil o drama (Aristodemos), se věnoval klasické filologii a pedagogické práci. Na 1. roč. Z. se podíleli J. Boubela (i pseud. J. B. Vsetínský), L. Čech, R. Dubový (pseud. Romuald Rakovec), J. Herben (pseud. M. Svoboda, Sv. Vojmír), J. Klvaňa (pseud. Jos. Brádelský), T. G. Masaryk (podp. Dr. Vlastimil Masaryk), R. Parma (pseud. Robert Lubinský), F. Roháček (pseud. Jan Kudrna), J. Soukal, F. Táborský (pseud. Fr. Hostivít), J. Vařeka, J. Večeřa, J. R. Vítek, F. M. Vrána. – Ve 2. roč. pod vlivem probíhajících bojů jižních Slovanů s Turky zesílil důraz na slovanskou orientaci almanachu (J. Herben, K. H. Sýkora) a paralelně s tím i na vlastenecký ráz části veršů, celkově vyznívajících jako elegie za zašlou slávou národa (J. Hudec) a současně jako nový impuls: probudit Valašsko (K. H. Sýkora), povzbudit Slovensko (R. Dubový) a hromadně upevnit lásku k vlasti (F. Táborský). Ostatní lyrika, převahou milostná, s výjimkou prostých, písňově laděných lyricky čirých veršů nového autora J. Kaluse, nezaznamenala proti 1. roč. ve své hálkovské a nověji i čechovské ohlasovosti výraznější proměnu. Jako kontrast k vlastenecké tematice některých veršů působí ve 2. roč. próza, jež v romantickém duchu v současných kulisách pojednává o životě milostném a až drasticky tragickém (J. Večeřa) nebo je vedena snahou o všedněji a též konvenčněji pojatou milostnou zápletku s pokusem o zřetelnější povahokresbu jednotlivců (V. Houdek). Dva stěžejní příspěvky odborné mají literárněhistorický ráz (V. Houdek o ukrajinském básníkovi T. Padurrovi a F. Bílý o období univerzitních studií F. L. Čelakovského a J. V. Kamarýta). Doplňuje je společensko-psychologická úvaha J. A. Mrazíka o inteligenci. J. Korec přispěl ukázkou z překladu Iliady. Ve 2. roč. vystoupili: F. Bílý, B. Bračický, R. Dubový (pseud. Romuald Rakovec), J. Herben (pseud. Svatopluk Vojmír), V. Houdek (i pseud. V. Hradecký), J. V. Hrubý, J. Hudec, J. Kalus (podp. Kallus), J. Klvaňa (pseud. Jos. Brádelský), J. Korec (pseud. J. Hellenský), J. A. Mrazík, O. Sadovský, L. Scholz (pseud. J. L. Měrotínský), J. Soukal, J. Spáčil (pseud. Jan Žeranovský), K. H. Sýkora, F. Táborský (pseud. Fr. Hostivít), J. Tálských, J. Večeřa, F. M. Vrána, F. Vysloužil (pseud. J. Dubský). – Ve 3. pokračování Z. převládala próza a odborná pojednání. Právem J. Herben v jeho úvodu zdůraznil, že tento ročník je vážnější a také věcnější. Přibyli také noví mladí autoři (O. Bystřina, J. Kabelík, G. Preissová, F. S. Procházka aj.). Do popředí vystoupily studie J. Kabelíka s materiálově bohatým přehledem Shakespearových dramat v Čechách do roku 1874, F. Bílého o prvních novočeských překladech bible a programová úvaha L. Čecha o úkolu české krásné literatury na Moravě. Shrnovala dosavadní snažení generace, vytyčovala v podstatě realistické zásady a uvažovala o potřebě moravské školy literární, která by byla „rozhodně národní“ a přitom si všímala „speciálních potřeb, tužeb, snah českého lidu na Moravě“. Stať vzbudila u části kritiky (zejména u E. Miřiovského ve Zlaté Praze) přemrštěné obavy ze separatismu, na něž pak kriticky reagoval v Nár. listech J. Herben. Úvahovou část almanachu doplňovala kratší stať J. Herbena o moderní baladě, silně antimytologická, přitom podtrhující roli balady prostonárodní jakožto jádra balady novodobé, umělé, dále žákovská vzpomínka F. Roháčka na A. V. Šmilovského a citová reminiscence J. Velenské na V. Beneše Třebízského. Mezi prózami vynikla povídka G. Preissové Spolunájemníci o mládeneckém životě a soužití Němce, Maďara a Slováka, menšími črtami ze současného života se na Z. podíleli A. J. Dubec a F. Macháň. V poezii se opět uplatnila silná vlastenecká (L. Hoskovec) a slovanská (J. Klvaňa, J. J. Vejchodský) i regionálně zabarvená (J. Dvorský, C. S. Moudrý, F. S. Procházka) tematika. V ostat-

ní lyrice se milostné motivy střídají s elegickými i přírodními, vliv folkloru se projevil především ve verších M. Sázavské a B. Herbenové (pseud. Jan Kalina, který běžně užíval její budoucí muž); zcela ojediněle zazněl i humor (F. Táborský), objevily se i náběhy k satiře (J. Loriš). Do 3. roč. Z. přispěli: O. Auředníček, F. Bílý, B. Bronecký, O. Bystřina, L. Čech, K. Dostál, A. J. Dubec, J. Dvorský, J. Herben, B. Herbenová (pseud. Jan Kalina), L. Hoskovec, M. Jahn (pseud. M. Hanuš), J. Kabelík, J. Klvaňa, A. K. Kopřiva, J. Loriš, F. Macháň, C. S. Moudrý, A. Otahal (pseud. A. O. Plešovský), F. Pěčka (pseud. F. P. Místecký), L. Pohorská, G. Preissová, F. S. Procházka, F. Roháček, M. Sázavská, J. Spáčil (pseud. Jan Žeranovský), K. H. Sýkora, F. Táborský, J. J. Vejchodský, J. Velenská, O. Vratislav.

LITERATURA: J. Boubela, L. Čech, J. Vařeka: Provolání. P. T. pp. spisovatelům na Moravě, Koleda 1876, s. 159; ● ref. Z., roč. 1: F. Bílý, Mor. orlice 30. 7. 1876; J. Mrazík, Našinec 3.–8. 9. 1876; P. L. (Lipenský), Koleda 1876, s. 446 a pokr.; J. Kosina, ČMM 1876, s. 182; B. Čermák, Čes. včela 1876, s. 79; an., Světozor 1876, s. 459; -dr-, Lumír 1877, s. 95; an., Slovanské listy 1877, s. 289 (k tomu an., Koleda 1877, s. 245) ●; ● ref. roč. 2: J. Tichý (F. J. Rypáček), Posel z Prahy 18. a 19. 4. 1878; faš (F. A. Šubert), Pokrok 4. 5. 1878; L. Čech, Koleda 1878, s. 214, 230 a 247; an., Lumír 1878, s. 192; Iv. Kl. (Klicpera), Světozor 1878, s. 203; J. M. (Metelka), ČČM 1878, s. 566 ●; P. I. Tauer (H. Pittauer): O významu literárního almanachu na Moravě, čas. Zora 1883, s. 124; ● ref. roč. 3: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1885, s. 24; F., NL 10. 1. 1885; Red., Hlídka lit. 1885, s. 25; E. Miřiovský, Zlatá Praha 1885, příl. k č. 8, s. 30 (k tomu J. H., tj. Herben, NL 6. 3. 1885) ●; F. Bílý in Nové jaro literární na Moravě, Lid. čítanka moravská (b. d., 1907, s. 348); M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 261) + Paběrky z dějin moravského písemnictví. 4. První ročník almanachu Z., Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1913, s. 4 (z redakční koresp.); F. Strejček: Národní škola básnická z roku 1879, ČMF 5, 1915/16, s. 193 a 397; J. Folprecht in Památník moravskoslezské besedy 1869 (1873) – 1918, 1919, s. 103; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk. Kniha druhá: Mladá Morava, Ve světě (1950, s. 246).

pp

Zora (3)

1883

Almanach nejmladších moravských autorů, převahou středoškoláků.

Po několikaleté pauze od vydání 2. svazku předchozího almanachu Z. (1878) se rozhodla skupinka začínajících moravských autorů sdružená kolem brněnského akademického čtenářského spolku Zora obnovit tuto započatou tradici. Koncem 1882 vyšla v řadě novin a časopisů výzva Druhové z Moravy!, podepsaná F. Bednářem a L. Budou. Ze zaslaných příspěvků sestavila redakce (F. Bednář, L. Buda a J. Šeda) publikaci označenou jako 3. roč. Z. a nesoucí tradiční podtitul Almanach moravské omladiny. Literární odbor Moravské besedy v Praze s vydáním této Z. souhlasil s podmínkou, že provede konečnou redakci, což však redaktoři a vydavatelé nedodrželi. To zřejmě přispělo k značně ostrému tónu recenzí vzešlých z okruhu Moravské besedy (J. Hudec, F. Roháček) a vedlo k rozhodnutí vydat vlastní 3. roč. Z., k čemuž došlo 1885. Čistý výnos brněnské Z. byl určen Nár. divadlu v Brně.

Nižší úroveň almanachu vyplynula z toho, že jeho přispěvatelé byli (až na ojedinělé výjimky) teprve středoškoláky, což též vysvětluje značné množství užitých pseudonymů i rozhodnou převahu veršů (z 22 autorů ve sborníku vystoupilo s verši 19). V poezii převažovala lyrika, namnoze vlastenecká či horující pro svobodu, objevil se i motiv ujařmeného Slovenska; nescházela ani lyrika přírodní, milostná a ohlasová. Vyskytlo se také několik pokusů o baladickou i historickou epiku. *Verši* přispěli B. Ardný, F. Bednář, J. Hájek, A. V. Hrubý, Kr. Ivan, M. Jahn (pseud. M. Hanuš), J. M. Julouš, B. Č. Kochanovský, K. Kopřiva, K. Majský, V. Mrštík (pseud. Edgar Faimon), F. Pěčka Místecký, V. Pittnerová, V. Polomský, J. Sumín (pseud. Serafina Svitavská), K. H. Sýkora, L. Valnoha (pseud. Cyril Lupen), J. Vévoda (pseud. Bohdan Loucký). Ukázku z veršovaného dramatu Dido otiskl V. Mrštík (pseud. Jan Ostrovský). Autory *próz* s tematikou milostných zmatků hrdinů v přírodním prostředí byli V. Mrštík (pseud. V. Manfred Jimramovský) a L. Valnoha (pseud. Lambert Loza). S máchovskou studií První stoupenec Byronův v literatuře české vystoupil B. Vejvoda.

LITERATURA: F. Bednář a L. Buda: Druhové z Moravy!, NL 21. 12. 1882; P. I. Tauer (H. Pittauer): O významu literárního almanachu na Moravě, čas. Zora 1882, s. 124; ● ref. Z.: J. Hudec, Pokrok 3. 7. 1883; -dr-. (F. Roháček), Ruch 1883, s. 317; F. Dlouhý, Lit. listy 1883, s. 117; T. J. Šílený, Obzor 1883, s. 231; an., Světozor 19, 1884/85, s. 92 ●; M. Hýsek in Lite-

rární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 262); A. Bobrovský in Několik vzpomínek na Viléma Mrštíka, LidN 8. 9. 1927.

pp

Zora (časopis)

1882–1883

Moravský beletristický a kulturně-vzdělávací časopis.

Podtitul: Časopis zábavněpoučný. – *Redaktoři:* 1882 (roč. 1 do č. 9) J. Hudec, Praha; 1882–83 (roč. 1 od č. 10 – roč. 2) B. Popelka, Brno; hlavní spolupracovník J. Hudec. – *Vydavatel:* 1882–83 (roč. 1–2) B. Popelka, Brno. – *Periodicita:* 1882 (roč. 1) 2× měsíčně, 24 čísel; 1883 (roč. 2) do 1. 6. 11 čísel. – *Příloha:* 1883 (roč. 2) jako č. 8 První lužickosrbské čtení (sest. F. Vymazal).

Snahou zakladatelů Z. bylo zaplnit v moravském časopisectví mezeru vzniklou zánikem Koledy. V provolání redakce a vydavatelstva v č. 1, otištěném i v některých novinách, se hlásalo, že Z. „vytkla sobě směr týž, kterým druhdy za doby svého rozvoje nejúspěšnějšího brala se Koleda – buditi lásku ku čtení, tužiti vědomí národní, rozněcovati cit vlastenecký mezi lidem naším i vzdělanými vrstvami obecenstva moravského“. Vedle stěžejních příspěvků beletristických měla několik rubrik i podrubrik: *Fejeton* obsahoval zpravidla kratší báseň i prózu a v prvním půlroce referáty o dění v literárním odboru Umělecké besedy v Praze (od J. Herbena) a v literárním odboru Čes. čtenářského spolku v Brně (od F. Roháčka). Rubrika *Rozhledy* přinášela obvykle jednu (výjimečně dvě či tři) recenzi o nové knize či celé knižnici; *Drobnosti* pak krátké zprávy a informace, nekrology i stručná doporučení knih a různé zajímavosti. Hned v č. 1 byla vypsána cena za nejlepší povídku ze starších dějin moravských a cena za nejlepší epickou báseň z moravských dějin vůbec, ale přes prodloužení termínu nedošlo dostatek prací na takové úrovni, aby mohla být udělena. Z. zanikla, jelikož většina odběratelů nezaplatila dlužné předplatné.

Aby Z. mohla úspěšně plnit poslání, jež si vytkla, snažila se redakce soustředit nejen mladé moravské spisovatele, ale též významné autory z Čech (S. Čech, A. Heyduk, E. Krásnohorská, K. Světlá aj.). Přitom list prostupovala výrazná slovanská orientace jak v části beletristické a ve výběru překladů, tak v odborných pojednáních, zvláště historických, kulturněhistorických i místopisných. K. Světlá také nový list uvedla vzletným pozdravem, v němž připomněla slávu Velkomoravské říše i nové obrození slovanského ducha, E. Krásnohorská pak ve verších pozdravila chudší sestru Čech Moravěnku. Jednotlivá čísla zpravidla přinášela verše lyrické, ojediněle epické (i na pokračování, např. pohádka J. Jakubce), různorodé prózy (též často na pokračování), např. romány F. Župana (podp. F. Procházka) Z Přeslavského dvora a K. Světlé Divousové, dále prózy P. Albieriho, A. Dostála, F. Roháčka, F. Stránecké; beletrii pak doplňovaly naučné stati ponejvíce historické, ale též z oblasti přírodních věd. Autory *veršované epiky* historické, pohádkové i ze současného života byli A. Heyduk, F. Chalupa, J. Jakubec, J. Loriš, A. Šnajdauf, F. Táborský, *lyriku* přírodní, milostnou, vlasteneckou i meditativní psali do Z. zvláště B. Čermák, F. Doucha, A. Heyduk, J. Hladil, J. Hudec, J. Kalus, E. Krásnohorská, J. Loriš, A. E. Mužík, F. Pěčka Místecký, R. Pokorný, J. Spáčil (pseud. J. Žeranovský), F. X. Svoboda (i pseud. Arnošta Farkačová), A. Škampa, A. Šnajdauf, F. Táborský. Původními *prózami* přispěli P. Albieri, S. Čech, A. Dostál, J. L. Hrdina, J. Kopřiva, F. Roháček (i pseud. Marie Královcová), V. Řezníček, F. Stránecká, K. Světlá, K. Škába, F. Táborský, F. Župan (podp. F. Procházka). *V překladech* si udržovala převahu polská poezie i próza (K. Gaszyński, J. Chodorowicz, T. Lenartowitz, A. Mickiewicz, A. E. Odyniec, E. Orzeszkowa, W. Syrokomla, K. Ujejski, W. Zagórski) v převodech F. H. Čáslavského, J. Hudce a J. Nečase; z ruské literatury lyrickou báseň M. J. Lermontova uvedl V. A. Jung, část Gogolovy prózy H. Ordelt a ruskou pohádku F. Vymazal, jihoslovanskou poezii J. Hudec (zejména S. Vraze) a dále B. Popelka a L. Valnoha (pseud. Lambert Loza) a bulharskou G. Dörfl (pseud. K. S. Skalecký). Z angloamerické literatury přinesl ukázky V. A. Jung (z Byronova Vězně chillonského, F. Bret Harte), příspěvky z francouzské literatury tlumočili J. J. Benešovský-Veselý (A. Theuriet), P. Moudrá a J. Spáčil (pseud. J. Žeranovský), italskou (především A. de Amicis) a španělskou (A. de Trueba) A. Koudelka. *Stati nebo referáty o české literatuře* publikovali J. Bartocha (pseud. J. Achotrab), F. Bílý, L. Doležel, L. Domečka, J. Herben (i šifra J. Hn.), F. P. Hnilička, J. Hudec (šifra

Hc.), E. V. Hynek, H. Pittauer (pseud. P. I. Tauer), B. Popelka, F. Roháček, T. Šílený, J. Vlček aj.; o ruské H. Ordelt a B. Popelka, o polské A. Schwab-Polabský a E. Jelínek, o jihoslovanských literaturách J. Hudec, o bulharské G. Dörfl (pseud. J. S. Skalecký). *Českým dramatem* se zabývali J. V. Frič (obzvláště obsáhlý kritický rozbor Vrchlického Drahomíry) a F. Roháček. *O výtvarném umění* referoval E. Fechtner. *Naučné články* o historii psali J. Barák, P. Dohnal, J. Herben (zvláště obsáhlý cyklus statí o účasti Moravy na stavovském povstání 1618–20), J. Řezníček, R. Slavíček a J. Tenora, o filozofii dějin F. Kameníček, o moravském národopisu F. J. Kuber, J. Máchal (podp. Hanuš Máchal), F. K. Mazal (též o bulharské a srbské prostonárodní poezii), F. Stránecká a K. Urbášek. O minulosti i současnosti Chorvatska informoval B. Popelka, reportáže z Bosny podával J. Jaroš, obrázky z kulturních dějin (o vývoji odění, stravy aj.) i nové poznatky o vesmíru F. Dlouhý, o vzniku a vývoji země B. Katzer, o drahokamech J. Klvaňa.

LITERATURA: an.: P. T. uvědomělému obecenstvu našemu! (výzva k odběru), NL 3. 1. 1882; ● ref. Z.: an., Světozor 1882, s. 47; an., Ruch 1883, s. 48; an., Lit. listy 1883, s. 95 (o zániku Z.) ●; xyz.: Listy z Prahy 5, Lit. listy 1884, s. 117 (k tomu B. Popelka: Audiatur et altera pars!, tamtéž, s. 157); E. V. Hynek: Několik poznámek o beletristickém časopisectví na Moravě, Lit. listy 1884, s. 173; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 265).

pp

Zora (nakladatelství)
viz in **Mikuláš a Knapp**

František Jan **Zoubek**

* 6. 12. 1832 *Kostelec nad Orlicí*
† 29. 6. 1890 *Smíchov* (Praha-S.)

Komeniolog a překladatel latinských spisů Komenského, autor místopisných, historických a pedagogických prací.

Podepisoval se též František Z. – Syn pláteníka. Navštěvoval v rodišti dvoutřídní farní školu, 1843–44 v Losíně (Velké Losiny) u Šumperka německou školu, 1844 nastoupil v Rychnově do tzv. preparandy (přípravná třída pro gymnázium, učitel J. V. J. Michl) a 1845–50 na gymnázium, které však dokončil v Hradci Král. (mat. 1853, učil se i polsky a rusky, tamější profesor K. Stefan ho nadchl pro J. A. Komenského). 1853–58 studoval na pražské univerzitě klasickou, pak i slovanskou filologii, historii a filozofii (mj. prof. V. V. Tomek); záhy se zaměřil na českou historii. Na studia si přivydělával kondicemi (mj. učil Z. Havlíčkovou). 1858 nastoupil jako suplující profesor na německém gymnáziu v Čes. Lípě, 1861 vykonal profesorské zkoušky; v německém prostředí budil zájem o českou literaturu (např. ovlivnil B. Mühlsteinovou). 1864 odešel do Prahy. Krátce působil v redakci Nár. listů (fejetony na obranu české národnosti aj.; později zde hájil pravost Rukopisu královédvorského). 1864–67 vyučoval jako suplující profesor na české vyšší reálce, 1867 byl zvolen ředitelem hlavní a průmyslové školy na Smíchově (povolal sem přátele J. L. Maška a J. Sokola), po jejím rozdělení 1873 se stal ředitelem střední měšťanské školy dívčí (od 1883 jako měšťanská a při ní obecná škola dívčí, až do 1890). 1865 byl přijat jako asistent do archivu Muzea Království českého. 1866 byl jmenován mimořádným členem KČSN, v jejíž historické sekci často přednášel. Redigoval časopisy Krok a Památky archeologické a místopisné, v nichž publikoval vlastní příspěvky a recenzoval odborné historické práce. 1877 spoluzaložil Klub historický (mj. se svým pokračovatelem v historickém bádání Z. Wintrem). Pedagogická činnost ho přivedla ke studiu dějin školství (především příspěvky o bratrských školách; souhrnnou práci o jejich historii od nejstarších dob do 17. století nedokončil) i k organizačním a spolkovým aktivitám (1868 byl spoluzakladatelem a starostou Besedy učitelské, 1880 spoluzakladatelem a prvním starostou smíchovského učitelského spolku Budeč a čestným členem pedagogického literárního spolku v Záhřebu; 1871 se zúčastnil učitelského sjezdu v Záhřebu). Byl jedním z redaktorů nedokončené, velkoryse pojaté Encyklopedie pedagogické, spolupracoval též s Riegrovým Slovníkem naučným. Dal podnět k postavení pomníku Komenského v Brandýse n. Orlicí (1865), k oslavám narození Komenského, k nimž skládal slavnostní řeči (poprvé 1869). Zabýval se úlohou žen v historii a prosazoval jejich právo na vyšší vzdělání (článek *Patero epištol našim Češkám* v Listech obecných… dal podnět ke vzniku spolku pro vydávání knih pro české dívky Ludmila a k zakládání vyšších dívčích

škol, mj. též smíchovské); pečoval také o chudou mládež (na smíchovských školách založil tzv. Zoubkův fond). Jako člen smíchovského zastupitelstva se podílel na pořádání tamní průmyslové výstavy. Několikrát cestoval po Německu (poprvé 1865, naposled 1888). Již od studií měl slabý zrak a ke konci života téměř oslepl, 1889 ho ranila mrtvice. Pohřben byl na Vyšehradě.

Již od studií sbíral Z. historický a etnografický materiál, soustředil se především na dějiny měst v 13.–16. století: práce *Řemesla a živnosti v Kostelci nad Orlicí* (Památky archeologické a místopisné) byla oceňována jako první studie o dějinách řemesel v Čechách, důkladnou znalost materiálu dokládají i monografie *Kostelec nad Orlicí* a *Vypsání hradu Potenštejna v Hradecku*, psal též o dějinách Smíchova. Historických poznatků využil v satirickém seriálu o smyšleném městě Račicích otiskovaném v Poslu z Prahy; v něm pomocí různých slovesných forem (několik typů dopisů, výpisy z knihy zemřelých, z kronik, paměti, závěť, oznámení, instrukce, nedokončený cestopis aj.) používaných obyvateli maloměsta (od purkmistra Bouchala až po písaře Patoslava Lízala) kritizoval nedostatky ve školách, v obecní správě apod. 1865 Z. otiskl stručný životopis J. A. Komenského (sb. Na památku Jana A. Komenského) a byl vyzván, aby jeho biografii připravil k oslavě 200. výročí úmrtí 1871. Práci přijal jako naléhavý národní úkol a začal se touto osobností zabývat systematicky. V poměrně krátké době vypracoval do té doby nejobsáhlejší životopis Komenského, na základě spisů a korespondence ustálil chronologii jeho života a sestavil tehdy takřka úplnou bibliografii jeho díla (t. r. vyšel i upravený německy psaný životopis jako součást Beegerova překladu Didaktiky Komenského v Berlíně). Řadou studií o speciálních komeniologických problémech směřoval k opravenému a doplněnému vydání životopisu (práci dovedl po pobyt Komenského v pruském Elbingu 1642, doplněné dílo z pozůstalosti vydal J. V. Novák). Soudobá kritika cenila Z. překlady Komenského, zvláště jejich jasnost a srozumitelnost. – V životopisném náčrtu (*Upomínka literární* v Besedě učitelské) Z. uvádí, že v Čes. Lípě přeložil z němčiny brožurku o homeopatii, knihu se však nepodařilo doložit.

ŠIFRY: (b.), -bek, (bk.), (-bk), F. J. Z., F. J. Zbk., Frant. J. Zbk., Fr. J. Z., Fr. J. Zbk., F. Z., J. Fr. Zbk., J. Z., K (Kostelecký, podle rodiště), Z., Zb., Zbk, Zbk., ω. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda (1865); Beseda učitelská (1869–90; mj. 1869 Promluvení u „Večer Jana Amosa Komenského" v Besedě učitelské v Praze, i sep.; 1872 Upomínka literární; 1873 M. Petra Codicilla z Tullechova Řád školám městským v Čechách a na Moravě l. 1586 akademií pražskou vydaný; i sep.; 1874 překl. J. A. Komenský: Řeč o vzdělávání vtipu a O vzdělávání jazyků, i sep.; 1875 Didaktický odkaz J. A. Komenského, s překl. Traditio lampadis – Odevzdání pochodně; 1876 Přídavek k české Didaktice. Patero kapitol Didaktiky latinské na česko vyložených → obě in Závěť didaktická…; 1877 Jak učili za středověku slohu listovému; 1883 Vychování a vyučování v jednotě bratrské, i sep.; 1887 Vrchol Komenského metody srovnávací); alm. Biblí k svobodě! (1881); Boleslavan (Ml. Boleslav); Budivoj (Čes. Budějovice 1867); ČČM (1871–90; 1878 O věcech církevních na Poděbradsku l. 1550–1665, i sep.; 1883 Komenského křesťanská akademie světová…; 1885–87 a 1890 O Komenského polemikách teologických, sep. 1890); Časopis katol. duchovenstva (1865); Časopis lékařů českých (od 1864); Časopis Muzejního spolku olomuckého (1885); Čes. škola (1883, 1889–90); Čes. včela; Čes. školy smíchovské (výr. zprávy, 1876–89; 1876–79 Farní osady děkanství někdy ořechovského; 1883 Komenský předchůdce rozumné emancipace pohlaví ženského a dělnictva, i sep.; 1884 Komenský-li básníkem, i sep.); J. A. Comenius: Grosse Unterrichtslehre (Berlín b. d., 1871, ed. J. Beeger, Johan Amos Comenius. Eine biographische Skizze; upr. vyd. s tit. Eine quellemässige Lehrenskizze, in J. A. C.: Grosse Unterrichtslehre, Lipsko b. d., 1874); Krok (1864–66); Květy (1872–73); alm. Kytice pro mládež; Listy obecné, naučné a zábavné, pokr. Obecné listy naučné (1860–61; 1861 Patero epištol našim Češkám); Lumír (od 1854, debut, překl. D. Terstenjak: Malíř, šifra F. J. Zbk.); Lumír (1865–66); Lumír (od 1873); sb. Na památku Jana A. Komenského (Brandýs n. O. 1865, Jan Amos Komenský); Nár. listy (od 1861; mj. 1861–62 úvodníky; 1888 Aforismy o Rukopise kralodvorském, příl.); Nár. škola (1858–63, 1872); Osvěta (1863, O gramatice br. Jana Blahoslava a o předchůdcích jeho); Osvěta (1871–72, 1880, 1883, 1886–90; 1871 O českých spisech Komenského; 1872 Komenského Diogenes, hra divadelní; – posmrtně: 1890 M. J. Kocín z Kocinétu, obránce žen a manželství); Památky archeologické a místopisné (1864–74; 1866 Řemesla a živnosti v Kostelci nad Orlicí, i sep.; 1874 ed. J. V. J. Michl: Polička, město podobojí 1, 1588–1627; 1874 „Památkám" na rozloučenou, i sep.); Památník druhého sjezdu lékařův a přírodozpytců českých (1882); Pokrok (1874, 1881); Posel z Prahy (1857–60; 1857–60 Příspěvky k pravdivé kronice slavného města Račic, an.; 1858 Ze starých časů. 1. O penězích, 2. O řemeslech v Čechách, an.); Pražské noviny (1859–60, FF); Rodinná kronika (1872); Sborník. Kalendář učitelský (1857–63); Sborník dějepisných prací bývalých žáků dr. V. V. Tomka… (1888); Světozor (1881, 1884; 1884 Kde se naro-

dil Komenský?); Škola a život, i příl. Štěpnice (1870–90; mj. 1872 překl. J. A. Komenský: Strůjce štěstí, i sep., 1873 Chvála metody pravé; 1874 O škole latinské trojtřídní, sep. 1875; 1884 Komenského myšlénky národohospodářské o štěstí národu, i sep.; 1889 Komenský, smírce křesťanů, i sep.); Vlasť (1890); Výr. zpráva dívčích škol smíchovských (1875, Smíchovské upomínky historické, i sep.); Zlaté klasy (1855–58; 1856 Svatební obyčeje štýrských Slovanů); Zpráva hlavní a průmyslové školy na Smíchově (1871–72, 1874); Zprávy KČSN. ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře a historii:* Kostelec nad Orlicí (1860); Vortrag über die Berufung der Städte zum oberen Rechte der Altstadt (1867); Vypsání hradu Potenštejna v Hradecku (1870); Život Jana Amosa Komenského (1871; přeprac. vyd. 1892, ed. J. V. Novák); Znaim und Umgebung (Lipsko b. d., 1872, an.); O zakládání měst v Čechách v třináctém století (1878). – *Překlady:* K. Hlava: Krátké naučení o chování moruší a hedvábníků beze všeho strojení, jenom dle zákonů moudré přírody (1863, an.); J. A. Komenský: Didaktika analytická (1874) + Škola pansofická (1875) + O nalezené ke hbitému spisovatelů latinských čtení a jasnému rozumění cestě snadné… (1875) + Závěť didaktická totiž Odevzdání pochodně (1876 ← Beseda učitelská 1875 a 1876) + Drobnější spisy některé (1876; obs. Jak lenivost ze škol vypuditi ← Škola a život 1872, Pravidla mravů, Zákony gymnázia lešenského ← část Sborník 1863, Zákony školy dobře spořádané, Pravidla života; dále ed. Katóna mravná poučování) + Předchůdce vševědy (1879) + O nemocech těla, ducha i duše… (1883) + (posmrtně:) Řeči potocké (1894, s J. V. Novákem; Z. přel. Řeč o vzdělávání vtipu…, O prospěšném užívání knih, nejhlavnějším nástroji vzdělávati vtip, Chvála metody pravé, O prospěšnosti správného pojmenování věcí). ▮ KORESPONDENCE: J. Hendrich: Výbor z korespondence F. J. Z. (A. V. Šemberovi b. d., asi z 1871, A. Rybičkovi z 1871–72, 1874–75, 1877 a dále přijatá koresp.), Pedagogické rozhledy 1926, s. 75, 244 a 423, a 1927, s. 255 a pokr. (1928 i sep.); in Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (Krouskému z 1859–69, regesta; 1932, ed. J. V. Šimák). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Krok (1. 3. 1864 – leden 1866, s J. Dastichem a E. Novotným, Z. vedl část geografickou a historickou), Památky archeologické a místopisné (1864 – 18. 2. 1874; 1864 an., 1865 s K. V. Zapem); *slovník:* Encyklopedie pedagogická 1 (A–B, 1886, 1883–86 v seš., s jinými). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. A. Komenský: Grosse Unterrichtslehre (Berlín b. d., 1871, s J. Beegerem; upr. vyd. Lipsko b. d., 1874) + Janua linguarum reserata et aurea – Zlatá brána jazykův otevřená aneb Plamenitě všech řečí a umění… (1880, an.); viz též KNIŽNĚ. *Překlady.* ▮

LITERATURA: V. Kryšpín: F. J. Zoubka život a práce (b. d., 1890, s ukázkami z díla i z koresp. ← Čes. škola 1890, s. 341 a pokr.); J. V. Klíma: F. J. Z. (1935, s bibliografií); J. Křičková: F. J. Z. (1986, Státní pedagogická knihovna Komenského, s bibliografií). ▮ ● ref. Kostelec nad Orlicí: an., Pražské noviny 5. 7. 1860; Z. (K. V. Zap), Památky archeologické 1860, s. 143 ●; ● ref. Život Jana Amosa Komenského: an., Květy 1871, s. 271; T. (K. Taubenek), Beseda učitelská 1871, s. 392; A. Tille, Škola a život 1872, s. 25; A. Rybička, Památky archeologické a místopisné 1871–73 (1874), s. 326 ●; F. Schulz: Nejnovější dějepisecká literatura česká, Osvěta 1871, s. 683; an.: F. J. Z., Květy 1872, s. 182; J. J. (Jireček): ref. ed. J. A. Komenský: Grosse Unterrichtslehre (1874), ČČM 1877, s. 527; J. Č. (Čelakovský): ref. O zakládání měst v Čechách v třináctém století, ČČM 1878, s. 565; ● k padesátinám: V. Kryšpín, Čes. noviny, dříve Posel z Prahy 5. 12. – 10. 12. 1882; -ský. (J. Dolenský), Beseda učitelská 1883, s. 41 ●; ● ref. Encyklopedie pedagogická: an., Beseda učitelská 1883, s. 254 a 400; Red. (J. Emler), ČČM 1883, s. 411; A. Vávra, Beseda učitelská 1884, s. 203; -d. (P. J. Vychodil, dub.), Zprávy apoštolátu tisku 1884, s. 43; T. G. M. (Masaryk), Athenaeum 2, 1884/85, s. 74; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1886, s. 337 ●; an. (J. Neruda): F. J. Z., Humorist. listy 1886, s. 68 → Podobizny 3 (1977, s. 97); ● nekrology: an., Lit. listy 11, 1889/90, s. 264; an., Světozor 24, 1889/90, s. 396; an., Hlas národa 30. 6. 1890; an., NL 30. 6. 1890; K. Taubenek, Beseda učitelská 1890, s. 402 a 417; an., Čas 1890, s. 427; Dr. K. Chodounský, Časopis lékařů českých 1890, s. 535; J. Sokol, Čes. škola 1890, s. 325; an., Pedagogické rozhledy 1890, s. 298; an., Posel z Budče 1890, s. 521; an., Zlatá Praha 1890, s. 394; an., Osvěta 1891, s. 94; Elr. (J. Emler), Památky archeologické a místopisné 15, 1890/92, s. 122 ●; an.: K odkazu knihovny zemřelého F. J. Z., ČČM 1891, s. 360; ● ref. Život Jana Amosa Komenského (2., přeprac. vyd.): an., Zlatá Praha 9, 1891/92, s. 287; an. (A. Truhlář), ČČM 1892, s. 542; J. Tenora, Hlídka lit. 1893, s. 6 a 57; V. Bezděk, Lit. listy 15, 1893/94, s. 382; V. F. (Flajšhans), Naše doba 1, 1893/94, s. 76 ●; V. Bezděk: ref. překl. J. A. Komenský: Řeči potocké, Lit. listy 15, 1893/94, s. 382; ● k odhalení Z. náhrobku: T. (J. L. Turnovský), Hlas národa 30. 10. 1899; an., Beseda učitelská 1899, s. 649; an., Komenský 1899, s. 712 ●; C. Merhout: Z. poznámky o Havlíčkovi, NL 26. 1. 1910 + Z. materiál lidopisný (v Zápiskách z 1856), NL 24. 8. 1910; J. V. Klíma in Nejdůležitější výsledky dosavadních bádání o J. A. Komenském, ČČH 1920, s. 157; C. Merhout: Z mládí českého pedagoga, Životem vlastenců (1922, s. 17); ● k 100. výr. nar.: S. Souček, LidN 6. 12. 1932; -rv-, Zvon 33, 1932/33, s. 183 ●; jpb (J. P. Blažek): F. J. Z., LidN 23. 6. 1940; E. Strnad: F. J. Z. Zakladatel českých studií komeniologických, Učitelské noviny 1955, č. 41; L. Hladký: F. J. Z., sb. Orlické hory a Podorlicko 1970, s. 231; E. Strnad in Didaktika školy národní v 19. století 2. Období liberalismu (1978, s. 117); M. Vojtíšková in Jiskry a plaménky (1982, s. 20); H. Křičková: Význam Z. činnosti pro komeniologické bádání druhé poloviny 19. století, sb. Pocta Univerzity Karlovy J. A. Komenskému (1991, s. 393); M. Vojtíšková: F. J. Z. jako inspirátor, Českolipsko li-

terární 1992, s. 45; J. Tříška in Osobnosti podorlické literatury (1996, s. 117, se Z. básní K slavnosti Jana Amose Komenského).

ik

Norbert **Zoula**

* 1854 *Štýrský Hradec* (Rakousko)
† 14. 2. 1886 *Pine View* (USA)

Autor písňových textů, sociálnědemokratický a anarchistický publicista.

V literatuře je jako místo Z. narození někdy uváděno Lštění u Benešova, kde v mládí pobýval a byl i domovsky příslušný. – Syn vojáka. Vyučil se stříbrníkem a pracoval v různých pražských dílnách. Po seznámení se socialisticky orientovanými dělníky působil od 1876 v sociálnědemokratickém hnutí, psal do prvních českých i německých socialistických periodik. 1878 se účastnil ustavujícího sjezdu československé sociální demokracie, tzv. Markétského sjezdu v Břevnově, pro účast na něm byl odsouzen na 3 měsíce do vězení. Nastoupil vojenskou službu, i nadále byl policejně perzekvován (zatčen pro údajnou velezradu, propuštěn) a následně vojensky degradován. 1880 odešel do Vídně, kde působilo vedení sociálnědemokratické strany a vycházel časopis Dělnické listy. 1881 byl Z. zatčen a dopraven do Prahy, kde byl odsouzen za tajné spolčování k 10 měsícům vězení v procesu společně s T. J. Jirouškem, A. Mottlem, J. B. Peckou, L. Zápotockým a dalšími (obhájcem byl J. Podlipný, pozdější pražský primátor). Po propuštění 1883 emigroval do Švýcarska a později do USA (tam se oženil); působil především mezi českými emigranty, v New Yorku založil Rakouskou revoluční radu, brzy však přesídlil do Chicaga, kde vydával radikální anarchistický časopis Budoucnost. Ten 1885 předal J. B. Peckovi a těžce nemocen odjel do Kalifornie, kde záhy zemřel na tuberkulózu, kterou onemocněl již ve vězení.

Z. byl výraznou osobností se silnými uměleckými sklony. Jak o tom svědčí jeho vrstevníci (G. Habrmann, J. Rezler), dovedl obratně a pohotově překládat (hlavně z němčiny), adaptovat a improvizovat písňové texty, které bylo možno zpívat na nejrůznější nápěvy. Jeho písně, často drsně kritizující zvůli státního aparátu, byly velmi rozšířeny nejen mezi sociálnědemokratickou, ale i státoprávněpokrokovou veřejností. Píseň *Barikádní* (z konce 70. let, s incipitem Hlas hřímavý otřásá zem, překlad z němčiny) se stala takřka hymnou socialistického dělnického hnutí, velké popularitě se těšila i píseň *Vězeňská* (1881, s incipitem Zapějme si píseň, bratři, na nápěv Prinz Eugen, der edle Ritter). Anarchisticky laděná píseň *Dynamit* (asi po 1882, s incipitem Když nepřátel krutou zbraní) byla přeložena do němčiny. – Z. písně kolovaly v ústním podání, byly opisovány do rukopisných zpěvníčků, některé se zachovaly jako přílohy v policejních protokolech. Přesný počet Z. písňových textů není znám, zachovaly se především ty, které Z. sám otiskoval v chicagské Budoucnosti, odkud je přetiskoval J. B. Pecka do Zpěvníku českých dělnických písní (Chicago 1887) a L. Kochmann do sborníku Dělnická poezie (New York 1891 a 1893).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Cink, Mephisto, Nafta, Táborský; Mo. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Budoucnost (1876–81); Budoucnost (Chicago 1883–85); Dělnické listy (Praha, Vídeň 1877–83); Zukunft (Vídeň 1880). ■ KORESPONDENCE: F. Cajthaml-Liberté: Život a smrt N. Z. v Americe (J. S. Čadovi z 1884), PL 16. 4. 1930. ■ REDIGOVAL *časopis:* Budoucnost (Chicago, červen 1883 – říjen 1885, s J. Mikolandou a J. B. Peckou). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Karbusický, V. Pletka in Soupis českých a slovenských dělnických písní (1966). ■ LITERATURA: F. Cajthaml-Liberté: Život a smrt N. Z. v Americe, PL 16. 4. 1930 + O nápěvu písně Zapějme si píseň, bratři!, PL 3. 9. 1930; zbd.: N. Z., LidN 14. 2. 1936; J. Petrmichl in sb. Poslední bitva vzplála (1951); V. Karbusický: Bojová píseň N. Z., Hudební rozhledy 1953, s. 327; L. Zápotocký: Vzpomínky z prvních dob dělnického hnutí v Čechách, J. Hybeš: Křížová cesta socialismu, J. Rezler a dcera: Ze života průkopníků sociální demokracie, vše sb. Průkopníci socialismu u nás (1954, ed. Z. Šolle); V. Karbusický, V. Pletka in sb. Dělnické písně 1, 2 (1958); J. Nejedlá in sb. Dejme se na pochod (1973); in sb. Břevnovský sjezd 1878 (1978); V. Rzounek in Dělnické písně a dělnická poezie 1858–1948 (1978); -ju-: Historie, Signál 1986, č. 20.

vf

Zpovědní řád velkomoravský

Před 885

Staroslověnský liturgický text.

Z. ř. v. patří spolu s Penitenciálem do skupiny, jejíž ztracené originály tvořily soubor morav-

sko-panonských liturgických textů římského ritu. Obsahuje úvodní poučení, předzpovědní modlitby, vlastní kajícné modlitby prokládané žalmy a modlitbu při rozhřešení. Nejstarší záznam textu je v tzv. Euchologiu sinajském, neúplném hlaholském kodexu, jejž lze datovat do 11. století.

Z. ř. v. se skládá z částí, k nimž nejsou známy předlohy, dále z tzv. svatojimramské modlitby, přeložené ze starohornoněmeckého originálu, a posléze z překladů řeckých předloh. Svatojimramská modlitba je v poněkud jiném překladě obsažena též ve Frizinských památkách. Podle zprávy v Životě Konstantinově lze předpokládat, že rituál, jehož součástí je Z. ř. v., sestavil sám Konstantin; při jeho konečné úpravě není vyloučena ani Metodějova účast. (V. Vondrák a jiní se vyslovili pro autorství Klimenta Ochridského: dokazovali je tím, že Kliment použil tří citátů ze Z. ř. v. ve své chvalořeči o Konstantinu-Cyrilovi. Je však možné – jak soudí J. Vašica –, že Kliment znal tento text nazpaměť ze své zpovědní praxe a že se některými jeho větami inspiroval.)

EDICE: L. Geitler in Euchologium. Glagolski spomenik manastira Sinai brda (Záhřeb 1882); in Euchologium Sinaiticum, Patrologia Orientalis t. 25, fasc. 3 (Paříž 1939, ed. J. Frček); in Euchologium Sinaiticum. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik 1 (fototypie), 2 (přepis do cyrilice a komentář) (Lublaň 1941 a 1942, ed. R. Nahtigal). – *Překlad do češtiny:* J. Vašica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966; dopln. vyd. 1996). ■

LITERATURA: N. S. Suvorov: Verojatnyj sostav drevnejšego ispovednogo i pokajannogo ustava v vostočnoj cerkvi, Vizantijskij vremennik (Petrohrad) 9, 1902, s. 393; V. Vondrák in Studie z oboru církevněslovanského písemnictví (1903, s. 29); P. A. Lavrov: Zwei Lobreden, vielleicht von Klemens geschrieben, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1905, s. 373; N. L. Tunickij: Obzor razrabotki voprosa o literaturnoj dejateľnosti sv. Klimenta, jepiskopa slovenskogo, Bogoslovskij vestnik (Moskva) 1913, s. 533; M. Weingart: Hlaholské listy vídeňské, ČMF 1938, s. 105 a pokr.; A. Isačenko: Die althochdeutschen Beichten und ihre altslawische Übersetzung, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1942, s. 283; F. Grivec: Clozov-Kopitarjev glagolit v slovenski književnosti in zgodovini, Razprave (Lublaň), filoz.-filol.-hist. razred 1, 1943, s. 343; F. Repp: Zur Kritik der kirchenslawischen Übersetzung des sogennanten St. Emmeramer Gebets im Euchologium Sinaiticum, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1954, s. 315; S. Kožucharov: Edna redakcija na pomestenija v Sinajskija molitvenik Čin nad ispovedajoštiim se v pergamenten prepis ot kraja na XIII v., sb. Konstantin-Kiril Filosof. Jubileen sbornik po slučaj 1100-godišninata ot smărtta mu (Sofie 1969); A. E. Karlinskij: Staroslavjanskaja versija Sant-Emmeramskoj molitvy, sb. Tipologija i vzaimodejstvije slavjanskich i germanskich jazykov (Minsk 1969); B. Džonov: Die angeblichen Entlehnungen in der Altbayerischen Beichte und im St. Emmeramer Gebet, Palaeobulgarica (Sofie) 1979, s. 60; V. Andreeva: Starobălgarska izpovedna molitva ot Sinajskija trebnik i nejnoto staronemsko săotvestvie – Sant-Emmeramskata molitva, Starobălgarska literatura (Sofie) 1985, s. 85; M. Arranz: La liturgie de l'Eucologe slave du Sinai, sb. Christianity among the Slavs. The Heritage of Saints Cyril and Methodius (Řím 1988).

zh

Zpravodaj Družstevní práce viz Panoráma

Zrání

1919–1920

Odborný literární časopis přinášející literárněhistorické studie i aktuální informace o českém i světovém písemnictví.

Podtitul: 1919 (roč. 1) Literárněkritický čtrnáctideník, 1920 (roč. 2) Literárněkritický měsíčník. – *Redaktor:* Ant. Veselý. – *Vydavatel:* A. Hynek, Praha. – *Periodicita:* 1919 (roč. 1) čtrnáctideník (4 čísla od dubna do května), 1920 (roč. 2) měsíčník (celkem 6 nedatovaných čísel, z toho dvojčíslo 5–6).

Časopis vydávaný firmou A. Hynek a řízený literárním a divadelním kritikem Ant. Veselým byl částečně věnován nakladatelským a knihkupeckým potřebám vydavatele (v závěru většiny čísel obsáhlé inzertní přehledy nových knih), z větší části však literárněhistorickým a kritickým pracím. Z. bylo ojedinělým dobovým pokusem o odbornou literární revui, která však zanikla dříve, než se mohla výrazněji profilovat.

Z. se zaměřilo na literární historii a kritiku dosti širokého záběru od české a slovenské literatury, zejména klasické (např. v 1. roč. věnováno číslo výročí P. O. Hviezdoslava, ve 2. roč. B. Němcové), po význačné jevy světové. Vedle několika větších statí (např. J. Vodák o G. Flaubertovi, A. Vyskočil o D. Defoeovi, F. Chudoba o A. Ch. Swinburnovi, V. Charvát o současné ruské literatuře aj.) se tu střídaly aktuální literární hlídky: anglická (F. Sedláček), francouz-

ská (G. Winter), též bulharská (F. Páta), jihoslovanská (F. Sedláček) aj. Časopis shromáždil za krátkou dobu své existence přední české literární vědce různých oborů a různé orientace (vedle již jmenovaných např. P. M. Haškovec, M. Hýsek, A. Novák, A. Pražák, S. Souček, V. Tille, též jazykovědec F. Trávníček); z díla autorů beletristů otiskl jediný příspěvek J. Durycha (esej Doba přehřátí). O současné české beletrii zde pravidelnými referáty a několika většími statěmi pojednával Ant. Veselý, jednotlivými referáty přispěl A. Vyskočil, též Š. Jež.

LITERATURA: Š. Jež: Hlídka časopisecká, Cesta 1, 1918/19, s. 1193 + tamtéž 2, 1919/20, s. 951; -il. (A. Novák): Při spoustách potiskovaného papíru…, LidN 15. 2. 1920.

es

Zrcadlo člověčieho spasenie

2. polovina 14. století

Překlad latinského traktátu.

Předlohou Z. č. s. byl anonymní spis Speculum humanae salvationis, jehož obsahem je tzv. typologická biblická historie (tj. zprávy Nového zákona doplněné jejich předobrazy ve Starém zákoně a světských dějinách).

Český překlad se dochoval v iluminovaném Sborníku muzejním (krumlovském), v němž je zapsán spolu s jinými náboženskými traktáty, zčásti anonymními, zčásti T. ze Štítného (kromě toho jsou známy ještě zlomky dalšího, rovněž iluminovaného rukopisu).

EDICE: in ČČM 1887, s. 464 (ed. A. Patera; zlomky). – *Ukázka in:* Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, ed. B. Havránek a J. Hrabák s jinými). ■

LITERATURA: Viz rubrika EDICE. Srov. i S. Jaroš: Traktát Z. č. s. jako hudebně ikonografický pramen, Hudební věda 1976, s. 81.

jl

Zrcadlo marnotratných

Kolem 1500

Mravokárná skladba, zčásti veršovaná a zčásti prozaická.

Anonymní skladba se dochovala v jediném exempláři tisku z 1515. Hypotéza J. Vašici, že jejím autorem snad je Hynek z Poděbrad, je málo průkazná.

Obsahem básně (1441 bezrozměrných veršů) je život šlechtického synka, který promrhává zděděné jmění; před pádem jej, opuštěného přáteli, zachrání náklonnost ctnostné přítelkyně. Mezi verše jsou vloženy dvě prozaické partie: předmluva líčící zhoubné následky marnotratnosti a alegorický list Chudoby marnotratníkovi. Bezrozměrný verš se pružně poddává změnám děje učleněného pevnou kompozicí. Báseň vyznívá jako chvalozpěv radostí, jež dává spořádaný život na venkovském šlechtickém statku.

EDICE: in ČČM 1873, s. 235 (ed. J. Jireček); Z. m. (1940, ed. J. Vašica). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 14 051. ■ LITERATURA: J. Vašica: Báseň, či skladba?, Akord 1930, s. 73 + Idea selství v Z. m., Věstník Akademie zemědělské 1939, s. 130 → (obojí) Eseje a studie ze starší české literatury (2001) + in Z. m. (1940); J. Hrabák: K české poezii renesanční, SaS 1941, s. 110 + Od husitství k renesanci. Příspěvky k dějinám bezrozměrného verše z 15. století, in Studie o českém verši (1959); Z. Tichá: Verš Naučení rodičů a Zrcadla marnotratných, sb. Studia z dawnej literatury czeskiej, słowackiej i polskiej… (Varšava 1963).

jk

Emanuel **Züngel**

* 21. 6. 1840 *Praha*
† 22. 4. 1894 *Praha*

Dramatik, autor nenáročných veseloher, deklamačních výstupů i libret a zejména jejich překladatel; básník žánrových výjevů, vlasteneckých veršů a příležitostných proslovů; v próze tvůrce humoristických črt.

Psal se i Emanuel František Z., též Züngl. – Narodil se jako jeden ze třinácti sourozenců v rodině nemajetného krejčího. Studoval Akademické gymnázium v Praze, kvůli konfliktu s katechetou V. S. Štulcem je v oktávě (škol. rok 1858/59) opustil. Snažil se uchytit jako žurnalista: 1862 se stal spolupracovníkem novin Politik a Humoristických listů, jejichž několikaměsíčního redaktorství (1864–65) byl zbaven pro obvinění z rušení veřejného pokoje. Současně působil jako ochotnický herec a nápověda v divadle U Švestků. Po otevření Prozatímního divadla nalezl skromné existenč-

ní zajištění v překládání textů činoherního, operního i operetního repertoáru. Dle oznámení v novinách se měl 1867 stát redaktorem neuskutečněného humoristického časopisu Důtky a 1874 připravoval vydávání divadelního časopisu Nápovědy; jako redaktor spolupracoval s různými edičními podniky, naposledy s nakladatelstvím A. Hynek. 1873–77 vystupoval v Prozatímním divadle v drobných činoherních rolích a byl členem operního sboru. Horlivě se účastnil dobového spolkového života: od 1868 působil ve výboru Akademického čtenářského spolku, od 1870 byl členem Umělecké besedy, s F. F. Šamberkem, K. Šimanovským a dalšími docházel do několika stolních společností, v nichž se pěstovala společenská zábava. 1868 získal podporu Svatoboru na studijní cestu do Itálie a Francie, kterou uskutečnil s komponistou K. Šeborem. Od 1892 trpěl vleklou chorobou, které po dvou letech podlehl. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Do literárního života Z. vstoupil na počátku 60. let verši v Lumíru. Dobově proslul jako pohotový autor (bibliograficky v úplnosti nerekonstruovatelné) záplavy několika set veršovaných proslovů k nejrůznějším kulturním a společenským příležitostem: k význačným premiérám v Prozatímním divadle, k Shakespearovské slavnosti (1864), k položení základního kamene Národního divadla (1868), k Jungmannovu výročí (1873), k odhalení pomníku V. K. Klicpery v Chlumci n. Cidlinou (1874) aj. V prvé polovině 60. let byl i autorem společenských písní a spolueditorem dvou jejich zpěvníků (s J. R. Vilímkem), které přinesly nový, politický a satirický typ této písně, vycházející často z politické aktualizace sentimentálních vlasteneckých popěvků (např. dobově velmi populární Píseň českého dělníka, zhudebněná K. Bendlem). Z. původní poezie jeví zřetelné vlivy vlasteneckého obrozenského básnictví (J. Kollár, ohlasová poezie a sentimentální vlastenecká lyrika 40. let, obrozenská balada), v několika žánrových obrázcích ze společenského dna jsou patrné i podněty básní Nerudových. V próze se Z. soustředil zejména na humoristickou črtu, která stylovou nápaditostí přesáhla průměr dobové časopisecké produkce a byla nejednou decentní parodií nejrůznějších literárních klišé. V dialogu a v rozvíjení zápletky byl zřetelný vliv Z. práce pro divadlo, stylizace vypravěče vykazovala zase patrné podněty Nerudovy prózy a fejetonistiky, ojedinělá byla takřka mechanická nápodoba próz E. A. Poea. Látky Z. čerpal převážně ze soudobého života střední městské vrstvy. Zásadní význam měla jeho práce pro divadlo: v období Prozatímního divadla přeložil či adaptoval desítky činoher, operetních i operních libret, jejichž bibliografii nelze beze zbytku sestavit a u mnohých z nich nelze zjistit autora překládaného kusu ani přesně stanovit, zda jde o překlad nebo o původní práci. Obdobně se to má s premiérami Z. původních veseloher a skečů, které měly převážně povahu příležitostných žertů a jež zvláště v 80. a 90. letech porůznu publikoval a patrně také svěřoval k provedení ochotnickým souborům. Víme např., že 1882 Divadelní listy nabízely provozovací práva na řadu jeho prací, u nichž se nepodařilo ověřit jejich knižní ani scénické provedení, mj. též překlad libreta k operetě R. Genéa Nisida. Do němčiny pak Z. přeložil libreto J. O. Veselého k Dvořákově opeře Šelma sedlák (1881). Nejvýraznější Z. prací pro divadlo se stalo libreto k opeře B. Smetany *Dvě vdovy.*

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Čeněk Pilulka, Č. Pilulka, Damián Mišpulka, E. Lužanský, Emanuel Lažanský, Emanuel Lužanský, Emil Trnka, Em. Lužanský, Em. Trnka, E. Pilulka, E. Z. Lužanský, J. Trnka, R. Pražák, Trnka; Č. P., E., E. Z., R. Z-l., R. Z+1, Z. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda učitelská (1871, 1876); Bič; Blesk; Correspondenz (1867); Čes. včela (1876–78); sb. Čes. merendář (1881); Der Patriot (1867); Divadelní listy (1881–83); sb. Humorista (1869); Humorist. listy (1864–65); Jeviště (1885); Květy (1865–71); Lada (1861); Leuchtkugeln (1864); Lumír (1860–61); Lumír (1865–66); Lumír (1873); Malý čtenář (1886); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1870, 1874–75); Paleček (od 1872); Podřipan (Roudnice 1873); Pokrok (1884); sb. Proslovy k besedám, koncertům a divadelním představením pořádaným na oslavu položení základního kamene k Národnímu divadlu v Praze (1868); Rodinná kronika (1864, překl. P. J. Béranger: Dítky Francie); Slovan (1871); Slovanský kalendář na rok 1874; sb. Sólové výstupy Jindřicha Mošny 1, 2 (1876, 1877; mj. scény Od státního nádraží k smíchovskému, Diurista co gratulant, Jockey, Před divadlem, Ubozí klášterníci, Pražský učedník, Sběratel inzertů, Zamilovaný „botanikus“, Dobrý počtář aneb Poctivost nade všecko, Albino, Posluha číslo 28, Vdovec, Jupiter na merendě, Praha za padesát let, Národní kramář, Sklepník, Listonoš, Egyptský farao; překl. R. Levasseur: Dva dragouni, Rýmou trápený, Trampoty českého choristy, Parizot: Zastuzená rýma, A. W. Ambros: Tintíšek v opeře Robert ďábel; vše pod šifrou E. Z.); Světozor (1870); Svoboda (1870–73; 1870 překl. C.-J. Rouget de Lisle: Marseillesa); Zlatá Praha (1864–65); – posmrtně: ant. Za-

padlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Původní beletrie a adaptace:* Nad hrobem drahého Jindřicha Fügnera (B 1865); Olympus neb Staří pámbíčkové na penzi (PP b. d., 1866, s H. Přerhofem); Na zdar důstojného! (D 1866); Švédové v Praze (libreto, 1867, i prem., s J. Pečírkou, hudba J. N. Škroup); Básně (1868); Duch, jenž národy své střeží mocí… (B 1868); Princ se baví (D 1869); Vzal se na křídla kdys sokol jarý… (B 1869); Lella Ricci (B 1871); Rektor a generál (libreto, 1873, i prem., dle H. H., námět E. B. S. Raupach, hudba F. Z. Skuherský); Mánům Jungmannovým (B 1873); Dvě vdovy (libreto, 1874, i prem., dle J. P. F. Mallefilla, hudba B. Smetana); Drobotiny. Arabesky, humoresky a novelky (1876); Silvestriády (DD 1877, pseud. Emil Trnka); Válka či mír? (D 1877); Vlastenci bohumilí (D 1880, i prem.); Blahopřejník (BB 1882, k slavnostním příležitostem); Radost na to hledět… (B 1883); Břetislav a Jitka (libreto, b. d., 1884, prem. 1883, hudba A. W. Ambros); Růže ratolesti (P 1886, dle starší látky); Cesta oknem (libreto, 1886, i prem., dle E. Scribeho a G. Lemoina, hudba K. Kovařovic); Hledá se lokální zpěvačka (D 1887); Natálie (libreto, 1887, i prem., dle W. A. Gerleho, hudba J. Hartl); Dobrodružství v Théâtre Variété (D 1887); Ticho v Čechách (D 1888); Příjemné jitro (D 1888); Sok s trumpetou (D 1888, dle F. W.); Zeť nebo konkurent (D 1889, dle starší látky); Chytrá vdovička (D 1889); Veselý nebožtík (D 1889, dle starší látky); Kriminálník (D 1889); Malá komedie (D 1889); Lord Česnek (D 1889, dle starší látky); Vyléčena (D 1889, dle W. F.); Příjemné překvapení (D 1889, dle starší látky); Peněženka (D 1889, dle B. B.); V chumelici (D 1889, dle R. J.); Krásná kajícnice (D 1892, dle A. L.); Dračice (D b. d., 1892, dle J. L. W.); Věčný pacient (D b. d., 1892); Oldřich a Božena (D b. d., 1892, dle starší látky); V šumavském zátiší (D 1892, dle A. M.); Tajemství (D 1892, dle W. F.); Pletichy (D 1892, dle starší látky); Dragón v kuchyni aneb Oba dva v pasti (D 1893); Naslepo (D 1893, dle A. K.); Pod přísnou dohlídkou (D 1893, dle A. K.); Mýlka o oko (D b. d., 1894, dle L. A.); Studie k Hamletu (D 1895); Vóóócet (D b. d.); Už táhnou (D b. d., dle C. R.); V klimatických lázních (b. d.); Hút, april! (D b. d., dle M. R.). – *Překlady* (často šifra E. Z.): (mimo libreta:) Molière: Tartuffe (1866, adaptace verze H. T. Schmida z něm.); Th. L. Danis: Pojď sem! (1866); W. Shakespeare: Pohádka zimního večera (1867, úprava překl. J. Čejky podle verze F. Dingelstedta); M. Stein: Návyky (1867); J. P. F. Mallefille: Dvě vdovy (1868); E. Scribe: Pst! (b. d., 1869); S. Schlesinger: Můj syn (b. d., 1869); V. Sardou: Vlast (1870) + Andrea (1876); K. Link: Tanec z hlediska teoretického a estetického (1871); A. Dumas ml.: Dáma s kaméliemi (b. d., 1873); G. J. Schulz: Die Kleinen (1873); A. de Bréhat (A. Guézenec): Příběhy zamilovaných (1874); J. N. Nestroy: Treperendy (1874); O. F. Berg: Rázná žena (1876); Dumanoir (Ph. F. Pinel): Krevní msta (1876); F. A. Duvert, Ch. Bernard: Bratři sokové (1876); V. J. (J. Verne): Ku měsíci! aneb Divy přírody (1876); E. Labiche: Ďáblovy zápisky (b. d., 1877); F. Paludan-Müller: Láska u dvora (1877); E. Pohl: Milionský bajazzo (1877); an.: Napoleonův svítek (1880, z německého); F. Reuter: Strýc Brůžek (1880); B. C. Coquelin: Umění a herec (1883); F. Kaiser: Dobrou noc, Růženko (1884); P. N. Destouches: Marnotratník (1886); J. F. Bayard, Petron: Laura a Delphina (1888); E. Girardin: Lady Tartuffe (1888); Jen nebýt citlivým (1888, z francouzského); Na stará léta (1888, z francouzského); J. F. Bayard, Ch. Desnoyers Biéville: Bůh tomu chce (1889); Slečna – paní aneb Jen hodina vlády pod čepcem (1890, z francouzského); Vysoké spropitné – hluboké mlčení (1894, z francouzského); L. Knigge: Umění v manželství šťastna býti (b. d.); – posmrtně: R. Nordmann: Padlí andělé (1899); – (operní a operetní libreta:) A. Somma: Gustav III. (1869, hudba G. Verdi, i prem. s tit. Ballo in maschera, 1876 s tit. Maškarní ples); J. Barbier, M. Carré: Romeo a Julie (1869, hudba Ch. Gounod) + Galathea (b. d., 1873, hudba V. Massé) + Holubice (1874, hudba Ch. Gounod); Ch. Nuitter, É. Tréveu: Princezna z Trebizondu (b. d., 1871, hudba J. Offenbach; hráno i s tit. Princezna Trebizondská); S. Cammarano: Troubadour (1873, hudba G. Verdi); J. Hopp: Popelka bostonská (1873, dle A. Thompsona, hudba E. Jonas); F. A. E. Planard: Souboj (1873, hudba F. Hérold); J. Rosen: Probuzený lev (1873, hudba J. Brandl); F. M. Piave: Rigoletto (1873, hudba G. Verdi) + La Traviata (Violeta, 1874, s J. Böhmem, hudba G. Verdi); H. Meilhac, L. Halévy: Velkovévodkyně z Gerolsteinu (1873, hudba J. Offenbach) + Bandité (1873, hudba J. Offenbach) + Modrovous (1874, s J. St., tj. Stankovským, hudba J. Offenbach) + Malý vévoda (1878, hudba Ch. Lecocq) + Nepřítelkyně kardinála Mazarina (1881, hudba Ch. Lecocq); E. Scribe, G. Delavigne: Zedník a zámečník (1873, hudba D. F. E. Auber) + Robert ďábel (1887, s A. E. Mužíkem, hudba G. Meyerbeer); J. Braun: Ostří hoši (1874, hudba F. von Suppé); A. Ph. d'Ennery, J. Brésil: Kdybych byl králem (1874, hudba A. Ch. Adam); H. Chivot, H. A. Duru: Pytláci (1874, hudba J. Offenbach) + Dr. Piccolo (1878, hudba Ch. Lecocq); V. Sardou, G. Vaëz: Capitaine Henriot (1874, hudba F. A. Gevaert); B. Young: Únos Sabinek (1874, hudba I. Zajc); E. Gondinet: Král to řekl (1875, hudba L. Delibes); K. Haffner, R. Genée: Netopýr (1875, hudba J. Strauss ml.); F. Zell (C. Walzel), R. Genée: Cagliostro (1875, hudba J. Strauss ml.) + Fatinica aneb Rusové v harému (1876, hudba F. von Suppé) + Boccaccio (1879, hudba F. von Suppé) + Hraběnka Dubarry (1880, hudba K. Millöcker) + Dona Juanita (1881, šifra Z., s P., tj. B. Peškou, hudba F. von Suppé) + Veselá válka (1882, hudba J. Strauss ml.; hráno i s tit. Veselá vojna); A. Ghislanzoni: Aida (1876, hudba G. Verdi); E. Leterrier, A. Vanloo: Grazziella (1877, hudba Ch. Lecocq) + Camargo (1879, hudba Ch. Lecocq) + Spanilá Peršanka (1880, hudba Ch. Lecocq) + Den a noc (1882, hudba Ch. Lecocq);

V. Wilder, A. Delacour: Princ Metuzalém (1878, hudba J. Strauss ml.); F. Zell (C. Walzel): Nanon, hostinská U zlatého beránka (1878, hudba R. Genée; hráno i s tit. Nanon, Ninon, Maintenon) + Poslední mohykáni (1879, hudba R. Genée); E. Scribe: Afrikánka (1878, hudba G. Meyerbeer; 1885 vyd. s tit. Afričanka) + Guido a Ginevra (1879, hudba J. F. Halévy) + Ďáblův podíl (1881, hudba D. F. E. Auber); Clairville (L.-F. Nicolaie), Ch. Gabet: Zvonky cornevillské (1879, hudba R. Planquette; hráno i s tit. Duch v zámku cornevillském); S. Interdonato: Noc ve Florenci (1880, hudba L. Zavrtal) + Myrha (1886, hudba L. Zavrtal); A. de Leuven, L. L. Brunswick: Postilion z Lonjumeau (1881, hudba A. Ch. Adam); C. de Ormesville: Ruy Blas (1881, hudba F. Marchetti); A. Lortzing (text i hudba): Pytlák (1882, podle A. F. Kotzebuea) + Dva střelci (1883); S. M. (L. Sacher-Masoch): Záletníci (1882, hudba M. Anger); J. Braun, R. Genée: Karneval v Římě (1883, hudba J. Strauss ml.); H. V. de Saint-Georges, J. Adenis: Dívka z Perthu (1883, hudba G. Bizet); M. West, R. Genée: Cesta do Afriky (1883, hudba F. von Suppé); E. Scribe, H. V. de Saint Georges: U věrného pastýře (1886, hudba A. Ch. Adam); M. Carré, E. Cormon: Lovci perel (1887, hudba G. Bizet); L. Gallet: Etienne Marcel (1887, hudba C. Saint-Saëns); F. Romani: Nápoj lásky (1887, hudba G. Donizetti); H. S. Mosenthal: Makabejští (1887, hudba A. Rubinstein); V. Sardou, L. Gallet: Vlast (1887, hudba É. Paladilhe); L. Gallet, E. Blau: Jan Lotarinský (1888, hudba V. de Joncières); V.-J. É. de Jouy: Vestálka (1890, hudba G. Spontini); H. Meilhac, A. Millaud: Mamzelle Nitouche (1891, hudba Hervé). – *Ostatní práce:* Domino (b. d., 1870); Hra v karty (b. d., 1883); Český tanečník (1885, pseud. E. Z. Lužanský); Kulečník (b. d., 1886); Prorok povětrnosti aneb Jaká bude pohoda? (b. d., 1886); Dáma (b. d., 1887); Hádání myšlenek (b. d., 1888); Jaký má býti náš byt? (b. d., 1893); Malý ohňostrůjce (b. d., 1895); Kterak máme kouřit? (b. d.); Taroky a piquet (b. d.). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* Chce být vážnou (1864); Náš pan soused (1866); Česká komedie v Olympu (1869, podle „Štanderovy myšlénky", šifra Č. P., s J. Mošnou); Pohádka o Červené Karkulce (1869); Za praporem sokolským (1882). – *Překlady:* (činohry:) K. Gutzkow: Uriel Acosta (1861); A. E. Weirauch: Kieselack a jeho neť (1865); J. Auffenberg: Ludvík XI. v Peronu (1867); A. B. C.: Od kolébky až ku hrobu (1867); P. Calderón de la Barca: Sudí zalamejský (1868); J. Lorin: Na hlavě sníh a v srdci květ (1868); H. Meilhac: Vyslancův tajemník (1868); O. Feuillet: V dobách pokušení (1871); E. Pohl, H. Wilken: Vlastní silou (1871, s J. J. Stankovským) + Ječmínkova rodina (1882); H. Wilken, A. L'Arronge: Hafani (1872); F. Kaiser: Rozkřičený dům (1873); F. Raimund: Dívka z čarovných krajů aneb Sedlák milionář (1873, nová úprava staršího překl.); K. Maisl: Víla růžová (1874); an.: Běs a víla (1875, šifra Č. P., dle francouzského); an.: Karlisté ve Španělsku (1875, šifra Č. P.); E. Wichert: Po dobrém či po zlém (1876); E. Verconsin: Matrona efébská (1878); O. F. Berg: Hrbáček (1879); E. Charles (E. Chojecki): Nová Sodoma (1879); F. von Schönthan, P. von Schönthan: Únos Sabinek (1885); O. Blumenthal: Zvon reklamy (1885) + První šíp Amorův (1886); J. E. Bayard, Dumanoir (Ph. F. Pinel): Vévoda z Letorièru (1887); F. W.: Sok s trumpetou (1888); – (libreta:) Clairville (L.-F. Nicolaie): Dafnis a Chloé (1867, hudba J. Offenbach); H. Crémieux, J. F. Halévy: Orfeus v podsvětí (1868); A. Ph. d'Ennery, E. Cormon: První den štěstí (1868, hudba D. F. E. Auber); S. Cammarano: Lucie z Lammermooru (1868, hudba G. Donizetti) + Don Pasquale (1942, hudba G. Donizetti); C. K.: Dívčí ústav (1869, hudba F. von Suppé); C. Costa: Lehká kavalerie (1869, hudba F. von Suppé); P. Henrion: Krásná Galathea (1870, hudba F. von Suppé); E. Scribe, Mélesville (A. H. J. Duveyrier): Na Alpách (1871, hudba A. Ch. Adam); E. Scribe: Fra Diavolo (1873, hudba D. F. E. Auber) + Němá z Portici (1882, hudba D. F. E. Auber) + Černé domino (1884, hudba D. F. E. Auber); A. Vanloo, E. Leterrier: Giroflé-Girofla (1877); F. Zell (C. Walzel): Námořní kadet (1877, hudba R. Genée); J. Barbier, M. Carré: Dinorah (1887, hudba G. Meyerbeer). ▮ REDIGOVAL *noviny a časopisy:* Leuchtkugeln. Humoristisches Wochenblatt (7. 7. 1864 – 20. 10. 1864), Humorist. listy (3. 12. 1864 – 31. 3. 1865), Correspondenz (22. 5. 1867 – 4. 6. 1867), Der Patriot (9. 7. 1867 – 13. 7. 1867); *knižnice:* Bibliotéka operních a operetních textů (1873–74), Operní repertoár Národního divadla (1881), Český merendář (1881–86, sv. 1–10), Nová bibliotéka románů cizojazyčných (1886). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Veselý zpěvák (1862, s J. R. Vilímkem); Hlahol (1863, s J. R. Vilímkem); Vlasta. Zpěvníček pro dámy (b. d., 1873). ▮

LITERATURA: L. Zelenka: B. Smetana a E. Z. (1903, též Smetanovy dopisy k libretu Dvě vdovy). ▮ ● ref. insc. Chce být vážnou: J. N. (Neruda), Hlas 14. 11. 1864 → České divadlo 2 (1951); an., Zlatá Praha 1864, s. 266 ●; ● ref. překl. Molière (insc.): G. (V. Gabler), Národ 15. 12. 1865; J. N. (Neruda), NL 16. 12. 1865 → České divadlo 3 (1954) ●; ● ref. Na zdar důstojného!: J. N. (Neruda), NL 7. 3. 1866 → České divadlo 3 (1954) + (šifra =) Čes. Thalia 1868, s. 242; an., Politik 8. 3. 1866 ●; ● ref. insc. Náš pan soused: J. N. (Neruda), NL 9. 6. 1866 → České divadlo 3 (1954); an., Politik 9. 6. 1866 ●; -d- (F. Pivoda): ref. Švédové v Praze, Correspondenz 25. 4. 1867; an.: ref. Básně, Květy 1868, s. 351; ● ref. insc. překl. P. Calderón de la Barca: uh. (V. Guth), Correspondenz 31. 10. 1868; J. N. (Neruda), Naše listy 1. 11. 1868 → České divadlo 4 (1958) ●; uh. (V. Guth): ref. Jockey, Correspondenz 13. 10. 1868; ● ref. insc. Pohádka o Červené Karkulce: an., NL 27. 8. 1869; V. G. (Guth), Pokrok 28. 8. 1869 + (šifra uh.) Politik 29. 8. 1869; an., Politik 3. 11. 1869; an., Čes. Thalia 1869, s. 133 ●; O. Hostinský: ref. Rektor a generál, Politik 2. 4. 1873; ● ref. Dvě vdovy: an., Světozor 1874, s. 163; R. A., Posel z Prahy 13. 3. 1878 ●; -ter (J. B. Foerster): ref. Cesta oknem, NL 1. 12. 1885; an. (J. Neru-

da): E. Z., Humorist. listy 1886, s. 76 → Podobizny 3 (1954); ● ref. Natálie: V. V. Z. (Zelený), Světozor 21, 1886/87, s. 511; J. Flekáček, Vlasť 3, 1886/87, s. 775; V. J. Novotný, Hlas národa 29. 6. 1887; -ter (J. B. Foerster), NL 29. 6. 1887 ●; ● nekrology: an., Světozor 28, 1893/94, s. 288; an., Zlatá Praha 11, 1893/94, s. 286; an., Zábavné listy 1894, s. 383; an., Dalibor 1894, s. 215; an., Mor. orlice 23. 4. 1894; J. L. Turnovský, Osvěta 1895, s. 191 ●; ● k 100. výr. nar.: kp, LidN 21. 6. 1940 (odp.); an., Nár. práce 21. 6. 1940 ●; M. Očadlík in Smetanovi libretisté (1948, s. 18) + Soupis českých tištěných operních textů, Miscellanea musicologica sv. 7 (1958); V. Müller: Nejpilnější a nepostradatelný, LD 24. 4. 1969.

dt

Zvěrokruh

1930

Avantgardní kulturní a literární revue vyrovnávající se se surrealismem.

Podtitul: Měsíčník soudobého umění. – *Redaktor:* V. Nezval. – *Vydavatel:* Ústřední studentské knihkupectví a nakladatelství, Praha. – *Periodicita:* měsíčník; 2 čísla (listopad a prosinec).

Vznik časopisu byl dán sílícím zájmem V. Nezvala o problematiku podvědomí a snu a jeho potřebou obeznámit veřejnost s poznatky studia pramenů spontánní imaginace a s uměleckou tvorbou naplňující jeho představu umění vycházejícího z hlubších vrstev psychiky. Víra v tyto zdroje umění vedla Nezvala k surrealismu, od něhož se sice zpočátku distancoval, nicméně náplní časopisu ho zjevně představil a propagoval. V úvodním slově k č. 1 Nezval výslovně odmítl vymezit revui jako surrealistickou, formuloval jako zásadní východisko svého úsilí nahradit estetiku normotvornou estetikou založenou na psychoanalýze a na zkoumání možností uměleckého vytěžení nadreálna a časopisu vytyčil program: „Osvětliv ‚to, co je', odhalí cesty k zrevolucionování psychy." V úvodním slově k č. 2 pak Nezval konstatoval řadu shod poetismu a surrealismu v pojetí imaginace i společenské funkce umění a s uspokojením shledal, že zvláště v poslední době se tyto umělecké proudy ztotožňují s tezemi soudobého komunistického hnutí. Dokladem toho je i zde otištěný překlad Bretonova Druhého manifestu surrealismu, přihlašujícího umění do služeb revoluce. (Plánované 3. číslo mělo být patrně věnováno poetismu, dochoval se jen Nezvalův připravovaný text Třetí manifest poetismu.) Příznačnou snahu skloubit dialektický a historický materialismus a freudismus dokumentují též úryvky z prací K. Marxe (Jedenáct tezí o Feuerbachovi), F. Engelse (Dialektický materialismus) i tendence podléhat surrealistickým manifestům, jež kromě uměleckých postulátů poskytovaly také účelové interpretace myšlenek marxismu-leninismu.

Z. přinášel *stati a eseje* o moderní literatuře, umění a kultuře a o filozofických a psychologických otázkách tvorby. Vedle cizích autorů A. Bretona a P. Eluarda (Poznámky o poezii) a S. Mallarméa (Richard Wagner) zveřejnili své texty A. Hoffmeister (Podzim v Paříži, Polypolitikum Berlína), V. Nezval (Stéphane Mallarmé, Pastiš o hudbě) a K. Teige (Báseň, svět, člověk, Surrealistická revoluce, Surrealistické malířství aj.); nemalý prostor zde dostal debutující horlivý mladý stoupenec psychoanalýzy B. Brouk (Asociace a barva, Ideál, Primární a sekundární iluzionismus aj.), který též přeložil (i pod šifrou B. B.) stati S. Freuda, C. G. Junga a O. Ranka. Mimoto Nezval (většinou anonymně) napsal do 1. čísla (rubrika *Knihy a publikace*) několik *kritických glos a referátů,* z nichž nejobsáhlejší věnoval básnickým sbírkám J. Zahradníčka a zejména F. Halase. Profil časopisu spoluutvářely ukázky *z původních beletristických prací* V. Nezvala (mj. Chtěla okrást lorda Blamingtona, Jan ve smutku, Dolce far niente), K. Biebla, A. Hoffmeistra, J. Kunstadta, V. Závady i V. Vančury (Margareta Lazarová) a také překlady, a to především francouzských modernistů a surrealistů G. Apollinaira, L. Aragona, Ch. Baudelaira, A. Bretona (Nadja), J. Cocteaua, R. Desnose, P. Eluarda, S. Mallarméa, M. Prousta (Hledání ztraceného času), Ph. Soupaulta, T. Tzary aj., méně z literatury španělské (F. García Lorca, J. Guillén, P. Salinas) a americké (H. Crosby, E. Stewart-Tattersall); ukázky překládali nejčastěji V. Nikodem (většinou společně s B. Vaníčkem), V. Nezval, A. Hoffmeister, jednotlivě M. Hlávka, S. Jílovská, Z. Šmíd, J. Závada. – Texty provázely reprodukce výtvarných děl (G. de Chirico, M. Ernst, O. Redon, J. Štyrský, Toyen, B. Vaníček aj.).

LITERATURA: ● ref. Z.: B. (E. Bass), LidN 14. 12. 1930; V. O. (Osvald), NO 16. 12. 1930; M. M. (Majerová), Čin 2, 1930/31, s. 275; P. B. (B. Václavek), Index 1931, s. 6; Ch. (J. Chalupecký), Samostatnost 1931, č. 2 ●; J. Chalupecký: Z. a trocha introspekce, Fronta 4, 1930/31, s. 133; A. Jelínek in Vítězslav Nezval

(1961, s. 62); V. Nezval: Manifesty, eseje a kritické projevy z poetismu (1967; mj. přetisk programových a kritických článků ze Z., s. 329 /Třetí manifest poetismu/, 502, 512); M. Macháček in Vítězslav Nezval (1980, s. 39); M. Blahynka in Vítězslav Nezval (1981, s. 81); K. Srp in Z. 1, 2, Surrealismus v ČSR, Mezinárodní bulletin surrealismu, Surrealismus (2004, reprint).

jip

Ladislav Narcis **Zvěřina**

* 29. 10. 1891 *Praha*
† 26. 6. 1980 *Praha*

Básník, prozaik a literární kritik píšící též slovensky, propagátor a aktivní činitel česko-slovenské vzájemnosti; autor intimní, přírodní a vlastenecké lyriky, próz námětově čerpajících ze Slovenska a ze staropražského prostředí, též prozaik pro mládež; publicista a editor.

Vl. jm. Ladislav Z. – Syn typografa. V Praze studoval na malostranském gymnáziu (spolužák V. Vančury) a po maturitě (1910) do 1915 češtinu a filozofii na filoz. fakultě (PhDr. 1916 prací *Antonín Sova*); za studií (do 1914) pracoval v redakci Ottova slovníku naučného. 1915–19 byl účetním úředníkem Zemského výboru v Praze; v únoru 1919 se podílel na kolkování měny na Slovensku, poté působil do června jako první profesor češtiny a slovenštiny na gymnáziu v Levoči. V dubnu 1920 trvale přesídlil na Slovensko a do 1923 pracoval jako účetní kontrolor dětského léčebného ústavu v Dolním Smokovci, od podzimu 1923 do listopadu 1938 jako tajemník, pak zastupující správce a správce (od 1935) státní nemocnice v Bratislavě. Po nuceném návratu do Čech v dubnu 1939 pracoval jako knihovní rada statistického úřadu města Prahy, od 1948 jako úředník Obvodního nár. výboru v Praze 6. V době svého působení v Bratislavě byl tajemníkem literárního odboru Umělecké besedy slovenské (do 1927), členem Spolku slovenských spisovatelů, členem výboru bratislavského Penklubu a aktivně působil i v bratislavské skupině Družstevní práce; v těchto institucích, jakož i ve sdruženích českých a moravských bibliofilů často též přednášel. Jako autor literárních relací a několika her spolupracoval s českosl. rozhlasem v Košicích (1929–30), v Bratislavě a v Praze (1930–38), za okupace s českým rozhlasem pražským. Přátelsky se stýkal s mnoha známými osobnostmi (arcibiskup J. Beran, P. Bezruč, A. Klášterský, L. Radimský, A. Sova, R. Svobodová, F. X. Šalda, J. Zrzavý aj.), s nimiž též udržoval korespondenci (v 10. letech s F. X. Šaldou, od poloviny 10. do poloviny 20. let s A. Sovou, v 50. a v 60. letech s J. Beranem). Ve 20. letech a v 1. polovině 30. let vykonal několik cest, zejména po Itálii a Francii; v polovině 60. let navštívil USA, kde žil s rodinou jeho syn Ivan Z. (1923–2004), publicista píšící do exilových časopisů o české, anglické a srbské literatuře, 1958–62 redaktor exilového časopisu Zápisník.

Z. debutoval verši hlásícími se po formální stránce k poezii J. Vrchlického. V prvotině *Před branou života* vyjádřil v rámci přírodní lyriky mladistvou touhu po štěstí a lásce, prožitek milostného citu pak zachytil v básních v próze *Květy k slavnostem.* Charakter vlastenecké poezie, inspirované válečnými léty a vznikem samostatného státu, vtiskl sbírce *České rapsodie,* s níž impresivitou a ideově souzněly verše vyjadřující Z. vztah ke Slovensku osvobozenému od maďarského národnostního útlaku (*Slovenské písně*) a evokující v idylických záběrech krásu slovenských Tater (*Plavbou k ostrovu radosti, Zelené ticho*). Básnickou tvorbu Z. završil ve 30. letech lyrickým záznamem cesty po Itálii *Albergo Sole* a apelativními verši na obranu demokracie a svobody proti fašismu *Disk z Československa.* Jeho prozaická tvorba z meziválečného období byla až na výjimky (např. vylíčení poválečného hladomoru v Rusku *Samarský hlad*) inspirována Slovenskem. Z koloritu tatranské přírody těžily *Dvě pohádky o vánočním smrčku,* následně včleněné do slovensky psaných pohádkových příběhů *Tri rozprávky zeleného ticha,* a rovněž slovensky psané povídky *Z tatranských brál,* které zvýraznily spjatost příznačně drsné tatranské přírody s tragédiemi jejích obyvatel i návštěvníků. Rozsáhlejší Z. prózy se slovenskou tematikou měly převážně aktuální politickou motivaci. V románu *Levoča* vylíčil (prostřednictvím milostného, skrytě autobiografického příběhu českého úředníka) přebírání politické moci na východním Slovensku v roce 1919, jež vyvrcholilo vojenským zásahem proti maďarským bolševikům. K motivu Levoče se později vrátil historickou novelou o levočské bílé paní *Noc na Krásné Horce.* Známým prozaikem se stal zejména rozsáhlým životopisným románem *Milan Rastislav Štefánik.* Toto dílo, opřené o studium pí-

semných pramenů a o svědectví pamětníků, jehož čtyřdílnou stavbu se Z. snažil komponovat jako symfonickou skladbu, podrobně zobrazilo Štefánikův život od narození po tragickou smrt a vyzdvihlo zejména jeho podíl na vzniku společného státu; v kontextu obou národních literatur to bylo první beletristické zpracování Štefánikova výjimečného osudu a tehdy i ojedinělý příspěvek k upevnění česko-slovenské vzájemnosti. Po návratu ze Slovenska se Z. obrátil k českým látkám, především k osobně mu blízké pražské tematice. V souborech krátkých próz se soustředil na životní osudy svérázných lidových figurek (*Šest malostranských*) a vracel se i do minulosti k motivům staropražských pověstí (*Kameník od Svatého Víta a jiné hradčanské*); brzy po válce v knize vzpomínek, reflexí a reportáží *Bili nás pruty železnými* zachytil tíživou atmosféru válečných let 1939–45 a Pražské povstání. Z obdobných námětových okruhů čerpala i tehdejší Z. tvorba pro mládež: povídky o dobrodružném objevování tajuplného prostředí malostranských šlechtických sídel *Kus dobrého života* a próza o zážitcích z Květnové revoluce 1945 *My Prahu nedáme*; mimoto napsal pro děti vyprávění o romantickém pobytu dětí v kokořínském údolí *Prázdniny ze všech nejkrásnější.* Do pražského (malostranského) prostředí lokalizoval i svůj poslední vydaný román pro dospělé *Pod Svatým Mikulášem,* kroniku několika generací patricijské rodiny procházející rodinnými a společenskými peripetiemi v období od konce 19. století po první dvě desetiletí 20. století; po nepříznivých kritikách z konce 40. let, odmítajících beztřídní pojetí tohoto románu, se Z. jako beletrista odmlčel. Jako literární kritik sledoval soudobou českou tvorbu, za svého pobytu na Slovensku napsal množství recenzí a kritik slovenské literatury jak pro místní časopisy, tak pro časopisy české, v nichž publikoval i přehledové stati o soudobé slovenské tvorbě a též polemiky se slovenskými nacionálně orientovanými publicisty (zvláště v Lidových novinách a Literárních novinách). České veřejnosti, především školským potřebám, byla určena antologie Slovenská literatura popřevratová, podávající průřez poezií a prózou po roce 1918. Z. obsáhlou a zásadní prací byla esejistická studie *Antonín Sova,* která vznikla přepracováním a rozšířením disertace a interpretovala umělecké a společenské hodnoty básníkova díla, z jubilejního podnětu pak vzešla drobná populární práce *Petr Bezruč.* Z. byl též autorem předmluv a doslovů k dílu P. Bezruče a A. Sládkoviče. Od 50. let publikoval jen ojediněle literární články, později zvláště úryvky ze vzpomínek na P. Bezruče a R. Svobodovou; v 2. polovině 60. let spolupracoval autorsky s exilovým časopisem Proměny. Uplatnil se také jako překladatel ze slovenštiny (E. Maróthy Šoltésová, P. O. Hviezdoslav), na přelomu 30. a 40. let se podílel i na tvorbě filmových scénářů (např. 1940 Panna Apolena). – Několik Z. rukopisů zůstalo v pozůstalosti: epická báseň Legenda o svaté Kateřině, Paměti (uloženy v rodině Z. syna v USA), román Nesmrtelná kancelář (o práci v Zemském výboru) a vzpomínková kniha Půl století s Petrem Bezručem, zachycující období 1909–58.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Lomnický (Slovenský denník, někdy i ve spojení s vl. jm.), Ľubietovský, Narcis; L. N., L. N. Z., L. n. Z., LNZ, Lnz, lnz, LNZ., lnz. (Čteme), -na., N. Z., Z., -Z., Zet., zn. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Aventinský magazín (1931); Besedy Času (1909–11; 1909 básnický debut); Bibliofil (Brno 1935, 1939; 1935 Myšlenka národní jednoty v životě a literatuře, i sep.); Bratislava (1927–31); Cesta (1918, 1927); Časopis agrárního studentstva (1927); Čes. slovo (1924–29); Čteme (1940–43, ref. o čes. literatuře); Elán (Praha, Bratislava 1931–42); sb. F. X. Šaldovi k padesátinám (1918); Hlas revoluce (1969); Jednota (1937–38); Katol. noviny (1968); Klas (1941); Kmen (1917–19); Kmen (1927); sb. Kniha vzpomínek na Petra Bezruče (1937, Petr Bezruč intimní, i sep.); Květy (1914–15); Lid. demokracie (1974–78, vzpomínky na setkání s P. Bezručem, R. Svobodovou a J. Vrchlickým); Lid. noviny (1923–39, i příl. Svět knihy); Lípa (1917–20, ref. o české i slovenské literatuře); Lit. noviny (1929); Lit. noviny (1967); Máj (1912); Malý čtenář (1912–13, 1924); Masarykův lid (1945–47); sb. Milanu Rastislavu Štefánikovi (Praha, Bratislava 1936); sb. Na paměť Rudolfa Těsnohlídka (Jaroměř, Brno 1928); Nár. listy (1917); Nár. osvobození (1924–26, i ref. o slovenském divadle); Nár. politika; Národnie noviny (Turč. Sv. Martin, Bratislava); Národný denník (Bratislava); Naše doba (1920); Naše rodina (1970, 1977–80); Niva (Brno 1936); Osvěta (1910–16); Právo lidu (1914, 1934); Proměny (New York 1967–70; 1968 úryvek z rkp. Půl století s Petrem Bezručem); Prúdy (Bratislava); Přehled (1913); Roľnická osveta (Bratislava); Rozhledy (1934); Rozpravy Aventina (1925–27; 1926, č. 3 L. N. Z. o sobě); Salon (Brno 1927, 1930); Sborník Jozefa Gregora-Tajovského (Bratislava 1925); Selské listy (Olomouc 1929); Sever a Východ (1927); Sladko je žíti (1919–20); Slovenská politika (Bratislava 1923–38); sb. Slovenská prítomnosť literárna a umelecká (Praha 1931); Slovenské smery (Bratislava

1935, 1937); Slovensko-české noviny; Slovenský denník (Bratislava 1923–39; i lit. ref.); Stan (Břeclav 1929–30); Studentská revue (1914); Světozor (1918, 1928); Svob. slovo (1946); sb. Škola Nerudova (1965); Topičův sborník (1916–23); Tribuna (1925, příl. Nedělní besídka); sb. Večer Petra Bezruče (Prostějov 1947); Venkov (1916–40, i příl., i lit. ref.); Vesna (Košice 1929–33); Vzlet (Plzeň 1918); sb. Z mělnické skály (Mělník 1963); Zeměd. noviny (1949); Zlatá Praha (1912–14); Zvěstování; Zvon (1913–27, 1941); Živena (Turčiansky Sv. Martin); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Před branou života (BB 1912); Květy k slavnostem (PP 1918); České rapsodie (BB 1918; upr. vyd. 1920); Antonín Sova (studie, b. d., 1919); Slovenské písně (BB 1919); Plavbou k ostrovu radosti (BB 1920); Dvě pohádky o vánočním smrčku (1921); Tri rozprávky zeleného ticha (1922); Zelené ticho (BB 1926); Levoča (R 1926); Samarský hlad (PP 1927); Uzavřený kruh a jiné prózy (1927); Milan Rastislav Štefánik 1–4 (R, 1. 1928, 2. 1930, 3. a 4. 1934); Stín mrtvého a jiné novely (1929); Z tatranských brál (PP, Žilina b. d., 1931); Albergo Sole (BB, Bratislava 1931); Disk z Československa (B, Bratislava 1935); Petru Bezručovi (BB 1937); Šest malostranských (PP b. d., 1940); Kameník od Svatého Víta a jiné hradčanské (PP 1941); Kus dobrého života (P pro ml., 1942); Noc na Krásné Horce (P 1944); Bili nás pruty železnými (RpRp 1945); Prázdniny ze všech nejkrásnější (P pro ml., 1946); My Prahu nedáme (P pro ml., 1946); Petr Bezruč (studie, 1947); Pod Svatým Mikulášem (R 1948). – *Překlady:* E. Maróthy Šoltésová: Moje děti (1957); P. O. Hviezdoslav: Hájnikova žena (pro ml., 1958). – *Ostatní práce:* Milan Rastislav Štefánik (1933); Milan Rastislav Štefánik a jeho mravní odkaz (1947). ▮ REDIGOVAL *knižnici:* Slovanský literární klub (1946–48, s J. Dolanským, A. Pražákem a F. Wollmanem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Sborník Jozefa Gregora-Tajovského (Bratislava 1925, s F. Tichým a F. Wollmanem); ant. Slovenská literatura popřevratová (1932). ▮

LITERATURA: K. Pátková: L. N. Z. (1891–1980). Soupis osobního fondu (LA PNP 1994). ▮ ● ref. Před branou života: -a-, Máj 11, 1912/13, s. 196; F. Kubka, Přehled 11, 1912/13, s. 859; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 13, 1912/13, s. 414; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 64; Ant. Veselý, Čes. revue 7, 1913/14, s. 447 ●; ● ref. České rapsodie: A. N. (Novák), Národ 1918, s. 585; M. Novotný, Nové Čechy 1918, s. 448; K., PL 8. 12. 1918; Š. Jež, Cesta 1, 1918/19, s. 998; F. X. Šalda, Kmen 2, 1918/19, s. 318 → KP 10 (1957); -pa- (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 193 ●; -pa- (F. S. Procházka): ref. Květy k slavnostem, Zvon 19, 1918/19, s. 42; ● ref. Květy k slavnostem, České rapsodie: A. Trýb, MR 1918/19, sv. 34, s. 192; F. Götz, Lípa 2, 1918/19, s. 350 ●; ● ref. Antonín Sova: Dr. A. F. (Fuchs), Tribuna 1. 6. 1919; -es-, PL 3. 8. 1919; F. X. Šalda, Venkov 23. 11. 1919 → KP 11 (1959); A. Novák, Naše věda 3, 1919/20, s. 111; B. Polan, Kmen 3, 1919/20, s. 54 ●; ● ref. Slovenské písně: Š. Jež, Cesta 2, 1919/20, s. 890; J. Krecar, MR 1919/20, sv. 35, s. 357; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 333; A. Gregor, LidN 11. 9. 1920; J. B. (Borecký), Osvěta 1920, s. 192; J. H. (Hora), Kmen 4, 1920/21, s. 58 ●; ● ref. Plavbou k ostrovu radosti: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 192; A. N. (Novák), Lumír 1921, s. 112 ●; V. F. S. (Suk): ref. Dvě pohádky o vánočním smrčku, Střední škola 1922, s. 237; ● ref. ed. Sborník Jozefa Gregora-Tajovského: bh (B. Haluzický), LidN 16. 9. 1925; -k (J. Holeček), NO 14. 8. 1925 ●; ● ref. Zelené ticho: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 97; V. Brtník, Venkov 21. 10. 1926 ●; ● ref. Levoča: J. O. Novotný, Cesta 9, 1926/27, s. 370; B. Jedlička, Nové Čechy 10, 1926/27, s. 143; J. V. Sedlák, Tribuna 16. 1. 1927; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 28. 1. 1927; J. Knap, Sever a Východ 1927, s. 36; V. Brtník, Venkov 12. 5. 1927; A. Guth, Studentský časopis 7, 1927/28, s. 85 ●; ● ref. Samarský hlad: J. Knap, Venkov 14. 10. 1927; J. V. Sedlák, Tribuna 16. 10. 1927; ls., Tvar 1927, s. 147; A. M. Píša, Sever a Východ 1927, s. 299; L. Blatný, Host 7, 1927/28, s. 56; K. Š. (Štorch), RA 3, 1927/28, s. 201; vz. (V. Zelinka), Zvon 28, 1927/28, s. 26; B. Jedlička, LidN 29. 1. 1928 ●; ● ref. Uzavřený kruh…: vz. (V. Zelinka), Zvon 28, 1927/28, s. 378; -jen-, Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 47 ●; ● ref. Milan Rastislav Štefánik 1: an., Studentský časopis 8, 1928/29, s. 307; J. Knap, Venkov 6. 2. 1929; -k., RP 9. 4. 1929; V. Brtník, Venkov 27. 6. 1929; J. Sekera, Stan 1929, s. 7 ●; ● ref. Stín mrtvého…, J. Knap, Venkov 28. 12. 1929; -H-, Čin 1, 1929/30, s. 844 ●; ● ref. Milan Rastislav Štefánik 2: an., LitN 1930, č. 3; J. T. (Trojan), Večerník PL 16. 1. 1930; V. Brtník, Venkov 16. 1. 1930 ●; ● ref. Z tatranských brál: P. Kompiš, Venkov 27. 6. a 18. 8. 1931; = (J. Vodák), Čes. slovo 28. 7. 1931; A. Mráz, RA 7, 1931/32, s. 16 ●; ● ref. Albergo Sole: A. N. (Novák), LidN 1. 9. 1931; Kp. (J. Knap), Venkov 16. 9. 1931; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 125 ●; ● ref. ant. Slovenská literatura popřevratová: St. M. (Mečiar), Elán 2, 1931/32, č. 10; bh (B. Haluzický), LidN 5. 6. 1932; P. Kompiš, Venkov 8. 6. 1932; B. S. (Slavík), Studentský časopis 12, 1932/33, s. 90 ●; ● ref. Milan Rastislav Štefánik 3, 4: -Rja- (F. Rojka), Čes. osvěta 30, 1933/34, s. 377; M. Chorváth, Elán 4, 1933/34, č. 10; drb. (J. Borecký), Zvon 34, 1933/34, s. 698; -fp., NO 22. 7. 1934, příl. Legionářský týden; vbk. (V. Běhounek), PL 5. 9. 1934; bh (B. Haluzický), LidN 22. 10. 1934, příl. Lit. pondělí; N. (M. Novotný), Rozhledy 1934, s. 68; Jos. B. (Brabec), Čin 1935, s. 30 ●; m. ch. (M. Chorváth): ref. Disk z Československa, Elán 6, 1935/36, č. 10; ● ref. Šest malostranských: J. Knap, Venkov 2. 8. 1940; kp. (K. Polák), Nár. práce 3. 9. 1940; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 81; B. Jedlička, LidN 21. 10. 1940 ●; kp. (K. Polák): ref. Kameník od Svatého Víta…, Nár. práce 6. 3. 1942; strn. (J. Strnadel): ref. Noc na Krásné Horce, Nár. práce 20. 2. 1945; V. Stratil: Průkopník bratrské družnosti česko-slovenské, Malovaný kraj 1946, s. 36; ● ref. Bili nás pruty želez-

nými: zou (O. Zouplna), Svob. noviny 14. 3. 1946; b. (V. Běhounek), Práce 28. 3. 1946; bjč (B. J. Černý), Svob. slovo 2. 4. 1946; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 53, 1946/47, s. 134 ●; V. F. (Ficek): ref. Petr Bezruč, SlSb 1947, s. 195; A. Pražák in L. N. Z.: Pod Svatým Mikulášem (1948); ● ref. Pod Svatým Mikulášem: -ar, Obrana lidu 20. 11. 1948; V. Nekvinda, Kulturní politika 1949, č. 14 ●; V. Turčány: Preklady Hájnikovej ženy do češtiny, Slovenské pohľady (Bratislava) 1962, č. 6; A. C. Nor: Temperamentní pětasedmdesátník, LitN 1966, č. 44; ● k pětaosmdesátinám: (JR), RP 29. 10. 1976: B. Svoboda (rozhovor), Naše rodina 1977, č. 1 ●; ● nekrology: (zbá). (Z. Bár), Ostravský večerník 16. 7. 1980; B. Svoboda, Naše rodina 1980, č. 30 ●; (jkl): Pozapomenutý povídkář (k 100. výr. nar.), Týdeník Rozhlas 1991, č. 41.

pš

František **Zvěřina z Ruhewaldu**

* 17. 4. 1819 *Praha*
† 10. 7. 1845 *Hostinné*

Česky i německy píšící romantizující básník a prozaik.

V matrice zemřelých uveden jako Franz Edler von Tanwald; podepisoval se také Franz Ruhwald, Franz Karl (Carl) von Ruhwald, Franz Edler von Ruhwald. Rok narození uváděn též 1818, datum úmrtí 11. 7. – Syn apelačního sekretáře, který byl nobilitován. V rodišti vystudoval gymnázium, poté studoval tzv. filozofii (přítel F. Bach, 1817–1865) a na pražské univerzitě absolvoval práva. Již tehdy se intenzivně zabýval hudbou a českou i německou literaturou. Po studiích pracoval nejprve v Praze jako akcesista a auskultant u pražského magistrátu. 1843 byl vyslán jako substituční radní do Trutnova, odtud byl 1844 přeložen do magistrátu v Hostinném, kde působil ve funkci magistrátního rady. Po dlouhé nemoci zemřel na tuberkulózu. Pohřben byl v Hostinném.

Z. patřil mezi básníky z Čech (jako např. F. Bach, S. Kapper), kteří psali i německy. Své práce (básně a novely) publikoval v pražských periodikách, která seznamovala německy mluvící svět s kulturou slovanských národů. Z. německy psaná intimní lyrika pracující s paralelismem přírodního rytmu a lidského údělu je prodchnuta melancholizujícím teskným tónem (*So bin ich heiter*); prózy psané živým jazykem využívají charakteristických vypravěčských postupů příběhů s tajemstvím (*Der Bastard*). Jako nadějného českého básníka hledajícího cestu k národnímu uvědomění jej v Květech 1843 uvedl V. B. Nebeský, patrně Z. spolužák. Z. zde otiskl několik básní písňového charakteru apostrofujících jarní probuzení přírody i lásky, stylizuje se přitom do poutníka a pěvce zpívajícího cizincům a cizímu kraji o návratu k vlasti (*Kdes tak dlouho bloudila?*). Na pokračování uveřejnil Z. báchorku *Vodník,* ve které poměrně vyspělými stylistickými prostředky zpracoval tradiční látku lidové slovesnosti. Tuto práci ocenil K. Sabina jako výraz sympatií „Čechoněmce“ s českou kulturou a dílo talentovaného vypravěče báchorek. Z. literární pozůstalost vlastnil F. Bach, který se ji také chystal vydat a doprovodit životopisem.

PSEUDONYMY: Franz Carl, Franz Karl, Karl F. (dub., Bohemia 1843). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Bohemia (1843, 1845; 1845 P Der Bastard); Jutrzenka (Varšava); Květy (1843–45; 1843 B Kdes tak dlouho bloudila?, 1844 B Vodník); alm. Libussa (1843–45; 1844 B So bin ich heiter); – posmrtně: H. von Lobsdorf: Lieder der Heimat (1871); Libussa (1846); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮

LITERATURA: V. Nebeský: Zde vystupují poprvé…, Květy 1843, s. 29; an.: Česká básnička L. A. Frankla, Květy 1845, s. 239; ● nekrology: an., Čes. včela 1845, s. 246 (spr. 240); L. Lhota, Květy 1845, s. 344; Prof. Fähnrich (A. Fähnrich), Prag-Beiblätter zu Ost und West 1845, s. 456 ●; an.: Veškeré literární pozůstatky… (o Z. lit. pozůstalosti), Květy 1846, s. 548; P. A. Klar: F. K. Z. Edler von Ruhwald…, Libussa 1846, s. 258; an.: Zajímavý úkaz pro naše záležitosti… (o Z. přilnutí k české literatuře), Čes. včela 1847, s. 12; K. Sabina in Vzpomínky (1937, s. 71 ← Svoboda 1868, s. 203); M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940, s. 421); V. Maršíček in ant. Chlapecké srdce mi zemřelo (1983, s. 284).

vfr, vpb

A. **Zvičínský** viz Josef Julius **David**

Zvon

1900–1941

Týdeník především autorů starších generací, zaměřený na beletrii a domácí i zahraniční literární a umělecký život, s tradicionalistickým programem usilujícím zvláště o zvýznamnění realistické tvůrčí metody a národního charakteru literatury.

Podtitul: 1900–41 (roč. 1–42) Týdeník beletristický a literární. – *Redaktoři:* 1900–12 (roč. 1–12) M. A. Šimáček (odp. red.); 1912–39 (roč. 13–39 do č. 20) F. S.

Procházka (odp. red.); 1939–41 (roč. 39 od č. 21 – roč. 42, č. 1) J. Borecký (odp. red.); od roč. 2 (1901/02) řídil časopis odp. redaktor společně s redakčním kruhem, v němž se vystřídali: A. Jirásek (1901–30, roč. 2–30 do č. 27), K. V. Rais (1901–26, roč. 2–26), M. A. Šimáček (1901–12, roč. 2–12), J. Thomayer (1901–27, roč. 2–28 do č. 6), J. Vrchlický (1901–04, roč. 2–4), Z. Winter (1904–12, roč. 5–12), J. Lier (1912–16, roč. 13–16), F. S. Procházka (1912–39, roč. 13–39 do č. 20), F. X. Svoboda (1927–1941, roč. 28 od č. 9 – roč. 42, č. 1), E. Tréval (1927–29, roč. 28 od č. 9 – roč. 29 do č. 23), A. Klášterský (1930–38, roč. 31 od č. 32 – roč. 39 do č. 4), K. Leger (1931–34, roč. 33 od č. 32 – roč. 34 do č. 30), J. Borecký (1938–41, roč. 39 od č. 5 – roč. 42, č. 1). – *Vydavatel a nakladatel:* 1900–09 (roč. 1–9) Družstvo spisovatelů (též uváděni jako vydavatel M. A. Šimáček a nakladatel F. Šimáček, Praha); 1909/10 (roč. 10) Družstvo spisovatelů a firma Alois Wiesner, Praha; 1910–41 (roč. 11–42) nakladatelství Čes. grafická akciová společnost Unie, Praha (od 1919 jako Čes. grafická Unie, od 1932 jako Českosl. grafická Unie), které časopis kromě roč. 10 (1909/10) po celou dobu vycházení též tisklo (zároveň jako vydavatel vždy uváděn stávající odp. red.). – *Periodicita:* týdeník; 1900–38 (roč. 1–38) 52 čísel od září do září (někdy též jako dvojčísla, např. vánoční nebo k životním výročím kmenových přispěvatelů; 1938–40 (roč. 39–40) 51 čísel od září do září, v roč. 40 do října; 1940/41 (roč. 41) 52 čísel od září do září; 1941 (roč. 42) 1 číslo v září 1941 (vydávání bylo ukončeno nařízením německých okupačních úřadů).

Týdeník Z. vznikl jako reakce na změny literárního života 90. let, během nichž se zvláště po vystoupení České moderny prosadila mladá generace spisovatelů a kritiků hlásící se vesměs k moderním literárním směrům. Představoval publikační tribunu starší generace, která se k projevům moderní literatury stavěla převážně odmítavě. Založení Z. bezprostředně podnítila skutečnost, že do tradiční tribuny starší generace, časopisu Lumír, pronikli na konci 90. let právě stoupenci moderny (např. V. Dyk, A. Novák, K. Sezima, F. X. Šalda, O. Theer, K. Toman). Vydávání Z. inicioval M. A. Šimáček. Na jaře 1900 založil s okruhem svých přátel, členů Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj (J. Borecký, F. Herites, A. Heyduk, A. Jirásek, A. Klášterský, K. Kučera, F. Kvapil, F. S. Procházka, K. V. Rais, F. X. Svoboda, J. Thomayer, J. Vrchlický a Z. Winter) „soukromé“ podílnické družstvo (uváděné jako Družstvo spisovatelů nebo Spisovatelské družstvo), jehož orgánem a majetkem Z. zůstal po celou dobu vycházení. Právní statut družstva vypracoval profesor právnické fakulty J. Stupecký. Družstvo bylo tvořeno pouze členy svého výboru. Ambicí Z. bylo konkurovat Lumíru, avšak záhy po svém vzniku (zřejmě i zásluhou úspěšnosti Z. u čtenářů) inicioval 1902 Spolek čes. spisovatelů beletristů Máj založení dalšího publikačního orgánu starší generace, týdeníku Máj. Snahy o převedení Z. rovněž pod administrativu spisovatelské organizace zakladatelé Z. odmítli a oba časopisy tak konkurovaly nejen Lumíru, ale především sobě navzájem. Zejména v prvním desetiletí své existence vedl Z. s časopisem Máj časté polemiky, pramenící též ze skutečnosti, že někteří zakladatelé Z. současně působili v jeho redakci (F. Herites jako odpovědný redaktor, J. Borecký, A. Klášterský, J. Vrchlický v redakčním kruhu) nebo v Nakladatelském družstvu Máje (např. K. Kučera). F. Herites se v polovině 1903 vzdal členství ve spisovatelském družstvu, naopak J. Vrchlický nadále působil v redakčním kruhu obou časopisů. Napětí uvnitř starší generace při správě spisovatelské organizace i týdeníku Máj vedlo nakonec v březnu 1904 členy družstva Z. A. Jiráska, J. Thomayera a Z. Wintra k ukončení svého spolkového členství. Přes rozmíšky mezi zakladateli a kmenovými přispěvateli Z. byl týdeníkem u čtenářů úspěšným, od podzimu 1904 (roč. 5) mohla redakce rozsah časopisu rozšířit z 1,5 na 2 tiskové archy. První smlouvu o vydávání časopisu družstvo uzavřelo s nakladatelskou firmou F. Šimáček. V průběhu 1909 se družstvo dostalo do finančních potíží a M. A. Šimáčkovi se nepodařilo od spolupodílníků získat další prostředky, od podzimu proto vydávání časopisu financovala společně s družstvem nakladatelská firma Alois Wiesner, od podzimu 1910 se financování trvale ujala Čes. grafická Unie. V tomtéž období se členy družstva stali další spisovatelé (např. K. M. Čapek Chod, B. Kaminský, K. Leger, J. Lier, J. V. Sládek, F. X. Svoboda, E. Tréval, F. Župan), členská základna se obměňovala i v meziválečném období (např. K. Červinka, V. Červinka, J. S. Machar, A. Stašek, J. Štolba). – Po celou dobu své více než čtyřicetileté existence Z. představoval tribunu tradicionalisticky orientovaných spisovatelů, převážně stoupenců realistických tvůrčích postupů. Program, vyjádřený vágním heslem „umění ryzí, životné, k národu a lidstvu obrácené“, odkazoval k literárním hodnotám lumírovské generace a zůstal nezměněn. Podobně jako časopisy Lumír

a Máj byl Z. určen širokému okruhu čtenářů s cílem jejich kultivace v duchu národní emancipace a historického sebevědomí. V neměnné programové skladbě Z. převažovala beletrie, hlavně větší, na pokračování uváděné novely a romány. Významné zastoupení měla rovněž poezie, především verše reprezentující pozdní tvorbu zakladatelů časopisu a jejich generačních vrstevníků. Kromě básnických příspěvků (rubrika *Básně*) a próz (*Romány, novely, povídky, črty, arabesky atd.*, od podzimu 1919 *Krásná próza*) náležely k obsahu každého čísla popularizační stati (*Vzpomínky, studie a stati poučné*, od 1919 *Články poučné*), přinášející literárněhistorické, memoárové a cestopisné práce nebo vzdělávací příspěvky z různých oborů (zejména uměnovědy, historiografie, etnografie, ale též přírodopisu, lékařství, architektury aj.). Od roč. 20 (1919/20) byl obsah rozšířen o aktuální domácí i zahraniční kulturně společenskou, převážně literární problematiku (*Fejeton*, od podzimu 1940 *Besídka*), od roč. 40 též o fakultativní rubriku *Koutek Jednoty Svatopluka Čecha*. Součástí jednotlivých čísel byly pravidelné rubriky referující o domácí i zahraniční beletrii a literárněvědné produkci (*Literatura*, od 1940 *Písemnictví*), o dramatické nebo inscenační tvorbě (*Divadlo*), též o malířství a výstavách (*Výtvarné umění*), o hudební tvorbě (*Hudba*), v roč. 34–40 (1933–40) i o filmové produkci (*Film*). V roč. 20–21 (1919–21) byla zavedena rubrika *Epigramy*, vesměs ironizující soudobé negativní projevy veřejného života. Každé číslo uzavírala rubrika *Týden* (od 1940 *Drobné zprávy*). Přinášela glosy, poznámky a polemiky, které souvisely s literární tvorbou a spolkovou činností autorů (mj. v počátcích zde Z. Winter tiskl drobné historické zajímavosti z městských archivů), převažovaly v ní však krátké komentáře k událostem domácí i zahraniční kultury a literatury a v období do 1. světové války též polemiky s odlišně orientovanými spisovateli (např. F. V. Krejčí, A. Procházka, F. X. Šalda) a časopisy (např. Čas, Rozhledy, Slovo, Volné směry), v průběhu 20. let i s levicovým tiskem. Od počátku 20. let byly četnější zprávy o činnosti spolků a korporací spjatých s Uměleckou besedou a především se Spolkem čes. spisovatelů beletristů Máj a Z. byl stále více vnímán jako tiskový orgán této organizace. V menší míře se v rubrice Týden přispěvatelé vyjadřovali k aktuálním společenským a politickým otázkám (např. odmítavě k bolševické politice v Rusku ve 20. letech nebo k projevům sudetoněmeckého nacionalismu ve 30. letech). Záhlaví každého čísla zdobila emblematická perokresba názvu časopisu s obrázkem rozhoupaného zvonu nad horou Říp, jejímž autorem byl M. Aleš.

Literární profil Z. jakožto orgánu obhajujícího a propagujícího tvorbu především realisticky zaměřených autorů určovala jeho generační základna: představitelé lumírovské generace a jejich epigoni, včetně stoupenců parnasismu nebo žánrového realismu. Ačkoli v období do 1. světové války zde publikovali své významné romány např. J. Holeček (část kroniky Naši), A. Jirásek (část kroniky U nás) nebo Z. Winter (Mistr Kampanus), stal se Z. záhy esteticky nevýbojným časopisem, který opomíjel většinu iniciačních uměleckých procesů a problémů. – V *poezii* se nejvíce uplatňovala reflexivní a impresivní lyrika se značně širokým rozpětím témat, od intimních a milostných přes krajinářská a místopisná, vlastenecká, historická, antická, cestopisná až k sociálním nebo náboženským. Básnické příspěvky se v počátcích většinou hlásily k lumírovské poetice, postupně pak k rozmanitým orientacím 90. let a přelomu století, od symbolismu, novoromantických ozvuků a prozaizační vlny počátkem 20. století až po jisté dotyky s dalšími proudy moderní poezie. Přitom bylo charakteristické, že přední tvůrci a nositelé nových orientací publikovali ve Z. buď ve svých počátcích, nebo výjimečně (např. verše J. Hory 1910–19, F. Gellnera 1911, J. Demla 1912–20, K. Tomana 1913, K. Nového 1914, A. M. Píši 1923, debutujícího J. Havlíčka /* 1896/ 1924–30 nebo J. Bednáře 1930). Zpočátku nejvíce básněmi přispívali J. Borecký, K. Červinka, A. Heyduk, R. Jesenská, A. Klášterský, J. S. Machar, A. E. Mužík, F. S. Procházka, J. V. Sládek, F. X. Svoboda, L. Volenec (pseud. Svatopluk Karmen), S. Zima a hlavně J. Vrchlický (1900–08 nejvíce příspěvků, po 1912 i z pozůstalosti), z mladších básníků pak G. R. Opočenský. Za 1. světové války a počátkem 20. let též E. Krásnohorská a A. Sova; později také K. Babánek, V. Brtník, E. Čenkov, L. Suchý, A. Ziegloserová. Od 1. či 2. desetiletí ve Z. verše též poměrně hojně tiskli: R. Bojko, S. Bouška, A. Breska, M. Calma, A. Červinka, K. Dewetter (pseud. K. de Wetter), T. Dubrovská, X. Dvořák, V. Frída, B. Grünwald, K. Horký, E. Horský, M. Jahn, J. Jahoda, B. Kaminský, V. Krofta, L. Křikava, F. Kvapil,

J. Kvapil, E. Lešehrad, V. Martínek, Č. Ostravický, E. Pauer, K. Pittich, L. Quis, A. Ráž, F. Sekanina, J. Skarlandt, J. M. Šerý, X. Tejřov, F. Tichý (pseud. Zdeněk Broman), Z. Tlamich, Ad. Veselý, J. Vrba, L. N. Zvěřina; v menší míře a někdy jen ojediněle např. B. Adámek, K. Beneš, B. Benešová, J. Bláha, F. Bořek Dohalský, S. Čech, A. Černý (pseud. Jan Rokyta), B. L. Černý, J. Červenka, C. Dušek, M. Fučík, I. Geisslová, O. Hanuš, J. Havlíček (* 1881), V. Hložek, J. Chotek, Č. Jeřábek, J. Karník, K. Leger, S. Lom, A. Macek, H. Malířová, K. Mašek (i pseud. Fa Presto), P. Maternová, J. Müldner, K. Novotný (i pseud. M. Silén), J. Opolský, J. Parma, K. V. Rais, J. Rokyta († 1905, i z pozůstalosti), P. Skřivan, P. Sula, M. A. Šimáček, A. Škampa, V. Šolc (z pozůstalosti), R. Těsnohlídek, A. Trýb, Q. M. Vyskočil, Z. Winter (podp. Zikmund V.), J. z Wojkowicz. V meziválečném období okruh přispěvatelů rozšířili další reprezentanti starší generace vycházející mnohdy ještě z lumírovské a symbolistní poetiky: např. O. Auředníček, M. Bílá (i podp. Vlasta Vainová nebo Magda Vl. Bílá a Bílá-Vainová), S. Cyliak, K. Engelmüller, H. Jelínek, E. Jurčinová, J. Kratochvíl, J. Kuchař, J. Opolský, M. Příleská, Z. Rón, K. Semerádová, F. Skácelík, F. Šelepa, J. V. Šimák (pseud. B. Jarovec), F. Unger, F. Zavřel, J. Zyka (podp. J. Borotínský), ojediněle P. Moudrá. Z mladších generací k častěji přispívajícím náleželi např. J. M. Augusta, J. J. Balcárek, Z. Bár, K. J. Beneš, F. Bulánek-Dlouhán (pseud. F. Dlouhán), L. Dymeš, J. Grmela, F. Hrbek, E. Janský, Z. Kalista, B. Klička, J. Knap, F. Kožík, Z. Kriebel, F. Kubka, R. Medek, J. Obenberger (pseud. Jaroslav Hora), H. Peerová, J. Pelíšek, J. V. Rosůlek, V. Rozner, H. Sedláček, E. Synek, R. F. Šimek, F. Velkoborský, J. Vrba, V. Zelinka, J. Želiva, F. C. Župka; k méně publikujícím pak např. J. Biskup, J. Černý, F. Holub, J. Hořejš, J. Chaloupka, J. Jelínek, J. Klepetář, J. Nápravník, J. Nečas, V. Neubauer, V. Novák, J. Ošmera, J. Roden, Z. Spilka, V. Thiele, L. Urban, J. Vladyka, B. Vlček, O. Žižka. Ojedinělé byly ukázky ve slovenštině z tvorby M. Rázuse 1917, P. O. Hviezdoslava 1919 nebo P. Kompiše 1922 nebo již zapomenutého O. Hataly (podp. O. Hatala-Michalov) 1924; výjimečné bylo též čtyřverší P. Bezruče v září 1939. Naopak nepřehlédnutelným jevem od počátku a v meziválečném období zvláště byly básnické příspěvky mladších autorek, jejichž celkový počet, i když většina z nich přispěla pouze do jednoho či dvou ročníků, přesáhl několik desítek jmen. K později známějším náležely např. M. Bartošová, L. Bubelová, M. V. Ježková (pseud. Marie Levá), J. Karasová, P. Křičková, R. Líbalová-Zátková, J. Lormanová, D. Outratová, M. Pachnerová, M. Rafajová, H. Rudlová, E. Řezáčová, R. Schwarzová, J. Strimplová, M. Šárecká, A. Turková, A. Tyrpeklová, V. H. Viednerová. Pouze v počátcích Z. přinášel i *poezii v překladech* J. Boreckého (O. Chajjám, F. Prešeren), R. Dvořáka (Li Po), P. Maternové (M. Konopnicka), F. Sekaniny (E. Markham), J. Vrchlického (J. Bowring, R. de Campoamor, V. Hugo, A. Silvestre, J. Verdaguer) aj. – *Prózu* v prvních ročnících reprezentovaly zejména historické práce Z. Wintra (Krátký jeho svět, Vojačka, Rozina sebranec, Peklo, Mistr Kampanus) a po celou dobu vydávání soudobé i historické žánrové obrázky, povídky, novely nebo romány s tematikou z venkovského, maloměstského a měšťanského prostředí, často s výraznějšími znaky naturalismu, též symbolismu či impresionistické dojmovosti nebo zase psychologického realismu, regionální literatury s tematickými i jazykovými specifiky, literatury dobrodružné i sentimentální. V období do vzniku republiky rozsáhlejší prózy nejčastěji publikovali K. Červinka (mj. romány Dědicové, Země, Vysušený močál; pod pseud. V. Štika: Julius Klapzuba, Apostata), K. Leger (mj. romány Vendulka, husarka malá, Augustin Fojtík; novela O umění, umělcích a hladové Pavlíně), K. V. Rais (mj. oba díly románu O ztraceném ševci), F. X. Svoboda (mj. romány Nevinné oči, Trhající se břehy, Změňte místo), M. A. Šimáček (mj. romány Lačná srdce, Maxínkův strýc herec), E. Tréval (i pseud. Václav Prešovský, Jiří Okoř, Ladislav Vašek a společně s manželkou Tréval-Viola), J. Vrba (mj. romány Dolina, Boží mlýny), F. Župan (mj. román Lojzík vychovatelem). Ve stejném období opakovaně přispívali též např. M. Calma, K. M. Čapek (později podp. K. M. Čapek Chod, mj. část románu Antonín Vondrejc), F. Flos, F. Hamza, K. V. Havránek, F. K. Hejda, M. Jahn, R. Jesenská (mj. román Tanečnice), A. Jirásek (mj. část kroniky U nás, Z mých pamětí a úryvek z 1. d. románu Husitský král), K. Mašek, G. Preissová, A. Stašek (mj. román Zápasy), J. Sumín, K. Šípek, J. K. Šlejhar, J. Thomayer (i pseud. R. E. Jamot); spíše ojediněle např. R. Čechová, E. Čenkov, F. S. Holeček, J. Holeček (část kroniky Naši), K. Hor-

ký, J. R. Hradecký, J. Imlauf, K. Jonáš, A. Klášterský, K. Klostermann, L. Křikava, H. Malířová, J. Merhaut (román Útěk), V. Mrštík, F. S. Procházka, R. Svobodová, F. Šrámek, B. Viková-Kunětická, Q. M. Vyskočil, B. Zahradník Brodský (i podp. B. Brodský). Z příslušníků mladé generace prozaickými příspěvky debutoval např. I. Olbracht (1905, roč. 6), jednu z prvních próz zde zveřejnila M. Pujmanová (podp. M. Zátková, 1915, roč. 15). Podobně jako v poezii, avšak v mnohem menší míře, prózu hojně reprezentovaly ženy, v období do vzniku republiky N. Hausková, M. Jakerlová (pseud. Pavla Procházková), T. Meinecková, L. Sovová, T. Turnerová; v následujícím období např. A. Brtníková-Petříková (i podp. A. Petříková), B. Fridová, J. Hušková-Flajšhansová, L. Kopecká-Valečková, L. Plachá, K. Pospíšilová-Pitina, R. Schwarzová, J. Sojková-Blažková, V. Štáflová, J. Toucová-Mettlerová aj. (novela M. Fričové s tit. Isabella a detektivové byla 1934 odhalena A. M. Píšou jako plagiát z němčiny a její publikování zastaveno). V meziválečném období nadále přispívali zejména žijící příslušníci zakladatelské generace, nejčastěji např. R. Bojko, J. Jahoda (mj. romány Ratejna, Slunce, Očista), M. Jahn, A. Jirásek (mj. ukázka z 2. d. románu Husitský král), K. Leger (mj. romány Anděl strážce, Pokání starého hříšníka, Na nešťastné planetě narozený), K. V. Rais (mj. povídkový soubor Svatba), F. X. Svoboda (mj. romány Tři dvory, Román starého pána, Skok do tmy, Ozářený vchod žalářní, Pokušení, Prohlubně tajemství), A. Stašek (mj. román Stíny minulosti), J. Thomayer, E. Tréval (mj. romány Král Midas, Říjnové ohně, Bacchantčiny oči), J. Vrba (mj. romány Zubřany, Beranuc dvůr, Převrat, Kvetoucí hloží, Očistec), B. Zahradník Brodský (mj. romány Nedokončená píseň, Bílé světlo, Zápas žen) a jejich mladší následovníci, např. A. J. Alex, hojně J. Havlasa, V. Martínek (mj. ukázky z románu Zrádce národa), Z. Rón, E. Vachek, ojediněle L. N. Zvěřina. Z příslušníků starší generace v menší míře též přispěli např. O. Auředníček (mj. román Dcera dvou otců), J. Š. Baar, A. Berndorf, J. Císler, A. Červinka (román První a poslední), P. Dušan (mj. romány Hrůza nesmrtelnosti, Kroky osudu), B. Grünwald, J. Guth-Jarkovský (i podp. S. Jarkovský), I. Herrmann (novela Dánská historka), R. R. Hofmeister, V. K. Jeřábek, Č. Kramoliš, A. Mrštík, J. Müldner, M. Příleská, S. Reiniš, V. Schwab (pseud. Pavel List), V. Štech, Ad. Veselý, A. Ziegloserová, F. C. Župka. Od konce 20. let se pak okruh prozaiků rozšířil o autory narozené kolem roku 1900, jejichž příspěvky zároveň zčásti rozšiřovaly profil časopisu o nové varianty realismu, psychologické prózy či subjektivněji laděné lyrizované prózy: např. Z. Bár, J. Grmela, K. Hadrbolec, F. Hampl, J. Havlíček (povídka Černá paní), F. Jakubův, Z. Kalista, B. Klička, J. Koudelák, V. K. Krofta, V. Mikolášek, A. C. Nor (mj. romány Jed v krvi, Od stolu a lože), B. Pernica, J. V. Rosůlek, E. Synek, J. Šach, R. F. Šimek, J. Šulc, V. Werner. – Ojediněle Z. přinesl i *dramatický text*, „zpěvohru" Z. Wintra Kratochvíle panny Filipiny (1911–12, roč. 12). Častěji uváděl žánrově různorodé a převážně kulturně orientované *cestopisné a místopisné črty a články*, jimiž do 1918 přispívali např. M. Calma, K. Drož, E. Fait, F. Frýdecký (též o Slovensku), J. Guth-Jarkovský (i podp. J. Guth), P. M. Haškovec, A. Ivančič, O. J. Janota, V. Jošek, J. Karásek, J. Karník (podp. J. Svítil), J. Kořenský, J. Král, J. Lier, K. Mušek, F. Nábělek, K. Šípek, J. Štolba, F. Tichý (i pseud. Zdeněk Broman), J. Thomayer (i pseud. R. E. Jamot), F. Župan (i podp. F. Procházka), v prvních ročnících i O. Theer a Z. V. Tobolka; v meziválečném období též V. Červinka, D. Filip, J. Havlasa, Č. Jeřábek, M. Jirko, K. Klostermann, J. Kosina, J. Š. Kubín, J. V. Kučera, J. Vinař, J. V. Želízko aj. – *Fejetony* o literárních a kulturních aktualitách psali zejména ve 30. letech: často H. J. Bally (i šifry hjb, Hjb), dále i F. Bulánek-Dlouhán (pseud. Dlouhán), V. Červinka (i šifra Č.), E. Konrád (šifra Delta), Ad. Veselý aj. *Literárněhistorické, interpretační nebo vzpomínkové stati* o tvůrcích české (a v menší míře i zahraniční) literatury, často též u příležitosti životních či posmrtných jubileí do časopisu nejprve (i na pokračování) psali V. Dresler (hojně, mj. o J. Arbesovi, K. V. Raisovi, F. X. Svobodovi), B. Frida (o J. Vrchlickém), A. Pražák (zejména o májovcích a lumírovcích S. Čechovi, A. Heydukovi, J. Nerudovi, L. Quisovi, J. V. Sládkovi, též o P. O. Hviezdoslavovi), Boř. Prusík (zejména o ruské literatuře), L. Quis (o A. Jiráskovi), F. Sekanina (hojně, mj. o J. Arbesovi, K. M. Čapku Chodovi, F. S. Procházkovi, L. Quisovi, J. V. Sládkovi), F. Strejček (hojně, mj. o americkém pobytu J. V. Sládka), J. Thomayer (i pseud. R. E. Jamot, o S. Čechovi, L. Stroupežnickém); v menší míře nebo jen ojediněle též např. J. Arbes (o K. H. Máchovi),

J. Borecký (o J. Vrchlickém), R. Dvořák (o čínském básníkovi Li Po), S. V. Friedl (pseud. Tristan, o M. A. Šimáčkovi), F. Herites (o J. Zeyerovi), A. Heyduk (o J. Nerudovi, J. Zeyerovi), J. Hodek (o korespondenci S. Čecha), J. Hofman (o K. Havlíčkovi Borovském), J. Jirásek (o Jeníkovi z Bratřic), F. Kubka (o válečné literatuře), P. Maternová (o M. Konopnické), J. Lelek (o B. Němcové), Z. Nejedlý (o české i ruské literatuře), G. Pallas (o skandinávských literaturách), K. V. Rais (o M. A. Šimáčkovi), J. Vlček (o J. P. Koubkovi, J. K. Tylovi, J. J. Kolárovi), J. Vrchlický (o G. Carduccim). V meziválečném období též přispívali např. J. Š. Baar (o pobytu K. Havlíčka Borovského a B. Němcové na Chodsku), V. Brtník (i šifra btk, zvláště o kmenových autorech Z.), S. Bouška (o O. Březinovi), F. Bulánek-Dlouhán (pseud. F. Dlouhán, mj. o T. G. Masarykovi v beletrii, o J. Arbesovi jako dramatikovi), J. B. Čapek (o A. Sovovi), V. Červinka (též o ruské literatuře), V. Dresler, K. Elgart Sokol (podp. E. Sokol, o A. a V. Mrštíkových), F. Frýdecký (o slovenské literatuře), M. Hýsek, J. Janáček, K. Juda, J. Kabelík (mj. o E. Bozděchovi, o slovenském básníkovi J. Hollém), J. Müldner (mj. o francouzské literatuře), V. Novák, H. Peerová, Ant. Procházka, B. Slavík, V. Zelinka (mj. o K. Čapkovi Chodovi). – Z. rovněž přinášel informační stati a články o *hudbě a hudebním životě* doma (zpočátku hojně o B. Smetanovi) i v zahraničí (přispívali např. K. Dewetter pod pseud. K. de Wetter, K. Emingerová, A. Hnilička, P. Moudrá, O. Zich), o *výtvarném umění* (např. E. Edgar, J. Filip, K. Chytil, R. Jesenská, O. Josek, M. Švabinský) a *o divadle* (např. V. Červinka, K. Mušek). Popularizačními články byla rovněž zastoupena medicína a sociální lékařství (např. A. Heveroch, J. Chalupecký /* 1864/, D. Panýrek, Boh. Prusík, J. Šimsa, J. Thomayer), přírodověda (např. B. Bauše, J. Kořenský, D. Panýrek pod pseud. A. Mráz, F. Počta), historie (např. F. Lexa, J. Salaba, J. V. Šimák, H. Traub, J. V. Zelízko) a kromě dalších oborů ojediněle též soudobá politologie a politika (např. J. Holeček prvními částmi práce Prvé tříletí Československé republiky v roč. 20–21, 1919/20–1920/21), M. Hodža statí o nacionalismu v roč. 32, 1931/32). Ojedinělá byla anketa s názvem Co se Vám nelíbí v našem životě pospolitém (1919, roč. 20), v níž se šedesát spisovatelů starší generace kriticky vyslovilo k politickým, sociálním a mravním problémům doprovázejícím vznik republiky. – V rubrice Literatura a částečně též v rubrice Týden byly hojně publikovány *literární kritiky a informace,* články převážně referentského či komentujícího charakteru. Kromě soustavné pozornosti věnované zakladatelské generaci sledoval Z., nikoli ojediněle, také projevy avantgardních, umělecky odlišných směrů (např. knihy F. Halase, J. Mukařovského, V. Nezvala). Ke kmenovým recenzentům a autorům zpráv po celou dobu vycházení náleželi hlavně J. Borecký (hojně i šifry drb, drb., Dr. Jar. B., J. Obr., J. B.) a do 1939 F. S. Procházka (zejména šifry -á., -ch-, F. S. P., Kaz., -och-, pa, -pa, pa-, -pa-, -š-); v období do konce 1. světové války např. B. Bauše (šifra B. B.), V. Dresler (šifry -er-, -Ir., -slr.), K. M. Čapek Chod (šifra KMČ.), K. Červinka (i šifry -inka., -ka, K. Č.), V. Červinka (i šifry č., Č., V. Kol.), S. V. Friedl (pseud. Tristan), F. Frýdecký (šifra Fdký.), J. Folprecht (šifra J. F.), K. V. Havránek (i šifra K. V. H.), F. Sekanina (i šifry fs., F. S., F. Skn., -n-, S.), J. Spáčil (šifra Ž.), A. Tuček (i šifra A. T.), v počátcích i M. A. Šimáček (šifra Š.) a J. Vrchlický (často an., i pseud. Amicus). V meziválečném období přibyli zejména V. Brtník (i šifry B., btk, -btk, -btk-, -vab, -vab-, -vb-), A. Brtníková-Petříková (šifra Aa), B. Slavík (i šifra bs), V. Zelinka (šifry vz., VZ., V. Z.), V. Zika (šifra vz) a V. Zima. Recenzemi a zprávami občas přispěli např. A. Klášterský, F. Kvapil, J. Ladecký (šifra J. Lý), K. Leger (šifra K. L.), J. Lier (šifra L.), K. Líkař (šifra -lř-), Z. Nejedlý, O. Schäfer (šifry -fer-, -fer.), F. Strejček (šifra Str.), F. Tichý (šifra F. T.), E. Tréval (šifra Et), Z. Winter (šifry Z. W., Z. Wtr., W.), spíše ojediněle také A. Grund, F. X. Harlas, R. Jesenská, A. Jirásek (šifry A. J., J.), E. Konrád, J. Máchal (šifra J. M.), A. E. Mužík (šifra AEM), D. Panýrek, J. V. Sládek, Z. V. Tobolka aj. Převážně byly příspěvky v referentských rubrikách podepisovány šiframi a značkami, řada z nich nebyla dosud jednoznačně dešifrována. – Krátké referáty a zprávy *o divadelních představeních* (často také o operách a operním zpracování literárních textů, v meziválečném období o inscenacích téměř všech významných pražských divadel) psali např. S. V. Friedl (pseud. Tristan), K. V. Havránek (šifra K. V. H.), J. Ladecký (šifry J. Lý., J. Lý-), K. M. Čapek Chod (šifra KMČ.), Z. Nejedlý, J. Spáčil (šifra Ž.), E. Tréval (šifra Et.), V. Zelinka, O. Zich; referáty *o hudbě* např. E. Axmann (i šifra E. A.), Z. Nejedlý (i šifra Z. N.), J. Volf, O. Zich (i šifra

O. Z.), *o výstavách a událostech výtvarného života* např. E. Bém, K. M. Čapek Chod (šifra K. M. Č.), E. Edgar, F. X. Jiřík, S. Souček. Ve 30. letech o domácí i zahraniční *filmové produkci* referovali např. H. J. Bally (šifry hjb., Hjb.), V. Brtník (šifra -btk-) a R. Šimáček (šifra -radši-). V souladu se svou tradicionalistickou orientací prostředkoval Z. i nové informace biografické a genetické povahy k starším i novějším dějinám české literatury, často na základě korespondence (např. E. Alberta, S. Čecha, K. Havlíčka Borovského, P. Chocholouška, K. H. Máchy, J. Nerudy, F. Palackého, F. S. Procházky, J. Vrchlického) nebo pamětí a vzpomínkových textů (např. R. Čechová, A. Heyduk, A. Jirásek, J. Káan, A. Klášterský, K. Klostermann, J. S. Machar, S. Podlipská, K. V. Rais, F. L. Rieger, J. V. Sládek, A. Stašek, J. Thomayer, V. V. Tomek, Z. Winter).

LITERATURA: E. Flanderková: Z. (1900–1937). Soupis redakčního fondu (LA PNP 1998). ■ ● ref. o vzniku a programu Z.: an., Politik 9. 9. 1900; an., LidN 23. 9. 1900; an., Čes. demokracie 1900, č. 38 ●; ● ref. o prvních číslech Z.: R. O., Osvěta 1900, s. 1038; an., PL 13. 9. 1900; an., NL 28. 9. 1900; an., Rozhledy 10, 1900/01, s. 79; -k-, Naše doba 8, 1900/01, s. 65; V. Hálek, Vlasť 17, 1900/01, s. 185 ●; J. Karásek: Kronika (o soupeření Z. s Lumírem) MR 1900/01, sv. 12, s. 29; A. P. (Procházka): Kronika, tamtéž, s. 96; an.: 1. čtvrtletí Z., LidN 27. 1. 1901; R. Těsnohlídek: Kronika, Moderní život 1903, s. 158; A. N. (Novák): Nové ročníky (mj. Z.), Samostatnost 1903, s. 457; K. B.: Literární idyla (o polemikách čas. Z. a Máj), Samostatnost 1904, s. 446; an.: Reklamní předháňka literární (o soupeření čas. Z. a Máj), Čas 19. 3. 1904; A. P. (Procházka): Stařečkové ze Zvonu…, MR 1905/06, sv. 17, s. 68 + Metly, tamtéž, s. 145; an.: Nové ročníky časopisů, Pražská lid. revue 1906, s. 223; -ak. (A. Klimt): Z. (ref. 5. roč.), Čes. mysl 1906, s. 232; an. (F. X. Šalda): Omáčka bez perel i omáčka bez jíchy (odpověď na glosu Z. v roč. 8, 1908/09), Novina 1908, s. 224 → KP 7 (1953); Kí (F. Krejčí): Z. (ke stati O. Joska), Čes. mysl 1911, s. 94; K. (F. V. Krejčí): Sociální demokracie a česká literatura (též o Z.), PL 5. 6. 1913, příl. + Literární časopisy, PL 10. 10. 1915, příl.; an.: Týdeník Z. … (ref. 15. roč.), Čes. osvěta 1915, s. 184; A. B. (Brtníková): Beletristický týdeník Z., Ženský svět 1921, s. 226; V. Brtník: Beletristický týdeník Z., Venkov 4. 10. 1924; A. N. (Novák): Čtvrtstoletí Z., LidN 12. 9. 1925; -och- (F. S. Procházka): Bez názvu (stanovisko redakce ke kritice Z.), Zvon 26, 1925/26, s. 490 + Dne… (k 15. výr. úmrtí zakladatele Z. M. A. Šimáčka), Zvon 28, 1927/28, s. 232; V. Brtník: Česká literatura za války (o rezistenci Z. a cenzurních zásazích), Zvon 29, 1928/29, s. 76 a 89 + Třicet let Z., Venkov 5. 9. 1929; an. (F. S. Procházka): Třicetiletí našeho listu, Zvon 31, 1930/31, s. 56; V. Brtník: Patnáct let s redaktorem Z. (k sedmdesátinám F. S. Procházky), Zvon 31, 1930/31, s. 258; kri (Z. Kriebel): ref. Z., Středisko 2, 1931/32, s. 199; an.: Dotazují se nás čtenářové Z. (o vzniku čas. a členství v kruhu Z.), Zvon 33, 1932/33, s. 71; H. Peerová: S. Čech a jeho poměr ke Zvonu, Zvon 33, 1932/33, s. 263; F. Nechvátal: ref. Z. (č. 1, roč. 33), Středisko 3, 1932/33, s. 30; = (J. Vodák): Nepolitický týdeník Z., Čes. slovo 17. 9. 1933; an.: Z., jediný výhradně beletristický časopis…, RA 9, 1933/34, s. 16; AMP (A. M. Píša): K případu Maryny Fričové, PL 9. 8. 1934; -Ný-: Jubilejní ročník Z., Naše zprávy 1939, č. 58; chb. (V. Cháb): Čtyřicátý první ročník Z., Naše zprávy 1940, č. 76; V. Brožová in Příroda v prózách Z. Wintra (též o okruhu zakladatelů Z.), ČLit 2001, s. 356 + Časopis Z. a „zvonaři“, sb. Lit. archiv 38, 2006, s. 193.

pš

František **Zýbal**

* 20. 3. 1891 *Znorov* (Vnorovy) u Strážnice
† 6. 4. 1940 *Frýdek* (Frýdek-Místek)

Básník a prozaik, autor humoresek a drobných próz ze Slovácka, sběratel lidových pověstí, pohádek, zvyků a písní, publicista.

Nejstarší ze čtyř dětí nemajetného zemědělského dělníka; v rodině se pěstovala záliba v četbě a v písních. Po obecné škole v rodné obci studoval na gymnáziu ve Strážnici (1902–11) a bohosloveckou fakultu v Olomouci 1911–15 (vysvěcen 1915). Po primici byl ustaven kaplanem v zapadlé severomoravské obci Jedlí (1915–20), pak v Uherském Ostrohu (1920–22, zároveň absolvoval vojenskou službu), následovně působil v Mostkovicích na Prostějovsku (1922–23) a ve valašském Lidečku (1924); krátce též zastupoval administrátora na faře ve Valašské Bystřici. Nedostatek katechetů na českých menšinových školách na Těšínsku vyvolal Z. zájem o učitelství a 1. 1. 1925 se stal katechetou na nově zřízené měšťanské škole v Hnojníku u Čes. Těšína s povinností vyučovat i na okolních školách. Mimoto sloužil o nedělích a svátcích bohoslužby pro Čechy a pracoval jako místopředseda českého odboru Slezské matice. Z přemíry práce onemocněl; po uzdravení 1931–38 učil na měšťanské škole v Třinci, po záboru Těšínska Poláky odešel 1938 na Moravu do Místku na chlapeckou měšťanskou školu. Volný čas věnoval studiu historie a regionální problematice, učil se jazyky. Od 1916 byl členem Družiny literární a umělecké v Olomouci. Po vzniku protektorátu byl vyšet-

řován gestapem, které mu vyhrožovalo represí, pokud nepřestane psát o situaci Těšínska. Na záchvat mrtvice (který ho poté postihl) ve spojení s cukrovkou zemřel ve frýdecké nemocnici, po pohřebních obřadech v Místku byl převezen do Vnorov na místní hřbitov (na náhrobku má epitaf, který sám napsal).

Již na gymnáziu psal verše, zapisoval pověsti, lidové zvyky, písně. Jako sextán si začal dopisovat s V. Praskem, pracemi o Vnorovech přispíval do jím vydávaného Selského archivu, lidové pověsti z Vnorov a okolí uveřejňoval v Našem domově a básnické pokusy v romantickém a lidovém tónu ve studentském katolickém měsíčníku Studentská hlídka. První humoresky ze Slovácka publikoval v olomouckém listu Našinec, články z historie i teologie v měsíčníku Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje a v bohosloveckém Muzeu; jeho slovácké humoresky tiskly i krajanské časopisy v USA. Páteř Z. díla tvoří humoresky ze života rodné vesnice. Po příbězích slováckých chlapců (*Malovaná mládež*) vylíčil s humorem, inspirován povahou dospělých, svérázné charaktery venkovských lidí (*Slovácké povídky a humoresky*). V knize *Strýček Pleva a jiné slovácké humoresky* vytvořil dobře odpozorovaný typ, populární postavu strýčka Plevy (vzorem k němu byli hlavně Z. otec, soused i strýc). Plevovým partnerem a též protihráčem je zčásti autobiografická postava studenta a pozdějšího bohoslovce. Podstatnou, ale nepřevládající součástí strýčkových příběhů jsou i humorně podaná mudrosloví, ale též krajové zvyky a obyčeje (stavění máje, pálení slivovice, pálení čarodějnic), jak se střídaly v průběhu ročních období. Pro kresbu svérázných typů i lidový humor slouží Z. humoresky i jako dokument úsměvnější stránky života Slovácka. Další Z. prózy zůstaly v rukopisu. Jako básník psal vedle náboženských veršů založených na hluboké víře i básně v ryze lidovém duchu, k nimž mu podněty poskytli zejména K. J. Erben, J. V. Sládek, částečně i K. Dostál-Lutinov a v nichž se obracel k rodnému kraji a jeho tradičním hodnotám (pro svou technicky vytříbenou formu se některé dočkaly i zhudebnění, např. pohřební písně V. Kmentem). O Těšínsku Z. publikoval vedle básní též různé noticky kulturního, dějepisného i vlastivědného rázu.

PSEUDONYMY: Fr. Basil, Jurka Slovák (Studentská hlídka), Sigmund Gawlucki (Nový obzor), Št. Gabriel. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje (Olomouc 1911–15); Archa (Prostějov, Olomouc 1917–24); alm. Blahoslavená Anežka Přemyslovna (1932); Den (1920–21); Eva (Olomouc 1916–22); Hlas (St. Louis 1912); Kalendář Matice cyrilometodějské (Olomouc 1918–29); kal. Katolík (1935–40); Katol. noviny (Hlučín); Kazatel; Muzeum (Brno 1912–18); Náš domov (Olomouc 1908–09, 1937); Naše omladina (Brno 1926); Našinec (Olomouc, od 1911); Nové ilustrované listy (Brno 1923–24); Nový domov (USA 1912); Nový obzor (Olomouc 1911–13); Obrana Slezska (Orlová 1928–33); Obzor rodiny (Olomouc 1921); alm. Poselství (Olomouc 1938); alm. Ratolest olivová (Olomouc 1917); Selský archiv (Olomouc 1908–09); Slovácké noviny (Uherské Hradiště 1917, 1920–32); Studentská hlídka (1908–11); Svaz (Věstník pro cestovní ruch, Brno 1911); Šťastná rodina, pokr. Svět; Těšínské noviny (1937–38); Těšínský kalendář (Slezská Ostrava 1938–40); Velký moravský kalendář (Olomouc); Ve službách královny; – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Kde réva zraje a kde se zpívá (BB 1919; rozšíř. vyd. 1999); Pěl ptáček (BB 1920); Písně a balady (BB 1922); Malovaná mládež (PP 1923; upr. vyd. 1941); Slovácké povídky a humoresky (1926; rozšíř. vyd. 1968, ed. O. Svozil); Strýček Pleva a jiné slovácké humoresky (PP 1940; rozšíř. vyd. s tit. Strýček Pleva 1948 a 1979, ed. O. Svozil; 1996, ed. S. Batůšek). – *Výbory:* Jdu na Slovácko krásné (1959, ed. O. Svozil); Slovácké povídky a humoresky (1995, ed. a upr. S. Batůšek). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Pudmistr Měřica úřadujú (kolem 1942). ▮

BIBLIOGRAFIE: S. Batůšek: Výběrová bibliografie, in Osobnosti regionu, sv. 8 (Uherské Hradiště 1987). ▮ LITERATURA: S. Batůšek: F. Z. 20. 3. 1891 – 6. 4. 1940, Osobnosti regionu, sv. 8 (Uherské Hradiště 1987). ▮ Dom. P. (Pecka): ref. Kde réva zraje a kde se zpívá, Archa 1920, s. 144; L. Zamykal in F. Z.: Pěl ptáček (1920); ● ref. Pěl ptáček: J. Krecar, MR 1919/20, sv. 35, s. 560; -vh (M. Hýsek), Kmen 4, 1920/21, s. 382; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 28, 1920/21, s. 780 ●; K. H. (Hikl): ref. Písně a balady, Naše doba 30, 1922/23, s. 242; an.: F. Z., alm. Poselství (1938); ● ref. Strýček Pleva a jiné slovácké humoresky: Rfš. (R. F. Šimek), Zvon 40, 1939/40, s. 613; B. Slavík, LidN 15. 4. 1940; J. Mez. (J. M. Svoboda), Archa 1940, s. 159 ●; ● nekrology: dj (D. Janek), LidN 8. 4. 1940; O. Svozil, Našinec 10. 4. 1940 ●; F. Žůrek: O slováckém humoristovi F. Z., Masarykovou stopou (1947, s. 145); O. Svozil in F. Z.: Strýček Pleva… (1948) + Vzpomínka na F. Z., Lid. obroda 29. 3. 1951; L. Kuchař: Kraj a dílo F. Z., LD (Brno) 27. 3. 1955; O. Svozil in F. Z.: Jdu na Slovácko krásné (1959); F. Žůrek: Slovácký humorista F. Z., Slovácko 16–17, 1974/75, s. 84; J. Hek in F. Z.: Malovaná mládež (1983); S. Batůšek: F. Z., Malovaný kraj 1985, č. 5 + Pěvec jižní Moravy, Katol. noviny 16. 3. 1986 + Básník krásného Slovácka, Malovaný kraj 1991, č. 2 + in F. Z.: Slovácké povídky a humoresky (1995) + Literární dílo F. Z., Malovaný kraj 1996, č. 5.

ls

Jaroslav **Zyka Borotínský**

* 13. 7. 1875 *Praha*
† 5. 2. 1947 *Praha*

Dramatik, básník, publicista především sokolský a kulturněvýchovný; činovník spolkového života spisovatelského a novinářského, osvětář, ochotník.

Podepisoval se vl. i literárním jménem, výjimečně jen Borotinský (beletrie), J. Fr. Borotínský, Jaroslav (J., Jar.) B. Zyka, někdy pouze Zika. – Po studiích na reálce v Praze pracoval zde jako knihkupec u firmy Fr. Urbánek, později se stal účetním v knihkupectví J. Otty, v prvním desetiletí 20. století působil též v redakcích jeho časopisů, mj. řídil společenskou nebo zábavnou, popř. tělovýchovnou část (Zlatá Praha, Světozor). Od 1899 byl tajemníkem Čes. obce sokolské, po jejím rozpuštění v listopadu 1915 byl přijat do redakce Venkova, kde pracoval až do odchodu do penze 1936. Od sklonku 19. století do konce života se věnoval sokolským, divadelním a novinářským aktivitám. V Sokole zastával funkce (dlouholetý starosta sokolských obcí v Michli a Strašnicích, též Sokolské župy zahraniční), podílel se na organizační práci (přednášky, zakládání knihoven aj.) a působil jako publicista a redaktor časopisů a brožur. Činný byl v lidovém divadelnictví (v 2. polovině 20. let byl dramaturgem divadla Uranie), jako autor i organizátor se orientoval především na ochotnické divadlo. Vedle své profesní novinářské práce ve Venkově přispíval do četných dalších periodik, angažoval se ve spisovatelských a novinářských organizacích (jeden ze zakladatelů Nakladatelského družstva Máje, jednatel Jednoty čes., později českosl. novinářů, náměstek syndika Syndikátu novinářů, člen novinářských a spisovatelských organizací ještě po 1945). Po 2. světové válce, obhájiv se proti vyloučení z Máje pro údajnou kolaboraci s nacisty, získal osvědčení spolehlivosti a těšil se i nadále úctě národního pracovníka.

Časopisecky publikoval Z. B. rané začátečnické verše; ušlechtilá snaha a jistá formální obratnost však ani jeho knižní básnický debut *Když kvetl šeřík…* nepozvedly z prostřednosti. Jeho melodické verše byly vícekrát zhudebněny (např. sokolským skladatelem K. Pospíšilem), sám psal hry se zpěvy a dodával texty písní do děl jiných autorů. Sepětí s ochotnickým životem vedlo Z. B. k psaní divadelních her (nezřídka scénických obrazů, výjevů, aktovek, žertů), v nichž vycházel vstříc možnostem a potřebám předměstských či lidových scén: usiloval o přitažlivý děj, umístěný zpravidla do známého soudobého prostředí, postavy modeloval jako výrazné typy připouštějící osobní vklad herců, v dialozích využíval charakteristických řečových atributů či lidové mluvy, leckdy na hranici vulgarity, rutinně zacházel s osvědčenými divadelními postupy (humor je ovšem místy křečovitý, sentiment tklivě plačtivý, divadelní gesta afektovaná). Oblibu získaly zejména jeho veselohry, suverénně rozvíjející stereotypy prosté vyšších pretenzí: standardní konverzační komedie z cyklistického výletu na venkov *Potlouklo*, *Dáma z polosvěta* s pikantními situacemi, svižný obrázek mladé domácnosti *Za reformu manželského práva*, groteska *Sjezd* o setkání bývalých spolužáků, masopustní fraška o vlivu výstřední zpěvačky na dva starší manželské páry *Nebezpečné stáří* aj. Závažnější témata Z. B. zvolil v sociálním dramatu *Stávka* z hornického prostředí a ve hře o životě české menšiny v severním pohraničí *Na půdě ohrožené*; nedostatečná znalost látky i povrchní pojetí křivd přivodily nevěrohodnost příběhu, frázovitost deklamovaných tezí a utlumily šlechetné poslání. Adekvátnější a adresátovi bližší je zpracování látek z běžného, zpravidla rodinného života: ponurý tragický akt *Děti si to přály* o zdlouhavém umírání ženy opuštěné mužem, jeho pokání a následném usmíření, vlastenecky okázalý obrázek národní slavnosti na českém venkově *Vzletem sokolím!*, výjev ze života mladých lidí *Miluji tě…*, patetická intimní scéna *Konec pohádky*, překvapivě zbožná nálada *Ve dvanáct hodin* aj. Z. B. byl též spoluautorem hry pro děti, radostné výpravné pohádky se zpěvy a tanci *Čarovný kořínek*. Po převratu 1918 se Z. B. pohotově podílel, zpravidla písňovým textem, na hrách s aktuálními tématy (zvláště autorů J. Kubíka a D. Hallové: Za českým granátem, Pro nás a za nás…, Bílý lev, Hoši z první legie). – Údajně napsal ještě hry Vzhůru do Uranie!, Rezignace, libreto Líbánky. Nejisté je jeho autorství překladu hry od R. M. Rilka: …nyní i v hodině smrti naší (1898, podp. Rainhard Jos. Zyka; překlad vyšel jako 1. sv. knižnice Pro jeviště i hlediště, redigované Z. B.). Část díla Z. B. zůstala v rukopisu, např. další sbírka veršů Pohádky mé rusalce.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Břetislav Bořek, Christo Ivanoff, Jacques, Jan Doubek, Jan Jiří Vávra, Jan Vávra, Jaro Svoboda, Jaromír, Jaromír Svoboda, Jaroslav Svoboda, Jindra Čtyroký, Karel Douša, Láďa Smažík, Mirko Gabriel, Mrzout, Oldřich Blanický, Ondřej Kleska, Petřík, Quidam, Rostislav Petřík, Vratislav Jiskra; -abc-, aj., B, B., Fr., Jar. B., J. B., -jb-, jbz, jbz., jbz-, -jbz., -jbz-, -jbz.-, -jbz-., jhz, J. Z., jzb., -ka-, -ský, -ský-, ý, -ý, -ý., -yk-, Z. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1898, 1901); Čas (1898); Čes. demokracie (1900); Čes. osvěta (1927–28); Českosl. divadlo (1923–36); Čes. svět (1915); Divadelní kalendář na r. 1903; Divadelní list Máje (1905–08); Divadelní listy; Divadlo (1904–06); Divadlo (1921–22); Hlas národa, i příl. Nedělní listy (1901–04); Humorist. listy; sb. In memoriam Karel Hlaváček 1898 (1928); sb. Jindřich Fügner (1920); Lada (od 1895); Lit. rozhledy (1924); Literatura; Lumír (1902); Lyrická prémie Spolku Máje na rok 1910; Máj (1903–11); Malý čtenář (1894); sb. Mužným duchem (1903); Nár. listy (1894–1905); Naše kniha (1928); Niva (1891); Nový obzor (1911–14); Osvěta lidu (1903); Radikální listy; Republika (1919); Rozpravy o literatuře a umění (1940); Salon (Brno 1925–27, 1932, 1934); Samostatnost (1932–38); sb. Slovač (1898); Sokol; sb. Sokolský den na výstavišti (b. d.); Světozor (1919–32); Švábovy humoristické večírky 2 (b. d., 1891); Švanda dudák; Švejdův divadelní věstník (1930–31); Thalie; Topičův sborník (1918); Večer, pokr. Lid. deník; Venkov (1915–43); Vesna (1895); Věstník sokolský (1920); sb. Z brku nespokojených (1900); Zahraniční Sokol (1909–14); Zahraniční Sokol (1930–35); Zájmy českého herectva; Zlatá Praha (1898–1907, 1915); Zvon (1921–41); Ženské listy; Ženský obzor (1910, 1933, 1936); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Přerušená dostaveníčka (D b. d., 1897, i prem., upr. F. Lorbeer); Vzletem sokolím! (D 1899, i prem.); Stávka (D 1900, i prem.); Když kvetl šeřík… (BB 1900); Potlouklo (D 1901, i prem.); Děti si to přály (D 1901, i prem.); Na půdě ohrožené (D 1907); Za reformu manželského práva (D b. d., 1908); Konec pohádky (D 1908); Miluji tě… (D b. d., 1920); Sjezd (D b. d., 1920, prem. 1922 s tit. Když jsme ještě chlapci byli, s J. Kubíkem); Ve dvanáct hodin (D b. d., 1921); Výlet pana Broučka do republiky (D b. d., s E. Brožíkem); Druhé štěstí (D b. d.); Nebezpečné stáří (Koko) (D b. d., 1922, insc. i s tit. Coco); Čarovný kořínek (D pro ml., 1923, prem. 1922 s tit. Čarovný kořínek štědrovečerní, s J. Kruisem). – *Ostatní práce:* Sokolský den na výstavišti (1899); K výchově lidu (1900); další sokolské brožury. ■ SCÉNICKY. *Hry:* Právo lásky (1898); Dáma z polosvěta (1902); Bobeček (1921); Vlastencové z Boudy (1921, s J. Kubíkem a D. Hallovou). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Zahraniční Sokol (1909–14), Tužme se! Zpravodaj Sokola v Nuslích (1920), Zahraniční Sokol (1932 od č. 5 – 1935); *sborníky:* Slovač. Lit. upomínka na šibřinky Sokola pražského (1898, s V. Plačkem), Černá Hora. Lit. upomínka na šibřinky… (1899), Z brku nespokojených. Lit. upomínka na šibřinky… (1900), Sport. Lit. upomínka na šibřinky… (1909), Z ruchu dnešní Prahy. Lit. upomínka (1920), Sokolský den na výstavišti. Upomínka (b. d.); *knižnice:* Pro jeviště i hlediště (1898), Osvěta lidu (1903), Hlediště a jeviště (1922–26). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Mistr Jan Hus. Lit. upomínka na slavnost položení základního kamene k Husovu pomníku (1903); Mužným duchem (1903, ant. sokolských básní a proslovů); sb. Jindřich Fügner. Vzpomínky sokolské (b. d., 1920). ■

LITERATURA: ● ref. Vzletem sokolím! (insc.): an., NL 16. 9. 1899; jv. (J. Vodák), Obzor lit. a umělecký 1899, s. 182; Vmus, Divadelní listy 1900, s. 39 ●; ● ref. Stávka (insc.): hk, Besedy Času 1900, s. 201; Foltýn (J. Foltýn), PL 25. 7. 1900; an., NL 22. 9. 1900; -er. (O. Faster), Divadelní listy 1900, s. 383 ●; ● ref. Když kvetl šeřík…: L.-, Zvon 1, 1900/01, s. 239; an., Samostatnost 20. 2. 1901 ●; f.: ref. Potlouklo (insc.), PL 2. 6. 1901; ● ref. Děti si to přály (insc.): an., LidN 25. 7. 1901; K., LidN 14. 11. 1902 ●; ● ref. insc. Dáma z polosvěta: an., Meziaktí 3, 1902, č. 62; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 14. 12. 1902; -lar (K. H. Hilar), Moderní život 1903, s. 31 ●; -si: ref. Na půdě ohrožené (insc.), Divadelní list Máje 1908, s. 10; L. Vý.: ref. Když jsme ještě chlapci byli (insc.), Venkov 21. 5. 1922; -ký-: ref. Čarovný kořínek štědrovečerní (insc.), Večerní Tribuna 22. 12. 1922; ● k padesátinám: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25, s. 604; an., Čes. slovo 11. 7. 1925; an., Venkov 12. 7. 1925; P. Fingal, Českosl. divadlo 1925, s. 156; an., Naše kniha 1925, s. 140 ●; ● ref. Když jsme ještě chlapci byli (insc.): = (J. Vodák), Čes. slovo 7. 9. 1929; Č. (K. Červinka), Zvon 30, 1929/30, s. 28 ●; an.: k pětapadesátinám, Švejdův divadelní věstník 1930, č. 1; ● k šedesátinám: -btk- (V. Brtník), Zvon 35, 1934/35, s. 603; an., PL 12. 7. 1935; -fn-, Venkov 13. 7. 1935; an., tamtéž; B. Foit, Českosl. divadlo 1935, s. 99 ●; an.: k pětašedesátinám, Venkov 13. 7. 1940; ● nekrology: an., Práce 12. 2. 1947; vl, Svob. noviny 12. 2. 1947; zdk, Svob. slovo 12. 2. 1947 ●; L. K. Žižka in Paměti a osudy (1999).

jip

Karel **Žádník**

* 24. 4. 1863 *Žďár* u Mnichova Hradiště
† 28. 1. 1928 *Český Dub*

Autor veršů především pro mládež, organizátor kulturního a spolkového života.

Syn kotlářského mistra. Obecnou školu vychodil v rodišti, pak navštěvoval průmyslovou školu v Turnově, záhy přestoupil na reálku v Jičíně (spolužákem celoživotní přítel J. Rais, bratr K. V. Raise), kde od 1879 studoval státní učitelský ústav (učitel J. Wünsch). Po maturitě

(1883) nastoupil jako podučitel v rodišti, poté v Plasích u Mladé Boleslavi, po získání učitelské způsobilosti pro obecné školy (1886) působil jako zatímní učitel ve Žďáru a na Turnovsku (Všeň, Jenišovice) a v Rašovce p. Bezdězem. Patnáct let byl řídícím učitelem na českých školách v národnostním pomezí na Liberecku (mj. Bezděčín u Hodkovic, kde vydával a redigoval Věstník školský…), 1906 se vrátil na Turnovsko (Ktová); 1909 se stal řídícím učitelem na pětitřídní české škole v Malém (Čes.) Dubu. Ž. byl aktivním členem Českodubské jednoty učitelské, připravoval pro školní slavnosti pásma veršů, pořádal výstavy o památkách Podještědí, přednášel v místních spolcích o české literatuře. Za jeho působení byla zřízena při českodubské škole lidová škola hospodářská. 1925 odešel do výslužby. Pohřben byl na českodubském hřbitově. – V literatuře bývá zaměňován s moravským malířem Karlem Ž. (1847–1923), ilustrátorem Palečka.

Od 80. let 19. století Ž. publikoval časopisecky z připraveného souboru Na rozcestí romantizující básně s krajinnými motivy, drobnou epiku na české historické náměty a verše evokující minulost Pojizeří. Výjimečně otiskl několik pokusů o náročnější reflexivní sonet, humorné básně, sporadicky uveřejňoval drobné prózy ze současnosti (*Nepřítel Terpsichory, Na podzim*) a povídky pojednávající o osudu venkovského učitele. V jediné knižní básnické sbírce *Od jara do zimy* převažují básně pro děti a mládež zasazené na venkov a do rámce střídání ročních dob. V písňových pravidelně rýmovaných verších (ovlivněných dobovou produkcí pro děti, hlavně J. Kožíškem a K. V. Raisem) výrazněji zaznívá motiv lásky k rodičům, domovu a vlasti (zvláště rodnému kraji a Podještědí), soucit s opuštěnými sirotky a oslava Vánoc. Sbírka dále obsahuje lyrickoepické obrázky inspirované historickými postavami (Milota z Dědic) a místními památkami (Bezděz). Většinu Ž. básní prostupuje harmonizující náboženská víra a pedagogický zřetel. Zevrubné znalosti severovýchodních Čech Ž. uplatnil rovněž ve vlastivědné stati o Českodubsku v publikaci Království české.

PŘÍSPĚVKY *in:* Besídka malých (1888, 1891); Čítanka pro školy obecné 3 (1908, ed. J. Jursa); Jitřenka (1887–91; 1888 PP Na podzim, Nepřítel Terpsichory); sb. Království české 7. Severovýchodní Čechy 1 (1919, Českodubsko); Malý čtenář (1902, 1904); Rajská zahrádka; Studentské listy (1883–84); Švanda dudák (1894); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1887–90); Vyšehrad (1899); Zábavné listy (1889–90); též v dalších pedagogických a regionálních periodikách; – posmrtně: sb. 50 let obecné školy ve Žďáře (1936, B Za Janem Amosem Komenským); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Poezie:* Od jara do zimy (1900). ■ REDIGOVAL *věstník:* Věstník školský učitelstva spojených učitelských jednot v Pojizeří (1895–96). ■

LITERATURA: an. in sb. 50 let obecné školy ve Žďáře (1936, s. 5).

vfr

Jaroslav **Žák**

* 28. 11. 1906 *Praha*
† 29. 8. 1960 *Praha*

Autor parodických próz ze studentského, sportovního a trampského prostředí s groteskně kritickým zahrocením a satirických románů o poměrech v české společnosti na sklonku 30. a v průběhu 40. let; fejetonista humorně reflektující aktuální i nadčasové problémy.

Syn vrchního poštovního tajemníka. Pro dlouhodobé onemocnění rodičů byl (spolu s mladším bratrem) vychováván babičkou a nevlastním dědečkem, živícím se jako listonoš. Mládí prožil na Žižkově, kde 1912–17 vychodil obecnou školu a 1917–25 gymnázium v Libušině ul. Po maturitě studoval 1925–29 na filoz. fakultě v Praze latinu a francouzštinu (profesoři O. Jiráni, F. Groh, J. Ludvíkovský, V. Tille a 1927–28 též F. X. Šalda, také M. Hýsek o české literatuře). Kromě toho absolvoval praktický kurs italštiny, přednášky z praktické filozofie (J. B. Kozák) a z dějin pedagogiky (O. Kádner). Předběžnou filozoficko-pedagogickou zkoušku složil v říjnu 1928. Po dobu studia byl aktivním členem atletického odboru SK Slavie (dorostenecký mistr v běhu na 400 a 800 m), kde se seznámil s malířem a humoristou V. Radou. V květnu 1930 učil měsíc jako výpomocný učitel latinu a češtinu na Masarykově reálném gymnáziu v Praze. 1930–32 si odbýval vojenskou povinnost v Litoměřicích a prošel důstojnickou školou. V květnu 1932 vykonal zkoušky učitelské způsobilosti i pro vyšší třídy středních škol. Necelý měsíc (září t. r.) učil na reálném gymnáziu ve Dvoře Král., odtud byl přeložen na Slovensko na místo prozatímního profesora na reálném gymnáziu v Liptovském Sv. Mikuláši, kde v září 1935 získal definitivní

profesuru; seznámil se tu i se svým kolegou F. Soukupem, s nímž působil i literárně spolupracoval později v Jaroměři. Od září 1936 do září 1946 učil na reálném gymnáziu v Jaroměři, od 1937 i ve vyšších třídách. 1938 podnikl přednáškové turné na téma Študáci na jevišti, v literatuře a ve skutečnosti (navštívil mj. Brno, Hradec Král., Pardubice, Plzeň, Prostějov), pro něž byl Ústředním spolkem českosl. profesorů nařčen ze snižování vážnosti profesorského stavu. Rozsah Ž. literární činnosti se rozrostl tak, že se rozhodl skončit pedagogickou práci. V září 1946 se přestěhoval do Prahy a věnoval se vlastní beletristické tvorbě, spolupráci s novinami, filmem (1945–48 byl lektorem a scenáristou) a rozhlasem. Na začátku 1948 publikoval ve Svobodném slovu báseň *Novoroční zdravice lidu studujícímu* a začátek románu *Ve stínu Kaktusu*, které způsobily po únorovém převratu 1948 jeho vyloučení ze Syndikátu čes. spisovatelů a zákaz publikování (drobné příspěvky, též překlady, tehdy publikoval pod jm. V. Wassermanna). Pracoval pak jako korektor, od 1955 pořizoval anotace z odborného tisku v Ústavu pro zdravotnickou dokumentaci. Zemřel náhle na srdeční infarkt.

Smysl pro parodii, jazykovou a situační komiku projevil Ž. záhy (např. nápodoba výrazových klišé dobrodružných knih v příbězích psaných pro mladšího bratra), zejména pak ve studentských letech (mj. jím vydávaný třídní časopis zaměřený na studentskou recesi s typickou zesměšňující nadsázkou a slangem); jako středoškolák také již publikoval povídky, básně a anekdoty v Humoristických listech (texty z tohoto období, v nichž i později hledal Ž. inspiraci, představil posmrtný výbor *Žákovská knížka Žáka Jaroslava*). Osvojené stylové prostředky, dále obohacované o perziflující humor a slang sportovního či trampského prostředí nebo doplňované o další jazykové i věcné kuriozity z pražské periferie, se staly nosnými komponentami knížek psaných zprvu společně s V. Radou. První z nich *Budulínek a Matlafousek aneb Vzpoura na parníku Primátor Dittrich,* humorné vyprávění o Budulínkovi a o boji lodníků s trampy, pozměnili autoři dalšími historkami v pásmo parodií na dobrodružnou literaturu včetně literatury brakové (verneovky, kovbojky aj.). Námětově navazující próza *Dobrodružství šesti trampů aneb Nové pověsti české* spojila základní dějovou osnovu (tentokrát boje trampů s měšťáky – paďoury) s aktuálními kulturními a politickými narážkami a s travestiemi různých literárních druhů a epoch, od staročeské literatury přes Rukopisy a klasické období po současnost. Třetí společná práce *Z tajností žižkovského podsvětí* parodovala literaturu detektivní a gangsterskou (pozdější společné vydání těchto próz s tit. *Bohatýrská trilogie* bylo mj. opatřeno „prehistorickým" úvodem o autorské spolupráci). V následujících pracích se Ž. inspiroval důvěrně známým prostředím střední školy 20. a 30. let. Jeho nejúspěšnější kniha *Študáci a kantoři*, kaleidoskopické pásmo drobných příběhů, situací a anekdot, byla jakousi groteskní sociologií či přírodopisem „druhu zvaného člověk školní" a traktovala vztah studentstva a profesorů jako permanentní sportovní mač s řadou dílčích utkání zkušebních, kárných až po maturitní finále a s trefnými charakteristikami vyhraněných typů na obou stranách; humor místy až burleskní zaostřil v jádru velmi kritický pohled na soudobou školu (dramatizací některých partií vzniklo pásmo *Škola základ života*, uvedené E. F. Burianem v D 38). Svoje představy o proměnách školy spolu se zesměšňujícím odsudkem přežívajícího konzervatismu a školometství promítl Ž. jednak do féerie *Příběhy děda Posledy* (psané opět s V. Radou), jednak do prózy *Cesta do hlubin študákovy duše,* která oscilujíc mezi polohou vážnější i nevážnou mířila svou kritikou i projekcí pozitivních jevů do obou školních táborů. V době války a záhy po ní napsal a vydal Ž. kromě humoristického románu *Hvězdy nad Roupkovem* (společné autorství s F. Soukupem), karikujícího novodobou posedlost filmem a mentalitu maloměšťáků, několik knih causerií a fejetonů na obecná i nadčasová témata, jejichž texty či tituly mohl soudobý čtenář chápat jako povzbuzující jinotaj a symbol. Ž. v nich uvažoval o sportu (*Vydržte až do finiše!*), o kulturnosti zábavy (*Bavíme se ušlechtile, Z palce*), o hodnotách vzdělání (*Kámen mudrců*); v souboru causerií *Mezi nebem a zemí* se dotkl i metafyzických problémů, volně parafrázoval myšlenky H. Bergsona a v jeho intencích též formuloval pojetí smíchu a humoru jakožto významné potence umožňující vítězit duchu nad svazujícím determinismem hmoty. Z poválečné doby pocházejí satirické práce, které v časovém rozmezí od sklonku 30. let, období okupace až po poválečná léta postihují záporné stránky české povahy, především bezcharakternost a servilnost

k moci: vedle scénického pásma *Čistka* to byl zejména román *Ve stínu Kaktusu,* fiktivně situovaný do španělsky mluvící oblasti Ameriky. Zákaz publikování a ideové důvody znemožnily vydat tuto knihu stejně jako dvojici románů *Konec starých časů* a *Na úsvitě nové doby,* pamfletických obrazů revolučních proměn 1948. Koncem 50. let se Ž. vrátil ke středoškolské a sportovní tematice ve dvou prózách pro mládež (*Kouzelné rukavice, Dobrý borec Antonín*). Jeho společenské satiry se dočkaly zveřejnění až v 90. letech. Z pozůstalosti byly též vydány *Nesportovní povídky,* které s humornou nadsázkou konfrontují všední realitu s iracionálními a ireálnými jevy (průnik do čtvrté dimenze, telepatie aj.). – Z úzkého kontaktu s filmem vznikly Ž. scénáře k filmům Cesta do hlubin študákovy duše (1939, s M. Fričem, J. Kaplanem) a Čapkovy povídky (Z jedné kapsy do druhé, 1947, s M. Fričem, F. Vlčkem); ze Ž. předlohy vycházel též úspěšný film Škola základ života (1938, scénář V. Wassermann).

PSEUDONYMY: Discipulus, Jack, Jerry, Jerry Jack. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach Kmene 1937–1938 (1937); Čes. slovo (1932–33, 1936); Čes. dělník (1939); Čes. domov; Čteme (1943); Dikobraz; Eva; Groš (1937); Hovory o knihách; Humorist. listy (1922–29); Jarní almanach Kmene (1932); Kinorevue; Kladivo (Josefov 1945); Lid. noviny (1930–33, 1936–41; 1933 Slovník zoologický…, pseud. Discipulus, 1936 FF Študáci a kantoři); Lit. noviny (1937, 1940); Milostný almanach Kmene pro jaro 1933; Mladá fronta; Mladá kultura (1937); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava); Nár. práce, i Večerník Nár. práce (1939, 1941); Našinec (Olomouc); Nová doba; Ostravský večerník; Právo lidu (1937–38, 1947); Program D 38; Rozhledy (1937); Studentský časopis (1937–41); Svět (Zlín); Svět práce; Světozor (1934, 1937); Svob. slovo (1946–48); Svob. zítřek; Tvorba (1948); Venkov; Zpravodaj; – posmrtně: Obrys–Kmen (2000, Píseň o Wesselém Horstu); sb. Padesát let střední školy v Jaroměři (1969); Práce (1960, P Tajemství domovníka Jaroslava → Nesportovní povídky, 2001). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Budulínek a Matlafousek aneb Vzpoura na parníku Primátor Dittrich (P pro ml., b. d., 1930, pseud. Jerry Jack, s V. Radou; pozdější vyd. i s upr. tituly); Dobrodružství šesti trampů aneb Nové pověsti české (P 1933, s V. Radou; pozdější vyd. i s upr. tituly); Z tajností žižkovského podsvětí (P 1933, s V. Radou); Študáci a kantoři (P 1937); Škola základ života (D 1937, i prem., dramatizace P Študáci a kantoři); Příběhy děda Posledy (P 1937, s V. Radou; 1939 přeprac. vyd. s tit. Pan Posleda, přítel študáků); Cesta do hlubin študákovy duše (P 1938); Vydržte až do finiše! (FF 1939); Svět se mění nenápadně (FF 1940); Hvězdy nad Roupkovem (R 1941, s F. Supem, tj. F. Soukupem); Oheň (FF 1943); Bavíme se ušlechtile (FF 1945); Z palce (PP 1946); Kámen mudrců (FF 1946); Mezi nebem a zemí (FF 1946); Kouzelné rukavice (pohádka, 1958); Dobrý borec Antonín (R pro ml., 1959); Bohatýrská trilogie (PP 1959, s V. Radou; obs.: Vzpoura na parníku Primátor Dittrich, Dobrodružství šesti trampů /Nové pověsti české/, Z tajností žižkovského podsvětí); – posmrtně (vše ed. M. Krulichová): Ve stínu Kaktusu (R 1990); Konec starých časů (R 1991); Žákovská knížka Žáka Jaroslava (PP, BB, anekdoty, 1991, výběr z rané tvorby); Na úsvitě nové doby (R 1993); Nesportovní povídky (2001). – *Souborné vydání:* Spisy J. Ž. (nakl. Olympia, 1970–71, 4 sv.). ▮ SCÉNICKY. *Dramatické pásmo:* Čistka (1947). ▮

LITERATURA: B. H. (Hloušková): ref. Budulínek a Matlafousek…, Úhor 1930, s. 217; ● ref. Dobrodružství šesti trampů…: drb. (J. Borecký), Zvon 33, 1932/33, s. 643; a (J. Hora), Čes. slovo 29. 6. 1933; Kp. (J. Knap), Venkov 10. 10. 1933; n. (M. Novotný), Rozhledy 1933, s. 64 ●; ● ref. Z tajností žižkovského podsvětí: K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 276; Vbk (V. Běhounek), PL 1. 2. 1934; b., Rozhledy 1934, s. 16 ●; ● ref. Škola základ života: LVA (L. Vokrová-Ambrosová), Čin 1937, s. 110 (interview s E. F. Burianem); A. M. P. (Píša), PL 2. 9. 1937 → Divadelní avantgarda (1978); If. (I. J. Fischerová), NO 2. 9., 12. 11., 2. 12. 1937; kd (E. Konrád), LidN 2. 12. 1937; J. Krejčí, Tvorba 1937, s. 583; O. Srbová, Studentský časopis 17, 1937/38, s. 23; Č. J. (Jeřábek), LidN 4. 1. 1938; b. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1938, s. 111 ●; ● ref. Študáci a kantoři: F. S., RP 7. 9. 1937; -pb- (L. Novomeský), Slovenské zvesti (Bratislava) 30. 9. 1937 → Moderní česká literatura a umění (1974); b., Studentský časopis 17, 1937/38, s. 86 ●; ● ref. Příběhy děda Posledy: Lv., Rozhledy 1937, s. 263; rv. (V. Charvát), Ranní noviny 20. 11. 1937; Hk (J. Holeček), NO 14. 12. 1937; M. Šefrna, Rozhledy 1938, s. 21 ●; ● ref. Cesta do hlubin…: jd. (J. Drda), LidN 12. 2. 1939; K. J. (Juda), Střední škola 1939, s. 163 ●; ● ref. Vydržte až do finiše!: b. (V. Běhounek), Nár. práce 27. 12. 1939; J. V. Klíma, Střední škola 1940, s. 100 ●; b. (V. Běhounek): ref. Pan Posleda, přítel študáků, Nár. práce 30. 1. 1940; drb. (J. Borecký): ref. Svět se mění nenápadně, Zvon 41, 1940/41, s. 668; ● ref. Hvězdy nad Roupkovem: b. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1941, s. 209; jd. (J. Drda), LidN 4. 5. 1941; V. T. (Tichý), Nár. práce 18. 6. 1941 ●; ● ref. Oheň: Ns. (J. Nečas), Naše doba 50, 1942/43, s. 331; P. Bojar, LidN 5. 4. 1943; V. T. (Tichý), Nár. práce 13. 4. 1943 ●; ● ref. Z palce: F. H. (Hampl), Práce 28. 4. 1946 (i ref. Bavíme se ušlechtile); Brk (F. Buriánek), Zeměd. noviny 8. 9. 1946 ●; ● ref. Bavíme se ušlechtile: -šp- (F. Kašpar), NO 25. 4. 1946; J. Janů, Svob. noviny 25. 6. 1946 ●; ● ref. insc. Čistka: ms (M. Sedloň), RP 26. 3. 1947; kp (K. Polák), PL 27. 3. 1947; sm (S. Machonin), Svob. noviny 29. 3. 1947 ●; Brk. (F. Buriánek): ref. Mezi nebem a zemí, Zeměd. noviny 7. 6. 1947; O. Pavel: ref. Kouzelné rukavice, Českosl. voják 1958, č. 25; jd. (J. Dresler): Bohatýr

trampů a študáků umřel, Čes. slovo (Mnichov) 1960, č. 9; M. Hoznauer: Škola nám jaksi ztuhla (fejeton o J. Ž.), LitN 1966, č. 49; -gs- (O. Sus): Nostalgie nad jednou byvší recesí (nad novým vyd. P Pan Posleda…), Rovnost 25. 5. 1968; V. Kocourek in J. Ž.: Študáci a kantoři (1968); M. Hoznauer: ref. Študáci a kantoři, Impuls 3, 1968/69, s. 690; K. Hausenblas, J. Uhlíř (oboje vzpomínka), sb. Padesát let střední školy v Jaroměři (1969, s. 86, 88); O. Chaloupka: ref. Vzpoura na lodi Primátor Dittrich, ZM 1970, s. 42; (Včm). (M. Vačkář): Autor študáků a kantorů (k 20. výr. úmrtí), LD 28. 8. 1980; (fk) (F. Knopp): Znalec študákovy duše (k nedožitým pětasedmdesátinám), LD 26. 11. 1981; F. J. Soukup: Jaroměřská léta s J. Ž., Letokruhy 1982, s. 197; M. Horníček in J. Ž.: Študáci a kantoři (1982); ● k 80. výr. nar.: J. Nečas, LD 29. 11. 1986; J. Vojtěch, Magazín Dikobrazu 1986, č. 4 ●; M. Kudrna: Žák o Žákovi, Učitelské noviny 1989, č. 12; M. Krulichová in J. Ž.: Cesta do hlubin študákovy duše (1990) + Ve stínu Kaktusu (1990) + Žákovská knížka Žáka Jaroslava (1991) + Konec starých časů (1991); R. Krejčík: ref. Ve stínu Kaktusu, Tvar 1991, č. 28; I. Zítková: ref. Žákovská knížka…, Nové knihy 1991, č. 25 + (šifra -iz-) ref. Ve stínu Kaktusu, Ahoj na sobotu 1991, č. 15; ● ref. Konec starých časů: (mpk). (M. Petříček), Nové knihy 1992, č. 40; J. Poláček, Rovnost 6. 1. 1993 ●; M. Krulichová in J. Ž.: Na úsvitě nové doby (1993) + Když byl J. Ž. žákem, sb. Žižkovská republika (k 90. výr. klasického gymnázia na Žižkově, 1993, s. 3); P. Taussig: Utajený filmový režisér (o Ž. amatérském filmu), LidN 8. 4. 1994; an.: Ž. J. (medailon s výběrem bibliografie), ZM 1996, č. 3, příl.; J. Vojtěch: komentář k otištěnému textu J. Ž. – Píseň o Wesselém Horstu, Obrys–Kmen 2000, č. 31; M. Procházka: J. Ž. (k 40. výr. úmrtí), Čes. jazyk a literatura 51, 2000/01, s. 45; M. Krulichová in J. Ž.: Nesportovní povídky (2001); J. Rambousek: Nesportovní povídky J. Ž., sb. Karel Poláček a podoby humoru v české literatuře 19. a 20. století (2004); F. Černý in Ve městě u tří řek (2005); H. Tandyová: „Ó kolena! Kolena nechť přiblíží se k jezeru“ aneb Zpráva o písemné pozůstalosti kantora a humoristy J. Ž., sb. Lit. archiv 37, 2006, s. 321.

dh, et

Josef Václav **Žák**

* 12. 2. 1805 *Veselíčko* u Milevska
† 31. 5. 1874 *Praha*

Překladatel a adaptátor divadelních her a lidové četby, editor, tiskárenský faktor a vydavatel časopisů.

V matrice uveden jako Jozef Johann Nepomuk Ž. Německé práce podepisoval Joseph Wenzel Ž. – Syn zahradníka. Základní vzdělání získal v Týně n. Vltavou a v Praze v týnské hlavní škole. V Praze dále studoval tři a půl roku na polytechnice, 1828 se začal učit typografem v Arcibiskupské knihtiskárně. 1830 byl odveden na vojnu, pro nemoc byl po čtyřech letech propuštěn. Živě se zajímal o literární a kulturní dění, přátelsky se stýkal mj. s V. Štulcem a J. K. Tylem. Nadále působil jako sazeč, 1836–49 jako faktor v Arcibiskupské knihtiskárně (1846 pracoval v chorvatském Záhřebu v tiskárně L. Gaje), od 1849 v tiskárně Synové Bohumila Haase, 1857 odešel na totéž místo do táborské pobočky Landfrasova nakladatelství. V Táboře se t. r. stal ředitelem obnovené Společnosti divadelních ochotníků J. K. Tyla. Jako faktor přesídlil 1859 do Jindř. Hradce, kde však de facto působil jako redaktor, překladatel a editor v Landfrasově nakladatelství. Po nástupu V. Landfrase do vedení firmy Ž. z Jindř. Hradce odešel, pro bohaté zkušenosti byl přijímán do venkovských tiskáren po celých Čechách: krátce se zdržoval v Čes. Budějovicích (zřizoval zde pro Landfrase firemní filiálku), působil v Plzni, 1869–70 v Klatovech, Příbrami a Jičíně. Po návratu do Prahy pracoval jako faktor v několika tiskárnách, naposledy u firmy Steinhauser a Novák, a angažoval se ve spolkové činnosti (Typografická beseda). Zemřel na zánět mozkových blan, pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Těžiště Ž. literární činnosti spočívá v překladech a adaptacích divadelních her různého zaměření (frašky, konverzační komedie, hry ze života, hororové rytířské drama, mravoučné hry pro děti), které byly hrány se střídavými úspěchy ve Stavovském divadle a v pražských arénách od konce 30. let; v Záhřebu také překládal z chorvatštiny různé divadelní hry, mj. tragédii I. Kukuljeviće Sakcinského Pirát (později inscenováno ochotníky v Týně n. Vltavou pod názvem Mořští loupežníci). Inscenace národní báchorky o čtyřech jednáních Zlodějská straka, adaptovaná z Chmelenského překladu italské opery La gazza ladra G. Gherardiniho, také nezaznamenala velký ohlas. V 60. letech Ž. vydal i upravil a přeložil několik titulů lidové četby; pro děti a mládež psal a sestavoval obrazové učební pomůcky pro výuku čtení a počtů, krasořečníky a zábavné rádce k dobrému chování. – Zpočátku také publikoval časopisecky krátkou prózu, epigramy a překlady z anglické a polské beletrie (Čes. včela), práce o dějinách knihtiskařství a tiskařské praxi uveřejňoval v časopise Veleslavín. V rukopisu zůsta-

ly mj. kantáta Při odhalení pomníku Žižkova, původní činohry Přenáhlené a Jen s pravdou ven, překlad Kotzebueovy hry Nesvorní bratři a próza v němčině Der Braut schönster Kranz.

ŠIFRY: J. V. Ž., J. W. Ž., ж (dub.). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. včela (1840–43, 1847); Nár. listy (1863); Pražské noviny (1846); Škola (1854–55); Šumavan (Klatovy); alm. Thalia (Týn n. Vlt. 1858, úryvek z překl. D G. Gherardiniho Zlodějská straka); Veleslavín (1864–65; 1864 Původ, rozkvět a nynější stav c. k. dvorní knihtiskárny synův Bohumila Haase v Praze); Zvěst od Nežárky (Jindř. Hradec). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Bohumil, vychovanec cikánský (P 1862); Malý dvorný soudruh (PP pro ml., b. d., 1864); Nejnovější květomluva věnovaná lásce a přátelství (PP 1864); Památný list na instalací… Václava Štulce… při jeho jmenování proboštem (1871); Černý žebrák aneb Černochova neoblomná láska (P b. d., asi 1873). – *Překlady a adaptace:* J. F. Jünger: Do všeho se plete (1840; upr. vyd. 1875; prem. 1839 s tit. Do všeho se plete aneb Veverka v almaře); I. F. Castelli: Hubička na poukázání (1842); F. Kratter: Děvče z Marianova (1849, prem. 1845 s tit. Děvče z Marienburku aneb Vítězství lásky); F. L. Schröder: Tichá voda břehy ryje (1861); A. Cosmar: Ztracený syn (1863); an. (Ch. F. Weisse): Dívka podle módy (1863) + Sanice (b. d., 1864) + Zvedené dítky, radost rodičův (b. d., 1864); Karty pařížské výtečné věštkyně Lenormand… (1864; z franc.); F. Norden: Život, činy a smrt Napoleona I., slavného a mocného císaře francouzského (b. d., z něm.); Tajemství plná číslice 13 aneb Pamětihodné proroctví stočtyrletého ovčáka z krkonošských hor Jana Tobiáše Weltena… (b. d., z něm.); Die Volkssage von dem böhmischen Fürsten und tapferen Ritter Stillfried und seinem ebenbürtigen Sohne Brunswig (b. d., z češtiny); Ein Liebespaar Tristan und Izaldis (b. d., z češtiny). – *Ostatní práce:* Knížka o nových penězích rakouského čísla (1858); Množilka v obrazech (1864). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* Ch. R. Maturin: Zlý Krolo aneb Nešťastná příhoda na vrchu svatobernardském ve Švejcařích (1845); Th. Megerle: Selská rodina (1855); I. Kukuljević Sakcinski: Pirát (b. d., insc. s tit. Mořští loupežníci). ▮ KORESPONDENCE: in Dopisy československých spisovatelů Stanko Vrazovi a Ljudevitu Gajovi (Gajovi z 1846–47, i regesta; 1923, ed. K. Paul). ▮ REDIGOVAL *časopisy*: Zvěst od Nežárky (leden–duben 1863), Šumavan (1868 – srpen 1869). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: V. R. Kramerius: Kterak se Kubíček dvorským bláznem stal a proč k smrti mečem na stínadlech odsouzen byl (1862) + Umrlčí ruka čili Místo popravy svatba (1862) + Kamenná nevěsta aneb Láska a žárlivost (b. d., 1862); J. Baštecký: Dárek štědrovečerní (1864). ▮

LITERATURA: an.: ref. překl. J. F. Jünger, Čes. včela 1839, s. 388; an.: ref. překl. F. Kratter, Květy 1845, s. 511; ● nekrology: an., NL 8. 6. 1874; an., Veleslavín 1874, č. 23 ●; J. Karásek: Zpráva o Landfrasových rukopisech, ČL 1903, s. 118; F. Strejček in Jak se probouzel Jindřichův Hradec (1930, s. 153); K. Pletzer: Landfrasův faktor J. V. Ž., Výběr z prací Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1993, s. 28.

mhs

Karel **Žák**

* 2. 1. 1871 *Pardubice*
† 14. 1. 1934 *Praha*

Autor naturalistických románů a novel především z pražské společnosti, překladatel anglické a francouzské beletrie; publicista.

Dětství strávil v rodišti, kde byl jeho otec Jan Ž., bývalý zemský a říšský poslanec a pardubický starosta, advokátem a deklarantem. Po poměrně časném úmrtí obou rodičů Ž. po celý život finančně podporoval své tři sestry a jejich děti. V Praze studoval na gymnáziu v Žitné ul. (mat. 1889) a na české univerzitě práva, poté se věnoval literatuře a žurnalistice. Žurnalistickou dráhu nastoupil již v době vysokoškolských studií (externí spolupracovník Hlasu národa a Politik), od počátku ji s ohledem na rodinnou staročeskou tradici spojoval s tiskem svázaným s Nár. stranou. 1897 se stal členem redakce deníku Hlas národa (od 1901 vydavatel a odpovědný redaktor), zároveň 1902–05 vydával a redigoval Pražský ilustrovaný kurýr. 1906 přešel do Nár. politiky (vydavatel a odpovědný redaktor od 1920, po 12 let zde redigoval také beletristickou přílohu listu), kde setrval až do konce 1933. Mimoto byl 1909–19 vedoucím redaktorem, 1920–33 redaktorem týdeníku Mlynář vydávaného Ústředním spolkem mlynářů, jehož byl po delší dobu tajemníkem, později i ředitelem spolkové kanceláře. Od mládí se účastnil politického života (člen kroužku staročeských studentů), 1901–06 byl tajemníkem výkonného výboru Nár. strany a po smrti J. L. Turnovského také tajemníkem Čes. klubu, soustřeďujícího staročeské politiky a poslance. Hojně cestoval do blízkých i vzdálených zemí (Francie, Holandsko, Belgie, Německo, Velká Británie, Finsko, Rusko, Polsko, Řecko, Egypt, Palestina aj.) a detailní znalosti reálií často uplatňoval nejen v publicistice, ale i v prózách.

Novelistickým triptychem *Agonie léta*, jehož převážná část byla předtím otištěna časopisecky, vřadil se Ž. do proudu naturalisticky orien-

tované literatury, k níž se tyto prózy (*Zastávka, Vůle k životu*) hlásily především volbou postav, chřadnoucích, podlomených, přecitlivělých bytostí, jejichž determinované fyziologické a psychické založení jim brání v jakékoli smysluplné životní aktivitě. Spíše letmé zachycení společenského a rodinného ovzduší, z něhož tato osamocená individua vyrůstají, bylo v dalších prózách, především v románu z pražské mondénní společnosti (*Srdce pošetilá*) a v životním příběhu úspěšného lékaře prošedšího v dětství osvícenou eugenickou výchovou evropských parametrů (*Princ z malého království*), rozšířeno v pokus o anamnézu soudobé české buržoazní společnosti, nemocné vědomím malosti poměrů a zakrývající bohatstvím svůj parvenuovský původ a morální bídu (tyto motivy se objevují i v románu s detektivní zápletkou *Ulička zločinů*). Značnou pozornost přitom Ž., který ke svým postavám volil více přístup odbornický (lékařský, pedagogický) než citový, věnoval vztahům mezi mužem a ženou (líčí je buď jako jednostranně parazitující, nebo jako zápas o ovládnutí druhého) a lidské sexualitě, přičemž neurastenii sexuální často promítal do výrazu celkové neurastenie společenské. – Ž. hojně překládal, především anglickou a francouzskou beletrii, své překlady uveřejňoval pod pseudonymy v novinách a časopisech (Hlas národa, Nár. politika, Politik, Mlynář, Vesna) i knižně; knižní podobu dostaly i četné jeho překlady tištěné v románové příloze Nár. politiky (A. H. Adams, G. W. Appleton, E. D. Biggers, M. Mac Donnell Bodkin, M. Böhm, F. Bret Harte, S. A. Duse, S. Elvestad, A. Galopin, E. W. Hornung, J. K. Jerome, W. J. Locke, L. L. Lynch, R. Marsh, A. E. W. Mason, O. Richter-Frich). – Jako novinář pracoval převážně v oboru domácí a zahraniční politiky a národního hospodářství, v různých periodikách však publikoval beletrii, rovněž literární a výtvarné referáty, fejetony, historické a společenské causerie, cestopisné črty. Ve 30. letech začal spolupracovat také s rozhlasem, který mj. uvedl jeho rozhlasové úpravy povídek Marka Twaina (1935 Pan Williams a blesk) a A. P. Čechova (1935 Švédská zápalka).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alex Ander, Al. Klen, Al. Lonek, Al. Rovenský, Al. Záruba, A. Rovenský, Bručoun, Crassus, de Orationibus, J. Bíba, J. Božek, J. Klen, Josef Bílý, K. Alexander, K. Alexy, Karel Alexander, K. A. Záruba, K. Záruba, Old. Gent, Starý brusič, Václav Čech (kolektivní pseud. autorů píšících společně prózy pro Pražský ilustrovaný kurýr); Al., -ár-, B., Bčn., Bu, K, k., -k, K. A. Z., kl, kž, k. ž., -l-, lk, r., T., us, Zba, Ž. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čas (1897); Hlas národa (1890–1905); kal. Hynkův Povídkář na r. 1921; Květy (1911, R Úspěch, některé části zabaveny cenzurou); Lumír (1898–1900, 1920); Máj (1908, P Jen zastávka, knižně s tit. Zastávka in Agonie léta); Mlynář (1925–26, R Srdce pošetilá); kal. Nad kolébkou (1921); Nár. politika (od 1906); Pernštýn (Pardubice 1895); Politik (1892–1907); Pondělní noviny politické, umělecké i sociální (1898–1900); Pražské noviny (1898–1900); Pražský ilustrovaný kurýr; Rodina (1923–24); Rozhledy (1898–1900; 1900 aktovka Nezvratní); kal. Stráž vlasti (1920–21); Svět (Cleveland 1923); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1895–97); sb. Vzpomínky na dr. Karla Mattuše (1929); Zlatá Praha (1906, 1911); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Agonie léta (PP b. d., 1918); Princ z malého království (R 1920); Ulička zločinů (P 1930). – *Překlady:* B. M. Croker: Osudná jízda (1904, pseud. A. Rovenský); A. C. Doyle: V zajetí dervišů (1904, pseud. J. Božek) + Pozdní pomsta (1905, pseud. Josef Bílý); L. Osbourne, R. L. Stevenson: Tajemství ztroskotané lodi (1905, pseud. J. Bíba); F. Bret Harte: Záhadný dobrodinec (1922, pseud. Al. Klen); L. L. Lynch: Po neznámé stopě (1923, pseud. Al. Klen); A. H. Adams: Podivné dobrodružství Galahada Jonesa (1925, pseud. Al. Klen); S. A. Duse: Kord v holi (1925, pseud. Alex Ander); A. E. W. Mason: Krok za krokem (1925, pseud. K. Alexander); O. Richter-Frich: Zlatý mor (1925, pseud. Alex Ander); J. K. Jerome: Co Henry pozoroval (1926, pseud. Al. Klen); S. Elvestad: Tisíc želez v ohni (1926, pseud. Alex Ander); M. Mac Donnell Bodkin: Příhody detektiva Becka (1927, pseud. K. Alexander); G. W. Appleton: Tajemství staré vévodkyně (1927, pseud. Al. Klen); E. W. Hornung: Jediná mezi tisíci (1927, pseud. Al. Klen); E. D. Biggers: Dům bez klíče (1928, pseud. Al. Rovenský); M. Böhm: Záhada rodu (1928, pseud. Al. Lonek); W. J. Locke: Veselá dobrodružství Aristida Pujota (1929, pseud. K. Alexy); R. Marsh: Vruboun posvátný (1930, pseud. Karel Alexander); A. Galopin: Kletba démantu (1931, pseud. K. Záruba). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Hlas národa (1901–06), Pražský ilustrovaný kurýr (1902–05), Mlynář (1909–19), Nár. politika (1920–33); *sborníky:* Almanach Národní besedy (1908); Vzpomínky na dr. Karla Mattuše (1929). ▮

LITERATURA: ● ref. Agonie léta: K. Sezima, Lumír 47, 1918/20, s. 225; M. Novotný, Národ 1919, s. 322; A. Novák, Venkov 25. 3. 1919 ●; ● ref. Princ z malého království: O. Šimek, LidN 11. 11. 1920; M. W. (Weingart), Čes. osvěta 17, 1920/21, s. 133 ●; ● k padesátinám: -m-, Zvon 21, 1920/21, s. 251; an., Čes. svět 19, 1922/23, č. 45 ●; ● k šedesátinám: K. V., Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 157; og, LidN 3. 1. 1931; vl. k., Mlynář 1931, č. 2 ●; ● nekrology: H. J. (Jelínek), Lumír 60, 1933/34, s. 239; -š-, Zvon 34, 1933/34, s. 267; ad, LidN 15. 1. 1934 (odpol.) ●.

mv

Vincenc Pavel **Žák**

* 19. 1. 1797 *Úsobí* u Havlíčkova Brodu
† 30. 3. 1867 *Podivín* u Mikulova

Moravský buditel, představitel tzv. jazykového separatismu usilujícího o přiblížení spisovné češtiny moravské lidové mluvě, překladatel a autor učebnic.

Své práce podepisoval nejčastěji Ziak, též Žiak. – Byl synem mlynáře. Základy vzdělání získal v rodišti. 1805 přešel do Jihlavy na německou normální školu a na gymnázium. Další studia absolvoval v Brně: 1813–14 tzv. filozofii, od 1815 teologii v kněžském semináři (žák D. F. Kynského a F. P. Neděleho); vedle toho se soukromě vzdělával ve filologických a pedagogických oborech. 1820 byl vysvěcen na kněze a poté působil jako kaplan na brněnských farách. Proslul velkou horlivostí, zvláště při správě brněnských chudinských ústavů a při organizaci charitativní činnosti na jejich podporu (též divadelní a hudební podniky). Zároveň vyučoval češtinu a příležitostně náboženství na vojenském výchovném ústavu v Brně a od 1828 (po instruktáži v kněžském ústavu u Sv. Augustina ve Vídni) byl duchovním správcem politických vězňů na Špilberku; zde uplatnil znalost italštiny. 1836 nastoupil na brněnskou normální školu jako řádný učitel náboženství (katecheta) a 1848 byl jmenován jejím ředitelem. Současně přednášel katechetiku a metodiku na teologické škole v Brně. Ve funkci člena školní rady zřízené rakouským ministerstvem 1848 a předsedy filologického odboru Moravské nár. jednoty sv. Cyrila a Metoděje usiloval o zrovnoprávnění češtiny a němčiny na školách. Účastnil se vlasteneckých podniků, stýkal se a korespondoval s řadou moravských vlastenců (F. M. Klácel, D. F. Kynský, J. Ohéral, A. V. Šembera, F. Trnka aj.). Teprve v pozdějších letech, vlivem porevolučních politických poměrů i obecného nepochopení svých jazykových projektů (k nimž patřil také nový pravopis), se stáhl do ústraní. 1853 požádal o uvolněné místo na faře v Podivíně u Mikulova a působil tam od 1854 do smrti. Pro své zásluhy byl jmenován děkanem a byly mu uděleny četné církevní funkce a hodnosti (např. byl jmenován konzistoriálním radou, biskupským radou, čestným brněnským kanovníkem a v Podivíně školním dozorcem).

Jako přední moravský obrozenský pracovník byl Ž. spolu s F. Trnkou zastáncem tzv. jazykového separatismu, který se projevoval romanticky voluntaristickým požadavkem nového spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky, jenž by se více přiblížil moravské a slovenské mluvě, a to přijetím některých hláskových a gramatických prvků z moravských dialektů a odstraněním archaismů. Nová podoba spisovné češtiny měla čelit hrozící jazykové odluce Slováků a posílit česko-moravsko-slovenskou národní jednotu. Ž. reformní návrhy, které realizoval ve svých učebnicích a knihách a jimž krátce i vyučoval na brněnské normální škole, byly zásadně odmítnuty F. Palackým již 1832 v recenzi Trnkovy práce O českém jazyku spisovném, avšak ani na Moravě nebyly obecně přijaty. – Do oblasti krásné literatury Ž. zasáhl několika překlady poezie, a to latinské (Tibullus Albius), německé (A. Blumauer) a především italské (F. Petrarca a T. Tasso). Převodu epopeje Osvobozený Jeruzalém (ukázky časopisecky 1833–34, knižní vydání opožděno pro diskusi s J. E. Purkyněm) vytýkala dobová kritika užití časoměrného hexametru místo původní italské stance (ottavy). Překlad Nieritzovy povídky pro mládež Baruška a Tom… byl vyvolán spíše mravoučnou a osvětovou tendencí (očkování proti neštovicím) tohoto díla nežli jeho literárními kvalitami. Ostatní Ž. tvorbu představují učebnice a náboženské práce. Pro potřebu výuky češtiny v německých školách sestavil podrobnou a ve své době didakticky cennou učebnici *Böhmische Sprachlehre für Deutsche* (dočkala se čtyř vydání), v níž uplatnil také své novátorské jazykové názory. Kniha Filotea či Bohumila… je překladem francouzského originálu Františka Saleského a shrnuje morální naučení pro život, modlitby a písně.

PSEUDONYM, ŠIFRY: S. Junica; S. D., V. Ž. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* ČČM (1832, překlady BB Tibulla Albia); Krok (1833–34, ukázky z překl. Tassova Osvobozeného Jeruzaléma); Prvotiny pěkných umění (Vídeň 1816, překlady BB A. Blumauera); Týdeník (Brno 1848, překlady BB F. Petrarky, článek K otázce, jak by obě řeči v Moravě, česká a německá, se daly v prostonárodních školách rovno postavit); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* František Saleský: Filotea či Bohumila aneb Navedení k životu nábožnému (1843); G. Nieritz: Baruška a Tom neb Doktor Jenner a neštovice (1844); T. Tasso: Osvobozený Jeruzalém (1853). – *Ostatní práce:* Böhmische Sprachlehre für Deutsche (1842; zkrácené vyd. 1850 s tit. Abgekürzte böhmische Sprachlehre für Deutsche);

Knížka početní pro školy národní 1, 2 (1847, výt. nezjišt.); Kázání postní (1849, výt. nezjišt.). ■ KORESPONDENCE: in V. Zelený: Život J. Jungmanna (Jungmannovi z 1832; 1881); an.: Dopisy V. Ž. k Al. Šemberovi (z 1840–46), Hlídka lit. 1885, s. 114 a pokr., 1886, s. 13 a pokr., 1887, s. 36 a pokr.; in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 2 (Vinařickému z 1847–48; 1909, ed. V. O. Slavík); in Z doby Sušilovy (F. Sušilovi z 1832 a 1855; 1917, ed. P. Vychodil). ■

LITERATURA: F. Palacký in ref. F. Trnka: O českém jazyku spisovném, ČČM 1832, s. 352 + (an.) Zprávy z Prahy (hodnocení Ž. překl. části Tassova Osvobozeného Jeruzaléma v Kroku), ČČM 1833, s. 458; ● ref. Böhmische Sprachlehre für Deutsche (1. a 2. vyd.): A. V. Šembera, ČČM 1842, s. 468 + (šifra A. Š.), Čes. včela 1845, s. 406 ●; J. Krbec: ref. Filotea či Bohumila…, Časopis pro katol. duchovenstvo 1844, s. 547; J. Ž.: Z Moravy 3, Obrazy života 1859, s. 358; ● nekrology: an., Mor. noviny 2. 4. 1867; an., Mor. orlice 2. 4. 1867 ●; K. Šmídek: Literární ruch na Moravě v novější době, ČMM 1870, s. 7; J. Halouska in Životopis Beneše Metoda Kuldy (1895, s. 77); M. Hýsek: Dějiny tzv. moravského separatismu, ČMM 1909, s. 146; in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 2 (1909); tk (F. Trávníček): Moravan obhájcem národní jednoty, LidN 4. 11. 1939; J. Novotný in O bratrské družbě Čechů a Slováků za národního obrození (1959, s. 245); M. Vávra: V. P. Ž. – hledač cesty vzájemnosti česko-slovenské, sb. Jižní Morava 5 (1969, s. 90); J. Skutil: Moravský návrh na řešení spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky ze 30. let 19. stol., sb. Břeclav–Trnava (Brno 1974, s. 127); I. Seidl: Osservazioni sulla fortuna della Gerusalemme liberata di Tasso in Bohemia e in Moravia, SPFF Brno, ř. L – romanistická, 1986, č. 8; -AE-.: Průkopník česko-slovenské spolupráce, Katol. noviny 25. 1. 1987.

lk

Havel **Žalanský-Phaëthon**

* 1567 *Žalany* u Teplic
† 10. 3. 1621 *Praha*

Autor dogmatických a náboženskovzdělávacích spisů, kazatel.

Psal se též Zialanský, Zelenus, Phaeton, Faëton (tj. zářící) a česky Pelikán. – Studoval na latinských školách v Teplicích, Praze a Kutné Hoře, poté na pražské univerzitě (bakalář 1591). T. r. byl ustaven diakonem v Jičíně, 1592 byl ordinován na kněze a začal působit jako církevní správce v Dohaličkách, 1598–1600 ve Starém Bydžově, 1600–02 v Ledči n. Sázavou, 1602–10 byl farářem u Sv. Barbory v Kutné Hoře, od 1610 až do smrti u Sv. Jiljí v Praze, kde je také pohřben. 1613 byl ustanoven děkanem v Lounech, na toto místo však nenastoupil. Proslul jako kazatel (byl zván ke kázáním také do Betlémské kaple). Udržoval přátelské styky s J. Campanem Vodňanským a J. Tesákem Mošovským. Pro kalvínskou radikálnost měl četné neshody s konzistoří podobojí i svými farníky. Zemřel ještě před vydáním mandátu o vypovězení nekatolických kněží. Pohřben byl v kostele sv. Jiljí, za rekatolizačních akcí 1623 byly jeho ostatky zfanatizovaným davem vykopány a vyhozeny. – Jeho synové Daniel (* 1598–1600) a Jan (* 1603) byli literárně činní (latinská příležitostná poezie).

Rozsáhlou literární produkci Ž.-Ph. tvoří vesměs dogmatické a moralistní spisy psané z pozic vyhraněného a bojovného kalvinismu. V *De quatuor hominum novissimis. To jest: O čtyřech věcech, kteréž se nejposlednější jmenují…* podal s expresivní naléhavostí teologický výklad o smrti, soudu, pekle a životu věčném. Dogmatem o andělích se zabýval v *Knížkách dvojích… o anjelích dobrých… o anjelích zlých…*, přitom odmítal teologické spekulace a podal řadu postřehů o čarodějnictví a pověrčivosti. Ve svém nejrozsáhlejším spisu *Kníhy dvoje o skutcích pána našeho Ježíše Krista…* vypsal Ježíšův život a vyložil základní teologická dogmata. Ve své mravokárné produkci věnoval pozornost zvláště vztahu mezi dospělými a dětmi (*O křesťanských dítkách…, Knížka o starosti aneb věku sešlém…*), dále též stavu vojenskému i úloze a sociálnímu postavení žen. Jako mravokárně-vzdělavatelná příručka pro široké vrstvy vznikla *Knížka o nemocech duše i těla…* Na příkladech, událostech a osobnostech z biblické historie ukazoval Ž.-Ph. zlořády soudobého kněžstva (*O druhém Eliášovi…, Historia o hrozné a strašlivé zkáze… Jeruzaléma* aj.). V kázáních vydaných pod titulem *Spis o svatých a blahoslavených mučedlnících českých…* vedl paralelu mezi hrdinstvím prvotních křesťanů (celkem dvě kázání) a Husovou a Jeronýmovou obětí pro víru. Ve spisku *O sedmi ranách božích…* interpretoval v protihabsburském a protikatolickém duchu minulé i současné živelné a společenské pohromy na pozadí napjaté společenské situace v Čechách těsně před bitvou na Bílé hoře. Stálou pozornost věnoval katechetice (*Knížka o služebnosti a služebnících sv. evangelium…, O posluchačích sv. evangelium, kterak se chovati mají…* aj.). Spisy Ž.-Ph. mají promyšle-

nou kompozici a svědčí o poměrně velké znalosti historie, antické literatury, bible, církevních otců, humanistických i reformačních myslitelů a teologů. Jsou projevem radikalizace českého kalvinismu a předznamenávají apokalyptickým tónem tvorbu pobělohorských exulantů.

KNIŽNĚ: Troje rozjimání… (1605); Knížka o ctnosti anjelské… (b. d., asi 1606); O jménu Ježíš, jménu nejsladším… (1606); Ku poctivosti a k potěšení počestnému pohlaví ženskému. Spis o svatých… ženách (1606); O dvou posledních a nejpotěšenějších víry křesťanské artykulich… (1606); Knížka 1. O dítkách křesťanských živých… (1608); Knížka 2. O dítkách křesťanských mrtvých… (1608); Knížka o starosti aneb věku sešlém… (1609); O slavném přenesení a vzetí… svatého patryarchy Enocha a velikého proroka Eliáše (1610); O pokoji a válečném nepokoji… (1611); Spis o svatých a blahoslavených mučedlnících českých M. Janovi z Husince a M. Jeronymovi z Prahy… (1611); Knížka o nemocech duše i těla… (1612); Knížka o služebnosti a služebnících sv. evangelium… (1613); O posluchačích sv. evangelium, kterak se chovati mají… (1613); O druhém Eliášovi, totiž O Janovi Křtiteli… (1614); O poctě boží nejpřednější… Totiž: O modlitbách svatých… (1614); O nádobě té boží vyvolené, totiž O Pavlovi svatém… (1615); O ctných manželkách těhotných a rodičkách křesťanských… (1615); De quatuor hominum novissimis. To jest: O čtyřech věcech, kteréž se nejposlednější jmenují… (1615); Čtvero pohřební rozjímání… (1616); Historia o hrozné a strašlivé zkáze… Jeruzaléma (asi 1617); Kníhy dvoje o skutcích pána našeho Ježíše Krista… (1617); Knížky dvoje: První o anjelích dobrých… Druhá o anjelích zlých… (1618); Kázaní o velikých modlářských bludích… (po 1618); O sedmi ranách božích… (1620). ■ EDICE: Hus a Jeroným, mučenníci pro pravdu (1869); H. Žalanský: Hus, Jeroným a Žižka (1873, s tit. Hus a Jeroným, svatí mučenníci pro pravdu boží a Jan Žižka z Kalicha, boží bojovník); Kázání na den Božího těla, jinak: Zprznění Večeře Páně…, Hlasy ze Siona 1872, s. 99 a pokr. (Kázání na den Božího těla… 1615, s údajem: z rukopisu). – *Ukázka in:* Hlasy ze Siona 1890, s. 92 (z ed. Hus a Jeroným, mučenníci pro pravdu). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); E. Dlask in Sborník filologický 1913, s. 68; Knihopis č. 7119–7153; in Rukověť humanistického básnictví 4 (1973, heslo Phaëthon). ■ LITERATURA: A. Frinta: H. Ž.-Ph. (Okresní archiv Ústí n. Lab. 1970). ■ J. Jireček in Rukověť 2 (1876); J. V. Novák: Šestero kázání historických kněze H. Ž., Sborník historický 1886, s. 46; Z. Winter in Život církevní v Čechách 1, 2 (1895, 1896); F. Hrejsa in Česká konfese, její vznik, podstata a dějiny (1912); J. V. (Vlček): Pozdní stoupenec Husův, NL 6. 7. 1912; E. Dlask: H. Ž., rozbor jeho činnosti literární, Sborník filologický 1913, s. 55; A. Kraus in Husitství v literatuře, zejména německé 2 (1918); M. L. Černá: Kněz H. Ž. a kněz Jan Štelcar, ČNM 1924, s. 203; K. Hrdina: Drobné příspěvky k starší české literatuře 3. H. Ž., LF 1930, s. 131; an.: Kniha s nejstarší českou zprávou o Krakonošovi (O anjelích zlých…), Nár. práce 19. 5. 1943; in Rukověť humanistického básnictví 4 (1973, pod heslem Phaëthon); A. Frinta: Památce H. Ž., Kostnické jiskry 1967, č. 29; D. Junek: Dílo H. Ž.-Ph. v opisech 19. století, in Příspěvky ke Knihopisu 11 (1996, s. 107); E. Vratislavská: Utajený konvolut, Muzejní občasník Masarykova muzea v Hodoníně 2004, s. 4.

vpb

Žaloba Koruny české (prozaická, veršovaná) viz in **Rukopis budyšínský**

Žaloby na husity

asi 1417–1453

Protihusitské veršované skladby.

Ž. na h. jsou tradiční souhrnné označení krátkých česky psaných skladeb vzniklých většinou nedlouho před propuknutím husitské revoluce a na jejím počátku, avšak využívaných i aktualizovaných rovněž v následujících desetiletích. Skladby spojuje ostře vyhraněná protihusitská tendence: měly přesvědčit veřejnost o nesprávnosti a kacířské povaze husitského programu a zároveň účinně čelit husitské argumentaci. Jejich autory byli, jak dokládá věroučná argumentace, katoličtí duchovní. Atribuce některých textů Maříku Rvačkovi (hypotéza R. Urbánka) a Jakubu Trchovi (domněnka F. M. Bartoše) nebyla obecně přijata. Z většiny veršů vysvítá naděje, že husitské úspěchy jsou pouze dočasné. Agitačnímu a polemickému zaměření skladeb, zdůrazněnému vstupním oslovením adresátů, odpovídá převládající písňová forma. Funkci časové písně, zpívané na ulicích, však některé z nich mohly vzhledem k svému značnému rozsahu plnit jen omezeně; spíše byly určeny k připravenému přednesu, poslechu a četbě. Prvoplánovost textů neruší ani alegorie, těžící z průhledných srovnání (Hus a husité jako husy), heraldických emblémů a biblické tradice. Narážky na konkrétní historické události (např. upálení J. Husa, přijímání z kalicha, svěcení husitských kněží na hradě Lipnici 1417, násilný postup při obsazování katolic-

kých far) umocňují v podstatě epický ráz skladeb. Obdobné skladby, určené vzdělanějšímu publiku, vznikaly též v latině a nalézaly své protějšky i na husitské straně.

Pod pojmenování Ž. na h. zařazuje odborná literatura zpravidla pět děl: 1. *Všichni poslúchajte*. Skladba (na nápěv latinské písně Imber nunc celitus) užívá pětiveršové strofy a rýmu aabbc, tedy typických znaků časové písně husitského období. Metrum kolísá mezi šesti až devíti slabikami, převažuje však sedmi až osmislabičný verš. Píseň, obsahující na 35 slok, existovala v několika variantách, její původní podobu však není možné, vzhledem k okolnostem dochování textu, přesně rekonstruovat. Základ tvořily zřejmě strofy dovolávající se pomoci Panny Marie a českých zemských patronů proti husitům a charakteristika husitských bludů (podaná ve sdružených rýmech aabb) s jejich odsudkem (vždy v pátém verši strofy). Tuto kostru bylo možné průběžně doplňovat a rozšiřovat o další aktuální sloky. Zmínky o upálení J. Husa, Jeronýma Pražského, o svěcení husitských kněží na Lipnici (nejde-li o dodatek z jiného rozšířeného popěvku), o slavení Husova svátku, o vyhánění katolických farářů a zvláště výčet liturgických i věroučných novot husitských venkovských radikálů kladou vznik textu do let 1417–18. O oblibě a životnosti skladby svědčí fakt, že se v těsné závislosti na ní zrodila, pravděpodobně 1453, antihusitská píseň s jen nepatrně změněným incipitem „Všichni poslúchajte, / chválu Bohu vzdajte, / i tudiež naší matce“. Na rozdíl od starší verze se obrací ke katolické církvi jako matce všech křesťanů, útočí proti kompaktátům, dožaduje se odvety za násilnosti spáchané na katolících v čase husitských válek a naději na obrat spojuje s nástupem krále Ladislava Pohrobka na český trůn. – 2. *Slyšte, Čechové, coť se nynie děje* (v dochované podobě 47 veršů; jejich metrum kolísá, střídavé a sdružené rýmy se mění místy v asonance), text se zřejmě nedochoval v úplnosti. Také cílem této skladby byla kritika novot zaváděných husitským kněžstvem, především přijímání podobojí, o němž autor ví, že s ním původně nesouhlasil ani sám Hus. Vznikla zřejmě před 1419. V rukopisu následuje bezprostředně za ní píseň – 3. *Znamenajte všickni věrní Čechové* (v dochované podobě 83 veršů). Její autor vyčítá husitům, že svými činy zostudili českou zemi v očích celého křesťanstva, terčem jeho kritiky se stává podpora, kterou husitským kněžím poskytla část vlivné šlechty, kárá obrazoborecké tendence a varuje před ozbrojeným násilím. Krále (nepochybně Václava IV.) i české panstvo vyzývá, aby zastavili šíření kacířství, a na všechny věrné katolíky apeluje, aby dbali usnesení kostnického koncilu. Závěrečná invokace požaduje spálení viklefitů a věří v spasení duší opravdových křesťanů. Tyto narážky datují skladbu, překvapující místy silou výrazu, do let 1417–18. Brzy nato, po smrti Václava IV., nejspíš na přelomu let 1419–20 vznikla skladba – 4. *Když Lev umřel pravú túhú* (96 převážně osmi- a sedmislabičných veršů rozdělených do čtyřveršových strof se sdruženým rýmem). Básník zjevně reaguje na násilnosti propuknuvší revoluce, včetně obrazoboreckých excesů. Obrací se modlitbou k českým světcům a spoléhá na brzký příchod římského krále Zikmunda do země (je tu symbolizován říšským orlem, od něhož se očekává pomsta za smrt českého panovníka Václava, ztotožňovaného s heraldickým lvem). Smířlivějším tónem se vyznačuje píseň – 5. *Slyšte všichni, poslúchajte* (27 čtyřveršových strof; první tři verše sloky jsou zpravidla osmislabičné, závěrečný verš je obvykle šestislabičný). I když autorovi vadí husitská hereze, vyzývá své protivníky, zcela v duchu křesťanského univerzalismu a myšlenky vzájemné lásky, k opuštění bludů, k pokání a opětovnému sjednocení v rámci katolické církve. Text asi pochází z předrevoluční doby (reaguje na dosud blíže nezjištěné husitské „skládání nové“). – K uvedeným skladbám se někdy řadí ještě šestá z 1417 s incipitem *Slyšte všichni, staří i vy, děti* (183 veršů); délkou a detailní argumentací se však od nich liší.

EDICE: 1. (Všichni poslúchajte:) in ČČM 1828, sv. 2, s. 70 (ed. F. Palacký); in ČČM 1851, sv. 3, s. 116 (ed. V. Nebeský); in Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben); in Výbor z české literatury doby husitské 1 (1963); (pozdější varianta:) in ČČM 1852, sv. 3, s. 47 (ed. V. Nebeský). – 2. (Slyšte, Čechové, coť se nynie děje:) in Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben; omylem spojeno se skladbou Znamenajte všickni věrní Čechové); in Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 39, 1862, s. 285 (ed. J. Feifalik). – 3. (Znamenajte všickni věrní Čechové:) in Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben, omylem spojeno se skladbou Slyšte, Čechové, coť se nynie děje). – 4. (Když Lev umřel pravú túhú:) in ČČM 1852, sv. 2, s. 78 (ed. V. Nebeský); in Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben); in ant. Ktož jsú boží bojovníci (1951, ed.

J. Macek). – 5. (Slyšte všichni, poslúchajte:) in Studie a texty k náboženským dějinám českým 1919, č. 1, s. 106 (ed. J. Sedlák). ■

LITERATURA: F. Palacký: ref. Historie literatury české… J. Jungmanna, ČČM 1827, sv. 1, s. 132; J. Jungmann in Historie literatury české (1849, 2. vyd., s. 526); V. Nebeský: Souvěká píseň hanlivá na husity, ČČM 1851, sv. 3, s. 114 + Verše na husity, ČČM 1852, sv. 1, s. 141 + Dvě staré satiry, ČČM 1852, sv. 2, s. 75, a sv. 3, s. 44; J. Feifalik: Untersuchungen über altböhmische Vers- und Reimkunst, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 39, 1862, s. 281; Z. Nejedlý in Počátky husitského zpěvu (1907) + Dějiny husitského zpěvu za válek husitských (1913) → (obojí) Dějiny husitského zpěvu 2–6 (1955); A. Kraus in Husitství v literatuře, zejména německé 1 (1917); J. Sedlák: Báseň proti husitům, Studie a texty k náboženským dějinám českým 1919, č. 1, s. 105; J. Vilikovský in Latinská poezie žákovská v Čechách (Bratislava 1932, s. 97); A. Škarka in ed. Nejstarší česká duchovní lyrika (1949) → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); R. Urbánek: Mařík Rvačka jako protihusitský satirik, ČSPS 1955, s. 1; F. M. Bartoš: Z politické literatury doby husitské, Sborník historický 1957, s. 21; J. Weber (J. Kadlec), J. Tříška, P. Spunar in Soupis rukopisů v Třeboni a v Českém Krumlově (1958, s. 120).

pč

Žaltář viz **Bible** (Dodatky, 4. díl)

Žďárská kronika viz in **Jindřich Řezbář**

Gustav **Žďárský**

* 20. 8. 1867 *Nový Bydžov*
† 10. 7. 1925 *Praha*

Překladatel, autor obsahů z české a slovenské beletrie a jazykových příruček.

Syn obuvníka. Základní vzdělání získal v rodišti. Na pražské české univerzitě studoval filozofii, 1896 obhájil disertaci (*Učení stoikův o vášních, zvláště Senecovo*). 1903–23 působil jako správce zemského úřadu pro choromyslné v Horních Beřkovicích, po vzniku ČSR se aktivně účastnil politického dění jako člen Českosl. národnědemokratické strany. Penzionován byl jako zemský vrchní účetní rada.

Rozsáhlé jazykové znalosti uplatnil Ž. jednak jako autor učebnic (někdy zahrnujících i čítanky) a slovníků určených pro široký okruh uživatelů (některé z nich vyšly v edici věnované dělnickým samoukům), jednak jako plodný překladatel dobové beletrie a historické, resp. filozofické literatury, kterou uváděl do českého kulturního kontextu. Pozornost věnoval italským naturalistům (L. Capuana, E. de Marchi), anglickým (H. G. Wells) a francouzským (J. Verne) sociálněkritickým a utopickým prozaikům, českému čtenáři později zpřístupnil též několik titulů populárně-naučné životopisné literatury. Publikoval rovněž drobné překlady z holandštiny a chorvatštiny. Systematicky překládal zejména práce zabývající se aktuální sociální, kulturní, náboženskou a obecně osvětovou problematikou (A. Fogazzaro, W. E. H. Lecky, G. Mazzini, J. S. Mill), které tak mohly přispět k formování myšlenkového vývoje mladé generace přelomu století. Pro veřejné knihovny a k výuce literatury na středních školách sepsal populární výtahy z české a slovenské beletrie od osvícenství do konce 80. let 19. století. – Ž. autorství překladů podepsaných Kazimír Žďárský (E. Lepelletier: Madame Sans-Gêne, b. d., 1897; P. L'Ermite: Velká přítelkyně, b. d., 1916) a Aleš Žďárský (J. K. Leys: Tajemství notářovo, 1903) není doloženo.

ŠIFRY: G. Ž., Ž. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1909–12); Květy (1895); Nár. listy (1919). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Obsahy z československé beletrie doby nové 1–3 (1924, 1925, 1926, 3. d. s F. Bredlerem, 4. d. 1928 napsali jen F. Bredler a B. Tittl, ačkoliv je uváděn jako autor i Ž.). – *Překlady:* Markýzka Colombiová (M. Torelli-Torriani): Vánoční povídka (b. d., 1894) + Zlaté sny (b. d., 1894); E. de Marchi: Dvě humoresky (b. d., 1895); J. J. Cremer, G. Keller: Novely (b. d., 1895); É. Seipgens: Divoký růženec (1895); E. Kumičić: Mučednice (1896); G. Mazzini: Povinnosti člověka (1900) + Úvahy vybrané z literárních, politických a náboženských spisů (1900, s J. J. Davidem); J. B. Haycraft: Přírodní výběr (1900); J. S. Mill: Vlastní životopis (1901); W. E. H. Lecky: Dějiny racionalismu v Evropě 1, 2 (1902); J. Verne: Tajemný ostrov 1–3 (b. d., 1906) + Hvězda jihu (1908); H. G. Wells: Válka ve vzduchu (b. d., 1909) + Ukradený bacil a jiné prózy (b. d., 1910); A. Fogazzaro: Světec (1911); L. Capuana: Bratr Mravenec a jiné povídky (b. d., 1912); J. London: Muž vysoké hry (1920); H. Alger: Vytrvalostí k úspěchu (1923); E. Salburg: Královské lásky (1923); O. S. Marden: Život dílo mistrovské (1924) + Tajemství vítězného života (b. d., 1924 nebo 1925, verše přel. A. Klášterský) + Mlčeti je zločin (1925, verše přel. A. Klášterský) + Strůjce svého štěstí (1925); A. Schirokauer: Mirabeau (1925); – posmrtně: H. Freimark: Carevna Kateřina I. a Petr Veliký (1927). – *Ostatní*

práce: Soustavný slovníček česko-maďarský (b. d., 1917); Maďarská mluvnice a čítanka (1918, Maďarská čítanka t. r. i samost.); Stručná cvičebnice jazyka maďarského (1919); Učebnice jazyka vlašského (italského)… (b. d., 1922); Mluvnice jazyka českého (1922); Učebnice esperanta… (b. d., 1923, s K. Procházkou); Učebnice jazyka německého (1923); Učebnice jazyka španělského… (1923, s J. Lenzem); Učebnice jazyka anglického… (1924); Učebnice jazyka rumunského… (1925, s E. Stacou); Učebnice jazyka španělského… (1925). ■

LITERATURA: an.: ref. překl. Markýzka Colombiová: Hlídka lit. 1894, s. 467; Kí (F. Krejčí): ref. překl. J. S. Mill, Čes. mysl 1902, s. 135; Kd.: ref. překl. W. E. H. Lecky: Zvon 3, 1902/03, s. 531; J. Staněk: ref. překl. J. London, LidN 25. 6. 1920; ● nekrology: -Th-, NL 14. 7. 1925; ma (O. Mrkvička), LidN 15. 7. 1925 ●; F. Šimek: ref. Obsahy z československé beletrie…, Střední škola 1926, s. 46.

mhs

Václav **Žebrácký** viz Václav **Klement Žebrácký**

Karel **Želenský**

* 26. 1. 1865 *Ostrovačice* u Brna
† 30. 11. 1935 *Zbraslav* (Praha-Z.)

Autor dramat, veseloher, operních libret a her pro děti, drobných próz, vzpomínek a populárně-naučných statí s divadelní tematikou; překladatel divadelních her a operetních libret; herec, režisér a divadelní ředitel.

Vl. jm. K. Drápal. – Vyrůstal ve skromných poměrech rodiny klempířského mistra. Obecnou školu vychodil v Rosicích a poté se v Brně učil sazečem. Počátkem 80. let byl jako aktivista dělnického hnutí půl roku vězněn. Po vyučení pracoval dva roky v tiskárně jako sazeč a faktor, 1884 definitivně opustil řemeslo a nastoupil divadelní dráhu u společnosti V. Choděry. Během následujícího desetiletí prošel mnoha venkovskými divadelními společnostmi, u nichž osvědčil své mnohostranné schopnosti: zpíval v operetách, vypomáhal jako kapelník a režíroval. 1884 přešel k řediteli V. Jelínkovi, 1885 hrál u F. J. Čížka, 1885–87 u E. Zöllnerové, 1887–90 u F. Ludvíka, 1890–91 u J. Hurta, 1891–92 získal angažmá v brněnském Nár. divadle, 1892–94 byl členem Pištěkovy společnosti, s níž hrál nejprve v Lid. divadle na Vinohradech a poté opět v Nár. divadle v Brně. 1894 se oženil L. Zoufalovou (1873–1939), herečkou a zpěvačkou cestujících společností; herectví se věnovali i dcera Laura, provd. Třešňáková (1895–1969), syn Drahoš (1896–1959; 1953–58 ředitel Nár. divadla v Praze) a další potomci. 1894 Ž. angažoval V. Budil do Plzně; 1896–1927 byl členem činohry pražského Nár. divadla. V prvních dvou dekádách 20. století zde Ž., jehož herecký typ tíhl k niternému projevu a psychologické charakteristice, vytvořil desítky velkých postav, zejména v režiích J. Kvapila. Souběžně s činností v Nár. divadle (od 1916 byl oficiálně veden i jako režisér) se pokusil prosadit na poli divadelního podnikání. 1917 sestavil vlastní společnost, která pod názvem Žižkovská činohra hrála do 1919 v sále Deklarace na Žižkově. Po svém penzionování se 1929 stal ředitelem Východoslovenského nár. divadla v Košicích. Tíživá finanční situace ho však již 1930 přiměla k návratu do Prahy, kde navzdory předchozímu podnikatelskému neúspěchu, jehož důsledky nesl ještě dlouho poté (soudní spory, exekuce) zřídil a vedl Jiráskovo divadlo v Husově sboru ve Vršovicích (1931); i tento podnik záhy ztroskotal na nezájmu předměstského a venkovského obecenstva o umělecky hodnotný repertoár. Ž. vyvíjel také četné veřejné aktivity, mj. se jako funkcionář stavovských hereckých organizací zasazoval o zlepšení sociálního zabezpečení a existenčních poměrů herectva. Spolupracoval s divadelními ochotníky, jimž v osvětových kursech často přednášel. Byl činný i pedagogicky: 1905 zřídil soukromou hereckou školu.

Náměty většiny drobných próz i některých her (*Tažní ptáci, Oáza*) čerpal z důvěrně známého prostředí divadelních společností a hereckých osudů. Ve volně fabulovaných příbězích a humorných historkách se Ž. projevoval jako kultivovaný a vtipný vypravěč s vřelým vztahem k divadlu a jeho tvůrcům. Rozměrnější beletrizované portréty divadelníků (J. J. Kolár, F. Kolár, F. Krumlovský), mísící historická fakta s literární fikcí, přinášely sumu informací a upoutávaly živým líčením jejich lidského i hereckého profilu. Vedle knižních souborů (*Vrah a jiné črty…, Komedie hrané a prožité, Ze zápisníku hercova*) publikoval časopisecky sérii podobizen ředitelů divadelních společností. Na základě vyprávění herce J. Mošny literárně zpracoval jeho memoáry Jak jsem se měl na světě… Dvě rané hry (drama *Návrat* z hornického prostředí a venkovské drama *U Dušánků*)

motivicky i sociální tendencí souzněly s naturalismem, od něhož je však vzdaloval efektně konstruovaný děj a životní nevěrohodnost postav. Početně převažující veselohry se řadily do okruhu dobových maloměstských satir a humorných dramatických obrázků (*Strana bdělých, Nová mafie*). Vyhrocenější komediální nadsázkou se vyznačovala Ž. dlouhodoběji úspěšná veselohra Tažní ptáci o poměrech u venkovské divadelní šmíry. Součástí jeho původní dramatické tvorby byly rovněž pohádkové hry pro děti (*Pohádka o Kryšpínkovi, Kocour v botách*), drobnější práce určené pro kabaret a operní libreta (např. *U božích muk*), psal také texty ke kupletům, písním a sborovým zpěvům. Překládal převážně z němčiny pro aktuální potřeby divadla dobové komedie, frašky, hry se zpěvy a operetní libreta. V občasných exkursech do divadelněhistorické problematiky (*O herectví a hercích*) zůstal Ž. diletujícím amatérem. – V knihovně Divadelního ústavu v Praze je uložen rukopis národní hry se zpěvy Rebelantská krev (b. d.); hry Pouť do Říma (1924) a Drama královské (1926) jsou dnes nezvěstné.

PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach čes. divadel (1912); Čes. hudba (1902, 1906); Českosl. divadlo (1925–31); Divadelní list Máje (1905); Divadelní listy (1900–02); Divadelní šepty (Brno 1924); Divadlo (1905–09, 1921); Hlas národa (1901–05); Humorist. listy (1910); Komedia (1925–26); Lid. noviny (1924, cyklus Z pamětí K. Ž.); Mor. orlice (Brno, 1. pol. 80. let); Nár. a Stavovské divadlo, pokr. Nár. divadlo (1924–26, 1931); Naše scéna (1918); Programové večery (b. d., 1913); Samostatnost (1911); Sborník pro ženské učitelské ústavy (Nové Benátky 1924); Světozor (1923–26); Švanda dudák; Venkov (1910, 1912, 1919, 1924–27, 1932); Ant. Veselý: Hovory s herci (1926); Zájmy čes. herectva (1904–06). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle:* U božích muk (oper. libreto, 1898, prem. 1897, hudba S. Suda); Návrat (D 1901, i prem.); Pohádka o Kryšpínkovi (D pro ml., 1903, i prem.); Teta z Ruska (D 1903, i prem.); Vrah a jiné črty z hereckého života (PP 1903); U Dušánků (D 1904, prem. 1902 s tit. Macecha); Tažní ptáci (D 1904, i prem.); O herectví a hercích (studie, 1907); Oáza (D 1909, i prem.); Na křídlech Ikarových (PP 1909); Stará báj (kabaretní deklamace, 1911); Strana bdělých (D b. d., 1912, i prem.); Slečna Thalie a spol. (PP b. d., 1915); Kolegyně (D b. d., 1916); Salome (D b. d., 1917); Kocour v botách (D pro ml., 1917, prem. 1914); Umělci v županu (herecké portréty, 1920); Mluva jevištní – Deklamace (přednáška, 1924, s příspěvky dalších autorů, pod společným podtit. Výňatky z přednášek pronesených v listopadu a prosinci r. 1924 na režisérském kursu 2. Tylova okrsku v Plzni); Ze zápisníku hercova (PP 1925); Komedie hrané a prožité (herecké portréty, 1926); Nová mafie (D 1926, prem. 1935); – posmrtně: Dlouhý, Široký a Bystrozraký (D pro ml., 1951, podle K. J. Erbena). – *Překlady:* Ph. Langmann: Bartoš Tuřanský (1899, prem. 1898 s tit. Bartoloměj Turas); K. Schönherr: Ďáblice (1920, prem. 1915); A. Stein-Landesmann: V strážním domku (1922, prem. 1923). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* První květy (1892); Nový svátek (1912). – *Úprava:* J. Böhm: Švanda dudák (oper. libreto, 1896, hudba V. Hřímalý, podle J. K. Tyla). – *Překlady a úpravy:* F. H. Burnett: Malý lord (1895); G. Davis: Katakomby (1895); J. Jarno, H. Fischer: Krkavčí otec (1895); G. Kadelburg: Poručík v civilu (1895); F. a P. von Schönthan: Zaslíbená zem (1895); A. Wette: Perníková chaloupka (1895, hudba E. Humperdinck); Th. Taube: Královna Vltavy (1895; 1911 s tit. Vzhůru do Ostende) + X, Y, Z (1896); K. Wartenburg: Herci císaře pána (1895; 1898 s tit. Herci císaře Napoleona); F. Philippi: Dobrodinci lidstva (1895) + Cestou trnitou (1896); G. Feydeau: Fernandova svatební smlouva (1895) + Dáma od Maximů (1901); O. Blumenthal, G. Kadelburg: Dvé různých erbů (1895) + Hanzi Vejvara (1899; 1915 s tit. Kráska z mořských lázní, hudba V. Holländer) + Polapený kohoutek (1929, hudba V. Holländer); A. Berla: Zakletý zámek (1896, hudba K. Millöcker); L. Krenn, K. Lindau: Nácek (1896) + V sedmém nebi (1897); L. Fischer, A. Landsberg: V pavilonu (1897); F. von Schönthan, F. Koppel-Ellfeld: Renesance (1897) + Zlatá Eva (1897); V. Léon, H. von Waldberg: Operní ples (1898, hráno i s tit. Ples v opeře, hudba R. Heuberger); M. Dreyer: Tři (1898); A. Landsberg, Leo W. Stein: Mary květinářka (1898, hudba K. R. Weinberger); M. West, L. Held: Naddůlní (1899); M. Ordonneau: Loutka (1902, hudba E. Audran); A. Valabrègue, M. Hennequin: Coralie a spol. (1902); B. Buchbinder, J. Watke: Diva (1902, hudba K. R. Weinberger); K. Lindau, J. Wilhelm: Jarní vzduch (1903, hráno i s tit. Jarní vánek, hudba E. Reiterer); B. von Dowsky: Pražané v Pekingu (1904); V. Léon: Veselý Matúško (1908, hudba L. Fall) + Dráteník (1915, hudba F. Lehár); G. Stephanie ml., L. Schneider: Divadelní ředitel (1913, s J. Vymětalem, hudba W. A. Mozart); B. Björnson: Novomanželé (1915); G. Okonkowski, J. Freund: Kinohvězda (1915, hudba J. Gilbert); B. Jenbach, L. W. Stein: Ta, nebo žádná! (1915, hudba E. Eysler); O. Blumenthal, J. Rosen: Spolubásníci (1916); R. Bodanzky, F. von Thelen: Za láskou (1916, hudba O. Straus); E. Burg, L. Taufstein: Hledá se sluha (1916); G. Drégely: Slečnin manžel (1916); R. Presber, Ludwig W. Stein: Naučný slovník (1916, hráno i s tit. Zesnulá excelence); M. Gorkij: Barbaři (1917); K. Sloboda: Jak ženy milují (1929); J. Brammer, A. Grünwald: Zlatovlasá Eva (1930, hráno i s tit. Zlatá paní mistrová, hudba E. Eysler, podle F. von Schönthan). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Naše scéna (1918). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Mošna: Jak

jsem se měl na světě… 1,2 (memoáry, b. d., 1911, i lit. zprac.). ■

LITERATURA: K. Š. (Štěpánek): ref. insc. První květy, Čes. Thalia 1892, s. 294; ● ref. U božích muk: Hda. (F. Hejda), Světozor 32, 1897/98, s. 141; -q., Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 155; K. Knittl, Osvěta 1898, s. 273 ●; ● ref. Návrat: M. (F. Macháček), Akademie 5, 1900/01, s. 229; K. Kamínek, MR 1900/01, sv. 12, s. 286; K., Divadelní listy 2, 1900/01, s. 223; A. Nečásek, Lumír 29, 1900/01, s. 352; r. (F. V. Krejčí), PL 5. 4. 1901; F. Zákrejs, Osvěta 1901, s. 465 ●; O. F. (Faster): ref. Macecha (insc.), Divadelní listy 3, 1901/02, s. 155; -r (R. J. Kronbauer): ref. Pohádka o Kryšpínkovi, Máj 1, 1902/03, s. 439; K. H. (Hilar): ref. Teta z Ruska, Moderní život 1903, s. 58; ● ref. Tažní ptáci: Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 21, 1903/04, s. 432; ech (V. Štech), Máj 2, 1903/04, s. 666; -ý., Divadlo 2, 1903/04, s. 420; š (J. Kuffner), NL 24. 6. 1904; F. X. H. (Hodáč), LidN 25. 6. 1904; J. Ladecký, Osvěta 1904, s. 749 ●; ● ref. Oáza: O. Theer, Čes. revue 2, 1908/09, s. 701; J. H., Máj 7, 1908/09, s. 494; O. Fischer, Přehled 7, 1908/09, s. 721; KMČ (K. M. Čapek Chod), Zvon 9, 1908/09, s. 646; J. Hilbert, Venkov 27. 6. 1909; an. (V. Tille), Den 27. 6. 1909 ●; F. Sekanina: ref. Na křídlech Ikarových, Zvon 9, 1908/09, s. 786; ● ref. ed. J. Mošna: Jak jsem se měl na světě…: F. Sekanina, Zvon 11, 1910/11, s. 557; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 436 + Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 131; -il, LidN 18. 10. 1911 ●; ● ref. Strana bdělých: B. Kavka, Divadlo 10, 1911/12, s. 445; Dr. P. (D. Panýrek), Máj 10, 1911/12, s. 609 ●; J. V.: Čeští maloměšťáci a jejich divadelní spisovatel, PL 10. 1. 1913; J. H. (Hilbert): ref. Kocour v botách (insc.), Venkov 19. 2. 1914; E. Vrchlická: K. Ž., Divadlo 1 [8], 1920/21, č. 12; ● k šedesátinám: J. B. (Zyka Borotínský), Venkov 25. 1. 1925; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 28. 1. 1925 → Tváře českých herců (1967); Ot. F. (Fischer), PL 30. 1. 1925; H. Jelínek, Lumír 1925, s. 54 ●; ● ref. Slečna Thalie…: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 1. 12. 1926; V. Ch. (Cháb), Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 398 ●; K. Ženíšek: Buditelské a herecké působení K. Ž. (rozhovor), Čes. jeviště 1927, č. 7; vk (V. Kašpar): ref. Nová mafie, Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 243; B. (E. Bass): Pětačtyřicet let u divadla, LidN 1. 3. 1929; J. Auerswald in Divadelní vzpomínky (1929); ● k sedmdesátinám: K. Tauš, Mor. noviny 24. 1. 1935; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 25. 1. 1935 → Tváře českých herců (1967); Ot. F. (Fischer), LidN 25. 1. 1935; K. Engelmüller, Nár. práce 25. 1. 1935; p. (A. M. Píša), PL 25. 1. 1935; R. Deyl, Českosl. divadlo 1935, s. 18 ●; ● nekrology: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 1. 12. 1935 → Tváře českých herců (1967); kd (E. Konrád), NO 1. 12. 1935; K. Engelmüller, Nár. práce 1. 12. 1935; A. V. (Ad. Veselý), Pražské noviny 1. 12. 1935; H. J. (Jelínek), Lumír 62, 1935/36, s. 184; O. Fischer, Nár. divadlo 13, 1935/36, č. 6 ●; R. Deyl in Jak jsem je znal (1937); K. Engelmüller in O slávě herecké (1947); L. P. (Páleníček) in J. Mošna: Jak jsem se měl na světě… (1954); Nár. divadlo 30, 1955/56, č. 8 (tematické číslo k 90. výr. nar.); V. Müller: Stoletý z gardy, Práce 23. 1. 1965; (E. J.) (Janský): Postava vskutku historická, LD 25. 1. 1965.

eš

Jaroslav **Želiva**

* 9. 7. 1883 *Moravská Huzová* (Štěpánov-M. H.) u Olomouce
† 8. 7. 1968 *Olomouc*

Básník ovlivněný zprvu lumírovci, později dekadencí a symbolismem, autor krátkých erotických próz.

Vl. jm. Ferdinand Antonín Rýpar, podepisoval se také Ferd. Rýpar-Želiva, Jar. Ferd. Rýpar a J. (Jar.) Rýpar-Želiva. – Syn učitele; 1903 absolvoval učitelský ústav v Příboře, 1905 byl ustanoven prozatímním, 1906 definitivním učitelem na obecné škole v Hejčíně (Olomouc-H.). 1911 se oženil. V 1. světové válce se účastnil bojů na Piavě. Ve škol. roce 1932/33 se stal výpomocným správcem hejčínské školy, 1934/35 zatímním řídícím učitelem, potvrzen 1935. V této funkci odešel do výslužby. Zemřel na chronickou ischemickou chorobu srdeční v domově důchodců v Olomouci.

Ž. debutoval sbírkou teskné písňové lyriky *Kde dohořely hvězdy,* v jejíž jednoduché pravidelné faktuře je vedle vlivu poezie V. Hálka, A. Heyduka (pomáhal Ž. vstoupit do literatury) a zejména lumírovců patrné rodící se dekadentní gesto životní deziluze. Jako opožděný ozvuk tvorby z konce století se pak ve sbírce extatických milostných veršů (*Bílé chiméry*) toto gesto projevuje pocitem zmaru, sarkastickým glosováním zklamaných snů, pohrdáním světem a rouhavým vztahem k jeho hodnotám. Prvky symbolismu se uplatnily i ve sbírce *Polární země* situované do bezútěšného prostředí věčné zimy. V erotických verších plných bolestné deziluze a protikladu věčné touhy a časné rozkoše občas zazní expresivní tón anarchistické buřičské vzpoury. Na přelomu první a druhé dekády 20. století Ž. publikoval jen v dobovém tisku povídky a menší novely, jejichž mladé hrdiny charakterizuje citová vypjatost, dichotomie duše a těla, bolestné probuzení vášně a pocitu hříchu, spojení erotického zážitku se smrtí. Od počátku 1. světové války do 1926 se literárně odmlčel, jeho následující (jen časopisecky publikované) nevýbojné, výrazově oproštěné básně apostrofovaly tradiční hodnoty domova, země a rodného kraje (bá-

seň *Vzkříšení na vsi* byla 1940 zhudebněna V. B. Aimem). Současně Ž. uveřejňoval (převážně v Lid. novinách) drobné povídky, fejetony, vzpomínkové črty, sloupky a kurzivy s krajovými náměty (olomoucké památky, hanácké zvyky, motivy žní na Hané apod.). – Sbírka veršů Jiřiny, kterou počátkem 30. let avizoval jako připravenou do tisku, zůstala patrně v rukopise.

PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (1933); Čes. svět (1907–09); Eva (Prostějov 1905); Květy (1909–13); Lid. noviny (1911, 1928–41); Loutkář (1923); Lumír (1930–31); Naděje (Brno 1905); Nár. osvobození (1938, publicistické práce); Nár. politika; Naše loutky (1929); Neděle; Nový život (Prostějov 1905); Osvěta (1912); Památník na oslavu šedesátého výročí učitelského ústavu v Příboře 1875–1935 (1936, vzpomínka na studentská léta); Pokroková revue (1909); Pozor (Olomouc 1905, lit. recenze); Pozor (Olomouc 1930); Revue moravskoslezská, pokr. Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava 1906–12); Rudé květy (1906); Stráž Moravy (Olomouc 1928–32); Světozor (1910–11); Šibeničky (1906–07); sb. Vyšel rozsévač (Olomouc 1936); Zlatá Praha (1909–10); Zvon (1926–40). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Kde dohořely hvězdy (BB b. d., 1903); Bílé chiméry (BB 1903); Polární země (BB 1907). ■

LITERATURA: ● ref. Kde dohořely hvězdy: J. Müldner, Srdce 2, 1902/03, s. 171; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 31, 1902/03, s. 304; L., Zvon 3, 1902/03, s. 559; apržk. (A. Pražák), Máj 1, 1902/03, s. 647; R. Hašek, Moderní život 1903, s. 53 ●; ● ref. Bílé chiméry: V. Zanáška, Srdce 3, 1903/04, s. 275; K. Z. Klíma, Rozhledy 14, 1903/04, s. 1161; V. Kol. (V. Červinka), Zvon 5, 1904/05, s. 219; A. Pražák, Máj 3, 1904/05, s. 335; J. R. (A. Bačkovský), Lumír 33, 1904/05, s. 485 ●; ● ref. Polární země: V. K., Pražská lid. revue 1907, s. 268; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 36, 1907/08, s. 326 ●; J. Černoch in Olomouc. Literární Morava – města a kraje 1 (1931, s. 91); V. Nešpor in Dějiny města Olomouce (1934, s. 292); B. Vybíral in Beletristický přínos olomouckého kraje (1940, s. 16); B. Slavík in Kořeny (1944, s. 254).

vfr

Jan **Želivský**

* asi 1380–90
† 9. 3. 1422 *Praha*

Autor latinsky psaných kázání, politik radikálně husitské orientace.

Psal se též Iohannes Siloensis. – Pocházel asi z nezámožné rodiny, usazené buď v Humpolci, či v jihovýchodních Čechách. V premonstrátském klášteře v Želivi (odtud pozdější přízvisko) dosáhl dobré znalosti latiny a sčetlosti v Písmu i v pracích církevních autorit. Nejspíše v zjitřeném ovzduší po Husově smrti želivskou kanonii opustil (jeho působení na faře v Jiřicích, obsazované želivskými premonstráty, nelze zatím, navzdory tvrzení některých historiků i místní tradici, doložit). 1418 již působil jako kazatel u Sv. Štěpána na Rybníčku v Novém Městě pražském (do Prahy snad přišel 1415–16; bezpochyby jej sem přivedly sympatie k husitskému reformnímu hnutí a zřejmě i k některým jeho představitelům, zejména k Jakoubkovi ze Stříbra a Mikulášovi z Drážďan). Rychlé profilování ve směru radikálního husitismu a kritika umírněného postupu bývalých Husových spolupracovníků mu získaly autoritu v značné části novoměstského obyvatelstva; v okruhu husitských univerzitních vzdělanců, úzce spjatých se staroměstským prostředím a spolupracujících s kališnickou šlechtou, se z týchž důvodů netěšil důvěře. V únoru 1419, kdy Václav IV. vyčlenil pro husitskou bohoslužbu pouze tři pražské svatyně, odešel z kostela sv. Štěpána do chrámu Panny Marie Sněžné. Jeho vážnost a obliba v té době vzrostly natolik, že se stal respektovaným ideovým vůdcem pražských radikálních husitů. 30. 7. 1419 svrhl jím vedený dav z oken novoměstské radnice protihusitsky zaměřené konšely (tzv. první pražská defenestrace) a vymohl si dosazení prohusitské městské rady; tato akce se obecně pokládá za počátek husitské revoluce. Na jaře 1420 burcoval husitskou Prahu proti první křížové výpravě (kázal nyní jak u Sv. Štěpána, tak u Panny Marie Sněžné). Na rozdíl od husitských univerzitních mistrů a většiny pražských politiků prosazoval užší spolupráci s táborskou stranou (jejíž některé názory mu konvenovaly). Na jaře 1421 byl hlavním organizátorem úspěšné vojenské výpravy pražských husitů do východočeských oblastí a spoluzakladatelem pražského vojenského svazu. Na usnesení čáslavského sněmu (3.–7. 6. 1421), které ohrožovalo jeho pozice, reagoval uskutečněním dalšího převratu 30. 6. 1421, jímž si zajistil kontrolu nad celým pražským souměstím. Prosadil administrativní spojení Starého a Nového Města, řízených radou třiceti konšelů, leč neuspěl ve snaze plně ovládnout pražské duchovenstvo (od červencové synody 1421 až do smrti patřil ke čtyřem správcům utrakvistických kněží). Diktatura, již v Praze ustavil, postupně obrátila veřejné mínění proti jeho osobě. 5. 2. 1422 rozhodl výbor husitských

politiků (včetně J. Žižky) o výměně pražských radních a omezil vliv Ž. výhradně na náboženské záležitosti. O necelý měsíc později byl Ž. s devíti spolupracovníky úkladně vylákán na Staroměstskou radnici a popraven (tento čin se dá interpretovat jako rituální odveta za stětí husitského šlechtice J. Sádla). Poslední okamžiky života Ž. vypsal v podmanivé relaci (začleněné později do některých textů Starých letopisů českých) někdo z jeho přívrženců, snad kněz Vilém.

Průkazně Ž. dílem je pouze neúplná sbírka latinských kázání na neděle a svátky, datovaných 16. 4. – 2. 12. 1419 a označovaných *Collecta.* Pravděpodobně je jeho dílem postila *Sermones in evangelia,* sepsaná asi 1416–19. Hypoteticky se uvažuje o autorské účasti Ž. na kratičkém spisku *De necessitate nominandorum malorum* (tzv. *Husitském pranýři*), evidujícím hlavní nepřátele husitismu. Jedině F. M. Bartoš připustil možnost, že Ž. je také autorem postilového sborníku (Národní knihovna ČR v Praze, sign. VI E 24) z 1415–16. Ž. se v odborné literatuře tradičně připisuje ztracený výklad Sermones super Apocalypsim (datovaný 1420). V okruhu Ž. nejspíše vznikla píseň Povstaň, povstaň, veliké město pražské. Dosah kázání Ž. v husitské Praze byl mimořádný (autor si je připravoval latinsky, pronášel je česky). Collecta poskytují dostatečné svědectví o literárních schopnostech, kazatelské výjimečnosti i psychickém ustrojení svého tvůrce. Otevřená prezentace autorových hořkých subjektivních pocitů dokládá, jak bytostně byl Ž. spjat s husitským hnutím, které na jaře a v létě 1419 čelilo sílící perzekuci. Proti ní i proti rostoucím pochybnostem hledal oporu v textu Písma, zvláště v příkladu Krista a apoštolů, dovolával se však i vzoru nedávných mučedníků husitské myšlenky, jmenovitě J. Husa, Jeronýma Pražského a Mikuláše z Drážďan. Pod vlivem Jakoubka ze Stříbra (s nímž se později politicky rozešel) i dobového eschatologického uvažování očekával druhý příchod Kristův na zkažený pozemský svět, nezadržitelně směřující ke svému zániku. Vyostřený husitský mesianismus se zde projevil přesvědčením, že v Českém království, které otevřelo své srdce božímu zákonu, se Kristus zjeví nejdříve. Mírně laděné promluvy v duchu Nového zákona se doplňují s odkazy na Starý zákon, touha po klidném životě v ideální křesťanské pospolitosti se střídá s prudkými výpady proti lživým prorokům, prelátům, lichvářům, bohatcům i nespravedlivé světské vrchnosti. Podle vzoru bible se Ž. často vyjadřoval v podobenstvích, která vysvětloval zpravidla v trojí významové rovině; tím násobil sdělnost svých proslovů a umocňoval jejich agitační vyznění. Záměrným vršením kontrastů dokázal strhnout posluchače a navodit společensky výbušné situace, jichž využíval pro své politické cíle.

EDICE: Dochovaná kázání J. Ž. z roku 1419 (1953, ed. A. Molnár). – *Ukázky in:* Věstník ČAVU 1899, s. 287 (ed. J. Truhlář); ČČH 1903, s. 198 (ed. J. Truhlář). – *Překlady do češtiny:* Výzva J. Ž. Výbor z kázání (1954, usp. a přel. A. Molnár); (ukázky in:) Slovem obnovená. Čtení o reformaci (1977, ed. A. Molnár, L. a N. Rejchrtovi); B. Kopičková: J. Ž. (1990). ▮

BIBLIOGRAFIE: B. Kopičková in J. Ž. (1990, s. 216); P. Spunar in Repertorium auctorum Bohemorum provectum idearum post universitatem Pragensem conditam illustrans 2 (Varšava, Praha 1995). ▮ LITERATURA: B. Auštěcká: J. Ž. jako politik (1925); M. V. Kratochvíl: J. Ž. (1953); B. Kopičková: J. Ž. (1990; s přehledem literatury předmětu a ukázkami textů). ▮ F. Palacký in Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě 3 (1850); V. V. Tomek in Dějepis města Prahy 4 (1879); J. Truhlář: Paběrky z rukopisů klementinských 24. Husitská kázání z let 1416–1418, Věstník ČAVU 1899, s. 287 + Paběrky z rukopisů klementinských 43. Husitský pranýř z let 1416–1417, tamtéž 1900, s. 566 + Paběrky z rukopisů klementinských 65. Kázaní kněze J. Ž. z r. 1419, ČČH 1903, s. 198; Z. Nejedlý in Dějiny husitského zpěvu za válek husitských (1913; 1955 s tit. Dějiny husitského zpěvu 5); F. Hrejsa: J. Ž., Kostnické jiskry 1922, č. 15–18, 20 + J. Ž., Zálesí. Vlastivědný sb. okresu humpoleckého (Něm. Brod) 8, 1926/27, s. 84; F. M. Bartoš: Nová postila J. Ž.?, ČNM 1927, s. 135; J. Pekař in Žižka a jeho doba 1–4 (1927–33); Z. Kalandra in Znamení Lipan (1934) + J. Ž. a pražský thermidor, Tvorba 1934, č. 1 a 2; J. Síla: Život a smrt kněze Ž., Nár. práce 1.–5. 8. 1939; E. Stein: Ž. jako náboženská osobnost, Věstník KČSN 1947 (vyšlo 1950), s. 1; F. M. Bartoš: Sborník husitského kazatele asi z r. 1415, Věstník ČAVU 1948, s. 15; F. Graus in Chudina městská v době předhusitské (1949); F. M. Bartoš: Kdy vznikla postila Ž., Jihočeský sb. historický 1950, s. 23 + Tzv. Husitský pranýř z r. 1417, tamtéž, s. 63 + Ještě jednou tzv. Husitský pranýř, tamtéž, s. 112; A. Molnár: Ž. cesta k lidu, Církevní věstník 1951, s. 6 + Slova J. Ž., Kostnické jiskry 1951, č. 13; F. M. Bartoš: Pád Ž., Jihočeský sb. historický 1952, s. 77; J. Macek in Tábor v husitském revolučním hnutí 1, 2 (1952, 1955); A. Molnár: Ž. revoluční kázání, Kostnické jiskry 1953, č. 30–31 + J. Ž., Evangelický kalendář 1953, s. 80 + in ed. Dochovaná kázání J. Ž. … (1953) + in ed. Výzva J. Ž. (1954) + Nad kazatelskou výzvou J. Ž., Křesťanská revue 1954, s. 37; F. G. Heymann in John

Žižka and the Hussite Revolution (Princeton 1955); F. M. Bartoš in Dvě studie o husitských postilách (1955) + Příchod J. Ž. do Prahy, Křesťanská revue 1956, s. 249; A. Molnár: Ž., prédicateur de la révolution, Communio viatorum 1959, s. 324; R. Kalivoda in Husitská ideologie (1961); A. Molnár: Betlémská kázání na paměť nových mučedníků, Kostnické jiskry 1962, č. 24; K. Konrad in Dějiny husitské revoluce (1964, ed. R. Nový); F. M. Bartoš in Husitská revoluce 1. Doba Žižkova 1415–1426, České dějiny 2, sv. 7 (1965) + Nová postila J. Ž., Kostnické jiskry 1965, č. 14 + Počátky J. Ž. v Praze, Teologická příloha Křesťanské revue 1966, s. 44; H. Kaminsky: The Prague Insurrection of 30 July 1419, Mediaevalia et Humanistica 1966, s. 106 + in A History of the Hussite Revolution (Los Angeles, Berkeley 1967); E. Werner in Der Kirchenbegriff bei Jan Hus, Jakoubek von Mies, J. Ž. und der linken Taboriten (Berlín 1967); F. Graus: Struktur und Geschichte. Drei Volksaufstände im mittelalterlichen Prag, Vorträge und Forschungen (Sigmaringen) 7, 1971, s. 31; S. Bylina: Elementy chiliastyczne w poglądach J. Ž., Przegląd Historyczny (Varšava) 1972, s. 241; P. Čornej: 550 let od smrti Ž., Večerní Praha 17. 3. 1972; B. Kopičková: Ž. Praha, Folia historica bohemica 1981, s. 103; A. Molnár in Pohyb teologického myšlení (1982); J. Válka: J. Ž. (560. výr. pokusu o „thermidor" v husitské revoluci), Věda a život 1982, s. 187; J. Mayer: Kostel Panny Marie Sněžné – středisko pražské chudiny, Staletá Praha 1984, s. 95; M. Ransdorf in Kapitoly z geneze husitské ideologie (1986); B. Kopičková: Dvanáct táborských článků ze srpna 1420 v zrcadle Želivského kázání, Folia historica bohemica 1986, s. 173 + Pražský radikalismus a valdenství, Pražský sborník historický 1988, s. 5 + Vztah pražských radikálů ke státní moci, Folia historica bohemica 1988, s. 287; F. Šmahel in Husitská revoluce 2, 3 (1993); R. Kalivoda in Husitské myšlení (1997); P. Čornej: Nové Město pražské na počátku a v závěru husitské revoluce, ČČH 1998, s. 736; F. Šmahel in Husitské Čechy (2001); P. Čornej: Pád J. Ž, ČČH 2003, s. 261.

pč

Josef **Žemla**

* 5. 5. 1884 *Byšice* u Mělníka
† 19. 2. 1954 *Nové Město nad Metují*

Básník, povídkář, autor pohádek a loutkových her pro děti, překladatel z angličtiny a němčiny; hudební skladatel.

Po ukončení měšťanské školy v Mělníku studoval v Praze na učitelském ústavu. Od 1903 učil na pražských školách, zejména na Hládkově (1907–39). 1939, krátce před odchodem do důchodu, byl ředitelem školy v Břevnově. Od mládí projevoval všestranné umělecké zájmy. Byl členem Pěveckého sdružení pražských učitelů a hudbě se věnoval i jako skladatel drobných klavírních i houslových skladeb a písní, z nichž některé věnoval mládeži (Z naší studánky, Česká školní mše, Z niv a lesů aj.); řada jeho hudebních prací vyšla tiskem.

Ve svých verších (většina zůstala zveřejněna pouze v časopisech) se Ž. pokusil vyslovit lyrický prožitek přírody a jeho odraz v niterných pocitech člověka (cyklus sonetů *Rozlety*), dával v nich průchod vnitřnímu nepokoji a touze po naplnění harmonického vztahu (sbírka milostné lyriky *Květen*). V historickém románu ze 17. století *Jan Balcar* (vlídně přijatém dobovou kritikou) se autorovi nepodařilo překonat romantizující pojetí. Mnohem úspěšnější byl v povídkové tvorbě, rovněž publikované převážně časopisecky a v denních listech, v níž dával přednost námětům z maloměstského prostředí (*Granáty tety Roziny* aj.). Vylíčením zdánlivě všedních, nenápadných postav se v povídkách snažil odhalit citlivé jádro jedinečných lidských osobností. Většinu své tvorby věnoval dětem. Vedle nových variant klasických pohádek psal bajky a pohádky o zvířátkách (*Ze stromu pohádek, Z pohádkářova pokladu*), pověsti (*Pražské pověsti*) i veršovaná leporela. Pokusem o beletristické přetlumočení operních děl B. Smetany, přibližujícím jeho tvorbu dětem, byla kniha *Z mistrova odkazu.* Podobně jako řada dalších pedagogů té doby věnoval Ž. zájem loutkovému divadlu, v němž spatřoval ideální prostředek mimoškolního působení na děti. Základem jeho her jsou veselé příběhy známých loutkových typů (Kašpárka, Honzy, Škrholy), situované převážně do vesnického prostředí, kde jsou jejich protihráči často představitelé panské moci (drábi, zámečtí správci, nespravedliví páni apod.). V řadě her (*Honza silák, Škrhola lékařem*) vyjadřoval Ž. odpor k sociální nespravedlnosti. Strukturou výstavby odpovídaly běžné inscenační praxi, zejména statickému pojetí loutkových scén, což se promítlo do těžkopádného členění těchto krátkých hříček do 3–4 dějství. Navzdory dobové oblibě Ž. loutkoher, vyplývající zejména z jejich inscenační nenáročnosti, nepatří Ž. k těm autorům, kteří svou tvorbou přispěli k vývoji moderní loutkové hry.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jos. Ž. Malge (ojediněle, jako autor hudby ke kupletu Omlazovací metoda profesora Voroněva, b. d., 1924), J. Villa, Vítězslav

Roj; J. Ž., Žla, Žla., -Žla.-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1908–19); Čes. slovo (1925–27); Dětská neděle (1939–40); sb. Dětský den 1–3 (1928; b. d., 1931; 1931); Dobrá kopa; Honza; Lid. noviny (1932); Loutkář (1917); Máj (1907–10); Malý čtenář (1906–18, 1925–28); Nár. listy (1909); Nár. obzor (1910); Novina (1909); Osvěta (1908–16; 1909 cyklus sonetů Rozlety); Světozor (1915–17); Švanda dudák; Topičův sborník (1915–19); Tribuna (1925); Venkov (1909–10, 1916–17, 1925–31); Vlast; sb. Zábavné čtení (b. d., 1930); Ženské listy (1914); – posmrtně: sb. Hrátky s Kašpárkem 1 (1964). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Granáty tety Roziny (PP b. d., 1913); Dalibor (D pro ml., b. d., 1914; 1927 přeprac. vyd. s tit. Dalibor z Kozojed, in Pět loutkových her); Kašpárek a zloději (D pro ml., b. d., 1917); Kašpárek – slavný učeň (D pro ml., 1918); Jak švec čerta ošidil (D pro ml., 1918; upr. vyd. 1948); Jak švec čerta napálil, O Jankovi, Jak vysloužilec k štěstí přišel (PP pro ml., b. d., 1919); Ponocný a strašidlo (D pro ml., b. d., 1920; upr. vyd. 1941); Strýček Lakota (D pro ml., b. d., 1920); Květen (BB 1920, pseud. Vítězslav Roj); Ze stromu pohádek (b. d., 1920); O lhavé princezně (D pro ml., b. d., 1920); Kašpárek na posvícení aneb Jak se Honza ženil (D pro ml., b. d., 1920; upr. vyd. 1948); Ivanovo štěstí (D pro ml., b. d., 1921); Skřítkův dar (D pro ml., b. d., 1921); Rok (D pro ml., b. d., 1921); Ať žije Mikuláš! (D pro ml., b. d., 1921); Oříšky a hádanky pro malé i větší (b. d., 1922); Z písní čarosvěta (PP pro ml., b. d., 1922); Moje satiricon (BB 1922, pseud. Vítězslav Roj); Růže stolistá (BB pro ml., 1923); Z pohádkářova pokladu (PP pro ml., 1923); Z mistrova odkazu. Povídky z oper Bedřicha Smetany… (pro ml., 1924); Z temna staletí (PP 1924); Malí počtáři (verš. leporelo, b. d., 1924); Máňa Rozcuchánek (verš. leporelo, b. d., 1924); Jan Balcar (R 1925); Princ Jasoň (D pro ml., b. d., 1925); Vánoční nadílka (BB pro ml., b. d., 1927); Pohádka o Lidunce (D pro ml., b. d, 1927); Pět loutkových her (DD pro ml., 1927; obs. Ctný rytíř Jehlička z Jehlovic, Čeští muzikanti, Dalibor z Kozojed, Princezna Terinka, Silný Ctibor); Pražské pověsti (PP pro ml., 1928); Honza silák (D pro ml., 1928); Kašpárek a doktor Habakuk (D pro ml., 1928); Kašpárek, věrný sluha (D pro ml., 1928); O potrhlém ševci (D pro ml., 1928); O pyšné princezně (D pro ml., 1928); Kuba s kozlem (D pro ml., 1928); Námluvy prince Ahmeda (D pro ml., 1928); Škrhola lékařem (D pro ml., 1928); Zakletý rytíř (D pro ml., 1928); Děti, plny něhy – lásky (verš. leporelo, b. d., 1928); Vodníkova pomsta (D pro ml., 1928); O všetečném medvídku (verš. leporelo, b. d., 1929); Ponocný a Kašpárek (D pro ml., 1929); Ztracený princ (D pro ml., 1929); Cesty opičáka Šmudli-Šmudly a Holanďana Van-Ilky (BB pro ml., 1930); Černý pes (D pro ml., b. d., 1931); Čert ve mlýně (D pro ml., b. d., 1931); Jak Honza došel štěstí (D pro ml., b. d., 1931); Pohádka o princezně Jolantě (D pro ml., b. d., 1931); Rytíř Kratiknot (D pro ml., b. d., 1931); Dědek a bába z perníkové chaloupky (D pro ml., 1933); Kašpárek, věrný sluha (D pro ml., 1938); Já čtu, ty čteš, on čte… (leporelo, b. d., 1939); Školáčkův kalendář (BB, PP pro ml., 1941); Jak se čert na světě ženil (D pro ml., 1943); Vzhůru! do školičky, do školy! (BB, PP pro ml., b. d., 1944); Poklad nejvzácnější (D pro ml., 1946); Kašpárkovo zlaté srdce (D pro ml., 1948); Ukradený vepřík aneb Kašpárek detektivem (D pro ml., 1948); – *Úprava pro loutky:* V. K. Klicpera: Rohovín čtverrohý (1918). – *Překlady:* A. Schnitzler: Paní Beata a její syn (b. d., 1917) + Cesta do šíra (1923); M. de Haupt: Jak Andulka šla hledati Ježíška (1917); Honzíčkova výslužka, Husopaska, Jak chudý prášek ke štěstí přišel (b. d., 1919); K. Helm: Žabec (b. d., 1919); C. Tschudi: Zajatec vídeňský – syn Napoleonův (1919) + Napoleonova matka Laeticie Ramolinová-Buonapartová (b. d., 1920); F. Gerstäcker: Dobrodružství malého velrybáře (1920); M. Kaderi: Papouškovy povídky (b. d., 1923; 1928 s tit. Sukasaptati, z angl. překl. F. Gladwina); Lukianos ze Samosaty: Lucius oslem (b. d., 1924); M. Elzer: Tajemné lásky bol… (b. d., 1928); G. Hartwig: Růže z hor (b. d., 1928); L. Stein: Jeho nevěsta (b. d., 1928) + Bouře srdcí (b. d., 1931) + Dvě sestry (b. d., 1931) + Její dobrodružství (b. d., 1931); H. Courths-Mahler: Žena – mé štěstí (b. d., 1928) + Jeho dítě (b. d., 1931) + Minulost (b. d., 1931) + Srdce, co je tvé štěstí? (b. d., 1931) + Adoptovaná (b. d., 1932) + Perlový náhrdelník (b. d., 1932) + Tajný sňatek (b. d., 1932) + Ztracený prsten (b. d., 1932) + Za oceánem (b. d., 1934) + Kouzelné ruce (b. d., 1935); Milostné povídky z Tisíce a jedné noci (1930); J. Retcliffe: Poklad Inků (b. d., 1930); G. Stendal: Slečna ze zámku (b. d., 1931); W. Angel: Osvobozená (b. d., 1932). – *Ostatní práce:* Praha v mobilizaci (1914); Tomáš G. Masaryk (1918); Co jest republika? (1918); Historie sloupu mariánského na Staroměstském náměstí (1918); Pravý původce světové vojny Franz Josef I. (b. d., 1918, pseud. J. Villa); Do střední školy (1925). ▮

LITERATURA: ● ref. Květen: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 668; J. V. Sedlák, Tribuna 18. 7. 1920; K. H. (Hikl), Naše doba 29, 1921/22, s. 54 ●; ● ref. Moje satiricon: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 23, 1922/23, s. 239; -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 10, 1922/23, s. 473 ●; ● ref. Z pohádkářova pokladu: V. Brtník, Venkov 8. 12. 1923; M., Čes. osvěta 20, 1923/24, s. 239 ●; ● ref. Z mistrova odkazu: -drb- (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 390; V. Brtník, Venkov 23. 2. 1924; J. H. (Hloušek), NO 5. 3. 1924; R. (A. Rambousek), Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 40 ●; K. H. (Hikl): ref. Jan Balcar, Čes. osvěta 22, 1925/26, s. 473; L. P. (Ptáček): ref. překl. Milostné povídky z Tisíce a jedné noci, Čin 1, 1929/30, s. 772; O. Pospíšil: ref. Cesty opičáka Šmudli-Šmudly a Holanďana Van-Ilky, Úhor 1930, s. 74 + ref. Já čtu, ty čteš, on čte…, Úhor 1940, s. 103; -nk-: ref. Poklad nejvzácnější, Loutková scéna 2, 1945/46, s. 147; Z. Bezděk in Dějiny české loutkové hry do roku 1945 (1983).

ad

Berty **Ženatý**

* 22. 2. 1889 *Brno*
† 17. 12. 1981 *Rhinebeck* (USA)

Autor próz, reportáží a fejetonů, těžící především ze svých ruských a amerických zkušeností, publicista.

Vl. jm. Vojtěch Albert Ž., podepisoval se též Vojtěch Berty (V. B.) Ženatý. – V Brně studoval elektrotechnický obor, byl členem výboru akademického spolku Zora (1908). Během 1. světové války sloužil v rakousko-uherské armádě, padl do ruského zajetí a vstoupil do československého vojska v Rusku. Po válce 1918–28 pracoval jako inženýr pro firmu Rochester Gas and Electric v USA, 1928–30 byl vedoucím propagace firmy Baťa ve Zlíně a od 1931 zastával podobnou funkci ve Sdružených železárnách v Praze. Na konci 1938 odešel znovu do USA a usadil se natrvalo v Omaze ve státě Nebraska. Přispíval do místního krajanského časopisu Hospodář (vedl rubriku nazvanou Paběrky); pro jeho příspěvky jsou typické generalizace a rychle činěné syntézy vznikající bez podstatnější analýzy informací, jejich konzervativní ráz se stal předmětem kritiky některých českých exulantů (J. Netíka aj.).

Jako beletrista se Ž. poprvé představil po návratu z Ruska v brožuře *Historie a osudy československého vojska na Rusi*, příznačně spojující reportáže s historizujícími úvahami, opírajícími se v publicistickém duchu spíše o bezprostřední dojem než o hlubší analýzu společenské situace. Lehčí fejetonní styl předvedl Ž. i v další knize z ruského prostředí *Když se valí revoluce*, zachycující bezprostřední dojmy z revolučních časů. Na drobných příhodách přímého účastníka dějů evokoval (i s humorem a ironií) paradoxní okamžiky, do nichž postavily převratné události obyčejného člověka, nepřipraveného na proměny ruské společnosti. Pandán k zážitkům z ruské revoluce tvoří vesměs v Lidových novinách zveřejňované fejetony a črty z pobytu ve Spojených státech, shrnuté do knihy *Země pruhů a hvězd*. Volně se v ní střídají postřehy z amerických univerzit, úřadů i z rodinného prostředí. V souladu s částí české veřejnosti Ž. shledával v USA ideální demokratický stát pokročilejší než evropské země i model pro státní zřízení. Zařadil se tak do širšího proudu cestopisné úvahové literatury, v níž Češi, limitovaní bývalým mocnářstvím, objevují cizí země. Na beletrizující ráz reportáží Ž. navázal ještě po 2. světové válce knihou *Pro císaře pána a jeho rodinu*, humorným i satirickým vyprávěním o poměrech v rakousko-uherské armádě obsahujícím i jistou dávku nostalgie a sentimentality, jimž se Ž. dříve ve svých pracích bránil. Mládeži věnoval knihu *Piráti a bukanýři*, v níž se pokusil srovnat staré pirátské příběhy s historickou skutečností; současně vyjádřil i přesvědčení o překonanosti romantiky, která musí ve výchově mládeže ustoupit smyslu pro realitu. V tomto postoji vlastně navázal na svůj dřívější názor na pohádky v přednáškách (YMCA) i v některých sloupcích Lidových novin, které odsoudil hlavně proto, že probouzejí v dětech strach. Vyvolal tím silnou oponenturu v odborných kruzích i u čtenářů novin. Se svou ženou publikoval také práci o efektivním způsobu bydlení v USA, provázenou množstvím konkrétních plánků a náčrtů. Zejména v amerických reportážích se Ž. představil jako technokraticky orientovaný publicista, jenž hledá co možná nejjednodušší koncept řešení složitých společenských otázek. Jeho důvěra v pokrok se opírala o idealizovaný obraz americké společnosti, svobodné hlavně díky přesvědčení o úloze zdravého rozumu a rezervované ke všemu, co nevzešlo z praktické činnosti svobodných lidí. S despektem se Ž. proto stavěl k intelektuálním projektům na záchranu lidstva. Zdůrazňoval rovněž potřebu výchovy mladé generace jako jeden z předpokladů růstu materiální vyspělosti lidstva.

ŠIFRY: By-Žy, By-Žý, By-Žý., bž. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (1932–34); Čteme (1939); Hospodář (Omaha 1941–61); Klas (1929); sb. Kreslíme, abychom propagovali (1939); Lid. noviny (1921–39); Nár. práce (1927–28); Panoráma (1937–38); Pestrý týden; Salon (Brno, Praha 1923–28, 1935); Úhor (1938); Venkov (1937); Waldes Koh-i-noor magazín (1932–38). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Historie a osudy československého vojska na Rusi (Rp 1918); Země pruhů a hvězd (FF 1927); Příběh naučitele Harryho Harra (1928, in F. Flos: Rebelie na vsi); Když se valí revoluce (P 1930); Piráti a bukanýři (P pro ml., 1934); Pro císaře pána a jeho rodinu (PP 1950). – *Překlad:* E. A. Filene: Blahobyt v dnešním věku strojů (1933). – *Ostatní práce:* Americké domečky (pojednání, 1931, s F. Ženatou). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Waldes Koh-i-noor magazín (1932–37), Ocel (1938). ▮

LITERATURA: ● ref. Země pruhů a hvězd: M. V., Kmen 1, 1926/27, s. 231; J. Kopta, Nár. práce 3. 2. 1927; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 26. 6. 1927; PA (O. Parma), Večerní Čes. slovo 16. 7. 1927; Fer., NO 2. 9. 1927; K. Ballenberger, Studentský život 7, 1927/28, s. 147; J. Čapek, LidN 8. 2. 1928; fn. (F. Ně-

mec), Rudý večerník 23. 6. 1928; J. Hoch, Kmen 2, 1928/29, s. 72 ●; ● polemika o pohádky: B. Ž.: Milý synu, milá dcero, LidN 24. 2. 1929; an. (V. Poláček): Inženýr a fantazie, Panoráma 7, 1929/30, s. 30 a 93; A. Dichtl: Vzít dětem pohádky?, LidN 3. 3. 1929; O. Černý: Pohádky, Samostatnost 1930, č. 11 ●; O. Mrkvička: B. Ž. mluví, LidN 7. 4. 1929; ● ref. Když se valí revoluce: J. Dýma, NO 28. 12. 1930; vz. (V. Zelinka), Zvon 31, 1930/31, s. 335; an., Studentský časopis 10, 1930/31, s. 219; Jena, Čes. osvěta 28, 1930/31, s. 68; J. F. (Folprecht), tamtéž, s. 196; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1931, s. 158 ●; an.: k padesátinám, LidN 21. 2. 1939; fousek (J. Netík): Literát na scestí, Čes. slovo (Mnichov) 1960, č. 9.

vpa

Ženská revue

1905–1920

Emancipační měsíčník politicko-vzdělávacího charakteru, orientovaný na myšlenky pokrokového hnutí s důrazem na zájmy moravských žen a s literárněhistorickým zřetelem.

Podtitul: 1905/06–20 (roč. 1–15) List pro otázku ženskou, etickou, kulturní a sociální vůbec. Záhlaví: od 1910 (roč. 5) Žena budiž na roveň postavena kulturně, právně i politicky, od 1916 (roč. 11) Založila Zdenka Wiedermannová-Motyčková. – *Redaktorky:* 1905/06–15 (roč. 1–10) do č. 4 Z. Wiedermannová (-Motyčková), 1914–15 (roč. 9–10) s V. Kučerovou; 1916–20 (roč. 11–15) L. Konečná (odpovědná za obsah, roč. 11 za součinnosti redakčního kruhu), A. Tollnerová (redakce a vydávání). – *Vydavatelky:* 1905/06–15 (roč. 1–10) Z. Wiedermannová (-Motyčková); 1916–20 (roč. 11–15) B. Wiedermannová, L. Zatloukalová-Coufalová; Brno, od 1914 (roč. 9) č. 5–6 Brno, Záhřeb. – *Periodicita:* měsíčník; 1905/06 (roč. 1) od července do června, 12 čísel; 1906/07 (roč. 2) od července do července, 9 čísel a 3 dvojčísla; 1907/08 (roč. 3) od listopadu do prosince, 8 čísel a 2 dvojčísla; 1909 (roč. 4) s 1 dvojčíslem; 1910 (roč. 5) se 2 dvojčísly; 1911 (roč. 6) se 3 dvojčísly; 1912 (roč. 7) se 2 dvojčísly; 1913 (roč. 8) měsíčník; 1914 (roč. 9) se 3 dvojčísly a trojčíslem; 1915 (roč. 10) se 2 dvojčísly a trojčíslem; 1916 (roč. 11) kromě prázdnin, s 1 dvojčíslem; 1917 (roč. 12) kromě prázdnin; 1918 (roč. 13) kromě prázdnin, s dvojčíslem; 1919 (roč. 14) kromě prázdnin, s 2 dvojčísly (3–4, 8–9); 1920 (roč. 15) do č. 7. – *Přílohy:* 1907/08 (roč. 3) Žena v umění (red. B. Benešová); 1910 (roč. 5) Právo ženy (red. V. Motyčka), 1911–20 (roč. 6–15) Učitelka (red. A. Gebauerová, od 1916, roč. 11 Výbor Jednoty moravských učitelek).

Ž. r. založila zakladatelka Jednoty moravských učitelek Z. Wiedermannová (provd. Motyčková, 1868–1915, pocházející z pročesky orientované rodiny buditelského spisovatele, hudebníka a učitele O. Vidermana z Nákla u Olomouce) na podporu moravského ženského vzdělávání (od 1913 příloha *Učitelka* vedená A. Gebauerovou), právního a politického postavení ženy. Redaktorka Wiedermannová, která časopis až do své smrti financovala téměř výhradně ze svých soukromých zdrojů, prosazovala rovnoprávné postavení žen v kultuře, politice, v povolání i v soukromí („Jsem člověk a mám svou vnitřní hodnotu nebo ji nemám. Jiného měřítka moderní žena neuznává“ – redakční úvodník k roč. 1). Jejími ideovými vzory byli švédská vychovatelka a filozofka E. Keyová, T. G. Masaryk a pokrokové hnutí (Masarykův článek Moderní názor na ženu v roč. 1 se stal programem listu). Ž. r. vytvořila konkurenci podobně zaměřenému pražskému časopisu Ženský obzor (1901–41) manželů A. a J. Ziegloserových, s nimiž vedla několik vyostřených polemik; konkurovala i katolickému časopisu pro ženy Eva (1904–25), který v Novém Jičíně začal vydávat K. Dostál-Lutinov. Politicky vytvořila základnu pokrokovému hnutí moravských žen. V roč. 3 redaktorka posílila kulturní zaměření listu přílohou *Žena v umění,* která však po roce z finančních důvodů zanikla. Situace Ž. r. v moravském kulturním životě se zkomplikovala sňatkem Wiedermannové s rozvedeným učitelem V. Motyčkou a jejími radikálními protiklerikálními vystoupeními, po nichž následovaly četné cenzurní zásahy (stať Z. Wiedermannové Emancipace ženy od kněze v roč. 3 se stala předmětem interpelace v říšské radě, která pak umožnila otisknout úplné znění). 1910 (roč. 5) přibyla radikální politická příloha *Právo ženy* (rok nato se přeměnila v stejnojmenný týdeník pod vedením V. Motyčky). Existence takového časopisu byla poměrně obtížně udržitelná, redaktorka byla těžce nemocná a časopis se ocital ve vážných finančních potížích. Po smrti V. Motyčky se 1914 situace okolo Ž. r. ještě více vyostřila. Došlo zároveň k česko-moravskému rozkolu v ženském politickém hnutí, který byl obsáhle komentován v polemice Ž. r. s Ženským obzorem. Wiedermannová časopis udržela až do své smrti (1915, roč. 10, č. 5–6 jí bylo věnováno). Výbor Pokrokové organizace moravských žen se rozhodl 1915 přes finanční těžkosti časopis dále vydávat (i jako poctu zakladatelce). Finančně jej zajišťovaly opět soukromé zdroje:

sestry první redaktorky B. Wiedermannová a L. Konečná (manželka A. Konečného, pozdějšího poslance za stranu národněsocialistickou) a feministicky angažovaná selka L. Zatloukalová-Coufalová, později poslankyně za agrární stranu. 1916 navrhovala redakce Ženského světa sloučení obou časopisů, Moravanky však chtěly svou platformu zachovat. Po válce se však dosah jejich požadavků na svébytnost ženy, a to i svébytnost politickou, oslaboval. Nedostatek zájmu a finančních zdrojů vedly L. Konečnou 1920 k zastavení časopisu. – Z. Wiedermannová (-Motyčková) vydávala i knižnici Ž. r. (J. S. Machar: Česká žena, 1909; O. Stránská-Absolonová: Ženská otázka z hlediska pokrokového, 1909; M. Tůmová, V. Kučerová: K historii ženského hnutí v Čechách, 1914). V Knihovničce Práva ženy vyšly dva svazky (b. d., 1911: M. Tůmová: Pro volební právo žen, Z. Wiedermannová-Motyčková: Demokratizace české ženy).

Ž. r. získala podporu řady intelektuálních osobností z Moravy i Čech, které hájily zájmy moravských žen, např. T. G. Masaryk, J. S. Machar (článek Česká žena, roč. 2), F. Drtina, A. Masaryková, L. Dedková, K. Bufková-Wanklová, E. Beneš, F. X. Hodáč, K. Horký, K. V. Polák; J. Wurmová (Čtyři slavní hlasatelé míru, roč. 7) a P. Moudrá se v časopise soustředily na otázky pacifismu. Moudrá na konci války rozpoutala rozsáhlou diskusi o dvojženství. Právním a emancipačním otázkám se kromě redaktorky (i šifry Z., Z. W., Z-W-M) věnovaly L. Konečná, O. Stránská-Absolonová (Ženská otázka z hlediska pokrokového, roč. 4). Časopis vstupoval do politických debat o nových zákonech týkajících se volebního práva a celibátu. Snažil se rovněž představit nově vznikající vysokoškolsky vzdělanou ženskou inteligenci. Mezi přispěvatele patřili E. Bláhová, V. Bouček, P. Buzková, A. Fischerová (sestra O. a J. Fischerových), B. Foustka, B. Frantová, K. Gartner, L. Konečná, S. Koryčanská, L. Křikava, V. Kučerová, F. Plamínková, M. Steyskalová, M. Šedlbauerová, M. Štechová, E. Veselá (Žena u německých filozofů romantismu, roč. 7), M. Vítková (i šifra V-á.). Problematikou hygieny a zdraví ženy se zabývala E. Vozábová. V Ž. r. byla *beletrie* otiskována sporadicky, častěji se objevovala až po smrti první redaktorky. Básně publikovali J. S. Machar, M. Matlasová, V. Vášová. Několik drobných prozaických črt napsali pro Ž. r. J. Deml, L. Konečná (i pseud. Libuše Jasenská), J. Konopásková (pseud. Jiřina Tuháňská), M. Moravcová-Štěpánková, T. Todorova (i pseud. Tonka T.), v překladu byla tištěna M. von Ebner-Eschenbach (Hloupý příběh, přel. M. Moravcová-Štěpánková); volnější esejistický žánr pěstovali J. Deml (O Šlépějích 3 a 4, 1919), Z. Hásková, M. Jarolímková, T. Turnerová, V. Vášová, J. Veselá (pseud. Giulia i Giulla Ignota, aforismy). Z. Christinová zdramatizovala prózu E. Barrett-Browningové Aurora Leigh (roč. 12). Několik větších *článků* se zabývalo estetickým pojetím ženy: K. Horký (Hana Kvapilová, roč. 1), J. Č. (Žena v knize F. X. Šaldy, roč. 1), B. Markalous (Žena a rytmus, roč. 8). Ž. r. se často věnovala literatuře jako zdroji nových etických zásad: R. Bojko (podp. A. Horák, Žena dle Tolstého a Ibsena, roč. 3), A. Sychravová (Žena v díle Dostojevského, roč. 4), G. Foustková (Nová žena u Turgeněva, roč. 4), V. Vášová (Žena v literatuře, roč. 5), M. H. B. (Český antifeminista – H. G. Schauer, roč. 7), O. Stránská (L. N. Tolstoj, roč. 9), J. Jarolím (Ženám o Lvu N. Tolstém, roč. 10), dále K. H. Hilar, K. Křivý, S. Popelka. Lednové číslo 1912 (roč. 7) bylo věnováno B. Němcové (M. Gebauerová, V. Vášová: Zapomenutý přítel B. Němcové – Samuel z Tardy Bošínský). *Literární kritika* byla v časopise pěstována se záměrem hodnotit soudobou produkci z hlediska ženského hnutí a také vytvořit kritéria, jež by vystihovala potřeby a názory pokrokové moderní ženy a představila ji jako rovnocennou tvůrkyni. Od roč. 1 existovala v Ž. r. rubrika *Literatura a umění,* jejíž první část byla věnována rozsáhlejšímu kritickému referování a druhá s názvem *Žena v umělecké kultuře* přinášela přehled dění v ženském uměleckém světě doma i v zahraničí. Až do své smrti 1910 tuto rubriku vedl A. Drtil (i šifra V. O.), který v Ž. r. publikoval i větší neliterární články (Žena a politika, roč. 1; My mladí muži, roč. 4). Drtil profiloval kritiku Ž. r. jako časovou realistickou reflexi odpovídající zájmům ženy, zbavenou modernistické inferiorní a sentimentální metaforiky. Sledoval kvalitu ženské produkce, jejíž největší nebezpečí spatřoval v převaze drobnokresebného detailu a sentimentalitě. Ve stejném duchu přispívaly B. Benešová (roč. 2, i pseud. B. Bová.), V. Vášová (i pseud. V. Prachatická, šifry V. P., V. V.), která se většinou zaměřovala na výtvarné umění a divadlo, podobně G. Saudková (i šifry G. S., G. S…ová), občas M. Hanušová (šifra

Mil. Han.). Původní recenzní rubrika byla pro roč. 3 (1907/08) rozšířena na samostatnou přílohu *Žena v umění,* kterou vedla B. Benešová. Ta přílohu koncipovala jako odpověď Šaldovým požadavkům na ženskou tvorbu. Přílohu zahajoval F. X. Šalda (Slovíčko o ženském umění). Rozsáhlejšími statěmi přispěli Ž. Pohorecká (Ruská spisovatelka), R. Svobodová (Hana Kvapilová – zjev kulturní), bratři Čapkové (Feminismus gotiky), V. Dresler (Naše současné spisovatelky), A. Fischerová (Elizabeth Barrett-Browningová), B. Benešová, J. Hloucha (Japonské ženy – umělkyně), M. Veselíková (šifra M. V., ref. J. Jakubec, A. Novák: Geschichte der čechischen Literatur, i drobnější recenze). A. Drtil psal pro přílohu cyklus recenzí soudobé prózy, který pokračoval i po zániku přílohy v roč. 4. Drobné recenze a zprávy do přílohy psali bratři Čapkové (šifra B. Č.), G. Saudková (šifra G. S.), R. Svobodová (pseud. Marforio), E. Valterová, dále šifry M. H. (asi M. Hofmannová), M. A., R. N. (o herectví, asi R. Nasková), R. K. Po smrti A. Drtila (nekrolog F. Taufer, roč. 5) se již v Ž. r. tak výrazná osobnost neobjevila a kulturní rubrika měla většinou referující charakter s převahu stručných recenzních zpráv. Drtilova nástupkyně I. Divišová se však snažila udržet kritickou úroveň časopisu a 1910–14 napsala řadu recenzí literární ženské produkce (Obrana feminismu čili Glosy k poslednímu románu O. Fastrové v roč. 8, negativní posudky knih R. Svobodové atd.), k dalším stálým přispěvatelům patřili A. Jarolímek, F. Pražák (i šifra Fr. Pržk.), M. Štechová, T. Turnerová (nekrolog a vzpomínka věnovaná T. Novákové v roč. 7 a 8), V. Vášová (i pseud. V. Prachatická a šifry P-á, V. V.), občas K. Čapek (i šifra kjč.), M. Rabesová, R. Schenk, šifry J. M., Ma (obě asi J. Malina). Za války a po válce se o uměleckou rubriku dělili M. Hofmannová (recenze J. Deml: První světla, Moji přátelé, Šlépěje, P. Buzková: Žena v životě a díle Macharově, roč. 14), R. Schenk (i šifra R. S.), F. Skálová (i šifra F. S.), V. Vášová se nadále věnovala hlavně výtvarnému umění a divadlu, nesoustavně se mezi referenty objevovala M. Dvořáková (i šifry M. D., -vřk-), Z. Christinová, pseudonymy M. Neopatrná, M. Pražská, šifry ová, A. D., V. Z., V. D., -lj-., s několika hudebními referáty šifra -b-.

LITERATURA: an. (J. Ziegloser): Několik slov čtenářstvu našemu na sklonku ročníku pátého, Ženský obzor 5, 1904/05, s. 121 (k tomu Z. Wiedermannová, Ženská revue 1, 1905/06, s. 164); A. Drtil: Naše ženské časopisy, Přehled 7, 1906/07, s. 53; J. Burešová: Počátky veřejné a společensko-politické aktivity liberálně založených žen na Moravě, AUP Olomouc. Historica 28, 1998, s. 77.

lh

Ženské listy

1873–1926

Vzdělávací, národně orientovaný časopis vyjadřující ideje ženského emancipačního hnutí, věnující se rovněž literatuře a umění.

Podtituly: 1873–74 (roč. 1–2) do č. 4 Časopis pro záležitosti žen a dívek československých; 1874 (roč. 2) od č. 5 Časopis k šíření vzdělanosti mezi paními a dívkami československými; 1875–86 (roč. 3–14) Orgán pro vzdělávání žen a dívek československých; 1887–1911 (roč. 15–39) Časopis pro vzdělávání žen a dívek československých; od 1912 (roč. 40) bez podtitulu. Od roč. 3 záhlaví čísel: 1875–78 (roč. 3–6) Nákladem Ženského výrobního spolku českého; 1879–1919 (roč. 7–47) Vydává Ženský výrobní spolek český v Praze; 1920–26 (roč. 48–54) Založil Ženský výrobní spolek český. – *Redaktoři:* 1873–74 (roč. 1–2) do č. 4 V. Lužická (-Srbová) uváděna jako hlavní spolupracovnice (F. A. Urbánka); 1874 (roč. 2) č. 5–12 výbor Ženského výrobního spolku českého: K. Světlá, S. Podlipská, V. Lužická, E. Krásnohorská; 1875–1911 (roč. 3–39) do č. 6 E. Krásnohorská (přitom od 1904, roč. 33, č. 7 hlavní spolupracovnice K. Nevšímalová); 1912–19 (roč. 40–47) J. Flajšhansová; 1920–22 (roč. 48–50) J. Flajšhansová, B. Foit; 1923 (roč. 51) č. 1–2 M. Šárecká (-Radoňová), P. Moudrá; 1923–26 (roč. 51 od č. 3 – roč. 54) J. Flajšhansová, F. Sekanina. – *Vydavatelé:* 1873–74 (roč. 1–2) Fr. A. Urbánek; 1875–1919 (roč. 3–47) Ženský výrobní spolek český; 1920–26 (roč. 48–54) Zemědělské knihkupectví A. Neubert; Praha. – *Periodicita:* měsíčník, od ledna do prosince; 1898–1911 (roč. 26–39) 10 čísel a jedno dvojčíslo ročně; 1912–18 (roč. 40–46) 12 čísel ročně, od února; 1919 (roč. 47) 6 čísel a tři dvojčísla; 1923 (roč. 51) 10 čísel a jedno dvojčíslo. – *Přílohy:* 1879–80 (roč. 7–8) Výroční zprávy Ženského výrobního spolku; 1895–96 (roč. 23–24) měsíčně a 1897 (roč. 25) nepravidelně Četba dívčí; 1897 (roč. 25) Příloha na paměť 50. narozenin E. Krásnohorské; 1903 (roč. 31) Program Obchodní a pokračovací průmyslové školy dívčí za škol. rok 1903/04; 1912–19 (roč. 40–47) Práce.

Ž. l. vycházely nejprve z iniciativy J. Grégra 1871–72 jako Měsíční příloha ke Květům (jako doplnění české mutace německého módního Bazaru) s mottem „Činnost, samostatnost,

ctnost"; programově byly věnovány „výhradně zájmům a potřebám ženským". Velký podíl na vzniku emancipační ženské přílohy měly členky Amerického klubu dam K. Světlá, S. Podlipská, V. Lužická, které v Květech již před vznikem přílohy tematizovaly ženskou otázku (např. článek J. S. Mill o poddanství žen, stať K. Světlé O vychování ženy, která je považována za jednu z prvních o ženské otázce v Čechách). S jejich úsilím bylo spojeno i vydávání Ženské bibliotéky (redigované S. Podlipskou u nakladatele J. Otty). V téže době založila K. Světlá s dalšími pražskými dámami (D. Hanušová, E. Macháčková aj.) Ženský výrobní spolek český. Po splynutí redakcí Květů a Světozoru v červenci 1872 Ž. l. jako příloha zanikly. – Od 1873 je jako samostatný časopis začal vydávat Fr. A. Urbánek. První dva samostatné ročníky v redakci V. Lužické (-Srbové) se strukturou příliš nelišily od přílohy Květů. Přinášely beletrii, cestopisy, naučné články a zprávy o pokrocích ve vzdělanosti žen. Z listu byla výslovně vyloučena politika. Časopis však nebyl pro Urbánka finančně únosný, a tak v polovině 1874 převzal vydavatelství Ž. l. Ženský výrobní spolek český za redakce komitétu dam (K. Světlá, S. Podlipská, V. Lužická, E. Krásnohorská). Na naléhání Světlé se Krásnohorská stala od roč. 3 nadlouho jedinou redaktorkou. Časopis se pod jejím vedením soustředil na kritické pěstování vkusu a vzdělanosti českých žen, na informace z ženského filantropického, emancipačního a spolkového hnutí. Beletrie neměla být podle programového prohlášení uváděna vůbec, čímž se měly Ž. l. lišit od všech dosavadních časopisů určených širšímu publiku, zvláště ženskému (např. beletristický a módní časopis Lada /1861–65/, Květy, později Módní svět /1879–1935/ a časopisy zaměřené na domácnost jako Domácí hospodyně /1883–93/). Tento záměr však naplněn nebyl a beletrie se v časopisu objevovala po celou dobu jeho existence (s různou četností). Zároveň Ž. l. sloužily jako spolková tiskovina, v níž se veřejnost seznamovala i s hospodařením Ženského výrobního spolku českého, s činností dalších spolků a později ženských profesních organizací. V 70. letech si E. Krásnohorská v Ž. l. vybudovala tribunu, v níž prosazovala své pojetí literatury, vzdělání, výchovy a společenského chování ženy. To se projevilo i v kritice názorů a textů bývalé redaktorky V. Lužické; v úvodu své redakční činnosti Krásnohorská psala významné recenze nastupující generace lumírovců, objevila básnířku I. Geisslovou, kritikami, komentáři, ironickými výpady, polemikami v Ž. l. se prosadila do širšího literárního povědomí. Její nesmiřitelná pozice ve sporu s lumírovci na přelomu 70. a 80. let vedla k tomu, že časopis byl čten širším okruhem čtenářstva, ne jen vzdělanější vrstvou českých žen. Ž. l. se tak zároveň odchýlily od představ zakladatelek a staly se svého druhu literárněkritickou revuí. Časopis nadále charakterizovaly vlastenecký patos, bojovnost ve věci ženské otázky a snaha co nejlépe informovat a vzdělávat čtenářky zprávami z domova i ze zahraničí. V 80. a 90. letech se do popředí zájmu postupně dostávala otázka vzdělanosti žen (úsilí o vytvoření prvního gymnázia pro ženy a vysokoškolské vzdělání žen); časopis se profiloval jako obhájce ženského vzdělávání, referoval podrobně o vzniku a dalších krocích prvního ženského gymnázia a spolku Minerva. Krásnohorská bojovala za univerzitní vzdělání žen (polemika s E. Albertem, satiry, ironické komentáře, informativní články zdůrazňující úspěchy vzdělaných žen). Jedinečné postavení Ž. l. bylo v polovině 90. let narušeno vznikem dalších ženských emancipačních časopisů (studentský pokrokový Ženský obzor v redakci V. Kellnera /1896/, Ženský svět Ústředního spolku českých žen v redakci T. Novákové), které lépe reagovaly na změněnou sociální i kulturní situaci českého měšťanstva. 1895 začala vycházet příloha *Četba dívčí*. – Na počátku století (kvůli nemoci E. Krásnohorské) do redakce vstoupila K. Nevšímalová (žena spisovatele a právníka A. V. Nevšímala, který Ž. l. poskytoval právní poradenství; v tomto období její dcera B. Nevšímalová jako jedna z prvních českých studujících medicíny rozšířila záběr časopisu i na hygienu a zdravovědu, kterou předtím sporadicky pěstovala v Ž. l. lékařka A. Bayerová). Nevšímalová pokračovala v intencích úsilí E. Krásnohorské, ústřední myšlenkou zůstávalo posilování ženských snah a vzdělávání. – 1912 (roč. 40) převzala redakci časopisu nová starostka Ženského výrobního spolku, pacifistka J. Flajšhansová, která chtěla udržet hlavně beletristický a vzdělávací charakter listu a zároveň jej profilovat jako časopis ženského spolkového hnutí. Zpočátku se jej snažila proměnit tak, aby více vyhovoval dobové čtenářce: vznikla nová příloha *Práce*, která se soustředila na praktické rady do domácnosti,

rady lékařské, hygienické, na ženská povolání a přípravu na ně. Od 1912 také časopis zvětšil formát, finančně jej podporoval nakladatel a tiskař E. Leschinger. Ž. l. se nadále zabývaly sporadicky politikou, neopomněly zdůraznit 1912 zvolení B. Vikové-Kunětické poslankyní zemského sněmu (J. Flajšhansová: Žena poslancem); soustavněji se politice věnovala O. Stránská (-Absolonová). Těsně před válkou se časopis dostal do finančních obtíží, ale protože již tehdy tvořil historicky významnou součást ženského hnutí, bylo rozhodnuto jej zachovat a i za války se jej podařilo s obtížemi udržet. – Od 1920 (roč. 48) začalo Ž. l. financovat Zemědělské knihkupectví A. Neubert (vznikla tematická rubrika *Naše zahrádka*, spjatá s nakladatelstvím, a zvýšil se podíl reklamy). 1920–22 se s J. Flajšhansovou podílel na vedení časopisu redaktor nakladatelství B. Foit. 1923 chtěla Flajšhansová Ž. l. předat P. Moudré a M. Šárecké (-Radoňové); kvůli onemocnění Moudré se po dvou číslech do redakce Flajšhansová (jako starostka Ženského výrobního spolku) vrátila jako hlavní redaktorka, redakci však prakticky předala F. Sekaninovi. Časopis posílil historicky orientovanou a zábavně-naučnou složku, jeho feministický a vzdělávací charakter se v podstatě vytratil (s výjimkou 1924, kdy publikoval protesty Ženské národní rady proti zákonu, který upravoval poměry státu a veřejné služby a vedl by k odstranění žen z úřednických míst). Ke konci své existence vycházely Ž. l. v podstatě jako pocta E. Krásnohorské; s její smrtí 1926 vycházet přestaly.

První ročníky v redakci V. Lužické měly spíše charakter rodinného listu: přinášely populární články o výchově (G. A. Lindner, i šifra Dr. G. L.), literatuře (F. Bayer: Ženy v literatuře české, P. Sobotka, F. J. Šubrt) a o domácnosti. Beletrie byla tištěna pod čarou (tzv. fejetony). Básněmi přispěli F. Doucha a začínající básnířky J. V. Brychtínská, A. B. Karbanová, A. Kutnohorská (podp. A. Petrová a šifra Anna K.), B. Mühlsteinová, K. Rájecká, M. Slavinská, B. Studničková, M. Trnavská (asi pseud. J. Stejskalové-Baštové), prózami V. Lužická (i šifra L.) a G. J. Lašek (i podp. L. Gothard). Populárně-vzdělávací články psali F. Bayer (Žena v české literatuře /roč. 2/, P. Sobotka), L. Budecký, V. Šílený, F. J. Šubrt. Od č. 5 1874 (roč. 2) se charakter časopisu změnil: směřoval mnohem více ke vzdělávání a spolkové činnosti. K tomu sloužily nové rubriky *Mravní vůdce, Kronika ženských pokroků, Mravní zásady, Literatura, Dopisy.* Větší úvahy publikovali E. Krásnohorská, S. Podlipská (V. Hugo: Devadesát tři), B. Roubalík. Již v této době se rýsoval v podstatě liberálně-osvětový záměr listu; měl být vědecky, liberálně a antiklerikálně založen. Příznačně se objevil článek k úmrtí manželky J. S. Milla (s oznámením, že Ženská bibliotéka chystá překlad jeho práce Poručí ženino). Krásnohorská začala psát do Ž. l. od 1874 i kritiky, jejichž odborný rámec a kritéria se záhy projevily (Básně Svatopluka Čecha v č. 8, Památce Hálkově v č. 12), přičemž si vyhrazovala právo vyslovovat se o beletrii i negativně. Roč. 3 v duchu programových prohlášení eliminoval beletrii, která se však již v ročníku následujícím navrátila a zůstala v různé míře až do konce existence listu. V 70. a 80. letech tiskla sama redaktorka množství básní, próz a satir (asi i pseud. Arnoštka Č., Bětka Rozmarná, Květoslava Čáslavská, Odolenka Volná, Růžena Volná, Soliman Řetkvička, Viola Tomanová). *Verše* dále publikovali F. Doucha, I. Geisslová (od 1876), V. Sokolová (i podp. Mína Sokolová), B. Studničková, J. Talská a šifra B. N. *Próza* zaujímala v Ž. l. významnější místo; k ní se řadily i oblíbené cestopisné črty (které naplňovaly zároveň záměr časopisu příměji). Autory byli: T. Duchacká, M. Fabkovičová, V. Franc, D. Hanušová, S. Podlipská, B. Studničková, K. Světlá (Z literárního soukromí, Přišla do rozumu, Tonoucí růže) aj. *Překlady* z chorvatštiny pořizoval F. Bačkovský, z francouzštiny J. Kuffnerová. Články *populárně-naučné, etické, pedagogické a feministické* psali mj. F. Bačkovský (České spisovatelky), A. Bayerová (zdravověda), A. Bernard, B. Brádková, A. Bráf (ženské školství), L. P. Frič, J. Gebauer, J. Gintlová, D. Hanušová (i pseud. Bohdanka Ivanová), V. Janovský, B. Klimšová (národopis), F. V. Kodym (emancipace), J. B. Lambl (fyzika), F. Menčík, V. Pok Poděbradský (podp. V. P. Poděbradský; ženská historie), S. Podlipská, J. Prokeš (výživa), F. M. Vrána. 1881 pro Ž. l. přeložila M. Rozvodová článek B. Bolzana O povolání a důstojnosti pohlaví ženského. Recenzemi se představili také H. Palla (sokolské hnutí) a začínající R. Tyršová (výtvarné umění). Většinu článků zabývajících se problémy českých žen, otázkami vzdělání, práce, spolkového a veřejného života, také ženského hnutí (Tré vyšších ženských škol v Pra-

ze, asi i šifra -X-: Slovo o ženském studiu; pseud. Bětka Rozmarná, Soliman Řetkvička, Ctitelka vážného umění, Navštěvovatelka divadla, Teta z Tetína) nebo národní otázkou (pseud. Vlastenka, Pražanka, Česká matka) stejně jako další texty v jednotlivých rubrikách psala E. Krásnohorská sama. List jí sloužil i jako tribuna etických a estetických názorů (O estetickém vychování, O erotice v poezii, Národní pohádka a dětská povídka) a kritiky ženského světa. Rubriky (které se udržely téměř po celé období redakce Krásnohorské) *Literatura a umění, Zprávy spolkové, Směs, Listárna* nebo *Dopisy* naplňovaly kromě informací vycházejících vstříc ženským zájmům její vlastní noticky, glosy, polemiky a komentáře často nepodepsané (i šifra E. K., pravděpodobně jí patřily další podpisy). *Literární kritika* byla v tomto období v listu frekventovaným žánrem (určena nejen ženskému publiku); rozsáhlejší recenze prací autorů nastupující básnické generace (J. V. Sládek, J. Zeyer, J. Vrchlický, J. Goll, I. Geisslová, M. Krajník) i generací předchozích (A. Heyduk, S. Kapper, B. Čermák, V. Lužická-Srbová, V. Hálek, K. Světlá) redaktorka doplňovala drobnějšími programovými texty o úloze kritiky a estetických východiscích v rubrice *Listárna* (pod pseud. Eda Maxová o realismu I. S. Turgeněva, Jménem čtenářky časopisů, šifra E. K.: Také slovo o spisovatelské otázce), polemikami s časopisem Lumír (Lumíru to, k čemu vybízí), spory o Uměleckou besedu a o Národní divadlo. – Přibližně od počátku 90. let se začal vytrácet autorský charakter Ž. l. (E. Krásnohorská přesouvala svou kritickou a polemickou aktivitu jinam, do časopisů Osvěta, Zlatá Praha, Světozor). Přetiskovány byly naučné, feministické přednášky vědců a učitelů blízkých ženským spolkům (A. Bráf, P. Durdík, V. Franc, J. J. Jahn, F. V. Kodym, D. Panýrek i pod pseud. Bajraktar, F. Prusík, J. Sokol). Ž. l. dávaly značný prostor boji o vyšší ženské vzdělání: otiskovaly petice, proslovy, oficiální dokumenty týkající se ženského a hlavně univerzitního vzdělání, komentáře i satiry (E. Krásnohorská pod pseud. Soliman Řetkvička /satirická hra Vysvědčení/ a A. Temná, šifrou E. K. i an.). *Poezie* se objevovala jen zřídka, hlavně od začínajících autorek (I. Geisslová, L. Grossmannová Brodská, R. Jesenská, P. Maternová, K. Vondráčková). Různorodými *prozaickými útvary* přispěli: L. Bezděková, P. Biliánová, A. Čermáková-Sluková (i podp. A. Sluková), M. Fabkovičová, J. V. Frič, I. Geisslová, L. Grossmannová Brodská, D. Hanušová, E. Krásnohorská, A. Ledecká, V. Lužická (-Srbová), T. Nováková, V. Pittnerová, S. Podlipská, M. Poppeová (podp. Quelqu'un), G. Preissová, B. Rajská, A. Řeháková, E. Řeháková, A. Smíšková (podp. Antoszka), V. Sokolová, K. Světlá; oblíbené cestopisné črty pro Ž. l. psaly D. Hanušová, M. Hanušová, B. Kecková, M. Parczewska, A. Řeháková, V. Sokolová, z cest po Spojených státech zasílala zprávy K. Máchová a také J. Humpal-Zemanová (i pseud. Vlastimila Šumavská), po krátkou dobu přispívala i T. Nováková východočeskými postřehy a F. Stránecká příspěvky o moravském folkloru. Vedle větších vzpomínkových článků věnoval časopis více místa nekrologům významných žen (výjimečně i mužů), často vzpomínkově laděným, psaných většinou redaktorkou (E. Bártová, M. Bittnerová, J. Černochová, A. Fričová-Sázavská, E. z Kounic, T. Lamblová, B. Mühlsteinová, J. Neruda, F. Palacký, S. Podlipská, F. Stránecká, K. Světlá). Soustavněji se začaly objevovat i referáty o polské ženské literatuře od A. Smíškové (podp. Antoszka, Antoška). F. Bačkovský nadále psal přehledové články o českých spisovatelkách. Literárněnaučné přednášky a kratší články tiskli S. Podlipská (O národní pohádce, Slávy dcera, E. Barrett-Browningová a její veršovaný román Aurora Leigh), T. Nováková (Žena v poezii S. Čecha), J. V. Frič (Fanny Lewaldová), A. Jirásek, E. Krásnohorská, K. Světlá (Mžiknutí osmačtyřicátníka do naší minulosti). V 90. letech se začaly objevovat články K. Nevšímalové (i šifra -n-). *Kritiky* (spíše drobné recenze) se obracely hlavně k ženskému publiku, a to i v případech, kdy se Krásnohorská dostala do rozsáhlejších politicko-kulturních sporů (Slovo našim čtenářkám o Rukopise královédvorském a zelenohorském, 1886). Z její běžné recenzentské praxe se vydělovaly kritiky věnované G. Preissové, v nichž se vyrovnávala s realismem (Gazdina roba, 1889; Jenůfa a Markétka, 1891), a recenze monografie L. Čecha Karolína Světlá (1892). – Na počátku století (se vstupem K. Nevšímalové do redakce) tiskly Ž. l. *poezii* i nadále pouze sporadicky, největší prostor dostávala I. Geisslová, dále od 1907 S. Buonaccini (podp. Lila Šebestová, pseud. L. Atsebešová). Drobnými *prózami* přispěly: S. Buonaccini (podp. L. Šebestová), A. Čermáková-Sluková, B. M. Eliášová, M. Fabkovičová, J. Flajšhansová, L. Gross-

mannová Brodská, J. Lamblová (šifra H. B. L.), A. Ledecká, V. Pittnerová. Cestopisné črty psaly B. M. Eliášová (z Japonska), R. Hennigová-Brodská a L. Grossmannová Brodská (z Ruska), J. Kuffnerová (z pařížské výstavy ženských prací), A. Řeháková (z Itálie, Alp, ze Slovinska), B. Studničková. Menší *portréty* významných žen publikovaly K. Bufková-Wanklová, E. Krásnohorská (V. Sokolová, D. Hanušová), K. Nevšímalová (I. Geisslová, L. Grossmannová Brodská, T. Nováková, A. Řeháková, R. Tyršová). Po úmrtí zakladatelek českého ženského hnutí K. Světlé a S. Podlipské byly (na pokračování) připomínány jejich osobnosti obsáhlým výborem ze vzájemné korespondence připraveným A. Čermákovou-Slukovou pro několik následujících ročníků časopisu. 1899 věnovaly Ž. l. řadu vzpomínkových článků a projevů K. Světlé, podobně po deseti letech (texty E. Krásnohorské, K. Nevšímalové, M. Šedlbauerové). K literárním portrétům je třeba přiřadit i nekrology, často od E. Krásnohorské, kterými se loučila se svými spolupracovnicemi ze ženského hnutí a přítelkyněmi (J. Náprstková, M. Čelakovská-Holá, E. Lauermannová). Rubrika *Literatura a umění* se soustředila na stručné recenze praktických nebo vzdělávacích příruček, případně na dobovou ženskou produkci (H. Malířová, A. Řeháková, B. Studničková), výjimkou byla kritická glosa E. Krásnohorské (pseud. Soliman Řetkvička) o německy psaných dějinách české literatury J. Jakubce a A. Nováka (1907). O rubriku se staraly K. Nevšímalová (i šifry K. N., an, N, -n-, -x-, -u-, pseud. Somebody) a B. Nevšímalová (i šifra B. N.). Jinak v Ž. l. převažovaly zprávy spolkové, informace ze ženského hnutí a profesí, zprávy o vzdělání žen a jejich právech, a to jak v pravidelných rubrikách, tak ve větších článcích, hlavně redaktorky K. Nevšímalové (i pseud. Quispidam), ale i E. Krásnohorské (Obchodní školy a obchod, 1904) aj. Konzervativnost národně osvětového racionálního feminismu se projevovala polemickými výpady proti moderním feministickým proudům. O hygieně, výživě a zdravovědě psala B. Nevšímalová. – Za redakce J. Flajšhansové se od 1912 pro časopis podařilo získat nové přispěvatele, např. A. Piskáčka, F. Sekaninu, Č. Zíbrta, kteří rozšířili jeho tematický záběr. *Poezie* se omezila na příležitostné původní a překladové verše: V. Brtník, A. K. Buk, I. Geisslová, J. Č. Havlín, E. Krásnohorská, P. Křička, P. Maternová, T. Mellanová; R. Thákur (přel. V. Lesný). Větší prostor získala *próza,* kterou tiskli: A. Brtníková, K. Bufková-Wanklová, R. Čechová, A. Červinka, L. Grossmannová Brodská, J. Hais Týnecký, J. M. Hněvkovský, A. Horáková, V. Houdek (pseud. J. Černohorský), R. Houšková-Tillnerová, J. Křenek, K. Kučerová, první česká aviatička B. V. Laglerová, M. Levá, J. Mellan, T. Mellanová, P. Moudrá, K. Nevšímalová, J. Pilnáček, M. Poppeová, L. Strahl, J. Sumín (román Trosečníci na pokračování, 1912), V. Štech, M. Štechová, J. Teige, A. Vlčková, Q. M. Vyskočil, J. Žemla. Výjimečně se objevila i divadelní hra (F. Téver, 1912). V překladech byli tištěni: P. Altenberg (M. S.), P. Lombrosová (E. Řeháková), F. Jameson (M. Kalašová), T. Dorian, O.-Ch. Galtier, J. N. (Evžen) Čirikov, Carmen Sylva, A. Curtis-Mahlerová (J. Flajšhansová), A. Skramová (M. Lesná-Krausová), P. Petrescu (J. Flajšhansová), M. Maryan (J. Flajšhansová), R. Auerheimer, M. Bałucki, G. de Maupassant, H. Salus, C. Sandu-Aldea, H. Sienkiewicz. Kromě toho se hojně objevovaly beletrizované *črty cestopisné* (B. M. Eliášová, A. Řeháková) a *vzpomínkové.* E. Krásnohorská dokončila rozsáhlé vzpomínky Z let mé bohémy (1912), otiskla další část vzpomínek na B. Smetanu a Minervu (1915) a vzpomínky na K. Mattuše; Ž. l. přinesly rovněž významnou část (z hlediska historie ženského hnutí) pamětí poslance K. Adámka (Z mých styků s E. Krásnohorskou). 1914 uveřejnily k šedesátinám R. Tyršové řadu vzpomínkových a odborných článků. Osobnostem a událostem spojeným s ženským hnutím se věnovali K. Adámek (M. Červinková-Riegrová), K. Bufková-Wanklová, A. Čermáková-Sluková, J. Flajšhansová (R. Svobodová, J. Vrchlický, S. Čech), L. Grossmannová Brodská, A. Jenšovská (Amalie Mánesová, 1912), F. V. Kodym, E. Krásnohorská, P. Maternová, A. Řeháková (O. Sklenářová-Malá), E. Řeháková, F. Strejček (O. Mokrý, B. Čechová), B. Studničková (Americký klub dam), M. Svoboda, A. Šebestová Ledecká (vzpomínky na E. Krásnohorskou), E. Špindler, A. Vlčková. Vzpomínkové stati doplňovaly nekrology, např. I. Geisslové (P. Maternová), J. Vrchlického (F. Sekanina), O. Malybrok-Stielerové (E. Krásnohorská), V. A. Nevšímala, E. Lamblové (E. Krásnohorská), B. Pechové (P. Maternová), A. Cardové, J. Kuffnerové, B. von Suttner (J. Flajšhansová). *Literárněhistorické a vzdělávací stati* se tema-

ticky týkaly žen, představovaly typ osvětového feminismu a hlásily se k tradici umění a literatury 19. století. Novější literární a umělecké jevy autoři Ž. l. téměř nezaznamenávali. F. Strejček psal články o generaci ruchovsko-lumírovské, které doplňoval korespondencí. Staročeské památky ženskému publiku přibližoval Č. Zíbrt (Z milostných dopisů staročeských, 1912; Abeceda pro ženy a proti ženám z konce věku 17., 1917). Větší literární a kulturní úvahy pro Ž. l. napsali F. Bous (dopisy G. Sand, S. Podlipské), J. Kalfus, A. Řeháková, V. Sokolová, C. A. Straka (pobyt B. Jablonského v Polsku), M. Šárecká, R. Tyršová (Č. Zíbrt), J. F. Urban (G. Preissová), G. Zába (Jak soudil Kant o ženách), O. Zachar (J. J. Kolár: Pekla zplozenci). K Husovu výročí 1915 pro Ž. l. napsal rozsáhlou studii V. Flajšhans. A. Piskáček pojednal o vztahu E. Krásnohorské k hudbě (1916). Významné byly feministicky-osvětové a informační články A. Bayerové, L. Grossmannové Brodské, J. Gutha-Jarkovského, K. M. Kloseho, E. Krásnohorské (obsáhlá studie Několik slov o výchově mravní, 1917), J. Mellana, P. Moudré (pacifismus), K. Nevšímalové, S. Podlipské, J. Veselého. Ž. l. si nadále podržely rubriky, v nichž informativně referovaly o literatuře, divadle, hudbě a výtvarném umění. Hlavní literární recenzentkou zůstala K. Nevšímalová, dále přispívali J. Flajšhansová, E. Fryšová, P. Maternová, M. Svoboda, šifry -l-, x., -šk-; o divadle psali K. M. Klose, M. Svoboda, -a-, Henny; o hudbě A. Piskáček; o výtvarném umění M. Svoboda (šifra M. S.), -x-. – Po válce se s novou redakcí objevili další autoři a zaměření časopisu odpovídaly i nové rubriky: *Co ženský svět zajímá* (věnovaná kuriozitám), *Domácnost, Žena ve sportu, Naše zahrádka.* Od 1924 za vedení F. Sekaniny se do časopisu hojně navrátila (včetně přetisků) nevýbojná *poezie,* určená širokým čtenářským vrstvám: K. Babánek, M. Calma, A. Červinka, K. Dewetter, L. Grossmannová Brodská, J. Hornerová-Petrášová, J. Jahoda, F. S. Jaroš, A. Klášterský, E. Krásnohorská, H. Malý, H. S. Mašková, P. Maternová, T. Mellanová, A. Mužík, V. Neubauer, M. Prokopová, M. Příleská, A. Sova, M. Šárecká, J. Vrchlický, J. Wolker, J. Zyka Borotínský, překlady F. V. Borghese. *Prózu* obdobného rázu psali: A. Beránková, P. Biliánová, A. Brtníková-Petříková, K. Bufková-Wanklová, J. V. z Finberka, A. Frausová, N. Hausková, K. Hlubuček, B. Hoblová, L. Kolátorová, F. X. Ledecký, T. Mellanová, P. Moudrá, K. Nevšímalová (i šifra Quidam), G. R. Opočenský, J. Osten, K. Piskoř, S. Podlipská, K. Pospíšilová, G. Preissová, M. Příleská, V. Řezníček, T. Svatová, K. Světlá, J. Šach (i pseud. J. Smiřický), E. J. Šarapatka, M. Štechová, K. Vraný, Q. M. Vyskočil, G. A. Zářecká. V *překladech* vycházely práce A. Blanca Pridiera, L. Capuany, A. Daudeta, C. Donatiho, M. a A. Fischerových, A. France, O. Grandiho, M. Halkeho, K. Hamsuna, C. Marsaye, M. Monniera, W. Perzyńského, E. Roda, F. Sologuba, A. Theurieta, L. N. Tolstého, H. Tovota. Jako *překladatelé* se v tomto období uplatnili: V. Hanuš, H. Kosterka, J. Pacovský, K. Pospíšilová, M. Prokešová, J. Rottová, A. Tvrdek, Z. Valášková. Cestopisy přispívaly B. M. Eliášová, A. Řeháková. Mezi ostatními žánry převládaly *vzpomínky* (G. R. Opočenský, A. Řeháková, Z pamětí Amerického klubu dam), *jubilejní články* P. Biliánové (o Marii Antonii), V. Brtníka (o G. Preissové), A. Brtníkové-Petříkové (o B. Benešové), J. J. Friče (o A. Válkové-Jeřábkové), K. Hrubého (o V. Benešovi Třebízském), E. Krásnohorské (o Ženském výrobním spolku, Ženským listům do 50. ročníku), T. Mellanové (o Ch. G. Masarykové), F. Sekaniny (o A. Sedláčkovi, F. Palackém, V. Náprstkovi), J. Svobody (Tři starostky Ženského výrobního spolku), J. Zyky Borotínského (o R. Tyršové, M. Červinkové-Riegrové, M. D. Rettigové), *nekrology* V. Lužické (E. Krásnohorská), D. Hanušové (A. Čermáková-Sluková), R. Svobodové (šifra Ž), P. Maternové, Ch. G. Masarykové (T. Svatová), A. Bayerové (E. Krásnohorská), E. Krásnohorské (A. Řeháková, J. Karník), V. Pittnerové (A. Čermáková-Sluková). *Literárněhistorické práce* psali E. Felix (J. Vrchlický v Domažlicích), M. Jarolímová (Šumava v dílech Klostermannových), M. Jeřábková (T. Nováková v Litomyšli), F. Sekanina, V. Sokolová (-Seidlová), F. Strejček. Pacifistickému hnutí se věnovala P. Moudrá. Přibyly články zabývající se sokolským hnutím (J. Zyka Borotínský) a sportem. Přetištěna byla pedagogická úvaha F. V. Krejčího. Poslední význačnou prací byla v Ž. l. posmrtně tištěná stať E. Krásnohorské o K. Emingerové (Hlasatelka české hudby). Beletrie byla recenzována v posledním období sporadicky (zvláště knihy určené ženám; autory většinou nepodepsaných referátů byli pravděpodobně F. Sekanina a P. Moudrá).

LITERATURA: ● ref. Ž. l. (i příl. Květů): an., Beseda učitelská 1871, s. 406; an., Pokrok 29. 12. 1872; an., Podřipan 1875, č. 1; an., Pokrok 5. 1. 1878 ●; an. (E. Krásnohorská): Desítiletí Ž. l., Ženské listy 1883, s. 1, 20; J. Bartocha: Eliška Krásnohorská (10 let redaktorkou Ž. l.), Mor. orlice 7. a 18. 4. 1886; Sursum!: ref. Ž. l., Naše doba 4, 1896/97, s. 370; an.: Literatura česká, Pražský deník 13. 3. 1897; E. K. (Krásnohorská): Věnceslava Lužická-Srbová, Ženské listy 1897, s. 142; an.: Ž. l. …, Ženský obzor 7, 1907/08, s. 87; an.: Ž. l., Ženský svět 1914, s. 282; F. Strejček in Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880 (1915, s. 89); E. Krásnohorská: Ž. l. do 50. ročníku, Ženské listy 1922, s. 1 + in Co přinesla léta 1, 2 (1928); D. Vlašínová in Eliška Krásnohorská (1987).

lh

Ženský svět

1896–1930

Společenský, kulturní a vzdělávací časopis s uměleckokritickou a beletristickou složkou, určený především měšťanskému ženskému publiku.

Podtituly: 1896–99 (roč. 1–3) List věnovaný zájmům českých paní a dívek; 1900–15 do č. 6–7 (roč. 4–19) List paní a dívek českých. Orgán Ústředního spolku českých žen; 1915 od č. 10–11 – 1930 (roč. 19–34) List paní a dívek českých. Založen Terézou Novákovou roku 1896. – *Redaktorky:* 1896–1907 (roč. 1–11) T. Nováková; 1908–12 (roč. 12–16) P. Maternová; 1913–15 (roč. 17–19 do č. 6–7) E. z Purkyňů (Purkyňová) s redakčním kruhem; 1915–20 (roč. 19 od č. 8–9 – roč. 24) M. Sísová s redakčním kruhem: V. Kučerová (Borovičková), O. Stránská, M. Štechová (do č. 18 1917), od 1918 i O. Kovářová-Máchová, odp. red. M. Brožová (do 1916); 1921–23 (roč. 25–27) V. Borovičková a M. Sísová, odp. red. M. Sísová; 1924 (roč. 28) M. Sísová s V. Borovičkovou (textová část) a H. Šrámkovou (obrazová část); 1925 (roč. 29) M. Sísová s redakčním kruhem: E. Jurčinová (beletrie a články), D. Raisová (rubriky), H. Šrámková (výtvarná část), J. Karasová (odp. red.); 1926–30 (roč. 30–34) M. Sísová (hlavní red.) a D. Raisová (řídí a odp. red., do 1928) s redakčním kruhem (1926:) E. Jurčinová, H. Šrámková, J. Karasová, (od 1928:) L. Dostalová, R. Jesenská, M. Paulová, V. Sísová, H. Šrámková, od 1929 i F. Kleinschnitzová. – *Majitelé a vydavatelé:* 1896–99 (roč. 1–3) J. Otto, 1900–13 (roč. 4–17) Ústřední spolek českých žen, 1914–30 (roč. 18–34) Vydavatelské družstvo Ženského světa (starostka M. Sísová); Praha. – *Periodicita:* 2× měsíčně, zpravidla kromě srpna (postupně často ve dvojčíslech, tj. měsíčně): 1896/97–1898/99 (roč. 1–3) 22 čísel od prosince do prosince; 1900–13 (roč. 4–17) a 1915–19 (roč. 19–23) a 1921–27 (roč. 25–31) 22 čísel od ledna do prosince; 1914 (roč. 18) 14 čísel od dubna do prosince; 1920 (roč. 24) 25 čísel od ledna do prosince; 1928–29 (roč. 32–33) 24 čísel od ledna do prosince; 1930 (roč. 34) 12 čísel od ledna do prosince. – *Příloha:* První sjezd žen československých (1897, k č. 11–14 roč. 1).

Nakladatel J. Otto původně zamýšlel vydávat komerční společenský a beletristický časopis pro ženy. Na návrh tiskaře E. Leschingera oslovil T. Novákovou, která Ž. s. vtiskla vzdělávací charakter a moderní pojetí ženského hnutí (oproti starším Ženským listům E. Krásnohorské, naopak v jisté návaznosti na zaniklý Ženský obzor, který vycházel v Brně 1896 v redakci V. Kellnera). Časopis usiloval o otevřenost, „povznesení a ušlechtilé zabavení českých žen“ v širokém tematickém záběru (od každodenní životní praxe po vědomí evropského a světového myšlenkového a uměleckého kontextu), se střízlivou národně-liberální orientací. Po celou dobu si v podstatě uchoval stejnou strukturu s ustáleným poměrem části naučné a osvětové, spjaté s úkoly ženského hnutí (v níž redakce mj. dbala přání čtenářek a stálé místo věnovala radám pro domácnost, posléze módě, v závěru listu různorodým zprávám a inzerci), a části beletristické a uměleckokritické. Zprvu byl spjat s obnovenou Ottovou knižnicí Ženská bibliotéka (red. T. Nováková, 1897–98, 6 sv., Z literárního soukromí Karoliny Světlé a prózy E. Maróthy Šoltésové, Neery, A. Řehákové, O. Schreinerové a M. Konopnické), po jejím zániku chtěl J. Otto z finančních důvodů zastavit i časopis, vydal však ještě roč. 3 (který již zásluhou T. Novákové zahrnul beletrii). Od roč. 4 převzal Ž. s. Ústřední spolek českých žen jako svůj tiskový orgán. 1907 se T. Nováková ze zdravotních důvodů a po neshodách s představitelkami spolku vzdala redakce a od roč. 12 časopis redigovala její blízká spolupracovnice P. Maternová (zastupující Komitét dam Ústředního spolku českých žen). Před 1. světovou válkou redakci převzala starostka spolku E. z Purkyňů (s pomocí V. Babákové); časopis se přiblížil obnovenému, pokrokářsky laděnému Ženskému obzoru, který od 1901 vedli A. Ziegloserová a J. Zieglo-ser. Po finančních obtížích (i v atmosféře polemik v ženském hnutí) se od roč. 18 (1914) majitelem a vydavatelem Ž. s. stalo soukromé Vydavatelské družstvo Ženského světa (z tohoto důvodu začal tento ročník vycházet se zpožděním), v jehož čele byla redaktorka M. Sísová, spjatá s Nár. stranou svobodomyslnou (Českosl. nár. demokracií), za války i s Mafií. Nový re-

dakční okruh, který posílily univerzitně vzdělané autorky V. Kučerová (Borovičková), M. Štechová, O. Kovářová-Máchová aj., překonal válečné finanční potíže (i cenzurní zásahy), proměnil (v návaznosti na předchozí období) a oživil společensko-politickou tvář časopisu, přes příklon k pravicové orientaci získal, zvláště ve válečném období, spolupracovnice a spolupracovníky různorodých politických a feministických názorů (např. M. Majerová, Z. Hásková, B. Viková-Kunětická) a pokračoval v široce pojaté vzdělávací činnosti. Převažující naučné, společenské nebo informující texty byly zpravidla soustředěny v množství rubrik (i nepravidelných), postupně např.: *Rozhledy sociální, Ze ženských snah a ženské práce, Domácnost, Vzdělání a školství, Z politiky, Sociální hlídka, Akademická hlídka, Z pracoven našich žen, Volná tribuna, Společnost a rodina.* – Ž. s. vycházel v střízlivé grafické úpravě (1926 funkcionalisticky modernizované). Od počátku provázely text příležitostně i portréty (i fotografické) uváděných autorek. Od 1924 (roč. 28) redakce spolupracovala s Kruhem výtvarných umělkyň, malířky H. Šrámková, V. Hachla-Myslivečková aj. vstoupily do redakce nebo do redakční rady časopisu, který tiskl více článků a referátů o výtvarném umění a zároveň reprodukcí děl výtvarnic českých (např. M. Chodounská, M. Klusáčková, M. Podhajská, Z. Vorlová-Vlčková) i zahraničních, ale i karikatury umělkyň od A. Hoffmeistra.

Zájem o literaturu a kulturu se od počátku stal součástí programu Ž. s. v úsilí představovat výsledky tvůrčího úsilí žen a zároveň informovat a kultivovat ženské (především měšťanské) publikum. Pravidelně, byť v různé míře tiskl list beletrii a fejetonistiku, soustavně věnoval pozornost literárnímu, divadelnímu, hudebnímu a výtvarnému dění v kritikách, referátech a glosách (rubriky *Literatura, Literatura a umění, Divadlo a hudba, Výtvarné umění*) i prostřednictvím přehledových, jubilejních a jiných článků, medailonů, vzpomínek, dokumentů apod. Tematizoval přitom zvláště práce žen a jejich kvalitu; přinášel též informace o zahraničních autorkách, s důrazem na česko-slovenskou vzájemnost (mj. četné příspěvky E. Maróthy Šoltésové, dále i H. Gregorové). Zvláštní čísla nebo příspěvky průběžně věnoval převážně jubileím a úmrtím spisovatelek i aktuálním událostem, např. k otevření výstavy prací polských žen v Praze (1912, roč. 16), Památce T. Novákové (1916, roč. 20), k sedmdesátinám E. Krásnohorské (1917, roč. 21), dále mj. o S. Podlipské, K. Světlé, R. Jesenské, B. Vikové-Kunětické, ale i J. Husovi. – V počátečním období se Ž. s. zásluhou T. Novákové (a poté i P. Maternové) stal obsahově bohatým a erudovaným časopisem, který tematicky a stylově spojoval moderní pojetí ženského hnutí (podtrhující vzdělávání a emancipační žurnalistické úsilí) s pokrokovým společenským pohledem v kontaktu s moderními uměleckými proudy přelomu století. Beletrii uváděl od roč. 3 (po zastavení Ženské bibliotéky), především *prózy, črty, cestopisy, vzpomínky, fejetony*. Jejich autory byli: L. Arleth, A. Elblová, B. Fridová (podp. B. Frídová), N. Hausková, R. Jesenská, H. Malířová, P. Maternová, P. Moudrá, T. Nováková (i pseud. Lona), S. Podlipská, M. Poppeová, G. Preissová, R. Russ (pseud. Richi), A. Řeháková, K. Světlá, R. Svobodová, F. Téver, A. M. Tilschová (pseud. Anna Maria), T. Turnerová, O. Veselá, A. Ziegloserová aj. *Verše* přinášel pouze ojediněle (převážně k různým jubileím): zejména P. Maternové, dále J. Vrchlického, posléze i B. Benešové, T. Mellanové, M. Syrové; ukázky z nové německé a polské ženské poezie přeložil F. Tichý. Dále Ž. s. publikoval ukázky z korespondence (H. Kvapilové, K. Světlé, J. Zeyera). Představeni byli rovněž *zahraniční autoři* (prózy, črty i eseje): H. Bang, M. Baškircevová, P. Bourget, I. Cankar, A. P. Čechov, G. Deleddová, M. von Ebner-Eschenbach, I. Franko, A. Christenová, Jolanda, G. Keller, M. Konopnicka, Z. Kveder-Jelovšeková, S. Lagerlöfová, K. Michaëlisová, Neera, E. Orzeszkowa, E. Pardo Bazánová, Rachilde, R. Rolland, G. Sand, M. Seraová, B. von Suttner, L. N. Tolstoj, C. Viebigová, A. Villiers de l'Isle-Adam, G. Zapolska, É. Zola) aj. Jejich texty *překládali:* A. Bačkovský (i pseud. J. Rowalski), Z. Hásková, Z. Hovorková, M. Kalašová (i šifra M. K.), M. Krausová-Lesná, P. Maternová (časté ukázky tvorby dobových polských autorek), P. Moudrá, T. Nováková, A. Pikhart, L. Pölzelbauerová, A. Řeháková, V. Sokolová, F. Tichý (pseud. Zdeněk Broman), T. Turnerová aj. *O literatuře* psali do literárněkritické rubriky (stati, portréty, recenze původní, překladové i odborné produkce, informace) pravidelně vedle T. Novákové (i pseud. Lona, Thea, šifry R., Red., T. N., X. Y. Z., YZ.) a P. Maternové (i šifry M., P. M.) zejména K. Máchová, A. Novák (i pseud. Ronald Javor, šifry A. N., -rn-) a V. Sokolová (i šifry V. S., V. S…á). Další články se často zaměřo-

valy na (zároveň uváděné) výrazné osobnosti ženské tvorby domácí (H. Kvapilová, B. Němcová, T. Nováková, S. Podlipská, G. Preissová, K. Světlá) a zahraniční (zpravidla s ukázkami jejich tvorby, např. Jolanda, E. Keyová, M. Konopnicka, S. Lagerlöfová, K. Michaëlisová, Neera, E. Orzeszkowa, G. Sand, M. Seraová, G. de Staël), na vztah ženy a umění (např. texty F. X. Šaldy, H. Kvapilové, J. Emingerové, P. M. Haškovce, V. Dreslera, M. Havelkové; v překladech P. Bourgeta, Th. Gautiera, C. Mauclaira, S. Merrilla), mj. na ženské postavy v uměleckých dílech, tvorbu výrazných umělců i jejich vztah k ženám (B. Björnsona, A. Dumase ml., G. Hauptmanna, H. Ibsena, K. H. Máchy, F. Pravdy, L. N. Tolstého, I. S. Turgeněva, J. Zeyera aj.). Jejich autory (vedle již zmíněných) byli: A. Bačkovský, K. Bufková-Wanklová (i šifra K. B. W.), A. Drtil, G. Foustková (i podp. Laglerová, šifra G. F.), K. Hrušková, G. Preissová, R. Russ (i pseud. Richi, šifra R.), A. Řeháková (i šifra A. Ř.), T. Turnerová (i šifra T. T.), M. Wanklová (i šifra M. W.); příležitostně i M. Kalašová, V. Kredba, J. Krejčí, V. Mrštík, B. Viková-Kunětická, E. Walter aj. *Divadlu* se věnovaly H. Kvapilová, P. Maternová, A. Novák (i šifra -rn-), P. Moudrá (i šifry O. P., Olga P., Olga Př., pseud. Olga Přibylová), T. Nováková (i pseud. Thea) i V. Knittl aj.; *hudbě* zejména K. Emingerová (i šifry E., K. E.); *výtvarnému umění* mj. J. Emingerová (i šifra J. E.) a T. Nováková (i pseud. Iota, Jota, šifra X.). – V dalším období Ž. s. (veden především M. Sísovou) pokračoval s novými spolupracovníky v daných intencích, zachovával poměr mezi částí naučnou, beletristickou a kritickou. Představoval úsilí o reprezentativní časopis emancipujících se českých žen středního stavu v souladu s proměnami politického a společenského života, s důrazem na svobodomyslnost a s rostoucím slavjanofilstvím. Po válečných letech (v nichž četné příspěvky s ohledem na situaci nabývaly spíše praktického rázu i protiválečné a protirakouské tendence) rozšířil prostor pro beletrii. Častěji tiskl *poezii,* kterou publikovali: M. Balcarová, M. Bartošová (Svobodová-Bartošová), A. Bebr, M. Bílá, S. Buonaccini (pseud. L. Atsebešová), M. Calma, J. Deml, T. Dubrovská, Z. Hásková, A. Heyduk, J. Holeček, R. Jesenská, J. Karasová, A. Klášterský, E. Krásnohorská, R. Krupička, J. S. Machar, H. Malířová, P. Maternová, R. Medek, A. E. Mužík, E. Nohejlová, J. Opolský, V. Pádovská (i podp. Padovská), M. Pachnerová, F. S. Procházka, Z. V. Přibík, M. Příleská, V. Sojková, A. Sova, J. Spilka, M. Šárecká, K. Toman, V. H. Viednerová, V. Vyleťal, J. z Wojkowicz aj. Nově se objevily *dramatické texty:* A. Horákové, E. Jurčinové, J. Karasové, R. Medka, P. Moudré aj.; v překladech A. Bloka, Rachilde. Kontinuitu představovaly *prózy* N. Hauskové, R. Jesenské, H. Malířové, P. Moudré, G. Preissové, R. Svobodové, F. Tévera (i podp. A. Lauermannová-Mikschová), A. M. Tilschové a T. Turnerové; dalšími prózami různorodého charakteru a fejetony v tomto období přispěli: J. Bečka (pseud. Jiří Koldun), B. Benešová, M. Bílá, V. Brtník, A. Brtníková (-Petříková), L. Bubelová, S. Buonaccini, M. Calma, B. M. Eliášová, M. Gebauerová, Z. Hásková, P. M. Haškovec, M. Holá, J. Holeček, A. Horáková, E. Jurčinová, M. Majerová, T. Meinecková, M. Míšková-Raisová, E. Řeháková, T. Svatová, F. Svobodová (i pseud. Heda), J. Šimánek, M. Štechová, N. Tučková, B. Viková-Kunětická, J. Wurmová aj. Ž. s. otiskl i zápisky S. Podlipské, K. Světlé a J. Thomayera, dopisy K. Havlíčka Borovského, B. Němcové, T. Novákové, S. Podlipské, M. D. Rettigové, K. Světlé a J. Zeyera. V *překladech* se časopis orientoval výrazněji na ruskou literaturu (ve 20. letech uváděl ruské autory v emigraci v převodech B. Popové aj.). Vedle dalších textů G. Deleddové, S. Lagerlöfové, Neery, G. Sando a M. Seraové přinesl např. prózy A. France, Z. N. Gippiusové, J. M. de Hérédii, B. Lovriće, F. T. Marinettiho, A. Pujdové, Ch.-F. Ramuze, L. N. Sejfullinové, N. A. Teffi (Bučinské) a H. G. Wellse. Četné byly překlady veršů, které pořizovali: O. F. Babler (A. Achmatovová aj.), J. Bečka (V. Brjusov a moderní ruští básníci), V. Dyk (M. Desbordes-Valmorová), E. Havránek (japonské básnířky), F. Hrbek (P. Preradović), A. Klášterský (i šifra A. K., mj. anglické básnířky), N. Molnárová (K. Christov), A. Muťovský (i pseud. Rieti, Vl. Rovinov, V. Rovinský; např. M. Konopnicka, Michelangelo Buonarroti), Ž. Pohorecká (A. Blok, D. S. Merežkovskij, A. S. Puškin, anglické básnířky aj.), J. Sajíc (H. Sauer), M. Sísová (Ch. Baudelaire, W. Wordsworth), M. Votrubová-Haunerová (i pseud. Avo Burtov; mj. A. Achmatovová, G. D'Annunzio, Z. N. Gippiusová, G. Giusti, A. Negri, A. S. Puškin, P. B. Shelley) aj. Dále v tomto období překládali také např. V. Brtník, Z. Hásková, M. Havelková, E. Jurčinová, M. Kalašová, F. Kleinschnitzová, O. Picková, B. Popová, J. K. Strakatý. *O literatuře*

v pravidelné rubrice referovali zvláště Z. Hásková, J. Karasová (i šifra J. K.), V. Kučerová (posléze podp. Borovičková, i šifry V. B., V. K.), P. Maternová (i šifra Pav. M.), A. Muťovský (i pseud. Rieti, šifry A. M., A. Mý., A. Mský, Mý) a M. Sísová (i šifry M., ms., S., s.). Články, recenze a glosy o literárních otázkách (opět často se zřetelem k postavení žen v literatuře, opakovaně např. o B. Němcové, T. Novákové, R. Svobodové) dále psali rovněž M. Bartošová, J. K. Bečka (i šifra J. K. B.), A. Brtníková (-Petříková, i šifra A. B.), J. Emingerová, M. Havelková, E. Jurčinová, M. Kalašová, F. Kleinschnitzová (i šifra Dr. F. K.), M. Majerová (i šifra m.), O. Stránská (i šifra O.), M. Štechová (i šifra M. Š.), J. Thon (i šifra -th-), F. Tichý, T. Turnerová, Ad. Veselý (i šifry A. V., V.), A. Žalud (i šifra -Žd-); přispěli i J. Folprecht, E. Chalupný, J. Karásek ze Lvovic, F. Kubka, N. Melniková-Papoušková, A. C. Nor, A. Novák, F. Pátek, A. Pražák, F. Pražák, F. Strejček, J. Šnobr, R. Tyršová, J. Váňa, V. Vávra, Ant. Veselý, E. Vrchlická aj. *O divadle* psali zejména R. Jesenská, M. Majerová, P. Maternová, V. Pihertová, D. Raisová a J. Sajíc (i šifra Sjc); *o hudbě* K. Emingerová (i šifry E., K. E.), H. Malířová, dále K. J. Beneš (i šifra K. J. B.) a E. A. Hruška; *výtvarnému umění* se věnovali S. Buonaccini (pseud. L. Atsebešová), V. Hachla-Myslivečková, E. A. Hruška (i šifra E. H.), R. Jesenská, M. Sísová (i šifra ms), M. Votrubová-Haunerová (i pseud. Avo Burtov, šifra A. V. B.) aj.; dále též mj. K. Juda, M. Podhajská a J. Váchal. – Po celou dobu jeho existence určovaly ráz Ž. s. především naučné, výchovné a informativní články zaměřené zvláště na domácí a světové ženské hnutí (otázky kulturní, sociální a etické, historie, věda a školství, zdravotnictví, hospodářství, manželství, domácnost, móda, spolkové zprávy aj.). Vedle redaktorek a členek redakce je psaly zvláště: V. (M. V.) Babáková, M. Bílá, M. Branbergerová, K. Bufková-Wanklová (i podp. K. B. Wanklová), L. Dedková (i šifra L. D.), G. Foustková (Laglerová), D. Hanušová, Z. Hásková, M. Havelková, V. Havelková, B. Hoblová, J. Humpal-Zemanová, E. Krásnohorská, M. Laudová-Hořicová, M. Majerová, A. Masaryková, P. Moudrá, J. Potocká, E. Řeháková, O. Stránská-Absolonová, F. Svobodová (i pseud. F. S. Heda), M. B. Šárecká, M. Wanklová, J. Wurmová, O. Zemanová; objevily se též příspěvky P. Biliánové, A. Bráfa, V. Červinky, F. Drtiny, K. Elgarta Sokola, O. Fastrové, J. Johna, K. Kálala, A. Krause, F. Mareše, Th. Nováka, V. Síse, O. Sklenářové-Malé, J. V. Šimáka, J. Šimsy, J. Thona, R. Tyršové, A. Vetterové-Bečvářové, O. Votočkové-Lauermannové, Č. Zíbrta aj. Časté byly politické projevy a články poslankyně a senátorky B. Vikové-Kunětické.

LITERATURA: ● ref. Ž. s.: an. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 360; Sursum!, Naše doba 4, 1896/97, s. 370; an., LidN 2. 10. 1898 ●; A. Novák: U kolébky Ž. s., Ženský svět 1926, s. 2; A. Řeháková in Zašlé časy (1932); K. Pospíchal in Redaktorská a žurnalistická činnost Terézy Novákové, SPFF Hradec Králové. Jazyk – literatura – metodika, sv. 52, 1989, s. 152; M. L. Neudorflová in České ženy v 19. století (1999, s. 167).
lh

Karel starší ze **Žerotína**

* 15. 9. 1564 *Brandýs nad Orlicí*
† 9. 10. 1636 *Přerov*

Autor rozsáhlé korespondence latinské, české, německé, francouzské a italské; jeho dopisy jsou cenným pramenem pro poznání politických dějin v posledních desetiletích před bitvou na Bílé hoře a v prvních desetiletích po ní; listy adresované soudobým politikům a učencům se vyznačují také pěstěným humanistickým slohem.

Psal se též Zierotin, Žierotin, „starší“ teprve od 1600 k rozlišení od svého synovce. – Syn předního bratrského šlechtice Jana ze Ž. a jeho první manželky Marty z Boskovic (otec byl podporovatelem bratrské školy v Ivančicích a tiskárny v Kralicích u Náměště n. Oslavou). První vzdělání dostal Ž. od domácího učitele V. Circlera, který ho pak provázel na školu do Ivančic i na další studia v cizině. Asi 1579 vypravila rodina Ž. na univerzitu ve Štrasburku. Odtud odešel do Basileje, kde se seznámil s kalvínským teologem J. J. Grynaeem, s nímž později vedl bohatou korespondenci. Krátce pobyl na univerzitách v Padově a Sieně a procestoval Itálii. 1582 se zapsal na univerzitě v Ženevě, kde poznal Kalvínova nástupce T. Bezu; ten spolu s Grynaeem měl největší vliv na Ž. náboženský vývoj a také on byl později adresátem Ž. dopisů. Společně s Karlem z Lichtenštejna a několika dalšími mladými šlechtici navštívil poté Ž. panovnické dvory ve Francii, Anglii, Nizozemí a Německu; krátce také pobyl na univerzitách v Orléansu a Leydenu, kde ho učil slavný klasický filolog J. Lip-

sius. Díky pobytu na několika evropských univerzitách a dvorech ovládl Ž. bezpečně jednak klasické jazyky, jednak němčinu, italštinu a francouzštinu, vnikl hluboko do evangelické teologie, získal vynikající přehled o právních a politických naukách a nabyl společenské vytříbenosti. 1583 se vrátil domů na otcův pohřeb; t. r. byl v Praze představen císaři Rudolfu II. 1588 dosáhl zletilosti a ujal se svého dědictví. 1589 se oženil s Barborou, dcerou Arnošta Krajíře z Krajku; po její smrti 1591 svěřil Ž. výchovu dcery Bohunky (* 1890) vdově po svém bývalém poručníku B. Vaneckém z Jemničky a správu statků strýci Bedřichovi, aby mohl odjet na pomoc králi Jindřichu Navarrskému při obléhání Rouenu. Rozčarován nejprve poměry v hugenotské armádě a pak Jindřichovým přestupem ke katolictví, vrátil se 1593 na Moravu. 1594 se stal členem moravského zemského soudu. V témž roce byl velitelem moravské jízdy v císařském vojsku vypraveném proti Turkům; při porážce u Rábu málem zahynul. 1596 se oženil s Eliškou, dcerou Jindřicha Václava Krajíře z Krajku (narozeny dvě děti, syn zemřel několik týdnů po matčině smrti 1600). 1599 podal moravský podkomoří Zikmund z Dietrichštejna na Ž. žalobu pro údajnou urážku císařova majestátu; proces, v němž obžalovanému hrozil hrdelní trest, skončil teprve 1602 Ž. osvobozením. T. r. byl Ž. vyloučen ze zemského soudu, protože odmítl složit přísahu po katolicku. Příkoří ve veřejném životě a náboženská krize, vyvolaná Kalvínovým učením o predestinaci a pochybnostmi o spáse vlastní duše, vedly Ž. k tomu, že se 1602 stáhl do ústraní. 1604 se oženil s Kateřinou Annou, dcerou Viléma Valdštejna na Heřmanicích, sestrou pozdějšího císařského generalissima Albrechta z Valdštejna (zemřela bezdětná 1605). 1606 ho Jiřík z Hodic před svědky obvinil, že svou neúčastí ve veřejném životě škodí zemi; dotčený Ž. odpověděl česky psanou obranou, v níž podal své politické vyznání. Koncem 1607 se na Ž. zámku v Rosicích tajně sešli zástupci rakouské šlechty nespokojení s vládou Rudolfa II., v dubnu 1608 se moravští stavové na sjezdu v Ivančicích přidali k povstání arciknížete Matyáše a Ž. bylo svěřeno získat pro ně stavy české; to se mu nepodařilo a dosáhl jen oddělení Moravy od Čech (tzv. libeňským mírem). V červnu 1608 byl na mimořádném sněmu v Olomouci zvolen moravským zemským hejtmanem. 1614 se počtvrté oženil, s Kateřinou z Valdštejna, vdovou po Smilovi Osovském z Doubravice (stala se manželovi, kterého přežila o necelého půl roku, do konce života oporou). 1615 Ž. rezignoval na úřad zemského hejtmana, ale dál se účastnil politického života. 1618 zachoval moravský sněm pod vahou jeho vlivu neutralitu v konfliktu českých stavů s Habsburky. V květnu 1619 uskutečnili stoupenci českého protihabsburského povstání na sněmu v Brně převrat a Ž. byl krátce internován. V srpnu 1619 odmítl holdovat nově zvolenému českému králi Fridrichu Falckému. Po bitvě na Bílé hoře se pokoušel využít svého vlivu u císaře Ferdinanda II. ke zmírnění perzekucí; jen v jednotlivých případech s úspěchem. Po vypovězení nekatolického kněžstva ukrýval na svých statcích bratrské duchovní, mezi jinými J. A. Komenského. Po vydání patentů, jimiž byla ze země vypovězena nekatolická šlechta, prodal pod cenou většinu svých panství, a třebaže byl císařem z vypovězení vyňat, přestěhoval se 1629 demonstrativně do Vratislavi. Ani ve stísněných majetkových podmínkách nepřestával podporovat emigranty. Občas zajížděl na zbylá moravská a česká panství. Po obsazení Slezska saským a švédským vojskem se 1633 uchýlil do Přerova. Zemřel po dlouhé nemoci zdrcen smrtí dcery Bohunky (v dubnu 1636), ale zachovávaje si do poslední chvíle jasné vědomí. Byl pohřben v rodinné hrobce v Brandýse n. Orlicí, 1843 byly ostatky přeneseny do žerotínské hrobky v Bludově.

Humanisticky vzdělaný Ž. chápal list jako slovesný útvar, který má vedle sdělovací funkce také funkci estetickou. Podle dobových pravidel přihlížel v epistolární praxi k společenskému postavení adresátů. Dochovaná Ž. korespondence čítá asi osm tisíc dopisů v deseti kopiářích; dva kopiáře jsou nezvěstné, z přijaté korespondence se nedochovalo téměř nic. Česky si Ž. dopisoval s dětmi, příbuznými, služebnictvem, bratrskými duchovními (J. A. Komenským), po 1620 i se šlechtickými přáteli (V. Dobříkovským). V listu z 1610 nabádá olomoucké měšťany, aby korespondovali ve „vzácném, starožitném a rozšířeném“ českém jazyce, a odmítá odpovídat v němčině. Latinsky vedl Ž. korespondenci zejména se svými bývalými učiteli (s V. Circlerem, J. J. Grynaeem), se svým přítelem V. Budovcem a s řadou významných politiků (I. Illészházym, Richardem z Starhemberka,

J. E. Tschernemblem). Německy psal zejména císařům Matyášovi a Ferdinandu II., kardinálu Dietrichsteinovi, slezskému politikovi Hartvíkovi ze Stitten a německým novokřtěncům, které finančně podporoval (psal buď sám, nebo dával překládat české koncepty svým sekretářům). Dopisy ve francouzštině Ž. adresoval zejména T. Bezovi a francouzským protestantským šlechticům, s nimiž navázal přátelské vztahy za studií. V italštině korespondoval s V. Slavatou. Výjimečné místo v Ž. epistolografii má *Apologia neb Obrana ode mne, Karla staršího Žerotína ku panu Jiříkovi z Hodic*, poprvé vydaná (kvůli cenzuře ve zkráceném znění) F. Palackým. V obsáhlé rozpravě, prozrazující vliv Ciceronův a Tacitův, Ž. kritizuje moravské politické poměry, neúctu k tradici, stavovské spory, zbabělost a podlézavost, neochotu a neschopnost zjednat účinnou nápravu. Výklad neustále se rozbíhající do množství odboček, patos střídaný satirou a satira střídaná s ironií jsou projevem autorovy niterné angažovanosti; Ž. se ohrazuje proti výtce politické nečinnosti, promlouvá jako mravokárce, ale také mimoděk jako prorok. Počínaje osvícenskými učenci, jsou česky psané Ž. listy obecně pokládány za jeden z vrcholů spisovného jazyka doby předbělohorské. Ž. je též autorem duchovní písně *Kristus, Bůh i člověk pravý.* V mládí složil několik příležitostných latinských promluv. S jeho politickou činností souvisí zápisky analisticko-memoárového charakteru; snad to jsou přípravné materiály ke knize o moravském právu a k novému zemskému zřízení.

KNIŽNĚ. *Školní řečnická cvičení:* Oratio de comparanda vera gloria (Štrasburk 1581); Vituperatio et laudatio philosophiae… (Anhalt 1597, s B. z Valdštejna). ▮ EDICE. *Korespondence:* in J. Jungmann: Slovesnost (1820, s. 241; dopis olomouckému magistrátu z 1610); in Monatschrift GVMB 1829, s. 271, 352 (ed. F. Palacký, an.; dopis, výtah z deníku); in Jahrbücher BM 1831, s. 78 (ed. F. Palacký; dopisy Albrechtu z Valdštejna); Sedmero psaní p. K. z Ž. z r. 1628–1631, ČČM 1831, s. 393 (ed. F. Palacký); F. Palacký: Apologie neb Obrana pana K. st. z Ž. ku panu Jiříkovi z Hodic, r. 1606, ČČM 1834, s. 239; Patnáctero psaní p. K. st. z Ž. z r. 1628–1631, ČČM 1836, s. 123 (ed. F. Palacký); List K. st. ze Ž., nejvyššího hejtmana Markrabství moravského, k radě města Holomouce, O dopisování v jazyce moravském (Olomouc 1840, ed. A. V. Šembera); Památný list K. z Ž. o potřebě řeči slovanské v úřadech veřejných (olomouckému magistrátu z 1610), Slovan 1851, s. 317 (ed. K. Havlíček, an. ← Slovenské noviny 15. 2. 1851, ed. an.); in J. B. (Bilčík): K. z Ž., Hvězda 1861, s. 209 (dopis přerovské městské radě z 1600); List K. ze Ž., Mor. noviny 1861, s. 389 (zeti Hynku Bruntálskému; ed. -x., tj. V. Brandl, dub.); List K. z Ž. paní hraběnce z Hodic (z 1628), Hlasy ze Siona 1870, s. 33 (ed. an.); Obrana K. st. ze Ž. k panu Jiříkovi z Hodic (1891, ed. V. Markalous); in Archiv český 1904 (ed. F. Dvorský; Dopisy K. st. z Ž. z 1591–1610); List K. st. z Ž. moravským stavům z r. 1600, ČMM 1925, s. 401 (ed. F. Still); Dva listy K. st. z Ž. králi francouzskému, ČČH 1926, s. 582 (ed. V. L. Tapié); in ČMM 1928, s. 199 (ed. F. Hrubý); in F. Hrubý: Korespondence K. st. z Ž. s J. A. Komenským, sb. Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského 1932, s. 65; in Moravské korespondence a akta z let 1620–1636 1, 2 (1934, 1937, ed. F. Hrubý); in ČČH 1937 (ed. F. Hrubý); in B. Václavek: Český listář (1949); in F. Hrubý: Étudiants tchèques aux écoles protestantes de l'Europe occidentale à la fin du XVIe et au début du XVIIe siècle (1970, ed. L. Urbánková-Hrubá; mj. dopisy T. Bezovi); in J. Macůrek: Z korespondence pobělohorské emigrace (R. Leszczyńskému), SPFF Brno, ř. C – historická, 1974–75, č. 21–22; in M. Kopecký: K. st. z Ž. a jeho Apologia, sb. Z kralické tvrze 8, 1975/76 (1976), s. 5; K. Müller: Torzo písemností K. st. z Ž. ve Státním oblastním archivu v Opavě (s edicí 3 dopisů), sb. Z kralické tvrze 1986, s. 48. – *Výbory z korespondence:* Caroli L. B. a Zierotin epistolae selectae (1781, ed. J. V. Monse); P. Ritter von Chlumecky: Carl von Zierotin und seine Zeit 2 (1879, ed. Ch. d'Elvert); K. st. ze Ž: Apologia neb Obrana, psaní Václavu Budovcovi z r. 1600 a jiné listy české (1915, ed. B. Vyskočil); Na památku třístého výročí smrti K. st. ze Ž. (1936, ed. F. Hrubý; 10 listů z 1578–1633); K. st. ze Ž.: Z korespondence (1982, ed. N. Rejchrtová; cizojazyčné listy v překladu A. Molnára a N. a L. Rejchrtových). – *Překlady do češtiny:* in ant. Poselství ducha. Latinská próza českých humanistů (1975, přel. D. Martínková); in K. st. ze Ž.: Z korespondence (1982, přel. A. Molnár a N. a L. Rejchrtovi). – *Zápisky, deníky, poslední vůle:* Výpisy z pamětí p. K. st. z Ž., ČČM 1829, sv. 4, s. 81, pokr. ČČM 1830, s. 275 (ed. F. Palacký); Řeč Karla ze Ž., kterou zahájil sněm… 1612, Mor. orlice 9. 6. 1863 (ed. V. Brandl); Sněm držaný léta 1612. Ze zápisků K. z Ž. (1864, ed. V. Brandl); in Alsó-Sztregovai és Rimay János Államiratai és Levelezése (Budapešť 1887, ed. A. Ipolyi; státní listiny a korespondence J. Rimayho s lat. zápisky Ž.); in Sborník Státního okresního archivu Přerov (1996, s. 175, Poslední vůle, ed. K. Müller); in T. Knoz: K. st. ze Ž. – subjektivní anamnéza, Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales 1997, s. 201 (ukázky z deníků a dopisů z 1585–1636). – *Sebrané spisy:* Spisy K. st. z Ž. (Matice moravská, 1866–72, ed. V. Brandl, nedokonč.; Odd. první: Ž. zápisové o soudě panském 1594–1614, 1866, 2 sv.; Odd. druhé: Listové psaní jazykem českým, 1870, 1871, 1872, 3 sv.). ▮

BIBLIOGRAFIE: M. Boháček, F. Čáda: Žerotínské rukopisy bludovské, Sborník NM v Praze 1958,

ř. C – lit. hist., č. 3–4. ▮ LITERATURA: P. Ritter von Chlumecky: Carl von Zierotin und seine Zeit. 1564–1615 1, 2 (1862, 1879); J. Herben: K. ze Ž. (1886); F. Hrubý: Karl der Ältere von Zierotin (1936, přednáška k 300. výr. úmrtí); O. Odložilík: K. st. ze Ž. (1936); D. Polách: Bludov, místo posledního odpočinku K. st. ze Ž. (1993, na obálce tit. K. st. ze Ž. a Bludov); R. Fukala: K. st. ze Ž. (1996); T. Knoz: Državy K. st. ze Ž. po Bílé hoře (2001). ▮ F. F. Procházka in De saecularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia (1782); J. N. Štěpánek: K. st. pán ze Ž., Vlastenský zvěstovatel 1820, s. 165; A. Šembera: Hrob K. z Ž. a krypta žerotínská v Brandejse, ČČM 1840, s. 182; V. Štulc: Spisy p. K. z Ž., Lumír 1854, s. 500; A. K.: Tajný znak některých písní (dešifrace anagramu písně Kristus, Bůh i člověk pravý), Hlasy ze Siona 1861, s. 273; V. Brandl: Jak předkové naši pečovali o zvelebování a zachování jazyka českého v životě veřejném, Obrazy života 1862, s. 89 + K. st. z Ž., životopisný nástin, Mor. orlice 8. 9., 10.–11. 9. 1864 + Bibliotéka jednoty bratrské v Králicích (s ed. Ž. reversu o převezení knihovny z Kralic do Vratislavi), ČČM 1866, s. 203; A. Rybička: Pomůcky k biografiím starších spisovatelů českých 1. K. st. z Ž., ČČM 1873, s. 339 + Dodatky k životopisům starších spisovatelův českých. 2. Pan K. st. z Ž., ČČM 1875, s. 223; A. V. Šembera: Bibliotéka a podobizna K. z Ž. ve Vratislavi, ČČM 1875, s. 214; B. Dudík: Karl's von Zierotin böhmische Bibliothek in Breslau, Sitzungsberichte KBGW (1877); F. Dvorský: O hrobce Žerotínův v Brandýse nad Orlicí, ČČM 1878, s. 413; A. Rybička: Životo- a knihopisné doplňky a oprávky. K. st. z Ž., ČČM 1878, s. 557; L. Leger in Nouvelles études slaves (Paříž 1880, s. 247; o vztahu Ž. k Jindřichu IV.); in Listy paní Kateřiny ze Žerotína 1, 2 (1894, 1895, ed. F. Dvorský); an.: K. st. z Ž., Besedy lidu 5, 1896/97, s. 284; B. M. (Mareš): K. st. z Ž., Hlasy ze Siona 1897, s. 127 a pokr.; F. Schenner: Zierotins Bibliothek in Breslau, Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 1901, s. 393; E. Denis in La Bohême depuis la Montagne Blanche (Paříž 1901–03; čes. s tit. Čechy po Bílé hoře 1, 2, 1905, 1906); J. Kalousek: O panu K. z Ž. Podle jeho dopisů, Osvěta 1905, s. 238; J. Tenora: Kdy napsal K. ze Ž. svou Apologii?, Hlídka 1905, s. 235; J. Glücklich in Korespondence V. Budovce z Budova z let 1579–1619 (1908); J. Reichert: Příspěvek k životu K. st. z Ž., ČMM 1912, s. 155 a pokr.; Z. V. Tobolka: Žerotínská knihovna (1926); J. Volf: Příspěvky k osudu knihovny jednoty bratrské v Kralicích, Bibliofil 1927, s. 161 a pokr.; F. Hrubý: K. z Ž. ve válce turecké r. 1594 a 1595 (s ed. dopisů), ČMM 1928, s. 199 + Filip du Plessis-Mornay a K. Ž. v l. 1611–1614, sb. Od pravěku k dnešku 2. K 60. narozeninám Josefa Pekaře (1930) + in Ladislav Velen ze Žerotína (1930) + Korespondence K. st. z Ž. s J. A. Komenským, sb. Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského 1932, s. 65; B. Havránek in Vývoj spisovného jazyka českého, Českosl. vlastivěda, ř. 2. Spisovný jazyk český a slovenský (1936); J. Krumpholc: K. st. z Ž., nebo J. A. Komenský skladatelem písně Kristus, Bůh i člověk pravý?, Ročenka městského muzea v Přerově 1936, s. 96; F. Hrubý: K. st. z Ž. a moravští novokřtěnci (s ed. dopisů), ČČH 1937, s. 68; O. Odložilík: K. of Žerotín and the English Court, The Slavonic Revue 1937 (i sep.); Z. Kalista in Čechové, kteří tvořili dějiny světa (1939); A. Škarka: Kdo složil píseň Kristus, Bůh i člověk pravý?, sb. Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského 1940, s. 67; L. Urbánková-Hrubá: Kancelář K. st. z Ž., Sborník archivních prací 1954, s. 29; F. Čáda: Nález právní knihy K. st. z Ž., Studie o rukopisech 1962, s. 13; R. Stuna: K. st. ze Ž. jako myslitel, sb. Středisko 63 (4), 1974/76, s. 70; M. Kopecký: K. st. z Ž. a jeho Apologia (s ed.), sb. Z kralické tvrze 8, 1975/76 (1976), s. 1; F. Buchta: Podiel K. st. zo Ž. na kultúrnom a hospodárskom rozvoji Skalice, Malovaný kraj 1977, č. 1; M. Kopecký: O jednom humanistickém dopise a jeho pisateli (o Apologii), SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1978/79, č. 25–26; N. Rejchrtová in K. st. ze Ž.: Z korespondence (1982); N. Rejchrtová in V. Budovec z Budova (1984); J. Válka: K. st. ze Ž. (1564–1636), sb. Z kralické tvrze 1986, s. 1; K. Müller: Torzo písemností K. st. ze Ž. ve Státním oblastním archivu v Opavě (s ed. 3 dopisů), tamtéž, s. 48; J. Skutil: Vratislav v době českého panství a zejména za Ž. a Komenského, tamtéž, s. 67 + K. st. ze Ž. – epistolograf, tamtéž, s. 89; M. Kopecký in Český humanismus (1988); H. Bočková: Apologia K. st. z Ž. a Listové do nebe J. A. Komenského – dvojí obraz předbělohorské společnosti, Studia Comeniana et historica 1990, č. 42, s. 58; F. Matějek: Byla třicetiletá válka nevyhnutelná? (o úloze K. st. ze Ž.), Folia historica bohemica 1991, s. 451; R. Fukala: Politický program K. st. ze Ž. v době českého stavovského povstání. Iluze a politická naivita, nebo realita a umění politiky?, tamtéž, s. 465; T. Knoz: Ž. a Komenský – mecenáš a učenec, sb. J. A. Komenský a kultura jeho doby (1992, s. 39); J. Lapáček: Přerov, K. st. ze Ž. a škola ve švýcarském Svatém Havlu, VVM 1993, s. 117; R. Fukala: Ž. slezský epilog, SPFF Ostrava, Historica 2, 1994, s. 69; J. Lapáček: Tradice K. st. ze Ž. v Přerově, Sborník Státního okresního archivu Přerov (1996, s. 175) + František Slaměník a tradice K. st. ze Ž. v Přerově, Minulost Přerovska (s tit. František Slaměník) 1996, s. 61; P. Michna: Hrdelní proces K. st. ze Ž., VVM 1996, s. 354; T. Knoz: „s pomocí boží dosti mírně se mám…“ Zdraví a nemoci K. st. ze Ž., Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales 1997, s. 183 + K. st. ze Ž. – subjektivní anamnéza (s ukázkami z deníků a dopisů 1585–1636), tamtéž, s. 201; R. Fukala: Profil Ž. adresátů a politických partnerů v opavsko-krnovské oblasti, Folia historica bohemica 1997, s. 143; D. Liška: Tři osudem stíhaná manželství K. st. ze Ž., Jižní Morava 1998, s. 33; T. Knoz: Rezidence a dvůr K. st. ze Ž., sb. Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (1999, s. 409) + Brandýs nad Orlicí kolem roku 1625. Komenský a Balbín, reformace a protireformace, Ději-

ny a současnost 2000, č. 3; T. Vařeková: Humanistická perioda u česky píšících autorů, SPFF Brno, ř. A – jazykovědná, 2000, č. 48; R. Fukala: The Political Programme of Karel the Edler of Žerotín, Acta Comeniana 2000, s. 33; J. Válka: K. st. ze Ž. a problém jeho „zrady", sb. Morava v době renesance a reformace (2001, s. 59); J. Planková: Osudy knihovny K. st. ze Ž., Duha 2002, č. 2; J. Válka: K. st. ze Ž., moravský patriot a politik, sb. Duchem, ne mečem (2003, s. 122); P. Maťa in Svět české aristokracie (1500–1700) (2004).

vpb

Pavel **Žídek**

* 1413 *Praha*
† asi 1471

Latinsky a česky píšící učenec.

Psal se též Paulus Judaeus, Paulus Žid, Paulus de Praga, Paulerinus, Paulirinus, P. Ž. Pražský, Židek. – Jako dítě byl ukraden židovským rodičům a vychován ve víře podobojí. Studoval na univerzitě ve Vídni (1422 mistr svobodných umění), kde přestoupil ke katolictví, v Padově (t. r. doktorát in artibus) a v Bologni (doktorát lékařství). Při návratu do Čech se dal v Řezně vysvětit na kněžství. V říjnu 1422 byl přijat mezi mistry pražské univerzity, 1443 mezi její profesory (1444 byl vyloučen pro urážku univerzity, ale trest mu byl odpuštěn, 1447 byl znovu souzen pro urážlivé výroky o lékařské fakultě a Václavu z Prachatic, ale po odprošení mu byla vina opět prominuta). Získal kanovnictví u Sv. Víta, neúspěšně se ucházel o litomyšlské biskupství. 1448 musel odejít z Prahy, protože si bojovným katolictvím znepřátelil Rokycanu a jeho přívržence. Žil nejprve v Plzni, 1451 odešel do Krakova, kde byl přijat mezi univerzitní mistry, 1452 utekl před morem do Vratislavi. V naději na návrat do Prahy poslal odtud relaci o kázáních Jana Kapistrana proti kališnickým Čechům; list však byl zadržen a Ž. uvězněn. 1453 byl propuštěn, když se veřejně zřekl kacířství, nato utekl do Prahy, kde se bez úspěchu pokusil naklonit si Rokycanu, a znovu do Krakova. Po opětovném střetnutí s Kapistranem byl 1454 vzat do vazby jako kacíř a odsouzen k doživotnímu vězení, ale 1455 díky milosti papeže Mikuláše V. propuštěn. Poté se vrátil do Plzně, kde žil v bídě. 1466 se dostal ke dvoru Jiřího z Poděbrad, kde se mu podle jeho vlastního svědectví rovněž nevedlo dobře.

Ž. je autorem latinské encyklopedie *Liber viginti artium* (Kniha o dvacateru umění). Česky napsal na přání Jiřího z Poděbrad příručku umění vládnout *Správovna* (nebo *Jiří správovna,* dokončena 1471). Je rozvržena do tří knih: první pojednává o povinnostech panovníka, druhá o jeho životosprávě, třetí o dobrých a špatných příkladech, jež podali rozliční vládcové v minulosti. Encyklopedicky pestrý, místy bezděčně groteskní obsah memoranda odráží neklidnou autorovu osobnost. Další Ž. spisy (mj. rozsáhlý soubor bajek, jehož rukopis mu prý byl ukraden v Polsku) jsou nezvěstné, pokud vůbec skutečně vznikly.

EDICE: M. P. Ž. Spravovna (1908, ed. Z. V. Tobolka; srov. opravy a doplňky J. Golla, ČČH 1909, s. 84, V. Flajšhanse, Věstník ČAVU 1909, s. 121, a J. Zubatého, tamtéž, s. 162). – *Ukázky in:* ČČM 1827, sv. 2, s. 44, sv. 3, s. 113, sv. 4, s. 90, a 1828, sv. 1, s. 101, ed. J. Dobrovský; výtah ze Správovny); Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben; Správovna); Výbor z české literatury doby husitské 2 (1964; Správovna); Miscellanea musicologica 18, 1965, s. 85 (ed. R. Mužíková; traktát o hudbě z Liber viginti artium); Liber viginti arcium (ff. 185ra–190rb), Clavis monumentorum litterarum (Regnum Bohemiae) 3, Fontes 2 (1997, ed. A. Hadravová a J. Cejnar; kapitola o řemeslnících se staročes. a něm. glosami). ■

BIBLIOGRAFIE: Z. V. Tobolka in ed. M. P. Ž. Spravovna (1908). ■ LITERATURA: J. Muczkowski: Pauli Paulirini… viginti artium manuscriptum librum… (Krakov 1835). ■ J. Dobrovský in Geschichte der böhmischen Sprache und ältern Literatur (1818); J. Jungmann: ref. J. Muczkowski: Pauli Paulirini…, ČČM 1837, s. 225; K. J. Erben in Výbor z literatury české 2 (1868); J. Jireček in Rukověť 2 (1876); Z. V. Tobolka in ed. M. P. Ž. Spravovna (1908); J. V. Šimák: Psal P. Ž. českou kroniku?, ČČH 1909, s. 218; J. Reiss: P. Paulerini de Praga Tractatus de musica, Zeitschrift für Musikwissenschaft (Lipsko) 7, 1924/25, s. 259 + Das Twardowski-Buch, Germanoslavica (Brno, Praha, Lipsko, Vídeň) 2, 1932/33, s. 90; G. Gellner: Jiří Černý a jiní naši lékaři do konce doby jagellonské, Věstník KČSN 1934, č. 3; J. Vanický: Hudební traktát P. Ž. Pražského, Hudební rozhledy 1947, s. 604; R. Urbánek in Věk poděbradský 4 (1962); J. Hrabák (podle komentářů R. Urbánka a za účasti J. Kolára) in Výbor z české literatury doby husitské 2 (1964); R. Mužíková: P. Paulerini de Praga Musica mensuralis, AUC Praha. Philosophica et historica 2, 1965, s. 57 + Musica instrumentalis v traktátu P. Ž. z Prahy, Miscellanea musicologica 18, 1965, s. 85 + Musicus-cantor, tamtéž 31, 1984, s. 9 + M. P. de Praga, tamtéž 32, 1988, s. 9; A. Hadravová-Dohnalová: K řemeslnické terminologii v encyklopedii P. Ž. Liber viginti arcium a jejímu využití ve středolatinské lexikografii, LF 1990, s. 135; A. Hadravová a P. Hadrava in ed. Křišťan z Prachatic: Stavba a užití astrolábu (2001).

jl

Žijeme

1931–1937

Kulturněpolitický obrázkový měsíčník popularizující moderní způsob života zprvu v oblasti urbanismu, architektury a uměleckoprůmyslové výroby; s novým titulem Magazín DP přibyla i beletrie a s ní též výraznější zřetel k aktuálnímu stavu jednotlivých druhů umění, zasazený do dobových politických a společenských souvislostí.

Titul: 1931/32 (roč. 1) Žijeme 1931; 1932/33 (roč. 2) Žijeme 1932; 1933/34 (znovu jako roč. 1) do č. 3 Jak žijeme, č. 4–10 Magazín DP; 1933/35–1936/37 (roč. 2–4 v novém číslování) Magazín DP. – *Podtitul:* 1931/32–1932/33 (roč. 1–2) Obrázkový magazín dnešní doby, Orgán Svazu českosl. díla; 1933/34 (roč. 1) do č. 3 Obrázkový kulturní magazín. – *Redaktor:* 1931/32–1936/37 (roč. 1–2 a roč. 1–4) J. Cerman s redakční radou. – *Vydavatelé:* 1931/32 (roč. 1) Vydavatelstvo Družstevní práce; 1932/33 (roč. 2) Vydavatelstvo Družstevní práce a B. M. Klika; 1933/34–1936/37 (roč. 1–4) Družstevní práce a B. M. Klika; Praha. – *Periodicita:* 1931/32 (roč. 1) měsíčník, 12 čísel; 1932/33–1936/37 (roč. 2 a 1–4) měsíčník, 10 čísel od jara do jara s dvouměsíční letní přestávkou. – *Obrazová příloha:* 1936/37 (roč. 4) č. 1 J. Lada: Kecal.

Časopis vznikl jako popularizační periodikum nakladatelství Družstevní práce a Svazu českosl. díla, sdružení, jež si kladlo za úkol šíření, podporu a zušlechtění všech druhů řemeslné a tovární výroby za součinnosti umění, průmyslu i řemesel. Iniciovala je svazová korporace pro umělecký průmysl k propagaci soudobých technických i estetických proudů zejména v oblastech urbanismu, architektury a výroby užitého umění. Zároveň byl měsíčník koncipován jako doplněk nakladatelského časopisu Panoráma, byl však určen i čtenářům mimo družstevní členskou základnu. O šíři jeho čtenářského okruhu svědčí rozpětí účastníků vstupní ankety o poslání listu, na níž se podíleli T. Baťa, čeští i slovenští architekti, spisovatelé, divadelníci, malíři, historikové umění i novináři. V prvotní podobě časopis sloužil především jako orientační a výchovná tribuna „moderního způsobu života“ (s pravidelnými *Zprávami Svazu českosl. díla*) v jeho rozmanitých projevech (stavitelství, nábytkářství, vybavení interiérů bytů, kanceláří i obchodů, designérství a reklamě) s převahou informací o funkcionalistické architektuře (mj. B. Fuchs, J. Havlíček, K. Honzík, P. Janák, J. E. Koula, O. Starý, K. Teige, L. Žák, z cizích Le Corbusier i švédští architekti), bytové kultuře (mj. A. Heythum, J. Krejcar, H. Kučerová-Záveská, J. Vondráčková) a užitém umění (A. Kybal, V. Poláček, L. Sutnar) vpjatých do kulturní, umělecké i společenské přítomnosti (např. anketa o vlivu hospodářské krize na společenské vrstvy a jednotlivá zaměstnání v Ž., roč. 2). V programovém prohlášení na závěr znovučíslovaného roč. 1 časopisu se změněným titulem Magazín DP L. Žák rekapituloval dosavadní tematický rozsah listu a nastínil cíle: přispět ke kulturnímu a civilizačnímu vědomí menšinové skupiny čtenářů: proti „zpátečnictví“ zdůraznil odbornost, přičemž by vítězství „nového“ společenského uspořádání nemělo být doprovázeno poklesem civilizace a kultury, netřeba, aby se opožďovaly za situací politickou, jako je tomu v Rusku. Měsíčník také přestal být orgánem Svazu českosl. díla, což se projevilo i na pořadí priorit: literatura, divadlo, výtvarné umění, film, fotografie, hudba, výchova, technika, stavebnictví a architektura, bydlení. Zejména se v listu uplatnila od roč. 3 snaha o kultivaci dobového uměleckého vkusu i prostřednictvím referátů o novinkách v nově zavedených rubrikách *Co nového v literatuře, Co nového ve výtvarnictví, Co nového ve filmu* i rubriky *Poznámky* komentující nejčastěji soudobé kulturní dění. Po vzoru Panorámy se sporadicky vyskytovala i rubrika *Čtenáři nám píší.* Ve výtvarné části měsíčníku zprvu převládly fotografie děl významných světových architektonických i bytových projektů a předmětů užitného umění, s novým titulem narostly reprodukce soudobých výtvarných a fotografických prací z celého světa (z domácích nejčastěji J. Sudek), snímky z divadelních představení, z domácích a zahraničních filmů, zejména pak původní kresby a karikatury často též jako ilustrace zvýrazňující satirický ráz textu, někdy i reagující na aktuální situaci v Evropě (zejména F. Bidlo a A. Pelc). Výrazněji se list také věnoval mezinárodní politické situaci. Jeho grafickou a výtvarnou koncepci zajišťoval L. Sutnar. V posledních dvou ročnících redakce obstarala i členské prémie (1935/36 Máchův Máj ilustrovaný Toyen, 1936/37 báseň J. Vrchlického Šárka).

V prvních dvou roč. Ž. nepřítomnost beletrie (s výjimkou básně V. Nezvala) nahrazovaly polobeletristické útvary, zvláště humorné i ironické fejetony V. Kaplického a satirické parodie V. Laciny na stavební zákony v duchu primárního zaměření listu. K polobeletristickým

formám se řadí i reportáže, zejména se sociální tematikou, které tiskli V. Borin, J. Fučík, M. Jesenská (podp. Krejcarová), V. Kaplický (též chvála Baťova „království"), J. Rybák, G. Včelička. Stati *o literatuře a umění* měly nezřídka informativní a poučný ráz, snažily se prostřednictvím výkladu odborníka probouzet porozumění pro moderní umění a jeho citlivější vnímání. B. Václavek radil, jak číst lyriku našich mladých básníků, což doprovodila krátká informace o surrealismu, uvažoval o konzumu a konzumentech moderního umění, na objednávku redakce napsal článek o proletářské literatuře pro člověka, který „o ní poprvé slyšel" (Literatura minulosti a budoucnosti), objevily se informativní přehledy o současné próze (B. Novák, ojediněle i J. Heyduk) i poučené výklady o současné sovětské literatuře J. Weila, v Magazínu DP poté K. Teige otiskl pojednání Před moderním obrazem, J. J. Paulík a J. E. Koula uvažovali o kýči v umění a referáty o hudebním dění v péči o širokou dostupnost probírali novinky z gramofonové produkce (rubrika *Gramofonové desky, na které upozorňujeme,* M. Očadlík, E. Uggé). Nesoustavně se vyskytovaly články o jednotlivých knihách původních (B. Novák, V. Závada) a o překladech (V. Černý, B. Novák, Z. Vančura, J. Weil), stručnější recenze o původní i překládané próze psal ve 2. roč. ještě V. Renč (šifra Rč). Počínaje 3. roč. (1935/36) se v Magazínu DP objevila i *beletrie*, především *verše*, nejčastěji satirické (J. Bartuška, J. Čarek, F. Halas, M. Hlávka, J. Hora, V. Knapp, K. Konrád, V. Lacina, M. Podešvová /podp. Maruška Jarušková/, pseud. Rejnok, J. Spilka), dále básně humorné (F. Hrubín) i příležitostné (M. Hlávka, P. Křička, B. Mathesius). Ostatní lyrické verše pocházejí zhruba od dvou generací (S. Buonaccini, K. Erban, V. Fischl, F. Gottlieb, V. Holan, J. Ošmera, J. Rey, V. Řezáč, J. Seifert, J. Šnobr, F. Velkoborský, J. Zavadil). Obdobně zastoupeni byli i překladatelé: starofrancouzskou poezii uváděl H. Jelínek, H. Heineho B. Mencák, A. Ohna V. Lacina, R. M. Rilkeho a R. A. Schrödera V. Holan. Okrajovou zůstala v časopise *próza*: vedle V. Kaplického, J. Reye a J. R. Vávry, fejetonních zamyšlení H. Malířové, J. Mařánka, ukázky z husitského dramatu K. Nového a vzpomínek J. Lady šlo vesměs o překlady M. A. Nexö (přel. B. Mencák), M. Krleži (O. Kolman), R. M. Rilkeho (V. Holan) a K. A. Čcheidze (Ž. Pohorecká aj.), úvahu V. Majakovského pak převedl J. Weil. Naopak pestré zastoupení měly v listu stati *o literatuře* původní i přeložené. Autoři se zajímali o otázky teoretické (např. B. Václavek o typizaci v sociálním románu, o vztah poezie k lidové tradici) i aktuálně praktické (K. J. Beneš o literatuře současnosti, polemika mezi J. Horou a P. Eisnerem o profilu dnešního českého spisovatele), o konkrétní literárněhistorická témata (např. F. Krčma o významu věnování Máchova Máje H. Kommovi, M. Hlávka srovnávající Jak vejce vejci V. Nezvala s Penězokazy A. Gida, V. Šrámek o lyričnosti v hrách J. Voskovce a J. Wericha) i o literární druhy a žánry (B. Mencák o humoru, B. Václavek o perspektivách evropské prózy). Některé příspěvky vyvolala jubilea (B. Novák o K. H. Máchovi, M. Holas k šedesátinám F. Šrámka) nebo úmrtí (J. Mahen a K. Z. Klíma o J. Herbenovi) i aktuální spory (přednáška O. Fischera reagující na probíhající diskusi o J. Wolkrovi). Nejčastější byla pojednání o jednotlivých autorech domácích (např. F. Langer o V. Radovi prozaikovi, F. Soldan o K. Poláčkovi, F. Tetauer o K. Čapkovi, B. Václavek o V. Nezvalovi) i cizích (V. Kaplický o J. Swiftovi, J. Kodíček a B. Novák o L. Feuchtwangerovi, F. Soldan o G. K. Chestertonovi a G. B. Shawovi, V. Šrámek o I. S. Turgeněvovi a L. Holbergovi, G. Winter o J. B. Priestleyovi) a též o jednotlivých novinkách (V. Holan o knize Dokořán F. Halase, B. Mencák o Siréně M. Majerové, B. Novák o válečné trilogii B. Benešové a Černé tlupě E. Hostovského, F. Soldan o Třech řekách V. Vančury, F. Tetauer o Teorii prózy V. B. Šklovského, B. Václavek o Neviditelné Moskvě V. Nezvala aj.). Kratší *recenze* v rubrice Co nového v literatuře pořizovali nejčastěji B. Novák (šifra Nk) a M. Novotný (šifry M. N., m. n., N.), občas K. J. Beneš (šifra kjb), V. Kaplický (šifra vk.), K. Konrád (šifra -k), J. Sekera (šifra J. S.), M. Slomková (šifra M. S.), F. Tetauer (šifra F. T.), J. Weil (šifra jw), ojediněle i J. Štyrský a historik J. Pachta. List též přinesl pražskou přednášku-zpověď J. Wassermanna, o postavení spisovatelů v nacistickém Německu psal F. C. Weiskopf a o asfaltové literatuře (hanlivé označení sociálně laděné německé realistické prózy) A. Zweig. Značný zájem vyvolávala literatura slovenská; v roč. 2 Magazínu DP proběhla i anketa o vztahu slovenské knihy a české kritiky, které se z české strany zúčastnili J. Dvořák, M. Haller, F. Kleinschnitzová, E. Konrád, B. Václavek, J. Vodák a M. Weingart, ze slovenské P. Jilemnický

a M. Urban. O Slovensku a slovenské literatuře pak psali K. J. Beneš, J. Dvořák, P. Eisner i J. Weil, o Podkarpatské Rusi F. Kocourek a I. Olbracht. Pozornost časopisu přitahovala i literatura sovětská, k níž se (i kriticky) vyjadřovali K. J. Beneš, P. Denk, A. Hoffmeister, A. Kurš, J. Sekera a J. Spilka, k divadelnímu realismu N. P. Ochopkova J. Honzl, o sjezdu sovětských spisovatelů referoval P. Jilemnický. O knihovnictví psal J. Thon. Stati *o divadle* patřily v obou titulech k velmi frekventovaným, pojednávaly o jeho povaze, současném stavu a potřebách (E. F. Burian, K. H. Hilar, J. Mahen, F. Tetauer), o jeho avantgardním proudu (J. Honzl), dramaticích (E. F. Burian, K. H. Hilar), o hercích i dramaturgii (J. Träger), okrajových žánrech (E. F. Burian), obecenstvu (M. Očadlík) i technikách (A. Heythum). Zastoupení měly i recenze a kritiky jednotlivých představení (B. Feuerstein, J. Fučík, J. Träger i pod šifrou äg), hodnocení divadel (D 34) i souhrnné přehledy (J. Träger), divadelníky zajímala i divadla v cizině. Zejména choreografií tance a baletu se v Magazínu DP zabýval J. Jenčík, v menší míře V. Petříková a J. Rey. Stati *o výtvarném umění* zpravidla směřovaly k portrétům jednotlivých osobností (autoři V. Husa, K. Konrád, F. Kovárna, V. Kramář, K. Novotný, M. Prokop o osvětlených plastikách Z. Pešánka, K. Teige, V. Volavka, H. Volavková) a k posudkům kolektivních výstav spolků a skupin (A. Hoffmeister, V. Nezval – surrealisté, V. Volavka); A. Hoffmeister též uvažoval o karikatuře v čase krize, K. Teige představil část práce Jarmark umění. Rubriku *Co nového ve výtvarnictví* vyplňoval většinou V. Volavka (šifra v. v.), řidčeji V. Husa (šifra V. H.). *Filmovému umění* se věnoval hlavně L. Linhart, konkrétní situaci českého filmu ještě V. Kaplický, F. Kocourek, G. Machatý, K. Plicka, K. Smrž a A. J. Urban; portréty světových režisérů připravili J. Brož, K. Smrž, L. Vokrová-Ambrosová. O filmu v nacistickém Německu psal S. Ježek. Rubriku *Co nového ve filmu* zaplňoval především L. Linhart (i šifry lht, -rt). Funkcí *fotografie* a prací fotografů se zabývali J. Funke, L. Linhart, novinovou fotografií P. Altschul (též autor portrétu J. Sudka). Občasné *hudební příspěvky* pořizovali V. Helfert (L. Janáček), I. Krejčí (Smetanovy opery, komorní hudba), M. Očadlík (A. Dvořák), úmrtí O. Ostrčila vzpomněli K. J. Beneš a J. Mařánek, o filmové hudbě a šlágru psal E. F. Burian a o swingu E. Uggé, který také přeložil článek P. Robesona o černošské kultuře. Různorodý ráz měla v Ž. *kulturněpolitická pojednání,* ke společenskému dění se zvláště ve 2. polovině 30. let vyjadřovali spisovatelé, divadelníci, filozofové i historici rozličné orientace (F. M. Bartoš, K. J. Beneš, J. Frejka, J. Hora, K. Herain, E. Chalupný, J. Kopta, F. V. Krejčí, S. Lom, J. Mahen, V. Nezval polemizoval s S. K. Neumannem v článku S lingvisty proti brusičům, M. Slomková, E. Svoboda, K. Šourek, ze Slováků A. Plávka a L. Novomeský); B. Markalous (J. John) uvažoval o klubech a jejich anglické tradici. Zhoršující se mezinárodní politická situace v Evropě ve 30. letech se v Magazínu DP ve zvýšené míře projevila v zájmu o politické události v SSSR (Z. Kalandra pod pseud. Jiří Pokorný, J. Weil a překlady sovětských statí), v nacistickém Německu (pseudonym Durus, J. L. Fischer, O. Fischer, E. Chalupný, Z. Kalandra pod pseud. Jiří Pokorný, J. Mader, J. Münzer) i ve Španělsku (J. Toman, G. Winter) a v Africe (J. R. Vávra).

LITERATURA: Pol. (V. Poláček): Ž. 1931 (o programu čas.), Panoráma 8, 1930/31, č. 12, příl. Zpravodaj Družstevní práce, s. 81; V čem vidíte poslání časopisu? (anketa o Ž.), Žijeme 1, 1931/32, s. 6; ● ref. Ž.: nr. (A. C. Nor), Telegraf 25. 4. 1931; -din., Venkov 5. 7. a 30. 8. 1931; an., Slavische Rundschau 1931, s. 370 ●; K. Teige in Fušujeme 1931 čili Modernistické diletantství (kritika listu), LitN 5, 1930/31, č. 17 a 18 (k tomu Redakce: Literární noviny, Žijeme 1, 1931/32, s. 248); K. Herain in Činnost ústředí Svazu československého díla…, Žijeme 1, 1931/32, s. 156; L. Žák: Kultura a společenský řád (zhodnocení 1. roč. Magazínu DP), Magazín DP 1, 1933/34, s. 289; L. Vlčková in Za povrchem masové kultury, kat. Družstevní práce – Sutnar, Sudek (2006, s. 29).

pš

Vladimír **Žikeš**

Působnost 1925–1949

Plzeňské vydavatelství bibliofilií, pak pražské nakladatelství zaměřené na uměleckohistorické publikace a kulturněhistorické studie; knihkupectví, antikvariát, aukční, výstavní a přednášková síň Pražský salon.

Nakladatelství založil a po celou dobu řídil Vladimír Ž. (* 5. 2. 1906 Plzeň, † 4. 1. 1980 Liptovský Mikuláš, Slovensko). Vystudoval 5 tříd gymnázia a obchodní akademii v Plzni (mat.

1926), externě studoval na pražské filoz. fakultě dějiny umění se specializací na dějiny knihtisku a knižních vazeb. Zaměstnán byl v Uměleckoprůmyslovém muzeu města Plzně, 1927 krátce jako redaktor v pražském nakladatelství F. Topič. Od 1925 vydával v Plzni bibliofilie, 1929 přenesl činnost do Prahy, kde zprvu krátce vydával i pod jménem své přítelkyně Marie (Marion) Sovákové. 1927–31 byl členem Klubu moderních nakladatelů Kmen. Ve svých tiscích uplatnil i vlastní překlady z francouzštiny (J. Bois /pseud. V. Boháč/, J. Bricaud, G. Hanotaux). Produkci od počátku orientoval i na zahraničního zákazníka a v jazykových mutacích vydával zprvu bibliofilie (J. A. Komenský, E. A. Poe; jen ve francouzském originálu vydal Le petit testament F. Villona), později zejména reprezentační uměleckohistorické publikace. 1932 byl pokutován za neoprávněné provozování nakladatelské živnosti, 1937 získal nakladatelskou koncesi a 1941 koupil od L. Korábové-Součkové knihkupectví v Karlově ul. Od počátku okupace ze zapojil do ilegální činnosti (1939 přivezl od diplomata V. Vaňka ze Stockholmu šifrovací klíč pro radiové spojení s Londýnem, později na výzvu L. Linharta spolupracoval se skupinou, z níž se 1941 zformoval Nár. revoluční výbor inteligence). V květnu 1942 předešel svému zatčení odchodem na Moravu, kde po pobytu na moravsko-slovenském pomezí v Beskydech přešel v srpnu na Slovensko. Pod jmény J. Koštial a J. Mrózek s krycím zaměstnáním knižního zástupce nakladatelství a knihtiskárny Fr. Urbánek a spol. v Trnavě pracoval v příležitostných zaměstnáních, zejména jako nosič v horských chatách. Udržoval kontakty s odbojovými skupinami a shromažďoval zpravodajské informace pro londýnskou exilovou vládu. Za Slovenského nár. povstání (1944) organizoval v Banské Bystrici propagační dílny, počátkem 1945 v Košicích tiskl publikace Komunistické strany Slovenska. V květnu 1945 se vrátil do Prahy a obnovil závod, 1944 likvidovaný převedením do Orbisu. Zprvu zastával významné funkce v profesních organizacích (do prosince 1946 byl členem výboru Klubu knižní tvorby Kmen, do února 1947 předsedou nakladatelského odboru Svazu čes. knihkupců a nakladatelů), postupně však na ně rezignoval a soustředil se na budování vlastního podniku. Nakladatelskou činnost obnovil sborníkem dokumentů Bojující Československo 1938–1945, vytištěným ještě v Košicích. Jako součást knihkupectví vybudoval v Colloredo-Mansfeldském paláci v Karlově ul. oddělení cizojazyčné literatury, vědecký antikvariát a čítárnu zahraničních časopisů. Počátkem prosince 1945 otevřel v dalších prostorách paláce výstavou slovenské Skupiny 29. augusta Pražský salon (interiéry navrhli J. Krofta a K. Šváb), v němž pořádal výstavy, zpravidla spjaté s činností knihkupectví a antikvariátu, aukce knih a grafiky a přednášky k aktuálním kulturním, politickým a společenským tématům. 1945 a 1947 byl Ž. vyznamenán za zásluhy o osvobození republiky. V červenci 1948 získal knihkupeckou koncesi, již v listopadu 1948 však byl do závodu dosazen zmocněnec ministerstva informací a osvěty a 1949 byl přes Ž. odpor včleněn jeho závod do Státního nakladatelství dětské knihy (ještě 1949 Ž. dohodl spolupráci se slovenským nakladatelstvím cestovního ruchu). Nakladatelův schovanec, překladatel z angličtiny a redaktor nakladatelství Č. Sovák (1923–2005) byl odsouzen v politickém procesu k dlouhodobému žaláři. Z knihkupectví vznikla prodejna antikvariátu Orbis, později n. p. Kniha. Ž. žil krátce na Slovensku, po nuceném návratu do Prahy střídal různá zaměstnání (horník, antikvář, dělník v mrazírnách a v nemocnici, noční vrátný), 1967 odešel definitivně na Slovensko, kde žil v Demänovské dolině a do 1974 působil v ateliéru cestovního ruchu Slovtour v Liptovském Mikuláši. V pamětech Slovenské povstání bez mýtů a legend ze 70. let (knižně posmrtně 1990) zobecnil vlastní zkušenosti v předvídavou prognózu vývoje česko-slovenských vztahů. Pohřben byl v Praze, strojopisný sborníček In memoriam Vladimíra Žikeše (b. d., 1980) přinesl smuteční projev B. Nováka, kondolenci J. Seiferta a vzpomínkovou stať Č. Sováka (šifra čs). – V Plzni působil v Martinské ul. 4, v Praze nejprve na Smíchově (Poděbradova 22), od 1931 na Starém Městě čp. 981 (Národní 19, dnes 17), kde 1937 zřídil oficiální nakladatelství. Postupně přesídlil na Staré Město čp. 189 (Karlova 2), kde měl 1941–42 knihkupectví, 1945–49 též nakladatelství a Pražský salon.

Vydavatelskou činnost zahájil Ž. v Plzni bibliofilskou knižnicí *Věž* (1925–28, 5 sv.) s verši A. Bebra a E. Valenty, dramatem J. Marii a vlastním překladem G. Hanotauxe z francouzštiny. Další beletristické bibliofilské knižnice se nerozvinuly. V Plzni zahájil sbírky *Hekaté* (1925, 1 sv.; J. Bricaud: Černá mše) a *Viola*

(1927, 1 sv.; V. Nezval: Dobrodružství noci a vějíře), v Praze připravoval v obdobném zaměření pod jménem M. Sovákové knižnici *Libri rari et curiosi* (1929–30; vyšel jen příležitostný tisk Ch. Lancelina O inkubech víry a vědy a jako 1. sv. Satanova církev J. Boise) a pod svým jménem *Žikešovu edici* (1932–36, 2 sv.; J. S. Machar: Peníze, reedice J. V. Sládka). Následovaly exkluzivně vypravené uměleckohistorické publikace (J. Čadík: Dílo Josefa Drahoňovského aj.) a za okupace zejména kulturněhistorické studie, později soustředěné do několika knižnic. Na knižnici pragensií *Žikešův pražský špalíček* (1940–48, 9 sv.) se autorsky podílel zejména kmenový spolupracovník nakladatelství A. Novotný, dále V. Líva a M. V. Kratochvíl. *Žikešův špalíček o umění* přinesl v řadě A – výtvarné umění (1941–47, 5 sv.) po překladech starších odborných statí (L. B. Alberti, C. Cennini, Leonardo da Vinci, R. M. Rilke) též sborník o sporu současného sovětského a moderního umění Střetnutí (ed. O. Mrkvička), v řadě B – hudba, divadlo tanec (1941, 1 sv.) jen hudební anekdoty B. Dobrovolného. V dodatečně koncipovaném *Žikešově špalíčku kulturněhistorickém* (1947–48, 3 sv.) vyšla mj. edice chebských zlomků Legendy o blahoslavené Anežce (ed. M. Mladějovská) a stati o minulosti karetních her v Čechách. Z londýnského nakladatelství Fama Ltd. Ž. převzal tituly knižnice komentovaných uměleckých reprodukcí *Galerie světových Mistrů* (též *Světová edice Mistrů*, 1947–48, 5 sv.), jejíž skromnější obdoba *Malá edice Mistrů* (1946–48, 7 sv.) byla věnována převážně českému umění (H. Böttinger, F. Kupka aj.). Jediná beletristická knižnice *Romány dneška* (1948, 1 sv.) se již nerozvinula. Nejmenším dětem byla určena knižnice *Žikešova dětská alba* (též *Dětem pro radost*, 1948, 2 sv., red. P. Hykeš). Další poválečná nebeletristická produkce (politická publicistika, memoáry, eseje, reportáže) zůstala s výjimkou *Mezinárodní politické knihovny* (1945–46, 2 sv.: P. Drtina, W. L. Willkie) rozptýlena mimo knižnice. Ústředí českosl. hospodyň vydávalo v nakladatelství knižnici populárně-naučných publikací *Knihy pro ženy* (1948, 8 sv., red. V. Kloseová). – Věstník Nové knihy týdne (1946–49, roč. 1–4, zanikl č. 10, 20. 5. 1949) otiskoval knihkupeckou bibliografii a informace o novinkách nakladatelství, případně knižních výstavách v Pražském salonu. – Na výzdobě Ž. plzeňských bibliofilií se podíleli A. Bílek, J. Hodek, F. Kobliha, M. Marešová a K. Živný. Graficky knihy upravoval zejména J. Solar, dále K. Dyrynk, M. Kaláb, F. Kysela. Od 40. let se na grafické podobě knih podíleli především V. Kubašta, R. Lander a M. Stretti. Originální vazby pořizoval zejména A. Jirout. Produkci doplňovala alba fotografií (J. Vaněk) a grafiky (A. J. Alex, C. Bouda, P. Dillinger, K. Hniličková, P. Schwarzenbergová).

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Hekaté (1925); Věž (1925–28); Viola (1927); Libri rari et curiosi (1929–30); Žikešova edice (1932–36); Žikešův pražský špalíček (1940–48); Žikešův špalíček o umění (1941–47); Malá edice Mistrů (1946–48); Žikešův špalíček kulturněhistorický (1947–48); Galerie světových Mistrů (též Světová edice Mistrů, 1947–48); Romány dneška (1948); Žikešova dětská alba (též Dětem pro radost, 1948). – *Ostatní:* Mezinárodní politická knihovna (1945–46); Knihy pro ženy (1948). ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* J. A. Komenský: Angelus pacis (1926); J. Čadík: Dílo Josefa Drahoňovského (1933) + Josef Drahoňovský – sochař a glyptik (1937) + SVU Myslbek (1937); L. Mandaus: W. A. Mozart a Don Giovanni (1937); A. Novotný: Staropražské senzace (1937) + Helena Johnová (1940) + Čtení o paláci Colloredo-Mansfeldů (1945) + Pražský porcelán (1949); M. Rutte, F. Bartoš: Moderní česká scéna (1938); V. Wagner: Barok v Čechách (1940) + Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana (1946); H. Böttinger: Lidi a lidičky (1941, pseud. Dr. Desiderius, texty J. Spilka); J. Švehla: Česká karikatura 19. století (1941); E. Beneš: Nová slovanská politika (1946); J. K. Garaj: Slováci a Češi (1946); A. Jirásek: Úvahy o chirurgii a chirurgovi (1947); sb. Franz Kafka a Praha (1947); J. Masaryk: Ani opona, ani most… (1947); Ch. G. Masaryková: Listy do vězení (1947); J. B. Kozák: O lidu a lidech (1948); A. Masaryková: Vzpomínám… (1948). – *Překlady:* Recueil de poèmes tchèques (ant., 1928, předml. C. Mauclair); S. Przybyszewski: Chopin a národ (1929); Plutarchos: Rady manželské (1945); Publilius Syrus: Myšlenky (1946); Decimus Iunius Iuvenalis: Satiry (1948). ▮ PERIODIKUM: Nové knihy týdne (1946–49). ▮

BIBLIOGRAFIE: Krásná kniha jako krásný dárek k Vánocům (b. d., 1927); Krásné knihy nakladatele V. Ž. (b. d., 1940); Dobré knihy (b. d., 1946). ▮ LITERATURA: an. (J. Šnobr): Plzeň a bibliofilie, LitN 1927, č. 8; J. Kuna in Dvakrát oživená knihkupecká tradice, Knihkupec a nakladatel 1945, s. 257; -al (V. Šmejkal): nekrolog V. Ž., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1980, s. 55; Č. Sovák in V. Ž.: Slovenské povstání bez mýtů a legend (1990) + Duch salonu v barokním paláci, LidN 10. 2. 1996, příl. Národní 9; M. Friedl: Zapomínaný V. Ž., Haló noviny 25. 1. 2006.

az

František **Žilka**

* 1. 6. 1871 *Dolní Rosička* (Dolní Rozsíčka) u Nového Města na Moravě
† 9. 2. 1944 *Praha*

Autor novodobého překladu Nového zákona a nábožensko- a kulturněhistorických prací; překladatel z řečtiny, angličtiny a němčiny; teolog.

Psal se i F. N. Žilka (N. dle manželčina rodného jm. Neumannová). – Pocházel ze selské evangelické rodiny; v dětství na něj vedle babičky ze starého písmáckého rodu a silně nábožensky založené matky působil senior evangelické církve B. Fleischer z Rovečného. Obecnou školu navštěvoval v Blažkově, poté absolvoval české klasické gymnázium v Brně (mat. 1890). 1890–96 studoval teologii a filozofii na univerzitách ve Vídni, Halle (1892–94), Edinburghu, Lausanne a Praze (1896 ordinován na kněze). Do 1898 byl osobním vikářem čáslavského faráře F. Kozáka (otce filozofa J. B. Kozáka), 1899–1901 působil v Táboře jako samostatný diasporní duchovní pro oblast jižních Čech, 1901–19 v Mělníku, kde založil městský sbor reformované církve, získal faru a stal se náměstkem superintendenta (v dubnu 1919 se oženil). Za 1. světové války byl konseniorem pražského seniorátu, podílel se na vzniku českobratrské církve evangelické, v níž se 1918 sloučili evangelíci luterského a reformovaného vyznání. 1919 se stal profesorem novozákonní vědy na nově založené Husově českosl. evangelické fakultě bohoslovecké v Praze (první profesorský sbor tvořil s G. A. Skalským a F. Hrejsou, pětkrát byl jejím děkanem). Penzionován byl 1939. Od 1920 žil střídavě v Praze-Vinohradech a na letním bytě v Mělníku. – Od studentských let se aktivně účastnil společenského, zejména náboženského života (mj. předseda Kruhu čes. studentů a Akademického spolku pro povznesení národního sebevědomí ve Vídni, člen spolku J. A. Komenského, spoluzakladatel Kostnické jednoty a pořadatel oslav J. Husa, člen ekumenické rady protestantských a pravoslavných církví, též člen Zemské školní rady); působil též v mezinárodních organizacích (např. Světová aliance pro přátelství mezi národy prostřednictvím církví, světová konference Víry a řádu – Faith and Order). Přednášel na domácím i mezinárodním fóru pro vybrané publikum i širší veřejnost nejen o tématech speciálně církevních a teologických, ale i obecně historických, sociálních a politických (přednášky a články údajně publikoval ze značné části anonymně). Byl spolupracovníkem encyklopedických děl (mj. Ottova slovníku naučného a Dějin lidstva redigovaných J. Šustou) a redaktorem či členem redakčních rad několika časopisů (téměř 40 let řídil v Naší době rubriku Rozhledy po životě náboženském a církevním) a příležitostných sborníků. Podnikal řadu studijních, propagačních a pracovních cest (1910, 1921 a 1924 USA, 1920 Švýcarsko a Itálie, 1925 Švédsko, četné cesty do Skotska, Německa, Francie aj.). Proslul jako vysoce mravná osobnost kritického, nicméně tolerantního ducha a získal četná ocenění své činnosti (čestné doktoráty, rytíř francouzské Čestné legie aj.). Za 2. světové války soukromě vyučoval, veřejně přednášel a pracoval v Evangelickém díle, jehož byl spoluzakladatelem. Od podzimu 1943 měl zdravotní potíže, prodělal operaci, zemřel po onemocnění dýchacích cest. Pohřben byl na evangelickém hřbitově v Mělníku.

Převážnou část Ž. literárního díla tvoří odborné a popularizující náboženskohistorické práce, překlady a edice (často s komentáři). Ve studiích o J. Husovi, F. Palackém, K. Havlíčkovi Borovském a T. G. Masarykovi sledoval především jejich společenské a náboženské působení; nezabýval se speciálně jejich literární tvorbou. Významným slovesným činem byl Ž. překlad Nového zákona, první od překladu Blahoslavova (1915 revidovaného J. Karafiátem). Ž. vycházel z kritického vydání řeckého textu, které pořídil E. Nestlé (konzultoval s grecistou F. Stiebitzem, jazykově překlad opravil E. Smetánka); jeho exegetická odvaha a úsilí o modernizaci textu vyvolaly živý zájem. Kromě biblických textů překládal odborné teologické práce (G. M. Grant, A. Harnack) i beletrii (I. Maclaren, I. Zangwill aj.). Vydával zejména Husovy spisy.

PSEUDONYM, ŠIFRY: F. Xaver; F. Ž., Ž. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1905); sb. Českoslovenští evangelíci T. G. Masarykovi (1930); Čin (1935); Dějiny lidstva. Od pravěku k dnešku 2 (1936); Die christliche Welt (Lipsko); Evangelische Deutschland; Hlasy ze Siona; Hus; roč. Chudým dětem (Brno 1935, s tit. Bible a český národ); sb. Jan Hus. Kníže Václav (1929, Památka knížete Václava a my, i sep.); Kalich (1911–41); Kostnické jiskry (od 1913); Lid. noviny (od 1926); Náboženské rozhledy; Nár. osvobození (od 1925); Naše doba (1897–1941); sb. Naše

pokrokovost a Řím (1925, Vývoj a podstata klerikalismu); Naše řeč (1935); Nové Čechy (1934); alm. Orloj (1905–07; 1905 Základy Tábora, 1906 Cyril a Metoděj, 1907 Karel Havlíček, i sep.); Památník Palackého (Val. Meziříčí 1926); Prager Presse (1934); sb. Proti válce – pro mír (1932); Ročenka Husovy českosl. evangelické fakulty bohoslovecké v Praze (od 1920); Rudé právo (1932); Sborník dr. K. Farského (1929); Sborník (Husovy českosl. evangelické fakulty bohoslovecké v Praze) za druhé desítiletí 1929–1939 (1939); Sborník J. Kvačalovi k 70. narozeninám (Bratislava 1933); Sborník k prvnímu desítiletí Husovy fakulty 1919–1929 (1930); Sborník Palackého (1926); Slavische Rundschau (1935); Slovo a slovesnost (1936); sb. 60 let českého gymnázia v Brně (1927); The Slavonic Review (Londýn 1929); Tvorba (1938); – posmrtně: Čes. bratr (1969); Evangelický týdeník (1996); Kostnické jiskry (1971). ▮ KNIŽNĚ: *Kulturněhistorické práce:* František Palacký (1898); Jan Hus. Jeho doba, život a význam (přednáška, b. d., 1899; dopln. vyd. 1904 s tit. Jan Hus. Jeho doba a okolí, život a činnost, povaha a význam); Památce Husově (b. d., 1901); Základy Tábora a zásady táborů (1902); Cyril a Metoděj (1905); Karel Havlíček (1906); Jan Kalvín (1909); Dějiny světových náboženství (1924); Mistr Jan Hus jako náboženská osobnost (1925); Začátky a základy křesťanského náboženství 1. Dějiny novozákonní doby (1925); Dokončit dílo Husovo! (1930); T. G. Masaryk jako náboženská osobnost a jeho boj o náboženství (1935); Zbožnost J. A. Komenského (řeč, 1943). – *Překlady:* A. Harnack: Dějiny dogmatu (1903); I. Maclaren: Drumtochtské obrázky (1903, s J. Bartošem) + Lidé z Drumtochty (1931, nový samost. překl.); N. Hawthorne: Rudé písmeno (1904); M. Rutherford: Vlastní životopis 1, 2 (1905, 1906); G. M. Grant: Náboženství světová (1909); I. Zangwill: Tragédie ghetta (1910) + Z tragédií a komedií ghetta (1913, pseud. F. Xaver); Začátky a základy křesťanského náboženství 5. Výklad Nového zákona 1, 2 (1930, 1931; 1. Podobenství Ježíšova, 2. Ježíšovo kázání na hoře, i výklady); Nový zákon (1933; opr. vyd. 1934); Tak pravil Ježíš (1941, výbor výroků). – *Ostatní práce:* Výklad Desatera božího přikázání (b. d., kolem 1900); Půl století náboženské svobody (1912); Česká reformace (1917–18); Na troskách (dvě řeči, b. d., 1918); Národnost a náboženství (přednáška, b. d., 1919); Noví lidé (1921); Pro přátelství mezi národy (1922); Potřebujeme náboženství? (přednáška, 1925); Náboženská filozofie a náboženská organizace (1925); Křesťanské církve a mezinárodní vztahy (1925); Mezi státem a církví (přednáška, b. d., 1926); Pro svobodu církve a státu (řeč, 1926); Otče náš. Denní přemýšlení (1933); Modlitba Otče náš vyložena slovy Ježíšovými a evangelií… (1936); Za jednotu křesťanstva (1937, s M. Krejčím); Arcibiskup Nathan Söderblom, apoštol křesťanské jednoty (1938); Poslání menšiny (1938, s O. Odstrčilem); Na prahu manželství… (1941); Naše křesťanství. Kritické a konstruktivní úvahy o náboženství dneška a pro dnešek (1941); Ježíš Kristus 1. Jeho učení podle synoptických evangelií (studie, 1942); – posmrtně: Ježíš Kristus 2. Historie jeho utrpení, smrti a vzkříšení podle všech čtyř evangelií (studie, 1947); Pavel z Tarsu a apoštolský věk křesťanské církve (skripta, 1983). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* From the Country of John Hus (1923–26, dub.), Kalich (1924–44), Kostnické jiskry (1925–28, s A. Boháčem a F. Linhartem, i cizojazyčná příl. Kostnických jisker 1923–27), The Brotherhood: Courrier protestant de Tchécoslovaquie (1926–27, 1931–32); *sborník:* Českoslovenští evangelíci T. G. Masarykovi (1930). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Duch spisů Husových (b. d., 1901); Vybrané spisy Mistra Jana Husi 1, 2 (1899, 1902) + (J. Hus:) Postila čili Vyložení svatých čtení nedělních (1906) + Vzkazy věrným Čechům (výbor výroků, 1938) + Dcerka (1946, posmrtně; upr. vyd. 1995); Hus pro nás (výbor výroků, 1917); Člověk a Bůh. Výběr z posvátných knih světových náboženství (1926); Hlas víry (sb. modliteb, 1927); Modlitba Otče náš vyložena slovy Ježíšovými a evangelií… (výbor a výklad, 1933); Tak pravil Ježíš (výbor výroků, 1941, i překl.). ▮

LITERATURA: J. Karafiát: ref. František Palacký, Reformované listy 1898, s. 6; V. Flajšhans: ref. Jan Hus, NL 14. 7. 1899 + ref. ed. Vybrané spisy Mistra Jana Husi 1, 2, NL 29. 12. 1899 a 13. 7. 1900; A. Novák: ref. překl. A. Harnack, Čes. mysl 1903, s. 401; -rr-: ref. překl. I. Maclaren: Drumtochtské obrázky, Besedy Času 1903, s. 373; an.: ref. překl. N. Hawthorne, Besedy Času 1905, s. 93; K. Kr. (Krofta): ref. ed. Hus pro nás, Čes. revue 11, 1917/18, s. 703; ● ref. Dějiny světových náboženství: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 30. 4. 1924; E. Svoboda, NO 7. 10. 1924 ●; B.: ref. Dějiny novozákonní doby, Kalich 10, 1925/26, seš. 2, s. 52; -Pa.- (O. Parma): ref. ed. Člověk a Bůh, Večerní Čes. slovo 5. 5. 1927; ● k šedesátinám: J. B. Kozák, NO 31. 5. 1931; an., Naše kniha 1931, s. 189 ●; -e.: ref. překl. I. Maclaren: Lidé z Drumtochty, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 164; ● ref. překl. Nový zákon: J. B. Kozák, Čes. slovo 10. 12. 1933; A. Novák, LidN 24. 12. 1933; F. K. (Kovář), Čes. osvěta 30, 1933/34, s. 180 a 31, 1934/35, s. 198; Líva, Střední škola 14, 1933/34, s. 218; P. Eisner, Prager Presse 28. 1. 1934; n. (M. Novotný), Rozhledy 1934, č. 4; F. Stiebitz, LidN 9. 5. 1934; f. r., Index 1934, s. 83; J. Konopásek, Nové Čechy 17, 1934/35, s. 11 ●; ● ref. ed. J. Hus: Vzkazy věrným Čechům: an., Prager Presse 7. 8. 1938; tk (F. Trávníček), LidN 16. 10. 1938; Kbč. (J. Kubíček), Čes. osvěta 35, 1938/39, s. 69 ●; ● ref. Naše křesťanství: P. Váša, LidN 4. 1. 1941; R. M. Dacík, Na hlubinu 1941, s. 429; kbč. (J. Kubíček), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 26 ●; ● k sedmdesátinám: F. Bednář, Kalich 1941, s. 97; P. Váša, tamtéž 1941, s. 105 + LidN 1. 6. 1941; J. Dus, Naše doba 1941, s. 457 ●; an.: Přednášky v PLK…, SaS 1941, s. 167; ● nekrology: an., Nár. politika 10. a 11. 2. 1944; an., Nár. práce 10. 2. 1944; vl, LidN 11. 2. 1944; F. M. Bartoš, Naše doba 1944, s. 241 + Naše věda 1946, s. 59; an. (M. Bič, dub.), Ročenka Husovy českosl.

evangelické fakulty bohoslovecké 1938–46 (1947), s. 46 ●; J. Svoboda: k 10. výr. úmrtí, Čes. bratr 1954, č. 3; R. Zahálka: k 20. výr. úmrtí, Kostnické jiskry 1964, č. 6; Ds (J. Dus): k 25. výr. úmrtí, Čes. bratr 1969, č. 5; ● ke 100. výr. nar.: J. Dus st., Čes. bratr 1971, č. 5; A. Frinta, Křesťanská revue 1971, s. 123; J. Dus, tamtéž, s. 132 (F. Ž. a Jan Karafiát); do (F. Dobiáš), Kostnické jiskry 1971, č. 21; J. B. Souček, tamtéž; M. Kaňák, Čes. zápas 1971, č. 24 ●; M. Klapušová: Vzpomínky k letošnímu jubileu prof. dr. F. Ž., Kostnické jiskry 1981, č. 34; tčz (T. Č. Zelinka): F. Ž., tamtéž 1985, č. 35; N. Rejchrtová in ed. J. Hus: Dcerka (2. vyd. 1995).

jip

Alois **Žipek**

* 21. 6. 1885 *Předmíř* u Blatné
† 21. 9. 1950 *Praha*

Prozaik, kulturněpolitický publicista, překladatel; osvětový pracovník.

Narodil se v učitelské rodině. Nižší gymnázium navštěvoval v Plzni, vyšší v Praze. Po maturitě (1904) studoval na pražské filoz. fakultě češtinu a němčinu a 1911 získal aprobaci pro jejich vyučování na střední škole. V Praze působil na několika školách (mj. na Masarykově reálce, poté na obchodní akademii v Karlíně), zároveň se po 1. světové válce věnoval veřejnému životu jako komunální politik, člen národněsocialistické strany: nejprve 1919–22 byl starostou Nuslí, od 1923 členem a kulturním referentem městské rady Velké Prahy, od 1925 předsedou Svazu českosl. měst a obcí. Prahu pak zastupoval v několika institucích domácích (Zemská školní rada, Městská spořitelna, intendant Městských divadel pražských) i zahraničních (Mezinárodní unie měst v Bruselu). 1938 byl jako kulturní referent pověřen organizací převozu ostatků K. H. Máchy do Prahy; jako řečník vystupoval při mnoha kulturních příležitostech. Procestoval takřka celou Evropu.

Jako beletrista Ž. psal především konvenčně laděné povídky a romány poznamenané dobovou vlnou naturalismu, s romantizující fabulací, soustředěné zejména na život dobové vesnice. V raných povídkách (*V soumraku, Stín domova*) i v románu *Lovci štěstí* vylíčil s důrazem na dějovou nevšednost osudy smyslností pronásledovaných a drsným životem vesnice pokřivených charakterů, jejichž životní rozlety vesměs končí tragicky. Zobrazoval postavy žen, ať nevěrných a propadnuvších alkoholu, nebo naopak tragicky hynoucích láskou i obětujících se v službě pro druhé: v povídkách (*Ženy*) i v pražském románu, v němž bezohledná kurtizána zničí život úspěšného umělce (*Sladké zlo*). Zhýralé prostředí městských boháčů přitom líčil až křiklavě vyostřeně vůči spořádanému venkovu. Pedagogický zřetel pak převládl v drobné povídce pro mládež, sledující s pochopením nitro dorůstajícího chlapce (*Vláďa student*). Jediná, útlá sbírka veršů (*Na křídlech svobody*) předznamenala poválečný posun Ž. literární aktivity směrem k tématu válečného dění a k dokumentární a kulturněpolitické publicistice. Ž. rovněž redigoval knihy o 1. světové válce v podobě sborníků i dokumentů (Válka národů 1914–1918 a účast českého národa v boji za svobodu), sledujících osud české země a Čechů ve válečném zázemí (Domov za války); o zrcadlo tehdejšího českého svědomí usiloval v původní práci *Přede dnem*. Hlavně ve spolupráci s J. Grmelou vznikly propagační publikace o Praze, zaměřené zejména do zahraničí, i sborníčky zasvěcené oběma meziválečným prezidentům a tehdejšímu pražskému primátorovi K. Baxovi. Jako překladatel se Ž. zabýval zejména francouzskými texty.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Hron (Vesna), Louis Armande, Louis Arrouet; A. Ž., E. P., Žk. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (1924–30, i Večerní Čes. slovo); Dokumenty naší národní revoluce (1923–25); Horkého týdeník (1909); Lit. noviny (1930); Malý čtenář (1910–11); Pražská lid. revue (1910–17); sb. 70 let primátora hl. města Prahy JUDr. Karla Baxy 1862–1932 (1932); Svět (1915); Světozor (1910); Telegraf (1935); Vesna (Ml. Boleslav); Věstník hl. města Prahy (30. léta). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a kulturněpolitická publicistika:* V soumraku (P b. d., 1911, pseud. Louis Armande); Stín domova (PP 1911); Leknínу na bařině (R 1911); Vláďa student (P pro ml., 1912); Nezvěstní a zajatci (1914); Lovci štěstí (R 1918); Dobrá sestra Máry (píseň, b. d., 1918); Sarajevo (píseň, b. d., 1918); Páter Albán z Emauz (píseň, b. d., 1919); Na křídlech svobody (BB 1919); Milan R. Štefánik (1919); Ženy (PP 1920); Za Husem (P pro ml., 1921); Světová válka. Její vznik, průběh a důsledky (1923); Přede dnem (P 1925); Sladké zlo (R 1930). – *Překlady:* S. Ioffé: V českých řadách (1919); C. Farrère: Na smrt (1920); J. D'Esme: Thi-Ba, něžný květ Annamu (1925); E. M. de Vogüé: Mrtví mluví (1926); Alkifron: Listy hetér a milovníků (b. d., 1926). – *Ostatní práce:* Sociální politika v obcích (1923); Praha (1937, s J. Grmelou a L. Jarolímkem, i něm., franc. a angl. verze); Praha. Přírodní krásy Prahy (1939, s J. Grmelou, i franc. a angl. verze). ■ REDIGOVAL

časopis: Dokumenty naší národní revoluce (1923–25); *sborníky:* Válka národů 1914–1918 a účast českého národa v boji za svobodu 1–5 (1921–22), Domov za války 1–5 (1929–31), 70 let primátora hl. města Prahy JUDr. Karla Baxy 1862–1932 (1932, s J. Grmelou a M. Hladíkem), Návštěva pana prezidenta republiky dr. Edvarda Beneše na Staroměstské radnici 27. 1. 1936 (1936, s J. Grmelou), TGM (zvláštní č. Věstníku hl. města Prahy, 1937). ▮

LITERATURA: L. Jarolímek: Prof. A. Ž. K padesátým narozeninám kulturního referenta Velké Prahy (1935). ▮ V. K.: ref. Stín domova, Pražská lid. revue 1911, s. 48 + ref. Vláďa student, tamtéž 1913, s. 57; an.: ref. Lovci štěstí, Ženské listy 1919, s. 8; an.: ref. Ženy, Zlatá Praha 1920, s. 339; F. S. Frabša: A. Ž., in Čeští spisovatelé dnešní doby (1923, s. 159); ● ref. Světová válka: = (J. Vodák), Čes. slovo 3. 5. 1924; F. Šimek, Střední škola 1924, s. 346 ●; ● ref. ed. Domov za války: -och- (F. S. Procházka), Zvon 28, 1928/29, s. 417; = (J. Vodák), Čes. slovo 28. 8. 1929 a 21. 3. 1930; an., Nár. práce 30. 8. 1929; p. (A. M. Píša), Večerník PL 26. 9. 1929; K. Š. (Štorch), RA 5, 1929/30, s. 71 ●; ● ref. Sladké zlo: V. Brtník, Venkov 12. 9. 1930; vr. (V. Ryba), PL 7. 12. 1930; F. L. (Lukáš), Čin 2, 1930/31, s. 66; Jena, Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 429 ●; ● k padesátinám: E. V. (Valenta), NO 21. 6. 1935; -btk- (V. Brtník), Zvon 35, 1935/36, s. 560 ●; an.: oznámení úmrtí, Svob. slovo 26. 9. 1950.

mhs

Václav **Žirovnický**

* 19. 7. 1818 *Hradec Králové*
† 10. 4. 1880 *Brno*

Editor a publicista, autor prací o dějinách české literatury.

Podepisoval se i Vácslav Ž., německé práce Wenzel Ž. – V rodišti vychodil normální školu (spolužák, pozdější spolubydlící V. V. Tomek). Ve Vídni pokračoval ve studiu na univerzitě a dával soukromé hodiny ve šlechtických rodinách Berchtoldů a Salmů, kolem 1841 přišel do Prahy, kde univerzitní studia ukončil. Žil ve skromných poměrech, působil dále jako domácí učitel a živil se příležitostnou redakční prací. Od 1850 učil jako suplent češtinu, historii a matematiku na gymnáziích a reálkách v Německém (Havlíčkově) Brodě, 1854–55 v Klatovech (žák R. Mayer) a Jičíně. Od 1858, kdy složil učitelské zkoušky, vyučoval němčinu a češtinu na vyšší reálce v Olomouci, 1860 získal definitivu. V této době se začal soustavně věnovat redakční práci: s ředitelem reálky J. V. Houškou inicioval vznik beletristického a poučného časopisu Hvězda (s občasnou hospodářskou přílohou), vydal dva ročníky učitelského almanachu Zora a připravil k vydání několik beletristických titulů, jejichž výtěžek měl přispět k zajištění velehradských cyrilometodějských oslav. Kvůli finančnímu zajištění rodiny se stal 1862 také korektorem odborných článků a fejetonů v časopisu Moravan; za otištění článku Úpadek našich domácích řemesel a jeho původ, zaměřeného proti liberální hospodářské politice vídeňské vlády, byl v říjnu 1863 s jeho autorem F. J. Kubíčkem a tiskařem F. Slavíkem obžalován pro přestupek tiskového zákona, odsouzen k trestu tříměsíčního žaláře a zbaven místa na reálce (trest mu byl sice poté snížen, nakonec dostal i císařskou milost, rehabilitován však údajně nebyl). Posléze odešel do Brna, kde pracoval v redakcích vládních Moravských novin a hospodářského týdeníku Rolník, a vyučoval až do smrti češtinu na německé obecné reálce. Zemřel na zápal plic, pohřben byl v Brně, později byly jeho ostatky převezeny do rodinné hrobky v Ivančicích.

Ž. se věnoval literatuře již za svého vídeňského pobytu (skládal kuplety a adaptoval dramata pro lidová jeviště). Ve 40. letech psal příležitostně kulturněhistorické články do Květů. S V. V. Tomkem vypracoval rejstříky k Palackého edici třetího dílu Archivu českého a k druhému vydání Jungmannovy Historie literatury české. V gymnaziálních zprávách se pokusil popsat Jungmannovo filologické působení a ze širších hledisek estetických analyzovat báseň Oldřich a Jaromír z RK. Později (za působení v Olomouci a Brně) převážila v Ž. činnosti potřeba věnovat se práci redakční, editorské a publicistické. Pro několik českých beletristických, pedagogických a národohospodářských periodik a almanachů, které sehrály nezanedbatelnou úlohu při konstituování českého národního hnutí na Moravě, zajišťoval příspěvky a pečoval o jejich jazykovou úpravu. Sporadicky se věnoval literární kritice (Hvězda), v Moravských novinách publikoval též menší příspěvky s politickou a hospodářskou tematikou. – V. P. V. Žirovnický, přispěvatel Večerního vyražení, uvedený v Michlově Ouplném literaturním létopise… (1839, s. 348) je pravděpodobně Ž. jmenovec.

ŠIFRA: Ž. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Hvězda (Olomouc 1859–62); Jahresbericht von dem kaiserl. königl. Gymnasium zu Klattau (1854–55; 1854 Jungmanns Verdienste um die böhmische Sprache und Literatur, 1855 Kriticko-estetický rozbor básně Rukopisu krá-

lovedvorského Oldřich a Jaromír…); Květy (1843); Moravan (Olomouc 1862–63); Mor. noviny (Brno 1872–80); Pražské noviny (1859); Rolník (Brno 1872–80); alm. Věnec (Olomouc 1860); alm. Zora (Olomouc 1860). ■ KNIŽNĚ. *Překlad:* A. Wintersperger: Rukověť pro představené obcí… (1865). ■ KORESPONDENCE: K. Adámek: Z mých styků s Moravany (Adámkovi, úryvky z 1860–61), ČMM 1910, s. 2; K. V. Adámek: Literární počátky Karla Adámka (Adámkovi, úryvky z 1859–62), Věstník KČSN 1927, s. 94. ■ REDIGOVAL *časopis:* Hvězda (1859–62, do č. 5); *knižnici:* Velehrad. Bibliotéka zábavného čtení (Olomouc 1862). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: alm. Věnec. K oslavě blahosl. Jana Sarkandera… (1860); alm. Zora (1860–61). ■

LITERATURA: ● nekrology: an., Čes. noviny 13. 4. 1880; an., Pokrok 13. 4. 1880; an., NL 15. 4. 1880; F. A. Urbánek, Urbánkův věstník bibliografický 1880, s. 96; an., Koleda 1880, s. 192 ●; A. Glos: Časopis Hvězda, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1910, s. 113; J. Horňanský: Profesor V. Ž., Náš domov 1925, s. 169; R. Fischer in Olomoucký památník 1818–1918 (1938, s. 372).

vs

Petr **Žitavský** viz in **Kronika zbraslavská**

Václav **Žítek**

* 5. 9. 1795 *Šťáhlavice* (Šťáhlavy) u Rokycan
† 8. 4. 1878 *Smolnice* u Loun

Autor písňových textů, též pro mládež, básník, autor literatury pro děti, editor.

Psal se a byl psán i Al. Věnceslav Žitek, A. Věnceslav Žitek, Věnceslav Žitek, Ant. Václ. Žitek, A. V. Žítek. – Syn „polního mistra“ (ovčáka). Vystudoval gymnázium a tzv. filozofii v Plzni (národně se uvědomil působením svého učitele J. V. Sedláčka). Po absolvování teologických studií v Praze (vysvěcen 1821) byl instalován na místo kaplana ve Smečně. Pod vlivem pedagogické činnosti smečenského děkana, vikáře a dozorce slánských škol M. Šimáka se Ž. začal ve zvýšené míře věnovat výchovnému působení: skládal a adaptoval literaturu pro děti, pořádal školní slavnosti a zabezpečoval je i po hmotné stránce; proslul i jako výborný hudebník. 1826–35 byl kaplanem ve Mšeci, 1836–46 v Srbči na Rakovnicku, 1847–52 farářem v Cítolibech na Lounsku, od 1852 ve Smolnici, kde žil až do smrti.

Ž. debutoval za filozofických studií v Hýblových Rozmanitostech básní *Sladký nářek,* která svou sentimentálně milostnou tematikou i provedením prozrazovala inspiraci ohlasovou poezií V. Hanky, německou sentimentální a preromantickou tvorbou i lidovou, kramářskou a kancionálovou písní. Svou milostnou písňovou poezii, někdy charakterizovanou nabádavou didaxí (*Slovíčko Ty,* adaptace z němčiny) či elegičností (*Vlasta*), často též zhudebňoval; ve své době byla mezi mládeží velmi oblíbena, zařazovala se do sbírek společenského zpěvu a byla v nich přetiskována až do konce 19. století. Ž. sám byl 1821 editorem nejstarší sbírky českého společenského zpěvu (Devatero písní pro jeden hlas při kytaře…), kterou sestavil z vlastních písní a z písní svých pražských přátel (J. Hukal, F. A. Rokos, F. Turinský; hudba mj. J. Čermák, J. Lemoch, F. Pohl). Později psal i příležitostnou poezii oslavující místní představitele kléru a šlechty. Část výchovné beletrie z knihy *Odměna mravným a pilným dítkám…* psané ve formě povídek-exempel (se závěrečným zveršovaným „naučením“), stavějících do protikladu osudy potrestaných rozmařilých hříšníků a chudých docházejících zasloužené odměny, je nepřiznaným překladem z německé předlohy (Die Belohnung der sittlichen und fleissigen Kinder). Četné písňové texty s náměty místopisnými (*Píseň o pokladu*), pedagogickými (*Píseň po škole*) a zveršované modlitby (*Ranní píseň*) jsou společně s notovou přílohou původním Ž. dílem. Koncem 30. let přestal publikovat.

ŠIFRA: A. V. Ž. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čechoslav (1820–21); Čes. včela (1836); Dobroslav (1821); Ponaučené i zábavné listy (1838); Pražské noviny (1837); Rozličnosti Pražských novin (1831); Rozmanitosti (1817–19; 1818 sv. J, B Slovíčko Ty); – posmrtně: Čes. lid (1930, Pohádky – hádanky – z r. 1825); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Citové osadníků slánských a smečenských při obdržení velikého zlatého čestného penízu…, kterýmžto Jeho c. k. Milost… Matěje Šimáka… vyznamenal (B, Slaný 1821, hudba F. Mensi); Citové osadníků smečenských při instalací… Matěje Šimáka… pražského vikáře a dozorce národních škol okrslku slánského… a děkana smečenského (kantáta, 1821, hudba J. Lemoch); Odměna mravným a pilným dítkám k vzdělání, prospěchu i vyražení (BB a PP, Slaný 1825); Píseň při sbírce pro chudou školní mládež (B, Slaný 1827, hudba J. Lemoch); Zpěv Jeho Osvícenosti… Adolfu knížeti ze Švarcenberku a… Eleonoře… kněžně… ze Švarcenberku… obětován

od… poddaných panství mšecenského (B 1830, hudba J. Lemoch). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Devatero písní pro jeden hlas při kytaře… (1821, i přisp.). ■

LITERATURA: H. (J. Hýbl, dub.): ref. Odměna mravným a pilným dítkám…, Čechoslav 1825, s. 648; A. Mattuška: O vzniku a původcích některých znárodněných písní českých, Zábavné listy 1885, s. 143; Č. Zíbrt: České lidové pověsti v rouše básnickém 2. A. V. Ž., předchůdce K. J. Erbena ve zpracování pověsti o pokladu r. 1825 (Píseň o pokladu), ČL 1908, s. 81; F. Strejček: Sto let od Hýblových Rozmanitostí, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 322; E. Felix in Literární Plzeň v obryse 2 (1933, s. 24); B. Václavek in Písemnictví a lidová tradice (1938) + in (s R. Smetanou) Český národní zpěvník (1940, též edice písní Slovíčko Ty, Vlasta); Z. Nejedlý in B. Smetana 3 (1951, s. 222); O. Bartoš in Lounsko v díle Karla Konráda a Konstantina Biebla (1960, s. 9).

vpb

Karel **Žitný**

* 3. 4. 1889 *Praha*
† 13. 12. 1967 *Praha*

Autor pedagogicko-beletristických záznamů a črt z dětství a školního života, básník a publicista.

Syn pradleny, vyrůstal v chudých poměrech na Malé Straně, kde absolvoval obecnou a měšťanskou školu. 1905–09 studoval státní učitelský ústav (1911 zkouška způsobilosti pro školy obecné). 1909–12 působil jako výpomocný učitel na pražských obecných a měšťanských školách na Karlově, Hradčanech, Palmovce aj., od 1910 na Maninách. Od 1912 učil na obecné škole chlapecké v Holešovicích (Praha-H.), na sklonku 1. světové války pomáhal i jako vychovatel v táboře pro podvyživené děti v Něm. (Havl.) Brodě. 1921 se stal členem KSČ a spoluautorem jejího školského programu. 1922 holešovickou školu přeměnil (s J. Sedlákem) na Pokusnou pracovní školu (kterou 1926–27 též řídil), po jejím zrušení 1927 zde byl učitelem a od 1939 řídícím učitelem. 1942 odešel na vlastní žádost do výslužby, aby předešel perzekucím ze strany okupačních úřadů, a pracoval v pražské městské ústřední knihovně. Od 1945 byl opět ředitelem obecné školy v Holešovicích. 1952 odešel do důchodu. 1953–56 byl z politických důvodů vězněn. Podlehl druhému záchvatu mozkové mrtvice, jeho popel byl rozptýlen na louce za zbraslavským kostelem.

Do literatury Ž. vstoupil lyrickými pokusy zachytit mladické sebepoznávání, překonávání pocitů skepse a hledání lásky k životu ve sbírce s krajinnými i sociálními motivy *Očima vidíme*, na niž navázal již harmoničtější i vyrovnanější knihou přírodní a milostné lyriky *Jarní hekatomba* (část pozdějšího souboru z 1918–19 Písně milostné otiskl časopisecky, většina zůstala v rukopisu). Ž. poválečná tvorba byla úzce spjata s jeho profesí. Ze svých pedagogických pozorování a záznamů vycházel v souboru psychologických i naučných, pochmurně i nadějeplně laděných črt ze života dětí *Na břehu černého jezera* a především v úspěšném cyklu próz na pomezí beletrie a odborné literatury *Výchova charakteru v dětské obci* (*Loď se solí, Dravým proudem života, Loučení*). Formou deníkových zápisů, črt, reportáží a úvah (opíral se též o záznamy svých kolegů) dokumentoval své působení v experimentální holešovické škole, podrobně a názorně (v různorodých příhodách a pohledech a se zřetelem k vlivu sociálního a rodinného prostředí pražské periferie) popsal reformní, eticky zaměřené vychovatelské metody založené na rozvíjení individuální (umělecké) tvořivosti v sepětí s kolektivní (pracovní) odpovědností a s využitím konkrétních životních okolností (ovlivněn myšlenkami L. N. Tolstého, podněty J. Uhra, přítele F. Krcha ad.). Se Ž. osvětovou a pedagogickou činností souvisela rovněž jeho odborná a kulturní publicistika i kritika literatury pro mládež, kterou tiskl v časopisech. Nevydány zůstaly jeho práce dokončené ve 2. polovině 60. let: soubor próz U Malého Bakcha, autobiografický román z doby okupace Most k radosti a upravená verze cyklu Výchova charakteru v dětské obci s tit. Chléb a sůl.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Karel Jizera; K. Ž., Ž. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1913); Časopis českosl. obce učitelské (1924); sb. Deset let práce bytového družstva dělníků a zřízenců železničních v Praze (1921); Jiskry (1921); Kohoutek; Komunistická revue (1924); Komunistka (1923); Mladý proletář (1920); Mladý socialista (1918–20); Ochotnické divadlo (1957); Osvěta (1913); Právo lidu (od 1920, i příl. Dělnická besídka); Pražská škola (1919–37); Pražské školství (1937); Proletkult (1922); Rudé květy (1919–20, i BB ze souboru Písně milostné); Rudé právo (od 1920); Smíchovský obzor (1909); Škola a rodina (1919); Večerní Praha; Věstník Masarykovy ligy proti tuberkulóze (1920); Věstník pedagogický (1924–41); Vyšší národ (1922–24, příl. Besídka); Za oponou (1936–38); Zlatý máj; Zvon (1922); Ženské noviny (1919–20, 1934); Ženský list (1920); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000,

ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Očima vidíme (BB 1911, pseud. Karel Jizera); Jarní hekatomba (BB 1914); Na břehu černého jezera (PP 1920; P O tvarohové buchtě in Pohádky Holubice, b. d., 1922, s pracemi jiných); Loď se solí (PP 1931, 1. d. cyklu Výchova charakteru v dětské obci); Dravým proudem života (PP 1932, 2. d. cyklu); Loučení (PP 1934, 3. d. cyklu). – *Ostatní práce:* Výchova ke komunismu 1. Nárys socialistické školy (1922). ▮

LITERATURA: ● ref. Očima vidíme: K. Fiala, MR 1911/12, sv. 24, s. 203; Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 250; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 12, 1911/12, s. 268; M. (V. Martínek), MSlR 8, 1911/12, s. 231; G. W. (Winter), LidN 19. 5. 1912; L. N. Zvěřina, Osvěta 1912, s. 147 ●; ● ref. Jarní hekatomba: R. Medek, MR 1913/14, sv. 28, s. 338; L. Patočka, Nár. obzor 8, 1913/14, č. 26; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 14, 1913/14, s. 362; G. W. (Winter), PL 22. 2. 1914; L. N. Zvěřina, Osvěta 1914, s. 311 ●; ● ref. Na břehu černého jezera: J. H. (Hora), RP 6. 2. 1921; V. F. S. (Suk), Střední škola 1922, s. 38 ●; A. J. Doležal: ref. Výchova ke komunismu 1, Proletkult 2, 1923/24, s. 206; ● ref. Loď se solí: = (J. Vodák), Čes. slovo 25. 11. 1931; K. J. (Juda), Střední škola 12, 1931/32, s. 135; J. Ošmera, Čin 3, 1931/32, s. 591; V. (K. Velemínský), Věstník pedagogický 1932, č. 1; an., Index 1932, s. 24; Šk., Venkov 21. 1. 1932; p. (A. M. Píša), PL 24. 3. 1932; If. (I. J. Fischerová), NO 4. 4. 1933 ●; ● ref. Dravým proudem života: J. O. (Ošmera), Čin 3, 1931/32, s. 1003; E. V. (Vlasák), NO 11. 5. 1932; J. V. P. (Pleva), Index 1932, s. 97; J. R. (Růžička), Volná myšlenka 1932, č. 45 (i ref. Loď se solí); p. (A. M. Píša), PL 12. 10. 1932; jbk., Dělnická osvěta 1932, s. 290; K. J. (Juda), Střední škola 13, 1932/33, s. 47; A. Juppa, Čes. slovo 8. 3. 1933 ●; ● ref. Loučení: P. (Ant. Procházka), Vyšší národ 1933, s. 106; K. J. (Juda), Střední škola 14, 1933/34, s. 218; K. V. (Velemínský), Věstník pedagogický 1934, č. 1; = (J. Vodák), Čes. slovo 30. 3. 1934; J. Uher, Demokratický střed 6. 4. 1934; E. V. (Vlasák), NO 25. 4. 1934; an., LidN 27. 5. 1934; B. Karpišková, Ženské noviny 1934, č. 25; -lkl- (L. Kratochvíl), Rozhledy 1935, č. 7, s. 60 ●; V. Káňa: Vychovávejte nám nové lidi, LidN 26. 8. 1951; J. Sedlák in Z lavice za katedru (1960); (Sp) (V. Spěváček): Učitel chudých, Pravda 5. 4. 1969 + (pod vl. jm.) K. Ž., život a dílo, Socialistická škola 15, 1974/75, s. 136 + in Průkopníci českých pokusných škol (1978).

lm

Živá tvorba

1942–1944

Literární a umělecký měsíčník skupiny Aktivisté, kriticky reflektující současnou literaturu a s ní i divadlo, film, výtvarné umění a hudební život.

Podtitul: 1942–44 (roč. 1–3) Literárněumělecký měsíčník. – *Redaktoři:* 1942–44 (roč. 1–3) J. Janoušek (též odpovědný red.), V. Kolátor. – *Vydavatel:* Aktivisté, literární umělecký kruh, Praha. – *Periodicita:* 1942/43 (roč. 1) 1× měsíčně od října do června, vždy 12. v měsíci (č. 1 19. 10., v prosinci dvojčíslo 3–4); 1943/44 (roč. 2) 1× měsíčně od září do června, vždy 1.; 1944/45 (roč. 3) pouze č. 1 1. 9. 1944, pak vydávání zastaveno.

Ž. t. vznikla namísto obou časopisů vydávaných skupinou Aktivisté a zastavených za heydrichiády; z nich měsíčník Aktivisté skončil 5. číslem 5. roč. (24. 6. 1942), měsíčník Uboj 2. číslem 7. roč. (16. 6. 1942). Ž. t. na ně plynule navázala programově, personálně (redakce, autorský okruh) i uspořádáním; vedle Akordu a Řádu byla ve své době jediným českým kritickým časopisem. Přestala vycházet „podle vládního nařízení ze dne 22. 8. 1944 o zmocnění ministrů k mimořádným opatřením k provedení totálního nasazení“. Po válce odsoudil Syndikát čes. spisovatelů Ž. t., Aktivisty i Uboj jakožto časopisy (za druhé republiky a německé okupace) svým duchem a tendencí „národní a státní zájem poškozující a tedy se ctí českého spisovatele neslučitelné“.

Ž. t. chtěla osobivě být „bystře reagujícím orgánem na všechny závažné otázky kulturní a literárněumělecké“ (roč. 1, č. 1) a „statečně“ rozlišovat, „co je jen padělkem nebo konjunkturální módou, zaměřujíc své úsilí k duchovnímu prospěchu národního celku“ (roč. 2, č. 1). Vždy lační literárního zviditelnění a žárliví na lépe hodnocené a úspěšnější kolegy, mohli Aktivisté konečně opanovat jeviště českého literárního života, vyprázdněné jak od většiny zastavených časopisů a zlikvidovaných spolků, tak od autorů nepublikujících, zakázaných, zatčených, emigrovavších. V podmínkách všeobecného válečného rozvratu a tragického ohrožení národní existence volala Ž. t. po naplnění programových zásad skupiny, které se snesly s ideologickými směrnicemi oficiálního německého umění (životní klad, optimismus, heroismus, sebedůvěra, široká přístupnost), nabádala k tvorbě společensky užitečných děl zalidněných aktivními lidskými typy a poměřovala posuzované práce úzce vymezenými modely jednotlivých druhů: v poezii vyžadovala polohu „smyslově jitřivou a zjasňující“, v próze „opravdovou epiku“ a „pravou románovou architekturu“, v dramatu „přísnou dramatickou skladebnost“ a „jasný scénický rozvrh“. Setrvávala, následujíc dřívější skupinové časopisy, v averzi vůči avantgardnímu divadlu a vů-

či veškeré literatuře ovlivněné tzv. západními vzory; z publikujících autorů brojila zejména proti K. Bednářovi a jeho koncepci nahého člověka. V kritické části se pěstovaly esej a úvaha, souhrnné referáty i recenze o jednotlivinách, pojednání, vyznání, glosy; značně omezený rozsah časopisu vedl ke krátkosti příspěvků veškerého typu. Současnou protektorátní knižní produkci původní i překladovou (poněkud soustavněji mladou lyriku a vesnickou prózu) sledovali vůdčí literární kritik Ž. t. J. Janoušek (jemuž lze patrně připsat i šifry J., -j-, Jšk, -ou-), A. Černík (který rovněž psal informativní glosy, i pod šiframi A. Č., ač, ač., a. č., čk, čk.), J. Kadlec (i šifra J. K.), J. Karen, F. Kožík, A. Procházka, J. Suchánek (i šifra J. S.), J. V. Svoboda, D. Šajtar, A. Vaněček (pravděpodobně i pod šifrou Avk.), Ant. Veselý (i šifra A. V.), Z. M. Zenger, šifra O. P. (patrně O. Picková); v 9. č. 1. roč. byl otištěn projev J. Glazarové nad rakví J. Havlíčka, v 2. č. 1. roč. polemizoval V. Minařík s Freyovým spiskem Boj o pohádku. Psaní o německé literatuře současnosti i minulosti obstarával hlavně B. Penka. *Literárněhistorické příspěvky* uveřejňovali zejména M. Novotný, B. Slavík a Ant. Veselý, dále též J. Biskup, B. Pernica a K. Polák. *Estetické úvahy* publikoval soustavně J. Morák (o literární kritice psal v 5. č. 1. roč. a ve 4. č. 2. roč.), dále V. Grulich a K. Liška, autorská vyznání vyšla od K. Hadrbolce, F. Kožíka a A. Šrámka. *O dramatu a divadle* (speciálně též o „nové dramaturgii") psal úvahy a kritiky zejména V. Kolátor (i šifra Vl. K.), dále H. Dobeš, J. Horák, E. Janský, J. Pospíšil, J. Sajíc, Z. Suchánek, A. F. Šulc, P. Tkadlec, šifra O. P. (patrně O. Picková); v 2.–4. čísle 1. roč. proběhla polemika F. Tetauera (jakožto autora knihy Drama i jeho svět) s jeho kritikem J. Pokorným. *O obecných otázkách filmu* i o problematice současné české kinematografie uvažoval hlavně A. Černík, dále též J. Hlaváček, V. Kolátor a A. F. Šulc. *O výtvarném umění* (souborné výstavy, i mimopražské, knihy o výtvarnících atd.) psal nejčastěji Z. M. Zenger (šifry ZMZ., zmz, zmz.), dále O. Bárta (i šifra -oba), O. J. Blažíček, J. Bleha, J. Hlaváček (také o německém umění; možná i pod šiframi -jek, -jh-), M. Koutecký, B. Lifka (o knižní grafice), R. Rouček (snad i pod šifrou -č-), B. Štorm. *Hudbou* (zejména pražským hudebním životem) se zabývaly šifry -a., π, textem libret a písní J. R. Pečenka. – Původními *básněmi* přispěli do Ž. t. Z. Bár, O. Bárta, K. R. Boušek, A. Havel, R. Hladík, M. Hlávka, F. Hrbek, J. Kadlec, F. Kožík, J. Macháček, K. N. Novotný, L. Nusková, B. Olbrichová, B. Penka, L. Sova, A. Spálenka, J. Suchánek, Z. Suchánek, J. Škvor, J. Šotola, V. Štěpař, F. Tesař, J. Tkadlec, A. Vaněček, Ant. Veselý. Z cizích autorů byli *překládáni* básníci píšící hlavně německy (H. Carossa, R. Dehmel, R. Huchová, R. M. Rilke, I. Seidelová, F. Seidl, R. Schaumannová, Th. Storm, G. Trakl; překládal ponejvíce B. Penka, též F. Listopad, J. V. Svoboda, V. Štěpař, šifra J. S. – patrně J. Suchánek), dále přinesla Ž. t. ukázky z poezie francouzské, italské (Dante v překladu O. F. Bablera), čínské a indické. – *Prózu* publikovali H. Dvořáková, J. Janoušek, J. Karen, G. Pošmourná, M. Prušáková, A. Šrámek, B. Štorm, A. Vaněček, J. Weiss. – Časopis byl ilustrován černobílými reprodukcemi převážně současných českých malířů.

LITERATURA: M. Bauer: Literární aktivismus v roce 1945 (komentář k dokumentům týkajícím se též Ž. t.), Tvar 1999, č. 18.

jo

Jiří **Živný**

* 24. 5. 1876 *Žižkov* (Praha-Ž.)
† 9. 7. 1948 *Praha*

Dramatik, překladatel z angličtiny a francouzštiny z okruhu Moderní revue.

Podepisoval se též Josef Ž. – Vystudoval nižší gymnázium a poté obchodní akademii v Praze. Od 1898 pracoval jako písař městské rady. 1900 nastoupil do Městské spořitelny v Praze, kde působil zprvu jako praktikant, od 1910 úředník, od 1926 pokladník, 1927 se stal vrchním pokladníkem. 1931 odešel do důchodu.

Těžiště Ž. literární aktivity spočívalo v překladech próz i esejů symbolistního a estétského ražení (především pro knižnice okruhu Moderní revue). Se snahou o plynulost a o věrnost stylistické vytříbenosti a imaginativnosti předloh se soustředil zvláště na díla, která hnutí evropské moderny přelomu století významně inspirovala (E. A. Poe, H. de Balzac) a utvářela (O. Wilde, W. Pater). Z angličtiny dále přeložil prózy s fantastickými náměty (H. G. Wells, A. Machen), z francouzštiny válečné (L. Dumur) a satirické prózy (C. Vautel). Časopisecky uvedl též díla C. Bleibtreua, H. Rebella,

L. Bloye. V konverzační tragikomedii *Motýlek* Ž. načrtl studii muže neschopného stálého milostného citu. V časopisech publikoval rovněž aktovku Vyhnanci (na téma vyhnání z ráje) a příležitostné verše a drobné prózy ovlivněné symbolismem i novoklasicistními tendencemi. Po 1. světové válce přispíval k pravicovému zaměření Moderní revue kulturněpolitickými články, psal též referáty o původní i překladové beletrii.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Almar, Jiří Almar, V. Jiřík; J. Ž. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Lumír (1911, 1918); Moderní revue (1901–22; 1917 D Vyhnanci); Samostatnost (1911–13), sb. Tanec smrti (1917); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Motýlek (D 1917, i prem.). – *Překlady:* O. Wilde: Balada o žaláři v Readingu (b. d., 1901, pseud. Jiří Almar; nový překlad 1919) + Básně v próze a jiné práce (1909, s N. Fomešem, tj. A. Procházkou); H. G. Wells: Ostrov doktora Moreaua (b. d., 1901, pseud. V. Jiřík); E. A. Poe: Dobrodružství Arthura Gordona Pyma (b. d., 1902) + Berenice a jiné povídky (b. d., 1903) + Bezpříkladné dobrodružství Hanse Pfalla (1908) + Démon perverzity (1909) + Stín (1916) + Odcizený dopis, Zlatý chrobák, Von Kempelen a jeho objev, Mystifikace (1918) + Morella (1919) + Dvě povídky (1926) + Metzengerstein (1926) + Zrádné srdce (1929) + Eureka (1931); A. Machen: Vnitřní světlo, Velký bůh Pan (1905); W. Pater: Imaginární portréty (1907); H. de Balzac: Honorina (1909) + Ztracené iluze (1919) + Beatrice (1925); L. Dumur: Řezník verdunský (1924, s A. Procházkou) + Červený kříž a bílý kříž (b. d., 1929); T. Dóbsan: Tanec kolem zlatého telete (1925); C. Vautel: Měšťácké pošetilosti (1926) + Pozemský ráj znovu otevřený (1926) + Pan farář mezi chudými (b. d., 1929). ▮ REDIGOVAL *knižnice:* Knihovna (1920–26), Časovosti (1921). ▮

LITERATURA: J. Reichmann: ref. překl. E. A. Poe: Bezpříkladné dobrodružství Hanse Pfalla, Novina 1908, s. 663; ● ref. Motýlek (insc. 1917 v Uranii a 1918 ve Vinohrad. divadle): H. Jelínek, Lumír 46, 1917/18, s. 94; Alap (A. Procházka), MR 1917/18, sv. 32, s. 243; K. Engelmüller, Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 600; Kolda (E. Konrád), Lípa 1, 1917/18, s. 828; J. H. (Hilbert), Venkov 30. 8. 1918; V., PL 30. 8. 1918; jv. (J. Vodák), LidN 1. 9. 1918; Dr. J. Borecký, Osvěta 1918, s. 640; M. Majerová, Ženský svět 1918, s. 256; J. V. Sedlák, Kmen 2, 1918/19, s. 218 ●; B. Polan: ref. překl. O. Wilde: Balada o žaláři v Readingu, Kmen 3, 1919/20, s. 122; E. J. (Jurčinová): ref. překl. L. Dumur: Červený kříž a bílý kříž, LidN 15. 6. 1929; R. Konečný: ref. překl. E. A. Poe: Eureka, LidN 14. 5. 1931.

lm

Život

1921–1948, od 2005

Sborník, později časopis členů výtvarného odboru Umělecké besedy s bohatou obrazovou složkou; zabýval se teorií i historií výtvarného umění v celém jeho časovém rozsahu a v tomto rámci vedle architektury nepravidelně uváděl i literární tvorbu.

Podtitul: 1921 (roč. 1) Výtvarný sborník; 1922 (roč. 2) Sborník nové krásy (na tit. listě Nové umění – konstrukce, soudobá intelektuální aktivita); 1923–25 (roč. 3–5) Výtvarný sborník; 1926 (na tit. listě 1927, roč. 6) Výtvarný a literární sborník; 1928 (roč. 7) Výtvarnické album. Sborník Výtvarného odboru Umělecké besedy; 1928/29–1929/30 (roč. 8–9) Výtvarný a literární sborník; 1930/31–1931/32 (roč. 10–11) Výtvarný sborník; 1933/34–1937/38 (roč. 12–16) List pro výtvarnou práci a uměleckou kulturu; 1941 (roč. 17) Sborník pro výtvarnou práci a uměleckou kulturu; 1942/43–1943/44 (roč. 18–19) Studie o výtvarné práci a umělecké kultuře; 1946/47–1948 (roč. 20–21) List pro výtvarnou práci a uměleckou kulturu; od 2005 (roč. 1) Revue Umělecké besedy. Revue pro literaturu, hudbu a výtvarné umění. – *Redaktoři:* 1921 (roč. 1) K. Holan, V. Rada, J. K. Říha; 1922 (roč. 2) J. Krejcar; 1923 (roč. 3) K. Holan, P. Kotík, J. Zrzavý; 1924 (roč. 4) M. Hégr, K. Holan, P. Kotík s red. kruhem; 1925 (roč. 5) V. Rabas s red. kruhem; 1926 (roč. 6) F. V. Mokrý, J. Knap; 1928 (roč. 7) V. Rabas; 1928/29–1929/30 (roč. 8–9) O. Kerhart, V. Rada, V. Řezáč; 1930/31 (roč. 10) V. Rabas; 1931/32 (roč. 11) M. Hégr; 1933/34–1935/36 (roč. 12–14) V. Holan s red. kruhem; 1936/37–1937/38 (roč. 15–16) V. Holan, K. Šourek s red. kruhem; 1941 (roč. 17) K. Šourek s red. kruhem; 1942/43 (roč. 18) J. Chalupecký, J. Kaplický; 1943/44 (roč. 19) M. Míčko s red. kruhem; 1946/47 (roč. 20) do č. 3 J. Kotalík, M. Míčko s red. kruhem, od dvojčísla 4–5 jen J. Kotalík; 1948 (roč. 21) J. Kotalík, J. Neumann s red. kruhem; od 2005 V. Skalická. – *Vydavatel:* 1921–48 (roč. 1–21) Výtvarný odbor Umělecké besedy (vlastním nákl. 1936–38, roč. 15–16 v nakl. Fr. Borový), Praha; od 2005 (roč. 1) Umělecká beseda, Praha. – *Periodicita:* 1921–26 (roč. 1–6) a 1928–1931/32 (roč. 7–11) 1× ročně; 1933/34–1937/38 (roč. 12–16) 10× ročně; 1941–1942/43 (roč. 17–18) 3× ročně; 1943/44 (roč. 19) 6× ročně; 1946/47 (roč. 20) 10× ročně; 1948 (roč. 21) 4 čísla do 15. 7.; od 2005 (roč. 1) 1 svazek ročně. – *Příloha:* 1936/37 (roč. 15) Čtrnáctého září 1937. T. G. Masarykovi.

Ve svých proměnách obrážel Ž. vývoj tvorby členské základny výtvarného odboru Umělecké besedy. Lze v něm rozeznat tři výraznější období. První zhruba do jeho změny v měsíčník, kdy při takřka periodickém střídání redaktorů bylo trvalejším cílem listu hledání rovnováhy mezi přítomností a tradicí a mezi

domácí a cizí (zvláště francouzskou) inspirací a v této vyváženosti směřování českého umění k světovosti. Převahu v Ž. měla trvale obrazová (občas i barevná) složka. Druhé období počínající přechodem na měsíčník bylo spojeno s příchodem básníka V. Holana do redakce a s ním i s rapidním rozšířením prostoru pro studie i posílením účasti domácí i cizí poezie. Třetí období válečné a poválečné bylo v Ž. i redaktorsky (nejprve J. Chalupecký, po válce J. Kotalík) svázáno zejména s vystoupením teoretiků, výtvarníků i literátů Skupiny 42. V listu průběžně rozděleném na obrazovou a textovou část byla jen jedna nepravidelná rubrika *Kronika* (později *Život*) obsahující informace o aktuálním, zvláště výtvarném dění, výstavách, přednáškách doma i v zahraničí. Vedle studií a článků textovou část listu vyplňovaly i ukázky z korespondence a bohatá výbava citátů, výroků významných domácích i zahraničních výtvarníků, spisovatelů a filozofů. Zvláště v pozdějším období byla celá čísla Ž. nebo alespoň jejich část tematicky sjednocována: už 1923 (roč. 3) byla takto představena česká gotika a pak 1936/37 (roč. 15) scénografie, básnickou přílohu vyvolalo 1937 úmrtí T. G. Masaryka, 1937/38 (roč. 16) bylo uvedeno umění přírodních národů a baroko, 1941 (roč. 17) téma vlasti, domova a české krajiny, 1943/44 (roč. 19) V. Sedláček a dále středověk a renesanční umění, 1946/47 (roč. 20) skupina 42, 1948 (roč. 21) M. Aleš, J. Šíma. Časopis byl zastaven v rámci poúnorových zásahů do vydávání periodik. Obnoven byl jako revue Umělecké besedy.

Z programového schématu první fáze Ž. výrazně vybočil 1922 2. roč. redigovaný J. Krejcarem. Byl věnován výtvarnému a architektonickému purismu a konstruktivismu v jeho rozvětvení do všech oblastí života novodobé civilizace (výtvarnictví, urbanismus, architektura, literatura, divadlo, hudba, film, estetika a design stroje, reklama aj.). I proto byli ke spolupráci přizváni literáti Devětsilu (A. Černík, J. Honzl, V. Nezval, J. Seifert, K. Schulz, V. Štulc a K. Teige). Jim, právě tak jako zahraničním účastníkům (P. Behrens, L. Deluc, J. Epstein, E. Faure, Le Corbusier, A. Ozenfant, A. Perret aj.), redakce vyslovila poděkování za spolupráci. Ročenka chtěla programově představit nové umění jako neodmyslitelnou součást života a zdůraznit jeho souvislost s ostatní lidskou aktivitou. Proto obrátila pozornost i mimo výtvarné umění, aby bylo dosaženo toho, že umění přestane být pouhou dekorací života, a aby proti akademické uměleckosti a vysněným krásám nabízelo krásu a zdraví skutečného života a v tomto smyslu také přestalo být uměním. Heslo I. Erenburga vyznávající konec umění též uvozuje ukázku z jeho knihy A přece se točí. Literární část sborníku předvedla především dvě reprezentativní čísla Devětsilu: báseň Všecky krásy světa J. Seiferta a scénu Depeše na kolečkách V. Nezvala, k nimž se družila oslava technické civilizace K. Schulze (Jazz nad mořem) i verše J. Voskovce. K. Schulz tu vystoupil i jako prozaik s povídkou Sever–západ–východ–jih, A. Černík studií o futurismu, J. Honzl s protestem proti stavbám kamenných divadel, K. Teige s pojednáním o kinu a filmu. Výtvarnému umění byly zasvěceny stati J. Jíry, J. Krejcara, V. Štulce a K. Teiga. – V dalších ročnících Ž. byla beletrie sporadicky zastoupena jen 1923 (roč. 3) verši J. Wolkra z doby, kdy už nebyl členem Devětsilu, a prózou Č. Jeřábka. Výrazněji se připomenula až 1926 (roč. 6), když Ž. spoluredigoval J. Knap. Na rozdíl od devětsilských literátů z roč. 2 v něm byli zastoupeni prozaici z generace starší (J. Kopta, F. Kropáč, F. Kubka, Z. Rón, M. Rutte) a generačně i umělecky nesourodá směsice básníků, počínaje A. Sovou přes S. Hanuše až k J. B. Čapkovi, J. Čarkovi, K. Erbanovi, S. Špálové, F. Velkoborskému, slovenskou poezii tu reprezentoval E. B. Lukáč. I když se 1928/29 (roč. 8) stal členem redakce V. Řezáč, verše v následujících dvou ročnících tiskli jen J. Hora, V. Nezval a V. Závada, prózu J. Mařánek a sám V. Řezáč. Poprvé se objevil překlad veršů (J. Moréas od F. Bíbla). O moderní estetice tu psal V. Raffel, o hudbě J. Ježek a o divadle J. Frejka. – Pětiletá aktivita V. Holana v redakci znamenala od 1933/34 (roč. 12) především nástup básnických překladů. Obstarával je redaktor sám (R. M. Rilke, H. von Hofmannsthal, P. J. Jouve), hojně též J. Palivec (S. Mallarmé, P. Valéry, L. de Góngora), ojediněle americké básníky uváděl A. Vaněček, F. Jammes byl představen S. Kadlecem, R. Brooke J. Skalickým. P. Valéryho tlumočil i M. Hégr a šifra -o- M. Prousta. J. Hora přidal překlady veršů i prózy B. Pasternaka. Také původní poezie rozšířila svůj prostor. Vedle současných básníků (F. Branislav, F. Halas, S. Hanuš, V. Holan, J. Hora, S. K. Neumann, V. Nezval, J. Seifert, F. X. Šalda, J. Zahradníček i Slovák

R. Dilong) se nejčastěji v rámci jednotlivých tematických cyklů vyskytly ukázky ze starší české literatury, z české poezie lidové i poezie africké (černošské i staroegyptské) a asijské. Příloha k úmrtí T. G. Masaryka vedle starší básně S. K. Neumanna přinesla aktuální verše O. Fischera, J. Hory, V. Nezvala, J. Seiferta, K. Tomana a V. Závady. Méně početně byla zastoupena próza (J. Zahradníček, pohádky J. Š. Kubína, črta F. Křeliny, ukázka z tehdy velmi populárních pamětí A. Beera). Dosavadní převaze výtvarných pojednání začaly za redakce V. Holana konkurovat společensky úvahové (K. Čapek: Evropa, J. Čapek: Česká skutečnost) i k obecnějším uměleckým otázkám zaměřené stati (J. Čapek: Co má člověk z umění, Umění přírodních národů, M. Dvořák: O smyslu básnického díla, V. Nebeský: Život a báseň). O vztahu mezi folklorem a tzv. vysokým uměním psal P. Bogatyrjev, o scénografii E. F. Burian, J. Frejka, K. H. Hilar, V. Hofman, J. Honzl, M. Kouřil, K. Šourek, J. Träger, F. Tröster. O scéně jako součásti dramatu uvažoval V. Nezval, zatímco funkci divadla v nové době („Divadlo buď bude lidové, nebo nebude vůbec") glosoval R. Rolland. Nově se vyskytly práce literárněhistorické (V. Bitnar: Duch českého baroka, V. Černý: O F. Halasovi, M. Dvořák: Rodný kraj v díle J. Demla, R. Jakobson: O cestách české poezie gotické, O. Králík: Ke struktuře díla J. Hory, A. Novák: Smutek J. A. Komenského). K dřívějším ukázkám z korespondence výtvarných umělců přibyly nyní i výtahy z listů spisovatelů (J. J. Langer, R. Weiner; L. Carroll, P. Valéry). – Vstup J. Chalupeckého do redakce 1942 (roč. 18) znamenal výrazný generační posun v publikování poezie. Spolu s F. Hrubínem se objevily i verše J. Kainara, J. Koláře, M. Součkové, rysy nastupující generace pak zjišťovala stať J. Chalupeckého Generace, obecně považovaná za předznamenání Skupiny 42. Volba studií se v rámci výtvarného listu ve stupňující míře orientovala na obecné společenské jevy (J. Chalupecký, O. Kerhart, J. Patočka, F. Pujman, O. Stefan, K. Šourek), na filozofické otázky zejména soudobého existencialismu (J. Chalupecký o S. Kierkegaardovi, překlad K. Jasperse a dále C. Bell, C. G. Jung) a zvláště na teoretické problémy umělecké tvorby a vzájemné vztahy jejích druhů (P. Den, J. Chalupecký, V. Navrátil, J. Patočka, V. Rada, O. Srbová, O. Stefan, K. Šourek, V. Úlehla). – Po návratu 1943/44 (roč. 19) k záležitostem převážně výtvarným za redakce M. Míčka literární tvorbu reprezentovaly jen verše L. Čivrného, F. Hrubína a malířské motivy J. Seiferta a prózu úryvek z románu Kámen a bolest K. Schulze a též překlady šifry mm prózy F. Hölderlina a veršů Novalisových. – Poválečné dva ročníky se projevily především verši autorů Skupiny 42 (I. Blatný, J. Hanč, J. Hauková, J. Kainar, J. Kolář), z nichž někteří se angažovali i jako překladatelé (J. Hauková – L. Hughes, J. Kolář s J. Kotalíkem – T. S. Eliot). Vedle nich se v Ž. objevily už jen verše J. Čapka z koncentračního tábora a báseň J. M. Tomeše. Po válce vystoupili i noví mladí překladatelé: L. Fikar (I. Erenburg, T. Ševčenko), J. Jedlička (arménská poezie), A. Kroupa (T. Tzara), F. Listopad (P. Tyčyna), J. Pilař (L. Staff) a J. Vladislav (P. de Ronsard), jež doplnili ještě F. Halas (Michelangelo Buonarroti) a M. Míčko (P. Valéry). Mezi statěmi měla i pro literární tvorbu význam kritická analýza uměleckých proudů uvnitř mladé generace J. Chalupeckého, navazující na stejnojmennou stať válečnou i jeho pojednání o novém realismu. Výraznější ohlas dobových tendencí se odrážel ve statích o vztahu umění a lidu a o výchově k umění (O. Kerhart, J. Kaplický). Jinak se poválečné ročníky znovu převážně věnovaly výtvarnému umění.

LITERATURA: ● ref. Ž.: jt., Venkov 31. 1. 1932; J. Seifert, Almanach Kmene 1934/35, s. 213; jbs (J. B. Svrček), LidN 23. 2. 1935 + 24. 8. 1935 + 6. 12. 1935; F. P. M. (Malý), Samostatnost 1935, č. 33–34; ma (O. Mrkvička), LidN 28. 6. 1935; an., Venkov 25. 9. 1938 ●; F. Šmejkal: Český konstruktivismus, Umění 1982, s. 214; J. Opelík in ant. Láska a smrt (1984); K. Passuth: Sborník Ž. 2, Umění 1987, s. 9; V. Lahoda: Devětsil a sociální civilismus, tamtéž, s. 69; R. Matys in V umění volnost (2003).

jz, zp

Život 2 viz in **Život**

Život Adama a Evy (1, 2)

14. století

Veršované a prozaické zpracování tématu prvotního hříchu a vyhnání z ráje.

Z první poloviny 14. století se dochoval zlomek veršovaného Ž. A. a E.; v době o několik desetiletí pozdější vzniklo dvojí prozaické zpracování tématu.

1. Zlomek *veršovaného Ž. A. a E.* (celkem 100 veršů, zčásti neúplných) obsahuje trosky vyprávění o obelstění Evy hadem. Báseň, složená strofami schématu 2.8a + 3.8b, je dokladem jedné z charakteristických tendencí vývoje staročeského verše (a staročeské veršované epiky): křížení lyrických a epických forem. – 2. *Prozaický Ž. A. a E.*, vypravující o životě prarodičů po vyhnání z ráje, se dochoval ve dvou recenzích (podle J. Polívky to jsou dva na sobě nezávislé překlady latinského apokryfu Vita Adae et Evae, jehož jednotlivé verze vznikly ve 3.–13. století). Do jedné z těchto recenzí je vsunuta kratičká (také samostatně dochovaná) legenda o původu dřeva kříže, na němž byl umučen Kristus (později bylo na začátek této recenze přidáno podle knihy Genesis vyprávění o stvoření Adama a Evy, jejich hříchu a vyhnání z ráje). Překlad apokryfu o Adamovi a Evě, rovněž s interpolovanou Legendou o dřevu kříže Kristova, byl pojat také do tzv. Solferna.

EDICE: 1. *Veršovaný Ž. A. a E.:* in ČČM 1884, s. 238 (ed. A. Patera); in sb. Wissenschaft im Volkstumskampf. Festschrift E. Gierach (Liberec 1941, s. 177, ed. F. Repp); in LF 1957, s. 204 (ed. R. Jakobson; rekonstrukce). – 2. *Prozaický Ž. A. a E.:* in Krok 1888, s. 212 a pokr. (ed. F. X. Prusík); in ant. Próza z doby Karla IV. (1938, ed. J. Vilikovský; novočes. úprava); in ant. Próza českého středověku (1983, ed. J. Kolár a M. Nedvědová). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 31 (prvotisk prozaického Ž. A. a E.). ■ LITERATURA: 1. Veršovaný Ž. A. a E.: A. Patera: Staročeské zbytky o Adamovi a Evě ze 14. století, ČČM 1884, s. 238; F. Repp: Die alttschechische Legende von Adam und Eva, sb. Wissenschaft im Volkstumskampf. Festschrift E. Gierach (Liberec 1941); R. Jakobson: Staročeská báseň o prvotním hříchu, LF 1957, s. 204. – 2. Prozaický Ž. A. a E.: J. Polívka in Drobné příspěvky literárněhistorické (1891; též o Legendě o dřevu kříže Kristova, s ed.); V. Jagić in Slawische Beiträge zu den biblischen Apokryphen 7, Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften in Wien, phil.-hist. Klasse 42, 1893, s. 64; J. Polívka: Die Vita Adae et Evae in der altböhmischen Literatur, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1895, s. 186; M. Nedvědová in ant. Próza českého středověku (1983); J. Lehár: Stylistika variant staročeského Ž. A. a E., in Studie o sémantizaci formy (2005).

jl

Život Jozefóv

14. století

Prozaická biblická povídka.

Anonymní Ž. J. (uváděn i s tit. Život Josefa Egyptského) parafrázuje životopis Josefa Egyptského, obsažený v starozákonní knize Genesis (kap. 37–50). Podle údaje v nadpisu se autor českého zpracování držel latinské předlohy přeložené 1336 z arabského originálu „bratrem Alfunziem z Hispánie“.

Je pravděpodobné, že Ž. J. měl skutečně latinskou předlohu přeloženou z arabštiny. Původ arabského originálu byl snad židovský: motiv Josefova kouzelného poháru, jejž má staročeská povídka oproti bibli navíc, se shoduje s arabskou verzí pověsti dochovanou Firdausím, ale vyskytuje se také v haggádském písemnictví. Staročeské zpracování Josefova života se dochovalo v opisech z druhé poloviny 15. století, soudí se však, že vzniklo o století dříve. Toto datování se opírá především o jazykové archaismy; Ž. J. se pravděpodobně také týkají odkazy na „jedny knížky“ o Josefu Egyptském ve spisech Tomáše ze Štítného. V rukopisné tradici (a později v tištěných knížkách lidového čtení) se Ž. J. stal spolu s povídkou Asenech součástí Poručenstvie dvanádcti patriarch.

EDICE: in ČČM 1862, s. 175 (ed. A. J. Vrťátko); in Krok 1887, s. 260 a 1888, s. 23 a pokr. (ed. F. X. Prusík); in ant. Próza českého středověku (1983, ed. J. Kolár a M. Nedvědová). – *Ukázky in:* ant. Próza z doby Karla IV. (1938, ed. J. Vilikovský; novočes. úprava). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis 16 117 – 16 122. ■ LITERATURA: F. X. Prusík: Duchovní romány: Josef a Asenech. Život Josefův, Adam a Eva, Krok 1887, s. 260 a pokr., a 1888, s. 23 a pokr.; F. Černý: Paběrky z moravského zemského archivu. 7. Román o Josefovi Egyptském, Věstník ČAVU 1900, s. 570; M. Nedvědová: Staročeské Knihy o rodu a běhu života Jozefova, LF 1982, s. 216; J. Kolár, M. Nedvědová in ant. Próza českého středověku (1983); P. Trost: K staročeskému Životu Josefa Egyptského, LF 1984, s. 47 → Studie o jazycích a literatuře (1995); J. Lehár: Stylistika variant staročeského Života Adama a Evy, in Studie o sémantizaci formy (2005).

jl

Život Krista Pána

Před 1357

Životopis Ježíše Krista.

Předlohou Ž. K. P. byly Meditationes vitae Christi, neprávem připisované sv. Bonaventu-

rovi (koncem 13. století je napsal pravděpodobně neznámý mnich františkánského kláštera v San Gimignanu); jejich těžištěm je mystický výklad Kristova života.

Ž. K. P. podle Pseudo-Bonaventurova spisu volně upravil pro české šlechtické publikum z podnětu Karla IV. neznámý dominikán, který je též autorem staročeského Pasionálu. Ve své úpravě (podobně jako v Pasionálu, v němž jí použil) potlačil rozjímání a zdůraznil děj; k tomuto účelu čerpal hlavně z evangelií, Skutků apoštolů a staročeského zpracování Nikodémova evangelia. Podobně jako v Pasionálu hojně využil stylistických postupů vypracovaných homiletikou. Ž. K. P. je spolu s Pasionálem jedním z východisek vývoje české prózy.

EDICE: Ž. K. P. (2006, ed. M. Stluka). – *Ukázky in:* Výbor z literatury české 1 (1845); Rozmanitosti. Příspěvky k dějinám starší české literatury 1 (1880, ed. F. Menčík); ant. Próza z doby Karla IV. (1938, ed. J. Vilikovský; novočes. úprava); Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, ed. B. Havránek a J. Hrabák s jinými). ■

LITERATURA: P. J. Šafařík: Život Pána Ježíše Krista, sb. Rozbor staročeské literatury 2 (1841, s. 58) → Sebrané spisy 3 (1865); J. Truhlář: O staročeském Ž. K. P. a nově poznaném jeho zlomku, LF 1884, s. 283 (s ed. zlomku); A. Patera: Muzejní zbytky staročeského Ž. K. P. ze 14. století, ČČM 1885, s. 299 (s ed. zlomků); J. Vilikovský: Staročeský Pasionál a Ž. K. P., Řád 1940, s. 407 a pokr. → Písemnictví českého středověku (1948); J. P. (Pražák): Křižovnický zlomek Ž. K. P., Studie o rukopisech 16, 1977, s. 127; J. Krása: Dosud neznámý fragment českého překladu Ž. K. P. …, tamtéž, s. 128 (o ilustracích zlomku); A. Vidmanová: K dataci staročeského Pasionálu, LF 1982, s. 200 + in Jakub de Voragine: Legenda aurea (1984; přeprac. vyd. 1998) + K původní podobě a textové tradici staročeského Pasionálu, LF 1985, s. 16; V. Kyas in Česká bible v dějinách národního písemnictví (1997); M. Stluka: Vztahy mezi staročeským Ž. K. P. a staročeským Pasionálem podle jejich nejstarších rukopisných zápisů, LF 2003, s. 1; J. Malura in ed. Ž. K. P. (2006).

jl

Život sv. Benedikta

10.–11. století

Staroslověnské zpracování latinské legendy.

Nejstarší životopis sv. Benedikta, zakladatele řádu benediktinů, napsal v 6. století Řehoř Veliký: tvoří 2. knihu jeho Dialogů s jáhnem Petrem. V rámci úplného překladu Dialogů byl Ž. sv. B. dvakrát přeložen do staroslověnštiny (pokaždé v Bulharsku, v 10. a 14. století). Vedle toho existuje samostatný překlad 2. knihy Dialogů, dochovaný v jediném, srbském rukopise ze 14. století (chová jej Ruská národní knihovna v Petrohradě). Z 36 kapitol latinského životopisu jich je přeloženo pouze 27; i ty jsou často jen stručně převypravovány (většinou je porušena forma dialogu, jsou vynechány všechny kapitoly obsahující historická fakta a je vypuštěn značný počet osobních a místních jmen). Benediktův život je podán tak, že by mohl proběhnout v kterékoliv době a na kterémkoli místě.

Tento překlad Ž. sv. B. bývá kladen do Čech 10.–11. století: jednak proto, že jde o překlad z latiny, jednak proto, že uvedení mužské větve benediktinů do Čech 993 dávalo pro vznik takového textu reálný důvod. Jazyk památky je však zcela ojedinělý (kromě některých jevů, které by mohly být pokládány za bohemismy, je tu řada grecismů, zvláště syntaktických) a nemá obdobu v jiné staroslověnské památce českého původu. V jediném dochovaném rukopise jsou vynechávky, zkomolená místa a lexikální synonyma ze starší i mladší vrstvy staroslověnštiny; to vše svědčí o existenci řady opisů mezi originálem a dochovaným rukopisem. Český původ Ž. sv. B. nelze jednoznačně dokázat ani popřít. Pokud vznikl v Čechách, přicházel by jako konkrétní místo vzniku v úvahu Břevnovský nebo Sázavský klášter.

EDICE: A. I. Sobolevskij in Žitije prepodobnogo Benedikta Nursijskogo po serbskomu spisku XIV veka, Izvestija Otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj akademii nauk (Petrohrad) 8, 1903, s. 121; in An Anthology of Church Slavonic Texts of Western (Czech) Origin (Mnichov 1979, ed. F. V. Mareš). ■

LITERATURA: F. Thomson: A Survey of the Vitae Allegedly Translated from Latin in Slavonic in Bohemia in the Tenth and Eleventh Century, Atti dell VIII Congresso internazionale di studi sull' alto medioevo (Spoletto 1983); E. Bláhová: Staroslověnský Život Benediktův, Slavia 1992, s. 395; Z. Hauptová: Církevněslovanské písemnictví v přemyslovských Čechách, sb. Jazyk a literatura v historické perspektivě (1998, s. 34); F. V. Mareš: Církevněslovanské písemnictví v Čechách, in Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000, psáno asi 1970). – Viz též EDICE.

eb

Život svaté Kateřiny

3. čtvrtina 14. století

Veršovaná legenda.

Název Ž. sv. K. dala legendě edice J. Pečírky (který ji 1850 objevil v Královské knihovně ve Stockholmu) a K. J. Erbena; záhy se však vžil název *Legenda o sv. Kateřině* (někdy se označovala jako Stockholmská nebo Větší legenda o sv. Kateřině pro rozlišení od jiné, kratší legendy o sv. Kateřině, nazývané v starší odborné literatuře Brněnská legenda o sv. Kateřině, v novější Umučení sv. Kateřiny). K názvu, který podle latinského závěru dosud jediného známého rukopisu vytvořili první vydavatelé, se téměř po stu letech vrátila edice V. Vážného. – Údaje o životě sv. Kateřiny (jejíž umučení se klade k roku 305 nebo 307 do Alexandrie), podle podání středověkých legend dcery alexandrijského krále Kosta, nepokládá už od 18. století bádání o církevních dějinách za historicky průkazné; osobnosti světice dal výraznou podobu teprve její kult, který se v západní církvi rozšířil od 11. století: soustředil se jednak na její mučednictví a zázraky, jednak na učenost, která se jí připisuje. V Čechách byl propagátorem kultu sv. Kateřiny sám Karel IV., který jejímu zázračnému přispění připisoval, že 1332 zvítězil v bitvě u hradu San Felice v severní Itálii a vyvázl z ní živ. Byla vyslovena domněnka, že Ž. sv. K. vznikl na Karlův pokyn; text díla však pro ni nedává žádnou oporu a ani jeho celkový ráz neodpovídá císařovým literárním zájmům.

Neznámý básník, nepochybně odchovanec latinských škol a pravděpodobně duchovní, který podle všech známek působil na některém feudálním dvoře, si vzal látku ze dvou latinských prozaických legend (Fuit in insula Cypri a Tradunt annales historiae), ale dal jí nový smysl: zdůraznil v postavě hrdinky spojení učenosti, která vítězí nad pohanstvím, s krásou, jež je ozářena urozeností, a sloučil hagiografický námět s citovou kulturou vypěstovanou kurtoazní tradicí. Vyprávění o životě pohanské princezny, která dala před sňatkem s císařovým synem přednost lásce ke Kristu, nedala se odvrátit od křesťanské víry ani padesáti učenci a zůstala nebeskému ženichovi věrná i přes nejstrašnější mučení, odkrývá citové hlubiny předtím ani potom ve staročeském básnictví nevídané. V rámci dvojího vidění, v němž se roztoužené dívce zjevuje Kristus – ve scenerii rozkvetlé přírody a v popisu nebeské síně obložené drahokamy –, autor rozehrává barevné, mihotavé kouzlo radostné, zduchovnělé smyslovosti; ve scéně Kateřinina bičování staví do dráždivé blízkosti vznešenost a ponížení, něhu a surovost, esoterickou symboliku barev a naturalisticky podané detaily zmučeného těla. Mezi obdobnými krajnostmi balancuje jeho formální cítění. Píše osmislabičným sdruženě rýmovaným veršem, který má svou stavbou blízko k verši Alexandreidy – tj. standardním typem rozměrného epického verše kodifikovaným kolem roku 1300 –, ale mění v pravidlo, co bylo v Alexandreidě ozvláštňující výjimkou: za prvé hojně pracuje s přesahy, za druhé s tzv. lomením rýmu (jinak řečeno: v hojné míře klade syntaktickou pauzu dovnitř verše, nikoli na jeho konec a rozděluje jí dvojverší spjatá rýmem). Rozbíjí tím plynulý proud osmislabičných dvojverší a místy se přibližuje próze, zároveň však zdůrazňuje rytmické a eufonické hodnoty verše; systematicky porušuje soulad mezi syntaktickým a rytmickým členěním, ale stále znovu jej zase obnovuje. Množství tázacích vět dává básni vzestupnou melodiku a celou polovinu jejího textu tvoří přímé řeči, v nichž se střídá dramatický patos s lyrickou vroucností. Proniknut motivy a představivostí kurtoazní poezie, ocitá se Ž. sv. K. v těsné blízkosti dvorského románu.

EDICE: Ž. sv. K. Legenda (1860, ed. J. Pečírka a K. J. Erben; paleografické vyd. a transkripce; srov. J. Jireček, Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury 1, Vídeň 1860, s. 96); Ž. sv. K. (1860, ed. K. J. Erben; transkripce); Die altčechische Katharinenlegende der Stockholm-Brünner Handschrift (1913, ed. F. Spina, transliterované vyd. s legendou Fuit in insula Cypri a odkazy na paralelní místa legendy Tradunt annales historiae, ed. in J. U. Jarník: Dvě verze starofrancouzské legendy o sv. Kateřině Alexandrijské, 1895; srov. E. Smetánka, LF 1913, s. 462, s doplňkem v LF 1914, s. 160, a Archiv für slavische Philologie, Berlín 1914, s. 553; 1913 změn. vyd. s tit. Die altčechische Katharinenlegende); Legenda o sv. Kateřině (1941, ed. J. Vilikovský, transkribované vyd.; vyd. 1946 se stručnějším komentářem; srov. J. Vašica, Akord 9, 1941/42, s. 91 → Eseje a studie ze starší české literatury, 2001, F. Šimek, ČMF 1947, s. 235, a J. Daňhelka, Slovesná věda 1, 1947/48, s. 34); in H. Kunstmann: Denkmäler der alttschechischen Literatur von ihren Anfängen bis zur Hussitenbewegung (Berlín 1955; transliterované vyd.); in Dvě legendy z doby Karlovy. Legenda o sv. Prokopu, Ž. sv. K. (1959, ed. V. Vážný; transkribované vyd., s úvodem A. Škarky); in G. M. Cummins:

The Language of the Old Czech Legenda o sv. Kateřině (Mnichov 1975; transkribované vyd.); Ž. sv. K. (1999, ed. E. Petrů na základě ed. V. Vážného; obs. i novočes. překl. J. Pelána). – *Ukázky in:* Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957). – *Překlady do nové češtiny:* in Nová legenda zlatá 2 (1928, neúplné vyd., přel. F. Šimek); Legenda o sv. Kateřině (1941, přel. J. Hrabák); Legenda o sv. Kateřině (1958, přel. K. Bednář); Legenda o sv. Kateřině (1983, přel. J. Pelán → 1999 in Ž. sv. K.). ▮

BIBLIOGRAFIE: in Dvě legendy z doby Karlovy. Legenda o sv. Prokopu, Ž. sv. K. (1959, ed. J. Hrabák a V. Vážný). ▮ LITERATURA: F. Menčík: Rozbor legendy o sv. Kateřině (Praha, Vídeň 1881); J. M. Černý: Legenda o sv. Kateřině a Rukopisové královédvorský a zelenohorský. Příspěvek k obraně jejich pravosti (1886); G. M. Cummins: The Language of the Old Czech Legenda o sv. Kateřině (Mnichov 1975). ▮ J. Pečírka a K. J. Erben in ed. Ž. sv. K. (1860), Erbenova studie (s tit. Próza a divadlo) → Dílo K. J. Erbena 2 (1939); B. Jedlička: Příspěvky ku kritice a výkladu Štokholmské legendy o sv. Kateřině, Sitzungsberichte KBGW – Zprávy KČSN 1873, s. 83 + Příspěvky ku kritice a výkladu štokholmské legendy o sv. Kateřině, LF 1874, s. 56; J. Gebauer: Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských, LF 1882, s. 287; J. V. Novák: O básnické stránce slohu legendy o sv. Kateřině a epických písní rukopisu Královédvorského, 4. zpráva c. k. vyššího státního gymnázia ve Val. Meziříčí 1883/84; J. Pelikán: Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských, LF 1885, s. 130; A. Havlík: O rýmech přehlásky *u* > *i* s původním *u* a *i*, LF 1887, s. 240; V. Kebrle: Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských, LF 1887, s. 254; J. Jireček: O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských, Abhandlungen KBGW – Rozpravy KČSN 1887, č. 1; J. Pelikán: Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských, LF 1888, s. 105; V. Kebrle: Příspěvky ku kritice a výkladu textů staročeských, LF 1888, s. 108; J. Pelikán: Příspěvky ke kritice a výkladu štokholmské legendy o sv. Kateřině, LF 1891, s. 64; V. Flajšhans: Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských, LF 1893, s. 327; B. Jedlička: Studie o štokholmské legendě kateřinské, LF 1894, s. 44; J. Pelikán: Slova číla, v číle, včil, sb. Rozpravy filologické věnované Janu Gebauerovi (1898; k tomu F. Spina, Archiv für slavische Philologie, Berlín 1914, s. 554); A. Havlík: K otázce významu slovných shod rýmových pro poznání příbuznosti skládání staročeských, ČČM 1900, s. 404; B. Jedlička: Studie o štokholmské legendě kateřinské, LF 1907, s. 225 a pokr.; P. Lang: Slovanské složeniny jmenné s předponami ą, ją, ę, Sborník filologický 1911, s. 115; F. Spina in ed. Die altčechische Katharinenlegende der Stockholm-Brünner Handschrift (1913); J. Mk. (Menšík): K Spinově vydání legendy o sv. Kateřině, ČMF 1915, s. 265; J. Pelikán: Příspěvky k výkladu slov, LF 1918, s. 19 a pokr.; B. Jedlička: Příspěvky ke kritice a výkladu štokholmské legendy o sv. Kateřině (v. 2036–2084), Sborník filologický 1926, s. 39; R. Jakobson in Spor duše s tělem – O nebezpečném času smrti (1927, ed. R. Jakobson a S. Petíra; opr. vyd. 2002) → Poetická funkce (1995); F. Liewehr: Zur alttschechischen Katharinenlegende, Slawistische Schulblätter 1927, č. 2–3 (srov. poznámku O. Hujera, LF 1927, s. 367); J. Pelikán: Příspěvky k výkladu slov, LF 1929, s. 232; R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934) → Poetická funkce (1995); V. Flajšhans: K výkladu textů staročeských, LF 1936, s. 239; B. Havránek: Vývoj spisovného jazyka českého, Českosl. vlastivěda, ř. 2. Spisovný jazyk český a slovenský (1936); J. Ružička: Der Versbau der altmagyarischen und der alttschechischen Katharinenlegende, Slavische Rundschau 1938, č. 6; J. Vilikovský in ed. Legenda o sv. Kateřině (1941; srov. ref. J. Hrabáka, SaS 1943, s. 44) → Písemnictví českého středověku (1948); F. Liewehr: Schwierige Stellen alttschechischer Literaturdenkmäler, Slavia 1944, s. 141; F. Svěrák: Rýmová tradice ve staročeských skladbách, Ročenka pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně 1947, s. 177; J. Hrabák: Ze studií o adjektivním a adverbiálním živlu v Roudnickém umučení a v Legendě o sv. Kateřině, LF 1947, s. 105 a pokr. + O významové stránce adjektivního a adverbiálního živlu v Roudnickém umučení a v Legendě o sv. Kateřině, sb. Pocta F. Trávníčkovi a F. Wollmanovi (1948); K. Horálek in Staré veršované legendy a lidová tradice (1948); F. Svejkovský: Skupina veršovaných legend doby Karlovy, LF 1951, s. 123 a pokr.; F. Ryšánek: Příspěvky ke kritice a výkladu staročeských textů, LF 1953, s. 130; A. Škarka in Dvě legendy z doby Karlovy. Legenda o sv. Prokopu, Ž. sv. K. (1959, ed. J. Hrabák a V. Vážný) → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); L. Zatočil: Die gereimte Katharinenlegende im Codex Nr. 206 der Stiftsbibliothek in Göttweig nebst einem Prager Fragment, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1972, č. 19 + Sprachliche und Textkritische Bemerkungen zur gereimten Katharinenlegende der Wiener Handschrift 2841 aus der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts, SPFF Brno, ř. A – jazykovědná, 1976, č. 24 + Die gereimte Katharinenlegende im Wiener Codex Nr. 2841 aus der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts, SPFF Brno ř. D – lit. vědná, 1978–79, č. 25–26 + Eine mittelniederdeutsche Katharinenlegende in Prosa und ihre Beziehung zur alttschechischen Version, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1980, č. 27; J. Lehár: Drahé Izaldy napitie, ČLit 1980, s. 552 → Nejstarší česká epika (1983) + in Legenda o sv. Kateřině (1983, přel. J. Pelán); R. Jakobson: Iz istorii epičeskich form v češskoj poezii XIV veka, Selected Writings 6, sv. 2 (Berlín, Amsterdam, New York 1985, psáno 1922–24); U. Bamborschke: Erzähl- und Gattungsprobleme der alttschechischen grossen Katharinen – Legende, sb. Gattung und Narration in den älteren slavischen Literaturen (Wiesbaden 1987); I. Fic: O obraze ve svatokateřinské legendě z doby Karlovy, Host 1993, č. 1; E. Petrů: Symbolika drahokamů a barev v Ž. sv. K., Slavia

1995, s. 381 → Vzdálené hlasy. Studie o starší české literatuře (1996); O. Mészáros: Filozofická dišputa v maďarskej a v českej veršovanej legende o sv. Kataríne z Alexandrie, SLit (Bratislava) 1996, s. 186; D. Dobiáš: Legenda o sv. Kateřině a její překlad do nové češtiny, sb. Šnykerikyk. Miroslavu Červenkovi k pětašedesátinám… (1997); A. Thomas in Anne's Bohemia. Czech Literature and Society, 1310–1420 (Minneapolis 1998; 2005 čes. s tit. Čechy královny Anny. Česká literatura a společnost v letech 1310–1420); E. Petrů in Ž. sv. K. (1999); J. Purkrábek: Můj milý je běloskvoucí i červený. K literárním předlohám Ž. sv. K., Slovo a smysl 2006, č. 5.

jl

Život sv. Václava

První polovina 10. století

První staroslověnská legenda o sv. Václavu; klíčová památka české václavské hagiografie.

Ž. sv. V. se dochoval jednak v rukopisech staroruských liturgických lekcionářů („tržestvennik", „minei čeťji") a sborníků ze 16.–17. století, jednak v charvátskohlaholských breviářích ze 14.–15. století. Objevil jej 1827 A. Ch. Vostokov. Od té doby se vede polemika o podobu archetypu legendy, o místo a dobu jejího vzniku, o její historickou funkci a její hodnotu jakožto historického pramene, o její vztah k václavským legendám latinským. Rekonstrukce archetypu (o niž se pokusil M. Weingart) vychází z trojí textové tradice: staroruské rukopisy dochovaly tzv. redakci vostokovskou (V) a minejní s podredakcemi sborníkovou (Sb) a vlastní minejní (M), chorvatské breviáře redakci charvátskohlaholskou s rukopisy římským (R), lublaňským (L) a novljanským (N) a s rukopisnými zlomky moskevským a druhým novljanským. Ž. sv. V. zřejmě vznikl v Čechách za vlády Václavova nástupce Boleslava I. Řada starších učenců kladla jeho vznik na Rus nebo do Chorvatska a někteří badatelé posouvají jeho datování do doby od konce 10. až do 2. poloviny 11. století. Pouze předpoklad, že Ž. sv. V. vznikl v Čechách v 1. polovině 10. století, však vysvětluje jeho izolované postavení mezi všemi ostatními václavskými legendami.

Věcně střízlivé, stručné vyprávění Ž. sv. V. má ráz biografie sepsané očitým svědkem, znalým mnoha podrobností. Jako jediné ve václavské hagiografii odráží reálnou společensko-politickou situaci Čech v procesu jejich sjednocování; politické pozadí Václavova zavraždění v něm není překryto obrazem svatého monarchy s mnišskými sklony, jenž má legitimovat vládnoucí rod mladé křesťanské země. Ve vztahu k rodícímu se Václavovu kultu má slovanská legenda funkci zakladatelskou (svědčí o tom titulatura hrdiny, chybějící zázraky a především skutečnost, že se autor nemodlí ke svému hrdinovi, ale za něho). Styl legendy se vyznačuje prostotou, smyslem pro realistický detail, důrazem na přímou řeč u jednajících osob. Text je vystavěn podle předem rozvrženého plánu a navazuje na byzantskou literární tradici, zprostředkovanou cyrilometodějským slovesným odkazem. K velkomoravským hagiografickým vzorům se Ž. sv. V. hlásí přebíráním slovních obratů, frazeologismů, stylistických a kompozičních prvků (toto přebírání nemá povahu prostých literárních výpůjček, nýbrž odkazů na autority, jež je pro středověk příznačné). Hlavním autorovým vzorem byl velkomoravský Život Metodějův, jak jednotlivostmi, tak celkovým pojetím legendy jako historizující apologie hrdiny, jehož dílo bylo násilnou smrtí jen zdánlivě a dočasně zmařeno.

EDICE: *Redakce V:* A. Ch. Vostokov in Skazanije ob ubijenii sv. Vjačeslava, knjazja češskogo, Moskovskij vestnik 1827, s. 82; V. Hanka in Petrohradská legenda o sv. Václavu, ČČM 1830, s. 453 (zpráva a čes. překlad); W. Wattenbach in Die slawische Liturgie in Böhmen und die altrussische Legende vom heiligen Wenzel, Abhandlungen der hist.-phil. Gesellschaft in Breslau (Vratislav) 1857, s. 205 (otisk Vostokovova vyd., s něm. překladem); in Slawische Bibliothek 2 (Vídeň 1858, s. 271, ed. F. Miklošič; otisk Vostokovova vyd. s lat. překladem); I. I. Sreznevskij in Filologičeskije nabljudenija A. Ch. Vostokova 4 (Petrohrad 1865, s. 91; otisk Vostokovova vyd.); F. Pastrnek in Slovanská legenda o sv. Václavu, Věstník KČSN 1903, s. 39 (podle opisu A. I. Sobolevského pořízeného pro toto vydání); V. Gruzín in Slovanský svatý Václav (1929, příl. 2, s. 115; s čes. překladem); N. J. Serebrjanskij in Ruské redakce původní staroslověnské legendy o sv. Václavu, Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile (1929, ed. J. Vajs); A. I. Rogov in Skazanija o načale češskogo gosudarstva v drevnerusskoj pismennosti (Moskva 1970, s. 34; s rus. překladem). – *Překlad do češtiny:* in Staroslověnské legendy českého původu (1976, ed. A. I. Rogov, E. Bláhová a V. Konzal, s. 68). – *Redakce M:* I. I. Srezněvskij in Čtenija v Imperatorskom obščestve istorii i drevnostej rossijskich (Petrohrad) 1845, d. 3; in FRB 1 (1873, ed. J. Kolář, s čes. překladem); in Velikije Minei-Čeťji, sobrannyje

Vserossijskim mitropolitom Makarijem, Pamjatniki slavjano-russkoj pismennosti 1/3 (Petrohrad 1883, sl. 2186); N. J. Serebrjanskij in Ruské redakce původní staroslověnské legendy o sv. Václavu, Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile (1929, ed. J. Vajs, s čes. překladem). – *Redakce Sb:* A. I. Rogov in Skazanija o načale češskogo gosudarstva v drevnerusskoj pismennosti (Moskva 1970, s. 59, s rus. překladem). – *Překlad do češtiny:* in Staroslověnské legendy českého původu (1976, ed. A. I. Rogov, E. Bláhová a V. Konzal, s. 115). – *Redakce L:* V. Jagić in Legenda o sv. Vjačeslave, Russkij filologičeskij vestnik (Varšava) 1902, s. 92; V. Vondrák in Nový text hlaholský církevněslovanské legendy o sv. Václavu, ČČM 1903, s. 435. – *Redakce N:* F. Pastrnek in Slovanská legenda o sv. Václavu, Věstník KČSN 1903, s. 39; J. Vajs in Charvátskohlaholská redakce původní staroslověnské legendy o sv. Václavu, Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile (1929, ed. J. Vajs, s čes. překladem). – *Redakce R:* V. Jagić in Analecta Romana 3, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1903, s. 9. – *Rekonstrukce:* M. Weingart in První česko-církevněslovanská legenda o sv. Václavu, Svatováclavský sborník 1 (1934, s lat. překladem, i sep.). – *Překlady do češtiny:* in ant. Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký, přel. J. Vašica); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, přel. J. Vašica); F. Dvorník in Svatý Václav (Řím 1968, přel. J. Vašica); in Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969, ed. O. Králík, přel. J. Vašica, s drobnými úpravami O. Králíka). ■

LITERATURA: A. Ch. Vostokov: Skazanije ob ubijenii sv. Vjačeslava, knjazja češskogo, Moskovskij vestnik 1827, s. 82; S. Russov: Zamečanije na statju ob ubijenii sv. Vjačeslava, knjazja češskogo, Severnyj archiv (Petrohrad) 1827, s. 239; F. Palacký: O umučení sv. Václava, podle legendy slovanské, úvaha kritická, ČČM 1837, s. 406 (s poznámkami P. J. Šafaříka); M. Büdinger: Zur Kritik altböhmischer Geschichte, Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien (Vídeň) 1857, s. 512; J. Kalousek in Obrana knížete Václava Svatého proti smyšlenkám a křivým úsudkům o jeho povaze (1872); V. Vondrák: Zur Würdigung der altslowenischen Wenzelslegende und der Legende vom heiligen Prokop, Sitzungsberichte der k. Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse (Vídeň) 127, 1892, 13. Abh.; A. I. Sobolevskij: Cerkovnoslavjanskije teksty moravskogo proischoždenija, Russkij filologičeskij vestnik (Varšava) 1900, s. 150; F. Pastrnek: Slovanská legenda o sv. Václavu, Věstník KČSN 1903, s. 1; J. Pekař in Nejstarší kronika česká (1903); V. Vondrák in O původu Kyjevských listů a Pražských zlomků a o bohemismech v starších církevněslovanských památkách vůbec (1904, s. 91); J. Pekař in Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians (1906); F. Stejskal in Svatý Václav (1925); F. Vacek: Úvahy a posudky o literatuře svatováclavské, Sborník Historického kroužku 1926, s. 33, 1927, s. 1 a pokr., 1928, s. 44 a pokr., 1929, s. 6 a pokr.; A. Naegle in Der heilige Wenzel, der Landespatron Böhmens (1928); F. M. Bartoš in Kníže Václav svatý v dějinách a v legendě (1929); V. Novotný in Český kníže Václav Svatý (1929); J. Slavík: Svatý Václav a slovanské legendy, Sbornik statej posveščennych P. N. Miljukovu. 1859–1929 (1929) + Sv. Václav a ráz počátků křesťanství u Slovanů, Slovanský přehled 1929, s. 330 a pokr.; J. Vajs: Postřižiny sv. Václava, Časopis katol. duchovenstva 1929, s. 48; V. Gruzín in Slovanský svatý Václav (1929); A. Florovskij: Počitanije sv. Vjačeslava, knjazja češskogo, na Rusi, Naučnyje trudy Russkogo narodnogo universiteta v Prage 2, 1929, s. 305; Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile (1929, ed. J. Vajs); J. Pekař: Svatý Václav, ČČH 1929, s. 237 → Svatováclavský sborník 1 (1934); J. Vašica: Sv. Václav v památkách církevněslovanských, Hlídka 1929, s. 285 a pokr. (čes. překl. přednášky De sancto Venceslao in documentis litterarum Palaeoslovenicis, sb. Acta Conventus Pragensis pro studiis orientalibus a. MCMXXIX celebrati, Olomouc 1930); B. Havránek: ref. Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Ludmile + J. Slavík: Sv. Václav a slovanské legendy + J. Vašica: De sancto Venceslao…, ČMM 1931, s. 192; M. Weingart: První česko-církevněslovanská legenda o svatém Václavu. Rozbor filologický, Svatováclavský sborník 1 (1934, i sep.) + La première légende de St. Venceslas, écrite en vieux slave et d'origine tchèque, Byzantinoslavica 6, 1935/36, s. 1 (1935 sep.); V. Chaloupecký: Prameny 10. století. Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2/2 (1939); O. Jansen (R. Jakobson): Český podíl na církevněslovanské kultuře, sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu (1939) → Poetická funkce (1995); J. Vašica: První staroslovanská legenda o sv. Václavu, ant. Na úsvitu křesťanství (1942); Z. Kalandra in České pohanství (1947); R. Urbánek in Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); B. Havránek: Kritické poznámky k první staroslověnské legendě o sv. Václavu, J. Frček: Byl sv. Václav postřižen podle ritu východního, či západního?, obojí sb. Slovanské studie (1948); F. M. Bartoš: O Dobrovského pojetí osudů slovanské bohoslužby v Čechách, Sborník historický 1, 1953, s. 7; O. Králík in K počátkům literatury v přemyslovských Čechách (1960) + K historii textu 1. staroslověnské legendy václavské, Slavia 1960, s. 434 + in Sázavské písemnictví 11. století (1961); R. Večerka: Bohemismy v první stsl. legendě václavské, Slavia 1961, s. 417; Z. Fiala: Dva kritické příspěvky ke starým dějinám českým, Sborník historický 9, 1962, s. 5; R. Večerka in Slovanské počátky české knižní vzdělanosti (1963); F. Graus: Slovanská liturgie a písemnictví v přemyslovských Čechách 10. století, ČsČH 1966, s. 473; O. Králík: Vozniknovenije 1-go staroslavjanskogo Žitija Vjačeslava, Byzantinoslavica 1966, s. 131; D. Třeštík: Miscellanea k 1. staroslovanské le-

gendě o sv. Václavu: „Každý, kdo povstává proti pánu svému, podoben jest Jidáši“, ČsČH 1967, s. 337; B. N. Florja: Václavská legenda a boriso-glebovský kult, ČsČH 1968, s. 82; O. Králík in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969) → Osvobozená slova (1995); F. Dvorník in Byzantine Missions among the Slavs (New Brunswick 1970; čes. 1970 s tit. Byzantské misie u Slovanů); A. I. Rogov in Skazanija o načale češskogo gosudarstva v drevnerusskoj pismennosti (Moskva 1970); O. Králík in Labyrint dávných dějin českých (1970) + in Nejstarší rodokmen české literatury (1971); V. Davídek in Co bylo před Prahou (1971); F. V. Mareš: Das Todesjahr des hl. Wenzel in der 1. kirchenslawischen Wenzelslegende, Wiener slavistisches Jahrbuch 1972, s. 192 → (čes.) Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000); O. Králík: Nové pochybnosti o tzv. Kristiánovi, LF 1973, s. 246; H. Jilek: Die Wenzels- und Ludmila-Legenden des 10. und 11. Jahrhunderts, Zeitschrift für Ostforschung (Marburg) 1975, s. 79; O. Králík in Kosmova kronika a předchozí tradice (1976); A. I. Rogov, E. Bláhová, V. Konzal in sb. Staroslověnské legendy českého původu (1976); J. Podhorný: Sporné otázky dvou staroslověnských legend václavských, Slavia 1976, s. 159; F. V. Mareš: Nejasno mjesto „dospěem' iněmi“ u 1. staroslavenskoj legendi o sv. Većeslavu, Filologija (Záhřeb) 1978, s. 207 + Textgeschichtliche Erwägungen zur 1. kirchenslavischen Wenzelslegende im Lichte einer dunklen Stelle, sb. Byzance et les Slaves. Mélanges Ivan Dujčev (Paříž 1979) → (obojí čes.) Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000); V. Tkadlčík: Kdo udělil postřižiny sv. Václavu?, LF 1980, s. 209; E. Pražák: K významu slovanských literárních památek českého původu v ruských rukopisech, sb. Českosl. slavistika. Literatura, folklor (1983) → Stati o české středověké literatuře (1996); V. Tkadlčík: První staroslověnská legenda o sv. Václavu a Besědy sv. Řehoře Velikého, A. A. Turilov: Novyj spisok vostokovskoj legendy, obojí sb. Litterae Slavicae medii aevi. Francisco Venceslao Mareš sexagenario oblatae (Mnichov 1985); V. Konzal: První slovanská legenda václavská a její Sitz im Leben, sb. Studia mediaevalia Pragensia (1988, s. 113); E. Bláhová: Ke klasifikaci českocírkevněslovanských památek, Slavia 1993, s. 427; D. Třeštík in Počátky Přemyslovců (1997); Z. Hauptová: Církevněslovanské písemnictví v přemyslovských Čechách, sb. Jazyk a literatura v historické perspektivě (1998, s. 29); J. Hošna: Intertextové vztahy ve svatováclavské legendistice, sb. Speculum medii aevi – Zrcadlo středověku (1998); F. V. Mareš: Církevněslovanské písemnictví v Čechách, in Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000; psáno asi 1970); H. Kölln in Westkirchliches in altkirchenslawischer Literatur aus Grossmähren und Böhmen (Kodaň 2003); V. Viktora: Příspěvek k interpretaci staroslověnského Života knížete Václava, in K pramenům národní literatury (2003).

vkl

Život Tobiášův viz **Tobiáš**

Životy sv. Konstantina a Metoděje

Před 882 (Život Konstantinův)
Asi 885–886 (Život Metodějův)

Staroslověnské životopisy tvůrců slovanské liturgie a literatury.

1. Ž. K. je dosud znám z více než 80 rukopisů, jež je možno rozdělit do dvou základních skupin: na rukopisy jihoslovanské a východoslovanské provenience. Žádný z dochovaných rukopisů není starší než z 15. století, přesto dnes už panuje všeobecná shoda, že Ž. K. byl napsán na Velké Moravě krátce po Konstantinově smrti. Autorem Ž. K. byl některý z Konstantinových žáků, kteří s ním přišli na Moravu z Byzance. Většinou se soudí, že jím byl Kliment Ochridský, prokázat to však nelze. Naproti tomu je téměř jisté, že autor pracoval pod vedením nebo přímo za spoluúčasti samého Metoděje. Starší názor, že Ž. K. byl napsán nejprve řecky a teprve později přeložen do staroslověnštiny, byl novějším bádáním spolehlivě vyvrácen. – 2. Kdy vznikl Ž. M., nelze jednoznačně určit. Řada nepřímých důkazů však přesvědčivě ukazuje, že byl napsán na Velké Moravě, brzy po smrti arcibiskupa Metoděje v dubnu 885, tj. ještě před vyhnáním slovanského duchovenstva z Moravy. Historickým indiciím, jež svědčí pro tento názor, odpovídá archaický slovník, který obsahuje četné západoslovanské prvky (moravismy). Autor Ž. M. byl jistě Metodějovým žákem, zdá se však, že s autorem Ž. K. totožný není. Ž. M. se dochoval v podstatně menším počtu rukopisů než Ž. K.; všechny dochované rukopisy Ž. M. vycházejí ze společného archetypu, který je reprezentován ruským rukopisem v tzv. Uspenském sborníku z konce 12. století. Ž. M. je v něm zapsán vedle staroslověnského překladu legendy o sv. Vítu, patronu pražského kostela; to naznačuje, že se dostal na Rus z přemyslovských Čech.

1. Ž. K. je první původní prozaické dílo napsané ve staroslověnském jazyku. Nově vytvořená staroslověnská literatura jím dosáhla rázem uměleckého vrcholu, který zůstal pro celé generace slovansky píšících autorů nedostižným vzorem. Autor Ž. K. vycházel z tradic byzantské literatury a rétoriky, za svůj vzor si zvolil vrcholná díla soudobé byzantské hagio-

grafie – zvláště ta, jež byla napsána ve vysokém literárním stylu a určena pro vzdělané vrstvy – a inspiroval se spisy Řehoře Nazianského, který byl duchovním a literárním vzorem Konstantinovým. Literární finesy řecké rétoriky a poezie vyjádřil jazykem, který jeho učitel jen o několik roků dříve přetvořil z barbarského mluveného dialektu v jazyk literární. Ž. K. je jako celek dílo historicky hodnověrné; většina údajů, jež obsahuje, jsou události buď historicky prokázané, nebo aspoň velmi pravděpodobné, i když stylizaci některých z nich autor přizpůsobil tendenci díla. Kompozicí a užitím obvyklých legendárních prvků (topoi) se Ž. K. neliší od soudobých byzantských životů světců. Obsahuje vylíčení Konstantinových zázraků, zejména při cestách k Arabům a k Chazarům; jako důkaz Konstantinovy svatosti se podle Ž. K. děly i na jeho hrobě v Římě. Těchto legendárních prvků je však v Ž. K. obsaženo velmi málo; netvoří hlavní složku děje ani základ autorovy argumentace. Více než polovinu textu tvoří vypsání čtyř teologických disputací, které Konstantin skutečně nebo údajně vedl s různými protivníky pravé křesťanské víry: disputace se sesazeným ikonoklastickým patriarchou Jannisem na obranu úcty k svatým obrazům, disputace s arabskými učenci na dvoře jejich kalifa, polemiky s judaismem na dvoře chazarského chána a konečně obrany slovanské liturgie proti latinskému duchovenstvu v Benátkách. Polemiky světce s heretiky nebo jinověrci nebyly v byzantské hagiografii neobvyklé. Ž. K. však obsahuje teologické polemiky o několika různých tématech a polemiky v něm zaujímají neobvykle velký rozsah. Konstantinovo poselství k Chazarům lze spolehlivě prokázat nezávislými prameny a je velmi pravděpodobné, že v Benátkách skutečně disputoval s latinským kněžstvem. V disputaci s judaisty a s odpůrci slovanské liturgie životopisec použil jako předlohy Konstantinových původních spisů; první z nich podle jeho tvrzení přeložil Metoděj do slovanského jazyka a obrana slovanského liturgického jazyka je očividně založena na apologetickém spisu, který Konstantin předložil v Římě papeži (nasvědčuje tomu skutečnost, že biblické citáty použité zde na podporu Konstantinovy argumentace byly převzaty do listů papežů Hadriána II. a Jana VIII. týkajících se slovanské liturgie). Historičnost Konstantinovy cesty k Arabům se naproti tomu jeví přinejmenším jako velice sporná a možnost, že by Konstantin byl oficiálně pověřen polemizovat se sesazeným patriarchou, lze téměř s jistotou vyloučit. Ale i pro tyto údajné Konstantinovy disputace autor Ž. K. použil jako podkladu reálně existujících Konstantinových spisů, jeho dvou raných řeckých polemik, jež napsal v Konstantinopoli. Začleněním zkrácených verzí Konstantinových polemických spisů do Ž. K. vzniklo jakési teologické kompendium, které mělo slovanské církvi na Moravě sloužit jako základní zdroj informací o hlavních dogmatických otázkách, které byly tehdy v Byzanci živé; v soudobé byzantské hagiografii nemá po této stránce Ž. K. obdoby. Jeho autor sledoval ještě další záměr. Celé jeho líčení je prostoupeno důrazem na Konstantinovu lásku ke vzdělání a na jeho učenost, kterou spojuje s Písmem (v 14. kapitole, v rozhovoru s císařem, činí Konstantin existenci „knih“, tj. bible, v slovanském jazyce nezbytnou podmínkou svého misijního působení na Moravě, protože bez nich by prý snaha o obrácení Slovanů musela skončit herezí). Tvrzení, že ortodoxní křesťanská víra se musí opírat o autoritu Písma, mělo poskytnout ospravedlnění Konstantinova novátorského díla. Začlenění disputací do textu Ž. K. mělo také ukázat Konstantina jako dokonalého znalce Písma, který víc než kdo jiný byl povolán k tomu, aby vysvětlil, co je v souladu s jeho učením. První tři disputace připravují půdu čtvrté, v níž Konstantin obhajuje své vlastní dílo: zavedení slovanského jazyka do liturgie a vytvoření slovanské literatury. – 2. Ž. M. vznikl za zcela rozdílných podmínek. Po smrti arcibiskupa Metoděje se slovanská církev na Moravě, vystavená sílícím útokům franckého duchovenstva, ocitla v ohrožení své existence, protože po nástupu Štěpána V. ztratila podporu papežského stolce. Za této situace se jeden z Metodějových žáků rozhodl vylíčením života svého učitele obhájit jeho činnost a přesvědčit knížete Svatopluka i jeho velmože, že je i v jejich vlastním zájmu, aby Metodějovo dílo nezavrhovali. Ž. M. je spis výrazně apologetický. Stěží je možno jej nazvat hagiografickou legendou. Legendární topoi jsou v něm omezeny na minimum, neobsahuje jediný zázrak nebo nadpřirozený úkaz. Autorovi byly očividně vzorem životy konstantinopolských patriarchů a opatů (zvláště díla Ignatia Diakona), které sehrály v Byzanci významnou roli v církevně politických zápasech. Ž. M. se

od Ž. K. výrazně liší. Neobsahuje žádné teologické disputace, zato popisuje zápasy, které Metoděj sváděl se svými protivníky. Vlastnímu vylíčení Metodějova života je předeslán rozsáhlý úvod. Obsahuje stručnou biblickou historii, která podává výčet velkých postav Starého i Nového zákona, a jakousi církevní historii, skládající se z přehledu prvních šesti ekumenických koncilů, osobností, jež se jich zúčastnily, a herezí, které na nich byly odsouzeny. S těmito biblickými a církevními osobnostmi pak autor Metoděje srovnává, používaje citátů z panegyriku Řehoře Nazianského na sv. Athanasia. Taková srovnání (synkriseis) patřila k běžným hagiografickým prostředkům; autor Ž. M. však zřejmě sledoval prologem konkrétní záměr. Jako předlohy pro přehled církevních koncilů užil zřejmě části vyznání víry (professio fidei), které Metoděj musel přednést a písemně předložit papeži Janu VIII. a které tento papež v bulle Industriae tuae výslovně schválil jako pravověrné. Uvedením Metodějova díla potvrzeného samým papežem chtěl životopisec zřejmě čelit osočování franckých kněží, že Metoděj učil v rozporu s články víry. Vlastní vylíčení Metodějova života je velmi stručné, střízlivé a věcné. Autor striktně podřídil výběr událostí apologetické tendenci. Obhajoba Metodějova působení je vystavěna na několika tezích: Metoděj byl pro své poslání skvěle připraven, protože znal slovanský jazyk a v mládí byl pověřen správou jedné oblasti obývané Slovany; neusiloval o žádné funkce a hodnosti, ujal se jich vždy jen na žádost slovanských panovníků; byl ustanoven panonsko-moravským arcibiskupem a v této funkci potvrzen dvěma římskými papeži; jeho dílo posléze schválil i konstantinopolský patriarcha; jeho působení bylo schváleno i byzantským císařem a franckým panovníkem; jako správce moravské církve přinesl moravskému státu prospěch a rozšíření jeho moci, zatímco příklon k jeho protivníkům vyústil v pohromu a neštěstí. Aby tyto teze co nejpřesvědčivěji dokumentoval, uvádí autor Ž. M. řadu listů vydaných různými panovníky a papeži. Tato úzkostlivá snaha o dokumentární přesnost je v hagiografické tvorbě výjimečná. Obrana Metodějova působení je úzce spojena s ostrou polemikou proti franckému duchovenstvu působícímu na Moravě. Autor zdůrazňuje, že Metoděj jednal vždy v souladu s papežským stolcem a že se mu od něho dostávalo podpory. Je pozoruhodné, že dílo, které vzniklo v prostředí byzantské misie, opakovaně vyslovuje uznání papežského primátu v církvi. Toto uznání však neznamená zaujetí protibyzantského postoje. V Ž. M. je (podobně jako v Ž. K.) vyjádřena byzantská politická teorie, podle níž byl byzantský císař jako Kristův náměstek na zemi nejvyšším světským vládcem a byzantská říše byla netoliko přímým pokračováním říše římské, ale také královstvím Kristovým na zemi, vrcholem právního řádu a zdrojem vší civilizace a kultury. – Ž. K. a Ž. M. jsou nejčistším projevem duchovního a kulturního prostředí, které Konstantin a Metoděj na Velké Moravě vytvořili. Jeho charakteristickým rysem byl duch raně křesťanského univerzalismu. V době vrcholícího konfliktu mezi východní a západní církví a mocenského soupeření mezi Římem a Konstantinopolí dokázali bratři zůstat stranou sporů obou mocností, aby mohli pracovat ve prospěch národa, jemuž byli posláni sloužit. Inspirováni vzory raně křesťanského Východu, spojili své církevně politické poslání se záměrem vytvořit slovanskou literaturu, jež by se stala základem kulturního vývoje všech slovanských národů. Byla to převratná myšlenka, jež daleko přesáhla myšlení jejich současníků jak na Západě, tak v samé Byzanci. Ž. K. a Ž. M., věnované obraně tohoto díla, zároveň patří k nejcennějším památkám staroslověnské literatury.

EDICE: A. V. Gorskij in O svv. Kirille i Mefodii, Moskvitjanin (Moskva) 1843, s. 405; P. J. Šafařík in Památky dřevního písemnictví Jihoslovanův (1851; 2., dopln. vyd. 1873); E. Dümmler in Die pannonische Legende vom hl. Methodius, Archiv für Kunde der österreichischen Geschichtsquellen (Vídeň) 1854, s. 147; O. Bodjanskij in Čtenija v Imperatorskom obščestve istorii i drevnostej rossijskich (Moskva 1863, kn. 2, 1864, kn. 2, 1873, kn. 1); E. Dümmler, F. Miklošić in Die Legende vom hl. Cyrillus, Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse (Vídeň) 1870, 19, s. 203; F. Miklošić in Vita s. Methodii russico-slovenice et latine (Vídeň 1870); in FRB 1 (1873, ed. F. Perwolf, s čes. překladem); A. Voronov in Glavnejšije istočniki dlja istorii svv. Kirilla i Mefodija (Kyjev 1877); J. Vajs in „Panonský" životopis sv. Metoda, Časopis katol. duchovenstva 1901, s. 384 a pokr. (s čes. překladem); F. Pastrnek in Dějiny slovanských apoštolů sv. Cyrila a Metoda s rozborem a otiskem hlavních pramenů (1902); N. L. Tunickij in Materialy dlja istorii, žizni i dejatelnosti učenikov svv. Kirilla i Mefodija 1 (Sergijev Posad 1918); A. Teodorov-Balan in Kiril i Metodi 1 (Sofie 1920); P. A. Lavrov in Materialy po istorii

vozniknovenija drevnejšej slavjanskoj pismennosti (Leningrad 1930); F. Grivec, F. Tomšič in Constantinus et Methodius Thessalonicenses. Fontes (Záhřeb 1960); D. S. Radojičić in Hilandarski rukopisi o postanku slovenske pismenosti (Novi Sad 1963); in Magnae Moraviae fontes historici 2 (Brno 1967, ed. R. Večerka, s čes. překladem); A. Vaillant in Textes vieux-slaves (Paříž 1968); B. S. Angelov, Ch. Kodov in Kliment Ochridski, Săbrani săčinenija 3. Prostranni žitija na Kiril i Metodij (Sofie 1973). – *Překlady do češtiny:* V. Hanka in O sv. Kyrile i Metodiu, ČČM 1846, s. 5; in Sborník velehradský, nová ř. 6, 1935, s. 143 (přel. J. a J. Němcovi); in ant. Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký, přel. J. Vašica); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, ukázky, přel. J. Vašica); J. Vašica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966; dopln. vyd. 1996). ▮

BIBLIOGRAFIE: G. A. Iljinskij: Opyt sistematičeskoj kirillo-mefod'jevskoj bibliografii (Sofie 1934); M. Popruženko, S. Romanski: Kirilometodievska bibliografija za 1934–1940 god. (Sofie 1942); I. J. Možajeva: Bibliografija po kirillo-mefodijevskoj problematike 1945–1974 gg. (Moskva 1980); I. Dujčev, A. Kirmagova, A. Paunova: Kirilometodievska bibliografija 1940–1980 (Sofie 1983); S. Nikolova: Kirilometodievska bibliografia 1516–1934 (Sofie 2003); průběžná bibliografie v časopise Byzantinoslavica od 1949, příl. Bibliographie, odd. 10. ▮ LITERATURA: F. Dvorník: Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance (1933); V. Vavřínek: Staroslověnské životy Konstantina a Metoděje (1963); sb. Cyrillo-Methodiana. Zur Frühgeschichte des Christentums bei den Slawen 863–1963 (Kolín n. R., Štýrský Hradec 1964); Magna Moravia. Sborník k 1100. výročí příchodu byzantské mise na Moravu (1965); sb. Cyrillo-Methodianische Fragen. Slawische Philologie und Altertumskunde, Acta Congressus historiae Slavicae Salisburgensis in memoriam SS. Cyrilli et Methodii anno 1963 celebrati (Wiesbaden 1968); sb. Konstantin-Kyrill aus Thessalonike (Würzburg 1969); Konstantin-Kiril Filosof. Jubileen sbornik po slučaj 1100-godišninata ot smărtta mu (Sofie 1969); sb. Methodiana. Beiträge zur Zeit und Persönlichkeit, sowie zum Schicksal und Werk des hl. Method (Vídeň, Kolín n. R., Štýrský Hradec 1976); sb. Sveta brata Ciril in Metod v zgodovinskih virih (Lublaň 1985); sb. Velká Morava a počátky československé státnosti (1985); sb. Odkaz soluňských bratří (1987); sb. Christianity among the Slavs. The Heritage of Saints Cyril and Methodius (Řím 1988); sb. Symposium Methodianum. Beiträge der internationalen Tagung in Regensburg (Neuried 1988); sb. Legacy of Saints Cyril and Methodius to Kiev and Moscow (Soluň 1992). ▮ J. Dobrovský in Cyrill und Method, der Slawen Apostel (1823; 1948 s tit. Cyril a Metod, apoštolové slovanští, ed. J. Vajs); O. M. Bodjanskij in O vremeni proischoždenija slavjanskich pismen (Moskva 1855); F. Rački in Vijek i djelovanje sv. Ćirila i Metodija, slovjenskih apoštolov (Záhřeb 1859); J. A. Ginzel in Geschichte der Slawenapostel Cyrill und Method und der slawischen Liturgie (Vídeň 1861); V. Bilbasov in Kirill i Mefodij po dokumentalnym istočnikam (Petrohrad 1868); L. Léger in Cyrille et Méthode (Paříž 1868); J. Golubinskij in Svjatyje Konstantin i Mefodij, pervoučiteli slavjanskije (Moskva 1885); V. Jagić in Vopros o Kirille i Mefodii v slavjanskoj filologii (Petrohrad 1885); Z. K. Goltz in Geschichte der Slawenapostel Konstantinus (Kyrillus) und Methodius. Quellenmässig untersucht und dargestellt (Gotha 1897); V. A. Lamanskij: Slavjanskoje žitije sv. Kirilla kak religiozno-epičeskoje proizvedenije i kak istoričeskij istočnik, Žurnal Ministerstva narodnogo prosveščenija (Petrohrad) 1903, s. 345; F. Snopek in Konstantin-Cyril a Metoděj, slovanští apoštolé (Olomouc 1908; 2. vyd. 1920 s tit. Sv. Cyril a Metoděj, apoštolé slovanští); N. V. Jastrebov in Sbornik istočnikov dlja istorii, žizni i dejatelnosti Kirilla i Mefodija, apostolov slavjanskich (Petrohrad 1911); A. Brückner in Die Wahrheit über die Slawenapostel (Tübingen 1913); V. Jagić in Entstehungsgeschichte der kirchenslawischen Sprache (Berlín 1913); P. A. Lavrov in Kyrylo ta Metodij v davnoslavjanskomu pysmenstvi (Kyjev 1928); F. Dvorník in Byzancia a Veľká Morava, sb. Ríša veľkomoravská (1933); J. Stanislav in Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda (Bratislava 1933); F. Grivec in Vitae Constantini et Methodii versio latina, Acta Academiae Velehradensis 17, 1941, s. 1 a pokr.; P. Meyvaert, P. Devos: Trois énigmes cyrillo-méthodiennes de la Légende italique résolues grâce à un document inédit, Analecta Bollandiana (Brusel) 73, 1955; I. Ševčenko in The Definition of Philosophy in the Life of Saint Constantine, sb. For Roman Jakobson (Haag 1956); E. Georgiev in Kiril i Metodij, osnovopoložnici na slavjanskite literaturi (Sofie 1956); J. Bujnoch in Zwischen Rom und Byzanz (Štýrský Hradec, Vídeň, Kolín n. R. 1958; 2., dopln. vyd. 1972); T. Lehr-Spławiński: Żywoty Konstantina i Metodego (Poznań 1959); F. Grivec in Konstantin und Method, Lehrer der Slawen (Wiesbaden 1960); Z. R. Dittrich in Christianity in Great-Moravia (Groningen 1962); V. Vavřínek: Staroslověnské životy Konstantina a Metoděje a panegyriky Řehoře z Nazianzu, LF 1962, s. 96; F. Dvorník in Byzantine Missions among the Slavs (New Brunswick 1970; čes. 1970 s tit. Byzantské misie u Slovanů); S. Nikolova: Săvremenno săstojanie na Kirilo-Metodievite proučvanija v čužbina, Spisanie na Bălgarskata akademija na naukite (Sofie) 1973, s. 21 a pokr.; B. N. Florja in Skazanija o načale slavjanskoj pismennosti (Moskva 1981); in sb. Ochránci Evropy (Řím 1981); V. Vavřínek, B. Zástěrová: Byzantium's Role in the Formation of Great Moravian Culture, Byzantinoslavica 1982, s. 161; S. B. Bernštejn in Konstantin Filosof i Mefodij (Moskva 1984); I. Petrović: I frammenti della Vita Constantini nei testi croati e russi, Byzantinoslavica 1985, s. 5;

H. G. Thümmel: Die Disputation über die Bilder in der Vita des Konstantin, tamtéž, s. 19; A. Avenarius: Die Ideologie der Byzantiner und un ihre Widerspiegelung in der Vita Constantini, tamtéž, s. 25; Ch. Trendafilov: Die altkirchenslawische Vita Constantini und die Traditionen der altslawischen Exegese, tamtéž, s. 33; P. Ratkoš: Die Sankt-Petrus-Kirmes in Grossmähren gemäss der Vita Methodii, tamtéž, s. 61; V. Kyas: Problém původního textu Ž. K. a M., Slavia 1985, s. 174; in Chiliada i sto godini ot smărtta na Metodij, Kirilo-metodievski studii 4 (Sofie 1987); J. Leśny in Konstantin i Metody – apostołowie Słowian (Poznaň 1987); A. E. Tachiaos in Cyril and Methodius of Thessalonica. The acculturation of the Slavs (Soluň 1989); in sb. Meždunaroden simpozium 1100 godini ot blaženata končina na sv. Metodij 1, 2 (Sofie 1989); B. Zlámal: Slovanští apoštolové svatí Konstantin-Cyril a Metoděj, sb. Bohemia sancta (1989); G. Ziffer: La tradizione della letteratura cirillometodiana, Ricerche slavistiche (Řím) 39–40, 1992–93, sv. 1, s. 263; V. Vavřínek: Učil se svatý Cyril na Krymu latinsky?, Slavia 2005, s. 141. – Viz též EDICE.

vva

Životy sv. Otců

2. polovina 14. století

Soubor prozaických legend.

Předlohou Ž. sv. O. byly latinské Vitae patrum, životopisy a výroky prvních křesťanských poustevníků, mnichů a řeholnic v Egyptě, Palestině a Sýrii; jádrem tohoto souboru, postupně vznikajícího od 4. století, jsou latinské překlady řeckých spisů pocházejících z různé doby a od různých autorů (jeho měnící se text ustálilo teprve vydání H. Rosweyda z 1615).

Český překlad, dochovaný v opisech z 15. století, obsahuje životopis sv. Antonína, Pavla Thébského, Malchův a sv. Hilariona, Historii mnichů egyptských (Historia monachorum in Aegypto), Výroky sv. Otců (Apophthegmata patrum), výtahy ze Sulpicia Severa a Cassiana, životopisy Simeona Stylity, sv. Eufrosyny a sv. Mariny a Chválu poustevnictví (Laus eremiticae vitae). – Vyprávění o sv. Janovi (zpracované podle Historia monachorum) obsahuje zbytky veršů a rýmů, které svědčí o tom, že před ním existoval nedochovaný přepis nikoli prozaický, ale veršovaný. V 1. polovině 15. století byly do češtiny nově přeloženy životopisy sv. Eufrosyny a sv. Mariny. V 16. století přeložil Vitae patrum do češtiny Řehoř Hrubý z Jelení.

EDICE: Staročeské Ž. sv. Otcův (1909, ed. E. Smetánka). – *Ukázky in:* Výbor z literatury české 1 (1845, sl. 1161); ant. Próza z doby Karla IV. (1938, ed. J. Vilikovský; novočes. úprava); Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, ed. B. Havránek a J. Hrabák s jinými). ▮

LITERATURA: V. Prach: Trosky staročeské rýmované legendy, sb. Rozpravy filologické věnované Janu Gebauerovi (1898); E. Smetánka: O staročeských Ž. sv. Otcův, Věstník KČSN 1904, s. 1 + in ed. Staročeské Ž. sv. Otcův (1909); F. Svejkovský in Skupina veršovaných legend doby Karlovy, LF 1951, s. 278.

jl

Václav **Žížala** viz Václav Ž. **Donovský** (Dodatky, 4. díl)

Otokar **Žižka**

* 27. 12. 1907 *Poštorná* u Břeclavi
† 5. 8. 1963 *Praha*

Básník milostné lyriky, krajinných obrazů Slovácka a expresivních veršů s tématy společenského zla a války, spoluautor básnických sbírek připravených společně s R. Žižkovou.

Podepisoval se i Otakar (někdy Otokar Z. nebo Z. O.) Žižka, ojediněle Iwo Ž. – Syn notáře, který žil v cizině; jeho nevlastní otec, povoláním advokát, zemřel 1918 na tuberkulózu. Ž. byl tehdy v primě břeclavského gymnázia a tento zážitek smrti ho na delší dobu poznamenal. Po maturitě 1928 vstoupil v Brně do kněžského semináře, po dvou letech přestoupil na brněnskou filoz. fakultu, studium však nedokončil; věnoval se především literatuře, publikoval v časopisech i knižně a pokoušel se vydávat bibliofilské knižnice. Po vykonání zkoušky učitelské způsobilosti učil na českých menšinových školách ve Velkých Hošticích u Opavy, pak v Krnově, 1938 (s působností od 1. 9.) byl přeložen jako ředitel menšinové školy do Rybníčka u Šternberka a po mobilizaci (byl nevoják) zastupoval ředitele v blízkém Újezdě; zde byli s manželkou zatčeni zfašizovanými Němci a po záboru pohraničí vyhoštěni za demarkační linii. Ž. pak působil až do konce války v Myslibořicích u Mor. Budějovic, účastnil se také odboje vydáváním a šířením letáků. 1945 se přestěhoval s rodinou do Prahy; učil na základní škole, byl i konzultantem

ministerstva školství (pro zřizování základních škol v pohraničí), současně na pražské filoz. fakultě dokončil studium (doktorát 1946 prací *Josef Chaloupka aneb Trosky křídel Ikarových*). Poté pracoval jako ředitel ústřední knihovny fakulty všeobecného lékařství. – V rozpětí 1928–48 vydával svou poezii i poezii své ženy R. Žižkové buď sám v bibliofilských edicích a soukromých tiscích mecenášů, nebo u bibliofilsky zaměřených nakladatelů a tiskařů (F. J. Müller, F. Obzina, třebíčský J. Filip, J. Picka aj.); některé sbírky vyšly pod patronací bibliofilských kroužků (Velké Hoštice, Krnov, Myslibořice), v nichž vůdčí roli měl sám Ž., pak i jeho žena. Oba se přátelili s malířem K. Svolinským, jenž se výtvarně podílel na několika jejich knížkách. Po 1948 Ž. již nepublikoval. Pohřben byl v Poštorné.

Dar obraznosti a pohotové zvládání básnických forem se v Ž. díle projevily osobitým poetickým výrazem, také však značnou improvizační uvolněností až verbalismem. Inspiroval se různými podněty, zprvu mu byla blízká sociální poezie J. Wolkra, záhy se však přikláněl, zvláště v reflexivních verších, k symbolice a verši O. Březiny (svůj vztah tehdy vyjádřil i pseud. Otokar S. Březenský, užívaným v čas. příspěvcích). Po raném debutu *Květ ve váze* vydával v rychlém sledu další drobné svazky, do nichž vedle milostných a krajinných motivů pronikalo osobně prožívané téma smrti, zla i společenských příkoří. Sbírky z 30. let přinesly nostalgicky podbarvenou poezii se vzpomínkami na prožité lásky (*Elegie*), přibývalo v nich reflexivní lyriky a také reminiscencí rodného Slovácka (*Jaru našeptáno* aj.). Předzvěst hrozícího válečného nebezpečí vyjádřila expresivní skladba *Apokalypsa,* sbírky z let před Mnichovem (*Zem, nejkrásnější hvězda* aj.) obsahovaly verše úzkosti a děsu z dění ve světě, které oproti básním na oslavu života a lásky vyznívaly pateticky. Ž. se inspiroval rodným krajem, za okupace se tyto básnické návraty staly ještě častějšími (i ve společných sbírkách s R. Žižkovou). V poválečné poezii vedle projevů radosti z osvobození (včetně poděkování Rudé armádě) a vyznání lásky k životu a domovu stále znělo memento válečných hrůz (*Vraždění, Válka* aj.); nejpůsobivější však zůstával jako básník milostné lyriky a krajinných obrazů jižní Moravy. Nově pak začal zveřejňovat i prózy námětově těžící z pověstí Břeclavska (*Starosvětské vyprávění o bosorce Mare,* též společně s R. Ž. *Z lučního kvítí*). – Řadu sbírek vydal Ž. ve společném autorství s R. Žižkovou (většinou bez uvedení autorství jednotlivých básní); v nich se tu více, tu méně projevila křehká lyričnost R. Ž. a osobitěji i obraznost O. Ž.

PSEUDONYM: Otokar S. Březenský (Slovácký obzor aj.). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1942); Archa (Olomouc 1929); Cesta (1929); Čes. dělník (1941–42); Lid. noviny (1927–30, 1940–43); Lit. noviny; Nár. práce (1939–43); Niva (Brno); Slovácký obzor (Hodonín); Středisko (Brno 1933); Studentský časopis; Zvon (1928–29); – posmrtně: sb. Tiché verše poštorenských básníků (1992). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* (vlastní práce:) Květ ve váze (BB 1928); Jižní Morava (BB 1928); Konec slavnosti (BB 1929); Žluté hudby (BB 1929); Hlas v mlze (BB 1929); Tvář v plamenech (BB 1930, podp. Iwo Žižka); Elegie (BB 1932); Zaklínač (BB 1932); Jaru našeptáno (BB 1933); Katedrály (BB 1933); Závrati (B 1933); Vína (BB 1934); Jablko pokryté polibky (BB 1934); Apokalypsa (BB 1935); Zem, nejkrásnější hvězda (BB 1938); Nad hlubinou (B 1938); Večerní píseň pro klavír (B 1941); Vraždění (BB 1945); Hněv (BB 1948); Tři básně (BB 1948); Starosvětské vyprávění o bosorce Mare (P 1948); – (společné práce s R. Žižkovou:) Bosorky pod břeclavským zámkem (BB 1938); Jde o život (BB 1938); Cesta v obilí (BB 1939); Žízeň prachu (BB b. d., 1940); Pšenice a hrozny (BB 1940); Dvojzpěv (BB 1941); Okouzlení (BB 1943); Výšky (BB 1943); Válka (BB b. d., 1947); Z lučního kvítí (P 1947); Cesta lesem (BB b. d., 1948). – *Překlad:* Hrst rýže (1946, výbor z čínské lyriky). – *Výbor:* O. a R. Ž.: Vůně jablka (1941). ▮ REDIGOVAL *knižnice* (s R. Žižkovou): Albatros (1938, 1945–48), Cukrová píšťalka (1946, 1 sv.). ▮

BIBLIOGRAFIE: M. Holánková, J. Chmelová: O. Ž. Personální bibliografie k 80. výr. narození (Okres. knihovna Břeclav 1987, rozmnož.). ▮ LITERATURA: (samost. práce:) ● ref. Květ ve váze: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 575; J. V. Sedlák, Tribuna 21. 6. 1928 ●; ● ref. Konec slavnosti: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 29, 1928/29, s. 461; an., LitN 1929, č. 8; A. N. (Novák), LidN 23. 3. 1929; jz. (J. Zatloukal), Stan 1929, s. 31; V. P. (Prokůpek), Venkov 22. 9. 1929 ●; J. Bartuška: ref. Žluté hudby (i další sbírky), Archa 1929, s. 277; ● ref. Hlas v mlze: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 30, 1929/30, s. 658; M. (E. Masák), Archa 1930, s. 77 ●; ● ref. Elegie: J. V. P. (Pleva), Index 1932, s. 63; -or. (A. C. Nor), Rozhledy 1933, s. 8 ●; Z. Vavřík in O. Ž.: Zem, nejkrásnější hvězda (1938); ● ref. Zem, nejkrásnější hvězda: B. Slavík, Zvon 38, 1937/38, s. 721; kp. (K. Polák), PL 10. 9. 1938; J. Kohout (H. Bonn), KM 1939, s. 118; M. Dvořák, Akord 7, 1939/40, s. 164 (i ref. O. a R. Ž.: Jde o život); ühl (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 88 ●; M. Dvořák: ref. Vraždění, Akord 12, 1945/46, s. 222;

há: ref. překl. Hrst rýže, Svob. noviny 23. 2. 1947; (společné sbírky s R. Žižkovou:) ● ref. Jde o život: AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 17. 2. 1939; P. Bok (B. Václavek), Index 1939, s. 36; B. Slavík, LidN 19. 6. 1939; J. V. S. (Sedlák), Venkov 22. 7. 1939 ●; ● ref. Cesta v obilí: B. Slavík, LidN 26. 12. 1939; K. P. (Polák), Nár. práce 6. 1. 1940 ●; ● ref. Žízeň prachu: B. Slavík, LidN 16. 9. 1940; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 21. 10. 1940 ●; ● ref: Vůně jablka: P. Bojar, Studentský časopis 20, 1940/41, s. 294; J. Heyduk, LidN 18. 5. 1941, příl.; strn. (J. Strnadel), Nár. práce 22. 6. 1941, příl.; P. Štěpánek, Řád 1941, s. 327; M. Dvořák, Akord 9, 1941/42, s. 74 ●; J. Červinka: ref. Výšky, Akord 10, 1942/43, s. 383; ● ref. Okouzlení: M. D. (Dočekal, dub.), Akord 11, 1943/44, s. 155; J. Morák, Řád 1944, s. 42 ●; ● ref. Válka: A. M. Píša, Kytice 1947, s. 280; -hzk (J. Honzík), Práce 19. 8. 1947; -ta (E. Frynta), LD 7. 9. 1947 ●; jmč (J. Mikulič): Nedožité pětašedesátiny O. Ž., NŽ (Břeclav) 1973, č. 2; (vr). (V. Richter): Zapomenutý slovácký básník, Zeměd. noviny 28. 8. 1973; jm (J. Mikulič): Poštorenský básník O. Ž., Břeclavský zpravodaj 1982, říjen + Miloval rodnou Poštornou, Malovaný kraj 1984, č. 1 + Vzpomínáme poštorenského básníka, tamtéž 1993, č. 1 + Víno malířů a básníků (o přátelství O. Ž. s malířem R. Gajdošem), tamtéž 1993, č. 3; -bk- (B. Kolář): V Rybníčku žili básníci, Hanácké noviny 3. 2. 1994; R. Ferenc: O. Ž. a Poštorná, Malovaný kraj 1997, č. 6.

ls, et

Růžena **Žižková**

* 9. 7. 1918 *Ivančice*

Básnířka milostné, rodinné i společensky aktuální poezie, spoluautorka básnických sbírek připravených společně s O. Žižkou.

Roz. Blechová. – Dcera hrnčíře. V rodišti navštěvovala základní a měšťanskou školu, v Brně 1933–34 odbornou školu pro ženská povolání, studium z finančních důvodů nedokončila. 1937 se provdala za básníka a učitele O. Žižku, s nímž sdílela jeho působiště, zprvu na českých menšinových školách; 1938 v době mobilizace a záboru pohraničí je v Újezdě u Šternberka tamní Němci uvěznili a následně vykázali do vnitrozemí, pak žili až do konce války v Mysliboříicích u Mor. Budějovic, 1945 se přestěhovali do Prahy. Od sklonku 30. let publikovala poezii a se svým manželem spolupracovala na vydávání převážně bibliofilských titulů a knižnic. V Praze 1947–48 absolvovala na pedagogické fakultě kurs zaměřený na předškolní výchovu a po získání učitelské způsobilosti se stala učitelkou a od 1949 ředitelkou mateřské školy. Od 1958 studovala tento obor na pedagogické škole pro pracující (mat. 1961) a 1965–68 jako posluchačka dálkového studia na pedagogické fakultě; 1976 získala na filoz. fakultě doktorát prací *Rozvíjení řeči a myšlení dítěte předškolního věku jako součást přípravy na vstup do 1. ročníku ZDŠ.* Léta působila jako ředitelka experimentální školy při Výzkumném pedagogickém ústavu v Praze, získané poznatky předávala v četných přednáškách (i pro rozhlas a televizi) a hospitujícím odborníkům z domova i z ciziny.

Ž. debutovala souborem sedmi milostných básní *Bílý akt,* v jejichž nehledaných variacích projevila jemnou senzibilitu i cit pro melodický tvar (cyklus byl zhudebněn V. Ambrosem). Z téže doby pocházely panegyrické rondely k uctění díla a osobnosti T. G. Masaryka. Kniha veršů *Žebrácká hůl* vypovídala o bolestném prožitku ztráty národní svobody a zároveň i o pocitu útěchy nacházené v rodinném štěstí a v radosti z mateřství. Takové ladění převážilo i ve sbírce z doby okupace *Broskvové jitro*, která byla doplněna milostnými básněmi převzatými z prvotiny. Mimoto Ž. spolupracovala na sbírkách vydaných společně s O. Žižkou (autorství jednotlivých básní bylo uváděno jen výjimečně, např. ve sbírkách *Okouzlení* a *Výšky*); ke zdařilejším patřily ty, v nichž se plněji uplatnily přednosti obou básnických individualit.

PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1942); Lid. noviny (1940–42); Nár. práce (1939–42). ▮ KNIŽNĚ. *Poezie:* Bílý akt (1937; 1942 rozšíř. in Broskvové jitro); Rondely za T. G. M. (1937; 1938 in společná sb. s O. Ž. Jde o život); Žebrácká hůl (1939); Broskvové jitro (1942); Zlomky a drobné básně (b. d., 1946, parafráze na poezii G. G. Byrona); – sbírky vydané společně s O. Žižkou viz heslo Otokar *Žižka*. – *Výbor:* O. a R. Ž.: Vůně jablka (1941). ▮ REDIGOVALA *knižnice:* Albatros (1938, 1945–48, s O. Žižkou), Slunečnice (1945–48), Cukrová píšťalka (1946, 1 sv., s O. Žižkou). ▮

LITERATURA: ● ref. Bílý akt: V. T. (Tichý), PL 25. 6. 1937; A. N. (Novák), LidN 12. 9. 1937; O. Tichý, Rozhledy 1937, s. 191; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 38, 1937/38, s. 207 ●; ● ref. Rondely za T. G. M.: vbk. (V. Běhounek), PL 18. 1. 1938; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 6. 4. 1938 ●; ● ref. Žebrácká hůl: kp. (K. Polák), Nár. práce 10. 9. 1939; B. Slavík, LidN 25. 9. 1939 ●; ref. společných prací s O. Žižkou viz heslo Otokar *Žižka*.

ls, et

Marie **Žlábková**

* 17. 2. 1883 *Velký Zdíkov* (Zdíkov) u Vimperka
† 1963 *České Budějovice*

Autorka didaktických próz a divadelních her určených dětem a mládeži.

Provd. Höfnerová, podepisovala se i M. Žlábková-Lešetická, M. Höfnerová-Žlábková nebo Maria Höfnerová-Žlábková z rodu Lešetických. Údaje o jejím úmrtí se nepodařilo blíže ověřit. – Nejstarší z osmi dětí řídícího učitele, pedagogického činovníka a autora didaktických prací J. E. Žlábka (1850–1931); neteř spisovatele E. Lešehrada. Obecnou školu navštěvovala ve Zdíkově, měšťanskou v Čes. Budějovicích, kam se rodina přestěhovala. Poté zde studovala na soukromém učitelském ústavu, maturitu složila 1904 na Státním ústavu učitelek v Praze, zkoušku způsobilosti vykonala pro obecné školy 1907, pro měšťanské (z přírodních věd) 1911. Jako odborná učitelka působila na měšťanské škole v Čes. Budějovicích (do 1927), na měšťanské dívčí škole v Humpolci, kde se stala ředitelkou (1930), od 1933 byla ředitelkou hospodyňské školy ve Strakonicích a 1934–37 v Hlinsku, po osvětové přednášce o pohlavní výchově byla napadena v místním tisku (Lidové listy 16., 23. a 26. 6. 1937), přeložena do Vodňan a pak do Netolic (1938 sice vyhrála soudní spor, ale z veřejného života se stáhla a 1939 odešla do penze). 1937–41 žila v zámku Kratochvíle u Netolic, 1941 se přestěhovala do Roztok u Prahy. 1924 podnikla studijní cestu do Německa a Belgie. Byla hudebně nadaná, mj. se učila sólový zpěv u A. Šebestíka. Spolupracovala s Časopisem učitelek (především v 2. polovině 20. let). Působila ve vedení spolku učitelů duchovědných směrů, byla členkou Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj a Svatoboru. – Jejím manželem byl spisovatel a publicista Emanuel Vojtěch H. (1873–1947), mj. autor básnických sbírek Básně Terra (1938) a Zpěvy našeho domova (1940).

Ž. psala pro děti výchovně zaměřené pohádky a příběhy (*Z čarovného kornoutku, Do říše divů, Rozsypané hvězdičky, O zlatém kruhu*), ve kterých většinou propojovala přírodní motivy nebo svět náhle ožívajících předmětů s pohádkovým krajem skřítků a lesních žen (popř. andělíčků) i s všedním životem lidí, hlavně dětí; se zvláštním zalíbením líčila alchymistické prostředí. Několik příběhů populárních loutkových postaviček, doplněných básničkami, shrnula do knihy *Kašpárkova dobrodružství.* Dospívajícím dívkám určila povídky s milostnou tematikou často spjatou s osudovou úlohou nějakého talismanu (*Rozžatá i zhaslá světla*). Bojem dobra a zla, myšlenkou znovuzrození a odpykání vin se Ž. zabývala v divadelních hrách s novozákonní tematikou (velikonoční *Dar Hospodinův*, veršovaná pastýřská hra *K Němu*) i v antimilitaristicky zacíleném patetickém monologu matky (*Matka*). Dramatické práce Ž. byly obvykle doplněny hudební složkou, byla též autorkou textů mší, hymen, sborů a písní (s hudbou A. Ptáčka, V. Karbulky, M. Vlasáka, B. Wiedermanna aj.). Kromě beletrie (též básně) publikované převážně v regionálním tisku psala i životopisné články (např. o E. Krásnohorské), referáty o knihách a mravoučné články nabádající k ušlechtilému životu. – Ve svých soupisech literárních děl Ž. uvádí romány (Omilostněná, Kocour muzikant), melodramy a divadelní hry (Karneol, Doktor Illuminatissimus, Zlatý strýček, Radiový zázrak, Pan ředitel, Světlonoš aj.), jejichž knižní vydání nebo inscenování na profesionální scéně se nepodařilo zjistit.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jana, Jana z Lizu, Jan z Lizu, Karneol, Lučavka; M. Ž., Ž. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Budivoj (Čes. Budějovice); Časopis učitelek (od 1921; mj. čl.: 1926 Naše největší žena, 1928 Tomáš G. Masaryk, Emanuel Lešehrad); kal. Český zápas na r. 1928; Jihočes. listy (Čes. Budějovice); Kalendář Nár. divadla v Praze (1926); Krystal (1925); Malý Čechoslovák (1923–33; 1925–26 P Lucifer či Světlonoš); Malý čtenář (1933–34, P Karneol, malý alchymista); Mladá stráž (Plzeň 1921–26); Mládí; Ohlas od Nežárky (Jindř. Hradec 1923); Osvobození (Pardubice 1926); Písecký obzor; Politika; Pomoc rodině (Liberec 1935); Prácheň (Strakonice 1932–33; 1933 P Eliščin karneol); Prácheňský kraj (Písek); Psyché; Revue šťastných lidí; Skaut-Junák (1931); Tribuna (1922); Úsvit; Venkov (1924–26, i příl. Dětská zahrádka); Volná myšlenka; Zlatá stezka (Vodňany 1933). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Z čarovného kornoutku (pohádky, 1919); Do říše divů (D pro ml., 1920, hudba G. Roob, prem. 1921 Vídeň); Rozžatá i zhaslá světla (PP pro ml., 1921); Rozsypané hvězdičky (pohádky, 1923); O myších vouskách (pohádka, 1923); Kašpárkova dobrodružství (PP pro ml., 1924); Matka (D 1925, hudba A. Ptáček; 2. vyd. společně s D K Němu, b. d., 1938); O zlatém kruhu (pohádka, 1925; 1929 in O zlatém kruhu a jiné pohádky a povídky); O zlatém kruhu a jiné pohádky a povídky (1929). – *Ostatní práce:* Duše české ženy (1924). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Dar Hospodinův (1938, hudba M. Vlasák). ▮

LITERATURA: M. Mrázková, E. Šabatková: M. Höfnerová-Ž. (1883–?). Soupis osobního fondu (LA PNP 2005). ■ Promyk. (H. Sedláček): ref. Z čarovného kornoutku, Úhor 1920, s. 7; ● ref. Kašpárkova dobrodružství: L. Tůma, NL 30. 11. 1924; L-rk. (K. Lemberk), Čes. zápas 1924, č. 49; Q. M. Vyskočil, Úhor 1925, s. 29; V. F. Suk, tamtéž ●; V. Brtník: ref. Matka, Venkov 3. 3. 1925; an.: M. Ž., Náš domov 1926, č. 8; an.: ref. O zlatém kruhu a jiné pohádky a povídky, Úhor 1930, s. 40; an.: Padesát let M. Ž., Časopis učitelek 41, 1933/34, s. 124; J. Fritsch: M. H.-Ž., Zlatá stezka 13, 1939/40, s. 112; H. Kopáčová: M. Ž. mravně pohoršující?, Zlatá stezka 6, 1999, s. 233, a 7, 2000, s. 175.

ik

Josef **Žofka**

* 4. 7. 1849 *Putim*
† 12. 3. 1914 *Písek*

Autor veseloher ze soudobého městského prostředí a venkovských dramat pro ochotnické scény.

Vystudoval gymnázium v Písku a právnickou fakultu v Praze (JUDr. 1882). Soudní praxi absolvoval v Olomouci, poté pracoval jako advokátní koncipient v Písku, Plzni a Nepomuku. Advokátní kancelář si zřídil v Písku, kde působil po mnoho let jako člen obecního zastupitelstva (mj. usiloval o postavení důstojné budovy místního divadla).

Zpočátku se věnoval výhradně veselohernímu žánru (*Básník sokem, Nemilé návštěvy*, *Krásná Helena*). Tradiční dobové schéma frašky, založené na situačním omylu, záměně a odhalení, rozvíjel ve spletitých dějích s milostnými zápletkami, umístěných do soudobého měšťanského prostředí. Ve veselohrách *V paláci šlechtickém* a *Kdo bude purkmistrem* se projevila i snaha o satirické zachycení společenských jevů (konfrontace odlišných životních stylů, pinoživé usilování o moc). Dramata *U Hesounů* a *Lajdáci* jsou situována do větší jihočeské vesnice; střet řádu jejího konzervativního života a stále silněji pronikajících zhoubných vlivů městského prostředí v nich nevyhnutelně spěje k tragédii. Jejich místy nepřehledně bující děj je vyvažován přirozenými promluvami, jež využívají obecné češtiny a lidové krajové mluvy.

KNIŽNĚ. *Hry:* Básník sokem (1874); Nemilé návštěvy (1877); Krásná Helena (1880); (jako Dramatické spisy 1–5:) V paláci šlechtickém (1895); Jenom ne do lázní (1895); U Hesounů (1896); Lajdáci (1898); Kdo bude purkmistrem (b. d., 1909). ■

LITERATURA: an.: ref. Krásná Helena, Světozor 1880, s. 286; an.: Pan J. Ž., dramatický spisovatel…, Divadelní listy 1882, s. 101.

jip

Franta **Župan**

* 23. 5. 1858 *Běštín* u Hořovic
† 13. 1. 1929 *Kolín*

Prozaik, humorista z okruhu časopisu I. Herrmanna Švanda dudák z přelomu 19. a 20. století.

Vl. jm. František Procházka. Takto podepisoval většinu svých beletristických prací, v širokou známost však vešel čtyřdílným příběhem malého chlapce Pepánek nezdara vydaným pod pseud. Franta Župan. Ten údajně vymyslel I. Herrmann, když P. zapomněl podepsat svůj příspěvek pro Švandu dudáka. – Syn sedláka; do školy začal chodit v Hostomicích u Hořovic, pak absolvoval pražské Akademické gymnázium a 1879–83 studoval obor čeština–dějepis na filoz. fakultě v Praze. Tam si též odsloužil rok dobrovolné vojenské služby. Nejprve 1884–85 byl učitelem v hraběcí rodině Thurn-Taxisů v bulharském Plovdivu, od 1886 na českých středních školách: jako zkušební kandidát krátce na pražském Akademickém gymnáziu, od listopadu 1886 jako suplující učitel v Olomouci, 1887/88 v Třebíči a pak v Brně; 1895 získal definitivu a působil na vyšší reálce v Novém Městě na Moravě, 1901–17 učil na gymnáziu v Kolíně, kde se spřátelil se spisovatelem K. Legerem. Od 1916 byl jmenován školním radou. Byl členem Umělecké besedy a od 1882 pracoval ve výboru jejího literárního odboru.

Ačkoli Ž. vstoupil do literatury jako autor historických prací (povídka *Miroslava z Lestkova* líčí milostný příběh z 15. století, jehož historičnost je založena na konfliktu dvou náboženských vyznání, próza *Z Přeslavského dvora* zachycuje mocenský zápas o bulharský trůn v 9. století), těžiště jeho díla spočívá v žánrově a tematicky pestré tvorbě humoristické, jejíž náznaky jsou patrné již v první próze. Jeho humoristické povídky, obrázky z vojenského života (*Humoresky*), humoresky z maloměstského prostředí (*Po stopě pravdy*), bajky i krátké satiry mířící na obecně lidské slabosti i společenské nepravosti (*V pavučině satiry*) vesměs charakterizuje dobový žánrový realismus, jenž autora sbližuje s tvorbou I. Herrman-

na a s jeho časopisem Švanda dudák, kde Ž. většinu svých próz původně tiskl. V některých číslech povídkových souborů se projevuje i cit pro psychologii postav, vnímavý vztah k přírodě a sklon ke grotesknosti (*S průvodem rolniček*). Ten se uplatnil i v jediném pokusu o veselohru ze současnosti (napsanou společně s K. Legerem), pokoušející se předvést rodinné drama vzniklé vpádem dravých měšťáků do klidného venkovského života (*Vpád*). Vše se pak prolnulo v poetických a námětově neobvyklých pohádkách laděných do teskné melancholie (*Pohádky a povídky*) a zejména v nejvýznamnějším Ž. díle *Pepánek nezdara.* Čtyřdílné vyprávění s ústřední postavou zdravého vesnického nezbedy je zasazeno do kraje autorova rodného Podbrdska 60. a počátku 70. let 19. století. Dětská dobrodružství jsou líčena s životní moudrostí projevující se shovívavou laskavostí a pochopením pro dětskou psychiku. Výchova humorem a satirou tu nahrazuje didaxi, příznačnou pro dětskou literaturu té doby. Svět dětí je přirozeně spjat s životem dospělých, jejichž počínání autor leckdy sleduje s kritickou ironií. V posledním díle se charakter vyprávění mění. Ž. zájem se přesouvá od rozmarných dětských příběhů ke kritice společenských poměrů tehdejšího venkova. Jako celek tvoří kronika živý a poutavý realistický obraz vesnice 2. poloviny 19. století s řadou rázovitých lidových charakterů.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Arne Potápka, Cyrill Makovec, Dr. Mo'tal, Fra Martinkovič, Fra Martinovič, Fra-Martinovič, František Lipín, František Župan, Jaroslav Koláček, Jaroslav Kozák, Mašukulumbus dr. Motal, Petr, Vítězslav Lipín, Vojtěch Svoboda; F. P., F. Ž. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy času (1900); Besedy lidu (1901); Dělnická osvěta (1909); Domácí hospodyně (Olomouc); Humorist. listy (70. léta); Květy (1883–87, 1892, 1897); Nár. listy (1883); Osvěta (1899–1901); Paleček (1874); Ruch (1883–84); Střední škola (1923); Švanda dudák (1883, 1898–1902); Včelka (1888); Věstník Klubu českosl. turistů v Kolíně (1928); Výr. zpráva reálného a vyššího gymnázia v Kolíně (1909, 1916; 1909 k 60. jubileu panovníka, 1916 Pamětní list o účasti ústavu na válce a událostech s ní souvisejících); Výr. zpráva vyšší zemské reálky v Novém Městě (druhá 1896, pátá 1899; 1899 Metodický výklad básní z Bartošových českých čítanek); Zábavné listy (1884); Zlatá brána (1924); Zora (Brno 1882); Zprávy o zasedání KČSN v Praze (1882, O menších spisech Petra z Mladenovic); Zvon (1903–13, 1919). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (většinou podp. F. Procházka): Miroslava z Lestkova (P 1881); Humoresky 1, 2 (PP 1885, spr. 1884, 1. Z jednoroční vojny, 2. Různé); Z Přeslavského dvora (P b. d., 1885); Létací Slovan (PP 1891); Z dětských snů (PP 1891); Vzpomínky (PP 1893); Z různých pamětí (PP 1894); Dle přírody (PP 1894); Vpád (D 1901, s K. Legerem, prem. 1899); Po stopě pravdy (PP b. d., 1901); V pavučině satiry (PP 1905, pseud. F. Župan); Pepánek nezdara 1–4 (P, 1. Starším bratrem 1907, 2. Školákem 1917, 3. Lojzík vychovatelem 1917, 4. Kontracht velkého dědečka 1921, pseud. Franta Župan; upr. vyd. 1957, ed. F. Pilař); S průvodem rolniček (PP 1908); Pohádky a povídky 1, 2 (1920, pseud. F. Župan). ▮

LITERATURA: ● ref. Miroslava z Lestkova: F. Schulz, Osvěta 1882, s. 279; Kk. (J. Kalousek), Pokrok 19. 2. 1882; J. Herben, Ruch 1882, s. 47 ●; ● ref. Humoresky: -n, Světozor 1884, s. 607; E. Miřiovský, Zlatá Praha 1884, příl., s. 206; V. Drbohlav, Hlídka lit. 1885, s. 25; S. (S. Čech), Květy 1885, sv. 2, s. 628; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1885, s. 60; F. Bílý, Osvěta 1885, s. 281 ●; ● ref. Z Přeslavského dvora: J. Litera (J. Herben), Hlas národa 30. 5. 1886, Č., Lit. listy 1886, s. 194 ●; O. Viglic (V. Otomar): ref. Vzpomínky, Dle přírody, Niva 4, 1893/94, s. 160; J. Karásek: ref. Z různých pamětí, Lit. listy 1895, s. 152; ● ref. Vpád: Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 16, 1898/99, s. 623; P., Světozor 33, 1898/99, s. 588; N-k (J. Kamper), Čes. revue 3, 1899/1900, s. 364; Dugazon, Lumír 28, 1899/1900, s. 60; F. V. Krejčí, Rozhledy 9, 1899/1900, s. 161; A. Kraus, Das literarische Echo 2, 1899/1900, s. 517 ●; ● ref. V pavučině satiry: -áský., Zvon 6, 1905/06, s. 78; J. Božek, Osvěta 1906, s. 457 ●; ● ref. Pepánek nezdara 1–4: Ds. (J. D. Konrád), Máj 5, 1906/07, s. 470; fs. (F. Sekanina), Zvon 7, 1906/07, s. 413; F. V. Vykoukal, Osvěta 1907, s. 461; -c-, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 137; Kaz (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 139 + 19, 1918/19, s. 110 + 21, 1920/21, s. 587; A. Novák, Venkov 3. 7. 1917; Mil, Topičův sborník 6, 1918/19, s. 88; K. Sezima, Lumír 1922, s. 50 ●; F. Sekanina: ref. S průvodem rolniček, Zvon 9, 1908/09, s. 46; I. Herrmann in F. Ž.: Pepánek nezdara (1917); ● k šedesátinám: -m-, Topičův sborník 5, 1917/18, s. 424; K. M., Zvon 18, 1917/18, s. 489; an., Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 419 ●; ● ref. Pohádky a povídky: K. H. (Hikl), Naše doba 28, 1920/21, s. 300; Kaz (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 14 a 321; J. Vrba, Pramen 1921, s. 37 ●; ● k sedmdesátinám: drb. (J. Borecký), Zvon 28, 1927/28, s. 504; an., Lit. rozhledy 12, 1927/28, s. 297; I. Herrmann, Hlas demokracie 19. 5. 1928; ne (A. Novák), LidN 23. 5. 1928; -vh- (M. Hýsek), NL 23. 5. 1928 ●; ● nekrology: V. Brtník, Zvon 29, 1928/29, s. 299; -vh- (M. Hýsek), Lumír 55, 1928/29, s. 330; od, LidN 14. 1. 1929; Ika, NO 17. 1. 1929; K. J. B., Slavische Rundschau, 1929, s. 243 ●; K. Štorch: Vzpomínky na učitele, RA 4, 1928/29, s. 175; -bř: Spisovatel Pepánka nezdary, F. Ž. jako profesor, LidN 17. 1. 1929 (odpol.); A. Kurt (R. Marek): F. Ž., Věstník odboru Klubu českosl. turistů v Kolíně 1929, s. 1 a 25; F. Pražák: Dětství autora Pepánka nezdary, LidN 26. 1. 1929 (odpol.) → Paměti českých spisovatelů z dětství (1946); -bř: Básník Karel Leger (o přátelství

s F. Ž.), LidN 20. 9. 1929 (odpol.); R. Marek in Kolínští beletristé (1940); V. Tichý: Humorista málem zapomenutý, Dar 1948, č. 5; F. Hampl: Humoristův odkaz, ZM 1, 1956/57, s. 210; F. Pilař in F. Ž.: Pepánek nezdara (1957, 1967); J. Červenka: Pepánek nezdara, sb. Klíč ke knihám Klubu mladých čtenářů 1 (1968); F. Hampl: Autor Pepánka nezdary, in Dobrodružství Jaroslava Seiferta (1969); F. D. Bulánek (-Dlouhán): Obecný jazyk v knihách pro mládež, LD 17. 12. 1977; J. Hrabáková: K otázkám vývoje prózy s dětským hrdinou, SPF UK Praha. Filologické studie 12, 1984; (ns): Děti mají svůj svět, Ladění 1999, č. 1; F. Všetička: Tetralogie F. Š., Ladění 2004, č. 1.

mu

Filip Cyril **Župka**

* 7. 6. 1885 *Ivanovice* (I. na Hané) u Vyškova
† 3. 4. 1964 *Kostelec na Hané* u Prostějova

Básník ovlivněný naturalismem, prozaik a autor literatury pro děti, tematicky čerpající z Prostějovska; knihovník.

Narodil se v rodině stolaře jako prostřední ze tří synů. Když mu byly čtyři roky, přestěhovala se rodina do Prostějova; zde po vychození obecné školy začal studovat na vyšší reálce, pokračoval v Lipníku n. Bečvou. Po otcově smrti z hmotných důvodů studia přerušil a pracoval jako korektor. Po maturitě (1912) se stal sekretářem Okresní jednoty živnostenských společenstev v Prostějově a Kyjově a doplňoval si vzdělání v informačních živnostensko-právních kursech pro tajemníky obchodních grémií a složil maturitu na obchodní akademii. Za 1. světové války byl na frontě (1915 Polsko, 1917 Bosna), po návratu studoval na vyšší obchodní škole v Praze (1917–20), odmaturoval též na prostějovském klasickém gymnáziu (1922). Od 1920 byl městským knihovníkem v Prostějově, kde setrval až do předčasného penzionování (1944). Poté žil v Kostelci na Hané a sám si tiskl řadu let novoročenky a různé bibeloty. 1909 podnikl cestu do Polska a Ruska. Jako člen se zapojil do činnosti olomoucké Družiny literární a umělecké. Pohřben byl v Kostelci na Hané.

Počáteční období Ž. tvorby poznamenal vliv naturalismu a romantizující patos, spojující obrazy bídy a utrpení s buřičskou sociální notou, ovlivněnou v jednoduchých epických verších prvotiny poezií P. Bezruče. Hořký pesimismus se v dialogizovaném básnickém dramatu s pseudofilozofickými prvky (*Ortel*) stupňuje až k drastickému zpodobení zmaru obou starých protagonistů. Pověst o Macoše situoval Ž. do časů loupeživých rytířů a tragických vášní v epické básni *Propast,* formálně i obsahově závislé na Máchově Máji. Příběhy životních ztroskotanců (*Padla a jiná próza*) se už posunuly směrem k realističtějšímu zobrazení. Po delší odmlce se Ž. přiklonil k próze; výjimkou byla sbírka *Veliký okamžik*, jež shromáždila časopisecky publikované básně s intimními, sociálními a přírodními motivy, s válečnými reminiscencemi a oslavou svobody. V bezprostředně vyprávěných povídkách, vázaných na region, s přesně odpozorovanými situacemi (*Panna z mořské pěny…*), Ž. zpracovával na dramatických osudech příslušníků chudých i měšťanských vrstev téma citové a mravní odpovědnosti. Pokus o společenský román s dějovou osnovou zhoubného vlivu žen lehkých mravů na otce rodin (*Démon žena*) naopak trpí vágností a konvenčností. Beletrii pro mládež, v níž využíval dětských říkanek a nářečí, koncipoval jako volný sled výjevů buď ze života dětí venkovské komunity rodného kraje (*Ševcovská pohádka*), nebo jako žánrové obrázky (*Čudilova vojna…*) či delší prózy antropomorfizované fauny a flory (*Dobrodružství bílého havrana, Melmedova rodina*). Na konkrétních projevech zvířecích hrdinů nenásilně demonstroval své výchovné sdělení o potřebnosti užitečné práce a nutnosti se osamostatnit. – Několik údajně vydaných Ž. prací není bibliograficky doloženo: Žena mesiáš (1928), Erotická dobrodružka (1928), Hugugugu, poustevníček (1930), Květy krve (1931), Kormidelník Obram (1934). Další práce zůstaly v rukopisech (Kostelecké povídky, Maska smrti a jiné zvrácenosti, Na evropskou Aljašku, Odvážná sázka, Potopená hora a jiné historie, Povídky pro dítky aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: F. A. Smirnov (Českosl. deník, Moravskoslezský deník, Mor. noviny aj.), I. Novický (Cesta, Pokrok), Ivan Novic, Ivan Novický, Jan Novický, Merylič, Murylič (Moravskoslezský deník), Žuk, Žulič; F. C. Ž. (Hlasy z Hané), in, p., pk. (Hlasy z Hané aj.), -pla- (Hlasy z Hané aj.), up (v denících). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Anděl strážný (Brno 1936, 1939; 1936 v příl. P pro ml. Ševcovská pohádka, i sep.; 1939, v příl. R pro ml. Melmedova rodina, i sep.); Cesta (1918–19, 1922–23); Českosl. deník; Domov (Brno); Hlasy z Hané (Prostějov); Hlubina (Habry 1922); Lid. noviny (1920, 1924–25); Malý čtenář (1912–19, 1925, 1931–33); Mor. noviny (Brno);

Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava); Nár. listy (1920); Novina (1909); Pokrok (Prostějov); Pozor (Olomouc); Socialistická budoucnost; Srdíčko; Světla (Prostějov); Svoboda (Brno); Zvon (1921–25, 1929–39); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Písně bídy (BB 1909); Padla a jiná próza (PP b. d., 1911); Ortel (D b. d., 1912); Propast (B b. d., 1912); Oko (B 1920 ← Písně bídy); Dobrodružství bílého havrana (P pro ml., 1923; 1960 upr. vyd. s tit. Bílý havran); Démon žena (R 1925); Čudilova vojna a jiné čtení (PP pro ml., 1925); Veliký okamžik (BB 1925); Panna z mořské pěny a jiná beletrie (PP 1928); Ježův hrad (B 1932); mimoto drobné autotisky: Novoroční adresa 1940; Analekty Až. Župkova rodinná kronika (1940); Novoročenka 1942 aj. – *Ostatní práce:* Biografické momenty z historie lidových knihoven (1921). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Trny (Prostějov kolem 1910). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Světla (1909–10), Zora (Lipník n. Bečvou 1913, 1 č.), Pokrok (1918–19). ▮

LITERATURA: ● ref. Písně bídy: K. Fiala, MR 1909/10, sv. 22, s. 278; K. Hikl, Přehled 8, 1909/10, s. 528; -vh- (M. Hýsek), Naše doba 20, 1912/13, s. 872 ●; M. Rutte: ref. Ortel, MR 1910/11, sv. 23, s. 472; ● ref. Propast: -a-, Máj 11, 1912/13, s. 424; R. Medek, MR 1912/13, sv. 26, s. 237 ●; ● ref. Dobrodružství bílého havrana: Rčk. (A. Roček), Lumír 1923, s. 443; N. M., Zvon 24, 1923/24, s. 250 ●; ● ref. Čudilova vojna a jiné čtení: M. (E. Masák), Archa 1925, s. 367; Svbd. (O. Svoboda), Úhor 1925, s. 169 ●; V. Ethen in Portréty a siluety 1 (1926, s. 143); -pa- (F. S. Procházka): ref. Veliký okamžik, Zvon 27, 1926/27, s. 405; drb. (J. Borecký): ref. Ševcovská pohádka, Zvon 36, 1935/36, s. 447; O. Svozil, S. Vrbík in alm. Poselství (Olomouc 1938, s. 402); ka: Tiskař – samouk (o Ž. autotiscích), LidN 27. 3. 1942; ● ref. Bílý havran: P. Kubát, Červený květ 1960, s. 191; K. Černý, ZM 1960, s. 561; A. Mrvka, Komenský 85, 1960/61, č. 6, obálka ●; M. Blahynka: Putování za Ž. … (pátrání po Ž. pozůstalosti), Ostravský večerník 26. 6. 1969; jš.: Plodný literát a knihovník, Kulturní zprávy. Prostějovsko – Němčicko – Konicko 1995, červen.

sb

Josef **Žuvníček**

* 3. 1. 1865 *Smíchov* (Praha-S.)
† 13. 2. 1939 *Domažlice*

Autor fejetonů a črt vztahujících se především k Chodsku, dramatik píšící převážně pro mládež.

Po maturitě (1884) odešel ze zdravotních důvodů (na radu J. Thomayera) na Šumavu, byl nejprve podučitelem v Trhanově (stýkal se s J. F. Hruškou aj.) a pak učil v Domažlicích (od 1887); tam působil (s výjimkou krátkého pobytu v Sedlčanech, 1905 jmenován okresním školním inspektorem) až do svého penzionování (1927), zpočátku jako výpomocný učitel na chlapecké škole, 1889 jako odborný učitel na dívčí měšťanské škole, posléze (od 1908) jako její ředitel (několik let učil též tělocvik na gymnáziu). Podílel se téměř na veškerém kulturním a společenském dění Domažlic a okolí, především jako pravidelný přispěvatel týdeníku Posel od Čerchova, dále jako předseda Literární jednoty, vedoucí lidové knihovny, aktivní člen Sokola apod. (mj. 1893 patřil k pořadatelům domažlické hospodářské, průmyslové a národopisné výstavy), pracoval též v obecním zastupitelstvu (mj. se zasloužil 1908 o elektrifikaci Domažlic a 1909 o zavedení gravitačního vodovodu); v nesčetných přednáškách popularizoval různé vědecké poznatky, vydal řadu elektrotechnických příruček aj. Byl neúnavným a citlivě vnímajícím turistou, zasvěceným znalcem především Chodska (*Nový průvodce Chodskem*, sb. Královské město Domažlice), ale i pozorným cestovatelem po evropských zemích (Rakousko, Švédsko, Norsko, Dánsko, Německo, Švýcarsko, Itálie a Francie).

Ž. nerozsáhlou literární tvorbu představují vedle několika divadelních her dva útlé svazky publicistických příspěvků z týdeníku Posel od Čerchova. První soubor *Ode všeho trochu* obsahuje výběr úvah a fejetonů z období 1927–32, které mají ilustrovat autorovu snahu o „zásadní reformu úvodních článků ve venkovském týdeníku“, tj. nepodávat podrobné politické komentáře, ale snažit se spíše čtenáře vtáhnout do promýšlení aktuálního dění v širších souvislostech kulturních, společenských i přírodních, mj. popularizací vědeckých objevů, informacemi o uměleckých počinech apod. Druhý soubor *Útržky života,* námětově vytěžený převážně z Pošumaví, soustřeďuje beletristické črty, které zachycují prchavé chvíle života (často na rozhraní reality a snu) nebo načrtávají několika tahy osudy místních postav. V divadelních hrách, psaných většinou pro děti a mládež (*Kurážná Káča*, *Poslední čarování*, *Přístav bezpečný je srdce matky*), vycházel Ž. někdy z pohádkových příběhů (např. Čert a Káča), někdy do reálně založeného děje vplétal (dosti neorganicky) pohádkové bytosti (skřítky, sudičky aj.); některé exemplárně pojaté příběhy, oslavující pozitivní vlastnosti hrdinů (dobrotu, upřímnost, odvahu, touhu po vzdělání apod.),

spojil se satirickým zobrazením nešvarů maloměsta a lidských slabostí (pomlouvání, dohazování ženichů, pokrytectví, zbabělost apod.), s kritikou zkostnatělého tradicionalismu a předsudků a straněním „modernímu" mládí (*Ruce, které zachraňují,* též Kurážná Káča).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Klaus; -vn-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* kat. Hospodářská, průmyslová a národopisná výstava pro západní Čechy pod ochranou král. města Domažlic… (Domažlice 1893); sb. Královské město Domažlice (b. d., 1931); Posel od Čerchova (Domažlice 1927–38, pravidelný úvodník); sb. Školní besídky (Kvíčovice u Domažlic 1934). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika:* Kurážná Káča (D pro ml., 1931); Ode všeho trochu (FF 1932); Poslední čarování (D pro ml., b. d., 1934); Přístav bezpečný je srdce matky (D pro ml., b. d., 1935); Ruce, které zachraňují (D 1935, prem. 1934); Útržky života (FF 1936). – *Ostatní práce:* Zařízení podomního telegrafu, telefonu a hromosvodu 1–3 (1904; 1. Podomní telegrafie, 2. Telefonie, 3. Hromosvody); Motory malého průmyslu (1907); Měření elektrického proudu (b. d., 1908); Stavba a řízení elektrických drah, zvláště městských (1909); Přírodozpyt pro měšťanské školy dívčí (1909, s E. Lemingerem a M. Hofmannem); Přírodozpyt pro měšťanské školy chlapecké (1909, s E. Lemingerem a M. Hofmannem); Elektromotor pohonem v řemeslech a živnostech (b. d., 1913); Příklady elektrických rozvodných sítí pro světlo a pohon (1921); Elektrický zvonek (b. d., 1923); Amatérské přijímací stanice pro radiotelegrafii a radiotelefonii (b. d., 1924); Elektřina ve službách chemie (pro ml., b. d., 1924); Podmínky úspěšného přijímání radiostanicemi (1925); Nový průvodce Chodskem (b. d., 1927); Elektřina, vládkyně světa (b. d., 1928). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: kat. Hospodářská, průmyslová a národopisná výstava pro západní Čechy pod ochranou král. města Domažlic… (1893); sb. Královské město Domažlice (b. d., 1931). ▮

LITERATURA: ● k odchodu do výslužby: Učitelky dívčí školy, Posel od Čerchova 1927, č. 5; -o-, tamtéž, č. 6 ●; ● ref. Ode všeho trochu: M. Halík, Posel od Čerchova 1932, č. 27; A. N. (Novák), LidN 12. 10. 1932; -a-, Zvon 33, 1932/33, s. 43 ●; -k.: ref. Ruce, které zachraňují (insc.), Posel od Čerchova 1934, č. 22; an.: k sedmdesátinám, tamtéž 1935, č. 1; ● ref. Kurážná Káča (insc.): od, LidN 4. 12. 1937; J. S. (Seifert), PL 22. 12. 1937 ●; E. Felix: Kulturní svědomí Domažlicka a Chodska, Čes. deník (Plzeň) 5. 12. 1937; ● nekrology: K. Prach, Posel od Čerchova 1939, č. 7; an., tamtéž, č. 8; E. Felix, Chodsko 3, 1939/40, s. 7 ●; J. P.: Z mých vzpomínek na pana ředitele J. Ž., Posel od Čerchova 1940, č. 6.

ik

Jan **Žvejkal**

* 15. 7. 1783 *Modřany* (Praha-M.)
† 8. 5. 1854 *Praha*

Autor cestopisu o putování do Svaté země.

Psán též Jan Žveykal, Johann Zweykal, Joannes Žvejkal. – Syn řezníka. Vyučil se zlatnickému řemeslu (mistrovskou zkoušku složil 1815). Ve 40. a 50. letech žil s rodinou na Novém Městě pražském a živil se zlatnictvím. Náboženské zanícení spolu se zálibou v zeměpisné a cestopisné literatuře jej už v mládí přivedlo k myšlence spatřit místa spojená s biblickými příběhy. Uskutečnil, převážně pěšky, ale i povozem, na lodi, oslu, slonu a s velbloudí karavanou, celkem tři cesty, jejichž trasu určovala snaha navštívit významná centra katolické víry (kostely, kláštery, poutní místa) a vykonat tam pobožnost; někde strávil z tohoto důvodu i několik měsíců a živil se zlatnickým řemeslem a milodary. První cesta do Svaté země (1818–22), jejíž předčasné ukončení způsobil nedostatek finančních prostředků, ho vedla z Prahy přes Vídeň, Slezsko, Berlín, severoněmecké přístavy, Kolín n. Rýnem, Cáchy, Brusel a Paříž do Porýní, dále pokračoval přes švýcarské Alpy do Milána, Loreta a Říma (tam pobyl 4 měsíce), pro povstání v Neapoli obrátil cestu k severu do přístavu Livorno, odkud se vrátil do vlasti přes Florencii, Bolognu, Ferraru, Padovu, Benátky, Terst, Lublaň, Štýrský Hradec, poutní místo Mariazell a Vídeň. Na druhé cestě (1826–29), přerušené pro rusko-tureckou válku na jihovýchodě Evropy, putoval přes Starou Boleslav, Slezsko, Čenstochovou, Varšavu, Lvov a Sedmihradsko do Bukurešti, dále do přístavu Galati, odkud mínil pokračovat lodí do Cařihradu, a vracel se přes Craiovu, Râmnik, Štýrský Hradec a Mariazell zpět do Prahy. Teprve během třetí cesty (1831–33) se mu podařilo dojít až do Palestiny a navštívit svatá místa; putoval přes Moravu, Polsko, Lvov, Bukovinu a Moldavsko do Galati, Călăraşi a Varny, odtud lodí do Cařihradu, Smyrny, Bejrútu a Svaté země, kde mimo jiné navštívil Nazaret, Kanaán, Samaří, Jeruzalém a Betlém, Jericho, Mrtvé moře, místa po zničených městech Sodomě a Gomoře, dále pokračoval na Hebron, Jaffu (Tel-Aviv) a dále do Egypta (po Nilu se plavil do Káhiry a Alexandrie) a odtud zpět domů přes Terst, Štýrský Hradec, Mariazell a Vídeň do Čech. Podle svědectví současníků

se Ž. po návratu stal známou pražskou figurou: chodil s nápadně velkým růžencem kolem krku na znamení, že navštívil svatá místa.

Své cesty se Ž. odhodlal sepsat až po deseti letech – snad i v souvislosti s německou prací I. Pfeifferové (1842; čes. překlad Putování do Svaté země, 1846) – na vyzvání kněze V. Krolmuse, který mu byl při tom nápomocen a jemuž Ž. knihu *Popsání trojích cest (2500 mil) po pevné zemi i po moři, v Evropě, Asii a Africe roku 1818–1833 na posvátná místa v Zemi svaté…* z vděčnosti dedikoval. Krolmus pomáhal s jejím uspořádáním a napsal k ní předmluvu, v níž připomněl význam zkušenosti z cestování pro zlepšení domácího života a zasadil Ž. cestopis do kontextu dosavadní cizí a domácí literatury o cestách do Svaté země. Ž. kniha je kuriózním dokumentem na svou dobu nesmírně rozsáhlého putování, a to z pera neškoleného autora. Ž. v něm zaznamenává místa, která během svého putování navštívil: detailněji si všímá center křesťanské víry (jádro práce tvoří popis Palestiny), stručně informuje o okolnostech světského života navštívených míst, uvádí například počet obyvatel měst, jejich národnost (zejména si všímá přítomnosti krajanů a Slovanů vůbec) a náboženské vyznání, povšechně informuje o vzhledu měst a způsobu života jejich obyvatel (upozorňuje na vzdělávací ústavy, knihovny, nemocnice, domy pro vojenské vysloužilce, řemeslnické dílny a továrny, pivovary, vinopalny, jirchárny, tiskárny aj.) a příležitostně komentuje sociální a politickou situaci (zejména války, bídu a nemoci na jihu Evropy, v Asii a severní Africe). Zajímají ho klimatické podmínky, exotická flóra a fauna Asie a Afriky, ale přírodní scenerie si téměř nevšímá. Pro oživení připojuje některé příhody z cest, např. setkání s loupežníky v Moldávii, nemoci a utrpení způsobené únavou, hladem, zimou či vedrem, putování zasněženou krajinou, plavbu na rozbouřeném moři, ohrožení kamenováním v Palestině, konflikt s Araby na vrcholku pyramidy apod. Ž. práce patří k vzácným pozdním projevům žánru cestopisu do Svaté země. Její dobové přijetí bylo však vlažné; na pozadí 1843 vydaného slovansky orientovaného cestopisu Kollárova (Cestopis obsahující cestu do Horní Itálie…) se Ž. spis jevil kritice jako „plod sprostičkého ducha, vší zajímavosti prázdný“.

KNIŽNĚ. *Cestopis:* Popsání trojích cest (2500 mil) po pevné zemi i po moři, v Evropě, Asii a Africe roku 1818–1833 na posvátná místa v Zemi svaté čili do města Jeruzaléma k Božímu hrobu vykonaných (1844). ■

LITERATURA: V. Krolmus in J. Ž.: Popsání trojích cest… (1844); an. (J. Malý) in Přehled literatury české, ČČM 1844, s. 300; J. Skřivánková-Šimerková: Zapomenutý cestovatel Čech před 100 lety, ČL 1924, s. 177; J. Kunský in Čeští cestovatelé 1 (1961, s. 298).

lk

DODATKY K LČL 1 – 3

A – Ř

Alexander

14.–15. století

Překlad latinského románu o Alexandru Velikém.

Originálem staročeského A. (v rukopisné tradici nazývaného též Kronika o Alexandru Velikém, Život Alexandra Velikého) byla jedna z úprav latinského překladu řeckého Pseudo-Kallisthenova románu, který v 10. století pořídil vyslanec neapolského krále Jana III. v Konstantinopoli, arcikněz Lev (Leo Archipresbyter). Tato úprava, vzniklá 1185–1236, se v odborné literatuře označuje jako Historia de preliis J[3].

Překladatel se snažil o doslovnost, místy za cenu stylistických neobratností. Do vznikající české prózy uvedl pozdní verzi románu o Alexandrovi, zabarvenou křesťanským moralismem: starověký dobyvatel je vylíčen jako středověký rytíř bojující v pohádkových zemích, ale zábavný děj vyúsťuje v kritiku touhy po pozemské slávě. O oblíbenosti překladu svědčí pět rukopisů z 15. století a tisk z 1513.

KNIŽNĚ: Kniha o všech skutciech velikého Alexandra Macedonského (Plzeň 1513). ▮ EDICE: in Krok 1894, s. 81 a pokr., 1895, s. 1 a pokr., 1896, s. 1 a pokr. a 1897, s. 1 a pokr. (ed. F. X. Prusík); in ant. Próza českého středověku (1983, ed. J. Kolár a M. Nedvědová). – *Ukázky in:* Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben); ant. Próza z doby Karla IV. (1938, ed. J. Vilikovský; překlad do nové češtiny). ▮

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4434. ▮ LITERATURA: F. X. Prusík: Kronika o Alexandru Velikém, Krok 1894, s. 81; F. P. Magoun Jr., S. Harrison Thomson: Kronika o Alexandru Velikém: A Czech Prose Translation of the Historia de Preliis, recension J[3], Speculum (Cambridge, Mass.) 1928, s. 204 (srov. ref. J. Vachka, LF 1931, s. 61); J. Vilikovský in ant. Próza z doby Karla IV. (1938); in sb. Antika a česká kultura (1978, s. 71); J. Kolár: Román o Alexandru Velikém v souvislostech české středověké prózy, LF 1982, s. 209 + in ed. Próza českého středověku (1983; o poměru k lat. předloze srov. ref. A. Vidmanové, LF 1985, s. 61); A. Vidmanová: Staročeské pokusy o hexametr a pentametr, Slovo a smysl 2004, č. 1.

jk

Apollon

1923–1925

Zprvu převážně beletristický, záměrně programově nevyhraněný časopis mladé generace orientovaný na současné domácí i zahraniční umění, ve 2. ročníku časopis zaměřený více k soudobé kulturní a společenské problematice, zejména divadlu a dramatu.

Podtitul (zpravidla na obálkách): 1923/24 (roč. 1) Literární a umělecká revue; 1924/25 (roč. 2) Revue pro kulturní život. – *Redaktoři:* 1923/24 (roč. 1) odp. red. F. X. Heppner; 1924/25 (roč. 2) S. Horák, J. Klepetář, F. Kocourek, F. Tetauer a do č. 5 F. X. Heppner, odp. red. J. Klepetář. – *Vydavatel a nakladatel:* V. Horák a spol., Praha. – *Periodicita:* 1923/24 (roč. 1) čtrnáctideník, od října 1923 do srpna 1924 24 čísel, z toho 8 dvojčísel; 1924/25 (roč. 2) čtrnáctideník, od října 1924 do ledna 1925 6 čísel (poslední 16. 1.).

Redakce, výslovně se v úvodním prohlášení distancujíc od nových literárních manifestů a všech doktrín, hodlala „poznávati v tom křečovitém chaosu naší doby myšlenky, tužby a vady celého člověka, pracovati k syntéze nového života a člověka a dospěti k poznání nových sociálních sil a smyslu doby, svobody individua a nové zkušenosti u nás i za hranicemi, dospěti k hlubšímu pojetí umění, života a zítřků“. Fakticky časopis přinášel zprvu zejména původní i přeloženou poezii a prózu s převahou reflexe válečných zážitků a převážně přeložené články a studie o význačných kulturních osobnostech a jevech. Doplňovaly je recenze, referáty, nekrology a glosy k soudobému uměleckému dění, zprvu spolu s informacemi z kulturního života v jediné rubrice *Zprávy a poznámky.* Teprve od č. 19–20 se redakce postupně pokoušela tematizovat přibývající recenze i odborné stati a eseje do dalších rubrik *Knihy a lidé, Myšlenky a doba,* později *Divadlo, Fejeton, Projevy a výzvy, Svět v obrazech,* jejich pravidelnost ani obsah se však nestačily ustálit. Publicistiku A. již od poloviny 1. roč. formovaly provokativní, útočné a polemické příspěvky J. Klepetáře (i pseud. Spectator a šifry J. K., -jk.-, K., K-., k.) k aktuální divadelní problematice (veršovaná scéna o zaujaté kritice Dramatikův novoroční sen) i k širším uměleckým a společenským otázkám (mj. ref. o knize F. Peroutky Jací jsme). Zásadní proměna celkového programu ohlášená v prospektu 2. roč. měla spočívat ve zvýšené pozornosti k otázkám veřejného života, zejména kulturního, a v důrazu na kulturu anglickou a americkou proti dosud převažujícímu vlivu kultury francouzské. Beletristická složka byla potlačena a A. se eseji, fejetony, původními i přeloženými informativními články i ukázkami z tvorby zaměřil převážně na divadlo a drama. V útočných příspěvcích o divadelní kritice,

o žurnalismu, o generaci, o barové literatuře, o filmu pokračoval J. Klepetář, současný kulturní život satiricky komentoval F. Kocourek („seriál" Praha žije umění). Všechna čísla přinesla nepodepsané aforismy na současné umělce. Spektrum rozšířily příspěvky o sportu (A. E. Voska), veřejném mínění (šifra VGH), zahraniční politice (L. Görlich: Dnešní Rusko). Komentáře k aktuálním společenským, kulturním i politickým otázkám přecházely do neustálených rubrik *Dopisy, Fejeton, Kritika kritik, Listárna redakce, Poznámky, Studentstvo,* které se rozšiřovaly i na nestránkované obálky. Jako hlavní důvod zastavení A. byla uvedena přemíra pracovních povinností a jiných závazků jednotlivých členů redakční rady, jež neumožňují žádoucí redigování časopisu; v předposledním čísle bylo oznámeno vystoupení F. X. Heppnera z redakce, v posledním čísle F. Kocourek v článku Na shledanou, Apollone! komentuje okolnosti zániku A. a bilancuje jeho dosavadní působení (včetně reflexe polemických ohlasů jiných periodik). – Časopis provázela přidružená Edice Apollon (1923–25, 3 sv.).

Původní beletrii v A. publikovali F. Auer, J. M. Augusta, J. Balej, J. Bartuška, C. Blattný, S. Bojar, M. Bušková, L. Dymeš, J. Frejka, J. Grmela, J. Hertl, P. Hořký, F. Hrbek, V. Ivan, J. Karnet, J. Klepetář, J. Kobzáň, F. Kocourek (i podp. F. Kocourek ml.), M. Kocourek, E. Konrád, F. Kovárna, M. Mareš, M. Neuman, J. Ošmera, J. V. Rosůlek, J. Rovenský (vl. jm. J. Kuhr), O. Scheinpflugová, F. Skuč, B. Sobín, F. Soukup, V. Szpyk, J. Šnobr, J. Štěpina, M. Teclová, V. Vyleťal, F. Wenig aj. *Fejetony a glosy* psali: K. Čapek, F. Horký, M. Kocourek (i šifra Miko), K. Poláček a šifra V. M. – Z *cizí beletrie* přinesl A. práce těchto autorů: G. Apollinaire, A. Blok, S. Butler, F. Carco, P. Claudel, G. Duhamel, L. Fòlgore, R. Gómez de la Serna, R. de Gourmont, C. Govoni, B. Chiurlo, M. Jacob, F. Jammes, F. Kafka, E. Lasker-Schülerová, Ch. Morice, G. Papini, Ch.-L. Philippe, L. Pirandello, A. M. Remizov, A. Sòffici, A. Spire, J. Stephens, C. Sternheim, A. Strindberg, J. M. Synge, R. Thákur, G. Ungaretti, Ch. Vildrac, E. Weiss, F. Werfel, W. Whitman, O. Župančič aj. Přeloženy byly články, eseje a stati *o umění a umělcích* od těchto autorů: J. Cocteau, R. Dyboski (ref. o hrách K. Čapka v Londýně), C. Head (o K. H. Hilarovi), G. Hirschel-Protsch, G. K. Chesterton, M. Martin du Gard, G. Meredith, O. Mirbeau, M. de Vlaminck. *Překládali* zejména: O. F. Babler, M. Bušková (i šifra M. B.), J. Grmela, F. Kovárna, V. Petříková, J. Rejsa z Kolkovic (podp. J. Rejsa), J. Štěpina, F. Tetauer (i šifra F. T.), Z. Vančura, šifry A. B. C., M. K. – Stati a referáty o *literatuře* psali J. Frejka, J. Grmela (i šifra G.), J. Klepetář (i šifry K., K-.), F. Kocourek (i šifra F. K.), J. Kodíček, F. Tetauer (i šifry F. T., -ft-) aj.; o *výtvarném umění* J. M. Augusta (i šifry Isqui, Dr. A.), J. Čapek, G. Hart, F. X. Heppner, J. Rejsa z Kolkovic (podp. J. Rejsa a šifry Dr. J. R., J. R.); o *hudbě a baletu* J. Hutter a K. Šlapák; o *dramatu,* zejména zahraničních dramaticích F. Tetauer (i šifra -ft-), o italských umělcích F. Kovárna. Ve 2. roč. psal o studentstvu E. Červinka (i šifra Eča.), komentáře a referáty o současném uměleckém dění, zejména o divadle (programy avantgardy, J. Kvapil, F. Zavřel aj.) podepisovaly pseudonymy a šifry Foibos, JUBO, Radius (O. Rádl, dub.), politické komentáře M. Kocourek (pseud. Miko), Kosinus, Rostos, poznámky pod šiframi především redaktoři časopisu. – Původní *grafiku a kresby* v A. otiskovali soudobí výtvarníci: P. Dillinger, A. Frýdl, Ľ. Fulla, A. Hála, E. A. Hruška, S. Hubáček, J. Kobzáň, J. Kočí, V. Sychra, K. Votlučka, reprodukovány byly kresby G. Grosze a P. Picassa a obrazy G. Schrimpfa. – Z autorského i překladatelského okruhu A. čerpala i souběžná knižní produkce nakladatelství. Zahájila 1923 prózami J. V. Rosůlka, úvodním svazkem *Edice Apollon* (1923–25, 3 sv.) však byly až vzpomínky Ch.-L. Philippa (1923 Listy mládí, přel. V. Petříková). Po dalších dvou svazcích (1924 hra G. B. Shawa Svatá Jana v překladu F. Tetauera a 1925 F. Kocourka Jarní mámení) knižnice zanikla. Oznámení na obálce posledního čísla sice ohlašovalo její pokračování, další tituly nakladatelství (K. Poláček a E. Hostovský) však už označení knižnice nenesou.

LITERATURA: A., revue pro kulturní život 2 (b. d., 1924, prospekt). ▮ J. O. Novotný: Nový literární list, Cesta 6, 1923/24, s. 283; ● k zahájení 2. roč.: K. N. (Nový), NO 17. 9. 1924; an., NO 9. 10. 1924; J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 147 ●; J. O. Novotný: A. smrt, Cesta 7, 1924/25, s. 380.

az

Asenech

Konec 14. století

Překlad latinské biblické povídky.

Povídka o Aseneth, ženě Josefa Egyptského, původně snad řecká, se dochovala v latinském zpracování, jež pojal Vincent z Beauvais (Vincentius Bellovacensis) do encyklopedie slavných historických a literárních osobností Speculum historiale (Zrcadlo dějepisné), součásti rozsáhlého encyklopedického díla Speculum mundi (Zrcadlo světa), dokončeného 1254.

Staročeský překlad byl v rukopisech, dochovaných z 15. století (a později v tištěných knížkách lidového čtení) rozmanitě spojován s Životem Josefovým a Poručenstviem dvanádcti patriarch; tvoří tak s nimi volný apokryfní cyklus. (Jméno Aseneth bylo pozměněno shodně s nejstaršími českými překlady bible.)

EDICE (in): ČČM 1862, s. 64 (ed. A. J. Vrťátko); Krok 2, 1887, s. 260 a pokr. (ed. F. X. Prusík) → s tit. Jozef a A. (Stará Říše 1925); ant. Próza českého středověku (1983, ed. J. Kolár a M. Nedvědová). – *Ukázky in:* Nová legenda zlatá 2 (1928, ed. F. Šimek; v novočes. úpravě); Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957). – *Překlad do nové češtiny in:* ant. Próza z doby Karla IV. (1938, ed. J. Vilikovský). ■

LITERATURA: J. Jireček: Staročeské duchovní romány, in Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury 1 (Vídeň 1860, s. 76); A. J. Vrťátko: Aseneth. Román biblický, ČČM 1862, s. 66; F. X. Prusík: Duchovní romány: Josef a A. Život Josefův. Adam a Eva, Krok 1887, s. 260 a pokr.; J. Vilikovský in ant. Próza z doby Karla IV. (1938); M. Nedvědová: Staročeské Knihy o rodu a běhu života Jozefova, LF 1982, s. 216 + in ed. Próza českého středověku (1983); J. Lehár: Stylistika variant staročeského Života Adama a Evy, in Studie o sémantizaci formy (2005).

jk

J. K. **Baby**

* 1. 1. 1915 *Pozořice* u Brna
† 11. 5. 2001 *Stuttgart* (Německo)

Autor próz pro mládež především s přírodní tematikou a ze skautského života, editor, publicista; etolog, pracovník ve skautském hnutí.

Psal se i vl. jm. Josef Kratochvil, pokřtěn Josef Antonín K. – Syn novotomistického filozofa a historika filozofie Josefa K. (1882–1940), bratr spisovatele, literárního historika a publicisty Antonína K. (1924–2004), otec prozaika a literárního kritika Jiřího K. (* 1940). Do kvarty navštěvoval gymnázium v Legionářské ul. v Brně. Během studia se blíže seznámil se skautingem; 1927 vstoupil do Junáka, psal články a reportáže z junáckého života, spřátelil se s A. B. Svojsíkem. Po maturitě na učitelském ústavu v Brně (1934) složil na zdejší konzistoři zkoušky z náboženství, aby mohl působit také jako katecheta, a učil na školách v obcích Hlína u Dolních Kounic, Zákřany a Lukovany. Před válkou začal při zaměstnání studovat pedagogiku a psychologii na filoz. fakultě Masarykovy univerzity (studium přerušilo uzavření vysokých škol, dokončil je až po válce, kdy si jako další obor přibral dějiny umění; PhDr. 1949) a lesnictví na Vysoké škole zemědělské v Brně (zde se začal věnovat ornitologii, studium však nedokončil). Po absolvování vojenské prezenční služby (asi 1937–38) zůstal v armádě, po březnu 1939 byl demobilizován a pravděpodobně se vrátil k učitelskému povolání. 1942 podle svého tvrzení odešel jako zpravodaj do SSSR, pro neshody s vedením vznikající českosl. vojenské jednotky se však zakrátko vrátil zpět do protektorátu a byl v Brně vyslýchán gestapem. 1943 učil opět v Lukovanech, od 1945 v Brně-Žabovřeskách, 1948 byl přeložen do Osové Bitýšky. Od 1950, kdy mu bylo zakázáno vykonávat učitelské povolání, působil jako správce statku na Šumavě. Počátkem 1952 emigroval (manželku a čtyři děti zanechal v Čechách) přes Rakousko a SRN do USA, kde pracoval jako zpravodaj pro americkou armádu. 1954 se přestěhoval do Mnichova a začal přednášet na Svobodné ukrajinské univerzitě (1955 se zde habilitoval, 1961 byl jmenován profesorem, 1985 senátorem), dále přednášel etopsychologii na Vysoké škole zemědělské v Hohenheimu a sociologii na Vysoké škole technické ve Stuttgartu (zde byl jmenován řádným profesorem), 1961–62 hostoval na univerzitě v Oslu a spolupracoval i s dalšími institucemi (Norský polární ústav v Oslu, Muzeum přírodních věd ve Stuttgartu aj.). Svůj zájem věnoval především etologii, zkoumání psychologického a sociálního chování zvířat; z tohoto oboru vydal řadu vědeckých i popularizujících článků a publikací. 1974 založil a redigoval časopis Ethologie. V souvislosti se svou profesí podnikl četné badatelské cesty, mj. za severní polární kruh, do afrických pouští Kalahari a Nami-

bu, na Island a do Izraele, z nichž publikoval mj. i cestopisné reportáže. 1954 převzal vedení Českosl. dálkové školy v exilu, pro děti krajanů psal a vydával čítanky, slabikáře a další učebnice, 1956–66 pro ně pořádal prázdninové vzdělávací tábory. I nadále se angažoval ve skautském hnutí, 1952–89 vydával časopis Skaut-exulant, podílel se na pořádání skautských táborů. 1974 se po interní roztržce rozešel s částí představitelů exilového skautingu a rezignoval na funkce v tomto hnutí. Po svém penzionování žil v německém Kemnatu.

Prvotinu, dobrodružný román líčící život na skautském táboře *Stateční hoši*, publikoval časopisecky ještě jako středoškolák. Stejně jako další B. prózy s podobnou tematikou (*Rok junáků*, *Hrdinové největší*) obsahovala návody, jak tvořivě prožít volný čas, a byla pro ni charakteristická stylistická jednoduchost a nezakrytá výchovnost spojená s explicitními výzvami k čestnosti, pokoře, skromnosti apod. a s později stále sílící tendencí náboženskou. Vedle próz především naučného charakteru (*Ovoce, Ptáci, Kniha o životě zvířat*) napsal B. na základě vlastního dlouhodobého pozorování přírody řadu jednoduše fabulovaných příběhů ze života především ptáků (*Bubák a Mulena*, *Káča z obory*, *Kuhúk chvojnický výr*, *Příhody našich zpěváčků*), motýlů (*Král motýlů*), ale i jiných tvorů, např. muflonů (*Černohřbet*), spojených s podrobným poučením o jejich zvyklostech, obstarávání potravy apod. a doplněných nákresy či fotografiemi. Jejich prostřednictvím chtěl vést děti k lásce k přírodě a její ochraně. Již za studií psal pro mládež také divadelní hry, které byly uváděny pouze scénicky v klášterech salesiánů.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. Jemar, Jiří Jemar, Jiří Jetmar, Jurja Jemar; Doc. dr. J. K., J. K. B., JKB. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Anděl strážný (Brno 1932–48, od 1994); Beseda (Canberra 1979); Čes. slovo (Mnichov 1974, 1982–87); Českosl. ornitologie (1945–48); Čsl. old-skaut v exilu (Londýn 1955); Demokracie v exilu (Mnichov 1965–66); Ethologie (Ostfildern, Kemnat, od 1974); Filozof (Brno 1948); sb. H. S. Skovoroda – J. A. Komenský – T. G. Masaryk (Stuttgart 1974, pod vl. jm.); Hlas exilu (Mnichov 1956–57); Hlasatel (Chicago 1965, 1969–70, 1983, 1986–89; 1986 P Špačci Trystramovi na Masadě); sb. Jan Amos Komenský a moderní pedagogika (Stuttgart 1971, pod vl. jm.); Jaro (Johannesburg 1973); Junák; Květy mládí; Magazin SVU (Stuttgart 1973); Malý čtenář; Mladý hlasatel; sb. Nad Meditacemi věků (1992); Nár. politika (Mnichov); Naše hlasy (Toronto); Naše hnutí (Břeclav 1935–38); Našinec (Olomouc 1946); sb. Neuropathologisches Symposion (Mnichov 1991); Oběžník (Stuttgart, od 1969); Orlík (1945–48); Paleta (Curych 1970–72); sb. Polarboken (Oslo 1962); Proměny (New York 1965, 1971); Radar (Turín, Foglizzo); Radost; Rajská zahrádka; Revue (Brisbane 1954–55); Sborník Skauta-exulanta 1952–1972 (Stuttgart 1973); sb. Sedm pohádek od sedmi autorů (Stuttgart 1975); Skaut-exulant (Mnichov, Stuttgart 1952–1989); Sklizeň (Hamburk); Stráž myslivosti; Studie (Řím); sb. Studien zu Nationalfragen Ukrainischen Freien Universität (Mnichov 1989); Svítání; Vpřed (1947–48); sb. Wissenschaftliche Mitteilungen der Ukrainischen Freien Universität (Mnichov 1963); Zpravodaj Čs. dálkové školy v exilu (Mnichov, Stuttgart, od 1958). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (pro ml.): Stateční hoši (R 1936; upr. vyd. 1946); Rok junáků (P 1939); Povídky našeho lesa. Bubák a Mulena (P 1941); Ovoce (P 1941, s J. Hostáněm); Hrdinové největší (P 1941, s V. Horynou); Tajemství faraonovy hrobky (D 1941); Lovík bystré oko (P 1942); Káča z obory (P 1943; rozšíř. vyd. Stuttgart 1972); Kuhúk chvojnický výr (P 1943); Příhody našich zpěváčků (PP 1943); Partyzán Ivo (D 1945); Král motýlů (P 1946); Ptáci (P 1946, s J. Hostáněm); Kožíšek. Příhody sýkory moudivláčka z povodí Moravy (P 1949, pseud. Jiří Jemar); Ptačí melodie (PP, Mnichov 1954, rozmnož.; 1993 v kn. Z ptačí kroniky); Kniha o životě zvířat (PP, Lund 1957); Bajky a povídky z přírody (Mnichov 1958, rozmnož.); Rjuk und seine Renntiere (P, Stuttgart, Oslo 1963, pseud. J. Jemar); Die Elster vom Roros (PP, Stuttgart 1966, pseud. Jurja Jemar); Ptactvo nebeské (PP, Stuttgart 1973); Černohřbet. Románek muflona z moravských lesů (P, Stuttgart 1973); Auch Tiere haben ihr Schicksal (P, Ostfildern, Kemnat 1980, rozmnož.); Wo noch die Lerchen singen (PP, Ostfildern, Kemnat 1982, rozmnož.); Vögel, die wir lieben (PP, Ostfildern, Kemnat 1985, rozmnož.; čes. s tit. Ptactvo milované, Ostfildern, Kemnat 1986, rozmnož.); Gesang um Mitternacht (PP, Ostfildern, Kemnat 1988, rozmnož.); Africkou pouští a pralesem (RpRp, Ostfildern, Kemnat 1988, rozmnož.); Na skandinávských fjelech a fjordech (RpRp 1992, rozmnož.); Sám v poušti Kalahari (RpRp 1992, rozmnož.); Z ptačí kroniky (1993); Cesta kolem světa za dvě hodiny (PP, Ostfildern, Kemnat 1994, rozmnož.). – *Ostatní práce:* Mezi junáky (příručka, 1939, s jinými); Zoopsychologie a zoosociologie 1–3 (skripta, Mnichov 1954, 1959, 1961, pod vl. jm.); Problém zoopsychologie a zoosociologie 1, 2 (Mnichov 1955, rozmnož., pod vl. jm.); Stopařství a paleontologie (Mnichov 1955, rozmnož., pod vl. jm.); Skaut-stopař v exilu (příručka, Mnichov 1956, rozmnož.). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Naše hnutí (1938), Filozof (1948, rozmnož.), Skaut-exulant (1952–89, rozmnož.); Zpravodaj Čs. dálkové školy v exilu (od 1958, rozmnož.), Oběžník (od 1969, rozmnož.), Ethologie (od 1974, rozmnož.); *kalendář:* Kalendář pro mládež (1941, s E. Masákem); *knižnici:* Má vlast (1959–76). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL (vše

pod vl. jm.): Má vlast (čítanka, Stuttgart 1959); Příručka k dějinám české literatury (Stuttgart 1961); Zeměpis Československa (Stuttgart 1961, s jinými); Přehled dějin české a slovenské literatury 1 (Stuttgart 1973). ■

LITERATURA: jp.: ref. Ovoce, Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 228; -áň. (J. Hostáň): ref. Lovík bystré oko, Úhor 1942, s. 112; Dr. Ondra: ref. Ptačí melodie, Sklizeň (Hamburk) 1954, č. 10; P. Vlaším: ref. Kniha o životě zvířat, Hlas exilu (Mnichov) 1957, č. 8; red.: Šedesátiny dr. J. K., Čes. slovo (Mnichov) 1975, č. 1; -or. (J. Škvor): Významná práce dr. J. K. K prvým 10 svazkům Pracovních učebnic Čs. dálkové školy, Proměny (New York) 1975, č. 1; Ethologie (Ostfildern, Kemnat) 1990, zvl. číslo k pětasedmdesátinám J. K.; A. Kratochvil, J. Sitko in J. K.: Z ptačí kroniky (1993); ● ref. Z ptačí kroniky: L. Soldán, Svob. slovo (Brno) 16. 3. 1994; M. Tmé, tamtéž 12. 10. 1994; J. Lukeš, LitN 1996, č. 17 ●; A. Kratochvil in …za ostnatými dráty a minovými poli… (1998); J. Kratochvil: Odešel věčný exulant, Čes. dialog 2001, č. 8 + Vzpomínka na J. K., Americké listy 2001, č. 17.

ls, mv

Máša **Bartošová** viz in Vincenc **Svoboda**

Beliál

14.–15. století

Tzv. pekelný román.

Předlohou B. byl Processus Luciferi contra Ihesum (Litigatio Christi cum Belial) Jacoba de Theramo (též Jacobus Averanus) z 1382, teologicko-právnická literární hříčka, pojednávající podle předpisů kanonického práva o vykupitelském díle božím.

B. je literární spor rozvedený prostředky narativní prózy: jeho tématem je žaloba pekla, zastupovaného ďáblem Beliálem, na Krista, že vyvedl z předpeklí duše sv. Otců. Obdobou B. je v staré české literatuře tzv. Solfernus.

EDICE. *Ukázky in:* Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben); Nová legenda zlatá 2 (1928, ed. F. Šimek; v novočes. úpravě). – *Novočeská úprava:* Soud o vykoupení světa od Jakuba Averánského (Jindř. Hradec b. d., ed. J. Nováček; srov. J. Jireček, ČČM 1884, s. 319). ■

LITERATURA: K. J. Erben in Výbor z literatury české 2 (1868, sl. 498); J. J. (Jireček): Soud o vykoupení světa…, ČČM 1884, s. 319; F. Tadra: Příspěvky k dějinám univerzity pražské ve 14. století, Věstník KČSN, tř. filoz.-hist.-filol., 1890, s. 283.

jl

Besědy Řehoře Velikého

11. století

Nejrozsáhlejší staroslověnská památka českého původu: překlad homilií na evangelia papeže Řehoře Velikého.

Staroslověnský překlad XL Homiliarum in Evangelia Řehoře Velikého (původem benediktinského mnicha) pravděpodobně vznikl v benediktinském Sázavském klášteře. Dochoval se pouze v ruských opisech z 13.–18. století (dosud jich je známo – nehledě k výňatkům jednotlivých částí – 14). Závěr nejstaršího dochovaného rukopisu tvoří liturgické texty, které jsou doloženy již ve staroslověnském sakramentáři a v tzv. Euchologiu sinajském a nemají žádnou – latinskou ani řeckou – předlohu; textová tradice spojuje tyto texty se slovanskými Řehořovými Besědami natolik, že je mladší rukopisy zařazují místo 17. homilie. V. Tkadlčík se domnívá, že část homilií mohla být přeložena již v období předsázavském, v 10. století; jeho názor však zůstává osamocený.

Český původ B. Ř. V. rozpoznal na počátku 20. století A. I. Sobolevskij; o půlstoletí později F. V. Mareš v dochovaných rukopisech vysledoval množství českých vlivů na grafiku, fonetiku, morfologii, syntax a zejména na slovník. Řehořovy homilie, živě reagující na konkrétní historické dění, jsou zaměřeny na pastorální praxi. Řehoř aplikuje alegorický výklad bible na životní situace svých posluchačů, zdůrazňuje služebnou povahu církve, závěrem často uvádí morálně naučná exempla ze života světců, jimž byl zasvěcen chrám, kde kázání přednesl, i ze života dalších v svatosti zemřelých věřících. Kvalita staroslověnského překladu je rozkolísaná: B. Ř. V. obsahují vedle přesně přeložených a stylisticky vypracovaných pasáží řadu míst, na nichž je zřejmé neporozumění originálu nebo chybné čtení. Svědčí to nejspíš o účasti většího počtu překladatelů. Skutečnost, že některé překladatelské chyby přecházejí z rukopisu do rukopisu, potvrzuje, že všechny známé rukopisy vzešly z jediného archetypu.

EDICE: Čtyřicet homilií Řehoře Velikého na evangelia v českocírkevněslovanském překladu 1, 2 (2005, 2006, ed. V. Konzal, d. 2 za pomoci F. Čajky). – *Ukázky in:* An Anthology of Church Slavonic Texts of Western (Czech) Origin (Mnichov 1979, ed. F. V. Mareš); H. Wątrobska in The Izbornik of the XIIIth

Century, Polata knigopisnaja (Nijmegen) 19–20, 1986, s. 47. – *Latinská předloha:* in Patrologiae cursus completus, series latina, t. 76, sl. 1075 (Paříž 1849, ed. J. P. Migne). ▮

BIBLIOGRAFIE: in Čtyřicet homilií Řehoře Velikého na evangelia v českocírkevněslovanském překladu 1 (2005). ▮ LITERATURA: P. M. Kopko: Issledovanije o jazyke Beseď na Jevangelija (sv. Grigorija Velikogo papy rimskogo), pamjatnika južnorusskogo XII veka (Lvov 1909). ▮ A. Gorskij, K. Nevostrujev in Opisanije slavjanskich rukopisej Moskovskoj sinodalnoj biblioteki 2. Pisanija svjatych otcev. 2. Pisanija dogmatičeskija i duchovno-nravstvennyja (Moskva 1859, s. 228); A. I. Sobolevskij: Cerkovnoslavjanskije teksty moravskogo proischoždenija, Russkij filologičeskij vestnik (Varšava) 1900, s. 150 + Materialy i issledovanija v oblasti slavjanskoj filologii i archeologii (Petrohrad 1910, s. 49); F. V. Mareš: Česká redakce církevní slovanštiny v světle B. Ř. V. (Dvojeslova), Slavia 1963, s. 417 → Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000); J. M. Reinhart: Methodisches zu den lexikalischen Bohemismen im Tschechisch-Kirchenslawischen am Beispiel der Homilien Gregors des Grossen, Wiener slavistisches Jahrbuch 1980, s. 46; V. Kyas: K evangelnímu textu církevněslovanských Beseď, V. Tkadlčík: První staroslověnská legenda o sv. Václavu a B. sv. Ř. V., oboje sb. Litterae Slavicae medii aevi. Francisco Venceslao Mareš sexagenario oblatae (Mnichov 1985); J. (J. M.) Reinhart: Une figure stylistique dans la traduction vieux-slave des Homélies sur les Évangiles de Grégoire le Grand en comparaison avec les textes scriptuaires, sb. Colloques internationaux du CNRS. Grégoire le Grand (Paříž 1986, s. 597) + Nejstarší doklad stč. *luňák,* LF 1987, s. 40; E. Bláhová: Staroslověnská literární činnost Sázavského kláštera, sb. Sázava, památník staroslověnské kultury v Čechách (1988) + Ke klasifikaci českocírkevněslovanských památek, Slavia 1993, s. 427; J. (J. M.) Reinhart: Izvlečenija iz Besed na Jevangelije Grigorija Dvojeslova v izbornike XIII veka, Polata knigopisnaja (Amsterodam) 25–26, 1994, s. 129; P. Fetková: Srovnání vybraných míst ze dvou církevněslovanských překladů 40 homilií na evangelia Řehoře Velikého, Slavia 1996, s. 305 + Biblické citáty z homilií Řehoře Velikého v Novljanském breviáři a v B., Wiener slavistisches Jahrbuch 1996, s. 63; Z. Hauptová: Církevněslovanské písemnictví v přemyslovských Čechách, sb. Jazyk a literatura v historické perspektivě (1998); F. V. Mareš: Církevněslovanské písemnictví v Čechách, in Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000; psáno asi 1970); M. Vepřek: K otázce lexikální příbuznosti dvou českocírkevněslovanských památek, AUP Olomouc. Philologica – Studia bohemica, 2004, sv. 9, s. 101; V. Konzal in Čtyřicet homilií Řehoře Velikého na evangelia v českocírkevněslovanském překladu 1 (2005).

vkl

Bible (staroslověnský překlad, české překlady)

9. století, 13.–20. století

V 9. století vznikl překlad jednotlivých částí bible do prvního slovanského spisovného jazyka, staroslověnštiny. Od konce 13. století tvoří překlady bible souvislou tradici v dějinách české literatury a kultury; jsou to nejprve překlady jednotlivých slov bible, brzy nato jejích ucelených částí, od poloviny 14. století již celého textu.

Apoštolové Slovanů Konstantin-Cyril a Metoděj přeložili pro potřeby své velkomoravské misie do staroslověnštiny evangeliář, žaltář a později celý Nový zákon (staroslověnské Životy sv. Konstantina a Metoděje uvádějí, že Metoděj přeložil po bratrově smrti také zbývající knihy Starého zákona). Po zániku Velké Moravy byl cyrilometodějský překlad bible užíván v centrech slovanské liturgie v přemyslovských Čechách 10. a 11. století (č. 1). Z konce 13. století se dochovaly české glosy k žalmům, počátkem 14. století byl do češtiny přeložen žaltář (č. 2), evangeliář (č. 3) a v polovině téhož století text celé bible (č. 4). Tento překlad byl až do konce 15. století postupně upravován; novodobá věda rozlišila v jeho vývoji čtyři redakce, tři rukopisné a jednu tištěnou (č. 5–7). Text poslední, čtvrté redakce přejala s malými úpravami tištěná Bible benátská (1506), užívaná jak utrakvisty tak katolíky (č. 8). V 16. století vznikly tištěné překlady Nového zákona pro potřeby utrakvistické, katolické a bratrské, Severinova bible (1529) revidovala text Bible benátské (č. 9). Tento revidovaný text převzala Bible Melantrichova (1549), od druhého vydání (1556–57) se stylistickými úpravami; tzv. Melantrišky obsahovaly jen málo odchylek od oficiálního katolického textu (č. 10). K evangelickému překladu bible položil základ J. Blahoslav Novým zákonem (č. 11), který přejala bratrská Bible kralická (č. 12). V 17. století vznikl katolický překlad, Bible svatováclavská (č. 13). Novodobé překlady bible a jejích částí vznikají od 2. poloviny 19. století (č. 14). Evangelická a katolická tradice českých překladů bible se spojila v ekumenickém překladu 70. let 20. století (č. 15).

1. *Staroslověnský překlad bible* viz in hesla *Konstantin-Cyril* a *Metoděj*, též *Životy sv. Konstantina a Metoděje*. Slovanská liturgie, předpokládaná v 10. století v Čechách a doložená

v 11. století v Sázavském klášteře, užívala staroslověnské biblické texty, citátově dosvědčené např. v tzv. Besědách Řehoře Velikého; posledním svědectvím o ní jsou zčásti církevněslovanské a zčásti české tzv. Vídeňské (Jagićovy) glosy k latinskému Matoušovu a Markovu evangeliu z počátku 12. století. Podle názoru J. Vašici byl snad staroslověnský překlad v následujících desetiletích částí kléru nadále ústně tradován a postupně počeštěn; většina kněží však překládala biblické úryvky pro liturgická čtení do staré češtiny ad hoc z latiny a až do konce 13. století jen ústně. – 2. Nejstarší písemný doklad o pokusech překládat žalmy máme v několika stech interlineárních českých glosách latinského Glosovaného muzejního žaltáře z konce 13. století. Brzy nato vznikl i první souvislý *překlad žaltáře,* dochovaný v rukopisných fragmentech z prvních desetiletí a jako celek v Žaltáři wittenberském z poloviny 14. století (mladšími mírně upravenými opisy prvního překladu jsou žaltář Bible drážďanské a Žaltář poděbradský z 1396). Staročeský žaltář byl určen jeptiškám a šlechtickým chovankám ženských klášterů, v Praze zvláště benediktinkám u sv. Jiří a dominikánkám na Starém Městě. Kolem 1350 vznikl druhý, neologizující překlad žaltáře, dochovaný v tzv. Žaltáři klementinském; asi o dvacet let mladší je verze Žaltáře kapitulního s církevněslovanskými vlivy Emauzského kláštera. Staročeské verze žaltářů, obsažené v Žaltáři wittenberském a klementinském, měly přímý vliv na nejstarší žaltáře polské (Svatofloriánský z konce 14. století a Puławský z druhé poloviny 15. století). – 3. Brzy po 1300 byl přeložen i *evangeliář,* soubor evangelních úryvků čtených v liturgii nedělí a svátků církevního roku. Dva zlomky tohoto překladu jsou zachovány z první poloviny 14. století, jeho tři opisy z druhé poloviny století (rukopisy Seitenstettenský, Rajhradský a Vídeňský). Evangeliář byl přeložen pravděpodobně břevnovskými benediktiny pro potřeby jeptišek, především kláštera sv. Jiří. Po 1350 vznikl druhý překlad evangeliáře, zachovaný v tzv. *Čtenie zimnieho času* a v *Čtenie knězě Benešovy.* Z této doby pochází také překlad Matoušova evangelia s homiliemi, souvisící s prvním českým překladem celé bible. Evangeliář olomoucký z 1421 obsahuje i epištolní čtení. – 4. *Nejstarší překlad celé bible* do češtiny pochází z první poloviny 50. let 14. století, dokončen byl před 1357. Na překladu se podle V. Kyase podílelo asi deset překladatelů, na začátku skupina břevnovských benediktinů, později se připojili dominikáni. Nejprve byla přeložena evangelia, pak starozákonní knihy Mojžíšovy a postupně i další knihy Nového i Starého zákona. Žaltář byl převzat v již existující nejstarší české verzi a pouze mírně lexikálně aktualizován. Dobrou kvalitu překladu umožnil staročeskou literaturou od konce 13. století kultivovaný jazyk. Zvláště zdařilá jsou evangelia, Genesis, knihy proroků, Moudrosti, Píseň písní (s ohlasy staročeské lyriky), méně listy apoštolů. Bible byla do staré češtiny přeložena sice přesně, ale ne doslovně, vložky vysvětlující cizí reálie svědčí o promyšleném úsilí o srozumitelnost. Překlad byl určen pro jeden z bohatých pražských ženských klášterů, pro benediktinky u sv. Jiří nebo dominikánky u sv. Anny; svědčí o tom i zjemnělý až vyhýbavý převod drastických a ožehavých míst. Souhlas k němu dal nepochybně i Karel IV., česká bible mohla být i jedním z prostředků jeho snah o odstranění církevního schismatu. Originál tohoto překladu se nezachoval. Jedním z jeho prvních opisů byla tzv. *Bible drážďanská* ze 60. let 14. století; rukopis sice shořel za 1. světové války v belgické Lovani, kam byl z královské knihovny v Drážďanech odvezen k fotografování, asi čtvrtina textu však zůstala zachována na již hotových fotografiích, knihy Tobiáš, žaltář, evangelia a úryvky Nového zákona pak uchoval novodobý opis J. Vraštila. Dalšími dochovanými (mírně revidovanými) opisy nejstaršího překladu jsou *Bible litoměřicko-třeboňská* z 1411–14 a bohatě zdobený rukopis *Bible olomoucké* z 1417 (jeho epištoly a Skutky apoštolů patří již k druhé redakci překladu). Výbor z knih proroků obsahuje rukopis bývalé rožmberské knihovny. Úryvky nejstaršího překladu se dále zachovaly v několika fragmentech, v *Čtenie zimnieho času,* v evangeliu sv. Matouše s homiliemi; jeho ohlasy vykazuje zvláště staročeský Comestor neboli Manducator (viz heslo *Manducator*). Přímá latinská předloha první redakce staročeského překladu není známa, byl to jeden z rukopisů tzv. pařížského (sorbonnského) znění Vulgáty. – 5. *Druhá překladová redakce staročeské bible* vznikla kolem 1400. Nově přeložen a příštích sto let téměř bez obměn tradován byl Nový zákon, ve Starém zákoně byly revidovány zvláště knihy proroků a Makabejské, jako žaltář byla převzata jeho

třetí verze z konce 14. století. Došlo k jazykové modernizaci textu (nápadný je ústup aoristů a nahrazení starého výrazu „Hospodin“ novějším „Pán“). Hlavním reprezentantem této redakce je bohatě iluminovaná a již v diakritickém pravopisu kolem 1415 napsaná *Bible boskovská*; dále je druhá redakce dochována v rukopisech Bible litoměřické (nyní nezvěstném), *Hlaholské* (emauzskými, z Chorvátska povolanými benediktiny přepsané do jimi užívané hlaholice), *Mlynářčiny, Milánské, Moskevské bible,* v nichž se již místy projevuje vliv třetí redakce. Staročeský text druhé redakce nejbližší Bibli mlynářčině silně ovlivnil staropolskou bibli královny Žofie z 1455. – 6. *Třetí redakci překladu* pořídil kolem 1410 neznámý vzdělanec, snad někdo z Husova okruhu (některé evangelní perikopy Husovy Postily již jsou z této redakce). Nově a velmi přesně přeložil Starý zákon; žaltář a evangelia pouze revidoval. Starší výrazy a tvary nahradil dobově adekvátními, vyskytnou se i germanismy („ubrman“, „mordéřka“ aj.). Reprezentantem této redakce je ve Vídni chovaná *Bible paderovská* z 1435, další četné opisy této textově velmi jednotně tradované redakce pocházejí převážně z druhé poloviny 15. století (*Nymburská, Kladrubská, Šafhauzská, Talmberská, Lobkovická* aj. *bible*). Celkem se zachovalo více než sto rukopisů a kolem šedesáti zlomků prvních tří redakcí. – 7. *Čtvrtá redakce překladu* z 80. let 15. století byla již určena pro tisk. Nový zákon byl vytištěn brzy po 1476, žaltář 1487, celá bible vyšla tiskem 1488 v Praze a 1489 v Kutné Hoře (tzv. *Bible pražská* a *Bible kutnohorská*). Překlad pořídilo více odborníků za spolupráce pražské univerzity. Přesnost předchozí redakce ustoupila snaze o srozumitelnost textu. Převod biblických výrazů týmž slovem byl nahrazen užíváním vícera označení (např. za „Dominus“ staročeské „Pán“, „pán Buoh“, „Hospodin“), minulé časy jsou téměř všude redukovány na préteritum, objevují se další germanismy (jako „hajtman“, „šenkéř“ aj.). – 8. Utrakvistické tisky české bible v 16. století jen mírně obměňují čtvrtou redakci. Tato redakce byla poměrně věrným ekvivalentem latinské Vulgáty, takže v Benátkách 1506 vytištěná česká tzv. *Bible benátská* byla až do vytištění barokní Bible svatováclavské i katolíky uznávána jako oficiální text, i proto, že byla tiskem předluterským. Jazyk Benátské bible je modernizován lexikálně i tvarově (zcela převládlo préteritum namísto aoristu a imperfekta), poprvé a téměř bezchybně je v českém biblickém tisku značena délka samohlásek čárkami. – 9. První dva tisky Nového zákona pro jednotu bratrskou z 1518 a 1525 v polemice s dosavadní překladovou praxí archaizují češtinu znovuzavedením imperfekta („bez něhož není text pravověrný“) a častým napodobením latinských vazeb, na druhé straně činí biblický text srozumitelnějším uváděním překladových variant na okraji. Pro katolíky byl určen Nový zákon vytištěný v Plzni 1527 (byl přetištěn v Norimberku 1534, 1538 aj.). Přiblížení mluvené češtině přinesl Nový zákon 1533, přeložený B. Optátem (viz heslo Beneš *Optát*). V druhé třetině 16. století se počet českých biblických tisků zdvojnásobil, takže se staly nejrozšířenějšími českými knihami. Královské povolení měla tzv. *Bible Severinova* z 1529 (viz in heslo Pavel *Severin z Kapí Hory*), revidující text Bible benátské zvláště lexikálně zavedením řady dobově přiměřených výrazů, mezi nimi i germanismů („rynk“, „maštal“ aj.). Severinovou biblí se řídil J. Melantrich, prostřednictvím jeho biblí ovlivnila i Bibli kralickou. – 10. Celkem pět vydání bible a pět Nového zákona založilo slávu tiskárny Jiřího Melantricha. První vydání *Melantrichovy bible* 1549 téměř beze změn převzalo text Severinovy bible, upravilo však pravopis podle Optátovy mluvnice. Významné stylové úpravy zavedlo druhé vydání (1556–57); další vydání (1560–61, 1570, 1577) i vydání Veleslavínovo (1613) jsou pouhé přetisky s minimálními obměnami textu. Nový zákon vyšel u Melantricha poprvé 1551. Odchylky od oficiálního katolického textu byly v biblických tiscích Melantrichových nečetné, užívání rozšířených (filologicky dosud blíže neprozkoumaných) „Melantrišek“ dovolovala po začernění několika míst považovaných za reformační i pobělohorská cenzura. Viz též heslo Jiří *Melantrich z Aventina*. Rozšířeny a zvláště laikům určeny byly výbory z bible (první z nich, tzv. Biblí zlatá Starého i Nového zákona, vyšel 1543). České biblické texty se četly také v Polsku a Lužici. Jejich vliv najdeme v prvním tištěném polském žaltáři (1532), v polské Bibli Leopolitově (1561) a v lužickosrbském Novém zákoně Jakubicově (1548). Běloruská Bible Skorynova (vytištěná v Praze 1517–19) vychází z Benátské bible; česká bible sloužila jako pomůcka při sestavování prvního pro Rusko

určeného tisku církevněslovanské Ostrožské bible (1580). – 11. Viz heslo Jan *Blahoslav*. – 12. Viz heslo *Kralická bible*. – 13. Viz heslo *Svatováclavská bible*. – 14. *Novodobé překlady*. Evangelíci užívali v liturgii až do 1970 přetisky Kralické bible. Katolíkům dlouho sloužila Procházkova a Durychova úprava Svatováclavské bible (vydaná 1778–80), podle níž se ustálil český pravopis. Nahradil ji překlad J. Krbce (vydaný 1849–51), upravený I. A. Frenclem a J. N. F. Desoldou (v této úpravě 1860–64). Širokým vrstvám byl určen přehlédnutý a ilustrovaný text Svatováclavské bible (1884–94 pod titulem Zlatá bible s obrazy starých mistrů, 1888–94 pod titulem Písmo svaté s ilustracemi G. Doréa). I evangelíky byla ceněna Bible česká (vydaná 1917–25), kterou z Vulgáty revidované podle originálů přeložili J. Hejčl a J. L. Sýkora. V 19.–20. století vyšla řada hodnotných překladů Starého a Nového zákona i jednotlivých knih bible (od F. Sušila, F. Žilky, O. M. Petrů, V. Šrámka, J. Hegra, R. Dvořáka aj.), pod vedením A. Fleka vychází od 2002 revidovaný a jazykově aktualizovaný překlad s názvem Nová Bible kralická). – 15. *Ekumenický překlad*. Komentovaný překlad bible od evangelických odborníků vedených M. Bičem a J. B. Součkem (vydaný 1968–84) vytvořil základ pro tzv. ekumenický překlad, na němž se po druhém vatikánském koncilu podíleli i katolíci. Začala na něm 1961 pracovat českobratrská církev evangelická, postupně se připojili zástupci církví římskokatolické a československé husitské. Výsledný text (vydaný 1979) uznaly jako oficiální ještě tři další církve: pravoslavná, evangelická metodistická a bratrská. Odborníci, kteří pracovali na ekumenickém překladu, přihlíželi kromě originálů také k Septuagintě a Vulgátě jakož i k českým biblím jak linie protestantské, tak i katolické, takže některé formulace (zvláště v Novém zákoně) jsou téměř citacemi z Kralické bible. Dominikán D. Duka v Úvodu do Písma svatého Starého zákona (1992) označil ekumenický překlad jako překlad Českobratrské církve evangelické, který byl pořízen za ekumenické spolupráce; katolíci si proto vydali (zejména pro potřeby liturgie) podrobně komentovaný překlad Nového zákona (1989), pořízený pod vedením V. Bognera z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě (tj. k latinskému překladu sv. Jeronýma aktualizovanému po druhém vatikánském koncilu na základě výsledků moderní biblistiky). Z francouzštiny překládá F. X. Halas se spolupracovníky Jeruzalémskou bibli (tj. renomovaný kritický překlad École pratique d'études bibliques, vydaný v Jeruzalémě 1948–52).

BIBLIOGRAFIE (k celé výkladové části hesla): F. Verner: Bibliografie českých překladů bible i jejích částí (1987); in V. Kyas aj.: Česká bible v dějinách národního písemnictví (1997; zde i podrobná literatura předmětu); Knihopis č. 2, 3, 25–27, 29, 30 (prvotisky české bible a jejích částí), 1097–1118 (tisky celé české bible do 1800), 17 095 – 17 137 (tisky Starého a Nového zákona), 17 524 – 17 573 (tisky žalmů a žaltáře); srov. Dodatky 1 (prvotisky) a 2. (V následující BIBLIOGRAFII k jednotlivým číslům se již zpravidla neuvádí.) ■ LITERATURA (k celé výkladové části hesla): V. F. Durych: De Slavo-Bohemica sacri codicis versione dissertatio (1777); F. Hrejsa: Česká bible (1930); J. Merell: Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti (1956); V. Kyas aj.: Česká bible v dějinách národního písemnictví (1997). ■ J. Dobrovský in Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur (1792 → Dějiny české řeči a literatury v redakcích z r. 1791, 1792 a 1818; 1936, ed. B. Jedlička); J. Vraštil in Český slovník bohovědný 3 (1916–26; heslo České překlady biblické); J. Vašica: Bible v české kulturní tradici, Logos 1949, příl. Biblica, s. 1 → Eseje a studie ze starší české literatury (2001); V. Čapek in Historie bible (1952); sb. Česká bible v dějinách evropské kultury (1994; přisp. M. Bohatcová, M. Kopecký, E. Michálek, P. Pokorný, J. Vintr aj.). (V následující rubrice LITERATURA k jednotlivým číslům se již zpravidla neuvádí.)

1. *Staroslověnský překlad bible*. EDICE: Quattuor evangeliorum codex glagoliticus olim Zographensis nunc Petropolitanus (Berlín 1879, ed. V. Jagić); Sinajskaja psaltyr'… (Petrohrad 1922, ed. S. Severjanov); Evangelium… palaeoslovenice 1–4 (1935–36, ed. J. Vajs; rekonstruovaný text evangelií); in Wiener slavistisches Jahrbuch 1986, s. 77 (ed. J. Vintr; tzv. Jagićovy glosy); Psalterii Sinaitici pars nova (Vídeň 1997, ed. F. V. Mareš s jinými). – Viz též hesla *Konstantin-Cyril, Metoděj* a *Životy sv. Konstantina a Metoděje*. ■ BIBLIOGRAFIE: Viz in hesla *Konstantin-Cyril* a *Metoděj*. ■ LITERATURA: K. Horálek: Evangeliáře a čtveroevangelia (1954). ■ F. V. Mareš: Česká redakce církevní slovanštiny v světle Besěd Řehoře Velikého (Dvojeslova), Slavia 1963, s. 417 → Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000); J. Vašica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966; dopln. vyd. 1996); J. Vintr: Die tschechisch-kirchenslavischen Glossen des 12. Jahrhunderts in der Bibel Sign. 1190 der Nationalbibliothek in Wien (sog. Jagić-Glossen), Wiener slavistisches Jahrbuch 1986, s. 77 (s ed.); V. Tkadlčík: Cyrilometodějský překlad bible, sb. Odkaz Soluňských bratří (1987); F. V. Mareš: Význam staroslověnských rukopisů nově objevených na hoře Sinaj, Slavia 1993, s. 125 → Cyrilometodějská tradice a sla-

vistika (2000); V. Tkadlčík: Cyrilometodějský překlad bible – úkoly a problémy rekonstrukce, sb. Cyrillomethodiana. Sborník k uctění památky… V. Tkadlčíka (2000, s. 23, napsáno 1995). – Viz též hesla *Konstantin-Cyril*, *Metoděj* a *Životy sv. Konstantina a Metoděje*.

2. *Nejstarší překlad žaltáře.* EDICE: in ČČM 1879, s. 398 a pokr. (ed. A. Patera; glosy v Muzejním žaltáři, abecedně); Žaltář wittenberský (1880, ed. J. Gebauer); Žaltář klementinský (1890, ed. A. Patera); Žaltář poděbradský (1899, ed. A. Patera); Der alttschechische Kapitelpsalter (1928, ed. E. Rippl); in sb. Litterae Slavicae medii aevi. Francisco Venceslao Mareš sexagenario oblatae (Mnichov 1985, ed. J. Vintr; glosy v Muzejním žaltáři); J. Vintr: Die älteste tschechische Psalterübersetzung. Kritische Edition (Vídeň 1986). ▮ BIBLIOGRAFIE: Viz in BIBLIOGRAFIE na začátku bibliografické části hesla. ▮ LITERATURA: V. Kyas: Česká předloha staropolského žaltáře (1962). ▮ P. J. Šafařík: O nejstarších rukopisech českého žaltáře, Rozbor staročeské literatury 1, sv. 1, 1842, s. 111 → Sebrané spisy 3 (1865); E. Smetánka: O stáří českého žaltáře, LF 1903, s. 438; J. Vintr: Žaltář muzejní se staročeskými glosami – edice a problém vzniku, sb. Litterae Slavicae medii aevi. Francisco Venceslao Mareš sexagenario oblatae (Mnichov 1985) + in ed. Die älteste tschechische Psalterübersetzung (Vídeň 1986). – Viz též in LITERATURA na začátku bibliografické části hesla.

3. *Nejstarší překlad evangeliáře.* EDICE: Dva evangelistáře (1893, ed. F. Menčík; Seitenstettenský a Vídeňský ev.); in České muzeum filologické 1895, s. 46 (ed. A. Patera); Evangeliář olomoucký (1901, ed. F. Černý); Čtenie zimnieho času (1905, ed. A. Patera); Evangelium sv. Matouše s homiliemi (1913, ed. J. Holub); Čtenie kněžě Benešovy (1918, ed. V. Měrka); J. Vintr: Die ältesten tschechischen Evangeliare. Edition, Text- und Sprachanalyse der ersten Redaktion (Mnichov 1977). ▮ BIBLIOGRAFIE: Viz na začátku bibliografické části hesla. ▮ LITERATURA: J. Jireček: O českém prvotním překladu sv. evangelií a o obměnách jeho až do 15. století, Abhandlungen KBGW 1859, i sep.; J. Vašica: Staročeské evangeliáře (1931). ▮ V. Vondrák: Die Spuren der altkirchenslavischen Evangelienübersetzung in der altböhmischen Literatur, Sitzungsberichte der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 129, 1893, s. 1; V. Flajšhans: Vliv literatury staroslovanské na staročeskou, LF 1894, s. 372 + K otázce o vlivu církevní slovanštiny na starou češtinu, ČČM 1895, s. 487; V. Vondrák: K otázce vlivu církevní slovanštiny na starou češtinu, ČČM 1895, s. 301 + K námitkám stran vlivu církevní slovanštiny na starou češtinu, tamtéž, s. 498; J. Vraštil: Význam nejstarších staročeských souvislých textů evangelijních pro otázku o vlivu bible staroslověnské na staročeskou, sb. Slovanské studie (1948); J. Vintr in ed. Die ältesten tschechischen Evangeliare (Mnichov 1977). – Viz též in EDICE. Srov. LITERATURA na začátku bibliografické části hesla.

4. *Nejstarší překlad celé bible* (první redakce staročeské bible). EDICE: Bible olomoucká 1 (1933, ed. J. Vašica; faksimile); Staročeská bible drážďanská a olomoucká: 1. Evangelia (1981, ed. V. Kyas), 2. Epištoly, Skutky apoštolů, Apokalypsa (1985, ed. V. Kyas), 3. Genesis – Esdráš (1988, ed. V. Kyas), 4. Tobiáš – Sirachovec (Paderborn 1996, ed. V. Kyas a J. Pečírková); Die alttschechische Dresdener Bibel – Drážďanská anebo Leskovecká bible, Biblia Slavica 1, sv. 1 (Paderborn 1993, ed. H. Rothe a F. Scholz; faksimile s komentáři V. Kyase, J. Pečírkové a K. Stejskala). ▮ BIBLIOGRAFIE: Viz na začátku bibliografické části hesla. ▮ LITERATURA: V. Kyas: První český překlad bible (1971). ▮ J. Dobrovský: Über das Alter der böhmischen Bibelübersetzung, Abhandlungen der Privatgesellschaft in Böhmen… 1782, s. 300 + Über den ersten Text der Böhmischen Bibelübersetzung, Neuere Abhandlungen KBGW 1798, s. 240; J. Merell: Bible litoměřicko-třeboňská, Duchovní pastýř 1953, s. 115; P. Spunar: První staročeský překlad bible v kulturním kontextu 14. století, Religio 1993, s. 39; V. Kyas, J. Pečírková: Die Dresdener oder Leskowetz-Bibel, Biblia Slavica 1, sv. 1 (Paderborn 1993, ed. H. Rothe a F. Scholz); K. Stejskal: Die älteste tschechische Bibelhandschrift in kunsthistorischen Sicht, tamtéž. – Viz též in EDICE. Srov. též LITERATURA na začátku bibliografické části hesla.

5. *Druhá redakce staročeské bible.* EDICE: La bibbia paleoboema della biblioteca di Brera (Milán 1964, ed. S. Graciotti; Milánská bible, části); Biblia królowej Zofii (Szaroszpatacka) wraz ze staroczeskim przekładem Biblii 1–3 (Vratislav 1965–71, ed. S. Urbanczyk a V. Kyas; kromě Geneze tzv. Bible mlynářčina); Česká bible hlaholská (2000, ed. E. Pacnerová). ▮ BIBLIOGRAFIE: Viz na začátku bibliografické části hesla. ▮ LITERATURA: J. Karásek: Příspěvek k dějinám Bible boskovské a kostela boskovského (1918). ▮ J. Jireček: Biblí staropolská, ČČM 1872, s. 297; F. Černý: Hus a Bible litoměřická, LF 1897, s. 94; J. Vajs: Česká bible hlaholská, Věstník KČSN 1908, č. 13; J. Polívka: O staročeské předloze staropolské bible, Sborník filologický 1917, s. 1; F. M. Bartoš: Příspěvky k dějinám Václava IV. 13. Záhada Bible boskovické, Věstník ČAVU 1944, s. 105; V. Kyas: Česká rukopisná bible v Moskvě, LF 1959, s. 247; Z. Drobná: K problematice Bible boskovské, Umění 1965, s 127; E. Petrů: Znovu k původu Bible boskovské, sb. Boskovice v dějinách (1969) → Vzdálené hlasy. Studie o starší české literatuře (1996). – Viz též in EDICE. Srov. též LITERATURA na začátku bibliografické části hesla.

6. *Třetí redakce staročeské bible.* EDICE. *Ukázky in:* Věstník ČAVU 1903, s. 41 (ed. Č. Zíbrt; z Šafhauzské a Nymburské bible); V. Kyas aj.: Česká bible v dějinách národního písemnictví (1977; z Padeřovské bible). ▮ BIBLIOGRAFIE: Viz na začátku bibliografické části hesla. ▮ LITERATURA: J. Dobiáš: Česká biblí v Šafhuze, Časopis historický 1881, s. 65 a pokr.;

A. Matějček: Bible Filipa z Padeřova, Sborník Žižkův 1424–1924 (1924); F. M. Bartoš: Hus a jeho účast na staročeské bibli, sb. Strahovská knihovna 3, 1968, s. 86; P. Freitinger: Nově o Padeřovské bibli, Křesťanská revue 1985, s. 90 + K otázce Husova překladu bible, ČNM 1989, s. 136. – Viz též in EDICE. Srov. též LITERATURA na začátku bibliografické části hesla.

7. *Čtvrtá redakce staročeské bible.* KNIŽNĚ: Zákon nový (Plzeň, po 1476); Žaltář (Vysoké Mýto 1487); Biblí… (Praha 1488, tzv. Pražská); Biblí… (K. Hora 1489, tzv. Kutnohorská). ■ EDICE: Kuttenberger Bibel – Kutnohorská bible, Biblia Slavica 1, sv. 2 (Paderborn 1989, ed. R. Olesch a H. Rothe; faksimile s komentáři V. Kyase, K. Stejskala, E. Urbánkové a H. Rotha). ■ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 25, 29, 2, 3. ■ LITERATURA: K. V. Adámek: Bible pražská z r. 1480 /spr. 1488/ a jiné prvotisky pražské knihtiskárny Jana Bílého od Čápů, Věstník ČAVU 1928, s. 27. – Viz též in EDICE. Srov. též LITERATURA na začátku bibliografické části hesla.

8. *Bible benátská:* KNIŽNĚ: Biblí česká (Benátky 1506). ■ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1097. ■ LITERATURA: F. M. Bartoš: Benátská bible, Jenský kodex a první bible ruská, Kostnické jiskry 1961, č. 3; V. Kyas in Česká bible v dějinách národního písemnictví (1997).

9. *Nový zákon bratrský, katolický a Optátův, bible Severinova.* KNIŽNĚ: Zákon nový (Ml. Boleslav 1518, bratrský); Nový zákon (Ml. Boleslav 1525, bratrský); Nový zákon (Plzeň 1527, katolický); Biblí česká (Praha 1529, tzv. Severinova); Nový testament (Náměšť 1533, přel. B. Optát). ■ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 17 096, 17 097, 17 098, 17 099, 1098. ■ LITERATURA: S. Daněk: Předlohy apokryf kralických (Ezra), Ročenka Husovy fakulty za r. 1929–30, s. 8; V. Kyas: Česká předloha nejstarší lužickosrbské památky, Slavia 1964, s. 369 + in Česká bible v dějinách národního písemnictví (1997).

10. Viz heslo Jiří *Melantrich z Aventina.* – Doplněk: KNIŽNĚ: Biblí česká… (1549). ■ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1101–1106. ■ LITERATURA: A. V. Florovskij: Češskaja biblija v istorii russkoj kultury i pismennosti, Sborník filologický 12, 1940–46, s. 153; S. Urbańczyk: Vom Florianer Psalter zur Leopolita, ed. Biblia Slavica 2, sv. 1 (Paderborn 1988); V. Kyas in Česká bible v dějinách národního písemnictví (1997).

11. Viz heslo Jan *Blahoslav.* – Doplněk: LITERATURA: K. Horálek: Blahoslavův Nový zákon, Práce z dějin slavistiky 10, 1985, s. 101.

12. Viz heslo *Kralická bible.* – Doplněk: KNIŽNĚ: Biblí české díl 1.–6. (Kralice 1579–94); Biblí svatá… (Kralice 1596; jednodílné vydání). ■ EDICE: Kralitzer Bibel – Kralická bible, Biblia Slavica 1, sv. 3 (Paderborn 1995, ed. H. Rothe a F. Scholz; faksimile šestidílného vyd. Kralické bible s komentáři M. Bohatcové, E. Michálka, J. Hellera a M. Balabána). ■ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1107–1110. ■ LITERATURA: M. Bohatcová: Die Kralitzer Bibel 1579–1594 – die Bibel der böhmischen Reformation, Gutenberg-Jahrbuch (Mainz) 1992, s. 238 + Exulantská vydání Kralické bible, sb. Česká bible v dějinách evropské kultury (1994) + Die tschechischen gedruckten Bibeln des 15. bis 18. Jahrhunderts, in ed. Biblia Slavica 1, sv. 3 (Paderborn 1995); E. Michálek: Philologischer Kommentar zur sechsteiliger Kralitzer Bibel, J. Heller: Die Theologie der Kralitzer Bibel und ihre Erforschung in den letzten zwei Jahrhunderten, M. Balabán: Der Kralitzer Kurzkommentar zum Hohenlied, vše tamtéž; M. Bohatcová s jinými in V. Kyas: Česká bible v dějinách národního písemnictví (1997) + Šestidílná Kralická bible jako projekt komentovaného překladu, ČNM 1998, č. 3–4, s. 1; T. Vařeková: Humanistická perioda u česky píšících autorů, SPFF Brno, ř. A – jazykovědná, 2000, č. 48. – Viz též in EDICE.

13. Viz heslo *Svatováclavská bible.*

14. *Novodobé překlady.* KNIŽNĚ: Biblí česká… 1, 2 (Starý zákon 1780, Nový zákon 1778, ed. V. F. Durych a F. F. Procházka); Bible česká… 1–4 (1851, přel. J. Krbec; 1860–64 s tit. Biblí česká…, ed. I. A. Frencl a J. N. F. Desolda); Zlatá bible… (1884–94); Písmo svaté 1, 2 (1888, 1894; s il. G. Doréa); Bible česká 1. Starý zákon (3 sv., 1917–25, přel. J. Hejčl), 2. Nový zákon (2 sv., 1922–23, přel. J. L. Sýkora); Nová Bible kralická (od 2002, přel. A. Flek aj.). ■ BIBLIOGRAFIE: F. Verner in Bibliografie českých překladů celé bible i jejích částí (1987). ■ LITERATURA: J. Vraštil in Český slovník bohovědný 3 (1916–26; heslo České překlady biblické); J. Merell in Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti (1956).

15. *Ekumenický překlad.* KNIŽNĚ: Písmo svaté (1968–84, 16 sv., přel. M. Bič a J. B. Souček s jinými); Bible. Písmo svaté Starého i Nového zákona. Ekumenický překlad (1979; přeprac. vyd. 1987); Nový zákon (1989, přel. V. Bogner s jinými); Jeruzalémská bible. Pracovní vydání (od 1992, přel. F. X. Halas s jinými). ■ LITERATURA: J. Krejčí: Nad novým překladem Písma svatého do češtiny, Studie (Řím) 1972, s. 911; P. Pokorný: Český ekumenický překlad Písma, sb. Česká bible v dějinách evropské kultury (1994); J. Vintr: Stylistické poznámky k českému ekumenickému překladu evangelií, tamtéž.

jv

Karel **Brušák**

* 2. 7. 1913 *Praha*
† 3. 6. 2004 *Londýn* (Velká Británie)

Estetik, literární historik a kritik, prozaik, básník a překladatel.

Syn vysoce postaveného státního úředníka. Po maturitě na gymnáziu (1932) se zapsal na praž-

skou lékařskou fakultu, po třech letech studia přešel na filoz. fakultu, kde 1938 absolvoval obory divadelní věda, dějiny umění a estetika (žák J. Mukařovského). 1934–35 redigoval hudební časopis Zvuk, 1935 byl jedním ze zakladatelů levicově orientovaného studentského časopisu Mladá kultura, angažoval se také v nově vzniklém literárním časopisu pro mladé autory Tvář (1936). 1935–36 vedl recitační skupinu Parta, byl členem skupiny mladých literátů Kov. Na podzim 1938 obdržel stipendium francouzské vlády a odjel do Paříže na studijní pobyt na L'École nationale des langues orientales vivantes a v Musée de l'Homme, spolupracoval zde i s Comédiens d'Anjou. Po okupaci Francie (1940) odjel do Londýna, kde pracoval nejprve jako člen protiletecké obrany a později v tiskovém odboru českosl. exilové vlády, odkud odešel do čes. redakce rozhlasového vysílání BBC. Po skončení války pobýval v Československu, ale po únoru 1948 definitivně zůstal ve Velké Británii, kde bezprostředně poté získal občanství. V Londýně se podílel na snahách udržet prostor pro nezávislost kultury a umění a kontinuitu jejich vývoje (pořádání kulturních akcí, inscenace českých lidových her i vlastních prací na scéně Ballets Rambert v Notting Hill Gate, působení v redakci časopisu Obzor). Absolvoval češtinu a francouzštinu na University of London (disertační práce *Literární a jazykový rozbor Tandariáše a Floribelly*) a 1962 se stal docentem na University of Cambridge, kde do 1999 přednášel historii, českou a slovenskou literaturu a komparatistiku a byl učitelem generací britských bohemistů (R. B. Pynsent, J. D. Naughton, T. Beasley-Murray ad.), kteří po jeho smrti vydali česko-anglickou antologii Free Association. An Anthology of Czech and Slovak Poetry in Honour of Karel Brušák (Londýn 2004). Souběžně se svou pedagogickou činností B. působil do konce 90. let v redakci BBC, kde byl zaměstnán a věnoval se prezentování a komentování literatury (české i světové formou úvah, medailonů, recenzí – cyklus Stručný kurs české literatury aj.) a vědy v pořadech různého typu (např. Věda v dnešním světě, Dědictví evropské civilizace). Již za války vedle své hlasatelské a komentátorské úlohy uplatňoval i dramaturgický přístup (vánoční a velikonoční pásma, pásma k různým výročím, politické estrády Comicfun), který později rozšířil i o autorství překladu, úpravy a režie. Příležitostně se věnoval i tvorbě grafických úprav knih a knižních obálek. Zemřel po delší nemoci způsobené úrazem.

B. tvůrčí a kritický duch spjatý s individualismem se projevoval již od studentských let v časopisecky uveřejňované tvorbě básnické, prozaické i publicistické. Mladistvé prozaické pokusy, lyrické prózy plné melancholických impresí s názvuky dekadence, shrnul do útlého souboru *Opojená mlha*. Autobiografická próza z doby německých náletů na Londýn *Ruka slávy* vyšla časopisecky stejně jako básnická skladba *Veřejnost země*, která je montáží klasickou formou vyprávěného mýtu o Aktaionovi a Artemidě s autorovými reflexemi, citáty z vládních nařízení, armádních instrukcí, úryvků z depeší válečných zpravodajů, pasáží z biologie a fyziky apod. V teoretických názorech B. vycházel z tezí pražského strukturalismu, pod vlivem J. Mukařovského se začal zabývat sémiotikou divadla (studie *Znaky na čínském divadle*). Jeho břitké soudy měly často ironické až sarkastické ladění, za bezvýhradnou podmínku tvorby považoval uměleckou nezávislost a svobodu. Rozvíjel svou představu o základním kánonu české literatury, zejména středověké, který je nutno znát, značnou část moderní české literatury (včetně emigrantské) odmítal (např. K. Čapka). Sepsal stručný přehled historie české poezie s přeloženými ukázkami (*Poetry prevails*), psal studie do sborníků vydávaných School of Slavonic and East European Studies (University of London) a Pravidelně články do akademické publikace The Year's Work in Modern Language Studies, spolupracoval také na literárních slovnících, pro které vypracovával hesla týkající se české a slovenské literatury. Průběžně překládal z angličtiny (W. H. Auden, R. Duncan, Ch. Marlowe aj.), francouzštiny (L. Aragon, J. Audiberti, P. Eluard, P. Valéry) a ruštiny (K. Simonov, A. Solženicyn, A. Surkov) a z češtiny do angličtiny (středověká poezie, druhý zpěv Máchova Máje aj.), parafrázoval starou čínskou poezii; značné množství překladů (např. Bhagavadgíta) ani původních B. prací (básnická skladba Dies cinerum aj.) nebylo zatím publikováno. Je autorem libreta k jednoaktové opeře K. Janovického The Utmost Sail (Nejzazší plavba), kterou 1958 společně obeslali soutěž italského nakladatelství Ricordi, Janovický také zhudebnil B. anglické básně

Katedrála a Podzim pro svůj cyklus Cambridžské písně.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Ch. Chaque; KABE, K. B., KB, kbk. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* British Czech and Slowak Review (Londýn 2003); Central European Observer (Londýn); ant. Czech Poetry (Ann Arbor 1973); Čechoslovák (Londýn 1941–45); sb. Daylight (Londýn 1941); sb. Drama und Theater (Mnichov 1991); sb. Gorski vijenac (Cambridge 1970); Haló noviny (1935); Hej rup (1936–37); sb. Intellectuals and the Future in the Habsburg Monarchy 1890–1914 (Londýn 1988); J. Palivec: Prózy – Listy z vězení – Pozdravy přátel (1996); sb. K. M. Čapek Chod (Londýn 1984); Kritický měsíčník (1945); Lit. noviny (1934–35); Lit. noviny (2003); Mladá kultura (1935–38); Nár. politika (Mnichov 1988–89); ant. Neviditelný domov (Paříž 1954); Obzor (Londýn 1941–44; 1944 P Ruka slávy); Obzory (1945–46); sb. Poezie (1935); Program D 39 (1939); Publications of the Modern Humanities Research Association 2 (Cambridge 1970); Ranní noviny (1938); Reader's Encyclopedia of Eastern European Literature (New York 1993); Review 43, č. 2 (Londýn 1943, E Karel Hynek Mácha, i sep. b. d., 1944); Rozhledy (1937); Sešity (1969); Sklizeň (Hamburk 1958); Skutečnost (Mnichov, Edgware 1949–52; 1951 B Veřejnost země); Slovo a slovesnost (1939, studie Znaky na čínském divadle); Soviet Survey (Londýn); sb. T. G. Masaryk (Londýn 1989); The Everyman Companion to East European Literature (Londýn 1993); The Penguin Companion to Literature 2 (Harmondsworth 1969); The Slavonic Review (Londýn); sb. The Soviet Union and Eastern Europe (Londýn 1970); The Year's Work in Modern Language Studies (Cambridge); Tvar (1997); Tvář (1936); Tvorba; U (1936); Věstník Cyrilometodějské ligy…, pokr. Nový život (Londýn 1949–53); Volnost (1936); Zvuk (1934–35); – posmrtně: Lit. noviny (2005); Slovo a smysl (2005). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Opojená mlha (PP 1933); F. Matoušek Paintings and Drawings (Londýn 1943); Poetry prevails (Londýn b. d., 1944). – *Ostatní práce:* Devět přednášek z dějin české politiky (Londýn b. d., 1949). – *Překlad:* Povídky, které vyprávíme všichni (Londýn b. d., 1941, s jinými). ■ REDIGOVAL *časopis:* Zvuk (1934–35). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: ant. Ústy domova (Londýn 1941, s O. Ornestem). ■

LITERATURA: L. J. (Jehl): ref. Opojená mlha, Čin 4, 1932/33, s. 1025; O. Ornest in Hraje váš tatínek ještě na housle? (1993); I. Jelínek in Jablko se kouše (1994); Z. Slobodová: To nestojí za řeč (rozhovor s K. B.), LitN 2003, č. 34; B. Srba in Múzy v exilu (2003); J. Jůn: Osobnosti britské exilové scény na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, Prostor 2004, č. 61–62; ● nekrology: V. Skalická, LidN 15. 7. 2004; Z. Slobodová, LitN 2004, č. 29 ●; Z. Slobodová: Ještě jednou ke K. B., LitN 2004, č. 33; P. Holman: „Ani setkání s jednotlivcem nebudiž předčasné", Tvar 2005, č. 20; R. B. Pynsent: K. B., Slovo a smysl 2005, s. 213; V. Skalická: Máš možnost volby?, Týdeník Rozhlas 2005, č. 42; J. Šícha: Bystřeň nemá břehů, LitN 2005, č. 51; V. A. Debnár: Osobnost renesanční, LitN 2006, č. 42; M. Kocourek, Z. Slobodová in Česko-slovenská Británie (2006).

vs, mv

Arnošt **Cechmajstr**

* 11. 1. 1887 *Mělčany* u Hustopečí
† 1940 Německo

Autor próz pro děti a mládež, pojednání a vzpomínek s legionářskou tematikou.

V matrice zapsán jako Zechmeister; psán i Čechmajstr, ojediněle Cejchmajstr. – Syn malorolníka. Vychodil osm tříd základní školy, poté pracoval v rodišti jako zemědělec při hospodářství rodičů; 1908–11 vykonával vojenskou službu (mj. v Bosně), od srpna 1914 sloužil v rakouské armádě (nejprve ve Vídni). V Mostišti u Kyjeva padl do zajetí a s první skupinou dobrovolníků vstoupil 1916 v Kyjevě do československého vojska (1. střelecký pluk), po krátkém výcviku odešel do Okonska (Okoňsk), kde se spřátelil s R. Medkem. Z fronty byl vyslán jako emisar pro nábor dobrovolníků do Besarábie, po bitvě u Zborova se vrátil k pluku, účastnil se mj. bojů o Penzu, Ufu a u Buzuluku. V legiích vykonával i politické funkce, naposledy byl 1919 politickým plnomocníkem odbočky čes. nár. rady 1. pluku. Prodělal sibiřskou anabázi, boje na magistrále, do Čech se vrátil lodí z Vladivostoku v únoru 1920 (t. r. se také oženil). Stal se jedním z čelných představitelů Českosl. obce legionářské v Čes. Budějovicích (1924–26 jednatel, pořadatel archivu 1. pluku). Jako rotmistr byl převelen ke kárnému pluku 5. divize a 1927 přeložen na vojenskou akademii v Hranicích, kde pracoval v knihovně. Ze zdravotních důvodů 1928 odešel do důchodu, vrátil se do Čes. Budějovic a působil tam jako archivář, sociální referent, knihovník a funkcionář Českosl. obce legionářské. Za nacistické okupace byl perzekvován, 1940 zahynul v Německu za neznámých okolností. Stal se nositelem několika válečných vyznamenání. Blízké přátelství udržoval s legionářem a spisovatelem A. Zhořem, který vydal a ilustroval některé C. prózy.

Zkušenosti z působení v českosl. legiích v Rusku, z války i z cesty do vlasti se odrazily

v C. nerozsáhlém beletristickém díle učeném převážně dětskému čtenáři a mládeži. Převažující dobrodružné příhody zvířat a dětí zasazené do rámce peripetií legionářských osudů vykazují nepřehlédnutelnou výchovnou tendenci, občas podávanou z pohledu zvířete: v prvotině *Koníček Olga*, prostém příběhu střídajícím humorné i smutné situace, C. ztvárnil válečné putování (včetně sibiřské anabáze) muzikantského koně a jeho pěstouna; ještě silněji se toto polidštění projevilo ve fantastické povídce *Bob a Pup jdou do světa*, v níž se dvě malá medvíďátka zažívající neuvěřitelné příhody na moři a na horách chovají jako lidé, včetně prožitku stesku po domově. Do občanské války v Rusku C. zasadil příběh opuštěných ruských sourozenců (*Námořník Šáša, Soňa a Vlk*), kterým čeští legionáři dopomohou k setkání s otcem a novou matkou. Námětem dívčího románku *Sestra Věra, dobrovolník 10. roty* se stal osud dobrovolné ošetřovatelky, která pod vlivem humanitních ideálů českých vojáků založila dětský domov pro bezprizorné oběti občanské války. – Již při válečném pobytu v Rusku se C. (vykonával mj. funkci rotného písaře) podílel na vydávání psaného protirakousky zaměřeného humoristického časopisu Veselá bída a rotního časopisu Dutky. Jako pamětník a protagonista legionářských bitev zaznamenal historii a formování českých pluků v Rusku (včetně nadšení a vystřízlivění z ruské revoluce) a zejména vylíčil bitvu u Zborova; napsal také oslavné vzpomínky na významného legionáře E. Podmola. C. je rovněž autorem rozsáhlejšího pojednání o českých legionářích, jež je uloženo ve Státním oblastním archivu v Třeboni.

PŘÍSPĚVKY *in:* Bratrství (1927); Čes. slovo (1931–34); Českosl. legionář (1927); Jihočes. přehled (Čes. Budějovice 1929–30, stať Jihočeští legionáři); Legionářská stráž (Brno 1927); Lid. noviny (1931–39); Mladý hlasatel (1937); Nár. osvobození (1928–39); Naše vojsko; Naše zprávy (1939); Úhor (1939, čl. První knížka, o P Koníček Olga); sb. Zborov. 1917–1937 (1937); dále články v různých legionářských časopisech (i za války v Rusku); – posmrtně: Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři – rodáci a občané okresu České Budějovice (2000, stať Jihočeští hrdinové-mučedníci). ■ KNIŽNĚ. *Prózy pro mládež:* Koníček Olga (b. d., 1932); Bob a Pup jdou do světa a jiné povídky (b. d., 1935; s PP jiných); Sestra Věra, dobrovolník 10. roty (b. d., 1935); Míša a Choďa (b. d., 1936); Námořník Šáša, Soňa a Vlk (b. d., 1938). – *Ostatní práce:* O Emilu Podmolovi padlém u Zborova 2. července 1917 (1927, vzpomínka; podp. A. Cejchmajstr); Zborov. 1917–1937 (stať, b. d., 1937). ■

LITERATURA: in Za svobodu. Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914–1920, d. 2, 1916–17 (1922–23, s. 413, 420); an.: ref: O Emilu Podmolovi…, Legionářská stráž 24. 6. 1927; ● ref. Koníček Olga: -ndl (K. Čondl), NO 22. 3. 1933; J. Hloušek, Úhor 1933, s. 17 ●; ● ref. Sestra Věra, dobrovolník 10. roty: J. V. P. (Pleva), Index 1935, s. 105; -chb- (V. Cháb), NO 8. 12. 1935; Ste., Úhor 1936, s. 39; M. Majerová, LidN 12. 12. 1936 ●; ● k padesátinám: K., NO 14. 1. 1937; -a, Úhor 1937, s. 58 ●; ● ref. Námořník Šáša, Soňa a Vlk: M. Majerová, LidN 24. 12. 1938; Filip (D. Filip), Úhor 1939, s. 6 ●; V. Vařejková: Cestou k svobodě, sb. Výchova k národnímu vědomí a národním hodnotám (1999, s. 99); M. Ctiborová a kol. in Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři – rodáci a občané okresu České Budějovice (2000, s. 49).

vfr

Rudolf **Černý**

* 14. 4. 1905 *Lažínky* (Moravské Budějovice-L.)
† 11. 12. 1979 *Moravské Budějovice*

Literární kritik a esejista katolické orientace, prozaik, překladatel z francouzštiny a němčiny.

Otec se vyučil kovářem a pracoval ve vídeňské lokomotivce, později byl panským hajným. Č. se narodil v hájence na zapadlé samotě Ochoz patřící k obci Lažínky (odtud jeho pseudonym Vochoza – podle místního lidového názvu), kde žil až do svých devatenácti let. V Moravských Budějovicích absolvoval obecnou školu (1911–16) a reformní gymnázium (mat. 1924; studium na čas přerušil, když po kvintě odjel do Banské Štiavnice na lesnickou školu, aby se po třech měsících zklamán vrátil zpět). 1924 začal studovat na pražské filoz. fakultě obory filozofie, pedagogika, francouzština a němčina. 1927 stál spolu s dalšími u zrodu časopisu Tvar. Po absolutoriu (1929) zahájil svou celoživotní pedagogickou dráhu jako suplující středoškolský profesor v Čes. Těšíně a v Kroměříži. 1930 odešel na Slovensko, krátce učil v Trenčíně a Michalovcích, poté osm let v Košicích. 1938 se vrátil na Moravu a po krátkém pobytu ve Znojmě vyučoval devět let na gymnáziu v Třebíči. Po únoru 1948 byl pro své náboženské přesvědčení perzekvován, několikrát přeložen (nejprve na gymnázium v Moravských Bude-

jovicích a poté na venkovskou školu v Domamili, nakonec dosloužil na základní škole v Jaroměřicích n. Rokytnou), přičemž byl nucen za prací časově náročně dojíždět. Po celý život udržoval blízká přátelství, navázaná ponejvíce již za vysokoškolských studií, především s J. Čepem, M. Dvořákem, E. Fryntou, B. Fučíkem, A. Vyskočilem, J. Zahradníčkem (na konci 20. let ustavili přátelský kruh Keltů), s výtvarníkem O. Stritzkem, O. Damborským aj.; patřil k moravskému staroříšskému a tasovskému okruhu.

Č. debutoval ve Tvaru (1928) studií o Deníčích J. Demla. Jako kritika jej kromě estetické stránky slovesného díla zajímaly i obecné otázky estetiky, poetiky, teorie literatury a filozofie umění, napsal rovněž několik studií o umění výtvarném (O. Stritzko) a vyjadřoval se i k problémům širšího kulturního a společenského významu (po válce se např. odvážně zastal J. Demla a J. Zahradníčka a jako pedagog se postavil proti projektu jednotné školy). Jako jeden z prvních psal o L. Klímovi, detailněji se zabýval díly J. Čepa, J. Zahradníčka, E. Hostovského, K. Poláčka, V. Závady, V. Vokolka, dobovou interpretací díla Máchova a Březinova nebo kritickým dílem F. X. Šaldy, v běžné recenzní praxi posoudil v kratších článcích i tvorbu mnoha dalších autorů. Pro Č. kritický styl, vyznačující se jasností, výrazovou úsporností a snahou porozumět autorskému záměru, byla charakteristická důslednost, s níž sledoval hlavní myšlenkovou linii, již obvykle konfrontoval s obecně přijímanými estetickými literárněteoretickými a kritickými názory, aby pak vyslovil jasně formulovaný kritický soud, opřený o pevnou hierarchii křesťanských mravních a estetických hodnot. Jeho recenzní glosy bývaly často psány s určitým polemickým podtextem a nenápadnou ironií. Ve 40. letech se na stránkách Akordu představil také jako prozaik, pod pseudonymem Cyril Vochoza zde publikoval mj. lyrické povídky, v nichž se náladová přírodní líčení prolínala se zachycením intenzivních, existenciálních prožitků dětských hrdinů stojících na prahu dospělosti (*Loňské pampelišky, Večer a dívka, Účast*); otiskl zde i několik autentických zápisů lidových pohádek, vyprávěných horáckým nářečím rodného kraje. Dialekt spolu s četnými evokacemi lidových písní využil později i v kompozičně promyšleném, prostém baladickém příběhu o loučení a předčasné smrti mladé dívky, v novele *Nokturno* (z 1977, poprvé vydaná 1980 posmrtně v ineditní edici Rukopisy VBF spolu s dalším textem napsaným v horáckém nářečí, *Švunk*). Jako překladatel se Č. soustředil na představitele křesťanského personalismu (E. Mounier) a na německé prozaiky (S. Andres, S. Zweig, H. Fallada), z němčiny přeložil i monografii E. Ludwiga o prezidentu A. Lincolnovi. Především pro vlastní potřebu překládal ojediněle i poezii (J. W. Goethe, František z Assisi), jeho osobitý překlad Poeova Havrana (1951) vyšel až posmrtně v souboru šedesáti českých překladů této básnické skladby. Po únoru 1948 Č. téměř nepublikoval, v 70. letech se podílel na samizdatovém rozšiřování vlastních i cizích textů. V rukopisu zůstaly novela Barevná klenba (1969), Studánka poznání (1969) aj., kritické studie z let 1948–79 a překlady, mj. románu M. Zermattena Kristina.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Cyril Vochoza (PP v Akordu); R. Č. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1939–48); sb. Albertu Vyskočilovi k šedesátinám (inedit. 1950, tiskem Řím 1998); Almanach Kmene 1935–36; Host do domu (1969–70); Lid. demokracie (1945–47); Listy pro umění a kritiku (1934–37); Obroda (1968); Rozhledy (1935); Tvar (1928–31); Vyšehrad (1945–47); – posmrtně: sb. E. A. Poe: Havran (1985); sb. Gymnázium básníků. Čítanka třebíčského gymnázia (1991). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (posmrtně): Nokturno (P 1991). – *Překlady:* E. Ludwig: Lincoln (1930); S. Zweig: Dobrodružství života (1931, s O. F. Bablerem a E. Hostovským); E. Mounier: Místo pro člověka. Manifest personalismu (1948); S. Andres: Velký příběh bible (1969). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Akord (1939, s jinými). ▮

LITERATURA: P. Novák: Šel poutník krajem, LD 18. 4. 1990; B. Fučík, M. Trávníček in R. Č.: Nokturno (1991; B. Fučík → Čtrnáctero zastavení, 1992, M. Trávníček → Sdílet věčné, 2002); Z. Rotrekl in Skrytá tvář české literatury (1991); ● ref. Nokturno: L. Soldán, LD (Brno) 4. 2. 1992; J. Vohryzek, LitN 1992, č. 19; I. Slavík, LidN 21. 5. 1992, příl. Národní 9 → Tváře za zrcadlem (1996) ●; Profil R. Č., Proglas 1992, č. 1, s medailonem L. Soldána (šifra ls) a bibliografickou poznámkou M. Trávníčka; in Osobnosti Třebíčska (2000); R. Sak in „Život na Vidrholci". Příběh Bedřicha Fučíka (2004); J. Hanuš in Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století (2005).

ls, mv

Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky viz **Vyšehrad**

Československá akciová tiskárna
viz **Vyšehrad**

Dědictví sv. Václava

1669–1790, od 1859

Náboženská nadace pro vydávání a rozšiřování českých knih širokým vrstvám čtenářů.

Označováno též Dědictví svatováclavské. – Za finanční základ k D. sv. V. lze považovat jistinu jezuity, kazatele, překladatele a adaptátora nábožensky vzdělavatelné literatury M. V. Šteyera, která vznikla z jeho dědického podílu 500 zl. určeného na vydávání českých knih; 1666 Š. ustanovil, aby se k ní připojil výtěžek z prodeje jeho překladu Balbínova spisu Diva montis sancti… a do 1671 tak získal dalších 250 zl. Rozhodující vklad však na Š. pobídku učinila jeho matka Marie, která ještě za svého života na tento záměr odkázala 800 zl. Zakládací listina D. sv. V., jejímž autorem byl s nejvyšší pravděpodobností sám Š., byla vystavena 1669, 1670 ji potvrdil jezuitský provinciál D. Krupský. Péče o jmění fondu byla svěřena rektoru novoměstské jezuitské koleje, správcem nadace byl vždy kněz této koleje, prvním 1669–92 sám M. V. Šteyer (dále J. Libertinus na začátku 18. století, G. Zenikl 1727, F. Teisewaldt 1728–33, M. Rinner 1734–37, F. Veselý 1738, P. Příhoda 1739–40, J. Kratochvíle 1741–45, J. Hubatius 1746–50, L. Svoiský 1751, G. Nochpar 1758, W. Luda 1759–64, J. Kruba 1765–66, A. Kopal 1767–71, L. Fabritius 1772, A. Fleischer 1772–73, I. Veselý 1778 a L. Holzapfel). Z úroků uložených prostředků se měly podporovat vydání a bezplatná distribuce nábožensky vzdělavatelné literatury původní i překladové, výhradně však jen v českém jazyce; ze všech vydaných titulů měl jeden exemplář připadnout arcibiskupovi a jeden metropolitní kapitule. D. sv. V. nesmělo vymáhat dary, hojně však přijímalo dary dobrovolné (např. od Ludmily Benigny ze Šternberka 1000 zl., od arcibiskupa Jana Fridricha z Valdštejna celý náklad Nového zákona, který dal sám vytisknout, od rektora jezuitské klementinské koleje F. Retze 900 zl. na tisk Starého zákona; J. a M. Tannerové, B. Balbín, J. Kruger, J. Ivánek věnovali větší počet svých děl). Knihy byly nejčastěji distribuovány prostřednictvím duchovních správců či misií ve všech českých diecézích, rozšiřovány však byly i do oblastí osvobozených od Turků (Dalmácie, jižní Uhersko, Slavonie, Bosna, Srbsko). V boji proti četným patiskům se na začátku 18. století tehdejší správce J. Libertinus bezúspěšně pokusil získat u konzistoře a 1718 dokonce u císaře tiskařské privilegium, 1737 se D. sv. V. potýkalo s cenzurními potížemi pro údajné hanobení jiných řádů (vydáním knihy Poklad duše), 1749 si vládní nadační komise vyhradila dohlédací právo a provedla inspekci fondu (jeho konečný stav k 1752 činil 17 000 zl. a 1669–1751 bylo z jeho prostředků rozdáno cca 80 000 knih). Při zrušení jezuitského řádu (1773) byl celý fond D. sv. V. i s knihami zabrán pro normální školní fond, 1775 odevzdán konzistoři a prohlédnut cenzorem K. R. Ungarem a správcem knihoskladu F. J. Tomsou; nevhodné knihy byly zničeny, ostatní 1790 při veřejné dražbě prodány. Podle dvorského výnosu 1776 připadla polovina ročního výnosu knihoskladu, druhá konzistoři, resp. arcibiskupovi. Z kapitálu (1777 cca 15 000 zl.) byly v rozporu s přáním zakladatelky tehdy tištěny i německé katechismy, honorovány překlady apod. 1790–1859 vydával normální školní knihosklad pedagogické a náboženské knihy s použitím fondu D. sv. V. a přitom poskytoval určitou část titulů arcibiskupské konzistoři, která je rozdávala při generálních vizitacích. Pokus V. M. Pešiny o sloučení D. sv. V. s Dědictvím svatojánským (1838) se pro odmítavý postoj místodržitelství nerealizoval, až 1859 je obnovil tehdejší ministr kultu a vyučování L. Thun; nadále zůstalo ve správě knihoskladu a na žádost duchovních správců byly zdarma vydávány katechismy a biblické dějepravy pro školní mládež. Další činnosti nadace nejsou známy stejně jako datum jejího případného ukončení.

Význam D. sv. V. pro šíření nábožensky vzdělavatelné produkce v českých zemích na konci 17. a v 18. století byl značný a v tehdejší době poměrně ojedinělý (obdobné pokusy o institucionalizaci distribuce katolické literatury v národním jazyce lze zaznamenat pouze v porýnském prostředí ve vydavatelství Goldenes Almosen). První knihou prodávanou prostřednictvím D. sv. V. byl Šteyerův překlad Balbínova pojednání o mariánském poutním místě Přepodivná matka svatohorská Marie (1666), za první vydaný titul (1670) je považována příručka Světlo katolického učení… Už

v 70. letech začalo D. sv. V. vydávat první český katolický překlad celé bible, pořízený českými jezuity M. V. Šteyerem, J. Konstancem a J. Barnerem (Nový zákon 1677, Starý zákon ve dvou svazcích 1712 a 1715). Nákladem nadace vycházela původní, přeložená či adaptovaná populární katolicky výchovná literatura, která tvořila snad nejpočetnější část tehdejšího písemnictví v českém jazyce. Byly to některé druhy tzv. nábožné literatury, sloužící ke kultivaci duchovního života širších společenských vrstev, k nimž patří kancionálová píseň (opakované vydání Kancionálu českého…), modlitební knížky (Nebeský budíček) a hagiografická literatura (Zázrakové boží v svatých jeho…). Vedle této produkce se D. sv. V. pokoušelo oslovit i náročnějšího čtenáře vydáváním řady titulů náboženského rozjímání (Tomáš Kempenský) a duchovních cvičení (překlady děl J. Drexela), vyšla i některá exkluzivnější díla postilografická (F. Neumayr: Miserere neboližto Padesátý kající žalm…). Do jisté míry pokrývalo D. sv. V. i poptávku duchovní správy po pastorační literatuře, a to opakovaným vydáváním katechetických příruček (Kde jest to psáno aneb Důkladná a důležitá zpráva neb odpověď z biblí…), katechismů (Instructio acatholici…) či Šteyerovy homiletické příručky (Postila katolická…). Opakovaná vydání některých děl jsou v zásadě nezměněná, zásadnější proměnu v ideovém a tematickém zaměření produkce D. sv. V. lze zaznamenat až od 60. let 18. století občasnými překlady tehdejší francouzské a německé racionalistické produkce; závažným počinem bylo druhé vydání tzv. Svatováclavské bible a účast na její distribuci. Z prostředků nadace vyšlo 1778 i přepracované vydání Nového zákona a 1780 a 1804 celé bible, na podnět císařovny Marie Terezie pořízené V. F. Durychem a F. F. Procházkou. – V řadě knih, podle sekundární literatury vydaných D. sv. V., není tento údaj uveden.

Z PRODUKCE: Světlo katolického učení… Pán Ježíš… (1670; znovu 1729, 1760); Kde jest to psáno aneb Důkladná a důležitá zpráva neb odpověď z biblí… (1673; znovu 1686, 1719, 1728); Biblí česká, to jest Svaté písmo… 1–3 (1677, 1712, 1715; 2. vyd. 1769–71); Kancionál český více než osm set a padesáte písní na všecky přes celý rok slavnosti, neděle a zasvěcené svátky… (1683, usp. M. V. Šteyer; rozšíř. vyd.: 1687 a 1697 s tit. … více než devět set písní…, 1712, 1727, 1764 s tit. … do tisíc písní…); Postila katolická na dvě částky rozdělená, nedělní a sváteční aneb Vejkladové na evangelia… (1691; znovu 1695, 1702, 1719, 1722, 1731, 1737); Poklad duše jináč žádostivý… (1697); A. Chanovský: Správa křesťanská s krátkým výkladem podstatnějších věcí… (1697; znovu 1733); Tomáš Kempenský: Všem Krista Pána a spasitele našeho následovati usilujícím… (1710; znovu 1725, 1735, 1747, 1769); C. G. Rosignoli: Zázrakové boží v svatých jeho… 1–3 (1718, 1720, 1723); Instructio acatholici… To jest vynaučení nekatolíka… (1727); Ch. de la Vega: Smutné příhody aneb Velmi užitečné jednání o svaté zpovědi… (1734); J. Sies: Sladký nápoj jak při trpké nemoci tak při hořké smrti duše posilňující… (1738; znovu 1755); W. Stanyhurst: Starého člověka skrze uvažování čtyr posledních věcí proměna a nového člověka zrození… (1741); N. Elffen: Katolická sprostopravda… aneb Učení křesťanské katolické církve 1, 2 (1749); J. Drexelius: Cesta nebeská běhu slunečního aneb Dvanactero znamení… (1761) + Heliotropium. Velký slunečný květ… To jest lidská vůle ve všem… s Božskou vůlí se řídící (1762) + Křížová škola neb V křesťanské trpělivosti posilnění, pomoc a potěšení… (1762) + Orbis phaëton. To jest podpal celého světa jazyk lidský… (1762); D. J. Metelka: Výborné duše lékařství na tři díly rozdělené… (1762); Nebeský budíček (Kutná Hora 1770); F. Neumayr: Miserere neboližto Padesátý kající žalm v výborných a pohnutedlných historických kázáních… (1773); N. Fontaine: Příběhové písemní, Starého i Nového zákona… (1777); Nový zákon… Ježíše Krista (1778); Biblí česká, to jest celé Svaté písmo… (1780, 1804). ■

LITERATURA: J. A. Riegger in Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen 4 (1787); V. M. Pešina: Původ, činnost a zaniknutí D. sv. V., Časopis pro katol. duchovenstvo 1852, s. 168; an. (J. Jireček): D. sv. V., Pražské noviny 20., 28. a 29. 7. 1859 → Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury 1 (Vídeň 1860, s. 19); Dědictví svatováclavské, in Stoletá památka c. k. kněhoskladu (1875, s. 21); J. Jireček in Rukověť 1 (1876, s. 159); J. N. Sedlák: Dějiny D. sv. V. (s ed. závěti Marie Š., zakládací listiny D. Krupského ad.), Časopis katol. duchovenstva 1901, s. 38 a pokr.; an. (A. Podlaha): D. sv. V., Český slovník bohovědný (1916, s. 421) + (pod vl. jm.) Doplňky k Dějinám D. sv. V. dr. Jan. Nep. Sedláka, Časopis katol. duchovenstva 1924, s. 625, 722, a 1925, s. 40, 138, 229; J. Vašica: Jezuité pobělohorští a český jazyk, Akord 3, 1930/31, s. 429 → České literární baroko (1938); J. Volf: Nakladatelský seznam Svatováclavského dědictví, ČNM 1936, s. 297; K. Polák in Třemi stoletími. Stručné dějiny Státního pedagogického nakladatelství (1967, s. 62); A. Stich, M. Svatoš in M. V. Šteyer: Žáček (2001).

vpb

Dětský svět (1921–1935) viz in **Vyšehrad**

Dobrá kopa

1907–1914

Humoristický časopis snažící se o nekomplikovanou zábavnost.

Podtitul: 1907/08 (roč. 1): č. 1–2 Nejlacinější český humoristický časopis, č. 3–8 Nejlevnější a nejveselejší český humoristický časopis, č. 9–48 Nejveselejší, nejrozšířenější a nejlevnější český ilustrovaný humoristický časopis; 1908–10 (roč. 2–3) Nejveselejší, nejrozšířenější a nejlevnější český ilustrovaný humoristický týdeník; 1910/11 (roč. 4) a 1912–14 (roč. 6 a 7) Humoristický týdeník. – *Redaktoři:* 1907–08 (roč. 1–2 do č. 1) K. L. Kukla, 1908/09 (roč. 2, č. 2–30) B. Kočí, 1909–11 (roč. 2 od č. 31 – roč. 5 do č. 1) J. Soukup, 1911–13 (roč. 5 od č. 2 – roč. 6) F. Kraus, 1913/14 (roč. 7) S. Sedláček. – *Nakladatelé:* 1907–10 (roč. 1–4 do č. 2) B. Kočí, 1910/11 (roč. 4 od č. 3) Lidové nakladatelství, 1911–14 (roč. 5–7) E. Beaufort; vše Praha. – *Periodicita:* 1907/08 (roč. 1) č. 1–8 čtrnáctideník, od 1908 (roč. 1 od č. 9) do 1914 (roč. 7, č. 34) týdeník: 1907/08 (roč. 1) od října do října 48 čísel; 1908/09 – 1909/10 (roč. 2–3) od listopadu do října 52 čísel; 1910/11 (roč. 4) od listopadu do listopadu 52 čísel; 1911/12 (roč. 5) od listopadu do listopadu 50 čísel; 1912/13 (roč. 6) od listopadu do října 52 čísel; 1913/14 (roč. 7) od listopadu do července 34 čísel.

Záměrem zakladatelů a vydavatelů D. k. bylo poskytnout širokým vrstvám čtenářů snadno srozumitelný a nenáročně zábavný humoristický časopis, poskytující vedle pestrého výběru ze světových zábavných periodik i prostor pro udržování tradice českého humoru. Časopis dosáhl značné obliby (redakce udávala náklad až 80 000 výtisků), rozvíjel i autorskou spolupráci se čtenáři. Po převzetí podniku E. Beaufortem byla D. k. od počátku 5. roč. (1911) do konce vydávání označena jako Příloha (k) Nár. obzoru, byla však prodejná a předplatitelná i samostatně. Vydávání D. k. bylo zastaveno vzhledem k válečné době a preventivní cenzuře.

Časopis byl zejména zpočátku zaplňován především texty (ponejvíce anekdoty, ale též adaptace nebo volně zpracované motivy ze známých děl) přebíranými z jiných humoristických periodik domácích (Humoristické listy, Paleček, Rašple, Šibeničky, Šípy, Šotek, Švanda dudák, zábavné přílohy např. Nár. listů, Nár. obzoru, regionální časopisy, slovenský Rarášek aj.) a často zahraničních (Fliegende a Lustige Blätter, Frou-Frou, Le Rire, Mondo umoristico, Muskete, Punch, Scraps, Simplicissimus, Šut, Tit-Bits a mnohé další). Anekdoty byly umisťovány v rubrikách *Z humoru anglického, francouzského, německého, židovského* atp., *Z humoru odběratelů D. k., Jak stádo běží, Světoznámí šaškové Čumbillo a Čimbullo baví český národ.* V nestabilní struktuře D. k. se dále objevovaly aforismy a citáty slavných osobností (např. v rubrikách *Zrnka*, *Pêle-mêle, Životní pravdy*), v prvních ročnících *Věstník spolkový*, tj. kvazizprávy o spolku dobrých kop „kosáků“ (podepisován rytíř Viktorin z Puše nebo Kos Viktorin z Puše), od 4. roč. cyklus *Figurky*, později *Pražské figurky* (různí autoři, i anonymně, nejčastěji šifry -r., Br., -a-), provázený ilustracemi, od 5. roč. reflexe aktuálních událostí (*Míchanice*, podepsáno Autor Míchanic nebo šiframi -r., -r-), nepravidelné seriály *Původní zprávy Venouška* (resp. *Venouše*) *Hořejše* (patrně pandán k seriálu J. Skružného v Humoristických listech), kulturně-společenské referáty Lízinky Vackojc (resp. Vackovic), dialektem stylizovaný *Týden v Praze* (podepsán Nácek Dosódil) aj. Čísla doplňovaly občasné rubriky (např. *Co se nestalo?*, *Listárna redakce*, *Hádanky*), inzerce a (zvláště v době vydávání B. Kočím) též nakladatelské informace o vydavatelských počinech, soutěžích a nabídkách (výjimečně též *Hlasy kritiky o našich knihách*). Rovnocennou součástí D. k. byla její *obrazová část*, a to jak ilustrace, tak samostatné kreslené vtipy a seriály; většinou byly anonymní, podepsané byly nejčastěji R. Adámkem, J. Batěkem, V. Hübschmannem, J. Janouškem (i šifra Jnšk.), J. Kitzlerem, F. K. Loukotkou, K. Rélinkem, K. Vavřinou (pseud. Kavřina) aj., přetištěny byly např. Alšovy kresby k prostonárodním písním. – Za počátečního, Kuklova vedení byly tištěny práce K. Havlíčka Borovského, I. Herrmanna (pseud. Ypsilon), J. Nerudy, K. V. Raise (pseud. Prokop Bodlák), L. Stroupežnického, L. Tůmy (pseud. Zevloun) aj., kuplety J. Švába-Malostranského, tzv. Časové kuplety Honzy z Boudy atp. Postupně přibývalo původních příspěvků, často publikovaných anonymně nebo pod pseudonymy a šiframi (ne vždy lze spolehlivě rozlišit skutečné jméno a pseudonym); převažovaly humoresky, bajky a humoristické povídky (soustavně s D. k. spolupracoval J. Hašek, a to i povídkami s postavou vojáka Švejka, H. Vavrečka publikoval příběhy Františka Lelíčka), z básnických forem epigramy, kuplety, jednoduché rýmovačky, deklamovánky a satirické

verše (především O. Hanuš, J. Mach, F. Šimon Lomnický). Tematicky se D. k. orientovala na žánrovou komiku (povahové a vzhledové nedostatky, erotické projevy, staropanenství, životní paradoxy, církev, šosáctví atp.), časopis se věnoval i soudobému politickému dění (např. parlamentní události, diplomacie, mezinárodní konflikty, zvláště balkánská válka). Zvláštní prostor dostávaly humorky, vyprávěnky a pseudolidové říkanky (Nácek Dosódil, A. Mrštík, J. Noháč, V. Rolný, M. Srubjan, Staněk ze Rváča, Stáňa Řeťas, Staněk Sypěnu aj.), tematizující život a postoje i jazyk obyvatel regionů (nejčastěji moravských: Hané, Slovácka a Valašska). V jednotlivých ročnících vycházely na pokračování rozsáhlejší texty: Cervantesův Ostrovtipný rytíř don Quijote de la Mancha v překladu a uspořádání K. L. Kukly, lidová historka Ferina Lišák přebásněná dle Soltauovy verze K. L. Kuklou, Deník malé maminky od Evy z Harasova, volný cyklus povídek Láska roste – kvete – umírá od různých autorů (Ariosto, M. Dolanský, J. Havlů, J. Hudec, A. Mrkvička, P. Naval, H. Romanovič, D. Veselý, M. Setuňský). – *Veršované útvary* publikovali: L. Arleth, O. Hanuš (i šifry -oh., -oh! aj.), J. Herain, F. S. Jaroš (i pseud. Fr. /Frant./ Štírek, šifra Jrš.), L. Lošťák, J. Mach (i šifry -ach.-, -r.-, -r.), G. R. Opočenský (i podp. Roger), J. Opolský (i pseud. Ego), L. Quis, E. Rada, F. Šimon Lomnický (i Fr. Šimon-Lomn., Šim. Lom., Š. Lom. aj.), A. Vinopal, Q. M. Vyskočil aj. *Prózu* publikovali: K. Babánek, B. Bouška, F. J. Čečetka, F. A. Haj (i Háj), O. Hanuš, J. Hašek (i pseud. Antonín Kočka, J. Kočka, Nemo, patrně i další pseudonymy a šifry), F. K. Hejda, J. Herain, A. H. Horáková, V. Jírů, B. A. Kraj, E. Kučera, K. L. Kukla (i šifry K-a., -k-a.), K. V. Kuttan, K. Lexa, V. Neubauer (i Vilda, dub. Vilda Bayer), A. Novotný, K. Novotný, E. Rada, J. E. Sequardt (i Honza Seguardt, J. Ev. S.), V. Slavík, M. Srubjan, V. Šafr, J. Šťastný, H. Vavrečka (pseud. Hugo Vavris), A. Vinopal, V. Vrba, Q. M. Vyskočil, P. Zita (i Zíta), J. Žemla (i šifry Žla., -Žla.-), K. Ženíšek-Javornický (i šifra Ž-šek) aj. *Zahraniční beletrii* zastupovali častěji: A. P. Čechov, J. W. Goethe, H. Heine, A. Kozma, Mark Twain, G. de Maupassant, K. Mikszáth, G. W. Peck, A. Roda Roda, A. Silvestre, L. Thoma, A. Wilkoński aj., v překladech mj. R. Buriana, J. V. Kořána, K. L. Kukly, P. V. Líska, F. Nezbedy, F. Páty, V. Patejdla, A. B. Poživila, J. Rypáčka (pseud. J. Ráček), H. Sedláčka, V. F. Veverky, J. (i J. Z.) Vítkovského a šifer joč., M. P., Fy., V. Rgl, Rakif, -ig aj. Četné další příspěvky jsou podepsány: Ahasver, Arsén, Ben Jamin, Bobeček, Čertus, Donna Paola, dr. Hadr, Dr. Pařízek, Fazolka, Fin-fin, Flekandr-Živý, Foma Merka (i šifra F. M.), Frajtr Špiritus, Fricek Vopona, Gnom, J. Obrtlík, Jaro Červ, Jenini, Jož. V. Štech-Žehrov, Korčián, Kr. J. Sten, Kryšpín Tácek, K. Žert, Lasdot, Máček, N. Tlechor, Nedda, Nexy, Notus Ignotus, Oskar Nigrastella, Pepánek Křížek, Pepíček Osiřelý, Prof. Immergrün, Rakif, Rochně, Serafin Ucho, Stáňa Klárský, Troník (i Troníček), Venca Vodnás, Viola, Želva; Hký. (asi K. Horký), B. Š., Jnšk. (patrně J. Janoušek), -ný., Oškrt., -ef-, E., Sk., Skr. (možná J. Skružný), Tram, Trn., E. (i Emil) W-ein, -ý, Zav. (asi F. Zavřel), -10-, -β- a mnoha dalšími podpisy (běžné jsou rozmanité zkratky z iniciál jmen autorů).

jz, jip

Václav Ž. **Donovský**

* 30. 8. 1824 *Praha*
† 4. 6. 1891 *Praha*

Autor románů a novel, divadelních her, recenzí a článků o prvních českých divadlech.

Vl. jm. Václav Žížala; podepsal se též Štěpán Donovský. – Syn panského kočího. Vyučil se čalouníkem, 1847 se vydal za prací do Uher a do Vídně, kde se seznámil s J. A. Prokopem. Z politických důvodů byl sledován, proto utekl do Břetislavi (Břeclav). Zájem o politické dění ho přivedl 1848 do Prahy, kde vydal leták (česky a německy), v němž projevil nedůvěru ke konstituční vládě a kritizoval zemský sněm (*Českým bratrům*, německy s tit. *An mein Böhmen*), byl zatčen a pro nedostatek důkazů propuštěn. 1849 cestoval s Prokopovou českou divadelní společností do Chrudimi (již předtím hrával ochotnické divadlo, např. v malostranské Nostické jízdárně, na Újezdě, u Šálků o na Ovocném trhu, později v Mikulášském divadle), 1850 se opět dostal do Vídně (hrál zde v českých veřejných představeních v Josefově), po návratu 1853 byl znovu uvězněn a pravděpodobně odveden k vojsku; s ním pobýval v Itálii (v Pavii žil jako šikovatel), cestoval však i po Dalmácii. Po propuštění 1859 se vrátil do Prahy, kde se živil jako žurnalista: 1860 nastoupil do admi-

nistrace Času a od 1861 do Nár. listů. Pro oční nemoc se 1888 vzdal této práce; svůj život ukončil sebevraždou (utopil se ve Vltavě). Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

V rozsáhlém, odvážně koncipovaném románu *Tři Čechové* D. předvádí na osudech tří přátel více než tři desetiletí života české společnosti (od pražského studentského života přes vznikající život spolkový, vídeňská tovaryšská léta a svět rodící se české buržoazie až po dobovou vlnu vystěhovalectví do Ameriky). Řada živě zachycených reálií z rozmanitých prostředí tvoří pozadí rušného dobrodružného děje, plného milostných vztahů, ale hlavně intrik, podvodů i zločinů, jejichž smyslem je získání co největšího majetku. Dobová kritika (Obzor) dílo exemplárně odmítla jako neživotnou kopii esteticky pochybného typu tzv. senzačního románu se společenským pozadím psaného po cizím vzoru (A. Dumas st., E. Sue aj.), autorovi vytkla cizorodou látku nevhodnou pro české čtenáře i její nedostatečné umělecké zpracování. Lehkomyslný život spojený s hráčskou či milostnou vášní, vedoucí k úpadku, chudobě a poté k zločinu, se stal tématem dalších, nepříliš zdařilých próz: romantického příběhu *Karbaník a rodina jeho,* novely *Z povídek o Červeném hradě* i povídky *Polesný.* V jednoaktovce *Upír* se autor vysmál pověrčivosti a klepařství, dobová kritika příznivě přijala pohádkovou hru pro děti *Božena Borotínská.* Celoživotní okouzlení divadlem se projevilo v řadě D. příspěvků: cenné je jeho svědectví o českých kočujících společnostech, o českých hercích i o českém divadle v Praze (u Sv. Mikuláše), z vlastní zkušenosti těžil v praktických radách pro ochotnická divadla; o divadelních hrách též referoval (především v Pražském poslu). Jeho divadelní hra z 1848 Děti bídy (1877) neprošla cenzurou, ohlášeny, ale zřejmě nehrány, byly též hry Shledání (1851), Dáma a kytkářka (1858) a fraška Bakchus (asi 1886).

ŠIFRY: V. D., V. Ž., V. Ž. D., (vžd). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čas (1861); Květy (1865, 1871; 1871 Počátky českého divadla na venkově); Lumír (1851, 1875–76); alm. Máj (1860, P Amadeus); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (od 1861); Nár. noviny; Naše listy; Obrazy života (1859–62; 1860 O divadle v Itálii, České divadlo na venkově); Paleček; Pražský posel (1848, 1862; 1848 P Polesný); Rodinná kronika (1863). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle:* Tři Čechové (R 1855); Karbaník a rodina jeho, Z povídek o Červeném hradě (R a PP 1857, obs. i P J. J. Křičenského Jak se koprnický Vávra dostal z rychtářství); Stručná pokynutí pro ochotníky 1–3 (1. O postavení a zařízení divadla, 2. O přidělování úloh, 3. O zkouškách, 1861); Letopisy národních divadel ochotnických v Čechách 1. Soukromé divadlo u Sv. Mikuláše v Starém Městě pražském (1861, šifra V. Ž. D.); Upír (D 1861); Božena Borotínská (D pro ml., 1869, i prem.). – *Ostatní práce:* Českým bratrům (leták, b. d., 1848, podp. Štěpán Donovský; t. r. německy s tit. An mein Böhmen, podp. Štěpán Donovský; 1948 in Letáky z roku 1848, ed. M. Novotný). ▮

LITERATURA: ● ref. Tři Čechové: an., Obzor 1855, s. 457; -r., Pražské noviny 3. a 6. 6. 1856; an., Moravský Nár. list 12. a 16. 7. 1856 ●; ● ref. Amadeus: an., Lumír 1860, s. 761; an., Hvězda 1860, s. 440 ●; Δ (J. Neruda): Drobné klepy (kritika hesla D. v Riegrově Slovníku naučném), Čas 22. 11. 1861; ● ref. Božena Borotínská: Hý. (V. Vávra Haštalský), Naše listy 21. 3. 1869; an., Beseda učitelská 1870, s. 34 ●; Δ (J. Neruda): Divadelní táčky 17, NL 23., 24. a 25. 11. 1880 + (pod vl. jm.) V. Ž. D., Humorist. listy 1886, s. 352 → Podobizny 3 (1955); ● nekrology: an., NL 5. 6. 1890; an., Lit. listy 1890, s. 249; an., Podřipan 1890, č. 24; J. Vrba, Osvěta 1891, s. 93 ●; J. L. T. (Turnovský): Vzpomínka, Zábavné listy 1892, s. 501; J. V. Frič in Paměti 2 (1920, s. 51); K. Kazbunda in České hnutí roku 1848 (1929, s. 172, s ed. Českým bratrům); E. Bass: Čtení o roce osmačtyřicátém 21, LidN 25. 6. 1938.

ik

Evangeliář viz **Bible** (Dodatky, 4. díl)

Ezop

14. století

Soubor veršovaných bajek.

Předlohou E. (3242 veršů) byl tzv. Anonymus, latinské veršované zpracování ezopských bajek z 12. století.

Neznámý český básník přeložil všech 60 bajek, které Anonymus obsahuje; elegické distichon originálu nahradil osmislabičnými sdruženě rýmovanými verši, rozšířil text reflexivními pasážemi a vtiskl mu ráz díla určeného k hlasitému přednesu (na řadě míst použil tzv. Romula, latinského prozaického zpracování ezopských bajek, které pochází z 5.–7. století). Zdá se, že přejímal verše, rýmy a obraty Alexandreidy; zdá se také, že některá místa obsahují alegorické narážky na Jana Lucemburského: tím se vznik díla, dochovaného v opisu z 1472, hypoteticky posu-

nuje do 1. třetiny 14. století. – V 16. století nahradil staročeského E. nový soubor ezopských bajek pořízený J. A. Albínem Vrchbělským.

EDICE: in Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1888, s. 88 a pokr. (ed. A. Brückner); in Sborník hraběte Baworovského (1903, ed. J. Loriš); Ezopovy bajky, Katonova dvojverší, Rada otce synovi (1999, ed. E. Petrů; srov. ref. A. Vidmanové, LF 2000, s. 388). – *Ukázky in:* Výbor z české literatury od počátku po dobu Husovu (1957, ed. B. Havránek a J. Hrabák s jinými). ▮ LITERATURA: A. Brückner: Böhmische Studien 2–3, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1888, s. 88 a pokr.; J. Loriš in ed. Sborník hraběte Baworovského (1903); in sb. Antika a česká kultura (1978); E. Petrů in ed. Ezopovy bajky, Katonova dvojverší, Rada otce synovi (1999).

jl

Jan **Franz**

* 17. 4. 1910 *Jitkov* u Havlíčkova Brodu
† 6. 4. 1946 *Havlíčkův Brod*

Katolicky orientovaný literární kritik a překladatel, spoluzakladatel časopisu Řád.

Narodil se jako jedno ze šesti dětí v rolnické rodině. Obecnou školu absolvoval v rodišti, reálné gymnázium v Chotěboři; po maturitě (1929) studoval češtinu, francouzštinu a filozofii na pražské filoz. fakultě (8 semestrů 1929–33). Přátelsky byl spjat s B. Reynkem a J. Florianem. Seznámil se s okruhem mladých katolicky orientovaných literátů (J. Kostohryz, F. Lazecký, V. Renč, T. Vodička, R. Voříšek), s nimiž 1932 založil časopis Řád, po půl roce se však vzdal redakce a krátce potom i literární kritiky a publikování vůbec. Studium z existenčních důvodů nedokončil, složil nižší zkoušku knihovnickou a po vojenské prezenční službě v Hradci Král. a Čáslavi (1935–37) nastoupil jako úředník v Památkovém úřadu (1937–40), pak ve Fotoměřičském ústavu a od 1941 pracoval navíc jako pomocný koncipista v Zemském archivu v Praze. Žil v ústraní, patrně pod vlivem pokračující choroby, provázené stavy melancholie a deprese. Od dubna 1942 byl totálně nasazen v koželužně v Lipsku, odkud se vrátil z amerického sběrného tábora koncem června 1945 s podlomeným zdravím; brzy nato podlehl tuberkulóze.

F. literární dráha trvala jen několik let (1931–35), během nichž časopisecky publikoval kritické studie, recenze a překlady. V obou oblastech, literárněkritické i překladatelské, projevil neběžné nadání. Patřil k nejvýraznějším mluvčím té části generace z počátku 30. let, jež vyrůstala z duchovního světa Florianovy Staré Říše a proti poetistickému opojení a nezávazné hře imaginace programově stavěla „bohatství a intenzitu vnitřního života“ opřeného o tradiční křesťanské hodnoty. Polemické zaměření této estetické koncepce se výrazně projevilo v obou F. studiích o představitelích avantgardy (*Konstantin Biebl, Případ Vítězslava Nezvala*), z nichž zejména nezvalovská vzbudila ve své době pozornost nekompromisním a příkrým soudem. Stejně náročná kritéria F. uplatnil i u autorů duchovně mu bližších (*Poznámky o Durychovi, O Janu Čepovi*): zásadně polemizoval s Durychovým tvůrčím přístupem a vyzvedl z jeho díla jen několik knížek neznásilněné, „svéprávné“ básnivosti, již naopak zdůrazňoval jako základní dar Čepův. Překládal z němčiny, francouzštiny a angličtiny (časopisecky např. G. Bernanose, L. Bloye, P. Claudela, J. Greena, též Kafkovu povídku a kafkovskou studii), knižní překlady z němčiny prezentovaly křesťanskou románovou produkci.

ŠIFRY: J. F., jf., jfz. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1931, František Gellner); sb. Archy (Stará Říše 1933); Listy pro umění a kritiku (1933–35; 1933 O Janu Čepovi); Řád (1932–34; 1932 Poznámky o Durychovi, 1934 překl. F. Kafka: Před zákonem a překl. B. Rang: Franz Kafka); Tvar (1931–32; 1931 Konstantin Biebl, 1932 Případ Vítězslava Nezvala). ▮ KNIŽNĚ. *Literárněkritické práce* (posmrtně): Studie (2002, ed. K. Kováčová); Eseje, kritiky, dopisy (2006, ed. L. Bartoňová a M. Doležal). – *Překlady:* F. Funck-Brentano: Lucrezia Borgia (1932); D. Viesèr: Zpěváček (1938, s V. Renčem); K. H. Waggerl: Rok Páně (1939). ▮ KORESPONDENCE: Dopisy J. F. Janu Čepovi (z 1933), Proglas 1992, č. 7 (ed. M. Trávníček) → J. F.: Studie (2002); Dopisy J. F. B. Reynkovi a J. Kostohryzovi (z 1932–34 a 1937), Souvislosti 1995, č. 4 (ed. M. Doležal); in Eseje, kritiky, dopisy (rodině z 1932–46, J. Čepovi z 1932–39, J. Florianovi z 1932, B. Fučíkovi z 1931–38, F. Halasovi z 1933–45, J. Hertlovi z 1931–33, J. Kostohryzovi z 1937, C. Merhoutovi z 1941–45, J. Palivcovi z 1934, B. Reynkovi z 1932–45, V. Vokolkovi z 1931–45, J. Zahradníčkovi z 1933–40; 2006, ed. L. Bartoňová a M. Doležal). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Řád (1932–33, se S. Berounským). ▮

BIBLIOGRAFIE: L. Bartoňová, M. Doležal, M. Kosák in J. F.: Eseje, kritiky, dopisy (2006, s. 355). ▮ LITERATURA: V. Krištof: Osud a nadání (Vzpomínka na J. F.) (1946, bibliof.) → J. F.: Studie (2002).

▮ p. (A. M. Píša): Případ Vítězslava Nezvala…, PL 21. 6. 1932; Nk. (B. Novák): ref. Poznámky o Durychovi, Čin 4, 1932/33, s. 599; rv (R. Voříšek): In memoriam J. F., Akord 12, 1945/46, s. 382; F. Lazecký: Jak vznikl jeden časopis, Akord 15, 1989/90, č. 4 a 5; J. Tichý in V odboji a utrpení (1990); M. Doležal: Zapomenutý samotář, Katol. týdeník 1992, č. 26, příl. Perspektivy; M. Trávníček: Profil. J. F., Proglas, 1992, č. 7 → J. F: Studie (2002); M. Doležal: J. F., Souvislosti 1995, č. 4; L. Soldán in Od konce století přes práh milénia (2001, s. 48); ● ref. Studie: L. Soldán, Akord 2003, s. 548; I. Harák, Babylon 13, 2003/04, č. 6 ●; I. Harák: Prolomit mlčení (kolem J. F.), sb. Otokar Březina 2003 (2004, s. 204); M. Doležal: J. F. byl i pro nejbližší přátele záhadou (úvod k bloku o J. F.), Souvislosti 2006, č. 1 + Josef Florian, J. F. a Řád, sb. Dobré dílo, špatná doba (2006, s. 28); M. Doležal, L. Bartoňová in J. F.: Eseje, kritiky, dopisy (2006).

es

F. J. **Frgal** (nakladatelství) viz J. F. **Šašek**

Frizinské památky

10.–11. století

Staroslověnské zpovědní modlitby a staroslověnské zpovědní kázání velkomoravského původu.

F. p. jsou jediný staroslověnský rukopis psaný latinkou. Skládají se ze tří textů zapsaných na nepopsaných stranách latinského kodexu z 10.–11. století, obsahujícího homiletické texty. Kodex byl převezen 1803 z kláštera sv. Korbiniana ve Freisingu do Státní knihovny v Mnichově, kde je uložen dodnes. Slovanské texty jsou psány minuskulním písmem vycházejícím z karolínské minuskule a německým pravopisem. Byly patrně diktovány slovanským duchovním německému písaři, který ovládal slovanský jazyk buď málo, nebo vůbec ne.

První a třetí text jsou zpovědní modlitby. (První z těchto modliteb je překlad starohornoněmeckého textu. Stejná starohornoněmecká předloha, avšak v jiném překladu, tvoří základ jedné z modliteb velkomoravského Zpovědního řádu.) Druhý text je fragment kázání, jehož obsahem byla tzv. adhortatio ad poenitentiam (výzva k pokání). Zatímco modlitby jsou v podstatě staroslovinské se stopami staroslověnštiny, zdá se, že základ kázání je staroslověnský, a předpokládá se, že to je přejaté původní kázání Metodějovo. Některé myšlenky tohoto kázání se opakují v homiliích, napsaných Klimentem Ochridským nebo mu připisovaných. Zpovědních modliteb se v moravskopanonské oblasti možná užívalo již v období předcyrilometodějském a teprve později byly částečně ovlivněny staroslověnštinou. Památky jsou důležitým svědectvím o šíření křesťanství na Moravě a v Panonii.

EDICE: P. I. Keppen (Köppen) in Sobranije slovenskich pamjatnikov, nachodjaščichsja vne Rossii. 1. Pamjatniki sobrannyje v Germanii (Petrohrad 1827); B. (J.) Kopitar in Glagolita Clozianus (Vídeň 1836); A. Janežič in Slovenska slovnica s kratkim pregledom slovenskega slovstva ter z malim cirilskim in glagoliškim berilom za Slovence (Celovec 1854); F. Miklošić in Chrestomathia palaeoslovenica (Vídeň 1854); V. Vondrák in Zur Frage nach dem Verhältnisse des Freisinger Denkmals zu einer Homilie von Klemens, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1906, s. 256; in Die altslawischen Verstexte von Kiew und Freising (Lipsko 1925, ed. E. Sievers); S. Pirchegger in Untersuchungen über die altslowenischen Freisinger Denkmäler (Lipsko 1931); Brižinski spomeniki. Uvod, paleografski in fonetični prepis, prevod v knjižno slovenščino (Lublaň 1937, ed. F. Ramovš, M. Kos); M. Weingart, J. Kurz in Texty ke studiu jazyka a písemnictví staroslověnského (1949, s přepisem do normalizované staroslověnštiny); J. Stanislav in Dejiny slovenského jazyka 3. Texty (Bratislava 1957); sb. Brižinski spomeniki. Znanstvenokritična izdaja (Lublaň 1993). – *Překlad do češtiny:* J. Vašica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966; dopln. vyd. 1996). ▮

BIBLIOGRAFIE: in sb. Brižinski spomeniki. Znanstvenokritična izdaja (Lublaň 1993). ▮ LITERATURA: V. Vondrák: F. p., jich vznik a význam v slovanském písemnictví (1896); A. Isačenko: Jazyk a pôvod Frizinských pamiatok (Bratislava 1943); sb. Freisinger Denkmäler. Brižinski spomeniki. Monumenta Frisingensia. Literatur – Geschichte – Sprache – Stilart – Texte – Bibliographie (Mnichov 1968); Zbornik Brižinski spomeniki (Lublaň 1996). ▮ J. Dobrovský: Nachricht von drei slawischen Aufsätzen, welche in einer sehr alten lateinischen Handschrift der öffentlichen Bibliothek zu München gefunden worden sind, Slovanka 1814, s. 249; J. Kopitar in Glagolita Clozianus (Vídeň 1836); W. Braune: Die altslowenischen Freisinger Denkmäler in ihrem Verhältnisse zur althochdeutschen Orthographie, Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur (Halle n. S.) 1874, s. 527; V. Vondrák: Althochdeutsche Beichtformeln im Altkirchenslawischen und in den Freisinger Denkmälern, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1894, s. 118 + Althochdeutsches in den slawischen Freisinger Denkmälern, Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur (Halle n. S.) 1897, s. 201 + in Studie z oboru církevněslovanského písemnictví (1903) + Zur Frage nach dem Verhältnisse des Frei-

singer Denkmals zu einer Homilie von Clemens, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1906, s. 256; V. Jagić: Meine Zusätze zum Studium der Werke des slawischen Klemens. 2. Hat Bischof Klemens für eine seiner Homilien den Text des Freisinger Denkmals vor Augen gehabt?, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1905, s. 395; M. Kos: Paleografske in historične študije k Freisinškim spomenikom, Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino (Lublaň) 1924, s. 1; F. Ramovš: O jeziku v Brižinskih spomenikih, tamtéž 1928, s. 160; M. Kos: Nove študije k Freisinškim spomenikom, tamtéž 1931, s. 126; J. Stanislav: Doterajšie výskumy o Frizinských pamiatkach, Byzantinoslavica 1932, s. 303; I. Grafenauer: Starobavarska (svetoemmeramska) molitev v starem slovenskem in v stcsl. jeziku, Slovenski jezik (Lublaň) 1938, s. 8; F. Grivec: Drugi Frisinški spomenik in Cirilova književna šola, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo (Lublaň) 1941, s. 106 + in Zarja stare slovenske književnosti (Lublaň 1942); A. Isačenko: Die althochdeutschen Beichten und ihre altslawische Übersetzung, Zeitschrift für slavische Philologie (Lipsko) 1942, s. 283; F. Grivec: O cerkvenoslovanskih prvinah v drugem Frizinškem spomeniku, Slavistična revija (Lublaň) 1949, s. 126 + Duo sermones s. Methodii Thessalonicensis, Orientalia Christiana periodica (Řím) 16, 1950, s. 440; J. Vašica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966; dopln. vyd. 1996); R. Kolarič: Brižinski spomeniki, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu 11, 1968, s. 125; J. Stanislav: K štúdiu Frizinskej pamiatky II., sb. Serta Slavica in memoriam Aloisii Schmaus (Mnichov 1971) + Zo štúdia spovedných textov spred r. 863 na Veľkej Morave alebo v Panónii, sb. Studia palaeoslovenica (1971); J. Marvan: F. p. ve světle slovanské prehistorické kontrakce, Slavia 1994, s. 1.

zh

Hejda a Zbroj viz Karel **Vačlena**

Honza viz in Karel **Vika**

Josef **Houžvic** viz in Karel **Vika**

Ilustrovaný svět viz **Světozor** (3)

Kancionál

15.–18. století

Soubor duchovních písní uspořádaných podle potřeb dané církve, nejčastěji podle běhu církevního roku. Duchovní písní rozumíme lyrické a epické písňové útvary s náboženskou tematikou; v katolické církvi má obvykle neliturgický charakter, v evangelických církvích bývá součástí liturgie (termín lidová duchovní píseň, jehož se rovněž užívá, je nepřesný: české duchovní písně sice byly určeny pro zpěv nejširších vrstev v „lidovém“, tj. národním, českém, jazyce, ale nemají většinou lidový původ, jsou to umělé literární a hudební výtvory). V evangelické, později i katolické literární tradici je duchovní píseň od doby husitské do konce baroka jedním z nejproduktivnějších žánrů.

Soubory duchovních písní nebývaly v starší době vždy označovány termínem kancionál (tento název se výrazněji prosadil až v baroku, ve 20. století se často používá i termínu zpěvník). Ke kancionálům řadíme také rozsáhlejší písňové dodatky k jiným náboženským spisům, vytištěné jako jejich samostatný doplněk a sestavené podle sledu církevního roku. Jako kancionály se někdy v širším smyslu označují i soubory duchovního zpěvu určené pro liturgickou potřebu, např. graduály, antifonáře, žaltáře. Kancionály v pravém slova smyslu nejsou také písňové cykly, které nesledují posloupnost církevního roku a plní exkluzivnější potřeby, nežli je kolektivní zpěv širokých vrstev (např. Michnova Loutna česká, Zdoroslavíček Kadlinského, sbírky Dlouhoveského). Kancionály vznikaly téměř ve všech evropských zemích, ale nejvýrazněji se uplatnily ve středoevropském prostředí. V českých zemích jsou v důsledku náboženského, společenského a kulturního vývoje 15.–18. století mimořádně hojným a významným literárním projevem. V některých případech je kancionál výtvorem jednoho autora, častěji ovšem shrnuje anonymní, resp. anonymizované skladby různých literárních a hudebních tvůrců z rozdílných časových vrstev. Jména, s nimiž spojujeme jednotlivé kancionály, jsou obvykle jména jejich redaktorů, nikoli autorů. Vzhledem k metodám sestavování kancionálů a anonymnímu otiskování písní je obvykle velmi obtížné určit stáří a původ jednotlivých textů. Ojedinělými prameny pro poznání autorství kancionálových písní jsou Písní duchovních některých rejstřík J. Blahoslava (rukopis archivu jednoty v Herrnhutu) a rejstřík V. Klejcha (vydaný J. Urbanem pod názvem Rejstřík starých písní bratrských v Halle 1765), bibliograficky je důležitý spis V. Klejcha Historia o vydání kancionálů, který se stal součástí Klejchových zpěvníků. Jednotlivé konfese si skládaly své vlastní

kancionálové písně; značná část repertoáru byla však všem vyznáním společná. Kromě textové složky mají kancionálové písně složku hudební (nápěv); jen část kancionálů (a jednotlivých písní v rámci kancionálových tisků) však obsahuje notaci; často je uveden jen odkaz na nápěv jiné písně nebo na tzv. obecnou notu. Řada starších kancionálových písní se udržela v repertoáru duchovního zpěvu dodnes. – Nejstarším kancionálovým souborem v českých zemích je husitský *Jistebnický kancionál* (č. 1), notovaný sborník převážně českých, ale také latinských liturgických i neliturgických textů, neúplně dochovaný v rukopisu z 20.–30. let 15. století (starší bádání kladlo vznik rukopisu do doby kolem 1450). Na tradici husitské písně navázali na počátku 16. století členové jednoty bratrské a utrakvisté. Zvláštní postavení má bratrská hymnografie, protože jednota poskytla duchovní písni v národním jazyce výrazné místo v liturgii a pro šíření písňové tvorby pohotově využila vynálezu knihtisku. Bratrské kancionály vynikají nad díla jiných konfesí promyšlenou kompozicí, pečlivou redakcí i typografickou kvalitou tisků. 1501 vyšel v Praze soubor bratrských duchovních písní (č. 2), který je dnes všeobecně považován za první tištěný kancionál v Evropě. (Jednota označovala za svůj první oficiální kancionál až zpěvník z 1505; kancionál z 1501 byl pravděpodobně soukromý bratrský tisk.) Poté následovala vydání dvou dnes nezvěstných kancionálů z 1505 a 1519 (č. 3–4). Jejich hlavním redaktorem a také autorem písní v nich obsažených byl Lukáš Pražský, vůdčí osobnost tehdejší jednoty bratrské. Významným počinem reformační kancionálové tvorby byl kancionál J. Roha z 1541 (č. 5), „největší kancionálový tisk v tehdejší Evropě“ (J. Kouba). Na něj 1561 navázal a jeho repertoár rozšířil nejznámější bratrský zpěvník, zvaný podle místa vydání *Šamotulský kancionál* (č. 6); jeho hlavním redaktorem byl J. Blahoslav. Tento kancionál vyšel jen s malými úpravami znovu v Ivančicích 1564 (č. 7). Blahoslavova redakce na dlouho pevně určila podobu bratrského kancionálu, v početných dalších vydáních už nedocházelo k výraznějším změnám ani v rozsahu a uspořádání písňového fondu, ani v textovém znění jednotlivých skladeb. Z typografického hlediska vyniká mezi bratrskými kancionály především velmi rozšířené vydání z 1576; kromě nákladných tisků vydávala jednota bratrská i drobnější, příruční kancionály bez not. Novou redakcí bratrského zpěvníku byl až kancionál z 1615 (č. 8), o jehož sestavovatelích a vydavatelích nemáme žádné spolehlivé zprávy. Jeho součástí se staly písňové parafráze žalmů J. Strejce, samostatně vydané 1587 (č. 9), které patří k básnicky nejcennějším výtvorům hymnografie 16. století. Bratrská duchovní píseň ovlivnila také zahraniční kancionálovou tvorbu. Z iniciativy polské šlechty, jež se mnohokrát stala ochránkyní jednoty, vznikla polská verze bratrského kancionálu v překladu Valentina z Brzozówa (1554). Pro německé vyznavače učení jednoty bratrské sestavil kancionál pod názvem Ein neu Gesangbuchlen (Mladá Boleslav 1531) M. Weisse († 1534), rodák ze slezské Nisy, který se po útěku z Vratislavi připojil k jednotě a působil jako správce sboru ve Fulneku a v Lanškrouně. První vydání tohoto kancionálu obsahuje 157 notovaných písní, jejichž texty většinou složil sám Weisse (menší část jich přeložil z českého bratrského fondu, z něhož přejal většinu nápěvů). Kancionál si získal značnou oblibu a dočkal se mnoha dalších vydání v Německu, kde se stal vzorem pro domácí kancionálovou tvorbu. V českých zemích byl za spolupráce německých a českých členů jednoty postupně revidován a doplňován; na 2. a 3. vydání (1544 a 1566) se redakčně a autorsky podíleli J. Roh, M. Tham († 1571), správce německého bratrského sboru ve Fulneku a v Lanškrouně, a především P. Herbert (okolo 1530–1571), fulnecký rodák, bratrský humanista a básník. M. Weisse ovlivnil i českou hymnografii, několik jeho písní přeložili pro své kancionály čeští nekatoličtí básníci 17. století (J. Třanovský, J. A. Komenský a K. Motěšický). – Starou tradici má kancionálová tvorba v prostředí utrakvistů. Na počátku této tradice stojí V. Miřínský, jehož písně vyšly společně s jinými utrakvistickými skladbami již v kancionálu z 1522 (č. 10). Skladby Miřínského, nejčastěji jen prosté parafráze biblických pasáží, se v utrakvistickém prostředí těšily značné úctě a později vycházely v nových vydáních, rozšiřovaných o další písně Miřínského i jiných autorů, např. v pečlivé redakci J. Táborského z Klokotské Hory 1567 (č. 11). Z moravských kancionálů utrakvistického původu je významný zpěvník vytištěný 1559 v Olomouci (č. 12), dílo neznámého redaktora, sestavené ze starších i novějších skladeb českých evangelíků. V 2. polovině 16. století nava-

zalo na tradici Miřínského několik utrakvistických tvůrců (V. Polon, J. Musophil Soběslavský, T. Řešátko Soběslavský); jejich kancionály celkově neznamenaly výraznější posun ani v rovině tematické, ani stylistické (č. 13–15). Pro potřeby měšťanských literátských bratrstev, jejichž činnost se rozvinula především v utrakvistickém prostředí, vznikla v 16. století řada nákladných rukopisných kancionálů obsahujících kromě písní českých i množství skladeb s latinskými liturgickými texty (jde proto mnohdy spíše o graduály než kancionály ve smyslu, v němž zde tohoto termínu užíváme). Tyto památky jsou vysoce ceněny pro svou výtvarnou výzdobu, často jde o práce specializovaných písařských a malířských dílen (proslulou se stala dílna J. Táborského z Klokotské Hory). Významná je též jejich složka hudební, jednohlasé i vícehlasé písně, moteta aj. dokládají rozrůzněnost a vyspělost vokální hudby v českém měšťanském prostředí. Nejstarším z těchto kancionálů je tzv. *Franusův kancionál* (č. 16) z 1505, vytvořený pro královéhradecké bratrstvo. Rukopisné kancionály byly v 16. století sepisovány se zvláštní četností především ve východních Čechách (Chrudimský graduál 1530, kancionály z kůru od sv. Ducha v Hradci Král.). K významným dílům ostatních regionů patří táborské kancionály z 1577–88, Teplický kancionál (1566), Žlutický kancionál (1558–59), Příborský kancionál (okolo 1600). – Specifickou literární oblast tvoří hymnografická produkce tzv. habrovanských bratří, nezávislé náboženské sekty vyznavačů radikálního učení švýcarského reformátora H. Zwingliho, jež působila na Moravě, především v okolí Vyškova. Tiskárna ve vsi Luleč (Lileč), jež byla literárním centrem konfese habrovanských, vydala nejméně tři kancionály. První z nich, konfesijně ještě nepříliš vyhraněný, byl vydán 1530 pod titulem *Písničky křesťanské…* Druhý (*Písničky pobožné…*, 1534) byl již zřetelně ovlivněn věroukou sekty (č. 17). – Nejmladším článkem písňové tradice českých evangelíků je kancionálová tvorba luteránů. Rozvíjela se až po masovějším průniku luteránství do českých zemí zprvu bez věroučné vyhraněnosti, později se zřetelnou orientací na augšpurskou konfesi především na Moravě; v Čechách se v té době užívalo písňových souborů německých luteránů, např. děl jáchymovského kantora N. Hermanna (Sonntagsevangelia, 1560). Za první česky psaný kancionál tíhnoucí k luterství se považuje kancionál J. Kunvaldského (č. 18), který tvoří téměř výhradně vlastní písně autora. Jiným typem písňového souboru je kancionál T. Závorky Lipenského (č. 19), nejrozsáhlejší český předbělohorský zpěvník (přes 1000 písní především staršího původu). Toto dílo určené především pro bohoslužebné potřeby naplnilo model kancionálu vytvořený jednotou bratrskou. Na Závorkův kancionál navázal (ale není jeho 3. vydáním, jak se někdy mylně uvádí) v Praze 1620 vydaný *Kancionál aneb Zpěvové církve evangelistské* (č. 20). Tvorba evangelíků se dále rozvíjela v prostředí pobělohorské evangelické emigrace. Nejprve byla ještě zřetelně konfesionálně rozrůzněná na linii bratrskou a luteránskou (s níž splýval novoutrakvismus), od počátku 18. století tvořila v zásadě jednotný proud, v němž konfesijní rozdíly nehrají podstatnou roli. V Amsterdamu vyšel anonymně 1659 bratrský kancionál J. A. Komenského (č. 21). Bratrský duchovní zpěv se poté již výrazně nevyvíjel; novou redakci bratrského kancionálu připravil až 1753 správce berlínského sboru J. Th. Elsner (č. 22). V emigračním prostředí byly také vydávány německé bratrské kancionály: D. Strejc-Vetter, syn J. Strejce, vytiskl v Lešně nové vydání předbělohorského německého bratrského zpěvníku (Kirchengesänge, 1636); s názvem Kirchen-, Haus- und Hertzens-Musica (Amsterdam 1661) připravil jeho novou redakci J. A. Komenský. Specifický okruh pobělohorské hymnografie představují německé zpěvníky tzv. obnovené jednoty, založené v Ochranově (Herrnhutu); v nich otiskovali své pietisticky orientované písně němečtí exulanti ze severovýchodní Moravy K. David, A. Nitschmannová aj. (např. Christliches Gesang-Buch, Herrnhut 1735). Z ochranovských zpěvníků pak vydatně čerpal drobný český pietistický kancionál Sebrání některých vzdělavatelných písní (1747). Klíčovým dílem pobělohorské luteránské emigrace se stal kancionál *Cithara sanctorum* Jiřího Třanovského (č. 23), vydaný 1636 v Levoči. Tento zpěvník, zvaný též později podle svého tvůrce *Tranoscius*, se dočkal množství dalších, postupně rozšiřovaných vydání, a to na Slovensku i mezi evangelickými emigranty v Německu (do konce 18. století je jich registrováno celkem 34). Kancionály Třanovského a Komenského jsou vyvrcholením tradice reformačního humanismu, zároveň se však v nich už prosazují někte-

ré prvky barokní poetiky. V 17. století vycházely další písňové soubory evangelických, zejména luteránských exulantů v Sasku a v Lužici. K prvním patří písňové tisky, které byly (především zásluhou S. Martinia z Dražova) vydány v Perně 1630–31 (č. 24–26). Dalším vlnám emigrantů byly určeny kancionály z poslední třetiny 17. století, tištěné především v Žitavě. V této době začala českou duchovní píseň evangelíků výrazně ovlivňovat německá hymnografická produkce; mnohé texty vznikaly jako překlady německých předloh. 1668 byl v Žitavě vytištěn nedochovaný kancionál Zpěvy k chválám a poctám božím, který pravděpodobně uspořádal kněz žitavského exulantského sboru J. Milesius (1640–1670), rodák z českého Mšena. 1685 zde vyšel další kancionál, sestavený blíže neznámým českým exulantem J. Novákem (Vrbou) a vydaný německým tiskařem M. Hartmannem (č. 27). Velmi populární, do českých zemí hojně pašovanou knihu modliteb se samostatným písňovým dodatkem, jenž plnil funkci kancionálu, sestavil a z velké části sám napsal K. Motěšický (č. 28). Dalšími žitavskými kancionály jsou rozsáhlá díla J. Myllera (č. 29) a V. Klejcha (č. 30). Nové literární a ideové tendence evangelického básnictví formované pietismem se objevily v kancionálu *Harfa nová* J. Liberdy (č. 31); jeho obsah tvoří překlady z německé hymnografie, ale též množství původních písní pietistického směru. Souhrnem téměř veškeré evangelické písňové produkce je monumentální tzv. *Lipský kancionál* (1737) J. Sarganka (č. 32). Epilogem české kancionálové tvorby evangelických emigrantů je pak dílo v Drážďanech působícího slovenského rodáka J. Petrmanna *Hospodina srdcem i rty chválení* vydané 1748 (č. 33). – V katolickém prostředí vznikaly tištěné kancionály později, s větší četností až v období pobělohorském, kdy vstoupily do služeb protireformačního hnutí. Prvním českým katolickým kancionálem, věroučně nijak zřetelně vyhraněným, byl pravděpodobně plzeňský tisk z 1529 s titulem *Piesničky… na nedělní čtení do roka* (č. 34). S nástupem protireformace v posledních desetiletích 16. století rostl také počet katolických souborů duchovních písní. 1580 a 1595 vydal kancionály, zaplněné téměř výhradně původními písněmi, Š. Lomnický z Budče (č. 35–36). 1588 vyšly v Praze u B. Valdy anonymní *Písně nové…* (č. 37). Významné katolické kancionály vznikaly na Moravě pro potřeby olomoucké diecéze, kde se počátkem 17. století rekatolizační tendence prosadily již velmi silně; jsou to kancionály J. Rozenpluta (č. 38) a J. Hlohovského (č. 39), v druhém z nich se poprvé zřetelněji objevily prvky barokní poetiky. Teprve později se začala rozvíjet kancionálová tvorba v Čechách, a to v anonymních, vesměs kompilačních a tradicionalisticky pojatých souborech; patří k nim zpěvník vydaný 1631, který je podle svého vydatele označován jako *Sessiův kancionál* (č. 40), a na něj bezprostředně navazující *Český Dekakord…* (č. 41). Novou etapu ve vývoji české duchovní písně znamenala tvorba básníka a hudebního skladatele A. Michny z Otradovic, autora dvou původních kancionálů (č. 42–43). Teprve s touto osobností se v duchovní písni plně prosadil barokní sloh. Michnova tvorba znamenala energický nástup vánoční a především mariánské tematiky, jež se pak stala velmi příznačnou pro kancionálovou tvorbu vrcholného baroka. Druhý nejvýznamnější básník českého katolického baroka F. Bridel zasáhl do vývoje duchovní písně především souborem vánoční lyriky *Jesličky…* (č. 44). Mezi německými protireformačními tisky českého původu se v pobělohorské epoše brzy objevily rovněž kancionály (Hymnodia catholica, 1624, Catholische Kirchengesänge, 1652). S rekatolizačním úsilím slovenských jezuitů souvisí česky psaný kancionál *Cantus catholici* (č. 45), který byl sestaven B. Szöllősim po vzoru maďarského zpěvníku se stejným titulem. Počínaje 80. léty 17. století byla v české katolické hymnografii patrná tendence k vytváření monumentálních souborů, sestavených z pramenů nejrůznějšího autorského, časového i konfesijního původu, hojně těžila i z písňového fondu předbělohorských protestantů. Kancionály vrcholného baroka přinesly mnoho nových písní mariánských a písní o svatých, rozvíjely též tematiku posledních věcí člověka. Těmito rysy se vyznačuje již kancionál jezuity M. V. Šteyera (č. 46), nejoblíbenější a nejrozsáhlejší kancionálové dílo vrcholného baroka. Zatímco několikrát vydaný Šteyerův kancionál byl určen nejširšímu publiku, *Kaple královská zpěvní* V. K. Holana Rovenského (č. 47) jako náročněji koncipované dílo přinesla vedle úprav starších skladeb také původní výtvory, z hudebního i slovesného hlediska osobité. Především na M. V. Šteyera navázal J. J. Božan, pořadatel rozsáhlého a mnohostranně zaměře-

ného kancionálu *Slaviček rájský* (č. 48), který vyšel 1719. Tento velmi rozšířený kancionál dokumentuje, že se v období vrcholného baroka začínala kancionálová tvorba sbližovat s pololidovým básnictvím, s kramářskou písní a regionální rukopisnou tvorbou. Z Božanova kancionálu vycházel skromněji pojatý zpěvník jezuitského misionáře A. Koniáše (č. 49), jenž je souborem čistě kompilačním. Stejný charakter má též Koniášův kancionál pro německé obyvatelstvo Lob-klingende Harffe des Neuen Testaments… (Hradec Král. 1730). – Kancionálová tvorba měnila svou podobu s příchodem osvícenství. To sice příliš výrazně nerozšířilo fond duchovních písní, ale snažilo se starší texty upravovat tak, aby vyhovovaly střízlivému a didakticky účelovému náboženskému duchu tehdejší doby. Náboženský racionalismus zasáhl do děl katolických i evangelických (např. do potolerančních vydání Třanovského Cithary sanctorum nebo Nové knihy zpěvů křesťanských Š. Lešky, 1796). Na základě oficiálního josefínského kancionálu vydal moravský katolický kněz a buditel T. Fryčaj Písně duchovní (1788), které pak v 1. polovině 19. století vycházely v dalších vydáních (od 1806 s názvem Úplná kniha katolická). Tento oblíbený, ale z literárního a hudebního hlediska málo cenný zpěvník otiskl kromě starších písní i nový repertoár, který se inspiroval i duchovní poezií německého klasicismu (Ch. F. Gellert, F. G. Klopstock). Přepracovaný zpěvník T. Fryčaje vydal pod názvem Katolický kancionál (Olomouc 1847) T. Bečák. Pro 2. polovinu 19. století je klíčovým hymnografickým dílem katolíků tzv. Svatojanský kancionál (Kancionál čili Kniha duchovních zpěvů 1, 2, 1863, 1864), který vyšel nákladem katolické knižní matice Svatojanské dědictví. Toto dílo, jehož hlavním redaktorem byl kanovník svatovítské kapituly V. Bradáč, programově navazovalo na barokní zpěvník M. V. Šteyera. Kromě starších písní se zde objevily i texty obrozeneckých autorů (J. V. Kamarýta, F. Sušila). Nejvýznamnější kancionál meziválečného Československa sestavil hudební historik D. Orel; jeho Český kancionál (1921) je především z hudebního hlediska vysoce ceněné dílo. – K oblíbeným zpěvníkům nekatolíků patřil v novější době zejména Evangelický kancionál (1877), který sestavil L. B. Kašpar, farář reformované církve a básník. Kancionál českobratrské církve evangelické, nově vzniklé 1918, vyšel poprvé 1923 pod názvem Zpěvník českobratrské církve evangelické.

1. Viz heslo *Jistebnický kancionál.* – 2. První tištěný kancionál vyšel 1501 v tiskárně P. Severina v Praze pravděpodobně pod názvem *Piesničky* (titulní list se nezachoval). Obsahuje 88 písní. Jsou to texty nejstarší generace bratrských spisovatelů, především skladby redaktora celého díla Lukáše Pražského (např. později oblíbené písně Vesele zpívejme, Boha Otce chvalme; Kristus Syn boží, narodil se nyní). Dalšími texty přispěli mj. J. Táborský a M. Konvaldský (autor písně Radostně Boha chvalme), poprvé zde byla otištěna v dalších stoletích obecně rozšířená píseň Kristus příklad pokory; několik skladeb bylo přejato z utrakvistických, resp. husitských pramenů (píseň Chvaliž svého stvořitele). – 3. První oficiální bratrský zpěvník *Písně chval božských* (1505), dnes nezvěstný, byl vytištěn v Praze pravděpodobně jako „pouze průkopnické vydání pokusné“ (M. Bohatcová). Mezi pořadateli tohoto nerozsáhlého díla jsou uváděni Lukáš Pražský, J. Černý a M. Machek. Obsahovalo především písně Lukáše Pražského, autora celkem 118 textů, postupně publikovaných v bratrských kancionálech z 1501–41. Lukášovy skladby konstituují tradici bratrského duchovního zpěvu a určují na dlouhý čas poetiku bratrských textů, která se v návaznosti na husitskou hymnografii vyznačuje výrazovou strohostí, didaktičností a silnou vazbou na bibli. – 4. Rovněž se nedochoval bratrský zpěvník *Písně chval božských* z 1519, vytištěný u P. Olivetského v Litomyšli. Bylo to ve srovnání s nejstaršími bratrskými kancionály již dílo poměrně rozsáhlé (téměř 400 písní). Podle bratrských pramenů byl hlavním redaktorem a autorem tohoto kancionálu opět Lukáš Pražský, který kladl důraz na věroučnou správnost písní a vyžadoval, aby bratrské zpěvníky byly oficiálně vytvořenými a schválenými díly (odmítl soukromé aktivity na tomto poli, např. písně J. Poustevníka). – 5. *Piesně chval božských…*, redigované J. Rohem a vydané 1541 P. Severinem, jsou ve své době neobvyklým dílem svým rozsahem, typografickou úpravou i pečlivostí redakce. Objevují se zde poprvé písně nejsilnější generace bratrských hymnografů, J. Augusty (např. Vítej, Jezu Kriste, z nebeské vysosti), A. Šturma (Ó Jezu Kriste, Synu Panny čisté), H. Dřevínka (Jižť Babylon velmi klesá) a M. Michalce (Těš se, dcerko siónská). Z utra-

kvistické tradice sem byly převzaty především písně parafrázující latinské liturgické texty (hymny, antifony, sekvence, introity). Kancionál znamená přínos i z hudebního hlediska, protože přináší celkem 203 nových melodií, z nichž většina je domácího původu a část je inspirována německou reformační písní. – 6. Viz heslo *Šamotulský kancionál.* – 7. Nová redakce Šamotulského kancionálu byla vydána 1564 v ivančické tiskárně pod titulem *Písně duchovní evangelistské…* (tzv. Ivančický kancionál). Hlavním důvodem nové redakce byla značná nespokojenost J. Blahoslava s výslednou podobou Šamotulského kancionálu (výhrady k němu měli i jiní, především tehdy vězněný J. Augusta). Ivančický kancionál nicméně ve srovnání s předchozím tiskem nepřináší podstatnější úpravy a změny; nerozšiřuje ani jeho písňový repertoár. Blahoslav především revidoval melodie písní, snažil se je přizpůsobit soudobé pěvecké praxi. Dílo bylo chápáno jako definitivní i typograficky nejdokonalejší (nový typ ilustrací) verze bratrského kancionálu a stalo se základem pro všechna jeho další vydání. – 8. *Písně duchovní evangelistské…* vydané v Kralicích 1615 vnášejí do kancionálové tvorby jednoty po delší době nové prvky. Jde o rozsáhlé dílo (téměř 800 písní) anonymních redaktorů, kterými snad byli (podle předmluvy) senioři jednoty. Proti předchozím bratrským kancionálům je vypuštěno 150 méně užívaných písní, asi 50 textů je naopak přidáno (např. písně Snesli jsme mnohé těžkosti; Ó předivné bojování). Hlavním doplňkem je cyklus písňových parafrází žalmů od J. Strejce, který je s nápěvy Francouze C. Goudimela samostatně otištěn v závěru svazku bez jména autora. Dřívější bratrské texty jsou jazykově a stylisticky inovovány. – 9. Viz heslo Jiří *Strejc.* – 10. Viz heslo Václav *Miřínský.* – 11. Viz heslo Jan *Táborský z Klokotské Hory.* – 12. *Kancionál český,* dílo anonymního redaktora (podle J. Jirečka jím byl P. Aquilinas), vydal 1559 v Olomouci tiskař J. Günther. Obsahuje přibližně 300 písní, většinou staršího původu, mezi nemnoha novými skladbami je např. dodnes zpívaná Pamatůj člověče, proč tě Pán Bůh stvořil. V návaznosti na předchozí utrakvistické kancionály jsou jeho důležitou součástí písně na evangelia a čtení, vyznačující se především věroučnými funkcemi; rozsáhlou skupinu tvoří písně o přijímání podobojí. Kancionál přetiskuje též cyklus 10 písní K. Bosáka. – 13. Kancionál *Zpívání křesťanská…* (1584) uspořádal utrakvistický kněz V. Polon Pelčický (* 1535), původem zřejmě Polák, jenž působil v Jindřichově Hradci, v Hostivicích a Dřevčicích. Dílo, dedikované V. Berkovi z Dubé, je sestaveno ze starších utrakvistických i bratrských písní, které jsou korigovány a velmi často i výrazně kráceny. Nové písně nejsou zastoupeny ve větším počtu (zřejmě poprvé se zde objevuje později oblíbená večerní píseň evangelíků Pod večer tvá čeládka). V předmluvě ke kancionálu se autor staví proti dobové, především bratrské praxi, která užívala v duchovních písních světských melodií (zapojuje se tak do soudobých diskusí na toto téma; srov. polemický spis jezuity V. Šturma z 1588 Rozsouzení a bedlivé uvážení velikého kancionálu…). Ve srovnání s ostatními utrakvistickými kancionály poslední třetiny 16. století se Polonovo dílo těšilo určité oblibě, jak o tom svědčí jeho další vydání. – 14. Viz heslo Jan *Musophil Soběslavský.* – 15. Viz heslo Tomáš *Řešátko Soběslavský.* – 16. Viz heslo *Kancionál Franusův.* – 17. První kancionál habrovanských byl vydán 1530 pod titulem *Písničky křesťanské…* Obsahuje přes 140 nenotovaných písní, převážně převzatých z utrakvistických a bratrských pramenů. Je mezi nimi i nejstarší otisk cyklu písní K. Bosáka, o němž je známo jen to, že byl původně členem minoritského řádu a že kolem 1524 byl utrakvistickým kazatelem v Jindřichově Hradci. Jeho písně (Kdo se líbí Bohu; Otče náš milý Pane) se vyznačují na rozdíl od většiny utrakvistických hymnografických výtvorů smyslem pro umělecké ztvárnění duchovních témat. Některé z nich se později staly součástí protestantských i katolických kancionálů. Druhý kancionál habrovanských vyšel (podle údajů J. Kouby) pod názvem *Písničky pobožné…* 1534 a byl již zřetelně ovlivněn věroukou sekty. Ve srovnání s předchozím zpěvníkem se v něm objevuje řada nových písní (např. Aj toť hrozný čas žalostný), vyřazeny byly (jak se uvádí v titulu díla) naopak některé „méně potřebné“. Viz též heslo *Kancionál habrovanských.* – 18. Pro potřeby moravských evangelíků složil kněz J. Kunvaldský (* 1528 Kunvald, † 1578), působící na žerotínských panstvích na severní Moravě, notovaný kancionál *Písně chval božských…* (Olomouc 1572), do něhož zařadil téměř výhradně své vlastní práce (přes 300 písní). Jeho dílo tíhne k luteránství, ale celkově není příliš konfesijně vy-

hraněné. Kromě písní k hlavním svátkům církevního roku se v něm objevily rozsáhlejší epické skladby se starozákonními a evangelijními náměty, ale i moralistní verše postihující nešvary soudobého života, které se vzdalují běžnému typu duchovní písně. Několik textů Kunvaldského bylo převzato do pozdějších luterských kancionálů. Zpěvník byl určen prostému publiku, kompozice jednotlivých písní je jednoduchá, styl někdy až primitivní a drsný. Mezi nápěvy písní se objevují odkazy na české i slovenské lidové písně. Zpěvník byl věnován mecenáši Karlovi z Žerotína na Starém Jičíně a Goltšteině, jednotlivé písně jsou akrostichy dedikovány ostatním Žerotínům a také mnoha slezským šlechticům. Další Kunvaldského písně otiskuje 2. vydání zpěvníku (s názvem Kancionál český, 1576), které zároveň obsahuje i základní fond starších nekatolických písní, především bratrských. – 19. Viz heslo Tobiáš *Závorka Lipenský.* – 20. *Kancionál aneb Zpěvové církve evangelistské* byl se svolením pražské konzistoře vytištěn 1620 v Praze u Daniela Karla z Karlsperka. V obsáhlé předmluvě neznámý redaktor sděluje, že dílo sestavil především ze starších písní, které však mnohdy korigoval, otiskl i písně zcela nové. Hlásí se k tradici starozákonního duchovního zpěvu, ale i k tvorbě M. Luthera. V duchu ortodoxních luteránů odděluje duchovní básnictví, jehož základem má být modlitba, od „pohanské poezie“, kterou považuje za nečistou a škodlivou; odmítá rovněž instrumentální doprovod k duchovním zpěvům. Uspořádání kancionálu, zahrnujícího kromě 450 písní i celý cyklus písňových žalmů J. Strejce, napodobuje bratrské zpěvníky, z rejstříků je zřetelné uplatnění jednotlivých textů v rámci bohoslužby. V díle jsou přetištěny písně z kancionálu T. Závorky Lipenského, z utrakvistických i bratrských pramenů (podíl nových písní není dosud odborným bádáním přesně vymezen), zřejmě poprvé se zde objevují např. píseň Kdož by chtěl erbován býti, později oblíbená v exulantských kancionálech 17. a 18. století, nebo skladby pro čas válek a nepokojů. – 21. *Kancionál* J. A. Komenského, vydaný anonymně v Amsterdamu 1659, dal bratrskému zpěvníku zcela novou podobu. Komenský se zabýval myšlenkou na novou redakci kancionálu od 30. let 17. století, jak prozrazují jeho poznámky (tzv. Annotata). Dílo, určené především českým exulantům, otevírá programová předmluva, v níž Komenský obhajuje duchovní básnictví v národním jazyce, hodnotí jeho vývoj v prostředí české reformace, ale zároveň se hlásí k polským a německým básnickým vzorům. Zdůvodňuje zde své úpravy starších písní a pojednává i o verši duchovní písně. Komenského kancionál, obsahující přes 600 písní, je uvozen souborem 150 žalmů J. Strejce. Z bratrské tradice Komenský dále přejal, popř. upravil 310 písní, ostatní skladby jsou původní práce Komenského a jeho překlady (překládal německé a polské autory, mj. M. Luthera, Ph. Nicolaie, M. Weisse, J. Kochanowského). V původních písních Komenského tvoří samostatnou skupinu parafráze biblických textů (z nich nejrozsáhlejší a literárně nejvýznamnější je přetlumočení Písně písní Ó by mne můj Ženich věčný). Ostatní písně Komenského tvoří tematicky značně rozrůzněnou skupinu (novinku představují početné písně k rozličným stavům); především v eschatologických skladbách (např. Aj jižť mi čas nastává) a v textech, jež jsou reakcí na prožitek dobových zmatků a úzkostí (Ach Bože, kam se podíti), se prosazuje barokní poetika, v mnoha písních však převládá ještě sloh reformačního humanismu. Komenský věnoval značnou péči syntaktické a zvukové stránce verše (snažil se uplatňovat principy hudební časomíry) i promyšlenému kompozičnímu rozvržení. Jeho písně jsou završením bratrské hymnografické tradice, nestaly se však oblíbenými čísly repertoáru českých evangelíků. Až v druhé třetině 18. století se jich ve větší míře ujali v německém exilu čeští pořadatelé zpěvníků (J. Sarganek je zařadil do svého tzv. Lipského kancionálu, nový přetisk většiny Komenského písní pořídil J. Th. Elsner). Viz též heslo Jan Amos *Komenský.* – 22. *Kancionál…* J. Th. Elsnera, dedikovaný vdově po pruském králi Sofii Dorotě, programově navazoval na amsterdamský kancionál Komenského. To je deklarováno už v předmluvě, která využívá pasáží předmluv z Komenského zpěvníku a z luteránského kancionálu 1620 (srov. č. 20). Samostatně Elsner hodnotil vývoj bratrské hymnografie, zdůraznil její postavení v polském a německém prostředí. Z úsporných důvodů neotiskl noty; přebral mnoho písní z díla Komenského, na němž vyzvedl především jazykovou úroveň, ale mnohé dosti výrazně zkrátil. Řadu písní Komenského nahradil písněmi mladšími, které až na sedm skladeb pocházejí z tzv. Lipského kancionálu J. Sargan-

ka; jsou to převážně překlady z němčiny, jež ovšem sám pořadatel považoval za málo dokonalé. Z kancionálu J. Sarganka převzal Elsner i výrazně pietisticky zabarvené písně (především od J. Liberdy). Sám Elsner je pravděpodobně jen autorem překladu písně B. Schmolcka Smrt jistá, ale hodinka její velmi nejistá z němčiny. Kancionál se doma (Brno) i v prostředí českých exulantů (Berlín, Vratislav) dočkal značného množství vydání, a to ještě i v 19. století. Viz též heslo Jan Theofil *Elsner.* – 23. Viz heslo Jiří *Třanovský.* – 24. Neúplně se dochoval zpěvník, který (pravděpodobně pod názvem *Zpěvové o slavnosti a památkách vejročních křesťanských*) sestavil a 1630 ve své tiskárně vydal duchovní správce českých exulantů v Perně S. Martinius z Dražova. Vyšel v prosté typografické úpravě bez not, s poznámkou, že melodie písní jsou všeobecně známy nebo je možné vyhledat je v jiných kancionálech. Je sestaven výhradně ze starších protestantských písní; téměř všechny byly přejaty z luteránského kancionálu z roku 1620 (srov. č. 20), ale jejich skutečný původ sahá obvykle až do 16. století. Přestože byl S. Martinius příkrým odpůrcem jednoty bratrské, tvoří značnou část jeho kancionálu písně právě této konfese (od Lukáše Pražského, J. Augusty, M. Michalce, A. Šturma); další texty mají svůj původ v utrakvistické (Narodil se Kristus Pán, písně K. Bosáka) a luteránské hymnografii. Dílo má tradiční oddíly vztahující se k jednotlivým událostem církevního roku, ale obsahuje též nevelkou skupinu písní o českých mučednících, v nichž je oslavován především J. Hus. Viz též heslo Samuel *Martinius z Dražova.* – 25. Obsáhlý písňový oddíl obsahuje též Martiniova *Knížka ruční zpěvův a modliteb* (1630); ten se nekryje se současně vydaným kancionálem téhož autora (srov. č. 24), ale většina jeho textů je rovněž přejata z kancionálu luteránů z 1620. Martinius zde otiskl několik písní (např. Ouzkosti na mé srdce), jež jsou všeobecně považovány za výtvory J. Třanovského, publikované poprvé v jeho Cithaře sanctorum z 1636 (je tedy pravděpodobné, že Třanovský řadu svých textů složil již v průběhu 20. let 17. století a poskytl je luteránské exulantské obci), k původním výtvorům patří i píseň o vyhnancích Mocný králi, Pane nebe i země. Viz též heslo Samuel *Martinius z Dražova.* – 26. Pravděpodobně nezávisle na aktivitách S. Martinia z Dražova vyšel v Perně, v tiskárně J. Ctibora Kbelského, bývalého tiskaře na Starém Městě v Praze, 1631 anonymní *Kancionál.* Drobný, nenotovaný tisk byl určen pro prostý lid. Obsahuje písně složené k jednotlivým úsekům dne a písně modlitební, zčásti přejaté (bratrská píseň Slunce zapadá za horu), zčásti dříve nepublikované (např. literárně pozoruhodná, rozsáhlá píseň o zmatcích a zvrácenostech soudobého světa Králi věčný, Bože náš). Přes neúplnost dochovaných exemplářů je zřejmé, že toto dílko je z trojice perenských písňových tisků nejpůvodnější. – 27. V Žitavě, v tiskárně M. Hartmanna, vyšel 1685 *Kancionál aneb Zpěvové poct a chvál božských.* Podle údajů V. Klejcha byl sestaven českým emigrantem J. Novákem (Vrbou), o němž není nic bližšího známo (s jeho jménem se nesetkáváme ani v tisku díla). Písně (téměř 400 čísel) jsou vybrány ze starších zdrojů, především z Třanovského Cithary sanctorum (včetně mnoha vlastních písní Třanovského i jeho překladů z němčiny) a z perenských písňových tisků, objevují se zde též známé reformační písně 16. století (např. K. Bosáka: Bože Otče, sešliž nám, H. Dřevínka: Děkujeme, Obránce náš, Lukáše Pražského: Šel přes potok Cedron). Vrstvu nových písní tvoří především překlady z němčiny (z díla M. Apella von Löwensterna, J. Hermanna); jen několik skladeb je zcela původních, např. písně „v čas války“ (Úzko nám, Bože; Bůh ohněm svaté světlosti). Samostatným přídavkem kancionálu je soubor modliteb, vybraných ze starších evangelických pramenů. – 28. *Ruční knížka…* K. Motěšického (poprvé vydaná v Žitavě 1687) je obsáhlá modlitební kniha, sestavená především z autorových vlastních prozaických textů. Její dodatek tvoří soubor téměř 90 nenotovaných písní Písničky nábožné vnově složené i přeložené, vlastně samostatný kancionál. Obsahuje písně k jednotlivým svátkům církevního roku i písně s všeobecnou tematikou (zvláštní postavení mezi nimi mají oddíly písní kajících a písní o smrti). Motěšický přejal několik textů ze starších pramenů (Třanovského Cithara sanctorum, Knížka ruční S. Martinia z Dražova), některé přeložil z němčiny, většinou z tvorby starších generací německých hymnografů (N. Hermann, M. Weisse), méně z tvorby básníků 17. století (J. Rist), řadu jich složil sám; ty většinou pronikly do pozdějších vydání Třanovského Cithary sanctorum (Komu Pán Bůh veselého; O křesťané, radujme se). Vlastní písně

Motěšického se vyznačují slohovou prostotou, emocionalitou a nekomplikovanou metaforikou. Ruční knížka patřila k nejoblíbenějším a nejvydávanějším exulantským tiskům; vyhledávali ji i tajní evangelíci v českých zemích, kam byla soustavně pašována. Několik písní Motěšického bylo zařazeno též do jiných žitavských tisků, především jako ucelené doplňky modlitebních knih (např. Modlitby nábožné, Žitava 1706). Viz též heslo Kašpar *Motěšický.* – 29. Žitavský kantor J. Myller sestavil kancionál *Poklad zpěvů duchovních…* (byl vydán 1710 v Žitavě u německého tiskaře M. Hartmanna nákladem místních měšťanů). Historii jeho vzniku objasňuje v předmluvě spisovatel, matematik a učitel žitavského gymnázia K. Pešek, který napsal též jednu z úvodních oslavných básní. V rozsáhlém (téměř 900 písní), typograficky kvalitním, ale množstvím tiskových chyb poznamenaném díle bylo podle ní použito rukopisu písní, které 1662 sebral, ale nestačil již vydat blíže neznámý kněz V. Pačovský. Myller bezprostředně navazuje také na žitavský kancionál vydaný 1685 (srov. č. 27); několik textů pochází z kancionálu Komenského. Nové písně, o nichž se mluví v předmluvě (nejsou odborným bádáním dosud přesně určeny), složil nebo z němčiny přeložil sám Myller s okruhem svých blízkých spolupracovníků; K. Pešek přispěl překlady z P. Gerhardta, Ch. Weisseho aj. i vlastními skladbami (rozsáhlá kající Ježíši drahý, smiluj se). Výraznou, z velké části původní textovou vrstvu tvoří rozsáhlý oddíl písní reflektujících úzkostnou situaci českých exulantů. Tyto skladby patří k svébytnému žánru českého evangelického básnictví, k tzv. exulantským lamentům, jež vyjadřovaly přímočaré invektivy proti katolickému kněžstvu, stesk nad opouštěnou českou zemí i naléhavé stížnosti na nuzné podmínky a nevlídné přijetí v novém domově. Závěrečným doplňkem tisku je soubor Modlitby křesťanské, jehož pořadatelem je J. Habrman. – 30. V Žitavě vyšel 1717 *Evangelický kancionál…* V. Klejcha. Významně se na něm podílel slovenský kněz a spisovatel D. Krman ml., který obsahově a jazykově upravil starší texty, určil autorství řady písní (zejména z Třanovského Cithary sanctorum) a především napsal obsáhlou předmluvu pojednávající o dějinách duchovního zpěvu (se zvláštním důrazem na osobnost J. Třanovského a luteránskou hymnografii vůbec) a základních prozodických principech skládání duchovních písní. Od 2. vydání (1722) ji doplňuje druhá předmluva V. Klejcha, tzv. Historia o vydání kancionálů v národu českém (uvádí 110 děl s velmi přesnými bibliografickými údaji). Zásluhou těchto hymnologických výzkumů byla v kancionálu uvedena (v českém prostředí vůbec poprvé) u mnoha písní jména autorů a překladatelů. Evangelický kancionál obsahuje kromě množství starších reformačních písní také nové písně a překlady z němčiny od D. Stránského, K. Peška, V. Klejcha aj. Mnoho písní pochází ze slovenského prostředí (od D. Krmana ml., J. Lednického, D. Sinapia aj.); to společně s Krmanovou předmluvou činí ze zpěvníku významný projev česko-slovenských kontaktů v pobělohorském exulantském prostředí. Klejch se ve svých vlastních písních, které zařazuje více do drobných náboženskovzdělávacích spisů než do tohoto kancionálu, místy nebrání barokní emocionalitě, ale celkově se projevuje jako ctitel starší, předbělohorské tradice; jeho obraznost „je omezena… prostou a ukázněnou zbožností“ (J. B. Čapek), není ještě formována módním a českou duchovní píseň tehdy již silně inspirujícím pietismem. Viz též heslo Václav *Klejch.* – 31. Viz heslo Jan *Liberda.* – 32. Viz heslo Jiří *Sarganek.* – 33. Viz heslo Jiří *Petrmann.* – 34. Pravděpodobně první katolický kancionál, *Piesničky… na nedělní čtení do roka* (1529), obsahuje písně seřazené podle sledu epištol a evangelijních čtení užívaných v rámci církevního roku. Jsou to veršované biblické parafráze, které už svými incipity zdůrazňují pevnou vazbu na novozákonní předlohu (Píše o tom svatý Lukáš; Když svatý Jan Křtitel kázal). Jejich poetika je příbuzná podobně zaměřeným předbělohorským skladbám utrakvistickým (V. Miřínský) a později luteránským (J. Kunvaldský) i katolickým (Š. Lomnický z Budče). V druhé části tisku se objevují i písně o svatých a parafráze výtvorů latinské hymnografie. Všechny skladby pocházejí, jak se zdá, od jednoho autora, neboť vykazují shodné rysy (didaktičnost, strohý výraz, poměrně obratnou rýmovou a veršovou techniku). – 35. Také *Písně nové na evangelia svatá nedělní…* (1580) Š. Lomnického z Budče obsahují z velké části veršované parafráze evangelijních pasáží po vzoru starší kancionálové tradice (V. Miřínský, J. Kunvaldský). Písně Lomnického se vyznačují jednoduchostí a malou péčí o slovesnou stránku textu. Některé z nich jsou prostřednictvím akrostichů věnová-

ny jihočeským aristokratům. Až na výjimky (Noc temnou přečkavše) se v pozdější kancionálové produkci příliš neujaly. Viz též heslo Šimon *Lomnický z Budče.* – 36. *Kancionál aneb Písně nové historické* (1595) od téhož autora přinesl původní epické písně o cizích i českých svatých, seřazené podle církevního kalendáře. Rozsahem (některé mají přes 100 slok) to jsou spíše veršované legendy než skutečné písňové útvary (mezi prameny je uvedena např. Hájkova kronika, Legenda aurea a staročeský Pasionál). Téměř všechny jsou složeny tzv. obecnou notou (tj. čtyřveršovou slokou se sdruženě rýmovaným osmislabičným veršem), formálně tíhnou k prostému výrazu s mnoha slohovými stereotypy, obsahově k lidově zabarvené zázračnosti. Většina písní Lomnického Kancionálu byla pojata do 2. dílu Českého Dekakordu (1642, srov. č. 41), staly se též vděčným zdrojem pro barokní kramářské tisky a pro kancionály vrcholného baroka (k oblíbeným písním patřily např. Svatý poctivý mládenec – o sv. Vavřincovi, Za Marciána vládaře – o sv. Barboře). Samostatně byl kancionál vydán F. Tomsou v nezměněné podobě ještě v počátcích národního obrození (1808) jako „příklad česky dobře psané knihy". Viz též heslo Šimon *Lomnický z Budče.* – 37. Anonymní *Písně nové…* vydané 1588 (podle A. Škarky je uspořádal jezuita A. Voyt) jsou první, zřetelně katolicky vyhraněný kancionál, bezprostředně ovlivněný protireformačním hnutím a jezuitskými rekatolizačními snahami. Nevelký zpěvník (přes 90 písní) obsahuje z velké části úpravy starších písní, nejčastěji z první poloviny 16. století nebo ještě starší (Narodil se Kristus Pán, Vstalť jest této chvíle, Léto chvíle této), ale přináší též nové (především tzv. katechetické písně, vysvětlující základní články katolické věrouky na podkladě Malého katechismu P. Canisia); kancionál se nevyhýbá přímé polemice s nekatolíky, ovšem na druhé straně je do něho mnoho písní převzato právě z tvorby českých protestantů. V díle převažuje náboženskovýchovný tón, chybí snaha o básnicky propracovanější ztvárnění. – 38. Viz heslo Jan *Rozenplut ze Švarcenbachu.* – 39. *Písně katolické…* (1622) J. Hlohovského jednak přebírají množství písní z kancionálu J. Rozenpluta (mezi nimi i věroučně nevyhraněné písně utrakvistické, např. K. Bosáka), jednak otiskují písně nové (vlastní práce Hlohovského jsou pravděpodobně písně označené hvězdičkou, z nich asi polovinu tvoří překlady latinských skladeb). Kancionál, jehož vydání zaštítil kardinál František z Ditrichštejna, přinesl první pobělohorské překlady několika slavných výtvorů latinské středověké lyriky, většinou od neznámých spolupracovníků Hlohovského (podle nepotvrzené domněnky V. Bitnara kapucína S. Greifenfelse z Pilsenburka aj.), např. písně Proč svět rytířuje (překlad latinské skladby Cur mundus militat) a Ježíši, sladká paměti (Jesu dulcis memoria). V některých mariánských písních, v překladu německé eschatologické skladby Todtetanz P. Franckha, v přebásnění středověkého sporu Visio Philiberti (Žalostné a plačtivé rozmlouvání zatracené duše s tělem svým) a v obsáhlém oddílu písní k náboženským poutím (tzv. Pocestník) se objevují prvky nastupujícího barokního slohu. Z Hlohovského kancionálu vydatně čerpal nejstarší slovenský katolický zpěvník Cantus catholici (srov. č. 45). Viz též heslo Jiřík *Hlohovský.* – 40. Ze starších i soudobých pramenů sestavil neznámý redaktor zpěvník vydaný 1631 staroměstským tiskařem P. Sessiem pod názvem *Kancionál, to jest Sebrání spěvův pobožných.* Je v něm bohatě využito předbělohorské nekatolické tradice, především utrakvistického zpěvu, jenž představoval pro katolíky tvorbu věroučně téměř nezávadnou. Obsahuje skladby plzeňského jezuity V. Š. Scipiona Berličky, shrnující do písňové formy podstatu nedělních a svátečních evangelií; několik písní je pravděpodobně nových. V návaznosti na kancionály J. Rozenpluta a J. Hlohovského přináší překlady starší latinské hymnografie, poprvé je zde otištěna např. oblíbená mariánská píseň Hvězdo jasná, panno krásná. – 41. Prvním větším katolickým zpěvníkem v Čechách je rovněž anonymní *Český Dekakord…*, vytištěný 1642 u staroměstského tiskaře J. Šípaře. Jeho pořadatel vzal za základ starší písně, především ze Sessiova kancionálu; přejal také celou skupinu katechetických písní z katolického kancionálu Písně nové… (1588). Druhý díl přináší písně o svatých a Panně Marii, přetištěné z Kancionálu Š. Lomnického (srov. č. 36) a z katolických zpěvníků první třetiny 17. století. – 42. Výrazně nové prvky vnáší do domácí hymnografické tvorby *Česká mariánská muzika* (1647) A. Michny z Otradovic. Je to první pobělohorský soubor sestavený výhradně z písní, které jsou navíc pojaty jako umělecky ambiciózní slovesné a hudební vý-

tvory (o tom, že Michna především o hudební „novost“ záměrně usiloval, svědčí latinská předmluva). Kancionál obsahuje čtyř- až pětihlasé písně na celý církevní rok (kromě písní ke svatým), jeho jádro však tvoří písně oslavující Pannu Marii (byl mj. určen mariánským bratrstvům). Početný je okruh písní vánočních (např. ukolébavka Chtíc, aby spal) a pašijových; mezi pašijovými písněmi se objevují i rozsáhlejší skladby, jež svými názvy odkazují k dramatickým útvarům (Žalostná postní tragedye ve čtyry actus rozdělená). V „propojení intelektualismu a smyslově zpřízvučnělé emocionality“ (J. Pelán) lze spatřovat vliv marinismu. Pro poetiku Michnových textů jsou typická metaforická pojmenování, jež čerpají především z přírodní oblasti, dějová slovesa, a emocionálně zabarvené jazykové prostředky (deminutiva), významové kontrasty a opakovací figury. Viz též heslo Adam *Michna z Otradovic.* – 43. Druhý Michnův kancionál, *Svatoroční muzika* (1661), je určen pro celý církevní rok, ale naprostou většinu v něm mají písně o svatých. Kromě tradičních domácích patronů a raně křesťanských světců jsou oslavováni i noví, typicky protireformační svatí jako sv. Ignác, sv. František Xaverský nebo sv. Hypolit, jehož úcta byla spojena s Jindřichovým Hradcem. Michnovy písně o svatých se vzdalují dosavadní tradici tohoto písňového typu v českých zemích, reprezentované především Š. Lomnickým z Budče (srov. č. 36). Odklánějí se od čistě epického ztvárnění tématu, ze světcova životopisu vybírají jen některé epizody a tíhnou k lyrické zkratce. Písně Svatoroční muziky nedosahují vždy slovesné úrovně starších Michnových děl, přebíraly je však kancionály vrcholného baroka (Šteyerův, Holana Rovenského, Božanův) a kantorské pastorely 18. a 19. století. Michnova tvorba, leckdy inspirovaná německými vzory, měla značný ohlas také v rukopisných kancionálech, které v pobělohorském období vznikaly především od poloviny 17. století a zvláště ve východních Čechách. Heřmanický kantor M. Devoty sestavil 1676 notovaný kancionál, který kromě původních písní obsahuje i písně A. Michny z Otradovic. Z Michnovy Svatoroční muziky čerpá notovaný kancionál P. Bohunka z Rychnova n. Kněžnou (byl z většiny zapsán před 1679). Také další východočeský rukopis, kancionál vícehlasých písní sestavený mezi 1667–97 pro bratrstvo Nanebevzetí Panny Marie v Lochenicích u Hradce Král., tvoří převážně písně přejaté z Michnových děl. Viz též heslo Adam *Michna z Otradovic.* – 44. *Jesličky…* (1658) F. Bridela na rozdíl od běžných kancionálů neobsahují texty k celému církevnímu roku, ale jen k době vánoční (popř. adventní). Vánoční idylismus 22 Bridelových nových písní, z nichž některé mají vazbu na německou barokní lyriku, souvisí s jezuitskou literární strategií (postava „zlidštěného“, soucit budícího Ježíše); jejich jazyk charakterizuje množství deminutiv a dějových sloves. Do notovaného zpěvníčku, sestaveného zčásti ze starších, zčásti z nových písní, Bridel zařadil také rozsáhlou vlastní báseň Rozjímání o nebi v noci na jitřní božího narození a volnou parafrázi známé středověké básně Philomela sancti Bonaventuri, připisované (zřejmě mylně) sv. Bonaventurovi, Slavíček vánoční (obě skladby jsou opatřeny notací, ale svým rázem se blíží autorově meditativní básni Co Bůh? Člověk?). Některé Bridelovy písně byly přejímány pozdějšími kancionály; zlidovělá píseň Veselé vánoční hody si udržuje nemalou oblibu dodnes. Viz též heslo Bedřich *Bridel.* – 45. První rozsáhlejší kancionál slovenských katolíků sestavil a v Levoči 1655 pod názvem *Cantus catholici* (předmluva je datována ve spišské kapitule) vydal jezuita B. Szöllősi (1609 – asi 1656). Toto dílo mělo nepochybně vzdorovat mocnému působení na Slovensku několikrát vydané Cithary sanctorum J. Třanovského. Z 290 písní díla je 62 textů latinských, jeden latinsko-český, ostatní jsou české (s četnými slovakismy). Naprostá většina z nich je přejata ze starších souborů: hlavním pramenem Szöllősiho byly Písně katolické J. Hlohovského; dále využil zpěvník J. Rozenpluta, Český Dekakord, maďarskou verzi zpěvníku Cantus catholici a slovenské rukopisné prameny. Pořadatel ovšem přejal také několik desítek písní z Třanovského Cithary sanctorum. Cantus catholici, hlásící se v předmluvě k cyrilometodějské tradici, plní do značné míry katechetické cíle. Prvky v té době nastupující barokní poetiky se mezi přibližně 40 novými texty výrazněji neprosazují, výjimku tvoří např. vánoční písně (např. ukolébavka Ej Panenka zmileného synka). – 46. Notovaný *Kancionál český…* (1683) jezuity M. V. Šteyera je určen nejširšímu publiku (svědčí o tom zejména jednoduchá typografická podoba díla a jednohlasé úpravy všech písní), ale též kantorům (předzpěvákům) a literátským bratr-

stvům. Toto univerzální zaměření, sledující nejrůznější potřeby duchovního života katolíků, je příčinou neobvyklé různorodosti a početnosti jednotlivých písňových oddílů i značného rozsahu zpěvníku (v 1. vydání přes 800 výhradně českých písní). Jeho velkou oblibu dosvědčuje pět dalších, postupně rozšiřovaných reedic, z nichž významné je třetí vydání, které 1697 uspořádal a několika novými písněmi a překlady doplnil neznámý redaktor po Šteyerově smrti (od 2. vydání je kancionál označován též jako svatováclavský, protože byl vydán nákladem Dědictví sv. Václava, založeného právě Šteyerem). Zásluhou 4. vydání (1712), které rozšířilo písňový repertoár na téměř 1000 písní, se Kancionál český stal nejrozsáhlejším českým katolickým zpěvníkem. Šteyer, který se programově hlásil k slavné minulosti českého duchovního zpěvu a který chtěl napomoci tuto tradici obnovit, koncipoval své dílo jako celek, promyšleně sestavený z nejoblíbenějších a nejhodnotnějších písní staršího i novějšího původu. Mezi nimi se objevuje množství nekatolických textů 16. století (některé z nich v upraveném znění), početnou skupinu přejatých písní tvoří Strejcovy písňové parafráze žalmů. Silně je zastoupena vrstva starší barokní lyriky (A. Michna z Otradovic, F. Bridel); tyto písně jsou slovesně i hudebně upraveny (zjednodušeny) tak, aby mohly sloužit i prostým uživatelům. Stranou nezůstávají ani písně středověké: do čela celého zpěvníku je od 2. vydání postavena píseň Hospodine, pomiluj ny. Téměř třetinu celého repertoáru tvoří původní písně; dobově příznačné tendence v básnictví mezi nimi reprezentují především lyrické písně o svátosti oltářní, vánoční a mariánské. Vyznačují se typickou barokní poetikou, emocionálním stylem, plným metafor a opakovacích figur, ale zároveň výrazovou jednoduchostí. V 3. vydání mj. přibyl německými předlohami inspirovaný cyklus Písní o čtyřech posledních věcech člověka a rozsáhlá, později jako kramářská píseň oblíbená skladba Kdež mám hledat Ježíše (o sv. Maří Magdaléně) aj. Šteyerův kancionál se stal nejoblíbenějším zpěvníkem katolického baroka a východiskem pro další kancionály (především Božanův, který jeho prostřednictvím přebírá i množství nekatolických písní), programově na něj navazoval nejvýznamnější zpěvník 19. století, tzv. Svatojanský kancionál (Kancionál, 1863–64). Viz též heslo Matěj Václav *Šteyer.* – 47. Viz heslo Václav Karel *Holan Rovenský.* – 48. Rozsáhlý kancionál *Slaviček rájský* (1719) J. J. Božana vyšel až po pořadatelově smrti u V. J. Tybélyho v Hradci Král.; celý tisk, typograficky velmi kvalitně provedený, byl finančně podpořen hrabětem F. A. Šporkem, který se částečně podílel též na distribuci značného nákladu. Kancionál obsahuje přes 820 českých duchovních písní, jež jsou uspořádány podle sledu církevních svátků (k nejpočetnějším patří vánoční a postní oddíly); poté následují písně o Panně Marii a o svatých a volně uspořádané celky písní o věčnosti, pekle, smrti. Více než polovina textů je opatřena notací (písně jsou obvykle dvouhlasé a mají číslovaný generálbass pro varhaníka). Z hlediska literárního i hudebního představuje soubor mimořádně různorodý celek, který obsahuje množství skladeb rozličných epoch i vyznání: kromě písní z pobělohorských katolických souborů (M. V. Šteyera, V. K. Holana Rovenského, A. Michny z Otradovic) jsou do něho v hojném počtu pojaty i písně reformační (luteránské, bratrské a utrakvistické). Zvláštní skupinou Božanových pramenů jsou rukopisné zpěvníky východočeské provenience (kancionál M. Devotyho) a kramářské tisky (především z Tybélyho tiskárny). Část písní se ve starších pramenech nevyskytuje; u těch lze předpokládat autorský podíl Božana samého. Tato nejmladší vrstva, v níž tvoří výraznou skupinu především mariánské písně (Maria ochrana; O Panno, Matko Ježíše) a písně o lásce k Ježíši (Kde jsi, kde jsi, lásko má), pracuje s poetikou charakteristickou pro kancionálovou píseň vrcholného baroka. Využívá množství obrazných pojmenování a rétorických figur doporučovaných dobovými příručkami, ale tíhne zároveň i k pololidové slovesnosti, ke slohu kramářské a písmácké poezie. V do té doby nebývalé míře kancionál otiskuje též české písně k mešní bohoslužbě, nechybí ani poezie latinská. Mnohostranné zaměření kancionálu podtrhuje i to, že do něho bylo zařazeno čtyřicet prozaických rozjímání, která měla vysvětlovat věrouku a bezprostředně působit na nábožensky vypjatou atmosféru ve východních Čechách (svou poetikou se většinou blíží kázáním). Kancionál si získal značnou oblibu a stal se pramenem pro rukopisné zpěvníky (např. rukopisný kancionál třebosického kantora J. Pleskota z 30. let 18. století je z větší části opisem Slavička rájského). Viz též heslo Jan

Josef *Božan*. – 49. *Citara Nového zákona…* (1727) A. Koniáše je ve srovnání s bezprostředně předcházejícími monumentálními kancionálovými tisky dílo menšího rozsahu (přes 400 písní) a skromnější typografické úpravy; neobsahuje ani notové záznamy. Svým názvem pravděpodobně polemicky odkazovala na zpěvník J. Třanovského a byla určena „milým vlastencům" jako náhrada za početné nekatolické písňové tisky. Vznik díla, které je přizpůsobeno praktickým potřebám širšího publika, bezprostředně souvisí s Koniášovou misijní činností ve východních Čechách (kancionál měl být rozdáván jako náhrada za zabavené „heretické" knihy). Jeho hlavním pramenem byl kancionál J. J. Božana, z něhož je převzata většina textů i celková kompozice; vlastními výtvory se Koniáš na zpěvníku nepodílel. Citara Nového zákona se dočkala deseti dalších vydání, a to ještě v době národního obrození (1808, 1820 a 1848 byla vydána hradeckým tiskařem J. H. Pospíšilem). Pro německé obyvatele českých zemí vydal Koniáš rozsáhlý kancionál Lob-klingende Harffe des Neuen Testaments… (Hradec Král. 1730). Ten s pořadatelovým českým kancionálem v podstatě nijak nesouvisí; byl sestaven ze starších německých kancionálů katolického i protestantského původu (jsou zde např. písně luteránského básníka P. Gerhadta, skladby jednoty bratrské). Viz též heslo Antonín *Koniáš*.

1. Viz heslo *Jistebnický kancionál*. Doplňky: EDICE: Jistebnický kancionál 1. Graduale (2005, ed. D. H. Holeton, H. Vlhová-Wörner, J. Kolár, A. Vidmanová).

2. KNIŽNĚ: [*Piesničky* (1501, bez notace)]. ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 12 853; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61 + Nejstarší písňové tisky do roku 1550, tamtéž 32, 1988, s. 21. ▮ LITERATURA: B. Hrejsa: Kancionály v jednotě bratrské, Reformační sborník 4, 1931, s. 11; P. Spunar: Příspěvek k dějinám severýnské tiskárny v Praze, ČNM 1953, s. 56; J. Kouba: Poznámky k české hymnologii. 3. Ještě k písni Kristus příklad pokory, Miscellanea musicologica 12, 1960, s. 18 + Blahoslavův rejstřík autorů českobratrských písní a jeho pozdější zpracování, tamtéž 17, 1962, s. 5 + Der älteste Gesangbuchdruck von 1501 aus Böhmen, Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie (Kassel) 13, 1968, s. 78.

3. KNIŽNĚ: [*Písně chval božských* (1505)]. ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 12 854; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61 + Nejstarší písňové tisky do roku 1550, tamtéž 32, 1988, s. 21. ▮ LITERATURA: J. Jireček: Kancionál bratrský, ČČM 1862, s. 24; B. Hrejsa: Kancionály v jednotě bratrské, Reformační sborník 4, 1931, s. 11; A. Molnár in Boleslavští bratří (1952); M. Bohatcová: Bratrský kancionál z roku 1519. Rekonstrukce nedochovaného tisku, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 27.

4. KNIŽNĚ: [*Písně chval božských* (Litomyšl 1519, bez notace)]. ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 12 855; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61 + Nejstarší písňové tisky do roku 1550, tamtéž 32, 1988, s. 21. ▮ LITERATURA: B. Hrejsa: Kancionály v jednotě bratrské, Reformační sborník 4, 1931, s. 11; M. Bohatcová: Bratrský kancionál z roku 1519. Rekonstrukce nedochovaného tisku, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 27.

5. KNIŽNĚ: *Piesně chval božských…* (s notací, 1541). ▮ EDICE: Monumenta Bohemiae typographica 3 (1927, ed. Z. Tobolka, faksimile). – *Ukázka in:* M. Bohatcová: Bratrský kancionál z roku 1519. Rekonstrukce nedochovaného tisku (předml. P. Severina), Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 27. ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 12 856; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61 + Nejstarší písňové tisky do roku 1550, tamtéž 32, 1988, s. 21. ▮ LITERATURA: J. Jireček in Hymnologia Bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do 18. století (1878); Z. Tobolka in Pavel Severýn z Kapí Hory a jeho tisk Písně chval božských z roku 1541, Monumenta Bohemiae typographica 3 (1927); J. Th. Müller in Geschichte der Böhmischen Brüder 2 (Herrnhut 1931); B. Hrejsa: Kancionály v jednotě bratrské, Reformační sborník 4, 1931, s. 11; J. Kouba: Blahoslavův rejstřík autorů českobratrských písní a jeho pozdější zpracování. Edice a komentář, Miscellanea musicologica 17, 1962, s. 5; A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986).

6. Viz heslo *Šamotulský kancionál*.

7. KNIŽNĚ: *Písně duchovní evangelistské…* (Ivančice 1564, s notací). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 12 861; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61. ▮ LITERATURA: O. Hostinský in Jan Blahoslav a Jan Josquin (1896); B. Hrejsa: Kancionály v jednotě bratrské, Reformační sborník 4, 1931, s. 11; M. Daňková in Bratrské tisky ivančické a kralické (1951); J. Kouba: Vzájemný poměr Kancionálu šamotulského a evančického, Miscellanea musicologica 1, 1956, s. 25; I. Vávra: Třetí vydání Blahoslavovy redakce bratrského zpěvníku, Křesťanská revue, Teologická příloha 1957, s. 114; J. Kouba: K blahoslavovské redakci českobratrských zpěvníků, Miscellanea musicologica 12, 1960, s. 13 + Blahoslavův rejstřík autorů českobratrských písní a jeho pozdější zpracování. Edice a komentář, tamtéž 17, 1962, s. 5.

8. KNIŽNĚ: *Písně duchovní evangelistské…* (Kralice 1615, s notací). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis

č. 12 871; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61. ▮ LITERATURA: J. Jireček in Hymnologia Bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do 18. století (1878); J. Th. Müller: Hymnologisches Handbuch zum Gesangbuch der Brüdergemeine (Herrnahut 1916) + in Geschichte der Böhmischen Brüder 2 (Herrnhut 1931); B. Hrejsa: Kancionály v jednotě bratrské, Reformační sborník 4, 1931, s. 11; M. Daňková in Bratrské tisky ivančické a kralické (1951); A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986) + Neznámí skladatelé bratrských písní, LF 1936, s. 285.

9. Viz heslo Jiří *Strejc.*

10. Viz heslo Václav *Mířínský.*

11. Viz heslo Jan *Táborský z Klokotské Hory.*

12. KNIŽNĚ: *Kancionál český* (Olomouc 1559, bez notace). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 3718. ▮ LITERATURA: J. Jireček in Hymnologia Bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do 18. století (1878); J. Malura: Moravské kancionály v kontextu kulturních proudů předbělohorské epochy, AUP Olomouc. Studia Moravica 1, 2004.

13. KNIŽNĚ: *Zpívání křesťanská…* (1584, s notací). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 14 156, srov. č. 14 155. ▮ LITERATURA: J. Jireček in Hymnologia Bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do 18. století (1878); A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986).

14. Viz heslo Jan *Musophil Soběslavský.*

15. Viz heslo Tomáš *Řešátko Soběslavský.*

16. Viz heslo *Kancionál Franusův.*

17. KNIŽNĚ: *Písničky křesťanské…* (Lileč 1530, Knihopis č. 13 495); *Písničky pobožné…* (Lileč 1534, Knihopis č. 13 495a). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 13 495; J. Kouba: Nejstarší písňové tisky do roku 1550, Miscellanea musicologica 32, 1988, s. 21. ▮ LITERATURA: J. Jireček in Hymnologia Bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do 18. století (1878); V. Brandl: Jan Dubčanský a bratři lulečtí, ČMM 1882, s. 74; O. Odložilík: Jednota bratří habrovanských, ČČH 1923, s. 66; J. Hanák: Bratři a starší z Hory lilecké, ČMM 1928, s. 39; J. Malura: Moravské kancionály v kontextu kulturních proudů předbělohorské epochy, AUP Olomouc. Studia Moravica 1, 2004. Viz též heslo *Kancionál habrovanských.*

18. KNIŽNĚ: J. Kunvaldský: *Písně chval božských…* (Olomouc 1572, s notací). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4619, 4621; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61. ▮ LITERATURA: J. Jireček: Jakub Kunvaldský a jeho kancionál, ČMM 1874, s. 1; J. Malura: Reformační literatura na severní Moravě a ve Slezsku v letech 1570–1640, sb. Kapitoly z literárních dějin Slezska a severní Moravy (2000).

19. Viz heslo Tobiáš *Závorka Lipenský.*

20. KNIŽNĚ: *Kancionál aneb Zpěvové církve evangelistské* (1620, s notací). ▮ BIBLIOGRAFIE: J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61. ▮ LITERATURA: F. Hrejsa: Luterství, kalvinismus a podobojí na Moravě před Bílou horou, ČČH 1938, s. 296 a pokr.

21. KNIŽNĚ: *Kancionál. Tj. Kniha žalmů a písní duchovních* (Amsterdam 1659, s notací). ▮ EDICE: J. A. Komenský: Duchovní písně (1952, ed. A. Škarka) + Kancionál (1992, ed. O. Settari, s notací). – *Ukázky in:* J. A. Komenský: Písně některé nábožné (1920, ed. F. Tichý; rozšíř. vyd. 1928); ant. České baroko (1941, ed. Z. Kalista); ant. Růže, kterouž smrt zavřela (1970, ed. Z. Tichá); J. A. Komenský: Píseň písní Šalomounových (1983, ed. Z. Tichá). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 3710. ▮ LITERATURA: K. Konrád: J. A. Komenský jako hudební skladatel, Cyril 1884, s. 42 a pokr.; A. Patera: J. A. Komenského myšlénky o novém vydání českého kancionálu, ČČM 1891, s. 214; F. Tichý: Poznámky k písním J. A. Komenského, LF 1920, s. 323; B. Hrejsa: Kancionály v jednotě bratrské, Reformační sborník 4, 1931, s. 11; F. Tichý: Drobné príspevky k štúdiu piesňovej tvorby Komenského, sb. Sborník venovaný Dr. D. Jánovi Kvačalovi k 70. narodeninám (Bratislava 1933); A. Škarka: Komenského píseň „Dobrý pane Ježíši" a její předloha, ČMM 1930, s. 198 + Komenský – básník duchovních písní, sb. Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského 14, 1937/38, s. 11; J. B. Čapek in Záření ducha a slova (1948); A. Škarka in J. A. Komenský: Duchovní písně (1952) + Komenského rozprava O poezii české z leningradského sborníku, SlSb 53, 1955/56, s. 479; O. Settari: Über das Gesangbuch des Johann Amos Comenius, SPFF Brno, ř. H – hudebněvědná, 1967, č. 2; A. Škarka: Erós v duchovní písni českého baroka, Českosl. rusistika 1968, s. 35; O. Settari: J. A. Komenský ve vztahu k evropskému hudebnímu baroku, Opus musicum 1969, s. 65; Z. Tichá in Česká poezie 17. a 18. století (1974); F. Všetička: Kompozice Komenského písně Plésání duše věřící, Studia Comeniana et historica 1979, č. 20, s. 44 + Kompozice Komenského písně Život náš na světě jen pout, tamtéž 1984, č. 28, s. 122 + Kompozice Komenského písně Věčně Bůh jsa nepočatý, tamtéž 1985, č. 29, s. 81 → (vše) Komenský básník (1992); J. Snížková: Die Musik im Amsterdamer Gesangbuch von Komenský, sb. Symposium Comenianum (1989); O. Settari: Komenský a hudba, Studia Comeniana et historica 1991, č. 45, s. 47 + Hudebně teoretická a editorská činnost J. A. Komenského ve světle jeho Kancionálu z roku 1659, SPFF Brno, ř. H – hudebněvědná, 1991, č. 2; F. Všetička: Komenského píseň Ach, smutku můj, LF 1992, Supplementum 2, s. 171 → Komenský básník (1992); M. Kopecký in Komenský jako umělec slova (1992) + Písně J. A. Komenského podle stavu, věku a povolání uživatelů, sb. Z kralické tvrze 20, 1994/95 (1995), s. 49; J. Kouba: J. A. Komenský: Kancionál (ref. o ed. O. Settari), Studia Comeniana et historica 1995, č. 53, s. 55; M. Kopecký: Komenského Kancionál a Bride-

lovy Jesličky, sb. Z kralické tvrze 21, 1996/97 (1997), s. 63.

22. KNIŽNĚ: *Kancionál, tj. kniha Žalmův i písní duchovních* (Berlín 1753, bez notace). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 2235–2240. ▮ LITERATURA: J. Volf: Účast J. Th. Elsnera při vydání Klejchova Rejstříku Urbanem r. 1765, ČČM 1922, s. 286; B. Hrejsa: Kancionály v jednotě bratrské, Reformační sborník 4, 1931, s. 11; J. B. Čapek in Československá literatura toleranční 1 (1933); R. Říčan: Kancionál J. Th. Elsnera, Teologická příloha Křesťanské revue 1953, s. 56 + Elsnerův Kancionál v dalších vydáních, tamtéž 1954, s. 50 a 75; E. Winter in Die tschechische und slowakische Emigration in Deutschland im 17. und 18. Jahrhundert (Berlín 1955); H. Rösel in Die tschechischen Drucke der Hallenser Pietismus (Würzburg 1961); A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); P. Drews in Deutsch-slawische Literaturbeziehungen im 18. Jahrhundert (Mnichov 1996); E. Štěříková in Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století (1999); J. Malura: České exulantské kancionály a Dolní Slezsko, sb. Wrocław w Czechach – Czesi ve Wrocławiu. Literatura – język – kultura (Vratislav 2003).

23. Viz heslo Jiří *Třanovský.*

24. KNIŽNĚ: [S. Martinius z Dražova: *Zpěvové o slavnosti a památkách vejročních křesťanských* (Perno 1630, bez notace)]. ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 5386; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61. ▮ LITERATURA: J. Jireček: Literatura exulantův českých, ČČM 1874, s. 190. Viz též heslo Samuel *Martinius z Dražova.*

25. KNIŽNĚ: S. Martinius z Dražova: *Knížka ruční zpěvův a modliteb* (Perno 1630, bez notace). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 5374; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61. Viz též heslo Samuel *Martinius z Dražova.*

26. KNIŽNĚ: [*Kancionál* (Perno 1631, bez notace)]. ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 3708; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61.

27. KNIŽNĚ: *Kancionál aneb Zpěvové poct a chvál božských* (Žitava 1685, bez notace). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 3716; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61.

28. KNIŽNĚ: K. Motěšický: *Ruční knižka…* (Žitava 1687, výt. nezjišt.; 2. vyd. 1694, bez notace). ▮ EDICE: *Ukázky in:* ant. České baroko (1941, ed. Z. Kalista); Protimluv 2002, č. 2 (ed. P. Kosek, J. Malura); LF 2003, s. 67–79 (ed. P. Kosek); Čistý plamen lásky. Výbor z písní pobělohorských exulantů ze Slezska (2004, ed. J. Malura, P. Kosek). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 5955–5959, srov. též 5842–5848 (Modlitby nábožné); J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61; M. Brondič: České tisky žitavské, sb. Žitavsko v českých dějinách (1947). ▮ LITERATURA: Z. Kalista in ant. České baroko (1941); J. Ďurovič in Evangelická literatúra do tolerancie (Turč. Sv. Martin 1940); J. Malura: Těšínský exulant Kašpar Motěšický, Protimluv 2002, č. 2 + Modlitby Kašpara Motěšického, LF 2003, s. 53 + in Čistý plamen lásky. Výbor z písní pobělohorských exulantů ze Slezska (2004); E. Štěříková in Exulantská útočiště v Lužici a Sasku (2004).

29. KNIŽNĚ: J. Myller: *Poklad zpěvů duchovních…* (Žitava 1710, bez notace). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 5577; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61. ▮ LITERATURA: E. Winter in Die tschechische und slowakische Emigration in Deutschland im 17. und 18. Jahrhundert (Berlín 1955); P. Drews in Deutsch-slawische Literaturbeziehungen im 18. Jahrhundert (Mnichov 1996); J. Malura: K exulantskému kancionálu Poklad zpěvů duchovních Johanna Myllera z roku 1710, Litterarum studia 5, SPFF Ostrava (2004); E. Štěříková in Exulantská útočiště v Lužici a Sasku (2004).

30. KNIŽNĚ: V. Klejch: *Evangelický kancionál…* (Žitava 1717, bez notace). ▮ EDICE: *Ukázky in:* ant. České baroko (1941, ed. Z. Kalista). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 3972–3975; J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61. ▮ LITERATURA: J. Jireček in Hymnologia Bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do 18. století (1878); J. Mocko in História posvätnej piesne slovenskej a história kancionálu 2 (Lipt. Mikuláš 1912); J. Volf: Účast J. Th. Elsnera při vydání Klejchova Rejstříku Urbanem r. 1765, ČČM 1922, s. 286; J. B. Čapek in Československá literatura toleranční 1 (1933); J. Páta: V. Klejch Lažanský, Reformační sborník 8, 1941, s. 82; J. B. Čapek: Písně V. Klejcha, Čes. časopis filologický 1, 1942/43, s. 64 a pokr. → Záření ducha a slova (1948); M. Brondič: Exulant V. Klejch, České tisky žitavské, sb. Žitavsko v českých dějinách (1947); J. Kouba: V. Klejch a jeho Historia o vydání kancionálů v národu českém, Miscellanea musicologica 13, 1960, s. 61; J. Minárik in Baroková literatúra (Bratislava 1984); A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); P. Drews in Deutsch-slawische Literaturbeziehungen im 18. Jahrhundert (Mnichov 1996); E. Štěříková in Exulantská útočiště v Lužici a Sasku (2004). Viz též heslo Václav *Klejch.*

31. Viz heslo Jan *Liberda.* Doplňky: EDICE: Čistý plamen lásky. Výbor z písní pobělohorských exulantů ze Slezska (2004, ed. J. Malura, P. Kosek; k tomu ref.: J. Linka, LitN 2004, č. 38; J. Kolářová Tvar 2004, č. 20; M. Palacká, Studia Comeniana et historica 2004, č. 71–72, s. 272, M. Škarpová, ČLit 2004, s. 856). ▮ LITERATURA: E. Štěříková in Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století (1999); J. Malura: České exulantské kancionály a Dolní Slezsko,

sb. Wrocław w Czechach – Czesi ve Wrocławiu. Literatura – język – kultura (Vratislav 2003) + Duchovní erotika v Harfě nové Jana Liberdy a její biblické inspirace, ČLit 2004, s. 1 + in Čistý plamen lásky. Výbor z písní pobělohorských exulantů ze Slezska (2004).

32. Viz heslo Jiří *Sarganek*.

33. Viz heslo Jiří *Petrmann*.

34. KNIŽNĚ: *Piesničky… na nedělní čtení do roka* (Plzeň 1529, bez notace). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 13 797; J. Kouba: Nejstarší písňové tisky do roku 1550, Miscellanea musicologica 32, 1988, s. 21. ▮ LITERATURA: K. Konrád in Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev (1893); A. Škarka: Novost básnického umění Adama Michny z Otradovic, AUC Praha. Philologica 1–3. Slavica Pragensia 9, 1967, s. 145 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986).

35. KNIŽNĚ: Š. Lomnický z Budče: *Písně nové na evangelia svatá nedělní…* (1580, s notací). ▮ EDICE: in Zrození barokového básníka (1940, ed. V. Bitnar). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4968. ▮ LITERATURA: V. Bitnar in Postavy a problémy českého baroku literárního (1939); M. Frolíková: Šimon Lomnický z Budče, Jihočeský sb. historický 32, 1963, s. 97; A. Škarka: Novost básnického umění Adama Michny z Otradovic, AUC Praha. Philologica 1–3. Slavica Pragensia 9, 1967, s. 145 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986). Viz též heslo Šimon *Lomnický z Budče*.

36. KNIŽNĚ: Š. Lomnický z Budče: *Kancionál aneb Písně nové historické* (1595, s notací). ▮ EDICE: *Ukázky in:* České legendy (1950, ed. J. Horák). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4946–4948. ▮ LITERATURA: K. Konrád in Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev (1893); V. Bitnar in Postavy a problémy českého baroku literárního (1939); K. Horálek in Staré veršované legendy a lidová tradice (1948); M. Frolíková: Šimon Lomnický z Budče, Jihočeský sb. historický 32, 1963, s. 97; A. Škarka: Novost básnického umění Adama Michny z Otradovic, AUC Praha. Philologica 1–3. Slavica Pragensia 9, 1967, s. 145 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); H. Štovíčková: Barokní lidová hra o sv. Barboře z Vamberka – barokní lidové divadlo ve Vamberku, sb. Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století (Boskovice 1999). Viz též heslo Šimon *Lomnický z Budče*.

37. KNIŽNĚ: *Písně nové, krátké naučení křesťanského náboženství v sobě obsahující…* (1588, bez notace). ▮ BIBLIOGRAFIE: K. Konrád in Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev (1893); Knihopis č. 13 262. ▮ LITERATURA: K. Konrád in Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev (1893); A. Škarka: Novost básnického umění Adama Michny z Otradovic, AUC Praha. Philologica 1–3. Slavica Pragensia 9, 1967, s. 145 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); M. E. Ducreux: L'hymnologie catholique tchèque de la Contre–Réforme, Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie (Kassel) 29, 1985, s. 169 + „Novost" hymnologického umění A. Michny z Otradovic stručně naznačena, Hudební věda 2001, s. 48.

38. Viz heslo Jan *Rozenplut ze Švarcenbachu*.

39. KNIŽNĚ: J. Hlohovský: *Písně katolické…* (Olomouc 1622, s notací). ▮ EDICE: *Ukázky in:* Zrození barokového básníka (1940, ed. V. Bitnar); Smrtí tanec (1941, ed. J. Vašica). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 3064. ▮ LITERATURA: K. Konrád in Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev (1893); J. Vašica in České literární baroko (1938); V. Bitnar in Postavy a problémy českého baroku literárního (1939); J. Bužga: Nejstarší monodie v kancionále J. Hlohovského z roku 1622, Miscellanea musicologica 1, 1956, s. 33; M. Kopecký: Dva vývojové články staročeské hymnografie, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1974, č. 21; M. E. Ducreux: L'hymnologie catholique tchèque de la Contre–Réforme, Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie (Kassel) 29, 1985, s. 169; A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); Z. Kalista in Česká barokní pouť (2001). Viz též heslo Jiřík *Hlohovský*.

40. KNIŽNĚ: *Kancionál, to jest Sebrání spěvův pobožných* (1631, s notací). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 3714. ▮ LITERATURA: M. E. Ducreux: L'hymnologie catholique tchèque de la Contre–Réforme, Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie (Kassel) 29, 1985, s. 169; A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986).

41. KNIŽNĚ: *Český Dekakord…* (1642, s notací). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1853. ▮ LITERATURA: M. E. Ducreux: L'hymnologie catholique tchèque de la Contre–Réforme, Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie (Kassel) 29, 1985, s. 169; A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986).

42.–43. Viz heslo Adam *Michna z Otradovic*. Doplňky: EDICE: Česká mariánská muzika (1989, ed. J. Sehnal, L. Štukavec, s notací); Svatoroční muzika (2001, ed. L. Štukavec, F. Malý, J. Sehnal, s notací); Básnické dílo (1999, ed. M. Čejka; srov. ref. M. Škarpová, Studia Comeniana et historica 2001, č. 65–66, s. 236; J. Linka, LitN 2000, č. 24; E. Ranocchi, Souvislosti 2000, č. 2). ▮ LITERATURA: J. Sehnal: Význam Michnovy České mariánské muziky pro českou barokní hudbu, Opus musicum 1986, s. 247; D. Šlosar, M. Štědroň: Hudební terminologie A. Michny z Otradovic, SPFF Brno, ř. H – hudebněvědná, 1994, č. 29; M. E. Ducreux: Adam Michna d'Otradovice (1600 – 1676?), maniériste et mystique, sb. Manierismo e Letteratura, Atti del Congresso Internazionale. A cura di Daniela Dalla Valle (Turín 1986) + „Novost" hymnologického umění A. Michny z Otradovic stručně naznačena, Hudební věda 2001, s. 48; J. Malura: Metaforika mariánských písní A. Michny z Otradovic, tamtéž, s. 72; J. Pelán: K otázce „marinismu" v české barokní poezii, tamtéž, s. 81,

T. Volek: Madrigalismy v hudebním díle Michnově, tamtéž, s. 92; T. Slavický: Tradování písní A. Michny z Otradovic a skladby na jeho texty v 18. a 19. století, tamtéž, s. 100, L. Kačic: Tvorba A. Michnu z Otradovic na Slovensku v 17. a 18. storočí, tamtéž, s. 126.

44. KNIŽNĚ: F. Bridel: *Jesličky, staré nové písničky…* (1658, s notací). ■ EDICE: Rozjímání o nebi v noci na jitřní božího narození (1931, ed. J. Vašica); Slavíček vánoční (1937, ed. V. Bitnar); Slavíček vánoční (1993, ed. J. K. Kroupa); in F. Bridel: Básnické dílo (1994, ed. M. Kopecký); F. Bridel: Jesličky (1999, ed. M. Kopecký a M. Horáková). – *Ukázky in:* Osvěta 1881, s. 23 (ed. J. Jireček); Zrození barokového básníka (1940, ed. V. Bitnar); ant. České baroko (1941, ed. Z. Kalista); ant. Růže, kterouž smrt zavřela (1970, ed. Z. Tichá). ■ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1340. ■ LITERATURA: V. Bitnar in Postavy a problémy českého baroku literárního (1939); A. Škarka in Fridrich Bridel nový a neznámý (1969); J. Lehár: Brideliana 1, 2, Studia Comeniana et historica 1972, č. 3, s. 99, a č. 4, s. 119; M. Štědroň: Existuje v české hudbě 16.–18. století obdoba hudebně rétorických figur?, Opus Musicum 1973, s. 35; W. Lipphardt: Das generalbassbegleitete deutsche geistliche Lied in Böhmen 1650–1750, sb. Colloquium Musica cameralis. Musikwissenschaftliche Colloquien der Internationalen Musikfestspiele in Brno (Brno 1977, s. 115); A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); M. Kopecký: Komenského Kancionál a Bridelovy Jesličky, sb. Z kralické tvrze 21, 1996/97 (1997), s. 63; H. Meyer: „…že pannu má matku víte, / jak to můž býti, nevíte“ – Die Wiederkehr der Aporie als Faktor der poetischen Zyklisierung in der Gegenreformation: Die Gottesmutter in Fridrich Bridels Jesličky (1658), sb. Zyklusdichtung in den slavischen Literaturen (Frankfurt n. M., Berlín, Bern, Brusel, New York, Vídeň 2000). Viz též heslo Bedřich *Bridel*.

45. KNIŽNĚ: *Cantus catholici. Písne katolické, latinské i slovenské…* (Levoča 1655, s notací). ■ EDICE: *Ukázky in:* ant. Já milujem, nesmím povídati (Bratislava 1977, ed. G. Slavkovská); Z klenotnice staršieho slovenského písomnictva 3. Antológia barokových literárnych textóv 1 (Bratislava 1989, ed. J. Minárik). ■ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1456–1457; J. Čaplovič in Bibliografia tlačí vydaných na Slovensku do r. 1700, d. 2 (Martin 1972). ■ LITERATURA: S. Weiss-Nägel: Kdo je autorom spevníka Cantus Catholici?, Kultúra (Trnava) 1935, s. 42; L. Burlas: Duchovná pieseň, in Hudba na Slovensku v 17. storočí (Bratislava 1954); J. Vilikovský: Cantus Catholici, Bratislava 1935, s. 269; J. Holčík: Nakoľko vplývala Cithara Sanctorum na Cantus Catholici?, Tranovského sborník (Lipt. Sv. Mikuláš 1936); Š. Krčméry in Zo slovenskej hymnológie (Lipt. Sv. Mikuláš 1936); J. Minárik in Baroková literatúra (Bratislava 1984); A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); E. Krasnovská: Duchovná pieseň v slovnej zásobe spisovnej slovenčiny od 17. storočia, Slovenská reč (Bratislava) 1994, s. 76; P. Ruščin: Cantus Catholici und die Handschrift Mms A XXXVIII/51 – was wissen wir über die Rolle der Jesuiten und Franziskaner bei der Entwicklung des slowakischen Kirchenliedes im 17. Jahrhundert, sb. Musik der geistlichen Orden zwischen Tridentium und Josephinismus (Bratislava 1997) + Rukopisná podoba Cantusu Catholici, Slovenská hudba (Bratislava) 1999, s. 201 + Die Beziehungen zwischen Cithara Sanctorum und Cantus Catholici, sb. Gegenreformation und Barock in Mitteleuropa und in der Slowakei (Bratislava 2000); L. Kačic: Tvorba A. Michnu z Otradovic na Slovensku v 17. a 18. storočí, Hudební věda 2001, s. 126; sb. Cantus Catholici a duchovná pieseň 17. storočia v strednej Európe (Bratislava 2002, ed. L. Kačic; mj. přisp. G. Gáfriková, L. Kačic, E. Krasnovská, P. Ruščin); Ľ. Blažencová: Parafrázy žalmov v spevníku Canthus Catholici, sb. Slovenský literárny barok (Bratislava 2005).

46. KNIŽNĚ: M. V. Šteyer: *Kancionál český* (1683, s notací). ■ EDICE: *Ukázky in:* Písně o čtyřech posledních věcech člověka (1934, ed. J. Vašica); Smrtí tanec (1941, ed. J. Vašica); ant. České baroko (1941, ed. Z. Kalista); ant. Růže, kterouž smrt zavřela (1970, ed. Z. Tichá). ■ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 15 935 – 15 940. ■ LITERATURA: J. Jireček in Hymnologia Bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do 18. století (1878); K. Konrád in Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev (1893); P. Váša: O původu některých písní nábožných v Bartošově sbírce národních písní moravských, ČL 1896, s. 432; J. Vašica in České literární baroko (1938) + Z české hymnologie, Akord 10, 1942/43, s. 138 → Eseje a studie ze starší české literatury (2001); in Průvodce po pramenech k dějinám hudby. Fondy a sbírky uložené v Čechách (1969); Z. Tichá in Česká poezie 17. a 18. století (1974); M. E. Ducreux: L'hymnologie catholique tchèque de la Contre–Réforme, Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie (Kassel) 29, 1985, s. 169; A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); J. Malura in ed. J. J. Božan: Slaviček rájský (1999, ed. J. Malura a P. Kosek); M. E. Ducreux: „Novost“ hymnologického umění A. Michny z Otradovic stručně naznačena, Hudební věda 2001, s. 48; T. Slavický: Tradování písní Adama Michny z Otradovic a skladby na jeho texty v 18. a 19. století, tamtéž, s. 100; M. Škarpová: Několik poznámek ke kontinuitě a diskontinuitě české protireformační hymnografie (Pokus o analýzu adventních a vánočních písní Kancionálu českého M. V. Šteyera), sb. Slovenský literárny barok (Bratislava 2005) + Šteyerův Kancionál český – návrh českého hymnografického kánonu (disertace, Filoz. fakulta Masarykovy univerzity v Brně 2006). Viz též heslo Matěj Václav *Šteyer*.

47. Viz heslo Václav Karel *Holan Rovenský*.

48. KNIŽNĚ: J. J. Božan: *Slaviček rájský* (Hradec Král., 1719, s notací). ■ EDICE: J. J. Božan: Slaviček

rájský (1999, ed. J. Malura, P. Kosek). – *Ukázky in:* ant. České baroko (1941, ed. Z. Kalista); ant. Růže, kterouž smrt zavřela (1970, ed. Z. Tichá). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1247; J. Johanides in Staré královéhradecké tisky (Hradec Král. 1973). ▮ LITERATURA: K. Konrád: Božanův kancionál, Cecilie 1877, s. 46 a pokr.; S. Souček in Rakovnická vánoční hra (1929); J. Bužga: Slaviček rájský J. J. Božana, Časopis Slezského muzea 1956, s. 31; K. Palas: Pololidové básnictví barokní a kancionálová píseň, sb. O barokní kultuře (1968); J. Malura: J. J. Božan: Slaviček rájský, Host 1997, č. 7; P. Studnička: J. J. Božan a jeho kancionál Slaviček rájský z roku 1719, Chrudimský vlastivědný sborník 3, 1998, s. 35; J. Malura: Kancionál J. J. Božana a jeho vztah k literární tradici, sb. Pronikání českého jazyka a polského jazyka do středověké poezie a písňové tvorby ve Slezsku (1998) + Mariánské písně z kancionálu J. J. Božana, Alternativa 1998, s. 336 + Tištěná a rukopisná hymnografická tvorba východních Čech v období baroka, sb. Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století (1999); M. Ryantová: J. J. Božan, autor kancionálu Slaviček rájský, sb. Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století (1999); P. Kosek: Rozbor nářečních prvků v kancionále J. J. Božana, Jazykověda – SPFF Ostrava, 1999, č. 3 + Interpunkce písní kancionálu Slaviček rájský J. J. Božana, sb. Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století (1999); ● ref. ed. J. J. Božan: Slaviček rájský: J. Linka, LitN 1999, č. 48; P. Studnička, Tvar 2000, č. 7; M. Horáková, Studia Comeniana et historica 2000, č. 63–64, s. 259; S. M. Newerkla, Wiener slavistisches Jahrbuch 42, 2000, s. 337 ●. Viz též heslo Jan Josef *Božan.*

49. KNIŽNĚ: A. Koniáš: *Citara Nového zákona…* (Hradec Král. 1727, bez notace). ▮ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4288–4295; J. Johanides in Staré královéhradecké tisky (Hradec Král. 1973). ▮ LITERATURA: I. J. Hanuš: O působení jezuity A. Koniáše v literatuře české, ČČM 1863, s. 77 a pokr.; J. Jireček in Hymnologia Bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do 18. století (1878); M. E. Ducreux: L'hymnologie catholique tchèque de la Contre–Réforme, Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie (Kassel) 29, 1985, s. 169; A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); V. Petrbok: Koniášova Lob-klingende Harffe des Neuen Testaments – putování po matných stopách německé hymnografie v Čechách, sb. Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století (1999); M. Kopecký in Nic stálého přítomného. K literárnímu baroku (1999); M. E. Ducreux: „Novost" hymnologického umění A. Michny z Otradovic stručně naznačena, Hudební věda 2001, s. 48; T. Slavický: Tradování písní A. Michny z Otradovic a skladby na jeho texty v 18. a 19. století, tamtéž, s. 100. Viz též heslo Antonín *Koniáš.*

jma

Klas (časopis) viz in Pavel **Sula**

Kliment Ochridský

* 830
† 27. 7. 916 *Ochrid* (Makedonie)

Žák Konstantinův-Cyrilův a Metodějův; vedle svých učitelů nejstarší slovanský spisovatel, který je znám jménem.

Předpokládá se, že K. byl rodilý Slovan původem z Makedonie, že se s Konstantinem a Metodějem účastnil misie k Chazarům a že byl poté členem skupiny, která je 863 (nebo 864) provázela na Velkou Moravu. (Makedonský původ Klimentův se zdá být potvrzen tím, že se v jeho spisech nedochoval žádný jazykový moravismus, za důkaz jeho účasti na misii k Chazarům se pokládá jeho mnišské jméno, tj. Kliment podle sv. Klimenta, jehož údajné ostatky Konstantin-Cyril nalezl na Chersoně.) Řecká legenda biskupa Theofylakta Ochridského (1094–1107), která se opírá o dnes ztracené slovanské prameny, uvádí, že K. po vyhnání Metodějových žáků z Moravy odešel spolu s Angelarem a dalšími do Bulharska, kde vstoupili do služeb cara Borise (850–889), 865 pokřtěného v Konstantinopoli. Boris poslal Klimenta do Makedonie, ustanovil ho tam „učitelem" a daroval mu dvorce v Devoli a v okolí Ochridu a Glavinice. Druhý Borisův nástupce Symeon (893–927) ustanovil Klimenta biskupem v Drevenici, zvané též Velika (stejnojmenná řeka Velika je pravý přítok horního Vardaru, její dolní tok se nazývá Treska). Po K. smrti byly jeho ostatky uloženy v ochridském klášteře, který založil.

K. osobnost byla vědě známa dlouhou dobu; nebyly však známy jeho spisy. Jejich existenci objevil teprve P. J. Šafařík, který došel k názoru, že homilie uvedené pod jménem Kliment v katalogu slovanských rukopisů moskevského Rumjancevského muzea nebyly sepsány římským papežem Klementem, jak se do té doby soudilo, nýbrž Klimentem, biskupem velickým. Bádání o K. díle není dodnes uzavřeno. Theofylaktova legenda se zmiňuje o tom, že napsal „prostá a jasná kázání na všechny svátky" a bohoslužebná díla, zejména hymny na různé světce a na Bohorodičku. Ke konci života prý napsal Pentekostarion, tj. sbírku svatodušních kánonů a hymnů. Nejznámější dílo, jež se mu připisuje, je *Pochvalné slovo sv. Cyrilovi. Homilie a panegyriky,* které ho v nadpisu uvádějí jako autora, jsou často psány vznosným ré-

torickým stylem, který prozrazuje sčetlost v patristické literatuře. K. vzory byli patrně rétoři jako Řehoř Naziánský a Jan Zlatoústý. Někteří badatelé připisovali K. autorství Životů sv. Konstantina a Metoděje; spíše se však zdá, že každý z nich sepsal jiný autor. Pozdní řecká legenda z 13. století uvádí, že K. „vymyslel pak pro větší zřetelnost i jiné tvary písmen, než které vynašel moudrý Cyril", tj. připisuje K. autorství cyrilice. Její svědectví však je nevěrohodné jak proto, že tato zpráva je ojedinělá a pozdní, tak také – a zejména – z toho důvodu, že cyrilice zdomácněla nejdříve v oblasti východobulharské, zatímco Makedonie psala dlouho hlaholicí.

EDICE: A. Bončev in Sv. K. O. Slova i poučenija (Sofie 1970); K. O.: Săbrani săčinenija 1–3 (Sofie 1. 1970, 3. 1973, 2. 1977, ed. B. S. Angelov s jinými). ▮

BIBLIOGRAFIE: N. L. Tunickij: Obzor razrabotki voprosa o literaturnoj dejatelnosti sv. Klimenta, jepiskopa slovenskogo, Bogoslovskij vestnik (Sergijev Posad) 1913, č. 3, s. 533; K. Ivanova: K. O. Bibliografija 1878–1944, 1945–1980 (Sofie 1966 a 1981). ▮ LITERATURA: V. M. Undolskij: K., jepiskop slovenskij (Moskva 1895); N. L. Tunickij: Sv. Kliment, jepiskop slovenskij. Jego žizn i prosvetitelskaja dejatelnosť (Sergijev Posad 1913); D. Laskov: Život i dejnost na sv. K. O. s edna negova propoved (Sofie 1915); A. Teodorov-Balan: Sveti K. O. v knižovnija pomen i v naučnoto direne (Sofie 1919); I. Snegarov: Sv. K. O. 1, 2 (Sofie 1927, 1939); I. Dujčev: Sv. K. O. (Sofie 1941); C. Todorov: Sv. K. O. (Sofie b. d., 1942); A. Milev: Grăckite žitija na K. O. (Sofie 1966); I. Bogdanov: K. O. Istoričeski očerk s naučen komentar (Sofie 1966); sb. K. O. Sbornik ot statii po slučaj 1050 godini ot smărtta mu (Sofie 1966); sb. Kniga za K. O. (Skopje 1966); K. Mečev: K. O. Tvorčeski obraz (Sofie 1966); sb. K. O. Materiali za negovoto čestvuvane po slučaj 1050 godini ot smărtta mu (Sofie 1968); W. Baumann: Die Faszination des Heiligen bei K. O. (Mnichov 1983); sb. K. O. 886–1986 (Skopje 1986); K. Stančev, G. Popov: K. O. Život i tvorčestvo (Sofie 1988). ▮ J. Dobrovský in Cyrill und Method, der Slawen Apostel (1823; 1948 vyd. s tit. Cyril a Metod, apoštolové slovanští, ed. J. Vajs); P. J. Šafařík: Rozkvět slovanské literatury v Bulharsku, ČČM 1848, s. 1 + in Památky dřevního písemnictví Jihoslovanův (1851; dopln. vyd. 1873); S. Palauzov in Vek bolgarskogo carja Simeona (Petrohrad 1852); V. M. Undolskij: Ob otkrytii i izdanii tvorenij Klimenta, jepiskopa slovenska, Besedy v Obščestve ljubitelej rossijskoj slovesnosti (Moskva) 1, 1867, s. 31; V. Vondrák in Glagolita Clozův (1893) + in Studie z oboru církevněslovanského písemnictví (1903); P. A. Lavrov: Die neuesten Forschungen über den slavischen Klemens, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1905, s. 350; L. Stojanović: Novyje slova Klimenta Slovenskogo, Sbornik Otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk (Moskva) 80, 1905, č. 1; I. Snegarov: Băgarskijat părvoučitel sv. K. O. (Život i dejnost), Godišnik na Sofijskija unversitet, Bogoslovski fakultet 4, 1926–27, s. 219; B. Rajkov: Rani kalendarni vesti na sv. K. O. (Život i dejnost), tamtéž, s. 262; N. Deržavin: K voprosu o literaturnoj dejatelnosti Klimenta Veličskogo, Makedonski pregled (Sofie) 1929, č. 3, s. 29; T. S. Todorov: Sveti K. O. kato propovednik, Godišnik na Sofijskija universitet, Bogoslovski fakultet 25, 1948, s. 1; I. Snegarov: Les sources sur la vie et l'activité de Clément d'Ochrida, Byzantinobulgarica (Sofie) 1962, s. 79; E. Georgiev in Razcvetăt na bălgarskata literatura v IX–X v. (Sofie 1962) + in Istorija na bălgarskata literatura 1 (Sofie 1963); I. Gălăbov: K. O. i rannite školi na starija bălgarski knižoven ezik, Bălgarski ezik (Sofie) 1966, s. 440; D. Trifunović: Trojstvo kompozicije Klimentovih beseda, Književnost i jezik (Bělehrad) 1966, s. 227; K. Stančev: Ritmičnata struktura v chimničnata poezija na K. O., Bălgarski ezik (Sofie) 1969, s. 523; V. Vasilev: K. O. i avtorstvoto na Panonskite legendi, tamtéž, s. 229; B. Angelov: K. O. – avtor na obšti službi, sb. Konstantin-Kiril Filosof. Jubileen sbornik po slučaj 1100-godišninata ot smărtta mu (Sofie 1969); G. Svane: Crkvenobesednički program Klimenta Ohridskog, Slavistična revija (Lublaň) 1974, s. 425; K. Ivanova: Njakolko nabljudenija vărchu knižovnoto nasledstvo na K. O., Starobălgarska literatura (Sofie) 1978, s. 91; Z. Hauptová in ant. Zlatý věk bulharského písemnictví (1982, s V. Bechyňovou); G. Popov: Novootkriti chimnografski proizvedenija na K. O. i Konstantin Preslavski, Bălgarski ezik (Sofie) 1982, s. 3; I. Dobrev: Bil li e K. O. episkop na Dragovišta, Starobălgarska literatura (Sofie) 1983, s. 29; S. Nikolova: Njakoi tekstologičeski problemi v panegiričnoto tvorčestvo na K. O. (Po materiali ot Pochvalno slovo za prorok Ilija), Kirilo-Metodievski studii (Sofie) 1, 1984, s. 63; V. Ivanova: Problemi na individualnija stil v pochvalnite slova na K. O., Ezik i literatura (Sofie) 1985, č. 4, s. 27; P. Dimitrov: Poučenijata na K. O., Starobălgarska literatura (Sofie) 1987, s. 57; B. Šalamanov: Neizvestni chimnografski proizvedenija na K. O., Spisanie na Bălgarskata akademija na naukite (Sofie) 1987, č. 1–5; I. Dobrev: Tekstologični problemi na Klimentovoto tvorčestvo, Starobălgarska literatura (Sofie) 1990, s. 14. – Viz též hesla *Pochvalné slovo sv. Cyrilovi, Životy sv. Konstantina a Metoděje*.

zh

Kniha (časopis) viz in
Spolek českých knihkupců a nakladatelů

St. **Kočí**

Působnost 1919–1935

Brněnské nakladatelství zaměřené zejména na původní básnickou, prozaickou a esejistickou tvorbu moravských autorů; knihkupectví.

Založil je knihkupec Stanislav K. (* 7. 11. 1887 Praha, † 18. 2. 1948 Praha). Po vyučení u firmy Fr. A. Urbánek (1902–04 absolvoval Odbornou školu Grémia knihkupců a nakladatelů v Praze) byl zaměstnán u firem A. Neubert v Praze a A. Píša v Brně; 1919 získal v Brně knihkupeckou koncesi a po utvoření společnosti s ručením obmezeným otevřel knihkupectví v Radické ul. 9 (1919–21 působil v knihkupectví jako příručí F. Halas). 1922 byla firma přeměněna na akciovou společnost, 1926 S. Kočí rezignoval na funkci jednatele pro rozpory s ostatními členy společnosti v názoru na způsob řešení finančních problémů, do nichž se firma za jeho řízení dostala. 1927 byl exekučně zbaven svých podílů a přestal být i formálně společníkem firmy, kterou dále řídili jako spolumajitelé ing. L. Hrbáček-Vrla a knihkupec J. Martinek, který přistoupil do společnosti 1926. Upadající firma za četných dalších personálních změn (J. Martinek 1931 vystoupil a zřídil si vlastní knihkupectví) působila do 1935, kdy na ni byl uvalen konkurs a 1939 byla vymazána z obchodního rejstříku. S. Kočí odešel do Prahy, kde pracoval nejprve v Orbisu (v 30. letech byl ředitelem jeho knihkupectví), po válce až do své smrti jako vedoucí pracovník tiskového podniku Jednotného svazu českých zemědělců Brázda.

Nakladatelská činnost firmy byla úzce spjata s popřevratovým rozmachem českého kulturního života v Brně a jeho ambicemi. Zahájila ji překladová knižnice drobných esejů *Výspa* (1920, 2 sv.), kterou redigoval a jejíž oba svazky (G. B. Shaw, R. Mayreder) přeložil A. A. Hoch (2. sv. pod pseud. Junius). Beletristická knižnice nakladatelství *Zajímavá knihovna* (1921–24, 10 sv.), věnovaná výlučně původní tvorbě autorů spjatých s Moravou, přinesla prózy Č. Jeřábka a J. Marchy, drama J. Tilla, literární studie F. Götze (Anarchie v nejmladší české poezii) a Ad. Veselého, verše V. Nezvala (knižní prvotinu Most) a fejetony a divadelní úvahy J. Mahena. Kmenový autor a spolupracovník nakladatelství J. Mahen naplnil pod různými pseudonymy rovněž všechny svazky knižnice brožur *Nápady a výpady* (1921–22, 9 sv.). S podtitulem Knihovna (od č. 2 Knihovnička) pro každého člověka přinášela jeho studie, články, pamflety, polemiky a epigramy (Kozí bobky z Parnasu) k aktuálním kulturněpolitickým a uměleckým otázkám. Ve Sbírce českých a slovenských klasiků *Pramen* (1923–24, 6 sv.), redigované A. Gregorem, M. Kolajou a J. Kozlovským a vydávané péčí sekce moderních filologů při brněnském odboru Ústředního spolku českých profesorů, vyšla komentovaná vydání českých a slovenských klasiků (K. Havlíček Borovský, B. Němcová, J. Botto a slovenské pohádky). Poslední knižnice *Knihy podivných osudů* (1924, 1 sv.) přinesla jen drobnou prózu R. Sichy. Produkci nakladatelství doplnily kromě několika příbuzných titulů mimo knižnice (nejvýznamnější byl 1. svazek bibliografie A. Sáňky České bibliofilské tisky) i ojedinělé tituly z techniky, přírodovědy a práva. – Výtvarnou podobu knih nakladatelství určoval převážně E. Milén. Na výzdobě se podíleli i další brněnští výtvarníci M. Fridrich a F. Hlavica, dále též A. V. Hrska, A. Ráž a J. Váchal. Reprezentační tituly nakladatelství (zejména knižnice Zajímavá knihovna a Pramen) tiskl F. Obzina ve Vyškově, bibliofilie Kryl a Scotti v Novém Jičíně, méně významné tituly převážně brněnské tiskárny Kramerius a Polygrafie.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře:* Nápady a výpady (1921–22); Zajímavá knihovna (1921–24); Pramen (1923–24); Knihy podivných osudů (1924). – *Ostatní:* Výspa (1920). ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Čeští autoři:* J. Mahen: Před oponou (1920) + Scirocco (1923) + Knížka o čtení praktickém (1924) + Nutnosti a možnosti veřejných knihoven (1925); A. Procházka: Meditace (2. vyd., 1921) + Dnové života (1922); F. Götz: Úvod do poezie (1923); A. Sáňka: České bibliofilské tisky (1923); F. V. Kříž: Dionysos a satyr (1928); F. Neužil: Před nedělí (1928); J. Zatloukal: Město světel (1929). ▮ PERIODIKA: Moravský aukční list (1929, jen č. 1). ▮

BIBLIOGRAFIE: Moderní knihkupectví a nakladatelství s r. o. S. K. (b. d., 1922). ▮ LITERATURA: K. Bílek: S. K. (1887–1948). Soupis osobního fondu (LA PNP 1995). ▮ in Adresát Jiří Mahen (1964, s. 88); V. Nezval in Depeše z konce tisíciletí (1981, s. 215); F. Halas in Dopisy (2001, s. 144).

az

Jára **Kohout**

* 9. 12. 1904 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)
† 23. 10. 1994 *Praha*

Divadelní a filmový herec, autor a spoluautor kabaretních vystoupení, operet, hudebních komedií a revuí; rozhlasový komentátor, publicista, autor humoristických próz a memoárů.

Vl. jm. Jaroslav K. – Otec byl důstojník, později úředník pražské kaolínky. Po absolvování obecné školy na Jungmannově (nyní Vinohradské) tř. K. studoval od 1915 vinohradskou reálku na nám. Jiřího z Poděbrad, na otcovo přání však ze školy po ukončení 4. třídy 1919 odešel a vyučil se zubním technikem; zubařské praxi se věnoval řadu let souběžně s divadelní kariérou. Divadlo jej přitahovalo od útlého mládí, už jako dítě hrál pro rodiče a příbuzné, vystupoval v ochotnických představeních, za studentských let založil se svými vinohradskými vrstevníky a pozdějšími úspěšnými operetními autory K. Tobisem, V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem nejprve amatérskou Studentskou scénu a 1921 Studentské akademické sdružení Sketch (účinkoval zde např. i V. Vydra ml. a pozdější operní hvězda J. Novotná). Od 1920 se začal objevovat s vlastními kabaretními čísly na profesionálních jevištích (nuselský kabaret U Znamenáčků, vinohradský hotel Beránek, kabaret K. Hašlera), 1923 jej kabaretiér a divadelní komik F. Futurista, jenž se stal na příštích devět let K. hlavním hereckým partnerem a spoluautorem, přivedl do Arény na Smíchově. 1926 se K. oženil s primabalerínou B. Grünwaldovou (1908–1979); t. r. se s F. Futuristou osamostatnili a pronajali si divadlo Varieté. 1927–31 hráli pod názvem Divadlo komiků v Rokoku, pak ve Švandově divadle na Smíchově (1931–32) a ještě 1932 na kabaretní scéně Červené eso, jejíž profil formoval E. F. Burian. Vedle divadla se K. věnoval i práci pro rozhlas a film (několik desítek rolí, texty populárních filmových písní). 1933–34 působil jako herec a autor v Tylově divadle v Nuslích, 1935 získal vlastní ředitelskou koncesi a pronajal si Švandovo divadlo. 1938 se přemístil do Divadla U Nováků ve Vodičkově ul., které převzal i se stávajícím souborem od J. Voskovce a J. Wericha, jimž byla po Mnichovu odebrána koncese; zde jeho soubor, vytvořený z části souborů Osvobozeného divadla a Švandova divadla, hrál až do uzavření českých divadel 1. 9. 1944. 1940 byl K. tři měsíce vězněn a vyslýchán gestapem (kvůli protihitlerovské písni Kohoutí polka, kterou v prosinci 1936 zpíval v operetě Kikiriki) a poté se jej podařilo nátlakem přimět k účasti na antisemitských a pronacistických rozhlasových skečích (vysílány na podzim 1941 a v zimě 1942; s K. v nich vystupovali Č. Šlégl, J. Plachta, F. Mrázek, Z. Kavková-Innemannová, ojediněle V. Burian ad.). 1946 převzali Divadlo U Nováků zpět J. Voskovec a J. Werich a K. hostoval na zájezdech a v pražském divadélku Kotva, 1947 byl organizací Lidové divadlo pověřen uměleckým vedením Tylova divadla v Nuslích, po únorovém převratu 1948, kdy byl svého místa zbaven, sestavil malou divadelní skupinu, s níž vystupoval na Slovensku. Na podzim 1948 emigroval s celou rodinou přes Německo do Paříže, kde působil v zahraničním vysílání francouzského rozhlasu. Od 1951 pracoval dalších 37 let pro rádio Svobodná Evropa, nejprve v Mnichově a od 1952 v New Yorku; realizoval tam řadu vlastních rozhlasových pořadů, v nichž uplatňoval své úvahy, postřehy a satirické komentáře, se skladatelem J. Stelibským napsal také desítky politicko-satirických písniček. Vedle toho se opět prosadil jako divadelní a filmový herec, hrál na Broadwayi, vystupoval pro krajany na celém světě, především v USA, Kanadě a Austrálii. 1990 se natrvalo vrátil do vlasti (t. r. sehrál v Semaforu své poslední divadelní představení ve hře Strejček z Ameriky, kterou pro něj napsal J. Suchý). 1992 se oženil s novinářkou M. Indrovou-Vráblovou (* 1964). Pohřben byl na Vyšehradském hřbitově.

K. byl nejen tvůrcem, ale zároveň i hereckým interpretem vlastních textů; jeho literární produkce je proto neoddělitelně spjata s jeho charakteristickým jevištním projevem, vyznačujícím se excentrickou hybností hraničící mnohdy s akrobacií a tancem, výraznými gesty a grimasami i schopností imitovat herecké kolegy. Vyšel z lidového hospodského kabaretu a byl zpočátku ovlivněn zejména tzv. drastickým humorem F. Futuristy. Převážně ve spolupráci s ním a s přáteli ze studentských let (K. Tobis, V. Mírovský, V. Špilar a V. Rohan) napsal řadu jednoduchých frašek vycházejících z principu řetězení rozehrávaných anekdot, jimž byla společná vemlouvavá, obhroublá slovní a situační komika (*Pujman a Ruprecht, rekruti; Umíte dělat bengál?*), která se nevyhýbala ani poněkud vulgárním erotic-

kým scénám (*Makavý důkaz; Ve spárech masérky*), karikování Židů (*Max und Moritz; Krach v rodině Rosenbach*) a nenáročné travestii (*Děti kapitána Granta, Jarda, Slávinka a Franta*). Společně také napsali většinu kabaretních revuí uvedených pouze scénicky v Divadle komiků (*U dvou chlapečků; Vše pro dítě; Zamrkalo jaro z kouta, na Ference, na Kohouta; Šejdrem revue* aj.). Z charakteru této zábavné produkce zřetelněji vybočuje tendenční protiburžoazně zaměřená revuální hra *Loď živých,* v níž je společenská smetánka obývající luxusní kabiny konfrontována s dělníky živořícími v podpalubí; K. ji napsal společně s K. Melíškem a J. Grussem pro Burianovo Červené eso, kde dosáhla 80 repríz. Od kabaretu a varietní revue K. časem přešel k hudebním veselohrám a operetám stavěným především na sentimentálních písňových šlágrech a velkých komických rolích (k autorům, s nimiž dosud spolupracoval, přibyli např. J. Balda, R. Nížkovský a L. Pacák). Odehrávaly se v atraktivním prostředí honosných vil, hotelů, přímořských lázní nebo na idylickém venkově a jejich aktéry byli zámožní lidé bez starostí o existenci (z případných chudáků se přes noc téměř zázrakem stávali boháči), pouze v operetě *Kikiriki* do děje vstoupili i dělníci usilující o záchranu továrny před bankrotem. Ústředním motivem v nich byla sentimentálně pojatá láska, která přes všechny překážky, nedorozumění a úklady došla svého naplnění (*Láska i na samotě kvete; Lojzička; Nezapomeň…!; Pro tebe, maminko!; Cikánská princezna* aj.); i jim byly vlastní břitký slovní vtip, výrazná karikaturní nadsázka, dobové politické narážky a zčásti lehce vlastenecký tón. Míra K. spoluautorství se mnohdy dá obtížně určit, neboť i do her jiných autorů, v nichž hrál, si své výstupy často psal sám (zejména v období, kdy působil ve smíchovské Aréně a v Divadle U Nováků), i když jako spoluautor uváděn není. Byl rovněž autorem krátkých humorných povídek o divadelnících a filmařích (*Páté přes deváté*), groteskního humoristického cestopisu (*Bublanina*) a vzpomínkových knih (*Hop sem, hop tam*), psaných i formou rozhovoru (*Malý velký komik aneb Kdo má v uzlíčku zaječí pacičku*) s vkládanými anekdotami a humornými komentáři minulé i současné politické situace (*Bouračka*).

PŘÍSPĚVKY *in:* sb. …a když se řekne Voskovec (Kolín n. R. 1983); Ahoj (1992–93); sb. Básně z Ameriky (New York 1983); Čes. slovo (Mnichov 1980–84); sb. F. Peroutka: Muž Přítomnosti (Curych 1985); Hlas Bohemie (Kolín n. R.); sb. Kde je člověk (1992); Květy (1992); Newyorské listy (R Švejkův syn); Nová Pravda (1990); Nový domov (Toronto); Panoráma (Doncaster 1986–88); Práce (1994); Pražský expres (1992); Svob. slovo (1990); sb. Útěky železnou oponou (Curych 1989); Večerní Čes. slovo (1927); Večerní Praha (1990); Veselý sborník (b. d.); Západ (Ottava 1982); Zpravodaj (Curych 1981, 1986); Zpravodaj. Sdružení čs. politických uprchlíků v Německu (Mnichov 1954, 1981); mimoto v dalších krajanských listech v USA a Kanadě. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Ferenc námořníkem (kabaretní výstup, b. d., 1924, s E. Šimáčkem; uveden mylně jako F. Kohout); Parodie akademie (kabaretní výstup, b. d., 1925); Veleučená přednáška neúnavného profesora Anatoma Sukničky o zázračném aparátu „Rádio“ (kabaretní výstup, b. d., 1925); Jeho krásná neznámá (D b. d., 1926, s K. Tobisem, hudba K. Moor a V. Rohan); Serenádička, kterou v Rokoku kokrhal Kohout (kabaretní výstup, 1927); Bublanina (P 1928); Španělská romance k líbání (kabaretní výstup, b. d., 1928); Max und Moritz (D b. d., 1929, prem. 1928, s F. Futuristou a J. Neubergem); Cestička lásky (D b. d., 1929, s K. Tobisem, hudba V. Rohan); Falešná věštkyně (D b. d., 1929, i prem., s F. Futuristou a K. Tobisem); Když to mrtvola zvrzne (D b. d., 1929, s F. Futuristou a K. Tobisem); Makavý důkaz (D b. d., 1929, s F. Futuristou a K. Tobisem); Maminko, proč mě prohlížejí? (D b. d., 1929, s F. Futuristou a K. Tobisem); Na ženy nevyzraješ (D b. d., 1929, s F. Futuristou a K. Tobisem); Páni, pozor na kalhoty! (D b. d., 1929, s F. Futuristou a K. Tobisem); Pujman a Ruprecht, rekruti (D b. d., 1929, s F. Futuristou a K. Tobisem); Umíte dělat bengál? (D b. d., 1929, s F. Futuristou a K. Tobisem); Ve spárech masérky (D b. d., 1929, s F. Futuristou a K. Tobisem); Páté přes deváté (PP b. d., 20.–30. léta); Jak se Jim Pindík pokanadil (D b. d., 1930, rozmnož., i prem., s K. Tobisem, hudba E. Fiala; hráno i s tit. Bílý kavalír aneb Jak se Jim Piendick pokanadil); Pohádka o Hawai (D b. d., 1930, s K. Tobisem, hudba K. Moor a V. Rohan); Loď živých (D b. d., rozmnož., prem. 1932, s K. Melíškem a J. Grussem); Láska i na samotě kvete (D b. d., poč. 30. let, rozmnož., s V. Špilarem, hudba K. Moor); Lojzička (D 1935, prem. 1934, s J. Baldou a J. Slavíkem, tj. J. Sedláčkem, hudba J. Jankovec); Nezapomeň…! (Velký ničema) (D 1935, i prem., s J. Baldou, hudba J. Jankovec); Pro tebe, maminko! (D 1936, prem. 1935, s J. Baldou, hudba E. Fiala); Cikánská princezna (D 1937, prem. 1936, s J. Baldou a R. Nížkovským, hudba J. Jankovec); Kikiriki (D 1937, prem. 1936, s L. Pacákem, hudba L. Pacák); Nám je hej! (D 1938, i prem., s J. Baldou a K. Melíškem, hudba J. Stelibský); Dcera druhé roty (D b. d., 1938, i prem., hudba a texty písní K. Hašler); Průvodce moderního muže (P 1946, výt. nezjišt.); Zpívejte s Járou Kohoutem (Paříž 1949); Jak na to? Rady dávané Kikiriki (úvahy, Paříž

1950); Attention Comrades (P, New York 1950, angl.); From ABC to USA (kreslené anekdoty, New York 1954); From ABC to USA (vzpomínky, New York b. d., 1959, angl.); Od A do Z (vzpomínky, New York 1962); Hop sem, hop tam (vzpomínky, Curych 1978; Praha 1991); Bouračka (PP, FF, písňové texty, rozhovor, 1992, usp. O. Suchý); Malý velký komik aneb Kdo má v uzlíčku zaječí pacičku (vzpomínkový rozhovor, písňové texty, 1994, s M. Kohoutovou). ▮ SCÉNICKY. *Hry a revue:* Evropa o nás ví (1923, s A. Fenclem, K. Tobisem ad.); Teď zase my! (1923, s F. Futuristou); Mars o nás ví (1924, s F. Futuristou); Svět bez závoje (1924, s F. Futuristou ad.); Vtip na vtip (1926, s jinými); Lásko, kde jsi? (1926, s F. Futuristou); Děti kapitána Granta, Jarda, Slávinka a Franta (1927, s F. Futuristou ad.); Ferencstein a Kohoutsohn (1927, s F. Futuristou ad.); Zamrkalo jaro z kouta, na Ference, na Kohouta (1927, s F. Futuristou ad.); Jen pro dospělé (1927, s F. Futuristou a K. Tobisem); U dvou chlapečků (1927, s F. Futuristou ad.); S. O. S. (1928, s F. Futuristou ad.); Vše pro dítě (1928, s F. Futuristou ad.); U kanónu stál (1928, s F. Futuristou ad.); Slečno, to se nedá nutit (1929, s F. Futuristou a K. Tobisem); Šejdrem revue (1929, s F. Futuristou ad.); Krach v rodině Rosenbach (1929, s F. Futuristou ad.); Taverna u šilhavého býka (1929, s. F. Futuristou ad.); Špion č. 13 (1929, s F. Futuristou, V. Mírovským, V. Špilarem a K. Tobisem, hudba E. Fiala); Revue o soutěž (1930, s F. Futuristou ad.); Svatba pro kočku (1930, s F. Futuristou, podle E. Labiche); Všechno švindl? (1931, s F. Futuristou); A la carte (1932, s K. Melíškem a S. Razovem); Útok na Prahu (1933, s K. Melíškem a S. Grohmannovou); Brouk a Brouk (1946); Na tom našem dvoře (1947, hudba J. Jankovec, podle E. Rostanda). – *Úpravy:* J. N. Nestroy: Lumpacivagabundus aneb Ludrácký trojlístek (1931, s E. Fialou, V. Mertenem a K. Tobisem); V. Starck: Mám tě rád (1943, hudba E. Ingriš). ▮

LITERATURA: ax (E. Vachek): Revue se vyvíjí, PL 6. 3. 1926; = (J. Vodák): ref. insc. Zamrkalo jaro z kouta, na Ference, na Kohouta, Čes. slovo 5. 4. 1927; M. M. (Majerová): ref. insc. Jen pro dospělé, RP 23. 9. 1927; MilNý (M. Novotný): ref. insc. U dvou chlapečků, NL 29. 11. 1927, příl.; V. P.: ref. insc. Vše pro dítě, Venkov 29. 3. 1928; M. N. (Novotný): ref. insc. U kanónu stál, NL 26. 7. 1928; ax (E. Vachek): ref. Max und Moritz (insc.), PL 30. 9. 1928; = (J. Vodák): ref. insc. Krach v rodině Rosenbach, Čes. slovo 23. 4. 1929; J. P.: ref. insc. Taverna u šilhavého býka, Čes. divadlo 1929, s. 38; ● ref. insc. Špion č. 13: f. č. (F. Černovský), Venkov 4. 9. 1929; Paulík (J. J. Paulík), RA 5, 1929/30, s. 10 ●; kd. (E. Konrád): ref. insc. Svatba pro kočku, NO 18. 9. 1930; m. n. (M. Novotný): ref. insc. úpr. J. N. Nestroy, LidN 2. 9. 1931; ● ref. Kikiriki (insc.): -ri-, RP 18. 12. 1936; -es- (E. Synek) Telegraf 21. 12. 1936 ●; ● ref. insc. úpr. V. Starck: Ks, LidN 9. 12. 1943; m., Venkov 11. 12. 1943 ●; ● ref. Hop sem, hop tam: J. Dresler, Nár. politika (Mnichov) 1978, č. 3; A. Kratochvil, NŽ (Řím) 1978, č. 5 ●; V. Škutina: J. K. a dar smíchu, Nár. politika (Mnichov) 1984, č. 12, příl. Zvon; J. Werich in Úsměv klauna (1984, s. 161); L. Kaválek: k pětaosmdesátinám, Čes. slovo (Mnichov) 1989, č. 12; M. Šebek: Můj přítel J. K., Nová Pravda 24. a 25. 5. 1990; P. Žantovský: Causa J. K., Reflex 1990, č. 9; V. Just: V. Burian ve světle Hvězd nad Baltimore, Divadelní revue 1991, č. 1 + ref. Hop sem, hop tam, Divadelní revue 1992, č. 1; H. Šimková: Legendární komik se vrací (rozhovor), PL 9. 10. 1992; J. Levý: Celý život se směju (rozhovor), Pražský expres 24. 12. 1992; M. Vráblová: Byl jsem jednou mlád, ale ono mi to nevydrželo (rozhovor), Ahoj 1992, č. 39; B. Zita: Na návštěvě u J. K. (rozhovor), RP 18. 6. 1993; M. Kohoutová: Kohouti v Americe, Ahoj 1993, č. 15; ● nekrology: V. Kudělka, Brněnský Večerník 25. 10. 1994; V. Říha, Zeměd. noviny 27. 10. 1994; O. Suchý, Kino revue 1994, č. 23; J. Pejskar, Čes. dialog 1994, č. 11–12 ●; ● k 90. výr. nar.: P. Koukal, Severočes. deník 9. 12. 1994; J. Kašpar, Svoboda 10. 12. 1994, příl. Magazín, č. 50 ●; A. Kohoutová: Jak to bylo (polemika s některými tvrzeními v kn. J. K.: Malý velký komik), Divadelní noviny 1995, č. 5; O. Suchý in Účtenka z kavárničky dříve narozených (1995, s. 87); F. Peroutka in …deníky …dopisy …vzpomínky (1995); M. Kohoutová: V zajetí palety, Ahoj 1995, č. 11; FL: J. K. – lidový bavič, Telegraf 8. 6. 1996; A. Kohoutová: Chodili k nám na návštěvu, Květy 1999, č. 26; Z. Ptáčková: Láskyplný sňatek z rozumu, Týdeník Televize 2002, č. 51; ● k 100. výr. nar.: ČTK, Plzeňský deník 7. 12. 2004; A. Kohoutová, LidN 11. 12. 2004 ●; B. Rádl: Od Osvobozeného divadla k Červenému esu, Divadelní noviny 2004, č. 4; J. Suchý: Jiří Suchý píše J. K., Divadelní noviny 2006, č. 13.

mv

Konstantin-Cyril

* 828 *Soluň* (Thessaloniki, Řecko)
† 14. 2. 869 *Řím* (Itálie)

Spolu s bratrem Metodějem tvůrce prvního slovanského písma (hlaholice), spisovného jazyka (staroslověnštiny) a slovanského písemnictví epochy velkomoravské.

Syn (snad nejmladší ze sedmi dětí) Lva, drungaria (tj. velitele 1000 ozbrojenců) města Soluně. Dostalo se mu, nejspíše díky přátelskému vztahu otcovy rodiny k logothetovi (tj. kancléři) Theoktistovi, nejvyššího vzdělání, jehož bylo možno v jeho době dosáhnout, na císařské vysoké škole v Konstantinopoli. Poté byl ustanoven bibliotékářem („chartofylakem“, tj. sekretářem) patriarchy Ignatia. Administrativní služba mu však nevyhovovala, protože od

mládí tíhl k duchovnímu stavu; po krátké době ji opustil a skrýval se v jistém klášteře na břehu Bosporu. Odtud byl povolán na konstantinopolskou vysokou školu (z tohoto období se snad traduje přídomek Filozof, jímž byl v pozdější tradici odlišován od jiných osobností téhož jména). Vynikl jako rétor a polemik. 856 odešel – asi v důsledku státního převratu, při němž byl zavražděn jeho ochránce Theoktistos – za bratrem Metodějem do kláštera na Olympu v maloasijské Bithýnii. 860 vedl, provázen Metodějem, poselství k Chazarům (na této cestě si rozšířil jazykové znalosti o samařský jazyk i snad o syrštinu a nalezl domnělé ostatky Klimenta I., žáka sv. Petra a římského biskupa). Po návratu byl ustanoven profesorem na konstantinopolské vysoké škole. 863 (nebo 864) vyslal císař Michael III. K. a Metoděje na žádost knížete Rastislava na Velkou Moravu, aby tam působili vedle bavorských duchovních, jejichž činnost vedla k církevní a tím i politické závislosti země na franské říši. Bratři působili na Velké Moravě s pomocníky, které si s sebou přivedli (jménem jsou známi Kliment, Naum, Sáva a Angelarij), přes tři roky. Zavedli liturgii ve slovanském jazyce, který znali z okolí svého rodiště; pro tento jazyk sestavili první písmo (tzv. hlaholici) a dali mu spisovnou podobu (dnes jej nazýváme „staroslověnština“, jeho tvůrci a pozdější uživatelé jej však označovali prostě termínem „slověnskyi“, tj. slovanský). Pro liturgii přeložili – většinou z řečtiny – všechny potřebné texty. Na Moravě vyučili řadu žáků; z nich je znám jménem Gorazd, navržený později Metodějem na arcibiskupský stolec. Protože misie mezi sebou neměla biskupa, bratři po čtyřiceti měsících z Velké Moravy odešli, aby dali své žáky vysvětit na kněze (původně zřejmě mířili do Akvileje, sídla patriarchy, ale později svůj záměr z nějakého důvodu změnili). Cestou pobyli nějaký čas u panonského knížete Kocela, který je požádal, aby pro něho též vyučili žáky v slovanské liturgii a slovanském písemnictví. 867 přišli do Benátek, kde je zastihlo pozvání papeže Mikuláše I. do Říma. V Římě je přivítal již nový papež Hadrián II.; přijal je s poctami (zvláště proto, že s sebou přinášeli ostatky sv. Klimenta), slavnostně schválil slovanskou bohoslužbu a dal vysvětit jejich žáky. K. za pobytu v Římě onemocněl a před smrtí vstoupil do kláštera, kde přijal mnišské jméno Cyril. Byl pohřben v bazilice sv. Klimenta.

Podle údajů bibliotékáře Anastasia, s nímž se v Římě spřátelil, složil K. tři řecké spisy o nalezení ostatků sv. Klimenta; snad ještě za Metodějova života a s jeho účastí z nich byl pořízen staroslověnský výtah známý pod názvem Slovo o přenesení ostatků sv. Klimenta nebo Legenda chersonská. Předpokládá se, že K. už před příchodem na Velkou Moravu pomýšlel spolu s Metodějem na sestavení slovanského písma a překlad některých biblických textů, zvláště novozákonních, do slovanského jazyka a že misijní úkol jen urychlil uskutečnění jejich záměru; není však jisté, zda bratři již tehdy uvažovali také o zavedení slovanské liturgie. Asi již v Konstantinopoli přeložili liturgický výběr evangelních čtení. Na Velké Moravě pravděpodobně dokončili překlad Nového zákona, žalmů a vybraných čtení Starého zákona (tzv. paroemiarion). V souvislosti s překladem evangelií složil K. veršovanou předmluvu *Proglas,* tj. „předzpěv“; je to první básnické dílo v dějinách slovanských literatur. Kromě této veršované předmluvy je dochován zlomek K. prozaické předmluvy k překladu evangelií (výjimečně se připisuje Metodějovi a nečetní badatelé dosud zastávají starší domněnku, že jde o výtah z předmluvy bulharského spisovatele 10. století Jana Exarchy k překladu spisu Pege gnoseos od Jana z Damašku). Zatímco Proglas je hymnus, jenž opěvuje význam knižní vzdělanosti, prozaická předmluva k evangeliím obsahuje první slovanskou teorii překladu; proti otrocké doslovnosti zdůrazňuje věcnou správnost. Konstantin nepochybně přeložil také korpus liturgických knih. Není jasné, jakou bohoslužbu K. na Velké Moravě zavedl: nejspíše to byla bohoslužba východní, byzantská; otázka Petrovy liturgie, která slučuje východní a západní prvky, je dosud nevyřešena. Kyjevské listy, které jsou překladem z latiny a obsahují proměnlivé části mše podle římského obřadu, vznikly nejspíše také ještě za života K.; je-li však on jejich autorem, je sporné. Někteří badatelé považují K. za autora kánonu o sv. Demetriovi, patronu Soluně a Sirmia (Srěm, dnes Sremska Mitrovica ve Vojvodině); tento kánon však složil spíše Metoděj, když ho Hadrián II. jmenoval panonským a moravským arcibiskupem se sídlem v druhém z jmenovaných měst. Není bezpečně rozřešen problém, zda K. je tvůrcem zákoníku pro laiky zvaného Zakon sudnyj ljudem. Někteří badatelé dosud připisují K. Napisanije

o pravěi věrě; to však, jak bylo nedávno zjištěno, je překlad apologie křesťanské víry Nikefora Konstantinopolského, který vznikl teprve po K. smrti v Bulharsku.

EDICE: in Izvestija Imperatorskogo archeologičeskogo obščestva (Petrohrad) 5, 1863, s. 66 (ed. I. I. Srezněvskij); F. Rački: Assemanov ili Vatikanski evangelistar (Záhřeb 1865); V. Jagić: Quattuor evangeliorum codex glagoliticus olim Zographensis nunc Petropolitanus (Berlín 1879); L. Geitler: Euchologium. Glagolski spomenik manastira Sinai brda (Záhřeb 1882) + in Psalterium. Glagolski spomenik manastira Sinai brda (Záhřeb 1883); V. Jagić: Mariinskoje četverojevangelije s primečanijami i priloženijami (Berlín 1883) + Služebnyje minei za sentjabr, oktjabr i nojabr v cerkovnoslavjanskom perevode po russkim rukopisjam 1095–1097 gg. (Petrohrad 1886); G. A. Iljinskij: Makedonskij listok. Otryvok neizvestnogo pamjatnika kirillovskoj pismennosti XI–XII vv., sb. Pamjatniki staroslavjanskogo jazyka 1 (Petrohrad 1906); in Čtenija v Obščestve istorii i drevnostej rossijskich (Moskva 1917, s. 22, ed. S. A. Belokurov); S. Severjanov: Sinajskaja psaltyr (Petrohrad 1922); J. Vajs, J. Kurz: Evangeliarium Assemani (1929); P. A. Lavrov in Materialy po istorii vozniknovenija drevnejšej slavjanskoj pismennosti (Leningrad 1930); J. Frček: Euchologium Sinaiticum, Patrologia Orientalis 24, sv. 5 (Paříž 1933) a 25, sv. 3 (Paříž 1939); Euchologium Sinaiticum. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik 1 (fototypie), 2 (přepis do cyrilice a komentář) (Lublaň 1941, 1942, ed. R. Nahtigal); A. Vaillant in La préface de l'Évangéliaire vieux-slave, Revue des études slaves (Paříž) 1948, s. 5; J. Vašica: Slovo na prenesenije moštem preslavnago Klimenta neboli legenda Chersonská, Acta Academiae Velehradensis 19, 1948, s. 38; J. Kurz in Evangeliář Assemanův 2 (1955); B. S. Angelov in Iz starata bălgarska, ruska i sărbska literatura 1 (Sofie 1958); F. Grivec, F. Tomšič: Constantinus et Methodius Thessalonicenses. Fontes (Záhřeb 1960); J. Vašica in Die Korsuner Legende von der Überführung der Reliquien des hl. Clemens (Mnichov 1965); M. Altbauer: Psalterium Sinaiticum (Skopje 1971); A. Minčeva in Starobălgarski kirilski otkăsleci (Sofie 1978); V. Ivanova-Mavrodinova, A. Džurova: Asemanievoto evangelie. Starobălgarski glagoličeski pametnik ot X vek (Sofie 1981); I. C. Tarnanidis: The Slavonic Manuscripts Discovered in 1975 at St. Catharine's Monastery on Mont Sinai (Soluň 1988). – *Překlady do češtiny:* in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957; ukázka z Kyjevských listů, Proglas, přel. J. Vašica); J. Vašica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966; dopln. vyd. 1996); Proglas (2006, přel. M. Kučera). ■

BIBLIOGRAFIE: G. A. Iljinskij: Opyt sistematičeskoj kirillo-mefoďjevskoj bibliografii (Sofie 1934); M. Popruženko, S. Romanski: Kirilometodievska bibliografija za 1934–1940 gg. (Sofie 1942); I. J. Možajeva: Bibliografija po kirillo-mefodijevskoj problematike 1945–1974 gg. (Moskva 1980); I. Dujčev, A. Kirmagova, A. Paunova: Kirilometodievska bibliografija 1940–1980 (Sofie 1983); průběžná bibliografie v čas. Byzantinoslavica od 1949, příl. Bibliographie, odd. 10. ■ LITERATURA: J. Dobrovský: Cyrill und Method, der Slawen Apostel (1823; 1948 vyd. s tit. Cyril a Metod, apoštolové slovanští, ed. J. Vajs); P. J. Šafařík, Svatý K. a Metod, učitelé Slovanů (1837); O. M. Bodjanskij: O vremeni proischoždenija slavjanskich pismen (Moskva 1855); V. Štulc: Život sv. Cyrila a Metoda, apoštolů slovanských (Brno 1857); J. Bílý: Dějiny svatých apoštolů slovanských Cyrila a Metoda (1863); Kirillo-Mefodijevskij sbornik v pamjať o soveršivšemsja tysjačeletii slavjanskoj pismennosti i christianstva v Rossii (Moskva 1865); F. Pastrnek: Dějiny slovanských apoštolů Cyrila a Metoda s rozborem a otiskem hlavních pramenů (1902); I. Franko in Svjatyj Klyment u Korsuni (Lvov 1905); F. Snopek: Studie cyrilometodějské (Brno 1906) + K.-C. a Metoděj, slovanští apoštolé (Olomouc 1908; 2. vyd. s tit. Svatí Cyril a Metoděj, apoštolé slovanští, 1920); P. A. Lavrov: Kyrylo ta Metodij v davno-slovjanskomu pismenstvi (Kyjev 1928); sb. Ríša veľkomoravská (Bratislava 1933, ed. J. Stanislav); J. Stanislav: Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda (1933) + Slovanskí apoštoli Cyril a Metod a ich činnosť vo Veľkomoravskej ríši (Bratislava 1945); E. Georgiev: Kiril i Metodij, osnovopoložnici na slavjanskite literaturi (Sofie 1956); T. Lehr-Spławiński: Żywoty Konstantina i Metodego (Poznaň 1959); F. Grivec: K. und Method, Lehrer der Slaven (Wiesbaden 1960); sb. Soluňští bratři (1962); sb. Sancti Cyrillus et Methodius. Leben und Wirken (1963); sb. Cyrillo-Methodianische Fragen. Slawische Philologie und Altertumskunde. Acta Congressus historiae Slavicae Salisburgensis in memoriam SS. Cyrilli et Methodii anno 1963 celebrati (Wiesbaden 1968); A. Bagin: Apoštolé Slovanů Cyril a Metoděj a Velká Morava (1982; 2., dopln. vyd. 1985); S. B. Bernštejn: Konstantin-Filosof i Mefodij (Moskva 1984); J. Leśny: Konstantyn i Metody – apostołowie Słowian (Poznaň 1987). ■ V. Jagić in Entstehungsgeschichte der kirchenslawischen Sprache (Berlín 1913) + in Zum altkirchenslawischen Apostolus 1–3 (Vídeň 1919, 1920); F. Dvorník in Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle (Paříž 1926); N. K. Nikolskij: K voprosu o russkich pismenach, upominajemych v Žitii Konstantina Filosofa, Izvestija po russkomu jazyku i slovesnosti (Leningrad) 1928, s. 1; J. Vajs in Evangelium sv. Marka a jeho poměr k řecké předloze (1927); N. van Wijk: O jazyke Slova na prenesenije moščej sv. Klimenta, Byzantinoslavica 1929, s. 10; P. A. Lavrov in Materialy po istorii vozniknovenija drevnejšej slavjanskoj pismennosti (Leningrad 1930); J. Vajs in Rukověť hlaholské paleografie (1932); F. Dvorník in Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance (1933); J. Vajs: Textová povaha (charakter) staroslovanské-

ho evangelijního překladu cyrilometodějského, sb. II. międzynarodowy zjazd slavistów. Księga referatów. Sekcja 1 – językoznawstvo (Varšava 1934) + Evangelium sv. Matouše. Text rekonstruovaný (1935) + Evangelium sv. Marka (1935) + Evangelium sv. Lukáše (1936) + Evangelium sv. Jana (1936); J. Trifonov: Dve săčinenija na Konstantina Filosofa (sv. Kirila) za moštite na sv. Klimenta Rimski, Spisanie na Bălgarskata akademija na naukite (Sofie) 48, 1934, s. 159; J. Vašica: Slovanská liturgie sv. Petra, Byzantinoslavica 8, 1939–46, s. 1; F. Grivec: Vita Constantini et Methodii, Acta Academiae Velehradensis 17, 1941, s. 1 a pokr.; J. Vajs in J. Dobrovský: Cyril a Metod, apoštolové slovanští (1948); A. V. Isačenko in Začiatky vzdelanosti vo Veľkomoravskej ríši (Turč. Sv. Martin 1948); K. Horálek in Evangeliáře a čtveroevangelia (1954); R. Jakobson: St. Constantins's Proloque to the Gospels, St. Vladimir's Seminary Quaterly (New York) 1954, s. 19 → (čes.) Cyrilometodějské studie (1996); Z. R. Dittrich in Christianity in Great-Moravia (Groningen 1962); V. Vavřínek in Staroslověnské životy K. a Metoděje (1963) + in Církevní misie v dějinách Velké Moravy (1963) + Die Christianisierung und Kirchenorganisation Grossmährens, Historica 7, 1963, s. 5; J. Vašica in Die Korsuner Legende von der Überführung der Reliquien des hl. Clemens (Mnichov 1965); in Magna Moravia. Sborník k 1100. výročí příchodu byzantské mise na Moravu (1965); R. Jakobson: Methodius Canon to Demetrius of Thessalonica and the Old Church Slavonic Hirmoi, SPFF Brno 14, ř. F, 1965, č. 9; in Magnae Moraviae fontes historici 1–5 (Brno 1966–77, ed. L. E. Havlík s jinými); J. Vašica: Původní staroslověnský liturgický kánon o sv. Dimitrijovi Soluňském, Slavia 1966, s. 513 + in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966; dopln. vyd. 1996); F. Dvorník: Moravská říše a její apoštolové. Svatí Cyril a Metoděj v Římě, sb. Se znamením kříže (Řím 1967); V. Tkadlčík: Das Napisanie o pravěi věrě: Seine ursprüngliche Fassung und sein Autor, sb. Konstantin-Kyrill aus Thessalonike (Würzburg 1969); F. Dvorník in Byzantine Missions among the Slavs (New Brunswick 1970; t. r. čes. s tit. Byzantské misie u Slovanů); F. V. Mareš in Konstantinovo kulturní dílo po 1100 letech (1970) → Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000); I. Boba in Moravia's History Reconsidered. A Reinterpretation of Mediaeval Sources (Haag 1971); K. Trost: Die übersetzungstheoretischen Konzeptionen des Cyrillisch-mazedonischen Blattes und des Prologs zum Bogoslovie des Exarchen Joann, sb. Slavistische Studien zum 7. Internationalen Slavistenkongress in Warschau 1973 (Mnichov 1973); F. V. Mareš: Rukopisné dochování slovanské liturgie sv. Petra, Zbornik Vladimira Mošina (Bělehrad 1977) → Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000); V. Tkadlčík: Slovanská liturgie sv. Petra, Duchovní pastýř 1977, č. 1 a 2 + Byzantský a římský ritus ve slovanské bohoslužbě, tamtéž 1978, č. 1; A. Minčeva: Za teksta na Makedonskija kirilski list i negovija avtor, Starobălgarska literatura (Sofie) 1981, s. 3; I. Dobrev: Sădărža li Makedonskijat kirilski list otkăs ot proizvedenie na Konstantin-Filosof Kiril za prevodačeskoto izkustvo?, tamtéž, s. 20; B. N. Florja in Skazanija o načale slavjanskoj pismennosti (Moskva 1981); in sb. Ochránci Evropy (Řím, Velehrad 1981); F. V. Mareš: Potekloto na tekstot na Makedonskoto kirilsko livče, Slovo (Záhřeb) 32–33, 1982–83, s. 5 → (čes.) Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000); S. Mathauserová: Nejstarší slovanské teorie překladu (teoretická východiska překlad. koncepce K. a Metoděje), Českosl. rusistika 1984, s. 198; V. Vavřínek in Velká Morava a počátky československé státnosti (1985); Sveta brata Ciril in Metod v zgodovinskih virih, Acta ecclesiastica Sloveniae 7 (Lublaň 1985); G. Podskalsky: Zum geistigen Erbe der cyrillo-methodianischen Tradition in der theologischen Literatur der Kiever Rus (988–1237), Byzantinoslavica 1985, s. 131; S. Kožucharov: Metodievijat kanon za Dimităr Solunski, sb. Kirilo-Metodievski studii 3 (Sofie 1986); K. Horálek: K metodějovskému jubileu, Slavia 1986, s. 1; J. Petr: K působení byzantské mise na Velké Moravě, SaS 1986, s. 81; L. E. Havlík in Kronika o Velké Moravě (Brno 1987); V. Tkadlčík: Cyrilometodějský odkaz bible, sb. Odkaz soluňských bratří (1987); F. V. Mareš: Jazikot na slovenskiot prvoučitel Metodij, sb. Kirilo-Metodievskiot (staroslovenskiot) period i kirilo-metodievskata tradicija vo Makedonija (Skopje 1988); A. A. Aleksejev: Kirillo-Mefodijevskoje perevodčeskoje nasledije i jego istoričeskije suďby, sb. Istorija, kultura, etnografija i folklor slavjanskich narodov. X Meždunarodnyj sjezd slavistov. Doklady sovetskoj delegacii (Moskva 1988); Ieromonach Innokentij (Pavlov): K voprosu o sostave Kirillo-Mefodijevskogo perevoda svjaščennogo pisanija, sb. Meždunaroden simpozium 1100 godini ot blaženata končina na sv. Metodij 2 (Sofie 1989); B. Zlámal: Slovanští apoštolové svatí K.-C. a Metoděj, sb. Bohemia sancta (1989); J. M. Vereščagin, A. I. Jurčenko: Grečeskij istočnik Napisanija o pravoj vere Konstantina-Kirilla Filosofa, Sovetskoje slavjanovedenije (Moskva) 1989, č. 3, s. 54; V. Vavřínek: Apoštolové Slovanů a patroni Evropy, Dějiny a současnost 1990, č. 1; J. M. Vereščagin in Vnov najdennoje bogoslužebnoje posledovanije obreteniju moščej Klimenta Rimskogo – vozmožnoje poetičeskoje proizvedenije Kirilla Filosofa (Moskva 1993); V. Vavřínek: Cyrilometodějská misie v kulturním kontextu soudobé Evropy, Slavia 1993, s. 235; P. Dinekov: K.-Kiril Filosof, Kirilo-Metodievska enciklopedija 2 (Sofie 1995); J. Vlášek: Nejstarší staroslověnské překlady, jejich charakter a význam pro českou kulturu, Slavia 1995, s. 185; H. Boková, V. Viktora: Der altkirchenslawische Proglas und die Vorrede Cur scriptor… zu Otfrids von Weissenburg Evangelienbuch, LF 1992, s. 132 → (čes. přeprac. s tit. Poselství a odkaz Proglasu) V. Viktora: K pramenům národní literatury (2003); V. Turčány, M. Kučera in Proglas (2006). – Viz též

hesla *Kyjevské listy* (Dodatky, 4. díl), *Metoděj, Proglas, Zakon sudnyj ljudem, Životy sv. Konstantina a Metoděje.*

eb

Oldřich S. **Kostelecký** viz
Oldřich **Seykora Kostelecký**

František **Košín** viz
Ferdinand **Volšovský**

Kyjevské listy

9.–10. století

Liturgická kniha; nejstarší dochovaná památka staroslověnského písemnictví.

K. l. jsou psány na pergamenu „kulatou" hlaholicí (tj. typem písma, které je velmi blízké písmu sestavenému Konstantinem-Cyrilem před příchodem na Velkou Moravu); první stránka byla připsána před koncem 11. století. Obsahují 10 mešních formulářů (proměnlivé části mše, celkem 38 modliteb). Okolnosti jejich objevení nejsou úplně jasné: byly pravděpodobně nalezeny v klášteře sv. Kateřiny na Sinaji; 1872 je daroval Kyjevské duchovní akademii archimandrita Antonín, který se zúčastnil ruské misie do Jeruzaléma, a veřejnosti byly představeny 1874 na 3. archeologickém kongresu v Kyjevě.

Za autora K. l. bývá pokládán Konstantin-Cyril. Jazyk K. l. je podle teorie V. Jagiće klasická staroslověnština s četnými bohemismy, podle teorie F. Miklošiće staroslověnština ovlivněná panonskými, tj. jiho- a západoslovanskými jazykovými prvky. Bádání o rytmicko-melodické struktuře textů (E. Sievers, R. Jakobson, E. Koschmieder aj.) ukázalo jejich uměleckou propracovanost. Z formátu rukopisu lze soudit, že K. l. patřily k pomocným liturgickým knihám, které sloužily misijním a jiným cestovním potřebám. 1979 vystoupil vídeňský slavista J. Hamm s názorem, že K. l. jsou podvrh V. Hanky. Pochybnost o jejich pravosti se však dalším bádáním nepotvrdila, mluví proti ní zejména fakt, že v Hankově době nebyly staroslověnské texty prozkoumány do té míry, aby bylo možné falzifikát jazykové úrovně K. l. vytvořit.

EDICE: in Dvije službe rimskoga obreda za svetkovinu svetih Ćirila i Metuda (Záhřeb 1870, ed. I. Berčić); in Die altslawischen Verstexte von Kiew und Freising (Lipsko 1925, ed. E. Sievers); P. A. Lavrov in Materialy po istorii vozniknovenija drevnejšej slavjanskoj pismennosti (Leningrad 1930); in Texty ke studiu jazyka a písemnictví staroslověnského (1938, ed. M. Weingart; 2., přeprac. vyd. 1949, s J. Kurzem); in An Anthology of Church Slavonic Texts of Western (Czech) Origin (Mnichov 1979, ed. F. V. Mareš); J. Hamm in Das glagolitische Missale von Kiew (Vídeň 1979); V. V. Nimčuk in Kyjivs'ki hlaholyčni lystky (Kyjev 1983); J. Schaeken in Die Kiewer Blätter (Amsterdam 1987). – *Překlady do češtiny:* in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, ukázka, přel. J. Běličová); J. Vašica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966; dopln. vyd. 1996, ukázka). ■

BIBLIOGRAFIE: in G. A. Iljinskij: Opyt sistematičeskoj kirillo-mefoďjevskoj bibliografii (Sofie 1934, s. 141); in I. Dujčev, A. Kirmagova, A. Paunova: Kirilometodievska bibliografija 1940–1980 (Sofie 1983, s. 133, 463); in S. O. Šmidt (s jinými): Svodnyj katalog slavjanorusskich rukopisnych knig, chranjaščichsja v SSSR, XI–XIII vv. (Moskva 1984, s. 27). ■ LITERATURA: J. Hamm: Das glagolitische Missale von Kiew (Vídeň 1979); V. V. Nimčuk: Kyjivski hlaholyčni lystky (Kyjev 1983); J. Schaeken: Die Kiewer Blätter (Amsterodam 1987). ■ J. Kolář: O starém a posud neznámém rukopise hlaholském v Kyjevě, ČČM 1875, s. 192; I. I. Srezněvskij: O drevnej glagoličeskoj rukopisi, chranjaščejsja v Kijevskoj Duchovnoj akademii, s priloženijem polnogo spiska s neja i neskolkimi zamečanijami, Trudy 3-go Archeologičeskogo sjezda (Kyjev 1876, s. 185, 269) + Glagoličeskije otryvki iz knigi Apostolskich čtenij, in Svedenija i zametki o maloizvestnych i neizvestnych pamjatnikach (Petrohrad 1876, s. 490) + Rimsko-katoličeskij missal v drevnem glagoličeskom spiske, tamtéž, s. 529; J. Kolář: O hlaholském zlomku Kyjevském, ČČM 1878, s. 330; V. Jagić: Glagolitica. 2. Würdigung neuentdeckter Fragmente, Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 1890, phil.-hist. Klasse 38/2, s. 1; A. Budilovič in Obščeslavjanskij jazyk v rjadu drugich obščich jazykov drevnej i novoj Jevropy 2 (Varšava 1892); V. Oblak: Zur Würdigung des Altslowenischen. 5. Die Kiewer Fragmente, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1893, s. 359; F. Pastrnek: Starobylé *dz* ve slovenských nářečích a hlaholské zlomky Kyjevské a Pražské, ČČM 1894, s. 68; V. Oblak: Zur Provenienz der Kiewer und Prager Fragmente, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1896, s. 106; V. Jagić: Einige Streitfragen. 1. Zur Provenienz der Kiewer glagolitischen Blätter, tamtéž 1898, s. 1; A. I. Sobolevskij: Gde napisany Kijevskije otryvki?, Vestnik archeologii i istorii (Petrohrad) 10, 1898, s. 29; V. Jagić: Einige Streitfragen. 4. Nochmals die Kiewer Blätter, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1900, s. 39; A. I. Sobolevskij: Cer-

kovnoslavjanskije teksty moravskogo proischoždenija, Russkij filologičeskij vestnik (Varšava) 43/1, 1900, s. 150; N. Grunskij: K istorii udarenij v pamjatnikach drevne-cerkovnoslavjanskogo jazyka, Russkij filologičeskij vestnik (Varšava) 45/1, 1901, s. 32 + Kijevskije glagoličeskije listki. I. Paleografičeskije nabljudenija, Zapiski Imperatorskogo Charkovskogo universiteta 1, 1901, s. 85 a pokr.; V. N. Ščepkin in Rassuždenije o jazyke Savvinoj knigi, Sbornik Otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj akademii nauk (Petrohrad) 1901, s. 67; N. Karinskij: Ob udarenijach v Kijevskich glagoličeskich listkach, Izvestija Otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj akademii nauk (Petrohrad) 6/3, 1901, s. 281; N. Grunskij: Pamjatniki i voprosy drevneslavjanskoj pismennosti. Kijevskije glagoličeskije listki, Učenyje zapiski Imperatorskogo Jurjevskogo universiteta 1/5 a 6, 1904, s. 1 a pokr.; V. Vondrák in O původu K. l. a Pražských zlomků a o bohemismech v starších církevněslovanských památkách vůbec (1904); V. Jagić: Neueste Publikationen über Kiewer Blätter, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1905, s. 441; V. Vondrák: Über die Provenienz der Kiewer Blätter und der Prager Fragmente, tamtéž 1906, s. 472; A. I. Sobolevskij: K chronologii drevnejších cerkovnoslavjanskich pamjatnikov, Izvestija Otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj akademii nauk (Petrohrad) 11/2, 1906, s. 1 → Materialy i issledovanija v oblasti slavjanskoj filologii i archeologii (Petrohrad 1910) + Kijevskije listki, Pravoslavnaja bogoslovskaja enciklopedija (Petrohrad) 10, 1909, s. 224 + in Materialy i issledovanija v oblasti slavjanskoj filologii i archeologii (Petrohrad 1910); N. Durnovo: K voprosu o jazyke Kijevskich listkov, Slavia 1922, s. 219; S. M. Kulbakin: Du classement des textes vieux-slaves, Revue des études slaves (Paříž) 1922, s. 175; E. Sievers in Die altslawischen Verstexte von Kiew und Freising (Lipsko 1925); N. van Wijk: Kilka uwag o pochodzeniu Mszału kijowskiego, sb. Księga pamiątkowa ku czci O. Balzera 2 (Lvov 1925); K. Mohlberg, A. Baumstark in Die älteste erreichbare Gestalt des Liber sacramentorum anni circuli der römischen Kirche (Münster 1927); L. Arasimovič: K voprosu o Kijevskich listkach, Slavia 6, 1927/28, s. 18; M. Hrunskyj (N. Grunskij): Kyjivski lystky ta frejzinhenski uryvky (z faksymilnymy znimkamy), Zapysky Istoryko-filolohičnoho viddilu (Kyjev) 16, 1928, s. 7; K. Mohlberg: Il messale glagolitico di Kiev (sec. IX) ed il suo prototipo Romano del secolo VI–VII, Atti della Pontifici Accademia Romana di archeologia (Řím), Serie III, Memorie II, 1928, s. 207; O. Broch: E. Siever's Untersuchungen auf slawischem Gebiete, Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap (Oslo) 4, 1929, s. 5; F. Ušeničnik: Najstarejši glagolski spomenik in liturgija sv. Cirila in Metoda, Bogoslovni vestnik (Lublaň) 1930, s. 235; J. Vajs: K. l. a jejich latinský (římský) originál století 6.–7., Časopis Učené společnosti Šafaříkovy (Bratislava) 1930, s. 521 + in Rukověť hlaholské paleografie (1932, s. 117); G. L. Trager in The Old Church Slavonic Kiev Fragment, its Accents and Their Relation to Modern Slavonic Accentuation (Filadelfie 1933); R. Jakobson: K časovým otázkám nauky o českém verši. 2. Český verš před tisíci lety, SaS 1935, s. 50; M. Weingart in Texty ke studiu jazyka a písemnictví staroslověnského (1938; přeprac. vyd. s J. Kurzem 1949); M. Hrunskyj (N. Grunskij): Do vyvčennja staroslovjanskych pamjatok. 1. Kyjivski hlaholyčni lystky, Movoznavstvo (Kyjev) 13/14, 1938, s. 23; J. Vašica: Slovanská liturgie nově osvětlená Kyjevskými listy, SaS 1940, s. 65; S. Romanski in Starobălgarski ezik v obrazci (Sofie 1945); M. Weingart in Československý typ církevnej slovančiny (Bratislava 1949); N. Hoeppner: Zur Forschungsgeschichte über die Kiewer glagolitischen Blätter. 1. Zur Entdeckungsgeschichte der Handschrift, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1951, s. 39; E. Koschmieder: Die vermeintlichen Akzentzeichen der Kiewer Blätter, Slovo (Záhřeb) 4/5, 1955, s. 5; F. Liewehr: Zum Vers der Kiewer Blätter, Zeitschrift für Slawistik (Berlín) 1956, s. 35; V. Tkadlčík: Trojí hlaholské *i* v K. l., Slavia 1956, s. 200; A. J. Novák: Vztah K. l. k východnímu obřadu, Pravoslavný sborník (1956); R. Krajčovič: Kijevské listy v našej slavistike, Slovanský přehled 1957, s. 12; A. J. Bahmut: Doslidženja rosijskymy i ukrajinskymy movoznavcjamy fonetyčnych i leksyčnych osoblyvostej Kyjivskych lystkiv i Prazkych uryvkiv u zvjazku z pytannjam pro pochodženja cych pamjatok, Slovjanske movoznavstvo (Kyjev) 1958, s. 259; F. V. Mareš: Drevneslavjanskij literaturnyj jazyk v Velikomoravskom gosudarstve, Voprosy jazykoznanija (Moskva) 1961, s. 12 → (čes.) Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000); L. Matějka: Systematic Sound Repetition in the Kiev Leaflets, The Slavonic and East European Journal (Londýn) 1962, s. 334; T. B. Lukinova: Do charakterystyky Kyjivskych hlaholyčnych lystkiv, Slovjanske movoznavstvo (Kyjev) 1962, s. 33; R. Jakobson: Tajnaja služba Konstantina Filosofa i dalnejšeje razvitije staroslavjanskoj poezii, Zbornik radova Vizantološkog instituta (Bělehrad) 8, 1963, s. 153; R. Večerka: Velkomoravská literatura v přemyslovských Čechách, Slavia 1963, s. 398; O. Nedeljković: Akcenti ili neume u Kijevskim listićima?, Slovo (Záhřeb) 1964, s. 25; K. Gamber: Die Kiewer Blätter in sakramentalgeschichtlicher Sicht, sb. Cyrillo-Methodiana (Kolín n. R., Štýrský Hradec 1964); F. Zagiba: Der historische Umkreis der Kiewer Sakramentarfragmente. Zur Frage der Priorität der Texte westlichen oder östlichen Ritus in der kirchenslawischen Übersetzungsliteratur, Slovo (Záhřeb) 1964, s. 59; R. Auty: Old Church Slavonic oplatu, Revue des études slaves (Paříž) 40, 1964, s. 13; in Pramene k dejinám Veľkej Moravy (Bratislava 1964, ed. P. Ratkoš); J. Stanislav: Aus dem slowakischen Material zum Studium der Kiewer Blätter, Die Welt der Slaven (Wiesbaden) 1966, s. 221; J. Vašica in Literární pa-

mátky epochy velkomoravské 863–885 (1966; dopln. vyd. 1996); J. Stanislav: Kăm văprosa za izsledvaneto na Kievskite listi, Ezik i literatura (Sofie) 1967, s. 3; R. Auty: The Western Lexical Elements in the Kiev Missal, sb. Slawisch-deutsche Wechselbeziehungen in Sprache, Literatur und Kultur (Berlín 1969); J. Hamm: Das Rätsel der Kiewer Blätter, Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 107, 1970, s. 175; Z. (D.) Stieber: O jazyke Kijevskogo missala, Issledovanija po slavjanskomu jazykoznaniju, Sbornik v česť 60-letija S. B. Bernštejna (Moskva 1971); L. Matějka: K syntaxi církevněslovanských překladů z latiny, sb. Studia palaeoslovenica (1971); B. L. Fonkič: O sudbe Kijevskich glagoličeskich listkov, Sovetskoje slavjanovedenije (Moskva) 1972, s. 82; L. Matějka: O problemima normalizacije u ranoj slavenskoj pismenosti, sb. Kiril Solunski 2 (Skopje 1970); H. Birnbaum: Noch einmal zur Lautgestalt der Kiewer Blätter und zur Frage nach ihrer Herkunft, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1975, s. 335; Z. Stieber: Jeszcze o Mszałe Kijowskim, Studia z filologii polskiej i słowiańskiej (Varšava) 1978, s. 313; V. M. Zagrebin: O proischoždenii i suďbe nekotorych slavjanskich palimpsestov Sinaja, sb. Iz istorii rukopisnych i staropečatnych sobranij (Leningrad 1979); F. Kortlandt: Zur Akzentierung der Kiewer Blätter, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1980, s. 1; H. Birnbaum: Wie alt ist das altertümlichste slawische Sprachdenkmal? Weitere Erwägungen zur Herkunft der Kiewer Blätter und zu ihrem Platz in der Literatur des slawischen Mittelalters, Die Welt der Slaven (Mnichov) 1981, s. 225; J. Vrana: Kijevski listovi nisu falsifikat, Slavia 1981, s. 322; Š. Ondruš: Z lexiky Kijevských listov, Slavica Slovaca (Bratislava) 1984, s. 36; M. Pantelić: O Kijevskim i Sinajskim listićima, Slovo (Záhřeb) 1985, s. 5; R. Večerka: Anmerkungen zu den Kiever glagolitischen Blättern, Byzantinoslavica 1988, s. 46; H. Köln: Ke vzniku K. l. a Modlitby proti ďáblovi, Bibliotheca Strahoviensis 1997, s. 119; R. Jakobson in Cyrilometodějské studie (1996, s. 97); Z. Hauptová: Církevněslovanské písemnictví v přemyslovských Čechách, sb. Jazyk a literatura v historické perspektivě (1998, s. 26); H. Kölln in Westkirchliches in altkirchenslavischer Literatur aus Grossmähren und Böhmen (Kodaň 2003).

jš

Lada (časopis) viz in Karel **Vačlena**

Legenda středověká

9.–14. století

Od počátků česky psané literatury jeden z jejích hlavních žánrů; v 9. století na Velké Moravě a v 10.–11. století v Čechách jeden z žánrů literatury staroslověnské; od 10. století produktivní žánr literatury latinské. Na českou a latinskou středověkou hagiografii, jejíž vývoj přerušilo husitství, navazovali česky a latinsky píšící autoři 16. a 17. století.

K nejvýznamnějším dílům *staroslověnského* písemnictví na Velké Moravě patří dvojice legend o jeho iniciátorech, životopis Konstantinův a Metodějův (č. 1). První z nich, literárně skvěle propracovaný, vznikl patrně za Metodějova života a jeho účasti; druhý, podle všech známek nedovedený do konečné podoby, byl napsán brzy po Metodějově smrti, ale ještě před začátkem pronásledování slovanských kněží. Obě legendy, formálně i ideově vyrůstající z řecko-byzantské vzdělanosti, jsou pojaty jako svědectví o svatosti soluňských bratří a obhajoba velkomoravské misie; v tomto rámci objasňují smysl, jejž Konstantin s Metodějem vkládali do literární činnosti v slovanském jazyce. Starší ze dvou staroslověnských legend o sv. Václavu (č. 2), které vznikly v přemyslovských Čechách, se většinou připisuje očitému svědkovi Václavova života a klade do doby brzy po jeho zavraždění, existuje však také názor, že pochází teprve z konce 10. století; její datování hraje významnou úlohu ve sporu, kdy začala vznikat staroslověnská literatura v Čechách a zda navazovala na velkomoravskou tradici, nebo se zrodila teprve na konci 10. století z kulturních snah soustředěných kolem osobnosti druhého pražského biskupa Vojtěcha. Ostatní staroslověnské legendy českého původu (č. 3–5), vesměs překlady z latiny, dokládají koexistenci slovanské a latinské vzdělanosti v Čechách na přelomu 10. a 11. století. – Část středověkých legend o českých světcích napsali *latinsky* cizinci; souvisí však s latinskou hagiografií natolik, že je zahrnujeme do jejího rámce. Latinské legendy (č. 6–29) tvoří několik skupin spjatých se světci, jimž jsou věnovány: Konstantinem-Cyrilem a Metodějem (č. 7–11), Václavem a Ludmilou (č. 12–19), Vojtěchem (č. 20–24), Prokopem (č. 25–27), Hroznatou (č. 28) a Anežkou (č. 29). Výjimkou mezi nimi je tzv. Kristiánova legenda (č. 6), jejíž autor spojil životopisy prvních dvou českých světců, Ludmily a Václava, s vylíčením počátků českého křesťanství, jež podal jako pokračování Konstantinova a Metodějova působení na Velké Moravě. Tato legenda, výslovně se hlásící do 10. století (konkrétně do doby biskupa Vojtěcha, k němuž se

její autor obrací v prologu), budila nedůvěru osvícenských učenců, především J. Dobrovského. Díky jeho autoritě se nadlouho prosadil názor, že to je falzum ze 14. století, a do doby, do níž se sama hlásí, ji vrátily teprve převratné práce J. Pekaře. Počínaje Pekařem, jehož názor získal rozhodné stoupence i odpůrce, soustředila na sebe Kristiánova legenda neobyčejný naukový zájem, protože na jejím datování do 10. století závisí představa o nejstarším období českých kulturních dějin a rekonstrukce vývoje pozdější latinské hagiografie. K polemice o pravost Kristiánovy legendy přibyl nověji spor o vojtěšskou veršovanou legendu Versus de passione sancti Adalberti (č. 23): zatímco většina badatelů, kteří se jí zabývali, ji pokládala za pozdní kompilaci, O. Králík došel k názoru, že to je archetyp vojtěšských legend obsahující autentické svědectví o Vojtěchově osobnosti. – Zatímco latinsky psané legendy o českých světcích jsou na jedné straně původní nebo přejatou složkou české kulturní tradice, na druhé straně součástí mezinárodního středověkého latinského písemnictví (a pokud byly pojaty do breviáře, součástí liturgie), *česky psané legendy* vznikají jako součást literatury v národním jazyce a jsou spjaty s jejím imanentním vývojem, který (jako v jiných západoevropských literaturách) vede od verše k próze. Nejstarší české legendy (č. 30–39) vznikly kolem roku 1300. Jejich původní rozsah se odhaduje na několik tisíc veršů, ale dochovaly se z nich jen krátké zlomky. A. Havlík a po něm jiní se domnívali, že pocházejí od téhož básníka jako Alexandreida a že to jsou zbytky cyklu, tematicky soustředěného kolem Kristova života. Přímá souvislost jednotlivých zlomků s Alexandreidou však byla opakovaně (nejpodrobněji už E. Smetánkou) vyvrácena a stylistické rozdíly mezi nimi opravňují domněnku, že jde o fragmenty děl několika básníků. Do 30. let 14. století až jeho 2. poloviny klade dosavadní bádání mladší české veršované legendy, tematicky i formálně velice rozrůzněné (č. 40–53). Jejich autoři čerpají náměty jednak z bible a apokryfního podání, jednak z životopisů cizích i českých světců, tradovaných latinskou hagiografií; pracují s osmislabičným epickým veršem, propracovaným Alexandreidou a nejstaršími legendami, s bezrozměrným veršem, který do staročeského básnictví uvedla Dalimilova kronika, ojediněle i se strofickou formou; pohybují se mezi epikou a lyrickoepickými útvary. Prozaické legendy a apokryfy (č. 54–60), několikanásobek legendické produkce veršované, jsou součástí rozkvětu české prózy, který začíná v 2. polovině 14. století. Většina jich byla přeložena nebo napsána pro velké soubory (Pasionál, tj. českou úpravu latinské Zlaté legendy Jakuba de Voragine, a Životy sv. Otců).

Staroslověnské legendy velkomoravského původu: 1. Viz heslo *Životy sv. Konstantina a Metoděje.* – Staroslověnské legendy českého původu: 2. Viz heslo *Život sv. Václava.* – 3. Viz heslo *Kniha o rodu a utrpení sv. knížete Václava.* – 4. Viz heslo *Život sv. Benedikta.* – 5. Viz heslo *Umučení blahoslavených mučedníků Víta, Modesta a Krescencie.* – Latinské legendy: 6. *Kristiánova legenda* je napsána propracovanou latinskou prózou, pro niž jsou charakteristické dva stylotvorné prvky: hyperbaton (tj. kladení slov patřících syntakticky k sobě na důrazné místo ve větě) a kursus (tj. prozaický rytmus, užívaný především ve větných závěrech, klauzulích). Autor se v prologu legendy představuje jako mnich, užívá o sobě obratu „solo nomine Christianus“ a oslovuje biskupa Vojtěcha, kterého žádá o schválení díla, „nepos carissime“. Jediným mužským klášterem v Čechách byl na konci 10. století benediktinský klášter v Břevnově. Obraty „solo nomine Christianus“ a „nepos carissime“ mají podle obecně přijímaného výkladu smysl „křesťan toliko svým jménem Kristián“ a „nejdražší synovče“ (tak je překládá J. Ludvíkovský). Lze jim však rozumět také jinak: „křesťan pouze podle jména“ a (s přihlédnutím k jinému místu prologu, v němž se mluví o Vojtěchově pokrevním příbuzenství se sv. Ludmilou a sv. Václavem) „potomku nejdražší“ (tak je překládal O. Králík; ten dlouho usiloval o důkaz, že autorem legendy je Vojtěchův nevlastní bratr Radim, pozdější arcibiskup v Hnězdně, posléze však od této myšlenky ustoupil). J. Pekař považoval za hlavní výsledek rehabilitace pravosti Kristiánovy legendy to, že navrácena do doby, do níž se výslovně hlásí, dokládá na konci 10. století existenci českého národa ve vyšším, kulturním smyslu. Její novější obránci nejsou zajedno v názoru, zda je svědectvím o celém období, které líčí, nebo jen o kulturním úsilí své vlastní doby: J. Ludvíkovský v ní (jako před ním Pekař) spatřoval svědectví o kulturní kontinuitě Čech s Velkou Moravou; O. Králík se domníval, že je projevem renesance cyrilome-

todějské tradice, která se zrodila teprve ve Vojtěchově době a z jeho iniciativy. Viz též heslo *Kristiánova legenda.* – 7. Cyrilometodějská legenda *Tempore igitur* (Za času, tzv. *Italská legenda*) je třetí část životopisu papeže Klimenta od biskupa Gaudericha z Velletri u Říma, současníka a příznivce soluňských bratří, upravená na počátku 12. století římským kardinálem Lvem z Ostie. Jejím námětem je přenesení ostatků sv. Klimenta, které Konstantin našel při cestě k Chazarům, na Velkou Moravu a odtud do Říma. Uváděje znovu do literárního oběhu toto dílo z 9. století, usiloval Lev z Ostie o smír mezi Římem a Byzancí; v Čechách naopak v téže době kronikář Kosmas zprávy o cyrilometodějské tradici soustavně potlačoval. – 8. Cyrilometodějská legenda *Tempore Michaelis imperatoris* (Za času císaře Michaela, tzv. *Moravská legenda*) začíná Konstantinovou cestou k Chazarům a končí pokřtěním českého knížete Bořivoje na Svatoplukově dvoře; neznámý autor v ní spojil vypravování Italské legendy o přenesení ostatků sv. Klimenta s vypravováním Kristiánovy legendy o Konstantinově obraně slovanské liturgie před papežem a počátcích českého křesťanství. Skutečnost, že se v ní neobjevuje moravský Velehrad jako Konstantinovo a Metodějovo sídlo, zdá se svědčit o tom, že byla napsána před koncem 13. století, kdy velehradská tradice pravděpodobně vznikla. – 9. Legenda *Quemadmodum ex historiis* (Podobně jako ve vyprávění) shrnuje hlavní motivy cyrilometodějské tradice, starobylé i pozdní (z těch uvádí především Velehrad jako údajné arcibiskupské sídlo nejprve Konstantinovo a po jeho smrti Metodějovo). – 10. Legenda *Beatus Cyrillus* (Blahoslavený Cyril) se od všech ostatních cyrilometodějských legend liší tím, že podle ní Konstantin a Metoděj přišli na Moravu z Říma, vysláni papežem. O době vzniku a tendenci této krátké, stylisticky umělé legendy byly vysloveny protikladné úsudky. O. Králík se domníval, že byla napsána po 1063 pro nově založené olomoucké biskupství se záměrem zaštítit je dávnými patrony; skutečnost, že autor zdůrazňuje schválení cyrilometodějské misie papežskou stolicí, ale mlčí o slovanské liturgii i slovanském písmu, vysvětloval situací po církevním schismatu. J. Ludvíkovský naproti tomu dokazoval, že typ rytmických klauzulí, s nimiž autor legendy pracuje, se stal běžným teprve ve 14. století; mlčení legendy o slovanské liturgii podle něho svědčí o tom, že ji napsal odpůrce slovanských snah doby Karlovy. – 11. Cyrilometodějská legenda *Diffundente sole* (Když slunce rozlévalo paprsky) je v dochovaných rukopisech spojena s ludmilskou homilií Factum est; že jde o dva různé texty, rozpoznal teprve V. Chaloupecký. Podle názoru vysloveného poprvé J. Pekařem je to výtah z prvních dvou kapitol Kristiánovy legendy; rytmické klauzule, jichž je v něm užito, jej podle J. Ludvíkovského dovolují datovat do 13.–14. století. Viz též hesla *Diffundente sole* a *Factum est.* – 12. Řadu shod s Kristiánovou legendou obsahuje také ludmilská legenda *Fuit in provincia Boemorum* (Byl v zemi české). Jaký je mezi oběma díly poměr, je předmětem stále ožívajícího naukového sporu: O. Králík se domníval, že Fuit je výtah z ludmilských partií Kristiánovy legendy, pořízený v 11. století v Sázavském klášteře. V. Chaloupecký měl za to, že byla přeložena ze staroslověnské legendy, jejíž zkrácená verze se dochovala v tzv. Prologu, tj. souboru krátkých liturgických legend řazených podle kalendáře, sestaveném v polovině 12. století na Rusi. J. Ludvíkovský a před ním J. Pekař předpokládali existenci latinské předlohy, ale připouštěli, že mohla mít staroslověnský vzor. Podle D. Třeštíka existovala latinská předloha Fuit, jejíž staroslověnský překlad se ve výtahu dochoval v Prologu. Viz též heslo *Fuit in provincia.* – 13. Pravděpodobně v benediktinském klášteře sv. Jimrama v Řezně vznikla v 10. století václavská legenda *Crescente fide* (Když se šířila víra); její autor užil jako literárního vzoru legendy o sv. Jimramovi, kterou v druhé polovině 8. století napsal frisinský biskup Arbeo. Legenda Crescente se dochovala ve dvou recenzích, tzv. české a bavorské. J. Pekař se domníval, že první z nich byla předlohou Kristiánovy legendy. J. Ludvíkovský soudil, že předlohou Kristiánovy legendy bylo nedochované úplnější znění. Podle D. Třeštíka byla hypotetická původní verze jednak předlohou Kristiánovy legendy, jednak vzorem původní, nedochované verze ludmilské legendy Fuit in provincia Boemorum (relativní chronologie dochovaných textů by pak byla tato: Fuit in provincia Boemorum, Kristiánova legenda, česká a bavorská recenze Crescente fide). Viz též heslo *Crescente fide.* – 14. Legendu Crescente fide parafrázuje *Gumpoldova legenda,* kterou koncem 10. století z podnětu císaře Oty II. napsal mantovský biskup Gum-

pold. Styl Gumpoldovy legendy bývá novověkými literárními historiky charakterizován jako nabubřele frázovitý (M. Manitius), ale autorovi současníci ho vysoce cenili: jednu pasáž z této legendy doslova převzal tzv. Kristián a s jejími stylistickými postupy se pokusil vyrovnat autor překladu do staroslověnštiny, tzv. druhé staroslověnské legendy o sv. Václavu (č. 3). – 15. V Itálii, v klášteře na Monte Cassino, vznikla také václavská *Laurentiova legenda.* Její autor je podle W. Holtzmanna pravděpodobně totožný s Laurentiem, pozdějším arcibiskupem z Amalfi, který zemřel 1049. Z údaje, že přenesení Václavova těla do Prahy se událo za biskupa Vojtěcha, usuzoval J. Pekař a nověji O. Králík (který nepokládal ztotožnění dvou Laurentiů za plně prokázané), že legenda byla napsána za Vojtěchova života, tj. před 997; Holtzmann a jiní ji kladou do 11. století. Laurentiova legenda je vyzdobena citáty z antických klasiků a vlastními autorovými verši, věcně se však na řadě míst shoduje s prostým vyprávěním staroslověnského Života sv. Václava, tzv. první staroslověnské václavské legendy (č. 2). Tyto překvapující shody vysvětlovali někteří badatelé ústní tradicí (Laurentius mluví o informátorech z Čech a ze Saska), jiní společnou předlohou. O. Králík, jinak k nedochovaným pramenům zásadně skeptický, se domníval, že to byl stručný výtah z Crescente fide, jehož spolu s první staroslověnskou legendou užil také tzv. Kristián; podle D. Třeštíka to byla ztracená předloha Crescente fide a celé pozdější václavské hagiografie, kterou do kláštera na Monte Cassino přinesl některý člen českého poselstva do Říma 1039. – 16. Viz heslo *Oportet nos fratres.* – 17. Viz heslo *Ut annuncietur.* – 18. Viz heslo *Oriente iam sole.* – 19. Chronologicky poslední významnou středověkou václavskou legendou je *Karlova legenda*, dílo Karla IV., který se hlásil k sv. Václavovi jako ke svému předku a ochránci. Karel IV. stručně a po stylistické stránce samostatně shrnul motivy doložené starší písemnou tradicí (zvláště legendami Diffundente sole a Ut annuncietur), ale použil také motivů odjinud neznámých. Český překlad jeho legendy byl pojat do Pasionálu. Viz též heslo *Karel IV.* – 20. Vojtěšská legenda *Passio sancti Adalberti martyris* (Utrpení sv. Vojtěcha), krátké vypravování o Vojtěchově mučednické smrti, pochází z 11.–12. století; není vyloučeno, že je totožná s knihou o umučení sv. Vojtěcha, o níž se ve své kronice na počátku 12. století zmiňuje polský kronikář Gallus Anonymus. – 21. Rozsáhlá *Canapariova legenda* o sv. Vojtěchu se dochovala ve třech redakcích; první z nich vznikla za života císaře Oty III., tj. před 1002. Bývá připisována Janu Canapariovi, mnichu kláštera na římském Aventinu; podle O. Králíka je jejím autorem spíše opat téhož kláštera Lev. Většina badatelů, kteří se zabývali vojtěšskou hagiografií, ji pokládá za nejstarší vojtěšskou legendu (v odborné literatuře se proto někdy označuje jako Vita prior, „první život“ sv. Vojtěcha); naproti tomu O. Králík došel k názoru, že to je věcně bezcenná a literárně bezvýrazná prozaická úprava legendy Versus de passione sancti Adalberti (č. 23). – 22. *Brunova legenda* o sv. Vojtěchu od Vojtěchova spolužáka z Magdeburku a nakonec misijního arcibiskupa Bruna z Querfurtu, umučeného 1009 v Prusku, se dochovala ve dvou recenzích, které vznikly mezi 1004–08 (podle J. Karwasińské a jiných je starší delší z nich, podle O. Králíka naopak Bruno dodatečně rozšířil původní znění doložené kratší recenzí). Bruno užil jako předlohy Canapariovy legendy, ale jeho dílo má vedle vysokých slovesných kvalit vlastní dokumentární cenu: život sv. Vojtěcha v něm líčí autor, který ve Vojtěchově blízkosti prožil část mládí a později se stýkal s jeho přáteli. – 23. Viz heslo *Versus de passione sancti Adalberti.* – 24. *Miracula sancti Adalberti* (Zázraky sv. Vojtěcha) byla sepsána v 2. polovině 13. století v Polsku; doplňují starší vojtěšské legendy vypravováním o Vojtěchových posmrtných zázracích. – 25. Nejstarší dochovanou legendou o sv. Prokopu, prvním opatu benediktinského kláštera na Sázavě, je *Vita sancti Procopii minor* (Menší život sv. Prokopa); horní hranicí doby jejího vzniku jsou 60. léta 12. století, kdy ji pojal do svého letopisu neznámý sázavský mnich, jeden z tzv. Pokračovatelů Kosmových. Od J. Pekaře se vede spor, zda před ní existovala staroslověnská legenda o sv. Prokopu, napsaná v Sázavském klášteře před zákazem slovanské bohoslužby. Vita minor sloužila za předlohu dvou mladších prokopských legend (označovaných jako Vita antiqua a Vita maior); její volný překlad do češtiny byl zařazen do Pasionálu. Životopis sv. Prokopa je v podání Vita minor i jejích pozdějších latinských úprav obranou ortodoxnosti slovanské liturgie: Prokop, rodilý Čech, nabyl podle ní vzdělání v slovanském písmě, vytvořeném sv. Cyrilem a kanonicky

schváleném; o latinských mniších, kteří po jeho smrti vypudili ze Sázavy benediktiny slovanského obřadu, mluví jako o cizozemcích. Viz též heslo *Fuit itaque beatus abbas Procopius.* – 26. Název *Vita sancti Procopii antiqua* (Nejstarší život sv. Prokopa, tzv. *Feifalikova legenda*) dal neprávem V. Chaloupecký legendě, kterou starší odborná literatura označovala jménem jejího objevitele J. Feifalika. Jak ukázal B. Ryba, je to přestylizovaná Vita minor; autor úpravy pracoval s typem rytmických klauzulí, jehož se v Čechách začalo používat nejdříve koncem 13. století. – 27. Rozšířením legendy Vita minor vznikla *Vita sancti Procopii maior* (Větší život sv. Prokopa). Tato podoba prokopské legendy zřejmě neměla ustálené znění (žádný z dochovaných rukopisů neobsahuje všechny přídavky, jimiž se liší od Vita minor). V. Chaloupecký ji kladl do poloviny 14. století; B. Ryba se klonil k tomu, posunout hypoteticky její vznik blíže k roku 1300. Viz též in heslo *Fuit itaque beatus abbas Procopius.* – 28. *Vita fratris Hroznatae* (Život bratra Hroznaty), napsaná před 1258, je věnována zakladateli premonstrátských klášterů v Teplé a Chotěšově, v Čechách již ve středověku uctívanému jako světec (oficiálně byl teprve 1897 prohlášen za blahoslaveného). – 29. Životopis Anežky Přemyslovny *Vita virginis sororis Agnetis* má dvě verze; tzv. Vita I asi měla podepřít žádost o kanonizaci podanou 1328, Vita II byla upravena neznámým františkánem po 1334 pro jeptišky kláštera Na Františku. – České legendy: 30. *Legenda o Panně Marii* (zlomek, 78 veršů) parafrázuje apokryfní Pseudo-Matoušovo evangelium. Dochovaný zlomek obsahuje pasáž o dvacetiletém bezdětném manželství Mariiných rodičů; vyznačuje se citově vypjatým tónem, jehož neznámý básník dosahuje především rafinovaným zacházením s přímou řečí. – 31. *Legenda o umučení Páně* viz in heslo *Umučení Páně* (4). – 32. *Legenda o nanebevstoupení Páně* (zlomek, 117 neúplných veršů) se pravděpodobně opírala o Zlatou legendu Jakuba de Voragine. – 33. Dochovaná část *Legendy o seslání sv. Ducha* (zlomky: 1. Paterův, 39 neúplných veršů, 2. Muzejní, 102 veršů) se opírá o Skutky apoštolů 2, 1–47. – 34. *Legenda o apoštolích* (zlomky: 1. Šafaříkův, 156 veršů, 2. Durychův, 57 dochovaných veršů) parafrázuje Zlatou legendu Jakuba de Voragine; rozdíly mezi výrazně propracovaným vypravováním o sv. Petrovi a ostatními dochovanými pasážemi dovolují hypotézu, že byla sestavena nejméně ze dvou původně samostatných textů. – 35. Zlatou legendu parafrázuje rovněž *Legenda o Jakubovi Menším* (zlomky: 1. Paterovy proužky, 77 neúplných veršů, 2. Klementinské, celkem 113 veršů), jednom z dvanácti apoštolů a prvním biskupovi v Jeruzalémě. Z vyprávění o jeho mučednické smrti a zničení města císařem Titem, jež po ní následovalo, se dochovaly dvě pasáže: o podivných úkazech před zkázou Jeruzaléma a o hladu v obleženém městě; vyznačují se životnou přímou řečí a působivou evokací smyslové skutečnosti. – 36. *Legenda o Veronice* (zlomek: 156 neúplných veršů, resp. jednotlivých slov) se pravděpodobně opírala o apokryfní evangelium Mors Pilati, v němž se vypravuje o zbožné ženě přechovávající roušku se zázračným otiskem Kristovy tváře. – 37. Dochovaná část *Legendy o Pilátovi* (zlomek, celkem 106 veršů), volně se shodující s latinskou básní De vita Pilati, obsahuje vyprávění o Pilátově nemanželském původu. – 38. Dílem téhož autora snad je *Legenda o Jidášovi* (2 zlomky: 1. Drkolenský, celkem 107 veršů, 2. Muzejní, 172 veršů). Předlohou neznámého básníka byla pravděpodobně anonymní prozaická kompilace Historia apocrypha z 12. století, jíž použil v článku o apoštolu Matějovi, zvoleném podle Skutků apoštolů na Jidášovo místo, také Jakub de Voragine. Dochované zlomky obsahují vypravování o temném původu Kristova zrádce; aktualizující paralela mezi vraždou, jíž se Jidáš dopustil na nevlastním bratrovi, a zavražděním posledního Přemyslovce Václava III., které básník připisuje českým Němcům, klade vznik legendy za 1306. Se zlomkem Legendy o Pilátovi spojuje fragmentárně dochovaný text především způsob, jímž je v něm užito tzv. amplifikace a abreviace (tj. techniky rozšiřování a krácení textu, vypracované latinskou poetikou) ke gradaci děje. Viz též heslo *Legenda o Jidášovi.* – 39. Zlomek *Legendy o papeži Silvestrovi* (celkem 104 dochovaných veršů) obsahuje pasáž o disputaci sv. Silvestra s dvanácti židovskými učenci, svolanými podle vypravování ve Voraginově Zlaté legendě, o niž se česká báseň pravděpodobně opírala, císařem Konstantinem. – Mladší veršované legendy: 40. *Legenda o dětství Ježíšově* (1062 veršů) je složena bezrozměrnými verši tíhnoucími k próze; vypravuje volně podle apokryfních evangelií o narození Panny Marie a prvních letech Kristova

života. – 41. Viz heslo *Umučení Páně* (1–3). – 42. *Nanebevzetí Panny Marie* (563 veršů) je veršované kázání určené k svátku Nanebevzetí Panny Marie; jedna z jeho dochovaných verzí připojuje k zázraku, vypravovanému podle apokryfního evangelia, ještě dlouhou závěrečnou modlitbu. – 43. K přednesu při kázání byla snad určena také *Rozmluva Panny Marie se sv. Anselmem* (719 veršů), složená bezrozměrnými verši podle prozaického latinského dialogu připisovaného ve středověku sv. Anselmovi z Canterbury; Panna Maria, která se světci na jeho prosby zjevila, v něm odpovídá na otázky o bližších, v kanonických knihách bible neobsažených okolnostech Kristovy smrti. – 44. Z českého zpracování *Legendy o sv. Alexiovi* (zlomek, 105 veršů), bohatém Římanovi, který se vzdal majetku, rodiny i jména, těšil se pověsti božího člověka a byl poznán teprve po své smrti, se dochovala jen část závěru. – 45. Autor *Legendy o sv. Jiří* (675 veršů), podle latinské legendy řeckého původu, prohlášené už 494 koncilem v Římě za apokryf, o tribunovi z Kapadocie umučeném pro křesťanskou víru na dvoře nehistorického krále Daciana, rozšířil apokryfní vyprávění epizodou o boji sv. Jiří s drakem, založenou na pozdějším podání, které je známo mj. ze Zlaté legendy Jakuba de Voragine (A. Havlík se domníval, že ji čerpal z nedochované české básně, jejímž zbytkem je moravská lidová píseň o sv. Jiří, zapsaná F. Sušilem). Nesledoval tím epický záměr; těžisko legendy tvoří přímá řeč použitá k rozvinutí náboženskovzdělavatelných promluv. – 46. Podobnou didaktickou tendencí se vyznačuje *Legenda o 10 000 rytířích* (506 veršů), kteří přijíždějí k císaři Adrianovi, aby se dobrovolně dali umučit za křesťanskou víru; její autor v závěrečném rozjímání výslovně rozlišuje dvojí rytířství, světské a duchovní. – 47. *Legenda o sv. Markétě* (v dochované podobě 508 veršů), křesťanské dívce, kterou údajně dal v Antiochii umučit římský prefekt Olibrius poté, co se za něho odmítla provdat, je veršovaný překlad latinské prozaické legendy. – 48. Autor *Legendy o sv. Dorotě (Lvovské*, 420 veršů*)*, jejíž umučení se klade k roku 287 nebo 304 do Caesareje, se až na jednotlivosti opíral o podání obsažené ve Zlaté legendě Jakuba de Voragine, ale na rozdíl od něho zdůraznil didaktické věroučné výklady vložené do přímých řečí, které v strohém vyprávění nabývají podobně samostatné funkce jako v Legendě o sv. Jiří a Legendě o 10 000 rytířích. – 49. Viz heslo *Život svaté Kateřiny.* – 50. *Umučení sv. Kateřiny* (v dochované podobě 449 veršů, zčásti neúplných) je složeno strofami používanými staročeským lyrickoepickým básnictvím (čtyři osmislabičné verše spojené týmž rýmem); krátká, prostá legenda, zpracovávající totéž téma jako rozsáhlý, stylisticky rafinovaný Život svaté Kateřiny, má slohovými znaky blízko k pozdějším lidovým baladám. – 51. *Legenda o sv. Štěpánu* (zlomek, celkem 74 neúplných veršů), věnovaná prvomučedníku Štěpánovi, rozvádí vypravování sedmé kapitoly Skutků apoštolských. – 52. *Legenda o sv. Prokopu* (v dochované podobě 1084 veršů), zapsaná spolu s jinými básněmi v tzv. Rukopisu hradeckém, je přebásnění rozšířeného znění latinské prokopské legendy (č. 27). Její autor proměnil nacionálně zabarvené motivy latinských prokopských legend (český původ Prokopův, cizí původ latinských mnichů, kteří po jeho smrti vyhnali ze Sázavského kláštera slovanské benediktiny) v ústřední tendenci díla: je mluvčím češství ohroženého rozpínavým němectvím, které se přihlásilo ke slovu v Dalimilově kronice, Alexandreidě a Legendě o Jidášovi. Doba vzniku Legendy o sv. Prokopu a její původní podoba nejsou s konečnou platností objasněny. R. Jakobson se domníval, že text zapsaný v Hradeckém rukopisu je přepracováním staršího znění, jehož původce, podle něho totožný s autorem jiných básní tohoto rukopisného sborníku, přiblížil původně bezrozměrné verše pravidelnému verši osmislabičnému a přibásnil některé části textu (mj. úvod, jehož stylizace je hlavní oporou názoru A. Škarky, že legenda byla napsána jako veršované kázání). D. Gerhardt naopak pokládá dochované znění za úpravu textu složeného pravidelnými osmislabičnými verši. Viz též hesla *Legenda o sv. Prokopu* a *Rukopis hradecký.* – 53. Viz heslo *Legenda o blahoslavené Anežce.* – Prozaické legendy: 54. Viz heslo *Pasionál.* – 55. Viz heslo *Životy sv. Otců.* – 56. Viz heslo *Život Krista Pána.* – 57. *Legenda o dřevu kříže Kristova* viz in heslo *Život Adama a Evy* (2). – 58. Viz heslo *Nikodémovo evangelium.* – 59. *Legenda o Veronice*, překlad latinského apokryfu Cura sanitas Tiberii, vypravujícího o vyléčení císaře Tiberia působením zázračného Kristova obrazu uchovávaného zbožnou Ježíšovou ctitelkou Veronikou, se dochovala ve dvou redakcích (mladší z nich se přidržuje věrněji latinské

předlohy); v rukopisech a později též v tištěných knížkách lidového čtení byla zpravidla spojována s Nikodémovým evangeliem. – 60. *O sv. Jeronýmovi knihy troje* jsou překlad fiktivních listů o životě sv. Jeronýma, připisovaných Eusebiovi z Cremony, sv. Augustinovi a Cyrilu Jeruzalémskému. Jednu z latinských verzí této kompilace, ve 14. století velmi rozšířené, přeložil v přibližně téže době na přání Karla IV. do němčiny Jan ze Středy. – 61. *Větší život sv. Františka* je překlad latinské legendy sv. Bonaventury (tzv. legenda maior).

1. Viz heslo *Životy sv. Konstantina a Metoděje.*
2. Viz heslo *Život sv. Václava.*
3. Viz heslo *Kniha o rodu a utrpení sv. knížete Václava.*
4. Viz heslo *Život sv. Benedikta.*
5. Viz heslo *Umučení blahoslavených mučedníků Víta, Modesta a Krescencie.*
6. *Kristiánova legenda.* EDICE: in FRB 1 (1873, s. 199, ed. J. Emler; srov. s. XVIII o starších ed.); J. Pekař in Nejstarší kronika česká (1903, s upr. překladem J. Truhláře) + in Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians (1906, s. 88); in Magnae Moraviae fontes historici 2 (1967, ed. J. Ludvíkovský; kap. 1–3); Kristiánova legenda (1978, ed. J. Ludvíkovský). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 199, přel. J. Truhlář); Život a umučení sv. Václava a báby jeho sv. Ludmily dle sepsání Křišťanova (1921, přel. A. L. Stříž; s předml. a poznámkami J. Pekaře; 1941 s doplňky Z. Kristena) → Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969, ed. O. Králík); in Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký, přel. J. Ludvíkovský) → (ukázka přeprac.) Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); Kristiánova legenda (1978, přel. J. Ludvíkovský). ▮ LITERATURA: J. Pekař: Nejstarší kronika česká (1903) + Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians (1906); H. G. Voigt: Die von dem Přemysliden Christian verfasste und Adalbert von Prag gewidmete Biographie des hl. Wenzel und ihre Geschichtsdarstellung (1907); V. Chaloupecký: Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939); R. Urbánek: Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); Z. Fiala: Hlavní pramen Legendy Kristiánovy (1974); H. Kölln: Die Wenzelslegende des Mönches Christian (Kodaň 1996). ▮ J. Dobrovský in Kritische Versuche, die ältere böhmische Geschichte von spätern Erdichtungen zu reinigen, 1. Bořiwoy's Taufe (1803), 2. Ludmila und Drahomir (1807), 3. Wenzel und Boleslaw (1819) + in Cyrill und Method, der Slawen Apostel (1823; 1948 s tit. Cyril a Method, apoštolové slovanští, ed. J. Vajs); J. Emler in FRB 1 (1873); J. Pekař: Nejstarší kronika česká, ČČH 1902, s. 385 → (přeprac.) Nejstarší kronika česká (1903); J. Kalousek: Nejstarší kronika česká?, Osvěta 1903, s. 108 + O legendě Kristiánově, tamtéž, s. 538; J. Pekař: Nejstarší kronika česká. 1. Námitky Kalouskovy, 2. Ještě námitky Kalouskovy, 3. Text bodecenský, 4. Boj cyrilice s hlaholicí a správné datum umučení sv. Ludmily, ČČH 1903, s. 125 a pokr.; B. Bretholz: Neueste Literatur über Pseudochristian, Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde (Hannover, Lipsko) 1904, s. 480; J. Pekař: Nejstarší kronika česká. 5. Děčínský text Kristiána, 6. Námitky Bretholzovy, 7. Staroslovanské zpracování Gumpoldovy legendy, 8. Legenda Oportet nos fratres, ČČH 1904, s. 37 a pokr.; F. Vacek: Legenda Kristiánova, prameny její a čas sepsání, ČČM 1903, s. 72 a pokr., a 1904, s. 65 + Legenda Kristiánova. Ke kritice nejstarší hagiografie české, Hlídka 1903, s. 433 a pokr., 1904, s. 9 a pokr., 1905, s. 102 a pokr.; B. Bretholz: Cosmas und Christian, Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 1905, s. 70; J. Pekař: Nejstarší kronika česká. 9. Ještě námitky Bretholzovy, ČČH 1905, s. 267 (k polemice o Kristiánovu legendu srov. ČČH 1907, s. 117 a pokr.) + in Život a umučení sv. Václava a báby jeho sv. Ludmily dle sepsání Křišťanova (1921) → O smyslu českých dějin (Rotterdam 1977, Praha 1990); F. Vacek: Úvahy a posudky o literatuře svatováclavské, Sborník Historického kroužku 1926, s. 33, 1927, s. 1 a pokr., 1928, s. 44 a pokr., 1929, s. 6 a pokr.; J. Pekař: Svatý Václav, ČČH 1929, s. 237 (i sep.) → in Svatováclavský sborník 1 (1934); J. Slavík: Svatý Václav a ráz počátků křesťanství u Slovanů, Slovanský přehled 1929, s. 330 a pokr. + Sv. Václav a slovanské legendy, Sborník prací věnovaných P. N. Miljukovu (1929); V. Novotný in Český kníže Václav svatý (1929) + O Kristiána, ČNM 1930, s. 15 (k tomu J. P., tj. Pekař, ČČH 1929, s. 434); J. Pekař: O Kristiána, ČČH 1931, s. 209; B. Ryba: Panické manželství Václava svatého, ČMM 1931, s. 469 + Kronika Kristiánova z hlediska textové kritiky, LF 1932, s. 112 a pokr.; J. Slavík: Dvojitost osob a dějů v legendě Kristiánově, Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k 60. narozeninám… (1932); M. Weingart: První česko-církevněslovanská legenda o sv. Václavu, Svatováclavský sborník 1 (1934); J. Slavík: Mladší slovanská legenda o sv. Václavu a její význam pro kritiku legend latinských, Svatováclavský sborník 1 (1934); Z. Kalandra: Kosmas a Kristián o původu státu, Dějiny a přítomnost 2, sv. 1, 1938, s. 1; V. Chaloupecký: Přemyslovská pověst a Kristián, ČČH 1938, s. 327; J. Vilikovský: V. Chaloupecký: Prameny 10. století legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Naše věda 1941, s. 81; V. Chaloupecký in ant. Na úsvitu křesťanství (1942); J. Ludvíkovský: Několik poznámek k výkladu Legendy Kristiánovy, Naše věda 1943, s. 17; Z. Kalandra in České pohanství (1947); V. Chaloupecký: R. Urbánek: Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor, ČČH 48–49,

1947/48, s. 287; Z. Kalandra: Vznik a prameny Kristiánovy legendy. Kritické poznámky k nové knize R. Urbánka, tamtéž, s. 565; J. Ludvíkovský: O Kristiána 1. Z. Kalandra: České pohanství, Naše věda 26, 1948/49, s. 209 + O Kristiána 2. R. Urbánek: Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor, Naše věda 1950, s. 158 a pokr. + K václavské legendě Laurentia z Montecassina, Slovesná věda 3, 1949/50, s. 174 + La légende du prince-laboureur Přemysl et sa version primitive chez le moine Christian, sb. Charisteria T. Sinko… oblata (Varšava, Vratislav 1951) + Rytmické klauzule Kristiánovy legendy a otázka jejího datování, LF 1951, s. 169; R. Jakobson: Minor Native Sources for the Early History of the Slavic Church, Harvard Slavic Studies 2, 1954, s. 39 → (čes.) Cyrilometodějské studie (1996); F. M. Bartoš: Kdo je Kristián?, LF 1955, s. 14; J. Ludvíkovský: Crescente fide, Gumpold a Kristián. Příspěvek k datování Legendy Kristiánovy s dodatkem o dnešním stavu této otázky, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1955, č. 1 + Václavská legenda 13. století Ut annuncietur, její poměr k legendě Oriente a otázka autorství, LF 1955, s. 196 + Václavská legenda 13. století Ut annuncietur (Doplněk), LF 1957, s. 149 + Nově zjištěný rukopis legendy Crescente fide a jeho význam pro datování Kristiána, LF 1958, s. 56 → Antika, Čechy a evropská tradice (2002) + Život svatých Crhy a Strachoty v staročeském Pasionále, sb. Rodné zemi (1958); O. Králík: J. Dobrovský a bádání o počátcích českých dějin, sb. Pocta Zdeňku Nejedlému (1959) + Kristián a Kosmas, ČLit 1959, s. 61 → K počátkům literatury v přemyslovských Čechách (1960) + in K počátkům literatury v přemyslovských Čechách (1960) + in Sázavské písemnictví 11. století (1961); J. Ludvíkovský: Legenda Beatus Cyrillus, SPFF Brno, ř. C – hist., 1961, č. 8; Z. Fiala, D. Třeštík: K názorům O. Králíka o václavských a ludmilských legendách, ČsČH 1961, s. 515; O. Králík: Dalimil und Christian, Zeitschrift für Slawistik (Berlín) 1962, s. 761 + Povesť vremennych let i legenda Kristiana o svjatych Vjačeslave i Ljudmile, Trudy otdela drevnerusskoj literatury (Moskva, Leningrad) 1963, s. 177; P. Devos: La Legenda Christiani est-elle tributaire de la Vie Beatus Cyrillus?, Analecta Bollandiana (Brusel) 81, 1963, s. 351 + Un passage défectueux de la Légende de Christian. S. Wenceslas était-il marié?, tamtéž, s. 368; F. Graus: Velkomoravská říše v české středověké tradici, ČsČH 1963, s. 289 → (něm. s tit. Das Grossmährische Reich in der böhmischen mittelalterlichen Tradition), sb. Das östliche Mitteleuropa in Geschichte und Gegenwart. Acta Congressus historiae Slavicae Salisburgensis in memoriam SS. Cyrilli et Methodii anno 1963 celebrati (Wiesbaden 1966); O. Králík: Identita prvního českého spisovatele, ČsČH 1964, s. 843; J. Ludvíkovský: Kristián, či tzv. Kristián, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1964, č. 9; O. Králík: Nové práce o Moravské legendě a tzv. Kristiánovi, Slavia 1965, s. 145; J. Ludvíkovský: Great Moravian Tradition in the 10th Century. Bohemia and Legenda Christiani, sb. Magna Moravia (Brno 1965); J. Cibulka: Vypravování legendy Kristiánovy o pokřtění Bořivoje, AUC Praha. Philosophica et historica 1 (s tit. Sborník k sedmdesátinám J. Květa), 1965; F. Graus: Slovanská liturgie a písemnictví v přemyslovských Čechách 10. století, ČsČH 1966, s. 473; O. Králík in Šest legend hledá autora (1966) + in Slavníkovské interludium (1966) + Čechy a Evropa v 10. století, Orientace 1967, s. 14 → Osvobozená slova (1995); J. Ludvíkovský: Kristián, či Radim?, ČLit 1967, s. 518; D. Třeštík: Radim, Kristián, vojtěšské legendy a textologie, ČsČH 1967, s. 691; O. Králík: Nová fáze sporů o slovanskou kulturu v přemyslovských Čechách, Slavia 1968, s. 474 + Počátky kronikářství u Slovanů, Červený květ 1968, s. 41 + in Od Radima ke Kosmovi (1968); M. Šváb: Dva nové průzkumné podněty O. Králíka, LF 1968, s. 83; O. Králík: Spor o počátky české hagiografie, ČLit 1968, s. 679 + in V příšeří české protohistorie (1969) + in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969) → Osvobozená slova (1995) + in Labyrint dávných dějin českých (1970) + Tzv. legenda o Podivenovi, LF 1970, s. 7; F. Dvorník in Byzantine missions among the Slavs (New Brunswick 1970; 1970 čes. vyd. s tit. Byzantské misie u Slovanů); Z. Fiala: O pražském názvosloví v Legendě Kristiánově, ČsČH 1970, s. 265 + Über den privaten Hof Boleslavs I. in Stará Boleslav in der Christian-Legende, Mediaevalia Bohemica 1970, s. 3; O. Králík in Nejstarší rodokmen české literatury (1971); J. Ludvíkovský: Tunna und Gommon – Wikinger aus der Fürstengefolgschaft?, Folia diplomatica 1, 1971, s. 171; F. Graus: Die Entwicklung der Legenden der sogenannten Slawenapostel Konstantin und Method in Böhmen und Mähren, Jahrbücher für Geschichte Osteuropas (Wiesbaden), Neue Folge 19, 1971, s. 161; Z. Fiala: O církevně chronologické terminologii v legendě Kristiánově, AUC Praha. Philosophica et historica 3–4, 1971, s. 15; J. Ludvíkovský: Civitas Pragensis a metropolis Pragensis v Kristiánově legendě, SPFF Brno, ř. F – uměnovědná, 1972, č. 16; O. Králík: Nové pochybnosti o tzv. Kristiánovi, LF 1973, s. 246; Z. Fiala: O Kristiánových znalostech historie 10. století, ČsČH 1973, 389; J. Ludvíkovský: Souboj sv. Václava s vévodou kouřimským v podání václavských legend, Studie o rukopisech 1973, s. 89 + Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19 (přehled bádání) + Z. Fiala: Hlavní pramen Legendy Kristiánovy, LF 1975, s. 164 (ref.); R. Turek: Česká hradiska u Kristiána, sb. Classica atque mediaevalia J. Ludvíkovský octogenario oblata, SUJEP Brno 1975, č. 200, s. 139; H. Jilek: Forschungsbericht des Wenzels- und Ludmila-Legenden des 10. und 11. Jahrhunderts. Neuere Forschungsergebnisse, Zeitschrift für Ostforschung (Marburg) 1975, s. 79; R. Večerka: Slavistický příspěvek k latinské legendě Kristiánově, Slavia 1976, s. 132; O. Králík in Kosmova

kronika a předchozí tradice (1976); F. Graus: Der Herrschaftsantritt Sankt Wenzels in den Legenden. Zum Quellenwert mittelalterlicher Legenden für die Geschichte 1, sb. Osteuropa in Geschichte und Gegenwart. Festschrift für G. Stökl zum 60. Geburtstag (Kolín n. R., Vídeň 1977); J. Ludvíkovský in ed. Kristiánova legenda (1978; k tomu ref.: J. Nechutová, ČLit 1980, s. 186; A. Vidmanová, LF 1980, s. 117); D. Třeštík: Deset tezí o Kristiánově legendě, Folia historica bohemica 1980, s. 7; I. Kořán: Počátky Prahy a Kristián, Umění 1982, s. 468; D. Třeštík: Kristián a václavské legendy 13. století, AUC Praha. Philosophica et historica 2, 1981 (1983), s. 45; O. Uhrová: Autor tzv. Legendy Kristiánovy a počátky českého státu, Nové obzory (St. Gallen) 1982, č. 4 a 6; J. Zachová: Zur sozialen Terminologie unserer ältesten lateinischen Legenden, AUC Praha. Philologica 1, 1982, s. 101; J. Nechutová: (heslo) Christian (6.), Lexikon des Mittelalters 2 (Mnichov, Curych 1983); B. N. Florja: Skazanie o preloženii knih na slavjanskij jazyk, Byzantinoslavica 1985, s. 121; J. Hošna in Kníže Václav v obrazu legend (1986); D. Martínková: Sémantické poznámky ke Kristiánově legendě, LF 1986, s. 72; A. Dohnalová: Ablativy absolutní v Kristiánově legendě, LF 1986, s. 141; R. Nový in ant. Slavníkovci ve středověkém písemnictví (1987); J. Tříška: Starší pražská vzdělavatelná literatura. 1. K václavské legendě Kristiánově a jejímu stylu, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1987, s. 1; A. Avenarius: Slovanská kultúra po páde Veľkej Moravy: k počiatkom slovanských literárnych vzťahov, Českosl. slavistika, Lingvistika–historie, 1988, s. 277; D. Martínková: Příspěvek k poznání slovní zásoby Kristiánovy legendy, LF 1988, s. 83; B. N. Florja: Kirillo-mefodievskije tradicii v Legende Kristiana, Byzantinoslavica 1995, s. 571; Z. Uhlíř: H. Kölln: Die Wenzelslegende des Mönches Christian, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků… 12, 1995 (1996), s. 129; N. Profantová in Kněžna Ludmila (1996); H. Kölln: Přemyslovská pověst v Kristiánově legendě a v Kosmově kronice, Bibliotheca Strahoviensis 1996, s. 111; D. Třeštík in Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935) (1997); J. Hošna in Druhý život sv. Václava (1997); F. Hoffmann: Kristiánský zlomek knihovny premonstrátů v Teplé, sb. Septuaginta Paulo Spunar oblata (70 + 2) (2000); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000); D. Třeštík in Mýty kmene Čechů (2003). Viz též heslo *Kristiánova legenda.*

7. *Tempore igitur* (*Italská legenda*). EDICE: in FRB 1 (1873, s. 93, ed. J. Emler; srov. s. X o starších ed.). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 93, přel. J. Truhlář). ▮ LITERATURA: P. Devos, P. Meyvaert: Trois énigmes Cyrillo-Méthodiennes de la Légende Italique résolues grâce à un document inédit, Analecta Bollandiana (Brusel) 73, 1955, s. 375; J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

8. *Tempore Michaelis imperatoris* (*Moravská legenda*). EDICE: in FRB 1 (1873, s. 100, ed. J. Emler; srov. s. X o starších ed.); in Magnae Moraviae fontes historici 2 (1967, s. 255, ed. J. Ludvíkovský). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 100, přel. J. Truhlář); in Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký, přel. J. Ludvíkovský); in Magnae Moraviae fontes historici 2 (1967, s. 255, přel. J. Ludvíkovský). ▮ LITERATURA: J. Dobrovský in Mährische Legende von Cyrill und Method (1826, s edicí); J. Pekař in Nejstarší kronika česká (1903) + in Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians (1906); V. Chaloupecký in Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939) + in ant. Na úsvitu křesťanství (1942); Z. Kalandra in České pohanství (1947); P. Devos, P. Meyvaert: Trois énigmes Cyrillo-Méthodiennes de la Légende Italique résolues grâce à un document inédit, Analecta Bollandiana (Brusel) 73, 1955, s. 375 + La légende Morave du SS. Cyrille et Méthode et ses sources, tamtéž 74, 1956, s. 441; P. Devos: Une mosaique: La légende Morave des Saints Cyrille et Méthode, tamtéž 81, 1963, s. 229; O. Králík: Nové práce o Moravské legendě a tzv. Kristiánovi, Slavia 1965, s. 145; F. Graus: Die Entwicklung der Legenden der sogenannten Slawenapostel Konstantin und Method in Böhmen und Mähren, Jahrbücher für Geschichte Osteuropas (Wiesbaden), Neue Folge 19, 1971, s. 161; J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

9. *Quemadmodum ex historiis.* EDICE: in Magnae Moraviae fontes historici 2 (1967, s. 289, ed. J. Ludvíkovský). – *Překlady do češtiny:* in Magnae Moraviae fontes historici 2 (1967, s. 289, přel. J. Ludvíkovský). ▮ LITERATURA: O. Králík, Z. Kristen: Cyrilometodějská legenda Tradunt annales, sb. Příspěvky ke starší literatuře na Moravě 2 (1965–66, s. 3, o přeprac. znění legendy Quemadmodum, s edicí); F. Graus: Die Entwicklung der Legenden der sogenannten Slawenapostel Konstantin und Method in Böhmen und Mähren, Jahrbücher für Geschichte Osteuropas (Wiesbaden), Neue Folge 19, 1971, s. 161; J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19.

10. *Beatus Cyrillus.* EDICE: V. Chaloupecký in Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939, s. 501); in SPFF Brno, ř. C – hist., 1961, č. 8 (ed. J. Ludvíkovský); in Magnae Moraviae fontes historici 2 (1967, s. 299, ed. J. Ludvíkovský). – *Překlady do češtiny:* in Magnae Moraviae fontes historici 2 (1967, s. 299, přel. J. Ludvíkovský); in Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969, ed. O. Králík, přel. B. Ryba). ▮ LITERATURA: V. Chaloupecký in Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu

a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939); O. Králík: in Sázavské písemnictví 11. století (1961); J. Ludvíkovský: Legenda Beatus Cyrillus, SPFF Brno, ř. C – hist., 1961, č. 8; P. Devos: La Legenda Christiani est-elle tributaire de la vie Beatus Cyrillus?, Analecta Bollandiana (Brusel) 81, 1963, s. 351; O. Králík in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969) → Osvobozená slova (1995); F. Graus: Die Entwicklung der Legenden der sogenannten Slawenapostel Konstantin und Method in Böhmen und Mähren, Jahrbücher für Geschichte Osteuropas (Wiesbaden), Neue Folge 19, 1971, s. 161; P. Devos: La Passion de S. Liévin de Gand, source inattendue de Beatus Cyrillus, Analecta Bollandiana (Brusel) 89, 1971, s. 371; O. Králík: Nová práce o legendě Beatus Cyrillus, LF 1972, s. 180; J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; O. Králík in Kosmova kronika a předchozí tradice (1976); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

11. *Diffundente sole.* EDICE: V. Chaloupecký in Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939, s. 481); in Magnae Moraviae fontes historici 2 (1967, s. 276 a 284, ed. J. Ludvíkovský; lat. text a staročes. zpracování). – *Překlady do češtiny:* in Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký, přel. J. Ludvíkovský) → (přeprac.) Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); in Magnae Moraviae fontes historici 2 (1967, s. 276, přel. J. Ludvíkovský). ▮ LITERATURA: J. Dobrovský in Kritische Versuche, die ältere böhmische Geschichte von späteren Erdichtungen zu reinigen. 1. Bořiwoy's Taufe (1803), 2. Ludmila und Drahomir (1807, s edicí); J. Pekař in Nejstarší kronika česká (1903) + in Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians (1906); V. Chaloupecký in Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939; k tomu J. Vilikovský, Naše věda 1941, s. 81); V. Chaloupecký in ant. Na úsvitu křesťanství (1942); Z. Kalandra in České pohanství (1947); R. Urbánek in Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); J. Ludvíkovský: Rytmické klauzule Kristiánovy legendy a otázka jejího datování, LF 1951, s. 169 + Crescente fide, Gumpold a Kristián, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1955, č. 1 (Dodatek) + Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000). Viz též heslo *Diffundente sole.*

12. *Fuit in provincia Boemorum.* EDICE: in FRB 1 (1873, s. 144, ed. J. Emler; srov. s. XV o starších ed.); V. Chaloupecký in Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939, s. 459; rozšíř. text). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 144, přel. J. Emler); in Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze 14. století (1940, ed. A. Matějček a J. Šámal, přel. B. Ryba) → (rozšíř. text) Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, přel. B. Ryba) → (kratší text) Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969, ed. O. Králík). ▮ LITERATURA: J. Pekař in Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians (1906); V. Chaloupecký in Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939; k tomu ref. J. Vilikovský, Naše věda 1941, s. 81) + in ant. Na úsvitu křesťanství (1942); Z. Kalandra in České pohanství (1947); R. Urbánek in Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); O. Králík in Sázavské písemnictví 11. století (1961) + in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969) → Osvobozená slova (1995); H. Łowmiański in Początki Polski 4 (Varšava 1970); J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; O. Králík in Kosmova kronika a předchozí tradice (1976); J. Zachová: Zur sozialen Terminologie unserer ältesten lateinischen Legenden, AUC Praha. Philologica 1, 1982, s. 101; D. Třeštík in Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935) (1997); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000). Viz též heslo *Fuit in provincia.*

13. *Crescente fide.* EDICE: in FRB 1 (1873, s. 183, ed. J. Emler; srov. s. XVII o starších ed.; tzv. bavorská recenze); V. Chaloupecký in Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939; tzv. česká recenze); in LF 1958, s. 56 (ed. J. Ludvíkovský; česká recenze). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 183, přel. J. Truhlář; tzv. bavorská recenze); in Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký, přel. J. Ludvíkovský; česká recenze s doplňky podle bavorské); in Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969, ed. O. Králík, přel. B. Ryba; bavorská recenze). ▮ LITERATURA: J. Pekař in Nejstarší kronika česká (1903) + in Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians (1906) + Svatý Václav, ČČH 1929, s. 237 (i sep.) → in Svatováclavský sborník 1 (1934); F. Vacek: Poměr Gumpoldovy legendy o sv. Václavu k legendě Crescente fide, sb. Od pravěku k dnešku 1. K 60. narozeninám Josefa Pekaře (1930); M. Weingart: První česko-církevněslovanská legenda o sv. Václavu, J. Slavík: Mladší slovanská legenda o sv. Václavu a její význam pro kritiku legend latinských, obojí Svatováclavský sborník 1 (1934); V. Chaloupecký in Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939); K. Doskočil: Manželství sv. knížete Václava a úcta svatojimramská, ČČH 1940, s. 201; V. Chaloupecký in ant. Na úsvitu křesťanství (1942); Z. Kalandra in České pohanství

(1947); R. Urbánek in Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); J. Ludvíkovský: Crescente fide, Gumpold a Kristián, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1955, č. 1 + Nově zjištěný rukopis legendy Crescente fide a jeho význam pro datování Kristiána, LF 1958, s. 56 → Antika, Čechy a evropská tradice (2002); O. Králík in K počátkům literatury v přemyslovských Čechách (1960) + in V příšeří české protohistorie (1969) + in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969) → Osvobozená slova (1995); J. Staber: Die älteste Lebensbeschreibung des Fürsten Wenzeslaus und ihr Ursprungsort Regensburg, sb. Acta V. Congressus internationalis historiae Slavicae Salisburgo-Ratisbonensis anno 1967 celebrati (Wiesbaden 1970); J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; H. Jilek: Forschungsbericht des Wenzels- und Ludmila-Legenden des 10. und 11. Jahrhunderts. Neuere Forschungsergebnisse, Zeitschrift für Ostforschung (Marburg) 1975, s. 79; O. Králík in Kosmova kronika a předchozí tradice (1976); J. Zachová: Zur sozialen Terminologie unserer ältesten lateinischen Legenden, AUC Praha. Philologica 1, 1982, s. 101; D. Třeštík in Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935) (1997); J. Hošna in Druhý život sv. Václava (1997) + Intertextové vztahy ve svatováclavské legendistice, Sb. Speculum medii aevi – Zrcadlo středověku (1998); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000). Viz též heslo *Crescente fide.*

14. *Gumpoldova legenda.* EDICE: in FRB 1 (1873, s. 146, ed. J. Emler; srov. s. XV o starších ed.). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 146, přel. F. J. Zoubek); in Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969, ed. O. Králík, přel. Z. Kristen). ▮ LITERATURA: J. Dobrovský in Kritische Versuche, die ältere böhmische Geschichte von spätern Erdichtungen zu reinigen. 3. Wenzel und Boleslaw (1819, s edicí); J. Pekař in Nejstarší kronika česká (1903) + in Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians (1906); M. Manitius in Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters 2 (Mnichov 1923); A. Friedl in Iluminace Gumpoldovy legendy o sv. Václavu ve Wolfenbüttelu (1926); F. Vacek: Poměr Gumpoldovy legendy o sv. Václavu k legendě Crescente fide, sb. Od pravěku k dnešku 1. K 60. narozeninám Josefa Pekaře (1930); W. Wostry: Drei St. Wenzel-Studien. 3. Gumpold, Jahrbuch des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 3, 1930/33, s. 345; J. Slavík: Mladší slovanská legenda o sv. Václavu a její význam pro kritiku legend latinských, Svatováclavský sborník 1 (1934); V. Chaloupecký in Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939); R. Urbánek in Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); J. Ludvíkovský: Crescente fide, Gumpold a Kristián, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1955, č. 1; O. Králík in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969) → Osvobozená slova (1995); J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; H. Jilek: Forschungsbericht des Wenzels- und Ludmila-Legenden des 10. und 11. Jahrhunderts. Neuere Forschungsergebnisse, Zeitschrift für Ostforschung (Marburg) 1975, s. 79; J. Zachová: Zur sozialen Terminologie unserer ältesten lateinischen Legenden, AUC Praha. Philologica 1, 1982, s. 101; D. Třeštík in Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935) (1997); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

15. *Laurentiova legenda.* EDICE: in FRB 1 (1873, s. 167, ed. J. Emler; srov. s. XVI o starších ed.); in Monumenta Germaniae historica, Die deutschen Geschichtsquellen des Mittelalters 500–1500, Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters 7 (Výmar 1973, s. 23, ed. F. Newton). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 167, přel. J. Truhlář); in Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969, ed. O. Králík, přel. Z. Kristen). ▮ LITERATURA: J. Pekař in Nejstarší kronika česká (1903) + in Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians (1906); M. Manitius in Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters 2 (Mnichov 1923); V. Chaloupecký in Prameny 10. století Legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník 2, sv. 2 (1939); W. Holtzmann: Laurentius von Amalfi, ein Lehrer Hildebrands, sb. Studi Gregoriani per la storia di Gregorio VII e della riforma Gregoriana 1 (Řím 1947); R. Urbánek in Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); O. Králík: La leggenda di Laurenzio di Montecassino su s. Venceslao ed il suo modello, Ricerche slavistiche (Řím) 1959, s. 24 + in K počátkům literatury v přemyslovských Čechách (1960) + in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969) → Osvobozená slova (1995); D. Třeštík: Miscellanea zu den St. Wenzelslegenden 2. Laurentius aus Monte Cassino und Laurentius aus Amalfi, Mediaevalia Bohemica 1969, s. 73; F. Newton in Laurentius, monachus Casinensis, archiepiscopus Amalfianus, opera, Monumenta Germaniae historica, Die deutschen Geschichtsquellen des Mittelalters 500–1500, Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters 7 (Výmar 1973); J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; H. Jilek: Forschungsbericht des Wenzels- und Ludmila-Legenden des 10. und 11. Jahrhunderts. Neuere Forschungsergebnisse, Zeitschrift für Ostforschung (Marburg) 1975, s. 79; O. Králík in Kosmova kronika a předchozí tradice (1976); J. Veselský: Diskuse k tajemstvím Laurentiovy legendy. Pribislawa, ave nomine Pribisl, mulier aevi plena, LF 1984, s. 77; D. Třeštík: Diskuse k před-

loze václavské legendy Laurentia z Monte Cassina, LF 1984, s. 85; D. Třeštík in Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935) (1997); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

16. Viz heslo *Oportet nos fratres.*

17. Viz heslo *Ut annuncietur.*

18. Viz heslo *Oriente iam sole.*

19. *Karlova legenda.* EDICE: Die St. Wenzelslegende Kaiser Karls IV. (1934, ed. A. Blaschka). – *Překlady do češtiny:* in Spisové císaře Karla IV. (1878, ed. J. Emler; staročes. překlad z Pasionálu) → (v novočes. úpravě) ant. Próza z doby Karla IV. (1938, ed. J. Vilikovský); Karel IV.: Legenda o sv. Václavu (1971, přel. J. Ludvíkovský); in Karel IV.: Literární dílo (2000, přel. R. Mašek). ▮ BIBLIOGRAFIE: Z. Uhlíř in Literární prameny svatováclavského kultu a úcty ve vrcholném a pozdním středověku (1996, s. 132, č. 12). ▮ LITERATURA: A. Blaschka in ed. Die St. Wenzelslegende Kaiser Karls IV. (1934); R. Urbánek in Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); A. Blaschka in překl. Kaiser Karls IV. Jugendleben und St. Wenzels-Legende (Výmar 1956); J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; M. Rádlová-Jensenová: Zázrak „Vidění dánského krále Erika" ve svatováclavské legendě Karla IV., sb. Otec vlasti. 1316–1378 (Řím 1980); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000). Viz též heslo *Karel IV.*

20. *Passio sancti Adalberti martyris.* EDICE: in FRB 1 (1873, s. 231, ed. J. Emler; srov. s. XIX o starších ed.). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 231, přel. J. Truhlář); in Slavníkovci ve středověkém písemnictví (1987, ed. R. Nový, přel. J. Zachová). ▮ LITERATURA: O. Králík: Filiace vojtěšských legend (1971). ▮ H. G. Voigt in Adalbert von Prag (Berlín 1898) + in Der Verfasser der römischen Vita des heiligen Adalbert (1904); J. Karwasińska: Studia krytyczne nad żywotami św. Wojciecha, biskupa praskiego. Vita I, Studia Źródłoznawcze (Poznań) 2, 1958, s. 41 a pokr. + Drzwi Gnieźnieńskie i rozwój legendy o biskupie Wojciechu, sb. Drzwi Gnieźnieńskie 1 (Vratislav 1956); O. Králík in Slavníkovské interludium (1966); D. Třeštík: Radim, Kristián, vojtěšské legendy a textologie, ČsČH 1967, s. 691; J. Ludvíkovský: Kristián, či Radim?, ČLit 1967, s. 518 + Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; R. Nový in ant. Slavníkovci ve středověkém písemnictví (1987); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

21. *Canapariova legenda.* EDICE: in FRB 1 (1873, s. 235, ed. J. Emler; srov. s. XIX o starších ed.); Św. Wojciecha biskupa i męczennika żywot pierwszy (S. Adalberti Pragensis episcopi et martyris Vita prior) (Varšava 1962, ed. J. Karwasińska). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 235, přel. J. Truhlář); in Slavníkovci ve středověkém písemnictví (1987, ed. R. Nový, přel. J. Zachová). ▮ LITERATURA: H. G. Voigt: Der Verfasser der römischen Vita des heiligen Adalbert (1904); O. Králík: Filiace vojtěšských legend (1971). ▮ H. G. Voigt in Adalbert von Prag (Berlín 1898); A. Kolberg in Die von Papst Silvester II. herausgebene Passio S. Adalberti (Braunsberg 1907); R. Urbánek in Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); J. Karwasińska: Studia krytyczne nad żywotami św. Wojciecha, biskupa praskiego. Vita I, Studia Źródłoznawcze (Poznań) 2, 1958, s. 41 + Studia krytyczne nad żywotami św. Wojciecha, biskupa praskiego III. Redakcje Vita I, tamtéž (Varšava, Poznań) 4, 1959, s. 9; V. Meysztowicz: Sylvestre II, auteur de la Vita prior sancti Adalberti, sb. Mélanges Eugène Tisserant 5. Archives Vaticanes. Histoire ecclésiastique 2 (Vatikán 1964); O. Králík: Tři redakce tzv. legendy Canapariovy. Na okraj edice J. Karwasińské, LF 1965, s. 32 + in Šest legend hledá autora (1966) + in Slavníkovské interludium (1966) + Nové příspěvky o legendě tzv. Canaparia (o studii V. Meysztowicze), LF 1966, s. 181; D. Třeštík: Radim, Kristián, vojtěšské legendy a textologie, ČsČH 1967, s. 691; J. Ludvíkovský: Kristián, či Radim?, ČLit 1967, s. 518; O. Králík: Atribuce děl starší literatury, AUP Olomouc. Facultas philosophica 47. Philologica 25, 1968, s. 77; J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; R. Nový in ant. Slavníkovci ve středověkém písemnictví (1987); W. Danielski in Kult św. Wojciecha na zemiach polskich w świetle przedtrydenckich ksiąg liturgicznych (Lublin 1997); F. Lotter: Das Bild des hl. Adalberts in der römischen und der sächsischen Vita, sb. Adalbert von Prag – Brückenbauer zwischen dem Ost und Westen Europas (Baden-Baden 1997); G. Labuda in Św. Wojciech, biskup – męczennik, patron Polski, Czech i Węgier (Vratislav 2000); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

22. *Brunova legenda.* EDICE: in FRB 1 (1873, s. 266, ed. J. Emler; delší redakce, srov. s. XXII o starších ed.); Św. Wojciecha biskupa i męczennika żywot drugi, napisany prlez Brunona z Kwerfurtu (S. Adalberti Pragensis episcopi et martyris Vita altera) (Varšava 1969, ed. J. Karwasińska, obě redakce); Bruno z Querfurtu: Život sv. Vojtěcha. Legenda Nascitur purpureus flos (1996, ed. M. Kyralová; delší redakce). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 266, přel. J. Truhlář); Bruno z Querfurtu: Život a utrpení sv. Vojtěcha, biskupa a mučedníka (1935, přel. J. Vilikovský, úvod R. Holinka; delší redakce) → in Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969, ed. O. Králík); in Slavníkovci ve středověkém písemnictví (1987, ed. R. Nový, přel. J. Zachová; kratší redakce s doplňky podle delší redakce); Bruno z Querfurtu: Život sv. Vojtěcha. Legenda Nascitur purpureus flos (1996, přel. M. Kyralová; delší redakce). ▮ LITE-

RATURA: O. Králík: Filiace vojtěšských legend (1971). ▮ F. Hýbl: Brun Querfurtský a jeho životopis sv. Vojtěcha, ČČH 1898, s. 73 a pokr. + Nejstarší životopisy sv. Vojtěcha, ČČH 1899, s. 280; H. G. Voigt in Der Verfasser der römischen Vita des heiligen Adalbert (1904) + in Brun von Querfurt, Mönch, Eremit, Erzbischof der Heiden und Märtyrer (Stuttgart 1907); J. Vilikovský in překl. Bruno z Querfurtu: Život a utrpení sv. Vojtěcha, biskupa a mučedníka (1935); R. Wenskus in Studien zur historisch-politischen Gedankenwelt Bruns von Querfurt (Münster, Kolín n. R. 1956); J. Karwasińska: Studia krytyczne nad żywotami św. Wojciecha, biskupa praskiego. Vita I, Studia Źródłoznawcze (Poznań) 2, 1958, s. 41 a pokr.; O. Králík in Slavníkovské interludium (1966); D. Třeštík: Radim, Kristián, vojtěšské legendy a textologie, ČsČH 1967, s. 691; J. Ludvíkovský: Kristián, či Radim?, ČLit 1967, s. 518; O. Králík in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969) → Osvobozená slova (1995) + Dvě redakce vojtěšské legendy Bruna z Querfurtu, LF 1970, s. 249 + Poznámky o hagiografickém stylu, Miscellanea linguistica, AUP Olomouc. Philologica, supplementum 1971, s. 223; J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; R. Nový in ant. Slavníkovci ve středověkém písemnictví (1987); W. Danielski in Kult św. Wojciecha na zemiach polskich w świetle przedtrydenckich ksiąg liturgicznych (Lublin 1997); F. Lotter: Das Bild des hl. Adalberts in der römischen und der sächsischen Vita, sb. Adalbert von Prag – Brückenbauer zwischen dem Ost und Westen Europas (Baden-Baden 1997); G. Labuda in Św. Wojciech, biskup – męczennik, patron Polski, Czech i Węgier (Vratislav 2000); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

23. Viz heslo *Versus de passione sancti Adalberti*.

24. *Miracula sancti Adalberti.* EDICE: in FRB 1 (1873, s. 305, ed. J. Emler; srov. s. XXIII o starších ed.); in Monumenta Poloniae historica 4 (Lvov 1884, s. 221, ed. W. Kętrzyński). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 305, přel. J. Truhlář); in Slavníkovci ve středověkém písemnictví (1987, ed. R. Nový, přel. J. Zachová). ▮ LITERATURA: O. Králík: Filiace vojtěšských legend (1971). ▮ H. G. Voigt in Der Verfasser der römischen Vita des heiligen Adalbert (1904); J. Karwasińska: Studia krytyczne nad żywotami św. Wojciecha, biskupa praskiego. Vita I, Studia Źródłoznawcze (Poznań) 2, 1958, s. 41; O. Králík in Slavníkovské interludium (1966); D. Třeštík: Radim, Kristián, vojtěšské legendy a textologie, ČsČH 1967, s. 691; J. Ludvíkovský: Kristián, či Radim?, ČLit 1967, s. 518; J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; R. Nový in ant. Slavníkovci ve středověkém písemnictví (1987); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

25. *Vita sancti Procopii minor.* EDICE: V. Chaloupecký, B. Ryba in Středověké legendy prokopské (1953). – *Překlady do češtiny:* in Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký, přel. B. Ryba) → Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969, ed. O. Králík). ▮ LITERATURA: V. Chaloupecký in ant. Na úsvitu křesťanství (1942) + in Středověké legendy prokopské (1953, s doslovem B. Ryby); B. Ryba: Obrat v posuzování priority prokopských legend a Břetislavových dekretů, sb. Strahovská knihovna 3, 1968, s. 15; O. Králík in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969) → Osvobozená slova (1995); J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000); P. Sommer: Svatý Prokop a jeho kult ve středověku, sb. Světci a jejich kult ve středověku (2006). Viz též heslo *Fuit itaque beatus abbas Procopius*.

26. *Vita sancti Procopii antiqua* (*Feifalikova legenda*). EDICE: in Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 30, 1859, s. 414 (ed. J. Feifalik); F. M. Bartoš in ČNM 1929, s. 45; V. Chaloupecký, B. Ryba in Středověké legendy prokopské (1953). ▮ LITERATURA: J. Pekař in Nejstarší kronika česká (1903); V. Chaloupecký in Středověké legendy prokopské (1953, s doslovem B. Ryby); B. Ryba: Obrat v posuzování priority prokopských legend a Břetislavových dekretů, sb. Strahovská knihovna 3, 1968, s. 15; J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

27. *Vita sancti Procopii maior.* EDICE: in FRB 1 (1873, s. 360, ed. J. Emler; srov. s. XXVI o starších ed.); F. Krásl in Svatý Prokop, jeho klášter a památka u lidu (1895, dodatek č. 4); V. Chaloupecký, B. Ryba in Středověké legendy prokopské (1953). – *Překlady do češtiny:* Život sv. Prokopa (1923, přel. A. L. Stříž); in Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze 14. století (1940, ed. A. Matějček a J. Šámal, přel. B. Ryba). ▮ LITERATURA: J. Pekař in Nejstarší kronika česká (1903); V. Chaloupecký in Středověké legendy prokopské (1953, s doslovem B. Ryby); J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000); P. Sommer: Svatý Prokop a jeho kult ve středověku, sb. Světci a jejich kult ve středověku (2006). Viz též in heslo *Fuit itaque beatus abbas Procopius*.

28. *Vita fratris Hroznatae.* EDICE: in FRB 1 (1873, s. 369, ed. J. Emler; srov. s. XXX o starších ed.). – *Překlady do češtiny:* in FRB 1 (1873, s. 369, přel. J. Truhlář); Život bl. bratra Hroznaty, zakladatele klášterů v Teplé a v Chotěšově a patrona země české (1930, přel. A. Voves). ▮ LITERATURA: J. Dostál in Život bl. bratra Hroznaty, zakladatele klášterů v Teplé a v Chotěšově a patrona země české (1930, přel. A. Voves); J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého

středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; P. Kubín in Blahoslavený Hroznata (2000); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000).

29. *Vita virginis sororis Agnetis.* EDICE: J. K. Vyskočil in Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry (1932). – *Překlady do češtiny:* in J. Beran: Blahoslavená Anežka Česká (Řím 1974; tzv. Vita II). ▮ LITERATURA: J. K. Vyskočil: Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry (1932). ▮ A. Blaschka: J. K. Vyskočil: Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 71, 1933, s. 171; J. Joachimová-Votočková: Anežka Přemyslovna a sv. Klára, ČČH 1938, s. 41 + in Anežka Přemyslovna (1940); J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19; J. Beran in Blahoslavená Anežka Česká (Řím 1974); J. Polc in Světice Anežka Přemyslovna (1988); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000); V. Kybal in Sv. Anežka Česká (2001); J. Kalivoda: Rukopisná tradice anežské legendy Candor lucis aeternae, LF 2004, s. 19.

30. *Legenda o Panně Marii.* EDICE: in ČČM 1855, s. 529 (ed. P. J. Šafařík); in Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 32, 1859, s. 300 (ed. J. Feifalik); in ČČM 1879, s. 113 (ed. A. Patera); in Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903, ed. V. Flajšhans); H. Kunstmann in Denkmäler der alttschechischen Literatur (Berlín 1955); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); in Nejstarší české veršované legendy (1964, ed. J. Cejnar). ▮ LITERATURA: J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur 2. Über das Bruchstück eines altböhmischen Marienlebens, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 32, 1859, s. 300; A. Patera: Staročeský zlomek legendy o Panně Marii, ČČM 1879, s. 113; A. Havlík: O významu slovných shod rýmových pro poznání příbuznosti skládání staročeských. 1. Legenda o Panně Marii, ČČM 1896, s. 443; E. Smetánka: Kdy byla skládána česká Alexandreis? 1. Shody Alexandreidy s Legendou o Panně Marii, LF 1899, s. 235; V. Flajšhans in ed. Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903); F. Repp: Untersuchungen zur alttschechischen Marienlegende, Zeitschrift für Slawistik (Berlín) 1959, s. 321; J. Cejnar, J. Hrabák in ed. Nejstarší české veršované legendy (1964); J. Lehár: Nejstarší české legendy, sb. Strahovská knihovna 16–17, 1981–82, s. 5 → Nejstarší česká epika (1983).

31. Viz heslo *Umučení Páně* (4).

32. *Legenda o nanebevstoupení Páně.* EDICE: in Nejstarší české veršované legendy (1964, ed. J. Cejnar). ▮ LITERATURA: J. Cejnar, J. Hrabák in ed. Nejstarší české veršované legendy (1964); J. Lehár: Nejstarší české legendy, sb. Strahovská knihovna 16–17, 1981–82, s. 5 → Nejstarší česká epika (1983).

33. *Legenda o seslání sv. Ducha.* EDICE: in ČČM 1829, sv. 3, s. 67 (ed. V. Hanka); in Výbor z literatury české 1 (1845); in LF 1893, s. 379 (ed. L. Dolanský); in Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903, ed. V. Flajšhans); H. Kunstmann in Denkmäler der alttschechischen Literatur (Berlín 1955); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); in Nejstarší české veršované legendy (1964, ed. J. Cejnar). ▮ LITERATURA: A. Havlík: O významu slovných shod rýmových pro poznání příbuznosti skládání staročeských. 4. Seslání Ducha svatého, ČČM 1896, s. 558; E. Smetánka: Kdy byla skládána česká Alexandreis? 4. Shody Alexandreidy s Legendou o seslání sv. Ducha, LF 1899, s. 357; V. Flajšhans in ed. Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903); J. Cejnar, J. Hrabák in ed. Nejstarší české veršované legendy (1964); J. Lehár: Nejstarší české legendy, sb. Strahovská knihovna 16–17, 1981–82, s. 5 → Nejstarší česká epika (1983).

34. *Legenda o apoštolích.* EDICE: J. Dobrovský in Geschichte der Böhmischen Sprache und ältern Literatur (1818, s. 103; Durychův zlomek); in Starobylá skládanie 3 (1818, ed. V. Hanka; Durychův zlomek); in Výbor z literatury české 1 (1845; Durychův zlomek); in ČČM 1847, s. 295 (ed. P. J. Šafařík; Šafaříkův zlomek); Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben; Šafaříkův zlomek); in LF 1879, s. 140 (ed. F. Menčík; Durychův zlomek); in Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903, ed. V. Flajšhans); H. Kunstmann in Denkmäler der alttschechischen Literatur (Berlín 1955); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); in Nejstarší české veršované legendy (1964, ed. J. Cejnar). ▮ LITERATURA: V. B. Nebeský: Zlomky básní dějepravných, ČČM 1847, s. 11; J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur 7. Über die Bruchstücke einer alttschechischen Kaiserchronik und über die Benützung der Legenda aurea in der alttschechischen Dichtung, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 37, 1861, s. 56 a 420 (Anhang); A. Havlík: O významu slovných shod rýmových pro poznání příbuznosti skládání staročeských. 5. Legenda o 12 apoštolích, ČČM 1896, s. 561; E. Smetánka: Kdy byla skládána česká Alexandreis? 5. Shody Alexandreidy s Legendou o apoštolích, LF 1899, s. 357; V. Flajšhans in ed. Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903); R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934); J. Cejnar, J. Hrabák in ed. Nejstarší české veršované legendy (1964); J. Lehár: Nejstarší české legendy, sb. Strahovská knihovna 16–17, 1981–82, s. 5 → Nejstarší česká epika (1983).

35. *Legenda o Jakubovi Menším.* EDICE: in Klementinské zlomky nejstarších českých legend (1959, ed. E. Urbánková s F. Ryšánkem a F. Šimkem); in Nejstarší české veršované legendy (1964, ed. J. Cejnar). ▮ LITERATURA: V. Flajšhans in Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903, s. 97);

F. Šimek: Zbásnil náš nejstarší cyklus legend i Alexandreidu jeden básník?, ČNM 1956, s. 68; E. Urbánková in ed. Klementinské zlomky nejstarších českých legend (1959); J. Cejnar, J. Hrabák in ed. Nejstarší české veršované legendy (1964); M. Šváb: Staročeská Alexandreis a legenda o Jakubu Menším, Sborník pedagogické fakulty v Plzni. Jazyk a literatura 8, 1968, s. 97; J. Lehár: Nejstarší české legendy, sb. Strahovská knihovna 16–17, 1981–82, s. 5 → Nejstarší česká epika (1983).

36. *Legenda o Veronice.* EDICE: in LF 1960, s. 263 (ed. J. Cejnar); in Nejstarší české veršované legendy (1964, ed. J. Cejnar). ▮ LITERATURA: J. Polívka in Drobné příspěvky literárněhistorické (1891; k tomu ref. V. Tille, ČČM 1891, s. 113); V. Flajšhans in Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903, s. 97); J. Cejnar: Staročeská veršovaná legenda o Veronice, LF 1960, s. 263, a 1961, s. 50; J. Cejnar, J. Hrabák in ed. Nejstarší české veršované legendy (1964).

37. *Legenda o Pilátovi.* EDICE: in ČČM 1829, sv. 3, s. 63 (ed. V. Hanka); in Výbor z literatury české 1 (1845); in LF 1893, s. 375 (ed. L. Dolanský); in Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého (1903, ed. V. Flajšhans); H. Kunstmann in Denkmäler der alttschechischen Literatur (Berlín 1955); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); in Nejstarší české veršované legendy (1964, ed. J. Cejnar). ▮ LITERATURA: V. B. Nebeský: Zlomky básní dějepravných, ČČM 1847, s. 11; J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur 7. Über die Bruchstücke einer alttschechischen Kaiserchronik und über die Benützung der Legenda aurea in der alttschechischen Dichtung, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 37, 1861, s. 56 a 420 (Anhang); A. Havlík: O významu slovných shod rýmových pro poznání příbuznosti skládání staročeských. 3. Legenda o Pilátu, ČČM 1896, s. 461; E. Smetánka: Kdy byla skládána česká Alexandreis? 3. Shody Alexandreidy s Legendou o Pilátovi, LF 1899, s. 243; A. Havlík: K otázce významu slovných shod rýmových pro poznání příbuznosti skládání staročeských, ČČM 1900, s. 404; V. Flajšhans in ed. Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903); R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934); J. Cejnar, J. Hrabák in ed. Nejstarší české veršované legendy (1964); J. Lehár: Nejstarší české legendy, sb. Strahovská knihovna 16–17, 1981–82, s. 5 → Nejstarší česká epika (1983).

38. *Legenda o Jidášovi.* EDICE: in ČČM 1829, sv. 3, s. 58 (ed. V. Hanka; Muzejní zlomek); in Výbor z literatury české 1 (1845; Muzejní zlomek); in LF 1878, příl., s. 19 (ed. an., doplněk in LF 1879, s. 80); in ČČM 1888, s. 86 (ed. A. Patera); in Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903, ed. V. Flajšhans); H. Kunstmann in Denkmäler der alttschechischen Literatur (Berlín 1955); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); in Nejstarší české veršované legendy (1964, ed. J. Cejnar). ▮ LITERATURA: V. B. Nebeský: Zlomky básní dějepravných, ČČM 1847, s. 11; J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur 7. Über die Bruchstücke einer alttschechischen Kaiserchronik und über die Benützung der Legenda aurea in der alttschechischen Dichtung, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 37, 1861, s. 56 a 420 (Anhang); A. Patera: Drkolenský a muzejní zbytek staročeské rýmované legendy o Jidášovi, ČČM 1888, s. 86; J. Polívka in Drobné příspěvky literárněhistorické (1891; k tomu ref. V. Tille, ČČM 1891, s. 113); A. Havlík: O významu slovných shod rýmových pro poznání příbuznosti skládání staročeských. 2. Legenda o Jidáši, ČČM 1896, s. 449; E. Smetánka: Kdy byla skládána česká Alexandreis? 2. Shody Alexandreidy s Legendou o Jidášovi, LF 1899, s. 239; A. Havlík: K otázce významu slovných shod rýmových pro poznání příbuznosti skládání staročeských, ČČM 1900, s. 404; V. Flajšhans in ed. Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903); R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934); J. Cejnar, J. Hrabák in ed. Nejstarší české veršované legendy (1964); J. Lehár: Nejstarší české legendy, sb. Strahovská knihovna 16–17, 1981–82, s. 5 → Nejstarší česká epika (1983); A. Vidmanová: Proměny zobrazení legendárního hrdiny, sb. Legenda, její funkce a zobrazení 1, 2 (1992); J. Lehár: Sémantizace formy ve staročeském Apokryfu o Jidášovi, ČLit 2001, s. 14 → Studie o sémantizaci formy (2005). Viz též heslo *Legenda o Jidášovi.*

39. *Legenda o papeži Silvestrovi.* EDICE: in Klementinské zlomky nejstarších českých legend (1959, ed. E. Urbánková s F. Ryšánkem a F. Šimkem); in Nejstarší české veršované legendy (1964, ed. J. Cejnar). ▮ LITERATURA: F. Šimek: Zbásnil náš nejstarší cyklus legend i Alexandreidu jeden básník?, ČNM 1956, s. 68; E. Urbánková in ed. Klementinské zlomky nejstarších českých legend (1959); J. Cejnar, J. Hrabák in ed. Nejstarší české veršované legendy (1964); J. Lehár: Nejstarší české legendy, sb. Strahovská knihovna 16–17, 1981–82, s. 5 → Nejstarší česká epika (1983).

40. *Legenda o dětství Ježíšově.* EDICE: in Výbor z literatury české 1 (1845); in ČČM 1885, s. 114 a 1889, s. 454 (ed. A. Patera; zlomek jiného zpracování); in ČČM 1897, s. 245 (ed. A. Patera; zlomek jiného zpracování). ▮ LITERATURA: V. B. Nebeský: Ježíšovo mládí, ČČM 1847, s. 596; R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934).

41. Viz heslo *Umučení Páně* (1–3).

42. *Nanebevzetí Panny Marie.* EDICE: in Starobylá skládanie 2 (1818, ed. V. Hanka); in Svatovítský rukopis (1886, ed. A. Patera; s lat. předlohou). ▮ LITERATURA: A. Patera in ed. Svatovítský rukopis (1886); R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934); A. Škarka: Z problematiky českého gotického básnictví. Veršovaná mystická homilie Pláč Marie Magdaleny z Hradeckého rukopisu 5,

ČČH 48–49, 1947/48, s. 79 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); F. Svejkovský: Skupina veršovaných legend doby Karlovy, LF 1951, s. 123 a pokr.

43. *Rozmluva Panny Marie se sv. Anselmem.* EDICE: in Starobylá skládanie 3 (1818, ed. V. Hanka); in Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 33, 1860, s. 219 (ed. J. Feifalik); in Svatovítský rukopis (1886, ed. A. Patera; s lat. předlohou, srov. s. XXXIV o zlomcích prozaického zpracování; další zlomky in ČČM 1890, s. 186, a 1900, s. 508). ▮ LITERATURA: J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur 4. Bruchstücke der Anselmuslegende, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 33, 1860, s. 219; R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934).

44. *Legenda o sv. Alexiovi.* EDICE: in ČČM 1851, s. 142 (ed. V. B. Nebeský); in Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 37, 1861, s. 420 (Anhang, ed. J. Feifalik); in Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1955, s. 284 (ed. F. Repp). ▮ LITERATURA: V. B. Nebeský: Legenda o sv. Alexiovi, ČČM 1851, s. 138; J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur 7. Über die Bruchstücke einer alttschechischen Kaiserchronik und über die Benützung der Legenda aurea in der alttschechischen Dichtung, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 37, 1861, s. 56 a 420 (Anhang); R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934); S. Vrtel-Wierczyński in Staropolska legenda o św. Aleksym. Na porównawczem tle literatur słowiańskich (Poznań 1937; k tomu J. Hrabák, SaS 1938, s. 250); F. Repp: Die alttschechische Alexiuslegende, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1955, s. 284; S. Wierczyński, W. Kurasziewicz in ed. Polskie wierszowane legendy sredniowieczne (Vratislav 1962).

45. *Legenda o sv. Jiří.* EDICE: in LF 1878, příl., s. 34 (ed. an.; zlomek Vratislavský); in ČČM 1881, s. 271 (ed. A. Patera; zlomek Muzejní, Vratislavský, Klementinský); in ČČM 1887, s. 77 (ed. A. Patera; tzv. Brněnská legenda, s lat. předlohou; srov. zlomek prozaického zpracování tohoto lat. textu in ČČM 1900, s. 511, ed. A. Patera). ▮ LITERATURA: A. Patera: Zbytky staročeských legend o sv. Jiří ze 14. století, ČČM 1881, s. 271 + O Umučení sv. Jiří, ČČM 1887, s. 77; F. X. Prusík: Epizoda o boji se saní v Brněnské legendě o sv. Jiří, Krok 1892, s. 167; A. Havlík: Boj s drakem v Brněnské legendě o sv. Jiří, ČČM 1907, s. 423; K. Horálek in Staré veršované legendy a lidová tradice (1948); F. Svejkovský: Skupina veršovaných legend doby Karlovy, LF 1951, s. 123 a pokr.

46. *Legenda o 10 000 rytířích.* EDICE: in ČČM 1840, s. 289 (ed. V. Hanka); F. Menčík in Rozmanitosti. Příspěvky k dějinám starší české literatury 1 (1880); in Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben); in LF 1888, s. 248 (ed. J. Truhlář); in LF 1889, s. 21 (ed. V. Vondrák); in LF 1889, s. 116 (ed. J. Truhlář; dodatek k ed. F. Menčíka, J. Truhláře a V. Vondráka); in Jižní Morava 1966, s. 33 (ed. J. Skutil). ▮ LITERATURA: J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur 7. Über die Bruchstücke einer alttschechischen Kaiserchronik und über die Benützung der Legenda aurea in der alttschechischen Dichtung, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 37, 1861, s. 56 a 420 (Anhang); V. Vondrák: Kremsmünsterská legenda o 10 000 rytířích, LF 1889, s. 21; V. Kůst: K poměru některých skladeb Lvovského sborníku modliteb a legend k jiným staročeským rukopisům, Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923); F. Svejkovský: Skupina veršovaných legend doby Karlovy, LF 1951, s. 123 a pokr.

47. *Legenda o sv. Markétě.* EDICE: in ČČM 1887, s. 204 (ed. A. Patera; s lat. předlohou). ▮ LITERATURA: F. Svejkovský: Skupina veršovaných legend doby Karlovy, LF 1951, s. 123 a pokr.

48. *Legenda o sv. Dorotě* (*Lvovská*). EDICE: in ČČM 1859, s. 21 (ed. J. Jireček). ▮ LITERATURA: J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur 7. Über die Bruchstücke einer alttschechischen Kaiserchronik und über die Benützung der Legenda aurea in der alttschechischen Dichtung, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 37, 1861, s. 56 a 420 (Anhang); J. Gebauer: Legendový příběh sv. Doroty v literatuře české a staročeská píseň ku sv. Dorotě, LF 1877, s. 206 → Stati literárnědějepisné 1 (1941); K. Horálek in Staré veršované legendy a lidová tradice (1948); F. Svejkovský: Skupina veršovaných legend doby Karlovy, LF 1951, s. 123 a pokr.

49. Viz heslo *Život svaté Kateřiny*.

50. *Umučení sv. Kateřiny.* EDICE: in ČČM 1887, s. 204 (ed. A. Patera; srov. A. Brückner, Archiv für slavische Philologie, Berlín 1892, s. 2). ▮ LITERATURA: R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934); K. Horálek in Staré veršované legendy a lidová tradice (1948); F. Svejkovský: Skupina veršovaných legend doby Karlovy, LF 1951, s. 123 a pokr.; A. Škarka in ed. Dvě legendy z doby Karlovy. Legenda o sv. Prokopu, Život sv. Kateřiny (1959, ed. J. Hrabák a V. Vážný) → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986).

51. *Legenda o sv. Štěpánu.* EDICE: in sb. Pocta dr. E. Urbánkové (1979, ed. B. Ryba). ▮ LITERATURA: B. Ryba: Vyšehradský zlomek staročeské veršované legendy o sv. Štěpánu, sb. Pocta dr. E. Urbánkové (1979).

52. *Legenda o sv. Prokopu.* EDICE: in Starobylá skládanie 1 (1817, ed. V. Hanka); in Výbor z literatury české 1 (1845); in FRB 1 (1873, s. 349, ed. J. Jireček); in Hradecký rukopis (1881, ed. A. Patera); H. Kunstmann in Denkmäler der alttschechischen Literatur (Berlín 1955); in Dvě legendy z doby Karlovy (1959, ed. J. Hrabák). – *Ukázka in:* Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957).

■ LITERATURA: J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur 1. St. Prokops Leben, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 30, 1859, s. 416; A. Patera in ed. Hradecký rukopis (1881); V. Vondrák: Zur Würdigung der altslowenischen Wenzelslegende und der Legende vom hl. Prokop, Sitzungsberichte… (Vídeň) 127, 1892, č. 13; A. Havlík: Veršové shody Rukopisu hradeckého. 2. Shody uvnitř básní latinským textem opřených, ČČM 1904, s. 413 + Veršové shody Rukopisu hradeckého. 4. Shody básní latinskými texty opřených s jinými básněmi, 5. (bez nadpisu), 6. (bez nadpisu), 7. Rým o sobě, ČČM 1905, s. 36 a pokr. + O skladateli Rukopisu hradeckého, ČČM 1906, s. 56 + V které době žil skladatel Rukopisu hradeckého, tamtéž, s. 255; V. Chaloupecký: V které době žil skladatel Rukopisu hradeckého?, ČČH 1912, s. 1; E. Smetánka: Dobu, kdy byl skládán Rukopis hradecký…, LF 1912, s. 160; A. Havlík: Shody veršové legendy o sv. Prokopu s kronikou Dalimilovou, Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923); V. Flajšhans in J. Dobrovského Kritická rozprava o legendě prokopské (1929); R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934); J. Vilikovský: O staročeské poezii, Řád 2, 1934/35, s. 122 → (s tit. Literatura bez spisovatelů?) Písemnictví českého středověku (1948); R. Jakobson: Glosy k Legendě o sv. Prokopu, roč. Chudým dětem (1937, s. 65); M. Weingart: Datierung und Ursprung der alttschechischen Königgrätzer Handschrift, Slavische Rundschau 1938, č. 6; A. Škarka: Z problematiky českého gotického básnictví. Veršovaná mystická homilie Pláč Marie Magdaleny z Hradeckého rukopisu 5, ČČH 48–49, 1947/48, s. 79 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); V. Chaloupecký in Středověké legendy prokopské (1953, s doslovem B. Ryby); J. Hrabák in ed. Dvě legendy z doby Karlovy. Legenda o sv. Prokopu, Život sv. Kateřiny (1959, ed. J. Hrabák a V. Vážný) + Sémantická analýza rýmů v staročeské Legendě o sv. Prokopu, LF 1970, s. 186; J. Lehár in Nejstarší česká epika (1983); R. Jakobson: Iz istorii epičeskich form v češskoj poezii četyrnadcatogo veka, Selected writings 6, sv. 2 (Berlín, New York, Amsterdam 1985; studie je částí větší, nepublikované monografie z let 1922–24 vydané teprve z autorovy pozůstalosti); D. Gerhardt: Über die Nachfolge der lateinischen Metrik im alttschechischen und die Prinzipien der Edition, LF 1998, s. 10. Viz též hesla *Legenda o sv. Prokopu* a *Rukopis hradecký.*

53. *Legenda o blahoslavené Anežce.* EDICE: M. Mladějovská in Legenda o blahoslavené Anežce. Chebské zlomky (1948). – *Ukázka in:* Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); in Bohemia (Mnichov) 1978, s. 325 (ed. W. Baumann). ■ LITERATURA: M. Mladějovská in ed. Legenda o blahoslavené Anežce. Chebské zlomky (1948; s předml. J. Vilikovského); J. Beran in Blahoslavená Anežka Česká (Řím 1974); W. Baumann: Die Egerer Fragmente der tschechischen Agneslegende, Bohemia (Mnichov) 1978, s. 321; J. Polc in Světice Anežka Přemyslovna (1989); V. Kybal in Sv. Anežka Česká (2001). Viz též heslo *Legenda o blahoslavené Anežce.*

54. Viz heslo *Pasionál.*

55. Viz heslo *Životy sv. Otců.*

56. Viz heslo *Život Krista Pána.*

57. *Legenda o dřevu kříže Kristova* viz in heslo *Život Adama a Evy* (2).

58. Viz heslo *Nikodémovo evangelium.*

59. *Legenda o Veronice.* EDICE: in ant. Próza českého středověku (1983, ed. J. Kolár a M. Nedvědová). ■ BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1791–1803 (knížky lidového čtení; spolu s Nikodémovým evangeliem). ■ LITERATURA: J. Polívka in Drobné příspěvky literárněhistorické (1891, k tomu ref. V. Tille, ČČM 1891, s. 113); M. Nedvědová in ed. Próza českého středověku (1983).

60. *O sv. Jeronýmovi knihy troje.* EDICE: O sv. Jeronýmovi knihy troje (1903, ed. A. Patera). ■ LITERATURA: J. Feifalik: Über das Leben des heiligen Hieronymus von Johannes VIII., Bischof von Olmütz, Schriften der historisch-statistischen Sektion der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde (Brno) 9, 1856, s. 193; F. Tadra: Kancléř Jan ze Středy a jeho Život sv. Jeronýma, Věstník ČAVU 1899, s. 421; A. Patera in ed. O sv. Jeronýmovi knihy troje (1903); J. Vilikovský: K staročeským knihám o sv. Jeronýmovi, ČMF 25, 1938/39, s. 22; J. Kejř: Ioannis Andreae Hieronymianum opus a jeho ohlas v českých zemích 3, Studie o rukopisech 1973, s. 75.

61. *Větší život sv. Františka.* EDICE: Das alttschechische Leben des hl. Franciskus von Assisi (1931, ed. E. Rippl). ■ LITERATURA: E. Rippl in ed. Das alttschechische Leben des hl. Franciskus von Assisi (1931).

jl

Letáky

1902–1904

Nepravidelně vydávané tiskoviny obsahující především básně mladých autorů na počátku 20. století.

Titul: první sešit (červen 1902) Letáky literární; následující sešity Letáky. – *Podtitul:* pátý a šestý sešit (říjen a listopad 1902) Volná edice neperiodická. – *Redaktoři:* první sešit (červen 1902) F. Heller, druhý sešit (červenec 1902) J. Müldner, třetí a čtvrtý sešit neuvedeni; pátý a šestý sešit (říjen a listopad 1902) R. Hašek, sedmý sešit (únor 1903) A. Zeman, osmý sešit (září 1904) F. S. Frabša. – *Vydavatelé:* první sešit (červen 1902) F. Heller, druhý až čtvrtý sešit (červenec–září 1902) Vydavatelstvo Letáků, pátý až sedmý sešit (říjen 1902 – únor 1903) A. Zeman, osmý sešit (září 1904) F. S. Frabša; Praha. –

Periodicita: sešity (pravidelně 16 stran) nejsou průběžně číslovány, v některých je uvedeno „vychází ve volných lhůtách“ nebo „volná edice neperiodická“: od června do listopadu 1902 jeden sešit měsíčně, potom pravděpodobně jen 2 sešity v letech 1903–04.

V L. vystoupili začínající autoři, často ještě gymnaziální studenti z Prahy (např. z gymnázia v Křemencově ul. J. Baudyš, J. Mach, A. Zeman, z gymnázia v Truhlářské ul. V. Chaloupecký) i z venkova (zvláště J. Mahen z Ml. Boleslavi), k nimž se připojili další debutanti, avšak i známí básníci. L. souvisely s formováním mladé generace na počátku 20. století, která se krátkodobě seskupila v literárním sdružení Syrinx a vedle L. také v časopisech Moderní život a Srdce. Zatímco 1902 vyšlo v rychlém sledu 6 sešitů, později aktivita vydavatelů zřejmě narážela na překážky nebo postupně ochabla. Z 1903 je doložen jen únorový sešit, z jehož informace však vyplývá, že se s pokračováním L. počítalo (sdělení o obsahu březnového a květnového čísla), z 1904 rovněž jeden sešit; není vyloučeno, že některé sešity jsou nezvěstné.

Autorská skupina kolem L., podobně jako samo sdružení Syrinx, byla dosti nesourodá. Patřili k ní mladší přívrženci dekadence (K. Babánek, A. J. Havránek, K. H. Hilar, E. Lešehrad, J. Opolský; báseň J. Karáska ze Lvovic Nad obrazem Marie Magdaleny v hradčanské Loretě v červencovém sešitě 1902 byla konfiskována), bohémská a anarchistická družina kolem S. K. Neumanna (L. Freimuth, F. Gellner, J. Mahen, J. Mach, S. K. Neumann, F. Šrámek, K. Toman) a další autoři (V. Dyk, F. S. Frabša, R. Hašek, F. X. Hodáč pod pseud. Catapultus, V. Chaloupecký pod pseud. V. nebo Ch. V. Banjon, J. Lukavský, J. Müldner i pod pseud. Jiří Dostál a Jos. Roman Šíma, K. Rožek, P. Sula, O. Theer, F. Tichý pod pseud. Zdeněk Broman, Q. M. Vyskočil, A. Zeman aj.). Žánrově v L. převládala poezie, zejména milostné, reflexivní, satirické a parodické básně. Krátké prózy se objevovaly výjimečně (S. Kovanda), podobně efemérní byla kriticko-informativní rubrika *Obzory*. Autorská rozptýlenost se promítala do rozdílné poetiky básnických příspěvků: ta sahala od zádumčivé melancholie napodobující K. Hlaváčka (A. J. Havránek) k frivolní a ironické fejetonističnosti (R. Hašek, J. Mach) a provokativní útočnosti podnícené dobovými kuplety (F. Gellner, F. Šrámek). Jistý pokus o obsahové vyhranění naznačil říjnový sešit z 1902, redigovaný R. Haškem; obecný cíl „popularizovati moderní umění interpretované mladými umělci“ byl dále konkretizován: „Dávajíce místa v první řadě produkci satirické, parodistické a veršům polemickým, chceme tak aspoň v malém řešiti otázku českého kupletu a šansony… a postaviti tak lehkou, svižnou práci proti ponuré melancholii, sentimentalitě a blazeovanosti…“ Toto proklamované a zčásti i realizované zaměření korespondovalo s programem *Letáků pro zpěváky,* vydaných S. K. Neumannem (s pomocí Kroužku přátel Nového kultu). Již v červnu 1901 vystoupil Neumann v Novém kultu s výzvou k „přátelům uměleckého šansonu“, aby zasílali své příspěvky, a se slibem zahájit ihned vydávání těchto letáků. Vyšlo však jen jedno číslo (bez vročení, patrně 1901), a to s programovým zacílením: „sebrati pokud možno všechny pokusy o českou šansonu a český kuplet, pokud tyto nejsou psány jen pro úzký kruh“ (přispěli J. Foltýn, L. Freimuth, J. Opolský, S. K. Neumann pod pseud. Kozonoh, též uveden překlad H. Heina). – S aktivitami spolku Syrinx souvisel i sešit s titulem Neperiodická edice, který v květnu 1903 (jako č. 1) vydali a redigovali J. Hašek (i pseud. Viktor Janota) a L. Hájek (podp. L. H. Domažlický); přinesl především ironicky laděné verše i prózy, jejichž autory byli vedle redaktorů i J. Havlíček a J. Mach. – L. a zvláště Letáky pro zpěváky se staly inspirací i pro pozdější stejnojmenné sešity (1911) a pro Leták E. Basse (1917–20). Z autorů původních L. v těchto pozdějších svazcích, zaměřených už vyhraněně na politickou satiru, publikovali V. Dyk a J. Mach.

LITERATURA: ● ref. L.: L., Zvon 1, 1901/02, s. 715; an., Moderní život 1902, s. 29; an., NL 28. 9. 1902; an., Časopis pokrokového studentstva 6, 1902/03, s. 135; an., Přehled 1, 1902/03, s. 183; A. Pražák, Máj 3, 1904/05, s. 335 ●; J. Mach: Počátkové našeho básnictví, sb. Mahenovi (1933); A. Pražák in J. Mach: Básně (1933, s. 247); F. Buriánek in Generace buřičů (1968, s. 65, 153).

jho

Letáky pro zpěváky viz in **Letáky** (Dodatky, 4. díl)

Lokální patriot viz in **Vest pocket revue**

Lyrika středověká

13.–15. století

Básnický žánr určený jednak ke zpěvu, jednak k recitaci (lyrika zpěvní – mluvní). Česká lyrika navazuje na středověké latinské básnictví a na dvorskou poezii; latinská lyrika českého původu je součástí středolatinského básnictví.

1. Nejstaršími projevy české duchovní lyriky (českého básnictví vůbec) jsou písně Hospodine, pomiluj ny a Svatý Václave. Jejich zápisy sice pocházejí teprve ze 14. století, obě však byly v té době již uctívány pro svoji starobylost; první z nich připisovala tradice sv. Vojtěchovi, druhou pokládala za píseň odedávna zpívanou. Dnes klademe píseň Hospodine, pomiluj ny do 10. století (podle R. Jakobsona a jiných byla původně složena staroslověnsky a postupně počeštěna), píseň Svatý Václave před poslední třetinu 13. století (hypoteticky blíže k jeho počátku). Na přelomu 13. a 14. století se začala rozvíjet dosti různorodá duchovní lyrika v českém jazyce (duchovní písně, veršované modlitby, veršovaná kázání). Část této tvorby převzalo v 15. století do svého básnického kánonu husitství. – 2. Ze 14.–15. století se dochovaly dvě desítky milostných písní ovlivněných dvorskou poezií. O jejich původ, povahu a význam v dějinách literatury se vedly vědecké spory. V. Černý je pokládal za zbytky daleko bohatší tvorby: staročeská milostná lyrika se podle něho vyvinula z domácí lidové písně, kterou v 13. století zasáhl vliv raného minnesangu a jeho prostřednictvím vliv staršího vývojového stadia trobadorské poezie. Nověji naproti tomu ukázal P. Trost, že většina dochovaných textů odpovídá pozdnímu písňovému typu, který v Německu na přelomu 14. a 15. století přechází od minnesangu k lidové písni; tzv. Závišova píseň, která se od nich liší složitou formální a obsahovou stavbou, je výsledek setkání tradice dvorského básnictví s tradicí latinské žákovské poezie. – 3. Od poloviny 13. století vznikají v českém prostředí hlavní druhy latinské duchovní lyriky: nejdříve tropy, později sekvence, hymny, písně, rýmovaná oficia a veršované modlitby. Výjimečně známe jména jejích autorů (dominikána Domaslava, arcibiskupa Jana z Jenštejna aj.). – 4. Po založení pražské univerzity 1348 vzniklo prostředí, jež bylo příznivé pěstování latinské žákovské poezie. Toto prostředí však bylo převážně receptivní: několik desítek žákovských písní českého původu jsou epigonské ohlasy evropské produkce.

1. Duchovní lyrika česká: Písně *Hospodine, pomiluj ny* a *Svatý Václave* vznikly rozvedením řecko-latinského volání „Kyrie, eleison – Christe, eleison“, jemuž od 9. století učili misionáři lid zemí získaných pro křesťanství (viz též hesla *Hospodine, pomiluj ny* a *Svatý Václave*). Z přelomu 13. a 14. století pochází několik stylově rozmanitých textů: především *Ostrovská píseň*, stručně shrnující Kristovo vykupitelské dílo (viz heslo *Ostrovská píseň*), *Kunhutina modlitba*, rozsáhlá meditace o tajemství eucharistie (část odborné literatury ji pokládá rovněž za píseň, viz heslo *Kunhutina píseň*), dále veršované kázání *Viz, člověče bohobojný* (jako komentáře Kristova vjezdu do Jeruzaléma ho užil autor veršované legendy o umučení Páně) a *Nota od pana Viléma Zajiece* (tj. Zpráva o panu Vilému Zajícovi), vlastenecký manifest, který vznikl (zřejmě rovněž jako veršované kázání) 1319 v okruhu autora Dalimilovy kroniky. Ve 14. století přibyly k starobylým písním Hospodine, pomiluj ny a Svatý Václave dvě nové písně téhož typu (viz hesla *Buoh všemohúcí* a *Jezu Kriste, ščedrý kněže*). Protikladem jejich formální a obsahové prostoty jsou formálně rafinované nebo významově mnohovrstevné básně, zpěvní i mluvní. V písni *Na čest Panně* aktualizuje složitá strofika běžné mariánské motivy. V tzv. *Vzývání Panny Marie* veršová stavba rafinovaně oživuje monotónnost litanie. V básnických hádankách *Mistr Lepič* a *Kocovník* je hrnčíř („lepič“) symbolem Boha stvořitele a kožišník („kocovník“) symbolem Boha vykupitele. V písni *Otep myrry* je roztoužená dívka symbolem duše toužící po Kristu. Píseň *Slóvce M* je v rovině doslovného významu milostné vyznání, v rovině alegorického významu píseň k poctě sv. Markéty. Úsilí o maximální zatížení formy a významu nevytlačuje potřebu jednoduché formy a věcného sdělení: vedle nově vzniklých písní typu „Kyrie, eleison“ je jejím projevem např. *Píseň o Pravdě,* kritika porušování křesťanských životních norem, vložená do úst personifikované Pravdě, která marně hledá na světě útočiště. Důraz na bezprostřední sdělení někdy provází potlačení formy (tzv. *Píseň veselé chudiny,* varování před zahálkou přinášející bídu, je složena nepravidelnými strofami). Mezi zpěvní a mluvní lyrikou (písní a veršovanou modlitbou) nebyla ve

14. století ostrá hranice: řada textů z té doby byla určena jak ke zpěvu, tak k recitaci. Většina textů má narativní osnovu (např. v písni *Doroto, panno čistá* jsou osnovou lyrického rozjímání motivy legendy o sv. Dorotě). Část české duchovní lyriky doby lucemburské tvoří překlady z latiny a němčiny: překlad slavného hymnu Ave, maris stella (*Zdráva, mořská hvězdo*), sekvencí Veni, sancte Spiritus (*Zavítaj, Duše svatý*) a Stabat mater (*Stáše matka bolestivá*), latinsko-německých básní Huga z Trimbergu o lidském údělu podrobeném času En juventus – Ich binz diu jugent a En senectus – Ich binz das alter (*Řěč jinocha mladého* a *Řěč kmetě starého*) aj. Duchovní píseň se stala nejproduktivnějším útvarem husitského básnictví; její rozmach pokračoval až do 18. století (viz hesla *Jistebnický kancionál* a *Kancionál*). Některé české duchovní písně byly v 15. století přeloženy do polštiny. – 2. Světská lyrika česká: Většina staročeských milostných písní obsahuje motivy dvorské poezie, ale není již dvorská: liší se od dvorské poezie jednak tím, že evokuje nekomplikovaný, šťastný, opětovaný cit, jednak prostou strofickou formou. Typické příklady: *Andělíku rozkochaný* mluví o lásce jako o službě nedostupné paní, ale vyjadřuje milostnou důvěrnost, *Noci milá, pročs tak dlúha* začíná milostným nářkem, ale nakonec popírá jeho odůvodněnost, *Dřěvo sě listem odievá* pracuje s motivy dvorské poezie, ale zlehčuje jejich smysl (milovaná řeže ctiteli srdce pilou a ten vyzývá ženy i dívky, aby zahnaly každého, kdo kazí milostnou hru); text první písně je složen nestejnoměrnými, stroficky nevyhraněnými verši spojenými týmž rýmem, text druhé osmislabičnými čtyřveršími, text třetí „falešnou" trojdílnou strofou: její trojdílnost je vymezena nápěvem, který spojuje do větších celků sedmislabičná sdruženě rýmovaná čtyřverší (viz též hesla *Andělíku rozkochaný* a *Dřěvo sě listem odievá*). Přiřazování tradičních, relativně samostatných motivů přibližuje staročeskou milostnou lyriku lidové písni. Oslabení jednotné sémantické intence se projevuje v „parafolklorní" neustálenosti textů: např. různé verze písně *Milý, jasný dni* zjevně vznikly obměňováním osamostatněných motivů alby (tj. písně o ranním loučení milenců). Spřízněnost *Piesně o Štemberkovi* a *Stratilať jsem milého* je tak nápadná, že se opětovně klade otázka, zda jejich texty s folklorní slovesností přímo nesouvisí. Nepochybně folklorního původu jsou obscénní erotické metafory písně *Šla dva tovařišě* a písňových vsuvek ze Hry veselé Magdalény a Mastičkáře. Představivost a formální virtuozitu dvorské lyriky rozvíjejí jen ojedinělé texty; je příznačné, že zároveň přesahují její hranice. Text písně *Ach, toť sem smutný i pracný* obměňuje téma vzdálené lásky slovníkem mariánské modlitby. Autor písně *Slóvce M* užívá naopak slovníku dvorské lyriky, ale obrací se k sv. Markétě, jejíž jméno ukryl do akrostichu. Autor tzv. *Závišovy písně* pracuje s motivy dvorské poezie, ale stylizuje se jako „smutný žák" (viz heslo *Závišova píseň*). – 3. Duchovní lyrika latinská: Nejstarší tropy českého původu obsahuje svatovítské troparium z 1235 (některé z nich se zpívaly ještě v 15. století). Z doby kolem 1300 pocházejí sekvence blíže neznámého dominikána Domaslava; uvádějí do Čech ozdobný sloh latinského liturgického básnictví, jehož předním představitelem byl Adam de Sancto Victore. V liturgických knihách kláštera sv. Jiří na Pražském hradě, které dala mezi 1302–21 pořídit abatyše Kunhuta, jsou nejstarší doklady latinských hymnů, písní a rýmovaných oficií českého původu. Během 14. století se vyvinul nový typ písně: od prostých písní z doby abatyše Kunhuty se liší složitou strofickou stavbou, velkým rozsahem, zčásti též klasicizujícím rázem (mytologickými obrazy, zálibou v řeckých slovech) a citovým zabarvením (zvláště v mariánských písních). Nejbohatším souborem písní tohoto typu je zpěvník vyšebrodského kláštera z 1410. K tomuto typu patří písně arcibiskupa Jana z Jenštejna (spolu s jeho sekvencemi, hymny, rýmovanými oficii, tropy a veršovanými modlitbami jsou zapsány ve sborníku, který dal sestavit ze svých spisů na sklonku života v Římě). Další básník, který před koncem 14. století vystupuje z anonymity, je převor pražského kartuziánského kláštera Albert Pražský († 1397), autor veršovaných modliteb shrnutých do souboru *Scala coeli* (Žebřík do nebe). Uvolnění liturgie v době husitské způsobilo rozmach české duchovní písně; spolu s ní se však rozvíjí také latinská hymnografie (viz heslo *Kancionál Franusův*). – 4. Světská lyrika latinská (významnější žákovské písně českého původu): *Ach, in luctum chelym verto* (Žalně, ach má loutna nyje) od Vojtěcha Raňkova z Ježova vypočítává Venušiny úklady a chválí život zasvěcený Múzám. *Filia, si vox tua* (Za tvé ano, dce-

ro má) navazuje na latinské spory o přednostech jednotlivých společenských stavů v lásce (matka se ptá dcery, chce-li za ženicha vojáka, mnicha, sedláka, klerika nebo studenta, a ta postupně všechny návrhy odmítá, až poslední z nich vyvolá její radostný souhlas). *O quantum sollicitor* (Jaké to, ach, trápení) je satira na zkaženost pozemského světa. Starší bádání kladlo neprávem do českého prostředí vznik milostné písně *Iam vernalis amoenitas* (Hle, jaro plné vábných krás). Žákovského původu jsou také makarónské latinsko-české písně (viz heslo *Detrimentum patior*).

1. *Duchovní lyrika česká.* EDICE: in Výbor z literatury české 1 (1845); in Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 39, 1862, s. 281 (ed. J. Feifalik); in Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben); in K. Konrád: Dějiny posvátného zpěvu staročeského 1, příl. (1881); in Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903, ed. V. Flajšhans); in Z. Nejedlý: Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904) → Dějiny husitského zpěvu 1 (1954) + Počátky husitského zpěvu (1907) → Dějiny husitského zpěvu 2, 3 (1954, 1955); in R. Jakobson: Nejstarší české písně duchovní (1929); in Staročeská lyrika (1940, ed. J. Vilikovský); in Nejstarší česká duchovní lyrika (1949, ed. A. Škarka); in H. Kunstmann: Denkmäler der alttschechischen Literatur (Berlín 1955); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, ed. B. Havránek a J. Hrabák s jinými); in Česká středověká lyrika (1990, ed. J. Lehár; zde soupis edic jednotlivých textů). ▮ BIBLIOGRAFIE: in Česká středověká lyrika (1990, ed. J. Lehár). ▮ LITERATURA: J. Feifalik: Untersuchungen über altböhmische Versund Reimkunst. 2. Die dreiteilige lyrische Strophe im Altböhmischen. Zweite Abhandlung. Das Kirchenlied insbesondere, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 39, 1862, s. 281; J. Gebauer: Legendový příběh sv. Doroty v literatuře české a staročeská píseň ku sv. Dorotě, LF 1877, s. 206 → Stati literárnědějepisné 1 (1941); A. Patera: Píseň staročeská ze 13. století: Slovo do světa stvořené, ČČM 1878, s. 289 (Ostrovská píseň, s ed.); K. Konrád in Dějiny posvátného zpěvu v Čechách (1881); A. Patera: Staročeská píseň o božím těle ze 13. století, ČČM 1882, s. 103 (Kunhutina modlitba, s ed.); J. Pachta: O počtu slok v písni svatováclavské, Cyril 1882, s. 20; J. Jireček: Z rukopisů kláštera vyšnobrodského, ČČM 1885, s. 563 (mj. Otep myrry, s ed.); K. Novák in Staročeská píseň o Pravdě (Tábor 1888); A. Kraus: Christe ginâdô a Hospodine, pomiluj ny, Věstník KČSN 1897, č. 13; V. Flajšhans in ed. Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého (1903); Z. Nejedlý in Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904) → Dějiny husitského zpěvu 1 (1954) + in Počátky husitského zpěvu (1907) → Dějiny husitského zpěvu 2, 3 (1954, 1955); J. Jaroš: Příspěvek k dějinám písně svatováclavské, Časopis katol. duchovenstva 1914, s. 1; F. Spina: Über das altčechische Ostrower Lied: Slovo do světa stvořenie, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1920, s. 406; R. Jakobson: Staročešskie stichotvorenija, složennye odnorifmennymi četverostišijami (8a.4), Slavia 3, 1924/25, s. 272 + Dvě staročeské skladby o smrti, ed. Spor duše s tělem, O nebezpečném času smrti (1927; opr. vyd. 2002) → Poetická funkce (1995) + Nejstarší české písně duchovní (1929; srov. autorův dodatek, Slavia 1931, s. 396, srov. i ref. M. Weingarta, Byzantinoslavica 1930, s. 447, a B. Havránka, ČMM 1931, s. 192) + Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934) → Poetická funkce (1995) + K časovým otázkám nauky o českém verši. 2. Český verš před tisíci lety, SaS 1935, s. 50 + Úvahy o básnictví doby husitské, SaS 1936, s. 1 → Poetická funkce (1995); B. Havránek in Vývoj spisovného jazyka českého, Českosl. vlastivěda, ř. 2. Spisovný jazyk český a slovenský (1936); D. Tschižewskij: Příspěvek k symbolice českého básnictví náboženského, SaS 1936, s. 98; D. Orel: Hudební prvky svatováclavské, Svatováclavský sborník 2, sv. 3 (1937; srov. ref. R. Jakobsona, SaS 1938, s. 41); D. Orel: Hospodine, pomiluj ny, Akord 7, 1939/40, s. 46 a pokr.; A. Špaldák: O překládání liturgických textů do češtiny za starších dob, ČNM 1940, s. 154; J. Vilikovský in ed. Staročeská lyrika (1940); P. Trost: Kunhutina píseň a sekvence Tomáše Akvinského Lauda Sion, SaS 1940, s. 35 + K nejstarší české duchovní poezii, SaS 11, 1948/49, s. 162 → (obojí) Studie o jazyce a literatuře (1995); A. Škarka in ed. Nejstarší česká duchovní lyrika (1949) → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); F. M. Bartoš: O básníku písně o Pravdě-Spravedlnosti, Jihočeský sb. historický 1950, s. 84; R. Jakobson: O stichotvornych reliktach rannego srednevekovja v češskoj literaturnoj tradicii, Slavistična revija (Lublaň) 1950, s. 267; F. Mužík: Nejstarší nápěv písně Jezu Kriste, štědrý kněže a jeho vztah k Husově variantě, AUC Praha. Philosophica et historica 1, 1958, s. 31; R. Jakobson: Nepovšimnuté filiace, Scando-Slavica (Kodaň) 1960, s. 26; D. Gerhardt: Hugo von Trimberg in alttschechischer Übersetzung, International Journal of slavic linguistic and poetics (Haag) 1961, s. 84; A. Stender-Petersen: Zur Geschichte der ältesten polnischen Auferstehungshymne, Scando-Slavica (Kodaň) 1962, s. 65; H. Birnbaum: Zu den Anfängen der Hymnographie bei den Westslawen, Scando-Slavica (Kodaň) 1965, s. 69; F. Mužík: Hospodine, pomiluj ny. K dějinám forem nejstarších českých písní, Miscellanea musicologica sv. 18, 1965, s. 7; J. Racek: Sur la question de la genèse du plus ancien chant liturgique tchèque Hospodine, pomiluj ny, sb. Magna Moravia (1965) → (něm., zkráceno) s tit. Das älteste tschechische Bittlied Hospodine, pomiluj ny (Herr, erbarme Dich unser), sb. Geschichte der Ost- und Westkirche in ihren Wechsel-

seitigen Beziehungen, Acta Congressus historiae Slavicae Salisburgensis in memoriam SS. Cyrilli et Methodii anno 1963 celebrati 1, sv. 3 (Wiesbaden 1967); R. Fischer: Studien zur tschechischen Literatur, Sitzungsberichte der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, philol.-hist. Klasse 110, (Berlín) 1965, seš. 5, s. 7 (mj. o Hospodine, pomiluj ny); F. Mužík: Systém rytmiky české písně 14. století, Miscellanea musicologica sv. 20, 1967, s. 7; J. Tříška: Muzejní texty duchovní lyriky, ČNM 1967, s. 65; F. V. Mareš: De hymni Hospodine, pomiluj ny lingua et versu, Zprávy Jednoty klasických filologů 1967, s. 103 + Stich češsko-cerkevnoslavjanskoj piesni Gospodine, pomiluj ny, sb. To honor R. Jakobson 2 (Mouton 1967) + Analiza tekstologiczna pieśni Hospodine, pomiluj ny, Sprawozdania z posiedzeń komisji naukowych (Krakov) 11, sv. 2, 1968, s. 694; O. Králík in Od Radima ke Kosmovi (1968); F. V. Mareš: Das Wort „zre*f* fenie" im Ostrower Lied, Mediaevalia Bohemica 1969, s. 69 → Cyrillometodějská tradice a slavistika (2000); F. Mužík: Christ ist erstanden. Buoh všemohúcí, Miscellanea musicologica 21–23, 1970, s. 7; R. Jakobson: Staroslověnská kantiléna v dědictví českém, Ricerche slavistiche (Řím) 17–19, 1970–72, s. 259; J. Lehár: Úvahy o dvou staročeských básních, SaS 1972, s. 319 (o Mistru Lepiči a Kocovníkovi); D. Tschižewskij in Kleinere Schriften 2. Bohemica (Mnichov 1972; s dodatkem D. Gerhardta); M. Korolko in ed. Średniowieczna pieśń religijna polska (Vratislav 1980); P. Trost: Zur ältesten tschechischen geistlichen Lyrik. 1. Hospodine, pomiluj ny, 2. Svatý Václave, 3. Slovo do světa stvořenie, Wiener slavistischer Almanach 8, 1981, s. 225; E. Pražák: K interpretaci staročeské písně Slóvce M, LF 1982, s. 222 + Poznámky k původu a dějinám textu svatováclavské písně, Slavia 1983, s. 74 + Svatováclavská píseň v husitství, Směřování. Sborník k šedesátinám A. Molnára (1983) → (vše) Stati o české středověké literatuře (1996); J. Tříška: Některé druhy a okruhy staročeské literatury. 6. Slóvce M – perla v srdci, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1983, s. 13; E. Pražák: Kunhutina modlitba, nebo píseň?, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1985, č. 32 + Ediční problémy malých útvarů středověké lyriky, ČLit 1985, s. 446 → (obojí) Stati o české středověké literatuře (1996); J. Lehár: Staročeský překlad Stabat mater, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1985, č. 32; M. Pelc: Vztah polské verze legendy-písně o sv. Dorotě k české předloze, Slavia 1985, s. 278; P. Trost: Drei Anmerkungen zur alttschechischen Literatur. 3. Nochmals zum Ostrower Lied, Wiener slavistisches Jahrbuch 32, 1986, s. 75 → (čes.) Studie o jazycích a literatuře (1995); J. Lehár in ed. Česká středověká lyrika (1990); J. Vintr: Styl dvou vrcholných děl nejstarší české duchovní lyriky – Ostrovské písně a Kunhutiny modlitby, ČLit 1991, s. 313; J. Lehár: Staročeská píseň Otep myrry: smysl a struktura textu, LF 1994, s. 13 → Studie o sémantizaci formy (2005); E. Pražák in Stati o české středověké literatuře (1996, o zápisu Ostrovské písně); D. Gerhardt: Über die Nachfolge der lateinischen Metrik im Alttschechischen und die Prinzipien der Edition, LF 1998, s. 10; F. V. Mareš in Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000, o Hospodine, pomiluj ny; k tomu Slavia 2001, s. 197 a 2002, s. 49); H. Kölln in Westkirchliches in altkirchenslavischer Literatur aus Grossmähren und Böhmen (Kodaň 2003); L. Veselý: Das Bild der Jungfrau Maria in der deutschen und alttschechischen Mariendichtung. Analyse der rhetorischen Arbeitstechnik – Frauenlobs „Marienleich" und die alttschechischen Lieder „Zdráva, králevno slavnosti" und „Sedmero radostí Panny Marie", Deutsche Literatur des Mittelalters in und über Böhmen 2 (Hamburk 2004); J. Sichálek: K interpretaci Ostrovské písně, ČLit 2004, s. 559. – Viz též hesla *Buoh všemohúcí, Hospodine, pomiluj ny, Jezu Kriste, ščedrý kněže, Kunhutina píseň* a *Ostrovská píseň*.

2. *Světská lyrika česká*. EDICE: in Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 39, 1862, s. 664 (ed. J. Feifalik); in Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben); in Staročeská lyrika (1940, ed. J. Vilikovský); in H. Kunstmann: Denkmäler der alttschechischen Literatur (Berlín 1955); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, ed. B. Havránek a J. Hrabák s jinými); in Zbav mě mé tesknosti. Výbor z české a latinské světské tvorby epochy středověku a renesance (1983, ed. M. Kopecký); in Česká středověká lyrika (1990, ed. J. Lehár); Labuť je divný pták… Soubor české světské lyriky doby gotické (1999, ed. V. Černý). ■ BIBLIOGRAFIE: in Česká středověká lyrika (1990, ed. J. Lehár; soupis edic jednotlivých textů). ■ LITERATURA: V. Černý: Staročeská milostná lyrika (1948; 1999 rozšíř. vyd. s tit. Staročeská lyrika a další studie ze staré české literatury). ■ J. Feifalik: Alttschechische Leiche, Lieder und Sprüche des 14. und 15. Jahrhunderts, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 39, 1862, s. 627; J. Letošník: O některých obdobách mezi českými písněmi lidovými a umělou poezií staročeskou, Časopis Mor. muzea 1910, s. 122 a pokr., a 1911, s. 80; F. M. Bartoš: Osobnost nejstaršího českého hudebního skladatele Záviše, ČČM 1921, s. 74; R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934) → Poetická funkce (1995); J. Vilikovský in ed. Staročeská lyrika (1940); V. Černý: Píseň Závišova a Itálie, Slavia 18, 1947/48, s. 390 → Staročeská milostná lyrika (1948); J. Vilikovský in Písemnictví českého středověku (1948); F. M. Bartoš: Osobnost předhusitského skladatele Záviše, Jihočeský sb. historický 1948, s. 78; V. Polák: K základní tezi Staročeské milostné lyriky V. Černého, Slovesná věda 1949, s. 104; L. Zatočil: Závišova píseň ve světle minnesangu a její předloha, SPFF Brno, 1953, č. 2–4, s. 110; P. Trost: K německé předloze Závišovy písně, SVŠP Olomouc. Jazyk a literatura 2, 1955, s. 260; J. Kolár: Neznámá česká světská píseň z předhusitské doby, LF 1960, s. 318; F. Mužík:

Závišova píseň, SPFF Brno, ř. F – uměnovědná, 1965, č. 9; R. Auty: Zum alttschechischen Tagelied Přěčekaje všě zlé strážě, sb. Orbis scriptus. Festschrift für D. Tschižewskij zum 70. Geburtstag (Mnichov 1966); F. Mužík: Systém rytmiky české písně 14. století, Miscellanea musicologica sv. 20, 1967, s. 7; R. Auty: The Medieval Czech Love-lyric, Oxford Slavonic Papers, N. S. 1, 1968, s. 12; F. Svejkovský: Problematika rytmu v Piesni od pana Štemberka, ČLit 1968, s. 609; D. Tschižewskij in Kleinere Schriften 2. Bohemica (Mnichov 1972); D. Šlosar a Z. Rusínová: Staročeská píseň s nářečními rysy? (Dřěvo sě listem odievá), LF 1975, s. 8; F. Všetička: Kompozice Písně o Štemberkovi, LF 1975, s. 14; K. Petráček: Staročeská milostná lyrika a středomořská tradice, SaS 1977, s. 121; P. Trost: Zum Verhältnis der alttschechischen zur altdeutschen Dichtung, Korrespondenzen. Festschrit für D. Gerhardt (Marburg 1977) → (čes.) Studie o jazycích a literatuře (1995); K. Petráček: Noci milá, pročs tak dlúha? z hlediska srovnávacího, ČLit 1980, s. 568; M. Kopecký: Problémy studia a vydávání staročeské světské lyriky, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1981, č. 28; P. Trost: Zur alttschechischen Liebeslyrik, Wiener slavistischer Almanach 8, 1981, s. 225 → (čes.) Studie o jazycích a literatuře (1995); J. Lehár: K problematice staročeské písně Šla dva tovařišě, ČLit 1982, s. 407 + Staročeská milostná lyrika a kurtoazní tradice, Směřování. Sborník k šedesátinám A. Molnára (1983) + Folklorní vrstva staročeské milostné lyriky?, Slavia 1983, s. 355; J. Tříška: Některé druhy a okruhy staročeské literatury. 5. Milostná lyrika a stupně lásky, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1983, s. 10; M. Kopecký in ed. Zbav mě mé tesknosti (1983); F. Všetička: Staročeská píseň o barvách, Jihočeský sb. historický 1985, s. 196; E. Pražák: Ediční problémy malých útvarů středověké lyriky, ČLit 1985, s. 446 → Stati o české středověké literatuře (1996); F. Všetička: K staročeské písni Šla dva tovařišě, LF 1989, s. 168 (srov. J. Lehár, tamtéž, s. 172); J. Lehár: Závišova píseň jako problém textologický a interpretační, LF 1989, s. 159 + in ed. Česká středověká lyrika (1990); V. Brom: Heinrich von Morungen und alttschechische Liebeslyrik, SPFF Brno, ř. R – germanistická, 2001, č. 6; S. Stanovská: Das alttschechische und das deutsche Liebeslied im 14. und 15. Jh., Germanoslavica 9, 2002/03, s. 163. – Viz též hesla *Andělíku rozkochaný, Dřěvo sě listem odievá* a *Závišova píseň.*

3. *Duchovní lyrika latinská.* EDICE: Die Hymnen Johanns von Jenstein (1886, ed. G. M. Dreves → přeprac. in Analecta hymnica medii aevi 48, 1905); in Analecta hymnica medii aevi (Lipsko): 1 (1886, ed. G. M. Dreves, písně), 2 (1888, ed. G. M. Dreves, písně), 3 (1888, ed. G. M. Dreves, modlitby Alberta Pražského), 4 (1888, ed. G. M. Dreves, hymny), 5 (1889, ed. G. M. Dreves, rýmovaná oficia), 8 (1890, ed. G. M. Dreves, sekvence), 9 (1890, ed. G. M. Dreves, sekvence), 10 (1891, ed. G. M. Dreves, sekvence), 11 (1891, ed. G. M. Dreves, hymny), 12 (1892, ed. G. M. Dreves, hymny), 20 (1895, ed. G. M. Dreves, písně), 21 (1895, ed. G. M. Dreves, písně), 23 (1896, ed. G. M. Dreves, hymny), 24 (1896, ed. G. M. Dreves, rýmovaná oficia), 25 (1897, ed. C. Blume, rýmovaná oficia), 28 (1898, ed. G. M. Dreves, rýmovaná oficia), 37 (1901, ed. C. Blume, sekvence), 42 (1903, ed. C. Blume, sekvence), 44 (1904, ed. C. Blume, sekvence), 45b (1904, ed. G. M. Dreves, písně), 47 (1905, ed. C. Blume a H. M. Bannister, tropy), 48 (1905, ed. G. M. Dreves, skladby Jana z Jenštejna), 49 (1906, ed. C. Blume, tropy), 52 (1909, ed. C. Blume, hymny); in Věstník KČSN, tř. filoz.-hist.-filol., 1950 (1951), č. 6 (ed. A. Škarka, sekvence dominikána Domaslava a hymnografů jeho směru); in Die Hohenfurther Liederhandschrift (H 42) von 1410 (Kolín, Vídeň 1984, ed. H. Rothe s jinými); in Geistliche Lieder und Gesänge in Böhmen (Kolín, Vídeň 1988, ed. H. Rothe, B. Böse a F. Schäfer); in J. Tříška: Latinitas Bohemica. Výbor z latinské literatury českých zemí (1996, ukázka z Domaslavových sekvencí); in Historická antologie hudby v českých zemích (do cca 1530) (2005, ed. J. Černý s jinými, liturgické skladby, písně). – *Překlady do češtiny:* in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, překl. F. Stiebitz). ■ LITERATURA: Z. Nejedlý in Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904) → Dějiny husitského zpěvu 1 (1954) + Počátky husitského zpěvu (1907) → Dějiny husitského zpěvu 2, 3 (1954, 1955); D. Orel in Kancionál Franusův (1922) + in Hudební prvky svatováclavské, Svatováclavský sb. 2–3 (1937); J. Vilikovský: Modlitby Alberta Pražského, Řád 1940, s. 233 → Písemnictví českého středověku (1948); A. Škarka: Nové kapitoly ze staré české hymnologie, Sborník filologický 12, 1940–46, s. 37; J. Vilikovský in Písemnictví českého středověku (1948); A. Škarka: Dominikán Domaslav a čeští hymnografové jeho směru, Věstník KČSN, tř. filoz.-hist.-filol., 1950 (1951), č. 6; J. Snížková: Jan z Jenštejna, Slovesná věda 1952, s. 83; V. Plocek: Nově nalezená sekvence o sv. Dorotě a její poměr k Jenštejnově Decet huius, Ročenka UK 1956; F. Fišer: Nejstarší exemplář Jenštejnova oficia Navštívení Panny Marie, sb. Strahovská knihovna 3, 1968, s. 81; E. Pražák: Ediční problémy malých útvarů středověké lyriky, ČLit 1985, s. 446 → Stati o české středověké literatuře (1996); A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); H. Vlhová: Die Ordinarium-Tropen im Troparium des Prager Dekans Vít, sb. Cantus Planus. Papers read at the 6th Meeting, Eger 1993 (Budapešť 1995) + Fama crescit eundo (Případ: Dominikán Domaslav), Septuaginta Paulo Spunar oblata (2000); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000). – Viz též hesla *Jan z Jenštejna* a *Kancionál Franusův.*

4. *Světská lyrika latinská.* EDICE: in Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 36, 1861, s. 151 (ed. J. Feifalik); in Zbav mě mé tesknosti. Výbor z české a latinské světské tvorby epochy středověku a renesance

(1983, ed. M. Kopecký, s překl. R. Mertlíka); in J. Tříška: Latinitas Bohemica. Výbor z latinské literatury českých zemí (1996); in Historická antologie hudby v českých zemích (do cca 1530) (2005, ed. J. Černý s jinými). – *Překlady do češtiny in:* Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, překl. F. Stiebitz); ant. Zbav mě mé tesknosti (1983, překl. R. Mertlík); ant. Sestra Múza. Světská poezie latinského středověku (1990, usp. A. Vidmanová). ▮ LITERATURA: J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur 5. Anhang. Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Vídeň) 36, 1861, s. 151; Z. Nejedlý: Koleda husitských žáků, ČL 1904, s. 49 + Staročeské koledy a protikoledy v 15. století, ČL 1904, s. 145 + in Počátky husitského zpěvu (1907) → Dějiny husitského zpěvu 2 (1954); J. Vilikovský: Latinská poezie v středověkých Čechách 1. Mistr Vojtěch Raňkův a jeho komentátor, Bratislava 1930, s. 87 (s ed.) + Latinská poezie žákovská v Čechách, SFFUKo Bratislava 8, č. 61 (2), 1932, s. 147 (i sep.); F. Ryšánek: Dvě literární drobnosti. 1. Makarónská skladba Detrimentum patior, sb. Příspěvky k dějinám starší české literatury (1958); A. Vidmanová in ant. Písně žáků darebáků (1971, přel. R. Mertlík) → (přeprac.) Laborintus. Latinská literatura středověkých Čech (1994); A. Vidmanová a V. Plocek: O quantum sollicitor, Hudební věda 1973, s. 301 (s ed.); P. Trost: Zur alttschechischen Liebeslyrik, Wiener slavistischer Almanach 8, 1981, s. 225 → (čes.) Studie o jazycích a literatuře (1995); E. Pražák: Žákovská milostná skladba Detrimentum patior, ČLit 1982, s. 396 → Stati o české středověké literatuře (1996); J. Kouba a M. Skalická: Koledy v předbělohorských písňových pramenech, Miscellanea musicologica sv. 30, 1983, s. 9; M. Kopecký in ant. Zbav mě mé tesknosti (1983); E. Pražák: Ediční problémy malých útvarů středověké lyriky, ČLit 1985, s. 446 → Stati o české středověké literatuře (1996); A. Vidmanová: Středolatinská poezie jako pokračování a překonávání latinské poezie antické, sb. Strahovská knihovna 20–21, 1985–86, s. 25 + in ant. Sestra Múza (1990); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do roku 1400 (2000). – Viz též hesla *Detrimentum patior* a *Vojtěch Raňkův z Ježova.*

jl

Magazín DP viz **Žijeme**

Matěj **Minyde**

* 14. 2. 1776 *Uhříněves*
† 27. 6. 1842 *Poděbrady*

Kronikář, skladatel písní a náboženských skladeb, jediný známý autor loutkové hry pro české loutkáře první poloviny 19. století.

Psal se a byl psán též Mathias (Math.) Minetti, Minette, Minide, Minyd i Mynyd. Datum M. křtu 16. 2. (podle matriky) bývá v literatuře uváděno též jako datum narození. – Syn zedníka a chalupníka, jehož předkové snad pocházeli z Itálie a do Čech se pravděpodobně dostali v pobělohorské době. M. působil jako učitelský pomocník v Kladrubech, 1809 se stal učitelem normální školy v Poděbradech. Vedle školních povinností M. psal historické kroniky, pověsti, básně, příležitostně zhudebňoval písně, skládal mše a další drobné skladby. Stýkal se mj. s plzeňským učitelem a obrozenským pracovníkem J. V. Sedláčkem, rozšiřoval české knihy. M. učitelskou práci ocenila 1815 hradecká konzistoř; později byl však pro pijáckou vášeň opakovaně napomínán, 1825 byl poslán do výslužby. Příležitostně si přivydělával hrou na varhany, kolem 1830 byl postižen těžkou oční nemocí a postupně oslepl (i posléze se patrně věnoval literatuře).

M. se zařadil svou literární činností, v níž mají dominantní postavení historické práce, mezi četné lidové kronikáře doby předbřeznové. Věnoval se zejména dějinám města Poděbrad a jejich blízkého okolí: v Kronice poděbradské (rukopis je uložen v Knihovně Nár. muzea v Praze) se snažil vylíčit vznik a historii města s využitím prací V. Hájka z Libočan, D. Adama z Veleslavína, F. M. Pelcla i vlastní archivní a archeologické činnosti. Nápadné je M. zaujetí lidovou slovesností, okouzlení místními pověstmi a legendami, z nichž se mnohé zachovaly jen v jeho zápisech (1821 M. zaslal Kroniku poděbradskou s žádostí o vydání zemskému guberniu, které vydání zamítlo). Příběhy Poděbrad (1835, dnes v Polabském muzeu Poděbrady) jsou kratší aktualizovanou verzí Kroniky poděbradské. V rukopisu se zachovaly další historické práce, z nichž např. Stínání havířů v Poděbradech či Selské vzbouření (obě dnes v Polabském muzeu Poděbrady) prokazují M. sociální cítění a vlastenecké smýšlení. Časopisecky otiskl povídku *Strašidlo.* M. je též autorem loutkové hry *Čarodějník Barnabáš aneb Zavinšovaná princezna,* která prozrazuje výraznou inspiraci kouzelnými pohádkovými hrami vídeňských předměstských divadel. Hru prostupuje etický patos, autor klade důraz na nutnost zachování mravního řádu, spravedlnosti a tolerance, odsuzuje pýchu a povýšenectví. Opis, pořízený pro loutkářskou rodinu Meissnerových (Maiznero-

vých) z Nové Paky, patří k nejstarším dochovaným opisům loutkové hry z repertoáru českých obrozeneckých loutkářů. Je možné, že M. napsal i některé další, dosud anonymní loutkové hry, avšak k potvrzení této hypotézy chybějí důkazy.

PŘÍSPĚVKY *in:* Hyllos; Přítel mládeže (1825, P Strašidlo); Vídenské noviny. ▮ EDICE: Čarodějník Barnabáš aneb Zavinšovaná nevěsta, in Etnografie národního obrození 2 (1976, s. 12, ed. A. Robek). ▮

BIBLIOGRAFIE: F. M. Bartoš: Soupis rukopisů Nár. muzea v Praze 1 (1926). ▮ LITERATURA: V. Kryšpín: Působení učitelstva národního na vzkříšení národa našeho, Beseda učitelská 1877, s. 519; L. Šmíd: „Příběhy Poděbrad" – typ lidové městské kroniky ze středního Polabí, in Lidoví kronikáři středního Polabí 2 (1968, s. 3); A. Robek: Nalezený rukopis loutkové hry divadla Meissnerova, Etnografie národního obrození 2 (1976, s. 3); A. Dubská: Proměny jedné hry, Českosl. loutkář 1992, s. 250 + Obtížné hledání souvislosti, Divadelní revue 1992, č. 2 + in Dvě století českého loutkářství (2004, s. 76).

ad

Václav **Mírovský** viz in Karel **Tobis**

Moravský vykládatel
viz in Antonín Břetislav **Šenk**

Nakladatelství Československé akciové tiskárny viz **Vyšehrad**

František **Pigl Vožický** viz
František P. **Vožický**

Antonín **Podlaha**

* 22. 1. 1865 *Praha*
† 14. 2. 1932 *Praha*

Církevní a kulturní historik, archivář, editor, bibliograf, teolog; příležitostný básník.

Německé práce podepisoval Anton P., latinské Antonius P. – Syn stavitele a správce hospodářského úřadu hl. m. Prahy, sběratele uměleckých památek a amatérského kreslíře. Absolvoval Akademické gymnázium v Praze (mat. 1883); začal studovat práva, po roce přešel do arcibiskupského semináře (zde 1885 spoluzakládal pražskou pobočku Literární jednoty bohoslovců československých Růže Sušilova a aktivně v ní působil), 1888 byl vysvěcen na kněze. Do 1890 působil jako kaplan v Rokycanech, poté byl půl roku administrátorem v Kojeticích u Prahy, od 1891 kooperátorem u Sv. Haštala v Praze; t. r. byl pro své vědecké schopnosti jmenován adjunktem na teologické (tehdy ještě nerozdělené) fakultě pražské univerzity. 1893–94 suploval biblická studia a přednášel hebrejštinu a východní jazyky, 1894 obhájil doktorát teologie. 1895 působil jako katecheta na českém gymnáziu v Praze-Novém Městě (Truhlářská ul.), 1896–98 jako prefekt a duchovní správce v Akademii hraběte Straky, 1899–1904 jako katecheta na české reálce na Malé Straně, 1901–04 jako soukromý docent přednášel dějiny umění v pražském arcibiskupském semináři a zároveň byl vychovatelem v několika šlechtických rodinách (Josef princ Lobkovic, Albík hrabě Kolovrat, Jan a Karel baroni Nádherní). 1904 se stal kanovníkem u katedrály sv. Víta (byl tamním archivářem a knihovníkem). Zastával mnoho církevních a školských funkcí (konzistorní rada, rada duchovních soudů a examinátor při farních a katechetických zkouškách, člen c. k. duchovní rady ve Vídni, od 1917 předseda arcibiskupského soudu, člen zemské školní rady, místokancléř teologické fakulty). 1918 byl jmenován domácím papežským prelátem, po vzniku ČSR vyjednával jako zástupce kapituly se státem a pražskou obcí o majetkových záležitostech, 1919 se stal kapitulním vikářem, 1920 pražským světícím biskupem, 1930 byl kapitulním děkanem. Vedle kněžských a úředních povinností vyvíjel rozsáhlou odbornou (od 1891 člen Historického kroužku Družstva Vlast, 1905 člen ČAVU, 1907 KČSN, 1911–29 hlavní referent Archeologické komise při ČAVU), osvětovou (od 1905 redaktor Dědictví svatojanského, 1917 starosta Dědictví svatoprokopského) a charitativní činnost (od 1905 předseda tzv. Růžencové výrobny pro zmrzačené a opuštěné dívky), velkoryse podporoval jednotlivce, mnoho církevních korporací, vydávání časopisů a knih. Od 1923 se aktivně podílel na organizaci svatováclavských oslav (1928 byl zvolen předsedou výkonného výboru pro tyto oslavy), ve své době chápaných jako příležitost k harmonizaci napjatých vztahů mezi katolickou církví a českosloven-

ským státem. 28. 9. 1929 slavnostně otevřel dostavěný a vysvěcený Svatovítský chrám, za zásluhy o katedrálu byl v ní též pohřben. Pro svůj katolicky vyhraněný, ale vlastenecký a konciliantní postoj a především pro dobročinnost, obětavost a skromnost byl ctěn odbornou, uměleckou i širší veřejností; jeho rozsáhlé umělecké a knižní sbírky byly po smrti vydraženy pro dobročinné účely. – V rukopisu je zachována pětisvazková beletrizovaná monografie o P. od J. Lebedy s tit. Katedrála (archiv NM).

P. rozsáhlá odborná činnost se týkala církevní archeologie, dějin umění, kulturní, církevní a literární historie. Zahájil ji na výzvu J. Jirečka, V. Vlčka a jezuity J. Svobody články z církevních a kulturních dějin katolické církve doby pobělohorské, veden neskrývaným, nicméně nekonfliktním apologetickým tónem (*Život a působení Antonína Koniáše*). Více než k literárnímu a historickému zpracování materiálu však tíhl k primárnímu heuristickému průzkumu a k ediční práci; oboje zúročil zvláště ve svém působišti v metropolitní knihovně a archivu v dodnes cenných spolehlivých soupisech inkunábulí (*Catalogus incunabulorum, quae in bibliotheca capituli metropolitani Pragensis asservantur*) a rukopisných fondů (*Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapituly pražské*; *Doplňky a opravy k Soupisu rukopisů knihovny metropolitní kapitoly pražské; Catalogus codicum manu scriptorum, qui in archivio capituli metropolitani Pragensis asservantur*), včetně hudebnin (*Catalogus collectionis operum artis musicae, quae in bibliotheca capituli metropolitani Pragensis asservantur*). Pro pramenné edice založil dvě řady, v nichž otiskoval své rukopisné a knižní objevy k církevním, kulturním a literárním dějinám 14.–18. století (zejména svatováclavská legenda Ut annuncietur, teologické traktáty a polemiky administrátora pražského arcibiskupství Hilaria Litoměřického a dominikána J. Vodňanského, letopisy plaského kláštera, zápisy a paměti T. Pešiny z Čechorodu a dalších církevních a klášterních hodnostářů doby tereziánské, josefínské a leopoldovské, relace o stavu církve a pražského arcibiskupství, dopisy a výnosy pobělohorské rekatolizační komise české i německé aj.). Sestavil též biografický a knihopisný seznam (s bohatým ilustračním doprovodem) 931 kanovníků a prelátů metropolitního chrámu pražského od nejstarších dob (*Series praepositorum, decanorum archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum…*), který doplnil čtyřmi svazky dodatků až do současnosti. Pro církevní historiky 14. a 15. století jsou nepostradatelné edice záznamů o založení a obdarování kostelů, kaplí a oltářů (Libri erectionum archidiocesis Pragensis…) a seznamu svěcenců pražského arcibiskupství (Liber ordinationum cleri 1395–1416). Časopisecky vydal řadu rukopisných památek 17.–18. století (liturgické hry, časové básně, epigramy, zápisy, písně, na pokračování vycházející rukopisný sborník E. J. Košetického, lidové hry V. F. Kocmánka aj.); na pokračování uveřejňoval též biografické a knihopisné záznamy zamýšlené jako doplněk k Jirečkově Rukověti (*Dodatky a opravy k bibliografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii*), rukopisné a knihopisné informace ke svatováclavskému kultu (*Z bibliografie a ikonografie svatováclavské*) a mnoho drobných kulturněhistorických miscelaneí důležitých zejména pro českou literární historii 16.–18. století (*Nepovšimnutý dosud spis utrakvistického kněze Bartoloměje Dvorského; Protijezuitský pamflet z r. 1619; Vlastenecký projev katolického kněze v Litoměřicích r. 1722; Žalm lkající města Prahy*). Veden snahou bibliograficky zpracovat a dále kultivovat odbornou českou teologickou literaturu, založil a řídil s J. Tumpachem naukovou edici Vzdělávací knihovna katolická; s ním sestavil i pětidílné *Dějiny a bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do nynější doby* a založil Český slovník bohovědný, do něhož napsal mnoho biografií a hesel z církevních, kulturních a uměleckých dějin. Dosud nezpracovaný materiál využitelný i pro kulturní a literární historii vkládal P. i do svých přehledných prací z oblasti církevní historie (např. *Dějiny kolejí jezuitských v Čechách a na Moravě od r. 1654 až do jejich zrušení*); značnou část svého odborného působení P. věnoval církevnímu umění (1894–95 při příležitosti Národopisné výstavy československé sbíral a uveřejňoval materiály k jeho dějinám, jako člen archeologické komise ČAVU publikoval fundované soupisy církevních památek podle vikariátů a kulturních památek podle okresů, byl autorem odborných monografií o svatovítském, svatojiřském a loretánském chrámu, o korunovačních klenotech, mariánských, svatojánských a svatovojtěšských sochách a obrazech), ochranu památek promýšlel i teoreticky. S jeho

pedagogickým působením souviselo i autorství a překládání učebnic biblické dějepravy, katechismů a katolické liturgiky a ediční příprava nového českého překladu Bible. V 90. letech se P. zabýval i výtvarnou kritikou a až do konce života příležitostně skládal meditativní, tvarově kultivované verše s náboženskou tematikou, zachované vesměs v rukopisech (některé z nich otiskl J. Lebeda v monografii Sváteční člověk). Z vlastních prostředků na přelomu 19. a 20. století též vydával a redigoval beletristický, populárně-naučný a výtvarně orientovaný časopis Obrázková revue (pokr. České květy), v němž se mu podařilo shromáždit řadu přispěvatelů hlavně z okruhu Katolické moderny.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. H. Polda, Fr. Budil, Jan Bláha, Karel Wagner, K. Benda, K. Novák, V. Bernard; Ant. P., Ant. Pa., A. P., Dr. Ant. Pa., Dr. X. Y., -l-, N., P., P-a, Pa. Pdl., X., x. y., X.. Y., x.-y. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach Čes. akademie (1908); Almanach mariánský (1905); Blahověst (1890–91); Bulletin Tchécoslovaque (1929); Časopis archivní školy (1926); ČČM, pokr. ČNM (1888–99, 1901–02, 1909, 1924; od 1888 Dodatky a opravy k bibliografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii; 1899 Žalm lkající města Prahy; 1903 Protijezuitský pamflet z r. 1619); Časopis katol. duchovenstva (1889–1932; 1897 Styky bl. Petra Canisia s vlastí naší a stručné dějiny překladu jeho katechismu, i sep.; 1904 Vlastenecký projev katolického kněze v Litoměřicích r. 1722; 1914 Nepovšimnutý dosud spis utrakvistického kněze Bartoloměje Dvorského; 1924–32 Z bibliografie a ikonografie svatováclavské); Časopis Matice moravské (1899); Čech (od 1895; 1895 Úcta sv. Jana Nepomuckého v Mexiku, i sep.); Čes. lid (1895–1905; 1898 Václava Františka Kozmanecia lidové hry z let 1644–1646, 1899 V. F. K. lidové hry z let 1644 až 1646 z rukopisu strahovského kláštera, 1905 Kocmánkova hra o nedbalém sedláku, jenž maje místo manželky své, jež do města šla, ošetřovati dobytek, toho neučinil); Čes. slovník bohovědný (1909–30); sb. Čítanka svatojanská (1932); sb. Čítanka svatováclavská (1912); F. Š. Kott: Česko-německý slovník zvláště gramaticko-frazeologický (1883–90); Hlas národa (1889, dub.); Hlídka (1896); sb. Jubilejní jesličková výstava v Praze 1223–1923 (1923); Kazatel (1898); Lid. listy (1924); Method (1889–90, 1895–98); sb. Mirjam – Maria (1903); Muzeum (1929); sb. Národopisná výstava československá (1895); sb. O vědě a víře (1902); Obrana (1899); Obrázková revue, pokr. České květy (1900–04; 1904 K sedmistému výročí svatořečení sv. Prokopa, i sep.); Ordinariátní list pražský; Památky archeologické a místopisné (1896–1920, 1922–24, 1930; 1930 Královská hrobka v chrámu sv. Víta na hradě Pražském, s K. Hilbertem a J. Matiegkou, i sep.); Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea… Františka Josefa I. (1898); sb. Pragensia svatojánská (1929); Prager Presse (1926); Rádce duchovní; Ročenka Okresní jednoty muzejní (Brandýs n. Lab. 1929); Sborník Historického kroužku (1893–1924; 1893 Život a působení Antonína Koniáše; 1898–99 Václava Frant. Kozmanecia spisování historická; 1909–14 Dějiny kolejí jezuitských v Čechách a na Moravě od r. 1654 až do jejich zrušení, 1914 sep.; 1917 Rukopisný sborník Evermoda Jiřího Košetického; 1923 Třetí díl rukopisného sborníku E. J. K.; 1924 Čtvrtý díl rukopisného sborníku E. J. K., Pátý díl rukopisného sborníku E. J. K.); Sitzungsberichte KBGW (1901, Ein deutsches Theaterspiel aus dem Jahre 1662, i sep.); Sursum (1929); Věstník ČAVU (1909, Paběrky z rukopisů metropolitní kapitoly v Praze); Věstník KČSN (1891, 1900; 1891 Hammerschmidova Historia Pragensis, i sep.; 1900 Misie P. Kašpara Diriga v horách Krkonošských vykonaná r. 1679–1680, i sep.); Vlasť (od 1884); Výr. zpráva vyššího gymnázia českého v Novém Městě v Praze (1895–97, O řeckých překladech Písma sv. Starého zákona 1, 2); Život (1925); – posmrtně: Svatováclavský sborník (1934). ▮ KNIŽNĚ. *Soupisy rukopisů a prvotisků, bibliografické, knihopisné a biografické práce:* Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapituly pražské 1, 2 (1910–22, d. 1. s A. Paterou); Dějiny a bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do nynější doby 1–5 (1912–23; 1–4 s J. Tumpachem); Series praepositorum, decanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum S. metropolitanae ecclesiae Pragensis primordii usque ad praesenta tempora (1912); Supplementum primum ad seriem praepositorum, decanorum… et canonicorum… (1916); Catalogus codicum manu scriptorum, qui in archivio capituli metropolitani Pragensis asservantur (1923); Povšechný katalog arcibiskupského archivu v Praze (1925); Supplementum secundum ad seriem praepositorum, decanorum… et canonicorum (1925); Catalogus collectionis operum artis musicae, quae in bibliotheca capituli metropolitani Pragensis asservantur (1926); Catalogus incunabulorum, quae in bibliotheca capituli metropolitani Pragensis asservantur (1926); Doplňky a opravy k Soupisu rukopisů knihovny metropolitní kapitoly pražské (1928); Supplementum tertium ad seriem praepositorum, decanorum… et canonicorum… (1928); Šimon Fagellus Villaticus (1930); Supplementum quartum ad seriem praepositorum, decanorum… et canonicorum… (1931). – *Ostatní práce* (část v cizojazyčné mutaci, převážně něm.): Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu sedlčanském (1898, s E. Šittlerem); Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu milevském (1898, s E. Šittlerem); Dějiny zjevení božího Starého a Nového zákona pro třetí třídu gymnázií (1899); Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu mělnickém (1899);

Výklad velikého katechismu katolického náboženství (1900); Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu rokycanském (1900); Dějiny zjevení božího Nového zákona pro 4. třídu gymnázií (1901); Dějiny zjevení Starého i Nového zákona pro třetí třídu škol reálných (1901); Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu příbramském (1901); Soupis památek král. hl. města Prahy. Loretánský poklad v Praze (1901, s E. Šittlerem); Biblické dějiny pro školu a dům (1902); Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu karlínském (1902); Bedřich Nietzsche a jeho filozofie (1903); Poklad svatovítský (1903, s E. Šittlerem); Soupis památek král. hl. města Prahy. Knihovna kapitulní v Praze (1903); Chrámový poklad u sv. Víta v Praze, jeho dějiny a popis (1903, s E. Šittlerem); Katolická liturgika (1904); Katalog Mariánské výstavy v Praze 1904 (1904); Obrazy mariánské v Čechách ze století 14.–16. (1904); Sochy a skulptury mariánské v Čechách od dob nejstarších až do století 16. (1904); Průvodce metropolitním chrámem sv. Víta v Praze (1905); Soupis památek král. hl. města Prahy. Metropolitní chrám sv. Víta (1905, s K. Hilbertem); Idea cyrilometodějská (1905, s F. X. Grivcem); Život Pána Ježíše (Vídeň 1906, text k obrazům F. Schumachera); Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu českobrodském (1907); Posvátná místa Království českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. Ř. první: Arcidiecéze pražská 1–7 (1907–13; 1. Vikariáty: Českobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký, 1907; 2. Vikariáty: Berounský, Bystřický a Plzeňský, 1908; 3. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, 1909; 4. Vikariáty: Kolínský a Rokycanský, 1910; 5. Vikariát Libocký, 1911; 6. Vikariáty: Sedlčanský a Votický, 1912; 7. Vikariát Slánský, 1913); Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu vinohradském (1908); Posvátné umění. Ř. první (1909, soubor vyobrazení); Osek (1910, s J. Tumpachem, rozšíř. ← Posvátná místa Království českého 4); Svatého Václava hrob a ostatky (1911); Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu benešovském (1911); Soupis památek král. hl. města Prahy. Korunovační klenoty Království českého (1912, s K. Chytilem a K. Vrbou); Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu kralovickém (1912); Ilustrovaný průvodce chrámem sv. Víta v Praze (1916); Dějiny arcidiecéze pražské od konce století 17. do počátku století 19. D. 1. Doba arcibiskupa Jana Josefa hraběte Breunera (1694 až 1710). Část první (1917); Ilustrovaný průvodce chrámem sv. Jiří na Hradě pražském (1918); Co učinila církev pro národ český (1922); Průvodce výstavou svatováclavskou na Hradě pražském, uspořádanou v jubilejním roce 1929 (1929, s A. Šormem); Výstava korunovačních klenotů v jubilejním roce svatováclavském (1929); Slova, která pronesl… A. P. … v den tisícího výročí mučednické smrti svatého Václava (1929, ed. J. Lebeda; 1933 s tit. Dobudování českého Monsalvatu, bibliof.); Doplňky k Ilustrovanému průvodci metropolitním chrámem sv. Víta v Praze (1932); – posmrtně: Z řečí biskupa dr. A. P. 1, 2 (1932, 1934, ed. J. Lebeda). – *Překlady:* F. Vigoroux: Bible a nejnovější objevy v Palestině, Egyptě a Asýrii 1–5 (1896–1903); F. Duilhé de Saint-Projet: Apologie víry křesťanské na základě věd přírodních (1898); L. von Hammerstein: Nedělní a sváteční čtení pro vzdělaný svět 1, 2 (1900, 1902); B. Duhr: Bajky o jezuitech (1902, dopln. vyd., s J. Tumpachem); J. Panholzer: Malá dějeprava biblická Starého i Nového zákona pro katolickou mládež nižších tříd škol obecných (1907) + Veliká dějeprava biblická Starého i Nového zákona pro katolickou mládež škol měšťanských a vyšších tříd škol obecných (1908). ■ KORESPONDENCE: J. Hejčl: Pracovitost dr. P. (Hejčlovi z 1914, faksimile), Archa 1932, s. 217; an.: Životní plány rokycanského kaplana A. P. z r. 1890 (J. Svobodovi z 1890), Časopis katol. duchovenstva 1933, s. 149; J. Hejčl: Veledůstojný pane profesore (Hejčlovi z 1914), sb. Sváteční člověk (1935, s. 35). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Obrázková revue (1899–1902), pokr. České květy (1902–04), Časopis katol. duchovenstva (1905–32; z toho 1905–16, 1921–24 a 1930–32 s jinými), Rozhledy v oboru víry, vědy a umění (příl. čas. Čech 1908–09), Památky archeologické a místopisné (1908–29; do 1912 s jinými); *ediční řady, knižnice a díla:* Vzdělávací knihovna katolická (1896–1921; do 1916 s J. Tumpachem), Editiones archivii et bibliothecae s. f. metropolitani capituli Pragensis (1905–31), Sbírka pramenů církevních dějin českých stol. 16.–18. (1908–32), Český slovník bohovědný 1–3, do sešitu 151 (1909–32; do 1917 s J. Tumpachem), Bible česká 1–3 (1917–25, s J. Tumpachem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Album svatojanské (1896, s E. Šittlerem); Album svatovojtěšské (1897, s E. Šittlerem); J. Willenberg: Pohledy na města, hrady a památné stavby Král. českého z počátku 17. století (1903, s I. Zahradníkem, i něm.); Slavnostní list k sedmistému výročí svatořečení sv. Prokopa (1904); Almanach mariánský vydaný na památku mariánského kongresu v Praze (1905); J. Locatelli: Babylon Bohemiae ab anno 1780 usque ad annum 1790 (1905) + Regimen Leopoldinum 1790–1792. Memorabilia 1792–1799 (1906); Hilarius Litoměřický: Traktát o nejsvětějším přijímání lidu obecného pod jednou způsobou (1905) + List králi Jiřímu z Poděbrad (1931); Zwei Legenden über das Leben des Laienbruders Friedrich von Regensburg (1905); Privilegia semper fideli metropolitano capitulo Pragensi a Sancta Sede concessa (1905); Statuta metropolitanae ecclesiae Pragensis anno 1350 conscripta (1905); Posvátné umění v Čechách. Sbírka obrazů náboženských. Pořadí 1. (1906); F. V. Pokorný: Památnosti městečka Pyšely a okolí (1907); Dopisy reformační komise v Čechách z let 1627–1629 (1908); Relationes super statu ecclesiae et archidioecesis Pragensis ad s. Congregationem concilii

ab archiepiscopis Pragensibus factae a. 1759–1781 (1908); J. Vodňanský: Traktát o početí přečistém a neposkvrněném důstojné P. Marie (1908); Chronici Plassensis privati Tilia Plassensis inscripti, a F. Mauritio Vogt… exarati pars tertia. – Benedicti Scheppl… De abbatibus monasterii Plassensis et De monasterii Plassensis professis (1909); Veliký katechismus katolického náboženství. Vydání obrázkové (1910); Liber ordinationum cleri 1395–1416. 1–3 (1. 1395–1399, 1910; 2. 1399–1412, 1920; 3. 1412–1416, 1922); Deutsche Erlässe der Reformations-Commission an die Bürger und an die Inwohner der Prager Städte aus den Jahren 1627–1630 (1915); Excerpta ex Francisci Barton scripto Phosforus auctus (1915); Liber informationum de altaribus, fundationibus et aliis divinis officiis in metropolitana ecclesia Pragensi peragi solitis per Casparum Arsenium a Radbuza conscriptus a. D. 1624 cum additamentis successorum ipsius (1915); T. Pessina (Pešina z Čechorodu): Memorabilia ab anno 1665 usque ad annum 1680 (1916); Tumbarius S. metropolitanae ecclesiae Pragensis (1916); Libri erectionum archidiocesis. Pragensis saec. XIV. et XV. Liber VI. (1397–1405). 1–9 (1916–27); Vita Sancti Wenceslai incipiens verbis Ut annuncietur (1917); Obrázky sv. Václava, sv. Ludmily, sv. Vojtěcha, sv. Prokopa, sv. Jana Nepomuckého, bl. Mlady, bl. Anežky (1918); Akta korektorů duchovenstva diecéze pražské z let 1407 až 1410 (1921); W. Coelestinus a Blumenberg: Devota ac debita venerato ad sanctos Patronos in Sacra Metropolitana Ecclesia Pragensi 1654 – Catalogi s. s. Reliquiarum, quo in sacra Metropolitana Ecclesia Pragensis asservantur, annis 1673, 1691 et 1721 typis editi (1931). ▮

BIBLIOGRAFIE: in A. P.: Series praepositorum… S. metropolitanae ecclesiae Pragensis… (1912, s. 377) + Supplementum primum ad seriem… (1916, s. 38) + Supplementum secundum… (1925, s. 37) + Supplementum tertium… (1928, s. 40) + Supplementum quartum… (1931, s. 75); J. Šámal: Bibliografie dr. A. P., in K. Chytil: A. P. (1933, s. 39). ▮ LITERATURA: V. Bitnar: P. gotický sen (1932); sb. Biskup A. P., český kněz, archeolog a historik (1932; přisp. J. Cibulka, J. Pekař, J. V. Šimák, Z. Wirth); K. Chytil: A. P. (1933); A. Šorm: Za biskupem A. P. (1933 ← kal. Přítel opuštěných na… 1933); sb. Sváteční člověk. Vzpomínky přátel a ctitelů na českého biskupa A. P. (1935; přisp. mj. O. Blažíček, J. Cibulka, J. Hejčl, K. Chytil, J. Matiegka, C. Merhout, K. Reban, J. Sajíc, A. Seifert, J. Skrbek, J. Šejnost, O. Štancl, J. Vajs, V. Vojtíšek, J. Volf, Z. Wirth, F. Žákavec); J. Lebeda: K pátému výročí smrti biskupa A. P. (1937); B. Dlouhá: Český biskup dr. A. P., rytíř svatováclavský (1940) + Pan biskup doma (1948); J. Lebeda: Sváteční člověk (1965); M. Ryantová: ThDr. A. P. (1865–1932) (Inventář Archivu Nár. muzea 1993). ▮ A. Rezek: ref. Hammerschmidova Historia Pragensis, ČČM 1892, s. 129; J. V. Prášek: ref. O řeckých překladech Písma sv. Starého zákona 1, Čes. muzeum filologické 1896, s. 309; V. Flajšhans: ref. ed. Hilarius Litoměřický: Traktát o nejsvětějším přijímání lidu obecného pod jednou způsobou, Osvěta 1906, s. 81; Č. Zíbrt: ref. ed. J. Vodňanský, Dopisy reformační komise…, Relationes super statu ecclesiae et archidioecesis Pragensis…, ČČM 1909, s. 167; ● ref. Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapituly pražské 1: K. Kr. (Krofta), ČČH 1910, s. 466; an., Věstník ČAVU 1910, s. 401; F. Slabý, ČMF 1911, s. 417; F. Kameníček, ČMM 1911, s. 362 ●; ● ref. Series praepositorum…: an., ČČH 1912, s. 250; Č. Zíbrt, ČČM 1913, s. 467 ●; A. Dostál: Dr. A. P., kanovník a spisovatel český (k padesátinám), Vlast 31, 1914/15, s. 193; A. L. Krejčík: ref. ed. T. Pešina z Čechorodu, ČMM 1916, s. 299; J. V. (Volf): ref. ed. Liber ordinationum cleri…, ČČM 1922, s. 193; ● ref. Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapituly pražské 2: V. Novotný, ČMM 1923, s. 216; V. F. (Flajšhans), ČČH 1923, s. 199; -r- (F. Štědrý), Sborník Historického kroužku 1923, s. 64 ●; V. Vojtíšek: ref.: Catalogus codicum manu scriptorum…, ČMM 1923, s. 213; V. F. (Flajšhans): ref. Catalogus collectionis operum artis musicae…, ČČH 1926, s. 195; ● ref. Doplňky a opravy k Soupisu…: V. F. (Flajšhans), ČČH 1928, s. 654; r- (F. Štědrý), Sborník Historického kroužku 1923, s. 127 ●; V. Bitnar: A. P. literárním historikem, Archa 1925, s. 49 a pokr. (nedokonč.); J. V. Šimák in Slova, která pronesl… A. P. … (1929); ● nekrology: D. S., LidN 15. 2. 1932; A. N. (Novák), Z. Wirth, LidN 16. 2. 1932; p. (A. M. Píša), PL 16. 2. 1932; F. Čihák, Časopis katol. duchovenstva 1932 (nestr. příl.); J. V. Šimák, ČNM 1932, s. 378; vh-, LF 1932, s. 187; K. Guth, Naše věda 1932, s. 88; an., Sborník Historického kroužku 1932, s. 109; T. J. Jiroušek, Vlast 1932, s. 50 ●; A. Šorm: Sbírky uměleckých předmětů biskupa dr. A. P., Vlast 1932, s. 223; V. Bitnar, J. Sajíc in Z řečí biskupa dr. A. P. 1, 2 (1932, 1934); bs (B. Slavík): Sváteční člověk, LidN 14. 2. 1942; hjk (Z. Hájek): Památce biskupa A. P., LidN 23. 1. 1945; J. K.: Sváteční člověk, LD 14. 2. 1957; J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 433); J. Lebeda: A. P. a dnešek, Duchovní pastýř 1965, č. 1 + Zem se otvírá (o své rkp. monografii o P.), Katol. noviny 1965, č. 11 a pokr; V. M. K. (Kimák): Neúnavný vědec a bibliofil, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1985, s. 95; J. Lebeda: A. P., sb. Bohemia sancta (1989); Z. Kuchyňka: Tvůrce Svatováclavské výstavy, Posel z Budče 2002, č. 19; J. Hanuš in Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století (2005, s. 120).

vpb

SOUPIS DOPLŇKŮ A OPRAV V DATECH A MÍSTECH (v záhlaví hesel)
A – Ř

Luděk **Archleb** – † 21. 1. 1912 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

Alois **Beer** – † 10. 10. 1897 *Dobruška*
Popelka **Biliánová** – † 7. 3. 1941 *Praha*
Bohuslav **Brouk** – * 19. 11. 1912 *Holešovice* (Praha-H.)

František **Cajthaml-Liberté** – † 3. 5. 1936 *Bystřany* u Teplic

Miloš **Červinka** – * 30. 10. 1852 *Ostředek* u Benešova

Karel **Dewetter** – * 2. 10. 1882 *Dobřejovice* u Prahy
Jakub **Dragoni Křenovský** – * duben 1809 *Křenovice* u Kojetína

Jarmila **Fastrová** – † 27. 11. 1968 *Praha*
Antonín **Frozín** – * 19. 5. 1671 *Plzeň*
Josef **Furych** – * 26. 1. 1868 *Bučovice,* † 30. 12. 1936 *Karlovy Vary*

Libuše **Hanušová** – * 23. 3. 1894 *Praha*
Jiřina **Hauková** – † 15. 12. 2005 *Praha*
Jaroslav **Havlíček** (1) – † 1. 4. 1960 *Praha*
Jan Teobald **Held** – * 11. 12. 1770 *Třebechovice* (T. pod Orebem)
Servác **Heller** – * 13. 5. 1845 *Vlašim*
Josef **Hiršal** – † 15. 9. 2003 *Praha*
F. S. **Holeček** – † 3. 6. 1929 *Praha*
Marie **Holková** – † 6. 12. 2002 *Mukařov*
František **Homolka** (2) – † 20. 7. 1972 *Plzeň*
Josef **Hons** – † 26. 2. 2001 *Praha-Chodov*
Matěj A. **Hrubý** – * 13. 2. 1837 *Kamenice nad Lipou*
Jan **Hudec** – † 27. 4. 1940 *Praha*

Ivan **Jelínek** – † 27. 9. 2002 *Londýn* (Velká Británie)
Zdeněk **Jirotka** – † 11. 4. 2003 *Praha*

Josef **Kadlec** – † 28. 6. 2000
Edmund Břetislav **Kaizl** – † 15. 4. 1900 *Karlín* (Praha-K.)
Josef **Kalda** – † 1. 1. 1921 *Praha*
Josef Polemír **Kaun** – † 18. 9. 1857 *Kuřivody* (Ralsko-K.) u Mimoně
Josef František **Kocián Peckovský** – * 7. 5. 1792 *Pecka*
Jiří **Kolář** – † 11. 8. 2002 *Praha*
Josef **Kolář** (2) – † 3. 3. 1983 *Praha*
Milena **Kolmanová** – † 18. 3. 2006
Matěj **Kopecký** – * 24. 2. 1775 *Vinohrady* (Praha-V.)
František Bronislav **Kořínek** – † 19. 11. 1874 *Praha*

1956

Michal Antonín **Kotler** – † 18. 11. 1879 *Turnov*
Josef **Kovář** – * 15. 10. 1901 *Svinky* u Bechyně
Filomena **Kramattová** – † 27. 6. 1932 *Praha-Libeň*
Jiří **Kruger** – * 6. 11. 1608 *Praha,* † 9. 3. 1671 *Litoměřice*
Oldřich **Kryštofek** – † 22. 11. 1985 *Praha*
Josef Jaroslav **Křičenský** – * 12. 11. 1809 *Holice*
Karel Ladislav **Kukla** – * 29. 1. 1863 *Sedlčany*

Emanuel **Lešehrad** – † 30. 4. 1955 *Praha*
Stanislav **Lom** – * 12. 11. 1883 *Praha*
Jarmila **Loukotková** – † 29. 10. 2007 *Praha*

Vilém **Nezbeda** – † 13. 11. 2004 *Praha*
Jiří Zdeněk **Novák** – † 2. 9. 2001 *Praha*
Mirko **Novák** – † 16. 9. 1980 *Praha*

Jiří **Opočenský** – * 22. 1. 1781 *Peřimov* u Jilemnice

Aleš Vincenc **Pařízek** – * 10. 11. 1748 *Praha*
Rudolf **Pivec** – † 24. 10. 1999 *Potštejn*
Marie **Prušáková** – † 30. 3. 2004
Václav Klement **Püner** – * 14. 12. 1812 asi *Průhonice* u Prahy

Alois Vlastislav **Rirenšaft** – † 11. 3. 1879 *Praha*
Henrietta **Ritterová z Rittersberku** – * 23. 9. 1811 *Terezín*
Jiří **Ruda** – * 8. 9. 1877 *Kladno,* † 28. 1. 1955 *Kladno-Rozdělov*

Jaroslav **Řehulka** – † 19. 1. 1961 *Osek* (O. nad Bečvou)

REJSTŘÍK JMEN

Při sestavování jmenného rejstříku jsme vycházeli ze zásad stanovených v 1. díle Lexikonu české literatury (Academia, Praha 1985). Rejstřík tedy odkazuje na vlastní jména osobní, která se v rámci hesla vyskytují v jeho záhlaví, ve výkladové části a v oddílech PŘÍSPĚVKY, KNIŽNĚ, KORESPONDENCE, REDIGOVAL, USPOŘÁDAL A VYDAL části bibliografické (tištěné petitem). V těchto oddílech však rejstřík nezaznamenává redaktory časopisů, do nichž autor přispíval, ani nakladatele, vydavatele, editory, upravovatele, pořadatele sebraných a vybraných spisů, výborů, jednotlivých prací a korespondence a konečně ani autory doslovů a předmluv. Pokud jsou jména osob součástí titulu díla, odkazujeme na ně pouze tehdy, když jde o titul původní odborné práce. Rejstřík registruje odlišná znění jména, případně (hlavně u autorů starší české literatury) jeho latinské nebo německé podoby. Na místa, kde osobní jméno jednoznačně označuje název firmy (nakladatelství, tiskárny), rejstřík neodkazuje; výjimku tvoří hesla o nakladatelstvích a hesla o časopisech, almanaších, sbornících atd. (zde rejstřík zaznamenává i jména redaktorů, vydavatelů, pořadatelů ap.). Totožná jména jsou podle možnosti odlišena uvedením letopočtu, oboru činnosti, příbuzenským vztahem. Pseudonymy, které nemají podobu běžného jména a kde je obtížné rozlišit křestní jméno a příjmení, zařazujeme do abecedy, jako by šlo o nečleněný celek (A Dur). Výjimečně používanou zkratkou pseud. chceme předejít případným nejasnostem (např. Ofélie). Jména osob, která mají v tomto díle Lexikonu samostatné heslo, jsou tištěna půltučně stejně jako čísla stran vztahujících se k tomuto heslu. Půltučně tištěné strany u autorů, kteří samostatné heslo nemají, ale kteří figurují v heslech odkazových, míří na základní informaci, kterou o nich přináší odkazové heslo (jde o odkazová hesla typu Zdeněk Sadovský viz in Otakar Sadovský). Čísla příslušných stran jsou uváděna vždy jen jednou, i když se autorovo jméno vyskytuje na označené stránce vícekrát. Pro snadnější orientaci jsou čísla stran odkazujících k 1. svazku 4. dílu oddělena od čísel stran odkazujících k 2. svazku znakem ▮. Děkujeme Michalu Toporovi za pomoc při závěrečných pracích na rejstříku.

sm, ik

Aarne Antti 922
Abbé 1005
Abbott J. S. C. 878
Abdalmalik (Abdulmalik) 847
Abel viz Šolc Václav (2)
Abélard Pierre 1081
About Edmond 366, 520, 977 ▮ 1517
Abraham W. H. 1209
Abrahamowicz Adolf 142
Absolon Karel 781 ▮ 1244
Acler Jaromír 1446
Adam A. Ch. (Adolphe) 486 ▮ 1604, 1788, 1789
Adam Ch.-L. 1517
Adam Paul 901 ▮ 1405
Adam Robert 223, 224
Adam de Sancto Victore 1946
Adam z Veleslavína Daniel 123, 125, 242, 339, 387, 443, 763, 861, 895 ▮ 1193, 1424, 1426, 1678, 1884, 1950
Adamec Čeněk 1760, 1761
Adamec František 598 ▮ 1656
Adamec Jindra 832
Adamec Karel 457
Adámek Bohumil 457, 599, 600, 980 ▮ 1768, 1797
Adámek E. viz Červinka Vincenc
Adámek K. V. 986
Adámek Karel 527, 572, 573 ▮ 1777, 1829, 1848
Adámek Rudolf 95, 694 ▮ 1159, 1348, 1894
Adámek Z. V. 538
Adámek ze Švamberka 1022
Adami Friedrich 1258
Adamová Jaroslava 1620
Adams A. H. 1809
Adams Herbert 1445
Adelung J. Ch. 895
Adenis Jules 1789
Adès Albert 1125
Adler Friedrich 872, 983 ▮ 1518
Adlof J. F. 972
Adlová Věra 1627, 1628
Adolfsson Gunnar 1528
Adrian, císař 1932
A Dur viz Kadlec Svatopluk
Ady Endre 569, 570 ▮ 1690, 1691
Aelius Aristeides 636
Afanasjev A. N. 238, 1064 ▮ 1548, 1549
Agricola J. B. 38
Ahasver, pseud. 1895
Ahasver (A. H. Sver) viz Vrchlický Jaroslav
Ahnlund Nils 1527
Aho Juhani 133, 979 ▮ 1152, 1378
Achac František 1198
Achard Amédée 1257
Achard Marcel 1511, 1681
Achebe Chinua 1205
Achmatova A. A. (Anna) 870, 871, 1061 ▮ 1488, 1712, 1833
Achotrab J. viz Bartocha Josef
Aicard Jean 676, 677
Aim V. B. 1818
Aimard Gustave 1152
Aischylos 360, 636, 685, 721 ▮ 1719
Ajax (Aix) 1005
Akim Set viz Tesková Anna
Aksakov A. N. 1563

Aksakov S. T. 467, 871, 967, 968 ▮ 1251
Aladin Ladislav 736
Alain (vl. jm. Chartier Émile) 404
Alain-Fournier (vl. jm. Fournier Henri-Alban) 503, 1055 ▮ 1680
Alarcón P. A. de 600, 633, 669 ▮ 1363, 1415, 1518
Alarich 157, 319, 828 ▮ 1114
Albanov V. I. 1203
Albatros viz Náměstek Josef
Albert Eduard 443, 582, 587, 603 ▮ 1518, 1519, 1800, 1826
Albert František 443
Albert Julius 142, 622, 787
Albert Michael 1094
Albert Pražský (Albertus Pragensis) 1336, 1946, 1949
Albert Veliký (Albertus Magnus) 1360
Albert-Birot Pierre 1477
Albertazzi Adolfo 983 ▮ 1273
Alberti L. B. 1843
Albertini George 114
Albertová Tereza viz Svatová Tereza
Albertus Bohemus 1019
Albieri (Albier) Pavel 342, 457, 460, 600, 698, 772, 802 ▮ 1179, 1341, 1654, 1767, 1768, 1780
Albín Vrchbělský J. A. 1018 ▮ 1510, 1897
Albínský Vilém 1377
Albrecht J. F. E. 122, 123, 125
Albrecht Jaroslav 222, 349
Albrecht II., rakouský vévoda 1567
Albrecht I. Habsburský 998
Alcantara viz Wiener Josef
Alceste 1455
Alcoforado Marianna 504
Alcott L. M. 625, 626
Alda Jan 984, 1004, 1055, 1063 ▮ 1385, 1436, 1559
Aldington Richard 509 ▮ 1205, 1222, 1440, 1441
Aldridge James 1145
Aldrich Th. B. 194, 977, 983 ▮ 1767
Alegría Ciro 503, 668, 669
Aleš Mikoláš 66, 68, 93, 179, 225, 258, 348, 353, 367, 368, 369, 388, 390, 453, 602, 603, 653, 676, 677, 688, 697, 698, 739, 740, 741, 781, 804, 822, 824, 828, 907, 910, 923, 924, 976 ▮ 1110, 1132, 1167, 1182, 1211, 1289, 1303, 1348, 1454, 1464, 1468, 1604, 1609, 1677, 1772, 1776, 1796, 1853, 1894
Aleš-Lyžec J. Š. 1182
Alex A. J. 1153, 1342, 1769, 1798, 1843
Alexander (Alexy) Karel (K.) viz Žák Karel
Alexandr I., car 54
Alexandr V., papež 332
Alexandr VI., papež 888
Alexandr Makedonský (Veliký) 1641, 1877
Alexandrov Viktor 1293
Alexius, sv. 1932
Alfa viz Pikhart Antonín
Alfa viz Skýpala Otakar
Alfa, pseud. 1203
Alfa Václav viz Valenta-Alfa Václav
Alfonsa Marie viz Špačková Marie
Alfonso Louis 1363
Alfred (Al Fredo) viz Pikhart Antonín
Alfred viz Tisovský T. E.
Alfred Veliký 1565
Alfunzius z Hispánie 1855
Alger Horatio 1814
Alkifron 360, 503, 987 ▮ 1846
Allais Alphonse 595, 1003, 1004
Allegri Bohuš viz Javůrek F. J.
Allen J. L. 600
Allen Roman viz Vodička Timotheus
Allexandre Vincente 1064
Almar Jiří viz Živný Jiří
Alois Z., pseud. 828
Alscher Otto 1378
Altamira Rafael 600
Altenberg Peter 365, 366, 461, 594, 656, 983, 1004 ▮ 1181, 1342, 1829
Alter F. A. 1772
Altman Iogann (I. Z.) 1564
Altsheller J. A. 987
Altschul Pavel 185, 458, 459, 462, 463 ▮ 1841
Alvaro Corrado 1035, 1036
Alžběta, moravská markraběnka 394
Alžběta Pomořanská 1567
Alžběta Rumunská 798 ▮ 1378, 1829
Alžběta Uherská 490
Amaglobeli Sergo (Sergej, S. I.) 1564
Amant František 1377
Ambach (z Ambachu) Eduard von 1370, 1371, 1758, 1759
Ambros A. W. 1613, 1787, 1788
Ambros Bohumil 1641
Ambros Vladimír 1440, 1441, 1867
Ambrož, sv. 1423
Ambrož Skutečský 1041
Amerling Karel (K. S.) 190, 313, 351, 452, 527, 584, 636, 648, 763, 784, 785, 790, 877, 1067 ▮ 1272, 1292, 1322, 1383, 1397, 1448, 1449, 1450, 1770
Amerlingová Františka (Svatava, F. S.) 1036
Amersdorfer Karel 629
Amfitěatrov (Amfiteatrov) A. V. 978
Amicus viz Kaminský Bohdan
Amicus viz Vrchlický Jaroslav
Amiel Denys 1611
Amiel H. F. 690, 912
Amis viz Winter Gustav
Ammianus Marcellinus 359, 360
Ammonius Alexandrinus 159
Amorim Enrique 669
Amort Čestmír 1093
Amundsen Roald 1142, 1600
Anakreon 45, 636, 798
Anastasius 1922
Ančerl Karel 1474, 1616
Ančík Zdena 40, 1002, 1003, 1004 ▮ 1679
Ander Alex viz Žák Karel
Anderdon W. H. 1495
Andersen Carno 1445
Andersen H. Ch. 406, 461, 785, 810, 831, 890, 891, 1067 ▮ 1152, 1286, 1385, 1517, 1527, 1528, 1655, 1770
Anderson G. K. 1220
Anderson (Mason) James 1466, 1467
Anderson Maxwell 39 ▮ 1283
Anderson Sherwood 172, 173

Andrejev Leonid (L. N.) 460, 597, 743, 983 ▮ 1529, 1530
Andres Stefan 1891
Andrić Ivo 1147
Andrlík F. J. 321, 367, 369, 572, 687, 812 ▮ 1132, 1310, 1654, 1768, 1771
Andrzejewski Jerzy 867, 868 ▮ 1688
Anelli Angels 1604
Anet Claude 1446
Anežka Přemyslovna 490, 792, 793, 794 ▮ 1426, 1927, 1931, 1932, 1955
Anežka z Rožmberka 48
Angel Walter 1821
Angelarij, žák Konstantinův 1916, 1922
Angelico Fra Giovanni (Fra Angelico da Fiesole) 490, 491
Angely Louis 755, 756, 1053, 1072
Anger Fr. viz Svoboda F. X.
Anger Moric 1789
Angioletti G. B. 1035
Anicet-Bourgeois Auguste 574, 832
Aničkov Eugen 1244
Anilam J. K. viz Šafář Karel
Anile Antonio 1378
Anisimov I. I. 778
z Ankersteinu Friedrich 124
Anlaud viz Skružný Josef
Anna Maria viz Tilschová A. M.
Anna Jagellonská 1717
Anna Tyrolská 1696, 1697
Anněnskij I. F. 870
Anonymus, pseud. 843
Anouilh Jean 1571
Anselm z Canterbury 1932
An-Ski (pseud. Salomon Rappaport) 303
Antal František 595
Antes Roman viz Špaček Václav
Antoine André 922
Antonelli Luigi 1035
Antokolskij M. M. 676, 677
Antong V. K. 798
Antonín, archimandrita 1925
Antonín, sv. 1378, 1865
Antoszka (Antoška) viz Smíšková Antoška
Antoš Jan 342, 457, 600, 698, 827
Antoška 746
Antošová Svatava 1064
Anýž František 548 ▮ 1452
Anýž Josef 907
Anzengruber Ludwig 336, 337, 582, 588, 657 ▮ 1493, 1681
Apel J. A. 524
Apelles von Löwenstern Matthäus 1906
Aplt Jiří 331
A. P. Makš viz Škampa Alois
Apollinaire Guillaume 43, 66, 68, 404, 488, 503, 1004, 1060 ▮ 1112, 1149, 1154, 1155, 1285, 1313, 1456, 1639, 1679, 1680, 1712, 1790, 1878
Apollodoros 636
Appel Benjamin 730
Appleton G. Webb 1809
Apuleius Lucius 359, 360 ▮ 1460
Aquilinas (-Vorličný) Pavel 1473, 1904
Aragon Louis 185, 480, 854, 1004, 1060 ▮ 1090, 1091, 1234, 1679, 1680, 1790, 1888
Aram viz Mifek Josef
Aramis viz Šefl Alois
Arany János 1517
Aratos 1389
Arbeo, biskup 1929
Arbes Jakub 98, 167, 217, 306, 319, 429, 454, 456, 457, 482, 483, 572, 599, 600, 603, 604, 615, 622, 628, 689, 696, 697, 698, 825, 826, 827, 907 ▮ 1112, 1194, 1195, 1235, 1310, 1311, 1341, 1454, 1544, 1654, 1655, 1715, 1764, 1767, 1768, 1798, 1799
Arcos René 43 ▮ 1117
Arcybašev M. P. 300, 301, 832 ▮ 1344, 1348, 1488, 1489
Ardeleanu Carol 1153
Ardelt Karel 1183
Ardný B. 1779
Arelato Pavel viz Dvořák Xaver
Arène Paul 1469, 1655
Arens Bernard 1495
Aretino Pietro 987
Argezi Tudor 679
Arguedas Alcides 668, 669
Archenholz J. W. von 1120
Archipenko Alexander (Oleksander) 864
Archleb Luděk 460, 600, 819 ▮ 1654, 1655
Archleb z Boskovic 1275
Arietto (Ariett) Ladislav 217, 306, 455, 457, 574 ▮ 1311, 1340, 1720, 1767
Ariosto, pseud. 1895
Ariosto Ludovico 455 ▮ 1515, 1517
Aristofanes 156, 284, 359, 360, 369, 503, 524, 525, 636, 721, 722 ▮ 1318, 1319
Aristoteles 120, 360, 476, 477, 478
Arleth Louis 317, 457, 460 ▮ 1454, 1832, 1895
Armand Émile 579
Armande Louis viz Žipek Alois
Arnheim Fritz 1527, 1528
Armstrong Anthony 1220
Arndt Johann 125 ▮ 1749
Arnold Emanuel 23 ▮ 1319, 1448, 1451
Arnold Franz 170, 234, 820, 823
Arnold Jan 969
Arnold Matthew 103 ▮ 1551
Arnold z Dobroslavína K. F. 122
Arnošt z Pardubic 29, 1019 ▮ 1334, 1335, 1567
Arnoštka Č. viz Krásnohorská Eliška
Arnoux Alexandre 170 ▮ 1446
Arnstein Karel 36
Arp Hans 422
Arráiz Antonio 66
Arsén 1895
Arseněv V. K. 503
Arsenius z Radbuzy Kašpar 1955
Asbjörnsen P. Ch. 1527
Asejev N. N. 854
Asensi Julia de 1378
Ásgrímsson Eysteinn 1495, 1572, 1573
Ascher Leo 1604
Aslagsson Olai 188
Asnyk Adam 141, 142, 362, 455, 456, 983 ▮ 1341, 1459, 1767
Assolant Alfred 1345, 1346
Asturias M. A. 668, 669
Aškerc Anton 363 ▮ 1517, 1518
Atanacković Bogoboj 352
Ater Jan viz Pyro Václav a Vrbský Bedřich
Athanasius (Athanáš), sv. 397 ▮ 1863
Athenaios 636

Atherton Gertrude 173
Atsebešová Ludmila viz Buonaccini Simonetta
Auber D. F. E. 486 ▮ 1788, 1789
Aubin Eugène 798
Auden W. H. 1091, 1888
Auderska Halina 868
Audiberti Jacques 1888
Audoux Marguerite 75
Audran Edmund 1816
Audy Oldřich 506 ▮ 1104
Auer Frank 1878
Auerhan Jan 1061
Auerheimer Raoul 1829
Auersperg Josef 1773
Auerswald Jaroslav 857, 858
Auffenberg Josef 1789
Augier Émile 647 ▮ 1518
Augier G. V. É. 1677
Augusta Antonín 1047 ▮ 1337
Augusta J. M. (V. M., V. J. M.) 982, 1003, 1081 ▮ 1560, 1712, 1718, 1797, 1878
Augusta Jan 564, 796 ▮ 1275, 1903, 1904, 1906
Augusta Josef 988 ▮ 1347
Augusta Oldřich 155
Augustin, sv. (Augustinus Aurelius) 123, 125, 310, 394, 395, 407, 477, 478, 766, 768, 769 ▮ 1352, 1360, 1423, 1561, 1749, 1933
Augustin Olomoucký 477, 478, 768 ▮ 1531
Augustinová Božena 455 ▮ 1704, 1720
Aupeka Bolemír 828
Aurelius Antoninus (Antonius) Marcus 480
Auriga Pavel 982
Auředníček Otakar 457, 572, 827, 982 ▮ 1132, 1136, 1310, 1342, 1346, 1654, 1655, 1768, 1779, 1797, 1798
Ausobský Karel 715
Austen Jane 625, 626
Autrata F. V. (František) 832
Avdějenko A. O. 392
Aveline Claude 1263
Averbach L. L. (Leopold) 480
Averčenko Arkadij (A. T.) 460, 463, 597, 832, 983 ▮ 1124, 1327, 1344, 1348, 1530, 1711, 1712
Axa, pseud. 1004
Axamit Ignác 1398
Axmann (Axman) Emil 807 ▮ 1316, 1799
Aylicson Alix viz Pétit Édouard
Aymé Marcel 979 ▮ 1343, 1446
Azevedo Aluísio 1343
Azorin (Azorín) viz Martínez Ruiz José
Azov Vladimir 1055
Ažin (Ažin Franta) 1004

Baar J. Š. 349, 406, 534, 535, 651, 831, 873, 874, 875, 903, 904, 1080, 1081 ▮ 1179, 1223, 1234, 1377, 1379, 1402, 1498, 1540, 1558, 1559, 1560, 1561, 1668, 1670, 1688, 1767, 1768, 1798, 1799
Babáková Věra (M. V.) 1831, 1834
Babánek Karel 317, 982 ▮ 1157, 1454, 1768, 1796, 1830, 1895, 1944
Babel Isaak (I. E.) 462, 463, 1004 ▮ 1150, 1575
Babička Hynek 205, 731, 836, 838
Babilonský Koloman 832
Babinský Václav 1487
Babka Miroslav 832
Babler O. F. 68, 173, 208, 326, 392, 462, 463, 842, 983, 1055 ▮ 1091, 1102, 1103, 1182, 1186, 1378, 1437, 1559, 1560, 1663, 1664, 1712, 1833, 1851, 1878, 1891
Babor Karel viz Eisner Pavel
Babrios 636
Babukić Vjekoslav 527
Baby J. K. 1377, 1379, **1879–1881**
Bacchelli Riccardo 521
Bacon Francis 1467
Bačkora J. M. (Josef) 648, 763, 877 ▮ 1322, 1383
Bačkora Štěpán 406, 751, 763, 877 ▮ 1292, 1710, 1770, 1777
Bačkovský Alexandr 317, 461, 891 ▮ 1346, 1768, 1832, 1833
Bačkovský Fr., nakl. 651, 986
Bačkovský František 104, 456, 672 ▮ 1131, 1132, 1133, 1135, 1136, 1180, 1375, 1378, 1379, 1668, 1768, 1827, 1828
Bačkovský Karel 1660
Baden-Powell Robert (R. S.) 821
Badeni Kazimierz 941
Baderle Egon 170
Baďouček Hynek 1518
Bagár Andrej 1091
Bagrickij Eduard (E. G.) 871, 1060, 1062 ▮ 1576
Bagrjana Elisaveta viz Belčerova Elisaveta
Bahier Anatole 286
Bahr Hermann 36, 366, 634, 832, 983 ▮ 1181, 1343, 1535
Bach Alexander 1025 ▮ 1338, 1462
Bach Ernst 170, 234, 820, 823
Bach F. E. 38
Bach Friedrich 1794
Bach Gustav (G. A.) viz Třemšínský Budislav
Bach J. S. 209
Bacháček z Nauměřic Martin 292, 356
Bachmann Josef 819
Bachmetěv Vladimir 597
Bachtin N. N. 1103
Baillon André 153
Bajaja Antonín 1064
Bajgar Radek 1064
Bajnarová Věra 1344
Bajraktar viz Panýrek Duchoslav
Bąk Wojciech 842
Bakalář (Srbecký) J. M. 1379
Bakalář Mikuláš viz Štětina Mikuláš
Bakoš Nikolaj (Mikuláš) 185
Bakule F. K. 317
Bakunin M. A. (Michail) 19, 163 ▮ 1257
Balajka Bohuš 920
Balák J. M. 389, 940 ▮ 1338, 1348
Balák Jaroslav 601, 940 ▮ 1509
Balák Karel 831, 832, 833 ▮ 1468
Balatka Antonín 392
Balbi Adriano (Hadrian) 785, 786 ▮ 1682, 1683
Balbín Bohuslav 29, 44, 355, 372, 375, 393, 397, 590, 591, 611, 767, 844, 845, 974, 975 ▮ 1113, 1120, 1243, 1244, 1427, 1569, 1892
Balbus Hieronymus 658 ▮ 1354, 1355
Balcar Josef 1710

Balcárek Aleš 207, 587 ▮ 1130, 1136, 1240
Balcárek J. J. 1797
Balcárková Lidmila 57
Balcarová Milena 1833
Balcarová (-Píšková) Nina 1091, 1346
Balda Jiří 236, 532, 832, 833 ▮ 1493, 1705, 1920
Balda Josef 763, 827
Baldessari Plumlovská Vojtěška 601 ▮ 1157, 1555
Baldhofen J. M. 1627
Balej František 400, 678, 679, 832, 983 ▮ 1094
Balej Jiří 1641, 1878
Balek-Brodský Filip 1712
Bálent J. Š. 1054
Balfe M. W. 486
Balhar Jan 1316, 1317
Balk Theodor 1061
Ballantyne D. W. 175
Ballantyne R. M. 407, 625, 626 ▮ 1585
Balling Charley (Karel) 820
Balling Mojmír 1571
Bally H. J. 1798, 1800
Balmes Jakub 1552
Balmont Konstantin (K. D.) 280, 983 ▮ 1513, 1550, 1551, 1712
Balounová Marie 1775, 1776
Balšánek Antonín 437
Bałucki Michał 27, 141, 142, 455, 600, 706 ▮ 1178, 1341, 1655, 1767, 1829
Balzac Honoré de 37, 75, 93, 130, 131, 413, 420, 460, 503, 509, 517, 620, 621, 748, 749, 899, 901, 912, 993 ▮ 1152, 1322, 1344, 1348, 1363, 1364, 1404, 1405, 1436, 1471, 1475, 1476, 1517, 1571, 1679, 1680, 1764, 1851, 1852
Bambas III. viz Váchal Josef
Bambas Miškovský Gustav 698
Bandello Matteo (M. M.) 509, 857, 987
Bang Herman 153, 253, 461, 600, 977 ▮ 1832
Banjevič Mirko 1091
Banjom V. Ch. (Ch. V., V.) viz Chaloupecký Václav (2)
Banville Théodore de 290 ▮ 1131, 1418, 1419
Bár Zdeněk 84, 228, 392, 984, 1026, 1054 ▮ 1315, 1316, 1436, 1712, 1797, 1798, 1851
Barák Josef 20, 22, 115, 129, 205, 309, 676, 677, 1037, 1048 ▮ 1112, 1113, 1338, 1364, 1543, 1545, 1781
Barancevič K. S. 1124
Baranga Aurel 1571
Barbey d'Aurevilly Jules (J. A.) 965, 977 ▮ 1680
Barbier Jules 1788, 1789
Barbora, sv. 1908
Barbora Celská 1196
Barbusse Henri 153, 462, 519, 595, 748, 977, 983, 1059, 1060, 1061 ▮ 1091
Barcal Jindřich 1103
Barclay V. C. 820 ▮ 1444
Barčík Vladimír 1056 ▮ 1091
Bardoun Vojtěch 1135
Barényi Olga 93
Bareš Arnošt 504, 1055 ▮ 1437
Bareš František 1080
Bareš Gustav 777, 1061
Baring Maurice 503 ▮ 1412, 1558
Barner Jan 444, 766, 767 ▮ 1893
Barnet Vladimír 1062
Baroja y Nessi Pio 669
Baron Richard 406, 809 ▮ 1371
Barrès Maurice 253 ▮ 1455
Barrett-Browning Elizabeth viz Browning Elizabeth Barrett
Barrie J. M. 696 ▮ 1518
Barrière Théodore 648 ▮ 1251
Barrili A. G. 600 ▮ 1152
Bart Ilja 215, 392, 507, 1004, 1056, 1060, 1061, 1062
Bart Ćišinski Jakub 1310, 1518
Barta Ludvík 303
Bárta Oldřich 1384, 1385, 1851
Barták Jan 1229
Barth Karl 936
Barthes Roland 1586
Barthou Louis 1445
Bartl Indra viz Bart Ilja
Bartoch Jar. viz Brtnický Ladislav
Bartocha Josef 194, 688 ▮ 1780
Bartol Vladimir 406 ▮ 1688
Bartolo de Sassoferrato (Bartolus de Saxoferratus) 410
Bartoň František 1955
Bartoň (Barton) Pavel (Paul) viz Veltruský Jiří
Bartoš Eugen 832
Bartoš F. M. 937, 1028 ▮ 1165, 1267, 1451, 1465, 1812, 1819, 1841
Bartoš Felix 510, 832 ▮ 1226, 1705
Bartoš František 153, 194, 206, 374, 572, 601, 687, 688, 689, 731, 914 ▮ 1136, 1176, 1236, 1255, 1272, 1460, 1539, 1540, 1777, 1870
Bartoš František (1905–1973) 38 ▮ 1843
Bartoš Jan 43, 84, 117 ▮ 1390, 1621
Bartoš Jaroslav 1303, 1346
Bartoš Jindřich 655
Bartoš Josef 91, 94, 461, 549, 684, 701, 705 ▮ 1312, 1346, 1776, 1845
Bartoš Otakar 215, 867, 1064, 1065
Bartoš Písař 609, 611, 612
Bartošek Theodor 705
Bartošová, provd. Svobodová Máša (Marie) **487**, 982, 983 ▮ 1797, 1833, 1834
Bártová Emilie 1828
Bartovský Josef 617 ▮ 1555
Bartovský Karel 1621
Bartovský Václav 1576
Bartsch J. A. (Josef) 1448, 1449
Bartůněk Vojta 458
Bartušek Antonín 400
Bartuška Josef 462, 1054 ▮ 1090, 1161, 1840, 1878
Barvič Vilém 361, 363
Barvík Miroslav 858, 1062, 1063
Barvinskij M. 1529
Barvíř Jan (J. S.) viz Malíř Jan
Barvitius Jan 1627
Basanin Mark 1562
Basileios (Basilius) Veliký 1541
Bass Eduard 59, 109, 319, 458, 459, 461, 462, 505, 594, 595, 819, 826, 827, 883, 884, 885, 948, 983, 996 ▮ 1343, 1538, 1582, 1681, 1712, 1944
Bassarabescu I. A. 1378
Bassi G. B. 124
Bastlová Zdeňka 1064
Baše Josef 454, 457, 907
Baškircevová Marie 1832
Bašmak Mychajlo 916
Baštář Jiří 939

Baštecká Luisa 1346
Baštecký Josef 474 ▮ 1808
Baštýř Edvard 830
Baťa J. A. 440, 441 ▮ 1260
Baťa Jan 1198, 1199
Baťa Tomáš 440, 645 ▮ 1434, 1839, 1840
Bataille H. viz Tolstoj L. N.
Batěk A. S. 1093
Batěk J. 1894
Baťha František 403, 798, 844 ▮ 1235, 1753
Batíková Marie 1132
Batka Richard 1604
Baťová (-Moravanská) Gabriela 1180, 1655, 1771
Baťové 441
Battu Léon 1608
Baťuškov K. N. 1770
Bauberger Wilhelm 263, 648
Bauclaire René 180
Baudelaire Charles 114, 403, 404, 412, 413, 504, 863, 965, 966, 983, 1004, 1054 ▮ 1097, 1418, 1455, 1517, 1695, 1790, 1833
Baudiš Josef 1335
Baudouin d'Aubigny Théodore 1072
Baudyš Josef 715, 1944
Baudyšová Libuše 93, 832 ▮ 1180, 1342, 1345, 1347
Bauer Andreas 1570, 1571
Bauer František 1002, 1003, 1004
Bauer Jan 1064
Bauer Julius 1604
Bäuerle Adolph 755, 756, 1072, 1073
Bauernfeld Eduard von 1052, 1053 ▮ 1361
Baum Jiří 349
Baum Oskar 93
Baumann Émile 1244
Baumbach Rudolf 1340
Baumgarten Reith von 755
Bauše Bohumil 52, 706, 980, 984 ▮ 1497, 1604, 1768, 1771, 1799
Bauše Pavel 706
Baušová Klára viz Špecingrová Klára
Baušová Marie 842
Bava K. viz Biebl Konstantin
Bavor z Nečtin 1139
Bavorovský Tomáš 1320, 1321
Baxa Karel 1846, 1847
Baxter G. O. 1445, 1471
Bayani Khanbaba 848
Bayard F. A. (J. F., J. F. A.) 336, 773, 1072 ▮ 1259, 1788, 1789
Bayer Anton 686
Bayer František 454, 571, 572, 573, 826, 827 ▮ 1134, 1273, 1827
Bayer Josef 839
Bayer Vilém (Vilda) viz Neubauer Vilém
Bayer Zdenko 667
Bayerová Anna 1826, 1827, 1830
Bazán E. P. viz Pardo Bazán Emilia
Bazarov Eugen viz Kadlec Jan
Bazilovič Ioannikij 916
Beach Rex (R. E.) 133, 939 ▮ 1342, 1344, 1363, 1364, 1471, 1585
Beachcroft Th. O. 172
Beardsley Aubrey (A. V.) 1222
Beasley-Murray Tim 1888
Beatus Quido 1380
Beauduin Nicolas 35, 983
Beaufort Edvard 1894
Beaufort Edvard, nakl. 787 ▮ 1123, 1124
Beauchez Louis viz Schmidt-Beauchez Louis
Beaumarchais P. A. C. de 226, 337
Beaumont Francis 1764
Beaumont Marie le Prince de 895
Beaunier André 1680
Bebel August 163 ▮ 1154
Bebr Antonín (A. L.) 982 ▮ 1768, 1833, 1842
Beck A. J. 959
Beck Anton 243, 582, 584
Beck Julius 1378
Becker R. Z. 972
Beckford William 175
Beckovský J. F. 1326, 1712
Bécquer G. A. 600
Bečák Ignác 1244
Bečák Tomáš 1903
Bečička Jan 1379
Bečka J. V. 224
Bečka Josef (J. K.) 94, 214, 215, 911 ▮ 1833, 1834
Bečvář Vilém 772
Bečvářová B. J. (Barbora) 406 ▮ 1378
Bečvářová Ema 1378
Beda (Bedo) viz Löhner Fritz
Béder Ján 920
Bédier Joseph 520, 521
Bednár Štefan 1005
Bednář Ferdinand 1311, 1779
Bednář Jaroslav 982 ▮ 1712, 1796
Bednář Kamil 38, 62, 84, 216, 307, 684, 788, 1056, 1061, 1064 ▮ 1090, 1091, 1093, 1141, 1142, 1628, 1691, 1776, 1851, 1858
Bednářová Jitka 1552
Bědnyj Děmjan 188, 870 ▮ 1385
Bedrna Jan (Jindřich) viz Neumann S. K.
Bedrna Karel 1002, 1004
Bedrna-Vosa 1004
Bedřich II. 1304
Bedřich Jindřich Falcký 377 ▮ 1451
Beeger Julius 1782, 1783
Beecher-Stowe Harriet (H. E.) 1341, 1430, 1442
Beer Alois 1107, 1854
Beer Antonín 1015
Beer Kurt viz Konrad Kurt
Beer Michael 1258
Beerbohm Max 857
Beethoven Ludwig van 35, 209, 296, 312, 313, 509, 858, 869, 870 ▮ 1111, 1315, 1729
Begović Milan 832 ▮ 1147
Běhal Klauda 1768
Beholz Robert 987
Běhounek František 888, 987, 988
Běhounek Václav 240, 398, 399, 400, 506 ▮ 1154
Behrens Bertha viz Heimburg Wilhelmine
Behrens Peter 1853
Behring E. A. von 999
Behrman S. N. 889
Bechberger Antonín 1182
Becher J. R. 156, 656, 1060 ▮ 1091, 1146
Bechstein Ludwig 362, 364, 809
Bechyňka Jan 338
Bechyňová Věnceslava 215
Beier Harald 1527
Bejček A. V. 1347
Bejła Jarosz viz Rzewuski Henryk
Bejvával Jaroslav viz Blažek Patrik

Bél Matěj 125, 241
Bělák Vojtěch viz Šimáček František
Belčerova Elisaveta 540, 1064
Belfrage Cedric 1143
Bělič Jaromír 214, 222, 1062 ▮ 1420
Bělíček Pavel 1064
Běličová Jiřina 1925
Bělinskij V. G. 102, 758 ▮ 1208, 1712
Běljajev Vladimir (V. P.) 1385
Bell Clive 1854
Bell Charles 662
Bellarmino Roberto 1422
Bellini Vincenzo 231, 486
Bellis Arnošt viz Těsnohlídek Rudolf
Bellmann Karel 1257
Bellmer Hans 422
Belloc Elisabeth 842
Belloc Hilaire 164, 172, 173, 397 ▮ 1422
Bellow Saul 1219
Bellus Nicolaus viz Lundorp M. C.
Bělohlávek Bedřich 788
Bělohlávek Jan viz Suchý Lothar
Bělohorská Josefina 1311
Bělohoubek Josef 831
Bělohrobský V. M. V. (vl. jm. Vejskrab V. M.) 457, 474, 676, 677 ▮ 1164, 1656
Bělopotocký Franz 329
Belot Adolphe 117
Bělovský Václav 46
Bělský Arnošt 842
Bělský Václav 436, 437
Bělský Vladimír viz Zhoř Antonín
Bělych Grigorij (G. G.) 1061
Bělyj Andrej 870, 983, 1032 ▮ 1550, 1712
Bém (Bem) A. L. (Alfréd) 214, 882, 1028
Bém (Bém-Inultus) Eduard 317 ▮ 1800
Bém Rudolf viz Hlava Vratislav
Bena J. V. 1378
Béňa Matouš 982 ▮ 1310, 1769
Béna Zdenko 1002, 1004
Benatzky Ralph 170
Benda Jan 363
Benda Jaroslav 740, 980 ▮ 1327, 1452
Benda Karel viz Eisner Pavel
Bendl Karel 23, 192, 401, 672 ▮ 1133, 1304, 1514, 1517, 1787
Bendl Stránický V. Č. 129, 379, 381, 406, 789, 790, 836 ▮ 1256, 1764, 1770
Benedict Leijo 488
Benedikt XV., papež 466
Benedikt z Nudožer Vavřinec 323, 524
Benedikt z Nursie 1856
Benedikti Ján (J. B.) 521, 522, 525, 527
Benedix Roderick (J. R., R. J.) 321, 336, 754 ▮ 1259, 1301, 1360
Benelli Sem 1489
Beneš Bedřich 1049
Beneš Bohuslav (Bohuš) 819
Beneš Eduard 151
Beneš Edvard 26, 95, 214, 276, 350, 507, 508, 511, 546, 547, 814 ▮ 1128, 1129, 1154, 1426, 1440, 1466, 1470, 1699, 1824, 1843, 1847
Beneš F. X. 734
Beneš František 1292
Beneš Jaroslav (Jára) 823, 939, 940
Beneš Jiří 1314
Beneš (Jizerský) K. J. 84, 400, 462, 463, 506, 982, 983 ▮ 1091, 1180, 1797, 1834, 1840, 1841
Beneš Kamil 1797
Beneš Karel viz Hádek Karel
Beneš Stanislav 1557
Beneš Viktor 548
Beneš Vincenc 739, 740, 741 ▮ 1116, 1456
Beneš Vojta 418, 419, 705, 985, 1078 ▮ 1102, 1103, 1104, 1157, 1158, 1159, 1345, 1385, 1730
Beneš Buchlovan Bedřich 349, 448, 594, 849, 850 ▮ 1157, 1161, 1182, 1295, 1385
Beneš Jizerský K. viz Beneš K. J.
Beneš Šumavský Václav 457, 571, 601 ▮ 1131, 1345, 1346, 1348, 1654, 1677
Beneš Třebízský Václav 369, 380, 407, 433, 437, 438, 439, 454, 457, 482, 534, 535, 571, 600, 640, 763, 825, 827, 831, 915, 916, 964, 975, 977, 978, 979, 980 ▮ 1157, 1224, 1310, 1319, 1344, 1348, 1374, 1408, 1512, 1544, 1668, 1767, 1769, 1771, 1778, 1830
Beneš z Hořovic 338, 339 ▮ 1758
Benešová Božena 84, 144, 420, 492, 493, 509, 544, 891 ▮ 1097, 1180, 1342, 1767, 1768, 1769, 1797, 1823, 1824, 1825, 1830, 1832, 1833, 1840
Benešová Hana 1285
Benešovicové 767
Benešovský-Veselý J. J. 455, 461, 601, 698, 827 ▮ 1346, 1517, 1518, 1767, 1780
Benetka Bořivoj 1560
Benhart František 215, 1064
Beníško Karel, nakl. 1559
Beníšková Otýlie 1538
Ben Jamin, pseud. 1895
Benndorf Paul 1303
Bennet R. A. 693
Bennett Arnold 164, 319 ▮ 1152, 1411, 1604
Benoît Pierre 977, 1066 ▮ 1125, 1325, 1507, 1508, 1581
Benoni Josef 1770
Benoni Karol 706
Benoniová Hana 819
Bensinger Sigmund 1134
Benson R. H. 397 ▮ 1585
Benýšek Ladislav 369, 572, 602, 698 ▮ 1132, 1310, 1345, 1377, 1654, 1771
Benz Ernst 1032
Berák Jaromír 398, 399
Beran Čeněk 208, 831
Beran Jan 532, 832
Beran Jaroslav 832
Beran Josef 1132, 1791
Beran Karel 982
Beran Rudolf 624
Beránek Jan 827 ▮ 1378
Beránek Jaroslav 944
Béranger P. J. 455, 587, 588 ▮ 1115, 1417, 1418, 1764, 1787
Beránková Anděla 1830
Beránková Jitka 1143
Béraud A. M. 756 ▮ 1445
Béraud Henri 1225
Berďajev N. A. (Nikolaj) 1712
Berdych Kamil 594
Bérence Fred 979
Berezovská Zina 215

Berg O. F. (vl. jm. Ebersberg O. F.) 563 ▮ 1788, 1789
Berg van Eysinga H. W. Ph. E. van den 1467
Bergen Alexander 1053
Berger František 1047
Berger O. E. 1061
Berger Thomas 1144
Bergerac Cyrano de 37
Bergerová Růžena 224
Berggolc O. F. (Olga) 1511
Berghauer J. Th. 241
Bergman Hjalmar 1319
Bergmann J. A. 265
Bergmann Josef (Joseph) 1378
Bergmann K. 1005
Bergmannová Marie viz Budínová Hana
Bergrová Zdeňka 215
Bergson Henri 856 ▮ 1116, 1805
Bergt August 55
Berchtold (z Uherčic) Bedřich (Friedrich) 1847
Berchtold Josef 1377, 1378
Berchtoldové, hrabata 685
Beringer Antonín 1128
Berio di Salsa Francesco 1320
Berka Cyril 1377
Berka Emil 662
Berka Jan 122
Berka Josef 842, 1057
Berka z Dubé Bohuslav 212
Berka z Dubé Václav 1904
Berkopec Oton 35, 214, 215 ▮ 1091, 1146, 1533, 1691
Berla Alois 773, 1039, 1072 ▮ 1816
Berla Anton 1052, 1053
Berlioz Hector 1747
Bermann Moritz 1548
Bernadotte Folke 1527
Bernanos Georges 503, 1055 ▮ 1091, 1436, 1558, 1897
Bernanski Joe viz Kurka Bernard
Bernard A. viz Bernášek Antonín
Bernard Alex 1827
Bernard Émile 741
Bernard Gabriel 1611
Bernard Charles 1788
Bernard Karel 1377
Bernard Tristan 156, 262, 462, 749
Bernard Victor 1518
Bernard z Clairvaux 394, 769 ▮ 1749
Bernardin de Saint-Pierre J. H. 1321, 1345, 1469
Bernardinová Eva 1064
Bernardski J. viz Kurka Bernard
Bernardský J. K. viz Kurka Bernard
Bernášek Antonín 828, 947 ▮ 1509
Bernášek Antonín viz Toman Karel
Bernášek Vladimír 1062
Bernášková Alena 1672
Bernášková Irena (Inka) 1079
Bernau Bedřich (Friedrich) 1694
Berndorf Alexandr 1378, 1464, 1798
Berněde Artur 1471
Berneker Franz 297, 299
Berner J. K. S. 972
Bernhard J. S. 642
Bernhardt Sarah 234, 922 ▮ 1327
Bernolák Anton 524
Bernstein A. D. 342
Bernstein H. L. G. 634
Berounský Stanislav 1897
Berr de Turique Julien 749
Berry Marek 1284
Bert, pseud. 156
Bertheroy Jean 799
Berthet Élie 574
Berthold P. viz Hejhal Josef
Bertleff Erich 1478
Bertrand Aloysius 965, 1004, 1055
Besant Annie de 1378
Besnard Albert 1454
Bestužev A. A. viz Marlinskij-Bestužev A. A.
Beták Rudolf 526
Betáková Valéria 526
Bettelheim Anton 588
Beutel z Lattenbergu F. V. 1356
Bevk France 86 ▮ 1534
Beza (de Bèze) Theodor 1834, 1836
Bezděka F. R. 1073
Bezděka F. V. 575
Bezděka František 200, 201, 575
Bezděková Ludmila 1828
Bezdíčková Karla 1513
Bezejmenný Antonín viz Konrád J. D.
Bezruč Petr 26, 58, 59, 74, 75, 148, 220, 221, 222, 227, 228, 233, 280, 296, 350, 363, 372, 392, 408, 418, 520, 546, 548, 622, 630, 778, 806, 807, 827, 828, 952, 995, 996 ▮ 1167, 1238, 1239, 1260, 1294, 1295, 1315, 1316, 1432, 1462, 1534, 1595, 1639, 1691, 1774, 1776, 1791, 1792, 1793, 1797, 1871
Bezstarosti Karel 1377
Bezymenskij A. I. 870
Bhattáčárja (Bhattacharya) Bhabaní 703, 889
Bianki V. V. (Vitalij) 1203, 1385
Bíba J. viz Žák Karel
Bíba Vincenc 648
Bíbl František 679, 871, 983, 1055 ▮ 1346, 1436, 1437, 1517, 1712, 1853
Bíbus František 1558
Bibus Gustav 686
Bicek František 462
Biceková O. viz Picková Olga
Bič Miloš 1885
Bidlo František 156, 656, 905, 1005 ▮ 1839
Bidlo Jaroslav 29, 214, 816, 847, 916 ▮ 1588
Bidlo Josef 1005
Bidlo Vladimír 319, 1004 ▮ 1712
Biebl Konstantin 84, 92, 95, 113, 114, 183, 184, 185, 186, 398, 422, 423, 459, 467, 517, 776, 778, 852, 854, 861, 890, 1003, 1004, 1055, 1059, 1060, 1062 ▮ 1149, 1313, 1456, 1575, 1638, 1641, 1689, 1790, 1897
Bielek Vojtěch 1091
Bienenberg K. J. 123, 125
Biener z Bienenberku Karel 590
Bierbaum O. J. 365, 475, 593, 594
Bieville viz Desnoyers de Biéville Ch. H. E.
Biggers E. D. 1809
Bíl (Bil) Čeněk viz Ibl Čeněk
Bílá Magda 1161, 1180, 1712, 1797, 1833, 1834
Bilan Šinovský (Bilan-Šinovský) Josef viz Šinovsky Jozef
Bílejovský Bohuslav 796 ▮ 1320, 1321
Bílek Alois 1843

Bílek František 567, 608, 903 ▮ 1182, 1223, 1224, 1454, 1716, 1720
Bílek František viz Čenkov Emanuel
Bílek Jakub 796
Bílek Jan 982
Bílek P. A. (Petr) 1064
Bílek Petr 1064
Bílek T. V. 1375
Bilhaud Paul 820
Biliánová Popelka 367, 460, 687, 827, 831 ▮ 1180, 1313, 1474, 1828, 1830, 1834
Bilibin I. J. 839
Bílkovský František 392
Billinger Richard 1437, 1663, 1664
Billings Buck 475
Bilovský B. H. 1244, 1569
Bílý František 73, 204, 205, 420, 456, 469, 604, 688, 836, 978 ▮ 1109, 1112, 1113, 1135, 1273, 1528, 1704, 1777, 1778, 1779, 1780
Bílý Jan (J. E.) 271, 425, 670, 671 ▮ 1356, 1777
Bílý Jaroslav 730, 777
Bílý Jiří 444
Bílý Josef viz Žák Karel
Bílý Martin viz Peroutka Vladimír
Bilczewski Józef 1046
Binding G. R. 1094
Binns Ottwell 1445, 1471, 1507, 1508
Binovec Václav 667
Bion 636 ▮ 1354, 1355
Birabeau André 798
Birch-Pfeiffer Charlotte 336, 753, 756 ▮ 1072, 1073, 1259, 1493
Birjukov Nikolaj (N. Z.) 1564
Birnbaum Vojtěch 541, 861 ▮ 1455
Birnbaumová Alžběta 1559, 1560
Biró Lájos 569, 570
Biskup Josef 1094, 1797, 1851
Biskupec z Pelhřimova Mikuláš 370
Bismarck Otto von 698
Biss M. C. viz Urx Eduard
Bisson Alexandre 118, 749
Bitnar Vilém 207, 795, 843 ▮ 1182, 1223, 1374, 1378, 1379, 1559, 1854, 1908
Bittner D. E. 962
Bittner Jiří 217, 306, 457, 827 ▮ 1338, 1348, 1720, 1769
Bittner Konrad 219, 299 ▮ 1649, 1650
Bittnerová Marie 695 ▮ 1828
Bíza František 367, 602
Bizet Georges 231 ▮ 1789
Björnson Björnstjerne 137, 253, 319, 461, 600, 601, 657, 810 ▮ 1136, 1211, 1527, 1655, 1816, 1833
Black J. F. 1220
Blackie J. S. 1209
Bláha I. A. (Arnošt) 214, 479, 705 ▮ 1159
Bláha Jan 1797
Bláha Josef 1393
Bláha Karel 619
Bláha Václav 399, 832 ▮ 1305, 1712
Bláha Zdeněk 1062
Blahník Roman 234 ▮ 1571
Blahník V. K. 406, 687, 978, 984 ▮ 1603
Blahoslav viz Benedikti Ján
Blahoslav Jan 159, 265, 295, 444, 502, 525, 564, 643, 646, 766, 796, 797, 799, 995, 996, 1023 ▮ 1136, 1140, 1236, 1237, 1782, 1844, 1882, 1885, 1899, 1900, 1904
Bláhová Eliška 1824
Bláhová Marie 1150
Bláhový Alois 1150
Blahynka Milan 1063
Blaikie W. G. 1208, 1209
Blair Clay jr. 1144
Blake William 37, 164, 1054 ▮ 1205, 1222
Blanc Charles 677
Blanická Blanka 1346
Blanická Katuška 1180
Blár K. R. viz Polák Karel (1895–1981)
Blasco Ibáñez Vicente 693 ▮ 1152, 1342, 1363, 1489
Blass Leo viz Sabina Karel
Blatná Renata 224
Blatný Ivan 233, 400, 406, 508, 965, 966, 993 ▮ 1090, 1141, 1142, 1385, 1456, 1854
Blatný Lev 84, 326, 392, 467, 548, 984 ▮ 1234, 1387, 1641
Blattný Ctibor 1878
Blau Édouard 231 ▮ 1789
Blavatskaja (Blavatska) J. P. 1585
Blažek Antonín 1001
Blažek J. T. 1348
Blažek Jindřich 413
Blažek Matyáš 1133
Blažek Michal 1047
Blažek Oldřich 1091
Blažek Patrik 827
Blažek Vratislav 889 ▮ 1617
Blažek Zdeněk 1686
Blažíček Oldřich (O. J.) 1295, 1851
Blažíček Vladimír 944
Blažka František 281
Blažková Marie viz Příleská Marie
Bleha J. 1851
Blech Leo 170
Bleibtreu Carl 1851
Blekastad Hallvard 976
Blekastad Milada viz Topičová Milada
Bliziński Józef 142, 706 ▮ 1767
Blodek Vilém 23, 914
Bloch Ernst 1091
Bloch J. R. 1091
Blochová Marianna 481
Blok Alexandr (A. A.) 66, 68, 853, 870, 871, 882, 983 ▮ 1362, 1363, 1550, 1712, 1830, 1878
Blokša Jan 1378, 1518
Bloy Léon 1004, 1081 ▮ 1182, 1313, 1680, 1852, 1897
Blum K. L. (Karl) 755 ▮ 1259
Blum Léon 1629
Blumauer Aloys 45 ▮ 1810
Blumenthal Casimir von 755
Blumenthal Oscar 286, 634 ▮ 1604, 1789, 1816
Blunck H. F. 1145, 1153
Blunck Richard 750
Bo Yin Ra (Bô Yin Râ) 1585
Boaistuau Pierre 1424
Bob (Alexander) viz Herrmann Ignát
Bobbin (Bobin) Georg viz Zíka Vláďa
Bobeček, pseud. 1895
Bobek František 812
Bobińska Helena 867
Boborykin P. D. 600 ▮ 1529
Boccaccio Giovanni 92, 303, 509, 636, 1047 ▮ 1135, 1152, 1517
Bock J. Ch. 577

Böcklin Arnold 976 ▮ 1454
Bočánek Bedřich 59
Boček Antonín 582, 584
Boček Viktor 93
Bodanski (Bodanzky) Robert 629 ▮ 1604, 1816
Bodenstedt Friedrich 336
Bodjanskij O. M. 527
Bodkin Mac Donnell Matthias 1809
Bodlák Karel 307, 1054
Bodlák Křesomysl 1473
Bodlák (z Bodlákova) Prokop viz Rais K. V.
Bodrý Jaroslav viz Kratochvíl Antonín
Boettinger Hugo viz Böttinger Hugo
Bogar Jan 1377
Bogatyrjev (Bogatyrev) P. G. (Pjotr) 31, 220, 222, 299, 423, 462, 480, 1028 ▮ 1280, 1281, 1854
Bogdanovič M. I. 1704
Bogner Václav 1885
Bogúň P. M. 1446, 1447
Boháč Antonín 1845
Boháč Josef 964
Boháč V. viz Žikeš Vladimír
Boháček Ludvík 976 ▮ 1131
Boháčková A. 1103
Bohatcová Mirjam 1903
Bohdanecký A. viz Kosina J. E.
Bohdanecký Eduard 804
Bohemarius viz Uhle Alois
Bohemicus viz Sobota Emil
Bohemus 842
Böhm Jan 1239
Böhm Jindřich 636, 637 ▮ 1131, 1788
Böhm Margareta 1809
Böhmová Anna viz Dostál A. B.
Bohn H. G. 1258
Böhnel M. B. 92, 93, 95, 827, 982 ▮ 1444, 1769
Bohunek Pavel 1909
Bohunka viz Čacká Marie
Bohuslav František 832 ▮ 1538
Bohuslav J. V. 204, 206 ▮ 1310, 1311
Bohuslav Jan 1377
Bohuslav Josef 988
Bohutínský Eugen viz Tomek V. V.
Bochořák Klement 406, 965 ▮ 1141, 1362, 1385
Bochů Tomeš viz Stašek Antal
Boïeldieu F. A. 231, 755
Boigner Ondřej 426
Bois Jules 1842, 1843
Bojar Pavel 215, 400, 506, 1063
Bojar Stanislav 1081 ▮ 1878
Bojarová Olga 215
Bojenický Frant. viz Sláma F. J.
Bojer Johan 1342, 1527
Bojesen E. F. Ch. von 352
Bojko R. (vl. jm. Horák Alois) 982 ▮ 1768, 1796, 1798, 1824
Bok Petr viz Václavek Bedřich
Boleslav I. 1124, 1859
Boleslav I., polský král 1288
Boleslavský J. M. viz Mikuláš Boleslavský Josef
Bolina Karel 827
Böll Heinrich 149
Bolt Ben viz Binns Ottwell
Bolza G. B. 352
Bolzano Bernard 54, 200, 477, 478, 480, 483, 498, 499, 635, 637, 648, 790, 791, 931, 1053 ▮ 1227, 1228, 1352, 1612, 1666, 1827
Bolzano Jan 498, 499
Bombera Jan 1378, 1379
Bonafont C. Ph. 755
Bonaventura, sv. (vl. jm. Fidanza Giovanni) 166, 397, 1019 ▮ 1855, 1856, 1909, 1933
Bondarin S. A. 1203
Bondy Egon 1064
Bonitz Hermann 1430
Bonn Hanuš 399, 400 ▮ 1141, 1205
Bonsels Waldemar 1445
Bontempelli Massimo 462, 1035
Boo Sigrid 1342
Boos Waldeck V. L. 1518
Bor Alois viz Sláma František
Bor Jan 42, 43, 99, 107, 463 ▮ 1538, 1768
Bor Jiří 232
Borák Mečislav 1314
Borbonius Matyáš 1504
Bordeaux Henry 1342, 1471
Borecký Jaromír 75, 102, 214, 253, 437, 460, 502, 503, 505, 541, 827, 828, 921, 977, 978, 980, 982, 983, 984 ▮ 1131, 1132, 1161, 1162, 1346, 1454, 1604, 1768, 1795, 1796, 1797, 1799
Borecký Karel 1058
Borecký Karel, nakl. 1576
Borecký Vladimír 489
Borek J. viz Roháček František
Borek Jan viz Sedlák J. V.
Borek Vlastimil 37, 94, 853, 1058
Borgese G. A. 1489
Borghes F. V. 1830
Borchardt Hans 656
Borchardt Rudolf 1055
Borin Vladimír 156, 157, 463, 1004, 1060 ▮ 1840
Boris, car 1672, 1916
Boris, kníže 1244
Borko Božidar 1057
Borkovec Petr 1064
Born Adolf 1538
Born Ignác 590 ▮ 1119, 1427, 1428
Borodin S. P. 92
Boronda V. F. 1092, 1093
Borotínský (Borotinský) Jaroslav (J. F.) viz Zyka Borotínský Jaroslav
Borott Jan 1451
Borovička Josef 1475
Borovičková Adriena 1475, 1479
Borovičková Vlasta viz Kučerová Vlasta
Borovský F. (Fr.) viz Ruth František (2)
Borovský F. A. 804 ▮ 1768
Borovský J. S. 1073
Borový Fr., nakl. 976, 986 ▮ 1252, 1296, 1344, 1852
Borový František 547
Borový Klement 426, 794 ▮ 1357
Borowski Tadeusz 867, 868
Borský T. A. viz Štein Táborský Vojta
Boršoš Kumjatskyj Julij 705 ▮ 1091
Bort Rudolf (R. J.) 457 ▮ 1310, 1377, 1768
Bortulin Andrija 983
Bořek Dohalský František 891, 977 ▮ 1769, 1797
Bořivoj, kníže 1929
Bořková Hana 687
Bosák Ctirad 219
Bosák Kliment 766, 1904, 1906, 1908
Bosák Michal 567
Bosák Vodňanský Jan 895 ▮ 1952, 1954
Boscovich (Boškovič) R. J. 1120

Bosch Simon 124
Bosilek Ran 1146
z Boskovic Marta 1834
z Boskovic Tas 989
Boss-Waldeck Christian von 120
Bossuet J. B. 1626
Boston Frank A. viz Šrámek Antonín (* 1887)
Boštík Jan 983
Boštík Václav 1561
Botev Christo 915, 916
Böttcher Wolfgang 1571
Botticelli Sandro 490
Böttinger Hugo 319, 401, 459, 595, 602, 828 ▮ 1553, 1711, 1843
Botto Ján 460 ▮ 1393, 1394, 1918
Botura Mojmír 215
Boubela Josef 1777, 1778
Bouček Antonín 40, 883, 1004 ▮ 1152, 1154
Bouček Jaroslav 1062 ▮ 1235
Bouček V. 1824
Bouda Cyril 93, 95, 319, 401, 463, 488, 504, 829, 905, 952, 979, 980, 988, 1005 ▮ 1181, 1711, 1712, 1843
Boudier-Bakker Ina 1465
Boudyš (Baudyš) Jan 1465, 1712
Bouchal J. V. 1380
Bouchardy M. Joseph 1258
Bouilly J. N. 1228
Bounat Louis 749
Bourdelle Antoine (É. A.) 148 ▮ 1455
Bourdet Édouard 118
Bourdon Karel 688
Bourgeois Anicet viz Anicet-Bourgeois Auguste
Bourges, roz. Braunerová Anna 891 ▮ 1721
Bourges Élemir 1716
Bourget Paul 118, 137, 253, 413, 600, 621, 750, 977 ▮ 1341, 1561, 1655, 1767, 1832, 1833
Bourgoigne Jean de viz Mandeville John
Bous František 1830
Bous Julius 980
Boussenard Louis (L. H.) 1345, 1563
Boušek Karel (K. R.) 1064 ▮ 1094, 1851
Bouška Bohumil 572, 811, 820, 832 ▮ 1132, 1654, 1655, 1895
Bouška Sigismund 165, 166, 547, 843, 1080, 1081 ▮ 1183, 1224, 1310, 1375, 1377, 1378, 1716, 1721, 1796, 1799
Bouterwek Friedrich 524
Boutet Fréderic 413
Bouvier Alexis 1327
Bová B. viz Benešová Božena
Bowen Elizabeth 174, 175
Bower B. M. 475 ▮ 1471
Bowring John 1797
Boyesen H. H. 193
Boylesve R. T. (René) 318, 406
Bozděch Emanuel 204, 335, 390, 456, 634, 721, 722, 826, 832, 982 ▮ 1194, 1195, 1274, 1799
Bozděch V. R. 988
Božan J. J. 564 ▮ 1698, 1902, 1903, 1909, 1910, 1911, 1915
Božek František 1094
Božek Josef 1253
Božislava viz Čacká Marie
Brabec Adolf 317 ▮ 1161, 1179, 1769
Brabec Jan 91, 95
Brabec Jiří 66 ▮ 1420
Brabec Julius 516
Brábek František 456, 601, 979, 983, 1039 ▮ 1115, 1517, 1518, 1767, 1768
Bracco Roberto 595, 1035
Bračický B. 1778
Bradáč Jaroslav 617
Bradáč Karel 1062
Bradáč Vincenc 1903
Bradell Maurice 1220
Bradelský viz Juda Karel
Brádelský Josef viz Klvaňa Josef
Brádelský M. (B., M. H.) viz Hrubý M. A.
Bradford Roark 319
Brádková Betty 1827
Bradley J. H. 702, 730
Bradshaw Nina 1508
Bradský Th. V. 1351
Bráf Albín 290, 437, 685, 891 ▮ 1208, 1827, 1828, 1834
Bráfová, roz. Riegrová Libuše 804, 891
Brahe Tycho de 356
Brahms Johannes 1612
Brachtl J. E. 1132
Braibant Charles 92
Braito S. M. 1559
Brambora Josef 36, 400, 921 ▮ 1420
Bramhauzský z Rozstejna Burian Celerin 874
Brammer Julius 1816
Branald Adolf 400, 832 ▮ 1479, 1621
Branald Richard 407, 832, 833
Branbergerová Marie 1834
Brancusi Constantin 1280
Brand F. E. 832
Brand Max 83, 475, 476, 987 ▮ 1471
Brand Mona 889
Brand V. de viz Brandejs Alois
Brandejs Alois 1655
Brandejs Vladimír 1064
Brandes Georg 137, 138 ▮ 1391, 1768
Brandl Jan 1788
Brandl Petr (P. J.) 622 ▮ 1766
Brandl Vincenc 273, 456, 571, 582, 584, 598, 731 ▮ 1656
Brandon Thomas 1219, 1220
Brandt Evelin 1680
Brandys Kazimierz 867
Braník Jarda viz Šanda Jan
Branislav František 68, 84, 215, 467, 503, 984, 1004, 1061, 1062, 1063, 1078 ▮ 1091, 1162, 1527, 1853
Braniš Josef 205
Branišová Marie 367
Brant Sebastian 1018
Brantl Karel 1356
Braque Georges 1116, 1455
Bratt Alfred 358
Braun Andrzej 868
Braun Fernando 1225
Braun Heinrich 898, 972
Braun Josef (1840–1902) 1788, 1789
Braun Josef (1864–1891) 457, 571, 599, 600, 825, 827, 977, 980 ▮ 1654, 1754, 1767, 1769
Braun Karl von 755
Braun Lily 1145
Braun Matyáš 740
Brauner Bohumil 136 ▮ 1552
Brauner Bohuslav 328
Brauner František (F. A.) 436, 437, 439, 581, 584, 959 ▮ 1350
Brauner Vladimír 328

Braunerová Anna viz Bourges Anna
Braunerová Zdenka 160, 328, 492, 541, 547, 839, 891, 952, 976 ▮ 1426, 1454, 1558, 1716, 1720
Braunweiler Emil 750
Brawne Fanny 1552
Braxatoris Andrej 582
Brázda Jan viz Wenig Adolf
Brázda V. 594
Brázda Vladimír 888
Brázdil Arnošt viz Sabinov Ivan
Brdečka Jiří 463, 1062 ▮ 1617
Brdlík Jiří 1632
Breden Christiane von 587 ▮ 1832
Bredler František 1814
Bredvold Louis 1220
Bréhat Alfred de viz Guézenac Alfréd
Brehm Alfred 956
Brehm Bruno 92, 912
Breicha A. D. 125
Brechler Joseph 1667
Brecht Bertolt 92, 392, 461 ▮ 1091, 1680
Breisky Arthur 952 ▮ 1273, 1776
Breiský R. W. (Rudolf) 952
Brejcha Leander 1377, 1378
Brejchová Věra 532
Brejník Bohuslav 715
Bremer Fredrika 1259
Bremmer Julius 1604
Bremond Henri 371, 372, 480, 1055 ▮ 1262
Brentano Bernard 503
Brentano Clemens 793
Brentano Franz 297
Brentano Lowell 1220
Brering Maurice 1617
Brésil Jules 1604, 1788
Breska Alfons 94, 317, 505, 566, 573, 827, 982 ▮ 1768, 1796
Bresková-Mařáková Beatrice 1346
Bretfeld Joseph von 1120
Bretfeld-Chlumčanský F. J. (František) 126
Breton André 183, 184, 185, 240, 422, 423, 424, 480, 864, 1060 ▮ 1312, 1475, 1477, 1790
Bretšnajdr Zdeněk viz Hendrich Jan
Brett Vladimír 1062, 1063
Breuner J. J. 1954
Brězan Jurij 1064
Brezina Ján 185
Bricaud Joanny 1842
Bridel Bedřich (Fridrich) 643, 644, 766, 1029 ▮ 1242, 1243, 1244, 1902, 1909, 1910, 1915
Bridges Robert 1471, 1668
Briggs-Myers Isabel viz Myers I. B.
Brigita, sv. (Švédská) 769
Brikcí z Licka 86
Brilkin I. P. 343
Brinkmann Hennig 1336
Brisebarre Édouard (É. L. A.) 648
Bristow Gwen 1446, 1507, 1508
Brjusov Valerij (V. J.) 870, 983 ▮ 1204, 1711, 1712, 1833
Brod Max 20, 36, 43, 92, 95, 705, 978 ▮ 1111, 1604, 1624
Brodský Bohumil viz Zahradník Brodský Bohumil
Bródy Sándor 570, 600
Brodziński Kazimierz 272, 273
Broftová-Millerová Máša 1230
Broj Richard 319 ▮ 1369, 1712
Broman Zdeněk viz Tichý František (F. R.)
Bromfield Louis 92, 93, 172, 173, 175 ▮ 1343, 1441, 1446, 1507, 1508
Brömse August 31
Bronecký Bohdan 1779
Bronnen Arnolt 287 ▮ 1170
Bronsart von Schellendorf Fritz 518
Brontë E. J. (Emily) 625, 626 ▮ 1219
Brontë Charlotte 1146, 1259
Brooke Rupert 1853
Brosius Václav 796
Brot Ch. A. 1548
Brouardel P. C. H. 999
Brouk Bohuslav 183, 184, 185, 186, 422, 423, 508, 801 ▮ 1456, 1790
Broul František 1107
Brousek Josef 313, 679
Brousek Ludevít 452
Brousil A. M. 1235
Brousil Antonín 462 ▮ 1374, 1380
Brown Frances 1209
Brown L. L. 730
Brown Stěna (Štěna) 1004
Browne K. R. G. 1126
Browning Elizabeth Barrett 679 ▮ 1247, 1824, 1825, 1828
Browning Robert 679, 983
Brož E. viz Saudek E. A.
Brož Jaroslav 463 ▮ 1841
Brož Josef 406, 966
Brož Karel viz Saudek E. A.
Brož Luděk 936
Brožek Josef 812, 1060 ▮ 1377, 1531
Brožík Emanuel 696 ▮ 1492, 1493, 1554, 1803
Brožík Václav 1771, 1772
Brožík a Janke, nakl. 321
Brožková Marie 1240
Brožová Marie 1831
Brožová-Malá Julie 983 ▮ 1161, 1181, 1346, 1712, 1769
Bršlica František 953
Brtáň Rudolf (Rudo) 84, 215 ▮ 1316
Brtěk Vlastimil 871
Brtnický Ladislav 457 ▮ 1440, 1768
Brtnický z Valdštejna Hynek 1192
Brtník Václav 75, 463, 979, 982, 984, 1081 ▮ 1346, 1603, 1796, 1799, 1800, 1829, 1830, 1833
Brtníková-Petříková Anna 982 ▮ 1179, 1180, 1347, 1798, 1799, 1829, 1830, 1833, 1834
Brückner Alexander 299 ▮ 1648, 1649
Bruckner Ferdinand 39
Brügel Fritz 1091
Brüll Ignaz 1517
Brunclík Stanislav 1060
Brunetière Ferdinand 620
Brunian J. J. 119 ▮ 1702
Brunner August 164 ▮ 1711
Brunner V. H. (Vratislav) 40, 161, 308, 319, 459, 464, 594, 595, 883, 1005 ▮ 1348, 1712, 1775, 1776
Bruno Giordano 327
Bruno z Querfurtu 1336, 1930
Brunswick L. L. 486 ▮ 1789
Bruntálský z Vrbna Hynek st. 1678, 1836
Brunton Paul 1585
Brušák Karel 222, 1056 ▮ 1090, 1280, **1887–1889**
Bruun Laurids 978
Brůžek Bartoloměj R. viz Linda Josef
Brůžek František 1154

Brůžek Miloslav 1064
Brychta Vojtěch 584
Brychtínská J. V. 1827
Brynda J. B. 1092, 1093
Brynychová Anna 1456
Brzák Miroslav viz Šmejkal J. V.
Brzková Terezie 1538
Brzobohatý František 1240, 1473
z Brzozówa Valentin 1900
Brzozowski Stanisław 867, 1055 ▮ 1688
Břečková Barbora 1346
Břeský Edvard 366
Břetislav I. 1164
Březan Václav 962
Březanovský Jaroslav (Jaromír) viz Šrámek Jan
Březenský Otokar S. viz Žižka Otokar
Březenský Tomáš viz Havlíček Borovský Karel
Březina Emanuel 1156
Březina Otokar 36, 60, 61, 84, 138, 168, 280, 317, 318, 319, 327, 350, 404, 437, 438, 504, 542, 543, 544, 547, 548, 580, 849, 850, 883, 901, 902, 916, 935, 965, 981, 1054, 1055 ▮ 1095, 1121, 1122, 1182, 1186, 1224, 1285, 1297, 1310, 1376, 1377, 1414, 1418, 1438, 1454, 1463, 1464, 1470, 1498, 1499, 1595, 1636, 1660, 1661, 1691, 1706, 1707, 1721, 1756, 1766, 1769, 1799, 1866, 1891
Březina Rudolf 1557
Březnovský Václav 275
Březovský Bohuslav 400, 1056 ▮ 1105, 1141
Břitva Vendelín viz Herrmann Ignát
Bříza J. V. (Vladimír) viz Pazourek Vladimír
Bubák Alois 453, 965, 966
Bubelová Lili (Lída) 1105, 1573, 1797, 1833
Buben X. viz Mácha Jaroslav
Bubeník Josef viz Valja Jiří
Bubeníková Libuše viz Valjová Libuše
Buber Martin 43, 856
Bubla František 33
Bublík Ladislav 1064
Bublová Marie 215
Bubník Karel 457 ▮ 1310, 1771
Buck P. S. 175, 463, 503 ▮ 1145, 1146, 1446
Buckle H. T. (T. H.) 1208, 1209
Bučina-Slezan A. viz Tománek Adolf
Bučinskaja (Teffi) N. A. 1711, 1833
Buda Luděk 1779
Budak Pero 1127
Budecius František 438
Budecký Ludevít 1827
Budík Karel 1706
Budík Miloš 956
Budil Fabián (Fab.) viz Zaletěl Prokop
Budil Vendelín 176, 263, 315, 316 ▮ 1537, 1538, 1815
Budín Stanislav 1064
Büdinger Maxmilian (Max) 485
Budínová Hana 705, 1060
Budínský L. F. viz Frič Leopold
Budínský Václav 367
Budlovská Evženie 511
Budovec z Budova Václav 335 ▮ 1835, 1836
Budzyński Winanty 808
Buero Vallejo Antonio 669
Buffalo Bill viz Cody W. F.
Bufková-Wanklová, provd. Absolonová Karla 602 ▮ 1179, 1180, 1346, 1824, 1829, 1830, 1833, 1834
Bühler Karl 1280, 1281
Buchan John 93, 133, 978 ▮ 1152, 1471, 1585
Buchar Josef 1771
Buchar Otakar 207
Bucharin N. I. 240, 479, 1060 ▮ 1090
Buchbinder Bernhard 231, 657 ▮ 1604, 1816
Büchner Georg 303
Bujnák Pavol 94, 349, 916
Buk A. K. 1829
Bukáček Josef 222 ▮ 1495
Bukovac Vlaho 31
Bukovský Miroslav (Mirko) 629
Bulánek F. D. viz Bulánek-Dlouhán František
Bulánek-Dlouhán František 191, 400, 416, 832, 988 ▮ 1104, 1158, 1712, 1797, 1798, 1799
Bulant Antonín 457 ▮ 1377
Bulatovič A. K. 1563
Bulava J. 456
Bulgakovskij Dmitrij (D. G.) 1563
Bulgarin F. V. (T. V.) 967 ▮ 1292, 1321, 1322, 1442
Bulíř K. A. 1123
Bulíř Karel 406, 461, 763
Bulla Karel 895, 898
Bullinger Joseph 755
Bülow Hans von 1111
Bulwer-Lytton E. G. (Edward) 1321, 1341, 1508, 1584
Bunčák Pavol 185
Bunčáková-Graeblová Hermína 1261
Bundesen H. N. 1657
Bunić-Vučićević Ivan 1032
Bunin Ivan (I. A.) 462, 870 ▮ 1181, 1342, 1712
Buonaccini Simonetta 548, 982 ▮ 1769, 1828, 1833, 1834, 1840
Burckhardt Jakob 253, 254
Burda Josef 1538, 1770
Burdach Konrad 394, 912, 1016
Burdová Bljuma 1170
Bureš Ivan 1347
Bureš Miloslav 392, 400 ▮ 1437, 1559, 1776
Burg Eugen 1816
Bürger G. A. 46, 524, 577, 680, 764, 838, 934
Burgerstein Josef 835, 836
Burchett Wilfred (W. G.) 730
Burian E. F. 31, 66, 134, 135, 152, 153, 186, 220, 222, 240, 302, 400, 422, 430, 460, 517, 547, 705, 922, 991, 992, 1003, 1004, 1011, 1012, 1060 ▮ 1091, 1112, 1268, 1312, 1415, 1805, 1841, 1854, 1919
Burian Jan 1132
Burian Jan, hudebník 362
Burian Jan viz Strejček Ferdinand
Burian Jaroslav 63
Burian Karel 832 ▮ 1310, 1377, 1379, 1493
Burian Rudolf 1895
Burian Tomáš (T. A.) 230 ▮ 1350, 1351, 1732
Burian Václav 983 ▮ 1154, 1712
Burian Vlasta 181, 430, 512, 516, 819, 832, 905, 1004 ▮ 1260, 1476, 1477, 1620, 1920

Burian Zdeněk 95, 871, 988 ▮ 1154, 1159, 1348
Buriánek František 354, 383, 384, 1062, 1064 ▮ 1105, 1235, 1316
Buriánová Libuše 1564
Burka Antonín 952
Burman B. L. 503
Burnett F. H. 1345, 1584, 1585, 1816
Burns Robert 193, 238, 455, 456 ▮ 1205, 1208, 1211
Burroughs E. R. 987 ▮ 1152
Bursík Jaroslav 1340, 1344
Bursík a Kohout, nakl. 830 ▮ 1340
Buršák a Irrgang, nakl. 1066
Buršíková Milada viz Topičová Milada
Burton Beatrice 1152
Burtov Avo viz Votrubová-Haunerová Marie
Buryan F. J. 455
Busbeck A. G. 1494
Busch Wilhelm 78, 150, 594
Busch Wolfgang 1032
Büsching A. F. 112
Businská Helena 1628
Bušková Marie 983 ▮ 1878
Butler Samuel 175 ▮ 1878
Buzek Bonifác 581
Buzic Rudolf viz Pavlis Jan
Buzková Pavla 366, 979 ▮ 1180, 1824, 1825
Bykov Vasil 1064
Byrd Evelyn (E. R., R. E.) 503, 730 ▮ 1434
Byrd Richard 666
Byron G. G. 102, 138, 193, 238, 455, 456, 503, 587, 599, 603, 676, 791, 792 ▮ 1114, 1272, 1309, 1321, 1340, 1392, 1515, 1517, 1594, 1595, 1596, 1597, 1655, 1767, 1779, 1780, 1867
Byrtus Jan 384
Bystroň Jan 217
Bystřický Květoslav viz Lhota J. N. (J. K.)
Bystřina Otakar 208, 290, 457, 595, 698, 819, 827 ▮ 1655, 1658, 1768, 1778, 1779

Caballero Fernán 773 ▮ 1655
Cabell J. B. 1153
Caden P. C. 1768
Caesar Gaius Julius 369, 574, 636, 720, 919 ▮ 1430
Caha Jan 730 ▮ 1283
Cach Vojtěch 1062, 1064
Caigniez L. Ch. 755
Caillavet G. A. (de) 117, 741
Cain Henri 1604
Caine Hall (Th. H. H.) 133, 518, 978 ▮ 1152, 1342, 1584
Caird John 1209
Cajthaml-Liberté František 460 ▮ 1155, 1368
Calderón de la Barca Pedro 335, 336, 352, 456, 1072 ▮ 1517, 1570, 1571, 1719, 1789
Caldwell Erskine 503, 730
Caletka Alois 387
Calma Marie 349, 460, 891, 982 ▮ 1179, 1180, 1181, 1342, 1345, 1346, 1768, 1769, 1796, 1797, 1798, 1830, 1833
Calmet Antoine 1184
Calmet Augustin 1736
Calvi Jan viz Křišťan Jan
Calzini Raffaele 164
Cámara F. A. de la 686, 692
Cammarano Salvatore 486, 755 ▮ 1320, 1604, 1788, 1789
Cammra F. E. J. K. (Felix) viz Cámara F. A. de la
Camões Luís de 455 ▮ 1436, 1515, 1517
Campanus Vodňanský Jan 162, 1023 ▮ 1503, 1811
Campbell Reginald 1422
Campe J. H. 1228
Campoamor Ramon de 1797
Camus Albert 1279
Candidus 1120
Candèze Ernesto 1345
Canisius Petr (P. S.) 1908, 1953
Cankar Ivan 86, 462, 983, 986 ▮ 1152, 1342, 1533, 1534, 1640, 1832
Cankar Izidor 1533, 1534
Cannizzaro Tommaso 1340, 1517, 1767
Cantu Cesare 1655
Capendu Ernest 648, 752
Capes Bernard 164
Capri Moric 286, 287
Capuana Luigi 1814, 1830
Capus Alfred 117, 413, 1004 ▮ 1343
Caragiale I. (J.) L. 600 ▮ 1255
Carballido Emilio 669
Carco Francis 503, 512 ▮ 1680, 1878
Cardarelli Vicenzo 164
Cardenal Ernesto 1064
Cardová (-Lamblová) Anna 1829
Carducci Giosuè 455, 603, 1035 ▮ 1185, 1378, 1517, 1767, 1799
Carfioli (Carf.) viz Kaminský Bohdan
Carchesius Martin 292 ▮ 1734
Carion Joannes 236
Carl Margarethe 756
Carlisle H. G. 979
Carlos IV., španělský král 887
Carlyle Thomas 253, 503, 656 ▮ 1208, 1551, 1594, 1598
Carmen Sylva viz Alžběta Rumunská
Carminati Cesare 397
Carolides (z Karlsperka) Jiří 1627, 1678, 1696
Carossa Hans (Heinz) 503 ▮ 1094, 1851
Carpenter Edward (E. Ch.) 1220
Carré Michel 1608, 1788, 1789
Carretero J. M. 600
Carro Jean de 126, 127 ▮ 1352, 1355, 1356
Carroll Lewis 172, 173, 175 ▮ 1091, 1209, 1345, 1441, 1854
Carroll P. V. 173
Cartland Barbara 1445
Casanova G. G. (Giacomo) 123, 125, 920, 978, 987 ▮ 1264
Case R. O. 1471
Casona Alejandro 669
Cassianus Johannes 1865
Casson H. N. 95 ▮ 1471
Cassou Jean 864
Castanier Prosper 1585
Castau Paul 1610
Castell (Castella) Alexander 872
Castelli I. F. (I. V. F.) 680, 755, 1072 ▮ 1259, 1808
Castelnuovo Enrico 600 ▮ 1655
Castiglione Baltassare 1696
Castro Ferreira de 92
Castro Osorto Anna de 1378
Catapultus viz Hodáč F. X.
Catel Jean 1680
Cather Willa (W. S.) 979 ▮ 1411

Cathrein Viktor 1046
Catullus Gaius Valerius 231, 318, 425, 426, 765, 798, 1019 ▮ 1460
Cavallotti Felice 601
Cazalis Henri 1207
Cazin J. Ch. 1455
Cechmajstr Arnošt 1104, 1157, **1889–1890**
Cejchmajstr A. viz Cechmajstr Arnošt
Cejp Ladislav 97
Cekota J. R. viz Vávra J. R.
Cekotová Lída 1060
Celestýn J. viz Hašek Jaroslav
Céline L. F. 1581, 1679, 1680
Cellarius Christoph 895
Cellini Benvenuto 93, 253
Celtis Konrád 658
Cendrars Blaise 66, 67, 419 ▮ 1312, 1313
Cenek Edvard 987
Cennini Cennino 1843
Cerman Alois 1767
Cerman Josef 1839
Cerroni J. P. 591 ▮ 1772, 1773
Cervantes (y) Saavedra Miguel de 352, 668, 669, 729 ▮ 1142, 1203, 1681, 1895
Ceyp z Peclinovce J. B. 330, 457 ▮ 1565, 1566, 1770
Cézanne Paul 741 ▮ 1116, 1454, 1455
Ciàmpoli Domenico 600
Cibuzar Jan 407
Cicero Marcus Tullius 369, 476, 477, 485, 636, 780 ▮ 1403, 1531, 1758, 1836
Cidlinský Věnceslav 249
Cieker Josef 842
Cigánek Vojtěch 1705, 1706
Cigoi Alois 875
Cihelka Oldřich 1154, 1159
Cikán Miroslav 748, 1012
Cimický Jan 1064
Cimplová Naděžda 853
Cincibuch Petr 1064
Cink Jindra 1181
Cinybulk Vojtěch 350, 369, 370 ▮ 1159, 1346, 1385
Cione Andrea di viz Orcagna
Cipr Josef 328 ▮ 1297
Cipra Josef 986
Circlerus Vavřinec 1834, 1835
Cirkl Jiří 294, 307
Cirneková Aloisie 547
Císař Jan 1063, 1064
Císař Jaroslav 173, 175
Císař K. B. 763
Císler Josef 600, 982 ▮ 1769, 1798
Císlerová Božena 684
Ciszewski Stanisław 1734
Citronato, pseud. 828
Clairville (Charles) viz Nicolaie L.-F.
Clam Martinic Jindřich 960
Clamp H. M. E. (H. M.) 319, 702
Clarke A. C. 1064
Clarus H. viz Holý Kamil
Claudel Paul 43, 357, 544, 842, 1055, 1081 ▮ 1663, 1664, 1878, 1897
Claudius Aelianus 1389
Clauren (Klauren) H. viz Heun C. G. S.
Clément Berta 687
Clementis Vlado 1060 ▮ 1150
Clercq René de 983
Cletus viz Kletečka František
Cliford Geo 518
Clodius Ch. A. 524
Cloete Stuart 1440, 1441
Cmunt Otakar 460, 461
Cocteau Jean 66, 67, 316, 488, 509, 1055 ▮ 1091, 1112, 1312, 1313, 1455, 1476, 1478, 1679, 1680, 1790, 1878
Codicillus z Tulechova Petr 158, 356 ▮ 1782
Cody W. F. 978
Coela Carlos 1655
Coelestinus a Blumenberg Wenceslaus viz Nebeský z Blumenberga V. F.
Cochlaeus Johann 1275
Cola di Rienzi 253
Coleridge S. T. 194 ▮ 1594
Colette S. G. 948 ▮ 1405
Collin H. J. von 754
Collin d'Harville J.-F. 286
Collins Edgar viz Peukert Z. V.
Collins Mabel 1585
Collins Wilkie 599
Collinus (z Tullechova) Matouš 158, 590 ▮ 1782
Collodi Carlo 1346
Colloredo (-Mels und Wallsee) Josef (Joseph) 680
Coloma Luíz (P. L.) 600
Colombi Marchesa (Markýzka Colombiová) viz Torelli-Torriani Maria
Colum Padraic 164
Comenius viz Komenský J. A.
Comfort W. L. 1220
Condorcet Antoine 253
Connington J. J. (vl. jm. Waltr S. A.) 1508
Connor Ralph 625, 626
Conrad Joseph 37, 38, 133, 164, 172, 173, 977, 986 ▮ 1422, 1471, 1584, 1598
Conscience Hendrik 475 ▮ 1655
Conti Angelo 1455
Conti Augusto 1495
Conway Hugh 706, 707
Coolen Antoon 503 ▮ 1467
Cooper J. F. 406, 987, 1066 ▮ 1341, 1344, 1422, 1430, 1585
Coppée François 278, 336, 406, 455, 460, 600, 641, 819, 879 ▮ 1180, 1207, 1340, 1341, 1378, 1655, 1767
Coquelin B. C. 1788
Corbière Tristan 413, 1004, 1054 ▮ 1663, 1664
Córdoba Luis 1063
Cordula 1324
Corelli Mary 518 ▮ 1152, 1378, 1585
Cormon Eugène 336 ▮ 1789
Corneille Pierre 1517, 1719
Cornova Ignác 120, 122, 125, 323, 375, 376, 402, 680, 894, 896 ▮ 1739
Coronini J. B. A. 671
Cortázar Julio 1065
Corvin J. P. 265
Corvin-Wiersbitzki O. J. B. (Otto) von 1548
Coscarelli Kate 1146
Cosmar Alexander 1053, 1072 ▮ 1808
Cosquin Emmanuel 416
Costa Charles da (Carl) 336, 563 ▮ 1789
Coster Laurens Janszoon 1467
Cottin-Ristaud Sophie 1318
Coufal Vladislav 1093

Courteline Georges 119, 262, 512 ▮ 1476
Courthion Pierre 503 ▮ 1313, 1680
Courths-Mahler Hedwig 518 ▮ 1373, 1585, 1821
Couvreur André 749
Coward Noël 1220
Craig Hardin 1220
Crane Stephen 173 ▮ 1205
Crane Walter (W. W.) 1455
Crantz J. H. 1772, 1773
Cratander Andreas 1275
Crawford F. M. 1471, 1585
Crawley-Boevey Matthew 1495
Credner F. A. 406, 514
Cremer J. J. 1814
Crémieux Benjamin 164 ▮ 1604, 1680
Crémieux H. J. (Hector) 1789
Crevel René 240, 423
Crha V. A. (A. V. J.) 326, 455, 697, 763
Crnjanski Miloš 392
Croce Benedetto 58, 739 ▮ 1598
Crocinus Matěj 1193
Crofts F. W. 1445
Croisset François de 118
Croker B. M. (M. B.) 625, 626, 1066 ▮ 1585, 1809
Crompton Richmal 1349
Cronia Arturo 1035, 1036
Cronin A. J. (Archibald) 93 ▮ 1145, 1146, 1283, 1508
Crooker Earle 1220
Crosby Harry 1790
Croziére Alphonse 1303
Cruciger Petr 1503
Csiky Gergely 570, 601
Ctibor Kbelský Jan 1906
Ctitelka vážného umění viz Krásnohorská Eliška
Cumming A. N. 1209
Cuno Heinrich 754
Curel François de 75, 118, 512
Curie-Skłodowska Marie 1729
Curtis-Mahler Alma 1829
Curtius Georg 1230, 1231
Curwood J. O. 133, 821 ▮ 1342, 1471
Cury André 118
Cuvier Georges 1322
Cvejn Karel 215, 400 ▮ 1368, 1695
Cvetajeva Marina (M. I.) 870, 871, 882, 1063 ▮ 1575, 1712
Cvrček Goliáš viz Herrmann Ignát
Cvrček Zdeněk 1040
Cvrk Karel 483
Cyliak Stanislav (Stan) 317, 326, 547, 832, 982 ▮ 1797
Cyprian Th. C. 1531, 1749
Cyril (Crha) viz Konstantin
Cyril Jeruzalémský 394, 395 ▮ 1933
Cyrus Matěj 212
Cyž Jan 1774
Czaban Gustav 854
Czaban Karel 1063
Czajkowski Michał (M. S.) 636 ▮ 1195, 1442, 1472
Czapek J. M. 755, 898
Czaplicki F. W. 809
Czernin Ottokar 791
Czerny Alois 299
Czerski Emil viz Vachek Emil
Czerwieński Bolesław 983
Czeszko Bohdan 867, 868
Czikann J. J. H. 591

Čaadajev P. J. 1028 ▮ 1242, 1244, 1560
Čaboun Florián viz Zábranský Alois
Čacká Marie 313, 368 ▮ 1284, 1383
Čáda František 248, 415, 416, 738 ▮ 1632, 1633, 1666
Čada J. S. 1784
Čada Josef 1220
Čada Karel viz Šarlih Karel
Čadan Jan 384
Čadek J. L. 321
Čadík Jan 1104
Čadík Jindřich 616 ▮ 1463, 1843
Čadová-Šnajdaufová A. M. 676
Čajak Ján 1309
Čajkovskij P. I. 1111
Čalounová Věra 253
Čáp Alois 208 ▮ 1291
Čáp František 1012 ▮ 1610
Čáp Gabriel 548
Čáp Jan 491
Čapek Antonín 457, 690
Čapek Emanuel 94
Čapek J. B. 62, 84, 221, 222, 299, 307, 398, 399 ▮ 1104, 1267, 1344, 1349, 1445, 1446, 1650, 1799, 1907
Čapek Jan 1708
Čapek Josef 43, 67, 95, 109, 156, 319, 353, 366, 401, 418, 458, 459, 461, 462, 467, 502, 504, 510, 705, 739, 788, 891, 906, 946, 952, 1055, 1060 ▮ 1091, 1110, 1116, 1117, 1154, 1159, 1162, 1167, 1234, 1437, 1444, 1452, 1453, 1455, 1456, 1629, 1729, 1788, 1825, 1854, 1878
Čapek Josef, ilustrátor 1606
Čapek Karel 42, 43, 78, 105, 107, 108, 109, 143, 182, 220, 221, 222, 233, 260, 281, 302, 349, 355, 366, 392, 400, 418, 462, 509, 541, 548, 705, 713, 715, 716, 738, 779, 788, 814, 816, 856, 884, 891, 902, 925, 946, 948, 952, 976, 978, 1004, 1022, 1029, 1030, 1055, 1059, 1060 ▮ 1091, 1116, 1117, 1167, 1168, 1189, 1215, 1234, 1247, 1260, 1312, 1404, 1411, 1412, 1413, 1441, 1455, 1456, 1511, 1538, 1582, 1595, 1597, 1601, 1629, 1711, 1806, 1825, 1840, 1854, 1878, 1888
Čapek K. M. viz Čapek Chod K. M.
Čapek Otakar 406
Čapek Chod K. M. 98, 189, 190, 454, 456, 457, 460, 505, 534, 535, 561, 826, 827, 828, 872, 907, 977, 980, 1043 ▮ 1115, 1117, 1454, 1488, 1658, 1718, 1767, 1769, 1795, 1797, 1798, 1799, 1800
Čapka M. L. 1220
Čapková, provd. Palivcová Helena 891
Čapková Milada 1641
Čaplický L. viz Czaplicki F. W.
Čápová Jana 160, 491
Čápová Růžena viz Svobodová Růžena
Čarek Jan 59, 84, 404, 843, 1056, 1057 ▮ 1091, 1840, 1853
Čarek Jiří 1559, 1560
Čarskaja L. A. 1344, 1345, 1346
Čarušin J. I. 1688
Čas Eugen viz Kubík Josef
Čáslavská Květoslava viz Krásnohorská Eliška
Časlavský F. H. viz Holinka Čáslavský Ferdinand
Čečetka F. J. (František) 92, 93, 349, 358, 406, 460, 572, 693, 982,

984, 988 ▮ 1161, 1179, 1344, 1345, 1348, 1379, 1768, 1895
Čečetka Václav 1340
Čech Adolf 1131
Čech Emerich 1347
Čech F. J. 381 ▮ 1350
Čech F. S. 321
Čech František (1) 662
Čech František (2) 812, 832 ▮ 1346
Čech Jaroslav 1062
Čech Leander 73, 204, 205, 206, 686, 687, 688, 836 ▮ 1273, 1470, 1768, 1777, 1778, 1779, 1828
Čech Richard 1152
Čech Svatopluk 36, 63, 73, 165, 190, 191, 194, 204, 208, 214, 215, 254, 258, 306, 309, 327, 336, 343, 350, 378, 379, 380, 428, 429, 439, 449, 452, 454, 456, 457, 460, 571, 599, 603, 617, 618, 622, 641, 651, 676, 677, 691, 732, 745, 771, 792, 825, 827, 829, 831, 858, 891, 907, 958, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 1036, 1037 ▮ 1093, 1112, 1131, 1181, 1194, 1195, 1274, 1302, 1303, 1310, 1347, 1350, 1378, 1385, 1392, 1393, 1402, 1403, 1408, 1424, 1519, 1543, 1652, 1653, 1692, 1716, 1720, 1747, 1765, 1766, 1768, 1771, 1780, 1797, 1798, 1799, 1800, 1827, 1828, 1829
Čech Vladimír 387, 571, 977 ▮ 1720
Čechomil viz Formánek Činovský Jan
Čechov A. P. 366, 460, 463, 487, 488, 600, 601, 650, 758, 759, 826, 870, 977, 1004, 1015 ▮ 1124, 1125, 1181, 1291, 1327, 1342, 1344, 1348, 1529, 1563, 1595, 1598, 1617, 1655, 1712, 1767, 1809, 1832, 1895
Čechov N. V. 1291
Čechová Božena 1829
Čechova Olga (Knipper) 1712
Čechová Růžena 460, 827, 977, 983 ▮ 1181, 1345, 1769, 1797, 1800, 1829
Čechová Vlasta 602
Čechová Zdenka 437
Čechovský Čechomil viz Lhota J. N.
Čechovský Karel 409
Čejchan Václav 215
Čejka Jar., hudebník 409
Čejka Jaroslav 1063, 1064
Čejka Josef (J. J., J. R.) 1383, 1788
Čejka Josef (Jozef) 828, 980 ▮ 1160
Čejka Theodor 1549
Čekal X. (J.) viz Kalandra Čeněk
Čelakovská Antonie viz Rajská Bohuslava
Čelakovská-Holá Marie 1829
Čelakovský F. L. 131, 200, 201, 210, 214, 323, 326, 327, 328, 329, 330, 349, 416, 417, 425, 426, 439, 456, 465, 501, 515, 523, 527, 543, 581, 619, 635, 672, 680, 681, 710, 720, 752, 754, 762, 764, 771, 785, 792, 839, 913, 914, 915, 916, 967, 968, 1037, 1043, 1050, 1082 ▮ 1099, 1100, 1110, 1114, 1164, 1165, 1259, 1274, 1284, 1307, 1320, 1321, 1322, 1352, 1353, 1354, 1356, 1366, 1368, 1370, 1382, 1383, 1389, 1458, 1460, 1473, 1552, 1560, 1561, 1566, 1604, 1611, 1612, 1613, 1614, 1628, 1655, 1764, 1765, 1771, 1778
Čelakovský Jaromír 190, 194, 217, 438, 960 ▮ 1311
Čelakovský Ladislav 194 ▮ 1703
Čelanský Ludvík (L. V.) 1131, 1518
Čeleda Jaroslav 1315
Čelovský Bořivoj 1316, 1760, 1761
Čemus J. K. 1104
Čeněk J. E. 516
Čeněk Jan 1546
Čeněk V. viz Čalounová Věra
Čenkov Emanuel 253, 457, 460, 461, 601, 826, 827, 982, 983, 984, 1050, 1081 ▮ 1310, 1454, 1720, 1766, 1768, 1796, 1797
Čenský Ferdinand 456, 673 ▮ 1131, 1136
Čep Jan 84, 171, 173, 221, 222, 233, 361, 503, 504, 508, 517, 541, 544, 548, 645, 684, 1055, 1057 ▮ 1215, 1242, 1346, 1422, 1437, 1558, 1559, 1560, 1561, 1661, 1664, 1891, 1897
Čep Tomáš 1315
Čepelák Bohuslav 1004
Čepelák Václav 1314
Čeporanová Drahomíra 1064
Čerchovský Stanislav viz Huml F. S.
Čermák Antonín 46
Čermák Antonín viz Tyl J. K.
Čermák Bohumil 1780
Čermák Bohuslav 457, 627, 698, 827 ▮ 1131, 1134, 1195, 1828
Čermák Filip 438 ▮ 1655
Čermák Jaroslav 86, 148, 602, 978 ▮ 1110, 1180, 1729
Čermák Jiří 925, 1005
Čermák Josef 174 ▮ 1680
Čermák Josef, hudebník 1848
Čermák Kliment 369, 460, 572, 602, 763, 980 ▮ 1132, 1694, 1771
Čermák Pavel viz Zhoř Antonín
Čermáková Anna 94 ▮ 1104
Čermáková-Sluková Anežka 447 ▮ 1179, 1828, 1829, 1830
Černá Ludmila 1385
Černá M. L. 693
Černá Milada 215
Čerňavskij N. J. 1251
Čerňavskyj M. F. 1152
Černík Artuš 69, 134, 400, 463, 595, 787, 864, 1059, 1062 ▮ 1126, 1170, 1221, 1346, 1369, 1639, 1712, 1851, 1853
Černík Josef 296 ▮ 1432
Černík Michal 1064
Černín z Chudenic Eugen 150, 483, 485, 873 ▮ 1409
Černín z Chudenic Otokar 1406
Černínová z Harasova Zuzana 1195
Černohorský J. viz Houdek Vítězslav
Černohorský Karel 1314, 1315
Černohorský Rudolf 253
Černohouz František 763 ▮ 1321
Černohouz J. N. 1132
Černoch Vincenc 1377
Černoch Vojtěch 1377
Černochová Josefina 1273, 1828
Černovický (Czernovicenus) Pavel 123, 124 ▮ 1696
Černý A. V. (V. A.) 406 ▮ 1378
Černý Adolf 212, 213, 214, 215, 216, 217, 456, 457, 460, 599, 601, 825, 827, 828, 916, 978, 982, 983 ▮ 1311, 1768, 1771, 1774, 1797
Černý Antonín (Toník) 819, 823
Černý B. L. 982 ▮ 1346, 1797

Černý Blahoslav 1064
Černý Bohumil 288
Černý František 1236, 1237, 1345
Černý František, teatrolog 1064
Černý Charles 653
Černý J. L. 1771
Černý Jan 601
Černý Jan, politik 814
Černý Jindřich 463 ▮ 1094, 1797
Černý Jiří 399
Černý Jiří, publicista 1479
Černý Josef 200 ▮ 1289, 1355, 1667
Černý Josef (1863–1942) 1035 ▮ 1102
Černý K. I. 102
Černý Karel 1132, 1771
Černý Norbert 1104
Černý O. J. 1102, 1103
Černý Otakar 460
Černý Pavel (Petr) viz Fučík Julius
Černý R. viz Eisner Pavel
Černý Rudolf 1054, 1055 ▮ 1344, **1890–1891**
Černý Václav (1) 827 ▮ 1310, 1340, 1767
Černý Václav (2) 455, 601 ▮ 1132, 1310
Černý Václav (3) 153, 164, 233, 400, 505, 506, 705, 1060, 1061 ▮ 1091, 1170, 1212, 1595, 1840, 1854, 1945
Černý Václav, typograf 811, 812
Černý Věnceslav 95, 258, 369, 602, 988 ▮ 1345, 1348
Černý Vratislav 437
Černý Zdeněk 1091
Černý-Niger Jan 1903
Černý-Nigranus Jan 564, 797
Černyševskij N. G. 163
Čertus 1895
Červ Jaro 1895
Červená Adéla viz Tomek Ferdinand
Červenka František 831
Červenka Jan (1) 369
Červenka Jan (2) 457, 599, 600, 601, 698, 827, 907 ▮ 1195, 1341, 1348, 1766, 1768, 1797
Červenka Karel 1654
Červenka Matěj 295
Červenka Miroslav 215, 222, 223, 224
Červený Jiří 462, 595, 819
Červený Otakar 1720
Červíček Kryštof viz Leger Karel
Červínek František viz Zábranský Alois
Červinka Adolf 457, 505, 693, 827, 832 ▮ 1342, 1768, 1796, 1798, 1829, 1830
Červinka Eugen 1878
Červinka František 679
Červinka Jaroslav 399, 400 ▮ 1559, 1560
Červinka Josef 1113
Červinka Karel 457, 460, 827, 828, 977, 982 ▮ 1132, 1310, 1342, 1343, 1454, 1694, 1768, 1769, 1795, 1796, 1797, 1799
Červinka Otakar 916 ▮ 1194, 1195
Červinka Václav 891 ▮ 1377, 1379
Červinka Vincenc 461, 505, 832, 983, 984, 986 ▮ 1125, 1347, 1529, 1765, 1766, 1768, 1795, 1798, 1799, 1834
Červinková-Riegrová Marie 390, 443, 603, 891 ▮ 1131, 1487, 1704, 1829, 1830
Čeřovský Arnošt, právník 1220
Čeřovský Arnošt viz Vaněček Arnošt
Česneková Eliška 548
Četyna Bohumír 382
Čcheidze K. A. 1057 ▮ 1342, 1840
Čihák Jaroslav 629
Čihák Josef 1374
Čihařová-Odehnalová Tulla 1303
Činčera Radúz 1476, 1619
Čipera Bohumil 331
Čipiko Ivo 1127
Čirikov J. N. 300, 301, 743, 976, 978 ▮ 1152, 1342, 1344, 1829
Číšinski Jakub viz Bart Číšinski Jakub
Číška Rudolf 827, 828
Čivrný Lumír 307, 400, 704, 853, 1056, 1060, 1061, 1062 ▮ 1089, 1090, 1091, 1171, 1235, 1854
Čížek Antonín 252, 254, 275
Čížek F. J. 662 ▮ 1815
Čížek F. L. 1179
Čížek František 1073
Čížek Jiří 411
Čížek V. K. 1655
Čiževskij Dmitrij viz Tschižewskij Dmitrij
Čmejrková Světla 224
Čondl Karel 573, 783
Čop Matija 522
Ćopić Branko 1062 ▮ 1147
Ćorović Svetozar 1027 ▮ 1378
Čtrnáctý Fr. viz Mašek Karel
Čtrnáctý Miloš 317, 460
Čtvrtečka A. F. 1179
Čtvrtek Václav 1157, 1158, 1385
Čuberka František 392 ▮ 1295
Čudová Libuše 769
Čukovskij K. I. 1385
Čulen Martin 1362
Čulík Jan 1064
Čupr Emanuel 1154
Čupr František 197, 785 ▮ 1132, 1136, 1613, 1614, 1770
Čupr Karel 827
Čutta Václav 369 ▮ 1154, 1444, 1706
Čvančara Karel 827, 832 ▮ 1346, 1769
Čyževskyj Dmytro (D. I.) viz Tschižewskij Dmitrij

DA DADA viz Juda Karel
Dąbrowska Maria 867, 868
Dacian 1932
Dacík Reginald 1559
Dačický z Heslova Mikuláš 339, 380, 388, 622
Dada Norbert 843
Ďagilev Sergej 147
Dagmar, tj. Markéta, dcera Přemysla Otakara I. 1408
Dainko Peter 1356
Dakov L. A. 1767
Dalayrac N. M. 755
D'Albert E. 1604
Dalčev Atanas 1064 ▮ 1691
Dale J. A. 1057
Dale Norman 746
Dalí Salvador 422
Dalíbal Bolehlav viz Herrmann Ignát
Dalimil 339, 610
Dambeck J. H. 680
Damborský Ondřej 1891
D'Ambra Lucio 164
Dambry Paul 798
Damian Dominik 868
Damohorský Jindřich 819, 820

Dan Tomáš 1385
Dancray Paul 798, 799
Dandolo Milli 1035, 1036 ▮ 1255
Daněk Adolf 369
Daněk Josef 491
Daněk Václav 215
Daneš František (1807–1892) 648, 649, 763, 790
Daneš František (* 1919) 218, 221, 222, 223, 224, 993
D'Angoulême Marguerite 520
Daňhelka Jiří 223, 224
Daníček Vlad. 1712
Daniel, biskup 1358, 1359
Daniel Jiří 1141
Daniel Roland 1445
Danilevskij G. P. 707, 812, 813 ▮ 1123, 1124, 1179, 1469, 1562, 1563
Daniłowski Gustaw 1342
Danis Th. L. 1788
Daňkovský E. M. viz Musil Daňkovský Emil
D'Annunzio Gabriele 253, 461, 600, 1035 ▮ 1276, 1277, 1342, 1344, 1348, 1488, 1489, 1833
Danrit, kapitán viz Driant É. A. C.
Danšovský Václav viz Březina Otokar
Dante Alighieri 490, 543, 546, 676, 677, 689, 983 ▮ 1208, 1276, 1347, 1378, 1494, 1495, 1515, 1517, 1559, 1663, 1664, 1764, 1851
Danzerová (Dantzerová), roz. Storchová Augusta 368
Danzerová Ludmila 1510
Dapeciová Božena 1154, 1273
Dapeciová (Dapeziová) Josefa viz Vejrychová Josefa
Darío Ruben 164
Darup Franz 55
Darwin Charles 327
Daskalov Rojko 666
Dastich Josef 921 ▮ 1100, 1101, 1783
Dašky Josef 1303
Dattel Ferdinand 304, 587 ▮ 1194
D'Aubigné Agrippa (Th. A.) 37
D'Aubigny T. B. viz Baudouin d'Aubigny Théodore
Daudet Alphonse 116, 117, 460, 519, 977 ▮ 1152, 1341, 1342, 1405, 1470, 1655, 1830
Daudet Ernest 518
D'Aulnoy M. C. 416, 844
Daumal René 1582
Daumann R. H. 750
David A. M. 127
David František 600, 820
David J. J. 1794, 1814
David Josef 1775
David Klement 571, 572, 573
David Ladislav 1094
David Robert viz Nezval Vítězslav
David Augustanus (Augšpurský, von Augsburg) 768
Davídek Václav 1081
Davidová Miloslava 173
Davidová, roz. Kafková Ottla 37
Davids Rhys 73
Davidson T. L. 1126
Davies H. H. 172
Davis Gustav 1816
Davydov Zinovij (Z. V.) 1564
Dawson A. J. 987
Dawson Christopher 1560
Dayton Katharine 1220
Dbalý Miroslav 624
De Amicis Edmondo 600 ▮ 1153, 1345, 1517, 1780
De Coster Charles 977 ▮ 1679, 1680
Decourcelle Adrien 1360
Dědeček Josef 1771
Dědek František 271 ▮ 1777
Dědič Karel 628
Dědina František 1558
Dědina Jan 94, 95 ▮ 1455
Dědina Václav 94
Dědinský Josef 1377
Dedková Libuše 1824, 1834
Deeping Warwick 1471
Deer viz Václavek Bedřich
Defoe Daniel 406, 808 ▮ 1422, 1551, 1607, 1785
Degas Edgar 966
Deharme Lise 1091
Dehmel Richard 412, 413, 461, 983 ▮ 1851
Deinhardstein J. L. (J. L. F.) 1071, 1072 ▮ 1320
Dejmek Petr (Pavel) 317, 600, 831, 983, 984 ▮ 1342, 1343, 1345, 1769
Dekker Thomas 1570, 1571
Dekobra Maurice 1342
Delacour Alfred (vl. jm. Lartigue A. Ch.) 286, 1073 ▮ 1789
Delacroix Eugène 1455
Delannoy Maurice 594
De La Pasture Elisabeth 626
Delarue-Mardrus Lucie 30
Delavigne Germain 754, 756 ▮ 1788
Deledda Grazia 1035, 1036 ▮ 1342, 1832, 1833
Delgado Benavente Luis 669
Delibes Léo 1788
Della Valle Cesare 1073
Delmont Joseph 93, 95
Delteil Joseph 503, 517 ▮ 1680
Deluc Louis 1853
Delvallé Albert 798
Demel Karel 965
Demetrius, sv. 1922
Demetz Peter 149 ▮ 1596
Deml Friedrich 1378
Deml Jakub 60, 173, 207, 396, 397, 504, 508, 548, 843, 935, 1054, 1055 ▮ 1182, 1183, 1186, 1224, 1242, 1244, 1379, 1422, 1423, 1426, 1436, 1437, 1455, 1551, 1558, 1560, 1561, 1664, 1668, 1796, 1824, 1825, 1833, 1854, 1891
Demosthenes 359, 360, 636
Demut Jaroslav 832
Den Petr 1854
Denďúr Ján 1150
Denis Ernest 216, 277, 602, 694 ▮ 1211, 1512
Denis Léon 1575
Denis Maurice 1455
Denis Michael 120 ▮ 1772
Denk Petr 392 ▮ 1104, 1157, 1158, 1235, 1385, 1729, 1841
Denkstein Vladimír 1559
D'Ennery (Dennery) A. Ph. (Adolphe) 1072 ▮ 1604, 1788, 1789
De Quincey Thomas 164, 318, 397 ▮ 1718
Děrda F. B. 1377
Dermenghem Émile 520
Derville Henry 286
Děržavin G. R. 1099, 1383
Desbordes-Valmore Marceline 1180, 1833
Descaves Lucien 594
Desfours-Walderode Adéla 411
Desfours-Walderode Artur 772
Deschanel P. E. L. 921

Desiderius Dr. viz Böttinger Hugo
Desing Anselm 1736
D'Esme Jean 1846
Desmond Shaw 1585
Desnos Robert 1062 ▮ 1155, 1313, 1790
Desnoyers de Biéville Ch. H. E. (Charles) 1788
Desolda J. N. F. 1885
Després Suzanne 922
Destinnová Ema 309, 439, 983 ▮ 1487, 1603, 1768
Destouches P. N. 1788
Detela Fran 662
Dětmar, biskup 1288
Deval Jacques 1220, 1611
Devaldès Manuel 579
Deveri J. A. 314
Dévot Martyr viz Tisovský T. E.
Devoty Josef 1740
Devoty Matěj 1909, 1910
Devrient Eduard 755, 1053
Dewetter Karel 75, 460, 687, 693, 978, 982, 1081 ▮ 1179, 1181, 1342, 1345, 1346, 1768, 1769, 1796, 1799, 1830
Deyl Rudolf 319, 632, 827 ▮ 1343
Deyl Václav 460 ▮ 1158, 1385, 1559, 1561
Deyl Zdeněk 1162
Dickens Charles 133, 164, 172, 173, 193, 222, 406, 455, 461, 490, 625, 626, 785, 928 ▮ 1142, 1143, 1153, 1155, 1208, 1209, 1257, 1344, 1348, 1422, 1584, 1658
Dickinson Emily 1153, 1219
Diderot Denis 253, 520 ▮ 1124, 1125, 1404, 1405, 1414
Diego de Estella 1360
Diesbach Jan 590
Diesel Eugen 750
Dietrich Luc 1405
Dietrichstein, kníže 1049
z Dietrichštejna František 583 ▮ 1908, 1428, 1429, 1836, 1908
z Dietrichštejna Zikmund 1835
z Dietrichů Ludvík 581
Dichtl Alois 1712
Dichtl Hermann 263
Dillinger Petr 350, 466, 980 ▮ 1561, 1843, 1878
Dilong Rudolf 1854
Dilthey Wilhelm 58 ▮ 1139
Dimitrov Georgi 73, 541, 1059
Dinamov Sergej (S. S.) 1091
Dingelstedt Franz 1788
Diodoros Sicilský 636
Diogenes Laërtios 636
Dioklecián, císař 1021 ▮ 1117
Dirig Kašpar 1953
Disman Miloslav 463 ▮ 1105
Disney Walt 37
Disraeli Benjamin 979
Distl Bohumír 601
Distl Jaroslav 600
Dítě Emanuel 1775
Dítě Jaroslav 1146
Ditters von Dittersdorf Karl 897
Dittrich (Dytrich, Dyttrich) J. P. V. 1321
Diviš Alén 1561
Diviš Břetislav 234
Diviš Ivan 68 ▮ 1439
Diviš Petr 1093
Diviš Prokop 1770
Divišová Iréna 1825
Divoire Fernand 512
Dlabač B. J. (J. B.) 101, 120, 122, 123, 125, 323, 498, 971 ▮ 1272, 1773
Dlabač Jan 461, 983 ▮ 1346
Dlask A. L. 1073
Dlouhá Pavla 1283
Dlouhán František viz Bulánek-Dlouhán František
Dlouhoveský J. I. 1899
Dlouhý Frant. viz Ruth František (2)
Dlouhý František 572, 706 ▮ 1309, 1310, 1311, 1491, 1781
Dlouhý Jaroslav viz Eisner Pavel
Dlouhý-Pokorný Emil 1375
Dmitrijeva V. J. 1152
Doberer Kurt 1091
Dobeš H. 1851
Dobeš Josef 667
Dobeš Karel 277, 279
Dobiáš Josef 1588
Dobiáš Svatopluk 398
Dobiáš Václav 1062
Dobicer F. J. 1322
Döblin Alfred 487
Dobner Gelasius 101, 112, 121, 125, 207, 339, 590, 591 ▮ 1288, 1316, 1427, 1428, 1738, 1772
Dobrée Bonamy 1440, 1441
Dobričanin Dragutin 1127
Dobrovlastka viz Marie Antonie
Dobrovolný Adolf 461
Dobrovolný Bedřich 1843
Dobrovolný Josef 1153
Dobrovský Josef 44, 45, 55, 56, 101, 112, 113, 121, 122, 123, 124, 127, 207, 214, 244, 320, 322, 323, 324, 325, 339, 429, 483, 484, 521, 524, 525, 619, 672, 680, 731, 868, 874, 875, 894, 895, 916, 936, 941, 971, 972, 1005 ▮ 1109, 1120, 1121, 1248, 1274, 1371, 1418, 1447, 1448, 1449, 1450, 1451, 1526, 1547, 1587, 1589, 1649, 1650, 1659, 1667, 1702, 1732, 1733, 1739, 1769, 1770, 1772, 1773, 1928
Dobrý F. viz Havlíček Borovský Karel
Dobržanski Jan 790
Dobřanská Bohumila 1444
Dobřenský Prokop 238
Dobřenský Václav 1449
Dobříkovský z Malejova Vilém 1835
Dóbsan Therèse 1852
Dobšíková-Halmová Květoslava 232
Dobšinský Pavol 294 ▮ 1447
Dóczi (Dóczy) Lajos 1518
Dočkalová Zdenka 166
Dodd Martha 1205
Dohnal Antoš viz Hansmann L. J.
Dohnal Arnošt 288
Dohnal Bedřich 223, 224
Dohnal František 209, 1081 ▮ 1378
Dohnal Jiří 563, 832
Dohnal Miloš 384
Dohnal Pavel 1781
Dohnalová-Boháčová Marie 1346
Dokoupil Antonín 1638, 1641
Dokoupil Blahoslav 1064
Dokučajev V. V. 301
Dokulil Jan 1552, 1559, 1662, 1664
Dokulil Miloš 218 ▮ 1420
Dolák Bernard 1446
Dolan Petr viz Voskovec Jiří
Dolanský Julius 212, 215, 221, 222, 911 ▮ 1128, 1347, 1504, 1793

Dolanský Ladislav 204, 205
Dolanský Mirko 1895
Dole N. H. 983
Dolejš František 1378
Dolejšek Boleslav 1377, 1379
Dolejší Antonín 212
Dolejší Marie 1154
Dolejší Vojtěch 1061
Dolénková Karla 349 ▮ 1342, 1346
Dolenský Antonín 509, 619 ▮ 1707
Dolenský Jan 406, 602 ▮ 1345, 1347, 1654, 1771
Dolenský Josef 1164
Dolenský Ladislav 1131
Doležal A. J. 1104
Doležal Adolf 1181
Doležal Ivan 741
Doležal Jaromír 366, 461 ▮ 1529
Doležal Jiří 741
Doležal Josef 504, 1005
Doležal Pavel 524
Doležálek J. E. 764
Doležel Libor 1780
Doležel Lubomír 222, 224 ▮ 1235
Doležil Hubert 350
Dolch Walter 298, 299
Dolný Josef 1377
Dolský E. N. viz Novák Emil
Domańska Antonina 1459
Domaslav 644 ▮ 1945, 1946, 1949
z Domaslavě Jan 1531
Domažlický L. H. viz Hájek Ladislav
Domečka Ludvík 216 ▮ 1780
Domin Karel 1156, 1378
Dominguez Oscar 422
Dominik F. H. 518
Dominik Hans 1342, 1752
Don Q. viz Vavřík Zdeněk
Donát Adolf 1518
Donát K. viz Dyk Viktor
Donát Rudolf 819
Donat Pelhřimovský Jan 1491
Donatello 739, 740
Donath Oskar 151
Donati Cesare 1830
Dončová Zlata 1394
Donizetti Gaetano 486, 755, 1073 ▮ 1525, 1604, 1789
Donna Paola 1895
Donne John 37, 39, 1054 ▮ 1441
Donovský Štěpán viz Donovský V. Ž.
Donovský Václav Ž. 1320, **1895–1896**
Donskyj V. G. 1091
Doorly Eleanor 173
Doré Gustave 1885
Dörfl Gustav 239, 342, 455, 457 ▮ 1304, 1346, 1518, 1768, 1780, 1781
Dörfler Anton 1153, 1405
Dörfler Jiří viz Biebl Konstantin
Dörfler Peter 1664
Dorgelès Roland 519, 1004 ▮ 1342, 1581
Dorian Tola 1829
Dornaut Vincenc (Winzenz) 1322
Dorota, sv. 912 ▮ 1932, 1946
Dorovin (Dorovín) J. R. viz Kučera Josef
Dorovský Ivan 215
Dorůžka Lubomír 1143
Dorůžka Petr 1064
Doskočil J. 1161
Doskočil Karel 311, 847 ▮ 1344, 1559, 1560
Doskočil Karel viz Tyl J. K.
Dosódil Nácek, pseud. 1894, 1895
Dosoudilová Milena 1064
Dos Passos J. R. (John) 730 ▮ 1219
Dostal A. B. 457, 460, 461, 716, 827, 982 ▮ 1310, 1454, 1765, 1766, 1768, 1769
Dostál Alois 571, 572, 687, 723 ▮ 1290, 1310, 1345, 1374, 1377, 1378, 1379, 1654, 1780
Dostál Antonín 1132
Dostál Eugen 1650
Dostál Ferdinand viz Bystřina Otakar
Dostál (Dostal) František 498
Dostal J. B. 215
Dostál Jiří viz Müldner Josef
Dostál Josef 503, 549, 704
Dostál Květoslav 1779
Dostal Otakar 812
Dostál Vladimír 1061, 1062, 1064 ▮ 1235
Dostál-Lutinov Karel 165, 166, 344, 580, 903 ▮ 1207, 1224, 1302, 1377, 1540, 1721, 1823
Dostalová Hana 504
Dostálová L. Z. 1680
Dostalová Leopolda 318 ▮ 1831
Dostojevskaja A. G. 1711
Dostojevskaja Ljubov (L. F.) 31
Dostojevskij F. M. 31, 93, 206, 253, 254, 349, 365, 366, 420, 460, 503, 509, 546, 547, 600, 650, 706, 707, 758, 759, 793, 882, 978, 1028, 1031, 1032, 1055 ▮ 1139, 1157, 1331, 1455, 1463, 1475, 1509, 1562, 1563, 1595, 1598, 1711, 1712, 1767, 1824
Došek Jaroslav 819
Doubek František 1002
Doubrava František 368 ▮ 1159
Doubrava Jaroslav 1611
Doubrava Jiří viz Zatloukal Jaroslav
Doubrava Miroslav 832
Doubravský Karel viz Hroch Karel
Doubravský (Dubravus) Racek 1019, 1020
Doubravský Václav (Š., Šl.) viz Šlosar Doubravský Václav
Doudlebský J. L. viz Liška Josef
Doucha František 217, 313, 314, 370, 455, 456, 457, 474, 515, 584, 648, 763, 819, 827 ▮ 1135, 1378, 1383, 1389, 1390, 1534, 1655, 1704, 1710, 1764, 1770, 1771, 1780, 1827
Doutlík František 1102, 1103
Dovženko A. P. 1060, 1061
Dowsky (Dovski) Beatrice von 1816
Doyle A. C. 406, 436, 518 ▮ 1260, 1342, 1584, 1585, 1586, 1809
Drábek Antonín 461 ▮ 1181
Dragomirescu Mihail 372
z Drahejšova Alois viz Hovorka Alois
Drahomíra, kněžna 1318
Drahoň Petr viz Zima Václav
Drahoňovský F. K. 457
Drahoňovský Josef 1843
Drahorad Josef 1491, 1710
Drahota Miloslav 386 ▮ 1559
Drahovský Jan (J. K.) viz Kouba Jan
Drachmann Holger (H. H.) 600, 601, 983
Drachovský Jan 766, 767
Drápal Florian 1081
Drápalík A. B. 1380
Draper J. W. 253

Dratvová Albína 842
Draxl Václav 578, 579
Dražan F. R. V. 1556
Dr. Baný Kryšpín viz Šváb-Malostranský Josef
Drbohlav Jan 793
Drbohlav Jan, redaktor Vesny 1309
Drbohlav Vincenc 763
Drda Jan 223, 276, 400, 459, 505, 506, 888, 1056 ▮ 1090, 1091, 1153
Dr. Desiderius viz Böttinger Hugo
Dr. Efkem Ot. viz Tomek Ferdinand
Drégely Gábor 1816
Dreger G. 756
Drechsler František 1284
Dreiser Theodore 175, 509, 1035, 1036, 1055, 1059, 1060 ▮ 1142, 1143, 1219, 1220
Dresler Václav 214, 215, 317 ▮ 1346, 1768, 1798, 1799, 1825, 1833
Drexelius Jeremias (Jeremiáš) 1893
Drexler Jaroslav 1493
Drexler Matěj 1165
Dreyer Max 75, 287 ▮ 1816
Dreyfus Alfred 1190
Dr. Hadr 1895
Driant É. A. C. (É.-C.) 749
Drieu (de) la Rochelle Pierre 318
Drigo Paola 1035, 1036
Driml Karel 1303, 1386
Dr. Krejza Vilém viz Sekanina František
Drmola Evžen 1062
Dr. Mótal viz Župan Franta
Drnák Vladimír viz Rosůlek J. V.
Drnek Ferdinand 1156
Drnkačka František viz Hrnčíř František
Drobná Zdeňka 367
Drobná Zdislava 1456
Drobný Jan 407
Droonberg Emil 1405
Dr. Ot. Efkem viz Tomek Ferdinand
Drozd Miroslav 1063
Drozda Miroslav 215, 222, 1062
Drož Karel 214, 216, 984 ▮ 1768, 1798
Dr. Pařízek 1895
Drtil Artuš 366, 370, 548, 849 ▮ 1097, 1824, 1825, 1833
Drtina Filip (Václav) viz Herrmann Ignát
Drtina František 204, 205, 685, 745 ▮ 1824, 1834
Drtina Jan 764
Drtina Prokop 508 ▮ 1843
Drůbek Ladislav 488
Druce Gerald 1446
Drumev Vasil 1562, 1563
Drumond Henry 625
Dr. Vagus viz Jehlička Petr
Drvota Antonín 177
Držić Džore (Djore) 1688
Držić Marin 1127, 1128
Držkovic Valentin 228 ▮ 1315
Dřevíkovský Havel 832
Dřevínek Havel 564 ▮ 1903, 1906
Dřevo Čestmír 232
Dub Ota 462
Ďubala Ota 276
Dubec A. J. 571 ▮ 1309, 1377, 1778, 1779
Dübig A. (Djubuk, Dübüque, Dubuque A. I.) 677
Dubois Jean 286
Dubovský Oldřich viz Amersdorfer Karel
Dubový Romuald 1778
Dubravius Jan 202, 766 ▮ 1678
Dubrovská Tereza 460, 472, 548, 827, 948, 952, 978, 982 ▮ 1519, 1768, 1769, 1796, 1833
Dubrovskij K. V. 487, 488
Dubský J. 1291, 1292
Dubský J. viz Vysloužil František
Dubský Josef 1002, 1003, 1004
Dubský Ota (Otto) 319, 832
Dubský Vilém 953
Ducrest de St. Aubin de Genlis S.-F. 747
Ducret Étienne 245 ▮ 1303
Dučić Jovan 983 ▮ 1688
Dudáček Dalemil (Dal.) viz Hyšman Filip
Dudek Jaroslav 1265
Dudík Antonín 1656
Dudík Beda 1067
Dufka Vojtěch 1310
Duguid Julian 503
Duhamel Georges 43, 119, 152, 318, 319, 503, 595, 979 ▮ 1113, 1581, 1680, 1878
Duhr Bernard 1046 ▮ 1954
Duchacká Tereza 1827
Ducháček Ivo 1560
Duchamp Marcel 422
Duchnovič Aleksandr 917
Duchoň František 715
Duilhé de Saint-Projet François 1954
Dujardin Édouard 983
Duka Dominik 1885
Dukić Ante 1094
Dumanoir Ph. F. (vl. jm. Pinel Ph. F.) 773 ▮ 1788, 1789
Dumas Alexandre ml. 30, 31, 647, 648, 1036 ▮ 1788
Dumas Alexandre st. 30, 31, 93, 226, 286, 321, 358, 406, 413, 435, 436, 460, 462, 729, 808, 833, 969, 970, 975, 1066 ▮ 1124, 1125, 1152, 1153, 1250, 1251, 1341, 1344, 1348, 1363, 1424, 1517, 1518, 1585, 1655, 1719, 1763, 1896
Dumin Jarko 1712
Dumur Louis 1851, 1852
Duncan Isadora 147, 148
Duncan Robert 1888
Duncker Dora 358
Dundr J. A. 1133, 1321, 1356
Dundrová Anna viz Šnajdrová Anna
Dunin-Borkowski Józef 1682
Dunovská J. W. 1283
Dunovský Jan 205, 455, 457 ▮ 1769
Dupré Giovanni 1495
Durand A. M. C. viz Gréville Henry
Duranty Edmond 245, 567
Durdík Alois 455, 456 ▮ 1113, 1114
Durdík Antonín 1132
Durdík Josef 103, 206, 255, 335, 388, 455, 456, 457, 477, 541, 641, 675, 891, 921 ▮ 1113, 1114, 1131, 1134, 1390, 1391, 1544, 1565
Durdík Pavel 217, 455, 601, 759 ▮ 1767, 1768, 1828
Durdík Petr 456, 601
Duret Théodore 1455
Durch M. J. 1004
Ďuríčková Mária 294 ▮ 1146
Dürich Josef 457, 690

Duriš Jarko (Jaroslav) viz Spirhanzl-Duriš Jaroslav
Ďurjan Štefan 210
Durov V. L. 1066
Durtain Luc 1629, 1681
Duru H. A. (Alfred) 249 ▮ 1571, 1788
Durus, pseud. 1841
Durych Bohuslav 1437, 1558
Durych Jaroslav 136, 221, 222, 326, 327, 371, 372, 444, 508, 546, 846, 890, 1054, 1055, 1059, 1061, 1081 ▮ 1112, 1149, 1167, 1466, 1477, 1551, 1558, 1560, 1756, 1786, 1897
Durych V. F. (Fortunát) 112, 113, 444, 791 ▮ 1365, 1427, 1428, 1740, 1772, 1773, 1885, 1893
Durych Václav 460
Duse S. A. 1809
Du Sec José viz Dušek Josef
Duša Ferdiš 85, 392, 952, 983 ▮ 1154, 1155, 1776
Dušan Pavel 366, 828 ▮ 1769, 1798
Dušek Cyril 1797
Dušek Čeněk 625
Dušek Josef 1445
Dušek V. J. 1771
Dušek Václav 1064
Dutka Albert 204
Dutka Josef 1574
Duun Olaf 503, 979
Duvernois Henri 118, 1035 ▮ 1680
Duvert F. A. 1788
Duveyrier A. H. J. viz Mélesville
Duxová (-Skoumalová) Hana viz Skoumalová Hana
Dvojsiláci 1004
Dvorecký Jan viz Michal Jan
Dvorský Artur 1478, 1621
Dvorský Bartoloměj 1952, 1953
Dvorský Bohumír 966 ▮ 1315
Dvorský František (F. I.) 217, 454, 456, 457, 690, 691 ▮ 1112
Dvorský Josef 1778, 1779
Dvorský Rudolf viz Velhartický Adolf
Dvorský Stanislav 175
Dvorský Viktor 925
Dvorský Z. J. viz Janke Zikmund
Dvořáček Karel 1316
Dvořáček L. 595
Dvořáček Zdeněk 1437
Dvořáčková Vlasta 215, 868
Dvořák Antonín, hudební skladatel 426, 772, 979 ▮ 1111, 1199, 1304, 1347, 1513, 1516, 1604, 1677, 1746, 1747, 1787, 1841
Dvořák Antonín, režisér 1571
Dvořák Antonín, stavitel 625
Dvořák Arnošt 42, 43, 88, 117, 548, 832 ▮ 1234
Dvořák Emil 224, 399
Dvořák František 1062 ▮ 1091, 1695
Dvořák Jan 1377, 1378
Dvořák Jan (1849–1916) 1403
Dvořák Jan, divad. publicista 1064
Dvořák Jaromír 1316
Dvořák Jindřich 1656
Dvořák Josef (Jozef) 326, 1054 ▮ 1091, 1232, 1840, 1841
Dvořák Karel 35, 180, 205, 222, 705 ▮ 1133, 1560
Dvořák Karel, dramatik 1263
Dvořák Karel, překladatel 1346
Dvořák Ladislav 1142
Dvořák Ludvík 698
Dvořák Max 814 ▮ 1455, 1532
Dvořák Miloš 84, 153, 1054, 1055 ▮ 1551, 1552, 1664, 1686, 1854, 1891
Dvořák Rudolf 519, 678, 847, 848, 983 ▮ 1517, 1797, 1799, 1885
Dvořák Vilém 549 ▮ 1116
Dvořák Vojtěch 120
Dvořák Xaver 165, 166, 457, 602, 689, 1080, 1081 ▮ 1224, 1310, 1454, 1766, 1768, 1796
Dvořák Zbudovský Jan 1377
Dvořák z Boru A. J. 1244
Dvořáková Božena viz Šimková Božena
Dvořáková Helena 467 ▮ 1153, 1851
Dvořáková Marie (Máša) 1825
Dvořáková Pavla viz Pokorný Jaroslav (1)
Dvořáková-Mráčková Albína 1351
Dybin (Dybinus) viz Tibinus
Dyboski Roman 1878
Dydorov P. 1291
Dygasiński Adolf 600
Dyk Viktor 43, 84, 88, 92, 139, 153, 160, 161, 205, 252, 280, 317, 454, 457, 460, 505, 511, 569, 593, 594, 595, 620, 716, 856, 901, 946, 952, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 1004, 1043, 1059 ▮ 1093, 1109, 1112, 1114, 1115, 1179, 1181, 1183, 1297, 1310, 1346, 1347, 1394, 1414, 1454, 1664, 1692, 1712, 1718, 1766, 1768, 1769, 1795, 1833, 1944
Dýma Josef 317, 831 ▮ 1096, 1097
Dymač Jan 1179
Dymeš Ladislav 982 ▮ 1093, 1094, 1162, 1436, 1712, 1797, 1878
Dymov Osip (vl. jm. Pelerman O. I.) 1244, 1711
Dyrynk Karel 488, 890, 952 ▮ 1574, 1575, 1776, 1843
Dzierzkowski Józef 705, 706 ▮ 1472, 1682
Džabajev Džambul 1062
Džavachišvili Michail 487, 488

Eber Paul 1023
Eberhard Ch. A. G. 912 ▮ 1389, 1390
Eberl F. Z. (Ferdinand) 898
Ebers G. M. 603 ▮ 1152
Ebersberg Joseph (J. S.) 648
Ebert K. E. 238, 484, 486 ▮ 1361, 1611, 1612, 1613
Ebertová Eva 862
Ebner-Eschenbach Marie von 657 ▮ 1373, 1824, 1832
Eça de Quierós J. M. 1152
Eckartshausen Karl von 125, 895
Eckert Gabriel 754, 898
Eckhart (Eckehart) z Hochheimu Johannes 1379, 1585
Eckmann Nico 705
Ečer Rudolf 288
Edgar Emil (vl. jm. Kratochvíl Emilian) 688 ▮ 1799, 1800
Edgeworth H. E. 1422
Edgeworth Maria 1719
Edschmid Kasimir 916
Eeden Frederic van 72, 73
Eekhoud Georges 594
Effa Karel 331
Effenberger Vratislav 185, 862 ▮ 1113, 1476, 1619
Ego viz Opolský Jan
Ego 1004
Egor (K.) viz Rožek Karel
Ehm Josef 740

Ehmer Wilhelm 503
Ehrenberger Josef 598 ▮ 1094, 1677
Ehrlichová Lída (Lidmila) viz Špačková Lída
Echegaray José 461 ▮ 1517, 1518
Eigenhuis Jan 1466
Eichendorff Joseph von 1286
Eichler A. C. J. 1371
Eichstädt H. C. A. 521
Eichtom M. 30
Eilhart von Oberge 1001
Eim Gustav 102, 321, 907 ▮ 1519
Einhorn Erich 384
Einhornová Milada 384
Eis Zdeněk 39
Eiselt Bohumil 601, 906, 908
Eiselt Josef 982
z Eisenachu Jan Leo 1627
Eisner Alfred 983
Eisner Pavel 36, 38, 66, 94, 95, 143, 215, 218, 221, 222, 224, 302, 349, 503, 705, 987, 1055, 1059 ▮ 1312, 1405, 1445, 1446, 1528, 1598, 1600, 1840, 1841
Eitelberger von Edelberg Rudolf 587
Ejsmond Julian 983 ▮ 1378
Ejzenštejn S. M. 153, 854
Elblová Antonie 1832
El Car viz Jiráček Karel
Elemia Peter 156
Elemiáš Petr 156
Elen-Kaiser Jarko (Jaroslav) 1759
Elffen Nicolaus 1893
Elgart Sokol Karel 135, 189, 249, 327, 420, 831, 983 ▮ 1096, 1097, 1297, 1342, 1767, 1769, 1799, 1834
El Greco 503
Eliáš Jan 1377
Eliáš Mirko 1005
Eliáš Oldřich 933
Eliáš Rudolf 1706
Eliáš z Chřenovic 1041
Eliášek Antonín 369
Eliášová B. M. 349 ▮ 1767, 1828, 1829, 1830, 1833
Eliášová Miloslava 933
Elin Pelin 461
Eliot George 103, 447, 626 ▮ 1208
Eliot T. S. 406 ▮ 1143, 1204, 1205, 1221, 1441, 1552, 1854
Elisejev L. 1062
Eliška Přemyslovna 561, 967 ▮ 1330
Ellen Jarko (vl. jm. Kaiser Jarko) 832
Ellis Vivian 170
Elpl Mirek 295, 296, 404, 507 ▮ 1296, 1297
Elsner J. G. 1047
Elsner J. Th. 34, 376 ▮ 1901, 1905, 1906
Elster Christian 885
Eluard Paul 184, 185, 384, 422, 423, 1060, 1062 ▮ 1790, 1888
Elver Ondřej viz Zich Miloslav
Elvestad Sven 987 ▮ 1152, 1809
Elzer Margarete 518 ▮ 1821
Elzevir Abraham 375
Elzevir Bonaventura 375
Emerson R. W. 72, 73 ▮ 1208, 1209
Eminescu Mihail (Mihai) 1286, 1691
Eminger J. 1486
Emingerová Julie 1833, 1834
Emingerová Kateřina (Katynka) 1799, 1830, 1833, 1834
Emler Jan 911, 978, 979
Emler Josef 47, 438, 609 ▮ 1288, 1292, 1630, 1730, 1936
Emlerová Marie 1102
Emlyn C. W. 820
Emmerová Jarmila 1143
Enander Bo 1527, 1528
Enders K. V. 514
Endris Zdeněk 832
Eneáš Silvius viz Piccolomini Aeneas Silvius
Engel Alexander 170, 178, 657, 820, 823
Engel J. J. 83, 784, 898
Engel L. 1740
Engelmüller F. D. 406
Engelmüller Ferdinand 1516, 1768
Engelmüller Karel 318, 827, 831 ▮ 1342, 1343, 1454, 1455, 1768, 1769, 1797
Engels Friedrich 480, 775, 777 ▮ 1090, 1091, 1154, 1578, 1649, 1790
Englich K. B. 317
Engliš Karel 36, 462 ▮ 1238
Ensor James 1182
Entlicher Jindřich 1125
Entner Josef 1608
Epiktetos 480 ▮ 1389
Epstein Jean 1853
Epstein Julius 547
Erasmus Rotterdamský Desiderius 159, 658 ▮ 1275
Erat F. U. viz Taufer František
Erban Evžen 1279
Erban Karel 84, 302, 399 ▮ 1840, 1853
Erben Josef 1614
Erben K. J. (K. Jarmil) 36, 53, 66, 80, 179, 205, 217, 220, 226, 264, 265, 295, 330, 349, 350, 362, 363, 364, 370, 371, 373, 426, 428, 429, 437, 439, 453, 456, 482, 515, 566, 582, 583, 584, 593, 619, 672, 680, 684, 689, 694, 719, 731, 763, 784, 786, 822, 913, 922, 923, 925, 959, 977, 985, 1010, 1049 ▮ 1108, 1110, 1114, 1157, 1163, 1176, 1257, 1267, 1272, 1284, 1307, 1345, 1356, 1362, 1419, 1458, 1491, 1495, 1533, 1552, 1565, 1566, 1603, 1619, 1636, 1639, 1681, 1682, 1683, 1704, 1732, 1734, 1764, 1770, 1771, 1801, 1816, 1857
Erbenová Helena 406
Erberg Oleg 871
Erckmann Émile 116 ▮ 1123, 1124
Erdmann Ludwig 898
Erenburg Ilja (I. G.) 423, 463, 853, 864, 1004, 1060, 1061, 1062 ▮ 1113, 1312, 1456, 1853, 1854
Erhart Josef 354
Erhartová Marie 354
Ericsson Gustav 92
Erichsen Wilhelm 1573
Erinna 636
Erjavec Fran 1534
Erlenbusch Fritz viz Tschižewskij Dmitrij
Ernst F. V. 1073
Ernst H. W. 363
Ernst Max 384, 422 ▮ 1790
Ernst Otto 601, 634
Ernst Paul 43, 856 ▮ 1117, 1570, 1571
Eros K. S. 1062
Erry Saša viz Skoch Vilém

Erskine (Monteith) Cecily 1585
Erskine John 979 ▮ 1446, 1471
Erskine L. Y. (Laurie) 987 ▮ 1471
Ertl Václav 302, 371 ▮ 1393
Eschstruth Nataly von 1179, 1181
Eskymo (Eskimo) Welzl Jan viz Welzl Jan
Esmann G. F. 634
Espanillo José viz Schulz Karel
Esproncéda José de 164
Estang Luc 1561
Estébanez Joaquin 773
Esterházy Péter 1065
Estremera José 1378
Ešner Václav 1377, 1378
Ethen Valdemar (Waldemar) 286, 289
Étienne Ch.-G. 975
Eucken Rudolf 164
Eufrosyna, sv. 1865
Eulenberg Herbert 503
Euripides 459, 360, 369, 503, 636, 685, 870
Eusebius z Cremony 394, 395 ▮ 1933
Eutropius 636
Evans A. R. 503, 702
Evarts G. G. 1004
Evarts H. G. 693, 694 ▮ 1471
Evža (Evžena), pseud. 1004
Ewald Carl 366, 464, 687 ▮ 1152, 1153, 1203, 1345
Ewers H. H. 687, 978, 987 ▮ 1585
Exner Franz 959 ▮ 1612, 1703
Eysler Edmund 231 ▮ 1816
Ezop 93, 384, 596, 636, 1018

Fábera Miloslav 748 ▮ 1235
Fabian Josef (J. P.) viz Zaletěl Prokop
Fabián Miroslav 1538
Fabiánová Irena 1538
Fabkovičová Marie 449, 457, 763 ▮ 1827, 1828
Fabre H. J. 78
Fabricius Š. O. (S. A.) 1451
Fabritius Leopold 1892
Fabry Rudolf 185, 1056
Fadějev Alexandr (A. A.) 1091, 1712
Fagellus Villaticus Šimon 1953
Faguet Émile 620
Fahlbeck Pontus 1470
Fähnrich Antonín 635, 789 ▮ 1353, 1356
Fähnrich Jan 1380
Fahoun František 455, 601 ▮ 1179, 1767
Faimon Edgar viz Mrštík Vilém
Faimonová Abby viz Urbánek J. F.
Fairlie Gerard 1445
Fait Emanuel 1798
Fajtl František 988
Falk Henri 319, 413, 798
Falkberget Johan 979
Fall Leo 170 ▮ 1604, 1816
Fallada Hans 92, 95 ▮ 1153, 1170, 1343, 1891
Falta Josef 1154
Faltis D. C. 462, 832
Faltová Lída 37, 94 ▮ 1346
Faltus O. 369
Faltys Josef 743 ▮ 1510
Faludi Ferenc 570
Famíra Emanuel 302, 1062
Fan Rut 286
Fangen Ronald 92, 979
Fanta Josef 437, 439, 891 ▮ 1454
Fantová Marie 1620
Fa Presto viz Mašek Karel
Fára Libor 185, 862
Farago Eugen 170
Faral Edmond 1336
Farfarelo viz Mašek Karel
Fariña F. J. 608
Farina Salvatore 1324
Farjeon Eleanor 175
Farkacz K. 939
Farkačová Arnošta viz Svoboda F. X.
Farrère Claude 118, 977 ▮ 1342, 1575, 1846
Farský Karel 1670
Farson Negley 1343
Fast Howard 1143
Faster Otto 600 ▮ 1181
Fastrová Jarmila 94, 172, 173, 891
Fastrová Olga 1181, 1342, 1346, 1825, 1834
Fatur Bogomil 35
Faulkner William 1143, 1204, 1205, 1625
Faure Elie 1853
Faust B. Ch. 972
Faustin František viz Procházka F. S.
Fay Bernard 318
Fazolka 1895
Fearing Kenneth 1313
Feddersen J. F. 324, 325
Fedin Konstantin 152, 1059 ▮ 1153, 1234
Fedorov N. F. 1244
Fechtner Edvard 1781
Feifalik Julius 244, 485, 582, 583 ▮ 1336, 1565, 1931
Feistmantel Otakar 455
Fekete Alfréd 178
Felde Maxmilian 476
Feldman Wilhelm 214
Feldmann (Feldman) Leopold 1053 ▮ 1259
Feldstein Valter 1235, 1405
Felgenhauer Pavel 1449
Felinus Jan 1504
Feliu y Codina José 601
Felix Adolf 503 ▮ 1346
Felix Bedřich 1283
Felix Eduard 510
Felix Emil 1830
Feller Louis 1507
Fellner 1517
Fencl Antonín 226, 510, 832, 940 ▮ 1509, 1921
Fencl Otakar 1063
Fenclová Olga 1576
Fénelon François 931 ▮ 1740
Fer, pseud. 156
Ferber Edna 462
Ferdinand I. 81, 158, 159, 203, 321, 611, 796, 914 ▮ 1757
Ferdinand II. 201, 961 ▮ 1697, 1835, 1836
Ferdinand III. 202, 203
Ferdinand V. (Dobrotivý) 21, 685 ▮ 1351, 1732
Ferdinand Maxmilián 1361
Féré Octave (vl. jm. Mogeta Ch. O.) 1341, 1563
Ferenc Jindřich 679
Ferguson W. B. M. 702
Ferko Milan 1063 ▮ 1146
Ferner Max 940
Ferrand J. O. C. 755
Ferris J. C. 1471
Ferry Gabriel 1053
Ferus Jiří 202

Fesl M. J. 1227, 1667
Fet A. A. 870 ▮ 1712
Fetter Daniel viz Strejc-Vetter Daniel
Feuerbach Ludwig 479
Feuerstein Bedřich 1474, 1616, 1841
Feuchtwanger Lion 233 ▮ 1153, 1840
Feuillet Octave 633, 634, 647, 648, 657 ▮ 1378, 1691, 1719, 1767, 1789
Féval P. H. C. 1152
Féval Paul 287
Fèvre Henri 594
Feydeau Georges 1816
Fiala Eman 819, 939, 940 ▮ 1920, 1921
Fiala Jan 1064 ▮ 1161
Fiala Jiří 1493, 1554
Fiala Jiří (J. J.) 532
Fiala Karel 93, 687, 693
Fiala Ladislav 369 ▮ 1654, 1771
Fiala Miloš 1063
Fiala Vladimír 1063
Fialka Ladislav 1179, 1181
Fialová Marie 1154
Fialová Vlasta 839
Fibich Zdeněk 23, 137, 138, 699 ▮ 1131, 1132, 1133, 1514, 1516, 1518
Ficek Viktor 1314, 1315, 1316
Ficino Marsiglio 1275
Fiedlerová Alena 224
Field Rachel 1220
Field T. R. 1004
Fielding Archibald 1508
Fielding Henry 238, 239, 253
Figuli Margita 392 ▮ 1091
Fichte J. G. 521, 524
Fikar Ladislav 215, 400 ▮ 1854
Fiker Eduard 23, 462 ▮ 1189, 1445, 1446
Filáček Adolf 683
Filcík J. N. J. 1370
Filene E. A. 1822
Filingr 1005
Filip II., španělský král 202
Filip Dominik 684 ▮ 1101, 1102, 1103, 1104, 1157, 1346, 1385, 1798
Filip František 1617
Filip Jan 1799
Filip Josef 1866
Filip Ota 1064
Filipec Josef 224
Filípek Václav 313, 314, 326, 379, 381, 452, 750, 1070 ▮ 1307, 1308, 1320, 1321, 1383, 1770
Filippi (Filipi) Antonín 1340, 1672, 1771
Filla Emil 401, 422, 541, 704, 705, 739, 993 ▮ 1096, 1116, 1452, 1453, 1455, 1456, 1776
Filochowska Helena 30
Filon Augustin 922, 924
Filouš Josef 1104
z Finberka J. V. (Jan) 572, 827 ▮ 1102, 1181, 1342, 1345, 1377, 1769, 1830
Fin-fin 1895
Fingal Petr 460, 563, 694, 828, 831, 832, 833, 978, 980, 982 ▮ 1179, 1180, 1181, 1769
Fink Antonín 1257, 1258
Fink Viktor (V. G.) 1564
Finke Edmund 703, 750
Finn Francis (F. J.) 1559
Finne Jalmari 133
Firdausí (Abúl-Kásim Mansúr) 456 ▮ 1855
Firkušný Rudolf 1285
Firt Julius 976
Fischer Alex 1004 ▮ 1830
Fischer Alexander 1301
Fischer Anton 1073
Fischer Ernst 916
Fischer F. J. 894
Fischer Hans 1816
Fischer J. L. 398, 400, 479, 503, 705, 1059, 1060 ▮ 1166, 1233, 1234, 1712, 1841
Fischer J. O. 222, 854, 1062, 1064 ▮ 1235
Fischer Josef 38, 319, 349, 399, 400, 891 ▮ 1362, 1824
Fischer L. 1816
Fischer Max 1004 ▮ 1830
Fischer Otokar 36, 37, 38, 42, 43, 84, 149, 150, 151, 171, 214, 218, 221, 222, 244, 302, 319, 349, 357, 400, 461, 503, 504, 547, 548, 549, 621, 679, 705, 706, 747, 786, 737, 891, 900, 902, 919, 978, 982, 983, 990, 1028, 1055, 1058, 1059, 1061 ▮ 1090, 1091, 1113, 1117, 1166, 1167, 1168, 1169, 1180, 1312, 1348, 1415, 1455, 1511, 1588, 1594, 1596, 1598, 1661, 1679, 1766, 1768, 1824, 1840, 1841, 1854
Fischer Petr 439
Fischer Richard 1534
Fischerová Anna 1824, 1825
Fischerová Jiřina 1061
Fischl Viktor 1478, 1840
Fišer František 1545
Fišer J. J. 467 ▮ 1234
Fišer Jaroslav 406
Fišer Josef 686
Fišer Karel 833
Fitzgerald F. S. 1142, 1143
Fiumi Lionello 168
Fiumi M. L. 1036
Fixa Jaroslav 1063
Fix-Nix viz Mašek Karel
Fjodorov Genadij 226
Flacius Illyricus Matthias 1275
Flaišman Jiří 1441
Flajšhans Václav 87, 221, 222, 299, 977, 996 ▮ 1212, 1344, 1830
Flajšhansová, provd. Hušková Jindřiška 75, 326 ▮ 1342, 1347, 1686, 1798, 1825, 1826, 1827, 1828, 1829, 1830
Flammarion Camille 749, 750 ▮ 1309, 1345, 1415, 1575, 1767
Flanderková Julie 1093, 1094
Flaška z Pardubic a Rychmburku Smil 230, 430, 763 ▮ 1408, 1612, 1614
Flaubert Gustave 119, 137, 253, 318, 460, 502, 503, 504, 543, 600, 620, 621, 912, 977 ▮ 1363, 1404, 1405, 1415, 1455, 1575, 1679, 1680, 1712, 1768, 1785
Flavius Josephus 426
Flégrová Zdeňka 142
Fleischer Alexius 1892
Fleischer Benjamin 1844
Fleischer Josef 1356
Fleischerová-Janovská Anna 1101, 1103, 1104
Fleischmann Ivo 1062, 1063 ▮ 1469
Fleischmannová-Jílovská Staša viz Jílovská Staša
Fleischner Jindřich 366
Fleischner Richard 392, 1060 ▮ 1091

Flek Alexandr 1885
Flekáček Josef 1377, 1378, 1379, 1380, 1771
Flekandr-Živý 1895
Fleming Peter 173
Flers Robert de 117, 741 ▮ 1343
Flerx Louis 1251
Fletcher John (J. S.) 1478
Fleuron Svend 133 ▮ 1527
Fliedrová Milada 94
Florenz Karl (K. A.) 75
Florestan 1161
Florian J. P. C. (de) 46 ▮ 1321, 1740
Florian Josef 133, 134, 136, 163, 164, 171, 311, 318, 396, 668, 769, 870, 935, 948 ▮ 1182, 1183, 1241, 1242, 1243, 1436, 1437, 1438, 1551, 1552, 1687, 1897
Florian Michael 504 ▮ 1560
Florian Miroslav 215, 400, 1063, 1064
Florianová Eva 136
Florianová Marie 136
Florovskij A. V. (Antonij) 1028
Florus Lucius Annaeus 1740
Florus Lucius Julius 582
Flos František 53, 349, 417, 419, 667, 687, 827, 832 ▮ 1101, 1102, 1103, 1104, 1157, 1158, 1160, 1161, 1162, 1179, 1180, 1345, 1346, 1769, 1797, 1822
Flos J. S. 982
Flotow Friedrich 486
Flygare-Carlén Emilie 599, 600, 601, 603, 692, 693, 694
Foa Eugénie 1371
Fodor László 1003
Foerster J. B. 192, 194, 296, 362, 548, 1078 ▮ 1111, 1131, 1133, 1315, 1514, 1517, 1550, 1638, 1707, 1747
Foerster Viktor 1224
Fogazzaro Antonio 253, 600, 983 ▮ 1495, 1814
Foglar Jaroslav 956 ▮ 1750
Foibos 1878
Foit Bohuslav 1825, 1827
Foit Josef 368
Földes Emanuel 178
Foley Charles 30, 31, 750
Fòlgore Luciano 1878
Folprecht Arnošt 153
Folprecht Josef 94, 349, 350, 978 ▮ 1768, 1799, 1834
Foltýn Josef 361, 594, 595, 1004, 1010 ▮ 1155, 1944
Fomeš Norbert viz Procházka Arnošt
Fönhus Mikkjel 188
Fontainas André 164
Fontaine Nicolas 1893
Fonvizin D. I. 832 ▮ 1571
Foppa G. M. 755
Forbath Imre 183, 184
Ford Henry 94 ▮ 1155, 1712
Ford P. L. 436
Forejt-Alan Vladislav 693
Forester C. S. 93 ▮ 1126
Forchheim František 1069
Forchheim J. O. 1069
Forchheimová, provd. Turnovská Anna viz Rajská Anna
Forchheimová, provd. Tylová Magdaléna 1052, 1069, 1074
Förchtgott-Tovačovský Arnošt 1401
Forman Bohumil 457
Forman Miloš 1620
Forman Pavel 982
Formánek Činoveský Jan 784 ▮ 1272
Formont Maxime 518
Forst Vladimír 920, 1062
Förster August 1251
Forster E. M. 175
Forster John 1422
Fort Gertrud von le 1558, 1663, 1664
Fortoul Louis 1257
Fortýnová Albína 1377
Fořt Jaroslav 504
Fořt Karel 601, 832, 1038
Fořt Václav 1377
Fořtel Josef 827, 828, 978
Foscolo Ugo 1517
Foster Bennet 475
Foujita Tsuguharu 1312
Fouqué de la Motte Friedrich (F. H. C.) 484
Fournier H.-A. viz Alain-Fournier
Foustka Břetislav 205 ▮ 1824
Foustka Radim 1180, 1712
Foustka Vilém 1473, 1656
Foustková Bronislava viz Herbenová Bronislava
Foustková-Laglerová Gabriela 1824, 1833, 1834
Frabša F. S. (František) 368, 463, 695, 760, 833 ▮ 1943, 1944
Fraccaroli Arnaldo 1036
Fracchia Umberto 1036 ▮ 1387, 1388
Fraenkl Pavel 84, 399, 480, 645
Fragner Jaroslav 1452
Fraile Medardo 1064
Frajerman Ruvim 315
Franc Antonín 1157
Franc F. X. 584
Franc Luise 509
Franc Vojtěch 1827, 1828
France Anatole 137, 460, 503, 518, 519, 594, 948, 977, 1004 ▮ 1152, 1208, 1277, 1342, 1346, 1404, 1405, 1517, 1680, 1681, 1768, 1830, 1833
Franceschini Giovanni 1378
Francev V. A. 216
Francia Annibale-Maria di 397
Franciklet viz Kletečka František
Francis J. M. 518
Francis Robert 912
Francke A. H. 34
Franckh Petr 1908
Francl Fráňa 820, 832
Francl Gustav 305, 504
Franco J. S. 1378
Franěk Emanuel 452
Franěk Jiří (J. F.) 882
Franěk Viktor viz Slavíková Marie
Franchimont z Frankenfeldu Mikuláš 874
Franchy F. K. 1681
Frank Anne 1475
Frank J. M. 519
Frank K. H. 1672
Frank Leonhard 503, 509, 511 ▮ 1170, 1444, 1680
Frank Oskar viz Hilar K. H.
Frank S. L. 1032
Franke (-Skalický) Jaroslav viz Skalický Jaroslav
Franke Simon 1467
Frankl Antonín viz Karásek ze Lvovic Jiří
Frankl Karel 38

Frankl Richard 871
Franko Ivan (I. J.) 214, 253, 1048, 1049 ▮ 1153, 1832
Franková Hermína 531
Frankovský Josef 321
Franta viz Gellner František
Franta Jiří 398
Franta Karel viz Sellner Karel
Franta Zdeněk 94, 625, 626 ▮ 1346
Franta Šumavský Josef 313, 314, 515, 581, 784, 785, 967, 968, 1037 ▮ 1228, 1229, 1319, 1383, 1565, 1682
František I. 123, 753 ▮ 1248
František II. 1248, 1773
František Josef I. 27, 75, 238, 254, 270, 1027 ▮ 1296, 1328, 1356, 1361, 1613, 1765, 1821
František Saleský 1422, 1494, 1495, 1810
František Xaverský 1909
František z Assisi 1207, 1494, 1495, 1891, 1933
Frantová B. 1824
Franul von Weissenthurn Johanna 755 ▮ 1259
Franus Jan 1901
Franz Jan 1055 ▮ **1897–1898**
Frassinetti Giuseppe 1495
Frausová Anna 1830
Frčková Máňa (Manja) viz Lacina Václav
Fredericq Paul 265
Fredro Aleksander 601 ▮ 1131, 1251, 1442
Fredro J. A. 198, 199 ▮ 1251
Freeman R. A. 1445
Freiberg Heinrich von viz Heinrich von Freiberg
Freidel 577
Freiligrath Ferdinand 1518
Freimark Hans 1814
Freimuth Leo 594, 946 ▮ 1944
Frejka Jiří 37, 134, 152, 153, 220, 222, 224, 400, 430, 462, 548, 991, 992, 993, 1011, 1059 ▮ 1113, 1347, 1456, 1474, 1712, 1769, 1841, 1853, 1854, 1878
Frémeaux Paul 164
Frencl I. A. (Innocenc) 1885
Freud Sigmund 319 ▮ 1189, 1590, 1790
Freund Julius 1816
Frey Jaroslav 350, 655 ▮ 1400, 1851
Freyer P. H. 722
Freylinghausen J. A. 34
Freytag Gustav 888 ▮ 1442
Frgal F. J. 570, 571, 572 ▮ 1309, 1898
Frgalová Anežka viz Šašková Anežka
Fric Ota 288
Frič A. V. 595, 781, 988, 1004 ▮ 1576, 1767
Frič Antonín 1356, 1496
Frič C. L. 142, 206, 321, 455, 601 ▮ 1179, 1347, 1654
Frič J. J. 1519, 1830
Frič J. V. 24, 41, 115, 197, 243, 320, 328, 329, 379, 381, 446, 449, 455, 456, 457, 468, 533, 587, 588, 603, 604, 708, 792, 819, 825, 827, 1053, 1067 ▮ 1113, 1368, 1392, 1442, 1472, 1519, 1566, 1704, 1739, 1781, 1828
Frič Jan 469, 979 ▮ 1444, 1497
Frič Josef 1440, 1456
Frič Josef, advokát 343, 959 ▮ 1350, 1352, 1356
Frič L. P. 1827
Frič Leopold 461 ▮ 1135, 1179, 1655
Frič Mac (Martin) 958 ▮ 1190, 1265, 1441, 1474, 1478, 1570, 1605, 1616, 1617, 1806
Frič Vojtěch 194
Fričová Maryna 460, 469, 982 ▮ 1179, 1180, 1342, 1769, 1798
Fričová-Sázavská Anna viz Sázavská Anna
Fričovi 790, 1043 ▮ 1440
Frida Bedřich 191, 205, 455, 601, 927 ▮ 1346, 1402, 1403, 1513, 1515, 1517, 1518, 1716, 1768, 1798
Frida Emil viz Vrchlický Jaroslav
Frida J. J. 1512
Frída Vladimír 982 ▮ 1513, 1768, 1796
Fridlender Georgij (G. M.) 480 ▮ 1090, 1091
Fridová (Frídová) Anna 879 ▮ 1513
Fridová (Frídová, Frýdová) Božena 983 ▮ 1798, 1832
Fridová Ema (Emilie, Emma) 277, 357 ▮ 1518
Fridová (-Neckářová) Jana (Johanna) 277, 357
Fridrich I. Barbarossa 1357
Fridrich Miroslav 1918
Fridrich Falcký 162, 375, 377 ▮ 1696, 1835
Friebek Filip 112
Fried Norbert viz Frýd Norbert
Friedl Milan 39
Friedl S. V. (Vratislav) 1538, 1799
Friedlová Helena 1538
Friedrich Gustav 814
Friedrich Josef 821
Friedrich Wilhelm viz Riese F. W.
Fries J. F. 521, 911
Friesen Erich 518
Friml Rudolf 1133
Friml Václav 366
Fringilla 828 ▮ 1162, 1180, 1342, 1703
Frinta Antonín 212, 213, 214, 215, 216, 917
Frinta Emanuel 510
Friskey Margaret 172, 173
Friš Oldřich 504
Fritta viz Taussig Fritz
Fritz Leopold 1067
Fritz Ondřej 1377
Fröding Gustav 164
Froissant Jean 889
Frolík František 1445
From J. 1311
Fromentin Eugène 1455
Frontaura Carlos 1378
Froude J. A. 1209
Frozín Antonín 1569
Frühbauer Václav 1378
Frumar Adolf 348 ▮ 1694
Frýbort Pavel 1064
Fryčaj Tomáš 670 ▮ 1903
Fryček Václav 987
Frýd Norbert (Nora) 510, 1064 ▮ 1695
Frýda Antoš (Antonín) 1537
Frýdecký František 978, 984 ▮ 1768, 1798, 1799
Frýdl Antonín 1878

Frynta Emanuel (1888–1949) 311, 491, 1055 ▮ 1346, 1551, 1559, 1560, 1661, 1891
Frynta Emanuel (1923–1975) 1141, 1143, 1559
Frypés K. V. (Karel) 882, 982 ▮ 1347
Fryšová Emílie 1830
Fuck, pseud. 156
Fučík Bedřich 67, 69, 171, 371, 373, 541, 542, 547, 843, 1054, 1055 ▮ 1215, 1340, 1344, 1348, 1551, 1552, 1558, 1559, 1560, 1640, 1662, 1664, 1686, 1689, 1690, 1692, 1712, 1891, 1897
Fučík Julius 23, 153, 155, 172, 184, 215, 222, 399, 456, 463, 480, 541, 549, 775, 776, 778, 851, 1058, 1059, 1060, 1061 ▮ 1150, 1268, 1578, 1840, 1841
Fučík Milan 115, 116, 317, 464, 601, 831, 982 ▮ 1342, 1454, 1768, 1769, 1797
Fučíková Gusta 776, 778 ▮ 1621
Fučíková Jitka 1346, 1558, 1559
Fügner Jindřich 707, 810 ▮ 1788, 1803
Fuchs Alfréd 92, 118, 365, 366, 856, 982, 984 ▮ 1559, 1560
Fuchs Bohuslav 428 ▮ 1839
Fuchs Otakar 1005 ▮ 1348
Fuchs Rudolf 705 ▮ 1091
Fuka Vladimír 1141
Fuková Eva 1141
Fuks Alfréd 462
Fuks Ladislav 538, 1064
Fuksa Josef 430
Fuksová Jarmila viz Svatá Jarmila
Fulda Ludwig 657
Fulcher Chartreský (Fulcherius Carnotensis) 397
Fulla Ľudovít 1878
Funck-Brentano Frank 1897
Funke Jaromír 1456, 1841
Funtek Anton 1378
Furch Vincenc 314, 476, 477, 478, 582, 584, 587, 1067 ▮ 1284, 1362
Fürnberg (-Nuntius) Louis 303, 776 ▮ 1146
Fürst Bedřich 832
Fürst zu Fürstenberg C. E. 124
Fürsten Franz 1429
Fürstenberk K. E. 971
Fürth Julius viz Firt Julius
Fusignano Jacobus de 1568
Fušera 1003
Futurista Ferenc 180, 181, 819, 832, 939, 940, 1004 ▮ 1474, 1616, 1919, 1920, 1921

Gabe Dora 1145, 1146
Gabet Charles 1789
Gabler J. Ph. 521
Gabler Vilém 454, 584, 785, 959
Gaboriau Émile 798, 799 ▮ 1123, 1655
Gabriel J. A. 1073
Gailit August 503
Gaillard Gaston 1405
Gaj Ljudevit 330, 486, 522, 527, 584, 794 ▮ 1351, 1683, 1807, 1808
Gajda Radola 407
Gajdar A. P. (Arkadij) 1385
Gajdoš Adolf 392 ▮ 1378
Gajdoš (Tarnowský) Zbislav 491, 704
Gála Antonín 1104, 1385
Gałaj Julian 868
Galanda Mikuláš 1686
Galandauer Jan 1145
Galandauer Max 1145
Gałczyński K. I. 1063
Galfredus de Vino Salvo 912
Galíčková Sláva 812
Galkin Nikolaj 1203
Gallaš J. H. A. (J. H.) 207, 265, 591, 670 ▮ 1533, 1534
Gallat Alois 454, 455, 457, 688
Gallat Jaroslav 687, 819, 820
Gallet Louis 1789
Galli viz Felix Eduard
Gallus Anonymus 1930
Galopin Arnould 798, 799 ▮ 1809
Gálová Dana 1065
Galsworthy John 318, 462, 509, 889 ▮ 1142, 1143, 1411, 1412, 1415, 1664
Galtier O.-Ch. 1829
Gałuszka J. A. 392 ▮ 1688
Galuška Miroslav 1061, 1062
Galuška Zdeněk 1385
Gálvez Manuel 669
Gambetta Léon 1039
Gamma viz Jaroš-Gamma Gustav
Gamza Vladimír 743, 1044
Gandéra Felix 234
Garaj J. K. 1843
Garborg Arne 253
García Calderón Ventura 668, 669, 1055
García Lorca Federico 668, 705, 1056, 1060, 1062 ▮ 1790
García Márquez Gabriel 1064
Gareis Antonín 453
Garibaldi Giuseppe 433, 1038, 1039
Garin-Michajlovskij N. G. 300, 301, 417 ▮ 1530
Garsin G. M. 600
Garšin V. M. 1066
Gartner Josef 1228
Gartner Karel 1824
Gąsiorowski W. J. (Wacław) 1378
Gaskell E. C. 172
Gassmann Theodor 337
Gaszyński Konstanty 1780
Gatschä (Gatschä-Čestínský) Otmar viz Stanislav Karel
Gatschäová, roz. Eichlerová Alberta 330
Gauderich z Velletri 1929
Gauguin Paul 503, 966 ▮ 1454, 1455
Gauguin Pola 503
Gautier Théophile 687, 983 ▮ 1152, 1155, 1277, 1471, 1517, 1833
Gawalewicz Marian 600, 983 ▮ 1459, 1767
Gawrecki Dan 1314
Gay John 1205
Gazda Šebíř viz Přikryl Ondřej
Gebauer Jan 87, 205, 264, 265, 293, 361, 370, 378, 415, 437, 583, 618, 641, 921, 922, 940, 994/995, 996, 1019 ▮ 1134, 1235, 1239, 1390, 1391, 1394, 1526, 1547, 1677, 1730, 1731, 1827
Gebauerová Antonie 1162, 1823
Gebauerová Božena 935
Gebauerová Marie 418, 625, 679, 891, 983 ▮ 1394, 1769, 1824, 1833
Geduldinger Hugo 634
Gehe Eduard 755
Geibel Emanuel 130, 131, 455 ▮ 1681
Geiger Erich 1571

Geiger J. N. 1361
Geijerstam Gustaf af 133, 572, 600, 810, 978 ▮ 1318, 1319, 1342
Geissler Heinrich 1032
Geisslová Irma 195, 454, 457, 602, 826, 827 ▮ 1132, 1180, 1310, 1768, 1769, 1771, 1797, 1826, 1827, 1828, 1829
Gejdoš Paľo 226
Gel František 462 ▮ 1143
Gelbart Larry 1620
Gelenius Sušický Šimon 476, 477
Gelja Pavel 1091
Gellert Ch. F. 269 ▮ 1702, 1903
Gellner František 418, 516, 594, 656, 826, 827, 946, 948, 1004, 1005 ▮ 1182, 1553, 1766, 1768, 1796, 1897, 1944
Genée Richard 1571, 1604, 1787, 1788, 1789
Genersich Johann 521
George Stefan 870, 1054, 1055 ▮ 1094, 1437, 1663, 1664
Georges-Renard Louise 662
Georgov Ilja viz Sova Antonín
Géraldy Paul 318
Gerard Louisa 1471
Gerbault Alain 1313
Gerbidon Marcel 413
Gercen A. I. 481 ▮ 1208, 1251
Gergély Sándor 1061
Gerhard Jan 868
Gerhardi William 503
Gerhardt Dietrich 1032 ▮ 1932
Gerhardt Paul 34 ▮ 1907, 1911
Gerhart Emanuel 518
Géricault J. L. Th. 1221
Gericke Walter 750
Gerigk H.-J. 1032
Geringer Augustin 1130, 1496
Gerl F. X. (Franz) 897
Gerle Wolfgang (W. A.) 122, 452, 515, 1072 ▮ 1611, 1788
Gerlette Anne viz Voskovec Anne
Germář Rudolf 1178
Gero viz Opočenský G. R.
Gerstäcker Friedrich 518, 687, 831, 986 ▮ 1152, 1821
Gersten Karel viz Červený Jiří
Gerstner František 1227
Gertruda z Bingenu, sv. 1378
Gesemann Gerhard 299
Gessner Salomon 125 ▮ 1702, 1770
Gevaert F. A. 1788
Gherardini Giovanni 1807, 1808
Ghil René 1181
Ghislanzoni Antonio 1788
Giacometti Alberto 422
Giacosa Giuseppe 231 ▮ 1517, 1518
Giannini F. Ř. (Řehoř) 241, 242 ▮ 1737
Gibbon Edward 625, 626 ▮ 1209
Gibek Jan 1064
Gibian George 1032
Gide André 92, 184, 233, 319, 404, 462, 488, 509, 546, 679, 775, 776, 979, 1059, 1060 ▮ 1089, 1629, 1840
Giedion Siegfried 864
Giffard Pierre 798
Giftschütz Franz 324, 325
Gigi viz Opočenský G. R.
Gigolo 1004
Gilberg Aage 1528
Gilbert Jean 170 ▮ 1816
Gilbert Robert 170
Gilbert W. S. 601
Gilbert-Lecomte Roger 1582
Gilkin Iwan 1081
Gindely Antonín 328, 454, 891, 914 ▮ 1390, 1406, 1612, 1630
Ginsberg Allen 1064
Gintl Zdeněk 827 ▮ 1283, 1509
Gintlová Julie 1132, 1827
Giono Jean 503, 1055 ▮ 1437, 1680, 1681
Giorgione Jacobo 490
Giotto di Bondone 490
Giovanni Jean Juan viz Červenka Jan
Gippius Z. N. (Zinaida) 870 ▮ 1244, 1342, 1488, 1550, 1712, 1833
Girardin D. G. 709
Girardin Delphine de 647, 657 ▮ 1655, 1788
Girardin Emanuele de 1360
Girardin Émile (Emilie) de viz Girardin Delphine
Giraudoux Jean 503, 912 ▮ 1680
Girgal Otto 541, 544, 548, 864
Gisevius H. B. 1154
Gissing George 172
Giugno K. B. 1251
Giusti Giuseppe 1588, 1833
Gjalski (Đalski) Ks. Š. 600 ▮ 1655
Glabazňa Eustach 1241
Glabazňová Marie 326 ▮ 1241, 1315
Gladkov Fjodor (F. V.) 1060 ▮ 1564
Gladstone W. E. 1209
Gladwin Francis 1821
Glaser Filip 462
Glaser Rudolf 313 ▮ 1356, 1611
Glaspell Susan 1411
Glass Max 262
Glausch Alois 1156
Glavš Pankrác 1548
Glazarová Jarmila 215 ▮ 1385, 1456, 1851
Gleb, kníže 1244
Gleich J. A. 263, 756, 1073 ▮ 1322
Gleim J. W. L. 680
Glivický Josef 68 ▮ 1436
Glocar Emilián (E. B.) 92
Gluck Ch. W. 118 ▮ 1608
Glücklich Julius 996
Glückselig L. K. 1772
Glyn Elinor 262, 406 ▮ 1342, 1344, 1493, 1584
Gnad I. J. 126
Gnědič P. P. 759 ▮ 1767
Gnom 1895
Gobineau J. A. de 1405
Göbl Kopidlanský František 1310
Gočár Josef 439, 463, 740 ▮ 1116
Godal Eric 156
Godard Louis 1339
Godard d'Ancourt de Saint-Just Claude 755
Godoy Manuel de 887
Goetel Ferdynand 1459
Goethe J. W. 37, 38, 54, 130, 131, 150, 151, 173, 284, 296, 349, 357, 429, 460, 461, 484, 485, 488, 503, 509, 521, 526, 546, 577, 603, 636, 721, 722, 897, 898, 983, 987, 1025, 1037, 1054, 1066 ▮ 1115, 1208, 1232, 1272, 1297, 1309, 1322, 1383, 1389, 1433, 1454, 1515, 1517, 1526, 1535, 1613, 1712, 1764, 1770, 1891, 1895
Goffine Leonard 1758, 1759
Gogh Vincent van 503 ▮ 1454
Gogh-Kaulbach Anna van 1152

Gogo 463, 1005
Gogol N. V. 19, 226, 312, 313, 352, 455, 509, 832, 852, 853, 1028, 1032, 1045 ▮ 1123, 1244, 1250, 1251, 1272, 1309, 1345, 1475, 1575, 1604, 1672, 1681, 1682, 1683, 1712, 1767, 1780
Gojawiczyńska Pola 867
Goldberg Isidor 597
Goldmark Karl 1604
Goldoni Carlo 336, 755, 1045 ▮ 1320, 1517, 1526, 1571
Goldschmidt Wilhelm 298
Goldsmith Oliver 172, 889
Goldstücker Eduard 1064
Golębiowski Lukasz 527
Golicyn A. P. 1716
Golisciani Enrico 170
Goll Ivan 66, 67, 319 ▮ 1312
Goll Jaroslav 164, 264, 404, 455, 587, 609, 612, 641, 709, 814, 816, 860, 891, 899, 921, 927, 940, 960 ▮ 1134, 1138, 1301, 1311, 1390, 1391, 1448, 1517, 1558, 1631, 1730, 1731, 1734, 1764, 1828
Goller E. viz Schäfer Otomar
Gollová Amalie 891
Gollová-Hodáčová Ada 891
Gollwell John (vl. jm. Borůvka Jan) 409
Golombek Bedřich 884 ▮ 1159, 1198, 1199, 1200, 1600, 1601
Golovackij Jakov 1683
Golubkov V. V. 1420
Golubovič Miroslav 1153
Gombrowicz Witold 867
Gomez Ricardo viz Synek Emil
Gómez de la Serna Ramón 164, 503, 1004 ▮ 1878
Goncourt Edmond de 163, 253, 286, 600, 620, 621 ▮ 1363
Goncourt Jules de 253
Gončarov I. A. 604 ▮ 1194, 1250, 1251, 1475, 1711, 1712
Gondinet Edmond 249 ▮ 1788
Gondulić Ivan 1770
Góngora y Argote Luis de 668, 669, 988 ▮ 1853
Good-Day S. M. viz Kuděj Z. M.
Goodchild George 93
Gorazd 1922
Gorbatov B. L. 853
Gordon R. viz Snížek Jindřich
Gorelik Mordecai 889
Gorkij Maxim 37, 38, 138, 240, 460, 503, 601, 777, 832, 852, 853, 870, 978, 983, 1060 ▮ 1097, 1139, 1155, 1234, 1327, 1385, 1511, 1529, 1562, 1563, 1575, 1576, 1578, 1712, 1816
Gorlic J. 518
Görlich Jaroslav 1234
Görlich Ladislav 1878
Görlitz Karl 773
Gorlov Petr 1203
Görner K. A. (C. A.) 231, 336 ▮ 1360
Görnitz Bernhard 1072
Görres Quido von 1759
Górski K. M. (Konrad) 214
Gorsse Henry de 75
Goskho ze Saxenthalu A. H. 125
Goszczyński Seweryn 272
Goth Jan 95, 833 ▮ 1159
Gothard L. viz Lašek G. J.
Gothein Eberhard 47
Gotter F. W. 785, 894, 895
Gottfried von Strassburg 1001
Gotthard Jan 307, 830
Gotthelf Jeremias (J. J) (vl. jm. Bitzius Albert) 1072 ▮ 1152
Gottlieb František 1063 ▮ 1712, 1840
Gottlieb Václav 833
Göttlich Georg 972
Gottschall Rudolf von 337
Gottsched J. Ch. 241, 242
Gottwald Adolf 253, 254, 461 ▮ 1346
Gottwald Klement 65, 213, 260, 511 ▮ 1212, 1575, 1761
Götz František 84, 349, 350, 372, 463, 480, 504, 548, 549, 889, 980, 1055, 1058, 1060 ▮ 1094, 1102, 1103, 1104, 1158, 1159, 1235, 1342, 1387, 1538, 1590, 1918
Götzlová-Odkolková Milena 1340
Götzová Joža 832
Goudareau Margherita 1611
Goudge Elizabeth 979
Goudimel Claude 376 ▮ 1904
Gounod Charles 1788
Gourmont Rémy de 952 ▮ 1878
Govoni Corrado 164 ▮ 1878
Goya y Lucientes Francisco de 234 ▮ 1745
Goytisolo Juan 1064
Gozdawa Zdzisław 532
Gozlan Léon 286, 799
Gozzi Carlo 244, 245 ▮ 1263, 1511
Grabein Paul 934
Grabowski Bronisław 217, 758, 759 ▮ 1535, 1536, 1720
Grabowski Michał 1682, 1683
Grabowski T. S. 214
Gradnik Alois 1640
Graf O. M. 656 ▮ 1091
Gráf Štěpán 1091
Graf a Stricker, tisk. 835
Grafenauer Ivan 216
Grafnetr Ludvík 819
Grahame Kenneth 66, 68
Grandi Orazio 1830
Grandjean Reinhardt 433
Grangé Eugène 647 ▮ 1251, 1518
Granichstädten Bruno 170
Granow-Houben Martha 1225
Grant G. M. 1844, 1845
Grasset Pierre 594
Grassi Angela 600
Grau Jacinto 669
Graudenc Adam 1047
Graves 1004
Grebeníčková Růžena 215
Grebenščikov Georgij 597
Gredsted Terry 987
Green Julien 1055 ▮ 1897
Greene Graham 1204, 1205, 1558
Greenwood Walter 92 ▮ 1145
Gregor Achille 1004
Gregor Alois 392 ▮ 1236, 1237, 1918
Gregor Vladimír 1316
Gregor Tajovský Jozef 532, 548, 827, 917 ▮ 1152, 1161, 1650, 1793
Gregorčič Simon 1081 ▮ 1378
Gregorová Dagmar 532
Gregorová Hana 547 ▮ 1091, 1161, 1832
Gregory Jackson 93, 95, 987 ▮ 1471
Grégr Eduard 129, 130, 132, 134, 137, 190, 253, 567, 598, 602, 690, 941, 942 ▮ 1194, 1257, 1397, 1444

Grégr Julius 20, 102, 115, 129, 130, 132, 134, 137, 567, 587, 598, 615, 1037, 1038, 1039 ▮ 1108, 1114, 1257, 1397, 1708, 1764, 1825
Grégr Zdislav 1453
Grégr a Dattel, nakl. 1132
Grégrová Iza (Isabela) 891, 1035
Greif Emanuel 1380
Greifenfels z Pilsenburka Samuel 1908
Greinz Rudolf 287
Grekova Galina 1564
Grellepois Leon 647
Grepl Miroslav 224
Grésac Fred 118
Gresset J. B. L. 46
Gréville Henry 30, 31 ▮ 1493, 1767
Grey Clifford 170
Grey Zane 93, 95 ▮ 1471, 1584, 1585
Gribojedov A. S. 574, 837, 839
Grieg Nordahl 979
Griese Friedrich 1405
Grigorjev N. 1062
Grigorjev S. T. (Sergej) 1203
Grigorovič D. M. 758, 759
Grigorovič D. V. 600 ▮ 1209
Grigorovič V. I. 527
Grillová Josefina 402
Grillparzer Franz 290, 363, 1050, 1072 ▮ 1361, 1535
Grimm A. L. 969, 970
Grimm Jakob (J. L. K.) 363, 381, 525, 808, 809 ▮ 1349, 1507, 1536, 1730
Grimm Waldemar 156
Grimm Wilhelm (W. K.) 363, 381, 525, 808, 809 ▮ 1349, 1507, 1536, 1730
Grimmelshausen H. J. Ch. 1680
Grimmichová Míla 68
Grinko G. F. 1170
Grivec F. X. 1954
Grmela Jan 93, 94, 463, 507, 828, 832, 980, 982 ▮ 1153, 1161, 1180, 1181, 1509, 1604, 1769, 1797, 1798, 1846, 1847, 1878
Gröbel J. J. 122
Grobelný Andělín 1314
Groh Dieter 1032
Groh František 1804
Grohmann J. V. 515
Grohmannová Slávka (Sláva) 1921
Groisingerová Josefa 896
Groll František 1319
Gros Jan 789, 790
Grosman Josef 252, 254
Grosman a Svoboda, nakl. 429
Gross František 185 ▮ 1110
Gross Lawrence 1220
Grosseteste Robert 310
Grossman Jan 173 ▮ 1113, 1114, 1478
Grossman Leonid (L. P.) 1711
Grossmann František 595
Grossmann Ľudovít 1271
Grossmannová Brodská Ludmila 572, 602, 727, 763, 812 ▮ 1132, 1180, 1310, 1377, 1378, 1379, 1559, 1561, 1654, 1655, 1694, 1771, 1828, 1829, 1830
Grosz Georg 656, 1005, 1059 ▮ 1878
Grottger Arthur 677, 839
Groulík Jiří 982 ▮ 1107
Groulíkovi 1471
Groza Aleksander 1682
Gruber Josef 205
Gruber Ludwig viz Anzengruber Ludwig
Gruber-Goepfert Gertruda 267
Grubiński Wacław 1536
Gruda Antonín 199 ▮ 1241
Grudziński Stanisław 1378
Grulich Vladimír 1851
Grumlík J. K. 1094
Grün Anastasius 433 ▮ 1361
Grün Bernhard 940
Grün Robert viz Sabina Karel
Gruň Petr viz Petrus Jan
Grünbaum Fritz 170 ▮ 1604
Grund Antonín 222, 349 ▮ 1420, 1799
Grund Leopold, nakl. 835
Grund Norbert 741, 951
Grund Viktor 982
Grund Zdeněk 824, 828
Gründorf Carl (Karl) 286
Grunert Hynek (H. K.) 336
Grünert Max 847
Grünewald Matthias 541
Grünwald Alfred 170 ▮ 1604, 1816
Grünwald Bedřich 1655
Grünwald Beneš 457, 827 ▮ 1768, 1796, 1798
Grünwaldová Božena (Mimi) 1919
Grus Jaroslav 966
Grus Josef 1436, 1437
Gruss Josef 828, 832 ▮ 1920
Gruša Jiří 1063
Gruzděv I. A. (Ilja) 1203, 1564
Grvít Jan viz Švingr V. J.
Grygar Mojmír 1062
Grygar Zdeněk viz Gintl Zdeněk
Grygarová Olga 155
Grym Pavel 182
Grynaeus J. J. 1834, 1835
Gryphius Andreas 297, 299
Grzymala-Siedlecki Adam 1535, 1536
Gualdo Luigi 1415
Guallensis Jan 619
Gudmundsson Kristmann 92, 979 ▮ 1528
Guéhenno Jean 1680
Guérin G. M. de 1405
Guézenac Alfred 1788
Guilbert-Pixerècourt R. Ch. de 755
Guilelmus de Lestkov viz Vilém z Lestkova
Guillén Jorge 1790
Guillén Nicolás 1063, 1064
Guilloux Louis 1091
Guimerà Àngel 1378
Guinot Eugen 1309
Güiraldes Ricardo 503, 668, 669
Guitry Sacha 511, 640, 748, 832
Gulbranssen Trygve 93 ▮ 1527, 1528
Guldener Bernard 640 ▮ 1131
Gulon Otto viz Theer Otakar
Gumiljev N. S. (Nikolaj) 296, 392, 983, 1054
Gumplowicz Ludwig 253
Gumpold, biskup 1028 ▮ 1929/1930
Gundolf Friedrich 58 ▮ 1594
Gunnarsson Gunnar 979 ▮ 1343, 1573
Gunter A. C. 467
Günther Emil 898
Günther Jan 1904
Guolfinger von Steinsberg K. F. viz Steinsberg K. F. Guolfinger von
Guoth Andrej 326
Guramišvili David 66

Gurevič I. J. 597
Gusev V. M. 1570, 1571
Gusjev N. N. 882
Gustaf-Janson Gösta 1343
Gutenberg Johann 1355, 1356, 1526
Gutfreund Otto 1116, 1452
Guth Antonín 46
Guth Jiří (Stanislav) viz Guth-Jarkovský J. S.
Guth Viktor 335
Guth Zdeněk 95 ▮ 1104
Guth-Jarkovský J. S. (Jiří) 204, 307, 349, 434, 435, 437, 457, 460, 461, 505, 599, 601, 827, 977, 979, 984 ▮ 1161, 1331, 1346, 1348, 1767, 1769, 1798, 1830
Gutová Alexandra 1093
Guttmann Josef 541
Gutwirth Václav 398
Gutzkow K. F. (Karl) 24, 1071, 1072 ▮ 1292, 1789
Guyau J. M. 542, 983 ▮ 1414
Guzmán M. L. 669
Guzzardi Giovanni 1378
Gyn Adam viz Lustigová Anna
Gynt Olaf viz Arietto Ladislav
Gyp viz Martel de Janville S. G. M. A. de
Gyula Morvay 1091
Gzel Petr 444

Haas Hugo 109, 1004 ▮ 1478, 1479, 1621
Haas Lev 63
Haas Rudolf de 1585
Haas Willy 1059
Haase Bohumil (Gottlieb) 123, 513, 514 ▮ 1320, 1381, 1808
Haase Bohumil (Gottlieb) ml. 514
Haase Ludvík (Ludwig) 514 ▮ 1808
Haase Max (Maxmilian) 514
Haase Ondřej (Andreas) 514, 515 ▮ 1808
Haase Ondřej (Andreas) ml. 514
Haase Rudolf 514
Haasová Hedvika 514
Haasová-Nečasová (Haasová) Jarmila 41, 1061 ▮ 1170
Haasz Jaroslav 205, 457, 978, 982 ▮ 1767, 1768
Hába Alois 114, 463, 704
Hába Karel 1109
Habán Franta viz Sauer Franta
Habberton John 600 ▮ 1584, 1655
Habel Malínský Eduard 476, 477
Habeltová Marie 194
Habeltová, provd. Klímová Marie 194 ▮ 1377, 1720
Haber A. V. (Věkoslav) 830
Habermann (Habrman) Johann 1193, 1907
Habervešl z Habernfeldu Ondřej 975
Habrich Alexius 1428, 1773
Habrman Gustav 1155, 1784
Habrovský Antonín 1093
Habřina Rajmund 326, 392, 404, 1057, 1060 ▮ 1296, 1297, 1686
Habsburkové 432, 433, 861, 1050 ▮ 1835
Hackenschmied Hanuš 94, 461, 462, 595, 601, 983 ▮ 1346, 1573
Hackett Walter 1509
Hackländer F. W. 657
Had Ivan viz Mahen Jiří
Hádek Karel 832, 983
Hadrbolec Jiří 1198
Hadrbolec Karel 92, 307 ▮ 1798, 1851
Hadrián II., papež 1862, 1922
Haeckel Ernst (Arnošt) 153
Haecker Theodor 1561
Haemerling Konrad 503
Haensel Karl 1446
Haering Jan 1073
Haering Otakar 369
Haffner Karl 1604, 1788
Háfiz (Chvádže Šamsuddin Muhamad) 1517
Háfiz-i Abrú 848, 849
Hafner Philipp 756
Hafner (Haffner) Vincenc 125, 898
Hagedorn Friedrich von 242, 680
Hägg Gunder 1527
Haggard H. R. 406, 987 ▮ 1344, 1348, 1364, 1471, 1584, 1655, 1668
Hahn Arnold 156
Hahnenkam Jan 609
Hácha Emil 73, 75, 814, 815 ▮ 1488, 1561
Hácha T. J. 827
Hachla-Myslivečková Valerie (Valerija) 1832, 1834
Hais František 314, 822 ▮ 1732
Hais Václav 1493
Hais Týnecký Josef 98, 460, 820 ▮ 1103, 1104, 1132, 1179, 1377, 1379, 1446, 1769, 1829
Haj (Háj) F. A. 1895
Hájek Jiří 62, 400, 412, 508, 1061, 1062, 1063, 1064 ▮ 1113, 1235, 1279
Hájek Josef 1090, 1779
Hájek K. B. 457, 460, 826, 827, 828, 982 ▮ 1161, 1310, 1655, 1768
Hájek (Domažlický) Ladislav 460, 516 ▮ 1573, 1944
Hájek Petr 1064
Hájek Vladimír 77
Hájek Zdeněk 1316
Hájek z Hájku Tadeáš 356
Hájek z Libočan Václav 123, 126, 159, 202, 262, 292, 293, 339, 485, 576, 763, 765, 766, 798, 845, 924 ▮ 1266, 1267, 1353, 1355, 1424, 1425, 1526, 1678, 1696, 1717, 1734, 1753, 1908, 1950
Hajevská Ludmila 1385
Hájková Alena 1064
Hájková Věra 1061
Hajn Alois 215, 252, 253, 254, 275, 745, 746 ▮ 1754
Hajn Antonín 204, 745, 861
Hajniš František 313, 457, 696 ▮ 1307, 1308
Hajný Josef 1064
Hajný Vladimír 398
Hák Miroslav 185
Haken Josef 982
Hakl B. F. 457 ▮ 1132, 1377, 1378, 1379
Haklík Prokop 483
Haklová Marie 595
Hála Antonín 31, 1002 ▮ 1878
Hála Bohumil 223
Hála Jan 1161, 1447
Hála Rudolf 319
Hála Václav 1356
Halas F. X. 1885
Halas František 37, 156, 171, 174, 186, 215, 221, 222, 233, 307, 311, 350, 353, 383, 392, 400, 504, 505,

506, 541, 548, 655, 656, 705, 776, 852, 854, 965, 1003, 1004, 1054, 1055, 1059, 1060, 1062 ▮ 1090, 1113, 1141, 1166, 1168, 1170, 1212, 1221, 1222, 1242, 1263, 1347, 1385, 1438, 1441, 1456, 1469, 1560, 1639, 1640, 1661, 1662, 1664, 1679, 1689, 1690, 1691, 1695, 1776, 1790, 1799, 1897, 1918
Halasová Libuše 740
Halbe Max 226
Hálek Vítězslav (V. J.) 20, 36, 69, 75, 128, 129, 131, 147, 161, 191, 205, 220, 238, 249, 270, 335, 344, 389, 439, 453, 454, 456, 468, 478, 532, 546, 587, 598, 615, 626, 641, 642, 671, 673, 707, 708, 709, 730, 731, 760, 791, 826, 907, 911, 919, 920, 1034, 1037 ▮ 1096, 1108, 1109, 1110, 1112, 1114, 1136, 1153, 1179, 1235, 1257, 1259, 1272, 1297, 1392, 1393, 1394, 1398, 1402, 1403, 1414, 1541, 1565, 1566, 1655, 1657, 1688, 1703, 1715, 1763, 1764, 1770, 1778, 1817, 1827, 1828
Hálek Vlastimil 1374, 1379, 1380
Halévy Daniel 1680, 1788
Halévy Fromental (J. F.) 231, 413 ▮ 1789
Halévy Ludovic 231, 336, 600, 647, 648 ▮ 1604, 1767
Halík Jan 1073
Halík Václav viz Héli Raymond
Halke M. 1830
Hálková Elena 761
Hall Petr 1004
Hall Radclyffe 503, 979 ▮ 1283
Haller Jiří 151, 302 ▮ 1104
Haller Miroslav 1094, 1840
Hallová Dyna 833 ▮ 1345, 1802, 1803
Hallström Per 318, 810
Halm Friedrich 336
Halman Karel 1712
Halouska Antonín 1776
Halouzka Jan 1378, 1379
Hálová Helena viz Salichová Helena
Hálovi 1356
Halper Albert 92
Haluza M. S. 1094
Haluzický Bohumil 1394
Haluzický Otto 1237
Hamartolos Georgios 1586
Hambly W. D. 1422
Hamera Bogdan 868
Hamerling Robert 1152, 1517
Hamerský Otakar 321
Hamm Josip 1925
Hammer (Hammer-Purgstall) Joseph 527
Hammershaimb Vensil Ulrik 1572, 1573
Hammerschmidt (Hammerschmied) J. F. 1953
Hammerstein Ludwig von 1954
Hammerstein Oskar 940 ▮ 1620
Hammett Dashiell 1445
Hammond John 1627
Hampejs Zdeněk 1063
Hampl František 400, 737, 1079 ▮ 1368, 1798
Hampl Rudolf 1107
Hamsun Knut 133, 253, 319, 461, 509, 687, 810, 883, 885, 978, 987 ▮ 1152, 1154, 1572, 1573, 1712, 1830
Hamšík Dušan 1063
Hamuljak Martin 527, 1006 ▮ 1739
Hamza František 1132, 1342, 1797
Hanák J. S. viz Schäfer Jarolím
Hanč Jan 1114, 1141, 1142, 1143, 1854
Hanč Vojtěch 684
Handzel Karel 461, 687 ▮ 1154, 1316, 1769
Hánek Viktor 139, 460, 623, 831, 983
Hánes (Hánes & comp.) 1311
Hanf Rudolf 409, 819
Hanka Jan Evangelista viz Zákrejs Vladimír
Hanka Jaroslav 982, 983, 984
Hanka Václav 45, 46, 128, 200, 217, 230, 244, 264, 265, 351, 379, 436, 439, 468, 483, 484, 485, 486, 514, 515, 525, 527, 581, 583, 584, 618, 671, 681, 719, 763, 764, 936, 969, 971, 978, 1005, 1019, 1049, 1050 ▮ 1227, 1240, 1248, 1256, 1274, 1284, 1320, 1322, 1323, 1352, 1356, 1370, 1448, 1449, 1472, 1525, 1526, 1531, 1565, 1566, 1667, 1732, 1848, 1864, 1925
Hanl J. A. K. 971
Hannibal 469
Hanotaux Gabriel 1842
Hanousek Vladimír viz Schäfer Otomar
Hans Václav 1315
Hansgirg Antonín 313, 314, 913 ▮ 1321, 1322, 1383, 1611
Hanslik Eduard 587
Hansmann L. J. 207, 688, 1066, 1067
Hanson Elisabeth 1143
Hanson Lawrence 1143
Hansová Zdeňka 215
Hansson Ola 1768
Hanstein Otfrid 518, 934
Hanus Ladislav 294
Hanus Václav 601 ▮ 1346, 1517
Hanusová Zdenka 1049
Hanuš I. J. (J. I., J. J.) 206, 676, 792, 961, 1067, 1073 ▮ 1099, 1239
Hanuš Jan 1131, 1255
Hanuš Josef 1391
Hanuš K. viz Vojnar Hanuš
Hanuš Karel 832 ▮ 1203
Hanuš M. viz Jahn Metoděj
Hanuš M. viz Máchal Jan
Hanuš Miroslav 221, 463, 1063 ▮ 1437
Hanuš Ondřej 1379
Hanuš Otakar 319, 460, 687, 828, 978, 982, 983 ▮ 1154, 1161, 1179, 1769, 1797
Hanuš Otakar (vl. jm. Trneček Jan) 1327, 1895
Hanuš Stanislav 43, 84, 902 ▮ 1853
Hanuš Václav 1830
Hanušová Dora 449 ▮ 1826, 1827, 1828, 1829, 1830, 1834
Hanušová Jiřina 94
Hanušová Klemeňa 676
Hanušová Libuše 828 ▮ 1342
Hanušová Milina 1824, 1828
Hanys Jura viz Marek Bohumil
Hanzák Jan 1204
Hanzelka Jiří 215
Hanzlík Josef 171, 175, 1064
Hanzová Zdenka 188 ▮ 1146
Harambašić August 1046
Harant z Polžic a Bezdružic Kryštof 1603

Haraoui Clément 842
z Harasova Eva 1895
Harbach Otto 940
Harburg E. Y. 1478
Hardek Frant. viz Ruth František (2)
Harding Tex 1664
Hardy J. L. 1220
Hardy Thomas 152, 164, 172, 173, 175, 462, 687
Hare Patricia 889
Hargrave John 72, 73
Haris R. J. W. 518
Harlas F. X. 139, 459, 978, 979, 983, 984 ▮ 1161, 1347, 1426, 1799
Harnack Adolf (A. D.) 1844, 1845
Harper Frederick 1205
z Harrachu, hrabě 1525
z Harrachu J. N. (Jan) 165, 699 ▮ 1406, 1716
Harris Frank 503, 694, 977
Harrison Ch. Y. 987 ▮ 1585
Harry Miriam 749
Hart Gabriel 177 ▮ 1878
Hart Jan viz Bíbl František
Hart Moss 1220, 1476, 1618, 1620
Hart Walter 1091
Harte Francis Bret(t) 193, 455, 461, 600, 730 ▮ 1363, 1364, 1471, 1584, 1585, 1655, 1780, 1809
Hartig G. L. 1740
Härting Otto 178
Hartl Antonín 214, 215, 705 ▮ 1091, 1105, 1641
Hartl Jindřich 1788
Hartleben O. E. 253, 1034
Hartley Alex 1055
Hartman A. R. 1161
Hartmann Antonín 1311
Hartmann Ignác 698
Hartmann Michael 1902, 1906, 1907
Hartmann Moritz 399 ▮ 1407
Hartmann Vojtěch 1455
Hartmann z Klarsteinu Prokop 1227
Hartmattan H. V. viz Havránek Václav
Hartvík A. viz Pikhart Antonín
Hartvík ze Stitten 1836
Hartwig Georg 1373, 1821
Harwood H. M. 1220
Hásek Josef 205
Hasištejnský z Lobkovic Bohuslav 126, 658, 1019, 1020 ▮ 1354, 1355, 1356, 1531
Hasištejnský z Lobkovic Jan 380 ▮ 1710
Hásková Zdenka 317 ▮ 1154, 1181, 1769, 1824, 1832, 1833, 1834
Háša Jindřich 832
Haša Josef 1311
Hašek Jaroslav 40, 41, 93, 152, 226, 414, 460, 464, 509, 510, 516, 520, 618, 702, 822, 983, 1004 ▮ 1226, 1227, 1327, 1329, 1343, 1554, 1573, 1574, 1619, 1769, 1894, 1895, 1944
Hašek Roman 317, 464, 516, 827, 831 ▮ 1343, 1707, 1943, 1944
Hašková Anna 1389
Hašková Jarmila 509, 510 ▮ 1573, 1574, 1712
Hašková Lenka 215, 1063
Haškovec P. M. 94, 172, 519, 520 ▮ 1786, 1798, 1833
Haškovec Vladimír 506
Hašler Karel 97, 407, 460, 822, 826, 827 ▮ 1493, 1508, 1509, 1768, 1919, 1920
Haštalský J. Sl. (V.) viz Vávra (Haštalský) Vincenc
Hatala (-Michalov) Oto 1797
Hatlák Jindřich 1557
Hattala Martin 264, 426, 453, 523, 583 ▮ 1390, 1406, 1547
Hauber J. M. 723, 971, 1006
Hauer Václav 1313, 1314, 1315
Hauff 1284
Hauff Wilhelm 723, 809, 987 ▮ 1153
Hauffen Wolfgang 298
Hauft Josef 452
Haugan Solveig 1528
Haugwitz F. W. 241
Hauková Jiřina 233, 266, 267, 406, 504 ▮ 1145, 1153, 1344, 1854
Hauner Emanuel 946, 948
Haupt Jaroslav 399
Haupt Marie (Guerrier) de 1125, 1821
Hauptmann Carl 1145
Hauptmann Gerhart 37, 38, 137, 150, 151, 253, 345, 601, 606 ▮ 1677, 1767, 1833
Haura J. V. 127
Hausenblas Karel 222, 223, 224
Hausenblas Ondřej 224
Hausenstein Wilhelm 1167
Hauser Jan 318
Hauser Pravoslav 1384
Hauserová Olga 232
Hausková Nina 1830
Hausková Nora 460 ▮ 1798, 1832, 1833
Häuslerová, provd. Linhartová Emy 864
Hausmann Ivan 467
Hausmann Josef 763 ▮ 1356, 1712
Hausmann Karel 1321
Hausner František 1132
Haussmann Jiří 594, 595, 656 ▮ 1402
Havel Alois 1094, 1851
Havel Ivan 1260
Havel Jiří 1062
Havel Martin viz Šimáček M. A.
Havel Miloslav 399, 400
Havel Rudolf 67, 222, 224, 361 ▮ 1154, 1420
Havel Václav 1113, 1260, 1478
Havelec Josef 1614
Havelka Antonín 253
Havelka F. J. 1201
Havelka Jan 289, 571, 836 ▮ 1206
Havelka Josef 483, 754
Havelka Matěj 763 ▮ 1284
Havelka Richard 832
Havelka Roman 693
Havelková Marie 1833, 1834
Havelková Vlasta 1180, 1834
Havelský Karel viz Hof K. V.
Havlasa Bohumil 457, 977, 980 ▮ 1152, 1464
Havlasa Jan 93, 317, 460, 614, 687, 693, 828, 977, 982, 984, 986 ▮ 1156, 1157, 1158, 1159, 1161, 1302, 1303, 1342, 1712, 1767, 1768, 1769, 1798
Havlíček Dušan 1063
Havlíček J. N. 263
Havlíček Jan 373
Havlíček Jaroslav (1) 460, 464, 600, 827 ▮ 1768, 1797, 1944
Havlíček Jaroslav (2) 84, 93 ▮ 1342, 1796, 1798, 1851

Havlíček Josef 1839
Havlíček Karel 205, 206, 864
Havlíček Zbyněk 185
Havlíček Borovský Karel 19, 75, 81, 169, 201, 205, 212, 214, 215, 229, 244, 290, 343, 349, 350, 408, 436, 438, 439, 456, 509, 522, 562, 584, 603, 619, 650, 696, 698, 719, 784, 785, 790, 791, 835, 838, 910, 911, 913, 933, 940, 941, 942, 959, 961, 967, 968, 974, 979, 980, 1004, 1007, 1025, 1038, 1039, 1044, 1045, 1067, 1069 ▮ 1092, 1093, 1110, 1114, 1128, 1129, 1161, 1190, 1224, 1257, 1261, 1262, 1272, 1292, 1293, 1306, 1308, 1309, 1322, 1351, 1364, 1378, 1406, 1420, 1451, 1565, 1566, 1595, 1672, 1681, 1682, 1688, 1703, 1704, 1705, 1761, 1766, 1768, 1799, 1800, 1833, 1844, 1845, 1894, 1918
Havlíčková Vojtěcha 1180
Havlíčková Zdenka (Zdeňka) 169, 437, 666 ▮ 1164, 1781
Havlík Antonín 1928, 1932
Havlík Emil viz Sobota Emil
Havlík Franta 1158
Havlík Jan 1064
Havlík Josef 457, 687, 698, 827 ▮ 1131, 1654
Havlík Karel 1272
Havlík Vladimír 369
Havlín J. Č. 983 ▮ 1342, 1829
Havlín Jan (Jiří) viz Zíka Vláďa
Havlová, roz. Vavrečková Božena 1260
Havlů Jaro 1895
Havran V. viz Otomar V.
Havránek A. J. 600 ▮ 1944
Havránek Bedřich 453
Havránek Bohuslav 94, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 267, 299, 302, 505, 506, 730, 779, 994, 996, 1015, 1028, 1032 ▮ 1215, 1336, 1420, 1588
Havránek Edgar (E. T.) 1833
Havránek František 1322
Havránek Hubert 1558, 1559
Havránek J. F. 572 ▮ 1309
Havránek K. V. 460 ▮ 1290, 1797, 1799
Havránek Václav 1445
Havránková Zdenka 1145, 1420
Hawthorne Hild 987
Hawthorne Nathanael 164, 600, 983 ▮ 1220, 1845
Haycox Ernest 93
Haycraft J. B. 1814
Haydn Joseph 636, 755
Házet 1005
Head Cloyd 1878
Hearn Lafcadio 983
Heartfield John 510, 656
Hebbel Friedrich (F. Ch.) 429, 1071, 1072 ▮ 1152, 1258, 1361, 1768
Heber F. A. 363
Hector A. F. 1563
Hečko František 392
Heda F. S. viz Svobodová Františka
Hedin Sven 483
Hedrlin B. M. viz Satalický B. M.
Heer J. Ch. 1585
Heeren Friedrich 515
Hegel G. W. F. 1028, 1031, 1032
Heger Augustin 671
Heger Jiří 400
Heger Josef 1885
Heger Michael 299
Heger Vladimír 1064
Hegner Edvard 460, 832, 982 ▮ 1152
Hegnerová Anna 832
Hégr Miroslav 1852, 1853
Hecht Josef 678
Hecht Laurenz 589
Heiberg Gunnar 810
Heidegger Martin 1028
Heidel Jan 1428
Heidelberg Antonín 1608
Heiden Konrad 38
Heidenreich Julius viz Dolanský Julius
Heidenreichová G. viz Holečková (Dolanská) Jelena
Heidenstam Verner von 164, 406, 810, 983 ▮ 1573
Heidler Jan 817, 916 ▮ 1588
Heidler von Heilborn C. J. 126
Heidrich Oldřich 1347
Heichen Walter 287
Heichenwalderová Josefa 666
Heijermans Herman 601, 743
Heim Ludvík 896
Heimbacher Filip 123, 126
Heimburg Wilhelmine 509, 510, 934 ▮ 1373
Heine Heinrich 130, 131, 149, 150, 151, 318, 362, 365, 366, 399, 413, 455, 461, 587, 594, 595, 615, 656, 708, 709, 1004, 1025, 1037, 1060 ▮ 1115, 1327, 1389, 1629, 1655, 1704, 1712, 1764, 1840, 1895, 1944
Heine Th. Th. 156, 656
Heinen Werner 1286
Heinrich Arnošt 742, 883, 884
Heinrich O. F. 725
Heinrich von Freiberg 1001
Heinrich von Meissen (Frauenlob) 1697
Heinrichová Karla 1716, 1720
Heinsch J. G. (J. J.) 846
Heinz Bohumil 1776
Heinz Jan 1632
Heise Karl (K. G.) 1585
Heisler Jindřich 184, 185, 186, 800, 801
Hejčl Jan 1885, 1954
Hejda Eduard 1340
Hejda F. K. 194, 306, 307, 456, 457, 460, 827 ▮ 1310, 1342, 1343, 1769, 1797, 1895
Hejda František 1178, 1180
Hejda Jiří 462
Hejda Josef 1178, 1179, 1180
Hejda a Tuček, nakl. 1033 ▮ 1574
Hejda a Zbroj, nakl. viz Vačlena Karel, nakl.
Hejduk Pavel 1064
Hejhal Josef 1377
Hejn Václav 716
Hejna Václav 399, 833 ▮ 1141
Hejnic Josef 1018
Hejný Jan viz Konečný F. J.
Hejný Václav 1094
Hejret Jan 216
Hejtmánek Ladislav 572, 763 ▮ 1179, 1654
Hejtmánek Václav 1777
Hejtmanová Zdena 406
Hejzlar J. A. 516
Hek F. V. 46 ▮ 1272, 1739
Helcelet Ctibor 1547
Helcelet Jan 527, 584, 1067 ▮ 1704
Helcelet Mojmír 1183
Helclová Božena 233
Held J. Th. 486, 680, 681 ▮ 1356

Held Ludwig 1816
Helfert Augustin 1451
Helfert J. A. 959, 961
Helfert Vladimír 233, 642, 705, 815, 943 ▮ 1111, 1347, 1841
Héli Raymond 1155
Heliger Josef 1161
Hell Theodor 756, 1072, 1073 ▮ 1747
Hellenský J. viz Korec Jan
Heller Frank 93, 133, 978
Heller František 1446, 1943
Heller Franz 156
Heller J. A. 1351
Heller Jan 1251
Heller Jindřich (J. B.) 1103, 1104, 1158, 1346
Heller Otto 1061
Heller Servác (S. B.) 204, 309, 456, 457, 615, 1036 ▮ 1341, 1342, 1652, 1769
Hellich J. V. 453 ▮ 1406
Hellman Lillian 1144, 1283
Hellmuth Ernst 1258
Hellmuth-Brauner Vladimír 842, 843
Hello Ernest 1378, 1560
Hellwald Friedrich von 1133, 1393
Helm Klementine 821 ▮ 1821
Helmold 1495, 1561
Hemingway Ernest 509 ▮ 1205, 1209
Hemmer J. R. 1343, 1527
Hémon Louis 567 ▮ 1342
Hemzáčková Marie 1385
Hemzal František 1712
Hendrich (Hendrych) Jan 1379, 1380
Hendrich Josef 222, 377, 619, 1028 ▮ 1466
Hendrych Jiří 1062
Hendryx J. B. 93
Henek Tomáš 1102, 1103
Hennequin Émile 542, 547 ▮ 1402, 1414
Hennequin Maurice 413 ▮ 1816
Hennerová Marie viz Pujmanová Marie
Hennigová-Brodská Růžena 1829
Henny 1830
Henrion Poly (vl. jm. Kohl von Kohlenegg Leonhard) 1789
Henry Maurice 1582
Henry O. viz O'Henry
Hensler K. F. 576, 577, 755, 897, 898, 1073
Hepner Ivo 1064
Heppner F. X. 983 ▮ 1877, 1878
Herain Jan 456, 860, 861 ▮ 1895
Herain Karel 984 ▮ 1841
Heran František 321 ▮ 1156, 1157
Heran Vratislav 827
Herbart J. F. 206
Herben Ivan 233, 508 ▮ 1385
Herben Jan 102, 104, 205, 207, 217, 233, 280, 308, 322, 350, 373, 438, 455, 456, 457, 462, 575, 599, 625, 686, 687, 688, 689, 693, 694, 825, 826, 827, 836, 979, 1033 ▮ 1104, 1112, 1133, 1135, 1161, 1391, 1393, 1398, 1415, 1419, 1488, 1497, 1499, 1549, 1654, 1655, 1768, 1769, 1777, 1778, 1779, 1780, 1781, 1840
Herben Prokop 1712
Herbenová Alena 463
Herbenová Bronislava 455, 625 ▮ 1290, 1779
Herbert Petr 1900
Hercíková Iva 448
Herczeg Ferenc (Franz) 572, 600 ▮ 1424
Herda Jaroslav (František) 457 ▮ 1180
Herder J. G. 120, 324, 357, 425, 468, 485, 521, 523, 785, 792, 793 ▮ 1272, 1322, 1740, 1770
Hérédia (Heredia) J. M. de 290, 291 ▮ 1767, 1833
Herel Petr 965
Hergesheimer Joseph 92
Herchenbach F. W. 808, 809
Herink Jaroslav 1093
Heriot Emil 1680
Herites František 73, 75, 457, 460, 505, 599, 698, 716, 825, 827, 878, 891, 979, 982 ▮ 1109, 1112, 1341, 1342, 1345, 1455, 1519, 1544, 1716, 1720, 1767, 1768, 1769, 1795, 1799
Heritesová Božena 979
Herl Vratislav 411
Herle Jaromír 1130
Herling-Grudziński Gustav 867
Herlossohn C. G. (G. K. R., K. G. R.) 238, 239, 364, 432, 973 ▮ 1130, 1345
Herloš Karel (J. K. R.) viz Herlossohn C. G.
Herman František (Fráňa) 601, 1049
Herman Karel 212
Hermann J. G. 521, 524
Hermann Johann 1906
Hermann Max 1166
Hermann Nicolai 1901, 1906
Hermanová Ljuba 1478
Hermant Max 842
Herodes Karel (Karol) 1107
Herodotos 359, 360, 636, 813
Herold Bedřich 458
Herold Eduard 455 ▮ 1614, 1632, 1764
Hérold Ferdinand 1788
Herold Josef 871
Herold L. J. F. 755
Herondas 360
Herr Adolf 113
Herrmann B. A. 755
Herrmann Ignát 98, 103, 216, 306, 309, 381, 406, 418, 429, 437, 457, 460, 606, 615, 632, 633, 634, 641, 642, 676, 687, 748, 824, 825, 826, 827, 828, 831, 860, 861, 872, 975, 977, 979, 980, 981, 983, 998, 1043, 1044 ▮ 1162, 1310, 1341, 1519, 1603, 1632, 1718, 1767, 1769, 1798, 1869, 1870, 1894
Herrmann Paul 1061
Herrmann Vladimír 977
Herrmann z Herrmannsdorfu Jan (J. F.) 591
Herrmannová Eva 1064
Hersey John 175
Hertel P. L. 389 ▮ 1516
Hertl Jan 1878, 1897
Hervé (vl. jm. Ronger Florimond) 1789
Hervé Gustave 579
Hervert Antonín 1182
Hervieu Paul 901 ▮ 1342
Herynk Stanislav viz Herrmann Ignát
Herz Jindřich 1350
Herzenskron Victor 1053
Herzer Jan 977
Herzfelde Wieland 1091
Herzig Josef 1379, 1380
Herzog Arthur 1146
Herzog Jan 1319, 1320, 1321, 1367

Heřík Tomáš (vl. jm. Tausik Heřman) 509
Heřman Antonín 407
Heřman Josef 1005
Heřman (-Zefi) Josef 819, 822
Heřman Miroslav 1347, 1394
Heřman z Tardy 791
Heřmánek František 1004 ▮ 1153
Heřmánek-Camomille viz Heřmánek František
Heřmanová Julie 853
Heřmanský František 360, 395 ▮ 1267, 1359
Heřtová Jaroslava 1064
Hes (Hess) Václav 571, 827 ▮ 1378, 1654
Hesiodos 636 ▮ 1389, 1390
Hesoun Josef 95
Hess Václav 406
Hesse Hermann 149 ▮ 1363
Hessoun (Hesoun) Josef 269
Hetteš J. F. 602
Hettner H. Th. 1391
Heuberger Richard 1816
Heun C. G. S. 710, 755, 969, 970, 1053
Heveroch Antonín 134 ▮ 1799
Heydrich Reinhard 1624, 1662, 1668
Heyduk Adolf 52, 217, 258, 277, 281, 292, 306, 328, 378, 379, 380, 381, 406, 428, 438, 449, 454, 457, 460, 598, 599, 602, 603, 609, 698, 731, 763, 915, 916, 948, 979, 982, 983 ▮ 1112, 1162, 1180, 1194, 1195, 1208, 1257, 1310, 1337, 1338, 1340, 1341, 1447, 1485, 1530, 1565, 1566, 1632, 1633, 1655, 1656, 1694, 1716, 1720, 1765, 1766, 1768, 1771, 1780, 1795, 1796, 1798, 1799, 1800, 1817, 1828, 1833
Heyduk Gustav 1446
Heyduk Josef 84, 94, 503, 703, 979, 1055 ▮ 1559, 1840
Heyduková Emilie 259 ▮ 1720
Heym Gustav 156
Heym Stefan 156, 463
Heyrovský Leopold 891
Heythum Antonín 1440, 1839, 1841
Heythumová Charlota 1440
Heyting August 1467
Hiemer F. C. 756
Hierokles 1389
Hieronymus S. E. viz Jeroným, sv.
Higgins Jack 1146
Hichens R. S. (Robert) 133, 626 ▮ 1342, 1585
Hikl Jan 1378
Hikl Karel 43
Hikmet Achmet (Ahmet) 667
Hikmet Nazim 852, 853, 1062
Hilar K. H. 30, 42, 43, 95, 107, 135, 168, 207, 226, 430, 459, 460, 461, 516, 548, 735, 748, 826, 827, 856, 991, 993 ▮ 1276, 1341, 1415, 1510, 1537, 1707, 1768, 1769, 1776, 1824, 1841, 1854, 1878, 1944
Hilarion, sv. 1865
Hilarius Litoměřický 54, 56, 845, 940, 942 ▮ 1355, 1448, 1952, 1954
Hilbert Jaroslav 30, 31, 42, 43, 84, 88, 117, 462, 891 ▮ 1452, 1453, 1454, 1455, 1747, 1768
Hilbert Kamil 1953, 1954
Hilčr Jindřich 173, 215, 1062, 1063
Hildprandt Ferdinand 1525
Hilgendorff Hermann 1445
Hille A. B. 1356
Hille Johann 251
Hilmar Gustav 1538
Hilmera Karel 54, 1069
Hilská Vlasta 684 ▮ 1145
Hilský Martin 1219
Hilsner Leopold 857, 858
Hilton James 702, 987 ▮ 1446, 1507, 1508
Himioben Heinrich 723
Hinot Claude 245
Hipman Karel 688
Hipman (Hippmann) Silvestr 1111
Hippius Z. N. viz Gippius Z. N.
Hippokrates 310
Hirsch F. C. 464
Hirsch František 206
Hirsch Hugo 170
Hirsch Léon (Leo) 1057
Hirschel-Protsch Günter 1878
Hirschfeld Victor viz Léon Victor
Hiršal Josef 215, 350, 400 ▮ 1112, 1113, 1456, 1576
Historický Vlastimil Pravdomil viz Žák František
Historicus 843
Hitler Adolf 37, 38, 298, 1059 ▮ 1699, 1750
Hladík Jaroslav 253
Hladík M. 1847
Hladík Miloš 788
Hladík Radim 1851
Hladík Václav 94, 102, 456, 457, 541, 548, 600, 601, 620, 689, 716, 827, 901, 977, 980 ▮ 1132, 1341, 1342, 1346, 1369, 1394, 1768, 1769
Hladil Jan 1780
Hladký B. 820
Hladký Frant. viz Ruth František (2)
Hladnovský Jindřich H. viz Háša Jindřich
Hlava Jaroslav 907, 908
Hlava Karel 1783
Hlava Vašek (Václav) 819
Hlava Vratislav 872 ▮ 1182
Hlaváč J. N. 1272
Hlaváč Jiří 1284
Hlaváč Oldřich viz Alarich
Hlaváček F. K. 601
Hlaváček František 158 ▮ 1311
Hlaváček J. viz Svoboda František
Hlaváček Jaroslav 1851
Hlaváček Karel 139, 259, 260, 544, 580, 951, 952 ▮ 1268, 1310, 1546, 1775, 1776, 1944
Hlaváček Luboš 740, 1064
Hlaváček Oldřich 1559
Hlaváček Václav 319
Hlaváček Zdeněk 882 ▮ 1091, 1315, 1316
Hlavatá (-Pokorná) Anna 1660
Hlavatý František 601, 832 ▮ 1509
Hlavatý V. A. 407
Hlavica František 166, 350 ▮ 1159, 1918
Hlavinka Alois 1378, 1379
Hlávka Josef 437 ▮ 1496
Hlávka Miloš 94, 152, 153, 185, 319, 399, 400, 507, 510, 832, 1011 ▮ 1346, 1790, 1840, 1851
Hlávková Zdeňka 1720
Hlavsa Vratislav 1327
Hlavsa Zdeněk 218
Hledík Rudolf 1712
Hlína Šimon 1242

Hlinecký J. K. 1161, 1162
Hlinecký Oldřich 1462
Hliněný Alexandr 399, 400
Hlinka Andrej 76
Hloh Jaroslav 687 ▮ 1161
Hlohovský Jiřík 766 ▮ 1902, 1908, 1909, 1914
Hloch Vladimír 982
Hlošina V. O. viz Oliva Václav
Hloucha Joe 460, 463, 666 ▮ 1342, 1767, 1825
Hloucha Karel 987 ▮ 1179, 1342, 1345
Hloušek Jaroslav 367, 369, 832 ▮ 1101, 1102, 1103, 1104, 1132, 1157, 1161, 1303, 1346, 1385, 1444, 1604
Hloušková Bohumila 1103, 1104
Hložek Jaroslav 1081
Hložek Vítězslav 1797
Hlubinský Silva viz Vykydal J. J.
Hlubuček Karel 1830
Hlučka František 1094
Hnaťuk Volodymyr 916
Hněvkovský J. M. (Jaroslav) 1829
Hněvkovský Jaroslav 92
Hněvkovský Louis viz Vyskočil Q. M.
Hněvkovský Šebestián 44, 45, 46, 54, 55, 56, 380, 764, 793, 910 ▮ 1274, 1284, 1320, 1553
Hnilička Alois 1799
Hnilička F. P. 1780
Hniličková Květa 77 ▮ 1843
Hnízdo Vladimír 740
Hnojek A. V. 763 ▮ 1370
Hobart A. T. 1441, 1507, 1508
Hoblík František 475
Hoblová Barbora 1830, 1834
Hobza Alois 1107
Hobza Antonín 817
Hobza Josef viz Zahradníček Jan
Hobzek Josef 1558
Hobzík Václav 1315
Hobzík Zdeněk 1346, 1347
Hock C. F. 1407
Hocking Joseph 626
Hodáč (Hodač) F. X. 1824, 1944
Hodačová Helena (Elena) 316, 400, 431, 463
Hodějovský Bohuslav 590
Hodějovský z Hodějova Jan st. 158, 590
Hodek Břetislav 1559
Hodek Josef 683 ▮ 1182, 1183, 1186, 1799, 1843
Hodr Jakub 1543
Hodr Jan 632
Hodura Kvido 224
Hodyc Jan (J. J.) 1768
Hodža M. M. 1460
Hodža Milan 118 ▮ 1260, 1488, 1799
Hoecker Oskar 809
Hoelz Max 1061
Hof Jaroslav 334
Hof K. V. 1764
Hof Karel 1654
Hofbauer Arnošt 78, 180, 548 ▮ 1452, 1454, 1775
Hofbauer K. M. 793
Hofbauer Zdeněk 1538
Hoffa Josef 352
Hoffmann A. F. F. (F. A. F., F. A., Franz) 263, 406, 720, 723, 808, 969, 970, 1053, 1072 ▮ 1177
Hoffmann E. T. A. 37, 38, 687, 829 ▮ 1152, 1552
Hoffmann Friedrich 369 ▮ 1322
Hoffmann Jan 1069 ▮ 1284
Hoffmann L. A. 124, 126
Hoffmann Wilhelm 1371
Hoffmannová (Jiřičková) Jana 218, 223, 224
Hoffmanowa z Tańskich Klementyna 1491, 1635
Hoffmeister Adolf 95, 156, 186, 240, 318, 319, 400, 463, 467, 505, 861, 952, 1004, 1005, 1060 ▮ 1190, 1312, 1313, 1347, 1455, 1456, 1474, 1477, 1616, 1790, 1832, 1841
Hoffmeister Karel 75 ▮ 1347, 1768
Hoffmeisterová Jana 1064
Höfler K. A. C. (K. A. K., Konstantin) 47, 523, 527, 960 ▮ 1630
Hofman Jaroslav 1799
Hofman Josef 1228
Hofman Ludvík 698
Hofman Vlastislav 43, 406, 910 ▮ 1116, 1444, 1455, 1854
Hofmann Jaroslav 983
Hofmann Mikuláš 1873
Hofmannová Marie 1825
Hofmannsthal Hugo von 36, 173, 461, 634, 983, 1054 ▮ 1318, 1319, 1853
Hofmanová Lola 833
Hofmanová Zdeňka 319
Hofmeister R. R. 92, 93, 95, 982 ▮ 1158, 1161, 1179, 1180, 1342, 1767, 1769, 1798
Höfner E. V. 1868
Höfnerová-Žlábková Marie (Maria) viz Žlábková Marie
Höger Karel 1610
Hoch A. A. 173, 777 ▮ 1154, 1918
Hoch Jan viz Štech V. V.
Hoch Karel 891
Hoch Matouš viz Skoumal Aloys
Höchenberger J. T. 1753
Hochman Josef 1154
Hochmann Josef 1356
Hochwälder Fritz 172
Hokr J., nakl. 78
Holá Máša 1833
Holakovský M. E. 304
Holakovský M. E., nakl. 818, 822
Holan Emil 510
Holan Karel 739, 741 ▮ 1110, 1852
Holan Vladimír 65, 703, 801, 965, 1011, 1062, 1063 ▮ 1110, 1242, 1436, 1456, 1662, 1679, 1840, 1852, 1853, 1854
Holan Rovenský K. V. 1902, 1909, 1910, 1915
Holárek Emil 1516
Holas Miloš 400, 1054 ▮ 1341, 1840
Holbein (von Holbeinsberg) F. I. 752, 754, 756 ▮ 1320
Holberg Ludwig 810 ▮ 1840
Hölderlin Friedrich (J. Ch. F.) 37, 504, 1054 ▮ 1551, 1663, 1664, 1854
Holeček F. S. 457, 827, 983 ▮ 1152, 1310, 1769, 1797
Holeček František (1) 1154
Holeček František (2) 1081 ▮ 1544, 1545
Holeček Jaroslav 956
Holeček Jaroslav ml. 956
Holeček Josef 214, 217, 309, 418, 454, 455, 456, 460, 827, 977, 979, 980, 982, 1043, 1057 ▮ 1112, 1113, 1115, 1208, 1391, 1402, 1403, 1544, 1767, 1769, 1796, 1797, 1799, 1833
Holeček Vladislav 616
Holečková Božena 810

Holečková Ema 400, 979, 981
Holečková (Dolanská) Jelena 222, 979 ▮ 1180
Holesch Ditha (Dite) 750
Holešovská Marie viz Schäferová-Holešovská Marie
Holešovský František 1104
Holík Jiří 1449
Holík Karel 1201
Holinka Rudolf 1336, 1558, 1938
Holinka Čáslavský Ferdinand 455 ▮ 1310/1311, 1771, 1780
Holitscher Arthur 1170
Holková Marie 1342, 1346
Holland A. F. 1378
Holländer Viktor 1816
Hollar Václav 93, 923, 924 ▮ 1110
Hollauer Nathan 125
Hollmann J. F. 635 ▮ 1320, 1322
Hollý Ján 1354, 1355, 1356, 1379, 1799
Hollý Jozef 978
Holm Adolf 509
Holman J. A. 1002, 1012 ▮ 1570
Holobrádek (J.) viz Sedloň Michal
Holofernes viz Havlíček Borovský Karel
Holoubek Jaroslav 1064
Holovanivskyj Savva 1049
Holowiński Ignacy 1378
Holthusen Johann 1032
Hölty L. H. Ch. (Ludwig) 45, 785 ▮ 1272
Holtzmann Walter 1930
Holub Emil 455, 772, 987, 988 ▮ 1158, 1199
Holub František 1797
Holub Jiří viz Skoumal Alois
Holub Josef 1507
Holub Miroslav 1063, 1064
Holub Radovan 1064
Holub Šimanovský František 1152
Holubec František 276
Holubec J. 463
Holubec Luděk 777
Holuby J. Ľ. 1447
Hołuj Tadeusz 868
Holý J. N. 1377
Holý J. S. (Jindřich S.) 317
Holý Josef 594, 595, 830, 978 ▮ 1454
Holý Kamil 832
Holý Miloslav 739, 741 ▮ 1110
Holý Prokop 1095, 1377
Holý Václav 398
Holzapfel Ludvik 1892
Holzknecht Václav 400, 1064
Homér (Homéros) 36, 45, 121, 231, 313, 360, 370, 574, 636, 646, 689, 721, 765, 780, 813 ▮ 1232, 1354, 1355, 1389, 1390
Homoláč Oldřich 1454
Homolka A. S. 1161
Homolka František (1) 349, 416, 572, 828, 832 ▮ 1102, 1103, 1153, 1154, 1157, 1160, 1161, 1179
Homolka František (S. P.) (2) 1161
Homunkulus 286
Hoňka Hynek 804
Honner Jakub 349, 350
Hons Josef 510 ▮ 1104
Hons Václav 1064
Honzík Jiří 854, 1062
Honzík Karel 1452, 1455, 1456, 1839
Honzl Jindřich 135, 183, 184, 185, 186, 220, 222, 422, 423, 424, 430, 448, 463, 504, 778, 864, 944, 991, 1059, 1060 ▮ 1112, 1212, 1213, 1215, 1312, 1456, 1474, 1616, 1641, 1841, 1853, 1854
Hooley Teresa 1378
Hopkins G. M. 1664
Hopp Friedrich 755, 756
Hopp Julius 1788
Hoppe Anthony 463
Hoppe Vladimír 95
Hora F. A. 217, 640, 763 ▮ 1240
Hora Jan viz Toman Karel
Hora Jaroslav 399, 832 ▮ 1712
Hora Jaroslav viz Obenberger Jaroslav
Hora Josef 64, 69, 84, 95, 153, 221, 222, 341, 349, 353, 383, 400, 418, 431, 439, 441, 462, 463, 541, 542, 547, 548, 656, 705, 826, 827, 948, 982, 1003, 1004, 1054, 1055, 1058, 1059, 1062 ▮ 1090, 1091, 1112, 1170, 1190, 1235, 1347, 1362, 1385, 1441, 1456, 1469, 1513, 1546, 1639, 1641, 1712, 1776, 1796, 1840, 1841, 1853, 1854
Hora Karel 600
Hora Oldřich 437
Hora Pavel viz Balák Karel
Horáček Cyril 842
Horáček J. F. 1772
Horáček Jan viz Eisner Pavel
Horáček Josef viz Ruda Jiří
Horáček Ladislav 1183, 1184
Horák A. V. 1604
Horák Alois viz Bojko R.
Horák František 941, 942
Horák Jan 1090, 1851
Horák Jiří 93, 924, 216, 299, 384, 911, 925, 1028, 1055 ▮ 1166, 1262, 1347, 1348, 1417, 1588
Horák Jiří viz Skoumal Aloys
Horák Josef 617
Horák Karel 1184
Horák Ladislav 53
Horák Rudolf 1712
Horák Sláva 1877
Horák V., nakl. 1877
Horák Václav 501
Horák Václav viz Fučík Bedřich
Horáková Abigail (A. H.) 366, 460, 600, 610, 611, 693, 983 ▮ 1179, 1180, 1829, 1833, 1895
Horáková Anna 1346
Horáková Jarmila 226
Horáková Marie 1641
Horal Josef 365, 460 ▮ 1152, 1769
Horálek Josef 321
Horálek Karel 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224 ▮ 1316, 1420
Horálková Zdeňka 222, 224 ▮ 1316
Horatius Flaccus Quintus 45, 120, 233, 318, 359, 370, 456, 468, 484, 485, 636, 680, 779, 780, 1019, 1020 ▮ 1354, 1355, 1678, 1740
Horčice (Hořčice) Josef 1352, 1356
Horčička J. J. 982
Horečka František 208, 326, 687, 828 ▮ 1315
Horenský František 322, 686 ▮ 1377
Horká Ema 1346
Horká Věra 466
Horký Franta 1878
Horký Karel 319, 365, 594, 595, 694, 824, 825, 827, 828, 976, 977, 978, 980, 983, 988 ▮ 1342, 1768, 1769, 1796, 1797, 1824, 1895

Horký Karel, hud. skladatel 1096
Horký L. 464
Horlivý Gustav viz Winter Gustav
Horn A. A. 503
Horn Placidus 425
Horn Uffo 484 ▮ 1257, 1361
Horn W. O. (vl. jm. Örtel P. F. W.) 809
Hornerová-Petrášová Jiřina 1830
Horníček Miroslav 735, 736 ▮ 1477, 1617, 1618, 1619
Horník viz Forchheim František
Horník František 95 ▮ 1154
Horník Jan 1054 ▮ 1712
Hórnik Michał 213 ▮ 1548
Hornof B. M. (M. B.) 474 ▮ 1132
Hornof (Hornov) Václav 455, 457
Hornov Vladimír 1377
Hornung E. W. 1809
Horný B. 402
Horný František 320
Horný Ivan viz Kosovský B. J.
Horská Eva viz Roubalová Aloisie
Horský Antonín 462
Horský Emil 1796
Horský Jaromír viz Veselský J. M.
Horský Jaroslav Z. viz Zatloukal Jaroslav
Horský M. viz Zamazal Antonín
Horský Mir. viz Tyl J. K.
Horský Otokar (Otakar) viz Klazar Otokar
Horský Rudolf 651 ▮ 1374, 1379
Horský Zdeněk 232
Horst 754
Horst Bernard 92, 93, 95, 153 ▮ 1153
Horst Julius 170, 178, 286, 657
Horton R. J. 693
Horvát K. viz Hůla Břetislav
Horvátová Gabriela 1538
Horymír (N., Neumětelský) viz Mašek Karel
Horyna Václav 811, 812
Horyna Vítězslav 1880
Hořan Zdeněk viz Zhoř Antonín
Hořec Jaromír 400, 510, 1062 ▮ 1469
Hořejš Jaromír 349, 350, 988, 1080 ▮ 1157, 1158, 1385, 1797
Hořejší Jindřich 37, 84, 94, 114, 488, 503, 504, 510, 595, 864, 946, 1005, 1055, 1059 ▮ 1091, 1221, 1234, 1437, 1456, 1581, 1639, 1664, 1680, 1712, 1754
Hořica Ignát 460, 827, 977 ▮ 1346, 1654, 1769
Hořice Alfred 1179
Hořínek Antonín 255, 256
Hořínek Zdeněk 532
Hořínský Jaroslav viz Marhan Michael
Hořká Ludmila 1242, 1316, 1558, 1561
Hořký Jan viz Černý Adolf
Hořký Petr 1878
Hos (Hosius) Konrád 1732
Hosken Heath 1493
Hoskovec L. 1778, 1779
Hostáň Jan 79, 294, 348, 349, 350, 1078, 1079 ▮ 1101, 1104, 1385, 1880
Hostinská Zdeňka 277, 891 ▮ 1346
Hostinský Otakar 147, 206, 264, 277, 335, 380, 416, 477, 478, 541, 601, 675, 691, 699, 738, 891, 978 ▮ 1112, 1113, 1114, 1131, 1133, 1134, 1136, 1390, 1391, 1730, 1745, 1746, 1768
Hostivít František viz Táborský František
Hostounský Baltazar 125, 796
Hostovský Egon 84, 164, 233, 400, 861, 1059 ▮ 1142, 1840, 1878, 1891
Hostovský Josef 214, 215 ▮ 1283, 1436
Hošek František 426
Hošek (Přibyslavský) Jindřich 827, 828 ▮ 1161
Hošek Radislav 360
Hošek Václav 1093
Hošťálek Innocenc 1346
Hotopp Albert 1061
Hötzl Jakub 1104
Houba Karel 1064
Houben H. H. 1153
Houdek F. 1135
Houdek Viktor 1391
Houdek Vítězslav 456, 836 ▮ 1273, 1777, 1778, 1829
Houdek Vladimír 1310, 1454, 1768
Hough Emerson 693
Houghton Claude 503 ▮ 1220
Houra J. V. 1764
Housková Anna 1064
Houssaye Arsène 987
Houssaye Henry 519
Houška J. V. 1337, 1338, 1710, 1769, 1770, 1847
Houšková-Tillnerová Růžena 1829
Houwald Ch. E. 648
Houžvic (Houžvička) Josef **1327**, 1328, 1329
Houžvička (-Vika) Karel viz Vika Karel
Houžvička Petr viz Štech Václav
Hovorka Alois 1656, 1754
Hovorka Antonín 1025
Hovorka F. L. 205, 206 ▮ 1133
Hovorka J. M. 457, 571, 716, 827
Hovorka Karel 349
Hovorka Ondřej 1771
Hovorková Marie 1179
Hovorková, roz. Kalićová Zorka 1832
Howard Sidney 889
Hrabák Josef 222, 223, 224, 299, 392, 644, 1064 ▮ 1118, 1858
Hrabal Arnošt 1560
Hrabal Bohumil 1064 ▮ 1113, 1141
Hrabanus Maurus 1738
Hrabě Otokar 1538
Hraběta Jan 1356
z Hradce Adam 201, 203
z Hradce Jáchym Ondřej 201
Hradcová Ludmila 31
Hradčanský J. O. 595, 832, 833 ▮ 1157
Hradčanský J. V. 1179
Hradčanský z Dražova Samuel 202, 203
Hradec Karel 84, 703, 1004 ▮ 1712
Hradecká M. J. 367
Hradecký J. P. (Jaroslav) viz Ulrich František
Hradecký J. R. (Josef) 460, 977, 982 ▮ 1327, 1342, 1769, 1798
Hradecký V. viz Houdek Vítězslav
Hradil F. M. 1313
Hradilová Maryna viz Úlehlová Maryna
Hradišťský Boleslav viz Dolejšek Boleslav

Hradišťský J. viz Adámek Karel
Hradišťský J. D. viz Dunovský Jan
Hradský Ladislav 216 ▮ 1691
Hradský V. viz Žák František
Hrach Miroslav 987
Hrachovský František (F. N.) 1377, 1378
Hraše J. K. 292, 454, 457, 602, 763 ▮ 1132, 1133, 1406, 1410, 1771
Hrbáček-Vrla Ladislav 1918
Hrbek Antonín viz Bass Eduard
Hrbek František 84, 842, 982 ▮ 1295, 1797, 1833, 1851, 1878
Hrbek Ivan 849
Hrbek Josef 694, 920
Hrbek Václav 204, 253
Hrdensius Adam 876
Hrdina J. L. 406, 456, 457, 460, 571, 698, 827 ▮ 1310, 1377, 1654, 1655, 1769, 1780
Hrdina Josef 1234
Hrdina Karel 1018 ▮ 1768
Hrdinová Josefa 503 ▮ 1680
Hrdlička Aleš 781
Hrdlička Rudolf 1103, 1104
Hrdličková (-Šrámková) Miloslava 712, 715, 716
Hrdý František 321
Hrdý Jan 438
Hrdý Otto 1432
Hrejsa Ferdinand 1844
Hrinčenko Borys 600 ▮ 1378
Hrnčíř František 52, 178, 369, 572, 827 ▮ 1132, 1345, 1694, 1771
Hrnčíř Svatopluk 1014
Hroch Karel 1385, 1559, 1560
Hromádka J. L. 705
Hromádka Jan 1376
Hromádko J. N. N. 54, 521
Hron A. V. viz Slavík J. M.
Hron Bedřich viz Tomek V. V.
Hron František 956
Hron Jakub 827
Hron Jan viz Hora Josef
Hron Jiří 232
Hronek Josef 1374, 1380, 1561
Hronková Dana 215 ▮ 1146, 1691
Hrozinka Věnceslav viz Leger Karel
Hroznata, opat 1927, 1931
Hrozný Jindřich 679
Hrska A. V. 95, 595, 988 ▮ 1918
Hrubá Jana 1094
Hrubant Jan 400
Hrubeš Jiří 222
Hrubešová-Kornelová Marie 1405
Hrubín František 68, 156, 174, 215, 311, 312, 382, 383, 384, 400, 504, 843, 966, 992, 1062, 1063 ▮ 1113, 1159, 1344, 1346, 1347, 1377, 1385, 1438, 1691, 1729, 1840, 1854
Hrubý A. V. 1779
Hrubý E. J. 1771
Hrubý František (1876–1927) 832
Hrubý František (1887–1943) 817
Hrubý Hynek 618, 619
Hrubý J. J. 1311
Hrubý J. V. 457, 571, 827 ▮ 1548, 1549, 1778
Hrubý Jan 1064 ▮ 1559, 1560
Hrubý Jaromír 205, 206, 457, 707, 759 ▮ 1113, 1114, 1131, 1290
Hrubý K. O. 956
Hrubý Karel 1830
Hrubý M. A. 1656
Hrubý Matěj 1486
Hrubý Petr 369
Hrubý Timothej 455, 572 ▮ 1179, 1232, 1768
Hrubý Tomáš 1343
Hrubý Václav 827 ▮ 1139
Hrubý Věnceslav 1315
Hrubý z Jelení Řehoř 658, 1019 ▮ 1531, 1758, 1865
Hrudička František 1104
Hrudka Václav 1081
Hrůša Jan 1712
Hrůša Josef (1) 503, 730, 828 ▮ 1153, 1346
Hruška Čeněk 77
Hruška E. A. 226, 460, 977, 982, 983 ▮ 1183, 1346, 1834, 1878
Hruška J. F. 205, 415, 416, 455, 875, 1081 ▮ 1161, 1379, 1558, 1559, 1560, 1756, 1757, 1768, 1769, 1872
Hruška Jaromír 258
Hruška Jaroslav viz Uden H.
Hruška Jaroslav (O.), romanista 1094
Hrušková Kamila 1833
Hrušková-Ježková Bohumíra 1325
Hruškovic Samuel 1023 ▮ 1336
Hrůza Antonín 317, 812 ▮ 1180, 1181, 1378
Hrůzová Věra 891
Hrzalová Hana 1063
Hřímalý Vladislav 466, 467
Hřímalý Vojtěch 23, 329 ▮ 1816
Hřivna František 215
Hsiung S. I. (Shih) 1508
Hubáček Jaroslav 832
Hubáček Josef 224, 457
Hubáček S. 1878
Hubálek K. O. 1132, 1157, 1158
Hubatius Johannes 1892
Hubbard Ellert 924, 925
Huber Josef 201
Huber Leopold 755
Huber z Risenpachu Adam 356
Hübner Alexander (von) 601
Hübner E. F. 249
Hübner Johann 1047
Hübner Václav 290 ▮ 1311
Hübnerová Marie 107, 318, 819, 993, 1035 ▮ 1332, 1415, 1510, 1538
Hübschmann Václav 1894
Hudec Jan 204, 205, 206, 214, 217, 455, 457, 832, 983 ▮ 1093, 1094, 1133, 1135, 1179, 1768, 1778, 1779, 1780, 1781
Hudec Josef 1145, 1895
Hudec Marcel 1560
Hudeček Antonín 1454
Hudeček František 185, 504, 965 ▮ 1110, 1561
Hudeček Stanislav 688, 980 ▮ 1154
Hudeček Václav 735
Hudson Stephen 1055
Hudson W. H. 173, 503, 1055
Huebel A. E. 1371
Hughes Langston 1004, 1054, 1062 ▮ 1091, 1204, 1221, 1278, 1576, 1854
Hughes Richard (R. A. W.) 503, 730, 905
Hugo Victor 93, 206, 223, 286, 290, 291, 336, 345, 413, 456, 509, 698, 799, 802, 852, 879, 983, 1073 ▮ 1109, 1152, 1153, 1155, 1204, 1211, 1257, 1258, 1344, 1345, 1348, 1378, 1507, 1508, 1513, 1514, 1517, 1518, 1629, 1797, 1827
Hugo a Sancto Victore 768, 769
Hugo z Trimbergu 1946
Huch Ricarda 1094, 1851

Hujer Oldřich 214 ▮ 1588
Hukal Josef 764, 784 ▮ 1848
Hůla Břetislav 510 ▮ 1154
Hůla Zdeněk 1604
Hulakovská Ada 1380
Hulakovský J. E. 369
Hulan 843
Hůlka Jaroslav 467 ▮ 1641
Humanus Alfréd viz Eisner Alfred
Humberger Jaroslav 828
Humbert Gaston viz Guth-Jarkovský J. S.
Humboldt Wilhelm von 484
Huml F. S. 987
Humlová Hana 716 ▮ 1170
Humpal-Zemanová Josefa 1828, 1834
Humperdinck Engelbert 1816
Humplík Alois 730, 889
Hündl Karel 1449
Hunt William 1455
Hurban J. M. (M. J. E.) 20, 210 ▮ 1239, 1394, 1447
Hurban Vajanský Svetozár (S. M.) 214, 457 ▮ 1195, 1391, 1394, 1446, 1447, 1530
Hurdálek J. F. 722, 723 ▮ 1666
Hurdálková Mária 662
Hurecký Jakub 1380
Hurka Josef 120
Hurník Ilja 400 ▮ 1109
Hurt F. (Fr., Frt., Frant., František) viz Ruth František (2)
Hurt Jan 1815
Hurt Jaroslav 1538
Hurt-Ruth Fr. viz Ruth František (2)
Hus Jan 19, 20, 23, 29, 48, 75, 125, 129, 190, 199, 222, 223, 252, 263, 293, 324, 332, 333, 380, 408, 425, 439, 466, 531, 584, 610, 611, 618, 619, 701, 740, 780, 791, 794, 802, 837, 935, 941, 942, 960, 973, 995, 1009, 1029, 1042, 1048, 1071 ▮ 1092, 1093, 1109, 1110, 1237, 1308, 1330, 1342, 1344, 1348, 1359, 1375, 1403, 1412, 1468, 1567, 1595, 1678, 1765, 1803, 1811, 1812, 1813, 1818, 1819, 1830, 1832, 1844, 1845, 1846, 1884, 1906
Husa Václav 1062 ▮ 1841
Husák František 1283, 1347
Husák Gustáv 538, 1063
Husáková Zlata 832
Husová A. R. (Anna) 572, 602, 918 ▮ 1180
Husová Anna 918
Husová Marie (M. P.) viz Tichý Petr
Husserl Edmund 1028 ▮ 1649
Hušková (-Flajšhansová) Jindra viz Flajšhansová Jindřiška
Hušnerová Anna 461, 759 ▮ 1529
Hutka Jaroslav 426
Hutt Johann 755
Hutten Baronesa von (Hutten zum Stolzenberg Bettina) 133
Hutten Ulrich von 1275
Hutter Josef 1133, 1878
Hüttlová Jaromíra 94, 933 ▮ 1103, 1104, 1345, 1346, 1444
Huxley Aldous (A. L.) 73, 509, 1004 ▮ 1143, 1446, 1508
Huysmans J.-K. 319 ▮ 1182, 1455
Hvězda Jaromír viz Tisovský T. E.
z Hvězdy Jan viz Marek J. J.
Hviezdoslav P. O. 460, 838, 915, 916, 978, 979 ▮ 1161, 1378, 1391, 1393, 1394, 1446, 1447, 1766, 1785, 1792, 1793, 1797, 1798
Hvížďala Karel 1478
Hýbl František 215
Hýbl Jan 22, 123, 379, 381, 589, 752, 763, 969, 1047, 1048, 1049 ▮ 1321, 1322, 1848
Hykeš František 832 ▮ 1157
Hykeš O. V. 1261
Hykeš Pravoslav 418 ▮ 1848
Hylas 1117
Hynais Vojtěch 31, 432, 453, 810
Hynek Alois 20, 686, 808 ▮ 1654, 1785
Hynek Alois, nakl. 1052 ▮ 1654, 1771, 1785, 1787
Hynek E. V. 1310, 1781
Hynek Karel 185, 862
Hynek R. 94
Hynek Žák z Dubé 610
Hypolitus, sv. 1909
Hyršlová Květa 1064
Hýsek Miloslav 22, 23, 206, 214, 233, 349, 350, 382, 433, 459, 849, 861, 919, 978, 981, 990 ▮ 1097, 1113, 1166, 1261, 1262, 1393, 1547, 1559, 1786, 1799, 1804
Hyšman Filip 602, 819 ▮ 1771

Cháb Václav 212, 597
Chada Ludvík 1062
Chadourne Marc 1680
Chajjám Omar 1691, 1797
Chaloupecký Václav (1) 45, 46
Chaloupecký Václav (2) 516, 594 ▮ 1242, 1335, 1588, 1929, 1931, 1944
Chaloupka Bohuslav 177
Chaloupka Josef 281, 382, 1054 ▮ 1997, 1866
Chaloupka Otakar 1064
Chalupa František 205, 206, 217, 455, 456, 457, 601, 698, 825, 827 ▮ 1113, 1133, 1135, 1194, 1377, 1767, 1768, 1780
Chalupa Karel 367, 460, 602 ▮ 1180, 1654
Chalupa Rudolf 1225
Chalupa Vladimír 594
Chalupecký Jindřich 185, 266, 406, 463, 965 ▮ 1114, 1456, 1852, 1853, 1854
Chalupecký Jindřich (1864–1918) 1799
Chalupka Samo (Samuel) 1205
Chalupný Emanuel 541, 542, 544, 547, 549, 979, 1059 ▮ 1641, 1768, 1834, 1841
Chamfort Nicolas 254
Chamisso Adalbert von 656, 915, 916 ▮ 1311
Champol Mar 1495
Chamrád Arnošt 228 ▮ 1238
Chamson André 92 ▮ 1681
Chanovský z Dlouhé Vsi Albrecht 845 ▮ 1733, 1893
Chaplin Charles 1312
Char René 423
Charassan Henriette 30
Charcot J. M. 907
Chardonne Jacques 503
Charles E. viz Chojecki Edmund
Charms Daniil 1385
Charpentier Gustave 1295
Charteris Leslie 1445
Charuzina V. N. 1203
Charvát Cyril 371
Charvát Jaroslav 437
Charvát Vincenc 214 ▮ 1154, 1785

Chasel Rosa 1091
Chateaubriand F. R. de 520 ▮ 1321, 1322, 1415, 1679, 1680
Châtelain Auguste 1530
Chatrian Alexandre 116 ▮ 1123, 1124
Chaucer Geoffrey 175
Chelčický Petr 86, 131, 370, 380, 525, 526, 618, 619, 796, 942, 979, 1042 ▮ 1139
Chénier André 544
Cheraskov M. M. 45
Cherbuliez Victor (V. Ch.) 600, 657, 760
Chester G. R. 1585
Chesterfield P. D. S. 1209
Chesterton G. K. 133, 164, 319, 397, 461, 595, 842, 889, 1054, 1081 ▮ 1412, 1422, 1560, 1840, 1878
Chevallier Gabriel 1679, 1680
Chiarelli Luigi 1489
Chiavacci Vincenz 588
Childress Alice 703
Chirico Giorgo de 384 ▮ 1790
Chisholm A. M. 1471
Chittussi Antonín 453, 772, 773, 907, 966 ▮ 1454, 1716, 1720
Chittussi Jan 1720
Chittussi Stanislav 595 ▮ 1346, 1584
Chiurlo Bindo 1035, 1036 ▮ 1878
Chivot Henri (H. Ch.) 249 ▮ 1571, 1788
Chlad B. viz Chaloupka Bohuslav
Chládek František 214 ▮ 1114, 1565, 1566
Chládek J. B. 1120
Chládková Věra 224
Chlanda Vladimír 1054
Chlebec J. F. 832
Chlebeček Antonín 1154
Chlebnikov Velemir 851, 852, 854
Chlubna Osvald 389 ▮ 1432
Chlumčanský z Přestavlk V. L. 1352, 1353
Chlumecký Adam 1377, 1378
Chlumecký Jaroslav viz Goll Jaroslav
Chlumecký Josef 234
Chlumský František viz Eisner Pavel
Chlup Otakar 479 ▮ 1285
Chmela Josef 635, 1017, 1049, 1069 ▮ 1356, 1389, 1407, 1666, 1739
Chmelař Benjamin 827
Chmelař František 1536
Chmelenský J. K. 200, 452, 635, 636, 710, 754, 762 ▮ 1131, 1164, 1284, 1321, 1352, 1354, 1356, 1382, 1383, 1611, 1807
Chmelenský J. V. 1284
Chmelíček Josef 271, 731
Choc Pavel 318
Choc Vilém 1377
Chocano J. S. 1054
Chod Jaromír viz Kaplický Augustin
Choděra Václav 1815
Choděrovi 1616
Chodníček Julius 288
Chodora Viktor 461
Chodorowicz Juliusz 1780
Chodounská Marie 1832
Chodounský Karel 908
Chodounský Martin 46
Chodžko A. B. (Alexander) 1250
Chodžko Ignacy 1682
Chochol Josef 43 ▮ 1116
Chocholka A. viz Chalupa František
Chocholka Matěj viz Váchal Josef
Chocholoušek Prokop 379, 381, 432, 696, 750 ▮ 1123, 1152, 1257, 1309, 1322, 1345, 1382, 1383, 1682, 1800
Choiński-Jeske Teodor viz Jeske-Choiński Teodor
Chojecki Edmund (Ch. E., K. E.) 1472, 1789
Chomoutová Vaselína 1004
Chopin Fryderyk 209, 362
Choromański Michał 92
Chorváth Michal 506
Chotek F. T. 1678
Chotek Jan 1797
Chotek Karel 1355, 1611
Chotek Rudolf 599
Chotěřinský Matěj Kolín 1449
Chrabr, mnich 1244
Chramosta František 1377
Chrást František 1385
Chrástek Michal 210, 211
Christen Ada viz Breden Christiane von
Christiansen Sigurd 92, 95
Christie Agatha 462 ▮ 1445, 1507, 1508
Christinová Zdenka 1825
Christov Kiril 540 ▮ 1833
Chřada R. 594
Chudáček Josef 980 ▮ 1559, 1560
Chudík Ladislav 68
Chudoba Bohdan 94, 503 ▮ 1346, 1559, 1560, 1561
Chudoba František 193, 349, 541, 547, 748 ▮ 1144, 1411, 1412, 1551, 1785
Chudoba Karel 455, 456
Chudobka Alois Stanislav viz Stejskal Stanislav
Chuml Karel 482
Churchill Winston 511, 748
Chvála Alois 179
Chvála Emanuel 1133, 1517
Chvalinský F. viz Topič František
Chválová Eva viz Zíka Vláďa
Chvátal Emanuel 321, 819
Chvatík Květoslav 1064
Chvoj Karel 831
Chvojka Jaroslav 1092
Chvojka T. R. viz Kratochvíl Zdeněk
Chvoščinskaja N. D. viz Krestovskij V. V.
Chýlek Ferdinand 1291
Chýna Jan 53
Chyský Čeněk 611
Chytil Karel 861, 979 ▮ 1768, 1799, 1954

Ibl Čeněk 759 ▮ 1114, 1767
Ibsen Henrik 93, 95, 204, 357, 389, 456, 603, 689, 721, 722, 810, 832, 883 ▮ 1318, 1319, 1415, 1517, 1528, 1677, 1767, 1824, 1833
Ide Leonard 1220
Ideál 1005
Idiotas 1244
Iffland A. W. 755, 798, 897, 898 ▮ 1259, 1320
Ignác z Loyoly 796 ▮ 1909
Ignatius Diakon 1862, 1921
Ignota viz Viková-Kunětická Božena
Ignota Giulia (Giulla) viz Veselá Julie
Ignotus viz Táborský František

Ilek Bohuslav 94, 174, 224, 853
Ilf Ilja 463, 987
Ilić Vojislav 983 ▮ 1688
Iljić D. J. 600
Iłłakowiczówna Kazimiera 1378
Illésházy Gaspar (Kašpar) 1008
Illésházy István 1835
Illica Luigi 231
Illichmann Karel 1496
Illín Evžen 1477
Illový Rudolf 317, 463, 983 ▮ 1155
Imlauf Jindra 460 ▮ 1181, 1378, 1769, 1798
Immermann K. L. 1073 ▮ 1516
Inber V. M. (Věra) 462, 870, 871 ▮ 1576
Indrová-Vráblová, provd. Kohoutová Marcela 1919, 1921
Infanťjev P. P. 1291
Ing. Rena viz Pirner Karel
Ingal G. 1049
Ingarden Roman 1594, 1598, 1649
Inglmayer 1004
Ingolič Anton 1533, 1534
Ingriš Eduard 234 ▮ 1921
Innemann Rudolf 822, 823
Innemann Svatopluk 177 ▮ 1226
Inov (vl. jm. Ivanov) Igor (I. V.) 68 ▮ 1621
Insarov Alexandr (Saša) viz Špálová Sonja
Institoris Jindřich (Heinrich) 1041
Integrál eliptický 1004
Interdonato Stefano 1789
Ioffé Simon 1846
Iohannes de Alta Muta viz Jan z Vysokého Mýta
Iota (Jota) viz Nováková Teréza
Ipser Bedřich 1135
Irčan 1004
Irmanová Olga 212
Irving (Irwing) Washington 462, 515, 765 ▮ 1153, 1321, 1767
Isačenko A. V. 221
Isakovskij M. V. (Michail) 63
Isidor Sevillský 159
Isokrates 359
Isouardt Niccolò 755
Isoz J. F. 306
Isqui viz Augusta J. M.
Istler Josef 185, 406, 504, 862, 863, 965 ▮ 1456
Istlerová Clara 965, 966
Istrati Panaït 517, 912, 977 ▮ 1342
Iustinus Marcus Iulianus 1228
Iuvenalis Decimus Iunius 1843
Ivakić Joza 832
Ivan Kr. 1779
Ivan Vladimír 1878
Ivančič Adolf 1798
Ivánek Jiří 1892
Ivanov Igor viz Inov Igor
Ivanov V. V. (Vsevolod) 93, 392 ▮ 1577
Ivanov Vjačeslav 870, 871, 1059, 1060 ▮ 1550, 1711, 1712
Ivanová Bohdanka viz Hanušová Dora
Ivanovič Ivan viz Vymazal František
Ivin Emil viz Šafář Karel
Ivoi Paul d' 358
Iwaszkiewicz Jarosław 867, 868, 983, 1064
Izard Georges 35
Izborský Bolemír viz Marek Antonín
Izumo Takeda 75

Já, pseud. 1005
Jabločkov G. 597
Jablonský Boleslav 313, 314, 343, 425, 438, 439, 457, 731, 763, 784, 790 ▮ 1100, 1101, 1284, 1307, 1308, 1344, 1382, 1383, 1458, 1525, 1552, 1612, 1614, 1655, 1732, 1770, 1830
Jaborské Antonin (Majdalena) viz Brzobohatý František
Jabulka František 648 ▮ 1356
Jackiv M. J. 1152
Jackson Frederick 889
Jackson Gregory 988
Jackson H. H. 1588
Jackson Charles 1625
Jacob Berthold 1170
Jacob Max 35, 462, 504, 1054, 1055 ▮ 1436, 1878
Jacobs W. W. 1004
Jacobsen Eduard 286
Jacobsen J. F. 1528
Jacobsen J. P. 358, 810, 983 ▮ 1767
Jacobson Benno 819
Jacobson Eduard 1039
Jacobus de Theramo (Jacobus Averanus) 1881
Jacoby Wilhelm 820, 823
Jacopone Todi da 1378
Jacquerit viz Hilar K. H.
Jacquin Joseph 75
Jadrná Marie (1858–1936) 932
Jadrná Marta viz Maru
Jadwiga Teresa 706
Jaffet Jan 201
Jagellonci 1398
Jager Xaver 832
Jagić Vatroslav 217, 277, 297 ▮ 1241, 1532, 1547, 1587, 1883, 1925
Jahier Piero 164
Jahn J. J. 1828
Jahn J. Q. 1428
Jahn J. V. (Jiljí) 239, 341, 342, 457, 691 ▮ 1485, 1486, 1566, 1764
Jahn Jiří 1446
Jahn Metoděj 457, 832, 982, 998, 999 ▮ 1161, 1162, 1295, 1310, 1768, 1769, 1779, 1796, 1797, 1798
Jahn Vratislav 460
Jahoda Josef 92, 93, 460, 509, 832, 982 ▮ 1179, 1180, 1342, 1343, 1345, 1768, 1769, 1796, 1798, 1830
Jahodová (-Tučková) Anna 1179
Jachim (Jachym) F. V. 1321, 1322
Jais Jiljí (Aegidius, Egidius) 468 ▮ 1228
Jakerlová Marie 1798
Jakeš Jan 716, 1060
Jakobson Roman 58, 66, 94, 186, 218, 220, 222, 223, 226, 298, 299, 302, 430, 864, 1015, 1028, 1060 ▮ 1089, 1090, 1091, 1215, 1243, 1280, 1422, 1456, 1594, 1621, 1649, 1854, 1925, 1932, 1945
Jakoubek Hynek 1777
Jakoubek Otakar 1377, 1379, 1380
Jakoubek ze Stříbra 332, 333, 618, 619 ▮ 1308
Jakševac Stjepan 1378
Jakub I., anglický král 1627
Jakub J. viz Orten Jiří
Jakub de Cessolis 769
Jakub (Jacobus) de Voragine 1081 ▮ 1928, 1931, 1932
Jakub Menší 1931

Jakubec Jan 205, 456, 610, 618, 619, 990 ▮ 1166, 1167, 1336, 1380, 1390, 1391, 1417, 1544, 1825, 1829
Jakubec Josef 457, 641, 642, 676 ▮ 1310, 1655, 1768, 1780
Jakubovič-Melšin P. F. 1712
Jakubovskij I. A. 1032
Jakubův František 400 ▮ 1798
Jaloux Edmond 315
Jalovec Václav viz Chalupa František
Jam D. viz Moravec Jaroslav
Jamata Kiku 924
James viz Šváb Karel
James Edward 384
James G. P. 1257
James Henry 173, 175 ▮ 1143
Jameson Francis 1829
Jameson Storm 92
Jammes Francis 318, 404, 983, 1004, 1054 ▮ 1437, 1712, 1853, 1878
Jamot R. E. viz Thomayer Josef
Jan, evangelista 359, 360, 426, 584, 878 ▮ 1240, 1504, 1865
Jan, probošt 1335
Jan III., neapolský král 1877
Jan IV. z Dražic 29
Jan VIII., papež 1862, 1863
Jan Canaparius 1288, 1930
Jan Exarcha 1922
Jan Lucemburský 394 ▮ 1354, 1407, 1896
Jan Nepomucký (z Pomuka) 121, 124, 125, 130, 241, 651, 825, 1044 ▮ 1323, 1569, 1666, 1667, 1678, 1757, 1953, 1955
Jan Zlatoústý (Chrysostomus) 1320, 1531, 1917
Jan od Kříže 1081
Jan z Damašku 1922
Jan z Vysokého Mýta viz z Vysokého Mýta Jan
Jan ze Středy viz ze Středy Jan
Jan ze Žatce 937, 987
Janáček Josef 1799
Janáček Leoš 31, 117, 233, 264, 383, 384, 426, 634, 688, 731, 884, 979 ▮ 1097, 1111, 1133, 1236, 1237, 1238, 1295, 1315, 1316, 1514, 1720, 1841
Janáček Otakar 678
Janáčková Jaroslava 223, 224
Janák Pavel 43, 463, 741 ▮ 1116, 1453, 1455, 1839
Janalík Vincenc 425
Janata V. a A., tisk. 319
Jančáková Marie 1183
Jančová Zdenka 687
Janda Alois (Louis) 91
Janda Bohumil 91, 92, 93, 94, 95 ▮ 1152, 1770
Janda Ignác 208
Janda J. (Josef), nakl. 422
Janda Jiří 1156, 1158, 1159
Janda Josef 1234
Janda Ladislav 91
Janda Václav 115
Janda Cidlinský Bohumil 454, 457 ▮ 1703, 1763, 1764
Jandera J. L. 1611
Jandera Ladislav 1227
Jandl Antonín 1138
Jandl Vilém 925
Jandyt Václav 766
Janeček Jaroslav 1341, 1347, 1377
Janeček Ota 966
Janečka Bohumil 276
Janečka F. A. 1777
Janega Pavel 97
Janek Dalibor 1153
Janíček Karel 1170
Janíček Ota 1170
Janíček Rudolf 504
Janíčková Hana 232 ▮ 1094
Janiš J. A. 125
Janišová Mojmíra 532
Janitschek Marie 657
Janke Zikmund 1768
Janko Josef 150, 151, 299, 349 ▮ 1411, 1594
Jankovec Jaroslav 940 ▮ 1920, 1921
Jankovič Jan 232
Jankovič Milan 355 ▮ 1420
Jankowski Czesław 983
Jannis, patriarcha 1862
Janota O. J. 1798
Janota Otakar 1378
Janota Viktor viz Hašek Jaroslav
Janouch Gustav 702, 703
Janouch Jaroslav 1559, 1560
Janoušek Emanuel 215
Janoušek František 153, 462
Janoušek Jaroslav 1092, 1093, 1094, 1850, 1851
Janoušek Josef 1894, 1895
Janoušek Pavel 1064
z Janova Matěj 1275
Janovic Vladimír 1064
Janovický František 138
Janovický Jar. Vlad. (J. V., V. J.) viz Schuster Rudolf
Janovický Karel 1888
Janovský F. K. 53
Janovský Jaroslav 181
Janovský Jiří 1064
Janovský Miroslav 716
Janovský Václav 1827
Jansa Bohuslav 763
Jánská Anna 1283
Janský (Jánský) Emanuel 226, 319, 461 ▮ 1093, 1797, 1851
Janský Josef viz Svátek J. J.
Janský Karel 365, 366
Janský Karel (1833–1899) 686 ▮ 1156
Janta K. V. 45, 46 ▮ 1659
Janů Julius 313
Janura František 832
Janza A. viz Janiš J. A.
Jappy viz Reichmann Vilém
Jarč Miran 35
Jareš Jaroslav 1110
Jariš Milan 215, 1062
Jarkovský Stanislav viz Guth-Jarkovský J. S.
Jarloch 1019 ▮ 1359
Jarnevićova Dragolja 705, 706
Jarník Hertvík 1285
Jarník J. U. 428, 456 ▮ 1285
Jarník Quido 75
Jarno Georg (György) 231
Jarno Joseph 1816
Jarolím J. 1824
Jarolím Vladislav viz Štverák Vladislav
Jarolímek Adolf 1825
Jarolímek Jiljí 540
Jarolímek Ladislav 1846
Jarolímková M. 1824, 1830
Jaroněk Bohumír 256
Jaroszyński Tadeusz 978
Jaroš Antonín 1161
Jaroš F. S. 366, 461, 812 ▮ 1346, 1830, 1895
Jaroš František 1564
Jaroš J. V. (J. W.) viz Waldau Alfred

Jaroš Jan 1064
Jaroš Jan, hudebník 1564
Jaroš Jindřich 1781
Jaroš-Gamma Gustav 366, 457 ▮ 1310, 1454, 1465, 1564, 1768
Jarošová Eliška 1159
Jarovec B. viz Šimák J. V.
Jarovec Václav viz Chalupa František
Jarrett Bede 173
Jarry Alfred 504, 1004 ▮ 1313, 1475, 1476, 1478, 1679, 1680
Jarušková Marie viz Podešvová Marie
Järventaus Arvi 1343
Jarý Alois 832
Jařab Josef 1219
Jasanovič Josef viz Vévoda Josef
Jasenská Libuše viz Konečná Ludmila
Jasenskij (Jasieński) Bruno 1564
Jaskowski J. N. 1378
Jaskřina Allan viz Jonáš Karel
Jasmín Petr viz Klášterský Antonín
Jasný Vojtěch 1617
Jasoňská Věra 1377
Jaspers Karl 1027 ▮ 1854
Jaszowski Stanisław 967
Jašek Alois 1379
Javor J. K. viz Kouba Josef
Javor Pavel viz Škvor Jiří
Javor Petr 1712
Javor Ronald viz Novák Arne
Javornický Jan 515, 723
Javorník Miloslav 1377, 1380
Javorov Pejo 540 ▮ 1146
Javořická Vlasta 130, 811, 812 ▮ 1558, 1560
Javůrek J. F. 321
Javůrek Josef 1321
Javůrek Norbert 426
Jazíd 847
Jean Jan viz Zákrejs Vladimír
Jeanquirit viz Hilar K. H.
Jebavý Václav viz Březina Otokar
jeden Brňák 1473
jeden Přerovan 1290
Jedenáctík J. V. 1290
Jedlička Alois, jazykovědec 222, 224 ▮ 1420
Jedlička Alois, publicista 155
Jedlička Antonín 905
Jedlička Augustin 501
Jedlička Benjamin 94, 1062 ▮ 1346
Jedlička Jaromír 173, 428 ▮ 1854
Jedlička Josef 392
Jedlička Otakar 457
Jedlička T. V. 206
Jedlička Václav 1102
Jedličková Věra 114
Jefersen Jens viz Fišer J. J.
Jégé L. viz Nádaši (-Jégé) Ladislav
Jegor viz Haussmann Jiří
Jehl Ludvík 392
Jehlička Ladislav 842 ▮ 1558
Jehlička Pavel 763
Jehlička Petr 827
Jehuda Kara Ben (K. B.) viz Juda Karel
Jechová Hana 215, 223, 224, 868
Jejkal František viz Fořtel Josef
Jekl H. 1327
Jelen Alois 1351
Jelen Josef 1064
Jelenová Růžena 1179
Jelínek Bohdan 456, 457, 622, 623, 907 ▮ 1512, 1518, 1519
Jelínek Edvard 205, 206, 213, 214, 216, 217, 455, 457, 599, 600, 689, 707, 772, 977, 1046 ▮ 1113, 1135, 1310, 1341, 1348, 1458, 1766, 1768, 1769, 1780
Jelínek František 1047
Jelínek František (1883–1940) 1405
Jelínek Hanuš 88, 160, 317, 318, 319, 404, 411, 463, 505, 601, 620, 891, 946, 948, 979, 981, 983 ▮ 1112, 1113, 1114, 1180, 1181, 1346, 1454, 1538, 1768, 1797, 1840
Jelínek Ivan 79, 392, 503, 508 ▮ 1090
Jelínek J. V. 1512, 1769
Jelínek Jan 1073
Jelínek Jaroslav 418
Jelínek Jiří 319
Jelínek Josef (Jaroslav) 1271, 1356, 1797
Jelínek K. L. 322
Jelínek Milan 224
Jelínek Stanislav (Stáňa) viz Viklan Pavel
Jelínek V. J. 1445
Jelínek Václav 1064
Jelínek Vilém 1815
Jelínková Ema viz Švandová Ema
Jelínková-Jirásková Božena 891
Jelowicki Aleksander 1682
Jelpatěvskij S. J. 597 ▮ 1529
Jemar Jiří (Jurja) viz Baby J. K.
z Jemnice Mikuláš 1567
Jenbach Bela 170 ▮ 1604, 1816
Jenco Cesare 1255
Jenčík Joe 1312, 1474, 1616, 1841
Jenewein Felix 828 ▮ 1110, 1348, 1454
Jeník z Bratřic Jan 55, 238, 380, 411 ▮ 1449, 1732, 1733, 1799
Jenini 1895
Jenne Antonín 93, 317, 349, 828 ▮ 1157, 1158, 1161, 1327, 1345, 1346
Jenne František 832 ▮ 1327
Jensen Alfred 1768
Jensen J. V. (Johannes) 810, 977, 978 ▮ 1572, 1573
Jenšovská Amalie 1829
z Jenštejna Jan 130 ▮ 1528, 1697, 1945, 1946, 1949
Jephson J. M. 239
Jer J. M. viz Zelenková Marie
Jeremiáš Otakar 705 ▮ 1091, 1114, 1507
Jerie Bohumil 976
Jerikejev Achmed 1091
Jerman Zdeněk 1056
Jermilov V. V. 1234
Jerndorff-Jessen Peter 987
Jerome Klapka Jerome 318/319, 462, 463, 626, 824, 977 ▮ 1327, 1809
Jeroným, sv. (Sophronius Eusebius Hieronymus) 394, 395, 397, 766 ▮ 1885, 1933
Jeroným Pražský 1308, 1403, 1811, 1812, 1813, 1819
Jerrold Douglas 977
Jerry Jack viz Žák Jaroslav
Jersy Václav viz Šrámek Jan
Jeršova M. D. 1027
Jeřábek Čestmír 326, 467, 982 ▮ 1091, 1342, 1641, 1797, 1798, 1853, 1918

Jeřábek F. V. (F. H.) 363, 364, 587, 599, 600, 690, 691, 722, 891, 998, 1052, 1053 ▮ 1402, 1403, 1565
Jeřábek Jan 1378
Jeřábek V. K. 93, 456, 460, 572, 688, 698, 731, 983 ▮ 1157, 1179, 1289, 1290, 1295, 1310, 1342, 1769, 1798
Jeřábková Mája 1830
Jesenin Sergej (S. A.) 319, 870, 1003, 1004, 1059 ▮ 1242, 1362, 1363, 1550
Jesenská Milena 94, 109, 462, 645, 778, 979, 984, 1058 ▮ 1840
Jesenská Růžena 214, 366, 369, 454, 457, 460, 599, 600, 602, 651, 828, 891, 977, 982, 1081 ▮ 1132, 1162, 1179, 1195, 1331, 1454, 1655, 1720, 1768, 1769, 1771, 1796, 1797, 1799, 1828, 1831, 1832, 1833, 1834
Jesenský Janko 63 ▮ 1686, 1766
Jesenský z Jesenného (Jessenius) Jan 360 ▮ 1243
Jeske-Choiński Teodor 600 ▮ 1378
Jespersen J. O. 1413
Jesser Franz 297
Jevický Havel 232, 233
Jevtušenko Boris 1170
Jevtušenko Jevgenij (J. A.) 1063, 1064
Jezbera F. J. 515 ▮ 1130
Jež Štěpán 43, 161, 349, 693, 842, 843 ▮ 1303, 1786
Jež T. T. (vl. jm. Miłkowski Zygmunt, Z. T.) 141, 142, 705, 706 ▮ 1341
Ježatec viz Malý P. F.
Ježek Antonín 1377, 1379, 1380
Ježek J. viz Spitzer František
Ježek Jan 370, 456
Ježek Jaroslav 69, 134, 183, 184, 185, 186, 423, 1012 ▮ 1111, 1312, 1313, 1474, 1476, 1616, 1618, 1641, 1853
Ježek Jiří 307, 921, 980
Ježek Josef 457
Ježek Otto 1062
Ježek Svatopluk 400 ▮ 1841
Ježek Václav 501
Ježková M. V. (Marie) 982 ▮ 1325, 1712, 1797, 1829
Ježov Nikolaj (N. M.) 1767
Jičínský (Jitschinsky) Ferdinand 1409
Jičínský Karel 760
Jičínský Kristian viz Stefan Kristian
Jidáš Iškariotský 1931, 1932
Jíchová Libuše 183, 184, 422, 423
Jíl A. viz Touc J. S.
Jílek František 1445
Jílek Jan 1347
Jílek Josef 233
Jílek Ladislav 232
Jílek Václav 1071
Jilemnický Peter (Petr) 46, 233, 326, 392, 481, 705, 799, 854, 1061 ▮ 1089, 1090, 1091, 1149, 1150, 1170, 1234, 1672, 1759, 1840, 1841
Jílovská Oliva viz Štěpánek František
Jílovská Staša (Stanislava) 319, 462, 503, 510, 984 ▮ 1153, 1311, 1312, 1790
Jílovský Rudolf 788
Jiménez J. R. 164, 668
Jimram (Emmeram), sv. 1929
Jimramovský V. M. viz Mrštík Vilém
Jína Josef 912
Jindra J. N. 1379
Jindra Jaroslav 694
Jindra Václav 1062
Jindrová Alena 1266
Jindrová Zdeňka 1346
Jindřich, lipnický farář 1042
Jindřich Jindřich 617, 804 ▮ 1499
Jindřich Karel 1380
Jindřich Řezbář 1019
Jindřich Zdík 583 ▮ 1359
Jindřich Korutanský 802
Jindřich Navarrský 1835
Jindřich z Lipé 1330
Jindřich z Rožmberka 816, 963
Jíra F. 1002
Jíra Jaroslav 1002 ▮ 1853
Jíra Martin viz Maydl Gustav
Jiráček Bohumil 1379
Jiráček Karel 302, 303
Jiráček Pavel 224
Jirák K. B. 296
Jiránek Jaroslav 1063
Jiránek Karel 698 ▮ 1310
Jiránek Miloš 447, 548, 907 ▮ 1452, 1453, 1454, 1455, 1510
Jiráni Otakar 319, 503 ▮ 1444, 1804
Jirány D. 832
Jirásek Alois 47, 48, 74, 75, 93, 102, 194, 199, 214, 215, 264, 265, 274, 280, 306, 349, 350, 357, 362, 364, 366, 381, 433, 437, 449, 454, 456, 457, 460, 544, 547, 571, 573, 598, 599, 600, 602, 603, 618, 633, 640, 671, 672, 745, 772, 828, 831, 858, 897, 902, 907, 916, 920, 934, 940, 958, 960, 964, 973, 979, 982, 985, 992, 993, 1033, 1034, 1044, 1045, 1049 ▮ 1112, 1139, 1179, 1235, 1248, 1255, 1310, 1345, 1380, 1403, 1424, 1446, 1447, 1500, 1509, 1510, 1512, 1518, 1528, 1535, 1536, 1538, 1541, 1544, 1603, 1609, 1630, 1631, 1632, 1668, 1765, 1767, 1769, 1795, 1797, 1798, 1799, 1800, 1828
Jirásek Arnold 650 ▮ 1843
Jirásek František 841 ▮ 1558, 1560
Jirásek Josef 215, 917 ▮ 1799, 1904, 1952
Jirát Vojtěch 36, 38, 143, 149, 150, 171, 174, 221, 222, 299, 349, 921, 1059
Jirda Miloslav 1680
Jireček Bohuslav 348
Jireček Hermenegild 348, 959 ▮ 1308, 1309, 1409, 1531
Jireček Josef 82, 330, 437, 454, 455, 456, 522, 524, 526, 582, 584, 767, 790, 959, 961 ▮ 1227, 1308, 1315, 1355, 1356, 1409, 1652, 1653, 1671, 1772
Jireček Konstantin (J. K.) 204, 205 ▮ 1241, 1532, 1730
Jirečková, roz. Šafaříková Božena 522
Jirko Miloš 95, 463, 979 ▮ 1112, 1234, 1638, 1641, 1712, 1798
Jirků Joža 409
Jirků Zdeněk 1064
Jirman F. R. 1102, 1103, 1180
Jirota V. H. 457 ▮ 1164
Jirous I. M. 1064
Jiroušek Jaroslav 253
Jiroušek T. J. 1374, 1375, 1379, 1380, 1784

Jirout Alois 1843
Jirout Josef 890
Jiroutka viz Teuchner Jindřich
Jírovec Vojtěch 1284
Jirsa Stanislav 1528
Jirsík Bohumil 1297, 1346, 1405
Jirsík J. V. (Jan) 515, 791 ▮ 1161, 1353, 1656
Jirsová Anna 218
Jírů Václav 1895
Jiří, sv. 1932
Jiří Jan viz Urbánková Olga
Jiří z Poděbrad 131, 338, 339, 565, 573, 940, 941, 960, 988, 989, 1019 ▮ 1095, 1138, 1139, 1140, 1196, 1382, 1838, 1954
Jiříček Karel 392 ▮ 1089, 1090, 1091
Jiřík F. X. 740 ▮ 1768, 1800
Jiřík V. viz Živný Jiří
Jiřík z Hodic 1835, 1836
Jiřina Č. viz Čadová-Šnajdaufová A. J.
Jiřina Čeněk 856
Jiřina Václav 366, 462, 503 ▮ 1346
Jiřincová Ludmila 1348, 1446, 1561, 1776
Jiskra A. V. 1161, 1162
Jiskra Karel 461
Jiskra Václav viz Tesková Augustina
Jiskra z Brandýsa Jan 1140
Jist Adam 690
Jíša Jan 215
Jizera Karel viz Žitný Karel
Jizerský V. viz Havlíček Borovský Karel
JoBoB (Jobry) viz Brynda J. B.
Jodl Jan 1067
Joendl J. Ph. 755
Johanis Václav 1151
Johannes Petr (S.) viz Hašek Roman
Johannsen Arne 406
John Cyrill 495
John Jaromír 221, 463, 509, 594, 595, 645, 663, 664, 665, 884 ▮ 1104, 1152, 1166, 1190, 1215, 1385, 1440, 1455, 1824, 1834, 1841
John Josef 321, 819
John Josef viz Skřivan Pavel
John L. A. 1356
John Oldřich ml. 495
John Oldřich st. 495
John Vilém 1493
Johnová (Johnová-Svozilová) Herma viz Svozilová-Johnová Herma
Johns W. E. 475, 987
Johnson G. D. 1222
Johnson Hewlett 175
Johnson M. L. 1441
Jókai Mór 198, 199, 456, 518, 570, 600, 986 ▮ 1152, 1178, 1655
Jola viz Hauková Jiřina
Jolanda 1832, 1833
Jonák Josef 1377
Jonas Emil 1788
Jonáš Karel 460, 601, 827 ▮ 1342, 1343, 1769, 1798
Joncières Victorien de 1789
Jones James 730 ▮ 1205
Jonny viz Kuzma
Jonson Benjamin (Ben) 1213, 1217, 1283
Jora (i Jore) fon der (i dr) Veškov viz Brzobohatý František
Jordán V. viz Mádl K. B.
Jordán Vonka viz Vonka R. J.
Jordán z Klauznburku Thomas 208
Jörgensen Johannes 842, 983 ▮ 1378, 1494, 1495, 1527, 1573
Josef I. 433
Josef II. 122, 123, 125, 323, 640, 798, 803 ▮ 1120, 1248, 1373, 1449, 1451, 1757, 1773
Josef Egyptský 1855, 1879
Josefovič Josef viz Dürich Josef
Josek Jiří 1064
Josek Otakar 1799
Jósika Miklós 600 ▮ 1656
Josipovici Albert 1125
Joss Ervine 1585
Jost Ludwig 1105
Josten Josef (vl. jm. Stein Josef) 1761
Jošek V. 1798
Jota viz Tanzer Josef
Jouhandeau Marcel 1055
Joullot Eugène 749
Jousse Marcel 1244
Jouve P. J. 912 ▮ 1853
Jouy V.-J. Étienne de Jouy) de 1789
Jovius Paulus 86, 159
Jovkov Jordan 1170
Joyce James 164, 172, 173, 1054, 1055 ▮ 1142, 1143, 1313, 1325, 1342
Jozip Š. viz Štolba Josef
Jozka František 1102
József Attila 1690, 1691
JUC. J. Pernerová viz Zákrejs Vladimír
Juda Karel 572, 595, 602, 827, 828, 979 ▮ 1799, 1834
Juhn Kurt 156
Juin Carl (K. B.) viz Giugno K. B.
Jul Zdeněk viz Korbel Jiří
Julek 1004
Julinek (Julínek) Josef 1292
Julius II., papež 1275
Jullien Jean 594
Julouš J. M. 1799
Jung C. G. 1790, 1854
Jung V. A. 455, 461, 676 ▮ 1712, 1767, 1780
Jungbauer František 350 ▮ 1161
Jünger J. F. 755 ▮ 1808
Junghans Josef 321 ▮ 1341
Jüngling Břetislav 812
Jungmann A. J. (Antonín) 126, 329, 499
Jungmann František 463
Jungmann J. J. 200, 581, 636 ▮ 1164, 1317, 1318, 1320, 1352, 1356, 1488
Jungmann Jan 1067
Jungmann Josef 19, 22, 46, 54, 55, 131, 205, 221, 223, 229, 230, 323, 324, 429, 436, 438, 468, 484, 498, 499, 521, 522, 524, 525, 527, 583, 596, 618, 619, 635, 674, 694, 754, 763, 764, 784, 790, 791, 792, 793, 852, 853, 868, 891, 894, 897, 911, 916, 942, 959, 960, 962, 972, 1006, 1010, 1049, 1082 ▮ 1099, 1110, 1227, 1228, 1237, 1257, 1259, 1274, 1315, 1317, 1318, 1320, 1322, 1326, 1353, 1355, 1356, 1367, 1368, 1370, 1407, 1420, 1487, 1526, 1547, 1626, 1659, 1666, 1702, 1704, 1739, 1740, 1770, 1772, 1787, 1811, 1847
Jungmann Milan 400
Jungmannová Věra 215
Jungwirth Karel 151

Junica S. viz Žák V. P.
Junius viz Hoch A. A.
Junius viz Tille Václav
Junosza Klemens 600, 1046
Junová M. R. 1422
Jurčinová Eva 84, 462, 541, 548, 842, 977, 979 ▮ 1180, 1342, 1797, 1831, 1833, 1834
Jurenka Hanuš 921
Jürgensen Jürgen 983
Jurgielewiczowa Irena 867, 868
Jurist Ruda 461
Jurkovič Dušan 1106
Jurković Janko 921
Jursa Jan 348, 419
Jussieu Laurent (L. P.) de 931
Just Eduard 336, 1025, 1039 ▮ 1132, 1337, 1338, 1777
Just Vladimír 1064
Justh Zsigmond 600
Justl Vladimír 69, 224
Justman Karel 1004
Justýn B. 461
Juškevič Semen 743
Jutang Lin 173
Juvačev I. P. 1562, 1563

Káan (Kàan) Jindřich 633 ▮ 1133, 1800
Kabelík Jan 686, 687, 688 ▮ 1256, 1777, 1778, 1779
Kabelka Jaroslav 1455
Kabeš Kamil 358
Kabeš Petr 1063
Kabíček Jaroslav 1064
Kácl K. L. 397, 398 ▮ 1166, 1234
Kač Janko 1533
Kačer Josef 694
Kačer Miroslav 1754
Kadavý Jan 1271
Kadelburg Gustav 634, 737, 819, 823 ▮ 1816
Kaden-Bandrowski Juliusz 1536
Kaderi Mohamed 1816
Kadeřábek Louis 97
Kadeřávek Eugen 1379
Kadeřavský viz Tomsa F. B.
Kadlec Jan 827
Kadlec Josef 1093, 1094, 1346, 1776, 1851
Kadlec Karel 214, 217
Kadlec Mořic 1312
Kadlec Radko 1104
Kadlec Svatopluk 94, 311, 318, 319, 399, 504, 1003, 1004, 1005, 1055 ▮ 1090, 1344, 1346, 1641, 1853
Kadlec Viktor 684
Kadliński Tadeusz 233
Kadlinský Felix 845 ▮ 1344, 1899
Kádner Karel 1131, 1655
Kádner Otakar 94, 662 ▮ 1804
Kadry Jakub 667
Kaffka Margit 569, 570
Kafka Bohumil 1148
Kafka Bohuš 326, 392
Kafka Franz 37, 150, 151, 462, 702, 1015, 1055 ▮ 1843, 1878, 1897
Kafka Josef 602, 603, 693
Kafka Rudolf 369, 462, 819
Kafková Gabriela 983
Kagava Tojohiko 1225
Kahn Fritz (Bedřich) 327
Kahovec František 420
Kahuda František 1235
Kácha Michael 40, 712, 713, 715, 883, 885
Kachyňa Karel 859
Kainar Josef 215, 400, 406, 504, 1062, 1064 ▮ 1316, 1469, 1854
Kainz Josef 752
Kaiser Cornelius 1428
Kaiser Friedrich 756, 1053, 1072 ▮ 1258, 1259, 1788, 1789
Kaiser Georg 829
Kaiser Josef 49
Kaiser Josef st. 1729
Kaizl (Keizl) E. B. 455
Kaizl Josef 941, 942 ▮ 1347
Kaja viz Kopecká Jindra
Kajdoš Vladimír 721, 722
Kajer Jiří 988
Kajetán Jos. T. viz Tumpach Josef
Kajš J. A. (Jan) 1432
Kakashi Yamada 75
Kaláb Metoděj (Method) 319, 488, 839 ▮ 1451, 1572, 1843
Kaláč František 366, 548
Kálal Josef (1) 204, 205, 455
Kálal Karel 214, 460 ▮ 1157, 1159, 1345, 1769, 1834
Kálal Václav 572 ▮ 1771
Kalandra Čeněk 367, 460, 572, 827 ▮ 1132, 1290, 1310, 1654, 1655
Kalandra Záviš 185, 186, 423, 424, 463, 1058, 1060 ▮ 1456, 1841
Kalašová Amalie 1290, 1720
Kalašová Klementina 1716, 1720
Kalašová Marie 253, 319, 601, 603, 621, 891, 900 ▮ 1716, 1720, 1768, 1829, 1832, 1833, 1834
Kalašová Olga 1290
Kalašová Zdenka 891, 900
Kalbač Václav 457
Kaldunov Emil viz Vašek A. E.
Kalenda J. 1385
Kalendář Jiří 232
Kalenský Josef 367, 686 ▮ 1130, 1137, 1771
Kalenský Urbánek Josef viz Kalenský Josef
Kalfus J. 1830
Kalchberg J. N. 755, 898
Kalibán, pseud. 828
Kálidása 1115, 1541
Kalina J. J. 54, 484, 485 ▮ 1256, 1383, 1389, 1390, 1566, 1676
Kalina J. L. 1621
Kalina Jan viz Herbenová Bronislava
Kalinčiak (Kalinčák) Ján 1316, 1393, 1394, 1460
Kalinka Joachim 1023
Kalinová Milada 1157, 1158, 1559
Kalista Zdeněk (Z. V.) 67, 299, 319, 349, 350, 399, 703, 767, 843, 984, 1005, 1028, 1055, 1061 ▮ 1109, 1112, 1234, 1244, 1344, 1369, 1558, 1575, 1638, 1641, 1662, 1712, 1797, 1798
Kalivoda Antonín 693, 832
Kalivoda František 392
Kalivoda Gunther 371, 426
Kalivoda J. J. 831
Kalivoda Karel 812
Kalláb Karel 1159, 1384, 1385
Kallinikov Josif 503
Kallinos 636
Kallisthenes 1877
Kalló Walter 234
Kallus Rudolf 1240
Kálmán Emmerich 1604
Kálnokové, hrabata 1406
Kalousek Josef 612, 960 ▮ 1448, 1450, 1630, 1730, 1734
Kalovská Józa 1654
Kalus (Kallus) Josef 571, 622, 806 ▮ 1157, 1161, 1295, 1310, 1315, 1632, 1633, 1778, 1780

Kalvín Jan 376/377 ▮ 1275, 1835, 1845
Kalvoda Alois 679, 810, 872 ▮ 1182, 1186, 1516
Kalvoda Richard 1093
Kalyn Andrij 294
Kamarýt Bedřich 1377
Kamarýt J. V. 200, 488, 519, 913 ▮ 1164, 1236, 1284, 1321, 1352, 1356, 1382, 1383, 1488, 1566, 1612, 1778, 1903
Kamarýt Stanislav 216
Kamban Gudmur 1527
Ka Mehameha viz Tréval Emil
Kamejský V. J. (V. T.) viz Tumpach Václav
Kamenář Jan 38, 461 ▮ 1638
Kamenář Miloslav 1132, 1654, 1771
Kameněv L. B. 1059
Kamenický Antonín 1047
Kamenický F. J. viz Vacek (Kamenický) F. J.
Kamenický Stanislav (S. Ř.) viz Řehák Stanislav
Kameníček František 264 ▮ 1781
Kameník Jan 1344
Kameš J. 1271
Kameš Vojtěch 1378, 1380
Kamínek Karel 253, 317, 572 ▮ 1310, 1752
Kaminský Bohdan 454, 457, 460, 599, 609, 633, 634, 676, 698, 737, 825, 827, 907, 977, 982 ▮ 1132, 1342, 1343, 1348, 1655, 1766, 1768, 1769, 1795, 1796
Kampanus Vodňanský Jan viz Campanus Vodňanský Jan
Kampelík F. C. (František) 581, 790 ▮ 1356, 1383, 1409
Kamper Jaroslav 88, 891, 978 ▮ 1113, 1346
Kamprová Emílie 891
Kanajev A. N. 759
Káňa Vašek 1060, 1063
Kaňák Miloslav 339, 619
Kandel Aben 730 ▮ 1680
Kandinskij Vasilij 1116
Kandler Karel 1005
Kanehl Oskar 656, 1004
Kaněra František 1234
Kang Younghill 503 ▮ 1219, 1220
Kanisius (Kanýzius) Petr 1242, 1244
Kaňka viz Herrmann Ignát
Kant Immanuel 542 ▮ 1594, 1598, 1830
Kantor Alexandr 1705
Kantor Karel 306
Kantová Anna 1079
Kantůrková Eva 154, 155, 1064 ▮ 1112
Kapistran Jan 1838
Kapitán Jiří 1775
Kaplan Jan 1806
Kaplický Augustin 1377
Kaplický Josef 308 ▮ 1181, 1852, 1854
Kaplický Václav 307, 509, 510 ▮ 1089, 1091, 1234, 1839, 1840, 1841
Kapoun Karel 1063 ▮ 1090, 1385
Kapper Siegfried 457, 484 ▮ 1115, 1153, 1407, 1565, 1655, 1794, 1828
Kapr Jan (J. V.) 409
Kaprál Václav 1761
Kaprál Zeno 1063
Kapras Jan 275 ▮ 1315
Kara Ben Jehuda viz Juda Karel
Kára Lubor 1062 ▮ 1452
Kára Václav 1356
Karadžić V. S. (Vuk) 522, 524, 525, 967, 968 ▮ 1301, 1383, 1739
Karafiát Ferdinand 1518
Karafiát Jan 78, 416, 625, 933 ▮ 1246, 1844
Karafiátová Růžena 1635
Karafiátovi 498
Karageorgević Alexander (Karadjordhević Aleksandar) 329
Karamzin N. M. 636, 967, 968
Karas František 1284
Karas J. F. 92, 93, 208, 366, 831, 832, 833 ▮ 1179, 1315, 1342, 1345
Karas Jan 1486
Karas Matěj 369
Karásek Antonín 1313, 1314
Karásek F., hudebník 857
Karásek Jiří 939
Karásek Josef 214, 429 ▮ 1518, 1532, 1534, 1798
Karásek ze Lvovic Jiří 84, 92, 95, 191, 260, 316, 317, 318, 319, 541, 572, 641, 830, 890, 891, 952, 1080, 1081 ▮ 1097, 1112, 1117, 1276, 1293, 1297, 1310, 1346, 1347, 1376, 1652, 1677, 1720, 1776, 1834, 1944
Karásková Františka 588
Karasová Jiřina (Jirka) 215 ▮ 1797, 1831, 1833, 1834
Karazin N. N. 1563
Karban Frant. viz Vymazal František
Karbanová A. B. 1827
Karbulka Vincenc 743 ▮ 1868
Karbus Alfred 321
Karcevskij S. O. 1028
Kardelj Edvard 1147
Kárek Ota viz Dostal Otakar
Karel IV. 29, 81, 124, 338, 394, 395, 490, 610, 708, 792, 793, 815, 816, 924, 973, 1016, 1019 ▮ 1334, 1335, 1336, 1359, 1407, 1426, 1515, 1525, 1567, 1632, 1683, 1856, 1857, 1883, 1929, 1930, 1933, 1938
Karel VI. 433
Karel R. viz Rameš Karel
Karel R. viz Rožek Karel
Karel Veliký 1717
Karen Jiří 1064 ▮ 1851
Kareš Miloš 1094, 1342
Kareš Vojtěch 200
Karlach Mikuláš 794
Karlo viz Vokáč Karel
Karlsperk D. K. 1905
Karlweis (Karlweiss) Carl (K.) viz Weiss Karl
Karmarsch Karl 515
Karmen Svatopluk viz Volenec Ladislav
Karmín Jiří 830
Karmín Petr viz Petelík Karel a Stýblo M. B.
Karnet Jaroslav 1878
Kárnet Jiří 1558
Kárník František 1104, 1162
Karník Jan 161, 828, 842, 843, 982, 1081 ▮ 1161, 1377, 1378, 1379, 1380, 1561, 1769, 1797, 1798, 1830
Karnov L. viz Karel Nový
Karol II., rumunský král 184
Karpfenová L. J. 392
Karpiński Franciszek 45 ▮ 1770
Karpovič Michail (M. M.) 1032
Karpowicz Stanisław 1459

Karvaš Peter 400
Karwasińska Jadwiga 1288, 1930
Kasal Eduard 1377
Kasărova Ljuba 144
Kaska Richard 97, 98
Kasprowicz Jan 983 ▮ 1378
Kastner Edvard 1664
Kästner Erich 156, 319, 510, 988 ▮ 1664
Kastránek F. E. (F. J.) 635 ▮ 1430
Káš Josef 369
Kaška Jan 1069 ▮ 1702
Kašpar Adolf 179, 232, 679, 838, 839
Kašpar Alois 1715, 1716, 1720
Kašpar František 1080, 1081 ▮ 1182, 1183, 1377
Kašpar Josef 609
Kašpar L. B. 625 ▮ 1903
Kašpar Václav 812, 828 ▮ 1378
Kašpárek Josef 409
Kašparides Šebestián viz Arbes Jakub
Katajev Valentin (V. P.) 303, 392, 462, 854 ▮ 1564
Kateřina II. (Veliká) 253, 254 ▮ 1718
Kateřina Alexandrijská (sv.) 1857, 1932
Kateřina Sienská 397 ▮ 1244, 1494, 1495
Kateřina z Kravař 332, 333
Katzer Alois 514
Katzer Bedřich 454 ▮ 1311, 1781
Kaufman G. S. 1220, 1476, 1618, 1620
Kautman František 1062 ▮ 1420, 1692
Kautmanová Slávka 1157
Kautsky Karl 163 ▮ 1154
Kautsky Minna 657
Kautský Oldřich 1154
Kautz Josef 1356
Kavalír František ml. 41
Kavalír František st. 41
Kavalírová Antonie 41, 979
Kaván František 22, 401, 493, 547, 637, 638, 739, 741, 948 ▮ 1454, 1775
Kavánová Marie 455
Kaverin V. A. (Veniamin) 1578
Kavka Antonín 849, 850
Kavka Bohuslav 743
Kavka J. H. 125
Kavka J. V. 1437
Kavka V. J. 321, 827
Kavková-Innemannová Zdena 1919
Kavřina viz Vavřina Karel
Kawalec Julian 868
Kawan Herbert 1571
Kaye-Smith Sheila 164, 979
Kayser Wilhelm 987
Kazimír viz Hrubý Václav
Kazimír III. 130
Kazin Pavel 1655
Kazin Vasilij (V. V.) 1004
Kdosi od nás viz Arbes Jakub
Kearton Cherry 703
Keats John 983 ▮ 1146, 1551, 1767
Kecková Bohuslava 1828
Kédros André 1571
Kejř Václav 662
Kejzlar Radko 1527
Kelk C. J. 503
Kelle J. N. 47
Kelle Johann 1390
Keller Alexandre 1585
Keller Evžen 1347
Keller Gerard 1814
Keller Gottfried 37, 38, 39 ▮ 1169, 1170, 1832
Keller Julius 657
Keller Paul 31 ▮ 1495
Kellermann Bernhard 1170, 1342
Kellner Vít 1826, 1831
Kellnerová Anna 1316
Kelly Edward 1627
Keltnerová Albína 1316
Kempen Thomas viz Tomáš Kempenský
Kendík Otakar 983
Kennan George 1562, 1563
Kennedy Grace 574 ▮ 1145
Kennedy Margaret 462
Kennedy Stetson 1145
Kepka Rudolf 460, 828 ▮ 1179, 1769
Kepková-Novotná Terezie 600
Kepl Josef 348
Kerhart Oldřich 458, 510 ▮ 1109, 1113, 1852, 1854
Kern Berthold 518
Kern Jerome 1620
Kerning J. B. 1585
Kerr Alfred 156
Kershaw, vychovatelka 1716
Kerschner Ignát 373
Kersten Kurt 1091
Keselring Joseph 1620
Kessler Richard 170
Kesten Hermann 1064
Kestenberg Leo 704
Kette Dragotin 1640
Ketzek František 350 ▮ 1154
Key Ellen 1823, 1833
Keyes F. P. 1446
Keyserling Edhard von 1342
Khás Ladislav 182, 400 ▮ 1154, 1608
Khiboney Will Mac viz Sekera Leopold
Khol František 142, 366, 505, 983 ▮ 1769
Khun J. F. (Jan) 419, 983 ▮ 1161
Kidde Harald 1081
Kiędrzyński Stefan 1459/1460, 1535, 1536
Kiefer Konrad 1228
Kielland A. L. 253, 600
Kienberger Vilém 239
Kienzl Wilhelm 1604
Kierkegaard Sören 138 ▮ 1854
Kiga 1004
Kikić Hasan 1147
Kilian Bohuslav (Bohuš) 391 ▮ 1170
Kim R. N. 1564
Kimla Josef 369
Kincl Antonín 170, 629
Kind J. F. (Friedrich) 231, 755
Kindermann Ferdinand 971
King Katy viz Jíchová Libuše
King Rufus 1126
Kingsley Charles 573, 625, 626 ▮ 1153
Kingsley Sydney 1283
Kingston W. H. G. (William) 387
Kinský D. F. (Dominik) viz Kynský D. F.
Kinský F. J. 1737
Kinský Karel 85 ▮ 1181, 1776
Kintnerová Marie 820
Kipling Rudyard 172, 173, 175, 253, 461, 463, 600, 614, 687, 748, 824 ▮ 1203, 1385, 1585
Kirchner Otto viz Taussig Ervín
Kirjejev N. A. 1194, 1195

Kirkland Jack 730
Kirov S. M. (Sergej) 1059 ▮ 1576
Kirschner Miloš 181
Kirschner Zdeněk 1143
Kirschnerová Milena 215
Kisfaludy Károly 570
Kisch E. E. 41, 705, 1004, 1060 ▮ 1152, 1492
Kisielewski J. A. 601
Kišš Michal 1447
Kittl J. B. (J. F.) 1164, 1284
Kittlová Emílie viz Destinnová Ema
Kittner Slavomír 1348
Kittrichová Emanuela 864
Kitzler Josef 1894
Kizevetter Alexandr (A. A.) 882
Kjersmeier Carl 1081
Klaban Josef 52, 53, 832
Klabund (vl. jm. Henschke Alfred) 1511
Klácel F. M. 264, 265, 271, 480, 581, 584, 670, 1066, 1067 ▮ 1195, 1255, 1284, 1401, 1406, 1667, 1770, 1810
Klach z Přelouče Hans 1449
Klan Jiří viz Lederer Josef
Klán Petr 987
Klapper Josef 394
Klar Alois 484 ▮ 1227, 1352, 1611
Klar P. A. 484
Klárský Stáňa 1895
Klas Jiří viz Schweigstill Bohumil
Klas Viktor 1604
Klášterský Antonín 103, 193, 194, 214, 329, 437, 454, 457, 460, 599, 601, 602, 606, 679, 825, 826, 827, 828, 978, 982, 983 ▮ 1132, 1161, 1162, 1276, 1310, 1346, 1412, 1500, 1655, 1668, 1766, 1767, 1768, 1771, 1791, 1795, 1796, 1798, 1799, 1800, 1814, 1830, 1833
Klášterský Augustin 1377
Klátil Franta 775
Klaudián Mikuláš 1275
Klauren H. viz Heun C. G. S.
Klazar Otokar 457, 461, 698, 826, 827
Klecan Miroslav 232
Klecanda Jan 827 ▮ 1341, 1342, 1343, 1344, 1347, 1348, 1423, 1424
Klecandová M. E. 1712
Klecanská Věra 982 ▮ 1377
Klein Alois 1377
Klein František 1712
Kleinbub Kristian 514
Kleiner Lomikar 982
Kleinert Jaroslav 305
Kleinová K. 1067
Kleinová Vlasta 832
Kleinschnitzová Flora 911 ▮ 1831, 1833, 1834, 1840
Kleist Ewald von 46, 898
Kleist Heinrich von 37, 38, 150, 151, 318 ▮ 1404, 1405
Klejch (z Lažan) Václav 124 ▮ 1899, 1902, 1906, 1907, 1913
Klejslová (-Krákorová) Františka 1310, 1377
Klement I. (sv.) viz Kliment I.
Klement R. viz Šuranová Klementa
Klement Viktor viz Mach Josef
Klement Žebrácký Václav 1815
Klement z Hradiště Václav 1193
Klen Al. viz Žák Karel
Klen Petr 1094
Klenka F. V. 633
Klepáčová Kateřina 1473
Klepetář Jan 399, 400, 788, 984 ▮ 1234, 1797, 1877, 1878
Klepota František viz Kletečka František
Klepota z Humorů Fráňa viz Kletečka František
Kles Petr 89, 90 ▮ 1454, 1768, 1776
Klestil Jan viz Šnobr Jan
Kletečka František 819 ▮ 1289
Kletouš (Kletuš) viz Kletečka František
Kletus Eugen Klaudius viz Sequardt J. E.
Klevis Vladimír 1064
Klicman Miloš (M. F.) 1081 ▮ 1183, 1186
Klicpera František 483
Klicpera Ivan 457, 681, 771 ▮ 1493
Klicpera V. K. 30, 56, 154, 229, 439, 470, 483, 501, 532, 598, 671, 680, 681, 685, 721, 722, 754, 761, 804, 977, 980, 1049, 1050, 1069, 1072, 1073 ▮ 1092, 1257, 1274, 1319, 1321, 1368, 1380, 1398, 1399, 1472, 1703, 1739, 1787, 1821
Klíč Karel 1548
Klička Benjamin (Béňa) 92, 392, 462, 463, 488, 979, 1004, 1060 ▮ 1090, 1091, 1168, 1712, 1797, 1798
Klier Čeněk 820, 828
Klik Josef 817
Klika 1005
Klika B. M. 68 ▮ 1660, 1839
Klika Bohumil 600, 602
Klika František 939
Klika Josef 251, 572 ▮ 1135, 1771
Klika Stanislav 41
Klikar Antonín 1135
Klíma Arnošt 777
Klíma J. V. 1161
Klíma Jan viz Frida Bedřich a Vrchlický Jaroslav
Klíma Josef 731, 1064
Klíma K. Z. 85, 95, 317 ▮ 1097, 1538, 1581, 1840
Klíma Ladislav 92, 365, 504, 1004 ▮ 1182, 1234, 1707, 1769, 1891
Klíma S. V. 1220
Klíma Stanislav 214, 215, 831 ▮ 1394
Klíma a Váňa, pseud. 1004
Klimánek Václav 694, 980
Kliment (Klement) I., papež 1777, 1916, 1922, 1929
Kliment (Klement) IV., papež 1929
Kliment Jan 1062, 1064
Kliment Jaroslav viz Frida Bedřich a Vrchlický Jaroslav
Kliment Ochridský 1243, 1785, 1861, 1898, **1916–1917**, 1922
Klimentič K. viz Čermák Kliment
Klimeš Lumír 224
Klímová Olga 983 ▮ 1161
Klimšová Bohumila 602, 763 ▮ 1132, 1180, 1346, 1675, 1771, 1827
Klimšová, provd. Zákrejsová Brigita 1675
Klimuškin P. D. 882
Klingenmann Augustin 1072
Klinger Evžen 94
Klinkáč František 1770
Klír F. J. 1775
Klír J. 697

Klír Svatopluk 467, 504 ▮ 1775, 1776
Klírová Růžena 1775
Klivar Miroslav 1063
Kljujev N. A. (Nikolaj) 1054
Klobouk František 1379
Klobušský Hanuš viz Sedláček Hanuš
Kloc Martin viz Roubíček Kurt
Klopčič Milo 1091
Klopstock F. G. 120, 121, 323, 324, 524, 690 ▮ 1164, 1535, 1903
Klos Elmar 177
Klose A. J. (Antonín) 277, 454, 457, 641, 827 ▮ 1768, 1769
Klose K. M. 1830
Kloseová Vlasta 1843
Klostermann Karel 47, 292, 306, 920, 982 ▮ 1186, 1341, 1342, 1344, 1345, 1346, 1348, 1463, 1688, 1767, 1769, 1798, 1800, 1830
Kloučková Kateřina 1251
Klouda Antonín 275
Klučák (Klutschak) František 515, 968
Klusáček K. L. (Karel) 1348, 1452
Klusáčková Marie 1832
Klusák Jan 489
Klvaňa Josef 455 ▮ 1778, 1779, 1781
Klyčkov Sergej 1054
Kment Vít 1801
Kmeť Andrej 1447
Kmetová Marija 1533, 1534
kmotr Štěrba viz Vrchlický Jaroslav
Knap Josef 59, 68, 84, 85, 92, 349, 467, 548, 703, 716, 842, 976, 978, 979, 984, 1056, 1057 ▮ 1112, 1342, 1545, 1558, 1641, 1662, 1797, 1852, 1853
Knapp M., nakl. 141, 320, 749 ▮ 1771
Knapp Viktor 669 ▮ 1840
Knebl Jan 382
Knedlhans (Liblínský) Jan (J. S.) 1257, 1258
Knecht F. J. 166
Knecht J. H. 1229
Kněžour (Kněžourek, Kněz) 1005
Kniažnin F. D. 45
Knibbs H. H. 1471
Knickerbocker H. R. 519
Kniežovský Václav 293
Knigge Adolf von 142, 143
Knigge Ludvik von 1788
Knitlová Máša 1287
Knittel John 1170
Knittl Karel 456
Knittl Vladimír 1833
Knittl (-Polenský) Zdeněk 1131
Kníže (Drahelčický) F. M. 635
Knížek L. J. 1471
Knob Jan 84, 350, 404
Knobelsdorff-Brenkenhoff Natalie von viz Eschstruth Natalie von
Knoblauch Edward 1604
Knoesl Bohuslav 505, 827, 982, 983 ▮ 1310, 1454, 1768, 1769
Knoll A. M. 916
Knoll J. L. 916, 959
Knopp Ferd. viz Havlíček Borovský Karel
Knops R. H. viz Siebenschein Hugo
Knotek Alois 461
Knotek Josef 369 ▮ 1385, 1386
Knowles J. S. 574
Knüpfer Beneš 814 ▮ 1487
Kober I. L. 598, 691, 1073 ▮ 1123
Kober I. L., nakl. 1052, 1070 ▮ 1130, 1133, 1134, 1156, 1178, 1565, 1676, 1703
Kober K. B. 1130
Koblasa Jan 489
Kobliha Abraham viz Váňa (Prachatický) Jan
Kobliha František (F. F.) 85, 95, 319, 842, 843, 905, 952, 988 ▮ 1182, 1229, 1348, 1560, 1775, 1776, 1843
Kobliha Gustav 572
Koblížek Karel 1133
Kobrle Karel 369 ▮ 1303
Kobyljanska O. J. (Olha) 594
Kobza Zdeněk 366
Kobzáň Jan 1215, 1878
Kocel, panonský kníže 1922
Kocian Jaroslav 309, 905
Kocián Peckovský J. F. 1272
Kocín z Kocinétu Jan 292, 293 ▮ 1782
Kocjubynskyj M. M. (Mychajlo) 687 ▮ 1712
Kocmánek V. F. 1952, 1953
Kocourek Franta (František ml.) 93, 95, 118, 319, 693, 984 ▮ 1841, 1877, 1878
Kocourek Josef 153
Kocourek Miloš 1878
Kocourek Rostislav 1234
Kocourek Vítězslav 62, 400, 1062
Kočí Bedřich 174, 321 ▮ 1340, 1894
Kočí Bedřich, nakl. 320, 613
Kočí (Krumlovský) Bohumil 1379
Kočí Jaroslav 1878
Kočí Josef 212, 821 ▮ 1772
Kočí Otomar 1093
Kočí St., nakl. 1124, **1918**
Kočí Stanislav 1362, 1918
Kočí Tomáš 812
Kočí a Finke, knihkupectví 1156
Kočka Antonín (J.) viz Hašek Jaroslav
Kočka Václav 1330
Kočová Alena 722
Kočová Ludmila 174
Kodíček Josef 43, 365, 775, 856, 891 ▮ 1440, 1441, 1444, 1455, 1840, 1878
Kodlová Blažena 1179
Kodym František (F. V.) 640, 701, 827 ▮ 1132, 1180, 1311, 1771, 1827, 1828, 1829
Koenig Václav 118, 462
Koenigová Adéla 1177
Koenigsmark Josef (Joe) 233
Koenigsmark K. 1094
Koestler Arthur 1762
Kofétua (Kofétua II.) viz Mašek Karel
Kofránková Hana 1112
Kofroň Jaroslav 807
Kofroň Petr 1064
Köhler z Göttingen J. D. 241
Kohn Theodor 256
Kohout A. B. 91, 95
Kohout Eduard 153, 315, 316, 439 ▮ 1538
Kohout F. viz Kohout Jára
Kohout Jára 819, 828, 832, 939, 940, 1004 ▮ **1919–1921**
Kohout Ludvík 1377
Kohout Pavel 215, 995, 1062
Kohout Stanislav 95, 81

Kohoutek Jaroslav 1089
Kohoutová Marcela viz Indrová-Vráblová Marcela
Koch Ludwig 588
Koch Rosalie 970
Kochanovskaja A. N. viz Sochanskaja N. Š.
Kochanovský B. Č. 1779
Kochanowski Jan 272, 461 ▮ 1164, 1378, 1905
Kochman (Kochmann) Leopold 1784
Kojas Vašek viz Sojka Václav
Kojecká (-Karásková) Marie 1154
Kojecký Josef 462 ▮ 1154
Kojzar Jaroslav 1235
Kokos Jan viz Svoboda J. J.
Kokoschka Oskar 705, 966
Koláček Jaroslav viz Župan Franta
Kolaja Maxmilián 1918
Kolár Erik 307
Kolár František 707, 803, 804 ▮ 1815
Kolár J. J. (G. J.) 306, 335, 380, 433, 456, 562, 563, 601, 603, 754, 869, 870, 922, 925, 1069 ▮ 1214, 1351, 1382, 1383, 1799, 1815, 1830
Kolár Jan 503, 669
Kolár Vladimír 1064
Kolárová Jaromíra 448
Kolárská Rožďalovská Mája 1377
Kolárský Antonín 1001 ▮ 1382
Kolář Alois 357
Kolář Antonín 978, 1060 ▮ 1518
Kolář G. J. viz Kolár J. J.
Kolář J. B. (Josef) 763
Kolář Jiří 406, 1061 ▮ 1090, 1110, 1113, 1128, 1141, 1143, 1576, 1854
Kolář Josef (1) 1131, 1769, 1770
Kolář Josef (2) 1346
Kolář Martin 47, 48
Kolář Míla 1346
Kolářová Karla (Karolína) 509, 510
Kolátor Vladimír 1092, 1093, 1094, 1549, 1850, 1851
Kolátorová Lydia 1179, 1830
Kolbarin 967, 968
Kolbenheyer E. G. 979 ▮ 1680
Kolberg August 1288
Kolcov A. V. 217 ▮ 1211, 1250
Kolcov M. J. 1564
Kolčavský K. Č. viz Čupr Karel
Kolda Malínský viz Lacina Josef
Koldun Jiří viz Bečka Josef
Koldinská, roz. Švandová Marie 829
Koldinský Alois 334
Koldová Marie 1641
Koliandr Edvard 387
Koliandrová Teris 387
Koliha Al. viz Krejča J. V.
Kolínská Ludmila 1094
Kolísek Karel 1378, 1379
Kolísek Leopold 1379
Kolisko H. T. 1132
Koliš Rudolf 819
z Kolkovic Jan viz Rejsa z Kolkovic Jan
Kollár A. F. 915, 916
Kollár Jan 19, 205, 211, 215, 217, 243, 244, 328, 425, 439, 456, 522, 525, 526, 527, 533, 582, 583, 584, 619, 676, 677, 689, 690, 694, 763, 790, 792, 917, 967, 968, 1005, 1006 ▮ 1099, 1307, 1308, 1309, 1320, 1354, 1356, 1378, 1394, 1406, 1420, 1446, 1448, 1449, 1450, 1467, 1526, 1588, 1612, 1613, 1649, 1650, 1704, 1705, 1739, 1764, 1787, 1874
Kollár z Kereszténu Adam 1772
Kollo Walter 170
Kollwitz Käthe 1148
Kolman Karel 214 ▮ 1769
Kolman Otakar 215 ▮ 1128, 1840
Kolman Cassius Jaroslav 143, 978
Kolmanová Marie 536
Kolovrat Albík 1951
Kolovrat F. A. (Filip) 1100
Kolovrat-Krakovský Hanuš (J. K.) 1164, 1356
Kolovrat-Krakovský Zdeněk 1304
Kolovrat Libštejnský F. A. 1323
Kolovratová Antonie 1164
Kolsrud Oluf 1573
Kolumbus Kryštof 1370, 1552, 1770
Komár Spytihněv viz Herrmann Ignát
Komarek J. N. 898
Komárek Karel 828
Komárek Miroslav 218, 223, 224
Komárek Václav 996
Komárek Vladimír 1478
Komarov Karel viz Komárek Karel
Komend-Soentgerath Olga 66
Komenda Josef 833
Komenský J. A. 34, 83, 125, 205, 222, 223, 251, 264, 265, 320, 323, 324, 325, 328, 350, 371, 376, 377, 381, 401, 438, 439, 465, 477, 524, 533, 564, 591, 592, 618, 619, 642, 643, 644, 645, 649, 785, 839, 894, 895, 916, 917, 935, 962, 976, 978, 979, 985, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032 ▮ 1133, 1158, 1159, 1185, 1237, 1316, 1319, 1413, 1418, 1449, 1450, 1451, 1465, 1466, 1467, 1468, 1474, 1559, 1612, 1616, 1658, 1740, 1741, 1749, 1771, 1781, 1782, 1783, 1835, 1836, 1842, 1843, 1844, 1845, 1854, 1900, 1901, 1905, 1912
Komínek Rudolf 1159
Komm Hynek 1840
Kompert Leopold 1655
Kompiš Peter 1797
Konáč z Hodiškova Mikuláš 942 ▮ 1378
Konczyński Tadeusz (T. O.) 286 ▮ 1342
Kondrysová Eva 1144
Konečná Ludmila 1823, 1824
Konečný Alois 1824
Konečný František (F. J.) 1376, 1377, 1379, 1380
Konečný Jindřich 832
Konečný Matouš 796, 797
Konečný Robert 233 ▮ 1664
Koněrza Josef 455, 572, 601, 827 ▮ 1135, 1179, 1310, 1311, 1347
Konfino Žak 1127, 1128
Koniáš Antonín 129, 744 ▮ 1119, 1903, 1911, 1916, 1952, 1953
Koniáš V. J. 1449, 1450
König G. 967
König Václav viz Koenig Václav
z Königsbrunnu, baron 1356
Königsmark Karel 832
Königsmark Václav 1064
Konopásková Jindřiška (Jetta, Jetty) 1824

Konopnicka Maria 384, 455, 460 ▮ 1235, 1378, 1459, 1655, 1688, 1797, 1799, 1831, 1832, 1833
Konrád II. Znojemský 583
Konrád Edmond 105, 107, 318, 462, 463, 511, 566, 705, 788, 891, 983, 1055 ▮ 1091, 1312, 1798, 1799, 1840, 1878
Konrád J. D. 457, 827 ▮ 1310, 1346, 1769
Konrád Karel 92, 277, 399, 430, 548, 705, 991, 1002, 1003, 1004, 1059, 1060, 1062 ▮ 1091, 1235, 1312, 1456, 1538, 1692, 1840, 1841
Konrad Kurt 153, 184, 240, 392, 479, 776, 1058, 1059, 1060 ▮ 1091, 1268
Konrádová, roz. Scheinpflugová Božena 105, 107
Konrádová Helena 566
Konstanc Jiří 444, 766, 767 ▮ 1893
Konstantin I. (Veliký), císař 1931
Konstantin V. Kopronym, byzant. císař 1673
Konstantin-Cyril 272, 393, 394, 425, 526, 792, 793, 861 ▮ 1243, 1323, 1672, 1673, 1694, 1785, 1845, 1861, 1862, 1863, 1864, 1882, 1916, 1917, **1921–1925**, 1927, 1928, 1929, 1930
Konstantin z Erzengy 936
Konsulov-Vazova Elisaveta 810
Konůpek Jan 95, 380, 488, 504, 781, 935, 952 ▮ 1181, 1182, 1183, 1572, 1776
Konvaldský Matěj 1903
Konvalinka Karel 1384
Konwicki Tadeusz 867, 868
Kop František 1379
Kopa Jaroslav 392
Kopáčová Ludmila 1064
Kopal Adalbert 1892
Kopal Josef 151, 520, 741
Kopal Petr 1377, 1380
Kopalík F. S. 584
Kopaněvová Galina 1064
Kopecká, provd. Těsnohlídková Jindra 883, 885
Kopecká-Valečková Luisa 1798
Kopecký Dalibor 1383
Kopecký Jan 763
Kopecký Jan, teatrolog 399, 400, 504, 563, 1062 ▮ 1425, 1506, 1538
Kopecký Josef 301 ▮ 1777
Kopecký K. Vojtěch (J. K.) viz Tyl J. K.
Kopecký L. K. 1220
Kopecký Matěj 147, 226, 369, 370 ▮ 1114, 1302, 1303, 1338, 1441
Kopecký Milan 444
Kopecký Miloš 1538
Kopecký Václav, loutkář 1303, 1338
Kopecký Václav, ministr 1060
Kopeček Jaroslav 983
Kopečný Viliam 326
Kopernický Josef 988
Kopidlanský A. P. viz Pfleger A. A.
Kopitar Bartolomej (Jernej) 522, 523, 527, 1005 ▮ 1739, 1772
Koppel-Ellfeld Franz 1816
Köppen P. I. (Peter) 522
Kopřiva A. K. 1779
Kopřiva Ivan viz Arbes Jakub
Kopřiva Jan 265 ▮ 1780
Kopřiva Květoslav 1779
Kopřiva Petr viz Kopal Petr
Kopřivová Růžena 466
Kopta Josef 84, 92, 208, 233, 311, 328, 400, 418, 461, 462, 505, 510, 705, 984 ▮ 1091, 1234, 1312, 1456, 1641, 1766, 1769, 1776, 1841, 1853
Kopta Petr 66, 215, 854 ▮ 1205
Koptělov A. L. 1153
Kor Donul 1739
Koráb J. A. (Alois) 1180, 1310 ▮ 1377, 1380
Korábová Věra 1094
Korábová-Součková Libuše 1842
Korajac Vilim 705, 706
Koranda Václav 1020 ▮ 1377, 1380
Korbel Jiří 843
Körber Jiří 1341
Körber Pavel 572, 688
Körber Philipp 808 ▮ 1259
Korbinian 970
Korcin-Žukovskij N. V. 759
Korczak Janusz 594
Korčián 1895
Kordač František 1466
Korec František 732
Korec Jan 1778
Korec Tomáš 732
Korejs Josef 294
Körmany István viz Alda Jan
Körmendi Ferenc 92, 95
Kornel ze Všehrd Viktorin viz ze Všehrd Viktorin Kornel
Kornelieva V. 759
Kornelová Marie 38
Körner Jan 1356
Körner Theodor (K. Th.) 141, 635, 969, 970 ▮ 1322, 1351
Korněv N. 1060
Kornijčuk Oleksandr (Kornejčuk Alexandr) 1048, 1049
Kornyšl Eduard (J. E.) 1073/1074
Korolenko V. G. 460, 597, 600, 812, 813, 882 ▮ 1152, 1342, 1529, 1563, 1655, 1711
Korombay (Korompay) Joseph 755
Korsakov P. D. 232
Korsakov V. V. 1562, 1563
Koršunov A. 667
Kortum K. A. 150
Koryčanská S. 1824
Korytňanskij J. J. 916
Korzeniowski Józef 705, 808, 1046 ▮ 1442, 1472, 1635
Kořán Ivo 1457
Kořán J. J. 452, 454, 457 ▮ 1683
Kořán J. V. 1895
Kořán Jaroslav 1143
Kořánová Olga 730
Kořenský Jan 218, 224
Kořenský Josef 217, 349, 369, 455, 602, 763, 772, 828, 979, 984, 1048 ▮ 1102, 1161, 1261, 1262, 1311, 1710, 1767, 1798, 1799
Kořený Gustav 1315
Kořínek J. M. 398, 399 ▮ 1166, 1234
Kořínek Jaroslav 1063, 1064
Kořínek M. viz Opočenský G. R.
Kořínková Vlasta 398
Kosárek Adolf 740, 951
Kosatec Zubreáš viz Váchal Josef
Kościelski Józef 142
Koschmieder Erwin 1925
Kosiakiewicz Wincenty 977
Kosina Antonín 206, 602 ▮ 1132, 1771
Kosina Artur viz Lacina Václav

Kosina J. E. 289, 456, 457, 477, 478, 731, 836, 925 ▮ 1207, 1513, 1539, 1770
Kosina Jan 1079 ▮ 1347
Kosina Jaroslav 1798
Kosina Miloš 988
Kosiner Bernard 399, 400
Kosinus 1878
Kosmák Václav 103, 466, 571, 598, 686, 687, 688, 731, 732 ▮ 1310, 1373, 1495, 1542, 1543, 1547, 1558, 1631
Kosmas 643, 923 ▮ 1288, 1335, 1336, 1929
Kosnař V. J. 194
Kosořský Jan 86
Kosová Eva 68
Kosovel Srečko 1691
Kosovský B. J. 1093
Kossak-Szczucka Zofia 144 ▮ 1558, 1561
Kostečka Adolf 398
Kostelecký O. S. (Oldřich) viz Seykora Kostelecký Oldřich
Kostelić Adam 983
Kosterka Hugo 253, 319, 461, 600, 601, 979, 1081 ▮ 1346, 1347
Kostka z Postupic Jan 1042
Kostková-Wichterlová Helena 1641
Kostohryz Josef (Antonín) 94, 1054, 1055 ▮ 1558, 1559, 1560, 1561, 1897
Kostomarov N. I. 1655
Kostomlatský Samuel 1286
Kostra Ján 400, 1063 ▮ 1690, 1691, 1692
Kostrhun Jan 1064
Kostus, alexandr. král 1857
Kostylev V. I. 1688
Košák František 1374, 1379, 1380
Košetický E. J. 1952, 1953
Koševaja Jelena (J. N.) 63
Košín (z Radostova, z Freudenfeldu) Ferdinand viz Volšovský Ferdinand
Košín z Radostova Josef 457 ▮ 1346, 1458, 1565, 1654, 1770, 1771
Košlerová Eva 1510
Košnař (Košnář) V. J. 1379
Košta V. 1829
Košťál Erno 1493
Košťál F. J. 1290, 1377, 1654
Košťál Josef 1311
Košťál S. A. 698, 827 ▮ 1310, 1655
K. O. Šťálek viz Košťálek Josef
Košťálek Josef 820 ▮ 1132
K. O. Šťálka, pseud. 828
Koštial Ján viz Žikeš Vladimír
Košut B. V. 719, 791
Košut Břetislav 772 ▮ 1194
Košut J. B. 1517
Košutová Olga 1204
Košvanec Vlasta 1005
Kot Stanisław 1032
Kotalík Jiří 400, 1064 ▮ 1109, 1420, 1852, 1853, 1854
Kotě Holofernes viz Tréval Emil
Kotěra Jan 548, 814 ▮ 1108, 1452, 1454
Kotík Antonín 343 ▮ 1767
Kotík Pravoslav 595, 739 ▮ 1110, 1852
Kotljarevskyj I. P. 1048, 1049
Kotrba Jiří 224
Kotrba Václav ml. 701 ▮ 1223
Kotrba Václav st. 700
Kotrba Václav, nakl. 1670
Kotrbatý Karel 1061
Kotrch Václav 1380
Kotrlý Josef 664
Kott František (F. Š.) 601, 603 ▮ 1212, 1540, 1953
Kottnerová Ludmila 547, 548
Kottov Hans 178
Kottová Marie 1346
Kotva z Freifeldu J. C. 796
Kotyšan Cyril 369, 988 ▮ 1345, 1348
Kotzebue August (A. F.) 352, 389, 485, 499, 577, 596, 710, 753, 754, 755, 756, 897, 898, 969, 970, 1049, 1052, 1053, 1072, 1073 ▮ 1228, 1259, 1301, 1320, 1323, 1526, 1789, 1808
Kouba Jan 832 ▮ 1900, 1904
Kouba Josef 1134, 1377
Kouba Prokop viz Bednář Kamil
Kouba-Drahovský viz Kouba Jan
Koubek J. P. 54, 379, 381, 533, 967, 974 ▮ 1164, 1307, 1382, 1383, 1406, 1460, 1472, 1764, 1799
Koubek Ladislav 1104
Koubková Božena 1157
Kouble J. A. 763
Kouble Josef 206, 217, 455
Koucký Z. A. (Karel Z.) viz Zákoucký K. Z.
Koudelák Josef 84, 326, 391, 392, 1057 ▮ 1798
Koudelka Alois 455, 601 ▮ 1311, 1377, 1378, 1380, 1655, 1780
Koudelka Antonín viz Wagner Jan
Koudelka Jaroslav 1153
Koukl Antonín 42, 457, 698 ▮ 1131, 1654, 1655
Koula J. E. 463 ▮ 1839, 1840
Koulař 1473
Kounic Albrecht 771
Kounic Václav 129, 190, 191
Kounicová (z Kounic) Eleonora 620 ▮ 1828
Kounicové 129
Koupal Jan 232
Koupil Josef 1327
Kouřil Miroslav 506, 705 ▮ 1854
Kousal Alois 1654
Kousal František viz Svoboda František
Kout Josef 234
Koutecký Jaroslav 1131
Koutecký Miloslav 1851
Koutek Josef 409
Koutník 486
Koutník Bohuslav 1451
Koutný Karel 832
Koutská Alžběta 1712
Koutský Karel 1712
Koval Karel 1161
Koval Martin viz Weisl Otakar
Kovan Ven. viz Sedláček Hanuš
Kovanda Stanislav 365, 366, 460, 594, 827, 980 ▮ 1385, 1768, 1769, 1944
Kovárna František 84, 92, 94, 152, 153, 400, 463, 467, 547, 703, 777, 984, 1004, 1055 ▮ 1452, 1456, 1841, 1878
Kovárna Václav 467
Kovář Bohumil 819
Kovář Eduard 205
Kovář František 679
Kovář J. A. 366
Kovář Jindřich 819
Kovář Josef 988
Kovář K. (K. J.) viz Sokol K. S.
Kovář K. J. viz Sokol Josef
Kovář Matěj 1377, 1379

Kovářík František 1198
Kovářík Vladimír 1346, 1347
Kovařík Vlastimil 536
Kovaříková, provd. Sovová Marie 277
Kovářová-Máchová Otylie 1831, 1832
Kovařovic Karel 389, 629, 633, 634, 802 ▮ 1111, 1133, 1514, 1516, 1788
Kowerska Zofia 1046
Koza Josef 1002, 1003
Kozák Bohumír 437
Kozák František 1844
Kozák J. B. 400, 777, 891 ▮ 1444, 1804, 1843, 1845
Kozák Jan 538 ▮ 1459
Kozák Jaroslav viz Procházka F. X.
Kozak Juš 1091, 1533, 1534, 1688
Kozák Martin 369, 461 ▮ 1771
Kozel Antonín 832 ▮ 1386
Kozel Jan 457 ▮ 1132, 1310, 1771
Kozinec Branimir 86
Kozlov Ivan 20
Kozlov V. D. 1563
Kozlová Danica 1064
Kozlovský Josef 1918
Kozma Andor 1895
Kozonoh viz Neumann S. K.
Kožaný Jan 1240
Koželuh Karel 1606
Koželuh Ladislav 1686
Koželuhová Helena 234
Kožený Josef 1271
Koževniková Květa 224
Kožík František 92, 330, 392, 400, 507, 883 ▮ 1094, 1362, 1513, 1538, 1797, 1851
Kožíšek A. J. 507
Kožíšek Josef 52, 53, 78, 178, 179, 194, 349, 350, 416, 419, 457, 602 ▮ 1103, 1104, 1156, 1160, 1162, 1345, 1607, 1608, 1768, 1771
Kożmian Stanisław 321
Kožmínová (-Cimrhanzlová) Amalie 1161, 1162, 1180, 1181, 1768
Kožušníček Š. P. viz Ethen Valdemar
Kožušníček Štěpán 1641
Kraatz Kurt 178
Krabice z Veitmile (Weitmile) Beneš 445 ▮ 1335
Krahulík Ivan 1153
Kraigher Alojz 1533, 1534
Kraj B. A. 1895
Krajc Rudolf 1005
Krajina Vladimír 400
Krajíř z Krajku Arnošt 1835
Krajíř z Krajku Jindřich Václav 1835
z Krajku Barbora 1835
z Krajku Eliška 1835
Krajník Miroslav 455, 457, 691, 975 ▮ 1115, 1828
Krákora Bedřich 1157
Král Alois 883 ▮ 1161
Kráľ Fraňo 76, 326, 329, 705 ▮ 1091, 1150, 1170
Král František 1262, 1386, 1471
Král J. M. 498, 635, 967 ▮ 1739, 1741
Kráľ Janko 1393, 1394, 1764
Král Jaroslav 595
Král Josef 140, 231, 264, 358, 359, 369, 370, 476, 477, 478, 646, 779, 780, 1018, 1060 ▮ 1231, 1232, 1235, 1422, 1519, 1798
Král Josef, učitel 1133
Král Jožko (Jozef) 211
Král Ludvík 32, 1074
Král Petr 1478
Král Saša viz Kalivoda Karel
Král Václav 212
Král z Dobré Vody Vojtěch 367, 601
Kralickij Anatolij 915, 916
Králík Oldřich 22, 221, 222, 223, 224, 1055 ▮ 1288, 1316, 1854, 1860, 1928, 1929, 1930
Králík Stanislav 224
Králová V. viz Mellanová Tereza
Královcová Marie viz Roháček František
Královec Karel 305
Kramář Josef 1518
Kramář Josef (1783–1851) 45, 46
Kramář Karel 157, 254, 275, 595, 729, 900, 941, 942 ▮ 1708
Kramář Vincenc 704, 864 ▮ 1116, 1453, 1455, 1841
Kramattová Filemona 369
Krämer Jiljí 690
Krameriová Jenovéfa 123
Kramerius M. V. (V. M.) 83, 123, 125, 127, 143, 292, 439, 468, 576, 577, 636, 844, 896, 910, 971 ▮ 1248, 1266, 1604, 1739, 1749, 1754
Kramerius V. R. 123, 314, 568, 969, 971 ▮ 1271, 1272, 1323, 1740, 1808
Kramerius Vojtěch (V. V.) 1740
Kramle Kvido Maria 1004
Kramoliš Čeněk 207, 460, 572 ▮ 1157, 1162, 1179, 1694, 1798
Krandijevskaja A. N. 1152
Kranjčević S. S. 983
Krapina Rudolf 1379
Krapka Náchodský Josef 1365
Krása Alois 243 ▮ 1257
Krasicki Ignacy 45 ▮ 1491, 1635, 1770
Krasický Josef 288
Krasiński Zygmunt 455, 791, 792, 793 ▮ 1250
Krasko Ivan 1316
Kraskoj J. N. 1455
Krásl František 1379
Krásnohorská Eliška 191, 204, 206, 207, 217, 239, 258, 367, 369, 378, 379, 380, 381, 437, 449, 456, 457, 461, 599, 600, 601, 602, 611, 677, 687, 692, 731, 763, 828, 916, 958, 978, 979, 982 ▮ 1112, 1115, 1131, 1132, 1133, 1161, 1179, 1180, 1194, 1208, 1310, 1346, 1397, 1513, 1559, 1655, 1676, 1711, 1766, 1767, 1768, 1771, 1780, 1796, 1825, 1826, 1827, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834, 1868
Krasnov P. N. (P. V., P. K.) 518, 694 ▮ 1342, 1563
Krasonický Vavřinec 1042 ▮ 1275
Kraszewski J. I. 206, 286, 321, 420, 455, 515, 584, 600, 705, 706, 809, 868, 967, 1046 ▮ 1178, 1251, 1342, 1383, 1442, 1472, 1536, 1682
Krašovský A. Š. viz Šnajdauf Antonín
Krátký Frant. viz Ruth František (2)
Krátký František 1518
Krátký Radovan 93, 1064
Krátký Václav 1271, 1712

Kratochvil Antonín 1879
Kratochvíl Antonín (* 1865) 1310
Kratochvil Bóža 832
Kratochvíl Emilian 688 ▮ 1799, 1800
Kratochvíl J. V. (V. J.) 762 ▮ 1770
Kratochvíl Jaroslav 84, 153, 392, 705, 1060 ▮ 1091, 1170
Kratochvil Jiří 1064 ▮ 1879
Kratochvíl Josef 457, 600 ▮ 1797
Kratochvil Josef, filozof 842 ▮ 1879
Kratochvil Josef viz Baby J. K.
Kratochvíl Ladislav 1559
Kratochvíl M. V. (Miloš) 94, 462, 1061, 1062 ▮ 1342, 1347, 1348, 1446, 1843
Kratochvíl Václav 670 ▮ 1771
Kratochvíl Zdeněk 97, 401, 548, 594, 595, 827 ▮ 1116, 1711
Kratochvíle Jacob 1892
Kratter Franz 1808
Kraus A. V. (Arnošt) 94, 149, 150, 151, 217, 244, 264, 349, 361, 679, 786, 891, 919, 925 ▮ 1517, 1594, 1768
Kraus Aleš 788
Kraus Arno 94, 503, 1062 ▮ 1834
Kraus Emil viz Svoboda František
Kraus F. 1012
Kraus F. J. 687
Kraus F. R. 1621
Kraus František 1894
Kraus Jiří 223, 224
Kraus Karel 1153, 1154
Kraus Karl 172, 173, 366
Kraus Ladislav 1641
Kraus Leon 392, 463
Kraus Václav 509 ▮ 1156, 1445
Kraus Vladimír 114
Krause C. Ch. F. 785
Krausová-Lesná Milada 94, 153, 503, 510, 601, 678, 810, 979 ▮ 1346, 1347, 1829, 1832
Krausz Michael 170, 983
z Kravař, páni 500
Krawc Bjarnat 1774
Krb Alois 1629
Krbec Jan 1356
Krbec Jiří 1885
Krček František 655
Krčma František 108, 308 ▮ 1712, 1840
Krčma Václav 1451
Krčméry Štefan 1391, 1394, 1446, 1447, 1766
Krebs Julius 970
Krecar Antonín 1379
Krecar J. V. 1311
Krecar Jarmil 317, 516, 678 ▮ 1581, 1776
Kredba Václav (1) 1132, 1133
Kredba Václav (2) 214, 215, 461, 601, 649, 827 ▮ 1180, 1311, 1347, 1459, 1768, 1833
Kreil Karel 1759
Krejcar Jaromír 463, 864 ▮ 1839, 1852, 1853
Krejcarová Milena viz Jesenská Milena
Krejča Aleš 965 ▮ 1184
Krejča J. V. 827 ▮ 1654, 1655
Krejča Otomar 400 ▮ 1093
Krejčí Augustin 369
Krejčí F. V. 92, 93, 95, 233, 350, 416, 542, 601, 826, 977 ▮ 1152, 1154, 1155, 1234, 1341, 1342, 1343, 1415, 1444, 1455, 1470, 1768, 1769, 1796, 1830, 1841
Krejčí František Vlastimil 1307
Krejčí František 1745
Krejčí Iša 152, 153, 705 ▮ 1672, 1841
Krejčí Jan 349, 423, 424, 548, 1058, 1059, 1060 ▮ 1150, 1833
Krejčí Jan, mineralog, geograf 763 ▮ 1356, 1612, 1614, 1764
Krejčí Jiří 463 ▮ 1154
Krejčí Josef 1612
Krejčí K. A. 1061, 1062
Krejčí Karel 36, 214, 215, 378, 920 ▮ 1113, 1283, 1316, 1347, 1650
Krejčí Miroslav 1078, 1079 ▮ 1845
Krejčí Oskar 1064
Krejčí Rudy (Rudolf) 1601
Krejčík Karel 602, 697 ▮ 1132, 1772
Krejza Dobroslav 1362
Krejza Miloš 842, 843
Krejzlík Jaroslav 1641
Krekvic Bedřich 1493
Kremer (Karlštejnský) V. V. 1379
Kremlička Rudolf 1110, 1766
Krenn Leopold 1816
Krepl Jaroslav 1641
Krescencie, sv. 1117, 1928
Krestovskaja M. V. 600, 759 ▮ 1529
Krestovskij V. V. (Vsevolod) 600 ▮ 1250, 1251, 1530
Kreutzer Josef 1377
Kreutzer (Kreuzer) Konradin (Conradin) 755
Krch F. V. 1132, 1310, 1771
Krch Ferdinand 1102, 1849
Kridl Manfred 1032
Kriebel Otakar 832
Kriebel Zdeněk 391, 392, 1062, 1064 ▮ 1090, 1094, 1797
Krígl Otakar viz Jiříček Karel
Krim A. viz Miřiovský Emanuel
Kringsteiner J. F. 754, 756
Kriseová Marie 548
Kristen Zdeněk 1933, 1937
Kristián (Křišťan, Christianus) 923 ▮ 1139, 1140, 1928, 1930
Kristián H. viz Hořice Alfred
Krištof Otakar 321
Krječmař Miklauš 216
Krk Josef 510
Krklec Gustav 392
Krleža Miroslav 1147, 1840
Krlín Josef 1560
Krman Daniel ml. 1023 ▮ 1907
Krman Daniel st. 1023
Krňanský M. J. 470
Krocínovský Matěj 1449
Krofta Jan 1452
Krofta Jiří 1842
Krofta Kamil 94, 215, 299, 873, 1060 ▮ 1347, 1731
Krofta V. K. 1712, 1798
Krofta Václav 167, 317, 460, 601, 617, 827, 832, 980, 982 ▮ 1162, 1181, 1327, 1768, 1796
Kroh Miroslav 1062
Kroha Jiří 463, 864 ▮ 1091
Krokann Inge 979
Krolmus Karel 1706
Krolmus Václav 751, 836, 1049 ▮ 1317, 1322, 1732, 1874
Krolmus Březinský Václav viz Krolmus Václav
Kronbauer R. J. (Rudolf) 307, 457, 460, 600, 737, 804, 827 ▮ 1132, 1181, 1310, 1342, 1654, 1767, 1769
Krones Josef 897

Kropáč František 842, 843 ▮ 1115, 1776, 1853
Kropáček Čeněk 820
Kropáček Pavel 431, 463 ▮ 1110, 1456
Kropf F. X. 895
Kropotkin P. A. (Petr) 40
Kröschlová Jarmila 153
Kroupa Adolf 965, 1062, 1063 ▮ 1854
Kroupa František 1451
Kroupa Václav 885
Kroupová Vilemína 885
Krouská, roz. Vinařická Aloisie 1353, 1357
Krouský F. K. 1048
Krouský (z Katusic) Jan 131, 612, 1074 ▮ 1317, 1353, 1356, 1783
Krouští 1356
Kroutil František 1346
Krpata K. R. (Karel) 832
Krsek František 369, 455, 679 ▮ 1340, 1767, 1768
Kršić Jovan 399
Krška Václav 84, 93, 944
Krtek František 1228
Kruba Josephus 1892
Kruczkowski Leon 867
Krüger A. P. J. 790
Krüger J. Ch. 1702
Kruger Jiří 1892
Kruha viz Skružný Josef
Kruif Paul (P. H.) de 173, 463 ▮ 1091
Kruis Jaroslav 1803
Kruis Karel 1411
Krukovskij M. A. 1203
Krulišová Jarmila 316
Krum F. M. 1244
Krumholz Josef 53
Krumlovský František 1815
Krumlovský Pavel 217
Krummacher F. A. 970
Krumpholc Josef 265, 327 ▮ 1157
Krupička Rudolf 84, 317, 417, 594 ▮ 1776, 1833
Krupička Václav 673
Krupka Vojtěch 293
Krupskaja N. K. 1578
Krupský Daniel 1892
Krušina ze Švamberka Josef 253, 418, 457, 572, 602, 687, 826, 827, 977 ▮ 1157, 1310, 1769
Krušinka Jan 338
Krutihlav Liboslav, zasloužilý okresní básník viz Sova Antonín
Kryglová Bedřiška 1641
Kryl Karel, tiskař 952 ▮ 1775, 1776
Kryl a Scotti, tisk. 504, 952 ▮ 1776, 1918
Krylov I. A. 1385
Krylov V. A. (Viktor) 572, 601 ▮ 1252, 1332
Krýsa V. J. (J. V.) 507, 832
Krýsková Jarmila 1062
Kryslová Jaromíra 1363
Kryšpín Vojtěch (J. V.) 1132
Kryštofek Oldřich 1344
Kryštofek Oldřich, vydavatel 1002, 1003
Kryštůfek F. X. 1379
Kryžanovskaja V. J. 1342, 1562, 1563
Krzywoszewski Stefan 1459, 1536
Křelina František 59, 84, 221, 233, 400, 703, 745, 842, 1057 ▮ 1558, 1559, 1662, 1854
Křemenák Bořivoj 215, 1062
Křemenová, roz. Pammrová Leonora viz Pohorská Lenora
Křen Karel (F. K.) 290 ▮ 1207, 1540
Křenek Jan viz Schäfer Otomar
Křenek Jiří 1064
Křenek Petr 1064
Křenková Bohuška 493
Křepinská Margita 384
Křesťan Zdeněk 1377
Křesýnský (Křesynský) Ant. viz Bulant Antonín
Křičenský J. J. 1896
Křička Jaroslav 31, 350, 595, 839, 1078 ▮ 1133, 1441, 1538, 1550
Křička Petr 84, 93, 94, 319 ▮ 1456, 1692, 1712, 1829, 1840
Křičková Pavla 1161, 1797
Křikava Louis 317, 457, 460, 516, 594, 827, 983 ▮ 1343, 1769, 1796, 1798, 1824
Křístek Václav 222, 224
Křišťan Jan 457
Křišťan Petr 1377
Křivanec Jaroslav 326
Křivánek Jan 1370
Křivánek Vladimír 1064
Křivý Karel 571, 572 ▮ 1311, 1675, 1824
Kříž F. V. 1057 ▮ 1918
Kříž Ivan 1065
Kříž J. P. 1064
Kříž Josef 1004
Kříž M. B. 1473
Křížek Pepánek 1895
Kříženecký Jan 822
Křižík František 439
Křížkovský Pavel 271, 272, 273, 426, 672 ▮ 1315, 1316, 1693
Křtěnovský F. (Fr.) viz Zaletěl Prokop
Křtín Josef 1074
Křupková Věra 68
Ksandr F. X. 93
Kuba Ludvík 215, 217, 460, 739, 740, 741 ▮ 1311, 1465, 1767
Kubacki Wacław 868
Kubálek Josef 377, 619
Kubásek Václav 748
Kubašta Vojtěch 812 ▮ 1561, 1843
Kubát Josef 885
Kubata Jakub 875
Kubátová Anna 885
Kubec Václav 988
Kubelík Jan 309, 439
Kubelík Rafael 439
Kubelka Josef 457, 827 ▮ 1768
Kubelka Tomáš 123, 710 ▮ 1319, 1320, 1321
Kubelka Václav 369
Kubelka Vladimír 1509
Kuber F. J. 1289, 1290, 1781
Kubeš J. F. 571
Kubeš Richard 510
Kubias Josef 1201
Kubíček F. J. 1656, 1777, 1847
Kubíček Karel 655
Kubíček Rudolf 1181
Kubíčková Jarmila 1154
Kubíčková Věra 504, 849
Kubík Antonín 982
Kubík František 715
Kubík Josef 820, 823, 832, 833 ▮ 1433, 1802, 1803
Kubíková Ludmila 619
Kubíková Marie 1641
Kubin Alfred 1182
Kubín J. Š. 510, 924 ▮ 1215, 1385, 1463, 1798, 1854

Kubín Josef 205 ▮ 1518
Kubín Otakar 1110, 1453
Kubín Rudolf 389
Kubín Václav 1063
Kubínyi Ladislav 522
Kubišta Bohumil 541 ▮ 1148, 1453, 1455
Kubišta Jan 349 ▮ 1346, 1712
Kubišta Luděk 871
Kubištová Ludmila 1104
Kubištová Marie 1079
Kubka František 215, 216, 399, 460, 982, 1062 ▮ 1162, 1180, 1385, 1611, 1797, 1799, 1834, 1853
Kubr František 302, 303, 463
Kubrová Růžena 1464
Kuczyński Maciej 868
Kuča Augustin 45, 46 ▮ 1659
Kučera Alois 362
Kučera Antonín 830
Kučera Eduard 460, 572 ▮ 1343, 1769, 1895
Kučera Fráňa (František) 462
Kučera J. V. 1798
Kučera Jan 400
Kučera Jan, advokát 24
Kučera Josef 509 ▮ 1445
Kučera Karel 357, 456, 457, 980 ▮ 1767, 1795
Kučera Martin 1923
Kučera Otakar 819 ▮ 1131, 1132
Kučera Otakar viz Jiříček Karel
Kučera P. M. 46
Kučera Václav 102 ▮ 1311
Kučerová Karla 1829
Kučerová (Borovičková) Vlasta 1823, 1824, 1831, 1832, 1834
Kučerová-Záveská Hana 1839
Kučík Alois 325
Kuděj Z. M. 40, 93, 460, 687, 906, 986, 987, 988 ▮ 1152, 1153, 1155, 1161, 1327, 1769
Kudela A. V. 1291
Kudela Jan 349 ▮ 1157, 1179
Kudela Josef 33, 215, 233 ▮ 1179, 1316
Kudělka Josef 807
Kudělka Milan 1314, 1316
Kudělka Viktor 215, 216
Kudrna J. S. 1074
Kudrna Jan viz Roháček František
Kudrna Václav viz Wagner Jan
Kudrnáč Václav 763
Kuffner Hanuš 861
Kuffner Christoph (Ch. J. A.) 636
Kuffner Jozef 676, 804, 1043 ▮ 1099
Kuffner Karel 454
Kuffnerová Johanna 1377, 1380, 1827, 1829
Kuffnerová Zlata 224
Kufner Gabriel viz Klepetář Jan
Kühler Josef viz Träger Josef
Kuhn J. F. 1767
Kühn Josef 411
Kühn Ludvík 326
Kühner Rafael 636, 637
Kuhnert A. A. 503 ▮ 1680
Kuhnert Wilhelm 1225
Kühnl J. B. 321
Kuhr Jan viz Rovenský Jaro
Kucharský Pavel 919
Kuchař Josef 457, 460, 602, 982 ▮ 1654, 1768, 1797
Kuchařová Hedvika 444
Kuchlovský Adam viz Vévoda Josef
Kuchynka B. J. 832
Kuchynka Josef viz Medula Jiří
Kujak J. 1102
Kujběda Grigorij 1588
Kukačka Bořivoj viz Svoboda J. J.
Kukla (Sedlčanský) K. L. 321, 464, 820 ▮ 1894, 1895
Kukučín Martin 457, 978 ▮ 1161, 1446, 1447
Kukuljević Sakcinski Ivan (Jan) 526 ▮ 1807, 1808
Kulda B. M. 96, 97, 166, 271, 272, 407, 425, 426, 584, 763, 1067 ▮ 1123, 1373, 1433, 1604, 1612, 1707
Kulhánek Stanislav 678, 679 ▮ 1775
Kuliferda 1473
Kuliferda Isidor viz Tomek Ferdinand
Kulík Vladimír 366
Kuliš P. A. 352
Kulišťák Miloš 384
Kullas Josef 1052, 1069, 1070
Kulundžić Josip 1127
Kumičić Evgenij 1046 ▮ 1814
Kumjatskij J. B. viz Boršoš Kumjatskyj Julij
Kumok Josef 667
Kún Vilém 1062
Kunc Jan 1096, 1097
Kuncewiczowa Maria 867
Kuncíř Ladislav 164, 396 ▮ 1557, 1558, 1560, 1561, 1662
Kuncíř Ladislav, nakl. 305
Kuncman Antonín 182 ▮ 1607
Kundera Ludvík 188, 215, 326, 392, 406, 776, 918, 965, 966, 1064 ▮ 1109
Kundera Milan 1109
Kundratický F. H. viz Žundálek F. H.
Kuneš Jan viz Šnobr Jan
Kuneš M. B. 1654, 1655
Kunětická Božena viz Viková-Kunětická Božena
Kunhuta, abatyše 1336, 1945, 1946
Kunhuta, čes. královna 169
Künigl K. H. von 755
Kunovjánek Jan 1377
Kunrat viz Konrád II. Znojemský
Kunský Josef 1347
Kunstadt Josef 184, 422, 423 ▮ 1790
Kunstovný František 1497
Kunstovný Otakar 1346
Kunte Ladislav 1712
Kunvaldský Jakub 1698, 1901, 1904, 1905, 1907, 1912
z Kunvaldu Matěj 1041
Kunz Antonín 1237
Kunz Václav 1379, 1380
Kupala Janko 1712
Kupecký Jan 1766
Kupelwieser Joseph 486
Kupka František 148, 462, 603, 946 ▮ 1348, 1843
Kupka J. S. 1062
Kupka J. V. 763
Kuprin A. I. 460, 518, 597, 976, 981 ▮ 1342, 1344, 1348, 1712
Kuralesko Radul 1682
Kurcpachová Dorota 201
Kurka Bernard 832
Kurka Jaroslav 827 ▮ 1327
Kůrka Václav 1093
Kursa V. viz Arbes Jakub
Kursa Václav 1377
Kurš Antonín 463, 1044 ▮ 1234, 1841

Kurz Antonín 461, 982, 983 ▮ 1712, 1767
Kurz Josef 1244, 1420, 1589
Kurzová Božena 1180
Kurzová Pavlína 1311
Kurzová Věra 692
Kuřák K. O. 1720
Küsell Melchior 846
Kutal Albert 1316
Kuthan Rudolf 982
Kuthen (ze Šprinsberka) Martin 86, 339, 942 ▮ 1424
Kutilová, provd. Těsnohlídková Anna 883
Kutín Antonín 671
Kutina B. K. (Baltazar) 367
Kutina Rudolf 1654
Kutinová Amálie 1104, 1157, 1385
Kutlík Felix 1194, 1195
Kutnohorská A. viz Petrová Anna
Kuttan K. V. 572, 602 ▮ 1311, 1771, 1895
Kuttnohorský Mírumil viz Pohořelý J. M.
Kuttnohorský Mírumil viz Tyl J. K.
Kuzma 93, 369, 832, 987, 988, 1004 ▮ 1739
Kuzmány Karol 20, 910, 911 ▮ 1271, 1307, 1394
Kuzmin Michail (M. A.) 1244
Kuzník Bohuslav 1558
Kuzník Tomáš 1713
Kvapil František (F. V.) 204, 206, 214, 217, 455, 456, 457, 460, 601, 676, 679, 982, 983, 1018 ▮ 1108, 1132, 1194, 1341, 1547, 1734, 1763, 1767, 1768, 1795, 1796, 1799
Kvapil J. M. 409
Kvapil J. Š. 679 ▮ 1559
Kvapil Jaroslav 43, 117, 167, 306, 353, 457, 462, 497, 547, 599, 603, 715, 716, 802, 825, 826, 827, 828, 832, 891, 907, 922, 980, 996 ▮ 1131, 1132, 1162, 1195, 1207, 1343, 1346, 1415, 1454, 1510, 1537, 1538, 1655, 1765, 1766, 1767, 1797, 1815, 1878
Kvapil Jaroslav, hud. skladatel 166, 208
Kvapil Miroslav 215
Kvapilová Božena (B. A.) 217, 601 ▮ 1767
Kvapilová Hana 226, 318, 492, 493, 603, 922, 979, 993 ▮ 1415, 1454, 1769, 1824, 1825, 1832, 1833
Kvasil František 988
Kvasnica Rudolf 170, 629
Kvasnička Eduard 93, 387
Kvasnička a Hampl, nakl. 571
Kveder-Jelovšek Zofka 983 ▮ 1152, 1181, 1832
Květ Jan 1456, 1775
Květ Jaroslav viz Panýrek Duchoslav
Květ Jindřich 1303
Květ Bystřický J. L. viz Lhota J. N.
Květenský Jaroslav 708
Květenský Miloslav 708
Květnický F. viz Klinkáč František
Květnický Jaroslav viz Zeman F. A
Květoň Sláva 1093
Kvíčala Jan 47, 264, 369, 1018 ▮ 1406, 1430
Kvíčala R. A. 232
Kyas Karel 1315
Kyas Vladimír 222, 233 ▮ 1883
Kybal Vlastimil 815
Kyne P. B. 1471
Kynský D. F. (Dominik) 54, 425, 483, 498, 670 ▮ 1356/1357, 1526, 1739, 1810
Kyralová Marie 1938
Kyrmezer Pavel 796
Kysela Bruno viz Kyselý František
Kysela Franta viz Sauer Franta
Kysela František 180, 741, 828 ▮ 1444, 1775, 1843
Kyselý František 40, 1081 ▮ 1377
Kytka František 304, 305, 808, 818, 821
Kytlicová Pavla 935, 1055
Kyzoň Ferdinand 1130

Labiche Eugène (E. M.) 633, 634, 657 ▮ 1476, 1477, 1788, 1921
Labkovskij N. D. 532
La Bruyère Jean de 366, 621
Labuťa Tóňa 820, 832
Lacina Bohdan 185, 406, 965
Lacina Josef 97, 217, 457, 600, 826, 827 ▮ 1310, 1429, 1754, 1767, 1769
Lacina Václav 93, 152, 153, 156, 215, 307, 400, 467, 506, 656, 984, 1004, 1011, 1012, 1062 ▮ 1839, 1840
Lācis Vilis 316
Laclos P. A. F. Ch. de 521
Lacretelle Jacques de 1507, 1508, 1581
Láček B. A. viz Balák Karel
Łada Jan 1378
Lada Josef 40, 68, 95, 156, 319, 353, 354, 510, 595, 828, 923, 1005 ▮ 1154, 1155, 1181, 1327, 1385, 1711, 1712, 1839, 1840
Ladecký Jan 600, 827 ▮ 1343, 1799
Ladislav Pohrobek 339 ▮ 1140, 1196, 1813
Ladová Alena 354
Ladová M. viz Topičová Milada
La Fayette M. M. de 520
Lafécouv Jean viz Hall Petr
La Fontaine Jean de 46, 369, 413, 785, 983, 1004 ▮ 1469, 1712
Laforgue Jules 503, 952 ▮ 1660, 1661, 1679, 1680
Lagerlöf Selma 461, 687, 810, 872, 885, 934 ▮ 1153, 1319, 1527, 1528, 1572, 1573, 1832, 1833
Laglerová B. V. (Božena) 1829
Laglerová G. viz Foustková Gabriela
Lahoda František 367
Lahodný Stanislav 987
Lachnitt Jan 671
Laichter František 305, 306, 788
Laichter František st. 804
Laichter Jan 305, 307, 308, 678, 910, 911
Laichter Jan, nakl. 815, 976 ▮ 1138, 1603
Laichter Prokop 748, 828 ▮ 1103, 1104
Laiske Miroslav 577
Lak K. B. viz Balák Karel
Lakomý Antonín 629
Lalić Mihailo 1147
Lalo Eduard 231
Lamač Karel 1260
Lamanskij V. I. 1240
Lamartine Alphonse de 272 ▮ 1351, 1378, 1383, 1430, 1770
Lamb Charles 1055
Lambl J. B. 1067 ▮ 1827

Lambl V. D. 763 ▮ 1682
Lamblová Eliška 1829
Lamblová Jindřiška 1829
Lamblová Teréza 1828
z Lamingen Wolf Maxmilian 875
z Lamingenu, páni 875
Lampell Millard 1441
Lampl Petr 489
Lampo Edogawa 1225
Lamprecht Arnošt 1316
Lancelin Charles 1843
Land Robert 512
Landa Jiří 326, 703, 1054
Landau Ezechiel 124
Lander Richard 350 ▮ 1348, 1560, 1695, 1776, 1843
Landfras A. J. (Alois) 710, 719, 1047 ▮ 1271, 1807
Landfras Vilém ml. 1131
Landfras Vilém st. 1807
Landor W. S. 164
Landová Marie 1093
Landová-Štychová Luisa 53, 1062
Landrová Divica 1159
Landsberg Alexander 1816
Lang Alois 1378, 1560, 1561
Lang H. viz Mahen Jiří
Lang J. P. 1091
Lang Jaromír 1063 ▮ 1325
Lange Antoni 1152, 1720
Lange Julius 1454
Langer Anton 819, 823 ▮ 1258
Langer František 43, 78, 84, 109, 328, 418, 460, 461, 509, 595, 748, 761, 887, 983, 992, 993 ▮ 1116, 1117, 1312, 1346, 1415, 1441, 1443, 1444, 1456, 1617, 1625, 1743, 1769, 1840
Langer J. J. (Jaroslav) 581, 584, 601, 633, 688, 750, 763, 784, 785, 967, 968 ▮ 1164, 1284, 1307, 1352, 1357, 1382, 1566, 1854
Langer J. M. 392
Langerová Marie 1064
Langhans Quido 1002, 1003
Langley A. L. 889
Langmaier František 1493
Langmann Philip 1816
Langner J. E. 398, 399
Langner J. J. 365, 366, 461, 698, 827 ▮ 1347
Langr Jaroslav 988
Láni Eliáš 1023
Lania Leo 93
Lank E. viz Kalenda Jan
Lanna Vojtěch 1357
Lanson Gustave 404, 501
Lantoine Albert 1467
Lapin Boris 1061 ▮ 1578
Lapointe Armand 436
Lapšin I. I. (Ivan) 882
La Puente Luis de viz Ponte Ludvik de
La Ramée Louise (M. L.) de 73 ▮ 1345, 1585, 1655
Larbaud Valéry 462 ▮ 1581
Lardner Ring 463
La Roche Mazo de 1507, 1508
Laros Matthias 372
L'Arronge Adolphe 1493, 1789
Larsen J. A. 1342
Larsen Thöger 1712
Lasák Oldřich 669
Lasdot 1895
Lasicius Jan 1749
Láska Vojtěch 842
Lasker-Schüler Else 1878
Laski Harald (H. J.) 237
Lass Herbert 730
Lassalle Ferdinand 1154
Lasswitz Kurd 1152
Last Jef 92
Lašek (-Lukovič) František 832 ▮ 1705
Lašek G. J. 572, 727 ▮ 1694, 1771, 1827
Laštovička Bohuslav 1058
Lattermannové 1736
Laub Ferdinand 1110
Laub Gabriel 1065
Laube Heinrich 1360
Lauda Jan 966 ▮ 1452
Lauda Richard 179, 369, 980 ▮ 1604
Lauda z Chlumčan Matěj 338
Laudová-Hořicová Marie 827 ▮ 1834
Lauer Reinhard 1032
Lauermann A. E. 697
Lauermann Josef 891
Lauermannová Eliška 1829
Lauermannová-Mikschová Anna viz Téver Felix
Laufs Carl (Karl) 178, 286, 820, 823
Laurentius z Amalfi 1930
Laurentius z Monte Cassino 1930
Laurie André (vl. jm. Grousset Paschal) 1345
Laurin Arne 366, 827 ▮ 1183
Laurinová Olga 94
Lautréamont comte de (vl. jm. Ducasse Isidore) 504, 800, 864, 865 ▮ 1475, 1679, 1680
La Varende Jean de 1680
Laveleye Émile de 253
Lavička Josef 467
Lavin Mary 172
Lavrov P. A. 924
Lawater Ludvík 212
Lawrence D. H. 37, 38, 173, 175, 503, 1055 ▮ 1220, 1598
Lawrence Th. E. 172
Laxness Halldór 1527, 1528
Layritz P. E. 1449
Lazarev Jegor (J. J.) 597
Lazarević L. K. (Laza) 1378
Lazarevskij B. A. (Boris) 301
Lazecký František 842, 1057 ▮ 1146, 1263, 1315, 1561, 1897
Láznička Josef 629
Lažanský Vlastimil 79
Lažečnikov I. I. 1704
Leacock Stephen 462
Lebeda Jan 1377, 1379, 1756, 1952, 1953, 1954
Lebeda Jaroslav 294 ▮ 1161, 1162
Lebeda Vavřinec viz Herrmann Ignát
Lebeda z Bedrštorfu Václav 767
Lebeděv N. K. 1563
Lebeděv Vjačeslav 63
Lebl Julius 1538
Lébl Vladimír 1063
Leblanc Maurice 412, 413, 749, 912 ▮ 1152, 1342
Le Blanc du Roullet F. L. 118
Lebrau Jean 1055 ▮ 1436, 1664
Lebrün Karl 755
Lecky W. E. H. 1814
Lecocq Charles (A. Ch.) 1604, 1788
Leconte de Lisle Ch. M. 455, 901, 983 ▮ 1514, 1517
Le Corbusier 1839, 1853
Leda Josef viz Lederer Eduard
Ledecká Anna (A. Š., vl. jm. Šebestová) 1180, 1828, 1829
Ledecký F. X. 1830

Ledecký K. viz Mach Josef
Leden-Lederer Eugen 982
Leder Ed., strojírna 1600
Lederer Antonín 1641
Lederer Eduard 698, 832, 977, 983 ▮ 1260, 1342, 1346, 1455, 1654, 1769
Lederer Jiří 1063, 1064
Lederer Josef 400 ▮ 1141
Lederer Ota 151
Lederer Zdeněk 508
Lednický Jeremiáš 1907
Ledr Josef 418, 419 ▮ 1103
Ledvinka Fulgentius 370
Lees J. A. 1495
Le Feuvre Amy 626
Lefèvre Frédéric 1243
Le Fort Gertrud von 1405, 1558
Le Gallienne Richard 1209
Leger Karel 93, 920, 437, 457, 460, 599, 600, 641, 676, 698, 825, 827, 828, 920, 977, 980, 982 ▮ 1161, 1179, 1194, 1211, 1341, 1463, 1768, 1769, 1795, 1797, 1798, 1799, 1869, 1870
Léger Louis 217, 921
Legipont Oliver 241 ▮ 1736, 1737, 1738
Lego Jan (J. V.) 206, 582/583
Le Grace viz Chmelař Benjamin
Lehár Franz 170 ▮ 1604, 1816
Lehár Jan 223, 224
Lehman (Lehmann) Mikuláš (Nicolaus) 1130, 1584
Lehmann John 1091
Lehne Franzis (Fr., vl. jm. Butenschön Helena) 518, 1066
Lehner Ferdinand 1632
Lehnerová, roz. Štechová Marie 755
Lehotský (Lehotzký) Ján 1271
Lehovec Jaroslav (J. J.) viz Fišer J. J.
Lehovec Jiří 66, 463
Leibniz G. W. 94
Leichner Georg 518
Leiker Sjoerd 1446
Leino Eino 133
Leip Hans 703
Leiss Karel 182 ▮ 1608
Leixner Oldřich 1183
Leixnerová Blažena 1183
Lejkin N. A. 983 ▮ 1125, 1194, 1562, 1563
Lejla hanum 667
Lekeš Karel viz Spáčil Augustin
Leksa Jan viz Zahradník Brodský Bohumil
Lelek Cyprián 583, 719
Lelek Josef 1159, 1799
Lemaître Jules 103, 118, 253
Lemberg Eugen 298
Lemberk Václav 832, 833
Lemberkové 1505
Lembert J. W. 755, 1073
Lemercier de Neuville Louis 245 ▮ 1303
L'Emigré J. S. 578
Leminger Emanuel 1873
Lemoch Josef 1848, 1849
Lemoine Gustave 1072 ▮ 1788
Lemonnier Camille 116, 286, 357, 520, 912 ▮ 1344, 1348, 1370
Lemonnier Léon 460
Lemonnier P. R. 1608
Lenartowicz Teofil 1780
Lenau Nikolaus 130, 131, 335, 336, 455, 587 ▮ 1211, 1486, 1541, 1767
Lenhart Otakar 956
Lenin V. I. 260, 480, 481, 775, 853, 854, 1060 ▮ 1090, 1091, 1576, 1578
Lennhoff Eugen 1585
Lenormand H. R. 1091
Lenský Karel viz Leger Karel
Lenský Vladimír 983
Lenz Antonín 794 ▮ 1379
Lenz Jaroslav 1815
Lenz Leo 1571
Léon (Leon) Victore (vl. jm. Hirschfeld Viktor) 657 ▮ 1816
Leonardi Leon (dr., Leo) viz Machar J. S.
Leonardo da Vinci 135, 253, 490, 503, 1081 ▮ 1454, 1843
Leoncavallo Ruggiero 1604
Leonov Leonid (L. M.) 92, 93, 853 ▮ 1564
Leontěv K. N. 1124
Leopardi Giacomo 164 ▮ 1115, 1515, 1516, 1517
Leopold, arcibiskup 202
Leopold I. 433 ▮ 1457
Leopold II. 1248
Lepař František 1181
Lepař Jan 251, 348, 583, 584, 762, 1067 ▮ 1133, 1240, 1630
Lepelletier Edmond 1563, 1814
L'Ermite Pierre 1814
Lermontov M. J. 19, 455, 456, 687, 758, 790, 837, 839, 870, 871, 942, 967 ▮ 1094, 1114, 1250, 1251, 1311, 1344, 1362, 1363, 1394, 1767, 1770, 1780
Lernet-Holenia Alexander 39
Le Rouge Gustav 749
Leroux Gaston 133, 749, 912 ▮ 1363
Leroux Xavier 231
Leroy Louis 1251
Léry Jean de 212
Le Sage A. R. 358, 912, 924, 969, 970 ▮ 1263, 1341, 1679, 1680
Leschinger Edvard 1827, 1831
Leschinger Emanuel 1306
Leskien August 1547
Leskov N. S. 462, 758, 759 ▮ 1125, 1529, 1578
Leslie Doris 1440, 1441
Lesná-Krausová Milada viz Krausová-Lesná Milada
Lesný Václav 1829
Lesný Vincenc 35, 253, 504, 505, 678, 679, 983 ▮ 1767
Lessing G. E. 231, 357, 521, 1050 ▮ 1271, 1535, 1666
Lessing K. F. 1110
Lessing Theodor 1091
Lesueur Daniel 1405
Leszczyński Rafał 1836
Leš E. viz Štoll Ladislav
Lešan A. K. viz Klášterský Antonín
Lešehrad Emanuel 94, 158, 194, 207, 317, 318, 319, 460, 547, 572, 666, 828, 831, 832, 833, 890, 948, 982, 984, 988 ▮ 1136, 1161, 1179, 1180, 1346, 1451, 1518, 1585, 1720, 1768, 1769, 1797, 1868, 1944
Lešetický Vojtěch 763 ▮ 1770
Leška Štěpán 45, 46 ▮ 1903
Lešková Rebeka 46
Lešovský H. O. viz Navrátil Josef (1868–1935)
Leterrier Eugène 1788, 1789
Leubner František 1081 ▮ 1377

Leuwen (Leuven) Adolphe de viz Ribbing Adolphe de
Lev, aventinský opat 1930
Lev, otec Konstantina-Cyrila 1921
Lev XII., papež 1740
Lev XIII., papež 651, 791 ▮ 1243, 1542
Lev III. Isaurský, byzantský císař 1673
Lev František 987
Lev Vojtěch 1153, 1158
Lev (Leo) Archipresbyter 1877
Lev z Ostie 1929
Levá Marie viz Ježková M. V.
Levasseur Rosalie 1787
Level Maurice 1035
Levertin Oscar 133
Levín Zdeněk 317
Lévi-Strauss Claude 1586
Levit Pavel 503, 777 ▮ 1234, 1640, 1664, 1690
Levstik Vladimir 1533, 1534
Levý Antonín 1004
Levy B. W. 1220
Levý Jiří 222, 223, 224
Levý Otakar 319, 503 ▮ 1679
Levý Pavel 398
Levý Václav 1110
Lewald Fanny 1828
Lewis Sinclair 93, 172, 173, 319, 462, 730 ▮ 1422
Lexa František 94, 679 ▮ 1799
Lexa Karel 1895
Leys J. K. 1814
Ležák Josef 1152
Lhota J. N. (J. K.) 1271, 1272
Lhoták Kamil 400, 406, 965 ▮ 1110, 1141, 1560
Lhotská Jiřina 1619
Líbal Miloš 1641
Líbalová-Zátková Růžena 1797
Libánský Bohumil 1509
Libenický Josef viz Košín z Radostova Josef
Libenský Vlaslav viz Krejča J. V.
Liberda Jan 34 ▮ 1902, 1906, 1907, 1913
Liberté (V. L.) viz Cajthaml-Liberté František
Libertinus Jan 1892
Libická Arnoštka 1052
Libínský Milín viz Urbánek Fr. A.
Liblínský J. S. viz Knedlhans Liblínský Jan
Libor František (F.) viz Špaček Václav
Lidman Sara 1528
Lidman Sven 979
Lie Jonas 1495, 1563
Lie Vernon 1563
Liebich Eduard 819
Liebich J. K. 752
Liebichová Johanna 752
Liebscher Adolf 258, 453, 602, 980 ▮ 1348, 1772
Liebscher Karel 369, 453, 601, 609, 693 ▮ 1348
Liehm A. J. 1477
Lier Jan 217, 457, 600, 698, 825, 828, 891, 907 ▮ 1342, 1767, 1769, 1795, 1798, 1799
Lier Karel 819
Liesler Josef 1154
Liewehr Ferdinand 298, 299
Lifka Bohumír 398, 399, 545, 548, 842, 843, 935 ▮ 1166, 1451, 1851
Liggett W. W. 1471
Ligt Barthélemy de 73
Lichard Daniel 584
Lichnický Karel viz Schmoranz Zdeněk
Lichták František 541
Lichtenberg J. K. 366
Lichtenbergová Terezie 1284
z Lichtenštejna Karel, biskup 845 ▮ 1834
Lichtwark Alfred 1455
Líkař Karel 1799
Líkařová Zdeňka 1064
Lilia Hermor viz Bíbl František
Lilia Milada viz Štěpánek F. S.
Liliencron Detlev von 870, 983 ▮ 1152
Líman J. B. 1383
Limanowski Bolesław 253
Limburg J. 823
Lín Vladimír 1620
Lincoln Abraham 1370, 1729, 1891
Linda Josef 54, 123, 126, 221, 429, 468, 583, 589, 838, 967, 969, 971 ▮ 1321, 1344, 1381, 1382
Linda K. A. (K. B.) 830
Lindau Karl 1816
Lindau Paul 231
Lindner G. A. 572 ▮ 1133, 1827
Lindsay Vachel 164, 1059 ▮ 1221
Línek Antonín 1703
Lingg Herrmann 1517
Linhart František 594 ▮ 1181, 1845
Linhart Jan 400 ▮ 1347
Linhart Kamil 1760
Linhart Lubomír 153, 240, 749, 1059, 1060, 1063 ▮ 1312, 1841, 1842
Linhartová Blanka 749
Link Karel 1788
Linklater Eric 92, 319 ▮ 1283, 1508, 1625
Linnankoski Johannes 979
Lipanská Zdenka 507
Lipanský Jetřich (vl. jm. Mastík František) 462, 935, 1055, 1081 ▮ 1437, 1712
Lipina Čeněk viz Ibl Čeněk
Lipňanský viz Lepař Jan
Li Po (Li-Tai-Pe) 284 ▮ 1797, 1799
Lipovec J. viz Kubíček F. J.
Lipovský Jaroslav 232, 233
Lipovský Václav (Věnceslav) 457, 828 ▮ 1310, 1654
Lippert Emanuel 1161
Lippert Julius 960
Lipsius Justus 1009 ▮ 1834/1835
Lipská Milena 1181
Lipský Oldřich 1619
Lír Josef 467, 595
Lirynenský Vincenc 125
Lísek P. V. 1895
Lískovec Antonín 95 ▮ 1560
Lisník Jan viz Stunavský Jan
Lissagaray P. O. 163
List Pavel viz Schwab Václav
Listopad František 462, 510 ▮ 1094, 1344, 1851, 1854
Liszt Ferenc 793, 979 ▮ 1111, 1112
Liška Antonín 646, 723, 756 ▮ 1164, 1342, 1389
Liška E. K. 907 ▮ 1512
Liška Karel 1851
Liška Oldřich 1528
Liška Vladimír 437
Liška Doudlebský Josef 832, 833
Lišková Marie 1377
Lišková Věra 221, 222, 267
Litauer Stefan 867
Litněnská (Lítňanská) Jaroslava viz Vocelová Barbora

Litněnský Jaromír viz Štětka J. J.
Litoměřický Fr. Mhd. (Mhd., F. L.) viz Menhard F. L.
Líva Václav 1843
Livingston David 625
Livius Titus 780, 919
Ljackij Jevgenij (J. A.) 882
Ljubčenko Arkadij 153
Llewellyn Richard 92 ▮ 1145
Lloyd A. L. 1204
Lobeský B. J. viz Guldener Bernard
z Lobkovic Bohuslav 1758
z Lobkovic Jan 159
z Lobkovic Jiří viz Popel z Lobkovic Jiří
z Lobkovic Josef 1951
z Lobkovic Polyxena 202
z Lobkovic Zdeněk 202
z Lobkovic na Hasištejně Jan viz Hasištejnský z Lobkovic Jan
Löbl Benno 1737
Lobsdorf Heinrich von 1794
Lobwasser Ambrosius 376
Locatelli Josephus 1954
Locke W. J. 1809
Loderecker Peter 895
Loeben O. H. 969, 970
Loens Hermann 1680
Loewe (Löwe) Carl 673
Löhndorff E. F. 987
Löhner Fritz 178
Locher Jens 1318, 1319
Lojdová Ludmila 745
Lo-Johansson Ivar 1527
Lokay Antonín 600 ▮ 1341
Lökken T. O. 92 ▮ 1527
Lolek Stanislav 810, 884
Lom Stanislav 84, 983 ▮ 1091, 1131, 1344, 1348, 1797, 1841
Lom Šimon viz Šimon František
Lombroso Paola 1829
Lomikar viz z Lamingen Wolf Maxmilian
Lomnickij-Redžep S. 1563
Lomnický Šimon viz Šimon František
Lomnický z Budče Šimon 169, 433, 766, 874, 973 ▮ 1248, 1902, 1907, 1908, 1909, 1914
Lomonosov M. V. 1730
Lona viz Nováková Teréza
London Ch. K. 133
London Jack 133, 319, 327, 406, 461, 625, 626, 729, 730, 924, 978, 986, 987 ▮ 1153, 1342, 1363, 1471, 1570, 1571, 1584, 1814
Londres Albert 867
Lonek Al. viz Žák Karel
Longen E. A. 40, 41, 509, 819, 820, 832, 1004 ▮ 1126, 1153
Longenová Xena 40, 41, 819, 832
Longfellow H. W. 193, 238, 239, 363, 455 ▮ 1114, 1657
Longin Franz 298
Loon H. W. van 503 ▮ 1680
Łopalewski Tadeusz 868
Lope de Vega viz Vega Carpio L. F. de
Lopez Sabvatino 1489
Lorbeer Ferdinand 321 ▮ 1803
Loreilhe Jacques 1680
Lorek Jiří viz Teichmann Karel
Lorenc Zdeněk 185, 406, 1064 ▮ 1109
Lorencová Anna viz Vavřincová Fan
Lorencová Miloslava 215
Lorenz Max 253
Lorenzo de Ponte 636, 637
Lorenzová (Lorencová) Sáša 1126, 1377, 1378, 1380
Lorimer James 1446
Lorin Jules 1251, 1789
Loriš Jan 571 ▮ 1310, 1705, 1780
Loriš Josef 1779
Lormanová Jarmila 1797
Lortzing Albert 1789
Losskij N. O. (Nikolaj) 882, 1028
Lošťák Ludvík 457 ▮ 1132, 1310, 1603, 1895
Loth Johann 1683
Lothar Rudolf 601 ▮ 1604
Loti Pierre 456, 518, 600, 666, 667, 749, 901, 978 ▮ 1277, 1342, 1363, 1370, 1507
Lotko Edvard 1317
Lotz Georg 755
Loubal František 215
Loucký Bohdan viz Vévoda Josef
Loučenský L. viz Mrázek Ladislav
Louda Jan viz Bass Eduard
Loukota Jakub 458, 459
Loukota Jindřich 170
Loukotka F. K. 464, 821 ▮ 1894
Loukotková Jarmila 400
Louÿs Pierre 436, 750, 900, 952, 987 ▮ 1342
Louženský V. M. 456
Love B. J. 511
Lövenklau Johannes 1494
Lovrak Mato 510
Lovrić Božo 216, 461, 983 ▮ 1093, 1094, 1147, 1573, 1712, 1833
Lovrič Pavel 319 ▮ 1094
Loza Lambert viz Valnoha Lambert
Lubas A. F. 516
Lubbock John 1209
Lubinský R. viz Parma Robert
Lubojacký Alfred 479, 870
Lubomirský Jiří 790
Luca Ignaz de 1772
Lucatelli Luigi 1035
Lucemburkové 1330
Lucretius Carus Titus 36, 360
Lučan František viz Taufer František
Luda Wenceslaus 1892
Luděk Voj. viz Rada Vojtěch
Luden Heinrich 521
Ludkiewicz S. 1091
Ludmila, kněžna 1927, 1928, 1955
Ludvík XIV. 315
Ludvík Břetislav 177, 460, 595, 601
Ludvík Emil 828 ▮ 1135
Ludvík František 632, 662 ▮ 1815
Ludvík J. M. 723 ▮ 1284, 1739
Ludvík Michael 875
Ludvík z Pernštýna 1244
Ludvíková Marie 224
Ludvíkovský Jaroslav 394, 919 ▮ 1162, 1804, 1928, 1929, 1933, 1935, 1936, 1938
Ludwig Emil 503 ▮ 1347, 1891
Ludwig Karel 1440
Ludwig Otto 1053 ▮ 1297, 1405, 1440
Luft Rudolf 750
Lugovskoj V. A. 1576
Luchmannova N. A. 1767
Lukács György 43, 480, 856, 1060 ▮ 1090, 1091, 1169, 1170, 1598
Lukáč E. B. 84, 326, 547, 1054 ▮ 1853
Lukas Jan 1200
Lukasík Josef, nakl. 206, 382 ▮ 1221

Lukáš, evangelista 310, 426, 619 ▮ 1713
Lukáš A. 275
Lukáš František 307
Lukáš Josef 1423
Lukáš V. A. (vl. jm. Brož Vilém) 1126
Lukáš Pražský 564, 766, 796, 799, 1023, 1041 ▮ 1275, 1900, 1903, 1906
Lukáš z Górky 564
Lukavský František 616
Lukavský Josef 317, 406, 460, 516, 601, 828, 830, 982, 983 ▮ 1181, 1343, 1508, 1509, 1768, 1944
Lukeš J. R. 1712
Lukeš Jan 1064
Lukeš Jaroslav 1385
Lukeš Josef 1712
Lukeš Milan 1064 ▮ 1219
Lukešová (-Sojková) Kamila viz Sojková Kamila
Lukianos (ze Samosaty) 636, 987 ▮ 1275, 1740, 1821
Luknár Ladislav 226
Lukonin M. K. 854
Lullus Raimundus 1081
Lumenda Václav 468
Lunačarskij A. V. 480, 776 ▮ 1090, 1234
Luňák František 1005
Luňák Jiří 1457
Lunc Lev 1578
Lundorp M. C. 1713
Lunzer Eduard 286
Lupáč z Hlaváčova Prokop 339, 502
Lupen Cyril viz Valnoha Lambert
Lupulus viz Vlček Bartoš
Lurine Louis 1548
Luskina Ewa 164
Lustig Arnošt 1063
Lustigová Anna 1436
Lustigová (Heichenwalderová-Lustigová) Josefina 666
Luther Arthur 503
Luther Martin 86, 162, 236, 1023 ▮ 1275, 1667, 1749, 1905
Luttnová-Ptáčková Hana 833
Lužanská (vl. jm. Česáková, roz. Bernášková) Karla 832, 833
Lužanský E. Z. viz Züngel Emanuel
Lužická (-Srbová) Věnceslava 369, 457, 571, 602, 763 ▮ 1132, 1133, 1179, 1180, 1181, 1654, 1655, 1771, 1825, 1826, 1827, 1828, 1830
Lužík Rudolf 307, 843 ▮ 1341
ze Lvovic Jiří viz Karásek ze Lvovic Jiří
Lyall David 626
Lyall Edna 1585
Lykiška Hanuš viz Vlček J. B.
Lynch L. L. 1809
Lyons Eugen 1312
Lýsek Jarolím 671
Lysias 359
Łysohorsky Óndra 221, 222, 392, 630, 631, 705, 854, 1060 ▮ 1090, 1091, 1315, 1316
Lyttkens Alice 1527
Lytton E. B. L. viz Bullwer-Lytton E. G.

Macan Emanuel (K. E.) 881
Macan J. R. 1322
Macaulay Th. B. 1208, 1209, 1489, 1704, 1768
Macé Jean 878
Macek Antonín 163, 178, 319, 459, 460, 461, 519, 548, 566, 567, 609, 983 ▮ 1152, 1153, 1154, 1155, 1182, 1234, 1766, 1768, 1769, 1797
Macek Emanuel 542
Macek Josef 1062
Macek Rudolf 828
Maciejowski (-Sewer) Ignacy 142, 601 ▮ 1378
Maciejowski W. A. 526, 527
Mackay J. H. 259, 657
Macken Walter 1144
Macková Anna 1182, 1183, 1185, 1186
Maclaren John (Ian) 625, 626 ▮ 1844, 1845
MacLennan Hugh 92
Macleod Fiona 164
Macnaghten W. H. 849
Mac Orlan Pierre 467 ▮ 1581
Macourek Miloš 1478
Macpherson James 120 ▮ 1322
Macura Vladimír 223, 224, 1064
Macůrek Josef 212
Macurová Alena 222, 223, 224
Máček 1895
Mačenka Ferdinand 828 ▮ 1102, 1345
Mačtet G. A. 986
Madách Imre 98 ▮ 1518
Maďar František 303
Madejski Leon 706
Mader Julius 143 ▮ 1841
Mádl K. B. (Karel) 217, 456, 677, 740, 980 ▮ 1454, 1767, 1768, 1769
Mádle Alois 1377
Madran-Vodička Rudolf 1126
Maël Pierre 518, 1066
Maerson Lyon 1508
Maeterlinck Maurice 224, 253, 366, 404, 460, 503, 520, 883, 922, 924, 979, 1081 ▮ 1207, 1433, 1677, 1680, 1681, 1716
Magarašević Djord 522
Magdón Ilja 1056
Magni Valerian (Valerianus Magnus) 375
Mágr A. S. 212, 216, 319, 1028 ▮ 1650
Magritte René 422
Magrle ze Sobíšku Václav 1192, 1193
Mahen Jiří 68, 205, 392, 417, 418, 464, 516, 548, 594, 595, 715, 788, 883, 885, 907, 946, 954, 995, 996, 1059 ▮ 1091, 1117, 1168, 1211, 1213, 1215, 1312, 1342, 1387, 1415, 1455, 1538, 1707, 1712, 1769, 1840, 1841, 1918, 1944
Mahler Gustav 1747
Mach František 455, 601 ▮ 1342
Mach Josef (J. S.) 317, 319, 461, 462, 516, 594, 826, 828, 946 ▮ 1154, 1181, 1454, 1895, 1944
Mach Joža 832
Mach R. J. 982
Mach Sláva 939
Mácha Jaroslav 828, 987 ▮ 1327
Mácha K. H. 19, 20, 22, 23, 24, 35, 69, 75, 85, 86, 148, 150, 154, 173, 186, 217, 221, 222, 223, 233, 238, 295, 308, 313, 315, 328, 349, 350, 363, 379, 438, 439, 456, 482, 483, 504, 512, 533, 543, 544, 546, 603, 619, 623, 680, 698, 703, 708, 790, 794, 838, 890, 910, 911, 967, 968,

981, 1010, 1027, 1028, 1029, 1031, 1050, 1070 ▮ 1091, 1110, 1151, 1169, 1170, 1202, 1261, 1272, 1280, 1284, 1293, 1316, 1351, 1389, 1392, 1393, 1394, 1402, 1403, 1414, 1415, 1418, 1419, 1466, 1467, 1472, 1488, 1551, 1552, 1565, 1566, 1595, 1597, 1655, 1681, 1688, 1714, 1745, 1755, 1757, 1798, 1800, 1833, 1839, 1840, 1846, 1871, 1888, 1889, 1891
Mácha Ludvík 1010
Mácha Michal 24 ▮ 1351
Mácha R. B. 594
Mácha Václav 317
Machač Josef 622
Macháč (Machač) K. L. 832
Macháček Fridolín 616
Macháček Jaroslav 1344, 1851
Macháček Lubomír 1064
Macháček Miroslav 350 ▮ 1157
Macháček Oldřich 1235
Macháček S. K. 30, 66, 351, 635, 754, 764, 1017, 1018, 1049, 1050 ▮ 1100, 1131, 1284, 1320, 1321, 1322, 1353, 1354, 1357, 1430, 1676
Macháčková Emílie 1826
Macháčková Eva 223, 224
Macháčková T. M. (Terezie) 925
Machačová Jana 1314, 1316
Machado Antonio 164, 705 ▮ 1091
Máchal Jan (Hanuš) 58, 205, 214, 217, 415, 455, 603, 915, 940, 978 ▮ 1103, 1163, 1166, 1391, 1394, 1544, 1648, 1649, 1768, 1781, 1799
Macháň Ferdinand 1778, 1779
Machander Antonín viz Jaroslav Šusta
Machander Antonín (A. R.) 813
Machar J. S. (Sv.) 36, 84, 103, 131, 194, 205, 260, 317, 319, 327, 343, 366, 418, 429, 437, 454, 457, 461, 482, 483, 520, 541, 543, 544, 548, 569, 593, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 656, 660, 689, 692, 693, 698, 745, 804, 815, 816, 826, 828, 837, 862, 907, 929, 946, 952, 979, 982, 1004, 1038 ▮ 1112, 1139, 1232, 1310, 1331, 1376, 1377, 1398, 1414, 1415, 1454, 1488, 1502, 1517, 1518, 1547, 1549, 1593, 1632, 1633, 1655, 1657, 1677, 1692, 1718, 1754, 1755, 1766, 1768, 1771, 1776, 1795, 1796, 1800, 1824, 1825, 1833, 1843
Machát František 1156
Machatý Gustav 66 ▮ 1841
Machatý Vojta viz Herrmann Ignát
Machejek Władysław 868
Machek Ladislav 812
Machek Matěj 1903
Machen Arthur 1851, 1852
Machiavelli Niccolò 1680
Machnerová Františka 1641
Machoň Josef 182 ▮ 1346, 1607
Machonin Sergej 215
Machotka Otakar 508
Machourek A. M. 1181
Machov Saša 1474, 1616
Máchová Karla 1828, 1832
Machovec Martin 1064
Macht Antonín 978
Machuta Jan (Josef) viz Eisner Pavel
Machytková, provd. Štorchová Regina 784
Maillart Aime 336
Maillol Aristide 1455
Mairet Jeanne 436
Maisl Karl 1789
Maixner Karel 453
Maixner Miloš 73, 94, 614, 730 ▮ 1364
Maiznerové, loutkáři 1303
Mája Z. viz Kvapilová Hana
Majakovskij Vladimir (V. V.) 303, 392, 537, 851, 852, 853, 864, 1004, 1059, 1062 ▮ 1091, 1112, 1242, 1243, 1385, 1550, 1575, 1576, 1578, 1688, 1840
Majer Antonín 763 ▮ 1705
Majer Jan 1641
Majerník Cyprián 1110
Majerová Marie 84, 205, 302, 349, 366, 400, 420, 506, 509, 547, 594, 656, 684, 776, 778, 782, 826, 828, 946, 983, 1003, 1058, 1059 ▮ 1090, 1091, 1125, 1152, 1154, 1168, 1234, 1342, 1385, 1456, 1591, 1641, 1679, 1767, 1769, 1832, 1833, 1834, 1840
Majober Matěj 402
Majský Květoslav 1779
Makart Hans 588
Makeš F. viz Smažík František
Makovec Cyrill viz Župan Franta
Makovický Dušan (D. P.) 882
Makovička Emanuel 454
Makovskij Sergej 839
Makovský Vincenc 184, 185, 186, 422, 440, 864, 956
Maksymovič Mychajl 527
Makš A. P. viz Škampa Alois
Makš Jan 1357
Makuszyński Kornel 366 ▮ 1712
Makuš Jaroslav 832 ▮ 1104
Malá Bohdana 842
Malá I. R. (Anna) 1436, 1558, 1559, 1560
Malá Marie 832
Malát Jan 858 ▮ 1133
Malec Otto 399
Maleček František 1378
Málek František 1343
Málek Karel 868
Malet Edward 254
Malevič Oleg 109
Malchus, sv. 1865
Maličká T. viz Mellanová Tereza
Malík František viz Wenig Frank
Malík Jan 119, 181, 463, 1005 ▮ 1303
Malina Antonín 1063
Malina Jaroslav (Jaro) 1825
Malínský Kolda viz Lacina Josef
Malíř Jan 830
Malířová Helena 84, 343, 366, 420, 460, 461, 547, 601, 705, 826, 828, 954, 977, 983, 1058, 1059 ▮ 1091, 1154, 1181, 1342, 1345, 1346, 1641, 1767, 1768, 1769, 1797, 1798, 1829, 1832, 1833, 1834, 1840
Mälk August 1664
Malkowsky Ferdinand (E. F.) 178
Mallarmé Stéphane 319, 504, 543, 965, 966, 1055 ▮ 1207, 1767, 1790, 1853
Mallefille J. P. F. 1788
Malloch P. M. 600
Malobický Jan 767
Maloch A. V. 583
Malot Hector 436 ▮ 1153, 1155
Maloušek 671
Malraux André 799, 1060 ▮ 1091

Maltz Albert 889
Malý Havel 1830
Malý Jakub (J. B.) 21, 230, 452, 453, 468, 515, 588, 601, 622, 698, 710, 720, 723, 960, 961 ▮ 1133, 1309, 1319, 1321, 1351, 1382, 1406, 1409, 1518, 1565, 1612
Malý Jaromír 715
Malý Karel 1377
Malý Miloslav 437
Malý Miloš 1385
Malý P. F. 687
Malý R. I. 173, 319, 507, 541, 548, 549, 841, 842, 843, 1057, 1058 ▮ 1089, 1581
Malý Robert 715
Malý Rudolf 1712
Malý Zbyšek 1316
Malybrok-Stieler Otilie 1721, 1829
Malypetr Jan 275 ▮ 1300
Malyškin A. G. 316 ▮ 1576, 1578
Mamin-Sibirjak D. N. 597, 882 ▮ 1153, 1157, 1290, 1345, 1529, 1563, 1573, 1712, 1767
Man Ray (vl. jm. Rudnitski /Radnitzky/ Emmanuel) 422
Mandaus Luděk 1843
Mandelštam Osip (O. E.) 1244
Mandeville John de 618, 619 ▮ 1266, 1267
Mandl Josef 602
Mandler V. 704
Mánek Josef 1079
Mánes Josef 288, 453, 567, 603, 630, 666, 698, 703, 839, 928, 929, 976, 984 ▮ 1109, 1110, 1114, 1604
Mánes Quido 928
Mánes Václav 928
Mánesová Amalie 891, 928 ▮ 1829
Mánesové 740
Manetínská-Kolárová Anna 1069
Manfred Jimramovský V. viz Mrštík Vilém
Mangold Felician 122
Manitius Max 1930
Mann Erika 1664
Mann H. F. viz Hoffmann L. A.
Mann Heinrich 156, 357, 462, 509, 853, 1064 ▮ 1091, 1170, 1404, 1405
Mann I. A. 1251
Mann Klaus 93, 149, 1061
Mann Thomas 92, 149, 150, 151, 164, 224, 509, 912, 1032, 1060 ▮ 1663, 1664
Mannheimer Georg 156
Manni G. B. (Giovanni) 767
Mansfield Katherine 172, 173, 175, 1055 ▮ 1559
Mantovani Dino 600
Manzoni Alessandro 1309, 1321, 1378, 1383, 1515, 1767
Manzotti Luigi 1516
Mára Karel 215
Mára Václav 453
Maralíková Květa 1153
Marbot Marcellin de 254
Marc-Michel Moric 634
Marcel Gabriel 164
Marcinkovskij V. F. 936
Marco Polo 1526
Marcus Antonius viz Pikhart Antonín
Marcus Aurelius Antoninus (Antonius) 166, 636, 637
Marczyński Antoni 518 ▮ 1152, 1153
Marčák Bohumil 68, 1062
Marčan Antonín 655
Marčanová Marie 215, 538, 871, 1005, 1048, 1049, 1055, 1059
Marden O. S. 1347, 1348, 1814
Mardus Delarue Lucie viz Delarue-Mardus Lucie
Mare de la Walter 172
Marek, evangelista 426 ▮ 1883
Marek A. viz Štěpánek Bohumil
Marek Antonín (A. B.) 45, 46, 330, 439, 452, 484, 486, 526, 610, 611, 618, 619, 635, 637, 1074 ▮ 1317, 1320, 1321, 1322, 1342, 1352, 1356, 1626, 1683, 1739
Marek Antonín, herec 760
Marek Bohumil 1090
Marek Hynek 602
Marek J. J. (J. N. A.) 54, 230, 720, 763, 1007 ▮ 1284, 1321, 1383, 1407, 1676, 1770
Marek J. R. (Josef) 1103, 1346, 1348, 1611
Marek Jiří 215, 399, 400, 748, 1061, 1062, 1063, 1064 ▮ 1153, 1342, 1346
Marek Josef 980
Marek Karel 69
Marek Václav 483 ▮ 1102, 1103, 1104, 1161
Marenco Romualdo 1516
Maresch (Mareš) Johann (Jan) 1355
Mareš F. V. 1242, 1881
Mareš František 1097
Mareš František (1850–1939) 814
Mareš František, fyziolog a filozof 156, 437, 679 ▮ 1834
Mareš František, přispěvatel Vlasti 1379
Mareš J. viz Mareš Michal
Mareš Jan 350, 905
Mareš Michal (Michael) 40, 153, 508, 1004, 1005, 1061 ▮ 1878
Mareš Petr 223, 224
Marešová Eva viz Zíka Vláďa
Marešová Milada 812, 923 ▮ 1843
Marforio viz Svobodová Růžena
Margueritte Paul 901, 1034 ▮ 1125, 1415
Margueritte Victor 798, 799, 901, 1034 ▮ 1125
Marhan Michael 602 ▮ 1771
Marhula Eduard 256 ▮ 1705, 1706
Marcha Jaroslav 1057 ▮ 1918
Marchand Léopold 316
Marchant Bessie 1585
Marchetti Filippo 1789
Marchi Emilio de 1814
Marchwitza Hans 1405
Maria Anna viz Tilschová A. M.
Maria Jaroslav 92, 93, 95, 98, 207, 831, 952 ▮ 1342, 1699, 1718, 1720, 1769, 1776, 1842
Marianarela 1003
Marianský Klement (Kl. V.) viz Švec K. V.
Mariassy Ondřej 524
Marie Antonie 1284, 1321, 1322, 1739, 1830
Marie Ludvika 798
Marie Terezie 241, 323, 347, 433, 444, 803, 973 ▮ 1428, 1713, 1772, 1893
Marien Otakar viz Štorch-Marien Otakar
Marin Karel 1056 ▮ 1091
Marina, sv. 1865
Marinetti F. T. 43, 1035 ▮ 1117, 1149, 1833
Marinković Ranko 1127, 1147

Mariotte Antoine 231
Marischka Ernst 170
Marivaux (de Chamblain) P. C. (Pierre) de 755
Marjánko (Marjanko) Ferdinand 455, 457
Marjanović Milan 1127
Mark Twain 133, 172, 461, 600, 824, 905, 1003 ▮ 1142, 1143, 1219, 1562, 1563, 1655, 1767, 1809, 1895
Markalous Bohumil viz John Jaromír
Markéta z Antiochie 1932, 1945, 1946
Markevič B. M. 600
Markham Edwin 1797
Marko (Markok) K. viz Morstadt Karel
Marko Polo, pseud. 1004
Markov G. M. 1672
Markovic Matěj 1749
Markovič Matěj ml. 124, 125
Markovičová-Záturecká Viera 226
Markucci Fred. 234
Markus František 1002
Markus Vítězslav 600
Markusson Andreas 503
Marlinskij A. A. (Kozak) viz Marlinskij-Bestužev A. A.
Marlinskij-Bestužev A. A. 636, 637 ▮ 1250, 1383, 1442
Marlitt E. (vl. jm. John Eugenie) 1052 ▮ 1178, 1179
Marlowe Christopher 679 ▮ 1888
Marmontel J.-F. 1318
Marold Luděk 822, 828 ▮ 1139, 1289, 1348, 1454
Maróthy-Šoltésová Elena viz Šoltésová Elena
Marpicati Arturo 168, 842
Márquez G. G. viz García Márquez Gabriel
Marr N. J. 219, 995
Marriot Émile 1405
Marryat Florence 1585
Marryat Frederick 406, 515 ▮ 1152, 1321, 1563, 1758, 1759
Marsano Wilhelm 1360
Marsay C. 1830
Marsh Richard 1809
Marshall Edgar 1471
Marsi Alexander 1570
Marsolleau Louis 1207
Marsollier des Vivetières B. J. (Joseph) 754
Maršak (S. J.) Samuil 1157
Maršíček Ladislav 684 ▮ 1090
Maršíček Vlastimil 1063 ▮ 1692
Maršík B. M. 1454
Martel de Janville S. G. M. A. de 30, 31
Märten Lu 1167
Marten Miloš 43, 317, 357, 541, 547, 801, 815, 843, 952, 976, 983, 1081 ▮ 1454
Martialis Gaius Valerius 680
Martialis Marcus Valerius 318
Martin (Žatecký) 744
Martin Édouard (A. É.) 1477
Martin J. E. viz Wenig Jan
Martin du Gard Maurice 1878
Martin du Gard Roger 979
Martin von Cochem 1047
Martinec František 1131
Martinec Jan 1062
Martinec Jaroslav 457, 1038 ▮ 1764
Martínek J. K. 1518
Martínek Jan 1018
Martinek Jan, knihkupec 1362, 1918
Martínek Karel 216
Martínek Vojtěch 20, 92, 93, 233, 371, 548, 622, 668, 807, 850, 979, 983, 1057 ▮ 1131, 1133, 1181, 1262, 1295, 1315, 1316, 1380, 1387, 1388, 1687, 1688, 1689, 1691, 1706, 1766, 1768, 1797, 1798
Martinez de la Rosa Francisco 1383
Martínez Ruiz José 164, 669
Martini F. M. 1035
z Martinic Bernard 203
z Martinic J. A. 203
z Martinic Jaroslav Bořita 202, 203
Martinius z Dražova Samuel 375, 1009 ▮ 1193, 1503, 1504, 1902, 1906, 1913
Martínková (-Pěnková) Dana 1628
Martínková Kateřina 1512, 1518
Martínková Otýlie 1691
Martinovský J. viz Hrdina J. L.
Martinovský J. O. 491 ▮ 1561
Martinson Harry 1527
Martinů Bohuslav 78, 952 ▮ 1229
Martynov Jan 426
Martynov L. N. (Leonid) 853, 1063, 1064
Maru 932
Marvan Jaroslav 832
Marvanová Zora 1163
Marx Karl 163, 480, 481, 775, 777 ▮ 1090, 1155, 1281, 1578, 1790
Marx Roger 1455
Mary Jules 286
Maryan Marie 1829
Marysková Květa 889 ▮ 1220
Mařák Jan 132, 134
Mařák Julius 132, 134, 587, 810 ▮ 1454
Mařák Otokar 132, 134
Mařáková, provd. Schulzová Jiřina 132, 134
Mařan Ctibor 842 ▮ 1560
Mařánek Jiří 506, 828, 1004, 1062 ▮ 1091, 1105, 1126, 1342, 1840, 1841, 1853
Mařatka Josef 148, 502 ▮ 1148, 1454
Mařík Jaroslav 679
Mařík Ruda (Rudolf, P. R.) 601, 629, 819, 832 ▮ 1227, 1705
Mařík Rvačka 1139, 1812
Masák Emanuel 207, 209 ▮ 1378, 1880
Masalskij K. P. 352
Masanetz Quido 1571
Masaryk Jan 905 ▮ 1229, 1230, 1761, 1843
Masaryk T. G. 26, 36, 40, 51, 53, 66, 87, 102, 104, 131, 151, 204, 205, 206, 214, 215, 216, 217, 233, 264, 274, 275, 309, 343, 345, 350, 364, 372, 437, 477, 478, 482, 509, 541, 542, 547, 548, 582, 619, 622, 708, 745, 775, 776, 814, 837, 839, 842, 843, 883, 918, 921, 923, 924, 927, 940, 979, 1019, 1079 ▮ 1208, 1235, 1237, 1242, 1283, 1285, 1295, 1301, 1305, 1391, 1398, 1401, 1412, 1434, 1440, 1444, 1446, 1450, 1466, 1467, 1476, 1499, 1587, 1588, 1595, 1596, 1597, 1598, 1600, 1608, 1632, 1649, 1662, 1677, 1699, 1718, 1730, 1745, 1778, 1799, 1821, 1823, 1824, 1844, 1845, 1852, 1853, 1854, 1867, 1868

Masaryk Vlastimil viz Masaryk T. G.
Masaryková Alice 97 ▮ 1285, 1824, 1834, 1843
Masaryková Anna 1440, 1456
Masaryková Ch. G. 488 ▮ 1729, 1830, 1843
Masařík Josef 1179, 1342
Mascagni Pietro 170
Masci Bernardino 520
Masefield John 1411
Maschwitz Eric 940
Maslin N. N. 853
Masnerová Eva 173 ▮ 1219
Mason A. E. W. 1585, 1809
Mason André 216
Massé Victor 1788
Massenet Jules 1604
Massillon J. B. 1626
Masson Fréderic 1445
Masson Michel 574
Masson-Forestier Fréderic 1034
Masters E. L. 1091, 1143, 1221
Mastík František viz Lipanský Jetřich
Máša Rudolf 467
Mašek F. X. 314
Mašek I. B. 1430
Mašek J. L. (Jan) 601 ▮ 1133, 1781
Mašek Jiří 95, 156
Mašek K. V. (Karel) 180 ▮ 1454
Mašek Karel 244, 245, 369, 413, 460, 505, 612, 773, 819, 824, 825, 826, 828, 831, 977, 982 ▮ 1132, 1348, 1452, 1453, 1454, 1768, 1769, 1797
Mašek Richard 1938
Mašek V. J. 1129
Mašek Václav 467, 504, 952, 1005 ▮ 1436, 1437, 1561, 1776
Mašek Vincenc 755, 897
Mašek X. J. 1383
Mašín Josef 1093
Mašín Lev 1712
Mašínová Leontina (Leontýna) 1102, 1103, 1104, 1346
Mašková Františka 1641
Mašková H. S. 1830
Mašková Olga 1691
Mašková Zdeňka 829
Mašukulumbus dr. Motal viz Župan Franta
Matal Bohumír 965
Matala Mat. viz Vymazal František
Matas Miloslav 507, 823 ▮ 1094
Matěcha F. J. 601 ▮ 1324, 1347
Matěj, apoštol 1931
Matějček Antonín 541, 704, 978, 979 ▮ 1452, 1453, 1455, 1559
Matějíček Jiří 1317
Matějka Bohumil 738
Matějka Ivan 1063
Matějka Josef 88, 90, 830, 946, 1057 ▮ 1342
Matějka P. V. 230
Matejko Jan 677 ▮ 1110
Matějovská, roz. Vlčková Ludmila 1397
Matějovská Marie 1104
Matějovský Jaromír 1509
Maternová Pavla 214, 258, 457, 602, 641, 828 ▮ 1180, 1345, 1346, 1347, 1768, 1771, 1797, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834, 1799
Mates Rudolf 1103, 1159, 1444
Matesová Marie 1104, 1158
Mathauser Zdeněk 1063
Mathern Karl 287
Mathesius Bohumil 92, 94, 302, 319, 547, 548, 549, 574, 668, 832, 837, 853, 865, 871, 888, 1005, 1055, 1058, 1059, 1061 ▮ 1090, 1110, 1170, 1362, 1456, 1528, 1538, 1679, 1680, 1681, 1840
Mathesius Vilém 36, 171, 174, 218, 219, 220, 221, 222, 302, 747, 887, 1028 ▮ 1218, 1219, 1283, 1347, 1411, 1444, 1594, 1712, 1768
Mathesiusová Zdenka 1061
Matheus J. F. 1222
Mathews William 1209
Mathon Placid (P. J.) 732 ▮ 1543
Matiegka Jindřich 781 ▮ 1953
Matina V. J. 622, 623
Matisse Henri 1455
Matlasová-Vaníčková Marie 1103, 1824
Matlaw R. E. 1032
Matouš, evangelista 370, 426, 525, 526 ▮ 1118, 1883, 1886, 1931
Matouš Josef 1081 ▮ 1234
Matoušek František 153 ▮ 1889
Matoušek Miloslav 398, 399 ▮ 1166, 1234
Matoušek Otto (Oto) 350
Matoušek Václav 1104
Matoušková Jarmila viz Šrámek Vladimír
Matoušková Marie 722 ▮ 1220
Mattheus Peter 510
Matthiessen Wilhelm 510
Matthisson Friedrich von 524
Mattson Olle 905
Mattuš Karel 437, 438 ▮ 1809, 1829
Mattuš Ladislav 600 ▮ 1343
Mattuška Alois 217 ▮ 1135, 1379
Matula Antonín 59, 350, 831, 833, 1056, 1057
Matula Miloš 870, 871
Matula Vlastimil 467
Matura Karel 1158
Maturin Ch. R. 1808
Maturová Růžena 951
Matúška Ján 1393, 1394
Matuštíková Magda 532
Matyáš I. 960, 961 ▮ 1835, 1836
Matyáš Habsburský 1696, 1697
Matyáš Korvín 988 ▮ 1407
Matyáš ze Sudetu Jan 1009
Matys Vojtěch (Vojta) 715, 716
Matysová Jana 510
Matyšek Zdeněk (Z. H.) 391, 392
Matzenauer Antonín 584, 1067
Mauclair Camille 1454, 1833, 1843
Mauder Josef 891 ▮ 1716, 1720
Maudrová Julie 891
Maugham W. S. 93, 463, 511 ▮ 1220, 1343
Maupassant Guy de 75, 116, 253, 303, 362, 456, 460, 572, 578, 595, 600, 620, 621, 749, 824, 924, 948, 987, 1004 ▮ 1152, 1225, 1297, 1341, 1342, 1344, 1348, 1405, 1415, 1470, 1517, 1570, 1571, 1575, 1680, 1767, 1829, 1895
Maurer Georg 1064
Mauriac François 1405, 1558, 1681
Maurier Daphne du 93
Maurois André 503, 509, 912, 979 ▮ 1680, 1712
Maurras Charles 35, 608
Mautner Eduard 336

Maximov J. A. 1124
Maxmilián Habsburský, mexický císař 1386
Maxmilián II. Habsburský 1757
Maxová Eda viz Krásnohorská Eliška
May Karl 986, 987, 988 ▮ 1103, 1253, 1345
Maydl Gustav 319
Mayenowa M. R. 224
Mayer E. J. 889 ▮ 1220
Mayer Hugo 1556
Mayer Jacob 898
Mayer Jaroslav viz Maria Jaroslav
Mayer Milutin 1378
Mayer Rudolf 58, 59, 676, 677 ▮ 1114, 1847
Mayer S. J. 230
Mayer Th. H. 749
Mayer Wenzel 1773
Mayerhofer Vojtěch 452, 455
Mayerhoffer G. N. 601, 828 ▮ 1179, 1311, 1346
Mayerová Jarmila viz Hašková Jarmila
Mayerová Milča 153
Mayreder Rosa 1918
Maýrová Emilie 1131
Mazač Antonín 357
Mazáč Leopold 787, 831
Mazáč Leopold, nakl. 1252, 1293
Mazálek Vladimír 1159
Mazal F. K. 1781
Mazel Adolf 1342
Mazeline Guy 1153
Mazlová Věra 1347
Mazon André 299
Mazur Stanisław 1378
Mazzini Giuseppe 1038, 1039 ▮ 1814
McCarthy Joseph 1475
McNeile Cyril viz Sapper
Mearson Lyon 1445, 1508
Mecséry de Tsoor Karel 1074
Mečíř Karel (K. M.) 602
Medauer Jorge 1063
Medek Jaroslav 1295, 1340
Medek Jiří 1064
Medek Mikuláš 185, 862
Medek Rudolf 84, 92, 95, 328, 418, 461, 462, 560, 842, 843, 891, 952, 978, 982 ▮ 1114, 1162, 1179, 1342, 1348, 1403, 1426, 1712, 1767, 1769, 1776, 1797, 1833, 1889
Medius viz Veselý Jan
Medková (-Tláskalová) Emila 185 ▮ 1142
Medková, roz. Slavíčková Eva 842
Medlín Jan 895, 898
Medňanský (Medňánský) Martin 1379
Medník G. viz Jaroš-Gamma Gustav
Medula Jiří (vl. jm. Kuchynka Josef) 987, 988
Meersch Maxence van der 912 ▮ 1342, 1343
Megander Kryštof 1193
Megerle Therese 1053 ▮ 1808
Megová Věra 1380
Mehring Walter 656, 853, 1062 ▮ 1091
Měchura L. E. (Leopold) 672
Meidinger J. V. 596
Meier-Graefe Julius 1454
Meiern J. G. von 1738
Meilhac Henri 231, 336, 647, 648 ▮ 1251, 1604, 1788, 1789
Meinecková Tylda (Matylda) 349, 406, 982 ▮ 1162, 1179, 1180, 1769, 1798, 1833
Meinert J. G. 680 ▮ 1227
Meiningenští 662
Meisl Carl 756, 1073
Meisl Pavel 1004, 1005
Meisner Antonín 407
Meisnerová Vilma 1153, 1179, 1180
Meissner A. G. 122, 123, 498, 596, 680 ▮ 1739
Meissner Alfred (1822–1885) 708, 809 ▮ 1258, 1541
Meissner Alfred (1871–1950) 509
Meissner-Hron Jan 1074
Meissnerová Karla 983
Meissnerovi (Maiznerovi) 1950
Meistermann Ludolf 332
Mejerchold V. E. 922 ▮ 1312
Mejlach Boris 219, 222 ▮ 1234
Mejsnar H. J. (Hynek) 206, 217, 455, 646 ▮ 1115, 1767, 1771
Mejsnar Karel 288
Mejstřík Josef 201, 468
Mejstřík Václav 1559
Melanchthon Philipp 61
Melantrich z Aventina Jiří 61, 158, 159, 443, 444 ▮ 1882, 1884
Meleagros 636
Mélesville (vl. jm. Duveyrier A. H. J.) 1073 ▮ 1320, 1789
Melezínek Václav 123, 143
Melgunov N. A. 967
z Melic Eliška 988
Melich viz Melíšek Karel
Melichar Bohuslav 669 ▮ 1263
Melichar J. J. 1739, 1770
Melichar Josef 762
Melichar Ondřej viz Dostál Vladimír
Melicharová Božena 980
Meliš E. A. 1770
Melíšek Karel 177, 1003, 1004, 1012 ▮ 1269, 1920, 1921
Melišová-Körschnerová Antonie 1180, 1654
Melkus Libor 1730
Mellan Josef 1829, 1830
Mellanová Barbora 87, 321 ▮ 1181, 1290, 1654
Mellanová Míla 1104, 1105
Mellanová Tereza 369, 602 ▮ 1103, 1345, 1771, 1829, 1830, 1832
Mellerová Rosa 1045
Mellin G. F. 474
Mělnická L. viz Grossmannová Brodská Ludmila
Melniková-Papoušková Naděžda 214, 216 ▮ 1712
Melville Herman 1144, 1219
Menandros 721, 722
Mencák Břetislav 156, 392, 399, 1002, 1003, 1004, 1005 ▮ 1170, 1840
Menclová Dobroslava 740
Menčetić Šiško 1688
Menčík Ferdinand 217, 456 ▮ 1311
Menčík František 1827
Menčlová Antonie 982, 983
Mendès Catulle 231, 460 ▮ 1327
Mendl Bedřich 1467
Menger Václav 40, 93, 1061 ▮ 1573
Menhard (Litoměřický) F. L. (X. N.) 640, 698, 828 ▮ 1654, 1655

Menhart Oldřich 95, 311, 312, 321 ▮ 1572, 1776
Menhart (Litoměřický) Xaver (X. N.) viz Menhard F. L.
Mensi František 1848
Menšík J. S. (Josef) 272 ▮ 1176, 1271
Menšík Jan 978 ▮ 1224
Menzel G. W. 722
Mercereau Alexandre 43
Mercier L. S. 754, 1053
Meredith George 503 ▮ 1898
Merežkovskij D. S. 253, 487, 488, 503, 839, 882, 983, 987 ▮ 1455, 1680, 1712, 1833
Merfort Jan 1014
Mergl Josef 1374, 1378
Merhaut Josef 32, 33, 103, 686 ▮ 1096, 1295, 1310, 1769, 1798
Merhaut Vladimír 1537
Merhout Cyril 1347, 1769, 1897
Mérimée Prosper 254, 406, 436, 509, 519, 600, 621, 1012 ▮ 1617, 1679, 1680
Merin Peter 1091
Merka Foma, pseud. 1895
Měrka Vojtěch 1638, 1640, 1641
Merklas Václav 786 ▮ 1683
Merlínová Lída 693, 832 ▮ 1157, 1345
Měrotínský J. L. viz Šolc Lev
Merrick Leonard 1509
Merrill Stuart 983 ▮ 1833
Merriman H. S. 436
Merten Vojta 407, 940 ▮ 1179, 1312, 1921
Mertlík Rudolf 93, 360, 384, 400 ▮ 1336, 1950
Merunka J. N. 898
Mervart Miroslav 63 ▮ 1688
Mervartová (-Klírová) Marie 988 ▮ 1345
Merzin Hadži Tahar 113
Měřický Kamil viz Thomayer Josef
Měřínský J. V. 835
Mesić Matija 527
Mesomedes 231
Messalina Valeria 169
Messer Richard 1445
Městecký Heřman viz Pokorný Rudolf
Městecký Jan viz Trnobranský V. V.
Městecký Karel viz Zákoucký K. J.
Městecký P. viz Sokol K. S.
Městský Mojmír (Aug., Fr. A.) viz Urbánek F. A.
Měščaninov I. I. 219
Meščerskij V. P. 1562
Měšťan Antonín 215, 224, 868
Měšťan Jaromír 35
Meštrović Ivan 839
Metalious Grace 730
Metelka D. J. 1893
Metelka Jindřich 836
Metlovic Jar. viz Puchmayer A. J.
Metoděj 272, 393, 394, 425, 526, 792, 793 ▮ 1673, 1694, 1785, 1845, 1861, 1862, 1863, 1864, 1882, 1898, 1916, 1917, 1921, 1922, 1927, 1928, 1929
Mettalová Hannah 1346
Mettlerová Joža (Josefa) viz Toucová-Mettlerová Joža
Metzar Leo 538
Metzl Antonín 1767
Meurant René 1091
Meyer C. F. 920
Meyer Hannes 864
Meyerbeer Giacomo 756 ▮ 1788, 1789
Meyrink Gustav 461, 464, 978, 1004 ▮ 1152, 1342, 1584
Mezirka Josef 1548
Mézl František 259 ▮ 1347
Mha (Ant.) viz Prachař František
Mickiewicz Adam 193, 206, 215, 258, 343, 455, 456, 460, 676, 791, 792, 793, 794, 1029 ▮ 1115, 1164, 1309, 1322, 1394, 1512, 1517, 1559, 1688, 1747, 1764, 1767, 1770, 1780
Míčko Miroslav 463 ▮ 1235, 1456, 1559, 1852, 1854
Mielck W. B. 1549
Mifek Josef 595
Mignet F. A. (F. A. M.) 1351
Mihálik Vojtěch 1063
Mihule Václav 896
Mihura Miguel 669
Michael III., císař 1922, 1929
Michaëlis Karin 461 ▮ 1318, 1319, 1664, 1832, 1833
Michaëlis Sophus 601
Michajlov A. (A. D., vl. jm. Šeller A. K.) 600 ▮ 1563
Michajlov M. L. 758, 759
Michajlovski Stojan 540
Michal, kněz 338
Michal (Dvorecký) Jan 1377, 1379
Michalec Martin 564, 766 ▮ 1903, 1906
Michálek Emanuel 224
Michálek-Ledecký Jan 1271
Michalkov Sergej (S. V.) 188 ▮ 1157
Michaux Henri 965
Michějova Věra 286
Michel Marc 657
Michel Robert 979
Michelangelo Buonarroti 134, 135, 490, 509, 538, 739, 740, 988, 1081 ▮ 1094, 1517, 1833, 1854
Michelson Miriam 1342
Michl J. 983
Michl J. V. J. 674, 705 ▮ 1781, 1782
Michl Karel 684, 987
Michna (z Vacínova) Pavel 1503
Michna Viktor 367 ▮ 1346
Michna z Otradovic Adam (A. V.) 643, 644, 766 ▮ 1093, 1899, 1902, 1908, 1909, 1910, 1914
Michon J. H. 1251
Mík František 97 ▮ 1161
Mikeš J. A. (Adolf) 1507
Mikkelsen Ejnar 518
Miklošić Fran 1239, 1430, 1547, 1548, 1925
Mikloušić Toma 522
Miko viz Kocourek Miloš
Mikolanda Jakub 1784
Mikoláš J. L. 1315
Mikolášek Vladimír 1798
Mikota Jan 1311, 1312, 1478
Mikota Václav 306, 307
Mikovec F. B. 243, 337, 352, 379, 786, 922, 925, 1069 ▮ 1306, 1425, 1682, 1683, 1764, 1768, 1770
Mikovský Ot. 600
Miksche (Mikší, Mikšić) Mikuláš 891
Mikszáth Kálmán 93, 456, 461, 570, 600, 977, 983 ▮ 1342, 1373, 1378, 1655, 1712, 1895
Mikš Josef 204, 206
Mikšíček Matěj 97, 429, 584, 598, 670, 1067, 1074 ▮ 1565

Mikšíčková, roz. Vrbíková Veronika 426, 1067
Mikšovský Josef 828
Mikula Antonín 629
Mikuláš I., papež 1922
Mikuláš II., car 882
Mikuláš V., papež 1838
Mikuláš Boleslavský Josef 304, 321, 335, 688, 700, 823 ▮ 1135, 1770
Mikuláš z Drážďan 1275, 1818, 1819
Mikuláš z Lyry 1042
Mikuláš a Knapp, nakl. 699, 700
Mikuláš Jos. a spol., nakl. 320, 366, 367
Mikulášek Oldřich 392, 965, 1062, 1063 ▮ 1385
Mikulášský J. S. viz Svoboda Jan
Mikulič Josef 392
Mikulič V. viz Veselitskaja L. J.
Mikulka Alois 247
Mila 232
Milanovsky viz Šrámek Jan
Milbauer Emanuel (E. V.) 763
Milde Heinrich 34, 644
Milén Eduard 1918
Milena viz Jesenská Milena
Milenovsky J. viz Šrámek Jan
Milesius Jan 1902
Milič Josef 811
Milíč z Kroměříže Jan 769 ▮ 1336, 1567
Miličić Sibe (S.-J.) 1147
Milinský Jaromír viz Tůma J. V.
Militký Eduard 572 ▮ 1132, 1133
Militký a Novák, knihtisk. 699
Miłkowski Zygmunt (Z. T.) viz Jeż T. T.
Mill J. S. 253 ▮ 1208, 1209, 1814, 1826, 1827
Millaud Albert 1789
Millauer Maxmilian 54, 123, 126 ▮ 1740
Miller Arthur 172, 173
Miller W. H. 1585
Miller Webb 1126
Millin Sarah (S. G.) 1411
Millöcker Karl 1788, 1816
Mills Hugh 39
Milnar Erik 982
Milne A. A. 175 ▮ 1559
Miłosz Czesław 867 ▮ 1688
Milota Jan 572 ▮ 1161, 1345, 1377, 1771
Milota Libenský Jan viz Tyl J. K.
Milota z Dědic 1804
Milton John 524 ▮ 1146
Mimnermos (z Kolofonu) 636 ▮ 1460
Mimrová Anna viz Ziegloserová Anna
Minárik Ivan 392
Minařík Stanislav 461, 594, 979 ▮ 1347, 1529, 1711, 1712
Minařík Vladimír 1851
Minaříková Jarmila 260
Minátová Věra 222
Mindlin E. L. (Emil) 1203
Minetti (Minette) Mathias viz Minyde Matěj
Miniberger Václav Josef viz Záborský Vítězslav
Minor Jakob 297
Minsterberský Karel 236
Minucius Felix Marcus 360
Minyde Matěj 1950–1951
Mirbeau Octave 519, 594, 901, 987 ▮ 1878
Miró Gabriel 164
Miroslav 843
Mírovský Václav (vl. jm. Miškovský Václav) **939**, 940 ▮ 1919, 1921
Mirvaldová Hana viz Šmahelová Hana
Miřínský Václav 86, 766, 841 ▮ 1900, 1901, 1904, 1907, 1912
Miřiovský Emanuel 457, 698, 763, 979, 980 ▮ 1195, 1351, 1655, 1768, 1769, 1778
Miřiovský František 1194
Místecký Ferdinand (F. P.) viz Pěčka Místecký Ferdinand
Mistr třeboňský 490
Mistral Frédéric 319, 1081 ▮ 1378, 1581
Mistralová Gabriela 668
Míšek E. F. (F. E.) 84, 463, 595, 987
Míšek Rudolf 1063
Míšková-Raisová Marie 828, 983 ▮ 1162, 1833
Miškovský Gustav B. viz Bambas Miškovský Gustav
Mitchell J. L. 1153
Mitis z Limuz Tomáš 158, 1019 ▮ 1678
z Mitrovic Vratislav Václav viz Vratislav z Mitrovic Václav
Mittenhuberová (-Bělská) Anuše 812 ▮ 1179, 1180, 1181, 1345
Mixa Vojtěch 506, 595, 828 ▮ 1559, 1712
Mjasnickij I. I. 759
Mlada, abatyše 1955
Mládek B. 518
Mladějovská Mira 1843
z Mladoňovic (Mladenovic) Petr (Župan) 1870
Mladý Bohumil 236
Mladý Václav 881
Mlha Jiří 1377
Mlynář Zdeněk 1064
Mnich Tomáš 45, 46 ▮ 1659
Mniszkówna Helena 30, 31 ▮ 1459
Moberg Vilhelm 1527
Mocker Josef 961
Močidlanský S. P. viz Palma Močidlanský Sixt
Močnik Franz 230
Modest, sv. 1117
Modest Pavel viz Martínek Vojtěch
Modráček František 275 ▮ 1152, 1154
Moe Jörgen 1527
Moholy-Nagy László 1312
Möhwald Jan 1571
Mochmann Paul 1607
Mojžíš Antonín (J.) 369, 602 ▮ 1771
Mojžíš Čeněk 1301
Mokrý F. V. 1852
Mokrý Otokar (Otakar) 205, 306, 455, 456, 457, 601, 835 ▮ 1113, 1114, 1115, 1194, 1341, 1547, 1565, 1716, 1768, 1829
Mokrý Theodor 1720
Molière 37, 38, 315, 328/329, 329, 357, 499, 577, 898, 920 ▮ 1250, 1251, 1257, 1476, 1517, 1570, 1571, 1716, 1719, 1720, 1747, 1788
Molina Tirso de 1570, 1571
Molinos Miguel de 1585
Möller H. F. 126, 755 ▮ 1320
Möller-Lindholm Ingeborg 979
Molnár Amedeo 377 ▮ 1836

Molnár Ferenc 518, 634, 737, 956
Molnar François 519
Molnárová Noemi 215 ▮ 1833
Molotov V. M. 854
Moltesen Eva 1573
Moltke Max 1053
Mölzer Jiří viz Schäfer Otomar
Mommsen Theodor 277, 278
Monnier Marc 1830
Monse J. V. 242, 393, 394 ▮ 1428, 1737, 1772, 1773
Montaigne Michel de 1081
Montandon Marcel 1455
Montanus viz Horský Rudolf
Montecuccoli-Laderchi, markýz 1512
Montegazzo Paolo 983
Montégut Émile 103
Montégut Maurice 163, 737 ▮ 1152
Montesquieu Ch. L. de 521 ▮ 1428
Montfaucon de Villars Nicolas (N. P. H.) de 1585
Montgomery Florence 1345, 1585
Montherlant Henri de 92, 503
Montjoye J.-J. 1677
Montméril Gérald 1319
Moor Karel 857, 939 ▮ 1201, 1306, 1426, 1431, 1920
Moore Thomas 1383, 1767
Morák Jaroslav 1061 ▮ 1851
Morand Paul 319, 509, 912, 979 ▮ 1313
Moravcová Jana 725, 1063, 1064
Moravcová-Štěpánková Marie 1824
Moravec Alois 85, 319, 350, 466, 595, 952 ▮ 1327, 1348
Moravec Antonín 829 ▮ 1711
Moravec Bedřich 572, 812 ▮ 1674
Moravec František (F. A.) 1738
Moravec František, generál 1761
Moravec Jaroslav 986, 987 ▮ 1340
Moravec Josef 920
Moravec Michal 987
Moravec Václav 983
Morávek Antonín 350
Morávek Jan 93, 95, 828, 832, 988
Morávek Matěj 1193
Morávek Robert 760 ▮ 1493
Moravia Alberto 503
Morávková Alena 215
Morávková Růžena 1444
Moravský Gustav P. viz Pfleger Moravský Gustav
Mordovcev D. L. 1562, 1563
Moréas Jean 977, 1054 ▮ 1853
Moreto y Cabaña Augustin 194, 335, 336
Moretti Marino 1343
Morgensäuler J. J. 1449, 1450
Morgenstern Christian 37, 656, 1004 ▮ 1113
Morice Charles 547 ▮ 1454, 1455, 1878
Móricz Zsigmond 569, 570
Mörike (Möricke) Eduard (Edward) 312, 313 ▮ 1153, 1180, 1302, 1663, 1664
Moriturus viz Vrátný Karel
Moritz K. P. 1324
Morley Ch. D. (Christopher) 503
Morris William 497
Morrison Arthur 687
Morselli E. L. 1005
Morskij N. viz Lebeděv N. K.
Morstadt Karel 156, 1003, 1004
Morton J. M. 773
Morton Thomas 773
Morvay Julius 1091
Moscardelli Nicola 1680
Mosemedes 231
Mosenthal S. H. (S. H.) 1517, 1789
Moser Bedřich 696, 697, 913, 1025 ▮ 1340
Moser Gustav von 737, 819, 823, 1039 ▮ 1293, 1338, 1341, 1360
Moschos 636
Mossoviensis T. viz Tesák Mošovský Jiří
Mostecká L. G. 392
Mošna Jindřich 226, 321, 563, 632, 803, 804, 819, 823, 993 ▮ 1348, 1415, 1789, 1815, 1816
Mošner F. J. 1006 ▮ 1710
Mot. K. M. viz Tomek Ferdinand
Motěšický Kašpar 1023 ▮ 1900, 1902, 1906, 1907, 1913
Motornyj V. A. 1269
Mottl Antonín 1784
Mottl Jaroslav 1004, 1012 ▮ 1625
Motyčka Vincenc 1823
Moudrá Pavla 94, 253, 456, 567, 828 ▮ 1179, 1180, 1346, 1654, 1780, 1797, 1799, 1824, 1825, 1827, 1829, 1830, 1832, 1833, 1834
Moudrý C. S. 828 ▮ 1310, 1778, 1779
Moudrý Josef 1380
Mouëzy-Eon André 749
Moulis Josef 1712
Moulis Vladislav 212
Mounier Emmanuel 35 ▮ 1891
Mouralová, provd. Šustová Leopoldina 814
Mouray Gabriel 1454
Mourek Theodor 1130, 1131
Mourek V. E. 358, 361, 378, 428, 476, 601 ▮ 1093, 1768
Mourková Jarmila 1064
Movery W. B. 518
Moyzes (Moyses) Štefan 210 ▮ 1379
Mozart W. A. 123, 125, 486, 636, 637, 667, 755, 756, 804, 897, 979 ▮ 1111, 1284, 1304, 1604, 1747, 1816, 1843
Mrak B. L. viz Mádl K. B.
Mráz Alex (Alexandr) viz Panýrek Duchoslav
Mráz Ignác 1352
Mráz Jan viz Sutnar Jaroslav
Mráz Stanislav 1755, 1768
Mráz Václav 1102, 1103
Mráz Zdeněk 355
Mrázek Fanda 1179, 1919
Mrázek K. 42
Mrázek Ladislav 1705
Mrazík J. A. 1778
Mrázová z Milešovky Kateřina 158
Mrkvička Arne 1895
Mrkvička F. V. 1161
Mrkvička František 1104, 1105
Mrkvička Otakar 319, 459, 467, 510, 595, 1005 ▮ 1154, 1348, 1446, 1452, 1453, 1843
Mrlian Rudolf 656, 705 ▮ 1441
Mrózek Ján viz Žikeš Vladimír
Mrożek Sławomir 867, 1065
Mrskač J. (Ot.) viz Smrčka Otakar
Mrštík Alois 189, 256, 281, 322, 381, 457, 469, 575 ▮ 1096, 1310, 1317, 1455, 1560, 1561, 1767, 1769, 1798, 1799, 1895
Mrštík Norbert 601, 759 ▮ 1096, 1310

Mrštík Vilém 102, 189, 194, 207, 256, 281, 322, 357, 381, 454, 456, 457, 469, 541, 548, 575, 600, 601, 605, 622 ▮ 1096, 1097, 1238, 1239, 1295, 1317, 1347, 1454, 1474, 1509, 1518, 1560, 1561, 1636, 1660, 1688, 1720, 1767, 1769, 1779, 1798, 1799, 1833
Mrštíková Božena 1558, 1561
Mrštíková, roz. Bezděková Marie 575
Mrzout viz Zyka Borotínský Jaroslav
Mstislavskij Sergej 987 ▮ 1578
Mucková Pavla viz Moudrá Pavla
Mudra František 763
Mudra Josef 1132
Mudroň Pavol 206
Mudrová Julie 982
Mueller K. viz Vojnar Hanuš
Muhammad 848
Mühlbach Louise (vl. jm. Mundt Klara) 751, 752 ▮ 1547, 1548
Mühlberger Josef 92
Mühlen Hermynia zur 656
Mühlstein A. M. 1161
Mühlstein Bohumil (Beda, Boža) 935
Mühlsteinová Berta 239, 457 ▮ 1131, 1764, 1781, 1827, 1828
Mühsam Erich 656
Mucha Alfons 439, 453, 463, 602, 828, 976 ▮ 1289, 1348, 1426, 1454, 1693, 1775
Mucha Jiří 93, 307, 462, 538
Muir Edwin 151
Muk Jan 380
Muka Arnošt 214, 216
Mukařovský Jan 58, 94, 186, 218, 220, 221, 222, 302, 315, 349, 400, 480, 506, 777, 862, 1060, 1061, 1062, 1063 ▮ 1090, 1232, 1279, 1280, 1281, 1417, 1420, 1422, 1456, 1595, 1648, 1799, 1888
Mukařovský Josef 453
Mukenšnábl (Muckenšnábl) Jan viz Vrba Tadeáš
Mulač Jiří 215, 854
Mulačová Marie viz Šlosar Doubravský Václav
Müldner Josef 317, 460, 828, 982, 983 ▮ 1342, 1768, 1769, 1797, 1798, 1799, 1943, 1944
Mulford C. E. 1445
Mulford Prentice 1585
Mullen Pat 703
Müller A. G. 1053
Müller Adolf 755
Müller Anton (Antonín) 484, 485 ▮ 1611, 1612
Müller F. J. 95, 143 ▮ 1866
Müller Hugo 336
Müller J. B. 271
Müller Karel 1712
Müller Karel, výtvarník 350, 467 ▮ 1446, 1561, 1776
Müller Karel viz Vojnar Hanuš
Müller Otto 387
Müller Václav 1380
Müller Vladimír (V. K.) 330, 993 ▮ 1342, 1347, 1461, 1474, 1538, 1616
Müller Wenzel 755, 756, 897, 1073
Müller a spol., nakl. 84, 504
Müllerová Hana 462
Müllerová Olga 224
Müllner A. G. A. (Adolf) 636, 637, 1050 ▮ 1322
Mulock D. M. 626
Multatuli (vl. jm. Dekker E. D.) 366 ▮ 1466, 1467
Muna Alois 595
Munclinger Josef (J. F.) 409
Mundt Klara viz Mühlbach Louise
Munch Edvard 1182, 1454, 1455
Munk František 94
Münster Sebestian 377
Munzar Jiří 1144
Munzberg A., firma 369
Münzer Jan 509, 547 ▮ 1154, 1346, 1841
Münzerová Zdeňka (Zdena) 503 ▮ 1346
Murat Lucienne 1445
Muratori L. A. (Lodovico) 241 ▮ 1131, 1736
Murger Henry 328
Murko Matyáš 215 ▮ 1244, 1588, 1649
Murrer Ewald 1064
Musaios 425, 426 ▮ 1460
Musäus J. K. A. 314
Musil Alois 817
Musil Beneš viz Konrád Edmond
Musil František 731
Musil Josef 1767
Musil Oldřich 355
Musil Robert 149, 173
Musil Vojta 1093
Musil Daňkovský Emil 455, 516, 572, 602 ▮ 1181, 1310, 1345, 1771
Musophil Soběslavský Jan 1901, 1904, 1912
Muspratt Eric 702 ▮ 1153
Musset Alfred de 117, 119, 172, 253, 321, 328, 503, 600, 879, 912, 983 ▮ 1311, 1405, 1681, 1767
Musset P. E. (Paul) de 1257
Mussolini Benito 1699
Mušek Karel 173, 357, 461 ▮ 1346, 1768, 1798, 1799
Mušický Lukian 522
Muška Antonín 1052
Muther Richard 804 ▮ 1454
Mutov Jindřich viz Tumpach Josef
Muťovský Adolf 253, 460, 983, 984, 1005 ▮ 1154, 1377, 1378, 1655, 1712, 1833, 1834
Muttich K. V. 367, 458, 821 ▮ 1348
Muzika František 95, 134, 319, 401, 504, 788, 853, 993, 1005 ▮ 1181, 1312, 1348, 1437, 1455, 1474, 1616, 1617
Muzzarelli Alfonso 1495
Mužák Petr 446, 469 ▮ 1393, 1612
Mužáková Božena 446
Mužík A. E. (E. A.) 307, 454, 455, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 600, 698, 825, 828, 977, 982 ▮ 1131, 1161, 1290, 1310, 1327, 1341, 1454, 1655, 1765, 1766, 1767, 1768, 1769, 1771, 1780, 1788, 1796, 1799, 1833
Mužík Adolf 1830
Mužík Antonín (A. V.) 794
Mužík Bohumil 1055
Mužík Karel 1446
Myers I. B. 1508
Myers Richard 150
Mylius Martin 1696
Myller (Miller) Johannes 1902, 1907, 1913
Myllner z Milhauzu Jan 1696
Myllner z Milhauzu Petr 1696
Mysłakowski Zygmunt 1688
Myslbek J. V. (Josef) 439, 453, 648, 739, 740, 907, 976 ▮ 1110, 1454

Myslivec František 1315
Myslivec Josef 1558
Mysliveček Josef 124, 703
Myzet Rudolf viz Procházka Rudolf

Nábělek František 1379, 1798
Nack H. R. von 93
Nádaši (-Jégé) Ladislav 1691
Nadějkovský (Nadejkovský) Kl. (V. K.) viz Püner V. K.
Nademlejnský Josef 1433
Naděždin N. I. 1682
Nádherný Jan 1951
Nádherný (Nádherny) Kajetán 126 ▮ 1357
Nádherný Karel 1951
Nádherný z Borutína Jan 292
Nador Michael 170
Nádvorník Miroslav 1385
Naegeleen René 262
Nagonius J. M. 591
Náhlovská Tekla 321
Náchodská Gisela 1310, 1769
Najac Émile de 1251
Nalęcz Adolf 1046
Naléhavý současník 843
Nálevka Antonín 828
Nálevka Jan viz Vřesnický Jan
Nałkowska Zofia 30, 867 ▮ 1535, 1536
Náměstek Josef 460, 572, 828
Naňka Jan 142
Nansen Fridtjof 483 ▮ 1434
Napoleon III. 131, 433, 574, 975
Napoleon I. Bonaparte 19, 23, 509, 561 ▮ 1248, 1699
Napp Cyril (C. F., Crha) 425
Nápravník Eduard 1133
Nápravník Josef 1797
Nápravník Robert 1112
Náprstek Ferdinand (F. P.) 115, 438, 1074
Náprstek Vojta (Vojtěch) 437, 449, 456, 598, 706, 772 ▮ 1237, 1496, 1513, 1653, 1716, 1720, 1739, 1830
Náprstková Josefa 1721, 1829
Náprstková Marie 1180
Narežnyj V. T. 1123, 1124
Naske F. X. (František) 464, 828, 829 ▮ 1327, 1538
Nasková Růžena 387 ▮ 1538, 1610, 1825
Natanson Jacques 1581
Nathansen Henri 634
Naughton J. D. 1888
Naum, žák Konstantinův 1922
Nauman Arno 179, 952
Nauman Jaroslav 73, 467, 828 ▮ 1179, 1180
Nauman Pavel 306 ▮ 1342
Naval Petr 1895
Navarra Jakub 1357
Navrátil Adam 46
Navrátil Bohumil 814
Navrátil F. O. 1166, 1234
Navrátil František 1769
Navrátil Hubert 1151
Navrátil Ivo 139
Navrátil Jaroslav 830
Navrátil Josef 739, 740, 741, 950, 951
Navrátil Josef (1868–1935) 165 ▮ 1376, 1377, 1379
Navrátil Michal 1378, 1379
Navrátil Václav 430 ▮ 1854
Navrátil Viktor 983
Navrátilová Anna viz Jurčinová Eva
Navštěvovatelka divadla viz Krásnohorská Eliška
Nayman František 46
Nazor Vladimir 662 ▮ 1127, 1147
Naživin I. F. 572
Neagoe Peter 1441
Neal Max 940
Nebeský Jan viz z Wojkowicz Jan
Nebeský Pavel 617 ▮ 1537
Nebeský V. B. 292, 456, 887, 967 ▮ 1100, 1195, 1256, 1284, 1307, 1354, 1357, 1383, 1402, 1403, 1406, 1472, 1661, 1794
Nebeský Václav 463 ▮ 1452, 1453, 1455, 1854
Nebeský z Blumenberga V. F. 1955
Nebuška Cyril 366
Nečas Ctibor 1316
Nečas J. E. 217, 763, 828 ▮ 1310, 1311, 1340, 1767
Nečas Jan 455, 457, 571, 572, 688 ▮ 1377, 1378, 1547, 1771, 1780
Nečas Jaromír 1797
Nečas Jaroslav 392
Nečas Metod viz Suchdolský Metod
Nečas Vincenc 801
Nečas Vladimír 232
Nečásek Antonín 459, 460, 600, 687, 828, 977 ▮ 1310, 1769
Nečásek František 457, 506, 1060, 1062 ▮ 1235
Nečásek František (* 1811) 1272
Nedbal Karel 1604
Nedbal Miloš 1474, 1616
Nedbal Oskar 226 ▮ 1518, 1604
Nedda 1895
Neděle F. P. 868 ▮ 1739, 1810
Neděle Jan 1385, 1386
Nedělníková Milada 1641
Nedvědová Milada 223, 224, 294
Nedvídková Albína 194
Nedvídková Emílie viz Sládková Emílie
Neera viz Zuccari A. R.
Neff Vladimír 89, 92, 319, 459 ▮ 1620
Negri Ada 1833
Nechleba A., lesní rada 1633
Nechleba Vratislav 31, 741
Nechutová Ota 966
Nechvátal František 392, 704, 705, 853, 1060, 1061, 1062, 1063, 1064 ▮ 1090, 1091, 1168, 1456
Nechvíle Vincenc 1771
Nechvílová Zora 1761
Neidhardt (Neidhart) August 170
Nejč Karel 1310, 1454
Nejedlá Jaromíra 1064
Nejedlá Marie 1170
Nejedlý J. K. 687, 688, 763
Nejedlý Jan 46, 54, 83, 483, 484, 498, 581, 635, 764, 834, 894 ▮ 1120, 1227, 1228, 1352, 1448, 1739
Nejedlý Josef 205
Nejedlý Julius (J. R.) 828 ▮ 1112
Nejedlý Karel 1154
Nejedlý Otakar 463, 976
Nejedlý Roman 627
Nejedlý Viktor 335, 819, 820, 832, 845 ▮ 1157, 1182
Nejedlý Vojtěch 20, 44, 45, 46, 54, 55, 56, 230, 379, 380, 498, 618, 619 ▮ 1284, 1322
Nejedlý Zdeněk 153, 212, 215, 480, 541, 548, 549, 462, 493, 612, 631, 705, 774, 775, 776, 777, 815, 816, 839, 854, 865, 869, 870, 925, 929, 1060, 1070 ▮ 1091, 1111,

1138, 1142, 1166, 1170, 1233, 1234, 1235, 1394, 1507, 1633, 1638, 1639, 1641, 1692, 1731, 1734, 1799
Neklan (J. S.) viz Soukenka Jan
Nekola Rudolf 294, 987
Nekovařík B. Z. 73, 94, 693
Někrasov N. A. 384, 455 ▮ 1115, 1250
Nekula Karel 77, 325, 326, 1054 ▮ 1686
Nekvapil František 832
Nekvapil Jiří 218, 224
Nekvasil Marek 1094
Nelk Theodor 263
Nelly St. (vl. jm. Stricker Caroline) 969, 970
Nelson Henry viz Šubert F. H.
Nelson Lowry 1598
Němcová Anna 1377
Němcová Božena 66, 75, 207, 215, 220, 222, 223, 226, 244, 264, 326, 328, 349, 350, 374, 379, 381, 411, 447, 449, 453, 480, 482, 509, 512, 534, 535, 543, 544, 546, 566, 583, 598, 633, 670, 672, 687, 688, 720, 729, 763, 785, 792, 793, 825, 837, 838, 887, 916, 921, 922, 923, 924, 925, 929, 977, 978, 985, 1066, 1067 ▮ 1093, 1113, 1151, 1157, 1159, 1164, 1185, 1197, 1234, 1235, 1255, 1256, 1297, 1319, 1345, 1351, 1392, 1393, 1394, 1398, 1399, 1402, 1403, 1419, 1420, 1447, 1462, 1472, 1533, 1547, 1556, 1565, 1570, 1571, 1603, 1612, 1614, 1617, 1619, 1635, 1660, 1661, 1672, 1674, 1691, 1729, 1732, 1765, 1770, 1774, 1785, 1799, 1824, 1833, 1834, 1918
Němcová Jana 1864
Němcová Theodora (Dora) 1256
Němcová-Záhořová Marie viz Záhořová-Němcová Marie
Nemčić Antun 293 ▮ 1770
Němec A., knihtisk. 1151
Němec Bohumil 275, 611 ▮ 1105
Němec František 414, 595 ▮ 1369, 1638
Němec František (Franta) (1899–1968) 303, 458, 463, 1058, 1059, 1060, 1061
Němec Igor 224
Němec J. 1864
Němec Josef (Bořivoj), manžel B. Němcové 488 ▮ 1256
Němec Karel 1183, 1186
Němec Miroslav 1377
Němec Vilém 687 ▮ 1152
Němeček Emil 170
Němeček Jaroslav 1441
Němeček Zdeněk 92, 509, 832 ▮ 1153
Němečková Marie 449
Němečková Růžena 820
Němejc Augustin 810
Němirovič-Dančenko V. I. 460, 572, 600, 601, 759 ▮ 1124, 1125, 1157, 1290, 1291, 1345, 1385, 1529, 1562, 1563, 1675, 1712, 1767
Němirovskaja Irina 1508
Nemo viz Hašek Jaroslav
Nemo viz Mádl K. B.
Nemo viz Štech Václav
Němotová Věra viz Vavřincová Fan
Nenadál Radoslav 730 ▮ 1219
Neopatrná M. 1825
Nepil František 1064
Nepos Cornelius 352
Népoty Lucien 118
Nepraš Karel 489
Neruda Jan 20, 58, 59, 69, 75, 128, 129, 131, 141, 191, 195, 204, 215, 221, 222, 223, 226, 238, 249, 264, 265, 296, 309, 317, 328, 335, 343, 344, 345, 349, 350, 379, 389, 411, 416, 417, 419, 429, 432, 439, 446, 447, 448, 449, 452, 454, 456, 457, 467, 501, 509, 511, 535, 543, 544, 546, 547, 563, 586, 587, 588, 598, 615, 631, 633, 651, 675, 676, 677, 684, 698, 703, 707, 708, 732, 791, 792, 825, 828, 832, 907, 911, 915, 916, 923, 925, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 990, 1008, 1025, 1037, 1038 ▮ 1093, 1100, 1112, 1114, 1179, 1194, 1195, 1211, 1234, 1235, 1250, 1257, 1259, 1274, 1299, 1316, 1337, 1338, 1347, 1376, 1385, 1392, 1399, 1414, 1418, 1419, 1420, 1454, 1464, 1466, 1485, 1486, 1516, 1519, 1547, 1556, 1565, 1566, 1586, 1603, 1604, 1629, 1639, 1653, 1692, 1703, 1707, 1715, 1747, 1764, 1766, 1767, 1768, 1769, 1787, 1798, 1799, 1800, 1828, 1894
Neruda Pablo 1062, 1063
Nerval Gérard de 504, 965, 966, 983 ▮ 1679, 1680, 1690
Nervi P. L. 966
Neslovský A. (A. H.) viz Sokol A. H.
Nesnídalová Marie 1769
Nessy Alois 882
Nestlé Eberhard 1844
Nestroy J. N. (Johann) 37, 39, 562, 634, 753, 755, 756, 819, 823, 940, 1045, 1053, 1072, 1073 ▮ 1475, 1478, 1620, 1788, 1921
Nesvadba Josef 1064 ▮ 1113
Nešpor Václav 1534
Nešvera Josef 629 ▮ 1133
Nešvera Rudolf 177, 828 ▮ 1346, 1509
Netík Jaromír 1822
Netík Miroslav 1159
Neto Agostinho 1064
Netolický B. 1002
Netopilová Marie 1641
Netušil F. J. 173
Neubach Ernst 170
Neubauer Alfons 1379, 1380
Neubauer Vilém (Viliam) 748 ▮ 1797, 1895
Neuberg Josef 226, 748, 832 ▮ 1920
Neuberk J. F. 971 ▮ 1702
Neuberk (z Neuberka) Jan (J. N.) 123, 238, 527, 685, 766
Neubert A., nakl. 367, 435, 566 ▮ 1305, 1362, 1492, 1670, 1825, 1827, 1918
Neubert Antonín 1340
Neubert Karel 384
Neubert Václav 475
Neubertová Jana 384
Neudörfl J. N. 369
z Neukirchenu Jan 1357
Neuman Jaroslav 1768
Neuman Míla 1878
Neumann Alfred 92 ▮ 1153
Neumann Alois (A. A.) 271
Neumann Eduard 1081
Neumann Franta, hudebník 634

Neumann J. R. 460
Neumann Jaromír 1852
Neumann Jiří 294
Neumann K. T. 1159, 1444
Neumann Kaspar 125
Neumann R., hudebník 409
Neumann S. K. 40, 43, 64, 69, 156, 184, 222, 277, 278, 280, 319, 392, 418, 503, 509, 543, 547, 548, 578, 593, 594, 595, 702, 703, 705, 712, 713, 716, 775, 780, 830, 849, 851, 852, 853, 854, 856, 863, 883, 901, 946, 954, 1058, 1059, 1060, 1061, 1062 ▮ 1089, 1090, 1091, 1154, 1168, 1170, 1182, 1234, 1235, 1294, 1299, 1310, 1312, 1376, 1454, 1455, 1469, 1575, 1638, 1639, 1641, 1766, 1768, 1841, 1853, 1854, 1944
Neumann Stanislav 215, 1062 ▮ 1235
Neumann V. A. 982
Neumann Věnceslav 55
Neumannová Kamila (Lala) ml. 1688
Neumannová Kamilla 133, 593 ▮ 1182
Neumannová Marie 1844
Neumannová Nina 504
Neumannová Terezie 1586
Neumayr Franz 1893
Neumětelský Horymír viz Mašek Karel
Neureuter Antonín viz Sedloň Michal
Neureuter Jiří 62
Neureutter Č. 516
Neureutter František 122
Neureutter M. M. (Martin st.) 122 ▮ 1702
Neureutter (Neureuter) Martin (M. B.) ml. 122 ▮ 1307
Neureutter Martin, nakl. 406
Neustadtl David 368
Neužil František (Fráňa) 84, 392, 400, 1057 ▮ 1091, 1153, 1154, 1918
Nevařilová Josefína (Jožka) 862, 863
Neveršilová Olga 215
Nevole Jarka (Jaromír) 1346, 1510, 1517
Nevrlá L. M. 215
Nevrlý Mikuláš 1049
Nevšímal August (Augustin, A. V., V. A.) 193, 205, 457, 773, 828, 907, 977 ▮ 1826, 1829
Nevšímalová Božena 1826, 1829
Nevšímalová Kristina 1825, 1826, 1828, 1829, 1830
Newerly Igor 867, 868
Newmann Geatrix 170
Newski Alexandr (Něvský Petr) viz Corvin Pierre a Dumas Alexandre ml.
Newton Isaac 1120
Nexö M. A. 810 ▮ 1152, 1527, 1528, 1840
Nexy 1895
Nezbeda Vilém 215 ▮ 1895
Nezdařil Ladislav 149
Neznámá viz Zelenková Marie
Nezval M. 1310
Nezval Vítězslav (Vít) 92, 95, 153, 164, 173, 183, 184, 185, 186, 215, 221, 222, 233, 240, 260, 372, 399, 422, 423, 459, 463, 480, 503, 504, 506, 517, 541, 705, 776, 800, 801, 852, 853, 854, 861, 862, 863, 864, 993, 1004, 1054, 1055, 1059, 1060, 1061, 1062 ▮ 1091, 1112, 1149, 1166, 1168, 1170, 1215, 1221, 1234, 1235, 1312, 1456, 1469, 1475, 1580, 1620, 1628, 1689, 1695, 1790, 1799, 1839, 1840, 1841, 1843, 1853, 1854, 1897, 1918
Niccodemi Dario 1489
Nicolai Philip 1905
Nicolaie L.-F. 231, 286 ▮ 1789
Niedergesäss Robert 1370, 1371
Niederle Jindřich 646, 675 ▮ 1430
Niederle Lubor 214, 601, 781, 921, 925 ▮ 1394, 1731, 1734
Niemcewicz J. U. 792
Niemeyer (Niemayer) A. H. 898 ▮ 1666
Niemiricz (Niemirycz) K. 518
Niemojewski Andrzej 983
Nienacki Zbigniew 868
Nieritz K. G. (Gustav) 406, 407, 515, 969, 970 ▮ 1810
Niesner M. 970
Niesołowski Tymon 983
Nietzsche Friedrich 150, 319, 480, 830, 920, 1031 ▮ 1116, 1182, 1454, 1486, 1695, 1699, 1768, 1954
Nigrastella Oskar 1895
Nikeforos I. Konstantinopolský 1923
Nikésonte viz Kopecká Jindra
Nikitin Nikolaj 1711
Nikl Peter viz Würsten Johannes
Nikodém 1932, 1933
Nikodém Bedřich 939
Nikodém (Nikodem) Viktor 1712, 1790
Nikolajević Dušan 1127
Nikolau J. V. 763 ▮ 1132, 1271, 1710
Nikolić Atanasij 1301
Nikolskaja Jelizaveta 147
Nilér B. K. viz Rélinková Božena
Niliusová Zdenka 1049
Nina Vladimírovna viz Wollmanová Anna
Ninger Karel 1794
Nitsch D. I. (Daniel) 766, 1055
Nitschmannová Anna 1901
Nivoix Paul 512 ▮ 1581
Nizámí Iljás ben Júsuf 66, 68
Nizámuddín (Nizám) Šámí 848, 849
Nízká Bohuslava 1377
Nižinskaja Romola 93
Nižinskij Vjačeslav 147
Nížkovský Ruda (Rudolf) 761 ▮ 1920
Nižnánsky Jozef 526 ▮ 1394
Njegoš P. P. 572
Noailles Anna de 35
Noc Petr 156
Noha Antonín 1771
Noha Jan 215, 307, 392, 400, 705, 851, 1004, 1060, 1061, 1062, 1063 ▮ 1089, 1090, 1091, 1170, 1692, 1776
Noháč Jan 1895
Nohavica Jaromír 215
Nohejl Bohumil 1064
Nohejl Miloslav 84, 979 ▮ 1091
Nohejlová Emanuela 1833
Nochpar Georgius 1892
Nor A. C. 35, 84, 92, 93, 95, 233, 392, 399, 462, 467, 508, 667, 669, 716, 984, 1057 ▮ 1215, 1263, 1316, 1692, 1798, 1834
Norden Friedrich 1808

Nordenskjöld A. E. (N. A. E.) 601
Nordenskjöld Otto 483
Nordmann Richard 1788
Norris Frank 1204
Norvius J. M. 1066
Nosák Bohuslav (Bohuš) 915, 916
Nosek František 575
Nosek (Zádvorský) Jan 454, 457
Nosil Jaroslav 151
Nosilov K. D. 1563
Nosková Helena viz Malířová Helena
Nosková Růžena viz Nasková Růžena
Nosovský Karel 52, 307, 308
Nossberger Quido 409 ▮ 1492, 1493
Nostic F. A. 101
z Nostic Ota 202
Notus Ignotus 1895
Nouza Oldřich 1005, 1062 ▮ 1090
Novacká Mária 1024
Novačan Anton 1533, 1534
Nováček Josef 1310, 1767
Novák A. S. 1377
Novák Antonín 1379, 1382
Novák Arne 94, 113, 151, 166, 207, 221, 222, 233, 279, 305, 317, 326, 349, 371, 403, 404, 429, 462, 493, 505, 509, 541, 548, 620, 621, 623, 706, 792, 815, 891, 892, 900, 902, 977, 978, 979, 984, 1017, 1062 ▮ 1097, 1103, 1113, 1115, 1144, 1166, 1180, 1236, 1237, 1261, 1285, 1344, 1347, 1379, 1380, 1393, 1454, 1467, 1544, 1572, 1638, 1706, 1768, 1769, 1786, 1795, 1825, 1829, 1832, 1833, 1834, 1854
Novák Arthur 1451
Novák Bohumil 505 ▮ 1420, 1545, 1840, 1842
Novák Emil 828
Novák František 686 ▮ 1289, 1290, 1310, 1777
Novák J. 1104, 1105
Novák J. B. 691
Novák J. V. (Josef, Vincenc) 979 ▮ 1133, 1380, 1782, 1783
Novák Jakub viz Vokrová-Ambrosová Libuše
Novák Jan 1131, 1751, 1752
Novák (Vrba) Jan 1902, 1906
Novák Jaroslav 1558
Novák Josef, fotograf 195
Novák Josef, manžel T. Novákové 102 ▮ 1655
Novák Josef, nakl. 1337
Novák Josef, výtvarník 705, 1002, 1005
Novák Kamil 629
Novák Karel 180
Novák Láďa 611
Novák Ladislav 437, 983 ▮ 1131, 1607
Novák Leopold 1156, 1730
Novák Ľudovít 222
Novák Miloslav 1094
Novák Miloš 1443, 1444
Novák Mirko 222, 1062
Novák Přemysl 1317
Novák Robert 369, 476
Novák T. V. 1135
Novák Theodor 1834
Novák Viktor 389, 978, 979 ▮ 1769, 1797, 1799
Novák Vítězslav 396, 426 ▮ 1111, 1133, 1343, 1507
Novák Vladimír 828
Novák Vojta 983
Novák Zdeněk 463, 1061
Nováková Blanka 748
Nováková Ema 1105
Nováková Isa 1093
Nováková Jiřina 891
Nováková Julie 221, 222, 224, 399, 400, 478
Nováková Ludmila 212, 215
Nováková Marie 1220
Nováková Marie (Mája) 1444
Nováková Milada 741 ▮ 1153, 1154
Nováková Milena 979 ▮ 1180
Nováková Teréza 102, 204, 349, 449, 457, 460, 493, 548, 606, 611, 621, 640, 687, 701, 705, 901, 920, 1036 ▮ 1180, 1310, 1311, 1342, 1344, 1345, 1348, 1535, 1536, 1544, 1767, 1768, 1769, 1825, 1826, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834
Nováková Zuzana 247
Novalis (vl. jm. Hardenberg F. L. von) 366, 981 ▮ 1285, 1286, 1854
Novikov A. N. 1368
Novikov Sergej 1368
Novomeský Ladislav (Laco) 184, 186, 705, 1058, 1059, 1060 ▮ 1146, 1149, 1150, 1456, 1841
Novotná Anna 983 ▮ 1220
Novotná Jarmila 1285, 1919
Novotná Marie 769
Novotná Vlasta 462
Novotný Alois 1895
Novotný Antonín 1161, 1843
Novotný Eduard 1783
Novotný František (1) 1284, 1321
Novotný František (2) 222, 345, 358, 360, 371, 479, 983, 996 ▮ 1134, 1346, 1444
Novotný J. 830
Novotný J. G. 1056
Novotný J. Ch. viz Kuzma
Novotný J. O. (J. A.) 119, 983
Novotný J. R. 1337
Novotný J. Z. 1102
Novotný Jan 1097
Novotný Jiří 224
Novotný Josef 401, 1006
Novotný Josef (Józa) 1103, 1104, 1105
Novotný K. 1895
Novotný K. N. 1851
Novotný Kamil 704 ▮ 1841
Novotný Karel 317, 503 ▮ 1768, 1797
Novotný Miloslav 280, 307, 319, 399, 400, 463, 488, 921, 924, 979 ▮ 1133, 1170, 1262, 1264, 1265, 1345, 1346, 1347, 1388, 1448, 1451, 1578, 1686, 1775, 1840, 1851
Novotný O. J. (Oldra) 1161
Novotný Otakar 704 ▮ 1452, 1455
Novotný Petr 232
Novotný Rudolf viz Schmoranz Gustrav
Novotný V. J. 217, 401, 627 ▮ 1131, 1133, 1768
Novotný Václav 29, 960, 979, 983 ▮ 1138, 1140
Novotný Vladimír 1064
Novotný Vladimír (1901–1977) 1347, 1452, 1455
Nový Jan 1063
Nový Jiří 600
Nový Karel 66, 92, 215, 392, 418, 460, 537, 506, 705, 954, 993, 1004, 1062, 1063 ▮ 1091, 1112,

1154, 1211, 1225, 1235, 1312, 1325, 1769, 1796
Nový Oldřich 169, 170, 629
Nový Pavel 1266
Nowaczyński Adolf 594 ▮ 1536
Nowak Józef 1081
Nožička Julius 595
Nuitter Charles 1788
Nürnberg Ilse 1571
Nusko-Hamadová Marie 1518
Nusková Lída 1851
Nusl František 366
Nušić Branislav 319, 462, 509 ▮ 1127, 1128
Nyklesová-Bukovanská Josefa 982, 983

Obdržálek Pavel 271
Obdržálek Rudolf 97 ▮ 1384, 1385
Obenberger Jaroslav 1797
Obentraut Adolf 1548
Oborský B. viz Soukal Josef
Obov Alexandăr 666
Obranopv Velen 698
Obrátil K. J. 1451
Obrenović-Delibašić Vera 392
O'Brien Flan 172
O'Brien Katy 1558
Obrovský Jakub (Jakob) 439, 705, 828 ▮ 1426
Obrtel Vít 406, 504, 801
Obrtík J. 1895
Obrusníková Zdeňka 1283
Obst Milan 1064
Obzina F., nakl. 319
Obzina František 504 ▮ 1866, 1918
O'Casey Sean 172 ▮ 1616, 1617, 1620
O'Connel J. F. 503
Očadlík Mirko 153, 399, 400, 463, 704, 1062, 1063 ▮ 1234, 1452, 1453, 1456, 1712, 1840, 1841
Očenášek Augustin 73
Odd Conny (vl. jm. Ortwein Carlernst) 1571
Ode mne samého viz Arbes Jakub
Ode Mne Samého viz Tyl J. K.
Odehnal Ivo 1064
Odehnal Josef 694
Odets Clifford 1283
Odložilík Otakar 215 ▮ 1140
O'Donnel E. P. 730
Odstrčil Oskar 1845
Odstrčilová Liběna 118, 715
Odvalil František 397
Odyniec A. E. 1780
Oehlenschläger Adam 1495
Oerter Sepp 578
Oettinger E. M. 755
Ofélie, pseud. 828
Offenbach Jacques 231, 336 ▮ 1493, 1571, 1604, 1608, 1788, 1789
O'Flaherty Liam 172 ▮ 1126, 1343
Oftalmius Oskořínský Vít 1696
Ogden G. W. 93
Ogden Ch. K. 1411, 1413
Ogoun Josef 1105
O'Grady Standish 172
O'Hara John 730
O'Henry (vl. jm. Porter W. S.) 319, 462, 467, 730, 1005 ▮ 1570, 1571, 1616, 1617
Ohéral Jan 527, 582, 1066, 1067 ▮ 1406, 1407, 1810
Ohman Friedrich 1455
Ohn Ahnri 1840
Ohnesorg Karel 1707
Ohnet Georges 30, 31, 321, 600, 657 ▮ 1207, 1225, 1341, 1363, 1364, 1563, 1575, 1655
Ohorn Anton 262
Ohrenstein Jan viz Osten Jan
Ochlenschläger A. 1495
Ochoa Juan 600
Ochopkov N. P. 1841
Oidip, pseud. 1005
Okáč Antonín 1543
Oken Lorenz 521
Okonkowski Georg 1816
Okoř Jiří viz Tréval Emil
Okrugić Eliáš 211
Oktáv Jan 1764
Oktavec František 1255
Okudžava Bulat (B. Š.) 1064
Olaf viz Kvapil Jaroslav
Olbracht Ivan 40, 84, 92, 94, 95, 114, 218, 222, 223, 302, 343, 345, 463, 509, 510, 705, 890, 954, 993, 1003, 1058, 1060 ▮ 1091, 1097, 1168, 1312, 1342, 1385, 1511, 1679, 1798, 1841
Olbrichová Božena 1851
Olearius (Ölschläger) Adam 112
Olesch Reinhold 1032
Oleša Jurij (J. K.) 1091, 1145
Olibrius, římský prefekt 1932
Oliva Arnošt 1374
Oliva Eduard 1378, 1379
Oliva Felix 481, 777
Oliva Ferdinand 1289, 1340
Oliva Jan 1380
Oliva Ljubomír 1064 ▮ 1380
Oliva Václav 1379, 1380
Oliva Viktor 308, 602, 688, 697, 821, 828, 976, 979 ▮ 1339, 1348, 1518, 1765, 1766, 1772
Olivecensis Pavel viz Olivetský Pavel
Oliveira Carlos de 164
Olivetský Jaromír viz Mádle Alois
Olivetský Pavel 1903
Olonová Elvíra 1064
Olsen E. M. 114
Olšovský František 1423
Olšovský Kamil 1423, 1424
Olšovský Roman viz Vodička-Olšovský Roman
Olšovský Zbyšek 1423
Omelka František 349, 988 ▮ 1157, 1158, 1385
O'Monroy Richard 262, 286
Ondračka Pavel 1064
Ondrák Prokop 1321, 1357
Ondřej, pražský biskup 29
Ondřej z Brodu 1567
Ondřej z Dubé 48
Ondřej z Górky 797
Oněgin, pseud. 1005
O'Neill Eugene 172, 887, 889 ▮ 1143
Ongis L. viz Longen E. A.
Onofri Arturo 164
Onofrio Janis 245
Onyx viz Štech Václav
Opatrný Bohuš 1711
Opatrný Evžen 1478
Opavová Marie 224
Opavský Jaroslav 1062
Opěla Augustin 1705
Opelík Jiří 1316, 1691
Opferman Alexandr 1393
Opitz Josef 1456
Opitz Martin 1451

Opiz J. F. 123, 124, 126
Opletal Jan 361
Oplt A. 819
Opočenský G. R. (Robert, Rudolf) 317, 349, 460, 464, 516, 594, 828, 982 ▮ 1152, 1161, 1181, 1327, 1385, 1768, 1769, 1796, 1830, 1895
Opočenský Jiří 1047 ▮ 1284, 1739
Opolský Jan 84, 88, 160, 207, 317, 365, 366, 594, 595, 828, 842, 843, 850, 982 ▮ 1091, 1115, 1162, 1348, 1454, 1712, 1766, 1768, 1769, 1776, 1797, 1833, 1895, 1944
Oppenheim E. Ph. 133 ▮ 1471, 1508
Oppenheimer Franz 1470
z Oppersdorfu Jiří Fridrich 393
Opsimates Jan 376
Optát Beneš 444 ▮ 1884
Oravský Pavel 687
Orcagna (vl. jm. Cione Andrea di) 490
Orczy Emmuska 1507, 1508, 1585
Ordelt H. 1780, 1781
Ordonneau Maurice 1816
Orebský viz Held J. Th.
Orebský Jan (J. M.) viz Milota Jan
Orel Dobroslav 1903
Orel Jakub 426
Orel Jan viz Davídek Václav
Orel Karel 271, 272
Orkan Władisław 1342
Orlický Čeněk viz Kalandra Čeněk
Orlický Jára 829
Orličný V. S. viz Theer Otakar
Orlík Miloš 982
Orlov J. G. 1081
Orlov Jaroslav viz Šimáček M. A.
Ormesville Carlo de 1789
Ormis Samuel 474
Ornest Ota 173 ▮ 1889
Orný Rostislav viz Nekula Karel
Orsa (Orša) 465
Országh-Hviezdoslav Pavol viz Hviezdoslav P. O.
Ort J. G. viz Suk Ivan
Ort Jan 705
Ort Josef viz Hradčanský J. O.
Ort K. B. 1377
Ortega y Gasset José 503, 668, 669
Örtel (Oertel) P. F. W. viz Horn W. O.
Orten Jiří 400, 965, 1056 ▮ 1141, 1142, 1143, 1235, 1279, 1456
Ortlík Josef 91
Ortová Jarmila 1064
Orwell George 1153
Orzeszkowa Eliza 30, 31, 461, 600, 867, 868 ▮ 1180, 1195, 1459, 1780, 1832, 1833
Osborn J. M. 1598
Osbourne Lloyd 1809
Osecký Josef viz Tumpach Josef
Osers Ewald 68
Osička Antonín (A. J.) 349
Osiřelý Pepíček 1895
Osolsobě Petr 478
Osom Karel 1074
Osovský z Doubravice Smil 1835
Ossendowski F. A. 1459
Ostaš Jiří 1063
Osten Jan 460, 572, 819, 828, 983
Osten Jiří 1180, 1310, 1341, 1455, 1768, 1769, 1830
Ostenová Anna 983
Österreicher (Oesterreicher) Rudolf 939
Ostravický Čechoslav (Čeněk) 198, 460, 828 ▮ 1090, 1315, 1518, 1768, 1797
Ostrčil Otakar 471, 943 ▮ 1111, 1201, 1747, 1774, 1841
Ostrovskaja N. A. 1711
Ostrovskij A. N. 758, 759, 853 ▮ 1250, 1251, 1563
Ostrovskij N. A. (Nikolaj) 1564
Ostrovský Jan viz Mrštík Vilém
Ostrovský Štěpán viz Zelený Václav
O'Sullivan Maurice 503
O'Sullivan Seamus 164
Osvald Ivan 463
Osvald Václav 1672
Ošmera Josef 77, 325, 326, 350, 392, 982, 1054 ▮ 1094, 1103, 1104, 1105, 1162, 1712, 1797, 1840, 1878
Ota Braniborský 81
Ota Olomoucký 1252
Otahal Antonín 1315, 1377, 1379, 1779
Otavský Z. viz Matzner Jan
Otčenášek J. Ch. 1380
Otčenášek Jan 1064
Otčenášek Jaroslav 1291, 1292
Otomar V. (vl. jm. Viglic Otomar) 316, 317 ▮ 1310, 1454
Otoupalík Josef 1384
Otradovicová Jarmila 1064 ▮ 1181
Otruba Josef 1534
Otruba Mojmír 1109, 1420
Ott Erwin 363, 364
Ottenheimer Paul 1604
Otto (Ota) II. 1929
Otto (Ota) III. 1288, 1930
Otto J., nakl. 216, 349, 358, 429, 458, 459, 461, 462, 602, 818, 822, 986 ▮ 1132, 1133, 1207, 1293, 1529, 1624, 1831
Otto J. V. 458 ▮ 1340
Otto Jan 131, 304, 305, 307, 453, 458, 548, 599, 600, 758, 810 ▮ 1114, 1340, 1547, 1765, 1766, 1802, 1826, 1831
Otto von Diemeringen 1266
Otto-Peters Luise 1130
Ouida viz La Ramée Louise (M. L.) de
Oujezdský Alexandr 236
Oukropec Václav 1004
Ouředník František 1063
Outrata Vladimír 481
Outratová, roz. Šimáčková Dagmar (Darča) 607, 952 ▮ 1797
Oužlabina Filip viz Šváb-Malostranský Josef
Ovčarenko Ivan 1578
Ovečka Jaroslav (J. Š.) 1379
Ovidius Naso Publius 36, 45, 359, 360, 369, 370, 425, 426, 478, 636, 646, 1017, 1018, 1019 ▮ 1101, 1232, 1288, 1347, 1460, 1678
Ozenfant Amédée 1853
Ozerov Vladimir 1062

Pabst F. A. 1448
Pacák František 1347
Pacák Luděk 953 ▮ 1920
Packý Tomáš (vl. jm. Tomáš Hynek) 627
Paclt Čeněk 455, 538 ▮ 1126, 1181
Pacovský Emil 1103, 1182
Pacovský J. 1830
Pačová Míla 153

Pačovský Václav 1907
Paderlík Arnošt 510 ▮ 1141, 1154, 1452
Pádovská (Padovská) Věra 1768, 1833
Padraic Alistaire viz Zich Miloslav
Padurra Tymko 1778
Paer Ferdinando 755
Paganini Niccolò 503
Pagnol Marcel 504 ▮ 1581, 1625
Pachmajer Josef viz Pachmayer Josef
Pachmayer Edward (Eduard) 983
Pachmayer Josef 619, 982, 983 ▮ 1346, 1585, 1768
Pachmayerová Augusta 983
Pachnerová Míla 462, 463, 812 ▮ 1179, 1180, 1342, 1769, 1797, 1833
Pacholík Karel 1641
Pachovský Zdeněk 1235
Pachta Jan 1840
Pailleron Édouard 118 ▮ 1429
Paisiello Giovanni 898
Pakosta Jan 828, 832
Pakosta Vojtěch 455 ▮ 1375, 1377, 1378, 1768, 1771
Pala Dušan 979
Pala František 704
Palacio Valdès Armando viz Valdès A. P.
Palacká Marie viz Riegrová Marie
Palacká Terezie 1074
Palacký František 29, 45, 56, 123, 126, 131, 200, 212, 217, 223, 230, 244, 293, 327, 337, 363, 432, 436, 437, 438, 439, 451, 454, 465, 484, 485, 488, 509, 522, 524, 525, 526, 527, 567, 581, 583, 584, 587, 603, 618, 636, 719, 754, 784, 839, 891, 914, 941, 942, 959, 960, 1005, 1006, 1050, 1053, 1067, 1074 ▮ 1095, 1110, 1136, 1139, 1165, 1227, 1257, 1274, 1307, 1316, 1350, 1352, 1353, 1355, 1357, 1398, 1403, 1406, 1448, 1449, 1450, 1525, 1526, 1531, 1565, 1595, 1612, 1613, 1683, 1704, 1733, 1765, 1768, 1777, 1800, 1810, 1828, 1830, 1836, 1844, 1845, 1847
Palacký Jan 603
Paladilhe Émile 1789
Palamas Kostis 360
Palán Otakar 623
Palát J. M. 1109
Palazzeschi Aldo 1680
z Pálče Štěpán 332, 333
Paleček Jan 1139
Paleček Jaroslav 684
Páleníček Ludvík 36, 208, 392, 920
Pálffy z Erdödu Móric 1007
Palička Q. A. (Quido) 91, 94, 982
Palička Vladimír 226
Paličková Božena 94
Palivcová Helena viz Čapková Helena
Palivec Josef 223, 461, 965 ▮ 1456, 1776, 1853, 1889, 1897
Palivec Viktor 400
Palkosková Alča 979
Palková Zdena 223, 224
Palkovič Juraj (Jiří) 45, 46, 54, 521, 522, 525 ▮ 1309, 1739
Palla Hanuš 1827
Pallas Gustav 93, 95, 349, 406, 618, 619, 659, 983 ▮ 1706, 1707, 1765, 1766, 1768, 1769, 1799
Pallas Ladislav 1314, 1316
Pallavicini, markýza 1406
Palma Ivan 828
Palma Močidlanský Sixt 124, 642 ▮ 1193
Paloncyová Hana 1064
Palouš Karel 37
Pálsson Gestur 1152
Paludan-Müller Frederik (Fredegard) 1788
Páme Vladimír 317
Pamir viz Paráček Mirko
Pammrová Anna 1179, 1297
Pánek Fanda 1064
Panfjorov F. I. 392 ▮ 1170
Panholzer Johann 1954
Panizza Oscar 1575
Panknin Ch. L. 518
Paňkov Boris 301
Pánková Libuše viz Vokrová-Ambrosová Libuše
Pankratova A. M. 853
Pannonius T. viz Tesák Mošovský Jiří
Pantalon viz Tréval Emil
Pantělejev Leonid (L. F.) 510, 1061
Panuška Jaroslav 40, 679, 781, 923 ▮ 1159, 1182, 1348, 1454
Panýrek Duchoslav (D. B.) 277, 454, 460, 572, 737 ▮ 1152, 1311, 1767, 1768, 1769, 1799, 1828
Panýrek J. D. 763 ▮ 1566
Panýrek-Vaněk Václav 572, 828
Papáček Pavel 206, 214, 601, 882 ▮ 1157, 1290, 1310, 1529, 1694
Papež Déda 226
Papica Josef 1558, 1560
Papini Giovanni 164, 462, 1036 ▮ 1342, 1347, 1387, 1388, 1878
Papoušek Vladimír 267
Pappe-Carpentier M. 878
Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle Bartoloměj 48, 61 ▮ 1733
Pára Odon 831
Paráček Mirko 233
Paraf Pierre 1091
Páral Vladimír 1064
Paraschivescu M. R. 1091
Parczewska Melanie 1828
Pardo Bazán Emilia 461 ▮ 1405, 1768, 1832
Pareja Diezcanseco Alfredo 669
Paris Gaston 921, 924
Parizot 1787
Parker Joseph 1209
Parlesák Adolf 987
Parma Eduard 215
Parma J. O. (Ota, Otto) 93, 831
Parma Jaromír 327
Parma Jaroslav 1797
Parma Pavel 1664
Parma Robert 1778
Parma Rudolf 1313, 1314
Parolek Radegast 215, 1062
Paroubek O. G. 206
Pařík Václav 150
Pařízek A. V. (Aleš) 126, 324, 674, 755, 868 ▮ 1249
Pařízek Josef 1284
Pařízek L. M. 419, 684 ▮ 1445
Pascal Blaise 1542
Pascoli Giovanni 164, 1054 ▮ 1378, 1488
Paseka Vincenc 1134
Pasovský Jaroslav 460, 828, 832, 981, 982 ▮ 1342, 1712
Passer Otto viz Šafránek Ota

Passeur Steve 1611
Pastejřík Jan 419
Pasternak Boris (B. L.) 422, 854, 870, 1060 ▮ 1091, 1578, 1853
Pastrnek František 415, 994 ▮ 1394, 1587, 1588, 1628
Pasture H. viz De La Pasture Elisabeth
Pastyřík Jakub viz Bass Eduard
Pašek Mirko (Vladimír) 1509
Pašek Petr 679, 906
Pašek z Vratu Jan 236
Páta František 349, 461, 462, 964, 983, 984 ▮ 1154, 1261, 1402, 1786, 1895
Páta Josef 214, 215, 216, 461, 462, 1028 ▮ 1104, 1105, 1402, 1451, 1774, 1775
Paťava Miroslav 260
Patejdl Václav 601 ▮ 1346, 1895
Pátek A. J. 572
Pátek Ferdinand 1379, 1834
Pátek František 53, 573 ▮ 1102, 1104, 1161
Pater Walter 1851, 1852
Patera Adolf 1953
Patera Bohumír 602 ▮ 1771
Patera Ludvík 1063, 1064
Patočka František (1836–1906) 602
Patočka František, redaktor 655
Patočka Harry 1159, 1560
Patočka Jan 1028 ▮ 1854
Patočka Josef 1156
Patočková Jova 812
Patrčka M. S. 680 ▮ 1739, 1740
Patrný Jan 457, 601 ▮ 1768
Patzaková A. J. 704, 705 ▮ 1235
Pauer Emil 982 ▮ 1768, 1797
Paukner Josef 823
Paul Herman 1547
Paul Jean 509
Paul Karel 214, 216
Paul Ladislav 1538
Paul Louis 93, 730
Paulík J. J. 153, 318, 462, 467, 510, 705, 788 ▮ 1346, 1840
Paulíny Tóth (Pauliny-Tóth) Viliam 1194, 1391, 1394
Paulitzky H. F. 126
Paulová Milada 1588
Paulsen Štěpán 823
Paulus Diaconus 1047
Paulus Vincenc 1183
Pauly Jan 1379
Paumberk G. S. (Svechin) de 124
Paur Jaroslav 1158
Paustovskij Konstantin 854, 871 ▮ 1385
Pávek Jan 1103, 1161, 1345
Pávek Josef 716
Pavel IV., papež 1275
Pavel Alois 153
Pavel Antonín 366
Pavel Josef 1161
Pavel Thébský 1865
Pavel z Tarsu 309, 426, 445, 769 ▮ 1812, 1845
Pavelka J. E. 686
Pavelka Stanislav viz Hrubý Václav
Pavelka Zdenko 1064
Pavlásek Vojtěch 1235
Pavlenko P. A. (Petr) 1055 ▮ 1091
Pavlík Josef 228 ▮ 1097
Pavlis Jan 830
Pavlišta František (F. J.) 1768
Pavlok Bohumil 373 ▮ 1664
Pavlousková Zdeňka 68, 69
Pavlov Andrej 1283
Pavlov N. F. 967
Pavlov (Dosev) Todor 480 ▮ 1091
Pavlovský Antonín 46
Pavlovský Petr 1064
Pavlovský Stanislav 61, **573**, 574 ▮ 1678
Pawlikowska-Jasnorzewska Maria 30
Pawlikowski Mieczysław 142
Payat Félix 1072
Payen Louis 798
Payer Přemysl 629
Payne Robert 1508
Payson Howard 976 ▮ 1363
Pazourek Vladimír 666, 684, 1064 ▮ 1104
Pea Enrico 164
Pearse P. H. 164
Peary R. E. 483
Peck G. W. 1895
Pecka Bartoloměj viz Leger Karel
Pecka Dominik 703 ▮ 1558, 1561
Pecka J. B. 917 ▮ 1784
Pecková Ema 1538
Peckovský J. V. K. viz Krecar J. V.
Pečenka J. R. 1851
Pečenka Václav 1240
Pečinka (Pečínka) František 457 ▮ 1096, 1097, 1310
Pečinka Jaroslav 254
Pečinková, roz. Tůmová Josefa viz Tůmová Josefa
Pečírka Jaromír 400, 463, 704 ▮ 1452, 1455
Pečírka Josef 468, 685 ▮ 1131, 1248, 1770, 1788, 1857
Pečírková Jaroslava 224
Pěčka Místecký Ferdinand 457, 571 ▮ 1377, 1768, 1779, 1780
Pečke Karel 170
Pečman Rudolf 1316
Pedálová Josefa viz Marie Antonie
Pedrazzi Orazio 1035, 1036 ▮ 1342, 1446
Peerová Helena 1797, 1799
Péguy Charles 35, 544, 842, 1081
Pecháček Jaroslav 1104, 1105, 1560
Pecháčková Františka 684
Pechar Jiří 223, 224
Péchard Gustav Ermoine viz Šípek Karel a Herrmann Ignát
Pechová Bohdanka 1829
Peisker Jan 611
Pejša Jaroslav 411, 703
Pejša Valerián 698, 828 ▮ 1654
Pejšek František 1251
Pekár Gyula 570, 729
Pekárek Václav 400, 854, 1063 ▮ 1090, 1091, 1170, 1234, 1235, 1692
Pekař Josef 29, 152, 164, 233, 277, 349, 350, 372, 397, 411, 546, 609, 738, 814, 815, 816, 817, 843, 873, 874, 875, 891 ▮ 1138, 1139, 1336, 1417, 1448, 1558, 1677, 1734, 1768, 1928, 1929, 1930, 1933
Péladan Josephin 319, 567
Pelán Jiří 1858, 1909
Pelant Karel 365, 366, 782, 830 ▮ 1327, 1455
Pelc Antonín 63, 95, 156, 463, 595, 1005 ▮ 1839
Pelc Jaromír 1064
Pelcl F. M. 45, 46, 101, 123, 124, 207, 224, 274, 324, 339, 484, 590, 591, 765, 894, 914, 959 ▮ 1248, 1407, 1427, 1428, 1494, 1683, 1738, 1739, 1740, 1772, 1950

Pelcl Josef 274, 501 ▮ 1331, 1470
Peldryán Ján 596
Peleda Lazdyn 1378
Pelikán Ferdinand 94, 318 ▮ 1444
Pelikán J. V. (Vladimír) 1409
Pelikán V. B. 1491
Pelíšek Josef 214, 366, 460, 982 ▮ 1283, 1347, 1712, 1774, 1775, 1797
Pellar Rudolf 173
Pellarová Luba 173
Pellé M. C. J. 148
Pellico (a Saluzzo) Silvio 352
Pelnář Josef 907
Pelyněk Baltazar viz Zábranský Alois
Penev Bojan 216
Penížek Josef 217, 455 ▮ 1135
Penka Bohumil 1094, 1851
Pepoli Carlo 486
Pèrcopo Erasmo 922, 924
Peredolskij V. V. 1203
Péret Benjamin 423
Pérez de Ayala Ramón 669
Pérez Galdós Benito 194 ▮ 1153
Pergaud Louis 520
Perchta z Rožmberka 48
Perinet Joachim 755, 756, 897, 898
Perkonig J. F. 703
Perlík Bohumil 142
Perman Adolf 832
Pernica Bohumil 392
Pernica Bohuslav 406 ▮ 1179, 1181, 1798, 1851
z Pernštejna Ludvík 1526
z Pernštejna Vilém 1042
Peroutka Emanuel 476, 478
Peroutka Ferdinand 153, 398, 400, 506, 508, 546, 775, 788, 826, 828, 1059, 1060, 1061 ▮ 1198, 1475, 1479, 1582, 1768, 1769, 1877
Peroutka Vladimír 319, 1002, 1003
Peroutková Marie 1161
Perovskij A. A. 967, 968 ▮ 1123, 1124, 1251
Perrault Charles 416, 755
Perrault Paul 75
Perret Auguste 1853
Persico Helena da 1495
Pertold Otakar 516, 679, 983 ▮ 1767
Pertwee Roland 1220
Perutz Leo 1342
Pervomajskyj Leonid (L. S.) 906, 1048, 1049
Pervuchin M. K. 1711
Perwolf Josef 217
Perzyński Włodisław 1536
Perzyński Włodzimierz 601 ▮ 1830
Peřich Leopold 1314, 1315
Peřina F. J. 406, 457
Peřina Vilém 1264, 1265, 1769
Peřinka F. V. 1378, 1379, 1380
Pesch Heinrich 1046
Pescheck Ch. A. 1357
Pesquidoux Joseph de 1680
Pestran 232
Pešánek Zdeněk 1841
Pešat Zdeněk 1420
Pešek Josef 611, 784 ▮ 1156
Pešek (Peschek) Kristian 1907
Pešice G. J. 1383
Pešina (z Čechorodu) V. M. (Václav) 200, 393, 426, 498, 1006 ▮ 1317, 1357, 1367, 1667, 1740, 1892
Pešina z Čechorodu T. J. (Tomáš) 393 ▮ 1704, 1712, 1740, 1952, 1955
Peška Bedřich 455, 763 ▮ 1131, 1271, 1362, 1788
Peška Josef viz Šípek Karel
Pešková Eliška 321, 334, 819, 829 ▮ 1131, 1257, 1359, 1654
Pešková Karolína 1359
Pešková M. M. 401
Peták Fabián 914
Petáková Ludmila viz Tichá Ludmila
Petelík Karel 408
Peterka Josef 1064
Peterka Otakar 392
Peterle Michael ml. 1192
Peters August 1130
Petersen Nis 1527
Pětihranný 1004
Petíra Stanislav 1588, 1589
Pétit Édouard 1124
Petőfi Sándor 20, 188, 455, 570, 983, 1025, 1038, 1039 ▮ 1115, 1517, 1690, 1691
Petr, apoštol 272 ▮ 1275, 1922, 1931
Petr, jáhen 1856
Petr Jan 219, 224
Petr Jaroslav 416, 978 ▮ 1156, 1157, 1160, 1161
Petr Lubomír 828 ▮ 1343, 1346
Petr Ľudovít 1447
Petr Václav 305 ▮ 1641
Petr Václav, nakl. 213, 861 ▮ 1093, 1344, 1559
Petr Veliký 758
Petr z Aspeltu 309
Petr z Mladoňovic viz z Mladoňovic Petr
Petráček Karel 223, 224
Petráčková Věra 224
Petrarca Francesco 394, 395, 676 ▮ 1164, 1515, 1517, 1666, 1678, 1810
Petrasch (Petráš) Josef 241, 242 ▮ 1737
Petrescu P. 1829
Petrbok Jaroslav 113 ▮ 1102, 1103, 1161, 1162, 1234, 1767
Petrmann Jiří (Juraj) 1902
Petrmichl Jan 400, 1062
Petrof Antonín 1251
Petron 1788
Petronius Gaius 360 ▮ 1294, 1295
Petroušek František 437
Petrov Jevgenij 463, 987
Petrov-Birjuk Dmitrij (D. I.) 63
Petrová Anna 1656, 1827
Petrová Eva 1109
Petrová Olga 461
Petrová Otylie 1345
Petrová Valja 827, 828
Petrovický František 934
Petrović Petar (P. S.) 1127, 1128, 1147
Petrovičová Vlasta 430
Petrů Eduard 1627
Petrů Gustav, nakl. 305
Petrů O. M. 1885
Petrů Václav 455, 456, 461, 600 ▮ 1132, 1311, 1767
Petrus Jan 349, 350, 417, 418 ▮ 1103, 1104, 1105, 1152, 1157, 1158, 1161, 1179, 1345
Petruševič A. S. (Antonij) 1240
Petruška Jan 1425
Petrýn Václav viz Stach Václav
Petříček Miroslav 1063
Petřík Emanuel 304, 318

Petříková Anna viz Brtníková-Petříková Anna
Petříková Věra 152, 153 ▮ 1841, 1878
Petzold Antonín 208
Petzoldová Růžena 1130
Peukert Z. V. 1445
Pexenfelder Michael 766
Peyger Vavřinec 1265
Peyrová Růžena 1346
Pez Bernhard 1736
Pez Hieronymus 1736
Pfaff Ivan 1316
Pfeifer Hynek 1178
Pfeiffer Antonín 1339
Pfeiffer B. J. N. 1758, 1759
Pfeiffer Ida 1874
Pfeiffer Josef 1357
Pfeifrová Gabriela 763 ▮ 1180
Pflanzer Alfred 357
Pfleger A. A. 1654
Pfleger Bedřich 1385, 1712
Pfleger Moravský Gustav 113, 129, 205, 438, 454, 457 ▮ 1235, 1240, 1257, 1274, 1297, 1392, 1565, 1566, 1770, 1777
Philippe Ch.-L. 318, 463, 503, 519, 948, 983 ▮ 1404, 1405, 1680, 1878
Philippi Felix 1816
Philips F. C. 1585
Piasecki Eugenius 1459
Piastovci 1656
Piave F. M. 231 ▮ 1788
Pibra Jan 1531
Picard Max 1438, 1560
Picasso Pablo 422, 705 ▮ 1116, 1455, 1878
Piccolomini Aeneas Silvius 202 ▮ 1378
Pícek Josef 715, 716
Picek V. J. (Věnceslav, J. V.) 515, 584, 763 ▮ 1272, 1284, 1307, 1322, 1356, 1362, 1770
Pick Bohumil 1093
Pick Otto 95, 143, 319, 713, 923
Picka Jaroslav 1866
Picka Karel 93
Picka Pravoslav 820
Picková Olga 1094, 1833, 1851
Picková-Saudková Gisa 39 ▮ 1824, 1825
Pico della Mirandolla 1275
Píč J. L. 205 ▮ 1406
Pieck Wilhelm 777
Pienaar A. A. 133
Piepenhagen Augustin 951
Pierantoni-Mancini Gracia 600
Piero della Francesca 739, 740
Pietor Ambro 206 ▮ 1391
Pietro Metastasio 1081
Pigl Vožický František viz Vožický F. P.
Pihertová Vítězka 1834
Pichl J. B. 352, 452, 468, 790, 793, 1010 ▮ 1112, 1307, 1382, 1383, 1436, 1739
Pichl Karel viz Žižka L. K.
Pichler Karel (K. V.) 1321, 1681
Pichler Karoline 1321
Pichler Luise 270
Pik Zbirovský Jan 819, 820
Pikart Karel 464, 516
Pikhart Antonín 460, 461, 601, 825, 828 ▮ 1720, 1768, 1832
Piková Růžena 820
Pikulík viz Pokorný-Pikulík J. V.
Pilaf 828
Pilař Adolf 1738
Pilař Jan 215, 307, 354, 384, 399, 400, 1062, 1063, 1064 ▮ 1344, 1559, 1620, 1692, 1854
Pilař Jiří 1061
Pilát Pontský 1931
Pilbauerová Herma 369 ▮ 1181
Pillich Jan 361
Pillichová, provd. Stoklasová Ludmila 361
Pilnáček Josef 1829
Pilňak (Pilnjak) Boris (B. A.) 503, 1055 ▮ 1283, 1712
Pimper Antonín 842
Pindaros 636, 689 ▮ 1324
Pinero A. W. (Arthur) 117
Pinkas A. M. 1473
Pinkas Otto 321, 454, 457
Pinkas Soběslav (S. H.) 328 ▮ 1109, 1112, 1473
Pinkasová-Denoncinová Adrienna 328
Pintzger Pavel 1449, 1451
Piórkowski Jerzy 868
Pippich Karel 600, 772 ▮ 1518
Pirandello Luigi 462, 503, 509, 1035, 1036 ▮ 1325, 1388, 1488, 1489, 1878
Pirenne Henri 816
Pírková-Theimerová Lída 819
Pirner Karel 1158, 1346
Pirner Max 810, 980 ▮ 1273, 1454, 1516
Pisánka Ad. (A.) viz Tréval Emil
Písaříček Karel 392
Písecký Čechoslav Fr. viz Unger František
Písecký Ferdinand 350, 660 ▮ 1158, 1161
Písecký Václav 658, 1019, 1020
Pisemskij A. F. 977, 978, 983 ▮ 1194, 1195, 1475
Piskáček Adolf 460 ▮ 1133, 1516, 1768, 1829, 1830
Piskáček Rudolf 97, 98, 99, 696 ▮ 1492, 1493, 1604
Piskoř Karel 820, 832 ▮ 1342, 1830
z Písnice Jindřich Domináček 1627
Pistorius Luboš 1215
Píša A. M. 36, 67, 68, 69, 84, 260, 467, 511, 705, 921, 991, 993, 1059 ▮ 1153, 1154, 1234, 1369, 1455, 1538, 1638, 1641, 1712, 1796, 1798
Píša Arnošt 305 ▮ 1340
Píša Vladimír 1064
Píšek František (F. D.) 66, 94, 392, 519, 1005 ▮ 1090, 1091, 1170
Pišely Antonín 320
Pišta 366
Pištěk Jan 562, 632, 758 ▮ 1815
Pištěk Theodor (Doďa) 819
Pišút Milan 326, 392
Pitaval F. G. 433
Pitcairn Frank 730
Piter J. B. 101, 242 ▮ 1713, 1738
Piťhová Johana 763
Pitigrilli (vl. jm. Segre Dino) 510, 693
Pitkin W. B. 1441
Pitra O. V. 1377
Pitt Chart 1471
Pittauer Hanuš 1781
Pittermann Václav 600
Pittich Karel 850 ▮ 1797
Pittner Antonín 1074
Pittnerová Vlasta (V. G.) 460, 572, 600, 602, 651, 687, 812, 819, 828 ▮ 1179, 1180, 1310, 1377, 1378, 1654, 1769, 1779, 1828, 1829, 1830

Pius II. viz Piccolomini Aeneas Silvius
Pius IV. 814, 815, 816
Pius VI. 124
Pius VIII. 1740
Pius IX. 397, 793 ▮ 1367
Pius X. 397
Pius XI. 1422
Pivec Rudolf (Ruda) 832
Pivoda František 407 ▮ 1108, 1111, 1135, 1351, 1603
Pivoňka Alois 629
Pixa Jiří 234
Placák Petr 1064
Placalius T. I. 766
Plaček Bernard 1543
Plaček František 1074 ▮ 1317
Plaček Josef 1377
Plaček Václav 828 ▮ 1768, 1803
Plachá Lída 1798
Plachetka Jiří 1385
Plachta Jindřich (Jindra) 78, 819, 1004 ▮ 1313, 1474, 1607, 1616, 1919
Plachý z Třebnice Šimon 356
Plamínková Františka 1333, 1824
Plaňanský Karel 398
Planard F. A. E. 1788
Planquette Robert 1789
Plater Charles 1494, 1495
Platon 190, 480, 1032, 1055 ▮ 1430, 1778
Platter Fabricius 202, 203
Plautus Titus Maccius 244, 360, 369, 679, 721, 868
Plavec Jan viz Červinka Adolf
Plavec Josef 400 ▮ 1133, 1347
Plávka Andrej 400, 1063 ▮ 1841
Plečnik Josip 1454
Plehan Ivan 1532
Plecháčková Blažena 38
Plechanov G. V. 480, 481
Pleier 843
Plenn Abel 1154
Pleskáč Jan 271, 272 ▮ 1656, 1777
Pleskač K. J. 572 ▮ 1132
Pleskot Jaromír 1062
Pleskot Jaroslav 1316
Pleskot Jiří 398 ▮ 1910
Pleščejev A. N. 983
Plešingerová, provd. Zahradníková Anna 461, 983 ▮ 1668
Plešovský A. O. viz Otahal Antonín
Plešovský Václav viz Škrdle Tomáš
Pleva Dušan viz Dostál Vladimír
Pleva J. V. 78, 400, 506, 538, 776 ▮ 1091, 1104, 1157, 1159, 1620, 1729
Plevková Anna 162
Plicka Karel 76, 462 ▮ 1446, 1447
Plicka Vladimír 1447
Plichta Alois 1055
Plichta Dalibor 66
Plinius Secundus (starší) Gaius 1770
Plíva Josef 1157
Plivier Theodor 987
Ploc Josef 692
Pludek Alexej 1062
Pluháček Martin 966
Pluhař Zdeněk 1064
Pluhařová Anna 691
Pluhařová Františka 691
Plümicke K. M. 898
Plumlovský Václav viz Svoboda Plumlovský Václav
Plutarchos 359, 360, 478, 503, 636, 812, 813 ▮ 1230, 1231, 1678, 1843
Plzeňský Š. B. viz Scipio-Berlička V. Š.
Pober Jiří 1153, 1346, 1440, 1441
Pocci Franz (František) 182, 245, 369 ▮ 1303, 1608
Počátecký J. S. viz Sládek J. V.
Počátecký Jakub viz Škoda Jakub
Počta Filip 1799
Podbělovský viz Stach Václav
z Poděbrad Hynek (Jindřich ml.) 1426, 1565, 1732, 1734, 1786
Poděbradský V. P. viz Pok Poděbradský Václav
Podéšť Ludvík 1571
Podešvová Marie 1840
Podhajská Minka 1832, 1834
Podhajský Jan viz Tippmann Karel
Podhorská Božena 812 ▮ 1655
Podhorský Jiří viz Pilař Jan
Podhorský Slavomír 1777
Podhradská Viola 602
Podhradský František 1712
Podhradský Václav viz Špaček Václav
Podivín Vláďa 819
Podjavorinská Ľudmila 460
Podlaha Antonín 30, 1046 ▮ 1380, **1951–1955**
Podlipný Jan 115 ▮ 1784
Podlipská Darja 215
Podlipská, provd. Vrchlická Ludmila 1514
Podlipská Sofie (Žofie) 204, 369, 446, 449, 454, 457, 602, 763, 979 ▮ 1132, 1180, 1255, 1257, 1310, 1510, 1511, 1513, 1518, 1654, 1694, 1711, 1764, 1769, 1800, 1825, 1826, 1827, 1828, 1829, 1830, 1832, 1833
Podlipský Josef (J. V.) 452, 790 ▮ 1258, 1383
Podlipský Prokop 205
Podmola Emil 1890
Podobská Marie 1107
Podobský Jaroslav 366
Podpěra O. 399
Podroužek Jaroslav 1279, 1340
Podsvijanský viz Picek V. J.
Poe E. A. 133, 164, 173, 208, 318, 363, 364, 455, 456, 503, 504, 574, 588, 600, 614, 748, 829, 853, 986, 987, 1055 ▮ 1185, 1219, 1316, 1342, 1517, 1552, 1625, 1655, 1767, 1787, 1842, 1851, 1852, 1891
Pogodin M. P. 329
Pogorelskij A. A. viz Perovskij A. A.
Pohl Emil 336, 337 ▮ 1517, 1788, 1789
Pohl Ferdinand 1848
Pohl J. V. 112
Pohl Leo (Leon, Léon) 1493
Pohlin Marko 112
Pohodnyj Mikola 1385
Pohorecká Žofie 406, 548, 601 ▮ 1310, 1346, 1347, 1454, 1767, 1825, 1833, 1840
Pohorská Lenora (Leonora) 1779
Pohorský Miloš 222, 1063, 1064 ▮ 1420
z Pohoře Jan viz Voborník Jan
Pohořelý J. M. 314, 1047, 1072, 1074 ▮ 1292
Pohořský V. viz Vránek Jan
Pohunek František 1376
Poch Jaroslav 406 ▮ 1154, 1346

Poch Josef 93
Poche Emanuel 1456, 1559
Pochop Antonín 1161, 1377
Pochová, roz. Kuncová Růžena 1154
Poimon František 271, 425
Poincaré Raymond 1629
Pojar Josef 353, 547
Pojer J. V. 164, 312, 313
Pojezdný J. K. viz Doležal Jaromír
Pojišek J. viz Urbánek J. F.
Pok Poděbradský Václav 1309, 1827
Pokorná Antonie 369
Pokorný Antonín 1507
Pokorný F. V. 1955
Pokorný Ferdinand (F. J.) 1378
Pokorný František 632, 891 ▮ 1377, 1386
Pokorný Jaroslav (1) 832
Pokorný Jaroslav (2) 37, 193, 887, 1062 ▮ 1093, 1235, 1558, 1559, 1851
Pokorný Jiří viz Kalandra Záviš
Pokorný K. M. 679
Pokorný Karel 748
Pokorný Ladislav 1384, 1386
Pokorný Petr 444
Pokorný Rudolf 58, 59, 191, 205, 206, 217, 454, 455, 456, 457, 603, 697, 698, 824 ▮ 1113, 1115, 1136, 1194, 1310, 1391, 1394, 1447, 1513, 1780
Pokorný V. J. 1311, 1764
Pokorný Václav 1379, 1380
Pokorný Vratislav 1771
Pokorný-Pikulík J. V. 622, 698 ▮ 1518
Pokrovskaja A. V. 1203
Pokrovskij S. V. 1203
Pol Heinz 156
Polabská Tereza 1180, 1654
Polabský Arnošt viz Schwab-Polabský Arnošt
Polabský J. viz Stankovský J. J.
Poláček Jiří 1064
Poláček Karel 109, 221, 226, 400, 462, 509, 510, 827, 828, 884, 978, 984, 1015, 1060 ▮ 1312, 1840, 1878, 1891
Poláček Václav 306, 307, 308 ▮ 1839
Poláčková Milena 224
Polách Bohumír 93
Polák Albín 1324
Polák Jiří 1142
Polák Josef 920, 1063 ▮ 1559
Polák K. V. 1824
Polák Karel 36, 151, 307, 349, 920 ▮ 1154, 1347, 1851
Polák Karel (1895–1981) 983
Polák Karel, herec 1537
Polák M. Z. (Matěj, Moric) 22, 24, 482, 483, 524, 674, 1060 ▮ 1237, 1284, 1320, 1393, 1414, 1739
Polan Bohumil 43, 95, 180, 355, 993, 1062 ▮ 1190, 1500, 1538
Polan z Polandsdorfu Amand 1526
Polánek K. A. 573
Polášek František 1771
Polášek Topol Štěpán 416, 984 ▮ 1102, 1103, 1104, 1105, 1157, 1161
Polawski Ferdinand 752
Poledne Václav 1377, 1378
Polenský Z. viz Knittl Zdeněk
Polenz Wilhelm 813
Polgar Alfred 156
Poličanský Matěj 61
Polidori J. W. 1321
Pölitz K. H. L. 524
Polívka Jaroslav 1183
Polívka Jiří 204, 205, 206, 214, 215, 216, 217, 264, 349, 882, 921, 922, 924, 925 ▮ 1301, 1628, 1648, 1649, 1855
Polívka Václav 467, 624
Polívková Božena 979
Polívková Marie 1346, 1527
Polman Karel 53 ▮ 1105
Polněr Tichon 1712
Polom Jan (J. B.) viz Beránek Jan
Polomský Vladimír 1779
Polon Pelčický Valentin 1901, 1904
Polt J. J. 1048
Polyainos 636
Polybios 476
Pölzelbauerová Leopolda 1771, 1832
Ponc Miroslav 1170
Ponec J. M. 1289
Poniatowska Kristina 377
Poničan Ján 462, 506, 705, 1061 ▮ 1091, 1150, 1235
Ponomarev Jiří viz Vyplel Jaroslav
Ponson du Terrail P. A. de 286, 287, 798 ▮ 1257
Pont Peter 1091
Pontanus Jacobus 1683
Pontanus Jan Jovián 1758
Ponte Lorenzo da 125, 636, 637, 755, 756, 898
Ponte Ludvik de (Lodovico da) 767, 845
Ponten Josef 488
Pontoppidan Henrik 978 ▮ 1655
Pope Alexander 45
Popel z Lobkovic Jan 502
Popel z Lobkovic Jiří 960, 961
Popel z Lobkovic Z. V. 1627, 1696
Popela Jaroslav 224
Popelář B. J. 1158
Popelka Bedřich 217
Popelka Benjamin 1780, 1781
Popelka Jindřich 1497
Popelka Stanislav 1824
Popelková Anna 572
Popelková Marie 1655
Popelová Jiřina 1155, 1346
Popov Nil (N. A.) 1130
Popov V. P. 1716
Popová Božena 1833
Popović Aca 974
Popp Ota 532
Poppée A. (Adolphine) viz Popper Rudolfina
Poppeová Marie (Emiar) 1103, 1104, 1105, 1179, 1828, 1829, 1832
Popper Rudolfina 934
Poppová Věra 1063 ▮ 1222
Poprovský Artur 819
Porák Jaroslav 224
Porchat J. J. 786
Porod Ján 1179, 1447
Port Jan (J. E.) 357, 463 ▮ 1509, 1604
Porter E. H. 93 ▮ 1471
Porter G. S. 93 ▮ 1471
Portman Josef 114, 890 ▮ 1183, 1184
Porto-Riche Georges de 118, 413 ▮ 1343
Poruk Ivan 1712
z Poříčie Václav 769
Posejpal Václav 817

Posekaný František 595
Posford George 940
Posledník Emil 1159, 1444
Pospělov S. A. 1291
Pospíšil, vypravěč 1539
Pospíšil Antonín 57
Pospíšil Bohumil 987
Pospíšil František 1534, 1641
Pospíšil František, kaplan 425
Pospíšil J. H. (J. F., J. G.) 54, 263, 498, 584, 635, 675, 836, 1044, 1047, 1069, 1074 ▮ 1251, 1259, 1307, 1323, 1368, 1405, 1739, 1911
Pospíšil J. K. 1272
Pospíšil Jaroslav (Jan, J. J.) 200, 304, 313, 584, 600, 784, 961, 1069, 1074 ▮ 1114, 1307, 1308, 1321, 1357, 1409, 1526, 1635, 1683
Pospíšil Jaroslav, nakl. 1195, 1526
Pospíšil Josef 655, 715 ▮ 1093, 1542, 1543, 1756, 1851
Pospíšil Josef (1826–1896) 731
Pospíšil Josef (Jožo) 1446, 1447
Pospíšil Karel 1802
Pospíšil Ladislav (L. J., L. A.) 723
Pospíšil Otokar (Otakar) 350, 416, 482, 483, 832 ▮ 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1345, 1437
Pospíšilová Anna 1056 ▮ 1089, 1090, 1091, 1343, 1346
Pospíšilová Jarmila 503
Pospíšilová K. 1830
Pospíšilová Marie 864
Pospíšilová Marie, dcera J. H. Pospíšila 1044
Pospíšilová Marie, herečka 826
Pospíšilová-Pitina Květa 1798
Posse-Brázdová Amelie 979
Possevino Antonio 847
Postl Karl 1152
Pošmourná Gabriela 1093, 1094, 1851
Pošumavský A. S. viz Svoboda Antonín (2)
Pošva Karel viz Zhor Jiří
Potapenko I. N. (J. N.) 358, 460, 572, 600, 758, 759, 882 ▮ 1125, 1345, 1529
Potápka Arne viz Župan Franta
Potěh Kryšpín 1473
Potěhník Alois 763 ▮ 1176, 1377
Potěmkin V. P. 853
Potěšil F. K. 416 ▮ 1103, 1104
Potěšilová Marie 1512
Potocka Anna 253, 254
Potocká Józa (Joža) 1834
Potocká Marína viz Votrubová Stefana
Potocki St. viz Vymazal František
Potocki Wojciech 967, 968
Potocký František 1377
Pott A. F. 527
Pottier E. E. 163
Pötting Klement 1357
Poulaille Henry 153
Poulíček František 294
Pour Václav 311, 312 ▮ 1182, 1551
Pourtalès Guy de 912
Poustevník Jan 1903
Poutník viz Sedlák J. M.
Pouvillon Émile 977
Považan Michal 185
Povejšil Jaromír 224
Pover František 204, 205, 206, 217, 456, 687, 693 ▮ 1311, 1346
Povondra Vilém 1705
Powys J. C. 1441
Pozděna Adolf 22
Pozdník Čeněk 1157
Pozdník Jaroslav 1157
Poživil A. B. 1895
Prač Ivan 525
Pradels Octave 798
Praga Marco 601
Prach Vojtěch 214
Prachař František 828
z Prachatic Václav 1838
Prachatická V. viz Vášová Věra
Prachatický J. V. (V.) viz Váňa (Prachatický) Jan
Prachenský Stanislav 1135
Prachyňský J. viz Roth Julius
Prasek Vincenc 289, 572, 836 ▮ 1238, 1240, 1313, 1314, 1315, 1539, 1801
Prášek J. V. 433, 455, 772 ▮ 1133, 1378, 1379, 1767, 1768
Prat F. Y. 1495
Prätzel K. G. 970
Pravda František 379, 380, 598 ▮ 1132, 1240, 1308, 1377, 1378, 1688, 1710, 1770, 1833
Pravda I. (R.) viz Arbes Jakub
Pravda Litovanský Jan 1193
Pravdohlasný J. viz Havlíček Borovský Karel
Pravdomil viz Šach Josef
Pravdus Justicius viz Arbes Jakub
Pravý Ivan viz Mužík A. E.
Pražák Albert 94, 214, 299, 315, 317, 349, 350, 382, 400, 883, 978, 993, 1028 ▮ 1091, 1113, 1393, 1394, 1444, 1504, 1553, 1648, 1768, 1786, 1793, 1798, 1834
Pražák Alois 582 ▮ 1401
Pražák Antonín 455
Pražák Emil 445 ▮ 1165
Pražák František 349, 350 ▮ 1103, 1825, 1834
Pražák Ivo 608
Pražák Richard 216
Pražák V., inženýr 1720
Pražák Vilém 307, 308
Pražanka viz Krásnohorská Eliška
Pražská M. 1825
Pražský Přemysl 1252
Pražský Sudimír viz Kavka V. J.
Prefát z Vlkanova Oldřich 763
Pregelj Ivan 1533, 1534
Preisler Jan 353, 453, 548 ▮ 1452, 1454, 1719
Preisner Rio 149
Preiss Jaroslav 161, 204
Preissig Vojtěch 1079 ▮ 1454, 1776
Preissler Gottfried 299
Preissová Gabriela 84, 349, 374, 390, 457, 511, 573, 600, 804, 826, 891 ▮ 1179, 1180, 1310, 1331, 1342, 1767, 1769, 1778, 1779, 1797, 1828, 1830, 1832, 1833
Prel Karl du 830
Premarey viz Regnault J. M.
Preradović Petar 327, 879 ▮ 1309, 1350, 1361, 1770, 1833
Presber Rudolf 737 ▮ 1816
Prescott W. H. 1440, 1441
President German 581
Presl J. S. 56, 329, 589, 710 ▮ 1320, 1321, 1322, 1626
Presl K. B. 1626
Prešeren France 85, 214, 363, 455, 456, 983 ▮ 1797
Prešovský Václav viz Tréval Emil
Prévert Jacques 1062, 1064
Prévost Jean 463

Prévost Marcel 253, 460, 600, 810, 978, 983, 1035, 1036 ▮ 1325, 1342, 1363, 1405
Prévost d'Exiles A. F. 1207, 1405
Prezzolini Giuseppe 1680
Prchal Josef 349 ▮ 1103, 1104, 1105, 1158, 1162
Prídavok Marián 1447
Priestley J. B. 93 ▮ 1153, 1220, 1283, 1342, 1343, 1840
Prichard K. S. 175
Priležajeva M. P. 1564
Primer F. W. 518
Princ Rudolf 1538
Priollet Marcel 799
Prišvin Michail (M. M.) 503, 1059 ▮ 1385, 1437
Pritchett V. S. 175
Privas Xavier 594
Prof. G. Fachman viz Zákrejs Vladimír
Prof. Immergrün 1895
Prof. Zmatěj viz Tréval Emil
Prohaska Dragutin 214 ▮ 1712
Procháska František 1287
Procházka Antonín (1) 1262, 1544, 1545, 1799, 1851
Procházka Antonín, výtvarník 1116, 1689
Procházka Arnošt 191, 253, 316, 541, 542, 569, 570, 641, 716, 804, 891 ▮ 1097, 1112, 1114, 1234, 1310, 1311, 1346, 1370, 1545, 1796, 1852, 1918
Procházka B., nakl. 1471
Procházka F. F. 44, 45, 207, 444, 591, 791, 973 ▮ 1248, 1249, 1427, 1885, 1893
Procházka F. S. 75, 194, 207, 290, 307, 416, 437, 457, 460, 505, 548, 600, 602, 828, 872, 979, 982, 983, 999 ▮ 1103, 1104, 1129, 1133, 1179, 1181, 1194, 1295, 1325, 1341, 1344, 1345, 1346, 1393, 1518, 1556, 1641, 1658, 1767, 1768, 1778, 1795, 1796, 1798, 1799, 1800, 1833
Procházka F. X. 97, 828 ▮ 1768
Procházka František 600 ▮ 1183, 1311
Procházka František, hudebník 1351
Procházka František viz Župan Franta
Procházka J. S. 984
Procházka Jakub 426
Procházka Jaroslav 398, 481, 777
Procházka Josef 1234
Procházka Karel 1093, 1379, 1815
Procházka Ludevít 672 ▮ 1108, 1111
Procházka Matěj 271, 273, 425, 426, 670, 731 ▮ 1543
Procházka Matěj (1835–1906) 1357
Procházka Miroslav (Miro) 1418
Procházka Rudolf 1116, 1641
Procházka Tomáš 271, 425
Procházka Vincenc 1357
Procházka Vladimír 222, 510, 865, 1062, 1064 ▮ 1234, 1478, 1672
Procházka Zdeněk 1064
Procházka Devítský Josef 314, 1074 ▮ 1320, 1321
Procházková Hedvika 1679
Procházková Pavla viz Jakerlová Marie
Projsa Pavel (P. L., J. P.) 461, 601, 828 ▮ 1132, 1310, 1346, 1767
Prokeš C. L. 404
Prokeš František 206
Prokeš Ignác 763 ▮ 1132, 1771
Prokeš Jaroslav 467 ▮ 1140
Prokeš Josef 1827
Prokeš Ladislav 1346
Prokešová Marie 1830
Prokofjev Sergej 1111
Prokop, opat 397, 793 ▮ 1759, 1927, 1930, 1931, 1932, 1953, 1954, 1955
Prokop J. A. 690, 1052, 1074 ▮ 1895
Prokop Josef 126
Prokop K. V. 317 ▮ 1102, 1311, 1455
Prokop Miloslav 1841
Prokop Pavel (P. P.) 152, 775, 777 ▮ 1340
Prokop V. E. 687
Prokop Václav viz Štech V. V.
Prokop Holý 1301, 1500
Prokop Písař 912
Prokop z Bohutína viz Wagner Oktavián
Prokop z Háje viz Šulc P. J.
Prokopová Jarmila 240, 423, 854
Prokopová Marie 1830
Prokšová Karla (K. G.) 832
Prokšová-Geussová Karla viz Prokšová Karla
Prokůpek Václav 59, 84, 404, 462, 481, 508, 703, 712, 854, 984, 1057 ▮ 1180, 1315, 1342, 1662
Promberger Antonín 1327
Promberger Romuald 1534
Promberger Romuald ml. 421
Promyk (Hanuš) viz Sedláček Hanuš
Propertius Sextus 36, 231, 425, 426, 722, 780
Prosecký Emil 392
Prosecký Josef 97
Proská Hana 32
Prošek Jaroslav 1157, 1486
Prousek Jan 449, 611
Prousek Vincenc 1776
Proust Marcel 509 ▮ 1405, 1679, 1680, 1790, 1853
Prouza Petr 1064
Provazník Anatol 1604
Provazník František 456
Provazníková Marie 654
Proza Arnošt 1284
Prst viz Mašek Karel
Prúdek (Průdek) F. V. 1473
Prügel (Prigl, Prygl) Martin viz Srubjan Michal
Průcha Jaroslav 349, 828, 832, 833 ▮ 1103, 1157, 1346, 1538, 1559
Prucha Jindřich 77, 966
Prus Bolesław 53, 461, 600, 687, 833, 867, 868 ▮ 1459, 1655, 1688
Prusík Bohumil 1799
Prusík Bořivoj (Boris) 53, 214, 461, 601, 828, 979, 983, 984 ▮ 1343, 1346, 1347, 1767, 1768, 1769, 1798
Prusík F. X. 453, 456, 603
Prusík František 1828
Průša Antonín 1096
Průša Josef 503
Průša V. J. 1055
Průša Vladimír 1170
Prušáková Marie 1094, 1851
Průšek Jaroslav 462, 504 ▮ 1235
Průšková Olga 1064
Pryč Alfons 1379
Przerwa Tetmajer Kazimierz viz Tetmajer Kazimierz

Przesmycki Zenon (M. Z.) 715 ▮ 1716, 1720, 1767
Przesmycki-Miriam Zygmunt 1535, 1536
Przybosz Juljan 1688
Przybylski Zygmunt 53, 141, 142
Przybyszewski Stanisław 253 ▮ 1467, 1767, 1843
Předák Václav 1383
Přeloučský (z Přelouče) Tomáš viz Tůma Přeloučský
Přemysl Otakar I. 1408
Přemysl Otakar II. 1162, 1252
Přemyslovci 388, 482, 815, 816, 1050 ▮ 1213, 1252, 1398
Přerhof Heřman 1338, 1788
z Přeštic Louis viz Křikava Louis
Přeštický J. V. viz Volf Josef
Přeštický L. viz Křikava Louis
Přeučil František 956
Přibík Jan (J. P.) 314, 914 ▮ 1132, 1320, 1322
Přibík Jaroslav 1002
Přibík Z. V. 326 ▮ 1833
Příbramský Jan viz Škoda J. K.
Přibský Vladimír 1064
Přibyl Zdeněk 1005
Přibylová Olga viz Moudrá Pavla
Přibyslavská Marie viz Jadrná Marie
Příhoda František 466
Příhoda Prokopius 1892
Příhonský František 1227
Příchovský A. P. 1317
Přikryl Bohumil 597
Přikryl František 276
Přikryl Ondřej 207, 698 ▮ 1658
Příleská Marie 212, 215, 828, 982, 983 ▮ 1161, 1179, 1797, 1798, 1830, 1833
Přimda Ladislav viz Vladyka Ladislav
Přímý Verus viz Štech Václav
Psellos Michael 164, 478
Pseudo-Arbes II. viz Arbes Jakub
Pseudo-Augustin 394, 768
Pseudo-Bernard 394
Pseudo-Bonaventura 1856
Pseudo-Kallisthenes 1877
Pseudo-Matouš 1931
Pschürer Bedřich 1002, 1003
Psůtková Zdeňka 854
Pšenička Jaroslav (Josef) 461, 828, 983 ▮ 1310, 1311, 1346, 1654
Pšenka R. J. 830
Pštross František 436, 437
Ptáček Antonín 1868
Ptáček (Malina) Bohumil 361
Ptáček Jan 1377
Ptáček Ladislav 1712
Ptáčková Eva 91
Ptáčková-Pilátová Klementina (Klema) viz Pilátová-Ptáčková Klementina
Ptáčník B. viz Šalda F. X.
Pták Bohumil 857
Ptáková Marie 1538
Ptašinský Fráňa (František) 326, 391, 392
Ptolemaios Klaudios 48 ▮ 1355
Pubička František 590
Puccini Giacomo 231
Pudil Karel viz Arbes Jakub
Puente Luis de la viz Ponte Ludvik de
Pugliese Sergio 1036
Pucherna Jaroslav 831
Puchmajer A. J. (Antonín) 44, 45, 46, 54, 55, 56, 75, 83, 438, 577, 911 ▮ 1248, 1274, 1320, 1322, 1393, 1394, 1566, 1659, 1666, 1740
Puchmír Jaroslav viz Puchmajer A. J.
z Puchova Zikmund 377
Puchwein J. J. viz Marek Jiří
Puchýř Rudolf 1159
Pujdo (Vajdelute) Anna 1833
Pujman Ferdinand 220, 222, 463, 541, 705, 991 ▮ 1559, 1747, 1854
Pujmanová Marie 392, 400, 462, 506, 541, 548, 891, 1060, 1061, 1062 ▮ 1090, 1091, 1112, 1235, 1344, 1385, 1798
Puk Květoslav 1772
Pulda Alois 461
Pulda Antonín 321, 336
Pulda Jaroslav (J. V.) 367, 831
Pulec František 327, 328
Pulkava z Radenína (z Tradenína, z Stradenína) Přibík 339
Půlpán (Pulpán) Eduard (Eda) 819, 823 ▮ 1493
Půlpán Karel 319 ▮ 1486
Pultr Antonín 1131
Pume Nikolaj 301
Püner V. K. 1307, 1320
Punin Nikolaj 1244
Purkyně J. E. 217, 381, 411, 436, 437, 439, 526, 527, 584, 635, 910, 911 ▮ 1108, 1110, 1261, 1319, 1357, 1383, 1526, 1768, 1770, 1810
Purkyně Karel 352 ▮ 1109, 1110
Purkyňová (z Purkyňů) Eliška 835 ▮ 1831
Pursimuova E. viz Zelený Václav
Pustinský Slavomír viz Balcárek Aleš
Pu-Sung-Ling 1585
Puškin A. S. 20, 93, 215, 222, 296, 352, 363, 455, 456, 600, 758, 759, 761, 793, 802, 837, 838, 839, 967, 968, 1028, 1032 ▮ 1091, 1093, 1211, 1250, 1251, 1286, 1309, 1341, 1362, 1363, 1394, 1444, 1493, 1529, 1571, 1688, 1712, 1764, 1767, 1770, 1833
Putík Jaroslav 1063
Putlitz G. H. von (Gustav) 336, 657 ▮ 1360
Putrament Jerzy 867
Putzlacher T. A. 1428
Puvis de Chavannes 1454
Pynsent R. B. 1888
Pypin A. N. 603 ▮ 1649, 1712
Pyrker (Felsö-Eör) J. L. 486 ▮ 1322, 1354, 1356, 1357
Pyro Václav 1509
Pytlík Radko 1064

Quelqu'un viz Poppeová Marie
Quidam viz Nevšímalová Kristina
Quidam viz Šalda F. X.
Quidam viz Zyka Borotínský Jaroslav
Quincey Thomas de viz De Quincey Thomas
Quintilianus Marcus Fabius 591, 592
Quis Ladislav 47, 214, 456, 457, 460, 548, 615, 691, 698, 772, 791, 828, 977 ▮ 1115, 1131, 1194, 1310, 1348, 1767, 1797, 1798, 1895

Quispidam viz Nevšímalová Kristina

Raabe Wilhelm 1152
Rab Ivan viz Urbanová A. S.
Ráb V. V. 472
Raban Josef 1446
Rabanus Marcus 397
Rabas Václav 85, 463, 829 ▮ 1110, 1235, 1852
Rabelais François 519, 520, 544, 1005
Rabesová Marie 1825
Rabette (Charlotte) 512
Rabski Władysław 142
z Rabštejna Jan 1139
Racek Adolf 317
Racek Arnold viz Veselý Jindřich
Racek Jan 1316
Racek Sáva 350 ▮ 1578
Racek Z. K. 595
Racine Jean 263, 785 ▮ 1712
Ráček Jaroslav viz Rypáček Jaroslav
Račinskij Ivan 1244
Rada Alois 367, 687, 693 ▮ 1290
Rada Eduard 93, 832 ▮ 1895
Rada Miroslav 510
Rada Vlastimil 95, 319, 380, 400, 467, 510, 595, 829, 980 ▮ 1114, 1235, 1711, 1712, 1804, 1805, 1806, 1840, 1852, 1854
Rada Vojtěch 317
Radcliff Ann 175 ▮ 1309
Radecký z Radce J. J. V. 1367, 1472, 1539
Radek Karel 240
Räder Gustav 1073
Radiguet Raymond 1342
Radim (-Gaudencius) 1288, 1928
Radim viz Soukup František
Radimovský Z. M. 516
Radimský Ladislav viz Den Petr
Radius 1878
Rádl Bedřich 1476, 1619
Rádl Emanuel 463, 1028 ▮ 1233, 1638
Rádl Otto 788 ▮ 1878
Radlinský Andrej 426
Radoměrská Maryna 1493
Radomiský L. viz Lifka Bohumír
Radoňová (-Šárecká) Marie (Maryša) viz Šárecká Maryša
z Radostova J. K. viz Košín z Radostova Josef
Rae John 253
Rafaj Miroslav 1064
Rafaj Oldřich 1064
Rafajová Marie 1797
Raffaelo Santi 541, 588
Raffel Vladimír 153, 467 ▮ 1853
Rafn C. Ch. 1406, 1409
Rachilde (vl. jm. Valette Marguerite) 148, 319, 983 ▮ 1235, 1832
Rachlík František 992 ▮ 1347, 1478, 1538, 1617
Raimund Ferdinand 178, 364, 634, 753, 755 ▮ 1320, 1570, 1571, 1789
Raine W. M. 1471
Rainer, arcikníže 1525
Rainer Paul 983
Rais K. V. 194, 281, 306, 345, 369, 381, 418, 437, 454, 457, 461, 481, 482, 505, 535, 572, 600, 601, 602, 603, 638, 698, 716, 807, 828, 872, 907, 927, 976, 977, 978, 979, 980, 982, 998 ▮ 1132, 1310, 1345, 1399, 1490, 1509, 1518, 1544, 1560, 1561, 1630, 1632, 1633, 1652, 1653, 1694, 1767, 1769, 1771, 1795, 1797, 1798, 1799, 1800, 1894
Raisová Doubravka 1831, 1834
Rájecká Karla 1827
Rajecký viz Slota Jiří
Rajevskij M. F. 720
Rajman František 31, 46, 680 ▮ 1321, 1739
Rajniš Ivo 1161
Rajská Anna 49, 1052, 1069, 1071, 1073, 1074
Rajská Bohuslava 328, 329, 330, 1043 ▮ 1274, 1353, 1828
Rajská-Smolíková Božena 820
Rajský-Kastner Jiří 1538
Rak Jan 1528
Rakić Milan 1688
Rakif 1895
Rákosi Jenö 1131
Rakous Vojtěch 36 ▮ 1310
Rakovec Oldřich 68
Rakovec Romuald viz Dubový Romuald
Rakovski Vǎto 1146
Rallan Georgius viz Theer Otakar
Ramana Mabariši 1585
Ramakrišna 1586
Rambousek Antonín 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1161
Rambousek Jan 85, 95, 119, 319, 466, 467, 504, 829 ▮ 1711
Rameau Jean 518, 798
Rameš Josef 703
Rameš Karel 906 ▮ 1435
Rampach Jaroslav viz Stoklas Eugen
Ramus Pierre 579
Ramuz Ch.-F. 35, 503 ▮ 1833
Ranconis de Ericinio Adalbert viz Raňkův z Ježova Vojtěch
Rang Bernhard 1897
Rangheri Josef 895
Rank Josef 515
Rank Karel 1473
Rank Otto 1790
Raňkův z Ježova Vojtěch 768 ▮ 1336, 1567, 1946
Ransome Artur 78, 748
Rapacki Wincenty 1329
Rapé Andrej 831
Raphaelson Samson 1220
Rasmussen Knud 462
Rastislav, kníže 1922
Rašilov Saša 819
Rašín Alois 157, 204, 252, 253, 275, 412 ▮ 1156
Rašín Josef 1156, 1160
Rašín Ladislav 406
Rašín Viktor 1156
Raška Svatopluk 1090
Rašková, provd. Weissová Jaroslava 1590
Ratibořský Jan viz Vydra Bohumil
Ratolístka (Ratolíska) Ludvík 407, 409, 819, 832
Rau Heribert 1292
Raupach Ernst (E. B. S., D. E.) 31, 154, 249, 321, 657, 753, 755, 822, 1072 ▮ 1309, 1320, 1788
Rauscher Vilém viz Procházka Arnošt
Raušar J. Z. 428 ▮ 1563
Raušar Josef 1046
Rautenkranc J. F. (Josef, J. M.) 46

Rautenstrauch F. Š. 898
Ravel Maurice 1111
Ray Man viz Man Ray
Raýman B. L. 614, 982, 983
Raýman Bohuslav 1519
Rayment Tarlton 503, 703
Raymond Emilie 1124
Raymund Kapuánský (Raymond Capuanus) 397
Rází Abú Bahr Muhammad ibn Zakaríya al 330
Razlag Radoslav 352
Razov Sáša 1921
Rázus Martin 1081 ▮ 1766, 1797
Rázusová (-Martáková) Mária 1146, 1180
Ráž Arnošt (A. F., A. V.) 317, 467, 516, 1004 ▮ 1797, 1918
Reade Charles 572 ▮ 1655
Rebau Heinrich 648
Rebec Adolf 983
Rebec J. B. 1132
Rebec Josef viz Roden Josef
Rebell Hugues 1851
Reboux Paul 1445
Rebreanu Liviu 518
Reck J. J. Ch. von 577
Redaktor viz Herrmann Ignát
Redl Alfréd 569
Redlich Oswald 814
Redmond John 1413
Redon Odilon 1790
Redwitz-Schmoelz Oskar 1259
Reed viz Václavek Bedřich
Reed John 1061 ▮ 1150
Reed Mark 1220
Reed Myrtle 1585
Reeve A. B. 1585
Regal Augustin 688
Regal Karel 501
Regen Janez 1532
Régis J. F. 846, 847
Régis-Lamotte Louis 798
Regnard J. F. 1405
Regnault J. M. 647
Regner Karel 980
Régnier Henri de 30, 31, 952, 983, 1005 ▮ 1251, 1405, 1436, 1581, 1712
Régnier Mathurin 37
Rechziegel Alois 467
Reid Mayne (Th. M.) 693, 729 ▮ 1345
Reichmann Jan 461
Reichmann Vilém 156, 956
Reichová Irma 1632
Reim Anton 125
Reiman Pavel 1059, 1060, 1062
Reimann Paul viz Reiman Pavel
Reimannová Alexandra 212
Reimoserová Eva viz Vrchlická Eva ml.
Reindl Karel 475
Reiner Ferenc 657
Reiner Greta 509
Reiner Karel 1091
Reinerová Hana 215 ▮ 1145, 1146
Reinhardt Max 922 ▮ 1474, 1617
Reinick Robert 1153
Reiniš Stanislav 93 ▮ 1179, 1342, 1798
Reinwart Antonín 305, 306
Reisel Vladimír 185
Reisingrová Marie 626
Reisner Larisa (L. M.) 1059, 1061
Reissová, provd. Staňová Karolína 328, 329
Reiter J. V. 1764
Reiter Jan 748
Reiter Richard 655
Reiterer Ernst 1816
Rej z Nagłowic Mikołaj 1733
Rejchrt Luděk 1836
Rejchrtová Noemi 1836
Rejl Milan 730
Rejlek Josef 520
Rejman Rudolf 306, 504, 1058 ▮ 1233
Rejnok 1840
Rejsa z Kolkovic Jan 982, 983, 1081 ▮ 1878
Rejsner L. M. (Larisa) 1564
Rejzek Antonín 1379, 1380
Rejžek Jan 1064
Rektorisová Klementina 221, 303, 400 ▮ 1235
Rektorys Artuš 1747
Rélink (Röhling) Karel 407, 602 ▮ 1348, 1560, 1894
Rélinková Božena 828
Remarque E. M. 1061
Rembrandt van Rijn Harmenszoon 453, 503, 739, 740, 741, 950, 951 ▮ 1766
Remeš Mořic 1534
Remizov A. M. (Alexej) 1055 ▮ 1244, 1878
Remy Emil 1081
Renan Ernest 253, 275, 521, 792, 793 ▮ 1575
Renard Jules 119, 948 ▮ 1327
Renaud Armand 983
Renaud J. J. 799
Renaud Suzanne 965, 966 ▮ 1437
Renč Václav 35, 153, 233, 307, 400, 507, 508, 510, 703, 832, 842, 843, 979, 1054, 1055 ▮ 1347, 1438, 1558, 1559, 1561, 1840, 1897
Renker Armin 1378
Renn Antonín 599 ▮ 1320
Renner Alois 22
Renner Jan 1633
Renner Josef (J. J.) 1132
Renoir Auguste (P. A.) 966 ▮ 1454
Renoir Jean 1312
Renouard Jean 901
Repin Ilja (I. J.) 677, 1027 ▮ 1766
Reschal Antonin 749
Resler Kamill 548 ▮ 1316
Respighi Ottorino 1111
Ressel Josef 85, 86 ▮ 1199
Rešel Tomáš 895
Rešetar Milan 1532
Retcliffe John (vl. jm. Goedsche H. F. O.) 987 ▮ 1821
Retter Pavel 1761
Rettig J. A. S. 498 ▮ 1284, 1739, 1740
Rettigová M. D. (L. D.) 54, 498, 637, 680, 1047, 1048 ▮ 1271, 1284, 1488, 1635, 1739, 1830, 1833
Retz Franciscus 1892
Reuss A. V. 1710
Reuter Fritz 1788
Reves Emery 1260
Rey Étienne 117
Rey Jan 1559, 1561, 1840, 1841
Reybaud Charles 314
Reybaud Charlotte 1655
Reyes Alfonso 669
Reyl František 811 ▮ 1378
Reyl Karel 1181
Reymont Władysław (W. S.) 461, 868, 965, 966, 1054, 1055 ▮ 1649, 1650, 1711, 1712

Reynek Bohuslav 965, 966, 1054, 1055 ▮ 1436, 1437, 1438, 1897
Reynek Jiří 1437
Rezek Antonín 140, 433, 609, 612, 891, 940, 960 ▮ 1139, 1347, 1518, 1633, 1730, 1734, 1768
Rezek Martin 875
Rezende J. S. de 397
Rezler Josef 1784
Režný František 343
Rhazes (Rhases) viz Rází Abú Bahr
Ribay Jiří (Jur) 325, 898
Ribbing Adolphe de 486 ▮ 1789
Ribemont-Dessaignes Georges 864 ▮ 1313, 1475, 1477, 1478
Riberio Alvaro 1598
Ricci Corrado 983
Rice Elmer 748, 889
Rictus Jehan 504, 594, 656, 1005, 1054, 1064
Ridgwell Callum 1585
Ridley Arnold 1220
Rieger F. L. 47, 122, 128, 238, 288, 341, 388, 426, 436, 437, 438, 443, 449, 522, 567, 582, 584, 587, 785, 791, 817, 828, 834, 891, 913, 942, 959, 960, 961, 979 ▮ 1165, 1193, 1284, 1350, 1383, 1442, 1472, 1487, 1525, 1565, 1682, 1705, 1800
Rieger František 595
Rieger Ladislav 1062
Riegger J. A. S. (Joseph) 122 ▮ 1429
Riegrová, roz. Palacká Marie 891, 979
Rierenšaft Alois viz Rirenšaft A. V.
Riese F. W. 486
Riesinger Karel 1012
Rieti V. viz Muťovský Adolf
Rich J. W. viz Werich Jan
Richards I. A. 1594
Richardson H. H. 164
Richardson Samuel 1526
Richardson Willis 1222
Riche Daniel 1364
Richelieu A. D. de 1444
Richepin Jean 75, 116, 600, 640 ▮ 1152, 1655
Richi viz Russ Richard
Richta Radovan 1061
Richter C. L. viz Schulzová Anežka
Richter Fráňa (František) 1468
Richter Hans 582
Richter Nik. viz Voigt M. A.
Richter Václav 1456
Richter-Frich Oevre 1809
Rikli Martin 750
Riley Lawrence 1220
Rilke R. M. 35, 36, 39, 92, 94, 173, 296, 462, 463, 467, 935, 936, 965, 1054, 1055 ▮ 1094, 1285, 1405, 1663, 1664, 1695, 1802, 1840, 1843, 1851, 1853
Rimay Jan 1836
Rimbaud Arthur (J. A.) 504, 544, 546, 800, 801, 983, 1005, 1054 ▮ 1207, 1475, 1477, 1695, 1767
Rinner Michael 1892
Rintelen F. M. 750
Ripka Hubert 214, 216, 645 ▮ 1474
Rippl Eugen 298, 299
Rippl Řehoř 723
Rirenšaft A. V. (A. W.) 314 ▮ 1764
Rischner Vít 1357
Riss Josef 583
Rist Johann 1906
Ristić Marko 185
Ritchie Leith 1378
Ritschel Augustin 205
Ritsos Jannis 1063
Ritter Ernst 1073
Ritter Karl 1614
Ritter William 1455, 1585
Ritter von Rittersberg Jan viz Rittersberk Jan
Ritter von Tschabuschnigg Adolf 1361
Rittersberg Ludvík 217 ▮ 1681, 1682, 1683
Rittersberk Jan 126, 752
Rittler Franz 970
Rittner Edward 1763
Rival Paul 503 ▮ 1680
Rizner Ľudovít (Ľ. V.) 1132, 1135, 1391, 1394, 1446
Rob Ján (i Vojtech) 1447
Rob Poničan Ján viz Poničan Ján
Robejšek Petr 1064
Roberts Cecil 1343
Roberts E. M. 503
Roberts Ch. G. D. 133, 976
Robeson Paul 1220, 1841
Robin L. viz Arbes Jakub
Robinson 1311
Robinson Eduard 821 ▮ 1422
Robinson Lennox 889
Robinson-Darmesteter A. M. F. 1517
Rockinger Ludwig 860
Rod Édouard 30, 31, 137, 138, 600 ▮ 1415
Roda Roda Alexander 366, 461, 594, 1005 ▮ 1895
Rodari Gianni 78
Rode Emanuel 1830
Roden Josef 460 ▮ 1493, 1797
Rodenbach Georges 621
Rodin Auguste 889 ▮ 1110, 1454, 1766
Rodriguez E. A. 1445
Rodziewiczówna Maria (Marya) 30, 31, 600, 729 ▮ 1342, 1459
Roeder Gustav 337
Roempp Herman 750
Roessler A. 1046
Roger viz Opočenský G. R.
Roger J. F. 1195
Rogers Lindsay 237
Roh (Roch) Jan 86 ▮ 1900, 1903
Roháč Ján 1617
Roháč z Dubé Jan 58, 59, 338 ▮ 1139
Roháček František 33, 102, 191, 571, 686, 828 ▮ 1310, 1654, 1777, 1778, 1779, 1780, 1781
Rohan Josef 1090
Rohan Matěj 1271
Rohan Vladimír (vl. jm. Veselý Vladimír) 939, 940 ▮ 1919, 1920
Rohanová B. W. viz Svobodová Růžena
Rohlíček Bedřich 406, 762
Rohlíčková Eliška 390
Röhling Karel viz Rélink Karel
Rohmer Sax 1152, 1327, 1507, 1508
Rohn J. K. 123, 124, 895
Rochecantin de la Ctesse (komtesa) 30
Rochefort Henri 253
Rochleder Friedrich 326
Rochně 1895
Roj Petr 156
Roj Vítězslav viz Žemla Josef

Rojas A. F. 669
Rojek J. K. 723
Roklanský Zdeněk 982
Rokos A. F. 286
Rokos F. A. (F. B.) 314 ▮ 1271, 1321, 1848
Rokos Pavel 1180
Rokos V. M. (Václav) 125, 324, 1047
Rokycana Jan 618, 619, 796 ▮ 1196, 1197, 1567, 1838
Rokyta Jan 464, 475 ▮ 1797
Rokyta Jan viz Černý Adolf
Rokyta Prokop viz Herrmann Ignát
Roland František 1538
Roland M. Ph. 567
Roland-Holst Henriette 73
Roleček František 905
Rolík J. (z Deutschdörflu) viz Urbánek J. F.
Rolland Romain 318, 503, 504, 509, 517, 1060 ▮ 1090, 1234, 1404, 1405, 1680, 1832, 1854
Rolland-Lewis Mary 746
Rollo Amax viz Urbánek J. F.
Rollo Minuskul J. U. viz Urbánek J. F.
Rolman 1002
Rolný Václav 1895
Romains Jules 319, 664 ▮ 1581, 1638, 1679, 1680
Roman viz Sabina Karel
Romanes G. J. 239
Romani Felice 231, 486, 755, 1073 ▮ 1789
Romanov Pantělejmon (P. S.) 487, 488
Romanovič H. 1895
Romportl Milan 1316
Romportlová Ludmila 1064
Rón Karel 245
Ron Vojtěch 1425
Rón Zdeněk 84, 399, 462, 828 ▮ 1342, 1797, 1798, 1853
Ronaj Gabriel viz Bogar Jan
Rongen Björn 503
Ronjafová A. viz Wollmanová Anna
Rónová Jasněna 400
Ronovský J. M. 367
Ronsard Pierre de 504 ▮ 1211, 1854
Roob Gustav 1555, 1868
Room Avram (A. V.) 1312
Roothaert Antonius 92
Rops Félicien 1182
Ropšin V. viz Savinkov B. V.
Roquett Otto 793
Rosa Arnošt 350
Rosa V. J. 42, 112, 120, 323, 524 ▮ 1772
Rose Mlle 1508
Rosegger Peter (P. K.) 476 ▮ 1378
Rosej Ivan viz Pára Odon
Rosen Julius (vl. jm. Duffek Nicolaus) 336 ▮ 1788, 1816
Rosenberg Ethel 730
Rosenberg Julius 730
Rosenberger Erwin 488
Rosendorf Evžen 1340, 1625
Rosendorf F. J. 368
Rosenfeld Morris 1517
Rosenkranc V. J. 1164, 1284
Rosenmüllerovi 122, 123
Rosenow Emil 287
Rosenzweig-Moir Josef 594
Roschel viz Rešel Tomáš
Rosignoli C. G. 1893
Rosinkiewicz Kazimierz 53
Rosner L. 464
Rosny J. H. 595, 749, 750 ▮ 1154, 1342
Rosol E. K. 832
Rossetti D. G. 164, 983 ▮ 1552, 1712
Rossini Gioacchino 1284, 1604
Rössler Ivan 1064
Rössler Jaroslav 678
Rossmann Zdeněk 655 ▮ 1170
Rössner Manfried 1220
Rossowski Stanisław 1459
Rosswoda Josef 54
Rostand Edmond 983 ▮ 1517, 1610, 1921
Rostislav, kníže 1676
Rostislavov Alexandr (A. A.) 1244
Rostos 1878
Rosůlek J. viz Tyl J. K.
Rosůlek J. V. 92, 93, 95, 982 ▮ 1153, 1161, 1342, 1345, 1346, 1436, 1508, 1509, 1712, 1797, 1798, 1878
Rosweyde Heribert 1865
Rošer František 697
Rošický František 1132
Roštínský V. V. viz Valenta-Roštínský Vítězslav
Roštlapil Adolf 1178
Roth Jiří 419
Roth Joseph 92, 95, 488
Roth Julius 1764
Roth Karel 696
Rotrekl Zdeněk 508
Rotteck Karl von 959
Rottová, provd. Mužáková Johana viz Světlá Karolína
Rottová Julie 1830
Roubalík Bohumil 1827
Roubalová Aloisie 679
Roubíček Josef 906
Roubíček Kurt 1220
Roubík František 215
Rouček Rudolf 1851
Rouget de Lisle C.-J. 1787
Roumanille Joseph 983
Rousek Antonín viz Machar J. S.
Rousseau Henri 461 ▮ 1116
Rousseau J. B. 46
Rousseau J. J. 253, 254, 465, 501, 520, 543, 1066 ▮ 1208
Roussel Albert 1111
Roussel Romain 503
Roustan J. D. 662
Roušal Antonín 1772
Rouštecká Sáša (vl. jm. Karlasová Vlastimila) 1712
Routková-Janovská Božena 1180
Rovenská Jana 1181
Rovenský A. (Al.) viz Žák Karel
Rovenský Bohuslav (Bohdan) 94 ▮ 1153, 1154
Rovenský Jaro (vl. jm. Kuhr Jan) 1712, 1878
Rovenský Josef 1126
Rovetta Gerolamo 600, 601
Rovina Jan 1152
Rovinov Vl. viz Muťovský Adolf
Rovinský Vladimír (V., Vl.) viz Muťovský Adolf
Rowalski Jean viz Bačkovský Alexandr
Roy Claude 1343
Roy (vl. jm. Skřejpek) Jiří 721
Roy Jiří viz Šrámek Vladimír
Roy Vladimír 1766
Royko Kašpar 123, 125, 324, 325
Royol Vít viz Křikava Louis

Royt Václav 1130
Rozanov V. V. 164 ▮ 1244
Rozbořil Lubomír 1761
z Rozdražova František 375
z Rozdražova, páni 1472
Rozehnal Dušan 1061
Rozenplut ze Švarcenbachu Jan 766, 796 ▮ 1902, 1908, 1909
Rozkošný František 1378
Rozkošný J. R. 23 ▮ 1133
Rozmarná Bětka viz Krásnohorská Eliška
Rozner Vojtěch 507 ▮ 1094, 1769, 1797
Rozrazil Jan 463
Rozsypal Antonín 288
Rozsypal Ladislav 1379
Rozsypalová Augusta 1081 ▮ 1180, 1377, 1560
Roztočilová (Turečková) Anna 1047
Rozum J. V. 515, 533, 762, 763 ▮ 1271, 1769, 1770
Rozvaha J. viz Koněrza Josef
Rozvoda Jaroslav 461
Rozvoda Jindřich 1683
Rozvodová Marie 1827
Rožďalovský Alois viz Veselý-Rožďalovský Alois
Rožďalovský F. 693
Rožďalovský Jiřík viz Melantrich z Aventina Jiří
Rožec Josef 982 ▮ 1712
Rožek Karel 167, 316, 317, 572, 601, 759, 760, 830, 976, 977, 982 ▮ 1157, 1158, 1342, 1604, 1769, 1944
Różewicz Tadeusz 1064
z Rožmberka Jošt 1360
z Rožmberka Petr 942 ▮ 1627, 1758
z Rožmberka Petr Vok 201, 609
z Rožmberka Vilém 796, 962 ▮ 1627
z Rožmitálu a Blatné Lev 573 ▮ 1355, 1738
Rožnay Samuel 323
Rubell H. G. viz Fišer J. J.
Ruben J. H. 113
Rubens P. P. 1764, 1766
Rubeš F. J. 75, 313, 314, 380, 515, 632, 680, 825, 839, 979, 1007, 1052 ▮ 1307, 1338, 1382, 1383, 1472, 1771
Rubín (J. M.) viz Černý Adolf
Rubín Anatol 982 ▮ 1377
Rubínek Vilibald 170
Rubinstein Anton 1789
Ruck Bertha 1585
Rückl Jiří 1557
Rücklová Marie 458
Ruda Jiří 317, 679, 830
Ruda Josef, historik 731
Ruda Josef viz Šťastný Vladimír
Rudim Zdeněk 392
Rudin Vilém 830
Rudl Friedrich 348
Rudl Václav 380 ▮ 1179
Rudloff Jaroslav 600, 632, 693, 819, 820 ▮ 1157, 1346
Rudlová Helena 1158, 1797
Rudnicki Adolf 868
Rudnicki Lucjan 868
Rudolf, rakouský korunní princ 685, 773 ▮ 1113
Rudolf I. Habsburský 998
Rudolf II. 201, 202, 335, 355, 386, 454, 960, 961 ▮ 1213, 1373, 1424, 1493, 1627, 1696, 1763, 1835
Rudolf Pavel (P. O.) 693, 832, 833
Rüffer Eduard 20, 457 ▮ 1131
Ruhwald Franz Karl viz Zvěřina z Ruhewaldu František
Ruiz de Alarcón y Mendoza Juan 1518
Rulfová Milena 224
Rulík Jan 971, 973 ▮ 1248, 1749
Rumer M. A. 1730
Ruml Vladimír 1062
Rumler Josef 400, 868
Rumpel Mikuláš 1447
Rung Otto 983 ▮ 1573
Ruselle J. W. 646
Rusinský František 361
Rusinský Milan (M. L.) 228, 361, 669 ▮ 1315, 1316
Ruskin John 72, 73, 497, 547 ▮ 1209, 1454
Russ Richard 1832, 1833
Russell Bertrand 1154, 1413
Russell Elisabeth 1441
Russell George (G. W.) 164
Russell W. C. 729
Ruszkowski Ryszard 142
Rut Přemysl 1065
Rút Václav 222
Ruth František (1) 1343
Ruth František (2) 367, 726, 727
Ruth Hynek 125
Rutherford Mark 1845
Rutin L. viz Pohorecká Žofie
Rutte E. M. 1195, 1767
Rutte Ladislav 460, 832
Rutte Miroslav 31, 84, 106, 319, 488, 595, 891, 981, 993 ▮ 1302, 1349, 1388, 1486, 1843, 1853
Rutteová (Ruttová) Eva 95, 912 ▮ 1179
Růžek Petr 1234
Růžička Alois 820
Růžička Antonín 139
Růžička Augustin 1284
Růžička Ivan 1571
Růžička Rudolf 224, 847
Růžička Václav 307
Růžička Xaver 1157, 1158
Růžičková-Váňová Helena 983 ▮ 1247
Růžková Božena 1102, 1103, 1104
Rvačovský z Rvačova V. L. 61
Ryan A. J. 1378
Ryba Bohumil 94, 376, 574 ▮ 1162, 1931, 1935, 1936, 1939
Ryba E. 1327
Ryba J. J. 1248, 1371, 1451
Rybák Josef 84, 326, 511, 1055, 1058, 1059, 1060, 1061 ▮ 1091, 1840
Rybář František 595
Rybařík Jan 621
Rybička A. F. 603
Rybička Antonín 197, 456, 582, 584, 834 ▮ 1739, 1783
Rybička V. 1383
Rybka Alois 392
Rybková Jaromíra viz Hüttlová Jaromíra
Rybová Jiřina 503
Rydel Lucjan 601 ▮ 1378, 1459
Rýdel V. H. 1309
Rýdl Antonín 1538
Rydlo Otakar 1186
Rydvan Jakub 463
Rychlík Jan 1141
Rychlovský Jan 1320
Rychlý Arnošt 807
Rychlý Frant. viz Ruth František (2)
Rychnovský Josef viz Wagner Jan

Rychtecký 1074
Rychtíků Franta 1385
Ryjáčková Zdeňka 57
Rykr Zdeněk 266, 431, 787, 1002, 1005
Rylejev K. F. 363
Ryley M. L. 820
Rylskyj M. T. 1048, 1049
Rymar ze Sedlčan viz Sedlčanský Daniel
Ryneš Vilém 475
Ryol Vít viz Křikava Louis
Rypáček F. J. (S. J., J. S.) 205, 457 ▮ 1310, 1311, 1377, 1379, 1491, 1549
Rypáček Jaroslav 979 ▮ 1154, 1895
Rypáček Karel (K. V.) 94, 366, 461, 594, 979 ▮ 1154, 1347, 1712
Rýpar-Želiva Ferd. (Jar., J. F.) viz Želiva Jaroslav
Rypka Jan 68, 222, 504, 848, 849 ▮ 1091, 1691
Rys Ada 1056
Ryska Jan 1235
Ryšánek František 618, 619 ▮ 1418
Ryšánek Václav 692
Ryšánková Irena 1536
Ryšavý Ladislav 1347
Rýva Ivan 982
Ryvín Mikuláš viz Téver Felix
Rza R. I. 854
Rzewuski Henryk 1309, 1472, 1682

Řada Václav viz Tetauer Frank
Řanda Vilém 438
Řebík J. V. 1720
Řehák Jan 1393
Řehák Stanislav 369, 572 ▮ 1132, 1310, 1771
Řehák Svatopluk 1064
Řehák Kamenický Stanislav viz Řehák Stanislav
Řeháková Anna 349, 369, 406, 438, 572 ▮ 1161, 1162, 1311, 1345, 1559, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833
Řeháková Eliška 438, 601 ▮ 1346, 1828, 1829, 1833, 1834
Řehoř, sv. 766 ▮ 1422
Řehoř I. Veliký, papež 44 ▮ 1856, 1881, 1882
Řehoř XII., papež 332
Řehoř František 217, 455 ▮ 1720, 1768
Řehoř J. S. 1382
Řehoř Josef 1560
Řehoř Krajčí 1196
Řehoř Pražský 1531
Řehoř z Heimburku 1138
Řehoř z Nazianzu (Nazianský) 1862, 1863, 1917
Řepík V. viz Muťovský Adolf
Řeřábek Antonín 399, 400
Řeřicha Jan 1074
Řeřicha Konfucius (Fr., Prokop) viz Leger Karel
Řešátko Soběslavský Tomáš 1696, 1901, 1904
Řeťas Stáňa 1895
Řetkvička Soliman viz Krásnohorská Eliška
Řezáč F. J. 762 ▮ 1705
Řezáč František 1357
Řezáč Václav 223, 400, 462, 505, 506, 509, 510, 1061, 1062 ▮ 1142, 1157, 1729, 1840, 1852, 1853
Řezáčová Ema 462, 510 ▮ 1797
Řezníček Bohumil 288
Řezníček J. J. (J. F., J. M.) 314, 1074 ▮ 1322
Řezníček Jan 1781
Řezníček Václav 370, 457, 571, 602, 763, 828 ▮ 1132, 1310, 1341, 1345, 1347, 1654, 1780, 1830
Řezníček Zdeněk (Z. Th.) 1004
Řežábek Jan 455
Říčanský R. K. viz Koliš Rudolf
Říha Bohumil 223, 1064 ▮ 1103, 1104, 1158
Říha František 455
Říha J. K. 1852
Říha Jan 215 ▮ 1377
Říha Josef 1377
Říha Stanislav 1447
Říha Václav viz Tille Václav
Říhová J. (Jaryna) viz Štenglová Jarmila
Římbaba 828
Řivnáč Antonín st. 304, 306
Řivnáč F. viz Řivnáč Antonín st.
Řivnáč Rostislav 788

Sabart Petr viz Kratochvíl M. V.
Sabatini Rafaelo 93 ▮ 1471, 1585
Sabi L. 1380
Sabin viz Sabina Karel
Sabina Karel 19–26, 224, 243, 351, 369, 379, 380, 407, 433, 456, 457, 512, 515, 565, 677, 790, 834, 910, 911, 977, 980, 1045, 1067 ▮ 1113, 1131, 1152, 1234, 1250, 1251, 1258, 1284, 1307, 1353, 1354, 1355, 1382, 1383, 1794
Sabinov Ivan 26
Sabinová, provd. Vávrová Eufrozina 19, 24
Sabinský Karel viz Sabina Karel
Sade D. A. F. de 800, 801 ▮ 1680
Sadek F. viz Šádek František
Sádlo Jan 1819
Sadoveanu Mihail 461, 462
Sadovský Otakar 27, 455, 457 ▮ 1310, 1778
Sadovský Zdeněk **27**
Saemund Učený 1572
Sahánek Emanuel Kliment 27–28, 763 ▮ 1777
Sahánek Stanislav 327, 328
Sahula Jiří 28–30, 811, 812 ▮ 1558
Sach (Šach) Ivan viz Šach J. B.
Sacher-Masoch Leopold 1789
Sachs Hans 299
Saidy Fred 1478
Saile Olaf 503
Sailer J. M. 1758, 1759
Sainer František 1340
Sainer Jan 1340
Sainerová, roz. Vilímková Věra 1340
Saint-Exupéry Antoine de 1570
Saint-Georges H. V. de (vl. jm. Vernoy de Saint-Georges J. H.) 1789
Saint-Hélier Monique 92
Saint-Saëns Camille 1111, 1789
Saint-Yves D. (vl. jm. Déaddé Édouard de) 1341, 1563
Sainte-Beuve Ch. A. 922
Sajíc Jan (A. J.) **30–31**, 982 ▮ 1558, 1833, 1834, 1851
Salaba D. viz Bass Eduard a Lada Josef
Salaba Josef 1799
Salacrou Armand 404
Salač Antonín (A. L.) 95 ▮ 1444
Salajka Antonín 1380
Salavec Josef 1437
Salburg Edith 1814

Salcher Irma 1094
Salias (de Turnemir) J. A. 1124, 1655
Salicetti (Saličeti) Guilielmo 330
Salich Milan 31
Salichová Helena 31–32 ▮ 1315, 1346
Salichová-Hálová Helena viz Salichová Helena
Salinas Pedro 1790
Sallustius Crispus Gaius 369, 720 ▮ 1228, 1230, 1231
Salm Hugo (H. K. E.) 685 ▮ 1847
Salm-Salm (ze Salm-Salmu) Max 1406
Salminen Sally 1527
Salmon Jan ml. 377
Salmonson Morris 1209
Salomon J. A. 125
Salov I. A. 758, 759 ▮ 1342
Salten Felix 601, 634
Saltykov-Ščedrin M. J. 455, 460, 882, 977, 983 ▮ 1250, 1251, 1475, 1563, 1712, 1764
Salus Hugo 461, 915, 916, 983 ▮ 1518, 1712, 1767, 1829
Salva Karol 1124
Salzer František 37, 39, 463
Salzmann Ch. G. 1228, 1229
Samain Albert 983 ▮ 1180
Samm J. M. 122
Samsonov L. N. 600
Samsonyč Sila viz Štěpánek Vítězslav
Samsour Josef 1380
Samsourová R. F. 1283
Samuel viz Havlíček Borovský Karel
Sanctius Lamprus viz Stránský ze Zapské Stránky Pavel
Sand George 286, 436, 447, 455, 456, 460, 520, 799, 1053 ▮ 1178, 1258, 1259, 1321, 1346, 1655, 1704, 1830, 1832, 1833
Sand K. L. 1049
Sandburg Carl 1054, 1060, 1063 ▮ 1091, 1221, 1222
Sandu-Aldea Constantin 1829
Sangiro viz Pienaar A. A.
Sáňka Arno (Arnošt) **32**, 33 ▮ 1182, 1183, 1186, 1918
Sáňka Hugo 32–33, 233, 828
Sansom William 172
Santarová Alena 1212
Santner Antonín 832
Santo Emilio 286
Sapfo 359, 360, 503
Sapper 1444, 1508
Sarcey Francisque 1629
Sardou Victorien 231, 647 ▮ 1250, 1251, 1518, 1788, 1789
Sarganek Jiří 33–34, 125, 376 ▮ 1902, 1905, 1906, 1907
Sarkander Jan 242, 393 ▮ 1848
Sarnecki Zygmunt 142
Saroyan William 906 ▮ 1142, 1143, 1325
Sartory Joseph 897
Sartre J.-P. 1404, 1405, 1476
Sasinek F. V. 1378
Saska Jiří 1081
Sastre Alfonso 669
Sasuly Richard 730
Satalický Bohumil Metod 34, **138**, 139
Satanáš viz Tůma Karel
Satanella Principie viz Arbes Jakub
Satke Antonín 1316, 1317
Satory Jan 623
Sattler Joseph 976
Saturník Alois 35–36 ▮ 1768
Saturnin Alexandr 987
Saudek Emil **36**
Saudek Erik Adolf (Erich) **36–39**, 171, 173, 174, 193, 503, 748, 1055 ▮ 1510, 1511, 1598
Saudek Robert 39
Saudek Vladimír 37
Saudek Vojtěch 37, 38, 39
Saudková Gisela (Gisa) viz Picková-Saudková Gisa
Saudková, roz. Davidová Věra 37
Sauer Alfons 397
Sauer Augustin 297 ▮ 1594
Sauer Franta (František) **39–41**, 415, 1004
Sauer Franta (1857–1937) viz Kyselý František
Sauer Hedda 30 ▮ 1833
Sáva, žák Konstantinův 1922
Sáva Roman viz Schuster Rudolf
Savage R. H. 729
Savi G. B. 93, 730
Savickij P. N. 301
Savinkov B. V. 597
Sawicka Iza 600
Sayers Dorothy (D. L.) 463 ▮ 1560
Sázavská Anna 41–42 ▮ 1828
Sázavská Mařka 1779
Sázavský Prokop viz Škába Karel
Scaewola Emerentius 969, 970
Scarabelli Luciano 352
Scipio-Berlička Vojtěch Šebestián 43–44, 766 ▮ 1908
Scott F. R. 518 ▮ 1434
Scott Gabriel 1528
Scott Walter 175, 432, 636, 637, 710, 720, 1066, 1071 ▮ 1153, 1155, 1272, 1322, 1341, 1344, 1348, 1363, 1364, 1383, 1407, 1441, 1562, 1563
Scribe Eugène (E. A., A. E.) 231, 336, 486, 634, 754, 755, 756, 1053, 1073 ▮ 1320, 1788, 1789
Sealsfield Charles viz Postl Karl
Seamark viz Small A. J.
Sectator J. R. viz Urbánek J. F.
Sedesanus viz Sedlčanský Daniel
Sedláček August (Augustin) **47–50**, 573, 598, 501, 603, 608, 610, 612, 693, 694, 873 ▮ 1603, 1604, 1694, 1830
Sedláček Bohumír 1571
Sedláček F. K. 1672
Sedláček František 1055 ▮ 1785, 1786
Sedláček František Alois 50–51, 270, 571, 572, 573 ▮ 1132, 1491
Sedláček Hanuš 51–53, 349, 828, 832, 985 ▮ 1102, 1103, 1104, 1105, 1153, 1156, 1157, 1158, 1161, 1162, 1385, 1604, 1712, 1797, 1895
Sedláček J. N. 498
Sedláček Jára 832
Sedláček (-Hauptmann) Jaromír 369
Sedláček Jaroslav 1378
Sedláček Jiří 1920
Sedláček Josef 165, 406, 828
Sedláček Josef Vojtěch 53–56, 229, 680, 845, 868 ▮ 1321, 1382, 1448, 1451, 1626, 1739, 1848, 1950

Sedláček Květoslav František 56–58, 463, 748
Sedláček Robert 688
Sedláček Stanislav 1894
Sedláček (Smíchovský) Václav 1290
Sedláček Vojtěch 739, 740, 741, 1055 ▮ 1853
Sedláček-Promyk Hanuš viz Sedláček Hanuš
Sedláček-Vožický August viz Sedláček August
Sedláčková Anna (Andula) 99, 318, 431, 827, 828 ▮ 1509
Sedláčková, roz. Hlavatá Ernestina 47
Sedláčková Marie 983
Sedláčková Štěpánka 1091
Sedláčková, roz. Barcalová Tereza 47
Sedláčková-Serbousková Marie 471
Sedlák František 946
Sedlák Ján 920
Sedlák Jan V. 58–60, 84, 95, 221, 392, 842, 849, 850, 1028, 1057
Sedlák Jaroslav 316 ▮ 1849
Sedlák Josef Marcel 60–61
Sedlák Julius 60
Sedláková, provd. Harbichová Žofie 60
Sedlčanský Daniel (st.) **61**
Sedlčanský Daniel ml. 61
Sedlčanský Pavel 1355
Sedlmayerová Oldřiška (Oldra) 547 ▮ 1180
Sedlnitzky Josef 1450
Sedloň Michal 62–63, 1062, 1063 ▮ 1344
Sedloňová Miroslava 62, 63
Sedulius 1288
Seebach Hans 286
Seehák Jan 1571
Seeley J. R. 1209
Segert Stanislav 39, 68 ▮ 1691
Seghers Anna 1404, 1405, 1559
Segre Dino viz Pitigrilli
Seguin Armand 1455
Sehnal Ladislav 1195
Sehnalová M. viz Mencák Břetislav
Seibt Ignác 468 ▮ 1229
Seibt K. H. (K. J.) 207, 323, 680, 972 ▮ 1228, 1229, 1427, 1739
Seidel Ina 979 ▮ 1145, 1851
Seidel Jan 1269
Seidenglanc Jan 1560
Seidl Daniel 251, 254, 257
Seidl Florian 1851
Seidl J. A. 46
Seidl Jan 63–64, 602 ▮ 1311
Seidlitz Julius 1383
Seidlová Vilma viz Sokolová Vilma
Seifert Cyril 1720
Seifert Jakub 563
Seifert Jaroslav 62, **64–72**, 143, 168, 215, 307, 311, 312, 383, 414, 459, 504, 519, 704, 705, 861, 863, 864, 865, 888, 905, 965, 993, 1004, 1011, 1054, 1055, 1058, 1059, 1063 ▮ 1112, 1149, 1151, 1154, 1167, 1214, 1221, 1234, 1347, 1369, 1385, 1419, 1456, 1469, 1478, 1552, 1620, 1621, 1639, 1641, 1662, 1664, 1689, 1840, 1842, 1853, 1854
Seifert Miloš 72–73
Seifert Václav 1377
Seifert Viktor 94, 694
Seiler G. F. 324, 325, 898
Seipgens Emile 1814
Sejfullina L. N. 1833
Sejkora J. O. viz Seykora Kostelecký Oldřich
Sejpka Josef 95
Sekanina František 73–76, 97, 317, 350, 437, 457, 505, 507, 891 ▮ 1102, 1179, 1341, 1342, 1343, 1344, 1346, 1347, 1454, 1455, 1518, 1519, 1556, 1768, 1769, 1797, 1798, 1799, 1825, 1827, 1829, 1830
Sekanina Ivan 73, 1059 ▮ 1346, 1641
Sekaninová Milada 891
Sekera Josef 76–78, 325, 326, 506, 1054, 1055, 1063, 1064 ▮ 1686, 1715, 1840, 1841
Sekera Leopold 76
Sekera V. J. 1074
Sekla Bohumil 920
Sekora Ondřej (André) **78–80**, 156, 319, 350, 459, 463, 510, 629 ▮ 1105, 1159, 1199
Sekora Ondřej J. 78
Sekorová, roz. Roubíčková Ludmila 78
Selby John 1283
Selfby M. E. viz Fencl Antonín
Selinko Annemarie 746
Seliškar Tone 1533, 1534
Sellézs Eugenius 1378
Sellner Karel 80–82, 349, 783
Seltzer Ch. A. 93 ▮ 1507, 1508
Selver Paul 92 ▮ 1153, 1601
Selvinskij I. L. 1576
Semerád Čeněk 1310
Semerádová Karla 82–83 ▮ 1345, 1797
Semík V. A. 457
Semrád Vladimír 1063 ▮ 1538
Sender R. J. 669, 1061
Seneca Lucius Annaeus 360, 484, 486, 503, 943 ▮ 1814
Senečić G. R. (Geno) 1533
Senghor L. S. 504
Senkovskij O. I. 967 ▮ 1321
Sequardt J. E. **835** ▮ 1377, 1895
Sequens Hroznata 1379
Serafin (Serafinek) viz Procházka F. S.
Serao Matilde 600 ▮ 1832, 1833
Serényiové, hrabata 1702
Sergejev-Censkij S. N. 871
Sessius Pavel 44 ▮ 1902, 1908
Setelain Antonín viz Settelain Tadyáš
Seton E. T. 72, 73, 933, 978, 983 ▮ 1153, 1204
Seton-Watson R. W. 1237
Settelain Tadyáš (Antonín) 46, **83**
Setuňský Miloš 1895
Seuhl Antoine 436
Seurat Georges 1116
Sever J. 455
Sever Roven 1201
Severin, tiskař 86
Severin Jan 85–86 ▮ 1558, 1559
Severin N. J. 759
Severin de Monte Cuculli viz Severin z Kapí Hory Pavel
Severin z Kapí Hory Pavel 86, 942 ▮ 1275, 1733, 1882, 1884, 1903, 1911
Severinová, provd. Kosořská Alena 86
Seydl Josef 426

Seydl Zdeněk 63 ▮ 1141, 1154, 1348
Seydler K. V. 1134, 1135
Seyfried Ignaz von 755
Seyfried Joseph von 755
Seyfried Karel 1763
Seykora E. A. (Eduard) 87
Seykora Kostelecký Oldřich (O. V.) **86–88**, 205, 501, 698, 828 ▮ 1343, 1378
Sezima Karel 88–91, 94, 349, 411, 541, 548, 620, 621, 946 ▮ 1091, 1115, 1282, 1297, 1342, 1344, 1348, 1590, 1795
Sgall Petr 219, 224, 1062
Sgallová Květa 224
Shakespeare William 37, 38, 39, 117, 123, 125, 171, 172, 173, 190, 191, 193, 194, 245, 331, 336, 349, 357, 362, 363, 364, 388, 486, 543, 546, 576, 577, 613, 670, 679, 747, 748, 755, 761, 844, 889, 894, 895, 898, 920, 993, 1047, 1071, 1072 ▮ 1109, 1142, 1143, 1145, 1146, 1205, 1219, 1283, 1322, 1382, 1411, 1412, 1413, 1415, 1474, 1511, 1516, 1517, 1518, 1559, 1594, 1619, 1620, 1661, 1676, 1719, 1787, 1788
Shaw G. B. (Bernard) 133, 172, 173, 357, 509, 694, 887, 888, 889, 905, 986 ▮ 1218, 1219, 1220, 1283, 1412, 1413, 1840, 1878, 1918
Shaw Irwing 889 ▮ 1283
Sheean Vincent 1283
Sheldon Ch. M. 1209
Shelley P. B. 38, 503, 679, 920, 1054 ▮ 1145, 1146, 1205, 1219, 1515, 1517, 1833
Sheridan R. B. 172, 173 ▮ 1704
Sheridan Wilfred 1585
Sherman D. R. 1508
Sherwood R. E. 1220, 1283
Shevelov (Ševelov) G. Y. (J. V.) 1032
Shevelove Burt 1620
Schaaf Paul 750
Schaefer Theodor 1432
Schafarik (Schaffarik, Schaffary) P. J. viz Šafařík P. J.
Schäfer Jarolím 96–97 ▮ 1384, 1385
Schäfer Otomar 93, **97–100**, 460, 572, 831, 964, 978, 982 ▮ 1342, 1343, 1768, 1769, 1799, 1829
Schäfer Wilhelm 1405
Schafer Zdeněk 398
Schäferová-Holešovská Marie **97**, 98, 99, 100
Schäffer Otto 819
Schäffle A. E. F. 251, 253, 254
Schäfr Zdeněk 1641
Schalek Gustav 304
Schalek Josef 1134
Schaller Jaroslav (Josef František) **100–101**, 123, 125 ▮ 1682
Schaller Klaus 1032
Schamann F. E. viz Šaman F. E.
Schamberger F. X. viz Šamberk F. F.
Schams Rudolf 1420
Schandorph Sophus 1767
Schantl J. N. J. viz Šantl J. N. J.
Schanzer Rudolf 170
Schauer Antonín 104
Schauer Hubert Gordon 102–105, 277, 541, 542 ▮ 1112, 1470, 1655, 1824
Schauffler E. T. 1220
Schaumann Ruth 1054 ▮ 1851
Schebek František viz Šebek František
Schecker Friede 750
Scheffler Johann viz Silesius Angelus
Scheffler Karl 1455
Scheib F. 368
Scheibe Theodor 1547, 1548
Scheiber Vilibald 1539
Scheiner Artuš 95, 428, 603, 688, 824, 828, 988 ▮ 1159, 1346, 1348, 1443, 1444, 1765
Scheiner J. viz Václavek Bedřich
Scheinost Jan 841, 842
Scheinpflug Karel 105–107, 505, 507, 572, 831, 891, 976, 983 ▮ 1103, 1342, 1344, 1348, 1769
Scheinpflug Karel ml. 105, 107
Scheinpflugová Božena viz Konrádová Božena
Scheinpflugová Olga 39, 105, **107–111**, 977 ▮ 1162, 1878
Scheiwl Josef 453
Schembera A. W. viz Šembera A. V.
Schembera V. K. viz Šembera V. K.
Schenk Eduard von 352
Schenk Rudolf 370, 371 ▮ 1825
Schentigar (Schentygar) viz Šentygar Jan
Schenzinger K. A. 750
Scheppl Benedictus 1955
Scherer Georg 1244
Scherer Wilhelm 1391
Scherl Adolf 222
Scherschnik (Scherschnick, Szersznik) J. L. viz Šeršník L. J.
Schick Ignác 309
Schick J. K. (K. J.) 756
Schiebl Jaroslav 1074 ▮ 1257
Schier Franz viz Šír František
Schier Jiří 571
Schierová Alexandra 758
Schiessler (Schiesler, Ssiessler) viz Šiessler J. I.
Schikaneder Emanuel (E. J.) 126, 576, 755, 897, 898
Schikaneder Jakub 602/603 ▮ 1775
Schikora Rudolf 1560
Schildberger František 1064
Schilgen Hardy 1495
Schiller Friedrich (J. Ch. F.) 45, 125, 272, 284, 484, 485, 486, 524, 526, 576, 577, 636, 721, 722, 894, 895, 897, 920, 934, 959, 1027, 1050, 1066, 1071, 1073 ▮ 1164, 1211, 1257, 1258, 1322, 1383, 1389, 1405, 1460, 1515, 1517, 1535, 1770
Schimeck (Schineck, Schinek, Ssimek) Maximilian viz Schimek Maximilián
Schimek Maximilián 111–113 ▮ 1447, 1772
Schimmer K. A. 971
Schink J. F. 755, 1072
Schirnding F. L. 1072
Schirokauer Alfred 1814
Schjörring Johanne 1563
Schlaf Johannes 870
Schläger Vladimír 409
Schlaghammer Richard 1716
Schlegel A. W. 1613
Schlegel (Schlogl, Schlögl) Ferdinand (Jan) viz Schlögel-Merzin Ferdinand
Schlegel Friedrich 113

Schleicher August 685 ▮ 1230, 1231
Schlenskert F. Ch. 898
Schlesinger Siegmund 336 ▮ 1788
Schlögel-Merzin Ferdinand 113–114, 890
Schlögl Ferdinand 113
Schlosser Robert 95, 821
Schmalz Eduard 330
Schmerling Anton 1565, 1612
Schmid Hermann (H. T.) 647 ▮ 1788
Schmid Christoph 201, 263, 468, 515, 700, 701, 808, 1047, 1048 ▮ 1259, 1321, 1370, 1371, 1758, 1759
Schmidl Adolf 1357
Schmidt Erich 149 ▮ 1391
Schmidt Ferdinand 270
Schmidt Josef 113
Schmídt Jozef 232
Schmidt Ludvík ml. 115, 116
Schmidt-Beauchez Louis 115–116
Schmidtbon Wilhelm 1170
Schmieder H. G. 898
Schmieder Louis 1816
Schmiedt Johann viz Šmitt J. B.
Schmilauerová Anna 673
Schmitt Jan 307, 308 ▮ 1340
Schmitt Julius 1346
Schmolck Benjamin 1906
Schmoranz František ml. 117
Schmoranz František st. 116, 118
Schmoranz Gustav 116–118, 119, 318, 413, 632, 633, 634, 802, 828
Schmoranz Josef 118
Schmoranz Zdeněk 117, **118–119**, 980, 982 ▮ 1769
Schmutzrová Emilie 406
Schnabel-Kalenský Boleslav 118
Schnack Anton 1405
Schnaider J. F. 763
Schnee G. H. 1228
Schneider František (Franz) 648 ▮ 1610, 1770
Schneider J. A. 972
Schneider K. A. viz Šnajdr K. S.
Schneider Louis 1816
Schneider Manfred 503
Schnirch Bohuslav 587 ▮ 1109, 1110
Schnitzler Arthur 357, 467, 601, 634, 829, 912 ▮ 1264, 1265, 1342, 1767, 1821
Schnöbling František 1312
Schnog Karl 156
Schoedler Friedrich 341, 342
Schöffel Alois viz Šefl Alois
Scholl Aurelien 1005
Scholtis August 92
Scholz, herec 119
Scholz František 119–120
Scholz Franz 124
Scholz Josef 689
Scholz Lev 1778
Schön Josef 1357
Schönberg Arnold 1111, 1747
Schonberg Michal 1478
Schönborn Friedrich 791 ▮ 1398
Schönfeld A. J. 122
Schönfeld Franz Expedit 120–121, 122, 124
Schönfeld Ignác 122
Schönfeld Jakub 123, 124
Schönfeld Jan Ferdinand 120, **121–127**, 501, 514, 674 ▮ 1381
Schönfeld Jeroným 122
Schönfeld Johann 122
Schönfeldová Johana 123
Schönfeldová Kamila viz Zemanová Kamila
Schönherr Karl 1343, 1816
Schönová Vlasta (Váva) 1279
Schönstedt Walter 987
Schönthan Franz von 1789, 1816
Schönthan Paul von 657 ▮ 1789, 1816
Schooneveld C. H. van 1032
Schopen Edmond 1378
Schopenhauer Arthur 366, 384, 503, 509, 670, 920 ▮ 1182, 1393
Schoppe A. E. S. K. (Amalie) 969, 970
Schörpner František 1061
Schöyen Elisabeth 518
Schránilová Eva 1064
Schreiner Olive 1831
Schreyer J. A. 125
Schreyvogl Friedrich 1405
Schride Otto viz Vymazal František
Schrich (Schrih) Josef 156
Schrimpf Georg 1878
Schröder Arnold 286
Schröder F. L. 755, 898 ▮ 1808
Schröder R. A. 1840
Schröpfer Johannes 1031, 1032
Schrutek Josef 722
Schrutz Ondřej 908
Schubart Ch. F. D. 485
Schubart von Kleefeld J. Ch. 972
Schubert B. K. 1371
Schubert Franz 296
Schuetze Jeroným 61
Schulhoff Ervín 1091, 1371
Schüller František 116
Schüller Václav 317
Schulmann František viz Daniel Jiří
Schulz Antonín 127–129, 977, 983 ▮ 1676, 1720
Schulz Arnošt 730
Schulz Ferdinand 116, **129–132**, 134, 137, 147, 191, 204, 309, 461, 574, 640, 673, 689, 690, 698 ▮ 1114, 1397, 1703, 1755, 1764, 1765, 1766, 1767, 1769, 1770
Schulz G. J. 179 ▮ 1132, 1788
Schulz Ivan 130, **132–133**, 134, 137, 319, 730, 979 ▮ 1346
Schulz Josef 117
Schulz Karel 130, 132, **134–137**, 171, 172, 173, 1055 ▮ 1221, 1558, 1559, 1561, 1853, 1854
Schulz Karel (* 1893) 711
Schulz Kurt 1057 ▮ 1089
Schulz P. J. viz Šulc P. J.
Schulz Václav 1018 ▮ 1734
Schulz Vladimír 128
Schulzová Anežka 130, 132, 134, **137–138** ▮ 1131, 1136, 1208, 1768
Schulzová, provd. Topolová Jiřina 132, 134
Schulzová, roz. Grégrová Karolína 129, 132, 137
Schumacher Filip 1954
Schumacher H. V. 1066 ▮ 1584
Schusser Josef 1452
Schuster Rudolf 34, **138–139**, 983
Schütz Jan 1074
Schvab (Polabský) Arnošt V. viz Schwab-Polabský Arnošt
Schwab Gustav 839
Schwab Václav (V. M.) **139–141**, 194, 572, 831, 982, 1081 ▮ 1342, 1455, 1654, 1769, 1798
Schwab-Polabský Arnošt (E. V.) 140, **141–142**, 217, 455, 601 ▮ 1179, 1311, 1347, 1767, 1780

Schwaiger Hanuš (Jan) 741, 838, 839 ▮ 1211, 1454, 1772
Schwartz M. S. 599
Schwartz O. E. 393
Schwarz Jindřich 1710
Schwarz Josef viz Tetauer Frank
Schwarz (-Červinka) Josef 1141, 1143, 1144
Schwarz Otto 286
Schwarz Václav 144, 818 ▮ 1518
Schwarz Vincy (Wincy, Vincent) **142–144**, 987
Schwarzenberg A. J. 1374
Schwarzenberg Adam 1463
Schwarzenberg Friedrich 791
Schwarzenberg Karel (K. F.) 1772
Schwarzenberg Karel IV. 1629, 1772
Schwarzenbergová Paulina 1843
Schwarzkopf Gustav 286
Schwarzkopf Nikolaus 503 ▮ 1680
Schwarzová Růžena 144–145, 460, 982 ▮ 1768, 1769, 1797, 1798
Schwarzová Táňa 1049
Schweigstill Bohumil 145–147, 369 ▮ 1345, 1346
Schwippel Adalbert 1228, 1229
Schwob Marcel 1055
Sibirjak 1004
Siblík Emanuel 147–148, 978 ▮ 1455
Sictor z Rokycan Jan 1449, 1451
Sid Zd. viz Řezníček Zdeněk
Siebenschein Hugo 149–152, 222, 349, 419
Siebenscheinová, roz. Sládečková Anna 149
Siebenscheinová, roz. Blažková Lila (Libuše) 149
Siege Josef 897
Siemieński Lucian (L. H.) 1250, 1442, 1472
Sienkiewicz Henryk 53, 74, 75, 141, 142, 286, 461, 600, 687, 807, 831, 867, 868 ▮ 1342, 1345, 1378, 1459, 1655, 1829
Sieroszewski Wacław 53, 259, 461, 983 ▮ 1152, 1153, 1329, 1342, 1345, 1563
Sies Jan 1893
Sievers Eduard 1925
Sievers Leopold 406, 762
Sigma viz Neumann S. K.
Signorelli Luca 490
Sigurjónsson Jóhann 810
Sicha Richard 1918
Síla Jiří 154
Silber Hugo 243, 244
Silbernagel Gustav viz Silbernágl Gotthard
Silbernágl Gotthard 154
Silbernáglová Terezie 63
Silén Miloslav viz Novotný Karel
Silesius Angelus 34 ▮ 1378
Sillanpää F. E. (Frans) 979
Silný Prokop viz Vymazal František
Silone Ignazio 1153, 1155
Sílová Bohumila 154–156 ▮ 1091, 1254, 1345
Silovský Vladimír 504, 952 ▮ 1581
Silva Aleš 1712
Silván Jan viz Sylván Jan
Silván V. Š. viz Schwab Václav
Silvestr II., papež 1288, 1931
Silvestre Armand (P. A.) 286, 1004, 1005 ▮ 1797, 1895
Silvius Eneáš viz Piccolomini Aeneas Silvius
Simandl František 1094
Simanov Vladimír 1384, 1385
Simenon Georges 1342, 1445, 1508
Simeon Stylita 1865
Simerská Anna 1377
Simon H. Ch. 336
Simon Jules 1767
Simon Karel 304
Simonov Konstantin (K. M.) 1062 ▮ 1888
Simonsfeld Henry 860
Sinapius (-Hořčička) Daniel 1023 ▮ 1907
Sinclair Upton 153, 518, 703, 730, 888, 924, 1059, 1060 ▮ 1126, 1150, 1155, 1219, 1220, 1342, 1471
Sinek Adolf viz Synek Adolf
Siodmak Kurt 93
Siracký Andrej 1150
Sirax viz Svoboda J. J.
Sirius viz Arbes Jakub
Sirius viz Tůma-Zevloun Ladislav
Siropolko Stepan 1103, 1104
Sirotek Jiří 1420
Sirovátka Oldřich 400
Sirůček Antonín 1674
Sís František 157–158
Sís Vladimír 157, **158** ▮ 1834
Sisolski Jenio viz Kumičić Eugen
Sísová Miloslava (Míla, Milada) 157, **158**, 317 ▮ 1831, 1833, 1834
Sísová Vlasta 1831
Sitenský František 602, 693
Sivek Alois 1316
Sivle Per 1152
Siwertz Sigfrid 885, 979
Sixt z Ottersdorfu 158–159, 320, 861
Sixt z Ottersdorfu Jan Theodor 158
Sixta Jiří 316
Sjomuškin T. Z. 1672
Sjöwall Maj 1528
Skabičevskij A. M. 1244, 1528, 1529
Skácel Jan 965
Skácel Miloslav 1560
Skácelík František 159–162, 208, 281, 460, 472, 491, 493, 541, 542, 547, 548, 595, 842, 843, 983 ▮ 1109, 1114, 1115, 1327, 1342, 1343, 1558, 1559, 1560, 1712, 1768, 1769, 1797
Skačkov Michail 1576
Skala Dobroslav 1385
Skála Emil 1016
Skála Ivan 63, 400, 1061, 1062, 1063 ▮ 1235
Skála J. 1493
Skála Julius viz Košnář Julius
Skála Karel 987 ▮ 1441
Skála O. 1712
Skála Pavel viz Walló K. M.
Skála Petr viz Neumann S. K.
Skála Prokop 1772
Skála Vít 245, 368 ▮ 1303, 1346
Skála z Doubravky Jan viz Dubravius Jan
Skála ze Zhoře Adam 162
Skála ze Zhoře Pavel 162, 914 ▮ 1504
Skalák Jan 1342
Skalák Josef 163 ▮ 1151
Skalák Vojta viz Mencák Břetislav
Skaláková Jitka 1055

Skalecký K. S. (J. S.) viz Dörfl Gustav
Skalická Vlasta 1852
Skalický J. viz Dittrich J. P. V.
Skalický Jaroslav 94, **163–165**, 319, 1055 ▮ 1853
Skalička Vladimír 222, 223, 224, 1062 ▮ 1346
Skalík František 165–166 ▮ 1377
Skalík Jan 165
Skalka Ján 1045
Skalkovič B. viz Kulda B. M.
Skalná Magdaléna viz Forchheimová Magdaléna
Skálová Augusta 166–167
Skálová Františka 1825
Skálová Markéta viz Svobodová Nina
Skálová-Pachnerová Milada viz Pachnerová Míla
Skalp, pseud. 1004
Skalský G. A. 1448, 1844
Skalský Josef 1290
Skapino viz Schmoranz Zdeněk
Skarga Piotr 44, 931
Skarlandt Julius 167–169, 317, 516, 573, 831, 842, 982 ▮ 1181, 1768, 1797
Skarlant Petr 1064
Sklenář Jan 1138
Sklenářová-Malá Otýlie 258 ▮ 1331, 1415, 1829, 1834
Skjoldborg Johan 983
Skočdopole Antonín 1356
Skočdopole F. R. 369 ▮ 1132
Skoch Vilém 169–170, 629, 832
Skorkovská Jarmila 832
Skorunka František 1064
Skořepa Miloslav 1104
Skotal Oldřich 858
Skoumal Alois 171, 173, 175
Skoumal Aloys 37, 38, 39, 94, **171–174**, 175, 193, 207, 208, 223, 224, 491, 503, 520, 841, 843, 1055 ▮ 1558, 1559, 1560
Skoumal Jan 171, 175
Skoumal Petr 171, 175
Skoumalová Hana 94, 171, 172, 173, **174–175**, 503, 1055 ▮ 1559
Skoumalová Zdena 224
Skoumalová-Hanzlíková Ludmila 171, 175
Skovoroda H. S. 1028, 1031, 1032
Skram Amalie 1342, 1829
Skrbek Jaroslav 1190
Skrbek Josef 1772
Skrbenský Lev 874
Skrejšovský František 452, 453
Skrejšovský J. S. 289, 453, 587, 737, 802
Skrejšovský J. S., nakl. 1135
Skružný Jiří viz Sokol K. S.
Skružný Josef 176–178, 601, 819, 828, 833 ▮ 1282, 1343, 1509, 1894, 1895
Skružný V. viz Sokolová Vilma
Skřejpek Jiří viz Roy Jiří
Skřivan Antonín 975
Skřivan František 373
Skřivan Heřman 1164, 1284
Skřivan Josef 1312
Skřivan Pavel 178–179, 317, 819 ▮ 1153, 1157, 1162, 1771, 1772, 1797
Skřivan Pavel, přispěvatel Vlasti 178 ▮ 1377, 1379
Skuč František 1878
Skudre Nikolaj 512
Skuherský F. Z. 1613, 1788
Skuhravý Julius 179–180 ▮ 1771
Skukálek Rudolf 215
Skula Eugen 669
Skulina Josef 1316
Skupa Josef 145, **180–183**, 225, 880 ▮ 1312, 1346, 1538, 1605, 1606, 1607, 1608
Skupová, roz. Schwarzová Jiřina 181, 182 ▮ 1608
Skutil Josef 33
Skyba Zikmund 187–189, 1063 ▮ 1153
Skýpala Otakar 189–190 ▮ 1096, 1097
Slabecký F. H. 983
Slabý Z. K. 1063, 1064 ▮ 1235, 1385
Sládek Jan 833 ▮ 1154
Sládek Josef Václav 20, 178, 179, **190–197**, 258, 328, 366, 378, 379, 380, 381, 416, 418, 437, 439, 457, 547, 587, 601, 602, 606, 615, 641, 698, 706, 748, 763, 771, 825, 828, 873, 891, 907, 947, 979 ▮ 1112, 1113, 1114, 1135, 1195, 1208, 1211, 1310, 1377, 1385, 1412, 1510, 1511, 1512, 1517, 1518, 1551, 1552, 1655, 1657, 1716, 1717, 1720, 1721, 1765, 1766, 1768, 1795, 1796, 1798, 1799, 1800, 1801, 1828, 1843
Sládek Václav 190 ▮ 1551
Sládková, roz. Nedvídková Emílie 190, 194 ▮ 1551
Sládková Helena 191, 980 ▮ 1720
Sládkovič Andrej 456, 917, 978 ▮ 1792
Sladkovský Karel 437, 708, 1037 ▮ 1257
Sladký Václav 1315
Slach Miroslav 1157
Sláma František (Fraňo, F. L.) 128, **197–199**, 217 ▮ 1237, 1238, 1767, 1769, 1772
Sláma František Josef (František) **199–201**, 269 ▮ 1352, 1357
Sláma Josef 1002
Sláma Bojenický F. J. viz Sláma F. J.
Slaměník František 288
Slančíková Božena viz Timrava
Slankamenac Prvoš 1103
Slanovodský Kyselka viz Brzobohatý František
Slánská Ema viz Hallová Dyna
Slánský Bohuslav 1456
Slánský K. V. viz Vinařický K. A.
Slánský Richard 655
Slánský Rudolf 1060
Slatinský viz Vlček A. J.
Slavata Adam 201, 203
Slavata A. P. 203
Slavata J. O. 202
Slavata Kryštof 203
Slavata z Chlumu a Košumberka Vilém 44, **201–204** ▮ 1836
Slavatová, roz. z Hradce Lucie Otýlie 201
Slavatové 1505
Slavejkov Petko 540
Slavický Klement 1109
Slavíček Antonín 453, 739, 740, 927, 928, 965, 966 ▮ 1454, 1572
Slavíček J. viz Vávra Haštalský Vincenc
Slavíček Jan 401, 966
Slavíček Jaroslav 1378, 1380
Slavíček Karel 1437
Slavíček Rudolf 1781
Slavíčková Helena 730

Slavík Bedřich 173, **206–208**, 392, 400, 507, 842 ▮ 1315, 1316, 1378/1379, 1540, 1558, 1559, 1560, 1799, 1851
Slavík F. A. 574
Slavík František 1847
Slavík Ivan 965 ▮ 1559, 1560, 1664, 1692
Slavík Jan 212, 213, 214, 508, 679, 775
Slavík Jaromír viz Bouška Sigismund
Slavík Jindřich Maria 208–210, 392
Slavík Jiří 226
Slavík Jiří viz Sedláček Jiří
Slavík Karel 672
Slavík V. O. 1352, 1356
Slavík Viktor 1895
Slavíková Marie 832
Slavinská Marie 1827
Slavínská-Sittová Růžena 820
Slavínský Vladimír 177
Slavjanin (Słowianin) viz Štěpánek Karel
Slavský Rudolf 1377, 1378, 1380
Slezák Karel 1558
Slezák Viktor 1093
Slezan J. viz Jankovič Jan
Slípka H. J. (Hugo) 152, 153
Slivickij Alexej 1203
Sloboda Daniel 330, 427, 584, 1067
Sloboda Karel 1816
Slomšek A. M. 1362
Slonim M. L. (Mark) 214
Słonimski Antoni 1688
Slonková Markéta 1346, 1840, 1841
Słoński Edward 1459
Slota Jiří (Juraj) **210–211**, 1067
Slota Rajecký Jiří viz Slota Jiří
Slotta Juraj viz Slota Jiří
Slotty Friedrich 1015
Sloupová Jitka 1064
Slovacius (Slavus) Paulus viz Slovák Pavel
Slovacius Turnovský Václav viz Slováček z Turnova Václav
Slováček z Turnova Václav 1193
Slovák Alois 33
Slovák Pavel 212
Slovanka K. N. 1074
Słowacki Juliusz 345, 455 ▮ 1115, 1250, 1649, 1650, 1767
ze Slowina Jan 1683
Sluka Josef viz Wagner Jan
Sluka Vladislav viz Havránek K. V.
Slukov Vojta (J. V.) 601, 804, 907
Sluková A. viz Čermáková-Sluková Anežka
Sluníčko Jan 877 ▮ 1270, 1271
Smahel Rudolf 384
Small A. J. 1585
Smatek Fráňa 1444
Smatek Miloš 1492, 1493
Smazalová Hana 1363
Smažík František 224–226 ▮ 1287
Smažil Antonín 956
Směja Fran (František) **226–228**, 326, 392 ▮ 1315
Smetáček Zdeněk 38 ▮ 1234
Smetana Augustin 785, 792
Smetana Bedřich 23, 150, 229, 230, 296, 350, 509, 540, 707, 708, 837, 869, 870, 979, 981, 998, 1008 ▮ 1109, 1110, 1111, 1131, 1133, 1347, 1593, 1613, 1694, 1704, 1707, 1745, 1746, 1747, 1787, 1788, 1799, 1820, 1821, 1829, 1841
Smetana František 655, 763
Smetana František Josef (J. F.) 54, **228–230**, 619 ▮ 1321, 1357, 1383
Smetana Robert 265, 426 ▮ 1168, 1170, 1171
Smetana Stanislav 1454
Smetánka Emil 151, 214, 618, 919, 994 ▮ 1235, 1237, 1380, 1393, 1417, 1535, 1588, 1844, 1928
Smetánka Václav 488
Smetanová Antonie (Toňa) 1641
Smetanová Jindřiška 1065
Smetanová Věra 853
Smil Flaška z Pardubic a Rychmburku viz Flaška z Pardubic a Rychmburku Smil
Smiles Samuel 603 ▮ 1209
Smirnenski Christo 188
Smirnov V. P. 301
Smiřický Jan viz Hodyc Jan (J. J.)
Smiřický Jaroslav viz Šach Josef
Smiřičtí 388, 608
Smíšek Antonín 231
Smíšková Antoška 1828
Smith Betty 730
Smith H. L. 93 ▮ 1471
Smith Lillian 1222
Smith Sydney 1768
Smitt Johann Ev. viz Šmitt J. B.
Smoleř J. A. (J. E.) 526
Smrček Jindřich 1558
Smrčka Otakar 230–232, 828 ▮ 1131
Smrčková Jiřina 224, 1016
Smrek Ján 194 ▮ 1161, 1766
Smrtka Josef 1156
Smrž Karel 152, 153, 788 ▮ 1841
Smutenský Světimír viz Rypáček F. J.
Smutná Věra 232
Smutný Václav 321
Snaidauf Antonín viz Šnajdauf Antonín
Snětivý Jan 1134
Snížek Jan 233–235
Snížek Jindřich 235–236
Snížková Ida 1180
Snopek Jaroslav 1712
Snorri Sturluson 1572, 1573
Snow Ch. H. 1445
Soave Francesco 352
Sobár Ladislav 811
Sobek z Bilenberka M. F. 443, 766
Sobek z Kornic Burian 236
Soběslav I. 1252
Soběslav II. 1366
Sobín Bohdan 1878
Sobolev I. A. 481
Sobolev L. S. 93
Sobolevskij A. I. 1672, 1859, 1881
Sobota Emil 236–238
Sobotík Bohumil 1314
Sobotka Ferdinand 238
Sobotka Jindra 392
Sobotka Primus 217, **238–239**, 452, 455, 698 ▮ 1112, 1114, 1346, 1348, 1633, 1764, 1827
Sobotka Jablonecký František 1377
Soden F. J. von 577
Söderblom Nathan 1845
Sòffici Ardengo 1878
Sofie Dorota, pruská královna 1905
Sofokles 359, 360, 363, 503, 636, 685, 721, 722, 780 ▮ 1676, 1719

Socháň Pavol 205/206
Sochanskaja N. Š. 1251
Sochor Jaroslav 399, 400
Sochorová Ludmila 1425
Söiberg Harry 1528
Sojka Erich 215 ▮ 1688
Sojka Jan Erazim (Johannes Erasmus) 20, **243–244** ▮ 1255, 1770
Sojka Václav 244–246, 829 ▮ 1094
Sojka Vašek 832
Sojka Waltr 1578
Sojka-Sokolov Václav 244, 245 ▮ 1303
Sojková Kamila 246–248 ▮ 1157, 1161, 1385
Sojková Věra (Františka Věra) **248–249** ▮ 1833
Sojková-Blažková Jarmila 1798
Sokol Antonín H. 249–250, 309, 457 ▮ 1252, 1473, 1548, 1654, 1656
Sokol Franta viz Sokol Tůma František
Sokol Jan 1828
Sokol Josef 250–252, 253, 254, 257, 348, 572, 600, 602, 762 ▮ 1130, 1132, 1311, 1771, 1781
Sokol Karel Elgart (E., K.) viz Elgart Sokol Karel
Sokol Karel Stanislav 204, 206, 250, 251, **252–254**, 257, 259, 540, 745 ▮ 1575
Sokol Rudolf 602
Sokol Tůma František 254–257, 600, 687, 688, 1036 ▮ 1316, 1705, 1706
Sokolov A. A. 978
Sokolov Boris (B. M.) 488
Sokolov Kristian viz Schuster Rudolf
Sokolov V. viz Sokolová Vilma
Sokolov Václav viz Sojka-Sokolov Václav
Sokolová Bohuslava 250, 252, 253, 254, 257
Sokolová Gabriela 1317
Sokolová Vilma (Vilemína, Mína) 250, 251, 252, 254, **257–259**, 364, 601, 602, 693, 763 ▮ 1179, 1345, 1347, 1827, 1828, 1829, 1830, 1832
Sokolová-Seidlová Vilemína viz Sokolová Vilma
Sokrates 636, 944, 953
Solana Rafael 1571
Solar Gustav 740
Solar Josef 95 ▮ 1843
Solař Jan 1240
Solař Roman 466
Soldan Fedor 185, **259–261**, 400, 507, 679, 952, 1060, 1064 ▮ 1091, 1840
Soldán Franta (František) viz Soldan František
Soldan František 259, **261–262**, 317
Soldán Ladislav 1064
Soldánová Olga 260
Solfronk Jan 982
Solimanová Marie viz Vačlenová Františka
Solin Václav 1767
Sollogub V. A. 352
Sologub Fjodor 93, 983 ▮ 1180, 1712, 1830
Solon 636
Solouchin Vladimir 1064
Solovjev A. V. 1032
Solovjev L. V. 853
Solovjev N. J. 1563
Solovjev V. S. 882 ▮ 1244
Soltau D. W. 1895
Solženicyn Alexandr 1888
Sombart Werner 816 ▮ 1470
Somebody viz Nevšímalová Kristina
Somlyó Erzsi 570
Somma Antonio 231 ▮ 1788
Sommer Josef Václav 262–263, 314 ▮ 1320, 1321, 1322
Sommer Karel 1314
Sommer Lina 1467
Sommer Václav 400, 993
Sommer Vladimír 1456
Somov O. M. 967
Sonnenschein (-Sonka) Hugo 507
Sonnleithner Joseph 755
Sonntag Kuneš 1534
Sosnar Jiří (Jura) 1571
Souček Edvard (Eduard) **263–264**, 600
Souček J. B. 1885
Souček Jan 966
Souček Karel 1141
Souček Ludvík 678
Souček S. 1800
Souček Stanislav 264–266, 642, 643 ▮ 1170, 1786
Souček Viktor viz Dyk Viktor
Souček Vladimír 1641
Součková Milada 221, **266–268**, 508 ▮ 1180, 1456, 1854
Souhrada Josef 268–269
Soukal Josef 51, **269–271**, 454, 457, 474, 571, 572 ▮ 1096, 1097, 1132, 1135, 1162, 1310, 1771, 1778
Soukenka Jan 464, 516
Soukenka Josef 677
Soukop Antonín 1097
Soukop Jan (J. N.) **271–273**, 425, 571, 763 ▮ 1362, 1547, 1656, 1777
Soukopová Marie 1096, 1097
Soukup F. A. 1102, 1103, 1104, 1105
Soukup František 273–275, 611 ▮ 1805, 1806, 1878
Soukup J. M. 1351
Soukup Jan viz Soukop Jan
Soukup Josef 1894
Soumagne Henri 924
Soupault Philippe 462, 865 ▮ 1312, 1313, 1475, 1581, 1790
Soused Vavřinec viz Špaček Václav
Sousedík Miloslav J. 275–276, 832
Sousedík S. J. 1705
South Marshal 475
Southey Robert 238, 679
Souvestre Émile 755, 1053 ▮ 1655
Sova Antonín 30, 84, 102, 205, **276–284**, 319, 355, 412, 418, 454, 457, 460, 541, 543, 544, 546, 548, 594, 595, 603, 605, 606, 715, 716, 825, 826, 828, 850, 871, 883, 884, 901, 948, 979, 982, 1059 ▮ 1112, 1113, 1132, 1224, 1310, 1376, 1454, 1455, 1463, 1636, 1706, 1707, 1712, 1747, 1766, 1768, 1791, 1792, 1793, 1796, 1799, 1830, 1833, 1853
Sova Jan 277
Sova Ladislav 84, **284–285**, 392, 1056 ▮ 1094, 1851
Sovák Čeněk 1559, 1842
Sováková Marie (Marion) 1842, 1843

Sovová Lucie 285, 982 ▮ 1798
Sowa Rudolf 1549
Spáčil Alois 286, 290
Spáčil Augustin (Gustav) **286–287**, 290, 461, 819, 832, 987 ▮ 1347
Spáčil Inocenc 1706
Spáčil Jan 286, 290, 457
Spáčil Jindřich 287–289, 326, 404, 1057 ▮ 1342
Spáčil Leo 286, 290
Spáčil Žeranovský Jan 286, **289–291**, 457 ▮ 1132, 1658, 1767, 1768, 1778, 1779, 1780, 1799
Spahn E. W. 170
Spal Jaromír 315
Spálenka Antonín 291–292 ▮ 1851
Spálenka Jan viz Svátek J. J.
Spalová Kamila 419 ▮ 1103, 1104, 1105
Spalová Olga viz Srbová Olga
Spasovič V. D. 603
Spättgen Doris von 286
Spectator, pseud. 1062
Spectator viz Klepetář Jan
Spencer Herbert 921 ▮ 1105
Spengler Oswald 816
Speyer Wilhelm 1153
Spielhagen Friedrich 1398
Spielmann Petr 316
Spiess Bedřich Vilém 217, **292–293**, 454, 456
Spiess Ch. H. 123, 126, 577, 754, 755, 756 ▮ 1185
Spiesz B. V. viz Spiess B. V.
Spilka Břetislav **295**, 296
Spilka Dalibor 295
Spilka Josef 84, **293–295**, 326, 350, 1004 ▮ 1103, 1162, 1833, 1840, 1841, 1843
Spilka Vratislav 295
Spilka Zdeněk 295–297, 326, 392 ▮ 1797
Spina Franz (František) **297–300**
Spinola Karel 846
Spire André 1878
Spirhanzl-Duriš Jaroslav 300–301, 366
Spitteler Carl 1436
Spitzer František (F. J.) 240, **302–304**, 1059
Spitzerová Marie 302
Spohr Louis 755
Spole František 1496
Spoloutschensky M. S. viz Schimek Maximilián
Sponge Berit 503
Spont Henry 798
Spontini Gasparo 1789
Sporck F. A. viz Špork F. A.
Spring Howard 92
Springer František A. (Fra, Fráňa) 84, **311–313**, 1054 ▮ 1162, 1560
Springer Josef 304, 818
Spurná Kristina 313
Spurný Bedřich 1346
Spurný František 407
Spurný Jan 263, **313–314** ▮ 1307, 1319, 1321, 1357, 1382
Srb Adolf 602
Srba Antonín 315 ▮ 1152
Srbený František 687
Srbová Eva 392
Srbová Olga 220, 222, **315–316**, 399, 400, 430, 507 ▮ 1104, 1153, 1559, 1854
Srdce Alois (1852–1905) 318
Srdce Alois (1888–1966) 305, 318, 986
Srdce Alois (* 1921) 318
Srdce Alois, nakl. 142, **318–320**, 986
Srdce Miroslav 318
Srdce Václav 318
Srdcová, roz. Bílová Marie 318
Srdínko František 794
Srebrov Zdravko 1385
Sremac Stevan 1342
Srezněvskij I. I. 437 ▮ 1317, 1683
Srncová z Varvažova Dorota 158
Srnec z Varvažova Jakub 320
Srnka Jiří 1538
Srnský Alois 594
Srovnal Leopold 1400
Srp Josef ml. 320, 321
Srp Josef st. (J. M.) 320, 321
Srp Jos. M., nakl. **320–321**
Sršeň Jakub 321–322
Srubjan Michal 322 ▮ 1895
Ssentigar (Ssentygar) viz Šentygar Jan
St-á Božena viz Sedláček Hanuš
Staca Enric 1815
Stadion Rudolf 906
Stadlmannová Inja 982
Staël Germaine de 1833
Staff Leopold 1054 ▮ 1688, 1854
Stahl P. J. (vl. jm. Hetzel P. J.) 369
Stach Václav 23, **322–325**, 524, 895, 898, 1005 ▮ 1354, 1704, 1772
Stachová, roz. Teigová Helena viz Teigová-Stachová Helena 1688
Stalin J. V. 37, 213, 219, 408, 480, 541, 854, 995, 996, 1059, 1062 ▮ 1113, 1234, 1578, 1692, 1761
Stallings Laurence 1283
Stálý Frant. viz Ruth František (2)
Stambolieva Emilie viz Bednářová Emílie
Stambolskij Alexandăr 667
Stamm Ferdinand (Fernando) 1258
Stančev Lăčezar 1048, 1049
Staněk František 941
Staněk Jan viz Wenig Jan
Staněk Jan (I. B., J. B.) **326–327**, 794
Staněk Jiří viz Sokol K. S.
Staněk Josef 327–328, 350 ▮ 1297, 1346, 1379
Staněk Ladislav 195, **328–329** ▮ 1519, 1721
Staněk Pavel viz Wenig Adolf
Staněk Tomáš 1314
Staněk Václav 328, **329–330**, 452, 584 ▮ 1352, 1356, 1357, 1380, 1383, 1406, 1682
Staněk Václav (Vojtěch) viz Martínek Vojtěch
Staněk ze Rváča 1895
Stangler František 763
Stanislav Karel 330–332
Stanislav ze Znojma 332–334
Stanislavskij K. S. 303, 922 ▮ 1712
Staniš Prokop viz Sokol K. S.
Stanjukovič K. M. 1125, 1290, 1291
Staňkovi 790
Stankovská (Koldinská) Marie 334
Stankovský J. S. 743
Stankovský Josef Jiří 334–337, 455, 457, 602, 977, 1052 ▮ 1131, 1152, 1788, 1789
Staňkovský Josef Jiří viz Stankovský J. J.

Stanley H. M. 239, 538, 601 ▮ 1349
Stańukovič K. M. 687
Stany C. (tj. commandant, vl. jm. Louvet Auguste) 1124
Stanyhurst William 1893
Stára Anton 426
Starck V. 1921
Starhemberk Richard 1835
Starkoč Jos. S. viz Sekera Josef
Starý Aleš 716
Starý Antonín 1346
Starý Antonín viz Cigánek Vojtěch
Starý Emilian (Emil) 177 ▮ 1492, 1493
Starý Jaroslav viz Zaorálek Jaroslav
Starý Josef 340–341 ▮ 1378
Starý Karel 341–342, 763, 908 ▮ 1153
Starý Miroslav 830
Starý Oldřich 1839
Starý Polykarp 342, 600
Starý Vlk 818
Starý Zdeněk 340, 341
Staryckyj Mychajlo 1049
Stařík J. 1062
Stasjulevič M. M. 194
Stasov V. V. 677
Stašek Antal 84, 214, **343–347**, 461, 676, 709, 772, 828, 983 ▮ 1113, 1194, 1341, 1342, 1544, 1795, 1797, 1798, 1800
Stašek Bohumil 842 ▮ 1557
Stavinoha František 1064
Stead W. Th. 1575
Stecchetti Lorenzo 842
Stecinger Josef viz Sterzinger J. V.
Stecker Antonín 455
Stecker Karel 1133, 1181
Stecký B. 1309
Stefan Bedřich 1452, 1455
Stefan Kristian 351–352 ▮ 1781
Stefan Oldřich 1854
Stefanyk Vasyl (V. S.) 1180
Steffen Albert 976
Stegmayer Matthaeus 755
Stehlík Bartoloměj 355
Stehlík Emanuel 355
Stehlík J. Z. 1102, 1103, 1161, 1162
Stehlík Ladislav 352–355, 520, 1064 ▮ 1186
Stehlík M. T. 355
Stehlík Miloslav 563, 735
Stehlík Otto 1378
Stehlík z Čenkova Kašpar Ladislav 355–356
Stehlík z Čenkova a Treustadtu F. F. 355
Stehlíková Blanka 353
Stehnová Pavla 1104, 1105
Stein Abraham viz Štejn Táborský Vojtěch
Stein Gertrude 175 ▮ 1313
Stein L. W. (Leo) 231, 287 ▮ 1604, 1816
Stein Lola 518 ▮ 1821
Stein Ludwig W. 1816
Stein Max 1788
Stein-Landesmann Alice 1816
Steinbach von Kranichstein Otto 125
Steinbeck John 172, 173, 175, 730 ▮ 1205, 1283
Steinhauser A. G. 1134
Steinhauser Vendelín 1443
Steinherz Rudolf 1234
Steinich Karel 455 ▮ 1772
Steinman (Steinmann) Vilém 295, 296, 362, 633, 634
Steinmann Jindřich 1534
Steinsberg K. F. Guolfinger von 844, 897, 898
Stejskal Bohuš 356–357, 463 ▮ 1342, 1509
Stejskal František 769
Stejskal Jiří 1347
Stejskal Karel 619 ▮ 1377
Stejskal Stanislav 1377
Stejskal Václav 1377
Stejskal Václav (1922–1986) 1062 ▮ 1235
Stejskalová-Baštová Josefa 1827
Steklač Vojtěch 1064
Steklý Karel 1474, 1477, 1478, 1591, 1616, 1620
Stelcerius viz Štelcar Želetavský Jan
Stelibský Josef 667, 940 ▮ 1919, 1920
Stemmle R. A. 1319
Sten Kr. J., 1895
Stendal Gertrud (Gertrud von Brockdorff) 1821
Stendhal 253, 420, 462, 503, 544 ▮ 1415, 1454, 1680
Stephanie Gottlieb (J. G.) ml. 755, 895, 898 ▮ 1747, 1816
Stephens James 1878
Stephenson R. L. viz Stevenson R. L.
Stępień Wacław 532
Stepling Josef 323
Sterk Wilhelm 170
Stern Joseph 584
Stern Rudolf 952
Sterne Laurence 172, 173
Sternfeld Karl 1052
Sternheim Carl (Karl) 1878
Sterzinger Josef Václav 357–358 ▮ 1346
Stevens Wallace 1054
Stevenson F. 518
Stevenson R. L. 133, 134, 172, 173, 730, 749, 906, 977, 986, 987 ▮ 1152, 1215, 1345, 1422, 1475, 1629, 1809
Stewart G. R. 1446
Stewart-Tattersall Eric 1790
Steyskalová Marie 1824
Stibor Oldřich 392 ▮ 1091
Stibral Luděk 392, 692, 693
Stiebitz Ferdinand 233, **358–361**, 503, 721, 722, 983, 1055 ▮ 1267, 1288, 1844, 1949, 1950
Stifter Adalbert 149, 150 ▮ 1152, 1559
Stiglić Rafael 204
Stich Alexandr 224 ▮ 1713
Stille Gustav 1470
Stimpfl František 120
Stín A. G. (A. A.) viz Vrzal A. A.
Stín Vladimír 983
Stivín Emanuel 1010, 1011
Stivín (-Foltýn) Josef viz Foltýn Josef
Stloukal Karel 816, 817 ▮ 1348, 1349
Stobaios 636
Stöckel Albert 1430
Stöckel Anton 577
Stockton F. R. 194, 600
Stocký Jan 624
Stöger A. K. 1405
Stöger J. A. 648, 752, 1069
Stoh Fr. (Frant.) viz Sedláček Hanuš
Stojan A. C. 811
Stoklas Eduard 361

Stoklas Eugen 361–364 ▮ 1102, 1103, 1346
Stoklas Florián 361, 363
Stoklas Václav 1377, 1379
Stoklasová, roz. Pillichová Ludmila 361
Stolberg F. L. 45, 765
Stolovský Edvard viz Štolovský Eduard
Stölting Inge 1405
Stolz Alban 589 ▮ 1495
Stolz Jiří 1154, 1234
Stolz Robert 170, 629
Stona Maria 32
Stónawski (Stónawsky) Jan viz Stunavsky Jan
Stone Irving 331, 503, 987 ▮ 1143
Stone M. A. 1716
Stoneovi 1716
Stonožka viz Herrmann Ignát
Stoppelberger G. F. 1451
Storch Alexander (1883–1966) 368, 786
Storch Alexander st. (1816–1892) 366, **368**, 879
Storch Alexandr (1851–1901) 304, 368
Storch Rudolf 366, 368, 686, 687, 786, 880, 987
Storch Rudolf, nakl. 320, **366–367**, 688, 692, 693
Storch syn A., nakl. 366, **368–370** ▮ 1710
Storchová Marie 368
Storm Theodor 1094, 1851
Storm-Jameson Margaret 1440, 1441
Störtebeker Klaus 1571
Stout Rex (R. T.) 730
Stöwer-Hehr viz Wöhrle Oskar
Stožická Terezie 1720
Stožická Theodora 1720
Stožický Jaroslav 857
Strabon 1354, 1355
Strack Georg 1255
Strahl Ludvík 1133, 1829
Strahovský Boleslav (J. B.) viz Pecka J. B.
Strachey Lytton 164, 172, 173, 503
Strachov N. N. 1031
Straka Albín viz Wagner Jan
Straka C. A. (Antonín) 1830
Straka Jiří 370
Straka Josef 370–371 ▮ 1201
Straka Josef, hudební skladatel 807
Straka M. viz Sojka J. E.
Straka Pavel 1353
Straka z Nedabylic J. P. 1951
Strakatý Jan 1109
Strakatý Karel 1472
Strakoš Jan 371–373, 668, 669, 1054, 1055 ▮ 1242, 1263, 1315, 1664, 1687, 1688
Strakoš Josef 371
Straková Vlasta 224
Stráň Alex viz Čech-Stráň Václav
Stránecká Františka 96, 97, **373–375**, 455, 457, 571, 572, 573 ▮ 1310, 1422, 1654, 1780, 1781, 1828
Stránická Ilka 1093
Stránská-Absolonová Olga 1179, 1180, 1824, 1827, 1831, 1834
Stránský Antonín 722
Stránský Daniel 125 ▮ 1907
Stránský E. J. 102
Stránský Jaroslav 136, 815, 976, 991
Stránský K. F. (Karel) 392
Stránský Luděk 645, 646
Stránský Pavel viz Wenig Adolf
Stránský ze Zapské Stránky Pavel 101, 253, **375–376**, 974, 975 ▮ 1449, 1451
Straschnow-Reiner Greta 1641
Strasserová, provd. Sedloňová Miroslava viz Sedloňová Miroslava
Straširypka Antonín 313 ▮ 1319
Stratonov V. V. 301
Stratz C. H. 676
Strauch Antonín viz Štrauch Antonín
Straus Oscar 170 ▮ 1816
Strauss C. T. 467
Strauss Emil 1170
Strauss Johann 231 ▮ 1604
Strauss Johann ml. 1571, 1788, 1789
Strauss Richard 634
Stravinskij Igor 1111
Stráž Petr viz Šmejkal J. V.
Strebingerová Eva 1691
Strejc Jiří 376–377, 766, 797, 1047 ▮ 1900, 1901, 1904, 1905, 1910, 1912
Strejc-Vetter Daniel 376, **377–378** ▮ 1573, 1732, 1901
Strejček Emanuel 516
Strejček Ferdinand 336, **378–382**, 406, 615, 637, 672, 832, 976, 977, 978, 979, 981, 984, 1073 ▮ 1179, 1181, 1345, 1347, 1496, 1798, 1799, 1829, 1830, 1834
Strejček Karel 461
Strejček (Strýček) Pravdomil viz Dědek František
Stremouchov N. 1290
Stretenskij S. A. 1562, 1563
Stretti Mario 1843
Stretti Viktor 980 ▮ 1454
Strimplová Julie 1377, 1797
Strindberg August 93, 137, 253, 461, 540, 594, 600, 657, 810, 987 ▮ 1318, 1319, 1528, 1538, 1878
Stritzko Otto 1055 ▮ 1560, 1891
Strnad Antonín 1428
Strnad František 1035 ▮ 1101, 1103, 1104, 1160, 1161
Strnad Josef 1463, 1464
Strnad Jožko (Jožka) 1621
Strnad Karel 715
Strnadel Antonín 382, 383, 384, 966 ▮ 1154, 1348
Strnadel Bohumír viz Četyna Bohumír
Strnadel Josef 382–385, 400, 538 ▮ 1385
Strnadel Martin 966
Strniště Jaroslav V. 385–386 ▮ 1342
Strniště Jindřich st. 272
Strniště Jiří 385
Strobach Antonín 790
Stroff Karel 828 ▮ 1348
Strojil Jaroslav 386
Strojil Vladimír, přispěvatel Vlasti 1378
Strojil Vladimír (* 1931) 386
Strojil Vladimír M. 386–387, 392
Strong L. A. G. 503, 702
Strossmajer Juraj 791
Stroupežnická Anna 437
Stroupežnická Marie 387–388 ▮ 1764

Stroupežnický Ladislav 30, 290, 387, **388–391**, 417, 454, 457, 460, 600, 601, 603, 698, 761, 832, 839, 791 ▮ 1092, 1194, 1338, 1347, 1553, 1556, 1603, 1624, 1654, 1798, 1894
Strozzi (Stroci) Tito 1127
Strož Daniel 1064
Strunska Anna 1363
Struska Jiří 1063
Strýček J. B. viz Košnář Julius
Strýček Slávek viz Vávra Rudolf
Strýčko Slavoš viz Ruzner L. V.
Stryjkowski Julian 868
Středovský Jan Jiří 393–394 ▮ 1569
ze **Středy Jan 394–396** ▮ 1567, 1933
Střelba Jan 749
Střešovák O. viz Mácha Jaroslav
Stříbrný Dominik 1081
Stříbrný Gothard viz Silbernágl Gotthard
Stříbrný J. V. 1307
Stříbrný Jiří 666, 1003
Stříbrný Zdeněk 38, 39 ▮ 1219
Stříž Antonín Ludvík (Antonín) **396–397** ▮ 1244, 1933, 1939
Střížovský František viz Večeřa Střížovský František
Stuart Francis 730
Stübs Albín 1091
Stuck Hans 1680
Studdy G. E. 510
Studená (-Adlová) Věra viz Adlová Věra
Studnička Alois 763
Studnička J. (Jar.) viz Brunner V. H.
Studničková Božena 401–402, 457, 687, 693, 881 ▮ 1346, 1771, 1827, 1829
Studýnský A. J. viz Jašek Alois
Stuchl Petr 1357
Stuchl Vladimír 1062
Stuchlý Eduard 426
Stuchlý František 535
Stuchlý Hynek 1157
Stulík František 1409
Stuna Matěj (M. F.) **402–403**
Stuna Stanislav 679 ▮ 1451, 1465
Stunavsky Jan **630**, 631 ▮ 1090, 1091
Stupavský Josef (Rudolf) viz Navrátil Josef (1868–1935)
Stupecký Josef 1630, 1633, 1795
Stupka Vladimír 326, 392, **403–405** ▮ 1686
Sturm Antonín 349, 350
Sturm Václav viz Šturm Václav
Stý Ivan viz Kalista Zdeněk
Stýblo Adolf 405
Stýblo Adolf B. 405
Stýblo B., nakl. **405–407**, 600 ▮ 1130
Stýblo Bedřich 405, 407
Stýblo Jaroslav 405
Stýblo Max B. 407–410
Stýblo Václav 405
Stýblová Barbora 405
Stýblová Berta 408
Stýblová Božena 725 ▮ 1345
Stýblová Dagmar viz Štětinová Dagmar
Stýblová Kateřina 405
Stýblová, roz. Jordánová Marie 405
Stypa Josef 1314, 1315
Styr Jan viz Čapek J. B.
Stýskal J. 1271
Styx 366
Suarès André 503 ▮ 1455, 1680
Subotić Jovan 705, 706
Suda Kristián 267
Suda Stanislav 616, 617 ▮ 1816
Sudek Josef 93 ▮ 1839, 1841
Sudermann Hermann 137, 286, 606, 634 ▮ 1585
ze Sudetů Jan Matyáš 1450
Sue Eugène 243, 432, 978 ▮ 1250, 1309, 1896
Suchá Gabriela 412
Suchánek Čeněk 1102
Suchánek František 1284
Suchánek Jiří 410–411 ▮ 1094, 1851
Suchánek Zdeněk 1851
Suchánek-Müller Jiří viz Suchánek Jiří
Sucharda Stanislav 1452, 1454
Sucharda Vojtěch 207
Suchardová-Brichtová Anna 566
Suchdolský Metod 687
Suchl Jan 1064
Suchoň Eugen 1686
Suchoradský Antonín 1374
Suchovo-Kobylin A. V. 832
Suchý Jiří 1478, 1617, 1620, 1919
Suchý Karel 987
Suchý Lothar (Lotar) 88, 118, 317, 319, 366, 406, **411–414**, 460, 516, 600, 612, 828, 832, 946, 982 ▮ 1342, 1346, 1454, 1455, 1768, 1769, 1796
Suk Ivan 41, **414–415**, 508, 510 ▮ 1342, 1712
Suk Josef 534, 535 ▮ 1111, 1133, 1707, 1719, 1720, 1747
Suk Ratibor viz Bezruč Petr
Suk Václav František 349, 350, **415–417**, 462, 619, 782 ▮ 1101, 1102, 1103, 1104, 1160, 1161, 1729
Sukdolák Pavel 966
Suková Božena 416 ▮ 1103, 1104
Sula Pavel 53, 151, 317, 349, 350, **417–420**, 460, 594, 683, 983, 985 ▮ 1103, 1104, 1152, 1153, 1157, 1160, 1161, 1342, 1345, 1346, 1385, 1604, 1769, 1797, 1944
Sulejman (Suliman) I., sultán 848, 849
Sulík (-Sula) Josef viz Sula Pavel
Sully James 501
Sulpicius Severus 1865
Sumbatov A. J. 759
Sumín Jiří 327, 390, **420–422**, 457, 693, 694 ▮ 1297, 1310, 1342, 1345, 1769, 1779, 1797, 1829
Sumlork S. V. viz Krolmus Václav
Sup F. viz Soukup František
Superoxyd viz Novák Vladimír
Supervielle Jules 66
Suppé Franz von 1493, 1788, 1789
Surkov Alexej 1691, 1888
Surowiecki Wawrzyniec 523
Surzycki Julian 1677
Sus Oleg 1170
Suso (Seuse) Henric (Heinrich) 769
Süsser František 1159, 1295
Sušický Jan Petr 424
Sušil František 271, 272, 273, **424–428**, 583, 584, 670, 731, 732, 763, 794, 836, 913, 1067 ▮ 1169, 1171, 1308, 1357, 1422, 1542, 1543, 1612, 1656, 1704, 1764, 1770, 1777, 1811, 1885, 1903, 1932

Sutnar Jaroslav 428–430, 828
Sutnar Ladislav 95, 428 ▮ 1839
Suttner Berta von 1829, 1832
Suvorin A. S. 1711
Svákovský Jaroslav 1771
Svárovský Jan (J. V.) 1377
Svat Josef 443
Svatá Jarmila 430–432, 861
Svatavský F. A. viz Wójcicki K. W.
Svátek Jan, nakl. 618
Svátek Josef 22, 380, 381, **432–434**, 435, 454, 812, 828, 964, 977, 979, 980 ▮ 1114, 1337, 1338, 1341, 1603, 1768, 1769, 1772
Svátek Josef Jan 432, **434–436** ▮ 1342, 1769
Svatek Vavřinec 516
Svatkovský z Dobrohoště Václav 1449
Svatmaram Svami 1585
Svatoň J. 1382
Svatopluk, kníže 923 ▮ 1862, 1929
Svatopluk T. 92, **439–441**, 507, 1060, 1062, 1063 ▮ 1570, 1571
Svatopluk Vojmír viz Herben Jan
Svatoš Bedřich 441–442 ▮ 1558
Svatošová Miluše 481, 777
Svatová Tereza 443, 983 ▮ 1179, 1830, 1833
Svěcený A., nakl. **1151–1155**
Svěcený Antonín 1151
Svěch (Svechin) z Paumberku Gabriel viz Paumberk G. S. de
Svejkovský František 223, 224 ▮ 1394
Svensson Jón 1559, 1560, 1561
Sver A. H. viz Vrchlický Jaroslav
Svěrák B. 398
Svěrák Eduard Ladislav 446
Sverdlova K. T. 1564
Světlá Karolína 204, 258, 306, 389, **446–451**, 454, 456, 457, 547, 571, 598, 600, 622, 648, 657, 688, 831, 892, 935 ▮ 1132, 1235, 1310, 1347, 1397, 1488, 1510, 1511, 1574, 1716, 1721, 1764, 1765, 1767, 1769, 1780, 1825, 1826, 1827, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833
Světlík Eduard 1064
Svirskij A. I. 1291, 1564
Svitáček Vladimír 1617
Sviták Jan 561
Svitavská Jarmila (Serafina) viz Sumín Jiří
Svitavská Lila 1641
Svítil Josef 670
Svítil (Svítil-Karník) Josef viz Karník Jan
Svítilna František viz Soukenka Jan
Svítiroh Vojtěch 836
Svlkyneštěkavec Pravdomil viz Linda Josef
Svoboda Adolf 1385
Svoboda Antonín (1) **464–465** ▮ 1132, 1771
Svoboda Antonín (2) **465–466**
Svoboda (-Pošumavský) Antonín 464, 465, 572
Svoboda Antonín (Bořivoj) (1858–1882) 464
Svoboda Antonín, učitel 1472
Svoboda Bedřich 406
Svoboda Bobeš 1183, 1186
Svoboda Cyril viz Svoboda Vincenc
Svoboda Emanuel 1167
Svoboda Emil 319, 892 ▮ 1841
Svoboda F., nakl. **466–468**
Svoboda František (1896–1997) 466, 467 ▮ 1228, 1229, 1256
Svoboda František, nakladatel 1641
Svoboda František Jan 468–469, 635, 790, 1010 ▮ 1710
Svoboda František X. 30, 75, 207, 390, 437, 454, 457, 460, **469–474**, 491, 505, 541, 572, 600, 601, 603, 622, 686, 689, 698, 826, 828, 980, 982 ▮ 1208, 1310, 1325, 1342, 1343, 1344, 1345, 1348, 1369, 1455, 1654, 1766, 1767, 1768, 1769, 1780, 1795, 1796, 1797, 1798
Svoboda J. M. 209
Svoboda J. V. 484, 785, 1063 ▮ 1851
Svoboda J. V. viz z Finberka J. V.
Svoboda Jan 474–475, 486 ▮ 1771
Svoboda Jarka 362
Svoboda Jaroslav 538 ▮ 1161, 1162, 1316, 1317
Svoboda Jaroslav Josef 475–476
Svoboda Jiří 1316, 1641
Svoboda Josef 1379, 1952, 1954
Svoboda Karel 224, **476–479**, 484 ▮ 1445, 1454, 1455
Svoboda Karel (1824–1870) 476, 484
Svoboda Karel (1914–1986) 476
Svoboda Ludvík 392, **479–481**, 854, 870, 1061 ▮ 1089, 1090, 1091, 1234, 1420
Svoboda Ludvík, prezident 68 ▮ 1662
Svoboda M. viz Herben Jan
Svoboda Milan 308 ▮ 1346, 1829, 1830
Svoboda Otakar 481–483 ▮ 1101, 1102, 1103, 1157, 1160, 1161, 1345
Svoboda V. V. (Adalbert) 476
Svoboda Václav (1772–1822) 896
Svoboda Václav (1913–1888) 476, 484
Svoboda Václav, prozaik 367
Svoboda Václav, přispěvatel Opavského besedníku 1240
Svoboda Václav Alois 30, 45, 46, 476, 477, **483–487**, 515, 750 ▮ 1164, 1230, 1382, 1460, 1611, 1613
Svoboda Vincenc 487–488, 982 ▮ 1604
Svoboda-Mikulášský Jan viz Svoboda Jan
Svoboda Minický Václav
Svoboda Navarovský V. A. viz Svoboda V. A.
Svoboda Plumlovský Václav 488–489
Svobodová Božena 1559
Svobodová Draga 1607
Svobodová, provd. Pichlová Františka (F. B.) viz Čacká Marie
Svobodová (-Tůmová) Františka (F. H.) 1833, 1834
Svobodová Jarmila 1093
Svobodová Lola 512
Svobodová Marie viz Bartošová Máša (Marie)
Svobodová Nina 489–491 ▮ 1377, 1378, 1379, 1558, 1560
Svobodová Růžena 36, 144, 160, 161, 285, 439, 454, 457, 469, 487, **491–495**, 541, 545, 546, 548, 549, 567, 600, 748, 831, 899, 935, 979, 982, 985 ▮ 1117, 1208, 1310,

1342, 1344, 1348, 1488, 1498, 1742, 1767, 1769, 1791, 1792, 1798, 1825, 1829, 1830, 1832, 1833, 1834
Svoiský Leopoldus 1892
Svojsík A. B. (Alois) 97, 113, 614, 688, 818, 978 ▮ 1378, 1380, 1638, 1641, 1720, 1879
Svolinský Karel 301, 308, 319, 504, 906, 952 ▮ 1204, 1348, 1447, 1560, 1572, 1776, 1866
Svozil Bohumil 1641
Svozil Cyrill 495
Svozil Josef 593
Svozil Josef (1847–1931) 495
Svozil Josef (1873–1949) 495
Svozil Josef, kněz 365
Svozil Oldřich 209
Svozilová Herma (J.) ml. viz Svozilová-Johnová Herma
Svozilová Herma st. 495
Svozilová Světla 495
Svozilová-Johnová Herma 495–497
Svrček J. B. 1107, 1456
Swerling Joseph 821
Swiersczyńska Anna 868
Swieten Gerhard von 241
Swift H. H. 730
Swift Jonathan 118, 172, 173, 253, 406 ▮ 1209, 1840
Swinburne A. Ch. 1785
Swoboda F. W. 565
Sychra Antonín 222
Sychra František 497 ▮ 1343
Sychra J. C. 731
Sychra Matěj Josef 54, 345, **497–500**, 794, 868 ▮ 1132, 1739, 1740
Sychra Vladimír 497 ▮ 1878
Sychravová (Sychravá) Anna 1824
Sychrovský Antonín viz Novotný Antonín
Sýkora J. L. 1885
Sýkora J. N. 230, 720, 723
Sýkora Josef 366
Sýkora Karel Hugo 500 ▮ 1310, 1778, 1779
Sýkora Oldřich 500–501
Sýkora Václav 501
Sýkora Zdeněk 1760
Sýkorová Františka viz Sojková Věra
Syllaba Ladislav 907, 908, 981
Sylva-Taroucca Bedřich 426, 584, 670, 790, 794
Sylván Jan 502
Sylvan Karel viz Volenec J. L.
Sylvane André 749
Sylvester Jan viz Sylván Jan
Symeon I., car 1916
Syndiger viz Šentygar Jan
Synek Adolf 508, 510
Synek Adolf, nakl. **508–511**
Synek Emil 20, 319, 462, 463, **511–513**, 887 ▮ 1342, 1797, 1798
Synek Jan 1641
Synek Karel 509
Synge J. M. 173 ▮ 1878
Synková, roz. Kolářová Vlasta 509, 510
Synové Bohumila Haase, nakl. 123, 263, 451, **513–515**, 710, 1069 ▮ 1319, 1807
Sypěnu Staněk 1895
Sypher Wylie 1146
Syrokomla Władysław 1780
Syrová Marie 602 ▮ 1832
Syrovátka Oldřich 683 ▮ 1157, 1340
Syrový Čeněk 1237, 1346
Syrový Jan 1260
Syrus Publilius 1843
Sýs Karel 1064
Sytař František 1377
Sytko Josef 836
Szajnocha Karol 867
Szalatnay János 694
Szaniawski Jerzy 868
Szaniawski Klemens viz Junosza Klemens
Szathmáryová-Vlčková Věra (Viera) 1391
Szedler Alexandr 790
Széchényi Ferenc 1121
Székely Julia 1681
Székely-Lulofs M. H. 1343
Szening Viktor 690
Szigligeti Ede 956
Szlanyina István viz Štech Václav
Szmaglewska Seweryna 867
Szölősi Benedikt 1902, 1909
Szomaházy István 600
Szpyk Vilém (J. M.) **516–517**, 984 ▮ 1878
Sztelcar viz Štelcar Želetavský Jan
Szujski Józef 790
Szunyogh z Jesenice Jan 1023
Szyjkowski Marjan 214, 867
Szymanowski Józef 45

Šabršula Jan 1158
Šádek František 462, **518** ▮ 1154
Šafary (Šafárik) P. J. viz Šafařík P. J.
Šafář Bohumil 69, **518–519**, 1005
Šafář Karel 253, **519–521** ▮ 1346
Šafařík Jan (Janko) 522, 527
Šafařík Josef 1260
Šafařík Pavel Josef 23, 45, 217, 313, 329, 451, 452, 456, 461, 485, 514, 515, **521–531**, 583, 747, 753, 959, 961, 971 ▮ 1133, 1274, 1308, 1336, 1352, 1357, 1392, 1393, 1406, 1448, 1450, 1566, 1587, 1612, 1649, 1650, 1681, 1682, 1683, 1732, 1733, 1768, 1916
Šafařík Petr viz Arbes Jakub
Šafařík Vojtěch 522
Šafaříková Anuše 982
Šafaříková, roz. Ambrozyová Julie 522, 527
Šafr Václav 1895
Šafránek Jan 1379
Šafránek Ota 531–533 ▮ 1385
Šafránek Petr 673
Šafránková Žofia 1379
Šafrová Růžena 686
Šaginjan Marietta (M. S.) 871, 1063
Šach Jan Boleslav 533–534 ▮ 1770
Šach Josef 534–536, 876 ▮ 1798, 1830
Šacha Vladimír 536–537 ▮ 1090
Šachmatov A. A. 994, 1032
Šajner Donát 406, **537–539**, 1060, 1064 ▮ 1090, 1171, 1342, 1344
Šajner Pavel 537
Šajtar Drahomír 1154, 1314, 1316, 1559, 1851
Šak V. V. 540
Šak Vladislav 214, **539–540**
Šalda F. X. 36, 43, 62, 66, 88, 89, 102, 104, 152, 153, 160, 191, 207, 218, 220, 221, 222, 233, 248, 259, 277, 281, 302, 315, 316, 349, 350, 353, 366, 382, 429, 457, 463, 469, 479, 480, 481, 492, 493, 504, **540–560**, 620, 641, 747, 774, 776,

777, 788, 815, 826, 843, 861, 899, 916, 921, 929, 982, 990, 1055, 1057, 1058, 1059, 1060, 1061 ▮ 1090, 1097, 1113, 1117, 1166, 1168, 1234, 1262, 1282, 1310, 1313, 1316, 1404, 1414, 1415, 1417, 1418, 1420, 1437, 1452, 1453, 1454, 1455, 1468, 1470, 1513, 1518, 1519, 1580, 1581, 1594, 1595, 1596, 1610, 1638, 1661, 1677, 1768, 1769, 1791, 1795, 1796, 1804, 1824, 1825, 1833, 1853, 1891
Šalomoun 66
Šaloun Bedřich 560
Šaloun Ladislav 548 ▮ 1452, 1454
Šaman František Erik 560–561 ▮ 1342
Šamberger František
Šamberk František Ferdinand 562–564, 753, 819, 822, 832, 1012, 1070 ▮ 1195, 1341, 1787
Šamberk Vladimír 562
Šamberková Julie 562
Šanda Jan 1081 ▮ 1377
Šanovská Marja (vl. jm. Šamonilová) 408
Šantić Alexa 1688
Šantl Jan Nepomuk Jiří (Jan) **565** ▮ 1525
Šarapatka Emanuel Jan 566 ▮ 1830
Šárecká Maryša (M. B., M. R.) 93, 253, 460, 461, **566–568**, 982, 1081 ▮ 1153, 1179, 1180, 1346, 1769, 1797, 1825, 1827, 1830, 1833, 1834
Šárecká Radoňová Marie (Maryša) viz Šárecká Maryša
Šarlih Karel 58, 59, **568–570**, 835, 983, 986 ▮ 1342, 1769
Šarlík viz Šarlih Karel
Šašek Alois 571
Šašek Alois, nakl. viz Šašek J. F., nakl.
Šašek František, bratr J. F. Šaška 571
Šašek František, syn J. F. Šaška 571
Šašek J. F. 570, 572 ▮ 1309
Šašek J. F., nakl. **570–573** ▮ 1309
Šašek Josef 570
Šašek Miroslav 510
Šašek Stanislav 1094
Šašek Vladimír 571
Šašek a Frgal, nakl. viz Šašek J. F., nakl.
Šašek z Bířkova Jaroslav 1140
Šašek z Bířkova Václav 573–574 ▮ 1140
Šašek z Mezihoře Václav viz Šašek z Bířkova Václav
Šašková, roz. Friebová, provd. Frgalová Anežka 571
Šašková, roz. Čechová Olga 571
Šašková, roz. Řehořková Pavla 571
Šatunovskij Jevgenij 1571
Šauer viz Schauer H. G.
Šauer František 400
Šauer Jan 1712
Ščerbinský Jiří viz Prusík Bořivoj
Ščipačev Stěpan (S. P.) 215, 1063 ▮ 1204
Ščurovskij G. J. 1194, 1195
Šeba Vojtěch 831, 986
Šebek František 455, **574–575**
Šebek Ladislav viz Arietto Ladislav
Šebela František 1295
Šebesta František 575
Šebesta Josef 875
Šebesta Karel 572
Šebestián Kašparides viz Arbes Jakub
Šebestík Alois 1384, 1385
Šebestík Antonín 1868
Šebestová Anna viz Ledecká Anna
Šebestová Augusta 575–576
Šebestová Ludmila (Lila) viz Buonaccini Simonetta
Šebíř Gazda viz Přikryl Ondřej
Šebková Žofie viz Pohorecká Žofie
Šebor Karel 23, 637 ▮ 1379, 1613, 1787
Šeda Jaroslav 1064
Šeda Josef 1779
Šedivý Frank 1712
Šedivý Josef 400 ▮ 1506
Šedivý Prokop 30, 45, 46, 120, 143, 292, 293, 299, 403, 456, **576–578**, 753, 804, 844, 897, 898 ▮ 1753, 1754
Šedivý-Sukdolský J. V. 1195
Šedlbauerová Marie 1824, 1829
Šefl Alois 578–580
Šefl Vladimír 1064
Šefrna Miloslav 35
Šejbalová Jiřina 991, 993
Šejnin L. R. 1571
Šelepa Antonín 843
Šelepa František 38, 849 ▮ 1797
Šelepa Karel 508, **580–581**, 592, 982
Šeller A. K. viz Michajlov A.
Šeller Otakar 369 ▮ 1346
Šembera Alois Vojtěch 426, 443, 453, 485, **581–586**, 587, 588, 589, 670, 719, 763, 1067, 1074 ▮ 1239, 1240, 1315, 1357, 1401, 1406, 1409, 1460, 1732, 1770, 1783, 1810, 1811
Šembera Jan 581
Šembera Josef 581
Šembera Vratislav Kazimír 194, 582, **586–588** ▮ 1675
Šemberová Zdenka 582
z Šénfeldu viz Schönfeld J. F.
Šenk Antonín Bedřich 589
Šenoa August 206, 600, 1046 ▮ 1178, 1378, 1655, 1764, 1767
Šenowsky (Šénowsky) Jozef viz Šinovsky Jozef
Šentigar Jan viz Šentygar Jan
Šentygar Jan 590
Šentygar Jiří 590
Šeráková Klára viz Svobodová Nina
Šeršník Leopold Jan 590–592 ▮ 1316
Šerý Jarmil M. (Jarmil) **592–593**, 828 ▮ 1797
Šerých Jaroslav 966
Šeřík Zdeněk 400
Šeřínová Karla (Marie) viz Svátek J. J.
Šesan P. M. 1286
Šesták Josef 515, 584
Šesták Vl. viz Štverák Vladislav
Šestov Lev (L. I.) 1680
Šetka Rudolf 438
Šetlík Břetislav 328, 329
Šetlík Jiří 1110
Ševcová Terezie viz Viola z Prácheňska
Ševčenko Taras (T. H.) 206, 455, 915, 916, 1031, 1048, 1049 ▮ 1250, 1251, 1712, 1854

Ševčík Otakar 309
Ševčíková Marie 839
Šiessler Jan Ignác 596
Šifter František 596–597
Ših Nai An 1219, 1220
Šikl Heřman 649
Šiktanc Karel 1063
Šíl Jaroslav 692
Šílený Tomáš 1781
Šílený Václav 1827
Šilhavý František 597–598
Šilin G. I. (Georgij) 1578
Šíma Antonín 1132
Šíma J. R. viz Müldner Josef
Šíma Josef 78, 406, 463, 965, 976 ▮ 1110, 1143, 1313, 1474, 1580, 1853
Šimáček Antonín 598
Šimáček Bohuslav 453, 599, 604, 607, 686, 692, 693, 694, 830 ▮ 1332, 1754
Šimáček Eduard 819, 820 ▮ 1920
Šimáček F., nakl. 213, 453, **598–604**, 692, 693, 694 ▮ 1132, 1771
Šimáček František 250, 452, 453, 598, 602, 603, 604, 607, 808, 975, 977 ▮ 1356, 1357, 1795
Šimáček Jaroslav 453, 599
Šimáček Matěj Anastázia (M. J.) 103, 280, 290, 390, 452, 453, 454, 456, 457, 463, 469, 600, 601, 602, **604–606**, 607, 621, 622, 689, 828, 998 ▮ 1331, 1463, 1544, 1630, 1720, 1754, 1765, 1766, 1768, 1794, 1795, 1797, 1799
Šimáček Miloš 832
Šimáček Radovan 607–609 ▮ 1800
Šimáček Vladimír 607
Šimáčková Dagmar viz Outratová Dagmar
Šimáčková, roz. Křížková Ludmila 598, 599
Šimáčková Marie 599
Šimáčková Milada 599
Šimák Josef 609
Šimák Josef Vítězslav 339, 411, 413, **609–613**, 873 ▮ 1156, 1797, 1799, 1834
Šimák Matěj 1848
Šimáková, roz. Liebscherová Ludmila 609
Šimánek Jaroslav viz Pasovský Jaroslav
Šimánek Josef 460, **613–615**, 977, 978, 982 ▮ 1179, 1182, 1768, 1833
Šimanovský Karel 632, 803, 804 ▮ 1787
Šimbera Tomáš 1777
Šimeček František 309, 457, **615–616**
Šimek Bohumír 174
Šimek Boža 1303
Šimek Eduard (E. S.) 601, **616–618**, 832
Šimek František 215, 339, 377, 416, 462, 616, **618–620** ▮ 1707, 1768, 1858
Šimek František (1872–1956) 622, 623
Šimek J. B. **625**
Šimek Josef (1855–1943) 102 ▮ 1609
Šimek Maxmilián viz Schimek Maximilián
Šimek Otokar 88, 94, 541, 548, **620–621**, 899, 900, 902 ▮ 1113, 1346, 1404
Šimek Rudolf 419 ▮ 1102, 1103
Šimek Rudolf František 621–623 ▮ 1094, 1180, 1797, 1798
Šimek Rudolf G. (Gustav) 623–624
Šimek Václav viz Schimek Maximilián
Šimek-Doubravský Josef 624–625
Šimko Michal 350 ▮ 1447
Šimková Božena (M.) **625–626** ▮ 1346
Šimková Ludmila 623
Šimon, správce sboru 1042
Šimon František 828
Šimon František (F. X.) **626–627**, 698, 828 ▮ 1289, 1455, 1655, 1895
Šimon Josef 627–628 ▮ 1377, 1655
Šimon Josef (* 1948) 1064
Šimon Pavel 980 ▮ 1776
Šimon T. F. 740, 952, 980 ▮ 1452
Šimon Kostelecký František 626
Šimon Lomnický (Kotelský) František viz Šimon František
Šimon ze Slaného 1139
Šimončič Klement 185
Šimonek Václav 1271
Šimonek Vojmír 988
Šimotová Jitka viz Šklíbová Hana
Šímová Františka 1385
Šimsa Jan 1799, 1834
Šimsová Milada 503
Šimůnek A. 1327
Šimůnek Damián 1051
Šimůnek H. A. 829
Šimůnek Karel 308, 321, 367, 369, 406, 603, **628**, 833, 976, 980 ▮ 1764
Šimůnková Eva 1269
Šimunović Dinko 1147
Šindelář K. 42
Šindelíř František 830
Šindler Jiří 1561
Šindler Václav 629
Šindler Valentin 169, **628–630**
Šinovský Josef (Milan) viz Šinovsky Jozef
Šinovsky Jozef 630–631 ▮ 1091
Šíp Alois 306 ▮ 1156
Šíp K. R. 1062
Šíp Ladislav 631 ▮ 1094
Šípař Jiří 1908
Šípek František 460, 600, **631–632** ▮ 1310
Šípek Karel 118, 457, **632–635**, 698, 736, 737, 773, 824, 825, 826, 828, 977 ▮ 1131, 1344, 1348, 1768, 1769, 1797, 1798
Šípková, roz. Junková Anna 632, 983, 1073
Šír František 343, 351, 457, **635–637**, 756, 763, 789, 1017, 1018 ▮ 1317, 1322, 1353
Šír Jaroslav **637**, 638
Šír Josef 460, 572, 602, **637–639**, 828, 832 ▮ 1157, 1159, 1769
Šír Vladislav 437
Šírová Marie 637
Šisler J. I. viz Šiessler J. I.
Šístek Bohdan 215
Šístek D. 1712
Šiška Antonín 1608
Šiškov V. J. (Vjačeslav) 509, 597 ▮ 1564
Šittler Eduard 1953, 1954
Škába Jaroslav 93, 319, **639**
Škába Josef 206, 252, 254 ▮ 1575
Škába Karel 639–640, 701 ▮ 1654, 1780
Škába Karel (1888–1947) **640**
Škábová Olga 640

Škamna Jiří viz Dvořák Josef a Halas František
Škampa Alois 457, **641–642**, 675, 828 ▮ 1341, 1766, 1768, 1780, 1797
Škampová-Maternová Pavla viz Maternová Pavla
Škarda Jakub 1109
Škarka Antonín 224, 265, **642–644**, 1028 ▮ 1316, 1466, 1559, 1908, 1932
Škarnicl Alois 589
Škarvadová B. 1385
Škeřík Rudolf **502**, 549, 1058
Šklíbová Hana (Jana, Johana) **644–646**
Škljar N. G. 316
Šklovskij Viktor (V. B.) 1059, 1060, 1061 ▮ 1091, 1203, 1576, 1577, 1840
Škoda Antonín 369, **646–647**
Škoda Jakub 646, **647–648**
Škoda Jan 37, 1044 ▮ 1235
Škoda Jan Karel 648–649 ▮ 1357, 1542
Škoda Josef 488
Škoda Počátecký Jakub viz Škoda Josef
Školaudy Vlastimil 62, 532, 1061, 1062, 1063, 1064
Škorpík F. X. (Xaver) 1067 ▮ 1309, 1357
Škorpík František 264, 583
Škorpil Ferdinand 649–650
Škorpil Ladislav 204, 206
Škorpion viz Herrmann Ignát
Škrach Jiří 1641
Škrach V. K. 678
Škrachová Ema 678
Škrdle Tomáš 205, 455, 627, **650–652** ▮ 1374, 1378, 1379
Škréta (Skréta) Karel 30, 846, 978 ▮ 1766, 1771
Škrlandt Julius viz Skarlandt Julius
Škroup František (F. J.) 484, 486, 752, 754, 1073 ▮ 1284, 1321
Škroup J. N. 723, 1072 ▮ 1284, 1614, 1788
Škultéty A. H. 474 ▮ 1271
Škultéty Jozef 1390, 1391, 1394
Škutina Vladimír 1478, 1620
Škvor Jiří 652–654 ▮ 1094, 1851
Škvor Ladislav 1538
Škvorecký Josef 993 ▮ 1113, 1143
Škvorecký Martin 875
Šlais (Šlajs) Václav 491 ▮ 1560
Šlapák Kamil 1878
Šlégl Adolf 654–655 ▮ 1211
Šlégl Bedřich 655
Šlégl Čeněk 177, 832 ▮ 1919
Šlechta Jan Emil 321, **656–657**, 819 ▮ 1152, 1310
Šlechta-Kouřimský J. E. viz Šlechta J. E.
Šlechta ze Všehrd Jan 658, 1019, 1020 ▮ 1531
Šlechtislav Svatopolský H. J. 1272
Šlechtová Amálie 461
Šlejhar Josef Karel (Josef) 88, 457, 460, 605, 622, **658–661**, 678 ▮ 1310, 1342, 1463, 1654, 1767, 1769, 1797
Šleretová Františka 1047
Šlik (Schlick) J. H. 680
Šlikové 1352, 1357
Šlitr Jiří 1478, 1617
Śliziński Jerzy 1316
Šlosar Doubravský Václav 466, **661–662** ▮ 1377, 1380
Šmaha Josef 600, **662–663** ▮ 1292, 1341
Šmahel Alois 818
Šmahelová Hana 223, 224
Šmahelová Helena 663–665, 1015
Šmahelové 664
Šmahová, roz. Veselská Terezie 662 ▮ 1292
Šmarda Jan 956
Šmejc Karel 409
Šmejc Vítězslav 829 ▮ 1157
Šmejkal Jaromír Václav (Josef Václav, Vojtěch Václav) **665–668**, 693 ▮ 1434
Šmeljov (Šmelev) I. S. (Ivan) 1157, 1291
Šmeral Bohumír 163, 595, 865
Šmerhovská Anna 355
Šmerhovský Jan 942
Šmerhovský Karel 57
Šmíd Karel 1040 ▮ 1263, 1446, 1692
Šmíd Leopold (L. F., F. L.) 409, 819, 822
Šmíd Louis viz Schmidt-Beauchez Louis
Šmíd Tomáš (Tóma) 1379
Šmíd Zdeněk 371, 373, 462, 503, 510, 520, **668–669**, 842, 843 ▮ 1263, 1315, 1560, 1687, 1688, 1790
Šmídek Karel 264, **670–671**, 731
Šmídek Karel (1832–1921) 670 ▮ 1311
Šmídová 1052
Šmidt Vilém 864
Šmilauer Vladimír 151 ▮ 1104, 1166
Šmilovská Holková Marie 673
Šmilovský Alois Vojtěch 145, 381, 454, 457, 482, 483, 601, 603, 654, **671–674**, 791, 906, 1037, 1048, 1049 ▮ 1152, 1179, 1211, 1565, 1703, 1778
Šmitt Jan Blahověst (Jan, Jan Ev.) **674–675**
Šnaidr (Šneidr) K. S. viz Šnajdr K. S.
Šnajdauf Antonín 293, 455, 457, 641, **675–678**, 828 ▮ 1113, 1310, 1768, 1780
Šnajdr A. viz Šnajdr K. S.
Šnajdr Jaroslav 678
Šnajdr Jaroslav, nakl. **678–679** ▮ 1094
Šnajdr Karel Sudimír 54, 363, 476, 478, **679–681** ▮ 1185, 1739
Šnajdr Pravoslav 678
Šnajdr (Šnajder, Šnaidr) Václav 194 ▮ 1559
Šnajdrová Anna 678
Šnejdar Václav 307 ▮ 1558
Šnepp F. K. 461 ▮ 1181
Šnobr Jan 84, 319, 384, 507, **681–684**, 984, 987, 1054 ▮ 1101, 1104, 1105, 1436, 1437, 1451, 1712, 1751, 1834, 1840, 1878
Šobr Ferdinand 584
Šofferle Vincenc 201
Šohaj František 685–686 ▮ 1163, 1284, 1472
Šolc Emil 305, 367, 599, **686–689**, 692, 693, 694 ▮ 1549, 1694
Šolc František viz Scholz František
Šolc Jindřich 690
Šolc Josef 686
Šolc Karel, nakl. 686, 688, 692
Šolc Lev (Libor, P. V.) **689–690** ▮ 1516, 1768

Šolc Václav (1) 343, 457, 600, 676, 677, **690–692**, 806, 1051 ▮ 1093, 1100, 1211, 1311, 1655, 1689, 1691, 1797
Šolc Václav (2) **128**, 692
Šolc a Šimáček, nakl. 213, 599, 601, 686, 687, 688, **692–694** ▮ 1252
Šolcová, roz. Knappová Kamila 686
Šolcová, roz. Paulová Kamila 686
Šolín Josef 1271
Šolle Josef 1374, 1378, 1380, 1757
Šolle Miloš 1380
Šolochov Michail (M. A.) 92, 94, 95, 462, 853
Šolta Vladimír 1062
Šoltésová (Maróthy) Elena 259 ▮ 1310, 1394, 1447, 1792, 1793, 1831, 1832
Šoltész Pavel 331
Šolthés Gerson (Jeroným) **694–695**
Šoltys Otakar 224
Šomková Lori (Eleonora) 512
Šorm Antonín 1378, 1954
Šorm František 695–696, 820, 821
Šorm František ml. 695
Šotek viz Havlíček Borovský Karel
Šotková Marie 294
Šotola Jiří 215, 400, 1063 ▮ 1851
Šourek F. S. 1518
Šourek Karel 152, 153, 399, 400, 467 ▮ 1110, 1841, 1852, 1854
Šourek Otakar 981 ▮ 1111
Šouster Václav 158
Špaček Jan 1357
Špaček Karel 699
Špaček Miroslav 807
Špaček Václav 572, 640, **699–702**, 812 ▮ 1132, 1377, 1379, 1654, 1771
Špačková Lída (Lidmila) 319, 503, **702–703**, 730 ▮ 1153
Špačková Marie 812 ▮ 1377
Špachta D. A. 931
Špachta Josef 1378
Špála Václav, malíř 439, 463, 703, 1005 ▮ 1096, 1116, 1452, 1766
Špála Václav, sochař 703
Špalek Josef 778
Špálová Sonja 92, **703–704**, 1004 ▮ 1575, 1853
Špaňhel Vilém 705–706 ▮ 1311
Španiel Otakar 739, 741
Špatný František 515, 763 ▮ 1357
Špažinskij I. V. 1343
Špecingrová Klára 217, 455, **706–707** ▮ 1135
Špecingrová-Baušová Klára viz Špecingrová Klára
Špelina Karel 748
Špetla z Janovic Jan 1275
Špidra Bohumil 68
Špilar Václav (vl. jm. Milota Václav) **939**, 940 ▮ 1919, 1920, 1921
Špillar Karel 180, 810 ▮ 1454
Špindler Ervín 150, 151, 345, 407, 698, **707–709** ▮ 1115, 1131, 1518, 1613, 1614, 1764, 1829
Špinka Václav 200, 263, 313, 514, **709–710** ▮ 1284, 1319, 1320, 1321, 1322, 1352, 1357
Špinka Václav, nakl. **1319–1322**
Špinková, roz. Vlčková, provd. Vetterlová Anna 710 ▮ 1319, 1320, 1321
Špinková Anna, nakl. **1319–1322**
Špirhanzl Jaroslav viz Spirhanzl-Duriš Jaroslav
Špiritus Frajtr 1895
Špirk Jan 731
Špitzer Juraj 1062
Špork (Sporck) F. A. 128 ▮ 1910
Šrámek Antonín 349, **710–712** ▮ 1094, 1851
Šrámek Antonín (* 1887) 711
Šrámek Fráňa 68, 84, 109, 119, 144, 317, 366, 418, 420, 548, 593, 594, 595, **712–719**, 901, 946, 948, 1059 ▮ 1117, 1201, 1285, 1316, 1385, 1455, 1486, 1489, 1538, 1571, 1760, 1798, 1840
Šrámek František 715 ▮ 1387
Šrámek Jan 719–720 ▮ 1240
Šrámek Jan (1870–1956) 371 ▮ 1561
Šrámek Vladimír 93, 360, **721–722** ▮ 1232, 1840, 1885
Šrámek Vladimír ml. (* 1927) 721
Šrámková Anna 716
Šrámková, provd. Skřejpková Hana 721
Šrámková Helena 1831, 1832
Šraml Miroslav 68
Šretrová Bohumila 215
Šrobár Vavro 214
Šrut Antonín 879
Šrut Pavel 1506
Šrut Vilém 205
Šrůtek Josef Antonín 722–724 ▮ 1614
Štábl František 1379
Štáfl Otakar 458, 724 ▮ 1159, 1348, 1444
Štáflová Vlasta 724–725 ▮ 1342, 1345, 1798
Štancl Ján 1102
Štandera Josef 1070, 1074
Štapfer Karel 369, 603, 688, 821, 828
Šťastná Josefa 731
Šťastná Zdeňka 1712
Šťastný A. B. 94, 367, 572, 687, **725–729** ▮ 1289, 1771
Šťastný Alois Josef 503, 703, **729–730**
Šťastný Bohumil **731** ▮ 1097
Šťastný Ctibor 1186
Šťastný František 730 ▮ 1377
Šťastný Jan (J. E.) 251, 348, 762
Šťastný Josef 1895
Šťastný R. 1002
Šťastný Vilém 406
Šťastný Vladimír 165, 271, 425, **730–732** ▮ 1377, 1547, 1656, 1777
Štědrá Marie 868
Štědroň Bohumír 233 ▮ 1316
Štědrý František 1380
Štědrý (Indický) Karel 365, 366
Štědrý Vladimír 93, **732–733**
Štefánek Anton 214, 783
Štefánek Josef 1062 ▮ 1420
Štefánik Ján 1104
Štefánik M. R. 547 ▮ 1261, 1675, 1792, 1793, 1846
Štefka Jan 706
Štefl Jiří 733–734
Štech Jaroslav 736
Štech Karel 1161
Štěch Karel 520
Štech Václav 30, 207, 437, 456, 457, 505, 563, 600, 602, 629, 633, 634, **734–738**, 772, 826, 828, 977, 983 ▮ 1138, 1310, 1341, 1344, 1654, 1767, 1769, 1798, 1829
Štech Václav Vilém 151, 462, 463, 735, **738–742**, 828, 979 ▮ 1116, 1453, 1455
Štech-Žehrov Jož. V. 1895

Štechová Marie 366, 735, 737 ▮ 1824, 1825, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834
Štěchovský Bohuslav 742
Šteiger Josef 1526
Štein Táborský Vojta 742–744, 841
Štejer M. V. viz Šteyer M. V.
Štelcar Želetavský Jan 744–745
Štembera D. M. (M. D.) 1074 ▮ 1272
Štembera Jaroslav 319, 509, 510
Štemberka Jindřich 317, **745–746** ▮ 1179, 1655
Štemberka Josef 745
Štenc Jan 547 ▮ 1453
Štenglová Jarmila 746
Štěpán, sv. 1932
Štěpán V., papež 1862
Štěpán František 455
Štěpán Jan Vlastimil (Jan) **747**
Štěpán Josef 224
Štěpán Luděk 665
Štěpán Ludvík 1064
Štěpán Mil. 1712
Štěpán Pavel 1062
Štěpán Václav 1116, 1507
Štěpánek Bohumil (Bohuš) 193, 357, 462, **747–749**
Štěpánek Bohumil ml. 747
Štěpánek Filip 751
Štěpánek František (Franta, Frank) **749–750**, 983
Štěpánek František Slavomír (J. S.) 474, **750–752** ▮ 1132, 1770
Štěpánek Jan 747
Štěpánek Jan Nepomuk 31, 126, 154, 351, 379, 483, 501, 514, 515, 637, 710, **752–758**, 760, 897, 917, 968, 1050, 1051, 1053, 1072 ▮ 1131, 1320, 1382, 1732, 1734
Štěpánek Karel 752
Štěpánek Karel 204, 206, 214, 217, 456, 601, **758–759** ▮ 1153, 1154, 1529, 1768
Štěpánek Martin 761
Štěpánek Oldřich 317, **759–760**
Štěpánek Petr 761
Štěpánek Vítězslav 758
Štěpánek Zdeněk 357, 753, **760–762** ▮ 1343, 1509, 1610
Štěpánková Anna 1093
Štěpánková Antonie 753
Štěpánková Blanka 956
Štěpánková Jana 761
Štěpánková, roz. Weingartová Julie 1586
Štěpař Otakar 677
Štěpař Václav 1851
Štěpina Jaroslav 829 ▮ 1878
Štěpnička František Bohumír 498, 581, **763–765** ▮ 1740
Štěpničková-Friedlová Helena 1538
Štěrba Josef 1707
Štěrbinský Jiří viz Prusík Bořivoj
Štern Jan 1061, 1062 ▮ 1113
Štern Jiří 226
ze Šternberka Albrecht 1042
ze Šternberka B. B. (Beatrice) 767
ze Šternberka František (F. J.) 45
ze Šternberka J. N. 128, 129
ze Šternberka Jáchym 45
ze Šternberka Kašpar (K. M.) 45, 54 ▮ 1322
ze Šternberka Leopold 1406
ze Šternberka Ludmila Benigna 1892
Šternberkové 845
Štětina Mikuláš 942 ▮ 1450
Štětinová, roz. Stýblová Dagmar 408
Štětka J. J. 786, 1074 ▮ 1406
Štětka K. F. 198 ▮ 1706
Štětková Barbora viz Vocelová Barbora
Šteyer Matěj Václav 44, 123, 124, 376, 443, 444, 502, 564, **765–768** ▮ 1698, 1892, 1893, 1902, 1903, 1909, 1910, 1915
Šteyerová Marie 1892
Štika Daniel viz Herrmann Ignát
Štika J. viz Gellner František
Štika Karel 1776
Štika Václav viz Červinka Karel
Štiková Karolína 294, 295
Štilec Jiří 1063
Štindlová Jitka 223, 224
Štingl František 1378, 1380
Štipl Karel 1148
Štíplová Ljuba 79
Štírek Frant. viz Jaroš F. S.
ze Štítného Anežka 769
ze **Štítného Tomáš** 48, 264, 265, 370, 371, 485, 618, 619, 763, **768–771**, 979, 995 ▮ 1118, 1119, 1392, 1526, 1567, 1612, 1613, 1614, 1786, 1855
Štítnický Ctibor 506
Štochl Antonín 1151, 1152
Štolba Josef 30, 306, 431, 455, 457, 600, 601, 603, 633, 698, 736, **771–774**, 826, 828, 983, 1052, 1053 ▮ 1131, 1341, 1720, 1767, 1769, 1795, 1798
Štolc Antonín 102, 104, 277
Štolc Jozef 222
Štoll Ladislav 152, 153, 423, **774–779**, 864, 865, 1058, 1059, 1060, 1061, 1064 ▮ 1170, 1578
Štolovský Ctibor 91
Štolovský Eduard (E. V.) **779–780**
Štorcová (Kořánová) Ilona 224
Štorch Eduard 78, 81, 113, 350, 366, 418, 682, 684, **780–784**, 987, 988 ▮ 1104, 1105, 1153, 1157
Štorch Gustav 1641
Štorch Josef 784
Štorch Karel **787**
Štorch Karel Boleslav (Karel) 313, 452, 515, 763, **784–786**, 968 ▮ 1272, 1382, 1383, 1681, 1682, 1683, 1704, 1712
Štorch (Storch) Klatovský K. B. viz Štorch K. B.
Štorch-Marien O., nakl. 305
Štorch-Marien Otakar 109, 164, 305, 319, **786–789**, 891, 982, 983, 1081 ▮ 1342, 1415, 1689, 1692, 1712, 1718
Štorchus Edus Ciconius Troglodytus viz Štorch Eduard
Štorm Břetislav 308 ▮ 1560, 1561, 1851
Šťovík A. (Ant., Kašpar) viz Černý Adolf
Štrauch Antonín 789–790 ▮ 1770
Štraus Jaroslav 679
Štroff Vladímský Karel 1377
Štuka Ivo 1064
Štulc Antonín 1156
Štulc P. J. viz Šulc Pavel J.
Štulc Václav (V. S.) 343, 437, 452, 455, 457, 468, 587, 670, 671, 685, 763, **790–795**, 959 ▮ 1284, 1307, 1308, 1320, 1321, 1322, 1354, 1356, 1357, 1383, 1430, 1612, 1614, 1703, 1764, 1770, 1786, 1807, 1808

Štulc Vladimír 1853
Štúr Ľudovít 210, 238, 763, 784, 1031, 1044 ▮ 1257, 1383, 1393, 1394
Šturc Václav 1152, 1155
Šturm Václav 564, **795–797** ▮ 1360, 1904, 1906
Šturm z Hranic Adam 564, **797** ▮ 1903
Štursa Jan 439, 739, 741 ▮ 1452, 1453, 1454, 1455, 1711
Štván Maxmilián (Maxmilián František) **797–798** ▮ 1772
Štverák Vladislav 798–799
Štýbr Emil 458, 463
Štýbr Josef 504 ▮ 1767
Štyrsa Jiří 799
Štyrský Jindřich 95, 183, 184, 185, 319, 406, 422, 504, 705, **799–801**, 862, 863, 864, 1059 ▮ 1452, 1453, 1455, 1456, 1790, 1840
Šubert E. viz Lešehrad Emanuel
Šubert F. H. 1445
Šubert (Šubrt) F. J. 1827
Šubert František Adolf 75, 309, 437, 455, 461, 601, 603, 716, **802–806**, 811, 891, 977, 982, 1052 ▮ 1296, 1297, 1402, 1602
Šubert Jan 1378
Šubert Jaroslav 1377, 1380
Šubert Jeroným 742
Šubertovi 804
Šubrt Filip 1377, 1379, 1380
Šubrt Jiří 267
Šúdraka 1518
Šulc A. F. 1851
Šulc Antonín 976
Šulc Arnošt 1126
Šulc Čeněk 976
Šulc František 811
Šulc Jaroslav 392, 690, **806–807** ▮ 1103, 1104, 1105, 1316, 1561, 1798
Šulc Pavel J. (J. P.) 314, **808–810** ▮ 1308, 1770
Šulcová Terezie viz Topičová Terezie
Šuleř Oldřich 1316
Šultys Jiří 1503
Šuman Viktor 94, 406, 461, **810–811**, 979 ▮ 1347
Šumanová Anna 1696
Šumavská Marja viz Šanovská Marja
Šumavská Vlastimila viz Humpal-Zemanová Josefa
Šumavský S. viz Dušan Pavel
Šumavský V. B. viz Beneš Šumavský Václav
Šupka František 811
Šupka František, nakl. **811–812**
Šupka Ladislav 462
Šupková Antonie 811
Šuran Gabriel 478, **812–813** ▮ 1529
Šuranová Klementa 253
Šusta Hynek 686
Šusta Jaroslav 813–814 ▮ 1091
Šusta Josef 29, 437, 463, 738, **814–818**, 848, 902 ▮ 1417, 1455, 1844
Šusta Josef st. 814
Šváb E. M. 321
Šváb James K. viz Šváb Karel
Šváb Jaroslav 308, 319, 683 ▮ 1154, 1159, 1348, 1446
Šváb Josef, nakl. **818–821**
Šváb (z Malé Strany) Josef viz Šváb-Malostranský Josef
Šváb Kamil 1842
Šváb Karel (Karel J.) 818, 819, 820, 822
Šváb Ludvík 822
Šváb Miloslav 224
Šváb Václav viz Schwab Václav
Šváb-Malostranský Josef 407, 409, 818, 819, 820, **821–824**, 828 ▮ 1131, 1289, 1894
Šváb (Švab) Polabský (A.) viz Schwab-Polabský Arnošt
Švabinský Max 93, 288, 401, 439, 453, 739, 741, 816 ▮ 1273, 1452, 1454, 1799
Švábová Františka 819
Švagr Emil 830
Švagrovský August 709
Švagrovský Max 102
Švanda (dudák) viz Herrmann Ignát
Švanda Miroslav 1340
Švanda ze Semčic Jaroslav 829
Švanda ze Semčic Karel 828, **829–830** ▮ 1341, 1346, 1767, 1769
Švanda ze Semčic Pavel (st.) 314, 334, 562, 632, 662, 829, 830 ▮ 1131, 1359
Švanda ze Semčic Pavel ml. 829 ▮ 1180
Švandová, roz. Jelínková Ema 829
Švandová Marie 829
Švarc Jaroslav 232
Švarc Václav 144
Švec Josef (J. J.) 567 ▮ 1750
Švec K. V. 1377
Švec Oskar 988
Švéda Vavřinec 272
Švehla Antonín 118, 119, 275, 297, 724
Švehla Jaroslav 307, 399 ▮ 1843
Švehla Josef 1035
Švehlová Františka viz Špálová Sonja
Švejcar K. 832
Švejcar Ladislav 842
Švejda Fr., nakl. 32, **830–834** ▮ 1492
Švejda František (Fr. B., F. X.) 830, 833 ▮ 1340
Švejda Josef 831
Švejda Oldřich 831
Švejdová Blažena 831
Švejdová, roz. Červenková Marie 831, 833
Švengsbír J. A. 905
Šverma Jan 1162
Švestka Jan 597
Švestka Vladimír 366
Švihlík Antonín Alexandr 834 ▮ 1322
Švihlík Jan 834
Švihovský Petr Vok 203
Švinger V. J. viz Švingr V. J.
Švingr Vítězslav Jan 83, **834–835**
Świrk Ladislav 996
Świjela Bogumił 216

Taaffe Eduard 1289
Taberyová Kateřina 761
Tablic Bohuslav 45, 46
Tábor Tomáš 406
Tábor Zdeněk viz Konrád Karel
Tábori Robert 286
Táborský Bohumil 727
Táborský Eduard 1478, 1621
Táborský František 214, 289, 319, 457, 548, **836–841**, 882, 927, 979, 996 ▮ 1261, 1262, 1391, 1454, 1455, 1767, 1768, 1778, 1779, 1780

Táborský Jan 1903
Táborský (z Ahornperka) Jan viz Táborský z Klokotské Hory Jan
Táborský Karel 1271, 1770
Táborský Martin 102
Táborský Václav 1621
Táborský Vilém (Vilouš, Villy) 695, 819 ▮ 1509
Táborský (-Štein) Vojta viz Štein Táborský Vojta
Táborský z Klokotské Hory Jan 841, 860 ▮ 1900, 1901
Tácek Kryšpín 1895
Tacitus Publius Cornelius 352, 360, 503, 636, 961 ▮ 1354, 1355, 1836
Taftl Emil 1354, 1355
Tagejev B. L. 1563
Tagliaferro J. F. 1315
Taglioni Paul 389
Tagore viz Thákur Rabíndranáth
Taine Hippolyte 103, 253, 254, 456, 480, 501, 542, 677, 921, 922, 924 ▮ 1208, 1391, 1402, 1414
Tairov Alexandr (A. J.) 922 ▮ 1312
Tajovský J. G. viz Gregor Tajovský Jozef
Tajrych František 206
Talich Václav 1111
Tálská (Tálských) Josefa 1778, 1827
Talský Petr 135
Talvio Maila 1153
Tamerlan (Timúr Leng) 848, 849
Tancarová Julie 1720
Tandariáš viz Šípek Karel
Tandler Josef Jakub 123, 577, **844** ▮ 1772
Tanějev S. I. 595
Tanguy Yves 422
Tanner Jan (J. B.) 54, 56, **844–846**, 1055 ▮ 1244, 1344, 1892
Tanner Matěj 845, **846–847** ▮ 1244, 1892
Tanzer Josef 827, 829
Tappan E. M. (March) 625, 626
z Tardy (Bošínský) Samuel 1824
Tasso Torquato 38, 455, 546, 685 ▮ 1319, 1386, 1515, 1517, 1810
Taube Theodor 1816
Tauber František 1777
Taubic František 1377
Tauer Felix 679, **847–849**
Tauer P. I. viz Pittauer Hanuš
Tauer Václav 1159
Tauerová Marie 848
Taufer František 58, 59, 366, 594, **849–851**, 980 ▮ 1295, 1768, 1825
Taufer František (1865–1931) 850
Taufer Jiří 65, 215, 392, 400, 481, 506, 704, 705, 776, 778, 850, **851–856**, 944, 1060, 1061, 1063 ▮ 1089, 1090, 1091, 1170, 1362
Taufer Otakar 850, 851 ▮ 1362
Taufstein Louis 1816
Tauchman Josef 1103
Taulow von Rosenthal Th. A. 1737
Tausch Karel viz Tauš Karel
Taussig Ervín 43, **856–857** ▮ 1455
Taussig Fritz 156
Tauš Karel (L. V. K.) **857–858**
Taut Bruno 1170
Tavčar Ivan 1534
Taylor J. E. 1495
T. Dobromil viz Trnka F. D.
Tecchi Bonaventura 1035
Teclová Minka 1878
Teffi viz Bučinskaja N. A.
Tegnér Esaias 193, 194
Technik Alfred 400, **859–860**
Technik Ladislav 991
Teige Josef 204, 206, **860–861** ▮ 1632, 1829
Teige Karel 64, 66, 69, 95, 134, 136, 184, 185, 186, 222, 240, 422, 423, 430, 463, 480, 504, 549, 778, 788, 800, 852, 860, **861–866**, 867, 1005, 1058, 1059, 1060, 1062 ▮ 1089, 1090, 1091, 1133, 1170, 1313, 1369, 1456, 1638, 1639, 1641, 1790, 1839, 1840, 1841, 1853
Teige Karel (1891–1965) 861, 867
Teige Karel, hudebník 456 ▮ 1133
Teigová Helena 861, **866–868** ▮ 1688
Teigová-Stachová Helena (Lenka) 215, 867, 868
Teichl Jan 54, **868–869**
Teichman Josef 869–870
Teichmann Jaroslav 215, 479, **870–871**, 1062, 1063 ▮ 1712
Teichmann Karel 687, **871–872**, 982/983 ▮ 1768
Teichner Jindřich viz Teuchner Jindřich
Teisewaldt Franciscus 1892
Teisinger 752, 753
Teissig Karel 1154, 1446
Tejchman Miroslav 212
Tejkal Amand 392
Tejkal Hugo 462
Tejkal J. K. 595
Tejřov Xaver 872–873 ▮ 1162, 1768, 1797
Téma Bedřich 1317
Temná A. viz Krásnohorská Eliška
Tempsky Friedrich (Bedřich) 1357
Tenczin, hrabě 591
Tenčík František 956 ▮ 1102, 1105
Těndrjakov Vladimir (V. F.) 1064
Tennyson Alfred 238, 239, 455, 456, 679, 983 ▮ 1517, 1764, 1767
Tenora Jan 1781
Teodorescu Vigil 1691
Teodorovič N. T. viz Nováková Teréza
Teplý František 535, **873–876**
Teplý František (1865–1935) 874
Teplý František (1885–1951) 874
Teppe Josef 1771, 1772
Terentius Afer Publius 360, 721, 722
Térésah viz Ubertis Teresa
Terezie de Jesu (z Lisieux) 1081 ▮ 1423
Terpentinus viz Šípek Karel
Terstenjak Davorin 1782
Teršl František 1179
Tertullianus Quintus Septimus Florens 1430
Tesák Mošovský Jiří 48, **876–877** ▮ 1811
Tesař František 343, 648, **877–878**, 880 ▮ 1132, 1612, 1851
Tesař František (1818–1902) 879
Tesař Jaroslav 455
Tesař Josef 878
Tesař Josef (1825–1866) 877
Tesař Ladislav 205, 217, 455, 457, 600, **879–880** ▮ 1767
Tesař (Blanický) Václav 1290, 1377
Tesař-Charpentier Ladislav viz Tesař Ladislav

Tesařík Josef 392
Tesařová, roz. Švestková Anna 343, 877
Tesařová Ludmila 147, 367, 402, 687, 693, 877, **880–881** ▮ 1346, 1771
Tesková Anna 215, 216, **881–882**
Tesková Augusta (Augustina) **882**
Těsnohlídek Rudolf 417, 516, 593, 594, 595, **882–886** ▮ 1159, 1343, 1486, 1600, 1601, 1712, 1767, 1768, 1769, 1797
Těšík Josef 1776
Těšitelová Marie 218, 223, 224
Teta z Tetína viz Krásnohorská Eliška
Tetauer Frank (František) 37, 66, 67, 357, 400, 463, 507, 511, **887–889**, 921, 992 ▮ 1094, 1153, 1190, 1220, 1283, 1840, 1841, 1851, 1877, 1878
Tetmajer-Przerwa Kazimierz 461, 518, 983 ▮ 1152, 1153, 1342, 1459, 1767
Tetzel Gabriel 573, 574
Teuber Oscar 119, 515
Teuchel (Teychel) Johann viz Teichl Jan
Teuchman Josef 1234
Teuchner Jindřich 114, **890–891**
Tévet Felix 93, 106, 457, 600, 832, **891–894**, 983 ▮ 1180, 1342, 1487, 1720, 1769, 1829, 1832, 1833
Texel Karel 1619
Textor J. R. 1627
Teyrovský (Tejrovský) F. X. viz Tejřov Xaver
Teyrovský Vladimír 872
Teza Emilio 1519
Thackeray W. M. 172, 173, 599, 625, 626 ▮ 1346, 1559, 1570, 1571
Thaddeus Victor 748
Thákur Rabíndranáth 35, 318, 319, 462, 678, 679, 987 ▮ 1094, 1229, 1346, 1712, 1767, 1829, 1878
Thám Karel Ignác (Karel Hynek) 122, 123, 125, 324, 402, 456, 844, **894–896**, 898, 972 ▮ 1119, 1545, 1772
Tham Michael 1900
Thám Václav 44, 45, 119, 123, 125, 323, 324, 325, 402, 403, 456, 576, 577, 797, 844, 894, 895, **896–899** ▮ 1545, 1753, 1772
Thámová, roz. Heimová Josefa 896
Tharaud Jean 517
Tharaud Jérôme 404, 517
Thea viz Nováková Teréza
Théaulon de Lambert M. E. G. M. 1053
Theer Otakar 43, 88, 153, 317, 460, 461, 541, 544, 620, 621, 830, 891, **899–903**, 983 ▮ 1112, 1117, 1285, 1636, 1766, 1769, 1795, 1798, 1944
Thein Antonín 903–904 ▮ 1560
Thelen Friedrich von 1816
Theofrastos 1389, 1390, 1445
Theofylakt Ochridský 1916
Theokritos 359, 360, 524, 525, 636, 765, 780, 1019 ▮ 1389
Theoktistos 1921, 1922
Theuriet André 30, 31, 455, 460, 518, 600, 641, 951 ▮ 1152, 1181, 1340, 1655, 1767, 1780, 1830
Thiboust Charles 286
Thiboust Lambert 336, 647, 648, 1073 ▮ 1251, 1360
Thiele Jaroslav viz Thiele Vladimír
Thiele Vladimír 904–906, 988 ▮ 1155, 1797
Thiry Antoon 1467
Thoma Ludwig 93, 150, 464, 601, 634 ▮ 1895
Thomas Adrienne 294, 684 ▮ 1170
Thomas Brandon 634, 1012
Thomas von Kempen viz Tomáš Kempenský
Thomayer František 906
Thomayer Josef 58, 59, 437, 457, 698, **906–910**, 954, 1020 ▮ 1152, 1153, 1510, 1512, 1518, 1630, 1767, 1769, 1795, 1797, 1798, 1799, 1800, 1833, 1872
Thompson Alfred 1788
Thompson Francis 164 ▮ 1422
Thomson George (G. F.) 1146
Thomson James 314 ▮ 1383
Thon Jan 22, 308, 433, 891, **910–912**, 983 ▮ 1116, 1117, 1343, 1768, 1834, 1841
Thonová Růžena 319, 510, 891, 910, **912** ▮ 1346
Thoreau David (H. D.) 72, 73, 366, 907
Thorén Fritz 1145
Thoresen Magdalene 1573
Thöring-Seefeld J. A. 1073
Thugutt Stanisław 1536
Thukydides 306
Thuma Karel (K. L.) 572, 688, 1038
Thuma Vlastimil 1654
Thun Lev (Leo) 527, 794, 941, 959, 961 ▮ 1308, 1353, 1355, 1357, 1406, 1612, 1770, 1892
Thun-Hohenstein František 1331
Thurber James 93
Thurn-Taxis Alexander de 1066
Thurn-Taxis Rudolf 1359
Thurn-Taxisové 54 ▮ 1869
z Thurn a Taxisu Matylda (T. M.) 54
z Thurnu J. M. 202
Tchaj Djan-čun (Tcchä Čang-čchun) 38 ▮ 1511
Tiberius Claudius Nero 943 ▮ 1931
Tibinus (Nicolaus T.) **912–913**
Tibullus Albius 36, 120, 485, 780 ▮ 1810
Ticinus Jacobus 123, 124
Tieck J. L. 1407
Tiede H. M. 750
Tieftrunk Karel 763, **913–914**
Tieftrunk V. V. 913
Tieghem Paul van 1417
Tietze (Titze) F. N. 1352
Tigrid Pavel 399, 400, 506, 1061 ▮ 1142, 1279
Tichá Ludmila 914–915 ▮ 1307
Tichá Zdeňka 223, 224
Tichomirov D. J. 1447
Tichonov N. S. (Nikolaj) 538, 1054, 1062 ▮ 1091, 1203, 1204, 1385
Tichý Alois 819
Tichý F. A. (A. F.) 409, 629
Tichý František (F. R.) 214, 215, 216, **915–917**, 980, 983, 1028 ▮ 1650, 1712, 1768, 1793, 1797, 1798, 1799, 1832, 1834, 1944

Tichý František, výtvarník 311, 312, 401, 833, 965, 966, 1005 ▮ 1348, 1561, 1776
Tichý Gustav 1378
Tichý Jaroslav 777
Tichý Jaroslav (Jiří) viz Rypáček F. J.
Tichý Josef (J. H.) **917–918** ▮ 1284
Tichý Josef (1800–1888) 917
Tichý O. A. 1560
Tichý Ota 35, 509
Tichý Petr 326, **918–919**
Tichý Prokop viz Schweigstill Bohumil
Tichý Vítězslav 399, 694, **919–920** ▮ 1154, 1344, 1347
Tichý de Brahe, pseud. 827, 829
Tichý-Chrudimský A. F. viz Tichý F. A.
Tikal Václav 185, 862, 864 ▮ 1456
Till Josef 1918
Till Karel 1497
Tille Antonín (A. J.) **921**
Tille Václav 36, 43, 92, 95, 171, 315, 382, 416, 455, 456, 457, 747, 748, 788, 828, 887, 900, **920–927**, 983, 984, 990, 992 ▮ 1102, 1103, 1163, 1262, 1312, 1335, 1417, 1455, 1575, 1594, 1603, 1610, 1648, 1661, 1692, 1712, 1731, 1786, 1804
Tilleová Julie 924
Tilsch Emanuel 927
Tilsch Emanuel ml. 175, 928, 1004
Tilsch Josef 927
Tilschová Anna Marie 84, 92, 400, 595, 891, **927–931**, 977, 981, 982, 1062 ▮ 1091, 1179, 1180, 1342, 1712, 1767, 1769, 1832, 1833
Tilschová Emanuela 463, 928
Tilschová Taťána 175, 928
Timkovskij N. I. 597, 600, 759
Timmermans Felix 503 ▮ 1466, 1467
Timrava (vl. jm. Slančíková Božena) 978
Tinan Jean de 1680
Tinayre Marcelle 30, 31, 749, 978 ▮ 1342
Tinseau Léon de 1342
Tipmanová Marie viz Tippmannová Marie
Tippmann F. V. 1357
Tippmann Karel 931 ▮ 1132, 1135
Tippmann Karel, advokát 932
Tippmannová Marie 932–933 ▮ 1158, 1180, 1342, 1345
Tiray Jan 572 ▮ 1694
Tisovský T. E. 307, 572, 602, **933–935** ▮ 1102, 1103, 1105, 1157, 1310, 1344, 1345, 1348, 1654, 1769
Tissandier Gaston 358
Tito (vl. jm. Broz Josip) 806
Tittelbach Vojtěch 467, 705, 833, 1002, 1003, 1005
Tittl Bedřich 1814
Titus, císař 1931
Tjutčev (Ťutčev) F. J. 983 ▮ 1385, 1559
Tkáč Ignác 455
Tkadlčík Vojtěch 1242, 1881
Tkadlec Jozef 935–936 ▮ 1851
Tkadlec Pavel 1851
Tlamich Václav 1609
Tlamich Zdeněk 983 ▮ 1797
Tláskalová Emila viz Medková Emila
Tlechor N. 1895
Tlustá, provd. Hrabáková Jaroslava 222
Tlustý J. 1712
Tmej František 461
Tobis Karel 832, **939–940** ▮ 1919, 1920, 1921
Tobolka Zdeněk Václav (Zdeněk, Václav) 214, 305, 601, **940–943** ▮ 1451, 1533, 1768, 1798, 1799
Todorova Tonča (Tonka) 1824
Toglioni Paul 1516
Togner Vladimír 215
Tojohiko Kagava 92
Told Franz (F. X.) 634, 756, 1072, 1073
Toller Ernst 1225
Tollnerová Anna 1823
Tolman B. E. 304
Tolstaja S. A. 1711
Tolstoj A. K. 487, 488, 977
Tolstoj A. N. (Alexej) 462, 518 ▮ 1530, 1564, 1691, 1711, 1712
Tolstoj L. N. 103, 226, 253, 259, 456, 503, 578, 600, 603, 690, 706, 707, 758, 759, 763, 812, 813, 831, 882, 901, 916, 1032 ▮ 1124, 1125, 1132, 1139, 1152, 1208, 1234, 1250, 1283, 1287, 1291, 1331, 1344, 1345, 1348, 1385, 1475, 1573, 1688, 1711, 1712, 1767, 1771, 1824, 1830, 1832, 1833, 1849
Toman Hugo 950
Toman J. J. 1183
Toman Jan 571
Toman Jaroslav 503
Toman Josef 226, 705, 853, **943–945**, 953, 984, 991, 992 ▮ 1091, 1215, 1841
Toman K. V. 983
Toman Karel 69, 84, 88, 148, 168, 296, 317, 411, 439, 463, 516, 594, 595, 830, **945–950**, 952, 1079 ▮ 1117, 1162, 1201, 1285, 1297, 1346, 1387, 1454, 1455, 1502, 1546, 1455, 1552, 1712, 1754, 1766, 1767, 1768, 1795, 1796, 1833, 1854, 1944
Toman Marek 1064
Toman Prokop 601, **950–951** ▮ 1310, 1455
Toman Prokop ml. (P. H.) 950, **951–952**
Toman Prokop (* 1942) 952
Toman Rudolf 1405
Toman Vladimír 232
Tománek Adolf 227, 228, 392
Tomanová Eva 1183
Tomanová Miroslava 943, 944, **953–954**
Tomanová Viola viz Krásnohorská Eliška
Tomarov Jindř. V. viz Veselý Jindřich
Tomáš, farář 1042
Tomáš Jiří 1064
Tomáš Akvinský 310 ▮ 1430, 1542
Tomáš Kempenský 486, 732 ▮ 1494, 1495, 1585, 1667, 1749, 1893
Tomáš ze Smíchova viz Neumann S. K.
Tomášek František 275, 426
Tomášek Jindřich 839
Tomášek Josef 426
Tomášek V. J. 484, 486, 752
Tomaševskij M. B. 43
Tomášik Samo (Samuel) 456, 677 ▮ 1336

Tomášková Kateřina 426
Tomášková Marie 426
Tombari Fabio 1681
Tomčík Jaroslav 68
Tomeček Jaromír 215, 907, **954–957**, 1064 ▮ 1385
Tomek Ferdinand 698, 828, 832, **957–959**, 980 ▮ 1346, 1768
Tomek Ferdinand (1874–1935) 958
Tomek Václav Vladivoj 47, 230, 432, 437, 515, 685, 784, 790, 860, **959–963**, 1018 ▮ 1267, 1308, 1359, 1406, 1451, 1630, 1632, 1681, 1682, 1683, 1730, 1739, 1781, 1800, 1847
Tomek Vratislav Václav 812, **963–964**
Tomeš Jan M. 400, **965–966** ▮ 1141, 1854
Tomić J. E. 600
Tomíček Antonín 1403
Tomíček Bohuslav 1090
Tomíček Jan Slavomír (Slavomil) 313, 314, 581, 685, 763, 784, **966–968** ▮ 1284, 1321, 1383, 1682
Tomíško Čeněk (Č. M.) 1379
Tommaseo Niccolò 792, 793
Tomsa Antonín 330
Tomsa František Bohumil 123, 313, 314, 369, 515, 589, **969–971**, 1049 ▮ 1272, 1320, 1322, 1383
Tomsa František Jan 45, 46, 123, 126, 348, 895, 969, **971–973** ▮ 1772, 1892, 1908
Tomsa Václav 1178
Tomšovic V. 602
Tonar R. viz Thonová Růžena
Tonder Antonín 1632, 1633
Tonder Čeněk 369, 572, 698, **973–974** ▮ 1310, 1311, 1345, 1654, 1771
Tonek viz Sokol A. H.
Tongi S. U. viz Harlas F. X.
Tonner Augustin 453, 974
Tonner Emanuel 201, 253, 376, 452, 453, 454, 456, 691, **974–975** ▮ 1208, 1764
Tonner František 974
Töpfer (Toepfer) Karl (K. F. G.) 755, 1072, 1073
Topič F., nakl. 378, 824, **975–981**, 982 ▮ 1252, 1362, 1603, 1842
Topič František 118, 133, 305, 452, 599, 975–981
Topič Jaroslav 976, 980
Topičová, roz. Buršíková Milada 976, 979
Topičová Milada **976**, 979
Topičová Terezie 599, 975, 976
Topol Filip 132, 134
Topol J. E. viz Polášek Topol Štěpán
Topol J. L. 984–985
Topol Jáchym 132, 134
Topol Josef 132, 134 ▮ 1476, 1478, 1479
Torelli-Torriani Maria (M. A.) 1124, 1814
Torgler Ernst 541
Törring-Guttenzell J. A. von 756
Törring-Seefeld Anton 898
Tošner (de Simon) Silvan 1289, 1290
Toth Bela 1767
Tóth Tihamér 1560, 1561
Touc J. S. 985 ▮ 1102
Toucová-Mettlerová Joža (Josefina) 349, **985–986** ▮ 1161, 1162, 1347, 1798
Toupalík J. M. 784
Toužil Vojta 655
Toužimský J. J. 457 ▮ 1768
Toužimský Jan **986–987**
Toužimský Jan, nakl. 286, 986
Toužimský a Moravec, nakl. **986–988** ▮ 1471
Tovačovský z Cimburka Ctibor 988–990
Tovačovský z Cimburka Jan 988
Tovot H. 1830
Tower Wallace viz Frolík František
Toyama 1162
Toyen 95, 183, 184, 185, 186, 422, 503, 504, 705, 800, 801, 864 ▮ 1154, 1280, 1790, 1839
Tožička Bohumil 349, 419 ▮ 1157, 1162
Tožička Jiří 1263
Träger Adolf 520
Träger František 990
Träger Josef 37, 193, 399, 400, 430, 705, **990–994**, 1061, 1062 ▮ 1452, 1456, 1474, 1476, 1537, 1538, 1616, 1841, 1854
Trakl Georg 1851
Tranoscius viz Třanovský Jiří
Trantina V. viz Vonka R. J.
Trattner J. Th. 122 ▮ 1772
Traub Hugo 462 ▮ 1799
Trauttmansdorff (-Weinsberg) Ferdinand 680 ▮ 1772
Traven Bruno 488, 519
Trávníček František 221, 222, 299, 371, 400, 839, 944, **994–997**, 1021, 1062 ▮ 1215, 1235, 1237, 1649, 1786
Trdlo Aristoteles viz Tréval Emil
Trefný Jan 875
Trefulka Jan 995
Trenck Friedrich 124
Treptow Leon 286, 657
Tress Gebhard 1373
Tressal Robert 519
Treťjakov S. M. (Sergej) 870
Treu Georg 1455
Tréval Emil 93, 457, 826, 828, 980, 983, **997–1000** ▮ 1181, 1310, 1342, 1654, 1769, 1795, 1797, 1798, 1799
Tréval-Viola (Emil) viz Tréval Emil a Walterová Zdena
Trévalová Zdena viz Walterová Zdena
Tréveu Étienne 1788
Treybal Bohumír 1000–1001
Trcha Jakub 1812
Triebensee Joseph 484
Trinkewitz Karel 1620
Trinner Rudolf 331 ▮ 1571
Trinnerová Margareta 331
Triolet Elsa 853
Tristan viz Friedl S. V.
Trkanová Marie 1377
Trnavská Mlada 1827
Trnavský V. P. viz Plaček Václav
Trnka Antonín 1164
Trnka Bohumil 151, 218, 220, 221, 222, 1028 ▮ 1220, 1411
Trnka Emanuel (Emil) viz Züngel Emanuel
Trnka František (Dobromil, Franz, F. D., S. D.) 323, 498, 670, **1005–1007** ▮ 1810
Trnka Jaroslav 1478
Trnka Jiří 68, 833, 991, 992 ▮ 1348, 1560, 1617, 1619
Trnka Tomáš 93, 978 ▮ 1104
Trnobranský Karel 1007

Trnobranský Ladislav 1538
Trnobranský Václav Vilém 1007–1008 ▮ 1655
Trockij Lev (L. D.) 1155
Trochová Zina 1692
Troilus Mikuláš 1008–1010 ▮ 1503
Trojan A. P. 1010 ▮ 1257
Trojan Emanuel (Eman) 40, 1004, **1011**, 1013
Trojan František Břetislav 582, 685, 790, **1010** ▮ 1284, 1307
Trojan Josef 40, 66, 67, 152, 153, 319, 563, 1004, **1010–1013** ▮ 1153, 1342
Trojan Václav 1621
Troník (Troníček), pseud. 1895
Tropp František 214 ▮ 1767
Troska J. M. (Jan) 812, 988, **1013–1014** ▮ 1750
Trost Pavel 221, 222, 223, 224, 663, 664, **1015–1016** ▮ 1945
Tröster František 705, 1005 ▮ 1348, 1854
Trovato Ben viz Tréval Emil
Trovatore viz Tréval Emil
Troyes Chrétien de 1091
Trubeckoj N. S. 220, 1015
Trudeau P. E. 1761
Trudný F. P. (Frant.) viz Peřina F. J.
Trueba Antonio de 1780
Truhelka Antonín Věnceslav (Antonín) 314, **1016–1017**
Truhelka Ćiro 1017
Truhelka Jagoda 1017
Truhelkovský (Truhelský) A. V. viz Truhelka A. V.
Truhlář Antonín 370, **1017–1018** ▮ 1450, 1451, 1633, 1732, 1734
Truhlář Antonín 1769
Truhlář Josef 456, **1018–1020** ▮ 1288, 1335, 1933, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939
Truksa (Truxa) Adolf viz Muťovský Adolf
Trungpa Čhögjam (Chögyam) 813
Trýb Antonín 366, 460, 678, 679, **1020–1022** ▮ 1712, 1768, 1769, 1797
Trýbová Helena 1021
Trykar Jan 293
Třanovský Jiří 34, 841, **1022–1024** ▮ 1336, 1698, 1749, 1900, 1901, 1903, 1906, 1907, 1909, 1911
Třebenická Karla 1378
Třebický F. K. 125
Třebický Jan 206, 253, 254
Třebický Jan viz Pleskáč Jan
Třebízský Beneš Václav viz Beneš Třebízský Václav
Třemšínský Budislav 1025 ▮ 1656
Třemšínský Budislav viz Hovorka Antonín
Třenecký Ladislav 392, 832, **1025–1026** ▮ 1315, 1316
Třeštík Dušan 1929, 1930
Třeštík Jan 1027 ▮ 1378, 1380
Třeštík Josef 1378
Třeštík Michael 1064
Třeštík Vladimír 212
Třísková Marta 510
Tříška Jan 223, 224
T'Serstevens Albert 912
Tschernembl J. E. 1836
Tschida F. 1178
Tschižewskij Dmitrij 222, 643, 1015, **1027–1033** ▮ 1242, 1244
Tschudi Clara 1821
Tucić Srgjan 748
Tuček Alois 253, **1033–1034** ▮ 1125, 1346, 1574, 1769, 1799
Tuček Bedřich 280, 1033
Tuček F. V. 897
Tuček Jan 798
Tuček Karel Vilém 572, **1034–1035** ▮ 1132, 1156, 1310, 1654, 1771
Tuček M. 1281
Tuček Miroslav viz Zákoucký K. J.
Tučková Anny 830
Tučková Nina 462, 510, **1035–1036** ▮ 1346, 1558, 1833
Tügel Tetjus 503
Tuhá, provd. Vančurová Ludmila 1212
Tuhaňská Jiřina viz Konopásková Jindřiška
Tuchačevskij Michal (M. N.) 1059
Tucholsky Kurt 156
Tukačová z Nedošína Anna 707
Tulka Josef 907, 979 ▮ 1261
Tůma Bedřich 1036
Tůma František viz Sokol Tůma František
Tůma Jan Václav 254, **1036–1037**
Tůma Josef 52, 53 ▮ 1104
Tůma Karel 1093
Tůma Karel 75, **1037–1040**, 1043 ▮ 1115, 1341, 1343, 1347
Tůma Martin 1064
Tůma Miloš 1040–1041 ▮ 1094
Tůma Mirko 508
Tůma V. B. 254
Tůma Vladimír 905, 906, **1043**
Tůma Vratislav 1037 ▮ 1343
Tůma Zdeněk 1005
Tůma Přeloučský 1041–1042
Tůma-Zevloun Ladislav 824, 825, 828, 978, 980, 1037, **1043–1044** ▮ 1161, 1894
Tumlíř Jaroslav 820, **1044–1045**
Tůmová Anna 1037
Tůmová Jiřina 722
Tůmová Josefa 254
Tůmová, roz. Čelakovská Marie 1037, 1043 ▮ 1824
Tumpach Josef 1045–1047 ▮ 1377, 1378, 1379, 1952, 1953, 1954
Tumpach Václav **1046** ▮ 1378
Tupý Karel (K. E.) viz Jablonský Boleslav
Tupý Polykarp viz Arbes Jakub
Tur L. D. 1571
Tur P. L. 1571
Tureček Jan viz Tureček-Jizerský Jan
Tureček Jan (Jan Josef) 1047
Tureček Jan, nakl. **1047–1048**
Tureček Václav (Václav Vojtěch) **1047**
Tureček Václav ml. 1047
Tureček-Jizerský Jan 1048–1049
Turečková Aloisie 1047
Turečková Anna 820, 823
Turečková-Čambalová Běta 548
Turek Adolf 1314, 1316
Turek Josef 1378
Turek Miloš 646
Turek Svatopluk viz Svatopluk T.
Turek Václav 1152
Turgeněv I. S. 33, 290, 345, 455, 456, 509/510, 600, 758, 759, 790, 812, 967, 968, 1032 ▮ 1097, 1124, 1125, 1195, 1250, 1251, 1272, 1290, 1331, 1385, 1411, 1413, 1475, 1655, 1688, 1711, 1712, 1767, 1824, 1828, 1833, 1840
Turinek Rudolf 823

Turinský František (F. L.) 30, 200, 457, 498, 581, **1049–1051** ▮ 1382, 1848
Turinský Mořic (Moric) 1049
Turková Anna 388 ▮ 1797
Turner J. M. W. 1454
Turnerová Jarmila 1444
Turnerová Tereza 460, 678, 828 ▮ 1347, 1769, 1798, 1824, 1825, 1832, 1833, 1834
Turnovský Josef Ladislav 336, 337, 357, 456, 698, 753, 755, 761, **1051–1053**, 1070 ▮ 1293, 1399, 1654, 1655, 1767, 1768, 1769, 1808
Turov (Turovskij) Kirill von 1032
Tuwim Julian 392, 1054, 1055 ▮ 1688
Tvardovskij Alexandr (A. T.) 1063
Tvarůžek Ladislav 119
Tvrdek Alois 1065–1066 ▮ 1125, 1346, 1830
Tvrdík Jeroným 457
Twain Mark viz Mark Twain
Twinger z Königshofen Jakub 338
Tybély J. K. 1712
Tybély V. J. 1910
Tyčyna Pavlo 1854
Tykač Jan 1067–1068 ▮ 1132, 1771
Tyl Josef Kajetán 30, 37, 39, 54, 75, 154, 200, 214, 229, 230, 244, 245, 248, 303, 313, 337, 349, 350, 357, 379, 380, 381, 387, 408, 416, 417, 515, 531, 535, 562, 598, 610, 617, 640, 690, 754, 761, 832, 889, 922, 924, 925, 978, 979, 1037, 1045, 1047, 1048, 1050, 1051, 1052, 1053, **1068–1078** ▮ 1093, 1164, 1206, 1235, 1262, 1263, 1284, 1292, 1303, 1306, 1307, 1308, 1320, 1321, 1346, 1347, 1350, 1351, 1353, 1357, 1373, 1382, 1383, 1392, 1407, 1412, 1487, 1493, 1576, 1604, 1614, 1624, 1655, 1799, 1807, 1816
Tyl Zdeněk 224
Tyller Miloslav 1061
Týlová Jarmila 1620
Tylová Magdaléna viz Forchheimová Magdaléna
Týml Jan 311, 350, 948, **1078–1080** ▮ 1104, 1760
Týml Václav **1079** ▮ 1346
Týn Emanuel 1082
Tyňanov J. N. (Jurij) 510 ▮ 1576
Tyrkova A. V. 1342
Týrlová Hermína 79
Tyrpeklová Antonie 1102, 1103, 1797
Tyrš Miroslav 148, 217, 405, 456 ▮ 1135, 1300, 1359, 1711
Tyršová Renata 456, 603 ▮ 1179, 1733, 1744, 1827, 1829, 1830, 1834
Tyrtaios 636
Tzara Tristan 1313, 1790, 1854

Uberin (Uberýn) Silvius 796
Ubertis Teresa 1036
Učitel viz Omelka František
Udarlich Kramář J. (J. C.) viz Oresitrofos O. K.
Uden H. 679 ▮ **1094–1095**, 1377
Uggè Emanuel 1060 ▮ 1611, 1840, 1841
Ugoccione de Urbino 332
Uhde Jan 392 ▮ **1095–1096**
Uhde Jan ml. 1095
Uhdeová Dora 1095
Uher Augustin 372
Uher Jan 1158, 1849
Uher Josef 366 ▮ **1096–1098**
Uher Karel 1061
Uher Vilém 1509
Uhl Alois viz Uhle Alois
Uhl Petr 1064
Uhl Rudolf 1422
Uhland Ludwig 1378, 1664
Uhle Alois (A. A.) **1099–1100**
Uhlirz Mathilde 1288
Uhlíř Jiří 68 ▮ 1713
Uhlíř Josef 690 ▮ **1100–1101**
Uhlíř L., malíř 1706
Uhlíř Lev 226
Uhlířová Ludmila 224
Uhse Bodo 1091
Ucho Serafin, pseud. 1895
Ujejski Kornel 1780
Ukrajinka Lesja 1048, 1049
Úlehla Ivan 1106
Úlehla Jiří 1106
Úlehla Josef 417, 572, 839 ▮ 1105
Úlehla Vladimír 1105–1107, 1854
Úlehlová, roz. Hradilová Maryna 1106
Úlehlová-Tilschová Marie (Mimi) 928
Uličná Olga 224
Uličný Miloslav 1064, 1065
Ulrich Anton 125
Ulrich František 75, 205 ▮ **1107–1108**
Ulrich Josef 510, 603
Ulrichová, provd. Seifertová Marie 69
Ulrych Emil 1712
Ulver J. F. 1271
Uman František 1764
Umiński Władysław 662
Unamuno Miguel de 503, 510, 668, 669, 842 ▮ 1680
Undset Sigrid 462, 510 ▮ 1527, 1558, 1561, 1572, 1573
Ungar Hermann 1153
Ungar Karel Rafael 112, 113, 123, 125, 207, 680, 894, 896 ▮ **1119–1121**, 1248, 1427, 1428, 1772, 1773, 1892
Ungaretti Giuseppe 1878
Unger František 1121–1122, 1712, 1797
Unger Hellmuth 920
Unger Karel 819
Unger Ludvík 406 ▮ **1122–1123**, 1132
Uniłowski Zbigniew 868
Unruh Fritz von 1265
Unwin Stanley 308
Unzeitig Jan Alois (Alois) **1123–1124**, 1289, 1310
Unzeitig Stanislav **1123**, 1124
Unzeitig Vítězslav (V. J., V. S.) 461, 1034, 1066 ▮ 1123, **1124–1125**, 1310, 1347, 1768
Updike John 1441
Upits Andrej 512
Uppdal Kristofer 979
Uprka Joža 976 ▮ 1454, 1772
Uram (-Podtatranský) Rehor 1771
Urban A. J. (Jaroslav) 505 ▮ **1125–1127**, 1342, 1346, 1841
Urban Adam 1428
Urban B. S. 1148
Urban E. viz Weil Ervín
Urban František 1060
Urban Ivan 859
Urban Jaroslav 1127–1128, 1147

Urban Jaroslav František 1102, 1103, **1128–1129**, 1157, 1162, 1179, 1377, 1830
Urban Jiří 1899
Urban Josef 1091
Urban Ladislav 1129, 1797
Urban Milo 326 ▮ 1841
Urban O. F. 1161
Urban Zdeněk 215, 1064
Urbanec Jiří 1316
Urbánek F. A. 304, 307 ▮ 1129–1130, 1131, 1132, 1133, 1134, 1135, 1137, 1777, 1825
Urbánek F. A. ml. 1131
Urbánek Fr. A., nakl. 818, 822, 976 ▮ **1129–1136**, 1349, 1445, 1802, 1825, 1826, 1842, 1918
Urbánek Ferdinand 927 ▮ 1130
Urbánek Jan 1162
Urbánek Josef K. viz Kalenský Josef
Urbánek Josef František 687, 688 ▮ 1130, **1137–1138**
Urbánek Joža 573
Urbánek M., nakl. 1624
Urbánek Mojmír 695 ▮ 1131, 1133
Urbánek Rudolf 206, 618, 937 ▮ **1138–1141**, 1165, 1267, 1288, 1812
Urbánek Valtr 232
Urbánek Velebín (A. V., Augustin) 1130, 1131
Urbánek Vladimír (V. E.) 1131, 1133
Urbánek Zdeněk 401, 965 ▮ **1141–1144**, 1279
Urbánek-Budějovický Josef viz Urbánek J. F.
Urbani Umberto 168
Urbánková Emma 618, 619 ▮ 1138
Urbánková, roz. Neubauerová Ida 1137
Urbánková Jarmila 215, 233, 392, 682, 684, 1063, 1064 ▮ **1144–1146**, 1153, 1283, 1385, 1527, 1558, 1691
Urbánková Olga 153
Urbanová Alena 215, 532, 1063 ▮ 1553
Urbanová Anna 1127, **1147**
Urbanová Antonie S. 1148
Urbanowska Zofia 1345
Urbášek Karel 1781
Urx Eduard 399, 479, 1058, 1059, 1060 ▮ **1149–1151**
Urx Richard 1150
Urxová Louisa 1150
Urzidil Johannes 983 ▮ 1180, 1456
Uslar Pietri Arturo 668, 669
Utěšený Slavomír 294
Utěšilová Růžena 93 ▮ **1162–1163**
Utitz Emil 151, 477, 478, 1028
Uttenrodt ze Scharfenbergu Sigismund 1377
Uvarov S. S. 329

Vacek Antonín 1518
Vacek E. P. 812
Vacek F. G. 832 ▮ 1493
Vacek (Kopidlanský) František (F. A.) 635, 680 ▮ 1352, 1357, 1740
Vacek František (F. J.) viz Vacek Kamenický F. J.
Vacek Jan 1357
Vacek Václav 275 ▮ 1443
Vacek Kamenický František Jaroslav 200, 685 ▮ **1163–1165**, 1284, 1321, 1566, 1611
Vacík Miloš 1062, 1063
Vacke (-Zíka) Vláďa viz Zíka Vláďa
Vacková Růžena 842, 843 ▮ 1641
Vackovic (Vackojc) Lízinka 1894
Václav, kníže 97, 265, 445, 487, 488, 490, 610, 611, 845 ▮ 1117, 1124, 1140, 1162, 1243, 1244, 1318, 1375, 1587, 1588, 1603, 1678, 1844, 1859, 1860, 1927, 1928, 1930, 1955
Václav I. 1252
Václav II. 816 ▮ 1697, 1757
Václav III. 1931
Václav IV. 21, 124, 130, 332, 338, 339, 887, 943, 963, 1009 ▮ 1266, 1304, 1403, 1407, 1430, 1813, 1818
Václavek Adolf (A. V.) 1176, 1706
Václavek Bedřich 134, 152, 153, 240, 260, 265, 391, 392, 393, 397, 398, 399, 426, 479, 480, 481, 537, 539, 548, 655, 656, 705, 775, 813, 851, 852, 853, 854, 864, 1059, 1060 ▮ 1089, 1090, 1091, 1149, 1150, **1166–1176**, 1212, 1221, 1234, 1252, 1362, 1388, 1436, 1533, 1639, 1712, 1840
Václavek Matouš 97, 217, 455, 572, 598, 828 ▮ 1132, **1176–1178**, 1309, 1771
Václavíček V. V. 1320
Václavík Antonín 1654, 1655
Václavík Bedřich 57
Václavík Václav 431
Václavková, roz. Nikmannová Jaroslava 1167, 1170
Václavovič viz Beneš Třebízský Václav
Vaclík Jan 1770
Vacquerie Auguste 1518
Vačlena Josef 1181
Vačlena Karel 1178, 1179, 1180, 1181
Vačlena Karel ml. 1181
Vačlena Karel, nakl. **1178–1182**, 1254
Vačlenová, roz. Klabanová Františka 1181
Vadas Zdeněk 1437
Vadnai Károly 600
Vaëz Gustav 1788
Vaginov Konstantin (K. K.) 1711
Váha Václav 317
Váhala František 224
Váhala Jul. viz Hrubý J. V.
Vahalík František 161, 253
Vach Karel 1560
Vácha Stanislav 1064
Váchal Josef 355, 613, 614, 935, 1081 ▮ **1182–1188**, 1584, 1834, 1918
Váchalová Anna 1182
Váchalová, roz. Pešulová Marie 1182, 1185
Vachek Emil 91, 92, 93, 95, 302, 307, 461, 560, 887, 889 ▮ 1152, 1180, **1188–1192**, 1327, 1342, 1436, 1769, 1798
Vachek Josef 222 ▮ 1283
Vachek Miloš 1379
Vailland Roger 1313, 1582
Vainová Vlasta viz Bílá Magda
Vajanský (S. H.) viz Hurban Vajanský Svetozár
Vajgrt Bořivoj viz Weigert B. M.
Vajner Fráňa 832 ▮ 1433
Vajs František 675
Vajs Josef 1242, 1244

Vajs Václav 1374, 1377, 1380
Vajtauer E. Š. 983
Vajtauer Emanuel 462, 508, 1059
Valabrègue Albin 1816
Valášek viz Otomar V.
Valášková Z. 1830
Valda Burian 1902
Valdès A. P. 133, 600 ▮ 1363, 1415
z Valdštejna, hraběnka 894
z Valdštejna Adam ml. 202, 203
z Valdštejna Albrecht 202, 203, 608 ▮ 1770, 1835, 1836
z Valdštejna Barbora 1836
z Valdštejna E. E. 1428, 1429
z **Valdštejna Henyk 1192–1193**, 1503
z Valdštejna J. F. 766, 845, 846 ▮ 1892
z Valdštejna Kateřina 1835
z Valdštejna Kateřina Anna 1835
z Valdštejna Vilém 1360, 1835
Valdštejnové 845
z Valdu (z Valdů) O. F. J. viz Waldt O. F. J. de
Valečka Eduard 1193–1196, 1518, 1720
Valečka Eduard, nakl. 686 ▮ 1194
Valečka Jiří 1193
Valečka Václav 1193
z Valečova Bartoš 1196
z Valečova Bernard (Bernart) 1196
z Valečova Machna 1196
Valečovská z Kněžmosta Ofka 1196
Valečovský z Kněžmosta Vaněk (Václav) **1196–1197**
Valečovský z Kněžmosta Viktorin 1196
Válek Josef 839
Válek Vojta (Vojtěch) **1197–1198**
Valenta A. V. 1130
Valenta Edvard 78, 508, 884, 983, 1061 ▮ **1198–1200**, 1600, 1601, 1842
Valenta František 343
Valenta Josef 1200–1201
Valenta Miroslav 1201–1202
Valenta Václav (* 1857) 1203
Valenta-Alfa Václav 349, 509 ▮ 1153, 1157, 1158, 1161, **1202–1203**, 1327, 1607
Valenta Mělnický Antonín 677
Valenta-Roštínský (Valenta) Vítězslav 1201
Valentin Karl 1313
Valentin Vladimír viz Dostál-Lutinov Karel
Valentová Meda 827, 829
Valentová Věra 1198
Valera Juan 194, 600
Valéry Paul 148, 318, 404, 461, 510, 748, 965 ▮ 1436, 1598, 1695, 1776, 1853, 1854, 1888
Valičová Božena 831
Valja Jiří 215, 399, 400, 401, 406 ▮ 1091, **1203–1205**
Valjová, roz. Bubeníková Libuše 1204, 1205
Válková-Jeřábková Amálie 1830
Vallis Maurice 1680
Vallouch Josef viz Valouch Josef
Valnoha Lambert 1779, 1780
Valouch František 1064 ▮ **1205**, 1271
Valouch Josef 1205–1206
Valoušek František 1206–1207
Valoušek Jan 1559
Valter Karel 1695
Valterová Ema 1825
Valujev P. A. 1716
Valuš-Strunz Josef 1094
Vámoš Gejza 326, 463 ▮ 1091
Váňa Alois 1310
Váňa Antonín 1207, 1767, 1768
Váňa Jan 984 ▮ **1207–1210**, 1236, 1246, 1347, 1768, 1769, 1834
Váňa Josef Jaroslav 572 ▮ 1132, **1210**
Váňa Václav 694
Váňa Mcelský Josef J. viz Váňa J. J.
Váňa Prachatický Jan viz Váňa Jan
Vančura Antonín 1211
Vančura Bohumil 1145, 1211
Vančura Jindřich 694 ▮ 1211
Vančura Ladislav viz Vančura Vladislav
Vančura Maxmilian (Maximilian Josef, Max, Maxmilián) **1210–1211**
Vančura Vladislav 84, 92, 134, 143, 153, 186, 218, 220, 221, 222, 223, 266, 293, 302, 372, 392, 400, 423, 462, 504, 509, 510, 595, 705, 813, 861, 943, 954, 993, 996, 1054, 1055, 1058, 1059, 1060 ▮ 1089, 1090, 1112, 1149, 1167, **1211–1218**, 1312, 1313, 1369, 1552, 1712, 1790, 1791, 1840
Vančura Zdeněk 37, 94, 222, 503, 889 ▮ **1218–1220**, 1283, 1598, 1840, 1878
Vančura-Lipnický Maxmilian viz Vančura Maxmilian
Van Dine S. S. 1126, 1153, 1445, 1507, 1508
Vanecký z Jemničky Bartoloměj 1835
Vaněček Arnošt 331, 406, 510, 1004, 1005, 1055, 1061, 1063 ▮ 1091, **1220–1223**, 1851, 1853
Vaněček František 1379
Vaněček Jan 1220
Vaněček Karel 1608
Vaněčková Marie 1220
Vaněčková Vojtěška (Ada) 548, 983
Vaněk František Bernard 903, 1081 ▮ **1223–1225**, 1560, 1561, 1720
Vaněk Jan (1) 94 ▮ **1225**
Vaněk Jan (2) **1225–1226**
Vaněk Jan, fotograf 1843
Vaněk Karel 509, 510, 1004, 1062 ▮ **1226–1227**
Vaněk Miloš 503
Vaněk Norbert 468, 581, 969 ▮ **1227–1229**, 1272, 1320, 1382
Vaněk Václav 1310, 1654
Vaněk Vladimír (Vláďa) **1229–1230**, 1842
Vaníček Alois 1230–1231
Vaníček Bedřich 185 ▮ 1110, 1790
Vaníček F. V. 1107
Vaňková Irena 224
Vanloo Albert 1788, 1789
Vaňorná Zdeňka **1232**, 1346
Vaňorný Otmar 360, 722 ▮ **1231–1233**
Vaňous Artur, nakl. 305
Váňová Marie 1210
Váňová Věra viz Vášová Věra
Vansová Teréza 1158
Vaňura Alois 1104
Vapcarov Nikola (N. J.) 1063 ▮ 1204
Varausová Vilémina viz Warausová Vilma

Varnenčík Vladislav 1140
Varry (vl. jm. Loger Anton) 1072
Vařečka Jiří viz Veltruský Jiří
Vařečka Ladislav viz Veltruský Ladislav
Vařecha Vladimír 173
Vařeka Jan 1777, 1778
Vasceari Emile de viz Švingr V. J.
Vasić Dragiša 1127
Vassallo L. A. 1035
Vassbach František 402
Vaszary Gábor de 1342
Váša Čeněk 1235
Váša Pavel 994, 996 ▮ **1235–1237**, 1246
Vašák Čestmír 1344
Vašák J. M. 988
Vašák Josef 1164, 1284
Vašák Pavel 223, 224, 1064
Vašáková-Kovářová Marie 1104
Vašata R. L. 1493
Vašek Adolf Emil (Adolf) **1238–1239**, 1705
Vašek Antonín 453, 583, 584, 719, 720 ▮ 1238, **1239–1241**, 1314, 1315, 1316, 1547, 1548
Vašek Bedřich 1380
Vašek Ferdinand 1315
Vašek František 1239, 1240
Vašek Karel 1161
Vašek Ladislav viz Tréval Emil
Vašek Miroslav 843
Vašek Vladimír viz Bezruč Petr
Vašek-Vrchovecký Adolf viz Vašek A. E.
Vašica Josef 171, 222, 643, 644, 843, 1028 ▮ 1117, **1241–1246**, 1316, 1344, 1559, 1561, 1569, 1672, 1673, 1785, 1786, 1860, 1864, 1883, 1898, 1923, 1925
Vašicová Emma (Božena) 1241
Vašicová Hedvika 644 ▮ 1241
Vašíček Vladimír 392
Vaškovič G. J. 216
Vášová Věra 983 ▮ 1208, 1236, **1246–1247**, 1824, 1825
Vaucaire Maurice 436
Vautel Clément 1851, 1852
Vauvenargues Luc de Clapiers 520
Vavák František Jan (František) 45, 46, 457 ▮ **1248–1250**, 1457, 1749
Vavák Vojtěch 1249
Vavákové z Adlaru 1248
Vaverák Rudolf viz Vávra Rudolf
Vaverka František 623
Vávra Emanuel 19, 24, 910 ▮ **1250–1251**, 1256
Vávra F. P. 462
Vávra Hilbert 951
Vávra J. J. (Jan) viz Zyka Borotínský Jaroslav
Vávra Jan (J. V.) 600 ▮ 1132, **1251–1252**, 1259, 1332
Vávra Jan 1252
Vávra Jan viz Herben Jan
Vávra Jaroslav R. 155, 392, 463, 987 ▮ 1091, 1179, 1180, **1252–1254**, 1345, 1840, 1841
Vávra Josef 1379
Vávra Otakar 440, 448, 748, 761, 1060 ▮ 1252, 1253, 1571, 1624
Vávra Rudolf 1254–1255
Vávra Vincenc 1255–1256, 1834
Vávra Haštalský Vincenc 351 ▮ 1109, 1112, 1250, **1256–1258**
Vávra Lomnický Jan (J. N.) 1251, **1258–1259**
Vavrečka Hugo 1259–1261, 1894, 1895
Vavris Hugo viz Vavrečka Hugo
Vavroušek Bohumil 1261–1262
Vavroušek Slavětínský Bohumil viz Vavroušek Bohumil
Vavroušková Anna 1261
Vávrová, roz. Týnská Karolína 1256
Vavřík František 1054
Vavřík Zdeněk 371, 373, 668, 669, 827, 829, 1054 ▮ 1105, **1262–1264**, 1314, 1315, 1437, 1687, 1688, 1692
Vavřín František (Jiří) 829 ▮ **1264–1265**
Vavřín Zbyněk 401, 1062
Vavřina Karel 464 ▮ 1894
Vavřincová Fan 319 ▮ **1265–1266**
Vavřinec, sv. 1908
Vavřinec Krasonický viz Krasonický Vavřinec
Vavřinec z Březové 338, 937, 961 ▮ 1139, **1266–1268**, 1734
Vavřínek Vladimír 1244
Vazov Ivan (I. M.) 188, 461, 540, 571, 833 ▮ 1469
Vážný Václav 94, 644 ▮ 1857
Včelička Géza 92, 463, 1004, 1005, 1060 ▮ 1091, **1268–1270**, 1840
Veber Pierre 413
Večeřa Josef 836, 839 ▮ **1272–1273**, 1777, 1778
Večeřa Josef 571
Večeřa-Střížovský František 209
Vega Carpio L. F. de 705 ▮ 1517, 1518, 1570, 1571
Vega Christobal de la 1893
Veiller Marguerite 1220
Veith Antonín 446
Veith J. E. 1430
z Veitmile 203
z Veitmile Beneš viz Krabice z Veitmile Beneš
Vejchoda-Ambros Miloš 1440
Vejchodský J. J. (Josef) 1778, 1779
Vejr Fr. X. (Jaromír) viz Hájek K. B.
Vejrych Karel 1273, 1507
Vejrych Rudolf 982 ▮ 1273, 1604
Vejrych Rudolf, malíř 350, 980 ▮ 1273
Vejrychová Ela (Eliška) 1273
Vejrychová Josefa 983 ▮ **1273–1274**
Vejrychová-Solarová Božena 350 ▮ 1105, 1441
Vejvara Josef 1274–1275, 1310
Vejvoda Blažej 1779
Velčovský Friedrich 298
Velde C. F. (K. F.) van der 636, 637 ▮ 1164, 1165, 1318, 1320, 1321, 1322, 1371
Velebín Em. viz Arbes Jakub
Velehradský František viz Hrachovský F. V.
Velemínský Karel 350 ▮ 1103
Velenov M. viz Schauer H. G.
Velenská Jiřička 1778, 1779
Velenský z Mnichova Oldřich 1275–1276
z Veleslavína Daniel Adam viz Adam z Veleslavína Daniel
Velešová Anežka 590
Velešovský Jan viz Vilímek J. R.
Veletovská-Humlová Hana 929
Velhartická Anna 1276
Velhartický Adolf 167, 317, 460, 461, 516, 693, 832, 983 ▮ 1181, **1276–1277**, 1769

Veličkov Konstantin 540
Velinský Stanislav 1104
Velkoborský Fráňa 84, 463, 832 ▮ **1277–1279**, 1436, 1712, 1797, 1840, 1853
Velkoborský J. P. 1278
Veltrusky, roz. Felzmannová J. F. 1279
Veltruský Jiří 220, 222 ▮ 1154, **1279–1282**
Veltruský Ladislav 88, 177, 828 ▮ 1279, **1282**, 1455, 1768, 1769
Velvar z Hrádku Samuel 1196
Velvarský Václav viz Seifert Václav
Venantius Diana viz Ziegelbauer Magnoald
Vencovský Bedřich 983
Vendl V. K. 1239
Vendyš Bohumil (B. K., K. B.) 687 ▮ **1283**, 1345
Vendyš Vladimír 94, 503, 889 ▮ 1146, 1220, **1282–1283**, 1712
Vengerov S. A. 813
Vengřenivský Alex 1049
Venkovský Alexandr viz Rokos F. A.
Venkryl Fr. viz Vinkler František
Vent Theodor 686
Vepřek Klement 687
Vercel Roger 798 ▮ 1342, 1343
Verconsin Eugène 657 ▮ 1789
Verdaguer Jacinto 1378, 1517, 1767, 1797
Verdi Giuseppe 168, 231, 622, 803, 979 ▮ 1788
Veresajev V. V. 983 ▮ 1152, 1563, 1564
Vereščagin A. V. 572
Vereščagin V. V. 572 ▮ 1110
Verga Giovanni 600, 983, 1035, 1036 ▮ 1342
Vergilius (Virgilius) Maro Publius 36, 45, 120, 121, 359, 360, 369, 478, 484, 485, 486, 582, 636, 646, 685, 779 ▮ 1232, 1286, 1288, 1354, 1355, 1356, 1740
Verhaeren Émile 43, 404, 544, 594, 915, 916, 983 ▮ 1455
Verlaine Paul 66, 67, 74, 75, 362, 363, 460, 504, 546, 935, 936, 983, 1054, 1081 ▮ 1207, 1767
Vermeer van Delft Johann 541, 951
Vermeylen August 503
Věrná Božena 1285–1287
Verne Henri 900
Verne Jules 51, 116, 358, 436, 651, 726, 809, 920, 1014, 1034, 1066 ▮ 1123, 1124, 1125, 1339, 1344, 1345, 1348, 1562, 1563, 1570, 1571, 1655, 1672, 1788, 1814
Verne Maurice 799
Verner J. A. **935**
Verner Jiří 226, 245 ▮ **1287**
Verner Samuel viz Tkadlec Jozef
Verner (-Čermák) Vilém viz Werner Vilém
Vernerová Jolana 1066
Vernhard Josef viz Wernhard Josef
Veronika, sv. 1931, 1932
Veršauser (Werschauser) B. A. 1451
Veršinin M. M. 854
Vértesi Arnold 1378
Verus viz Leger Karel
Vesaas Tarjei 979
Veselá, provd. Mitášová Denisa 1296
Veselá Emilie 1824
Veselá, provd. Fraňková Hana 1296
Veselá Julie 1824
Veselá Kateřina 1655
Veselá, provd. Sládková Marie 191
Veselá Olga 1832
Veselá Vlasta viz Leger Karel
Veselíková Marie 1825
Veselinović Janko 93 ▮ 1655
Veselitskaja L. J. 1530
Veselovskij A. N. 1649
Veselovský Jindřich 147 ▮ 1102, 1103, 1157, **1290–1291**
Veselská Marie 1291, 1292
Veselská Terezie viz Šmahová Terezie
Veselský Jaroslav Maria 1291–1292
Veselský Petr Miloslav (Petr) 877, 1074 ▮ 1272, **1292–1293**, 1321, 1383
Veselský Prokop Miroslav 1007
Veselý Adolf 459, 831, 833, 850, 983 ▮ **1293–1296**, 1712, 1797, 1798, 1834, 1918
Veselý Antonín 90, 94, 327, 349, 421, 547, 948, 981 ▮ **1296–1298**, 1346, 1405, 1768, 1785, 1786, 1834, 1851
Veselý Antonín Pravoslav 163, 678 ▮ 1155, **1298–1299**
Veselý Diviš 1895
Veselý Fabian 1300, 1892
Veselý František 365, 366 ▮ 1299
Veselý Ignatius 1892
Veselý J. 232
Veselý J. J. viz Benešovský-Veselý J. J.
Veselý J. J. (Josef Jindřich) 1376, 1379, 1380
Veselý Jan 509
Veselý Jan Zdeněk 1300–1301
Veselý Jindřich (J. T.) 363, 369, 370, 978 ▮ 1102, 1103, 1105, 1161, 1261, **1301–1304**, 1346, 1830
Veselý Josef 49, 232, 831 ▮ 1152, 1299
Veselý Josef Otakar 342 ▮ 1131, **1304–1305**
Veselý Karel 1093
Veselý Ladislav 1538
Veselý M. 46
Veselý Malostraňák viz Šváb-Malostranský Josef
Veselý Míla 1712
Veselý Miloš 832, 833 ▮ **1305–1306**, 1385
Veselý Mirko 1005
Veselý Pepa viz Šváb-Malostranský Josef
Veselý Pravoslav 40
Veselý-Rožďalovský Alois 1306–1307
Vesnický Jan viz Bartoš František
Vestdijk Simon 503
Vestonia A. J. viz Westonia E. I.
Veščij Oleg 1563
Věšín Jaroslav 602
Vetešník František (F. M.) 635 ▮ 1309, **1317–1318**, 1320, 1357
Větrovec Václav 832
Vetrovský Karel viz Dewetter Karel
Vetter (Vetterus, Vetters) Daniel viz Strejc-Vetter Daniel
Vetter Karel 1318–1319
Vetter Karel viz Dewetter Karel

Vetterl Karel **1319–1922**
Vetterl Karel ml. 1320
Vetterl z Wildenbrunnu František 1319, 1320
Vetterl (Vetterle) z Wildenbrunnu Josef (J. J.) 1319, 1320
Vetterlová Anna viz Špinková Anna
Vetterlová Josefa, nakl. 710 ▮ **1319–1322**
Vetterlová z Wildenbrunnu Josefa 1319, 1320
Vetterová-Bečvářová Anna 1834
Vetters (Vetterus) Daniel viz Strejc-Vetter Daniel
Vetti O. S. viz Koudelka Alois
Vettrovský Karel viz Dewetter Karel
Vever F. viz Veverka František
Veverka František (F. J. B.) 460, 461 ▮ 1343
Veverka František Budislav (František, F. J.) **1322–1323**
Veverka Jaromír viz Hašek Jaroslav
Veverka Přemysl 1064
Veverka V. F. 1895
Veverka Václav 1323–1324
Vévoda Josef 1207, 1377, 1543, 1779
Veydrin Emil 163
Vežecký Cyril 1378
Věžnar Martin viz Ruda Jiří
Věžník Jeroným viz Jesenská Růžena
Vičar Jiří 461 ▮ 1508
Vidaković Milovan 522
Viderman Osvald 1823
z Vidima Jan 1380
Viebig Clara 358, 634 ▮ 1342, 1832
Viednerová Věra H. 1325–1326, 1797, 1833
Vieoulzeuf D. 640
Vierius Matěj 1326
Viesèr Dolores 1897
Vieweghová Miloslava 66
Viglic Otomar viz Otomar V.
Vigny Alfred de 519, 520, 521, 541, 936 ▮ 1152, 1378, 1517, 1558, 1625, 1681
Vigoroux F. G. (Fulcran) 1954
Vích V. M. 1385
Vik Karel 85, 839 ▮ 1327, 1711
Vika Karel (H., K. H.) 458, 460, 461, 828, 919 ▮ **1326–1329**, 1765, 1769
Vikelas Dimitrios 1152
Viklan Pavel 1104, 1158, **1329–1331**
Viklef Jan (John) 332, 333 ▮ 1140
Viková Anna 1061 ▮ 1641
Viková-Kunětická Božena 30, 457, 600, 601 ▮ 1252, 1297, 1310, **1331–1334**, 1402, 1403, 1654, 1769, 1798, 1827, 1832, 1833, 1834
Viktor I., papež 1244
Viktora Jiří 1436
Viktora Karel 1129
Vilaplana A. R. 1225
Vilda viz Neubauer Vilém
Vildrac Charles 1113, 1117, 1449, 1455, 1581, 1638, 1878
Vildt Jaroslav 1441
Vilém, kněz 1819
Vilém z Lestkova 1334–1335
Vilikovská Júlia 1335
Vilikovský Jan 222, 642, 643, 644, 912, 921, 923 ▮ 1288, **1335–1337**, 1558, 1561, 1938
Vilikovský Ján 1335
Vilikovský Pavel 1335
Vilímek J. R. ml. 686 ▮ 1338, 1339, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348
Vilímek Josef Richard (Josef) 75, 87, 133, 305, 306, 307, 308, 388, 390, 433, 520, 599, 716 ▮ **1337–1339**, 1340, 1341, 1347, 1348, 1770, 1787, 1789
Vilímek Jos. R., nakl. 73, 133, 818, 822, 830, 986 ▮ 1124, 1134, 1136, 1252, 1298, **1339–1350**, 1584, 1624
Vilímek K. 697
Vilímková Marie 1340
Vilímková, roz. Bečvářová Marie 1340
Villa J. viz Žemla Josef
Villaespesa Francisco 164
Villani Karel Maria Drahotín (D. M.) 454, 533 ▮ **1350–1352**
Villaticus Šimon 1352
Villegas Antonio 668, 669
Villemer Maxime 798
Villiers de l'Isle-Adam Auguste 318, 621, 978 ▮ 1680, 1832
Villon François 504, 1005, 1081 ▮ 1477, 1620, 1842
Vilma viz Sokolová Vilma
Vilović Djuro 1688
Vinař Čeněk 22
Vinař Josef 1357, 1377, 1798
Vinařický J. P. 1357
Vinařický Josef
Vinařický Karel Alois (Karel) 20, 56, 200, 201, 230, 323, 328, 329, 330, 348, 427, 484, 515, 527, 581, 584, 635, 636, 637, 648, 649, 671, 710, 763, 793, 794, 1051, 1074 ▮ 1165, 1284, 1317, 1318, 1320, 1321, 1322, 1338, **1352–1358**, 1390, 1409, 1423, 1526, 1611, 1614, 1666, 1667, 1732, 1770, 1811
Vinařovský Horymír viz Hora F. A.
Vincenc Ferrerský (Ferrerius), sv. 397
Vincent z Beauvais (Vincentius Bellovacensis) 1879
Vincenti C. F. 1066
Vincentius 1358–1359
Vinkler František 1258, **1359–1360**
Vinko-Zíbr František 983
Vinniková Mája 1444
Vinobrodský A. viz Weinfurter Karel
Vinogradov A. K. 979, 987 ▮ 1564
Vinohradská A. V. viz Volfová Antonie
Vinokurov Jevgenij (J. M.) 870
Vinopal Antonín 1895
z **Vinoře Adam** 796 ▮ **1360–1361**
Vintr Josef 444
Vio Karel 897
Viola, pseud. 1895
Viola viz Walterová Zdena
Viola-Tréval Emil viz Walterová Zdena a Tréval Emil
Viola z Prácheňska 1361
Viollis Andrée 1091
Vipler V. A. 629
Viravský Vojtěch 646
Viršink L. F. 1321
Víška Jiří 1362–1363
Višněvskij V. V. (Vsevolod) 1062

Višňovský J. V. viz Skřivan Jaroslav
Vít, sv. 1117, 1928
Vít Karel 1346, 1347, **1363–1364**
Vít-Veith Karel viz Vít Karel
Víták A. K. 706 ▮ 1132, 1133, 1136, 1138, 1693, 1710, 1777
Vitanovská (z Vlčkovic) Anna 42
Vitásek Jan (J. A.) 681
Vitásek Jindřich Erasim 1364–1365
Vitásek Vojta (Adalbert) **1365**
Vítek Alfred 1768
Vítek František 687
Vítek Hynek 675
Vítek Jan 572, 763 ▮ **1366**, 1771
Vítek Jan (Jan Rostislav) **1366**, 1778
Vítek Jan, přispěvatel Vlasti 1377
Vítek V. 983
Vítek Václav 1713
Vitinger Václav 23 ▮ 1508, 1556
Vitínský Josef Šeřík viz Koudelka Alois
Vítková Marie 1824
Vítkovský J. Z. 1895
Vitoušek Václav 1720
Vítovec Jan 662
Vivanti (Chartres) Annie 601 ▮ 1273, 1517
Vivekananda Svami 585
Vízek Jan A. 1289, 1290, **1366–1367**
Vladika J. K. viz Vladyka J. B.
Vladimír 1284
Vladislav II. 591 ▮ 1358, 1525
Vladislav II. Jagellonský 658, 988, 1019, 1020 ▮ 1252
Vladislav Jan 504, 573 ▮ 1113, 1153, 1154, 1155, 1437, 1559, 1620, 1854
Vládyboř (z Vůlemílova) viz Svoboda V. A.
Vladyka Jan Bapt. (J. R.) **1367**
Vladyka Josef 1367–1368, 1797
Vladyka Ladislav (L. P.) 92, 93, 94, 467, 595, 864 ▮ **1369–1370**, 1768
Vladyka Lev viz Deyl Václav
Vladyka z Marianova Jan rytíř viz Vladyka J. B.
Vlaminck Maurice de 1005 ▮ 1878
Vlasák A. N. 1132
Vlasák Emanuel 705
Vlasák Josef Věnceslav (J. Š.) 406 ▮ 1320, 1321, **1370–1371**
Vlasák Karel 510
Vlasák Miroslav 1868
Vlasák Rudolf 832 ▮ **1371–1372**
Vlasák V. 455
Vlasáková Julie 367, 812 ▮ 1179, 1181, **1372–1374**
Vlasáková Julie († 1929 nebo 1930) 1372
Vlastenka viz Krásnohorská Eliška
Vlašín Štěpán 1063
Vlček Adolf Josef 1386
Vlček Bartoš 84, 1004 ▮ **1386–1388**, 1641, 1706, 1712, 1797
Vlček F. J. 875, 925
Vlček F. M. 1559
Vlček František 226 ▮ 1806
Vlček Jan 313
Vlček Jan B. 1322, 1354, **1389–1390**, 1525
Vlček Jaroslav 58, 74, 89, 205, 217, 361, 372, 378, 456, 618, 915, 978, 990 ▮ 1109, 1113, 1114, 1133, 1135, 1166, 1296, 1301, 1380, **1390–1397**, 1543, 1544, 1587, 1706, 1768, 1781, 1799
Vlček Stanislav 1081 ▮ 1315
Vlček Václav (Vácslav, V. J.) 407, 437, 454, 457, 599, 600, 601, 602, 603, 670, 671, 673, 685, 802, 804 ▮ 1112, 1113, **1397–1400**, 1633, 1676, 1703, 1952
Vlček Václav 1377
Vlček Vilém 1400–1401
Vlček Vladimír 1235
Vlček Slatinský A. J. viz Vlček A. J.
Vlčková, roz. Kurzová Anna 1399, 1829
Vlčkovec Hanuš viz Vlček J. B.
Vlčkovský J. viz Vlček J. B.
Vlha Josef 366
Vlk A. (Antonín), nakl. 305
Vlk Alois 731
Vlk F. C. 1380
Vlk Jan (J. Q.) **1401**
Vlk Jaroslav viz Václavek Bedřich
Vlk Josef 426
Vlna František 1656
Vlnovský Frank viz Wollman Frank
Vlnovský J. K. 1655
Vltavotýnský Andreas Fritz (Fritz Ondrouš) viz Fritz Ondřej
Vnoučková Gabriela 367
Vobejda J. A. viz Vladyka Josef
Voborník Jan 456, 459, 461, 978 ▮ 1113, 1301, **1401–1404**, 1720, 1768
Voborník Jan (1874–1945) 1402
Voborník Václav 1402, 1403
Voborský Jan 1376, 1377, 1378, 1379, 1380
Vobrubová Jaroslava viz Vobrubová-Koutecká Jaroslava
Vobrubová-Koutecká Jaroslava 503, 504 ▮ 1154, 1296, 1297, 1346, **1404–1405**, 1680
Vobrubová-Veselá Jaroslava viz Vobrubová-Koutecká Jaroslava
Vocásek Josef viz Zařičanský Josef
Vocel Jan viz Tisovský T. E.
Vocel Jan Erazim 47, 230, 484, 485, 526, 527, 584, 670, 790, 961, 968, 1074 ▮ 1307, 1308, 1357, 1398, **1405–1410**, 1472, 1573, 1612, 1614, 1676, 1681, 1682, 1683, 1732
Vocelová Barbora 1406
Vocetka František 1271
Vočadlo Jan 1411
Vočadlo Otakar 193, 215, 216, 400, 748 ▮ **1411–1413**
Vočadlo Velen 1411
Vočadlo Vilém 1411
Vočadlová, roz. Kruisová Ludmila **1411**, 1413
Vodák Jindřich (Julius) 253, 463, 542, 548, 705, 843, 992, 993, 1033 ▮ 1094, 1310, 1331, 1405, 1412, **1414–1417**, 1456, 1504, 1538, 1767, 1785, 1840
Vodák Karel 1348, 1561
Vodáková Sylvie 1561
Vodehnal Jan viz Zaorálek Jaroslav
Vodehnal Josef 920
Vodička Bedřich 831
Vodička Felix 218, 220, 221, 222 ▮ 1279, **1417–1421**

Vodička František viz Vodička-Olšovský Roman
Vodička Stanislav (Stano) 1464
Vodička Timotheus (Vavřinec, V. T.) 208 ▮ **1421–1423**, 1552, 1560, 1897
Vodička-Olšovský Roman 1423
Vodičková-Olšovská Božena (Boža) 832 ▮ **1423–1424**
Vodňan viz Bosák Vodňanský Jan
Vodňanská (z Uračova) Salomena 1424
Vodňanský Jan 1479
Vodňanský Jan viz Bosák Vodňanský Jan
Vodňanský (z Uračova) Jan 1424
Vodňanský z Uračova Nathanael 1424–1425
Vodnás Venca, pseud. 1895
Vodnik Anton 35
Vodnik Valentin 1081
Vodrážka Jaroslav 466, 467 ▮ 1159
Vodrážka Josef 95 ▮ 1159
Vodseďálek František 1425–1426, 1732
Vodseďálek František ml. 1425
Vodseďálek Joachym 1425
Vodseďálek Živan 1158
Vogel Bruno 656
Vogel J. N. 969, 970
Vogel Jaroslav 1315
Vogel Wilhelm 754, 1053, 1072
Vogelsang Karl von 102
Vognar Karel 369 ▮ 1772
Vogt Karel 1074
Vogt Mauricius 1955
Vogüé E. M. de 103 ▮ 1846
Vohryzek Karel 712, 713
Vochoč Jan 1426
Vochoč Martin Jan 507 ▮ **1426–1427**
Vochoza Cyril viz Černý Rudolf
Voigt M. W. 591
Voigt Mikuláš Adaukt 101, 112, 207, 371, 372 ▮ **1427–1429**, 1738
Voitig Ladislav 319
Voitl Karel 321, 600 ▮ **1429–1430**
Vojáček Josef 1430
Vojáček Václav 675 ▮ **1430–1431**
Vojáčková Olga 1179
Vojan Eduard 117, 318, 833, 856, 857, 869, 870, 922, 993 ▮ 1415, 1464, 1510
Vojan Jan viz Suchý Lothar
Vojanová Olga 983
Vojíř R. F. 349, 369, 832 ▮ 1179, 1346, **1431–1432**
Vojkůvka Alois (A. L.) 392, 507 ▮ **1432–1433**
Vojmír Sv. viz Herben Jan
Vojnar Hanuš 819 ▮ 1158, **1433**
Vojnović Ivo 601 ▮ 1147, 1511
Vojnović Lujo 1127, 1147
Vojta A. viz Štein Táborský Vojta
Vojta Augustin 1377
Vojta Jaroslav 992
Vojta Miloš 1064
Vojtěch, biskup 29, 360, 425, 793 ▮ 1287, 1288, 1335, 1336, 1927, 1928, 1929, 1930, 1955
Vojtěch Augustin 987
Vojtěch Václav 666, 667 ▮ **1434**
Vojtěch Viktorin 1588
Vojtěchová Růžena 1712
Vojtíšek Antonín (A. F.) 897
Vojtíšek František 206
Vojtíšek Oleg 1066
Vojtíšek Václav 143, 437, 740, 979 ▮ 1348
Vokáč K. viz Schmoranz Gustav
Vokáč Karel (Karlo) 84, 1079 ▮ **1434–1436**, 1712
Vokáčová, roz. Eisenreichová Marie 1435
Vokolek V., nakl. **1436–1437**
Vokolek Václav ml. 1438, 1439
Vokolek Václav st. 1436, 1437
Vokolek Vladimír 406 ▮ 1344, **1437–1440**, 1559, 1560, 1664, 1891
Vokolek Vlastimil 1054 ▮ 1436, 1437, 1897
Vokolek Vojmír 1055 ▮ 1437
Vokolková Anna 1437
Vokrová Libuše viz Vokrová-Ambrosová Libuše
Vokrová-Ambrosová Libuše 94 ▮ 1346, **1440–1442**, 1841
Vokřál Vít 1457
Vokurka Silovák viz Šípek Karel
Volák František Pravoslav 515 ▮ **1442**
Volanská Hela 1564
Volavka Vojtěch 1841
Volavková Hana 1110, 1578, 1841
Volček Jakov (J. J.) 1564
Volenec J. L. 832
Volenec Ladislav 317 ▮ 1158, 1181, 1796
Voleská Eva 1444
Voleská Marta 1442–1443, 1444, 1445, 1751
Voleský Gustav ml. 1104, 1442, 1444
Voleský Gustav st. 1442, 1443, 1445
Voleský Gustav, nakl. 91 ▮ **1443–1445**
Voleský Karel (1861–1939) 1443, 1445
Voleský Karel ml. (1898–1976) 1445
Voleský Karel nejml. (1925–1993) 1445
Voleský Karel, nakl. **1445–1446**, 1750
Voleský Otto 1442, 1444
Volf František 1104, **1446–1447**, 1518
Volf Jaroslav 1518
Volf Josef 305, 942, 984 ▮ **1447–1452**, 1465, 1731, 1799
Volf Josef (* 1892) 1449
Volf M. B. 1448, 1451
Volfius Benešovský Adam 1008 ▮ 1193, 1503
Volfová Adéla 819
Volfová Antonie 1289
Volfová Marie 1513, 1518
Völk Josef 514
Volkenštejn V. M. 1203
Volkov F. V. 1734
Vollan Grigorij de 1563
Vollmer Walter 1405
Volná Kateřina 1457
Volná Odolenka (Růžena) viz Krásnohorská Eliška
Volný A. J. 406
Volný František viz Skýpala Otakar
Volný František, lékař 1658
Volný Jan viz Václavek Bedřich
Volný Jiří viz Veselý Jindřich
Volný Jiří (syn Lukáše Volného) 1457
Volný Jiřík 1249, **1457**, 1734

Volný Lukáš 1457, **1457–1458**
Volný Řehoř 425, 670
Volný Stanislav viz Zelený Václav
Volný Václav 1457, 1458
Volný Zdeněk 1064
Vološin Maximilian (M. A.) 870 ▮ 1244
Volšovský Ferdinand 1458, 1770
Voltaire 253, 510, 520, 521, 656, 942, 1005 ▮ 1152, 1304, 1517
Voltić Josip 112
Vomáčka Boleslav 1235, 1604
Vomáčka Václav 1249
Vomáčková Marie 367
Vondráček Arnošt 1675
Vondráček František 601 ▮ 1181, 1347, **1458–1460**
Vondráček Jan (1) **1460–1461**
Vondráček Jan (2) 467 ▮ **1461–1463**, 1754
Vondráček Karel 179
Vondráček Vladimír 891, 907
Vondráčková Jaroslava (Slávka) 1839
Vondráčková Karla 1828
Vondrák Josef 1378, 1380
Vondrák Václav 428 ▮ 1241, 1532, 1785
Vondruška Felix Adam (Felix) 833 ▮ **1463–1465**
Vondruška Isidor 397
Vondruška Karel 406
Vondruška Ladislav 1102
Vonka Rudolf Jordán (Rudolf, J. R.) 503, 830 ▮ **1465–1468**
Vonková, roz. Chmelařová Libuše (Linda) 1465
Vopařil Josef 1468–1469
Vopona Fricek, pseud. 1895
Vopravil Jaroslav 78, 408, 464
Vopršal Jan 182 ▮ 1607
Voráč Jaroslav 222
Voráček Josef Antonín 217 ▮ **1469**
Voranc Prežihov 1533, 1534
Vorel Augustin 1093
Vorel Jan 460 ▮ 1310, 1311, **1470**, 1768
Vorel Josef 94 ▮ 1346, **1470–1472**
Vorel Josef, skladatel 1164, 1284
Vorel Karel 124
Vorlíček František Ladislav 1070 ▮ 1284, **1472–1473**
Vorličný Pavel viz Aquilinas Pavel
Vorlová (-Vlčková) Zdenka 1832
Vorovka Karel 94, 95, 762, 763 ▮ 1444, 1465
Vortel Václav 1233
Vořechová Zdeňka 1385
Voříšek Rudolf 1558, 1559, 1560, 1897
Vosečková Jana 463
Voska A. E. 1878
Voskovec (Gerlette) Anne 1474
Voskovec (McKew) Christine 1475, 1476, 1478
Voskovec Jiří (George) 37, 66, 67, 156, 181, 225, 233, 504, 832, 990, 992, 993, 1004 ▮ 1112, 1287, 1312, 1313, **1473–1485**, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1680, 1840, 1853, 1919
Voskovec Prokop 1475
Voskovec Prokop ml. 1475
Voskovec (Wachsmann, Vaksman) Václav (Vilém) 1473
Vosper Frank 1220
Vostokov A. Ch. 1859
Vostradovský Vítězslav 179, 369
Vostrý G. A. (Gustav) 194, 195
Vostrý Jan viz Vymazal František
Vostrý Karel 980
Vostřák Zbyněk 1611
Vostřebal Alois 1486
Vostřebal Jan 1485–1486
Vostřebal Jan (N. F.) 1485
Vostřebal J. V. 1486
Vosyp Ondřej viz Vika Karel
Votava Jan 1302, 1303, **1486–1487**
Votka Jan (J. K.) 785 ▮ 1308, 1430
Votlučka Karel 1878
Votoček Emil 1487
Votoček Jiří (Josef) viz Neumann S. K.
Votoček Otakar 891 ▮ 1487
Votočková-Joachimová Jiřina 1487
Votočková-Lauermannová Olga 349, 891, 892, 983 ▮ 1161, 1180, **1487–1488**, 1834
Votruba Antonín 1772
Votruba František 214
Votrubec Ctibor 1496
Votrubová Stefana 1180
Votrubová-Haunerová Marie 1346, **1488–1489**, 1833, 1834
Votýpka Josef 1321, 1357
Voves Arnošt 1939
Vovsová Zdenka 1346
Voyt Alexander 1908
Vozábová Eliška 1824
Vozka Jaroslav 399 ▮ 1155, 1234
Voženílek Jindřich 350
Voženílek Jiří 1062
Vožický František P. (František) 460, 983 ▮ 1181, 1327, **1489–1490**
Vrabec Václav 1064
Vrač viz Tréval Emil
Vrána Eduard 1240
Vrána František Mnohoslav 96, 97, 273, 455, 457, 598 ▮ 1309, 1399, **1490–1491**, 1778, 1827
Vrána Ludvík 1244
Vrána (Trocnovský) Miroslav (Mirko) 833
Vrána Stanislav 350 ▮ 1158
Vrána Václav 832 ▮ **1491–1493**
Vrána Vojtěch viz Sabina Karel
Vránek Pohořský Jan 1377, 1378
Vraný K. 1830
Vraštil Jaromír 1162
Vraštil Josef 1451, 1883
Vratislav František 321 ▮ 1493
Vratislav Oldřich 1779
Vratislav Rudolf 1357
Vratislav z Mitrovic Jiřík 875
Vratislav z Mitrovic Kryštof 203
Vratislav z Mitrovic Štěpán 875
Vratislav z Mitrovic Václav 33, 123, 125 ▮ **1493–1494**
Vrátný Josef 1494
Vrátný Karel 842 ▮ 1378, 1380, **1494–1496**, 1573
Vráz Enrique Stanko 987, 988 ▮ **1496–1498**, 1767
Vraz Stanko 329, 330, 527, 584 ▮ 1683, 1780
Vrázová Vlasta 1496
Vrba František 173, 215, 400, 401
Vrba J. F. (F. J.) viz Dlouhý František
Vrba Jan 98, 406, 462, 875, 907, 954, 983, 1057 ▮ 1162, 1342, **1498–1501**, 1641, 1766, 1767, 1768, 1769, 1797, 1798
Vrba Jan viz Vrba Tadeáš
Vrba Karel 1954

Vrba Přemysl 1316
Vrba Rudolf 1380
Vrba Tadeáš 1502, 1504, 1768
Vrba Vladimír 1502–1503, 1895
Vrbata Josef 1180
Vrbata Josef viz Olbracht Ivan
Vrbenská Kateřina 1503
Vrbenská Ludmila 1503
Vrbenský Bohumil 40
Vrbenský Bohuslav 578
Vrbenský Ondřej 1503
Vrbenský Viktorin 1008 ▮ 1193, **1503–1504**
Vrbík Stanislav viz Slavík J. M.
Vrbíková Veronika viz Mikšíčková Veronika
z Vrbna Rudolf 113
Vrbová Alena 400, 401, 1064 ▮ 1502, **1504–1507**
Vrbová Amálie viz Sumín Jiří
Vrbová Běla 1507
Vrbová Hana 79, 215
Vrbová Vilma 1444
Vrbová-Pavlousková Běla 1446, **1507–1508**
Vrbský Bedřich 177, 357, 460, 761, 827, 829, 832 ▮ 1508, **1508–1510**, 1538
Vrchbělský J. A. viz Albín Vrchbělský J. A.
Vrchlická Eva 37, 38, 174, 448, 695 ▮ 1456, **1510–1512**, 1513, 1538, 1699, 1768, 1834
Vrchlická, roz. Nevolová Eva ml. 1510
Vrchlická, roz. Podlipská Ludmila 891 ▮ 1513, 1518, 1519
Vrchlická (-Čápová) Milada 1513, 1518
Vrchlický Jaroslav 30, 69, 73, 74, 75, 103, 165, 168, 191, 193, 194, 205, 206, 207, 214, 223, 224, 253, 258, 267, 277, 278, 290, 291, 306, 317, 328, 349, 350, 357, 362, 364, 379, 380, 399, 403, 404, 418, 428, 435, 437, 439, 443, 449, 452, 454, 455, 456, 457, 460, 472, 482, 483, 509, 511, 516, 535, 540, 542, 543, 544, 546, 560, 580, 587, 600, 601, 602, 603, 606, 609, 613, 614, 622, 627, 631, 641, 651, 656, 663, 677, 689, 690, 698, 708, 709, 721, 732, 734, 747, 772, 773, 822, 825, 826, 828, 836, 837, 873, 879, 883, 891, 900, 906, 907, 908, 916, 919, 920, 921, 922, 958, 961, 979, 980, 982, 1004, 1036 ▮ 1092, 1094, 1108, 1112, 1113, 1115, 1122, 1131, 1132, 1136, 1139, 1180, 1190, 1194, 1208, 1293, 1301, 1304, 1310, 1340, 1341, 1346, 1347, 1348, 1349, 1376, 1377, 1379, 1402, 1403, 1412, 1414, 1419, 1424, 1426, 1453, 1454, 1463, 1466, 1486, 1495, 1510, 1511, **1512–1525**, 1532, 1533, 1535, 1536, 1546, 1547, 1553, 1584, 1587, 1588, 1593, 1651, 1652, 1655, 1668, 1706, 1707, 1711, 1712, 1716, 1717, 1720, 1747, 1765, 1766, 1767, 1768, 1771, 1791, 1792, 1795, 1796, 1797, 1798, 1799, 1800, 1828, 1829, 1830, 1832, 1839
Vrchlický Jaroslav ml. 1513
Vries Theun de 92 ▮ 1559
Vrla Josef 261
Vrla Leopold 1664
Vrobel František 95, 288 ▮ 1159, 1181
Vronská Máša 983
Vršovci 1505
Vrtal Martin 232
Vrťátko Antonín Jaroslav 437, 439, 565, 763, 790, 959 ▮ 1307, 1308, 1357, 1383, **1525–1527**, 1632, 1682
Vrtba (z Vrtby) F. V. 100
Vrtišová Jiřina 37 ▮ 1347, **1527–1528**
Vruk Jiří 232
Vrzal Alois Augustin (Augustin) 326, 361, 461, 572, 573, 759, 813 ▮ 1310, **1528–1530**, 1767
Vrzalová Bety 1473
Vřeskovický Jaroslav viz Urban J. F.
Vřesnický Jan 572, 602, 763 ▮ 1132, 1180, **1530–1531**, 1559, 1771
Vřesnický Jan viz Satalický B. M.
Vřesovec z Vřesovic Václav 1451
Vsetínský J. V. (J. B.) viz Boubela Josef
ze **Všehrd Viktorin Kornel** 1019 ▮ **1531–1532**
Všejanský Filip 45, 46
Všetička František 224
Vtipálek Ratibor viz Prokoš Otakar
Vtípilová Lenka 1064
Vukotinović Ljudevit (L. F.) 705, 706
Vuković Čedo 1147
Vulkán David viz Herrmann Ignát
Vulpius Ch. A. 577, 755, 897, 898
Vulterin Theobald 540
Vusín Kašpar (K. Z.) 894, 895
Vybíral Bohuš 1532–1535
Vybíral Zbyněk 1064
Vycpálek Ladislav 1109, 1116
Vycpálek Vratislav 153 ▮ 1232
Vydra Bohumil 214, 216, 715 ▮ 1347, **1535–1537**
Vydra Stanislav 323, 498, 590, 591 ▮ 1739
Vydra Václav 548, 715, 991, 993 ▮ **1537–1538**, 1611
Vydra Václav (1902–1979) 1537, 1538, 1919
Vydra Václav (* 1956) 1537
Vydral Josef viz Tetauer Frank
Vydrová Helena 1538
Vydrová Kateřina 1538
Vyhlídal Jan 207, 290 ▮ 1315, 1379, **1539–1541**
Vyhlídal Oldřich 1063
Vyhnis Čeněk 1115, **1541–1542**
Vychodil Jan 1244
Vychodil Pavel Julius (Pavel) 1528, **1542–1543**
Vykoukal F. V. 205, 455, 456 ▮ **1543–1545**, 1768
Vykoukal František 1543
Vykydal J. J. 461
Vykydal Josef 1156
Vykysalý Josef 120
Vyleťal Valdemar (František) 84 ▮ 1162, **1545–1546**, 1833, 1878
Vymazal František 249, 366, 688, 850 ▮ 1237, 1491, **1546–1550**, 1780
Vymětal František 1102
Vymětal Josef 629 ▮ 1131, 1816
Vymětal Ladislav 172 ▮ 1440, 1441
Vyplel Jaroslav (Jaro) 97 ▮ **1550–1551**, 1712

Vyskočil Albert 164, 190, 311, 503, 504, 1054, 1055 ▮ 1242, 1422, 1456, **1551–1553**, 1559, 1560, 1664, 1712, 1785, 1786, 1891
Vyskočil Břetislav 1552
Vyskočil Ivan 1617
Vyskočil J. K. 1561
Vyskočil Lev Ondřej **1553**
Vyskočil Oskar 1553
Vyskočil Pavel 1577
Vyskočil Quido Maria 75, 312, 317, 460, 516, 572, 678, 687, 828, 831, 832, 977, 982, 1081 ▮ 1102, 1103, 1104, 1105, 1157, 1159, 1162, 1179, 1181, 1342, 1345, 1377, 1378, **1553–1557**, 1768, 1769, 1797, 1798, 1829, 1830, 1895, 1944
Vyskočil Stanislav 1538
Vysloužil František 1778
Vysockij Vladimir (V. S.) 1064
z Vysokého Mýta Jan 394
Vysoký F. viz Veselý Jindřich
Vysoký Hynek 476
Vysoký Jan 366
Výšek A. D. 1764
Vyšín Kamil 1767
Vyškovský F. Š. 1289

Wadell Helen 503
Wagenknechtová Anna 948
Waggerl K. H. 1681, 1897
Wagner Charles 690
Wagner Jan 1179, 1346, 1347, **1562–1563**
Wagner Josef 965, 966 ▮ 1452, 1456
Wagner Oktavián 214, 687
Wagner Richard 509 ▮ 1790
Wagner Václav 1843
Wágnerová Marie 1377
Wagsteinová Jarmila 1564
Wahl Theodor von 337
Wahlöö Einar 1528
Wachsman (Wachsmann) Alois 861, 965 ▮ 1473, 1474, 1616
Wachsmann Bedřich (1820–1897) 453 ▮ 1473
Wachsmann Bedřich (1871–1944) 1473
Waidhas Hans 298
Waitzmann Jindřich 1182
Wald (Walt) O. F. J. viz Waldt O. F. J. de
Waldau Alfred 238, 387, 388 ▮ 1206, 1485, 1486, **1564–1567**
Waldau Max 1565
Waldberg Heinrich von 1816
Walden J. viz Gleich J. A.
Waldhauser Karel 701 ▮ 1132
Waldhauser Konrád 618, 619 ▮ **1567–1568**
Waldt Ondřej František Jakub de 1244, **1568–1570**
Walker Rowland 626
Wallace D. M. 1209
Wallace Edgar 987 ▮ 1342, 1445, 1446, 1471, 1507, 1508
Wallace Lewis 1341
Waller W. F. 94
Wallis Alfred 657
Wallisová Francisca 1564
Walló K. M. (Ladislav, Kimi) 401, 440, 748, 1062 ▮ 1162, **1570–1571**
Walló Marie 440 ▮ 1571
Walló Olga 1570
Wallquist Einar 1527
Walpole Hugh (H. S.) 164, 172, 173, 463, 730 ▮ 1143, 1343
Walt R. J. (Robert) 595
Walter Emil 95, 510 ▮ 1346, **1572–1573**, 1712, 1833
Walter Oskar 287
Walter Otto 1664
Walter Rudolf 392
Walter Václav viz Tréval Emil
Walter Vojtěch 1103
Walterová, roz. Kárnetová Zdena **998**, 999 ▮ 1797
Walther Ben viz Beneš Buchlovan Bedřich
Waltner Josef 408
Waltrová Olga 233
Waluš-Strunz Josef viz Valuš-Strunz Josef
Wander von Grünwald J. L. (Josef) 126
Wanderer Josef 819, 820, 822, 823
Wankel Jindřich 271
Wanklová Madlenka (Madléna) 1833, 1834
Wanklová K. B. viz Bufková-Wanklová Karla
War (Wa-r), pseud. 156
Warausová Vilma 1573–1574
Waren R. P. 730
Warren Austin 1594, 1598
Warren Beach Joseph 1220
Wartenberg Walter 509
Wartenburg Karl 1816
Washington George 1038, 1039 ▮ 1770
Wassermann Jakob 37, 38, 503, 510 ▮ 1170, 1664, 1680, 1840
Wassermann (Wasserman) Václav 431, 1012 ▮ 1163, 1474, 1616, 1625, 1805, 1806
Wast Hugo 1342
Waters Christofer P. viz Vodička Timotheus
Watke Joseph 1816
Wattersonová Zdenka 1180, 1312
Watzke Vladimír viz Zíka Vláďa
Watzlik Hans 1349
Waugh Evelyn 1145, 1558
Ważyk Adam 1688
Weatherall Marie (Mica) 864
Weatherwax Clara 1143
Weber Blanche 1104
Weber C. M. von 231, 755, 756 ▮ 1284, 1747
Weber J. L. 823
Weber Josef 972
Webster Jean 748
Wecksell J. J. 574
Wedding Alex 510
Wedekind Frank 43, 368, 593, 594, 595, 601
Weidinger J. W. 675
Weidmann Paul 125, 755, 897, 898
Weigel Joseph 754
Weigert Bořivoj M. 830 ▮ **1574–1575**
Weigl Joseph 390
Weigner Leopold 978
Weil A. viz Tuček M.
Weil Ervín (Erwin) 788
Weil Jiří 186, 406, 463, 921, 1005, 1058, 1059, 1060, 1061 ▮ 1090, 1091, **1575–1579**, 1840, 1841
Weilen Josef 337
Weinberger K. R. 1816
Weinberk Vlad. 1274
Weiner Kamil 1582
Weiner Richard 43, 319, 366, 569, 594, 595, 982 ▮ 1117, 1455, **1579–1584**, 1628, 1680, 1769, 1854

Weinert Erich 656
Weinfurt Martin 1132, 1709, 1710
Weinfurter Eduard 304, 306, 307, 308, 831 ▮ 1131
Weinfurter Karel 406, 460, 461, 687, 821, 828 ▮ 1182, 1341, 1346, 1347, **1584–1586**
Weinfurterová Ludmila 979
Weingart Miloš 302, 315, 349, 382, 462, 1028 ▮ 1347, 1417, **1586–1589**, 1840, 1859
Weingert Bořivoj 1742
Weininger Kašpar 790 ▮ 1357
Weininger Otto 856
Weinrich Karel 1228
Weintraub Wiktor 1032
Weinzettl Vilibald 1441
Weir A. R. 608
Weirauch A. E. 1789
Weis Karel 138 ▮ 1603
Weisbauerová Anna 684
Weiskopf F. C. 480, 705, 778, 1059, 1060 ▮ 1091, 1170, 1840
Weisl Otakar 1181
Weismantel Leo 503
Weiss Adolf 809
Weiss Ernst 1878
Weiss Helmut 1405
Weiss Jan 84, 89, 93, 467, 984 ▮ 1112, 1570, **1589–1593**, 1851
Weiss Jiří 401, 991
Weiss Josef 662
Weiss Karl 286, 601 ▮ 1603, 1604
Weiss Philip von 750
Weisse Ch. F. (Christian) 126, 498, 596 ▮ 1808, 1907
Weisse Michael 750, 799, 942 ▮ 1900, 1905, 1906
Weissová Miluše 1180
Weitenweber Vilém 452 ▮ 1765, 1768
Welisch Ernst 170
Wellek Albert 1593
Wellek Bronislav 428 ▮ 1593
Wellek N. D. (Nonna) 1598
Wellek René 37, 38, 58, 171, 174, 193, 220, 221, 222, 747, 748, 921, 1059 ▮ 1220, **1593–1600**
Welles Orson 1474, 1617
Wellner Karel (K. Z.) 980
Wellner Max 367
Wells H. G. 133, 173, 319, 461, 510, 626, 687, 978 ▮ 1205, 1218, 1219, 1247, 1342, 1344, 1348, 1411, 1412, 1444, 1584, 1668, 1814, 1833, 1851, 1852
Welten Heinz 1066
Welzl Jan (J. E.) 884, 885 ▮ 1198, 1200, **1600–1602**
Wendler O. B. 1680
Wendling Emil 1252
Wenig Adolf 52, 317, 416, 419, 460, 603, 687, 802, 829, 964, 976, 977, 978, 979, 980, 982, 983, 984 ▮ 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1131, 1160, 1161, 1162, 1181, 1345, 1385, 1455, **1602–1605**, 1609, 1610, 1611, 1769
Wenig Adolf ml. 694 ▮ 1603, 1606, 1610
Wenig Arnošt 1609
Wenig Frank 181, 182, 349, 418, 572, 832 ▮ 1102, 1103, 1104, 1157, 1158, 1161, 1162, 1203, 1312, 1603, **1605–1609**, 1878
Wenig František 1603, 1605, **1609**
Wenig Jan 693, 829 ▮ 1104, 1105, 1161, 1162, 1325, 1343, 1345, 1538, 1571, 1603, 1606, **1609–1611**
Wenig Josef 95, 258, 369, 980, 988 ▮ 1160, 1348, 1444, 1603, 1604, 1606, 1609, 1610
Wenig Karel 1609
Wenigová Irena 1606
Wenigová Pavla 983
Wenigová Růžena 1603
Wenzel G. I. 895
Wenzig Josef 328, 457, 707, 708, 709, 877, 1072 ▮ 1109, 1130, 1131, 1257, 1322, 1357, 1361, 1565, **1611–1616**, 1635, 1682, 1683
Wenzigová Amalie 1357
Wenzl Josef 206
Werfel Franz 36, 43, 92, 832 ▮ 1117, 1558, 1878
Werfer Albert 723
Werich Jan 37, 66, 67, 156, 181, 225, 233, 832, 905, 906, 990, 992, 993, 1004 ▮ 1112, 1287, 1312, 1313, 1473, 1474, 1475, 1476, 1477, 1478, 1479, **1616–1624**, 1840, 1919
Werichová, provd. Kvapilová Jana 1616, 1617, 1620
Werichová Regina 1616
Werichová, roz. Housková Zdena (Zdeňka) 1616, 1620, 1621
Wermuth Bedřich 748
Werner Jan (Johann) 972
Werner Karel 125
Werner Vilém (V. V., Willi, Willy) 507, 508, 819 ▮ 1343, **1624–1626**, 1798
Werner Vilém (* 1906) 1625
Wernhard Josef 1626
Wernhardt Josef viz Wernhard Josef
Wernisch Ivan 1063
West Moric 1789
Weston John 1627
Westonia Elisabetha Ioanna (A. J.) **1626–1628**
Wett Josef 968 ▮ 1709
Wette Adelheid 1816
Wetter Daniel viz Strejc-Vetter Daniel
Wetter Karel de viz Dewetter Karel
Weyr Jiří 234
Weyssenhoff Józef 977 ▮ 1342, 1459
Wharton Edith 172, 173 ▮ 1247
Wheatley Dennis 988 ▮ 1445
Whistler James McNeill 547 ▮ 1454
White E. L. 93
White S. E. 987 ▮ 1471
Whitman Walt 139, 852 ▮ 1117, 1142, 1143, 1219, 1285, 1286, 1455, 1515, 1517, 1657, 1878
Whitte Ch. P. (W. P.) viz Pokorný Jaroslav
Wickhoff Franz 814
Wickström V. H. 977
Wied Gustav (G. J.) 461, 595 ▮ 1343
Wiedermann Bedřich 1868
Wiedermannová Božena 1823, 1824
Wiedermannová-Motyčková Zdenka 1823, 1824
Wiehl Antonín 439, 907
Wiechert Ernest 1404, 1405
Wieland Ch. M. 959
Wiener Josef 156, 157, 1002, 1004 ▮ 1313, 1478, 1621
Wieniawski Julian (Jordan) 1563
Wiese Berthold 922, 924

Wiesner A., nakl. 602 ▮ 1178, 1771, 1795
Wiesner Alois 1766
Wiesner Jaroslav 1181
Wiggin K. D. 626
Wichert Ernst 1211, 1789
Wichterlová Hana 1440, 1641
Wijkander C. O. 194
Wiktor Jan 979
Wilanowitz-Moellendorff Ulrich von 359
Wilbrandt Adolf 336, 709
Wilczyński Albert 142
Wilde Oscar 93, 95, 231, 253, 364, 488, 503, 580, 601, 889, 901, 921, 936, 1005, 1081 ▮ 1220, 1222, 1283, 1454, 1573, 1851, 1852
Wilder Thornton 37, 38 ▮ 1283, 1474, 1476, 1478
Wilder Victor 1789
Wildmann František 1379
Wilhelm Jindřich 819
Wilhelm Julius 1604, 1816
Wilhelmi Alexander 1053
Wilken Heinrich 337 ▮ 1789
Wilkońska Paulina (z Lauczów) 142
Wiłkoński August 1682, 1895
Wilkuna Kyösti 133
Willam F. M. 397
Willenberg Jan 1954
Willette Adolphe 594
Williamson A. M. 1471, 1585
Williamson Ch. N. 1471, 1585
Williamson Thames 702
Willkie W. L. 1843
Willner A. M. 1604
Wilson Angus 1146
Wilson Mitchell 730
Wilson Woodrow 133 ▮ 1496
Wilton Louis 1445
Wimmer F., nakl. 1066
Wimmer Jakub 680
Wimmer Josef 468
Winder Ludwig 92, 95
Windischgrätz Alfred (A. K. F.) 519 ▮ 1350
Windischgrätz Augustin 651
Winiker Karel 571
Winkler František viz Vinkler František
Winkler Jan 583
Winter Gustav 92, 93, 94, 95, 705 ▮ 1117, 1152, 1154, 1580, **1628–1630**, 1786, 1840
Winter Keith 39
Winter Lev 1628
Winter Zikmund 47, 128, 292, 306, 366, 370, 457, 535, 572, 602, 603, 610, 612, 640, 744, 761, 763, 860, 861, 879, 901, 907, 960, 973 ▮ 1311, 1379, 1544, 1611, **1630–1635**, 1654, 1767, 1768, 1769, 1771, 1781, 1795, 1796, 1797, 1798, 1799, 1800
Winterberg Eugen 1467
Winterberger Alexander 1614
Winternitz Josef 705
Winternitz Max 1234
Wintersperger Anton 1848
Wirth Zdeněk 462, 611, 740, 861, 979 ▮ 1116, 1261, 1455
Wirzbięta Maciej 564
Wiseman Nicholas (N. P. S.) 723, 793 ▮ 1495, 1614
Wiśniowski Teofil 1635
z **Wiśniowskich Honorata Zapová 1635–1636**, 1682, 1683
Witkiewicz S. I. 867
Wittfogel (Wittvogel) K. A. (Karl) 1090, 1170
Wittlin Józef 1688
Witwicki Stefan 1472
Wladika J. R. (Johann) viz Vladyka J. B.
Wocel Johann (J. E.) viz Vocel J. E.
Wodarz Jan 1316
Wodehouse P. G. 93, 319, 463, 750 ▮ 1126, 1343, 1507, 1508
Wodseďálek (Wodsedálek) Franz viz Vodseďálek František
Woedtke Fritz von 1405
Wohlmuth Alois 286
Wöhrle Oskar 503
Wójcicki K. W. (Kazimierz) 636 ▮ 1383
z **Wojkowicz Jan** 84, 317, 899, 900, 902, 978, 983 ▮ 1455, 1518, 1545, **1636–1637**, 1768, 1797, 1833
Wolf A. J. 763
Wolf Alois 271
Wolf František 1377, 1378
Wolf J. H. 125
Wolf Josef viz Volf Josef
Wolf Karel 1154
Wolf P. J. 752
Wolf-Ferrari Ermanno 170
Wolfe Thomas (Th. C.) 1146, 1219, 1220, 1283
Wolff Jan 942
Wolff Ludwig 1153
Wolff O. L. B. 1614
Wolff P. A. 270, 755, 1072 ▮ 1320
Wölfflin Heinrich 738, 741 ▮ 1455
Wölfling L. F. 1125
Wolfram Václav 1227
Wolkan Rudolf 515
Wolker Ferdinand 1638, 1641
Wolker Jiří 26, 68, 156, 207, 222, 226, 260, 398, 399, 418, 467, 517, 547, 652, 775, 776, 835, 852, 863, 864, 948, 982, 987 ▮ 1093, 1149, 1166, 1168, 1198, 1201, 1221, 1233, 1234, 1235, 1285, 1286, 1369, 1387, 1546, 1586, **1637–1648**, 1692, 1712, 1759, 1761, 1830, 1840, 1853, 1866
Wolkerová Zdena 864 ▮ 1638
Wollheim W. A. 1073
Wollman Frank 216, 221, 222, 832, 917 ▮ 1144, **1648–1651**, 1759, 1793
Wollman Slavomír 1648
Wollmanová, roz. Fajnorová Anna 1648
Woltmann Karoline 1323
Wolstein J. G. 125
Woltmann C. L. von 126
Wolzogen Ernest von 634
Woolf Virginia 175, 503, 626, 1055
Wordsworth William 1146, 1208, 1833
Wowk Jiří 694, 988 ▮ 1471
Wrantavič F. viz Franta Šumavský Josef
Wratislaw A. W. 913
Wren P. Ch. 1585
Wright Richard 730
Wright S. F. 1445
Wulkan Arnošt 740
Wundt Wilhelm 1660
Wunsch Hugo Václav 1651–1652
Wünsch Jaroslav 1064
Wünsch Josef (V. J.) 455, 571, 763 ▮ **1652–1653**, 1767
Wünsch Rudolf 31

Wünsch Vojmír (V. J.) viz Wünsch Josef
Wurm Ignát 271 ▮ 1239
Wurmová Jindřiška 1824, 1833, 1834
Wurz Ignaz 1626
Wurzbach Constant von 1614
Wüsten Johannes 156
Wycliff (Wyclif, Wycliffe) John viz Viklef Jan
Wygodzki Stanisław 868
Wylmschwerer Georg viz Štyrsa Jiří
Wyspiański Stanisław 983

Xaver (Xaverius) viz Švejda František
Xaver F. viz Žilka František
Xenofon 370, 480, 636
Xenopulos Grigorius 360

Yamanaka Tiroux 185
Ybarra T. R. 1422
Yeats W. B. 164, 397, 1055 ▮ 1205, 1349, 1712
Yeghiayan Eddie 1596
Yes viz Foltýn Josef
Young Betty 1788
Young Edward 384
Yoyotte Pierre 423
Ypsilon viz Herrmann Ignát
Yvetot Georges 579

Zába Gustav 102 ▮ 1830
Zabila Natalija 294
Zábojník Juraj (Jiří) 1023
Záborský Vítězslav 1656–1657
Zábrana Jan 1113, 1363
Zábranský Alois 826, 828, 977 ▮ **1658–1659**
Zabranský Jan Alois (Jan) 45, 46 ▮ **1659**
Zadina Milan 215
Zadrobílek Vladislav 1184
Zagórski Jerzy 600
Zagórski (Zagurski) Włodzimierz 1327, 1780
Zagoskin M. N. 352
Zahajkiewicz Filip 1132
Zahálka Rudolf K. 1659–1660
Záhorský J. K. viz Zákoucký K. J.
Záhorský Vojtěch 1772
Záhoř Jiří (M.) viz Veselý Jindřich
Záhoř Vítězslav viz Štoll Ladislav
Záhoř Zdeněk 113, 318, 460, 464 ▮ **1660–1661**
Záhořová-Němcová Marie **1660**
Zahrádka Kamil 461
Zahradníček Jan 68, 84, 92, 94, 171, 233, 372, 392, 400, 504, 507, 508, 544, 631, 1054, 1055 ▮ 1113, 1242, 1344, 1437, 1438, 1439, 1552, 1561, **1661–1666**, 1756, 1790, 1853, 1854, 1891, 1897
Zahradníček Jan, MUDr. 1664
Zahradník F. 1712
Zahradník Isidor (Bohdan) 1668, 1954
Zahradník Vincenc 200, 380, 763 ▮ 1179, 1320, 1321, 1352, 1355, 1357, **1666–1668**
Zahradník Brodský Bohumil 437, 535, 572, 686, 828, 831, 982, 1081 ▮ 1179, 1180, 1310, 1313, 1342, 1377, **1668–1671**, 1767, 1769, 1798
Zahradníková-Plešingerová Anna 983
Záhrobský z Těšína Jan 476, 477 ▮ **1671**
Zach F. A. 1239
Zach František 581 ▮ 1406
Zach I. B. 474
Zach Ondřej 1064
Zachar viz Krahulík Ivan
Zachar Jan Harris (Jan) viz Záborský Vítězslav
Zachar Otakar 1182, 1830
Záchodský z Slevizu Petr viz Stach Václav
Zachová Jana 1938, 1939
Zajc Ivan 1788
Zajcev B. K. (Boris) 1529, 1712
Zajceva Božena 93, 832
Zajíček Jaroslav 1346
Zajíček Karel 1671–1672
Zajíček Pavel 1064
Zakopal Bohuš 869, 870 ▮ 1297
Zákoucký Karel J. (Karel) 572 ▮ 1132, 1161, 1180, 1310, 1345, 1379, 1559, **1673–1675**, 1771
Zákrejs František 587, 599, 673, 804 ▮ 1113, 1131, 1297, 1397, 1398, **1675–1677**
Zákrejs Vladimír 369 ▮ **1676**
Zákrejsová Bohumila 763
Zálabský Václav 1379
Zalamea Borda Eduardo 503
Záleská Bohuslava viz Augustinová Božena
Zaleski J. B. (Bohdan) 206, 456 ▮ 1115
Zaletěl Prokop 1377, 1379, 1380, **1677–1678**
Zalewski Witold 867
Zamazal Antonín 1705
Zamazal Josef 77, 325, 326, 655, 656 ▮ 1715
Zámečník F. J. 1772
Zámečníková, provd. Těsnohlídková Olga 883
Záměstský (T.) viz Tomek Ferdinand
Zamin Ki Dost 1220
Zamjatin J. I. 462
Zámrský Martin Philadelphus 61 ▮ 1448, 1449, **1678–1679**, 1731, 1733
Zamrzla Rudolf 1133
Zamykal Ladislav 166
Zanáška Vladimír 317
Zangwill Israel 1844, 1845
Zaorálek Jaroslav 37, 94, 294, 503, 504 ▮ 1405, 1478, 1558, 1581, **1679–1681,** 1691
Zap František 1681
Zap Karel Vladislav (K. L.) 217, 328, 433, 452, 515, 527, 763, 784, 786, 790 ▮ 1322, 1350, 1382, 1383, 1612, 1614, 1635, **1681–1684**, 1783
Zapletal Čeněk 256
Zapletal F. V. 1380
Zapletal Štěpán 151
Zapletal Václav 1380
Zapolska Gabriela 601, 743, 867 ▮ 1152, 1181, 1342, 1459, 1536, 1832
Zápotocký Antonín 40, 215 ▮ 1279, 1662, 1672
Zápotocký Ladislav 1784
Zapová z Wiśniowskich Honorata viz z Wiśniowskich Honorata Zapová
Zappa Frank 1064
Zaręckij N. V. 1032
Zarin A. E. 600
Záruba Alois 833 ▮ 1104, 1105

Záruba Josef viz Vlasáková Julie
Záruba K. (K. A.) viz Žák Karel
Záruba Tomáš viz Tille Václav
Zářecká G. A. 1830
Zářecký V. S. viz Theer Otakar
Zařičanský Josef 1684–1685, 1771
Zaříčanský Josef viz Zařičanský Josef
Zasche Rudolf 298
Zatirand Václav 1538
Zátka Ferdinand 412
Zátková, provd. Suchá Gabriela viz Suchá Gabriela
Zátková Marie viz Pujmanová Marie
Zátková Růžena 1768
Zatloukal Jaroslav 77, 84, 325, 326, 392, 404, 405, 954, 1054, 1055 ▮ **1685–1687**, 1918
Zatloukalová-Coufalová Ludmila 1823, 1824
Zatočil Leopold 151 ▮ 1316
Zatty Karel viz Zákoucký K. J.
Zauper J. S. 54, 55, 845
Závada Jan 1689
Závada Jaroslav 94, 215, 371, 373, 463, 668, 669, 1063 ▮ 1263, 1315, 1559, 1560, **1687–1689**, 1790
Závada Vilém 171, 221, 222, 318, 319, 383, 504, 788, 924, 1054, 1055, 1062, 1064 ▮ 1090, 1146, 1235, 1313, 1316, 1344, 1452, 1453, 1456, 1640, 1680, 1687, **1689–1693**, 1768, 1790, 1840, 1853, 1854, 1891
Zavadil Alois 1693
Zavadil Antonín 1693
Zavadil Antonín Josef 602, 686, 687 ▮ 1132, **1693–1695**, 1771
Zavadil Jaroslav 1090, 1091, **1695–1696**, 1840
Zavadil Jaroslav (1880–1950) 1695
Zavadskij S. V. (Sergej) 882
Závěta ze Závětic Jiří 1696–1697
Záviš 1697
Záviš z Falkenštejna 814, 816
Záviš ze Zap 1697
Závodník Jindřich 1104
Závodský Artur 401 ▮ 1316
Závora Stanislav viz Hrubý Václav
Závorka Lipenský Tobiáš 564, 1023 ▮ **1698–1699**, 1901, 1905
Závorka Lipenský Václav 1698
Zavrtal Ladislav 1789
Zavřel František 319, 507, 573, 829, 832, 978 ▮ 1181, 1342, 1510, **1699–1702**, 1712, 1754, 1797, 1895
Zavřel František, režisér 43, 856, 922 ▮ 1537, 1699, 1878
Zbavitel Alois (Alojz) 1447
Zbíral Karel 1152
Zbirovský J. S. viz Sládek J. V.
Zbraslavská Ludmila 1103, 1104, 1105
Zbraslavský J. K. viz Kaška Jan
Zbroj Karel 1178
Zbrojný Václav viz Tkadlec Jozef
Zbrožek Marián 811
Zbukov R. K. 828
Zdařil F. X. 317
Zdík Jindřich 853
Zdislava z Lemberka 490 ▮ 1505
Zdráhal B. V. 1575
Zdychynec František 936
Zdziechowski Marian 214 ▮ 1402, 1403
Zeberer Jan Josef 590 ▮ **1702–1703**
Zedníček Stanislav 1344, 1558
Zedníková Božena viz Fringilla
Zefi (Zeffi) viz Heřman (-Zefi) Josef
Zegadłowicz Emil 392, 983, 1054, 1055 ▮ 1316, 1688
Zeidler Anton 298, 299
Zeithammer A. O. 587
Zeithammer Řehoř 685
Zejda Josef 965
Zelenka František 152, 153, 833 ▮ 1312, 1340, 1474, 1616
Zelenka Jan viz Fučík Julius
Zelenka Miloš 466
Zelenková Anna 466
Zelenková Marie 1377
Zelený Václav (Václav) 437, 533, 647, 763, 784, 786, 916 ▮ **1703–1705**, 1770
Zelený Václav Vladimír 217, 456, 671, 1038 ▮ 1133, 1135, **1703–1704**, 1716, 1719
Zelený Vladimír 1641
Zelinka A. V. 1768
Zelinka Alois 1705, 1706
Zelinka Alois, nakl. **1705–1706**
Zelinka Gustav 727
Zelinka J. E. 1641, 1706
Zelinka Jan 135
Zelinka Vojtěch 95, 619, 788, 979 ▮ 1104, 1162, **1706–1707**, 1769, 1797, 1799
Zell Friedrich (vl. jm. Walzel Camillo) 1571, 1788, 1789
Zeman Adolf 93, 94, 460, 516 ▮ 1342, 1348, **1707–1709**, 1943, 1944
Zeman Antonín viz Stašek Antal
Zeman Antonín st. 343, 345
Zeman Bořivoj 1617
Zeman František 343, 875
Zeman František Antonín 369, 602, 763, 820 ▮ 1132, 1135, **1709–1711**, 1772
Zeman Jan 461
Zeman Jiří 224
Zeman Vlad. 475
Zemanová Anna 368 ▮ 1493
Zemanová Emma 461
Zemanová, roz. Schönfeldová Kamila 343, 345
Zemanová O. 1834
Zemek Jakub 1662
Zemek Metoděj 956
Zemek Oldřich 77, 325, 326, 391, 392 ▮ 1179, 1362, 1377, **1713–1715**
Zenger Z. M. 1851
Zenikl Georgius 1892
Zenith Oldřich viz Štěpánek Oldřich
Zenkl Petr 400, 659, 660 ▮ 1347, 1475
Zenkovskij V. V. (Vasilij) 1032
Zerkaulen Heinrich 1681
Zermatten Max 1891
Zero Adam viz Lier Jan
Zetnavský H. A. 1306
Zetterström Hasse 462
Zeune August 673
Zevloun viz Kuffner Jozef
Zevloun (Ladislav) viz Tůma-Zevloun Ladislav
Zeyer Emil 1720
Zeyer J. A. 1716
Zeyer Jan 438, 1109, 1716
Zeyer Jindřich 891
Zeyer Julius 103, 128, 168, 191, 192, 194, 195, 217, 220, 223, 306, 317, 328, 372, 384, 438, 439, 456,

457, 460, 534, 535, 567, 600, 601, 602, 603, 622, 655, 706, 721, 772, 786, 826, 835, 891, 892, 907, 916, 936, 979 ▮ 1112, 1137, 1179, 1194, 1195, 1208, 1224, 1276, 1341, 1378, 1402, 1403, 1453, 1487, 1495, 1510, 1512, 1518, 1544, 1552, 1558, 1559, 1598, 1663, 1688, 1704, **1715–1727**, 1766, 1799, 1828, 1832, 1833
Zeyerová Augusta 1720
Zeyerová Eleonora 438
Zezula Milan 631
Zezula Oldřich 288
Zezulová Helena 1440
Zgúth Petr 416
Zháněl Ignát 1379, 1380
Zháněl Rudolf 1378, 1379, 1380
Zhor Jiří 508 ▮ **1727–1728**
Zhorský F. viz Škorpík F. X.
Zhoř Antonín 1104, 1105, 1156, 1157, 1158, 1159, 1384, 1385, 1386, **1728–1730**, 1889
Zhoř Igor 1729
Ziak viz Žák V. P.
Zíbar Jan 655, 1062
Zíbrt Čeněk 31, 47, 94, 205, 433, 455, 460, 572, 601, 603, 610, 611, 744, 921, 925, 984, 1018, 1071 ▮ 1181, 1311, 1348, 1379, 1425, 1448, 1451, **1730–1736**, 1768, 1829, 1830, 1834
Ziegelbauer Magnoald 241, 242 ▮ **1736–1738**
Ziegler F. W. (F. J. W.) 485, 577, 755
Ziegler Josef Liboslav 54, 56, 498, 680, 681, 868, 1005 ▮ 1320, **1739–1742**
Ziegloser Jan 1575, **1742**, 1743, 1823, 1831
Ziegloserová Anna 93, 460, 687, 828, 832, 982 ▮ 1161, 1179, 1342, **1742–1744**, 1769, 1796, 1798, 1823, 1831, 1832
Ziegner František 1557
Zieletavinus (Zieletavský) viz Štelcar Želetavský Jan
Zieliński Stanisław 868
Zich Jaroslav 1745
Zich Karel 1745
Zich Miloslav 35 ▮ **1744–1745**
Zich Otakar (O. V.) 618 ▮ 1280, **1745–1748**, 1799
Zich Otakar ml. 1745
Zicha Tomáš 1748–1749
Zichová Barbora 1749
Zichová Marie 1385
Zika Jaroslav viz Zyka Borotínský Jaroslav
Zika Josef 1062
Zíka Vláďa (Vladislav) 1444, **1749–1752**
Zika Vojtěch 1799
Zikmund 1042
Zikmund Miroslav 215
Zikmund Lucemburský 338 ▮ 1196, 1813
Zikmund z Jelení 1019
Zikmundová Zdena 548
Ziková Luisa 1310, **1752–1753**
Zillich Emil 602, 603 ▮ 1772
Zilynská Ludmila 215
Zíma Antonín Josef 125 ▮ **1753–1754**
Zima Jaroslav 223, 224
Zima Stanislav 457, 978, 982, 983 ▮ 1162, 1310, **1754–1756**, 1769, 1796
Zima Václav 1375, 1377, 1378, 1380, **1756–1757**
Zima Vladislav 1799
Zimmering Max 1091
Zimmermann J. G. 253 ▮ 1125
Zimmermann Jan Nepomuk Václav 339, 468 ▮ 1382, 1383, **1757–1758**
Zimmermann Josef Václav 313, 515 ▮ 1757, **1758–1759**
Zimmermann Paul 114
Zimmermann Robert 587
Zimmermann T. A. 1006
Zimmermann V. F. A. 1548
Zindel Jiří 1229
Zindr Joža (Josef) 84, 1079, 1080 ▮ **1759–1760**
Zink Karl 750, 819
Zink Lubor (L. J.) **1760–1762**
Zinner Hedda 156, 722
Zinovjev G. J. 1059
Zippelius J. L. 124
Zischka Anton 1604
Zita (Zíta) Pavel 1895
Zítek Emanuel 217, 457 ▮ 1654, **1762–1763**, 1767, 1769
Zítek František 1378
Zítek Vilém 439
Zítko Karel 1558
Zítková Irena 1064
Zitte Augustin 124, 263
Zívr Ladislav 185
Zívr Václav 319
Zlobický Josef Valentin (Josef) 112, 119, 122, 325, 898 ▮ 1121, 1738, **1772–1774**
Zlobin S. P. 1475
Zlý viz Zelený V. V.
Zlý Bohuš viz Koudelka Alois
Zmatlík Kryštof viz Schäfer Otomar
Zmatlík a Palička, nakl. 1750
Zmeškal Vladimír 216 ▮ **1774–1775**
Značkovská-Neumannová Kamila viz Neumannová Kamila (Lala) ml.
ze Znojma Stanislav viz Stanislav ze Znojma
Zoch Pavel 1393
Zois von Edelstein Žiga 112
Zola Émile 103, 116, 131, 163, 206, 253, 358, 413, 420, 455, 456, 460, 572, 579, 594, 604, 633, 879, 977, 1066 ▮ 1112, 1135, 1152, 1155, 1341, 1344, 1348, 1398, 1404, 1405, 1463, 1470, 1655, 1677, 1832
Zolar E. R. 331
Zöllner Filip 407, 1070
Zöllnerová Eliška 1537, 1815
Zöllnerové 1537
Zolotovskij K. D. 1203
Zon B. V. 1203
Zorin Leonid (L. G.) 1571
Zorjan Edward 1378
Zorro viz Tůma-Zevloun Ladislav
Zoščenko M. M. (Michail) 462, 463, 509, 510, 978, 1005, 1061 ▮ 1385
Zoubek František Jan (František) 87, 763 ▮ 1684, 1709, 1770, **1781–1784**, 1937
Zoubek Olbram 1109
Zoufalá Ludmila 1815
Zoula Norbert 1784
Zoulek D. R. 1509
Zrinský (Zrínyi) Mikuláš (M. Š.) 210, 918
Zrzavý Jan 78, 788, 862, 864, 976 ▮ 1110, 1182, 1183, 1186, 1641, 1791, 1852

Zschokke J. H. D. (Heinrich) 468, 515, 675, 710, 755, 970, 1052, 1053 ▮ 1259, 1321, 1322
Zubatý Josef 135, 205, 206, 214, 994, 1010 ▮ 1547, 1586, 1703
Zúbek Ľudo 1564
Zubov P. A. 1032
Zubrzycki Tadeusz 1378
Zubštýnský Jar. M. viz Veselský J. M.
Zuccari A. R. 461, 600 ▮ 1342, 1767, 1831, 1832, 1833
Zuccoli Luciano 1507
Zugsmith Leane 730
Zukal Josef 1240, 1314, 1315
Züngel Emanuel (E. F.) 321, 336, 337, 455, 457 ▮ 1131, 1338, 1764, **1786–1790**
Züngl Emanuel viz Züngel Emanuel
Zuska Jan 1109
Zuzánek Josef 427
Zvaljevský Lad. viz Tesař Ladislav
Zvěřina F. B. 1764
Zvěřina František 882
Zvěřina Ivan 1791
Zvěřina Ladislav Narcis 326, 349, 460, 917, 983 ▮ 1650, 1768, 1769, **1791–1794**, 1797, 1798
Zvěřina z Ruhewaldu František 1794
Zvičínský A. viz David J. J.
Zvolský Kamil 1400
Zvonař J. L. (Leopold) 272, 672, 673
Zvoníček Petr 1064
Zvoníček Stanislav 1064
Zweibrücken von, vévoda 120
Zweig Arnold 1265, 1680, 1840
Zweig Stefan 36, 510, 1055 ▮ 1404, 1405, 1891
Zwingli Ulrich (Huldrych) 1901
Zýbal František 1800–1801
Zych Maurycy viz Żeromski Stefan
Zyka Rainhard Jos. 1802
Zyka Borotínský Jaroslav (J. F.) 460, 461, 600, 828, 832, 833 ▮ 1180, 1765, 1768, 1797, **1802–1803**, 1830
Zykmund Václav 185 ▮ 1456
Žáček Antonín 399
Žáček Jiří 1064 ▮ 1506
Žáček Rudolf 1314
Žáček Václav 942
Žádník Karel 828 ▮ 1310, 1655, **1803–1804**
Žádník Karel, malíř 1804
Žák Alfons 1380
Žák Benedikt 897
Žák Emanuel 1123, 1380
Žák František 688 ▮ 1377, 1378, 1379, 1380
Žák Jan 1808
Žák Jan viz Záhoř Zdeněk
Žák Jaroslav 319, 400, 508, 509, 510, 832 ▮ **1804–1807**
Žák Josef Václav 514 ▮ **1807–1808**
Žák Karel 1310, **1808–1809**
Žák Ladislav 463 ▮ 1839
Žák Vincenc Pavel 425, 581, 1067 ▮ 1357, **1810–1811**
Žákavec František 741, 983 ▮ 1261, 1452, 1453, 1455
Žalanský Daniel 1811
Žalanský Jan 1811
Žalanský-Phaëthon Havel 1811–1812
Žaloudková Hana 1281
Žalov Jan viz Arbes Jakub
Žalud Augustin 716 ▮ 1834
Žalud Václav 1377
Žantovský Jiří 1005, 1061
Žárovský František (Fr.) viz Sekanina František
Žáry Štefan 185, 401, 1062
Žďárský Aleš 1814
Žďárský Gustav 601 ▮ 1346, **1814–1815**
Žďárský Kazimír 1814
Žebrácký Václav viz Klement Žebrácký Václav
Žejglic Robert 1290
Želenská-Třešňáková Laura 1538, 1815
Želenský Antoš 1655
Želenský Drahoš 1538, 1815
Želenský Karel 460, 600, 819, 827, 829, 833 ▮ 1343, 1348, **1815–1817**
Želinský Arian viz Sabina Karel
Želiva Jaroslav 594 ▮ 1769, 1797, **1817–1818**
Želivský Jan 29, 338 ▮ 1263, **1818–1820**
Želízko J. V. 1798, 1799
Želva, pseud. 1895
Žemla Josef 182, 369, 460, 820, 828, 983 ▮ 1157, 1327, 1608, **1820–1821**, 1829, 1895
Ženatá Františka (Fanuška) 1822
Ženatý Berty (V. B.) 1103, **1822–1823**
Ženíšek František 225, 453, 741 ▮ 1454, 1772
Ženíšek-Javornický K. 1895
Žeranovský Jan viz Spáčil Žeranovský Jan
Žerjav Albert 1104
Żeromski Stefan 461, 594, 868, 983 ▮ 1152, 1342, 1459, 1649, 1650
ze Žerotína Bedřich 1835
ze Žerotína Bohunka 1835
ze Žerotína Jan st. 1834
ze **Žerotína Karel starší** 201, 202, 584 ▮ 1678, **1834–1838**, 1905
Žerotínové 1905
Žert K., pseud. 1895
Žherský František viz Kvapil František
Žiak Vincenc viz Žák V. P.
Žídek Pavel 940, 942 ▮ **1838**
Židlický Václav 215
Žikeš Vladimír 1841, 1842, 1843
Žikeš Vladimír, nakl. **1841–1843**
Žilka František (F. N.) 222 ▮ **1844–1846**, 1885
Žilka Ladislav 1091
Žipek Alois 93 ▮ 1181, **1846–1847**
Žípek František 461
Žirovnický V. P. V. 1847
Žirovnický Václav 960 ▮ 1776, **1847–1848**
Žitavský Petr 1848
Žitek Václav viz Žítek Václav
Žítek Václav 54 ▮ **1848–1849**
Žitný Karel 1849–1850
Živný Jiří (Josef) **1851–1852**
Živný Karel 1843
Živný L. J. 687
Živný Vincenc 1002
Živsa Václav viz Strejček Ferdinand
Žížala (Donovský) Václav viz Donovský V. Ž.

Žižka Eduard 804
Žižka J. A. 1380
Žižka L. K. 307, 308, 987 ▮ 1131, 1158, 1340
Žižka Otokar (Iwo) 392 ▮ 1797, **1865–1867**
Žižka Václav 1379
Žižka z Trocnova Jan 21, 23, 29, 48, 49, 338, 408, 482, 509, 616, 617, 625, 723, 816, 826, 895, 896, 960, 961, 973, 985, 1038 ▮ 1120, 1138, 1139, 1140, 1161, 1196, 1613, 1733, 1812, 1819
Žižková Růžena 1865, 1866, **1867**
Žlábek J. E. 1868
Žlábková Marie 1161, **1868–1869**
Žmudzki Wacław 1378
Žofie (Zofia Holszońska), polská královna 1884
Žofka František 715
Žofka Josef 1869
Žukovská Angela 63
Žukovskij V. A. 456 ▮ 1309, 1530
Żukrowski Wojciech 868
Žundálek F. H. 1374, 1375, 1378, 1379, 1380
Župan Franta 826, 828, 977 ▮ 1162, 1385, 1463, 1464, 1654, 1780, 1795, 1797, 1798, **1869–1871**
Župančič Oton 983, 1054 ▮ 1091, 1146, 1147, 1691, 1878
Županský Vladimír 548 ▮ 1452, 1454
Župka Filip Cyril 1797, 1798, **1871–1872**
Žuvníček Josef 1872–1873
Žvejkal Jan 1322, **1873–1874**

REJSTŘÍK ANONYMNÍCH DĚL STARŠÍ LITERATURY

Ach, toť sem smutný i pracný 1946
Aj toť hrozný čas žalostný 1904
Akta jednoty bratrské 564, 799 ▮ 1197
Akta všech těch věcí 159, 861
Alexander 1877
Alexandreida (Alexandreis) 525, 583, 619, 1037 ▮ 1236, 1857, 1896, 1928, 1932
Andělíku rozkochaný 1946, 1949
Anonymus (Anonymus Neveleti) 896
Anthologia Graeca 1460
Apokryf o Jidášovi viz Legenda o Jidášovi
Apokryf o Pilátovi viz Legenda o Pilátovi
Apollonius (Apollon) 1526
Apophthegmata patrum 1865
Asenech (Aseneth) 1526, 1855, **1879**
Ave, maris stella 1946

Barlaam a Josafat 618, 619, 769
Batrachomyomachia (Válka žab a myší) 231, 646
Beatus Cyrillus 1929, 1935
Beatus igitur Procopius viz Vita (sancti Procopii) maior
Beliál 1881
Besědy Řehoře Velikého 1881–1882, 1883
Bhagavadgíta 1585, 1888
Bible (staroslověnský překlad, české překlady) **1882–1887**
Bible benátská 444 ▮ 1882, 1884, 1887
Bible boskovská 1534, 1884
Bible drážďanská (leskovecká) 1883, 1886
Bible hlaholská česká 1884, 1886
Bible kladrubská 1884
Bible kralická viz Kralická bible
Bible královny Žofie 1884, 1886
Bible kutnohorská 1884, 1887
Bible Leopolitova 1884
Bible litoměřická 1884
Bible litoměřicko-třeboňská 1883
Bible lobkovická 1884
Bible Melantrichova viz Melantrichova bible
Bible milánská 1884, 1886
Bible mlynářčina 1884, 1886
Bible moskevská 1884
Bible nymburská 1884, 1886
Bible olomoucká 1244, 1883, 1886
Bible ostrožská 1885
Bible padeřovská 1884, 1886
Bible pražská 1884, 1887
Bible Severinova 86 ▮ 1882, 1884, 1887
Bible Skorynova 1884
Bible svatováclavská viz Svatováclavská bible
Bible šafhauzská 1733, 1884, 1886
Bible talmberská 444 ▮ 1884
Biblí česká (1778–1780) 1885, 1887, 1893
Biblí zlatá Starého i Nového zákona 1884
Bruncvík 1403
Budyšínský rukopis viz Rukopis budyšínský
Bůh ohněm svaté světlosti 1906
Buoh všemohúcí 1945, 1948

Canapariova legenda 1930, 1938
Cantus catholici (1655) 1336, 1902, 1908, 1909, 1915
Cantus catholici (maďarské, 1651) 1909
Catholische Kirchengesänge 1902
Citara Nového zákona 1911, 1916
Cithara sanctorum (1636, kancionál J. Třanovského) 34, 1023 ▮ 1698, 1749, 1901, 1903, 1906, 1907, 1909
Cithara sanctorum (1737, kancionál J. Sarganka) viz Lipský kancionál
Crescente fide 1929, 1930, 1936, 1937
Cronica Bohemorum 337, 338
Cur mundus militat 1908
Cura sanitas Tiberii 1932

Česká konfese 376 ▮ 1503, 1504
Český Dekakord 1902, 1908, 1909, 1914
Čtenie kněžě Benešovy 1883, 1886
Čtenie zimnieho času 1883, 1886

Dalimilova kronika 339, 533, 610, 815, 860, 1019 ▮ 1928, 1932, 1945
De necessitate nominandorum malorum (tzv. Husitský pranýř) 1819
Dekret kutnohorský 643, 816, 1009
Detrimentum patior 1947, 1950
De vita Pilati 1931
Diffundente sole 1929, 1930, 1936
Doroto, panno čistá 1946
Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu viz Kniha o rodu a utrpení sv. knížete Václava
Dřěvo sě listem odievá 1946, 1949

Edda 1495, 1572, 1573
Echad mi jodea 1734
Ein neu Gesangbuchlen 799 ▮ 1900
Ej Panenka zmileného synka 1909
Epos o Gilgamešovi 359
Euchologium sinajské 1785, 1881, 1923
Evangeliář Assemanův 1117, 1923
Evangeliář olomoucký 1242, 1244, 1883, 1886
Evangeliář Ostromirův 1117
Evangeliář rajhradský 1883
Evangeliář seitenstettenský 1883, 1886
Evangeliář vídeňský 1883, 1886
Evangelický kancionál (V. Klejcha) 1907, 1913

Evangelium Nikodémovo viz Nikodémovo evangelium
Evangelium o narození Panny Marie 432
Evangelium Pseudo-Matoušovo viz Pseudo-Matoušovo evangelium
Evangelium sv. Matouše s homiliemi 370, 525, 526 ▮ 1883, 1886
Ezop 1896–1897

Factum est 1929
Filia, si vox tua 1946
Fortunatus 292, 293
Frantova práva 297, 298, 299 ▮ 1732, 1734
Fraška o advokátovi Pierru Pathelinovi (Mistr Petr Pleticha) 1319
Frizinské památky 1785, **1898–1899**
Fuit in insula Cypri 1857
Fuit in provincia Boemorum 1929, 1936
Fuit itaque beatus abbas Procopius viz Vita (sancti Procopii) minor

Geistreiches Gesangbuch 34
Gesta Romanorum viz Příběhy římské
Glosovaný muzejní žaltář 1883, 1886
Glosy vídeňské (Jagićovy) viz Vídeňské (Jagićovy) glosy
Graduál (kancionál) chrudimský 841 ▮ 1901
Grizelda 292, 293 ▮ 1207
Gumpoldova legenda 1929, 1930, 1937

Harfa nová 1902
Herzog Ernst 1324
Hieronymus (Tres epistole in laudem Ieronymi gloriosi) 394, 395
Historia apocrypha 1931
Historia monachorum in Aegypto 1865
Historia o životu doktora Jana Fausta 292, 293 ▮ 1734,
Hody selské posvícenské 1243
Homérské hymny 231
Hospodina srdcem i rty chválení 1902
Hospodine, pomiluj ny 445 ▮ 1910, 1945, 1948
Hra veselé Magdalény 1946
Hradecký rukopis viz Rukopis hradecký
Husitský pranýř viz De necessitate nominandorum malorum
Husitský zpěvník 643
Hvězda mořská 525
Hvězdo jasná, panno krásná 1908
Hymnodia catholica 1902
Hymnus na Afroditu viz Homérské hymny

Chad Gadja 1734
Christliches Gesang-Buch 1901
Chronicon Treboniense 338, 339
Chrudimský graduál viz Graduál chrudimský
Chvaliž svého stvořitele 1903

Iam vernalis amoenitas 1947
Imber nunc celitus 1813

Jelen 1757
Jonovefa (Genovéfa) 293
Jesličky, staré nové písničky 1902, 1909, 1915
Jesu, dulcis memoria 1908
Jezu Kriste, ščedrý kněže 1945, 1948
Ježíši, sladká paměti 1908
Jiříkovo vidění 917
Jistebnický kancionál 1900, 1903, 1911, 1946
Julius exclusus viz Spolurozmlúvaní sv. Petra apoštola a najsvatějšieho Julia druhého papeže

Kalevala 781 ▮ 1345
Kancionál (souhrn) **1899–1916**
Kancionál (1631) 1906, 1913
Kancionál. Tj. Kniha žalmů a písní duchovních (tzv. amsterdamský; J. A. Komenského) 34, 376, 564, 643 ▮ 1901, 1905, 1907, 1912
Kancionál aneb Zpěvové církve evangelistské 1901, 1905, 1912
Kancionál aneb Zpěvové poct a chvál božských 1906, 1913
Kancionál neb Písně nové historické na dni sváteční přes celý rok 973
Kancionál, tj. Kniha žalmův i písní duchovních (kancionál J. Th. Elsnera) 34 ▮ 1906, 1913
Kancionál, to jest Sebrání spěvův pobožných (1631, tzv. Sessiův kancionál) 44 ▮ 1902, 1908, 1914
Kancionál, to jest Sebrání zpěvův pobožných (1601, kancionál J. Rozenpluta) 1902, 1908
Kancionál Božanův viz Slaviček rájský
Kancionál čáslavský 841
Kancionál českobrodský 841
Kancionál český (1559) 1904, 1912
Kancionál český (1576) 1905
Kancionál český (1683, M. V. Šteyera) viz Šteyerův kancionál
Kancionál Elsnerův viz Kancionál, tj. Kniha žalmův a písní duchovních
Kancionál evangelický (V. Klejcha) viz Evangelický kancionál
Kancionál Franusův 1901, 1904, 1911, 1946, 1949
Kancionál habrovanských viz Písničky křesťanské a Písničky pobožné
Kancionál Hlohovského viz Písně katolické
Kancionál Holana Rovenského viz Kaple královská zpěvní
Kancionál chrudimský viz Graduál chrudimský
Kancionál ivančický viz Písně duchovní evangelistské (1564)
Kancionál jistebnický viz Jistebnický kancionál
Kancionál klatovský 841
Kancionál Komenského viz Kancionál. Tj. Kniha žalmů a písní duchovních
Kancionál lipský viz Lipský kancionál
Kancionál M. Devotyho 1910

Kancionál příborský 1901
Kancionál Rozenplutův viz Kancionál, to jest Sebrání zpěvův pobožných (1601)
Kancionál Sessiův viz Kancionál, to jest Sebrání spěvův pobožných (1631)
Kancionál svatovítský (1541) 841
Kancionál svatovítský (1552) 841
Kancionál šamotulský viz Šamotulský kancionál
Kancionál Šteyerův viz Šteyerův kancionál
Kancionál teplický 841 ▮ 1901
Kancionál Závorkův viz Písně chvál božských (1602)
Kancionál žlutický 841 ▮ 1901
Kánon ke cti sv. Václava 445 ▮ 1243
Kánon o sv. Demetriovi 1922
Kaple královská zpěvní (kancionál V. K. Holana Rovenského) 1902, 1909, 1910
Katonova dvojverší 1897
Kdež mám hledat Ježíše 1910
Kdož by chtěl erbován býti 1905
Když Lev umřel pravú túhú 1813
Když svatý Jan Křtitel kázal 1907
Kirchengesänge 377, 378 ▮ 1901
Kirchen-, Haus- und Hertzens--Musica 1901
Kniha o rodu a utrpení sv. knížete Václava (Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu) 1242, 1243, 1244, 1928, 1930, 1933
Kniha o všech skutciech velikého Alexandra Macedonského 1877
Knížky o hře šachové 769
Kocovník 1945
Komedie vánoční o narození Syna božího z Vlachova Březí 265
Konfese česká viz Česká konfese
Konfesí augšpurská 1024
Králi věčný, Bože náš 1906
Kralická bible 212, 265, 376, 444, 766, 935 ▮ 1428, 1882, 1884, 1885, 1887
Krátká mi sě jest radost stala 1697
Kristiánova legenda 397, 429, 1019 ▮ 1139, 1140, 1288, 1364, 1927, 1928, 1929, 1933, 1935, 1936
Kristus příklad pokory 1903
Kronika Dalimilova viz Dalimilova kronika
Kronika Kanovníka vyšehradského 961
Kronika Mnicha sázavského 961
Kronika o Alexandru a Ludvíkovi 293
Kronika zbraslavská viz Zbraslavská kronika
Kunhutina píseň (Kunhutina modlitba) 917, 1015 ▮ 1945, 1948
Kvítky sv. Františka 1495
Kyjevské listy 1242, 1244, 1922, 1923, **1925–1927**

Laurentiova legenda 1930, 1937
Laus eremiticae vitae 1865
Legenda aurea 1908
Legenda Canapariova viz Canapariova legenda
Legenda Gumpoldova viz Gumpoldova legenda
Legenda chersonská viz Slovo o přenesení ostatků sv. Klimenta
Legenda italská viz Tempore igitur
Legenda Kristiánova viz Kristiánova legenda
Legenda Laurentiova viz Laurentiova legenda
Legenda moravská viz Tempore Michaelis imperatoris
Legenda o apoštolích 525 ▮ 1931, 1940
Legenda o blahoslavené Anežce 1843, 1932, 1943
Legenda o 10 000 rytířích 1019 ▮ 1932, 1942
Legenda o dětství Ježíšově 1931, 1941
Legenda o dřevu kříže Kristova 1855, 1932, 1943
Legenda o Jakubovi Menším 1931, 1940
Legenda o Jidášovi 1931, 1932, 1941
Legenda o nanebevstoupení Páně 1931, 1940
Legenda o Panně Marii 525 ▮ 1931, 1940
Legenda o papeži Silvestrovi 1931, 1941
Legenda o Pilátovi 1931, 1941
Legenda o seslání sv. Ducha 1931, 1940
Legenda o sv. Alexiovi 1932, 1942
Legenda o sv. Dorotě (Lvovská) 525 ▮ 1932, 1942, 1946
Legenda o sv. Jiří 1932, 1942
Legenda o sv. Kateřině (Menší či Brněnská) viz Umučení sv. Kateřiny
Legenda o sv. Kateřině (Větší či Stockholmská) viz Život svaté Kateřiny
Legenda o sv. Markétě 1932, 1942
Legenda o sv. Prokopu 644 ▮ 1857, 1858, 1932, 1942, 1943
Legenda o sv. Štěpánu 1932, 1942
Legenda o sv. Vítu (latinská) 1117, 1861
Legenda o sv. Vítu (staroslověnská) viz Umučení blahoslavených mučedníků Víta, Modesta a Krescencie
Legenda o umučení Páně 1118, 1931
Legenda o Veronice (veršovaná) 1931, 1941
Legenda o Veronice (prozaická) 1932, 1943
Legenda proložní o sv. Ludmile viz Prolog o sv. Ludmile
Legenda středověká (souhrn) **1927–1943**
Léto chvíle této 1908
Libušin soud 326, 453, 584, 961
Lipský kancionál (kancionál J. Sarganka; Cithara sanctorum) 34, 125 ▮ 1902, 1905
Lob-klingende Harffe des Neuen Testaments 1903, 1911
Lucidář 1734
Lyrika středověká 1945–1950

Mabinogi 1336
Mahábhárata 685
Malogranatum 769
Manducator (Comestor) 1883
Markolt a Nevím 1734

Mastičkář 485, 583, 1015 ▮ 1279, 1946
Mater verborum 527
Meditationes vitae Christi 1855
Melantrichova bible 158, 444 ▮ 1698, 1882, 1884
Milion 1263
Milostná píseň krále Václava 583 ▮ 1757
Milý, jasný dni 1946
Miracula sancti Adalberti 1930, 1939
Missale Pragense 942
Mistr Lepič 525 ▮ 1945
Modlitba Kunhutina viz Kunhutina píseň
Modlitby křesťanské 1907
Modlitby nábožné 1907
Mors Pilati 1931
Moskevský zpěvník 915, 917

Na čest Panně 1945
Nanebevzetí Panny Marie 1932, 1941
Narodil se Kristus Pán 1906, 1908
Naučení rodičům 1244, 1526
Nebeský budíček 1893
Nikodémovo evangelium 1856, 1932, 1933, 1943
Noci milá, pročs tak dlúha 1946
Nomokánon 1241, 1673,
Nota od pana Viléma Zajiece 1945
Nová kniha zpěvů křesťanských 1903
Nový zákon (1475) 942
Nový zákon (1518, bratrský) 1884, 1887
Nový zákon (1525, bratrský) 799 ▮ 1884, 1887
Nový zákon (1527, katolický) 1884, 1887
Nový zákon (1533, Optátův) 1884, 1887
Nový zákon (1564, Blahoslavův) 1882
Nový zákon Jakubicův 1884

O lišce a o čbánu 45
O nebezpečném času smrti 311
Ó předivné bojování 1904
O quantum sollicitor 1947
O sv. Jeronýmovi knihy troje 1933, 1943
Oficium o sv. Václavu 224, 488
Oldřich a Jaromír (Oldřich a Boleslav) 1847, 1848
Oportet nos fratres 1930, 1938
Oriente iam sole 1162, 1930, 1938
Ostrovská píseň 224, 299 ▮ 1945, 1948
Otep myrry 1945

Paleček 1047
Pamatůj člověče, proč tě Pán Bůh stvořil 1904
Pán rady 1245
Pančatantra 1526
Pasionál 618, 938, 942, 1019 ▮ 1336, 1856, 1908, 1928, 1930, 1932, 1943
Passio sancti Adalberti martyris 1930, 1938
Penitenciál velkomoravský 1684, 1784
Pentekostarion 1916
Perla (The Pearl) 1594
Philomela sancti Bonaventuri 1909
Pieseň o Štemberkovi 1946
Piesně chval božských (1541, kancionál J. Roha) 564, 942 ▮ 1903, 1911
Piesně chval božských (1561) viz Šamotulský kancionál
Piesničky (1501) 1903, 1911
Piesničky… na nedělní čtení do roka (1529) 1902, 1907, 1914
Píseň Kunhutina viz Kunhutina píseň
Píseň o Gudrúně 1573
Píseň o Nibelunzích 363 ▮ 1730
Píseň o Pravdě 1945
Píseň o Völundovi 1573
Píseň ostrovská viz Ostrovská píseň
Píseň veselé chudiny 1244, 1945
Píseň vyšehradská 583
Písně a chvály božské (1578) 159
Písně duchovní (1788) 1903
Písně duchovní evangelistské (1564, Ivančický kancionál) 564 ▮ 1904, 1911
Písně duchovní evangelistské (1615) 1904, 1911
Písně chval božských (1505) 1903, 1911
Písně chval božských (1519) 1903, 1911
Písně chvál božských (1602, kancionál T. Závorky Lipenského) 564, 1023 ▮ 1698, 1699, 1901
Písně katolické (kancionál J. Hlohovského) 1902, 1908, 1909, 1914
Písně nové, krátké naučení křesťanského náboženství v sobě obsahující 1902, 1908, 1914
Písně o čtyřech posledních věcech člověka 1244, 1910, 1915
Písně o královně Dagmaře 1408, 1409, 1495, 1572, 1573
Písničky křesťanské (1530, kancionál habrovanských) 502 ▮ 1901, 1904, 1912
Písničky pobožné (1534, kancionál habrovanských) 1901, 1904, 1912
Píše o tom svatý Lukáš 1907
Pláč sv. Marie (tzv. Šafaříkův) 525
Plankt roudnický viz Roudnický plankt
Pod večer tvá čeládka 1904
Pohádky důchovní nebo Řeči v podobenství pověděné 1193
Pochvalné slovo (Pochvala o) sv. Cyrilovi 1243, 1244, 1916, 1917
Poklad duše jináč žádostivý 1892, 1893
Poklad zpěvů duchovních 1907, 1913
Pokračování kroniky Beneše z Hořovic 339 ▮ 1757, 1758
Pokračovatelé Kosmovi 961 ▮ 1930
Polapená nevěra 31
Poručenstvie dvanádcti patriarch 1732, 1855, 1879
Povídka o Grizeldě viz Grizelda
Povídka o Tobiášovi viz Tobiáš
Povstaň, povstaň, veliké město pražské 1819
Pražské hlaholské zlomky 523
Prenostyka 1275

Processus Sathanae 410
Proč svět rytířuje 1908
Proglas 1922, 1923, 1925
Prolog (soubor legend) 1929
Prolog o sv. Ludmile 523, 526
Prologus in Apokalipsis 1023
Prothemata sermonum 1568
První staroslověnská legenda o sv. Václavu viz Život sv. Václava
Příběhy římské 619
Psalterium Olomucense 942
Pseudo-Matoušovo evangelium 1931

Quattuor immensi viz Versus de passione sancti Adalberti
Quemadmodum ex historiis 1929, 1935

Rada otce synovi 1118, 1897
Rada všelijakých zvířat 896
Ráj duše 1360
Rakovnická vánoční hra 223, 264, 265
Rhazesovo Rané lékařství 330
Romulus 1896
Roudnické umučení viz Umučení roudnické
Roudnický plankt 643
Rozmluva Panny Marie se sv. Anselmem (tzv. Anzelmus) 1932, 1942
Ruční knižka (kancionál K. Motěšického) 1906, 1913
Rukopis budyšínský 1139, 1165, 1267
Rukopis hradecký 1118, 1587, 1932, 1942, 1943
Rukopis královédvorský (RK) 86, 87, 128, 483, 484, 485, 486, 525, 582, 583, 584, 587, 731, 763, 1019, 1037 ▮ 1093, 1114, 1354, 1386, 1393, 1407, 1408, 1409, 1526, 1565, 1757, 1778, 1782, 1847, 1848
Rukopis svatovítský 136 ▮ 1941, 1942
Rukopis zelenohorský (RZ) 201, 484, 485, 525, 582, 583, 1019 ▮ 1393, 1613
Rukopisy královédvorský a zelenohorský (RKZ) 156, 221, 244, 298, 299, 425, 429, 453, 521, 525, 583, 598, 679, 689, 698, 699, 765, 846, 913, 914, 960, 996, 1019, 1037, 1049 ▮ 1099, 1108, 1112, 1177, 1239, 1240, 1257, 1367, 1378, 1389, 1391, 1392, 1398, 1402, 1408, 1428, 1526, 1547, 1549, 1552, 1559, 1588, 1676, 1677, 1828
Růžová zahrada velká 1019 ▮ 1277

Řěč jinocha mladého 1946
Řěč kmetě starého 1946

Sága o Egilovi, synu Skallagrímově 1495
Sága o Gunnlaugovi Hadím jazyku 1572, 1573
Sága o Hrafnkelovi, knězi Freyově 1495, 1572, 1573
Sága o lidech na Eyri 1495
Sága o lidech z Vatnsdalu 1572, 1573
Saličetova Raná lékařství 330
Salička 31
Satira na čtyři stavy (Ach můj milý, věčný Bože) **35** ▮ 1732
Satiry o řemeslnících a konšelích 35
Sborníček Anny Vitanovské 42
Sborník hraběte Baworovského 843 ▮ 1324, 1897
Sborník muzejní (krumlovský) 1786
Sborník Stolovského 42, 82
Sborník uspenský viz Uspenský sborník
Sborník Václava z Poříčie 769
Sebrání některých vzdělavatelných písní 1901
Selský masopust 82
Sermo de piscatione 1568
Sermones in evangelia 1819
Schola aulica, tj. Dvořská škola 1696, 1697
Skírnova cesta 1573
Slaviček rájský (kancionál J. J. Božana) 564 ▮ 1698, 1903, 1908, 1910, 1911, 1915, 1916
Slepý mládenec 1732, 1734
Slóvce M 1945, 1946
Slovo do světa stvořenie viz Ostrovská píseň
Slovo o pluku Igorově 1536, 1547
Slovo o přenesení ostatků sv. Klimenta (Legenda chersonská) 1243, 1245, 1922, 1923
Slunce zapadá za horu 1906
Služba sv. Václavu viz Oficium o sv. Václavu
Slyšte, Čechové, coť se nynie děje 1813
Slyšte všichni, poslúchajte 1813, 1814
Slyšte všichni, staří i vy, děti 1813
Snesli jsme mnohé těžkosti 1904
Solfernus 159, **262** ▮ 1855, 1881
Soliloquia animae ad Deum 123, 125, 394, 395
Speculum humanae salvationis 1786
Spolurozmlúvaní sv. Petra apoštola a najsvatějšieho Julia druhého papeže 1275
Spor duše s tělem (1.–3.) **309–311**, 1019
Stabat mater 1946
Stachel der Liebe viz Stimulus amoris
Staré letopisy české 337–340, 610, 618, 619 ▮ 1819
Stáše matka bolestivá 1946
Stezka boží milosti 1360
Stimulus amoris 394, 395
Stratilať jsem milého 1946
Súd Astarotóv 410, 619
Svár vody s vínem 430
Svaté Mařie s nebes chvála 432
Svatojimramská modlitba 1785
Svatováclavská bible (Biblí česká, 1677, 1712, 1715) **443**, 766, 767 ▮ 1243, 1882, 1884, 1885, 1887, 1893
Svatovítské troparium 1946
Svatovítský rukopis viz Rukopis svatovítský
Svatý Václave 445 ▮ 1945
Sybilla 1732, 1734

Šamotulský kancionál 564–565, 797, 799 ▮ 1900, 1904, 1911
Ši-king (Š'-t'ing) 1517
Šípy z Toulce sv. Bonaventury 1019

Šla dva tovařišě 1946
Šprýmy hodži Nasr-ed-dína 520, 521
Šteyerův kancionál (Kancionál český, 1683) 44, 376, 564, 766, 767 ▮ 1698, 1893, 1902, 1909, 1910, 1915
Štilfrid 768 ▮ 1403

Tandariáš a Floribella 843 ▮ 1888
Tempore igitur (tzv. Italská legenda) 1929, 1935
Tempore Michaelis imperatoris (tzv. Moravská legenda) 1929, 1935
Tkadleček 936–938, 618, 619 ▮ 1139, 1267, 1336
Tobiáš 938 ▮ 1861
Tradunt annales historiae 1857
Tragedie neb Hra žebráčí 990
Tranoscius viz Cithara sanctorum
Tristram a Izalda 1001–1002

Umučení blahoslavených mučedníků Víta, Modesta a Krescencie (staroslověnská legenda o sv. Vítu; Umučení sv. Víta) **1117–1118**, 1243, 1861, 1928, 1933
Umučení hradecké 1118, 1119
Umučení Páně 1118–1119, 1931, 1932, 1940, 1941
Umučení rajhradské 1118, 1119
Umučení roudnické 1118, 1119
Umučení sv. Kateřiny 1857, 1932, 1942
Umučení Štítného 1118, 1119
Upanišády 1718
Úplná kniha katolická viz Písně duchovní (1788)
Uspenský sborník 1117, 1861
Ut annuncietur 394 ▮ **1162**, 1930, 1938, 1952, 1955
Úzko nám, Bože 1906

Václav, Havel a Tábor 1165–1166
Válka žab a myší viz Batrachomyomachia
Valter a Grizelda 1207
Velká růžová zahrada viz Růžová zahrada velká
Velmi pěkná… kronika… vo veliké milosti… Floria a jeho panie Biancefoře 942
Veni, sancte Spiritus 1946
Versus de passione sancti Adalberti (Verše o umučení sv. Vojtěcha) 360 ▮ **1287–1289**, 1335, 1336, 1928, 1930, 1939
Verše o pernikářství (Staročeské rýmování o pernikářství) 1734
Verše proti kališníkům 338
Vědmina věštba 1572, 1573
Větší život sv. Františka 1933, 1943
Vévoda Arnošt 1324–1325
Vídeňské (Jagićovy) glosy 1587, 1883
Visio Philiberti 310 ▮ 1908
Vita Adae et Evae 1855
Vita et passio sancti Wenceslai et sanctae Ludmilae avae eius viz Kristiánova legenda
Vita fratris Hroznatae 1931, 1939
Vita (sancti Procopii) antiqua (tzv. Feifalikova legenda) 1930, 1931, 1939
Vita (sancti Procopii) maior (Beatus igitur Procopius; Život sv. Prokopa) 397 ▮ 1364, 1930, 1931, 1939
Vita (sancti Procopii) minor (Fuit itaque beatus abbas Procopius) 1364, 1930, 1931, 1939
Vita virginis sororis Agnetis 1931, 1940
Vitae patrum 1865
Vítaj, kráľu všemohúcí viz Kunhutina píseň
Viz, člověče bohobojný 1945
Vstalť jest této chvíle 1908
Všichni poslúchajte (1, 2) 1813
Vypravování o zlých letech po smrti krále Přemysla Otakara II. (Letopisy pražské o zlých dobách po smrti Přemysla Otakara II.) 961 ▮ 1551
Vzývání Panny Marie 1244, 1945

Zakon sudnyj ljudem 1242, **1672–1673**, 1922, 1925
Zapovědi sv. Otců 1684
Závišova píseň 1697–1698, 1945, 1946, 1949
Zavítaj, Duše svatý 1946
Zbraslavská kronika 815 ▮ 1702
Zdráva, mořská hvězdo 1946
Země dobrá, to jest země česká 1569, **1712–1713**
Zlá léta po smrti krále Přemysla Otakara II. 1763
Zlomek Evangelia sv. Jana 584 ▮ 1240
Zlomky táborské 1526
Znamenajte všickni věrní Čechové 1813
Zpěvové o slavnosti a památkách vejročních křesťanských 1906, 1913
Zpěvy k chválám a poctám božím 1902
Zpívání křesťanská 1904, 1912
Zpovědní řád velkomoravský 1784–1785, 1898
Zrcadlo člověčieho spasenie 1786
Zrcadlo marnotratných 1245, **1786**

Žalm lkající města Prahy 1952
Žaloba Koruny české 1812
Žaloby na husity 1812–1814
Žalostné a plačtivé rozmlouvání zatracené duše s tělem svým 1908
Žaltář kapitulní 1883, 1886
Žaltář klementinský 1019 ▮ 1883, 1886
Žaltář muzejní glosovaný viz Glosovaný muzejní žaltář
Žaltář pasovský 1019
Žaltář poděbradský 1883, 1886
Žaltář puławský 1883
Žaltář svatofloriánský 1883
Žaltář wittenberský 1883, 1886
Ženevský žaltář 376
Žitije slavnogo basnotvorca Ezopa 384
Život Adama a Evy (1, 2) 262 ▮ **1854–1855**, 1932, 1943
Život Jozefóv 1526, **1855**, 1879
Život Konstantinův viz Životy sv. Konstantina a Metoděje
Život Krista Pána 525, 526, 1019 ▮ 1336, **1855–1856**, 1932, 1943
Život Metodějův viz Životy sv. Konstantina a Metoděje
Život sv. Alžběty 769

Život sv. Benedikta 1856, 1928, 1933
Život sv. Ivana 523, 526
Život svaté Kateřiny 298, 299, 619, 644 ▮ 1242, 1243, 1336, **1857–1859**, 1932, 1942
Život sv. Ludmily 1019
Život sv. Václava (První staroslověnská legenda o sv. Václavu) 1019 ▮ 1243, 1587, 1588, **1859–1861**, 1927, 1928, 1930, 1933
Život Tobiášův viz Tobiáš
Životy sv. Konstantina a Metoděje 861 ▮ 1243, 1244, 1785, 1859, **1861–1865**, 1882, 1885, 1886, 1917, 1925, 1927, 1928, 1933
Životy sv. Otců 1865, 1928, 1932, 1943

OBSAH

Úvodem 5
Obsah a zpracování jednotlivých hesel 7
Značky, zkratky 15
Šifry autorů hesel 17
Lexikon 4/I, S–T 19
Lexikon 4/II, U–Ž 1089
Dodatky k LČL 1–3, A–Ř 1875
Soupis doplňků a oprav v datech a místech (v záhlaví hesel) A–Ř 1956
Rejstřík jmen (Irena Kraitlová, Stanislava Mazáčová) 1959
Rejstřík anonymních děl starší literatury (Jakub Sichálek) 2099

LEXIKON ČESKÉ LITERATURY

Osobnosti, díla, instituce

4/II
U–Ž
Dodatky A–Ř

Zpracoval autorský a redakční kolektiv,
vedoucí redaktor PaedDr. Luboš Merhaut, CSc.

Přebal a vazbu navrhla Michaela Blažejová podle osnovy Jaroslava Krouze
Vydalo Nakladatelství Academia, Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.,
Vodičkova 40, 110 00 Praha 1
Redaktor publikace Jaroslav Havel
Technická redaktorka Běla Trpišovská
Vydání první, Praha 2008
Ediční číslo 10455
Sazbu zhotovila SERIFA®, s. r. o., Jinonická 80, 150 00 Praha 5
Vytiskla Těšínská tiskárna, a. s., Štefánikova 2, 737 01 Český Těšín

ISBN 978–80–200–1670–6 (1. svazek)
ISBN 978–80–200–1671–3 (2. svazek)
ISBN 978–80–200–1572–3 (soubor)

Knihy nakladatelství Academia zakoupíte také na
www.academiaknihy.cz
www.academiabooks.com